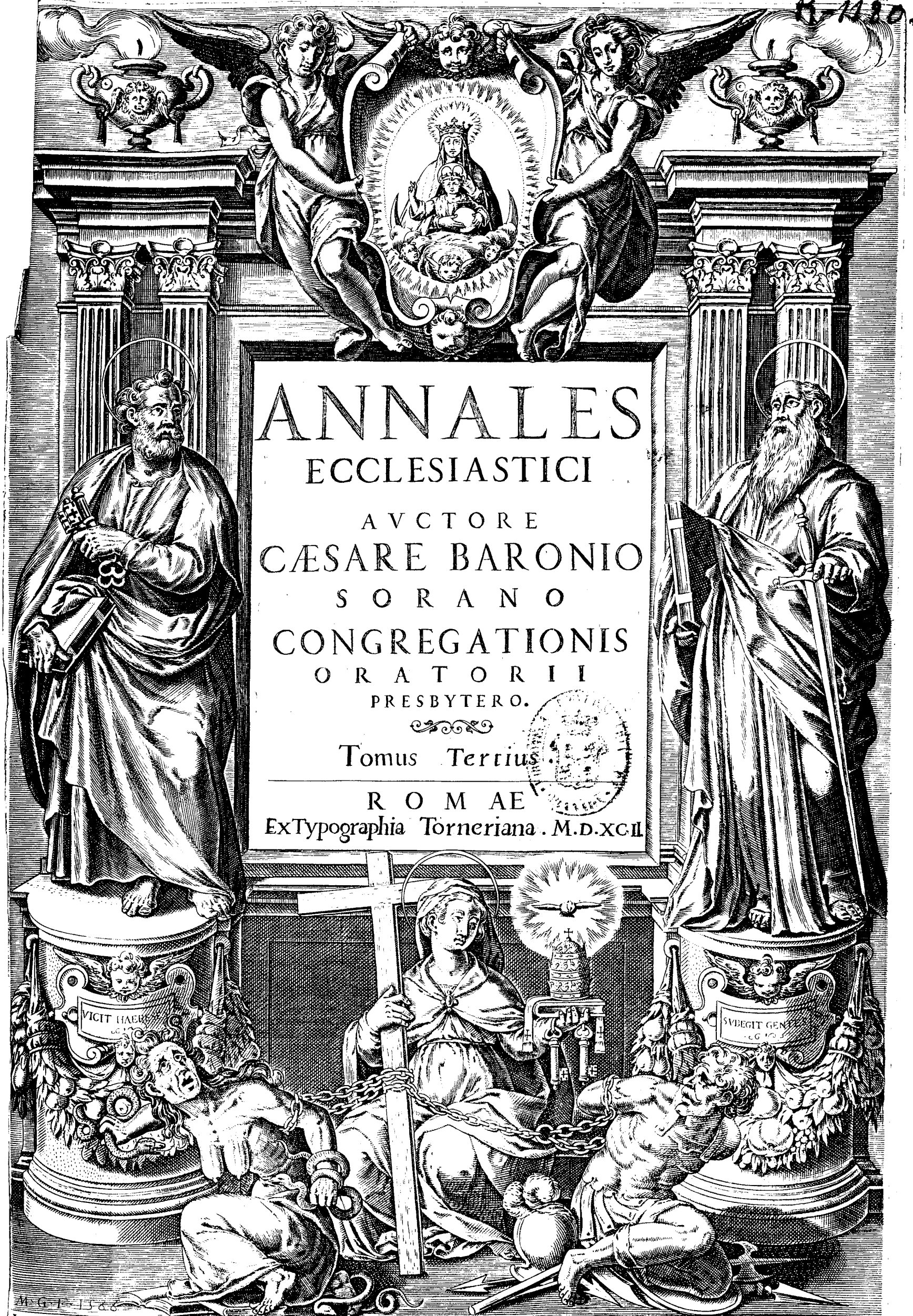




i16904205

B. 11502



ANNALES  
ECCLESIASTICI

AVCTORE  
CÆSARE BARONIO  
SORANO  
CONGREGATIONIS  
ORATORII  
PRESBYTERO.

Tomus Tertius

ROMAE  
Ex Typographia Torneriana . M.D.XCII.

VICIT HAER

SVBEGIT GEN

IN PETRA EXALTAVIT ME. ET NUNC EXALTAVIT CAPUT MEUM SUPER INIMICOS MEOS



# PHILIPPO II.

HISPANIARVM REGI

CATHOLICO POTENTISSIMO

ET INVICTISSIMO

CAESAR BARONIVS SORANVS CONGREGATIONIS

*Oratorij Presbyter sempiternam felicitatem.*



VID Deo, quid Principibus debeatur, Apostolorum Princeps breui 1. Petri. 2. illa sententia definiuit: Deum time, Regem honorificate. Qui vero inter Deum atque Reges medij intercedunt Sacerdotes, duplici dignos honore Paulus 1. Timoth. 7. Apostolus iudicauit. His ego legibus parens, ante omnes summo totius Christianæ religionis Antistiti duplex munus, nempe primum & secundum Annalium tomos obtuli: Hic vero tertius ex Constantini Magni magnis rebus gestis contextus, tibi, PHILIPPE Regum maxime, de industria (quod Samuel dixit) 1. Reg. 9. seruatus est, Regium plane munus, ex Regijs depromptum thesauris, Rege maxime pio dignum

dignum : Regum namque est Annales legere ; quos ex eorum lectione magnos constat fecisse profectus , animumque ad res magnas inchoandas & perficiendas erexisse . cuius rei etsi complura suppetere possent exempla : vnum vel alterum ex sacris litteris adduxisse , contenti erimus . Certe ex Annalium lectione potentissimus ille Rex Assuerus , quid virtuti , quid sceleri deberetur , accepit ; summoque iustitiæ libramento , suum cuique tribuens , periclitantem sub gladio Dei populum liberauit , atque superbissimum Aman infami supplicio condemnauit . Sed & Darius Rex vna Annalium inspectione pietatem didicit , cum ex Cyri Regis præscripto non solum aduersarios Iudæorum ædificantium Dei templum cohibuit , verum etiam immensæ molis opus suis sumptibus absoluendum , & sacrificia immolanda , vt dignum erat Regia munificentia , curauit ; nouitque Deum timere , quem & Iudæorum precibus optauit sibi esse placatum .

Quod igitur Regem decet accipere , æque congruit a sacerdote tibi ortu & origine subdito imperitari . Non enim eximit sacerdotium ab illa pensitatione tributi , qua scilicet Reges possint effici sanctiores ; persoluentibus alijs censum , ex quo ditiores reddantur . Docuit nos Dominus , quodnam sacerdotes pendere debeant Regibus tributum , staterem nempe , eundemque in ore piscis inuentum , quem & iussu Domini Petrus hamo piscatus esset , quatuor drachmarum pretij nummum . Quibus

sym-

symbolicis formulis , veluti hieroglyphicis characteribus , vna fides Catholica quatuor Euangelij signata , oreque Apostolico prædicata ostenditur . Quod quidem tributi genus a me Amplissimæ Maiestati tuæ , non vt indigenti persoluitur , vtpote hisce diuitijs largiter affluentem , ex eisque vniuersum Nouum Orbem ( quod plane est valde admirandum ) vbertim locupletanti ; sed quòd religio , pietasque tua id iure suo quodammodo exigat ; & obsequium , studium , obseruantiaque in te mea hoc ipsum postulare omnino videatur . Quamobrem quod mearum partium est , imperatum diuina lege tributum infero in magnum illud tuæ pietatis Aerarium , persoluens staterem illum in ore illius piscis inuentum ; quem Christus ipse salutari signo , mira quadam ratione de cælo piscatus ; ostensa nimirum cælitus Cruce , velut hamo , vincendi spe , dulci captum esca , fluctibus impietatis ad littus eductum Ecclesiæ , pertraxit ad fidem : magnus sane piscis , in cuius ore stater inuentus tot posteros ditauit Imperatores . Penditur hic ipse a me tibi , dum quæ ab eodem Constantino in fide capessenda , tuenda , illustranda , amplificanda , & ad externos longe lateque propaganda gesta sunt , annis singulis , tertio hoc Annalium tomo , summa fide potissimum exhibentur .

Accipe ergo grato animo , quod pio affectu persoluitur , sacerdotale tributum , staterem sacrum , numisma nobile imagine Cæsaris insignitum , tibi tanquam Cæsari debitum , a Cæsare exhibitum ,

Regique Catholico iure pensum; quod & præclaro fidei signo, salutiferæ Crucis vexillo extat impres- sum: illud vero tunc locupletius exhibendum, cum ex suscepto semel munere, res a te pie sancteque gestæ annis singulis, iisdem Annalibus suo quæque tempore feliciter intextentur, quas posteri Reges sint admiraturi, utinam & imitaturi; cum de te longe plura atque maiora vere narrata esse comperient, quàm nec Xenophon in Cyro effinxit, neque de Christianis Principibus multa abhinc retro sæcula conspexere. Vale, Rex inclyte, Christianorum Regum maximum decus & ornamentum: teque ardentissimo studio Catholicam fidem strenue protegentem, ac latissime propagantem, diu superstitem Deus conseruet incolumem; atque demum immortalis quoque gloriæ corona fulgentissima auctum, in consortium Regni cælestis accipiat.



A V-

AVGVSTINO CVSANO

S. R. E. PRESBYTERO CARD.

AMPLISSIMO

CAESAR BARONIVS

FELICITATEM.



**L**XIGIT officium, quod æquitas imperat, atque in primis ratio persuadet, Cardinalis amplissime, ut Annales nostri tandem, licet sero, de acceptis beneficiis gratias relaturo, te conueniant, quos adhuc in cunabulis positos benevolentia fouisti, munificentiaque lactasti. Cum enim magno Dei consilio negotia illa domestica te quietis amantem, vel inuitum, Romam pertraxerint; quamuis paterent tibi, si uoluisses, per ampla ad habitandum palatia; tu tamen Augustine, Hieronymi gloriæ æmulus, illis omnino spretis, ad Bethlehem diuertisti, ad nostras inquam sub titulo Deiparæ Virginis humiles ædes: ubi biennio commoratus, cum primum oculos in meas lucubrationes adhuc plane informes & rudes coniecisti, illarum amore captus, ad eas excolendas, & ocyus absoluendas, opem sedulo contulisti. Liceat mihi, quod in angulo gestum est, prædicare, auctoritate Domini, super tecta: nec non de te illud Apostoli magnum gloriæ præconium usurpare: Nullus mihi communicauit in ratione dati & accepti, nisi tu solus.

Matth. 10.  
Luc. 12.  
Philip. 4.

Atqui quamuis magna sint hæc, & qualibet gratiarum actione maiora uideri possint, minima tamen apparent, si conferantur cum uberrimo illo ceterarum virtutum tuarum promptuario, tunc nobis mille actibus patefacto, cum ex eis quid seniores in te mirarentur, imitarenturque iuniores, copiosissime inuenirent: quippe cum te ipsum in omnibus exhiberes absolutissimum virtutum exemplar, nec illud quidem recens efformatum, sed longiore usu iam ante probatum: Cuius cum natura ipsa rerum magistra, prima quædam lineamenta duxisset probitatis, eaque adeo nota, ut te domo primo egredientem cum adolescentulum suscepissent florentissimæ Italiæ Academiæ iuris prudentia imbuendum; admirantibus ferme omnibus præ miraculo, seniore te ipsum magistrumque morum inuenerint: accedens insuper præcellens manus artificis Caroli Borromæi Cardinalis S. Præxedis, patriæ tuæ Archiepiscopi dignæ memoriæ, numeris omnibus absolutum reddidit.

Ita quidem in te olim a pueritia summus ille rerum opifex Deus Optimus Maximus statuendæ in Templo sancto suo ingentis columnæ iecit fundamenta virtutum; magnamque desuper molem erigens, cunctantem te, detrectantemque, nec nisi spiritali obsequentem imperio, ad amplissimorum magistratum vocauit honestissimam functionem, atque demum elegit S. R. E. Diaconum Cardinalem, auxitque presbyteratu. Quo tanto dignatus honore, quamuis intus ob præstantem illam animi tui humilitatem sub purpura duplo palleas, foris tamen præ oculis omnium maxima resplendes claritudine, atque illa quidem non tam ex dignitatis splendore, quàm ex virtutum radijs longe lateque fulgentibus comparata. Quo nomine cum boni omnes Deo se plurimum debere fateantur, quod  
in tan-

# PIO AC VERITATIS STUDIO

LECTORI

CAESAR BARONIVS. S.

In tanta sæculi huius pravorum morum offusa caligine, latentem lucernam sub modio, extulit super candelabrum lucentem omnibus: ego in primis, qui eo amplius tam magno bono fruor, quo diuturna consuetudine tibi propius accedo, Deo me magis deuinctum esse profiteor; tibi que cum ob virtutum præclara merita, tum ob collata tua in me plurima beneficia obstrictum quàm maxime.

Quorum gratia, cum tomi huius oblatio, leuissima compensatio videatur: finge tibi, quot in eo sunt chartæ, quot versus, dictiones, syllabæ, litteræ, ac denique apices, tot esse ora clamantia, iugiterque dicentia: Gratias tibi referimus immortales, cuius munere coaluimus, ut e latebris in apertam lucem progredieremur. Nec nos modo id ipsum ingenue profiteri æquum fuerit, sed & vniuersam Oratorij Congregationem, matrem nostram: cui per te, nimirum opera tua, pio sane ac saluberrimo consilio, te inquam promotore, te auctore, incomparabilis thesaurus ille obuenit, sanctorum videlicet martyrum Papiæ & Mauri corporum pignus duplex a Sixto V. Pontifice Maximo ad æternam rei memoriam ipsi dono datum. Quamobrem quantum præclara ista tam sinceri tamque eximij tui erga nos amoris monumenta excreuerint, tantumdem nostræ in te obseruantia debitæque gratitudinis subinde augebitur cumulus; & tanta demum vtrinque fiet accessio, quantam venturorum deinceps sæculorum nulla vquam delere possit obliuio. Vale.



**F**CC E tertium tibi, Lector, exhibemus nostrorum Annalium Tomum, quem te avidius expetisse, expectasseque scimus; utpote qui probe noueris difficilimas in eo pertractandas esse quæstiones, perplexitatesque pene insolubiles enodandas: ut & iure existimare poteris, haud ita liberam atque securam, ut in cæteris, esse progressuram orationem dubiarum rerum trepidatione cunctantem. Ita sane. At illud certe quidem non te præterit, a labore improbo vinci omnia, si præsertim diuinus fauor aspiret, cui potissimum inniti consueuimus.

Quid autem in hoc Tomo elaborando vigilans nostrum studium tibi præstiterit, iudicabis tu ipse, cum magno otio cuncta perlegeris: non enim te volumus tantummodo eorumdem Annalium inspectorem, sed curiosissimum exploratorem, & (quod magis expetimus) proficuum tibi, aliisque fructuosum esse lectorem. Huius namque rei gratia eiusmodi suscepimus laboris immensi prouinciam; nimirum, ut excurrendo ab exordio Christi Regni in præsentem usque diem annorum singulorum periodos, unam eandemque semper fuisse intelligas Catholicam fidem, perseuerasseque iugiter unam Ecclesiam, vicissitudine tamen rerum & temporum agitatam. Ut enim catenam unam conficiunt connexi annulis annuli, ita anni annis coniuncti pluribus annorum circulis unum idemque opus perficiunt, atque unam tibi eandemque semper existentem representant Ecclesiam: quo quidem pia menti, verique solummodo cupida nihil accidere gratius, nihilque potest esse iucundius; dum Christianam fidem, quam credit, eandem ab ipso Ecclesie exordio cunctis sæculis traditam, illibate seruata, sancteque custoditam considerat.

Sed & doceant te (qui scopus historia est) maiorum facta prudentiam, illam videlicet, qua diuini Spiritus est, atque pacem, ex sententia Apostoli, vitamque conciliat: admoneantque te pariter, ut deuites huic longe contrariam fatuam illam sæculi prudentiam, tetro mortis nomine definitam, à filijs Agar, reprobis scilicet omnibus, tantopere perquisitam. Hæc quidem per facile assequeris, cum totum hunc Annalium cursum (qui, sicut omne tempus die ac nocte, contrariarum rerum vicissitudine voluitur & interpolatur) attente contemplan; quid bonum, quidve sit malum, intelliges; qui item lucis, quiue filij sint tenebrarum, addisces; qui denique regia gradientur via, quiue non recto pede incedant ad Euangelij veritatem, vel claudicent in utramque partem, plane cognosces. Sunt enim, proh dolor, & Ecclesie filij, & fidei Catholica professores, qui etsi Baby-  
lonica

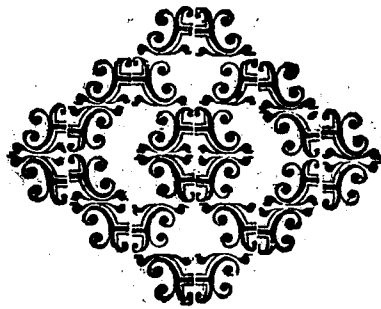
Rom. 8.

Baruch. 3.

*Monica fornacis ignem impietate succensum cauent, fumo tamen non ca-  
rent, dum inconsulte nimis Ecclesiasticam auctoritatem deprimunt at-  
que contemnunt, quam recentiores hæretici penitus conuellere atque pro-  
sternere satagunt: Cum par esset, hoc potissimum tempore, quo ea ab ad-  
uersarijs impugnatur, a filijs Ecclesiæ defendi, erigi, atque firmari; ip-  
sæque imitari naturam, quæ tunc assurgit vehementiore conatu, cum con-  
trarijs laceßitur; legeque Spiritus tunc ardentioribus animis repugnare,  
cum acerbiora aduersariorum certamina ingruunt. Nam in Christi fide-  
libus tunc Ecclesiæ fortior emper apparuit, cum grauioribus fuit præ-  
lijs appetita.*

LUC. II.

*At quid hoc perditissimo tempore? Cum enim Dominus dicat: Qui  
non colligit mecum, dispergit; & qui non est mecum, contra me est: cuius-  
nam, quæso, ordinis hi censendi erunt, & in quorum redigendi classem; qui  
hæc ex parte, etsi non cum aduersarijs, pro aduersarijs tamen eo modo  
dimicare noscuntur? Tu ipse dicas, quid sentias. Sed hæc hæcenus. Pro-  
uoco te in omnibus ad ipsorum Annalium lectionem, in quibus expressam  
quolibet tempore habes cum fidei Christianæ veritate, eam quæ ex Deo  
est, & a Sanctis receptam, probatamque usu prudentiam. Hos, Lector,  
lege ex Annalibus fructus, ipsæque fructus, atque vale.*



# SIXTVS PAPA V.

Dilecto Filio Cæsari Baronio Sorano Presbytero  
Congregationis Oratorij nuncupatæ.

**D**ILECTE Fili Salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum dilectus filius noster  
Antonius fr. S. Ioannis, & Pauli Presbyter Cardinalis Carafa nuncupatus Bibliotheca-  
rius Apostolicus nobis retulerit, a te primum Annalium Ecclesiasticorum volumen edi-  
tum, aliaque propediem edenda esse, opus non minus docte, quam fideliter a te scriptum,  
& ad totius antiquitatis Ecclesiasticæ notitiam comparandam valde utile: quibus nimi-  
rum non tantum res gestæ exacte per annos singulos recensentur, & quæ de his obortæ  
sunt controuersie elucidantur: sed etiam ipsi Apostolicarum Traditionum fontes purissimi aperiuntur, atque  
hæreticorum mendaciæ confutantur: Nos qui eruditorum omnium fouere solemus ingenia: cum tuam in pri-  
mis industriam, & egregiam pro Catholica Ecclesiæ nauatam operam magnopere in Domino commendemus:  
Cupientes ut idem a te editi, VEL EDENDI ANNALES ECCLESIASTICI ad in-  
tegram rerum veritatem custodiendam seruentur penitus incorrupti, & quam diligentissime fieri potest typis  
excudantur: ac demum ne a quoquam seu negligentia, seu malitia mendis deformari, aut aliter etiam forsitan  
titulo mutato vel forma, mutari, corrumpi, vel deprauari possint: Motu proprio, & certa nostra scien-  
tia omnibus, & singulis Christi fidelibus, præsertim librorum Impressoribus, ac bibliopolis, quouis nomine  
nuncupatis, tam in Vrbe, & illius districtu, ac statu, & ditone temporali nobis & S. R. E. mediate, vel im-  
mediate subiecta, sub quingentorum ducatorum auri Camera Apostolicæ eo ipso applicandorum, necnon amif-  
sionis librorum atque typorum: quàm etiam per totam Italiam, & extra eam vbius gentium, & locorum con-  
stituta sub Excommunicationis maioris latæ sententiæ pœnis eo ipso absque alia declaratione incurrendis: Au-  
thoritate Apostolica, tenore præsentium interdiciamus & inhibemus, ne per decem annos a data præsentium  
computandos, primum Tomum Annalium a te editum, ET ALIOS SINGVLOS A TE EDENDOS,  
totidem annorum spatio ab vniuscuiusque eorum editione numerando, absque tua licentia imprimere, aliove  
titulo, vel forma, quouis prætextu mutatis, vel alio quocumque idiomate versos edere, vel sic editos ven-  
dere, seu venales tenere audeant, vel præsumant. Mandantes vniuersis, & singulis venerabilibus fratri-  
bus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, & alijs locorum ordinarijs, eorumque Vicarijs, seu officialibus in spi-  
ritualibus, generalibus, ac in dicto nostro statu Ecclesiastico Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Potestati-  
bus, & alijs Officialibus: ut quando, & quoties per te vel tuo nomine fuerint requisiti, præmissa contra ino-  
bedientes exequantur, & obseruari faciant, inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Non  
obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac statutis, & consuetudinibus, iuramento, confir-  
matione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, privilegijs quoque, indultis, & litteris Apostolicis qui-  
busuis personis quomodolibet concessis, & confirmatis. Quibus omnibus, illorum tenores, ac si ad verbum  
insererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, hæc vice dumtaxat specialiter, & expresse de-  
rogamus, cæterisque contrarijs quibuscumque. Volumus autem ut præsentium litterarum exemplis etiam in  
ipsis voluminibus impressis eadem vbius fides habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibi-  
ta, vel ostensa. Datum Romæ apud sanctum Marcum sub annulo Piscatoris Die xxvj. Iunii.  
M. D. LXXXVIII. Pontificatus nostri Anno Quarto.

Tho. Thom. Gualtercius.



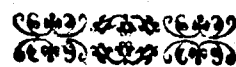


CAESARI BARONIO SORANO  
VIRO OPTIMO, DOCTISSIMO,  
AMICISSIMO

Consalvus Ponce de Leon Hispalensis.



**Q**uid potuit madidum sacro sanguine ferrum,  
Tela, ferae, flammae, spicula, saxa, cruces?  
Obruta quid tenebris, mutisq; oppressa sepulchris,  
Invidia Gentis, NOMINIS acta pij?  
Ecce renascuntur tempus victura perenne,  
Qua surgit lucis, qua requiescit honos.  
Caesaris id praestat calamus, praestantior ense  
Caesaris: hic vitam sustulit, ille dedit.



Tertius Annalium Tomus incipit ab Imperio  
Constantini Magni, perduciturq. vsque ad  
Constantij eius filij obitum: complectitur  
annos quinquaginta quinque, sextum ex  
parte tantum attingit.



A N.



A N N A L E S  
ECCLESIASTICI.



**A**ENE & nobis illud accidit, quod de rebus diuinis diuinum prodit, <sup>a Eccles. 18.</sup>  
Oraculum <sup>a</sup>: Cum consummauerit homo, tunc incipiet. ] Siquidem <sup>PROOEMIUM</sup>  
absoluto secundo Annalium Tomo, cum post immensos labores opta- <sup>CVM IMPLO-</sup>  
ta quies iure captanda fuisset: iam tertius eorundem sit inchoandus; <sup>RATIONE NV-</sup>  
ac velut in itinere constitutis, in ea, ad quam peruenimus stationem, <sup>MINIS.</sup>  
non liceat conuiescere, sed ex ipsa in aliam proficisci, & e secunda sit  
ad tertiam commigrandum; atque instar filiorum Israel, e Socoth se- <sup>b Exod. 12. 13.</sup>  
cunda eorum mansione in Etham <sup>b</sup> pariter transeundum, e taberna- <sup>c Hieron. epist.</sup>  
culorum angustiis scilicet ( vt harum vocum se habet interpretatio <sup>c</sup> ) ex humili inquam Ec- <sup>ad Fabiolam.</sup>  
clesiae statu, ad amplissimam eius gloriam, Crucis fortitudine comparatam. Par vtriusque ra- <sup>127. mans. 3.</sup>  
tio. sicut enim illis in eadem mansione tertia consistentibus primum diuinæ praesentiae visibi-  
**B**le signum apparuit in columna ignis & nubis die nocteq. perspicuum: ita & in hac tertia,  
ad quam peruenimus stationem, Crucis fulgor diuinitus e caelo coruscans Constantino ap-  
parens, perinde ac digitus Dei & lingua caelestis errantes docuit, atque ad rectam semitam  
reuocauit, summaque claritudine fulgoris sui, ea quæ humilia despectaque esse videbantur,  
sublimia ac plane diuina monstrauit; abolitisque indecoris & ignominiae titulis illis, scandali  
atque stultitiae, Iudaeorum ac Gentilium opinione compositis, manifestioribus indiciis para- <sup>d 1. Corinth. 1.</sup>  
doxum illud Apostoli <sup>d</sup> declarauit: Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus; et quod  
infirmum est Dei, fortius est hominibus. ] Hac autem adeo eximia & excelsa, oratione di-  
gna persequi, vt magnitudo postulat argumenti, diuino opus esse auxilio intelligimus, quo  
veritatis recto tramite ipsa oratio haud haesitans secunda ducatur. Faucat caeleste numen <sup>a</sup>  
**C** nobis hoc itinere saepius imploratum; atque ex hac eius tertia statione effulgeat menti no-  
strae, atque praecedat nos sublimior illa & excelsior animata columna, in qua multo feliciter  
humano generi visibilis Deus apparuit; ipsa inquam Dei Genitrix beatissima virgo Maria  
suae pulchritudinis fulgore corusca gradiens antecedit, ac ducens, & docens, non sinat vel  
latum vnguem nos ab arcta semita veritatis excedere, vel leuiter aberrare.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
306.

MARCELLI PAP.  
ANNVS  
3.

CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
1.

**D**ECENTESIMO SEXTO CHRISTI REDEMPTORIS nostri an-  
no, Olympiadis ducentesima septuagesima prima anno primo, Constantio  
atque Galerio Augg. sextum Consulibus, cum octauo Kalendas Augusti idem <sup>CONSTANTI-</sup>  
Constantius Eboraci in Britannia diem clausisset extremum, Constantinus <sup>NVS HERES</sup>  
eius filius maior natu ex Helena genitus Imperij heres ex testamento reli- <sup>IMPERII.</sup>  
ctus, id decernente diuino numine, ac totius exercitus suffragantibus votis,  
paternum accepit Imperium. Cum igitur tum ex Olympiadum supputatione, tum ex Consu-  
laribus Fastis tam certus exploratusque habeatur annus quo auspiciatus est Imperium Con-  
stantinus: Cassiodori Chronicon erroris arguitur, dum post biennium sub Consulatu decimo  
Diocletiani, & Maximi seu potius Maximiani septimo, ponit exordium Constantini: quod  
Annal. Eccl. To. 3. **A** quidem



quidem ex eiusdem historia Tripartita<sup>a</sup>, quam collegit, manifestissime inspicere licet, dum ait **A** ex Socrate, eundem Constantinum defunctum, cum imperasset annos triginta & vnum, Feliciano & Titiano Coss. qua ratione oportuit ipsum hoc anno imperare cœpisse. Hisce igitur firmissimis rationibus oportuit stabilissimè exordium Imperij Constantini, quod sciamus complures errore lapsos, dum post biennium numerare aggressi sunt annos eiusdem Imperatoris, & in re grauissima, nempe de tempore Nicæni Concilij, aliisque rebus magni momenti, in errores non leues incidisse.

<sup>b</sup> Euseb. in Vit.  
Constantin. lib. 1.  
c. 16. 17.

PVNVS CON-  
STANTII IMP.

<sup>c</sup> Gallicanus in  
Panegyrico 4.  
Constantini.

DEI NVTV  
CONSTAN-  
TINVS IM-  
PERAT.

STVDIVM MI-  
LITVM ERGA  
CONSTANTIN.

Quod autem ad gesta rei historiam pertinet, hæc de ingressu Constantini in Imperium quo modo se habuerint (præter illa quæ in fine secundi Annalium Tomi, cum de eiusdem Constantini opportuno aduentu in Britanniam, & de Constantij obitu dicta sunt) iam ordine prosequamur, ac in primis quæ Eusebius res ab eo gestas fusius prosequutus narrat his<sup>b</sup> verbis: Nequic tamen Imperium Imperatore destitutum permansit: quippe **B** Constantinus paterna purpura indutus, primum e paternis ædibus egressus est; & patrem tamquam a mortuis ad Imperium regendum denuo reuocatum, suo ipsius vultu & effigie omnibus representauit. Deinde magna paternorum amicorum turba eum comitante, funeri præiuit, patremque produxit; quin etiam infinita populi multitudine, militumque constipanti agmine partim antecedentium, partim subsequendum genitorem sanctissimum cum omni splendore & maxima pompa extulit: faustis acclamationibus, suauis hymnorum concentu, omnes beatissimum illum celebrant: et consentientibus animis, filium iam in Imperij gradu locatum, patrem ad vitam quodammodo reuocasse existimant. Extemplo igitur secundo & prospero applausu nouum Regem, Imperatorem, & Augustum ipsa prima voce contentius prædicant. Quibus acclamationibus tam auspiciato in filium editis, patri mortuo non nihil ornamentum allatum est: filium cuncti beatum putant, qui talis patris fuit successor declaratus: **C** omnes gentes, quæ ipsius obsequebantur Imperio, incredibili lætitia efferuntur, & gaudio penè inexplicabili propterea complentur, quod illustri & præclaro Imperatore, ne breuissimo quidem temporis momento caruissent. Hunc morum vitæque pie & religiose ad virtutem institutæ exitum esse, in Imperatore Constantio vniuerso generi mortalium, qui nostra memoria vixerunt, Deus euidenter demonstrauit. Finem autem vitæ aliorum, qui Dei ecclesiis bellico quodam more & modo exagitarint, minime consentaneum iudicauit, quem præfenti sermone mandarem: neque bonorum memoriam, eorum appositione, qui secus se gesserint in vita, omnino debere contaminari. Rerum enim experientia illis solum, qui ipso oculorum obtutu calamitates cuiusque tyranni aspexerint, quique earundem cognitione auribus perceperint, satis videtur esse ad vitam modestius deinceps sanctiusque moderandam. Sic igitur Constantinum talis parentis fatu editum Principem & Imperatorem Deus omnium **D** auctor & totius mundi gubernator suo solum arbitrio delegit: eo consilio, ut cum alij omnes Imperatores hominum suffragiis ad eum dignitatis gradum ascendere consueuerint; de hoc Imperatore solo ad honorem efferendo, nemo mortalis omnino gloriaretur. Thuculque Eusebius.

At nec Ethnicus auctor (quisquis ille fuerit, clarissimus certe Orator illorum temporum) de diuinitus facta electione Imperij Constantini discrepat ab Eusebio; nisi tantum, quod hic veram diuinitatem minus intelligens, quod a Deo optimo maximo factum est, diis tribuit; qui & hæc<sup>c</sup> præloquitur de Constantio: Vere enim profecto illum superum templa perierunt, receptus est confessu cæli, Ioue ipso dexteram porrigente. Quinimmo statim sententiam rogatus, cui Imperium decerneret, ut decebat, dixit: CONSTANTINVM PIVM: manifeste enim sententia patris electus est Imperator: quod ita nos dicere, cum veritas iubet, tum pietati tuæ, ut video, gratissimum est. Sed cur tantummodo priuatis tuis affectibus **E** blandiamur; cum omnium deorum fuerit illa sententia, & quidem iam auctoritate præscripta, quæ tum pleno firmata sit consilio: iam tunc enim cælestibus signis suffragiis ad salutem Reipublicæ vocabaris, cum ad tempus ipsum, quo pater in Britanniam transfretabat, classi iam vela facienti, repentinus tuus aduentus illuxit, ut non aduectus cursu publico, sed diuino quodam aduolasse curriculo videreris. Hæc ille: qui quod sciebat diuino factum numine, diis tribuit, quod nullum præter eos numen in cælo esse putaret. at quales erant, quos nominat deos erga Constantinum propitios, qui eum sibi aduersarium, ipsorumque cultus euerforem fore non viderint?

Sed quid idem addat de cunctatione Constantini in suscipiendo Imperio, audiamus: Illico enim atque ille terris fuerat exemptus, vniuersus in te consedit exercitus, te omnium mentes oculique signarunt: et quamquam tu ad seniores Principes de summa Reipublicæ, quid fieri placeret, retulisses; præuenerunt tamen studio, quod illi mox iudicio probauerunt

**A** bauerunt. Purpuram statim tibi, cum primum copiam tui fecit egressus, milites vilitati publicæ magis quam tuis affectibus seruientes, iniecere lacrymanti: neque enim fas erat diutius fieri Principem consecratum. Diceris etiam, Imperator inuicte, ardorem illum te depolcentis exercitus fugere conatus, equum calcaribus incitasse: quod quidem, ut verum audias, adolescentiæ errore faciebas: quis enim te Cyllarus, aut Arion posset eripere, quem sequebatur Imperium? hæc ipse, & alia plura; sed non semper tutum attexere encomia historici puritati. Verum licet tum a patre, tum ab exercitu Constantinus fuerit renunciatus & acclamatus Augustus: numquam tamen nisi Cæsaris nomen tunc accepit, Augusti vero postea, cum Faustam filiam Maximiani Herculi uxorem duxit. Hæc enim idem auctor<sup>a</sup> his verbis: Cum tibi pater Imperium reliquisset, Cæsaris tamen appellatione contentus expectare malueris, ut idem te qui illum declararet Augustum: siquidem ipsum Imperium hoc **B** fore pulchrius iudicabas, si id non hereditarium ex successione cepisses, sed virtutibus tuis debitum a summo Imperatore meruisses: neque enim dubium, quin tibi mature sacrum istud fastigium diuinæ potestatis astrueret, qui te iam olim sibi generum, etiam antequam petere posses, sponte delegerat. Hoc enim, ut audio, imago illa declarat in Aquileiensi palatio ad ipsum conuiuij posita aspectum: ubi puella iam diuino decore venerabilis, sed adhuc impar oneri suo, sustinet atque offert tibi etiam tum puero galeam auro gemmisque radiantem, & pennis pulchræ alitis eminentem: ut te, quod vix vlla possunt habitus ornamenta præstare, sponsale munus faciat pulchriorem. Sic igitur Constantinus a funere patris nomen Cæsaris usque ad nuptias cum Fausta retinuit, quando & auctus est nomine Augusti, cum alioqui voce militum omnium Augustus fuerit salutat; de quo Eusebius<sup>b</sup> cum agit de obitu Constantij: Huius, inquit, filius Constantinus statim ut Imperij gubernacula suscepit, **C** Imperator summus & Augustus cum ab exercitibus, tum multo antea ab ipso Deo summo omnium Imperatore declaratus, se paternæ pietatis erga nostræ religionis disciplinam æmulum & imitorem præstitit.]

Antequam autem à Constantino res gestas ulterius prosequamur, de eius genere atque natalibus aliqua præfari, ad difficultates non leues soluendas, necessarium existimamus. Quod ad paternum genus spectat, a Claudio iuniore Imperatore originem ducere, secundo Annalium Tomo pluribus dictum est, cum de eius patre Constantio sermonem habuimus. Si vero eiusdem stematis principium altius repetatur, Trebellius<sup>c</sup> auctor est, eum a Vespasiano Augusto descendere, unde Flauij gentis est nomen & insignia consequutus, ante tamen Vespasianum obscuræ; nam Suetonius<sup>d</sup> hæc de eo: Mediocritatem pristinam neque dissimulauit unquam, ac frequenter etiã præfetur: quin & conantes quosdam originem Flauij generis ad conditores Reatinos, comitemque Herculis, cuius monumentum extat via Salaria, referre, irrisit vltro.]

Quod vero ad maternum genus attinet; cum constet natum ex Helena; unde illa, ex qua profapia, prouincia, & ciuitate sit orta, non leuis est controuersia. Scimus Græcorum recentiores (Eusebius enim, licet rerum Græcarum amplificator egregius, hæc silentio prætermisit) Nicephorum<sup>e</sup> & alios, qui cõmenticiæ historiæ fidem præstiterunt, eam fuisse Bithynam genere, affirmare; de qua & eiusmodi fabulam concinnarunt, cum de Constantio patre ad Persas Legato misso hæc memoriæ cõmendarunt, quæ idem Nicephorus narrat his verbis: Is ab Occidente Orientem versus nauigans, ad locum, qui Drepanum dicitur, applicat (situm est Drepanum ad Nicomediæ finem ad altum mare longius prominens: ibi Constantio desiderium concubitus incesit: quod ubi cognouit hospes eius, magnificentia & splendore cohortis ipsius regio permotus, filiam ei suam venusta forma, ætatisque flore iam nubilem puellam cõciliat. Ille cum ea rem habet, concubitusque mercedem peplum ei purpura intextum donat. Nocte ea Constantio mirifica visio est oblata, quæ eum timore quodam perculit. Quapropter & puellæ patrem est cohortatus, ut filiam, quæ insigne quoddam donarium gereret, impollutâ diligentius asseruaret: & quod ex ea natum esset, accuratius educaret. Vidisse quippe se ea, qua dictum est, nocte aiebat, in tabernaculo suo præter naturam ab Occidentali Oceano orientem Solem. Ceterum legatione recte obita, Constantius alio itinere Romam reuersus vna cum Galerio Maximiano Cæsar creatus est, neque ita post longum tempus vterque Augustus factus.] & paulo post:

Accidit deinceps, ut oratores alij ad Parthos mitterentur, qui & ipsi Drepanum diuertunt: et qui Constantij ex hospitis filia Helena progenitus erat infantulus, puerilem ludum ludens, a quodam ex oratorum numero offensus, admodum ei succensuit, & obiurgationes eius indignissime tulit: ibi tum mater, Constantij eum puerum esse, indicauit: eamque rem, peplum illud purpura exornatum proferens, confirmauit; & facies ipsa, indolesque generosa, filium illius esse, satis testabatur. Ea re Constantius ex Legatorum sermone cognita, postea

<sup>a</sup> Panegyric. 1.  
Maximian. &  
Constantin.

CONSTANTINI  
CONTEN-  
TVS NOMINE  
CÆSARIS.

<sup>b</sup> Euseb. lib. 8.  
c. 26.

CONSTANTINI  
PATER-  
NVNVM GENVS.

<sup>c</sup> Trebel. in  
Claudio.

<sup>d</sup> Sueton. in Ve-  
spasiano. c. 12.

HELENÆ PA-  
TRIA ET GE-  
NVS.

<sup>e</sup> Niceph. lib. 7.  
c. 18.

comitatu regio puerum vnà cum matre Romam adduci curauit. Veritus autem, ne illis absurdum quidquam a Theodora legitima vxore sua per zelotypiã, & coniugalem æmulationem accideret; Constantinum filium Nicomediam ad Diocletianum, qui ibi cum Galerio Maximiano genero erat, misit. Atque ibi ille benigne susceptus, in Palatio apud Imperatorem vixit, & inter domesticos scholarum adscitus, Græcas litteras addidit, simulque Christianissimum complexus est.] hæc Nicephorus de materno genere atque cunabulis Constantini.

Sed pluribus tum Nicephori tum aliorum mendacissima historia confutatur; ac primum quidem si ea ad lapidem Lydium admoueat, si inquam cum recta ratione temporis conferatur, plane conuincetur curiosi hominis esse figmentum. Si enim, vt ipse vult, eo anno natus est Constantinus, quo Constantius pater rediens e legatione creatus est Cæsar (quod contigisse certum est anno Domini ducentesimo nonagesimo secundo) necesse est affirmare hoc ipso anno, quo cepit Imperium Constantinus, fuisse quatuordecim tantum annorum ætatis; quem tamen ex sententia Eusebij, qui eo familiarissime vsus

DE HELENA  
CONFUTATUR  
HISTORIA  
COMMENTI-  
CIA.

a Euseb. in Vit.  
Constantin. lib.  
4. cap. 53.  
Epiph. lib. de  
mef. Hieronym.  
in Chronic.  
Aurel. Vi. in  
Constantino in  
fin. & alij.  
b Euseb. in Vit.  
Constantin. lib.  
2. c. 1.

est, & a aliorum, constat hoc tempore, quo est auspicatus Imperium, iam trigintaduos annos ætatis, vel saltem trigintaunum attigisse: cum enim dicat ipsum imperasse annos trigintaunum vel trigintaduos, præter paucos menses & dies, addatque totidem annos abque Imperio vixisse; manifestum est, eo tempore, quo Nicephorus, eum natum vult, Constantinum iam annos decem & septem ætatis egisse. Hoc vno igitur eius historiæ tam insigni patefacto mendacio, totum illud excogitatum commentum exploditur, cum præsertim ex scriptoribus illius temporis, quo in loco natus sit Constantinus, possit apertissime demonstrari, nempe in Britannia, vt dicemus. Facile namque potuit accidisse, vt scriptoris incuria alicubi Bithynia loco Britannia scriptum esset, vnde & reliqua confingendi occasio sit accepta: cum præsertim ille color accederet, quod Drepane dictum oppidum in Bithynia, ab eadem Helena admodum illustratum, fuerit postea Helenopolis appellatum. Sed qua occasione sic ea ciuitas fuerit nominata, suo loco inferius pluribus sane quidem peregre mentitus est auctor, dum ait Constantinum Drepane natum esse in Bithynia, quem apertissime constat in Britannia ortum esse id quidem disertis verbis coram amplissimo conuentu tunc temporis habito: cum celebratae sunt nuptiæ Constantini & Faustæ filiae Maximiani Herculij, testatur celebris ille Gallicanus Orator, dum ait hæc de patre Constantio, & eius filio Constantino: Liberauit ille Britannias seruitute: tu etiam nobiles, illic oriundo, fecisti.] Quid igitur ijs apertius dici potest? quibus adeo manifestis velle refragari, quis non extremæ ducat esse dementiae? Qua pariter ratione æquius est dicere, Helenam fuisse Britannam, quam Bithyniam; quam certum est peperisse in Britannia Constantinum, idque tẽpore Aureliani Imperatoris, a quo missus est Constantius Claudij Imp. recenti memoria clarus cum exercitu in Britanniam, vt populum illum sæpius tumultuari solitum in officio & fide Aureliani contineret.

Contigit autem Constantini natalis, ex Eusebij sententia superius recitata, qui totidem annos eum ante Imperium vixisse tradit, quot imperauit, Aureliano secundum & Iulio Capitolino Coss. anno quinto eiusdem Aureliani Imperatoris. sed de annis eius inferius pluribus. Quod ad Helenam rursus spectat; adhæserit ne concubina Constantio, an legitima vxor fuerit: auctor est Zonaras c, controuersia agitata, dicentibus alijs eam concubinam fuisse Constantij, alijs legitimo illi iunctam esse coniugio affirmantibus: ipse verò abstinens, nec quicquam definiens, litem reliquit sub iudice. At mea quidem sententia res eo statu posita est, vt ad huiusmodi iudicium terminandum, opus non sit perendina dilatione. Nam exploratum quidem habetur apud omnes antiquos historicos, qui res Constantij sunt prosequuti, Maximianum Herculum, cum sibi eundem Constantium adoptasset in filium, vt ei coniungeret in matrimonium Theodoram priuignam suam, coegisse repudiare eam quam prius vxorem acceperat, id Eutropio d, Victore e, ac reliquis historicis attestantibus. Certe quidem repudium vxoris tãtummodo dici solet, non autem feminae subinductæ; nec dari repudium concubinae, quis vnquam dictum inueniet: quamobrem cum iussus esse dicatur Constantius a Maximiano vxori dare repudium, vt acciperet Theodoram: ex quadam necessitate compellimur dicere, Helenam legitimam coniugem, non autem concubinam fuisse Constantij. Nec est quod ab aliquo dici possit, aliam ab Helena feminam, eandemque vxorem Constantij ab eo esse repudiatam: nam nulla prorsus est memoria, Constantium aliam aliquam habuisse vxorem, præter Helenam & Theodoram. Rursum vero quo modo quis dicere poterit Helenam adhæsisse Constantio concubinam, cum publicis attestationibus eiusdem Constantij continentia mirifice commendetur? nam cum Gallicanus Orator f coram Maximiano ac Constantino, eorundem celebrans laudes, Panegyricum

HELENA NVM  
CONCUBINA  
VEL VXOR  
CONSTANTII  
IMP.

d Eutrop. lib. 9.  
e Victor in Dio-  
clesi.

f Panegyric. I.  
Constantini.

dicum dixit, hæc habet in apostrophe ad Constantinum: Neque enim forma tantum in te patris, Constantine, sed etiam continentia, fortitudo, iustitia, prudentia sese votis gentium præsentant: quo enim magis continentiam patris æquare potuisti, quam quod te ab ipso sine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidisti, vt primo ingressu adolescentiæ formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de concessis ætati voluptatibus in hoc sacrum pectus admitteres? Nouum iam tum miraculũ, iuuenis vxorius, sed vt res est, mente præfaga omnibus te verecundiæ obseruationibus imbuebas, talem postea ducturus vxorem.] hæc ibi auctor pro concione, spectantibus magistratibus, dixit, cum Maximianus eidem Constantino Faustam copulauit fœdere nuptiarum: quæ a nobis non tam in commendationem continentia Constantini, quam Constantij patris, sunt recitata, cuius ille imitator factus, nullam ante vxorem legitimam, feminam aliam prorsus noverit. At qua fronte, quæso, nobilis orator in publicis nuptiarum solemnitatibus, coram nobilissimo ac florentissimo auditorio cuncta sciente, hæc de patre Constantio prædicare adeo potuisset, si Helenam concubinam, ex qua etiam ipse Constantinus natus esset, antequam legitimam vxorem Theodoram duceret, habuisset? Ex ijs igitur cum ceteri omnes, qui dicunt natum Constantinum ex concubina; tum Zosimus a Comes mendacij redarguitur, dum ait eum genitum ex consuetudine mulieris, quæ materfamilias minus esset. Ethnicus homo additissimus Ethnicismo, & in Christianam religionem infensissimus, cum de Christianorum rebus agit, manifestus sæpe conuincitur proditor veritatis, & in Constantinum pariter iniquissimus, quem vt desertorem deorum exagitat contumeliis; vt intelligas hominem in Constantinum Philippicas potius, quam Constantini historiam conscripsisse.

At vndenam apud nonnullos antiquos historicos manasse potuit eiusmodi opinio de Helena, quod fuerit potius Constantij concubina quam coniux? aperiam. Romanorum legibus cautum erat (quod testatur Papinianus b I. C.) vt si Præfectus cohortis, vel equitum, aut Tribunus contra interdictum, vxorem duceret in ea prouincia, in qua officium gerebat, matrimonium non esset, cum ratio potentatus, vt ait, eiusmodi nuptias prohiberet. Quam ob causam sic acceptam Helenam a Constantio putarint potius concubinam, quam coniugem. Sed quid Paulus c I. C. respondit? Si post depositum officium eiusmodi in eadem voluntate perseveret, iustas nuptias effici. Quid huic simile scripsit Vlpianus d, legem Papiam interpretatus, qua cum Senatores vetiti essent in vxorem ducere libertinam: si tamen duxisset; quamuis (inquit) vxor eius non sit: tamen ea condicione, si deserit esse Senator, tunc vxor eius esse incipiet.] Talis namque fuisse videtur causa Helenæ cum Constantio, vt sic eam duxerit, vt cum a prouincia discessisset ac magistratum deposuisset, vere coniux esset ac matrimonium ratum: quod quidem declarauit euetus: nam quam semel accepisset, nũquam dimisit vsque ad nuptias Theodoræ, cum Maximianus Imperator coegit (quod dictum est superius) dare Helenæ priori coniugi libellum repudij.

Confutatis igitur de natalibus Constantini Græcorum figmentis, explosa simul & illorum sententia, qui dixerunt Helenam non vxorem, sed concubinam adhæsisse Constantio: reliquum est, vt de eiusdem Helenæ genere pauca dicamus. Eutropius e cum affirmet eam coniugem fuisse Constantij, obscuro tamen loco natam testari videtur, dum ait: Constantinus ex obscuriori matrimonio eius filius in Britannia creatus est Imperator.] Sed quis est qui neget respectu clarissimarum nuptiarum, quas postea cum Theodora filia Imperatoris contraxit, quibus & Imperium consequutus est, obscurius dici debere prius coniugium Constantij cum Helena, ex quo natus est Constantinus? Scimus tamẽ S. Ambrosij f testimonio, fuisse eandem Helenam, Stabulariam nominatam; nam ait: Stabulariam hanc primo fuisse, asserunt, sic cognitam Constantio seniori, qui postea regnum adeptus est.] Sed eo plane nomine vulgo dicta, quod hospitis, apud quem diuertit Constantius in Britannia, filia fuisset. Sed qualis hospitis, qui ducem totius exercitus domi exciperet? certe haud infimi ordinis inter Britannos, & mediocrium facultatũ; sed par est credere (vt euenire solet in hospitalitatibus militaribus) qui in ciuitate nobiliores ac ditiores sunt, eos qui digniores pariter militiae ducunt ordines hospitari solere. quamobrem qui antiquas res Britannicas sunt prosequuti (quod compertum habuerunt ex antiquis Annalibus) Helenam filiam fuisse tradunt vnus ex Britannia Regulis Coel nomine, apud quem (vt dictum est) Constantius hospitatus, quam pulcherrimam nouit, eius filiam Helenam accepit in coniugem: obscurumque existimatũ est eiusmodi coniugium, quod cum externa, barbarã, & non Romana femina contractũ esset a tanto viro, ab ipso scilicet nepote Claudij Imperatoris, & Romani exercitus in Britannia duce; sed & obscurius sane redditum, cum creatus est Imperator, & vna cum Imperio Theodoram accepit vxorem.

CONSTANTII  
IMP. SPECTA-  
TA CASTITAS.

a Zosim. lib. 2.

CVR HELENA  
DICTA CON-  
CUBINA.  
b l. Præf. ff. de  
vitiis nuptiarum.

c l. eos qui. ff.  
eodem.  
d l. si quis in Se-  
natorio. ff. eod.

e Eutrop. lib. 10.  
in princip.

f Ambros. orat.  
in funer. Theod.

HELENA CVR  
STABULARIA  
DICTA.

Cum igitur, vt accidit ijs qui temporibus & felicioribus rebus inferuunt, in posteriorem coniugem eandemque Augustam omnes conuerterent oculos; vilis admodum & abiecta visa est illa prior, quæ iussu Herculij Imperatoris repudiata fuisset, ac proinde contemptus gratia, Strabularia nominata; sicut & Galerius Maximianus, qui eodem tempore imperauit, ob humile genus vulgo Armentarius dicebatur. At de Helena modo hætenus, ex qua Constantium genuisse alium filium vel filiam præter Constantinum, memoria nulla est. Ex Theodora autem Augusta complures suscepit liberos, nempe Constantium, qui pater fuit Galli & Iuliani, Dalmatium, Anniballianum parentem Dalmatij iunioris, addunt aliqui alium Constantinum; filias vero Constantiam, quæ postea Licinio Imperatori nupsit, Eutropiam coniugem Nepotiani, & vt putant alij, Anastasiam. Quibus omnibus posthabitis, Constantium Helena genitum Imperij reliquit heredem.

Postquam autem res in Britannia gestæ, essent Romam perlatae, & noui Imperatoris Constantini imago Romæ ex more (inquit Zosimus<sup>a</sup>) esset exhibitæ: Maxentius Maximiani Herculij filius, non tolerandum ratus, Constantino quidem ex animi sententia rem succedere, qui muliere non matrona genitus esset: se vero talis Imperatoris filiū desiderare hæredem, aliis paternum Imperium obtinentibus; adiunctis sibi conatus huius ministris Marcelliano & Marcello Tribunis militum, & Luciano suillæ carnis præbitore, quam Fiscus populo Romano largiebatur, & aulicis præterea militibus, quos Prætorianos vocant, in regium ab illis solium collocatus est, magnis se vicissim muneribus affecturum pollicitus eos, a quibus hoc consequutus esset.] ita Zosimus. Facta autem hæc sunt à Maxentio hoc anno, septimo Kalendas Octobris. Maxentius vero licet vt Maximiani Herculij filius educatus esset, atque in virum creuisset: tamen non vere ex illo natus, sed plane terræ filium ab Eutropia illius vxore esse suppositum<sup>b</sup>, creditum fuit; quod videtur etiam apud Maximianum fidem inuenisse, ac propterea cum se abdicasset, in successione Imperij prætulisse illi Constantium.

Cum autem scisset Constantinus Maxentium Romæ Imperium occupasse, quæsiuit cum eo res componere, habereque socium atque collegam; sed recusauit ille. id quidem testatur Nazarius<sup>c</sup>, dum eius consilij rationem asserit, sic dicens: Quin extorques animo tuo conueniendi studium, & concordie voluntatem? si concordiam quam veniam appellari fas est, cum qui potest vincere, optat ignoscere. Et non dubito quin hanc rationem cælestis prudentia tua duxerit, quod coniunctione sua flagrantissimas hominis cupiditates vel extingueret penitus, vel modice temperaret. nulla quippe est libido tam vecors, quam non capiat (vincat scilicet) cum in consortium temperantia venerit. Deijcit oculos deformis ignauia, vbi ei pulchritudo virtutis obiecta est: tergiuerfari atque hædere petulantiam videas grauitate, modestia, & decore confusam: vt appareat te, Imperator optime, concordia imperanda non illi impunitatem vexandæ vrbis daturum, sed leniorem petijisse victoriam, cum malles vitia eius quam arma superare. Sed profecto nulla vi possunt coire, quæ naturali diuortio dissident: nec vlla tam fidelis est copula, quæ in diuersum tendentia nexu suo teneat. Perpendit scilicet tecum excellens prudentia tua, eique semper pietas applicata, omnes concordie commoditates; illam esse fundamentum & radicem otij, bonorum ciuium seminarium, quietis publicæ segetem, & almam pacis altricem. Sed o quam æger est ad honestatem recursus his qui gradum ex nequitia protulerunt! Vocas ad societatem: appetitum tuum refugit, aduersatur, horrescit: nihil sibi putat tecum commune; quia nihil est simile.] hæc Nazarius.

Maxentius autem vt sibi omni ex parte Imperium stabiliret, conciliaretque animos: ne quos haberet sibi aduersantes, Constantino autem fauentes; sciens Christianos, quibus tum Vrbs ipsa, tum etiam prouinciæ confertæ essent, erga Constantinum esse propensiores; studuit animos horum omnium officiis demereri, ac beneficiis deuincire, vsque adeo, vt Christianam religionem se suscepturum, illos demulcens, veteratorie simularet: quod Eusebius<sup>d</sup> testatur his verbis: Huius, nempe Maximiani, filius Maxentius, qui Romæ tyrannidem occupare instituit, in ipso Imperij sui ingressu, fidem nostram se complecti, quo populo Romano placeret, eumque blanditijs deliniret, & assentatione callide simulauit, & ea de re illis qui eius parebant Imperio, in mandatis dedit, vt persecutionem contra Christianos remitterent: tantamque pietatis speciem prætulit, vt humanus & valde mansuetus præ illis, qui Imperium ante tenuissent, cuique videretur.] ita Eusebius.

Ad hæc quoque spectare videtur, quod apud S. Augustinum<sup>e</sup> scribitur, Melchiadem hoc tempore Romanum presbyterum, postea Papam, misisse Stratonem diaconum vna cum aliis,

FILI CON-  
STANTII IMP.<sup>a</sup> Zosim. hist.  
lib. 2.  
MAXENTIVS  
INFENSVS  
CONSTAN-  
TINO.<sup>b</sup> Videri Ma-  
ximian. & alij.<sup>c</sup> Nazar. in Pa-  
negyric. Const-  
an.CONSTANTI-  
NVS QUALIS  
ERGA MAXEN-  
TIUM.MAXENTIVS  
SE SIMVLAT  
CHRISTIA-  
NVM.<sup>d</sup> Euseb. lib. 8.  
cap. 26.<sup>e</sup> Aug. in Bre-  
u. disc. tert.  
c. 18.

aliis, acceptis litteris Maxentij Imperatoris, atque Præfecti prætorio, ad Præfectum Vr- bis, vt ab eo loca reciperet, quæ persecutionis violentia abstulisset. Hæc enim ex quibus- dam Actis recitarunt Donatistæ, conantes Melchiadi crimen traditionis impingere. ait<sup>a</sup> autem de Donatistis: Adhuc dies erat, quando volentes destruere iudicium Romani Episcopi Melchiadis, quo purgatus & absolutus est Cæcilianus, etiam ipsum Melchiadem Traditorem fuisse dixerunt. Cuius criminationis cum ab eis esset exacta probatio, gesta prolixissima recitarunt, vbi Melchiadis nomen, quod aliquid tradiderit, non fuit: et recitauerunt etiam alia gesta, vbi Melchiadem legebatur misisse diaconos cum litteris Maxentij Imperatoris, & Præfecti prætorio ad Præfectum Vrbs, vt reciperet loca, quæ fuerant a Christianis tempore persecutionis ablata. Vbi cum Melchiadis crimen penitus nullum appareret: dixerunt superioribus traditionis gestis, Traditorem Stratonem fuisse recitatum.] sicque ex hoc quoque ipsorum calumnia in Melchiadem confutata est. Redditam etiam fuisse Africanæ Ecclesiæ pacem per Maxentium Imperatorem, Optatus pariter testatur, qui ait<sup>b</sup>: Tempestas persecu- tionis peracta & definita est; iubente Deo, indulgentiam mittente Maxentio, Christianis libertas est restituta] hæc ipse.

Ceterum Eusebius<sup>c</sup> affirmat, Occidentales oras, atque ipsam Africam & Mauritaniam a persecutione quieuisse, non quidem Maxentij indulgentia, qui nondum Imperium inuaserat, sed abdicatione Maximiani, cum in locum eius successit Constantius de Christianis optime meritis; adeo vt nec biennio integro, vt ait, eadem prouinciæ fuerint persecutione illa vexata. Quamobrem quod attinet ad indulgentiam tunc ab ipso Maxentio in Africam missam, haud pertinuisse putamus ad sopiendam persecutionem in Christianos excitatam, quæ iam ante biennium, vt dictum est, compressa fuerat; sed potius ipsum remisisse ea indulgentia iras, quibus hætenus haud leuiter saeuierat in Africanos: nam Zosimus<sup>d</sup> auctor est, Maxentium in Africanos milites primum succensuisse, quod perlatam in Africam eius imaginem prohibuerint circumferri: & quod insuper Alexandro fauissent, qui ex Præfecto prætorio Imperatoriam quoque purpuram induisset: quo per Volusianum extincto (inquit Zosimus) quotquot in Africa vel genere, vel opibus præstabant, veluti Alexandri partium sectatores deferendi, nec vllis omnino parcebar, dum alij necarentur, alij facultates suas amitterent: quin & Romæ triumphatum est ob perpetrata Carthagine mala.] Sed & Panegyricis quoque Constantino dictis, saeuisse in Africanos Maxentium, diserte narratur. Indulgentia igitur a Maxentio in Africam missa, post patrata quamplurima mala, vt tandem a rapina & gladio cessaretur, effectum est: et eo tantum modo respexit Christianos, quod eis sicut ceteris intercepta ciuili bello libertas, vt ait, fuerit restituta.

Quo tempore factum est, concessa Ecclesijs vbique pace, vt Carthaginem conuenirent Episcopi, atque in locum defuncti Mensurij ordinarent Cæcilianum diaconum Episcopum Carthaginensem. Quod indigne ferentes qui ambitionis ardore flagrabant, ingens illud ac immane schisma conlarunt, quod postea a Donato nomen accepit. Hæc autem quo modo se habuerint, Optatus<sup>e</sup> Mileuitanus fideliter narrat his verbis: Botrus & Cælestus, vt dicitur, apud Carthaginem ordinari cupientes, operam dederunt, vt absentibus Numidis, soli vicini Episcopi peterentur, qui ordinationem apud Carthaginem celebrarent. Tunc suffragio totius populi Cæcilianus eligitur: et manus imponente Felice Aptungitano Episcopo, ordinatur: Botrus & Cælestus de spe sua deieci sunt. Breuis auri & argenti sedenti Cæciliano, sicut delegatum a Mensurio fuerat, traditur adhibitis testibus.] erat hæc schedula, qua conscripta habebantur vasa cuncta auri & argenti, quæ ne raperent persecutores, Mensurius prædecessor senioribus commendauerat, relicto illorum indice, quod Commemoratorium vocat, cuidam fidei aniculæ. Creato igitur Cæciliano Episcopo, scriptum illud eidem Cæciliano, vt Mensurius iusserat, datur. Quid autem post hæc sequutum sit, cum a presbyteris Cæcilianus depositum Ecclesiæ exigeret, idem Optatus rei gestæ narrationem prosequens, tradit his verbis:

E Conuocatur supramemorati seniores, qui faucibus auaritiæ comendatam ebiberant prædā. Cum reddere cogerentur, subdixerunt comunioni plebē. Non minus & ambitores, quibus & ordinari non contigit (nempe Botrus & Cælestus) nec non & Lucilla, quæ iam dudū ferre non potuit disciplinam, cum omnibus suis potēs factiosa femina comunioni misceri noluit: sic tribus conuenientibus causis & personis, factum est, vt malignitas haberet effectū. Schisma igitur illo tempore confusæ mulieris iracundia peperit, ambitus nutriuit, auaritia roborauit. Ab ijs tribus personis contra Cæcilianum causæ confictæ sunt, vt vitiosa eius ordinatio diceretur. Ad Secundum Tigistranum missum est (erat is Primas Numidiæ, de quo multa superius)

<sup>a</sup> Aug. li. ad Do-  
natist. post Col-  
lat. ca. 12. in fin.  
& cap. 13.<sup>b</sup> Optat. lib. 6.  
contra Parme-  
niam.<sup>c</sup> Euseb. lib. 8.  
cap. 25. in fin.AFRICANA  
QUIES VNDE.<sup>d</sup> Zosim. hist.  
lib. 2.CÆCILIANVS  
ELIGITVR E-  
PISC. CAR-  
THAGIN.<sup>e</sup> Optat. lib. 1. c. 2.  
tra Parmen.SCHISMATIS  
DONATISTA-  
RVM ORIGO.

perius) vt Carthaginem veniretur: proficiscuntur omnes supramemorati Traditores (nempe Donatus Masculitanus, Victor Rufficadiensis, Marinus ab Aquis Tibilitanis, Donatus Calamensis, Purpurius Limatensis, Menalus, & alij plures, omnes Episcopi) suscepti hospitio ab auaris, ab ambitoribus, ab iratis, non a Catholicis, quorum petitione Cæcilianus fuerat ordinatus. Interea ad basilicam, vbi cum Cæciliano tota ciuitas in frequentia fuerat, nullus de supradictis accessit. Tunc a Cæciliano mandatum est: Si est quod in me probetur; exeat accusator, & probet. Illo tempore a tot inimicis nihil in illum potuit confingi: sed de ordinatore suo, quod ab ijs falso Traditor diceretur, meruit infamari. Iterum a Cæciliano mandatum est: vt si Felix in se, sicut illi arbitrabantur, nihil contulisset: ipsi tamquam adhuc diaconum ordinarent Cæcilianum. Tunc Purpurius solita malitia fretus, quasi & Cæcilianus filius fororis eius esset (quem occiderat) sic ait: Exeat huc, quasi imponatur illi manus in Episcopatu, & quassetur illi caput de pœnitentia. His rebus compertis, tota Ecclesia Cæcilianum retinuit, ne se latronibus tradidisset.] hæc Optatus.

Porro hunc ipsum locum Oprati, quod Cæcilianus non excusasset Felicem Aptugitanum ordinatorem suum, sed dixerit: Si ille nihil contulisset, ipsi venirent, & se tamquam adhuc diaconum ordinarent Episcopum: hæc inquam a Cæciliano sic dicta posteriores Donatistæ arripientes, in Cæcilianum ipsum conuerterunt, quasi eius confessione constaret, ordinatum fuisse a Traditore, vt S. Augustinus<sup>a</sup> de eisdem testatur, sic dicens: Dixerunt etiam, scripsisse Optatum, quod Cæcilianus dixerit: Si Traditores sunt qui me ordinauerunt; ipsi veniant, & ordinent me. Quod quidem si dictum est, ita dici potuit ad illos irridendos, quibus hoc mandasse perhibetur, quoniam certus erat, ordinatores suos non esse Traditores. Non enim ait, quia Traditores sunt: sed, si Traditores sunt; vt innocentia eorum probanda restaret, vbi probari recte potuisset.]

Quod vero Cæcilianus, non vocatis Numidis Episcopis longe positis, sed ab his qui proximi essent, ordinari voluisset: idem S. Augustinus<sup>b</sup>, agens contra eosdem Donatistas hæc eadem in Cæcilianum obijcientes, sic asserit: Quod non expectauerit Cæcilianus, vt princeps a principe ordinaretur (nempe Primas prouinciæ Africæ a Primate Numidiæ Secundo Tigisitano) cum aliud habeat Ecclesiæ Catholicæ consuetudo, vt non Numidiæ, sed propinquiore Episcopi Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis ordinent: sicut nec Romanæ Ecclesiæ ordinat aliquis Episcopus Metropolitanus, sed de proximo Ostiensis Episcopus. Hoc autem dicentes de sua consuetudine, quam nescio quando instituerunt, Ecclesiæ Catholicæ præiudicare conabantur: quæ consuetudo si antiqua esset, hoc ipsum obiecissent Cæciliano, quando eum absentem damnauerunt.] hæc Augustinus. Porro vt principaliorum sediū Episcopi non ordinarentur a Primitibus aliis, vel Archiepiscopis, sed a vicinioribus, in Oriente quoque statutum videmus, cum Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopum ordinare soleret, qui illi propinquior esset, Episcopus Heracleæ. Sed de his alias.

Quo modo autem schismatici, qui aduersum Cæcilianum Carthagine conuenerant, seorsum ab eo coeuntes, aduersus eum creauerunt Pseudoepiscopum Maiorinum, idem Optatus<sup>c</sup> rem gestam prosequitur his verbis: Illo tempore, aut reus debebat expelli, aut communicari debuit innocenti: conferta erat Ecclesia populis plena, erat cathedra Episcopalis, erat altare loco suo in quo pacifici Episcopi retro temporis obtulerunt, Cyprianus, Lucianus, & ceteri. Sic exitum est foras: et altare contra altare erectum est, & ordinatio illicite celebrata est: et Maiorinus, qui lector in Diaconio Cæciliani fuerat domesticus Lucillæ, ipsa suffragante, Episcopus ordinatus est a Traditoribus, qui in Concilio Numidiæ (vt superius diximus) crimina sua confessi sunt, & indulgentiam sibi inuicem tribuerunt. Manifestum est ergo exiisse de Ecclesia & ordinatores qui tradiderunt, & Maiorinum qui ordinatus est. Interea de suorum criminum fonte, qui apud eos multorum flagitiorum venis exuberauerat, vnum traditionis conuicium in ordinatorem Cæciliani deriuandum esse putauerunt: prouidentes, quod fama duas res similes vno tempore loqui non possent: Vt crimina in silentium mitterent sua, vitam infamare conati sunt alienam: & cum possent ipsi ab innocentibus argui, innocentes arguere studuerunt; mittentes vbique litteras, Liliore dictante, conscriptas; quas inter ceteros actus habemus in posterum. Adhuc Carthagine positi præcesserunt se epistolis suis, vt rumoribus falsis cunctorum auribus infererent mendacium, sparfa fama per populos. Et dum de vno celebrata sunt falsa, supradictorum verissima crimina sub silentio latuerunt. Frequenter solet erubesci de crimine; sed illo tempore non fuit, cui erubesceretur: quia præter paucos Catholicos peccauerant vniuersi; & quod imago fuerat innocentia, inter multos nefas admissum: paruum erat traditionis facinus, quod per Donatum Masculitanum & ceteros

<sup>a</sup> Augustin. in  
Breuic. Collat.  
diei 1. c. 16.

<sup>b</sup> Ibid. paulo  
superius.

<sup>c</sup> Optat. contra  
Parmen. lib. 1.

MAIORINVS  
PSEUDOEPISC.  
CARTHAGIN.

MAIORINVS  
PSEUDOEPISC.  
CARTHAGIN.

**A** teros supradictos constabat admissum: etiam ingens flagitium schismatis traditioni iunxerunt. Vides ergo, Parmeniane, hæc duo crimina tam mala, tam graui, traditionis & schismatis ad tuos principes pertinere.] hucusque Optatus.

Eadem quoque omnia Augustinus ipse commemorat, paucisque perstringit, sic<sup>a</sup> dicens: Legant qui volunt, quæ narret, & quibus documentis, quam multa persuadeat venerabilis memoriæ Mileuitanus Episcopus Catholicæ communionis Optatus, siue de Lucilla pecuniosissima tunc & factiosissima femina, quam pro Ecclesiæ disciplina sanctus Cæcilianus adhuc diaconus læserat: vel de ceteris factiosis eius consortibus, siue furibus Ecclesiastici argenti, siue ad Episcopatum se non peruenisse dolentibus, & sibi prælatum Cæcilianum, infidiis, quibus poterant insectantibus; siue de Numidis Episcopis, quos ista factio consecrauerat ad perniciem Cæciliani, vt illo deposito, alter eis ordinaretur: qui venientes cum Primate suo tunc Secundo Tigisitano, & aliis quibus traditionis confessa crimina Secundus ipse donauerat; veluti paci consulens, sicut Ecclesiastica Gesta testantur, absentem Cæcilianum sine vlla dilatione diligentioris inquisitionis, nullo responsionis loco seruato, Traditorem esse censuerunt, vt ei videlicet obessent absentis traditionis crimina tantummodo obiecta, cum sibimetipsis præsentis confessa donauerint.] hæc Augustinus.

Ad hæc igitur tam enormia principia schismatis sapius oportuit prouocare Donatistas, vt videntes e quàm turpissima cloaca defluerint, obmutescerent: nam & ipse quoque Optatus superius Parmenianum compellans, ex ijsdem principiis docet Donatistas omnes schismaticos esse; quippe qui cum ipso sui exordio a Cæciliano, qui Petri cathedræ iunctus esset, communicatione desciuerint, a vniione Catholica pariter aberrassent; vnde ait<sup>b</sup>: Sed video te adhuc ignorare schisma apud Carthaginem a vestris principibus factum: quære harum originem rerum; & inuenies hanc te in vos dixisse sententiam, cum schismaticis hæreticos sociasti. Non enim Cæcilianus exiuit a Maiorino auo tuo, sed Maiorinus a Cæciliano: nec Cæcilianus recessit a cathedra Petri, vel Cypriani, sed Maiorinus: cuius tu cathedram fedes, quæ ante ipsum Maiorinum originem non habebat.] hæc ipse.

Quod rursus ad Cæciliani causam pertinet: gloriabantur Donatistæ, coactum fuisse Concilium ferme septuaginta Episcoporum Carthagine, in quo Cæcilianum absentem, vocatum, & non parètem fuisse dānatum, & alios vna simul cum eo apparet. De eodem vero Episcoporum Conuentu, hæc Augustinus<sup>c</sup>: Recitatum est Concilium ferme septuaginta Episcoporum contra Cæcilianum apud Carthaginem factum, vbi eum absentem damnauerunt, quod ad eos venire noluerit, tamquam a Traditoribus ordinatus: & quia cum esset diaconus, victum afferri martyribus in custodia constitutis, prohibuisse dicebatur. Nominati sunt etiam quidam collegæ Cæciliani, qui Traditores asserbantur publicis Gestis, quæ tamen Gesta non legebantur. Inter hos autem maxime Felix Aptungensis acerbis accusatus est, ita vt fons malorum omnium diceretur: deinde sententiæ a singulis dictæ sunt: primitus a Secundo Tigisitano, qui eorum princeps fuit, deinde a ceteris, quibus expreserunt, se Cæciliano, & collegis eius non communicare.] hæc summa totius Concilij. Quid autem aduersus hæc Catholici in magna illa collatione obiecerint, suo loco dicetur: constat tamen eiusmodi ab illis editum fuisse Concilium non habens diem nec Consulem, vt sciretur quo potissimum anno fuerit celebratum.

Ceterum si non hæc fuit impostura Donatistarum, & effectum dolose commentum, existimandum est eiusmodi Concilium hoc ipso anno factum esse eo tempore, quo (vt dictum est) aduersus Cæcilianum accersiti sunt Episcopi ex Numidia, venisq. eos vna cum Primate ipso ac principe Traditorum Secundo Tigisitano. Plane hunc Conuentum fuisse ex ijsdem Episcopis Traditoribus congregatum, qui aduersus Cæcilianum euexerunt Maiorinum in Pseudoepiscopum, idem S. Augustinus<sup>d</sup> agens contra Cresconium alibi docet; ac proinde satis colligi posse videtur, hoc eodem anno, ab ijsdem schismaticis illum fuisse habitum, idque conante vi pecuniarum Lucilla illa potentissima femina. Idem etiam demonstrat, dictos Episcopos sic Carthaginem conuenientes, primo damnasse Cæcilianum, ac postea loco ipsius creasse, quem diximus, Maiorinum; ait enim:

Hos tu Traditores, qui cum alijs apud Carthaginem in Cæcilianum & socios eius dixerunt sententias, inter quos & Siluanus Cirtensis fuit, de cuius traditione Gesta mox inferam, præclara videlicet ratione defendis.] & paulo post: Hos ergo Traditores, quibus confessis territus Secundus ignouit, secum habuit in Carthaginensi Concilio, & in absentes non confessos dixerunt sententias, qui præsentis de sua non sunt confessione damnati: Hoc Concilium non maneret, nec in posteritatis memoria perduraret, nisi describeretur ab alijs, conseruaretur

<sup>a</sup> Augustin. contra  
Parmenian. lib. 1. c. 3.

<sup>b</sup> Optat. contra  
Parmen. lib. 1.

CONCILIUM  
SCHISMATICORUM  
DONATISTARUM.

<sup>c</sup> Augustin. in  
Breuic. Collat.  
diei 3. c. 14.

<sup>d</sup> Augustin. contra  
Crescon. lib. 3. c. 27. & 28.

SCHISMATICI  
TRADITORES.

uaretur ab eis qui eo se defendere præparabant, si quis eis eadem crimina postea, quæ illic relaxata sunt, obiecisset. Intererat etiam Secundi ipsius, ut appareret, eum ne schisma fieret, quod solent præ ceteris pacifici præcauere, illa omnia diuino iudicio dimississe: quod multo magis facere deberet in Concilio Carthaginiensi, vbi contra absentes nulli constiterant, nisi Lucilla tunc præpotens & pecuniosissima femina odijs accensa furialibus, vehementer instaret, ut contra Cæcilianum veluti damnatum alter ordinaretur Episcopus. Quod in Zenophili Consularis iudicio postea commemoratum est per quemdam Nundinarium Siluani Cirtenfis tunc vestri Episcopi diaconum: qui cum memorato Episcopo suo, quem perpeffus fuerat inimicum, sicuti volebat, concordare non potuit. Egerat sane hoc apud collegas eius magis terribiliter, ne omnia proderet, quàm suppliciter, ut veniam mereretur.]

Hæc Augustinus, quibus cum plane demonstret, Concilium Carthaginense a schismaticis institutum, contra Cæcilianum habitum esse ante Acta publica coram Zenophilo Consulari: rursumq. cum appareat (ut paulo post dicemus) ex iisdem Actis, dictum Nundinarium expertum esse coram dicto Zenophilo hoc ipso anno; necesse est affirmare, dictum Concilium schismaticorum absque die & Consule editum, hoc eodem anno habitum esse. Consignantur ipsa Acta sub Zenophilo Coss. Constantio Augusto & Constantino Cæsare, qui hoc eodem anno in locum patris suffectus est. Sed quæ ab ipso Augustino ex eisdem Actis exscripta sunt, hic reddamus: Ex illius, inquit, iudicij Gestis hæc pauca interposui, Constantio Maximo Augusto, & Constantino iuniore nobilissimo Cæsare Coss. Idibus Decembris ex tota Mociaciensi inducto & applicito Victore Grammatico, astante etiam Nundinario diacono, Zenophilus Consularis dixit: Quis vocaris, &c.] prætermisiss autem ceteris ibidem ex prioribus Actis recitatis, quæ suo loco a nobis sunt posita, quæ postremo loco habentur de libello oblato a Nundinario diacono, hic ex iisdem Actis describemus.

Exemplar libelli traditi Episcopis a Nundinario diacono: Testis est Christus & Angeli eius, quoniam Traditoribus communicastis: id est Siluanus a Cirta Traditor est & fur rerum pauperum: quod omnes vos Episcopi, presbyteri, & diaconi, & seniores scitis, & de quadringentis follibus Lucillæ clarissimæ femina: pro quo vobis coniurastis, ut fieret Maiorinus Episcopus, & inde factum est schisma. Nam & Victor fullo vestri præsentia & populi dedit folles viginti, ut factus\* esset presbyter, quod scit Christus & Angeli eius, &c.] & alio loco: Quibus lectis Zenophilus Consularis dixit: Et Actis & litteris, quæ recitatae sunt, Traditorem constat esse Siluanum, &c.] Addit inferius de eodem Siluano in exilium amandato ab Vrsacio atque Zenophilo. Eadem de Siluano Cirtenfi Episcopo idem Augustinus memorat, scribens ad Donatistas<sup>b</sup>, & alia epistola ad Generosum<sup>c</sup>; sed & ad Cresconium<sup>d</sup> rursum, agensq. contra Petilianum<sup>e</sup>. Quod autem ad Zenophilum spectat, hunc illum puto, qui longa Urbis Præfectura lassatus, meruit cum collega Dalmatio Consulatum, tempore eiusdem Constantini, anno Domini trecentesimo trigesimalotertio, de quo & in Actis Siluestri hæc leguntur: Huic socius datus est Zenophilus Præfectorius vir, qui Consulatum idcirco promeruit, quia cum sæpenumero Præfectus fuerit, numquam penitus ab aliquo munus qualecumque suscepit.] De pretio autem follium, quibus collatis, a schismaticis ordinatio facta est, dicturi sumus inferius opportuniore occasione.

Ceterum non satis fuit schismaticis Episcopis hæc contra Cæcilianum egisse; sed ab eius communicatione conati sunt omnes auertere: nam datis vbique per totam Africam litteris aduersus eum, quem dicebant in Concilio damnatum; pellexere ad suam quoque communicationem Episcopos Mauritanæ, ut suo loco dicemus. Quæ autem fiducia fuerit Cæciliani tot hostium numero circumsepti; idem Augustinus scribens de eo Concilio pluribus ad Episcopos Donatistas<sup>f</sup> illud ostentantes, demonstrat satis sibi visum esse tutum, quod iunctus esset communicatione Romanæ Ecclesiæ Episcopo, ex quo omnis communicatio Catholica nomen semper accipere consuevit; nam ait: Possent non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cum se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedre viguit principatus, & cunctis terris, vnde Euangelium ad ipsam Africam venit, per communicatorias litteras esse coniunctum; vbi paratus esset suam causam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur, &c.] Quo modo autem post sequentem annum schismatici Episcopi in Africa ampliori numero conuenere, suo loco dicemus.

Cur autem factum fuerit, ut cum schisma (ut vidimus) constatum præcipue sit a Botro & Cælesio, qui illam sedem ambiebant, & a senioribus deposita Ecclesiæ ornamenta negantibus, auctumq. fuerit a Secundo Episcopo Tigisitano Primate Numidiæ, in creatione vero Majorini demonstratum, ac firmiter stabilitum: cur, inquam, accidit, ut eiusmodi schismatici

matici a nullo dictorum nomen acceperint, sed dicti sint Donatistæ a Donato: id accuratius exquirendum est. Inualuit ea opinio, qua ore ferme omnium diceretur; Donatistas dictos a Donato, qui Maiorino successit in schismate in sede Carthaginiensi; quod & iactarent etiam ipsi Donatistæ: cum tamen si ab auctore nomen (ut solet) deducendum fuisset, nulla subesse videatur ratio, ut qui ante Donatum exorti auctiq. numero essent, & Concilia celebrassent, sine nomine essent, vel ab eo id acceperint, qui longe post obortum schisma, post Maiorinum videlicet, tenuerit in schismate sedem Carthaginensem: quin potius, si ab auctore schismatis nomen (ut par erat) deducendum fuisset, ab illo Donato, qui a loco est dictus, a Casisnigris, principe schismatis, quem ceteri illi inhærentes fuerant consequuti, debuissent nomen accipere, ut Donatistæ dicerentur, seu, ut malebat Cresconius<sup>a</sup>, Donatiani. Quod vero idem Augustino<sup>b</sup>, qui in Retractionum libris hæc ait: Item quod dixi, Donatum, cuius epistolam refellebam, rogasse, ut Imperator inter ipsum & Cæcilianum transmarinos Episcopos iudices daret: non ipsum, sed alium Donatum eiusdem tamen schismatis hoc fecisse, probabilius inuenitur. Ille autem non erat Carthaginiensis Donatistarum Episcopus, sed a Casisnigris, qui tamen primus apud Carthaginem ipsum nefarium schisma commisit.] hæc ipse.

At refugiebant Donatistæ denominari a priori Donato, quem constaret a Melchiade Papa esse damnatum, vnde potius a Donato postea Episcopo Carthaginiensi nomen se accepisse dicebant: quem pro magno<sup>d</sup> habebant, ac ab omni labe purissimum defendebant. Quanti autem hunc fecerint, idem Augustinus<sup>e</sup> alibi his verbis significat: Donatum Donatistæ pro Christo habent; si audiant aliquem Paganorum detrahentem Christo, forsitan patienter ferant, quàm si audiant detrahentem Donato.] sed de his pluribus agendum inferius.

Porro illo priori Donato vsa est Lucilla administro ad constandam schisma, qui operam dedit, ut altare contra altare Carthagine erigeretur: immo adhuc Cæciliano diacono operatum schisma fuisse, publico iudicio conuictus est, de quo alibi<sup>f</sup> ait: Vbi etiam Donatus a Casisnigris in præsentem conuictus est, adhuc Cæciliano diacono, schisma fecisse Carthagine. De Carthaginiensi enim schismate exorta est aduersus Ecclesiam Catholicam pars Donati.] sed & Theodoretus<sup>g</sup>: Lucilla, inquit, aduersus eum, nempe Cæcilianum, excitauit Donatum.]

Sic igitur Donatus a Casisnigris, ac proinde filius tenebrarum, primus auctor habetur schismatis Donatistarum. Quod vero Donatus Episcopus Carthaginensis nomen potius schismati dederit, illam afferunt causam, quod scilicet viribus eloquentiæ, qua pollebat, errorem labantem firmiter stabilierit; sicq. non a priore Donato auctore, sed a posteriori propagatore, secta illa nomen fuerit consequuta, ut cum de vtroque agit Augustinus testatur<sup>h</sup>, sic dicens: Huius hæresis principem accepimus fuisse Donatum, qui de Numidia veniens, & contra Cæcilianum Christianam diuidens plebem, adiunctis sibi eiusdem factionis Episcopis, Maiorinum apud Carthaginem ordinauit Episcopum. Cui Maiorino Donatus Episcopus alius in eadem diuisione successit, qui eloquentia sua sic confirmauit hanc hæresin, ut multi existiment, propter ipsum potius eos Donatistas vocari: extant scripta eius, vbi apparet, eum etiam non Catholicam de Trinitate habuisse sententiam; sed quamuis eiusdem substantiæ, minorē tamen Patre Filium, & minorem Filio putasse Spiritum sanctum. Verum in hunc, quæ de Trinitate habuit, eius errorem, Donatistarum multitudo intenta non fuit, nec facile ex eis quisquam, qui hoc illum sensisse nouerit, inuenitur.] hæc Augustinus: qui, & cur iisdem Romæ appellati sint Montenses, rationem affert; sed de ea re nos suo loco inferius. Ex eorum ergo sententia, qui dicebant a posteriori Donato Donatistas esse denominatos, idem Augustinus<sup>i</sup> nomine clericorum Hipponensium ad Ianuarium scribentium, ait: Pars Donati, quæ primo apud Carthaginem pars Maiorini dicebatur, vltro accusauit Cæcilianum tunc Episcopum Ecclesiæ Carthaginiensis apud Imperatorem illum antiquum Constantinum, &c.] at de nomine & origine Donatistarum modo satis, cetera autem annis singulis, quibus sunt gesta, narrabimus.

Hoc eodem quoque anno Domini trecentesimo sexto, infaustum illud schisma a Meletio Episcopo Lycopolis in Aegypto constatum est. Quod primum ad tempus spectat, id quidem hoc anno cœptum esse, S. Athanasij testimonio comprobatur: qui dum agit de ipsorum, nec non Arianorum origine, hæc<sup>k</sup> ait: Erat iam pridem malitia & calumnia Meletianorū omnibus nota; nec impietas, Arianorum, Deoq. infesta hæresis vsquam obscura fuit: neque enim parum temporis intercessit: nam illi abhinc ante quinquagesimum quintum annum schismatici facti sunt: isti vero ante trigesimalotertium hæretici declarati, & ab Ecclesia summoti, idq. iudicio Synodi vniuersalis.] hæc Athanasius: qui cum numeret annos triginta sex a tempore Nicæni

SCHISMATICI  
DONATISTAE  
VNDE S. I. G. DI-  
CTI.<sup>a</sup> Aug. contra  
Cresc. lib. 2. c. 1.<sup>b</sup> Aug. Retract.  
lib. 1. cap. 21.<sup>c</sup> Aug. in Breui.  
Collat. diei tert.  
c. 18. & 20.<sup>d</sup> Idem lib. post  
Collat. c. 13.<sup>e</sup> Idem fragmen.  
c. 6. edit. Platini.  
tom. 1. o. pag. 622<sup>f</sup> Aug. in Breui.  
Coll. diei 3. c. 12.<sup>g</sup> Theodor. heret.  
fabul. lib. 3.<sup>h</sup> Aug. de bon.  
res. lib. 6. c. 69.<sup>i</sup> Aug. epist. 68.SCHISMA ME-  
LETII IN AE-  
GYPTO.<sup>k</sup> Athanas. orat.  
1. contra Ariam.  
prope fin.ACTA PROCON-  
SULARIA SVB  
ZENOPHILO.<sup>a</sup> Aug. contra  
Crescon. lib. 3.  
c. 29.

\* heret.

<sup>b</sup> Aug. epist.  
162.  
<sup>c</sup> Idem epist. 165.  
<sup>d</sup> Aug. contra  
Cresc. lib. 4. c. 26.  
<sup>e</sup> Aug. contra  
litt. Petil. lib. 1.  
c. 21. lib. 3. c. 57.  
c. 58.SCHISMA DO-  
NAT. PROPAGATVR.<sup>f</sup> Aug. epist. 162.

Nicæni Concilij, quod celebratum est anno Domini trecentesimo vigesimo quinto, vsque ad tempus quo eam habuit orationem, nempe anno trecentesimo sexagesimo primo; rursusq. ab hoc termino vsque ad tempus quo exortum est schisma Meletianum, dicat annos intercedere quinquagintaquinque: iam satis liquido apparet, illud cœptum esse hoc ipso anno trecentesimo sexto.

<sup>a</sup> Epiphanius. h. res. 68. in primis.

His igitur hunc in modum de tempore oborti schismatis elucidatis, rei gestæ narrationem aggrediamur; sed eam primo quam in hæc verba Epiphanius <sup>a</sup> prosequutus est: Hic Meletius contemporaneus prædicti Hieracis fuit, & deinceps successit: fuit item sancti Petri Alexandriae Episcopi contemporaneus: et hi omnes tempore persecutionis fuerunt, quæ facta est tempore Diocletiani & Maximiani. At vero Meletij causa hoc modo se habet: sectam fecit, non tamen a fide discessit. Hic in tempore persecutionis vna cum Petro sancto Episcopo & martyre, & alijs martyribus, captus est ab ijs, qui ad hoc a Rege destinati fuerat, nempe a ducibus Alexandriae & Aegypti eius temporis. Erat autem Cultianus Præses Thebaidis, Alexandriae vero Hierocles. Et Meletius quidem in carcere detentus erat vna cum prædictis martyribus, ac Petro Alexandriae Archiepiscopo. Videbatur autem & Meletius præminere inter Episcopos Aegypti, vt qui secundum locum habebat post Petrum in Archiepiscopatu, velut adiuuandi eius gratia sub ipso existens, & sub ipso Ecclesiastica curans. Hic enim mos obtinet, vt Alexandriae Episcopus, totius Aegypti, ac Thebaidis, Mareotæq. ac Libyæ, Ammoniacæq. ac Mareotidis, ac Pentapolis Ecclesiasticam habeat administrationem.

MELETII ACTA  
TEMPORIS PER  
SECUTIONIS.

Postquam igitur capti hi omnes, martyrij gratia in carcere degebant, & multo tempore conclusi mansissent; alij vero ante ipsos traditi, martyrij testimonium subiissent, & honorem præmij accepissent, ac obdormiissent: hi vero velut principes ac maiores in posterum seruentur, cum alij quidem martyrium subiissent, alij vero a martyrio excidissent, & nefarium idolorum cultum fecissent, & coacti etiam sacrificassent: qui sane lapsi sunt, sacrificaruntq. ac transgressi sunt, accesserunt ad Confessores ac Martyres, quo misericordiam assequerentur per pœnitentiam, partim milites, partim clerici, diuersæ sortis, partim presbyteri & diaconi, atque alij. Commotio facta est inter Martyres & tumultus non vulgaris: cum alij dicerent, semel lapsos, & qui abnegassent, & in fortitudine non permanissent, neque decertassent, non oportere dignos fieri pœnitentia; vt ne etiam ij, qui adhuc restarent, minus curarent increpationem ac pœnam propter talem veniam citius eis datam, atque sic præuaricarentur, & ad abnegationem Dei ac nefariam Græcisimi operationem deuenirent: et erat sane rationi consentaneum hoc, quod ab ipsis Confessoribus dicebatur: erant autem hi, qui hoc dicebant, Meletius & Peleus, & quidam alij plures Martyres ac Cōfessores vna cum ipsis: zelum itaque pro Deo ostendentes videlicet, hæc dicebant: pronuntiabant autem finita persecutione, post multum tempus dandum esse prædictis pœnitentiæ locum, in tempore factæ pacis, si reuera pœnitentiam agant, & pœnitentiæ suæ fructum ostendant; non tamen vt vnusquisque exciperetur in propriam sortem, sed post tēporis spatium colligeretur in Ecclesiam, & in communitatem, & in contubernium, at non in fortes. Et erat hoc ex veritatis amore profectum, & zeli plenum.

At vero sanctissimus Petrus misericordia præditus, & velut pater omnium existens, rogabat & supplicabat dicens: Suscipiamus ipsos pœnitentes, & ordinemus ipsis pœnitentiam, vt affideant Ecclesiæ, & ne auersemur ipsos, neque sortem, velut fama ad nos perlata habet; ne forte qui semel ad confusionem præ imbecillitate ac infirmitate a diabolo concussi ac conquassati sunt, etiam propter temporis moram perfecte subuertantur, & non sanentur; veluti scriptum est: Non debere claudum subuerti, sed potius sanari. Et erat quidem Petri oratio pro misericordia & humanitate: verum Meletij, & eorum qui ipsi adhærebant, pro veritate ac zelo. Hinc propter faciem argumenti, quod ab vtriusque pium videbatur, facta est secta; his quidem hoc asserentibus, illis vero illud alterum. Quando enim videret Petrus Archiepiscopus, quod Meletius cum suis zelo diuino nimium ducti, resisterent consilio humanitatis ipsius: ipse Petrus velum erexit, in medio carcere pallio expanso, hoc est lodice, & præconium fecit: Qui mecum sentiunt, inquit, accedant ad me: et qui Meletij sententiæ adhærent, ad Meletium transeant. Et distributa est multitudo ad Meletium, Episcoporum, ac monachorum, & presbyterorum, atque aliorum ordinum. Pauci vero omnino ad Petrum diuerterunt Archiepiscopus Episcopi & alij pauci. Et de cetero hi priuatim preces faciebant, & illi priuatim item: sed & alia sacrificia similiter singuli seorsum perficiebant.] hæc vsque ad Petri martyrium prosequutus est Epiphanius; quæ autem subdit accidisse post eius martyrium, suo loco dicenda erunt.

Sed pace dixerim Epiphanius, non ab alio quàm a Meletiano quopiam de Petro atque Meletio

A letio scriptam historiam, nesciens mutuatus est; quàm enim longe, hæc sic narrans, a scopo veritatis aberret, fidelissimus testis accedat Athanasius, qui hæc quæ ob oculos habuit, scriptorum quoque memoriæ commendauit; cuius magis quàm Epiphanius, omnium recte sententiæ iudicio, hæc præsertim in re, fidem esse sequendam, prudens nemo non dixerit. Athanasius igitur in Apologia <sup>a</sup> hæc de Petro atque Meletio habet: Petrus apud nos ante persecutionem Episcopus, & in persecutione martyr declaratus, Meletium Episcopum Aegypti nominatum, multis conuictum criminibus, & in primis quod idolis sacrificasset, in communi Episcoporum Synodo deposuit: Meletius autem nõ ad aliam Synodum cōfugit, neque eorum successoribus se studuit purgare, sed schisma fecit; adeo vt illius sectatores etiam nunc pro Christianis, Meletiani, vocitentur. Ac iam tum in Episcopos conuicia dicere incepit, & primum Petrum, deinde eius successorem Achillam calumniatus est, & post Achillam, Alexandrum, idq. magna cum calliditate, exemplum ab Abfalone mutuatus, vt pudorem depositionis suæ calumnijs innocentium vlsceretur.] hæc Athanasius.

<sup>a</sup> Athanasius. Apologia. 2.

Quonam pacto igitur Epiphanius inter confessores & martyres detentos in carcere Meletium recenset, quem constat terrore tormentorum victum sacrificasse? vel quo modo ipse Episcopus secundus a Petro erat, in carcere illi resistens, qui iam propter lapsum ab Episcoporum conuentu depositus erat? Et qua rursus ratione lapsos reiciebat a pœnitentia ipse lapsorum antesignanus? At quod commentum, auctore schismatis Petrum constituere, & Meletij summo opere in Deum zelum commédare, eidemq. fauere, fingereq. eundem Meletium se cōstanter erigere contra lapsos, ipsum lapsum atque depositum? Vt plane appareat hæc eadem confinxisse Meletianos in Aegypto, quæ in Africa Traditores, dicti postea Donatistæ; quippe qui conuicti traditionis criminis, quo se purgarent, id ipsum retorserint in innocentes ac fide perstantes. Sed adhuc accuratius Meletianorum de origine schismatis concinnata mendacia disquiramus: in eos enim a quibus ille accepit, non autem in Epiphanium, stylum conuertimus, quippe qui in historiam ab illis scriptam incautus impexit. Dicant, quæso, quam ratione Petrus adeo segniter potuit remississe neruos Ecclesiasticæ disciplinæ, qui anno præterito, ipso (vt dictum est) quarto persecutionis excitatæ, de lapsis, quam singuli animaduersione atque censure afficiendi essent, tot canones, quos recensuimus, instituerat? adeo quod si de Petro expostulandum fuisset, eo nomine potius, quod lapsos austeriori videretur afficere disciplina, quàm de maturata citius indulgentia queri, contingere potuisset. At qualis fuerit causa Meletij, post Athanasium Socrates <sup>b</sup> quoque hæc scribit in eamdē sententiam: Meletius ciuitatis cuiusdam in Aegypto Episcopus a Petro Alexandriae Episcopo, qui regnante Diocletiano mortē obierat martyrio, cum multis alijs de causis, tum maxime quod tempore persecutionis fidē inficiatus, idolis immolauerat, munere Episcopatus abdicatus est: qui cum esset abdicatus, compluresq. haberet qui erant ipsius dicto audientes, illis qui ab illo vsque tempore ad hodiernum diem in Aegypto Meletiani vocantur, ducem hæresis se præbuit: et cum nullam iustam excusationem causamve afferre posset, cur se ab Ecclesia separasset; verbo tantum affirmavit, sibi esse factam iniuriam; Petrumq. maledictis figere, conuicijq. lacerare cœpit. Hæc Socrates. Quid autē post Petri martyrium Meletius tentarit, idem oratione prosequitur. Addit ad hæc Sozomenus <sup>c</sup> de Ario, Meletio primum studente: Meletio res nouas molienti adiumento fuit; cuius partes cum deseruisset, a Petro Episcopo Alexandrino diaconus ordinatus est, & rursus ab eodem Ecclesia eiectus: quandoquidem cum Petrus fautores abdicasset Meletij, & eius baptisma improbasset, hic Arius in res a Petro gestas grauiter inuectus est, & quiescere nullo modo potuit. Quod vero ait Petrum improbasse eius baptismum, non sic accipiendum, vt baptizatos ab eo non reciperet: sed (quod tradit Nicephorus <sup>d</sup>) ne baptizaret in Ecclesia, vetuisse; idemq. de fide Christi ab eo abiurata, & idolis facta immolatione testatur. Manifestum igitur ex ijs est, Epiphanium in falsa Acta Meletij incidisse, quibus deceptus, iterum cum agit de Arianorum principio, nominat e eundem Meletium confessorem, Dei testem, atque martyrem.

<sup>b</sup> Socrates. lib. 1. c. 3.

<sup>c</sup> Sozomen. lib. 1. c. 14.

<sup>d</sup> Nicephorus. lib. 8. c. 5.

<sup>e</sup> Epiphanius. h. res. 69.

ACTA PETRI  
ALEXANDRI-  
NI GERMANA.

<sup>f</sup> Codex Vaticanus noster pariter assensit.

Rursum vero si consulas Acta eiusdem Petri martyrij, inuenies Petri assertionem Meletium non tantum fidem negasse, & sacra dijs Gentium fecisse; sed etiam pro Maximino Imperatore tum aduersus ipsum Petrum, tum ceteros eiusdem Ecclesiæ fideles persecutionem exercuisse: qua Petrus coactus fuit latebras quærere, atque fugam capeffere: non enim, vt eius Acta edita testatur, in exilium ductus est in Palæstinam, vel in alia loca quæ ibidem recensentur in mari posita: sed sponte recessit, cum (vt habet scriptus Codex <sup>f</sup>) quæreretur ad necem, ne eius causa ciuitas Alexandrina, aduersantibus Christianis, tumultu exagitaretur; quando tum in Palæstina, tum etiam in adiacentibus insulis diu latuit, litteris interea suos roborans, ac præsertim Philcam, Hefychium, & Theodorum, quos omnium cōfessorum, qui tenebatur in carcere ultra sexcetos sexaginta numero, signiferos vocat & præceptores: eorūq. cum cōsummatos martyrio audisset,

ingenti se lætitia affectū esse testatur; pro quorū agone semper Deum precibus interpellauerat. **A**  
 Hunc Hefychium a Petro adeo commendatum, in Aegypto Episcopum illum puto Hefychium, cuius celebris est & frequens memoria apud S. Hieronymum <sup>a</sup>, qui eum auctorem vocat nouæ editionis diuinæ scripturæ, quæ Alexandrinis & Aegyptijs vsui esset; ait enim: Alexandria & Aegyptus in septuaginta suis Hefychium laudant auctorem. ] meminit Eusebius <sup>b</sup> quoque Hefychij Episcopi huius persecutionis tempore mirifice illustrati. Præter hunc autem nemo eius nominis in Aegypto celebris reperitur. sed ad verba Petri: Ipse, inquit, scribens ad Mesopotamiam, sæpius designauit, qualia ab inimicis nobis inferebantur supplicia. Dolor nāque magnus & sollicitudo stringebat me pro populi mei salute, ne forte aliquis subuerteretur a prædicatoribus falsis: amplius enim quàm sexcenti sexaginta viri de clericis vel laicis anathematizantes ritum Gentilium, in carcerem retri, diuersa sustinentes supplicia, coronam martyrum meruerunt; quorum victoriam ego audiens, lætus adorauit Dominum Deum meum, qui eos confortauit, & elegit in numero martyrum suorum. Mihi vero quanta ostensa sint in Lycaonia ab hæreticis, credo quia nec vos latet: quo modo Meletius Christianorum gregem ab Ecclesia separauit: pro quo Dei filius animam suam posuit, & effudit sanguinem pretiosum: aduersus quem Meletius impie repugnans, sanctos Episcopos ac religiosos viros in carcerem claudebat, ac tribulabat, cogens eos præuaricari. ] et paulo post: Comperi autem quod impius Meletius contra me multa mala testificetur, vt amplius tyranni Maximini furor exciteretur, & me interficiat. ] hæc ibi ex dictis Actis Petri Alexandrini, quæ ab Anastasio bibliothecario Latinitate donata feruntur. An autem quæ eorum sunt reliqua in omnibus probentur, dicturi sumus inferius, cum agemus de eiusdem Petri martyrio. at de exordio Meletiani schismatis hætenus: iam ad res gestas anni sequentis progrediamur.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
307.

MARCELLI PAP.  
ANNVS  
4.

CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
2.

**T** Recentissimus septimus Christi annus Constantini Cæsaris Consulatu ordinario consignatur, cuius collega rectius ponitur Maximianus nouies, quàm Diocletianus eodem numero auctus: cum constet nouum Consulatum Diocletiani ante biennium incidisse. Hoc ipso anno Seuerus Cæsar a Maxentio occiditur: vt autem id factam sit, Zosimus <sup>c</sup> rem gestam sic narrat: Maximianus Galerius (quem nonnulli errore ducti Maximinum nominant) his cognitis (quæ scilicet tyrannice a Maxentio gerebantur) Seuerum Cæsarem ablegat, bellum Maxentio facturum: eum Mediolano profectum, cum & Maurorum ordinibus accedentem, Maxentius militum animis maiori ex parte pecunia corruptis, atque etiam Præfecto prætorio Anullino sibi conciliato, nullo negotio vicit. Seuerus fuga Rauennam elapsus est, urbem munitam, & populosam, quæq. copiam victus tantam haberet, quanta tum ipsi, tum militibus eius sufficeret. His intellectis Maximianus Hercules pro filio Maxentio non ab re sollicitus, Lucania relicta, in qua id temporis erat, Rauennam contendebat: cumq. perspexisset Seuerum hac inuitum eijci non posse, quod munita foret, & commeatu abundaret, sacramentis circumuento, Romam vt iret, persuasit: quo quidem pergens, vbi quemdam ad locum venisset, quem Tres tabernas vocant, ab insidijs, quas eo loco Maxentius collocauerat, apprehensus necatur, ceruicibus laqueo fractis. Ceterum Maximianus Galerius haud æquo ferens animo, quæ in Seuerum Cæsarem designata fuerant, ab Oriente Romam eundem statuit, & meritas a Maxentio pœnas exigendas. Vt in Italiam appulerat, parum fidos erga se militum animos sentiens, ad Orientem nullo commisso proelio redijt.

**T**unc & Maximianus Hercules eas turbas, quæ Rempublicam vexarent, indigne ferens, ad Diocletianum id temporis Carnuti (oppidum hoc Celticum est) degentem venit: eiq. persuadere nititur, Imperium resumat; nec id patiat, tam diuturno tempore, tantisq. laboribus ipsorum conseruatum, insanienti iuuentæ, ac illorum dementia a quibus occupatum esset, expositum quassari. Sed Diocletiano postulatis eius non assentiente, sed negotiorum occupationi quietem anteferente (nam fortassis etiam rerum perturbationem sequuturam prospiciebat, vt erat religionis obseruantissimus) Hercules eo conatu frustratus, & Rauennam vsque progressus, rursus versus Alpes contendit, vt ibi commorantem Constantinum conueniret. Cumq. natura curiosus & infidus esset, promissa illi Fausta filia, eoq. promisso impleto, fallere conabatur hominem, & persuadere, discedentem ex Italia Galerium Maximianum persequeretur, & insidias Maxentio strueret. ] hæc Zosimus vsque ad nuptias Constantini: Eutropius autem Rauennæ tradit fuisse interfectum Seuerum, cum obsidens urbem, a suis derelictus, eo confugisset. Sed ad Constantinum.

<sup>a</sup> Hier. epist. 107  
<sup>b</sup> 123. & Apolog. aduers. Rufin.  
<sup>c</sup> Euseb. lib. 8. c. 25.

SEVERI CÆSARIS INTERITVS.  
<sup>c</sup> Zosim. lib. 2.

MAXIMIANVS ITERVM AFPECTAT IMPERIVM.

**A** Tam breui tempore a Constantij parentis obitu, cum necdum Augustum, sed tantum Cæsarem ageret Constantinus, duos compressit barbaros Reges, timoremq. vniuersis incussit: hæc enim pro concione publice <sup>a</sup> sic dicta sunt: Multa ille (nempe pater) Francorum millia, qui Batauiam, aliasq. cis Rhenum terras inuaserant, interfecit, depulit, abduxit: tu iam ab ipsis eorum Regibus auspicatus es, simulq. & præterita illorum scelerata punisti, & totius gentis lubricam fidem timore <sup>\*</sup> iunxisti. ] sed & Nazarius <sup>b</sup> ex his quoque magnum sibi eius laudandi comparat argumentum, cum ait: Tu ferocissimis Regibus Ascarico, & Comite Gaifo captis, tanta laude res bellicas auspicatus es, vt iam inauditæ magnitudinis obsidem teneremus. Vt Herculem ferunt tenerum adhuc, atque lactentem, duos angues manu elisisse, vt iam infantulo indoles futuri roboris immicaret: sic tu Imperator in ipsis Imperij tui cunabulis quasi geminos dracones necares, per sæuissimorum Regum famosa supplicia ludebas. ] Eusebius <sup>c</sup> res ab eo item gestas retexens, hæc narrat his verbis: Itaque vt primum fuit in regni folio tuto locatus; Imperij portioni, quam rexisset pater, studiose prospexit: commodisq. omnium gentium, quarum dominatum pater ante tenuisset, summa cum humanitate & clementia assidue consuluit: omnia autem barbarorum genera circa fluuium Rhenum & Oceanum versus Occidentem incolentia, quæ audacia & temeritate impulsa seditionem conlassent, penitus repressit, & ex indomitis immanitateq. efferatis mansueta effecit & ratione tractabilia. Alia vero quorum animos adeo insanabiles animaduertebat, vt ad vitam quiete pacificeq. degendam nullo modo viderentur posse traduci, secluserat ab Imperio, & tamquam agrestes belluas a patriæ finibus prorsus exturbauit. ] hæc tot scriptorum illorum temporum ore vulgata, a Zosimo sunt prætermissa, quod non historiam (vt sibi videbatur) sed Philippicas potius in Constantinum scribens detonaret.

**C** Cum igitur ipso sui Imperij exordio, tam modico temporis interuallo, tam præclara tum militaris præstantiæ, tum in rebus gerendis consilij specimina edidisset, præiudiciaq. hæc essent maiorum in dies accessionum ad Imperij propagationem: videns Maximianus Hercules male consultum fore Maxentio, quamdiu Constantini res starent; perinde atque Saul in Dauid, gloriæ illius æmulationis stimulis exagitatus, nihil non prætermittere intetatum decreuit, quo illum de medio tolleret: simulat (quod tradit Eutropius <sup>d</sup>) cum Maxentio filio inimicitias: eaq. occasione depositum resumit Imperium: foedus cum Constantino componere, illudq. vinculo nuptiarum stringere velle, videri cœpit: hæc q. omnia vt Constantinum his officijs promeritum, tutum redditum interficeret: sed audiamus Eutropium hæc narrantem: Hercules tamen Maximianus post hæc in concione exercitu filium Maxentium nudare conatus, seditionem & conuicia militum tulit: inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tamquam a filio esset expulsus, vt Constantino genero iungeretur, moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Gallijs & militum & prouincialium ingenti iam fauore regnabat, cæsis Francis, atque Alemannis, captisq. eorum Regibus, quos etiam bestijs, cum magnificum spectaculum muneris parasset, obiecit. ] hæc Eutropius.

**E** At quæ dicit de exercitu Maxentij Maximianum Herculem conuicij infectante, hæc postea contigerunt; nam antea cum Seueri bellum instaret, tunc Vrbs ipsa, & positus in ea exercitus ipsum acclamauit Maximianum: id quidem in laudatione illa in nuptijs habita recte videtur exprimi, cum dicitur <sup>e</sup>: Fecit enim Roma ipsa pro maiestate nominis sui, vt ostēderet posse se etiam Imperatoribus imperare: abduxit exercitus suos, ac tibi reddidit. Et cum ad sedandos animos auctoritatem priuati Principis attulisses: supplices tibi manus tendens, vel potius queribunda clamauit: Quousque hoc Maximiane patiar, me quati, & quiescere? ] hæc ibi, & alia multa: quibus declarat ab amplissimo Senatu coactum ipsum Maximianum Imperium resumpsisse, non alio quidem consilio, quàm vt illud Maxentio filio stabiliret; cuius rei gratia cetera quæ postmodum sequuta sunt, velut in scena ex composito videntur esse representata, nempe iræ in Maxentium, & nuptiæ Constantini cum eiusdem Maximiani filia Fausta: quæ celebratæ sunt cum ipse Maximianus Roma fuga lapsus, vna cum suis in Gallias ad Constantinum se contulit, vt quæ dicentur inferius declarabunt; licet hæc omnia sero accidisse alij tradant; reuera tamen Maximianum fuisse in Constantinum animo infensissimo, certum est.

Quod primum ad Constantini cum Fausta coniugium spectat: idem Maximianus Hercules, qui olim Theodoram priuignam ex Eutropia genitam in vxorem coniunxisset Constantio, & cum ea Imperium eidem tradidisset; modo filiam Faustam ex eadem quoque Eutropia genitam iunxit matrimonio Constantino; & Imperium quod iterum susceperat, deponendo iterum, in eundem Constantinum transferre videri volebat. At non hanc primam Constantinus in vxorem accepit; sed iam antea, vt ex ephēbis excessit, vxorem duxit,

CONSTANTINVS QVID IN BARBAROS.  
<sup>a</sup> Panegy. Maximin. & Constantini 1.

<sup>\*</sup> iunxisti.  
<sup>b</sup> Nazar. in Paneg. Constantini 3.

<sup>c</sup> Euseb. in Vita Constantini lib. 1 c. 19.

<sup>d</sup> Eutrop. lib. 10.

MAXIMIANVS INSIDIARVM IN CONSTANTINVM.

<sup>e</sup> Panegy. 1.

NUPTIARVM CONSTANTINI ET FAUSTARVM.

duxit, ne cōiunctione aliqua illegitima fœdaretur: hancq. fuisse Mineruinam, ex qua natus est **A** Crispus, verior sententia est; licet Victor<sup>a</sup> & Zosimus, eam Crispi matrem Mineruinam, fuisse illi non coniugem, sed concubinam, tradant. Sed quid hac de re pro concione dictum sit tunc in Panegyrico habito in his nuptijs cum Fausta initis, repetamus: haud enim in tam celebri conuentu auctorem mentiri potuisse putandum. Præclarus ergo illorum temporum Orator, cum Constantini commendat cōtinentiam, Constantij patris exemplo seruata, hæc ait **b**: Quo enim magis continentiam patris æquare potuisti; quam quòd te ab ipso fine pueritiæ illico matrimonij legibus tradidisti, vt primo ingressu adolescentiæ formares animum maritalem, nihil de vagis cupiditatibus, nihil de concessis ætati voluptatibus in hoc sacrum pectus admitteres? nouum iam tum miraculum, iuuenis vxorius; sed vt res est mente præfaga omnibus te verecundiæ obseruationibus imbuebas, talem postea ducturus vxorem.]

Hæc auctor de primo coniugio, ex quo Crispus est genitus, qui hoc ipso tempore iam excesserat pueritiam, aspectu pulcherrimus, talisq. ætate & forma egregia, quem (vt suo loco dicemus) Fausta ipsa noua coniux incesto amore succensa turpiter deperiret. Sic igitur etiam ex Crispi ætate, Constantini patris annos metiri licet, atque verum exploratumq. reddi, quòd testatur Eusebius <sup>c</sup>, totidem annos natum fuisse Constantinum, cum suscepit Imperium, quòd vixit postea Imperator, nempe attigisse saltem trigessimū primū annum. Quamobrem qui ætate iuniorem capeffisse Imperium tradunt, respectu seniorum Imperatorum locuti esse videntur; vt cum Nazarius <sup>d</sup> ait in Panegyrico: Tu Imperator optime, inito principatu adhuc æui immaturus, sed iam maturus Imperio, ostendisti cursum ætatis non expectandum in festinatione virtutis.] His ergo nuptijs initis, Constantino Cæsari additum nomen Augusti, summamq. est Imperij consequutus. Sunt (inquit auctor Panegyrici in iisdem nuptijs dicti) huius propria lætitiæ, qua tibi Cæsari additum est nomen Imperij, & istarum cælestium nuptiarum **C** festa celebratur.] et inferius: Cum tibi pater Imperium reliquisset, Cæsaris tamen appellatione contentus, expectare malueris, vt idem te, qui illum, declararet Augustum.] Verum anni eius Imperij cœpti sunt numerari ab obitu patris eius Constantij.

Quæ vero Dei clementia super Constantinum, quem fore Christianum præuidebat, maxime inuigilans operata sit, cum a Maximiani insidijs illum tutatus est, iam dicamus: etenim accidit, vt Fausta coniux in virum propensor, quàm in parètem, omnes technas ac dolos, quos meditabatur pater in ipsum, eidem palam faceret Constantino. Qui eum rursus Imperium affectantem, resumentemq. cum exercitu insequeutus, fugam capeffere impulit; sed cum fugiens Massiliam peruenisset, de salute desperans, laqueo sibi parauit interitum. Errat Zosimus <sup>e</sup>, cum eum Tarsi morbo perijsse tradat, qui rem gestam sic narrat: Ad hæc Maximianus, cum illum obsequentem nactus esset, a Constantino discedens, Imperium recuperare nitebatur, ea spe, **D** quòd ad odia mutua Constantinum generum & filium Maxentium impulsurus esset.] et paulo post: Eidem recuperando, ceu diximus, intentus Maximianus Herculeus, vt milites a beneuolentia & studijs erga Maxentium alienaret, operam dabat. At cum is largitionibus & miseris supplicationibus suas in partes eos pertraxisset: Constantino struere nitebatur insidias eorum opera militum, quos ille penes se habebat. Verum quòd Fausta conatum illius anteuertisset, ac rem totam Constantino indicasset: in desperationem rerum omnium adductus Herculeus, apud Tarsum morbo extinguitur.] hæc de his Zosimus: at quæ dicit de militibus a Maxentio abalienatis, ante nuptias accidisse, ex dicto Panegyrico satis est demonstratum. Quòd vero Tarsi ait ipsum perijsse, errore lapsus esse conuincitur, sicut & Socrates <sup>f</sup> & aliqui ex recentioribus: nam non Maximianus Herculeus, sed Maximianus Galerius (vt auctor est Victor) Tarsi diem obiit: qui item Victor <sup>g</sup>, de eodem Maximiano, de quo est fermo, agens, hæc ait: Maximianus Herculeus a Constantino apud Massiliam obsessus, deinde captus, pœnas mortis genere postremo, fractis laqueo ceruicibus, luit.] alij autem (vt dictum est) seipsum laqueo strangulasse tradunt. Eutropius <sup>h</sup> pariter Massiliæ dedisse meritas pœnas Herculeum testatur, itemq. Orosius <sup>i</sup>, & ante omnes Eusebius <sup>k</sup>, qui id accidisse ponit hoc anno secundo Imperij Constantini, idq. ait <sup>l</sup>, quòd insidias molitus Constantino deprehensus fuisset, & ob id turpissima eum morte vitam clausisse, dum (vt inferius <sup>m</sup> inquit) dæmonis incitatione ac pulsu extremum vitæ laqueo interrupit.

Id vero certissimum esse, oratio Panegyrica eidem Constantino mox post eiusdem Maximiani Herculeus interitum dicta, fidem facit, qua ipsius res gestæ exacte narrantur; ac primū cum illa apostrophe in Maximianum beneficiorum immemorem his verbis auctor <sup>n</sup> inuehitur: Vt enim alia mittam; hoc ipsum non ne fati necessitas tulit, vt ille tuæ pietati hanc referret vicem: quem tu ab Vrbe pulsus, ab Italia fugatus, ab Illyrico repudiatum, tuis prouincijs, tuis copijs, tuo

**A** pijs, tuo palatio cepisti? Quid, oro, sibi voluit? quid optauit? aut quid amplius adipisceretur his, quæ a te fuerat consequutus, cui tu summa & diuersissima bona, priuatum otium, & regias opes dederas; cui digredienti ad annulos sederas? ad annulos autem federe, quod maximum obsequium reputatur, Maximiano hospiti digredienti a Constantino exhibitum; illud existimo; comitatum illum fuisse vsque deorsum, vbi parati equi annulis ferreis muro innixis alligari soliti manerent; ibiq. sederet Constantinus, donec Maximianus equo conscenso, recederet. Addit hæc & de ceteris obsequijs: Cui impensius etiam, quàm tibi occurrere, obsequia nostra mandaueras: cuius omnibus iussis sic statueras obedire, vt penes te habitus, penes illum potestas esset Imperij. Quisnam ille tantus fuit non ardor potentiæ? quid enim te imperante non posset? sed error iam desipientis ætatis, vt tot natus annos grauissimas curas & bellum ciuile susciperet.] et post nonnulla in laudem Diocletiani auctor effusus, & contra eundem Maximianum, quòd bis depositum Imperium tertio iam quæreret vsurpare, pluribusq. res post gestas, & obsidionem Massiliæ, quo ille confugerat, prosequutus, hæc de spontaneo eius obitu addit: Quod ad pietatem tuam pertinet, Imperator, & illum, & omnes quos receperat, reseruasti: sibi imputet quisquis vti noluit beneficio tuo, nec se dignum vita iudicauit, cum per te liceret, vt viueret. Tu, quod sufficit conscientiæ tuæ, etiam non merentibus pepercisti. Sed ignosce dicto. Non omnia potes: dii te vindicant & inuitum.] hæc ibi de Maximiani Herculeus spontaneo interitu auctor habet. Prænunciauerat Victor insignis miles Christianus, natione Maurus, ex illis quos in Galliam Cisalpinam ab eodem ductos diximus, eius obitum: quippe cum eiusdem Maximiani mandato ob Christi nominis confessionem multa passus, tandem duci iussus; cum plectendus esset, ait ad milites: Dicite Imperatori Maximiano, hoc anno illum abiturum e vita.] extant eius martyrij Acta <sup>a</sup> Mediolani habita. Hunc igitur tandè **C** consequutus est finem Christiani nominis immanissimus hostis, carnifex sanctorum martyrum.

At vero, quod pertinet ad Constantinum Imperatorem, licet fineret Christianos quiete agere, de eiusdemq. officijs omnibus optime mereretur: ipse tamen nec dum conceperat animo Christianam religionem: quippe cum dijs sacra faceret, & ex Gentiliæ superstitionis præscripto vitam in omnibus institueret: quod quidem cum ex multis appareat, idem quoque auctor eadem oratione ijs verbis perspicuum reddit, cum quid ab eo gestum esset post expeditionem illam contra Maximianum susceptam, narrans, hæc ait <sup>b</sup>: Ipsa hoc sic ornante fortuna, vt te ibi rerum tuarum felicitas admoneret, dijs immortalibus ferre quæ voueras: vbi leuissimes ad templum toto Orbe pulcherrimum, immo ad præsentem vt venisti deum. Vidisti enim, credo, Constantine Apollinem tuum, comitante Victoria, coronas tibi laureas offerentem, qui tricennum singulæ ferunt omen annorum.] et paulo post: Merito igitur Augustissima diu delubra tantis donarijs honestasti, vt iam vetera non quærant, iam omnia te vocare ad se templa videantur, præcipueq. Apollo noster.] hæc & alia plura id genus auctor de eodem narrat. Sed & adhuc antiquæ visuntur nummorum inscriptiones, in quibus hæc leguntur: F L. V A L. CONSTANTINVS NOB. C. GENIO POP. ROM. S. A. P. T. R. et signum Genij; aliæ rursus A V G. titulo & Martis signo; Iouis aliæ, Solis plures, Victoriæ etiam cum eorundem numinum imaginibus. Hæc de Constantino volumus tradidisse, vt appareat eum, cum nihil minus, quod spectat ad numinum cultum, haberet a ceteris Imperatoribus, qui ante ipsum Imperium administrarant, non tamen eorum causa Christianis hoc tempore negotium facescisse, sed indulgisse, de iisdemq. optime meritum esse.

Quo autem statu res Orientalis Ecclesiæ hoc anno essent, quam adhuc persecutionis furor exagitabat, ex Eusebio qui hæc scribit <sup>c</sup>, accipiamus: Ad annum sextū, inquit, cum persecutionis tempesta contra nos vehementer ingrueret, forte in loco quodam Thebaidis, Porphyrizæ appellato, qui iam ante ex vena lapidis porphyritzæ, quæ ibi nascitur, nomen deduxerat, ingens turba veræ in Deum pietatis confessorum versabatur: ex quibus cētum viri cum mulieribus & tenellis admodum liberis (tres solum ab eo numero aberant) ad Præsidem Palæstine, Firmilianum scilicet, qui iam locum Urbani in Præfectura obtinuerat, mittebantur: quibus, cum Deum omnium creator & Christum confessi fuissent, præcepit, idq. de sententia Imperatoris, non modo sinistrorū pedum cōmissuras cum ipsis neruis ignito ferro præcidi, sed etiā oculos dexteros primum sicis cum ipsis pupillis & mēbranis, quibus tegebantur, effodi: deinde cauterijs candentibus omnino ad ipsas intimas fibras, & quasi radices labefactari: ac postea ipsos ad metallorū venas, quæ erant in prouincia, quo graui ærumna & afflictatione torquerentur, ablegat. neque satis erat istos solum eiusmodi tormenta perpetientes oculis vidisse: sed etiā e Palæstinis, quos paulo ante diximus, ad singularia pugillatus certamina in eunda condemnatos, coram conspiciari voluit: idque cum fuissent neque cibarijs ex penu regio sustentati, neque essent in vilo

<sup>a</sup> Victor in Constantini & Zosimi lib. 2.  
MINERVINA VXOR CONSTANTINI.  
<sup>b</sup> Panegyrici.

<sup>c</sup> Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 1. in fin. & lib. 4. cap. 53.

<sup>d</sup> Nazarius in Panegyrico Constantini.

CONSTANTINVS DICTVS AVGVSTVS.

<sup>e</sup> Zosimi lib. 2.  
MAXIMIANI INTERITVS.

<sup>f</sup> Socrates lib. 1. c. 1.

<sup>g</sup> Victor in Maximiano.

<sup>h</sup> Eutrop. lib. 9.  
<sup>i</sup> Or. lib. 7. c. 28.  
<sup>k</sup> Euseb. in Chronico.  
<sup>l</sup> Euseb. lib. 8. c. 26.  
<sup>m</sup> ibidem c. 29.

<sup>n</sup> Panegyrici Constantini. 47

<sup>a</sup> Apud Sur. 10. mo 3. die 8. Maij.

CONSTANTINVS CVLTOR DEORVM.

<sup>b</sup> Panegyrici Constantini. 4.

<sup>c</sup> Euseb. lib. 8. c. 18.  
PERSECVTIONIS ANNVS SEXTVS.



exercitationis genere, quod ad pugillatum pertinebat, aliquando versati. Iam vero non procuratoribus Imperatoris solum istud declararunt, sed coram ipso etiam Imperatore Maximo ea de re comparentes, celsissimam in Christo confitendo constantiam, tum famis tolerantia, tum verberum perpeffione commonstrarunt, & similia tormenta cum ijs, quos modo posuimus, cumque alijs confessoribus ex ipsa Cæsarea ad ipsorum numerum adiectis sustinuerunt.

Post istos autem alij e uestigio, propterea quod homines, quo sacrarum litterarum lectioni interessent, in vnum coegerant, in vrbe Gaza capti fuerunt: quorum alij easdem cum ijs, tum oculorum, tum pedum vexationes subierunt: alij tormentis in vtrumque latus inflictis, multo grauiores cruciatus subierunt. Inter quos vna quædam corpore mulier, animi autem magnitudine plane vir, cum stupri minas ferre non posset, & tale verbum esset contra Tyrannum loquuta: nempe rectionem Reipublicæ Iudicibus admodum crudelibus ab eo esse commissam: primum verberibus cæditur, deinde sublimis in ligno erecto suspensa, acerbos laterum cruciatus perfert. Vbi autem qui ad eam rem erant designati ex Iudicis mandato acria acerbique tormenta illi incusserant: alia mulier quæ multo maiorem laudē, quàm illi quos Græci *μαχίρας* vocant, hoc est pugiles (qui ob alacrem & erectum in dimicando animum pleno ore prædicantur) promerita est: quæque pari ratione cum illa priore virginitatis scopum sibi proposuerat, corporis forma, vt videbatur, admodum fordida, vultu quidem abiecta, sed animo reuera robusto, & maiorem animi celsitatem, quàm corporis species præfererebat, in pectore complexa, cum pati non posset, vt tam dire crudeliter & inhumane cum illa ageretur, e media turba in Iudicem vociferatur: Quousque tam acerbe sororem meam torques? Ille iracundia magis exastuans, statim illam comprehendere iubet: ea deinde rapitur in medium: quam quidem libere venerandum Saluatoris nomen profitentem, primum verbis ad immolandum sollicitauit. verum vbi resistebat, vi ad altare trahitur. Illa tum suæ indoli germana & conuenientia obiens, & nihil de priore animi alacritate remittens, pede intrepido & fidenti in aram ruit, in eamque insultat calcibus; et quæ in ea erant, vnà cum lignorum strue penitus euertit. Vnde Iudex tamquam truculenta bellua bile & rabie excandescens; primum tot tormenta in eius latera impingi præcepit, quot nemini vmquam antea; et præ furore propemodum crudis eius carnibus se saturare gestijt. Postea autem quàm eius insania fatietatem ceperat, ambas simul iunctas, hanc nempe cum ea, quam sororem ante appellauerat, flammarum incendio absumendas addixit: quarum priorem ex regione Gazensium ortam, alteram nomine Valentinam ex Cæsariensium genere fuisse prognatam, multisque cognitam, intelligendum est.

Martyrii porro quod statim post beatissimum Paulum perpetiebatur, quo pacto pro dignitate explicare queo? eodem enim temporis articulo, cum illis mulieribus vna sententia morti adiudicatus, ad extremum a lictore, cum eius caput esset iam iam amputaturus, paululum temporis sibi concedi postulauit. quo impetrato, primum clara & canora voce a Deo exposcit, vt Christiani tribules sui eius gratiæ reconciliarentur; et vt quàm citissime illis daretur libertas, supplex obtestatur: deinde pro Iudæis, vt ad eum per Christum se totos transferrent, orat: deinde paulum in oratione progressus, eadē pro Samaritanis efflagitat: tum vt omnes Gentes, qui in errore & cæca Dei ignoratione versabantur, ad diuinam cognitionem venirent, & veram pietatem reciperent, deprecatur: neque vniuersam multitudinem, quæ vndique circumstabat, omnino tamquam neglectam, & deprecatione sua destitutam reliquit: post quos vniuersos (o immensam & ineffabilem animi lenitatem & tolerantiam!) etiam pro Iudice qui illum morti addixerat, proque Imperatoribus, pro carnifice item, qui mox esset caput eius ceruicibus abscissurus, eo ipso (carnificem dico) & omnibus qui aderant audientibus, Dei omnipotentis numen implorauit; ne illis hoc facinus in ipsum admissum peccati loco numeraret. Hæc & eiusmodi alta voce precatus, tamquam qui immerito plane neci addictus fuisset, omnes propemodum ad misericordiam & lacrymas attraxit: ipse tamen seipsum ad mortem adornans, & ceruicem nudam gladio feriendam libenter submittens, diuino & beato martyrio vigesimo quinto die mensis Panemi, hoc est, ad octauum Kalendas Augusti, eximie decoratus fuit. atque istæ istorum martyrum res gestæ talem habuere exitum. Tempore porro non longo progrediente, rursus ex Aegyptiorum regione centum & triginta insignes fidei & confessionis in Christum athlete ex mandato Maximini in ipsa Aegypto eosdem oculorum & pedum cruciatus, cum illis quos diximus, sustinuerunt, quorum nonnulli ad metalla in Palæstina damnati erant, alij ad metalla in Cilicia relegati.

Simulatque vero tam multis, tamque egregijs magnanimorum Christi martyrum facinoribus ingens persecutionis æstus deserbuerat, & velut sacro illorum cruore flamma eius extincta erat; et iam remissio & libertas confessoribus ex Thebaide, qui metallorum in eo loco nascentium

PAULI MARTYRIUM.

nascentium laboribus oppressi fuerant, concessa; & nos Christiani tamquam pulchra quadam pacis serenitate nos ipsos eramus iam recreaturi: de integro certe ipse penes quem persequendi potestas erat, nescio quo pacto, quæ animi commotione, rursus contra Christianos mire inflammatur. Proinde ex improviso Maximini litteræ contra nos vbique in singulas provincias missæ fuerunt: vnde Præsides & summus dux totius Imperatoris exercitus, tabulis, epistolis, & publicis edictis ciuitatis cuiusque curatoribus vna cum Præfectis præsidiorum, & tabellarijs præcipiunt, vt edictum Imperatoris ad exitum perducere maturent; mandauitque, vt cum omni celeritate idolorum delubra, quæ ceciderant, reficerent, & denuo ædificarent: quin etiam efficerent, vt omnes omnino viri cum vxoribus, famulis, & pueris matrum vbera adhuc fugentibus, immolarent, libamina offerrent, & ipsa sacrificia re ipsa degustarent, & cibaria in foro venalia impuris sacrificiorum libationibus contaminarentur; & pro foribus denique balnearum quidam quasi custodes constituerentur, vt qui in his essent fordibus abluti, post scelestis & nefarijs illis victimis se inquinarent.

Quibus rebus hunc in modum confectis; cum nostri de integro, vt verisimile erat, maximis curis & mærore tenerentur implicati, & Gentiles ipsi de intolerabili & nimia horum sceelerum absurditate admodum conquererentur (nam illis ista nimium fastidij, nimiumque importunitatis complecti visa sunt) & calamitosissima tempestas passim omnibus impenderet, diuina Saluatoris nostri virtus & potentia ijs athleticis tantam denuo animi iniecit fidetiam, & quasi cælitus inspirauit; vt cum nemo illos vi impelleret, raperetque ad fidei suæ confessionem, vltro offerrent sese, & omnes eiusmodi terrores ac minas strenue protererent, & tamquam pedibus prorsus conculcarent. Idcirco tres ex fidelibus simul vno animorum consensu contra Præsidem immolantem insiliunt, & alta voce tali errore atque amentia desistere hortantur:

Nam non alium esse Deum, præter eum qui omnium rerum effector & architectus est, afferunt. Rogati ergo, quinam essent? Christianos se audacter confitentur. Qua de causa Firmilianus acrius & vehementius concitatus, absque vlllo alio supplicij genere, capite multandos tradidit: quorum vnus presbyter erat, nomine Antoninus: alter Zebinas vocabatur, ex ciuitate Eleutheriopolis prognatus: tertio Germanus nomen fuit. decimotertio die mensis qui Dius dicitur, id est, Idibus Nouembris, hæc de istis acta sunt.

Eodem die mulier quædam, Ennathas nomine, ex vrbe Scythopoli orta, virginitatis quasi coronis pulchre adornata vnà cum illis martyribus eo accessit: quæ non vltro se obtulit, vt illi, sed vi tracta fuit, & ad Iudicem adducta: idcirco post verbera & graues contumeliososque cruciatus, quos Iudex ei infligendos curauerat; Tribunus quidem qui illic in proximo magistratum gerebat, appellatus Maxys, homo non tam nomine, quàm tota vitæ ratione nequam, & vt alijs rebus scelestus & perditus, ita tum corporis viribus supra modum robustus, tum moribus ferus & crudelis, tum apud omnes qui illum norant, infamia & dedecore notatus, absque auctoritate maioris potestatis hanc beatam virginem aggreditur, eamque omni vestitu vsque eo exuit, vt corpus a lumbis solum ad pedes contegeretur, reliquum autem nudum existeret. Hanc per vniuersam ciuitatem Cæsaream vndique circumduxit: lorisque per totum forum & publicas plateas tractam non sine quadam animi sui oblectatione verberauit: quam post tot cruciatus cum constantissimam animi firmitudinem pro tribunali, vbi Præfectus considere solebat, in fide tuenda ostendisset, Iudex viuam igne cremendam tradidit.

Iste igitur immanitate longius progrediens, & rabiem prope belluinam contra pios in dies adaugens, adeo extra naturæ leges penitus egressus est, vti in inanitis sanctorum virorum corporibus sepulturam impudens inuideret: et propterea cadauera sub dio, vt a bestijs dilaniarentur, noctu assidue & interdium seruari præcepit. Itaque non exiguum hominum numerum multorum dierum spatio huic immani & barbaro mandato inferuentium cernere licebat. Quin etiam alij ex specula & loco edito, tamquam operæpretium facturi, ne cadauera subriperentur, sedulo obseruabant. Itaque agrestes bestię, canes, & aues carnioræ membra discerpserunt humana, eaque huc illuc disperferunt, & tota ciuitas vndique visceribus offibusque hominum confrata fuit: adeo vt illis ipsis, qui ante fuissent infesto animo in nos affecti, nihil vmquam crudelius, nihil aspectu horribilius videretur; neque tam eorum calamitatem, in quos hæc admissa erant, quàm cum suam ipsorum, tum communis parentis naturæ ignominiam deplorabant. Spectaculum enim humanarum carniū non vno loco deuoratarum, sed vbique misere dissectarum (quod omnem dicendi facultatem, omnemque tragœdiæ speciem longe superat) prope ciuitatis portas cuiusque oculis subiectum fuit. Nonnulli autem membra, cadauera integra, & viscerum partes etiam intra portas se vidisse dixerunt.

Dum permultis diebus ista gerebantur; tale quoddam miraculum accidit. Cum clara esset serenitas

MAXIMINVS  
QVID CON-  
TRA CHRIS-  
TIANOS.MARTYRES  
PALÆSTINI.PERSECUTIONIS  
SARVITIA.

**PRODIGIA.** ferenitas, & aer pulchre splendesceret, totiusque cæli omnia suo complexu ambientis summa extaret tranquillitas, derepente columnæ ciuitatis, quæ publicas & communes porticus sustentabant, multas veluti lacrymarum guttas quodammodo ex se profuderunt: Forum item & plateæ, nulla pluuiæ gutta ex aere decidente, nescio vnde, quove modo, aqua aspersæ maduerunt: sic vt illico rumor per omnium ora volitaret, terram vtpote rerum id temporis gestarum scelus & impietatem non ferentem, inexplicabili quadam ratione lacrymarum vim ex se fundere, & lapides naturamque inanimem nefaria ea facinora deslere, quo hominum naturam tam ferream, tam immitem, tamque omni affectione vacuum iusta reprehensione coargueret. Verum nugæ & fabulæ, prope dixerim, hæc quidem oratio fortasse posteritati videbitur; non tamen ijs, qui eo ipso tempore præsentis, de rei veritate fati persuasi fuerunt.] hæc Eusebius.

**Euseb. lib. 8. c. 20.** Idemque rursus quid vltimo huius anni tempore, nempe die decimaquarta Decembris, ibidem in Palæstina actum sit, narrat<sup>a</sup> his verbis: Decimoquarto die mensis Appellæi proxime insequentis, hoc est ad decimumnonum Kalendas Ianuarij, quidam pij viri ex Aegypto profecti (in Ciliciam namque iter susceperant, vt confessores, qui ibi versabantur, sua curatione subleuarent) Cæsareæ ab ijs qui diligenter homines ad portas ciuitatis accedentes perscrutantur, capti sunt. Ex quibus alij eandem cum illis, quibus erant inferuituri, sententiam & condemnationem subierunt, vt oculi nempe & pedes cruciati illis labefactarentur. Tres autem illorum Ascalone, vbi capti erant, admirabilem fortitudinis vim in fidei suæ confessione ostendentes, varijs martyrij generibus defuncti sunt: nam vnus illorum in rogam coniectus fuit, cui nomen, Ares; reliquis duobus, qui Promus, & Elias appellabantur, capita amputata.] hæc ipse, qui his iungit martyres sequenti anno passos, ab ipso mense Ianuarij, quos nos pro exacta temporis ratione suo loco ponemus.

**C** Quod autem nouis edictis in Oriente persecutio hoc anno in Christianos acrius recruduerit: nulla alia ratio afferri posse videtur, nisi quod euecto in Cæsarem Galerio Maximino, vt diximus, collataque illi administratione Imperij, ad patrii sui, a quo vocatus est in eam curam, Galerij Maximiani imitationem mores conformare, animumque componere pro viribus studuit: ac proinde cum nosset, nihil illi esse molestius, quam Christianam gentem pro arbitrio deos contemnere & detestari, atque aliud numen colere; eius vestigia consecutus, quod friguisset prope viderentur priora lata in Christianos edicta, nouis additis, recentioribusque excogitatis, persecutionem in eos quibusdam veluti lignis apposis effluere fecit. Hac fortasse via promereri conabatur gratiam ipsius Galerij Maximiani, cum præsertim æmulationis stimulis noui collegæ Licinij Cæsaris videretur exagitari.

**Eutrop. lib. 10.** Hoc namque anno occiso Seuero Cæsare (vt dictum est) in Italia, Galerius Maximianus Licinium Cæsarem creauit; de quo Eutropius<sup>b</sup>: Per hoc tempus (quo scilicet Maximianus Herculius Massiliæ male periit) Licinius a Galerio Imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello quod aduersus Narseum gesserat, strenuis laboribus, & officiis acceptus.] Zosimus<sup>c</sup> quoque hoc anno, ante tamen quam Maximianus Herculius moreretur, Licinium creatum Cæsarem tradit. quamobrè erroris arguuntur qui in aliud tempus Licinij Imperatoris exordium collocant. Vt huc crearet Cæsarem, Galerij animum ea ex re impulsus existimamus, quod hoc ipso anno in Oriente Valens inuasit Imperium: ad quem debellandum, homine opus esse, qui præstaret militari virtute atque peritia, intellexit. Talis erat Licinius, qui aduersus eum expeditionem agens, statim ipsum compressit, atque debellatum occidit. Maximinus vero quod esset vita turpissimus, laboribus militaribus impar existimatus est.

**Euseb. lib. 8. c. 27.** Huius autem mores ad omnem turpitudinem comparatos Eusebius<sup>d</sup> recēset his verbis: Maximinus tyrannus in Oriente, cum Maxentio, qui Romæ imperabat, tamquam cum fratre in omni scelorum genere sui simillimo amicitiam animo simulato contraxit & veterario: eamque longo tempore callide obtegere laborauit: verum postea tandem deprehensus debitas simulationis poenas perfoluit. Videtur plane dignum admiratione, quo pacto iste finitima & germana scelera cum tyranno, qui Romæ rex Imperium, consciuerit; immo vero etiam nequitia & improbitatis priores partes omnino obtinuerit. Nam qui arte magica & falsis præstigijs pollebāt maxime, ab isto maximum dignitatis gradum adepti sunt: quandoquidem erat in primis meticulosus, & vana superstitione obligatus, erroremque illum in suscitandis idolorum & dæmonum oraculis plurimi faciebat. Etenim absque diuinationibus & oraculis nec transferens vnguem (quod aiunt) se audebat commouere. Ob quam causam grauiorē & crebriorem persecutionē, quam maiores sui, contra nos concitauit. Tēpla autem deorum in singulis ciuitatibus erigi, & delubra temporis longinquitate vastata mature reuocari præcepit, idolorumque in omni

**A** omni loco & ciuitate constituit sacerdotes: et his in singulis prouincijs Pōtificem vnum, qui in omni munere egregie obeundo, & luculenter ceteris in Republica viris præstare videretur cohorte & satellitio stipatum præfecit; et omnibus denique maleficis & præstigatoribus, tamquam religiosi & deorum numini caris præfecturarum dignitates & maxima priuilegia impartiri non erubuit.

**B** Deinceps ab his ad alia nequitia genera se transtulit: et non vnam ciuitatē, aut regionem, sed omnes omnino prouincias suo Imperio subiectas, auri, argenti, & ingentium facultatum exactionibus mandatis grauissimis, & aliis aliquando multis supra modum diuexauit, oppresitque; locupletum etiam fortunas ipsis a maioribus traditas vi abstulit, quo diuitias & pecuniarum tamquam cumulos aceruatim suis assentatoribus largiretur. Eo porro temulentia & ebrietatis ferebatur, vt insaniret inter pocula, & de mentis gradu derurbatus, rabie quadam fureret; et ea imperaret ebrius, quorum postridie sobrium maxime poeniteret. In crapula & effusa libidinis exuberantia nemini secundus fuit, improbitatis magistrum tum magistratibus, tum subiectis suis seipsum effecit. Atque vt suos induxit milites, vt omni luxu & intemperantia diffluerent: sic Præsides & Prætores incitauit, vt omnibus rapinarum & auaritia vijs contra subiectos insisterent, & fere cum illo tyrannidem vsurparent. Quid vesana & temeraria viri flagitia commemorem? quidve connumerem multitudinem mulierum ab eo constupratarum? nullam enim ciuitatem aliquando ipse præterijt, in qua non pudicas mulieres vitari, in qua virginum raptiones non fecerit. Atque ista eius facinora non contra Christianos solum, qui morte contempta eius tyrannidem pro nihilo putarunt, sed & contra alios omnes grassabantur.

**C** Nam quod ad Christianos attinet: qui vinciti erant, ignis, ferri, clauorum tranfixorum cruciatus, immanes bestias, maris profundos gurgites, membrorum amputationes, ignitorum instrumentorum inuisiones, oculos extumulatos, effossosque, corporis partium extremitates abscissas, famem præterea, metallorum & vinculorum denique ærumnas exantlarant: atque hæc omnia pro pietate patienter & tranquillo animo ferre maluerunt, quam Dei cultum cum idolorum veneratione commutare. Atque ex mulieribus non minus ipsis viris a doctrina diuini Verbi animatis, roboratisque pars eadem cum viris certamina subeuntes, æqua virtutis præmia reportarunt: pars ad corruptelam & obscenam libidinis turpitudinē inuitæ attractæ, vitam citius interneconi, quam corpus dedecori tradere instituerunt.

**D** Sola namque mulier quædam Christiana inter alias a Tyrāno adulterij labe turpificatas Alexandrinis mulieribus nobilissima splendidissimaque Maximini animum libidine furcētem & lasciuientem intemperantia, magnitudine quam altissimi animi deuicit: quæ quamquā alijs rebus, vt opibus, generis splendore, & exquisita doctrina insignis fuit; tamen ista omnia præ pudicitia posthabuit. Istam quidem Maximinus, licet sæpe orasset, vt ipsius cupiditati obsequeretur; eaque denegasset, seque mori paratam ostenderet; tamen interficere non potuit (quippe libido potius quam iracundia mentis suæ tenebat Imperium) sed illam fuga multatam, omnibus facultatibus spoliavit. Innumerabiles etiam aliæ Christianæ, quoniam stupri minas, quibus prouinciarum Præsides eas terrere conabantur, ferre non poterant, omnia cruciamentorum, distorsionum, & mortiferi supplicij genera libenter subierunt: atque hæc sane permagna admiratione dignæ sunt.] hucusque de Maximini deprauatis moribus Eusebius, hic a nobis ea (vt dictum est) occasione narratis, quod hoc anno persecutionem in Christianos iam sexennij spatij diuturnitate flaccescentem, ex integro valentio rem acerbiori conatu restituit.

**E** Quod vero spectat ad clarissimam natalibus, diuitiis opulentissimam, florentissimamque pulchritudine, & scientijs disertissimam feminam illam Alexandrinam, quam deperit Maximinus: hanc fuisse illam fama in Ecclesia celeberrimam nomine Catherinam, seu potius Hecaterinam dictam, vt credamus, inducimur; cuius Eusebius (quem contigit complures alios insignes Aegypti martyres omnino prætermisisse) primi certaminis tantummodo nobilem victoriam attigit, cum opibus omnibus spoliari libentissime passa est, ne illibata integritatis dispendium pateretur. Haud enim putandum, Maximini libidinis faces fuisse possessione diuitiarum illius extinctas, & qui pollebat rerum Imperio, insequi desisse abreptam fuga ab anhelantibus faucibus prædam tam ardentem amatam ac cupidissime conquistam. Nec retardat fidem nostram, quod Rufinus hanc ipsam nominat Dorotheam: nam quod Hecaterinæ ab Hecate nomen deriuatum esse videtur, id illi fuisse inditum apparet, cum adhuc Gentilis esset; factam autem Christianam (vt de multis accidit) mutasse nomen, ac dictam esse Dorotheam, sed priori nomine magis notam. Verum vnde Rufinus<sup>e</sup> eiusmodi nomen acceperit, nescimus; certe non ab Eusebio, apud quem nulla est de eo mentio. Et quid mirum

CHRISTIANI  
DIRE VEXATI.MAXIMINI  
LIBIDO.CATHERINAE  
CERTAMEN.a Rufin. lib. 8.  
c. 17.

mirum, si Eusebius cetera ipsius certamina ignorauit; cū eius, quam illustrissimā prerogatiuis egregiis prædicet, tamen videatur nomen, quod non exprimit, sicut aliorum, ignorasse?

Dignum plane est existimare, eam quam disertissimam sciret, per Gentiles philosophos, quibus vrbs Alexandrina abundare solebat, Maximinum conatum esse a Christiana religione diuellere, ipsamque eos omnes tum scientia, qua egregie imbuta erat, tum etiam diuinitus inspirata sibi sapientia superasse. Quod quidem haud mirabitur, qui alteram feminam itidem Alexandrinam, Hypatiam nomine, insignem eruditione, perspectam habuerit, quæ claruit (vt tradit Socrates<sup>a</sup>) sub Theodosio iuniore, ex quo hæc modo pauca referimus: Hæc tantos in litteris fecit progressus, vt omnes philosophos sui temporis longe superaret: ac non modo in scholam Platoniam a Plotino deductam succederet, verum omnes philosophorum omnium præceptiones & disciplinas omnibus qui eam audire volebant, explicaret: quapropter quotquot philosophiæ studio incendebantur, vndique ad illam confluebant.] hæc & alia de ea Socrates, atque Suidas<sup>b</sup> a nobis exempli causa tantum adducta.

Quod insuper eadē fuga lapsa dicatur: contigisse item credimus, ipsam montes Arabia petijisse (consueuerunt enim per fugam Christiani Alexandrini in persecutione adire montes Arabia, vt diximus ex Eusebio<sup>c</sup>) eamque fido comitatu Christianorum, conscendisse verticem Sinæ montis: sed & (quod Thessalonicensibus quoque feminis hac eadem persecutione euenisse, alibi dictum est) perquisitam denuo, inuentamque, atque tormentis exagitata, fuisse martyrio coronatam; eoque corpus (vt tradunt) diuinitus translatum, vbi latebras nata fuisset in fuga. Quæ cum doleamus ab Eusebio prætermissa; magis angimur, ab incerto auctore, quo fufius, eo minus fideliter, quam par erat, Acta eiusdem nobilissimæ martyris fuisse conscripta. Præfat namque in rebus gestis martyrum, aliorumque sanctorum, multa desiderari, quam omni ex parte nutantia plurima cumulari: melius enim consulitur Ecclesiasticæ veritati rerum quæ non sunt adeo exploratæ silentio, quam mendacio aliquo, veris licet admixto, atque adulteratæ orationis eloquio. Nam in illis quantumlibet paucis, sed veritate subnixis animus acquiescit, & ex ijs quæ certa accipit, cetera nouit mente concipere, meditari, ac ferme oculis contemplari, quæ verisimilis coniectura innitens veritati demonstrat: In his vero plane accidit, vt aliquo vel leui mendacio semel offensus legentis animus, nutet in reliquis, atque vacillet in veris; nec valeat tuto firmoque pede consistere, sed vera quoque suspecta habeat qui in mendacium semel impegit. At de his hæc tenus.

Sub eodem etiam Maximino (certus tamen annus ignoratur) cum idem in Oriente, in Galliis Constantinus, Maxentius vero in Italia imperarent, accidit vt illustri martyr Mennas ex Aegypti Præfecto Augustali, quod Christianus esset, sit martyrium consequutus, nec non eius successor Hermogenes. At horum quidem nec leuiter saltem Eusebius, aliquot in Aegypto martyres passos recensens, habuit mentionem. Quod enim ex ijs quæ hoc anno facta esse ipso suæ narrationis exordio (vt vidimus) tradit<sup>d</sup>, ex confessoribus Thebaide in Aegypto commemorantibus centum missos esse in Palæstinam ad illius prouinciæ Præsidentem Firmilianum, qui in eos pro arbitrio animaduertent: vnde nouitas hæc acciderit, vt cum Aegypti Præfectus (vt alias diximus) reliquos prouinciarum Præsides auctoritate & dignitate pariter antecederet, oportuerit tamen ad alterius prouinciæ, & inferioris ordinis Præsidentem mittere eius iudicium experturos confessores: nisi quia tunc Mennas Aegypti Præfectus Christianus detectus, dignus potius qui iudicio subijceretur alterius, quam qui Christianos ipse Christianus iudicaret, habitus est? Iste quidem, vt eius martyrij Acta<sup>e</sup> significant, patria Atheniensis, ordinis Senatorij, ob incredibilem quamdam in rebus gerendis prudentiam atque solertiam, domi forisque spectatus, Imperatori intimus erat, & cum Christianum occulte ageret, ne id illi innotesceret, sedulo studio procurauit.

Opportune quoque nuper acciderat, vt cum causa Christianæ religionis Alexandrini grauius tumultuati essent; ad eos compescendos, atque in officio continendos Mennas Augustali Præfectura auctus ab Imperatore Alexandriam mitteretur: qui mira quadam, qua pollebat in maximis negotijs obeundis dexteritate & aptitudine, Alexandrinorum animos composuit, sibi vero eos ob animi sui facilitatem, morumque præstantiam deuinxit, in diesque magis magisque collatis officiis obligauit; vsque adeo vt nonnullos ex illis ad Christianam fidem capessendam induceret, editisque quibusdam miraculis, certioribus ijs, quæ olim a Vespasiano, vel Tyanæo ad conciliandos sibi Alexandrinorum animos fuissent exhibita, in quamplurimos Gentiles Christianitatem propagaret. Cum autem res eo perducta esset, vt iam in occulto amplius esse non posset; Maximinus litteris Gentiliū certior factus, ad vlcersendum facinus mittit Hermogenem Alexandriam, qui Mennæ succedat, inque cum vt impium animadu-

- A** animaduertat. Erat Hermogenes & ipse Atheniensis, at licet Ethnicus, tamen quæ secundum optimos mores est, vitam instituerat. Hic cum uenisset Alexandriam; Mennam natum satellitio destitutum (est enim consuetudo in Aegypto, vt cum proxime accedit nouus qui ab Imperatore delectus est Augustalis Præfectus, ille prior confestim magistratum deponat) detrudi iussit in carcerem; eumque sequenti die pro tribunali sedens audiuit rationem reddentem Christianæ a se susceptæ religionis, non quidem temere, sed mature admodum atque consulto; quippe qui antea post perscrutatas omnes philosophorum Gentilium disciplinas, libros quoque Christianæ religionis impensius legisset, & quæ in ijs essent, accuratius disquisisset; cum veritatis, quam in eis adinuenisset, præpotenti vi quadam permotus atque captus non nihil esset. Sic primo atque secundo auditus Mennas, & iam de Christiana fide a se suscepta parans defensionem, Hermogenem in se acrius concitauit: qui primo (quod incomparabile tormenti genus habebatur) illius pedum plantas excoriari iussit, linguam præcidi, oculosque conuelli, sicque pene exanimem & extinctum reddi carceri. Sed prudentior factus, nimis crudelitatis, quam in Mennam tantum virum præter morem exercuisset, se ipsum redarguit; atque adeo, vt lacrymas angoris animi indices abundantius fuderit; et quem in carcere defunctum putabat, honesto funere mane sepelire decreuerit. Sed præter spem accidit, vt cum de asportando e carcere corpore, militibus mandasset, cum viuere atque pristinae naturæ officijs esse diuinitus restitutum audiuerit; testesque milites de carceris fulgore corusco, numinisque præsentia firmius affirmantes, & fidem Christianam palam profitentes, atque in alios hæc miranda adeo diffamantes, expauit; remque altius contemplatus, Christi coepit mirari potentiam; eiusque diuinitatis, docente Menna, originem accuratius perscrutari; diuinæque illi gratiæ lumine affulgente, de fide suscipienda consilium iniit; quod & baptisate sacro suscepto perfecit.

- B** Sed delata hæc cum essent per quemdam Rusticum Maximino, collapsamque penitus duorum Præfectorum opera Gentilicam superstitionem audiret; idem ipse euestigio Alexandriam venit, Hermogenemque primum in fidei confessione perstantem, manibus ac pedibus amputatis, direque admodum verberatum vna cum Menna alijs tormentis exagitato, capite truncari iussit. Sed & quidam Eugephus olim Mennæ minister, quod coram Imperatore magna constantia Christum confessus esset, ab eodem indignatione furente gladio confossus occubuit. Hæc sunt ex Græcorum Menologio accepta: quæ autem prolixiora eorumdem martyrum Acta extant, nonnulla habent fide nutantia, sed & fide omnino carentia, vt quæ in eis de Hermogene leguntur creato eius ciuitatis Episcopo, cum certum sit eidem Ecclesiæ his temporibus Petrum Antistitem præfuisse. Sic igitur siue Mennæ, siue Hermogenis Præfecturæ tempore accidisse videtur, vt qui in Thebaide confessores essent (vt dictum est) ab illius prouinciæ Præsidi non amplius (vt erat in more) mitterentur Alexandriam iudicandi, sed (quod tradit Eusebius<sup>a</sup>) amādarentur ad Firmilianum Præsidentem Palæstinæ. Celebris est horum tam illustrium martyrum etiam in Occidente memoria, decima Decembris die tabulis sacris adscripta. At de his satis.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
308.

MARCELLI PAP.  
ANNVS  
5.

CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
3.

- C** Hristi annus trecentismus octauus adscriptus Fastis habetur Cos. Diocletiano decimum & Galerio Maximiano septimum, qui & septimus numeratur annus persecutionis, quo Eusebius<sup>b</sup> res in Palæstina gestas enarrans, ab ipso Ianuarij mensis passos martyres recensens, hæc ait: Vndecimo die mensis Audinæ, id est ad tertium Idus Ianuarij, Petrus, qui & Apfelamus dicebatur *donatus*, id est religiosus, vel monachus, vitam solitariam & meditationi deditam sequutus, ex pago Anea in finibus Eleutheropolis sita prognatus, cum Iudex, & qui ei aderant in consilio, sapissime eum orassent, vt sui ipsius miseretur, suæque adolescentiæ & ætati florenti parceret: eorum hortationibus penitus neglectis, & spe quam in Deo omnipotente collocasset, cum alijs rebus omnibus, tum vitæ<sup>\*</sup> ipsius longe prælata, Cæsareæ per ignem, veluti aurum purissimum, fidem in Christum Dei generoso & excelso animo accurate probauit. Cum isto vna Aesculapius Episcopus, vt videbatur, errore Marcionitarum, zelo pietatis (vt ille putabat) sed non illius quæ est secundum scientiam, vno & eodem rogo combustus exiit e vita.] Verum hæc hæc tenus.

Tempus iam eo me vocat, vt illustre quasi theatrum martyrum, qui cum Pamphilo, cuius nomen

<sup>a</sup> Socras. lib. 7. c. 15.

<sup>b</sup> Suid. in hystoria.

<sup>c</sup> Euseb. lib. 6. c. 34.

CATHERINAE  
LATEBRÆ ET  
MARTYRIUM.

MARTYRIUM  
MENNÆ ET  
HERMOGENIS.

MENNÆ  
PRÆFECTI  
CERTAMEN.

<sup>d</sup> Euseb. lib. 8. c. 18.

<sup>e</sup> Extant apud  
Metaph. die 10.  
Decemb. ex quo  
alij eandem die.

PERSECUTIONIS  
ANNVS  
SEPTIMVS.  
<sup>b</sup> Euseb. lib. 8. c. 20. 21.

\* suz.

PAMPHILI  
MARTYRIS  
CERTAMEN.

nomen mihi semper optatissimum fuit, mortem oppetiuerunt, in hoc sermone ante oculos cuiusque ad intuendum proponam. Duodecim quidem erant, & non modo quodam prophético dono, aut potius Apostolico, sed Apostolorum etiam numero dignati, quorum coryphæus & princeps solus Pamphilus, presbyterij dignitate Cæsareæ ornatus, extitit: vir toto vitæ cursu omni virtutum genere eximius, abiectione, & contemptu sæculi insignis, facultatum in pauperes largitione magnificus; spei quæ in caducis mundi rebus desigi solet, despicientia mirus, ratione viuendi, & consuetudine vero philosopho digna singularis: quin etiam ardenti diuini eloquij, & sacrarum litterarum studio præter ceteros nostræ memoriæ homines egregius attentissima, & prope inexhausta in eas res industria & assiduitate, quas apud animum proposuerat, præstabilis, & in cognatis propinquisque iuuandis perliberalis. Cetera virtutis eius officia & recte facta, quoniam longiore explicatione eguerunt, in separato & proprio volumine de eius vita perscripto, inque tres libros dispertito, iam pridem pluribus verbis tradidimus. Eos ergo, qui acri illius vitæ, & virtutum in ea elucentium plenius cognoscendarum cupiditate incenduntur, eo amandamus: nos autem illis solis in præsentia insistemus, quæ ad martyres cum eo in supplicium adductos pertinent.

VALENTIS ET  
PAVLI MAR-  
TYRIVM.

Secundus post Pamphilum in certamen descēdit veneranda canitie honoratus Valēs Aeliæ ciuitatis diaconus, ipso aspectu senex grauissimus, diuinarum scripturarum, si quisquam alius, in primis peritus: nam tantam illarum memoriam in pectus suum incluserat, vt si quando aliquem locum citare vellet, perinde expedite illud posset absque scripto efficere, atque ex scripto legere. Tertius Paulus pietate maxime inflammatus, & spiritu non minus feruidus, ex ciuitate Iamnitarum, in qua fama percelebris fuit, prognatus: qui ante martyrium cauteriorum exustiones perpeffus, egregium certamen pro fidei confessione confecit. His in carcere toto biennij spatio commorantibus, fit martyrij dilatio.

ÆGYPTII  
MARTYRES.

Interea fratrum Aegyptiorum, qui cum illis vna martyrium subierūt, accessio facta est. Isti Aegyptij simul atque confessores illos, qui erant ex Cilicia, ad metalla vsque, quæ ibi erant, perduxerant, domum redierunt. Qui similiter apud ipsos portarum Cæsareæ introitus a custodibus (barbari autem isti erant & moribus agrestes) quinam essent, & vnde venissent interrogati: cum veritatem occultare non possent, tamquam malefici in ipso facinore manifesto prehensi tenebantur. quinque erant numero: qui quidem ad Tyrannum perducti, & coram illo libere fidem confessi, statim in carcerem contruduntur. Postridie (hoc erat decimo sexto die mensis Peritij, id est secundum Romanos, ad decimum quartum Kalendas Martij) hi pariter cum Pamphilo, & reliquis eius sociis, quos supra posuimus, ex mandato ad Iudicem perducuntur. Iste primum inexpugnabilis Aegyptiorum constantiæ & firmitatis animi, diuersis cuiusque modi tormentorum formis, nouis peregrinarum & variarum machinarum inuentis periculum fecit. Et simulac illum, qui inter eos omnes principatum tenuit, his certaminibus exercuerat, quisnam esset, primum sciscitatus est. Deinde vbi pro proprio nomine, propheta cuiusdam nomen ab eo acceperat: hoc enim ab illis factum erat, quod pro nominibus idolorum, quæ erant forte a parentibus ipsis imposta, noua nomina, facta mutatione, ipsi sibi adsciuisent: Eliæ enim, Hieremiæ, Esaïæ, Samuelis, & Danielis nomine seipsos nuncupasse, & germanum ac verum Dei Israelem, qui Iudæis erat in occulto, non solum rebus ipsis, sed nominibus proprie & significanter explicatis commonstrasse, audire potuisses. Vbi inquam tale nomen a martyre acceperat Firmilianus, non in verbi vim & significationem animum omnino intendens; secundo loco eum interrogauit, quæ illius patria esset. Ille nomen priori apte respondens effert; Hierusalem suam patriam esse ait, eam certe intelligens, de qua apud Paulum<sup>a</sup> dicitur: Quæ sursum est Hierusalem, libera est, & quæ est mater omnium nostrum. Item alio loco<sup>b</sup>: Accessistis ad Sion montem & ciuitatem Dei viuientis, Hierusalem cælestem. is quidem hanc plane intellexit. Sed Firmilianus cogitatione sua humi abiecta: quæ tandem ciuitas illa esset, & vbi terrarum sita, accurate, & curiose disquiri: vnde cruciatu illum affligit, vt verum fateretur. Hic manibus a tergo vincis obtortisque, & pedibus machinamentis peregrinis inusitatique diuulsis excruciat, verum se dixisse, constanter asseuerat. Deinceps Iudice rursus saepe quærente, quisnam esset, & quo loco ciuitas illa, quam dicebat, locaretur: eam affirmat piorum solum patriam esse, neque alios præter hos solos illius fore participes: illamque ad Orientem, vbi Sol primo mane suos radios fundere incipit, positam. Atque in istis denuo proferendis, seorsum apud animum suum ita diuinitus philosophatus est, vt eorum qui illum vndique tormentis diuexabant, nullam prorsus rationem duceret, sed tamquam carnis corporisque expers, ne minimum quidem videretur doloris sensum percepisse.

<sup>a</sup> Galat. 4.<sup>b</sup> Hebr. 12.

Iudex

A Iudex animo hæsitans, intra se tumultuari cœpit: putabatque Christianos eam ciuitatem, de qua martyr loquutus fuisset, inuestitam omnino & inimicam Romanis effecturos. Multum igitur de ea re scrutari; et vbinam tandem illa regio, quæ in Oriente ferebatur, existeret, admodum conquirere. Videas in his mirificam quamdam expressam pectoris Christiani constantiam, quæ in summa tormentorum perpeffione sic ludendo traduceret anxium Iudicis animum. porro quod occultum esset illi agenti in Palæstina Hierusalem ciuitatis nomen: iam satis liquido demonstratur, antiquatum penitus fuisse vetus Hierosolymæ nomen, Aeliæque ab omnibus vocari solitam. Sed sequitur<sup>a</sup>: Postquam autem adolescentulum verberibus sæpius dilaniatum, & tormentis cuiusque generis discruciatum, firma & immutabili mentis constantia illis quæ ante dixerat, adhærescere animaduertit: ad extremum mortis sententiam, vt securi percuteretur, contra eum protulit. Talem igitur is velut vitæ suæ perpergit fabulam. Ceteri eius socij paribus certaminibus a Iudice exagitati, pari mortis genere e vita cesserunt.

<sup>a</sup> Euseb. lib. 8. c. 21.

Postea demum Firmilianus, quamquam prope defatigatus erat, & frustra viros illos supplicio affici cernebat, sua tamen cupiditate eorum morte exaturata, ad Pamphilum & eius socios se contulit. Et quia satis expertus erat, quàm inflexibilem in fide tuenda constantiam etiam iam antea in tormentis ostendissent: iterum interrogat, vtrum deinceps modo illi mortem gererent. Atque cum a singulis eorum definitum & postremum responsum de fidei confessione, quæ est martyrij propria, recepisset: similem cum prioribus pœnam & supplicium illis irrogat. Quibus ad exitum perductis, adolescentulus quidam ex famulis Pamphili, qui ita erat excultus instructusque, vt dignus ingenua talis & tanti viri educatione & disciplina merito videretur; simulatque Iudicis sententiam contra dominum suum pronunciatam intellexit,

PAMPHILVS  
RVRVSV EX-  
GITATVR.

C e media hominum multitudine exclamat; et vt illius aliorumque sociorum corpora, cum e vita decederent, terræ mandarentur, postulat. Iudex vero non hominis, sed belluæ, aut si quid sit bellua immanius, naturam sequutus, ne adolescētulo quidem ætatis causa quicquam veniæ tribuit: sed vt primum eum rogarat, essetne Christianus; ipseque se esse responderat; iracundiæ æstu intumescens, quasi telo saucius, tortoribus in mandatis dedit, vt omnes suas vires & impetus contra eum exerent. Postquam vero, cum immolare ei iussum esset, recusantem videbat; non vt hominem carne circumdatum, sed vt statuam ex lapidibus aut ligno aut alia quapiam re confectam, ad ossa vsque & intimos viscerum recessus acriter & absque vlla remissione deradi, dilacerarique præcepit. Quo supplicij genere diu sustentato: Iudex cum illum nec vocem emittere, nec sensum doloris vllum præferre vidit; idque cum parum abesset quin illius corpus esset omnino inanimatum, & tormētis pene contritum exhaustumque se illum frustra torquere respexit: tamen animo duro, ferro, & omnis humanitatis experte perstans, confestim igni pedetentim exardescente & remisso comburi decernit.

D Hic igitur adolescentulus postremus ante Pamphili mortem, qui erat dominus eius secundum carnem, in certamen ingressus, ante illum e corporis vinculis solutus fuit, propterea quod qui erant in alijs cruciandis occupati, tardare videbantur. Licuerat ergo Porphyrium videre (hoc namque adolescentulo nomen erat) iam in omni certaminum genere exercitatum incredibili studio & ardore, more hominis pro augusta & sacra victoria decertantis, incensum, corpore quidem puluere consperso fordidatum, sed decoro oris habitu eximium, erecta & generosa animi elatione post tantos cruciatus ad mortem gradientem, diuino spiritu reuera completum, habitu philosophico quo vti solebat, hoc est indumento ad modum pallij humeros solum obtegentis, vestitum, familiaribus suis, quid illos sui causa facere vellet, modesto & tranquillo animo præcipientem, nutuque significantem: et cum iam ad palum esset alligatus, vultum splendidum & hilarem seruantem; quin etiã cum rogos longo interuallo ab illo tamquam in ambitu, orbemque exardesceret, hinc illincque flammam ore ad se abripiantem: et post hæc verba, quæ iam flammarum incendio primum corpus attingente, clara voce profundeabat (nēpe Iesum filium Dei sibi adiutorem fore) cōstantissime cum silentio omnes cruciatus ad extremum vsque spiritum tolerantem. Talem Porphyrij in martyrio certamen fuisse constat.

PORPHYRII  
MARTYRIVM.

E Cuius vitæ exitum Seleucus confessor quidam ex militum numero Pamphilo nūciauit; qui, vt par erat, ex huiusmodi nuncij ministro, quamprimum fuit eadem sorte cum illis martyribus dignatus: nam mox vt mortem annunciauerat Porphyrij, & vnum ex martyribus osculo sancto salutauerat; eum milites quidam cōprehendentes, ad Præsidem deducunt. Iste tãquam sui profectioem maturas, quo Porphyrio comes itineris ad cælum suscepti adiungeretur, extemplo capitis supplicio mulctari iubet: hic in Cappadocia natus, præ delecto iuuenum globo, qui in exercitu Romano militabant, præq. illis qui erant apud Romanos in amplis dignitatum gradibus

SELEVCI  
MILITIS MARTY-  
RIVM.

gradibus locati, non exiguum honorem adeptus est: ætate enim florente, robore, proceritate, firmitateque corporis plurimum omnibus militibus antecelluit: adeo ut aspectus eius celebris & omnium sermone prædicatus existeret, tota corporis forma & specie tum ob magnitudinem, tum ob pulchritudinem & aptam membrorum compositionem admirabilis: qui in ipso persecutionis initio, plagarum perpeffione in certaminibus pro fidei confessione susceptis, admodum enituit: et ubi militiæ munere, quo fungebatur, spoliatus fuit, eorum qui *ἀσπυρτα*, id est pietatis cultores, vel monachi, qui dies noctesque diuinis meditationibus se exercent, æmulum se & imitatore effecit: orphanis desertis, viduis omni ope destitutis, hominibus inopia & corporis infirmitate afflictatis, instar patris alicuius indulgentis & curatoris, benigne prospexit, & opitulatus est. Vnde merito quidem, cum Deus ab huiusmodi pietatis officiis plus capiat oblectationis, quàm a victimis fumo redundantibus & sanguine aspersis, ad insigne & eximium martyrij decus per eius gratiam accersitus fuit. Hic decimus athleta inter eos, quos supra ostendimus, vno eodemque die mortem oppetiit: quo certe, ut apparet, maxima, quasi cæli porta, Pamphili martyrio decora illa quidem & congruens patefacta, tum illi, tum alijs qui cum eo erant, in regnū cælorum aditū dedit perfacile. ] hæc de Seleuci martyrio Eusebius.

Qui cum dicat, hunc, ipso persecutionis exordio, quod Christianus esset, fuisse militia spoliatum: plane declarat, confirmatque quod superius dictum est, Christianos omnes Imperatorum edicto esse notatos infamia, & tamquam infames militia fuisse existimatos indignos. Ignominiosa enim hæc dicebatur missio, cum ob delictum quis militia solutus esset; cui inter alias pœnas, nec in Vrbe, nec alibi ubi Imperator esset, morari <sup>a</sup> licebat. cōsulto igitur Seleucus Christianæ religionis causa exauكتورatus, & ignominiosa missione ablegatus, monasticæ vitæ institutum arripuit. Videas ex his insuper, non fuisse asceticam vitā, cui se Seleucus mancipauit, institutionem anachoreticam ab hominum remotam consortio; quippe qui viduarum ac pupillorum prospiciebat necessitatibus; sed in illorum vitæ statu positum, quos communiori voce Religiosos nominamus: fuisseque in Ecclesia præter anachoretas, vel monachos qui degerent solitarij, aliud quoque genus Christianorum, etiam necessitatibus fratrum post precum studia inferuentium. At prosequamur reliquorum certamina ex eodem Eusebio, qui sic ait:

Theodulus item grauis quidem & religiosus senex, vnus ex Præfecti Firmiliani familia, & ab eo plus quàm ceteri omnes domestici honoratus, partim prouectæ ætatis causa (proauus enim erat, id est tertiæ progeniei pater) partim propter beneuolentiā & fidelem animum, quem erga ipsum semper seruauerat, iisdem vestigijs cum Seleuco insistentis, & facinus illius facinori haud quaquam dissimile admittens, ad Firmilianum dominum suum deductus fuit, eique maiorem bilem quàm superiores commouens, tandem crucis afflictationi addictus, idemque martyrij genus, quod Saluator olim, lubens perpeffus est. Deinceps quoniam vnus adhuc restabat, qui inter martyres commemoratos locum duodecimum expleret: idcirco Iulianus eum expleturus accessit: qui peregre iam eo aduentans, & locum adhuc minime ingressus, simulac inter vias de eorum morte intellexerat, extemplo ad insigne martyrum spectaculum recta se contulit: atque ut humi posita sanctorum vidit corpora, solido expletus gaudio, singillatim ea complexus, salutauit. Quod dum faciebat, lictores & cædis ministri eum prehensum ad Firmilianum ducunt. Qui ea quæ sibi erant suæque crudeli naturæ consentanea executus, lento & remisso igni eum cremandum tradit. Iulianus ergo præ lætitia exultare, valdeque gestire, atque clara voce gratias agens Domino, qui cum talibus præmijs, tamque insigni splendore afficere dignatus fuerat, præclara martyrum corona donatur. Erat hic quidem Cappadocum genere secundum carnem oriundus, moribus & vita sanctissimus, fidelissimus, & maxime ingenuus, & cum in alijs rebus spectatus, tum diuino ipsius sancti Spiritus afflatu imbutus. Talis erat ceterua eorum, qui per Dei gratiam in martyrij societatem cum beato Pamphilo adsciti fuerunt. Sacra autem & sancta reuera istorum corpora ex impij Præsidis mandato quatuor diebus, totidemque noctibus, ut a bestijs auibusque carniuoris deuorarentur, sub dio seruabantur. Verum tãquam miraculo quodam, nulla neque bestia, neque volucris, neque canis ad ea accedebat: rursus per diuinæ prouidentia dispensationem integra illæsaque inde ablata fuerunt. Et exequiarum iustis potita, sepulturæ (ut moris est) honorifice cōmendantur.

Porro dum sæuitia aduersus istos vsurpata, in omnium ore & sermone versabatur, Hadrianus & Eubulus, ex regione, quæ Manganea dicitur, ad reliquos confessores Cæsaream versus accedentes, ad portas vrbs causam sui itineris eo suscepti rogantur. Deinde rei veritatem ingenuè confessi, deducuntur ad Firmilianum. Iste nulla dilatione aut mora interposita, post multâ tormenta, quæ in eorum latera impeggerat, bestijs dilaniandos condemnat. Biduo autem interiecto, Hadrianus quinto die mensis Dystris, hoc est ad tertium Nonas Martij, die

CHRISTIANI  
INFAMIA NOTATI.<sup>a</sup> l. 2. §. ignominia. ff. de his qui nos infam.THEODULI ET  
IULIANI MARTYRIUM.HADRIANI ET  
EVBULI MARTYRIUM.

**A** die festo, quo natalitia Fortunæ Cæsariensium, sic enim putabatur, celebrari solent, leoni primum, ad discerendum proiectus fuit: deinde gladio iugulatus, obiit mortem. Eubulus autem perendino die ad meridiē, ipsi Nonis Martij, qui est septimus dies Dystris, cum Iudex admodum illum rogaret, ut hostias immolaret idolis, quo libertate eorum legibus decreta potiretur: gloriosam mortem pro pietate susceptam huic vitæ breui & caducæ præposuit: et post bestiarum laniatus, gladio, ut focius ante illum, trucidatus fuit; omniaque martyrum certamina confecta suo sanguine postremus obsignauit.

**B** Ceterum operæpretium est hoc loco commemorare, quo pacto tandem, idque non longo tempore post, cælestis & diuina prouidentia eos impios magistratus cum ipsis tyrannis vltā sit. Nam Firmilianus, qui tam petulanter & contumeliose in Christi martyres debacchatus fuisset, cum alijs eiusdem sceleris participibus extrema supplicia subiens, gladio finem viuendi fecit. Atque hæc sunt martyria, quæ Cæsareæ toto persecutionis tempore gesta sunt. ] hæc autem cum septimo persecutionis anno contigisse, ex Eusebij sententia dictum sit: tamen eius testificatione <sup>a</sup> constat, hanc eandem persecutionem vsque ad annum decimum perdurasse: quamobrem dicendum est, non in omnibus locis ipsam eadem grassatione sæuiisse, cum de Palæstina hæc idem auctor testetur: at id quidem non indulgentia Principum, sed quod mitiorem fortasse sunt Præsidum humanitate vel sæuitia, ut <sup>b</sup> Tertullianus affirmat, intensior vel remissior persecutio in prouincijs esse solebat: vel accidit, ut de rebus patrijs Eusebius scribens, hoc anno scribendi finem fecerit, vel siquid postea addidit, omnino perierit: nam præter recensitos ab eo martyres hac eadem persecutione passos, alij quoque Cæsareæ in Palæstina passi habentur; quorum, licet insignium, nullam prorsus ipse habuit mentionem. ponemus nos eos paulo post. Sed quæ reliqua sunt de Pamphilo, modo dicamus.

**C** Adnumeratur Pamphilus presbyter Cæsariensis non tantum inter nobiles martyres, sed inter insignes scriptores Ecclesiasticos, quem præ ceteris Hieronymus <sup>c</sup> eiusmodi ornat elogiō: Pamphilus presbyter Eusebij Cæsariensis Episcopi necessarius tanto bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, ut maximam partem Origenis voluminum sua manu describeret, quæ vsque hodie in Cæsariensi bibliotheca habentur. Sed & in duodecim Prophetas viginti quinque <sup>d</sup> Eusebij Origenis volumina manu eius exarata reperi, quæ tanto amplector & seruo gaudio, ut Cræsi opes habere me credam. Si enim lætitia est vnam epistolam habere martyris, quanto magis tot millia versuum, per quæ mihi videtur sui sanguinis signasse vestigia? Scripsit, antequam Eusebius scriberet, Apologeticum pro Origene, & passus est Cæsareæ Palæstinæ sub persecutione Maximi. ] hucusque Hieronymus. De Apologia vero pro Origene conscripta Pamphili nomine superius actum est: ob egregiam namque Pamphili martyris laudem Eusebius, ut præclarissimo quodam ornamento, eiusdem Pamphili sibi nomen addidit, voluitque dici Eusebius Pamphili: vtinam sic feliciter, ac gloriose: quantam autem nomini sancto, sectando hæresin, ignominiam irrogarit, inferius dicturi sumus. Nec prætermittendum putamus, eundem Pamphilum ordinatum fuisse presbyterum ab egregio viro Episcopo Agapio, de quo hæc summa cū laude idem scribit Eusebius <sup>d</sup>: Vbi Teoóctenus Episcopatum Cæsareæ Palæstinæ diligentissime fuisset executus, mortemque oppetiisset, illud ministerium Agapio tributum fuit, quem maximum laborem in eo obeundo collocasse, & accuratissimam suscepisse prouisionem in populo gubernando, & maxime omnium, quasi plena manu eos qui in egestate versabantur, subleuasse cognouimus; cuius temporibus Pamphilum virum discretissimum, & ipsa vitæ ratione verum philosophum in ea Ecclesia presbyterij dignitate donatum accepimus, &c.]

**E** His de Palæstinis martyribus huius anni ordine temporis enarratis; subdemus hic paucos alios in tabulis Ecclesiasticis claros, qui in eadem prouincia Palæstinæ passi sunt. Siquidem Bibli gloriosum pro Christi nomine certamen exegit Aquilina virgo duodecim annos nata; quod hoc præconio in iisdem monumentis <sup>e</sup> Ecclesiasticis reperitur adscriptum: Sub Diocletiano Imperatore, & Volufiano Iudice, ob fidei confessionem colaphis & verberibus cæsa, & subulis candentibus perforata, demum percussa gladio virginitatem martyrio consecrauit. ] extant eius agonis Acta <sup>f</sup>. Sed & Fortunata <sup>g</sup> virgo, eadem virgente persecutione, Cæsareæ in Palæstina passa est, experta equuleum, ignes, & bestias. Nolumus hic præterijse Proprium in Palæstina itidem passum, aliū prorsus diuersumque ab eo, quem Eusebius <sup>h</sup> anno primo persecutionis necatum esse tradit. Nam ille momentaneo ferme martyrio sublatus est; iste autem longo certamine fatigatus, plurima meruit de diuersis tormentis exantlatis varijs temporibus cōfessionis stipendia. Cuius quidē Acta perpaucis emendatis legitima atque germana

FIRMILIANVS  
DAT POENAS.<sup>a</sup> Euseb. lib. 8.  
c. 27. prope fin.<sup>b</sup> Tertul. ad Scam  
phil. c. 2. 3. 4.PAMPHILI  
MART. LYCV-  
BRATIONES.  
<sup>c</sup> Hieronym. de  
Script. Eccles. in  
Pamphilo.<sup>d</sup> Euseb. lib. 7.  
c. 20.DIVERSI MAR-  
TYRES.<sup>e</sup> Martyrolog.  
Rom. die 13.  
Iunij.<sup>f</sup> Metaph. eadē  
die 13. Iunij.  
<sup>g</sup> Martyrolog.  
Rom. 14. Octob.  
<sup>h</sup> Euseb. lib. 8.  
c. 12.

esse censentur, ab ipso auctore conscripta ante Imperium Iuliani. Nam cum ab eo Saluatoris A statua ab Hæmorrhoida erecta, fuerit penitus comminuta, & in aliam conflata, vt suo loco dicemus: ipse tamen auctor cum eius meminit, dicit esse superstitē. De eiusdem quoque martyris sublimi vocatione atque martyrio hæc summam Nicephorus<sup>a</sup>: Nobilis quoque ille Procopius Cæsareæ Palestinæ natus inter martyres eodem tēpore illustris maxime fuit, cui Diocletianus ducalem quidē in Oriente \* sublimitatem dedit: Christus autem eum e cælo ad se veluti Paulum vocauit. Et is quidē illa accepta, inexpugnabili vero Crucis armatura perinde atque generosus & fortis miles armatus, primum aduersus eos qui sensu percipiuntur, deinde etiam in eos qui mente sola perspicuntur, hostes depugnauit. Aureis namque & argenteis, quos sibi fieri curauerat, dijs comminutis, eorumque pretio in pauperes expenso, mox etiam aduersus eos qui friuolos adulterinosque deos propugnabant, bello congressus, illorumque infirmitate per infamiam notata, ipsius vero Iesu Christi immensa, naturamque supergressa potentia B magnifice laudata, quas non ille poenas fortiter tolerauit? quæ illum fidiculæ & torturæ præteriere, quibus vngulis cutis eius concisa non est? quos ignes, quasve faces mēbra eius experta non sunt? quorum ferramentorum mucronumque corpori eius intentatorum acies hebetatæ non sunt? Per quæ atque his similia tormenta quamplurimis ex primis intimisq. Imperatorum consiliarijs ad Deum præmissis, postremo & ipse gladio percussus cum incredibili lætitia ad dudum sibi desideratum Christum concessit.] hucusque Nicephorus.

Libuit hic quoque intexere ex eisdem Actis Procopij citatum ac recitatum fragmentum in Concilio Nicæno<sup>b</sup> secundo his verbis: Stephanus Dei amantissimus diaconus & Referendarius Sacri secreti legit: Ex martyrio beati martyris Procopij, cuius initium, Per eadem tempora regnum obtinebat Diocletianus tyrannus, inter cetera: Neanias (id est Procopius) gaudio magno perfusus, & fide audens, rem bene gessit, similiter illius omnes comites: ea autem nocte cum militibus reuersus est. Venit autem Scythopolim, & omne sodalitiū aurifabrorum & argentifusorum conuocans interrogauit eos dicens: Potestis ne mihi facere vas aliquod, quod ego tradam vobis? Illi vero hominis austeritate deterriti, communi consilio statuerunt apud illum vnum ex omnibus, quem optimum artificem existimabāt, nomen illi Marcus erat, dicentes: Siquis est qui voluntati tuæ domine satisfaciet, hic erit. et paulo post: Marcus autem nequaquam obedire volebat iuueni: persuasit tamen tandem is dicens: Hoc mysterium Regi vsque ad vitam numquam reuelauero.] agebat enim cum eo, vt Crucē, quam ferret ad collum suspensam, ex argento auroque conficeret. Sed rursus ibi: Persuasus itaque Marcus, in abdito ex auro & argento noctu Crucem fabricauit. Cum autem opus consummatum erigetur, tres in eo imagines apparuerunt. Scriptum autem erat Hebraica dialecto in superiore parte, Emmanuel, & vtrinque in summitate alarum Michael, & Gabriel. Voluit autem Marcus, sibi timens, expungere imagines; verum non potuit: confestim enim manus illius sicca permansit. Sub gallicinium autem Dux, qui dicebatur Neanias, ad ædes Marci, quo Crucem auferret, properat. Videns autem illam, protinus adorauit. ait autem ad Marcum: Quæ sunt eæ personæ? Quæq. hæc inscriptio? Domine, in qua hora Crux a me erigebatur, imagines istæ per se enatæ sunt; neque ego cognosco quænam, aut cuius sit inscriptio. Neanias vero cognoscens virtutem quamdam in his esse, adorata Cruce, Marco artifice copiosam mercedem soluit, profectusque est in ciuitatem suam.] hucusque ex Actis Procopij recitata sunt in Nicæno Concilio, quæ habentur in eisdem Actis, quæ hodie extant<sup>c</sup>. Ibiq. narratur, eundem Procopium liberasse ciuitatem Scythopolitanam obsessam a sex millibus Agarenis, quos omnes virtute Crucis cōfusus duabus tantum militum cohortibus quas ducebat occidit, nullo penitus ex suis desiderato. Quo modo autem postea lararium matris ingressus, deos aureos & argenteos comminuit, ac frustatim concisos in pauperes erogauit, cuius rei causa ab eadem ipsius matre apud Imperatorem constitutus est reus impietatis; et quonam pacto ab eo scribitur ad Præsidentem Palestinæ, vt in eum legibus agat: et rursus quo modo de eodem sapius a Iudice quæstionibus repetitis, diuersis tormentorum generibus sæpe exagitatus, demum gladio capite truncatus promeruit coronam martyrij, eiusdem Acta pluribus narrant, adduntq. de duarum cohortium militibus Christianis cum eorum ducibus Antiocho & Nicostrato ab eodem Procopio ad coronam præmissis; nec non Theodosiæ eius matris ad Christum conuersæ cum duodecim alijs feminis Senatorijs nobile pro Christi fide certamen atque victoriam fusius prosequuntur; ad quæ inspicienda lectorem reijcimus.

Sed vt ad Eusebium redeamus: ad huius septimi persecutionis anni terminum eiusmodi appendicem addit<sup>d</sup>, sic dicens: Quæ vero interea temporis contra Ecclesiarum Præsides transigi contigerit; et quo pacto diuina iustitia peccati vltrix, pro pastoribus ouium & gregis Christi rationalis

A rationalis, cui parum prudenter & considerate præfuisent, non modo camelorum (quod est animalis genus cum rationis expertis, tum maxime natura incuruatum & deforme) curatores effecerit, illique quasi debito illis supplicio addixerit, verum etiam equis Imperatorum alendis destinari. Quot etiam contumelias, quot ignominia notas, quot tormentorum genera ab Imperatorum procuratoribus & magistratibus per varia tempora pro sacris Ecclesiarum vasis & thesauro ipsi subierint; quanta ambitione, honorumque cupiditate multi eorum flagrant, quàm temere & contra leges manus nonnullis imposuerint: quæ inter ipsos fidei confessores schismata: quæ mala nuper quidam seditiosi contra Ecclesiæ membra, quæ reliqua erant, dum nouas res vnam post aliam excogitare laborabant toto pectore, vt dicitur, machinati fuerint, inclementerque asperis persecutionis calamitatibus obtriuierint, & mala denique malis exaggerarint: hæc omnia a me prætereunda esse arbitror; præsertim cum ea memoriæ commendare, sicut in principio huius libri posui, minime nostrarum partium esse putem; quippe qui eorum explicationem admodum euitare & effugere cupiam. Verum siquæ decora sint, quæq. verbum Dei commendent, siqua virtus sit, siqua laus in Ecclesia splenduerit: ista explanare, ista scribere, ista fidelibus auribus inculcare, mihi in primis accommodatum arbitratus, præclaris eximiorum martyrum rebus gestis, & pace quæ nobis postea celsitus elucebat, extremam partem huius libri mihi illustrandam censeo.] hucusque Eusebius, iam ad ea quæ octauo persecutionis anno contigerunt, stylum conuertens.

At eiusmodi eius consilium (quod & superius diximus) animū non mediocriter in suspicionem adducit; cur qui hæcenus schismata & hæreses, prauosq. mores, qui in Ecclesiam quouis tēpore irrepererunt, dicere non prætermiserit; nunc præter accurati historici officium ab his abstineat. Rursus vero quod illis vitio tribuat, qui Præsides cum essent Ecclesiarum, camelorum vel equorum curæ fuerint mancipati, ac ne vasa thesaurosque Ecclesiæ proderent, acriter ex cruciati, idque illis ignominia vertat; cum alioqui etiam si fuissent antea vita turpissimi, flagitiosissimiq. confessione tamen nominis Christi ea omnia patientes (nam si negassent, haud eiusmodi supplicia subiissent) omnes apud Deum & homines ignominia antea actæ vitæ notas expungere, & immensis gloriae cumulibus augeri potuissent: quod inquam hoc nomine eis detrahat, atque condemnet, infensum in eos præfert animus, & priuatis affectibus mentem indicat exagitatam: quamobrem, vt illud de eo opiner, inducit: hominem (quod dictum est) semel lapsum, ab Episcopis communicatione fidelium, vt moris est, interdictum, hisce eos contumelijs proscidisse, iniurijs lacerasse, criminaque coaceruando, confessionis & martyrij summam eorum gloriam obscurare voluisse.

Ceterum quod ad eiusmodi supplicij genus spectat, quo Episcopi confitentes, ad maiorem contumeliam, quàm si milles mortis supplicio afficerentur, curæ iumentorum adscriberentur: hoc ipso tempore id passum esse a Maxentio tyranno Marcellum Papam, liber in primis de Romanis Pontificibus docet his verbis: Hic coarctatus & tentus est, eo quod Ecclesiam ordinaret, & comprehensus a Maxentio, vt negaret se esse Episcopum, & sacrificijs se humiliaret demoniorum: qui semper contemnens & deridens præcepta Maxentij, damnatus est in catabulum.] fuisse autem catabulum stabulum iumentorum, quæ publicæ inseruirent utilitati, satis declarauimus in nostris Notis<sup>a</sup>. idem est ergo quod dicitur damnatum esse Marcellum in catabulum, quod apud Eusebium de alijs quoque traditur, esse destinatos ad alendos equos Imperatorum.

Porro vt in præsentiarum de Maxentio Marcellum Romæ vexante agamus: ex ijs quæ superius de eo dicta sunt, constat vasrum hominem simulasse Christianam se fidem sectari velle, & de Christianis omnibus tum in Africa, & vbique sub eius ditione, tum Romæ præsertim agentibus fuisse optime meritum. Cum autem extinctis Seuero Cæsare, & Alexandro in Africa res nouas molientibus, firmasse Imperium, sibi visus est: quod intus latebat impietatis, aperuit, & Marcellum Romæ primum appetijt, blandis antea verbis suadens a fide Christiana recedere, ac dijs patrijs immolare. Extat eiusdem Marcelli ad Maxentium hoc argumento scripta epistola; de qua haud adeo mirari quis debet, si ipse Marcellus Maxentium perinde ac hominem propemodū Christianum compellet, quippe (quod sapius repetendū est) Maxentius fidem Christianam se percepisse simularat. quod vero diuersi ab ordinarijs in ea Cōsules scripti legantur: ciuile inter Imperatores conflātū bellum potuit esse in causa, vt quisque trium Imperatorum ex sententia Consules sponte crearet, nec ea in re cum alijs consentiret: nam & secūdi, immo & quarti Consulatus Maxentij in libro de Romanis Pontificibus mētio habetur, cum tamen nullus Maxentij Consulatus scriptus reperitur in Fastis. Sed in his non immoramur, quod alijs testificationibus Acta Marcelli facta testā cōfirmataq. habeatur.

<sup>a</sup> Niceph. lib. 7. c. 15.

\* Ægypto

EX ACTIS PROCOPII MART. b Concil. Nic. 2. c. 4.

c Metaph. die 8. Julij apud Syr. som. 4.

d Euseb. lib. 8. c. 22. MORES DEPRAVATI.

EUSEBII FIDES SVSPECTA.

EPISCOPI DAMNATI AD CATABVLVM.

a Not. ad Martyrolog. Rom. die 16. ianuar. c.

MAXENTIVS QUID IN MARCELLVM.

**A** Ceterum epistolam illam additamentum aliquod extrinsecus accepisse putamus, quod res ibi scriptæ parum sibi cohæreant: sed hæc alijs relinquimus, & de ipso Marcello alias opportunus.

At non in Christianos tantum, sed & in ciues omnes Maxentius, spolians eos diuitiis, auitisq. substatijs, grassabatur: hic quippe ille annus est millesimus sexagesimus ab Vrbe condita, cuius meminit Orator ille in Panegyrico dicto post victoriam Constantino, cum ait: Mille & sexaginta annis contractas ex toto Orbe diuitias, monstrum illud redemptis in ciuile latrocinium manibus, ingesserat: ad hoc aliena matrimonia, innocentium capita, cum bonis passim donando, vsque ad mortem deuotionis obstrinxerat, parricidas omnes insidiosos sibi, aut palam aliquid pro libertate conatos poenis affecerat, armis oppresserat: et inter hæc utebatur eius Urbis maiestate quam ceperat, totam Italiam conductis ad omne facinus satellitibus oppleuerat.] hæc ibi; sed ad Eusebium redeamus.

*a Panegyric.  
Constantin. 1.*

**B** Inter Episcopos autem qui his persecutionis temporibus in crimen ab eo prodita fidei adducuntur, vnus nominatur Stephanus Laodicensis Ecclesiæ, quæ est in Syria, Præses, de quo hæc alibi<sup>b</sup> ait: Anatolio e vita exeunte, postremus ante persecutionem illi Ecclesiæ præfici-  
**C** tur Stephanus: qui quamquam cum propter philosophiæ cognitionem, tum propter reliquam liberalem eruditionem apud multos in magna admiratione fuit: tamen propter animum eius, quo erat erga sacram fidem haud sincere affectus, non tantum laudis meruit, sicut tempore persecutionis progrediente (quod illum simulatorem, timidum, & ignauium potius, quàm verum philosophum declarabat) perspicue patefactum fuit. et quamuis eius inconstantia & leuitate Ecclesiæ illius status videretur ruina collapsurus: fuit tamen Dei Saluatoris clementia sustentatus: idque quia confestim Theodotus, vir sane & re ipsa, & proprio nomine (Theodotus a Deo datus dicitur) illius Ecclesiæ Episcopus designatus, se vere Episcopum demonstrauit: nam vt in medicina, quæ ad corporum curationem pertinet, sic in animorum morbis sanandis primas fere tulit; humanitatis autem, morum probitatis, clementiæ, commiserationis, & studij causa, quod in eos ostendit, qui opem ab eo poscebant, facile omnes superauit: in sacris quoque disciplinis multus erat ei vsus & crebra exercitatio. Sed de eo satis.] Passi autem in eadem Laodicensi Ecclesia hac persecutione reperiuntur Trophimus & Thalys, sub Præfecto Asclepiade; alia vero die ibidem pro fide Christi tuenda Artemon<sup>d</sup> presbyter strenue concertauit. horum omnium memoria tum apud Græcos, tum etiam apud Latinos perseuerat, diebus natalitijs solita repeti annuatim. At de his modo satis.

*b Euseb. lib. 7. c. vltim.  
EPI SCOPUS  
LAODICENSIS.*

*c Martyrolog.  
Rom. 1. Martij.  
d Martyrolog.  
Rom. 3. Octobr.*

*e Euseb. in Chron.  
nic. hoc anno.*

*QVIRINI ET  
ALIORVM  
CERTAMEN.*

*f Prudent. Per-  
uileph. hym. 7.*

Eodem quoque anno, qui numeratur tertius Imperij Maximini, Quirinus (inquit Eusebius<sup>e</sup>) Episcopus Sciscianus (est Sciscia ciuitas in Illyrico) gloriose pro Christo interficitur: nam manuali mola ad collum ligata, e ponte præcipitatus in flumen, diutissime supernatauit, & cum spectantibus collocutus, ne sui terrentur exemplo, vix orans, vt mergeretur, obtinuit.] hæc Eusebius. At Prudentius<sup>f</sup> cecinit eius martyrium sacro hymno. Eadem quoque persecutione vrgente in Illyrico passus est Viricius martyr sub Aristide Præside: Spalati Felix, Sirmij Irenæus Episcopus sub Præside Probo acerrimis tormentis vexatus, longoque carcere afflictatus, tandem abscisso capite martyrium magna gloria consummauit. Drizipare eiusdem prouinciæ ciuitate passus est Alexander martyr miraculorum post obitum virtute Orbi notissimus. Eodem quoque tempore penes Græcos Maximus, Quintilianus, & Dada idem certamen obierunt. extant eorum Acta, sed deprauata non nihil. Insuper & Theodorus, Oceanus, Ammianus, ac Iulianus, alio vero loco Charitine, sed & alia quoque die Eusebius, Neon, Leontius, Longinus, & alij, quorum omnium memoria, natalitijs diebus anniuersaria & celebritate repetitis, hætenus in Ecclesia perseuerat.

*g Martyrolog.  
Rom. diuersis  
diebus.*

**E** Quod vero spectat ad res in Africana Ecclesia gestas, conflato semel (vt pluribus dictum est) aduersum Cæcilianum Episcopum Carthaginensem schismate Donatistarum, Maiorino contra eum in sede locato; adiunctis ad eam factionem Numidis Episcopis, sollicitatisque Mauritanis, datis vbique litteris calumnijs in Cæcilianum refertis, allecctisque ad suam ipsorum communicationem etiã ijs qui in persecutione lapsi essent, impijs Traditoribus; iisdem totam pene Africam suis partibus adiunxerunt, & hoc ipso anno trecentesimo octauo, qui numeratur quadragesimus ante tempora Macariana, quæ coeperunt anno Domini trecentesimo quadragesimo octauo (vt suo loco perspicuum fiet) collegerunt Concilium (mirum dictum) ducentorum septuaginta Episcoporum, cuius S. Augustinus meminit ex Tychonij cõmentarijs, cum scribens ad Vincentium, ait<sup>h</sup>: Scribit enim ille Tychonius, homo, vt dixi, vestræ communionis, a ducentis & septuaginta Episcopis vestris Concilium Carthagine celebratum. In quo Concilio per septuaginta & quinque dies, postpositis omnibus præteritis, limatã esse sententiam atque decretã, vt Traditoribus immensi criminis reis, si baptizari nollent, pro integris communi-

*h August. Epist.  
48.*

*CONCILIVM  
SCHISMATI-  
CORVM IN  
AFRICA.*

**A** communicaretur. Deuterium etiam Macrinensem Episcopum communionis vestræ dicit Traditorum plebem congregatam Ecclesiæ miscuisse, & secundum statuta illius Concilij a ducentis & septuaginta Episcopis vestris facti, fecisse cum Traditoribus vnitatem, eiq. Deuterio post hoc factum iugiter communicasse Donatum; nec solum huic Deuterio, sed etiam vniuersis Maurorum Episcopis per quadraginta annos, quos dicit vsque ad persecutionem per Macarium factam, Traditoribus sine baptismo communicasse. ] hæc de numeroso Concilio schismaticorum.

Sed cur huius memoria penes ipsos remansit penitus antiquata, cum de Concilio paucorum Episcoporum ante biennium contra Cæcilianum Carthagine itidem congregato, frequentissima sit apud eos mentio (citarunt enim illud sæpe, secumq. attulerunt, & publice recitari petierunt in maximo illo Conuentu, quo ex Imperatoris mandato publica Collatio decreta est) huius vero memoria, quæ celebrior esse debuisset, penitus visa est excidisse? Sed ea apertissima omnibus causa præcessit, quod cum schismatici traditionis labe foedati (vt dictum est) se purissimos esse atque innocentissimos ostentarent, nec se, nec suos vmquam eiusmodi criminis labe esse maculatos, bellumq. se gerere aduersus Cæcilianum ac eius socios eiusmodi nota conspersos iustitiæ amore iactarent: cum ex dicto numeroso Concilio redargui possent ex Traditorum gregibus collectam esse suam ipsorum, quam ostentare soleret, copiosam multitudinem: magno studio curarunt, vt dictum Concilium ab hominum memoria penitus deleteretur. quamobrem S. Augustinus post multa ab se scripta ad Vincentium, mox pergit, sic eum compellans<sup>a</sup>: Sed dicis: Quis est iste Tychonius? (qui scilicet hæc de eo Concilio meminit) Ille est Tychonius quem Parmenianus (princeps Donatistarum erat iste) rescribendo compescit, & eum deterret ne talia scribat: non tamen refellit ea ipsa quæ scribit; sed vno, sicut supra dixi, eum premit, quod cum talia diceret de Ecclesia toto Orbe diffusa, & quod neminem in eius vnitatem macularent aliena peccata; ab Afrorum se tamen quasi Traditorum contagione remouebat, & erat in parte Donati. Possent autem dicere Parmenianus, ista eum omnia esse mentitum. Sed sicut idem Tychonius commemorat, adhuc viuiebant multi, per quos hæc certissima & apertissima esse ostenderentur.] hucusque Augustinus, qui alias sæpe de eodem Donatistarum Concilio meminit. Quid autem post hæc ab iisdem schismaticis actum sit, cum Constantinus Roma, Maxentio deuicto, potius est, suo loco dicemus.

*CONCILIVM  
CVR SVPPRES-  
SVM.*

*a Ead. epist. 48.*

IESV CHRISTI  
ANNVS  
309.

MARCELLI PAP.  
ANNVS  
6.

CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
4.

**D** **Q**VI sequitur annus Christi trecentesimus nonus, nullis nouis creatis Consulibus adscribitur Consularibus Fastis; sed quod deessent Consules ordinarij, vel potius qui subrogati fuerant, expuncti essent, idem annus post Consulatum anni superioris, nempe Diocletiani & Maximiani, notatus a Cassiodoro atque alijs ponitur. In libro autem de Romanis Pontificibus annus præsens adscriptus videtur Consulatu Maxentij quarto atque Maximiani: Maxentius enim etiam anno superiore, vna cum filio Romulo, suffectum gesserat Consulatum: quem Cæsarem creans, M. Aurelium Valerium Maxentium nominauit, vt veteres docent inscriptiones<sup>b</sup>. Sic igitur præsentem annum nequaquam Consulibus ordinarijs caruisse putamus, sed quod Consulatu Maxentij notatus esset, ipso a Constantino superato, & ob ipsius in Romanos ciues sæuitiam, duramq. tyrannidem, Romanæ Reipublicæ perduelle iudicato, eius memoria e publicis monumentis abrasa penitus fuerit, sicq. annus Maxentij Consulatu notatus, post Consulatum Diocletiani ac Maximiani habeatur inscriptus: licet olim ea fuisset penes Romanos (vt tradit Tacitus<sup>c</sup>) consuetudo, ne Consules, quantumlibet criminosi fuissent, expungerentur e publicis tabulis. Nam cum de abradendo a Fastis nomine Pisonis, qui reus haberetur Germanici obitus, esset sententia Aurelij Cottæ Consulis: ab Imperatore tamen fecus decretum est; cum, vt aiebat, Marci Antonij qui patriæ bellum fecisset, & Iulij Antonij qui domum Augusti violasset, nomina adscripta Fastis manerent: quod etiam ad hæc tempora seruatum esse constat, cum turpissimi quoque homines, quiq. Imperium tyrannide occupauerint, creati Consules, notati in Fastis Consularibus perseuerent. Fit præterea, vt dictum est, mentio in eodem Commentario in Melchiade, de secundo Consulatu Maxentij, & vt existimo, ordinario; qui tamen habita Consulatum suffectorum ratione, quartus adnumeratur. Quis enim credere posset toto sexennio, quo Maxentius gessit Imperium, nunquam egisse Consulem ordinarium? nec tamen vllus eorum annus eius Consulatu adscriptus in Fastis habetur,

*b Recitat eas  
Pannin. in Fa-  
storũ commens.  
CONSVLATVS  
E TABVLIS  
DEMPTI.*

*c Tacit. lib. 3.  
Annal.*

habetur; cum alioqui præsens annus, Maxentij & Maximi Consulatu, citato loco notatus habeatur.

MARCELLI  
PAP. EXITVS.

Quibus Consulibus S. Marcellus Papa mortuus ponitur, cum sedisset annos quinque, mensem vnum, & dies viginti quinque: licet de mensium numero alij aliter statuunt: habito tamen respectu ad annum, mensem, atque diem, quo prædecessor Marcellinus vita functus est, recensitum superius tempus sedis eius recte numeratum inuenies. De rebus autem ab eo gestis, hæc in eodem libro scripta habentur: Hic fecit cœmeterium via Salaria, & viginti quinque Titulos in Vrbe constituit, quasi diœceses propter baptismum & pœnitentiam multorum, qui conuertebantur ex Paganis, & propter sepulturas martyrum. Quod enim (vt diximus ex Eusebio atque Optato) ipso sui Imperij exordio fauere admodum videretur Maxentius Christianis, componendi dissipatam longa persecutione Ecclesiam Marcellus Papa consilium inijt, atque perfecit: quod vero maior in dies ex Gentilibus ad Ecclesiam accessio fieret, paræcias illas per diuersas Urbis regiones commoditati publicæ consecrauit. Tantum abfuit, vt, quod Imperatoribus persecutoribus erat in optatis, de religione Christiana penitus tollenda, effici potuerit, vt potius longe lateq. eadem fuerit amplius propagata; cum & ad sepulturas martyrum Tituli illi a Marcello compositi esse tradantur: nam illud quoque videtur a Maxentio fuisse Ecclesiæ Romanæ concessum, vt corpora Christianorum martyrum sepelire liceret intra Urbem, quod olim vetitum erat lege duodecim Tabularum: Cæsari vero tantum a Senatu (vt tradit Dio) concessum fuit intra mœnia sepeliri. Rursus vero ibidem: Hic ordinauit viginti quinque presbyteros in Vrbe Roma, & duos diaconos per mensem Decembrem, Episcopos per diuersa loca viginti unum] inter quos numeratur Emygdus Episcopus Asculanus, qui sub eadem Diocletiani persecutione martyrij coronam accepit Nonis Augusti.

a Cic. de Legib. lib. 2.  
b Dio hist. Rom. lib. 44.

At de Marcello hæc ibidem de his quæ sub eodem Maxentio passus est; quæ alia occasione superius relata sunt: Hic coarctatus & tentus est, quod Ecclesiam ordinaret, & comprehensus a Maxentio, vt negaret se esse Episcopum, & sacrificijs se humiliaret dæmoniorum: qui semper contemnens & deridens præcepta Maxentij, damnatus est in catabulum (stabulum scilicet iumentorum publico vsui adscriptorum) qui dum multis diebus seruiret in catabulo, orationibus & ieiunijs Domino seruire non cessabat. Mense autem nono venerunt clerici eius omnes, & eruerunt eum noctu de catabulo. Matrona autem quædam, nomine Lucina vidua, quæ vixerat cum viro Marco annis quindecim, & in viduitate sua habebat annos nouendecim, suscepit beatum virum, quæ & domum suam nomine Tituli beati Marcelli dedicauit, vbi diu noctuq. hymnis & orationibus Domino Iesu Christo confitebantur. His auditis a Maxentio; misit & tenuit iterum beatum Marcellum, & iussit in eadem ecclesia iterum planas externi (nempe tabulas planas, vt Festus declarat) vt ibidem animalia catabuli congregata starent, & ipsis beatus Marcellus deseruiret. Qui tandem in seruitio animalium nudus, amictus cilicio, defunctus est. Cuius corpus collegit beata Lucina, & sepeliuit in cœmeterio Priscillæ via Salaria, decimosextimo Kalendas Februarij: et cessauit Episcopatus eius dies viginti: Lucina vero proscriptione damnata est.] hucusque ibi.

c Apud Sur. tomo 1. die 16. Ianuarij.  
MARCELLI ACTA MENDOSA.

Extant Marcelli Papæ Acta, in nonnullis tamen (vt superius quoque attigimus) corrigenda; vt quod ad præsentem rem spectat, de tempore quo Marcellus passus, loco Maximini, Maxentius restituendus est. Rursus vero cum in iisdem agitur de Cyriaco diacono cum Largo atque Smaragdo misso a Diocletiano ad Saporem Regem Persarum, vt eius filiam a dæmone obsessam liberaret, & quæ habentur de eodem Rege Persarum ab eodem baptizato, haud nobis satis arident. nam cum duo fuerint Sapores Reges Persarum, senior claruit temporibus Valeriani Imperatoris, quem & captiuum duxit, & ignominiose vsque ad obitum vsus est, de quo Iulius Capitolinus, Trebellius, Victor, Eutropius, Zosimus, & alij: hunc vero victum ab Odenato Palmyrenorum Rege, Trebellius auctor est. Post hunc vero regnasse ponunt in Perfide Hormisdas, & Voraranes, ac tertio loco Narses. Est mentio de Narsete apud Vopiscum in Probo; huc vero fuisse auum Saporis iunioris atque Hormisdæ eius fratris, testatur Eutropius, aduersus quem bellum gessit (vt dictum est secundo Tomo Annalium) Galerius Maximianus, de quo triumphum egisse Diocletianum anno decimo octauo sui Imperij, Eusebius tradit in Chronico; licet Cassiodorus, quem refellimus, eiusmodi triumphum, in aliud tempus referat. Huic autem Narseti successisse Misdatem, tenuisseq. regnum annos septem & menses nouem, testatur Agathias, post quem regnasse Saporem affirmat, quem dicimus iuniorem, regnumque cepisse hoc anno, dici fortasse posse videtur, si Narsetem desisse regnare dixerimus ab eo tempore, quo a Romanis est superatus. Sic igitur nullo pacto seniori, sed iuniori Saporis potius ea quæ scribuntur in Actis Marcelli forent aptanda. Verum nulla est memoria,

d Iul. Capitol. in Gordiano.  
Trebell. in Valer. Victor in Valer. Eutropius lib. 9. Zosimus. lib. 1. SERIES REGVM PERSARVM.  
e Trebell. in Galieno.  
f Agath. lib. 4. lib. 4.  
g Eutrop. lib. 9.  
h Agath. ubi supra lib. 4.

cum

A eum fuisse aliquando Christianum; quod non reticuisset Constantinus, cum ad eum litteras scribens, quæ adhuc extant, commendat illi Christianos, qui erant in Perfide. porro ab hoc eodem Sapore diram persecutionem aduersus Christianos fuisse excitatam, Sozomenus, Theodoretus, & alij testantur. Quamobrem tota illa historia de professione Cyriaci cum socijs in Perfiden, deq. filia Regis, ipsoq. Sapore cum alijs baptizatis, fide nutat, ac veritate vacillat. Si secus alijs placet, ipsi viderint: nos pro recta ratione temporum hæc oportuit discussisse.

a Apud Euseb. in Vita Constantin. lib. 4. c. 9. usque 13. & Theodoret. lib. 1. c. 25.  
b Sozom. lib. 2. c. 8.  
c Theodoret. lib. 1. c. 24. in fine.

Ceterum quod spectat ad chronologiam Regum Persarum, in quam obiter incidimus: antiquorum neminem præter vnum Agathiam reperi, qui eam ordine temporum texat, incipiens ab Artaxerxe, quem regnare cœpisse tradit anno quarto post Alexandrum Imp. est is annus Domini ducentessimus quadragesimus, eumq. tenuisse regnum ait annos quindecim minus duobus mensibus: huic autem successisse Saporem seniore, regnasseq. annos triginta integros, inq.

B locum eius successum Hormisdam, qui annum tantum, decemque insuper dies regnarit; post quem Vararanes idem tenuit annos tres & menses quatuor; Narses vero in eius locum subrogatus, regnum possederit annos septem, & menses nouem, totidem Misdates eius successor, post quem successerit Sapor iunior, de quo est sermo, quem vixisse Regem tradit annos septuaginta: vt non mirum sit si vsque ad Consulatum tertium Gratiani cum Equitio, qui contigit anno Domini trecentesimo septuagesimo quarto, memoria extet eiusdem Saporis aduersus Romanos bellantis. Sed Agathias errare conuincitur, primo in Narsete, cuius regni exordium secundum statutam ab eo chronologiam perperam incidere videtur in annum Domini ducentessimum nonagesimum; cum constet ex Vopisco, sub Probo ante uixisse, & saltem vsque ad decimum octauum annum Diocletiani vitam produxisse. Verum & in eo corrigendus est, dum de Sapore iuniore, quem diximus, agens, ait vigesimo quarto anno regni sui accepisse a Iouianiano tunc creato Imperatore oblatam Nisibin ciuitatem, quod contigit anno Domini trecentesimo sexagesimo tertio: qua ratione dicendum esset, inchoatum esse regnum Saporis anno Domini trecentesimo trigesimo nono, biennio post obitum Constantini: quod quidem absurdissimum est, cum ex ijs quæ dicta sunt, constet eum vixisse etiam sub Constantino. At de his modo satis: quæ volumus inculcasse ad exactiorem rerum ac temporum veritatem inueniendam. Marcello igitur, vt dictum est, martyrio coronato, cum sedes cessasset dies viginti, quinta Februarij creatur Eusebius natione Græcus.

\* al. Arbasira

d Apud Ammian. lib. 30.

e Vopisc. in Probo.

## E V S E B I V S P A P A .

Quod vero pertinet ad Lucinæ proscriptionem; quod enim donasset bona sua Ecclesiæ (vt citata Acta declarant) videtur eiusmodi de proscriptione subijisse iudicium: vetitum id edicto Imperatoris erat: quam legem Constantinus postea abrogauit. His plane temporibus accidisse putamus, quæ incerto anno scribit Zosimus Romæ contigisse de incenso Fortunæ templo, & turbis ea de causa excitatis: narrat enim hæc ipse his verbis: Romæ tunc orto igne, incertum ex aere, an e terra, templum Fortunæ conflagrauit. Cumq. restinguendi incendij causa concurrissent omnes, contumeliosis quibusdam in ipsum numen a milite quodam prolatis verbis, atque propterea interempto a plebe, quæ religionis causa hominem adorta fuerat: seditio militaris est concitata, qua milites parum abfuit quin ad Urbis internecionem progredierentur, nisi Maxentius eorum furorē celerius mitigasset.] hucusque Zosimus; qui cum religionis causa hæc dicat concitata; facile adducor, vt credam fuisse illum militem Christianum, qui spreti numinis causa a plebe necatus est.

f De Episc. & Cler. l. 4. Cod. Theodosian.  
g Zosim. lib. 2.

E Rursus quod ad Maxentium spectat, quanta turpitudine cum crudelitate cōiuncta affectus fuerit, atque diris & enormibus facinoribus Dei Ecclesiā Romæ exagitarit, Eusebius tradit his verbis: In omnia scelera præceps delapsus, nullum impietatis, nullum intemperantiæ facinus prætermisit: quippe adulterij, & cuiuscumque vitiositatis corruptela se contaminauit: legitimas vxores viris eripuit, easq. turpissima ignominia contumeliaq. affectas ad viros denuo remisit: atque hæc non in ignobiles solum & obscuros quidem homines moliri cœpit, sed in illos, qui in Senatu Romano principem locum tenuerunt, quique fuerunt facile præstantissimi, effrenatius insultare. Omnes vero tum populus, tum magistratus illum grauiter metuentes, acerba vexabantur tyrannide. neque tamen ipsis, quantumuis pacato & tranquillo animo asperam ferentibus seruitutem, vlla extitit liberatio tyrannicæ crudelitatis in eorum internecionem grassantis. Nam quodam tempore leui admodum occasione arrepta, populum in cædem satellitibus suis exposuit: infinitaq. populi Romani multitudo in media ciuitate, non Scytharum, non barbarorum, sed domesticorum suorum hastis & armis cuiuscumque generis misere trucidata fuit. Quanta cædes facta sit; qui Senatorum propter insidias, quæ parabantur illorum diuitijs, erant,

MAXENTII SÆVITIA, ET TURPITUDO.  
h Euseb. lib. 8. c. 26.

nunc



nunc vno nunc alio crimine falso in eos conficto, e medio sublato, vix percenteri potest. Ad extremum vero istius scelera delabebantur ad magicarum praestigiarum commeta: quippe interdum mulieres grauidas dissecuit, nonnumquam tenerorum infantium scrutatus est viscera, aliquando leones mactavit; nefandas non raro adiurationes ad daemones excitandos, quo illorum subsidio bellum ingruens depelleret auerteretq. vsurpauit. Istarum namque rerum adiumento spes in illius mente insidebat, victoriam ex animi sententia sibi successuram.

Iste igitur Romae tyrannidem exercens, vix dici poterit, quae molitus sit, quod homines suo Imperio subiectos in seruitutem redigeret: vsque adeo, vt iam in tanta penuria & egestate alimenterum ad vitam necessariorum constituerentur, quantam non alias Romae viguisse, homines nostri temporis affirmant.] et post multa de rebus Maximini, deprauatisq. eius vitae moribus dicta, ad Maxentium rursus rediens, haec ait de Romana muliere: Verum illa mulier Romae maxime admirabilis, quae ex omnibus, quibuscumque Maxentius tyrannus ibi non dissimilem a Maximino turpitudinem admittere conabatur, & nobilissima reuera & modestissima fuit. Haec enim simulatque audierat, eos qui Tyranni rogatu talia administrare solent, pro foribus aedium astare (Christiana etiam ipsa erat) & virum suum, qui fuit Praefectus Romanorum, metus causa, eos ipsam arreptam permisisse abducere; paululum temporis poposcit, vt corpus suum decenter exornaret. Itaque cubiculum ingreditur, & cum sola esset, ense seipsam transfigit, & mortua statim concidit, cadauere perductoribus Imperatoris relicto. Quae suis rebus gestis omni voce ac sono multo clarius personantibus, omnibus hominibus, cum qui iam sunt, tum qui post futuri sunt, palam fecit, solam Christianorum continentiam nec pecunia expugnari, nec morte extingui posse.] haec Eusebius.

At quamuis sibi violentas manus inferre, nec Gentilis nec lex Christiana concedat: tamen (quod de Sampson S. Augustinus ait) quia latenter Spiritum sanctum hoc iussisse putandum, extra illorum classem reponenda est Sophronia (sic eam Ruffinus appellat) qui taedio vitae vel desperatione viuendi eiusmodi scelus perpetrasse dicuntur. At certe Lucretiae praefenda, quod illa post pollutum fordibus corpus, etsi non animum, mortem sibi consciiuit; haec autem antequam corpus, vel vestis ipsa a Tyranno contingeretur, gladio seipsam, eluso Imperatore, animo inuicto transfodit. Sed & Lucretiae illas S. Augustinus feminas Christianas praefert, quae vim passae a nece sui temperauerunt: nam ait: Non hoc feminae Christianae fecerunt, quae passae familia viuunt: tamen nec in se vitae sunt crimen alienum, ne aliorum sceleribus adderent sua; si quoniam hostes in eis concupiscendo supra commiserant, illae in seipsis homicidia erubescendo committerent. habent quidem gloriam castitatis, testimonium conscientiae: habent autem coram oculis Dei sui, nec requirunt amplius, vbi quid recte faciant, non amplius habent, ne deuiant ab auctoritate legis diuinae, cum male deuitant offensionem suspicionis humanae.] haec Augustinus.

Ceterum quod ad Sophroniae spectat exemplum; non vna, sed plures feminae Christianae, ne dispendium castitatis vel in corpore paterentur, idem durum iter consciscendae sibi mortis ante arripuerunt; vt inter alias Pelagia virgo Antiochena, eiusdemq. mater & sorores, quas simul S. Ambrosius mirifice laudat, dum res ab eis gestas his verbis describit: S. Pelagia apud Antiochiam quondam fuit annorum fere quindecim soror virginum & ipsa virgo. Haec primo domi classico persecutionis inclusa, cum se a praedonibus fidei vel pudoris circumsederi videret, absente matre & sororibus, vacua praesidio, sed Deo plenior: Quid agimus, inquit, nisi prospicias, captiua virginitas? & votum est, & metus est mori, quia mors non excipitur, sed asciscitur. Moriamur scilicet, vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ableuat. Certe si vim ipsam nominis cogitemus; quaeuis voluntaria, illa magis est vis, mori velle, nec posse. Nec difficultate veremur. Quis enim est, qui vult mori, & non possit, cum sint ad mortem tam procliuus via? Iam enim sacrilegas aras praecipitata subuertam, & accensos focos cruore restinguam. Non timeo ne dextera deficiens non peragat ictum, nec pectus se dolore subducat. Nullum peccatum carni relinquam, non verebor ne desit gladius. Possumus mori nostris armis, possumus mori sine carnificis beneficio. Matris in gremio fertur ornasse caput, nuptiale induisse vestem; vt non ad mortem ire diceret, sed ad sponsum.] haec de Pelagia virgine S. Ambrosius, quae e sublimi domo tecto spontaneo praecipitio manus carnificis, & sententiam Principis, qui lenonibus Christianas feminas condemnabat, elusit: quam etiam gentilis eius S. Ioanes Chrylостomus saepe pro cōcione laudauit: extant enim duae eo argumēto ab ipso dictae praeclearae orationes. Est etiam illustris mentio in Actis Luciani martyris presbyteri Antiocheni de eadem Pelagia in haec verba: Aiunt autem Pelagiam quoque fuisse ex eius (nempe Luciani) discipulis, quae Antiochiae Syriae vixit: quae etiam dicitur e tecto altissimo seipsam deiecit, cum accessissent qui eam

SOPHRONIAE  
ROMANAE FEMINAE  
CONSTANTIA.a Aug. de Cinit.  
Dei lib. 1. c. 21.  
b Ruffin. lib. 8.  
c. 17.c Aug. eod. lib.  
c. 19.PELAGIA  
VIRGO.  
d Ambros. de  
Virg. lib. 3.e Habet eas Li-  
pam. tom. 7. c.  
Sur. tom. 3. die 9.  
Iunij.  
f Apud Sur. to-  
mo 1. die 7. In-  
marij ex Grac.

A eam erant comprehensuri; timens ne abominandum quid per vim sustineret (erat enim virgo): & eo modo esse mortuam: quam etiam in hodiernum vsque diem honorant, tamquam martyrem, qui sunt amantes martyrum.] haec ibi ex Ioanne presbytero Nicomedensi, qui Acta Luciani conscripsit.

At quid Pelagiae mater, quidve sorores in eodem discrimine positae, fecerint; idem Ambrosius eandem prosequutus historiam, narrat, sic dicens: Ast vbi detestandi persecutores erepta sibi viderunt praedam pudoris, matrem & sororem coeperunt quaerere. Verum illae spirituali volatu iam campum castitatis tenebant. Cum subito hinc persecutoribus imminentibus, inde torrente fluuio exclusae a fuga, inclusae ad coronam: Quid veremur? inquit: Ecce aqua: quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptisma est, quo peccata donantur, regna quaeruntur: & hoc baptisma est, post quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quae regenerare consuevit: excipiat nos aqua, quae virgines facit: excipiat nos aqua, quae caelum aperit, infirmos tegit, mortem abscondit, martyres reddit. Te rerum conditor precamur, Deus, ne exanimata spiritu corpora vel vnda dispergat, ne mors separet funera, quarum vitam non separauit affectus: sed sit vna constantia, vna mors, vna etiam sepultura.

Haec effata, & suspensae, paululum incincto sinu, quo pudorem tegerent, nec gressum impedirent, confertis manibus, tamquam choros ducentes, in medium progrediuntur alueum; vbi vnda torrentior, vbi profundum abruptius, illuc vestigia dirigentes: nulla pedem retulit: nulla suspendit incessum: nulla tentauit vbi gressum figeret: anxiae, dum terra occurreret, offensae vado, laetae profundo. Videres piam matrem stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu, ne sibi filias vel fluctus auferret: Has tibi, inquit, hostias, Christe, immolo, praesules virginitatis, duces castitatis, comites passionis. Sed quis miretur tantam videntibus fuisse constantiam; cum etiam defunctae immobilem stationem corporum vindicauerint? non cadauera vnda nudauit, non rapidi cursus fluminis volutarunt: quin etiam sancta mater, licet sensu carens, pietatis tamen adhuc seruabat amplexum; & religiosum, quem strinxerat nodum, nec morte laxabat; vt quae religioni debitum soluerat, pietate herede, mereretur: nam quas ad martyrium iunxerat, vsque ad tumulum vendicabat.] hucusque sanctus Ambrosius.

Eandem prope historiam de matre ac duabus filiabus virginibus Antiochenis narrat Eusebius, ab Ambrosio paulo diuerse: vt a nonnullis reuocetur in dubium, num vna eademq. personarum earumdem sit contexta narratio. quamobrem quae sunt ab Eusebio scripta, hic at-  
D altis aedium tabularis se praecipites deiecerunt; sicq. sua morte insignite, impios praeda, quam in illis affectandis se capturos sperabant, omnino priuare statuerunt.] his Eusebius plane noscitur signasse Pelagiam; at quae sequuntur, matrem atque sorores monstrare videntur, licet paulo diuerse ab Ambrosio rem gestam recenseat, cum ait: Inter quos erat mulier quaedam sancta, admirabilis, corporis figura mulier quidem, virtute autem animi plane vir, alijsq. rebus praeter ceteris Antiochiae ciuibus, vt diuitijs, generis nobilitate, & gloria apud omnes eximia: quae quidem geminas filias virgines, corporis pulchritudine, & aetate integra praestantes habuit, easq. pietatis institutis studiose educauerat. Haec mulier, cum quidam improbi in eam eiusq. filias graui inuidia incensi, illas in obscuro latitantes omni ratione vestigandas curiose laborassent: et postea certiores facti ipsas in aliena regione versari, Antiochiam accersendas sedulo curassent, ac iam plane quasi satellitum retibus circumiectae tenerentur: haec mulier, inquam, simulac cum se, tum filias in eiusmodi discrimina venisse videret; & acerba tormenta, quae ab hominibus infligerentur, illis oratione exposuisset; & de stupro, re plane tormentis intolerabiliore, quo aduersarij eas violaturos minarentur (de quo ne verbum quidem ad extremas aures vel ipsa vel illae allabi sinere deberent) eas sedulo admonuisset: cum etiam animas daemorum seruituti tradere, omnibus mortis & exitij generibus deterius esse docuisset: omnium istorum malorum liberatione esse, ad Deum tamquam ad portum salutis confugere. Vnde omnes simul vno animorum consensu & sententia conueniunt; corpora vestibus decenter adornant: ac cum ad medium iter ventum esset; paululum de via decedendi, naturalis necessitatis explendae causa, postulant a satellitibus, qui eas ducebant, potestatem; qua impetrata, derepente ad fluuij ripam profectae, se in profluentem gurgitem praecipitarunt. Atque istae quidem hoc genere mortis se sua sponte affecerunt.] haec de his Eusebius.

Sed vt ad Pelagiam redeamus, quam se dedisse praecipitem, ne a satellitibus teneretur, iam diximus: Natalis dies eius tabulis Ecclesiasticis celebritate annua repetendus, & festo die colendus

PELAGIAE  
MATER, ET  
SORORES.

\* succincto

a Euseb. lib. 8.  
c. 24.

lendus (vt S. Ioannes Chrysoftomus tradit) Antiochiæ solemniter erat; cum alioqui eius memoria tam Orientali, quam etiam Occidentali Ecclesiæ ab rei euentus exordio in præsens celebris perseueret. At non tantum ipsam, sed & matrem & sorores, quæ sese flumini, ab eo absumendas dedere, antiquitas Ecclesiastica habuit in honore. Harum enim meminisse visus est S. Augustinus<sup>a</sup>, qui paulo temperantius agens, quòd suo tempore Circumcellionum, qui stulta cupiditate martyrij, mortē sibi cōsciscerent, vigeat infania, hæc de his ait: Sed quædam, inquit, sanctæ feminæ tempore persecutionis, vt insectatores suæ pudicitia deuitarent, in rapturum atque necaturum se flumen proiecerunt; eoq. modo defunctæ sunt: earumq. martyria in Catholica Ecclesia, veneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temere audeo iudicare. Vtrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, vt earum memoriam sic honoret, diuina persuaserit auctoritas, nescio: et fieri potest, vt ita sit. Quid enim si hoc fecerunt, non humanitus deceptæ, sed diuinitus iussæ, nec errantes, sed obediētes; sicut de Sampsonē aliud nobis fas non est credere? Cum autem Deus iubet, seq. iubere, sine vllis ambagibus intimat: quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? &c.] at de his hæctenus.

<sup>a</sup> Aug. de Ciu. Dei lib. 1. c. 26.

PERSECUTIONIS ANNVS OCTAVVS. b Euseb. lib. 8. c. 22.

Iam res gestas in Oriente hoc anno, qui ab Eusebio numeratur persecutionis octauus, eodem auctore describendas aggrediamur: Cum septimus (inquit<sup>b</sup>) annus persecutionis contra nos intentatæ iam prope esset confectus, & res nostræ sensim, & quasi tacito gressu ad quædam tranquillitatem securitatemq. prolaberentur, & ad octauum annum deflecterent, in quo non exigua confessorum multitudo apud metalla in Palæstina cogebatur: qui magna iam in ritibus religionis perfungendis vtebantur libertate; adeo vt domos in ecclesias ædificarent: Præfectus prouinciæ vir sæuus & improbus, qualem scelera eius in martyres Christi admittit ipsum plane commonstrabant, eo statim protectus; simulatque facta & vitæ institutionem eorum, qui ibi agebant, audierat, Imperatorem facit per litteras certiorē; et in iisdem ea quæ ad eorum famam violandam maxime valere putabat, ad eum perscribit. Vnde qui metallorum venis præerat, eo accessit, & tamquam ex Imperatoris mandato confessorum segregauit multitudinem, sicq. distribuit, vt deinceps alij Cyprum, alij Libanum incolerent; alios etiam in alia Palæstinæ loca dispersiens, omnes varijs laborum molestijs vexari, conteri. præcepit: deinde quatuor ex eorum numero eximens, qui principem locum inter eos tenere videbantur, ad Magistrum equitum mittit. Quorum duo, Peleus, & Nilus, appellabantur Aegyptiorum Episcopi, tertius presbyter fuit; his etiam quartus accessit Paternythius, vir propter singulare erga omnes pietatis studium facile clarissimus. Ex quibus Magister equitum religionis & fidei in Christum inficiationem postulat: atque haud voti compos factus, eos ignis incendijs cremandos tradit. Alij rursus ex confessoribus, qui aut propter ingrauescentem aetatem, aut membra inutilia, aut alias corporis infirmitates erant illo operum ministerio soluti, illuc in locum separatim ad incolendum amandati; quorum primas tulit Siluanus Episcopus Gazæ, qui pium virtutis specimen & egregium exemplar Christianismi omnibus ostendit. Iste a prima die persecutionis (prope dixerim) ad extremum vsque per totum temporis spatium varijs certaminibus pro crebra fidei confessione decursis nobilitatus, ad illum temporis articulum reseruabatur, vt omnia certamina martyrum in Palæstina interfectorum, postremus quasi sigillo cruoris obsignaret.

IOANNES AEGYPTIUS CAEVS.

Cum eo coniuncti erant ex Aegypto complures, inter quos erat Ioannes, qui memoriae bonitate facile omnes nostri temporis superauit: et quamquam antea luminibus orbus erat; tamen tortores adeo sæui, truculenti, crudeles & immanes fuerunt, vt propter egregiam in Christi nomine constantiam, qua magnopere excellebat, tum ignitis cauterijs eius pedem pari ratione cum alijs profus labefactarent, tum pupillam oculi, quæ visum amiserat, candente ferro exurerent. Eum autem ob morum probitatem, & piam viuendi rationem, præsertim cum cæcus esset, non est cur quisquam tantopere admiraretur; quandoquidem illud non tantum habet admirationis, quantum memoriae vis, quæ quidem integros sacrarum Scripturarum libros, non in tabulis lapideis, vt ait<sup>c</sup> S. Apostolus, neque in animalium pellibus, membranis, aut charta, quæ vel tineæ conficiunt, vel temporis infumit diuturnitas, sed in tabulis reuera cordis carnis, id est in animo solerti, & sincerae mentis intelligentia, tamquam scriptos habuit: adeo vt quando visum erat, interdum Legis & Prophetarum testimonia, sæpe historias, nonnumquam Euangelia, aut Apostolorum scripta memoriter ex animi domicilio, tamquam ex quodam litterarum thesauro proferre potuerit. Ipse quidem fateor, me, cum primum hominem in media Ecclesiæ multitudine ac frequentia stantem, & quasdam diuinæ Scripturæ partes recitantem animaduertentem, penitus obstupuisse. Nam quamdiu vocem illius solum

<sup>c</sup> 2. Corin. 3.

audire licebat, tamdiu aliquem (vti in populi conuentibus in Ecclesia mos est) ex scripto legisse putabam: sed vbi quamproxime ad eum accedens, quod factum erat, euidenter conspicabar, & alios omnes integris oculis & apertis vndique circumfidentes, hunc autem solis mentis luminibus vtentem, & reuera non pauca velut Prophetam proloquentem, & multis partibus eos, quibus corporis sensus sani & valentes erant, superantem: non potui, non Deum ea de re tum summis laudibus efferre, tum in primis admirari. Et euidentem certe ac firmum argumentum mihi videre videbar, eum reipsa & veritate hominem esse, qui non externa corporis forma & specie oculis subijcitur, sed qui in ipso animo & interiore cogitatione residet: qui quidem in isto, licet corpus deformatum mancumq. esset, maiorem tamen interioris suæ facultatis virtutem declarauit. Illis autem, quos diximus, in loco separato commorantibus, & confucta ipsorum vitæ instituta in orationibus, in ieiunijs, in reliquis exercitationibus exequentibus, Deus ipse dexteram benignam & propitiam porrigens, largitus est, vt per martyrium salutarem vitæ exitum consequerentur. Hostis namque & aduersarius noster diabolus eos quidem, vt pote precibus attentissime ad Deum fufis, contra ipsum armatos non amplius ferre poterat; sed sicuti putabat, molestiam ipsi exhibentes, trucidare, & e terra tollere instituit. Quippe Deus illi hoc agere molienti, potestatem concessit; vt pariter nec ipse ab improbitate, quam dedita opera decreuisset, vlla ex parte arceretur; et hi præclara pro multis suis & varijs certaminibus præmia iam tandem acciperent. Ea de causa ex scelestissimi Maximini Imperatoris mandato, vno die vndequadraginta martyres capitis poena mulctantur. Ista sunt martyria octo annis integris in Palæstina patrata.] hucusque Eusebius anni huius persecutionis octauum profequutus est Sanctorum martyria.

Quæ vero acciderint duobus alijs vltimis annis, nempe nono ac decimo; haud ita distincte, sed paucis exceptis, diuersarum prouinciarum martyres tantum generatim complexus est: ac primum de his quæ gesta essent in Phrygia, digna memoria, eiusmodi narrationem<sup>a</sup> instituit: Verum quid opus est multa persequi, & nouas piorum martyrum per Orbem dimicationes alteri succedentes proferre, eorum quidem maxime, qui non communi lege, sed more & instituto bellico essent vndique obsessi, oppugnatique? Iam dudum enim vrbs Christianorum, quæ est in Phrygia, vniuersa vnâ cum populo eiusdem, ab hominibus armatis obsidione vndique cincta fuit; et dum viri simul cum ceteris liberis, & vxoribus, Christi Dei omnipotentis opem inuocabant, facibus ardentibus iniectis incensa: propterea quòd tum vniuersus populus, qui ciuitatem incoluit, tum Curator eiusdem, & Præfectus Præsidij pariter cum magistratibus & priuatis omnibus, se Christianos ingenue profitebantur: neque infidelibus, qui eos idolis hostias offerre mandauerant, vlla ex parte volebant obtemperare. Quidam autem Adaucus nomine, dignitate a Romanis ornatus, genere apud Italos clarus, omni fere honorum gradu ab Imperatoribus potitus, & Magistris officiorum, & Quæstoris generalis munera integre & incorrupte executus, & præter hæc omnia præclaris pietatis officijs & confessionibus fidei in Christum insigniter nobilitatus; tandem Quæstoris generalis, pro pietatis defensione, dum adhuc munere fungebatur, certamen ingressus, illustri martyrij corona gloriose redimitus fuit.] hæc de his ipse. Sed & Lactantius, qui his temporibus docebat (vt dictum est) Rhetoricam Nicomediæ, exprobrans multis Imperatoris sæuitiam, & Iudicum illi parentium immanitatem condemnans, de vniuerso populo ab vno illorum in Phrygia concremato meminit, his plane quæ narrata sunt ab Eusebio, consentientia sic<sup>b</sup> scribens:

PHRYGIE MARTYRES.

<sup>b</sup> Lactant. lib. 5. c. 11.

Ijs igitur hominibus, qui deorum suorum moribus congruunt, quia grauis est & acerbissima iustitia, eandem impietatem suam, qua in ceteris rebus vtuntur, aduersus iustos violenter exercent: nec immerito a Prophetis bestia nominantur. præclare itaque M. Tullius: Etenim si nemo est (inquit) qui mori malit, quam conuerti in aliquam figuram bestia, quamuis mentem hominis habiturus: quanto est miserius in hominis figura animo esse efferato? mihi quidem tanto videretur, quanto est præstabilius animus corpore. aspernantur itaque corpora belluarum, quibus sunt ipsi sæuiores, sibiq. adeo placent quòd homines sint nati, quorum nihil nisi lineamenta & summam figuram gerunt. Nam quis Caucasus, quæ India, quæ Hyrcania tam immanes, tam sanguinarias bestias vniquam aluit? Quoniam ferarum omnium rabies vsque ad ventris satietatem furit, fameq. sedata, protinus conuiescit: illa est vera bestia, cuius vna iussione funditur ater vbique cruor, crudelis vbique luctus, vbique pavor, & plurima mortis imago. Nemo huius tantæ belluæ immanitatem potest pro merito describere, quæ vno loco reuolubans, tamen per totum Orbem dentibus ferreis sæuit, & non tantum artus hominum dissipat, sed & ossa ipsa comminuit, & in cineres fundit, ne quis extet sepulturæ locus: quasi vero id affectent, qui Deum confitentur, vt ad eorum sepulchra veniant, ac non vt ipsi ad eum perueniant.

Quenam illa feritas, quæ rabies, quæ infania est, lucem viuus, terram mortuis denegasse? **A**  
Dico igitur nihil esse miserius ijs hominibus, quos ministros furoris alieni, quos satellites impiæ iustionis necessitas aut inuenit, aut fecit. Non enim honor ille, aut prouectio dignitatis fuit, sed hominis damnatio ad carnificinam, Dei vero ad pœnam sempiternam. Quæ autem per totum Orbem singuli gesserint, enarrare impossibile est: quis enim voluminum numerus capiet tam infinita, tam varia genera crudelitatis? Accepta enim potestate pro suis moribus quisque sæuit. Alij præ nimia timiditate plus ausi sunt, quàm iuebantur: alij suo proprio aduersus iustos odio: quidam naturali mentis feritate: nonnulli vt placerent, & hoc officio viam sibi ad altiora munirent: alij ad occidendum præcipites extiterunt, sicut vnus in Phrygia, qui vniuersum populum cum ipso pariter conuenticulo concremauit. sed hic quanto sæuior, tanto clementior inuenitur: illud vero pessimum genus est, cui clementiæ species falsa blanditur; ille sæuior, ille grauior est carnifex, qui neminem statuit occidere. Itaque dici non potest, huiusmodi Iudices quanta & quàm grauiâ tormentorum genera excogitauerint, vt ad effectum propositi sui peruenirent, &c.] subdit his alia quæ gesta sunt in Bithynia, de quibus nos suo loco superius.

Sed vt quæ ab Eusebio scripta sunt, ordine prosequamur: post enarratos qui in Phrygia passi sunt ciues omnes ciuitatis vnius Christiani martyres, & quæ in Arabia, Mesopotamia, & Cappadocia aduersus fideles gesta sunt summam collecta, quæ superius alio loco posuimus, hæc adijcit<sup>a</sup> de martyribus Antiochenis: Quid opus etiam eorum qui Antiochiæ martyrium subierunt, memoriam renouare? quorum alij candentibus craticulis suppositis ad mortem vsque, sed ad longinquum & diuturnum cruciatum assati; alij dexteram in rogam immittente maluerunt, quàm eadem detestandas victimas attingere? ] et post narrata quæ a nobis paulo ante recensita sunt de Pelagia præcipitio extincta, ac matre cum sororibus seipsas in flumen dantibus, hæc addit: At alias geminas virgines etiam Antiochiæ, omnibus rebus valde præstabiles, vere germanas sorores, inclytas genere, vitæ integritate insignes, atate adolescentulas, venustas corpore, animo graues & venerandas, moribus pias, studio & industria admirabiles, adeo vt terra impia, non digna videretur, quæ tales sustentaret; in vastos maris fluctus nefarij dæmonum ministri immergere præceperunt.] hæc de geminis Antiochenis virginibus Eusebius. Sed dignum est, vt quæ de alia quoque Antiochena virgine ab Ambrosio perelegantia scripta sunt stylo, his attexamus; quod personarum, loci, ac temporis ratio postulare videtur: nimirum vt virginibus virginem coniungamus, gentilem gentilibus; quæ & hoc nouissimo quoque persecutionis tempore passa esse censeatur, quod declarat dum his verbis narrationem<sup>b</sup> aggreditur:

Recens vobis exemplum profero, vt intelligatis, Apostolum non vnius esse doctorem, sed omnium. Antiochiæ nuper virgo quædam fuit fugitans publici vsus: sed quo magis virorum virabatur aspectum, eo amplius incendebat: pulchritudo enim audita nec visa plus desideratur, duobus stimulis cupiditatum, amoris & cognitionis, dum & nihil occurrit, quod minus placeat, & plus putatur esse, quod placeat, quod non iudex oculus explorat, sed animus amator exoptat. Itaque sancta virgo, ne diutius alerentur potiendæ spe cupiditatis, integritatem pudoris professa, sic restinxit improborum faces, vt non iam amaretur, sed produceretur. Ecce persecutio: puella fugere nescia, certe pauida, ne incideret in insidiatores pudoris, animum ad virtutem parauit; tam religiosa, vt mortem non timeret; tam pudica, vt expectaret. Venit coronæ dies; maxima omnium expectatio. Producitur puella duplex professa certamen, & castitatis, & religionis. Sed vbi viderunt constantiam professionis, metum pudoris, paratam ad cruciatum, erubescens ad aspectum; excogitare cœperunt, quemadmodum specie castitatis religionem tollerent: vt cum id abstulissent quod erat amplius, etiam id eriperent quod reliquerant. Aut sacrificare virginem, aut lupanari prostitui iubent. Quo modo deos suos colunt, qui sic vindicant: aut quemadmodum ipsi viuunt, qui ita iudicant?

Hic puella, non quod de religione ambigeret, sed de pudore trepidaret ipsa secum: Quid agimus hodie? Aut martyr, aut virgo; altera nobis inuidetur corona: sed nec virginis nomen agnoscitur, vbi virginitatis auctor negatur. Nam quemadmodum virgo, si meretricem colas? quemadmodum virgo, si adulteros diligas? quemadmodum virgo, si amorem petas? Tolerabilius est enim mentem virginem, quàm carnem habere: vtrumque bonum, si liceat: si non liceat, saltem non homini castæ, sed Deo simus. Et Raab meretrix fuit, sed postquam Deo credidit, salutem inuenit. Et Iudith se, vt adultero placeret, ornauit: quæ tamen quia hoc religione, nō amore faciebat, nemo eam adulteram iudicabat. Bene successit exemplum. Nam si illa, quæ se commisit religioni, & pudorem seruauit, & patriam: fortassis & nos seruando religionē, seruabi-

**A** seruabimus etiam castitatem. quod si Iudith pudicitiam religioni præferre voluisset, perdita patria etiam pudicitiam perdidisset. Itaque talibus informatæ exemplis, simul animo tenens verba Domini, quibus ait<sup>a</sup>: Quicumque perdidit animam suam propter me, inueniet eam: <sup>a</sup> Math. 10. fleuit & tacuit, ne eam vel loquentem adulter audiret; nec pudoris elegit iniuriam, sed Christi recusauit. Aestimare vtrum adulterare potuerit corpus, quæ nec vocem adulterauit.

Iam dudum verecundatur oratio mea, & quasi audire gestorum feriem criminofam, atque explanare formidat: claudant aurem virgines Dei. Ducitur puella Dei ad lupanar: sed aperite aurem virgines Dei: Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Vbi cumque Dei virgo est, Dei templum est: nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Ingens petulantium concursus ad fornicem. Discite martyrum miracula, sanctæ virgines dediscite locorum vocabula. Clauditur intus columba: strepunt accipitres foris: certant singuli, qui prædam primus inuadat. At illa manibus ad cælum leuatis, quasi ad domum venisset orationis, non ad libidinis diuerforium: Christe (inquit) qui domuisti Danieli virgini feros leones, potes etiam domare hominum feras mentes. Chaldæis rorauit ignis: Iudæis se vnda suspendit misericordia tua, non natura sua: Susanna ad supplicium genu fixit, & de adulteris triumphauit. Aruit dextera, quæ templi tui dona violabat. Nunc templum ipsum attretatur tuum: ne patiaris incestum sacrilegij, qui non passus es furtum: Benedicatur & nunc nomen tuum, vt quæ ad adulterium veni, virgo discedam.

Vix compleuerat precem, & ecce vir militis specie terribilis irrupit. Quemadmodum eum virgo vidit, tremuit, cui populus tremens cessit. Sed non illa immemor lectionis: Et<sup>b</sup> Daniel <sup>b</sup> Daniel. 13. (inquit) supplicium Susannæ spectaturus aduenerat; & quam populus damnauit, vnus absoluit: potest & in hoc lupi habitu ovis latere: habet & Christus milites suos, qui etiâ legiones habet.

**C** Aut fortasse percussor intrauit: ne vereare anima, talis solet martyres facere. O virgo, Fides tua te saluâ fecit. Cui miles: Ne quæso paucas, soror: frater huc veni, saluare animam, nō perdere. Serua me, vt ipsa serueris. quasi adulter ingressus; si vis, martyr egrediar. Vestimenta mutemus: conueniunt mihi tua, & mea tibi, sed vtraque Christo. Tua vestis me verum militem faciet, mea te virginem, bene tu vestieris; ego melius exuar, vt me persecutor agnoscat. Sume habitum qui abscondat feminam; trade qui cōsecret martyrem: induere chlamydem, quæ occultet membra virginis, seruet pudorem. fume pileum, qui tegat crines, abscondat ora. Solent erubescere qui lupanar intrauerint. Sane cum egressa fueris, ne respicias retro, memor vxoris Loth<sup>c</sup>, quæ natu- <sup>c</sup> Genes. 19. ram suam, quia impudicos, licet castis oculis, aspexit, amisit. Nec vereare ne quid pereat sacrificio. Ego pro te hostiam Deo reddo: tu pro me militem Christo: habes bonam militiam castitatis, quæ stipendijs militat sempiternis, lorica iustitiæ, quæ spiritali munimine corpus includat;

**D** scutum fidei, quo vulnus repellas, galeam salutis: ibi enim est præsidium nostræ salutis, vbi Christus est: quoniam mulieris caput vir, virginis Christus. Et intra hæc verba chlamydem exiit; suspectus tamen adhuc habitus & persecutoris & adulteri. Virgo ceruicem, chlamydem cœpit miles offerre. Quæ pompa illa, quæ gratia, cum in lupanari de martyrio certarent? Ad dantur personæ, miles & virgo, hoc est dissimiles inter se natura, sed Dei miseratione consimiles, vt compleatur oraculum<sup>d</sup>: Tunc lupi & agni simul pascentur. Ecce agna & lupo, non solum pascentur simul, sed etiam immolantur. Quid plura? mutato habitu, euolat puella de laqueo, iam non suis alis, vt pote quæ spiritalibus ferebatur, & (quod nulla vquam viderunt sæcula) egreditur de lupanari virgo, sed Christi. At illi qui videbant oculis, & non videbant, ceu raptos ad agnam, lupi fremere ad prædam.

Vnus qui erat immodice districtior, introiit. sed vbi hausit oculis rei textum: Quid hoc **E** (inquit) est? puella ingressa est, vir videtur: ecce non fabulosum illud, cerua pro virgine; sed quod verum est, miles ex virgine. At etiam audieram, & non credideram, quod aquas Christus in vina conuertit<sup>e</sup>: iam mutare cœpit & sexus. Recedamus hinc, dum adhuc qui fuimus, <sup>e</sup> Ionn. 2. sumus: numquid & ipse mutatus sum, qui aliud cerno, quàm credo? Ad lupanar veni, cerno vadimonium, & tamen mutatus egrediar: pudicus exibo, qui adulter intraui. Indicio rei, quia debebatur tanto corona victori; damnatus est pro virgine, qui pro virgine comprehensus est. Ita de lupanari non solum virgo, sed etiam martyres exierunt. Fertur puella ad locum supplicij cucurrisse, certasse ambo de nece; cum ille diceret: Ego sum iussus occidi: te absoluit sententia, quando me tenuit. At illa clamare cœpit: Non ego te mortis vadem elegi, sed prædem pudoris optaui. Si pudor quæritur, manet sexus; si sanguis exposcitur, fideiussorem non desidero: habeo vnde dissoluam: in me lata est ista sententia, quæ pro me lata est. Certe si pecuniæ te fideiussorem dedissem, & absente me Iudex tuum censum foeneratori adiudicasset, eadem me sententia conuenires, meo patrimonio soluerem tuos nexus: si recusarem, quis me indi-

gnam morte censeret? quanto maior est capitis huius vsura? moriar innocens, ne moriar nocens. nihil hic medium est: hodie aut rea ero tui sanguinis, aut martyr mei. Si cito redij; quis me audet excludere? Si moram feci; quis audet absoluere? plus legibus debeo rea non solum fuga mea, sed etiam caedis alienae: sufficiunt membra morti, quae non sufficiebant iniuriae: est in virgine vulneri locus, qui non erat contumeliae: ego opprobrium declinaui, non martyrium tibi cessi. Vestem, non professionem mutavi. quod si mihi praeripis mortem, non redemisti me, sed circumuenisti: caue ne quaso contendas, caue ne contradicere audiaris. noli eripere beneficium quod dedisti; dum mihi hanc sententiam negas, illam restituis superiorem. Sententia enim sententia superiore mutatur. Si posterior me non tenet, superior tenet. Possumus vterque satisfacere sententiae, si me prius patiaris occidi. In te non habent aliam quam exerceant poenam; in virgine obnoxius pudor est. Itaque gloriosior eris, si videaris de adultera martyrem fecisse, quam de martyre adulteram reddidisse. Quid expectatis? duo contenderunt, & ambo vicerunt; nec diuisa est corona, sed addita. Ita sancti martyres inuicem sibi beneficia conferentes, altera principium martyrii dedit, alter dedit effectum.] haec S. Ambrosius de agone virginis Antiochena, & militis eius pudorem seruantis, & martyrium pro-

VIRGINES PROSTITUTAE ET LIBERATAE. a Basil. de vera Virginitate.

Quod porro frequens esset, hac potissimum persecutione nouissima, Christianas feminas in confessione perstantes, tradi prostibulo illudendas, vt compluribus exemplis superius est demonstratum, dictumq. ex S. Basilij a sententia Christum eisdem semper praesto fuisse, varijsq. modis a turpitudine vindicasse: haud mirum videri debet, si his quae scribit S. Ambrosius persimilia facta legantur in alijs quoque virginibus. Et quid ni praestantes virtute milites Christiani, cum viderent candidas integritate Christi columbas tradi lenonibus deturpandas, hac, hisq. maiora praestarent? quis fidelium videns sic prostitui castissimas virgines, corde ex cruciatu non omne volueret mente consilium, agitareq. animo curam omnem vt eas ab imminente periculo liberaret? Dulce plane cuiquam videri posset dispendium vitae, quo ab auaro turpiq. lenone redimeretur pretiosa virginitas, comparareturq. celsior corona martyrii, duplici insignita victoria, confessione fidei & defensione pudoris; cuius causa consequenda, cum se daret occasio, laborasse fideles, nullus iure poterit dubitare. quamobrem haud mirum, inquam, videri debet, si persimiles casus diuersis in locis acciderint: vt in primis quod Alexandriae contigisse traditur de Didymo Christiano homine, qui vt nobilem virginem Alexandrinam Theodoram nomine ad lupanar damnatam eriperet, galeam, ocreas, & cetera militaria superinduens indumenta, comparato sibi, ex more, maiori pecuniarum vi aditu, accessit ad virginem; quam, galea tecto vna cum vultu capite, accinctam gladio, baltheoq. decoram abire coegit: et re comperta, qui loco virginis remanserat obses, damnatus capite, martyrium consequutus est, illa omnino libera permanente: vt appareat hanc esse diuersam ab illa, quae ab Ambrosio describitur. Extat rei insigniter gestae nobile monumentum, ipsa inquam Acta b accurate conscripta & fide perstantia. Rursus alia extant Acta c de Antonina virgine & Alexandro, qui eadem quoque arte ipsam a stupro vindicauit: cum postea ambo dire cruciati, manibus praecisis, igne absumendi traditi, coronam martyrii consequuti sunt: quorum omnium natalitjs diebus in Ecclesia Dei tum apud Graecos, tum etiam Latinos, memoria viget. Sed & Palladius d Corinthi persimile memoratis exemplis accidisse testatur de Christiano homine, Agente in rebus (erat is magistratus in militia Palatina) qui persoluto pro virgine prostituta ingenti prioris noctis pretio, illam suo induram habitu liberauit, cum Praeses indignatus sic se ab eo esse delusum, ad bestias hominem damnauit: qui earum feritate d. scriptus, martyrii corona donatus a Deo est. Et quid mirum si sic liberatae sunt a viris virgines prostituta, cum & Lacedaemonios viros feminae coniuges (quod tradit Valerius e) eadem quoque arte ex arcto carcere, habitu item mentito, sub-

b Ex Metaphra. Ste apud Syr. 10. mo 2. die 5. Apr. c Apud eundem die 4. Maij.

d Pallad. in Lau. sin. c. 53.

e Valer. Max. lib. 4. c. 6. ceter. 6. 3.

EVPHRASIAE MEGREGIVM FACTVM.

f Niceph. lib. 7. c. 13.

At praeter haec, quae Antiochia, Alexandria, & Corinthi accidisse videmus; Nicomediae quoque contigit nobile facinus Euphrasiae virginis, quae hac eadem Diocletiani persecutione vrgente, cum illi sedi (vt dictum est) S. Anthimus praesset Episcopus, ad lupanar itidem damnata, mira quadam arte excogitata, & virginitatis integritati prospexit, & coronae martyrii percipide lucrum fecit; de qua post alia haec tradit Nicephorus f: Vbi iam in eodem est conclauis cum improbo iuvene clausa: techna quadam illum circumuenit; veneficam se esse profitetur, mercedemq. ingentem conseruatæ pudicitiae pollicetur, quae eum a morte conseruet, pharmacum scilicet, quo ille perunctus, in bellorum certaminibus & praelijs nullo prorsus telo aut ferro violari, aut confici posset. Quod si de tali remedio (inquit) pericu-

A

B

C

D

E

lum facere vis, illico id tibi manifeste exhibebo. Ille id statim parari permittit. Tum illa vere sapiens ceram oleo liquefactam, manibusq. subactam, collo suo circum circa inungens, illinit. quod vbi perfecit; petere cum iugulum suum ense quibus posset viribus adacto, remedijsq. eius vim & efficaciam experiri iubet. Atque ille quam potuit validissime ensem in eam demisit, caputq. eius ictu vno refecuit.] haec Nicephorus: quae vulgaris Poeta ille vulgo plane atque tritio tantum dignus, hacq. ex parte nec nominandus, temere & impie pariter poeticis figmentis attexere non est veritus, e rebus quoque sacris procaciter sibi comparans argumentum. At de virginibus a prostibulo liberatis modo satis. ad Antiochenos martyres redeamus.

Passi itidem Antiochia hac persecutione habentur Iulianus, Basilissa, Antonius presbyter, Anastasius, atque alij coplures ordinis Ecclesiastici viri, quibus accessit Marcionilla cum Celfo puero, septemq. fratres, & alij plures, quorum omnium vna est natalis dies perpetua memoria consecratus a. Sed est & alia Basilissa b nouem annorum puella Nicomediae, quae cum sub Alexandro Praeside verbera, ignes, ac bestias superasset, Deum orans, spiritum reddidit. Cum in Syria, quae Coele dicitur, plurimi martyres passi habeantur: in superiori Syria, quae appellata est Augusta Euphratesia, Sergius & Bacchus clarissimi martyres occubuerunt: quorum memoria virtute miraculorum, non in Christianos tantum, sed etiam in infideles, vt suo loco dicturi sumus, propagata est. Extant eorum Acta, sed in aliquibus emendanda. Ad Bacchum quemdam rescriptum c legitur Diocletiani; sed num hic ille, vel quisnam fuerit, ignoramus.

MARTYRES ANTIOCHENI.

a Martyrol. Roman. 9. Ianuar. b Ibidem die 3. Septemb.

c l. 1. C. ad legē Viscol.

IESV CHRISTI ANNVS 310.

EVSEBII PAP. ANNVS 2.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 5.

Redemptoris nostri annus decimus supra trecentimum, quod nullis creatis nouis Consulibus Fastis haberetur adscriptus, post Consulatum Diocletiani secundo notatus reperitur. Vnde autem acciderit; vt duorum annorum Consules desint, anno praeterito differuimus, eamq. attulimus rationem, quod deleta Maxentij tyranni memoria, ex Fastis pariter expuncti sunt Consulatus eiusdem, sed id praeter antiquum morem, vt ex d Tacito superius dictum est. Cum vero tyrannorum Consulatus deleri coeperunt, vel ex alia causa noui Consules creati non sunt; ne in Fastos, in quibus tempora accuratissime numerari solent, ob vacuos laterculos Consulatum error irreperet: optime consultum est, vt sequentes anni post vltimos Consules, signarentur post Consulatum illorum, primo, vel secundo, prout vacasse contigisset. vltimatus itaque inuenitur, vt cum quid post Consulatum factum legitur, intelligi debeat contigisse illud anno sequenti a superioris anni Consulibus, quod Acta e a S. Augustino citata declarant. Sed & in Concilio Africano haec leguntur: Quod si adhuc eius anni Paschae dies incertus est: ille praecedens adiungatur, in Formatis scilicet litteris: quo modo solet, Post Consulatum, in publicis Gestis adscribi.] Sed & accidit plerumque, vt etiam cum certi sint alicuius anni Consules, tamen Acta publica post Consulatum anni superioris Consulatum interdum consignata habeantur: quod aliquando honoris causa factum esse videri potest: nam Acta Concilij Ephesini adnotantur, Post Consulatum Theodosij Imperatoris & Valentianiani: cum tamen constet eodem anno Consules creatos esse Bassum & Antiochum. haec igitur ad elucidationem temporum non oportuit praeterijisse: quod frequenter accidat reperiri in Fastis notatos annos, Post Consulatum.

d Tacit. Annal. lib. 3.

POST CONSULATVM QVANDO NOTATI ANNI.

e August. in Breuic. Collat. disti 3. c. 17.

Sed iam quae hoc ipso anno gesta sunt, ordine temporum prosequamur. Numeratur ex his quae dicta sunt superius ex Eusebij calculo annus hic nonus coeptae a Diocletiano persecutionis: quo ipso anno (vt idem tradit Eusebius f) magnus ille Petrus Episcopus Alexandrinus martyrium consummauit: ait enim haec de eo: Hic duodecim annis continuus in eo officio fungendo summa cum dignitate inter primos floruit: qui cum triennium prope ante persecutionis tempus in Ecclesia illa gubernanda contriuisset, de reliquo vitam duriore exercitatione ac magis seuera traduxit: et (vti omnibus constabat) Ecclesiarum vtilitati omni cura ac studio prospexit: ac propterea nono persecutionis anno, capite amputato, fuit a Deo insigni martyrii corona donatus.] haec Eusebius: vnde idem ipse corrigitur, dum habet in Chronico, anno septimo Constantini Achillam Petro esse suffectum; perperamq. ponit anno Domini trecentesimo decimo octauo id contigisse. Verum potius dixerim, mendum in codice irrepsisse, quam eundem auctorem sibi ipsi contrariu adeo enormiter lapsum esse. Idemq. de restituta sub Maximino persecutione dum agit, haec ait g de Petro: Per idem tempus Petrus, qui Ecclesiae Alexandrinae maxima cum dignitate praefuerat, quiq. praeter ceteros sanctos & diuinos Episcopos,

PERSECVTIONIS ANNVS NONVS.

f Euseb. lib. 7. c. vlt. in fine.

g Euseb. lib. 9. c. 5.

a *Ensb. lib. 3.  
25.*PETRVS ALEX.  
EPISC. QUID  
EVM ARIO.b *Sur. tom. 6. die  
25. Nouemb.*VISIO OSTEN-  
SA PETRO DE  
ARIO.c *Athanas. orat.  
1. contra Arianos.*

cum virtutis causa, quæ in eius vita elucebat, tum studij & vigiliarum, quas in sacras litteras contulerat, prope miraculum extitit: nulla de causa culpave, cum minime expectabat, abreptus subito, ita vt erat, ex Maximini mandato, iniuste capite plectitur; alijq. complures qui in Aegypto erant Episcopi idem cum illo supplicij genus perpeffi sunt. ] hæc ipse de eius aliorumq. martyrio. Sed idem quoque dum alibi a celebriores recenset martyres hac eadem persecutione passos, inter alios adnumerat eundem Petrum Alexandrinum. Esto igitur firmum ratumq. ex Eusebio annos quibus sedit Petrus exacte definiente, ipsum passum esse anno sedis suæ duodecimo, persecutionis vero nono, tribus antea primis annis in pace Ecclesiæ (vt ait) euolutis.

Sed iam res gestas de eius martyrio fusius prosequamur. Post enim illa, quæ dicta sunt de fuga cum alijs in Palæstinam, aliaq. de carcere, ac schismate a Meletio aduersus ipsum confato, & iniunctis eius decreto pœnitentijs lapsis: reliquum est, vt de ijs quæ ad eius martyrium spectant, paulo fusius, agamus: sed primum, quæ dum esset in carcere ab eo gesta sunt, percurramus. Extant Acta eius martyrij; quæ ex Græco, vt dictum est superius, Anastasius bibliothecarius Latinitate donauit; nonnihil diuersa ab ijs quæ eius nomine edita b habentur, sed vberiora, quorum meminimus in Notationibus nostris. De his acturi in primis monemus lectorem, in editis atque hic citatis in margine, perperam legi excommunicatum fuisse Arium diaconum a Petro Episcopo Alexandrino ob hæresin ab ipso excogitatam de Filio Dei, quem minorem Patre asseruisset. hæc quidem in dictis germanis Petri martyrij Actis nequaquam leguntur: sed tantum de Ario, ab ipso Petro Ecclesiastica communione interdictum illi fuisse non ob hæresin aliquam a se inuentam, sed ob schisma, quod cum Meletio, de quo plura superius, conuiuisset: a quo cum indulgentiam, rediens ad Ecclesiam, impetrasset, ab eodem Petro postea ordinatus fuit diaconus: sed cum iterum ad Meletium desciuisset; ne amplius reciperetur, idem Petrus admirabili quadam visione admonitus suos contestatus est. quænam vero hæc fuerit, cum paulo ante martyrium interpellatus esset ab Achilla & Alexandro presbyteris Alexandrinis, vt Arium communionem Catholicam iterum dolose affectantem reciperet; his verbis declarant citata a nobis Acta:

Paululum eos Petrus segregauit a ceteris, & clauso eorum sermone, dixit ad eos: Nolite me fratres tamquam inhumanum ac rigidum accipere. Reuera enim & ego homo sum sub lege peccati degens: sed credite meis sermonibus. latens est Arii dolus, omnem superegre ditur impietatem. Et hoc non a me ipso asserens, eius fancio segregationem. Hac etenim nocte, dum solemniter preces ad Dominum funderem, astitit mihi quidam puer, quasi duodecim annorum, cuius faciei claritatem ferre non poteram: nam tota hæc cella, in qua stamus, immenso lumine radiabat; ipse autem linostinum erat indutus colobium, scissum in partes vtrasque a collo vsque ad pedes: tenensq. gemina manu colobij scissuras, applicabat eas pectori suo, quatenus propriam tegeter nuditatem. Ad hanc quidem visionem ego miratus, obstupui. Mox vbi data est mihi loquendi fiducia, exclamans dixi: Domine quis scidit tibi indumentum? & ille: Arius mihi scidit: sed præcaue omnino, ne eum in communionem recipias. Ecce enim crastina die venturi sunt, qui te pro eo postulabunt. Vide ne suscipias, acquiescens illis: quin potius iubeto Achillæ & pariter Alexandro presbyteris, qui post tuum exitum recturi sunt Ecclesiam meam, ne aliquatenus illum recipiant. Tu autem futurus es martyr, mortem velocius expleturus. ] hæc de Ario.

A quo nihil de ijs, quæ ad fidem spectant, deductum fuisse in controuersiam, ibi significatur; sed tantum de coniuuentia cum Meletio, & leuitate animi eius, vel potius calliditate, qua vt studeret partibus Meletij, subdole Catholicam communionem captabat: quem vt euiraret, diuinitus admonitus Petrus, suos pro ipso interpellantes, quid de Ario in præsentiarum agendum esset, reddidit pariter ex diuino consilio certiores. magni plane negotij res erat, præmonuisse ne Arius reciperetur amplius in Ecclesiam, quam foret scelestissime conscissurus: etenim eo quidem symbolo non tantum quid iam fecisset Arius a partibus Meletij stans, sed quid etiam per hæresin effecturus esset in posterum, fuit sanctissimo martyri demonstratum. Qui igitur ab eodem Petro ob schisma est ab Ecclesia segregatus, postea subdole se Petri successoris insinuans ab eo incaute receptus est, & presbyter ordinatus: inde vero ab Alexandro Achillæ successore, vt S. Athanasius c ait, noua intercedente hæresis causa, fuit ab Ecclesia Dei fideliumq. communionem primo reiectus. Quamobrem vt edita illa Acta adulterata mentiuntur, ita pariter cum eis hallucinantur, qui dicunt Arium a Petro hæresis causa ab Ecclesia fuisse proscripsum; cum nefas sit Athanasio non acquiescere, Alexandro primas ea in re tribuenti.

Hæc

PETRI ALEX.  
EPISC. MAR-  
TYRIVM.

A Hæc pridie eius diei, quo martyriū subiit, contigerunt: quo pariter accidit, vt cum de Imperatoris Maximini rescripto de nece Petro Episcopo inferēda rumor Alexandriæ fuisset peruulgatus, Christiani Alexandrini (horum numerus immēsus erat, & qui si voluissent, magnas turbas ciere, totumq. statum ciuitatis perturbare potuissent) sui pastoris cupidissimi glomeratim ad carcerem, vbi sanctus Episcopus tenebatur, accederent, indigno ferentes animo in eum quidquam conflare; parati quoque militiæ armatæ resistere, vitamque ipsam pro carissimo omnium parēte profundere. Inter eos autem cōplures fuisse sanctissimos monachos, qui vt cōfessoribus in carcere cōstitutis opitularentur, ac præsto essent, e solitudine desertisq. locis Alexandriam venerant, eadem Acta testantur. Sed quinam isti fuerint, post narrationem de Petri martyrio inferius dicturi sumus. Hæc Tribunus militum intelligens, & considerans ne si vi vellet rem agere, dubiam iaceret aleam, temperauit; expectans, vt nocte adueniente, populus qui pro foribus carceris stabat, ad propria remearet: cum illi vt in omnibus prospectum esset vitæ Antistitis, quæuis mala potius pati, quàm stationem relinquere, parati essent. Quod considerans Petrus, tum amore martyrij, quo diutius flagrarat; tum timore, ne sui causa Christiani cum militibus manus consererent; imminenti periculo præsentis iactura vitæ opportune consulturus, misit sibi inhærentē lateri a responsis seniore ad Tribunum, secreto eum admonens, & viam aperiens, qua collectam frustraret multitudinem; nimirum, vt a parte posteriore carceris, summa nocte cum latomis per posticum via secreta veniret, murumque eo loco perfoderet, quo se intus pulsantem audiret. Quid plura? Res accidit ex vtriusque sententia; effosso pariete, per foramen Petrus claculo egressus, sese expectantibus dedit militibus, a quibus ducitur ad locum, qui ab incolis dicitur Bucula, vbi S. Marcus quoque martyrium consummauerat, cui & eiusdem Sancti cœmeterium inhærebat: quod, concedente Tribuno, C Petro ingredi licuit, & orare: quibus quidem precibus suum per Marcum Deo martyrium commendauit, Ecclesiam quoque Alexandrinam, omnesque qui tunc erant & futuri essent ibi fideles, vt protegeret, omniumque salutem prospiceret, Deum rogauit; ac denique vt exulem Ecclesiæ pacem tandem postliminio restitueret, enixis precibus postulauit.

Sed accidit, vt eodem plane articulo tēporis sacrata Christo virgo petitionis illius ignara, ijs qui aderant, has a numine allatas voces se audisse, fidem faceret, videlicet: Petrus initium Apostolorum: Petrus finis Episcoporum martyrum Alexandriæ. quod & ex oraculo omnino completum est: nam nouissimus omnium martyrum Episcoporum, qui in Gentilium persecutione sint passi, Petrus habetur. Quid tandem? Absolutis precibus, ad martyrium subeundum se libens volensque composuit: cum milites reueriti maiestatem viri, de eo feriendo hæsitarent, pariterque trepidarent; vix ex eis inuentus est vnus, qui pro pretio quinque solidis aureis acceptis, exerto gladio, Christi Pontificis caput ictu valido amputauit, sexto Kalendas Decembris prope illucescente iam die; cum sedisset (vt eadem habent Acta) annos duodecim, tres in pace Ecclesiæ, nouem vero persecutionis postea excitatæ temporibus. Sed irrepsit mendum in notam numeri annorum Domini, dum in eis legitur creatus Episcopus anno Domini ducentesimo octogesimo quinto.

His in hunc modum gestis, sub silentio milites recessere; ne fieret aliqua violenta a Christianis impressio, quod admodum metuebant. Sed mirum dictu, abscisso capite in terram delapso, reliqua pars corporis innixâ genibus, erecta, firma, immobilisque permansit; donec rem gestam tādem qui in carcere agebant excubias Christiani audientes accederent; qui & sacro pignori circumfusi, irarum oblit, officij memores, prehensare sacrum caput, & veneranda martyris membra amplecti, exoculari, colligere guttas sanguinis, aliaque digna tanto martyri exhibentes pietatis obsequia, de tumulando corpore honorificentissimo funere consilium iniere, licet de loco fuissent inter se aliquantulum altercati; contendentibus alijs, esse sepeliendum in proximo cœmeterio S. Marci, in quo & sepultri essent prædecessores Episcopi; alijs rursus affirmantibus, in cœmeterium ab eo constructum esse inferendum; quorum sententia frequentiori suffragio obtinuit firmitatem; sicque indutum (vt habent eadem Acta) sanctum Episcopum vestibibus sacerdotilibus albi coloris, colobio, & homoforio, nauiculæ impositum (prope litus enim erat) nauigantes retro Pharum per locum qui dicitur Leucada, venerunt ad partem Occidentalem, versus locum vbi erat martyrum cœmeterium, apud quod ab eo pacis tempore erecta fuerat Dei Genitricis Memoria, confluentibus vndique Christianis: satagentibusque singulis suprema pietatis officia cumulate persolvere, eundem sic indutum sacerdotilibus vestibibus perinde ac viuentem in sede S. Marci collocant, indeque sublatum humeris venerandum corpus gestantes triumphali pompa procedunt, habentes in manibus victrices palmas, ardentisque cereos, thuribulaque odoribus incensis fumantia, sacrosque victoriæ

FVNVS ET SE-  
PVLTVRA PE-  
TRII ALEXAND.  
EPISC.

victoriae hymnos concinentes ad locum perueniunt, vbi coemeterium a se constructum erat; ibique cum honorificentissime, ex more, delibutum vnguentis, sepulturae mandarunt: quo in loco quiescens, miraculorum virtute viuens semper in posterum suis opem exhibuit. haec omnia fufius scripta a nobis summam collecta habent germana eius martyrij Acta, quae e Graecis accepta Anastasius Bibliothecarius Latinis tradidit.

DE THRONO  
EPISCOPALI  
MIRA.

Ex quibus illud etiam memoria dignum ab eodem Petro magnae animi summissionis specimen editum his attexere aequum existimamus: cum enim ibi agitur de Petri caduere in Episcopali throno a populo id enixius contendente collocato: cur hoc ipsum praeter morem officium fuerit illi a fidelium plebe tunc exhibitum, dum causae ratio redditur, in haec prope modum verba historia contextitur: Hic enim beatus Antistes, quando diuini mysterij sacramenta celebrabat, non sicut Ecclesiasticus mos habet, in Pontificali throno, sed in eius suppedaneo scabello sedebat: quod populi aspicientes agre accipiebant, & conquerentes acclamabant: In tua sede cathedra: et cum crebro id ipsum repeterent, surgens Dei minister eiusmodi querelas tranquilla voce sedabat: et iterum in eodem scabello residebat. Cunctis autem hoc humilitatis gratia agi uidebatur. Quadam vero magnae festiuitatis die, cum sacra mysteria Missae solemniter perageret; et tale quid facere vellet: non solum populus, sed & clerus confona voce conclamantes dixerunt: Sede in tua sede Episcopo. ille autem cuiusdam mysterij conscius hoc audire dissimulauit: datoque tacendi indicio (neque enim quisquam obsistere pertinacius audebat) silere omnes fecit, & nihilominus eidem scabello sedis subsedit: celebratisque ex more Missarum solemnibus, quisque fidelium ad propria repedauit. Vir autem Domini clericis accersitis, intima serenitate tranquillus, arguens eos temeritatis; Cur, inquit, laicorum vocibus admixti, obiurgare me non erubuitis? Attamen quia talis obiurgatio non de iactantiae coenoso torrente, sed de purissimo fonte dilectionis manauit: aperiam vobis huius mysterij secretum. Plerumque cum throno illi approximare volo, video quamdam in eodiuinam sedere virtutem fulgore luminis admodum radiantem: mox ego inter gaudium & pauorem suspensus, agnosco me tantae sessionis prorsus indignum: et nisi scandali seminarium populo inferre timuissim; haud quidem ipsi scabello sedere ausus fuissim. Inde est, carissimi filij, quod vobis in hoc pontificalem regulam excedere videor. Veruntamen multoties, quando eam vacantem aspicio (sicuti ipsi testes adestis) more solito in illa sedere non abnuo. quapropter huiusmodi scientes arcanum, & pro certo expertum habentes, quia si mihi fuerit indultum, sedebo super eam, non parui pendens ordinis dignitatem; omittite iam popularibus vltius fauere inclamationibus. Haec nimirum pater sanctissimus, dum adiuuaret, ad sacrum clerum coactus exposuit.] hucusque de his ibi. Populus itaque, qui reuerentia eius, dum viueret, saepe in ijs victus fuerat, iam defunctum voluit superasse, collocans venerandum corpus eius, superposito secundo capite, in cathedra pontificia.

Sophron. Prat.  
spirit. c. 198.DE BAPTISMO  
DOCTRINA.

Sed nec illud de eodem Petro fas est praetermittere, quod de ipso Sophronius a suis scriptis testatum reliquit, Athanasij testimonio confirmatum, his verbis: Interrogatus est aliquando praedictus S. Athanasius, postquam Alexandriae Episcopus constitutus fuit; an posset quisquam sine fide baptizari secundum ritum & praedicationem Christianorum: aut si credere se simulans, aliquibus alijs occasionibus baptizatus fuisset; quid de illo sentiendum; aut quo modo suscipiat illum Deus? Et respondit, dicens: Audiui aliquando a senioribus nostris, quod beato Petro Episcopo & martyri, cum facta esset mortalitas, & plerique ad baptismum mortis timore confugerent: apparuerit Angelus humana specie dicens: Quamdiu huc mittitis marsupia ista, signata quidem, inania autem prorsus, & vacua, & nihil intus habentia? Erunt itaque, quantum ex Angeli voce conijcere licet, signum habentes baptismi; quoniam & beneficium aliquod existimarunt se consequi, si baptismum susciperent, atque idcirco baptizati sunt.] significans nimirum, eiusmodi sacramentum esse consequutos, non autem, quod aiunt, rem sacramenti, ipsam gratiam abluentem peccata. haec de Petro. Porro remansisse eius memoriam illatam in tabulas Ecclesiasticas percelebrem; consueuisseque Alexandrinos anniuersaria celebrare, testatur Sozomenus b, eiusdemque diei festi meminit pariter Rufinus c. At sicut operatione insignis & martyrio nobilitatus Petrus effulsit, ita & rerum diuinarum eruditione egregie imbutus enituit: cuius felicitis ingenij pauca tantum reliqua sunt monumenta, nempe Canones de lapsis, indices vigentis eo etiam persecutionis tempore Ecclesiasticae disciplinae; sed & ex commentario ab eodem de Diuinitate conscripto in Concilio Chalcedonensi d recitatum fragmentum: odoratus fortasse Arij impietatem, nondum tamen foras expositam; de ea re scribendi aucupatus est argumentum.

b Sozom. lib. 2.  
c. 16.  
c Rufin. lib. 1.  
c. 14.d Concil. Chalcedonensi.  
rec. Ath. 1.

Post

A Post Petrum martyrem subrogatus est in sedem Alexandrinam Achilles, non autem Alexander, vt perperam apud Epiphanium a legitur ex Meletianorum commento. Qualis autem Achilles fuerit, cum presbyter esset, ab Eusebio b hisce laudibus praedicatur: Quo tempore (nempe Theonae Episcopi Alexandrini) Achilles presbyterio vna cum Pierio donatus, coepit hominum fama celebrari: qui scholae sacrae Christi fidei instituendae praefectus, in singulari ac plane rarissimo pietatis munere exequendo, nemini secundus fuit, & vitae institutionisque Euangelicae modum atque rationem ingenue excoluit.] haec de illo Eusebius. Verum in Achilla nimia animi facilitas ab aliquibus reprehenditur; quippe qui contestationum praedecessoris sui Petri martyris oblitus, Arium poenitentiam simulantem, & callida arte sese in eius amicitiam insinuantem, non reiecit, vt commonitus erat, sed accepit, fouit, atque honoribus auxit: vt inter alios Sozomenus c testatur his verbis: Vbi vero Petrus martyrio occubuerat, Arius venia ab Achilla petita, non solum permissus est diaconatu fungi, verum etiam ad presbyterij gradum elatus est.] Porro Ecclesia Alexandria, cui praefectus est Arius, Baucalidis \* dicta est, cuius Epiphanius d meminit. Accidisse videtur, vt in odium Meletianorum schismaticorum, quos Achilles vehementer est auersatus, ipse tunc Arium ab illis deficere profitentem susceperit, & presbyterio honestauerit. Sicut enim aduersus Petrum, ita pariter Achillam & Alexandrum eius successorem, Meletianos maximas turbas concitasse, Athanasius e fidem facit, qui ait: Memores igitur ipsi, quo modo sese primum aduersus beatum martyrem Petrum, deinde contra magnum Achillam, postremo contra beatum Alexandrum gesserint, &c.]

ACHILLAS  
EPISCOPUS  
ALEXANDRIAE.  
a Epiph. haes.  
68.  
b Euseb. lib. 7.  
c. vltim.c Sozom. lib. 1.  
c. 14.d Epiphanius.  
haes. 69.  
\* Baucalise Athan. orat. 1.  
contra Arian.  
prope finem.f Epiphanius.  
haes. 68.DE MELETIO  
FALSA ASSERTIO.

Sed quid praeterea de Meletio schismatico, verum ex Meletianis falsa accepta historia, Epiphanius f scribat, non vt probemus, sed vt confutemus, hic reddamus: Contigit (inquit) Petrum martyrium subire: et decessit beatus ille, successore relicto Alexandro in Alexandria: hic enim successit in thronum post praedictum Petrum. Meletius autem & alij multi in exilium relegati sunt, exterminati in Phoenensia metalla: et tunc de cetero, qui sequebantur confessores cum Meletio erant. Et ipse Meletius in carcere, in professione per singulas regiones ac singula loca transiens, constituebat clericos, Episcoposque, ac presbyteros & diaconos, & aedificabat proprias ecclesias: et neque hi cum illis communicabant, neque illi cum his: inscribebant autem singuli in propria Ecclesia; qui quidem Petro successerunt veteres habentes Ecclesias, dicebantur, Ecclesia Catholica: qui vero Meletio adhaerebant, Ecclesia martyrum. Vnde & in Eleutheropoli, & in Gaza atque Aelia, cum accessisset quidem Meletius, multos sic elegit: et contigit, vt ipse multum temporis tereret in dictis metallis. At interim liberantur a metallis confessores, tum qui Petri partium erant (multi enim adhuc supererant) tum Meletij sectatores: neque enim in metallis inter se communitatem habebant, aut simul preces fundebant. Contigit autem Meletium adhuc ad tempus in mundo vitam agere, vt etiam floruerit cum Alexandro Petri successore, & in amicitia eius esset, curaretque res Ecclesiae ac fidei: dixit enim saepe: Nihil habui diuersum, aut adulteratum.] haec ibi: quae quidem quantum aduersentur ijs, quae nuper ex Athanasio recitauimus; aut quae superius, cum de origine Meletiani schismatis actum est, tum ex eodem, tum etiam ex alijs auctoribus dicta sunt; prudens lector accurate perpendat; ne specioso nomine Epiphaniij in errorem incaute labatur, & eius esse putet, quod haud aliunde quam a Meletianis contra historiae veritatem apparet acceptum esse.

TEMPVS  
SEDIS  
ACHILLAS.

De annis autem, quot Achilles sederit, non leuis est controuersia. Eusebius sua historia prosequutus seriem Alexandrinorum Episcoporum, eam ad martyrium Petri vsque perduxit: Chronicon autem eius in his vltimis temporibus in multis constat esse deprauatum; vbi tamen cum perperam ponatur ingressus Achillae anno Domini trecentesimo decimo octauo, vsque ad trecentimum vigesimum tertium sedem propagasse ibidem legitur; quibus si assentiri quis velit, in monstruosas plane absurditates incidat necesse est. Epiphanius s tribuit Achillae sedi tres tantum menses. sed illud plane male, dum Alexandro tradit fuisse successum. Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus in Chronologia, a se scripta, quam & Anastasius bibliothecarius in Latinum transtulit, annum tantum Achillam sedisse affirmat.

g Epiphanius.  
haes. 69.

In tanta igitur sententiarum discrepantia, sententiam illam de breui tempore sedis Achillae, adeo vt non excesserit vnus anni curriculum, cum multa, tum illud potissimum nos sequi persuadet; quoniam si sub Episcopatu Alexandri (quod testantur Rufinus h, atque Sozomenus i) illa contigerunt de lusu puerorum, inter quos Athanasius puer egit Episcopum; quo modo, si Achil-

h Rufin. lib. 1.  
c. 14.i Sozom. lib. 2.  
c. 16.

fi Achilles diutius superuixit, tam cito ponunt, tempore Nicæni Concilij adeo prouectæ ætatis fuisse, vt maximi momenti eidem negotium crederetur? nempe cum Ario de Filij Dei diuinitate concertatio, & postea eodem anno ad Constantinum obita legatio; cum hæc & alia habeantur minus digna, quæ committerentur adolescentulo vix ephebiam superanti. His persuasi, cogimur, nisi hoc anno, saltem sequenti, subrogationem ponere Alexandri in locum Achillæ.

Sed iam reliqua, quæ ad persecutionem in Aegypto Christianis illatam spectant, hic apponamus. Eusebius<sup>a</sup> narrato Petri Episcopi Alexandrini martyrio, hæc mox subdit: Alij quoque complures, qui in Aegypto erant Episcopi, idem cum illo genus supplicij perpeffi sunt. Licet autem Alexandrinorum martyrum Petrus (vt dictum est) vltimus prædicetur, in alijs tamen Aegypti locis in sequentem vsque annum, licet paulo remissius, persecutionem grassatam esse (nam ad decimum vsque annum producta est) nulli dubium esse potest. At quoniam multi sunt martyres passi in Aegypto, nec quo potissimum huius persecutionis anno coronam sint martyrij consequuti, exploratum habetur; hic eos simul recensere, qui ex tabulis Ecclesiasticis sunt notiores, adscriptis in iisdem natalitijs eorum diebus, operæpretium existimamus.

At in primis quæ hac eadem vrgente persecutione ab Antonio Magno gesta esse, Magnus quoque Athanasius tradit, nempe officia martyribus & confessoribus in carcere constitutis exhibita vsque in præsentem annum, quo Petrus martyrium consummauit, hic enarrare dignum putamus. Primordia Antonij, quo consilio petierit solitudinem, allegerit discipulos, & monasteria ante præsens tempus in eremo propagauerit, Athanasius<sup>b</sup> sincere pureque eius res gestas conscribens, pluribus narrat, quibus quæ ad hæc tempora spectant, sic subdit: His rebus tranfactis, cum persecutio impiissima Maximiani furore vesano vastaret Ecclesiam, sanctis quoque martyribus Alexandriam perductis: relicto & ipse monasterio, sequutus est futuras victimas, dicens: Pergamus ad gloriosos fratrum triumphos, vt aut ipsi congregia mur, aut spectemus alios præliantes. Et amore quidem iam martyr erat: sed cum tradere se ultra non valeret, & sociari confessoribus in metallis, vel in carceribus constitutis, magna cum libertate & cura ingrediens ad Iudicem, exhortabatur, ne terrore impiorum subacti, Dominum negarent: iamque sententia coronatos exultans, quasi ipse vicisset, ad locum felicitis sanguinis prosequabatur.

Quamobrem commotus Iudex ob Antonij sociorumque eius constantiam, præcepit, nullum penitus monachorum obseruare iudicium, aut in ciuitate versari. Et ceteris quidem omnibus in illa die placuit abscondi: Antonius autem impavidus, neglecto persecutoris imperio, lauit apenditen, id est scapulare suum. Et alia die stans in quodam eminenti loco, candente procinctus veste, procedentem Iudicem suo prouocabat aspectu, flagrans cupiditate martyrij: ostendebatque nobis contemptorem pœnarum, & mortis, Christiani animum perseuerare debere: in tantum vt contristaretur, quia volenti pati pro Dei nomine, martyrium non dabatur. Sed Dominus, qui suo gregi parabat magistrum, seruauit Antonium: vt institutio (sicuti factum est) monachorum, non solum oratione eius, sed & conspectibus firmaretur. Numquam tamen a sanctorum confessorum vestigijs separatus est; quin anxia circa eos cura, & charitatis vinculis colligatus, magis carcerem patiebatur exclusus. Postquam autem persecutionis turbo defluerat, & beato Episcopo Petro iam ob martyrij gloriam coronato, ad pristinum monasterium regressus, quotidianum fidei ac conscientie martyrium merebatur; acrioribus se ieiunijs, vigiliisque conficiens, vestimento cilicino intrinsecus, desuper pelliceo utebatur, &c.] hæc Athanasius, qui ceteras admirandas & pene incredibiles ab eo res gestas prosequitur; quarum nonnullas (vt opportuna sese offeret occasio) pro ratione temporum inferius attingemus.

Sed, vt (quod instituiamus) hic ad extremum de Aegyptijs martyribus agamus, qui passi licet sint hac persecutione, annus tamen certus, quo quisque necatus sit, incertus habetur; primo loco occurrunt, quæ de Potamenia virgine ex eodem Antonio accepta, Palladius<sup>c</sup> narrat his verbis: Iste Isidorus, qui benedictum quondam vidit Antonium, dignam rem memoria litterarum retulit mihi, quam ab ipso se dicebat audisse. Potamenia quædam puella admodum pulchra, ancilla cuiusdam erat tempore Maximiani persecutoris: quam multis frequenter ac varijs promissionibus dominus suus tentans, stuprare non potuit: ita vt ad postremum amore atque insania præceps traderet eam illi, qui tunc Alexandriæ Præfecturam gerebat, scilicet, vt Christianam, ac maledicentem de per-

<sup>a</sup> Euseb. lib. 9. c. 5.

ANTONIUS  
MAGNVS MAR-  
TYRII CVPI-  
DVS ALEXAN-  
DRIAM PETIT.

<sup>b</sup> Athan. in vita  
Antonij.

DE POTAME-  
NIA VIRGI-  
NE ET MART.

<sup>c</sup> Pallad. in  
Lausiac. c. 1.

A de persecutionis sæuitia Imperatoribus: pecuniam ei sub hac pactione promittens, si eius acquiesceret voluntati, sine vlllo eam supplicio reseruaret, ac redderet: sin vero in contradicendo, proposito permaneret; petijt vt tormentis deficeret; ne si vixisset, libidinis domini sui contemptrix videretur. Quæ cum exhibita ante tribunal fuisset, eiusque Iudex varijs cruciatibus atque tormentis cuperet expugnare deuotam voluntatem: et inter diuersa supplicia vas quoque æris immensum ac feruenti pice repletum acerrima flamma succenderet: duplicem ei Præfectus immitis posuit conditionem: Aut vade (inquit) & domini tui obtempera voluntati: aut scias in feruentem hanc picem esse mittendam. Cui puella respondit, dicens: Numquam sit alter monitor talis, qui addici iubet libidini castitatem. Ob quod ille nimio furore perculsus, præcepit spoliatam eam in vas, quod feruebat, immitti. Hæc autem vox illius fuit: Per caput (inquit) Imperatoris tui, quod tu vereris, obtestor: vt si apud te statutum est his me tormentis necare; non simul totam, sed paulatim me in feruentem mitti iubeas picem; vt possis videre, quantam mihi dederit ignotus tibi patientiam Christus. Quæ per vnus horæ spatium paulatim in ahenum candens demissa, defecit, vbi primum pix ebulliens ad eius colla peruenit.] hucusque ea quæ Isidorus ab Antonio, rei forsitan inspectore, cum Alexandria (vt dictum est) versaretur, accepit, Palladius narrat. Hæc autem, si nomen, sique vltimi supplicij genus spectes, vna eademque videri posset cum ea, quæ ponitur ab Eusebio<sup>a</sup>. Porro diuersam hanc esse ab illa, differentie plures constituunt, nimirum diuersus personarum status, nam illa ingenua, hæc serua, diuersumque supplicij tempus plane declarat: passa hæc sub Maximiano, sed sub Seuero illa, quæ non Potamenia, sed Potamiciæ dista habetur, verum non in lebetem immissa, sed tantum pice perfusa. Ceterum & eiusdem quoque nominis fuisse diuersis temporibus plures virgines, iisdemque pœnis affectas, in amplissima ciuitate, quis neget, facile potuisse contingere?

Rursum verò cum recapitulatione quadam Eusebius<sup>b</sup> recenset insigniores quosdam passos in Aegypto martyres; & prærogatiua excellentie ceteris Petrum Episcopum Alexandrinum, de quo dictum est, anteponit; iungit & vna Faustum, Didium, & Ammonium eiusdem Ecclesiæ presbyteros, & quos etiam ante Petrum consummasse martyrium diximus, Phileam, Hefychium, Theodorum, atque Pachomium; quos vna simul iunctos, additosque his sexcentos sexaginta vna die veneranda antiquitas Ecclesiastica celebrare consuevit. Seorsum ab his recenset<sup>c</sup> passos itidem Alexandria hac eadem persecutione Apollinem, Isacium, & Crozatem. Sed & Paphnutij Episcopi (cuius autem Ecclesiæ Præses fuerit, ignoratur) celebris est memoria, qui vna cum alijs pluribus passus esse traditur. Ceterum eiusdem nominis in ea persecutione, effosso oculo, clarus enituit alter Paphnutius confessor, de quo celebris est memoria in Actis Nicæni Concilij; verum de eo suo loco dicturi sumus. Sed & Marcianus, Nicanor, Apollonius & socij hoc quoque tempore in Aegypto itidem martyrij palmam acceperunt. Accedit his Nicander, qui reliquias martyrum studiose perquirens, & ipse martyr effici meruit. Sed & Ischyas militum ductor, & alij quinque commilitones, eodẽ quoque certamine pro Christi fide suscepto, victores insignis martyrij corona donati sunt. Eorum etiam qui in Thebaide passi sunt, perillustres habentur Leonides, Ascla, alijque complures sub Ariano Præside; qui & ipse victus potenti Christi virtute, dans manus, & Christianus effectus, pro fide quoque nobile certamen subiit. Verum & in Philemone Coraule miro quodam modo Christi virtus effulsit. Nam Apollonius lector tormenta expauescens, ne fidem omnino negaret, quatuor Philemoni dedit aureos, vt se Apollonium mutato habitu fingeret, ac coram Præside vna cum alijs immolaret: at mente diuinitus illustratus, martyrumque accensus exemplo; qui alienam gerebat personam, vt negaret, propriam repræsentans, se vere in Christum credere constanti voce professus, & tormentis exagitatus, iterum atque iterum idipsum affirmans, insigni meruit corona martyrij decorari: cuius exemplo Apollonius roboratus, forti animo idem certamen obiit, Extant horum Acta<sup>e</sup> fusius scripta. Sed & apud Aegyptum inter alios complures martyres Cyrene passos, perpetua memoria commendata est Cyrilla, quæ in hac eadem persecutione ardentes carbones cum thure super manus positos diu immobilis tenuit, ne leui motu excutiendo ardentes prunas, thus idolo obtulisse videretur: deinde sæuissime laniata, egregie decorata migravit ad sponsum; hoc quippe elogio natalis eius Martyrologio habetur adscriptus. Cyrene itidem Theodorus Episcopus sub Digniano Præside plumbatis cæsus, abscissa lingua, sed superstes in pace Ecclesiæ confessor occubuit. Horum omnium dies natales notati habentur, quibus passi sunt.

D Actis Nicæni Concilij; verum de eo suo loco dicturi sumus. Sed & Marcianus, Nicanor, Apollonius & socij hoc quoque tempore in Aegypto itidem martyrij palmam acceperunt. Accedit his Nicander, qui reliquias martyrum studiose perquirens, & ipse martyr effici meruit. Sed & Ischyas militum ductor, & alij quinque commilitones, eodẽ quoque certamine pro Christi fide suscepto, victores insignis martyrij corona donati sunt. Eorum etiam qui in Thebaide passi sunt, perillustres habentur Leonides, Ascla, alijque complures sub Ariano Præside; qui & ipse victus potenti Christi virtute, dans manus, & Christianus effectus, pro fide quoque nobile certamen subiit. Verum & in Philemone Coraule miro quodam modo Christi virtus effulsit. Nam Apollonius lector tormenta expauescens, ne fidem omnino negaret, quatuor Philemoni dedit aureos, vt se Apollonium mutato habitu fingeret, ac coram Præside vna cum alijs immolaret: at mente diuinitus illustratus, martyrumque accensus exemplo; qui alienam gerebat personam, vt negaret, propriam repræsentans, se vere in Christum credere constanti voce professus, & tormentis exagitatus, iterum atque iterum idipsum affirmans, insigni meruit corona martyrij decorari: cuius exemplo Apollonius roboratus, forti animo idem certamen obiit, Extant horum Acta<sup>e</sup> fusius scripta. Sed & apud Aegyptum inter alios complures martyres Cyrene passos, perpetua memoria commendata est Cyrilla, quæ in hac eadem persecutione ardentes carbones cum thure super manus positos diu immobilis tenuit, ne leui motu excutiendo ardentes prunas, thus idolo obtulisse videretur: deinde sæuissime laniata, egregie decorata migravit ad sponsum; hoc quippe elogio natalis eius Martyrologio habetur adscriptus. Cyrene itidem Theodorus Episcopus sub Digniano Præside plumbatis cæsus, abscissa lingua, sed superstes in pace Ecclesiæ confessor occubuit. Horum omnium dies natales notati habentur, quibus passi sunt.

<sup>a</sup> Euseb. lib. 6. c. 4.

<sup>b</sup> Euseb. lib. 8. c. 25.

MARTYRES  
ÆGYPTIÆ.

<sup>c</sup> Martyrolog.  
Rom. die 26.  
Novemb.  
d. ibid. 21. April.

APOLLONII  
MIRA CON-  
FESSIO.

<sup>e</sup> Ex Metaph. 14.  
Decemb. Lipom.  
et Sur. tom. 6.  
post Acta Ichyas  
et sociorum.

PERSECVTIO-  
NIS ANNVS DE-  
CIMVS.

<sup>a</sup> Euseb. lib. 8.  
c. 27. in fin. &  
c. 28.

<sup>b</sup> Euseb. lib. 8.  
c. 29. prope fin.

<sup>c</sup> Euseb. lib. 8.  
c. 25.

LVCIANI RES  
GESTAR ET  
MARTYRIVM.

<sup>d</sup> Idem lib. 9.  
c. 5.

<sup>e</sup> Metaph. die 7.  
Ianuar. ex quo  
Lipom. & Sur.

**C**hristi annus trecentismus undecimus notatur Cōsulibus Galerio Maximiano octauum atque Licinio; idemq. decimus ac nouissimus excitatæ per Diocletianum persecutionis ab Eusebio adnumeratur; qui summam relegens mala, quæ persecutionis huius causa contigerunt, hæc ait<sup>a</sup>: Toto decem annorum spatio, persecutione longe lateque manante; nihil horum, quæ vel ad infidias, vel ad bellum intestinum spectabant, ab illis abesse videbatur: nullum enim mare tuto traieci poterat; neque hominibus integrum erat alicunde tranare, quin omnibus diuexarentur supplicijs, vt distorsione membrorum, laterum dilaceratione, & tormentis cuiusque generis, dum quæstio de illis habebatur, num ab hostibus venissent: et ad extremum crucibus, aut incendij flammis torquerentur. ] & paulo post: Eiusmodi erant ea mala, quæ toto persecutionis tempore regnarunt, cuius æstus vt octauo anno (Dei iuuante gratia) cœpit paulum deferuere, sic decimo anno confopitus fuit. ] Sed quo modo nouissimis huius persecutionis temporibus remissius actum sit, alibi declarat his verbis<sup>b</sup>: Ista igitur calamitatum genera, quæ sequuntur, postremum locum obtinuerunt; cum malorum nobis impositorum exuberantia deinceps detessi essent, & in hominum cæde defatigati, & satietatem ac fastidium in sanguinis effusione cepissent; et ad tantam clementiam ac facilitatem, vt ab illis putabatur, se conuertissent, vt de reliquo nihil acerbitatis contra nos moliri viderentur: non enim decere, aiebant, ciuitates intestino cruore contaminare; neque propter crudelitatem Imperium eorum, qui principatum tenebant, vtpote omnibus tam clemens & mansuetum, ignominia nota afficere; sed potius beneficentiam humanæ & vere regie potestatis in omnes patere oportere; vti nulli de reliquo morte multarentur: hocque contra nos supplicij genus propter Imperatorum benignitatem remitti, relaxarique debere: tum oculos effodi, alterum crus suffringi solum præcipiebatur: ista enim apud illos mitia admodum cruciamenta, atque lenissima supplicia, quibus nos torquerent, videbantur: adeo vt dicendo explicare non possimus innumerabilem fere multitudinem eorum, quorum ob istam impiorum mansuetudinem non solum oculi dextri sicis ante eruti fuerunt & excisi (quibus euulsis, loca in quibus inerant, ferro candente exusserunt) sed læui pedes etiam in ipsis flexuum commissuris cauterio ambugi fuerunt, & prorsus debilitati: ac postea isti ad aris metalla in singulis prouincijs, non tam ministerij causa, quàm afflictationis & cruciatus, condemnati. Ad extremum autem alij eorum, quos nec recensere quisquam poterit (strenuæ enim illorum & viriles res gestæ omnem dicendi facultatem euincunt) in alia certamina fortuito inciderunt. ] hæc Eusebius, qui eandem prosequens orationem, recēset quosdam insignioris nominis, hoc persecutionis tempore decertantes, coronam martyrij tandem consequutos, quorum a nobis superius facta est mentio, præterquam Luciani presbyteri Antiocheni, de quo hæc ait<sup>c</sup>:

Ex martyribus autem Antiochiæ, Lucianum illius Ecclesiæ presbyterum, pijs vitæ institutis facile præstantissimum, qui Nicomediæ, etiam Imperatore præsentem, cæleste Christi regnum, primum sermone per Apologiam, deinde rebus gestis palam prædicauit. ] hæc ibi: inferior<sup>d</sup> vero Apologiam ab eo recitatam coram illius vrbs Præfecto tradit his verbis: Lucianus item Ecclesiæ Antiochenæ presbyter, vir cum alijs rebus omnibus facile primus, tum continentia eximius, tum in sacris disciplinis diu multumque exercitatus, ad ciuitatem Nicomediensium, in qua tunc Imperator commoratus est, deductus, cum coram vrbs Præfecto Apologiam pro Christi doctrina, cuius patrocinium susceperat, recitasset; in carcerem coniectus est, ibique trucidatus. ] hæc ipse. Porro contigisse martyrium Luciani, postquam Petrus Episcopus Alexandrinus eo coronatus iam fuerat, tum ex ijs quæ nouissimo loco ab Eusebio de Luciano post martyrium Petri narrata sunt, tum ex rebus gestis<sup>e</sup> ipsius, & quidem germanis, scriptorum perpetua memoria commendatis, manifeste apparet; quorum etiam auctoritate constat, ipsum subiisse martyrium sub Galerio Maximiano, non autem Maximino, nempe hoc anno, septima Ianuarij, cum adhuc idem Maximianus superstes esset.

Ceterum cum antea sæpe idem Lucianus furētem persecutionem caute declinasset, & ab ijs qui eum quærebant ad necem, se subtraxisset: demum proditus a quodam Pancratio presbytero hæresis Sabellianæ, a persecutoribus tentus est. Quid vero quàmq. egregie operatus sit in via, cum captiuus duceretur, erga lapsos, in iisdem Actis sic describitur: Cum autem Lucianus, dum deduceretur, venisset in Cappadociam, & conuenisset quosdam illic milites, qui

**A** qui erant quidem Christiani, coacti autem fuerat abnegare; eorum mentem reuocauit, ostendens, & exponens, quod sit omnium turpissimum, viros, eosque milites, videri ignauos ac pusillanimes, & ad mortis periculum adeundum timidissimos, quibus quædam iam feminae atque adeo pueri fuere superiores: Quo modo autem vos (inquit) pro Rege caduco & terreno pericula adibitis, qui caelestem tam cito prodideritis? Quod autem vobis erit munimentum, aut præsidium salutis; si ille vos mox hinc accerserit? Non cogitatis eum hoc vniuersum & regere & administrare? illumque esse & vitæ dispensatorem, & mortis dominum? Est ergo longe melius, præsentem vitam minus curantes, consequi quæ apud illum numquam desinit beatitudinem, quàm vitam, quæ hic est, amplectentes, ab hac nihilo secius excidere, vt qui forte sitis & hac priuandi ab hostibus, & illam non assequuturi, & præterea daturi poenas puniendi immortales. Illi ergo cum hæc audissent, respuerunt, eosque poenituit se negasse. Et cum rursus ad se rediissent, & libere essent loquuti, plurimi propter Christum mortem subierunt, cum essent non pauciores numero quàm quadraginta: nonnulli autem cum decertassent aduersus omnia genera suppliciorum, vixerunt adhuc, cum nihil turpe & ignauum præferulissent in secunda experientia, sed prius quoque iudicium negationis inuicta deinceps pro pietate constantia deleuissent. ] hæc ibi de lapsis ad martyrium restitutis, Nicomediam pariter cum perductus esset, nonnullos itidem lapsos, quos ante nouisset, paucorum dierum poenitentia Ecclesiæ restituendos curauit.

Audiuit eum Maximianus trans velum positum; tumque Apologiam pro Christiana religione dixisse putamus. Verum cum blandimentis valde sed frustra pertentatus fuisset, mors illi longa decernitur, & in carcere; de cuius supplicij genere apud Origenis<sup>a</sup> Cōmentarios in Iob (vt ex hoc ipso saltem cognoscas alterius potius auctoris opus illud esse, quàm Origenis, qui longe ante hæc tempora ex hac vita decessisset) præclarum extat elogium in hæc verba conscriptum: Quod autem secundum ipsam historiam testis, lacerati atque pernecati fuerint sancti martyres, manifestum est atque irrefutabile. Nam post vniuersa tormenta recludentes eos in carceres, & testas pollinas in eis sternentes, per quatuor partes eos impij ipij extendentes, crudeli morte eos pernecebant. Ita consummatus est beatus atque gloriosus Lucianus, lucida vita, lucidus & fide, lucidus etiam tolerantia consummatione: ob hoc enim Lucianus cognominatus est, tamquam lucidus, aut proprio lumine sibi fulgens, aut alijs prælucens. Hic namque beatus duodecim diebus supra testas pollinas extensus, tertiadecima die est consummatus: alij quoque innumeri sancti martyres eodem modo mortem trahentes, consummati sunt. ] hucusque ibi: quibus quidem Acta<sup>b</sup> eius martyrij, quæ hæcenus extant, in omnibus germana atque legitima esse demonstrantur; nam hæc eadem de eius martyrio egregie expressa habent:

**D** Insuper præclarum de eodem exemplum, quoniam pacto eo situ, quo super testas iacebat, Deo obtulerit sacrificium (vt rem egregie testatam, dignumque antiquitatis monumentum) his pariter coniungamus; sed primum quo situ quoque modo ipsum contigerit in carcere super testas iacere, ex iisdem Actis hic recitemus: etenim post enarrata complura de martyre, hæc ibi leguntur: Cum eum ergo accepissent ij, quibus hoc erat imperatum, ipsum multis & varijs affecere cruciatibus, quibus erat quidem grauem accepturus dolorem, longo autem tempore in poenis duraturus: et nunc quidem in cippum (est autem hoc tormenti genus oblongum) ambos eius pedes immittebant, ad quatuor distrahentes foramina: quod quidem est in hoc supplicio grauissimum, cum vtrinque coxendices violenter e suis moueantur articulis: nunc autem in toto dorso graues testarum aculeos densos & continuos maligno animo substernebant: et vt ne liceret quidem viro iusto se vertere, & ne moueri quidem, dum talibus fauciaretur aculeis; eius manibus extensis, eas vinciebant in quodam ligno, quod erat positum super eius caput. Quin etiam alijs quoque multis eum afficiebant probris ac contumelijs; et eum etiam arcebant ab omni cibo, nisi vellet vesci ijs, quæ ab ipsis sacrificabantur: ea enim affatim porrigebant. Ille autem maluisset subire mortes vel innumerabiles, & lubentius manens ieiunus, paulatim a fame esset consumptus, quàm vel illorum solum passus esset conspectum. Sic igitur permansit Christi seruus, qui a fame consumebatur, totos quatuordecim dies faciens consueta, & verbis doctrinæ animum addens ijs, qui pro Christo erant inclusi in carcere, & eos confirmans constantissimis & perpetuis precibus.

Cum autem aliquot iam dies trāssissent, ex quo eo modo quo diximus, affligebatur, & iam appropinquaret quidem dies festus Theophaniorum: discipulos autem (iam enim plures ei aderant ex Antiochia & ex alijs locis congregati) subiisset tristitia; reputantes fore, vt eis statim

LAPSI REVO-  
CATI AD CHR-  
TAMEN.

<sup>a</sup> Orig. in Iob  
lib. 2.

<sup>b</sup> Apud Metaph.  
die 7. Ianuar.

LVCIANVS  
STRATVS OB-  
TVLIT SACRI-  
FICIVM.



relictis, abeat quidem magister, non valens resistere diurnæ illi fami: ipsi autem nequam digni censeantur, qui Theophaniæ diem festum cum eo celebrent: videbatur enim eis esse adhuc valde remotus, & non posse magistri corpus vsque ad eum diem sufficere, utpote quod inedia illum iam magna ex parte consumpsisset: vir ille inclytus eos consolans, iubebat esse bono animo: Ero enim (inquit) vobiscum, & diem festum Theophaniorum vobiscum celebrabo: recedam autem postridie. Ad effectum autem deductum fuit id quod dixerat, aperte in hoc diuina ostensa virtute. Cum ergo aduenisset dies festus, qui expectabatur; desiderabant quidem discipuli hanc vltimam a magistro consequi mysterij diuini celebrationem. Videbatur autem esse dubium, quonam modo mensam quidem in carcerem inferrent, aut laterent impiorum oculos, cum multi quidem tunc partim illic adessent, partim autem accederent. Ille vero: Mensa quidem (inquit) erit nobis hoc meum pectus; non (vt arbitror) Deo futura minus honesta ea quæ fit ex inanima materia. Templum autem sanctum vos mihi eritis, me omni ex parte circumdantes. Et sic hæc facta quidem sunt hoc modo. Iam enim, vt quod esset facturus in fine vitæ, remissi erant custodes (Deo, vt ego quidem arbitror, qui martyrem honorare volebat, & suorum discipulorum non sustinebat inconsolabile videri desiderium, efficiente) vt citra impedimentum fierent ea quæ erant proposita. Nam cum omnes eos martyr fecisset in orbem consistere, vt inter se inuicem alter prope alterum stantes eum tuto comprehenderent: iussit suo pectori imponi signa diuini sacrificij. Postquam autem hæc fecissent, & in cælum protinus sustulit obtutum; cum iam vix posset extollere; preces peregit consuetas. Deinde cum diuina plurima esset effatus, & sacro ritu omnia peregisset proposita: et ipse fuit particeps sacramentorum, & transmisit ad eos, qui aberant, vt ipse quoque ostendit in vltima ad eos epistola. et hunc quidem diem cum eis transegit, vt erat pollicitus. postridie autem cum venissent quidam ab Imperatore, visuri an adhuc viueret (videbatur eis valde mirandum, quod vitam hucusque produxisset) postquam prope se stantes aspexit eos, qui aduenerant; cum se, quantum poterat, extendisset, & ter dixisset, Sum Christianus; simul cum vltima voce emisit spiritum.] hæc ibi. Porro admiranda quæ sequuta sunt, postquam corpus eius alligato illi lapide proiectum est in mare, & delphini obsequio litori restitutum, Acta ipsa fufius explicant.

Quid præterea de eius lucubrationibus ijsdem Actis scriptum habeatur, hic reddimus. Is ergo cum vidisset Sacros libros esse valde adulteratos; cum & tempus multa in eis corrupisset, continuaque ab alijs in alia translatio; et quidam homines sceleratissimi, qui Gentilitati præerant, conati essent peruertere eorum intelligentiam: ipse omnes rursus sumpsit, & ex lingua renouauit Hebraica, quam ipsam quoque sciebat accuratissime, in eis corrigendis plurimum laboris conferens.] Sed & Suidas de eo cum agit, eius vitæ institutum ac lucubrationes, ex eiusdem Actis acceptas recenset in Historicis. Rursum de eius laudata vigilantia in Sacris litteris hæc habet S. Hieronymus<sup>a</sup>: Tantum in litterarum studio laborauit, vt vsque nunc quædam exemplaria Scripturarum, Lucianea nuncupentur.] eis namque omnes Ecclesias, quæ ab Antiochia Constantinopolim vsque interiarent, vti consueuiffet, idem auctor<sup>b</sup> affirmat. Totus enim orbis Orientalis tripliciter distinctus, triplici utebatur editione distincte. nam, vt ait: Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem: Constantinopolis vsque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat: mediæ inter has prouinciæ Palæstinos codices legunt, quos ab Origene elaboratos, Eusebius & Pamphilus vulgauerunt: totusque Orbis hac inter se trifaria variatione computgnat.] hæc ipse, qui harum trium Vulgatam atque communem *κοινὴν*, dictam esse, Palæstinam editionem affirmat<sup>c</sup>.

Feruntur rursus eiusdem Luciani (idem inquit Hieronymus<sup>d</sup>) de Fide libelli, & breues ad nonnullos epistolæ.] fuit illi ab epistolis Antoninus eruditissimus eius discipulus, vt ipsius martyrij citata superius Acta testantur. Quod vero pertinet ad libellos fidei, quorum S. Hieronymus meminit: eidem plane accidit, quod contigisse superius diximus Magno illi Gregorio Episcopo Neocæsariensi, cognomento Thaumaturgo, & (quod magis proprium est exemplum) Dionysio Alexandrino. Dum enim in aduersarios conciti nimis feruntur, lineam visum esse transgressi reatæ sententiæ: dum inquam cum Dionysio, tum Lucianus acerrime Sabellij hæresin oppugnarent (hic enim eius rei causa, vt dictum est, a Pancratio Sabelliano presbytero Gentilibus eum quærētibus proditus est) vterque creditus est materiã Ario præparasse. Vnde accidit, vt sicut in Dionysium, ita pariter in Lucianum Patres sanctissimi conclamant; adeo ut ipsos Arianos Lucianistas appellarint a Luciano; vt fecisse videtur Alexander Episcopus Alexandrinus<sup>e</sup> scribens ad Alexandrum Episcopum, Marius Victorinus<sup>f</sup>, & fortasse

LUCIANVS QUID AD VVOS.

LUCIANI FELIX EXITVS.

LUCIANI SCRIPTA.

<sup>a</sup> Hieronym. de Script. Eccles. in Luciano.

<sup>b</sup> Hieron. epist. 107. & Apolog. aduersus Rufin.

<sup>c</sup> Idē epist. 135.

<sup>d</sup> Hieronym. de Script. Eccles. in Luciano.

<sup>e</sup> Apud Theodor. lib. 1. c. 4. <sup>f</sup> Mar. Victor. aduers. Arian. lib. 1.

fortasse alij. Nam gloriabatur & Arius tali auctore; ac proinde suæ hæresis sectarios, Colucianistas dicere consuevit, vt qui iastarent se esse discipulos Luciani martyris celeberrimi. Verum quod ad Dionysium pertinet, de eo præter illa quæ in Notis ad Romanum Martyrologium dicta sunt, superius quoque secundo Tomo fufius est pertractatum. De libello autem fidei Luciani ab Arianis citari solito, in ijsdem Notis suo loco monstrauimus esse Catholicæ fidei consentientē, utpote Filij vnus cum Patre substantiæ assertorem, sed idcirco ab Arianis tamquam sibi fauentem solitum recitari, quia in eo Lucianus Consubstantialiale verbum omiserit; quod postea ad eludendas<sup>b</sup> varias Arianorum strophas in Concilio Nicæno appositum, vsitatus inter Catholicos esse cœpit. Sed Luciani libellum de fide suo loco inferius opportune ponemus. At de Luciano omnis prorsus cesset dubitatio; cum ipse S. Athanasius, vt hominem a Catholicorum partibus stantem, dum agit de eius editione, Lucianea appellata, eiusmodi laudet elogio: Septima & postrema sancti Luciani, magni, religiosi, & martyris est; qui & ipse cum in prædictas versiones & Hebraicos libros incidisset, & diligenter quæ vel veritati deerant, vel superflua aderant, inspexisset, ac suis quæque locis correxisset; versionem hanc Christianis fratribus edidit: quæ sane post eius certamen & martyrium, quod sub Diocletiano & Maximiano tyrannis sustinuit, libro videlicet propria ipsius manu conscripto, comprehensa, Nicomediæ sub Constantino Rege Magno apud Iudæos in pariete Armarij calce circumlinito, vbi custodia gratia posita fuerat, inuenta est.] hæc Athanasius. At de his iterum fufius agemus inferius, cum epistola illa Alexandri eo anno quo scripta est, fuerit recensenda. Quod vero Athanasius ait passum sub Maximiano Lucianum, de Galerio Maximiano intelligendum est: nam ille Maximianus Herculius iam longe antè diem obierat: vel quod alias sæpe superius dictum est, cœpta semel Diocletiani & Maximiani nomine persecutione, eadem, licet ipsis extinctis, vsque ad decennium est appellata. Porro hic Galerius Maximianus apud Eusebium Maximianus semper appellatus inuenitur: vnde & factum est, vt Lucianus sub Maximiano a S. Hieronymo passus dicatur, qui in hunc annum excitatam a Diocletiano persecutionem propagauit, quo & (vt dicemus) Ecclesiæ pacem reddidit.

Reliquit post se Lucianus complures discipulos, quorum licet nonnulli se sequi magistri vestigia mendaciter atque petulanter gloriarentur: reuera tamen Arij imbuti sunt postea disciplina, sed antea idololatria maculati; de quibus hæc apud Nicephorum<sup>d</sup>: Huius discipulos esse dicunt, Eusebium Nicomediensem, Marin Chalcædonensem, Theognidem Nicænum, Leontium, qui deinde Antiochiæ Episcopus fuit, Antonium, vel Antoninum, Tarsi Ciliciæ Antistitem, Numerium, Eudoxium item Alexandrum & Asterium Cappadocein, quos ad Græcorum superstitionem deslexisse, fama est, tyrannorum crudelitati cedentes: postea autem, lapsi & errori, opem ferente eis ad pœnitentiam præceptore, renunciaffe: quamuis iterum non idem sibi cum magistro sentiendum esse delegerint, Arij opinionem ex professo complexi.] recensentur & feminae quoque ab eo disciplina excultæ, hæque numerantur in Actis ipsius, Eustolia, Dorothea, Seuera, & Pelagia martyr Antiochena.

His igitur de Luciano Nicomediæ passo narratis (quod hic annus decimus & vltimus persecutionis censeatur) reliquos ibidem diuersis temporibus martyres passos, quorum certum passionis tempus, quod sit inexploratum, non licuit certo anno superius consignare; hic attexere dignum existimamus: ac primum duorum puerorum admirandum plane certamen, quod ijsdem Luciani germanis Actis conscriptum habetur his verbis: Maximianus cum duos quosdam pueros genere fratres, illustri loco natos, curasset sistendos; primo quidem conabatur eos quibusdam promissis inescare, quibus existimabat pueros maxime alliciendos: postea iussit eis afferri ex ijs, quæ erant apud ipsum, sacrificijs, & quæ, videntibus pueris, sacrificauerat; vt & gustarent, & nullis malis afficerentur. Illis autem auersantibus & desistentibus, & vt poterant, lingua eis balbutiente dicentibus, quod non sic didicissent a parentibus, sed alius esset modus, quo ij utebantur: minatus est, ab ira mutatus; quin etiam variis eos affecit verberibus. Cum vero pueri fortiter resisterent, & nullo modo cederent, eos vtique diuina roborante virtute; quidam e Sophistis, qui illic aderat simul cum Imperatore, & ad hæc eum maxime incitabat, & inducebat, pollicitus est se statim effecturum, vt ipsi comederent: ridiculum enim esse dicebat, si a pueris adhuc balbutientibus viderentur superari Romani Imperatores. Tale quid ergo machinatur. Cum sinapis quamdam acutissimam & toleratu difficillimam excogitasset confectionem, eorum quidem capita pilis nudauit: cum autem medicamento id quod erat crassissimum illeuiffet, vt ex maiore materia, repentina & maior simul virtus profundum penetraret, in igne accensum eos intulit balneum. Hoc in loco pueri, cum veluti quodam fulmine icta essent eorum capita, hac

<sup>a</sup> Apud Euseb. hær. 69. & Theodor. lib. 1. c. 5. LUCIANVS DEFENDITVR.

<sup>b</sup> Athanasius de creat. contra Arian. <sup>c</sup> Athanasius in Synopsi in fin.

DISCIPVLI LUCIANI DE GENERES. d Niceph. lib. 3. c. 31.

DVORVM PVERORVM CERTAMEN.

ipſa hora fuerunt inclinati ad ſolum vſque: nec multo poſt cadens eorum ætate minor, prior eſt mortuus, cum non potuiſſet reſiſtere magnitudini flammæ accenſæ in caluaria. Cum autem alter vidiffet fratrem cecidiſſe, quàm maxima potuit voce, bona verba eſt effatus, fratris exultans victoria, eumq. amplexatus eſt, & oſculatus, & eum proclamauit victorem, aſſidue exclamans: Frater mi viciffi: donec hoc dictum eloquens, eumq. complectens & oſculans, ipſe quoque expirauit, & iacuit, fratrem iam vlnis tenens. Accidit autem illo tempore hæc perpeſſio maxima, & ijs qui videbant, maxime miſerabilis; ipſa quidem certe ætate atrahente plurimorum animos ad miſericordiam. Et eos quidem ijs, qui ad ipſos genere attingebant, cum ſuſtuliffent, ſepelierunt cum alijs pueris propter cauſæ communitatem. Et hoc eſt Martyrium (nempe Eccleſia Martyrum) circa Nicomediam; quod nominatur, Martyrium infantium, vſque in hodiernum diem.] hæc de ijs Luciani Acta.

MARTYRES  
PASSI NICO-  
MEDIAR.

Quòd vero ibi tum Diocletianus olim, vt dictum eſt, poſtea vero Galerius Maximianus degere conſueuerunt: inde accidit, vt Nicomediensis ciuitas præ ceteris alijs haberetur celebris quædam ſanctorum martyrum carnificina. Nam præter illos, de quibus ſuperius, ab ipſo propemodum perſecutionis exordio, mentio facta eſt; alij complures inſigniores martyres Nicomediæ paſſi habentur, nempe Iuliana Africani filia virgo inſignis, paſſa ſub Euilaſio Præſecto, Cyriaca, & quinque aliæ virgines, Philoterus filius Paciani Proconſulis, Cyprianus olim magus, atque Iuſtina virgo, itemque alij viginti martyres; ibidemque Pantaleon medicus quoque, Hermolaus presbyter, Hermippus atque Hermocrates fratres, inſigne pro fidei confeſſione certamen obeuntes, martyrij palmas acceperunt. Sed & Pancharius ciuis Romanus ibidem paſſus eſt, Paſtor quoque Victorinus & ſocij: itemque Anicetus & Photinus fratres, ac cum eis alij plures donati ſunt in eadem ciuitate martyrij corona; vt Agatonicus atque Zoticus cum ſocijs. Quin etiam præclarum ibidem edidit ſpecimen fidei confeſſionis Hadrianus vna cum alijs vigintitribus, qui omnes poſt alia tormenta crurifragio interempti ſunt.

MARTYRES  
PASSI CHAL-  
CEDONE ET  
ALIBI.

Porro cum horum, quos Nicomediæ paſſos eſſe recenſuimus, extent martyrij Acta: omnes tamen certis diebus, quibus eorum natalitia celebrantur, adſcripti ſunt tabulis Eccleſiaſticis, ſicut & illorum quoque qui in eiufdem Bithyniæ prouinciæ ciuitate Chalcedonia necati ſunt, nempe illuſtris martyr Euphemia; ſed & Soſthenes quoque & Victor ſunt ibidem coronati, nec non Solochanus ac ſocij milites: auctus eſt etiam numerus Chalcedonenſium martyrum vndequinquaginta militibus, qui poſt certamen Euphemiæ damnati ad beſtias, ſed diuinitus liberati, gladio percuſi ſunt. In eadem pariter prouincia paſſus habetur Eutonomus Epifcopus, ex Italia illuc accedens. tres itidē virgines ſorores, Menodora, Metrodora, & Nymphodora ibidē ſub Frontone Præſide paſſæ reperiuntur. Nicææ quoque in Bithynia Cyrilla virgo ſub Prifcilliano Præſide perdifficile certamen ſubiens, ſuperatis tormētis, victrix coronam accepit. Diomedes medicus ibidem pariter coronatus eſt. Tunc etiam Byzantij Acacius Centurio admirandum edidit Chriſtianæ conſtantiæ experimentum. Eleutherius quoque martyr eandem ciuitatem fuſo in ea ſanguine illuſtrauit, ſicut & Mutius martyr, cuius memoria extitit poſteris celeberrima. Hadrianopoli vero Maximus, Theodorus, & Aſclepiodorus eadem perſecutione inſigniter decertantes, martyrij coronam confeſcuti ſunt. Cyzici vero in Hellesponto tunc itidem paſſi ſunt nobiliſſimi martyres Fauſta virgo & Euilaſius, alia vero die Sifinnius martyr. Sed & Cleonicus, Eutropius, & Baſiliſcus eodem tempore necati ſunt. Meminiſſe hic oportuit Agapeti Synadorum Epifcopi, de quo hæc habet Suidas<sup>a</sup>: Agapetus Synadorum Epifcopus, quem Eufeſius Pamphili multum celebrat, mentionem faciens ingentium eius miraculorum: vt ſunt translationes montium & fluminum, & mortuorum reſuſcitationes: quem, dum miles eſſet, Maximinus occidere voluerit, quòd multos eius facta ſupra modum mirari videret.] hucufque Suidas: ſed cum apud Eufeſij, quæ extat, huiusmodi nequaquam legantur, ea accepiſſe exiſtimamus ex aliquo illorum commentariorum, quos eiufdem auctoris recenſet<sup>b</sup>, nobis autem incomperito.

<sup>a</sup> Suid. hiftoric.  
in Agapeto.<sup>b</sup> Suid. in Eufe-  
bio Pamphili.MINORIS AR-  
MENIAR MAR-  
TYRES.

At nec tacendum de ijs qui in Armenia paſſi ſunt martyres: qui enim Romano Imperio ſubiacebant, eadem quoque perſecutionis procella vexati ſunt. Sebaſte in primis Acacius presbyter, ſeptemq. mulieres diriffime excruciatæ ſunt ſub Præſide Hirenarcho, qui admiratus conſtantiam martyrum, diuina luce mente perſuſus, & ipſe credens vna cum Acacio ſecuri percutitur. Quo etiam tempore ibidem Athenogenes Epifcopus, decemque eius diſcipuli idem certamen magna cum gloria obierunt. Sebaſte quoque pro Chriſti fide Euſtrazius, Auxētius, Eugenius, Mardarius, & Oreſtes ſub Agricola diuerſis locis martyrium conſum-

conſummarunt, quorum res geſtæ ab Eufeſio monacho ſcriptæ ſunt, & Auracinis traditæ. Cum autem idem auctor in fine ipſorum Actorum hæc habeat: Sanctiſſimus vero Epifcopus Blaſius cum Sancti accepiſſet reliquias, eaſq. cum S. Oreſtis reliquijs compoſuiſſet, omnia impleuit quæ ipſi mandata fuerant in teſtamento S. Euſtratijs, &c.] hæc inquam cum auctor tradat, conſtetque Blaſium ſub Agricola Præſide in Armenia martyrium conſummaſſe, compellimur dicere, poſt dictos martyres ipſum coronatum eſſe martyrio, & tempore Licinij, quo idem Præſes Agricolaus eidem Præſectus prouinciæ, complures ſanctos martyres necauit, & inter alios quadraginta illos inſignes milites Sebaſtenos; de quibus omnibus ſuo loco dicturi ſumus.

In eadem quoque prouincia Armeniæ Satalis ciuitas inſignior reddita eſt confeſſione & ſanguine glorioſorum militum Orentijs, Herois, Pharnacij, Firmini, Firmi, Cyriaci, atque Longini. Melitinæ item Armeniæ vrbe paſſi tunc ſunt Hiero, Nicander, Heſychius, & alij triginta ſub Lyſia Præſide. Sed longe maior ille militum numerus, nempe mille centum & quatuor, qui vna cum Eudoxio, Zenone, & Macario, ingenti gloria ex martyrio comparata, certamen fidei obierunt. Melitinæ itidem in Armenia Polyeuſtus, Victor, & Donatus hac eadem perſecutione necati ſunt nobiles milites, licet alij Cæſareæ eorum certamen contigiſſe referant. In Actis Andreæ ducis exercitus, quorum meminimus, de Eutychio Polyeuſti filio vna cum alijs multis ſub Antiocho Præſide paſſis mentio quoque habetur. In Arabiſſo autem Cæſarius, qui fuit pater Eudoxij, coronatus eſt, cuius martyrium Suidas paucis perſtringens ait: Cæſarius ſub Maximiano martyrij corona eſt redimitus, quamuis prius indaliſſet voluptatibus: ſed priores maculas martyrij ſanguine voluit eluere: nam vtroque pede magnis clauis ſex tranſfixo, in ignem eſt coniectus; et cum ſtatim flammæ admotus expiraſſet, ſemiſtularum & integrum cadauer cognati eius in agro quodam, Subelo nomine, condiderunt.] hæc Suidas. Sed quam degener filius eius a parente Eudoxius Arianorum omnium ſceleſtiſſimus?

In ſuperiori autem Armenia, cui Tiridates præerat, facta eſt ingens perſecutio in ea Eccleſia, cuius poſtea Gregorius a Leontio Epifcopo Cæſareæ Cappadociæ, de quo plura inferius, ordinatus eſt Epifcopus. Non ſolum enim Gregorius ipſe grauiffima ab eodem paſſus eſt; ſed & Ripſimes vna cum ſocijs virginibus trigintatribus Deo dicatis pro tuenda caſtitate & fide, poſt dira tormenta necatæ ſunt, inter quas Caiana aliarum monitrix celebrior prædicatur, quæ adiunctis ſibi duabus ſocijs virginibus, crudelioribus tormentis exagitata, mirificum Chriſtianæ conſtantiæ ſpecimen edidit: cum Tiridates a numine ob immanem impietatem percuſſus inſania, tandem ope eiufdem Gregorij priſtinæ mentis ſanitati reſtitutus, quos ante fuerat perſecutus, coluit Chriſtianos, eoſque omnibus officijs proſequutus eſt, cuius tempore magna facta eſt in ea regione ad Chriſtianam religionem acceſſio, ipſo etiam Rege ad Chriſtum conuerſo, aduerſus quem (vt dicemus) Maximinus diutius decertauit.

Non inſicias iuerim Acta illa Gregorij complura habere, quæ haud cunctis arident in omnibus. Ceterum ſcimus ea citata eſſe ab Euthymio<sup>a</sup> accuratiſſimo auctore, cum ait: Itaque S. etiam Gregorius Magnæ Præſul Armeniæ ante omnes iuſſit Cruces ligneas quibusdam in locis a ſe collocatas adorari, ad eaſque tamquam ad ſacra perſugia cōcurrj; idque cum non dum eſſet Pontifex declaratus, eaſque nec ablutione, nec clauo, nec ſanguine expiaſſet.] hæc ipſe. eſt autem locus in Actis ipſius Gregorij his verbis expreſſus: Itaque accenſis lampadibus & cereis tranſfert caſpas martyrum, & earum vnamquamque proprius accipit locus; et diuinus Gregorius ſignum Dominicæ paſſionis, venerandam Chriſti Crucem ſtatuit in vnaquaque earum. Non autem ſolum ſepulchra fuere ædificata, ſed etiam templum, &c.] & paulo poſt: Martyr igitur Crucem hic quoque ſtatuit, & iubet multitudinem, quæ illic aſſidue verſabatur, & eo ventitabat, prompto & alacri animi ſtudio Deo cultum offerre per adorationem Crucis.] hæc ibi de loco citato ab Euthymio, qui ex iſdem, vt ait, Armeniorum libris (ſic enim vocat Acta Gregorij) hæc rurſum citat: Cum enim a dæmonibus ante baptiſmum agitarentur, decreuerunt ieiunare ſexaginta dies. Deinde cum eos eſſet baptizaturus, triginta dierum ieiunium illis præſcripſit, vt in ipſis quoque Armeniorum libris memoria proditum eſt.] hæc Euthymius; quæ quidem in iſdem Gregorij Actis habentur his verbis expreſſa: Cum totos ergo triginta dies eis ieiunium imperaſſet, & orationem, ab ipſo Rege incipiens, & a Regina, & ſore, & per eos poſtea qui magiſtratus gerebant, & per ceteros demum peruadens, baptizat omnes in Euphrate, & reddidit filios lucis & dici. Deinde aliud templum excitat prope Euphratem, & in eo diuina celebrat myſteria; atque, vt par eſt, ſacrificat. Chriſtus quidem ne hic ſane obliuiſcitur miraculorum.

<sup>a</sup> Euthym. in Pa-  
nopl. part. 2. tit.  
20.ACTA GREGO-  
RII EPISC. IN  
ARMENIA.

Sed illi quidem baptizabantur in Euphrate, eius autem retinebatur fluentum, & videbatur columna lucis tamquam super basim posita super aquas, simul autem cum ea Crux oriebatur in capite, &c.]

<sup>a</sup> Extat tom. 1.  
Biblioth. Sanct.

De ordinatione autem eiusdem Gregorij facta ab Episcopo Cæsareæ Cappadociæ Leontio, meminit S. Nicon in epistola ad Enclystium<sup>a</sup>, cum redarguit recentiores Armenos, dicēs: Deinde cum Magnus Gregorius, qui fuit magnæ Armeniæ Episcopus, cauisset Armeniæ Episcopum a nullo alio esse ordinandum, quàm ab illius temporis Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopo, ut ipse fuerat ordinatus, & horrendæ execrationes & anathema in eos sit intentatum, qui aliter faciunt; hæc quidem illi transgrediuntur, &c.] Fulgebat hoc tempore, totumque Orientem illustrabat Leontij Episcopi Cæsareæ Cappadociæ nomen insigne: ea de causa superioris Armeniæ Princeps Gregorium eo misit ordinandum. Extant hæc litteræ ad Leontium hac de re tunc scriptæ his verbis<sup>b</sup>:

<sup>b</sup> Apud Sur. tom.  
5. die 30. Septemb.

EPISTOLA TI-  
RIDATIS RE-  
GIS ARME-  
NIAE.

Profundæ tenebræ, cum aliorum peccatorum, tum impietatis maxime, nos diu operuerunt: hinc factum est, ut nec ad veritatem aspicere, nec communem omnium opificem potuerimus olim intelligere. Cum enim & alium nobis Solem in terra Magnum misisset Gregorium, & sanctas ostendisset virgines, ut per ipsas nos quoque agnosceremus illius bonitatem & humanitatem, eos immanissime præ furore puniuimus; et ipsæ quidem miserabiliter, præ dolor, a nobis interfectæ fuerunt: hic autem Dei inuicta confirmatus virtute, sæuitiæ nostræ, & infidiis semper superfuit. Verum nec sic quidem abyssus ille miserationum, & infinitum pelagus clementiæ nos despexit pereuntes: sed huius diuini Gregorij doctrina & precibus, & gloriosarum illarum virginum & martyrum intercessionibus crassam illam caliginem abstulit a nostris animæ oculis, & ad lucem veritatis deduxit, illiusque agnitionem & fidem. Eum ergo, qui fuit nobis auctor tot bonorum, nostræque salutis dux certus & dispensator, doctorem & pastorem reliquæ vitæ & virtutis non nos solum elegimus, sed diuina quoque visio talem sententiam e supernis obsignauit: per quam ipsum quoque annuentem ad vestram misimus sanctitatem, ut ab eius manu & lingua ipse consecratur in Pontificatu: et cito nobis, qui grex eius sumus, reddatur.] hæc tunc eius litteræ. sed post hæc rursus Acta:

ΕΠΙΣΤΟΛΗ  
ΤΙΡΙΔΑΤΟΣ  
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ  
ΑΡΜΕΝΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ  
ΤΙΡΙΔΑΤΟΣ  
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ  
ΑΡΜΕΝΙΑΣ

Hac accepta epistola Leontius Magnum Gregorium & Legatos accipit honorifice; et cum eum, simul adhibitis aliis qui aderant Episcopis, consecrasset; cum pari humanitate dimittit & honore. Illinc ergo reuersus diuinus Gregorius, quos in prope viam sitis ciuitatibus vidisset dignos, qui fierent sacerdotes, & aptos, quorum fidei crederetur verbum doctrinæ, eis ea suavit, quibus erat opus: et illos assumens adduxit in pietate sibi opem laturos, futurosque sacerdotes ipsius Armeniæ & propinquarum gentium. Cum autem iam ingressus esset fines Armeniæ, nunciatur ei relictum esse quoddam templum Herculis situm super flumen Euphratem, & in eo esse aram, in qua dæmonibus & Herculi fiunt sacra. Cum ergo ad hoc templum venisset, sola oratione (neque enim ei quisquam humanas admouit manus) qui in eo erant dæmonibus machinis omnibus & spectris depugnantibus aduersus euerfionem, ab ipsis cuertit fundamentis; et alterum excitat Domino, quod ei exaduerso responderet, in eoque deponit reliquias Præcurforis Baptistæ, & martyris Athenogenis: eæ enim inferebantur. postmodum etiam aram consecrat, & in ea Deo incruenta offert sacrificia, &c.] hæc modo satis de Ecclesia in Maiori Armenia iuxta Euphratem coalescente.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ  
ΤΙΡΙΔΑΤΟΣ  
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ  
ΑΡΜΕΝΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ  
ΤΙΡΙΔΑΤΟΣ  
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ  
ΑΡΜΕΝΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ  
ΤΙΡΙΔΑΤΟΣ  
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ  
ΑΡΜΕΝΙΑΣ

Quod autem spectat ad reliquias Athenogenis: fuerat hic Episcopus Sebastenus Minoris Armeniæ ante paucos annos sub hac eadem persecutione Diocletiani martyrio coronatus, cuius mentio facta est: dignum vero est credere, hoc ipso itinere Gregorium Sebaste pertranseuntem, eundem martyrem veneratum, eiusdem accepisse reliquias, quibus nouam ecclesiam consecrauit. Sic igitur Ecclesia in Maiori Armenia, facto iam Rege Christiano, magnopere est illustrata, propagataque Christiana religio ad eiusdem successorem Arsacem, qui a Iuliano apostata Christianitatis causa (quod narrat Sozomenus<sup>c</sup>) dire exagitatus, demum a Sapore Rege Persarum per insidias captus, multa passus, interijt<sup>d</sup>. Sed hæc suis locis vberius. At de Tiridate atque Gregorio hæc demum Nicephorus<sup>e</sup>: Sunt qui Gregorium vna cum Tiridate ad Imperatorem Magnum Constantinum venisse tradant; eumque tam miranda & inopinata audientem, magnopere lætatum esse.] sed hæc puto accidisse cum Constantinus abiit in Orientem, quando ad eum e remotissimis Orbis partibus (ut tradit Eusebius<sup>f</sup>) legationes venerunt. At de rebus in Armenia gestis tempore huius persecutionis hæc satis.

<sup>c</sup> Sozom. lib. 6.  
c. 1.

<sup>d</sup> Ammian. Mar-  
cellin. lib. 27.

<sup>e</sup> Niceph. lib. 8.  
c. 35. in fine.

<sup>f</sup> Euseb. lib. 4. c.  
7. in Vit. Costan-  
tini.

Sed nec caruit Mesopotamia, ad Euphratem posita regio, gladio persecutoris: dirissima namque

**A** namque supplicia ibi passos esse Fideles, in primis Eusebij<sup>a</sup> testimonio cōprobatur. Sicut enim antiquissima, ita & florentissima erat eius prouinciæ Ecclesia. Palmyra quoque eadem clade vexata est, agentibus hæc Lyfimacho Præside, Primo addito illi comite, ac Seleno: cum inter alios martyres Febronia virgo Deo dicata Sibapoli ob innumera perpeffionum genera facile princeps enituit; cuius quidem res gestæ fidelissime scriptis tunc mandatæ sunt a Thomaide sacra virgine diaconissa, tum ex ijs quæ vidit, tum etiam quæ a Lyfimacho ad Christum postea conuerso accepit<sup>b</sup>. At de martyribus hoc decennio passis hæc tunc; sed ex innumeris paucos retulimus, quorum celebrior est memoria, eademq. certa in Ecclesiastica monumenta relata; atque anniuersaria cōmemoratione tam a Græcis quàm a Latinis repeti solita. Porro non omnes, qui modo recensiti a nobis sunt diuersarum prouinciarum martyres, licet sub hac persecutione passi sint, hoc tamen ipso anno necatos esse contendimus; sed libuit nouissimo hoc Diocletiani persecutionis anno nonnullorum martyrum meminisse, qui eadem persecutione martyrio coronati traduntur, quo tamen potissimum anno id acciderit, ignoratur.

<sup>b</sup> Apud Metaph.  
die 15. Junij.

Verum qua occasione hoc ipso anno eadem persecutio conqueuerit; quid ea de re scribat Eusebius<sup>c</sup>, audiamus: Eiusmodi, inquit, erant ea mala, quæ toto persecutionis tempore regnarunt, cuius æstus, ut octauo anno (Dei iuuante gratia) cœpit paululum deferuescere, sic decimo anno consopitus fuit. Nam cum diuina & cælestis gratia clementem suam & propitium obtutum in nos ostendere dignata esset: tum Imperatores nostri temporis, illos dico per quos iam dudum persecutionis tempestates in nos excitatæ fuissent, sententia sua, tamquam miraculo quodam diuino commutata, palinodiam (ut aiunt) cecinerunt: et benignis edictis atque decretis humanissimis de nobis promulgatis, persecutionis ardorem in primis efferescentem prorsus extinxerunt. Neque quisquam mutationis huius causam ad humanum auxilium, aut ad Imperatorum (ut fortasse aliquis dixerit) commiserationem aut clementiam referat (multum sane abest, cum præsertim in dies singulos plures suppliciorum formæ, & acerbiores ab initio ad illud vsque tempus contra nos ab illis excogitatæ sint, dum cruciamenta nobis inflicta varijs machinis aliàs aliter innouare studebant) sed ad Deum reuera, qui tam benigne nobis prospexit, accommodandam: qui non modo populo reconciliatus fuit, verum etiam ipsum malorum tamquam architectum, & cladis totius persecutionis præcipuum auctorem infectatus, grauius exagitauit.

<sup>c</sup> Euseb. lib. 8.  
c. 28. & 29.  
PAX REDDITA  
ECCLESIAE  
ORIENTALI.

Et quamuis ista diuino iudicio & decreto fieri oporteret: tamen, Væ, inquit facer Dei sermo<sup>d</sup>, per quem scandalum venit. Illum ergo castigatio & pœna cælitus inuecta occupauit, & ex ipsa carne exorsa peruasit ad animum. Ex improuiso enim in illis corporis partibus, quas natura ob verecundiam contexit atque abdidit, nascitur apostema: deinde in interioribus corporis recessibus vlcus purulentum & fistulosum; atque istorum insanabilis morsus intima depascebatur viscera, quæ quidem infinita vermium multitudine redundarunt, vnde fœtor letalis & pestifer efflatur: quandoquidem vniuersa corporis moles ex nimia eius, antequam in morbum delaberetur, helleuatione & ingluuie in immensam pinguedinem commutata erat; quæ cum putredine contabefacta, intolerabile & horrendum spectaculum ijs, qui appropinquabāt, exhibuit. Proinde ex medicis alij, qui exuberantem fœtoris graueolentiam ferre omnino non poterant, fuere eius iussu trucidati: alij tota corporis mole intumescente, & in salutis desperationem delapsa, cum nihil opis afferre valerent, crudeliter interfecti. Atqui Tyrannus tantis cum miserijs colluctans, tandem sua maleficia in pios homines admissa animo recognoscere cœpit. Mentem igitur recolligens, & tamquam rediens ad se, primum Deo omnium rerum creatori confitetur: deinde suis ad se accersitis, persecutionem contra Christianos sine dilatione sedare & comprimere iubet, lege & decreto Imperatorio ipsos Christianos templa sua exædificare, rem maturare, consueta officia in illis facere, preces pro Imperij statu fundere. Statim ergo ipso facto verbis probe consentiente, edicta Imperatoria in singulis ciuitatibus palam diuulgantur, quæ quasi palinodiam & retractationem iniuriarum nobis illatarum complexa sunt in hunc modum<sup>e</sup>:

<sup>d</sup> Matth. 18.  
DIVINA VLTIO  
IN GALERIVM  
MAXIMIANVM.

Imperator Cæsar Galerius Maximinus\*, Inuictus, Augustus, Pontifex Maximus, Thebaicus Max. Sarmaticus Max. V. Persarum Max. Germanicus Max. Aegyptiacus Max. II. Corporum Max. VI. Armeniorum Max. Medorum Max. Adiabenorum Max. Trib. potest. XX. Dictator XIX. Cos. VIII. Pater patriæ, Procos. & Imperator Cæsar Flavius Valerius Constantius\*, Pius, Fortunatus, Inuictus, Augustus Pontifex Max. Tribunit. potest. Dictator V. Cos. Pater patriæ Procos.

<sup>e</sup> Apud Euseb.  
lib. 8. c. 28.  
\* Maximianus  
GALER. MAXIM.  
EDICTVM PRO  
CHRISTIANIS.  
\* Constantinus

Inter cetera, quæ pro communi Reipublicæ vtilitate & commodo statuimus, volebamus iam antea ex veterum legum institutis & publica Romanorum disciplina omnia corrigi, inq. pri-  
stinum

finum statum restitui, & prouidentiam ac curam haberi, vt Christiani, qui maiorum suorum sectam & religionem deseruissent, ad rectam eiusdem institutionem reuerterentur. Verum quoniam illi tanta animi insolentia inflati sunt, tantaq. elati arrogantia, vt quæ erant a veteribus decreta (quæ quidem fortasse maiores eorum fanciuerant) nullo modo sequerentur; sed suo quodam instituto, & vt cuique visum erat, sic quisque sibi tum leges promulgare, tum easdem obseruare, tum in varijs locis varios hominum conuentus cogere vellet: Nos propterea edictum illico tulimus, vt ad veterum instituta se transferrent; vnde complures periculo vitæ obiecti, nonnulli grauius perturbati varia mortis genera sustinuerunt.

Et quoniam non pauci in eadem peruicacia persistebant; et eos nec dijs cælestibus debitum cultum tribuere, neque Christianorum Deo venerationem adhibere videbamus: nos idcirco ad mansuetudinem nostram, & diuturnam clementiæ nostræ cōsuetudinem, qua veniam omnibus hominibus impertire solebamus, oculos conuertentes; libentissime istud concessimus, vt homines denuo se libere Christianos profiteantur; vt ædes, in quibus conuenire solent, resarciant: sic tamen, vt nihil contra publicam Romanorum disciplinam moliantur. Per alias item litteras Iudicibus significabimus, quid ipsos obseruare oporteat. Vnde Christiani hac indulgentia a nobis concessa deuincti, debent Deo suo obnixè supplicare pro nostra, pro Reipublicæ, pro sua ipsorum salute; vt quouis modo, cum publicus rerū status integer & incolumis retineatur, tum ipsi in suis familijs absque cura & sollicitudine vitam traducere queant.] hucusque Galerij edictum.

Sed in eo primū deprauatum est, quod in inscriptione sui Maximinū habeat pro Maximiano: dictū namque fuisse Galerij Maximianum, nō Maximinum, ex mille propemodū antiquis inscriptionibus constat, quod & superius demōstrauimus. Rursum vero mendā irrepsit, vt loco Constantini positus legatur Constantius, quē ante quinque annos ex hac vita decessisse, certū est. Apparet igitur tum ex Consulatu octauo Galerij, tum etiā ex Tribunitia potestate vigesies iterata (tot enim fluxerunt anni ex quo creatus est Cæsar, potestasq. Tribunitia eidem collata fuit) in superiori posita inscriptione, hoc ipso anno eiusmodi edictum fuisse ab eodem Galerio promulgatū, quo item anno mortuus est, vt idem Eusebius mox indicat dicens: Quin ille ipse, qui huius edicti auctor fuit, non longo tempore post huiusmodi confessionem habitam e vita migravit, doloribus, quibus oppressus erat, liberatus. Istum etiam fertur primum, præcipuumq. calamitatis, quæ Christianis in persecutione contigerat, auctorem extitisse, & iam pridem ante tumultum a ceteris Imperatoribus concitatum, Christianos, cum qui in militia versabantur; tum primum omnium qui in ipsius familia degebant, vi ex fide auertere conatum; et illos ex dignitatis militaris gradu, in quo locabantur, deiecisse; hos autem maxima contumelia & dedecore affecisse: iam vero alijs intulisse mortem; ad extremum ceteros Imperatores, qui erant cum ipso in illa honoris amplitudine coniuncti, ad omnes Christianos persequendos commouisse.] hæc Eusebius, qui Diocletiani & Maximiani exitum miserabilem refert: sed de his suis locis opportunius, quibus ea contigerunt.

Quæ vero post hæc sequuta sint, idem declarat his verbis: Hæc palinodia, siue retractatio, auctoritate Imperatorum Galerij Maximiani & Constantini, quos supra posuimus, edita, passim in omnibus Asiæ partibus, inq. singulis eiusdem prouincijs diuulgata fuit. Qua re in hunc modum confecta, Iouius Maximinus in hunc modum in Oriente tyrannidem exercens, scelestissimus ille quidem, maximeq. impius (si quisquam alius) & pietatis in Deum rerum omnium fatorem hostis acerrimus, cum litteræ, quibus hæc retractatio continebatur, neutiquam ipsi arriderent, pro mandato, quod scripto in illis erat enunciatum, verbis solum magistratibus ipsius Imperio subiectis mandat, vt persecutionis bellum contra nos excitatum remittant. Nam cum ei non integrum esset, eorum iudicio, qui priores Imperij partes tenebant, aliter refragari; decretum retractationis omnibus propositum in obscuro collocare, & aliqua ex parte suppressere molitur; totoq. animo connitens, ne Imperij partibus sub ipsius ditionem subiectis in apertum proferretur; magistratibus ei obsequentibus edicto non scripto mandat, vt persecutionem contra nos excitatam relaxent. His litteris se ipsi mutuo de mandato certiores faciunt. Nam Sabinus, qui summus prouinciarum Præfectus, & maximo in honore apud Imperatores fuit, Maximini sententiam ac voluntatem prouinciarum Præsidibus per epistolam Latinis litteris scriptam significat in hunc modum:

Diuina Imperatorum DD. nostrorum sanctissimorum maiestas incredibili ac singulari studio inflammata, omnium hominum mentes ad sanctam rectamq. viuendi viam traducere iam pridem decreuerat, quo hi qui religionis institutionem & consuetudinem a Romanorum more alienam sequi videbantur, deinceps iustos debitosq. cultus dijs immortalibus impertirent.

Verum

Verum quorundam pertinacia & peruersa voluntas eo temeritatis processit, vt neque recta mādati præscriptione a proprio instituto recedere voluerint, neque supplicij ipsis inflatum eos vlla ex parte potuerit perterrere. Quare quoniā accidit, vt nōnulli ea de causa se in graue periculum coniecerint; diuina dominorum nostrorū potentissimorum Imperatorum celsitudo propter eximiam suæ insignis pietatis præstatiā, alienum a diuinissima ipsorum voluntate ac proposito statuens, vt homines huiusmodi de causa in discrimen veniant; præcepit, vt ipse ad tuam prudentiam litteras exararem, vt si Christianorum quisquam religionē suæ gentis sequi & obseruare comperiat, illum molestia & periculo ipsi intentato eximas, & neminem eiusmodi de causa poena mulctandum statuas: præsertim cum longa temporis progressionē satis explorate cognitum & perspectum sit, illos nullo modo, nullaq. ratione persuaderi posse, vt ab eiusmodi contumacia aliquando desciscant. Quocirca tua perspicax solertia ad Curatores, Præfectos præsidiorum; & Præpositos cuiusque ciuitatis & pagi, litteras scribere debet, vt intelligant se debere sedulo præcauere, ne extra cancellos huius edicti egrediantur.] hucusque Sabini litteræ. Sed pergit Eusebius:

Ob hanc causam, hi qui in singulis prouincijs præerant, sententiam eorum, quæ ad ipsos scripta erant, in primis veram arbitrati, Curatoribus, Præfectis præsidiorum, & Præpositis in singulis agris constitutis, Imperatoris voluntatem per litteras palam fecerunt. Neque ista scriptis solum commode processerunt, sed rebus ipsis etiam multo magis: nam hæc, perinde ac si ab Imperatore imperata fuissent, reuera ad exitum perduxerunt; et tam hos, quos carceribus inclusos propter fidei in Deum professionem tenebant, quàm illos, quos cruciatus causa ad metallam condemnauerant, in apertum educentes, liberos dimiserunt. hoc enim re ipsa Imperatori visum esse, suspicati sunt, sed falso quidem.

Istis igitur rebus hoc modo constitutis, derepente ab omnibus ciuitatibus Christianorum conuentus frequentes in vnum coalescentes, & crebros congressus, qui inter istos de more in ritibus suis obeundis fieri solent, tamquam lumen quoddam post tenebras & noctem opacam effulgens, cernere licuit. Vnde tota infidelium gentium multitudo non parum obstupescens, cum incredibilem tantæ mutationis rationē admirando, tum propterea solum Christianorum Deum, verum & magnum Deum esse, voce contenta exclamando. Ex nostris autem illi, qui persecutionis certamen fideliter & magno animo obijissent, præ ceteris omnibus permagnam animis lætitiā denuo perceperunt. At qui fide ægri & infirmi fuissent, & iam propterea conscientias haberent quasi tempestate iactatas, libenter remedium sibi inuenire maturarunt; et ijs qui erant robusti in fide, supplicare, eorum dexterā salutarem sibi porrigi, exposcere; et Deum ipsis propitium fore, obtestari cœperunt. Deinde generosi & magnanimi pietatis athletæ, metallorum afflictatione liberati, ad suam patriam redierunt, hilariq. & læto aspectu per quamque ciuitatē profecti sunt, & gaudio pene inexplicabili, animorumq. alacritate, quæ nulla oratione explicari poterit, completi. Ingētes igitur hominū cateruæ per medias vias ac publicas plateas transeuntes, hymnis & psalmis Deum laudauere, sicq. itineris sui deuorauere molestias. Atque illos, qui vt captiui supplicio crudelissimo paulo ante excruciatii fuissent, & patria sua eiectione, læto atque hilari vultu se ad suos proprios lares recipiētes vidisses, vsque eo, vt etiam illi qui nos neci dare magnopere expetiuisent, vbi hanc mutationem adeo mirandum in modum factam conspexerunt, nobiscum vna de rerū euentis non nihil lætari viderentur.] hucusque Eusebius. Quæ autem Maximinus rursus aduersus Christianos statuerit, paulo inferius dicemus.

Hoc eodem anno, vigesima sexta Septembris moritur Eusebius Papa (ipsa enim quoque die natalis eius adscriptus habetur in tabulis Ecclesiasticis) cum sedisset annos duos, menses septem, dies sexdecim: cum alioqui sciamus in Eusebij Chronico septem tantum menses Eusebio tribui; rursus vero nimis discrepans ab his tempus reperitur adscriptum in tabulis Ecclesiasticis, nimirum annorū sex, mensis vnus, & dierum trium: sed in his magis placuit sequi indicem Cresconianum, in quo Eusebij sedes duorum annorū, mensis vnus, & dierū viginti quinque spatio notata habetur. Verum quod ad numerum mensium & dierum attinet, habita consideratione exordij sedis eius, cœptæ (vt dictū est) quinta Februarij, vsque ad vigesimam sextā Septēbris, quo in Ecclesia agitur ipsius dies natalis; eum sic, vt diximus, oportuit definisse. His accedit, quod cum in libro de Romanis Pontificibus mēdose legatur, eum sedisse a Consulatu Maximini nono (cum nullus in Fastis adscriptus sit, nec adscribi potuerit Cōsulatus Maximini nonus, cuius nec vnus quidem memoria est Consulatus) de vltimo Consulatu Galerij Maximiani, qui in hunc annum incidit, esse intelligendum, putamus; licet nec dicendus sit nonus, sed octauus: neque est quod ad Consulatum nonum Maximiani Herculij referri possit, quo adscriptus est annus Domini trecentessimus septimus: nam eo tempore Marcellum sedisse, exploratissimum

GALER. MAXIM.  
OBITVS.

Euseb. lib. 9.  
6. l.

MAXIMINVS  
QUALIS.

SABINI PRAES.  
EPISTOLA PRO  
CHRISTIANIS.

PAGE REDDY-  
TA FLORET  
ECCLESIA.

EVSEBII PA-  
PAE OBITVS.

tiffimum est; quem propagasse sedem vsque ad annum notatum, post eiusdem Consulatum, qui est trecentessimus nonus, eiusdem quoque libri auctoritate testatum habetur.

Quod pertinet ad res ab eo gestas; obscura plane, inopia scriptorum, vel scriptarum rerum iactura, eius memoria est. Sed quæ in eodem commentariolo de Romanis Pontificibus de eo scripta habentur, hic prodimus, scilicet: Huius tempore Crux Domini nostri Iesu Christi quinto Nonas Maij inuenta est, baptizatus quoque Iudas, post Quiriacus vocatus, Crucis inuentor. ] hæc de inuentione Crucis ibi; quibus scimus quamplurimos aduersari, & in eam pedibus ire sententiam, vt id factum sit, postquam celebratum est Nicænum Concilium, cum Constantinus vnà cum matre ageret in Oriente. Certe quidem refragatur his vehementer, quòd ex Eusebio<sup>a</sup> certum illud affirmatur, Helenam post Constantinum Christianam religionem amplexatam esse: quamobrem si hoc tempore Eusebij Papæ, nec Constantinus Christianus erat, quo modo Helena & ipsa deorum cultrix potuit inueniendæ Crucis Christi adeo studiosa fuisse, atque sollicita? At de Crucis inuentione suo loco agendum inferius.

Sed de Eusebio rursus in eodem libro hæc scripta habentur: Hic fecit ordinationem vnã mense Decembris, presbyteros tredecim, diaconos tres, Episcopos per loca quatuordecim. Sepultus est in cœmeterio Callisti, via Appia, quarto Nonas \* Octobris, & cessauit Episcopatus eius dies septem. ] hæc ibi. De eodem quoque Eusebio Papa scriptum legitur in Actis S. Eusebij illustri nominis Episcopi Vercellensis, hoc tempore e Sardinia insula ad ipsum venisse Restitutam nobilem feminam Christianam viduam, secumq. duxisse filium, & Eusebio Papæ tradidisse; quem idem Pontifex egregie fide Christiana imbutum baptizauit, suq. nomine nuncupauit, atque Eusebium nominauit; dignum plane tanti Pontificis germen, quo fides Catholica in Oriente propemodum extincta cœpit lætiori propagine reuiuiscere. Scd de eo pluribus suo loco. At de Eusebio Papa satis, quem Theodoretus<sup>b</sup> non agnouit, sicut nec Marcellinus<sup>c</sup> Melchiadem successisse Marcellino affirmat. Verum non nostrates modo, sed etiam transmarini vtrumque nouerunt, vt Optatus<sup>c</sup> Mileuitanus, & S. Augustinus<sup>d</sup>, aliq. recentiores cœnes. Cum igitur, vt dictum est, post obitum Eusebij diebus septem Episcopatus cessasset, tertia die Octobris sedere cœpit Melchiades\*.

## MELCHIADES PAPA.

Cum vero in libro de Romanis Pontificibus hæc tradantur de Melchiade: Fuit natione Afer, sedit annos tres, menses septem, dies octo, Consulatu Maximini nonò vsque ad Maxentium secundò Consulem, qui fuit mense Septembris, Volusiano & Ruffino Coss. ] omnia plane inuersa esse constat: nam nihil commune habet Maxentij Consulatus secundus cum Consulatu Volusiani atque Ruffini, qui biennio post occisum Maxentium contigit. Quamobrem nulla prorsus spes restituendi loci omni ex parte corrupti esse potest. Iam vero ad ea, quæ huius anni reliqua sunt Maximini Imperatoris, orationem reuocemus.

Eodem namque anno, cum necdum menses sex a reddita pace Ecclesiæ præterlapsi essent, Maximinus Imperator, qui vna cum Licinio Orientale regebat Imperium, eam contrarijs edictis in Christianos editis, alijsq. nouis ad Christianam fidem penitus conuellendam excogitatis, penitus abstulit, bellumq. immane restituit. Hæc autem quo modo se habuerint, Eusebius<sup>e</sup> his verbis enarrat: Verum Tyrannus, quem partes versus Orientem regere diximus, quia probitatis osor fuit maximus, & omnium bonorum insidiator, ista amplius ferre non potuit: neque ad sex menses integros ita cum rebus nostris agi passus est. Nam quæcumque ad pacis & tranquillitatis nostræ euerfionem facere videbantur, omnibus (vt dicitur) opibus, viribusque machinatus, primum occasione arrepta, nos conuentu, qui in cœmeterijs a nobis fieri solet, interdiceret conatur: deinde per nefarios quosdam & perditos viros ipse, quo suo animo satisfaceret, legationem mittit, ciues Antiochiæ hortaturus, vt illi tum ab ipso maximi beneficij loco flagitarent, vt nullus Christianus ipsorum patriam incolere permetteretur, tum alios etiam ad idem præstandum impellerent. Quorum rerum omnium gerendarum dux fuit & princeps Theotecnus, in ipsa Antiochia natus, & eiusdem ciuitatis Curator, vir crudelis, vaser, improbus, & a sua appellatione maxime alienus.

Hic igitur postquam nos grauiter oppugnauerat, & omnibus modis nostros tamquam impios quosdam fures celeriter ex latebris eruerat, & omnia ad calumniam nobis & criminationem inferendam molitus erat, & mortis auctor ac causa infinitis prope extiterat: tandem idolum & simulacrum quoddam Iouis *εἰδωλόν*, idest, qui amicitijs contrahendis præest, erigit: inq. eo

A inq. eo magicis præstigijs falsa edit miracula, & ad eius cultum nefaria mysteria, initiationes impuras, & scelestas expiationes excogitat: efficitq. vt oraculorum præstigiæ, quibus ea quæ instituebat absoluit, ad aures Imperatoris peruenirent. Quin etiam quo assentatione & blanditijs in Imperatoris animum influeret, dæmonem contra Christianos excitat: asseritq. Deum præcepisse, vt illos tamquam ipsi infestos, ex vrbe, agrisq. penitus expellere properarent. ] hucusque Eusebius. At quod ad miracula spectat: affectare simulata miracula Gentiles consueuissent, quæ dicta sunt in Vespasiano, atque etiam in obitu Hadriani, necnon temporibus Antonini, satis aperte demonstrant.

Sed ad conatus Maximini contra Christianos redeamus. Cum igitur (inquit Eusebius<sup>a</sup>)<sup>2</sup> Theotecnus primus hæc ex sententia gessisset, ceteri omnes magistratus, qui ciuitates Maximini Imperio subditas incolebant, simile suffragium contra Christianos ferre instituerunt. Vbi etiam Præfecti prouinciarum hoc Imperatori pergratum esse perspiciebant, idemq. ipsum subiectis suis transigendum suggererant; et Tyrannus ipse per rescripta eorum sententijs & decretis libentissime assensus erat: persecutionis flamma contra nos deintegro incenditur. Statuarum igitur & simulacrorum sacerdotes, Pontifices etiam viri in Reipublicæ negotijs obeundis eximij, & in omni ministerij genere ad deos spectantes, præstabiles, & in quibus incredibile studium infidebat obsequij idolis præstandi, in singulis ciuitatibus a Maximino creantur. Nam absurda Imperatoris superstitio (vt breui comprehendam) tum magistratus, tum priuatos omnes omnia contra nos moliri, quo illi gratificari possent, induxit: quippe pro beneficijs, quæ ab illo se assequuturos sperabant, se illi, si mortem nobis inferrent, aliaq. noua & inaudita scelera aduersus nos ederent, maxime gratificaturos putarunt.

Pilati præterea & Saluatoris nostri rerum gestarum, tamquam commentarios quosdam omni blasphemia & conuicio contra Christum refertos confinxerunt: quos de sententia Imperatoris in totum regnum, quod eius ditioni parebat, mittunt; perq. litteras iubent, vt in quibusq. locis, agris, & ciuitatibus hi palam omnibus exponerentur, & ludimagistri pro alijs disciplinis pueros in hisce sedulo exercerent, hosq. illis memoriæ mandandos traderent. Quibus hunc in modum confectis, alius dux exercituum apud Damascum Phoeniciæ mulierculas quasdam infames impurasq. e medio foro arripit; illisq. adeo grauia se tormenta inflicturum interminatur, vt eas asseueranter dicere cogat, cum quòd olim fuissent Christianæ, tum quòd nefandi sceleris cum Christianis conscia extitissent; tum quòd in suis ipsorum templis, quæ Græci Dominica vocant, res obscenas & libidinosas gessissent; et alia etiam, quæ eas in nostræ religionis reprehensionem & ignominiam falso effutire voluit: quarum voces in commentarios relatas, Imperatori etiam ostendendas curauit; cuius iussu in singulis vrbibus locisq. hæc scripta diuulgantur. Verum dux iste, non longo temporis interuallo interposito, sibi ipsi manus graues inferens, debitum suæ improbitatis supplicium luit. ]

Post hæc sequitur narratio de martyrio Siluani Emesæ Episcopi, Petri Episcopi Alexandri- ni, & Luciani presbyteri Antiocheni, quæ quidem alterius potius auctoris, quàm Eusebij esse putamus; nisi velimus cum sibi ipsi esse contrarium, & turpiter hallucinatum; cum (vt dictum est) tam asseueranter ante testetur, Petrum Alexandrinum nono persecutionis anno sub Diocletiano excitatæ passum esse, duodecimq. tantum annos sedisse, eorumq. tres ante persecutionem in pace transegisse. Quòd si dixerimus ipsum sub Maximino hoc anno esse necatum, ipsum sibi in omnibus aduersantem constituemus. Cum igitur tum Eusebius, vt dictum est, tum Acta eius ante hæc tēpora, nempe sub Maximiano, esse passum, & post eum, Lucianum subijisse martyrium, itidem Eusebius, Actaq. ipsius, & Athanasius<sup>b</sup> affirmant: cesset omnis dubitatio de tempore martyrij Petri & Luciani, quos suo loco nos secundum exactam rationem temporis collocauimus. Nequaquam enim progressam esse vsque ad sanguinem restitutam eiusmodi per Maximinum in Christianos persecutionem, ex eius priore edicto pro Christianis, tempore Constantini dato, cuius litteras ad Sabinum Eusebius<sup>c</sup> recitat, plane declaratur. Porro quæ hic veluti ab Eusebio ponuntur de illorum martyrio, alterius potius esse additamentum, inde magis persuademur; dum quæ post illa narrata sequuntur, ijs quæ superius dixerat de Actis Pilati confictis, magis aptari videntur, quàm importunæ adiectæ de martyribus narrationi: nam sequitur<sup>d</sup>: In medijs porro ciuitatibus (quod numquam alias contigerat) cum vrbis cuiusque in nos decreta, tum ipsius Imperatoris præterea rescripta in columellas æneas incisa eriguntur. Pueri quoque in ludis litterarijs Iesum & Pilatum, commentariosq. ad Christi contumeliam confictos, in ore & sermone quotidie habuerunt. Atque hoc loco mihi necessarium videtur, illud ipsum Maximini rescriptum in columellis æneis palam propositum citare, quo pariter & insolens ac superba viri, impietatis odijq. in Deum peruicacia, & diuina ultio, quæ

DE CRUCIS IN-  
VENTIONE, AN-  
SVB EUSEBIO  
PAPA.a Euseb. lib. 3.  
c. 46.b Kalendas  
EUSEBII VER-  
CELLENSIS PRI-  
MORDIA.b Theodoret. lib.  
1. c. 3.c Optat. Mileuit.  
contra Parmen.  
lib. 2.  
d August. epist.  
165.\* Melchiades  
MelchiadesMELCHIADES  
PAPAE SVC-  
CESSIO.MAXIMINVS  
IMP. PERSE-  
QVITVR EC-  
CLESIAM.  
c Euseb. lib. 9.  
c. 2.FALSA MIRA-  
CVLA EDITA.PROBROSA PI-  
LATI NOMINE  
ACTA SVPPRO-  
SITA.ADDITAMEN-  
TVM AD EUSE-  
BIVM.b Athanas. in  
Synopsis sine.c Euseb. lib. 9.  
c. 8.d Euseb. lib. 9.  
c. 6.

quæ eum breui post infectabatur, quæq. ob nequitia odium, quo tenetur, & ad impios puniendos assidue & vigilanter incumbit, manifesto appareat: qua quidem impulsus non longo tempore post, contraria de nobis consilia iniit, & legis scriptis fanciuit eadem, stabiliuitque. sed primum rescriptum totidem verbis explicatum ad hunc modum se habet:

**MAXIMINI IN CHRISTIANOS RESCRIPTVM.**  
Exemplar rescripti Maximini ad ciuitatum decreta contra nos fancita respondentis ex columna ærea Tyri descripti.

Quoniam omnis erroris caligo, & tamquam nebula, quæ quidem antehac hominum non tantum impietate imbutorum, quàm inscitia misere cæcutientium sensus perniciosis ignorantia tenebris inuolutos obfederat, penitus discussa est, & dissipata: imbecilla humanæ mentis vis iam tandem facile perspicere potest, se benigna deorum immortalium prouidentia solum & gubernatam esse, & corroboratam. Atque res est dictu prope incredibilis, quàm gratum, quàm iucundum, & acceptum nobis fuerit, quòd tam insigne & clarum vestri pij erga deos instituti specimen edideritis. Quin etiam ante hoc tempus nemini obscurum erat, qua obseruantia, quo cultu, erga deos immortales uti consueueritis: quibus vestra fides non nudis solum & inanibus verbis, sed continuis & admirabilibus rebus gestis satis cognita est & perspecta. Quapropter vestra ciuitas merito quidem, & optimo iure, deorum immortalium sedes & domicilium nuncupetur: multis enim exemplis liquet, eam deorum cælestium præsentia perpetuo floruisse. Ecce ergo vestra ciuitas, omnibus illis rebus, quæ ad eius commodum interesse videbantur, neglectis; et petitionibus, quibus pro suo ipsius statu uti solebat, penitus ommissis; quando denuo execrabilis Christianismi inanitatis professores ac duces, velut incendium consopitum illud quidem, spretum tamen (quod facibus reuiuifcentibus maximas flammæ & ardores rursus ex se fundit) incipere longius serpere senserat; protinus absque mora ad nostram religiosam maiestatem, tamquam ad cuiusque cultus & pietatis magistram ac patronam confugit, & ab ea remedium & auxilium supplex efflagitauit. Quam quidem salutarem cogitationem, propter constantem in vestra religione tuenda fidem, deos animis vestris iniectis, perspicuum est. Ille namque, ille inquam altissimus & maximus Iuppiter, qui vestrae urbis splendori & amplitudini præsidet, qui vestros deos patrios, vxores, liberos, lares, & domos, ab omni pestifera ac letali internecone liberat, in vestris mentibus hoc salutare consilium iniecit; aperteque ostendit, indicauitque quàm eximium, quàm magnificum, quàm salubre sit debita cum veneratione deorum immortalium religioni & sacrosancto cultui diligenter attendere.

Quis enim tam amens, tamque ab omni ratione alienus reperiri poterit, qui non animaduertat, clementi deorum in homines studio factum esse, ut neque terra semina sibi mandata cum foenore reddere denegat, neque agricolarum spem inani expectatione fallat: neque rursus impius Mars tam horridus absque impedimento in terra vigeat, & roboretur; neque in æquabili cæli temperatione perturbata, corpora peste infecta, ægraque celeriter ad mortem rapiantur: neque mare rigidis immoderatorum ventorum flatibus agitata turgescat: neque repentina procellæ & abruptæ naufragam & periculosam tempestatem excitent: neque terra præterea, quæ est omnium nutrix & parens, ab imis quasi visceribus graui cum trepidatione dehiscat: neque montes eius radicibus nixi, ingenti hiatu patefacto, deglutiantur? Quæ quidem mala omnia, hisque multo grauiora, nemo est, qui ignoret ante hoc tempus sæpenumero obtigisse. Atque ista vniuersa acciderunt ob perniciosum illum & vanum errorem hominum nequam & improborum, Christianorum videlicet errorem: qui quidem cum in eorum animos illaberetur, vniuersum, prope dixerim, Orbem terrarum confusione quadam oppressit. Hæc cum his litteris exprimat Maximinus, apertissime declarantur quæ Patres suis aduersus Gentes scriptis Apologijs validissime refellere conati sunt, nimirum consueuisse Gentiles non tantum cuncta beneficia cælitus impertiri solita dijs accepta ferre, sed mala omnia, quæ ex quacumque occasione in Orbem essent illata, Christianis adscribere; quorum causa illiberaliter atque crudeliter pariter eos, ut Orbis faces, pœnis afficere, supplicijs exagitare, varijs horrendisq. mortis generibus subijcere non cessabant. Sed ad litteras Imperatoris redeamus, quibus (inquit Eusebius) idem hæc paulo post subdit:

Conuertant iam oculos ad camporum planiciem longe lateque patentem; considerent lætas florentesque segetes spicarum vbertate redundantes; prata intueantur propter foecundos & moderatos imbres herbis & floribus splendescant; aeris temperationem animaduertant, quàm æquabilis & quàm amœna sit. De reliquo omnes perfundantur lætitia, quòd per vestram religionem, sacras victimas, & honorem dijs adhibitum, vis & impetus potentissimi robustissimiq. Martis placatus sit: et propterea placidissima pace constanter, & cum securitate ac quiete

**A** quiete sese oblectent. Et quicumque cæco illo Christianismi errore, & tamquam itinere deuio decedentes, ad rectam & præclaram mentem redierunt, multo magis latentur animo, perinde ac si ex tempestate improuisa, aut morbo graui erepti fuerint; et in posterum iucundissimis vitæ commodis cum voluptate fruuntur. Quòd si qui ex illis sint, qui in detestabili illa inanitate & inscitia obstinate persistant, longo locorum interuallo a vestra vrbe, & agris eam vndique ambientibus (sicuti a nobis postulastis) segregati, in exilium eijciantur: ut vestra ciuitas, secundum consentaneam vestri studij in hac causa positi rationem, ita omni erroris labe & impietate liberata, cum debito cultu, sicut in eius voluntate naturaliter insitum est, augustæ deorum immortalium venerationi, & obsequio se totam tradat. Ut igitur intelligatis, quàm grata nobis fuerit vestra in hac re petitio: animus noster, qui est ad gratificandum paratissimus, absque decretis, absque postulatione, vestris religiosis mentibus liberam cuiuscumque beneficij & magnifici muneris pro isto vestro diuino proposito petendi facit potestatem. **B** Iam ergo hoc petite, ut sitis voti compotes; nam absque mora ipsum consequimini. Quòd quidem vestrae ciuitati donatum, cum vestrae singularis in deos immortales pietatis & religionis in perpetuum perhibebit testimonium; tum satis perspicue vestris filijs & posteritati declarabit, vos huius vestri pij instituti causa, digna præmia a nostra benignitate consequutos.] sunt hæc Maximini litteræ ad Tyrios. sed prosequitur Eusebius institutam narrationem:

Hæc igitur in columellis & tabulis incisa contra nos in singulis prouincijs diuulgata fuerunt: quæ sane omnem aditum ad bene sperandum nobis (quantum in hominum situm erat potestate) penitus intercludebant: adeo ut secundum illud diuinum Christi oraculum, etiam electi, si fieri potuisset, his de rebus offendiculo impegissent. Verum quamquam auxiliij expectatio, quæ in multorum animis infederat, pene sublata erat, & extincta: tamen prope ex inopinato inter vias, dum ministri huius edicti contra nos promulgati iter in nonnullis regionibus faciebant; Deus, qui est Ecclesiæ suæ constans propugnator, arrogante Tyranni contra nos ostentatione pene refrenata & compressa, suum cæleste præsidium nobis benignus præstitit. Imbres igitur & pluuia, quæ hiberno tempore fieri consueuerunt, solitam suam terræ irrigandæ consuetudinem intermiserunt. Vnde fames præter omnium expectationem passim grassari, & pestis deinceps oberrare cœpit; morbi etiam cuiusdam noui & peregrini (exulceratio quædam, quæ æstus & feruoris proprio nomine anthrax, id est carbunculus, appellatur) grauis & violenta impressio: qui per vniuersum corpus pererrans, mortifera his, qui eo perturbabantur, iniecit pericula. Quin etiam quoniam in oculis potissimum eius infidebat cruciatus, infinitos fere viros cum coniugibus & liberis cæcos reddidit.

Iisdem temporibus bellum a Tyranno contra Armenios concitatur, viros iam vsque ab antiquis sæculis cum Romanis amicitia & societate coniunctos: quos quidem, quoniam Christiani erant, & veram in Deum pietatem magno studio & diligentia colebant, iste Deo infestus Tyrannus ad hostias idolis & dæmonibus immolandas cogere conatus, inimicos pro amicis, & hostes pro socijs effecit. Ista cum repente omnia in idem tempus concurrerent, arrogantem audaciam & temerariam contra Deum iactationem Tyranni, qui obseruantia suæ in idola collata, & obsidionis contra nos susceptæ causa, nec famem, nec pestem, nec bellum denique suis temporibus accidisse, fuisset insolenter gloriatus, perspicue coarguerunt.] hucusque Eusebius; quæ quidem hoc anno cœpta mala, sequenti quoque infelicitus grassata sunt, atque nouis insuper adaucta, ut suo loco dicturi sumus. Rerum igitur hoc anno in Oriente gestarum narrationis hic finis esto: quo persecutio sub Diocletiano excitata, cum ad decennium producta esset, desijt: (decennij enim tempus tantum attigit, non absoluit, adeo ut Theodoretus, & alij sint qui numerent annos tantum nouem eius persecutionis, absolutos videlicet: quo item Ecclesiæ Orientali concessa pace per Galerium Maximianum; eo vita functo post sex menses, hoc eodem anno per Maximinum bellum in Christianos renouatum est. Sed quo modo cito extinctum fuerit, sequentis anni historia plenius declarabit. Quid autem Romanæ Ecclesiæ præflet, atque Tarquinius Perpenna Præfecturam Urbanam gereret, dicendum est.

Ipsorum Siluestri Papæ Actorum exordio, Timothei Antiocheni narratur ea occasione martyrium, quòd Siluester eum hospitio accipiens, atque pro illo defensionem suscipiens, Christum confessus sit. Accidit namque, ut Timotheus Antiochia Romam veniens, apud Siluestrum manens, cuius æstuabat ardore, Christi fidem publice prædicaret: quamobrem Gentilium prouocauit inuidiam: qui eum apprehendentes, Tarquinio Perpennæ Urbis Præfecto, ut impietatis reum, Romanorum legibus puniendum tradiderunt. a quo diu tormentis

tormentis afflicto, & longo carcere maceratus, tandem capitali supplicio affectus, martyrio coronatur: cuius corpus clam a Siluestro subreptum, atque domum suam allatum est; illicq. accedente Melchiade Papa, solitis exhiberi sanctis martyribus officijs, ab eodem collatis, inter martyres receptus est, atque tabulis Ecclesiasticis eius natalis dies, celebritate annua repetendus, adscriptus fuit: sepultum vero post hæc fuit corpus ipsius a Theodora matrona in horto suo, non longe a Pauli Apostoli sepulchro via Ostiensi, in cuius basilica postea fuit honestissime collocatum. Pergunt Acta post Timothei martyrium, narrare Siluestri confessionem & carcerem, e quo liberatus est, abrepto improvisa morte eodem Præfecto Vrbi Tarquinio Perpenna; sed fusius hæc ibi scripta habentur. Cum vero subditur in iisdem, eodem tempore, ipsum Siluestrum, postquam præclarum cõsummatæ virtutis in Christi nominis confessione edidisset exemplum, a Melchiade fuisse S. R. E. diaconum ordinatum: falsum plane esse redarguitur ex ijs quæ S. Augustinus<sup>a</sup> scribit contra Petilianum, vbi inter alios Siluester Marcellini Papæ presbyter nominatur. Vides igitur ex ijs Acta Siluestri non in omnibus sibi constare, sed aliqua superaddita, quibus cetera licet vera sint, fide vacillent. Habebimus in illis recensendis delectum; expulsoq. in primis falso Eusebij Cæsariensis titulo, quo ea in plerisque codicibus inscripta inuenimus, cetera quæ sint vera, quæ spuria, vel dubia, magno adhibito veritatis examine disquiremus.

Sed quid tandem accidit de Timotheo martyre? cum enim tempore Constantini Imperatoris passum esse constet, perperam in codice scripto legimus, in persecutione eiusdem Constantini subijisse martyrium. At licet aliquando Constantinus breui temporis spatio a Christianitate visus sit alienus: id tamen longe post hæc tempora accidit, vt suo loco dicemus: Timothei vero martyrium contigit sub Melchiade, hoc anno, dum Præfecturam Perpenna gereret, antequam Constantinus se Romam conferret: nam alij qui sequuntur Melchiadis Papæ anni, alijs Præfectis Urbanis notati habentur: quamobrem nihil est, quod ea quæ dicimus, ad Constantini tempora referri possint: decepti verò nos errore scripti codicis, in nostris Notationibus ad Romanum Martyrologium, cum de Timotheo egimus, plura superflue de Constantini in Christianos indignatione disseruimus, alio loco inferius opportunius collocanda, ac pariter emendanda. Sed & de Timotheo martyre illud non præmittendum, perperam eius martyrium poni sub sexto Consulatu Constantij<sup>b</sup> ante quinque annos: nam cum appareat, passum, sedente Melchiade Papa, nequaquam aptari potest tempori illi quo Romanæ Ecclesiæ constat præfuisse Marcellum.

Hoc eodem anno, si non superiori (vt pluribus dictum est) cum Achilles Episcopus Alexandrinus ex hac vita migrasset; subrogatus est in locum eius Alexander, cuius Episcopatus exordio ea contigisse videntur, quæ de Athanasio puero cum sodalibus colludente scribunt Ruffinus<sup>c</sup> atque Sozomenus<sup>d</sup>. Ait enim Ruffinus: Tempore, quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander Episcopus agebat; cum post expleta solemnia conuenturos ad conuiuium suum clericos expectaret in loco mari vicino, videt eminens puerorum super oram maris ludum, imitantium, vt fieri solet, Episcopum, atque ea quæ in ecclesijs geri mos est. Sed cum intentius diutine pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiam secretiora, & mystica. Perturbatus illico, vocari ad se clericos iubet; atque eis, quid eminens ipse videret, ostendit. Tum abire eos, & comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumq. adessent: quis eis ludus, & quid egissent, vel quo modo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi negare primo: deinde rem gestam per ordinem pandunt; et baptizatos a se esse quosdam cathecumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis Episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his, qui baptizati dicebantur; quid interrogati fuerint, quidve responderint, simul & ab eo qui interrogauerat: vbi videt, secundum religionis nostræ ritum cuncta constare: colloquutus cum Concilio clericorum, statuisse traditur, illis quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quæ a sacerdotibus mos est. Athanasium vero, atque eos, quos ludus ille vel presbyteros habere visus fuerat, vel ministros, conuocatis parentibus, sub Dei obtestatione tradidit Ecclesiæ suæ nutriendos. Paruo autem tempore cum a Notario integre, & Grammatico sufficienter Athanasius fuisset instructus; continuo tamquam fidele Domini commendatum, a parentibus restituitur Sacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo Domini nutritur, & ab eo pergente ad Patres in senectute bona, ad portandum post se ephod sacerdotale deligitur.] hætenus Ruffinus. eadem fere ad verbum Sozomenus: qui addit, Alexandrum conuictorem suum ac scribam Athanasium constituisse. At non sic puerum Athanasium fuisse, vt a pubertate longius esset, quæ de eo

anno

anno superiori sunt dicta, significare videntur: quamobrem nequaquam minorem natum fuisse annis duodecim, ex eo potest intelligi, quod creatus est (vt dicemus) Episcopus Alexandrinus anno sequenti post Nicanum Concilium, qui numeratur annus Domini trecentessimus vigesimus sextus, post annos abhinc quindecim. At non semper apud Alexandrum mansisse, sed profectum in eremum adhæsisse Magno illi Antonio, ipse in eius vita a se scripta significat. Quod vero ad eruditionem pertinet; non tantum fuit valde imbutus Theologicis facultatibus, sed etiam Iuris scientiam apprime calluit: Seuerus<sup>a</sup> enim nominat eum Iurifconsultum. at de Athanasij primordijs hætenus.

<sup>a</sup>Seuer. hist. lib. 2.IESV CHRISTI  
ANNVSMELCHIADIS PAP.  
ANNVSCONSTANTINI IMP.  
ANNVS

312.

2.

7.

Recentissimus duodecimus Christi annus, Constantini & Licinij secundo Consulatu in tabulis Consulium ordinariorum adscribitur, Ecclesiæ Dei omni ex parte felicissimus, quo in primis in Oriente furentis iterum Maximini in Christianos impetus, immixtis a Deo cladibus multiplicibus, retardantur ac penitus reprimuntur, & in Occidente Maxentius tyrannus a Constantino virtute Crucis victus atque extinctus penitus fuit. Sed a rebus Orientalis Imperij, vt superioribus contextatur oratio intermissa, narrationis sumamus anni præsentis exordium. Cum (vt dictum est) aduersus Christianos postliminio restitutos, & iam sex mensibus tranquilla pace positos, Maximinus Imperator nouis artibus acerbiorum persecutionem pararet, iamq. Tyrijs, & Antiochenis, atque alijs ciuitatibus de pellendis Christianis postulatum ab eis rescriptum libentissime concessisset; ijs grauiora in Christianos experturus, magna Dei potentia impios multipliciter vlciscente, omnis præter sententiam conatus illius intercipitur, fame, peste, & bello eius Imperio dirissime afflictato: magnaq. diuina iustitiæ dispensatione factum est, vt qui ex insperato quietum statum Ecclesiæ perturbasset, ex inopinato quoque felicissimus ipsius Imperij status, quo mirifice extollebatur, accepta ferens cuncta Gentium dijs, in maximam omni ex parte periculum laberetur. Sed quem cœpta tot mala habuerint exitum<sup>b</sup>, Eusebius rei gestæ narrationem semel aggressus, his verbis prosequitur:

ANNVS ECCLESIAE FELICISSIMVS.

<sup>b</sup>Euseb. lib. 9. c. 7.

Hæc igitur mala, quæ pariter in eadem tempore inciderebant, Tyranni calamitosi exitus tamquam proœmia quædam complexa sunt. Vt ille in bello contra Armenios administrato vna cum exercitu grauem cladem accepit: ita ceteri, qui ciuitates eius Imperio parentes incolebant, fuerunt fame simul & peste acerbè afflictati: vsque eo, vti pro vna tritici mensura bis mille & quingentas drachmas Atticas persoluerent. Infiniti ergo in singulis ciuitatibus mortui sunt: complures etiam in agris & vicis extincti: vt iam parum abesset, quin colonorum census, qui iam dudum innumerabiles esse solebant, penitus deficerent, propterea quod repente fere omnes iam inedia, alimenti penuria, & pestifero morbo interissent. Nonnulli vel pro minima cibi particula res sibi carissimas locupletioribus vendiderunt. Alij suis possessionibus pedetentim diuenditis, ad extremam egestatem tandem deueniunt. Iam vero non pauci exigua fœni segmenta confecere dentibus, & absque delectu herbas quasdam pestiferas ac letales, & quæ corporis habitum labefactant, deuorantes, misere periere.

IMPERIVM BELLO, FAME, ET PESTE VEHAEMENTI.

Quin etiam mulieres quædam nobiles in singulis ciuitatibus ad tam importunam impudentem necessitatem erant præ indigentia detrusæ, vt in forum & plateas publicas mendicatum prodirent: quæ quidem verecundo vultus sui pudore & exquisita vestitus elegantia euidens suæ liberalis, lautæque obsoniorum affluentia indicium, qua antea abundauerant, perspicue declararunt. Alij plerique homines erant, qui tamquam simulacra mortua, macie tabefacti, huc illucque agitati, concussique, & animo plane deficientes, præ virium imbecillitate in medijs conciderunt plateis; et proni in terra extensi, sibi paruam frustum panis porrigi, suppliciter poposcerunt; et cum vitæ extremum spiritum essent iam edituri, se fame confici clamauerunt; et ad hanc vocem acerbissimam solam fundendam, satis habuisse virium visi sunt. Multi qui ditiores videbantur, præ mendicantium turba obstupescerunt, post infinitas facultates in egentes erogatas, deinceps in duram quamdam & inflexibilem animi affectionem propterea venerunt, quod eandem pene calamitatem cum mendicis se breui perpeffuros expectabant. Quare iam in medio foro, plateis, & angustis mortua & nuda corpora proiecta, multorum dierum spatio insepulta, miserandum spectaculum oculis intuentium exhibuerunt.

NOTANT ACTA SILVESTRI.  
<sup>a</sup> August. contra Petil. de unio. Baptism. c. 16.

<sup>b</sup> Apud Cuspin. de Consulibus sub sexto Consulatu Constantij.

ALEXANDER EPISCOPVS ALEXANDRIANVS.  
<sup>c</sup> Ruffin. lib. 1. c. 14.  
<sup>d</sup> Sozom. lib. 2. c. 16.

ATHANASII PVERI LVDVS PROPHETIQVS.

Iam vero nonnulli extincti, canum laniatus & præda facti sunt: quam ob causam qui adhuc erant superstites, ad canes interimendos se conuerterunt, timore quodam perculli, ne insana rabie furentes, homines etiam viuos deuorarent.

Pestis autem omnes domos integras & familias penitus depascebatur, & eos vel maxime, quos fames propter alimentorum affluentiam, qua fruebantur, consumere & conficere non poterat. Magistratus & Præfecti, alijq. prope infiniti, qui cum potestate & imperio erant, omniumq. rerum copia circumfluebant, perinde ac si fames quasi de industria eos missos fecisset, ut peste interirent, acerbissimam mortem & maxime. repentinam sustinuerunt. Omnia igitur loca, angiportus, forum, plateæ, lacrymis, mæore, & planctu redundabant: neque aliud quidquam spectare licebat, quam miserabiles fletus, quos pro tiliarum cantu & strepitu ipsis in more posito ediderunt. Quocirca mors his duobus telis, quæ supra dixi, peste videlicet & fame, hoc modo bellum gerens, vniuersas familias breui temporis spatio absumpsit, & depasta est: adeo ut iam plane conspici licuisset duo aut tria mortuorum corpora ex vnis ædibus pariter ad sepulturam elata. Arrogantis Tyranni Maximini ostentationis, & decretorum per singulas ciuitates contra nos sancitorum tale præmium ac merces fuit.

CHRISTIANO- RVM OFFICIA PIETATIS.

Quo quidem tempore clara singularis Christianorum erga quæque & studij & pij animi indicia apud omnes increbuerunt. Nam hi solum in tanto malorum cumulo suis recte factis & pijs officijs misericordiam declarabant & benignitatem: quorum alij in dies singulos mortuorum funeribus & sepulturæ (infiniti enim erant, quibus sepeliendis nemo curam adhibuit) diligentem nauarunt operam: alij multitudine eorum, qui per totam ciuitatem fame vrgebantur, in vnum coacta, omnibus panes dispertierunt: vsque adeo, ut hoc præclarum facinus per omnes homines constanti fama & magna celebritate peruaderet; et singuli, Christianorum Deum gloria & laude prædicarent, eosq. solos & veros Dei cultores, re & factis comprobatos faterentur. Pro quibus rebus hunc in modum confectis, magnus ille & cælestis Christianorum propugnator Deus, simulatque his calamitatibus, quas supra cõmemorauimus, in omnes infideles pro maleficijs, quæ præter æquum in nos admisissent, terrorem suum & indignationem palam ostenderat, clementem & eximium suæ de nobis prouidentia splendorem de integro erga nos effudit; nobisq. tamquam in profunda tenebrarum caligine constitutis, miradum in modum præclarum pacis suæ lumen cælitus demisit; et omnibus planum fecit, se Deum esse, qui nostrarum rerum semper diligentem rationem ducit; qui populum suum castigat; qui rebus afflictis, cum tempus postulat, cum coeret: qui rursus, vbi suos disciplina & correctione satis afflixerit, se propitium & beneuolum ijs qui in eo spem ponunt, manifesto declarat.] hucusque Eusebius de cladibus, quibus Gentilium aduersus Christianos in singulis ciuitatibus tumultuantium punita atque repressa est petulantia, quibus & Maximini illos præconio celebrantis, & rescriptis fauentis peruicacia coercita est, nec non pariter declaratur persecutionem magnis principijs inchoatam cito friguissè, ac penitus euanuisse: nam, ut idem testatur Eusebius, a tempore, quo in columnis contra Christianos edicta Maximini affixa sunt, vsque ad edictum ab eodem pro eorumdem pace promulgatum, nec integri anni tempus intercessit.

Euseb. lib. 9. c. 8. in fine.

Si quæ igitur Maximini diuturnior atque acerbior aduersus Fideles persecutio sæuissè dicitur (quod in Actis sanctorum martyrum & apud alios auctores facile est reperire) non utique ad hæc tempora, quibus post Galerium Maximianum defunctum ipse cum Licinio administravit Orientis Imperium, referenda est, sed ad sex annos illos, quibus (ut dictum est) eodem viuentem Galerio illi crudelitate non impare, sed moribus turpiore, Fideles persecutione vbiq. vehementer exagitauit. Ceterum, eo defuncto, concessæ ab eodem pacis peritæsus, ad immaniolem persecutionem viam strauit, quæ tot hisce malis repentinis obortis cito sublata est: quamobrem nec decennalis persecutionis periodus alio persecutionis Maximini augetur anno, ut vndecim annorum spatio continuata dicatur, quæ sub Diocletiano semel cœpta, licet ipse cum collega Imperio cesserit, tamen succedentium Imperatorum opera propagata eodem numero & titulo, quo cœpta semel est, vsque ad decennium progressa dicitur; sed ad vndecimum quoque annum eam perseuerasse, affirmandum esset, si annus etiam præsens adderetur: verum breuioris pacis terminus, nempe sex mensium, qui medius extitit, haud tantæ considerationis fuit, ut eiusdem Imperatoris duas persecutiones efficeret, sed nullius momenti habita est, quæ cito præterijt, nec ad gladium vsque peruenit. Quo modo autem hoc eodem anno postea idem Maximinus, audita Constantini victoria, & necè Maxentij, euestigio noua pro Christianis, prioribus aduersantia promulgarit edicta, suo loco narrabitur; sed iam de clade Maxentij differamus.

Hoc

Hoc eodem anno, iisdem Consulibus, Maxentius Imperator vltimo die natalis sui, Imperij expleto sexennio, antequam septenium inchoaret, a Constantino victus, in Tiberim prolapsus occubuit. Quod in primis ad tempus spectat, hæc ut sunt posita, contigisse, fidem facit Panegyricus dictus Constantino post debellatum eundem Maxentium, in quo hæc leguntur: Sed diuina mens, & ipsius Urbis æterna maiestas nefario homini eripere consilium: ut ex inueterato illo torpore ac foedissimis latebris subito prorumperet, & consumpto per desidias senio, ipsum diem natalis sui vltima sua cæde signaret, ne septenarium numerum sacrum & religiosum inchoando violaret. ] hæc ibi, & infra totum eius Imperij tempus appellat cladem sexennij. Porro Eusebius in Chronico sic ponit eum annis sex imperasse, ut tamen hoc anno, quo Constantinus Augustus auspiciatur septennium, obitum eius referat. Quod ad mensam ac diem huius anni pertinet; qui id contigisse ait septimo Kalendas Octobris, vnde id acceperit, non inuenimus: nam nec quæ citat loca id aliquo modo testantur. Qualisnam autem esset Urbis & Occidentalis Imperij sub Maxentio status: nihilo certe melior eo, quem præfatus sumus, postea fuit, sed in deterius prolabebatur in dies, in omnes existens ipse sæuissimus atque turpissimus, militibus tantum addictus, ad quos sibi conciliandos, ad omne scelus laxabat illis habenas: quoties enim milites in concionem vocabat, se solum cum illis Imperatorem, alios per limites pro se militare, iactabat: Fruimini, aiebat, dissipate, prodigite. ] hæc in publica illa laudatione Constantini dicta sunt. Atque adeo non Vrbs tantum, totumq. illi subiectum Romanum Imperium tyrannum vnum Maxentium passum est, sed tot tyrannos, quot milites; ac proinde non Vrbs tantum, vbi aderat, sed & Africa (ut ibi dicitur) exhausta erat, & insulæ tot prædonum manibus exinanitæ.

MAXENTIVS VICTVS A CONSTANTINO QUANDO. Panegy. Constantini 2.

Panuin. lib. 2. Fastor.

Panegyric. 2. in laud. Constantini post vict. Maxent.

De rebus ab eo Romæ gestis in cines, Senatorum ac populi immensa cæde, facultatum directione, matronarum violatione, ad magicas artes puerorum ac feminarum euisceratione, alijsq. portentosis immanis ac pariter insani hominis facinoribus Eusebius rursus: quæ & tanguntur in citato nuper Panegyrico post victoriam illi dicto, insinuante pariter causam, qua ad inferendum illi bellum perimorus fuerit Constantinus: ac primum in hunc modum auctor Constantinum compellat: Hæc omnia, Imperator, cum cogitares, scires, videres; nec te paterna grauitas, nec tua natura temerarium esse pateretur: dic, quæso, quid in consilio, nisi diuinum numen habuisti? An illa te ratio ducebat (sua enim cuique prudentia Deus est) quod in tam dispari contentione non poterat melior causa non superare, & innumerabiles licet ille copias pro se objiceret, pro te tamen iustitia pugnaret? Ut enim omittam illa quæ non decet comparari, quod erat ille Maximiani suppositus, tu Constantij pij filius; ille despectissimæ prauitatis, detortis solutisq. membris, nomine ipso abusiua appellatione mutilato (nempe quod loco Maximiani paterni nominis, Maxentius diceretur) tu quod sufficit dicere, tantus, & talis: ut hoc, inquam, omittam, te Constantine paterna pietas sequebatur; illum, ut falso generi non inuideamus, impietas: te clementia, illum crudelitas: te pudicitia sola dicata coniugio, illum libido stupris omnibus contaminata: te diuina præcepta, illum superstitionis maleficia: illum denique spoliatorum templorum, trucidati Senatus, plebis Romanæ fame enectæ piacula; te abolitarum calumniarum, te prohibitarum delationum, te conseruatio, & homicidarum sanguinis gratulatio. In tam diuersa causarum ratione diuino consilio, Imperator, hoc est tuo, non militum multitudinem, sed partium merita numerasti. ] Sed quibus insuper alijs causis Constantinus prouocatus fuerit ad inferendum Maxentio bellum, diligentius est exquirendum.

DIRA TYRANNIS MAXENTII. Euseb. lib. 8. c. 26. & in Vit. Constant. lib. 1. c. 27. 28. 29. 30.

CONSTANTINVS QUIBUS EST PERMOTVS IN MAXENTIVM.

Nazar. in Panegy. Constantini.

Meminisse debemus, iam ab ipso exordio Imperij Constantini a Maximiano primum Maxentij patre nominato, sub coniugij foedere fuisse illi paratas insidias; sed Deo vindice, eruptum; respuisse Maxentium quam ille offerebat pacem, recusasseq. eum habere collegam Imperij, atque adeo dictis factisq. infensum semper se illi hostem exhibuisse; qui occasionem numquam vel leuem prætermisit, qua illum quoquo modo lædere posset: nam (quod habet Nazarius) Constantini deiecit imagines, easq. affecit iniuria: sunt enim eiusdem auctoris eiusmodi de scelere nefando querelæ: Ecce enim (pro dolor, verba vix suppunt) venerandarum imaginum acerba deiectio, & diuini vultus litura deformis. o manus impiæ! o truces oculi! ita non caligastis? in quo lumen mundi obscurabatis, meritas ipsi tenebras non imbibistis? Commouere tandem conscia virtus, nec permittas hoc furori, cui de te aliud non licebat. Sed quid tandem assequeris cæca dementia? aboleri hic vultus non potest: vniuersorum pectoribus infixus est, nec commendatione ceræ, aut pigmentorum fucis renitet, sed desiderio efflorescit animorum. Vna demum Constantini obliuio est, humani generis occasio. Nunc vero commendabiliorem iniuria tua faciet patientiam eius;



A eius; auidius expetent, quem pictura non reddit: flagrantiora sunt animorum desideria, cum oculorum solatia perdiderunt. Nihil profecto grauius, nihil miserius Roma doluisti.] hæc Nazarius, pluribusq. commendat Urbis de Constantino desiderium: occulte namque ab Vrbe ad eum missos esse Legatos, qui animum illius aduersus Tyrannum concitarent, vrgerentque, complures<sup>a</sup> affirmant.

Verum cum Constantinus inire cum Maxentio pacem optasset, renuente illo, impellente numine, cælitus quoque copijs missis, eum expeditionem in Italiam comparasse, & ad Tyranni interitum properasse, idem Nazarius his verbis significat: Pugnasti igitur, Imperator, coactus quidem; sed hoc maxime victoriam meruisti, quia non desiderabas: optasti pacem; sed ignosce, si plus omnium vota valuerunt: nec illa diuinitas obsecundare cœptis tuis solita, in hoc refragata est: sed aliquid e sententia tua non cecedit, vt plus pro meritis iniret: negata est cœcordia, cui erat parata victoria. In ore denique est omnium Galliarum, exercitus visos, qui se diuinitus missos præferebant. Et quamuis cælestia sub oculis hominum venire non soleant, quod crassam & caligantem aciem simplex & inconcreta substantia naturæ tenuis eludat: illi tamen auxiliares tui aspici, audiriq. patientes; vbi meritum tuum testificati sunt, mortalis visus contagium refugerunt. Sed quænam illa fuisse dicitur species, qui vigor corporum, quæ amplitudo membrorum, quæ alacritas voluntatum? flagrabant verendum nescio quid vmbones corufci, & cælestium armorum lux terribilis ardebat: tales enim venerant, vt tui crederentur. Hæc eorum fermocinatio, hoc inter audientes ferebant: Constantinum petimus: Constantino imus auxilio. Habent profecto & diuina iactantiam, & cælestia quoque tangit ambitio. Illi cælo lapsi, illi diuinitus missi gloriabantur, quod tibi militabant. Ducebat hos, credo, Constantius pater, qui terrarum triumphis altiori tibi cesserat: diuinas expeditiones iam diuinus agitabat. Magnus hic quoque pietatis tuæ fructus, quod quamuis particeps cæli, ampliosem se fieri gratia tua senserit; et cuius munera in alios influere iam possint, in eum ipsum tua munera redundarunt.

Cedat tibi non recentium sæculorum modo, sed totius memoriæ vetustas: quamuis illa reſti appetens, & nullo vnquam deprauata in officio, gloriatur penes se sanctitatis famam stetitisse: sed nec leguntur præconia hominum, vbi quærentur iudicia diuina. Illi igitur veteres laudati vitæ moderatores, qui refrenandis cupiditatibus, restrictæ, compeq. vixerunt, quorum omnis ætas armis contrebatur; quando tantam in prælio diuinam opem pro merito integritatis habuerunt? vt qui longe a virtutibus tuis distant, in proximo saltem iustitiæ gradu reponantur. Romano quodam in bello ferunt duos cum equis iuuenes exstitisse spectatos forma pariter ac viribus, quia in dimicando præter ceteros insignes fuissent, iussu Imperatoris ad remunerandum requisitos: vbi nullus inueniebatur, fides habita est, diuinos fuisse, quod labore sedulo communicauissent, laboris pretium respiciunt. Equidem historiæ non inuitus assentior: neque enim in hoc veri interpolatrix tenenda, quæ se non vanam antiquitatis nunciam pollicetur; sed tamen illi, qui hoc Annalium monumentis alligauerunt, verebantur ne apud posteros miraculi fides claudicaret. Estote, o grauiissimi auctores, de scriptorum religione securi; credamus facta, qui maiora nunc sensimus: magnitudo Principis nostri veterum fidem conciliat, sed miraculum detrahit; pro auxilij copia, negotiorum ratio metienda est. duo quondam iuuenes, sed nunc exercitus visi; hoc certe vberius, nec infirmius veritate. stat argumento duplici fides nixa; sic Constantinus iuuari meruit, sic debuit Roma seruari.

E Magnum hoc Imperator maxime, sed de tua pietate non mirum: adesse tibi in omnibus summam illam maiestatem, quæ te circumflexa tueatur, coniectura mentium terebamus, etsi nondum ad fidem patebat oculorum. Etenim cum mens tua mortali contagione secreta, pura omnis, funditus sincera, vbique se promerendo Deo præstet, cum gloria tua humanum modum supergressa sit: quis est hominum quin opitulari Deum credat; cum id & vita increatur, & rerum gestarum magnitudo testetur? hucusque Nazarius, licet Gentilis Orator, qui quidem non vno vel altero teste, sed omnibus Gallijs astipulantibus, rem adeo admirandam Senatui amplissimo & alijs astantibus notam vulgatamque egregie testatam, fideq. publica consignatam posterorum memoriæ commendauit: quæ volumus eiusdem auctoris verbis hic descripsisse, quo maiorem concilient sibi fidem. At plane decebat, vt cælitus missæ copię, cæleste diuinumq. signum pariter secum ferrent; illud nempe, de quo sic sacris litteris proditum est, dum agitur de Christo cum maiestate venturo<sup>b</sup>: Tunc parebit signum filij hominis in cælo.] de quo & alibi<sup>c</sup>: Vidi alterum Angelum ascendentē ab ortu Solis habentem signum Dei viui.] quod ipsum factum esse diuinitus e cælo conspicuum Constantino,

<sup>a</sup> Zonar. & Co-  
aren. in Annal.  
NUMINA FA-  
VENT, CON-  
STANTINO.

<sup>b</sup> Matth. 24.  
<sup>c</sup> Apocal. 7.

A stantino, cum scriptores omnes affirmant; Eusebius in re adeo mirifica recensenda, ipsemet Constantini hæc sibi iuramento quoque contestantis, fidem obligat.

Quod licet Ethnici scriptores ignorarint, aut potius dissimularint: illud certe palam testati sunt, cælitus promissam fuisse victoriæ Constantino; eaque numinis spõsione, ipsum certū atque securum, contra militum omnium sententiam, longe imparem copiis, perditicilem ac periculosam expeditionem in Maxētium suscepisse; vnde post adeptam victoriam, hæc coram Constantino Orator est<sup>a</sup> pro cõcione loquutus: Quisnam, inquit, te Deus, quæ tam præsens hortata est maiestas, vt non omnibus fere tuis comitibus & ducibus, non solum tacite mussantibus, sed omen aperte timentibus, contra consilia hominum, contra auspicum monita, ipse per temet liberandæ Urbis tempus venisse sentires? Habes profecto aliquid cum illa mente diuina, Constantine, secretum, quæ delegata nostri dijs minoribus cura, vni se tibi dignatur ostendere: alioquin fortissime Imperator, sic quoque cum viceris, redde rationem. Rhenum tu quidem toto limite dispositis exercitibus tutum reliqueras: sed hoc maiores pro te suscepimus metus, quod nobis potius, quàm tibi consulebas; nostramque pacem magis, quàm bellum, quod aggrediebare, firmaueras: næ tu Imperator nimio nostri amore nescisti ad securitatem nobis vere providere, qui non omnia tecum arma mouisti, cum in tua conseruatione salus nostra sit.

C Et quid opus erat ipsi Rheno instructis tot militibus & classibus, quem iam pridem barbaris nationibus virtutis tuæ terror obstruxerat? An ostentare voluisti diligentiam tuam diuisis copijs inter custodiam pacis & belli? aut etiam iactanter & gloriose probare, liberandæ Vrbi te sufficere cum paucis? Vix enim quarta parte exercitus contra centum millia armatorum hostium Alpes transgressus es: vt appareret penitus considerantibus, id quod nos fugit in amore trepidantes, non dubiam te, sed promissam diuinitus petere victoriam. Duxerat magnum Seuerus exercitum, & hostem suum perfidia desertus armauerat. Maiores postea copias Maximianus admouerat; et ipse transfugis videbatur prospere refugisse.] hæc ipse, quem nec opinio sua fefellit; nempe verum fuisse, Constantinum diuinitus accepto de futura victoria nuncio, eo persuasum, eoq. armatum, ad certam victoriam, relicta magna exercitus parte, aduersus Maxentium in Italiam properasse.

D Sed audiamus Eusebium<sup>b</sup>, qui Constantino postea intimus, quæ ab eo se accepisse testatur, posteris scriptorum memoriæ commendauit, sic dicens: Constantinus deinde, post debellatos barbaros, in vniuersum totius Mundi ambitum, tamquam in corpus quoddam immensum aciem mentis intendens; et ciuitatem illam quæ quasi caput mundi est, totiusq. Romani Imperij moderatrix, tyrannis in seruitutem datam perspiciens; primum eius in libertatem vindicandæ potestatem illis, qui reliquas Imperij partes procurabant, vt pote eum honoris gradum ante ipsum adeptis, permisit. Verum vbi nullus eorum illi malo remedium potuit afferre; sed qui periculum facere in animum inducebant, turpem habuere exitum: ipse nec vitam sibi vitalem fore dixit, si ciuitatem omnium dominam & reginam ita ægre affectam & afflictam esse pateretur: et propterea ea parare sedulo studebat, quæ videbantur ad delendam tyrannidem spectare. At cum accurate ratione animoque lustrando comperisset, propter maleficas & fallaces magorum præstigas a Tyranno studiosè conquisitas multo firmiore præsidio sibi opus esse, quàm quod res militaris suppeditare soleret, Deum quæsui adiutorem; ratus auxilijs, quæ ex armis & militum manu petuntur, vix secundas tribuendas; at quæ sunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec vlla frangi violentia posse. Mente igitur diligenter complexus est, quisnam Deus sibi in subsidium esset adsciscendus. Ac quærenti illi talis subiit cogitatio; eorum qui antea Rempublicam attigissent, plerumque omnes suam spem in deos complures coniecisse, eosque victimis & monumentis coluisse; ac primum diuinationum inuitamentis, deinde oraculis, quæ fausta feliciaque auspicia ipsis denunciabant, in fraudem inductos, infelicem reperisse exitum, & plane calamitosum; neque quemquam deorum vel benigne illis opem tulisse, vel prohibuisse quominus nefanda internecone cælitus inuicta opprimerentur. Solum eius patrem ad contrariam viam, & eorum institutis longe dissimilem diuertisse, eorum condemnasse errorem; ipsum solum Deum omnium rerum administratorem toto vitæ spatio obseruantia veneratum esse, eumq. conseruatorem & custodem regni, omnifque boni largitorem comperisse.

Ista cum secum exquisite in vtramque partem versaret, iudicioque sedulo expenderet, quemadmodum illi multitudine deorum confisi, in varias clades & exitia incidissent; adeo vt nec generis, nec sobolis, nec stirpis, nec nominis, nec memoriæ vel vestigium quidē inter homines esset relictum; et qua ratione Deus patris sui euidentiā, variaq. suæ virtutis & potentia indicia

DE PROMISSA  
DIUINITVS VI-  
CTORIA.

<sup>a</sup> Panegyric. 2.  
post vis. Con-  
stantini.

<sup>b</sup> Euseb. in Vita  
Constantin. lib.  
1. c. 20. 21. 22.  
23.

CONSTANTINI  
DE VRBE LIBE-  
RANDA CON-  
SILIVM.

CONSTANTI-  
NVS DE VERE  
DEI CVLTV  
DELIBERAT.

dicia ei dedisset; atque adeo illi qui iam antea contra Tyrannum praelium iniissent, speque in deorum multitudine locata, aciem contra hostem instruxissent, ad turpem exitum essent perducti; alter enim, infecta re, cum ignominia a praelio discessit, alter in ipso medio exercitu trucidatus, tamquam superuacanea mortis accessio factus est. Ista, inquam, omnia cum mente, tamquam in vnum, collegisset, in dijs qui non sunt colendi, tantam inanitate consecrari, postq. periculum factum, caeco errore duci, summa putauit esse dementia: Deumque, quem pater sancte adorauisset, solum obseruandum, colendumque statuit. Quocirca huius operum precibus implorauit, hunc orauit, hunc obtestatus est; ut tum quisnam esset, illi vellet significare; tum rebus, quas apud animum proposuisset, dexteram velut adiutricem porrigere. Imperatori igitur ista precanti, obnixaeque flagitanti visio quaedam diuina & in primis admirabilis apparuit: quam si quis forte alius dixisset, non tam facile hominibus potuisset persuaderi. Verum cum Imperator ipse victor, nobis ipsis, qui hanc historiam iam litteris prosequimur, longo tempore post, cum notitia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonem iureiurando confirmaret; cui dubium esse poterit, quin sit rei ita commemoratae fides omnino adhibenda; praesertim cum tempus postea consequutum, ratum orationi testimonium dederit?

SIGNVM CRVCIS APPARET CONSTANTINO.

Cum iam Sol ad medium caelum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit, se Crucis signum ex lucis splendore figuratum in ipso caelo Soli imminens, manifeste oculis aspexisse, inque eo inscriptionem consignatam, quae haec verba complectebatur: EN TOTTO NIKA: IN HOC VINCE. Admiratio ingens ipsum, & totum exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeo huius prodigij spectator factus erat, incessit. Sed dubitatione admodum intra se distrahi, quidnam ostentum illud sibi vellet, asseruit. Atque eum diu multumque de eo cogitantem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in caelo monstrato visum esse, praecipisseque, ut exemplari, ad imitationem illius signi quod in caelo apparuerat, fabricato, eo tamquam praesidio in praелиjs cum hostibus committendis vteretur. ] haec de visione Crucis Constantino totiq. exercitui ostensa, deq. secreto facta illi apparitione Eusebius cum dicat, addatq. ancipitem primo fuisse Imperatoris animum quid signum illud demonstratum caelitus portendere vellet: nobis in mentem reuocat, quod nuper dictum est ex Panegyrica illa post victoriam habita oratione, duces exercitus aliquo fuisse prodigio atque portento deterritos, ut eiusmodi expeditionem inuiti susciperent, inuidentque rem tantam contra auspiciu responsa tentari. Quid enim aruspices, quid ceteri deorum sacrifici, alijq. eorumdem addicti culturae praesagire de viso Crucis signo nouissent, quod hominibus letale & execrabile esse scirent; nisi immanem, turpemque totius exercitus cladem portendere, elusumque ex eo Imperatorem, totumque exercitum dicerent? cum signo infamij supplicij victoria sponderetur: quippe frequenti rerum usu de oraculis deorum didicissent, interdum falsa esse solere, & laeta responsa saepe luctuosos exitus consequutos.

ARTEMII PRAEFECTI ASSERTIO.

Ceterum de Crucis signo tunc viso, litterarum notis victoriam promittente; qui tunc in eodem exercitu militabat Artemius, cum temporibus Iuliani exutus Augustali Praefectura, quod Christianus esset, causam diceret coram eo, inter alia his quoque verbis eundem compellans, haec ait, prosequens pro Constantino defensionem, quem ille contumeliosus infamabat: Ad Christum (inquit) declinauit ab illo vocatus, quando difficillimum commisit praelium aduersus Maxentium. Tunc enim ei in meridie apparuit signum Crucis, radijs Solis splendidus, & litteris aureis belli significans victoriam. Nam nos quoque ipsi aspeximus, cum bello interessemus, & litteras legimus: quin etiam totus quoque id est contemplatus exercitus; et multi huius sunt testes in exercitu tuo. ] haec Artemius in Iulianum: extant eius Acta, & quidem legitima atque sincera. Sed dubitabit fortasse quispiam; quidnam sit, quod Gentiles scriptores, atque ij potissimum qui in Constantini laudem Panegyricas scripsere orationes, haec de Cruce dicere praetermiserint, cum inde eius laudandi tam nobile suppeteret argumentum? At certe si tunc illi de Cruce tacuerunt, haud mirum, quod eiusmodi signum aequae omnes inter infausta prodigia reiecerint: adhuc enim, cum ea sunt perorata, Constantinus inter Ethnicos (vt dicemus) profitebatur, necdum aperte dans nomen Christianae religioni erat adscriptus: non enim res agebatur inter Aegyptios, penes quos Crucis signum erat salutis & vitae hieroglyphicum, sed penes Romanos, quibus Crux vt seruire supplicium, & latronum exitium notis ceteris execrabilius erat: hinc illud apud eos imprecari solitum: Abi in malam crucem. detestabile namque fuisse Crucis signum sacra dijs facientibus, quae suo loco dicentur de Iuliano Apostata, exemplis pluribus demonstrabunt. quid igitur mirandum, si coram Senatu Gentilium hominum, & Imperatore adhuc inter Gentiles agente, Ethnici Oratores de eo signo dicere praetermiserint, quod tum ab omnibus (quod dictum

2 Apud Metaphr. die 20. Octobr.

atum est) vt infaustum, erat explosum; cum iidem ex alijs locis eandem petierint dicendi materia, quod est superius declaratum? ceterum de eodem subobscurum ab ipso Oratore Gallicano dictum esse, cum ait exercitum infausto prodigio fuisse perterritum, nuper demonstratum est.

Sed quid postea, cum eam visionem Constantinus viderit, opere perficiendum curarit, idem Eusebius narrat his verbis: Ille, simulatque dies illuxit, surgens, primum arcanum illud visum amicis exponit; deinde artificibus, qui aurum & lapides pretiosos affabre sculpere norant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus pretiosis imitatione adumbrare mandat: quam quidem effigiem, contigit, vt nos olim oculis contempleremur; ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. Erat autem tali figura fabricata: Hastile oblongum, erectumq. auro vndique obductum fuit, quod cornu habuit transuersum ad formam Crucis constructum, supra in fastigio eius operis corona affixa lapidibus pretiosis & auro polite circumtexta. In ea salutaris appellationis Saluatoris nota inscripta, duobus solum expressa elementis, id est duabus primis litteris Graecis nominis Christi, erat, P, in medio littere, X, ✠ curiose & subtiliter inserta, quae totum Christi nomen perspicue significarunt. Quas quidem litteras deinceps semper Imperator in galea gestare consueuit. Ad cornu illius particulae, quae ex transuerso erat per hastile traiecta, velamen quoddam pertenuis appesum adhaesit, regalis videlicet & magnifica textura mirabili varietate lapidum pretiosorum artificiose coniectorum, lucisq. suae claritate pulchre resplendentium depicta, & multo auro intexta: quae dici non potest, quantam spectatoribus ob suam pulchritudinem excitarit admirationem. Istud igitur velamen ad cornu affixum, longitudinis, latitudinisque Crucis mensuram penitus exaequauit. Oblongum vero & erectum hastile in sublimi appensum, cuius pars inferior versus basim longius ducta fuit, sub ipsum Crucis insigne ad texturam discurrentis fimbrias, aureamq. Imperatoris pariter ac liberorum suorum effigiem ad pectus vsque concinne descriptam continuit. Isto igitur salutari signo Imperator, tanquam hostilis cuiusque & infestae violentiae propugnaculo semper usus est, cuius expressae similitudines madauit, vt vniuersum exercitum perpetuo antecederent. Verum ista paulo post acciderunt. ] haec Eusebius.

2 Euseb in Vit. Constant. lib. 1. c. 24. 25. 26. CONSTANTINVS CRVCIS CVLTOR LABARVM CRUCE ORNAT.

Curauimus, Lector, hic tibi ex antiquis monumentis Labari imaginem reddere, ac in primis ex Constantini numismate sic, vt vides, expressam: cum tamen illud diuersis modis effigiatum reperiri, non ignoremus.



Habes in Labaro per XP, ✠ Christi nomen expressum; per litteram enim, X, consueuisse Christi nomen intelligi, fidem facit etiam Iulianus Apostata in Misopogone. In hoc vero & illud obseruandum, mira concinnitate ipsdem elementis exprimi simul Christi nomen & Crucis signum, vt Crux in Christo, & Christus

b Complura numismata id genus extant, sed hoc accepimus a D. Horatio Tyrgio de Marj. Rom.

in Cruce monstratur: per X, enim Crux, licet transuersa, notatur, quam in rectam lineam sic alij deducebant ✠, & id quidem hoc saeculo: in coemeterio enim Priscillae via Salaria tabula effossa est cum eiusmodi inscriptione atque signo ad finem posito:

MIRAE INNOCENTIAE AC SAPIENTIAE P VERO MARCIANO QVI VIXIT ANN. III. ET MENSES III. DIES II. QUIESCIT IN PACE D. PRID. KAL. DEC. ARBETIONE ET LOLLIANO COSS. PARENTES FECERVNT.



sub hac inscriptione idem character hieroglyphicus sic habetur expressus ✠, quem imago togata ibidem sculpta, dextera tenet. Contigit horum Consulatus anno XIX. Constantij, D. vero CCCLV.

c Extat ipsum numisma apud D. Fulvium Vrsinum V. C. Rom.

formam Valens Imp. restituit labefactum ipsum Labarum a Iuliano. Sed rursus Eusebius. Tempore

CONSTANTI-  
NVS CHRISTI  
CVLTORES AC  
CERSIT.

Tempore autem supra commemorato, Constantinus admiranda illa visione obstupefactus, nullum alium Deum, quàm qui ipsi apparuisset, colendum esse statuens, sacerdotes & professores religionis, & verbo illius initiatos accersit: quis esset Deus ille, sciscitatur: quid etiam sibi vellet visio illa, quæ de signo fuisset ipsi patefacta. Hi hunc Deum respondent Dei vnus ac solius vnigenitum filium esse: signum autem, quod apparuerat, immortalitatis vitam esse, trophæumque victoriæ illius de morte reportatæ, quam olim, cum in terra versabatur, fuisset assecutus. Causas etiam docent eius aduentus, accuratamque illius inter homines œconomia rationem ei suggerunt. His rationibus quamquam probe erudiebatur ille quidem, visionis tamen ipsius oculis subiectæ adhuc tenebatur admiratione. Atque tandem, vbi cælesti visum cum sacerdotum interpretatione contulerat, animo confirmatus fuit: pro certo persuasus, earum rerum cognitionem sibi diuinitus oblatam esse; ac propterea in diuinam sacram litterarum lectionem iam omni cura & cogitatione incumbere secum decreuit. Itaque primum Dei sacerdotibus sibi tamquam assessoribus adscitis, statuit Deum, qui ipsi apparuisset, omni genere cultus & obseruantia venerari. Deinde, spe bona in illo posita, firme munitus, de cetero permagna cupiditate ferebatur, ardentis incendij tyrannici faces ad terrorem intentatas penitus extinguendi.] hucusque Eusebius.

2 Tertulian Apolo-  
g. c. 16.MILITARIA  
SIGNA CRUCE  
DECORA.\* laborum.  
b Minut. Felix  
in Oratione.  
\* labara.

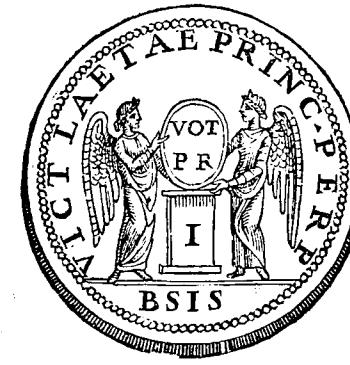
At hic primo dicendum non Labarum modo, sed alia quoque fuisse in exercitu militaria signa longe ante Constantini tempora signum Crucis præferentia. Siquidem Tertullianus<sup>a</sup>, qui Seueri Imperatoris temporibus scripsit Apologeticum, de eis sic meminit, dicens: Sympara illa vexillorum, & cantabrorum \* stolæ Crucum sunt: laudo diligentiam; noluitis nudas & incultas Cruces consecrare. ] hæc ipse de velis illis loquens, quæ in hastula illa transuersa Labaro alligata, Crucem quodammodo vestire videbantur. Sed & hæc Minutius Felix<sup>b</sup>: Ipsa signa & cantabra\* & vexilla castrorū, quid aliud, quàm inauratæ Cruces sunt & ornata? ] Verū ante hos omnes Iustinus Martyr ad Antoninum Pium scribens Apologiam, sic ait: Quin & signa vestra figuræ huius vim præferunt & declarant: vexillorum signa dico, aliorumque insignium & trophæorum, quæ per progressus a vobis in publicum quouis locorum fiunt, Imperij & potestatis indicia in his ostendentibus, licet hoc non intelligentes faciatis. Et qui apud vos moriuntur, Imperatorum imagines forma ista consecratis. ] hæc Iustinus, qui cum non vnus generis signum, sed vexilla dicat Crucis formam expressisse, illud plane significare videtur, non tantum signum illud, quod dicimus Labarum, sed & alia quoque eandem figuram representasse, nempe ea etiam, quæ hastis affixas continerent imagines Imperatoris excultas rotulis inhærentes, & aliam in summo hastæ vertice collocatam, in cuius itidem hastæ parte superiori alligata esset hastula transuersa egregie reddens imaginem Crucis, in cuius cornibus hinc inde vitta penderet: eius formæ complures egregie exculptæ visuntur in Traiani columna cochlide, in qua etiam cum aliorum militarium signorum, tum etiam Labarorum formæ habentur expressæ, quæ etiam visuntur in nobilibus illis victoriæ M. Aurelij Antonini monumentis, quæ olim in arcu triumphali posita, hodie vero extant in Capitolio, ipso primo scalarum consensu palatij Conseruatorum, in quibus sunt eadem signa simul plura numero, sicut & in columna cochlide eiusdem Antonini, & expressius in arcu Seueri: vt appareat plane hallucinatos esse eos, qui dixerunt, id genus signi non nisi vnum esse solere in toto exercitu Imperatoris. Extat & in fronte ingressus Titi arcus idem vexillum in manu Victoriæ, idemque & in quamplurimis antiquis nummis.

c Prudent. ad-  
uers. Symmach.  
lib. 1.CHRISTI NO-  
MEN ET CRUX  
IN ARMIS.

*Christus purpureum gemmati textus in auro  
Signabat Labarum, clypeorum insignia Christus  
Scripserat, ardebat summis [Crux addita cristis.]*

Quod igitur Prudentius dicat non tantum in Labaro fuisse Christi nomen intextum; sed etiam armis, nempe scutis & galeis, idem sanctissimum nomen effigiari solitum: consulimus de his, vt licuit, quæ Romæ extant vetera monumenta, in antiquis numismatibus germana fide hæcenus conseruata; inuenimusque ex eis vnum Constantini Magni imaginem præferens, in cuius galea (quod & ex Eusebio dictum est supra) duobus illis litteris superius explicatis, X. & P. vna complexis Christi nomen habetur expressum: quod quidem formis sincerissime redditum hic summa diligentia cudendum curauimus.

At Euse-

2 Ex nūmo auro  
qui extat apud  
Angelum Bre-  
uen<sup>um</sup> Da-  
piensem. Videt  
ur Roma.

B

At Eusebius tradit, Constantinum ipsum tantummodo eiusmodi signa gestare consueuisse: vnde reor, Prudentium, secundum ea quæ geri suo tempore videbat a militibus Christianis, tunc quoque facta putasse: nam tum Modestus<sup>b</sup>, tum etiam Vegetius<sup>c</sup> expresse testantur, signum in galea ferre, fuisse tantummodo Centurionum insigne. Verum sicut alia multa, ita Constantinus hæc quoque visus est pia religione mutasse.

b Modest. de  
vocab. rei milit.  
c Veget. lib. 2. c.  
13.

Sed vt de Labari agamus antiquitate: facilius erit in antiquis Imperatorum victoriæ monumentis sculpta oculis spectare Labaro signa similia, quàm eius nomen apud veteres Ethnicos scriptores legere. nulla certe eius est mentio apud Modestum, qui omnes simul voces rei militaris complexus, explanans, ad Tacitum Imperatorem libellum scripsit; nec etiam apud Vegetium, qui ad Valentinianum Augustum eiusdem argumenti commentarium dedit, vllū plane de Labaro verbū reperias. Cum ergo cōstet rem ipsam fuisse, sed nomen labari ignoratum; necesse est affirmare, tale signū alio ab antiquioribus nomine dictum fuisse; sed quonam, est exquirendum. Modestus, quem citauimus, dum agit de primaria cohorte, sic ait: Hæc enim suscipit Aquilam, quæ præcipuum signum in Romano est semper exercitu, & totius legionis insigne imagines Imperatorum: has enim imagines tamquam diuina & præsentia signa singuli venerantur. ] & inferius: Aquiliferi, qui Aquilam portant: Imaginarij, qui Imperatoris imagines ferunt: Signiferi, qui signa portant, quos nunc, Draconarios, vocant. ] hæc Modestus. Vegetius<sup>d</sup> eadem de signis militaribus in hunc modum: Aquiliferi, qui Aquilam ferunt. Imaginarij vel Imaginiferi, qui imagines Imperatoris portant. ] & alibi<sup>e</sup> hæc numerans militiæ signa ait: Muta signa sunt, Aquilæ, Dracones, Vexilla, Flammulæ rufæ, Pinnæ. ] sicque de Labaro cum nulla prorsus sit mentio; vexillorum nomine illud esse expressum, manifestum est, atque fuisse olim Cantabrum appellatum, quod, vt diximus ex Tertulliano atque Minutio, Crucis vestitæ præferret imaginem.

DE LABARO.

C

Sed vnde quæso apud eosdem vox, Cātabrum? eam quidem germanam esse lectionem, Pamelio rem perspicacius intuenti non inuitus assentior: cum enim apud Minutium Felicem itidem legatur, Cantabra, & scripti antiqui codices omnes pariter ita habeant, nefas putamus antiquam conuellere lectionem; cum præsertim in Codice Theodosiano mentio habeatur de<sup>f</sup> Signiferis & Cantabarijs, ijs scilicet, qui cantabra & alia signa portabant. Quamobrem (quod in re obscurissima agere coniectura licet) Cantabra a Cantabris in Hispania populis, quos tandem magnis laboribus, multoque fuso Romano sanguine Augustus debellauit, esse dicta putamus. Mutuari namque solitos esse Romanos, imitarique signa hostium, quos subiugassent, de Draconibus signis manifestum exemplum est; qui non ante esse cœperunt in vexillis Romanorum insignia, quàm Traianus Dacos vicisset, qui signis eiusmodi utebantur in bello. Sed nec displiceret de hac voce coniectura Turnebi viri insignis eruditionis, dum vnus litteræ immutatione legendum putat pro Cantabro, Contabro, a conto, cui suspenderetur militare signum, quod Labarum dictum putant: nisi omnium locorum superius de Cantabris & Cantabarijs citatorum, eadem esset lectio; nisi etiam eadem ratione reliqua quoque signa, quod conto gestarentur, Contabra dicenda pariter essent.

d Veget. lib. 2.  
c. 7.  
e Idem lib. 3.  
c. 5.

D

Sed vnde quæso apud eosdem vox, Cātabrum? eam quidem germanam esse lectionem, Pamelio rem perspicacius intuenti non inuitus assentior: cum enim apud Minutium Felicem itidem legatur, Cantabra, & scripti antiqui codices omnes pariter ita habeant, nefas putamus antiquam conuellere lectionem; cum præsertim in Codice Theodosiano mentio habeatur de<sup>f</sup> Signiferis & Cantabarijs, ijs scilicet, qui cantabra & alia signa portabant. Quamobrem (quod in re obscurissima agere coniectura licet) Cantabra a Cantabris in Hispania populis, quos tandem magnis laboribus, multoque fuso Romano sanguine Augustus debellauit, esse dicta putamus. Mutuari namque solitos esse Romanos, imitarique signa hostium, quos subiugassent, de Draconibus signis manifestum exemplum est; qui non ante esse cœperunt in vexillis Romanorum insignia, quàm Traianus Dacos vicisset, qui signis eiusmodi utebantur in bello. Sed nec displiceret de hac voce coniectura Turnebi viri insignis eruditionis, dum vnus litteræ immutatione legendum putat pro Cantabro, Contabro, a conto, cui suspenderetur militare signum, quod Labarum dictum putant: nisi omnium locorum superius de Cantabris & Cantabarijs citatorum, eadem esset lectio; nisi etiam eadem ratione reliqua quoque signa, quod conto gestarentur, Contabra dicenda pariter essent.

CANTABRVM  
MILITARE SI-  
GNVM.f l. 2. Cod. Theo-  
dos. eod. tit.

E

Porro licet Cantabra & Labara eadem esse signa videri possent: fuisse tamen differentia aliqua inter se distincta, eorum figuræ lapidibus exculptæ, vel nūmis impressæ declarant: siquidem in veteri illa forma ante tempora Constantini, sic velum illud transuersæ hastulæ alligatum erat, vt rugas aliquas sui contractione admitteret: quod vero Labaro inhærebat velum, sic erat expansum atque extensum, vt nullum prorsus sinum contraheret, & omni ex parte planum, depictas in se imagines demonstraret. Sed & ea quoque differentia Labarum a Cantabro distinctum erat, quod in exercitu (vt locis citatis vidimus) complura Cantabra erant, Labarum

LABARI ET  
CANTABRI  
DIFFERENTIA.

LABARVM VN- DE DICTVM SIT. Labarum verò, ex quo eius introductus est vsus & nomen, non nisi vnum esse in exercitu consuevit.

Sed vnde Labarum ipsum dictum est? Audiamus quid scribat Gregorius Nazianzenus, dum inuehitur in Iulianum Apostatam, qui Labarum Cruce decorum abstulerat: Quin eo, inquit, audacie quoque prorupit, ut aduersus magnum illud vexillum præcepseret, quod simul cum Cruce magnifice & cum insigni pompa exercitum ducit, in sublime euectum, quod soluendorum laborum vim habet, ab eoque apud Latinos nomen trahit; principatumque, ut ita dicam, in reliqua omnia vexilla tenet; tam quæ Imperatorum imaginibus, atque expansis texturis in varijs tinctionibus, litterarumque picturis illustrantur, quasi que gestiant; quàm quæ horrendis draconum hiatibus super summas hastas elatis inuolantia, ac per tractus contextis squamis distinctos ventilata iucundissimum simul & formidolosum spectaculum oculis præbent. ] hæc Gregorius: qui cum dicat, quod soluendorum laborum vim habeat, Labarum a Latinis esse dictum: contrarium plane videtur, ut ab eisdem a labore sit nominatum, quod labori imponat terminum. Quamobrem sic a Latina voce, labore, Labarum dictum Gregorium significare voluisse putamus, ut & a Græca voce simul coniuncta nomen accipiat, ὄρος, quod est finis & terminus, seu limes; sicque secundum Gregorium idem sit Labarum, quod laboris ὄρος, ἁλίσκος, laboris terminus, sic primitus nominatum a Constantino (ignotam enim fuisse maioribus eiusmodi vocem, superius dictum est;) vel quod Urbem a tyrannide Maxentij liberando, tot tantisque malis ac laboribus finem imponeret; vel quod Crucis fulgore rutilante, persecutionis laboribus terminus figeretur: siue etiam (vt scribunt Eusebius & Sozomenus) quod cum cohors aliqua laboraret, ad subsidium laborantium militum Constantinus iaberet inferri Labarum; cuius aduentu mox victores existerent. Vel, si velimus, dicere possumus etiam, dictum Labarum, a Latina & Græca voce composita dictione a labore, & ὄρος, quod est utilitas, fitque Labarum laborum utilitas; nisi constaret apud Græcos non Labarum, sed Laborum nominatum esse.

Quod enim Labarum dicimus, Græci Laborum nominabant, ut ex Græco habet Latina vox reddita in hunc modum in Codice Iustiniano, titulo de Præpositis Laborum, & ibi posita ipsa lege his verbis: Qui Præpositi Laborum nostro iudicio promouentur, clarissimi sunt inter electos; ita vt ex Consularibus habeantur: nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris Comitatus illustrat. ] hæc Imperator: sed in Codice Theodosiano hæc paulo fusius: Qui ex deuotissimis domesticorum scholis Præpositi Laborum nostro iudicio & stipendiorum sudoribus promouentur, ad similitudinem decem primorum domesticorum, clarissimi sint inter electos, ita vt ex Consularibus habeantur: nam & Senatorio nomine & immunitate digni sunt, quos nostri lateris Comitatus illustrat. Dat. III. Id. Nouemb. Constantinopoli. Theodosio A. VII. & Palladio Coss. ] ἁλίσκος ipsum quoque vocat Sozomenus, licet alij legant Labarum: sed Laborum legendum, obseruauit Cuiacius ex Nicæno secundo Concilio ex verbis Sozomeni sic dicentis: ταύτην δὲ τὴν ἀπὸ τῆς πρῆτης ἁλίσκος καλοῦσιν: quam lectionem æque probat Turnebus, qui & eodem etiam modo, Laborum, & non Labarum legi in antiquo Lexico, se reperisse testatur. Sed præterierunt hæc omnia Alciatum, dum minus æque inuehitur in Accursium. De Præfectis enim Laborum, hoc est, Vexillarijs, illic agi, certum est, de quibus Eusebius meminit, electos dicens a Constantino Imperatore quinquaginta viros virtute præstantes, quibus per vices portandi Labarum onus incumberet, de quibus pluribus suo loco dicemus. atque de Labaro modo hæc tenus.

Iam Constantinum cum exercitu in Italiam proficiscentem prosequamur. Non amplius quàm vnus anni spatium hæc in Maxentium expeditione complexam esse Panegyrici auctor incertus affirmat, cuius testimonio Eutropius redargui videtur, dum ait, Constantinum anno quinto sui Imperij aduersus Maxentium prælium mouisse. Quod vero ad copiarum numerum tam Constantini quàm Maxentij pertinet: non est eadem omnium sententia: siquidem demonstratum est auctoritate Panegyrici illius post victoriam Constantino dicti, ipsum vix quarta exercitus parte pugnasse aduersus ceterum millia armatorum: sed et eadem quoque oratione hæc eodem argumento: Magni Alexander, cum præter Macedonas suos, cuncta Græciæ, vniuerso Illyrico innumerabilem delectum posset indicere, numquam maiores quadraginta millibus copias duxit; inhabile regenti ratus quidquid excederet, & turbam potius, quàm exercitum. Tu vero etiam minoribus copijs bellum multo maius aggressus es, tanto scilicet tua virtute potior, quanto ille numero instructior. ] hæc ibi: ex quibus Zosimus mediocri coarguitur, dum ait: Constantinus autem, qui hominem & antea suspectum haberet, tunc magis ad gerendum aduersus eum bellum se comparabat: ideoque collectis copijs ex relictis in potestatem

b Euseb. in Vita Constantini. lib. 2. c. 7. c Sozom. lib. 1. c. 4. d Euseb. Lexic.

e l. i. de Præpositis Laborum Cod. lib. 12. f Cod. Theod. lib. 6. tit. 25.

g Sozom. lib. 1. c. 4. h De Præpositis Laborum Cod. lib. 12. i Turneb. Aduersarij. lib. 15. c. 16. k Alciat. Annot. in tres lib. post Cod. lib. 12. l Euseb. in Vita Constantini lib. 2. c. 8.

m Panegyric. 2. Constantin.

n Zosim. lib. 2.

A potestatem barbaris, & Germanis, & alijs Celticis nationibus, itemque de Britannia coactis militibus, qui omnes erant ad nonaginta millia peditum, & octo millia equitum, ex Alpibus in Italiam mouebat, ac oppida quidem per inducias se dedita; nullo damno mulcabat; ad arma vero tendentia in ditionem redigebat. Cum Maxentio longe maioribus copijs instructo, Romanorum & Itolorum octoginta millia se ad belli societatem coniunxerant, itemque Thufci quotquot vniuersam oram maritimam incolebant; præbebant & Carthaginenses exercitum quadraginta millium, & præter hos Siculi: adeo quidem, vt totus exercitus centum & septuaginta peditum, & decem & octo millibus equitum constaret. ] hæc Zosimus.

Sed quis apparatus vtriusque, & ad victoriam vnde cuique ipsorum comparata fiducia? De Constantino audiuius; de Maxentio ex ipso in primis Zosimo hæc discamus: Maxentius (inquit) intra muros inclusus dijs victimas offerebat, & aruspices de belli euentu consulebat, ipsi quoque Sibyllinis oraculis peruestigatis. cumque reperisset oraculum, quo significaretur, in fati esse, vt qui ad perniciem Populi Romani spectantia designaret, miserabili morte periret: de semetipso id accipiebat, qui quasi Romam adortos, eamque capere cogitantes, propulsaret. ] hæc ipse. Sed & Eusebius: Cum vero Maxentius maxichinis præstigijs magis quàm subiectorum beneuolentia confideret, & nullo modo extra portas ciuitatis egredi ausus esset; et omnem locum, agrum, & ciuitatem etiam, quæ ipsius subieciatur Imperio, ingenti armatorum multitudine, & infinitis copijs munitisset: Imperator Constantinus Dei auxilio nixus, primam, secundam, & tertiam Tyranni aciem adoritur, & omnibus primo impetu perfacile subactis, vniuersam prope Itolorum peragrat regionem, adeo vt iam quàm proxime Romam aduentaret. ] hæc ipse. Sed quo ordine hæc facta sint, in Panegyrica in primis oratione narratur, cum dicitur: Probauit hoc prima obstinatio eorum, qui sub ipsis Alpium iugis munitissimo licet muro ac situ tenentes oppidum, ausi fuerunt, te imminente, resistere, ac portas claudere, non credentes illi quidem (vt audio) te ipsum adesse. Quis enim crederet tam cito a Rheno ad Alpes Imperatorem cum exercitu peruolasse? sed tamen qui non solum presenti numini tuo, verum etiam nunciato nomini cedere debuisse, luerunt igitur illico dementiae suæ poenas, cum oblatam sibi a clementia tua veniam recusassent. ] Quenam autem hæc ciuitas esset, Nazarius nominat dicens: Primam igitur Segusiensium ciuitatem, quam primam iter dederat, victoria facilis amplexa est: quæ resistendi pertinacia, ita in se Imperatoris vim conuertit, vt pietatem tamen non alienauerit. Nam cum introitus vi manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem late distulisset, cuius facilis per adiuncta contagio partu pestifero valescebat, maxima benignissimi Imperatoris fuit cura, non modo vt incendium non adiutum senesceret, sed oppressum emori posset: et longe operosior clementia, quàm fortitudo perfecta est, cum plus in seruanda vrbe, quàm in capienda fuerat laboris, oriretur.

Itaque digrediens, sic cupiditatem sui fecit, vt eam ad omne obsequium, non victoriae metus componeret, sed admiratio lenitatis. Optima, aiunt, esse remedia quæ ad vsum corrigendi nostri ex aliena calamitate nascuntur: verum animus prauitate velut morbo impeditus, delectum boni non habet. Ecce iam apud Taurinos venientem pugna grauior expectat: nec Segusiensium vastitas monet, vt sibi caueant: nec cogitant, quod cum Principe res futura sit, quod neque vis eius resistendi spem faciat, nec mansuetudo rationem. Campum late iacentem tantus miles oppleuerat, vt non improbare fiduciam, qui instructos videret. Quæ enim illa fuisse dicitur species? quàm atrox visu, quàm formidolosa? operimento ferri equi atque homines pariter obsepti. Clibanarijs in exercitu nomen est, superne omnibus tectis equorum pectoribus, demissa lorica & crurum tenuis pendens sine impedimento gressus a noxa vulneris vindicabat. ] Quid vero demum tunc factum, sic ad postremum absoluit vna sententia: Ad vnum interfectis omnibus, tuis integris, horrorem armorum ad miraculum victoriae transfulerunt, quod qui inuulnerabiles habebantur, sine tuorum vulneribus interiissent. ] hæc Nazarius. Probauit plane euentus, quod dixerat, Angelorum acies in Constantini exercitu militasse: hic namque primum quanta vis esset sanctissimæ Crucis, qua Christo Labarum consecrat, expertus est. Taurinum primum, vbi tota vis belli, & non tantum difficilium Alpium præruptis montibus, sed & ferratis legionibus aditus fuerat ad Italiam interclusus, sensit numen pro Constantino pugnasse, quo duce (mira res) cessarit ferrum ligno.

Quæ autem post hæc sequuta sint, idem auctor breui compendio relegens potius, quàm enarrans, hæc ait: Quid ego referam post tantam & tam grauem pugnam, quod apud Brixiam

Annal. Eccl. To. 3. magnus

APPARATVS MAXENTII.

a Euseb. in Vita Constantini. lib. 1. c. 31.

b Panegyric. 2. Constantin.

c Nazar. in Panegyric. Constantin.

CONSTANTINI PVGNA APVD TAURINOS.

CONSTANTINI VERONAM ADVENTVS.

magnus quidam & acer equitatus esset fuga quam visu astutior, & primo impetu tuo pulsus, Veronam vsque contendit ad praesidia maiora: neque id dedecori fuit, quod excusati fugiunt, qui tibi cedunt, contingat: quin immo timiditati miseræ res ostentanda fuga, quæ habuerit dignitatem. Ipsa autem Verona freta immanibus copijs, quas in vnum aduentus tui formido conduxerat, cum multorum iam cladem accepisset, facta est parumper metu cunctatior, non ratione fidelior, muris se ab impetu vindicat. Aderat quidem Ruricius experientissimus belli, & tyrannicorum ducum columen: per tota admodum moenia magna vis hominum, & apud Brixiam plerique iam fracti: vt in corpore cum aliqua pars ægra est, valetudo omnis contaminari solet: sic illius multitudinis portio malo affecta, totum exercitum timoris contagio dissipat. quam faciles lapsus infirmitas habet, cum eam intempestiua mouit audacia, cum saepe alias, tum maxime in illa obsidione perspectum est. Clausi impetum faciunt; et qui se aliquandiu latendo a morte defenderant, facta pugnandi causa, poenas eruptionis temerariæ pependerit: idemque Ruricius magna suorum clade reiectus in moenia, spe iam lassata, & adhuc mente vesana, cum se Veronam proripuisset, nouos eodem egit exercitus, & præcipitante iam die, bellum non detrectauit, pugnae audior, quam salutis: sed eum exitus magis quam merita fefellerunt: nam furorem mors domuit, quem non potuerat considerati ratio, nec victi formido sanare. O nox illa æternis sæculis monumentisque mandanda, cum spiris tenebrisque congressis \* fortunæ totum liceret!

\* al. congressis

VICTORIA  
ADVERSVS  
RURICIVM.

Tu tamen Imperator non intutior tempore, quam a Deo testior, sæuissimo hosti multus instares, & libertate cædis exultans, donum noctis duceres, quod pugnantem nemo seruaret. Per infestas acies interritus vadis, densissima quæque prorumpis, deijcis, proteris: mortis decus perdunt, quos ignoratus affligis, nisi quod te ipsa vis tua cogit agnosci. Nihil enim te permouent tubarum fractæ voces, horrendus militum clamor, permixta casibus vulnera, illi cominus gladij, cadentium graues gemitus, arma late strepentina, & in vnum quemdam sonitum diuersi fragoris acta confusio, quod hæc omnia aut virtus negligit, aut ira non sentit. Nox ipsa, iustissima bellantibus causa terroris, vehementiorem te agendis stragibus fecerat; quod solum virtutis tuæ impedimentum est, miserationem tenebræ non habent: vt intelligi liceat, quantum illo in bello vis tua perfecit, pietate non retenta, & maiestate secuta. Prælio vix summa nocte confecto, fessus cædibus, anhelus ex bello, cruore oblitus, sed hostili, ad obsidionis vigilias recurrebas. O fortuna, o præpotens Roma, quam tu vniquam gratiam pro tantis his laboribus referes? &c.] Alia quoque oratione hæc ipsa fufius de Veronensium obsidione, & deleta cum Duce Ruricio exercitu Romanorum, deque ingenti in pugnando Constantini robore: quod tamen auctor minus in Imperatore probauit, cum vnâ cum sua totius Romani Imperij salutem periculosa alæ subiecisset; vt iure meritoque illud inculcet: Quid egeras Imperator? in quæ nos fata proieceras, nisi te diuina virtus tua vindicasset? Tantam quippe ex Christi numine Crucisque virtute fiduciam animo conceperat, vt ardua quæque ac dura, dixerim & impossibilia, illi facilia, plana viderentur, atque secuta: oraculo namque illo semel persuaso; In hoc vince, vel vinctes; semper sibi idem visum est esse vocale; illudque propheticum veluti cælesti classico iugiter intonari: Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.] quo præuio, expugnat cetera post hæc, quæ erant a Maxentij partibus trans Padum præsidia, Mutinam, & Aquileiam, alijs Imperatoribus, bellis ciuilibus inconcessas.

a Panegyric. post  
victor. Constantini 2.

b Isaia. 45.

MAXENTIVS  
OCCURRIT  
CONSTANTINO.c Panegyric. post  
victor. Constantini 2.

d Zosim. lib. 2.

e Panegyric. Cō-  
stantini post vi-  
ctor. 2.

His omnibus Dei nutu mira facilitate atque felicitate confectis, Urbem cogitat, eo dirigit iter; nullo facto in via obice, lætus aduenat: cum tandem Maxentius, magnis pauentisque copijs comparatis, trans pontem Miluium nouissima armis experturus expectat; sed prodigijs exagitatus: Quid enim (inquit Gallicanus Orator) aliud illum sperasse credendum est, qui iam ante biduum Palatio emigrauerat, & cum vxore ac filio in priuatam domum sponte concesserat? vt res est, omnibus terribilibus agitatus, & nocturnis pulsus vlticibus, vt tu iam olim expectatus habitator, sacris illis ædibus diu exhalatis, expiatisque succederes, & adeo ipse verum sibi dixerat, & venturo tibi cesserat, quamuis in prælium ingrederetur armatus, cum excedendo Palatio, iam se abdicasset Imperio.] addit his Zosimus d: Cum Maxentius ex Vrbe copias produxisset, iamque pontem, quem ipse iunxerat, transisset, infinita quædam multitudo noctuarum deuolans muros complebat.] atque hæc de prodigijs. sed de instructa ab eo acie, pugnandique loco delecto, in Panegyrico paulo superius hæc habentur e:

At quo modo instruxit aciem tot annorum vernula purpuratus? ita prorsus, ne quis euadere,

A euadere, ne quis, vt fit, loco motus referre gradum, & instaurare prælium posset, cum a fronte armis, a tergo Tiberi flumine premeretur. In quo ille non mehercule cogitauit necessitatem resistendi, sed propinquitatem refugiendi: nisi forte iam sentiens diem sibi venisse fatalem, ad solatium suæ mortis, voluit secum trahere quamplurimos, vt omnes essent exitus sui comites, qui scelera participes extitissent.] & Nazarius a: Quod ita ratio disponendi exercitus docuit illum mente perdita, implicatoque consilio, cum eum pugnae locum caperet, vt interclusa fuga, moriendi necessitatem imponeret, cum spem victoriæ non haberet.] & paulo post: Apud Tiberim igitur suos instruxit sic ripæ locatos, vt vltimorum vestigia præfugio quodam euenturæ cladis vnda fatalis allueret; ita vero multitudine suppeditante, vt vltra quam visus agi posset, extenta acies pertineret, non quo frons imbecilla tractu inualido duceretur, sed tanta subsidiorum atque ordinum confirmatione, vt acies non porrectior quam robustior murum vtrunque præberet, quod eam nec constipatio cōtraxisset, nec longitudo tenuerat.] Addit Eusebius b, ad vires dolos quoque Maxentium addidisse, pontem insidijs fabricasse, ea fraudulenta arte cōpactum, vt artificis arbitrio, nullo propemodum negotio solueretur; de industria factum, vt Constantinum illum occupantem cum suis, rapidi amnis vortices labentem obruerent. Sed de ponte constructo a Maxentio cum meminit Zosimus, de prætextis ex eo insidijs nihil habet.

a Naz. in Pa-  
negyric. Constā-  
tini.b Euseb. lib. 9. c.  
8. Cōtra Vira Cō-  
stantini lib. 1.  
c. 32.c Naz. in Pa-  
negyric. Constā-  
tini.PUGNA CON-  
STANTINI AD-  
VERSUS MA-  
XENTIVM.

Sic igitur (vt dictum est) a Maxentio rebus dispositis, Nazarius c tradit, Constantinum veluti numine concitatum, de periculo tutum, de victoria certum se proripuisse primum in hostes: Inuadis (inquit) primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorum irriti iactus, sonat ictibus umbo.] quid demum? virtute ducis ceteri incalcescentes, maiori impetu feruntur in equites, qui in prima Maxentij acie dimicabant; qui tandem cedentes ac turpiter terga dantes, tum sibi, tum peditibus facti sunt violenti compressione ruina. Non enim (inquit supra Nazarius) qui bellorum euentus solet esse, per varios & volubiles casus maris dubius errauit; nec fortunæ vicissitudo, quæ plerunque prosperis rebus triste aliquid adglutinat, victorum lætitiā vulnerauit; sed tanta hostium, & tam ampla cædes, tam felix & incruenta victoria fuit, vt credas non bello ancipiti dimicatum, sed solas impiorum poenas experitas.] hæc Nazarius; totumque id tribuens diuinitati: Illa (inquit) pietatem tuam texit: illa nefandi illius Tyranni fregit amentiam: illa inuictum exercitum tuum, tot victoriarum conscientia plenis pectoribus ardentem, tantis insuper viribus iuuuit, quantas præstare aut Deus potuit, aut amor tuus debuit; vt horrendas acies, vt incognita ferri & corporum robora fulmineus miles euerteret; vt quidquid instruxerat diuturni sceleris longa molitio, felici congressione consumeres.]

D Sed quodnam fuerit par sceleri insperatum exitium post cladem fugamque suorum, sic a Gallicano Oratore narratur d: Ad primum igitur aspectum maiestatis tuæ, primumque impetum totius tui victoris exercitus, hostes territi, fugatique, & angustijs Miluij pontis exclusi, exceptis latrocinij illius primis auctoribus, qui desperata venia, locum quem pugnae sumpserant, texere corporibus, ceteri omnes in fluuium abiire præcipites, vt tandem aliquod cædis compendium, fessis tuorum dexteris, eueniret. Cum impios Tiberis hausisset, ipsum etiam illum, Maxentium videlicet, cum equo & armis insignibus frustra conatum per abrupta ripæ vltioris euadere, idem Tiberis correptum gurgite deuorauit, ne tam deforme prodigium vel hanc obitus sui relinqueret famam, quod alicuius viri fortis gladio telove cecidisset.] hucusque de rebus gestis Constantini aduersus Maxentium Panegyricæ orationes, e quibus illa tantum descripsimus, quæ historicae puritati consentientia probata sunt; ceteris, in quibus auctores ex suscepta laudatione visi essent luxuriati in verborum pampinis, amputatis; quod sciamus Rhetorum fucos ab historica simplicitate abhorretere; reddique suspectum, esse confictum, quidquid varijs diuersisque coloribus noscitur esse depictum.

d Panegyric. 2.  
Constantini.MAXENTII IN-  
TRIVS.

E Ceterum in eo, quod historica narratione sunt prosequuti; quod rem agerent coram amplissimo auditorio rerum gestarum optime conscio, religio fit dicere illos esse mentitos; cum non laudare, sed ignominiam irrogare visi essent, si falsa dixisset, audientium risu redargui potuissent, in rebus præsertim nequaquam intra parietes agitatis, sed ore omnium diffamatis, & cunctorum auditione perceptis. De quibus, ne vel leuiter quidem Constantini laudatores suspectos habeas, apponimus testem, eius alioqui inimicum & vituperatorem, Zosimum e impium, qui rem gestam paucis perstringens hæc ait: Cum exercitus vtrinque cornibus aduersis starent, equitatum Constantinus immisit: is equitatum hostilem adortus fudit: peditibus quoque signo oblato, rite, compositiq. in hostem illi tēdebant. Acri conferto prælio, Romani

e Zosim. lib. 3.

Romani quidem ipsi, & Itali focij segniores ad obeunda pericula se præbebant, quòd acerba tyrannide se liberari optarent: reliquorum vero militum innumerabilis quædam multitudo cecidit tum ab equitibus proculcata, tum a peditibus interempta. Enimuero quamdiu resistebat equitatus, aliqua Maxentio spes esse reliqua videbatur: sed equitibus iam succumbentibus, fuga cum reliquis abrepta, per pontem fluminis ad Urbem contendebat: tignis autem minime sustinentibus eam vim oneris, adeoque ruptis, cum cetera multitudine Maxentius etiam fluminis impetu abripiebatur.] hucusque ad Maxentij necem spectantia Zosimus.

Sed quæ ea de re à Christiano scriptore sunt perpetuæ memoriæ commendata, præterijse nefas est, quem, cum Constantinus illo familiarissime usus sit, ab ipso, sicut alia complura, accepisse æquum est credere: sunt enim hæc ab eo hunc in modum conscripta<sup>a</sup>: Quemadmodum enim ipsius Moysis, & antiquorum ac piorum Hebræorum temporibus currus Pharaonis, eiusque copias deiecit in altum, & delectos ascensores, satellitesque regios in mari Rubro demersit: sic & Maxentius, qui cum eo erant armati, & stipatores, velut lapis, in profundum Tiberis gurgitem præcipites deciderunt. Nam cum Tyrannus, Dei virtute Constantino opem ferente, terga dedisset, & in fuga flumen ex aduerso obiectum (in quo lintribus iunctis, & ponte artificiose fabricato, machinam qua Constantinum adeo carum Deo e medio sublaturum sperauit, ad suum ipsius interitum construxerat) trajcere cœpisset, Deusque Constantino benignus præsto tulisset auxilium; et Tyrannus eius ope destitutus clandestinas & occultas machinas miser contra seipsum fabricasset: adeo ut illud commode in ipsum dici possit<sup>b</sup>: Lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam, quam fecit: Conuertatur labor eius in caput eius, & in verticem ipsius iniquitas eius descendat: tum Dei nutu machinarum in pontis iunctione collocatarum, & fraudis in eisdem latitantis transitus, tempore minime sperato subsidit, ruitque, ac de improviso lintres cum ipsis viris in altum gurgitem præcipitati sunt: ipseque infelix primus, deinde eius satellites & stipatores (sicut diuina loquuntur oracula) in rapidum flumen tamquam plumbum delapsi; uti Constantinus cum suo exercitu Dei præsidio victoriam assequutus, merito sane, licet non verbis, re tamen ipsa similiter cum Israelitis & egregio Dei famulo Moysè eadem ipsa, quæ ille olim contra impium tyrannum Pharaonem cecinisset, sic quodammodo suaui concentu fuderit, dixeritque<sup>c</sup>: Cantemus Domino: gloriose enim magnificatus est; equum & ascensorem deiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi in salutem. Et quis similis tibi in dijs Domine, quis similis tibi? gloriosus in Sanctis, admirabilis, & præclare faciens prodigia.] hæc Eusebius de Constantino, gratias Deo agente etsi non his verbis (nondum enim Christianus plene erat) re tamen his paria meditante, ac labijs proferente. Sunt & Prudentij aduersus Symmachum scribentis de victoria in Maxentium virtute Crucis obtenta hi versus<sup>d</sup>:

*Testis Christicolæ ducis aduentantis ad Urbem  
Miluius exceptum Tiberina in stagna Tyrannum  
Præcipitans, quam vitricia viderit arma  
Maestate regi, quod signum dextera vindex  
Prætulerit, quali radiarunt stemmata pila.]*

hæc & alia plura ille: sed nos historiam prosequamur.

Vbi autem de Tyranno in Tiberim prolapsio atque extincto nuncium ad Constantinum perlatum est: mox eius corpus ab vrinatoribus quæri iubet: quo reperto, sectum caput summæ hastæ affigendum curauit, Romamque deferri. Sed de his hæc in Panegyricis<sup>e</sup>: Aliorum quidem hostium corpora & arma præceps fluuius voluèdo deuexit; illum autem eodem quo extinxerat loco tenuit.] & paulo post: Reperto igitur, & trucidato corpore; vniuersus in gaudia & vindictam Populus Romanus exarsit.] Sed Constantini ingressus triumphalis in Urbem a Nazario egregie sic describitur: Nullus post Urbem conditam dies Romano illuxit Imperio, cuius tam effusa, tamque insignis gratulatio aut fuerit, aut esse debuerit; nulli tam læti triumphi, quos Annalium vetustas consecratos in litteris habet. Non agebantur quidem ante carrum victi duces; sed incedebat tandem soluta nobilitas: non coniecti in carcerem barbari, sed deducti carcere Consulares; non captiui alienigenæ introitum illum honestauerunt; sed Roma iam libera, nil ex hostico accepit, sed seipsam recuperauit, nec præda auctior facta est, sed esse præda desijt: et quo nil adijci ad gloriæ magnitudinem potest, Imperium recepit, quæ seruitiū sustinebat. Duci sane omnibus videbatur subacta vitiorum agmina, quæ Urbem grauius obsederant; scelus domitū, victa perfidia, diffidēs sibi audacia & importu-

<sup>a</sup> Euseb. in Vit. Constant. lib. 1. c. 32. & hist. lib. 9. c. 8.

<sup>b</sup> Psalm. 7.

<sup>c</sup> Exod. 15.

<sup>d</sup> Prudent. aduers. Symmach. lib. 1. de potentia Crucis.

CAPVT MAXENTII PILO SVPER POSITVM.

<sup>e</sup> Panegyric. post victor. Constant. lib. 2.

importunitas catenata; furor victus, & cuncta crudelitas inani furore frendebat; superbia atque arrogantia debellata, luxuries coercita, & libido constricta nexu ferreo tenebantur. Sequebatur hunc comitatum suum Tyranni ipsius teterrimum caput, ac si qua referentibus fides est, suberat adhuc sæuitia, & horrendæ frontis minas mors ipsa non vicerat. Inijciebantur vulgo contumeliosissimæ voces: nam & ludibrijs oppressoris sui auspicari libertatem iuabat, & mira voluptate conceptus e vita terroris insultatione interitus obterebatur. Quis triumphus illustrior? quæ species pulchrior? quæ pompa felicior? & paulo post: Iam quidem lætitiæ gestæ rei diffuderat fama velox, & ad celeritatem nunciij pennata Victoria insequabatur, tamen vberiore cum gaudio ipsius rei fructus, quòd ad animum languidius accedunt, quæ aurium via manant, quàm quæ oculis hauriuntur. Itaque tanti per Italiam concursus hominum excitabantur, tantæ ex oppidis effusiones, ut ante acti terroris testificatio in præsentem exultatione luceret. Pari studio missum eiusdem Tyranni ad permulcendam Africam caput; ut quam maxime viuus affligeret, laceratus expleret; et nondum satis tempestiuo mari, affuerunt tamen nauigantibus felices auræ & fluctus secundi, beatissimamque victoriam ipsa etiam elementa iuuerunt. Caput, in quo titulus tantæ laudis circumferrebat, reddidit Tiberis, prosequuti sunt venti, maria seruarunt. Quonam modo te potens Africa, quanto lætitiæ fremitu, quàm insolenti voluptate iactasti? hæc & alia Nazarius.

Tantum munus Deo omnium creatori, non militum robori, Constantinus de beneficio gratus acceptum tulit: quod ipse quidem ea oratione, quam postea habuit ad Sanctum cœtum, ingenue his verbis professus est<sup>a</sup>: Ego certe & prosperam meam fortunam, & meas res omnes pietati acceptas refero. Testis est etiam rerum omnium ex animi sententia euentus; testes sunt præclara facinora; testes victoria contra hostes, atque trophæa. Iuxta mecum hæc nouit, & cum laude propterea Deum celebrat illustris & eximia ciuitas Roma. Assentitur item populus Urbis mihi carissimæ, licet falsa spe deceptus, Principem se indignum delegerit: qui quidem extemplo pro sceleribus ab ipso admisis iustas debitasque pœnas persoluit. Quæ certe commemorare non est integrum, mihi præsertim, qui apud te, o Pietas, dissero, omnique studio & industria incumbo, quo pacto te verbis castis decorisque affari queam. Dicam tamen fortassis aliquid, o Pietas, quod nec turpitudinis nec indecori quidquam in se complectitur, furore tamen & crudelitate redundans. Cum bellum pestiferum contra omnes sanctissimas tuas Ecclesias a Tyrannis excitaretur, & nonnulli in Vrbe Roma se tantis malis & tam insigniter improbis oblectare non desisterent, campusque esset ad pugnam præstitutus; tu in medium progressa, te ipsam fide in Deum roboratam, munitamque aduersarijs opposuisti.] hæc ille, & alia plura, quibus inuehitur in Tyrannum Romanos grauius exagitantem.

Sed iam ad ipsum Constantini Magni triumphum gestientem conuertamus orationem: reliqua autem ab Eusebio scripta, suo loco opportunius inferenda. Extat adhuc tantæ victoriæ nobile monumentum inter Palatinum & Cælium montem, haud longe a Domitiani Amphitheatro, ea parte quæ spectat ad Occidentem, triumphalis arcus a Senatu illi constructus; qui cum positus sit ea regione, plane significatur, ipsum nequaquam per Miluium pontem via Flaminia ingressum fuisse in Urbem, sed quòd potius, ea ad læuam relicta (fracto enim ponte ruina Maxentij & exercitus eius, interclusus erat omnis illac ad Urbem accessus) per prata Neronis iter faciens, viæ se immiserit Triumphali, cui in Vaticano posita adiacet insignis a dextris Memoria Principis Apostolorum, antiquorum, ut dictum est, præconijs celebrata, quam se ei obuiam offerentem adijisse, illicque pro collatis tam insignibus beneficij, immensas Deo gratias reddidisse, dignum est existimare; cum præsertim exhibita postea loco illi præ ceteris ab eo pictatis obsequia id ipsum manifeste arguere videantur.

Quis enim in animum inducere possit, Imperatorem Cruce vincentem, quæ primo occurrerunt illi Christianæ religionis trophæa Crucis, in Petri sepultura, facta iam sui claritudine toto Orbi conspicua, præterijse insalutata, quorum nec si voluisset, declinare potuisset aspectum? cum præsertim qui de eius aduersus Maxentium diuini numinis fauore obtenta victoria laudationes scripserunt, nihil prorsus de Capitolij genibus, ut Dio<sup>b</sup> tradit, solita fieri ab Imperatoribus consensione, ad referendas gratias dijs, meminerint; cum ijdem tamen aliàs non tacuerint in Panegyrica oratione eidem Constantino dicta post Maximianū Herculum Massiliæ extinctum, de gratijs ab eo dijs actis, Apollini potissimum, cuius templum immensis donarijs cumulauit: hoc ipsum, inquam, illorum de ascensu ad Iouem Capitolinum ex

CONSTANTINI PIETAS:

<sup>a</sup> Euseb. Orat. ad Sanct. cœtum c. 22.

TRIVMPHVS CONSTANTINI.

<sup>b</sup> Dio hist. Rom. lib. 43. c. 60.

GLORIA VATICANI COLLIS.

more silentium clamât, perfunctū illud ab eo (quod diximus) munus in Vaticano. Sicq. Crucis gloria coruscante, ex nouis admirandisq. eius prodigijs admiranda quoque facinora sunt con-  
sequuta; cedit ferrum, vincit lignum, & Vaticanus collis mutatur in Capitolium, vel potius Capitolio auctus est mons Vaticanus, instar montis illius prophetici, cuius est domus Domini in vertice montium, quem ascensuræ sint omnes gentes: quæ enim tam barbara ac fera natio iugo Crucis submissa, ac proinde libertate donata, quæ Apostolorum limina ex more non petierit?

Expectabat lassus per campos effusus, sanguineque hostium & sudore conspersus, adhuc labore recenti anhelus miles; dum viam Triumphalem, eiusdemque nominis pontem ingressurus, illic disponitur ad triumphi pompam, vbi modo super altissimum obeliscum aurata Crux fulgore coruscat, non sine diuinitatis instinctu a Sanctissimo D. N. Sixto Papa Quinto tantæ gloriæ memoria restituta, ac magnificentissime illustrata. Via igitur Triumphali triumphans Constantinus ad Palatinum montem peruenit, in domumque Imperatoriam se recepit, ad cuius radices (vt declaratum est) fuit illud perpetuæ gloriæ monumentum ex Senatusconsulto postea fabricatum, in cuius fronte hæc inscriptio legitur:

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO. MAXIMO  
P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R

QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS. MENTIS  
MAGNITVDINE. CVM. EXERCITV. SVO  
TAM. DE. TYRANNO. QVAM. DE. OMNI. EIVS  
FACTIONE. VNO. TEMPORE. IVSTIS  
REMPUBLICAM. VLTVS. EST. ARMIS  
ARCVM. TRIVMPHIS. INSIGNEM. DICAVIT.

intra fornicem a dextris: LIBERATORI. VRBIS

a sinistris: FVNDATORI. QVIETIS

et ab ea parte quæ spectat Amphitheatrum, in eius fronte:

VOTIS DECEM. SIC DECEM] & ex aduersa:

VOTIS. XX. SIC XX.] Solebant non tantum nuncupari vota ad quinquennium, vel decennium, sed eadem multiplicari augerique annorum numero: quod docent complures antiquorum inscriptiones, vt in nummo eiusdem Constantini:

IMP. CONSTANTINVS MAX. P. F. AVG.

VOTIS V. MVLT. X.] & in nummis Constantij eius filij:

CONSTANTIVS AVGVSTVS

VICTORIAE DD. NN. AVGG. VOT. XX. MVLT. XXX. SIS.] sunt &

alia complura eius generis<sup>a</sup>, quæ hic describere prætermittimus. Quod insuper ad Arcus titulum spectat: ad hunc ipsum alluisse Prudentius<sup>b</sup> visus est versibus illis, quibus sic Urbem ipsam alloquitur:

*Dic quibus hunc scribis titulum? nisi quod trucidis Orci  
Imperium, veræ ceu maiestatis, adoras?*

*E quibus implicita squallebat Regia summi*

*Imperij, tractis maiorum ab origine sacris:*

*Cum Princeps gemini bis victor cæde Tyranni,*

*Pulchra triumphali respexit mœnia vultu.]*

At qui hunc extruendum curauit, Senatui, quod adhuc Gentilis erat, se eo opere Christianum prorsus profiteri non licuit, ob idq. nec vexillum Crucis erigere: sed quod æque scirêt Constantinum auerfari deorum cultum, palamq. profiteri veri Dei auxilio se tot Tyranni exercitus superasse, ipsumque Tyrannum denique extinxisse; idcirco ipso inscriptionis exordio, ex animi sui sententia, illa posuerūt verba: QVOD INSTINCTV DIVINITATIS.] Rem igitur ita moderati sunt, vt eo officio sic esset Imperatoris pietati prospectum, vt tamen Senatus, quod non erat, se Christianum noluerit profiteri. Constantinus vero cum victorica Crucis arma, cui omnia ex diuinitus sibi impertito oraculo sciret se accepta ferre debere, in eo minus exculpta fuisse videret, quod intelligeret Senatus dedicantis religione vetitum: ne quid

ARCVS TRI-  
VMPHALIS  
CONSTANTI-  
NI.

<sup>a</sup> Descripsit &  
edidit Adolph.  
Occ.  
<sup>b</sup> Pruden. ad-  
uers. Symmach.  
lib. 1.

A gloriæ Crucis videretur esse detractum; seorsum, in ipso Urbis meditullio, signum illud subli-  
me posuit, clarissima illa inscriptione notatum; quod amplissima Crucis gloria, illis licet inuitis, quot litteris, tot linguis digno præconio magnificentissime extolleretur. recitat Eusebius titulum illum, postquam ea quæ idem Imperator præstitit Senatui Populoq. Romano, ac potissimum Christianis, narrauit, & post recensitam gratiarum actionem Deo Optimo Maximo ab eo accepti memore beneficij: quod tradit his verbis<sup>a</sup>:

Constantinus igitur cum ista, aliaq. eiusmodi germana ac similia Deo omnium duci & auctori victoriæ, eximium Dei famulum Moysen imitatus, cecinisset: in Urbem, quæ omnium regina est, cum triumpho & celeri pompa ingreditur. Ibi tum frequentes, tam qui ex Senatorio ordine, quàm qui alijs dignitatis ornamentis ibi clari erant & eximij, tamquam ex seruitutis custodia liberati, cum vniuerso Populo Romano, læto oculorum obtutu, lubentibus animis, B faustis acclamationibus, & insatiabili gaudio eum exceperunt. viri etiam cuiuscumque generis vna cum mulieribus, liberis, & infinita famulorum turba illum liberatorem, conseruatorem, & beneficium patronum ingenti clamore prædicarunt. At ille, vt pote pietate in Deum tamquam naturaliter menti insita imbutus, non applausu illo populari & strepitu insolenter se iactans, non laudum elatus præconio, sed præsidij a Deo allati admodum conscius, extemplo preces cum gratiarum actione auctori victoriæ imperijt; atque illustribus inscriptionibus, columellisq. erectis, omnibus hominibus salutaris Christi signi virtutem promulgauit: inq. Vrbe media, quæ præ ceteris principem locum facile obtinet, ingens istud trophæum contra hostes erexit: et hoc salutare signum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorumq. omnium Imperio subiectorum propugnaculum esse demonstra-  
uit, palamq. omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile ad formam Crucis in manum propriæ imaginis in statua expressæ insertum Romæ in loco celebri ac multum a populo frequentato locatum fuit, hanc inscriptionem Latino sermone in eo mandat incidere:

HOC SALVTARI SIGNO, VERO FORTITVDINIS INDICIO,  
CIVITATEM VESTRAM TYRANNIDIS IVGO LIBERAVI, ET  
S. P. Q. R. IN LIBERTATEM VINDICANS, PRISTINAE AM-  
PLITVDINI, ET SPLENDORI RESTITVI.]

Pergit Eusebius<sup>b</sup>: Plus igitur Imperator ista Crucis victricis confessione nobilitatus, cum magna dicendi libertate Filium Dei ipsis Romanis palam diulgare cœpit. Omnes igitur omnino, qui ciuitatem incoluerunt, tam Senatus, quàm populus, velut acerbo & tyrannico dominatu leuati, clarioribus lucis radijs frui visi sunt, & nouæ cuiusdam & quasi renascentis vitæ modo rationeq. potiri. Ac gentes vniuersæ, quæ oris Oceani ad occasum vergentis circum-

D dantur, prioribus malis, quibus implicatæ tenebantur, liberatæ, insignem dierum festorum celebritatem lætis animis, agentes, Constantinum victorem, pium, ac communem omnium patronum eximie prædicarunt; dixeruntq. vna voce, vnoq. ore omnes, illum tamquam commune quoddam bonum hominibus Dei benignitate & clementia donatum, illuxisse. Imperatorium porro passim diulgabatur edictum; quod quidem & his qui erant fortunis suis spoliati, concessit auctoritatem rebus suis & facultatibus potiundi; et eos qui iniquum exilium perpeffi fuissent, ad proprios lares reuocauit: alios item vinculis, omniq. periculo ac metu, quibus per Tyranni crudelitatem vexabantur, penitus eripuit. Ipse porro Imperator Dei ministros accersere, cultu & obseruantia honorifice complecti, & tum re, tum verbis, tamquam viros Deo suo consecratos humanitus excipere, & maxima beneuolentia prosequi cœpit. Quippe licet E homines fuerint ipsius formæ habitu ad aspectum abiecti, ab eo tamen non eius generis existimati sunt: sed quia non hominem, qui sub aspectum oculorum cadit, sed Deum ipsum, qui in eorum animis insidebat, considerare visus est, illos suæ mensæ effecit participes: illos, quocumque iter capiebat, secum duxit: atque ea de re Deum, quem sancte colebant, sibi credidit fore propitium. Porro Ecclesijs copiosa suppeditare subsidia, templa in sublime erecta, exædificataq. adaugere, plurimis monumentis augusta Ecclesiæ sacraria illustrare, varia pecuniarum largitione egentium inopiam subleuare.] hucusque Eusebius, simul postea congerens quæ a Constantino diuersis temporibus gesta sunt, non autem hoc anno perfici potuerunt, quod rebellantibus in Germania barbaris, illuc quàm citissime auolare compulsus est.

Rursum vero ad nobile illud victoriæ Constantini trophæum postliminio reuocetur oratio: sunt enim complura de eo elucidanda, quæ haud inuitum antiquariæ rei cupidum poterunt detinere lectorem. Quod igitur ad ipsum Triumphalem arcum spectat: præter illa quæ de eo nuper dicta sunt, illud in eo propensius considerandum est, mirificum quoddam & incredibile erga

<sup>a</sup> Euseb. Vit.  
Constantin. lib. 1.  
c. 33.  
CONSTANTINI  
INGRESSVS IN  
VRBEM.

<sup>b</sup> Euseb. ibid.  
c. 34. 35. 36.  
CONSTANTI-  
NVS DE CHRI-  
STIANA RELI-  
GIONE BENE-  
MERETVR.

DE ARCV  
TRIVMPHA-  
LI CONSTAN-  
ELVICIDATIO.

CONSTANTI-  
NVS QVOS CO-  
LVIT IMPERA-  
TORES.

CHRISTI IMA-  
GO AVREA A  
SENATV ERE-  
CTA.  
3 Panegyric. 2.  
Constantin.

erga Constantinum Senatus studium declaratum esse, dum ad opus extruendū minime detre-  
ctauerit illorum Imperatorum memorias demoliri, quos omnium carissimos habuisset; indeq-  
egregie diuersis formis excultos lapides sublato, ad Constantini triumphalem fornixem ex-  
truendum conferre, ex monumentis scilicet victoriarum Marci Aurelij ablata nobilia sculptu-  
ræ opera, diuersis in locis Constantini arcui intexta fuisse: quod non modo rerum antiquarum  
perito, sed cuique etiam rudi erit facile iudicare, dum conspicit diuersæ sculpturæ opus esse  
compactum, alterius quidem egregiæ & perinsignis affabre factæ, alterius vero longe disparis,  
crassioris Mineruæ, rudis & impolitæ; antiquiora illa; hæc autem eius temporis, quo (vt supe-  
rius nos dixisse meminimus) ob ingentem persecutionem, qua Christiani omnes insigniores  
eius artis opifices sublato essent, ars statuaria collapsa penitus videbatur. Quæ ergo habentur  
ornatus causa in eodem arcu diuersis locis aptata, quæ præsertim symbola reddūt idololatriæ,  
nihil prorsus noscuntur cum Constantino habere commune; cum cæcutientis etiam patere  
possit aspectui, illa dictorum Imperatorū esse memorias, operaq. insignio: im artificum. Con-  
donauit hoc Senatui Constantinus, quem nosset mordicus auitam religionem retinere, lau-  
dans illorum omnium erga se studium, quod præferulerant in demoliendis illorum trophæis,  
quos præ ceteris Imperatoribus coluissent, vt ex illis victoriæ suæ monumentū augustius exor-  
narent: quæ nec religiosa posteritas abstulit, cum ea ad operis ornamentum esse viderentur  
imposita; ex quibus quantum ceteris laudatissimis Imperatoribus emineret maiestas Christia-  
ni Imperatoris, facile appareret; dum & quæ illic essent signa superstitionis Gentiliæ posita,  
eamdem ipsam subiugatam, velut trophæa victoriæ demonstrarent; quod moris esset, hostes  
superatos, honoris ergo eiusmodi, triumphalibus tabulis insculpi.

Ceterum videri potest, haud inuito Constantino, factum esse, vt super eundem fornixem  
ponerentur, quæ alijs in locis collocatæ erant, nobilissimæ statuæ M. Aurelij, & Antonini Pij  
(quorum capita noctu furto sunt sublata, nostro tempore, ob egregiam operis excellentiam:)  
nam ambos hos Imperatores ipsum plurimum coluisse, obseruasseque, Lampridius auctor est  
in Heliogabalo, eorundemq. imagines aureas formasse tradit, dum ait: Antoninorum nomen,  
tu Constantine sacratissime, ita veneraris, vt Marcum & Pium inter Cæsaribus Claudioque,  
velut maiores tuos, aureos formaueris, adoptans virtutes veterum tuis moribus congruentes,  
& tibi amicas caraque. hæc ipse: quibus vides Constantinum eo temperamento colere cœ-  
pisse Christianam religionem, vt non (quod multi perperam putant ab Eusebij præconijs per-  
suasi) confestim cuncta spreuerit, quæ fuerant pietati aduersantia; sed quæ Gentium essent, ex  
ijs aliqua tolerasse, atque ea ex parte coluisse ac suscepisse, quæ ex optima morum institutione  
sibi gloriam comparassent, a cunctisque pariter in honore haberi cognosceret.

Rursum vero, quod ad Senatus officia spectat; alijs quoque præclaris æternæ gloriæ monu-  
mentis, quæ ipsi gratiora sciret, coluit Constantinum: siquidem de eo hæc habentur expressa  
in Oratoris Gallicani Panegyrica illa oratione sæpe superius citata: Merito igitur (inquit au-  
ctor) tibi Constantine Imperator, Senatus signum Dei, & paulo ante Italia scutum & coro-  
nam, cuncta aurea, dedicarunt; vt conscientiæ debitum aliqua ex parte releuerent: etenim sæ-  
pe debetur & diuinitati simulacrum aureum, & virtuti scutum, & corona pietati. hæc ibi.  
Sed quid, quæso, signum Dei, idemq. simulacrum aureum? Neminem adeo puto vesanum,  
qui vel mente concipere possit, alicuius deorum Gentium aurea statua a Senatu Constanti-  
num esse donatum, immo cõtumelia muneris prouocatum, atque delusum; quem scirent Chri-  
stianorum Dei præsidio niti, ipsumq. ab eo propensius coli, ac proinde omnes deos Gentium  
execrari, exhorrescere, & detestari; nec passurum cuiquam illorum adscribi victoriæ titulum,  
quam nosset ipsum Christianorum numini acceptam ferre, idq. prof. sum esse tam cõspicuo  
atque perspicuo, quod Eusebius recitat, gloriæ monumento, eo videlicet titulo (vt eadem rur-  
sus repetamus:) Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iu-  
go liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, pristinae amplitudini & splendori restitui.]

Non alio igitur signo Dei potuit a Senatu Constantinus coli, quàm eius, quem videbat ipsum  
publica attestatone professum: aliàs videri potuisset, contrario & illi opposito signo eum pro-  
uocare magis, quàm honorare, voluisse. signum itaque illud Dei, posito a Constantino signo  
fuisse conforme, non autem aduersarium, par est credere; idq. præstitisse Senatui licet inui-  
tum; quem omnes sciunt, qui Cæsarum historias callent, consueuisse illis etiam, quos detesta-  
retur, Imperatoribus, officijs plurimis & insolentibus turpiter adulari, quod Lampridius in  
Commodo & alijs Imp. pluribus attestatur. Possimus igitur illud Dei signum, simulacrumq.  
aureum æque recte existimare fuisse Dei Christianorum, nempe Christi Saluatoris nostri for-  
mam reddentem statuam efformatam, Romæ non ignotam effigiem, quam (vt dictum est)

Alexander

A Alexander Imperator inter alios, quos colebat deos, in suo larario collocauerat: nec ob eam  
causam videri poterat Senatus Christo statuam erigens ab auita superstitione desciscere, sicut  
nec Alexander, cum eiusdem imaginem, in loco quem precum causa quotidie adire solebat,  
cum alijs deorum imaginibus posuit.

Extant eiusdem victoriæ Constantini aliæ publicæ inscriptiones: vt quæ in foro Romano in  
basi statuæ legitur his verbis:

RESTITVTORI. VRBIS. ROMAE. ATQVE. EXTINCTORI. PESTI-  
FERAE. TYRANNIDIS  
D. N. FL. IVL. CONSTANTINO. VICT. AC. TRIVMPHATORI. SEM-  
PER. AVGVSTO  
NERATIVS. CEREALIS. V. C. PRAEFECTVS. VRBI. VICESA-  
CRATVS. IVDICANS

B D. N. M. QVE. EIVS

sunt & alij eius gloriæ tituli publicis monumentis exculpti, de quibus inferius.

At de publicis inscriptionibus hæcenus: priuatorum modo scriptorum de Constantini pie-  
tate atque victoria elogia ab auctoribus horum temporum petita, huiusq. sæculi, his pariter at-  
texamus, & in primis Lactantij, qui Christiano Imperatore dignum munus exhibuit, dum Di-  
uinarum institutionum summa eruditione & eloquentia elaboratos commentarios postea ei  
obtulit, quorū exordio prima hæc eius pietatis & gloriæ signans tēpora, sic ait: Quod opus nūc  
nominis tui auspicio inchoamus, Constantine Imperator Maxime: qui primus Romanorum  
Principum, repudiatis erroribus, maiestatem Dei singularis ac veri & cognouisti, & honestasti.  
Nam cū ille dies felicissimus Orbi terrarū illuxisset, quo te Deus summus ad beatū Imperij cul-  
men euexit, salutarem vniuersis & optabilem Principatum præclaro initio auspiciatus es, cum  
euerfam sublatamq. iustitiam reducēs, teterrimum aliorū facinus expiasti. Pro quo facto dabit  
tibi Deus felicitatem, virtutem, diuturnitatem; vt eadē iustitia, qua iuuenis exorsus es, guber-  
naculum Reipublicæ etiā senex teneas, tuisq. liberis, vt ipse a patre accepisti, tutelam Romani  
nominis tradas. Nam malis, qui adhuc aduersus iustos in alijs terrarū partibus sæuiunt, quan-  
to serius, tanto vehementius idem Omnipotens mercedē sceleris exoluet; quia vt est erga pios  
indulgentissimus pater, sic aduersus impios rectissimus iudex.] hæc Lactantius fugillans Lici-  
nium, qui postea Christianos insectatus est, & vt ipse veluti oraculo diuino prænunciat, de im-  
pietate atque sæuitia meritas poenas dedit. sed de eo inferius.

Quid autem acceperit virtute Crucis Roma aduentu atque victoria Constantini, Pruden-  
tius<sup>b</sup>, qui huius sæculi in fine vixit, aduersus Symmachum Præfectum Urbis, Christiani no-  
minis hostem ac refractarium, agens, his verbis docet:

Hoc signo inuictus, transmissis Alpibus, ultor  
Seruitium soluit miserabile Constantinus:  
Cum te pestifera premeret Maxentius aula,  
Lugebas longo damnatos carcere centum,  
Vt scis, ipsa Patres, aut sponsus fœdera pactæ  
Intercepta gemens, diroq. satellite raptæ  
Immersus tenebris dura inter vincla luebat.  
Aut si nupta thorum Regis conscendere iussa  
Cæperat impurum domini oblectare furorem,  
Morte maritalis dabat indignatio poenas.]

E ex his vnâ fuisse Sophroniam; su-  
perius dictum est. sed & subdit ad hæc:

Plena puellarum, Patrumq. ergastula seui  
Principis. abducta genitor si virgine missans  
Tristius ingemuit, non ille impune dolorem  
Prodidit, aut connexa animis suspiria traxit  
Vim libertatis nimia, patriumq. dolorem.]

et post recensitam virtute Crucis il-  
latam Tyranno necem, Urbemq. funesta clade sepultam, Crucis quoque potentia libe-  
ratam, hæc adiicit carmina:

Ipse Senatorum meminit clarissimus ordo,  
Qui se concreto præcessit crine, catenis

PRÆSENTIA  
DE VICTORIA  
CONSTANTI-  
NI.  
a Lactant. Diui-  
nissim. lib. I. c. 1.

b. Prudens. ad-  
uers. Symmach.  
lib. 1. de potentia  
Crucis.  
ROMA PER  
CHRISTI CRV-  
CEM LIBERA-  
TA.

Squallens





ab omni priuatorum vsu & communi habitatione excipimus. ] ita ipse. Ad hæc addimus, ip-  
sas Imperatorum domos, sic dictas Palatia, vt tamen pristinum adhuc nomen retinere sole-  
rent, vt contigit inter alia multa exempla de ædibus hortisq. Sallustij: qui licet Imperatorum  
vsui cessissent, Sallustij tamen nomine semper dictos fuisse reperies. His igitur hunc in modum  
elucidatis: quod dictum est, Imperiales ædes Constantinum Romanis Pontificibus largitum  
esse: nihil est quod quis de Palatio in monte Palatino locato, quæ antiquior Imperatorum se-  
des erat, intelligendum existimet; ac proinde, quod id nequaquam factum sit, putet aliquis de  
Imperatoria sede Romanis Pontificibus data, eludi posse historiae veritatem.

ÆDES FAU-  
STÆ DONA-  
TÆ MELCHIA-  
DI PAPÆ.

<sup>a</sup> Optat. contra  
Parmen. lib. 1.

Quænam autem fuerit regia domus a Constantino hoc anno Melchiadi Romano Pontifici  
concessa, non ex apocrypho quopiam, cui quidquam obijci possit, testimonium petimus; sed a  
certo plane, antiquo, dignoq. auctore accipimus, cuius fides probata sit omnibus; nempe ab  
Optato<sup>a</sup> Mileuitano, qui agens de Romano Concilio, sequenti anno, Romæ sub Melchiade  
celebrato, Constantino & Licinio tertium Coss. collectum illud fuisse tradit, in domo Faustæ  
in Laterano, vbi fuisse Pontificis Romani sedem, nemo iure poterit dubitare: quorsum enim,  
quæso, extra Melchiadis domum Synodus cogereetur, & ampliora ædium spatia requirerentur  
ad exiguum Conuentum Episcoporum, decem tantum & nouem, quos idem Optatus nume-  
rat? Atqui tamen eæ omnes tam euidentes testificationes deficerent; ipsa earumdem ædium  
ab hoc tempore semper continuata possessio, cum a nullo alio Imperatore id factum reperia-  
tur, nec alio prorsus tempore, fuisse eas hoc anno a Constantino donatas, satis certum atque  
perspicuum reddit.

Sed cur sic dictæ ædes, Domus Faustæ in Laterano? Non propterea quod Faustæ diceren-  
tur, priuata erat illius domus. Fausta enim (quod demonstratū est superius) Maximiani Herculij  
filia, in florentissimo ac diuturno patris Imperio Romæ agens, ædes illas (vt par est credere) ha-  
bitauit; indeq. eucnisse potuit, vt Faustæ domus dictæ sint ædes illæ Lateranenses, celebra-  
mæ olim, quæ Plautij Laterani prædiuitis hominis cum amplissimæ essent, occiso illo a Ne-  
rone, Fiscus inscriptione sunt publicatæ; quarum meminit Iuuenalis<sup>b</sup>, cum loquitur de Nerone  
eas sibi vendicante:

ÆDES LATE-  
RANENSES.

<sup>b</sup> Iuuen. lib. 4.  
Satyr. 10.

— et egregias Lateranorum obsidet ædes  
Tota cohors.]

Clarissima Romæ fuit Lateranorum familia, & Plautio licet extincto, eadem claritudine  
est in posteros propagata. Meminit Iulius Capitolinus<sup>c</sup> de L. Vero Imperatore, quod olim  
cum Sextilio Laterano gesserat Consulatum. Semel igitur nomen inditum ædibus Lateranis  
non solum perseuerauit in posterum; sed & factum est, vt Basilica ibidē postea ab eodem Con-  
stantino constructa, Lateranensis fuerit appellata; abolitum nomen est Faustæ, quod turpi eius  
exitu fuerit infamatum. eiusdē quoque Basilicæ Hieronymus<sup>d</sup> meminit in Epitaphio Fabiolæ,  
sic dicens: Tota Vrbe spectante Romana, ante diē Paschæ in Basilica quondam Laterani, qui  
Cæsariano truncatus est gladio, stare in ordine pœnitentium.] et Prudentius<sup>e</sup> hoc versu:

<sup>c</sup> Iul. Capitol.  
in Vero Imp.

<sup>d</sup> Hieron. epist.  
30.

<sup>e</sup> Prudent. ad-  
uers. Symmach.  
lib. 1.

*Cætibus aut magnis Lateranas currit ad ædes.]*

Porro eius quoque nominis cultum fuisse Romæ deum, qui focus præfiet, ex nostris fidem fa-  
cit Arnobius<sup>f</sup>, his verbis: Lateranus (vt dicitis) deus est focorum, & genius, adauusq. hoc  
nomine, quod ex laterculis crudis ab hominibus caminorum illud exædificetur genus.] et de-  
ridens inuentum, subdit: Quid ergo si testa, aut materia fuerint quacumque alia fabricati foci,  
genios non habebunt? et ab officio tutelæ quisquis est iste Lateranus abscedet, quod regni sui  
possessio non luteis constructa est formis? ] At de Laterano nomine & ædibus hæc tenus.

<sup>f</sup> Arnob. aduers.  
Gent. lib. 7.

Cum igitur tam euidenter sit demonstratum, Melchiadem Papam a Constantino hoc anno  
in augustissimas Lateranenses ædes translatum, eandemq. non ipsi tantum, sed & successoribus  
omnibus Romanis Pontificibus ad habitandum concessas: quisque merito iureq. existi-  
mare poterit, etiamsi nulla alia suppeterent testimonia; Constantinum, quem Imperatoris do-  
mibus excipere voluit primarium Christianæ religionis Antifitem, Imperatorio quoque cul-  
tu (vt par erat) dignatum esse: alioquin dignum scena ludicrum potius, quam Christiani Im-  
peratoris munificencia dignum facinus existimari potuisset, summum Sacerdotem in glorium  
ac solitarium in Imperatoris ædibus spatari. Qui igitur voluit Maximum Christianæ religio-  
nis Pontificem non modo instar Gentiliæ superstitionis Pontificis Maximi domos publicas  
(vt dictum est) habitare, sed in Imperatorias quoque ædes transferri; haud putandum impa-  
rem illi honorem & gloriam contulisse, quam haberent diuersorum collegiorum antistites.  
Sed quænam porro hæc essent, inferius opportuniori loco dicturi sumus: hæc autem attigisse

tantum

A tantum sit satis, occasione regis domus Melchiadi & successoribus traditæ.

Ad Constantinum iam redeamus, qui multa contulit non Vrbi tantum, verum & Orbi vni-  
uerso; nam non solum tyrannidem summouit, pacem reddidit, quietemq. stabiliuit, sed & tri-  
buta relaxauit: quod constat publicis monumentis, quibus hic refellas calumniam Zosimi,  
cum eum tradit nouis semper vexasse populum tributis, quæ etiam interdum relaxasse constat.  
Emeritæ enim in Hispania eiusmodi de eo vetus inscriptio<sup>a</sup> legitur:

<sup>a</sup> Habet Ald. post  
schol. in Cœment.  
Cas.

IMP. CAES. FLAVIUS  
CONSTANTIN. AVG.  
PACIS ET IVSTITIAE  
CVLT. PVB. QUIETIS  
FVND. RELIGIONIS  
ET FIDEI AVCTOR  
REMISSO VBIQVE  
TRIBVTO. FINITIM  
PROVINC. ITER  
RESTAVR. FEC.  
CXIII.

Inter tot tantosq. immensæ laudis huius inscriptionis titulos, nullus magis elucet, ac ille, licet  
effusus nimis, quo ob insignem vitæ pietatem, & collata erga religionem officia, Religionis au-  
ctor & fidei prædicatur. Quod enim vbique gentium, de pace Ecclesiæ restituta, edicta pro-  
mulgari iusserit, quodque omni officiorum & beneficiorum genere de Christianis vbique agen-  
tibus sit optime meritus, & in dies magis magisq. eadem cumularit; quod insuper eius opera,  
deiectæ ecclesiæ ampliori ambitu excitarentur, ablatae fidelibus substantiæ redderentur, coge-  
renturq. vbique Christianorum frequentissimi ac florentissimi cœtus: ac denique (quod nemo  
vmquam sperasset) ipse Christianorum studiosissimus inter Christianos profiteretur, primusq.  
auctor haberetur, qui Crucem Christi purpura illustrarit, quiq. sublime culmen Imperij  
Christi religioni subiecerit; his amplissimis gloriæ titulis decuit eum insigniri: vt tamen ita ipse  
sit eo titulo prædicatus Religionis & fidei auctor, non quod Christianæ pietatis posuisset fun-  
damentum, sed potius illustrator esset atque mirificus propagator.

Quæ autem edicta pro Christianis ipso Imperij ingressu Romæ, vel alijs in prouincijs pro-  
mulgauerit, non extant: perbreue tantum rescriptum de restituendis bonis Ecclesiarum ad  
D Anulinum Proconsulem in Africa his verbis habetur, quod recitat Eusebius<sup>b</sup>:

<sup>b</sup> Euseb. lib. 10.

Salve Aniline<sup>c</sup> nobis in primis venerande. Est hæc nostræ clementiæ ratio & modus, Ani-  
line honoratissime, vt illa quæ ad alienum ius pertinent, non solum non perturbare, sed etiam  
cuique restituere quàm maxime cupiamus. Quare volumus, vt simulac hæc litteras a nobis  
acceperis; si quæ ex his possessionibus, quæ ad Catholicam Christianorum Ecclesiam in qui-  
busque ciuitatibus aut locis alijs pertinet, etiam adhuc a ciuibus, aut ab alijs quibusdam reti-  
neantur; eas quàm primum ipsidem Ecclesijs facias restitui. Quandoquidem animo institui-  
mus, vt ea, quæ Ecclesiæ antea possederunt, ad ipsarum ius denuo reuertantur. Cum igitur  
tua pietas animaduertat, decretum hoc absque dubio de nostra sententia esse publicatum, eni-  
tere, atque elabora, vt siue horti, siue ædes, siue aliud quodcumque aliquando ad ius ipsarum  
Ecclesiarum spectauerit, omnia illis quàm celerrime reddatur: vt te huic nostro edicto diligen-  
tissimum obsequium præstitisse intelligamus. Vale Aniline honoratissime, nobisq. carissime.]

<sup>c</sup> 1.  
\* Anuline  
Anoline  
Anuline  
CONSTANTINI  
RESCRIPTVM  
PRO CHRIS-  
TIANIS.

Rursum vero ad eundem Africæ Proconsulem de Clericorum immunitate eiusmodi ab eo-  
dem Eusebio<sup>c</sup> recitatum dedit decretum:

<sup>c</sup> Euseb. lib. 10.

Salve Aniline nobis cum primis obseruande. Quoniam multis argumentis constat, reli-  
gionem, in qua sumus, & perfectus cultus sacrosanctæ & cælesti Dei potentæ deditus omnino  
consistit, neglectam & contemptam magna pericula attulisse; eandemque sancte augu-  
steq. obseruatam, tum maximam Romano nomini ac splendori prosperitatem, tum eximiam  
omnibus hominum rebus felicitatem, diuina beneficentia illud largiente, apportasse: visum  
est, vt illi homines, qui debita cum sanctimonia, & assidua legis diuinæ obseruatione, sua mini-  
steria huic diuinæ religioni excolendæ impertunt, Aniline honoratissime, pro laboribus suis  
digna præmia reportent. Quare eos, qui in prouincia tuæ fidei concredita, in Ecclesia Catho-  
lica, cui Cæcilianus præest, huic sanctæ religioni sedulo inseruiunt (quos Clericos nominare  
solent) ab omnibus omnino communibus & ciuilibus rerum publicarum ministerijs immunes

<sup>c</sup> 7.  
DE CLERICO-  
RVM IMMUNI-  
TATE RESCRI-  
PTVM.

& solutos volo: vt nullo modo per errorem, vel per sacrilegam ac profanam prolapsionem, que in huiusmodi negotijs accidere solent, a cultu diuinæ maiestati debito abstrahantur, sed absque vlla molestia propriæ legi obsequium præstent: qui quidem cum sacrum numen summo honore & veneratione prosequantur; incredibile est, quantum Reipublicæ adiumenti videantur allaturi. Vale, Aniline venerande.]

Sed & periucundum quoque his illud accedit, vt Anulinus, qui etiam Diocletiani temporibus agens itidem in Africa Proconsulem, Christianos persequebatur, compluresque ex eis martyres fecit, modo Constantini litteris iubeatur causam agere Christianorum, eosque fouere atque officijs prosequi. At quod etiam ad eiusdem Africanæ Ecclesiæ curam spectat: afflictos longa persecutione Christianos Constantinus pecunijs missis molestia releuauit: data enim ab eo ad Cæcilianum Carthaginensem Episcopum litteræ id in hæc verba palam significat:

Constantinus A. Cæcil. Epif. Carth. S.

Quoniam visum est nobis, per omnes prouincias Africæ, Numidiæ, & Mauritaniam certis quibusdam legitimæ & sanctissimæ religionis Catholicæ ministris in sumptus communes aliquid suppeditare: litteras ad Vrsum virum nobilissimum Quæstorem nostrum in Africa dedi: et ei significavi, vt tria millia *denarii* tuæ grauitati numeranda curaret. Tu igitur quando prædictam pecuniæ summam recipendam curaueris: omnibus qui in scheda ad te ab Ofio missa ante scripti sunt, has pecunias dispertiri iubeto. Quod si aliquid ad istud mecum in hac re erga omnes hos institutum cumulate explendum deesse animaduertas: ab Heraclida nostrarum possessionum procuratore audacter & absque hæsitacione, quod necessarium fore putaueris, postules velim. Nam illi coram imperaui, vt si quid pecuniæ tua grauitas ab eo peteret, absque dubitatione vlla tibi numerandum curaret. Et quoniam accepi, quosdam homines non animo satis recte composito & constituto, populum a sanctissima & Catholica Ecclesia, mala & perniciosa corruptela velle auertere: scias velim, me Anilino Proconsuli, quin etiam Patricio Præfectorum Vicario, cum præsto apud me essent, talia mandata dedisse, vt cum in reliquis omnibus, tum in hoc maxime curam diligentem ponerent; et rem eiusmodi, si forte acciderit, nullo modo negligenter. Quapropter, si quos homines in eo furore & amentia inhærescere perspicias; abiecta omni cunctacione, Iudices, quos dixi, adito, & hoc idem illis referto, vt illi in hos, sicut coram mandauit, animaduertant. Dei Optimi Maximi numen te in multos annos conseruet.]

Hæc Constantinus ad Cæcilianum in fine, quod accepisset certo nuncio eum a Donatistis schismaticis vehementer exagitari: qui anno sequenti, quod viderent omnes Africæ prouinciarum Iudices Cæciliano studere, exostulaturi aduersus eum coram Imperatore, Romam venire, vt suo loco dicemus. Videas ex ijs quoque litteris Ofium (haud alium quam Episcopum Cordubensem) lateri Imperatoris adhærescentem, & pro diuersarum Ecclesiarum opportunitate illum interpellantem. Quodnam autem pretium esset summæ trium millium follium, alia occasione inferius dicturi sumus. Ex his igitur litteris in Africam datis, atque collatis officijs, quid aliarum Occidentalis orbis prouinciarum Ecclesijs contulerit, possumus intelligere, religiosissimiq. Principis efferuescentem erga religionem Christianam pensare affectum: sed de alijs ab eo in Ecclesias collatis beneficijs, pluribus inferius, vt se dabit ratio temporis, differemus.

His de pietate Constantini enarratis, nodus ille soluendus est, qui me diutius perplexum reddidit: quem enim in Notis nostris soluiffe putabam, accuratius re perspecta, magis implicuisse cognoui; adeo vt a priori sententia recedere, & quæ firmiter stabiliffisse videbar, retrahere minime diffidam. Siquidem quicumque studio veritatis vehementer afficitur, & in ea peruestiganda atque illustranda omnes neruos intendere, omnemque adhibere conatum, semel in consilio habuit, nihilque veritate antiquius, eidemque cuncta posthabere decreuit; apud neminem acrius ac vehementius mendacia insectatur, quam apud semetipsum, nempe cum ea in sua scripta esse illapsa, acriori visus obtutu peruiderit. Quod enim ex veteri quadam inscriptione compertum haberem, post Maxentij interitum, Constantinum Imperatorem Gentiliciæ superstitionis nominatum esse Pontificem Maximum; quodque de Aruspibus consulendis eiusdem quoque rescripta extarent: his atque alijs quibusdam persuasus, in eam sententiam vi quadam trahi videbar, vt certo certius opinarer, Constantinum, etsi de Christiana religione optime meritis esset, non tamen adhuc eo tempore ita fuisse Christianum, vt a deorum cultu penitus desciuisset. Re autem vigilantissimo studio exactius peruestigata, atque attentius disquisita, a priori a me asserta sententia volens libensque discedens, in eam potius venio, quam veritas ipsa persuadet.

Quod

Quod igitur ad Constantini Pontificatum maximum spectat (de alijs enim aduersæ sententiæ obiectionibus inferius, seruato temporum ordine, agendum erit) præstat in primis antiquam illam hic etiam reddere inscriptionem de eius Pontificatu maximo attestantem. Romæ enim in ædibus Cælijs apud Vaticanam positis, in basi eiusmodi leguntur incisæ litteræ:

MAGNO. ET. INVICTO  
IMP. CAES. C. VAL. AVREL.  
CONSTANTINO. PIO. FEL.  
INVICTO. AVG. PONTIF. MAX.  
TRIB. POTEST. CON. III. P. P.  
PROC. D. N. CORPVS. CORIARIORVM  
MAGNALIORVM. SALAIARIORVM  
DEVOTI. NVMINI. MAIESTATI QVE  
EIVS

Quoniam vero in hac inscriptione mentio habetur tertij Consulatus eiusdem Constantini, cui ea statua dicata fuit: iam exploratum redditur, ea conscripta fuisse post præsentem annum: tertius enim Constantini Consulatus vna cum Licinio contigit anno sequenti. Quo modo igitur dici poterat Christianus, qui adhuc, quod pertinebat ad omnium deorum cultum, Pontificem Maximum agebat? His quoque astipulantem Zosimum, atque dicentem, omnes Imperatores etiam Christianos, vsque ad Gratianum, dictos esse Pontifices Maximos, calumniæ nomine, quippe qui de rebus Christianis multa mentitus sit, suspectum habebam, atque eo magis, quod apud antiquos scriptores ea minime legerentur. Sed quod minus in scriptis codicibus inueniri poterat memoriæ commendatum, id ex alijs inscriptionibus postea mihi cognitum atque perspectum affatim suppeditatum est; quarum prior extat in ponte Cæstio iuncto insulæ Tiberinæ, his verbis:

DOMINI. NOSTRI. IMPERATORES. CAESARES  
FL. VALENTINIANVS. PIVS. FELIX. MAXIMVS. VICTOR. AC  
TRIVMF. SEMPER. AVG. PONTIF. MAXIMVS  
GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.  
MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. COS. II. P. P. P. ET  
FL. VALENS. PIVS. FELIX. MAX. VICTOR. AC. TRIVMF. SEM-  
PER. AVG. PONTIF. MAXIMVS  
GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.  
MAX. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. P. P. P. ET  
FL. GRATIANVS. PIVS. FELIX. MAX. VICTOR. AC. TRIVMF.  
SEMPER. AVG. PONTIF. MAXIMVS  
GERMANIC. MAX. ALAMANN. MAX. FRANC. MAX. GOTHIC.  
MAX. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMVM. P. P. P.  
PONTEM. FELICIS. NOMINIS. GRATIANI. IN. VSVM. SENATVS  
AC. POPVLI. ROM. CONSTITVI. DEDICARIQVE. IVSSERVNT

De Gratiano rursus Emeritæ in Hispania eiusmodi extat inscriptio:

IMP. CAES. GRATIANVS  
PIVS. FELIX. M. VICT.  
AC. TRIVMPH. SEMP. AVG.  
PONT. MAX. GER. MAX.  
ALAMANNVS. MAX. FRANC.  
MAX. GOTH. M. TR. P. IIII.

Sed & Ausonius Gallus in gratiarum actione pro suo Consulatu Gratianum nominat Pontificem Maximum. contigit Consulatus Ausonij anno quarto eiusdem Gratiani, quo etiam Theodosius ab eo creatus est Imperator. Porro tam Constantinum quam ceteros vsque ad Gratianum eo titulo nominatos esse Imperatores Christianos, & omnes stolam Pontificis Maximi induisse, Gratiano excepto, Zosimus testatur, sic dicens: Simul enim atque summum Imperium quisque accipiebat; amictus ei sacerdotalis a Pontificibus offerebatur, & continuo Pontificis

Pontificis Maximi titulum vsurpabat. Ac ceteri quidem Principes vniuersi lubentissimis animis hunc honorem accepisse, & hoc vsi titulo videntur: adeoq. & Constantinus etiam potitus Imperio, licet is a recta sacris in rebus via deflexisset, & fidem Christianorum amplexus esset: itemq. post illum reliqui ordine sequuti, & Valentinianus, atque Valens. Cum ergo Pontifices ex more Gratiano talem amictum attulissent: auersatus est id quod petebant; ratus non esse fas, illiusmodi habitu Christianum uti. Cumq. Sacerdotibus stola reddita fuisset: aiunt eum, qui dignitate Princeps inter eos erat, dixisse: Si Princeps non vult appellari Pontifex, admodum breui Pontifex Maximus fiet.] hac quippe amphibologia ille Gratianum eludit: maximum enim Pontificatum Maximo Tyranno iudem, qui Romæ erant, Pontifices postea contulerunt.

Ex quibus satis perspecta habetur causa, cur qui Christiani erant Imperatores, maximi Pontificatus titulum cum insignibus susceperint, quod scilicet sic videretur Imperatoriæ dignitati summus Pontificatus adiunctus, vt sine maximo Pontificio Imperator esse non posset; in eumq. Senatus Populusq. Romanus Gentiliæ factionis facile conspirarent, quem non viderent patria religione firmatum. Alia rursus fuit causa Christianis Imperatoribus summum Pontificatū capeffendi, quod amplissima esset, atque etiā supra Consules, eius magistratus auctoritas; quippe qui posset comitia, ne fieret, religionis intuitu prohibere, factaq. reddere irrita, decretis a Senatu intercedere, eademq. intercidere; fierent ne bella, ex eius arbitrio pendere, cuius quoque iussu se Consules abdicarēt, vt Cicero<sup>a</sup> pluribus, & alij<sup>b</sup> docent: quam quidem auctoritatē omnes Romanæ Reipublice Imperatores sibi pernecessariam iudicabāt, vt summo religionis iure Senatū in Imperatores sæpe molestum, veluti freno coercitum, obsequentem in omnibus redderent. quæ quidem ex eo magistratu comparata auctoritas Christianis Imperatoribus magis necessaria videbatur, quod scirent, se, inuito Senatu, regnare, & diuersa religione in se Gentilium omnium inuidiam atque odium concitasse.

Quæ sane causa cum postea iam cessasset, quod Senatores essent maiori ex parte Christiani: desierunt pariter Christiani Imperatores summi Pontificatus titulum & stolam sumere: quorum primus (vt diximus) Gratianus fuit, quem imitatus est Theodosius, cuius tempore constat Romanum Senatū Christianis adeo fuisse refertum, vt horum maior pars esset: quod S. Ambrosius scribens ad Valentinianum de relatione Symmachi, testatur dicens: Absit vt hoc Senatus petijse dicatur: pauci Gentiles communi vtuntur nomine.] et paulo post: Dignum est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis Senatoribus abrogetur, quo Gentilibus Senatoribus profanæ deferatur voluntatis affectus? et Prudentius aduersus Symmachum<sup>c</sup>:

*Sic consulta Patrum subsistere Conscriptorum  
Non aliter licitum prisco sub tempore, quam si  
Tercentum sensisse senes legerentur in unum,  
Seruemus leges patrias: infirma minoris  
Vox cedat numeri, paruaq. in parte silescat.  
Aspice quàm pleno subsellia nostra Senatus  
Decernant infame Iouis puluinar, & omne  
Idolium longe purgata ex Vrbe fugandum.]*

Videas igitur quibusnam prætextibus absque idololatriæ aliquo crimine, tum Constantinus, tum ceteri eo vsi fuerint titulo atque tunica, quam non ad sacra facienda induebant, sed ad auctoritatem potestatemq. sibi vendicandam capeffebant: permisissetq. hoc illis Pontifices Christianos, quorum nulla penitus ea de re, sicut de ceteris ab eis patris criminibus, obiurgatio legitur. At horum omnium multo æquior causa videri poterat Constantini, qui Ethnicis Senatoribus Senatū repletum inuenit. Si enim inter Christianos Imperatores tantopere tum ab Ambrosio, tum a ceteris Gratianus commendatur, quem tamen ad annos quatuor eo titulo esse vsu inuenimus, cum numerofo satis Christianorum cœtu Senatus confertus esset: quis hoc nomine deroget Constantino, post cuius Imperium, extincto persecutore, cœperunt manifestari aliqui esse ex Senatoribus Christiani? Rursum vero non sic quidem, vt ceteri Gentilium facere consueuerant, Christiani Principes cum vestem ac titulum sumerent Pontificis Maximi, vt more ipsorum (quod scribit Prudentius<sup>d</sup>) sub terram alta scrobe mersi, necati in sacrificio tauri sanguinem excipientes atque ebibetes initiarentur, vel quod Ioui Capitolino,

AUCTORITAS  
PONTIFICIA.a Cic. de Nat.  
deor. lib. 2. & de  
Leg. lib. 2.  
b Tacit. de mo-  
rib. German.  
Valer. lib. 1. c. 2.  
c 3.AUCTORITAS SE-  
NATORVM GEN-  
TILIVM.c Prudent. ad-  
uers. Symmach.  
lib. 1.CONSTANTI-  
NVS ABSQVE  
CRIMINE SYM-  
MVS PONT.d Prudent. peri-  
steph. lib. 4.

A pitolino, alijsve dijs sacra facerent: hæc enim perfecta fuisset apostasia, & Christianæ religionis abdicatio, nec aliquo velamento dissimulanda: sed tantum (quod ait Zosimus) amictu oblato, eoq. accepto, tunc Imperator titulum Pontificis Maximi vsurparet. Sic igitur nihil penitus est, quod ex titulo huiusmodi Pontificis Maximi Constantinus post debellatum Maxentium argui possit idololatra; sed Christianum fuisse, infimi tamen ordinis atque classis, militantemq. inter eos qui nomen tantum Christianæ militiæ dedissent, quæ a nobis sunt recitata declarant.

His itaque dilucidatis, ac perspicuo demonstratis, iam reliqua Constantini, quæ ad præsentem annum spectare noscuntur, curriculo prosequamur: nimirum quonam potissimum huius anni mense, ac die, Vrbs a Constantino fuerit, Maxentio extincto, ab eius tyrannide vindicata. Qui<sup>a</sup> putauit huius rei demonstratione posse etiam Indictionum, quibus anni sup-  
B putantur, exordium definiri; illud firmiter asseuerat; Maxentium a Constantino victum octauo Kalendas Octobris; a quo die prima Indictio inchoatur: citat Panegyricum illum a nobis sæpe superius allegatum incerti auctoris: at in eo de die nihil penitus, sed illud dumtaxat, Maxentium Tiberinis vndis absorptum eo ipso die, quo sextum absoluit annum, antequam septimum Imperij inchoaret: sed vt id contigerit (quod asserit) octauo Kalendas Octobris; oportuit testatum reddidisse, ipsum Maxentium septimo Kalendas eiusdem mensis regnare cœpisse: quod nec ipse, nec alius quisquam (cum res incerta sit) potuit demonstrasse. sed nec apud Socratem, quem citat, aut Eusebium, Victoremve, aut Eutropium, vel alios antiquos, siue probatæ fidei recetiores historicos eiusmodi quidquam legitur. quamobrem tota illa tractatio de Indictionum inuentione nullo fundamēto veritatis subnixā, corruat necesse est: cum præsertim quasi per transfennam inspicere liceat, non mense Septembris, sed ipsa iam aduentante hieme, victoriam Constantini de extincto Maxentio contigisse.

C Id quidem ex eo primum deducimus; quod certum exploratumque habeatur, tum Nazarij testimonio, tum incerti auctoris Panegyrico sæpe citato, Constantino post debellatum Maxentium haud licuisse Romæ diutius commorari: nam in eo<sup>b</sup> primum sic dicitur: Post annuam expeditionem statim bello auspiciatus, a Tiberi ad Rhenum, immo vt omen & similitudo nominis sit, & tua Imperator magnitudo animi pollicetur, a Fusco Albula ad Germanicum Albim prolaturus Imperium.] (Albim vero fluuium ex Vuandalicis montibus profluere in Oceanum versus Septentrionem, magnum admodum factum, testatur Dio<sup>c</sup>.) causa autem repentinis discessus, hæc ibidem asseritur: Ruperat (inquit auctor) fidem gens leuis & lubrica barbarorum, & robore atque audacia lectis diruptionis auctoribus, institisse Rheno, nunciabantur: illico obuius affuisti, & præsentia tua, ne auderent transitum, terruisti, &c.]

D Ex his igitur patet inopinato contigisse celerem ex Vrbe in Germaniam Constantini reditum: sed quanto tempore Romæ manserit, Nazarius<sup>d</sup> sane expressisse videtur, dum ait: Quidquid mali sexennio toto dominatio feralis inflexerat\*, bimestris fere cura sanauit.] Verum cum constet ex eius rescripto<sup>e</sup> Romæ dato, ipsum magnam partem mensis Ianuarij adhuc Romæ egisse; plane a nece Maxentij duos menses enumerando, quibus & pars Ianuarij mensis includatur; necesse est affirmare ipsa hieme, nempe saltem post dimidium Nouembris mensis, Constantinum de nece Maxentij triumphasse.

E Porro has non esse inanes coniecturas, sed solida veritate subsistere, illud æque demonstrat, quod dictum est, pene habitum pro miraculo, importuno nauigandi tempore propitios flasse ventos, quorum ope deferretur Maxentij caput in Africam, cum (vt eadem reperamus) ita Nazarius ait<sup>f</sup>: Pari studio missum eiusdem Tyranni ad permulcendam Africam caput, vt quam maxime vnus\* affligerat, laceratus expleret; & nondum satis tempestiuo mari, efflarent tamen nauigantibus felices auræ, & fluctus secundi: beatissimamque victoriam ipsa etiam elementa iuuerunt.] hæc ipse, qui per intempestiuum natura mare, significasse visus est hiemem, qua a nauigatione cessatur. His itaque de Maxentij necis tempore disquisitis, ac demonstratis, tota illa (vt dictum est) de Indictionum exordio opinio atque causa penitus confutatur: cum multa alia quoque sint, quibus secum ipse auctor pugnans, suo ipsius telo perfoditur: nempe cum ait, anno Domini trecentesimo decimotertio Consulatum Constantini secundum atque Licinij contigisse, quo, vt vult, octauo Kalendas Octobris, Maxentius fluctibus mersus interijt: idemque ipse in suis Fastis hoc anno dicti Consulatus Constantini, atque Licinij, annum Domini numerari duodecimum tantum supra centesimum tradat. Dicerem mendum in notam numeri irrepsisse, nisi ab eo sæpius idem repetitum inueniretur. Aliam igitur de tempore inchoatæ Indictionis, eiusque nominis

a Panuin. lib. 2.  
Fast. his Con-  
sulis.TEMPVS VI-  
CTORIÆ CON-  
STANTINI.  
b Panegyric. post  
vict. Constantin.  
incert. auct. 2.c Dio hist. lib. 55.  
in princ.d Nazar. Pane-  
gyric. Constantin.  
\* inuexerat  
e l. 1. C. de Cen-  
sib. lib. 11.REIICITVR  
OPINIO DE  
ORIGINE IN-  
DICTIONIS.f Nazar. Pane-  
gyric. Constantin.  
\* al. viuis.

originem & causam peruestigandam putamus; nec opus esse, ob eam rationem, quod ait, Indictionis atque Indictionis nomina, eadem quasi cognata coniungere.

Joseph Scaliger de Emendat. temporum lib. 5. c. de Indict. pag. 247. NOVA CONFUTATIO SENTENTIA DE ORIGINE INDICATIONIS.

Sed & illa aequae rejicitur, quae ab erudito viro emendatore temporum recens est excogitata de inuentione Indictionis opinio, dum ait ab exhibitione munerum Quinquennialium Imperij Constantini vsque ad Vicennalia, statuta periodo annorum quindecim, esse numerum Indictionum inuentum. Nam cum ipse super falsum prorsus fundamentum totam quam erigit molem imponat, eandem quoque corruere necesse est. Ait enim, Constantinum imperare coepisse anno Christi trecentesimo octauo, atque adeo hoc anno quo coeptas numerari tradit Indictiones ab octauo Kalendas Octobris, celebrata esse Quinquennalia eius Imperij, & anno eiusdem Imperatoris vigesimo octauo fuisse Vicennalia habita. Quibus quidem omnibus nihil absurdius dici potest. Cum enim superius in obitu Constantij, tum ex supputatione Olympiadum, tum etiam Consularibus Fastis sit demonstratum, coepisse Constantini Imperium anno Domini trecentesimo sexto; septimus hic annus eiusdem Imperij numeratur, & Quinquennalia non hoc anno, sed ante biennium oportuit fuisse celebrata; sic & Vicennalia eiusdem in annum vigesimum quintum eius Imperij pariter necesse est incidisse, Paulo & Iuliano Coss. quibus coeptum & absolutum est pariter Nicenum Concilium, vt suo loco pluribus ostendetur. His igitur ab eo aedificatis absque veritatis fundamento sponte labentibus, reliqua his innixa vltro absque impulsore sternuntur. Vtinam tam facile nobis esset de ea re vera statueret, quam falsa destruere.

VITALIS EPISCOPVS ANTIQVENS.

Theodoret. lib. 1. c. 3.

Hoc eodem anno, qui primus pacis Ecclesiae post decennium persecutionis illuxit, cum Tyrannus Episcopus Antiochenus sedisset annos tredecim (tot enim annos eidem Eusebius tribuit) ex hac vita migravit: quis autem post ipsum Antiochiaederit, nulla penitus mentio in Eusebij Chronico. Constat tamen ex Appendice S. Hieronymi, post Tyrannum sedisse Vitalem: quod & Theodoretus affirmat, cum ait: Antiochia autem Episcopatum, mortuo Tyranno, cum pax iam in Ecclesia vigere inciperet, obtinuit Vitalis: qui ecclesiam ibi a tyrannis dirutam, in Palaestra aedificauit. hanc ipse. Quod autem spectat ad tempus sedis eius, haud possumus Nicephori Chronicon sequi, in quo annis sex ille sedisse ponitur: siquidem certum est (vt ex ijs, quae dicuntur, perspicuum euadet) post extinctum Maximinum, cum solus in Oriente Licinius imperaret, Philogonium in Vitalis locum successisse. Vitalis igitur cum post persecutionem sedem Antiochenam accepit, ad publicos celebrandos conuentus (quod ecclesiae omnes in persecutione Diocletiani solo aequatae fuissent) ecclesiam in primis exaedificandam curauit, quam ante obitum inabsolutam ab eo relictam, eius successor absoluit, vt idem qui supra Theodoretus affirmat.

al. Theronem. MACARIVS EPISCOPVS HIEROSOLYMITANVS. Theodoret. lib. 1. c. 3.

Hoc ipso anno septimo Constantini apud Eusebij Chronicon ponitur post Hermonem Macarius Episcopus Hierosolymitanus, de cuius sedis annis, rebusque ab eo gestis dicemus saepius secundum ordinem temporis. Porro Theodoretus de eius agens ingressu, eiusmodi eum exornat elogio: Hic ob beatam viuendi rationem, & multiplicia bona, quibus exornatus fuit, vere nomini suo respondit, nempe, vt Macarius diceretur.]

IESV CHRISTI ANNVS 313.

MELCHIADIS PAP. ANNVS 3.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 8.

VM iam Christi annus trecentesimus decimustertius aduenisset, Constantinus Imperator tertium adiit Consulatum, habuitque sicuti superiore anno, collegam Licinium in Illyrico Imperatorem; cuius Consulatum cum alij aequae tertium, vt Zosimus, paremque numero cum Constantini Consulatu ponant; S. Augustinus ex libellis Consularibus, quos citat, tertio Consulatu Constantini (nisi sit mendum in codice) Licinij secundum adiungit. Huius anni exordio, idem Constantinus cum adhuc Romae ageret; quod ad Reipublicae statum recte disponendum pertinere videbat, ne qui potentiores essent, humiliores damno afficerent; eiusmodi legem fanxit: Imperator Constantinus ad Populum:

August. ad Donatist. post Colat. c. 33.

l. I. C. de Cons. lib. 11.

Quoniam tabularij ciuitatum per collusionem potentiorum sarcinam ad inferiores transferrunt: iubemus, vt quisquis se grauatum probauerit, suam tantum pristinae professionem agnoscat. Dat. XV. Kal. Februarij Romae Constantino Aug. III. & Licinio Coss.] hanc ipse: ex quibus apparet tantum abesse vt Constantinus hoc tempore noua tributa indixerit, vt potius quae erant indicta ad pristinam census professionem voluerit reformari.

Post

Post haec autem haud diutius ipsum Roma retinuit, quem bellicae cura (vt dictum est anno superiore) in Germaniam euocabant. Factum est autem, vt cum Licinius Imperator, qui cum exercitu agere soleret in Illyrico, occurrisset illi in via, vna simul cum eo Mediolanum vsque peruenerit; licet dicat Zosimus, eum a Constantino Mediolanum accersitum; sed editum ab ipso datum priorem sententiam veriore esse declarat. Quid autem ad optimum regimen Imperij stabiendum inter eos transactum sit, Zosimus narrat, agens in primis de rebus Romae ab eo gestis post Maxentium extinctum, his verbis: Hoc euentu rerum Constantinus de paucis quibusdam Maxentio familiarissimis poenas exegit, Praetorianis militibus e medio sublatis, & castellis dirutis, in quibus esse consueuerant (erant haec dicta castra Praetoria): denique constitutis vrbis rebus, ad Celtas & Gallos profectus est. Licinio Mediolanum accersito, sororem Constantiam in matrimonium tradidit, quam antea se daturum ei promiserat, cum eum sibi socium contra Maxentium hostem adiungere vellet. Eo peracto, Constantinus ad Celtas discedebat.] hucusque Zosimus: hanc autem Constantiam Constantini germanam Christianam fuisse, Acta Basilei Episcopi Amasae in Ponto significant; de qua plura inferius dicturi sumus.

CONSTANTINVS AB VRBE RECRDIT.

Zosim. lib. 2.

Testatur Aurelius Victor ad has nuptias vocatum fuisse Diocletianum, sed venire contempnissse: sic enim ait: Cum a Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse valeret, excusauisset: rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur, Maxentio fauisset, & Maximino fauere, suspectans necem dedecorofam, venenum dicitur hausisse.] hanc Victor. Porro exitum Diocletiani post triennium accidisse, auctor est Zosimus: itaque de eo tunc agemus. Quod vero idem Victor dicat, earundem nuptiarum tempore, Constantinum Imperatorem creasse Caesares filios suos Crispum & Constantinum, nec non Licinij Augusti Licinianum filium mensum fere viginti eodem nomine insignisse; ipsum errasse, dicemus anno decimo Imperij Constantini.

Aurel. Viñ. in Dioclet.

Zosim. lib. 2. d. Victor in Constantino.

At non ea tantum, quae ad connubium spectarent, inter eos transacta esse; sed etiam quae ad pacem Orientalis Ecclesiae pertinerent, constat fuisse disposita, & amborum nomine pro Christianis fuisse promulgatum edictum: quod a Licinio Ethnico homine, de Christianis tamen Constantini intuitu bene merente, inter alia foederis initi placita elicatum fuisse putamus: nam quod ad ipsum spectat Constantinum, nequaquam expectauit Licinij congressum ac consultationem, vt pro Christianis sub sua ditione agentibus ampliora decerneret, Romae ageret, post debellatum Maxentium. Quamobrem quod licuit a cultore deorum exigere, sic Christianae religioni consultum fuit, vt tamen idololatriae quoque prospectum foret. Edicta Eusebius recitat, his verbis inscripta:

QUID CONSTANTINVS CVM LICINIO.

Euseb. lib. 10. c. 5.

IMPERATORIORVM EDICTORVM EXEMPLAR.

Cum iam pridem religionis libertatem nemini denegandam esse, sed cuiusque menti & voluntati potestatem permittendam ritus & instituta diuina pro sua animi voluntate & arbitrio excolendi, considerarem: mandatum dedimus, vt cum singuli alij, tum Christiani suae sectae & religionis fidem integre obseruarent. Sed quoniam in eo rescripto, in quo eiusmodi illis concedebatur facultas, multae sententiae dubiae & controuersae inesse videbantur: quidam illorum propterea fortasse paulo post praemetu ab illius obseruatione repulsi sunt. Quapropter cum ego Constantinus Augustus, & ego Licinius Augustus prospero itinere Mediolanum perueniremus; et omnia quae ad vtilitatem & commodum Reipublicae pertinebant, accurate disquireremus: ista inter cetera, quae plebi vniuersae perutilia videbantur, maxime omnium decernenda existimauimus, quibus reuerentia & diuinus cultus contineretur: hoc est, vt tum Christianis, tum alijs omnibus liberam optionem omnino daremus eam religionem sequendi, quam ipsi in animos inducerent: quo, quaecumque sit diuinitatis & caelestis numinis potentia, nobis ac vniuersis, qui sub nostra ditione vitam degunt, clemens & propitia esse posset.

EDICTVM CONSTANTINI ATQVE LICINII PRO CHRISTIANIS.

Istam igitur nostram voluntatem ac sententiam recta ratione ac consilio decidimus, vt nemini prorsus libertas negetur, Christianorum obseruantiam & cultum imitandi, amplexandique; et cuique detur copia, suam mentem ei religioni addicendi, quam ipse sibi maxime conuenire censuerit: quo diuinum numen in omnibus, quae molimur, consuetam curam, studium, & bonitatem in nos ostendat. De qua quidem voluntate nostra consentaneum fuit ad te rescribere, vt tum controuersae illae sententiae, quae prioribus litteris ad tuam pietatem missis de Christianis continebantur, penitus tollerentur; tum ea quae videbantur admodum seuera, & a nostra mansuetudine & clementia aliena, omnino abrogarentur: atque adeo iam quisque eorum, qui induxerint in animum, Christianam religionem obseruare, libere, minime fucate, & absque vlla molestia aut perturbatione cuiusquam, hoc ipsum custodiat. Quae quidem tuae

dem tuæ solertiæ plenissime significare decreuimus; vt intelligas, nos liberam ac solutam Christianis facultatem concessisse, suam ipsorum religionem sedulo excolēdi. quod quoniam tua pietas perspicit a nobis libere illis esse concessum, alijsque etiam potestatem factam eum obseruantia & religionis modum, quem apud animum proposuerint, consecrandi; et nostrorum temporum tranquillitati & quieti reuera accommodatum esse, vt quisque facultatem habeat deligendi obseruandique eam in Deo colendo rationem, quæ sibi maxime placuerit: hocque a nobis factitatum esse, vt nullius honoris, nullius religionis auctoritas a nobis vlla ex parte minui videatur: tuarum partium est prouidere, vt nemo impediatur, quo minus suæ professioni firme adhærescat.

BONA REDDI-  
TA CHRISTIA-  
NIS.

Istud etiam præter cetera nominatim Christianis decernimus, vt loca eorum, in quæ ipsi in more positum erat antea conuenire (de quibus quidem rebus litteris superioribus ad tuam sanctimoniam datis alia formula eo tempore a nobis erat definita & præscripta) si qui vel a Quæstore nostro, vel ab alio quopiam ea emisse videantur; Christianis absque argento, absque vlla repetitione pretij, quod in illis emendis collocauerant, sine omni mora & dubitatione restituant: et si qui ipsa loca pro munere fuerint adepti; vt ipsis Christianis quàm celerrime reddant: ac si qui ea aut coemerint, aut dono receperint, aliquid a nostra bonitate postulent: Præfectumque, qui regioni, in qua habitant, præest, adeant, quo ipsorum etiam a nostra munificencia prouisio & cura suscipiatur. Quæ quidem omnia Christianorum societati tuo studio & industria extemplo, & sine vlla dilatione, restituenda cures, oportebit. Ac quoniam ipsi Christiani non solum ea loca, in quæ conuenire solent, sed alia etiam habuisse cognoscuntur, quæ non priuatim ad singulos, sed ad ius totius ipsorum communitatis, id est Christianorum, spectabant; singulis qui ea possident, mandes velim, vt omnia per legē, quam supra posuimus, absque vlla controuersia Christianis, id est societati ipsorum & conuentui reddant: modo ratio ipsa ante demonstrata sedulo conseruetur; nimirum vt illi, qui sine repetitione pretij, sicut antea diximus, ea restituant, suas res & facultates absque damno a nostra beneficencia compensandas fore pro certo expectent. In quibus omnibus prædictæ Christianorum communitati studium & diligentiam pro virili tua parte vel maximam adhibere debes, vt nostrum citissime conficiatur mandatum, quo ad hunc modum communi & publicæ tranquillitati a nostra benignitate recte prospiciatur. Nam hac ratione, sicuti dictum est, diuinum erga nos studium, quod in multis iam rebus experti sumus, perpetuo nobis firmum ac stabile permanebit. Vt igitur huius nostræ sanctionis & beneficentiæ decisio ad omnium notitiam perferatur: has nostras litteras vbique præponi, & in cuiusque cognitionem venire, consentaneum est; quo lex a nostra clementia sancita, neminem omnino latere possit. ] hucusque edictum per Constantinum, vt demonstratum est, elicium a Licinio, cum ille, quod in Christianos parum æquo esset animo, in gratiam eiusdem Constantini Imperatoris parum certa, sed ambigua decreta promulgasset; quod vt de Constantino dicatur, plane indignum est.

Quod vero non satis prospectum esset Ecclesijs Orientis eiusmodi datis a Licinio litteris, nisi Maximinus, cuius potiores Imperij partes essent, sineret Christianos in pace agere: actum est per eundem Constantinum cum Licinio, vt amborum nomine pro pace Christianorum ad eundem Maximinum litteræ mitterentur: quod factum esse testatur Eusebius<sup>a</sup>; idemque datas a Maximino statim publicas pro Christianis litteras recitat, hæcque præmittit: Iste his de rebus certior factus, primum, vt pote tyrannus, immensum animo dolorem concepit: verum postea, quamquam aliorum Imperio cedere videri volebat, neque mandatū eorum diulgare: metu tamen iubentium perterritus, hanc primam pro Christianis epistolam, tamquam sua auctoritate compositam, Præfectis suæ ditionis necessario perscribit: et in ea, quæ ab ipso numquam fuerant hæcenus factitata, commenticia ratione contra se ipse confingit.

Iouius Maximinus Augustus Sabino S.

MAXIMIANVS  
PRO CHRIS-  
TIANIS RE-  
SCRIPIT.

Cum apud tuam grauitatem, tum apud omnes homines satis increbuisse arbitror, dominos & patres nostros Imperatores Diocletianum & Maximianum, quando omnes fere homines relicto deorum cultu, se cum Christianorum gente commiscuisse, coniunxisseque intellexerant; recte sane mandasse, vt cuncti, qui a deorum suorum immortalium religione recessissent, aperta animaduersione & supplicio ad eorum deuotionem denuo reuocarentur. Verum cum ego felici quodam & prospero casu in Orientem primum aduentarem; et complures homines, qui Reipublicæ prodesse possent, a Iudicibus ob eam causam, quam modo posuimus, in loca quædam extranea relegatos animaduernerem: cuique Iudici mandata dedi, vt nemo illorum de reliquo in homines prouinciales crudeliter animaduerneret, sed blanda assentatione

A assentatione potius, adhortationeque beneuola ad deorum religionem eos reducere conatur. Id temporis igitur, dum iussa conuenienter & apposite a Iudicibus iuxta mandatū meum obseruabantur; neminem ex partibus versus Orientem, vel missum in exilium, vel contumelia affectum contigit: immo vero etiam, quia humanius cum illis agebatur, facilius ad deorum cultum se receperunt.

Postea, cum anno præterito, prospero itinere Nicomediam proficiscerer, ibique commorarer, ciues eius ciuitatis simul cum deorum statuis ad me veniunt; maioremque in modum contendunt, vt Christiana gens nullo modo in ipsorum patria habitare permitteretur. Ceterum simulatque complures eius religionis viros in illis partibus domicilia sua habere perspexeram, sic illis responsum dedi: Eorum petitionem mihi pergratam esse; sed me non intellexisse, illud idem ab omnibus postulari. Quod si qui essent, qui in illa superstitione perstare vellent, ita cuique pro suo arbitrato in instituto proposito persistendi libertatem permisit: et si sponte sua etiam deorum religionem amplectari in animum inducerent, non equidem inficiatus sum. Et sicut benignum responsum Nicomediæ ciuibus dedi, sic ceteris ciuitatibus, quæ adeo enixe idem a me contendissent, nempe, vt nullus Christianus eorum ciuitates incoleret, necesse habui humanitus respondere: propterea quod idem istud cum antiqui Imperatores omnes obseruassent; tum ipsis dijs, quorum prouidentia omnes homines, omnesque Respublicæ gubernantur, visum esset, vt eiusmodi petitionem, quam pro religione & cultu diuini eorum numinis ad me retulerant, lubens admitterem.

Quapropter licet tuæ in primis æquitati ante hoc tempus a me per litteras significatum sit, perque mandata similiter imperatum, vt Iudices contra prouinciales, qui Christianam gentem apud se retinere, & incolumes seruare nitantur, nihil acriter & acerbè statuunt, sed tolerantè & placide eos ferant: tamen ne vel a Beneficiarijs, vel ab alijs quibuscumque contumelias, iniurias, aut molestas perturbationes pati cogantur: his etiam litteris tuam animi magnitudinem & grauitatem admonere, consentaneum putauit, vt leni potius sermone & cohortatione benigna nostros prouinciales ad deorum curam ac religionem agnoscendam impellas. Vnde si quis sua quadam animi inductione deorum cultum agnoscendum existimet, hunc libenter admittere conuenit: sin nonnulli suam propriam religionem sequi velint, eorum arbitrio & potestati liberum relinquo velim. Quocirca tua æquitas, quod tibi concretum est, sedulo obseruare debet; et nemini facultas permittatur prouinciales nostros contumelia vel molestia diuexandi: quandoquidem, vt supra scripsi, liberali admonitione potius, & blanda sermonis suauitate eos ad deorum venerationem & obseruantiam reuocare par est. Atque quo ipsum nostrum mandatum in cognitionem omnium nostrorum prouincialium veniat: edicto abs te edito, quod imperatum est, diulgare debes. ] hucusque ad Sabinum litteræ. sed subdit Eusebius:

Vt primum ista Maximinus necessitate coactus, non sua ductus voluntate, iusserat: deinceps propter veteratoriam & falso eumentam sententiam, quam antea post parem nobis concessam libertatem ostendisset; apud nonnullos nec verus, nec fide dignus habitus est. Idcirco nemo nostrum aut conuentus cogere, aut se in aperto, & in omnium oculos collocare audebat. Nam in eius litteris de hac re nulla facta est mentio; sed illud solum in ipsis mandabatur; ne quisquam nobis quidquam facefferet negotij: conuentus autem agere, templa exædificare, aut aliud quippiam eorum, quæ nobis in more posita sunt, transigere, eius litteræ neutiquam permisissent. Et quamquam pacis & pietatis auctores Constantinus & Licinius ad eum litteras dederant, vt nobis hæc omnino peragendi liberam faceret potestatem, & omnibus suis subiectis per leges & decreta idem concesserant: tamen scelestissimus ille, si non diuina vltione eo detrusus fuisset, & ad extremum inuito animo ad idem largiendum compulsus, numquam ei assentiri in animum induxisset. ] hæc Eusebius. quænam autem causa intercesserit, vt idem Maximinus plenissimum posthac edictum pro Christianis dederit, dicemus anno sequenti, quo editum fuisse constat: nam anno interlapso post recitatas nuper ad Sabinum litteras, id fieri contigit.

His igitur quàm celerrime rebus confectis Constantinus (quod in prociectu esset ad rebellantes Germanos comprimendos) Mediolano cum exercitu recedens, se cum eo hostibus præsentauit: quos primo sui aspectu repressit, sed militari arte eos delusos vicitatque subegit: hæc quidem in Panegyrica Oratoris Gallicani oratione (a nullo enim alio auctore hæc commendata memoria reperiuntur) his verbis narrantur<sup>a</sup>. Illico obuius affuisti, & præsentia tua, ne auderent transitum Rheni, terruisti: etiam videbaris rem votis tuis fecisse contrariam, quod inhibita eruptione non foret materia victoriæ. Sed inopinato consilio vsus (abeundo enim simulato

CONSTANTI-  
NVS QVIB  
GERMANIA.

a Panegyric. 2.  
Constantini.

simulato nuncio maioris in superiore limite tumultus) occasionem stolidis ac ferinis mentibus A  
obtulisti in nostra veniendi, reliquis in occulto ducibus, qui securos adorirentur. Quo cum venissent, consilium tuum sequitur fortuna: toto Rheni alveo oppleto nauibus deuectus, terras  
corum ac domos mæstas, lugentesque populatus es; tantamque cladem, vastitatemque periuræ  
genti intulisti, vt vix post illud nomen habitura sit. ] hæc auctor. Sicitaque Constantinus  
virtute Crucis, cui solum fidebat, perdifficile bellum perpaucis diebus felicissime absoluit,  
adeoque barbaras illas nationes compressit, vt rebellare vterius non præsumperint. Sicque  
Romanum Imperium sibi subiectum anni vnus ferme spatio a tyrannide Maxentij, & barba-  
rico furore quietum per omnia atque pacatum reddidit.

SÆCULARES  
LUDI A CON-  
STANTINO  
CONTEMPTI.

Constantinus igitur, quod in dies magis magisque in Christianæ religionis cultu proficeret:  
ab ijs, quæ essent Gentilicæ superstitionis, officijs procul abhorruit: quamobrem Sæculares  
ludos ab alijs cupide expectatos, & celebri apparatu peragi solitos, cum se æqua annorum pe-  
riodo Vrbi redderent, prorsus despexit, atque celebrare contempsit: quod Gentilibus ma-  
gno marori fuit, cum dicerent, illos ad pestes, morbos, luesque sanandas, bellaque auer-  
tenda fuisse diuinitus institutos, & in eam diem solemnissime celebratos, quiq. essent car-  
minibus Sibyllinis præscripti, ac veluti fatales Vrbi concessi; nam post ritus & sacrificiorum  
diuersa genera referata, erant in iisdem oraculis hi<sup>a</sup> versus in fine conscripti:

*Frata sic tellus omnis, tellusque Latina  
Aeternum tua sceptrā colet, tua iussa capeisset.]*

His ergo a Christiano Imperatore neglectis, visum est illis omen casuri Romani Imperij:  
quamobrem hæc Zosimus Ethnicus: Verum (inquit) Constantino & Licinio tertium Coss. cen-  
tum & decem annorum spatium completum fuit, quo iam ludos consueto more celebratos  
oportuit. Eo neglecto, ad infelicitatem illam res prolabi necesse fuit, quæ hoc tempore nos  
vrget. ] hæc ipse consueto Gentilium more (quod sæpe factum vidimus) qui cunctas clades  
deorum contemptoribus Christianis acceptas ferebant. quod cum Ethnici omnes in Chri-  
stianos procaciter iactare solerent, Zosimus ipse id propensius ac petulantius præstitit; cum  
nullam prorsus aliam scribendæ historiæ inierit rationem, quam vt doceret, culpa Christia-  
norum Romanum Imperium esse collapsum. Ipse enim sui ipsius instituti rationem dum affert,  
hæc ait<sup>b</sup>: Cum enim Polybius exposuerit, quo pacto Imperium perexiguo tempore Romani  
acquiescerent: ego quo pacto temporis non magno spatio suis delictis iacem perdididerint, indi-  
caturus sum. ] Id ergo ipse consilium cum iniisset, rem tantam, vt ab omnium malorum causa  
atque principio, a prætermisissis a Constantino Sæcularibus ludis auspicatur, & in Constantinū  
ipsum veluti malorum omnium auctorem calumnias aggerat & exaggerat. Semel enim eo af-  
fectu imbuto animo (quod prudens historicus in primis cauere debet) magnum intulit histori-  
cæ veritati detrimentum. Quod vero nostrarum partium est, veritatem omni ex parte constan-  
tem, probatam, testatamque, & in omnibus fartam tectam, e tenebris vindicatam in apertis-  
simam lucem restituere; sic Constantini res gestas prosequemur, vt non Apologiam pro ipso  
in omnibus elaboremus, cunctaq. ab eo edita commendare, atque etiam perperam gesta ex-  
cusare atque probare velimus, vt priuatus affectus nos in sinuosos impellat anfractus; sed re-  
cto tramite via regia ac libera incedentes, præuia veritate, quæ ipsa ingerit, quæ sola mo-  
net, ac docet, nostris scriptis tantummodo complectemur. At cesset de Sæcularibus ludis a  
Constantino neglectis Zosimi querela, dum constat sæcula illa, quibus sunt celebrati, nec  
peste, vel lue, aut alijs casibus aduersis caruisse. Sed quàm bene postea accidit, vt cum Gen-  
tilium improbitate ab Honorio Christiano Imperatore id extorquentium, sunt iisdem iterum  
restituti, & Romæ celebrati<sup>c</sup> sexto eiusdem Principis Consulatu; tantam incolumitatem Vrbi  
præstitit, vt post sexennium ea caperetur, atque diriperetur a Gothis sub Alarico duce?  
cum e contra præsens sæculum, quod ludis caruit Sæcularibus, Vrbi fuerit felicissimum, tot  
tyrannis extinctis, ac barbaris debellatis. At iam missis his, reliqua anni præsentis acta ordi-  
ne prosequamur: nec enim licet, ex sententia Plinij<sup>d</sup>, diutius cum laruis inire certamen.

ZOSIMI IN  
SCRIBENDO  
CONSILIVM.<sup>b</sup> Idem lib. 2.<sup>c</sup> Panvin. lib. de  
Ludi Sæculari-  
bus.<sup>d</sup> Plin. in præfati.FALSVM ORA-  
CVLVM ET CA-  
LVMNIA GEN-  
TILIVM.

Tanta pace, Christi gratia, Orbe tranquillato, tanta gloria eius Ecclesia aucta, atque adeo  
immensa claritudine illustrata: plane accidit, vt Gentiles inuidia tabescentes, quò solatio  
aliquo lenirent de Christianorum ingenti gaudio conceptum mærorem & animorum acerbis-  
simum, nouum oraculum confinxerint, atque ore omnium diffamarint, Græcis quibusdam  
compositis versibus præcinentes, Christianam religionem trecentis & sexagintaquinque an-  
nis tantummodo duraturam, quorum trecenti & octo iam prope præterlapsi essent. Rursumque  
videntes Christi diuinitatem adeo altas fixisse radices in cordibus credentium omnium, vt  
eius

A eius nomen conuelli posse penitus desperarent; cernentesque, Romæ potissimum Petri Aposto-  
li, qui sedem ibi locasset, gloriam mirifice prædicari: in eum blasphemias conuerterent, di-  
cetes ipsum fuisse magum, atque magicis disciplinis sibi æstimationem maximam comparasse.  
Meminit horum omnium S. Augustinus<sup>a</sup> in Commentarijs de Ciuitate Dei, dum ait: Cum  
enim viderent, nec tot tantisque persecutionibus eam (nempe Christianam religionem) pos-  
se consumi; sed de his potius mira incrementa sumpsisse: excogitauerunt nescio quos ver-  
sus Græcos, tamquam consulenti cuidam diuino oraculo effusos: vbi Christum quidem ab  
huius tamquam sacrilegij crimine faciunt innocentem, Petrum autem maleficia fecisse sub-  
iungunt, vt coleretur Christi nomen per trecentos sexagintaquinque annos; deinde com-  
pleto memorato numero annorum, sine mora sumeret finem. ] hæc Augustinus, pluribus ir-  
ridens eos, atque subfannans, impletumque demonstrat ac præterlapsum tempus commento  
fatidicorum præscriptum.

<sup>a</sup> Aug. de Cinit.  
De lib. 18. c. 53.

B Sed quòd minus posset Gentilium calumnijs diabolus Christianam religionem labefacta-  
re, conatus est id præstare studijs factiosorum schismaticorum: ac plane accidit, quod est in  
Prouerbijs<sup>b</sup>: Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. ] siquidem schismatici Donati-  
stæ in Africa, qui (vt superius dictum est) aduersus Cæcilianum Episcopum Carthaginensem su-  
perbe nimis & arroganter rebellauerant, & Maiorinum pseudoepiscopum in aduersum thro-  
num euexerant, atque Africa, Mauritaniæ, Numidiæque complures Episcopos in eum con-  
citauerant, Conciliaque collegerant, & calumnijs exagitauerant: indigne ferentes ipsum vno  
præsidio niti, nempe Apostolicæ sedis communicatione fulciri, ac proinde omnes intentatos  
in eum conatus irritos reddi: valentioribus rursus impulsibus vrgerent, conantes primum in  
eundem Africæ Proconsulem commouere; ac si possent, Constantinum etiam concitare. Sed  
quo hæc gesta sint ordine, deinceps enarremus.

<sup>b</sup> Ecclesiast. 1. 0.SCHISMATICO-  
RVM FACTIO.

C Audierant Donatistæ ex scriptis ad Anulinum Proconsulem litteris Constantini, ipsum er-  
ga Cæcilianum esse propensorem; nec sibi sperandum, Imperatore ei propitio, negotium  
illi faceffere, & de sede Carthaginensi, quod alias sæpe sed frustra tentassent, exturbare pos-  
se: quamobrem interpellant eundem Anulinum Proconsulem in magistratu adhuc perma-  
nentem, vt suos quos scripserant aduersus Cæcilianum, ad Constantinum libellos mittat: quod  
ille præstitit; deque his omnibus ipsum Constantinum in Gallijs agentem, scriptis ad eum lit-  
teris, reddidit certiore. Extant ipsæ adhuc intextæ in epistola Hipponensium<sup>c</sup> ad Ianuarium  
primæ sedis Numidiæ, & ætate longæuum Episcopum Donatistarum, quem prouocant ad ea,  
quæ aduersus primos auctores schismatis, Constantini tempore, apud Transmarinos Epi-  
scopos transacta sunt, incipientes a dicta Anulini ad Imperatorem facta relatione, sic eius  
narrationis exordio hominem compellantes: Cum sis in tam grandi constitutus ætate: arbi-  
tratur te optime nosse, quòd pars Donati, quæ primo apud Carthaginem, pars Maiorini di-  
cebatur, vltro accusauit Cæcilianum tunc Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis apud Impe-  
ratorē illum antiquum Constantinū. Sed ne forte, aut oblita hoc sit grauitas tua, aut te nosse  
dissimules, aut etiam (quod non putamus) forsitan nescias; exëplum relationis tunc Anulini  
Proconsulis, quem pars Maiorini tunc interpellauit, vt ea crimina, quæ obijciebat Cæciliano,  
ad memoratum Imperatorem ab eodem Procōsule mitteretur, his nostris litteris inseruimus.

<sup>c</sup> August. epist.  
68.

Anulinus nunc Proconsul Africa.

Scripta cælestia maiestatis vestræ accepta atque adorata, Cæciliano, & his qui sub eodem  
agunt, quiq. clerici appellantur, deuotio paruitatis meæ insinuare curauit; eisdemque hor-  
tata est, vt vnitate consensu omnium facta, cum omni omnino munere indulgentiæ maiesta-  
tis vestræ liberati esse videantur Catholici, custodita sanctitate legis, debita reuerentia diui-  
nis rebus inseruiant. Verum post paucos dies extiterunt quidam, adunata secum populi mul-  
titudine, qui Cæciliano contradicendum putarent, quiq. fasciculum in aluta signatum, & li-  
bellum sine signo obtulerunt dicationi meæ; atque impendio postularunt, vt ad sacrum & ve-  
nerabilem Comitatum nominis vestri dirigerem: quæ manente Cæciliano in statu suo, subie-  
ctis eorundem actis, quo cuncta maiestas vestra possit dignoscere, paruitas mea dirigere cu-  
rauit. ] hucusque Anulini litteræ ad Constantinum.

RELATIO ANU-  
LINI AD CON-  
STANTINVM.

Missorum autem libellorum tituli tantum in eadem ad Ianuarium epistola Hipponensium  
leguntur in hæc verba:

TRANSMISSI libelli duo, vnus in aluta subscriptus ita: LIBELLVS ECCLESIAE  
CATHOLICAE CRIMINVM CAECILIANI TRADITVS A PARTE MAIORINI.  
Item alius sine sigillo cohærens eidem alutæ, datus die decimoseptimo Kalendas Maias  
Carthagine, domino nostro Constantino Augusto tertium Cof. ] hæc ibi. Sed quod pertinet  
ad alu-

DONATISTA-  
RVM LIBELLE  
AD IMP.

ad alutam, quam dicit continuisse libellos; erat ex pelle factus sacculus, seu marsupium, quo clauderentur scripta, quæ longius mittenda essent, ut ab aqua seruantur illæsa. Sed de aluta, alutamento, & alutario plura Grammatici. At non satis fuit Donatistis, eiusmodi libellis per Anulinum Proconsulem missis interpellare Constantinum Imperatorem, sed & ipsi vna nauigauerunt, ubi ille erat, in Gallias. Quinam hi fuerint, & libellum supplicem quem Constantino obtulerunt, Opatrus Mileuitanus<sup>a</sup> recenset his verbis: Maiores vestri, Lucianus, Dignus, Nassurius, Capito, Fidentius, & ceteri Imperatorem Constantinum, harum rerum adhuc igrarum, his precibus rogauerunt, quarum exemplum infra scriptum est: Rogamus te, o Constantine optime Imperator, quoniam de genere iusto es; cuius pater inter ceteros Imperatores persecutionem non exercuit, & ab hoc facinore immunis est Gallia: nam in Africa inter nos & ceteros Episcopos contentiones sunt: petimus ut de Gallia nobis Iudices dari præcipiat pietas tua. Data a Luciano, Digno, Nassutio, Capitone, Fidentio, & ceteris Episcopis partis Donati. Quibus lectis Constantinus pleno liuore respondit: in qua responsione & eorum preces protulit\*, dum ait: Petitis a me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem. Et tamen dati sunt Iudices Maternus ex Agrippina ciuitate, Rheticius ab Augustoduno ciuitate, Marinus Arelatenfis.] hæc de Constantini decreto Opatrus.

<sup>a</sup>Opatrus Mileuitanus  
contra Parmenium  
lib. 1.

\* prodidit

CONSTANTINVS DEFERT  
IUDICIUM MELCHIA-  
DIS PAPAE ET  
COLLEGIS.

At licet inuitus hos Iudices dederit; quippe qui Christi iudicio se esse subiectum intelligens, indignum existimauit, illorum qui Christi vice fuguntur, iudicium per se, vel per alios agitare: tamen cum ipse, quod adhuc in fide rudis esset, iudiciorum Ecclesiasticorum ordinem ignoraret; tres illos Gallicanos Episcopos Iudices petitos elegit. sentiens vero postea, iudicia Episcoporum ex diuinæ legis præscripto (quod ipse testatur scribens post hæc ad Melchiamdem) absque primariæ sedis Antistite nefas esse cognosci, ad eundem Melchiamdem Romanum Pontificem causam defert, qui præsentibus tribus illis, quos elegerat, alijsque conprovincialibus in Italia Episcopis, Cæciliani causam pertractet. Dum hæc a Constantino decernuntur, aliæ rursus ab eodem Anulino Africæ Proconsule allatæ sunt litteræ de diffidijs inter Catholicos atque schismaticos in dies magis increbrescentibus; ad quæ componenda necesse esset legitimam formam seruare iudicij: nempe ut præsens adsit reus, qui suam causam dicat, præsentibus accusatoribus. quamobrem ex Anulini litteris visum est Constantino curare, ut Cæcilianus vna cum decem Episcopis suarum partiū Romam, apud Melchiamdem aliosque Episcopos conuocatos iudicium experturum, se conferret, totidemque ex schismaticis Donatistis eodem aduentarent.

His omnibus hunc in modum a Constantino institutis, de futuro Romæ iudicio litteras dedit ad Melchiamdem Romanum Pontificem, & Marcum, ut in hæc verba<sup>b</sup> præferebat epistolæ titulus:

<sup>b</sup> Euseb. lib. 10.  
c. 5.

\* Miltiadi

CONSTANTINI  
EPISTOLA  
AD MELCHIA-  
DEM PAPAM.

Constantinus Augustus Melchiadi\* Episcopo Romano, & Marco S.]  
Quisnam autem fuerit iste Marcus, ad quem eandem Imp. quam ad Melchiamdem scribit epistolam; hætenus nobis incompertum est. Sed ex quo Marci nomen non recensetur ab Opatro inter Episcopos, qui vocati ab Imperatore præsentibus fuerunt Romanæ Synodo, cuius rei gratia hanc ipse Constantinus scribit epistolam: vehemens suspicio est, textum esse deprauatum apud Eusebium, ut *ἡ μαρκε*, loco *ἡ μαρκε* (quæ vox Melchiadis titulum demonstraret) sit errore positum, quod per facile potuit euenisse: sicque fuerit titulus huius epistolæ: Constantinus Augustus Melchiadi Episcopo Romano & Hierarchæ. Sed reddamus hic ex Eusebio ipsam epistolam; sic enim habet:

\* Anulino

Quoniam huiusmodi litteræ complures ab Anulino\* clarissimo Africæ Proconsule ad me missæ sunt, in quibus constat, Cæcilianum Episcopum ciuitatis Carthaginensium a quibusdam collegis suis in Africa ordinatis Episcopis, multis de rebus in crimen vocari; et illud mihi permolestum videtur, ut in his prouincijs, quas diuina prouidentia vltro ac sua sponte sub meum subiunxerit Imperium, & in illis locis, in quibus crebra hominum frequentia versatur, non modo multitudo ad deteriora deflectat, & distrahatur diffidijs, sed Episcopi etiam discordiam inter se ipsi exercent: Visum est mihi, ut idem Cæcilianus cum decem Episcopis, qui illum reum facere videantur, & decem alijs, quos ipse suæ litis dijudicationi necessarios existimauerit, Romam nauigio traiciat: ut ibi coram vobis, & Rheticio etiam, & Materno, & Marino collegis vestris, quos ea de causa Romam maturare iusserim, possit audiri, sicut sanctissima Dei lex, ut nostis, postulat. Atque ut de omnibus hisce plenissimam, accuratissimamque notitiam possitis habere; exemplaria litterarum ad me ab Anulino missarum, litteris meis subscripta aduersus prædictos collegas misi: quas cum vestra grauitas perlegerit, exquisite ponderabit, quo modo, quæ ratione lis illa, quam supra diximus, diligentissime, rectissime

rectissimeque dirimatur, & ex iuris præscripto tandem aliquando absoluat: quandoquidem illud vestrum studium minime latet, me tantam reuerentiam sanctæ & Catholicæ Ecclesiæ tribuere, ut velim vos nullum generale schisma, nullam discordiam vlllo in loco omnino relinquere. Summa magni Dei maiestas vos, honoratissimi viri, multos annos conseruet.] hucusque Constantini epistola, quam Eusebius<sup>a</sup> recitat.

<sup>a</sup> Euseb. lib. 10.  
c. 5.

Quid autem in Synodo Romæ actum sit coram Melchiade atque alijs conuocatis Episcopis, quæ die & loco fuerit eiusmodi Cõcilium celebratum, Opatrus Mileuitanus<sup>b</sup> narrat his verbis: Ad Urbem Romam ventum est ab ijs tribus Gallis, & ab alijs quindecim Italis.] non nominantur decem illi, qui cum Cæciliano venire iussi essent, nec ipse Cæcilianus, minus vero totidem illi ex parte Donatistarum accersiti Episcopi, quod non sederint ut Iudices, sed illi se habuerint ut defensores, isti autem ut accusatores. Tum subdit: Conuenerunt in domum Faustæ in Laterano, Constantino tertio & Licinio tertium Coss. sexto Nonas Octobris, die sexta feria. Cum confedissent Miltiades Episcopus Urbis Romæ, & Rheticius, & Maternus, & Marinus Episcopus Gallicani, & Merocles\* a Mediolano, Florianus a Cælena, Zoticus a Quintiano, Stemnius ab Arimino, Felix a Florentia Tuscorum, Gaudentius a Pisis, Constantius a Fauentia, Prorerius a Capua, Theophilus a Beneuento, Sauius a Terracina, Secundus a Præneste, Felix a Tribus tabernis, Maximus ab Ostia, Euandrus ab Vrsino, Domitianus a Foro Claudij.] loca hæc omnia nota sunt. Sed pro Vrsino, fortasse, Urbino, legendum erit, vel Vrsentino ciuitate in Lucania posita a Plinio. Quod vero spectat ad ea quæ tractanda proposita sunt: sicut a Donatistis Cæcilianus reus est constitutus, ita pariter Donatus, a Casinigris dictus, eius factionis primus auctor, a Catholicis qui stabant a parte Cæciliani, accusatus est. Quid autem in Synodo actum sit, Opatrus institutam prosecutionem orationem sic tradit:

<sup>b</sup> Opatrus lib. 1.

CONCILIVM  
ROMAE HABITVM.

\* Mirocles

His decem & nouem confidentibus Episcopis, causa Donati & Cæciliani in medium missa est a singulis. In Donatum hæc sunt sententiæ laræ: QVOD confessus sit, se rebaptizasse, & Episcopis lapsis manum imposuisse, quod ab Ecclesia alienum est.] reliqua huius sententiæ desunt verba. Sed prosequitur hæc Opatrus de causa Cæciliani: Testes inducti a Donato, confessi sunt, se non habere, quod in Cæcilianum dicerent. Cæcilianus omnium supra memoratorum sententijs innocens est pronunciatus, etiam Miltiadis sententia, qua iudicium clausum est his verbis: CVM constiterit, Cæcilianum ab ijs, qui cum Donato venerunt, iuxta professionem suam non accusari: nec a Donato conuictum esse in aliqua parte, constiterit: suæ communioni Ecclesiasticæ integro statu retinendum, merito esse censeo.] hac ergo Romani Pontificis sententia causa est terminata, damnato Donato, & Cæciliano penitus absoluto. Sufficit ergo (inquit Opatrus) & Donatum tot sententijs esse percussum, & Cæcilianum tanto iudicio esse purgatum.]

DONATVS IV-  
DICATVR, CÆ-  
CILIANVS ABS-  
SOLVITVR.

Porro hæc omnia, quæ iudicium præcesserunt, & iudicio Synodali coram Melchiade sunt definita, in perpetuis seruata sunt Actorum Ecclesiasticorum monumentis, eademque deinde in magna illa inter vtramque partem facta postea Collatione singillatim sunt recitata, ut S. Augustinus<sup>c</sup> testatur, sic dicens: Quinto ergo loco hæc acta sunt. Recitatae sunt duæ relationes Anulini Proconsulis ad Constantinum Imperatorem; vna quæ iam superius erat recitata, quæ ostendit, maiores Donatistarum, id est de parte Maiorini, dedisse sibi chartas criminum Cæciliani, & postulasse, Constantino mittendas, seque illas memorato Imperatori misisse: altera autem, qua ostendit, ex eiusdem Imperatoris iussione, denos ex vtraque parte ad agendam causam ut mitterent, eos se conuenisse, atque illos promississe facturos. Tum deinde lectæ sunt etiã litteræ supradicti Imperatoris ad Episcopos datæ, ubi eis causam Cæciliani iniunxit audiendam: atque inde ex ordine legi coepit etiam Episcopale iudicium Melchiadis Romani Episcopi, & aliorum cum illo Gallorum & Italarum Episcoporum in eadem Urbe Roma factum: cuius iudicij prima parte, id est Gestis primi diei recitatis, ubi accusatores Cæciliani, qui missi fuerant, negauerunt se habere, quod in eum dicerent: ubi etiam Donatus a Casinigris in præsentem conuictus est, adhuc diacono Cæciliano, schisma fecisse Carthagine: de Carthaginis enim schismate exorta est aduersus Ecclesiam Catholicam pars Donati: ubi etiam promiserunt iisdem aduersarij Cæciliani, alio die se præsentaturos, quos causæ necessarios subtraxisse arguebantur: et hoc mentiti, vltius ad iudicium accedere noluerunt.] hucusque de Actis Synodi sub Melchiade in Collatione recitatis Augustinus.

<sup>c</sup> Aug. in Breui-  
Collat. di. 3. c. 42.

Cum ergo hæc ex publicis Actis, & Opatri Mileuitani testificatione liquido cõstet gesta esse coram Melchiade Papa; plane corrigendum est, quod apud S. Hieronymum<sup>d</sup> legitur de Rheticio Episcopo Augustudunensi, Romam esse missum a Constantino ob causam Montensium, nepe Donatistarum, sub Siluestro Romano Pontifice: irrepsit enim error (quoniam pacto, nescimus) ut pro

<sup>d</sup> Hieron. epist.  
133.



<sup>a</sup> Hieronym. de script. Eccl. in Rhetico. <sup>b</sup> Aug. contra Iulianum lib. 1. <sup>c</sup> 3.

Melchiade Siluester positus habeatur. Laudat alibi eundem ipse <sup>a</sup> Hieronymus, aitque ce-  
lebris famæ fuisse Episcopum, scripsisseque commentarios in Cantica Canticorum, & aliud  
grande volumen aduersus Nouatianum. De eodem quoque S. Augustinus <sup>b</sup> agens contra Iu-  
lianum Pelagianum hæc ait: Rheticiū ab Augustoduno Episcopum magnæ iuisse auctori-  
tatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, Gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in Vr-  
be Romana, Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo sedente, cum alijs Iudex interfuit, Dona-  
runque damnauit, qui prior auctor Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum  
Ecclesiæ Carthagenensis absoluit. Is cum de baptismo ageret, &c.]

<sup>c</sup> August. epist. 162. MELCHIADIS PAP. SENTENTIA.

Quantum autem Melchiades laborarit, vt Donatistæ, qui Maiorino fauebant, Catholicæ  
vnirentur Ecclesiæ, S. Augustinus <sup>c</sup> eius hac de re sententiã mirifice laudans, scribens ad Do-  
natistarū Episcopos, hæc ait: Qualis ipsius beati Melchiadis vltima est prolata sententia, quàm  
innocens, quàm integra, quàm prouida atque pacifica, qua neque collegas, in quibus nihil **B**  
constiterat, de collegio suo ausus est remouere; et Donato solo, quem totius mali principem  
inuenerat, maxime culpato, sanitatis recuperandæ optionem liberam ceteris fecit, paratus  
communicatorias litteras mittere etiam ijs, quos a Maiorino ordinatos esse constaret: ita vt  
quibuscumque locis duo essent Episcopi, quos dissensio geminasset, eum confirmari vellet,  
qui fuisset ordinatus prior, alteri autem eorum plebs alia regenda prouideretur! O virum opti-  
mum, o filium Christianæ pacis, & patrem Christianæ plebis.] hæc de Melchiade Augusti-  
nus, qui Patrem Christianæ plebis Melchiadem nominat eo sensu, quo eadem epistola Iupe-  
rius dixerat, in Romana Ecclesia semper viguisse Apostolicæ cathedræ principatum, cuius  
tantummodo facultatis esset de Episcoporum sedibus eo modo transigere.

<sup>d</sup> Psal. 97. DONATISTAR APPELLANT AD CONSTANTINVM.

At quod moris est hæreticorum atque schismaticorum, pacem odisse: tam opportunas,  
tamque optandas, si mentis sanæ fuissent, pacis conditiones illi penitus contempserunt; red-  
ditique sunt aliena clementia duriores, & tanta eius facilitate magis illiberales atque proter-  
ui; sed & quod est in psalmis <sup>d</sup>; Furor illorum, sicut aspidis surdæ obturantis aures suas, ne exau-  
diat vocem incantantis sapienter; acriori obstinatione recruduit, & ab omni pacis conditio-  
ne penitus resiliuit; nulla namque habita iuris vel recte facti ratione, a Melchiadis & collega-  
rum Episcoporum iudicio insolenter ad Constantinum Imperatorem appellant. Prosequutus  
est eam appellationem Donatus signifer impietatis, nomine omnium; cuius voces Constantri-  
nus exhorruit, vt de eo Optatus <sup>e</sup> scribit, cum ait: Et tamen Donatus appellandum esse ab  
Episcopis credidit; ad quam appellationem Constantinus Imperator sic respondit: O rabida  
furoris audacia: sicut in causis Gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt.] Quod au-  
tem Optatus in hac prima Donatistarum appellatione, ea verba a Constantino prolata re-  
stetur: hic ipsa describenda epistola est eiusdem Constantini ad Episcopos scribentis, in qua **D**

<sup>e</sup> Optat. contra Parmen. lib. 1.

eiusdem sententiæ mentio habetur: sic enim se habet f:

<sup>f</sup> Extat in appen dice ad Optatū Parisijs nouissi- me editum ex Bi- bliotheca D. Pe- tri Fithoi.

Constantinus Augustus Episcopis Catholicis, carissimis fratribus salutem. Aeterna reli-  
giosa & incomprehensibilis pietas Dei nostri nequaquam permittit humanam conditionem  
diutius in tenebris oberrare: neque patitur exofas quorundam voluntates vsque in tantum  
peruadere, vt non suis præclarissimis luminibus denuo pandens iter salutare, eas det ad regulã  
iustitiæ conuerti. Habeo quippe cognitum multis exemplis: hæc eadem ex me ipso metior.  
Fuerunt enim in me primitus, quæ iustitia carere videbantur; nec vllam putabam videre super-  
nam potentiã, quæ intra secreti mei pectora gererem. Equidem hæc, vt dixi, æquam fortunam  
debuerunt sortiri, scilicet omnibus malis redundantem. Sed Deus omnipotens in cælis per  
sæcula residens, tribuit quod non merebar. Certo iam neque dici, neque enumerari possunt ea  
quæ cælesti sua in me famulum suum beneuolentia concessit, Sanctissimi Antistites Christi **E**  
Saluatoris, fratres carissimi.

<sup>g</sup> deprehendi

GAUDEO igitur equidem specialiter: gaudeo quod tandem habita iustissima diiudicatione,  
eos ad meliorem spem fortunamque reuocatis, quos malignitas diaboli videbatur a præcla-  
rissima luce legis Catholicæ miserabili sua persuasione auertisse. O vere victrix prouidentia  
Christi Saluatoris, vt etiam his consuleret, qui iam desciscentes a veritate, quodãmodo ad-  
uersus ipsam arma inducentes, Gentibus se copulauerunt. Quia si vel nunc vera fide volue-  
rint obsequia Sanctissimæ legi deferre: intelligere poterunt, quantum sibi nutu Dei sit prou-  
sum. Et hoc quidem, Sanctissimi fratres, sperabam etiam in eis quibus ingenita est maxima  
durties animi, posse <sup>g</sup> reprehendi: sed non profuit apud eos recta diiudicatio, neque in eorum  
sensus ingressa est Diuinitas propitia. Reuera enim non immerito ab his procul abscesserit  
Christi clementia: in quibus manifesta luce claret huiusmodi esse, vt eos etiam a cælesti pro-  
uisione exofos cernamus: quæ in ipsos tanta vesania perseverat, cum incredibili arrogãtia per-  
suadeant

**A** suadeant sibi, quæ nec dici, nec audiri fas est, desciscentes a recto iudicio dato, quo cælesti pro-  
uisione meū iudicium eos cõperi postulare: quæ vis malignitatis in eorumdē pectoribus per-  
seuerat. Quotiens a me iam iplo improbissimis aditionibus suis sunt condigna respõsione op-  
pressi? qui vtique si hoc ante oculos habere voluissent, minime hoc ipsum interposuissent.  
Meum iudicium postulant, qui ipse iudicium Christi expecto. Dico enim (vt se veritas habet)  
sacerdotum iudiciū ita debet haberi, ac si ipse Dominus residens iudicet. Nihil enim licet his  
aliud sentire, vel aliud iudicare, nisi quod Christi magisterio sunt edocti.

Quid igitur sentiunt maligni homines, officia (vt vere dixit) diaboli? Perquirunt sæcularia,  
relinquentes cælestia. O rabida furoris audacia! Sicut in causis Gentium fieri solet, appella-  
tionem interposuerunt. Equidem Gentes minora interdum iudicia refugientes, vbi iustitia  
deprehendi potest, magis ad maiora iudicia, auctoritate interposita, ad appellationem se con-  
ferre sunt solitæ. **B** Quid hi detractores legis, qui renuentes cæleste iudicium, meum putauerūt  
postulandum, sic sensere de Christo Salvatore? Ecce iam proditores, ecce sine vlla acriori dis-  
quisitione ipsi per semet prodiderunt facinora sua. Quæ ab ipsis sentitur humanitas, qui in  
ipso Deo immanes profluerunt? Equidem fratres carissimi, licet hæc in ipsis videantur depre-  
hensa: nihilo minus vos, qui Domini Saluatoris sequimini viam, patientiam adhibete, data  
his adhuc optione, quid putent deligendum: ac si eos in iisdem videritis perseverare, protin-  
us cum his quos Dominus dignos cultu suo iudicauit, proficiscimini, & redite ad proprias  
sedes, meique mementote, vt mei Saluator noster semper misereatur. Ceterum direxi meos  
homines, qui eosdem infandos deceptores religionis protinus ad Comitatum meum perdu-  
cant, vt ibi degant, ibi sibi mortem pes <sup>\*</sup> peruideant. Dedi quoque litteras cõpetentes ad eum **\***  
qui Vicariam Præfecturam per Africam tuetur, vt quotquot huius insanix similes inuenerit,  
**C** statim eos ad Comitatum meum dirigat; ne vltius sub tanta claritate Dei nostri ea ab ipsis  
fiant, quæ max imam iracundiam cælestis prouidentix possint incitare. Incolumes vos Deus  
omnipotens tribuat votis meis & vestris per sæcula, fratres carissimi.] hæc tenus epistola Con-  
stantini ad Episcopos post iudicium Romæ habitum.

Accepimus eam vna cum alijs ad Arelatense Concilium spectatibus, simulq. Acta sub Mu-  
natio Felice, repetita sub Zenophilo Proconsule, impartita nobis a Petro Morino Theologo  
Parisiensi, nobis consuetudine litterarum & probitate morum coniunctissimo, missa Romam a  
Petro Pithœo Parisiensi clarissimo I. C. de bonis litteris optime merito ad Tristanum Guille-  
mierium Pictauiensem I. C. (quorum omnium meminisse volumus, vt a viris egregiis egre-  
gie ea omnia testata relinquamus) Ad huc ipsum etiam datū Indicem legimus a Nicolao Fa-  
bro I. C. spectatæ virtutis & eruditionis viro, Pithœi contubernale, de nonnullis Ecclesiasti-  
**D** cæ antiquitatis monumentis nõdum in lucem editis; quorū cum participes erimus (quod spe-  
ramus liberalitate optimi viri) ea singula suis locis intextentur, digno inuentoris elogio. Quod  
vero spectat ad recitatam epistolam Constantini: duo quidem ex ea explorata redduntur; ni-  
mirum, absoluto Cæciliano Episcopo Carthagenensi, & detectis fraudibus Donatistarū schis-  
maticorum, complures resipuisse, & ad Catholicam Ecclesiam reuersos esse: rursusque accu-  
satores illos Cæciliani Episcopos schismaticos contumaciores esse redditos, atque impuden-  
tiores, nec veritos (quod & magnopere admiratus est ipse Constantinus) a iudicio Episcopo-  
rum appellare ad tribunal Imperatoris.

Quæ autem post hæc sequuta sint, Optatus <sup>a</sup> narrat his verbis: Eodem tẽpore idem Dona-  
tus petiit, vt sibi reuerti ad Carthaginem contingeret. Tunc a Filumino suffragatore eius Im-  
peratoris suggestum est, vt bono pacis Cæcilianus Brixix retineretur: et factum est. Tunc duo  
**E** Episcopi ad Africam missi sunt, Eunomius, & Olympius, vt remotis duobus (nempe Cæcilia-  
no, & Maiorino) vnum ordinarent. Venerunt apud Carthaginẽ: fuerunt per dies quadragin-  
ta, vt pronunciarent, vbi esset Catholica. hoc seditiosa pars Donati fieri passa non est. De stu-  
dio partium strepitus quotidiani sunt habiti. Nouissima sententia eorum Episcoporū Euno-  
mij & Olympij talis legitur, vt diceret illam esse Catholicam, quæ esset in toto Orbe terrarum  
diffusa: et sententiam decem & nouem Episcoporum iam dudum datam dissolui non posse. Sic  
communicauerunt Clero Cæciliani, & reuersi sunt. De his rebus habemus volumina Acto-  
rum: quod si quis voluerit, in nouissimis partibus legat. Cum hæc fierent, Donatus vltro prior  
ad Carthaginem redit. Hoc audito Cæcilianus ad suam plebem properauit. Hoc modo ite-  
rum renouellatæ sunt partes: constat tamen Donatum tot sententiis esse percussum, & Cæci-  
lianum innocentem totidem sententiis pronunciatum.] hucusque de præsentis anni iudicio  
Optatus. Ceterum antequam in Africam redire permitterentur vtriusque partis Episcopi; ad  
eos conciliandos, si posset, illos vocauit ad se Constantinus, vt eius litteræ significant, quas  
paulo

paulo post recitabimus. Quæ post hæc Optatus addit de iudicio Ordinatoris, Felicis scilicet A  
Episcopi Aptungitani, qui Cæcilianum ordinauerat, & a schismaticis est traditionis crimine  
infamatus, sequenti anno facta noscuntur, deque illis suo loco dicturi sumus.

DE RETENTIO-  
NE CÆCILIA-  
NI BRIXIÆ.2 Aug. contra  
Donatist. post  
Cohat. c. 33.

Qui autè retentionem Cæciliani Brixie referunt post Concilium Arelatense, vel iudicium  
Constantini, omnino errare cōuincuntur. Nam cum ex eodem Optato manifeste demōstretur,  
post hæc omnia Constantinū scripsisse ad Procōsulem Africæ Aelianum, vt quæreret de cau-  
sa Felicis Aptungitani; cumq. ex Actis publicis constet, id factum esse Volufiano & Aniano  
Coss. nempe anno sequenti: necessario affirmandum est, retentionem Cæciliani Brixie, hoc  
ipso anno, post Romanū Concilium contigisse, ac post (vt Optatus ait) appellationē a Dona-  
tistis interpositam. Constantinus igitur, qui absoluta Synodo, & expleto Cæciliani iudicio,  
Episcopos ad propria redire permiserat; expertus procaciam Donatistarum; ratus, si eos sic di-  
mitteret, furore succensos maiorū fore discordiarum incentores; ipsos ad tēpus retinēdos exi-  
stimauit: qua de causa has ad eos litteras dedit, cum aliis litteris Cæcilianum etiā accersisset b:

b Ex Bibliothec.  
Petri Pithæi  
edita in Appēd.  
ad Optatū Pa-  
rissis.  
CONSTANTI-  
NVS RETINET  
EPISCOPOS.

Constantinus Augustus Episcopis.

Ante paucos quidem dies, iuxta postulatam vestram, hoc mihi placuerat, vt ad Africam  
reuerteremini, vt illic omnis causa quæ vobis aduersus Cæcilianū cōpetere videtur, ab amicis  
meis, quos elegissem, cognosceretur, atque finem debitum reciperet. Verum diu mihi cogitāti,  
& in animo meo non immerito volenti, id potissimum visum est: vt quoniam scio quosdam  
ex vestris turbulentos fatis, & obstinato animo rectum iudicium & integræ veritatis rationem  
minime respicere, ac per hoc venire forsitan, vt si ibidē cognoscatur, non vt concedet & verita-  
tis ratio exoptulat, res finem accipiat, atque aliquid tale eueniat nimia vestra obstinatione,  
quod & diuinitati cælesti displiceat, & existimationi meæ, quam semper illibatam cupio per-  
seuerare, plurimum impediatur: placuit mihi (sicut dixi) vt Cæcilianus iuxta prius tractatū huc  
potius veniat, quem credo iuxta litteras meas mox adfuturum. Polliceor autem vobis, quod  
si præsentē ipso, de vno tātum crimine vel facinore eius per vosmetipsos aliquid probaueritis;  
id apud me sit, ac si vniuersa quæ ei intenditis probata esse videantur. Deus omnipotens per-  
petuam tribuat securitatem. ] hæc tunc Constantinus. Retento autem Cæci-  
liano Brixie, vbi tunc Constantinus agebat, retentisque pariter Donatistis: cum nec sic qui-  
dem pientissimus Imperator mutua inter eos reconciliationis sequester quidquam, refragan-  
tibus illis, efficere potuisset: misit duos Legatos Episcopos Carthaginē, quorum Optatus me-  
minit; sed & ipsi re infecta cum recessissent, dimissi sunt, permissique redire in Africam tam  
Catholici, quam etiā schismatici Donatistæ, qui mira celeritate Cæciliani antea uerterunt ad-  
uentum. hicque tandem finis haud felix rerum tum Romæ, tum apud Constantinū gestarum.

c Aug. in Breuic.  
Collat. di. 3. ca.  
20.

Verum de his illud admonendum putamus; posteriores Donatistas, maioribus suis longe D  
deteriores factos, ex hoc Optati textu, in quo fit mērio de retentione Cæciliani Brixie, vt ait,  
ob bonum pacis, in magna illa Collatione Carthagine habita conatos esse probare Cæcilia-  
num a Constantino fuisse damnatum. At reddamus hic Augustini c verba sic dicentis: Sed  
hinc repulsi, velut aliquid validissimum prolaturi, petierunt Optatum legi, quod & ante peti-  
uerant, vnde se probaturos dicebant Cæcilianum ab Imperatore damnatum. ] lectus est dictus  
Optati locus vsque ad factam retentionem Cæciliani Brixie. In quibus verbis Optati (inquit  
Augustinus, qui aderat) cum omnino nulla Cæciliani damnatio, sicut illi demonstraturos se  
esse prōmiserant, reperiri potuisset: iussit Cognitor totam paginam recitari, vt de superioribus  
& inferioribus verbis voluntas eius, qui scripserat, nosceretur: et ex Officio recitatum est:  
Cæcilianus omnium supra memoratorum sententiis innocens est pronunciat. Quod cum  
recitaretur, Donatistæ dixerunt hoc se non petiisse recitari; stomachantes aduersus eos, qui risu  
tenere non potuerant, cum audissent quàm apertam contra semetipsos paginam protu-  
fissent, &c. ] aliis quoque publicis monumentis testatam redditam ibi ait Cæciliani tunc fa-  
ctam absolutionem, qui & aliis plerisque in locis hæc ipsa in eisdem, ad redarguendam ipso-  
rum petulantiam, obijcit.

POSTERIORES  
DONATISTAR  
DETERIORES.

d 2. Timoth. 3.

Sed quid de his postea recentiores Donatistæ? Mira res: cum enim ipsum Melchiadis &  
Coepiscoporum iudicium de condemnatione Donati & Cæciliani absolutione sic fuerit toto  
Christiano Orbe vulgatum, & publicis perpetuisq. monumentis consignatum; tamen (quod  
de hæreticis ad Timotheum scribens testatur Apostolus d: Mali homines & seductores profi-  
cient in peius, errantes, & in errorem mittentes) eo impudentiæ atque procaciæ perue-  
nerunt sequentis sæculi Donatistæ, vt petulanter iactarent, causam tunc adiudicatam fuisse  
Donato, Cæcilianum vero tulisse posteriores. Iactarunt istæc illi inter suos, vt eos in  
officio continerent; re autem in magna Episcoporum Collatione ad iudicium perlata,  
clatq

A risu & sibilis digni habiti sunt; cum ex omni monumentorum genere, ac illis etiam, quæ ab  
ipsis Donatistis producta essent, de absolutione Cæciliani, & Donati damnatione constiterit:  
quando illi penuria probationis a causa cadentes, Optatum Mileuitanum testem adduxerunt,  
quod ille diceret Cæcilianum Brixie bono pacis fuisse retentum, affirmantes, Optatum dam-  
nationem Cæciliani extenuare voluisse; quæ quidem risu digna explosa penitus sunt, cum &  
alijs verbis eiusdem auctoris postea additis, & a nobis superius recitatis tam manifeste atque  
patenter idem Optatus affirmet, Donatum esse damnatum, & Cæcilianum, postquam reten-  
tus est Brixie, rediisse Carthaginem absolutum. Hæc autem aduersus eos agens S. Augu-  
stinus a pluribus tractat, nec non scribens ad Bonifacium b: rem vero fusius est prosequutus in  
epistola ad populum contra eosdem Donatistas c: vbi dum recitat cuncta Acta quæ ab il-  
lis edebantur publice recensenda, ad demonstrandum Cæcilianum eo iudicio fuisse damna-  
tum, eademque ipsa omnia cōtinuisse manifeste absolutionem Cæciliani, hæc ait: Ab omnibus  
B risi sunt: sed quia risus non potuit ab exceptoribus excipi; verbis suis apud Acta, risos se esse,  
testati sunt, &c.]

2 August. post  
Collat. c. 31.  
b Idem epist. 50.  
c Aug. epist. 52.

Sed & illud his quoque deterius atque impudentius videri potest: quod enim ipsorum ma-  
iores, cum se viderent Melchiadis sententia condemnatos, & vsu Catholicæ communica-  
tionis exclusos, nedum mutire, sed nec cogitare ausi sunt, posteriores quos diximus, Do-  
natistæ, cum Romani Pontificis sententia damnatos scirent ipsorum auctores, & a Fidelium  
communicatione proscriptos; vt tantam infamiam & perpetuo inhærentem notam, quo-  
quo possent, obtegerent velamento, Melchiadem ipsum ausi sunt traditionis crimine infamare.  
Sed cum res in magno illo Episcoporum Conuentu ad iudicium perducta est, qui-  
busnam testificationibus id Donatistæ probare nisi sint, ex ipsis publicis Actis S. Augusti-  
nus d recitat: quæ hic describere, haud fiet onerosum: quod enim maximi momenti res  
videri possit, ne vel leui suspicioni tanti Pontificis sanctitudo illibata subiaceat, patienter fe-  
rat lector, quæ post centum duobus minus annos Donatistæ in Melchiadem proferre ausi sunt,  
licet paulo prolixiora videantur, audire, hæc nempe:

QVID POSTE-  
RIORES DO-  
NATISTAR IN  
MELCHIADEM.d Aug. in Breuic.  
Collat. di. 3. c. 18.  
c lib. post Col-  
lat. c. 13. cōtra  
epistolam Pay-  
men. c. 5.

Cognitor interloquutus, fieri potuisse illum Conuentum ab Episcopis, quando & plebes  
congregatæ probabantur: compulit Donatistas, vt contra Concilium, iudiciumque Mel-  
chiadis, quo Cæcilianus purgatus atque absolutus legebatur, si haberent aliquid, di-  
cerent, quoniam illic potius, quàm in illo Cirteni Concilio causa consisteret. Tunc Do-  
natistæ ipsum Melchiadem cœperunt crimine traditionis arguere, & dicere, maiores suos  
propterea illius iudicium refugisse, quod Traditor fuisset: quasi non iam iudicio eius assiste-  
rent, & responderent, se in Cæcilianum non habere quod dicerent. Sed tamen facto  
D Iudice intento, vtrum de traditionis crimine Melchiadis aliquod iudicium vel publicum, vel  
Ecclesiasticum proferretur; ipsisque Catholicis, id vt probaretur, expectantibus, & exigen-  
tibus; legerunt Donatistæ Gesta quædam prolixissima apud Præfectum, vbi nec Præfectus  
ipse cuiusmodi esset, apparebat, nec locus legebatur, vbi hæc agebantur. Sed Gesta ipsa mul-  
tos multa Ecclesiastica tradentes longissima recitatione sonuerunt, vbi nomen Melchiadis  
omnino non sonuit.

Quibus peractis, cum Cognitor miraretur, aliud promissum, & aliud recitatum: illi adhuc  
eius patientiam deposcentes, Gesta alia recitarunt: in quibus legebatur Melchiades misisse  
diaconos cum litteris Maxentij Imperatoris & litteris Præfecti Prætorij ad Præfectum Vrbs,  
vt ea reciperent, quæ tempore persecutionis ablata memoratus Imperator Christianis iusse-  
rat reddi. Et cum his quoque Gestis nullum Melchiadis crimen & Cognitori & Catholicis  
E defensoribus appareret; dixerunt Donatistæ: Stratonem diaconum, quem cum alijs Mel-  
chiades ad recipienda loca Ecclesiastica miserat, superioribus Gestis recitatum esse Tradito-  
rem. Et ideo volebant etiam Melchiadem crimine traditionis aspergere, quod diacono illo  
non degradato vteretur. In prosecutione autem sua dixerunt, Melchiadem tertium Episco-  
pum fuisse ab illo, qui tunc erat, cum traditio illa facta esset.

Hic Cognitor requisit; vtrum saltem in illis traditionis Gestis esset expressum, quod  
Straton diaconus fuerit: et recitatum est, eum hortatorem vanissimæ superstitionis appella-  
tum, quod non solum ipse, sed etiam ceteri qui tradebant, appellabantur. Sed Donatistæ  
responderunt, a Gentilibus persecutoribus in contumeliam religionis, & diaconos & pre-  
sbyteros ita vocatos. Ergo Catholici responderunt: cum mirum non esset, essetque in re-  
bus humanis vsitatissimum, vt non duo tantum, verum etiam plures homines vno nomine vo-  
carentur: fieri quidem potuisse, vt ille Traditor Straton presbyter fuerit, iste autem alius  
Straton diaconus: quoniam Donatistæ dixerant, & diaconos & presbyteros hortatores va-  
nissimæ

nissimæ superstitionis a Gentilibus appellari (quamquam omnes clericos isto contumelioso nomine Gentiles appellare potuerint, & multo esset incertius, cuius gradus clericus ille Traditor fuerit) verumtamen etiam si cum diaconum fuisse posset ostendi; neque hoc esse incredibile haud mirum, cum ante paruum tempus in ipsa Vrbe Roma duo Petri diaconi fuerint.

Illud quoque additum est a Catholicis: quia etsi demonstraretur (quod omnino non demonstrabatur) eundem Stratonem diaconum tradidisse, quem postea Melchiades ad recipienda loca Ecclesiastica cum alijs diaconis misit: non continuo Melchiadem isto crimine aspergi, quem potuit persecutio longe facere absentem, vt hoc omnino nesciret, cumque innocentem putaret, quem nemo reum accusando monstraret. Contra hic frustra Donatistæ eadem per eadem diutissime clamauerunt. Post Collationem sane etiam de Cassiano Melchiadi calumniati sunt: quia etiam hoc nomen & in diaconis inuenitur, quos ad Præfectum misit Melchiades, & in illis Gestis, vbi facta traditio recitata est. quod si in Collatione dicerent, facile potuit a Catholicis responderi, in tanta turba Romanorum clericorum nihil mirum fuisse, si duo vel plures non solum Stratones, sed etiam Cassiani reperirentur, cum in duodecim Apostolis non solum duo Iudæ, sed etiam duo Iacobi legerentur: nisi forte ipsis licuisset, Cassensem a Donato Carthaginensi distinguere, cum timerent, ne maior auctor ipsorum Donatus Carthaginensis, damnatus in Melchiadis iudicio putaretur; et Catholicis non liceret, in tanta multitudine clericorum Romanorum habere plures similibus nominibus appellatos. Falsum enim erat, quod Donatistæ dixerant: conuenire personas, conuenire loca, conuenire regiones: quando nec loca, nec regiones, nec ipsæ expressæ personarum dignitates de vtrisque Gestis, sed sola nominum conuenientia legebatur, quam in diuersis personis generis humani consuetudo frequentare non cessat. Spernens itaque Cognitor incertissimas suspiciones, iussit aliquid manifestum contra illa Gestis proferri, &c.] hæc ex Actis publicis Augustinus; quibus addimus, quod etsi constitisset Stratonem diaconum & Cassianum, quos cum alijs ad recipienda loca Melchiades misit, eosdē esse cum illis, qui traditionis arguebantur; nequaquam tamen ob id Melchiades in crimen adduci potuisset, quod ipsdē diaconis, qui Traditores fuissent, vsus esset: nam cum ex recitatis ab illis Actis constaret, Melchiadem tertium fuisse ab illo Episcopum, cuius tempore traditio facta erat: vt Straton Traditor in ordine remaneret, non tam Melchiadis, quam prædecessorum culpæ adscribendum fuisset. At de his satis. Cetera autē, quæ ad causam Cæciliani spectant, quæ in plures annos producta esse cognoscuntur, quid singulis annis gestū sit, seruato ordine tēporis, narraturi sumus.

Hoc eodem anno ad confirmanda indulta a se clericis priuilegia de eorum immunitate, Constantinus eiusmodi rescriptum dedit vltima die mensis Octobris:

**D** Hæreticorum factione comperimus Ecclesiæ Catholicæ clericos ita vexari, vt nominationibus, seu susceptionibus aliquibus, quas publicus mos exposcit, contra indulta sibi priuilegia prægrauentur. Ideoque placet, si quem tua grauitas inuenerit ita vexatum, eidem alium subrogari, & deinceps a supradictæ religionis hominibus huiusmodi iniurias prohiberi. Dat. prid. Kal. Nouembris Constantino A. tertium & Licinio III. Coss.] Quanam vero essent eiusmodi nominationes, a quibus clericos Constantinus immunes esse voluit, litteræ Diocletiani & Maximiani declarant his verbis:

Obseruare oportebit magistratus, vt Decurionibus solemniter in curiam conuocatis, nominationem ad certa munera faciant, eamque statim in notitiam eius qui fuerit nominatus per Officiale publicum perferri curent: habituro appellandi, si voluerit, atque agēdi facultatem apud Præsidem causam suam iure consueto: quem si constiterit nominari minime debuisse, sumptum litis eidem a Nominatore restitui oportebit.] hæc ibi. Quod autem de susceptionibus subdit: erant Susceptores, qui annonis & tributis vtriusque ararij recipiendis præpositi erant. est titulus c de Susceptoribus. Vt igitur Deo militantes nequaquam distinerentur negotijs secularibus, Constantinus a muneribus ciuilibus clericos immunes esse voluit.

Huius autem anni in fine, nempe quarto Idus Decembris, Melchiades Papa, cum sedisset annos duos, menses duos, & dies septem; cum extinctam tyrannidem, & nouo foetu, fide nempe Christiani Imperatoris, Dei Ecclesiam vidisset amplissima gloria illustratam; instar Simeonis illius Euangelici gaudens, Deo spiritum feliciter reddidit. Qui tamen in antiquis Ecclesiasticis monumentis reperitur titulo Martyris consignatus, more maiorum, quod qui persecutionis tempore perpeffus pro Christi fide tormenta, licet superstes in pace quieuerit, martyr appellari eiusmodi consueuerit, secundum ea quæ superius ex S. Cypriano, secundo Annalium Tomo dicta sunt. Cum igitur Melchiades acerbissimorum persecutorum temporibus in fide

DE FERMENTO  
ELUCIDANTVR  
LOCA OBSCVR  
RISSIMA.

DE FERMENTO  
ELUCIDANTVR  
LOCA OBSCVR  
RISSIMA.

DE FERMENTO  
ELUCIDANTVR  
LOCA OBSCVR  
RISSIMA.

a Cod. Theod. de  
Episc. & Cler. l. 1.  
CONSTANTINI  
RESRIPTVM  
PRO CLERICIS.

b De Decurionibus  
l. 2. Cod. lib.  
10.

c Cod. Theod. lib.  
12. tit. 6. & Cod.  
Iustin. lib. 10. tit.  
71.  
MELCHIADIS  
PAPAE OBI  
TVS.

**A** perstans Romæ vixerit: idemque in Ecclesiasticis antiquis precibus inueniatur titulo martyrij decoratus: tale quid (quod latet) ipsum esse passum, vt martyris nomine dignus fuerit, existimandum est: eodemq. semel indito titulo perseuerasse nomen eius in Ecclesia recenseri. Quod vero ad tempus sedis eius spectat: scimus de annis Melchiadis Papæ diuersas esse sententias. Verum cum non nisi vnam ordinationem eum fecisse, ex libro de Romanis Pōtificibus certum sit, quodq. sequenti anno Coss. Volusiano & Aniano celebratum appareat Concilium Arelatense sub Siluestro Melchiadis successore, & quod demum consignata sit dicta dies Decembris obitu eius: haud fas est ipsius sedem in sequentem anni terminum prorogare. In Indicibus Vaticanis, qui habentur in codice, cuius titulus est, Concordia canonum, non nisi anni duo, menses septem, & dies octo Melchiadi tribuuntur. Sed facile accidere potuit, vt loco huius numeri notæ 2. mensium, vitio scriptoris, 7. nota paulo diuersa numeri scripta fuerit: nam numerando a die qua sedere cœpit, vsque ad obitum quo desijt, nullo pacto septem mensium numerus scribi potuit, sed duorum tantum; vt de annorum numero, non de mensium, controuersia suboriri potuisset.

Quæ autem notata habentur Consulium nomina in citato nuper libro, vbi dicitur sedisse vsque ad Maxentium secundò, qui fuit mense Septembris, Volusiano & Ruffino Coss. deprauata penitus esse noscuntur, vt ex eis elici nihil possit: sed superius hæc attigimus. De eodem ibidem hæc etiam scripta reperiuntur: Hic constituit, ne vlla ratione die Dominica, aut quinta feria, ieiunium quis fidelium ageret; quia eos dies Pagani, quasi sacrum ieiunium, celebrabant. Et Manichæi inuenti sunt in Vrbe ab eodem. Hic fecit, vt oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi, dirigerentur, quod declaratur fermentum.] hæc ibi.

Quod dicitur de fermento declarato, res plane obscurissima est; nimirum quod quæ eiusmodi erat de fermento per Ecclesias mitti solito consuetudo, penitus exoleuerit. Scimus eruditos viros in his elucidandis admodum laborasse, & inter alios D. Latinium nostrum insignis eruditionis virum: a quibus cum dissentiamus; quænam sit ea de re nostra sententia, fuerimus ne id assequuti, prudens lector cum intelliget, iudicabit: atque erit fortasse, vt his nostris editis, alij de eadem re suas lucubrationes sint edituri: hocq. etiam ex nostra industria lucraturus sit lector, vt prouocauerimus alios ad cudenda quæ scripserint, aut alia conscribenda: sin minus, saltem ipsos suo silentio huic nostræ sententiæ suffragari, scire possit. Vt autem cuncta accuratius disquiratur; hic primum describere operæpretium existimauimus cetera loca, in quibus de eiusmodi fermento habetur mentio; sicq. fiet, vt non vnus de Melchiade locus, sed cōplura alia simul elucidentur, quæ quidem obscuriora in superius citato loco videntur. Qui igitur in primis occurrit, est in libro de Romanis Pontificibus, in Siricio: vbi hæc itidem de fermento

**D** leguntur: Hic constituit, vt nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati fusciperet declaratum, quod declaratur fermentum.] hæc in Siricio. Sed & Innocentius<sup>a</sup> Papa ad Decentium hæc item de fermento scripta habet: De fermento vero, quod die Dominico per Titulos mittimus, superflue nos cōsulere voluisti: cum omnes ecclesiæ nostræ intra ciuitatem sunt<sup>c</sup> constitutæ: quarum presbyteri, quia die ipso propter plebem sibi creditam, nobiscum conuenire non possunt; idcirco fermentum a nobis consecratum per acolythos accipiunt, vt se a nostra communione maxime illa die non iudicent separatos: quod per parochias fieri debere, non puto; quia non longe portanda sunt sacramenta; nec nos per cœmeteria diuersa constitutis presbyteris destinamus; vt & presbyteri eorum conficiendorum ius habeant atque licentiam.] hæc Innocentius. Sed & in antiquo Rituali hæc verba: Quinta Dominica in Quadragesima, Sabbato, datur fermentum in Consistorio Lateranensi.] hæc sunt de erogatione fermenti antiquitus fieri solita, vetera monumenta.

Fuisse autem eiusmodi fermentum in Romana Ecclesia symbolum vnionis; quæ habet Innocentius, satis declarare videntur, dum ait, diuersarum ecclesiarum presbyteros, quibus pro distinctione locorum vniuersa plebs Christiana commissa erat, ab ipso Pontifice absente, qua die singuli in suis ecclesijs Synaxin agerent, per acolythum accipere solitos fermentum; quo significaretur, se cum illo, eo symbolo communicationis accepto, esse fide atque charitate coniunctos. Acceptum plane fuisse videtur exemplum ab Euangelica illa parabola, qua Dominus noster Iesus Christus dixit<sup>b</sup>: Simile est Regnum cælorum fermento, quod accipit mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.] Regnum namque Christi præsentis temporis illud esse definitur, quod communicatione Catholica vnus massæ coagmentatione constringitur. Fides enim, secundum Athanasij<sup>c</sup> & aliorum sententiam, per fermentum exprimitur: mulier vero illa, quæ fermentum farinæ tribus satis abscondit, typum gerit Ecclesiæ Catholicæ, cuius opera in Trinitatis confessione fideles omnes vna fide iunguntur

DE FERMENTO  
ELUCIDANTVR  
LOCA OBSCVR  
RISSIMA.

a Innoc. epist. l. 6. c. 5.

\* huc

FERMENTUM  
SYMBOLVM.

b Matth. 13.

c Athanasij lib. quasi. 255.

**A** guntur. Sed quo ritu tam excellentia Catholicae communicationis symbola peragi consueverint, ex locis superius recitatis aliqua saltem ex parte consequi licet. Benedici in primis consueuisse fermentum ab ipso Episcopo; quae superius dicta sunt ex Melchiade, atque Siricio, declarant: apud eos enim idem est consecratio, quod benedictio, & fermentum consecratum, quod benedictum. In hunc ergo modum benedictum fermentum, & ex eo massa coagmentata, panisq. formatus, oblatio dicebatur; quod demonstrant illa verba in Melchiade: Hic fecit, ut oblationes consecratae per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.] perinde ac si diceret: quod nominatur fermentum.

**DE OBLATIONIBUS RITVS.** Cum igitur eiusmodi fermentum idem esset quod oblatio: quisnam esse soleret eius rei usus, diligentius est perquirendum; nec aliunde opportunius, quam ex oblationibus a populo offerri solitis, vel a presbyteris subministrari de proprio, ab ipsdemq. benedici, atque in singulos diuidi, sumi posse videtur. cuius quidem rei antiquus canon<sup>a</sup> Pij Papae & martyris titulo inscri-

**B** ptus est his verbis: Ut de oblationibus, quae offeruntur a populo, & consecrationibus quae superfunt, vel de panibus, quos deferunt Fideles ad Ecclesiam, vel certe de suis presbyter conuenienter partes incisas habeat in vase nitido & conuenienti, ut post Missarum solemnias, qui communicare non fuerint parati, Eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant, quae cum benedictione prius faciat.] haec canon. Quos ergo siue de populi oblatione, siue de suo presbyter panes benediceret, atque in singulos Fideles erogandos minutatim concideret (ut qui sacratissima Eucharistia minime communicassent, hoc saltem alio communionis signo censerentur esse Fideles) ut eiusmodi panem fermentatum ab Episcopo singulorum Titulorum presbyteri acciperent, a Melchiade fuisse institutum, apparet. Verum id non tantum Romae & in Ecclesia Occidentali, sed & in Orientali quoque fuisse seruatum, ex decreto Concilij Laodicensis<sup>b</sup> declarari videtur, quo dicitur: Sanctas oblationes ad vicem Eulogiarum per festiuitatem Paschalem ad alias parochias mitti minime oportere.] idque idcirco puto, quod ea die nequaquam Eulogijs, sed Eucharistia populus omnis communicare deberet; in ceteris autem anni diebus licenter, praeterquam in diebus ieiunij Quadragesimae, ne occasione Eulogiarum ieiunium frangeretur. quamobrem eadem Synodus<sup>c</sup> haec inferius: Non oportet in Quadragesima panem offerri, nisi Sabbato, & Dominica tantum.] his namque diebus ieiunare (ut primo Tomo diximus) Orientalibus Christianis nefas erat.

**C** Quod vero eiusmodi Eulogiarum participatio Symbolum esset Catholicae communicationis; idcirco in eodem quoque Concilio ipsdem sanctissimi Patres inhibuere Fidelibus, ne ab haereticis eas acciperent, dicentes<sup>d</sup>: Quod non oporteat ab haereticis Eulogias accipere; quia sunt maledictiones potius, quam benedictiones.] eiusmodi generis signasse videtur Eulogias Epiphanius presbyter in Indiculo ad Hormisdam<sup>e</sup> Papam, cum ait: Si haeretici non sunt, quo modo tanta sacramenta confecerunt, ut canistra plena omnibus erogarent, ne imminente (ut dicebant) persecutione, communicare non possent? ] Impartiendo igitur aliquem his Eulogijs, idem erat, quod Catholica communicatione dignum esse censere. Est hac de re elegans exemplum in Actis S. Albini Episcopi Andegauensis, his verbis conscriptum: Cum rogaretur, ut Eulogias, quas reliqui Antistites ad personam communionem suspensam dirigentes benedixerat, ut & ipse signaret; ait ad sacerdotale Concilium: Etsi ad imperium vestrum ego signare compellor, dum vos causam Dei recusatis defendere: ipse potens est vindicare. Quo facto, antequam Eulogias excommunicata persona susciperet, expirauit: et priusquam portitor perueniret, sermo sacerdotis obtinuit: qui etiam ad beatum Caesarium Arelatensem Praesulem pro eadem causa consulturus occurrit.] haec ibi. Ex his igitur omnibus constat, nihil aliud fuisse fermentum, quam fermentatum panem benedictum, quo ob communicationis symbolum ab Episcopo impartiretur cuncti parochiales presbyteri, qui eundem sub se constitutis Fidelibus distribuerent certis diebus: ipsum vero diuersis nominibus appellatum, nimirum fermentum, ad distinctionem azymi panis, ex quo soleret confici Eucharistia; dictumque esse Sacramentum ob sacrae rei signum, nempe Catholicae vnionis, sacerdotali benedictione consignatum; ob idque benedictionem itidem, & Eulogias dici consueuisse.

**D** Quibus omnibus ex superioribus citatis locis satis euidenter demonstratis, atque firmiter stabilitis: reliquum est ut allegatum superius Innocentij locum pariter elucidemus. In eo enim, quod dicit in primis, superflue quaeri a Decentio, an extra ciuitatem fermentum mittendum esset: Cum (inquit Innocentius) omnes ecclesiae nostrae intra ciuitatem sunt\* constitutae ] de Titulis tantum intelligit, ad quos, ut ait, fermentum mitti soleret; non quidem quod non essent in suburbij aliis complures ecclesiae atque Sanctorum Memoriae, sed nulla prorsus titularis, in quam populus colligi consueuerit; cuius rei causa ait se non mittere fermentum ad presbyteros

**E** His igitur tam perspicue elucidatis; illud quoque, quod ad Eulogias pertinet, dicere non praetermittimus, duplicis generis eas reperiri; nimirum publicas, easdemq. (ut demonstratum est) communionis Catholicae signa, de quibus omnis praesens tractatio instituta est: alias vero priuatas, quas scilicet amici inter se vltro citroq. dare atque accipere consueuerunt: cuius quidem antiqui usus exempla complura suppetunt, & inter alia Sancti Paulini<sup>d</sup> Nolani Episcopi ad Seuerum scribentis, haecque dicentis: Panem Campanum de cellula nostra tibi pro Eulogia misimus. ] et ad S. Augustinum<sup>e</sup>: Panem vnum, quem vnanimis indicio misimus charitati tuae, rogamus, accipiendo benedicas. ] et ad Alipium<sup>f</sup>: Panem vnum sanctitati tuae vnitate gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur: hunc panem Eulogiam esse, tu facies dignitate sumendi. ] haec ipse, qui plane allusisse videtur ad ea quae dicta sunt de mysterio ex parabola Euangelica de fermento abscondito in farinae satis tribus, quo vnitas fidei in Trinitatis confessione habetur expressa. Rursum vero ad Romanianum agit de eisdem ex pane Eulogijs ad ipsum atque Licentium misis. Augustinus<sup>g</sup> & ipse ad eundem Paulinum eisdem quoque mittens Eulogias ait: Panis, quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestrae benignitatis. ] At de Eulogijs haec tenet: iam ad reliqua, quae scripta sunt de Melchiade, redeamus. Hic (inquit auctor) fecit ordinationem vniam per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos quinque, Episcopos per diuersa loca vndecim. Hic sepultus est in coemeterio Callisti via Appia, quarto Idus Decembris: et cessauit Episcopatus eius dies decem & septem. ] haec ibi. Verum longiore tempore sedem vacasse, dicere opus est: nam in eodem commentario ponitur ingressus Siluestri Kalendis Februarij, anno sequenti, sub Consulatu Volusiani.

**INNOCENTII** EPIST. LOCVS ELUCIDATVS. \* sunt

**2 Tom 1. Concil. sub Pio ex Cod. quinque libroru lib. 2. c. 117.**

**b Concil. Laod. c. 14. posterioris editionis.**

**c Ibid. c. 49.**

**d Ibid. c. 32.**

**e Codic. Vatican. epist. Rom. Pontific. 1.**

**f Apud Sur. 10. mo. die Martii.**

**g Apud eundem epist. 36.**

**h Aug. epist. 34.**

**2 Innoc. epist. 1. c. 1. 2. 3. b Innoc. epist. 3. c. 2. 4. c Idem epist. 1. c. 4.**

**BYLOGIAR DVPLICIS GENERIS.**

**d Paulin. epist. 1. in fine.**

**e Apud August. epist. 31. in fine.**

**f Apud eundem epist. 35.**

**g Apud eundem epist. 36.**

**h Aug. epist. 34.**

**A** Presbyteros per diuersa coemeteria constitutos, quod illi plebem sibi subditam, quam colligerent, non haberent, ac proinde nullus posset usus esse fermenti, quod (ut inquit) ob Catholicae communicationis symbolum confectum esset. Qua pariter ratione, quod non ipse faceret Pontifex, ut ad presbyteros extra Urbem in coemeterijs constitutos fermentum mitteret, id minus facere deberent presbyteri titulares, ut ad positos extra moenia fermentum mitterent. et hoc est quod subdit: Quod per parochias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt sacramenta. ] Quae enim instituta essent, ut Fideles conuenientes singuli in suas ipsorum ecclesias, diuersis licet in locis positas, eo communicationis symbolo esse Catholici censerentur, nequaquam impertienda forent absentibus; qui eo ipso, quod cum ceteris statuto die non conuenissent, se illis reddidissent indignos; neque facile, nisi legitima probata causa, vel non sine poenitentia, ad communicationem Fidelium in posterum deberent admitti, ut complures canones docent, quos breuitatis causa recensere omittimus.

**B** Iam vero certa causa declarata, cur eiusmodi symbola Catholicae vnionis non essent longe portanda; amouendus est ille scrupulus a legentium animis de nomine sacramenti. cum enim dicat Innocentius: Per parochias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt sacramenta: ] num de sacramento sanctissimae Eucharistiae dictum sit, fortasse quis poterit dubitare. Sed etsi ad eiusmodi dubitationem penitus tollendam, quae dicta sunt superius, satis esse possent; nimirum cum demonstratum est, sacramenti quoque nomine dictas esse eiusmodi Eulogias: tamen ex multis alijs haec manifestiora reddemus. In primis autem ad omnem de hac re suspicionem auferendam: Innocentium per sacramenta nequaquam Eucharistiam intellexisse, satis superque sufficit notissimum illud adducere; Romam, ac simul Occidentalem omnem Ecclesiam non nisi in azymo pane consueuisse Eucharistiam conficere; ac proinde, quod Innocentius fermentum nominat sacramentum, alterius plane generis illud fuisse. Rursum vero si phrasin eiusdem in dicendo quis attendat; inueniet in eadem ipsa epistola frequentiori usu<sup>a</sup> ab ipso Eucharistiam nuncupatam esse, Sacra mysteria, quo nomine a Graecis etiam appellari consuevit. Saepe itidem eandem Eucharistiam ab eo dici<sup>b</sup> Communionem, Sacramentum autem, ut voce generica, semel tantum pro Eucharistia<sup>c</sup> vsurpatum esse reperies. Praeterea quonam modo legitur in Melchiade, atque Siricio, ab Episcopo benedictum fermentum, esse Eucharistiam, eamque ad presbyteros celebraturos mitti, quam ipsi presbyteri celebrando mox confecturi fuissent?

**C** His igitur tam perspicue elucidatis; illud quoque, quod ad Eulogias pertinet, dicere non praetermittimus, duplicis generis eas reperiri; nimirum publicas, easdemq. (ut demonstratum est) communionis Catholicae signa, de quibus omnis praesens tractatio instituta est: alias vero priuatas, quas scilicet amici inter se vltro citroq. dare atque accipere consueuerunt: cuius quidem antiqui usus exempla complura suppetunt, & inter alia Sancti Paulini<sup>d</sup> Nolani Episcopi ad Seuerum scribentis, haecque dicentis: Panem Campanum de cellula nostra tibi pro Eulogia misimus. ] et ad S. Augustinum<sup>e</sup>: Panem vnum, quem vnanimis indicio misimus charitati tuae, rogamus, accipiendo benedicas. ] et ad Alipium<sup>f</sup>: Panem vnum sanctitati tuae vnitate gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur: hunc panem Eulogiam esse, tu facies dignitate sumendi. ] haec ipse, qui plane allusisse videtur ad ea quae dicta sunt de mysterio ex parabola Euangelica de fermento abscondito in farinae satis tribus, quo vnitas fidei in Trinitatis confessione habetur expressa. Rursum vero ad Romanianum agit de eisdem ex pane Eulogijs ad ipsum atque Licentium misis. Augustinus<sup>g</sup> & ipse ad eundem Paulinum eisdem quoque mittens Eulogias ait: Panis, quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestrae benignitatis. ] At de Eulogijs haec tenet: iam ad reliqua, quae scripta sunt de Melchiade, redeamus. Hic (inquit auctor) fecit ordinationem vniam per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos quinque, Episcopos per diuersa loca vndecim. Hic sepultus est in coemeterio Callisti via Appia, quarto Idus Decembris: et cessauit Episcopatus eius dies decem & septem. ] haec ibi. Verum longiore tempore sedem vacasse, dicere opus est: nam in eodem commentario ponitur ingressus Siluestri Kalendis Februarij, anno sequenti, sub Consulatu Volusiani.

**D** Quibus omnibus ex superioribus citatis locis satis euidenter demonstratis, atque firmiter stabilitis: reliquum est ut allegatum superius Innocentij locum pariter elucidemus. In eo enim, quod dicit in primis, superflue quaeri a Decentio, an extra ciuitatem fermentum mittendum esset: Cum (inquit Innocentius) omnes ecclesiae nostrae intra ciuitatem sunt\* constitutae ] de Titulis tantum intelligit, ad quos, ut ait, fermentum mitti soleret; non quidem quod non essent in suburbij aliis complures ecclesiae atque Sanctorum Memoriae, sed nulla prorsus titularis, in quam populus colligi consueuerit; cuius rei causa ait se non mittere fermentum ad presbyteros

**E** His igitur tam perspicue elucidatis; illud quoque, quod ad Eulogias pertinet, dicere non praetermittimus, duplicis generis eas reperiri; nimirum publicas, easdemq. (ut demonstratum est) communionis Catholicae signa, de quibus omnis praesens tractatio instituta est: alias vero priuatas, quas scilicet amici inter se vltro citroq. dare atque accipere consueuerunt: cuius quidem antiqui usus exempla complura suppetunt, & inter alia Sancti Paulini<sup>d</sup> Nolani Episcopi ad Seuerum scribentis, haecque dicentis: Panem Campanum de cellula nostra tibi pro Eulogia misimus. ] et ad S. Augustinum<sup>e</sup>: Panem vnum, quem vnanimis indicio misimus charitati tuae, rogamus, accipiendo benedicas. ] et ad Alipium<sup>f</sup>: Panem vnum sanctitati tuae vnitate gratia misimus, in quo etiam Trinitatis soliditas continetur: hunc panem Eulogiam esse, tu facies dignitate sumendi. ] haec ipse, qui plane allusisse videtur ad ea quae dicta sunt de mysterio ex parabola Euangelica de fermento abscondito in farinae satis tribus, quo vnitas fidei in Trinitatis confessione habetur expressa. Rursum vero ad Romanianum agit de eisdem ex pane Eulogijs ad ipsum atque Licentium misis. Augustinus<sup>g</sup> & ipse ad eundem Paulinum eisdem quoque mittens Eulogias ait: Panis, quem misimus, vberior benedictio fiet dilectione accipientis vestrae benignitatis. ] At de Eulogijs haec tenet: iam ad reliqua, quae scripta sunt de Melchiade, redeamus. Hic (inquit auctor) fecit ordinationem vniam per mensem Decembrem, presbyteros sex, diaconos quinque, Episcopos per diuersa loca vndecim. Hic sepultus est in coemeterio Callisti via Appia, quarto Idus Decembris: et cessauit Episcopatus eius dies decem & septem. ] haec ibi. Verum longiore tempore sedem vacasse, dicere opus est: nam in eodem commentario ponitur ingressus Siluestri Kalendis Februarij, anno sequenti, sub Consulatu Volusiani.

**BYLOGIAR DVPLICIS GENERIS.**

**d Paulin. epist. 1. in fine.**

**e Apud August. epist. 31. in fine.**

**f Apud eundem epist. 35.**

**g Apud eundem epist. 36.**

**h Aug. epist. 34.**

**2 Innoc. epist. 1. c. 1. 2. 3. b Innoc. epist. 3. c. 2. 4. c Idem epist. 1. c. 4.**

**BYLOGIAR DVPLICIS GENERIS.**

**d Paulin. epist. 1. in fine.**

**e Apud August. epist. 31. in fine.**

**f Apud eundem epist. 35.**

**g Apud eundem epist. 36.**

**h Aug. epist. 34.**

**C**hristi anno trecentesimo decimoquarto, Volusiano & Aniano Coss. Kalēdis Februarij, Silvester Romanus, Ruffini filius, ex presbytero subrogatus in locum Melchiadis federe cœpit. Quæ autem ab eo gesta sint in Pontificatu, pro temporis ratione, certis annis, quibus facta esse noscuntur, dicturi sumus; et de tempore, quot annis federit, in eius obitu agemus. Porro toto cælo (quod aiunt) errare constat eos, qui ingressum Silvestri ponunt anno septimo, vel (vt habet deprauate Eusebij Chronicon) anno quinto Imperij Constantini: ex his enim, quæ ex Opatro, Augustino, ipsoq. Eusebio, & Actis Ecclesiasticis & Proconsularibus sunt recitata, ea luce clara erroris apertissimi arguuntur.

Hoc eodem anno Maximinus Imperator aduersus Licinum bello agens superatur, compelliturq. vrgente numine in deorum cultores vlcisci, & Christi gloriam prædicare: hæc vero omnia quo modo se habuerint, Eusebius<sup>a</sup> in primis narrat his verbis: Eius autem rei eiusmodi causa fuit. Cum magnitudinem Imperij ei non pro dignitate (indignissimus enim erat) commissi, amplius recte ferre non posset; sed propter vacuitatem modestiæ, Imperatoris animum mire exornantis, inepte res suscipere aggressus fuisset, & omni insolenti arrogantie ostentatione animum temere & inconsiderate extulisset; iam contra Imperij consortes, qui ipsi omnibus rebus, vt genere, eruditione, dignitate, prudentia, & (quod est caput omnium) moderatione animi, sinceraq. in verum Deum pietate præstabant, confidenti mente facinus audax instituit: ac se summum honoris gradum inter eos tenere prædicauit; atque adeo ad tantam tamq. insanam processit dementiam, vt amicitiaæ fœdere, quod pactus fuisset cum Licinio, rupto, violatoque, bellum crudele contra ius fasq. omne excitaretur. Tum exiguo temporis momento omnia seditione permiscere, omnes ciuitates perturbare cœpit; exercitum ex hominibus multitudine infinitis cogere; acie contra Licinium instructa ad dimicandum exire; dæmonum fiducia, quos ipse deos putabat, constanter niti, & innumerabilibus armatorum copijs arroganter se iactitare. At cum ad manus ventum esset, clementi Dei obtutu fuit & prouidentia prorsus destitutus, victoriaq. ex ipso vno & solo omnium Deo Licinio donata.

Primum ergo turba illa armatorum, qua tantopere confusus fuerat, misere perijt. Et vbi satellites eum nudatum desertumq. reliquerant, & ad Licinium victorem se contulerant; infelix ille regium apparatus ipsi certe parum decorum & consentaneum quàm celerrime exiit; animoq. timido, abiecto, effeminatoq. in plebeiorum multitudinem clanculum irrepit: deinde fugam cepit, & ruri inter vicos se abdidit: atque dum ad hunc modum vitæ suæ saluti & incolumitati prospiciebat, ægre hostium manus euitauit. In quo plane diuina oracula certa veraq. re ipsa demonstrauit, in quibus dictum est<sup>b</sup>: Non saluabitur Rex per multam virtutem suam, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius, vt eruat a morte animas eorum. Sic igitur Tyrannus totus ignominia & dedecore perfusus, vbi in sui Imperij partes regressus fuit, primum furiosa bile inflammatus multos prophetas & sacerdotes deorum, quos iam pridem ipse in summa habuerat admiratione, & quorum oraculis impulsus bellum susceperat, tamquam præstigiatores, veteratores, denique salutis ipsius proditores trucidat. Deinde Christianorum Deo gloriam tribuens, legem pro eorum libertate accuratissime plenissimeq. constituit, & extemplo letali angore excruciat, absque vlla temporis dilatione, decessit e vita. Lex autem eius subiectis pro Christianis promulgata talis fuit:

Imperator Cæsar Caius Valerius Maximinus Germanicus, Sarmaticus, Pius, Fortunatus, Inuictus Augustus suis S.

Prouincialium nostrorum vtilitati assidue & sine intermissione consulere nos omni ratione decet, atque ea illis libenter velle præstare, quibus eorum omnium emolumenta rectissime constituentur, & quæ videantur ad commune eorum adiumentum & commodum vel maxime pertinere: ac quæ Reipublicæ præsidio conueniant, quæq. cuiusque menti & cogitationi grata sint, neminem ignorare: immo vero quoque ad illud libenter se transferre, & velut animo recurrere, & singulos homines hoc intelligere, hoc intra se complecti, minime obscurum esse putamus. Cum igitur ante hoc tempus, ex eo quod patres nostri diuinissimi Diocletianus & Maximianus mandauerant, vt Christiani a cõuentibus agendis prohiberentur, multos

**A**tur; multos tumultus, multasq. direptiones a publicis magistratum ministris fieri; et postea idem malum ad prouincialium nostrorum molestiam (quorum quieti cum primis prouidere laboramus) longius manare, eorumq. facultates dissipari & conteri perspicue intelligeremus; litteris anno præterlapso ad Præfectos cuiusque prouinciæ datis decreuimus, sanciuimusque, vt si quis in animo haberet, talem vitæ consuetudinem, aut religionis illius obseruationem conseruari, hunc libere & absque impedimento suæ ipsius sententiæ & instituto posse ad hærescere, & a nemine omnino impediri prohiberique; et illis facilem potestatem fieri, vt absque metu aliquo, aut suspitione, quod cuique visum esset, id quisque transigeret.

**B**Verum iam nos minime præterit, Iudices nonnullos nostra mandata pro nihilo putasse, effecisseq. vt & nostri homines non modo de nostris edictis vehementer dubitent; verum etiam religionis institutis, quæ ipsis maxime placere videntur, præ metu lentius ac tardius se accommodent. Quare vt deinceps omnis causa dubitationis & timoris sublata sit: hoc edictum diuulgari statuimus, quo omnibus plane constet, ex hac nostra donatione liberam esse potestatem illis, qui istam sectam & religionem sequi voluerint, eam pro arbitratu sancte (vt eorum mos fert) & auguste excolendi. Quin etiam vt Dominica, & sacras ædes reficiant, a nobis concessum est. Et quo nostra donatio liberalior & munificentior fiat: hoc etiam promulgandum censuimus, vt si quæ ædes, aut agri Christianorum iuris antehac extiterint, qui ex patrum nostrorum mandato in ius Fisci relati sunt, siue ex aliqua ciuitate occupati, siue ab alienari per venditionem, siue pro munere alicui donati; hi omnes ad antiquum Christianorum ius restituantur; hocque mandauimus, vt nostram pietatem atque prouidentiam inde omnes satis dilucide animaduertant.

**C**Istæ sunt ipsius Tyranni voces, quas non anno integro post edicta contra Christianos columnis ab ipso proposita, litteris mandandas curauit. hucusque Eusebius: apud quem in nota temporis errorem inesse, certum est: cum inter se pugnent, quod dicitur primum in edicto nuper recitato, anno præterlapso iam Maximinum pro Christianis dedisse ad Sabinum recitatas superius litteras; postea vero, nondum exactum dicat annum ab edicto eius contra Christianos prolato, quod ante litteras ad Sabinum datum constat. Sed subdit post hæc Eusebius: At cui paulo ante, nos quidem impij, Dei ofores, & totius mundi perniciēs videbamus, vsque adeo, vt nec ciuitatem, nec agrum, nec solitudinem, aut locum desertum incolere nobis permillum esset; ab eodem iam decreta & leges pro nostra libertate conscripta sunt. Item qui non pridem, igne, ferro, bestiarum & volucrum laniatu ante oculos Tyranni absumpti erant, & quoduis genus pœnæ, supplicij, & discessionis e vita, miserandum in modum tamquam nequam & scelesti homines perpeffi; hi iam ab eodem cum creduntur veram piamq. religionem colere, tum Dominica resarcire permittuntur: et iura quædam ad eos spectare, idem Tyrannus testatur, ac concedit. Atque eiusmodi palam confessus, aliquo saltem potiebatur beneficio; propterea quod minus, quàm pati oportuerat, passus est: qui quidem repentina Dei percussus plaga, in secunda belli confustatione occubuit.

**D**Ac talis vitæ exitus illi contigit, non qualis ducibus bellicosus, qui pro virtute, proq. amicis & familiaribus in prælio fortiter se gerentes, fidenti animo gloriosam mortem subierunt: quando quidem ille, vt pote impius & Dei aduersarius, dum ipsius exercitus passim iam in campo instructa acie versabatur; domi ipse moratus, & intra parietes se occultans, inopinato Dei flagello corpore toto percussus fuit, debitumq. pro sceleribus luit supplicium; sic vt grauibus dolorum stimulis, & acerbo cruciatus morfu agitatus, famisq. confectus diritate, pronus in terram rueret. Eius vero caro vniuersa, ardore cælitus inuecto & haud aspectabili, contabuit; adeo vt ea pedetèrim exesa, absumptaque, tota pristina formæ effigies tandem penitus deleretur, & tamquam simulacrum quoddam ossium exiccatorum longinquitate temporis exhaustum attenuatumq. illi solum relinqueretur: sic vt qui præsto aderant, eius corpus nihil aliud esse existimarent, quàm sepulchrum animæ, quæ in eo quasi in cadauere penitus putrefacto defodiebatur. Et cum æstus adhuc vehementius eum ex intimis medullis inflammasset, ei exilierunt oculi, & e propria sede, in qua conqueuerant elapsi, ipsum cæcum omnino reliquerunt: deinceps ægre spiritum ducens, Domino confitetur, mortemq. inuocat: ad extremum ista propter amentiam & temeritatē contra Christum admissam, merito se perpeti confessus, animam efflat. hucusque de exitu Maximini Eusebius. Apud Tarsum eum obiisse diem, <sup>a</sup> Zolimus <sup>a</sup> Zofm. lib. 2. Europ. lib. 10. atque Eutropius testantur.

**E**At post hæc subdit Eusebius<sup>b</sup>: Sic ergo cum Maximinus, qui ex reliquis omnibus pietatis hostibus pessimus plane fuit, e medio sublatus esset: ecclesiæ, gratia Dei omnipotentis, ab ipsis fundamentis denuo ædificatæ, erectæq. fuerunt: et non solum verbum Christi suum splendorem

OBITU MAXIMINI MISERANDVS.

<sup>a</sup> Zofm. lib. 2. Europ. lib. 10.<sup>b</sup> Euseb. lib. 9. c. 9.

dorem ad gloriam Dei rerum omnium moderatoris longe lateq. profudit, maioremque, quam antea recuperavit libertatem: verum etiam impij & nefarij pietatis hostes turpi dedecore & maxima ignominia affecti sunt. Nam primum Maximinus ille ab ipsis Imperatoribus omnium hostis infestissimus prædicatus est, & per edicta publica Tyrannus scelere & impietate plane perditissimus, infamia turpissimus, Dei maximus osor perspicue notatus. Ex tabulis etiam & inscriptionibus, quæ erant in ipsius & liberorum suorum honorem in singulis ciuitatibus collocatæ, aliæ e sublimi in solum deiectæ conteruntur; aliæ tamquam vultu ipso & exteriore effigie deleta, deformi & tenebricoso colore obliterantur. Statuæ etiam, quæ ad eius venerationem & amplitudinem erigebantur, simili ratione deturbatæ confringuntur; et ijs qui in eas probra intorquere & contumeliose insultare voluerunt, risui & ludibrio exponuntur.] his quæ scribit Eusebius cõsentientia habet S. Gregorius Nazianzenus<sup>a</sup> in Iulianum, hæc dicens: Nec denique Maximinus, qui utroque posterior, ac superior fuit persecutor, cuius signa plagæ ob eam rem acceptæ imagines & statuæ ferunt, publice adhuc prostantes, foedamq. corporis mutilationem sempiterna infamia notantes, in animum vniquam induxerunt.] hæc Gregorius. Quod vero ait Eusebius, Maximini quæ extabant inscriptiones fuisse tenebricoso colore obliteratas; meminisse debemus, quod Lampridius in Heliogabalo scribit, moris fuisse, tyrannorum titulos luto tegere. Sed prosequamur Eusebium hæc de eius familiaribus subijcientem: Deinde alijs, qui pietatis in Deum inimici erant, omnes honores, omnia splendoris insignia prorsus adimuntur. Vniuersi porro, qui videbantur Maximini partes defendere, qui præcipuis dignitatis ornamentis ab eo honorati erant, quique quo illi magis blandirentur, in nostram religionem proterue & petulanter impetum fecerant, interfecti sunt; vt Peucetius, qui præter ceteros apud eum in summo honore, summaq. reuerentia habebatur, & inter amicos illius carissimus erat, iterum & tertio Consul factus, generalisq. omnium rationum in eius Imperio referendarum Præfectus ab eo constitutus, vt Cultianus, qui eodem modo per omnes honoris gradus præteruectus est, infinitaque cæde Christianorum, qui erant in Aegypto, insigniter nobilitatus; vt alij non pauci, quorum conatu fines tyrannidis Maximini & roborati & propagati dicuntur.

Theotecnum porro vltio diuina, quæ in obliuionem scelerum eius contra Christianos editorum neuitquam venerat, ad eundem numerum adiunxit: nam quamquam propter statuam, quam Antiochiæ erexerat, putabat se rem prospere gesturum, & iam Præfectura a Maximino donatus erat; tamen Licinius cum Antiochiam aduentasset, & de præstigiatoribus habuisset quæstionem, & prophetas ac sacerdotes statuæ nuper fabricatæ consecratos verberibus graui- ter cecidisset; et qua ratione, quibusve simulationis inuolucris illas fraudulentas præstigias obtexissent, sciscitatus esset: vsque adeo vt ipsi præ tormentorum cruciatu nullo modo amplius celare possent, totumq. mysterium aperuissent, & fallaciam illam Theotegni machinatam prodidissent: quo debitum omnibus supplicium irrogaret: primum ipsum Theotecnum, deinde reliquos præstigiatorum socios post multas plagas ipsis inflicta morte mulctauit. Istis omnibus adiecti fuerunt Maximini liberi, quos iam ipse tam honoris regij, quam inscriptionum in tabulis ac picturis insculptarum participes effecerat. Quin etiam huius Tyranni cognati & familiares, qui ante tam insolenter gloriati erant, seq. omnes homines suæ ditioni subiecisse iactarent, eadem supplicia cum his, quos commemorauimus, summa cum ignominia & turpitudine sustinuerunt. Siquidem disciplinam non exceperant, non norant, neque intellexerant Sacrarum litterarum admonitionem, quæ sic loquitur: Nolite sperare in Principibus, neque in filijs hominum, in quibus non est salus: Exhibet spiritus eius, & reuertetur in terram suam, in die illa peribunt omnes cogitationes eorum. Sic igitur impiorum sordibus expurgatis, præclara Imperij gubernacula, firma, stabilia, omnis inuidiæ expertia solis Constantino & Licinio iure remanserunt: qui quidem simulatque infestos Dei aduersarios initio regni ex hominum vita exemerant, & Deum suarum rerum prospere gestarum auctorem lubentibus animis agnouerant; cum studium virtutis & pietatis, tum verum cultum & gratiarum actionem, quæ Deo se debere intelligebant, per leges & decreta pro Christianis sancita manifesto declararunt.] hucusque Eusebius: qui & veram pietatem Licinio quoque, perinde ac Constantino, tribuere videtur, sicut & in oratione Panegyrica<sup>c</sup> habita Tyri in dedicatione ecclesiæ, vbi ait:

Iam (quod quidem non alias) summi Imperatores, honorem, quem sunt a Deo consequuti, plane sentientes, in detestabiles mortuorum idolorum vultus ac effigies expuant, profanos dæmonum cultus proterant, veterem errorem a patribus ductum irrideant; vnum solum Deum communem cum omnium, tum ipsorum patronum agnoscant; Christum Dei filium summum vniuersorum Regem fateantur, eum Saluatorẽ inscriptionibus in columnis incisis pronunciet, & præclara

A & præclara eius facinora, victoriasq. cõtra impios partas litteris maiusculis ad perpetuam memoriam in tabulis media in Vrbe, quæ totius terrarum Orbis regina est, collocatis, scite describendas curarint; adeo vt ex omnibus, qui a primo æuo extiterint, solus Iesus Christus Saluator noster, ab Imperatoribus, qui summum in terris principatum obtinent, non tamquam Rex ab hominibus de more constitutus esse cõcedatur, sed vt ingenuus Dei omnipotentis Filius & Deus ipse vniuersitatis moderator summa veneratione dignetur.] hæc ipse.

Testatur idem Eusebius de Maximino, molitũ esse infidias Constantino, sed ipsum diuinitus admonitum periculũ anteuertisse: nam ait<sup>a</sup>: Quo morte extincto, alij generis cõmunionem cum eo iuncti, qui clandestinas Constantino subdole & veteratorie struebant infidias, itidẽ prehensi sunt; idq. Dei clementia, qui eorũ omnium consilia mirandum in modum famulo suo per visiones quasdam patefecit: nam illum sæpenumero diuino suo dignauit aspectu, perq. diuinam visionem ei res, quæ supra hominem putandæ sunt, ostendit, & varias prænotiones rerũ suggestit futurarum. Miracula vero per Dei gratiam illi ostentata nec dicendo quidem exprimi possunt, neque oratione præterea quisquã ea subsidia complecti valet, quæ Deus seruo suo suppeditare dignatus sit: quibus firme septus, reliquum vitæ cursum tuto & tranquille traduxit, beneuolentia subiectorũ est in primis lætatus; lætatus etiam, cum omnes ipsius ditioni parentes vitam pacatam & tranquillam degere cerneret; lætatus denique maxime, cum Dei Ecclesiæ gaudio & lætitia frui videret.] hæc Eusebius ibi: idemq. alibi<sup>b</sup> de immensa Fidelium populorum lætitia agit, illorum inquam, qui tot annorum sæuissimas persecutiones, quibus tam ingens Christianorum numerus, tot tantisq. generibus tormentorum exagitatus fuisset, memoria recolerent, & tam insperatam rerum in contrariam partem mutationem inopinato conspicerent, Dei laudibus vbique exultarent; qui & de se ipso hæc lætitia gestiens scribit:

C Merito igitur hoc loco in numero perfecto perfectam & absolutam Panegyricam orationem ad Dei gloriam illustrandã, cuius auxilio ecclesiæ denuo ædificatæ sunt, accurate contexamus: idq. diuino Spiritui obsequuti, hoc fere pacto nos cohortati<sup>c</sup>: Cantate Domino canticũ nouũ, quia mirabilia fecit: saluauit sibi dextera eius, & brachiũ sanctum eius. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentiũ reuelauit iustitiam suã. Idcirco sacrosancto Dei eloquio hoc nobis canticum recolendum præcipienti, hoc nostro sermone concinne plaudamus: idq. propterea, quod post acerbas tristesq. illas erumnas partim sub oculorũ aspectũ, partim sub audiendi sensum subiectas, tales res in præsentia cernere, tales etiã laude & præconio efferre, per Dei gratiã poterimus, quales ante nostra tẽpora multi reuera iusti & sancti Dei martyres cupierunt in terra videre, & non viderunt, audire, & non audierunt. Verum hi quam celerrimo cursu sublari ad superos, res multo præstabiliores sunt consequuti, & in ipso cælo & paradiso diuinis delicijs perfruuntur. Nos autem hæc beneficia maiora, quam nostræ vitæ conditio fert, confitentes; sicut egregiam Dei eorumdem auctoris magnificentiam obstupescimus, sic illum optimo iure totius animæ viribus colentes, summe celebramus, & sacras Prophetæ prædictiones scriptis proditas veras esse testificamur, in quibus dicitur<sup>d</sup>: Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram: auferens bella vsque ad extremum terræ: arcũ conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Pro quibus adeo euidenter in nobis expletis magnopere lætemur, & deinceps ad ea quæ sequuntur, pergamus.

Vniuersum impiorum genus eo modo, qui supra est demonstratus, deletum & extinctũ est, & ex hominum conspectu subito ita cuanuit, vt aliud Dei oraculũ videatur ad exitum peruenisse, quod sic loquitur<sup>e</sup>: Vidi impium superexaltatũ, & eleuatum sicut cedros Libani: et transiui, & ecce non erat: et quæsiui, & non est inuentus locus eius. Dies iam de cetero serena & splendida, quam nulla nubes sua opacat umbra, claris cælestis luminis radijs, Ecclesijs Christi per vniuersum Orbem effulsit. Neque Gentilibus hunc nostrum insignem triumphum Deus inuidit, sed eos ex æquo nobiscum omnium bonorum, quæ nobis cælitus demississet, benignusq. suppeditasset, effecit participes. Vniuersum igitur humanum genus graui tyrannorum oppressione liberatum est: atque vt alij prioribus malis, quibus confictati erant, alia ratione piorum propugnatores, solum verum Deum esse, ingenue confessi sunt; sic nos in primis, qui spem in Christo Dei fixam habebamus, incredibilem lætitiã animo percepimus.

Quin etiã omnium nostrũ mentes diuino quodã & cælesti gaudio triumpharunt, dum singula loca tyrannorũ scelere & impietate paulo ante diruta, tãquam post diuturnam & mortiferã vastitatẽ, iam quodammodo reuiuiscere, & tẽpla solo æquata ab ipsis fundamentis denuo ad imensam altitudinẽ erigi, & multo maiore splendore atque amplitudine, quam illa quæ dudum euerfa erant, illustrari videbamus. Imperatores itẽ ipsi, qui summam rerũ obtinebant, ratis legibus pro Christianis sancitis Dei in nos munificentiæ permagnã quasi accessionẽ adiunxerunt: Imperatoris enim Constantini litteræ ad Episcopos sunt missæ, quibus & honores fuere illis de-

lati, &

<sup>a</sup> Greg. Nazianz.  
Orat. I. in Iu-  
lianum.

MINISTRI  
PERSECUTO-  
RES DANT  
POENAS.

<sup>b</sup> Psal. 145.

<sup>c</sup> Apud Euseb.  
lib. 10. c. 4.

QVID IN CON-  
STANTINVM  
MAXIMINVS  
a Euseb. in vita  
Constantini. lib. 1.  
c. 40.

b Euseb. lib. 10.  
c. 12.

CHRISTIANO-  
RVM DE PACB  
RESTITVTA  
LÆTITIA.

c Psal. 97.

d Psal. 45.

e Psal. 37.

lati, & donata pecunia: quarū litterarum voces Latino sermone, non a ratione alienum erit, vbi opportunum tempus de illis differendi se offeret, in hoc libro, tamquam in illustri quadam tabula describere, quō immortalī memorię ad omnem posteritatem omnino commendentur.] hęc ipse. sed eas nos certis annis, quibus datę fuisset visę sunt, collocauimus.

ECCLESIAE  
CVM DISCIPLI-  
NA ECCLESIA-  
STICA RESTI-  
TVTAE.  
Euseb. lib. 10.  
c. 3.

Persecutione itaque, vt enarratū est, vbique & omni ex parte sublata, incredibile plane dictū est, quanta celeritate, diruta olim ecclesię sint ampliori ambitu resecta, quā etiam frequentissimo cętu Deo mox fuerint dedicatę, sacri ritus antiqua Ecclesiastica disciplina in eis diligentissime restituta. De his enim agens Eusebius, hęc addit. Deinceps celebre spectaculum, nobis omnibus optabile & vehementer desideratū ante omnīū oculos proponebatur, dedicationū scilicet festiuitates per vrbes singulas, templorum nuper exedificatorum consecrationes, frequētes Episcoporum in vnū Conuentus, peregrinorū longe ab exteris regionibus accedentium cōcurus, mutua populī in populum beneuolentia: propterea quōd mēbra corporis Christi in vnā quasi harmonia & concentus conspirationem coibant. Quapropter apte admodum & conuenienter oraculo prophetico, quod futurū erat, mystice pręsignatī, os ad os, iunctura ad iuncturā coalescebat; et alia eius generis, quę diuinus sermo per obscura quędā & inuoluta ænigmata deinceps vere pręfatus est in eandem sententiam. Vna erat sancti Spiritus virtus & potentia, quę per vniuersā Ecclesię membra permeauit: vna omnium mens & sententia; vna & eadem fidei propensio ac studium; vna ex omnium ore consentiens diuinitatis laus: perfectus etiam in summis Ecclesię pręfatis cultus & obseruantia: accurata sacrorum mysteriorum administratio; decori Ecclesię ritus, interdum psalmodiarum cantu, & ceteris hūmorum diuinitus nobis traditorum recitationibus, nonnumquam diuinis & mysticis ministerijs exequēdis celebrati: erāt item arcana passionis Saluatoris symbola: cuiusque itē ætatis genus, cuiusque sexus multitudo, vt maris & feminę totis cogitationis viribus, læta mente, alacri animo per preces & gratiarum actiones Deum bonorū omnium auctorem venerati sunt. Singuli etiā Ecclesiarum Pręfides, qui in Conuentibus aderant, singulas orationes Panegyricas habuerunt; et vt vis & facultas dicendi suppeditabat cuique, sic quisque eam celebritatem prędicauit.] Recitabitidē Eusebius elegantissimam orationem tunc temporis in dedicatione ecclesię Tyri a Paulino Episcopo excitatę coram Episcoporum Conuentu & frequenti populo habitę; quam, ne nimia prolixitate fatigemus lectorem, hic describere prætermittimus, eo ipsum amandantes, qui cum eloquentiæ studio, tum rerū antiquarum cupiditate tenetur: ex ea enim intelliget, ecclesiarum structuras haud perfunctorie absque spiritali intelligentia, sed summo religionis studio cōsueuissē a maioribus erigi; nempe, vt qualibet structurę pars quid mysticum pręsignaret; vsque adeo, vt ipsi etiam throni atque subsellia, ipsaq. templi fenestrę diuinum aliquid repręsentarent, locis in eis pro cuiusque ordinis dignitate dispositis, & egregie concinnatis. At de his primo Annalium Tomo, vbi de Ecclesiasticis traditionibus actum est, tractasse satis sit.

DONATISTARUM  
ITERVM VR-  
GENT CÆCILI-  
ANVM.

His in hunc modum de felicissimo & tranquillissimo statu Orientalis Ecclesię enarratis; iam ad ea quę tum in Africa, tum alibi in causa Donatistarū acta sunt, orationem cōuertamus. Meminissē debemus in primis, Constantinum Imperatorē appellantes Donatistas a sentētia lata in Romano Concilio, qua Donatus dānatus, & Cæcilianus fuerat absolutus, vehementer esse detestatū; impudensq. nimis illi visum tāto iudicio non acquiescere, & more sæculariū hominum eos ad sæcularem Principē prouocasse. Quod vero videret procacissimos homines nullo pacto cōpositis per Synodū rebus assentiri velle, sed magis magisq. furere, grassari, turbas ciere, totumq. Africanę Ecclesię statum, sus deq. inuertere: quo nulla illis penitus excusatio de iusto iudicio reliqua esse posset, nouum illis decernit iudicium, nimirum Concilium plurimorū Episcoporum Arelate in Gallijs, vbi ipse agebat, legitime celebrandū. Verum ante illud, quo cuncta liquida redderētur, mandat Procōsuli Africanę causam cognoscere Felicis Episcopi Aptungitani, quem Cæciliani Ordinatorem, fuisse sacrorum librorum traditorem, Donatistę fuerant calumniati. hęc autem in Africa Carthagine acta esse hoc anno, post menses quatuor a iudicio Romę habito anno præterito sub Melchiade, ex Actis publicis S. Augustinus testatur, sic dicens: Melchiades iudicauit, Constantino tertium & Licinio iterum \* Coss. sexto Nonas Octobris: Aelianus Proconsul causam Felicis audiuit, Volusiano & Aniano Coss. quintodecimo Kalendas Martias, id est post menses ferme quatuor] hoc scilicet anno. ex quibus emendandum est, quod in Actis Felicis (quę extāt nouissime Parisijs edita in Appēdice ad Optatum) habetur, eiusmodi iudicium sub Aeliano Proconsule actum esse dictis Consulibus, XIII. Kal. Septembris. Sunt & alia in eis complura (vt in antiquis accidere solet) quę deprauiata esse noscuntur, atque mendosa satis: quamobrem consultius existimauimus, eadem hic cum ex Optato, tum ex Augustino describere, & cum opus fuerit, aliqua ex ipsdem Actis intexere. Quid igitur hoc anno in causa Felicis per Aelianum Proconsulem gestum sit, Optatus d significat dicens: Sed

c Aug. post Col.  
lat. c. 33. & epist.  
152.  
\* tertio

d Optat. contra  
Parmen. lib. 1.

A Sed quia in ipsa causa iam dudum in Catholica duorum videbantur laborare personę, & Ordinati, & Ordinatis: postquam Ordinatus in Vrbe purgatus est, purgandus adhuc remanserat Ordinator. Tunc Constantinus ad Aelianum Proconsulem scripsit, vt remotis necessitatibus publicis, de vita Felicis Aptungitani \* publice quæreretur. Inducti sunt Claudius Sa-  
B turianus Curator Reipublicę, qui fuit tempore persecutionis in ciuitate Felicis & Curator pręsentis tunc temporis, quando causa flagitabatur, Callidius Gratianus, & Magistratus Alfius Cæcilianus, sed & Superstationarius perductus, & Ingentius Scriba publicus pependit sub metu imminentium tormentorum. Responsis omnium nihil tale inuentum est, quod vitam Felicis Episcopi sordidare potuisset. Habentur volumina Actorum, in quibus continentur pręsentium nomina, qui fuerant in causa, Claudij Saturiani Curatoris, & Cæciliani Magistratus, & Superstationarij, & Scribę Ingentij, & Solonis Officialis publici ipsius temporis. Post quorum responsa a supramemorato Proconsule hęc pars sententię dicta est: Felicem autem religiosum Episcopum liberum esse ab exustione Instrumentorum deificorum, manifestum est: cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quōd religiosissimas scripturas tradiderit, vel exusserit. Omnium enim interrogatio supra scripta manifesta est, nullas scripturas deificas vel inuentas, vel corruptas, vel incensas fuisse. Hoc Actis continetur, quōd Felix Episcopus religiosus, illis temporibus, neque pręsens fuerit, neque conscientiam accommodauerit, neque aliquid tale fieri iusserit.] hucusque verba sententię ex dictis Actis ab Optato descripta: ac post hęc ibi: Agefilaus dixit: De his qui ad potestatem vestram instruendam venerunt, quid iubet Potestas tua? Aelianus Proconsul dixit: Reuertantur ad sedes suas.] subdit Optatus: Vnde pulsa atque extersa infamia, cum ingenti laude illo iudicio recessit. Iam dudum opinionis incertę, & inter caligines, quas lior & inuidia exhalauerant, latere veritas videbatur.]  
C hucusque Optatus de causa Felicis Ordinatoris Cæciliani: sed breuitati studens, nonnulla omisit, quę ex diuersis Augustini locis sunt exquirenda.

Ac primum illud: quōd in hac causę cognitione Ingentius Scriba confessus est, se contra Felicem falsasse epistolam Cæciliani; eiusq. rei veritatem esse confessum metu tormentorum (Optatus nāque scribit, Ingentium Scribam publicum pependisse sub metu imminentium tormentorum) non autem tortus fuit, eo quōd diceret se esse Decurionem; licet in dictis Actis perperam legatur, loco, Decurionem, Dei cultorem, cum ibi hęc interloquutus fuisse Proconsul legitur: Aelianus Proconsul dixit: Constantinus Maximus semper Augustus, & Licinius Cæsar ita pietatem Christianis exhibere dignantur, vt disciplinam corrumpi nolint, sed potius obseruari religionem istam & coli velint. Noli itaque tibi blandiri, quōd cum mihi dicas, Dei cultorem te esse, ac propterea non possis torqueri. Torqueris, ne mentiaris, quod alienū Christianis esse videtur: et ideo dic simpliciter, ne torquearis.] hęc ibi. sed in quibus falsata fuerit ab Ingentio epistola Alfij Cæciliani Magistratus, eadem citata superius Felicis Acta declarant. Litterę enim Cæciliani ad Felicem Episcopum perbreues sic se habebant b:

Cæcilianus parenti Felici salutem. Cum Ingentius collega meus Augentianum amicum suum conueniret, & inquisisset anno Duouiratus mei, an aliqua scripturę legis vestrę secundū sacram legē adusta sint. \* quam Galatius vnus ex lege vestra publice epistolas saluatorias de basilica protulerit. Opto te, parens carissime, bene valere.] hęc tenus epistola Cæciliani ad Felicem Episcopum eiusmodi testificationem exposcentem, ad sui innocentiam, quam Donatistę in crimen adducere conabantur, declarandam.

E Sed hęc in Felice quomodo se habuerint, citata superius Acta ex relatione eiusdem Alfij Cæciliani ex publicis Proconsulis monumentis ita significant: Alfius Cæcilianus dixit: Zamę erāt propter lineas cōparandas cū Saturnino. Et cū veniremus illō: mittūt ad me in Prętorio ipsi Christiani, vt dicerēt: Sacrum pręceptum ad te peruenit? Ego dixi: Non: sed vidi iam exempla, & Zamę & Furnis dirui basilicę, & vri scripturas vidi. Itaque perferte si quas scripturas habetis, vt iussioni sacrę pareatur. Tunc mittunt in domū Episcopi Felicis, vt tollerent inde scripturas, & exuri possent, secundū sacrum pręceptum. Sic Galatius nobiscum perrexit ad locum, vbi orationes celebrare consueuerant: inde cathedram tulimus, & epistolas saluatorias, & ostia omnia combusta sunt, secundū sacrum pręceptum. Et cum ad domum eiusdem Felicis Episcopi mitteremus: renunciauerunt Officiales publici, illum absentem esse.] Sic igitur se habuit causa Felicis Episcopi, quod idem Cæcilianus testatus est dicta epistola, quam dictauit (vt eadem habent Acta) Augentio collegę, & misit ad eundem Felicem.

Quę autē Ingentius subornatus a Donatistis eidē Cæciliani addiderit epistolę, hęc sunt in eidē Actis expressa post salutationē: Hoc signum quod deprecatoriū ad me miserāt Christiani, & ipse cuius est Prętorium, & dixisti: Tolle clauem, & quos inueneris in cathedra libros & super lapide codices, tolle illos: sane vide, Officiales ne tollant oleum & triticum. Et ego dixi tibi: Tu nescis

CAUSA FELI-  
CIS EPISCOPI.

\* Aptungitani

b Ex Bibliothec.  
Patri Pishoci edita  
in Parisijs.

ACTA PROC.  
IN CAUSA FELI-  
CIS EPISCOPI.

P. I.

INGENTIVS  
FALSATOR E-  
PISTOLAS.

nescis, quia ubi scripturæ inueniuntur, ipsa domus diruitur? Et dixisti: Quid ergo facimus? Et dixi ego vobis: Tollat aliquis de vestris in Area, ubi orationes facitis, & illic ponatur: et ego venio cum officialibus, & tollo. Et nos illo venimus, & omnia tulimus secundum sacrum præceptum. Hucusque additamentum Ingētij falsarij, ut in ipsidem Actis Proconsularibus testatus est idem Cæcilianus, cum de his rogaretur a Iudice Agefilao coram Aeliano Proconsul. Sic enim hæc ibi scripta habentur: Cæcilianus dixit: Domine usque ad hoc dictavi usque quo habet: Opto te, parès carissime, bene valere. Apronianus dixit: Semper sic falsum per terrorē, per scenā, per irreligiosam mentē actū est ab his qui Catholicæ Ecclesiæ consentire noluerūt. Nam Paulino hic administrāte vices Præfectōrū, subornatus est quidā priuatus homo, qui modicum cursoris haberet, qui ad Catholicæ vnitatis veniret atque eos indiceret, & terreret. Detecta igitur factio est: nam cōponebatur Felici religiosissimo Episcopo per mēdaciū, ut videretur scripturas prodidisse & exussisse.

Ingentius quidem cum hoc totum, quidquid agebat, obesset sanctitati & religioni Cæciliani, subornatus est, ut veniret cum litteris Felicis Episcopi ad Cæcilianum Duouirum, & ei cōfingeret a Felice se esse mandatum, Dicat ipsa verba, quibus hæc est confictū. Aelianus Proconsul dixit, Dic. Apronianus dixit, Dic, inquit, amico meo Cæciliano, quod codices accepi pretiosos deificos XI. quiaq. me nunc cōuenit ut illos restituā: dic quod anno magistratus tui eos exufferis, ne reddam illos. ] hæc ibi: quæ non tantum assertione & testificatione Cæciliani magistratus, sed & confessione ipsius Ingentij fuerunt manifeste probata, & Solis luce reddita clariora.

OBJECTIONES  
DONATISTARVM.

a Aug. epist. 162.  
circa medium.

Cum tamen sciamus Donatistas posteriores conatos esse improbare iudicium Proconsulis de innocentia Felicis Aptungitani Episcopi, sicut fecerunt de iudicio Romani Concilij, quo Donatus condemnatus, & Cæcilianus fuerat absolutus. Quanam autem fuerint post centesimum ferme annum aduersus eiusmodi iudicium a Donatistis obiecta, S. Augustinus a ex Actis publicis recitat, atque inter alia illud primo loco, quod causa Episcopi cognita esset a Iudice seculari, nempe Proconsule: sed id ipsis exposcentibus, factum esse declarat, dum inquit: Ait enim quidam: Non debuit Episcopus Proconsulari iudicio purgari: quasi vero ipse sibi hoc comparauerit, ac non Imperator ita quæri iusserit, ad cuius curam, de qua rationem Deo redditurus esset, res illa maxime pertinebat. Arbitrum enim & Iudicem cause traditionis & schismatis illi eum fecerant, qui ad eum etiam preces miserant, ad quem postea prouocarunt, & tamen iudicio eorum acquiescere noluerunt. Itaque si culpandus est, quem Iudex terrenus absoluit, cum ipse sibi hoc non poposcisset: quanto magis culpandi sunt, qui terrenum Regem suæ causæ Iudicem esse voluerunt? si autem criminis non est, prouocare ad Imperatorem; non est criminis audiri ab Imperatore; ergo nec ab illo cui causam delegauerit Imperator. ] hæc ad primam illorum obiectionem.

Ad aliam vero de seuerio iudicio Proconsulis in hunc modum ibidem: Quemdam etiam suspensum equulco in causa Felicis Episcopi amicus ille voluit criminari, ut quis etiam vngulis vexaretur. Numquid poterat Felix contradicere, ne tanta diligentia & seueritate quæreretur, cum eius causam inueniendam Cognitor agitaret? Quid enim erat aliud, nolle sic quæri, quam de crimine confiteri? et tamen ille ipse Proconsul inter præconum terribiles voces, & cruentas carnificum manus, numquam collegam damnaret absentem, qui iudicio eius se præsentare nolisset, cum haberet aliud quod posset audiri. aut si damnaret, certe etiam ipsis secularibus legibus pœnas iustas & debitas lueret. Quod si Gesta Proconsularia displicent, Ecclesiasticis cedite. Omnia vobis ordine recitata sunt. ] hæc in Donatistas iudicia omnia cauillantes Augustinus. Commendata vehementer fuit constantia Felicis Episcopi, quod noluerit Proconsuli causam suam iudicanti præsto esse. Sed illud etiam posteriores quoque Donatistæ b obiecerūt, & probare conati sunt, non fuisse absolutum coram Proconsule Felicis iudicium, eo quod Constantinus ad se mitti iusserit Ingētium Scribam. Ad quam obiectionē refellendam in eo Conuentu Catholici protulerunt epistolam Aeliani Proconsulis, qui causam Felicis iudicauerat, scribētis ad Constantinum, se causam Felicis audisse & finisse; superaddita sunt & ipsa Gesta Proconsularia, quibus absolutus est Felix, & omnium adhibitarum personarum testimonio a traditionis crimine integer comprobatus. Sed his illi conuicti eo sese verterunt destituti omni probationis auxilio, ut dicerent, gratia Iudicis esse absolutum, vel suppositas esse personas. Quæ omnia qua leuitate sunt ab eis iactata, eadem a Cognitore Iudice explosa sunt. Desiderantur illæ Aeliani litteræ ad Constantinum de absoluto Felicis iudicio, quæ tunc ex Actis publicis fuerunt coram omnibus recitata: ut plane appareat, ea ipsa quæ diximus extare Acta in causa Felicis, nequaquam integra reperiri, in quibus dictæ litteræ non extant.

b Aug. in Bre-  
uic. Collat. di. 3.  
c. 23. 24.

c Aug. post Col-  
lat. c. 30.

Quod vero ad causam Ingentij spectat, sic Augustinus c: Sed quoniam quidam Ingentius, qui eidem iudicio contra Felicem falsum se fecisse confessus est, nec puniri facile debuit, ubi causa Episcopi vertebatur, nec facile a Proconsule dimitti potuit tanti criminis reus,

A reus, nisi Imperatore consulto, quo instante illa omnia gerebantur. Retulit inde Proconsul: et rescriptis Imperator, ut ad eius Comitatum idem Ingentius mitteretur, volens maiores istorum, a quibus quotidie interpellabatur, in præsentia confutari. ] hæc Augustinus. habent ipsa Acta Proconsularia, Ingentium post suam confessionem ab Aeliano Proconsul. esse iussu referuari in carcere, ut mitteretur ad Constantinum. Verum Constantini litteræ de mittendo Ingentio, non ad Aelianum, qui causam cognouit, sed ad eius successorem datæ esse noscuntur: eum enim vel vita functum, vel alio amandatum putamus: dictæ autem litteræ ab eodem S. Augustino d recitantur his verbis:

a Aug. epist. 68.

Imperatores Cæsares Flavius Constantinus Maximus, & Valerius Licinius ad Probianum Proconsulem Africa.

Aelianus prædecessor tuus merito, dum vir perfectissimus Verus Vicarius Præfectorum tunc per Africam vestram incōmoda valetudine teneretur, eiusdem partibus functus, inter cetera etiam id negotium, vel inuidiā, quæ de Cæciliano Episcopo Ecclesiæ Catholicæ videtur esse commota, ad examen suum atque iussionem credidit esse reuocandam. Etenim cum iam Superium Centurionem, & Cæcilianum Magistratum Aptungitanorum, & Saturninum Excuratorem, & Calibium iuniorem eiusdem ciuitatis Curatorem, atque Solonem Seruum publicum superscriptæ ciuitatis præsentem esse fecisset; audientiam præbuit competentem: adeo ut cum Cæciliano fuisset obiectum, quod a Felice eidem Episcopatus videretur esse delatus, cui diuinarum scripturarum proditio atque exustio videretur obiecta; innocentem de eo Felicem fuisse constiterit. Denique cum Maximus Vigentium \* Decurionem Ziquensium ciuitatis epistolam Cæciliani ex diuino iure falsasse cōtenderet: eundem ipsum Vigentium suspensum Actis quæ suberant peruidimus, & ideo minime tortum, quod se Decurionem Ziquensium ciuitatis asseuerauerit. Vnde volumus, ut eundem ipsum Vigentium sub idonea prosecutione ad Comitatum meum Constantini Augusti mittas; ut illis qui in præsentiarum agūt, atque diuturnis diebus interpellare non desinunt, audientibus, & coram assistentibus apparere & intimari possit, frustra eos Cæciliano Episcopo inuidiam cōparare, atque aduersus eum violenter insurgere voluisse. Ita enim fiet, ut omisissis, sicut oportet, eiusmodi contentionibus, populus sine dissensione aliqua religioni propriæ cum debita veneratione deseruiat. ] hucusque epistola Constantini ad Probianum Proconsulem; sed quæ recitata in publico illo Catholicorum Conuentu, sine die & Consule descripta extat: in alia tamen schedula inuentos esse Consules, quibus data esset, idem S. Augustinus b affirmat.

CONSTANTINI  
EPISTOLA  
AD PROBIANUM.

\* Ingentium

b Aug. in Breuic.  
Collat. di. 3. c.

Quod autem idcirco dicat Imperator se curasse, ut Ingentius mitteretur ad Comitatum, quo aduersarij Cæciliani coram confutari potuissent: plane annuit, illos appellasse a lata sententia Aeliani pro Felice, qua eum innocentem a traditione pronunciauit; atque sic appellantes, ad ipsum profectos esse Imperatorem, aduersus Felicem & Cæcilianum iudicium prosecutionuros, quod Constantinus noluit per se vel suos magistratus definiri, sed quod esset negotium Episcoporum, voluit ab Episcopis iudicari, Arelate nimirum ea de causa cōuocatis Episcopis. Vnde de his Augustinus scribens ad Ianuarium c: Sed rursus, inquit, maiores vestri ad Imperatorem redierunt; et non recte iudicatam, neque omnem causam auditam esse, cōquesti sunt: vnde ille alterum Episcopale iudicium dedit, habendum in Arelatensi Galliarum ciuitate, &c. ] sed de hoc inferius. In eo autem quod Constantinus ait eadem epistola, Ingentium propter Decurionatus dignitatē non potuisse tormentis subiici: hoc Decurionū priuilegium idem Imperator hac ex parte postea nullum reddidit, cum de crimine falsi agitanda quæstio esset, prout constat ex eius rescripto d ad Hilarianum dato post sequentem annum, Sabino & E. Ruffino Coss. in hæc verba:

23.

c Aug. epist. 68.

CAUSA DECURIONVM  
QUALIS.

d I. si quis Decurio. C. ad legem  
Cornel. de fals.

Si quis Decurio testamentum, vel codicillos, aut aliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscribendis publicis priuatisq. instrumentis præbuerit officium; si falsi quæstio moueatur, Decurionatus honore seposito, quæstioni (si ita poposcit causa) subdatur: sed non statim definit esse Decurio, qui in huiusmodi facto fuerit: quatum enim ad municipales pertinet necessitates, Decurio permanet: quantum ad rem gestam & veritatem referendam, ut Decurionatus honore non poterit. Nec vero is qui ante fuerit Tabellio, ad eludendam quæstionem super ijs quæ ante scripserit, factus Decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniam scripturæ veritas (si res poposcit) per ipsum probari debet auctorem. D. III. Kal. Feb. Sabino & Ruffino Coss. ] ob emergentes novos casus, ut quem diximus, Ingentij, vel aliorum, ad hæc decernenda de Decurionibus, veritatis inuestigandæ causa Christianus Imperator digne rescriptis.

Sed ad propositam superius Ingentij causam reuertamur. Posteriores Donatistæ præter alias superius recitatas inanes obiectiones, & frustratorias cauillationes, Ingentij causam

VERVS CAVER  
LANTYR OG  
NAIETABE





cogere Episcoporum Conuentum. At ne in trāsmarino iudicio aliquid minus cognitum, probatumque, vel ambiguum produceretur in medium, quod morari potuisset Patrum sententiam, & occasio illis daretur iterū tergiuersationibus & exceptionibus vtēdi, & denuo prouocandi; hac de re voluit Felicis causam Proconsulari iudicio cognosci (vt vidimus) vbi olim res esset gesta, Carthagine; indeque ad Episcoporum confessum Proconsularia Acta transmitti, simulque Ingentium illum, quem diximus, cuius præsētia necessaria videretur.

Quod igitur Constantinus moraretur in Galliis, Arelate statuit habendum esse in causa Cæciliani Concilium: visa est ciuitas illa tanto negotio opportuna: datisque litteris ad præclariores quosdam Ecclesiæ Occidentalis Episcopos, eosdem ad Arelatense Concilium conuocat: quarum omnium (multiplices plane pro Episcoporum Metropolitanorum numero fuisse putamus; nisi potius omnes eiusdem exempli fuisse, æquius sit existimare) illæ tantum extant integræ, quæ ad Chrestum Episcopum Syracusanum datæ sunt. Sed quod ad Chrestum nomen pertinet, non a Christo Chrestus nominatus est Episcopus Christianus: quod non attendit, qui loco Chrestum, scripsit Sixtum, indecorum putans Christianum aliquem dici Chrestum nomine proprio: erat enim Chrestum nomen æque Gentilibus vsitatum, licet (quod dictum est secundo Tomo) perperam illi Christum Chrestum dicerent, cum alioqui honestissimum nomen esset; vnde illud apud Lucianum<sup>a</sup>: Pauci Chrestum, hoc est frugi sunt, quem admodum vbiq; video.] Contra vero Chrestologi dicebantur, qui cum bene loquerentur, male agerent: quo nomine Pertinacem Imperatorem dictum esse, affirmat Iulius Capitolinus: eo namque sensu etiam Paulus in epistola ad Romanos *χρηστολογον* nominat. Sed ad rem. Recitat Eusebius<sup>b</sup> Constantini epistolam hac inscriptione notatam:

Exemplar epistolæ Imperatoris, per quam iubet secundum Concilium fieri pro omni inter Episcopos discordia tollenda:

Constantinus Augustus Chresto Syracusanorum Episcopo S.

Iam dudum cum nonnulli improbo & peruerso animo a sancta religione, & cælesti Euangelij doctrina ac potentia, & a Catholica Ecclesiæ opinione desciscere cœperint: cupiens equidem eiusmodi lites ac controuersias inter vos ortas dissoluere, ita scripsi, vt misiss a Gallia quibusdam Episcopis, quin etiam ex Africa aliis aduersarum partium accersitis, qui inter se maxima cum pertinacia & animorum contentione digladiantur, & Episcopo Romano etiam coram, hoc dissensionis, quidquid videatur, possit illis præsētib; accurata dijudicatione in rectam viam reduci. Verum quoniam (sicut vsu venit) quidam tum suæ salutis, tum veri cultus, qui sanctissimæ Christi religioni debetur, penitus obliti, adhuc priuatas inimicitias exercere & graues simultates gerere non desinunt; dum nolunt, aut Concilij iudicio iam factō acquiescere; dumque definite affirmant, paucos admodum fuisse, qui suas ipsorum sententias palam in Concilio proferebant: ijque ipsi cum non omnia, quæ ante quæri debuerant, accurate quæsitæ essent, ad iudicium dandum propere & valde celeriter festinabant: atque ex his omnibus ea fieri contigit, vt tum illi ipsi, quos fraternum & concordem animorum consensum inter ipsos retinere oportuerat, turpi, immo nefaria & impia dissensione discordent; tum aliis hominibus, qui mentes a sanctissima religione alienas habent, ansam ludibrij & irrisionis præstent. Idcirco mihi sedulo prouidendum erat, vt istud quod post iudicium antea pronunciatum sua sponte componi & tranquillari debuerat, etiam iam tandem multis præsētib; Episcopis exitum & finem consequatur. Proinde quoniam plurimos Episcopos ex locis diuersis & prope infinitis in urbem Arelatensem ad Kalendas Augusti conuenire mandauimus: tibi etiam per litteras significandum putauimus, vt accepta rheda publica a clarissimo viro Latroniano Sicilia conductore; duobus item aliis Episcopis ex sede secunda, quos tu ipse tibi maxime deligendos iudicaueris, tibi in societatem adscitis; quin etiam tribus famulis, qui vobis inter vias ministrent, assumptis; ad eum diem in loco præscripto aliis occurras: quo per tuam grauitatem, & consentientem sententiam reliquorum, qui eo comitant, hoc dissidium, quod hactenus improbe ob turpes & scelestas concertationes continuatum fuit, simulatque ea quæ ab vtraque factione Episcoporum (quos simpliciter adesse mandauimus) audita fuerint, possint, licet sero, ad debitam religionem, fidem, & fraternam concordiam aliquando reuocari. Deus omnipotens in multos annos te nobis seruet incolumem.] hucusque litteræ Constantini ad Chrestum.

Eiusdem argumenti etiam ad reliquos Metropolitanos Episcopos datas fuisse putamus: ex omni namque prouincia accersitis videtur præcipuæ sedis Episcopus, cuius arbitrio duo alij deligerentur eiusdem prouinciæ sedium inferiorum Antistites: qui omnes simul conductu publico ducerentur; datis illis iussu Imperatoris a prouinciarum Præsīdibus tractorijs, pro viatico

A viatico publico assequendo. Extat exemplar eiusmodi litterarum Constantini, quas dedit ad Ablaium, vna cum alijs nobilibus antiquitatis monumentis superius sæpe citatis, in Bibliotheca Petri Pithœi, quas hic opportuno loco edendas curauimus: sic enim se habent:

Constantinus Augustus Ablaiuo.

Iam quidem antehac cum perlatum fuisset ad scientiam meam apud Africam nostram plures nefario furore vanis criminationibus contra se inuicem super obseruantia sanctissimæ legis Catholicæ discedere \* cœpisse: dirimendæ dissensionis huiuscemodi causa placuerat mihi, vt ad Urbem Romam tam Cæcilianus Carthagenensis Episcopus, contra quem vel maxime vniuersi sæpe me conuenerant, quàm etiam aliqui ex his qui ei quædam obijcienda crediderant, præsētia sui exhiberent. Nam etiam ad supradictam Urbem Romam nostram quosdam Episcopos ex Galliis ire præceperam, vt tam hi pro integritate vitæ suæ atque laudabili instituto, sed & septem eiusdem communionis, quàm etiam Urbis Romæ Episcopi, atque illi qui cum iisdem cognoscerent, possent rei, quæ videtur esse commota, finem debitum adhibere. Qui quidem ea quæcumque in præsētiarū fuerant gesta, cuncta ad scientiā meam, etiam Actis habitis, retulerunt: verbo insuper affirmantes, quod iudicium suum pro rerum fuisset æquitate depromptum, eosq; potius causæ obnoxios esse dicentes, qui contra Cæcilianum quædam putauerunt cōmouere: adeo vt \* istum post iudicium habitum Africam ipsos remeasse prohiberent. Inde propter hæc omnia probabili rerum æstimatione sperauerunt, quod omnibus omnino seditionibus & contentionibus, quæ alijs hominibus videbantur subito commotæ, finis debitus fuisset impositus. Sed cum dictationis tuæ scripta legissem quæ ad Nicasium & ceteros super iisdem simulationibus \* grauitas tua mittenda crediderat: euidenter agnoui, quod neque respectus salutis suæ, neque quod est maius, Dei omnipotentis venerationem ante oculos suos velint ponere: siquidem ea agere persistant, quæ non modo ad ipsorum dedecus infamiamq; pertineant, sed etiam his hominibus detrahendi dent facilitatem, qui longe ab huiuscemodi sanctissima obseruatiā sensus suos noscūtur auertere. Nam id quoque te scire conuenit, quod ex iisdem venerunt asserētes, quod minus dignus idem Cæcilianus cultu sincerissimæ religionis habeatur: et contra id quod eisdē responderam, frustra eos id iactare, quippe cum res fuissent apud Urbem Romam ab idoneis ac probatissimis viris Episcopis terminatæ; obnix ac pertinaciter respondendum æstimauerunt: quod enim omnis causa non fuisset audita, sed potius iisdem Episcopi quodam loco se clausissent, & prout ipsis aptum fuerat, iudicassent. Quare cum hæc tot & tanta nimium obnixas dissensiones protrahere peruiderem, ita vt nullo modo finis iisdem dari posse videatur, nisi & Cæcilianus idem, & ex his qui contra eum dissident, tres aliqui in iudicium eorum qui contra Cæcilianum sentiunt, consensumque debent, ad Arelatense oppidum venire \*; iniungendum solertiæ tuæ duxi, vt \* venirent mox has litteras meas acciperes, tam Cæcilianum supradictum cum aliquibus ex his quos ipse delegerit: sed & de Byzacenæ, Tripolitanæ, Numidiarum, & Mauritaniarum, & prouincijs singulis, qui que aliquantos ex suis perducere debebunt, quos ipsi putauerint eligendos; sed etiam aliquos ex his qui contra eundem Cæcilianum dissentiant, data euectione publica per Africam & Mauritaniam, inde ad Hispanias breui tractu facias nauigare: et inde nihilominus huiuscemodi his in singulis Episcopis singulas Tractorias tribuas, vt ipsi ad supradictū locum intra diem Kalendarum Augustarum possint peruenire; celeriter intimaturus iisdem, vt antequam proficiscantur, debeant disponere, quatenus absentibus ipsis, & disciplina competens habeatur, & nulla forte seditio vel aliquorum altercantium (quæ ad maximum dedecus spectet) oriatur. De secreto plena cognitione suscepta, finis adhibeatur. Qui cum præsētia sui exhibuerint vniuersi, qui nunc in contentione esse noscuntur, quique non immerito finem debent accipere maturum, vt protinus possint terminari atque componi. Nam cum apud me certum sit, te quoque Dei summi esse cultorem: confiteor grauitati tuæ, quod nequaquam fas esse ducam, vt eiusmodi contentiones & altercationes dissimulentur a nobis, ex quibus forsitan commoueri possit summa diuinitas non solum contra humanum genus, sed etiam in meipsum, cuius curæ, nutu suo cælesti, terrena omnia moderanda commisit, & secus aliquid hactenus incitata decernet. Tunc enim reuera & plenissime potero esse securus, & semper de promptissima beneuolentia potentissimi Dei prosperrima & optima quæque sperare; cum vniuersos sensero debito cultu Catholicæ religionis Sanctissimum Deum concorditer obseruantia fraternitate venerari.] hactenus Constantini epistola ad Ablaium de cogendo Concilio Arelatensi.

At quoniam in ea mentio facta est de Tractorijs tribuendis Episcopis ad Synodum conuocatis; quid hæc voce exotica exprimat, dicendum est; nam & in nonnullis alijs Concilijs, iisdem

CHRISTI  
314.

CHRISTI  
314.

CHRISTI  
314.

CHRISTI  
314.

CHRISTI  
314.

CHRISTI  
314.

CHRISTI  
314.

CHRISTI  
314.

\* disceptare

CONSTANTINI  
EPISTOLA  
DE COGENDO  
CONCILIO.

\* iustum

\* simultatibus

\* venirent

TRACTORIA  
DATA EPISCO-  
PIS.

TRACTORIAE  
VSUS ET FOR-  
MA.

dem illis concessis, sunt conuocati. Fuisse Tractorias, alibi diximus, diplomata, quæ dabantur missis vel euocatis a Principe, cursu publico utentibus, adscriptis etiam statuis, id est diuersorij & mansionibus, quibus alerentur sumptibus publicis. Quæ quidem diplomata tantæ æstimationis erant, ut absque Imperatoris assensu nequaquam a Proconsulibus dari solerent: id enim conijcere licet ex Plinij<sup>a</sup> epistola ad Traianum, cum eadem diplomata dedit uxori suæ. Quænam vero esse soleret eiusmodi diplomatum forma, Cuiacius<sup>b</sup> antiquorum omnium exactissimus explorator his verbis recitat:

<sup>a</sup> Plin. lib. 10. epist. 121. 122.  
<sup>b</sup> Apud Cuiac. tit. de Tractorijs C. lib. 12.

Ille Princeps omnibus agentibus in illo loco: Nos Gaium I. V. partibus illis legationis causa direximus; ideo iubemus, ut locis conuenientibus eidem a vobis euectio simul & humanitas ministraretur: hoc est verheddi, siue parauerheddi tot, panes tot, vini mod. tot, ceruicia mod. tot, lardi lib. tot, carnis tot, porci tot, porcelli tot, verueces tot, agni tot, anseres tot, phasiani tot, pulli tot, oua tot, olei lib. tot, gari lib. tot, mellis tot, aceti tot, cumini tot, piperis tot, costi tot, caryophylli tot, spicæ tot, cinnamomi tot, grani mastice tot, dactylæ tot, pistaciæ tot, amygdalæ tot, ceræ lib. tot, falis tot, olerum, leguminum carra tot, faculæ tot, pabuli equorum carra tot. Hæc omnia tam eundo quàm redeundo eidem ministrari in locis solitis, & impleri sine mora, procurate. ] hæc forma Tractoriæ, quam pro numero ac munere personarum augeri ac minui rerum ibi descriptarum numero atque pondere, certum est. Videas in his Constantini humanitatem, dum eiusmodi Tractorias non Catholicis tantum, sed etiam schismaticis, illis scilicet, qui ex parte Donati contra Cæcilianum conuenturi erant, dari a Proconsule iussit.

ΑΙΣΤΗΡΙΑ  
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Quod pertinet ad numerum Episcoporum, qui Iudices ex diuersis prouincijs fuerunt in causa Cæciliani conuocati; fuisse ducentos, quæ S. Augustinus<sup>c</sup> aduersus Parmenianum scribit, significare videntur, cum ait: Si autem post dictam causam, prolatamque sententiam, a Melchiade scilicet, eum Traditorem didicisset: vsque adeo dementes sunt homines, ut ducentos Iudices, apud quos victi sunt, victis litigatoribus credant esse postponendos; et tamen in his omnibus, quamuis magna temeritate, Italos, Gallos, & Hispanos accusant. ] hæc ipse. Scimus Adonem<sup>d</sup> Episcopum Viennensem affirmare, sexcentos Episcopos interfuisse Concilio Arelatensi celebrato sub Constantino; sed errare videtur, dum tempore Nicæni Concilij illud fuisse coactum tradit, & ibi cum Marino Episcopo Arelatensi interfuisse Claudium Episcopum Viennensem: nam Verus ibi subscriptus legitur; nec aliud fuit tempore Constantini Concilium Arelatense, quàm illud in causa Cæciliani celebratum aduersus Donatistas, quos eodem tempore in Africa contra Catholicos insurrexisse, idem auctor affirmat: quibus videas eum in his haud habuisse exactam temporis rationem.

NUMERVS EPI-  
SCOPORVM  
CONCILII A-  
RELAT.  
<sup>c</sup> Aug. contra  
Epist. Parmen.  
lib. 1. c. 5.

<sup>d</sup> Ado in Chron.  
anat. 6.

Hic etiam opus est monere lectorem, manifesto librorum errore factum, ut in primo tomo Conciliorum Colonienfis editionis primum Concilium Arelatense, quod ponitur, absque aliqua nota subscriptionis Episcoporum, qui præsto fuerunt, editum habeatur: contra vero nomina Episcoporum qui eidem Synodo interfuerunt, inscripta habeantur ei, quæ dicitur Secunda Synodus Arelatensis, quam celebratam esse post Nicænum Concilium, & post Photini hæresin emergentem, postque Vasense Concilium, canones<sup>e</sup> in ea positi plenissimam fidem faciunt: cum alioqui Episcopi ibidem per errorem recensiti, eius Concilij esse noscantur, quod hoc anno Volusiano & Aniano Coss. est celebratum: id enim eiusmodi inscriptio eidem præfixa docet his verbis concepta: Celebratum est autem idem Concilium tempore beati Siluestri Papæ primi, & Cōstantini Imperatoris, Volusiano & Aniano viris clarissimis Coss. ] quod autem ibidem legitur, Circa annum Domini trecētesimum vigesimum sextum ] ab aliquo superadditum fuisse certum est; cum exploratum sit, Acta etiā Ecclesiastica non nisi Coss. consignari consueuisse, numquam autem anno a Christi aduentu, quod primò factum esse a Dionysio Exiguo, Beda<sup>f</sup> testatur. Sed de his alibi.

<sup>e</sup> Concil. Arelat.  
secund. c. 9. 16.  
28.

<sup>f</sup> Beda de ra-  
tion. temp. 45.

Dictis porro Coss. celebratum fuisse Concilium Arelatense, Balduinus etiam affirmat, qui Optati Opera insigniter illustrauit, & Donatistarum res gestas temporum ordine accurate digessit, adeo ut perpauca sint, in quibus ab eo dissentiamus: idem, inquam, æque consentit, additque ex fragmentis quibusdam compertum habuisse Siluestrum Romanum Episcopum eidem Synodo præfuisse, nempe per Legatos, qui in superius citato catalogo quatuor nominantur, nempe Claudius, & Vitus presbyteri, Eugenius, & Cyriacus diaconi, descripta pariter reperiuntur ibi nomina complurium Episcoporum, sed mendosissime: nimirum pro Chresto Syracusano habent Sixtum Episcopum Syracusarum; loco Probi Episcopi Capuani; qui interfuit Romano Concilio sub Melchiade; Proterius legitur: loco Meroclis Episcopi Mediolanensis, qui Romæ eidem Concilio interfuit, Orosius ponitur. ex

ΠΑΡΟΤΑ  
-ΝΟΙ ΤΗ ΕΥ

Aijs vero qui anno præterito interfuerunt Romano Concilio sub Melchiade, non tantum Marinus Arelatensis (ut dictum est) atque Probus Episcopus Capuanus, sed & Maternus Agrippinensis, & Rheticius Augustudunensis in eadem Episcoporum serie, qui Arelate conuenerat, descripti habentur, quorum nonnulli nominantur in epistola Synodali ad Siluestrum Papam, quam suo loco inferius describemus. Ceterum desiderantur nomina complurium Episcoporum, quos Synodo interfuisse certum est, nēpe duorum collegarum Chresti in Sicilia Episcoporum, quorum fit mentio in litteris Cōstantini ad eum datis. & aliorum ingentem plane fuisse numerum Episcoporum, ex eo etiam potest intelligi, dum conuenisse constat Antistites ab extremis oris Orbis Occidentalis; nempe ex Sicilia, ut demonstratum est, Chrestum eiusque collegas; & ex Britannia, ciuitate Londinensi, Restitutum.

Magna sane vehemensque suspicio est, a Donatistis deprauatum, mutilatumque fuisse idem Arelatense Concilium: nam in eadem serie Episcoporum, Cæcilianus Episcopus Carthaginensis, qui ab eadem quoque Synodo fuit absolutus, non Episcopus, sed presbyter nominatur. sic enim in ea scriptum legitur: Ex prouincia Africæ, ciuitate Carthagine Cæcilianus presbyter, Sperantius diaconus. ] In octauum quoque eiusdem Synodi canonem mendum irrepit; ut cum damnantur Donatistæ, qui rebaptizabant, de Arianis id statutum legitur. quamobrem illam, ut legitimam, sequimur lectionem, in qua pro Arianis legitur, Afris, quæ ex vetustioribus magisque probatis codicibus restituitur. At non tantum Arelatense Concilium a Donatistis corruptum fuisse atque truncatum apparet, sed ipsum quoque Commentarium Optati Mileuitani mutilatum, ex quo quæcumque de Concilio Arelatensi scripta erant penitus sublata noscuntur, ea nimirum, quæ sequebantur iudicium Felicis Aptungitani vsque ad illa verba: Iamdudum opinionis incertæ, &c. ] quæ in primo libro scripta habentur. Sublata sunt inde pariter, quæ postea pro eodem Cæciliano tertio definita sunt Mediolani a Constantino, appellantis iterum Donatistis; atque etiam dempta mentio de sententia Constantini, qua eisdem Donatistas (ut suo loco dicemus) damnauit exilio. Tot tantaque, conscio toto Orbe, a tam celebri Episcoporum Conuentu facta, & ab Imperatore edictis publicis definita in Donatistas, nequaquam Opratum præterisse potuerunt. Sensit hoc etiam Balduinus in suis Annotationibus ad Optatum; cui tamen in eo assentiri non possumus, quod putat, mox post appellationem Donatistarum ad Constantinum, positum fuisse ab Oprato Concilium Arelatense, atque iudicium Mediolanense, inde vero sequutam causam Felicis Aptungitani: nam præcessisse causam Felicis, atque mox sequuta esse Arelatense ac Mediolanense iudicia, ex locis Augustini superius allegatis, euidenter est demonstratum, cum ex Actis Ecclesiasticis & Consularibus Fastis appareat, hoc<sup>a</sup> anno, iisdem Coss. Volu-

OPTATI SCRIP-  
TA DECVR-  
TATA.

siano & Aniano, quintodecimo Kalendas Martias, Aelianum Africæ Proconsulem audisse atque terminasse causam Felicis, post menses quatuor a Romano Concilio sub Melchiade.

<sup>a</sup> Aug. post Col.  
lat. c. 33.

Quod rursus spectat ad eiusmodi Synodi Acta; Constantinus, qui Episcopos conuocauerat, ut omnia absque tumultu agerentur, cum videret Donatistas ad turbas ciendas admodum promptos, voluit ipse eidem Conuentui Episcoporum interesse (non enim eiusmodi Concilium erat, in quo, ut in alijs, quæ ad fidem pertinent tractarentur, sed quod merum iudicium esset, in quo causa Cæciliani Episcopi ageretur, a quo non excludendus esset Imperator Catecumenus) quod testatur Eusebius<sup>b</sup> in vita ipsius, dum sic ait: Et quamquam communiter erga omnes se talem præstitit: tamen Ecclesiæ Dei eximiam & peculiarem curam adhibens; cum quidam inter se in diuersis locis dissensione discordarent; tamquam communis Episcopus a Deo constitutus, ministrorum Dei coegit Concilium; et in media istorum frequentia ac congressu adesse, & vna confidere non dedignatus, rerum ad deliberationem vocatarum se fecit participem; easque res, quæ ad diuinam pacem spectabant, omnibus procurauit. In medio confessu quasi vnus e multis assedit. Et quoniam Dei timore vndique septus fuit, & amicis fidelibus, maximeque beneuolis circummunitus; primum satellites amouit abs se, & totam stipatorum turbam. Denique quos ex Episcopis meliori menti consilioque obsequentes, & ad quietam & tranquillam animorum consensionem propensos animaduertit, eos vel maxime approbavit, seque declarauit ex communi omnium concordia maximam lætitiā percipere: eos autem, qui animis essent obstinatis, magnopere detestatus est. Iam vero quosdam sua sponte acerbè incitatos, toleranter & moderate tulit, placido & mansueto sermone hortatus, ut modeste se gerere, ac nequiquam seditionem concitare studerent. Ex quibus alij eius cohortationes cum reuerentia amplexati discesserunt: alios, quorum animi ad modestiam videbantur prope insanabiles, Deo curan-

<sup>b</sup> Euseb. in Vita  
Constantin. lib.  
1. c. 37. 38.  
CONSTANTI-  
NVS INTER-  
FUIT CONCI-  
LIO ARELA-  
TENSIS.

dos per-

dos permisit, ac nihil omnino contra quemquam mente concepit acerbitatis. Inde (vt est verisimile) seditiosi in Africa eo audaciae forte proruperunt & crudelitatis, vt facinora nefaria molirentur, dæmone (vt videbatur) affluentiam præsentium bonorum Christianis inuidente, virosque ad absurdos & importunos conatus instigante, quo Imperatoris animum contra eos commoueret.

Verùm inuido illi res parum processit ex sententia: quandoquidem Imperator ea, quæ gesta erant, pro ridiculis putauit: inquiring, se perditum dæmonis impulsione facile intellexisse: nam facinora illa, non modestorum & sobriorum hominum esse, sed eorum qui vel mente penitus excidissent, vel essent improbi, & impij dæmonis tamquam cæstro perciti: quos commiserari oportere potius, quàm supplicio afficere, asseruit. Vt enim (inquit) summæ clementiæ, eorum vicem dolere: sic hominibus, cum mente capti sunt, pœnas infligere, extremæ dementiæ est & inscitia. Ad hunc modum Imperator Deum omnium contemplatorem in omni re gerenda religiose veneratus, effecit vt cura, quam susceperat de Ecclesijs, nulla offensione minui labefactarive potuisset. ] hucusque de his Eusebius, quæ spectant ad Concilium Arelatense; quibus demonstrat, adiudicata causa Cæciliano, ex aduersarijs nonnullos cum ceteris Episcopis consentisse, & in eorum sententiam pedibus abiisse; quos autem contumaci atque obstinato animo refragari penitus Constantinus vidisset, nullo de eis sumpto supplicio, illafos abire iussisse: ipsos tamen (vt suo loco dicemus) iterum a tanta Synodo appellantes, & nihilominus sententiæ Imperatoris nequiquam acquiescentes, idem vehementer commotus multauit exilio. Eadem plane testatur S. Augustinus<sup>a</sup> in epistola scripta nomine Cleri Hipponensis ad Ianuarium, cum ait: Ille (nempe Constantinus) alterum Episcopale iudicium dedit habendum in Arelatensi Gallia ciuitate: vbi multi vestri vana & diabolica dissensione damnata, cum Cæciliano in concordiam redierunt: alij vero pertinacissimi & litigiosissimi ad eumdem Imperatorem appellauerunt: postea & ipse coactus Episcopalem causam inter partes cognitam terminauit, &c.] Sed hæc postea.

Recitatum pariter fuisse oportuit in eo sacro Episcoporum Conuentu iudicium agitatum a Proconsule Aeliano iussu Constantini in causa Felicis Aptungitani, cognitum, ratumque a Patribus habitum; Ingentiumque Scribam, quem Constantinus scriptis ad Probianum (vt vidimus) litteris euocauerat, vt quod confessus fuerat palam faceret, falsaque a Donatistis scripta ederet: ad eiusdem Concilij audientiam introductum fuisse, certo credimus. Quibus & alijs manifestioribus testificationibus cognitam perspectamque fuisse Cæciliani innocentiam, atque omnium calculo magna gloria absolutum fuisse, exploratissimum est: quo modo enim ab eo iudicio iisdem impudenter appellasset, nisi causa Cæciliano adiudicata fuisset? Certe quidem absolutum eo iudicio ipsum fuisse, etiam illorum posteri Donatistæ fatebantur: sic enim ait S. Augustinus<sup>b</sup>: Fatetur etiam Parmenianus, ad Arelatense oppidum & Episcopos Iudices, & partes ex Africa conuenisse, Cæcilianum scilicet, atque Donatistas: vbi omnia suis credit, qui nihil victi potuerunt de Iudicibus conqueri. ] Verum Parmenianus Osium Episcopum Cordubensem calumniatus est, suscepisse patrociniū Cæciliani; et qui sedebat cum alijs Iudex, se eius exhibuisse defensorem. Affirmat idem S. Augustinus<sup>c</sup>, Parmenianumque hoc testatum esse: nam ait: Cum enim diceret, per Osium Hispanum adiutorium præstitum Cæciliano, vt ad eorum communionem sanctorum & illibatorum numerus cogeretur, & huic impietati fidem seruorum Dei integram restitisse.]

Absoluta igitur Cæciliani causa, facer ille cœtus Episcoporum, ex more, nonnulla statuit, quæ ad optimum Ecclesiarum regimen spectare videbantur. Et quod auctore Eusebio dictum est, eidem Episcoporum Conuentui interfuisse Constantinum Imperatorem: idem Augustus libenter tulit, falces Proconsulum, & magistratum ipsosque prouinciarum Rectores Christianos subijci ciuitatum Episcopis: immo ipsum auctorem fuisse par est credere, vt sanctissimi illi Patres eiusmodi de prouinciarum Præsidibus sanctionem proficuum valde optimo Reipublicæ statui promulgarent:

De<sup>d</sup> Præsidibus, qui Fideles ad Præsidatam impetu profluit, ita placuit, vt cum promoti fuerint, litteras accipiant Ecclesiasticas communicatorias: ita tamen, vt in quibuscumque locis gesserint, ab Episcopo eiusdem loci cura de illis agatur: vt cum coeperint contra disciplinam publicam agere, tunc demum a communione excludantur. Similiterque & de ijs fiat, qui Reipublicam agere volunt. ] hæc tamen diuina illa plane lex Ecclesiastica in tam celebri Episcoporum Conuentu, præsentem, rogante (vt par est credere) atque annuente Imperatore sancita, qua schismatici atque hæretici a Præfectoribus ceterisque magistratibus excludendi penitus forent. Continet hæc Canon septimus eiusdem Concilij, cuius omnes alij ibidem instituti

Astituti canones vigintitres numerantur: qui omnes ad Siluestrum Romanum Pontificem missi sunt ab Episcopis qui Synodo interfuerunt, scripta ad eum epistola Synodali, qua & petierunt statuta ab ipsis eius auctoritate firmari. porro ad Siluestrum datas litteras ipsas integras paulo post descripturi sumus, quarum in editis canonibus inscriptio tantum notata reperitur. Nos autem ipsa, vt se habent, eiusdem Cœcilij Arelatensis decreta hic recensere videmus, eadem ex dicta epistola Synodi ad Siluestrum Pontificem cognituri, ex qua tantum scriptis canonibus præfixa inscriptio reperitur: cui canones subscripti habentur, eorum vero aliquos (vt ad institutum spectare nouerimus) hic descriptos elucidabimus, quibus ex eadem Siluestri epistola petitus titulus sic legitur inscriptus:

Domino & Sanctissimo fratri Siluestro Episcopo Marinus & cœtus Episcoporum, qui adunati fuerunt in oppido Arelatensi. Quæ decreuimus communi Concilio, charitati tuæ significamus; vt omnes sciant, quid in futurum obseruare debeant. ] hæc Patres. Quod autem ad perfectam quoque Ecclesiarum omnium vnionem atque concordiam spectare videbant, nempe, vt diei Paschatis celebrationem vna eademque die omnes Fideles agerent, ne eam diem ex priuatis diuersorum supputationibus diuersis temporibus celebrari contingeret: arbitrio id statuerit Romani Episcopi tantummodo definiendum, cuius litteris, ex more, ad vniuersos Christianos datis, quo potissimum tempore Pascha quolibet anno celebrandum foret, omnibus innotesceret. sunt hæc verba eiusmodi institutionis:

De<sup>a</sup> obseruatione Paschæ Domini, vt vno die & tempore per omnem Orbem obseruetur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas. ] hæc sancta Synodus, nihil noui definiens, sed vt quod hæcenus per Romanæ Ecclesiæ Episcopos fieri consueuisset, ab omnibus illibatum custodiretur; quod sciret eius tantummodo esse muneris, de his quæ obseruanda in Ecclesia essent, Christiano Orbi litteris significare. Multa insuper addidit de his quæ ad rectam Ecclesiasticam disciplinam informandam spectare videbantur, nimirum: De<sup>b</sup> his, qui in quibusdam locis ordinati fuerint ministri, vt in ipsis etiam perseuerent. ] b *ibid.* c. 2. insuper: De<sup>c</sup> his, qui arma proiciunt in pace, placuit abstinere eos a communione: ] eos videlicet, qui nulla persecutione urgente, nimia quadam animi leuitate a fide exciderent. Quod vero Christianis Circensia spectacula interdiceret nimium difficile videretur, prohibuit ne diuersarum factionum, nempe Albatorum, Russatorum, Venetorum, & Prasinorum agitator aliquis Christianus reperiretur, sic statuens<sup>d</sup>: De agitatoribus qui Fideles sunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari. ]

Accidebat plane & illud a Christiana religione procul abhorrens, vt non tantum eiusmodi agitantes in legem Ecclesiasticam peccantes a communicatione exciderent Catholica; sed & perfacile Fideles sese huiuscemodi ex coloribus distinctis factionibus implicarent, suaque studia in eam partem conferrent, cuius esset homo Christianus auriga: contra vero qui alijs fauerent aurigis, fouerentque aduersarios agitantes, cum in Christianum aurigam, tum etiam in reliquos Fideles malo animo essent affecti, vt ex his quæ S. Hieronymus tradit in rebus gestis S. Hilarionis de Christiano agitatore facile potest intelligi. Ad hæc igitur omnia euitanda S. Synodus vetuit Christianos agere in Circo agitantes, De scenicis id ipsum placuit, sic discernendo<sup>e</sup>: De Theatricis, & ipsos placuit, quamdiu agunt, a communione priuari. ] Rursum vero<sup>f</sup>: De his qui in infirmitate credere volūt, placuit debere his manum imponi. ] Porro eam manum impositionem existimo ipsos intellexisse, cuius S. Augustinus<sup>g</sup> meminit in libro de vnico baptismo contra Donatistas, cum agit de ea manus impositione, quæ baptizatis exhibetur: Quid enim est (ait) aliud manus impositio, nisi oratio super hominem? ]

Illud quoque diligenter obseruandum est: quoniam constat ex sententia Romani Concilij, quam Opratus<sup>h</sup> recitat, Donatum a Casinigris duplici de causa fuisse damnatum, tum quod rebaptizasset, tum etiam quod Episcopis lapsis manum imposuisset; ne præsumptum scelus ab eo latius serperet, eiusmodi legem iisdem statuere:

De<sup>\*</sup> Afris, qui propria lege sua vtuntur, vt rebaptizentur; placuit, si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostræ fidei sacerdotes symbolum: et si peruiderint, in Patre Filio & Spiritu sancto eos baptizatos, manus eis tantum imponatur, vt accipiant Spiritum sanctum. Quod si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur. ] hæc S. Synodus, quod Donatistæ opinionem a Cypriano & alijs quibusdam Africanis Episcopis assertam sectari profiterentur, vt omnes qui extra Catholicam Ecclesiam baptizati essent, vero baptizati in Ecclesia baptizandi forent: cumque se tantum esse Catho-

<sup>a</sup> Concil. Arelat. c. 1.  
RELIQVI CANONES ARELATENSIS CONCILII.

<sup>b</sup> *ibid.* c. 2.  
<sup>c</sup> *ibid.* c. 3.

<sup>d</sup> *ibid.* c. 4.

<sup>e</sup> *ibid.* c. 5.

<sup>f</sup> *ibid.* c. 6.

<sup>g</sup> Aug. lib. 3. c. 16.

<sup>h</sup> Oprat. Milenit. lib. 1.

<sup>i</sup> Cœcil. Arelat. c. 8.

\* Arianis

CYRIANO PRO SCVTO MALE VSI DONATI- STAS.

Vincent. Lirin. lib. aduers. ha- ref. 11.

A. Abito

Concil. Arelat. c. 13.

excusationem

Eod. Concil. c. 14.

Proverb. 19.

Concil. Arelat. c. 23.

Ibid. c. 9.

g Agriculus h Euocius, vel Euopitius i Probatas k Bethausius l Termatius m Eburius n Anastasius o Auicianus p Orientalis q Quintianus

licos, putros, ac mundos dicerent; reliquos vero vel traditione pollutos, vel eorum comunicatione foedatos, ac proinde extra Ecclesiam constitutos: inde accidit, ut quoscunque possent ad schisma pellicere, continuo rebaptizarent. Cumq. speciosi nominis Cypriani praetextu suam ipsorum sententiam diuulgarent, inde euenit, ut quod ante statutum fuisse vidimus, Patres in eadem Synodo confirmarent, nimirum eos tantum esse baptizandos vero baptismate, quos absque confessione sanctissimae Trinitatis constaret suscepisse baptismum. Permagni quippe interest, quo animo quid in Ecclesia asseratur: nam Donatista licet eandem se cum Cypriano atque collegis sententiam sequi profiterentur; hunc tamen Ecclesia veneratur ut Sanctum, illos autem detestatur ut impios. unde iure Vincentius a Lirinensis exclamat dicens: O rerum mira conuersio! Auctores eiusdem opinionis Catholici, consecratores vero haeretici iudicantur: absoluuntur magistri, condemnantur discipuli: conscriptores librorum, Regni filij erunt; assertores vero gehenna suscipiet. Nam quis illud Sanctorum omnium & Episcoporum & Martyrum lumen beatissimorum Cyprianum cum ceteris collegis suis in aeternum dubitet regnaturum esse cum Christo? aut quis contra tam sacrilegus, qui Donatistas, & ceteras pestes, quae illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arduos esse cum diabolo? hae ipse. Quod vero Donatus (ut dictum est) damnatus fuerit etiam de causa, quod lapsis Episcopis manum imposuisset: ipsum fuisse Episcopum, significari videtur, eius nempe loci a quo denominationem acceperat, ut diceretur, a Cassinigris. Patres igitur tantam temeritatem detestati, quod contra maiorum decreta lapsis Episcopis sic manus imponeretur, ut etiam in functione Episcopali deberent perseverare, quod Donatus aduersus Ecclesiasticam disciplinam praesumpisset, eiusmodi regulam statuerunt:

De his qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa dominica, vel nomina fratrum suorum; placuit nobis, ut quicumque eorum ex Actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine cleri amoueat. Nam si ijdem aliquos ordinasse fuerint deprehensi; et si in his, qui ordinauerunt, ratio subsistit; non tamen illis subsistat ordinatio: quoniam multi sunt qui contra Ecclesiarum regulam pugnare videntur, & per testes redemptos putant se ad accusacionem admitti debere; qui omnino non admittantur, nisi, ut supra diximus, Actis publicis docuerint omni se suspicione carere.]

Ceterum quoniam ipsa Synodus ex prolatis coram se atque probatis accusacionibus aduersus Caecilianum & Felicem Aptungitanum probe intellexisset, eos Donatistarum circumuentos fuisse calumnijs: aduersus falsos accusatores eiusmodi scripsit decretum: De his qui falso accusant fratres suos; placuit eos vsque ad exitum non communicare: sed falsum testem, iuxta Scripturam, impunitum non licere esse. Ad haec quoque spectabat tempora, quod lapsorum complures, reddita iam pace Ecclesiae, laetantes viuerent, nec de admissio impietatis scelere, moniti licet, poenitentiam agerent; ijdemque aegritudine laborantes communionem peterent. ad coercicionem ergo aliorum ignauiae haec in eodem Conuentu ijdem Episcopi statuerunt: De his qui apostatant, & numquam se ad Ecclesiam repraesentant, nec poenitentiam quidem agere quaerunt, & postea infirmitate correpti, petunt communionem; placuit eis non dandam communionem, nisi reualuerint, & egerint dignos fructus poenitentiae. Sed & quod in Concilio Eliberino antea celebrato statutum fuerat, ut cum cessasset iam persecutio, nullus amplius vsus esset epistolarum, quae a Confessoribus datae essent in signum Catholicae communionis: id ipsum quoque Patres in hoc Concilio decreuerunt his verbis: De his qui Confessorum litteras offerunt; placuit, ut sublatis eis litteris, alias accipiant communicatorias] eas nimirum, quas Episcopi dare solerent. haec Synodus, a qua alia plura sunt salubriter instituta. Sed haec satis de ijs, quae ad rerum gestarum historiam spectare videri possunt.

Supereft ut hic describamus epistolam a Synodo scriptam ad Siluestrum Romanum Pontificem de his quae gesta essent in Synodo, ex P. Pithoei Bibliotheca depromptam, qua & sanciti canones nonnulli continentur, hic ad certiore fidem insinuandam cum eadem recitandi; est autem eiusmodi eius inscriptio: Dilectissimo Papae Siluestro, Marinus, & Acratius: Natalis, Theodorus, Proterius, Vocius, Verus, Probatianus, Caecilianus, Faustinus, Surgentijs, Gregorius, Rheticius, Ambrausius, Terminatus, Merocles, Pardus, Adelfius, Hibernius, Fortunatus, Aristafius, Lampadius, Vitalis, & Maternus, Liberius, Gregorius, Crescens, Auitianus, Dastus, Orantalis, Quintafius, Victor, Victor, Epictetus, in Domino aeternam salutem. Constat quidem complurium Episcoporum nomina hic mendose legi, quae emendauimus in margine (ut licuit) ex ipsa inscriptione Episcoporum quae errore

A errore praefixa habetur Concilio posteriori Arelatensi. Ipsa autem epistola sic se habet: Communi copula charitatis, & vnitate matris Ecclesiae Catholicae vinculo inharentes, ad Arelatensem ciuitatem pijsissimi Imperatoris voluntate adducti, inde te, religiosissime Papa, cum merita reuerentia salutamus, vbi graues ac perniciosos legi nostrae atque traditioni effrenatae mentis homines pertulimus: quos & Dei nostri praesens auctoritas & traditio ac regula veritatis ita respuit, ut nulla in illis aut dicendi ratio subsisteret, aut accusandi modus vllus, aut probatio conueniret. Ideo iudice Deo & matre Ecclesia, quae suos nouit & comprobatur, aut damnati sunt, aut repulsi. Et vtinam, frater dilectissime, ad hoc tantum spectaculum interesses: tanti fecisses profecto credimus, quia in eos seuerior fuisset sententia prolata, & te pariter nobiscum iudicante, coetus noster maiori laetitia exultasset. Sed quoniam recedere a partibus illis minime potuisti, in quibus & Apostoli quotidie sedent, & cruor ipsorum sine intermissione Dei gloriam testatur: non tamen haec sola nobis visa sunt tractanda, frater carissime, ad quae fueramus inuitati, sed & consulendum nobismetipsis consulimus: et quam diuersa sint prouinciae ex quibus aduenimus, ita & varia contingunt, quae nos censemus obseruare debere. Placuit ergo, praesente Spiritu sancto & Angelis eius, ut & his qui singulos quos monebat, iudicare, proferremus de quiete praesente. Placuit etiam, antequam a te, qui maiores dioeceses tenes, per te potissimum omnibus insinuari. Quid autem sit quod senserimus, scripto nostrae mediocritatis subiunximus. Ad id primo loco de vita nostra atque vtilitate tractandum fuit: ut qui vnus pro multis mortuus est, & resurrexit: ab omnibus tempus ipsum ita religiosa mente obseruetur, ne diuisioni vel disensionem in tanto obsequio deuotionis possint exurgere. Censem ergo, Pascha Domini per Orbem totum vna die obseruatum iri. De his quoque qui quibuscumque locis ordinati fuerint ministri: ut in ipsis locis perseuerent. De his agitur enim qui arma proijciunt in pace: placuit abstineri eos a communionem. De circissarijs agitatoribus, qui Fideles sunt: placuit eos, quamdiu agunt, a communionem separari. De theatricis; ipsos placuit, quamdiu agunt, a communionem separari. De his qui in infirmitate sunt constituti & recedere volunt; placuit eis manum imponi. De Praesidibus autem, qui Fideles sunt, & ad praesidatum consiliunt: ita placuit, ut cum promoti fuerint, litteras quidem accipiant Ecclesiasticas communicatorias; ita tamen, ut in quibuscumque locis gesserint ab Episcopis eiusdem loci cura illis agatur: et si coeperint contra disciplinam agere, tunc demum a communionem excludantur. Et de his quidem qui in Republica agere volunt, similiter. De Africa autem, quod propria lege sua vtantur, ut rebaptizent: placuit, ut ad Ecclesiam, si aliquis haereticus venerit, interrogent eum symbolum: et si peruiderint eum in Patre & Filio & Spiritu sancto esse baptizatum; manus tantum ei imponatur. Quod si interrogatus symbolum, non responderit, Trinitatem, tunc merito baptizetur, & cetera. Tunc tediai iussit omnes ad sedes suas redire. hucusque Synodica, in qua deesse reliqui canones noscuntur, & alia vsque ad dimissionem Episcoporum factam a Constantino. Est autem inter haec omnia illud obseruatione dignissimum, antiquum fuisse Catholicae Ecclesiae morem, ut leges Ecclesiae in frequenti Patrum Confessu sancitae cum essent, eas ad Romanum Pontificem mitterent, cuius auctoritate probatae ab eodem in vniuersas Ecclesias promulgarentur: id enim Patres ea professi sunt sententia, qua dixerunt: Placuit etiam, antequam a te qui maiores dioeceses tenes, per te potissimum omnibus insinuari.]

Constat Donatistas ex iudicio huius Synodi Arelatensis, iterum (quod fecerant antea) appellasse ad eundem Constantinum Imperatorem: id quidem S. Augustinus (ut dicemus) saepe testatur. Ceterum quod constet Constantini iudicium non nisi post sequentem annum esse exhibitum, intelligi potest eundem Constantinum nequaquam detulisse eorum appellationi, cum illam ipsi interposuerunt, nisi post biennium, victum illorum improbitate. Hoc autem anno eos in Africam rediisse, perstitisseq. in eadem aduersus Caecilianum & Episcopos Iudices animi pertinacia, litterae Magistratum, quibus curae fuit ut redeuntibus in Africam Episcopis pararent viaticum, declarant: quae sic se habent:

Petronius, Annianus, & Iulianus Domicio Celfo Vicario Africae. Quoniam Lucianum, Capitonem, Fidentium, & Nasurium Episcopos, & Mammarium presbyterum, qui secundum caeleste praecipuum domini Constantini Maximi inuicti semper Augusti ad Gallias cum alijs legis eius hominibus venerant, dignitas eius ad lares proprios venire praecipit: angarialem his cum annonaria competentia vsque ad Arelatensem portum, secundum imperatum aeternitatis eiusdem clementissimi Principis dedimus, frater, qua inde Africam nauigent: quod solertiam tuam litteris nostris scire conueniat.

\* Treueris Optamus te, frater, felicissimum bene valere. Hilarius Princeps obtulit IIII. Kalendas Maias, \* Tribetis.] sunt hi Episcopi hic nominati partium Donatistarū coryphæi, atque iidem ipsi qui primo ante Romanum Concilium sub Melchiade dato libello (vt diximus ex Optato<sup>a</sup>) interpellarunt Constantinum Imperatoris aduersus Cæcilianum. Magna quidē hęc humanitas & tolerantia eiusdē Constantini, & fortasse nimia, cum obstinatos Ichismaticos, sicut publica euectione in Gallias ex Africa euocauerat, ita redeuntes eadem prosequutus est munificentia: sed male plane consultus (quod exitus demonstrat) dum patientia eos superare constituit, & beneficentia demereri: quæ autem fuerit de his animi sui sententia, testatur literis, quas dedit ad Catholicos in Africa constitutos, quæ sic se habent:

Constantinus Augustus vniuersis Episcopis per Africam, & plebi Ecclesiæ Catholicæ.

Quod fides debuit, quantum prudentia valuit, prout puritas potuit, tentasse me per omnia humanitatis & moderationis officia, optime scitis; vt iuxta magisteria legis nostræ, B pax illa sanctissimæ fraternitatis, cuius gratiam Deus summus famulorum suorum pectoribus immiscuit, stabilita per omnem concordiam teneretur. sed quia vim illam sceleris infusi, paucorum licet, sensibus peruicaciter inhærentem intentionis nostræ ratio non potuit edomare, fauente adhuc sibi huic nequitie patrocini, vt extorqueri sibi omnia non sinerent, in quo se deliquisse gauderent: spectandum nobis est, dum totum hoc per paucos sedit \* in populum, omnipotentis Dei misericordia mitigetur. Inde enim remedium sperare debemus, cum omnia bona vota & facta referuntur. Verum dum cælestis medicina procedat, hæcenus sunt consilia nostra moderanda, vt patientiam percolamus; et quicquid insolentia illorum pro consuetudine intemperantiæ tentat aut facit, id totum tranquillitatis virtute toleremus: nihil ex reciproco reponatur iniuriæ: vindictam enim, quam Deo seruare debemus, insipientis est manibus vsurpare, maxime cum debeat fides nostra confidere, quicquid ab huiusmodi hominum furore patietur, martyrij gratia apud Deum esse valiturum. C Quid est enim aliud in hoc sæculo in nomine Dei vincere, quam inconditos hominum impetus quiete legis populum laceffentes constanti pectore sustinere? Quod si obseruauerit vestra sinceritas: cito videbitis per gratiam summæ diuinitatis, vt languescant eorum instituta, vel moribus, qui se miserrimæ contentionis vexillarios præbent, sciant omnes non debere se paucorum persuasionem pereuntes sempiterno leto dare, quod possint pœnitentiæ gratia, semper vitæ æternæ, correctis erroribus suis, integrari. Valete voto communi per sæcula iubente Deo, fratres carissimi.] hæc ad Catholicos Constantinus. Quid autem post hæc reuersi in Africam, abusi patientia tanti Principis, Donatistæ præsumserint, suo loco dicemus.

Quod vero ad statum politicum spectat: hoc anno, iisdem Coss. Volusiano & Aniano, Constantinus Imperator, Treueris cum esset, tertio Nonas Nouembris edictum de appellationibus promulgauit: licet alibi datum, nēpe A drumeti legatur: sæpe namque cōtigit; vt quoniam qua data essent die, & qua accepta, solerent Imperatorum edicta atque rescripta notari; errore librorum factum esse reperitur, vt vbi data est lex, ibi acceptam esse perperam scriptum sit, & contra vbi fuit accepta, datam esse, sit errore locus appositus: quod nisi quis accurate consideret, innumeris se inuoluet ambagibus, dum reperiet frequenter paucorum dierum spatio ab eodem Imperatore in diuersis longæque remotis Orbis locis data esse rescripta; quibus, nisi quis mendum intelligat, interdum fateri cogitur, breui temporis spatio, idque sæpius, eundem (quod per absurdum est dicere) Romanum Imperium peragrassè. Meminit idem Constantinus in rescripto ad Probianum<sup>b</sup> Africæ Proconsulem anno sequenti dato, de promulgato a se generaliter edicto de appellationibus. Porro eiusdem edicti descripta habentur fragmenta quædam in Codice<sup>c</sup> Theodosiano, cuius etiam pars illa fuisse videtur, qua cautum est, ne sententiam capitis in aliquem Iudex ferret, nisi manifeste esset sua confessione conuictus: ibidem namque loci, nempe Treueris, & eadem die tertio Nonas Nouembris, eodemque anno, & ad eundem Catullinum lex<sup>d</sup> illa data habetur. Hęc de edicto Constantini volumus attulisse, quod fortasse occasione Donatistarum temere appellantium illud ab eo fuerit promulgatum.

Ex quo autem de legibus Constantini hoc anno editis semel dicere aggressi sumus; fuit inter alias illa laudabilis, qua ingenuos a Maxentio Tyranno seruituti subiectos in libertatem vindicari iussit, sic ad Volusianum<sup>e</sup> rescribens:

Vniuersi deuotionis studio contendant, si quos ingenuis natalibus procreatos, sub Tyranno ingenuitatem amisisse, aut propria contenti conscientia, aut aliorum indicij recognoscunt, natalibus suis restituere, nec expectata Iudicis interpellatione. Nā si quis contra conscientiam suam, vel certissima testimonia plurimorum, in eadem auaritia & tenacitate permanferit, seuerissima

b l. 3. de appellat. Cod. Theod.

c l. 2. de appellat. & l. 1. quorū appellat. Cod. Theod. & l. minime de appellat. C. Iustin.

d l. 1. de pœnis Cod. Theod. & l. 6. Cod. Iustin.

CONSTANTINI DIVERSARUM LEGES. e l. 1. de ingenuis Cod. Theod.

A uerissima pœna mulctabitur. Placet autem etiam eos periculo subiugari, qui sciētes ingenuos seruitutis necessitatem per incuriam sustinere, dissimulant. Propos. VIII. Kal. Maij Romæ, Volusiano & Aniano Coss.

At desideratur illud Christiano Imperatore dignum edictum, quo cœnoscas illas sordidissimarum libidinum cloacas obstruxit, cuius meminit S. Hieronymus<sup>a</sup> dicens: Inter scorta quoque in fornicibus spectaculorum pueri steterunt publicæ libidini expositi: donec sub Constantino Imperatore, Christi Euangelio coruscante, & infidelitas vniuersarum gentium, & turpitudine deleta est.] Perijt & illa pariter laudata Constantini lex, qua vetuit eunuchos gerere Præfecturas, & magistratus, de qua Lampridius in Alexandro: Scio, inquit, Constantine Imperator, quo periculo ista dicantur apud Imperatorem, qui talibus seruit: sed salua Republica, posteaquam intellexisti, quid mali clades istæ habeant, & quemadmodum Principes circumueniant, & tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.] Vetuit idem Constantinus<sup>b</sup> ancillas Christianas tradi lenonibus, quas a Christianis hominibus redimi voluit. At de his modo satis.

Quod autem testatur Eusebius<sup>c</sup>, extincto Maximino in Oriente Tyranno, mox celebrari cœptos frequentes Episcoporum in vnum Conuentus: cum ex his, quæ dicta superius sunt, constet eundem Tyrannum anno præsentis, vlciscente numine, esse sublatum: hoc ipso quoque anno ad restituendam Ecclesiasticam disciplinam tot annorū spatio ob ingentes persecutiones collapsam, in diuersis eius Orbis prouincijs eadē cœpere Episcoporū celebrari Cōcilia. Adhuc antiqua quædā monumenta supersunt eiusmodi studij ac vigilantie pastoralis, nempe canones Conciliorum Ancyranum atque Neocæsariensis: quorum Ancyranum prius collectum fuisse videtur, Neocæsariense vero posterius: quod enim in Ancyrano Concilio in primis de ijs agitur, qui in persecutione lapsi, per pœnitentiam restituendi essent; sedata persecutione hoc anno, post Pascha celebratum fuisse videtur. In Neocæsariensi vero Concilio, cui complures ex illis qui Ancyranæ Synodo interfuerant, subscripti habentur, iidem supplese visi sunt ea, quæ in Ancyrano fuerant prætermissa. Quod igitur olim Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, & Gregorius Episcopus Neocæsariensis in Ponto Decianæ persecutionis tempore lapsos, non nisi (vt vidimus) præuia satisfactione, & secundum delicti pondus pœnitentia compensata, in Ecclesiam recipiendos esse statuerunt; atque rursus de ijs, qui vrgente Diocletiani vexatione, a fide exciderant, pariter decreuerunt in Occidente Hispaniarum Episcopi in Concilio Eliberino, nec non in Aegypto Magnus ille Petrus martyr Episcopus Alexandrinus: id ipsum æque Syriæ atque Asiæ complures simul coeuntes Episcopi præstiterūt: vt videas vnum eundemque Spiritum sanctum Ecclesiam Catholicam moderari, in eademque de lapsis recipiendis, ne nisi præuia satisfactione ad communionem Ecclesiasticam admitterentur, diuersis in locis, diuersisque temporibus, sanctos Episcopos, eodem sacro afflante Spiritu, conspirasse sententiam; vt pro distinctione criminum, personarum, & temporum, proque diuersitate affectuum pœnitentium, diuersas quoque in rationes, eiusdem sancti Spiritus discretio persuaferit.

Hęc igitur vt agerentur in Concilio Ancyrano, operam præcipuam visus est impendisse primariæ sedis Ecclesiæ Orientalis Vitalis Episcopus Antiochenus; qui pace Ecclesiæ bene vsus, dispersos per plateas ex ingenti illo terramota lapides Sanctuarij in vnum colligere & glutino communionis Catholicæ vna cum ceteris templi Dei structuræ restituere conatus est. Vt autem Ancyra ciuitas ad eiusmodi sacrū Cōuentum celebrandū eligeretur, loci opportunitas persuasit, vtpote in meditullio regionis constituta, quo Minoris Asiæ Episcopi, Cappadoces, Pontici, pariter & Armeni, Cilices & Syri conuenire facilius potuissent. Id nos de Vitale affirmare persuadet, quod ex ijs, qui huic Synodo interfuerunt Episcopi, ponitur primo loco Vitalis Antiochenus, post quem recensetur Agricolaus Episcopus Cæsareæ Palæstinae, qui in ea sede præcessit Eusebium Pamphili. Sed & interfuit quoque inter alios Orientales Episcopos, qui eidem ciuitati vbi acta est Synodus præerat Episcopus Marcellus Ancyrae primæ Galatiæ. Hic idem fuit Marcellus Episcopus Ancyranus, qui primo inter Catholicos in Nicæno Concilio, vt suo loco dicendum est, aduersus Arium egregiam nauauit operam, postea vero ab Arianis magnopere exagitatus est, absolutus autem Romæ a Iulio Papa, nec non a Concilio Sardicensi, vixitq. vt colligitur ex Epiphano<sup>d</sup> (mirum dictu) vsque ad annum decimum Valentiniani atque Valentis Imperatorum, qui numeratur Domini trecentessimus septuagesimus sextus.

Ponitur post Marcellum Lupus Tarsensis Episcopus, qui inter egregios Catholicæ fidei propugnatores ab Athanasio<sup>e</sup> recensetur, nec non Basilus Episcopus Amasenus, qui sub

a Hieronymus. in Isai. lib. 2. c. 2.

b l. de Lenon. Cod. Theod.

c Euseb. lib. 10. c. 3. CREBRA IN ORIENTE CONCILIA

CONCILIVM ANCYRANVM.

d Epiph. hares. 43. & 77. & lib. 1. circa princip. e Athan. orat. 1. contra Ariam. ad Episc. Aegypt. & Libya.

Licio Christianos persequente illustre martyrium subiit, de quo plura suo loco dicturi sumus, quem & S. Athanasius inter insigniores fama Catholicos numerat; item Philadelphius Iuliopolis, qui postea interfuit & subscripsit Magno Nicæno Concilio. Post hunc sequitur ordine Eustolius Episcopus Nicomediæ: successerat hic Anthimo, quem Maximianus Galerius ob Christi fidem necavit, atque igni tradidit; hunc Cyrillus præcesserat: itemque Heraclius Zelenensis Maioris Armeniæ Episcopus, qui etiam subscriptus legitur Magno Nicæno Concilio; Petrus Iconiensis, cuius successor Eulalius interfuit eidem Nicæno Concilio; Nunechius Laodicensis & ipse primus recensitus habetur inter Episcopos Phrygiæ Pacatiæ, qui interfuerunt Nicæno Conuentui: quibus subduntur Sergianus Antiochiæ Pifidiæ, Epidaurus Pifidensis Pamphiliæ, & Narcissus Neroniadis, qui postea defecit ad Arianos: Leontius quoque ibi ponitur Cæsariæ Cappadociæ Episcopus: hic insignis ille, qui (vt suo loco dicemus) veniens ad Nicænum Concilium, Nazianzum cum peruenisset, baptizauit Gregorium patrem Gregorij Nazianzeni. Longinus etiã Episcopus Neocæsariensis in Ponto ibi subscribitur, qui pariter magna cum laude versatus est in Nicæno Concilio, quod chirographo confirmauit, quæ inter coryphæos Orthodoxæ fidei adnumerat Athanasius, ipsumque Longianum nominat: præcessit hic Musonius, cuius S. Basilius meminit scribens ad Neocæsarienses: itemque Amphion Episcopus Epiphaniæ in Cilicia, qui itidem Nicæno Concilio præsto fuit a parte Catholicorum, Salaminus Germaniciæ, & Germanus Neapolis Palæstinae Episcopi, omnes numero decem & octo, quos recensuisse oportuit ob rerum gestarum continuatam seriem.

a Athan. orat. 1. contra Arian.

b Acta Luciani Martyris. c Acta Domne & Indes.

d Greg. Nazian. orat. in funer. patris. e Athan. orat. 1. contra Arian. f Basl. epist. 64.

DECRETA IN CONCILIO ANCYRANO.

Quid autem actum sit, quidve decretum a tam nobili tot tantorumque Patrum Confessu, dignum putamus quod Annalibus intextatur. Ipsi enim in confinio quodam persecutionis & pacis Ecclesiæ constituti, haud aliud docuerunt in pace, quàm quod antea a Patribus noscerent fuisse traditum, & in Ecclesia actitatum: penes quos (vt vidimus) nihil antiquius fuit, quàm Ecclesiasticam disciplinam in omnibus fartam tectam seruare, & inuiolabiliter custoditam posteris tradere. Videre erat lugubre plane spectaculum, nempe lapforum multitudinem, qui adeo diurnam asperamque persecutionem pertæsi, desperatione melioris rerum vicissitudinis victi, timore perterriti, vel allecti blanditijs negauerant, rubore suffusam, vultu demisso, ad sanctorum Episcoporum pedes accidere, genua prehensare, fufis lacrymis petere enixiusque rogare pro venia, vt mererentur in Ecclesiam recipi, e qua misere excidissent. Videntes enim se a communi omnium gaudio esse seclusos, ab ingressu ecclesiarum vetitos, a cõmunione sacratissima separatos, a Fidelium consortio segregatos, & denique totius Christiani populi publicæ hilaritatis expertes; immenso animi mæore tenebantur absorpti; suæque ipsorum ignauitæ memores, qua se tanto dedecore turpiter affecissent; aliorum gloria, qui in acie fortiter perstitissent, veluti flagris acriter verberabantur; illorumque cicatricibus velut astris splendore micantibus, non secus ac densis tenebris obscurabantur. Horum omnium miserti sanctissimi illi, sic illorum casibus prospexerunt, vt tamen esset Ecclesiasticæ disciplinæ consultum. quamobrem quasdam regulas pari omnium voto scripserunt, quibus pro criminum differentia esset ab eis in omnibus Ecclesiæ satisfactum. Quod autem ipsæ eiusmodi esse noscantur, quibus non tantum sancitur Ecclesiastica disciplina, sed etiam de his quæ aduersus Fideles agere solent persecutores, sincerissima referatur historia: easdem hic recensere & elucidare, operæpretium existimamus.

DECRETIS CONCILII ANCYRANI.

Extant eiusdem Concilij vigintiquatuor canones, ijdemque e Græco conuersi triplicis editionis, quarum primam a Dionysio Exiguo translata habet Cresconiana Collectio, secunda est incerti auctoris, tertia vero Gentiani Herueti: nos venerandæ antiquitati amplius tribuentes, penes quam Græca exemplaria fideliora fuisse putantur, sequemur in his Dionysij versionem, quæ a Cresconio eiusmodi inscriptione notatur:

Incipiunt regulæ Ancyranæ Concilij.

Istæ regulæ priores quidem sunt Nicænis, sed ideo Nicænae prius scriptæ sunt, propter auctoritatem eiusdem Magni sanctique Concilij congregati apud Nicæam.

g 1. Petr. 4.

Patres igitur ab ipso Iare (quod aiunt) incipientes, quodque scriptum est sit, Tempus est, vt incipiat iudicium a domo Dei] ab Ecclesiæ ministris tractationem auspicantur, sic desinentes:

h Concil. Ancy. c. 1. 2. I. LAPSORVM POENITENTIA.

Presbyteros, qui immolauerunt, & iterum luctamen adeuntes: si hoc non per illusionem aliquam, sed ex veritate fecerint, vt iterum teneri viderentur, aut tormentis subijci, quæ facinus pati viderentur inuiti; hos ergo placuit, honorem quidem sedis retinere: offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officijs fungi non

non liceat. Diaconi similiter, qui immolauerunt, honorẽ quidem habeant: cessare vero debeant ab diaconi ministerio, siue a pane, siue a calice offerendo. Quod si quidam Episcoporum concij sunt laboris eorum & humilitatis & mansuetudinis, & voluerint eis aliquid amplius tribuere, penes ipsos erit potestas.] hæc ibi. Tanto candore conspicuos ministros suos Ecclesia decernebat, vt licet (quod ait Cyprianus) secundo certamine elatum priori victoria hostem superassent, ac proinde se negationis labe emaculassent, nõ tamẽ idoneos amplius existimauerit, qui sacris functionibus ministrarent. Sed de his qui egregie viriliterque certantes, vim multam perpeffi, idolotitum nolentes, reclamantesque ore gustassent, hæc Patres decreuerunt:

a Cyprian. de lapsis.

b Concil. Ancy. c. 3.

Qui fugiẽtes comprehensi sunt, vel a domesticis traditi, vel ademptis facultatibus sustinere tormenta, aut in custodiam trusi proclamauerunt se Christianos esse, & eo vsque astricti sunt, vt manus eorum comprehendentes violenter attraherent, & funestis sacrificijs admouerent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem sumere cogentur: confitentes iugiter se Christianos esse, & luctum rei, quæ contigit, incessabiliter ostendentes omni deiectione & habitu & humilitate vitæ: hos velut extra delictum constitutos a communionis gratia non vitamus. Hoc autem similiter de clericis & de laicis ceteris obseruari conueniet. Perquisitum est autem & illud, si possunt etiam laici, qui in has necessitatis angustias inciderunt, ad clericatus ordinem promoueri. Placuit ergo & hos, tamquam qui nihil peccauerunt, si præcedens eorum vita probabilis sit, ad hoc officium prouehi.] At quid de varijs alijs casibus S. Synodus statuerit, accipe:

De ijs qui sacrificare coacti sunt, insuper & cõnauerunt in idolio: quicumque eorum, cum ducerentur, lætiori habitu fuerunt, & vestimentis pretiosioribus vsi sunt, & præparatæ cœnæ indifferenter participes extiterunt: placuit eos inter audientes vno anno constitui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, & tunc ad perfectiorem gratiam peruenire. Quotquot autem ascenderunt templa veste lugubri, & recubantes per omne tempus fleuere discubitus: si compleuerunt pœnitentia triennij tempus, sine oblatione suscipiantur: si autem non manducauerunt, biennio subiecti pœnitentiæ, tertio anno sine oblatione communicent, vt perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem Episcopus erit potestas, modum conuersationis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus adijcere.] Hæc quæ Patres habent de vestimentis lætitiæ atque luctus, plane declarantur ex ijs quæ scripta habentur in Actis Sanctorum martyrum Nicomediensium in hæc verba: Cum execrandæ eius hostiæ ducerentur ad templum duodecim deorum, quod erat intra Regiam; aderant quidem impij candidis & magnificis vestibus celebrantes festum sui interitus. Solus autem Indes atris indutus vestibus, & cum hæc celebrarentur, maximo dolore affectus, cum se in valde tenebrosa inclusisset domuncula, impiorum deslebat interitum.] hæc ibi. At nunc audiamus reliqua ab eis eodem argumento tractata:

c Eod. Concil. c. 4. 5.

d Acta Indes & Domne apud Masph. 26. Decemb.

De ijs qui minis tantum cessere pœnarum, aut priuatione facultatum territi, aut demigratione, sacrificauerunt, & hætenus pœnitentia negligentes, neque conuersi, nunc huius Concilij tempore semet obtulerunt, conuersionis suæ consilia capientes: placuit vsque ad Magnum diem inter audientes suscipi, & post Magnum diem triennio pœnitentiam agere, & post duos annos sine oblatione communicare, & tunc demum, sex annis completis, ad perfectionis gratiam peruenire.] appellant Patres Magnum diem, sanctum Pascha; cumque ijdem numerent annum vnum vsque ad Magnum illum diem, plane significant paulo post Paschatis festum eiusmodi celebratum esse Conuentum. Sed subditur:

e Concil. Ancy. c. 5. 6. 7.

De ijs vero qui festis diebus Gentilium in remotis eorum locis conuiuia celebrarunt, cibosque proprios deferentes ibidem comederunt; placuit post pœnitentiam biennij suscipi: vtrum vero cum oblatione, singuli Episcopi, probantes vitam eorum & singulos actus, examinent. Ij qui secundo & tertio sacrificauerunt coacti, quatuor annis pœnitentiæ subijciantur, duobus autem annis sine oblatione communicent, & septimo perfecte recipiantur.] sed miserabilior his omnibus erat illorum casus, qui cum tantam impietatem perpetrassent, alios quoque in eandem erroris foueam adigere conati sunt, de quibus hæc Patres:

Quotquot autẽ non solum ipsi deuiarunt, sed etiam insurrexerunt, & cõpulerunt fratres, & causas præbuerunt, vt cogentur: hi per triennium quidẽ locum inter audientes accipiant, per aliud vero sexenium pœnitentiæ subijciantur acriori, & alio anno cõmunionem sine oblatione percipiant, vt perfectionem, expleto decennio, consequantur: inter hæc autem & eorum vita pensanda est.] hætenus Patres de ijs quæ spectare videbantur ad remedia eorum, qui in persecutione lapsi essent. Sed quid est quod frequentius dicitur, communicare absque oblatione, vel cum oblatione, cum & perfectam gratiam plenamque communionem eiusmodi tum cõsequi dicerentur? Sed hæc omnia ex verbis quarti canonis eiusdem Synodi facile assequi possumus,

f Eod. Concil. c. 8.

DIVERSVM GENVS COMMUNICANDI.

sumus, quibus, ex prima nempe Dionysij versione, dicitur: Placuit eos inter audientes, nempe catecumenos, vno anno constitui, tribus vero annis succumbere, nempe poenitentiae (vt habet secunda versio) ex tribus vero annis biennio communicare in oratione] videlicet satis sufficere cum Fidelibus orare, nec a precibus vt audietes excludi: id enim erat communicare absque oblatione: Tertio vero anno ad perfectionis gratiam peruenire] quod erat communicare cum oblatione: id enim (vt habet secunda versio) erat reconciliari sacramentis, nempe participem fieri corporis & sanguinis Christi, quod, perfectionis gratia dicebatur, siue plena communio, dum scilicet nihil minus a ceteris Christianis haberet.

Lapsis igitur eiusmodi remedijs impartitis, de Ecclesiastica disciplina incorrupte seruanda Patres alias regulas addiderunt; sed illam in primis, quae ad sacros Ecclesiae ministros magno-pere spectare videbatur: nempe vt absque vxore calibem vitam ducerent: qua quidem lege (vt alias dictum est) non sacerdotes tantum, sed & diaconi obligati erant ab ipso exordio nascetis Ecclesiae; illosque solum diaconos ab ea eximi voluerunt, qui cum ordinaretur inuiti, fuissent pariter contestati, se non posse continentes viuere, ac proinde ducere vxorem velle: qui enim sic reclamasset, & nihilominus ordinatus fuisset, quisquis esset huiusmodi, post sacrum diaconatus ordinem vxorem posse ducere, Patres illi consenserunt, sic statuentes: Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt velle se coniugio copulari, quia sic manere non possunt: si postmodum vxores duxerint, in ministerio maneant, propterea quod eis Episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerint, & susceperint manus impositionem, professi continentiam, & postea nuptijs obligati sunt, a ministerio cessare debent.] additur in secunda editione: Laicam tantum recipientes communionem] nimirum non cum sacris ministris amplius, sed cum populo extra cancellos communicantes. ex his videas, tum in vniuersa Ecclesia Catholica, tum in Oriente, quam firmus, atque stabilis, asfertusq. ab omnibus esset sacrorum ministrorum calibatus. Sed de his actum est primo Annalium Tomo pluribus.

Rursus vero de ijs, qui virginitatem seruare promiserant, & votum irritum fecerunt, in ordinem bigamorum, qui non essent absque poenitentia in Ecclesia, Synodus reiecit: quae sic quoque coniugatorum prospexit pudicitiae, vt adulterium committentes, septennij poenitentiae obnoxios fecerit, multaq. alia aduersus impuros statuerit. Sed illud insuper, quod Manichaeorum haereticorum grassaretur Dei creaturas abominatum, & vt a malo productas execrantium: illa tantum Patres ab esu carniū probarunt abstinentiam, quae a pietate, non autem a superstitione vel haereticis proueniret. Ne quid praeterea ex Gentium conuersatione superstitionis in Ecclesiam Dei Fideles inferrent: quinquennij poenitentia puniunt eos qui diuinationes cuiuslibet generis exercerent. At non est in animo hic cunctos ab eisdem statutis canones recedere. quamobrem de Concilio Ancyranum agendi finem faciamus. Appendicem autem istam duorum capitulorum ad Synodum Ancyranam non habet editio Cresconiana, nec alia; perperamq. eadem adscribuntur huic Synodo, quae sunt potius Damaso tribuenda, vt suo loco dicemus.

Post Ancyranum vero Neocaesariense Concilium celebratum est, quoto tamen anno, nescimus: sed quantum coniectura assequi licet, cum ijdem prope omnes Episcopi, qui interfuerunt Concilio Ancyranum, subscripti pariter habeantur illi, quod Neocaesariae celebratum est; et inter alios Basilus Episcopus Amaseae, quem diximus in persecutione Licinij, quae proxime est subsequuta, martyrem occubuisse, recenseatur; plane necesse est affirmare haud diu post Ancyranum, iterum Neocaesariae eosdem ferme Episcopos conuenisse, antequam Licinius Orientalem Ecclesiam persecutione vexare aggrediretur. Praeter numeratos superius Episcopos, qui Ancyrae Synodo praesentes fuerunt, & huic quoque Concilio interfuerunt, ponitur Gregorius, alias Gorgonius, Episcopus Cynnensis, qui etiam inter Galatiae Antistites subscriptus habetur Magno illi Nicæno Concilio, pariterq. Gerontius, alias Leontius, Episcopus Larissae Coelestriae ciuitatis, qui itidem Nicænae Synodo subscripsit, sicut & Alphius Apameae Episcopus. Neocaesariae igitur in Ponto, cuius Episcopus tunc erat (quod nuper dictum est) Longinus fama celebris, cum Patres illi sanctissimi Conuentum agerent, nihil antiquius habuerunt, quam sacerdotum vitae integritati prospicere: quamobrem de eorum calibi vita ducenda in primis haec statuerunt, ex praescripto antiqui vsus Ecclesiae:

Presbyter si vxorem duxerit, ab ordine deponatur: si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetrarit, amplius pelli debet, & ad poenitentiam redigi.] haec ex Dionysij versione. Rursus vero ne quod ad solatium infirmitatis humanae remedium esset excogitatum, vt (quod ait Apostolus) qui infirmus est olus manducet, ad delicias vsurparetur: nimirum quae in remedium humanae imbecillitatis bigamia Apostolicis institutis concessa esset, licentius Fideles eam pas-

A

B

C

D

E

CAELIBATVS  
CLERICORVM.a Eod. Concil.  
c. 9. vel 10.b Eod. Concil.  
c. 13. vel 14.  
ABSTINENTIA  
QVAE PROBE-  
TVR.c Eod. Concil.  
c. 23.CONCILIVM  
NEOCAESARIA-  
RIENSE.

d Concil. Neocaes.

e Rom. 14.

f 1. Corinth. 7.

sim admitterent: eos qui denuo nubarent, & coniugia saepius iterarent, non absque poenitentia versari in Ecclesia, ijdem Episcopi permiserunt, non autem vt eiusmodi matrimonium omnino dissoluerent, vt quidam haeretici facere praesumpserunt. Sed de his dictum est satis primo Annalium Tomo. Addiderunt inter alia decreta ijdem Patres sanctissimi, ne quis ante trigessimum annum presbyter ordinaretur, licet admodum dignus esse videretur: multaq. alia tum ad oeconomiam Ecclesiasticam recte instituendam, tum ad pios mores omnium Fidelium componendos, sunt in eadem Synodo instituta. sed in his non amplius immoramur.

Post celebrata Ancyranum & Neocaesariense Concilia, Vitalis Episcopus Antiochenus, qui vtrique interfuit, haud diutius superstes fuit; verum ex hac vita decedens, his temporibus, cum Licinius in toto Oriente regnaret, successorem habuit Philogonium, de quo Theodoretus haec ait: Huic, nempe Vitali, successit Philogonius, qui & temporibus Licinij singulare studium in verae pietatis defensione declarauit: et quae videbantur deesse ecclesiae illius aedificio (quam inchoauerat praecessor eius Vitalis) sua opera adijcienda curauit.] haec de Philogonio Theodoretus. his consentientia habet S. Ioannes Chrysostomus ea oratione, quam habuit in laudem ipsius, die natali eiusdem, cum his verbis tempus circumscribit, quo sedere coepit: Dicendum igitur, inquit, erat & tempus & initium, quando vineam hanc suscepit: neque enim minimum hoc habebit momenti ad absolendam encomij partem, sed omnino satis fuerit ad declarandam hominis virtutem. Res tum erat multae difficultatis, cum nuper esset sedata persecutio, manentibus etiam num grauissimae tempestatis eius reliquijs, cumq. negotia plurimam desiderarent correctionem. His insuper illud adiungendum erat, quod, quemadmodum dicebam, haereticorum factio sub illo nata negotium exhibuit, illius sapientia cuncta prospiciente.] loquitur de Arij haereticis, de cuius manifestatione dicemus anno sequenti. Quod igitur, tempore ingressus Philogonij, nuper ait sedatam fuisse persecutionem, sed & reliquias superesse; plane alludit ad haec Licinij tempora regnantis in Oriente post Maximinum extinctum, sub quo est decennium illud infestae persecutionis expletum, cum Licinij perfidia timeretur, cuius temporibus eum sedisse, Theodoreti, quod diximus, testimonio comprobatur.

De Philogonij vero electione haec idem habet Chrysostomus: Porro quod elegerit illum Deus, vel ex ipsa morum integritate perspicuum est: quippe quem ex medio abreptum foro ad thronum hunc euexit: adeo castam & insignem prius egit vitam, cum vxorem haberet ac filiam, & in forensibus negotijs versaretur: adeo Solem ipsum splendore vicit, vt protinus ab illo gesto, magistratu hoc dignus videretur, & a tribunali ad tribunal euectus sit. Actum quidem hominibus patrocinebatur aduersus homines qui struebant insidias, eos qui afficiebantur iniuria superiores reddens ijs qui iniuriam inferebant: hic autem adest hominibus patrocinebatur aduersus daemones inuadentes.] haec de electione Philogonij Chrysostomus. De laboribus autem eius in confutanda tunc emergente Ariana haereticis dicemus inferius suo tempore. Ceterum quod ad annum electionis Philogonij spectat, sequenti potius anno, quam praesenti, Vitali successisse putamus.

Hoc eodem anno nono Imperij Constantini ponitur creatus Metrophanes Episcopus Byzantij: sic enim ait Cedrenus: Nonum annum imperante Constantino, Metrophanes quartus Episcopus Byzantij creatus est: Erat hic (inquit Zonaras) vir sanctissimus, filius Domitij (frater is fuerat Probi Imperatoris) qui ob Christianae religionis professionem, Roma Byzantium profectus, in Episcopatus speculam euectus est: post quem Probus alter filius huius Pontificium thronum conscendit; ei Metrophanes frater successit.] haec Zonaras. Ceterum cum Cedrenus quartum nominet Metrophanem Episcopum Constantinopolitanum; Nicephorus tamen Callistus, nec non Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus seriem texunt eiusdem ciuitatis Episcoporum ab ipsorum Apostolorum tempore, in hunc ferme modum ab Andrea exordientes: Andreas Domini Apostolus Thraciam, Macedoniam, & Euxinum prouincias sortitus, Byzantij Christum praedicauit: et cum a Zeuxippo tyrannidem ibi tum tenente ad caedem quaereretur, Argyropolim transijt, atque ibi biennium conuentus agens, permultos ad Christi fidem pertraxit. Ceterum sacra eo loco fundata aede, & Stachy Apostolo Episcopo creato, Synopen concessit. Stachys eo sacro munere annis sexdecim administrato, ibidem sepultus, Onesimum habuit successorem: Onesimus etiam quatuordecim annos Ecclesiam eam gubernauit; eique Polycarpus subrogatus est, qui decem & octo annos munere suo cum laude functus, Plutarcho id reliquit: hic sexdecim annos Ecclesiae praefuit, eamq. moriens Sedecioni concessit; quo post annos nouem defuncto, Diogenes annos quindecim eam rexit: illi Eleutherius successit, qui septem annos Episcopali munere obito, Felicem habuit successorem. Felix annos quinque sedem Episcopalem tenuit, eamq. ad Polycarpum iuniorem transiit. Qui sane omnes propter

a Concil. Neocaes.  
c. 3. 6.  
b 31. q. 1. c. 7.  
c seq.c Theodoret. lib.  
1. c. 3.  
PHILOGONIVS  
EPISC. ANTIO-  
CHENVS.d Chrysostr. orat.  
de beato Philo-  
gon. circa med.  
tom. 3. in fin.e Cedren. in com-  
pend. Annal.f Zonar. Annal.  
tom. 3. in Con-  
stantino.  
EPISCOPI BY-  
ZANTII.g Niceph. hist.  
lib. 8. cap. 6. Ni-  
cephor. Episc. in  
Chronis.



pter infidelium incurfiones in eo, quod memorauius, Apostoli Oratorio, Synaxes & Couentus celebrarunt. Deinceps Athenodorus, functione Ecclesiastica suscepra, quatuor eam annis obtinuit, ecclesiamq. aliam in loco, cui nomen erat, Olea, construxit, ibique Synaxin peregit. Eam ædem postea Constantinus Magnus splendidissime auxit & ornauit. Athenodoro successit Euzoius: annis sex Episcopatum gessit: cui Laurentius succedens annis vndecim Ecclesiæ præfuit.

Post hunc Alypius annis tredecim sacrum magistratum administravit. Istius successor Pertinax vir Consularis annis nouem Episcopalem dignitatem obtinuit: qui cum locupletior esset, ecclesiam aliam ad mare, in loco quem Ficos nominabant, excitauit; eamque, Pacem, nominauit; eumq. locum Christiani perpulchris & continuis ædificijs in oppidi formam redegerunt: quapropter eum etiam mœnibus eximijs, magna virtutis gloria pollens Constantinus dignatus est, quòd in eo scilicet Pacis esset templum. Post Pertinacem Olympianus annis vndecim sacrorum Antistes fuit. Rursum post hunc Marcus annis tredecim. Post Marcum Cyrillianus annis sexdecim. Post Cyrillianum Constantinus septem: hic primo sui Episcopatus anno intra Byzantium in parte Septentrionis templum ædificauit, atque id Euphemie martyri, quæ tunc sacrum peregerat certamen, consecrauit: ad quod templum, reliquo vitæ tempore transacto, Episcopale munus Tito reliquit: qui id supra trigintaquinque annos administratum, ad Domitium Probi Imperatoris fratrem transmisit: atque huic Probus filius successit: et Domitius Antistitis honorem vigintiquatuor, Probus duodecim annos gessit, cuius Metrophanes frater successor fuit. hic annis decem cum ingenti laude Episcopale ministerium adcohonestauit. hucusque vterque Nicephorus de successione Episcoporum vsque ad Metrophanem. Idque totum conati sunt illi, vt demonstrarent Byzantinam Ecclesiam Apostolicam esse: cum nemo vmquam antiquorum id dixisse reperiatur: nam reuera Byzantina Ecclesia (vt testatur Gelasius) non tantum Apostolica sedes non erat, sed ne Metropolis quidem, sed parochia tantum Heracliensis Ecclesiæ: tradit id Gelasius scribens ad Episcopos Dardaniæ. Quod vero spectat ad annos Metrophanis; sedisse eum tantummodo annos tres, quæ dicturi sumus in eius successore Alexandro, perspicue declarabunt.

IESV CHRISTI ANNVS 315.

SILVESTRI PAP. ANNVS 2.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 10.

Anno Domini centesimo decimoquinto Constantinus atque Licinius quartum adierunt Consulatum, quo idem Constantinus auspiciatus Imperij sui annum decimum, Decennalia celebrauit, non quidem more Gentilium, sed vt Christianum decebat Imperatorem. Eusebius: Cui (inquit) hoc pacto vitam transigenti, decimus sui Imperij annus confectus est: in quo dies festos solemnes & publicos celebrare; precesq. quibus gratias ageret, tamquam sacrificia quædam ignis & nidoris expertia, Deo omnium Regi dicere cœpit. Iisdem quoque Decennialibus ab eodem Constantino creati sunt Cæsares duo filij eius, Crispus, & Constantinus. Qui autem hæc ad alia tempora referunt, erroris arguuntur auctoritate Nazarij Rhetoris, ea oratione Panegyrica, quam habuit in Quinquennialibus eorūdem Cæsarem, dum aperte affirmat Constantinum egisse iam in Imperio annum decimumquintum, cum iisdem Cæsares auspiciarentur annum quintum: sed reddamus verba Nazarij, cum loquitur de Constantino: Quintumdecimum annum maximus Princeps salutaris Imperij degit. Sed auguramur iam Vicennalia, & venturi fidem superiorum felicitate sentimus. Quinquennalia beatissimorum Cæsarem occupatos in gaudijs habent, sed in destinatis decennijs iam vota properantia & spes volucres constituerunt. et prope finem: Quinquennijs igitur feliciter inchoatis, decennia Cæsarem nobilissimorum vltra posteros nostros extendenda, quàm impense rogare & orare nos conueniat, ipsis bonis temporum & Reipublicæ vtilitatibus admonemur. hæc Nazarius. Solita erat fieri eiusmodi pro salute Principis votorum nuncupatio tertia die post Kalendas Ianuarias, quâdo singulis annis vna libra auri in septuagintaduobus solidis obrizis, ipso anni principio offerri consueuerat. sed hæc temporibus Christianorum Imperatorum: nam olim, vt obseruauit Alexander, collectam stipem ex voto nuncupato pro salute Principis iaciebant in lacum Curtij. Sed & alia fortasse ratione accidere potuit mutasse Constantinum ritum idololatriæ in huiusmodi auri oblationem: quibus enim ritibus atque verbis vota eiusmodi nuncupari olim solita essent, Tertullianus tradit his verbis: Ecce annua votorum nuncupatio: quid videtur? prima in Principijs, secunda in Capitolijs. (Principia appellat domum Principis)

2 Euseb. in Vita Constantini lib. 1. c. 41. DECENNALIA CONSTANTINI.

VOTORVM SOLENNIS NUNCUPATIO. bl. scilicet in ieiunio. 9 post Kalendas. ff. de verb. sign. c. De oblat. votor. Cod. Theod. lib. 7 in fin. & Cod. Justin. lib. 12. tit. 48 d. Alexand. Genial. lib. 3. c. 22. c. Tertul. de Coron. milit. c. 12.

Principis) addit: Accipe post loca, & verba: Hunc tibi Iuppiter bouem cornibus auro decoratum vouemus esse futurum. ne igitur eiusmodi impietatis vota pro sua salute nuncuparentur, in distam auri pensitationem mutari iure voluit Constantinus.

Sed quod ad tempus creationis Cæsarem spectat; ex ijs, quæ ex Nazario recitata sunt tam certa atque patentia, erroris arguitur in primis Eusebij Chronicon, in quo legitur octauo Constantini anno Crispum & Constantinum creatos fuisse Cæsares. Ceterum Eusebius ipse in Vita Constantini, hoc ipso anno decimo eius Imperij Constantinum filium ab eo Cæsarem nuncupatum tradit: quoto enim eius Imperij anno singulos filios adsciuerit in Cæsares, tradit his verbis: Igitur cum triginta ipse annos in Imperio compleuisset, filij eius, numero tres, Cæsares diuersis creabantur temporibus. Primus, qui patris erat cognominis, decimo paterni Imperij anno honorem hunc adeptus est. Secundus, cui nomine appellatus Constantius, vicesimo fere Imperij paterni anno, quando publicus solemnissq. omnium hominum conuentus agebatur, renunciatus est. Tertius Constans fuit, qui ipso nomine & appellatione præfens constansq. tempus perspicue præferens, tricesimo paterni Imperij anno ad honorem euectus est. hæc Eusebius præteriens Crispum, volens eum de industria sepelire silentio, ne parentis facinus recoleretur aliquando: cum patris ille iussu necatus fuisset. Corrigendus ex his etiam est Aurelius Victor, qui tempore Conuentus Mediolanensis ambos Constantini filios, nec non Licinianum Licinij Imperatoris filium viginti tantum mensium infantem, creatos fuisse Cæsares tradit. Verum cum ille ex Constantia sorore Constantini, quæ tunc nuptui tradita fuit Licinio, natus sit: quo modo nondū natus, vel in vtero materno conceptus, potuit Cæsar creari? Ceterum longe a Victore discrepat Zosimus & ipse errore lapsus, dum Licinianum Licinij filium a patre creatum Cæsarem dicit, non cum viginti mensium esset infans, sed annos viginti natum. At patentis quoque erroris arguitur ipse Zosimus, dum hos ab Augustis creatos Cæsares tradit post Cibalense certamen, quo Licinius a Constantino superatus est: illud siquidem post quinquennium gestum fuisse, suo loco probabimus. Quod vero ad eosdem tres Cæsares simul creatos spectat: habet id ipsum Eusebij Chronicon, vbi de Crispo hæc adduntur: Quorum Crispum Lactantius Latinis litteris erudit, vir omnium suo tempore eloquentissimus, sed adeo in hac vita pauper, vt plerumque etiam necessarijs indiguerit, nedum delicijs: quando autem ipse Diuinarum Institutionum commentarios conscripserit, suo loco dicemus.

Hoc eodem anno, iisdem Coss. Constantinus Imperator dignam plane Christiano Principe edidit sanctionem, qua parentum inopiæ (cum illi filios, quos alere non possent, occiderent) cum ex fiscali, tum ex priuata pecunia voluit esse consultum, in hunc modum ad Ablaium rescribens:

Imp. d Constantinus A. ad Ablaium: Aereis tabulis, vel ceruffatis, aut linteis mappis scripta per omnes ciuitates Italiæ proponatur lex, quæ parentum manus a parricidio arceat, votumq. vertat in melius. Officiumq. tuum hæc cura perstringat, vt si quis parens afferat sobolem, quam pro paupertate educare non possit, nec in alimentis, nec in veste impertienda tardetur, cum educatio nascentis infantie moras ferre non possit. Ad quam rem & Fiscum nostrum & rem priuatam indiscreta iussimus præbere obsequia. Dat. III. Id. Maij Naiffo, Constantino III. & Licinio III. AA. Coss.] hæc cum Constantinus omnibus Italiæ habitantibus concesserit, reliquis prouincijs alia ratione consuluit: nimirum vt sic parentibus egētibus concederetur distractio liberorum, vt tamen redimi semper possent: quod constituta ab eo sanctio indicat, quæ est huiusmodi:

Imp. e Constantinus Augustus Prouincialibus: Si quis propter nimiam paupertatem egestatemq. victus causa filium filiamve sanguinolentus vendiderit: venditione in hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi eius seruitij habeat facultatem. Liceat autem ipsi qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cui libet alij, ad ingenuitatem eum propriam repetere; modo si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipium pro eiusmodi præstet. hæc Constantinus in reliquis prouincijs voluit obseruari. Verum ea quæ in Italia consistentibus placuit impartiri, postea quoque ad externos prorogauit, nempe eos, qui in Africa egestes forent: vt datum ab eo rescriptum ad Menandrum significat, de quo, ipso quo datum est anno, agemus. Ingentem plane auri copiam, ad hæc præstanda, fuisse ab eodem Constantino erogatam, omnes puto perfacile intellecturos. Ex his itidem quisque videre potest, quàm calumniose agat in Constantinum Zosimus, qui religiosissimi iuxta ac munificentissimi Principis auaritiam crebro suggillat.

At de eius Principis erga pauperes liberalitate Eusebius editis a se libris egregie testatur his verbis: Exteris præterea, qui illum adibant, benignum & liberalem se præbere miseris

CRISPVS ET CONSTANTINVS CÆSARES.

2 Euseb. in Vita Constantini lib. 4. c. 40.

b Aur. Victor in Constantino. LICINIANVS CÆSAR.

c Zosim. hist. lib. 2.

CONSTANTINI MUNIFICENTIA ERGA PAVPERES.

d l. 1. de Alimentis. Cod. Theodos.

e l. 2. C. de patribus qui filios distinxer.

f Euseb. Vit. Constantini lib. 1. c. 6.

CONSTANTINI ERGA PAUPERES CVRA PROPENSIO.

DE IVDÆIS COHIBET CONSTANTINVS.

IVDÆOS COHIBET CONSTANTINVS.

l. 1. de Iudæis Cod. Theod.

b Chrysof. ad hebr. Iud. hom. 2. tom. 5.

IVDÆOS REBELLANTES PVNIT CONSTANTINVS.

c l. 2. 3. 4. 5. de Iud. Cod. Theod.

ACTA SILVESTRI IN QVIBVS VERA PROBENTVR.

\* quater

miseris etiam & abiectis, qui in foro & plateis palam mendicabant, non pecunias solum & res ad victum necessarias, sed etiam decentem corporis vestitum subministrandum curare. Illis quoque qui prima ætatis tempora feliciter traduxissent & prospere, post tamen graui vitæ facta mutatione, in res asperas afflictasq. incidissent, lautiora vberioraq. vitæ subsidia impartire, & beneficia magna, animoq. vere regio digna conferre. Quorum nonnullis agrorum donare possessiones, alios varijs dignitatis ornamentis cohonestare. Quos autem orbitas misere afflictauit, eos patris curare loco: viduas mulieres omni ope destitutas recreare, propriaq. ac sua prouisione illis sedulo prospicere: eodem modo etiam puellas parentibus orbas, & ab eorum auxilio desertas iam, viris sibi notis & locupletibus matrimonij vinculo iungere: istaq. præstare, eas res large & liberaliter nuptis suppeditando, quæ illarum viris in nuptijs contrahendis essent necessario conferendæ. Quemadmodum Sol super terram oriens omnibus claros sui luminis radios affatim profundit; sic Constantinus simul cum Solis ortu in regijs ædibus apprensus, & tamquam cum luminari illo cælesti pariter illucescens, omnibus qui in ipsius aspectum prodibant, eximium singularis suæ probitatis splendorem & claritatem exhibuit. Neque quisquam certe ad eum aduentauit, qui non aliquo bono potitus sit: neque eos spes bona frustrata est, qui ab eo aliquid expectarent auxiliij.] hætenus Eusebius. Sed de profusa Constantini erga pauperes munificencia sæpe inferius agendum erit.

Hoc quoque anno idem Constantinus, dato ad Euagrium rescripto, Iudæorum procaciam cohiberi præcepit. Etenim cum prosperis Christianorum rebus complures ex illis permoti a patrio ritu desciscerent, & ad Christianam fidem capeffendam sese conferrent; eorumq. contribules id indigne ferentes, ipsos hostiliter ad necem vsque insequerentur: Constantinus his prospiciens, qua decebat seueritate, furætes illorum animos edita huiusmodi lege compescuit:

Constantinus Imperator ad Euagrium. Iudæis & maioribus eorū & Patriarchis volumus intimari: Quod si quis post hanc legem aliquem, qui eorum feralem fugerit sectam, & ad Deicultum respexerit, saxi, aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognouimus) ausus fuerit adtentare: mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. Si quis vero ex populo ad eorum nefariam sectam accesserit, & conciliabulis eorum se applicauerit, cum ipsis pœnas meritas sustinebit. Data XV. Kal. Nouemb. Murgillo, Constantino A. IIII. & Licinio A. IIII. Coss.]

Vsq. adeo autem Christianorum summa felicitas perculit animos Iudæorum, vt liuore tabescentes, & plane indigne ferentes se Christiano Principi esse subiectos, seditionem concitarint, atque ab eo defectionem parantes rebellionem consarint. Quo modo autem in eos animaduertit Constantinus, S. Ioannes Chrysofomus enarrat his verbis: Post hunc, nempe Hadrianum, sub Constantino rursus eadem aggressi sunt, rebellare aduersus Romanum Imperium scilicet. At ille amputatis illorum auriculis, ac rebellionis signo impresso corpori illorum, per omnia loca circumferebat illos, ceu fugitiua mancipia & verberones, corporibus mutilatis conspicuos illos faciens omnibus, ac eos qui per omnes regiones erant sparsi erudiens, ne in posterum eadem conarentur.] hæc Chrysofomus. Quoniam autem anno hæc de Iudæorum rebellionem acciderint, haud exploratum habetur. Ceterum in hunc modum a Constantino retusa eorum audacia, fastuq. compresso, iam quo ad reliqua eidem paruere: qui (quod religiosum Principem decet) nequaquam inimice eos vltius prosequutus est, sed vt de reliquis sibi subditis optime meritus; quod data ab eo pro illis rescripta declarant, quibus complura illis indulfit.

Ex his autem quæ hoc anno aduersus Iudæos Constantinum statuisse diximus, coniectura aliqua comprobari videtur pars Actorum illorum, quæ Siluestri dicuntur, in qua hoc ipso anno, iisdemq. Coss. narratur habita Romæ coram Constantino Imp. & Helena matre celebris disputatio illa inter Iudæos atque Siluestrum, delectis arbitris Cratone Philosopho, atque Zenophilo V. C. quibus de iudæis ac penitus confutat, vt ex iisdem apparet, Constantinus aduersus eos, quæ sunt recensita, hoc eodem anno statuerit. Sed complura deinceps addita sunt, quæ eorumdem Actorum veritati aduersantur penitus ac contradicunt. Præstat autem hic primum ipsorum describere exordium, quod est huiusmodi ex codicibus Vaticano, S. Mariæ Maioris, atque Bibliothecæ nostræ descriptum: Constantino quater & Licinio tertio Coss. die Iduum Martiarum facta est Synodus in Vrbe Roma, in qua diuersarum prouinciarum fuisse Episcopi numero septuagintaquinque, sacerdotes Iudæorum centum nouem, exceptis ijs duodecim, qui ab Isachar Pontifice altercationis gratia fuerant destinati, &c.] Conuocandi autem Iudæos ad Cōuentum illum, hæc ibi causa prætexitur: Quod Helena cum esset in Oriente vnâ cum duobus nepotibus Constantio atque Constante Augustis, & Gentilis adhuc a Iudæis

A dæis pene Iudæa effecta, & commota in Constantinum filium, quod Christianam religionem sectaretur, ad eundem infenso animo scripserit, multaque blasphemans in Christum, ipsum ad Iudæorum tandem amplexandam religionem inuitarit. Ad quam ille rescribens, statuit, vt vtranam præstantior religio foret, Christianorum, an Iudæorum, in publico Conuentu Romæ celebrando, disputatione inter eos habita probaretur: sicque a Iudæorum summo Pontifice Isachar fuisse delectos præstantissimos quosque Iudæorum, qui contra Siluestrum ceterosque Christianos Episcopos coram ipsorum patrona Helena & Constantino Augusto differerent.

At in ijs quidem complura veritati manifeste aduersantia inesse perspicue demonstratur: nimirum quod Helena post Constantinum Christiana fuerit; cum ipsamet extiterit, quæ eundem filium Constantinum ad pietatem a puero instituerit, vt auctor est S. Paulinus, qui hoc eodẽ sæculo celebris in Senatu fama claruit; ipse enim ad Seuerum scribens hæc ait: Mansit hoc sæculi prioris nefas in tempora nostris proxima Constantini, qui Princeps esse Principibus Christianis non magis sua quam matris Helenæ fide meruit.] hæc Paulinus claritudine generis doctrinaq. insignis, & sanctitate præclarus, ob idque dignus cui magis credatur, quam Eusebio afferenti, Helenam ante pietate minime imbutam, piam redditam per Constantinum. At quoniam pacto, quæso, quis dixerit Gentilem & Christo aduersariam adhuc Helenam his fuisse temporibus, si filia eius Constantia Licinio nupta, vt diximus, Christiana erat? vt appareat tenellam virginem e secretis maternæ domus penetralibus progredientem Christianam, non nisi ex materna institutione id consequi potuisse. Quam rursus deforme atque impudens mendaciū, dicere Helenam cum Constantio & Constante Augustis hoc anno fuisse in Oriente: cum iisdem (vt demonstratum nuper est) necdum Cæsares hoc anno creati essent, sed Constantius post annos decem, post viginti vero Constans Cæsarem dignitatem fuerint consequuti? Sed abhorret procul a veritate pariter quod dicitur de Isachar Iudæorū summo Pontifice; cum exploratissimum sit, a tempore excidij Hierosolymitani sub Tito desisse penitus creari summos Pontifices, prorsumque exoleuisse apud eos Pontificis nomen: qui autem apud eos tenebant principem locum, ab illis Patriarchæ, reliqui vero magistratus Archisynagogi, Apostoli, atque Presbyteri appellabantur. Est de his in primis locuples testis Epiphanius agens aduersus Hebionitas; nec non eiusdem Constantini atque aliorum Principum sanctiones idem testantur.

Hæc sunt quæ in ipsorum Actorum narrationis limine confutanda sese offerunt: vt manifeste appareat, Acta ipsa Siluestri (quod diximus) additamenta extrinsecus accepisse, quibus reliqua quæ vera esse noscuntur, non nihil in suspensionem adduci posse videantur. Quis prudens non adhuc videat in superapposita ipsis Actis præfatione commentum, dum (quisquis auctor vel interpret ille fuerit) affirmat ea se ex Græco vertisse accepta ab Eusebio Cæsariensi illorum Actorum auctore? quod certe post Gelasij tempora irrepisse, nemo est qui dubitet: cum Gelasius ipse aperte testetur se ignorare, qui ea scripserit, auctorem, cum ait: Item Actus beati Siluestri Apostolicæ sedis Præfulis, licet eius qui conscripsit, nomen ignoretur, a multis tamen in Vrbe Roma Catholicis legi cognouimus, & pro antiquo vsu multæ hæc imitantur Ecclesiæ.] hæc ipse: Qui igitur ausus fuit aduersus Gelasij assertionem adeo temere præfationem illam addendo, auctoris nomen ex animi sententia fingere; certe nec veritus est mendacia alia iisdem superaddere, ac commenticia plane veris annectere.

Ceterum haud multo fideliora ijs esse probantur, quæ de eadem disputatione Siluestri a Græcis scripta sunt, nempe Zonara, Metaphraste, Glyca, Nicephoro, atque Cedreno, qui nullo pacto audiendus est, dum hæc accidisse ait anno quarto Imperij Constantini: nam eo anno non Silvester, sed Marcellus Romanæ Ecclesiæ præerat, cui tunc successit Eusebius. Quod rursus habent ea Acta a Metaphraste descripta Helenam fuisse Bithynam, quod plane desideratur in Latine scriptis, ex Græcorum recentioribus prouenisse, ac falsissimum esse, superius est demonstratum: sicut ex eorumdem quoque officina depromi certum est, quod in iisdem Actis legitur, sanctum Siluestrum ieiunium sabbati abrogasse, de quo satis superque dictum primo Annalium Tomo: quid enim hoc mendacius effingi potest; cum eius diei ieiunij Romani Pontifices, maiorum traditionum custodes obseruantissimi, semper fuerint aduersus Græcos acerrimi defensores? At quam pudendum, Metaphrastem hoc profiteri ex Actis Siluestri; cum in iisdem, quæ extant, Latine scriptis plane contrarium appareat? In eis enim legitur controuersia inter Siluestrum & Græcos de ieiunio sabbati, in qua ipse Silvester primas tulisse, & Græci eidem acqueuisse ibidem narratur.

HELENA CHRISTIANA ANTE CONSTANTINVM. a Paulin. epist. ad Seuer. 11.

b Euseb. VII. Constantin. lib. 3. c. 4.

c Epiphanius. hæc. ref. 30. d. l. 2. 13. 14. de Iudæis. Cod. Theod.

ACTA SILVESTRI CORRVP. TA.

e Gelasius in Concilio Romæ. in decreto de libris authenticis. & apocryphis.

f Zonar. Annal. tom. 3. g Metaphraste. die 2. Ianuar. h Glyca in Annal. i Niceph. lib. 7. c. 36. k Cedren. in Cōpend.

Rursum vero quàm portentosum mendacium illud est, quod in iisdem Actis ab eodem Metaphraſte deſcriptis aſſeritur, Silueſtri inſtitutum eſſe, vt dies prima, Dominica dicetur; cum eiufmodi nomen conſtet inuentum temporibus Apoſtolorum, vt primo ac ſecundo Annalium Tomo diſſerimus: nomina quoque reliquorum ſex dierum, vt ſeræ dicerentur, iam olim in Eccleſia inſtitutum, aliàs Tertulliani<sup>a</sup> auctoritate apertiffime demonſtrauimus. Demum, vt alia prætermittamus, omnem de iſdem Silueſtri Actis diſputationem hac ſententia claudimus: vt dicamus, ea quidem vere accidiffe, ſed non in omnibus vera eſſe quæ hodie extant, nimirum deturpata compluribus (vt vidimus) quæ aliunde irreperunt, mendacijs. Quæ autem vera atque legitima erant, ſicut ante Gelafium, tantum eis antiquitas detulit, vt cum Romæ, tum in multis alijs Eccleſijs legerentur; ita poſt Gelafium tantum abeſt, vt illorum imminuta ſit fides, vt abſque dubitatione eadem pro veris certisque ſint habita: nam ab Hadriano Romano Pontifice ad Carolum Magnum ſcribente<sup>b</sup> citata reperiuntur his verbis: In iſſis enim exordijs Chriſtianorum, cum ad fidem conuerteretur Imperator Conſtantiuſ, mater ſua Helena Auguſta ad eum cum duodecim Scribis & Phariſæis ac magiſtris & Principibus Iudæorum in Urbem venit Romam, & ipſa vnà cum filio ſuo Conſtantino Auguſto Concilium Iudæos cum Chriſtianiſ facere cenſuerunt. In quo præſidens ſanctus Papa Silueſter cum plurimis ſanctiffimis Epiſcopis, in ampliorem ſtatum dilatantes Chriſtianorum fidem, tam per ſacram ſcripturam, quàm per miracula, Domino protegente, victores effecti ſunt.] hucufque Hadrianus.

<sup>a</sup> Tertul. aduerſus Iudæos c. 1.

<sup>b</sup> Hadrian. epiſt. 3. ad Carolum Magnum Imp. in qua reuelluntur obiectiones contra 7. Synodum.

IUDÆORVM CONATVS ADVERSVS CHRISTIANAM FIDEM.

Solebant Iudæi (quod ſecundo Annalium Tomo dictum eſt) ob Chriſtianorum gloriam inuidia æſtuantes, iugiter illis negotium faceſſere, quæſtionibus ſæpius prouocare, contumelijs appetere, iurgijs laceſſere, in eoſdem proclamare, atque interdum non verbis tantum, ſed & verberibus agere; quod ex Iuſtino Philoſopho & martyre ſuperius diximus. Quos, par eſt credere, his temporibus videntes eandem Chriſtianam religionem eminentiſſimo illo ſummæ gloriæ gradu repositam, Imperatorijs quoque ſplendoribus illuſtraram, ac præter ſpem admirabili amplitudine auctam atque mirifice propagatam, maioribus odijs exarſiſſe, & grauioribus inuidiæ ſtimulis exagitatòs ſtudiſſe cum matrem Helenam Auguſtam, tum ipſummet Conſtantinum Imperatorem, quibus valeret artibus, ac magia quoque, ſi poſſent, a ſuſcepta Chriſtiana religione penitus reuocare; egiſſeque pro ſuis moribus (quos primo Annalium Tomo ex maiorum ſententijs ſatis expreſſimus) procacibus ſuggeſtionibus, importunis petitionibus, efficacioribus precibus, & clamoribus petulantibus, vt coram ipſis in publico audirentur Cõuentu aduerſus eandem Chriſtianam religionem diſputantes; eoſdemque, perinde ac iuſtæ cauſæ fidentes inſiſterent; ante certamen victoriam ſibi pollicentes, pietatem veram & ſalutem Principum, quos inſclamarent a Chriſtianiſ eſſe deceptos, in omnibus audacter præferentes: quibus tandem annuerit Helena, & perſuaſus quoque Conſtantiuſ fuerit: cum tandem iſdem publice auditis, publice redargutis, confutatis, ac penitus conuictis; idem Conſtantiuſ ad coercendam & reprimendam reliquorum Iudæorum inuincibilem petulantiam, retundendamque implacabilem pertinaciam & furorem, quibus eos exagitarent, qui a veritate perſuaſi atque conuicti, a ſuperſtitione Iudaica reſceſſiſſent, aduerſus ipſos ad Euagrium (vt dictum eſt) ſcribens, ea hoc anno, quo eadem ſunt geſta, ſtatuert Roma abſens; cum, ipſo præſente, nequaquam auſi fuerint recedentes ab eorum ſecta (vt habent reſcripti verba) lapidibus inſectari. At de his hætenus. Ceterum quod ſpectat ad ipſa Silueſtri Acta, quænam vera ſint atque legitima, lapis Lydiuſ demonſtrabit.

His quoque temporibus manifeſte innotuit Ariana hæreſis: Ariuſ enim, qui hætenus, velut Protheuſ, iam a tempore Petri martyris Epiſcopi Alexandrini ſub diuerſis latuerat formis, modo inhærens Catholicis, modo vero ſchiſmaticis; impiuſ omnino detectuſ, ab Alexandro Epiſcopo Alexandrino ſæpe monituſ, ſed in ſententia pertinax, ab eodem preſbyterio exiuit. Propalatum eum quidem fuiſſe a Meletio, Epiſtaphianuſ auctor eſt, qui ait: Meletiuſ Alexandriae exiſtens, & ad tempuſ illic degens propriam habens communionem cum ſuis, Ariuſ deprehendit, & ad Alexandrum detulit, quòd deprehendiſſet Ariuſ in ipſius narrationibus extra propoſitum fidei tranſgreſſum. Erat enim hic in Baucalide Eccleſia, ſic appellata in Alexandria, preſbyter, &c.] idem vero alibi<sup>d</sup> agens de ijs, quos Ariuſ ipſe ſeduxerat, hæc ait: Dulciſ erat in colloquio, perſuadens ſemper animas, ac blandiens: quapropter valde cito ſeptingentas virginitatem profeſſas in vnum contraxit; et fama eſt, ipſum etiam preſbyteroſ ſeptem & diaconoſ duodecim abſtraxiſſe: ſed &

<sup>c</sup> Epiſtaphian. hæref. 68.

<sup>d</sup> Epiſtaphian. hæref. 69.

ſed & venenum ipſiuſ ſtatim vſque ad Epiſcopoſ peruenit: Secundum enim Pentapoliſ Epiſcopum & alioſ perſuaſit, vt ſimul cum ipſo abducerentur. Fiebant autem hæc in Eccleſia, ignorante beato Alexandro Epiſcopo, donec Meletiuſ in Aegypto etiam ipſe Archiepiſcopuſ ex Thebaide, de quo iam a me dictum eſt, reuelaret.] hucufque de progreſſu Arii Epiſtaphianuſ vſque ad tempuſ quo Alexandro Epiſcopo Alexandrino eiſ impietas tandem innotuit.

Quid autem ipſe egerit aduerſus Ariuſ Alexander, cum hæc reſciſſet, dicemus: ſed primum de tempore, quo cœpit Ariana hæreſis innotefcere, accuratius eſt diſſerendum. Ad hunc plane annuſ ſub iſdem Coſſ. Ariana hæreſin referre videtur Oroſiuſ<sup>a</sup>, cum de tempore agens, quo Criſpuſ & Conſtantiuſ Cæſareſ creati ſunt (quod hoc anno contigiſſe diximus) mox ſubdit: His diebus Ariuſ, &c.] Certe quidem hoc ipſo anno, antequàm Liciniuſ Imperator Conſtantino inſenſuſ & pietatiſ hoſtiſ Chriſtianiſ religionem perſequi aggredereſ, iam cognitam & diffamataſ fuiſſe Ariana hæreſin, ex Lactantio certum deducimus argumentuſ: qui (quod & ſuperius demonſtrauimus) in præſatione librorum, quos ſcripſit ad Conſtantinuſ, hæc loquitur ad eum iam credentē in Chriſtuſ, & impietateſ auerſantem: Pro quo factuſ dabit tibi Deuſ felicitateſ, virtuteſ, diuturnitateſ; vt eadem iuſtitiâ, qua iuueniſ exorſuſ eſ, gubernaculuſ Reipublicæ etiam ſenex teneſ; tuiſque liberis, vt ipſe a patre accepiſti, tutelam Romani nominis tradas: nam maliſ, qui adhuc aduerſuſ iuſtoſ in alijs terrarum partibus ſæuiunt, quanto ſeriuſ, tanto vehementiſ idem omnipotentiſ mercedeſ ſcleris exſoluet: quia vt eſt erga píoſ indulgentiſſimuſ pater, ſic aduerſuſ impioſ reſtiſſimuſ iudex.] hiſ & alijs lociſ, quæ ſuo loco inferiſ ponentur, Lactantiuſ velut digito ſignat perſecutioneſ a Licinio in Oriente excitataſ (quod contigit anno ſequenti) quo tempore cum hæc ſcriberet, de Ariana hæreſi alibi meminit tamquam cuique nota & vbi que vulgata, dum ait<sup>b</sup>: Cum enim Phrygeſ, aut Nouatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitæ, aut Anthropiani, aut Ariani, ſeu quilibet alij nominantur, Chriſtiani eſſe deſierunt ij, qui Chriſti nomine amiſſo, humana & externa vocabula induerunt.] hæc Lactantiuſ: quæ eſt & omnium exemplariuſ vetuſ atque germana lectio, qua inter alioſ quoque hæreſicoſ Ariani nominantur. Sed vnde, rogo, Lactantiuſ reſtitutor (quod proſitetur) Michael Thomafiuſ tantuſ ſibi arrogat (pace ipſiuſ dixerim, familiariter enim ipſo, dum viueret, vſuſ ſum) vt in ſua editione verba illa, Aut Ariani] expunxerit? et cuiuſnam codiciſ, vel auctoriſ teſtimonio? Siccine veteres emendantur ſcriptoreſ, vt ex animi ſententia prout lubet verba e textu ſubducantur, nec vel ſaltem in margine collocentur?

At quo modo non reuerit Aldi lectioſ, immo & codicum antiquitateſ, quibus idem ipſe vſuſ eſt, & præcipue Vaticanis, quos ad locorum emendationeſ citare ſæpiuſ conſuevit, in quibus omnibuſ ea verba ſcripta leguntur? Nouem enim ibi extant Lactantiuſ operum exemplaria antiquitateſ ſcripta, eademque typiſ excuſa ante annos centum; in quibus omnibuſ (vt dictuſ eſt) inter alioſ hæreſicoſ a Lactantio Ariani ponuntur: idemque reperitur in duobuſ exemplariſ fideliter ſcriptiſ, quæ in noſtra Bibliotheca extant. Vel cur ſicut in ceteriſ lociſ emendandiſ aut elucidandiſ egregie præſtitit, nequaquam quare id faceret, aliquam ſaltem vel leuem rationeſ attulit? Sed videlicet ſic vulneratum a ſe textuſ abſque ligamento reliquit, quòd ſciret eum ſuæ ipſiuſ aduerſari ſententiæ, qua in præſatione profeſſuſ eſt, Lactantiuſ ſuoſ ſcripſiſſe libroſ, antequàm Ariana hæreſis prodiiſſet: nam ait: Quòd aliqui hunc auctoreſ tamquam Arii ſectatoreſ accuſent, ferendum nullo modo eſt, cum ipſe ante Ariuſ vixerit, & ſcripſerit.] hæc ipſe. Sed mea ſententia multo ſolertiſ atque veriſ Lactantiuſ excuſaſſet, ſi ex eiſ ſcriptiſ dixiſſet: Quo modo Lactantiuſ ab aliquo Arianuſ cenſeatur: qui cum multiſ alijs in lociſ confeſſione ſincereſ fidei Arii aduerſetur, adeo perſpicue in citato ſuperiſ loco Ariana ab eo taxatur hæreſiſ, & inter aliaſ hæreſeſ annumeratur? Ceterum ipſuſ tempore Arii vixiſſe, atque ſcripſiſſe, tum quæ ſuperiſ de eo dicta ſunt, tum quæ dicentur inferiſ, manifeſtiſſime declarabunt. Maneat igitur integra vetuſ atque germana lectio illibata, antiquorum omnium atque recentiorum codicum conſenſione firmata. Sed ad rem.

Rurſum quod ad tempuſ ſpectat obortæ Ariane hæreſiſ; eo quoque redditur argumentuſ perſpicuuſ, ipſam innotuiſſe ante exortam perſecutioneſ Liciniuſ, quòd cum S. Baſileuſ Epiſcopuſ Amaſenuſ, dum Nicomediæ detineretur in carcere, paulo poſt martyriuſ ſubiſturuſ, adiit eum per Elpidiphoruſ Ioanneſ preſbyter Nicomediendiſ, qui eiſdem Baſilei Acta conſcripſit, petens ab eo inſtrui atque certior reddi, quænam vera eſſet Catholicæ fidei

<sup>a</sup> Oroſ. lib. 7. c. 28.

<sup>b</sup> Lactant. lib. 4. c. 11. LACTANTI LOCVS DECVRTATVS REINTEGRATVS.

assertio, num scilicet aliorum dicentium Dei Filium sine principio a Patre genitum, an eorum qui assererent, vt Arius, creatum in tempore (inter vtramque partem dissidia idem iam fuisse exorta testatur, Nicomediae praesertim, aduersantibus Catholicis Eusebio eius sententiae assertori atque patrono: ) Basileus, inquam, tunc martyrij candidatus eundem Ioannem rectam sententiam de aequali cum Patre Filij diuinitate perdocuit. quae omnia idem ipse Ioannes scriptis suis memoriae commendauit.

Sed & cum Ariana haeresis inter alias olim damnata a Laetantio recensetur: plane intelligitur, eam Ecclesiae iudicio iam fuisse conuictam pariter atque proscriptionem: quod accidit (vt dictum est) ex Concilio Alexandriae ab Alexandro Episcopo celebrato. Licet autem de certo anno non liqueat: tamen satis est (quod contendimus) demonstrasse, praesentem annum nequaquam praetergressam esse. At quoniam de Ario possunt plura atque diuersa tempora considerari: inde quoque euenit, vt de eius temporibus variae sint sententiae. Primum enim tempus perpendendum est cum ab Alexandro de Ario iudicium factum est, quando detectum (vt diximus) & ad eundem Alexandrum delatum, ipsum pugnaciter haeresin defendentem exiit presbyteratus ordine, atque vna cum socijs impietatis, collecto aduersus eos Concilio centum fere Episcoporum, a Catholica communione eiecit: quae omnia hoc tempore ante Licinianam persecutionem gesta fuisse videntur. Aliud quoque tempus Arianae haeresis attendendum est: quando sic Ario atque Arianis a Concilio excommunicatis, eorum patrocinium suscipiente Eusebio Nicomediensi Episcopo, toti plane innotuit Orienti, & Occidenti perspicua facta est; quando, inquam, idem Alexander coactus est de eo epistolas dare ad omnes Catholicae religionis Antistites, quibus quae gesta essent aduersus eum, eiusque sectatores, & quinam illi forent, significaret, deq. patrocinio ipsorum ab Eusebio Nicomediensi suscepto certiores pariter redderet, notasque eidem faceret Arij haereticis execrandas positiones. Sed contigisse haec post victum Licinium, reddita Ecclesiae pace, suo loco dicturi sumus.

Arij vero lapsus occasionem repetens Theodoretus<sup>a</sup> haec ait: Per idem tempus Arius, qui in numerum presbyterorum adscriptus erat, cuique sacrarum litterarum interpretatio concredita, cum videret Alexandrum ad Episcopatus gubernacula designatum, inuidiae flammam, qua incendebatur, minime reprimere; sed ea vehementius inflammatus materiam contentionis & discordiae in dies aucupari laborauit: ac tamen in praestabilem eximiamque Alexandri viuendi rationem acriter intendendo, nihil ad falsam criminationem contra eum confingendam potuit omnino reperire: tamen astus inuidiae eum quiescere non fuit. Istum igitur cum hostis veritatis diabolus nactus esset, eius conatibus Ecclesiam procellis miscere, exagitareque instituit: nam persuasit illi, vt Apostolicae Alexandri doctrinae aperte resisteret. Itaque vt Alexander sacrarum litterarum disciplinae obsequutus, Filium Patri honore parem, eandemque habere cum Genitore substantiam docuit: sic Arius palam contra veritatem pugnant, eum creatum & factum affirmavit: quin etiam adiecit, tempus aliquando fuisse cum non erat: et alia nonnulla, quae ex eius libris multo apertius intelligi possunt. Atqui ista non in ecclesia solum, verum etiam extra in circulis, in hominum congregationibus differere coepit: per aedes quoque circumcirca grassari, vt quos posset, in istorum errorum laqueos induceret. Alexander igitur Apostolicae doctrinae patronus, primum exhortatione & consilio eum a sententia deducere tentat: ceterum vbi Corybantum more insanire vidit, & impiam doctrinam palam praedicare; de dignitate sacerdotali dimouet, b Euangelij praeepto obsequutus: Si oculus tuus dexter scandalizet te; erue eum, & projice abs te.] hactenus Theodoretus. Porro Alexandri litteras tum ab ipso, tum etiam a Socrate recitatas, scriptas fuisse longe post Concilium celebratum, reddita iam pace Ecclesiae, suo loco demonstrabimus. Sed quod magnum attulit detrimentum Catholicae Ecclesiae, illud fuit, quod vita functo Eustolio Episcopo Nicomediensi, quem interfuisse vidimus Concilij Ancyranis & Neocaesariensis, in locum eius ordinatus est (fauore, vt creditur, Constantiae Augustae Licinij Imperatoris vxoris) Eusebius sedis Nicomediensis Antistes ex Berytheni sede translatus, ambitionis infano spiritu percitus: qui totis impensis viribus obstinatissimo plane animo suscipiens Arij patrocinium, pugnavit aduersus Catholicam veritatem.

Constat quidem ex Epiphanijs<sup>c</sup> sententia, Arium primum in Conuentu publico ab Alexandro conuictum, fuisse ab Ecclesia expulsam; inde vero post aliquod temporis spatium sponte Alexandria recessisse, atque Eusebij Nicomediensis auxilium implorasse: etenim rem ab exordio aggrediens, haec summam recenset: Vbi igitur Meletius significasset de Ario omnia, quo modo discessisset

A discessisset a veritate, & quod multos polluisset, ac perdidisset, corruptis ijs a recta fide, qui ipsi credidissent: tunc Episcopus accersitum Arium interrogabat de perlatis ad se, an haec ita se haberent. Ille vero neque haesitavit, neque timuit, sed ab exordio perfrieta fronte omnem malam suam opinionem euomit, velut epistola illius indicant, & examinatio coram ipso tunc facta. Conuocat itaque Alexander presbyteros, & alios quosdam Episcopos praesentes; et examinationem huius facit, ac interrogationem. Vbi vero non persuasus est a veritate, expellit ipsum ex Ecclesia, & per urbem diffamat; cum ipso autem distractae sunt praedictae virgines, & clerici praedicti, & alia multa turba.] quotnam hi fuerint, superius ab eo recensiti sunt; nimirum ipsum septingentas virgines professas, atque etiam presbyteros septem, & diaconos duodecim abstraxisse: sed de numero inferius ex Alexandri litteris. At quid post haec Arius? Cum autem (inquit) versaretur Arius multo tempore in vrbe, statim moritur confessor Meletius, itemque testis & martyr. Itaque Arius seditiones faciens, & singulos decipiens, multos perdidit. Postea vero vbi deprehensus est, & ad confutationem venit in vrbe, ac diffamatus est, ab Alexandria aufugit, & ad Palaestinam iter arripit: quo cum peruenisset, singulos Episcopos adiit cum adulatione, vt sibi multos faceret cooperatores: et suscipiunt quidem ipsum aliqui, alij vero repulerunt.] hucusque Epiphanius. Ceterum si credimus Ario de se scribenti ad Eusebium Nicomediensem Episcopum; ipsum non sponte recessisse Alexandria, sed ab Alexandro Episcopo eiectionem fuisse constar. Rursum vero eum, postquam excommunicatus est, multo tempore Alexandria versatum, cum idem Epiphanius affirmet: ibi permanisse vsque ad redditam Ecclesiae pacem post debellatum Licinium, opinamur. Quamobrem de eius a ciuitate eiectione agemus inferius.

C His fere temporibus, quibus Arius haeresiarca prodijt; Colluthus presbyter Alexandrinus, se, cum non esset, Episcopum gerens, coepit ordinare presbyteros, conflare sectam, docere haeresin, & suo nomine ea imbutos propagare Colluthianos haereticos. Quod ad tempus spectat, his eum vixisse temporibus, & damnatum in pleno Concilio Alexandrino coram Osio Apostolicae sedis Legato post quatuor abhinc annos, suo loco dicitur. Erat hic presbyter Praefectus vni ex ecclesijs Alexandriae ciuitatis. Extabant complures ibi ecclesiae, quibus singuli adscriberentur presbyteri, qui suae parociae populum congregarent atque docerent: recenset ex eis aliquot Epiphanius<sup>a</sup>, & inter alias, ecclesiam Dionysij appellatam, aliam Theonae, item Pierij, Serapionis aliam, sed & Dizya, Mendidij sextam, Anniani septimam, Baucalidis octauam, Abiae vero nonam. At in vna harum (inquit ipse) Colluthus quidem erat, in altera Carpones, in alia Sarmatas; et Arius praedictus vnam ex relatis ecclesijs tenebat. Clarum est autem, quod vnusquisque horum secundum consuetam communionem populum sibi concreditum in narrationibus docens, litem quamdam populo immittebat, & alij inclinati erant ad Arium, alij ad Colluthum, alij ad Carponem, alij ad Sarmatam. Sicut igitur quisque exponebat in propria ecclesia, alius aliud quid, & alius aliud; appellationis ac laudis ex illis gratia, alij Colluthianos seipfos nominauerunt, alij Arianos: nam & Colluthus quaedam peruerse docebat, sed non durauit eius haeresis, sed statim dispersa est.] haec Epiphanius.

Taxatur ab Alexandro Episcopo Alexandrino Colluthi ambitio, quam tamen Arius superasset, cum ait Theodoretus<sup>b</sup>: Arius & Achilles nuper facta coniuratione, dum Colluthi ambitionem imitari studebant, eum in eo vitiositatis genere longe superarunt: ille enim quamquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur; tamen improbi sui instituti causam saltem simulatam habuisse visus est: hi autem cum illius nundinationem, qua Christum ipsum vendidit, animaduertent, non amplius legibus Ecclesiasticis subiecti esse sustinuerunt, &c.] Quod autem spectat ad haeresin, quam docebat; cum Philastrius<sup>c</sup>, tum etiam<sup>d</sup> Augustinus tradunt, ipsum eius fuisse sententiae, vt diceret, Deum non esse malorum creatorem. At licet Colluthus paucis annis gauisus sit haeresis suae coalescentia (quod ipse mox damnatus atque depositus fuerit, vt suo loco demonstrabimus) tamen qui ab ipso sunt nominati Colluthiani haeretici, de calcaria (quod aiunt) in carbonariam se transferentes, Arianis se coniunxerunt, atque Meletianis aduersus Catholicos: quod Athanasius<sup>e</sup> saepe deplorat, atque alij Orthodoxi. Porro de horum studijs aduersus Athanasium dicemus inferius suo loco.

Hoc quoque anno iisdemque Coss. Constantinus Imperator (quod Christianum Principem decuit) poenam illam aboleuit, qua miserorum hominum vultus inscriberentur, cum ad Eumelium sic rescriptis: Si quis in ludum fuerit vel in metallum pro crimine deprehensus

DE ORTV  
RIANAE HAE-  
RESIS DIVER-  
SA TEMPORA  
CONSIDERAN-  
DA.

<sup>a</sup> Theodoret. lib.  
1. c. 13.  
LAPSVS ARII  
OCCASIO.

<sup>b</sup> Math. 5.

EUSEBIVS PA-  
CTVS NICO-  
MEDIAR EPI-  
SCOPVS.

<sup>c</sup> Epiph. haer.  
69.

COLLUTHI  
TEMERITAS.

<sup>a</sup> Epiph. haer.  
ref. 69.

<sup>b</sup> Apud Theo-  
doret. lib. 1. c. 4.

<sup>c</sup> Philastr. de haer.  
ref. c. 8.  
<sup>d</sup> Aug. ad Quod-  
vult deum de ham.  
ref. c. 65.

<sup>e</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

<sup>f</sup> l. 2. de penit.  
Cod. Theod.

forum qualitate damnatus; minime in eius facie scribatur; dum & in manibus & in furis possit A poena damnationis vna scriptione comprehendi: quo facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis cælestis est figurata, minime maculetur. Data \* XI. Kal. April. Cabilluno Constantino quartum & Licinio quartum Coss.] at de eiusmodi supplicio nos alibi in Notis ad Martyrologium pluribus egimus.

\* Acc.

IESV CHRISTI ANNVS 316.

SILVESTRI PAP. ANNVS 3.

CONSTANTINI IMP. ANNVS II.

Sequens annus, qui numeratur Domini trecentessimus decimus sextus, Sabino atque Rufino Coss. consignatur, qui & cum tertius sit a Consulatu tertio Constantini atque Licinij, plane ille ipse est, quo Zosimus a Diocletianum Imperatorem mortuum esse testatur. Sane quidem non sine diuina dispensatione ad hæc tempora Christianis felicissima fuit ipse reseruat; vt qui Christianæ religionis funditus vastationem & radicitus extirpationem fuerat meditatus, omniq. studio id etiam operatus, non tantum id minime fuerit consequutus, sed versa rerum vice, Christianos imperare videret, templa a se disiecta restitui augustiora, coetus frequentissimos cogi, Christi gloriam laudum præconijs vbique extolli; contra vero idolorum delubra disijci atque claudi, deorum simulacra confringi, cessare victimas, illorum festa aboleri, ac ritus Gentilios antiquari, in diesq. magis magisq. auitam superstitionem pessumdari: vt plane illi accideret, quod est in Psalmis b: Peccator videbit & irascetur; dentibus suis fremet & tabescet: desiderium peccatorum peribit.] Quo enim putandum ipsum hæc omnia animi angore inspexisse; ac quantum pariter doluisse, se sic, numine impellente, ad deponendum Imperium adactum esse, vt illud in Christianos homines transferretur? Hoc quidem omniquamlibet immenso supplicio grauius atque acerbius videri illi poterat. De quo hæc Constantinus c ea oratione, quam habuit ad Sanctorum coetum: Diocletianus quoque, cū post cruentam cædem in persecutione factam, ipse contra se quodammodo propter vitium amentia & delirationis suffragium tulisset, se vnus abiecta & humilis mansionis munitioni ac præsidio concredens, pœnas dedit.] hæc ipse.

a Zosim. lib. 2. DIOCLETIANI IMP. OBITU.

b Psal. 111.

c Constant. orat. ad Sanctor. cor. c. 25.

d Euseb. lib. 8. c. vii.

e Zonar. tom. 2. Annal. in Dioclet. f Cedren. in Cæpend.

g Aur. Viã. in Dioclet. \* LXXVIII.

h Eutrop. lib. 9. in fin.

Sed quas pœnas? Eusebius rem paucis complexus hæc ait d: Alter & gradu honoris & designationis tempore primas Imperij partes assequurus, diuturna & aspera in primis corporis ægrotatione pederentim cõtabescens occubuit.] eadem quoque ex eo Zonaras e. sed Cedrenus hæc de morbo & exitu Diocletiani fufius scribit f: Diocletianus cum se Imperio abdicauisset, grauius in morbum incidit, cuius doloribus vehementibus totum corpus affligebatur, viscera inflammatione acerrima corrumpebantur, caroq. vniuersa, ceræ in morem, colliquebatur. Quin & luminibus miser captus atque mutilatus est. Exinde miserabiliter putredine absumptus, ex faucibus multitudinem vermium ipsa cum lingua, quæ computruerat, eiecit: atque adeo in sepulchris confectorum cadauerum foetore nihilo melius foetuit. Inter hæc ille spirans & gemens, mortem inuocabat, atque extremo spiritu hæc verba edidit: Væ miserabili mihi, & digno qui lugear: quàm iustas meorum in Christianos impiorum conatum pœnas pendo! hæc scelesto illi postea temporis euenerunt.] hæc tenus Cedrenus, quæ ne mireris prætermissa fuisse ab Ethnicis scriptoribus, vtpote ignominiosa illis.

Aurelius g Victor de tempore obitus ipsius & causa hæc tradit, superius tamen alia occasione recitata: Vixit annis LXXVIII. \* ex quibus communi habitu prope nouem egit. morte consumptus est, vt satis patuit, per formidinem, voluntaria: quippe cum a Constantino atque Licinio vocatus ad festa nuptiarum, per senectam, quo minus interesse valeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio fauisse, ac Maximo fauere, suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur hausisse.] hæc Victor; ex cuius sententia, anno sequenti a debellato Maxentio, cum Constantij atque Licinij celebrata sunt nuptiæ, nempe ante triennium, Diocletianum defunctum esse, dicere opus esset. Addit Eutropius h: Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, vt cum priuatus obiisset, inter diuos tamen referretur.] eadem ferme verba apud Hieronymi Chronicon leguntur. Porro vt Diocletianus more maiorum inter diuos referretur, opus id fuisse Licinij, certum est, qui hoc anno (vt dicemus) a Constantino rebellans, Christianos persequi aggressus est. Sed qui impium stulto conatu retulit inter diuos; ipse ab Imperio cecidit, & ex humanis desijt. Hic tandem finis truculentæ bellæ, ebriæ Sanctorum sanguine

A sanguine. Qui enim olim (vt Eusebius a & Eutropius b tradunt) adorari se iussit vt Deum, & gemmatos calceos atque vestes non contentus purpura seipsum induit, primum Imperio (vt dictum est) arreptus amentia exiit, ac tandem infelicissimum finem sortitus est. Sic, iuxta Dæboræ Canticum c: Omnes inimici tui Domine pereant: qui autem diligunt te, sicut Sol in ortu suo splendet, ita rutilent.] quod factum vidimus in Constantino.

a Euseb. in Chronic. b Eutrop. lib. 9. in fin. c iudic. 5.

Quod autem spectat ad Licinij aduersus Constantinum conceptum odium, atque ab eius amicitia defectionem, & bellum conflatum, iam exordiamur narrationem. Huius sane rei gesta historiam antequam enarrare aggrediamur; quod præcipuum est, temporis gnomon ex more figendus est, quo rerum gestarum veritas clarius innotescat. Extrat Constantini d rescriptum ad Florianum Præfectum de Veteranis datum post annum sequentem Licinio quintum & Crispo Coss. quarto Idus Aprilis, vbi mentio habetur de obtenta ab eo victoria in Thracia anno superiore, quinto Nonas Iulij, qui est sequens annus Gallicano & Basso Coss. Sed cum antequam dimicaretur in Thracia, constet, auctore Zosimo, & alijs, pugnatum fuisse apud Cibalem in Pannonia: hac ratione iure dici posse videtur, discordias hoc anno inter vtrumque esse conflatas, eosque tandem ad apertum bellum progressos, ac primo certamine Cibali in Pannonia conflixisse, de quo suo loco dicendum.

d l. 1. de Veteran. Cod. Theodos.

Porro inferendi huius belli causa a Zosimo e in Constantinum cõcitato atque infenso eiusmodi redditur: Exorta (inquit) sunt inter eos dissidia, non quòd Licinius causam præbuisset, sed quòd more suo Constantinus pacta consueta parum integra fide seruasse visus esset, ac nationes quasdam ad Imperium Licinij pertinentes auertere voluisset. Itaque prorumpentibus in apertum inimicitijs, ambo copias suas ad dimicandum cogebant.] hæc de belli causa Zosimus, cui Aurelius Victor f & ipse Ethnicus scriptor fauet; dum eadem ex causa, quòd Constantinus C Licinium bello exagitarit, ac tandem Imperio spoliarit, post decennium Regni ipsum fuisse Latronem cognominatum tradit, cum ait: Vnde in prouerbio vulgari: Tracala decem annos præstantissimus, duodecim sequentibus Latro, decem nouissimis Pupillus ob profusiones immodicas nominatus.] at de his inferius. Sed quod spectat ad causam, illa prior atque verior intercessit, ex Licinij perfidia atque impietate progressa; quòd nimirum de Christiana religione protegenda pactis non stetit conuentis. Hæc autem quo modo se habuerint, ab Eusebio, qui hæc præsens spectauit, remque fidelius ita prosequutus est, accipiamus.

DISCORDIA INTER CONSTANTINUM ET LICINIUM. e Zosim. lib. 2.

f Aur. Viã. in Constantino.

Eusebius g igitur post Decennalia a Constantino sui Imperii celebrata, quæ anno superiore (vt demonstratum est) contigerunt, de his quæ mox sunt subsequuta, eiusmodi exorditur historiam: Atque vt in his plurimum percepit oblectationis; sic de illis quæ in Oriente magno cum tumultu & perturbatione gesta esse auditione acceperat, mæroris non parum. Nam ei nuntiatum est, belluam quamdam immanem & ferocem illic tum Dei Ecclesiæ, tum reliquis provincialibus insidias tendere (quippe dæmon nefarios omnes suos nervos contendit, quo ijs quæ erant a pio Imperatore confecta, contraria profus perageret) vsque eo, vti Imperium Romanum in duas partes diremptum, noctis tenebris & splendori diei omnibus persimile videretur. Nam ijs qui Orientem obtinebant, tamquam noctis caligo offundebatur: illis autem qui erant alterius partis incolæ, splendor clarissimæ diei illucescebat. Quos tam infinitis bonis diuina prouidentia suppeditatis frui, neque diabolus inuidia æstuans, virtutisque infestus, æquo animo spectare tolerareque; neque Tyrannus, qui alteram Orbis partem opprimebat, omnino ferre potuit: qui quidem, cum Imperium sibi prospere succederet, & Constantini tam eximij Imperatoris sortem duxisset, relicta præclarorum hominum imitatione, perditos impiorum mores & institutum æmulari cœpit: et quorum infelicem vitæ exitum oculis aspexisset, eorum sceleratam mentem sequi maluit, quàm in firma præstantioris viri amicitia acquiescere. Itaque nec legum amicitia, nec foederum, nec cognationis, nec pactationum memoriam omnino animo tenens, bellum crudele & pestiferum contra patronum suum mouet. Nam sicut Constantinus, vtpote Princeps humanissimus, veræ beneuolentiæ erga ipsum ostendit indicia, maiorum cognationis, regij sanguinis antiquitus ducti consortem fieri voluit, sortem ei collocavit in matrimonium, liberam denique totius Imperij perfruendi potestatem tamquam cognato & collegæ Regni tribuit: sic ille contraria animo statuens, contra meliorem præstantioremque hominem machinas comparauit; aliosque alias excogitauit insidiarum modos, quo patroni sui benefacta malefactis compensaret.

g Euseb. in Vit. Constantini lib. 1. c. 41. 42. 43. 44. 45. 46. LICINII INCONSTANTIA.

Ac primum amicitiam callide & veteratorie simulans, dolo & fraude egit omnia; et propterea quæ temere admittebat, clam fore sperauit. Ceterum eius insidias ex occulto struictas Deus famulo suo patefecit. Iste igitur simulac fuit in primis illis conatibus manifesto prehensus, ad secundas fraudes se contulit; cœpitque interdum beneuolentiæ & necessitudinem prætexere

LICINII ANIMVS FRAVDULENTVS.

prætexere, nonnumquam foederibus & iureiurando fidem facere; tum quasi derepente decreta antiquare: rursus per Legatos supplicare; iterum ex mendacij simulationibus turpi ignominiae labe notatus, tandem bellum palam indicere; ac mentis adeo temeritate & insolentia incitatus, de cetero ipsi Deo, quem Constantinum Imperatorem auguste venerari cognouit, se opponere.

Primum enim contra Dei ministros, eius subiectos Imperio, qui numquam quidquam criminis contra Imperium admisissent, pedetentim tum, & dissimulanter causas astute & fallaciter confictas aucupari molitus est. Et cum nullum crimen ipsi suppeteret, nec haberet quod viris illis omnino posset objicere: legem promulgauit; quæ quidem præcepit, vt neque Episcopi inter se de rebus suis communicarent; neque cuiquam illorum copia esset aliquam Ecclesiam in proximo sitam adeundi; neque conuentus, aut consilia, aut deliberationes de rebus ad ipsorum vtilitatem spectantibus instituendi. Atque hæc tamquam anfa illi fuit ad nos proterue contumelioseque tractandos. Aut enim legem violando, supplicio obnoxios esse oportebat; aut legis præcepto morem gerendo, Ecclesiae ritus & instituta euertere. Nam magnæ & graues deliberationes de controuersis rebus susceptæ, non aliter possunt, quam per rectam Conciliorum administrationem ratione & via procedere.

LICINIUS IM-  
PESTVS CHRIS-  
TIANIS.

At reuera Dei hostis Licinius, quoniam Constantini pij Imperatoris institutis contraria moliri decreuerat, eiusmodi exequi contra nos mandauit. Nam vt hic sacerdotes Dei, quo honor illius, quem sancte colebant, illustraretur, ad pacem studuit & mutuam concordiam perducere: sic ille honesta disturbare machinatus, consentientem Ecclesiae harmoniam dirumpere diuellereque contendit. Atque quoniam hic Deo carus famulos Dei in Palatium suum benigne intromisit: ille Deo infestus contraria animo complexus, pios omnes ipsius obsequentes Imperio e sua exturbauit Regia: et viros quos erga se maxime fideles habuit & beneuolos, in exilium eiecit. Eos item, qui ob res suas ante præclare gestas fuissent amplos ab ipso honoris & dignitatis gradus adepti, alijs obsequi, serulique ministeria obire mandauit. Et primum facultates quæstus sui gratia omnibus ademit: deinde mortem illis minatus est, si forte aliquando salutare Christi nomen profiterentur.] De expulsis e Palatio Christianis, ipsidemq. diuersis pœnis affectis, Eusebius hæc habens præ oculis iterum testatus est. Ad hæc fortasse alludit Victor, & ipse Gentilis historicus, cum in Constantino scribit, ipsum Licinium fuisse spadonum & aulicorum acerrimum domitorem: consueuisse enim Ethnicos, Christianos homines continentiae professores nominare spadones, suo loco dicemus. At de eodem Licinio prosequitur Eusebius dicens:

LICINIUS  
PRÆSCRIBIT  
LEGES ECCLĒ-  
SIAR.

Porro animo perturbationibus agitato, & in omnem intemperantiam effuso Licinius præditus, infinitis adulterijs & facinoribus insigni turpitudine nobilitatis admissis, eximiam castitatis virtutem negauit in hominibus esse posse; aliorumque naturam ex sua vitiosa mente spectauit. Ac propterea legem secundo tulit, iubens ne viri simul cum mulieribus, precibus in ecclesia ad Deum fufis, interessent: neve sexus muliebris augustas virtutis scholas adiret: neu denique Episcopi mulieribus sacra Dei eloquia explicarent; sed mulieres ipsæ alias mulieres, a quibus erudirentur, sibi deligerent.] hæc tenus de his Eusebius. Audet impurissimus homo & illitteratus Ecclesiae leges præscribere, & solitas catecheses ab Ecclesia Dei proscribere, easdem ab Episcopis ablegare, ac feminis tradere. Erat quippe (inquit Victor) infestus litteris, quas per inscitiam immodicam virus ac pestem publicam nominabat, præcipue forensam industriam.]

AMMONIS  
DIAC. ET VIR-  
GINVM XL.  
MARTYRIVM.

Porro sicut fuit legum iniquarum iniustissimus promulgator, ita pariter se earundem seuerissimum custodem exhibuit. Vnde accidit, vt Ammonem diaconum & quadraginta Virgines, quas ille instituebat, diuersis mortis generibus affecerit, quorum omnium natalis dies Kalendis Septembris fuit perpetua memoria consecratus, qua die hæc de eorum triumpho in Menologio scripta habentur: Natalis sanctarum quadraginta mulierum martyrum virginum & monialium, & Ammonis diaconi earum magistrum. Hæc fuerunt ex Hadrianopoli Macedoniae Christum sequutæ sub institutione eiusdem Ammonis diaconi: tentæ vero sunt a Balbo Præfecto Hadrianopolis, multumque excruciatæ, vt idolis immolarent: quæ fortiter restiterunt: cum interea idolorum sacerdos arreptus a dæmone, suspensus in aera, atque in terram collisus, interijt. Virgines vero cum Ammone missæ sunt Heracleam ad Licinium ibi commorantem; cuius sententia decem ex illis viuæ combustæ, reliquæ vero vnâ cum earum magistro gladijs concisæ sunt. præstitit hæc sæuissimus Imperator.] hæc Græci die prima Septembris. Sed hallucinatus est plane Nicephorus, dum quas omnes attestantur virgines, ipse tradit vxores fuisse illorum quadraginta militum, qui Sebaste in Armenia passi sunt sub eodem Licinio

Licinio Imperatore, de quibus suo loco dicturi sumus. Vnde autem eiusmodi commentum acceperit, non apparet; quod potius ignari vulgi rumore ex paritate numeri iactatū putatur. Ad hæc etiam spectat, quod idem Licinius Imperator sanctissimum virum Paulum Episcopum Neocæsariæ Euphratesiæ, quod minime destitisset munus suum explere in institutione Fideium omnium etiam feminarum, vinciri iusserit, ludibriq. causa eius genitalia igne comburi, atque articulorum neruos combustione succedi; quod testatur Gregorius presbyter, nec non Theodoretus. Quod etiam ad persecutionem Licinij spectat; Socrates hanc quoque ab eo legem aduersus Christianam religionem fuisse statutam tradit, cum ait: Lege etiam interdixit Episcopis, ne in congressum colloquiumque cum Gentilibus aliquando venirent, eo videlicet consilio, vt Christiana religio inter eos nulla ex parte propagaretur.] hæc Socrates.

Sed antequam cetera ab Eusebio de rebus Licinij in Christianos gestis scripta recensamus: hic operæpretium iudicamus de ipsius Licinij intemperantia atque sæuitia historiam egregie testatam describere, qua simul causa aperitur, cur tantopere Episcopos feminas erudientes hisce impijs legibus exagitarit. Scripsit eam, qui tunc viuebat, atque ea videbat, Ioannes Nicomediæ presbyter; qui ipso suæ narrationis exordio summam complexus quæ tum Maxentio, tum Maximino Christianorum persecutoribus accidissent, ad res a Licinio gestas orationem conuertens post narratum Licinij aduentum vnâ cum Constantia Augusta Nicomediæ, & alia de pace Ecclesiae breuiter dicta, hæc mox subdit de eiusdem Imperatoris facta in deterius mutatione.

Cum feliciter, quod cupiebat, ei processisset; quæq. sperabantur, in eius potestatem venissent: ostendit non longe postea, qualemnam animum haberet, & cuiusmodi reuera esset, quod videlicet per simulationem & sub quadam simulatæ fidei specie atque tegumento cum maximo illo Imperatore Constantino versatus fuerat: quo tempore Constantini res gestas considerans, animum suum occultabat. Tunc igitur cum totus scelestus esset & nefarius, totusque ad diaboli voluntatem se accommodasset: solius & veri omniumque creatoris Dei confessionem reprobauit: idque post iusiurandum illud, quod Dei amantissimo Imperatori Constantino sapius exposuit: nullo vnquam tempore se a Christianorum fide defecturum; sed illius se fore propugnatorem. Quæ sua promissa pro nihilo faciens, Græcorum cultui diligenter se ipse totum tradidit, ardenti zelo in rebus illius execrabilibus permanens, & vbique idolis ipsis sacrificia offerens. Qui & violenter Senatorias mulieres abripiens, in conspectu hominum turpe ac intemperatum facinus committebat, non matribus neque filiabus parcens, quo minus intemperanter cum illis coiret. Ad hæc per omnes Gentes infinitas calamitates meditari non desistebat.] hæc ibi. eadem plane de Licinij intemperantia narrans Eusebius, Quid, inquit, dicam de mulieribus in matrimonium collocatis, in quas iste decrepitu senex impetum fecit? Quid virgines adolescentulas enumerem, in quas, quo effusam intemperantem animi sui libidinem expleret, contumeliose insultauit? hæc Eusebius. Sed institutam narrationem prosequamur.

Hæc cum Magni Constantini germana soror videret, atque audiret, eaque ferre non posset: litteras ad pium virum & Dei amicum Constantinum clam misit, quibus significabat, quæ Licinius facere ausus fuerat. Ille enim superstitiosæ dæmonum culturae studiosus, & ipsi Deo inuisus Licinius omnes Christianos homines e domo sua procul fugauit: qua re aperte se Christi diuino patrocinio nudum ac destitutum ostendit. Cum igitur sine impedimento aliquo talia diutius ab illo fierent: vna quædam puella ex earum numero, quæ in Reginae ministerium ardenti studio affectæ erant, e Christianorum genere exorta, moribusque & temperantia florens, cum hæc cognosceret, et a Licinio ad stuprum prouocata, cum eo misceri exhorresceret; simulque ne propter zelotypiam ac suspicionem a domina sua abigeretur; arcantum illud Reginae ipsi aperire ausa est: Hæc (inquit) Imperator constituit mihi facere: Benignus enim, qui eius cubiculi Præfectus est, cum tamquam magnum aliquod donum se mihi collaturum speraret, hoc significauit. Te igitur obtestor per Deum illum, qui cæli & terræ dominus est, quem & ipsa times, & Imperator Constantinus colit, ne finas virginitate mea, nefario coitu vitata, me priuari.

Hæc cum Regina didicisset, & puellæ ipsius æquam mentem ac propositum libenter ample-xata esset: illam primum occultauit eo nomine, quod delirio correpta, moritura videretur. Postea vero opportunum tempus nata, multum auri & argenti, regiumque ornatum, atque omnem supellectilem, nec non pueros illi dedit, eamque misit in Armeniæ regionem: atque illis hominibus, qui eam ducebant, præcepit, vt nullo modo quæ fierent, alicui patefacerent, quænam scilicet, aut vnde esset illa puella, quoad Dominus ipse prouidisset. Illi vero virili veste

a Greg. presb.  
ornt. de Patrib.  
Nican. Concilij.

b Theod. lib. 1.  
c. 7.  
c Socrat. lib. 1.  
c. 2.

LICINIUS IN-  
TEMPERAN-  
TIA, ET SÆVI-  
TIA.

d Apud Masaph.  
die 26. April.

e Euseb. lib. 10.  
c. 8.

CONSTANTIA  
AVGVSTA IN  
LICINIUM COM-  
MOVETVR.

PVELLAE  
CHRISTIANAE  
SPECTATA CA-  
STITAS.

veste eam ornarunt: cumque Reginae de puellae custodia & benignitate in ea seruanda fidem A certam dedissent; in eum locum, in quem iussi fuerant, proficiscebantur. At si qui ab illis quaesuisissent, quisnam ille esset? Tribunalum quemdam esse respondebant.

Dei autem prouidentia factum est, ut illi in urbem Amaseam venirent; erat autem vrbs illa Ponticae prouinciae metropolis. Glaphyra igitur (hoc enim erat puellae nomen) cum urbem munitissimam vidisset, eius loci specie delectata est; et pueros suos admonuit, ut si Christianorum genus illic inuenissent, in ea vrbe permanerent. Cum vero adolescens quidam, qui ad Quintium vrbs illius cum primis illustrem pertinebat, audisset viros illos Christianos esse, & quaerere si qui eiusdem fidei essent in vrbe illa, ad Quintium pertulit quod audierat: qui nihil moratus, eos conuenit, ac rogauit ut in domo ipsius esse vellent, & si gratum eis esset, illic manerent; dicens se quoque Christianum esse, & eo in loco Christianum Episcopum habere virum egregium & dignum qui cum Apostolis ipsis conferri posset.] equidem Basileum Amaseae Episcopum spectatum fuisse in Concilijs Neocæsariensi & Ancyrano, superius dictum est; quem & Magnus Athanasius<sup>a</sup> Episcopus Alexandrinus inter celeberrimos huius saeculi sanctissimosque Antistites enumerat. Sed prosequitur Ioannes presbyter:

<sup>a</sup> Athanasiorat.  
1. contra Ariam.

BASILEVS  
EPISC. AMA-  
SEAE.

Illi eius verbis obtemperantes, & in eius domo partem quamdam capientes, apud clarissimum virum Quintium permanserunt: et Episcopum ipsum conuenere, qui Basileus appellabatur (idem quod Basilius, sed vsu quodam accidit, ut Basileus potius, quam Basilius, nominaretur) erat vir ille admodum eloquens, omniique virtute & spirituali prudentia refertus. Cum vero a Glaphyra ipsa quaesitum fuisset, quaenam, & vnde esset: respondit se Italiam genere, & Christianam esse ex parentibus Christianis, ancillamque Reginae illius, quae Constantini Augusti foror, & Licinij Regis vxor erat. Adiunxit etiam deinceps, quaenam fuerat causa, ut ad eum locum veniret. Illi cum haec audissent, praeeperunt, ut neque ipsa, neque quisquam illorum qui ad eam pertinebant, cum aliquibus versaretur; ne aliquo modo vrbs Praefecto delati essent, & calamitatis alicuius causa ea res ipsis foret. Beatus vero Episcopus Basileus dixit, ad Dei gloriam illam discessionis causam pertinere.

Illis ipsis diebus templum, Ecclesiae causa, Episcopus construebat: nam vsque ad illud tempus non fuerat intra urbem Christianis ipsis locus aliquis sanctus. Casta igitur illa virgo Glaphyra multum auri & argenti ad templi aedificationem contulit, & omnes fere suas facultates ad omnia ea suppeditabat, quae beatus Basileus iussisset: quin etiam & ad dominam suam scripsit, vbinam esset, & apud quem manere sibi proposuisset; ac de sacro illo aedificio certiore eam fecit, petens ut plus pecuniae ad se mitteret, qua templum sanctum Christianis compleri posset. Id libentissime fecit Magni Constantini foror, quae & plurimas pecunias & multa dona ad eam misit: scripsit etiam & litteras ad Episcopum, quibus puellam ei commendabat.

D

ΑΙΤΙΑΣ  
ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ  
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Temporis interuallo, iniquioris daemone arte factum aiunt, ut Glaphyrae litteras Benignus ille, de quo diximus, inuenerit. quibus lectis, cum audisset puellam viuere, & apud quemdam virum Amaseae esse, Regi Licinio hoc patefecit. Qui cum mirum in modum furore accensus fuisset, illa ipsa hora ad prouinciae Praesidem edictum misit, quo iubebat Basileum Episcopum & Glaphyram ferreis vinculis ligatos ad se mitti. Prius igitur quam Regis litterae ad Praesidem venissent, Dei prouidentia factum est, ut Glaphyra ipsa ex humanis rebus discederet.] huius natalem diem, qui contigit Idibus Ianuarij, insignis eius pietatis & castitatis ergo, perpetua memoria placuit adscribi in tabulis Ecclesiasticis, in quibus anniuersaria commemoratione celebris haecenus perseuerat. Sed quid post haec Basileo contigerit, rem gestam idem auctor sic describit:

BASILEI EPISC.  
MARTYRIUM.

ΒΑΣΙΛΕΥ  
ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ  
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Corruptor autem ille & inhumanus Praeses, cum Regis edictum accepisset, sanctissimum Episcopum Basileum comprehendit, & ferreis vinculis astrictum ad Regem misit: de Glaphyra autem scripsit, quod mortua esset. Consequantur beatum Episcopum Basileum duo clerici diaconi, quorum alter Parthenius, alter Theotimus vocabatur: omnes autem in via ipsa ab impijs militibus & carnificibus vexati sunt. Cum vero Nicomediam regiam urbem venissent, Dei seruus Basileus in carcerem coniectus est, Parthenius vero & Theotimus apud Elpidiphorum quendam Christianum hominem atque hospitalem, qui carceri proximus habitabat, benigne & multa cum misericordia hospitio accepti sunt. Fidelissimus igitur Elpidiphorus, cum omnia de viro illo cognouisset, & carceri castodi notus esset, auro ab eo impetrauit, ut sine impedimento aliquo & ipse, & diaconi, & quoscumque voluisset, ad magnum Dei Pontificem introirent, & vna cum illo diuinas preces atque psalmos noctibus praesertim canere possent.

Instante igitur die, quo ante Tyrannum Basileus ipse sistendus erat, mediae noctis tempore, carceris

A carceris custode accersito, diaconos suos & admirabilem Elpidiphorum quaesuit. Custos igitur ipse celerrime eos omnes ad Basileum duxit. Ille vero psalmos, ut consueuerat, etiam tunc canebat, exorsus ab illa psalmorum decade<sup>a</sup>: Memento Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius. Deinde cum in psalmis dicendis ulterius progressus esset: tertio versus hunc, extensis in caelum manibus, & lacrymas fundens dixit<sup>b</sup>: Si habitauero in extremis maris: manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, Domine. Diaconi autem illi cum Basileum in precibus tamquam perplexum vidissent; lapsum ipsum fuisse suspicati sunt. Ipse vero sciebat quid diceret, ut earum rerum finis ostendit, quae de illo conclusae sunt. Deinde cum hymnos & preces expleuisset, die ipso iam lucescente diaconos affatus: Tentationes (inquit) adfunt fratres, a diabolo quidem ipso commotae, sed ab hominibus in nos illatae. Ne segens sitis; neque ob eas arumnas, quae futurae sunt, animo concidatis; sed sustinete; stabiles manentes in fide; neque vos dimoueri patiamini, ut probati & non confusi in aduentu Domini sitis, vigilanter ac firmiter animae oculos ad eum intentos habentes, qui potest nos seruare a morte, & luctum vertere in gaudium, angustias ipsas in iucunditatem, lacrymas in risum, labores in requiem. Omnes vitae huius voluptates & sensuum illecebras abiectionissima quaeque esse, propter Filium Dei Iesum Christum existimate, ut eius haeredes vna cum omnibus sanctis viris efficiamini, eius regni delicijs fruente. Scitote enim, filij mei, hac nocte Dominum meum mihi vere apparuisse; et qualis dissolutionis meae & in illum migrationis futurus sit finis, quaecumque denique magna & praecleara in seruum suum faciet, mihi declarasse. Vos igitur tranquillo animo estote, & reuertentes, fratres ipsos in Christo confirmate. Eutychem vero Callistrati filium Episcopum vobis assumetis: id enim mihi Dominus reuelauit: qui sua gratia & benignitate motus, faciet ut vile hoc corpus meum vobis reddatur.] factum vero esse postea ab eis, ut praeeperat Basileus, de ordinatione Eutychem, ex eo perspicuum redditur, quod eiusdem nominis Episcopus Amasenus interfuisse reperitur Magno Nicæno Concilio, cui & subscriptus inhæret. Sed rursus Ioannes:

<sup>a</sup> Psal. 137.

<sup>b</sup> Psal. 138.

Cum eius clerici amarus fletus emitterent: ille consuetam suam doctrinam adhibens, ipsos admonuit, & hortatus est, ut reuerti vellent; manibus Elpidiphori eos commendans; cui & hoc dixit: Tu frater a Deo electus es, ut charitatis mercedem recipias: vna igitur cum illis arumnas patere; neque ipsos dimittas, quocumque loco Dominus ad eorum ministerium te inuitauerit. Cum primum vero eos Basileus dimisisset, Rex ipse iussit illum ad se duci: ac primum Glaphyrae puellae crimen obijciebat, quod eam acceperat, neque quidquam de ea re significauerat. Ille ad haec omnia iustam defensionem opposuit. At Rex iussit ab sui conspectu Episcopum amoueri. Cui & per vrbs Tribunal significans: Condonabo (inquit) tibi erratum hoc, & insuper honores maximos adijciam, si mihi obtemperaueris, & deis meis sacrificia obtuleris; quin etiam & eorum sacerdotum, qui hic sunt, Pontificem te constituam.

Beatus vero ille Dei minister Basileus Tribuno respondit: Haec dices Regi: Licet totum regnum tuum mihi dare volueris, numquam tantum mihi dabis, quantum auferre vis, cum a Deo viuento me separare studeas, & daemone animarum corruptoribus adiungere, atque ab infinita, sempiterna, immortalique gloria abalienare, & ad caducos honores impellere, quorum honestas turpitudine est, & splendor abusus quaedam inutilis. Sed si vis me bonum consiliarium audire: tu mihi obtemperes, & redeas illuc, vnde discessisti: quemque reprobatum contempsisti, ad eum te supplicem abijcias. Bonus enim Deus noster, nec quisquam alius est praeter ipsum iustus, sanctus, & saluator. Poenitentiam igitur agas, & a vanis istis rebus discedas: ne propter insipientiam tuam mala & calamitates in te veniant, illatae ab illo ipso iusto Iudice, quem tu negans dixisti Deum non esse.]

BASILEI CON-  
STANTIA.

Haec Basileus ad Licinium, quod ille in gratiam Constantini speciem quamdam praesertulisset Christianitatis, quam ab eo rebellans exuerat. Verum cum haec Licinio a Tribuno relata essent; ille adhuc iterum cum eo experiri iubet, mandans, nisi acquiesceret, truncari capite. Perstante vero S. Basileo in sententia, verberibus leuiter tamen inflctis, ad litus maris eum capite plecti mandat. Tum ille precibus ad Deum fufis, salutatisque suis osculo sancto, iugulum praebens, feliciter martyrium consummauit: Eius vero corpus in mare deijcitur iussu Imperatoris: Hoc enim modo (inquit auctor) quamplurimos ex ijs qui Christi fidem colebant, illos praesertim, qui gregibus Dei praesidebant, obruncatos piscibus escam proiecerant.]

Porro autem idem auctor; qui haec oculis lacrymas fundentibus spectabat, pluribus prosequutus est, quae

est, quæ nos memores instituti, breuitate cōtraximus: idemque elegantem post hæc subneçtit A  
historiam de corporis sectique capitis apud Synopem inuentione. Contigit autem marty-  
rium Basilei, vt idem auctor testatur, vigesima octaua die Martij, inuentio autem atque sepul-  
tura vigesima sexta mensis Aprilis. Astipulatur his a Ioanne narratis Eusebius iterum tum  
in historia<sup>a</sup>, tum in vita Constantini, cum Licinij infensum animum in Ecclesiam Amasenam  
in Ponto declarat: vt respectu eorum, quæ ipse Eusebius a sæuiente in eandem Licinio ad-  
missa dicit; Ioannis presbyteri historia parciore videatur: tantum abest, vt ipse quidpiam ve-  
ritati superaddiderit.

<sup>a</sup> Euseb. lib. 10.  
c. 9. & Vit. Con-  
stantin. lib. 2. c.  
1. in fin.

Apud eundem quoque Eusebium in Chronico, hoc anno Constantini vndecimo ponitur  
expulsio Christianorum e Palatio, sequenti vero martyrium Basilei Episcopi Amaseni: licet  
in eodem Chronico multa ad finem habeantur inuersa, atque in notis numeri deprauata, nec  
cum annis Christi consentientia. Verum dum idem auctor testatur, Constantinum Constancia  
B fororis litteris permotum, cum de nece sanctissimi Episcopi, deque alijs per Licinium pa-  
tratis sceleribus certior redderetur, aduersus Licinium expeditionem parasse: nec e Basilei hoc  
potius anno accidisse, quàm sequenti, affirmari posse videtur, quo constat ex his quæ dicturi  
sumus, primum victoriam de Licinio ipsum obtinuisse, ac proinde hoc anno apertis inimici-  
tjs alterum in alterum bello rem agere decreuisse, & non obiter quemquam ipsorum permotum  
esse, sed quod in difficillimo prælio accidere solet, eorum quemlibet in sequentem an-  
num copias comparasse.

Hic ille plane annus esse videtur, quo dum ad sequens prælium Licinius vbique delectum  
haberi iuberet, & tyrones describi, in Aegypto inter alios magnus ille Pachomius tunc ad-  
huc Ethnicus militiæ adscriptus est. Quid autem tunc illi acciderit, vt Christianæ fidei stu-  
diosus fieret atque sectator, Acta eius germana quidem, nec leui saltem mendacio vsquam  
asperfa, his verbis declarant<sup>b</sup> (iucundum plane erit ex Licinij impijs facinoribus ad gratiora  
hæc subinde diuertere) Cum autem post persecutiones Magnus imperaret Constantinus, &  
aduersus Tyrannum bellum gereret: iussi sunt in aliquibus prouincijs plurimi iuuenes referri  
in numerum tyronum; inter quos fuit etiam ipse Pachomius: qui, vt ipse affirmavit, agebat  
annum vigesimum. Omnibus ergo vno animo nauigantibus cum ijs, qui ipsos assumpserant,  
militibus, appulerunt in quoddam oppidum Thebarum. Vespere autem, cum ciues vidif-  
sent eos in satis tuta esse custodia, & de eis audiissent viri Christiani & misericordes: attu-  
lerunt eis omnia quæ erant ad vsum necessaria, & valde eis magnum præbuere solatium, cum  
essent in maxima afflictione.

PACHOMIUS  
TYRO ADSCRIBITUR  
MILLITIAE.

<sup>b</sup> Apud Metaph.  
die 14. Maij.

Ego vero cum vidissem (inquit Pachomius) quod ab eis factum fuerat, & hoc valde effem  
miratus: didici ab eis qui vna mecum erant; Christianos erga omnes quidem, præcipue au-  
tem erga hospites esse benignos & misericordes. Rogante autem me (inquit) quidnam esset  
appellatio Christianorum; dicebant: Sunt homines pij & Deum colentes; credentes in no-  
men Vnigeniti Filij Dei sui Iesu Christi, & omnibus beneficientes, sperant ab eo mercedem  
remunerationis. Ipsi autem hæc ei dicentibus, mente illuminatus, & fidem Christianorum  
admiratus, & metu Dei corde inflammatus, & spiritu exultans, cum parum secessisset, & apud  
se fuisset: manus suas in cælum extendit, & dixit: Domine Deus, qui fecisti cælum & terram,  
si respiciens respexeris humilitatem meam, & mihi tuæ diuinitatis dederis cognitionem, &  
me liberaueris ex hac afflictione; tibi seruiam omnes dies vitæ meæ, & conuenienter tuis præ-  
ceptis vitam instituiam. Cum ergo esset precatus & sic Deo pollicitus, vno die postea egres-  
sus e custodia cum ijs qui cum ipso erant, & nauem ingressus nauigauit ex illo oppido. Interea  
autem dum in aliena regione versaretur, siquando cum carnis voluptates, aut rerum aliqua-  
rum mundanarum vexarent cupiditates, valde auersabatur, precum memor, per quas mente  
illuminatus Christum fuit professus, & eius qui in ipsum extitit diuinæ gratiæ aduentus. ] Mi-  
litauit Pachomius in exercitu Licinij Imperatoris, quousque ille per Constantinū penitus de-  
bellatus est, quando (vt suo loco dicemus) dedit in Ecclesia Christo nomen nouæ militiæ mi-  
les, ac sacro baptisinate initiatus monachum profiteri coepit: cuius quales in Christiana re-  
ligione futuri essent progressus, illud præcessit indicium magnarum rerum prænuncium, cum  
videlicet demones eius adhuc pueri sub cura parentum agentis præsentiam exhorruerunt,  
nec ausi sunt in consuetum templum accedere, quo puer cum parentibus aduenisset. Sed hæc  
in Actis pluribus.

MODI MILITIA  
MILITIAE.

PACHOMIUS  
FIT CHRISTIANVS.

Atqui haud otiosum erit, ex quo ad hæc diuertimus, locum perscrutari, in quo Pachomius  
Christianorum ibi agentium admiratus collatam in Gentiles etiam homines charitatem pari-  
ter ac pietatem, Christianæ religionis concepit affectum, qui velut semen diligenter excultum  
in in-

A in ingentem arborem excreuit. Thebarum ciuitatem vnam illam fuisse cum scribat auctor: in  
mentem reuoco, eamque ciuitatem existimo, quæ Oxirinchus dicta, diuersis sanctorum vi-  
rorum ac mulierum pro status cuiusque diuersitate classibus abundabat, quæq. erat sanctif-  
simorum virorum asylum, & collectio ciuium beatorum; quorum præclarissimæ virtutes cum  
in omnibus actionibus elucerent, in suscipiendis tamen hospitibus, Solis instar radiorum, adeo  
effulgebant, vt (quod dictum est) & iam Gentiles homines in maximam sui admirationem ad-  
ducerent, & ad capeffendam Christianam fidem eorum animos prouocarent. Sed quid Eua-  
grius<sup>a</sup>, qui ea præfens spectauit, de ipsa ciuitate scripserit, audiamus.

Venimus autem (inquit) ad ciuitatem quamdam Thebaidis, nomine Oxirinchum; in  
qua tanta religionis deprehendimus bona, vt ea nemo digne sufficiat enarrare. Repletam  
B namque monachis intrinsecus vidimus & extrinsecus omni ex parte circumdatam: et ædes  
publicæ, si quæ in ea fuere, & templa superstitionis antiquæ, habitationes nunc erant mo-  
nachorum; et per totam ciuitatem multo plura monasteria quàm domus videbantur. Sunt  
autem in ipsa vrbe, quia est ampla valde & populosa, duodecim ecclesiæ, in quibus pu-  
blicas agitur populi conuentus, exceptis monasterijs, in quibus per singula loca oratio-  
num domus sunt, quæ certis temporibus ad orationem frequentantur. Sed nec portæ ipsæ,  
nec turres ciuitatis, aut vllus omnino angulus eius monachorum habitationibus vacat: quip-  
pe per omnem partem ciuitatis die ac nocte hymnos ac laudes Deo referentes, vrbem totam  
quasi vnam Dei ecclesiam faciunt. Nullus ibi inuenitur hæreticus aut Paganus, sed omnes  
ciues Christiani, & etiam omnes Catholici: vt nihil omnino differat, si Episcopus in platea  
orationem, aut in ecclesia faciat. Ipsi quoque magistratus aut principales ciuitatis & reliqui  
ciues studiose per singulas partes statuunt eos qui obseruant, vt sicubi apparuerit peregrinus,  
C aut pauper, certatim ad eum currant; et qui præoccupauerit, abducit, vt quæ sunt necessaria,  
consequantur. De his autem, quæ erga nos ab his populis gesta sunt, videntibus transire nos  
per ciuitatem suam, & velut Angelis occurrentibus, atque honorem deferentibus, quo mo-  
do enarrem? aut de ipsis monachis, & virginibus, quorum innumeræ multitudines, vt su-  
pra diximus, in illa vrbe habentur? Requirentes enim a sancto Episcopo loci illius, viginti  
millia virginum, & decem millia monachorum ibi haberi comperimus: quorum omnium af-  
fectum erga nos, & honorem quem exhibebant, vobis exponere nec sermo sufficit, nec ve-  
recundia permittit, quo modo pallia nostra scinderentur, vnoquoque nos sibi rapiente, & ad  
se adducere cupiente. Vidimus ibi plurimos sanctorum Patrum diuersas Dei gratias habentes,  
alios in verbo Dei, alios in abstinentia, in signis & virtutibus ministrantes. ] hætenus de  
his Euagrius, quorum causa Pachomium Christianam religionem animo cōcepisse diximus.

<sup>a</sup> Euseb. Vit. SS.  
Patrum c. 5.  
OXIRINCHVS  
CIVITAS AD  
PERFECTAM  
CHRISTIANE-  
TATEM EX-  
CVLTA.

D Redeamus iam ad Licinij res gestas, cuius in Constantinum expeditionis hoc anno para-  
tæ occasione, ad hæc de Pachomio, & loco quo ipse tunc miles a Christianis tam liberaliter  
exceptus est, paululum digressi sumus. Non solum autem in S. Basileum Amasæ in Ponto  
Episcopum, sed & in alios eiusdem Ecclesiæ Christianos, aliosque diuersarum Ecclesiarum  
Episcopos eius furor grassatus est; ita tamen vt hæc persecutio non furenti impetu primum  
eruperit, sed sensim serpsit, magno tamen Ecclesiæ detrimento: quod Eusebius<sup>b</sup> his prope-  
modum verbis significat: Ille, quem diximus, Licinius in eundem cum illis gurgitem, qui  
cum Deo bellum gessissent, præceps deiectus est: et quorum interuisiones impietatis causa  
ipsis illatas oculis aspexisset, eorum exemplum ad suam perniciem consecutus, persecutio-  
nem contra Christianos, tamquam quoddam ignis incendium iam pridem extinctum, de in-  
tegro suscitauit, grauiore flamma ab ipso, quàm a superioribus tyrannis accensa. Atque ve-  
lut bellua quædam immanis, aut serpens tortuosus in se conuolutus, furorem & minas, quasi  
cum Deo bellaturus, anhelans, nondum aperte quidem (Constantinum enim admodum ex-  
timescebat) contra Dei Ecclesias ipsius Imperio subiectas dimicare ausus est: sed clam apud  
se malevolentia occultans venenum, clandestinas insidias separatim contra Episcopos com-  
parauit. Nam per veteratorias molitiones magistratuum, qui prouincijs præfuerunt, specta-  
tissimos quosque inter ipsos e medio tollendos curauit. Quin cædis modus in eos institutus  
peregrinus quidam erat, cuiusmodi non aliquando cognitum fuisse arbitror.

LICINIANA  
PERSECUTIO  
QUALIS.

<sup>b</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantini lib. 2. c.  
1. 2. & hist. lib.  
10. c. 9.

Quæ enim fuere ab ipso in Amasæa Ponti patrata, extra omnem crudelitatis modum  
longe euagata sunt. In quo loco nonnullæ ecclesiæ, quæ fuissent etiam ante euerse, iam  
secundo e sublimi ad soium vsque sunt prostratæ. ] hæc Eusebius, plane alludens (vt di-  
ctum est) ad ecclesiam Amasæ ex pecunijs Glaphyræ a Constantia Augusta illi colla-  
tis excitatam, & per Licinium furore percitum solo tenus dirutam. Idem quoque au-  
ctor de eodem Licinio tradit, perbella quadam elusione veruisse conuentus intra ciuitates  
peregrinus quidam erat, cuiusmodi non aliquando cognitum fuisse arbitror.

ECCLESIAE  
PROSTRATAE.

<sup>c</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantini. lib. 1.  
c. 46.



agi, sed extra mœnia eos iussisse conuenire, cum ait: Aliud quiddam ad ecclesiarum euer-  
sionem machinatus est: asseuerans populi conuentus, qui de more agebantur, extra portas  
in amœna planicie fieri oportere: nam aerem, qui extra portas est, permultum ei qui est tem-  
plorum in ciuitate sitorum ad congressus faciendos præstare. ] sed quid de ecclesijs fecerit,  
hæc post multa subdit<sup>a</sup>: Aliæ autem ecclesiæ a prouinciarum Præfectis occlusæ; ne quis eo-  
rum, qui eas frequentare consueuerant, eo ad conuentus agendos accederet, neue cultus Deo  
debitos impertirét. Nam qui ista mandauerat, non existimauit preces illic pro se fieri, utpote  
quem mala conscientia in opinionem induxisset; sed pro Constantini salute nos omnia pie-  
tatis officia exequi, & Deum assidue pro eo orationibus placare, pro certo persuasum ha-  
buit. Illius autem assentatores, & qui ei blandiri egregie in animum induxerant, illustrissi-  
mos ecclesiarum Præsides ( eidem se impio Tyranno rem gratissimam facturos arbitrati  
sunt ) capitis supplicio malètarunt. Itaque qui insontes erant, perinde atque ij qui cæde &  
sanguine manus suas inquinassent, sine causa ad locum supplicij abducti sunt, & graui pœ-  
na affecti.

<sup>a</sup> Euseb. ibid.  
lib. 2. c. 2.

SAEVI PER-  
SECVTIO.

Iam vero quidam nouum genus mortis subierunt, corpore in multas particulas ense minu-  
tatim dissecto: ac post istud crudele supplicium, & omni scelere in tragœdijs audito magis  
horrendum, in profundos maris gurgites piscibus vorandi proiecti sunt. Pij viri post hæc, sicut  
paulo ante acciderat, aufugere; famuli Dei in agros rursum & solitudines se abdere cœpe-  
runt. Vbi ista hoc modo Tyranno succedebant ex sententia, de cetero contra omnes perse-  
cutionem excitare, in animum inducit. In qua re certe fuisset voti compos, & nihil fuisset ei  
impedimento, quo minus in opere instituto processisset; nisi Deus suorū seruorum propugna-  
tor, uti quod futurum erat peruerteret, famulum suum Constantinum, tamquam lumen il-  
lustrare in tenebris & nocte obscurissima incensum, ea in loca in quibus versabatur Tyrannus,  
quasi manu duxisset. ] sed hæc postea. Quinam autem extiterint eiusdem Licinij conatus reli-  
qui, idem Eusebius narrat: atque in primis quo modo fuerit in Christianos milites exacerbata,  
hæc tradit<sup>b</sup>:

<sup>b</sup> Euseb. Vit. Con-  
stantini lib. 1. c.  
47. & lib. 10.  
hiff. c. 8.

QVAD LICINIUS  
IN MILITIBUS  
CHRISTIANOS.

Verum ubi ne in hoc quidem instituto habebat qui ei morem gererent: de cetero, nudo  
capite (ut dicitur) milites qui erant in ciuitate, si dæmonibus neuiquam hostias immolare in  
animum inducerent, iussit de dignitatis gradibus, quibus fruebantur, penitus deijci. Proinde  
vti cohortes piorum hominum vbique gentium honoribus erant spoliata; sic Tyrannus, qui  
has leges fanciuerat, sua ipsius opera sanctorum virorum precibus omnino orbatu. ] fuit enim  
hoc eius in re agenda consilium, ut exercitum Christianis militibus expurgaret; ratus nimirum,  
omnes qui Christiani essent, ex animo studere Constantino, sibi autem fore aduersos:  
sicque accidit, ut magno robore sui exercitus in hunc modum sublato, essent eius vires mag-  
nopere eneruatae ac plane collapsæ. Eadem quoque ratione in reliquos, quos sciret Con-  
stantino esse animi affectione coniunctos, animaduertit; quod idem quoque Eusebius<sup>c</sup> testa-  
tur his verbis: Ad extremum namque furor eius cœpit in Ecclesias insultare, grassarique in  
Episcopos, quos sibi maxime aduersari animaduertit; quin etiam quos cum pietati de-  
ditos, tum Imperatori magno ac religioso caros existimaret, eos inimicorum loco habere.  
Quocirca a fanitate & mente penitus deturbatus, animi impetum in nos incitauit. ] Constat  
præterea complures alios Christianos militia nobiles ignominia causa ad opus publicum esse  
damnatos, alios insuper ad tæxtrinam, aliaque opera gynæcea adscriptos fuisse. id quidem  
testatur<sup>d</sup> ipsemet Constantinus Imperator in edicto, quod primum post expugnatum Licini-  
um pro Christianis edidit: recitabimus ipsum suo loco.

<sup>c</sup> Euseb. ibid. lib.  
1. c. 49.

<sup>d</sup> Apud Euseb. in  
Vit. Constantini.  
lib. 2. c. 25.

AUXENTII  
CERTAMEN.

<sup>e</sup> Suid. in verbo  
Auxentius.

Inter alios nobiles cum Castrensium Palatinæ militia viros, qui Christianæ religionis  
causa a Licinio e Palatio ciecti sunt, fuit Auxentius Notarius, postea factus ob insigne vir-  
tutis meritum Episcopus Mopsuhestenus, de cuius nobili confessione Suidas hæc narrat<sup>e</sup>: Au-  
xentius Mopsuhestiæ Episcopus, ex ijs qui Confessores nominantur, homo illustris in exerci-  
tu Licinij Imp. & e Scribarum numero, quos Notarios Romani vocant. Confessionis genus  
huiusmodi fuit. Erat in quadam Palatij aula fons aquæ, & in eo Bacchi statua, & vitis am-  
pla totum complexa locum atque inumbrans. Quo cum Licinius causa delectationis venis-  
set, Auxentio & alijs multis e Comitatu sequentibus, vitem intuens, vuam magnam & ma-  
tutam e palmitibus dependentem vidit, eamque Auxentium refecare iussit. At ille statim  
femori appenso pugione stricto, refecuit, nihil suspicans. Licinius autem: Ponito, inquit,  
vuam ad Bacchi pedes. At ille: Absit Imperator: Christianus enim sum. Tum ille: Igitur,  
apage te, relicta militia, alterutrum enim facias necesse est. At hic nihil cunctatus, & zo-  
nam soluit, & statim alacer Palatio excessit. Ephori autem aliquanto post eum Mopsuhestiæ  
Episcopum

**A** Episcopum creantur. Frater eius iunior Theodorus fuit, Athenis eruditus, cui & ipsi tan-  
dem Tarsensis Ecclesiæ Episcopatus contigit. ] hucusque Suidas. Inter alios quoque mili-  
tes Christianos ac nobiles confessores, Arfacij virus effulsit<sup>a</sup>: erat hic genere Persa, qui  
& ipse pariter contempta militia, insignis confessor factus, monasticam vitam exercuit,  
& virtute miraculorum enituit sub Constantio; de quo opportuniore loco plura dictu-  
ri sumus.

ARFACIUS  
CONFESSOR.  
<sup>a</sup> Sozom. lib. 4.  
c. 15.

Sed & Theodorus in Cypro Episcopus eodem tempore multa passus, ac carceri manci-  
patus, cum Licinium vicisset Constantinus, ab eodem iussus est solui; qui egregia morum san-  
ctitudine diem claudens extremum, anniuersaria memoria a Græcis<sup>b</sup> hætenus celebratur.  
Tunc & fama celeberrimus S. Nicolaus Myræ in Lycia Episcopus similiter pro Christi nomi-  
ne est in carcerem coniectus; sed reddita per Constantinum Ecclesiæ pace, soluitur: hac enim  
ultima persecutione eum vinctum fuisse, ex eo constat, quod per Constantinum, cum toto do-  
minaretur Orienti, liberatus est, nec ab alio, vel alio tempore: nam si sub Diocletiano, Ga-  
lerio, vel Maximino coniectus fuisset in vincula, iam antea Maximini edictis iterum pro-  
mulgatis, liber Ecclesiæ Myrensi redditus esset, nec opus fuisset liberari per Constantinum.  
illo enim pacis interstitio, quod concessum est edicto Maximini, vel post obitum eius, peregrina-  
tionem ipsius Hierosolymam ad inuisenda loca sancta contigisse putamus, ac postea mi-  
rificam eius Dei iussu factam in Episcopatum Myrensem electionem: quæ omnia, atque ad-  
miranda illius vitæ cunabula, auctosque cum ætate eiusdem sanctissimos mores, res præ-  
clare gestas, egregiaque miracula edita, ceteraque eius Acta cum a Græcis tum a Latinis scri-  
pta atque omnibus peruulgata testantur; ut non sit opus hic singula recensere, sed pro tem-  
porum ratione pauca dumtaxat attingere. Nunc ad initum semel de Licinij persecutione ser-  
monem, orationem reuocemus.

<sup>b</sup> Menolog. 12.  
Maij.  
<sup>c</sup> Metaph. die  
6. Decemb.

S. NICOLAUS  
EPISC. CON-  
FESSOR.

**C** Licet autem iræ Licinij in Christianos conceptæ aliquandiu ob Constantini metum ab  
eo primum fuerint studiose compressæ, ac postea patefactæ, lento gradu progredi visæ sint:  
tamen quod ex impie gestis addantur vires ad grauiora facinora perpetranda; velut ignis,  
cum e tenui fumo crescit in flammam, & sæuo incendio in immensum auctus cuncta cir-  
cuncirca depascit; acerbius Christianos exagitat, omnia adhibens in eos genera tor-  
mentorum, Præsidiibus vtens, quorum crudelitas multis exemplis sub præteritis tyran-  
nis persecutoribus notior omnibus facta esset: deliguntur denuo ad prouinciarum Præfectu-  
ras, qui in magistratu tales erant, stabiliunturque Busirides, atque Phalarides, Lyfiæ,  
& Agricolai.

DELECTI  
PRÆFECTI  
SAEVISSIMI.

**D** De hac enim persecutione sub Licinio restituta agens S. Basilius, hæc ait<sup>d</sup>: Vbi vero ini-  
quam præconium, edictumque omnibus denunciauit, ne quis Christum profiteretur, pro-  
positaque omnia pœnarum genera consentibus: multa quoque a Iudicibus iniustis ira & fe-  
ritas prodit; multæ tendebantur vbique insidiæ, doli, delationes: ignis insuper paratus, en-  
sis in promptu, crux affixa, botrus (nempe culleus) rota, flagella. In tanta igitur Fidelium  
turbatione nonnulli fugiebant, aliqui succumbebant, alij fluctuabant, quidam ante certa-  
men solis minis absterrebantur: alij vbi coram videbant intentatos cruciatus, consternaban-  
tur; alij certamen ineuntes, deinde vsque ad finem laborum durare nequeuntes, pugnam  
ac periculum detrectabant, & velut in pelago naufragantes, quæ virtute patientiæ parta,  
multorum annorum secum in naui vehebant, per impatientiam amiserunt. ] hæc gene-  
ratim Basilius de persecutione complexus; mox agere de martyribus, quorum gratia ea  
præfatus est, incipit in hæc verba: Tunc igitur hi quadraginta inuicti & generosi Christi mi-  
lites, cum Præfectus Imperatoris litteras ostendisset, & obedientiam requireret; libera voce  
audacter & fortiter, nihil ex ijs quæ viderant exemplis expauescendo, sed minas omnes con-  
temnendo, in medium procedentes, sese Christianos esse fassi sunt. ]

<sup>d</sup> Basili. orat. in  
40. martyres.

SAEVI A-  
GERIUS PERSE-  
CVTIO.

**E** Sunt ij Cappadoces illi milites quadraginta, qui sub Præsidente Agricolao Sebaste in Arme-  
nia Minori, in Thermarum frigidario gelu rigetes coronâ martyrij adipisci digni fuerunt, quo-  
rum nomina tam Græcis quàm Latinis notissima, hæc sunt<sup>e</sup>: Domitianus, Euodius\*, Sifin-  
nius, Eradius\*, Alexander, Ioannes, Claudius, Athanasius, Valens, Helianus, Meliton,  
Hecditius, Acatius, Viuianus, Heluius, Theodolus, Cyrillus, Flauius, Seuerianus, Cy-  
rion, Valerius, Chudion, Sacerdon, Priscus, Eutyclus, Smaragdus, Philoctimon, Acrius,  
Michallius, Lyfimachus, Domnus, Theophilus, Euthycius, Xantius, Angias, Leontius,  
Ilychius, Caius, Gorgonius, & Candidus. ] hæc inquam sunt militum nomina, quæ singula  
egregiæ virtutis ergo, viuentibus semper Ecclesiasticis tabulis, anniuersaria celebritate pas-  
sionis natali die repetenda, perpetua memoria consignari meruerunt: licet vnum ex recitatis

QUADRAGIN-  
TA MARTYRES  
CAPPADOCES.  
\* Eunoicus  
\* Heraclius.  
<sup>e</sup> Metaph. die 9.  
Martyj Vet. man  
script. & Ado or-  
die.

nomnibus non fit militis, sed balnei custodis in locum desertoris gratia diuina suffecti. Sed A  
quo ordine ac ratione, S. Basilius sic describit:

Vnus ex eorum numero inde per animi inconstantiam subterfugiens, mærorem socijs maximum reliquit: nec propterea Dominus eorum vota inania esse permisit. Nam prope aderat quidam, cui eorum custodia credita est in gymnasio quodam e vicino, a frigore seruato (putamus hunc locum fuisse balnei calidarium) & exitum rei expectans, paratusque martyres, si qui fugerent (vt eis clare pollicitus fuerat) in lauacro quodam aquæ calidæ, quod iuxta situm erat, excipere atque seruare. Res a Præfecto astute fuerat excogitata, talem videlicet inuenire certaminis locum, in quo paratum damnati haberent refugium, vt omnes cœpti propositi constantiam amitterent: sed hoc martyrum patientiam clariorem reddidit: non enim qui cogitur, constans est; sed qui liber & in oblectationis copia dura pati potest, is demum constans ac patiens est. Custos itaque dum hos obseruaret, quosdam e cælo descendentes Angelos ac coronas singulis martyribus, vno excepto, distribuendas aspexit. Is autem, quem indonatum illi reliquerunt, ac honoribus cælestibus indignum iudicauerunt, ea repertus est animi mollicie atque inconstantia, vt statim laboris tolerantiam desperans, ad hostes transfugeret: miserabile prorsus spectaculum, miles transfuga, vir fortissimus captus, Christi ouis a lupo direpta; et quod miserabilius, a vita perpetua cælestique excidens, neque hac postremo diu gaudens: nam vbi calidam attigit aquam; corpore, quod glacie torpebat, dissoluto, statim interiit.

Custos vero, qui prodigium hoc viderat, vbi illum fugientem aspexit, relictis omnibus, sese in eius demisit locum, atque vnam cum sanctis illis emisit vocem: Christianus & ego sum. Itaque cum eius subita mutatione stuporem illis incuteret; et numerum impleuit, & matros ob socium amissum sanctos consolatus est: eos imitando, qui in acie prima, vbi forte aliquis ceciderit, statim ordini alium restituunt ac surrogant, ne proximi incommodum patiantur. Talem igitur ipse se gessit. Vidit miracula cælestia, agnouit veritatem, ad Dominum confugit, cum martyribus annumeratus est.] hucusque Basilius de coronis martyrum, & suffecti commiliton' s victoria atque triumpho. Sed & paulo post præclare subdit de matre vnus ex illis, quem Melitonem nominatum tradunt, exemplum his verbis:

Vnius illorum mater alios iam pene frigore extinctos aspiciens, suum vero filium ob vires aliquantulum validiores, & aduersus dura constantiam, adhuc viuum, permittentibus licitoribus, vitæ consulere valentem: ipsum proprijs accepit manibus, ac curui in quo reliqui iacentes ad pyram ferebantur, apposuit martyris vera mater: non enim lacrymam indecoram effundere, nec aliquid humile loqui, vel indignum agere visa est: sed, O nate, inquit, perfice cum tuis contubernalibus iter beatum, ne a chorea deseraris, neve inferior alijs Domino appareas. O matrem felicem, o bonæ radice bonum germen, &c.] ita Basilius, quibus hæc addunt Acta eorundem martyrum: Mater quæ relictum filium solum cernebat, reiecta imbecillitate muliebri, virilemque animum ac robur assumens, humeris suis filium imposuit, & strenue plaustra sequebatur: iuuenis autem dum gestaretur a matre, lætus animam efflauit. Mater vero plaustra iam consequuta, super illa filium proiecit. Constructa autem & incensa pyra, sanctorum corpora combusta sunt, &c.]

Quo modo autem ipsorum reliquiæ, nempe sacri cineres, in alueum iniectæ, fuerint diuina virtute seruata, ac rursus quo modo repertæ, ac denuo inuentæ atque translata, deque alijs nonnullis, consule quæ diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis, & addidimus in editione Plantiniana. Quam autem frequēti cœtu ex diuersis prouincijs accurrēte frequentari ac celebrari soleret eorundem martyrum natalis dies, Gregorius Nyssenus locupletissimus testis est duabus illis orationibus, inmo vna, accedentium multitudine interrupta, ac sequenti die rursus repetita & absoluta. Sed & de martyrum cultu vbique locorū, hæc S. Basilius eadem oratione habet: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædā turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent: nec vno in loco sese clauerunt, sed multis in locis hospicio recepti, multorum patrias ornauerunt, nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos eos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si vero in vnum congregaueris, quadraginta nihilominus erunt, atque ita vt ignis natura permanent, &c.]

At non in Oriente tantum, sed & in Occidente celebris erat memoria eorundem quadraginta martyrum, quorum causa S. Gaudentius Episcopus Brixianus Ambrosij æqualis in Cappadociam peregrinari non timuit, vt reliquias martyrum inde acciperet, & suam eisdem ecclesiam illustraret. Est de his eius oratio habita in dedicatione Basilicæ, vbi de iisdem martyribus plura. Qui enim ab exordio nascentis Ecclesiæ bene cœptus est cultus sanctorū martyrum,

a Basil. orat. in  
40. marty.  
LAPSVS MILLI-  
TIS ET SVF-  
FECTIO ALTE-  
RIVS.

MATRIS MAR-  
TYRIS INVI-  
CTA CON-  
STANTIA.

RELIQUIÆ SS.  
MARTYRUM  
XL.

A rum, posterioribus quoque temporibus est vbique religiosissime propagatus, exemplisq. innumeris quotidie docti Fideles, martyrum patrocinio plurimum adiuuari: nam & de iisdem idem Basilius hæc eadem oratione: Paratum est hic Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpe operam dedistis, sæpe laborastis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis: quadraginta hi sunt, vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus est: vbi vero quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret, &c.]

Passi sunt quadraginta hi martyres Sebaste, septimo Idus Martij. Hos autem ad coronam præcessisse videtur eiusdem Sebastenæ ciuitatis Episcopus S. Blasius, qui ante mensē vnum & dies sex, nempe tertia Februarij, ibidem loci, & sub eodem quoque Præside Agricolo passus legitur: qui in eum omne crudelitatis genus exercuit: hic (inquam) vt dictum est superius, Eustratij martyris Sebasteni, qui in persecutione Diocletiani, eodem Præside Agricolo, passus est, reliquias colligens, recondidit simul cum corpore S. Orestis<sup>a</sup>, & furorem persecutionis euitans, diu latuit in Argeō monte: sed tandem inuentus, ab eodem Agricolo diris subiectus tormentis, martyrio coronatur; cuius natalis dies tam apud Græcos quàm Latinos eiusmodi elogio chartis Ecclesiasticis tertio Nonas Februarij adscriptus habetur: Sebaste in Armenia passio Sancti Blasij Episcopi & martyris; qui multorum patrator miraculorum sub Agricolo Præside post diutinam cætionem atque in ligno suspensionem, vbi ferreis pectinibus carnes eius disruptæ sunt; post teterrimum carcerem & in lacus demersionē, vnde saluus exiit; iubente eodem Iudice, vna cum duobus pueris capite truncatur. Ante eum vero septem mulieres, quæ guttas sanguinis eius, dum torqueretur, colligebant, deprehensæ, quod Christianæ essent, post dira tormenta gladio percussæ sunt.] hætenus ibi ex eius Actis tam Græcis, quàm Latinis vbique notissimis, sed apud Metaphrastem nequaquam in omnibus noscuntur esse sincera. Quod vero Sebaste, & sub eodem Præside Agricolo post diuturnas latebras S. Blasius passus inueniatur, merito ad Licinij tempora eum retulimus: et licet in aliquo scripto codice, in persecutione Diocletiani martyr effectus dicatur; id sicut in plerisque alijs accidit; vt cum persecutio sub Licinio breuis admodum fuerit, nec inter decem illas Ecclesiæ persecutiones adnumeretur; nonnulli martyres qui post nouissimam illam Diocletiani & Maximiani persecutionem passi habentur, sub eadem martyrio coronati dicantur. Habuit Blasius in Sebastena sede successorem Petrum Episcopum, qui diuinitus admonitus, eorundem quadraginta martyrum reliquias inuenit atque religiose curauit<sup>b</sup>.

Quod igitur (vt tradit Gregorius Nyssenus<sup>c</sup>) hostis humani generis prauus dæmon Licinio suassisset, de hostibus nequaquam victoria potiturum, nisi quos sciret colere Christum, occideret: tantum abest, vt dictorum martyrum nece exatiatus fuerit, vt magis in alios furor ipsius excanduerit, per sæuissimos Præsides agens omnia, ipse ad parandam in Constantinum expeditionem intentus. Etenim Lyfiam Cæsarea Sebasten amandat successurum Agricolo, illi crudelitate non imparem: quo cum peruenisset, Seuerianum militem, cuius admonitionibus quadraginta insignes martyres illi profecerant, tentum, diris cruciatibus exagitatum interemit. Extant eius martyris Acta<sup>d</sup> fusius scripta, ipsiusque memoria relata in tabulas Ecclesiasticas, quinto Nonas Septembris. In eadem quoque prouincia Nicopoli sub eodē Præfide Lyfia passi leguntur Leontius, Mauricius, Daniel, ac socij, quorum martyrio natalis dies inscriptus est tam apud Græcos quàm Latinos sexto Idus Iulij.

In Ponto autem, proxima illi prouincia, tres fratres milites martyrij coronam adepti sunt quarto Nonas Ianuarij, qua die eorum passio paucis hisce in Martyrologijs recensetur: Tomis in Ponto sanctorum trium fratrum, Argei, Narcysii, & Marcellini pueri, qui sub Licinio Principe inter tyrones comprehensus, cum nollet militare, cæsus ad mortem, & diu in carcere maceratus, demum in mare mersus, martyrium consummauit; fratres vero eius gladio perempti sunt.] Execrandum plane videbatur Christianis militibus, aduersus Christianum Imperatorem Crucis vexillo præuio ducentem exercitum, impij Licinij castra sectari: cuius rei causa totidem milites, Cyrinus, Primus, atque Theogenes, eodem tempore in Helleponto, tertio Nonas Ianuarij passi sunt. Sed & Heracleæ insigne certamen exegit Theodorus dux exercitus: extant eius Acta<sup>e</sup> ab Augaro (vt idem præfert auctor) omnia coram spectante conscripta: vbi & de compluribus alijs militibus passis in Macedonia mentio habetur. de eodem pauca hæc Nicephorus<sup>f</sup>: Quo tempore etiam exercitus dux Theodorus martyrio defunctus est, spectata fortitudine vir, qui Heracleæ in Ponto habitans, Mariandynorum genti præerat: et quod euocatus ad Licinium non venisset, hospitem

BLASII EPISC.  
SEBAST. MAR-  
TYRIUM.

a Acta Eustratij  
c. soc. in fine.  
Metaph. die 13.  
Decemb.

b Acta martyrum  
quadrag. a Me-  
taph. descripta.  
c Greg. Nyssen.  
orat. 2. in mar-  
tyres quadrag.  
MARTYRES  
ALII SVB LI-  
CINIO.

d Habes Meta-  
phrast. die 9.  
Septembris.

MILITARE RE-  
NVVNT FIDE-  
LES SVB IMPIO  
IMP.

e Metaph. die 7.  
Februarij.

f Nicephor. lib.  
7. c. 44. in fine.

hospitem ipsum habuit, eiusque deos comminutos egentibus dedit. Hunc Licinius, etiam si egregie carum habuerit, multis tamen affecit cruciatibus: nam & in crucem eum egit, & subulas in meatus secretiores corporis eius immisit, postremoque capite truncauit. cuius corpus postea in patriam eius Euchaitem magnifice deportatum, ibi insigni templo cohonestatum est.] hæc Nicephorus, licet ante dictos superius martyres hunc passum affirmet.

a Recitat Metaph. die 15. Novemb. c. 13. DIACONORVM MVNVS TEMPORE PERSECVTIONIS.

b Cyprian. epist. 11. edit. Pamel.

c Act. apud Metaphrast. ibid.

Edeffæ vero in Syria sub Lyfania Præfide, annuente Licinio, passus est Abibus diaconus insignis inter martyres, cuius passionis extant Acta fideliter scripta, quorum huiusmodi est exordium: Excitata rursus fuit persecutio aduersus Christianos, & Abibo vniuersum imminabat periculum: is enim obibat ciuitatem, diuinas cunctos docens scripturas, & magno animo confirmans ad pietatem.] Diaconi namque id erat muneris, persecutionis tempore, circumire castra Fidelium, prospicereque opportunitati cuiusque, in omnibusque consulere omnibus, ac de cunctis Episcopum commonere; sed & in carcere constitutos Christianos inuisere, eosque ad martyrium exhortari. Est Cypriani sententia aliàs superius recitata, qua ait: In præteritum semper sub antecessoribus nostris factum est, vt diaconi ad carceres commeantes, martyrum desideria consilijs suis & scripturarum præceptis gubernarent.] Cum igitur vitæ suæ dispendio ceteris pacem pepererit, & pro omnibus seipsum obtulerit: dignum est, vt quæ reliqua sunt Actorum eius, ordine prosequamur:

Hæc autem cum uenissent ad aures Lyfaniæ, ea Licinio Imp. ab eo significantur. Studebat enim vt ipse ei committeret quæstionem habendam de Christianis, & maxime de Abibo. (neque enim prius fuerat ei commissa.) ille vero litteris datis iubet, vt morte Abibum afficiat. Ipse autem degebat in quadam parte ciuitatis propter statum Ecclesiasticum: mater vero, & quidam ex ijs qui ad eum genere artinebant, cum eo versabantur. Ille vero cum rem rescuisset; ne daret poenas, quod martyrij deseruisset ordines; cuidam qui erat ex primis cohortis (is autem vocabatur Theotecnus) seipsum indicat: et tandem: Quem quæris? inquit. Abibum: Ipse sum, inquit. Ille autem benigne eum intuens: Nemo, inquit, adhuc nouit, te venisse, o homo: abi ergo, & seruare; nec sis sollicitus de matre, nec de ijs qui genere ad te attinent: nullus enim eos poterit omnino afficere molestia. Et hæc quidem Theotecnus. Abibus autem, cum tempus vocaret ad martyrium, nolebat pusillo & abiecto animo suffurari salutem: ei itaque dicit: Non propter caram matrem, nec propter cognatos me reddo manifestum, sed adsum propter Christi confessionem: libens enim volensque exhibebat se persecutoribus, vitam sponte profundens, cuius iactura pax esset perpetua Ecclesiæ concilianda: offerens se instar Christi Redemptoris nostri in redemptionem pro multis. ac proinde hæc subdit: Ecce enim, vel te nolente, apparebo coram Præfide, & Christum meum prædicabo coram Principibus ac Regibus. Theotecnus itaque veritus, ne sua sponte veniret ad Præsidem, & ea de causa ei afferretur periculum, vt qui eum non fecisset manifestum; assumit Abibum, & ducit ad Præsidem: Hic est ille (inquiens) qui quæritur, Abibus.

ABIBI DIAC. CONSTANTIA.

Cum autem Lyfaniæ audisset, Abibum sua sponte adijisse ad certamina: arbitratus eam rem esse contemptus & audaciæ, vt qui parui fecisset austeritatem tribunalis; eum statim curat ducendum in iudicium, conditionemque ab eo petit, & nomen, & patriam. Cum vero respondisset, se esse quidem ortum e vico Thelsæa, significasset autem se esse Christi ministrum; statim martyrem criminatus est Præfes, quod non obtemperasset iussis Imperatoris. Huius autem rei apertum esse dicebat indicium, quod Ioui thus non sacrificaret. Ad hæc, se quidem Christianum esse, dicebat Abibus, & non posse Deum verum relinquere, & sacrificare inanitis & nullius sensus præditis operibus manuum. Præfes vero eum brachia vinctum funibus iussit in ligno sublimem extolli, & ferreis vngulis lacerari. Erat autem suspensio longe violentior, quam laceratio: veniebat enim in periculum ne discerperetur, cum violenta extensione ei diuellerentur brachia.] illud tormenti genus dictum erat Græce, κλιμακίζεν, de quo Suidas: Climax, scala est, tormenti genus, quo corpora distorquentur. Aristophanes: Quouis modo eum torque, scalis alligatum, suspensum, flagris cæsum, cute direpta, distentum, aceto in nares infuso, lateribus impositis, ceteris adhibitis omnibus, &c.]

VERB. HATU. HUIUS TKV. OIKKI SVZ 2.

Sed rursus Acta: Interim, dum is penderet sublimis, conuersus est Præfes ad blanditias, & fingebat se esse patientem: minabatur autem etiam grauiora, si non mutaret propositum. Ille autem: Nemo, inquit, me abducat a fide, neque persuadebit vt adorem dæmones, etiam si plura tormenta inferat, & maiora. Cum autem vellet scire Præfes, quamnam ei vtilitatem tormenta conciliarent, quæ corpus tantum consumunt. Christi martyr: Non ad præsens vsque tempus, inquit, nostra consistunt, nec ea solum sequimur quæ cernuntur. quod si tu quoque volueris aspicere ad spem & promissam nobis remunerationem, forte etiam dices cum

A cum Paulo: Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Cum autem Præfes ea, quæ dicebantur, stultitiæ damnaret; et nunc quidem blandiens, & subiens personam patientiæ; nunc vero minans, & acerbam mortem intentans, neutri eorum eum videret cedere: Non tibi, ait, repentinum & totum simul vitæ finem afferam: sed te lento igne paulatim liquefactum, efficiam immitem & implacabilem animam deponere: sententiam pronunciauit. Et cum versus Septentrionem extra ciuitatem collecta fuisset materia, ducebatur ad rogam, sequente quidem matre, sequentibus & ijs quoque qui aliàs cognatione ad eum attinebant. Ille vero postquam esset precatus, & benedixisset omnibus, atque eis osculum dedisset in Domino; accensa autem pyra esset ab ijs, qui in id inferuebant: in ignem iniicitur: et cum aperto ore flammam accepisset, apud eum qui dederat, spiritum deposuit.]

2 Rom. 8. MARTYRIUM ABIBI.

B Mutata fuit sententia Præfidis ac temperata, ne videlicet lento consumeretur igne, quod fuerat comminatus, sed vt in rogam coniectus quam primum mortem obiret. At, quod habent Acta, eum aperto ore flammam accepisse, in memoriam reuocat, quod Lucianus ait his verbis: Etenim a multis hoc pro certo confirmari audio, nullam mortem esse velociorem, aut properantior, quam eam quæ per ignem illata fuerit: solum enim os aperiendum est, & statim efflatur anima.] De eius vero sepultura rursus hæc Acta: Deinde cum ignis esset sedatus; qui ad eum attinebant, pretioso linteo eum circumdederunt, & vnguentis vnixerunt; (non enim ignis eum absumperat) cumque psalmos & hymnos, vt par erat, cecinissent, prope Samonem & Guriam, martyres, deposuerunt ad gloriam Patris & Filij & Spiritus sancti, &c.] ac demum: Talem quidem vitæ finem inuenit martyr Abibus tempore Licinij, & talem cum Sanctis nactus est depositionem; et sic pijs attulit requiem a persecutionibus: nam deinceps quidem Licinio fuit diminuta potentia, Constantino autem floruit dominatio, &c.] Etenim (vt dicemus anno sequenti) Licinius a Constantino saepe prælio victus, vrgentibus malis exagitat, a persecutionibus cessare compulsus est.

b Lucian. in vitâ Peregrini.

Rursus vero relati inueniuntur in tabulas Ecclesiasticas Macrobius & Iulianus sub eodem Licinio passi. Sozomenus Licinianæ persecutionis terminos circumscribens hæc ait: Per idem tempus Christiani, qui versus Orientem ad Libes vsque, qui sunt confines Aegyptijs, habitabant, conuentus palam agere propterea non ausi sunt, quod Licinius beneuolum suum erga illos animum mutauerat. At Græci, Macedones, & Illyrici, qui versus Occidentem suarum rerum domicilia habebant, Constantini opera, qui illi Imperij Romani parti præfuit, libero & animo securo Deum coluerunt.] Quod vero ea clades nihil profus partes Orbis Occidentalis pertigerit, Sulpitio Seuero leuior visa est, nec digna quæ inter persecutiones adnumerari deberet; sic enim scribit: Sane tum Licinius, quia aduersus Constantinum de Imperio certauit, milites suos litare præceperat, abnuentes a militia reiciebat: sed id inter persecutiones non computatur; adeo leuioris negotij fuit, quam vt ad Ecclesiarum vulnera perueniret.] hæc ipse idcirco, quod numerum mysticum, quem ponit, decem persecutionum quas numerat, instar decem plagarum Aegypti, voluit integre custoditum, nec alio accedente numero labefactatum; prætermittiq. ob id persecutionem sub Licinio, quod ea esset vndecima numeranda; plane dissimulans vel ignorans necem martyrum Orientalium, de quibus mentio facta est: vt reuera appareat, complures Ecclesias Christiano sanguine ex eiusmodi concitata persecutione Licinij cruentatas. At eiusmodi decem Ecclesiæ persecutionum supputatio S. Augustino non placuit: qui a tempore nascentis Christi Ecclesiæ his multo plures recenset.

c Martyrolog. die 13. Septemb. d Sozom. lib. 1. c. 2. PERSECVTIO LICINIANA VBI VIGVIT.

e Seuer. hist. lib. 2.

D Certe quidem, acerbam satis fuisse hanc ipsam persecutionem a Licinio excitatam, ingens laporum numerus terga vertens, turpiq. fuga deficiens a Fidelium castris, arguit. Est de his illibata fide perstans Magni Nicæni Concilij testificatio, cum eorum saluti prospiciens, canonem de ijs statuit, his scilicet verbis: De his qui præter necessitatem præuaricati sunt, aut propter ablationem facultatum, aut præter periculum, aut aliquid huiusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinij: placuit Synodo (quamuis humanitate probentur indigni) tamen eis beneuolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter poenitentiam gerunt, tribus annis Fideles inter audientes habeantur, & sex annis omni se contritione deiciant, duobus autem annis sine oblatione populo in oratione communicent.] Quod insuper complures (vt dictum est) ipso leuioris persecutionis exordio, renuentes thus dijs offerre, exuerentur militiæ cingulo; et ex eis nonnulli inuenti essent, qui eiusmodi ignominie notam & infamie titulum molesto animo ferrent, atque ob eam causam qua possent via conantes in pristinum gradum restitui, a priori gloriosa confessione defecisse turpiter visi essent; eiusmodi quoque inflctis eadem persecutione vulneribus Patres in eodem Concilio mederi studentes, hæc statuerunt: Qui cumque

f Aug. de Ciuit. Dei. lib. 18. c. 52.

LICINIANA PERSECVTIO QVALIS.

g Concil. Nicæn. c. 11.

h Concil. Nicæn. c. 12. edit. 2.

cumque per Dei gratiam vocati, primo quidem ostenderunt fidem suam, deposito militiæ cingulo; post hæc autem ad proprium vomitum reuersi sunt, vt & pecunias darent, & ambirent redire rursus ad militiam: isti decem annis sint inter poenitentes, post primum triennium, quo fuerint inter audientes, &c.] hæc & alia illi pluribus, quæ volumus hic recitasse ad insinuandam huius persecutionis acerbiter, qua Fidelium plurimi prostrati sunt. At de persecutione Liciniana hætenus: quo modo autem idem Licinius iterum atque iterum sit profligatus a Constantino virtute Crucis, dicemus anno sequenti.

Scribebat hoc anno, quo persecutio Licinij vexabat Ecclesiam, & aduersus eum a Constantino expeditio parabatur (vt alias dictum est) Lactantius Christianus orator libros illos septem Diuinarum Institutionum; in quorum præfatione ad Constantinum vaticinatus est illa de clade ac perditione Licinij, & victoria Constantini, quæ superius recitauimus; sed & secundo Annalium Tomo, alia se dante occasione, eiusdem auctoris lucubrationes recensuimus a S. Hieronymo numeratas. Luculentissimus plane scriptor, verum scholasticus magis quam Ecclesiasticus visus est Damaso, qui hæc ad eundem Hieronymum scripsit: Fateor quippe tibi: eos quos iam pridem Lactantij dederas libros, ideo non libenter lego, quia & plurimæ epistolæ in eis vsque ad mille spatia versuum tenduntur, & raro de nostro dogmate disputant: quo fit, vt & legenti fastidium generet longitudo, & si qua breuia sunt, scholasticis magis sint apta, quam nobis, de metris & regionum situ & philosophis disputantia.] hæc Damasus de epistolis ab eo scriptis. S. Hieronymus itidem eloquentem potius quam diuinarum scripturarum peritum fuisse demonstrat verbis illis ad Paulinum: Lactantius quasi quidam fluuius eloquentiæ Tullianæ vtinam tam nostra confirmare potuisset, quam facile aliena destruxit.] visi sunt eidem quasi Dialogorum Ciceronis epitome libri illi septem & alij de ira & officio Dei.

Porro diuinarum scripturarum imperitia in enormes eum lapsus errores alibi docet, cum ait: Hoc ideo, quia multi per imperitiam scripturarum (quod & Firmianus in octauo ad Demetrium epistolarum libro facit) asserunt Spiritum sanctum sæpe Patrem, sæpe Filium nominari.] vt merito idem percellatur celsura Gelasij, cum ipsius opuscula eiusdem iudicio censeantur apocrypha. Verum errores diuersis in locis librorum ipsius sparfos, collectos in vnum habes in fine operum eius recentioris editionis. An autem præstiterit quod ipse pollicitus est iisdem, quos hoc anno scripsisse cõmentarios diximus, se scripturum aduersus omnes hæreses, cum ait, Postea plenius & verius contra omnes mendaciorum sectas proprio separatoque opere pugnabimus] nulla penitus extat memoria. equidem existimamus, eum morte præreptum, explere minime valuisse, quod animo conceperat: siquidem (vt auctor est S. Hieronymus) in extrema positus erat senectute, cum his temporibus magistrum ageret Crispi Cæsaris, filij Constantini.

Hoc item anno, iisdemq. Sabino ac Ruffino Coss. Constantinus Imperator ad Eumalium Vicarium scripsit de purgatione Cæciliani. Augustinus enim relegens a Constantino res gestas in causa Cæciliani, hæc ait: Cõstantinus ad Eumaliũ Vicarium de purgatione Cæciliani scripsit, Sabino & Ruffino Coss. quarto Idus Nouẽbris, id est post biennium & menses prope octo.] hæc ipse. Sed quid est, quod Constantinus post biennium a Concilio Arelatensi de purgatione Cæciliani hoc anno scribit ad Eumaliũ Vicariũ; cũ constet ex ijs quæ dicta sunt, ab eodẽ Concilio latam sententiam de innocentia Cæciliani omnibus tunc innotuisse? Quamobrem illud sciendum est, aliud quoque post Arelatense Conuentum intercessisse iudicium in causa Cæciliani, appellantis denuo Donatistis; quo in iudicio iterum eius causa cognita, eodemq. iterum absoluto, de his hoc item anno (vt dictũ est) Constantinus ad Eumalium scripsit de purgatione Cæciliani. De gestis enim rebus ab iisdẽ Donatistis post Arelatense Cõcilium, S. Augustinus nomine Cleri Hipponensis ad Ianuarium scribens, hæc ait: Alij vero pertinacissimi & litigiosissimi (qui scilicet non acquieuerunt iudicio Arelatensis Concilij) ad eundem Imperatorem appellauerunt: postea & ipse coactus Episcopalem causam inter partes cognitam terminauit, & primus contra vestram partem legem constituit, vt loca Congregationum vestrarum Fisco vendicarentur: quarum omnium rerum documenta si vellemus inferere, nimium longas litteras faceremus.] hæc ibi.

Sed quo ordine hæc acta fuerint, dicendum. Quod tam diu post Arelatense iudicium, nempe post biennium, ea de purgatione Cæciliani Constantinus ad Eumalium scripsit; plane indicium est, aliud post interpositam appellationem a sententiã Patrum Synodi Arelatensis, intercessisse iudicium, in quo itidem probatus ac iudicatus sit innocens Cæcilianus. Quodnam vero illud fuerit, exquirendum est. Meminisse oportet, factionem Donatistarum in Africa ab

A sui exordio maximam partem Episcoporum secum traxisse, & populi ingentem multitudinem pariter abduxisse: quamobrẽ haud res esse videbatur, quæ licet a duobus Cõcilijs recte iudicata esset, tumultuantibus rursus illis, & ad Constantinũ appellantibus, prorsus contẽni deberet. quod enim primum permouit Cõstantinum, iniustæ atque illegitimæ ipsorũ appellationi priori deferre, illud fuit; nempe vt sic conuicti a causa desisteret, penitusq. conuicti, & Ecclesia Africana schismate scissa, pace atque concordia vniretur: quodq. existimaret, haud facile posse sub Romano Imperio contineri Africam tam potẽti factione labantem, ad hoc ipsum eundem induxit, vt hic iterum eosdẽ appellantes audiret; quo omne illis subterfugiũ prorsus ademptum foret iterum prouocandi, iterumq. resistendi. Siquidẽ Donatistæ Ecclesiasticum iudiciũ suspectum habentes, atque omnino refugientes, ad Constantinum, vt ipsemet causam cognosceret, prouocarunt. Nam ad ipsum antea appellarant a Concilio Romano, non autem ad alios Episcopos: licet Constantinus Christiana modestia tunc voluerit Ecclesiasticum iudicium inter personas Ecclesiasticas pertractari: testatur id S. Augustinus, cum de Donatistis scribit a iudicio Romani Concilij appellantis: Iudices enim Ecclesiasticos, tantæ auctoritatis Episcopos, quorum iudicio & Cæciliani innocentia, & eorum improbitas declarata est, non apud alios collegas, sed apud Imperatorem accusare ausi sunt, quod male iudicauerunt.] Sic ergo expetitur ab illis sæpe eiusmodi (vt dictum est) suscepit Constantinus, licet inuitus, ipse iudicium, vt causam illam iudicando, Imperatoriam ipsi veriti maiestatem, omni iam subterfugio appellationis excluso, rursus agere aduersus Cæcilianum desisterent. An autem nouas Donatistæ aduersus Cæcilianum calumnias excogitarint, haud quidquam certi affirmari potest: omnem plane ipsos in eum mouisse lapidem, vt ab Episcopatu deponerent, ex rebus gestis omnes intelligunt.

C Cum igitur Constantinus eiusmodi in se iudicium suscepisset, partes coram se voluit esse præsentēs, ipsumq. Cæcilianum & aduersarios Donatistas inuicem disceptantes audire: hæc omnia S. Augustinus scribens ad Donatistarum Episcopos recenset; ac primũ præterita breuiter recolens, & causam addens cur Constantinus eos audierit, hæc ait, incipiens a iudicio Arelatensi ab eodem Imperatore instituto: Neque enim ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere, vt de Episcoporum iudicio, qui Romæ federant, ipse iudicaret, sed alios (vt dixi) Episcopos dedit: a quibus tamen illi ad ipsum rursus Imperatorem prouocare maluerunt. Qua in re illos quemadmodum detestetur, audistis. Atque vtinam saltem ipsius iudicio insanissimis animositatibus suis finem posuissent; atque vt eis ipse cessit, vt de illa causa post Episcopos iudicaret, a sanctis Antistitibus postea veniam petiturus, dam tamen illi quod vltius dicerent non haberent, si eius sententiæ non obtemperarent, ad quem ipsi prouocauerunt; sic & illi aliquando cederent veritati.] hucusque de causa superius dicta, cur detulerit Constantinus eisdem Donatistis iterum appellantis. Quid autem, causa suscepta, idem ipse fecerit Imperator, hæc subdit: Iussit enim ille, vt ei partes ad agendam causam Romam occurrerent. Quo cum Cæcilianus, nescio qua causa, non occurrisset; interpellatus ab eis, præcepit vt Mediolanum sequerentur. Tunc se aliqui eorum subtrahere coeperunt, fortasse indignati, quia non est eos imitatus Constantinus, vt iam statim atque velociter Cæcilianum damnaret absentem. Quod vbi cognouit prouidus Imperator, reliquos ab Officialibus custoditos fecit Mediolanum peruenire. Quo cum etiam Cæcilianus peruenisset; ipsum quoque, sicut scripsit, exhibuit: cognitaq. causa, qua diligentia, qua cautela, qua prouisione (sicut eius indicant litteræ) Cæcilianum innocentissimum, illos improbissimos iudicauit.] hucusque de Constantini iudicio Augustinus.

E Retardasse putatur Cæcilianus aduentum suum ad tribunal Imperatoris; indignum ratus, Episcopum, eundemque Africæ Primatem, post duplex Concilium Episcoporum, subijci debere laici hominis necdum baptizati iudicio. Aduenit tandem, ne (quod optassent Donatistæ) causæ diffidere videretur: licet ipsi & moram illam calumniari minime desierint. At quid illi triplici iudicio iam damnati fecerunt? Num acquieuerunt consilij inopes, quod iam ad quem appellarent ab Imperatoris sententiã, nullus penitus esset? nihil minus. Ea est enim natura perfidiæ, vt conuinci possit, sed vinci non possit, veritati semper obnitens.

Quid vero post hæc? Reuersi in Africam, Basilicam inuaserunt, quam in Constantina ciuitate in Numidia idem Constantinus erigendam curauit: qua priuati Catholici, Christiana patientia iacturam tolerantes, a turbisque excitandis penitus abstinentes, petierunt ab Imperatore Fiscalem sibi largiri locum, in quo ædificarent ecclesiam. Quorum acceptis litteris Constantinus, commendata eorundem modestia, quid de domo eisdem danda & Basilica construenda ad suos scripserit, hisce litteris ad eos redditis significauit:

Constantin-

LACTANTIUS  
QUANDO SCRIP-  
SERIT, ET  
QUALIA EIVS  
SCRIPTA SINT.a Hieron. de scri-  
ptor. Eccles. in  
Lactant.  
b Apud Hieron.  
epist. 124.

c Idem epist. 13.

d Idem epist.  
84.  
e Idem in epist.  
ad Galat. lib. 2.  
c. 4.f Gelas. in Con-  
cil. Rom. in de-  
cret. de lib. auct.  
& apocryph.g Lactant. lib. 4.  
c. ult. in fin.h Hieron. de scri-  
ptor. Eccles. in  
Lactant.i Aug. post Col-  
lat. c. 33.DONATISTAR  
DENVO APPEL-  
LANT A SYNO-  
DO.

k Aug. epist. 68.

CONSTANTI-  
NVS CVR AP-  
PELLANTES  
ITERVM DO-  
NATISTAS AV-  
DIT.

2 Aug. epist. 162.

CONSTANTI-  
NVS IUDICAT  
CAVSAM CÆ-  
CILIANI.  
b Aug. epist. 162.DONATISTAR  
CALVMNIAN-  
TVR IVDICIVM  
CONSTANTI-  
NI.

Ex Bibliotheca Petri Piscarii edita.

Constantinus Victor a Maximus ac triumphator semper Augustus Zeuzio, Gallico, Victorino, A Sperantio, Ianuario, Felici, Crescentio, Pontio, Victori, Babbutio, Donato Episcopis. Cum summi Dei, qui huius mundi auctor & pater est, cuius beneficio vitam carpinus, caelum suspicimus, humana etiam societate gaudemus, hanc voluntatem esse constet, ut omne humanum genus in commune consentiat, & quodam societatis affectu, quasi mutuis amplexibus glutinetur: non dubium est, haereses & schisma a diabolo, qui caput est malitiae, processisse; et ideo quicquid ab haereticis geritur, eius instinctu fieri, qui eorum sensus, mentes, cogitationesque possidet, nulla dubitatio est: nam cum eiusmodi homines in sua potestate redegerit, ipsi usquequaque dominantur. Quid autem boni efficere infans, perfidus, irreligiosus, profanus, Deo contrarius, Ecclesiae sanctae inimicus potest, qui a Deo sancto, vero, iusto, summo, atque omnium Domino recedens, qui nos constituit & in hac luce produxit, qui spiritum ad vitam, quam carpinus, dedit, & qui nos id quod suum esse voluit, & omnia sua voluntate perfecit, ad diaboli partem prono errore decurrit? B

\* sumus

DONATISTAR SIBI VSRPANT BA SILICAM CONSTANTINI.

Sed quia semel possessus animus a malo, necesse est doctoris sui operibus instare, ea perficiat quae aequitati & iustitiae contraria videantur: idcirco ij qui a diabolo possessi sunt, eius falsitati & nequitiae obsequuntur. Non autem mirandum est, a bonis improbos discedere: nam sic recte proverbio signatum est, Pares cum paribus congregari: qui malo impiae mentis infecti sunt, necesse est a nostra societate diffideant: homo siquidem malus (ut scriptura loquitur) de malo thesauro profert mala; bonus vero ex bono profert bonum.

Sed quia (ut dictum est) haeretici & schismatici, qui bonum relinquentes, & malum sectantes, ea perficiunt quae Deo displiceant, diabolo, qui eorum pater est, adprobantur adherere: rectissime & sapienter grauitas vestra facit, & secundum sanctum fidei \* praecipuum, ab eorum peruersis contentionibus temperando, & ipsi remittendo, quod idem sibi indebitum atque alienum usurpare contendunt: ne sicuti est eorum peruersitas maligna & perfida, ad seditiones usque prorumperent, & inter turbas atque concentus sui similes incitarent, atque ita aliquid existeret, quod sedari non oporteret. Sceleratum quippe eorum propositum semper requirit diaboli \* opera perficere. Et ideo cum a sacerdotibus Dei per patientiam cum ipso suo patre \* superant. Sibi hi qui cultores Dei summi gloriam, illi vero damnationem comparant & condigna supplicia: ex hoc quippe maius Dei summi existat iustiusque iudicium, quod eos aequo animo tolerat, & patientia condemnat, his omnia quae ab ipsis processerunt, sustinendo Deus siquidem se omnium vindicem promisit. Et ideo cum vindicta Deo permittitur, acrius de inimicis supplicium fumitur. Quod vos nunc famulos & sacerdotes Dei libenter fecisse, cognoui: et satis gratulatus sum, quod de impijs & sceleratis, sacrilegis & profanis, perfidis & irreligiosis, & Deo ingratis, & Ecclesiae inimicis, nullam vindictam poscitis, & ut \* idem potius ad veniam pertineant \* postulatis. Hoc est vere ac penitus Deum nosse: hoc est praecipuum insistere: hoc est feliciter \* credere: hoc est vere sentire: hoc est scire quod maior vindicta in contrarios Ecclesiae prouocetur, cum ipsi in saeculo parcitur.

\* Dei

\* quid

\* pertineat

\* fideliter

Accepta igitur epistola sapientiae & grauitatis vestrae, comperi haereticos, siue schismaticos eam Basilicam Ecclesiae Catholicae, quam in Constantina ciuitate iusseram fabricari, solita improbitate inuadendam putasse, & frequenter tam a nobis, quam a Iudicibus ex nostra iussione commonitos, & reddere quod suum non erat, noluisse: vos autem imitatores patientiae Dei summi, eorum malitiae placida mente, ea quae vestra sunt, relinquentes, & potius locum vobis inuicem alium, Fiscalem scilicet, poscere. Quam petitionem, more instituti mei, libenter amplexus sum: et statim ad Rationalem competentes dedi, ut domum bonorum nostrorum transgredi faciat cum omni iure suo ad dominium Ecclesiae Catholicae, quam prompta liberalitate donauit, ac vobis tradi protinus iussi: in quo tamen loco sumptu Fiscalis Basilicam erigi praeci. Ad Consularem quoque scribi mandauit Numidiae, ut ipse in eiusdem ecclesiae fabricatione in omnibus sanctimoniam vestram iuuaret. Lectores autem Ecclesiae Catholicae, & hypodiacones, reliquos quoque instinctu memoratorum \* quibusdam pro moribus \* ad munera, vel ad Decurionatum vocati sunt, iuxta statutum legis meae, ad nullum munus statui euocandos: sed & eos qui ducti sunt haereticorum instinctu, iussimus protinus molestis perfuntionibus absolui. De cetero etiam legem meam super Ecclesiasticos Catholicos datam custodiri mandauit: quae omnia ut vestrae patientiae palam fierent, harum litterarum testificatione praescripta sunt. Et utinam quidem haeretici vel schismatici aliquando suae saluti prouiderent, & deteris eorum tenebris, ad visionem verae lucis oculos aperirent, & a diabolo secederent, & ad Deum qui vnus & verus, qui omnium iudex est, vel sero confugerent. sed quia constat eos in sua malitia manere, & in suis facinoribus mori velle: sufficit ipsi commonitio nostra, & praecedens assidua cohortatio. Si enim iussionibus nostris

CONSTANTINVS NOVAM BASILICAM CATHOLICIS AEDIFICAT.

\* mortuis

A bus nostris obtemperare voluissent, ab omni malo liberarentur. Nos tamen, fratres, sequamur quae nostra sunt, mandatis instemus, custodiamus diuina praecipua, ex bonis actibus vitam nostram ab erroribus vindicantes, fauente Dei misericordia, per rectum \* limitem dirigamus \*. ] hucusque Constantinus ad Catholicos Episcopos in Numidia constitutos. \* perfectum \* diligamus

Vides ex his, lector, Constantinum Imperatorem iam catechumenum adeo imbibisse ex Euangelio Christianam mansuetudinem, ut tot licet prouocatus esset facinoribus Donatistarum, minime tamen (ut par erat) in eos lege agere voluerit: reueritus (ut arbitror) in eisdem nomen Christianorum, quantumlibet eo censerentur indigni, quod speraret fortasse delinire obduratam eorum malitiam beneficijs, secundum illud Euangelicum: Benefacite his qui odierunt vos] & alia multa his similia ad Christianam modestiam comparandam, quibus apprime imbutus, se Imperatorem esse interdum videretur oblitus, cuius est, ex sententia Pauli b, portare gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Ceterum fuisse animi sui consilium in Africam proficisci, & Donatistarum furorem comescere, datis litteris ad Celsum Vicarium significauit: extant quidem ipsae, sed earum exordio potissimum deprauatae; sic enim se habent:

Celso Vicario Africae c. Perseuerare \* Menalium eum quem iam dudum susceperat infamia, ceteros qui a veritate Dei digressi, errori se prauissimo dederunt, proxima etiam tua grauitatis scripta testata sunt, quibus inharentem te iussioni nostrae de merito seditionis ipsorum, eoque tumultu, quod apparabant, inhibitum esse memorasti, frater carissime: Vnde quoniam ex eo patuit, ipsos nefarias res cogitasse: quod enim cum statuissem inter ipsos & Caecilianum plenissime semper allegationibus diuersis requirere, praesentia mea susceptam fugam subtrahere laborauerunt, hoc ipso turpissimo facto confessi, ad ea se redire properare, quae & antea fecerant, & nunc agere perseuerant. At cum constet, minime vnumquemque propria penitus delicta lucrari, etiam si paulisper eorum fuerit coercitio dilata: mandandum grauitati tuae duxi, ut interim quidem eosdem omittas \*, & dissimulandum super ipsos esse cognoscas; verum lecta hac epistola tam Caeciliano, quam ipsi, palam facias, quod cum fauente pietate diuina Africam venero, plenissime vniuersis, tam Caeciliano, quam ijs qui contra eum agere videntur, lecto dilucido iudicio, demonstraturus sum, quae & qualis summa diuinitati sit adhibenda veneratio, & cuiusmodi cultu delectari videatur. Adhibito etiam diligenti examine, ea quae nunc aliqui exinde inlecebris mentis ignorantiaeque occultare se putant, plenissime sum reperturus, atque in lucem factururus venire easdem personas quae res istiusmodi concitant, faciuntque ut non cum ea qua oportet veneratione summus Deus colatur; perdam, atque dissimulandum.

Cumque satis clareat, neminem posse beatitudines martyris eo genere conquirere, quod alienum a veritate religionis & incongruum esse videatur; eos quos contra fas & religionem ipsam recognouero, eosque violentes competentis venerationis deprehendero, sine vlla dubitatione, insaniam, obstinationisque temerariae faciam merita exitia perfoluere. Scite itaque pro certo quae habere debeant, ad plenissimam fidem (salute etiam teste inuocata) quod tam super plebe, quam super Clericis his qui primi sunt, sum diligentissime quaesiturus; idque iudicaturus, quod verissimum & religiosissimum esse manifestum sit; demonstraturus etiam ipsi, qui & qualis diuinitati cultus adhibendus sit. Nam nequaquam me aliter maximum reatum effugere posse credo, quam ut hoc quod improbe fit, minime existimem dissimulandum: cum nil potius a me agi pro instituto meo, ipsiusque Principis munere oporteat, quam ut discussis erroribus, omnibusque temeritatibus amputatis, veram religionem vniuersos, concordemque simplicitatem, atque meritam omnipotenti Deo culturam praesentare perficiam. ] haecenus ad Celsum Constantinus, quem hoc etiam anno in Vicariae praefecturae magistratu perseuerasse, aliud ad eum ab eodem Imperatore datum rescriptum d, de quo proxime dicturi sumus, significat: sed & ante biennium ipsum eodem magistratu functum esse, litterae superius recitatae de reditu Episcoporum Donatistarum ex Concilio Arelatensi demonstrant; ne quis putet eas hoc etiam anno datas: nam tunc in pace sunt & cum viatico dimissi Donatistae, ut diximus: hoc autem anno (ut recitatae ad eundem Celsum litterae se habent) ipsi licet appellationem prosequentes, refugientes iudicium, se receperunt in Africam: quod & diximus ex Augustini verbis, nimirum se a iudicio indignantes subtraxisse.

D Cumque satis clareat, neminem posse beatitudines martyris eo genere conquirere, quod alienum a veritate religionis & incongruum esse videatur; eos quos contra fas & religionem ipsam recognouero, eosque violentes competentis venerationis deprehendero, sine vlla dubitatione, insaniam, obstinationisque temerariae faciam merita exitia perfoluere. Scite itaque pro certo quae habere debeant, ad plenissimam fidem (salute etiam teste inuocata) quod tam super plebe, quam super Clericis his qui primi sunt, sum diligentissime quaesiturus; idque iudicaturus, quod verissimum & religiosissimum esse manifestum sit; demonstraturus etiam ipsi, qui & qualis diuinitati cultus adhibendus sit. Nam nequaquam me aliter maximum reatum effugere posse credo, quam ut hoc quod improbe fit, minime existimem dissimulandum: cum nil potius a me agi pro instituto meo, ipsiusque Principis munere oporteat, quam ut discussis erroribus, omnibusque temeritatibus amputatis, veram religionem vniuersos, concordemque simplicitatem, atque meritam omnipotenti Deo culturam praesentare perficiam. ] haecenus ad Celsum Constantinus, quem hoc etiam anno in Vicariae praefecturae magistratu perseuerasse, aliud ad eum ab eodem Imperatore datum rescriptum d, de quo proxime dicturi sumus, significat: sed & ante biennium ipsum eodem magistratu functum esse, litterae superius recitatae de reditu Episcoporum Donatistarum ex Concilio Arelatensi demonstrant; ne quis putet eas hoc etiam anno datas: nam tunc in pace sunt & cum viatico dimissi Donatistae, ut diximus: hoc autem anno (ut recitatae ad eundem Celsum litterae se habent) ipsi licet appellationem prosequentes, refugientes iudicium, se receperunt in Africam: quod & diximus ex Augustini verbis, nimirum se a iudicio indignantes subtraxisse.

Quod vero recitatis modo ad Celsum litteris illud de falso praesumpto martyrio Constantinus inculcet: id inducit ut opinemur, refractarios Donatistas, contempto Imperatore, iactasse, paratos se pro veritate, quam tueri sibi viderentur subire martyrium, idque eis in optatis summopere esse; sicque hoc praetextu paruificasse quicquid aduersus ipsos Constantinus

Ex ead. Bibliotheca Petri Piscarii accepta. EPISTOLA CONSTANTINI AD CELSUM.

\* dimittas

d. l. i. de offic. omnium Iud. Cod. Theodos.

CVR A SANGVINE DONATISTARVM CONSTANTINVS ABSTINEAT.

tinus minarum decreuisset. Certe quidem eos huius fuisse sententia, atque verbis effutire con-

Siquidem post hac illi non veriti sunt eadem contumacia, qua restiterunt iudicijs Episco-

De exilio itidem Donatistis irrogato testes sunt eiusdem Constantini littera ad Verinum

Eodem quoque anno, iisdemq. Coss. Constantinus Imp. ad Domitium Celsum rescripsit,

Christi annus trecentessimus decimusseptimus Gallicano & Basso Coss. adscribitur Fa-

missio

Aug. 1. c. 6.

Aug. eod. lib. c. 8.

Aug. contra epist. Parmen. lib. 1. c. 6.

Aug. eod. lib. c. 8.

DONATISTARUM DAMNATI EXILIO, ET MULCTATI BASILICIS.

Aug. contra epist. Petilian. lib. 2. c. 92.

Aug. post Col. lat. c. 33.

PIA LEX CONSTANTINI PRO MATRONIS.

Tacit. Annal. lib. 13. f. l. plerique. ff. de in ius voc.

l. 1. c. de offic. d. iur. iud. eod. Cod. Theod. de offic. omnium iudic. l. 1.

pirali poena plectatur. Dat. quarto Id. Augusti, Sabino & Ruffino Coss.] In Codice Theodo-

Rursum vero iisdem Coss. idem Imp. ad Protogenem Episcopum Sardicensem de manu-

Qui religiosa mente in Ecclesia gremio seruis suis meritam concesserint libertatem, eandem

Magna quidem sunt hac, vt liceret Episcopi auctoritate quemlibet ex seruo facere non

Christi annus trecentessimus decimusseptimus Gallicano & Basso Coss. adscribitur Fa-

Auth. vt nulli Indis. S. necessar.

l. 1. c. de his qui in Eccles. manum MANUMITTE-RE CONCESSIT EPISCOPIS.

l. 2. c. eodem.

Soz. om. lib. 1. c. 9.

Aug. serm. de diuers. 50.

TEMPORA BEL LI LICINIANI.

l. 1. de Veteran. Cod. Theod.

Table with 3 columns: IESV CHRISTI ANNVS 317., SILVESTRI PAP. ANNVS 4., CONSTANTINI IMP. ANNVS 12.

Christi annus trecentessimus decimusseptimus Gallicano & Basso Coss. adscribitur Fa-

hoc anno primam in Thracia victoriam (vt dictum est) quinto Nonas Iulij. hæc itaque ad certam temporis rationem declarandam voluimus recitasse. Ex quibus plane erroris arguuntur, qui anno decimoquarto Constantini & decimoquinto persecutionem Licinianam ponunt, & decimonono bellum eidem a Constantino illatum, vt Cedrenus perperam supputauit, rerum gestarum seriem, mendaci facta rerum partitione, confundens.

Quod vero spectat ad ipsum bellum Licinianum: antiquorum omnium assertione constare videtur, Licinium primo in Pannonia superatum, ac postea in Thracia sequenti anno dicta die a Constantino victum fuisse, atque ibidem iterum debellatum, ac tertio demum prælio penitus profligatum, & ad postremum belli iure morte multatum. quæ omnia pluribus narrat

<sup>a</sup> Euseb. Vit. C. 3.  
Hætin. lib. 2. c. 10.  
vsque 19.

<sup>b</sup> Euseb. Vit. C. 3.  
Hætin. lib. 2. c. 3.  
c. 4.  
CONSTANTINI EXPEDITIO IN LICINIVM QVALIS.

Eusebius<sup>a</sup>. Nos autem singula singulis reddentes temporibus, a Cybalensi confictatione sumemus exordium. Sed meminisse debemus, quæ superius sint recensitæ iustæ belli causæ, nempe Licinij impietas, tyrannis, & turpitudine; quibus cum omne Orientale Imperium infestaret, Christianos potissimum dire vexabat: quæ cum ab alijs plerisque, tum ab Eusebio enarratæ sunt: quibus Constantinus plane compulsus aduersus Licinium bellum mouit. Sed & quæ fuerit vtriusque expeditio, narrat primum Eusebius<sup>b</sup>, a Constantino sic orationem exordians: Cum ne rumorem quidem de illis rebus, quas diximus, dissipatum amplius ferendum cerneret, modesta animi ratione rem secum reputare, & morum seueritate cum clementia naturaliter sibi insita temperata, ad afflictorum liberationem maturare cœpit: existimans pietatis & sanctimoniam munus esse, vt per vnus cædem infinita hominum multitudo seruaretur incolumis. Nam cum animo complexus esset, se magna facilitate vsu, hominibusq. commiserationem parum promerentis misertum, ei (vtpote a malorum instituto minime recedenti) nihil omnino profuisse, immo vero eius rabiem contra subiectos magis auxisse: adeo vt illis, qui ab eo erant afflictati, nulla esset reliqua salutis spes: absque cunctatione dexteram salutarem ijs, qui essent in tam extremas calamitates prolapsi, porrigere instituit. Idcirco consuetum militaris expeditionis apparatus instituit: vniuersa agmina tam peditum quàm equitum ad illum frequentia confluunt: quæ omnia antecedeant insignia certæ in Deum fiduciæ, quæ Crucis effigiem supra monstratam pulchre repræsentarunt. Precibus, si vnquam aliàs, iam etiam sibi opus esse probe intelligens, Dei sollicitare sacerdotes, vt semper cum ipso versari, semperque præsto esse vellent, hosque tamquam quosdam animæ custodes ducere.]

LICINII EXPEDITIO QVALIS.

Tunc vero qui tyrannidem propugnabat, cum auditione accepisset, Constantinum contra hostes, non aliter quàm per Dei virtutem præsidium ipsi afferentem, victoriam conari comparare; et eos quos dixi semper vna cum illo versari, ei adesse, & salutaris Christi passionis insigne vniuersum illius exercitum perpetuo antecedere: has res reuera (sic nãque erat verisimile) irrisione dignas putauit; simulq. & Constantinum habuit ludibrio, & contumeliosis verbis laceravit. Itaque is primum augures, & vates Aegyptiorum, veneficos etiam, & præstigiatores, sacrificos, & prophetas eorum, quos habebat pro dijs, accersit ad se: deinde dijs illis, quos sibi colendos censuit, victimis placatis, sciscitatur quo modo belli exitus ipsi succederet. Illi enim hostium victorem sine dubio fore, inq. bello superiores laturum, vno ore respondent: quin etiam longis carminum ambagibus oracula vbique idem asseuerant. Augures prædicant, ei per auium volatus fausta præsignificata esse: sacrifici viscerum micationem similia portendere demonstrant. Fraudulentis igitur istorum promissis clatus, magna cum confidentia castris egressus est, ad manus conferendas paratus.] ita Eusebius. Quod vero huc denuo spectat, hæc addit Sozomenus<sup>c</sup>: Porro autem, cum prælio rursus esset cum Constantino decertaturus, victimis & vaticinationibus (vt fieri solet) vsus est, quo belli expectati administrationi melius prospiceret. atque quorundam suafu, qui eum victorem fore pollicerentur, inductus, ad Gentilitatem se transfudit. Quare Gentiles etiam ipsi memorant, reuera eum tunc fecisse periculum oraculi Apollinis Dindymæi, quod Miletæ edi solet. Cui de belli euentu sciscitanti, respondisse dæmonium his duobus Homeri versibus:

*Te iuuenes (grandæue Pater) vexare feroces*

*[Certum est: te infirmum manet ærumnosa senectus.]* hæc de his Sozomenus,

<sup>d</sup> Niceph. lib. 7. eademque recitat Nicephorus<sup>d</sup>.

Sed ad Eusebium redeamus, qui de Licinij expeditione hæc pergit enarrare<sup>e</sup>: Cum (inquit) esset prælium initurus; satellites suos, & eos quos inter amicos eximie caros habebat, in locum quemdam, qui sacer apud illos putabatur, conuocat, in quo nemus erat irriguum ac densum, variæ item statuæ lapideæ vario artificio insculptæ, dijs ipsius in eo erectæ: quibus cum cereos accendisset, & consuetas immolasset hostias, eiusmodi orationem habuisse fertur: Viri

LICINII AD SVOS CONCIO.

amici

**A** amici ac socij, dijs isti sunt patrij, quos ex maioribus antiquitus colendos accepimus, quosque religiose & sancte veneramus. Ille qui nobiscum prælium initurus est, patrijs institutis violatis, præ errore, quo excæcatus est, peregrinum Deum quemdam (vnde haud equidem scio) colens, impia opinione mentem imbuit, & turpi istius insigni exercitum suum magnopere decorat: quo fretus, procedit in aciem, & non contra nos solum, sed multo potius contra deos ipsos, quorum cultum vt proditor deseruit, arma ferre aggreditur. Hoc igitur tempore liquido constabit, & quis nostrum opinionis errore vegetur; et vtrum dijs qui a nobis, an qui ab altera parte coluntur, priores deferendæ sint. Aut enim nos victores erimus, & sic iure optimo nostri dijs seruatores & opitulatores veri existimari debent: aut si hic Constantini Deus (quisquis ille fuerit, vel vnde sit profectus, nescio) nostros, cum plurimi sint, ijque numero & multitudine superiores, deuincat; nemo de reliquo vocet in controuersiam, quem tandem Deum venerari oporteat: sed vincenti se addicat, & illi præmia offerat victoriæ debita. Quòd si peregrinus ille Deus, qui est a nobis ludibrio habitus, superior in prælio videatur; illum nos decet agnoscere, illum colere, & ita longum vale dicere ijs, quibus cereos frustra accendimus. Verum si nostri potiantur victoria, quod non dubium est; post victoriam hoc loco partam, ad bellum contra impios faciendum maturemus oportet. Ista apud suos coram oratione disseruit. Nobis vero hanc historiã scribere instituentibus, eius verba retulerunt ij, qui eadem auribus accepissent. Tyrannus autem, oratione habita, iussit vt milites prælium quàm primum aggredierentur.

Dum ista gerebantur, visum quoddã supra quàm dici potest admirabile circa ciuitates eius conditioni subiectas apparuisse ferunt. Nam se videre videbantur, varias turmas militum armatorum, qui sub Constantino duce dimicassent, in ipso meridie per vrbes, tamquam victoria portitas, transiisse. Atque ista cernebantur, nemine vsquam reuera apparente, sed visione diuiniore quadam & excelsiore virtute, quod futurum erat, portendente.] hucusque Eusebius de ijs quæ prælium præcesserunt.

Constat quidem cunctorum sententia, primum omnium prælium Cybale in Pannonia gestum esse, de quo variæ sunt scriptorum auctoritates. De eo enim in primis hæc Aurelius Victor<sup>a</sup>: Primum apud Cybalas, iuxta paludem Hiulcam nomine, Constantino nocte castra Licinij irrumpente, Licinius fugam petijt, Byzantiumque fuga volucris peruenit: ibi Martinianũ Officiorum Magistrum Cæsarem creat.] addit Eutropius<sup>b</sup>: Omnisque Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas prouincias occupauit: varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata, ruptaque est.] Sed erroris arguitur tam ipse, quàm Orosius<sup>c</sup>, cum diuersum putat prælium gestum ab eis in Pannonia, ab illo in quo Cybali pugnatum est; omnium enim sententia constat, vnum idemque fuisse, & Cybalim positam esse in eadem Pannonia ciuitatem. Zosimus<sup>d</sup> autem rem gestam fusius prosequutus, hæc scribit:

Itaque prorumpentibus in apertum inimicitijs, ambo copias suas ad dimicandum cogebat. Licinius ad Cybalim colligebat suos: id oppidum est Pannoniæ, in colle situm, ad quod oppidum via sursum ducit arcta, cuius longitudo quinque stadiorum est, eiusdem maiori parti profunda palus imminet, reliquum mons est, quo in monte collis est ille situs, in quo esse oppidum ipsum diximus. hinc aperta planicies excipit, ingens ea quidem & prospectu infinita, qua in planicie castra Licinius habebat, phalangem suam sub colle porrigens in longitudinem, ne parum firma cornua viderentur. Constantinus ad montem suos instruxerat, & equitatum in fronte constituerat: hoc enim ei magis expedire visum fuit, ne hostes irruentes in pedestres copias, eas ipsas segnus ad manum venientes impedirent, quo minus ob difficultatem progredierentur. Id cum factum esset: celeriter impetu primo superior, sublatis signis, in aduersos statim irruerat: estq. commissum prælium quouis alio pene dixerim acrius. Nam emissis vtrinque telis, longo tempore cuspidibus & hastis inter eos dimicatum est: cumque prælium a prima luce cœptum in vesperum vsque durasset; cornu dextrum, cui Constantinus præerat, vicit.

Itaque coniectis in fugam aduersis, Licinij legiones, quòd & ipsum Licinium viderent in equum insipientem, & ad fugam paratum, non amplius eo loco manere nec cœnare sunt ausæ; sed relictis pecoribus atque iumentis & omni apparatu reliquo, tantumque ciborum secum auferentes, quantum ad famem ea nocte pellendam satis esset, omni adhibita festinatione, cum Licinio Sirmium perueniunt. Pannoniæ ciuitas est Sirmium, quam ad vtrâque partem flumen alluit, in Istrum semet exonerans: hoc oppidum cursu prætergressus, ac ponte fluminis soluto, pergebat ulterius, quòd in Thracia militem colligere cogiraret. Constantinus occupata Cybali & Sirmio, & alijs quæ fugiens a tergo Licinius relinquebat, quinque Legionariorum millia eius persequendi causa mittit. Sed illi via, qua Licinius fugerat, ignari, cõsequi eum minime potuerunt.

PRODIGIUM DE VICTORIA CONSTANTINI.

<sup>a</sup> Victor in Constantino.

<sup>b</sup> Eutrop. lib. 10.

<sup>c</sup> Oros. lib. 7. c. 28.

<sup>d</sup> Zosim. lib. 2.

BELLUM CYBALENSE CONTRA LICINIVM.

Constantinus autem ponte Sai iuncto, quem Licinius resciderat, cum exercitu Licinij vestigijs inhærebat. ] hucusque de rebus gestis in Pannonia Zosimus.

BELLYM THRA-  
CIVM CONTRA  
LICINIUM.

At de Thracijs rebus idem auctor in hunc modum: Cumq. Cōstantinus transfisset in Thraciam, peruenit ad eam planiciem, in qua Licinium castrametatum reperit. Eadem nocte, qua venerat, instructa suorum acie, militibus imperat, prima luce parati ad pugnam essent. Vbi dies illuxit, Licinius cōspecto cum exercitu Constantino, aciem & ipse suam instruit, cum belli socium Valentem haberet Cæsarem ab se dictum, ex quo fuga Cybalim reliquerat. Exercitus inter se congressi, ac primum ex interuallo seiuncti, sagittis vtebantur: telis exhaustis, cum hastis & pugionibus irruebant. Dum acriter pugnam exercitus vrgent, ij quos Constantinus Licinium persequi iusserat, de conspicuo quodam loco pugnantibus exercitibus superueniunt, & flexo per collem quemdam itinere, cum suis ex accliu & eminentiori loco iungendas vires statuunt, & hostes ab omni parte cingendos. Ab eo cum sibi cauissent Licinij milites, & fortiter aduersus omnes dimicassent; iamq. pluribus & innumerabilibus quidem vtrinque cæsis, pari Marte pugnatum esset, signo dato, a se inuicem dirempti sunt exercitus. ] hæc de bello primo in Thracia gesto Zosimus narrat, post quæ pacem compositam inter Licinium & Constantinum affirmat: verum in primis erroris redarguitur, dū æquali Marte Imperatores pugnasse, atque ad neutram partem victoriam inclinasse testatur: cum ex edicto Constantini superius recitato, liquido appareat Constantinum in Thracia hoc anno primam victoriam consequutum fuisse. At Zosimus infensum se exhibet ob Christianam pietatem Constantino, ne eius humanitatem erga Licinium superatum exhibitam prædicet, ob idque res adhuc sub dubia fortunas positas mentitur fuisse diremptas: cum alioqui constet ab eodem auctore multa esse prætermissa, ne quam odio prosequeretur immenso, Christianam religionem, & Christi eam protegentis virtutem inuitus videretur extollere.

a Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 2. c. 6.  
7. 8. 9. 10. 11. 12.  
b lib. 10. histor.  
c ult.

VICTORIAE  
CONSTANTI-  
NI EX VIRTU-  
TE CRUCIS.

Nos igitur, quæ ab Eusebio sunt posteris tradita, hic pariter intexemus; qui ait: Cum exercitus essent iamiam prælium inituri, qui amicitiaæ foedera ruperat, primum dimicare exorsus est. Ibi Constantinus Dei omnium Saluatoris auxilio implorato, signoque isto suis militibus dato, in prima dimicatione hostes expugnauit. Deinde non longo tempore post, secunda etiã pugna tulit superiores; atque adeo iam salutari Saluatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa consequutus est. Nam qua in parte istud Crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Qua re intellecta, Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum, tamquam quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mandauit: cuius adiumentis extemplo parta est victoria: quippe dimicantium vires diuina quadam potentia fuere admodum confirmata. Quapropter iussit suis satellitibus, qui & corporis robore erant, & virtute animi, & pietatis institutis in primis eximij, vt in solam vexilli illius gubernationem omni cura ac studio incumbere. Erant viri non pauciores quinquaginta numero; quibus nihil aliud impositum erat negotij, quam vt vallarent vndique vexillum, præsidij munirent, singuliq. ordine illud ipsum humeris gestarent. Atque ista quidem Imperator ipse longo post temporis interuallo interiecto, cum animo vacuo erat, nobis, qui hanc historiam scribimus, exposuit, addens etiam rem dignam quæ litteris ad posterorum memoriam commendetur.

333 334

335 336

337 338

339 340

341 342

343 344

345 346

347 348

349 350

351 352

353 354

355 356

357 358

359 360

361 362

363 364

365 366

367 368

Nam cum in media, inquit, belli dimicatione ingens forte fremitus & turbatio repentina exercitum occuparet: ille qui vexillum hoc portabat humeris, inter præliandum primum præformidine exhorrescere cœpit, deinde alteri illud tradere, vt belli impetum effugeret: postquam alter accepit, isteq. fuit ex acie egressus, & extra vexilli præsidium locatus, telo coniecto, in ventre confossus est, morteq. sopitus concidit. Atque vt iste timiditatis & diffidentiaæ pœnas luens, ibi mortuus iacuit; sic ille qui salutare trophæum sublime & erectum portabat, omnino eius subsidio euasit incolumis; adeo vt sæpe cum tela frequentia ab hostibus in eum iacerentur, qui ipsum ferebat, saluus extiterit, & vexilli hastile tela missa exceperit. Atque istud omnem plane superat admirationem; tum quod tela ab hostibus iacta sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eo fixa hærescerent; tum quod ille, qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret: immo vero vt qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodive aliquando acciperent. Neque certe hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris, qui præter alias res hanc etiam nobis coram memorauit. Qui vbi diuina potentia has duas primas victorias fuisset adeptus, de cetero, exercitu ordine instructo, vltius processit.

CRUX LIBE-  
RAT CRUCI-  
FEROS.

Qui autem contrariarum partium erant, quiq. primū dimicare cœperant, cum illius impetū, abiectis armis, manu sustinere non possent, ad pedes Imperatoris acciderunt. Iste, vtpote ex hominibus

A hominibus conferuandis voluptatem capiens, omnes recepit incolumes. At alij, qui in armis se tenuerunt, prælio instare: quos primum Imperator benigne & humanitus ad amicitiam iungendam inuitauit; sed vbi minime obsequentes intelligebat, in eos dimisit exercitum: illi statim terga dantes, in fugam vertuntur: ex quibus deinde alij capti, iure belli interfecti sunt; nonnulli, alius in alium irruens, suorum gladijs decubuerunt. Post hæc qui hisce rebus principium dederat, cum videret se famulorum auxilijs orbatum, & exercitum, quem collegerat, profligatum, ac sociorum copias deletas, & spem in illis quos ipse deos putabat, nihil posse; ipsa iam experientia manifesto conuictus, tum se turpissimæ fugæ mandauit; sicq. euasit incolumis; atque adeo extra vitæ periculum propterea fuit, quod pius Imperator suis mandasset, ne omnino eum persequerentur, vt fugiendo salutem prospiceret: spes enim in eius infidebat animo, illum, cum perferensceret in quas incidisset calamitates, non modo ab infana temeritate desitutum, verum etiam mentem suam ad meliora cogitanda conuersurum.

B Et quamquam iste singulari humanitatis studio ista instituebat, inducebatq. in animum iniuriam toleranter ferre, & indigno impertire veniam: ille tamen nequitiam ab improbitate se abstenuit; sed mala malis cumulans, sceleratiora facinora aggreditur; ac de integro fallacibus & dolosis præstigatorum institutis insistens, animo confidere cœpit. licebat profecto eandem sententiam de eo, atque de veteri Tyranno pronunciare, quod Deus eius cor plane indurauerat. ] hucusque Eusebius de duobus prioribus prælijs, quorum alterum Cybali in Pannonia, in Thracia alterum cōfectum fuit, quod respectu aliorum quæ in eadem prouincia gesta sunt, primum ab eodem Imperatore, citato superius edicto, nuncupatū est, ipsumq. pax consequuta, de qua hæc Zosimus: Postridie, pactis inducijs, visum est inter ambos esse debere societatem & foedus mutuum: ita quidem, vt Constantinus imperaret Illyrijs & nationibus ceteris, quotquot vltius essent porrectæ; Licinius Thraciam, & Orientem, & vltiores prouincias haberet: Valens appellatus a Licinio Cæsar, quod, vt equidem arbitror, perhiberetur auctor eorum malorum, quæ acciderant, e medio tolleretur. Quo facto, & sacramentis vtro citroq. præstitis, conditiones has sanctè vtrinque seruandas, vt arctiori se fide ad standum pactis conuencis astringerent, Constantinus Crispum natum e concubina, cui Mineruina nomen, qui iam adoleuerat, & Constantinum in Arelateni oppido ante nō multos dies in lucem editum, Cæsares dixit; et cum ijs Licinianus quoque Licinij filius, qui iam ætatis annum vigesimum ingressus erat, Cæsar designatus fuit. atque hunc finem bellum secundum habuit. ] hucusque Zosimus: qui quidem in his quæ de creatis Cæsaribus ait, aperti mendacij redarguitur; cum ex ijs quæ manifesto superius sunt demonstrata, ijdem in Decennalibus Cōstantini ante biennium fuerint Cæsares declarati. Rursum vero, quod subdit de bello aduersus Sauromatas gesto a Constantino; quonam potissimum anno id acciderit, suo loco dicemus.

D Huius quoque anni Consulibus consignatum habetur eiusdem Imperatoris Constantini rescriptum ad Octavianum Hispaniarum Comitem, Christiano plane Principe dignum, quo clarissimorum virorum delicta statim puniri voluit, nec vlla fori exceptione gaudere, diuinæ pato legi auscultans, atque intelligens eo modo magnopere conciliaturum sibi gratiam diuini numinis: nam in Principes populi delinquentes hæc Dominus olim ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, & suspende eos contra Solem in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel. ] In eandem plane sententiam hæc Constantinus: Quicumque clarissimæ dignitatis virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel in aliqua culpa seu crimine fuerit deprehensus: statim intra prouinciam, in qua facinus perpetravit, publicis legibus subiungatur, neque super eius nomine ad scientiam nostram referatur, nec fori præscriptione vtatur. Omnem enim honorem reatus excludit, cum criminalis causa, & non ciuilibus res vel pecuniaria moueatur. Dat. pridie Non. Decemb. Serdicæ\*. Acc. quinto Non. Mart. Cordubæ, Gallicano & Basso Coss. ] in

E Codice autem Iustiniano, in quem eadem constitutio translata est, scripti in ea Consules ad tempus datæ epistolæ referuntur, desideraturq. ibi tempus, quo eadem accepta ponitur, ac pariter locus vbi data, nempe Serdica, vltatius Sardica dicta, quæ ciuitas est inter Thraciam & Mysiam inferiorem sita, fama nobilior cum celebratum fuit in ea postea Concilium Sardicense, de quo inferius pluribus. Præerat eidem his Constantini temporibus Protogenes Episcopus clari nominis vir, ad quem de libertate in Ecclesia donanda recitauimus datum anno superiori rescriptum eiusdem Imperatoris. Qui autem Iustinianum Codicem collegerunt, additamentum illud iustissimæ eiusmodi legi apposuerunt, vt non inter illustres, sed clarissimas tantum personas locum haberet, ita semetipfos a minis legis callide liberantes. Sardicæ quoque consistens, ijdem etiam Consulibus, ad Catullinum Africæ Proconsulem idem Imperator rescriptum dedit, quo vim publicam, antea relegatione vel deportatione puniri solitā, capitali

a Exod. 10.

b Zosim. lib. 2.  
PAX CVM LICINIIO COMPOSITA.

CONSTANTINI IUSTITIA LAUDATA.

c Num. 35.

d l. i. de accusat. Cod. Theod.

\* Sardicæ

e l. i. c. vbi Senatores.



supplicio iussit fore absque aliqua appellatione plectendam<sup>a</sup>: quod puto ab Imp. rescriptum esse, ad factiosorum Donatistarum procaciam coercendam.

Hoc eodem anno cum Metrophanes Episcopus Byzantij sedisset annos tres, senio valde cōfectus substituendum sibi Alexandrum curauit, qui (vt auctor est Sozomenus<sup>b</sup>) annis vigintitres sedit. Ex his eluduntur qui Metrophanem Ecclesiæ præfuisse tradūt annos decem, & quæ de eo ferūtur incerto auctore ex quadā oratione de Nicæno Concilio, vbi habetur Metrophanem post Nicænam Synodum coram Patribus, qui eidem interfuerūt, egisse de subrogatione Alexandri. Nam si, vt dictum est, constat Alexandrum sedisse annis vigintitribus, atque decessisse (vt idem Sozomenus testatur) eo anno quo Constantinus iunior filius Constantini Magni necatus est (qui est annus Domini trecentessimus quadragesimus) necesse est affirmare, hoc anno Alexandrum loco Metrophanis sedem Byzantinam capefisse. mēdōse autem apud Nicephori Chronicon ponuntur anni LXIII. pro XXIII. sedis Alexandri. Sed iam subsequētis anni res gestas aggrediamur.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
318.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
5.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
13.

**T** Recentissimo decimo octauo Domini anno, iam pace composita inter Licinium & Constantinum, datum est eidem Licinio quintum adire Consulatum vnā cum Crispo Cæsare filio Constantini; vt plane appareat, ab eodem Constantino nullum esse officium prætermisissum, quo hominē demereretur, & in pace quam firmauerat, contineretur. Sed nihil profecit, dum Licinius rupto fœdere, aduersus Constantinum iterum in Thracia bellum parat, quod secundum in ea prouincia gestum est. Culpa datur ab historicis<sup>c</sup> Licinio, qui sapius fortunam tentauit; ac propterea infidus, tandem & naualibus & terrestribus prælijs victus deditionem Nicomediæ fecit. hæc Lætus & alij. at præcessisse iteratum terrestre prælium, Eusebius disertis verbis ostendit. sed & Eutropius<sup>d</sup> post victum secundo prælio Licinium hæc ait: Varia deinceps inter eos bella & pax reconciliata ruptaque est: postremo Licinius nauali & terrestri prælio victus, apud Nicomediam se dedit. ] hæc autem omnia anni huius exordio perfecta fuisse, Constantini rescriptum ad Florianum de indulgentia veteranorum, cuius anno superiore facta est mentio, significare videtur, cum agit de iisdem a se dimissis apud Nicomediam, qua iam potitus erat: sic enim habet<sup>e</sup>: Veteranis, qui ex die quinta Nonarum Iuliarum, cum prima per Thraciam victoria vniuerso Orbi illuxit, & qui postea apud Nicomediam nostram missionem meruerunt, &c.] datumque ponitur ipsum rescriptum hoc anno, quarto Idus Aprilis, iisdem Consulibus Licinio quintum ac Crispo Cæsare. Quamobrem cum multa post primum certamen in Thracia facta reperiantur, quæ tam paucorum mensium spatium claudi posse nequaquam videntur: ex eis aliqua anno præterito facta iure putantur. ceterum quod ea nulla sint temporum discriminatione distincta; hoc anno ipsa referre, quo absoluta sunt, haud videtur incongruum. Licinianum autem bellum non excessisse biennium<sup>f</sup>, immo annum & menses octo tantum perdurasse, Cedrenus<sup>f</sup> affirmat, qui tamen in eo corrigendus est, quod ait hæc contigisse anno decimonono Imperij Constantini: cum hoc ipso anno decimotertio eius Imperij absolutum fuisse, irrefragabilis eiusdem Imperatoris rescripti auctoritas indubitata in omnibus fidem faciat. qua pariter ratione alij quoque omnes, qui in aliud tempus Licinianum bellum retulerunt, manifesti arguuntur erroris. hæc de ijs quæ ad tempus spectant: rem autem gestam Eusebius<sup>g</sup> his verbis describit iam ante de Licinij animi obstinatione loquutus:

Cum animum eiusmodi obstrinxisset sceleribus, seque in exitij tamquam barathrum detrusisset: Constantinus, qui secundo iam bellum necessario gerendum animaduertens, Saluatori suo preces fundendi tempus vacuum & solutum dicauit: et Crucis tabernaculo extra castra etiam longissime fixo, ibi sinceræ & piæ meditationi se dedens, more veteris illius Dei Prophetæ, quem extra castra tabernaculum fixisse, diuina confirmant oracula, Deum orare cœpit. Nonnulli etiam, quos ipse ob fidei & pietatis studium satis spectatos habuit, in idem bellum cum eo vna incumbere: hocque etiam alijs exequi, erat ei in more positum, cum bello cum hoste decertare cōstitueret. Nam sicut propter securitatem tardior in rebus gerendis fuit, sic Dei consilio omnia administrare, consultum statuit. Et cum iam animo vacuo attente Deo preces adhibebat, semper diuina aliqua visione dignatus fuit: ac post illud tamquam diuino instinctu impulsus, exiit e tabernaculo, & repente exercitum incitare cœpit, mandauit

**A** mandauitque vt nulla mora interposita ipsam gladiatorum aciem experirentur: qui ex improviso hostes adorti, homines cuiusque ætatis occiderunt, atque interdum puncto fere temporis parta victoria, trophæa contra hostes insignia statuerunt.

In hunc modum Imperator etiam iam antea in prælijs committendis, & seipsum gerere, & exercitum regere consuevit: quin etiam Deum suæ ipsius animæ præponere, & illius consilij omnia transigere, diligentemque adhibere cautionem, ne inter dimicandum fieret multorum cædes: vnde non magis suorum quam hostium saluti prospexit. Quapropter suos, cum fuissent in pugna victoriam adepti, hortari solebat, vt captiuorum misererentur, & cum homines essent, naturæ humanæ nequaquam eos caperet obliuio; atque si aliquando militum animos ferocios cerneret, auri munusculo eos refrenare, præcipereque, vt qui aliquē ex hostium numero viuum cepisset, aliqua certi auri summa remuneraretur. Atque hanc veluti illecebram, ad hominum conseruationem, Imperatoris excogitauit prudentia; adeo vt infiniti etiam ex ipsis barbaris incolumes euaserint, Imperatore vitam ipsorum auro redimēte. Quem admodum igitur hæc & infinita his similia etiam alijs Imperator facere consueuerat: sic in præsentia de more suo ante initum prælium in tabernaculo separato, tēpus precibus ad Deum fundendis liberum addixit: ab omni licentia & vitæ ratione luxu defluente, se reuocauit, inedia & corporis afflictatione seipsum coercuit, vt Deum sibi cum precationibus supplicibus placatum, tum benignum adiutorem haberet: eaque perageret, quæ esset Deus illius animo iniecturus. Porro autem, vtpote natura vigilans & attentus, permagnam Reipublicæ curam suscepit, nec magis pro suorum, quam hostium salute precatus est. ] hæc Eusebius, moxque pergit de pace inter eos iterum stabilita narrare. Equidem Constantiam Augustam Licinij coniugem, Constantini vero sororem, fuisse huiusmodi sæpe pacis inter eos reconciliandæ sequestrem, putamus. at nisi hæc sit recapitulatio præcedentis certaminis, tertio in Thracia victum esse Licinium, & bis inter ipsum & Constantinum esse ista pacis fœdera, dicendum est.

Postquam igitur (inquit Eusebius<sup>a</sup>) Licinius, qui paulo ante se fugæ mandauerat, rursus amicitia fœdera iungere sibi esse in optatis, simulatione prætulit: hic noster præscriptis illi pactioformulis ad vitam cuiusque accommodatis, vtilibusque, fœdera cum eo ferire non dedignatus est. Quibus quidem pactioibus, quamquam Tyrannus, quem supra memorauimus, lubens obsecundare prætexuit, fide iureiurando confirmata; tamen ex occulto armatorum hominum manum iterum cogere, & de integro bellum pugnamque renouare, barbaros homines ad societatem adfiscere, deosque alios (vtpote a prioribus in fraudem inductus) circumcirca quæsitum cursitare cœpit: et eorum verborum, quæ non ita pridem de dijs habuerat, nullam omnino tenuit animo memoriam; neque Deum Constantini propugnatores cognoscere voluit, sed plures & recentiores deos cum irrisione omnium conquirere laborauit. Postea cum reuera intelligeret, quanta, quam diuina, quamq. inexplicabilis esset in salutari Christi passionis trophæo vis (qua quidem roboratus Constantini exercitus in bello superior esse consueuerat) milites circum se hortatus est, ne huic ex aduerso irent, cauerentque ne fortuito aut per imprudentiam in illud oculos conijcerent. Nam & virtute valere plurimum, & sibi aduersarium, infestumque esse affirmavit, & propterea debere declinare eam, quæ contra idem instituitur, dimicationem.

Iis rebus sic constitutis, cum eo, qui propter clementiam ipsum expugnare tardauerat, & mortem eius distulerat, prælio contendere aggreditur. Itaque vt huius milites multitudine deorum, & ingenti copiarum militarium numero confisi, simulacra hominum extinctorum, quos pro dijs colebant, hostibus velut propugnacula obijcere, sicque manu configere cœperunt: ita Constantinus lorica pietatis obseptus, salutare Crucis & vitale signum, tamquam quoddam terriculamentum aduersariorum, & munimentum ad mala propulsanda firmissimum, hostium multitudini opposuit. Attamen principio a bello ad tempus abstinuit; et misericordia commotus, ne utiquam prior iniit prælium, ne amicitia fœdera, quæ pactus erat, violaret. Verum vbi aduersarios constanter in instituto perflare, iamque gladiatorum aciem experiri cernebat: ægre sane & grauius ferens, sublato clamore, omnes hostium copias momento temporis pedem referre coegit, simulque contra inimicos & dæmones victoriam reportauit. Deinde impium Tyrannum vna cum suis belli iure condemnatum debito addixit supplicio. Qui verò prælij contra Deum suscipiendi auctores fuissent, pariter cum Tyranno ad locum supplicij abducti sunt, & ibi meritas iustasque persoluentes pœnas, misere interierunt. Qui quidem sicut ante spe in dijs vanis locata insolenter se efferebant; sic paulo post, Constantini Deum, qualis & quam admirabilis esset, reipsa intellexerunt; et hunc iam verum & solum

<sup>a</sup> Euseb. Vit. Constantin. lib. 2. c. 15. 16. 17. 18. PAX INTER LICINIVM ET CONSTANTINUM COMPOSITA.

& solum Deum se agnoscere, confessi sunt.] hucusq. Eusebius, qui & alibi ait, in eodem aduersus Licinium bello Crispi Caesaris filij Constantini virtutem enituisse, quem ad debellandum Tyrannum secum duxerat; hæcque testatur his verbis:

Simul cum filio Crispo Imperatoris humanissimo, salutari dextera omnibus, qui prope perierant, porrecta & ostentata, contra Tyrannum proficiscitur: pater simul ac filius Deum Patrem rerum omnium rectorem, & Dei Filium omnium Saluatorem ducein auxiliatoremque adepti, vndique acie contra impios circumiecta & disposita, perfacilem reportant victoriam; hostesque vniuersos in dimicatione illa, Dei ope, ex animi sententia profligant. quocirca de repente, & pene dicto citius, qui heri & nudius tertius mortem terroremque spirabant, non amplius superfuerunt, immo ne minimam quidem nominis sui memoriam post se reliquerunt; tituli autem eorum & honoris insignia debita ignominia labe aspersi.] hæc generatim ab Eusebio recensentur, nec nisi ea quæ conferunt ad insinuandam eiusdem Constantini pietatem, ac de nauali prælio nihil profus. Atque idem hucusque suam produxit historiam; nec in alijs suis de Constantini vita descriptionibus quicquam amplius de Crispo Cesare, quem hic cum gloria voluit sepelisse, prædicans pietate patri non imparem; abstinuit posthac ab eius mentione, ne ex ipsius nece, patris gloriam obscuraret, cui tantum visus est hisce suis lucubrationsibus studuisse. Quod vero ad præsens bellum confectum pertinet: a Zosimo<sup>b</sup>, quoniam modo utroque prælio, eodem ferme tempore Licinius terra marique victus sit, prolixius enarratur: quæ ne subtraxisse lectori inuidiose videamur, quod Ethnicus hominis hostisque Christianorum scriptio sit, hic describemus, sed & digna censura notabimus.

Thessalonicam (inquit) accessit, & portu confecto, qui antehac ibi nullus erat, rursus ad gerendum bellum contra Licinium se parabat. Naues enim, quæ singulæ triginta remis agebantur, ducentæ instruebantur, & onerariæ plures quam bis mille, peditum quoque centum & viginti, naualium & equestrium copiarum ad decem millia cogebantur. Licinius audito Constantini apparatu, dimissis ad nationes hinc inde nuncijs, idoneas bello naues, & equitum peditumque copias iussu habebat. sine mora missæ sunt ab Aegyptijs octoginta triremes, a Phœnicibus totidem, ab Ionibus & Doriensibus Asiaticis sexaginta: Cypri triginta, Cares viginti, Bithyni triginta, Africani quinquaginta suppeditabant.] hæc de classium apparatu ac numero Zosimus, qui mendax plane conuincitur manifeste, dum Africam ait suppeditasse Licinio triremes quinquaginta; cum ex mille locis superius recitatis satis perspicue sit demonstratum, statim post debellatum Maxentium, cessisse Africam Constantino.

Sed prosequitur Zosimus de apparatu Licinij stationem: Peditum habebat ad centum & quinquaginta prope millia, equitum quindecim millia, quos Phrygia & Cappadocia præbebat. Et Constantini quidem classis erat in Piræo, Licinij naues ad Hellepontum. In hunc modum constitutis ab utroque nauticarum ac terrestriū copiarum rebus, Hadrianopoli in Thracia castra Licinius habebat: et Constantinus e Piræo suas naues e Græcia maiorem partem collectas accersebat. Simul terrestri cum exercitu Thessalonica progressus, propter ripam fluminis Hebri, qui ad leuam Hadrianopolim alluit, castra faciebat: cum & Licinius suos instruxisset a monte, qui oppido imminet, ad ducenta vsque studia, vbi . . . . . fluuius Hebrus coniungitur: compluribus diebus aduersis vtrinque castris exercitus substiterunt.

Sed animaduerso Constantinus qua parte flumen esset arduissimum, tale quiddam machinatur: Tigna de monte comportare iubet exercitum, funesque necere, quasi pontem supra flumen facturus esset, ac per eum copias suas transportaturus. qua quidem re deceptis opinionibus hostium, & colle quodam conscenso, qui siluas habebat densas, & abditis per eas regendis idoneas: peditum ibi sagittariorum quinque millia cum equitibus octoginta collocabat: deinde sumptis secum duodecim equitibus, per fluminis angustias, qua transijci facillime poterat, Hebro superato, improuisus in hostes irruit. Tum vero quidam cædi, quidam toto impetu terga dare; alij casu inopinato territi, ore diducto consistere propter hostis inexpectatam hanc transiectionem. Cum interim & equites ceteri toto cum exercitu securi ad alteram ripam euassissent, ingens hominum cædes accidit: nam ad triginta & quatuor millia hominum ceciderunt. sub occasum Solis castra Constantinus cepit. Licinius autem suis, quotquot sane poterat, recolletis, per Thraciam properabat, vt ad classem perueniret. Cum illuxisset, omnes Licinij milites, qui arrepta fuga, vel in montem forte, vel in conualles se contulerant, Constantino in fidem se tradiderunt vna cum ijs, quos Licinius fugiens a tergo reliquerat.

Eo Byzantium fuga delato, Constantinus hominem persequens, Byzantium obsedit. Iam Constantini classis (vt diximus) e Piræo soluerat, & in Macedonia stationem habebat: itaque nauarchos accersit, nauibus ad ostium Helleponti adesse iussis. Vbi classis præsto iam esset, veluti

veluti imperatum fuerat, Constantini duces octoginta dumtaxat expeditissimis nauibus, quæ triginta singulæ remis impellerentur, dimicandum cœsuerunt, quod is locus propter angustias magno nauium numero non esset opportunus. Abantus autem Licinianæ classis imperator ducentis nauibus inuehebatur, & hostilium nauium paucitatem vehementer contemnebat, quas ab omni parte se nullo negotio putaret inclusurum.

Sublatis vtrinque signis, & porrectis in aduersos tendentibus: Constantini nauarchi sic suas agebant naues, vt hostem compositæ adorirentur. Abantus autem nullo ordine in aduersos impetum faciens, naues suas ob multitudinem in arctum coactas inter se collidebat, quodamque modo demergendas & varie perdendas hosti præbebat. Denique multis militibus in mare præcipitatis, nox superueniens nauale prælium diremit; et alteri quidem ad Eleuntem Thraciæ appulerunt, alteri portum Aeantium ingressi sunt. Postridie eius diei, cum vehementes Aquilonis flatus essent, Abantus egressus Aeantio portu, naualem ad pugnam se parabat. Sed quod ex triginta remorum naues, quæ ad ostium Helleponti substiterant, iam mandato ducum Eleuntem se contulissent: Abantus nauium multitudine territus, de inuadendis hostibus animi dubius hærebat. Circa meridiem flatus Aquilonaris remittebat, & exortus Auster vehemens Licinij classem ad litus Asiaticum repertam partim in ipsum litus eiecit, partim saxis impegit, partim cum vectoribus demersit: ita quidem, vt hominum quinque millia, naues cum hominibus centum & triginta perirent, quibus e Thracia partem exercitus in Asiam Licinius propterea transmiserat, quod obsessis cum eo Byzantium præ multitudine nimis arctum fuisset.

Cum autem in Asiam nauibus quatuor Abantus aufugisset, & nauale prælium hoc modo pugnatum esset, iamque naues ad Hellepontum appulissent, quæ varias merces & maximam comeatus copiam Constantini ducibus attulerant: vniuersa illi cum classe soluebant, vt se cum ijs qui Byzantium obsidebant, coniungerent, & urbem mari quoque cingerent: Licinij pedites, cum ne conspectum quidem nauticarum illarum copiarum sustinuisent, nauigia nacti, Eleuntem discesserunt. Constantinus obsidionem vrgens, cum aggerem paris cum muro altitudinis excitasset, & turres ligneas ipso muro sublimiores in aggere constituisset, de quibus muri defensores telis petebantur, vt arietes aliæque machinæ muro citra periculum admouerentur, urbem omnino capere cogitabat.

His Licinius ad inopiam consilij redactus statuit, deserto Byzantio, & ibidem exercitus infirmiori parte relicta, cum maxime idoneis, qui & benevolentiam ei suam probauerant, Chalcedonem Bithyniæ quam primum se recipere. Nam fieri posse credebat, vt rursus ex Asia collecto exercitu dimicaret. quamobrem nauigio Chalcedonem delatus, adiunctū sibi socium periculi Martinianum, qui ordinum Palatinorum dux erat (Romani Magistrum Officiorum vocant) Casarem dicit, & cum exercitu Lampfacum mittit, impediturum quo minus hostes e Thracia transfrent ad Hellepontum: ipse copias suas in collibus & sitis ad Chalcedonem faucibus collocat. His rebus intento Licinio; Constantinus, qui & onerariarum & bellicarum nauium ingentem numerum haberet, & per has aduerso litore potiri vellet, veritus inaccessas onerarijs præsertim nauibus Bithynici litoris oras, celoces & cymbas quam citissime fruit, & ijs ad Promontorium Sacrum, quod dicitur, ad ostium Ponti situm, quodque Chalcedone ducentis stadijs abest, nauigat, & expositis ibi copijs, quosdam in colles ascendit, ac in ijs aciei struendæ locum capit.

Licinius quamquam ab hoste Bithyniam teneri cerneret: tamen vt vir omnibus periculis exercitus, Lampfaco Martinianum accersit, & milites cohortatus, quibus se præiturum diceret, ordines ad pugnam instruit; oppidoque egressus, hostibus iam paratis occurrit. Acri pugna in locis Chalcedoni & Fano interiectis inita, longe Constantini pars superior erat; quæ hostes ingenti cum impetu adorta, tantam cædem edidit, vt de centum & triginta millium numero vix triginta millia euaderent. Cum primum hæc euenissent, Byzantij Constantinum portis apertis excipiebant: idem & Chalcedonijs factitantibus, Licinius victus Nicomediam cum equitibus reliquis & paucis peditum millibus contendit.] inter hæc auctor tradit a Constantino exceptum Hormisdam regio sanguine procreatum fugientem e Perside: atque mox subdit: Cum autem Constantinus etiam Nicomediæ Licinium obsideret; rebus ille desperatis, quod etiam sciret nullas sibi restare iustas & satis amplas ad dimicandum copias, egressus vrbe, supplex Constantino factus est, & ad eum allata purpura, Imperatorē ac dominum clamabat, veniamque præteritorum poscebat. nam vitam sibi certo pollicebatur, cuius nomine iusiurandum vxori eius a Constantino præstitum fuerat. Martinianum Constantinus satellitibus suis occidendum tradidit: Licinio Thessalonicam ablegato, velut istic secure victuro; neque

BELLVM NA-  
VALE.LICINIUS VBI-  
QUE VICTVS.LICINIUS IN-  
TERITVS.

neque multo post ei, violata iurifurandi religione (quod quidem Constantino non insolens erat) laqueo vitam ademit. Hæc Zosimus pergens alias coaceruare in eundem Constantinum contumelias, de quibus suo loco dicturi sumus. Ceterum de nece Licinij causam illam plures numero & digniores fide auctores afferunt, sic eum contra pacta conuenta necari iustum, quod idem Licinius, ut sæpe fecerat, res nouas, sollicitans barbaros, clanculum moliretur.

AM. XVIII.  
Zonar. Annal.  
tom. 3.  
VISIONES CON-  
STANTINO  
PRAELIANTI  
OSTENSÆ.

Hic non prætermittendum de diuino fauore dicere, qui in cunctis prælijs manifestis signis Constantino iugiter aspirauit. Zonaras enim de his agens, hæc ait: Ferunt Constantinum in prælijs cum Licinio & Maxentio commissis vidisse armatum equitem signum Crucis pro vexillo ante aciem suam præferentem: ac rursus Hadrianopoli duos ei viros adolescentes, qui hostium phalanges cæderent: item circa Byzantium noctu, omnibus dormientibus, conspectum ab eo ignem, qui fulguris instar vallum exercitus sui collustraret. quibus ostentis in eam sententiam adducebatur, ut crederet successus illos rerum & victorias sibi diuinitus offerri.] hæc Zonaras. Plurimum contulisse ad Christianam religionem latius dilatandam tot tamque præclaras Constantini victorias, testatur Sozomenus<sup>b</sup>, utpote quod non tam Imperatores, quam contrariæ inter se religiones viderentur bellum suscepisse, cum quisque eorumdem Imperatorum e sua quam colebat, veramque putabat, diuinum numen sibi affore propitium, iugibus expeteret votis ac precibus.

b Sozom. lib. 1.  
c. 7.

Licinij rebus finem imposituri, de nece eius, ac tempore, quo regnauit & vixit, quid scribat Aurelius Victor<sup>c</sup>, hic addamus, moresque eius ab eodem recensitos, tamquam dignum homine epitaphium: Hic (inquit) Licinius annum dominationis fere post XIII. vitæ proxime LX. occiditur avaritiæ cupidine omnium pessimus, neque alienus a luxu venereo, alper admodum, haud mediocriter impatiens, infestus litteris, quas per incertam immodicam virus ac pestem publicam nominabat, præcipue forenses industrias: agrarijs plane ac rusticantibus, quia ab eo genere ortus altusque erat, satis vilis, ac militiæ custos ad veterum instituta seuerissimus, spadonum & aulicorum omnium vehemens domitor, tineas foricesque Palatij eos appellans.] hæc Victor. Sed & Iulianus Apostata in Cæsaribus, cum de Licinio agit, tradit eum ob multa atque turpia scelera, quæ patrauit, a deorum & bonorum Principum consortio exclusum fuisse.

c Aurel. Vict. in  
Constantino.  
MORIS LICINI.

Quod vero pertinet ad annos eius Imperij; Victor cum ait Imperium propagasse vsque ad annum decimumquartum, in dubium non nihil reuocari posse videtur. nam cum ex ijs quæ superius dicta sunt, constet eum imperare cœpisse anno secundo Imperij Constantini, Domini verò trecentesimo septimo; cumque certum sit, ipsum hoc anno apud Nicomediam viduum: non nisi eius Imperij annos duodecim numerare licet, & fortasse decimumtertium inchoatum. Nec assentimur ijs qui eum vsque ad annū decimum sextum superuixisse putarunt. At alia prorsus ac plane diuersa ratio est, numerare annos, quibus vixit, Imperator factus, licet ab Imperio depositus, vsque ad obitum, vel quibus imperauit. Ex ijs insuper quæ dicta sunt, colligere æque licet, quam mendosum sit Eusebij Chronicon in fine, cum ibi ponatur bellum Cybalense aduersus Licinium anno septimo Imperij Constantini, vndecimo vero eiusdem habeatur persecutio ipsa a Licinio excitata, quam tamen suo loco positam non negamus.

DE LICINII  
EXITU VARIÆ  
SENTENTIÆ.  
d Apud. Sur. die  
26. April. tom. 2.

De Licinij autem exitu diuersa plane scripta habentur a Ioanne presbytero Nicomedienfi, qui his ipsis temporibus viuebat: ipse enim in historia, quam scripsit de rebus gestis & martyrio S. Basilei Episcopi Amaseni, de eodem Licinio hæc habet<sup>d</sup>: Licinium vero cum fere ad mortem vsque Imperator Constantinus castigasset, regali & quacumque alia principatus potestate priuatum in Galliam demandauit, ut in illa regione habitaret: eo enim quod eius affinis erat, illum morte punire noluit, qui iure miles mori debebat. Ei autem toto audiente Senatu dixit: Luge & pœnitentiam age ob ea quæ ausus es, bonisque operibus studens, ab illis numquam desiste: fortasse Deus propitius & beneuolus tibi erit, qui omnis beneuolentiæ expers & insidiator fuisti; fortasse & sempiternæ pœnæ sententiam aufugies. hæc tunc ipse. Nihilominus tamen diuina pœna vehementer illum exagitauit. In ea enim regione, ad quam missus est, difficilia quædam vlcera, remedia eius malitiæ congruentia, similem illi quam Maximinus passus fuerat, plagam intulerunt. Cum autem grauius ingemisceret, & solum ac verum Deum a se reprobatum fuisse confessus esset: ex hac vita miser auulsus fuit.] hucusque ibi de Licinij exitu vita ante acta digno. Ceterum (quod dictum est) omnes testantur, eum a Constantino esse necatum contra iurifurandum ipsi præstitum, ut priuatam vitam agere sineretur. Quoto autem anno Imperij Constantini Licinius (utcumque acciderit) ex hac vita migrarit, nullibi certa est mentio, nisi apud Eusebij Chronicon, in quo longe post bellum Cybalense, anno decimo octauo Constantini, occisus ponitur: a Victore<sup>e</sup> autē & a Socrate<sup>f</sup> haud multo

e. Vict. in Con-  
stantino.  
f Socrat. lib. 1. c.  
3. in fin.

A multo post ab eo tempore, quo victus est, traditur, eum esse necatum.

Quid autem post Nicomediense postremum aduersus Licinium certamen contigerit Constantino in expugnatione Byzantij, Nicephorus<sup>a</sup> narrat his verbis: Nicomedia soluens Constantinus, bellum eis intulit: Byzantij porro cum ceruicem ei summittere & tributum pendere nollent, procaciterque Romanæ seruitutis iugum excuterent, res ad manus peruenit: ac prælio commisso, sex millia primo in Constantini exercitu, deinde confictu altero tria alia rursum millia hominum cæsa sunt. Quo fortunæ successu Byzantij sublatis, ut copias Romanorum omnes conciderent, dispiciebant. Pauci namque eo tempore cum Imperatore milites erant, omnibus fere exiguo excepto numero ad præsidium Romanæ ditionis, quod de Persarum expeditione & incursione nunciatum esset, missis. Vespera diei erat, & Imperator languidus & mæstus, inopia consilij, continuo oculos ad cælum intendit; atque ibi rursum,

B itidem ut Romæ, cum contra Maxentium bellum gereret, scripturam stellarum ordine atque distinctione conformatam vidit, hoc significantem: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & liberabo te, & glorificabis me. Stupore igitur percitus, rursus oculos in cælos sustulit, & iterum Crucem stellis sicuti antea effigiatam in cælo, & inscriptionem circum eam conspexit, cuius hæc verba erant: In hoc ipso signo hostes omnes vinces. Et confestim in memoriam ei, quæ ante acciderant, venere. Postridie ergo classicum canere iussit, præliumque rursus cum Byzantijs commisit: et quod trophæum & signum Crucis præferri in acie mandasset; fortiter illos vicit, simulque urbem ipsam cepit. Victoriæ autem eius trophæum & signum eo loco statuit, vbi nunc porphyretica eius columna in magnam amplitudinem ampliter excurrit.] hucusque Nicephorus. De Byzantijs vero, quam ægre tulerint semper Romanorum iugum, & quam munitissima esset vrbs, diutina eius oblidio

C & oppugnatio a Seuero Imperatore olim facta certam fidem faciunt. Liberæ enim conditionis quondam ciuitas ad libertatem consequendam semper aspirare consuevit. Tot autem tantaque de cælestibus visionibus Constantino ibi ostensis a Nicephoro recitatis maluisse ab eodem recentiore auctore antiquorū testificationibus confirmata. scimus tamen Eusebium in oratione habita de Constantini laudibus constanter affirmare diuinas illi visiones non semel, sed (ut ait) sæpenumero illuxisse.

Quo modo autem, extincto Licinio, sub vno Christiano Imperatore omnes Romani Imperij populi coeuntes tranquillissimo rerum statu potiti sint, Eusebius<sup>b</sup> narrat his verbis: Porro impijs hominibus e medio sublatis, & potestate tyrannica deleta: Mundus de reliquo veluti Solis claritate collustratus fuit: vniuersæque orbis terræ partes, quæ Romanorum parebant ditioni, in vnum coaluerunt: quin etiam dum gentes quæ Orientem occupabant, alteri parti

D adijcerentur, & vno generali principatu tamquam capite quodam totum corpus adornaretur, vnius Imperij potestas per omnes peruasit: illustres præterea lucis ex pietate nascentis splendores, ijs qui antea in tenebris & mortis vmbra confedissent, lætos & serenos dies imperierunt: neque erat vlla amplius præteritorum malorum recordatio: quippe omnes vbique victorem hymnis celebrabant, huiusque conseruatorem solum Deum se agnoscere fatebantur. Iste Imperator vniuerso pietatis genere eximius, & Victor egregius (hanc enim appellationem cognominis loco, victoriæ sibi a Deo contra hostes & inimicos donatæ, maxime proprie conuenientem inuenit) Orientem recuperauit, & vnum coniunctum coherentemque principatum, more veteri Romanorum, sibi ipsi subiecit: ac non modo Deum omnibus qui in Imperij sui finibus continebantur, palam prædicare cœpit; verum etiam vniuersum Mundum gubernaculis singularis potestatis, quæ Romanorum ditionis erat propria, præclare admodum administravit. Malorum porro, quæ antea cunctos mortales oppresserāt, metus sublatus fuit; et qui ante fracto animo & demisso fuerunt; hilari vultu, obtutuque læto, alter alterum aspexerunt. Tum choreis & hymnis primum Deum summū omnium Regem esse prædicarunt, deinde Victorem Constantinum, eiusque filios modestissimos, Deoque caros Cæsares acclamationibus continuis extulerunt. Erat iam veterum malorum & impietatis cuiusque obliuio, iam suauius præsentium bonorum vsus & delectatio, iam iucunda futurorum expectatio.] hucusque Eusebius.

Quibus vero legibus exulem religionē Christianam Constantinus restituerit, Orientalemque Ecclesiā dira persecutione prostratam erexerit, idem auctor fusius enarrat his verbis: Iam apud nos, sicut etiam pridem apud eos qui alteram Orbis partem obtinent, Imperatoris decreta plena humanitatis diuulgata; iam leges, quæ & claram sanctimoniam erga Deum significationem dare, & non obscura bonorum cuiusque generis indicia cuiusque oculis subijcere videbantur, neque solum prouincialibus cuiusque nationis ea quæ erant ad vitam accom-

a Niceph. lib. 7.  
c. 47.  
DE BELLO BY-  
ZANTINO, ET  
CAELESTI VI-  
SIONE.

b Euseb. Vis.  
Constantin. lib.  
2. c. 19.  
IN MONAR-  
CHIA CON-  
STANTINI  
PAX SYMMA.

c Euseb. ibid.  
c. 20.  
CONSTANTI-  
NI LEGES PRO  
CHRISTIA-  
NIS.

modata vtiliaque largitæ sunt; sed etiam Dei Ecclesijs, quæ conuenientia putabantur, rite A præscripterunt.

Nam primum omnium illos qui a Præfectis cuiusque prouinciæ, propterea quòd idolis imolare recusauerant, e patriæ finibus pulsati, inq. exilium eicci fuissent, domum reuocauerunt: deinde eos qui varijs eadem ob causam essent adiudicati ministerijs, liberarunt; præceperuntque, vt qui fuissent facultatibus spoliati, eas denuo reciperent. Quin etiam qui tempore persecutionis animi tolerantia in tormentis pro Deo perferendis nobilitati, aut metallis excrucianti additi, aut ad insulas incolendas condemnati, aut ad publica Imperij opera obeunda vi compulsi fuissent, per easdem leges ipsis omnibus miserijs ex insperato fuere liberati. Eos etiam qui propter constantem pietatis confessionem essent de militaris dignitatis gradu deieci, benignitas Imperatoris ex ea contumelia rursus euocauit, libera optione data vel ædes recipiendi, & prioribus honoris ornamentis potiundi cum dignitate, vel vita tranquilla B contentis ætatem ab omnibus ministerijs vacuam degendi. Eos item qui fuissent ad muliebria officia seruiliter obeunda, quò dedecore & ignominia afficerentur, condemnati, pari ratione atque ceteros, liberauit. atque ista fuerunt de ijs hominibus, qui incommoda hæc sustinissent, Imperatoris edicto sancita.

De facultatibus autem piorum, qui in persecutione mortem obiissent, definite etiam præscripsit Imperatoris lex. Nam sanctorum Dei martyrum fortunas, qui in fidei confessione supremum vitæ diem egissent, a cognatis possideri præcepit. Quòd si nullus ipsis superesset sanguinis communionem coniunctus, vt Ecclesiæ eorum hereditates adirent. Porro autem quæ bona Christianorum antea in ararium relata, & ex eo aut venditione aut gratuito ad aliorum vsu abalienata fuissent, quæue in illo ipso adhuc reperta essent, dominis denuo reddi debere, munificum Imperatoris edictum in mandatis dedit. Atque benignæ Imperatoris leges passim diuulgatæ non solum Ecclesiæ Dei & populo Christiano tot tantaque beneficia præstiterunt, verum etiam infidelibus populis & cunctis gentibus, alij præterea multitudinè prope infinitæ Imperatoris magnificentia elargita est. Vnde omnes, qui in nostris regionibus auditione solum accepissent ea quæ iam antea fuerant in altera parte Romani Imperij gesta; eosque qui istis affecti fuissent beneficijs, beatos putarent, optarentque vt ipsi tandem paribus potirentur; cum eadem ipsis etiam ante oculos versarentur; se quoque in beatorum numero duxerunt: et sunt ingenue confessi, tantum tamq. præclarum Imperatorem tamquam rem quamdam nouam & prope inauditam (qualem nulla ætas, quam Sol viderit aliquando, cognouit) mortali hominum generi apparuisse. Atque isti hoc animo fuerunt.

Postquam vero omnes gentes Dei Patris virtute Imperatori subiectæ fuerunt, bonorum sibi suppeditarum largitorem omnibus palam prædicauit; cumque victoriarum, quas esset D consequutus, auctorem, & non seipsum agnoscere, constanter testificatus est: hocque ipsum per edicta, quæ Latinis Græcisque litteris mandata erant, & ad omnes gentes missa, manifesto denunciavit. Atque nostram orationem hac de re institutam veram esse, si in ipsa edicta forte incideris, facile cognoscas licet. Duo quidem erant, alterum Ecclesijs Dei & populo Christiano, alterum populis infidelibus singulas ciuitates incolentibus missum. Quod quidem, vtpote ad præsens argumentum valde accommodatum, hoc loco recitare, consentaneum arbitror, ad eum sane finem, vt eius formula historiarum monumentis prodita maneat, reserueturque ad posteritatem: quandoquidem & ad veritatis plurimum, & ad nostræ orationis confirmationem non minus afferre videtur adiumenti. Descripta est enim ex primo exemplari ipsius edicti, auctoritate Imperatoris confirmati, & eius dextera subscripti, eaque tamquam sigillo ad fidem huic nostro sermõni faciendam ob signati; quod quidem exemplar apud nos custoditum est. E] edictum autem eiusmodi ponitur b:

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. PROVIN-  
CIALIBVS PALAESTINAE S.

Quamquam erat olim, veterum memoria, apud eos qui recte & sincere de Deo optimo maximo sentiebant, euidens & perspicua differentia, quæ omnem dubitationem longe ab hominum mentibus dispulit, quæq. etiam quantum intersit inter eos qui augustissimam Christi religionem studiose obseruant, & eos qui eandem oppugnant, atque adeo despiciunt ducunt, accurate distinguebat: tamen iam & argumentis illustrioribus, & splendidioribus rebus gestis, tum huius dubitationis inscitia, tum quæ sit præpotētis Dei vis perspicue patefit. Quandoquidem hos qui fideliter sanctissimam Christianorum legem & disciplinam colant, nulumque illius præceptum violare audeant, magna bonorum affluentia, & robur firmissimum ad præclaros conatus cum bona spe suscipiendos accommodatum; illos autem qui impia mente

a Apud Euseb. in Vit. Constantin. lib. 2. c. 33. vsque ad 41.  
EDICTVM CONSTANTINI POST VICTVM LICENIVM.

A mente imbuti sunt, euentus etiam ipsorum institutis cõsentanei sequuntur. Quòd si quisquam, qui neque Deum bonorum auctorem agnoscere, neque officia honestati congruentia colere, in animum induxerit, aliquid boni sit consequutus: euenta rerum ab ipso gerendarum fidem orationi nostræ facile facient. Ac si quis superiora tempora hucusque continuata animo percurrat, & priores res gestas acie ingenij contempletur: reperiet, omnes qui fundamentum rerum gerendarum in iustitia & bonitate posuerint, conatus suos ad felicem exitum perduxisse, & tamquam ex suaui quadam radice dulcissimum fructum percepisse: at qui iniqua facinora edere aggressi sint, & nullam piam sanctamque cogitationem erga humanum genus aliquando susceperint; sed homines exilio mulctare, illis contumelias facere, bona publicare, cædes & multa eius generis mala inferre effrenate moliti sint, & neque illos aliquando pœnituerit, neque mentem ad meliora conuerterint; supplicia apposite ipsorum sceleribus respondentia subiisse. Atque ista neque temere, neque sine ratione eueniunt.

B Qui autem animo recte ex iustitiæ regula instituto ad res gerendas se conferunt, & timorem Dei optimi maximi assidue animo complectuntur, & firmam erga ipsum fidem retinent; et errores, periculaque, quæ in præsentia vita obijciuntur, spe illa de rebus futuris ostentata, posteriora ducunt: hi licet ad tempus aduersis rebus & incommodis afflicentur; tamen quia pro certo persuasum habent honores sibi multo maiores in posterum reseruos, casus qui incidunt fortuito neuitquam ægre & grauiter ferunt; sed quo asperioribus diuexantur molestiis, hoc illustriora gloriæ insignia assequuntur. Qui vero iustitiæ norma cum dedecore reiecta, Deum optimum maximum non agnouerint; et eos qui illum sunt fideliter consecrati, contumeliæ & supplicio intolerabili obijcere non dubitarint; neque illorum gratia, quibus ob talem causam pœnas irrogassent, se quidem miseros, illos autem felices & C beatos (vtpote qui, etiam dum tam dira tormenta subibant, pietatem erga Deum firme retinerent) iudicarint: istorum certe copiæ complures conciderunt, multæ in fugam conuersæ sunt, omnis denique bellica expeditio ab his suscepta ad extremam cladem prolapsa.

Ex huiusmodi sceleribus bella pestifera exorta, ex huiusmodi vastitates perniciosæ; inde etiam diminutiones rerum ad vitæ vsus necessariorum, inde malorum eiusmodi nequitiam insequentium multitudo: inde duces tantæ impietatis editi, qui quidem vel extremis ærumnis exantlatis, extremam miseriam perpessi sunt; vel vitam turpissimam degentes, eam postea, cum supplicia suis nequitijs apte & æqualiter conuenientia sustinerent, morte grauiorem esse, facile agnouerunt: nam quo vehementius quisque eorum, temeritate quadam indutus, ad diuinam Christianorum legem & disciplinam expugnandam (sic enim putabat) vehementius acriusque incubuit, hoc certe plus hausit calamitatis: vsque adeo, vt singulis ipsorum non modo huius vitæ acerbitates, sed etiam grauisissimus ille metus suppliciorum, quæ se expectarent apud inferos subituros, maximam sane afferret molestiam. Proinde cum tanta & tam grauis impietas per humanas res permaneret, & Respublica velut a morbo quodam pestifero in periculum funditus intereundi venisset, & ob eam causam magna eaque salutari curatione egeret: quodnam quæso remedium diuinum numen (illud quidem omnino numen putandum, quod solum & reipsa est, & vniuerso temporis spatio satis virium ad opem ferendam in se continet) quod, inquam, remedium, aut quam rationem ad Orbem terrarum ex his malis eripiendum excogitauit? Dicam equidem: quippe beneficia a Deo optimo maximo in nos collata ingenue agnoscere, eaque egregie prædicare, reuera gloriosum est. Deus quidem certe, cum meum ministerium accurate quale esset explorasset; idem- D que ad ipsius voluntatem explendam idoneum censeret; eodem vtens, & a mari Britanico, illisque partibus, vbi Sol rato cursu confecto, necessario occidit, initium faciens; exitia quadam potentia & virtute omnia mala, quæ homines premebant, profligauit, & e medio profus sustulit: adeo vt mea opera ac diligentia tum humanum genus ad cultum augustissimæ legis & disciplinæ reuocatum esset, tum fides sanctissima permagnas, ipso Deo duce, faceret progressiones.

Idcirco cum exploratum habeam, cum hoc ministerium omnium facile præstantissimum mihi tamquam quoddam suæ singularis erga me beneuolentiæ indicium commisisse: non me ipsum dissolutum in eo sedulo exequendo, quo illi gratiam referam, præstabo. Et propterea ad regiones in Oriente sitas (quæ quidem Orbis pars, quo asperioribus calamitatibus implicata tenetur, eo maius firmitusque auxilium a nobis implorat) iter iam suscipere animus est. Quippe vniuersam omnino vitam, & id totum quo spiritum duco, atque adeo omnes animi vires, quæ in intimo pectore insidēt, Deo optimo maximo a me deberi, pro certo persuasus sum.

Et quamquam profecto non sum infcius, eos qui spem in rebus caelestibus vere & ex animo ponant, hominum beneuolentia neuiquam indigere; et qui eam in Dei domicilio constanter & firme collocarint, quique quo magis se a rerum caducarum fragilitate sceleribusque omnibus seiunxerint, hoc plus dignitatis adepturi sint: tamen graues necessitates ad tempus eorum ceruicibus impositas, & supplicia parum hominum naturae consentanea, ab eis qui nec culpae alicuius affines, nec criminis cuiusquam rei sunt, quam longissime depellere, nostrarum partium in primis esse statuo. An non absurdum est maxime, ut cum eorum animi tolerantia & constans robur, per illos qui sint eos diuini cultus & religionis causa acerrime persecuti, satis explore cognitum sit, eorum gloria a me, qui Dei obsequio me totum dicauerim, non ad clarissimum augustissimumque splendorem extollatur?

Omnes igitur, siue qui crudelibus Iudicum sententijs subiecti, quibuscumque temporibus illud ipsis contigerit, patriam cum exilio ideo commutare coacti fuerint, quod ad honorem erga Deum & fidem, cui totis animae viribus se consecrauerant, non neglexerunt; siue qui inter Curiae ministros numerati sunt, cum in eorum numerum non iure fuissent antea relati; omnes, inquam, isti tum patrijs sedibus, tum otio consueto restituti, Deo omnium liberatori gratias agant: siue praeterea qui rebus suis fuerint priuati, & fortunarum omnium amissione oppressi, hucusque vitam abiectissimam degerint; isti quoque domicilijs pristinis, familiarijs, & facultatibus redditu, Dei optimi maximi beneficentia lati fruuntur. Quin etiam eos, qui in insulis inuiti detinentur, istius prouisionis & sollicitudinis nostrae beneficio potiri mandamus: ut scilicet cum haecenus angustis montium recessibus & maris fluctibus circumiectis undique conclusi fuerint; iam acerba illa solitudine & a natura hominum penitus alienata liberati, desiderio rerum ab ipsis optatarum satiati, se ad amicissimos recipiant: cumque longo temporis spatio in squallore & sordibus odiosis vixerint, reditum velut praedam repentinam minime expectatam nacti, curis praeterea molestijsque in posterum erepti vitam metus expertem sub nostro traducant Imperio: qui quidem, nos Dei famulos esse, & gloriamur, & pro certo persuasi sumus: quique ei quod a ratione alienissimum est (praeterea cum nostrum sit aliena peccata corrigere) ne aures quidem patefacere debemus, nedum fidem adhibere.

Quicumque porro aut ad metalla offodienda condemnati sint, aut ad publicorum operum ministeria obeunda addicti: hi continuis laboribus cum grato otio commutatis, facilius & lenius vitae genus libera cum potestate agant, immoderatis laborum asperitatibus in placidam animi remissionem conuersis. Atque si qui de libertate, quae est omnium communis, exciderint, & ignominia affecti fuerint: isti cum solida laetitia priorem dignitatis gradum, tamquam diuturna peregrinatione ab ipsis abalienatum recuperantes, in suam ipsorum patriam mature se recipiant. Illis item, qui iam olim honoribus militaribus donati, ab ipsidem iniusta & iniqua de causa sunt deiectione (nempe quod confessionem in Deo vere agnoscendo illis dignitatis ornamentis longe praetulerunt) libera detur optio, vel rei militari se dedendi, quo in pristino vitae modo permaneant; vel cum honorata libertate libere & pro arbitrato vitam degendi. Rectum est enim, & rationi consentaneum, ut qui in periculis ipsis illatis tam egregiam animi magnitudinem ac tolerantiam declarauerint, integram habeant potestatem tum otio, tum dignitate libere, pro animi sui sententia, perfrui. Porro autem qui nobilitatis suae amplitudine vi dispoliati, talem quamdam Iudicum sententiam subierunt, ut vel in gynecaea, vel in textrinas intrusi, durum & miserum laborem sustinerent, vel ut cellae penariae ministri fierent, quo nihil superior illorum ortus ipsis afferret subsidij: hi quoque honoribus, quibus ante fruebantur, & libertatis beneficio potiti, & ad pristina dignitatis ornamenta restituti, deinceps hilari ac laeto animo vitam degant.

Qui item de libertate sit in seruitutem datus, quique se iniqua & inhumana ciuis alicuius vecordia ministeria ipsi insucta obire coactum esse, secum admodum deploret, & se ipsum pro libero seruum ex improviso factum intelligat: is in libertatem priorem nostro edicto vindicatus, se parentibus similem efficiat, exercentque labores libero homine dignos; et cogitationem seruilium illorum munerum parum sibi accommodatorum, quae antea perpeffus fuerit, penitus ex animo debeat. Porro illud nobis videndum est, ut facultates, quibus singuli varijs de criminibus sibi falso obiectis orbatu fuerint, restituantur: nempe si qui splendidissimum diuinissimumque martyrij certamen inuicto & constanti animo sustinuerint, & praeterea rerum suarum amissionem tolerarint, & confessores constituti spem perpetuam in caelo sibi compararint. Qui item non modo solum vertere coacti, sed fortunis etiam priuati fuerint, quod neuiquam fidem prodendo persecutoribus cesserunt: istorum, quotquot vita defuncti sunt,

hereditates

hereditates cognatis impertiri mandamus. Omnino autem quibus hereditates illae debeantur, est cognitu per facile: cum leges, eos qui genere propius accedunt, praecipiant heredes fore; et quod ratione etiam oportet eos succedere, qui sint domestica consuetudine coniunctiores; constat: praesertim cum illi ipsi martyres non criminis ullius conuicti, sed sua inducti voluntate, mortem oppetiuerint. Quod si nemo de cognatis super sit, qui ulli vel martyrum, vel confessorum, vel exulum quos diximus, qui eiusmodi de causa solum verterint, heres ratione succedat; ut Ecclesia semper cuiusque loci hereditatem adeat, ratum esto. Neque erit omnino molestum ijs qui decedunt e vita, ut eam, cuius gratia omnes suos labores susceperint, heredem felices assequantur.

Praeterea hoc necessario proponi debet, quod si qui eorum, quos supra memorauimus, aliquid de fortunis suis, quibus visum fuit, donauerint, his possessio iure stabilis & firma permanere debeat. Et ne quis error appareat in edicto, sed ut quid vere voluerit, omnibus ad cognoscendum in procliu sit: sciant omnes, si agrum, si domum, si hortum, si quid eorum quae paulo ante posui, teneant; ipsis & honestum & utile esse, ut non ea confiteantur solum; sed omni abiecta cunctatione restituant. Quapropter licet maxime videantur quidam ex iniusta illorum possessione maximos fructus cepisse; et nos, ut isti repetantur, minime aequam iudicemus: tamen illi ipsi plane confiteantur, & quos habuerint fructus, & unde eos collegerint, huiusque peccati veniam sibi a nobis concedi postulent; ut non modo auaritia antegressa, tali adhibita correctione, a nobis remittatur; verum etiam Deus optimus maximus istud poenitentiae loco excipiens, benignus & clemens erratis veniam det.

At dixerint fortasse qui huiusmodi facultatum domini (si modo istud nomen in illis valere vel debet, vel potest) facti sunt, excusatione pro se allata, quod fieri non poterat; ut se ab illis rebus abstinere, cum tam varium & multiplex miseriarum cuiusque generis spectaculum palam esset positum: quo quidem tempore extiterunt crebrae perditaeque proscriptiones eorum qui nihil commeruissent, eaque temere inconsiderateque factae, crudeles etiam & insanabiles persecutiones, iniustae denique facultatum venditiones. Quod si huiusmodi verbis quidam se defendere contendunt, & admonitiones continuas expectant; ne existiment se illud impune laturos; praesertim cum ista nobis tam sedulo administrantur, quo Deo optimo maximo debitum praestemus obsequium. Quaecumque enim antehac grauis & damnosa necessitas accipere coegerit, ea in praesentiarum retinere, non nihil periculi habet: ac necessum est, insatiabiles cupiditates omnibus modis, id est rationibus & exemplis imminuere. Neque enim si quid Aerarium earum rerum, quas ante posuimus, possideat; firme retinere, illi liberum erit: immo vero contra sacrosanctas Ecclesias nihil omnino dicere audeat; et quas res ad tempus per iniuriam possederit, eas Ecclesijs iure restituat. Omnia igitur quae recte vereque ad Ecclesias pertinere videantur, siue domus, siue agri, siue hortus, vel si quae sunt alia eiusdem generis, quae in alicuius possessionem venerint; quo ius nullius qui ad Rempublicam, id est ad Ecclesiam spectat, violetur, sed omnia sincera & simplicia maneant; restitui mandamus.

Quin etiam loca illa quae martyrum corporibus honorata sunt, & Memoriae gloriosae illorum e vita discessionis, quis dubitet quin ad Ecclesias spectent? immo vero etiam quis non potius istud praeciperet? quippe cum neque munus praestantius sit, neque labor Deo grator; vel quod plus habeat utilitatis, quam diuino spiritu adhortante, in his rebus diligentem operam & studium collocare. Quae etiam iniquis de causis ab improbissimis hominibus ablata fuerint: ea, ut aequitas postulat, restitui, sanctisque denuo Ecclesijs integra reddi, iubemus. Ceterum quoniam perfectae & singularis prouidentiae est, ne istos quidem silentio praeterire, qui aut iusta emptione aliquid ab Aerario acquisuerint, aut gratum concessum retinuerint, & ad huiusmodi res occupandas cupiditate quadam inexplebili temere ruerint: sciant quicumque fuerint de genere illo, sibi (quamquam harum rerum causa, quas coemere ausi sunt, nostram erga ipsos beneuolentiam maxime abalienare laborarunt) a nobis, quantum ratio commode ferre poterit, benigne prospectum iri.

Haec igitur haecenus sermone nostro prouecta sint. Verum quoniam virtus Dei omnipotentis euidentissimis argumentis manifestissimisque sese ostendit, cum ad optima cohortando, tum benigne mea causa ad eum firma apportando subsidia, ut ijs acerba calamitas, quae cunctas res humanas antea districtas tenuit, iam ex omni Mundo radijs Solis collustrato, prorsus exempta sit: vniuersi simul & singuli accurata cura & cogitatione circumspicere debent, qualis tandem illa potestas fuerit, quae semen (ut ita dicam) perditissimorum hominum deleuerit, labefactaueritque, bonorum autem laetitiam quasi denuo reuocaram in omnes

regiones affatim fuderit, & omnibus concesserit potestatem, tum officia diuinæ legi & disciplinæ consentanea cum omni obseruantia præstandi, tum illis qui se huic consecrauerunt, honesta virtutis munera sedulo excolendi: qui quidem tanquam ex crassa caligine emergentes, quia eximia sunt sacrarum litterarum cognitione imbuti, de cetero debirum cultum erga Deum, & honorem pium, eique congruentem declarabunt, haec tenus Constantini Imperatoris edictum ab Eusebio recitatum. porro non tantum in Palaestinae prouinciam, vbi ipse agebat, atque descripsit, sed per totum fuisse promulgatum Orientem, ditionemque omnem Licinio olim subiectam, certissimum est: cum quos æqua persecutio afflixisset atque prostrasset, par quoque beneficium subleuare atque erigere debuisset.

De tempore autem eiusmodi promulgationis edicti, non est qui iure dubitare possit, tunc editum esse, cum prorsus debellato Licinio, vna cum victoria toto Orbi Orientali optata diu pax Ecclesiæ primum illuxit. Quod vero ad locum pertinet; ne quis errore ducatur, vt existimet illud esse datum in Occidente, cum reuersus est, eo quod in eodem (vt dictum est) idem testetur Imperator se habere in animo proficisci in Orientem: nam postquam ipse in Thracia vel Bithynia Boreali Orbis parte; instituens profectionem in Asiam atque Syriam, iure se in Orientem profecturum, vilitate more esse loquutus, apparet. Id quidem sic accipiendum esse, eiusdem Constantini Imperatoris verba declarant in ea epistola, quam eodem plane anno, vt dicemus, scripsit ad Alexandrum & Arium, eamque Eusebius recitat, vbi hæc verba leguntur: Non ita pridem ad Nicomediensium ciuitatem aduentans, extemplo iter versus Orientem mature facere constitutebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, & prope iam vobiscum esse viderer, litterarum istarum nuncius in contrariam partem compulsi, ne oculis ea videre cogerer, quæ ne auribus quidem tolerare me posse, plane existimabam. Hæc ipse, quando auditis Ecclesiasticis diffusionibus in Orientali Ecclesia occasione Arij cõcitatis, eo proficisci induxit in animum. At de his agemus inferius, huius anni extremo loco. hoc namque tantum anno, & fortasse sequentis exordio, Constantinus constitit in Oriente: inde enim recedens mense Aprilis Sirmij in Pannonia, Augusti vero mense Romæ egisse, data ab eodem rescripta significant. sed de his inferius.

Sunt hæc plane illa tempora optatissima ac felicissima Christianis, cum Episcopi suis singuli Ecclesijs restituti egregiam nauarunt operam, vt idolorum cultum prorsus aboleret, & vnam veram sanctamque religionem Christianam quam satissime propagarent. Et haud dubium, eosdem qui iisdem locis præfecti essent, vbi Christiani plurimum abundarent, & longe numero plures essent, quam Gentiles ibi degentes, in delubra deorum inieciisse manus, & idola in eis posita demolitos esse. Hæc quidem vnus Nicolai Myræ in Lycia ciuitatis Episcopi magni nominis exemplo, de reliquis quoque opinari posse, conceditur. sic enim habent ipsius Acta antiquitus scripta de promulgato a Constantino decreto, quo ipse Nicolaus, solutis vinculis, quibus religionis Christi causa detinebatur in carcere, liberatus est: Cum hoc ergo decretum omnem eius Imperio subiectam comprehendisset regionem, in suam patriam reuertebantur omnes Christi confessores. Suum itaque Nicolaum Pontificem ciuitas suscepit Myrensiem, instituto quidem ac voluntate martyrem, & incruentum victorem. Ille autem a Deo datis omni ex parte florens donis & morbos omnes curabat, & fuit breui clarus & gloriosus non solum apud Fideles, sed etiam apud multos infideles, habebaturque in omnium animis in maiori admiratione quam quæ possit verbis exprimi. Et ideo cum videret adhuc restare multas aras simulacrorum, & magnam dæmonum cateruam in eis habitare, & non paucos perdere ex Myrensibus: diuino zelo animo incensus, exurgit fortissime, & omnem illorum obiens regionem, si in aliquam aram aliquando incidisset, humi deiciebat, & in puluerem comminuebat: et sic procul expellens dæmonum multitudinem, effecit vt grex pace tranquilla frueretur.

Cum sic bellum gereret Sanctus aduersus spiritus improbitatis, fit quædam a superioris inspiratio & diuina cogitatio, vt ne a Dianæ quidem templo abstineret, sed ipsum quoque aggredere, & ei idem faceret quod prioribus: erat enim id & pulchritudine admirabile, & alia superans magnitudine, & iucundissimum dæmonibus habitaculum. Cum ergo maior aduersus hoc templum eum subisset impetus, isque iuuenilior & acrior esset: non solum diruit omnia quæ super terram eminebant, & ea humi deiecit; sed etiam totum conuulsi ab ipsis fundamentis: et ad summum templi quidem quæ erant in aere sublimia, humi deiecit; quæ autem erant sub terra, proiecit in aerem. Mali vero dæmones ne aduenientem quidem Sanctum villo modo poterant sustinere, sed etiã vocem emittebant, fugientes; et

Apud Euseb. in Vit. Constantin. lib. 2. c. 70.

IDOLOLATRIAE PERSVNDATIO.

Recitat Me-saphrast. die 6. Decemb.

NICOLAUS DE-MOLITVR IDOLA.

res; et affirmabant se ab ipso magna affici iniuria, & inuitos a rebus suis excedere.] hucusque de Nicolai huius temporis rebus gestis. Reliqua vero eius Acta, quæ ad Annales Ecclesiasticos spectare noscuntur, certis annis, suis locis inferius consignabimus, ab alijs abstinentes, quæ omnibus prope perspicua, nostri instituti quoque terminos videntur excedere. Quod autem pertinet ad studia Christianorum in comminuendis idolis; ad statuas quoque Imperatorum persecutorum excidendas eadẽ progressa sunt, & præcipue in simulacra Maximini, qui omnium acerbissimã, quarum esset memoria, persecutionẽ in Oriente excitarat; cuius (inquit Gregorius Nazianzenus) signa plagæque ob eam rem acceptæ imagines & statuae ferunt, publice adhuc prostantes, scædamque corporis mutilationem sempiterna infamia notantes.] hæc ipse. Sed iam inchoatam ab Eusebio orationẽ de Constantini legibus prosequamur: ait enim: Istud primum Imperatoris edictum ad nos missum ista præcepit. Statim vero, quæ lege fuerat scripta, re ipsa processerunt: et omnia contraria ijs, quæ paulo ante a crudelibus tyrannis pertrata fuissent, gesta sunt: Imperatorisque beneficijs potiebantur ijs, quibus ea tribui, lege sancitum fuit.] ita Eusebius. Sed qui mox subsequutus his temporibus fuerit Orientalis Ecclesiæ status, dicendum est.

Cum iam ex victoria Constantini, editisque ab eo pro pietate legibus superius recitatis fulgentissimus illuxisset illi (vt dictum est) pacis radius: hostis humani generis, quod sibi ex animo accidisse senserat in Ecclesia Occidentali, cum per eundem Constantinum collocata Ecclesia in summa pace, gloria, atque splendore, eam schismate scindere ac turpiter labefactare conatus est, dum per Donatistas in Africa schismaticos turbas pene incredibiles cõcitauit; idem plane iniens consilium, eadem & arma sumens, tanta Christi gloria liuore tabescens, incensum semel in Ario ignem impietatis, valido flatu persans, vehementes inde flammæ eduxit, quæ non solum Aegyptum ac Libyam, sed longe lateque diffusæ, atque expansæ vndique, omnes propemodũ Orientis Ecclesias inflammarent. Qui enim olim (vt demonstrauius suo loco superius) accensus ex Arij hæresi in Aegypto ignis erat, ipso ab Alexandro Episcopo Alexandrino e presbyterij loco summoto, etsi non penitus extinctus, compressus tamen non nihil videri poterat, & superueniente eodem tempore persecutione Licinij, consopitus, idem intus vehementioribus ardoribus æstuans, mox vt licuit, reddita per Constantinum Ecclesiæ pace, validioribus flammis erupit, Ethnæ instar, immesos ignium globos euomens.

De his enim post recitatas dictas litteras Constantini Eusebius agens hæc ait: Talem sermonem Imperator tãquam eximius Dei præco prouincialibus omnibus per litteras suas comunicauit, quo subiectos sibi tum a diabolico errore depelleret, tum ad verum Dei cultum sectandum exhortaretur. Ad quem ijs rebus iam egregie nobilitatum rumor de tumultu quodam non exiguo illo quidem in Ecclesijs concitato perlatus est: cuius auditione perculsus, ei cœpit remedium cogitare. Tumultus ille talis fuit: Dum populus Dei gloriabatur, rerumque honestarum actionibus sese efferebat; metusque qui extrinsecus aliquid molestiarum facebat, erat ablatus; et Ecclesia illustri quadam (vt ita dicam) & tranquilla pace vndique cœpta muniebatur: inuidia nostris bonis insidias struens, callide irrepit, inque media Episcoporum frequentia primum tripudiare cœpit, eosque diuinorum decretorum discutiendorum causa in seditionis coniecit certamen, deinde quasi ab exigua scintilla ingens incendium excitauit.

Quod quidem ab Ecclesia Alexandrina, tamquam e summo capite (nempe Orientalis Ecclesiæ) exorsum, omnem Aegyptum, Libyam, & Thebaida deinceps peragravit. Iam vero per reliquas prouincias & ciuitates eo vsque diffudit sese, vti non modo Ecclesiarum Præsides verborum contumelijs se mutuo concidere, sed etiam reliquorum hominum multitudinem diuerse distractam (dum hi in istorum, illi in aliorum sententiam inclinarent) cernere licuisset. Eo porro turpitudinis rerum gestarum spectaculum prolabebatur, vt iam in medijs infidelium theatri sacrosancta diuinæ nostræ doctrinæ instituta turpissimi ludibrij notam subirent. Nonnulli in ipsa Alexandria de summis religionis Christianæ mysterijs iuueniliter & incõsulte digladiari: alij per vniuersam Aegyptum & superiorem Thebaidem de controuersia quadam iam pridem inter ipsos concitata decertare cœperunt (erant hi Meletiani, de quibus plura superius) adeo vt vbique Ecclesiæ in varias partes dirimerentur. Et quoniam vniuersum Ecclesiæ corpus his rebus laborabat, tum vehementer tota Libya iisdem afflictata fuit, tum reliquæ exterarum prouinciarum partes pariter in morbi societatem venerunt. Nam qui Alexandria diffidebant, ad Episcopos aliarum prouinciarum, alij ad alios Legatos mittebant: illi autem in alterutram partem diuulsi, simili seditionis flamma incendebantur.] hæc Eusebius.

Greg. Nazianzen. orat. 1. in Iulian.

Euseb. Vit. Constantin. lib. 2. c. 42.

ARIVS TURBAT PACEM ECCLESIAE.

Euseb. Vit. Constantin. lib. 2. c. 60.

QVA OCCASIONE AVCTA ARII HAERESIS.

ARIUS PVLVS  
ABIIT IN PA-  
LÆSTINAM.a Sozom. lib. 1.  
c. 54. in fin.b Socrat. hist.  
lib. 1. c. 3.  
CONSPIRAT  
ARIUS CVM  
EUSEBIO.c Epiph. hares.  
69.d Theodoret. lib.  
1. c. 5.  
ARIUS LITTE-  
RÆ AD EUSE-  
BIUM.

Antequàm autem reliqua ab ipso his annexa tractemus: quanam fuerint eiusmodi legationes, quas ab vtraque parte missas ait, in medium adducamus. Exutus (vt suo loco dictum est) Arius ab Alexandro Episcopo Alexandrino munere quoungebatur presbyteratus, atque tam ipso, quàm focijs ipsius, in Concilio Alexandrino centum Episcoporum, excommunicatis, cum Alexandria nihilominus (vt demonstratum est ex Epiphano) longo tempore permanisset, tandem ab eo extra urbem quoque eiectus est; qui tantum abfuit, vt sic humiliatus quieuerit, quin maiores turbas in Dei Ecclesiam concitarit: nam profectus in Palæstinam, ab Eusebio Cæsariensi, ac Paulino Tyri, & Patrophilo Scythopolitano per Legatos petit, licere sibi vna cum suis publicos, vt agebat Alexandria, conuentus agere. illi cum alijs Episcopis in Palæstina in vnum congregati postulationi Arii suffragati sunt: iusseruntque, vt primum ipsi inter se conuentus quidem agerent, sed interim studerent pacem inire cum Alexandro, cui & se subijcerent. sed hæc pluribus Sozomenus<sup>a</sup>.

At nec his acquieuit Arius, qui maiori fretus potentia, grauiores tumultus excitat, vsus vaser ingenio, & callidus in actionibus potentissimo administro Eusebio Episcopo Nicomediensi, suis moribus non impare, & impietate nulli secundo, forensiq. potentia (vt videbatur) omnium principe; quippe qui insinuauerat se in amicitiam Constantiæ Augustæ Constantini sororis; de quo hæc Socrates<sup>b</sup>: Quamquam multi alij peruersa Arii opinione & errore implicati tenebantur: Eusebius tamen (non Cæsariensis ille, sed alter qui fuerat Ecclesiæ Berytensis Episcopus, id temporis autem ad Episcopatum Nicomediæ urbis Bithyniæ callide arrepererat) illi cum primis mordicus adhæsit. Quæ cum accepisset Alexander (hic erat Episcopus Alexandrinus) resque gestas oculis cerneret, iracundia cœpit excandescere: ac Concilio multorum Episcoporum conuocato, Arium & eius opinionis fautores presbyterij gradu abdicat; qua de re ad Episcopos cuiusque ciuitatis scripsit ad hunc modum, &c.]

Verum quod dicit de abdicatione a presbyterio & excommunicatione; id antea accidisse, superius dictum est: nam litteræ quas recitat, non ex eo Concilio datæ sunt, sed postquàm excommunicatis Ario atque Arianis, Eusebius Nicomediensis palam impudenterque patrocinium illorum suscepit, prout eadem litteræ Alexandri, quas recitat Socrates, declarant his verbis: Ario igitur & eius fautoribus, qui ista asserunt, & de eisdem tam impudenti ore loquuntur, vna cum illis qui eius opinioni assentiuntur, nos cum alijs fere centum Aegypti & Libyæ Episcopis in vnum conuenientes, anathema denunciamus. Ceterum Eusebius eos ad se admittit, operamque sedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem commisceat, &c.] Ecce tibi (vt demonstratum est) tunc apparet ab Alexandro dictas scriptas fuisse litteras, cum iam illi antea excommunicati ad Eusebium confugerant, ille ad se eos admiserat, & pro illis impigre laborabat. Hæc autem ad rectam rationem temporis consignandam sint dicta.

Quod vero ad Arium pertinet (de his enim in primis agendū est) quasnam litteras tum ipse scripserit ad Eusebiū, recitat eas Epiphanius<sup>c</sup> & Theodoretus<sup>d</sup>, ex quo ipsas describimus: Eusebio domino suo amantissimo, homini Dei fidei, orthodoxo, Arius, quem Alexander Papa iniuste infectatur ob veritatem, quæ vincit omnia, & quam tu strenue propugnas, in Domino S.

Cum pater meus Ammonius Nicomediæ iter faceret, officij mei ratio postulare videbatur, vt te per eum compellarem, simulque etiam amorem tibi insitum & beneuolum animum, quo fratres propter Deum & Christum eius complecti soles, tibi in memoriam propterea reuocarem, quod Episcopus Alexander grauius nos oppugnare, persequi, & omnem, vt dicitur, rudentem contra nos mouere cœperit, eo quidem animo, vt nos velut homines impios a ciuitate ideo expellat, quod ei minime assentimur publice prædicanti in hunc modum: Semper Deus, semper Filius: simul Pater, simul Filius: simul cum Deo Patre ingenito Filius est, semper genitus est, ab ingenito genitus est: et tamen neque cogitatione, neque indiuiduo aliquo temporis puncto Deus Pater Filium antegressus est: sed semper Deus Pater, semper Filius: ex ipso Deo Patre existit Filius. Ac quoniam Eusebius frater tuus Episcopus Cæsariæ, Theodotus, Paulinus, Athanasius, Gregorius, Aetius, & omnes denique Orientales affirmant Deum Patrem Filium sine principio antegressum: anathema illis denunciatum est, exceptis solum Philogonio Hellanico, & Macario hæreticis, qui de fide minus recte instituti sunt, quorum vnus Filium eructationem, alter productionem, tertius eum vna cum Patre ingenitum asserit. quas impietates ne audire quidem possumus, etiam si hæretici mille mortes nobis minarentur.

Nos autem, quæ sit nostra sententia, sensusque, & docuimus, & docemus: Filium nimirum neque

A neque ingenitum esse, neque Patrem ingeniti villo modo, neque ex villo subiecto, sed voluntate & consilio ante tempora & ante sæcula plenum Deum extitisse, vnigenitum, immutabilem; et antequàm gigneretur, aut conderetur, aut præfiniretur, aut fundaretur, non fuisse: nam ingenitus non erat. Exagitamur igitur, quod Filium principium habere, Deum Patrem carere principio, dicimus. Atque tum hac de causa, tum quod dicimus eum ex nihilo constare, nos persequuntur aduersarij. Istud vero sic ideo asseruimus, quod non sit pars Dei Patris, neque ex villo subiecto existat. Hac de re nos infectantur: nosti tu ipse cetera. Te, Eusebi, qui non immemor es nostrarum afflictationum, quiq. vere Collucianista es, opto in Domino valere plurimum.] hucusque Arius ad Eusebium.

Quarumnam autem ciuitatum Episcopi fuerint, quos secū sentire Arius gloriatur, Theodoretus<sup>a</sup> subdit his verbis: In numero eorum, quos iste recensuit, erat Eusebius Episcopus Cæsariæ, Laodiceæ Theodotus, Paulinus Tyri, Anazarbi Athanasius, Gregorius Berythi<sup>b</sup> & Aetius Lyddæ Episcopus: est autem Lydda ciuitas, quæ etiam vocatur Diospolis.] hæc Theodoretus. Sed & totum Orientem secum sentire, mendaciter gloriabatur Arius, omnesque suos habuisse communicatores, præter quos recensuit, Philogonium Episcopum Antiochiæ, Macarium Hierosolymitanum, & Hellanicum Episcopum Tripolis. Porro quod dicit nominatis Episcopis suæ factionis anathema ab Alexandro dictum esse: non sic accipiendum est, vt eos singulos nominatim idem Antistes perculerit excommunicationis sententia; sed cum Alexander in ipsum Arium eiusque fautores intorserit anathema, ipsos pariter ea sententia astrictos esse dicebat, prouocans ea quoque via odium multorum in Alexandrum. Verum cum extent litteræ ipsius Alexandri, quibus nominatim fautores Arii expressi habentur, & nulla de recensitis superius mentio reperitur: in eam cogimur ire sententiam, dictos Episcopos haud palam, sicut Eusebium Nicomediæ, fuisse cognitos impios Alexandro, nec, vt illum, adeo impudenter in certaminis campum progressos esse, ijs præsertim rerum exordijs, cum ab Alexandro Ariana hæresis impugnabatur.

Scripsisse autem hæc Arium, cum profectus esset in Palæstinam, & explorasset voluntatem assentientium sibi Episcoporum, existimandum est. Quam quidem epistolam cum accepisset Eusebius, impigre negotium curat; et quem videbat Paulinum Episcopum Tyri, licet cum Ario sentientem, haud tamen audentem scriptis prodere quod sentiret, vt fecerat Eusebius Palæstinæ; ad eundem, vt propugnaret totis viribus impietatem cohortans, scribit his verbis, ipse quoque (vt ait Theodoretus<sup>b</sup>) impietatis suæ virus euomens:

Neque studium domini mei Eusebij pro veritatis defensione susceptum, neque tua de eadem re, domine mi Pauline, reticentia, in silentio quidem iacet: sed ad nostras vsque aures vtrumque perlatum est. Atque vti plane erat consentaneum, de Eusebio quidem domino meo magnam lætitiā, de te autem dolorem non mediocre accepimus; præsertim cum conjectura auguraremur, huiusmodi viri silētio nos prorsus causa casuros esse. Quapropter obsecro te, vt cum scias, quàm virum prudentem dedecet, ea quæ sunt a veritate aliena tueri; quæ autem vera, ea reticere: ad scribendum, vbi rationem spiritu diuino ad eam rem præparaueris, reponas de hac quidem materia, quæ & tibi possit esse & tuis auditoribus emolumento; præsertim si sacram scripturam, & verborum illius & sententiarum quasi vestigia sedulo sequens, ad scribendum animum induxeris.

Neque enim de duobus ingenitis nos audiuius, neque vnum in duo diuisum, neque illud, vllam corpoream affectionem subiisse didicimus, credimusve, domine mi Pauline, sed vnum ingenitum, vnum ex eo vere, sed non ex substantia eius genitum, naturæ ingeniti omnino & eius essentiæ expers: atque quod genitum erat, natura & facultate prorsus diuersum, factum tamen ad perfectam affectionis & facultatis procreatoris similitudinem: cuius principium non modo non posse verbis exprimi, sed ne cogitatione quidem, non dicam humana, sed ne eorum quidem omnium, qui longe supra hominem putandi sunt, comprehendi credimus. Atque ista sane non e nostris rationibus deprompta esse, sed ex sacris litteris nos didicisse, affirmamus: indeq. cognouisse, Filium essentia sua conditum, fundatum, genitum, natura esse immutabili, inexplicabiliq. & similitudine procreatoris sui, vt ipse Dominus ait<sup>c</sup>: Deus condidit me in initio viarum suarum, & ante sæcula fundauit me, & ante omnes colles genuit me.

Quod si Filius ex parte est, hoc est velut pars ipsius, vel vt ex fluxione essentiæ: quod si ita esset, neque conditus, neque fundatus amplius diceretur: quod te reuera, domine Pauline, minime fugit. Nam illud quod existit ab ingenito, non amplius vel ab alio, vel ab eodem condi aut fundari potest, cum sit ab initio ingenitum. Quod si, quia genitus dicitur, indicio vlli sit, quod ex paterna essentia genitus est, & quod ex eo habeat eandem cum eo naturam, pro

a Theodoret. lib.  
1. c. 5.  
EPISCOPI  
ARIO STV-  
DENTES.b Theodoret. lib.  
1. c. 5. 6.  
EUSEBIUS NI-  
COMEDIÆ  
QUID AD PAU-  
LINVM TYRI.

c Prouerb. 8.

pro certo scimus, Scripturam non de eo solo, sed de alijs rebus omnino natura disparibus hanc A  
vocem, Genitum, vsurpare solere: nam de hominibus quoque sic loquitur<sup>a</sup>: Filios genui, &  
exaltaui, & ipsi spreuerunt me. et rursus<sup>b</sup>: Deum, qui te genuit, dereliquisti. alio item loco  
sic ait<sup>c</sup>: Quis est qui genuit stillas roris? Quibus in locis non naturam ex natura procreatam  
ostendit, sed singulas res genitas ex voluntate ipsius ortum habuisse. Nam nihil ex eius sub-  
stantia gignitur: sed vnumquodque voluntate eius genitum, sicut genitum est, existit. Ipse  
enim Deus est: illa autem quæ sunt ad similitudinem eius creata, Verbo illius familia futura  
sunt, & ipsius voluntate genita, omniaq. per ipsum a Deo Patre facta sunt, omnia denique ex  
Deo. Quas rationes cum acceperis, easque pro gratia, quæ tibi diuinitus suppetit, expoliue-  
ris: fac vt domino meo Alexandro scribas: nam persuasum habeo, si ad illum scripseris, te  
cum de sententia deducturum. Saluta omnes fratres in Domino. Diuina gratia te, vt pro no-  
bis ores, domine mi, diu valentem seruet.] hætenus Eusebius Nicomediensis ad Paulinum B  
Tyri Episcopum.

Præstitisse autem id quod postulauit ab eo Eusebius, Paulinum, opinamur; sicut constat fe-  
cisse alios superius nominatos Episcopos, nempe Eusebium Cæsareæ Palestinæ, & Atha-  
nasium Episcopum Anazarbi, S. Athanasio<sup>d</sup> id ipsum testante. Porro Eusebij Cæsarien-  
sis ad Alexandrum litterarum fragmenta recitantur in Nicæno Concilio secundo<sup>e</sup>, his pri-  
mum verbis, dum Eusebius multis testificationibus patronus Arii demonstratur: Simili modo  
& in epistola ad beatum Alexandrum magistrum & doctorem Athanasij, cuius initium: Quan-  
to labore & diligentia in has litteras inciderim (hic apertissime blasphemans sic ait) Arium  
eiusq. studiosos accusant hæc litteræ, quod Filium ex non ente, instar vnus omnium factum  
esse dixerint. Illi vero epistolium attulerunt quod ad te scripserunt, in quo fidem suam expo-  
nentes, his verbis contententur quæ sentiunt: Legis, Prophetarum, & noui Testamenti Deum C  
ante sempiterna sæcula sibi Filium vnigenitum generasse, per quem & sæcula & omnia fecit.  
Generasse autem non videtur, sed in veritate propriæ voluntati substituisse immutabilem &  
inalterabilem creaturam Dei perfectam, verumtamen non vt vnam creaturarum. Tuã vero  
epistola accusat eos, quasi dixerint, quod Filius factus, tamquam vnus omnium; cum tamen  
hoc non dixerint, sed aperte pronuncient, non vt vnam creaturarum. Vide ne dederis sta-  
tim illis occasionem, vt ea etiam calumnientur; & assumant quæcumque voluerint. Iterum  
accusas eos, quod dixerint, quod qui est, non existentem genuit. Miror sane si quispiam ali-  
ter dicere poterit. Nam si vnus est qui est; manifestum est, quod ex eo genitum est omne quod  
est, estq. id post illum. Si vero qui est, non vnus sit; sed & Filius sit, qui est: quo modo eum  
qui est, qui est genuit? Sic enim qui est, duo fuerint. Et hæc quidem Eusebius ad gloriosum  
Alexandrum. Feruntur eius ad eundem gloriosum virum & aliæ epistolæ, in quibus variæ D  
sunt blasphemix, dum Arium defendere conatur. Eodem modo in epistola ad \* Euphrasione-  
nem blasphemus est. initium eius epistolæ est: Domino meo cum omni gratia confiteor, &c.  
Non enim Filium Patri coexistere dicimus, sed Patrem ante Filium fuisse] et reliqua, quæ in  
ea sunt scripta, atque in dicta Synodo recitata: vbi idem Eusebius in aliam altissimam er-  
roris foueam demersus fuisse, ex suis ipsius scriptis ibidem demonstratur. At de Eusebio  
alijs pluribus.

Sed & Athanasium Anazarbenum fauentem Ario, pro eo scripsisse ad eundem Alexandrum  
Episcopum Alexandrinum, S. Athanasius<sup>f</sup> testatur his verbis: Athanasius ex Anazarbo hæ-  
resin adhuc nudius retexit, vnum ex centum illis ouibus Filium Dei appellans. In scriptis  
enim suis ad Episcopum Alexandrum ausus est dicere: Quid obrectas Arianis? si dicunt, ex  
non entibus Filium, vt creaturam, conditum esse? vnumq. ex rerum vniuersitate esse? nam E  
ille vnus est ex centum ouibus, quæ per parabolam representant omnes res creatas, &c.] et  
post nonnulla de eo loquutus, hæc idem Athanasius de Georgio Episcopo Laodiceno, qui ad  
eundem Alexandrum pro Ario scripsit: Georgius vero, qui nunc Laodicæ est, & per id tem-  
pis presbyter Alexandrinus erat, & Antiochiæ commorabatur, ita ad Alexandrum Episco-  
pum scripsit: Conquereris de Ario, cum dicit: Erat quando non erat Filius. certe Esaias filius  
fuit Amos, Amosq. prius fuit quam gigneretur Esaias, &c.] Hi igitur & alij ex nominatis ve-  
hementissime patrocinati causæ Arii ad Alexandrum scripsere.

Verum & idem ipse Arius, atque qui cum eo erant clerici Alexandrini, itemq. ex Aegypto  
& Libya Episcopi litteras scripserunt ad eundem Alexandrum, turpiter mentientes, se prædi-  
cãre doctrinam, quam a maioribus accepissent, & ab ipomet Alexandro publice docente  
audissent: idq. totum eo consilio molientes, vt omnium in eundem inuidiam concitarent.  
Recitat eas Epiphanius<sup>g</sup> sic dicens:

Beato

A Beato Papæ & Episcopo nostro Alexandro presbyteri & diaconi in Domino gaudium.  
Fides nostra ex maioribus ac progenitoribus nostris, quam etiam a te didicimus, beate Pa-  
pa, hæc est. Nouimus vnum Deum solum ingenitum, solum sempiternum, solum sine princi-  
pio, solum bonum, solum immortalitatem habentem, solum sapientem, solum summum, solum  
Dominum, solum iudicem omnium, gubernatorem, œconomum, immutabilem, & inalter-  
rabilem, iustum, & bonum, legis, Prophetarum, ac noui Testamenti. Hunc Deum genuisse:  
Filiū vnigenitum ante tempora æterna, per quem & sæcula & reliqua fecit: genuisse autem  
non in apparentia, sed veritate; substituisse vero propria voluntate immutabilem, & inalterabi-  
lem, creaturam Dei perfectam, sed non velut vnam ex creaturis; foeturam, sed non velut vnam  
ex foetibus siue genituris; neque velut Valentinus, emissionem, foeturam, siue genituram Pa-  
tris asseruit; neque sicut Manichæus, partem coessentialis Patris, foeturam introduxit; neque  
B sicut Sabellius, qui vnitatem diuidens, Filium Patrem dixit; neque velut Hierax, lucernam a  
lucerna, aut faciem in duas: neque prius existentem, postea genitum, aut creatum esse in Fi-  
lium, quemadmodum etiam tu ipse beate Papa in media Ecclesia ac confesso eos qui talia in-  
troduxerunt refutasti: sed sicut dicimus voluntate Dei ante tempora & ante sæcula creatum  
esse, & viuere, ac esse a Patre accepisse, ita vt Pater simul substituerit ipsi glorias. Non enim  
Pater, data ipsi omnium hereditate, priuauit seipsum, vt ne ingenito modo habeat in seipso:  
fons enim est omnium.

Quare tres sunt substantiæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus: et Deus quidem causa om-  
nium existens, est sine principio solus; Filius autem sine tempore genitus a Patre; & ante sæ-  
cula creatus ac fundatus, non erat antequam gigneretur, sed sine tempore ante omnia geni-  
tus, solus a solo Patre substitit. Neque enim est sempiternus, aut consempiternus, aut coin-  
genitus Patri; neque simul cum Patre ipsum esse habet, velut quidam de his, quæ ad aliquid  
C appellantur, dicunt, duo ingenita principia introducentes. Sed sicut vnitatis & principium om-  
nium, ita Deus præ omnibus est: quapropter & ante Christum est, velut a te didicimus in me-  
dia Ecclesia prædicante. In quantum igitur a Deo ipsum esse habet ac viuere, qui & glorias  
& omnia ipsi exhibuit; iuxta hoc principium ipsius est Deus. Principium enim ipsius est, velut  
Deus ipsius, & qui ante ipsum est, eo quod ex seipso est. Et si illud: Ex vtero: et hoc: Ex Pa-  
tre exiui, & venio: velut pars coessentialis, & velut emissio a quibusdam intelligitur: composi-  
tus erit Pater, & diuisibilis, & mutabilis, & corpus secundum ipsos, & quæ ad corpus conse-  
quantur patiens incorporeus Deus, quantum sane in ipsis est. Opto te valere in Domino bea-  
te Papa. Arius, Eithales, Achilles, Carponas, Sarmatas presbyteri: Euzoius, Lucius, Iulius,  
Menas, Helladius, Gaius diaconi: Episcopi, Secundus Pentapolis, Theonas Libs fidelis,  
D quem constituerunt in Alexandria Ariani.] hucusque Arii & collegarum epistola ad Ale-  
xandrum.

Huius autem tanti viri labores pro Filij Dei diuinitate tuenda suscepti, haud fuerunt eius-  
modi, quos quis facile cogitatione, nedum scriptis, assequi posset: vnde merito de eo hæc Atha-  
nasius<sup>a</sup>: Quod si res quoque nostri temporis contemplandæ sunt: nostis quo modo beatus  
Alexander vsque ad mortem contra hæc hæresin depugnauit, & quot tribulationes, quantoq.  
labores, quamquam iam senex, in decrepita ætate sustinuerit; qui & ipse ad Patres suos op-  
positus est.] hæc ille. Equidem erigens primus omnium vexillum Catholice confessionis, &  
ante alios prima acie pugnant, primus excepit ab impijs intorta iacula impietatis. Quod igitur  
dictæ litteræ cum ab Ario, tum ab alijs hæresis eiusdem patronis sic ad ipsum Alexandrum  
sint scriptæ, vt tamen earum exemplaria essent encyclica, ac longe lateque vbique cunctis pa-  
lam innotescerent: opus fuit eidem Alexandro contrarias illis pariter reddere litteras circu-  
lares; quas omnes ab eo conscriptas numero fuisse septuaginta, Epiphanius<sup>b</sup> tradit, cum agit  
de fuga Arii in Palestinam: Quo, inquit, cum peruenisset, singulos Episcopos adiit cum blan-  
dirijs & adulatione, vt sibi multos faceret cooperatores: et suscipiunt quidem ipsum aliqui,  
alij vero repulerunt. Postea vero ad aures Episcopi Alexandri deuenit, & scribit epistolas en-  
cyclicas, hoc est orbiculares, siue per circuitum, quæ sane apud studiosos adhuc seruantur,  
omnes numero septuaginta, &c.]

Porro constat in primis eundem Alexandrum de ijs quæ ab ipso gesta essent cõtra Arium  
scripsisse litteras ad primariæ sedis Episcopum Siluestrum Romanum Pontificem, quæ omni-  
no perierunt, viget tantum earum memoria in Liberij Papæ<sup>c</sup> epistola ad Constantium Impe-  
ratorem, in qua hæc habentur: Manent litteræ Alexandri Episcopi olim ad Siluestrum sanctæ  
memoriæ destinatæ, quibus significat, ante ordinationem Athanasij, vndecim tam presby-  
teros, quam etiam diacones, quod Arii hæresin sequerentur, se Ecclesiæ eiecisse, &c.] hæc ibi-  
quo

ALEXANDRI  
EPISC. ALEX.  
LABORES PRO  
FIDE TVEN-  
DA.  
a Athanasiorat.  
1. cõtra Arian.b Epiphanius.  
ha.  
res. 69.ALEXANDER  
AD SILVE-  
STRUM PA-  
PAM DE ARIO.  
c Extat tom. 9.  
Bibliothec. sanctæ.d. Athanasiorat.  
1. cõtra Arian.  
e Nican. Concil.  
secund. Act. 6.d Athanasiorat.  
de Synod. Arian.  
e Nican. Concil.  
secund. Act. 6.  
EUSEBII CAE-  
SAREAE EPISC.  
DOCTRINA IM-  
PIA.d. Athanasiorat.  
1. cõtra Arian.  
e Nican. Concil.  
secund. Act. 6.d. Athanasiorat.  
1. cõtra Arian.ATHANASIVS  
ANAZARBI E-  
PISC. ARIANVS.  
f Athanasiorat.  
de Synod. Arian.d. Athanasiorat.  
1. cõtra Arian.ARIANI QVA  
ARTE PRÆ-  
TEXTVNT HÆ-  
RESIN.  
g Epiphanius.  
ha.  
res. 69.



Quo modo autem Siluester de ijs admonitus, ad componendas hasce controuersias legauit A Ofium Episcopum Cordubensem, clarissimum fama virum, & Constantino (vt vidimus) probe notum, dicemus suo loco.

a Socras. lib. 1. c. 3. b Theodoret. lib. 1. c. 4. ALEXANDRI EPISTOLA ENCYCLICA.

Ex numero autem septuaginta illarum Alexandri epistolarum duæ tantummodo a temporis iniuria vindicatæ supersunt, quarum alteram recitat Socrates a; alteram Theodoretus b historia, quam scripsit, intexuit. Quæ uero a Socrate recitatur, est huiusmodi:

Carissimis honoratissimisq. fratribus, qui ubique gentium sunt nobiscum in Ecclesiæ ministerio coniuncti, salutem.

Cum in sacris litteris sit vnum corpus Ecclesiæ Catholicæ nobis traditum, & præceptum vt concordia ac pacis vinculum firmum teneamus: consentaneum est, vt per litteras colloquamur inter vos, aliq. alios mutuo de rebus, quæ apud singulos geruntur, certiores faciamus: quo siue vnum ex membris patitur, siue lætatur, nos inter nos vel patiamur vna, vel vna lætemur. In nostra quidem prouincia prodierunt iam viri, qui leges rescindunt, Christum ipsum impugnant, animos hominum ad defectionem (quæ quidem prænuncia & quasi præcursor Antichristi, non sine causa, & existimari & appellari possit) docere nituntur. Ac mihi certe in animo erat de illo facinore penitus reticuisse, vt eius labes, si quò modo fieri potuisset, inter illos solum qui ab Ecclesia desciuerant, deleri quitiuisset; ne in alia loca euagata simplicium quorundam aures suis sordibus inficeret. Verum quoniam Eusebius, qui nunc Nicomediæ Episcopus est, quiq. totum Ecclesiæ statum in sua manu positum arbitratur; cum a nemine, quod Ecclesiæ Beryti deseruerit, quòdq. oculos cupiditatis atque ambitionis suæ ad Episcopatum Ecclesiæ Nicomediensis obtinendum adiecerit, in se animaduersum esse videat; istorum etiam, qui ab Ecclesia defecerunt, patrocinium suscipit; et ad omnes, qui ubique gentium sunt, litteras scribere conatur, eosq. in iisdem commendat plurimum, quo imperitos quosdam in grauiissimam hæresin Christoq. penitus aduersariam rapiat: necesse habeo, idque sententia quadam, quæ in Lege scripta est, inductus, silentium rumpere, remq. vobis omnibus indicare; quo non modo eos qui defecerunt a Christo, execrabiliaq. verba, quæ illorum hæresis vsurpat, cognoscatis; verum etiam si forte Eusebius litteras scripserit, ad eas animos minime attendatis: nam inueteratam suam malevolentiam silentio ad tempus obrutam iam per istos renouare studet: et licet simulatione quadam præferat eorum causa litteras scribere, re tamen ipsa declarat perspicue se in rem suam serio istud ipsum agere.] habes, lector, ex sententia Episcopi Alexandrini, non Arium, sed Eusebium Nicomediensem Episcopum, fuisse primum Arianae impietatis fautorem: vt non mireris, si sæpe contingat, eosdem quos dicimus Arianos, ab antiquis Patribus esse dictos, Eusebianos.

QUI PRIMI EXCIPIERINT ARIANI.

Sed rursum epistola: Qui autem defecerunt ab Ecclesia, sunt, Arius, Achilles, Aeithales, D Carponas, Arius alter, Sarmatas, Euzoius, Lucius, Iulianus, Menas, Helladius, Gaius, Secundus item, & Theonas, qui dicti sunt olim Episcopi. Quanam uero isti contra Scripturas excogitarint, temereq. effutiuerint, sic accipitote: Deum non semper Patrem fuisse; sed tempus aliquando extitisse, cum Deus non esset Pater: Non ab æterno Verbum Dei fuisse, sed ex nihilo ortum esse: nam Deum, qui est, cum cum non erat, ex eo quod non est, procreasse; et propterea tempus fuisse aliquando, cum non esset. Creatum enim & factum esse Filium; neque essentia Patri similem, neque natura verum Patris Verbum, neque veram eius Sapientiam esse, sed per abusionem Verbum & Sapientiam dici: ipsum factum esse proprio Dei Verbo & Sapientia, quæ in Deo est, per quam cum cetera omnia, tum illum ipsum fecit Deus.] Vides plane ex his, Arium sensisse, aliud esse Dei Verbum, aliud Dei Filium, quem vult non esse Verbum, sed qui sit factus per Verbum, ipseque non nisi abusiue sit Verbum. Ad hæc spectat, E quòd Athanasius postquam plura Verba Dei poni ab Arianis demonstrauit, sic ait c: At illi porro, quin sit Dei Verbum, non inficiantur, sed id pro Dei Filio non agnoscunt, &c.] aliud nimirum iactantes esse Filium Dei Christum a Verbo Dei. Et Ambrosius d eamdem fugillans sententiam: Nonnulli etiam, inquit, aliud Dei Verbum, alium verum Dei Filium crediderunt.] sed hæc iisdem Patres pluribus.

ANNA ANTO

a Athanas. contra hæres. Arian. decret. DEI VERBUM NON VNUM AB ARIANIS PONI.

d Ambros. de incarnat. Dom. c. 6. e Luc. 21. p Math. 24. Marc. 13. q 1. Timoth. 4.

Verum subdit epistola de eadem falsa sententia de Filio Dei: Et ob eam causam posse natura sua conuerti, & mutari, sicut animantia omnia ratione vrentia: Verbum esse peregrinum, alienum, & seiunctum a Sapientia Dei: Patrem a Filio minime explicari posse; nam Filium neque Patrem plane & accurate cognoscere, neque exquisite cernere posse. Etenim suam ipsius essentiam, vt est, Filium non percipere; quippe Filium nostra causa factum esse, vt Deus per ipsum tamquam per instrumentum nos crearet: neque extitisse aliquando, nisi Deus nos crearet in animum induxisset.] cum enim negare non posset Arius, per Verbum omnia facta esse, sic Filium

A sic Filium Dei Verbū esse assererat, vt tamen per Verbum aliud factū esse diceret. Plura namq. Verba excogitasse Arium, & sua cantilena occini voluisse, idem qui supra Athanasius tradit, cum ait a: Arius in suis cantiunculis & Conuiuialium libro per speciem subdubitandi fabulatur: Multa (inquiens) Verba profert Deus. Quodnam igitur ex istis Verbis Filium & Verbum vnigenitum Patris esse recipimus? ] Rursus Alexander: Quæsitum est igitur ab illis, vtrum Dei Verbum posset mutari, quemadmodum diabolus mutatus est. Et non veriti sunt respondere: Certe potest. Cum enim & gigni & mutari possit, eius naturam posse mutari.

a Athanas. in decret. Nicen. Synod. contra hæres. Arian.

B Ario igitur & eius fautoribus, qui ista asserunt, & de iisdem tam impudenti ore loquuntur, vna cum illis qui eius opinioni assentiuntur, nos cum alijs fere centum Aegypti & Libyæ Episcopis in vnum conuenientes, anathema denunciauimus. Ceterum Eusebius eos ad se admittit, operamq. sedulo dat, vt mendacium cum veritate, & cum pietate impietatem commisceat. Verum ad hoc præstandum non satis habet virium. Nam vincit veritas, & nulla est societas luci cum tenebris, nulla consensio Christi cum Belial. Quis enim vnumquam talia audiuit? Aut quis est, qui si iam audiret, non ea tamquam insolita & peregrina obstupesceret, auresq. obturaret, ne eiusmodi verborum fordes in audiendi sensum illaberentur? Aut quis est, qui cum Ioannem audiat dicentem b: In principio erat Verbum: non istos condemnauerit dicentes: Erat tempus aliquando, cum non esset? Aut quis est, qui cum audiat in Euangelio: Vnigenitus Filius: et, Per ipsum facta sunt omnia: non istos odio habuerit, affirmantes Filium vnam esse ex creaturis? Aut qui poterit ipse esse similis illarum rerum, quæ per ipsum factæ sunt? Aut quemadmodum vnigenitus, si (vt illorum fert opinio) cum alijs rebus vniuersis numeretur? Aut quo modo ex nihilo factus est, cum Pater dicat c: Eructauit cor meum Verbum bonum: et d, Ex vtero ante Luciferum genui te? Aut qua ratione essentia Patri dispar ac dissimilis, cum sit perfecta imago & splendor Patris e; cumq. ipse dicat f: Qui videt me, videt & Patrem?

ANATHEMA IN ARIUM ET ARIANOS.

b Ioan. 1.

c Psalm. 44.

d Psalm. 109.

e Hebr. 1.

f Ioan. 14.

C Aut quo pacto si Verbum & Sapientia sit Dei Filius, erat tempus aliquando cum non esset? nam perinde est, ac si diceret, Deum aliquando & Verbo & Sapientia caruisse. Aut quo pacto conuerti mutative potest, cum ita loquatur de se g: Ego in Patre, & Pater in me est. et: Ego h & Pater vnum sumus. et per Prophetam i etiam: Videte me, quia ego sum Deus, & non mutor? Et quamquam hoc dictum ad ipsum Patrem referri potest: tamen aptius & magis proprie de Filio Verbo iam dicitur, quòd cum sit homo factus, non mutatus est; sed vt Apostolus k ait: Christus heri, & hodie, idem ipse & in sæcula. Quid igitur illos in hanc perduxit sententiam, eum scilicet propter nos factum esse; cum tamen Paulus scribat l: Propter quem omnia, & per quem omnia?

ARIANA HÆRESIS CONFUTATIO.

g Ioan. 14.

h Ioan. 10.

i Malach. 3.

k Hebr. 13.

l 1. Corin. 8.

D Quod autem falso calumniati sunt, Filium non plene & perfecte Patrem nouisse; nemini mirum videri debet: nam cum semel statuissent contra Christum bellum gerere, reiecerunt penitus voces ipsius Domini dicentis m: Sicut nouit me Pater, & ego cognosco Patrem. Quòd si ex parte Pater cognoscit Filium: perspicuum est, Filium etiam ex parte Patrem cognoscere. Verum si hoc dictu nefas est, & Pater plene Filium cognoscit: constat, quòd sicut Pater cognoscit suum ipsius Verbum, sic & Verbum suum ipsius Patrem cognoscit, cuius est Verbum. Ceterum quamquam ista recensendo, atque adeo sacras & diuinas scripturas aperte explanando, eos sæpenumero conuicimus: tamen illi rursus velut chameleontes sese mutant; dictumq. illud Sapientis n in sua ipsorum capita torquere magnopere contendunt, videlicet: Impium, cum in profundum malorum venerit, contemnere. Ac tametsi complures certe hæreses ante illorum ætatem exortæ erant, quæ quidem extra modum audacia euagatæ ad extremam dementiam sunt tandem prolapsæ: isti tamen qui omni suo sermone Verbi diuinitatem tollere moliantur, vtpote ad Antichristi tempora propius accedentes, illas hæreses præ suorum errorum impietate iustas esse quodammodo declarant.

m Ioan. 10.

n Prouerb. 18.

E Quapropter illis Ecclesia interdictum est, atque adeo anathema denunciatum. Et quamquam de eorum exitio permagnum animis dolorem capimus, & maxime quòd Ecclesiæ instituta aliquando agnouerant, iamq. ab illis exciderunt: de illis tamen non magnopere miramur: idem namque non Hymenæo solum & Phileto contigerat, sed Iudæ etiam ante illos, qui Saluatoris discipulus fuit, postea autem proditor & desertor illius factus. Atque istarum rerum neutiquam ignari extitimus: Dominus enim prædixerat o: Videte ne quis vos seducat: nam multi venient in nomine meo dicentes p: Ego sum. et, Tempus appropinquauit, & multos seducent, ne eatis post illos: Paulus q etiam cum ista a Salvatore didicisset, scripsit, quòd in nouissimis temporibus quidam deficerent a fide sana, attendentes spiritibus erroris & doctrinis demoniorum veritatem auersantium.

o Luc. 21.

p Math. 24.

q 1. Timoth. 4.

ADMONITIO  
DE CAVENDO  
ARIO ET ARIA-  
NIS.

Iam vero cum & Saluator noster Iesus Christus hoc præceperit, & per Apostolum de eiusmodi hominibus significarit: nos certe quoniam illorum impietatem nostris ipsorum auribus accepimus, non sine causa eius generis hominibus, sicut antea diximus, anathema denunciavimus, eosq. ab Ecclesia Catholica fideq. alienos palam declaravimus: vestramq. pietatem fecimus certiolem, carissimi & honoratissimi fratres, qui estis nobiscum in Ecclesie ministerio coniuncti: ut si forte quidam ex illis temeritate impulsus ad vos venire non vereantur, ne eos admittatis, neve Eusebio, vel alteri cuiquam, qui eorum causa ad vos scribat, omnino attendatis. Nam par est, ut nos qui sumus Christiani, omnes qui contra Christum loquantur, animoq. sint ab eo abalienato, tamquam Dei hostes & corruptores animorum deitemus: neque id genus hominibus (sicut præcepit beatus Ioannes<sup>a</sup>) vel, Ave, dicamus; ne quando illorum peccatis communicemus. Salutate qui apud vos sunt fratres. Qui mecum sunt, vos itidem salutant.] hæcenus epistola encyclica Alexandri, quam & libellum illum esse existimamus, cui subscripsisse alios Catholicos Episcopos, ab eodem Alexandro in alijs encyclicis litteris memoriae proditum est: ut appareat, has ante alias fuisse conscriptas: sed de illis suo loco agemus. Addit præterea Socrates<sup>b</sup> quæ sunt deinde subsequuta.

b Socrates eodem  
lib. 1. c. 3.CONTENTIO-  
NES INTER E-  
PISCOPOS CA-  
VA ARII.

Cum Alexander litteras huiusmodi ad Episcopos passim in singulis civitatibus scripsisset: latius propterea serpebat malum, quod hi qui erant de illis litteris certiores facti, contentio- nis & discordie incendijs inter ipsos conflagrare coeperunt: nam alij litteris suffragari, ijs- demq. subscribere; alij penitus aduersari: maxime vero omnium Eusebius Nicomediensis Episcopus ad dissensionem incitari, quod Alexander eius nomen suis litteris grauius perfrin- xerat. Atque id temporis Eusebius plurimum poterat, quod tunc Nicomedia, vbi Diocle- tianus paulo ante Palatium ædificauerat, Imperator versabatur: ob quam causam multi Epi- scopi Eusebij paruere sententiae. Is autem tamen ad Alexandrum litteras scribere non desti- tit, ut controuersiam inter ipsos ortam missam faceret, Ariumq. cum suis in Ecclesia recipe- ret: alios tamen, qui alias quasque ciuitates incolebant, cohortatus est, ut Alexandri volun- tati prorsus refragarentur. Vnde tumultus ingens nusquam non concitatus est. Nam videre licebat, non modo Ecclesiarum Præsides maledicis & contumeliosis verbis alium ab alio ve- xatos, verum etiam populi multitudinem in duas partes diremptam, quarum altera in horum, altera in illorum sententiam inclinavit. Itaque res est eo sceleris & turpitudinis prolapsa, ut Christiana religio palam in ipsis theatris omnium irrisione luderetur. Ab his vero qui Ale- xandriae habitabant, de summis religionis nostrae dogmatibus iuueniliter & non absque petu- lantia certatum est: ab ijsdem ad reliquos cuiusque prouinciae Episcopos missa legatio. Isti in alterutram partem diuisi, non dissimilem contentionem excitarunt.] hæc Socrates.

ALEXANDRI  
ALIA EPISTO-  
LA ENCYCLI-  
CA.

Alexander autem cum a Catholicis Episcopis diuersarum prouinciarum, nempe Aegypti, Thebaidis, Libyæ, Pentapolis, Syriae, Lyciae, Pamphiliae, Asiae, Cappadociae, & aliarum quo- que his finitimarum prouinciarum, aduersus Arium scriptas accepisset epistolas, ijsdemq. con- tra Arianos conscripto libello fidei subscripsissent: optans hæc eadem præstari a reliquis, en- cyclicam rursus aliam scripsit epistolam, cui & exemplaria dictarum epistolarum adiunxit, deditq. eas Apioni diacono perferendas, eorumdemq. Episcoporum appositas libello fidei subscriptiones. Extat eiusmodi epistola circularis Alexandri; recitat illam Theodoretus ad verbum: quæ licet, ut præfertur titulus, ad Alexandrum Constantinopolitanum Episco- pum data dicatur; apparet tamen ex ijs quæ eadem epistola continentur, ipsam inscriptionem ab aliquo superadditam, minusq. eiusdem auctoris esse germanam: siquidem in ea præfertur auctor, se non ad vnum Episcopum, sed ad plures eas litteras scribere, utpote encyclicas. Rur- sum vero cum has constet scriptas esse litteras, antequam Constantinus Imperator ad ipsum Alexandrum & Arium suas, quas proxime recitaturi sumus, dedisset; atque liqueat illas ipsas ab eodem hoc anno datas, quo ad Prouinciales recitatas superius litteras scripsit (nam in vtrisque de instituta ab ipso Constantino profectio in Orientem mentio habetur): falsa esse omnino conuincitur illa in titulo apposita nomenclatura, qua dicitur Alexander Episcopus Constantinopolitanus; cum nondum, sed post multos annos (ut demonstrabimus) Byzantium fuerit in Constantinopolim commutatum. Equidem puto inde erroris occasionem fluxisse, quod cum eadem epistola (ut dictum est) fuerit communis ad omnes Episcopos, eiusdem ab ipso descriptæ exemplar, ut par erat, inter Alexandri Episcopi Constantinopolitani monu- menta repertum, eo titulo fuerit pariter consignatum. Sed missis his, reddamus hic eas litteras saltem ex parte, cum multa in ijs habeant consideratione maxime digna. sunt vero huiusmodi:

c Theodoret. lib.  
6. c. 6.

Est<sup>c</sup> quidem propositum hominibus improbis, in quorum animis inexplebilis honoris & pec- uniae cupiditas insita est; ut Ecclesijs, quæ videntur plus habere dignitatis, ex occulto infi- dientur:

A dientur: qui per varias & multiplices vias sinceram Ecclesie pietatem oppugnare non cessant. Nam impulsu diaboli, qui vim suam in eorum animis exercet, in furorem acti, ad voluptates, quæ forte se offerunt, feruntur præcipites; atque ab omni pietate refugientes, timorem diui- ni iudicij proterunt. De quibus ego, qui inde non parum acceperim incommodi, necesse ha- bui vestrae pietati significare, ut id genus hominis sedulo deuitetis; ne forte quisquam illorum audacia fretus, vel per seipsum (præstigiatoribus enim numquam deest ad fraudem faciendam simulatio) vel per litteras, quæ erant ita lepide & eleganter aspersæ, ut hominem qui simpli- ci ac sinceræ fidei se addixerit, a veritate abstrahant, in vestras Ecclesias erroris sui impri- mat vestigia. Nam Arius & Achilles nuper facta coniuratione, dum Colluthi ambitio- nem imitari studebant, eum in eo vitiositatis genere longe superarunt. Ille enim quamquam eas ipsas res, quas isti, coarguere conabatur; tamen improbi sui instituti causam saltem si- mulatam habuisse visus est: hi autem cum illius nundinationem, qua Christum ipsum ven- didit, animaduertent, non amplius Ecclesie legibus subiecti esse sustinuerunt; sed spelun- cis latronum sibi constructis, conuentus in illis sine intermissione agere, noctes diesq. Christo & nobis maledice obrectare, omnem Apostolicam & piam doctrinam criminari, simulatione Iudaica officinam ad Christum oppugnandum instruere, diuinitatem Saluatoris nostri inficia- ri, eum ceteris hominibus nihilo præstantiorem prædicare; vocibusq. omnibus quæ pro eius salutari in carne œconomia & abiectioe sui nostra causa suscepta, ex sacris litteris selectis, eiusdem impiam suam prædicationem corroborare; et verba, quibus æterna eius diuinitas & gloria vnà cum Patre ineffabilis cõfirmatur, aduersari nituntur. Quippe impiam Gentilium & Iudæorum de Christo opinionem defendentes, suam ipsorum laudem (quantum fieri potest) venari, & in quibus eis ludibrio sumus, omnia enixe consecrari student.

C Seditones porro in nos quotidie concitare, graues ciere persecutiones, & interdum lites per muliercularum impurarum sermones, quas ipsi in fraudem impulerunt, intendere. Non numquam religionem Christianam, suas tenellas meretriculas per singulas plateas turpiter circumducentes, grauissimis contumelijs afficere. quin etiam inconsutam & indissolubilem Christi tunicam, quam tortores noluerunt discindere, hi discerpere non dubitarunt.] Quas hic Alexander tenellas Arianorum meretriculas nominat, erant hæc illæ septuaginta professæ virgines Ecclesie Alexandrinae, quas (ut vidimus ex Epiphano<sup>a</sup>) Arius seduxit, ac circumdu- xit. At quos non pellexisset hæc deliciarum illecebris perditissimus hæresiarcha, virginum examina circumducens? sed rursus Alexander:

D Nos igitur, sicut scelerata eorum vita & conatus execrabilis postulat, suffragijs omnium tandem, licet sero propter rei ignorationem, id sumus aggressi: Ecclesia, quæ Christi diuini- tatem sancte adorat, eiecimus. Itaque hi circumcursare hac illac, quo nobis obrectent; desectere ad collegas nobiscum in eadem fide consentientes; specie quidam pacis & con- cordie simulata, veniam petere præferre; sed reuera moliri, ut per sermonis lenocinia nonnullos eorum in sui morbi contagionem pertrahant: litteras quoque ab illis blandiores petere, ut coram ijs, quos errore implicarint, eas deprauate legentes, suæ prolapsionis impœ- nitentes reddant, iam ad impietatem assuefactos, quasi Episcopos suæ sententiae & opinionis consentientes haberent. Non enim confiteri volunt ea quæ tam nefarie impieq. apud nos cum docuerunt, tum fecerunt, quorum gratia Ecclesia pulsi sunt, sed vel silentio tegere, vel partim sermonibus commenticijs, litteris partim veteratorie scriptis obscurare nituntur, quo eos dolo deludant. Quapropter colloquijs tum probabilitate tum facetijs dicacibus refertis perniciosam suam doctrinam tamquam velis obtendentes, hominem simplicem & fraudi ex- positum, in suum errorem rapiunt: quin etiam ab nostræ sanctæ piæq. religioni apud omnes obrectando haudquaquam se abstinere. Vnde fit, ut nonnulli, qui eorum litteris subscribunt, in Ecclesiam recipiantur: quod factum mea quidem sententia maximam infamiae notam no- stris collegis, qui illud ausi sunt, inuisit: qui non modo id, quod canon Apostolicus permittit, non faciunt; sed conatum eorum contra Christum plane diabolicum, qui illis inest, vehemen- tiorem efficiunt.]

Quem citat Alexander Apostolicum canonem, plane cognoscitur esse trigessimustertius ordine, quo præcipitur, ne clerici a suo Episcopo excommunicati, ab alio Episcopo recipian- tur. cuius hæc sunt verba: Si quis presbyter aut diaconus per Episcopum a cõmunionem exclu- sus sit: hunc ne utquam ab alio fas esto suscipi, quàm ab eo qui ipsum a cõmunionem exclusit: nisi forte Episcopus, qui ipsum a cõmunionem segregauit, defunctus sit.] hæc Apostolicus canon, quem nouit quoque Nicænum<sup>b</sup> Magnum Concilium, eundem confirmans atque de- clarans, cum sic statuit: Seruetur & ista sententia, ut hi qui ab alijs excommunicantur,

DE ARIO ET  
ARIANA HÆ-  
RESI ADMONI-  
TIO ALEXAN-  
DRI.ARIUS MER-  
TRICVLAS.a Epiphani. hæ-  
res. 69.APOSTOLICVS  
CANON CITA-  
TVS AB ALE-  
XANDRO.b Nicæ. Concil.  
c. 5.

ab alijs ad communionem non recipiantur, &c.] vt plane appareat, sanctissimos Patres eiusmodi lege iterum repetita communire voluisse Ecclesiam Dei; qua semel in Ario & Ariani contempta, patuisse constat humani generis hosti ad eam inuadendam atque perendam latissimam viam. rursus autem idem Apostolicus canon repetitus habetur in Concilio Antiocheno. Hæc vero ad auctoritatem antiquorum Apostolicorum canonum comprobendam dicta sunt, de quorum fide secundo Annalium Tomo prolixior habuimus orationem.

2 Concil. Antioch. c. 6.

His autem Alexander hæc addit: Quocirca fratres carissimi, abiecta cunctatione, ingenij mei vires, quo istorum infidelitatem vobis significarem, excitaui, qui afferunt tempus aliquando fuisse, cum non esset Filius Dei, &c.] positiones Arianorum recenset, non obuelato lenocinio verborum, sed prout ab iisdem Alexandria commorantibus ex ore eorum acceperat; longioremq. textit aduersus eandem disputationem, quam lectori apud Theodoretum ipsum inspiciendam relinquimus; ne hic eadem sæpius repetendo, illi ex nimia fatietate fastidium ingeramus. Post igitur patefactas & confutatas Arij & Arianorum impias circa Christi diuinitatem sententias, hæc de iisdem subdit Arianis:

Verum quamuis de hac re multa habeam dicere, carissimi fratres: tamen ea missa propterea facio, quod absurdum putem, doctores fidei doctrina consentientes pluribus admonere: quippe cum ipsi sitis docti a Deo, & non ignoretis tum Ebionis, tum Artemæ doctrinam, quæ non ita pridem veram Ecclesiæ pietatem oppugnare cœpit, tum pestiferum studium Pauli Samosatani Episcopi Antiochiæ, qui Concilio omnium vbique Episcoporum, atque adeo iudicio, Ecclesia eiectus est: cuius peruersæ doctrinæ Lucianus successor factus, multorum annorum spatio, hoc est tantisper dum tres Episcopi alius post alium Ecclesiam illam rexere, exclusus ab Ecclesia mansit.] hæc dum scribit Alexander de Luciano; cum multa sint a nobis de eodem conscripta tum in Notis ad Romanum Martyrologium, tum superius cum de eius martyrio prolixius actum est, quæ sanctissimi martyris vitam ab omni hæresis labe prorsus liberam fuisse declarant: modo autem cur hæc de eo dicendi Alexandro occasio data sit, est exactius disquirendum.

LUCIANVS MARTYR A SUSPICIONE HÆRESIS VINDICATVR.

Meminisse itaque in primis debemus, quæ a nobis superius dicta sunt eidem Luciano Antiocheno presbytero contigisse, quæ nuper acciderant Dionysio Alexandrino: vterque namque aduersus Sabellianos certamen iniit: Lucianus enim Pancratium Antiochenæ Ecclesiæ presbyterum Sabellianæ hæresi addictum infestissimum habuit aduersarium: ac proinde accidit, sicut Dionysius Sabellium vrgens, ita iste Pancratium Sabellianum exagitans, visi vt sint ambo prima facie ipsorum doctrinam spectantibus, & eius sensum haud penitus assequentibus, in contrariam partem paulo licentius inclinasse, atque personas distinguentes in sanctissima Trinitate, quodammodo ipsam quoque substantiam separasse: Ac sicut Dionysio illi (quod pluribus diximus secundo Annalium Tomo) ea de causa negotium est exhibitum ab Episcopis Libyæ; adeo vt causam deferri oportuerit ad Romanum Pontificem eiusdem nominis Dionysium, a quo inspecta accuratius veritate fuit penitus absolutus atque omni suspitione purgatus: ita & Lucianus pariter eadem ex causa exagitarus (quod testatur Alexander) a tribus sibi inuicem succedentibus Episcopis Antiochenis, ab iisdem fuit ex Ecclesia simul eiectus: quod haud dubium ab alijs sibi aduersantibus Episcopis Dionysius quoque passus esset, si licuisset eis, inconsulta prima sede, secundum dignitate damnare Alexandrinum Episcopum.

DIONYSII ET LUCIANI PARCAUSA.

Sed quid accidit? Dum suam Lucianus causam agens, scriptis sæpe libellis fidei, suam integritatem, sinceramq. fidem Catholicam omnibus conatur reddere manifestam: persecutione Maximini, dolo aduersarij Sabelliani hæretici, interceptus (quod eiusdem martyrij Acta declarant) summa cum laude martyrium consummans, magnam est inde gloriam consequutus: quæ abusi complures eius discipuli iam errore lapsi, Arianam hæresin consecrantes, magistri gloria exultantes, seipsos (vt ex litteris Arij vidimus) Collucianistas nominabant, turpiter mentientes, ea se docere, quæ acceperant a Luciano. Qua de causa Alexander, cum res adhuc recens esset (nam nouissimo persecutionis tempore ille martyrio est vita perfunctus) inexploratis adhuc lucubrationibus Luciani, quod ferebat fama; ipsorum Arianorum vbique ore vulgata, vehementius in eum iusto zelo commotus, ea quæ vidimus, de ipso testatus est.

2 Concil. Antioch. c. 6.

Ceterum scriptis Luciani percognitis, ipsisq. præsertim libellis fidei, quos Hieronymus eum scripsisse tradit, exactius disquisitis, tantum abest vt de violata fide Catholica negotium aliquod factum eidem fuerit; vt Alexandri ipsius successor Athanasius (quod superius dictum est) eum digno præconio celebret. Sed & cum idem ipse Athanasius Arianæ hæresis principia repetit, numquam Luciani mentionem vel leuem habet; sed Pauli Samosatani. Et eum etiam multa

b Hieron. de scriptor. Eccles. in Luciano. c Athanas. de Synod. Arian. & alijs in locis.

multa altercationes, mutuæq. disceptationes inter Catholicos & Arianos circa Nicæni Concilij tempora intercesserint, a nullo tamen Arianorum apparet fuisse Luciani citata sententia: veræ fidei aduersaria. certe quidem non abstinuissent, si nobilissimi martyris, tunc temporis Helenæ Augustæ munificentia vbique celebris, potuissent vel vno verbo suam hæresin confirmare. Accidit vero postea, vt ex Nicæno Concilio stabilita fidei Catholicæ forma, cum Arianis causa penitus cecidissent, multo tempore interlapso, fauore Constantij pugnam iisdem de nouo instaurantes, refossa quædam fuerit ab eis Luciani fidei formula: quam ediderunt in Concilio Antiocheno Arianorum opera conuocato; cum tamen se detestari Arium præferrent, ea arte, vt Nicænum Concilium abrogarent, nomenq. Consubstantialitatis omnino prosciberent, in reliquis cum Catholicis consensuri.

Sed quænam hæc esset Luciani fidei professio, Sozomenus narrat his verbis: At vero cum eos istius formulæ postea, vt est verisimile, pœniteret: aliam præterea rursus ediderunt, quæ in alijs quidem rebus, mea quidem sententia, fidei Nicæni Concilij (nisi quidam forte sensus a me minime intellectus in verbis obscure inclusus sit) penitus consentit, sed his verbis, Filium Patri consubstantialem esse, reiecit. Pro illis, Eius diuinitatem nec conuerti posse; nec mutari; dixerunt, Eumq. essentiæ, consilij, potentiæ, & gloriæ Patris conformem imaginem esse, & primogenitum omnis creaturæ. Hanc fidei formulam his verbis scriptam dixerunt se comperisse Luciani fuisse formulam, viri spectatissimi, & in sanctis litteris summe eruditi, qui Nicomediæ martyrio occubuit. Vera ne ista sint, an propriam ac suam fidei formulam titulo martyris insignire laborarint, non habeo equidem dicere.] hæc Sozomenus: eadem quoque Nicephorus, qui eandem Luciani formulam integram recitat. Sed esto Luciani sit ipsissima: quid habet (quod & Sozomenus intellexit) nisi quod fides Nicæna prædicat? Quod etsi cauillari Ariani potuerunt, non idem esse dicere, Filium imaginem substantiæ Dei, atque ipsam diuinam substantiam: certe quidem ante Nicænum Concilium nihil præterea exigebatur a Fidelibus. Quod autem postea additum est ab eodem Nicæno Concilio verbum, Consubstantiale, ad nouam hæresin emergentem confutandam fuit appositum. Sic itaque nihil est quod de fide violata Lucianus a quopiam iure in crimen adduci poterit. Cum vero plures fidei formulas a Luciano scriptas esse testetur S. Hieronymus: alias sane hac deteriores minime fuisse, par est credere: nam eas Ariani libentissime in suæ hæresis testimonium protulissent. At de his modo satis.

LUCIANI FIDELI REGVLA QVALIS. a Sozom. lib. 3. c. 5.

b Nicoph. lib. 9. c. 5.

c Hieron. de scriptor. Eccles. in Luciano.

d Apud Theodor. ret. lib. 1. c. 4.

Sed rursus hæc suis litteris Alexander de Arianis: Istorum hæreticorum impietatis feces, hi qui modo in lucem editi, Filium Dei ex nihilo ortum asserunt (quippe sunt velut stolones occulti ex illis nascentes) animis hauserunt: Arium dico, Achillam, & reliquam improborum illis adhærentium turbam: quin etiam tres Episcopos in Syria, nescio quo modo ordinatos: qui quoniam istorum errores suo consensu approbarunt; videntur eorum amentiam, velut facibus nouis admotis, magis incendisse. In quos quidem accurate inquirendi potestas vestro iudicio permessa est.] Inter hos tres Syriæ Episcopos Ario inhærentes, puto adnumeratum Eusebium Cæsariensem Syriæ Palæstinæ Episcopum: verisimile enim videtur non nisi malis artibus arripuisse Episcopatum tam nobilis Ecclesiæ, totius Syriæ Palæstinæ metropolis, qui tempore persecutionis timore pœnæ (quod suo loco dictum est superius) excidisset a fide.

ARIANORVM ARROGANTIA.

Post hæc vero Alexander cum de captiosis eorumdem hæreticorum in citandis diuinæ scripturæ locis, ac subdolis artibus, multa loquutus esset, hæc de ipsorum arrogantia subdit: Qui etiam neminem volunt ex antiquis Patribus sibi comparari; neque illis, quibus nos ab ineunte ætate vti sumus præceptoribus, se pares existimari sinunt; immo vero ne vnum quidem collegarum nostrorum, vel ad mediocrem sapientiam peruenisse censent; sed se solos sapientes, solos egestatem voluntariam sectantes, solos dogmatum inuectores, & sibi solis ea doctrinæ patefacta esse mysteria, quæ in nullius vmquam sub Sole cogitationem in mentem venerint, arbitrantur. O impiam arrogantiam, o insaniam immensam, o inanem gloriam cum furore coniunctam, o spiritus plane satanicos, qui impijs eorum animis velut calum malitiæ obduxere. Non diuina veterum scripturarum claritas vllum ipsis inuisit pudorem: non consentiens collegarum & pia de Christo doctrina eorum audaciam repressit: quorum scelus nefarium ne dæmones quidem (quippe qui sedulo caueant, ne vllam omnino maledicam & contumeliosam vocem contra Filium Dei eloquantur) omnino ferre videntur.] hæc quidem Alexander; qui dum Arianorum effigiem viuus hisce coloribus reddit, omnium plane Nouantium hæreticorum veram certamque imaginem repræsentat: vt plane appareat, vultu simillimos, fratres esse germanos, qui eodem sunt geniti ex patre diabolo, atque vni eos

e Ioan. 8.

parere domino, nempe illi, qui est Rex super omnes filios superbiæ, eiusdemq. legibus viuere, atque denique idem impietatis insigne expressum in fronte gestare bestia characterem.

2 Apocal. 17.

RVRVM DE  
ARIANIS ALEX-  
ANDER.

At rursus de ipsis hæc Alexander: Ista a nobis pro virili nostra parte in præsentia allata sunt ad eos coarguendos, qui in tam inepta contra Christum disputandi materia tamquam in puluere se exercent, & nostræ erga illum pietati falso obtrectare nituntur. Nam isti ridicularum fabularum inuectores asserunt, nos, dum blasphemiam illâ impiam & a nemine vquam litteris proditam, nimirum quæ Christum Filium Dei ex nihilo ortum docet, auersamur, duo Ingenita tradere. Atqui quæ est eorum inscitia, dicunt necesse esse alterû de duobus hisce statuere: nempe vel eum ex nihilo creatum, vel omnino duo esse Ingenita. Siquidem propter inertiam ignorant profus, quantum interfit inter Patrem, qui ingenitus est, & res ab eo conditas ex nihilo, siue rationis sunt participes illæ quidem, siue expertes: interq. duo, natura vnigenita media interposita, per quam Pater Dei Verbi hanc vniversitatem ex nihilo fabricauit, ex ipso, qui Pater est, genita fuit, sicut ipse Dominus quodam in loco testatur his verbis: Qui diligit Patrem, diligit quoque Filium, qui ex eo genitus est. hæc præloquutus Alexander, mox his iungit Catholicæ & Apostolicæ fidei cõfessionem; quam hic describere, haud molestum erit, atque in medium ponere tamquam potens pharmacum, quo exposita Ariana venena absque offensa contrectare possimus. Addit igitur:

b 1. Ioan. 5.

CONFESSIO  
CATHOLICAE  
FIDEI AB ALEX-  
ANDRO EDI-  
TA.

De quibus nos sic credimus, vti Apostolicæ placet Ecclesiæ: In vnum quidem ingenitum Patrem, qui nullam habet causam suæ essentiæ, qui nec conuerti nec mutari potest, qui semper similiter & eodem modo se habet; qui neque accessionis, neque decessionis capax est; qui leges, Prophetas, & Euangelia nobis tradidit; qui denique Patriarcharum, Apostolorum, & omnium Sanctorum Dominus est. Et in vnum Dominum IESVM CHRISTVM, Filium Dei vnigenitum, genitum quidem non ex eo quod non est, sed ex eo qui Pater est, neque id quidem more corporeo, per incisionem, aut diuisionem, fluxiones (vti Sabellio & Valentino visum est) sed modo quodam, qui verbis explicari exprimere omnino non potest, secundum illam Prophetæ vocem quam supra posuimus: Generationem eius quis enarrabit? Cum eius subsistentia a nulla natura mortali peruestigari queat; quemadmodum neque ipse Pater a quoquam indagari: propterea quod natura humana rationisque particeps cognitionem diuinæ a Patre generationis comprehendere nequit. Quas res, non par est, vt viri Spiritu veritatis incitati a me perdiscant; præsertim cum vox Christi de hac re vestris auribus circumsonet, & doceat; nimirum, quod nemo nouit quis sit Pater, nisi Filius; et nemo nouit quis sit Filius, nisi Pater. Hunc præterea agnoscimus, perinde atque Patrem, nec conuerti, nec mutari posse, nullius rei indigentem, perfectum Filium similem Patri, & ab eo, solum quia ingenitus sit, discrepantem: nam est accurata & expressa Patris imago: atque constat, imaginem complecti debere eas omnes res, quibus exemplar ipsum, quod maius est, perfectius exprimitur, sicut ipse Dominus docuit: Pater maior me est. Atque hac ratione inducti, Filium a Patre semper existere credimus: Est enim splendor gloriæ, & figura paternæ substantiæ. At nemo hanc vocem, semper, sic intelligat, vt per eam Filius ingenitus existimetur, sicut isti putant, qui sensus animorum habent plane occæcatis. Nam neque cum dicimus; Erat semper, & ante sæculum idem est, quod, Ingenitum. Immo vero neque vlla vox, quam mens humana conetur effingere, exprimere potest illud, Ingenitum: adeo vt vos quoque ipse, fretus vestro recto de omnibus rebus iudicio, eodem modo illud ipsum accipere confidam: quandoquidem hæ voces vim huius verbi, Ingeniti, nullo modo exprimunt. Nam hæ tamquam temporum quidem productionem videntur in se complecti; diuinitatem autem Vnigeniti, & vt ita dicam, antiquitatem, pro dignitate explanare nequeunt. Vnde euenit, vt sancti viri cum hoc mysterium explicare singuli pro viribus enixe contendant, veniam petant ab auditoribus, & apud illos non sine causa se excusare conentur his fere verbis: Eatenus de his rebus instituiimus, quatenus mentis nostræ vis consequi potest.

c 1. Jo. 53.

d 1. Jo. 10.

e Hebr. 1.

Si qui sunt, qui expectent vocem vllam perfectiorem ore humano efferi, quàm captus fert humanus; dicantq. ea quæ fuerant ipsis ex parte cognita iam obscurari: est sane perspicuum, quod illud, Erat semper & ante sæcula, longe abest ab eo quod illi expectant: quæ quidem cuiuscumque generis sint, non sunt idem cum Ingenito: ac propterea & dignitas, quæ est Ingeniti, propria ei seruanda est: dicendumq. nullam ipsi esse eius essentiæ causam: et honor Filio ei debitus tribuendus, assignandaque illi generatio a Patre initio carens. Et cum hunc illi honorem, quantum in nobis est, tribuimus; has voces, Erat semper & ante sæcula, pie & sancte, cum de eo loquimur, proferimus: non tamen vt quidquam de eius diuinitate detrahamus, sed vt exquisitam omnino imagini & figuræ Patris attribuamus similitudinē, & Ingeniti vocabulum Patri,

FILIVS QVO-  
MODO DICTVS  
MINOR PATRE.

A Patri, vt pote eius solum proprium, adscribendum propterea existimemus, quod Saluator ipse dicit: Pater maior me est. Adduci cõsuevit a maioribus eiusmodi textus Euangelistæ in eadem sententiam Alexandri, vt non de humana, sed de diuina dictum intelligatur generatione, quatenus ipse Pater principium, fons, & origo quædam dicatur in Trinitate. Citant ea verba & eodem sane modo intelligunt Hilarius, Nazianzenus, Basilus, Cyrillus, & Chrysostomus, dum eodem locum pluribus explicant, necnon S. Augustinus: cõmuniior tamen sensus ac præsertim recentiorum est, vt de humana generatione sit dictum. Sed pergit Alexander:

2 Ioan. 14.

b Hilari. lib. 9. de  
Trinit. c. 1. lib. de  
Synod.

c Nazian. orat.

4. de Theolog.

d Basil. lib. 1. in  
Eunom.e Cyrill. lib. 1. the-  
saur. c. 3.f August. lib. de  
Trinit. 2. c. 7.

g Ioan. 16.

Ac præter istam piam de Patre & Filio sententiam, vnum præterea Spiritum sanctum, sicut nos docent sanctæ scripturæ, cõfitemur, quod non modo sanctos homines veteris Testamenti, sed etiam diuinos noui Testamenti doctores innouauit. Ecclesiam porro vnam solam Catholicam & Apostolicam agnoscimus: quæ sicut numquam expugnari potest, etiam si totus Mundus eam oppugnare instituat, sic omnem impiam hæreticorum incurSIONEM euincit ac profligat: quandoquidem eius Dominus nos efficit satis animosos, dum clamat: Confidite, ego vici Mundum. Quin etiam credimus ex mortuis resurrectionem, cuius primitiæ fuit Dominus noster Iesus Christus: qui corpus non specie adumbratum, sed verum ex Deipara Maria sumpsit: qui in fine sæculorum inter homines ad delenda peccata versatus est: qui crucifixus est & mortuus sine vlla ipsius diuinitatis imminutione: qui resurrexit a mortuis, ascendit ad cælos, & sedet ad dexteram maiestatis Dei.

Ista quidem aliqua ex parte epistola complexus sum: quandoquidem singula accurate litteris profequi, absurdum ideo, vt dixi, sum arbitratus, quod eadem res vestras pias ac studiosas mentes minime fugiant. Ista docemus: ista prædicamus: ista sunt Apostolicæ Ecclesiæ dogmata, pro quibus mortem oppetere non dubitamus: neque quidquam moramur de illis qui nos ad hæc eiuranda compellere student: et licet nos tormentis cogere aggrediantur; non tamen spem, quæ animis nostris insita est, abijciemus. Cui doctrinæ Arius, Achilles, & reliqui pariter veritatis hostes refragati, Ecclesia exturbati sunt: quippe cum sint a pia nostra doctrina profus auersi, iuxta illam beati Pauli sententiam: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit, licet Angelum de cælo se esse simulet. Quin etiam si quis aliud doceat, ac non accedat sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & doctrinæ quæ secundum pietatem est; is inflatur nihil sciens, & quæ sequuntur. Istos vero a fratribus anathemati addictos nemo vestrum accipiat, neque eorum verba vel scripta audire sustineat: omnia enim non aliter atque præstigiatores ementiuntur, veritatem loqui nolunt: nam per vrbes circumcursant, non alio quidem studio adducti, quàm vt amicitia & pacis nomine litteras per simulationem assentationemq. dent, accipiantq. quo per illas in errorem mulierculas paucas peccatis onustas, quas dolo deceperint, facilius inducant.

h Galat. 1.

VITANDOS AD-  
MONET ARIA-  
NOS.

Quapropter istos qui tot scelera contra Christum edere ausi sunt; qui religionem Christianam partim maledictis palam concidere, partim in iudicijs contumeliæ exponere; qui tempore pacis (quantum in illis est) persecutionem contra nos concitare; qui denique arcanum Christi generationis mysterium eneruare impense laborarunt: istos, inquam, fratres carissimi & fide nobiscum consentientes, auersati, vna nobiscum contra insanam eorum temeritatem ferte suffragia, non aliter atque alij collegæ nostri, qui rem ægre ferunt, qui epistolas contra istos scriptas ad me miserunt, qui libello aduersus eos edito subscripserunt. Quæ omnia per filium meum Apionem diaconum ad vos misi, atque primum epistolas collegarum qui sunt in Aegypto & Thebaide, deinde eorum qui Libyam, Pentapolim, Syriam, Lyciam, Pamphiliam, Asiam, Cappadociam, & alias regiones hisce finitimas incolunt: quorum exemplum vos imitantes, persuasum habeo, ad nos itidem daturos litteras. Et cum multæ aliæ curationes ad eos sanandos, qui hoc errore vulnerati sunt, suppetebant: tum istud etiam remedium ad medicinam populo ab his decepto faciendam inuentum est, si modo obtemperare voluerint, & cum consensum collegarum nostrorum intelligant, eorum hortatu ad pœnitentiam serio se recipere. Salutate vos mutuo vna cum fratribus qui vobiscum sunt. Opto vos, fratres carissimi, tum in Domino valere plurimum, tum fructum ex vestro pio in Christum animo percipere. Sunt autem hæretici anathemate damnati ex numero presbyterorum Arius, ex diaconorum autem Achilles, Euzoius, Acithales, Lucius, Sarmatas, Iulius, Menas, Arius alter, & Heliadius. hucusque litteræ Alexandri circulares ad omnes Episcopos: in quibus cum tantum Arius nominetur presbyter, reliqui vero diaconi; error in eas irrepsisse videtur. nam in litteris Arii & sociorum, non Arius tantum, sed & Achilles, Acithales, Carponas, & Sarmatas presbyteri recensentur; et in litteris Alexandri ad Siluestrum Romanum Pontificem, non vnus, sed plures dicuntur fuisse Arii tunc sectatores presbyteri. Sed hætenus quod ad epistolam encyclicam Alexandri:

ALEXANDRI  
LITTERAE AD  
DIVERSOS.  
a Epiphanius, ha-  
ves. 69.ALEXANDRI  
LITTERAE AD  
DIVERSOS.  
a Epiphanius, ha-  
ves. 69.SILVESTRI PA-  
PAE STUDIUM  
PRO COMPO-  
NENDIS REBUS  
ECCLESIAST.OSII LEGATIO  
A SILVESTRO  
PAPA.

At post hæc alias quoque apparet ipsum aduersus Arium dedisse litteras ad diuersos Episcopos in Oriëtis prouincijs: nam eüdem scripsisse, ait Epiphanius, ad Eusebium Cæsareæ, ad Macarium Hierosolymorum, Asclepiü Gazæ, Marinum Iamniæ, Longinum in Ascalone, & ad alios, & in Phœnice ad Zenonem quemdam antiquum & in Tyro simulque in Caua Syria. Cum igitur missæ essent epistolæ reprehendentes eos qui ipsum Arium suscepissent: vnusquisque rescripsit beato Alexandro, seq. purgauit. Et alij quidem per ironiam scripserunt, alij in veritate, partim dicentes se illum non excepisse, partim per ignorantiam suscepisse: alij vero responderunt, se per susceptionem studuisse, vt ipsum lucrifacerent: et varia fuerunt de his argumenta. Postea vero vbi cognouit Arius, quod epistolæ allatæ essent Episcopis vnde quaque, & de cetero vndique expelleretur, & non amplius quisquã eum suscipiebat, quàm ipsius cooperatores: Eusebius enim Nicomediensis antiquus senex totus ipsius erat, qui cum Luciano in Nicomedia conuixerat, sed & Leontius Apocopus in Antiochia nondum Episcopatum sibi commissum habens, & alij quidam.] hucusque Epiphanius: quæ autem subdit de litteris Arii ad Eusebium, hæc antea contigisse diximus.

In hunc igitur modum Orientali Ecclesia Arii hæresi vbique concussa, ac vehementer exagitata: cum omnes (vt nuper vidimus) diuersarum prouinciarum Episcopi Orthodoxi pro fide Catholica contuenda, propugnatori eius primario Alexandro suppetias laturo surrexissent, ac pari consensu fidei Catholicæ libello æque subscripsissent, atque singulis suis epistolis prolixius scriptis fidem Catholicam testatam obfirmatamq. reddidissent; haud par est credere, Siluestrum Romanum Pontificem litteris (vt diximus) Alexandri de cunctis rebus gestis certiore redditum, quieuisse: sed quod eius muneris præcipue esset, obortas hæreses condemnare, & discordias inter fratres coepiscopos conciliare (dicente ad Petrum Domino: Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos) nequaquam id agere prætermisisse, sed egregiam in his componendis discordijs, & erroribus pullulantibus euellendis, nauasse operam, æquum quidem est existimare, immo etiam omnimode affirmare, tum certo exemplo, tum etiam ex rebus postea gestis certo argumento deducto. Nam (quod latissime dictum est secundo Annalium Tomo) cum inter Libyæ & finitimarum regionum Episcopos atque Dionysium Alexandrinum Antistitem ob Catholicam fidem grauissimæ & contentiosissimæ cõtrouersie verarentur, apud Dionysium Romanum Episcopum causa delata & cognita, illis eum accusantibus, ipso vero se defendente; idem Romanus Pontifex cum Iudex, tum etiam conciliator & sequester mutua concordie inter Patres accessit; adeo vt turbæ in immensum concitate iam fuerint penitus confopitæ. hoc itaque exemplo quid egerit eiusdem sedis summus Antistes Siluester, facile possumus intelligere; cum præsertim id sibi facilius esse sciret sub pio Principe Constantino, cuius auctoritate nuper Donatistæ in Occidentali Ecclesia tumultuantes compressi essent. Sed & legatio Osij per Siluestrum missa in Orientem, sollicitum eius studium ad comprimendam hæresin emergentem commendat. Misit enim tunc Osium Episcopum Cordubensem Siluester Papa Legatum in Orientem, qui primum omnium Constantinum agentem in Bithynia conueniret, cuius quoque auxilio acceptis ab eo litteris, cum illis in Aegyptum proficiscens, vel alio, vbi opus esset, excitatum per Arium incendium posset extinguere.

At vnde tibi (inquies) tota hæc de missa a Siluestro ad Constantinum primo, inde in Aegyptum legatione catastrophe? Audi quæso. A quonam dicendum legatum esse Osium Episcopum Cordubensem clarissimum confessione & eruditione virum ad Constantinum Imp. in Orientem? Rursum vero, a quonam affirmandum, missum esse Legatum eundem Osium Alexandriam ad Alexandrum, tantaque auctoritate, vt Synodum habuerit generalem? eo namque nomine eam dictam esse, suo loco demonstrabimus: nisi quod eò ipse profectus fuerit Apostolicæ sedis Legatus? Nec est quod dici possit Osium a Constantino missum esse Legatum in Aegyptum ad sedandos concitatos ibi tumultus: nam in litteris ea de causa a Constantino tunc scriptis nulla prorsus ipsius Osij nominis mentio aliqua habetur, neque de missio a se Legato ad ipsos conciliandos; quod necessum fuerat expressisse, vt in omnibus legationibus contingere solet, nempe vt exprimentur in litteris nomina Legatorum. Insuper quid est (nam ex rebus postea gestis, quæ antea facta sunt possumus certius intueri) quid inquam est, quod in Nicæno Concilio Osium primo loco, & ante illos qui tunc ad ipsum Conuentum Legati Apostolici conuenerunt, chirographum subscriptionis apposuit; nisi quod ipse eodem munere legationis Apostolicæ fungeretur; & longe ante ipsos eam functionem primitus accepisset? Tot igitur expressis notis legatio Osij a Siluestro Romano Pontifice satis redditur manifesta; licet qui hæc minus attenderint, non nisi a Constantino Osium missum tradant; Eusebius vero Osij nomen silentio omnino condēnet, vtpote fautor Arii, Catholicis infensus, & parum æquus. Hic

igitur

A igitur a Siluestro missus est primo ad Constantinum, ab ipso accepturus litteras, in Aegyptum. De eodem enim Osio hæc Socrates habet: De his rebus cum certior factus esset Imperator (nempe de turbis inter Episcopos Arii occasione concitatis, mutuisque eorumdem legationibus missis, & concertationibus agitatis) incredibilem animo hausit dolorem: perturbationemque illam, suam ipsius calamitatem esse censuit. Extemplo illud discordie incendium, quo inter ipsos efferuescebant, restinguere serio aggreditur: litterasque per virum spectatum & fidelem, Osium nomine, Episcopum Cordubæ, quæ est ciuitas Hispaniæ (hunc enim Imperator singulari amore complexus est & honore summo prosequutus) ad Alexandrum & Arium mittit. Quarum litterarum partem aliquam (sunt namque integræ in libros Eusebij de Vita Constantini illigatæ) hoc loco citare, non incommodum existimaui.] ita Socrates. nos vero eas ex Eusebio hic reddemus: sed ab Ariano homine recitata, an in omnibus fideles existant, nullaque ex parte violata, dicere non audeam; cum aliqua præsertim in se habeant, quæ dignæ sint subiicienda censura. Sunt autem huiusmodi litteræ Constantini, ab ipso Eusebio perperam ea arte in medium adductæ, vt oborta cõtrouersia atque dissidij culpa rejiceretur in Alexandrum:

Victor Constantinus Max. Augustus Alexandro, & Ario.] expunxisse in ijs Eusebium in Alexandro nomen Episcopi, quis dubitat? est autem earumdem exordium:

Ipsum, vt par est, meorum institutorum adiutorem & conseruatore omnium Deum testem adhibeo, istarum rerum, quas mihi reipsa obeundas suscepit, duplicem causam extitisse. Primum enim, vt omnium gentium de numinis cultu opinionem ad vnus habitudinis ritusque formam traducerem: deinde quod in animo habebam corpus totius Mundi, tamquam graui aliquo morbo acerbè vexatum, ad sanitatem restituere. Quæ sane accurata ratione considerans, alterum eorum interiore mentis acie, id est consilio efficiendum statuebam; alterum autem copiarum militarium subsidio & viribus, quoad poteram, præclare gerere conabar: persuasum habens, si omnes veros Dei cultores communi concordie vinculo (sicut mihi in optatis erat) deuincire possem, vniuersæ nostræ Reipublicæ ciues se ad pia eorum instituta breui conuersuros. Proinde cum infania quædam intolerabilis propter temerariam leuitatem quorundam, religionem a populo obseruatam in varias sectas discindere molientium, vniuersam Africam occuparet: hunc morbum cum ipse leuare cuperem, nullum aliud remedium ei curando satis idoneum inueniebam, quàm vt quosdam ex vestrum numero adiutores ad conciliationem hominum inter se dissidentium mitterem, quo inuidia communis totius Orbis inimica, quæ sacris nostris conuentibus aduersatur, penitus restingeretur.

Et quoniam veri luminis vis, & sacræ religionis disciplina, quæ Dei optimi maximi beneficio ex quibusdam Orientis quasi finibus egressa est, vniuersum simul Orbem terrarum suo splendore collustrauit: non sine causa vos eam religionem profitentes, quos tamquam quosdam gentium duces ad salutem fore existimo, non modo propenso animi studio, verum etiam exquisito oculorum obtutu inuestigare conabar. Nam simul ac illustri contra hostes parta victoria vere triumphassem, illud potissimum conquirere instituebam, quod omnium facile præstantissimum iudicarem. Sed o præclarissimam & vere diuinam prouidentiam! quale & quàm letale vulnus auribus meis, immo vero ipsi animo, insictum fuit, cum audiuissim conditionem inter vos concitatum multo plus habere acerbitatis, quàm eas res, quæ ibidem ante gestas fuisse cognouimus! adeo vt iam vestra Ecclesiæ membra, ex quibus sperabam alijs medicinam petendam fore, multo maiore curatione egeant. Ac mihi de principio & causa istarum rerum accurate cogitanti, valde exilis & nequiquam tanta contentione digna visa est: Quapropter ad hanc epistolam scribendam necessitate adductus, non solum ad vestrum vtriusque prudentiam scribo, sed etiam diuinam prouidentiam in hac re adiutricem fore obtestor; meque etiam communem vestrae mutuae dissensionis arbitrum tamquam pacis moderatorem non sine causa adhibeo. Quandoquidem Deo optimo maximo mihi opem ferente, quamuis maior esset dissentendi occasio: tamen spero, oratione pijs audientium mentibus adhibita, quemque ad id quod sit vtilius, facile me posse traducere. quapropter cum causa tam exigua sit, illa quidem quæ totius vestrae Reipublicæ commoda impedire videatur: quid est quamobrem non expeditiorem & multo faciliorem dissidij correctionem spondeat?

Inde igitur præsentis cõtrouersie fundamentum intelligo iactum esse, quod tu Alexander a presbyteris de loco quodam in sacris litteris scripto quærebas; immo vero de inani quadam quæstionis particula sciscitabar, quid quisque illorum sentiret: Tuque Ari, istud quod neque initio animo complecti, at cum fuisses complexus, silentio præterijisse debebas, inconsiderate effutiisti. Vnde discordia inter vos concitata, tum conuentus qui in Ecclesia fieri solet

a Socrat. lib. 1. c. 4. CONSTANTINVS STVDET ECCLESIAE PACI.

b Apud Euseb. in Vit. Constantin. lib. 2. c. 63. &amp; sequent.

LITTERAE CONSTANTINI AD ALEXAND. ET ARIUM.

IN ALEXANDRUM PRIMA CVLPA REIICITVR.

folet, impeditus; tum populus sanctissimus varie in vtramque partem distractus, ex totius corporis Ecclesie compage diuulsus est. Proinde vterque vestrum vicissim veniam alteri tribuens, illud approbet, ad quod non sine causa vester conseruus vos cohortatur. At quid est istud, vt de rebus eiusmodi nec omnino rogetis, nec ad rogatum respondeatis? Tales enim quaestiones, quales nulla lex, canonve Ecclesiasticus necessario praescribit, sed inanis dissoluti otij certatio proponit, licet ad acumen ingenij exercendum instituatur; tamen interiore mentis cogitatione continere debemus, & neque in publicos populi conuentus temere efferre, neque vulgi auribus inconsulto concredere. Quotus enim quisque est, qui rerum tam grauium tamque obscuritate inuolutarum vim velsatis accurate peruidere, vel pro dignitate explicare valeat? Quod si quisquam sit, qui istud se facile efficere & consequi posse confidat: quora quaso est illa multitudinis pars, quam possit efficere, vt idem ipsum intelligat? Aut quis tandem est, qui in curiosa quaestionum eiusmodi peruestigatione extra prolapsionis periculum possit consistere?

Quocirca in talibus rebus loquacitas coercenda est; ne vel cum nos praenostri ingenij imbecillitate, quod propositum est, explicare non possimus; vel auditores inter docendum, praenostri intelligentiae tarditate, ad accuratam sermonis instituti comprehensionem peruenire non queant: ex re alterutra populus, aut in blasphemiae, aut in dissensionis necessitatem incurrat. Quare & interrogatio temeraria & inconsulta responsio veniam vtrique vestrum ab altero impetrare debet. Neque enim de summo in sacris litteris praeccepto vobis ansa ad digladiandum oblata est; neque nouus vllus de religione diuina introductus error; sed vnam eandemque tenetis de fide sententiam, ita vt facile possitis ad ipsum communionis consensum venire: nam non est consentaneum, vt propter vestram imprudentem de adeo paruis exiguisque rebus mutuo concertationem tanta populi multitudo ad dissensionem rapiatur: immo vero non modo non est consentaneum, sed omnino nefas esse existimatur.]

Antequam autem quae reliqua sunt Constantini epistolae prosequamur; hic accurate lector attendat, alterum de duobus euenisse; vel quod Eusebius Arianus homo parum fideliter eandem epistolam Constantini descripserit, at texueritque Vitae ipsius, quam in gratiam Constantij Augusti pariter Ariani conscripsit, ac proinde ea minus digna tanto Pontifice ab eo iactata consinxerit: aut si reuera sic se habebat germanum exemplar (quod non credimus) eiusdem epistolae Constantini; illud necessario affirmandum est, argumentum eius scribendae epistolae suppeditatum esse tunc, cum Nicomediae ageret, ab Eusebio eiusdem ciuitatis Episcopo omnium Arianorum facile principe, a quo complura fuerunt coagmentata mendacia: vt cum in primis potior culpa reijcitur in Alexandrum, quod importune nimis de re difficillima sciscitatus sit presbyteros Alexandriae, ex quo totius discordiae fomes emerferit. At non ne antequam Synodus cogeretur Alexandriae, vbi primo quid sentiret ab Alexandro Arius interrogatus est, ipse Arius plures seduxerat, & haeresin propalauerat (quae omnia Epiphanius exacte conscripsit) vt nullus amplius dissimulationi locus esset? An non quam plurima Arii impia facta praecesserant, quae sunt superius recensita; vt necessario eius causa fuerit cogenda Synodus, & haeresis furtim serpens cum auctoribus condemnanda? Rursum vero, a quonam induci potuit Constantinus, vt ea tanti momenti controuersia leuissima putaretur, cum in ea potissimum versaretur summa fidei Christianae, nempe diuinitas Filij Dei, & vt inanis parui facienda esset, ac pariter contemnenda? Et quonam pacto, quaso, dici potuit; Alexandrum & Arium vnam eandemque tenere de fide sententiam, ita vt & conciliari discordiae facile possent; cum alter ipsorum Filium Dei Patri esse coaeternum, alter vero diceret fuisse tempus quando non erat? Hac igitur non nisi ex Arianorum officina oportuit prodijisse, nempe vt vel (quod dictum est) ab Eusebio Caesariensi epistolae superaddita siue mutata, aut a nequiore illo ac veteroso serpente Eusebio Nicomediensi Constantino fuerint persuasa.

At quae sunt reliqua eius epistolae percurramus: Verum (inquit) vt rem breuiter exemplo quodam animis vestris mecum recognoscatis, dicam. Non vos praeterit, opinor, philosophos ipsos vnus quidem disciplinae professione omnes inter se consentire; saepe tamen in aliqua parte opinionum, quas asseueratione affirmant, discrepare solere. qui licet disciplinae causa, quam quisque illorum tuctur, dissentiant: tamen ob professionem, qua conspirare videntur, denuo inter ipsos in gratiam redeunt. Quod si ita se res habet: quid est, cur non sit multo conuenientius, vt qui famuli praepotentis Dei constituti sumus propter ipsum religionis institutum, quod profiteamur, consentientibus animis inter nos ipsos concordemus? Ceterum accuratior cogitatione consideremus, & mente attentior hoc quod a me dicitur iam circumspiciamus, num recte se habeat; vt per leuem & inanem verborum contentionem fratres

A fratres fratribus reluctentur; et eximia concordia, impia simultate per nos qui de rebus tam exiguis minimeque necessarijs inter nos configimus, misere discerpatur? Popularia quidem sunt ista, & puerili incitiae magis quam sacerdotum & prudentium hominum sapientiae congruentia. nostra igitur sponte diabolicas tentationes euitemus.

Et quoniam Deus optimus maximus, conseruator omnium, communem suae gratiae lumen omnibus porrexit: idcirco mihi eius famulo, quaso, per vos liceat, vt illius prouidentiae subsidio adiutus, meum conatum ad eam lucem propagandam susceptum, feliciter ad exitum perducam, atque etiam vt ipsum populum tum verbis compellendo, tum ministerium diligenter erga eum praestando, tum acriter admonendo ad mutuam concordiam traducam. Et cum, vti dixi, vna sit vobis fides, vnaque de nostra religione sententia, vnum denique legis ac disciplinae institutum (quod quidem cum suis partibus vniuersum Ecclesiae corpus consentiente animorum concordia & proposito deuincit) istud quod inter vos non mediocrem contentionem excitauit, quoniam nullam rem grauem in nostrae religionis quasi ambitu comprehensam attingit, non est cur distinctionem aliquam animorum aut discordiam in vobis patriat. Atque haec dico, non vt cogam vos in hac leuicula & stulta quaestione (qualiscumque tandem illa fuerit) penitus eandem sententiam sequi. At tamen vos inter vos vicissim de re quapiam minimi momenti dissentitis (siquidem neque omnes de omnibus rebus idem sentimus, neque vna eademque in nobis indoles aut mens versatur) tamen fieri poterit, vt eximia concordia sincere integreque seruetur, & vna inter omnes animorum conspiratio custodiatur: verum de diuina prouidentia vna vobis sit omnino fides, vnus animorum consensus, vna de Deo sententia. Atque leuissimis istis quaestionibus inter vos argute & subtiliter exquisitis, licet non in eandem sententiam tamquam pedibus eatis: ea tamen intra cogitationis vestrae quasi fines continere debetis, intimo mentis domicilio recondita. Communis autem amicitiae bonum, vera fides, reuerentia erga Deum & legis obseruationem stabilis firmaque apud vos maneat. Redite in gratiam, & mutuam inter vos necessitudinem colite, vniuersoque populo suos mutuos complexus reddite: ipsique vestris ipsorum animis contentionis labe purgatis, iterum amice & beneuole vos alterutrum excipite: nam saepenumero post inimicitias depositas amicitia iterum conciliata plus solet habere iucunditatis.

Date igitur mihi dies tranquillos, & noctes curae ac molestiarum expertes; vt voluptas, quae tum ex sincera concordiae luce, tum ex vita quieta capi solet, mihi integra in posterum conseruetur. Quod quidem si minus contingat, necesse est ingemiscere, lacrymis & maerore omnino confici: nec fieri potest, vt vitae cursum de reliquo tranquille & sedate transigam. Nam quamdiu Dei populus (eum dico, qui communi mecum erga Deum obsequio fungitur) tam iniqua pernicioaque contentione ab se mutuo disidet: quo modo fieri potest, vt ipse animo tranquillo consistam? Atque vt incredibilem huius doloris morsum intelligatis, sic accipite. Non ita pridem ad Nicomediensium ciuitatem aduentans, extemplo iter versus Orientem mature facere constitutebam. Ac me quidem ad vos citato gradu properantem, cum maiorem itineris partem confecissem, vt prope iam vobiscum esse viderer, litterarum istarum nuncius in contrariam cogitationem compulsi; ne oculis ea videre cogerer, quae ne auribus quidem tolerare me posse, plane existimabam. Deinceps igitur vestra concordia patefacite mihi ad Orientem aditum, quem vos vestris disidijs vltro citroque feruentibus interclusistis: et efficite breui, vt cum vos pariter, tum reliquum vniuersum populum laetitia gestientem cernam; et omnes vna pro communi omnium concordia & libertate, consentientibus laudis praconijs, debitas gratias Deo optimo maximo agamus.] haec tamen epistola Constantini hoc eodem anno scripta, quo datae sunt litterae ad vniuersas gentes: nam in vtrisque eundem habet, vt dictum est, de instituta in Orientem profectioe sermonem. Addit autem ad haec Eusebius: Ad hunc modum igitur Deo carus Imperator, ijs quae ad pacem Ecclesiae facere videbantur, per epistolam missam diligenter prospexit: ille vero bonus & spectatus nuncius, non solum litteris fideliter perferendis, sed etiam Imperatoris mittentis voluntati pro virili sua parte inferuuit. Et quamquam omnino pius vir fuit, sicut supra diximus: tamen hoc maius quiddam erat, quam quod per litteras administrari posset: quippe magis magisque dissentientium lis accreuit, & vniuersas Orientis prouincias mali illius impetus inuaserat. inuidia igitur & perditus daemon, qui semper Ecclesiae commoda aegre & iniquo animo fert, ista admisit.] hucusque de his Eusebius: quae vero post haec acta sint per Osium Legatum & Alexandrum, dicemus anno sequenti.

Iisdem Consulibus hoc anno Constantinus Imperator statutam olim legem aduersus par-  
ricidas

CHRISTI  
318.

CHRISTI  
318.

PURGATVR  
ALEXANDER  
& CALYMNIA.

Epiph. haeres.  
69.

AD CONCORDIAM EXHORTATIO.

CHRISTI  
318.

QUANDO DE  
TVRBIS EPISC.  
ACCEPTIT NVN  
CIVM CON-  
STANTINVS.

Euseb. Vit. Ca  
Hant. lib. 2. c.  
vltim.

SUPPLICIUM CHRISTIANO-RVM CONVERTITVR IN PARRICIDAS. a. l. x. de parricid. Cod. Theodof.

ricidas, quam excrescens crudeliras in veræ pietatis cultores cõuerterat, nempe horrendum A supplicium cullei, in eisdem quorum causa statuta fuerat, noua edita sanctione, conuertens; in pristinum velut aluicum reuocauit, sic rescribens ad Verinum Africa<sup>a</sup> Vicarium: Si quis in parentes, aut filij, aut omnino affectionis eius, quæ nûcupatione parricidij continetur, fata pro- perauerit: siue clam, siue palam id fuerit enisus: neque gladio, neque ignibus, neque vlla alia solemni pœna subiugetur: sed infusus culleo & inter eius ferales angustias comprehensus ser- pentum contubernijs misceatur: et vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinũ mare, vel amnem proijciatur: vt omni elementorum vsu viuus carere incipiat, vt ei cælum superstiti, terra mor- tuo auferatur. Dat. XI. Kal. Decembris, Licinio quintum & Crispo Cæs. Coss. ] Porro de eiusmodi supplicio atrocissimo, cõsule quæ a nobis notata sunt in Romanũ Martyrologium<sup>b</sup>.

b Die 3. April. e.

Nec quis miretur, Imperatorem qui Christianam mansuetudinem vnà cum fide susceperat, tantæ seueritatis leges propemodum confopitas, in eiusmodi facinorosos homines de- nuo excitasse: siquidem tot annorum persecutione, cum in eos quos impios dicerent (erant sic ab illis nominati Christiani, quod non colerent deos) legum sauitia tantummodo vigila- ret, atque in eisdem solum acerbissima quæque essent conuersa tormenta: Gentilium vitio- sitas impunis grassabatur soluta legum habenis, quam seuerioribus oportuit disciplina vinculis cohiberi. Pace igitur reddita, compressis vbique tyrannis, aduersus scelestos turpesque homines, eorumque inolitos prauos ac detestabiles mores bellum erat Constantino vbique gerendum. Tunc quidem & accidisse videtur, quod S. Hieronymus<sup>c</sup> testatur, ab eodem Constantino penitus sublatis esse greges illos puerorum ad nefandam turpitudinem exer- cendam publice comparatos; idque non Romæ vel in alijs augustioribus ciuitatibus tantum, sed vbique gentium, totoque orbe Romano fuit eius legibus emendatum: quod & sæpe aliàs attigisse meminimus. De eiusmodi quoque lege Constantini Imperatoris visus est Sozome- nus<sup>d</sup> meminisse, cum ait: Quamquam in omnibus rebus, quas moliebatur, diuinum cultum impense curabat; in legibus autem colendis vel maxime. Qua causa inductus, intemperantes & libidinosos concubitus antea minime vetitos coercuit: quemadmodum ex legibus de il- lis latis, si cui sit curæ istud cognoscere, facile potest intelligi. ] hæc Sozomenus.

SEVERITAS NECESSARIA TEMPORE PACIS.

c Hieronym. in Isai. c. 2.

d Sozom. lib. 1. c. 8. in fin.

DESERTA LOCA SANCTORVM COLONIIS IL- LVSTRATA.

e Isai. 35.

f Apud Meta- phrast. die 14. May.

At sicut eiusmodi pax Imperio Romano restituta bellum fuit coalescentium & vbique re- gnantium vitiorum, ita extitit omni ex parte morum optimorum conciliatrix & altrix: ete- nim non tantum ciuitates excultæ Christianis legibus ab omni turpitudine emundatæ, reddi- tæ sunt pulchriores; sed & deserta loca repleta Sanctorum coloniis sunt mirifice illustrata, cum & diuina illa per Isaiam prænunciata oracula atque miracula cernerentur impleta<sup>e</sup>: Læ- tabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit quasi liliū. ] Quæ enim paucorum antea Deum colentium virorum frequentabantur accessu, reddita iam Ecclesiæ plena pace, D sub duce Antonio Magno, referta sunt agminibus monachorum. Tunc etiam qui postea fama celeberrimus in Thebaide claruit Pachomius Abbas, cum militaret tyro in castris Licinij Im- peratoris, annos viginti natus, deuicto a Constantino Licinio, dimissis ab eo Thebæis tyro- nibus, ipse mox Christianæ militiæ nomen dedit, & sub Abbate insignis nominis Palemone profiteri cœpit vitam anachoreticam, cuius Acta<sup>f</sup> clarissima fufius scripta extant. Incole- bat tunc quoque temporis eandem solitudinem Paphnutius, qui effosis pro Christo oculis sub Maximiano persecutore, gloria confessionis illustris, fama omnium celebris erat: sed & Ammon, qui a pueritia ad senectutem vsque magna vitæ sanctitudine vixerat: alijque com- plures, quorum cum in rebus gestis Antonij, tum etiam Pachomij, & aliorum, præclara men- tio est. At de his aliàs pluribus dicturi sumus. nunc autem ad sequentis anni res gestas oratio- nem nouarum rerum cupidam conuertamus.

E

IESV CHRISTI ANNVS 319.

SILVESTRI PAP. ANNVS 6.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 14.

\* Licinianum C Hristi anno trecentesimo decimonono, Constantinus Imperator quintum adiit Consula- tum, collegamq. sibi adiunxit fororis Constantiæ Augustæ filium Licinium\* iuniorem: id plane fecit cum indulgendi causa forori, vt accipere illa videretur in filio; quod amisisset in viro; tum etiam vt tyrannidis suspicione careret; sicque eundem Licinium iuniorem non tantum passus est retinere Cæsaris nomen ac dignitatem, sed etiam sibi adsciuit Consu- lem ordinarium.

Quo anno barbaros, qui visi sunt tumultuari aduersus Imperium Romanum in Oriente, compressit.

A compressit; fuerunt ij Sarmatæ, quos putant a Sozomeno & ante eum Eusebio Sauroma- ras nominatos. De his enim hæc ipse Sozomenus<sup>a</sup>: Porro Imperator post bellum cum Lici- nio gestum, tam secundo fortunæ statu in prælijs contra alienas exterarumque gentes faciendis vsus est, vt tum Sauromatas, tum Gothos subiugaret: et ad extremum quo aliquid beneficij eis afferre videretur, foedera cum illis percussit. Ista quidem gens tunc temporis trans Istrum fluuium habitauit; quæ cum esset tum propter multitudinem, tum propter corporum ma- gnitudinem bellicosissima, & in re militari assidue exercitata, alios quidem barbaros deuicit, Romanos autem solos habuit qui ipsam bello æquarent, strenueque resisterent. Dicitur præ- terea Constantino in hoc bello vel maxime per signa ac somnia declaratũ, quàm sedulo Deus sua prouidentia ipsi prospexisset. Quare cum in omnibus bellis suo tempore gestis victo- riam esset consequutus; velut gratiam Christo redditurus, veram religionem summo studio excolere, subiectosque ad eam solam sancte obseruandam & salutarem ducendam hortari cœpit. ] hucusque Sozomenus.

SARMATAE COMPRESSE A CONSTANTINO. a Sozom. lib. 1. c. 8.

Eusebius vero in fine Vitæ Constantini, dum barbaros ab eo domitos simul recenset, de Sauromatis & Scythis, quos Sozomenus Gothos appellat, hæc ait<sup>b</sup>: Iam vero quid attinet illa minime necessaria recensere, quemadmodũ barbaras & immanes gentes sub Romanũ Impe- rium subiecerit; et vt Scytharum & Sauromatarum nationes, qui nũquam parere Imperio Ro- mano didicerant, primus is sub iugum miserit, coegeritque eos vel inuitos profiteri Romanos esse rerum dominos? Nam cum superiores Imperatores vectigalia Scythis perfoluerent; ipsiq. Romani a barbaris seruitute pressi quotannis tributa penderet: cum hæc conditio Imperatori minime ferenda videretur, alienumque existimaret ab omnium gentium victoris dignitate, perinde vt maiores suos tributum pendere: Saluatoris sui ope præsidioque confusus, triũphale illud signum contra istos etiam obtendens, breui spatio omnes superauit; et reluctantes quidem armata manu coercens, reliquos prudentibus legationibus placans, ab inculta & fera vita ad humanã ciuilemque traduxit: atque ita tandem aliquando Romanis Scythæ parere didicerunt.

b Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 5. 6.

Sauromatas vero Deus ipse Imperatoris pedibus substrauit: quos barbara superbia elatos hoc modo fregit & compressit. Cum a Scythis Sauromatæ inuaderentur, seruosque suos co- gredientur armare, vt eorum vim & impetum repellerent: postquàm penes seruos victoria con- stitisset; iidem iam eadem arma, quibus contra hostes vsi sunt, in dominos conuertunt, omnes- que suis sedibus & domicilijs deturbant. At domini salutis portum præter Cõstantinum repe- riebant nullum. Is cum solitus esset salutem dare miseris; omnibus in Romanam regionem re- ceptis; quos idoneos reperiebat, in suorum militum ordines referebat; reliquis vero ad neces- sarios vitæ vsus agros ad colendum diuidebat: vt fortunate ac feliciter hanc sibi calamitatem accidisse faterentur, quando immanẽ feritatem cum Romana libertate cõmutassent. Sic Deus immanium barbarorum vniuersas gentes Imperatori parere fecit. ] hæc Eusebius: sed non hoc vno anno ea omnia gesta sunt; siquidem de Sauromatis pulsas a seruis S. Hieronymus re- fert in Chronico anno vigesimo octauo eiusdem Constantini Imperatoris: nũmus autem per- uetus, hoc anno post Licinium expugnatum, quinto Consulatu ipsius Constantini deuictos ab eo Sarmatas, expressis hisce notis significat: CONSTANTINVS AVGVST. SARMATIA DEVICTA P. L. C. V. habetque expressam Victoriã alatam, & stolatam, gradientem, sinistra palmam gestantem, cum captiuo humi procumbente. ponitur ab Adolpho, sed haud recte sub Constantino iuniore.

BELLVM SER- VILE.

Zosimus<sup>c</sup> & ipse de Sauromatis iisdem a Constantino superatis agens, eodem ferme tẽpo- re, quo bellum vigeat aduersus Licinium, confectum hoc esse ab eodem Constantino tradit, quod & his verbis enarrat: Cum autem Constantinus audisset, ad Mæotidem paludem habi- tantes Sauromatas, Istro nauigijs traiecto, ditionem suam aggredi, copias in eos duxit. Ite- dem barbari cum Raufimodo Rege obuiam ei profecti, primũ oppidum quoddam tentabat fati magno præsidio munitum; cuius ea pars muri quæ a terra surgebat in altum erat opere lapideo facta, pars superior ligneo. Quamobrem arbitrati Sauromatæ, facillime se potituros oppido, si quidquid esset in muro ligneum exussissent, ignem admouebant, & consistentes in muro telis petebant. Sed cum murorum propugnatores, telis ac lapidibus ex loco superiore deiectis, barbaros interficerent, iamque Constantinus aduenisset; in barbaros impetu facto, de loco superiore multos occidit, plures viuos cepit, reliquis fuga sibi consulentibus. Raufi- modus, maiori parte copiarum amissa, naues ingressus, Istrum traiecit, cum haberet in ani- mo ditionem Romanam populari. Quod vbi Constantinus comperisset, & ipse traiecto Istro insequitur, ac fuga quemdam ad collem siluis dẽsis delatos adoritur, & multos interficit, quor- um in numero Raufimodus erat; multisque viuis captis, residuam multitudinem, quæ manus porrigebat

c Zosim. lib. 2.

SAVROMATAB EXPVGNATI.

porrigebat, in fidem recepit; eoque pacto magna cum multitudine captiuorum in Prætorium reuersus est.] hucusque de bello aduersus Sauromatas gesto Zosimus, quod eius sententia anno præterito potius quam præfenti fuerat collocandum, nos vero Sozomenum sequentes & antiquiora monumenta, hoc anno posuimus. Ceterum alias sæpe cum barbaris Constantino fuit tempore sui Imperij configendum.

Quod autem ad res spectat Ecclesiasticas; cum Constantinus Imperator (vt superiore anno dictum est) eas ad Alexandrum & Arium litteras de mutua recõciliatione scripsisset, quibus & in Alexandrum se non nihil exacerbatum, falsis persuasus relationibus, demonstraerant: quid deinde ipse Alexander ad Constantinum rescripserit, haud constat: scripsisse tamen ad eum, auctor est Epiphanius<sup>a</sup>. Ceterum Arium, liquet, ad Constantinum reddidisse litteras parum officiosas, minusque tam sublimi Imperatoria maiestate dignas; quibus acceptis, Constantinus ad eum rescribere non est dedignatus; sed plane tales dedit, quales decebat accipere insanum hæresiarcham. Meminit harum litterarum Epiphanius<sup>b</sup>, & pauca quædam ex eis recitat, cum ait: Attamen Rex zelo ductus, epistolam magnam ad totam Romaniam (hoc interdum nomen vsurpatum inuenimus pro Catholica Ecclesia) contra Arium scripsit, eamque fide & omni sapientia ac veris verbis resertam, sicut & hæc hodie apud studiosos seruat. hoc principium habens: Constantinus Augustus Maximus Ario & Arianis: Malus interpres, & (vt ita dicam) imago & statua diaboli est. Deinde inter alia & post multam contra ipsum ex diuinis scripturis productam contradictionem; etiam ex Homeri versibus quemdam, contra ipsum inuehens, miseræ gratia apposuit, quem ipsum etiam hic apponere, necessarium duxi, & hic est: Age sane, vrge Ari, scutis opus est: ne tu hoc facias, rogamus: cohibeat te saltem Veneris conuersatio.] hucusque Epiphanius. Hæc plane epistola illa est, cuius Socrates<sup>c</sup> meminit, dicens: Alias quoque litteras Imperator contra Arium & eius opinionis fautores magis populari & fusa scribendi ratione composuit: quas quidem, quo eius amentiam falsius morderet, & lepida dissimulationis specie acrius pungeret, in singulis ciuitatibus passim diuulgandas curauit.] Porro epistolam ipsam integram accepimus ex Vaticana bibliotheca: quam Latinitate donauit R. P. Petrus Morinus, vir cum aliarum disciplinarum, tum Græcarum facultatum peritia clarus, mihi vero (quod magni facio) amicitia & vsu rerum Ecclesiasticarum coniunctissimus. Nos autem eam, vt egregium antiquitatis monumentum, hic describentes, appositis interdum notulis, pro viribus elucidabimus, quibus eam germanam esse constabit. Et quod primum occurrit; eundem dicendi characterem in his exprimi, atque in alijs Constantini litteris, qui eas accurate intuetur, intelliget; licet pro diuersorum interpretum varietate, varius quoque, etsi non in sententijs, tamen in verbis stylus appareat. Rursum vero & ex titulo atque exordio eiusdem epistolæ, eam plane esse, quam Epiphanius signat, perspicue demonstratur. huiusmodi vero est: *D*

Constantinus Augustus Ario & Arianis.] licet autem Ario & Arianis habeatur inscripta; Constantinus tamen voluit eam esse publicam: nam (vt in fine ipsius patebit) eadem suo ipsius chirographo consignatam ad Alexandrinos misit, & publice recitari statuit. Porro hanc ipsam epistolam scriptam esse hoc tempore ante Nicænum Concilium, nulla est apud me dubitatio; quod in Catholica Filij Dei diuinitatis assertione, vocis Consubstantialitatis, quæ postea appositæ est in Nicæno Concilio, nulla sit mentio, nec ipsius Magnæ Synodi memoria aliqua. Epistola autem sic se habet:

Malus interpres, negotium est diaboli, eiusque effigies ac imago. Nam quemadmodum illum callidi opifices ad escam fraudis effingunt, decorem ei pulchritudinis molientes, qui natura est turpissimus, vt miseros mortales perdat, ijs errorem præterdens, ac propinans; sic, vt arbitror, is facit, cui id tantummodo dignum studio videtur esse, suæ audaciæ venena, nemini parcendo, offerre. Et quidem nouam, quæq. ex quo tempore nati homines sunt, numquam extiterat, infidelitatis fidem inducit. Quare id verum esse experimur, quod diuino eloquio definitum est<sup>d</sup>, nempe quod ad malum sapientes sunt. Atque illud dici potest, eum, quod consilij capiendi gratiam amiserit, nullam amplius opem expetere subleuandi sui.] hæc præloquutus Imperator ad Dominum Iesum Christum conuertit magnam emphasi orationem, atque ait:

Cur igitur, Christe, Christe, Domine, Domine, cur nos quotidie impium hoc latrocinium fauciat? Stat ex aduerso violenta quædam audacia, rugit stridens dentibus, deformis iam præ ignominia, varijsque percussa criminibus. Hæc igitur in lege & prædicatione nominis tui, Christe, quasi quibusdam procellis ac malorum fluctibus huc atque illuc fertur; exitiabiles eructans sermones, eosque scribendo edit, quos non tu, qui Patre æterno, tui ipsius fonte, coexistis, sententijs tuis definisti. Colligit autem ac congerit perniciofa quædam & atrociora scelera, modo linguas vibrans, modo vero miserorum studijs elata, quos ipsa præfentes licenter decipit, ac in-

<sup>a</sup> Epiphanius, hæres. 69.  
ARIUS QUID AD CONSTANTINUM.  
<sup>b</sup> Epiphanius, hæres. 69.

<sup>c</sup> Socrates, lib. 1. c. 6. in fine.

EPISTOLA CONSTANTINI AD ARIUM.

<sup>d</sup> Hieron. 4.

*A* ac interim. Iam antea volo eius, qui tanti sceleris præful est, naturam expèdere.] Pergit post hæc respondere ad ea quæ ad ipsum Arium scripserat: si enim ipsæ extarent Arii litteræ, facilis redderetur sensus verborum Imperatoris, qui videtur obscurus: nam se habet sermo eius vt dialogismus, dū modo ab Ario dicta recēset, modo ad ea respōdens sua subnectit: ideo subdit:

Quid enim dicit? Aut teneamus id, inquit, cuius iam compotes fuimus; aut ita sit, vt ipsi volumus.] hæc quidem Arius. Ad quæ sic Imperator latans eum cecidisse: Cecidit, ac cecidit, interfectus.] Rursum Arius: Dolo, inquit, aut sagaci calliditate. nihil differt.] Imperator: Id solum graue ac probandum ducit, quod improba excogitatione ad eum influxerit. Multitudinem, inquit, habemus.] Respondet Imperator: Ipse igitur exiguus, propius accedam: vt insanorum bellorum spectator sim: ego ipse, inquam, propius accedam, qui hominum dementium bella sedare consueui.] Illudit procaci homini ironia; et Homericis salibus, ex nomine occasione captata, Arium exagitat vt furentem hominem, & nihilominus Veneri inhærentem, alludens nimirum ad virgines quas (vt dictum est superius) seductas secum ducēbat. recitat enim Homeri hūc versum: ex Iliade:

Ἀρῆς Ἀρῆς Βροτολογὴ μαιφόνε τετραπλίττα.] hoc est:

*Mars, Mars, humani generis exitium, mœnium inuasor.*] verba sunt Pallas: idemque versus inferius eodem libro ab Apolline repetitur: peruulgatum carmen ob licentiam Græcorum Poetarum, de quo Martialis<sup>b</sup> de Earino Domitiani sic:

*Sed Græci quibus nihil est negatum,*

*Et quos Ἀρῆς Ἀρῆς decet sonare:*

*Nobis non licet esse tam disertis,*

*Qui musas colimus seueriores.]*

*C* Constantinus autem illudens Ario, Homericum carmen sic vsurpat: Agedum, Mars, Ari, clypeis sane vtendum est. Ne hoc, quæsumus, facias. cohibeat te saltem Veneris congressus. Atque vtinam, sicuti armis egregie instructus videris, ita pietate erga Christum floreris.] Rursum Imperator recitat verba Arii humiles spiritus simulantis. sunt vero hæc: En rursum supplex venio; et armorum copia præpollens, pugnare nolo: sed Christi munitus fide, tibi atque alijs volo mederi.] quem Constantinus ludens, quod Mars simulet lenitatem, subdit: Cur autem ea te facere dicis, quæ tuis moribus non conueniunt? At cum quali quiete, dic quæso, aut quibus fretus copijs, vel potius quo temeritatis progressus? o audaciam dignam quæ fulminibus deponatur! Audite enim quæ nuper mihi significauit, calamo viris instillante scribens: Sic, inquit, credimus. tum nescio quæ adiungens, accurate atque ad fastum meditata, vltiusque procedens, nihil mali reticuit, sed vniuersum (vt ita dicam) amentiarum thesaurum exprompsit: Expellimur, inquit, recipiendi nos potestatem auferunt. Sed nondum hæc ad rem: cetera attendite. eius enim verbis vtar.

Postulamus, inquit (si quidem in eadem sententia Episcopus Alexandriae maneat) potestatem nobis posthac ex legis constitutione dari, legitima & indeprecabilia officia Deo persoluendi. O grauem impudentiam! quam studio veritatis redargui conueniebat: quod enim ipsi cordi erat, id breuitate sermonis expressit. Quis locus sermoni tuo est? putrem fratramque quasi nauim mentem tuam nobis opponere moliris, diffidium speciosum? eosque qui tibi in malum adhæserunt, perdere studes? Quid igitur, inquis, faciam, si nemo recipere me dignatur? hoc enim sæpe nefarijs faucibus exclamas. Ego vero contra rogado te: Vbinam apertum sententiæ tuæ signum ac testimonium ostendisti? quam te diuinis humanisque actibus explicasse ac declarasse oportuit: idque minime, quod venenati serpentes tunc magis efferantur, cum se in profundos latibulorum secessus abderint. Hoc autem illius valde scitum est, quod magno studio silentium, quasi sub quadam verecundiæ persona, simulet: te ipsum placidum ac lenem simulationis artificio præbes: fallit autem plerisque animus tuus sexcentis intus malis atque insidijs scatens. O insignem calamitatem! Sic Malus, vt voluit, Arium nobis exhibuit scelerum officinam.

Dic iam mihi, in medium progressus, fidei tuæ argumenta & indicia noli reticere: o qui os peruersum, naturam procliuem ad omne genus improbitatis habes. Vnum dicis Deum: habes eiusdem me sententiæ. sic igitur sentias. Eius essentia Verbum & principij & finis expers; Verbum esse dicis: eo contentus sum. ita crede. Si quid præterea adiungis, id tollo. Si quid ad impiam separationem fraudulenter consuis, id nec videre, nec intelligere me confiteor. Si hospitium corporis assumis ad diuinorum operum dispensationem, non improbo.] Hæc pie interpretanda, non distorquenda

Annal. Eccl. To. 3.

R ad Ne-

DIALOGISMVS CONSTANTINI ET ARII.

<sup>a</sup> Iliad. 5. prope princip.  
<sup>b</sup> Martialis lib. 9. Epigram.

ARGVTVR PERFDIA ARII.



ad Nestorij impiam sententiam: reperimus enim veteres scriptores ita nonnumquam esse loquutos, quamuis sentirent Christi Dei & hominis vnam esse personam: Si spiritum æternitatis in supereminenti Verbo genitum dicis, accipio.] de Verbo hæc interpretanda sunt, non de Spiritu sancto, quem nemo vnumquam dixit genitum, sed procedentem a Patre atque Filio. His subdit: Quis Patrem nouit, nisi qui venit a Patre? Quem nouit Pater, nisi quem ab æterno ac sine principio ex se genuit? Tu quidem hypostasim peregrinam ac nobis inauditam subijcere putas oportere, male utique credens. Ego vero potestatis superpræcellentis & ad omnia permanantis plenitudinem Patris & Filij essentiam vnam esse iudico.] quod hic habet textus, plenitudinem, Græce *πληρώμα* legitur, quod eam significat plenitudinem, quæ contineat plures personas, & opponitur singularitati, quam sancta Trinitas explodit. Sed rursus post hæc Imperator. Si igitur aufers quidem ab illo, a quo separari ne cogitatione quidem contentiosorum vnumquam potuit: additionis autem characterem præstruis ac præmunis, & penitus notas ac signa quæstionum disternas: illi totam ex se æternitatem dedit, cogitationem vero integram ac incorruptam, immortalitatemque per se, & Ecclesiæ attribuit fidem.] Quæcumque enim Verbum habet, a Patre accepit, a natiuitate æterna: cogitatio quidem non cadit in Deum proprie, sed Christo vt homini conuenit. Sunt hæc igitur pie intelligenda. Sed pergit Imperator.

Depone igitur, depone hanc sceleris amentiam, o prædite vrbani moribus, & clara voce & ad insipientium perfidiam mala decantans.] Alludere Constantinus videtur ad Taleiam Arii, obscœnum poema scilicet, Sotadicis rithmis attemperatum, quo suam hæresin canebat, & alijs dederat publice concinendum: de quo alijs pluribus. Sed subdit: Tuo te merito Malus subuertit per malitiam suam (ac nonnullis fortasse iucundum hoc videtur) sic enim te ipsum comparasti. est autem vsquequaque perniciosum malum. Agedum igitur ab absurditatum palæstra discedens, audi egregie Ari (te enim appello) An non sentis te ab Ecclesia Dei utique abdicatum? scias te perijsse; nisi ad te respiciens, amentiam tuam damnes. At dices, magnum hominum numerum tecum facere, & subleuare curas tuas.

Audi, & parumper aures præbe, nefarie Ari, intellige dementiam tuam. Tu vero Deus, qui omnium curas habes, propitius esto sermoni, si fidem teneat: ego enim homo tuus, o misericors, qui prouidentia tua defendor, ac e Græcorum Latinorumq. vetustissimis scriptis infaniam Arii aperte demonstrabo ante tria millia circiter annorum ab Erythræa præsignificatam ac prædicatam. sic enim fata est: Væ tibi Libya in maritimis posita locis: tibi enim veniet tempus, quo vna cum populis ac filiabus tuis graue certamen & crudele & perdifficile subire cogeris: ex quo fidei pietatisque iudicium in omnes dimanabit. tu vero ad extremum vergis exitium: vos enim cælestium florum receptaculum conuellere, morsuq. dilacerare ausi estis, atque adeo ferreis dentibus temerastis.] Peculiare fuit Constantino, scriptis suis oraculum aliquod interficere, vt in edicto vidimus ad Prouinciales dato, & in oratione illa ad S. Cœtum conscripta. Rursus in eundem:

Quid igitur, versutissime, vbi nunc terrarum esse te fateris? ibi videlicet. tuas enim habeo litteras, quas ad me infano calamo exarasti, quibus affirmas omnem Libyæ populum tibi ad salutem scilicet assentiri. Sin hæc ita esse negabis; Deum iam testor, me quidem vetustissimos Erythrææ pugillares, Græca lingua scriptos, Alexandriam mittere, quo citius pereas.] Tum vero ad Arii verba respondens, ait: Deinde tu sine peccato? o gemina insignis galea! an non aperte perijssti? o miser, tanto malo circumuentus. scimus, scimus conatū tuum. Quæ cura, quinam te perturbat metus? id non fallit nos, o infelix & calamitose. o hebetem mentem tuam! qui ne morbum quidem tuum, animumq. incertum premere ac tegere potes, scelestus: qui veritatem varijs sermonibus lædis ac subruis: cumque huiusmodi sis, non te pudet vituperare nos, modo redarguens, vt quidem tibi persuades, modo commonens, quasi fide doctrinaque superior. A quo miseri quidam homines opem sibi parare gestiunt? tamen oportebat omnes & congressum tuum & sermonem fugere, nisi forte quis in fraudulentis huius verbis recte viuendi spem moderatis hominibus positam esse putat. Sed non ita est, longe abest. Quod autem verum (o vestram, qui huius consuetudine vtimini, dementiam!) quæ vos coegit infania, huius acerbam linguam & aspectum perferre?

Sed iam ad te sermonem conuertam, o qui infano animo es, lingua blanda, infida mente. Da sermonem non ancipitem ac volubilem, sed cuius orbem circumscriptum noscamus: non putidum ac infirmum, sed robustum & solidum. o scelerate ac nequissime, & mente obscura: cogor enim hæc dicere. quinimmo iam tibi laqueum iniiciam, teq. ratione compeditū

in me-

A in medium adducam, vt improbitatem tuam populus omnis intelligat. Iam ad rem veniam.

Ablutæ utique manus sunt: accedamus ad preces.] hæc cum ipse dicat, ad antiquum illum morem alludit, quo confucuerant Fideles precaturi Deum, antea manus abluere, iuxta illud Apostoli ad Timotheum<sup>a</sup>: Leuantes puras manus sine ira & disceptatione.] nisi potius verbis illis allussisse voluit ad animi sui innocentiam de impio iudicantis, secundum ea quæ dicta sunt primo Annalium Tomo. Sed rursus epistola: Inuoca Deū; vel potius morare paulisper, ac dic, quem, o feruidissime, Deum in auxilium aduocabis? Verum quiescere non possum. Domine, qui rerum omnium potestatem habes, o potentiam solus obtinens Pater, huius nefarij hominis causa, opprobria & dolores & vulnera Ecclesia tua sustinet. Arius tibi locum iam accommodat, admodum scilicet conuenienter, in quo Concilium sibi constituens, Filium tuum ex te natum, ducem salutis nostræ, Filium adoptionis lege arrogat ac tenet. audi obsecro mirabilem fidem. te locali motu, Domine, moueri existimat: audet te definitæ sedis orbe circumscribere. Nam vbi præsentia tua non adest? aut vbi tuam non omnes operationem atque efficaciam sentiunt, ex tuis quaquauerfum permeantibus legibus? Omnia enim ipse continet: extra te nec locum nec quidquam aliud cogitare fas est. ita tua potestas efficaciter est infinita. Tu ergo audi Deus: vos vero, populus omnis, mentem attendite. Nam hic inuerecundus & nequam ad summam improbitatem & iniquitatem progressus, pietatem simulat ac religionem obtendit: Apage, inquit, nolo videri Deum passione contumeliarum teneri: atque ideo suppono, ac fingo mirabili quidem fide, quod Deus nouellam nuperque conditam Christi substantiam fabricatus, auxilium sibi comparauit, vt mihi quidem videtur. quod enim, inquit, abstuleris, eo id minus quid fecisti.

Tua igitur, o pernicies, ac lues, est fides hæc? Tu ex hypothesi figmentum sumis eum, qui Gentium figmenta condemnauit? Tu adscititium eum vocas ac tamquam officiorum ministrum, qui sine cogitatione & ratiocinatione, quod Patris æternitati coexistat, omnia effecit? Accommoda iam, si audes; accommoda, inquam, Deo, & præcautionem, & spem euentuum, & cogitationem, & ratiocinari; et quod considerans, sententiam pronunciat, ac decernit, & delectatur, ridet, dolet. Quid igitur ais? o miseris omnibus miserior! o Nestor, ipsum malitiæ negotium intellige, si potes, quod tua ipsius malitia & astutia improbus consumeris. Christus, inquit, propter nos passus est. At ego iam dixi, quod forma corporis missa est. Sane, inquit; sed metuendum, ne eum aliquatenus imminuere videamur. Deinde o ferarum mediator, cum hæc dicas, non insanis? aperte furiaus. Ecce enim Mundus ipse forma siue figura est: et altra characteres suos ostendunt; ac omnino spiritus huius globosi Orbis, species est eorum quæ sunt, & veluti formatio. Attamen Deus vbique adest. Vbinam igitur in Deo contumeliæ sunt? aut vllatenus minuitur Deus? O æquitatis parricida! Ex te ipso coniecturam capiens, considera, & cogita, si peccatum videtur esse, in Christo adesse Deum. Ille quidem vidit sermonis ignominiam, nec tarde poenas irrogauit. Præterea quotidie fere in mundo peccata committuntur: et tamen Deus adest: nec ijs diu supplicium debetur, tandemque luitur. an ideo minuitur potestatis eius amplitudo? an vbique patitur? non opinor. Mundi enim mens per Deum est: per eum omnis stabilitas & permansio: per eum omne ius, omnis poena. Christi fides ex ipso est sine principio; denique vniuersa Dei lex Christus est, per ipsum infinitam vim & indefinentem habens.

Sed de his ex te exque modulo tuo cogitas. o incredibilem infaniam! In exitium iam tuum conuerte gladium diaboli. Videte omnes, videte, vt lamentabiles prætentat voces, viperæ morsu læsus: videte, vt venæ eius, vt carnes veneno occupatæ acerbos moueant cruciatus: vt corpus eius tabe diffluxerit, vt attenuatum & squallore fordibusque oblitum, lamentatione, pallore, horrore, infinitisque malis conficiatur, misereque strigosum sit: vt deformis illuue fordidusque capillus. videte seminecem, obtutu iam languido, vultu exanguis, mæsto, tabido: cernite, vt ad eum propter mali diurnitatem confluerint furor, infania, vanitas, eumque immanem ac ferum reddiderint: ne sentit quidem, quibus sit in malis.] Sane quidem quantumlibet Libya & Aegyptus monstrorum ferax complura & varia portenta genuerit, numquam certe deformius & humano generi perosius quàm Arium monstrum protulit. Describitur etiam ac pingitur quasi coloribus Arii deformis monstri vultus turpissimus, & corporis habitus ab Epiphano his verbis<sup>b</sup>: Erat, inquit, statura valde longus, subtristi specie, figuratus velut dolosus serpens, qui decipere posset omne innocens cor per versutum suum prætextum: dimidium enim pallium hic semper indutus & stolam, dulcis erat in colloquio, persuadens semper animas & blandiens.] hæc Epiphanius, qui eum sæpius vidisse

ARIÏ EFFIGIES  
ET HABITUDO  
CORPORIS.<sup>b</sup> Epiphanius. h. res. 79.

<sup>a</sup> Epiphani. ha-  
ref. 26.<sup>a</sup> Apocryf. 1.

potuit, utpote (quod & ipse testatur<sup>a</sup>) adolescens in Aegypto versatus. Sed respondens rursum ad Arii verba hæc subdit: Effert me, inquit, voluptas, tripudio, exulto gaudio, in altum quasi pennis attollo. Rursum inuidus admodum & ferox, Heu, inquit, perijmus. Hoc quidem solum verum: tibi enim soli studia conatusque suos malitia largiter præbuit; quodque magno pretio emerat, tibi facillime donauit. Agedum iam dic: ubi egregia tua monita? Elue, quæso, mala tua Nili aquis, si fieri potest, o plene absurdissimo stupore: et quidem vniuersum Orbem sceleribus tuis conturbare studuisti. Nonne intelligis, quod omnia, qui Dei homo sum, ego scio? At iam dubito, vtrum manere, an abire oporteat: nec enim possum respicere, & peccatum erubescere. Nos, Ari, videlicet, Ari, in luce collocaisti: te ipsum vero infelix in tenebras coniecisti. hic laborum tuorum finis.

Sed eo redeo, quod multitudinem iactas hominum circum te vagantium. par est opinor: hos recipe; recipe, inquam: sese enim lupis ac leonibus deuorandos addixerunt; quin immo eorum vnusquisque additamentum est decem capitum, ac tanto numero oppressus valde fundabit, nisi quamprimum ad salutarem accurrens Ecclesiam, charitatis pacem studio concordia suscipiat. de cetero enim a te non decipientur ob malam conscientiam condemnato: neque funditus perire sustinebunt, sceleratis tuis quæstionibus implicati. Aperta & nota omnibus sunt in posterum quidem captionum tuarum sophismata. nihil tibi procedet; sed incassum figuris te inuolues, æquitatem & sermonum lenitatem assimulans, ac simplicitatis (vt ita dicam) personam extrinsecus suscipiens: artificia tua vanescent: cito enim te veritas circumuallabit: cito flammam tuam diuinæ potentia (vt ita dicam) imber extinguet. Et quidem socios ac suffragatores tuos, qui Curia se iam obstrinxerunt, publicorum munerum curæ excipient; nisi quamprimum, euitata consuetudine & congressu tuo, incorruptam fidem sequantur. Tu vero ferrea mente vir, da aliquod mihi specimen tui propositi, si tibi confidis, si fretus es stabilitate fidei, ac puram omnino habes conscientiam. Veni ad me, veni inquam ad Dei hominem: crede quod interrogationibus meis cordis tui abdita scrutabor. Ac si quidem in te furor infedisse videatur: diuinam implorans gratiam, a virulento morsu te melius curabo. Sin mente sana videberis: veritatis in te agnoscens lumen, & Deo gratias habebis, atque agam: et mihi ceterique manui, quæ opem attulerit pietati, gratulabor: et alia manu: Deus autem vos custodiat, dilectissimi.

Per Synclitium & Gaudentium Magistros hæc allata sunt, cum esset Paterius Præfectus Aegypto, & in Palatio recitatae sunt. Erant hi Palatini Magistri tabellariorum, qui etiam postea detulisse leguntur eiusdem Constantini litteras ad Athanasium; quod ipse in sua Apologia testatur, cum ait<sup>b</sup>: Pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius, Gaudentius, &c.] Ceterum quo testatum redderet Constantinus animum suum in Arium Alexandrinis, has ad ipsum Arium scriptas a se litteras Alexandriam perferendas curauit, atque publice recitari, quibus & suo chirographo salutationem apposuit.

Sed iam ad Osium Cordubensem Episcopum redeamus, quem Legatum missum diximus in Aegyptum ad componendas turbas causa Arianorum atque schismaticorum conflatas, vt Alexandriæ Catholicæ Ecclesiæ laboranti suppetias ferret. Quid igitur Osius, cum a Siluestro Romano Pontifice ad huiuscemodi Orientalis Ecclesiæ rixas sedandas missus est munitus Constantini litteris, quas superius recitauimus, egerit, peruestigandum nobis est. Constat quidem Athanasij testificatione, eum in Aegyptum profectum esse, & ibi Generale Concilium celebrasse; sic namque illud Athanasius<sup>c</sup> nominat; quod præsentis Apostolicæ sedis Legato, omnes Episcopi illarum prouinciarum quæ parebant Antistiti Alexandrino, fuerint ad Synodum conuocati.

Quæ autem in eo gesta fuerint, cum exciderint ipsius Acta, per pauca quædam tantum supersunt, & illud in primis, quod duobus locis Athanasius attestatur, in eodem Concilio Colluthum presbyterum Alexandrinum (de quo superius mentio facta est) quod cum non esset, Episcopum tamen ageret, & plurimos ordinasset, fuisse in ordinem redactum. sunt hæc verba Athanasij<sup>d</sup> loquentis de Ischyra ab eo ordinato presbytero: Cum Ischyram quemdam subornassent, quem secum adduxerunt, hominem minime presbyterum, tamen se eo nomine iactitet, quippe ordinatum a Collutho quodam non vero sed imaginario Episcopo, cui in Generali Concilio ab Osio & a ceteris Episcopis, qui vna aderant, iussum fuit, vt se pro presbytero, qualis antea fuerat, haberet; atque ideo omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisset, inter quos etiam Ischyras numerandus est, &c.] hæc ibi Athanasius: et ne quis putet, cum Generalem Synodum

RES GESTAE  
AB OSIO IN  
AEGYPTO.<sup>c</sup> Athanas. ibid.CONCILIVM  
GENERALE A-  
LEXANDRI-  
NUM.<sup>d</sup> Athanas. ibid.

A

B

C

D

E

A dicit, Nicænam intelligere; idem ipse Athanasius celebratam eam esse Alexandriæ demonstrat his verbis de eodem Ischyra sermonem habens<sup>a</sup>: Idemque cum talem sibi titulum vendicasset in Alexandrina Synodo, in præsentia Patris nostri Osij depositus est, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo statu reliquum tempus permansit.]

Rursum vero in hac eadem Synodo Alexandrina tradit Socrates<sup>b</sup> Osij Legati studium in eo maxime versatum esse, vt peruersum dogma Sabellij, quod in illis regionibus plurimum inualuerat, prorsus exploderet: et quod ille trium personarum distinctionem non reciperet in Trinitate, & in vnam eas omnes essentiam indistincte confunderet; factum est in eadem Synodo, vt in sanctissima Trinitate sicut vna prædicaretur *ousia*, id est, essentia, ita tres dicerentur subsistentiæ, nempe *prosônes*: sed cum hæc vox apud nonnullos acciperetur pro substantia, inde maior oborta est controuersia, num recte dicerentur tres esse in Trinitate substantiæ. sed

B de his suis locis agendum pluribus.  
Ex his igitur quæ in ea Synodo aduersus Colluthum gesta sunt & contra Sabellij hæresin definita, facile possumus intelligere cetera, quæ sunt de eodem Concilio obliuione sepulta, de rebus gestis aduersus Arium & Arianos atque Meletianos, quorum causa potissimum missus Osius videbatur. Qui quidem quod iugiter Legatum ageret Apostolicæ sedis Urbis Romæ; non in ea tantum, quam diximus, hoc anno celebrata Synodo Alexandrina, sed & in alijs multis, quæ diuersis in locis eadem quoque ex causa vel alijs emergentibus coactæ sunt, principem locum obtinuit: vnde de eodem hæc alibi idem Athanasius<sup>c</sup>: In qua enim Synodo ille non dux & antesignanus fuit? Quem non ille recta tuendo in sententiam suam pertraxit? Quæ Ecclesia illius præsentia non pulcherrima monumenta retinet? &c.] Cum igitur ex his manifeste

C controuersias atque causas Meletianorum & Colluthianorum schismaticorum; satis significatum videtur, functum esse ipsum Osium legatione ab Apostolica sede: nam cum in Constantini litteris non nisi de componendis diffidijs inter Arium & Alexandrum mentio habeatur, quorum tantum causa litteras illas ab eo accepisse diximus; vt ipse præterea schismaticorum causas agnosceret, ab alio quam a Constantino id ei oportuit imperatum: porro non ab alio id potest dici vel fingi, quam ab ipso Romano Pontifice, qui Alexandri litteris, vt de ceteris, (quod dictum est superius) de his fuerat interpellatus: qui ad hoc potissimum delegit Osium, virum cum eruditione, tum confessione clarissimum, Constantino præsertim in Donatistarum causa notissimum, ac pariter (vt demonstratum est superius) acceptissimum. Quantum autem temporis in his Osium Legatus insumpserit, haud liquet; sed quantum coniectura assequi licet, diu multumque eum his de causis in Aegypto moratum esse, intelligere possumus: cum tria obiret negotia difficillima, atque inter se diuersa, & cum diuersis hominibus, has nempe causas, Arianam, Meletianam, & Colluthianam: eosdem vero omnes refractarios & obstinatos in omnibus extitisse, quæ sunt de eis superius enarrata, & quæ inferius dicentur annis singulis declarabunt. Quamobrem quæ hoc anno cœpta diximus per Constantinum, in plures annos esse pariter propagata, certum est. non tamen semper ibi in Aegypto detentum Osium existimamus, quem & eadem legatio in componendis Asianorum Syrorumque diffidijs occasione Paschatis celebrandæ diei obortis postea occupauit.

Hoc eodem anno, secundum Nicephori Chronicon, Philogonius Antiochenus Episcopus, cum sedisset annos quinque, ex hac vita decessit: inque locum eius Paulinus est successus (licet alicubi Paulus legatur) qui totidem sedit annos. De Paulini successione in locum Philogonij non tantum citatus auctor testis est, sed & S. Hieronymus in Chronico: ex quibus redarguitur Theodoretus<sup>d</sup>, qui ponit Eusthatium Philogonio subrogatum, nulla de Paulino penitus habita mentione. Quod autem ad Philogonium spectat, quem hoc anno vita functum diximus; is ea claruit vitæ sanctimonia, vt inter sanctos relatus sit Episcopus, & anniuersaria eius memoria in Ecclesia ageretur vigesima die mensis Decembris, qua tabulis Ecclesiasticis annotatur: quia die S. Ioannes Chrysostramus<sup>e</sup> habuisse reperitur ex more in laudem tanti Antistitis Panegyrim, quam in hunc ferme modum exorsus est: Ego quidem & hodie destinaueram aduersus hæreticos iustitiam vestem exuere, quodque restabat debiti, vobis persolvere: verum beati Philogonij dies, cuius hodie memoriam celebramus, ad ipsius benefactorum enarrationem linguam nostram euocauit: et omnino parendum est, &c.] hæc enim per pauca ex multis recitasse volumus, vt antiquæ consuetudinis memoria saltem teneatur, Sanctorum videlicet natalitia eâ industria & diligentia in Ecclesia celebrari solita, vt quamuis magni momenti negotium intercederet; tamen non nisi in Sancti, cuius ageretur natalis dies, laudibus fas esset Episcopum & clericos atque populum occupari.

<sup>a</sup> Athanas. eadē  
Apolog. 2.<sup>b</sup> Socrat. lib. 3.  
c. 5.<sup>c</sup> Athanas. in  
Apolog. de fuga  
sua.LEGATIO OSII  
A SILVESTRO  
PAP.PHILOGONII  
EPISCOP. AN-  
TIOCH. OBI-  
TUS.<sup>d</sup> Theodoret. lib.  
1. c. 7.<sup>e</sup> Chrysostr. som.  
3. ad fin.

CONSTANTI-  
NVS RECEDIT  
EX ORIENTE.

2 l. 1. de sponsal.  
Cod. Theodof.

b Apud Cuspin.  
commet. in Caf-  
sod. Consul.  
c. l. 1. de malefic.  
Cod. Theod.  
CONSTANTI-  
NVS ADVER-  
SVS ARVSPI-  
CES.

d l. 2. eod. Cod.

1330 OITADA  
OR TAVIIE  
PA

e l. 2. de Episc. &  
Cleric. Cod.  
Theod.  
CONSTANTI-  
NVS PRO CLE-  
RICIS RESCRI-  
BIT.  
f Sozom. lib. 1.  
c. 9.

g l. 1. de famos.  
libel. Cod. Theo.  
h l. 1. de nume-  
rarijs Cod.  
Theod.

Hoc eodem anno Constantinus Imperator licet instituisset profectioem in Orientem, ob barbaros rursus turbas cōcitantē reuocatur in Occidentem: recedens itaque, in Mysiam inferiorē atque Pannoniam descēdit; vbi Sirmij cum esset, ad Rufinum Præfectum Prætorio scripsisse reperitur: at quo modo anno sequenti ad Occidentem peruenerit, suo loco dicemus: aduersus autem tumultuantes Alemannos præmisit Crispum Cæsarem filium, quem postea sequutus ipse est in Gallias. sed de his anno sequenti. Hoc itidem anno, iisdemq. Consulibus, idem Constantinus Imperator aduersus Aruspices, qui priuatorum domos adire solerent, & cuncta solita superstitione miscere, atque ita clandestinæ idololatriæ venena instillare in hominum mentes: ne id amplius vsurparent, ad Maximum rescripsit. Præfectum Urbis hunc fuisse hoc anno, iisdemque Consulibus, Græcorum tabulæ fidem faciunt, in quibus sub eodem Consulatu inscriptus reperitur Valerius Maximus Basilius Præfectus Urbis, cuius Præfectura vsque ad annum quartum propagata est. verba autem rescripti hæc sunt: Nullus Aruspex limen alterius accedat, nec ob alteram causam: sed huiusmodi hominum, quamuis vetus, amicitia repellatur: concremando illo Aruspice, qui ad domum alienam accesserit; et illo qui eum suasionibus vel præmijs euocauerit, post ademptionem bonorum, in insulam detrudendo: superstitioni enim suæ seruire cupientes, poterunt publice ritum proprium exercere. Accusatorem autem huius criminis, non delatorem esse, sed dignum magis præmio arbitramur. PP. Kalendis Februarij Romæ, Constantino Aug. quintum & Licinio Cæs. Coss.] sed & ad Gentilem adhuc populum in hæc tunc item verba rescripsit:

Aruspices & sacerdotes, & eos qui huic ritui adsolent ministrare, ad priuatam domum prohibemus accedere, vel sub prætextu amicitiae limen alterius ingredi; poena contra eos proposita, si contempserint legem. Qui vero id vobis existimatis conducere, adite aras publicas atque delubra, & consuetudinis vestræ celebrate solemnia. Nec enim prohibemus præteritæ vsurpationis officia libera luce tractari. Dat. Idib. Maij, Constantino Augusto. quintum & Licinio Coss.

Iisdem quoque Consulibus, idem Imperator pro clericorum immunitate hæc ad Octavianum rescripsit: Qui diuino cultui ministeria religionis impendunt; id est, hi qui clerici appellantur; ab omnibus omnino muneribus excusentur; ne sacrilego liuore quorundam a diuinis obsequijs auocentur. Dat. XII. Kal. Nouemb. Constantino Aug. quintum & Licinio Cæs. Coss.] addit autem hæc his Sozomenus: Illud porro, quod est plane maximum reuerentiæ Imperatoris erga religionem argumentum, quod clericos vbique per legem ob eam rem conditam immunitate donari voluit; quodque illis qui erant in iudicium vocati, dedit potestatem, si modo in animum inducerent ciuiles magistratus reijcere, ad Episcoporum iudicium prouocandi; atque eorum sententiam ratam esse, & aliorum iudicium sententijs plus habere auctoritatis, tamquam ab ipso Imperatore prolata, statuit. Quin etiam iussit, vt magistratus res iudicatas re ipsa exequerentur, militesque eorum voluntati inferuissent; præterea vt Conciliorum decisiones firmæ & immutabiles existerent.] hucusque Sozomenus de immunitatibus clericorum. Rescripsit quoque hoc anno Imperator ad Verinum Vicariam Præfecturam in Africa agentem, aduersus eos qui famosos libellos scripsissent: sed & contra ambientes magistratus, ad Leontium h. iisdem enim Consulibus huius anni data habentur eiusmodi rescripta, quorum alterum publicatum habetur Hierapoli quinto Idus Iunij, Carthagine alterum Kalendis Aprilis. Notæ enim illæ, PP. quæ interdum in fine rescripti reperiuntur, publicationem significant: quas qui ignorant, in multos errores ferri necesse est, existimantes sæpe ibi datas esse leges illas, vbi sunt publicatæ.

IESV CHRISTI ANNVS 320. SILVESTRI PAP. ANNVS 7. CONSTANTINI IMP. ANNVS 15.

Annus vigesimus supra trecentimum Consularibus Fastis habetur adscriptus Consulatu sexto Constantini Imperatoris vnâ cum Constantino iuniore Cæsare collega, quo celebrata sunt Romæ Cæsarium Quinquennalia, in quibus Nazarius celebris horum temporum Orator Panegyricus habuit, absente tamen Constantino Imperatore, qui (vt dicemus) agebat in Gallijs, cum Crispus eius filius Cæsarium natu maior Alemannos bello compressit. Hæc quidem ex eiusdem Nazarij Panegyrico facile erit demonstrare. Ac primum quod ad Quinquennalia Cæsarium spectat, id ipse suæ orationis ingressu egregie proficitur, cum paulo post

i Nazar. Panegyric. Constantini. 3. QUINQUENNALIA CAESARVM.

post subdit: Quintumdecimum annum maximus Princeps salutaris Imperij degit; sed auguramur iam Vicennalia, & venturi fidem superiorum felicitate sentimus. Quinquennalia beatissimorum Cæsarium occupatos in gaudijs habent, sed in destinatis decennijs iam vota properantia & spes volucres constituerunt.] At de absentia Constantini idem Orator his verbis: Quis, oro, Constantine Maxime (præsentem enim mihi alloqui videor) qui etsi a conspectu abes, reuelli tamen mentibus non potes, &c.]

Porro hæc gesta esse post Licinium & barbaros superatos, idem auctor paucis complectens, agensq. de liberata Vrbe ab ipso a Maxentij tyrannide, alias eam victoriam ait præcessisse felicissimas expeditiones, alias vero postea subsequutas, intelligens plane de victorijs aduersus Licinium atque barbaros comparatis: nam post debellatum Maxentium, nulla alia intercessisse bella est memoria apud historicos, nisi aduersus Licinium atque Sauromatas. Quod

vero ad Crispi victoriam spectat hoc anno de Alemannis obtentam: idem Nazarius his paucis attingit, cum agit de Consulatu Constantini Cæsaris, qui hoc anno contigit: Nobilissimorum quoque Cæsarium laudes exequi velle, studium quidem dulce, sed non & cura medicis est, quorum in annis pubescentibus non eruptione virtutis tumens germen, non flos præcursor indolis bonæ lætior quam vberior apparet, sed iam facta grandifera & contra rationem ætatis, maximorumq. fructuum matura perceptio. Quorum alter (nempe Crispus maior natus) iam obterendis hostibus grauis, terrorem paternum, quo semper barbaria omnis intremuit, deriuare ad nomen suum cœpit: Alter (Constantinus scilicet) iam Consulatum, iam venerationem sui sentiens, si quid intactum aut parens aut frater reseruet, declarat mox victorem futurum, qui animo iam vincit ætatem.] Barbaros autem a Crispo deuictos, Alemannos fuisse, docent antiquorum nummorum inscriptiones, vt illa: FL. IVL. CRISPVS NOB. CAES. parte aduersa adstat figura nuda & radiata, dexteram eleuans, sinistra globum tenens, atque hæc litteræ: ALEMANNIA DEVICTA SIRMI. et alius sic: ALEMANNIA CAPTA. alius item Labarum habet cum duobus captiuis, atque hæc litteras: VIRTVS EXERCITVS. VOT. X. S. C.

Rursum vero de eiusmodi votis Crispo nuncupatis, eiusq. victoria, hæc ibidem Nazarius: Declarant ecce rationem, cupiditatemq. votorum facta Crispi Cæsarium maximi, in quo velox virtus ætatis mora non retardata, pueriles annos glorijs triumphalibus occupauit; cuius ita iam vberes scatent laudes, vt plenæ possent videri, nisi cœpisset & patrem cogitaremus. Qui quidem nunc nobilissimus Cæsar venerandi patris, fratrum, suorumq. omniam fruitur aspectu, seq. fruendum omnibus præbet. cruda adhuc hieme, iter gelu intractabile, immensum spatio, niuibus infestum, incredibili celeritate confecit: vt intelligamus alacritatibus nihil asperum, qui ipsam, quam a suis petebat, tam laboriosam instituerit voluntatem. Quæ tuum, Constantine Maxime, mite pectus inundauit gratulatio? cui tanto interuallo videre filium licuit, & videre victorem? Narrauit utique exhausta bella, & hoc ad suam gratiam, non ad sui ostentationem, qualis excipiendo hoste, quam resistenti vehemens, quam facilis supplicanti. Audiuit frater intentus, & puerilem animum spes læta & blanda gaudia titillarunt: cumq. miraretur fratrem, etiam sibi fuit, quod ex annis eius quam proximus tantæ gloriæ esset, agnouit.] hæc Nazarius. At alio ac plane diuerso oculorum obtutu Crispum Cæsarem aspexit Fausta Augusta nouerca, quæ in eum oculos conijciens impudicos, adolescentuli victoris capta forma, turpem mox inde hausit amorem, vt eum misera deperiret; nouaq. Phedra nouum in Crispo renouauit Hippolytum. Sed de his inferius suo loco.

Quod autem dictum est superius, hoc anno Constantinum in Gallijs egisse, edictum eius de immunitate veteranis concessa declarat his verbis: Idem Augustus cum introisset Principia, & salutatus esset a Præfectis & Tribunis & viris eminentissimis, acclamatum est: Auguste Constantine, dij te nobis seruent, vestra salus, nostra salus, vere dicimus, iurati dicimus.] sic legitur in Codice Theodosiano: in Iustiniano vero non dij, sed: Deus te nobis seruet.] Atque demum post immunitates veteranis concessas, quæ ad nos referre non spectant, eodem in Codice Theodosiano hæc leguntur in fine: Dat. Kal. Martij in ciuitate Velouocorum, Constantino Aug. VI. & Constantino Cæs. Coss.] Apparet igitur ex his Constantinum cum Cæsarijs filijs egisse in Gallijs: hinc eodem Panegyrico Nazarius precatur, vt cum illis se Romam conferat: hæc enim habet ad calcem: Vnum modo est, quo fieri possit Roma felicior, maximum quidem, sed tamen solum; vt Constantinum conseruatorem suum, vt beatissimos Cæsares videat, vt fruendi copiam pro desiderij modo capiat, & nos alacris excipiat: et cum Reipublicæ ratio digredi fecerit, receptura dimittat.] hucusque Nazarius.

CONSTANTI-  
NVS AGIT IN  
GALLIJS.  
b l. 2. de Vetera-  
nis. Cod. Theo-  
dof.  
c l. 1. de Vetera-  
nis. Cod. Iustin.  
lib. 11.

2. Recenset hæc  
omnes Adolph.  
i. lib. Imp. Ro-  
man. numism.

VOTA PVBLI-  
CA NVNCV-  
PATA.

CONSTANTI-  
NVS AGIT IN  
GALLIJS.  
b l. 2. de Vetera-  
nis. Cod. Theo-  
dof.  
c l. 1. de Vetera-  
nis. Cod. Iustin.  
lib. 11.

\* Constantio

\* vos

Quod

Quod autem ad sanctissimas leges Christiano Imperatore dignas pertinet hoc eodem anno ab ipso Constantino promulgatas: ad Populum edidit sanctionem, qua leges aduersus cælibatum statutas voluit abrogatas: siquidem illæ iure olim sancitæ leges (vt contestatus est Augustus oratione apud Dionem<sup>a</sup>) aduersus turpem, fictum, & sterilem cælibatum, iniuste a Gentilibus conuerfæ essent contra verum, sanctum, atque fœcundum Christianorum hominum cælibatum, diuinis oraculis præcognitum atque laudatum<sup>b</sup>, Domini sententia comprobatum<sup>c</sup>, & Apostolico testimonio firmiter stabilitum<sup>d</sup>. harum igitur legum iniuriam Constantinus penitus aboleuit, cum sic ad Populum scripsit<sup>e</sup>:

<sup>a</sup> Dio hist. lib. 56.  
Tacit. lib. 3.

<sup>b</sup> Sai. 54. 56.  
<sup>c</sup> Matth. 19.  
<sup>d</sup> 1. Corinth. 7.  
<sup>e</sup> l. 1. de infirmand. pœnis.

CONSTANTINI  
RESCRIPTVM  
PRO CÆLIBA-  
TV.

<sup>a</sup> Sardicæ  
<sup>b</sup> Constantino

fl. 1. C. de infirmand. pœnis. calib.

gl. 2. C. de infirmand. pœnis.

h Euseb. Vit. C. 26.  
fl. 1. lib. 4. c. 26.

Y. P. P. V. A. D. N. A. I. A. V.

i Sozom. lib. 1.  
c. 20.

k Extat post Cod. Theodos.

l Dio hist. lib. 56.  
Tacit. lib. 3.

Qui iure veteri cælibes habebantur, imminentibus legum terroribus liberentur: atque ita viuant, ac si numero maritorum matrimonij fœdere fulcirentur: sitq. omnibus æqua conditio capeffendi, quo quisque mereatur. Nec vero quisquam orbis habeatur: proposita huic nomini damna non noceant. Quam rem & circa feminas æstimamus; earumque ceruicibus imposita iuris imperia velut quædam iuga soluimus promiscue omnibus. Verum huius beneficij maritis & vxoribus inter se vsurpatio non patebit, quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam opposito iuris rigore cohibentur: sed maneat inter istas personas legum prisca auctoritas. Dat. prid. Kal. Febr. Serdicæ\*. PP. Romæ, Constantino sextum & Constantio\* Cæs. Coss.] descripsimus hanc legem ex Codice Theodosiano, vt antiquiore; et e fonte petiuimus, quæ in Codicem Iustinianum deriuata<sup>f</sup>, alijs ab his diuersis habetur notata Consulibus, nec ipsa integra recitatur, qua Imperator eâ ex parte voluit legem Papiam suas habere vires; illa enim inter alia decernebatur, vt eius quod vir relinquebat vxori liberos non habeti deberetur decima Fisco, & contra: quod tamen postea, lata ab Honorio Imperatore lege contraria, fuit penitus antiquatum, qua hæc sancita sunt<sup>g</sup>: Inter virum & vxorem rationem cessare ex lege Papiæ decimarum; et quamuis non interueniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis (nisi lex alia imminuerit derelicta) decernimus. Tantum igitur posthac maritus vel vxor sibi inuicem derelinquant, quantum superstitis amor exegerit.]

Meminit eiusmodi Constantini legis Eusebius his verbis<sup>h</sup>: Quemadmodum etiam si quis recensere cupiat, quot leges ad maiorem æquitatem traducens, e veteribus nouas fecerit, & quo modo id fecerit exempli causa facile aliquis possit paucis verbis demonstrare: Quibus nulli essent liberi, hos veteres leges fœcundorum successionis ademptione plecebant: Dura sane contra infœcundos lex, quæ illos, tamquam scelus aliquod admisissent, graui supplicio afficiebat. His ille sublatis legibus, sanxit, vt ad propinquos hereditas deueniret: summam in hoc corrigendo moderationem & æquitatem sequutus; cum ita sentiret, qui voluntario scelere se implicassent, digno supplicio coercendos esse: at multis liberos non voluntatem suam multorum liberorum cupidam, sed naturæ imbecillitatem denegasse: alios sine liberis vixisse, non quod sobolis propagationem successionemq. abhorrent, sed quod acerrimum philosophiæ amorem muliebri connubio anteponerent. Præterea castitatem & inuiolatam virginitatem multas mulieres sacris dicatas constanter retinuisse, cum omni puritate & sanctitate perfusa vita, se totas corporibus & animis Deo consecrarent. Quid ergo? Supplicio ne hoc dignum existimari debet, an potius admiratione quadam & approbatione? Etenim propensa ad hoc genus vitæ voluntas magni facienda est: sed eam recte factis tueri, & vsque ad extremum, longe supra naturam. Quibus igitur non ipsorum voluntas, sed naturæ imbecillitas liberos denegauit; eos misericordia, non supplicio dignos esse: at diuinioris vitæ amatores non aliqua pœna afficiendos, verum incredibili admiratione suspiciendos esse. Atque isto modo Imperator legem hanc summa æquitate emendabat.] hæc Eusebius.

Agens quoque Sozomenus<sup>i</sup> de eadem Constantini lege, has speciales partes contra cælibatum antiqui iuris Romanorum attingit, cum ait: Vetus erat apud Romanos lex, quæ vetuit cælibes, si annum ætatis vigesimum quintum præterisissent, paribus cum ijs, qui nuptias contraxissent, priuilegijs frui; iussitq. præter alia multa, etiam vt nihil commodi, etiam si genere proximi essent, ex testamento suorum caperent. Quin etiam eos qui nullos habebant liberos, dimidia parte bonorū, quæ erant reliqua, multauit.] Præscriptum erat a lege Papiæ viro annos viginti quinque, feminis viginti procreandi liberos, vt capere possent hereditatem integram, prout Vlpianus<sup>k</sup> docet in titulo de solidi capacitate. Cur autem hæc olim statuta fuissent, idem Sozomenus declarat, sic dicens: Hæc lex a veteribus Romanis sancita fuit eo consilio, vt non Urbem Romanam solum, verum etiam ceteram suam ditionem hominum multitudine complerent: quandoquidem haud longo tempore ante legem latam quamplurimos bellis intestinis ac ciuilibus amiserant.] hoc quidem (vt superius dictum est ex sententia Dionis<sup>l</sup> & Taciti) ab Augusto lege Papiæ factitatum est.

Tum

**A** Tum subdit: Quare Imperator cum videret, eos qui & virginitatem colere, & sine liberis esse propter amorem in animum induxissent, hac de causa deteriore esse conditione: stultum plane censuit, vt homines suum genus sua ipsorum sollicitudine ac studio augere conarentur, præsertim cum natura semper secundum diuinam moderationem humano generi tum interitum afferat, tum incrementum. Itaque legem plebi promulgauit, quæ iubet, vt tum cælibes, tum liberis carentes pari iure cum ceteris omnibus fruereantur. Immo vero etiam decreuit, vt qui castimoniam & virginitati se consecrassent, priuilegio quodam præ ceteris donarentur: deditq. tum masculis tum feminis potestatem, etiam si adhuc impuberes essent, testamenta contra consuetudinem communiter in Republica Romana seruata faciendi: nam illam recentissimam omnium reuera voluntatem censuit, diuinum numen semper colere, & pium vitæ genus exercere. Siquidem ob hanc causam veteres quoque Romani lege sanciuerunt, vt virgines Vestales etiam ad sextum ætatis annum testamentum componerent.] hæc de his Sozomenus.

Porro nihil ferme contra mentem legislatoris Constantinus innouasse videtur: nam patet ex Dione Augustum insectatum esse fictum cælibatum, eos nempe qui sic carebant vxore, vt turpissimam libidinisq. sordidam vitam agerent; quos vero constaret reuera cælibatum excolere, earumdem immunitatum, quibus coniugati vterentur, voluit esse participes. hæc ex Dione, nosq. suo loco, tempore lata legis diximus primo Annalium Tomo. Sed illa ex Tertulliano suboritur dubitatio: Quid reliquum fuit Constantino, eiusmodi contra cælibes legem Papiam abrogare; quam, vt ipse ait, constat a Seuero Imperatore sublatam? cum enim agit de antiquis legibus, nouis superinductis, solitis ab Imperatoribus antiquari; Nonne (inquit<sup>a</sup>) vanissimas Papias leges, quæ ante liberos suscipi cogunt, quam Iuliam matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit? Ad hæc vero in primis dicimus, legem Papiam fuisse amplissimam, multaq. capita continuisse, eademq. a diuersis Imperatoribus paulatim temporibus varijs amputata. Testatur id Iustinianus Augustus, qui nouissimus omnium ad excisam multis ramis ingentem arborem legis Papiæ securim admouit, caduca cadens, dum de caducis tollendis lege Papiæ introductis edidit sanctionem, qua ait<sup>b</sup>: Et quemadmodum in multis capitulis lex Papiæ ab anterioribus Principibus emendata fuit, & per desuetudinem abolita: ita & a nobis circa caducorum obseruationem inuidiosum suum amittat vigorem, &c.]

Qui autem primus rami præcidit legis Papiæ, fuit Tiberius Imperator, de quo Suetonius<sup>c</sup> inquit: Capiti Papiæ Poppeæ legis a Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit.] Sed & Claudius statuit aduersus eandem legis Papiæ partem Senatusconsultū, Claudianum appellatum, quod citatur ab Vlpiano in fragmentis, titulo de solidi capacitate: ex eo scilicet concessit solum pœnis legis Papiæ, si maior sexagenario duxerit minorem quinquagenaria; et perinde habeatur, ac si minor sexaginta annorum duxisset vxorem. Rursum vero idem Claudius aliquid immutauit: nam de eodem sic idem auctor Suetonius<sup>d</sup>: Constituit pro conditione cuiusque ciuis vacationem legi Papiæ Poppeæ.] sed hoc indultum certis personis certa de causa fuit.

Seuerus tertius numeratur, quem apparet in eo, quod Tertullianus scribit, correxisse legem Papiam, in quo aduersari videbatur legi Iuliam: nam cum vtraque lex cælibatum insectaretur, vtraque tempus præstituerat, annos viginti quinque viris, feminis viginti. sed Papiæ, vt ea ætate haberent liberos; Iuliam, vt matrimonium contraherent. atque ea ex causa vanissimam appellat legem Papiam, cum cogeret quoslibet habere liberos, cum lege Iulia non nisi contra here matrimonium cogerentur. Putauit Cuiacius<sup>e</sup>, Seuerum ad liberos procreandos terminum præscripsisse annum vnū & menses sex, non autem cælibatus & orbitatis pœnam sustulisse. Pamelius autem eius visus est esse sententiæ, vt Seuerus legem Papiam pœnas inferentem in cælibes & orbos penitus abrogarit: sed id citato nuper auctori non placet. Quamobrem nos sumus eius sententiæ (quod coniectura res agatur, cum nihil appareat de lege Seueri contra legem Papiam promulgata) vt ipse Seuerus eam tantum partem legis Papiæ abrogarit, quæ orbos exagitabat, vt pote ad perpetranda adulteria incentiuum: cum amore prolis, quæ ex marito non gignerent liberos, vt vitarent pœnam legis, alijs appeterent se viris adiungi. Seuerus igitur cum (vt secundo Annalium Tomo dictum est) seuerissimus fuerit in plectendis adulteris, ea ex parte voluit legem Papiam amputasse, qua adulterandi manare videretur non leuis occasio. Sed ipso Seuero defuncto, eadem lex fuit in vigorem pristinum restituta.

Quartus vero Papiæ legis aduersarius fuit (vt diximus) Constantinus, qui illam ea ex parte, qua cælibatum exagitabat, penitus abrogauit. Sed & qui numerandus est quinto loco Honorius.

DE ABROGA-  
TIONE LEGIS  
PAPIÆ ELV-  
CIDATIO.  
<sup>a</sup> Tertull. Apo-  
log. c. 7.

<sup>b</sup> l. 1. §. Et quem-  
admodum. C. de  
cad. toll. nu.

CONCISORES  
LEGIS PAPIÆ.  
<sup>c</sup> Sueton. in  
Claud. c. 23.

<sup>d</sup> Sueton. in  
Claud. c. 19.

<sup>e</sup> Cuiac. in Pa-  
ratil. Cod. lib. 8.  
tit. 58. §. sup.  
lib. 6. tit. 51.

Honorius Imperator in eo Papiam legem succidit, quo illa iubebat perfolui decimam de donationibus inter virum & vxorem a lege permissis. Iustinianus vero in ijs quæ ad caduca tollenda pertinebant, eandem legem visus est magna ex parte fustulisse. Sed erant & alia legis Papiæ capita ad iura patronorum spectantia. Verùm ex his plane intueri licet, quanti Constantinus fecerit cælibatum, dum eius causa illas fustulit leges, quæ præ ceteris in Romano Imperio custodiebantur, nempe Iuliam, atque Papiam, de quibus auctor in Panegyrico habito ad Maximianum & Constantinum hæc loquitur: Leges hæ, quæ multa cælibes notauerunt, parentes præmijs honorarunt, vere dicuntur esse fundamenta Reipublicæ, quia seminarium iuuentutis & quasi fontem humani corporis semper Romanis exercitibus ministrarunt.] hæc ibi.

*Ambrosius de  
Virginit. lib. 3.*

Ceterum maxime falli eos, qui ex sancto cælibatu Christianorum putarunt exhauriri hominum prole Romanum Imperium, S. Ambrosius<sup>a</sup> quod experimento didicit, his verbis significat: Si quis igitur putat consecratione virginum minui genus humanum: consideret, quia ubi paucae virginis, ibi etiam pauciores homines: ubi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite quantas Alexandrina, totusque Oriens, & Africana Ecclesia quotannis sacrare consueverint. Pauciores hic homines prodeunt, quam illic virginis consecrantur. ex ipsius igitur Orbis terrarum vsu non inutilis virginitas existimatur; præsertim cum per virginem salus venerit Orbis fœcundatura Romanum.] hæc Ambrosius. Sed quod ad Constantinum spectat decurtantem legem Papiam; magnum tæperati ab avaritiâ animi id indicium fuit. erat plane lex Papiæ fiscale rete, quo ingens thesaurus quolibet anno in ærarium inferebatur. Vt ex his quoque liceat redarguere Zosimum impium sugillantem avaritiam Imperatoris. Nam hæc omnia contempsit Christianus Imperator, vt qui sciret sanctum cælibatum in Ecclesia Dei magnæ fuisse semper æstimationis & gloriæ. Sed iam de his satis.

*Euseb. Vit. Cæs.  
stäm. lib. 4. c. 26.  
LEGES ALIÆ  
CONSTANTINI  
VALDE PROFICUÆ.*

His autem narratis ab Eusebio de lege Papiæ aduersus cælibes abrogata, hæc subdit<sup>b</sup>: Præterea cum veteribus legibus cautum esset, vt qui e vita excederent, iplo extremo fere spiritu certis & conceptis verbis testamenta componerent; atque adeo leges ipsæ, quibus ea sententiarum formulis quibusque verbis scriberentur, definirent; eaque res non minimæ esset fraudi testatorum iam morientium voluntati: prudenter hæc animo complectens Imperator, legem ipsam abrogauit, statuitque vt moriens nudis verbis & fortuita oratione voluntatem suam testaretur, & quouis scripto sententiam suam ederet, aut si mallet, sine scripto testaretur, adhibitis ad eam rem idoneis testibus, quique fidem sine fallacia seruare possent.] hæc Eusebius. Extat ipsa quidem lex<sup>c</sup> ibidem loci ubi superior, nempe Sardicæ, itemque ad Populum data postridie eius diei. Sed dum legitur Constantio & Constante Coss. sicut in priori superius recitata, error irrepsisse videtur: nam horum Consulatus post Constantini Imperatoris obitum contigit. est illa sane digna quæ Annalibus intexatur, vt pote quæ multiplicium litium abstulit seminarium. sic enim se habet:

*Quoniam C.  
de testamentis.*

Quoniam indignum est, ob inanem obseruationem irritas fieri tabulas & iudicia mortuorum: placuit, ademptis ijs, quorum imaginarius vsus est, institutioni heredis verborum non esse necessariam obseruantiam, vt cum imperatiuis & directis verbis fiat, aut inflexis. Nec enim interest, si dicatur: Heredem facio, vel instituo, vel volo, vel mando, vel cupio, vel esto, vel erit: sed quibuslibet confecta sententijs, vel in quolibet loquendi genere formata institutio valeat, si modo per eam liquebit voluntatis intentio: nec necessaria sunt momenta verborum, quæ forte seminecis & balbutiens lingua profudit. Et in postremis ergo iudicijs ordinandis amota erit solemnium verborum necessitas; vt qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacumque instrumenti materia conscribere, & quibuscumque verbis vti, liberam habeant facultatem. S. D. Kal. Febr. Sardicæ, Constantio A. & Constante A. CC. Coss.] Est tamen ex his corrigendus Eusebius, dum ait, constituisse pariter Imperatorem, testatorem posse siue scripto, siue sine scripto vltimam voluntatem suam testatam reddere: nam non eo vsque progressa est lex, sed tantum vt in quacumque materia scriptum reperiretur testamentum, siue in chartis, siue in papyro, vel membranis, illud firmum ratumque habendum esset; cum olim tabulæ lignæ vsitatius adhiberi solerent in testamentis conscribendis; atque inde quod lignæ essent, bonorum possessio contra tabulas, contra lignum vulgo dari dicebatur. Verum licet non esset necesse, vt in ligneis vel eburneis tabulis scriberetur vltima testatoris voluntas; tamen in quacumque materia haberetur memoriæ commendata: nihilominus ex sententia Vlpiani<sup>d</sup> testamentariæ tabulæ dicebantur.

*dl. i. ff. de bonor.  
poss. secund. tab.*

DEBITORVM  
POENAE ABROGATAE.

Eodem quoque huius anni die, iisdemque Consulibus, ad Populum Constantinus rescripsit de abrogandis poenis aduersus debitores qui soluendo non essent, antiquitus solitis irrogari: quam autem seueræ illæ fuerint, primo Annalium Tomo diximus. Constantinus igitur misertus hominum

**A** hominum paupertatis, quæ etiam absque aliqua culpa quamplurimos subsequatur, quod humanissimum decuit Principem, de illis hæc statuit<sup>a</sup>: Nemo carcerem, plumbatarumque verbera, aut pondera (quæ autem qualesve eiusmodi poenæ essent, diximus in Notis ad Romanum Martyrologium appositis) aliaque ab insolentia Iudicum reperta supplicia in debitorum solutionibus, vel a peruersis, vel ab iratis Iudicibus expauescat. Carcer poenaliū, carcer hominum noxiorum est Officialium. et cum denotatione eorum Iudicum, quorum de officio coerciti citatiores esse debebunt qui contra hanc legem admiserint: securi iuxta eam transeant solutores. Vel certe si quis tam alienus ab humano sensu est, vt hac indulgentia ad contumaciam abutatur; contineatur aperta & libera & in vsus hominum constituta custodia militaris. si in obdurata nequitia permanebit; ad res eius omnemque substantiam ciues eius accedant, solutionis obsequio cum substantiæ proprietate suscepto: qua facultate præbita, omnes fore credimus proniores ad soluenda ea, quæ ad nostri vsus exercitus pro communi salute poscuntur. Dat. Kal. Febr. Constantino A. VI. & Constantio Cæsare Coss.]

*21.3. de exaction.  
Cod. Theodos.*

**B** Ex his plane apparet ipsum hæc statuisse pro Fiscalibus debitoribus. Ex quibus quidem perspicue aperti mendacij redarguitur impius Zosimus, dum hæc ait de tributorum exactionibus per Constantinum quolibet quadriennio fieri solitis<sup>b</sup>: Quoties quartus quisque annus appeteret, quo veçigal illud pendendum erat; meras per vniuersam Urbem lacrymas & ploratus: ubi vero iam aduenisset, non nisi flagra tormentaque corporibus eorum adhibita, qui propter paupertatem extremam damnum hoc sustinere non possent: quin & liberos ipsæ matres distrahebant, & patres filias prostituebant, ex harum quæstu Chrysfagry exactoribus pecuniam offerre coacti.] hæc ipse. At de eo tributo, alijsque eiusdem auctoris in eum calumnijs fusius suo loco dicemus. Ex his perpende lector, quanti facere debeas reliquas Zosimi in Constantinum calumnias.

*Zosim. lib. 2.  
CALVMNIA  
ZOSIMI.*

**C** Quod rursus spectat ad leges a Constantino hoc anno, hisque Cõsulibus, promulgatas: cum, vt diximus anno superiori, immunitatem clericis concessisset, vt ab omnibus muneribus excusarentur: illud accidit, vt Decuriones atque eorum filij, necnon prædiuites nonnulli, non religionis amore, sed vt ea amplissima potireretur immunitate, sese ad clerum transferrent: quamobrem cum videret Constantinus eiusmodi homines ex religione quæstum quærere, nec recto pede (quod ait Apostolus<sup>c</sup>) ingredi in Euangelium veritatis; non puto sine Episcoporum consilio, legem sanxit, qua prohiberet eiusmodi curijs obligatos, vitandi oneris causa, ad clericatum confugere. Qua lege cum teneri nollet qui antea clericalem vitam professi essent, vt pote qui diuini Spiritus instinctu se Ecclesiasticæ militiæ addixissent, eiusmodi superaddidit sanctionem, in hæc verba rescribens ad Bassum<sup>d</sup> PP.

QUAESTVARI  
CLERICATVS  
PROFESSIO IM-  
PEDITVR.

*c Galat. 2.*

**D** Cum constitutio emissa præcipiat, nullum deinceps Decurionem, vel ex Decurione progenitum, vel etiam instructum idoneis facultatibus atque obeundis publicis muneribus opportunum ad clericorum nomen obsequiumque confugere; sed eos de cetero in defunctorum dumtaxat clericorum loca subrogari, qui fortuna tenues, neque muneribus ciuilibus teneantur obstricti: cognouimus illos etiam inquietari, qui ante legis promulgationem clericorum se consortio sociauerint. Ideoque præcipimus, his ab omni molestia liberatis, illos qui post legem latam obsequia publica declinantes ad clericorum numerum confugerunt, procul ab eo corpore segregatos Curia ordinibusque restitui, & ciuilibus obsequijs inferuire. PP. XV. Kal. Aug. Constantino A. VI. & Constantio Cæsare Coss.]

*dl. 3. de Episc. &  
cler. Cod. Theod.*

Vix credi potest quantum vitare consueverint olim homines militaria sacramenta; adeo vt, ne id facerent, non timuerint sua atque suorum membra secare. et vt omittamus dicere de Caio Vectieno vulgatum exemplū apud Valerium<sup>e</sup>: Suetonius<sup>f</sup> in Octauio meminit Romani equitis, qui duobus filijs adolescentibus, detrectandi causa sacramenti, pollices amputauit: idque ipsum factitatum his temporibus Constantini, leges<sup>g</sup> ab eo aduersus eiusmodi promulgatae fidem certam faciunt. Erant haud leuia Decurionum munera, ad quæ præstanda compellantur qui militare nollent, vel voluntario impedimento non possent<sup>h</sup>: vt non mirum sit si eorum vitandorum gratia se glomeratim transferrent ad clerum: quos vt probaret Imperator, sic in clerum eos recipi voluit, si antea renunciaissent patrimonio. vnde S. Ambrosius agens aduersus Symmachum, hæc habet, scribens ad Valentinianum Imperatorem: At contra nobis etiam priuatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur: Non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si priuilegium quærat sacerdos, vt onus curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatum possessione cedendum est. Quo modo hanc Gentiles, si haberent, ingrauerent querelam, quod sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui damno, & priuatus vniuersæ commoditatis dispendio,

MILITIAE DE-  
TRECTATIO.

*e Val. lib. 6. c. 3.*

*f Suet. in Octa-  
uio c. 24.*

*g l. 1. de fl. milit.  
Cod. Theod. &  
l. 4. de tyron. eod.  
Cod.*

*h l. 1. 2. de filijs  
militariū. Cod.  
Theod.*

QVO MODO  
PROBARENTVR  
FVTVRI CLERICI.

dispendio, vsum publici mercetur obsequij? prætendens communis salutis excubias, domestica inopia se mercede solatur, quia ministerium non vendidit, sed gratiam comparauit.] hæc ipse. sed de his alijs pluribus.

LEX ADVERSUS RAPTORES VIRGINVM ET VIDVARVM. l. 1. de raptor. virg. Cod. Theod. depactus

Rursum vero idem Imperator hoc item anno, iisdemq. Consulibus, ad coercendam procacem facinorosorum audaciam, aduersus virginum ac viduarum raptos seuerissimam legem edidit, in hæc verba rescribens ad populum: Si quis nihil cum parentibus puellæ ante depectus\*, inuitam eam rapuerit, vel volentem abduxerit, patrociniū ex eius responsione sperans, quam propter vitium leuitatis, & sexus mobilitatem atque consilij, a postulationibus, & testimonijs, omnibusq. rebus iudicarijs antiqui penitus arcuerunt: nihil ei secundum ius vetus profit puellæ responsio, sed ipsa puella potius societate criminis obligetur. Et quoniam parentum sæpe custodia nutricum fabulis & prauis suasionibus deluduntur: his primum, quarum detestabile ministerium fuisse arguimus, redemptique discursus pœna imminet: vt eis meatus oris & faucium, qui nefaria hortamenta protulerint, liquentis plumbi ingessione claudatur. Et si voluntatis assentio detegitur in virgine, eadem qua raptor seueritate plectatur: cum neque his impunitas præstanda sit quæ rapiuntur inuitæ; cum & domi vsque ad coniunctionis diem seruare potuerint; et si fores raptoris frangerentur audacia, vicinorum opem clamoribus quærere, seque omnibus tueri conatibus. sed his pœnam leuiorem imponimus, solamque eis parentum negari successione præcipimus.]

b Deuter. 22.

Quantumlibet lex seuera videatur; hac tamen ex parte, qua ad virginem inuagam & non clamantem pertinet, longe mitius agit, quàm lex diuina<sup>b</sup>, qua iubetur vtrumque lapidibus obrui: Lapidibus (inquit) obruatur puella, quia non clamauit cum esset in ciuitate.] Vnde bene visa est consuluisse sibi Susanna, cum ab adulteris circumuenta<sup>c</sup> exclamasse dicitur voce magna. Sed rursum lex:

c Daniel. 13.

Raptor autem indubitate conuictus, si appellare voluerit, minime audiatur. Si quis vero seruus raptus facinus dissimulatione præteritum aut pactione transmissum detulerit in publicum, Latinitate donetur: aut si Latinus sit, ciuis fiat Romanus. Parentibus, quorum maxime vindicta intererat, si patientiam præbuerint, ac dolorem compresserint, deportatione plectendis. Participes etiam & ministros raptoris citra discretionem sexus eadem pœna præcipimus subiugari. Et si quis inter hæc ministeria seruilis conditionis fuerit deprehensus: citra sexus discretionem eum concremari iubemus. Dat. Kal. April. Aquil. Constantino A. sextum & Constantio\* Cæs. Coss.] Constantius<sup>d</sup> autem filius Constantini eiusmodi legis seueritatem temperauit, capitalem tantum sententiam raptoribus ac complicibus irrogans; ne (quod ait) sub specie atrocioris iudicij, aliqua in vlciscendo crimine dilatio nasceretur, in seruos autem eodem iure manente.

\* Constantino d. l. 2. de raptor. Cod. Theod.

IESV CHRISTI ANNVS 321.

SILVESTRI PAP. ANNVS 8.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 16.

Recentissimus vigesimusprimus Christi annus adest, duorum Cæsarum Crispi & Constantini secundo Consulatu in Fastis adscriptus: prorogatus est horum Consulatus ordinarius vsque in Idus Martias, quibus postea ex more alij suffecti Consules sunt subrogati. habetur de his vetus monumentum huiusmodi verbis<sup>e</sup>:

e Expressum habetur formis Plâtim. pag. 69. num. 12.

DD. NN. CRISPO ET CONSTANTINO IVN. NOBB. CAESS. ITERVM IN IDVS MART. COLONI COLONIAE CONCORDIAE VLPPIAE TRAIANAÆ. AVG. &c.

DONATISTAE RELAXATI AB EXILIO.

Hoc anno Imperator Constantinus Donatistarum precibus fatigatus, quos ex illis in exilium ante annos quatuor condemnauit, indulgens relaxat, Deo relinquens puniendos, quos nulla vel pœna correxisset, vel eiusdem Principis clemētia emolliisset. Quod ad tēpus spectat: id hoc anno contigisse, S. Augustinus<sup>f</sup> aperte demonstrat, sic dicens: Idem Imperator ad Valerium Vicarium de illorum exilio soluto, & eorum furore Deo vindici dimittendo, litteras dedit, Crispo & Constantino iterum Consulibus, tertio Nonas Maias, id est post quartum annum & mensem ferme sextum.] hæc ipse. Sed Verinum, pro Valerio, legendum puto; tum, quòd in Codice Theodosiano<sup>g</sup> plura eiusdem Imperatoris ad Verinum Vicarium in Africa rescripta data diuersis tēporibus reperiantur (plures enim annos ipsum in eo magistratu egisse apparet:) tum quòd idem S. Augustinus ad populum factionis Donatistarum rescribens ex Cirtenfi Concilio, Verinum, non Valerium eundem nominat, dicens<sup>h</sup>: Tertio protulerunt litteras

f Aug. post Col. lat. lib. 1. c. 33.

g l. 1. de famos. libel. Cod. Theod. & alijs.

h Aug. epist. 152.

A litteras eiusdem Constantini ad Vicarium Verinum datas, vbi eos grauiter detestatur: et propterea dicit sic exilio relaxandos, & furori suo dimittendos, quia iam coeperat Deus in illos vindicare.] hæc ibi. At quænam fuerit vindicta a Deo in eos immissa, haud habetur expressa. Idem de ijs ipsis litteris hæc alibi<sup>a</sup>: Recitantes ipsius Constantini litteras scribentis ad Verinum Vicarium, vt libero eos dimittat arbitrio; se iussisse insinuans, vt de exilio remearent. In quibus litteris Constantinus sic eos detestatur, vt nihil illa indulgentia possit deformius inueniri.] At quid post hæc Donatistæ tentarint, dicendum.

a Augustin. Bra. nic. Collat. disti 3. c. 22.

Cum enim iam diutius apud Constantinum clamoribus egissent; et nihil sibi profuisse, experimento sensissent, omniaq. sua ipsorum studia prorsus irrita reddita esse, atque in caput (quod dicitur) suum esse conuersa: nouum ineunt consilium, nouasque artes moliuntur, nempe silentio rem agere, atque latenter serpere, adnitij. totis viribus, vt quod deesse videbatur, nomen sibi Catholicum compararent. At quoniam scirent apud omnes exploratissimum esse, & in vniuersa Catholica Ecclesia in confesso haberi, nonnisi ex communicatione cum Romano Pontifice quempiam nancisci posse Catholicum nomen: vt id etsi non vere, ficte tamen, & velut quadam imposta larua, mentite saltem assequerentur, eo stultitiæ adacti sunt, vt statuerint ex suis quempiam creare Episcopum, quem Romam amandarent, vt illic ageret, ibiq. suæ communicationis homines colligeret, ac sic gloriarentur se Romæ habere Episcopum, ac proinde nomen Catholicum promereri. eo namque prætextu, quòd quidam Africani suæ communicationis homines Romam transmigrassent, ac petiissent sibi mitti qui eos colligeret Episcopum, sed reuera vt Romano Pontifici cōmunicatione esse coniunctos se iactare vel specie tenus possent, id totum sunt operati. Vides lector tamquã in Orchestra ludentes mimos, quos cuperem a Nouantibus serio inspicere, atque ab iisdem rem attentius considerari, & quid in his referet antiquitas veneranda, exacte disquiri: vbi inquam, & penes quam Ecclesiam sit fons Catholici nominis; cum & perditissimi licet homines, atque impudentissimi, non tamen eo prorsus dementiae venerint atque procaciae, vt aliunde Catholicum nomen sibi petendum esse putarent, quàm ab ipsa Romana Ecclesia, licet fodientes cisternas dissipatas illud sibi adsciscere satagerent, & quomodocumque subripere, atque nomine tenus saltem e Romano solo in Africam deriuare.

DONATISTARVM NOVA FRAYS.

Soluti igitur ab exilio Donatistarum principes, ijs ipsis (vt par est existimare) Siluestri Papæ temporibus Romam miserunt Victorem quemdam Garbientem, qui Episcopum ageret, cui alius post alium vsque ad ea tempora quibus Optatus Mileuitanus contra Parmenianum scribebat, suffecti sunt quinque, nempe Bonifacius, Encolpius, Macrobius, Lucianus, ac nouissime Claudianus, qui tunc sedebat, cum Syricius (nisi textus sit deprauatus) Romæ Pontifex esset: ab hocq. tempore sicut sex numeratur Catholice communionis Romanæ Ecclesie Episcopi sibi inuicem succedentes, ita totidem recensentur schismatis Donatistarum in Vrbe Episcopi, sed verius Antichristi, qui vel ex Africa mittebantur ordinati Antistites, vel (quod ait S. Augustinus<sup>b</sup>) ex Africa alij Episcopi Donatistæ ad eum ordinandum Romam pergerent. At Optatus ipse omnem horum machinationem instar turris Babel in excelsum erectæ (nam & Montenses dici voluerunt) vna argumentatione dissoluit, funditusq. disiecit, ostendens, non habere solidum, quo subsisteret, fundamentum, nec supra petram esse ædificatam, dum nullam haberet manantem a Petro successione, ex quo Catholica Ecclesia veræ vnitatis soliditate compaginata omnibus innotesceret. Sic igitur Parmenianum compellat<sup>c</sup>:

EPISCOPI DONATISTARVM ROMÆ.

b Aug. de hare. c. 69.

c Optat. lib. 2.

Videndum est, qui, & vbi prior cathedra federit. Si ignoras, disce: si nosti, erubescere. Ignorantia tibi adscribi non potest: restat ergo vt noueris. Scientem errare, peccatū est; nam ignorantibus nonnumquã solet ignosci. Igitur negare non potes, scire te, in Vrbe Roma Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorū caput Petrus, vnde & Cephas est appellatus (a Græca voce deducta interpretatione, a Syriaca vero petram durissimam sonat) in qua vna cathedra vnitatis ab omnibus seruaretur, ne ceteri Apostoli singulas sibi quisque defenderet: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anaclerus, &c.] sic numerans vsque ad nouissimum tunc sedentem Syricium: qui (inquit) noster est socius: cum quo nobis totus Orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordat.] at de ipsis mox subdit:

EX LEGITIMA SVCCESIONE VERE CATHOLICI COGNOSCVNTVR.

Vestra cathedra vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare. Sed & habere vos in Vrbe Roma partem aliquam dicitis: ramus est vestri erroris, protentus de mendacio, non de radice veritatis. Denique si Macrobio dicatur: Vbi illic sedeat: numquid potest dicere: In cathedra Petri? quam nescio si vel oculis nouit, & ad cuius memoriam

ABSQVE ANTIQVA SVCCESIONE DONATISTARVM.

1. Rom. 12.

non accedit, quasi schismaticus contra Apostolum faciens, qui ait<sup>a</sup>: Memorij Sanctorum communicantes. Ecce presentes sunt ibi duorum Memoriae Apostolorum: Dicite, si ad has ingredi potuit, ita ut obtulerit illic, ubi Sanctorum memorias esse constat. Ergo restat, ut fateatur focius vester Macrobius, se ibi federe, ubi aliquando federit Encolpius. Si & ipse Encolpius posset interrogari; diceret se ibi federe, ubi ante sedit Bonifacius Ballitanus. deinde si & ipse interrogari potuisset, diceret: Vbi sedit Victor Garbiensis a vestris iamdudum de Africa ad paucos erraticos missus. Quid est hoc, quod pars vestra in Vrbe Roma Episcopum ciuem habere non potuit? Quid est, quod toti Afri & peregrini in illa ciuitate sibi successisse noscuntur? Non apparet dolus? non factio, quæ mater est schismatis? Interea Victor Garbiensis, ut hinc prior mitteretur (non dico lapis in fontem, quia nec valuit puritatem Catholicæ multitudinis perturbare) sed quia quibusdam Afris Urbica placuerat commoratio; et hinc a vobis profecti videbantur: ipsi petierunt, ut aliquis hinc, qui illos colligeret, mitteretur. Missus est igitur Victor. Erat ibi filius sine patre, tyro sine principe, discipulus sine magistro, sequens sine antecedente, inquilinus sine domo, hospes sine hospitio, pastor sine grege, Episcopus sine populo: non enim grex aut populus appellandi fuerunt pauci, qui inter quadraginta & quod excurrit basilicas locum ubi colligerent non habebant. Sic speluncam quamdam foris a ciuitate gradibus sepeferunt, ubi ipso tempore conuenticulum habere potuissent; vnde Montenses appellati sunt. Igitur quia Claudianus Luciano, Lucianus Macrobio, Macrobius Encolpio, Encolpius Bonifacio, Bonifacius Victori successisse videntur: si Victori diceretur: Vbi federit? nec ante se aliquem illic fuisse monstraret, nec cathedram aliquam nisi pestilentia ostenderet: pestilentia enim morbis extinctos homines ad inferos mittit; qui inferi portas suas habere noscuntur, contra quas portas clauas salutares accepisse legimus Petrum, Principem scilicet nostrum, cui a Christo dictum est<sup>b</sup>: Tibi dabo clauas regni cælorum, & portæ inferorum non vincunt eas. Vnde est ergo, quod clauas regni vobis viurpare contenditis, qui contra cathedram Petri vestris præsumptionibus & audacijs sacrilegio militatis? hæc & alia plura in eum: atque demum: Iam ne vides frater Parmeniane, iam ne sentis, iam ne intelligis, te argumentis tuis contra te militasse? cum probatum est, nos esse in Ecclesia sancta Catholica, apud quos & symbolum Trinitatis est; et per cathedram Petri quæ nostra est, & ceteras dotes, apud nos esse etiam sacerdotium.] hæc Optatus. Iisdem plane argumentis, nempe ex successione cathedræ Petri, & ex vsu Formatarum cum Romana Ecclesia, S. Augustinus eosdem confutat Donatistas, scribens ad Generosum<sup>c</sup> atque Eleusium & alios contra Fortunium Donatistam<sup>d</sup>.

b Matth. 16.

c Aug. epist. 165.

d Aug. epist. 163.

MACROBIUS  
DONATISTA.e Gennadius de  
script. Eccl. c. 5.

Quod igitur conarentur Donatistæ aucupari nomen Catholicum ex communicatione cum Episcopo Romæ agente: haud vulgares personas Romam mittebant Episcopos, sed quos scirent inter se esse omnium disertissimos, quiq. vitæ sanctimoniam præferrent; quod possimus intelligere ex vno illorum sex superius recitato, Macrobio, de quo ita<sup>e</sup> Gennadius: Macrobius presbyter, & ipse (ut ex scriptis Optati cognouimus) Donatista, & suorum postea in Vrbe Roma occultus Episcopus fuit: scripsit, cum adhuc in Ecclesia Dei presbyter fuisset, ad Confessores & ad Virgines librum vnum, moralis quidem sed valde necessariae doctrinæ & præcipuæ, ad custodiendam castitatem aptissimis valde sententijs communitum. Claruit inter nostros primum Africæ, & inter suos, id est Donatianos, siue Montenses, postea Romæ.] hæc ipse.

Quod vero ad Montensium nomen spectat: primam originem nominis huius deprehendimus in Felicissimo schismaticorum antesignano tempore Cypriani, de quo secundo Annalium Tomo: ex eo diximus & manasse Nouatum: indeque putamus accidisse, quod S. Epiphanius<sup>f</sup> Nouatianos, Montenses Romæ vocatos ait. Quorum igitur æmulati sunt in schismate studia, & in rebaptizatione impietatem, eorumdem quoque nomen fuerunt consequuti, ut & ipsi Montenses sint dicti; a loco pariter eiusmodi nomenclaturam captantes, dum exclusi ab Vrbe, in montibus proximis agerent, atque conuenticulum celebrarent. Eodem quoque nomine S. Hieronymus, nempe Montenses, Donatistas appellat, dum hæc ait<sup>g</sup>: Nuper, cum Rhætici Augustudunensis Episcopi, qui quondam a Constantino Imperatore sub Siluestro Episcopo ob causam Montensium missus est Romam, commentarios in Canticum canticorum perlegissem, &c.] Quod autem ab aliquibus creditum est, S. Hieronymum memoria lapsum, dum quod factum est sub Melchiade (ut superius apertissime, cum ex Optato, tum etiam ex Augustino demonstrauimus) ad Siluestri tempora refert; non adeo leuiter id admitterem: cum facile potuerit contigisse, eundem iterum Romam sub Siluestro missum fuisse; cum præsertim Melchiadis tempore, nondum Donatistæ fuerint appellati Montenses, sed

tunc

A tunc primum, cum Romæ cœperunt habere Episcopum. Quos igitur idem S. Hieronymus Montenses nominat Donatistas, eosdem alibi agens aduersus Luciferianos<sup>a</sup>, Campitas appellat, quod in campis suos colligerent: ceterum eosdem quoque Donatistas Romæ agentes S. Augustinus<sup>b</sup> non tantum Montenses, sed Rupitanos a rupe nominat, licet aliàs<sup>c</sup> mendose Cuzupitas legatur, pro Corruptas. Imperatorio item edicto<sup>d</sup> iisdem Donatistæ, Montenses sunt appellati. At de nomine satis.

Constat insuper, infelicissimos ac perditissimos homines, qui ex Traditoribus (quod diximus) schismatici facti sunt, in deterius prolabentes, hæreticos euasisse, & cum Nouatianis iterum baptizasse, quod & Optatus objicit in Parmenianum<sup>e</sup>. Fuit & illa peculiaris Donatistarum hæresis, qua assererent, Ecclesiam ibi esse non posse, ubi peccatum est: cui quidem positioni cum ex illis vnus aduersaretur Ticonius acris ingenij & excultæ eruditionis vir, affirmans nullius hominis quamuis immane & sceleratum facinus fidem Christianam & sanctam Ecclesiam maculare posse; ab eorum Episcopo Parmeniano primum epistola scripta correptus, deinde ab eisdem Donatistis fuit coacto Concilio condemnatus: quæ omnia pluribus referat Augustinus<sup>f</sup>, qui & de eorum dogmatibus copiosius agens hæc ait<sup>g</sup>: Post causam cum eo dictam (Cæciliano videlicet) atque finitam, falsitatis rei deprehensi, pertinaci dissensione firmata, in hæresin schisma verterunt: tamquam Ecclesia Christi propter crimina Cæciliani, seu vera, seu (quod magis Iudicibus apparuit) falsa, de toto terrarum orbe perierit, ubi futura promissa est, atque in Africa Donati parte remanserit, in alijs terrarum partibus quasi contagione communionis extincta. Audent etiam rebaptizare Catholicos, ubi se amplius hæreticos esse firmanunt; cum Catholicæ Ecclesiæ vniuersæ placuerit, nec in ipsis hæreticis baptisma commune rescindere.] subdit de eorum coryphæo Donato Episcopo Carthaginensi, qui de sanctissima Trinitate haud recte senserit, quod ex eius scriptis elicit. id enim nec ignorauit S. Hieronymus, de quo sic scribit<sup>h</sup>: Extant eius multa ad suam hæresin pertinentia, & de Spiritu sancto liber, Ariano dogmati congruens.] Verum (inquit Augustinus<sup>i</sup>) in hunc, quem de Trinitate habuit, eius errorem, Donatistarum multitudo intenta non fuit; nec facile in eis quisquam, qui hoc illum sensisse nouerit, inuenitur.] et paulo post: Ad hanc hæresin in Africa & illi pertinent, qui appellantur Circumcelliones.] at de his suo loco dicendum. De alijs rebus gestis a Donatistis, qui multis sæculis obstinatori in dies animo Dei Ecclesiam Catholicam infestarunt, singulis annis quibus contigerunt, agemus.

Hoc eodem anno iisdemq. Consulibus Constantinus Imp. de feriando die Dominico eiusmodi edidit sanctionem<sup>k</sup>:

Sicuti indignissimum videbatur, diem Solis venerationis suæ celebrem, altercantibus iurgijs & noxijs partium contentionibus occupari: ita gratum ac iocundum est, eo die, quæ sunt maxime votiua compleri. Atque ideo emancipandi atque manumittendi die festo cuncti licentiam habeant, & super his rebus actus non prohibeantur. PP. quinto Nonas Iunij Caralis, Crispo secundo & Constantino secundo Coss.] ac rursus de eodem die<sup>l</sup>: Omnes Iudices, vrbanaq. plebes, & cunctarum artium officia, venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturæ libere libenterq. inseruiant: quoniam frequenter euenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur: ne occasione momenti pereat commoditas cælesti prouisione concessa. Dat. Non. Martij Crispo secundo & Constantino secundo Coss.] Quod autem eundem diem non Ecclesiastico more Dominicum appellat, sed more Gentilium, Solis: inde colligi potest, non Christianis solum, sed Gentilibus eandem legem ab ipso præscriptam; ob idq. vsum esse illis peculiari nomenclatura. Testatur enim<sup>m</sup> Eusebius eandem feriatiorem diei Domini fuisse quoque Gentilibus militibus imperatam: at non illum tantum diem, sed ut etiã in honore haberent eum qui Sabbatum præcedit, statuisse, idem auctor affirmat, atque in primis hæc ait<sup>n</sup>: Idoneum vero precationi tempus salutarem diem Dominicum constituabat: quippe qui tum vere præcipuus est, tum haud dubie primus.] ac paulo post: Satellites etiam fidi corporis custodes, beneuolentia erga Principem & fide armati, Regem ipsum piorum morum præceptorem sequebantur: cum ipsi perinde salutarem & Dominicum diem venerarentur, & preces ab Imperatore descriptas eodem die persoluerent. hæc idem ut facerent, omnibus persuasit beatus Princeps: quasi huc preces suas retulisset, ut sensim & pedetentim mortales omnes ad Dei cultum traduceret. Quapropter statuit, ut cuncti Romano Imperio parentes, diebus de Saluatoris nomine nuncupatis, ab omni opere feriarentur: ut etiam dies qui Sabbatum antecederent venerarentur, ob memoriam (ut mihi videtur) earum rerum, quæ ijs diebus a communi omnium Saluatore fuerunt gesta.

<sup>a</sup> Hieron. aduers. Luciferianos. in fi. b Aug. de Vnit. Eccl. c. 3. tit. 7. c Idem de hæres. c. 69. d l. 43. de hæres. Cod. Theodos.

<sup>e</sup> Optat. lib. 2. DONATISTARUM FACTI HÆRETICI.

<sup>f</sup> August. contra epist. Parmen. lib. 1. c. 1. <sup>g</sup> August. de hæres. c. 69.

DONATVS FACTVS ARIANVS. <sup>h</sup> Hieron. de scriptor. Eccl. in Donato. <sup>i</sup> Aug. de hæres. c. 69.

DE FERIATIONE DIEI DOMINICAE. <sup>k</sup> l. 3. C. de ferijs.

<sup>l</sup> l. 1. de fer. Cod. Theodos.

<sup>m</sup> Euseb. Vit. Cæ. stantin. lib. 4. c. 19.

<sup>n</sup> Euseb. ubi sup. c. 18.

<sup>f</sup> Epiph. in Anchorato, & hæres. 59. in fin. DONATISTARVM CVR DICTI MONTENSES.

<sup>g</sup> Hieron. epist. 133.

Cumq. hunc salutarem diem, quem lucis vel Solis diem appellamus, vniuersum exercitum omni studio colere docuisset: ijs qui diuino instinctu fidem sequuti erant, otium fecit, vt libere possent Ecclesiam Dei frequentare, quo sine vilo impedimento preces Deo persoluerent. Sed alijs, qui nondum diuinam gustarant doctrinam, alia quadam lege mandauit, vt Dominicis diebus in patentes suburbiorum campos exirent, atque vt ibi eadem precationis forma, dato ab vno aliquo signo, omnes simul ad Deum vterentur. Non enim oportere, aiebat, hastis vti, & rerum suarum spem in armis aut corporum viribus ponere; sed vniuersitatis Deum, rerum omnium bonarum & ipsius victoriæ auctorem agnoscere: cui oportere, pansis in cælum manibus, & sublatis altissime ad Deum cælestem Regem mentis oculis, constitutas preces reddere: vt illum victoriæ largitorem, & conseruatorem, custodem nobis adiutoremq. precibus imploremus. Formulam vero precandi ipse omnibus militibus præscripsit, mandauitq. vt Romana lingua ita omnes precarentur:

MILITIBVS PRÆCANDI RITVS PRÆSCRIPTVS A CONSTANTINO. Te solum Deum agnoscimus: te Regem profitemur: te adiutorem inuocamus: per te victorias consequuti sumus: per te hostes superauimus: abs te & præsentem felicitatem consequutos fatemur, & futuram adepturos speramus: tui omnes supplices sumus. Abs te petimus, vt Constantinum Imperatorem nostrum vna cum pijs eius liberis quàm diutissime nobis saluum & victorem conserues. Eiusmodi fere fanciebat a militibus Solis die fieri, talesq. ab eis voces in diuinis precibus adhiberi.] hucusque Eusebius. Porro quod spectat ad eius diei feriationem & cultum; in Ecclesia antiquissimum fuisse, dictum est primo Annalium Tomo, vbi plura de die Dominico.

Quod autem ait Eusebius, ab eodem Imperatore statutum, vt diem, qui Sabbatum præcedit, populus veneraretur; de die Veneris, quam sextam feriam dicimus, ferianda, esse intelligendum, admonet Sozomenus, qui cuncta hæc paucis perstringens sic refert: Legem etiam tulit, vt tum die Dominico, quem Hebræi appellant primum diem hebdomadæ vel Sabbati, Græci autem Solis nomine nuncupant, tum die Veneris omnes a iudicijs dandis & alijs obeundis negotijs vacarent, precibusq. & obtestationibus Deum colerent. Diem autem Dominicum veneratus est, vtpote in quo Christus resurrexerit a mortuis; diem vero Veneris, vtpote in quo Cruci suffixus fuerit: nam sanctæ Cruci plurimum tribuit honoris, tum propter subsidia in bello contra hostes gerendo ex eius virtute sibi allata, tum propter diuinam sibi de ea oblatam visionem.] hæc de his Sozomenus. reliqua autem ad pium quoque ritum spectantia ab eodem statuta, inferius dicenda sunt.

REGIBVS VRGET MALEFICOS IMP. b. l. 4. C. de maleficis. Rursum hoc eodem anno, ijsdem Consulibus Crispo & Constantino (licet mendose legatur, Constantio) aduersus maleficos & incantatores Constantinus Imperator ad Bassum Præfectum Prætorio in hæc verba rescripsit:

Eorum est scientia punienda, & seuerissimis merito legibus vindicanda, qui magicis ac cincti artibus, aut contra salutem hominum moliti, aut pudicos animos ad libidinem deflectisse deteguntur. Nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsitâ corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia: ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis grandinisq. lapidatione quaterentur, quibus non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne diuina munera & labores hominum sternerentur. Dat. X. Kal. Iul. Aquileiæ, Crispo & Constantio \* Coss.] habet autem eiusmodi subobscurum rescriptum in Codice Theodosiano hanc dilucidam antiquam interpretationem: Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel hi qui per inuocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni genere pœnæ puniantur.]

QUOMODO ECCLESIA BONIS AVCTA. d. l. 4. de Episc. & cler. Cod. Theod. Rursum vero idem Augustus pro Christiana religione in libertatem vindicanda, quæ hætenus Gentilium Imperatorum pressa tyrannide fuerat & seruitute, ad Populum Romanum scribens, eiusmodi edidit sanctionem ad ampliandas Ecclesiarum facultates accommodatâ: Habeat vnusquisque licentiam sanctissimo Catholicæ venerabiliq. Concilio, decedens, bonorum quod optauit relinquere; non sint cassa iudicia. Nihil est quod magis hominibus debetur, quàm vt supremæ voluntatis, postquam aliud iam velle non possunt, liber sit stylus, & licens, quod iterum non redit, arbitrium. PP. V. Nonis Iulij Rom. Crispo II. et Constantino II. Cæs. Coss.] Appellat Concilium, Ecclesiam: eo enim nomine antiquitus in rebus Ecclesiasticis ipsam Ecclesiam vsurpari solitam, pluribus diximus in nostris Notis. Mirum dictu: relaxata semel libertate Fidelium in relinquendis vltima voluntate suis bonis Catholicæ professionis Ecclesijs; adeo auctæ sunt illarum diuitiæ, vt posteriores Imperatores veriti ob eam causam Reipublicæ detrimētum & paupertatem, conati sint iterum ab huiusmodi profusis largitionibus cohibere Fideles: sed hi quinam fuerint, & quando id acciderit, suo loco dicturi sumus: est enim

Sozom. lib. 1. c. 8. FERIA SEXTA IN HONORE HABENDA.

REGIBVS VRGET MALEFICOS IMP. b. l. 4. C. de maleficis.

Post legem 3. de maleficis. Cod. Theodof.

QUOMODO ECCLESIA BONIS AVCTA. d. l. 4. de Episc. & cler. Cod. Theod.

Not. ad Rom. Martyr. die 23. Iun. c.

A

B

C

D

E

A enim de his iusta querela S. Ambrosij agentis aduersus Symmachum ad Valentinianum Augustum. Sed quem hætenus tot tantaq. adeo insignia pro Christiana religione hoc anno atque superioribus temporibus statuisse vidimus tum ex scriptis hisce ab eo legibus, tum ex alijs citatis auctoribus: in fine tamen huius ipsius anni (o dolendum facinus!) minus plane dignum atque adeo abhorrens a Christiano Imperatore rescriptum dedisse ad Maximum Præfectum Vrbs, apparet, quo Aruspices consulendos esse decernit. extat illud in Codice Theodosiano his verbis conscriptum a:

Imperator Constantinus Augustus ad Maximum.] Erat hic Præfectus Vrbs, vt ex Græcis Præfectorum Indicibus constat. sed rescriptum sic se habet:

B Si quid de Palatio nostro aut ceteris operibus publicis degustatum \* fulgore \* esse constituterit; retento more veteris obseruantia, quid portendat, ab Aruspibus requiratur, & diligentissime scriptura collecta, ad nostram scientiam referatur: ceteris etiam vsurpandæ huius consuetudinis licentia tribuenda, dummodo sacrificijs domesticis abstineant, quæ specialiter prohibita sunt. Eam autem denunciationem atque interpretationem, quæ de tactu Amphitheatri scripta est, de qua ad Heraclianum Tribunum & Magistrum Officiorum scripseras, ad nos scias esse perlatam. Dat. XVI. Kal. Ian. Serdicæ \*. Acc. VIII. Id. Mart. Crispo II. & Constantino II. CC. Coss.] positi Consules ad datam potius quàm ad acceptam referendi sunt. Remansit eiusmodi rescriptum posteris, Constantini perperam facti notis expressum.

C Ex quo puto persuasum Zosimum aperte testari, Constantinum vsque ad hæc tempora Gentilitiam superstitionem esse sectatum, licet inuitum, nempe vt Senatui morem gereret: sed reddamus hic verba eius in ipsum obloquentis: Posteaquam (inquit) vniuersum Imperium ad vnus Constantini potestatem redijisset: non iam amplius insitam a natura malitiâ tegebat: sed indulgēs animi libidini, omnia pro Imperio agebat. Et patris adhuc sacris utebatur, non tam honoris causa, quàm necessitatis: quo fiebat, vt & Ariolis (si qui essent experientes) fidem haberet; veluti qui vera ei de rebus omnibus feliciter gestis prædixissent. At vbi Romam venit, omnis arrogantia plenus, ab ipso lare sibi sumendum impietatis exordium putauit, &c.] pergit narrare de nece Crispo illata, de quo suo loco dicturi sumus.

D At quàm procul a scopo veritatis aberret, dum siue rerum gestarum ignoratione, siue priuati affectus amaritudine, quo Ethnicismo studens, in eum vt auitæ superstitionis desertorem omne malevolentia virus euomit, cum ait eum ad hæc tempora Gentilitiam superstitionem sectatum esse: innumeræ plane leges & edicta singulis propemodum annis superius recitata, & quæ ab Eusebio atque ceteris Græcorum antiquorum historicis, alijsq. probatæ antiquitatis monumentis sunt crebrius recensita, plane exploratissimam fidem sinceræ veritatis faciunt.

E Atque vt vel vnum tantum hic reuocem in memoriam: ipso eius exordio susceptæ fidei, ante annos propemodum decem, cum interpellatus est Index a Donatistis in causa Cæciliani, ad eos hæc verba respondit: Petitis a me in sæculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem? ] sunt ne hæc verba Gentilium sacra peragentis & idolorum cultum sectantis? Potuit ne pollui Gentilium sacrificijs, qui ab initio suæ conuersionis ad Christum, signo Crucis, & Christi nomine præcipuum militiae signum, Labarum dictum, ornatum gestabat? At quis ignorat ab eo tempore felicioribus atque amplioribus quoque progressibus eum Christianam religionem excoluisse, cum & ex ea augustiora in dies (quod ipse fatetur in recitatis edictis) debellatis hostibus perceperit beneficia? Sed in his probandis non immoramur, quæ satis superq. perspicua omnibus facta sunt ex eis quæ annis singulis vsque in præsentem diem enarrauimus. Potuit tamen Zosimo non ex rescripto tantum nuper recitato Constantinus minime Christianus videri, sed etiam quod nondum esset Christianæ religionis mysterijs initiatus, nempe sacro baptisate, quod suscepisse sciret post necem suis illatam, de quo suo loco dicemus.

At sicut omnino negarim, Constantinum (quod ait Zosimus) patris sacris vsque ad hæc tempora vsus esse: ita consenserim, eum cum Senatu Populoque Romano atque prouinciabilibus Gentilibus, ne sibi illos profus infensos redderet, magna adhibita circumspicione egisse, & sic Christum coluisse, vt deos colentes non fuerit auersatus; ac precibus potius quàm imperio vsus esse, cum rogaret, non cogeret quemquam inuitum fieri Christianum: sed & interdum ad conciliandos infensos sibi Christianæ religionis causa illorum animos, auersant aliàs ab eorum superstitione mentem (vt vidimus fecisse superiori rescripto) de consulendis Aruspibus inflexisse. Ex quibus redarguitur pariter Zosimus in eo quod dicit, tamdiu eum vsus esse patris sacris, quamdiu vniuersum Imperium sub dubia alea esset; quo plane obtento, ab illis postea desijisse: cum appareat pene contrarium, vti

CONSTANTINVS IN DETENTVS PROLAPSVS.

l. 1. de Pagan. Cod. Theod.

Apud Cuspin. de Consul. hoc anno.

deuastatum fulgure

Sardicæ.]

Zosim. lib. 2.

CALVMNIA ZOSIMI REFELLITVR.

Optat. lib. 1.



nimirum bello adhuc Liciniano flagrante, nihil ab eo gestum, quod superstitionem Gentilitiam redoleret; eundem vero Imperio libere potentem, atque secure absque aduersario Tyranno illud administrantem, ea quæ diximus Christiano Imperatore indignissima de Aruspibus rescriptisse.

CONSTANTINI  
LAPSVS CAUSA.a. l. 1. 2. de  
ma-  
lefic. Cod. Theod.Cod. Justin.  
con.Aruspibus  
et  
Aruspibus

Sed vnde tam turpis rei gerendæ potuit occasio emanasse? id exquiramus. Meminisse debemus, ante proxime elapsum annum, Constantino quintum & Licinio iuniore Consulibus; eundem Imperatorem iterum aduersus Aruspices rescriptisse, qui priuata in alienis domibus Aruspicinam exercerent, pœna incendij ipsos plectendos esse, & qui eos vocassent, proscriptioe & deportatione in insulam condemnandos: qua de re suspicio non leuis videbatur Gentilibus Romanis illata, Constantinum paulatim ritus patrios antiquare in consilio habuisse; ac proinde, vt accidit, magnopere tumultuatos esse. Quam obortam suspensionem vt aboleret Imperator, de consulendis Aruspibus ea quæ dicta sunt, rescriptit; quibus cum declarauerit, se idipsum peragendi licentiam tribuere, dummodo a priuatis sacris & domesticis sacrificijs abstinerent: plane significauit aliquo alio ab eo edicto rescripto, Aruspicinam quoque publicam fuisse veritam; quod illorum animos mirum in modum exacerbasse, & ad res nouas molindas concitasse, videri poterat. Maximæ enim omnium astinationis & auctoritatis Aruspicina Romæ erat, cum ipsa Vrbe simul exorta, lege duodecim tabularum firmiter stabilita, & vsu inuolabili quibusque sæculis summa obseruantia custodita. In lege canni duodecim tabularum hæc de Augurijs:

ARUSPICINA  
QUANTI PRE-  
TII APVD RO-  
MANOS.

\* defixerit

\* obfina

Interpres Iouis Opt. Max. publici Augures signis & auspicijs postea vidento: disciplinam tenento. Sacerdotes vineta, virgetaque, & salutem populi auguranto: quiq. agent rem duelli, quiq. populare auspiciam, præmonento; oliq. obtemperanto: Diuorumq. iras prouidento, ijsq. parento, cali. fulgura regionibus ratis temperanto. Vibemque, & agros, & C  
templa liberata, & effata habento: Quæq. Augur iniusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita, infectaq. sunt. quiq. non paruerit, capitale esto. Fœderum, pacis, belli, induciarum eratores, fœciales, Iudices sunt: bella, disceptatio, prodigia, portenta ad Hetruscos & Aruspices, si Senatus iusserit, deferunto: Hetruriamq. principes disciplinam docento: Quibus diuis creuerint, procuranto: ijdemq. fulgura, atque obstita \* pianto.]

Hæc lex vetus de Aruspibus a Cicerone in libro secundo de Legibus recitatur, qui de ijs agens, sic ait: Maximum autem & præstantissimum in Republica est ius Augurum, cum est auctoritati coniunctum. Neque verò hoc, quia sum ipse Augur, ita sentio; sed quia sic existimare nos, est necesse. Quid enim maius est, si de iure quærimus, quàm posse a summis Imperijs & summis potestatibus comitia tollere? et concilia vel instituta dimittere, vel habita rescindere? Quid grauius, quàm rem susceptam dirimi, si vnus Augur aliter dixerit? Quid D  
magnificentius, quàm posse decernere, vt magistratu se abdicent Consules? Quid religiosius, quàm cum populo, cum plebe agendi ius aut dare, aut non dare? Quid legem, si non iure rogata est, tollere? &c.] Vides igitur quanti ponderis apud Romanos Aruspicina esset: vt non mireris, si eius causa conseruandæ, potuit tumultuatus esse Senatus ac populus: quorum placandorum ergo ea Constantinus in gratiam ipsorum voluit rescriptisse.

Sed hæc quidem cum in homine qui Christi militiæ nomen dedisset, & in catechumenorum ordinibus militaret, minus recta vel pia probentur: quæ post peccatum vltio diuina sequuta est, cum grauissime deliquisse, perspicue declarauit: siquidem quòd hætenus eius Imperium omni ex parte cum amplissimum tum etiam florentissimum extitisset, oborto ex imperato bello domestico, est plane redditum infelicissimum; cum præter alios complures nobilissimos in Palatio militantes cæde sæue multatos, parricidales quoque manus inferre compulsus sit in filium amantissimum primum natu, atque Cæsarem primo creatum, ipsum inquam Crispum delicias Orbis, pace belloq. spectatum, & victorijs exornatum, necnon in Faustam Augustam carissimam coniugem, de quibus suo loco dicturi sumus. At plane apparuit in primo Christiano Imperatore, quàm vana, quàm fallax, ac prorsus mendax regnandi ratio illa sit, quæ religionis offensa, contempto numine, a quibusuis & quouis modo quæritur comparari. Sed de his modo satis.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
322.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
9.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
17.

Christi annus trecentessimus vigesimusecundus notatur in Consularibus Fastis Petronio Probiano & Anicio Iuliano Consulibus. Extat vetus horum Consulium monumentum his verbis: PETRONIO PROBIANO ET ANICIO IULIANO COSS. PRID. KALENDAS APRILES COLONI ET COLONIAE AELIAE HADRIANAE. &c.] Hos autem Consules ambos, vel alterum saltem, nempe Anicium Iulianum, Christianum fuisse existimo; siquidem cum Prudentius Romanum Senatum conuersum iam ad Christum recenset, de Anicio illud habet <sup>b</sup>:

*Fertur enim ante alios generosus Anicius Vrbs*

*Illustrasse caput: sic se Roma inclyta iactat.*] Sed de Aniciorum familia martyribus illustrata, ac sæpe Consularibus fascibus atque Imperatoria dignitate clarissima redita, hisque omnibus aucta ob Christianam religionem susceptam, diximus in nostris <sup>c</sup> Notis. Petroniam quoque familiam, cuius germen erat alter Consulium huius anni, ex Christiana religione summam esse claritudinem consequutam, cum agemus inferius de Petronio Probo longo tempore Prætorij Præfectura potito, atque alijs eiusdem familiæ viris insignibus, aperte constabit.

Iisdem Consulibus, datum Constantini rescriptum ad Menandrum extat, pro subleuandis pauperibus fame pereuntibus; quod est huiusmodi <sup>d</sup>:

C Prouinciales egestate victus atque alimonie inopia laborantes, liberos suos vendere & oppignorare cognouimus. Quisquis igitur huiusmodi reperietur, qui nulla rei familiaris substantia fultus est, quiq. liberos suos ægre ac difficile sustentet: per Fiscum nostrum, antequàm fiat calamitati obnoxius, adiuuetur. Ita vt Proconsules, Præsidesque, & Rationales per vniuersam Africam habeant potestatem, & vniuersis quos aduerterint in egestate miserabili constitutos, stipem necessariam largiantur; atque ex horreis substantiam protinus tribuant competentem. Abhorret enim a nostris moribus, vt quemquam fame confici, vel indignum facinus prorumpere concedamus. Dat. prid. Non. Iul. Romæ Probiano & Iuliano Coss.] Ex his plane perspicue vides, lector, parentes Zosimi calumnias in Constantinum, dum (quod superius quoque sæpe attigimus) ait <sup>e</sup>, eundem Imperatorem in exactione tributorum adeo tenacem, vt passus sit ob solutionem eorum, parentes filios distaxisse, atque filias prostituisse. Quonam modo hæc tam sordida atque seua tali adscribuntur Imperatori in tributis exigendis; qui vt egentibus prouincialibus subueniret, ne quid huiusmodi perpetrare eogerentur, Proconsulibus ac Præsidibus præcepit ex horreis publicis alimenta illis suppeditari? Hæc & alia superius certis testificationibus consignata velim attendisse eius patronum, qui tantopere pro defendendo impio & mendacissimo homine laborauit.

Hoc ipso item anno, idem Constantinus indulgentiam impartitus est reis ob partum Crispi & Helenæ, dum ad Maximum PP. \* in hæc verba rescriptit:

Propter Crispi & Helenæ partum omnibus indulgemus, præter veneficos, homicidas, & adulteros. Acc. III. Kal. Nouembris Romæ, Probaiano \* & Iuliano Coss.] Subobscurus videtur sensus, qui bifariam accipi possit; ac prior quidem ille germanus magis apparet, Crispum & Helenam filios Constantini fuisse gemellos, eademque die, vno partu editos esse, vnum eundemque amborum diem natalitium celebratum: qua ratione erroris arguendi essent, qui Helenam filiam Constantini, quam postea Iulianus Imperator accepit coniugem, existimarent fuisse filiam Faustæ posterioris coniugis Constantini: nam Mineruina, ex qua etiam natus est Crispus, eam fuisse filiam, dicere opus esset. Posterior vero ille sensus est, vt dies ille natalis celebris indicatur, quo ex Crispo Helena peperit filium. sed plane latuerunt hæc omnes historicos, qui nec si Crispus aliquando vxorem habuerit, vniquam sciuerunt. Ex quibus sane tres Helenæ ponendæ essent, senior & mater Constantini Magni, eademque Augusta, alia Crispi vxor, & tertia eiusdem Constantini filia, quæ virgo nupta est Iuliano Apostatæ, vt auctor est Marcellinus <sup>f</sup>. Porro tum huius, tum sequentis anni res gestæ, scriptorum inopia obscuræ admodum relictæ sunt.

a Habetur excusum formis Platin pag. 69. num. 13.

ANICII CONSULATVS ET RELIGIO.

b Prudent. aduers. Symmachum lib. 1.

c Martyrolog. Rom. die 31. Maij.

d l. 2. de alim. Cod. Theodof. CONSTANTINI ERGA PAUPERES MVNIFICENTIA.

e Zosim. lib. 2.

\* P. V.

\* Probaiano

TRES HELENÆ.

f Ammian. Marcellin. lib. 15.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
323.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
10.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
18.

**A** Nnus qui sequitur Christi trecentismus vigesimustertius Consulatu Seueri atque Ruffini in Fastis adscriptus habetur, quo Imperator Constantinus pro Christianis alicubi vexatis, scribens ad Elpidium, eiusmodi edidit sanctionem <sup>a</sup>:

Quoniam comperimus quosdam Ecclesiasticos & ceteros Catholicæ sectæ seruientes, a diuersarum religionum hominibus ad lustrorum sacrificia celebranda compelli: Hac sanctione sancimus: Si quis ad ritum alienæ superstitionis cogendos esse crediderit eos, qui sanctissimæ legi seruiunt: si conditio patiat, publice fustibus verberetur: si vero honoris ratio talem ab eo repellat iniuriam; condemnationem sustineat damni grauissimi, quod rebus publicis vindicabitur. Dat. VIII. Kal. Iun. Sirmij, Seueri & Ruffino Coss. Sed vnde, quæso, post tot pro Christianis edicta, tot leges, denuo oportuit noua iterum edita sanctione Christianos reddi securos, ne (quod tempore vrgentis persecutionis accidere solebat) cogerentur ad sacra Gentilium peragenda? En quam egregie respondent hæc his quæ dicta sunt anno trecentesimo vigesimo primo, quo illud de Aruspibus consulendis ad Maximum Constantinus rescripsit. Siquidem hac in re illud affirmare compellimur: nimirum cum visus esset Constantinus ipse publico rescripto consulens Augures, a Christiana religione descivisse, & ad relictam auitam superstitionem rediisse; Gentiles elatos in Christianos insolenter egisse, atque inuitos pertrahere studuisse ad eiusmodi sacrificia lustrum, quæ cum Vrbs ob præcedens prodigium aliquod ex responsis Augurum lustranda esset, aut exercitus, peragi solita erant. At tunc quidni responderint ex more Augures, Christianos ad lustrum sacrificia compellendos?

Cum igitur ex his appareat, aliqua vexatione a Gentilibus exagitatos esse Christianos, vt oportuerit eam Imperatoris auctoritate restingui: quis est, qui iuste mirari possit his temporibus Siluestri Papæ latebras ad montem Soracten Vrbi proximum contigisse? Equidem si alicubi excitatæ tunc sunt aduersus Christianos turbæ Gentilium: Romæ, vbi præsertim vigeat ius Augurum, e quorum officina hæc omnia manare videbantur, id vehementius actitatum, vbi & maiori odio in Christianos flagrabant Gentiles pro dijs patrijs pugnacius altercantes, credi potest: ibique in ipsum totius Christianæ religionis Antistitem, tamquam in aduersariæ partis antesignanum, retentum diu ac metu compressum furorem magno impetu erupisse, quis poterit dubitare? quorum impetuoso aggressui ad tempus esse cedendum, Silvester consultus fuerit arbitratus. Aestimata fuit ab aliquibus brevis hæc persecutio esse per Constantinum illata, cuius de captandis augurijs & Aruspibus consulendis edictum fuerat promulgatum; quasi illis inhærens, a concepta Christiana fide descivisset: verum edita hoc anno, quam recitauimus, sanctione, a quorum partibus stare, voluit omnibus innotescere. Silvester igitur, quod Imperator procul esset ab Vrbe (Sirmij enim ea scripserat pro Christianis) ad eius aduentum in Urbem reditum distulit, in Soracte commorans. Quid autem post hæc contigerit inter ipsum & Constantinum, cum in Urbem reuersus est, dicemus anno sequenti.

Hoc eodem anno decimo octauo Imperij Constantini, apud Eusebij Chronicon ponitur Licinius olim Imperator, sed in priuatam vitam redactus, iussus occidi Theffalonicæ ab eodem Constantino contra ius sacramenti: licet Victor & Socrates (quod dictum est) id factum tradant a Constantino haud longe post eum superatum, cum priuatam illi vitam præscripsit: sed quæ anno sequenti sequuta est mors Licinij iunioris per eundem Constantinum illata, & leges ab eo promulgatæ contra ea quæ a Licinio olim Imperatore statuta essent, in hunc vsque annum obitum Licinij dilatatum esse persuadere forte possunt: cum enim Constantiæ fororis Constantini, eius vero vxoris intuitu esset permissus cum quiete priuatam vitam agere, iuramenti securitate munitus; quod sollicitaret occulte barbaros aduersus Romanum Imperium, ab eo est iussus necari: magnam sane, putandum est, causam intercessisse, vt nulla habita iurifurandi præstiti ratione, contemptisque Constantiæ fororis Augustæ eiusdemque Licinij coniugis pro viro precibus exhiberi solitis, Constantinus in eum lege agendum esse præceperit: nisi potius de Licinij obitu magis vera censenda est recitata superius historia Ioannis Nicomediensis, qui eum morbo absumptum affirmat. Sed de his superius pluribus actum est. Iam ad anni sequentis res gestas progrediamur.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
324.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
11.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
19.

**S** Equitur annus Domini trecentismus vigesimusquartus, quo creati sunt tertio simul Constantinus Crispus & Constantinus Cæsares, idemque infelicissimus habitus, sanguine duorum Cæsarium & aliorum optimorum virorum cruentatus, & nece Faustæ Augustæ infaustus redditus. Hæc autem vt primum, ex more, tessera temporum admoueamus: recitanda antea sunt quæ apud Eusebij Chronicon in fine sic leguntur: Crispus filius Constantini, & Licinius iunior Constantiæ Constantini fororis & Licinij superioris filius crudelissime interficiuntur, anno Imperij sui nono, ex quo nimirum creati sunt Cæsares: quorum Decennalia, anno sequenti, si vixissent, fuissent celebranda: nam si (vt dictum est suo loco superius) tunc eorundem celebrata sunt Quinquennalia, quando Constantinus decimum quintum annum agebat in Imperio; hic plane annus perspicue demonstratur esse eorundem Cæsarium nonus, quo dicuntur esse necati, sed perperam in eodem Chronico positus sub eiusdem Imperatoris Constantini anno vigesimo. hæc quo ad rationem temporis rata sunt.

Quod autem ad res gestas hoc anno pertinet: vnde tantum prodigium, & quæ tanta præcesserit causa, vt humanitas maxime pij Principis in immanitatem plane tyranicam sit ex improviso conuersa, Orosius antiquus historicus latere significat, dum ait: Sed inter hæc latent causæ, cur vindicem gladium & destinatam in impios punitionem Constantinus Imperator etiam in proprios egit affectus. Nam Crispum filium suum, & Licinium fororis filium interfecit.] hæc ipse. Accidit quidem, vt (quod ex ijs omnibus, quæ superius dicta sunt, exploratum cunctis esse potest) dum Constantinus a suscepta semel Christiana pietate numquam desexit, ei omnia ex sententia euenirent; ita vt nullum vnquam fuerit felicius cuiusquam Imperium: cui adeo diuina opitulata est gratia, vt duos immanissimos, eosdemque fortissimos tyrannos abstulerit, alterum Occidentale, Orientale alterum possidentem Imperium; simulque barbaros quotquot insurrexerunt in ipsum Romanum Imperium perdomuerit; atque demum (vt vno verbo dicam) cuncta ei prospera atque felicia & ex animi sententia contigerint: cum vero sui ipsius, nescio qua incuria, prorsus oblitus, Augurum responsa captare cœpisset; ac perinde atque non esset. Deus in Israel (quod est in diuinis scripturis) misisset ad consulendum Beelzebub deum Accaron: atque velut Saul (venia eius id dictum sit) cum abstulisset magos & ariolos de terra, & interfecisset eos qui phytones haberent in ventre,

post modicum temporis spatium phytonissam ipse consulens, Dei vindictam in se concitauit; ita & Constantinus cum aduersus Aruspices, atque magos, quas recitauimus, leges tulisset; ipse de iisdem Aruspibus consulendis ad Præfectum Urbis scripserit; Dei patrocinium a se, quo sustentabatur, auerterit, & eius indignationem adeo acerbam promeruerit, vna cum Imperio funditus periturus, nisi cito Christianæ religionis remedio facinus expiasset.

At quo modo hæc gesta sint, dicendum est: et a Licinio iuniore tragœdiam auspicabimur. Cur autem hic Constantini Magni fororis Constantiæ filius, auctus, vt vidimus, ab eo Consulatu dignitate (nam in suo quinto Consulatu adsciuit eum sibi collegam) cur inquam hic ab eodem Constantino sit iussus occidi, causam nemo prodit. Sed si verum est, quod habet Eusebij Chronicon, ipsum Licinium patrem inter priuatos vitam agentem, anno præterito, nempe decimo octauo Constantini, ab eodem iussum esse necari, quod aduersus ipsum aliquid diceretur machinatus esse cum barbaris: eiusdem criminis complicem fuisse, vel saltem suspectum habitum esse Licinium iuniorem, par est existimare. Vnde & illud accidit, vt quod hastenus Licinij senioris nomen amore fororis Constantiæ & Licinij iunioris in antiquis legum monumentis fuerit conseruatum: hoc ipso anno cuncta ab eo decreta sint iussa deleri. Sic enim de his hoc anno idem Constantinus rescripsit ad Constantium Præfectum Prætorio <sup>d</sup>:

Remotis Licinij tyranni constitutionibus & legibus: omnes sciant veteris iuris & statutorum nostrorum obseruari debere sanctionem. PP. XVII. Kal. Iun. Crispo III. & Constantino III. Cæss. Coss.] sequenti vero anno sanioris mentis effectus sic temperauit edictum, vt si quæ ab eo legitime statuta fuissent, euertenda non essent, sic rescribens ad vniuersos Prouinciales <sup>e</sup>:

Tyranni & Iudicum eius gestis infirmatis; nemo per calumniam, vel id quod ipse sponte fecit euertere, nec quod legitime gestum est. Dat. prid. Id. Februar. Paulino & Iuliano Coss.] Rursum vero post sequentem annum hæc edixit <sup>f</sup>:

Oros. lib. 7. c. 28. in fin.

CONSTANTINI MAIORVM CAUSA.

4. Reg. 1. 1. Reg. 28.

3. Reg. 209.

LICINII IUNIORIS NECIS CAUSA.

d. l. 1. de infirm. his qua sub tyrannis Cod. Theod.

e. l. 2. eod. Cod.

f. l. 3. eod. Cod.

Quæ Tyrannus contra ius rescriptit, non valere præcipimus, legitimis eius rescriptis minime impugnandis. Dat. VIII. Id. Iul. Rom. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss.]

CRISPI ET FAUSTAE NECIS CAUSA. a Cicer. ad Quintum fratrem. I.

Quod autem ad Crispi & Faustæ necem spectat: parum quidem fidelis historici numeros expleffe Eusebius visus est, hæc prætermittens in Vita Constantini quam scripsit, imitatus in multis in ea potius Xenophontem; qui, vt de eo testatur Cicero<sup>a</sup>, Vitam Cyri non tam ad historiæ fidem conscripsit, quam ad effigiem iusti Principis exhibendam: nam non nisi felicia Constantini, egregiaque facta, dicta, vel scripta prosequutus est: cum legis diuinæ præscripto certum sit, non esse hominem qui non peccet<sup>b</sup>: et si exemplo quoque agendum sit Dauid, quem Regem sanctissimum prædicamus, Deoque carissimum hominem; non leuibus fuit sordibus peccatorum aspersus; quod non veriti sunt suis scriptis memoriæ commendare, qui diuino afflato Spiritu, res ab eo gestas sincere atque fideliter sunt prosequuti: cum tamen aliàs ipse idem Eusebius optimi historici functus officio, huius facinorum meminisse in Chronico non prætermiserit: vt plane ex his perspicue demonstratur, quanti momenti sit, historicum liberos affectus habere: nam Constantini Vitam, quam tempore Constantij Constantini filij Ariani hominis scripsit, in eo tantum argumento apparet esse versatus, vt in gratiam Principis ea solum attigerit Constantini, quæ laudabilia & imitanda omnibus Principibus videntur: atque adeo ex hoc intelligatur, eiusdem Constantini encomium texuisse potius, quam rerum cunctarum ab eo gestarum historiam. Sed quod deterius est, hac etiam ex parte inofficiosi quoque, vel dixerim potius inuidi ac plane illiberalis silentij damnandus est: quippe cum multa suppeterent argumenta Constantini laudandi de rebus in Vrbe atque toto Occidente optime præclareque gestis, ea propemodum omnia sic silentio obuoluta reliquerit, vt post paucis narratam obtentam de Maxentio Tyranno victoriam, perinde ac si numquam amplius idem Romæ fuisset, vel alijs in locis orbis Occidentalis, nusquam illorum meminerit.

b I. Reg. 8. c. 1. Ioan. I.

EUSEBIUS IVRE DAMNATVR.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΤΑΧΡΟΝΟΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΙΩΝ ΚΑΤΑΧΡΟΝΟΝ

SOZOMENVS FRVSTRA PRO CONST. LABORAT. c. Sozom. lib. 7. c. 5.

Qui enim semel expertus est sibi inhærenti Ario aduersariam Romanâ Ecclesiam, adeo auersatus est eam, vt ea ex parte delegerit potius a Constantini laudibus abstinere, quam vlla ex causa de ea velle bene mereri. Innatum est autem hoc hæreticis, vt non tantum contraria sibi Catholica dogmata oderint; sed personas ea defendentes, & loca ipsa, tamquam firma veritatis propugnacula summo odio prosequantur. Verum quod pertinet ad Crispi necem per Constantinum illatam: admiratione quidem digna est stupiditas incredibilis Sozomeni<sup>c</sup>, qui vt neget Crispum occisum a patre, eo vno vititur argumento, quod Crispum viuens ad vigesimum vsque patris Imperij annum peruenerit, multas interea leges cum eo statuens; quasi non potuerit vtrumque verum fuisse, eamque ætatem vixisse, & a patre necatum esse. Profitemur namque nos id ipsum Crispum, qui hoc anno tertium gessit Consulatum, quo Imperator Constantinus annum agebat in Imperio decimumnonum, peruénisse ad vigesimum Constantini annum, sed exclusiue: hoc enim potius anno quam sequenti putamus extinctum: vel si demus sequenti anno ex hac vita sublatum; nihil est, quod historiæ veritati afferat præiudicium. At ad ea quæ idem addit de Sopatro, agemus hoc eodem anno inferius.

d Euz. lib. 3. c. 40. 41.

CRISPI ET FAUSTAE NECIS ASSERTORES.

e Victor in Vita Constantini. f Eutrop. lib. 10.

g Oros. lib. 7. c. 29. h Sidon. lib. 5. epist. 8.

Sed & magis admiramur Euagrium<sup>d</sup>; qui etsi aliter iuste in Zosimum excanduerit, vt prope qui odij concitatus affectu multa calumniose in Constantinum coaceruarit (vt & nos multo plura quam ipse in eo mendacij arguimus) tamen in his quæ spectant ad Crispi & Faustæ necem, haud iure in eum inuehitur. excusatione fortasse Euagrius dignus esset, si hæc tantum apud Zosimum legerentur. Cur ergo Eusebij, cuius silentium testem adhibuit, Chronicon non inspexit, vbi non solum (vt vidimus) Crispi & Faustæ, sed & Licinij iunioris ponitur disertis verbis a Constantino Imperatore procuratus interitus? Sed & si consuluisse Latinos historicos eadem pariter attestantes, a sententia sua equidem discessisset. Aurelius Victor<sup>e</sup>, & Eutropius<sup>f</sup> (licet & ipsi Gentiles sint) de propinquorum nece a Constantino perpetrata, æquissimi astipulatores sunt. Quinetiâ si Christianos antiquos scriptores exquisisset: eosdem quoque eiusdem veritatis assertores sincerissimos inuenisset, nempe Paulum Orosium<sup>g</sup> quem citauimus, & Sidonium<sup>h</sup> Apollinarem auctorem grauissimum, qui & illorum temporum & præcipui apud Constantinum viri testificationem perspicuam cunctis assert, cum hæc obiter ait, dum agit de Ablauij Consulibus disticho: Vt mihi non figuratius Constantini domum vitamque videatur vel pupugisse versu gemello Consul Ablauius, vel momordisse, disticho tali clam Palatinis foribus appenso:

Saturni aurea sæcla quis requirat?

Sunt hæc gemmea, sed Neroniana.

quia scilicet prædictus Augustus iisdem ferme temporibus extinxerat coniugem Faustam calcre

lore balnei, filium Crispum frigore veneni.] hæc Sidonius. His addenda certa testificatio Artemij martyris ex confessione ipsius sincerissima, facta coram Iuliano Apostata: sed eam paulo post recitabimus. Si vero de recentioribus historicis agamus; adiungendus esset Gregorius Turonensis<sup>a</sup>, qui ait, ideo eos occisos, quod proditores regni fuissent; sed & alij tam Latini quam Græci exquisitæ solertiæ his coniungendi essent, qui non sicut Sozomenus & Euagrius in re tam aperta oculis caligarunt, vel cæci potius facti sunt, vt ex Græcis inter alios accurate Zonaras<sup>b</sup>, licet Nicephorus<sup>c</sup> Sozomeni letargo confopitus appareat.

a Greg. Turon. hist. Franc. lib. 1. c. 36.

b Zonar. Annal. tom. 3.

c Niceph. lib. 7. c. 35.

d Zosim. lib. 2.

CRISPI NECIS CAUSA.

Quod autem ad eorundem necis causam spectat: cum Crispi obitum a Faustâ nouerca procuratum omnes affirmant; Zosimus<sup>d</sup> certam afferens causam, rem gestam in hæc verba describit: At vbi Romam venit, omnis arrogantia plenus, ab ipso lare sibi sumendum impietatis exordium existimauit. Nam Crispum filium, Cæsaris (vt ante dictum est) ornatum titulo, quod in suspicionem venisset, quasi cum Faustâ nouerca consuecset, nulla ratione iuris naturalis habita, sustulit. Cumq. Constantini mater Helena tantam calamitatem ægro ferret animo, & intolerabilem ex cæde iuuenis dolorem perciperet: quasi consolans eam Constantinus, malum malo maiori sanauit. Nam cum balineum accendi supra morem iussisset, eique Faustam inclusisset, mortuam inde extraxit.] hæc ille: Ammianus<sup>e</sup> tamen Polæ in Istria Crispum esse necatum affirmat: sed quod hoc eodem anno Constantinus animi imbutus sæuitia Romam se contulerit; necem Crispi, sicut aliorum, ipse Zosimus Romæ contigisse putauit: nisi potius Ammianum errasse velimus.

e Ammian. lib. 14.

Artemius Præfectus Augustalis idemque martyr, cum Christianitatis reus causam ageret coram Iuliano Apostata, deroganti illi Constantino, multa que in eum obijcienti, ac præsertim propinquorum necem, hæc tunc in eum pro Constantino respondit: Ille autem (inquit) vxorem Faustam iuste admodum interfecit, vt quæ priscam Phædræ esset imitata, eiusque filium Crispum calumniata, quod eius amore captus esset, & vim ei conatus esset afferre, sicut etiam illa Hippolytum Thesæi filium. Atque primum quidem qui sic in matrem insanierat (vt volebant eius verba) ille cum esset maritus, puniuit. Postea autem cum sciuisset esse mentitam, ipsam quoque occidit, in eam ferens sententiam omnium iustissimam.] hæc Artemius ad Iulianum. id ipsum de Crispo filio affirmat S. Hieronymus<sup>g</sup> in Lactantio eius magistro. habent hæc eadem Zonaras, & alij recentiores ipsorum interitum afferentes. Nec prætermittendus Suidas<sup>h</sup>, qui eandem Crispi atque Faustæ necis causam assert; licet ipse dubitet, id ne ante ipsius Constantini baptismum, an vero postea factum sit. Sed accidisse ante baptismum, quæ dicta sunt manifeste declarant. At Gregorius Turonensis<sup>i</sup> aliam ab his diuersam, cuius ante meminimus, de Crispi & Faustæ interitu eam solum causam adducit, quod regni proditores extitissent; sed non probatur: fortasse enim ipsa Faustâ, vt tantum regnarent filij a se geniti, hæc vna cum alijs in Crispum priuignum obiecit.

f Ex Metaph. apud Sur. die 20. Olob. tom. 5.

g Hieronym. de Script. Eccles. in Lactantio. h Suid. Verb. κρῖςπυς.

i Greg. Turon. hist. lib. 1. c. 36.

Sed & illud considerandum, affirmare Eutropium<sup>k</sup> innumeros quoque amicos tunc esse interfectos a Constantino. quod quidem etsi testis alicuius careret auctoritate; absque aliqua alia assertione verisimile declaratur, non abstinuisse a familiarium nece, qui propinquis adeo intimis non pepercit; nam multorum exemplo exploratum habetur, cum Imperatoris gladius in affines exeritur, in eorundem domesticos atque intimos familiares, & quoscumque vel leuissima suspicio macularit, & sæpius in infantes atque iustissimos furere solere, & seuerū vindicem progredi. merito igitur hæc omnia a Iuliano Apostata obiecta Artemius martyr non negauit, sed (quatenus licuit) potius excusauit. Quamobrem haud mentitum esse dices Ablauium Consulem; qui hæc omnia præsens spectans, Palatinis foribus affixo illo disticho, testatus publico scripto est, in aureo sæculo Neroniana tempora rediisse.

k Eutrop. lib. 10.

Quod vero ad Crispum filium spectat: constat ab omnibus esse laudatum; quem etiam Iulianus Apostata<sup>l</sup> virum frugi ac bonum prædicat: fuisse quoque religione Christiana imbutum, multa suppeterent argumenta: par enim est credere eandem cum patre religionem esse sectatum, & ad hanc ipsam a puero ab auia institutum. Vidimus & antiquum numisma id ipsum perspicue demonstras: sed quod eius fides haud omnibus rei antiquariæ peritis probata fuerit, nolimus hic illud ipsum formis reddere. procul enim abhorremus ab ijs qui absque delectu a quouis oblata numismata tamquam magnum quædam thesaurum inuentum typis excusa edunt, inde putantes suas ipsorum lucubrationes ornare, vnde magis deturpant ac fide minuunt. Proderunt hoc nostro sæculo, dixerim ne impostores? qui obductum crassa rubigine cum numisma æreū nanciscuntur, formas & litteras quas volunt solerti effingunt industria, turpis lucri gratia, non sine magno rei antiquariæ præiudicio. Quod igitur velimus nostros Annales omni carere suspicione mendacij, ab eiusmodi nobis probe notis abstinuimus; et non nisi

l Iulian. in Cass.

CRISPVS CAESAR CHRISTIANVS.

nisi quæ fuerunt satis superque perspecta, eruditorumque sententia comprobata, omniumque fide obfignata hic numismata reddenda curauimus: sed de his satis. Crispum igitur nobilissimum Cæsarem Christiana religione imbutum, præclaris victorijs auctum, rebus fortiter gestis vere magnum, spe autem futurorum, si licuisset, maximum, spectata castitate ceterisque moribus insignem, furore tyrannicæ patriæ potestatis sublatum in ipsius præsertim adolescentiæ flore, Helena auia (vt tradunt) inconsolabiliter fleuit.

Verum quid post tot tamque immania scelera perpetrata, iam respiscens sui que compos factus Constantinus egerit, accuratius inuestigemus. Prosequuti sunt ea Zosimus atque alij, licet Ethnicis: quorum fidei non est propterea derogandum, quod Gentiles sint; cum ea præsertim scribant quæ potius Christianis faueant, quam patrio ipsorum cultui. At ipsum Zosimum<sup>a</sup> audiamus: Horum (inquit) ipse sibi conscius, & propterea contemptæ sacramentorum religionis, ad Flamines accedens, admissorum lustrationes poscebat. Illis respondentibus, non esse traditum lustrationis modum, qui tam foeda piacula posset eluere: quidam Hispanus genere, cui nomen esset Aegyptius, Romam delatus, Palatinisque mulierculis familiaris factus, & ad Constantini colloquium admissus, sententiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum confirmauit; et id ipsum adeo polliceri: nimirum acceptantes eam homines impios, mox omni delicto liberari. Eam orationem cum non grauante Constantinus accepisset, ac patrita missa faceret, perceptis ijs quæ hic Aegyptius offerebat, principium impietatis hoc dedit, vt diuinationem suspectam haberet. Nam quod ei multæ res prosperæ per hanc prædictæ fuissent, euentumque re ipsa sortitæ: verebatur, ne itidem alijs aduersus ipsum hanc consulentibus, id quod futurum esset, prædiceretur; atque hoc consilio impulsus, ad huiusmodi abolenda se conuertit.] hucusque Zosimus.

Quibus quidem non obscure significat, Constantinum diuinationem Augurum primitus detestatum, cuius impulsu a Deo antea desciuisset, & in tam enormia peccata prolapsus esset; cum & Christiana lex imperet, sacro baptisate initiandum, ante omnia satanæ & operibus eius renunciare debere: ac proinde dum ait Constantinum tam immanibus criminibus lege Christiana expiatum, haud aliud significare potuit, quam ipsum hisce sordibus suscepto baptisate esse dilutum: cum omnes sciant, accedenti impio ad Ecclesiam, nullis alijs ritibus remissionem peccatorum solere conferri. Nec mirari quis debet, si subobscurè, neque adeo dilucide Ethnicus scriptor mysteria nostra sit prosequutus: cum id ipsum sit obseruare in ceteris scriptoribus Gentilibus omnibus, qui rerum Christianorum meminerunt: nam eadem obscure, concisè, dubie, & haud vsquequaque fideliter, in omnibusque vere referre consueuerunt, vt Suetonius, Tacitus, Lucianus, & alij de quibus diximus, vel præter Zosimum de quo agimus, Ammianus Marcellinus, de quo dicturi sumus: sed prudens lector cum in eiusmodi eorumdem scripta incidit, quasi per transfennam ea quæ foris minus apparent, intus esse perspicue intuebitur.

At non Zosimus tantum hæc quæ retulimus scriptorum monumentis testata reliquit, sed & alij quoque Gentiles historici, quorum meminit Sozomenus<sup>b</sup>; qui minus prudens, vt vidimus, dum eorum de Crispi nece assertionem confutare studet, eiusmodi de re ab eis scriptam narrationem instituit: Non sum (inquit) equidem nescius, memoratum a Gentilibus Constantinum tum genere sibi coniunctissimos trucidasse, tum ad necem filio suo Crispo inferendam operam contulisse. Quorum facinorum cum eum postea poeniteret; cum Sopatro philosopho, qui id temporis in scholam philosophiæ, cui antea præfuerat Plotinus, magister successerat, de eorum expiatione communicasse: eum autem respondisse, nullam esse eiusmodi delictorum expiationem. Qua inficiatione Imperatorem valde perturbatum, forte incidisse in Episcopos: qui poenitentia & lauacro baptisatis se eum omni peccato expiaturus pollicerentur. Quos cum ex animi sui sententia dixisset intelligeret: eorum responso magnopere delectatum, coepisse illorum religionem habere in admiratione, Christianum fieri, & suos subiectos ad eandem religionem pellicere.] hæc de his quæ a Gentilibus scripta, Sozomenus, ac plane diuersa in nonnullis ab eis quæ ex Zosimo recitauimus, ne credas eum ab eodem Zosimo hæc hausisse, sed plane ab alio, immo alijs, nempe pluribus, quod testatur: vt fides tot testium contra se ipsos testantium non nisi certa explorataque omnibus haberi debeat.

Verum quid aduersus hæc ipse? At mihi (inquit) sane ista ab illis qui studio ducuntur Christianæ religioni obrectandi, videntur esse conficta. Nam Crispus, propter quem memorant Constantinum expiationem quæsiuisse, vigesimo anno Imperij paterni mortem obiit: qui dum viueret, multas leges cum patre vnâ (vt pote qui secundas Imperij partes, Cæsar enim erat, obtinisset) pro Christianorum libertate fanciuit: cui rei etiam num testimonio esse poterunt

a Zosim. lib. 2.

BAPTISMVS  
CONSTANTINI  
A ZOSIMO SVB-  
OBSCVRE DE-  
SCRIPTVS.GENTILES RES  
CHRISTIANAS  
MINVS PLENE  
DESCRIPSISSE.b Sozom. lib. 1.  
c. 5.SCRIPTORES  
GENTILESTE-  
STES DE CON-  
STANTINI BAP-  
TISMO.SOZOMENVS  
HALLVCINA-  
TVS, DVMS ALIOS  
IMPRVDENS  
ARGVIT.

A poterunt, tum tempora quæ ipsis legibus scripta sunt, tum legum latorum nomina.] hæc ipse, non admittens omnino Crispum a Constantino iustum occidi. Quod vero ad leges pertinet consignatas Crispi nomine; nisi velimus auctorem esse mentitum, dicendum est, ipsum in Codice Theodosiano atque Iustiniano prætermisum; nisi potius affirmandum est, Constantini leges nonnullas inueniri notatas Consulatu Crispi Cæsaris: sed est id alijs quoque commune. Tum subdit Sozomenus:

Quod autem, inquit, ad Sopatrum attinet: primum non est verisimile, eum in colloquium venisse Constantini, qui soli illi Imperij parti, quæ est versus Oceanum & ad Rhenum pertinet, præfuit. Nam propter diffidium cum Maxentio ætatem in Italia degente, Imperium Romanum seditionibus exarsit: neque facile erat cuiquam, illo tempore, ad Gallos, Britannos, & reliquos illius Orbis partis incolas (apud quos liquido constat inter omnes Constantinum primo Christiana religione imbutum esse) ante iter facere, quam Constantinus aduersus Maxentium bellum gessisset, peragrasset Italiam, & Romam vsque venisset. Cuius rei testes denud sunt tum tempora, tum leges pro pia religione promulgatæ. Quod si demus etiam, vt facile possumus, Imperatorem cum Sopatro coram colloquutum, vel per litteras quæ volebat ab eo didicisse: non tamen probabile est, philosophum ignorasse, quo modo Hercules Alcmanæ filius, tum post trucidatos liberos, tum post cædem Iphiti, quem (vt pote hospitem & amicum) iniuste peremerat, ceteris sit expiatus mysterijs. Verum sint hæc quæ diximus satis, tum ad ostendendum quod Gentiles eiusmodi delictorum expiationem profiterentur, tum ad eos mendacij conuincendos, qui Sopatrum ei rei contradixisse commenti sunt. Nam non equidem affirmari, philosophum, qui apud Gentiles ob exquisitam doctrinam id temporis facile præclarissimus habitus est, illum expiandi modum ignorasse.] hucusque Sozomenus.

C Qui quidem dum primo in eo versatur, vt neget Sopatrum consuetudinem habuisse, immo nec loquutum esse cum Constantino, dum in Gallijs ageret, nec cum Maxentium expugnasset; quid hoc insulsius aut ineptius (pace sua dixerim) potuit ad ea de Sopatro confutanda, in contrarium adduxisse? perinde ac si Crispi & aliorum propinquorum necem quis dicat accidisse ante victum Maxentium: cum Zosimus, & alij omnes quos vidimus, non solum post debellatum Maxentium, sed post superatum quoque Licinium, cum summa rerum vnus ipse Constantinus potiretur, affirmet id contigisse. En in quos errorum anfractus ipsum ignoratio rerum gestarum coniecit & tæporum? Miramur insuper Græcum auctorem præterisse Eunapium Sardinianum, res gestas philosophorum huius sæculi accurate scribentem; et tractaturum ipsum de Sopatro, res Sopatri non ab eo exacte peruestigasse. At quid Eunapius sui sæculi res gestas conscribens, de Sopatro posterorum memoriæ commendarit, audiamus; primo enim multa loquutus de Sopatri magistro Iamblichio, hæc postea de ipso Sopatro subtexit<sup>a</sup>:

At Sopater ceteris eloquentior, natura sublimium bonorum appetens, animoque magnus & ferox, aspernatus reliqua in turba ætatem degere, magna celeritate ad aulam Imperatoriam accurrit, quasi Constantini propositum atque impetum domiturus, & ratione superaturus. Certe eo existimationis potentiaque peruenit, vt Imperator delinitus captusque ab homine, assessorem eum ad dexteram publice habuerit; res auditu visusque incredibilis. Proceres aulici inuidia dirupti, quod Regia Philosophiam iam fero disceret, Cecropum occasionem captabant, nõ Herculem modo somno oppressum, sed brutam illam nunc vigilem fortunam comprehensuri. Quocirca clam concilia & cœtus agitare, nihil omittente, quod tollendis insidijs commodum foret.] hæc Eunapius, qui deinde narrat, quo modo idem Sopater, cum summam inter aulicos sibi gloriam comparasset, a Constantino iussus fuerit insidijs æmulorum occidi: additque eundem eo claritudinis prouectum esse, vt superaret Ablatium Præfectum Prætorio, penes quem fuisse summam Imperij, veteres scriptores affirmant. Ex quibus plane apparet, quantopere hallucinatus sit Sozomenus, qui & negare visus est, Sopatrum cum Constantino numquam loquutum fuisse.

His confutatis, quæ tam leuiter de Sopatro a Sozomeno allata sunt: reliquum est, vt videamus, an verum sit, quod ipse idem negat, dici potuisse a Sopatro Constantino, nullam esse expiationem admissi facinoris; quandoquidem (vt ait) Herculem filiorum interfectorem constet factis Cereris esse purgatum. At non animaduertit Sozomenus, vel mente excidit, quod dixerat, Sopatrum Platonicum fuisse philosophum, atque magistrum præfectum scholæ Plotini. Porro Platonis illud dogma erat<sup>b</sup>, quod diuina Iustitia in homines inuigilante, qui cædē patrasent, non aliter a dijs veniam consequuturi essent, nisi ipsi eandē quam alijs intulissent, paterentur: quamobrè si absque tali expiatione animæ soluerentur a corporibus, eas apud interos supplicij affici, atque iterum detrudi in noua corpora, vt necessario idē subituri essent, quod antea in

a Eunap. Sard.  
in Vit. Philosoph.  
DE SOPATRO  
PHILOSOPHO  
GENTILI.b Plato de Leg.  
lib. 3. dialog. 9.  
& Marfil. Fd.  
cin. ibi.

alios perpetrassent. In eo tamen a Plotino ceteri Platonici discrepabāt, quōd cum ille diceret in bruta quoque corpora peccantium animas interdum immitti solere; isti non nisi in humana eas ad luenda supplicia migrare iuberi. Sic igitur iure ex Platonis omniumq. Platoniorum sententia respondit Sopater Constantino, nullam reliquam esse tanti facinoris expiationem; sed hoc quod ad purgationem plenariam parricidij, non autem quod ad publici status censuram, ex qua certa pro delictis puniendis statuta erant ab eodem Platone supplicia. At non requirebat hæc Constantinus, cum solutus legibus, diuinas tantum iras extimesceret.

Sed quod idem affert Sozomenus Herculis exemplum sacris Cereris expiati, a proposito procul abhorret; siquidem ille in furorem conuersus, immissa in eum a Iunone insania, nesciens uxorem occidit & filios; ob idque nullius criminis reus, nulla indigebat expiatione: vnde (quod tradit Iulius Higynus<sup>a</sup>) menti redditus, de purgatione cum Apollinem consuleret, nullum accepit ab eo responsum; ob quod indignans eius tripodem sustulit. Immo idem auctor refert, ab eodem Hercule tunc occisum Neleum cum decem filijs, quoniam is eum purgare seu lustrare voluit, cum Megaram suam uxorem & filios Theremarchum & Ophitem interfecisset. Hæc quidem Iulius Higynus, quæ licet in fabulis sint, haud tamen aptari Constantino possunt, etiamsi ex Sozomeni præscripto res gestæ essent: nam Constantinus nulla tactus amentia, sed sciens & volens facinus perpetravit.

<sup>a</sup> Iul. Higyn. Tab. c. 31. 32.

<sup>b</sup> Purgationes penes Gentiles.

<sup>c</sup> Virg. 2. Aeneid.

<sup>d</sup> Macrob. Saturnal. lib. 3. c. 1.

<sup>e</sup> Plin. lib. 15. c. ultim.

<sup>f</sup> Sueton. in Nerone. c. 34.

<sup>g</sup> Ael. 27. h Ioseph. Antiq. lib. 20. c. 6. & de bello Iud. lib. 2. c. 12. i Porphyry. in Vita Plotini.

QUIS AUCTOR BAPTISMI CONSTANTINI.

At non incicias imus, fuisse penes Gentiles eorum ritibus pro iustis cædibus institutas purgationes: vnde illud Virgilij<sup>b</sup>:

*Me bello e tanto digressum & cade recenti  
Attrectare nefas, donec me flumine viuo  
Abluero.]*

Fiebat quoque asperzione aquæ lustralis: vnde & apud eundem Virgilium<sup>c</sup>:  
*Ter socios pura circumluit unda  
Spargens rore leui.]*

Porro discrimen inter ablutionem & asperionem fuisse, Macrobius<sup>d</sup> accurate declarat. Sed & fieri quoque solebat triplex purgatio, nempe aqua, sulphure, atque igne: vnde Ouidius:  
*Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustra.]*

Tradit & Plinius<sup>e</sup> suffitus lauri adhiberi solitos in purgatione a cæde hostium. Erant & alia eiusmodi apud eos purgationes, sed a parricidio nulla prorsus. Nam de Nerone, cum matrem occidit, hæc habet Suetonius<sup>f</sup>: Sæpe confessus agitari se materna specie, verberibus furiarum, ac tædis ardentibus. Quin & facto per magos sacro, euocare Manes & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleusinijs sacris, quorum initiatione impij & scelerati voce præconis submouerentur, interesse non ausus est. ] hæc cum dicat Suetonius; plane significatur, nullas fuisse penes Gentiles parricidij expiationes; quibus, vt ea quæ patiebatur, a se auerteret, Nero non caruisset: nam tantum abfuit, vt illis aliquando purgatus esset, quin potius ab Eleusinijs excludi ea de causa metuerit. Apparetque ex ijsdem, tantum abesse, vt sacris Cereris eiusmodi facinus purgaretur; vt tales facinorosi procul ab illis arcerentur. Iure igitur constat, non Sopatrum tantum (quod testatur Sozomenus) sed & Flamines respõdissè Cõstantino (vt scribit Zosimus) non esse traditum lustrationis modum, qui tã fœdâ piacula posset eluere.

Vides ergo hæc omnia tum ex Zosimo, tum ex Sozomeno recitata, sed a Gentilibus, quod ait, scripta, esse in omnibus consentanea veritati, atque digna quæ sua integritate recipiantur a cunctis veritatem exactius exquirentibus atque colentibus. Sed quod subdit Zosimus: Quidam Hispanus genere, cui nomen esset Aegyptius Romam delatus, Palatinisque mulierculis familiaris factus, & ad Constantini colloquium admissus, sententiam doctrinæ Christianorum habere vim abolendi quodcumque peccatum, confirmauit, &c. ] habet verborum textus magnam obscuritatem, ad intelligendum quisnam fuerit homo ille Hispanus genere, nominatus Aegyptius, Romam delatus. At ex Euagrio emendandus est textus Zosimi: non enim (quod vertit Latine interpres) habet Zosimus illa sic posita verba: Quidam Hispanus genere, cui nomen esset Aegyptius; sed (vt ex eodem Zosimo legit Euagrius) Quidam Aegyptius ex Iberia venerat, ex Hispania scilicet. At quænam hæc connexio, Aegyptius ex Hispania, vel, Hispanus Aegyptius? Hic considerare debemus, apud nonnullos scriptores hoc nomen, Aegyptius, idem importare, quod magus: sic namque ea vox in diuinis scripturis & interdum vsurpata reperitur, nec non a Iosepho<sup>h</sup>, Porphyrio<sup>i</sup>, & alijs. Quamobrem res in vnum idemque recidunt, vt siue dicas cum Zosimi lectione Latina, Quidam Hispanus Aegyptius: siue cum Euagrio; Quidam Aegyptius ex Iberia: idem sit, ac si diceretur

**A** diceretur: Quidam magus Hispanus, siue magus veniens ex Hispania. sed quod moris est Gentilibus, Christianorum sacrificos appellare magos; in eam plane sententiam imus, vt eiusmodi hominem magum Hispanum, nullum alium existimemus, quàm Osium Cordubensem Episcopum fama notissimum: eum namque qui talia suasit Constantino, fuisse vnum ex Christianorum Episcopis, quæ sunt a Sozomeno recitata, satis aperte declarât. Nisi & vocem illam, Aegyptius, quis putauerit restituendam, Ex Aegypto; vt illa sit connexio verborum, Quidam Hispanus ex Aegypto Romam delatus. meminisse enim debemus, Osium a Siluestro Legatum missum fuisse in Aegyptum. Osius igitur Episcopus Cordubensis ex suscepta legatione in Aegyptum, Romam reuersus, nactus tam immania scelera a Constantino patrata, quod illi esset (vt dictum est superius) summa familiaritate coniunctus, eum id exposcentem docuit, peccata non aliter expiari posse, quàm ex Christiana religione petito remedio, nempe sacro baptismo: quod illi facile persuasit, homini præsertim catechumeno, & de Christina pietate optime merito. Quod autem non Romanum Antistitem, sed peregrinum hominem eius rei suasorem & impulsorem iudem tradant; ex ijs certiores atque euidentiores videri possunt latebræ Siluestri Romani Pontificis, de quibus superius mentionem habuimus, atque proxime dicturi sumus.

Hæc igitur cum sint in primis Gentilium scriptorū testificatione firmata, atque exacta insuper adhibita examinatione probata, certa, veraque cognita; quo modo etiam antiquis Christianæ religionis monumentis firmiora reddantur, rem sedulo peruestigantes, intelligamus: quæ enim ex Gentilium scriptorum attestacione præmissimus, rem ipsam accurate consideranti lectori, ad veritatem penitus consequendam haud dubia præambula sunt, sed via recta, ac certa manu ducens præuia dispositio. Siquidem ex ijs explorata prorsus habentur admissa dira ac parricidalia Constantini delicta, ab eodemque ad ea abluenda quæsitâ remedia, nec ea apud alios, quàm Christianos inuenta, ac proinde (quod ex necessaria assumptione deducitur) ad ea purganda esse adhibitum ex more sacrum baptisma.

Hæc inquam ex veteribus Ecclesiasticis monumentis perspicua magis magisque redduntur: et in primis ex Romano Concilio, hoc anno coacto sub Siluestro: nam ad eius finem habetur, huius anni Consulibus celebratum, nempe Crispo & Constantino tertium Consulibus; licet deprauati codices, loco Crispi, habeant Priscum: irrepfit idem error in Acta quæ citauimus Artemij martyris, Iuliani temporibus, in quibus cum mentio sit de Crispo Constantini filio, Priscus nominatus reperitur. sed & apud Suidam pro Crispo Priscus legitur: quod minus considerans quidam, imprudenter nimis visus est eandem Synodum respuisse. In eius vero Concilij exordio hæc narrantur de causa cogendi eiusmodi Episcoporum Conuentus: Eodem tempore, cum multi nobiles gauderent, quod Constantinus baptizatus a Siluestro Episcopo Urbis Romæ, & mundatus fuisset a lepra: pro hoc beneficio, quod accepit a Domino nostro Iesu Christo per Siluestrum Episcopum, cœpit integre prædicare Dominum Iesum Christum, & confiteri eius beneficia. Siluester igitur Episcopus Urbis Romæ congregauit fratres, compresbyteros, coepiscopos, & diaconos suos, & ciues Romanos. Et quoniam mater Ecclesia genuerat filium carissimum Constantinum, &c. ] De ijs enim, quæ quem ad idem Concilium spectant, agemus inferius. Nam cum eiusmodi Romana Synodus, vt legitima, in compluribus antiquis codicibus scripta habeatur, exhibeatque illam, ipsam antiquissima Cresconiana collectio; non est quod quis suspicari possit, humanum esse commentum.

FIDES DE CONSTANTINI BAPTISMO EX ROMANO CONCILIO.

Huius quoque, puto, auctoritate Concilij Anastasius Bibliothecarius in Chronico perbreui, quod scripsit, recenset Constantini baptismum Romæ habitum anno decimo octauo eius Imperij, nempe sub his ipsis Consulibus hoc anno, quo absoluitur eiusdem Imperatoris annus decimus octauus, & inchoatur decimus nonus. Atque hæc satis de ijs, quæ ad tempus spectant; quibus in primis erroris arguuntur, qui Constantini baptismum ad illud tempus referunt, quo expugnato Maxentio, primum ingressus est Romam; sed & illi pariter, qui eum tempore mortis tradunt baptizatum Nicomediæ, aduersus quos prolixior paulo post disceptatio erit. Extrema igitur hæc declinantes, sententiam sequimur de baptismi Constantini tempore, quam nouimus illorum præcipue assertione probatam, qui cum Gentiles sint, neutrius opinionis inter Fideles versantes, affectione tenentur; sed quæ nouerunt, libere professi sunt; quam & sacri Romani Concilij Actis intelligimus cõfirmari, & Anastasij scriptoris accuratissimi testificatione insuper roborari. His adde quæ de Constantini lepra & curatione per baptismum facta futuris sæculis credita sunt atque absque ambiguitate recepta. Vnde Gregorius<sup>a</sup> Turenensis, cum agit de baptismo Clodouei Francorū Regis, hæc ait: Procedit nouus Cõstantinus

DE TEMPORIBUS BAPTISMI CONSTANTINI CONVENTANTUR QUORUM DAM SENTENTIAE.

<sup>a</sup> Greg. Turen. hist. lib. 2. c. 31.

ad lauacrum, deleturus lepræ veteris morbum, sordentesque maculas gestorum antiquorum A  
recenti latice deleturus.] eadem quoque habet Hincmarus in Vita quam scripsit S. Remigij.

*a* Gelasius in  
Concil. Rom. de lib.  
authen. & apo-  
cryph.

ACTA SILVE-  
STRI CIVIS  
FIDEI.

*b* Job. 12.

*c* Psalm. 118.

Verum quonam modo hæc se habuerint; vt in re permagni ponderis, singula exactissime  
disquiremus. Præstant hæc quidem Acta Siluestri: quæ cum antiquitus Romæ a Catholicis  
legi solita & antiquo vsu a nonnullis alijs Ecclesijs factitari cõsueuisse testetur Gelasius<sup>a</sup>: quis  
tam exploratæ antiquitatis exactissimus ac seuerissimus censor ea omnino spernenda esse at-  
que reiicienda decernat, nisi qui tumido fastu neget (quod est in diuinis scripturis<sup>b</sup>) esse in  
antiquis Sapientiam; et superbe super alios seipsum extollens, Dauidicum illud vsurpet: Super  
senes intellexi? Si igitur de antiquo vsu lectionis Actorum Siluestri Gelasius testis est, cū  
ab hoc tempore vsque ad eius sedem non nisi cētum & sexaginta octo anni intercedant: plane  
significatur eodem hoc ipso Siluestri sæculo eadē legi solita; ac proinde non nisi vera existima-  
ta, quæ ab eiusdem sæculi hominibus potuissent argui falsitatis. Nec est quod tergiuerfari quis B  
iure debeat, ea apud Gelasium de Actis Siluestri deliderari in aliquo codice: nam quotquot re-  
periri possunt codices Cresconianæ collectionis, quæ ceteris habetur antiquior, in ijs omnibus  
atque alijs eiusdem venerandæ antiquitatis ponitur disertis verbis eadem Gelasij de Siluestri  
Actis sententia. Quoniam vero quæ extant eadem Siluestri Acta tum apud Græcos, tū etiam  
Latinos, in nonnullis deprauata esse superius demonstrauimus: reliquum est, vt illa ab antiquo-  
ribus ac maioris fidei auctoribus primum accepta, quæ ex ijs vera, quæve ambigua, vel falsa  
omnino esse noscuntur, ad Lydium allata lapidem, diligenti habita inuestigatione quæramus.

EX ACTIS SIL-  
VESTRI QUAE  
HADRIANVS  
DEPROMPSIT.

*d* Concil. Nicæn.  
2. Act. 1. & som-  
2. epist. Decre-  
tal.

Quæ ergo ad Constantini baptismum spectant, citantur ea, ac pariter recitatur ab Hadria-  
no Papa, qui non vt apocrypha dubiave refert, aut ea prodit coram domesticis arbitris, & in  
causa cuius nulla esset controuersia agitata, sed ad Orientis Imperatores scribens, eoque po-  
tissimum tempore, quo eius dogmatis causa altercationes frequentissimæ atque acerbissimæ C  
essent: vt facile intelligas, non leuia quæque & nullius ponderis atque auctoritate carentia  
testimonia aduersus pugnacissimos aduersarios esse producta, sed quæ essent icibus impu-  
gnantium ex aduerso omni ex parte solide constantia, atque firmiter consistentia. Sunt autem  
hæc Hadriani<sup>d</sup> verba: Ex eo enim, quo Christi Dei nostri Ecclesiæ, tempore quietis & pacis  
apertæ sunt fores, hæc tunc depictæ ecclesiæ imaginibus sunt ornatae, beato atque san-  
ctissimo Papa Siluestro testante. In ipsis enim exordijs Christianorum, cum ad fidem conuer-  
teretur pius Imperator Constantinus, sic legitur: Transacta die, nocturno Regi factò silentio,  
somnia tempus aduenit; et ecce adsunt sancti Apostoli Petrus & Paulus dicentes: Quoniam fla-  
gitijs tuis posuisti terminum, & effusionem innocentium sanguinis horruisti: missi sumus a  
Christo Iesu Domino dare tibi sanitatis recuperandæ consilium. Audisti ergo nostra monita,  
& fac omnia quæ indicabimus tibi.] sed elucidanda sunt hæc, antequam ulterius progredia-  
mur: indigne quippe patimur, affectantem lectorem nostra vestigia, dubitatione cunctantem, D  
de recto quo perducatur itinere, ancipitem reddi.

EX IISDEM  
ACTIS DE BA-  
PTISMO CON-  
STANTINI  
NARRATIO.

Habent Acta Siluestri (licet in diuersis antiquis codicibus scriptis paulo diuersa ferantur;  
et quæ pariter sunt typis excusa, in nonnullis sint, vt superius diximus, corrigenda) habent in-  
quam, Constantinum Imperatorem adhuc patriæ sectantem, persecutionem aduersus Dei  
Ecclesiam concitasse; quam vt Siluester euiraret, vnà cum aliquibus suis petijisse secreta mon-  
tis Soractis: Constantinum vero interea fuisse a Deo, ob admisa flagitia, lepra percussum;  
accepisseque ab Aruspibus responsum, eam sanguine infantum esse curandam. quæ sita sunt  
e vilioribus personis infantes ad necem: cum infelicitum matrum planctus aera vndique ver-  
berantis miseratus Constantinus, a nece eorumdem abstinendum præcepit, & matres cum  
caris pignoribus auctas muneribus ad propria hilares redire iussit. Quo humanitatis digno E  
expleto munere; cubanti illi, in visu (vt dictum est) apparuerunt Apostoli: et cetera quæ di-  
centur. Hæc, inquam, cum ad summam cuncta ferme quæ in diuersis codicibus extant Acta Sil-  
uestri habeant: multa tamen a diuersis sunt superaddita, quæ rem veram in discrimen possent  
adducere: vnde & factum est, vt fidei illorum haud parum fuerit derogatum.

CONSTANTI-  
NVS NVM A  
PROPOSITO  
DESCRIBERIT.

At quod ad hæc quæ summam recitata sunt pertinet. Qui mente recolat, Constantinum  
Imperatorem tam sublimes vocatione, ostenso illi cælitus signo Crucis, a Deo esse vocatum,  
eodemque signo feliciter vsu in bello: quique ceteras ab eo res gestas ante & post debella-  
tos primo Maxentium, ac deinde Licinium, legit; quidve ab eodem cum Episcopis aduersus  
Donatistas atque Arium actum sit in mentem reuocat, præstantissimarumque legum annis  
prope singulis sancitarum pro Ecclesiæ statu felicissimo meminit: qui inquã hæc & alia pia Con-  
stantini gesta ante hæc tēpora mente perlustrat, plane animo exhorrescit, cum audit ipsum esse  
persecutum Ecclesiam: et obstupescit, cum intelligit Siluestri atque suorum fugam & latebras in  
Soracte,

A Soracte, sed & Constantini lepram attonitus intuetur. Verum non puto sic illos affici, qui  
cunctarum rerum seriem ordine temporum, quo contigerunt, & a nobis singulis annis sunt  
recensitæ, didicerit. Quisnam, obsecro, inficias ire poterit, Constantinum auitam supersti-  
tionem aliqua saltem ex parte resumpsisse, cum ex recitato superius ipsius rescripto constet  
eum Aruspices consuluisse? Et quid putandum infensissimos Christianæ religionis hostes  
eidem tamquam e numine respondisse? cum tam opportunam naçti esse viderentur occasio-  
nem, qua Constantinum erga Christianam religionem propensiolem ab ea penitus reuoca-  
rent: cum certum sit, eiusmodi hominum genus numquam desijisse aduersus Christianos obla-  
trare, exclamareque eos omnium malorum auctores; hocque non olim tantum sub tyrannis  
Christianorum persecutoribus (vt Patrum aduersus eos Apologiæ palam testantur) sed etiam  
post hæc temporibus Christianorum Principum, id facere non sint veriti, vt locuples testis B  
est S. Augustinus, qui ad horum procaciam retundendam eximios illos de Ciuitate Dei  
commentarios scripsit: horum inquam suasionibus potuit Constantini mens his temporibus  
parum constans ab instituto de Christiana religione suscipienda facile deflecti.

Quod etsi postea reperiat pro Christianis rescriptisse, ex ipso nihilominus rescripto.  
(quod superius demonstratum est) potest satis intelligi, licet non ab ipso, tamen a Gentilibus  
præter spem Fideles fuisse vexatos, atque inuitos ad eorum sacra pertractos: vt plane appa-  
reat, persecutionem aliquam ex insperato fuisse tunc in eosdem obortam, ex qua Siluestri  
suorumque fuga & latebræ contingere potuerunt. At quo modo dixerimus, eam ex Constan-  
tini recitato rescripto cessasse, si mox sunt infelicitissima tempora subsequuta, atque ea plane,  
quæ ore domesticorum suorum meruerunt Neroniana vocari? Quam facile fuit, fluctuantem  
Constantini animum in deteriora propelli; et si non fidei causa, alijs tamen innumeris plane  
C prætextibus, & leuissimis suspicionibus in quosque optimos agitari: adeo vt si deploratissi-  
mis hisce temporibus, carissimus filius, Cæsarum primus, amatissima vxor Augusta, &  
alij complures necem ab irato Principe subire coacti sunt; quid mirum si Romanus Pontifex  
fugam capeffere adactus sit, vel in ea quam antea ob furorem Gentilium (vt dictum est) ca-  
prasset, sese cum suis hæc tunc contineret? Tempora plane (vt eadem sæpe repetamus, quæ  
Ablauius testatus est) Neroniana erant: ergo siue Siluestro, siue alijs, pluribus ex causis po-  
tuit suboriri dignus fugæ prætextus: adeo vt non mereantur hæc amplius in dubitationem ad-  
duci. Ceterum non deest, qui ex Græcis historicis<sup>a</sup> affirmet, Constantinum, postquam  
summa rerum potitus est, segniorem factum, tandem Faustæ vxoris impulsu ad patritum  
deorū cultum redijisse, quando a Deo lepra percussus, in se reuersus, a Siluestro baptizatus, le-  
pra simul & impietate liberatus fuerit. Est hic Glica, qui in suis Annalibus eiusmodi narratio-  
nem intexuit: Constantinus post denictum Maxentiū negligentior factus, vbi rursus in hostem  
D prorupisset, victus est. Quo detrimento accepto, quemdam in mærorem incidit, & consopitus  
est. Hic per quietem visus est sibi nares virga quadam verberari: moxque de naribus sanguis  
promanans, in veste linea notam Crucis expressit. Qua re conspecta, poenitudine sui delicti  
ductus est; ideoque hostibus suis superior euadit. Secundum hæc denuo per vxorem Faustam  
ad deastrorum cultum exorbitantem, Deus per lepram retraxit, &c.] pergit dicere de curatio-  
ne eius morbi per baptismum facta, de qua nos inferius.

Quod vero ad lepram spectat; quid tam humanum, quam quod mortalis quis, licet regijs  
infulis decoratus, ea potuerit passus esse, quæ ceteros hominum pati contingat? cum præfer-  
tim eiusmodi morbo Deus consueuerit peccata<sup>b</sup> vlcisci, ac potissimum superbientium Re-  
gum<sup>c</sup>. Sane quidem vbi morbus iste frequentior erat in Aegypto, regias personas eo tangi  
E consueuisse, auctor est Plinius, qui & testatur eosdem Reges morbo elephantico laboran-  
tes (sic ibi appellari solita lepra est) curari ex humano sanguine confecto balneo: vt nihil sit  
quod mireris ad curationem lepræ Constantinum iussum esse præparare solia infantum san-  
guine redundantia. sed quo hæc certiora tibi fiant, accipe verba Plinij<sup>d</sup>: Aegypti peculiare  
hoc malum, & cum in Reges incidisset, populis funcbre: quippe in balneis solia temperaban-  
tur humano sanguine ad medicinam eam.] hæc nos de Constantini lepra, & adhiberi solita  
Regibus medela elucidasse voluimus, ne quid de hoc reliquum sit, quod fidem lectoris re-  
tardare possit: ad quam augendam si pertinere putas, adde; eiusdem Constantini filiam Con-  
stantiam eiusmodi quoque lepræ tabe affectam, ipsius Acta testari, itemque Ioannis & Pau-  
li scripta a Terentiano: sed & peruetusta Acta Liberij (de quibus inferius) idem af-  
firmant. Attigimus hæc eadem de Constantini baptismo in nostris ad Romanum Mar-  
tyrologium Notis: verum multa ibi ex his, quæ hic accuratius exposuimus, emendanda  
erunt. sed iam ipsorum Actorum quæ reliqua sunt prosequamur, prout inueniuntur ab

DE FUGA SIL-  
VESTRI CAU-  
SAB PLVRBS.

*a* Mich. Glic.  
lib. 4. hist.

DE LEPRÆ  
CONSTANTINI  
ASSERTA VE-  
RITAS.  
*b* Num. 12.  
*c* Reg. 5.  
*d* 2. Paralip. 26.

*d* Plin. lib. 26.  
*c* 1.

Hadriano Papa descripta, qui verba Apostolorum cum pergunt recitare, hæc ex iisdem Actis addit fuisse ab illis Constantinum admonitum:

† APOSTOLORUM  
ADMONITIO.

\* mala val.

\* Romanum

Silvester Episcopus civitatis Romæ ad montem Soractem persecutiones tuas fugiens, in cauernis petrarum cum suis clericis latebras fouet: hunc cum ad te adduxeris, ipse tibi piscinam ostendet, in quam dum tertio merferit, omnis te \* valetudo deferet lepræ. quod dum factum fuerit, hanc vicissitudinem Saluatori tuo compensa, vt omnes iussu tuo per Orbem totum Romanæ \* Ecclesiæ restarentur. Tu autem in hac parte purifica te, vt relicta omni superstitione idolorum, vnum Deum, qui verus & solus est, adores & excolas, & ad eius voluntatem attingas.] quod iubetur de restauratione Ecclesiarum, illud per ea verba Apostoli voluisse significare videntur, vt (quod postea egregie præstitit Cōstantinus) Ecclesiæ in augustiorem amplitudinem eius munificentiâ instaurarentur. Idemque iubetur, omnem penitus relinquere superstitionem, qua scimus ea saltem ex parte, quod Aruspices consuluit, labefactatum esse; cetera autem quæ non sunt scriptis prodita, ei non audemus impingere. Sed quid post hæc Constantinus? Tradunt his verbis eadem Acta ab Hadriano recitata:

† SILVESTER ROMANUM  
REVOCATVR.

† 2. Corinth. 6.

Exurgens itaque a somno, statim conuocat eos qui obseruabant Palatium, & secundum tenorem somni sui, misit ad montem Soractem, vbi S. Silvester cum suis clericis receptus, lectionibus & ordinibus insistebat. At vbi a militibus se cōuentum vidit, credidit se ad martyrij coronam euocari, & conuersus ad Clerum omnem qui cum eo erat, dixit: Ecce nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis. Profectus itaque, vt dictum est, peruenit ad Regem: cui nunciatus, cum tribus presbyteris & duobus diaconis introiuit. Ingressus dixit: Pax tibi, & victoriæ de cælo ministrentur. Quem cum Rex alacri animo & vultu placidissimo suscepisset: omnia illi quæ facta, quæ dicta sunt, quæ etiam reuelata sunt secundum textum superius comprehensum, exposuit. Post finem vero narrationis suæ percunctabatur, qui essent dii Petrus & Paulus, qui illum visitarent ob causam salutis suæ, & eius latebras detexissent. Silvester respondit: Hi quidem dii non sunt, sed idonei serui Christi, & Apostoli electi ab eo, & missi ad inuitationem gentium, vt credentes salutem consequantur.] Sed hic siste gradum lector, quod te videam subcunctantem sequi.

† QUOMODO APOSTOLOS  
CONSTANTINVS DEOS  
PVTAVERIT.

† 1. Iud. 13.

† 1. Reg. 28.

† ANNALES  
MARTYRORVM  
ET ALIORVM

† CAPITVLVM  
DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

† DE ANNO  
1111.

Hæc autem Constantini de Apostolis interrogatio, Quinam dii essent] non eo quidem sensu accipienda est; vt qui tot annis erga Christianam religionem visus est esse propensior, & eius elementis imbutus; quinam essent Apostolorum Principes, ignorarit. Sed licet Apostolos optime ipse nouerit fuisse homines; quiddam tamen super humanum eo visu de eis mente concepit; quod in facta diuinitus apparitione spirituum beatorum sæpe contingere soleat, tanta superni luminis claritudine videri coruscos, vt supra humanum & angelicum, diuinum quid, qui eos vident, in eis fuerint meditati; vt de Manue Samsonis patre testatur diuina scriptura<sup>b</sup>, cum ait: Statimque intellexit Manue, Angelum Domini esse: et dixit ad vxorem suam: Moriemur, quia vidimus Dominum.] Quoniam modo nominat Dominum, quem nouisse ait esse Angelum Domini? nisi quod quiddam supra angelicam naturam eidem inesse fuerit arbitratus? Sed & quod ad defunctorum animas spectat: vide, quid de anima Samuelis habeatur in Regum primo: Ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra. Dixitque ei Saul: Qualis est forma eius? Quæ ait: Vir senex ascendit, &c.] Si vnus ex dijs, licet perperam, credita est anima Samuelis, hominis nuper defuncti, & facie visuque notissimi: quid adeo mirum, si Constantinus in ea diuinitus facta visione, conspiciens Petrum & Paulum non de terra surgentes, sed de cælo venientes, & cælestis gloriæ fulgore clarissimos, deos esse putauerit? Non quidem quod ignorarit, & obliuione deleuerit quod didicerat, & in edictis sæpe professus fuerat; vnum tantum esse Deum in Christiana religione credendum; deos autem gentium esse dæmonia: sed quod (si quid Constantini tyrociniõ condonandum putamus) sicut sciebat apud Gentiles inferiorem quemdam esse deorum ordinem, quos diceret Heroas, omnium hominum præstantissimos; ita inter Christianos fulsisse aliquos, qui essent huiusmodi dii ob egregiam eorum præstantiã nominandi existimauerit; quod nec a diuine scripturæ phrasi procul abhorret: vnde si quis eum Christiana religione apprime imbutum esse contenderit; tunc dixerimus, eum homines quos sciret, appellasse deos ex diuinæ legis præscripto secundum illud Dauidicum<sup>d</sup>: Ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes.] & alia alibi multa id genus. Nam aliàs idem Constantinus (vt suo loco dicetur) ipsos Episcopos qui Nicæ conuenerant ad Concilium, Deos, itidem ex præscripto diuinæ scripturæ, nominauit. Sed iam reliqua prosequamur.

† d Psal. 81.

† Ioan. 10.

Quidnam autem Siluestrum Constantinus post hæc rogarit, eadem Acta recitata ab Hadriano sic referunt: Cumq. & his similia Augusto diceret Papa: interrogare cœpit Augustus,

Astus, vtrumnam istos Apostolos haberet aliqua imago expressos, vt ex pictura disceret, hos esse, quos reuelatio docuerat. Tunc S. Silvester, misso diacone, imaginem Apostolorum sibi exhiberi præcepit: quam Imperator aspiciens, ingenti clamore cœpit dicere, ipsos esse, quos viderat: nec debere iam differre Spiritum sanctum ostensionem piscinæ, quam istos promississe suæ saluti memorabat.] hucusque Hadrianus ex Actis Siluestri ad confirmandum sacrarum antiquum vsum imaginum. Porro quod spectat ad venerandas imagines Petri, & Pauli, atque in primis Saluatoris nostri Iesu Christi; ad sua quoque tempora esse in Ecclesia cōseruatas, seq. eas aspexisse testatur Eusebius<sup>a</sup> hisce verbis: Cum & nos Petri & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines in picturis colorum varietate expressas, cōseruatasq. aspexerimus, &c.] Quod si eiusmodi Apostolorum Principum extabant imagines, & visebantur in Palæstina tot prælijs sæpe deuastata: quanto magis Romæ eadem integræ atque sinceræ eorumdem vultus accuratius exprimentes asseruari potuerunt, vbi iisdem Apostoli diutius vixerunt, & tandem martyrium passi sunt, vbi ars excultior, & custodia diligentior sit adhibita? Ceterum eadem ipsa tabula tunc a Siluestro Imperatori Constantino ostensa, hæctenus magna veneratione asseruatur in eiusdem Petri Basilica Vaticana; cuius quidem exemplar formis æreis affabre expressum, Romæ editum, vulgatumq. omnibus, haud necessario existimauimus hic exprimentum. Refert sane idem exemplum, quo S. Augustinus ait pingi consueuisse simul imagines Saluatoris & Apostolorum Petri & Pauli. At quæ de Constantino & Siluestro hæctenus dicta sunt, cum a recentioribus Græcis, tum etiam a Latinis pariter confirmari, omnes norunt; quorum numerum recensere piger; quod nec magni facimus, cum non nitamur ex more in re antiqua, nisi antiquorum testificationibus, nec facile credamus alijs, qui de rebus antiquis absque veterum assertione scripserint quæ vera esse putauerint.

† APOSTOLORVM  
IMAGINES PER  
SILVESTRVM  
EXHIBITAE.

† a Euseb. lib. 7.  
c. 14. in fin.

† b Aug. de con-  
sens. Euangelist.  
lib. 1. c. 10.

† BAPTISMVS  
CONSTANTINI.

Sed quod ad ipsum baptismum spectat per Siluestrum Papam Constantino collatum; quæ eorumdem Actorum antiquioribus monumentis consignata habentur, hic describamus. At quoniam eadem in diuersis codicibus paulo diuersè narrantur; nõ verba singula, in quibus haud semper conueniunt, sed res ipsas summam recensuisse sit satis. Nimirum, assentientem Imperatorem se ex ritu Christianæ religionis per baptismum patratis facinoribus ablui & expiari, iussu esse a Siluestro, ex more, septem saltem diebus, deposita regia corona, in poenitentia solitarium agere, seq. his præuijs religionis officijs ad plenissimam illam per baptismum faciendam purgationem paratum reddere. Paruit Imperator, acturusq. priuate poenitentiam, coronam deposuit, atque simul splendidam vestem Imperatoriam. Certe quidem auctor est Aurelius Victor in Constantino, eum habitum regium gemmis, & caput exornare consueuisse perpetuo diademate: quibus hisce catechismi diebus carere voluit, cum ipsum ad fidem instrueret summus Pontifex & catechista Silvester: qui & indixit publicas pro Imperatore preces atque ieiunium. Sabbato autem adueniente, & fonte ex more precibus benedicto, in eumq. Constantino simul ingresso & baptizato, affulisse cælitus diuinum splendorem, eadem Acta testantur; Imperatoremq. redditum Christianum, & a lepra simul esse mundatum; confessumq. palam, eo fulgore sibi manum porrigentem Christum vidisse. Quædam vero Acta de Christo apparente nihil, sed de manu ad eum extenta desuper, attestantur. Hæc sunt quæ contigisse dicuntur tum in baptisate: quæ autem ab eodem acta sint, postquam sancto lauacro plene initiatus Christiana religione, perfecte Christianus euasit, paulo post dicturi sumus.

At quod ad hæc pertinet; non contemnenda prorsus ducimus, licet multis obsita mendis, quæ veneranda præstant antiquitate, Acta Liberij, a maioribus non omnino neglecta, quæ a Cresconio in sua Collectione vetusta admodum sunt intexta. In ipsis inquam Actis expressum habetur<sup>c</sup> ex libro quodam, qui ibi citatur Siluestri, Constantinum a lepræ morbo in baptisate Crucis signaculo liberatum; indignatum vero esse Constantium eius filium longe post mortem patris, quod Liberius sparsisset in vulgus, Constantinum a Siluestro lepra mundatum olim sacro baptisate; ob eamq. causam grauiam in eum cōminatam fuisse. Opinamur equidem accidisse, tunc edita esse a Liberio quæ scripta erant de Constantini lepra atque baptisate, cum ab Eusebio antea elucubrata Constantini Vita in lucem edita ac peruulgata esset, vbi de Constantini baptisate in fine suscepto inerat falsa narratio; Constantium vero conficti mendacij architectum in Liberium fuisse ea ex causa cōmotum. Ex quibus intelligas, peruetustam esse de Cōstantini baptisate quæstionem. Sed cuiam, rogo, summo ne Sacerdoti ea proditi ex scriptis Siluestri, an Ariano Imperatori furenti maior est adhibenda fides? verum neminem puto id iure in dubium reuocaturum. Ex ijs quoque & illud possumus intelligere, Constantinum lepra deformem haud

† c Act. Lib. c. 1.  
in fin. c. 6.

† CONSTANTINVS  
IMP. ADVERSA-  
TVR LIBERIO  
ASSERENTI VE-  
RITATEM DE  
BAPTIS. CON-  
STANTINI.

haud de curatione sua publicum voluisse exhibere spectaculum, ac spectante Vrbe suscepisse baptismum, sed paucis dumtaxat arbitris id fieri voluisse intra Palatium Lateranense, vbi haec tenus eius visitur Baptisterium: curatum autem se (quod dictum est) conspectui omnium reddidisse; locumque illum illustrasse postea augustissimis monumentis, de quibus agemus inferius.

Quoniam vero ijs quæ dicta sunt de Constantino Romæ a Siluestro Papa sacro baptisinate initiato complures aduersantur, ijdemq. antiqui scriptores: hic de his differere, pernecessarium ducimus. Primus omnium contrariæ sententiæ assertor, quem & inconsulte (eorum pace dixerimus) complures sequuti sunt, esse reperitur Eusebius Pamphili Episcopus Cæsareæ Palæstinæ, sed Arianorum (vt cum Hieronymo<sup>a</sup> asseram) signifer, qui in gratiam Constantij Imperatoris Ariani hominis & Arianorum patroni hæc ipsa conscripsit: cuius de rebus Constantini Romæ gestis affectatum silentium indicat quo fuerit animo & affectu compositus erga primam sedē, quod & superius est a nobis facile demonstratū. Vt videas, hominem Ariana hæresi simul imbutum, imbibisse pariter cum impietate dolos ad concinnanda quotquot posset ea occasione mendacia. Si enim conscripsisset Constantinum Romæ a Siluestro Pontifice in fide Catholica baptizatū, quid aliud erat, quàm impietatis & apostasiæ redarguere filiū eius Constantium Imperatorem paternæ fidei desertorem & transfugam? At quoniam ea est mendacij natura, vt quantumlibet omni ex parte excogitatis diligenti arte præsidij roboretur, & adminiculis fulciatur, nihilominus quod firmitatis careat fundamento veritati subnixo, corruere necesse sit atque prosterni, iuxta illud Psalmistæ<sup>b</sup>: Mentita est iniquitas sibi: ] age iam exquiramus, quæ ea de re ipse conscribat, an solida firmitate firmaque soliditate consistant.

Eusebius<sup>c</sup> igitur in Vita quam scripsit ipsius Constantini, cum de morbo eius atque obitu agit, de baptismo tunc quoque accepto, eiusmodi instituit orationem: Cum primum oboritur ei quædam corporis inæqualis intemperies, ad eamque iam vehementior dolor accessisset: ad calida ciuitatis balnea proficiscitur, & inde ad ciuitatem matris suæ cognominem (nempe Helenopolim) vbi in martyrum sacra æde diu versatus, supplices preces & vota publica adhibuit Deo. Vt vero ei in mentē venit extremus eius vitæ dies, existimaretq. hoc tempus opportunum esse ad delenda illa errata, quæ (quoniam mortalis erat) admiserat, crederetque arcanorum mysteriorum efficacia & salutaris lauacri initiatione mentem expiari: hæc, inquam, cum ei in mentem venirent; humi procumbens genibus, & in ipsa martyrum æde errata sua confessus, supplicem se Deo offerebat. ] Vmquam ne antea, rogo, ex quo Christianus esse cœpit, post vigintifex annos Constantinus in morbum incidit, vt expiandi per baptismum peccata oportuerit eum inijsse consilium? Sed esto. Potuit ne homo tot parricidijs cruentatus sic in expiatus ad extremam vsque senectutem sponte perdurasse, conscientia interea penitus confopita, ne dicam emortua?

At Eusebius hæc probe intelligens, eam dilati baptismi in hanc diē causam ostendit; quam, vt maiorem sibi fidem conciliet, ab ipso Constantino, tamquam oraculum quoddam vult confirmatam reddi his scilicet verbis, cum ait: Vbi primum manuum per precationem impositione dignus est habitus: inde discedens, ad suburbana Nicomediæ ciuitatis peruenit: et conuocatis Episcopis, ita fere ad eos loquutus est: Quam ego, fratres, auida mente, omnibusque votis a Deo salutem multis hisce annis deprecatus sum, eam nunc hodiernus dies a me vehementer expectatus attulit. Tempus igitur est, vt tandem insigni illo, per quod immortalitatem adipiscemur, perfruamur. Quod ego etsi in illius Iordani gurgitibus, in quibus Saluator noster ad nostrum exemplum baptizatus esse memoratur, facere constitueram: tamen Deus, quod mihi maxime accommodatum est cernens, hoc in loco ijsdem mysterijs dignatur. omnis igitur amoueatur dubitatio, &c. ] Et quando id, quæso, ipse facturus? Iam agebat annum ætatis sexagesimum tertium, iamque parabat expeditionem in Persas, & alias sæpe ante aduersus hostes certamen inierat: hac ergo ex parte (si hæc vera essent) pietate Constantio filio longe impar Constantinus fuisset: ille enim aduersus Magnentium pugnaturus, ne lixam quidem voluit, nisi antea baptizatum, in hostem proficisci. Et quonam quæso exemplo maiorum Constantinus persuasus ad decrepitam senectutem baptismum dilaturus erat, quem non nisi vrgente morte suscepit? Nam etsi posthac penes nonnullos (vt dicturi sumus) eiusmodi de dilatione baptismi prauus vsus inualuit: nullum antehac ea de re præcessisse reperitur simile factum. Verum si (quod ait) in optatis erat, in Iordane flumine baptizari: quando opportunius id facere potuisset, quàm anno ante obitum, cum Hierosolymam (vt ipsemet testatur Eusebius<sup>d</sup>) ex omnibus Orientis partibus ab eo vocati ad templi dedicationem Episcopi conuenere; cum præsertim Tricennalia instarent Imperij, digna quæ huiuscemodi solemnij præcipue

EUSEBII DO-  
LVVS DE CON-  
STANTINI BA-  
PTISMO.

<sup>a</sup> Hieronym. in  
Chron. &  
alibi. tom. 2.  
pag. 228. 245.

7. 242.  
4. 309. 479.  
479.

<sup>b</sup> Psalm. 26.

<sup>c</sup> Euseb. lib. 4.  
c. 61. 62.  
QVOD EUSE-  
BIVS DE CON-  
STANTINI  
BAPTISMO.

EUSEBIVS IN  
MULTIS RE-  
BAPTIZAVITVR.

<sup>d</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 4.  
c. 43.

**A** præcipue agerentur: cum & imminens in Persas<sup>a</sup> (quod dictum est) profectio, ad id eum impellere debuisset?

Sed audiamus rursus Eusebium hæc demum per Constantinum perorantem: Quod si is, in cuius arbitrio mors & vita consistunt, vitam inter vos longiorem viuere permiserit, & hæc eius menti sententia steterit, vt posthac aliquando communes cum populi Dei grege preces in Ecclesia coniungam: viuendi leges mihi, quæ seruo Dei conueniant, ponere haudquam differam. Atque hæc quidem ille. ] Oblitus videtur Eusebius antehac talibus præconijs Constantinum celebrasse, vt non tantum quod pertinet ad vitæ institutum, erga seipsum omnibus excultum virtutibus, quibus inter omnes facile excelleret, mirifice prædicarit; sed quod erga alios talem se exhibuerit, vt quibuslibet sanctissimis Episcopis non minora præstaret, magnopere commendarit, quodq. seipsum pro impenso religionis studio nominasse ali-

**B** quando Episcopum, tradiderit<sup>b</sup>. At quid demum de consummatione baptismi Eusebius addat, audiamus: Illi vero (nempe, Episcopi qui aderant) sacrorum religione consummata, adhibitisq. statis diuinæ institutionis cærimonijs, arcanorum mysteriorum eum participem faciunt; certa quædam, quæ oportebat, præfinientes. Et sane ex omnium Imperatorum memoria solus Constantinus in Christi confessionibus renatus, & sacris initiatus, diuinoq. sigillo donatus, & spiritu lætitiæ concipiens, prorsusq. nouus redditus, ac diuina oppletus luce, per immensitatem fidei incredibiliter quidem animo gestiebat, sed ad clarissimam & euentissimam vim diuinæ maiestatis obstupescerat. ] hæc de eius baptisinate tunc suscepto Eusebius, plane immemor, quod in Historia<sup>c</sup> dixerat Philippum Imp. Christianum fuisse; et quod ingressus Ecclesiam, cum particeps fieri vellet, ob perpetrata delicta a Fabiano Papa reiectus fuerit, & in poenitentium classem redactus, non recipiendus antequam peccata confessus fuisset. Sed missa istæc.

**C** Rogo eum, quinam erant illi qui aderant Episcopi, & a quonam illorum baptizatus est? Retulit hæc ipse quidem, ne penitus erubesceret: sed ex loco<sup>d</sup>, vbi constiterat, possumus & personas pariter intelligere, & initiantem sacris Imperatorem cognoscere. Agebat, vt ait, in suburbij Nicomediæ: præerat illis Eusebius Nicomediensis Arianorum antesignanus acerrimus, eiusdem hæresis cum Ario idem auctor & propugnator insignis, adeo vt sicut ab Ario Ariani, ijdem ab Eusebio denominati sint Eusebiani, quorum vis magna erat (vt dicemus) apud domesticos Imperatoris. Si igitur in Nicomediæ suburbij, nec ab alio aliquo, quàm ab eiusdem ciuitatis Episcopo appareat, assertione Eusebij, baptizatus; consequentia illa deducitur necessaria, Constantinum in Arianorum perfidia baptizatum, vel potius (si verum est quod asserit) rebaptizatum: Arianos enim, baptizatos in fide Catholica, rebaptizare consueuisse,

**D** exemplis mille ac testibus exploratissimum est. Interfuisse tunc ibi Eusebium Nicomediæ Episcopum, Theodoretus<sup>d</sup> affirmat. sed & ab ipso item Eusebio Constantinum baptizatum, habent S. Hieronymi & Isidori Chronica. Quamobrem si Eusebio ea asserenti credimus: necesse erit affirmare, Constantinum in extremo vitæ cursu ab Ariano Episcopo baptizatum, impium ex hac vita migrasse, ab Ecclesia Catholica penitus alienum.

Sed quoniam Græcorum Ecclesia eundem Imperatorem sanctum prædicat atque Apostolis proximum; immo & vniuersalis Ecclesia semper eundem vt pium habuit, dum eius nomen ex sacris dyptichis vna cum alijs Orthodoxis semper publice recitare consuevit; et nullus vniquã repertus est auctor, qui eum vita functum nota impietatis sigillet: necessario affirmandum est, Eusebium esse mentitum. De cultu Constantini Imp. Græcorum perantiqua Menologia fidem faciunt. De antiquis vero dyptichis Ecclesiasticis, Nicolaus Romanus Pontifex scribens

**E** ad Michaellem Imperatorem sic ait: Quanta autem Dei cultorum Augustorum, qui Ecclesiam Dei exaltauerunt, & præcipue Romanam, Constantini videlicet, & Constantis, Theodosij quoque maioris, & Valentiniiani, & ceterorū laus in vniuersali Ecclesia polleat, & eorum præconia vbique personent, & nomen eorum inter sacra mysteria imprætermisse commemoretur, attentius & sedulo recordamini, sicq. nos audire illos imitantes satagite. ] hæc de fide publica dyptichorū. sed & ex Actis pariter Concilij Chalcedonensis, quantæ religionis extiterit Magnus Constantinus, apparet; dum Marcianus Imperator Principum religiosissimus, Nouus Constantinus acclamatur. hæc ex Actis publicis. Prætermittimus hic recensere innumera diuersorum Patrum de sincera pietate Constantini testimonia. Quamobrem cum res in eo statu sit posita, vt alterum de duobus oporteat affirmare: vel Eusebium turpiter esse mentitum, vel Constantinum ab Ariano Episcopo baptizatum, inter impios recensendum: cum euidenter appareat eum a Catholica Ecclesia summo opere commendatum; necessario dicere compellimur, Eusebium dolo malo esse de Constantino tam falsa loquutum.

Sed

<sup>a</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 4. c. 56.  
57.

<sup>b</sup> Euseb. ibid.  
c. 24.

<sup>c</sup> Euseb. lib. 6.  
c. 27.

REBAPTIZA-  
TOR FINGITVR  
EUSEBIVS  
NICOMEDIEN-  
SIS.

<sup>d</sup> Theodoret. lib.  
2. c. 32.

EX COMMVNI  
ECCLESIAE CA-  
THOL. CONSEN-  
SV EUSEBIVS  
MENDAX AR-  
GVITVR.





Theodoret. lib. I. c. 32. b Sozom. lib. 2. c. ult. de Constantini baptismo & ipsi scripsere, vt Theodoretus a, Sozomenus b, & si qui alij, ex iisdem quæ aduersus eundem Eusebium disseruimus, sit satisfactum : qui & falsa lectione citatæ superius Episcoporum epistolæ, in ea sententia confirmati, illa de Constantini baptismo in extremo vitæ cursu collato scripserunt.

BAPTISTE RIVM CONSTANTIANI

Elucidatis igitur iam locis obscuris Actorum Siluestri, dilutisq. contrarijs quæ aduersari iisdem videbantur, ipsoq. Constantini baptismo Romæ collato Gentilium pariter scriptorum testificatione firmato; reliquum est, vt & de loco, in quo Romæ Constantinus baptizatus est, agamus; ipso inquam fonte, in quo eidem Imperatori visibile diuinum numen cælesti fulgore coruscum apparuit, cum purgata anima peccatis admissis, atque simul corpus lepra mundum est redditum: quem vt spiritualis natalis solum & infantia Christianæ cunabula idem Constantinus mirifice illustrauit: remanent in hanc diem tam nobilis antiquitatis vestigia: vestigia plane dixerim (licet insignis satis locus appareat) respectu augustæ summæq. illius munificentia, qua ab eodem Imperatore fuerat exornatus; quam vix in chartis modo nobis antiquitas repræsentat, Anastasij Bibliothecarij industria, qui tam memorabile monumentum ab iniuria temporis vindicatum, memoriæ prodidit vna cum alijs ab eodem Imperatore illustribus Romæ exædificatis ecclesijs. Sunt autem huiusmodi, quæ nimia vetustate obsita, prout licuit ex mendoso codice, hæud ipsius stylo expolita, sed rudia, habeantur tamen fideliter edita c:

\* pensantem librarum.

\* myxum \* stupa

d Lamprid. in Heliogabalo.

c Greg. lib. 7. epist. 34.

f Ioan. 1.

\* octoginta

\* Gabia

\* Corano

\* Partheniceni

\* Lauinus

\* Musciano

\* Caput Ciliani.

\* Cirta

\* Megalula

Fontem sanctum, vbi baptizatus est Augustus Constantinus, ex lapide porphyretico & ex omni parte coopertum intrinsecus & foris & desuper, & quantum aqua continet, ex argento purissimo, \* libras tria millia & octo. In medio fontis columna porphyretica, quæ portat phialam ex auro purissimo pensantem libras quinquaginta, vbi ardent balsami librae ducentæ, annexum \* ex stipa \* amianti.] Iam occurrunt, lector, quæ valde admirari incipias. Nam quod ad balsamum spectat: abutebatur Heliogabalus profusissimus Principum balsamo summi pretij oleo, & quod scribit Lampridius d, in lucernis exhibuit: sed per Constantinum primo inuenitur cultui sacrae religionis applicitum. Quod autem ad sacrum chrismata conficiendum eodem vti soletur Ecclesia: inde accidit, vt idem balsamum diceretur oleum Crucis; sic enim S. Gregorius illud nominat e, dum ad Leontium scribens, hæc ait: Oleum quippe sanctæ Crucis, & aloes lignum suscepimus: vnum quod tantum benedicat, aliud quod incensum redolet.]

Sed ad Baptistery descriptionem redeamus: In labro fontis agnum ex auro purissimo fundentem aquam, pensantem libras triginta. Ad dexteram agni Saluatorem ex argento purissimo in pedibus quinque, pensantem libras centum septuaginta. In leua agni beatum Iohannem Baptistam ex argento in pedibus quinque tenentem titulum scriptum, qui hoc habet: Ecce Agnus Dei: ecce qui tollit peccata Mundi: pensantem libras centum. Ceruos ex argento septem, fundentes aquam, pensantes singulos libras octingentas \*. Thymiamaterium ex auro purissimo, pensans libras decem cum gemmis prasinis & hyacinthinis vndique, numero gemmæ quadragintaduæ.] hæc est descriptio sacri fontis: quæ autem eidem dona contulerit Constantinus, ibidem describuntur his verbis, hoc præmissio titulo:

DONVM SANCTO FONTE.

Massa Festi ex territorio Prænestino, præstans solidos trecentos. Massa Gaba \* ex territorio Gabinensi, præstans solidos ducentos & duos. Massa Pietas ex territorio suprædicto, præstans solidos ducentos quinque. Massa Statiliana ex territorio Sorano \*, præstans solidos trecentos. Massa intra Siciliam, Taurana, ex territorio Parentiensi \*, præstans solidos quingentos. Intra Urbem Romam domus vel horti præstantes solidos bis mille trecentos. Fundus Balsi, præstans solidos centum viginti. Massa Laninas \* ex territorio Carsiolano, præstans solidos ducentos. Fundus Catulli ex territorio Nomentano, præstans solidos quinquaginta. Massa Statiana ex territorio Sabinensi, præstans solidos trecentos quinquaginta. Massa Murina ex territorio Appiano Albanensi, præstans solidos trecentos. Massa Virginis ex territorio Sorano, præstans solidos ducentos.

TRANSMARINA intra partes Africæ. Massa Vincis ex territorio Mucario \* præstans solidos octingentos. Massa Capis ex territorio Capitano \*, præstans solidos sexcentos. Massa Varia Sardinia, præstans solidos quingentos. Massa Camaras ex territorio Cortalupi \*, præstans solidos quadringentos quinque. Massa Nummas ex territorio Numidiæ, præstans solidos sexcentos quinquaginta. Massa Sulphurata ex territorio Numidiæ, præstans solidos septingentos viginti. Massa Baldarioliaria ex territorio Numidiæ, præstans solidos octingentos & decem. In Græcia Massa Cephalaria, præstans solidos quingentos. In Mengaulo \* Massa

Massa Amazon, præstans solidos ducentos vigintiduos.] hucusque ibi de Baptisteryo Constantini, & rebus ab eodem ei largitis.

His autem de loco enarratis, iam ad reliqua a Constantino Romæ hoc anno, postquam baptizatus est, gesta, orationem couertamus: habentur ea in iisdem Siluestri, quæ dicuntur, Actis expressa, sed pro exemplarium diuersitate inter se paulo diuersa. Siquidem quæ singulis diebus illis septem, cum esset in albis, ab eo pro Christiana religione sancita fuerint, in aliquibus eorum narrantur hoc ordine: Prima die baptisui sui hanc legem dedit: Christum esse Dominum verum, qui se mundasset a lepra, & hunc ab omni Orbe Romano coli debere. Secunda vero die pœnas decreuit aduersus omnes qui in Christum blasphemias inferrent, vel deriderent. Addidit tertia die pœnam in eos, qui cuiquam Christianorum contumeliam irrogassent. Quarta vero die Imperatoris priuilegijs Romanam Ecclesiam præ ceteris voluit illustrare.

Rursum vero, quinta die concessam esse ab eodem Imperatore immunitatem ecclesijs, ibi traditur, vt ad eas confugientes securi in omnibus essent. Sexta vero & septima illud decretum, ne absque licentia Romani Pontificis alicubi construerentur ecclesiæ, & de exoluendis decimis, edidit. Sed & hæc duo vltima, quod desint in Græcis exemplaribus, superaddita fuisse putantur, cum præsertim vtraque iure antiquiori videantur eidem Ecclesiæ esse debita. Quid autem ab eodem Imperatore octaua die sit factum, eadem Acta his ipsis verbis significant: Octaua die processit, albis depositis, totus mundus & saluus: et veniens ad confessionem beati Petri Apostoli, ablatoq. diademate capitis, exuens se chlamyde, & accipiens bidentem, terram primus aperuit ad fundamenta Basilicæ construendæ. Dehinc ob numerum duodecim Apostolorum, duodecim cophinos terra plenos, suppositis humeris, baiulans asportauit; et ita gaudens & exultans in carruca sua cum Episcopo sedens, ad Palatium redijt.] Imitatus videtur Constantinus, a quo genus ducebat, Vespasianum Imperatorem; de quo Suetonius a: Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit.] hæc de Vespasiano Suetonius. Debit ne prætermisisset Constantinus pro cultu veræ religionis præstare, quod ipso maior eiusdem familiæ Flauia illustrator pro superstitione auita officium exhibuerat?

Sed antequam vltius progrediatur oratio ad ea quæ reliqua sunt Actorum recitanda; describere hic opportunum erit, quæ ab eodem Imperatore ipsi Basilicæ Petri Apostoli in Vaticano erectæ collata sunt dona: extant ea diligenter recensita in citato superius libello de munificentia Constantini a Bibliothecario ex archiuus S. R. E. in lucem edito, vbi hæc conscripta reperiuntur: Eodem tempore Constantinus Augustus fecit Basilicam beato Petro Apostolo in templo Apollinis, cuius loculum, cum corpus S. Petri recondidit, vndique ex ære Cyprio conclusit, quod est immobile. Ad caput pedes quinque, ad pedes, pedes quinque, ad latus dextrum pedes quinque, ad latus sinistrum pedes quinque, subter pedes quinque, supra pedes quinque, sic conclusit corpus beati Petri Apostoli, & recondidit, & exornauit super columnas porphyreticas, & alias columnas tres thyneas, quas de Græcia perduxit. Fecit autem cameram Basilicæ ex crimma \* auri fulgentem, & super corpus beati Petri.] Sed & de Petri Apostoli sepultura S. Gregorius Papa in epistola ad Constantiam Augustam tradit, ad quindecim pedes extra Petri sepulchrum fuisse desuper locum illum argæto contectum; quod cum ipsius decessor murare voluisset, apparente signo quodam, non paruo terrore absteritum, ab huiusmodi consilio destitisse. At rursum hæc in libello:

Super os quo conclusit illud, fecit Crucem auream purissimam pensantem libras centum quinquaginta, vbi scriptum hoc est: Constantinus Augustus & Helena Augusta hanc domum regali simili fulgore coruscantem auro circumdant. Scriptum est ex litteris nigellis in Cruce. Fecit autem candelabra ex aurichalco in pedibus decem, numero quatuor, argento conclusa cum sigillis argenteis, vnde Actus Apostolorum cernebantur, pensantia singula libras trecentas. Calices autem tres cum gemmis prasinis quadragintaquinque, pensantes singuli libras duodecim. Metretas argenteas duas pensantes libras ducentas. Calices argenteos viginti, pensantes singuli libras decem. Amas aureas duas, pensantes singula libras decenas. Amas argenteas quinque, pensantes singula libras viginti. Patenam auream cum turre & columba ex auro purissimo, ornatâ gemmis prasinis, & hyacinthinis, & margaritis \* numero ducentæ & quindecim, pensantē libras triginta. Patenas argenteas quinque, pensantes singula libras quindecim. Coronam auream ante corpus, quæ est pharus cantharus, cū delphinis quingentis, pensantem libras trigintaquinque. Pharos argenteos in gremio Basilicæ cū delphinis, pensantes singuli libras decem. Ad dexteram Basilicæ pharos argenteos triginta, pensantes singuli

CONSTANTINI IN ALBIS QUAE SANCI VERIT.

ERIGITUR BASILICA VATICANA.

a Sueton. in Vespasiano. c. 8.

BASILICAE VATICANAE STRUCTURA.

b Greg. epist. 30. lib. 3.

\* crimmo

\* turre \* smaragdinis

singuli libras octo. Ipsum altare ex auro & argento, clausum cum gemmis prasinis & hyacinthinis & albis ducentis decem, pensans libras trecentas quinquaginta. Thymiamaterium aureum cum gemmis vndique exornatum, pensans libras quindecim.] hucusque de vasis & ornamentis. Hæc sunt illa ipsa Basilicæ S. Petri sacra vasa, quæ post octoginta sex annos, cum ab Alarico Vrbs capta est, occultata apud sacram virginem, & inuenta, vt tradit Orosius<sup>a</sup>, præ magnitudine, pulchritudine, pondere, & diuersitate, Gothos reddiderunt attonitos, & ab eisdem, sic numine disponente, cum honore eidem Basilicæ restituta sunt. Quod spectat ad reditus, hæc sequuntur:

<sup>a</sup> Oros. lib. 7.  
c. 39.

DONA AD CONCINNANDAM LUMINARIA.

\* Cynopoliten

\* Corycorum

<sup>b</sup> Paulin. epist. 31.

DE BASILICA PAULI APOST.

\* Macarise  
\* cannas

In redivisibus donum quod obtulit Constantinus Augustus beato Petro Apostolo per dioceses in Oriente. In ciuitate Antiochia domum Datiani præstantem solidos ducentos quadraginta. Domunculam Nicænam præstantem solidos viginti & tremissem. Cellas in Aphrodisia præstantes solidos viginti. Balneum in Cerethea præstans solidos quadragintaduos. Pistri-  
num vbi supra, præstans solidos vigintitres. Popinas vbi supra, præstantes solidos decem. Hortum Maronis vbi supra, præstantem solidos decem. Hortum vbi supra, præstantem solidos vndecim. Sub ciuitate Antiochena possessionem Sibyllinam donatam Augusto, præstantem solidos trecentos vigintiduos, cartadecadas centum quinquaginta, aromatum libras ducentas, balsami libras trigintaquinque. Sub ciuitate Alexandrina possessionem Timialicam donatam Augusto Constantino ab Ambronio præstantem solidos sexcentos viginti, cartadecadas trecentas, olei nardini libras trecentas, balsami sexaginta, aromatum libras centum quinquaginta, storacis Isauricæ libras quinquaginta. Possessionem Eutimi Caduci præstantem solidos quingentos, cartadecadas septuaginta. Per Aegyptum sub ciuitate Armeniæ, possessionem Agapij, quam donauit Constantino Augusto. Possessionem Panopoliten\* præstantem solidos octingentos, cartadecadas quadringentas, piperis medimnos quinquaginta, croci libras centum, storacis libras centum quinquaginta, aromatum casia libras ducetas, olei nardini libras trecentas, balsami libras centum, lini faccos centum, caryophyllorum libras centum quinquaginta, olei Cyprini libras centum, papyri cannas mundas mille. Possessionem, quam donauit Constantino Augusto Ibronijs præstantem solidos quadringentos quinquaginta, cartadecadas ducentas, aromatum casia libras quinquaginta, balsami libras quinquaginta. In provincia Euphratenfi sub ciuitate Cyro possessionem Armanazon, præstantem solidos trecentos octoginta. Sub Tarso Ciliciæ insulam Cordionum\*, præstantem solidos nongentos.] hucusque ibi de donis tunc oblatis a Constantino Imperatore ad luminarium impensam & alia diuini cultus Vaticanæ Apostoli Petri Basilicæ, cuius S. Paulinus<sup>b</sup>, qui hoc eodem sæculo vixit, ad Alethium scribens, his verbis meminit: Quanto ipsum Apostolum attollebas gaudio, cum totam eius Basilicam densis inopum cœtibus stipauisses, vel qua sub alto sui culminis medijs ampla laquearibus longum patet, & Apostolico eminens folio coruscans ingredientium lumina stringit, & corda lætificat.] Alludit enim ad id, quod dictum est, nempe eiusdem Basilicæ cameram, quam nominamus aliter apsidem, ex crimno auri fulgentem. Sed post Paulinus de porticibus: Vel quæ sub eadem mole tectorum geminis vtrinque porticibus latera diffundit: quæ præterito nitens atrio, fusa vestibulo est, vbi cantharum ministra manibus & oribus nostris fluentem ructantem fastigiatus solido ære tholus ornat, & inumbrat, non sine mystica specie, &c.] Verum iam de Basilica Petri satis.

De Basilica vero Pauli Apostoli hæc ibidem leguntur: Eodem tempore Constantinus Augustus fecit Basilicam beato Paulo Apostolo ex suggestione S. Siluestri Episcopi, cuius corpus sanctum ita recondidit in ære & concludit, sicut beati Petri, & dona obtulit. Nam omnia vasa sacra aurea vel argentea vel ærea ita posuit, sicut in Basilica beati Petri Apostoli: et ita beati Pauli Apostoli ornauit, sicut illam. Sed & Crucem auream super loculum beati Pauli Apostoli posuit pensantem libras centum quinquaginta. Sub ciuitate Tyria possessionem Comitam præstantem solidos quingentos quinquaginta. Possessionem Fromimusa\* pensantem solidos septingentos. Possessionem Timiam præstantem solidos ducentos quinquaginta, olei nardini libras septuaginta, aromatum libras quinquaginta, casia libras quinquaginta. Sub ciuitate Aegyptia possessionem Cyreos præstantem solidos septingentos decem, olei nardini libras septuaginta, balsami libras triginta, aromatum libras septuaginta, storacis libras triginta, stactes libras centum quinquaginta. Possessionem Basilicam, præstantem solidos quingentos quinquaginta, aromatum libras quinquaginta, olei nardini libras sexaginta, balsami libras viginti, croci libras sexaginta. Possessionem insulæ Machabæ\* præstantem solidos quingentos decem, papyri racanas\* mundas quingentas, lini faccos trecentos.] hucusque de Basilica Pauli, quæ cum esset ædificata vbi corpus eius positum erat, inter

viam

**A** viam Ostiensem & Tiberim, angustia loci interiacentis, haud potuit, vt par erat, amplioribus spatijs ædificari: Honorius autem Imperator prætergressus viam illam, amplissimam reddidit, vt suo loco dicemus.

At quid post hæc Acta? Altera vero die Constantinus similiter intra Palatium suum Lateranense Basilicæ fabricam cœpit, lege pariter sanciens atque promulgans, adeo se Christianæ religionis profiteri velle culturam, vt Christo Deo vellet intra Palatium templum erigi, vbi Christiani conuentus agerent: vtque, ijs qui Christiani fieri vellent, & pauperes essent, præstarentur ex largitione Fiscali affatim alimenta, eisdemque in primis in baptisinate candida vestimenta & solidi viginti; dum tamen afferrent pro tessera Episcopi Romani chirographum. Quod autem spectat ad Basilicam Lateranensem, quam tunc temporis Constantinus ædificare cœpit in monte Cælio in ædibus amplissimis Laterani: fuisse quidem eas magnificentissimas testatur Iulius Capitolinus in Marco, & Victor in Seuero. Sed de his superius. Cesserat eas Constantinus Faustæ Augustæ, ac demum (vt suo loco dictum est supra) Melchiadi Papæ; in iisdemque (vt vidimus) sub eodem Melchiade collecta est Synodus in causa Cæciliani. Verum quibus ornamentis eam illustrauerit Constantinus, & opibus auxerit, citatus ille de munificentia Constantini libellus in omnibus fidelissimus narrat his verbis:

LATERANE N-  
SIS BASILICA.

Huius temporibus (nempe Siluestri) fecit Constantinus Augustus Basilicas istas, quas & ornauit. Basilicam Constantinianam, vbi posuit dona ista. Fastigium argenteum habens in fronte Saluatorem sedentem in sella, quinque pedum, pensantem libras ceterum viginti; et duodecim Apostolos, habentes singuli quinos pedes, pensantes libras nonaginta cum coronis ex argento purissimo pensantibus libras centum quadraginta: et Angelos quatuor ex argento in quinque pedibus, qui pensant singuli libras centum quindecim cum gemmis Alabandenis: Fastigium ipsum pensat libras duo millia viginti quinque.] Ab eiusmodi tam celebri Saluatoris imagine, cui & Basilica dicata est, dicta fuit Basilica Saluatoris potius, quam Constantiniana, ad differentiam alterius Basilicæ eiusdem nominis publicis negotijs mancipatæ, quæ posita erat in Regione tertia apud templum Pacis, vt habent Sextus Rufus & Publius Victor.

DONA COLLA-  
TA BASILICAE  
LATERANEN-  
SI.

Sed quod rursus spectat ad munera tunc oblata, hæc ibidem leguntur: Item a tergo respicientem in apside Saluatorem sedentem in throno, in pedibus quinque (hoc est altitudinis pedum quinque, & sic in reliquis.) Coronas quatuor ex auro purissimo cum delphinis viginti, pensantes singulæ libras quindecim. Pharum ex auro purissimo cum delphinis quingentis\* cum catena, qui pensat libras viginti quinque. Cameram Basilicæ ex auro, pensantem in longum & in latum libras quingentas. Altaria septem ex argento purissimo, pensantia libras ducentas. Patenas aureas septem, pensantes singulæ libras triginta\*. Patenas argenteas sexdecim pensantes singulæ libras triginta. Scyphos ex auro purissimo septem, pensantes singuli libras decem. Scyphum singularem ex metallo, corallo ornatum, & vndique de gemmis prasinis & hyacinthinis, auro interclusum ex omni parte, qui pensat libras viginti & uncias tres. Scyphos argenteos viginti, pensantes singuli libras quindecim. Amas ex auro purissimo duas, pensantes singulæ libras quinquaginta, portantes singulæ medimnos tres. Amas argenteas viginti, pensantes singulæ libras decem, portantes singulæ medimnos singulos. Calices minores aureos purissimos quadraginta, pensantes singuli libras singulas. Calices minores ministeriales quingentos, pensantes singuli libras duas.

\* quindecim

\* tres

Ornamenta autem Basilicæ. Pharum cantharum ex auro purissimo ante altare, in quo ardet oleum nardinum pisticum cum delphinis octoginta, pensantem libras triginta. Pharum cantharum argenteum cum delphinis viginti, qui pensat libras quadraginta, vbi ardet oleum nardinum pisticum. Pharos cantharos argenteos in gremio Basilicæ quadragintaquinque, pensantes singuli libras triginta, vbi ardet oleum superscriptum. In parte dextra Basilicæ pharos argenteos quadraginta, pensantes singuli libras viginti. Pharos cantharos in leua Basilicæ argenteos viginti quinque, pensantes singuli libras viginti. Cantharos cerofratos in gremio Basilicæ argenteos quinquaginta, pensantes singuli libras viginti. Metretas tres ex argento purissimo, pensantes singulæ libras trecentas, portantes medimnos decem. Candelabra ex aurichalco numero septem, quæ habent pedes denos cum ornatu ex argento, interclusa sigillis Prophetarum, pensantia singula libras trecentas.

Quæ constituit in seruitio luminum. Massam Gargillanam in territorio Sueffano, præstantem solidos quadringentos. Massam Bauronicam in territorio Sueffano, præstantem

solidos trecentos sexaginta. Massam Aurianam in territorio Laurentino, præstantem solidos quingentos. Urbanam in territorio Antiano, præstantem solidos ducentos quadraginta. Massam in Castis\* in territorio Catanensi, præstantem solidos mille. Massam Trapeas in territorio Catanensi, præstantem solidos mille sexcentos quinquaginta.] Quæ autem sequuntur putamus esse iungenda ijs quæ de ornamenti & vasis superius dicta sunt, hæc nempe: Thymiamateria duo ex auro purissimo pensantia libras triginta: Donum aromaticum ante altaria singulis annis libras centum quinquaginta.] hæctenus de Basilica Lateranensi. Ex quibus omnibus plane apparet, hæc quoque ex parte, nouissimæ domus<sup>a</sup>, nempe Ecclesiæ Gentium, esse gloriam maiorem, quam primæ; cum superet numerus & pretium vasorum Romanæ Ecclesiæ (vt prætermittam de ceteris vbique locorum in Orbe diffusis ecclesijs) vasa templi a Salomone collata, vel denuo restituta, cum illud iterum fuit ædificatum. Nec est quod hæc quis reuocare possit in dubium: nam vt vnus tantum templi ab eodem Imperatore postea Hierosolymis ædificati singula describeret collata ab eodem ornamenta, Eusebius<sup>b</sup> separatim se volumine scripsisse testatur, cum ait: Quale vero Saluatoris templum, quale item Saluatoris antrum fuerit, atque etiam quam præclari conatus Imperatoris; quanta autem in ipso templo donorum turba ex auro, argento, pretioso lapide; separatim suo, quoad eius fieri potuit, volumine conscriptum Imperatori dedimus.] Si ergo vnus templi dona vno explicata volumine, tot tantaq. erant: quid mirum si plurium basilicarum munera ab eodem illis donata per breui sunt coangustata libello potius, quam descripta? Quis non putet Constantinum conatum esse, vt constructæ Romæ ecclesiæ celebriores apparerent Iouis Capitolini aliorumq. deorum templis; cum præsertim consueuissent (vt vidimus) exprobrare Gentiles Christianis cultum Dei ipsorum abiectum nimis & humilem, atque nullius splendoris, nec celebrem, nec illustrem? Potuit ne hæc pati Constantinus, dæmonum delubra Romæ tot publicis donis aucta, Christi vero ecclesias hac ex parte illis inferiores haberi? Et non potius iusta æmulatione compulsus, quo minus poterat structura templorum (id enim non ferebat temporis angustia) ornamentis saltem fana Gentilium superaret?

Et quid adeo mirum, si tot tantaq. contulit veræ religionis cultui Constantinus, qui olim falsorum deorum cultor immensis donarijs replebat illorum templa? Vnde Orator ille in Panegyrico<sup>c</sup>: Merito igitur (inquit) augustissima illa delubra tantis donarijs honestasti, vt iam vetera non quærant, iam omnia te vocare ad se templa videantur.] hæc ille. At qui meminisset, se tanta profudisse in deos, quos iam modo intelligebat esse praua dæmonia: quo pacto potuit esse remissior munificentia ipsius in exornandis veri Dei, quem coleret, tēplis? Hinc illæ Gentilium historicorum in Constantinum querelæ, cum eum nimis profusionis redarguunt. Nam de eo Aurelius Victor<sup>d</sup>: Vnde (inquit) prouerbio vulgari; Tracala decem annos præstantissimus, duodecim sequentibus latro, decem nouissimis pupillus ob profusiones immodicas nominatus.] Est eadem quoque Zosimi querela<sup>e</sup> in eum exclamantis, non satis illi fuisse ad largitiones immoderatas totius Imperij Romani diuitias, sed opus fuisse noua eademque dura prouincialia præscribere vectigalia.

Sed tamen in eo tum Constantini, tum aliorum Christianorum Imperatorum commendanda modestia est, quod cum possent ipsa deorum templa referta diuitijs spoliare, prout fecerant (vt vidimus) nonnulli ex Ethnicis Imperatoribus, abstinerunt nihilominus; cum alioqui summo iure id facere potuissent; tum quod dæmonum nullus prorsus cultus esse deberet; tum etiam quod ex illis compensari poterant rapinæ, quas tam in rebus publicis quam priuatis, trecentis iam propemodum annis, Christiani ab idolorum cultoribus passi essent. At tamen ab ijs Constantinus se continuit, & reliqui successores: quod S. Ambrosius<sup>f</sup> agens aduersus Symmachum testatur his verbis: Dicant & ipsi, quis templis dona detraxerit, quod factum est Christianis: quæ si facta essent Gentilibus, redderetur potius, quam inferretur iniuria. Nuncine demum iustitia præterditur, æquitas postulatur? Vbi tunc erat ista sententia, cum direptis Christianorum omnium facultatibus, ipsos vitales anhelitus spiritus inuiderent, & nullis vsquam denegata defunctis inhiherent supremæ commercia sepulturæ? quos Gentiles præcipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est, quod & ipsi iam facta maiorum carpunt suorum: sed quæ melioratio, vt eorum munera petant, quorum gesta condemnant? Nemo tamen donaria delubris, & legata Aruspibus denegauit; sola sublata sunt prædia: quia non religiose utebantur ijs, quæ religionis iure defenderent.] sed hæc de prædijs, quæ Valentinianus, non Constantinus abstulit. Cesset ergo Zosimi querela, vel in eo potius Constantinum redarguat, quod maluerit noua vectigalia populis imperare, quam deorum

A

B

C

D

E

templa

templa locupletissima diuitijs iniuste possessis spoliare. At hæc Romæ præstita sunt a Constantino: in Oriente autem, vbi cessabat Senatus inuidia, ab eodem fecus actum esse, ex Eusebio dicturi fumus inferius. Sed ad Acta rursum.

Reperiuntur hæc etiam in Græcis exemplaribus tunc ab eodem Constantino fuisse statuta: vt qui vellent fieri Christiani, id eis facere liceret absque aliquo impedimento. Sanciuit hæc rursum: ne filijfamilias, vel serui, sub qua nati essent superstitione, tenerentur inuiti. Quamobrem magnam factam esse accessionem ad Christianam fidem, eadem Acta testantur. Addit his Nicephorus<sup>a</sup>, eodem anno Romæ fuisse baptizata supra duodecim millia virorum præter feminas atque paruulos. Quod vero idem ait, Crispum Cæsarem vna cum patre Constantino baptizatum fuisse; quam errore labatur, atque prorsus hallucinetur, quæ hoc eodem anno superius dicta sunt, manifeste declarant.

Sed quid idem auctor de Senatu Populoq. Romano ab eodem Imperatore tunc in Basilica Vlpia collecto tradat, videamus: Porro Senatu in Basilicam, quæ dicitur Vlpia, conuocato (erat hæc in Foro Traiano, dicta aliter Basilica Traiani a Publico Victore) sincera mente sanxit, ne de cetero dij esse vel dicerentur, vel crederentur: non deos hominum esse, sed potius homines illorum esse dictitans. Et cum seipsum ea in re apertum manifestumque haberent exemplum, vt Dominum nostrum Iesum Christum, vt Deum verum certumque in cælis regnantem adorarent, & colerent: ne quis aliquid veteris erroris apud se habere suspicari posset, sinceritatis suæ indicium, templum in Palatio quod erigebat, ostendit. Populus vero huiusmodi Imperatoris dictis applaudens, quadragies, Christianorum Deum, verum Deum esse, exclamauit. Constituit præterea, voluntarium, & non coactum baptismum esse; neque metu humano ad Christianorum cultum quemquam accedere; verum volentem casto, maturoque consilio, sacro illorum numero aggregari debere. Itaque incredibilis in populo fuit lætitia, lege ea publicata.] hucusque ex Actis S. Siluestri Græce conscriptis Nicephorus.

Sed præstat, cuncta quæ tunc idem Imperator coram Senatu Populoq. Romano perorauit, & in ijsdem Actis Latine scriptis extant, hic recitare. Porro Senatus Populiq. Romani cogendi causa hæc ibi primo describitur: Igitur cum Senatorum nullus omnino huic religioni sanctæ fidem adhiberet; nec ob hoc alicui Augustum irasci Papa permetteret: præcepit sibi in Basilica Vlpia in excelsum tribunal statui: illicq. omnes Senatum & Populum Romanum his verbis affatus est, &c.] Hæc quidem optime consentiunt cum ijs quæ a Zosimo eodem argumento scripta habentur<sup>b</sup>: nempe, Senatores ipsos summopere aduersatos Constantino, cum eum penitus viderent esse religionis patriæ desertorem, inter Christianos publice profitentem: quos cum Imperator demulcere nullatenus posset, Urbem deserendi & aliam illi non imparem ciuitatem erigendi consilium iniit. Sed de his postea. At ipsam iam Constantini coram Senatu Populoq. Romano concionem habitam audiamus, quæ his scilicet verbis in ijsdem Actis Latine scriptis reperitur:

Profanæ dissensiones mentium ideo nulla ratione salubre consilium sumunt, quia profundæ ignorantia circumdata caligine, nullus eas clarus ac serenus veritatis splendor illustrat. Aperiendi sunt ergo oculi animarum, & diligenti est examinatione tenendum, istos deos nec dici debere, nec credi, qui facti ab hominibus cognoscuntur: homines magis eorum deos esse, quos ipsi plasmarunt. denique si aliquo casu aliquid in ijs læsum fuerit: homines, qui sua eos arte fecerunt, eadem eos nihilominus arte restaurant. Sunt ergo homines, vt dixi, dij illorum, quos & dum non essent, fecerunt vt essent, & dum fuerunt læsi, restaurant. Quod in me quoque factum ipsi aspiciatis & probatis: nisi enim ipse esset Dominus Christus, qui nos fecit; non vtique quod ab alio factum fuerat, restaurare valeret. Probatur ergo humanum genus huius Dei esse figmentum, qui restaurat lapsum, fractum solidat, subleuat elisum. Sed vniuersa idola ista quæ hominum figmenta sunt, hominum, cum læsa fuerint, auxilio reparantur.

Habeant itaque, habeant finem isti errores: abdicetur ista superstitio, quam ignorantia concepit, & stultitia nutriuit, & aluit. Adoretur Dominus solus, qui vnus & verus regnat in cælis. Desinamus hos colere, a quibus saluari non possumus, & quos læsos ipsi saluamus. Cessamus ab his flagitare nostri custodiam, quos nostra custodia contuemur. Quid miserrimi in his, nisi æs, & lapides adoramus, & ferrum? Hæctenus surdis dixerimus vt audiant, cæcis vt respiciant. Sit itaque omnibus ratum, quod ab isto errore, ipso Deo Christo auxiliante, cessauimus. Et quoniam sapientia Romana non fallitur, istum Deum excolat, a quo ipsa custodiatur, non quem ipsa custodiat.

-1178701

Annal. Eccl. To.3.

V 3

Verum

\* Capriis

a Agg. 3.

b Euseb. Vit. Constantini. lib. 4. c. 46. in fin.

EFFUSA MUNIFICENTIA CONSTANTINI. c Panegy. 4.

d Aurel. Victor in Constantino.

e Zosim. lib. 2.

ABSTINUIT ROMÆ CONSTANTINVS A DONIS TEMPORVM.

f Ambros. epist. 31.

CONSTANTINI SALVBRES LEGES.

a Niceph. lib. 7. c. 34. in fine.

SENATVS CONSVLTVM IN BASILICA VLP. PIA.

b Zosim. lib. 2.

CONCIO CONSTANTINI.

Verum ne longa vos oratio intentos extendat : quod constituendum censemus, breuiter A  
pandam. Patere volumus Christianis ecclesias, ita vt priuilegia, quæ sacerdotes templorum  
habuisse noscuntur, Antistites Christianæ legis assumant.]

Passurus ne Constantinus æquo animo esset (vt eadem iterum arguamus, & per eandem li-  
neam, vt aiunt, ferram reciprocemus) idolorum Christianis semper aduersarios sacerdotes  
honorum gloria superextolli, Christianæ vero religionis Antistites, quibus ipse caput subijce-  
ret, & vt pro ipso ad Deum preces funderent, precibus interpellaret, humi iacere depressos,  
& nullius gloriæ fulgore conspicuos, ignobiles apparere? Sed quæ erant priuilegia, quibus  
templorum sacerdotes a maioribus traditis fruerentur? Inter eos eminebat Rex sacrorum,  
qui in conuiujs super omnes excubare solebat; erat & Pontifex maximus, arbiter humana-  
rum atque diuinarum rerum omnium: quod breuiter narratum habes ex Festo<sup>a</sup>. Quanta au-  
tem esset potestas in Augure, qui comitia irrita reddere, & abdicare etiam Consules magistra-  
tu valeret; quæ paulo ante recitauimus ex Cicerone, declarant. Vetitum eis erat (ait Plu-  
tarchus<sup>b</sup>) equo vehi: sed vti carpento pro amplissima dignitate soliti erant. Sacerdotum pe-  
culiaris mos erat (quod affirmat Tacitus<sup>c</sup>) carpento Capitolium ingredi. Sic & videas Ro-  
manos Pontifices, quod tradit Ammianus<sup>d</sup>, per Urbem carrucis vehi. Procedunt, inquit,  
vehiculis insidentes circumspicte vestiti.] Sed & magna illa dignitas esse videbatur, quod (vt  
idem ait) numquam pileum, insigne Flaminum deponebant; cum, vt idem testatur Plutar-  
chus<sup>e</sup>, ceteri solerent occurrentibus caput detegere. Obseruat hoc ipsum in hanc diem Ro-  
manus Pontifex. Refert idem<sup>f</sup> etiam Dialis Flaminis immunitatem, vt iurare ei minus li-  
ceat, quod non conueniat de rebus paruis fidem eidem non haberi, cui res sacræ & maximæ  
concreditæ sint. Sunt & alia plura, quæ recitant Gellius<sup>g</sup> & alij, a quorum nonnullis vt su-  
perstitione infectis Christiani Pontifices abstinere consultius iudicarunt. Rursum vero deo-  
rum sacerdotes purpuram induebant, eandemq. pretiosam, nempe bis tinctam, vt indicat<sup>h</sup> Ci-  
ceronis locus ille inter multos alios, qui menti primus occurrit, quo de Vatinio strumoso in sa-  
cerdotē allesto ait: Denique Vatinij strumam sacerdotij *δυσέσσω* (hoc est, bis tincta purpura) ve-  
stiant.] Mos quoque erat, cum dedicaretur summus Sacerdos, vitta & corona aurea caput  
ornari. vnde Prudentius eorumdem ritus referens, hæc inter alia<sup>i</sup>:

*Mire insulatus, festa vittis tempora  
Nectens, corona tum repexus aurea,  
Cinctu Gabino sericam fultus togam.]*

Sed summos Christianæ legis Antistites longe ante tempora Constantini, ipsos inquam san-  
ctissimos Christi Apostolos, laminam auream in sacris gestare consueuisse, primo Annalium D  
Tomo dictum est, deq. pretiosis sacerdotum coronis suo pariter loco superius. At quæ reli-  
qua sunt Constantini orationis, prosequamur.

Vt autem (inquit) notū sit vniuerso Orbi Romano, vero Deo Christo nos inclinasse ceruicē:  
intra Palatium nostrum ecclesiam Christo arripui construendam, vt vniuersitas hominū com-  
probet nullum dubietatis in corde nostro vel præteriti erroris remansisse vestigium. Cumq.  
in isto verbo finisset eloquium: vox populorum per duarum ferme horarum spatium hæc fuit:  
Qui Christum negant, male pereant. dictum est tricies. Item dictum est quadragies: Vnus  
Deus Christianorum. Item: Tempa claudantur, & ecclesiæ pateant. dictum est decies.  
Item: Qui Christum non colunt, inimici Augustorum sunt. dictum est quaterdecies. Item:  
Qui Christum non colunt, hostes Romanorum sunt. dictum est decies. Item: Qui saluauit  
Augustum, ipse est Deus. dictum est quadragies. Item: Qui Christum colit, semper vincet. E  
dictum est quinquagies. Item: Sacerdotes templorum Vrbe pellantur. dictum est tricies.  
Item: Qui adhuc sacrificant, Vrbe pellantur. dictum est terdecies. Item: Iubete, ut hodie  
Vrbe pellantur. dictum est quadragies.

Ad hanc vocem Imperator silentium petijt: quo facto, iterum sic alloquutus est populum:  
Inter diuina & humana seruitia hoc interest, quod humana seruitia coacta sint, diuina autem  
voluntaria comprobentur. Deus enim quia mente colitur, & sincero hominis veneratur<sup>\*</sup> af-  
fectu, spontanea eius debet esse cultura. In hoc enim apparet, quia Deus verus est, quod per  
tanta sæcula contemptoribus suis non iratus finem imposuit, sed propitium se etiam, qui coli  
debeat, demonstrauit, indulgendo crimina, & salutem animabus & corporibus conferendo.  
Sit ergo omnibus notum, non necessitate coactos, sed suo iudicio liberos posse fieri Christia-  
nos: nec humanum metuentes imperium, ad Dei culturam accedere aliquos oportere, sed  
rationabili consideratione magis rogare, vt Christianorum numero applicetur ab ijs, qui huic  
sacratif-

PRIVILEGIA  
GENTILIVM  
SACERDOTVM  
TRIBVTA CHR  
STIANORVM  
ANTISTITI-  
BVS.

<sup>a</sup> Fest. in verbo  
Ordo.

<sup>b</sup> Plutarch. 99.

Rom. 9. 40.

<sup>c</sup> Tacit. lib. 12.

<sup>d</sup> Ammian. lib.

27.

<sup>e</sup> Plutarch. 99.

Rom. 9. 10.

<sup>f</sup> Valer. lib. 5. c. 2.

<sup>g</sup> exempl. 9. c. lib.

8. c. 5. 6.

<sup>h</sup> Plutarch. 99.

Rom. 9. 44.

<sup>i</sup> G. II. lib. 10.

<sup>j</sup> 15. Alex. ab

Alex. c. 2. c. 8.

<sup>k</sup> Cic. ad Attic.

lib. 2. epist. 24.

<sup>l</sup> Prudent. Peri-

Steph. hymn. 10.

ACCLAMATIO  
NES POPVLI.

<sup>\*</sup> retinetur

FIDES LIBERA,  
NON COACTA.

A sacratissimæ legi deseruiunt. Iustum etenim verumque conspicimus; vt sicut petentibus cul-  
pa est, si negetur; ita non petentibus si tradatur<sup>\*</sup>, iniquum. Sed nec hoc aliqui metuant, quod a  
nostra gratia diuellantur, si Christiani esse noluerint. Nostra enim clemētia talis est, vt<sup>\*</sup> in bo-  
no opere nos imitentur. Vnde hoc considerandum est magis, quod nobis adhærebunt in ami-  
citij, qui spontanei ad Christianam legem venire voluerint. Tunc omnibus Christianis &  
infidelibus hanc legem laudantibus, & vitam Augusto optantibus, finis eius rei factus est. Et  
reuertente Augusto ad Palatium, tota ciuitas cereis, lampadibusque repleta, coronata<sup>\*</sup> est.]  
Erant eiusmodi obsequia procedentibus solita impendi Romanis Principibus: nam de Cæsare  
Suetonius<sup>a</sup>: Ascenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque fini-  
stra lychnucos<sup>\*</sup> gestantibus.] et Herodianus<sup>b</sup> demonstrat insignia fuisse Augustorum, vt fa-  
ces eosdem progredientes prosequerentur, cum ait de Martia: Præter ignem, omnes honores,  
velut Augustæ, ei tribuerentur.] et de Heliogabalo: Discurrente etiam cum facibus vtrin-  
que populo.] et de Gordiano: Ignis de more præferebatur.] Sed hæc tandem Acta rur-  
sus habent:

Erat enim omnibus gaudium, quod lex talis processerat, quæ nullum ad culturam impel-  
leret, & nullum a cultura repelleret Christi. Fit vox lætitiæ per vniuersas Ecclesias: honoran-  
tur omnia sepulchra Sanctorum; omnesque confessores qui exilia passi erant, ad propria iam  
reuocati, amici facti sunt Regis.] Secundum autem ea quæ Constantinus in Basilica Vlpia,  
præsente Senatu Populoque Romano, pro concione loquutus est, scripsit edictum, quod non  
tantum Occidentalibus populis, sed Orientalibus quoque voluit innotescere; quo cum in primis  
suscepta a se Christianæ religionis prædicet veritatem, & omnes pariter ad eam capeffendam  
hortetur; neminem tamen ad eam vi inducendum, sed sponte accedentes suscipiendos esse,  
licet omnes optare se dicat vt id faciant, cõtestatur. Recitat eiusmodi Imperatoris sanctionem  
Eusebius<sup>c</sup>, hæc præmittens: Præterea (inquit) Imperator, cum sacrosanctam disciplinam,  
quæ ad Dei cultum pertinet, augere studeret: omnibus prouincialibus cuiusque nationis, qui  
falso idololatriæ errore ante ipsius ætatem implicati fuissent, litteras dedit, prudentique per-  
suasione exhortatus est eos, qui ipsius parebant Imperio, vt Deum omnium auctorem agno-  
scerent, & ipsum Christum palam & perspicue suum Saluatorem esse profiteretur. Atque istas  
litteras Imperatoris ipsius manu scriptas ad præsentem hanc nostram historiam necessario ar-  
bitramur adiungendas, vt audire Imperatorem videamur, idem illud, hoc modo, quasi  
omnium hominum auribus inculcantem.

VICTOR<sup>d</sup> CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS PRO-  
VINCIALIBVS ORIENTEM INCOLENTIBVS S.] sic inscriptum  
D habetur apud Eusebium ad Orientales, non quod non fuerit generale, sed quod missum in  
Orientem sit ab ipso descriptum. Ipsum autem edictum sic se habet:

Quæcumque firmissimis summisque naturæ legibus continentur, ea omnia prouidentia &  
diuinæ solertiæ per ipsorum descriptionem diuinitus ordinatam satis illustre specimen omni-  
bus dant. Neque vlla existet dubitatio, quin accurata sinceræ rationis, & rerum simul in cer-  
nendi sensum incurrentium comprehensio, vno veræ & perfectæ virtutis subsidio adiuncto, sit  
eos (quorum animus scientiæ quasi vestigijs recta insistens ad illum finem fertur) tandem ad  
Dei cognitionem deductura. Quapropter quis vir prudens non aliquando animo conturbe-  
tur, cum multos animaduertat contraria vitæ instituta consecrari? Virtutis enim decus in oc-  
culto lateret, si non vitiositas vitam peruersam & insolentem illi tamquam ex aduerso respon-  
dentem opponeret. Verum quod & virtuti corona sit proposita, & iudicio Dei summi omnium  
moderatoris coerceatur vitiositas: ego quoad fieri potest, iuxta eam spem, quæ ea de re meo  
animo infidet, perspicue vobis omnibus aperire conabor.

Imperatores qui ante hoc tempus ad Reipublicæ gubernacula federunt, propter agrestes,  
credo, & inhumanos mores, exheredati sunt. Atque vt pater meus admirabili cum pietate  
in omnibus suis rebus gerendis, Deo Patre inuocato, solus clementiæ opera exequutus est: sic  
reliqui omnes infano animo & furioso affectu, ad immanitatem potius, quam humanitatem suas  
curas & cogitationes contulerunt: quæ sane illis regnantibus, vera religione euerfa, vehe-  
menter creuit. Crudelis enim eorum nequitia vsque eo exardescere coepit, vt cum omnes res  
diuinæ pariter atque humanæ pacatæ & tranquillæ consisterent, intestina persecutionis bella  
ab illis excitarentur. Apollinem autem id temporis ex antro quodam & tenebricoso re-  
cessu, non ex sacerdotis ore, hoc oraculum edidisse ferunt: Iustos qui in terris versabantur,  
impedimento ipsi fuisse, quo minus vera loqueretur: et propterea falsa oracula ex tripode edi-  
ta esse: indeq. etiam factum esse, vt comam demitteret. Oraculo igitur hoc modo exagitato,  
hominum

<sup>\*</sup> tribuatur

<sup>\*</sup> vt a bono ope-

re non mutetur

<sup>a</sup> Sueton. in Jul.

c. 37.

<sup>\*</sup> lychnos

<sup>b</sup> Herod. lib. 7.

PUBLICA MI-  
LARITAS CHR  
STIANIS.

<sup>c</sup> Euseb. vit. Cõ-

stantin. lib. 2. c.

46. 47. 48.

<sup>d</sup> Apud Euseb.

vit. Constantin.

lib. 2. c. 47.

CONSTANTINI  
EDICTVM.

ORACVLVM A-  
POLLINIS DE  
CHRISTIANIS.

hominum malitia de ea re conqueri cœpit. Sed videamus ista ad quem exitum venerint. **A**

Te iam Deum altissimum testor, me verum dicturum. Audiebam, cum iam puer admodum essem, eum qui illo tēpore principem locum inter Romanos Imperatores obtineret, miserum, plane miserū, errore cœcatum, a satellitibus suis curiosē inquirentem rogasse, quinam essent illi in terris iusti? Quēdamque ex vatibus suis responsum dedisse, eos esse Christianos. Tyrannum autem responsum illud, tamquam mel ore auide arripientem, gladios qui erant ad iniuriam vlciscendam excogitati, contra sanctos viros omni labe & reprehensione carentes intente. Extemplo igitur mandata crudelibus sicarijs, quorum manus erant cæde & sanguine resperſæ, data esse: Iudicesque missos, vt celeres animi motus a natura datos ad acerbiora suppliciorum genera inuenienda intenderent. Licuerat tum, licuerat inquam, cernere quanta cum animi alacritate egregij pietatis athletæ in crudelitate continua non vulgares, sed nouas in dies singulos afflictationes pertulerint. Quippe modestia, quam nullus hostis **B** aliquando læserit, furorem iracundorum, & amentiam ciuium multo effecit truculentior.

Quæ incendij flamma fuit, quis cruciatus, quod tormentorum genus, quod non fuerit omnium Sanctorum corporibus, nulla ætatis ratione habita, irrogatum? Eo tempore terra reuera lacrymas effudit: Mundus res vniuersas suo complexu coercens, tabido cruore inquinatus fletum edidit: dies etiam ipsa præ lugubri prodigij calamitate obscurata est. Sed quid ista commemorem? Barbari inde iam gloriantur; qui quidem eos, qui per idem tempus a nobis aufugerent, in tutelam receperunt; et licet illos timuerint vt captiuos, tamen humanissime tractarunt. Nam non solum in ea securitate collocarant, vt salutem, sed etiam vt religionis suæ instituta & ritus retinere possent. Et iam Romani hanc maculam ad longinquum tempus continuatam sustinent, quam Christiani eis imprimebant eo tempore, quo ex eorum ditioe eiekti, ad barbaros confugerunt. Sed quid attinet pluribus mæ **C** rores illos & communem totius Orbis luctum persequi? Sceleris vero auctores, præterquam quod in Acherontis barathrum ad perpetuum cruciatum detrusi fuerunt, turpem præterea vitæ exitum, quo misere interierunt, sunt consequuti: nam bellis intestinis mutuo extincti, nec nominis, nec generis sui vestigium reliquerunt. Quod plane non obtigisset illis, nisi impia illa oraculorum Apollinis diuination vim quamdam adulterinam & adumbratam, qua in fraudem inducebantur, in se fuisset complexa.

Te iam Deum optimum maximum oro, obtestorque, sis Orientis incolis clemens & propitius, & omnibus prouincialibus diuturna calamitate contritis per me famulum tuum curationem adhibeas. At ista non sine causa, o omnium Domine, & sancte Deus, abs te postulo: tuo enim impulsu res salutare & aggressus sum & confeci; tuoque vexillo vbique hostibus **D** opposito, exercitum ab illis triumphatē duxi. Quin etiam, si aliquando Reipublicæ vsus postulat, illa ipsa tuæ virtutis & potentia insignia sequens, contra hostes audacter procedo. Et propterea etiam tibi animum meum amore & timore rite sincereq. temperatum totum dedo. Nam nomen tuum ingenue amplector: virtutem tuam, quam multis argumentis declarasti, quaq. meam fidem firmiorem reddidisti, sancte veneror. Meos igitur humeros huic operi subijcere equidem maturo, vt tuam augustissimam sanctissimamque domum, quam nefarij illi & impij graui vastationis scelere labefactarunt, in integrum restituam. Populum tuum pacem colere, & a seditione liberum vacuumque esse, pro communi totius Orbis & cunctorum hominum emolumento, exopto. Qui autem errore ducuntur, parem cum Fidelibus pacis & tranquillitatis oblectationem lato animo capiant. Ipsa enim recta communitatis & societatis humanæ moderatio etiam ad illos ad rectam viam deducendos valebit plurimum. Nemo alteri exhibeat molestiam, quod cuiusque animus vult, hoc quisque **E** transgat.

At vero recte de Deo sentientibus penitus persuasum esse debet; ipsos solos quos ipse vocas, vt in sacratis tuis legibus acquiescant, sancte & incorrupte vitam traducturos. Qui vero seiplos inde abstrahunt, commenticij erroris delubra pro arbitratu habeant: nos autem splendidissimum tuæ veritatis domicilium, quod natura nobis largitus es, teneamus. Hoc etiam illis optamus, vt videlicet per communem concordiam, lætitiā animo percipiant. Quod vero ad hoc nostræ religionis institutum attinet: non nouum aut inauditum esse credimus, sed te ex eo tempore, quo hæc vniuersarum rerum fabrica firme coagmentata fuit, idem ipsum cum tuo venerando cultu obseruandum præcepisse. Ceterum humanum genus hallucinatum est varijs errorum opinionibus a veritate abductum. At tu per Filium tuum, vt peruersitas illa non in dies magis magisque ingrauesceret, puro lumine porrecto, omnes in tui memoriam reuocasti.

Tua

**A** Tua potentia nos innocentes & fideles reddit: tuæ res gestæ ista confirmant: quippe Sol & Luna ratum suum & legitimum cursum tenent, neque sidera absque ordine totius Mundi orbem lustrant: temporum vicissitudines certa lege reuoluuntur: solida terræ stabilitas tuo verbo continuatur: ventus præstituto tempore motum ciet: aquarum lapsus præcipitans immenso quodam & infinito cursu fertur: mare immobilibus terminis circumcluditur: quodcumque per terram, perq. Oceanum fufum est, hoc vniuersum ad mira quædam & singularia hominum commoda fabricatum est. Quæ res nisi voluntatis tuæ nutu atque arbitrio administrarentur; sine controuersia tanta discrepantia, & tam magna potentia, quæ in illis cernitur, dissensio, vniuersæ vitæ humanæ esset, rebusque omnibus vastitatem allatura: nam ipsæ inter se confligentes multo grauius cum humano genere confligerent: quod etiam faciunt, licet oculis non cernantur. Deus optime maxime & omnium Domine, tibi maxima habeatur gratia: nam **B** quanto magis humana natura varijs & discrepantibus studijs opinionibusque duci intelligitur; tanto pluris apud eos qui recte sentiunt, quiq. curam veræ & perfectæ veritatis gerunt, diuini Verbi disciplina æstimantur. At vero si quis sit, qui se sanari non sinat; alteri qui sanari vult, non vitio vertat. Nam medendi facultas, quæ morborum curationibus præest, omnibus in medio proposita est. Tantum cauendum, ne quis istud religionis institutum violet, quod res ipsæ purum & integrum esse commonstrant. Fruamur igitur omnes boni illius communionem, quod nobis datum sit, hoc est pacis: nostraque mens ab omni, quod illi aduersetur, sit omnino separata.

Attamen quod quisque sibi persuadeat satis probum & spectatum esse, in hoc alteri ne sit offensionem: immo vero quodcumque alter vel norit, vel intellexerit, illo quidem proximum, si fieri potest, iuuet: sin fieri non potest, missum faciat. Aliud est enim certamen pro immortalitate sponte suscipere, aliud supplicij metu cogi. Hæc dixi, hæcque pluribus, quam id quod erat tenuitati meæ propositum postulabat, propterea persequutus sum, tum quod veram fidem occultare nolueram, tum maxime omnium, quod iam nonnullis (vt audio) in ore est, templorum ritus sublato; hoc est, vt ego dico, tenebrarum erroris in falsis dijs colendis potestatem prorsus abrogatam esse. Quod plane omnibus hominibus, credo, penitus persuasissimem, nisi quod violentus peruersi erroris impetus ad Reipublicæ euertendæ periculum præter modum in quorundam animis penitus inhæserit. ] hucusque Imperatoris Constantini ad Orientales scriptis allocutio commendata. Paria sunt hæc ijs quæ etiam Romæ nuper edixisse meminimus. quamobrem constat hallucinari eos, qui a Constantino clausa templa deorum, & eorum sacra omnino proscripserunt.

At licet Constantinus, neminem vi ad religionem Christianam amplexandam, se compulsum esse, sæpius fuerit contestatus: tamen, cum erga Christianos se propensiorē demonstraret, & insigniores prouinciarum Præfecturas illis crederet, & alijs officijs de iisdem optime mereri studeret; qui ex aduersa parte religionis erant Gentiles, hac arte allici magnopere videbantur. Magistratibus autem ex Gentilibus ita delectis, vetuit dijs publice sacra facere. His addidit duas leges, quarum altera diuinationes vetuit, de qua queritur Zosimus<sup>a</sup>; altera, vt, quod Romæ cœperat, toto orbe Romano ecclesiæ amplioribus spatijs ædificarentur. Horum omnium meminit Eusebius, cum ait<sup>b</sup>:

Ex his vero rebus Imperator abiens, alias res illustres & magni momēti cœpit aggredi. Ac primum Gentibus per varias prouincias dispersis Præfectos, qui maximam partem salutari Christi fidei se addixissent, misit: qui vero Gentilium cōsuetudinem ac ritus imitari visi sunt; ijs, ne sacrificia idolis immolarent, interdixit. Eadem lex ab eo lata fuit de illis dignitatis gradibus, qui Præfectorum honores suo splendore superabant. Aut enim si Christiani erant, ita se gerere præcepit, vt appellationis ipsorum dignitas postulabat; aut si aliter animo affecti, mandauit ne idolis hostias offerrent.

Deinceps duæ leges in eandem sententiam promulgabantur: altera quæ vetuit detestabilia idololatriæ scelera, quæ iam olim in quaque ciuitate & regione fieri consueuissent; et ne quisquam vel statuas erigere, vel curiosas & superuacaneas diuinationes moliri, vel denique sacrificare auderet: altera qua iussit templa exædificari, denique ecclesias tum longitudine tum latitudine ampliores effici: vt in posterum omnes homines (vt complectar breui) infano illo & superstitioso multorum deorum colendorum ritu e medio sublato, Deo optimo maximo reconciliarentur. Talia enim tum animo instituere, tum ijs qui prouincijs præfuerunt per litteras significare, Imperatorem sua ipsius erga Deum sanctimonia incitauit. Lex præterea illud est in se complexa, vt pecunijs largiendis non parceretur, sed a thesauro regio promerentur ad parandas res illis institutis necessarias. Quin etiam ad Ecclesiarum Præsides passim **de**

CONSTANTINI  
NVS ALLEXIT  
BENEFICIIS  
AD FIDEM.<sup>a</sup> Zosim. lib. 2.<sup>b</sup> Euseb. Vi. C. Constantin. lib. 2. c. 43. 44. 45.LEGERE  
CONSTANTINI.

de eiusmodi rebus litteras dare dignatus est, hasque primas ad me misit:

Victor Constantinus Max. Augustus Eusebio S.

Quemadmodum ad hoc usque tempus ob impiæ voluntatis institutum & grauem tyrannidem seruos Dei persequentem, pro certo cognoui, & satis persuasum habui, omnium ecclesiarum ædificia vel negligentia corruisse, vel impendentis periculi metu minime, prout debuerant, resecta fuisse, frater carissime: sic nunc cum libertas omnibus restituta sit, & draco ille Dei optimi maximi prouidentia, nostroque ministerio de communi Reipublicæ administratione depulsus; arbitror equidem, & virtutem ac potentiam diuinam omnibus satis constare; et eos qui vel timore vel infidelitate in peccata lapsi sunt, cum illud quod reuera bonum est, satis perspiciant, in veram & recte viuendi viam redituros. Quibuscumque igitur ecclesijs vel ipse præsis, vel alij Episcopi, presbyteri, & diaconi vbicumque terrarum, quos nosti, præficiantur: vobis omnibus videndum est, vt earum ædificia sedulo accurentur, quo vel ea quæ remanent reficiantur, laxioraque fiant, vel vbi necessitas postularit, de integro exædificentur. Quæ vero res ad ædificationem necessario requiruntur, eas quidem cum ipse, tum alij tuo nomine a Præfectis & magistratibus prouinciarum petent. Hisce enim per litteras a me significatum est, vt omni studio & propensione animi ea quæ fuerint a tua sanctitate perscripta subministrant. Deus te, frater carissime, diu florentem seruet.] hætenus epistola Constantini. subdit his Eusebius:

Ista litteris prodita, quibusque ecclesiarum Præsidibus in singulis nationibus ætatem degentibus missa fuere: ea quoque sedulo exequi, quæ erant his congruentia, prouinciarum Præfectis mandatum: ac quæ legibus erant sancita, illa etiam reuera magna cum celeritate confecta.] hucusque Eusebius. Hæc sunt quæ Constantinus post baptismum Romæ decreuit: ac primum quæ est ipse eadem auspiciatus in Vrbe, in cunctis Romani orbis prouincijs per Præsides expleri mandauit. omniaque consentanea sunt ijs, quæ ex Siluestri Papæ Actis superius recitatauimus. Quo modo autem, cum ab eo patria superstitione hunc in modum proculcari videretur, Senatus in eum excanduerit, conflatisque mutuis odijs, Constantinus derelinquendæ Urbis, & alterius illi non imparis excitandæ consilium inierit, suo loco narrabimus.

Quam vero habent appendicem Acta Siluestri de disputatione cum Iudæis habita Constantino & Licinio quartum Consulibus, suo loco de ea meminimus. appendicem porro eam iure dicimus, cum ad Acta legitima superius recēta præter ordinem temporis ea illic inserta esse videatur. Eodem quoque iure censenda putamus, quæ ad eadem Acta Latine scripta post disceptationem cum Iudæis habitam sunt apposita; nempe post aliquot dies nunciatum relatione Pontificum idolorum Constantino de dracone in specu morante, & letali halitu homines enecante; cuius postea clausit ora Siluester; et æreis quibus claudebatur ianuis, signo Crucis obsignatis, perpetuo eum ergastulo manciparit. At sicut rem gestam veram credimus, ita hac quoque ex parte Acta ipsa non nihil corrupta esse, & aliquibus superadditis deprauata putamus, cum nonnulla mendaciter scripta habeant, veritati historię superapposita atque conficta, quod nemo iure inficias ire poterit. Nam primo si tempus spectes, ea die ipsa accidisse dicuntur, quo scripta ibi lex ponitur a Constantino, nempe Constantino quintum & Crispo Consulibus. Sed nullus reperitur in Consularibus Fastis Consulatus Constantini cum Crispo, recte vero Licinij quintus Consulatus gestus habetur cum Crispo. Verum hæc leuia, quæ fortasse dici possent librorum errore contingere potuisse, vt loco Licinij, Constantini nomen sit positum, vel ab aliquo imprudenter odio in Licinium factum sit.

At nec illud vlla ex parte consistit, quod dicitur Kalendis singulis eidem bestię a Vestalibus virginibus suppeditari solita alimenta: quod penes Gentiles scriptores, qui res Romanas prosequuti sunt, nemo vquam puto reperiet. Sed ad alias virgines, quæ non essent Vestales, hæc esse referenda, suo loco dicemus. Sunt & alia superaddita, & quidem leuia, quæ cetera veritate quidem fidelia labefaciunt. Vt inter alia quod ibidem affirmatur, ad ipsum usque diem Iudicij obseratas a Siluestro fores, quibus draco coerceretur, numquam fore referendas: ad illud usque plane tempus immortale animal permanurum, demonstrari velle videtur: quo nihil fabulosius effingi posse, certum est. Ceterum in reliquis haud putamus historiam esse penitus contemnendam, quæ complures habet Latinorum & Græcorum scriptorum assertores: et vt prætermittamus Latinorum omnium prolixam nimis seriem recensere; qui ceteris habetur antiquior, & eruditione clarior, Venantius Fortunatus Episcopus Pictauiensis, poeticis & rhetoricis litteris celebris, qui vixit ante mille & quadraginta annos, nempe sub Iustiniano atque Iustino iunior Imperatoribus, in rebus gestis S. Marcelli Parisiorum Episcopi ad S. Germa-

A

B

C

D

E

A S. Germanum eiusdem fedis Antistitem, dum in fine habet de immani serpente ab eodem superato, hæc addit: Si sanctorum virorum ex factis merita conferantur: miretur Marcellum Gallia, dum Roma Siluestrum: nisi hoc distat in opere, quod draconem sigillauit ille, iste iactauit.] Præter Cedrenum & recentiores alios, Metaphrastes eiusdem rei assertor est, licet ante baptismum Constantini accidisse dicat, draconemque illum latuisse sub Capitolio, fortasse in Fauissis Capitolinis: erant enim inaccessi subterranei quidam specus, atque cisternæ, dictæ Fauissæ Capitolinæ; quæ opportuna potuerint esse huiusmodi draconis latibula; licet ad radices Auentini ea parte, quæ spectat Capitolium, haud longe a tribus illis columnis erectis, super quas olim equestrem statuam Domitiani collocatam esse Statius docet, sedem serpentis illius fuisse tradant. At de loco, vbinam id acciderit, nihil penitus apud Acta Latine conscripta.

B Quod autem omnes asserant eiusmodi serpentem apud Romanos sacrosanctum fuisse: illum in memoriam reuocant ex Epidaurio olim in Urbem legatione publica allatum ad pestem euertendam, Aesculapio consecratum; quem licet, tot intercurrentibus sæculis, extinctum fuisse oportuerit, Plinius tamen testatur suo tempore fuisse superstitem, & sobole mirifice propagatum. sunt hæc eius verba: At qui anguis Aesculapius Epidaurio Romam aduectus est, vulgo pascitur & in domibus; ac nisi incendijs semina exurerentur, non esset foecunditati eorum resistere.] Quem Plinius dicit anguem, Festus draconem appellat. Sane quidem eiusmodi colubri, quem Romani colerent, cellam fuisse ad extinctionem superstitionis obseratam a S. Siluestro, perfacile credi potest; cum posthac nulla penitus horum colubrorum adeo foetibus excrementum sit memoria; nisi quod Gentiles deo suo carere nolentes, quem fame extinctum nossent (nam idē tradit Festus, eum non nisi canis vberibus nutrirī solitum)

C ex ligno aliave materia fabricarunt, atque in alio specu pariter posuerunt, tamquam viuum atque aspectu terribilem: qui sic mansit usque ad Honorium Imperatorem, cum iterum per sanctum monachum impostura detecta, atque penitus demolita, caruere penitus superstitionis alumni auito deo suo. rem gestam S. Prosper, quæ accidit Romæ suo tempore, narrat his verbis: Apud Urbem Romam specus quidam fuit, in quo draco miræ magnitudinis, mechanica arte formatus, gladium ore gestans, oculis rutilantibus gemmis, metuendus ac terribilis apparebat. Huic animæ deuotæ virgines floribus exornatæ eo modo in sacrificio dabantur: quatenus inficiæ, munera deferentes, gradum scalæ (quo tota illa diaboli arte draco pendebat) contingentes, impetus venientis gladij perimeret, vt sanguinem funderet innocentem. Et hunc quidam monachus bene ob meritum cognitus Stiliconi tunc Patricio, eo modo subuertit: bacula manu singulos gradus palpando inspiciens, statim vt illum tangens, fraudem diabolicam respexit, eo transgresso descendens, draconem scidit, misitque per partes: ostendens & hic deos non esse, qui manu fiunt.] hucusque Prosper. At quid opus fuit, draconem effingere, si viuentem ex more colere potuissent? verum si nec ille, neque eius numerosi foetus & inextinguibiles prorsus extabant, a quonam penitus sublatum & extinctum oportuit, quàm a superstitionis Gentiliæ aduersario, & summæ auctoritatis homine? Fuit hic certe ipse Siluester: nam alium, quem dicamus, cum nulla prorsus de alio sit memoria? Optime quidem hac ex parte etiam respondent Acta illa, licet corrupta, Siluestri, quibus, vt vidimus, dicitur a Vestalibus virginibus solita fuisse ministrari bestię alimenta: addidit, puto, librarius, Vestales, voci, Virgines: vt plane per rimulas quasdam liceat intueri draconem illum viuentem a Siluestro extinctum, cuius imagini tamquam viuenti huiusmodi virgines ministrarent.

E At nec prætermittimus dicere, præter Aesculapij serpentem interdum a natura partum aliquod reptile monstrum, quod boam nominatum testatur Plinius, cum ait: Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ, in tantam magnitudinem exeuntes, vt diuo Claudio Principe, occisæ in Vaticano, solidus in aluo spectatus sit infans.] Sed & Dio in Augusto meminit, tunc temporis in Hetruria visum esse draconem bicipitem longitudinis pedum octogintaquinque. In alijs quoque prouincijs eiusmodi immanes colubres fuisse cōspectos, eosdemq. tēpore Christianæ religionis a sanctis viris necatos, constat. refertæ sunt eiusmodi exemplis antiquæ sanctorum virorum historię: siquidem a sancto Arfacio apud Nicomediam fuisse draconem extinctum, auctor est Sozomenus, de S. Hilarione id ipsum affirmat S. Hieronymus: itemque de S. Donato Episcopo in Epiro, idem qui supra tradit Sozomenus, de S. Theodoro Metaphrastes, de S. Marcello Fortunatus: de S. Crescentino martyre Urbini patrono, eius Acta fidem faciunt, & alij de alijs. Sed illud proximum atque domesticum exemplum, quod Bibliothecarius narrat de Leone Quarto Romano Pontifice, qui dirum serpentem Romæ in cauerna

<sup>a</sup> Extat apud Sur. tom. 6. die. 1. Nouemb. b Metaphrast. in Siluestro.

<sup>c</sup> Fest. verbo Fauissa. Gell. lib. 2. c. 10.

SERPENS SACER.

<sup>d</sup> Plin. lib. 29. c. 4.

<sup>e</sup> Festus verb. insula Aesculap.

DRACO EFFICTVS.

<sup>f</sup> Prosper Aquitan. de Prædict. part. 3. c. 38.

<sup>g</sup> Plin. lib. 8. c. 14.

DRACONES A SANCTIS VIRIS OCCISI.

<sup>h</sup> Sozom. lib. 5. c. 35.

<sup>i</sup> Hieron. in Hilarione.

<sup>k</sup> Sozom. lib. 7. c. 35.

cauerna apparentem apud S. Luciam, in Orphea dictam, & ipso halitu homines enecantem, A  
publicis indictis precibus, ad locum procedens, penitus effugauit, vt amplius non fit visus.

IMAGINES. 5.  
SILVESTRI.2 Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 3.  
c. 3.

Quod autem ad Siluestrum spectat: eiusmodi trophæo victoriæ de extincto dracone ima-  
gines in ecclesijs pingi solitæ erant, nimirum cum dracone ad pedes eius victo. Quæ quidem,  
antequam eadem nobis de superato dracone recitata historia probaretur, S. Siluestri depicta  
effigies quid mysticū præferre videbatur instar imaginis Cōstantini, quam tradit<sup>a</sup> Eusebius  
pictam fuisse cum Cruce super caput sita, & sub pedibus eius dracone confosso, tamquam hie-  
roglyphicum quoddam de superato Crucis virtute humani generis hoste, extinctis iam omni-  
bus persecutoribus Ecclesiæ Regibus: idemque redderetur in imagine S. Siluestri cum infi-  
gnibus victi draconis: sed magis effigies illa veritatem historiæ repræsentat, vt de alijs com-  
pluribus his similibus accidit. At de his quæ pertinent ad Siluestri Acta satis.

CONSTANTINI  
STVDIVM ET  
CELERITAS IN  
ERIGENDIS  
BASILICIS

Iam vero quæ reliqua sunt de ecclesijs a Constantino Romæ constructis historiam profe- B  
quamus, de quibus diximus librum fuisse conscriptum, sed valde succinctum ac breuem, vt-  
pote quo ornamenta tantum, atque ad luminarium vsus redditus elargiti narrentur, nihil autem  
de ipsarum ecclesiarum structuris habeatur expressum. In quo quidem illud animad-  
uertendum est, quod quæ tunc Romæ sunt constructæ Basilicæ, subitario opere a Constantino  
erectæ fuerūt: ipsa enim earum structura, quæ hætenus cernitur, id aperte declarat: cum vide-  
re sit bases columnis subnixas non omnes eiusdem esse operis, ipsasque columnas ex diuerso  
confectas marmorum genere, varijsque ordinis capitellis desuper coronatas: sed & alia com-  
plura disparia in alijs ecclesiæ membris esse cernuntur, vt in columnarum epistylijs ac porta-  
rum liminaribus & alijs: quæ (vt taceamus de ceteris) cernuntur in ea parte quæ superest Ba-  
silicæ Vaticanæ: vt plane appareat Basilicas illas ex aliorum ædificiorum ruinis esse opere ex-  
temporali constructas: quod secus ostenditur factum in Basilica Pauli Apostoli, quæ ab Ho- C  
norio Imperatore multorum annorum spatio postea erecta fuit. At non patiebatur tarda mo-  
limina vehemens ille spiritus, quo Constantini animus exæstuat: summa enim celeritate  
ædificia ipsum confici voluisse, quæ ad Menandrum rescripsit demonstrant his verbis<sup>b</sup>:

b l. 2. de operib.  
public. Cod.  
Theod.

Propter negligentiam Iudicum, qui Imperialia præcepta differunt, ad diuersas prouincias  
diuersos misimus, qui ad scientiam nostram referant, quæ vel diligentia promotâ viderint,  
vel desidia corrupta culpauerint. Monendi autem Iudices sunt, qui instaurare publica opera  
debent, vt de effectis eis potius quàm inchoatis ad nostram scientiam referant: nisi forte iusta  
ratione petendum sit, aliquos, si forte defuerint, impensarum titulos prouideri. De rebus au-  
tem præcipuis maximisque, non de quibuscumque vilissimis, nostrum debet interpellare con-  
siliū. Hætenus Constantinus ad Menandrum: quibus apparet, quàm studuerit maturari  
opera, quæ ædificanda mandasset: vt nunciari voluerit, ea esse potius consummata, quàm D  
cœpta. Deerant plane architecti ad multitudinem operum; quorum inopiam ægro ferens  
animo Constantinus, pro illis comparandis ad filium in hæc verba rescripsit<sup>c</sup>: Architectis  
quamplurimis opus est: sed quia non sunt, sublimitas tua in prouincijs Africanis ad hoc stu-  
dium eos impellat, qui ad annos ferme duodeuiginti nati liberales litteras degustauerint.  
Quibus vt hoc gratum sit, tam ipsos, quàm eorum parentes ab his quæ personis iniungi solent,  
volumus esse immunes; ipsisque qui discent, salarium cōpetens statui. PP. VI. Kal. Sept. Car-  
thag. Optato & Paulino Coss. ] Sed tanta in construendis operibus publicis celeritas Con-  
stantini ipsidem parum proficua cessit: nam Zosimus eam ipsi vitio vertit, dum ait<sup>d</sup>: Cumque  
pecuniam publicam in plurimas inutiles structuras impenderet (talem impius æstimauit ædi-  
ficationem ecclesiarum) quædam ædificauit non multo post diruta, quod ob festinationem  
durabilia non essent. ] hæc ipse.

c l. 1. de excus.  
artif. Cod.  
Theod.

d Zosim. lib. 2.

At non tantum quæ recensitæ sunt Basilicæ Romæ a Constantino erectæ fuerunt, sed & E  
aliæ plures, quarum in eodem libello habetur mentio; non puto tamen eas omnes eodem  
tempore ædificatas, verum vsque dum vixit, diuersis, vt accidit, permotus occasionibus.  
Namque in Atrio Sessoriano apud Veneris & Cupidinis templum, eo diruto post inuentam  
Crucem, nobilem erexit ecclesiam, eidem sanctissimæ Crucis signo dicendam, cui præclaras  
quas fuerat diuersis temporibus consequutus victorias ferebat acceptas: in qua & inuentæ  
Christi Redemptoris nostri Crucis partem cultu religiosissimo collocauit. At quid apud fa-  
num Veneris & Cupidinis, templum Crucis? vt scilicet iuste vlcisceretur immane scelus, quod  
a Gentilibus in Crucis odium fuerat perpetratum; dum in sancto Golgotha, in Crucis rupe  
(quod testatur S. Hieronymus<sup>e</sup>) fuerat impudicæ Veneris statua collocata; et locus ipse, Cru-  
cis titulo adeo illustratus, ab eisdem Venerarium appellatum. quamobrem quod celebre  
erat Veneris templum Romæ (de alijs modo sileo) dignum visum est, vt cum ignominia  
cuersum

CRUX ERECTA  
VBI ERAT  
TEMPLVM VE-  
NERIS.e Hieron. epist.  
13.

A euersum, sanctissimæ Crucis cederet, quæ proculcatis impudicitijs, virtutum omnium splen-  
dore nitesceret.

Sed quid in eodem libello de eadem ecclesia scriptū habeatur, quæve ei a Cōstantino fue- BASILICA  
S. CRUGIS.  
runt collata donaria, videamus; hæc enim ibiarrantur: Eodem tēpore fecit Cōstantinus Au-  
gustus Basilicam in Palatio Sessoriano: vbi de ligno sanctæ Crucis posuit, & in auro & gemis  
conclufit: vbi & nomen ecclesiæ dedicauit, quo nominatur vsque in hodiernum diem, Hieru-  
salem. In quo loco constituit dona ista: Candelabra ante lignum sanctum lucentia argentea  
quatuor, secundū numerum quatuor Euangeliorum, pēsantia singula libras octoginta: Pharos  
cantharos argenteos quinquaginta, pensantes singulos libras quindecim: Scyphum aureū pu-  
rissimum, pensantem libras decem: Calices ministeriales quinque, pensantes singulos libras  
singulas: Scyphos argenteos tres, pensantes singulos \* libras octo: calices ministeriales argen-  
teos decem, pensantes singulos libras duas \* patenam argenteam auro inclusam cum gemmis,  
pensantē libras quinquaginta: altare argenteum, pensans libras ducentas quinquaginta: amas  
argenteas tres, pēsantes singulæ \* libras viginti. Et omnes agros circa Palatium ecclesiæ dono  
dedit. Possessionem ad Sponsas Via Lauicana, præstantē solidos ducentos sexagintatres. Sub  
ciuitate Laurento, possessionem Patras \*, præstantem solidos centum viginti. Sub ciuitate Ne- \* Petras  
pelsina possessionem Aghesis \* (retinet hodie idem nomen, vt dicatur Agnetis) præstantem so- \* Agnetis  
lidos ducentos quinquaginta. Sub ciuitate supra scripta possessionem Terega, quæ præstat so-  
lidos centū sexaginta. Sub ciuitate Falisca possessionem præstantem solidos centum quindecim.  
Item sub ciuitate Falisca possessionē Herculis, quam \* donauit Augusto, & Augustus ob-  
tulit ecclesiæ Hierusalem, præstantem solidos centum quinquaginta tres, &c. ] sed hæc omnia,  
vt dictum est, post S. Crucem inuentam, de qua suo loco.

C Ac mox subdit: Eodē tēpore fecit Basilicā S. martyris Agnetis, ex rogatu filiæ suæ, & Bapti- BASILICA  
S. AGNETIS.  
sterium in eodē loco, vbi baptizata est soror eius Cōstantia, vnā cum filia Augusti ] Constantia  
hæc eadē dista: sed quādo baptismum susceperint non constat, nec etiam quoto anno ecclesia  
illa a Cōstantino erecta fuerit; qua autē visione admonita ibi Cōstantia filia sit baptizata, apud  
Ambrosiū<sup>a</sup> res gesta ab incerto auctore in hæc verba narratur: Erat enim ipsa Constantia Re-  
gina, virgo prudētissima, sed ita obfessa vulneribus, vt a capite vsque ad pedes nulla mēbrorū  
pars libera remansisset. Accepto autē consilio, spe recuperandæ salutis, venit ad tumulū mar-  
tyris, nocte (nempe Agnetis, de qua mira relatu audierat) & licet pagana, tamen credula animi  
intētione preces fideliter fundebat. Quod dum faceret, repētina somni suauitate corripitur, &  
vidit per visionem beatissimā Agnem talia sibi monita proferentē: Constante age Cōstantia,  
& crede Dominum Iesum Christū Filium Dei esse Saluatorem tuū, per quem modo cōseque-  
ris omnium vulnerum, quæ in corpore tuo pateris, sanitatem. Ad hanc vocē Constantia eui-  
gilat sana, & sic sana, vt nec signū in eius mēbris alicuius vulneris remaneret. Reuerfa igitur ad  
Palatium sanissima, facit gaudiū & patri suo Augusto & fratribus suis Imperatoribus. Coro-  
natur ciuitas tota: fit lætitia militāribus, atque priuatis, & vniuersis audiētibus hæc. Infidelitas  
Gentium confundebatur, & fides Dominica lætabatur \*. Interea patrem & fratres Augustos \* dilatabatur  
rogat, vt Basilica beatæ Agnes construeretur, & sibi illic Mausolæū collocari præcepit. Currit  
hæc opinio ad omnes; et quotquot credentes ad eius tumulū aduenissent, sanabātur, quacum-  
que fuissent infirmitate detenti: quod facere Christū nullus dubitat vsque in hodiernū diem.  
Perseuerauit autē Cōstantia Augusti filia in virginitate, per quā multę virgines & mediocres &  
nobiles & illustres sacra velamina susceperūt. Et quia fides mortis dāna non patitur, vsque ad  
hodiernū diē multæ virgines Romanæ Agnē beatissimā, quasi in corpore manentē, attēdūt. ]  
E hæc ibi, sed perperā Ambrosij nomine cōsignata. cetera autem de eadem Cōstantia inferius.

Porro quæ idem Cōstantinus memoratæ ecclesiæ dona cōtulerit, his verbis in eodē libello  
narratur: Patenam auream pensantem libras viginti: calicem aureū pensantem libras decem:  
coronam, pharum cantharū ex auro purissimo cum delphinis triginta, pensantem libras quin-  
decim: patenas argenteas duas, pensantes singulas libras viginti: calices argenteos quinque,  
pensantes singulos libras decem: pharos cantharos argenteos triginta, pēsantes singulos libras  
octo: pharos æreos ex aurichalco quadraginta: cerofratos ex aurichalco argento clufos qua-  
draginta sigillatos: lucernas aureas duodecim mixa \* super fontem. In redivis: circa ciui- \* lychnorum  
tatem Fidenas omnem agrum præstantem solidos centum \* sexaginta. Via Salaria sub Parēto \* mille  
vndique omnem agrum præstantem solidos centum \* quinque. Agrum Marci \*, præstantem \* mille  
solidos octoginta. Possessionem in vico Pisonis præstantem solidos ducentos quinquaginta. \* Muti  
Agrum Casulas, præstantem solidos centum. ] hucusque ibi.

Quod vero ad Cōstantiam alterā spectat, Constantini sororem, relicta Licinij, de qua sæpe  
superius mentio facta est: hæc aliquando Nicomedia cum ageret, titulo Augustæ clarissima,



miro ardore succensa videndi Christi humani generis Redēptoris, quem Deum colebat, imaginem, vt voti compos fieret, ad Eusebium Pāphili Cæsareæ totius Palæstinæ, in qua Christus versatus erat, Metropolitanum Episcopum litteras dedit; cum ille hoc facile præstare potuisset (nam testatur a ipse se aspexisse imagines Christi, & Petri ac Pauli Apostolorum, coloribus expressas ac fideliter conseruatas:) nihilominus quòd non Arianam tantum hæresin imbibisset, sed & Theopaschitarum vesania imbutus esset, hunc in modum ad ipsam rescripsit b:

a *Enchir. lib. 7. c. 14.*

b *Apud Nian. Cœsi. 2. Art. 6. EUSEBII EPISTOLA AD CONSTANTIAM AVG.*

c *Math. 11.*

d *Math. 27.*

e *Psal. 23.*

QUID A PATRIBUS SYNODI IN EUSEBIUM. S. 224.

f *Hieron. aduers. Pelag. ad Cresiphon.*

BASILICA S. LAURENTII.

\* mysis

\* Cyrtace

Quoniam autem de Christi imagine ad me scripsisti, vt tibi mitterem: velim mihi significes, quamnam putes Christi imaginem: vtum illam veram & incōmutabilem; naturæ illius characteres ferentem; aut hanc, quam propter nos assumpsit, seruilem formam pro nobis induens. Sed sane de diuina forma non arbitror etiam ipse ego, te esse sollicitam, cum fueris ab illo edocta c, neminem Patrem cognouisse præter Filium, neque ipsum Filium condigne quempiam cognouisse, nisi qui illum genuit Pater. ] et post alia: Si omnino serui requiris imaginem formæ & carnem quam propter nos induit: sed & hanc gloriæ deitatis suæ cōmixtam esse didicimus & passam mortuæque. ] et post pauca: Quis igitur gloriæ eiuscemodi & dignitatis splendores lucentes & fulgurates effigiare mortuis & inanimatis coloribus & umbratili pictura posset? cum neque diuini illius discipuli d in montē illum cōtemplari quauerint; qui cadentes in facie suam, non posse se huiusmodi spectaculum inspicere, cōfessi sunt. Igitur si carnis illius figura tantam ab inhabitate in ea diuinitate accepit potentiam; quid oportet dicere tunc, cum immortalitatem exiit, & corruptionem abluens, formam serui in Domini & Dei gloriam transfudit, post mortis scilicet victoriam, post ascensum in cælos, post cum Patre regio in throno a dextris cōsēssum, post requiem in ineffabilibus & innominandis sinibus Patris, in quam ascēdentē & descendē, cælestes potestates illi benedictis vocibus acclamabāt, dicentes e: Principes tollite portas vestras, aperimini portæ cælestes, & introibit Rex gloriæ? ] hucusque ex Eusebij epistola recitata sunt in secūdo Nicæno Concilio imaginū cultui aduersario Gregorio Neocæsareæ Episcopo.

Aduersum hæc autē cum ibi multa fuerint ab Epiphano recēsitā, & in auctore ipsum Eusebiū, vt pote Arianum hominem, in clamata; ista demum, quod ad hanc spectat epistolam, posita sunt de sententia Eusebij aliorumq. Arianorum: Opinantur autem Christum Dominum nostrum carnem sine anima assumpsisse, addentes in salutari illius dispensatione diuinitatem impleuisse animæ consilia motionesque, nimirum quo passionem, vt ait Gregorius, diuinitate circumscribant, & ob id vere Theopaschitæ sunt: qui autē huius sententiæ sunt, imaginem non habendam censent, quemadmodum impius Seuerus, Petrus Fullo, Philoxenus Hieropoleos Episcopus, & omnis denique illa multi capitis & sine capite hydra contendit. Huius igitur societatis existens & Eusebius (quemadmodum ex illius epistolis & historicis commentarijs demonstratum est) imaginem Christi Theopaschitarum more reijcit: qua de causa & Constantia Licinij vxori scribit, apud se imaginem non reperiri. Nam & in eadem epistola dicit, quòd illius incarnata forma in deitatis naturam mutata sit. Nemo tamen sanctorum Patrum nostrorum sic sentit aut docuit: neque enim veritas sic se habet, &c. ] Constantia igitur Augusta his ab Eusebio Pamphili epota venenis, & ab ipsomet Ario, & Eusebio Nicomediēsi Arianæ perfidiæ aconito infelix imbuta, sinceræ fidei candorem, quem Romæ apud S. Agnetis Basilicam in baptisate suscepisset, dispendium passa, Arianorum furua fuligine, facta est hæresis illius sectatrix, immo fautrix atque patrona; de qua S. Hieronymus ad Cresiphonem f: Arius, vt Orbem deciperet, sororem Principis ante decepit. ] At de Constantia modo hæctenus, ad quam occasione S. Agnetis Basilicæ, & suscepti in ea baptisatis digressi sumus. Sed iam ad alias Basilicas Romæ a Constantino erectas iterum redeamus.

Eodem tempore (inquit libelli auctor) Constantinus Augustus fecit Basilicam beato Laurentio martyri via Tiburtina, in agro Verano, supra arenariam cryptæ: et vsque ad corpus S. Laurentij martyris fecit gradus ascensionis & descensionis. In eo loco construxit apsidem, & ornauit marmoribus porphyreticis, & desuper locum conclufit argento, & cancellis de argento purissimo ornauit, pensantibus libras mille: et ante ipsum locum in crypta posuit lucernam ex auro purissimo lychnorum decem, pensantem libras viginti: coronam ex argento purissimo cum delphinis quinquaginta, pensantem libras triginta: candelabra ærea duo, in pedibus denis, pensantia singula libras trecentas. Ante corpus beati Laurentij martyris argēto clufit sigilla passionum ipsius cum lucernis in nixis \* argenteis, pensantibus singulis libras quindecim. ] et in fine: Pharos argenteos triginta, pensantes singulos libras octo. ] hæc vero habet de rebus: In eodem loco possessionem cuiusdam Quiriacetis \* religiose feminae, quam Fiscus occupauerat tempore persecutionis, &c. ] Loca autem vbi poni solita erant martyrum corpora, quæ appellamus vsu prisco Confessiones, sumptuosissime exornari solita; non tātum quæ de loco dicta sunt vbi conditum erat S. Laurentij corpus, sed & de S. Hippolyti

A

B

C

D

E

A martyris Confessione haud procul sita docet Prudentius, qui eam vidit, his verbis a:

a *Prudent. Periseph. hymn. 11.*

*Ipsa illas animæ exuias quæ continet intus*

*Aedicula argento fulgurat ex solido.*

*Præfixit tabulas diues manus equore leui*

*Candentes, recauum quale nitet speculum.*

*Nec Paris contenta aditus obducere saxi,*

*Addidit ornando clara talenta operi.]*

Ex his plane vides; cum primum e persecutionis angustijs in latum libertatis campum Ecclesiæ profilit; quæ olim in cœmeterijs ipsis, antris, & recessibus subterraneis, sanctorum martyrum cultum (vt vidimus) dignis officijs, pro temporis ratione, frequentare solebat; constructis iam in ipsorum memoriam Basilicis, translatisque in eas eorum corporibus, & in thecis argenteis, & argento tectis cellulis collocatis, auro gemmisque fulgentibus vasis ad vsu in minarium comparatis, eadem ipsos summa gloria celebrare ac venerari cœpisse.

ILLUSTRATAE MARTYRVM RELIQUIAE.

OSTIENSIS BASILICAE MARTYRVM RELIQUIAE.

Rursus vero hæc de reliquis Basilicis ex eodem libello: Iisdem temporibus Constantinus Augustus fecit Basilicam via Lauicana inter duas lauros beato Petro & Marcellino martyribus: et Mausolæum, vbi beatissimam Augustam matrem suam posuit in sarcophago porphyretico. ] Sed id postea. verum hæc ibidem subduntur: Vbi donauit patenam auream ex auro purissimo, pensantem libras trigintaquinque: candelabra argentea auro inclusa, in pedibus duodecim, quatuor, pensantia singula libras ducentas: coronam auream, quæ est pharus cantharus cum delphinis centum viginti, pensantem libras triginta: Calices aureos tres, pensantes singulos libras decem cum gemmis prasfinis & hyacinthis: Amas aureas duas, pensantes singulas libras quadraginta: Altare ex argento purissimo, pensans libras ducentas: Pharos cantharos argenteos viginti, pensantes singulos libras viginti: Item altare ex argento purissimo, pensans libras ducentas: Patenas ex auro purissimo duas, pensantes singulas libras quindecim: patenas argenteas duas, pensantes singulas libras quindecim: Scyphum maiorem ex auro purissimo, vbi nomen Augusti designatur, pensantem libras viginti: Scyphum aureum minorem, pensantem libras decem: Scyphos argenteos quinque, pensantes singulos libras duodecim: Calices ministeriales argenteos viginti, pensantes singulos libras tres: Amas argenteas quatuor, pensantes singulas libras quindecim. Annis singulis olei nardini piscici libras nonaginta \* nonaginta, balsami libras centum: Aromatum in incensum sanctis martyribus beato Marcellino & Petro libras centum. ] hæc ibi, quibus & reditus subsequuntur.

\* nonaginta

Mentio ibidem habetur de Basilica Ostiensi in honorem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & Ioannis Baptistæ, alia Albanensi in memoriam S. Ioanis Baptistæ, Capuana Apostolorum, & Neapolitana in honorem, vt ait Ado, itidem Apostolorum & martyrum ab eodem Constantino erectis. Vasorum autem omnium, quorum mentio facta est, quædam inferuiebant ad luminaria incendenda, vt ceroftrata, candelabra, phari canthari, & coronæ cum delphinis; quædam vero ad vsu sanctissimæ Eucharistiæ, vt calices, patenæ, amæ, metretæ: ad baptisum alia, vt pelues & scyphi: thymiamateria autem erant ad suffitus parandos. Sed & in pluribus alijs quoque Italiæ ciuitatibus viger adhuc memoria aliarum ecclesiarum ab eodem Imperatore summa impensa constructarum: verum & in alijs etiam prouincijs itidem factum esse cōstat: et inter ceteras nobiles ab eo iussas ædificari Basilicas, meminit Gregorius Turonensis b de ea sanctissimæ Dei genitricis Mariæ ab eodē in Gallia excitata, in cuius erectione eiusmodi insigne miraculū accidisse testatur: Maria vero (inquit) gloriosa genitrix Christi, vt ante partū, ita virgo creditur & post partū: quæ, vt supra diximus, angelicis choris canētibus, in paradisum, Domino præcedēte, translata est. Cuius Basilica ab Imperatore Cōstantino admirabili opere fabricata renidet: ad quā adductæ colūnæ cum præ magnitudine leuari non possent, eo quòd esset circuitus earum sexdecim pedum; ac diebus singulis casso labore fatigarentur: apparuit artifici sancta Virgo per visum dicens: Noli mæstus esse: ego enim tibi ostendam, qualiter hæc queant eleuari columnæ. et ostendit ei quæ aptarentur machinæ, qualiter suspendērentur trochleæ, atque funes extenderentur; illud addens: Coniunge tecum tres pueros de scholis, quorum hoc adiutorio possis explere. Quod cum ille vigilans, quæ præcepta fuerant, cōaptasset; vocatis tribus pueris ab scholis, erexit summa velocitate columnas. Præstitum est populis spectare miraculum admirandum, vt quod multitudo virorum fortium leuare nequuerat, tres pueruli absque virtute perfecti operis subleuarent. ] hæc Gregorius.

b *Greg. Turon. de glor. martyrum. c. 9.*

De alijs autē ecclesijs ab eodem in Oriēte ædificatis, suo loco referemus. Hæc vero omnia, vt diximus, nequaquam hoc ipso anno a Constantino perfecta sunt, sed potius cœpta tantum

ex ijs nonnulla, reliquis quibus vixit annis absoluta fuerunt: a nobis autem hæc simul omnia A hoc anno relata sunt, quod certis, quibus possent annis adscribi singula, incertum penitus sit. Sed illud memoria dignum est, quod cum tam celebres & insignes memorias in honorem Dei atque Sanctorum tum Romæ tum in alijs plurimis Orbis Romani locis Constantinus crexerit, in nulla ipsarum modestissimus Imperator reperitur sui nominis memoriæ titulū insculpsisse; contempsisseq. Christianissimū Principem, quod alij ante eum Imperatores magno studio affectassent; quorum qui omnium optimus a Gentilibus habebatur Traianus, quod in operibus singulis a se erectis affixisset titulum sui nominis, idem noster Constantinus (vt auctor est Aurelius Victor) illum eo dictorio lepide quidem & vrbane derisit, dicens, Traianum esse herbam parietinam, nimirum, quod sicut illa, passim reperiretur muris inhærens.

Iam vero reliquū foret, vt enarratis & elucidatis hisce de Actis Siluestri & de erectis ab Imperatore Constantino in Vrbe, alibique Basilicis, collatisq. eisdē ab ipso donis; de vulgata illa B omniū ore ageremus eiusdē Cōstantini donatione tot tantisq. cōtrouersijs agitata: sed parcimus, quod nihil præter illā quæ ab alijs dicta sint, afferre possumus; et eadē repetere, sit onerosū atque pariter otiosum; cū liberū sit cuique, quæ eo argumento a pluribus sunt scripta, cōsulere.

At illud modo hic satis sit obiter attingisse: neminem veri amantem, & antiquarum litterarum studiosum negaturum, primum omnium Christianorum Imperatorum, eundemq. maxime piū, ac pariter munificentissimū ore quoque Gentilium prædicatum, Christianam religionem, quam auita superstitione relicta primus ferme omnium Augustorum (quod pro rei nouitate visum est esse portentum) præter sententiam Senatus & populi amplexatus est, cunctis quibus valuit officijs coluisse, atque muneribus frequentasse: Ad quæ præstanda cum pietas eum impelleret, & æmulatio ex antiqua gloria aduersariæ religionis vrgeret, atque stimulus ea de causa (vt ait Zosimus) hoc tempore infensi sibi atque palam iam obtre- C stantis Senatus exagitaret; vt non tantum paria (quod dictum est superius) Gentilium sacerdotum concesserit Christianæ religionis Antistitibus priuilegia, & maioribus auxerit eos atque Christi templa donarijs; sed ipsam potissimū Romanam Ecclesiam, in qua sciebat totius Christianæ religionis vigere principatum, atque cardinem verti, eamque in medio æmulantium lacescentium atque oblatrantium hostium collocatam, in ipsorum odiū & inuidiam amplissimis donasse muneribus, summaque potentia cōmunisse, atque iuribus stabilisse: Quorum aliquibus licet modestia Romanorum Pontificum non sit vsa, non tamen ea ratione negari possunt esse collata: sicut nec quis iure inficias ire poterit, tributas esse olim ab Augusto Sena- D tui (quod Dio<sup>a</sup> testatur) Africam, Numidiam, Asiam, Epirum, Græciam, Dalmatiam, Macedoniam, Bithyniam, Pontum, Cyrenem, Siciliam, Sardiniam, & Hispaniam Bæticam, licet eisdem posteriores Imperatores pro arbitrio vsi sint. Magnum plane est de collatis illis Romanæ Ecclesiæ a Cōstantino muneribus argumentū, quod Francorum Christianissimi Principes suis ipsorum diplomatibus, ea a Lōgobardis ablata, se Romanæ Ecclesiæ restituere, professi sunt.

Si enim Romana Ecclesia ante collata illa a Francorum Regibus priuilegia (quod suo loco pluribus demonstrabitur) iam potiebatur rerū dominio: vnde illud sibi nisi iure debitū potuit vendicasse? cum certum sit nulla id factum armorum vi atque violenta grassatione: silentibus præsertim, nec minimū quidem reclamantibus, qui illis temporibus regnabant in Oriente Imperatoribus, alioqui in Romanam Ecclesiam parum æquis, quam & ausi fuerunt (quod queritur S. Gregorius<sup>b</sup>) redigere sub tributo.

Ceterum iusta possessio, quam, si careret humano, diuino saltem iure, quo subordinata sunt ei rerū dominia, Romana Ecclesia legitime sibi vendicat, ac posteriores Reges & Imperatores amplissimis priuilegijs ratā habuere, eamq. illibatam, stabilemque seruata vouerūt; a Ioanne E diacono ex deprauato illo a Græcis mutuato donationis edicto, ambigua redditur potius, quam probetur: quod cuique rem perspicacius intuenti redditur manifestum. Sic enim Græci donant, vt furripiant potiora; de quibus<sup>c</sup> poeticum illud modo sit nobis merito vsurpandum:

*Quidquid id est: timeo Danaos, & dona ferentes.*

Non enim eo erga Romanam Ecclesiam studio tenebatur, vt quæ eius gloriæ esse viderent & honoris, sollicitè curarent: cuius excellentiam superbe admodū æmulati, notam eidem inurere potius sēper studuerint, quam gloriā cōparare: est enim eius rei (vt de reliquis taceā) locuples testis Theodorus Balsamon, atque reliqua schismaticorum colluuiēs. Quis non credat, ab ipsis ex eodē edicto maiestatem Romanæ Ecclesiæ prædicari, cū ex eo hæc quæ sequitur proferat<sup>d</sup> a Cōstantino verbis illis fuisse statuta? Decernētes statuimus, vt Romana Ecclesia habeat principalem potestatem, & sit caput quatuor sedium, sedis Alexandrinæ, Antiochenæ, Hierosolymitanæ, & Cōstantinopolitanæ, & vt semel dicā, omniū totius Orbis ecclesiarū.] Absit a Romanæ Ecclesiæ

amplitu-

A amplitudine & dignitate, vt ab homine eiusmodi sibi vendicet potestatem, & non potius a Christo per Petrum. An non sapius demonstratum est secundo Annalium Tomo, Romani Pontificis super omnes vbique Ecclesias earumque Præsules fuisse auctoritatem, etiam cum ipsa Regina prouinciarum esset sub tributo, cum scilicet tyrannorum persecutionibus Ecclesia vexaretur? Turpe plane est atque admodum indignum, acceptum ferre mortali, quod ab ipso Deo & Domino nostro Iesu Christo constat eidem in Petro esse collatum.

Sed nec istud ipsum eidem a Constantino gratis donatum volunt, verum vt id totum in Ecclesiæ Constantinopolitanæ conuertatur emolumentum, nempe vt hac techna inter sedes antiquas Patriarchales enumeretur Constantinopolitanæ Ecclesiæ sedes. Testis Græcus (vetus hæc parœmia) fatis est. Appello clarissimum oratorem de his pro Flacco<sup>a</sup> differentem: qui tamen excipit ab eiusmodi iniusta antiquitus nota bonos, doctos, atque prudentes: ac B multo magis nos Christianæ religionis præclarissimos atque sanctissimos viros, Catholicæ pietatis & vnitatis cultores, ab ea contumelia censemus absoluendos ac penitus liberandos: ceterum quos semel hæresis labefactauit, vel schisma diuisit, Ethnicis deteriores effectos esse, semper agnouimus. Sed mirati sumus vehementer, Zonaram aliquid sibi de Constantinopolitanæ Ecclesiæ Patriarchatu amplius arrogasse, dum non tam eam dignitatem a Constantino tradit fuisse collatam, quam potius restitutam, cum sic ait<sup>b</sup>: Constantinus Magnus cum alijs multis Urbem adornauit: tum Byzantium, quod prius Thraciæ Heracleæ Episcopatus erat, a Seuero Perinthijs post captiuitatem subiectum, vt in Seuero expositum est, in Patriarchatus dignitatem restituit.] hæc ipse.

At quonam modo Constantinus vel contulit, vel reddidit Constantinopolitanæ Ecclesiæ iura Patriarchatus, si post Concilium Chalcedonense solutum, cum Legati Apostolici recessissent, Anatolius Constantinopolitanus Episcopus cum collegis nonnullis quasi appendicem superaddens Oecumenicæ Synodo, id sibi tentauit arripere, sicut & Iuuenalis hoc ipsum tunc sedi Hierosolymitanæ conferri enixius laborauit? Cui nouæ atque hætenus intentatæ nefariæ vtriusque præsumptioni quantum restiterit S. Leo Romanus Episcopus, litteræ ipsius tunc ad eos scriptæ significant. Sed & præsumptæ temeritati quantopere aduersati fuerint Romani Pontifices successores, Gelasius Papa amplissimam fidem facit, cum sedes Patriarchales relegens tres tantummodo enumerat, Romanam scilicet, Alexandrinam, & Antiochenam<sup>c</sup>; et obnitens Acacij Constantinopolitani Episcopi petulantia, eum non nisi parochiæ Heraclien- sis Ecclesiæ Episcopum esse docet<sup>d</sup>. Quando vnquam mentio a curiosis atque procacibus aduersarijs facta vel saltem obiter de eiusmodi Constantinopolitanæ Ecclesiæ Constantini priuilegio collato? Vel quando hæc ab Imperatore decerni potuisse ausi sunt affirmare? D cum potius honesto, sed mentito titulo Concilij Constantinopolitani primum, ac deinde Chalcedonensis, id sibi adsciscere conati sint? Sed hæc tam perspicua, clariora reddentur ex ijs quæ inferius annis singulis, quibus eiusmodi agitata sunt controuersia, narrabuntur.

Rursum vero (ex quo semel aduersus eos sermo institutus est) si quarta die post Constantini baptismum (quod habent Latina exemplaria) eiusmodi edictum factum est: quo modo potuit in eo Imperator meminisse Cōstantinopolitanæ sedis, si nec nomen quidē Constantinopolis tunc erat exortum? et eo minus si ad Consules prouocemus quibus datum edictum inscribitur, nepe sub Consulatu Constantini Augusti quarto, qui decem ferme annos antequam Byzantium in Constantinopolim mutaretur, in Fastis Consularibus descriptus habetur, non tamen vt ibi perperam ponitur Constantini Consulatus cum Gallicano, sed cum Licinio; cum nequaquam Gallicano cum Imperatore contingere potuerit esse Consulem: testatur enim Ammianus Marcellinus<sup>e</sup>, a tempore secundi Consulatus Diocletiani cum Aristobulo, vsque ad Consulatum Iuliani Apostatæ cum Sallustio, numquam accidisse, vt Imperator Consulaum gesserit cum priuato. Hæc aduersus Græcos dicta sunt. Iam cetera prosequamur.

Hoc eodem anno post baptizatum Constantinum collecta est Romæ Synodus a Siluestro, tertio Kalendas Iunij, Crispo & Constantino tertium Consulibus, vt eiusdem Synodi vigesimus canon significat. Pro Prisco autem, quem habet, Crispum restituendum esse, & ante Constantinum Cæsarem tertium Consulem ponendum, ipsi Fasti Consulares docent. Sed quid mirum, si in his editio deprauata cognoscitur, cum vix sit reperire versum, in quem mendum non irrepsit? Verum non eam ob causam, quod Crispus tertium Consul ponitur, existimet quispiam viuente adhuc Crispo celebratum esse eiusmodi Concilium: nam (quod sæpe superius dictum est) iisdem Consulibus, quibus aperiebatur, atque denominari pariter

DE SEDE CONSTANTINOPOLITANA MVLTA CONFICTA.

<sup>a</sup> Cicer. orat. pro Flac. iuxta princip.

<sup>b</sup> Zonar. Annal. tom. 3.

<sup>c</sup> Gelas. in Concil. decret. Rom. de libr. apocryph. <sup>d</sup> Gelas. epist. ad Anastas. Imp.

<sup>e</sup> Ammian. lib. 23. in princip.

SYNODVS ROMANA.

pariter incipiebat annus, iisdem quoque usque ad finem perseverabat; licet ijs defunctis, vel aliter se abdicantibus, alij in locum ipsorum successi fuissent. Porro idem Concilium habet vetus Cresconiana collectio, ex qua ceteri descripsisse videntur, capitibus viginti distinctum. Collectum autem fuisse in Thermis Traiani in gremio sedis suae, in primo capite reperitur expressum. Erat locus ille, Titulus a Silvestro nuper erectus, quem Constantinus Imperator donis pluribus exornavit, atque redivisus locupletavit.

De eo enim his verbis mentio habetur in superiori recitato libello de erectis Basilicis, & colatis in eisdem donis a Constantino: Eisdem temporibus constituit beatus Silvester in Vrbe Roma Titulum suum in Regione tertia, iuxta Thermas Domitianas, quae cognominantur Traianae: ubi donavit Constantinus Augustus patenam argenteam, pensantem libras viginti: scyphos argenteos duos, pensantes singulos libras octo: amam argenteam, pensantem libras decem: pharos cantharos argenteos decem, pensantes singulos libras quinque: cantharos cerofratos aereos sexdecim, pensantes singulos libras quadraginta: fundum, &c.] Multa illic habes de redivisus: sed ne longior sit digressio, omittimus singulos recensere.

Conuenisse autem ad Synodum Episcopos ducentos octogintaquatuor, produnt Acta quae habentur typis excusa; Cresconiana tamen collectio ducetos & triginta Episcopos duntaxat memorat, ac de Episcopis Graecis ne verbum quidem: haud enim temporis idoneum spatium intercessisse potuit, ut e remotioribus regionibus Episcopi vocarentur; sed tantum a Silvestro Italiae Episcopos fuisse credimus Romam ad Synodum conuocatos: quibus omnibus a Constantino suppeditata sunt vehicula & annona, ut in ipso Synodi exordio declaratur. Fuerunt haec veluti quaedam Christianae pietatis encenia de primo Christiano Imperatore summo omnium gaudio celebrata, & publica quaedam pro accepto munere gratiarum actio; prout in eius primo capite, licet subobscurè, significatur.

His vero solemniter ex more perfunctis muneribus, astantibus Constantino & Helena atque Calpurnio Christiano homine, Urbis Praefecto, in Silvestri Titulum conuenerunt Episcopi, quorum confessus sic ibi describitur, ut Romae presbyteri atque diaconi & reliqui clerici starent a tergo sedentium Episcoporum: Episcopos enim tantum sedisse, stantibus ceteris, ibidem declaratur. Sed id puto tunc modestiae causa; cum alioqui Romanae quoque Ecclesiae consuetudinis esse, affirmare videatur S. Hieronymus, ut coram Episcopis diaconi tantum stent, presbyteri vero sedeant: nam ad Euagrium scribens, sic ait: Ceterum etiam in Ecclesia Romae presbyteri sedent, & stant diaconi; licet paulatim, increbescens vitijs, inter presbyteros, absente Episcopo, sedere diaconum viderim.] haec ipse. Sed & in Concilio Carthaginensi quarto id statutum, sancito canone, reperitur: Ut Episcopus in quolibet loco sedens, stare presbyterum non patiatur. ] ac rursus: Ut Episcopus in ecclesia in confessu presbyterorum sublimior sedeat, intra domum vero collegam presbyterorum se esse cognoscat.]

In eum igitur modum confessu disposito, praeloquente Silvestro de seruanda Dei Ecclesia libera ab haereticorum incurfu, damnauit primae Actionis exordio Hippolytum diaconum Valentinianae haereseis sectatorem, Callistum Sabellij haeresei maculatum, & Victorinum Episcopum, qui receptos ab Ecclesia Paschales cyclos redargueret praesumpisset. Indigne sane passus sumus (quod & secundo Annalium Tomo diximus, cum egimus de Victorino martyre Episcopo Pictauiensi) ab eo qui post duas editiones huius Synodi tertia confauit, cum de Victorino Antistite agitur, additum esse absque alicuius vetusti exemplaris fide, Pictauiensem; nam mendaciter admodum sic nobilissimum infamat Antistitem, qui sub Diocletiano martyrium contumaxit, & ab Optato Mileuitano ut insignis debellator haereseum commendatur. Sed sicut longe alius hic Victorinus Antistes est a Victorino Episcopo Pictauiensi: ita & plane diuersus ab illo Victorino, seu potius Victorio dicto, qui nullius sedis fuisse Episcopus reperitur, de quo Gennadius tradit claruisse sub Hilario Papa, & ab eo inuitatum post Prosperum vltimum calculatorem, prosequi futuri temporis Paschales cyclos; licet aduersus eum, Victorem Episcopum Capuanum scripsisse ferant. Quisnam autem hic fuerit, qui damnatus in hoc Romano Concilio est, Victorinus, ignoratur, sicut Hippolytus & Callistus haeretici.

Mirabitur fortasse aliquis, cur in hac Synodo nulla fiat mentio de Ario & Ariana haerese, quae, ut superius demonstratum est, plures ante annos totam Orientalem exagitauit Ecclesiam. Sed illud videtur tum a S. Silvestro, tum etiam a Constantino Imperatore inuitum esse consiliu, ut sequenti anno maiori apparatu totius Orbis Episcoporum in Oriente, ubi immortalis odio & obstinata pertinacia ab Arianis digladiatu esset, ibi aduersus eos sanctorum Episcoporum coetus,

coetus, sacrosancta Dei castra, ad oppugnandam impietatem firmiter collocarent. Haec igitur de Nicæno congregando sequenti anno Concilio inter Siluestrum & Constantinum esse communicata, examinata, ac pari consensu firmata, quis audebit dubitare? Potuit ne hoc Siluestrum praeteriisse, qui (ut superius traditum est) ante aliquot annos Alexandri Episcopi Alexandrini litteris permotus, Osium Cordubensem Episcopum ad eiusmodi consopiosos tumultus, & pacem inter dissidentes Episcopos conciliandam, legauit in Orientem? vel praetermississet facere Constantinus, qui per eundem Osium tam praclaras, quas recitauimus, litteras ad Arium & Alexandrum dederat? Quin & legationem Episcoporum ex Rhinocolura, quae est in Aegypto ciuitas, quorum in hac Romana Synodo libellus recitatus est, Arianae cladis credi potest refricuisse ibi memoriam: licet de eiusmodi legatione in eadem Synodo perobscura mentio habeatur. Ut in re igitur maximi omnium momenti, solertia vtriusque, Silvestri atque Constantini, versauerit consilia, & inuigilauit cura propensior; atque ex communi sententia stabilitum, ut sequenti anno Nicæae in Bithynia sacrosanctum oecumenicum Concilium cogere.

Sed quod pertinet ad ceteras res gestas in hoc, de quo agimus, Romano Episcoporum Conuentu: post damnatos Hippolytum, Callistum, & Victorinum, nonnulla sunt ad disciplinam pacemque Ecclesiasticam conseruandam instituta: nempe, ne clerici inferioris gradus eos qui essent superioris ordinis accusare praesumerent. Citatur ac recitatur idem canon iisdem ferme verbis a Nicolao Romano Pontifice scribente ad Michaellem Imperatorem. Sed & recte ibidem disposita sunt ea quae ad optimam oeconomiam spectare videbantur: nimirum, ut de Ecclesiae redivisus, quibus iam incipiebat affluere, pars vna Pontifici cederet, alia vero clericis, tertia ecclesiarum fabricis seruaretur, quarta autem esset in pauperes eroganda. Illud insuper ad sacra pertinens additum est; ne presbyter, sed Episcopus christina conficeret. Et quod ad ordinationem atque numerum ministrorum; ne in parochijs amplius quam duo diaconi essent; septem vero Urbis, nempe Regionarij, diaconi Cardinales. Sed & S. Synodus, cum ipsorum, tum etiam ceterorum clericorum hierarchicum ordinem, ex antiquo instituto Apostolorum, rite disposuit, quorum subdiaconis nuptias penitus interdixit. Vasa sacra inhibuit tangenda ostiarijs atque lectoribus: et acoluthum interdixit sacramentorum ministerio. Itemque sacrandis virginibus, & monasticam vitam profitentibus certam praescripsit aetatem. haec omnia prima die in sancta Synodo constituta sunt.

Sequenti vero die (Actio haec secunda describitur) eodem conuenientibus cum Silvestro Papa iisdem, qui primae Actioni praesentes fuerunt Episcopis; quod septenario diaconorum numero duo deerant, existentibus tantum quinque, nempe Fabiano, Marco, Liberio, Archidamo, & Iulio, ordinati sunt ab eodem Silvestro Papa Priscus & Theodorus. Sed quanto tempore quis in singulis ordinibus ministrare deberet, ut ad altiore gradum prouehi posset, edito canone Synodus declarauit. Verum multa in annorum numerum menda irrepsisse, facile possumus intelligere. Rursus vero publicae poenitentiae aetatem, & baptizandi certos solemnes dies placuit definire. Itemque de testimonio clericorum aduersus laicos non ferendo, nec clerico publice, sed tantum in ecclesia examinando, neque in curiam ingrediendo, nec caedendo; rursusque ne turpis criminis diaconus accusaret presbyterum; sed & ne presbyter a die suscepti gradus presbyterij coniugium inire deberet, statutis certis poenis non parentibus, iussum est. Verum quod ait de non ineundo coniugio, non de ducenda vxore est intelligendum (nam id etiam in eodem Concilio subdiaconis fuisse vetitum, dictum est) sed de vitando cum femina contubernio.

Vltimo vero loco eiusmodi in eadem Synodo lex reperitur esse sancita: Nemo etiam diuidet primam sedem: quoniam omnes sedes a prima sede iustitiam desiderant temperari. Neque quoque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a Regibus, neque a populo Iudex iudicabitur.] haec in fine posita sunt, velut totius Synodi corollarium. Hunc proculdubio citasse visus est canonem Nicolaus Romanus Pontifex, cum inter alia, quibus temeritatem Michaelis Imperatoris redarguit, sic ait: Consonat huic necessariae sententiae S. Silvester & Magni Constantini baptizator dicens: Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a populo Iudex iudicabitur, haud dubium quin Ecclesiasticus.] Scimus autem quemdam citari canonem quafi ex Concilio Carthaginensi de decreto Silvestri, & quaedam ex epistola dicta Clementis Papae ad Iacobum fratrem Domini, nec non Callisti Papae, sed cui iure multa obijci possint. Subscripsisse vero sacris legibus Ecclesiasticis non tantum Siluestrum & Episcopos atque presbyteros & diaconos qui praesentes fuerunt, sed etiam Constantinum Imperatorem & Helenam matrem Augustam, satis liquet; quod in fine vltimi canonis eiusdem Synodi expressum habetur.

Ex hoc

TITVLVS A  
SILVESTRO  
PAPAE  
RECTVS.

CONCILIUM  
ROMANVM  
SILVESTRI  
PAPAE  
CONSTANTINI  
IMP.

a Concil. Rom.  
c. 1.  
CONSESSVS IN  
SYNODO.

b Hieron. epist.  
35.

c Concil. Carth.  
ibag. 4. c. 34.  
d Eod. Concil.  
c. 35.

S. VICTORINVS  
EPISC. ET  
MARTYR  
CALPURNI  
AM  
PASSVS.

e Sur. tom. 1.  
Concil.

f Optat. lib. 1.

g Gennad. de  
Virg. illustr. c.  
88.

h Ado in Chron.  
an 530. Red. de  
rat. temper. &  
de sex. atat. Ma-  
rian. Scilicet an.  
560.

DECERNITVR  
IN ANNUM SE-  
QUENTEM NI-  
CAENVM CON-  
CILIVM.

CANONES RO-  
MANI CONCI-  
LII.

a Concil. Rom.  
c. 4.

b Ibid. c. 5.

c Ibid. c. 6. 7. 8.

SECUNDA AC-  
TIO ROM.  
CONCIL.

d Ibid. Act. 2.

e Ibid. c. 11. 12.  
vsque 20.

PRIMA SEDES  
A NEMINE IV-  
DICATVR.

f Concil. Carth.  
3. in fin. & dist.  
82. c. presbye.

a Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 3. c. 1.  
2. 3.

PIA CONSTAN-  
TINI PRO RE-  
LIGIONE OF-  
FICIA.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

ANTITHESES  
CONSTANTI-  
NI ET GENTI-  
LIVM IMPP.

Ex hoc iam tempore Constantinus Imperator, qui interdum visus est antea fluctuasse, se in omnibus, ac coram omnibus, maxime vero Gentilibus, perfectissimum Christianum exhibuit, & in propaganda Christiana fide ardentissimum animum declaravit, omnia plane contraria persecutoribus Imperatoribus officia explens; quod & mille plane argumentis apertissime demonstravit: ut merito de eo hæc scribat Eusebius: Quemadmodum probitatis hostis dæmon graui in prosperum Ecclesiæ statum exardescens inuidia, tempore pacis & lætitiæ, seditionis procellas & tumultus intestinos contra illum excitavit: sic Imperator Deo carus Constantinus, ea quæ ad suum spectabant officium, minime neglexit; sed omnia contraria his, quæ antea a tyrannica crudelitate admissa instituit; et quemque Ecclesiæ hostem, inimicumque facile deuicit. Atque ut illi, qui a vero Deo abscesserant, homines ad deos qui non sunt, colendos varijs necessitatis vijs cogentur: ita hic cum & re & verbo eos non deos coarguisset, ad eum qui solus Deus est cognoscendum cohortatus est. Quin etiam illi contumeliosis & maledicis verbis Christum Dei deridere non sunt veriti: hic in eximio passionis trophæo mire gloria-tus est: quod licet impij maximis grauissimisq. conuicijs afficere studerent, iste tamen salutis propugnaculum esse illud ipsum agnouit. Illi Christi famulos domicilijs & laribus orbatos in exilium eijcere: hic eos omnes domum reuocare, & proprijs sedibus restituere.

Illi eos ignominijs appetere: hic honoratos & in omnium conspectu illustres reddere. Illi pijs viris vitam eripientes, inique eorum bona publicare: hic illos pluribus muneribus benigne & liberaliter excipiens, ad pristinum statum reducere. Illi per scripta decreta palam contra Ecclesiarum Præsides diuulgata falsis calumnijs eos obiectare: hic contra viros eosdem ad gloriam efferre, apud se ad altum dignitatis gradum tollere, & edictis ac legibus multo clariores efficere. Illi sacras ædes precibus destinatas funditus euertere, easque sublimi disiectas solo æquare: hic tum eas quæ supererant, altius erigere; tum nouas, sumptu ex ipsis regijs thesauris suppeditato, magnifice extruendas sancire. Illi mandare, ut libri diuinitus inspirati, in ignem iniecti, penitus delerentur: hic ut iidem ex arario regio & ornarentur magnifice, & numero augerentur, decernere. Illi iubere, ne Episcopi vsquam conuentus cogere aggredierentur: hic eos ex omnibus Gentibus ad se conuocare, intromittere in Palatium, sine re in eius intimas partes penetrare, & laribus sui mensarumq. regalis compotes esse.

Illi dæmones monumentis & imaginibus honorare: hic eorum fraudem patefacere; et materiam ex qua erant illorum simulacra conflata, male & inutiliter collocatam, his qui ea re-ctius norunt uti, distribuere. Illi delubra dæmonibus magnifice exornare iusserunt: hic eadem ipsa suis quibus nitebantur fundamentis deturbare, illaque maxime, quæ apud superstitiones erant maximi æstimata. Illi Dei seruos fœdis addicere supplicijs: hic eos qui hæc patraf-sent, persequi; pœnaque debita Dei ope inflicta, ad meliorem mentem traducere; Sanctorum Dei martyrum memoriam hic etiam colere non destitit. Illi pios viros ex ædibus regijs exigere: hic iidem ipsis maxime fretus, eos præter ceteros sibi & beneuolentiores & fideliores esse, pro certo persuasum habuit. Illi pecunia victi, animum Tantalicæ cupiditati in seruitutem dare: hic regali magnificentia omnes thesauros referans, liberali & magnifica largitione eosdem dispertire. Illi infinitas cædes facere, quo facultates interemptorum rapinæ & publicationi paterent: sed toto illo tempore quo regnabat Constantinus, dum populus cuiusque nationis & ciues paternis potius gubernati legibus, quàm necessitate adducti, parebant; gladius quisque, quo Iudicum sententia supplicium de maleficijs sumi solet, otiosus suspensus fuit.

In quas quidem res oculis coniectis, dixerit aliquis merito, nouum quemdam & inusitatum Mundi statum modo apparuisse insolito quodam lucis splendore, velut post crassam caliginem mortali hominum generi elucere: fatendumque vniuersum hoc opus ipsius Dei esse, qui Imperatorem tam pium impiorum multitudini aduersarium opposuerit. Cum enim tales essent hi, quorum similes non aliquando visi fuerunt, & talia facinora contra Ecclesiam ederent, qualia ex omni sæculorum memoria non sunt audita: Deus non sine causa Principem quemdam admirabilem in lucem extulit; cuius opera ea quæ nec percepta auribus, nec sub oculorum aspectum subiecta fuerint, effecit. Hic Imperator virtute tam eximius ex Dei sapientia mortali hominum generi donatus fuit, tamquam res quædam peregrina, quæ homines in admirationem traderet. Hic enim Christum Dei libero ore & sermone in omnes diuulgauit: neque salutarem eam appellationem, quam obtinuerat, erubuit; sed ipsa professione gloriatum, se in luce & omnium oculis collocauit: atque interdum vultum salutari illa passionis signavit nota, nonnumquam trophæo illo victorioso plurimum se extulit.

Quin etiam in tabula depicta, quam in sublime ante Palatij vestibula suspenderat, se omnium

Animum oculis contemplandum proposuit: salutareque passionis insigne supra caput ipsius locatum in pictura exprimendum: inimicam autem illam & hostilem belluam, quæ Ecclesiam Dei impiorum tyrannide oppugnasset, in altum demersam, draconis specie & figura describendam curauit. Sacra enim oracula in Dei Prophetarum libris eum draconem & tortuosum serpentem nuncupant. Et propterea Imperator, quo occultum humani generis hostem diabolum (quem ipsius salutaris trophæi capiti eius imminentis virtute ad extremum exitum prolapsum significauit) tum sub suis, tum suorum pedibus conculcatum perspicue indicaret, draconem medio ventre transfixum, & in profundos maris fluctus præcipitatum subtili & artificiosa pictura sub omnium aspectum ad contemplandum subiecit. Atque istæ quidem res in imagine scite depicta varijs quibusdam flosculis significabantur. Vnde permagna de Imperatoris acumine atque solertia me cepit admiratio, quo modo diuino afflatu pulsus eadem ipsa figurauit, quæ vocibus Prophetarum ita de illa bestia pronunciantur: Deum gladium ingentem & terribilem contra draconem & serpentem fugientem illaturum, & draconem in mari interfectorum. Istarum rerum igitur imagines Imperator formauit, voces illas Prophetarum adumbratione quadam imitatus. hucusque Eusebius. Locus hic est Isaia, quo dicitur: In illa die visitabit Dominus in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathan serpentem, veterem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.]

Sed dicam Eusebio: Quonam modo possunt Constantino hæc applicari, si nondum ex ipsius sententia baptizatus erat? siquidem omnis catechumenus est energumenus, & tantum abest ut ipsam fuget & occidat serpentem, quin potius ab eo possideatur, quippe qui non nisi per baptismum (quod est mare in quod serpens demergitur enecatus) a catechumeno penitus expellatur. Vnde S. Cyrillus: Tyrannus ille ad mare vsque veteres persequatur: iste vero impudens improbitatis princeps dæmon ad ipsas vsque salutes vndas te sequebatur. ille in mari submersus est: iste in aqua salutis suffocatur.] Ecce tibi tuis ipse verbis conuinceris profiteri Constantini baptismum, quem non nisi obitus tempore alibi calumniaris eidem esse collatum. Sed dissimulare non potes, vere Romæ baptizatum esse, quando de dracone victo, & in mare demerso, nobile trophæum cunctis spectandum pro Palatij foribus (quod ais) erexit; cum diabolum vincere, non nisi perfecte Christiani sit opera.

Quid præterea egerit, cum adhuc Romæ Constantinus esset, qualeve specimen absolutissimi omnibus numeris Christiani, cum idololatriæ summam arcem, ipsum nempe Capitolium inuasit, ediderit, cuius rei causa Gentilium omnium in se odium concitauit, Zosimus narrat his verbis: Cum autem dies quidam, more patrio, festus appetisset, quo die in Capitolium exercitui ascendendum erat: eum ascensum verbis contumeliosis impudenter insectans, re diuina proculcata, Senatus atque populi odium incurrit. Cumque profectus ab omnibus, prope dixerim, execrationes haud ferret, urbem quamdam Romæ parem quærebat, in qua Palatium ipse sibi conderet, &c.] Prosequitur narrationem de migratione eius ab Vrbe Byzantium, de qua nos proxime dicturi sumus. Hic interim rem cōsideratione dignam accuratius intuendam proponimus: quanta in Constantino ac quàm repentina morum mutatio facta sit: qui enim hoc ipso anno adeo truculentus extitit, atque inhumanus, ut filio, vxori, atque familiaribus necem intulerit; iam initiatus sacro baptisinate, exuens veterem hominem, nouum induens; ipsum inquam virtutibus contextum vestijt habitum, ac præcipue Christi mansuetudinem, cum in Gentiles Senatores oblatrantes non gladio egerit, non Syllanam tabulam scripserit, nec aliquem proscrisperit, neque bonis aliqua saltem ex parte multasse voluerit, quod fecerant ferme omnes prædecessores Imperatores: sed Christianæ legi, qua apprime imbutus erat, obtemperans, dans iræ locum, alio commigrandi consilium inijt: id æquius sibi ratus, quàm assidua Senatorum strage, leuia vlcisci verba, & sanguine ciuium superstitionem obruere, pacis legem velle sancire gladio; atque Regnum vitæ, suorum morte, infelici auspicio, facere manifestum.

Quamobrem de noua Roma ædificanda omnis idololatriæ prorsus experte, mente decernit; antiquumque Ilium cogitat: eoque profectus, dum parat opus, absterretur a numine, a quo & Byzantium petere suadetur. Hæc autem quo modo se habuerint, Zosimus docet his verbis: Quumque profectus ab omnibus, prope dixerim, execrationes haud ferret, urbem quamdam Romæ parem quærebat, in qua Palatium ipse sibi conderet. Itaque cum esset inter Troadem & priscum illud Ilium, inuento loco condendæ vrbs idoneo, fundamenta iecit, & muri partem aliquam in altum egit, quam adhuc videre est, si qui versus Hellepontum nauigant. Sed quod eum huius operis instituti pœnituisset, eo relicto, ut erat imperfectum, Byzantium concessit: cuius vrbs situm admiratus, eam quàm maxime statuit amplificandam, & efficiendam idoneam, ut Principis in ea domicilium esset.] hæc Zosimus.

QVO TEMPORE AB VRBE RECESSIT.

a l. s. C. de fals. monet.

b Sozom. lib. 2. c. 2.

BYZANTIUM DELIGITVR.

c Bed. de lor. sanct. c. vlt. Glis. lib. 4.

d Zonar. Annal. 1000. 3. e Cedren. in Cyped. an. 13. Constantin. f Niceph. lib. 8. c. 4.

QVID IN AEDIFICATIONE NOVAE VRBIS ACCIDERIT. g C. de veteri iure enucleando. §. Sed & si qua.

BYZANTIUM NOBILIS OLIM CIVITAS.

h Sueton. in Vespas. c. 8. i Herodian. lib. 3.

k Spartian. in Caracalla. l Trebell. in Gallieno.

Sed priusquam certam causam, cur Ilium cum Byzantio commutauerit, afferamus: de tempore in primis, quo Roma in Orientem sit profectus, differendum putamus. Hoc ipso anno, antequam penitus intercluderetur hieme nauigatio, Constantinum ab Vrbe recessisse, atque Ilium nauigasse, intelligere possumus. Cum enim constet, ipsum anni sequentis exordio in Oriente egisse, atque cuncta, quae opus forent ad cogendum magnum Concilium Nicæ in Bithynia, præparasse (quod non esset fluctuantis animi & vagantis per incerta negotium, sed mentis omni ex parte quietæ & firmo proposito stabilitæ) satis affirmari posse videtur, non sequenti, sed præsentis potius anno Constantinum ab Vrbe recessisse, atque in Orientem profectum. His accedit, quod in Codice Iustiniano de falsa moneta inest Constantini constitutio data decimoquinto Kalendas Decembris Constantinopoli sub huius anni Consulibus, nempe Crispo & Constantino Cæsaribus tertium, licet in Codice Theodosiano Romæ data scribatur.

Quoniam pacto autem, relicto Ilio, Byzantium delegerit, Sozomenus narrat his verbis: Vbi omnia ei ex sententia succederent, & exteros partim bello, partim foederibus sibi adiunxisset: constituit Urbem extruere, quam & suo nomine appellare, & Romæ honore parem efficere in animo habuit: atque profectus ad campum pro Ilio situm non longe ab Helle ponto paulo supra Aiacis tumulum (quo in loco, fertur, Achiuos qui olim Troiam oppugnabant, & nauale & castra habuisse) vrbis formam & magnitudinem descripsit; inq. præcelso & abdito loco portas extruit, quæ adhuc etiam e mari illac nauigantibus cernuntur. Ei vero ista molienti Deus noctu visus alium locum quærere iubet; atque cum Byzantium Thraciæ oppidum ultra Chalcedonem Bithyniæ urbem situm in memoriam ei redegit, eam ut habitatoribus complendam, quippe quæ nomen Constantini curaret, admonuit. Itaque Dei verbis obsequutus, oppidum, quod Byzantium vocabatur, dilatare & maximis amplissimisque mœnibus erigere cœpit.] ita Sozomenus. Ferunt illud diuinæ voluntatis index accidisse prodigium, ut ædificantium apud Ilium urbem instrumenta, nulla hominis arte, in aduersum litus reperirentur esse translata; aquilam vero sustulisse funiculum cæmentariorum, & iuxta Byzantium deiecisse illum, testatur Zonaras: de lapidibus idem Cedrenus affirmat: qui & non vnum, sed plura ferunt mutata a Constantino adhuc ancipite vrbis condendæ loca.

Addit ad hæc Nicephorus: De ea illud quoque memoriæ proditum est: ut Imperator ipse pedibus hastam manu tenens, ambitum & mœnia eius definiens, circumiit: quod comitibus eius, vltius quam conueniret, pomeria vrbis proferre videretur: quemdam ex eis ad eum accessisse, rogasseque: Quo vsque tandem here? Illumque diserte respondisse: Eousque, dum qui me præcedit ductor, constiterit. Vnde satis constabat, cælestem quampiam ei præiisse virtutem, quæ eum, quod fieri deberet, instrueret.] Ad hæc fortasse alludit Iustinianus Imperator, dum ait, Constantinopolitanam urbem melioribus auspicijs esse ædificatam, quam veterem Romam. Fertur & alia visio Constantino apparuisse, de anicula coram ipso in iuuenulam mutata, & ab eo diademate insignita, quæ nouam Romam ex vetere factam prænunderet: ibi & de Angelo equum ducete, cum situs eius describeretur, reperiuntur hæc fusius enarrata in appendice ad Acta Siluestri: sed credimus imposturam, quod illic mentio habeatur de Sisinnio tunc Episcopo Constantinopolitano, cum nullus eius nominis Episcopus ei sedi præfectus esset, nisi tempore Theodosij, & ille quidem ex parte Nouatianorum Antistes.

Ceterum quod ad Byzantium spectat, nequaquam erat antehac ignobilis ciuitas, cuius clarissimorum auctorum scriptis memoria celebratur: nam ut prætermittamus, quæ a Cosmographis de ea habentur summa cum gloria posteris commendata; Cicero ea oratione, quam habuit de prouincijs Consularibus, magna cum laude eiusdem meminit, liberam eam prædicat, ciuitatem Romanis fidelissimam, ornatissimam, atque signis refertissimam, egregijs nobilitatis monumentis. Sed multis postea est exagitata cladibus, & iactata naufragijs. Fuit enim a Vespasiano (vt Suetonius tradit) libertate priuata, a Pescennio Nigro Tyrano deinde occupata, & a Seuerus diu obfessa, & non nisi fame capta: Vrbs (vt ait Herodianus) aliarum omnium in Thracia maxime felicissima, viribus & opibus ea tempestate florens: quam & Seuerus indignans (vt dictum est superius) redegit in vici formam: tamen benignitate Imperatoris Antonini Caracallæ, qui (vt auctor est Spartianus) vetera iura reddidit, in pristinum restituta est: Gallieno vero imperante iterum pessundatam esse, testatur Trebellius, cum ait: Ne quid mali deesset Gallieni temporibus, Byzantium ciuitas elata naualibus bellis, claustrum Ponticum, per eiusdem Gallieni milites ita omnis vastata est, vt prorsus nemo superesset: denique nulla vetus familia apud Byzantios inuenitur, nisi qui peregrinatione vel militia occupatus euasit, qui antiquitatem generis, nobilitatemque repræsentet.] hæc ipse. Restaurauit autem eandem Gallienus

A

B

C

D

E

Gallienus per Cleodamum & Athenæum Byzantios, atque muniuit, a quibus & victi sunt barbari. Porro in bello Liciniano Byzantium fortissimum propugnaculum redditum expugnare numquam potuit Constantinus; sed propugnatoribus sponte, Licinio victo, se dantibus, eo positus est, vt superius est enarratum. Hanc ergo ciuitatem antiquitate & rebus præclare gestis egregie nobilitatam Constantinus mirifice auxit & illustrauit; quibus autem ornamentis, suo loco referemus, cum de eius dedicatione prolixior sermo erit. Hic tantummodo meminisse oportuit quæ alijs Tomo secundo sub Seuerus Imperatore dicta sunt: fuisse nempe eandem ciuitatem Christianis quoque refertam, ad quos in illo exitu Byzanceno (vt ait Tertullianus) Cæcilius Capella dirus persecutor exclamauit: Christiani gaudete.] tantæ posterioris claritudinis omen.

Iam vero reliquum est, vt ad præsentis anni rerum gestarum absolutionem, quinam huius temporis status esset Orientalis Ecclesiæ, oratione prosequamur, atque primum turbas Antiochenas hic describamus. Hoc enim ipso anno, defuncto Paulino Episcopo Antiocheno, post multas disceptationes ad eius sedis regimen accersitur ex sede Berœensi Eustathius ob insignem vitam in fide Catholica defendenda constantiam. licet autem Theodoretus (quod demonstratum est superius) velit Eustathium suffectum fuisse in locum Philogonij; tamen cum S. Hieronymus in Chronico, tum Nicephorus, subrogatum ponunt Eustathium Paulino eius sedis quinquennij administratione perfuncto. Rursus vero admonendum lectorem putamus, ab Eusebio electionem Eustathij, & turbas Antiochenas eius causa excitatas, nequaquam secundum ordinem temporum recitari: nam longe post narrationem de Nicæno Concilio, eiusmodi de Eustathio res Antiochiæ gestas aggreditur; cum omnium testificatione, perspectum habeatur, eundem Eustathium iam creatum Episcopum Antiochenum Magnæ illi Synodæ interfuisse, & in ea sacris ritibus peractis, eidem pariter subscripsisse.

Sed vnde tam præpostera rerum narratio? Videor plane mihi quasi per transfennam inspicere incredibilem vatri viri versutiam: nimirum qui acceperat ex Ariana impietate iniustam notam in Nicæno Concilio, post illud contexisse voluit laudum suarum præconia ex litteris Constantini; quas si suo loco, vt oportuit, recitasset, obscuranda illa forent ex rebus postea gestis in dicta Nicæna Synodo, in qua omnium Orthodoxorum sententia cognitus est Arianus. ponendo vero eas post Nicænum Concilium, perinde ac si numquam deliquisset, summam se apud Imperatorem & alios æstimationis fuisse voluit demonstrasse.

Quod vero ad Antiochenas spectat controuersias: scissam in duas partes apparet fuisse eam Ecclesiam; quarum altera ab Arianis labefactata, Eusebio Episcopo Cæsariensi studebat, vt Antiochenæ sedis ordinaretur Antistes: cuius rei si minus voti compos fieri valuisset, Euphronius & Gregorius Ariani presbyteri ab eisdem eligendi, scriptis ad Imperatorem litteris ab eodem nominantur. Ceterum cum longe superior Catholicorum pars esset, nec effectum; consequutura quæ ab ipso proposita essent, facile posset existimari: Eusebius præferens inuolabilem Apostolicæ traditionis obseruantiam, ne a sede in aliam transferretur Episcopus; summam continentiam specimen edere prætulit, ob quam a Constantino meruit litteris commendari; quas ostentans ipse, easdem integras in Vita Constantini a se conscripta recensuit. Verum quod nondum habitum esset Nicænum Concilium, quo discriminarentur Catholici ab Arianis, cum omnes æque se esse Catholicos affirmarent: Constantinus tum ad ipsum Eusebium, tum ad eos qui illi studebant scribens, eosdem perinde ac Catholicos alloquutus est, vt ex eis spectare licet, quæ ex eodem Eusebio recitabimus.

Sed primum quo modo eiusmodi Antiochenæ discordiæ ab ipso Eusebio describantur, audiamus: Verum (inquit) interea temporis, cum omnes vitam iucundam degerent, & Ecclesiæ Dei passim apud omnes gentes omni ratione esset tamquam in sublime sublata: rursus inuidas dæmon, qui solet rebus honestis insidiari, ob tantam bonorum prosperitatem ad bilem commotus est: ac quoniam suspicabatur ipsum Imperatorem nostro tumultu, & perturbata omnium rerum confusione exulceratum, ab alienato animo in nos futurum: idcirco dissensionis face accensa, Ecclesiam Antiochenorum sic tragicis dilacerauit calamitatibus, vt parum abesset, quin vniuersa ciuitas funditus esset excisa. In duas enim factiones populus Ecclesiæ diuisus est: quippe plebs & magistratus & milites præsidarij more hostium vsque eo concitati fuerunt; vt si non quædam Dei prouidentia, metusque ab Imperatore ipsorum animis incusus, multitudinis impetus compressisset; et iterum eiusdem lenitas, instar conseruatoris & medici animorum, orationis suauitate illis contentionis morbo diuexatis medicinam attulisset; gladios ipsi in se mutuo distrinxissent.

Quapropter ex illis viris, qui & propter virtutem satis spectati erant, & propter præstantiam

EUSTATHIUS DELIGITVR EPISCOPVS ANTIOCHENVS. b Theodoret. lib. 1. c. 7.

EUSEBII CONSILIVM IN INVERTENDO RVRVM GESTARVM TEMPORE.

Euseb. Vis. Cæsanian. lib. 3. c. 57. ANTIOCHENAE DISCORDIÆ.

tiam honore Comitum affecti, vnum fidelissimum Legatum misit, quo lenius & benignius cum populo ageret: litterisq. eos adhortatus est, vt in eas res, quæ ad pacem inter ipsos mutuo facerent, attentata cogitatione incumberent: quin etiam quo pacto pietatis officia decenter exquerentur, perdocuit. Persuasit etiam illis, immo per litteras ad eos scriptas deprecatus est, vt ipse seditionis causam audire possit. Quas quidem litteras, quæ & singularis doctrinæ plurimum & vtilitatis non minus continent, si non calumniæ notam ijs qui erant in crimen vocati inuississe videri potuissim, in præsentem historiam contulissim. Quocirca istas missas faciam, quippe cum malorum memoriam minime refricandam putem; easq. solum in hunc sermonem includam, quas quidem Imperator, vt pote ex hominum concordia permultum animo capiens voluptatis, perscripsit: in quibus Antiochenos cohortabatur, vt Episcopum alterius Ecclesiæ, sub quo pacem facerent, appetere, ne utiquam in animum inducerent: sed Ecclesiæ instituto & more eum sibi deligerent pastorem, quem communis omnium Saluator illis commonstraret. **B** Ad populum igitur Antiochiæ, & Episcopos separatim, quæ sequuntur, epistolas scripsit.

Victor Constantinus Max. Aug. Populo Antiocheno S.

CONSTANTINI  
AD ANTIOCHENOS  
NOS LITTERARUM.

Vestra concordia alijs omnibus, qui consilio & sapientia multum pollent, pergrata futura esset, tum mihi in primis, qui partim lege diuina, & vestra piæ vitæ ratione, partim vestris erga me studijs prouocatus vos fratres sempiterna beneuolentia complexus sum. Et cum hoc sit reuera verum, a rebus honestis fructum percipere, nimirum vt in omnibus quæ quisque molitur, recta & integra animi cogitatione vtatur: quid quaeso est, quod tantopere vobis possit conuenire? Nec cuiquam mirum videatur, si veritatem vobis dixerò, quæ amicitiam potius erga me, quàm odium in vestris animis parere debet. Atque inter vos fratres, quos vna eademq. animorum affectio, sinceraq. mens, recto itinere quasi digito demonstrato, ad Deum deducit, & in puram sanctamq. eius Ecclesiam velut ciues adscribit: quid præstabilius esse **C** poterit, quàm vt cum omnes res nobis prospere & ad voluntatem fluant, concordiam & animorum tranquillitatem egregie amplectamini? idque maxime, cum & diuinæ legis disciplina vestram voluntatem ad vitam recte honesteq. moderandam impellat, & nos tam vehementer expetamus vestrum iudicium sic ratione confirmare, vt de omnibus rebus vere sincereq. decernatis?

CAVDES SVAS  
EUSEBIVS PER  
CONSTANTINI  
NVM PRÆDICATIONEM.

At fortasse vobis non nihil videtur asferre admirationis, quid tandem hoc orationis meæ initium voluerit. Idcirco causam illius dicendo explicare, nec recuso, nec inficior. Fateor equidem me litteras quasdam perlegisse, in quibus ex illustri laudum & testimoniorum præconio, quo tantopere extulistis Eusebium Episcopum Cæsareæ (quem etiam ipse eruditionis & modestiæ causa plurimi faciendū iam diu existimaui) plane animaduertebam, vos magno studio erga illum incendi, & velle libenter eum vestræ vrbis Episcopum constituere. Quantum **D** putatis me animo agitasse; quam curam, vt vestro studio satisfactum esset; suscepisse; dum ad optimum virum conquirendum, qui vestrum Episcopatum capefferet, accurata cogitatione incumberem? Te o fides, quæ quidem ex verbo & doctrina Saluatoris tamquam exemplar sancte sincereq. viuendi nobis proponis, quæq. etiam per ægre vitiosis hominibus ipsa resisteres, si non tua virtus talis esset, vt nullo modo potestatem cuiquam facias ea ad quaestum perditæ abducendi: te inquam in hac causa testem cito. Mihi sane is potissimum in hac controuersia victoriam consequi videbitur, qui pacis & concordie studio flagrat maxime; quippe cum neminem reperias, qui non ex pace, vbi eam nihil indecori asferre putet, magnam animo capiat oblectationem.

Proinde istud a vobis quaeso, fratres, vt quoniam pro cupiditate rerum a nobis expetitarum explenda, alijs etiam e fratribus ignominie & contumelie nota iniusta est, idcirco deinceps **E** illa consecremur quæ fidem nostram omni suspitione & infamia penitus liberent. Ego vero quamquam hominem, qui a vobis & tantis honoris ornamentis decorandus & tanto amore ac beneuolentia complectendus iudicatur, laudo plurimum: tamen Ecclesiæ canon, qui singulis ratus & stabilis debet manere, non ob eam causam infringendus, aut debilitandus est, vt singulorum sententijs separatim satisfactum sit, & vniuersi quod expectant, assequantur. Sed in ancipiti & controuersa disceptatione, in qua viri huius virtutes cum aliorum comparantur; non vnum, sed plures libere, quid sentiant, eloqui oportet: propterea quod cum honores Ecclesiastici in eo loco & statu sint, vt in illis mandandis nihil insit vel perturbationis vel discordie; omnium suffragia similiter sunt & ex æquo omnino expetenda. Neque profecto rationi consentaneum est, vt propositum vestrum, susceptumq. de Eusebio deligendo consilium, præiudicium contra alterum fiat; quippe cum nulli, siue abiectiores illi sunt, siue illustriores, qui sincere & ex animo similiter diuina præcepta ac disciplinam approbant, obseruantque,

vlla

**A** vlla in re per communem eius disciplinæ legem, alijs inferiores putari debeant.

Porrò autem, si id quod plane verum est, ingenue fateri volumus; concedendum est necessario, quod Eusebium non ipsius voluntate vobis acquirere, sed vi potius a Cæsarea abducere conamini: quod profecto violentiæ potius est, quàm electionis legitime. Atque siue isto modo, siue secus multitudo sentit: ipse libere & audacter affirmare audeo, hanc rem non leuem & exiguum tumultum illum quidem excitaturam, sed eam contentionis subministraturam materiam, quæ efficiet, vt vnus vestrum alteri crimina obiectare magnopere laborauerit: nam perinde facitis atque oues, quæ cum ob consuetam pastoris curationem per negligentiam ad deteriorem partem prolapsam, priore educatione destitutæ sunt, fruges vastare, & ita perspicue quid dentium suorum natura & vis valeat, ostendere solent. Quæ num ita se habeant, & nos ne utiquam opinione fallamur, vestrum est fratres (multa enim **B** & magna ipsa prima deliberatione animis vestris se offerent) vobiscum diligenter considerare. Ac primum omnium ecquid de ingenio & mutuo inter vos amore detractum videatur: deinde quod qui consentientibus hominum prudenter de ipso deligendo deliberantium suffragijs ad Episcopatus dignitatem ascendat, diuino iudicio veros ex ea fructus percipiturus est, atque adeo non vulgare beneficium consequiturus, quod vestro omnium consensu illustre probitatis testimonium sibi tributum habeat: postremo & vos, sicut vestræ consuetudinis est, æqua & incorrupta mente in homine conquirendo, qui vobis opus fuerit, diligentem operam nauetis, omni seditioso & turbulento tumultu compresso. Nam tumultus semper iniquus esse; et ex odiosa variorum hominum inter se comparatione, non scintillæ exiguæ, sed magna inuidiæ incendia excitari solent.

Verum vt tandem dicendi finem faciam: ita Deo placeam, & ita vestrum causa, vt **C** optatis, vita mihi suppetat, sicut & vos amo, & tranquillum pacis quasi portum, in quo animi vestri conuiescant, vobis exopto. Ex quo portu sordibus seditionis præteritæ eiectionis, pacato mentis statu, concordiam in earum locum inducite: vexillum quoque firmæ dilectionis in nauigio animorum vestrorum erigite: et cursum cælestem ad lucem æternitatis, gubernaculis, vt ita dicam, ferreis, robustisque rectum tenete. Atque ea ratione illud integrum & incorruptum deinceps fore putatote, quod discordia erat antea labefactatum. Nam sordes seditionis, quæ nauem ante prope corruerant, vniuersæ ex animis vestris, tamquam ex sentina, iam spero, exhaustæ sunt. Quocirca iam consilio prouidete, vt is rerum omnium status sit, vti nihil in posterum, quod ex vsu Ecclesiæ non sit, inconsulta & vana contentione vel suscipiatur, vel ratum fiat. Deus vos, carissimi fratres, seruet incolumes.] subdit deinde Eusebius epistolam eiusdem Constantini ad **D** se scriptam, hoc præfixo eidem titulo:

Imperatoris epistola ad nos de Episcopatu Antiocheno a nobis repudiato.

Epistolam tuam legi diligentissime, ex qua Ecclesiæ canonem exquirete abs te seruatum intellexi. In his namque persistere, quæ Deo grata, quæq. traditioni Apostolicæ consentanea videntur, permagnæ pietatis est. Ac sic putato, te in hoc ipso plane beatum, quod totius, prope dixerim, Orbis terrarum testimonio dignus iudicatus sis, qui vniuersæ Ecclesiæ Episcopatu perfungaris: et huic tuæ felicitati reuera quasi accessionem adiunctam, quod omnes ea tui cupiditate ducantur, vt te velint esse apud se.] Nominat Constantinus Antiochenæ Ecclesiæ curam, Episcopatum vniuersæ Ecclesiæ, quod metropolis esset totius Orientis. sed sic pergit:

**E** Porro abs te prudenter factum est, quod & Domini mandatum, Apostolicumq. Ecclesiæ canonem seruare decreuisti, Episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ prorsus repudiando, & in eo Episcopatu fungendo permanere laborasti, quem ab initio Dei voluntate suscepisses. Hac de re litteras dedi tum ad populum, tum ad alios Ecclesiæ ministros; qui quidem de eadem etiam ipsi scripserant ad me, suamq. sententiam declarauerant. Quas quidem litteras cum tua sanctitas perlegerit, facile intelliget, me, cum iustitia ipsa illis contradicere videretur, diuina quadam impulsione ad eos rescripsisse: quorum consilio tuam interesse prudentiam, opus est; vt hoc, quidquid sit negotij, in Antiochena Ecclesia recta ratione transigatur. Deus te, frater carissime, conseruet.] hucusque Constantinus. At quod ad ipsum Eusebium pertinet: noluit prudens historicus, quomodocumque occasione captata, laudes suas præterijisse silentio, cum tamen Imperatoris litteris earum contemptor voluerit callide apparere in repudiando Episcopatu Antiocheno: sed subdit his ipse alias eiusdem Constantini litteras ad Episcopos scriptas, qui conuenerant Antiochiæ, vt nouum deligerent Antistitem:

EXHORTATIO  
AD CONCORDIAM.

CONSTANTINI  
AD EUSEBIUM  
EPISTOLA.

Victor Constantinus Max. Aug. Theodoto, Theodoro, Narcisso, Actio, Alpheo, & ceteris Episcopis, qui sunt Antiochiæ, S.

CONSTANTINI  
EPISTOLA AD  
EPISC. ANTI-  
OCHIAE AGEN-  
TAS.

Litteras a vestra prudentia ad me scriptas perlegi, & prudens Eusebij collegæ vestri institutum ac sententiam in eisdem a vobis declaratam admodum approbaui; quæq. gerebantur omnia, partim ex vestris, partim ex Acacij & Strategij clarissimorum Comitum epistolis cognoui. Ac cum rationem mecum accurate iniuisssem: ad populum Antiochenum, quid Deo acceptum, quidq. Ecclesiæ consentaneum foret, epistola scripsi, cuius exemplar his litteris subiungendum præcepi; vti vos intelligatis, quid tandem ipse iuris æquitatisq. causa adductus, ad populum Antiochenum scripserim. Ac cum litteræ vestræ hoc complectebantur, vt cum populi, tum vestro prudenti consilio & instituto Eusebius sanctissimus Cæsariensis Ecclesiæ Episcopus, Antiochenæ præsideret Ecclesiæ, eiusq. curam susciperet: oportebat & Eusebij litteras, qui decretum Ecclesiæ maxime obseruare videbatur, & meam simul sententiam vestræ prudentiæ ostendere.

Et quoniam Euphronius presbyter ex vrbe Cæsarea Cappadociæ ortus, & Georgius Arthuforum itidem presbyter (quem Alexander ad presbyterij ordinem Alexandriae euexerat) viri propter fidei integritatem plane spectatissimi ad me forte fortuna venerant: idcirco rectum videbatur, non solum hos, qui sunt ad Episcopatum petendum designati, sed alios etiam, quos vos ipsi ad Episcopatus honorem capeffendum dignos iudicaueritis, vestræ prudentiæ significare, vti decernatis ea quæ cum Apostolorum traditione penitus consentiant. Quibus hominibus vobis iam opportune & commode suppeditatis, vestra prudentia ex Ecclesiæ canone & traditione Apostolica ita vestram poterit electionem moderari, vti Ecclesiasticæ disciplinæ ratio præscribit. Deus vos, fratres cari, diu seruet incolumes.] Ista (subdit Eusebius) cum Imperator Ecclesiarum Præsibus præcepisset; hortatus est, vt omnia ad laudem diuini Verbi illustrandam exequerentur.] hæc ipse, & quidem stomachatus ob Eustathij electionem silentio omnino eam condemnans: nam quid Antiochiæ post has datas litteras statutum sit, ne verbum quidem protulit: vt ex his intelligas, quàm oblit in historia conscribenda priuatus affectus.

2 Can. Ap. 14.  
CANON APO-  
STOLICVS DE  
TRANSLATIO-  
NE EPISCOPO-  
RVM.

Quod autem in iisdem litteris sæpe mentio habeatur de Apostolica traditione atque mandato, ne vnus Ecclesiæ Episcopus in alteram transferatur: egregie probatum habes canonem illum Apostolorum, quo sic dicitur: Episcopo non licere alienam parochiam, propria relicta, peruadere; licet cogatur a plurimis: nisi forte quis cum rationabili causa compellatur, tamquam qui possit ibidem constitutus plus lucri conferre, & in causa religionis aliquid profectus prospicere; et hoc non a semetipso pertinet, sed multorum Episcoporum iudicio, & maxima supplicatione perficiat.] hæc canon. Cuius quidem sic habita ratio est, vt a Catholicis Episcopis electoribus, ob viri præstantiam, & Ecclesiæ illius ab Arianis appetitæ opportunitatem, Eustathius (vt dictum est) Berœensis sedis Episcopus ad Antiochenam Ecclesiam regendam transferretur; de quo Theodoretus: Eustathius ille Magnus, qui Philogonio, cuius supra mentionem feci, ex hac vita ad meliorem translato, Episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ obtinuit: quippe hunc Episcopi & sacerdotes & vniuersus populus Christo deditus, communibus suffragijs inuicem Ecclesiam illam pro Philogonio pascere coegerunt.] ita de ipso Theodoretus: sed & de eius excellentia Athanasius: Fuit, inquit, Eustathius Episcopus Antiochiæ, vir confessione clarus, religione pius, quem magno studio pro veritate stantem, & Arianam hæresin odio prosequentem, auersantemque homines Arianæ opinionis ita apud Constantium ficta calumnia accusarunt, &c.] sed hæc postea. S. Hieronymus itidem, ad Euagrium scribens, in hunc modum de Eustathio: Primus, inquit, Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellicum cecinit.] Ceterum Philogonium, qui eum præcessit, eiusdem sedis Episcopum, id ipsum aduersus Arium egregie præstitisse, superius est demonstratum. Verum sic inter Arianæ impietatis expugnatores primæ sunt Eustathio deferendæ, quod cum adhuc Berœensis esset Antistes, aduersus eam prima acie ante alios cum Philogonio verbi gladium exeruerit; ad quos pro pietate certantes sanctum Alexandrum Episcopum Alexandrinum litteras dedisse, Theodoretus affirmat. sed de eo aliàs sæpe inferius.

b Theodoret. lib.  
1. c. 7.  
EUSTATHII  
EXCELLENTIA.

c Athanas. epist.  
ad solitar.

d Hieron. epist.  
126.

e Theodoret. lib.  
1. c. 4. in fin.  
ARCEPTII ET  
THEBANI AL-  
TERCANTVR.  
f Euseb. vit. Cō-  
stantin. lib. 3.  
c. 4.

Non tantum autem eiusmodi Antiochiæ dissensiones turbantes Ecclesiæ pacem in Oriente, sed & rixæ inter Aegyptios atque Thebanos (hi erant schismatis Meletiani) præcesserunt Nicænum Concilium sequenti anno celebratum, de quibus hæc Eusebius: Quibus ex rebus ad exitum perductis licet non parum ceperit voluptatis; tamen inuidiæ flamma, quæ Ecclesiam Alexandrinam grauiter perturbabat, & pestiferum schisma, quod inter Thebanos

Thebanos & Aegyptios versabatur, ipsius animum non parum commouit: quippe in singulis ciuitatibus Episcopi cum Episcopis dissidere, & populus contra populum tumultus ciere, & impetu quodam repentino instar symplegadam, & mutuis pugnis se ipse concidere cœpit; vsque eo, vti animis insanis ac desperatis impia scelera aggredi, & Imperatoris imagines contumelia afficere non dubitarent. Verum Imperatorem non tam ad iram, quàm ad immensam animi ægritudinem, qua furioforum amentiam supra modum deplorauit, incitarunt.] hucusque verba Eusebij.

Addit ad hæc S. Ioannes Chrysofomus pro concione differens coram populo Antiocheno: Fertur beatus Constantinus, effigie sua quandoque lapidata, multis ipsum instigantibus ad supplicium de auctoribus contumeliæ sumendum, & dicentibus, quod omnem ipsius faciem saxi conuulnerarint; manu faciem palpsans, & leniter ridens, dixisse: Ego vero nusquam vulnus in fronte factum video, sed sanum quidem caput, sana vero & facies tota. Illi vero reueriti, & confusi, ab hoc iniquo destitire consilio. Et hoc verbum hætenus canunt omnes: nec tantum temporis labefecit, aut huius sapientiæ memoriam extinxit. Quot non sit hoc trophæis splendidius? Multas vrbes ille condidit, & multos barbaros superauit; sed meminimus illorum nihil: hoc autem verbum vsque in præsentem diem canitur, & posteri nostri & posteri illorum omnes id ipsum audient: nec hoc solum est admirandum, quod audient, verum quod laudibus & faustis verbis prosequuntur, dicentesq. laudabunt, & audientes grate suscipient: nec vllus est, qui hæc audiens, filere possit, quin pariter exclamet, & talia dicentem laudet, & innumera ipsi vel defuncto bona precetur. quod si propter illud verbum apud homines tanta potitus est gloria, quot apud benignum Deum coronas assequatur?] Hæc Ioannes Chrysofomus reuocat in memoriam ministris Theodosij Imperatoris, paratis vlcisci scelus Antiochenorum, de statuis ipsius ab eis prostratis atque confractis. Sed hæc eo magis admiratione digna sunt in Constantino, quod qui ante susceptum sacrum baptismum animo ferox & ingenio truculentus, parcere nescius, de sanguine intime sibi coniunctis supplicium sumpsit, ac tempore summæ pacis (vt vidimus) tempora Neroniana reddidit: simulacramento baptismi initiatus est, mox tantam fuit gratiam impertitam sibi cælitus consequutus, vt tam atrox maiestatis crimen reliquerit impunitum, immo despexerit & risu fuerit infectatus. Agebantur hæc in Aegypto, cuius gens quàm prona ad rixam, quamq. furens in rixando, quàm obstinata ac pertinax in moriendo, quæ dicta sunt de eadem superius Tomo secundo, amplissimam fidem faciunt.

Sed & Asiæ populos, hoc quoque tempore, magnopere inter se conflixisse occasione diuersitatis rituum in celebrandi sacri Paschatis die, Eusebius subdit: Morbus porro (inquit) alius longe grauissimus istas res antegressus est, qui longo tempore Ecclesiæ multum exhibuisset molestiæ: dissensionem dico de salutari Paschatis festo ortam. Etenim alij Iudæorum ritum sequendum asseruerunt; alij temporis quidem articulum in eo festo celebrando accurate obseruandum esse, affirmarunt, non tamen imitandam consuetudinem eorum, qui errore cæcati, alieni a gratia Euangelij esse viderentur. In hac igitur controuersia, cum prolixo iam temporis spatio populus vbique admodum dissensisset, diuinæq. leges & instituta confusione quadam essent permixta, ita vt temporis in vno eodemque festo obseruando varietas & discrepantia maximam discordiam Paschatis solemnitate celebrantibus excitaret (quippe eodem tempore alij ieiunij & corporis afflictione se exercebant, nonnulli se tradebant otio & remissioni animorum) quamquam nemo certe erat qui huic malo remedium inuenire potuerit, præsertim cum contentio dissidentium animos ex æquo exagitaret: Deo tamen, qui omnia potest, istis rebus mederi, erat per facile. Ex hominibus autem, qui adhuc in terris ætatem degebant, solus restare videbatur Constantinus, qui recte factis sedulo operam daret; qui quidem simulatque rerum istarum commemoratarum fama ad ipsius aures permanauit, intellexitque litteras ad Alexandrinos a se missas nihil habuisse ponderis, nouum consilium animo cœpit agitare, inquiens: Alio prælio contra occultum illum & clandestinum hostem, Ecclesiæ statum perturbantem, de integro decertandum.] hucusque Eusebius, qui eiusmodi Constantini consilium declarat fuisse cogendi vniuersalis Concilij, de quo anno sequenti agendum.

Addit ad hæc Sozomenus, ad huiusmodi de Paschate sedandas populorum controuersias missum antea fuisse Osium Episcopum Cordubensem, qui etiam (vt dictum est) legatus fuerat ad componendas dissensiones inter Arium & Alexandrum Episcopum Alexan-

drinum obortas: vna tamen legatione, diuersa negotia, diuersis in locis obijisse Ofium a Siluestro Papa Roma legatum, superius dictum est. Quinam autem essent populi, qui a Catholica Ecclesiae communi vsu dissentirent, atque ob eam causam turbas cierent, S. Athanasius a tradit, nepe fuisse Cilices, Syros, atque Sopotamos. Nec enim eiusmodi saepe compressa tempore Victoris Romani Pontificis, ac sapius pullulans, adeo leuis videbatur esse controuersia, vt breui temporis spatio per transitum ab Ofio transigi potuisset, sed quae multo tempore indigeret; cum nec (vt dictum est) vnam Asiae prouinciam tantum, sed & Syriam, atque Mesopotamiam magna ex parte eiusmodi tabes confecisset, & ob id Magna Synodo opus haberet, de cuius indictione agemus anno sequenti.

a Athanas. lib. de Synod.

Sed iam praesenti anno figamus terminum, qui multiplicitate & prolixitate rerum, atque elucidatione quamplurimarum obscuritatum, vltius quam par erat, progressus videtur: hoc enim res Romae gestas a Constantino ante baptismum, baptismi tempore, ac postea, prosecuti sumus; cum, recedens idem Augustus ab Vrbe, de his quae spectarent ad Oecumenicum conuocandum Concilium, vna cum S. Siluestro Romano Pontifice consilio communicato, & quae agenda forent, firmiter stabilitis, profectus est in Orientem, ciuitatem suo nomine conditurus, consulurus pariter afflictatae Orientali Ecclesiae haeresibus, atque schismatibus laceratae. Sed quonam monitore nouus Christianus recens baptizatus tanta molitur, atque rem aggreditur maximi omnium momenti, in quo totius Catholicae fidei cardo verteretur, colligendo tanti ponderis Episcoporum Conuentu? quonam inquam potius auspice atque impulsore, quam ipso S. Siluestro, a quo nuper fuerat (vt demonstratum est) baptizatus, tam salubre consilium iniisse, atque felicissime perfecisse, putandus? At quod haec omnia, qui veritatis amator est, & veri accuratus inspector, haud ingratus vel inuitus Siluestro feret accepta: agedum cuncta, vt se habuerunt, & ordine temporis quo gesta sunt, sequenti anno, Deo duce, narremus.

EPITOGVS RE- RVM GESTA- RVM ANNI HV- IVS.

IESV CHRISTI ANNVS 325.

SILVESTRI PAP. ANNVS 12.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 20.

Recentissimus vigesimus quintus Christi Redemptoris nostri agebatur annus, Consulibus Paulino & Iuliano, cum sacrosancta Oecumenica Synodus Nicæa in Bithynia celebrata est. Antequam autem narratione prosequi aggrediamur rerum gestarum historiam, more nostro, de tempore differemus; quo iacto veritatis solido fundamento, deinceps superaedificanda moles stabili firmitate consistat. His igitur Consulibus, Paulino & Iuliano, celebratum esse Nicænum Concilium, Acta Synodi Chalcedonensis manifeste testantur: dum enim Nicænum fidei Symbolum ibidem recitatur, haec ex eodem Concilio praemittuntur: Consulatu Paulini & Iuliani virorum clarissimorum Coss. anno post Alexandrum sexcentesimo trigesimo sexto, mensis secundum Graecos Desij, die nono decimo, quod est tertio decimo Kalendas Iuliarum, in Nicæa metropoli prouinciae Bithyniae. Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, &c.]

TEMPVS CELEBRATI NICAE- NI CONCILII. b Concil. Chalced. Act. 2.

Sed hac in re illud magnopere considerandum est: eiusmodi inscriptionem, qua tam exacte duplici chronographia, nempe Consulibus, & annis Alexandri, atque vna simul certo mense & die tempus describitur, nequaquam ipsi Nicænae confessioni (vt illic se habet) fuisse praepositam, at ipsi Oecumenicae Synodo: siquidem, vt fidei professio sub die & Consule ederetur, non Catholicorum, sed haereticorum tantum fuisse consuetudinem, S. Athanasius harum omnium rerum, quibus praesens fuit, optime conscius, testatur his verbis c, cum eiusmodi primum cogendae Synodi causas affert: Nicæna (inquit) Synodus non temere habita est, vt quae habeat grauissimos vsus & legitimam rationem: Syri etenim, Cilices, Mesopotamiani in causa festi claudicabant, atque vna cum Iudæis Pascha celebrabant: et iam tum Ariana haeresis, quae contra Ecclesiam insurrexerat, suos propugnatores habebat, qui ipsam defenderent, & qui pijs insidias facerent, Eusebianos scilicet. Atque ea causa fuit, cur vniuersus Orbis in Concilium coiret; vt & eodem die vbique festum celebraretur; et haeresis, quae suppullulauerat; anathemate percuteretur: quod & factum est: nam & Syri in aliorum sententiam traducti sunt; et Arianam haeresein decreuerunt pro Antichristi praecursatrice habendam esse; et scriptis contra eam editis placita

c Athanas. de Synod.

FIDEI SYMBO- LVM ABSQUE NOTA TEMPO- RIS CONSIGNA- RI SOLITVM.

placita sua promulgarunt. Sed tamen cum tot & tanti viri essent, nihil tale, quale isti, qui non nisi tres aut quatuor sunt, ausi fuerunt facere. siquidem nec Consulem, nec mensum, nec diem addiderunt, &c.]

Ex his igitur perspicue declaratur, recitatos diem & Consules non fuisse (vt in alijs accidit) ad Nicænam Confessionem inditos in inscriptione, vel additos ad appendicem, sed ipsius potius extitisse Concilij inscriptionem: sicut & in alijs quoque Oecumenicis Synodis primū omnium quo anno, mense & die fuerint celebratae, solitū fuit inscribi. Certis quidem monumentis, quo tempore eadem celebrata sit Synodus, declaratum oportuit, adeo vt nulla posteris de re perspicua potuerit dubitatio suboriri: siquidem edicta Imperatoris Constantini, quae vel Synodum praecessere, vel eandem sunt subsequuta, necesse fuit Consulibus consignari. Etenim iam antea ab ipso Constantino emanarat constitutio a, qua cauerat, vt constitutiones & edicta post inde deprehensa absque die & Consule, auctoritate carerent. Quamobrem intrepide Socrates b de Synodi tempore haec loquutus est: Quod autem ad tempus Concilij attinet: coactum quidem fuit (sicut ex Annalium commentarijs constat) Paulino & Iuliano Consulibus, vndecimo Kalendas Iunij, anno sexcentesimo trigesimo sexto post regnum Alexandri Regis Macedonum.] sic ipse. Sed quod diuersa dies & mensis positus habeatur: cum in Chalcedonensi Concilio signetur XIII. Kalendarum Iuliarum, apud Socratem vero XI. Kal. Iuniarum: nisi error irrepsit vitio librorum: affirmare necesse est, id ex diuersis Synodi Actionibus (cum singulae suis diebus consignari consueuerint) accidisse; vel si carerent Synodi Actis, ex diuersis Constantini litteris tunc scriptis diuersos dies esse notatos.

PUBLICA ACTA ET EDICTA NOTARI CONSULIBVS SOLITA.

a l. 1. de Constit. Princip. Cod. Theodof. b Socrat. lib. 1. c. 9. in fin.

Cum autem haec de Consulibus constent: corrigendum in primis est, quod in fine mendose habet Eusebij Chronicon, decimo quinto Imperij Constantini, & Domini trecentesimo vigesimo quarto; cum ex emendationibus Fastis necesse sit sub iisdem Consulibus numerare Constantini annum vigesimum, Christi vero trecentessimū vigesimum quintum. Ipsi quidem Constantini Vincennalibus celebratum fuisse Nicænum Concilium, Eusebius non obscure testatur, cum ait c: Quibus ad exitum perductis (nempe Actis Nicæni Concilij) secundam istam victoriam Imperator se contra Ecclesiae hostem consecutum affirmavit: et propterea Festum triumphale ad Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore vigesimus eius regni annus cōpletus est.] Itemque alibi d agens de Constantio creato Caesare: Secundus, inquit, filius Constantini, cui nomine appellatus Constantius, vigesimo fere Imperij paterni anno, quando publicus solemnisque omnium hominum Conuentus agebatur, renunciatus est Caesar. ac rursum inferius e: Ille Nicænus, triumphis nomine, vigesimo Imperij anno constitutus in vrbe Nicæa, vixit, id est praeclearam de hostibus victoriam reportabat.]

CORRIGITVR EUSEBII CHRONICON.

c Euseb. Vit. Cæs. Flamin. lib. 3. c. 14.

d Idem lib. 4. c. 40.

e Ibid. c. 47.

D Sic igitur, cum liqueat quibus S. Synodus sit celebrata Consulibus, & quoto Imperij Constantini anno: corrigendum pariter est Cassiodori Chronicon, in quo ponitur Nicænum Concilium sub Ianuarij & Iusti Consulatu, quo numeratur annus Constantini vigesimustertius, Christi vero trecentessimū vigesimoseptimus. Quo modo autem Cassiodorus in re tam perspicua fuerit hallucinatus, aperiam. Cum enim ex Eusebij tribus citatis locis acceperit, Concilium Nicænum esse habitum anno vigesimo Imperij Constantini: id non accidisse putauit sub Consulatu Paulini & Iuliani, sed post annos tres Ianuario & Iusto Consulibus: tot enim numeratur anni ab eo tempore, quo ipse ponit Constantini exordium, nempe a Diocletiani Consulatu decimo, & Maximiani septimo, & deducit annorum numerum illum vsque ad dictum Ianuarij atque Iusti Consulatum. Porro Constantij patris obitum & ingressum Constantini in Imperium contigisse sub Consulatu Constantij & Maximini sexto, superius manifeste demonstratum est, vt nullus videatur esse relictus dubitationi locus. quot ergo errauit in numerando annos ab exordio Imperij Constantini, totidem oportuit errasse in statuendo certo Nicæni Concilij anno, quod ipsius Vincennalibus celebratum fuisse constat.

CASSIODORVS CORRIGITVR.

Haec non attendentes cōplures tam Latini f, quam Graeci scriptores, in eam sententiam abierunt, Nicænum Concilium triennio perdurasse, coeptumque esse dictis Consulibus Paulino & Iuliano, ipsumque perductum vsque ad Consulatum Ianuarij atque Iusti. immo incertus auctor apud Metaphrastem g profiteretur perdurasse Concilium sex etiam menses ultra triennium, quod sibi vedicat testimonio Alexandri, quae ait scripsisse Acta Synodi: sunt vero haec eius verba: Coepit enim quintodecimo Aprilis, finita autem Synodus est, cum triennium rursus peruenisset ad Aprilē, & excurrisset vsque ad Septēbrem: sic enim sapiēs adnotauit Alexāder, qui scripsit Acta Synodi.] haec ille: sed quisquis fuerit, mendaciorū cōcinnator extitit, quod inferius suis locis cōtinget demonstrari. Eiusdem quoque sententiae assertor visus est esse Nicephorus, at grauiora coagmentat mēdaciam: nā dum cōsentit celebratā esse Synodum Paulino & Iuliano

f Couarruuias lib. 4. Var. lect. c. 15. G. Ioseph. Scalig. de emēd. temp. lib. 5. c. de Indictionib. g Apud Lipo. man. tom. 6. INCERTVS AVCTOR ET NICEPHORVS REDAROVITVR. h Niceph. lib. 8. c. 26. in fin.



Coff. itemq. anno vigesimo Constantini, ex quo in Britannia creatus est Imperator: addit, A decimotertio anno postquam idem Imperator venit Byzantium, & vigesimatertia (fortasse legendum, decimatertia) indictione, vndecima mensis Maij coeptam esse, durasseq. annis tribus paulo amplius. ex quibus videas, haud aliqua temporis & rerum gestarum habita exacta ratione, quae superaddit, leuiter effutisse, cum nulla prorsus ex parte subsistant. Sed non tam miramur Nicephorum errore lapsum, quam apud aliquos fidem inuenisse: cum tam euidenter ab Eusebio in primis, qui praesens fuit, mendacij arguatur; dum in locis superius recitatis testatur, ipsis Constantini Vicennialibus absolutam fuisse Synodum. Quae igitur coepta dicitur Paulino & Iuliano Consulibus, & absoluta anno Constantini vigesimo, utique affirmandum est, vno eodemq. anno fuisse inchoatam ac pariter consummatam.

ALIA SENTENTIA DE SYNODI TEMPORE CONSTATUR.

Ceterum sicut manifesto errare deprehenduntur, qui dicunt Synodum sub dictis Consulibus & anno vigesimo coeptam, sed ad triennium propagatam: ita etiam qui tradiderunt ante B triennium coeptam, absolutam vero nominatis Consulibus, & anno eodem Imperatoris: quorum sententia plane dicendum esset (quo nihil stultius effingi potest) tempore Nicæni Concilij Constantinum Imperatorem Romae Crispum Caesarem filium, fratres, & uxorem occidisse, & Neroniana tempora reddidisse: hæc enim omnia hisce tribus superioribus annis gesta esse, quae superius enarrata sunt & diligenti examinatione discussa, absque vlla ambiguitate confirmant. affirmareq. eundem Imperatorem eodem tempore Nicænae interfuisse Synodo, ac Romae itidem commoratum esse, & ea quae dicta sunt ibidem peregrisse; risu digna sunt hæc, atque fibilis explodenda. Quamobrem sicut quatuor quae subsequuta sunt Concilia Oecumenica, Sardicense, Constantinopolitanum, Ephesinum, & Chalcedonense, paucorum mensium spatio, eodem quo coepta anno, fuerunt pariter absoluta; ita & Nicænum Concilium hoc ipso quo inchoatum anno, est ad exitum perductum: nec apud antiquiores reperitur exemplum, quod C ultra annum Synodus perduraret, licet Oecumenica fuerit, & in eam Episcopi ab omni Orbis parte conuenerint.

TEMPUS NICÆNI CONCILII TESTIMONIO ATTICI.

Extant in peruetusta Cresconiana Collectione post Marcellini Papæ Acta, in nostro autem codice pagina ducentesima vigesima, columna tertia, verba hæc scripta: Factum est Concilium apud Nicæam metropolim Bithyniæ a die XVIII. Kalendas Iulias: quod tenuit vsque ad diem VIII. Kal. Septembr. Paulino & Iuliano Consulibus, qui est apud Græcos XVIII. die mensis\* eorum dies secundus, Alexandri anno sexcentesimo trigesimo sexto. Et alia manu: Atticus Episcopus Ecclesiæ Constantinopolitanæ dixit: Edidi canones sanctorum Patrum, Olographa, manu mea subscriptos. Amen.] Sequitur in codice conficiendæ Formatae ex eodem Nicæno Concilio forma præscripta. Porro cuique recte intuenti perspicue constare potest, hæc quae recitata sunt, fuisse appendicem ad Nicænos canones ab eodem Attico ad D Africanos Episcopos, cum ab illis de ijs esset interpellatus, missos: ipsos autem Nicænos canones, qui præcedebant in volumine, fuisse ab Antiquario, siue ab ipso Collectore prætermisissos, quod descripti superius haberentur in Nicæno Concilio. Ex Synodo enim sexta Carthaginensi huiusmodi rogatio facta erat: Vnde petimus venerationem tuam, sancte Papa Aureli, ut quia hoc authenticum Concilium Nicænum in vrbe dicitur esse Constantinopolitanum, aliquos cum scriptis tuæ sanctitatis mittere digneris, &c.] Missa namque fuit legatio ad Atticum Episcopum Constantinopolitanum: qui rescribens ad Aurelium Antistitem Carthaginensem & collegas, canones per Marcellum Legatum misit: extat ipsius epistola, nosque eam inferius suo loco ponemus.

Concil. Carthag. 6. c. 4.

Inscriptio autem illa, quae præfixa legitur sacris Nicænis regulis, qua per æram tempus Synodi definitur; licet ea ex parte vera consistat, cum celebrata ponatur, æra trecentesima E sexagesimatertia; tamen cum Synodum habitam dicat, viuente adhuc Licinio iunioris, haudquaquam probari potest: sed & in annis ab Alexandri regno numeratis deprauata esse dignoscitur: sic enim se habet: Itaque cum conuenisset hoc sanctum & Magnum Concilium apud Nicæam Bithyniæ ciuitatem, Constantino Augusto & Licinio Caesare, Consulatu Paulini & Iuliani, decimotertio Kalendarum Iuliarum, qui est apud Græcos decimus nonus dies mensis eorum\* secundum Alexandriam trigintaunum\* æra trecentesima sexagesimatertia, statuta sunt ab Episcopis, quae infra scripta sunt, & ex Græco in Latinum versa sermonem. Et placuit ut hæc omnia mitterentur ad Episcopum Urbis Romæ Siluestrum.] ita ibi. Fortasse Osius, quod Hispanus esset, Cordubensis Episcopus, apposuit æræ numerum, quae est peculiaris numerandi ratio Hispanorum.

QUOTA ÆRA NICÆNA SYNODVS HABITA.

Sed quod ad tempus itidem spectare videtur: quidnam est, cum tam perspicue constet, eandem S. Synodum celebratam esse sub Siluestro Romano Pontifice, id quidem manifeste profiten-

A profitentibus Legatis suis ipsorum subscriptionibus: quidnam est, inquam, quod Sozomenus sub Iulio Papa celebratam affirmat? nam ait: Iulius autem Episcopus Romanus, ætate quidem ingrauescente præpeditus, abfuit; sed Vitus & Vincentius eiusdem Ecclesiæ presbyteri pro illo adfuere.] hæc ipse. Sequutus est Nicephorus quoque Sozomenum tam turpiter errantem. sed quam occasione ille prior tam clara luce lapsus impedit? Equidem arbitror, Iulij Papæ sententiam ab eo minus exacte percognitam errandi offendiculum ipsi fuisse. Recitat S. Athanasius eiusdem Iulij Papæ epistolam, in qua scripta ista leguntur: Nostri presbyteri, qui tunc in Nicæno Concilio aderat, de ipsius recta fide contestabantur.] Hæc, puto, verba legens, Sozomenus firmiter asseuerare non est veritus, sub Iulio Nicænum Concilium celebratum, & Legatos illos ab eodẽ Iulio missos esse. Sed sic ipsum dixisse, nostros presbyteros, constat, quod Romanæ Ecclesiæ ministri essent, sed ab ipso Siluestro Romano Pontifice missi: nec alius potest esse verborum illorum sensus. Potuit etiam ex mendoso, ne dicam mendaci, B Eusebij Chronico idem Sozomenus decipi, dum dicto Constantini anno ponitur ingressus Siluestri Romani Pontificis, cui duo tantum anni tribuuntur: cum liqueat, longe post ipsum sedere coepisse, & adhuc anno eiusdem Imperatoris nono sub Consulatu Volusiani Melchiamdem fuisse superstitem, ut ex ijs quae tum ex Optato, tum etiam Augustino dicta sunt, constat; atque insuper annos propemodum nouem post Nicænum Concilium Siluestrum superuixisse; quod inferius, anno eiusdem obitus, apparebit. Sed enormior Photij error est, qui eandem Nicænam Synodum sub Siluestro & Iulio Ecclesiæ Romanæ Pontificibus tradidit celebratam. At quare non sub Marco etiam, qui medius intercessit inter Siluestrum & Iulium? Quod si coeptam vult esse sub Siluestro, absolutam vero sub Iulio; certe quidem ad annorum duodecim spatium perdurasse eam oportuit: quo insulsus nihil posset excogitari. Vide obsecro in C quot deformes ferantur errores, qui semel rectam regulam temporis transgrediuntur. Sed hæc de tempore coactæ Synodi satis.

ERROR SOZOMENI DE IVLIO PP. a Sozom. lib. 1. c. 16. b Niceph. lib. 8. c. 14.

c Athan. Apolog. 2.

PHOTII DELIRIVM.

d Phot. lib. de scriptis Concil.

Causa autem cogendi huius ex vniuerso Christiano Orbe Episcoporum Concilij, tum ex ijs quae in fine anni superioris dicta sunt, tum etiam ex ijs quae huius anni exordio ex Athanasio recitauimus, manifesta redditur; nimirum ut Orientali Ecclesiæ duabus præcipue infectatae cladibus ex Arianorum hæresi, quae nimium inualescebat, & Quartodecimanorum secta, quae compressa sæpius iterum reuiuisceret, ijdem Episcopi opem ferrent. Erant & aliæ turbæ Alexandrinam Ecclesiam exagitantem, schisma nepe Meletianum, & Colluthiana factio; qui postea Arianis dantes manus, perinde ac riui in flumen semel immissi, deserunt antiquo nomine percenseri, & noua sunt Arianorum appellatione nuncupati. Cum igitur, ut dictum est, interpellato Arianorum potissimum causa Siluestro Papa ab Alexandro Episcopo Alexandrino, ab eodem D Osius Cordubensis Legatus missus esset in Aegyptum, ac postea in Orientem eodem munere functus, ut qui discesserant populi ab Ecclesia ob causam Paschatis, reuocaret: utroque labore ob repugnantium pertinaciam casso reddito, opus esse ad tot tantaque Ecclesiastica diffidia componenda, vniuersali Synodo, eidem Romano Pontifici visum est, quod & ab eodem Imperatori Constantino tum Romæ agenti fuit facile persuasum. Alexandrum quoque, quem diximus, Episcopum Alexandrinum, de hac ipsa re litteris apud eundem Imperatorem egisse, Epiphanius tradit. Hinc est quod Rufinus ait, ex sacerdotum sententia Constantinum Nicænum conuocasse Concilium; sed & redeuntem ex legatione Osius ipsum id præstitisse, Sozomenus demonstrare videtur his verbis: Verum vbi contra quam expectabat, res succederet, & contentio reconciliationem concordiae impediret; Osiusque ad pacem faciendam missus, re infecta, reuertetur: Constantinus indicit Concilium Nicænae urbis Bithyniæ, scribitque ad omnes Ecclesiarum Praesides, ut ad diem præstitutum adsint.] hæc Sozomenus, qui sic dicit a Constantino indictum esse Concilium, quod litteris Imperatoris Episcopi conuocati fuissent. Ceterum quod religio esset, absque Romani Pontificis auctoritate vniuersale Concilium congregare; quod (ut ait Socrates) id Ecclesiasticus canon omnino prohiberet; quo, inquit, vetitum erat, ne decreta absque sententia Episcopi Romani Ecclesijs sanciantur:] ac subinde eo inconsulto nequidquam tractare liceret: interpositam esse Siluestri auctoritatem, nemo iure poterit dubitare, idque cogente antiqua Ecclesiæ traditione: quod enim non alicuius specialis Concilij, sed absolute citetur a Socrate canon Ecclesiasticus, plane declarat id firma regula in Ecclesia Catholica inuiolabiliter seruari solitum. præcessisse igitur ante omnia Siluestri Papæ auctoritatem, plane dignum atque æquum est existimare, immo & affirmare necessarium: actum namque de his anno præterito inter Siluestrum & Constantinum, cum idem Imperator Romæ esset, superius dictum est.

CAUSA COGENDI NICÆNI CONCILII.

QUORVM PERSVASIONE CONCIL. EVERTIT CONVOCATVM.

e Epiphanius hæres. 68. f Rufinus lib. 1. c. 1. in fin. g Sozom. lib. 1. c. 16.

h Socrates lib. 2. c. 13.

E Quale autem studium, quantamve diligentiam Constantinus Imperator ad tam egregium opus

<sup>a</sup> Euseb. Vit. Constant. lib. 3. c. 6. 7. 8. 9.

CONSTANTINI  
STVDIVM IN  
CONVOCANDO  
NICARNO  
CONCIL.

opus præstandum adhibuerit, Eusebius<sup>a</sup> declarat his verbis: Deinceps igitur Concilium generale, tamquam quemdam Dei exercitum instruens, in vnum locum coegit; et Episcopos vndique per litteras honorifice scriptas, vt eo maturarent, acciuit. Neque mandatum dumtaxat erat ad hanc rem datum, sed in ea peragenda multum attulit subsidij auctoritas Imperatoris ac nutus, qui nonnullis fecit potestatem equis publice ad iter celeriter conficiendum dispositis vtendi: alijs permagnum iumentorum instratorum, quibus veherentur, numerum suppeditauit. Ciuitas autem Bithyniæ, quæ Nicæa ἀπὸ τῆς νίκης, id est a victoria nomen traxit, Concilio celebrando admodum idonea, designata fuit. Vbi autem edictum in quaque prouincia diuulgatum erat: omnes simul cum animorum alacritate, tamquam e carceribus ad cursum emissi, propere aduolarunt. Nam bonorum spes ipsorum mentibus iniecta, vel potius pacis fruendæ potestas, & noui ac peregrini cuiusdam miraculi spectaculum, quod in tali Imperatoris vultu ostendebatur, eos allexit plurimum. Postquam autem omnes in vnum conuenerunt: opus illud diuina prouidentia factitatū, pro certo iam intellectū fuit. Nam non solum qui animorū dissensione erant, sed etiā qui corporibus, regionibus, locis, gentibus longissime disiuncti, vnum in locum aggregati sunt; atque vna ciuitas eos omnes, tamquam maximam sacerdotum coronam ex multiplici nitidorum flosculorum varietate cōtextam excepit. Ex omnibus namque Ecclesijs, quæ frequentes in tota Europa, Africa, & Asia extiterunt, Dei ministri, qui facile primas ferre putabantur, in vnum conuocati.

EX QUIBUS  
PROVINCIIIS  
EPISCOPI CON-  
VENIRE.

Templum etiam Nicææ, velut Dei nutu, amplificatum, intra parietes suos Syros pariter & Cilices, Phœnices, Arabes & Palæstinos, Aegyptios porro, Thebanos, Afros, aliosque ex Mesopotamia profectos recepit. Aderat etiam vna in Concilio Perfidis Episcopus, nec ab hoc choro Scythia abfuit. Pontus item, Galatia, Pamphilia, Cappadocia, Asia, & Phrygia, viros apud se lectissimos suppeditarunt. Quin etiam Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, & quorum domicilia multo longiore interuallo distabant, eo aduentarunt. Ex ipsis Hispanijs vnus nominis & famæ celebritate insignis, cum alijs multis in confessu illo adfuit. Et quamquam vrbs illius, penes quam Imperium est, Episcopus, ingrauescente ætate præpeditus, abfuit; eius tamen presbyteri, qui aderant, illius locum suppleuerunt. Talem coronam solum ex omni præteritæ ætatis memoria vnus Imperator Constantinus pacis vinculo ad Christi gloriam deuinxit; et quo Saluatori suo gratias ageret, eximium istud victoriæ ab hostibus & inimicis partæ monumentum obtulit, effigie chori Apostolici pulchre in hoc nostro Conuentu expressa. Nam dicitur in sacris litteris<sup>b</sup>, illorum temporibus viros pios ex omninatione, quæ sub cælo est, in vnum conuenisse, inter quos erant Parthi, Medi, Elamitæ, & qui incolunt Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphiliam, Aegyptum, & partes Libyæ quæ est circa Cyrenem, & aduenæ Romani, Iudæi, & Profelytæ, Cretes, & Arabes. Verum hoc illis defuit, quod non omnes, qui eo conuenerunt, ex Dei ministrorum numero erant illi quidem: sed in hoc præsentī choro fuit Episcoporum multitudo ad numerum ducentorum quinquaginta & amplius: presbyterorum autem, diaconorum, acoluthorū, & aliorum qui istos comitabantur turba ne enumerari quidem potest. Atque ex his Dei ministris alij prudenter & diserte dicendo, alij vitæ grauitate & constanti rerum arduarum perpeffione, nonnulli quasi media inter istos interiecta viuendi consuetudine eximij, præclara laudis insignia adepti sunt. Erant inter hos etiam non pauci, qui propter longinquum temporis spatium, quo vixerant, multum honorati fuerunt; multi qui in ipso ætatis flore propter ingeniorum acumen magnum splendorem sunt consequuti; quidam modo in ministerij quasi cursu ingressi. Quibus quidem omnibus cibaria in singulos dies Imperator large & liberaliter suppeditari mandauit.] hucusque Eusebius.

<sup>c</sup> Apud Metaph. die 10. Iulij. CONSTANTINVS VENIENTIBVS OCCVRRIT EPISCOPIIS.

<sup>d</sup> Suid. in Leontio.

Addit Gregorius presbyter Cæsariensis<sup>c</sup>: Cum sancti Patres, non secus ac quædam apes operariæ ex floridis pratis, vnusquisque ex proprijs Ecclesijs surgentes, perueniunt Nicæam, locum qui componit aluearia Orthodoxæ opinionis: diuinus Constantinus cum audisset sacram & Angelis reuerendam sanctorum Patrum venisse præsentiam; statim ex vestibulo conuenientibus eos prosequitur honoribus.] Quinam vero esse solerent eiusmodi, quos Gregorius dicit, conuenientes honores, quibus Constantinus ad se accedentes suscepit Episcopos, declarat ex Eustorgio Suidas, cum agit de Leontio Tripolis Lydiæ Episcopo ab Eusebia Augusta fastuosa muliere accersito: ad quam hæc ille respondit<sup>d</sup>: Si me vero ad te venire vuleris, debita Episcopis reuerentia conseruata; ego quidem ingrediar: tu autem statim de sublimi isto folio descendens reuerenter mihi obuiam procedas, & caput meis manibus supponas, benedictionem acceptura: ac deinde ego sedeam: tu verecunde astes, cum iussero, dato signo, sessura. Si hæc, inquam, tibi conditiones placuerint, veniam ad te: sin alio modo,

non

A non tam multa dabis, tam magna non poteris, vt nos honore Episcopis conueniente neglecto, diuinum sacerdotij institutum violemus.] hæc Leontius, quem ob exactam rerum & Ecclesiasticorum rituum obseruationem nonnulli Ecclesiæ Regulam nominabant. Quod si hæc tamquam debita sacerdotio sibi vendicat Episcopus, licet a Catholicæ cōmunionis confortio exclusus: quanto æquius exhibenda Orthodoxo erunt Episcopo? At ne quis putet, Dei sacerdotes eiusmodi honores indebite sibi vsurpare: hic obiter de diuino hac in re iudicio meminisse sit fatis, cum Valentiniano dedignantī assurgere S. Martino Episcopo, e sella egressus est ignis, qui cum non assurgere modo compulit, & viro occurrere, atque manibus eius caput submittere, sed & ad genua accidere, coegitque prosterni vestigijs. de quo Venantius Fortunatus hisce carminibus<sup>a</sup> præclare admodum:

HONORES EPISCOPI DEBITI ET MIRACULO CONFIRMATI.

<sup>a</sup> Venat. Fortun. de Vit. S. Martin. lib. 3.

Hinc celer exilijs rapiens se Cæsar, & ardens  
Martini genua amplectens, pedibusque volutans:  
Sicque superbum hominem se agnoscere pœna coegit,  
Vilia regna probans, & celsa cacumina curuans,  
Imperiale caput Sancti ad vestigia subdens.] at de his alias. ad Patres

nunc veluti postliminio reuertamur.

Quod ergo Eusebius recensens Episcopos, qui ad Concilium conuenerunt, dicit ad numerum ducentorum quinquaginta & amplius peruenisse; attentius est exquirendum: videtur enim in numeri notam irrepisse mendam: nam Socrates<sup>b</sup> Eusebij verba recitans, ait ad trecentorum numerum & amplius eo conuenisse. Itemque deprauatum putamus locum epistolæ Eustathij Antiocheni Episcopi, qui Synodo interfuit, quam recitat Theodoretus<sup>c</sup>; vbi scribitur numerus ducentorum septuaginta Episcoporum Nicæni Conuentus. Sed præstat his omnibus Athanasij sententia, quæ purior relicta, ac proinde verior, duobus in locis eadem reperitur, cum in epistola ad Iouinianum Imperatorem, tum in disputatione aduersus Arium scripta, in quibus trecenti decem & octo Episcopi Synodo interfuisse dicuntur. Proficitur id ipsum bis Epiphanius<sup>d</sup>, Hilarius<sup>e</sup> itidem, Ruffinus<sup>f</sup>, & Theodosius<sup>g</sup>; sed & h Sozomenus idem significasse visus est, cum ait eidem Concilio præsto fuisse Episcopos circiter trecentos atque viginti: Marius Victorinus<sup>h</sup>, qui eodem ferme vixit tempore, trecentos quindecim numerat. Porro ea sententia ceteris præualuisse visa est, qua dicitur, trecentos decem & octo eidem Magno Concilio interfuisse Episcopos: quam quidem vsus probasse videtur: nam quotiescumque contingit citari Nicænum Concilium, & de Episcoporum numero mentionem haberi, totidem recensentur trecenti decem & octo Patres; adeo vt stultum plane sit, ne dicam temerarium, id iterum in cōtrouersiam reuocare. Nec quæquam de hac re ambiguum reddat longe minor his Episcoporum numerus, qui modo reperiuntur esse subscripti: siquidem ex immenso atque irreparabili Nicænorum Actorum naufragio, eos ibi conscriptos haberi, pro miraculo pene censerī posse existimarim. Deesse enim in ea scriptione quam plurimos, ex eo quoque quis conijcere poterit, quod cum nonnullarum prouinciarum longe positarum, vt Palæstina, Phœnices, Cœlesyriæ, Aegypti, & aliarū Episcopi plurimi subscripti reperiantur, aliarum tamen minori spatio distantium perpauci tantummodo recensentur.

NUMERVS EPISCOPORVM NIC. CONCIL.

<sup>b</sup> Socrat. lib. 1. c. 5.

<sup>c</sup> Theodoret. lib. 1. c. 8.

<sup>d</sup> Epiph. hæres. 69. & in Anacorato.

<sup>e</sup> Hilari. lib. cōtr. Constant.

<sup>f</sup> Ruffin. lib. 1. c. 2.

<sup>g</sup> Theodor. lib. 1. c. 7.

<sup>h</sup> Sozom. lib. 1. c. 16.

<sup>i</sup> Mari. Victorin. aduers. Arium lib. 2. prope finē.

Priusquam autem res in Nicæno Concilio gestas oratione prosequamur: consiste obsecro, ac conuiesce mecum hic paulisper, amice lector, donec nobilissimi Sanctorū cœtus, florentissimæ Patrum coronæ, & celeberrimi Conuentus sanctissimorum Antistitum, qui ceteris fama præstantiores atque eminentiores elucere videntur, attentius vnā spectemus, quos aliqua antiquitatis memoria in tanta rerum obscuritate illustriores reddit. Qui primus omnium oculis offert duplici legatione conspicuus, est Osius Episcopus Cordubensis, Hispaniarum Episcoporum vicem, atque (vt dictum est) Siluestri Romani Pontificis personam gerens, & collegarum Legatorum primarius. Accidit enim ei, perinde ac postea Cyrillo Alexandrino Episcopo, qui quod ipsi delegasset vices suas Cælestinus Romanus Antistes, in Concilio Ephesino locum primum inter alios deinde missos Legatos tenuit. At quænam ratio, vt Osius primo loco ante collegas Legatos, & secundæ sedis & tertiæ, Alexandrinæ & Antiochenæ Episcopos, & ante totius Africanæ Ecclesiæ Primatem Cæcilianum (vt de alijs taceam) ipse subscripserit: nisi locum teneret & personam repræsentaret amplissimæ omnium potestatis? Præter autem Episcoporum subscriptionem, quam citauimus, de legatione Osi a Romano Pontifice expresse testari videtur ipsorum Legatorum epistola ad Siluestrum; quæ licet in multis mendosa ac deprauata penitus habeatur, hæc tamen pura verba in ea relicta extant ipsius exordio: Beatissimo Papæ Urbis Romæ omni reuerentia colendo Siluestro Osius Episcopus prouinciæ

VIRI ILLVSTRES QUI INTERFERVNT NIC. CONCIL.

OSIVS LEGATVS SILVESTRI

prouinciæ Hispaniæ, ciuitatis Cordubensis, Victor & Vincentius presbyteri Urbis Romæ ordinati ex directione tua, &c.]

Sic pariter videas in Concilio Oecumenico Sardicensi, primo loco Osum subscripsisse, ac post eum deinceps Archidamum & Philoxenum Legatos Romanos presbyteros, vt ex Actis eiusdem Concilij ab Athanasio<sup>a</sup> recitatis apparet: confirmat hoc ipsum de Osi legatione, quod S. Leo & alij Romani Pontifices tres fere Legatos ad Oecumenica Concilia ex antiquo vsu mittere consueuerunt, & ex eis vnum saltem Episcopum. Nihil hac de re dubitarunt Græci scriptores, qui de Synodo Magna Nicæna tractarunt, vt Dalmatius Cyzici Episcopus, qui Osum inter Legatos Apostolicos numerat. Sed & Photius<sup>b</sup> id ipsum visus est affirmasse, cum Victori seu Vito atque Vincentio Legatis Apostolicæ sedis adiungit ipsum Episcopum Cordubensem. Delectus hic fuit inter omnes Occidentalis Ecclesiæ Episcopos, quorum præclara eruditio erat, spectataque vitæ sanctimonia, ob singularem quamdam tum doctrinæ, tum virtutum præstantiam, & admirabilem in rebus agendis dexteritatem atque prudentiam: quem & tempore Maximiani Imperatoris confessionis gloria effulsisse, satis superius dictum est: quamobrem Athanasius eum, Magnum Osum, nominare consuevit: sed de eo plura inferius. Porro ex Romanis presbyteris delectos fuisse ad id muneris obeundum præstantiores, quis dubitet?

Qui vero primus omnium aduersus grassantem Arij impietatem sublime vexillum erexit, & Synodo interfuit, Alexander Episcopus Alexandrinus exitit, Catholicæ Ecclesiæ præclarissimum decus & ornamentum; qui innumeris ferme Sanctorum elogijs prædicatur, ac denique anniuersaria memoria in S. Ecclesia celebratur<sup>c</sup>. Sed & qui præ meritorum excellentia ex Berœensi ad Antiochenam Ecclesiam (vt diximus) translatus est, Eustathius eidem Magnæ Synodo præsto fuit, qui ex tot tantisque sanctissimis Episcopis delectus est, vt in eodem sacro Cõcilio publicas Deo gratias ageret: hunc Athanasius, ad solitariam vitam agentes scribens, confessione clarum fuisse tradit. Verum ad antea vitæ gloriam incomparabilem, futuris certaminibus, cum pro pietate exilium subiit, & exul occubuit, mirificam superaddidit claritudinem; cuius memoria pariter in Ecclesia Catholica die anniuersaria reuiuiscit<sup>d</sup>. Macarius item Ecclesiæ Hierosolymitanæ venerandus Antistes interfuit, cui fati ad laudem, quod hostes ipsi Catholicæ fidei, Ariani, illum sibi præcipue aduersatum esse, suis ipsorum litteris testati sunt<sup>e</sup>; ob idque idem Athanasius<sup>f</sup> adnumerat eum inter præclarissimos fidei defensores; ceu plane dignum, qui sacris tabulis cum sanctis viris adscriberetur, & nomen eius annuatim in Ecclesia audiretur<sup>g</sup>. Porro horum omnium res gestas suis locis opportunius dicturi sumus.

Duxit secum Alexander Episcopus Alexandrinus eximios quosdam, & qui præ ceteris in Dægypto videbantur effulgere pietate, sacros Antistites, quos sacra stigmata decorabāt, atque adeo vt quisque eorum ad cõfutandā Arianam impietate posset Apostolicum illud ore libero intonare<sup>h</sup>: De cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.] Quot enim erant eorū cicatrices obductæ, tot esse ora videbantur aperta, quæ Christi Filij Dei diuinitatem, pro qua testanda, vulnera illa, magna constantia acceperant, iugiter glorioso præconio proclamarent. Quorum duo tantum nobis noti sunt nomine, Potamon, atque Paphnutius, ille Heracleæ in Aegypto, hic vero Thebaidis superioris (vt Socrates tradit<sup>i</sup>) Episcopus: reperitur ille subscriptus Nicæno Concilio vna cum alijs Aegyp̄ti Episcopis, hic autem secus: vt plane vel hoc saltem exemplo intelligas, multos in serie illa Episcoporum desiderari; cum hic, cuius celebris est mentio apud omnes, & testificatio non obscura interfuisse ipsum Nicæno Concilio, inter illos tamen minime numeretur.

Quod autem ad Potamonem spectat: iam diximus, hūc in persecutione Maximini ob egregiam Christi nominis confessionem, altero oculorum, effosso illo, priuatum; quo tempore Eusebius Cæsariensis concaptius hoc ipsum sibi metuens, Præsidi parens, euasit<sup>k</sup>. Spreuit iste Meletium simul, ac malam causam eum fouere cognouit, & Alexandro inhærens, inter primos aduersus Arianam hæresin decertauit; cuius causa (vt S. Athanasius<sup>l</sup> auctor est, nosque suo loco dicemus) sub Philagrino sæuissimo Præsidi Ariano, infracto animi robore, martyrium consummauit: quo summæ gloriæ titulo descriptus habetur in Ecclesiasticis monumentis<sup>m</sup>.

Paphnutius & ipse orbatu oculo, ac poplite insuper excisus, eadem vrgente persecutione, sic clarius videns, & recto pede incedens in Euangelium, in acie aduersus Arium inter primos comparuit, qui antea in eremo sub Magno illo Antonio militauerat. Athanasius in rebus gestis eiusdem Antonij, hunc non oculo, sed oculis, fidei causa, sub Maximiano orbatum tradit, hisque

ALEXANDRI  
EPISC. ALEX.  
SPECTATA  
VIRTUS, ET  
EUSTATHII.  
c Martyrolog.  
Rom. die 26.  
Febr.

d Martyrolog.  
Rom. die 16.  
Iulij.

e Atud Epiph.  
hæres. 69.  
f Athan. orat. 1.  
contra Arian.  
g Martyrolog.  
Roman. die 10.  
Martiij.

h Galat. 6.

POTAMON ET  
PAPHNVTIVS  
EPISCOPI.

i Socras. lib. 1. c.  
5. 8.

k Epiph. hæres.  
68.

l Athanas. epist.  
ad solitar.

m Martyrolog.  
Rom. die 18.  
Maij.

A hisque stigmatibus insignitum vixisse monachum apud Antonium: sed puto errorem interpretis, cum omnes de vno tantum effosso oculo affirmant. hunc pariter vnâ cum Potamone iunctis manibus aduersus Arianos strenue decertasse, indicat epistola quadragintaseptem Aegyp̄torum Episcoporum scripta ad Conciliabulum Tyri habitum, cui inter alios sanctos Episcopos mox post Potamonem Paphnutius subscriptus habetur<sup>a</sup>. Affirmat Rufinus<sup>b</sup>, hunc claruisse miraculis: de eo enim sic scribit: Fuit præterea in illo Concilio & Paphnutius homo Dei, Episcopus ex Aegyp̄ti partibus, confessor ex illis, quos Maximinus dexteris oculis effossis, & sinistro poplite succiso, ad metalla damnauerat. Sed in hoc tâta virtutum inerat gratia, vt signa per eum non minus quàm dudum per Apostolos fierent. Nam & dæmones verbo tantum fugabat, & ægros sola oratione curabat; sed & cæcis dicitur visum reddidisse, & paralyticos ad stabilitatem corporis reuocasse. Quem Constantinus in tanta veneratione & affectu habuit, vt sæpius eum intra Palatium euocatum complecteretur, & oculum illum qui in confessione fidei euulsus fuerat audioribus oculis demulceret.] hæc Rufinus. Porro natalis eius dies anniuersaria memoria celebris est in Ecclesia<sup>c</sup>.

At ne quis Paphnutij pulchro nomine decipiatur: scire debet, hoc eodem tempore alterum vixisse Paphnutium, eundemq. apud suos clarum confessionis gloria, professione monachum, ex Meletij schismate fauentem Arianis: cuius epistolam cum recitat Athanasius, a quorum partibus steterit manifeste declarat<sup>d</sup>. Meminit eiusdem Epiphanius<sup>e</sup>, & ipsum non confessorem tantum, sed & filium feminæ, quæ confessionem fecerat, tradit, missumque Legatum cum alijs a Meletianis ad Constantinum, quando illi cum Eusebio Nicomediensi amicitiam inierunt, & Ariana hæresi infecti sunt, de quorum legatione suo loco dicitur. Ab aduersarijs autem Epiphanius de Meletianis mutuatum esse historiam illam diximus.

C Inter alios porro Catholicæ fidei coryphæos, enituit in sacro illo Patrum confesso Paulus Neocæsareæ Euphratesiæ Episcopus, qui & ipse persecutionis tēpore multa atque grauiâ perpeffus, de impietate prostrata victoriæ trophæa secum gerebat, de quo hæc<sup>f</sup> Theodoretus: Paulum præterea Episcopum Neocæsareæ (est hoc quidem castellum ad Euphratis litora situm) Licinij rabies tunc acerbe torferat: nam primum ambæ manus ei colligatæ erant: deinde ferrum candens illis adnotum, quo nerui, quibus articuli commoueri solent, contracti labefactique fuerunt.] De eodem quoque Gregorius presbyter<sup>g</sup>: Neocæsareæ Euphratesiæ sanctus Paulus genitalia membra igne amisit, Licinij insanix effectus ludibrium.] Causam autem, cur sic eum Licinius mulctarit, superius attulimus.

Sed & omnibus spectatissimus in eodem Conuentu præclarus eluxit Iacobus Nisibi in Mesopotamia Episcopus: subscriptus enim & ipse habetur inter Syriæ Episcopos; de quo Theodoretus<sup>h</sup>: Iacobus Episcopus Antiochiæ urbis Mygdoniæ (hanc autem Syriæ & Assyriæ Nisibim appellant) vixit id temporis, qui & mortuos excitauit inque numerum viuorum restituit, & infinita alia edidit miracula, quæ in hoc rursus opere inferere, superuacaneum arbitror, præsertim cum ea sint a me in historia, quæ Philoteus inscribitur commemorata.] Quantum hic ipse præterea fuerit diuinis litteris imbutus, Gennadius<sup>i</sup> recensens ab eo scriptos commentarios, ostendit, qui & de aduentu eius ad Nicænum Concilium meminit, sicut & alij plures: iste autem secundo loco subscriptus reperitur inter prouinciæ Mesopotamiæ Episcopos. Viget in Ecclesia eiusdem memoria annua celebritate solemnisk, titulo confessoris insigniti ob certamen fidei exantlatum tempore Maximini. Sed de eo inferius sæpe.

E Ex superiore Armenia aduenit Magnus ille Arostanus Episcopus: successit hic insigni atque celebris famæ viro Gregorio Armeno, qui maioris Armeniæ Regem, vt dictum est, ad Christi fidem conuertit, qui pari studio cum Constantino ad propagandam Christianam religionem & idololatriam destruendam incubuit. Ambo hi noui Principes Christiani litteris se mutuo solabantur. In Actis enim eiusdem Gregorij hæc leguntur<sup>l</sup>: Erant autem hi, Constantinus, inquam, & Tiridates, tamquam lucidæ stellæ, alter quidem Occidentem, Constantinus scilicet (respectu enim maioris Armeniæ Occidentem versus situm est Romanum Imperium) alter vero Orientem, Iustrantes, honesteque & suauiter resplendentes. Euaserat Tiridates pietate feruentissimus, & nulli ieiunijs & oratione ne monachis quidem cedens, qui in his se exercet monasterijs. In hac ergo sacra Synodo & alter alterum iuuerunt Reges, & tum alio honore se inuicem affecerunt, tum etiam per litteras collæcati sunt sententiæ communionem & vera pietate. Porro autem accessit etiam Armeniæ Episcopus Arostanus, cum Imperator Constantinus eum accersisset, qui ipse quoque fuit pars sacri cœtus.] hæc ibi. Reperitur & ipse subscriptus, sed deprauata voce Aristeus, seu Acrites, vel Aristarces dictus. At manifesti erroris arguitur Nicephorus<sup>m</sup>, cum ait interfuisse Nicæna Synodo huius prædecessorem Gregorium

a Apud Athan.  
Apolog. 2.  
b Rufin. lib. 1.  
c. 4.

c Martyrol. Rom.  
die 11. Septemb.  
dvo PAPHNVTII.

d Athanas. Apo-  
log. 2.  
e Epiph. hæres.  
68.

f Theodoret. lib.  
1. c. 7.

g Apud Lipoman. tom. 6.

h IACOBVS EPI-  
SCOPVS NISIBI.

i Theodoret. lib.  
1. c. 7.

j Gennad. de vir.  
illust.

k Martyrolog.  
Rom. 15. Iulij.

l AROSTANVS  
EPISCOPIVS IN  
ARMENIA.

m Apud Metaph.  
die 29. Septemb.  
n Lipom. tom. 6.

m Niceph. lib. 8.  
c. 14.

Gregorium, quem longe antea constat esse defunctum. Minoris autem Armeniæ, hoc eodem A tempore Constantini, Rex erat Arfaces, qui tributum pendebat eidem Constantino Imperatori, a quo tamen eum absoluit sic rescribens ad Probianum<sup>a</sup>: Præter priuatas res nostras, & Ecclesias Catholicas, & domū clarissimæ memoriæ Eusebij ex Cōsule & ex Magistro equitum & peditum, & Arfacis Regis Armeniorum, nemo ex nostra iussione præcipuis emolumentis familiaris iuuetur substantiæ, &c.] Sed prosequamur Episcoporum seriem, qui virtutum præstantia celebrioris sunt nominis.

Astitit & inter alios ille toti Orienti conspicuus, numquam satis laudandus Leontius Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, quem Gregorius presbyter<sup>b</sup> Angelis parem appellat: cuius (inquit) multi quidem, etiam antequam veniret ad Nicænam Synodum, emanarunt sudores propter fidem: multi autē per ipsum martyres & victores athletæ prostrauerunt aduersarium: multique vsi vitæ eius doctrina, ciues euasere cælestes: ex eis enim vnus quoque est Gregorius Magnus inter victores athletas, qui inuenit reliquias sanctorum martyrum Ripsimes & Gaianæ, & impudicum Tiridatē prius quidem euertit, deinde etiā vsque ad fidem conuertit.] hæc Gregorius de Leontio, qui Magnum illum Gregorium maioris Armeniæ (vt dictum est superius) ordinauit Episcopum. Eiusdem quoque summa cum laude meminit S. Gregorius, cognomento, Theologus, dum de patre suo agit, qui ad Christi fidem capeffendam (Gentilis enim erat) inductus, baptizatus est coram ipso ac collegis Episcopis. contigit id hoc ipso anno, cum Cæsarea discedens, venturus ad publicum Patrum Conuentum Nicænum, Nazianzo transiens, apud eundem diuertit. rem gestam haud silentio prætereundam, hic ipsius Gregorij Nazianzeni verbis, qui accurate eam prosequutus est, intexere, dignum existimauius. Recensitis enim impensis a pia matre officijs, vt virum adhuc Gentilicio errore detentum ad salutarem Christianam religionem perduceret; quo modo tandem hoc anno facta sit voti

compos, luculenter enarrat his verbis: Huic autem (nempe parenti) ad salutem adipiscendam adiumento erat, cum ratio ipsa curationem paulatim admittens, tum infomniorum etiam visio, quibus animam salute dignam plerumque Deus beneficio afficit. Sed quæ tandem fuit ista visio? Neque enim quidquam in tota narratione mihi perinde iucundum videtur. Putabat se, quod nūquam fecerat (quamuis vxor in oratione frequens esset) ex Dauidis Psalmis eam partem canere<sup>d</sup>: Latatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Nouus erat & infuetus hic cantus; simulque cum cantu cupiditas ingreditur. Quod vbi mulier intellexit: voti iam compos facta, oblatam occasionem arripit, visionem in hanc iucundissimam partem interpretans, beneficijque magnitudinem animi lætitia declarans, salutemque adurgens: ne quid, quod vocationi obstaret, intercederet, negotiumque abrumperet, in quod tanto studio incubabat: ac proinde cum res ita nata fuisset, vt ad profligandum nuper exortum Arij insanum dogma, quo diuinitas scindebatur, permulti Episcopi Nicæam properarent: Deo sese, veritatisque præconibus tradidit, ac desiderium confitetur, communisque salutis auxilium ab ijs poscit, in quibus illustris quoque Leontius erat, qui metropolim tum nostram moderabatur.

Miraculum autem, quod hic quoque diuina gratia editum est, si reticero, male certe de ipsa gratia meritis videri possim. Huius porro testes sunt non pauci. Spirituale quoddam erratum exactæ disciplinæ magistri committunt: idque quod futurum erat superna gratia præsignat, & sacerdotij forma cum Christiana institutione miscetur. O initiationem minime spontaneam! etenim in genu flexus, fidei elementis imbuitur: adeo vt multi non perspicaciores tantum, sed etiam minore ingenij acumine præditi, non obscuris signis confirmati, quod postmodum euenit, prædicerent.] hæc in catechesi acciderunt, cum in solemnibus quibusdam verbis mutata forma est, vt non quæ ad initiandum sacro baptismate, sed quæ ad imbuendum aliquem sacerdotio solent dici, fuerint errore prolata, futuri eius præfagium sacerdotij. Sed quod accidit diuinitus ostensum prodigium, dum baptizatus est, idem subdit his verbis:

Non multum temporis interfluxerat, cum huic miraculo miraculum aliud adiungitur: hūc autem sermonem pijs auribus commendabo: nam apud prophanas animas nulla res præclara fidem inuenire potest. Ad eam regenerationem, qua per aquam & spiritum renascimur, accedit, per quam Christiani nominis creationem atque consecrationē, terreniq. ad spiritualem immutationē transitumq. profitemur: et quidem cum ardenti cupiditate & luculenta spe accedit, nimirū pro viribus ante perpurgatus, atque tum animo, tum corpore maiori cura diligentiaque lustratus, quàm qui olim a Moyse tabulas accepturi erant<sup>e</sup>: illis enim non vltra vestem, exiguamque ventris compressionem ad breuem quamdam & extemporalem corporis

a. l. i. de Annon  
& tribut. Cod.  
Theodos.

b. Exat. apud  
Lipora. tom. 6.

c. Greg. orat. in  
funer. patri.  
GREGORIVS  
PATER GREG.  
NAZIANZ. BAP-  
TIZATVR.

d. Psal. 121.

e. Exod. 19.

A poris castimoniam, lustratio sese porrigebat: huic vero ad diuinam illuminationem omnis intermedia vita præparatio quædam fuit, & purgationem præcedens purgatio, cælesti dono securitatem afferens, vt baptismus vitæ puritati tuto committeretur, minimeque periclitaretur bonum illud in animi habitudine aduersus gratiam audace. Egressum vero ex aqua lux & gloria eo animi affectu, cum quo ad fidei donum accessit, digna circumfulsit, nonnullis quidem etiam alijs perspicua, qui tum miraculum illud apud se continebant; idcirco efferre non ausi, quod vnusquisque visionem hanc sibi obtigisse crederet: sed aliquantō post, illud inter se disseminarunt: ei autem qui Baptistæ & initiatoris munere fungebatur, ita clara & perspicua, vt ne mysterium quidem pectore clausum tenere potuerit; sed eum quem inungebat, sibi in Episcopatu successurum, palam publiceque clamauerit.] hucusque Gregorius de parente hoc anno sacro initiato baptismate.

B Ceterum accidit, vt paulo post sanctus ille Episcopus, qui eum baptizauerat, ex humanis sublatus sit, & vacante diu cathedra illa, tandem idem pater ipsius ad sacerdotium & Episcopatus munus fuerit assumptus, vt idem declarat his verbis: Cum siluofam & agrestem accepisset Ecclesiam, non ita pridem ab Episcopis gubernari solitam, sed quæ ab vno tantum ex antecessoribus suis exornata fuisset, viro vt eximijs atque angelicis moribus prædito, ita simpliciore quàm sint qui hac tempestate populo præfunt; eoque etiam celerrime rebus humanis exempto per diu neglectam, & quia nullius Antistitis cura excolebatur, desertam & in vepres redactam: eam, inquam, cum talem accepisset, primum ferinos hominum mores haud magno negotio mitigauit, &c.]

Sed iam vnde occasione Leontij digressa est oratio, paulo latius peruagata ad ea quæ ab ipso in itinere gesta sunt, ad propria reuocetur. Hunc ipsum Magnus Athanasius<sup>a</sup> inter illos recenset, qui hoc tempore in Ecclesia videbantur esse columnæ; cuius & celebre nomen in Ecclesiasticis tabulis hoc laudum titulo celebratur<sup>b</sup>: Hic sub Licinio aduersus Gentiles, & sub Constantino aduersus Arianos plurimum decertauit.] Illud vero monendum putamus: cum omnes affirmant citati auctores, Leontium Cæsareæ in Cappadocia Episcopum interfuisse Nicæno Concilio, cui & subscriptus inter alios reperitur in calce, vt nulla de his possit suboriri dubitatio: putatur S. Basilius (quod humanum est) memoria lapsus esse, cum Leontij successorem Hermogenem sedisse ait cum Patribus in Nicæno Concilio, sic dicēs<sup>c</sup>; Hermogenes ex diametro hostis erat Arij improbatæ opinionis, quemadmodum manifestum est ex fide, quæ primum ab illo viro Nicææ pronunciata est.] Porro alio loco idem Basilius<sup>d</sup> nominat eundem Hermogenem Episcopum Cæsareæ Cappadociæ ciuitatis.

Ex nobili autem vrbe Amasena Eutichius aduenit Episcopus, successor martyris Basilei, qui secundum præcedentes prophetias, ob egregia virtutis merita hunc ipsum designauit eligendum successorem Episcopum, vt eiusdem Basilei Acta testantur superius magna ex parte recitata: subscriptus hic reperitur Nicæno Concilio inter Episcopos maioris Armeniæ. Recensetur præterea a Sozomeno<sup>e</sup> inter celebriores sanctitate Antistites, qui sacrosancto huic Concilio interfuerunt, Amphion Episcopus Epiphaniæ vrbs Ciliciæ, qui eidem Synodo subscriptus habetur; clarus & ipse perenni memoria confessionis sub Maximino<sup>f</sup>. Tantæ vero æstimationis in tam celebri Patrum Conuentu hic fuit, vt (quod dicitur suo loco pluribus) deposito antesignano Arianorum Eusebio Nicomediensi, in locum eius fuerit ex omnium sententia subrogatus<sup>g</sup>.

Prouinciæ vero Thraciæ clariores enituerunt Alexander Episcopus Cōstantinopolitanus, de quo plura superius, & inferius de eodem rursus dicturi sumus. Magnæ quoque famæ fuit Hypatius Gangræsis Episcopus, qui & auctus est (vt suo loco narrabitur) corona martyrij: tali enim præconio eum Græci in primis celebrant bis in Menologio<sup>h</sup>, nec non Latini, cum anniuersariam eius natalem diem cōmemorant<sup>i</sup>. S. Athanasius<sup>k</sup> agens contra Arianos, quosdam recenset sanctos Episcopos magni nominis viros Apostolicos, fidei Catholiciæ defensores acerrimos, inter quos numerantur Euppsychius Episcopus Tyanensis in Cappadocia, Longinus Episcopus Neocæsariensis in Ponto, Protogenes Sardicensis, quem (vt vidimus) Constantini quoque Imperatoris illustrat edictum; sed & Pistus Episcopus Atheniensis: hos autem, & alios quos nominat, eiusmodi esse tradit, vt nihil sit quod in eorum scriptis suspicari quis possit erroris: Sincera enim (inquit) & simplicia Apostolicorum virorum ingenia sunt.] qui omnes subscripti pariter leguntur eidem Nicæno Concilio.

Inter tot plane rutilantis cæli astra, ceu fulgentissimum fidus apparuit Nicolaus Episcopus Myræ in Lycia: quod eius Acta testantur tum a Methodio, tum etiam ab alijs scripta.

a Athanas. orat.  
i. contra Arian.

b Martyrolog.  
Rom. die 13.  
Ianuarij.

c Basil. epist. 82.  
d Idem epist. 74.

e V T I C H I V S  
E P I S C . A M A -  
S E N A E .

f Sozom. lib. 1.  
c. 20.  
g AMPHION EPI-  
S C O P . E P I P H A -  
N I A E .  
h Martyrolog.  
Rom. die 12.  
Iunij.

i Athanas. Apo-  
log. 2. & Theo-  
doret. lib. 1. c. 20.  
& alij.

j F I D E R E T O P E -  
R I B V S P R A E -  
S T A N T E S E P I -  
S C O P .

k Menolog. die  
29. Martij. &  
14. Nouemb.  
l Martyrolog.  
Rom. die 14.  
Nouemb.

m Athanas. orat.  
i. contra Arian.

n I C O L A V S  
E P I S C . M Y R A E .

scripta. Porro quanta fuerit eiusdem sanctissimi viri excellentia; innumera prope miracula, quibus & viuens & post obitum claruit, satis aperte significant. sed de eo rursus inferius.

**SPERIDION** Præterea vero huic nõ impar eluxit in Nicæno Conuentu Spiridion Episcopus Trimituntis in Cypro, & ipse vnus ex illis nobilissimis confessoribus, quos Maximinus, dextro item effosso oculo, & sinistro poplite succiso, ad metalla damnauerat: eiusmodi enim gloriae titulo, tam in Græcorum, quàm Latinorum tabulis descriptus habetur. Quod autem de eo hic obiter Ruffinus scribit<sup>a</sup>, & nos describamus; ait enim: Ex eorum numero (& si quid adhuc eminentius) fuisse dicitur etiam Spiridion Cyprius Episcopus, vir vnus ex ordine Prophetarum, quantum etiam nos eorum, qui cum viderunt, narratione comperimus. Hic pastor ouium etiam in Episcopatu positus permansit. Quadam vero nocte, cum ad caulās fures venissent, & manus improbas, quo aditum educendis ouibus facerent, extendissent: inuisibilibus quibusdam vinculis restricti, vsque ad lucem, veluti traditi tortoribus, permanserunt. Cum vero oues ducturus ad pascua, matutinus se ageret senior: videt iuuenes absque humanis vinculis in caulis pendere districtos. Cumque causam noxæ comperisset; absoluit sermone, quos meritis vinxerat: et ne eis inanis nocturna cederet occupatio: Tollite, inquit, o iuuenes, vnum vobis arietem, ne sine causa venisse videamini, quem melius prece, quàm furto quæsisse, conuenerat.

Tradunt de hoc etiam illud factum mirabile. Filiam habuit Irenem nomine, quæ ei cum bene ministrasset, virgo defuncta est. Post eius obitum venit quidam dicens, se ei quoddam depositum commendasse: rem gestam ignorauerat pater. Perquisitum in tota domo, nusquam quod poscebatur, inuentum est. Persistebat tamen ille qui commendauerat, & fletu ac lacrymis perurgebat; vitæ suæ quoque se illaturum exitium, nisi commendata reciperet, testatur. Permotus lacrymis eius senex, ad sepulchrum filiaē properat, atque eam ex nomine clamat. Tum illa de sepulchro: Quid vis (ait) pater? Commendatum (inquit) illius vbi posuisti? At illa locum designans: Illic (ait) defossum inuenies. Regressus domum, rem sicut filia de sepulchro responderat, repertam tradidit reposcenti. Sed & multa alia feruntur gesta mirabilia, quæ etiam nunc ore omnium celebrantur.] hucusque Ruffinus: eadem quoque Socrates recitat<sup>b</sup>. Ceterum res ab eo gestas; Tryphillum Episcopum, eius olim discipulum, fuisse iambicis prosequutum, Suidas affirmat: quæ exciderunt: soluta enim tantum oratione leguntur hodie res ab eo gestæ<sup>c</sup>, nosque de eodem sæpe agemus inferius. Desideratur Spiridionis nomen in serie subscriptorum Antistitum, sicut & aliorum plurium interlapsum; cum tamen testificatione omnium, ipsum sacræ Synodo interfuisse, exploratissimum sit: prout etiam ibi non reperiuntur nomina Herpocratonis, atque Cynonis, quos ex libello Synodico Athanasij recenset Theodoretus inter celebriores eius Conuentus Episcopos. Porro citatus a Theodoro Synodicus Athanasij liber, in quo inter alia, Episcoporum omnium, qui Synodo interfuissent, nomina scripta erant, excidisse videtur: nam in eiusdem auctoris libro illo, qui de Synodis Arimini inscribitur, & alijs, nihil prorsus de his habetur. Celebris item fama fuit Theodorus Tarsensis Episcopus, Auxentij Episcopi frater, de quo suo loco superius mentio facta est. præcessit hunc Lupus Episcopus, qui ob fidei integritatem ab Athanasio commendatur. Ceterum habuit Theodorus successores hæreticos, Antonium, deinde Siluanum Episcopos Arianos. diuersus plane hic Theodorus ab illo eiusdem nominis Episcopo Heracleæ, qui hoc eodem tempore vixit, de quo agit S. Hieronymus<sup>d</sup>.

Magni quoque nominis atque meriti pro vniuersa Ecclesia Africana interfuit Cæcilianus Carthaginensis Episcopus; quem a factione improborum Donatistarum, tot annis, in tot iudicijs, calumnijs frustra exagitatam innocentia exhibuit semper innoxium, & veritas toti Orbi clariorem reddidit: vt merito ab Athanasio inter Apostolicos huius tēporis Episcopos & veritatis Catholicae primarios defensores collocetur<sup>e</sup>. At Occidentalium Episcoporum, qui pro ceteris legatione functi sunt, memoria prope excidit; et qui descripti habentur, codicum vitio obscuri admodum magno dispendio antiquitatis remanserunt: quis enim dubitet non nisi eos a collegis esse delectos, qui præstarent ceteris sanctimonia, & eruditione præcellerent? Ad summam (sic claudam orationem Theodoretus<sup>f</sup> sententia) videre ibi licebat martyrum multitudinem in vnum coactam. Addam insuper illud ex Mario Victorino huius item sæculi homine<sup>g</sup>: Fuerunt in ea Synodo totius Orbis lumina. ] id & reliqui omnes antiqui ac fide digni profitentur auctores. Quod adeo perspicuum cunctisque perspectum fuit, vt nec qui steterint a partibus Arii, ipsi dissimulare potuerint: Eusebius enim Cæsariensis Arianorum fautor, veritate quidem manifesta compulsus, hæc memorie prodidit illis verbis<sup>h</sup>: Ex omnibus

<sup>a</sup> Hieronym. de scrip. Eccl. in Theodoro.  
**CAECILIANVS**  
**EPISCOP. CAR-**  
**THAG.**

<sup>b</sup> Athanasiorat.  
1. contra Arian.

<sup>c</sup> Theodoret. lib. 1. c. 7.  
<sup>d</sup> Mar. Victor. aduer. Arian. lib. 1.  
<sup>e</sup> Euseb. Vit. Cæsariensis. lib. 3. c. 7.

**A** omnibus namque Ecclesijs, quæ frequentes in tota Europa, Africa, & Asia extiterunt, Dei ministri, qui facile primas ferre putabantur, in vnum vocati sunt.] Ex quibus plane retunditur petulantis Mecedoniani hominis arrogantia, Sabini, inquam, Heracleæ Episcopi, qui veritus non est tam purulentum mendacium effutire, vt diceret, Magnum illum Nicænum Conuentum ex indoctis & rerum ignaris hominibus fuisse collectum; quos & probris homo contumeliosus affectus<sup>a</sup>. Sed in mendacissimum hominem alij antiqui scriptores omnes pariter declamarunt.

At sicut olim (quod apud Iob describitur<sup>b</sup>) cum venissent filij Dei, vt assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam satan: ita prorsus in sanctissimo hoc Patrum Confessu assistit diabolus in membris suis. Siquidem (inquit Theodoretus<sup>c</sup>) diuinus iste & venerandus coetus hostibus Dei non caruit: sed aderant quidam, licet pauci numero, ijque veteratores, qui maris breuia imitati, calliditatem suam occultarunt.] nam licet eadem sentirent cum

**B** Ario, tamen a parte Catholicorum se stare simulabant, tempori inseruientes: alij vero sub vexillo impietatis, sicut turpiter, ita & aperte profitebantur. Erant horum omnium duces Eusebius Nicomediensis Episcopus, alterque Eusebius Præsul Cæsareæ Palæstinæ, Paulinus Episcopus Tyri, Menophantes Ephesi, Theogonius Nicænus Antistes, Patrophilus Scythopolitanus, Narcissus Neroniadi Episcopus, Theonas Marmaricæ, Theodotus Laodiceæ, Athanasius Anazarbi, Gregorius Beryti, Aetius Lydæ, Mares Chalcedonensis, Secundus Ptolemaidis, Paulus Larandis, & si qui alij iisdem inhærentes: quorum Eusebius Nicomediensis, Mares Chalcedonensis, Theognis Nicænus, inter illos discipulos Luciani connumerati habentur, qui tempore persecutionis, Tyranni crudelitati cedentes, a fide ad superstitionem Gentilium deflexerant<sup>d</sup>, sed per magistrum Lucianum postea reuocati sunt. recensentur & alij, qui pariter deinde Ario adhæserunt, vt Antonius qui post hæc Episcopus Tarsi factus est ab Arianis, Leontius præfectus deinde ab iisdem Ecclesiæ Antiochenæ, Numerius, Eudoxius, Alexander, & Asterius Cappadox, de quo inferius dicturi sumus. Vides ex schola apostatarum Arii doctrinam inualuisse: nam & de Eusebio Cæsariensi eodem crimine asperso superius dictum est. at quàm dispares hi ab illis, qui traditam a maioribus veritatem de filij Dei diuinitate tutati sunt! verum horum perfidia eo detestabilior est, quòd cum in Constantini gratiam, non veritatis amore, eidem Nicænae fidei subscriperint (nam in hanc diem reperiuntur esse subscripti) tamen euestigio præuaricati, Arium sequuti sunt.

Horum autem illud fuisse studium apparet, vt simulac ad Synodum peruenirent, spreto iudicio Ecclesiastico, & tantorum Iudicum reuerendo quoque Angelis tribunali (quòd malæ causæ diffideret) singuli aduersus collegas Episcopos Constantino Imperatori libellos offerret. Hos vero fuisse Arianos, inde certam ducimus coniecturam, quòd religio esset, id inter Catholicos factitari, vt dictum est superius: fuisseq. hæreticorum atque schismaticorum, iudicio prætermissis Episcoporum, sæcularè aduersus Antistites potestatem implorare, non semel est demonstratum: præstiterat id olim Paulus Samosatenus Episcopus Antiochenus hæresiarcha, ac nuper sapius Donatistæ. Nefas est igitur id de Catholicis suspicari, qui aduersus eiusmodi temerariam præsumptionem, vt immane scelus, semper consueverint declamare, & in hæc præsumentes acerrime inuehi. Hisce artibus Arianos pertentasse putamus, Catholicos qui maioris essent nominis, insensos reddere Constantino, quòd ad expugnandam Catholicam fidem, his prostratis & calumnijs circumuentis, faciliorem sibi aditum aperirent. Porro non vanos esse nos coniectores, facillime declarant quæ postea subsequuta sunt, cum aduersus Eustathium Antiochenum Episcopum, Athanasium Alexandrinum, & alios, tot extruxere calumnias, quibus tandem eundem Constantinum, inuitum licet, compulerunt tamen, vt eos e sedibus eiiceret & in exilium amandaret. At qui ex Donatistarum causa diutius ventilata prudentior erat redditus Constantinus, a libellorum prorsus abstinuit lectione; quos omnes igne cremandos, ac sic penitus abolendos curauit. Rem autem ante Synodum gestam Sozomenus<sup>e</sup> narrat his verbis:

Multi autem ex sacerdotum numero, qui (vti euenire solet) tamquam ad causas suas accipriatas disceptandas in vnum conuenerant, tempus opportunum sibi iam oblatum putarunt ad res eas corrigendas, quæ ipsorum animos offendissent. Itaque singuli libellum de criminibus, quæ alijs objicerent, Imperatori offerre, & peccata in se admissa iam ante exponere cœperunt. Cum autem illud in dies fere singulos accideret: dat mandatum Imperator, vt singuli crimina, quæ alijs objicere constituerant, ad certum diem proponerent. Vbi dictus dies venit; Imperator oblatis sibi libellis acceptis: Istæ, inquit, criminationes tempus quidem

**SABINI CAL-**  
**LYMNIA AB**  
**OMNIBVS EX-**  
**PLORA.**  
<sup>a</sup> Socras. lib. 1.  
c. 5.

<sup>b</sup> Iob. 2.  
<sup>c</sup> Theodoret. lib. 1. c. 7.

**QVALES EPI-**  
**SCOPI ARIANI.**  
<sup>d</sup> Niceph. lib. 8.  
c. 31.

**ARIANI CAL-**  
**LIDE TERGI-**  
**VERANTVR.**

**CONSTANTI-**  
**NVS QVERELA-**  
**RVMLIBELLOS**  
**CREMAT.**  
<sup>e</sup> Sozom. lib. 1.  
c. 16.

quidem sibi praestitutum habent, diem videlicet magni Iudicij, Iudicem autem, qui sit tum de omnibus sententiam pronuntiaturus: mihi vero non est fas, cum homo sim, eiusmodi causarum cognitione arrogare, praesertim cum & qui accusant, & qui accusantur, sacerdotes sint. Nam non deberent se tales praebere, vt ab altero iudicentur. Age igitur deletis criminibus, exemplum diuinæ clementiæ in danda mutuo venia imitati, iungamus amicitiae foedera: et fidei negotia, quæ vos in hunc locum conuenire compulerunt, serio pertractemus. Hac habita oratione, Imperator iubet tum criminationes illatas nullius momenti esse, tum libellos comburi; diemque praestituit, ad quem de rebus fidei vocatis in controuersiam decideretur.] hucusque Sozomenus de rebus gestis antequam sacra Comitia de ijs quæ ad fidem pertinent, haberentur.

a Ruffin. lib. 1. c. 2. b Gregor. lib. 4. epist. 75.

SCITE DICTVM CONSTANTINI.

Theodoret. lib. 1. c. 11.

SACERDOTII DIGNITAS REVERENDA.

GENTILES PHILOSOPHI AD SYNODVM CONVENERE.

d Socrat. lib. 1. c. 5.

Describit eadem Ruffinus a, eandemque ipsam citat historiam S. Gregorius Papa scribens ad Mauritium Imperatorem b, & Nicolaus item Romanus Pontifex, dum litteris monuit Michaellem Augustum, cum iisdem praeter ius fasque sibi aduersus viros Ecclesiasticos potestatem arrogassent. Referunt ea ex Ruffino accepta, ac potissimum quæ tunc a Constantino ad Episcopos dicta narrantur, nimirum: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem dedit de nobis quoque iudicandi: et ideo nos a vobis recte iudicamur: vos autem non potestis ab hominibus iudicari. propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium; et vestra iurgia, quaecumque sunt, ad illud diuinum referentur examen. Vos autem nobis a Deo dati estis dii: et conueniens non est, vt homo iudicet deos, sed ille solus, de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos discernit. ] hæc ex Ruffino, quæ in Sozomeno desiderantur. Sed & Theodoretus c ista addit: Constantinum iureiurando adiecto dixisse, se ne verbum quidem inscriptum perlegisse: Nam sacerdotum (inquit) vitia non sunt populo aperienda, ne ille inde causa offendi- culi arrepta, licenter peccare aggrediatur. Quin etiam eum hoc quoque adiecisse memorant: Si suis oculis Episcopum alienæ vxori stuprum inferre forte videret; facinus illud nefandum suo paludamento se obtecurum, ne facinoris aspectus eos qui id ipsum cernerent, vlla ex parte læderet. ] hæc Theodoretus, quæ tamen in fine Synodi recenset, sed nos ex plurium sententia & verisimili coniectura ante Concilium gesta fuisse putamus.

Ad hæc Gregorius addit: In qua tamen sententia, pie domine, sibi magis ex humilitate, quam illis aliquid praestitit ex reuerentia impensa. Ante eum quippe Pagani in Republica Principes fuerunt, qui verum Deum nescientes, deos ligneos & lapideos colebant: et tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, si Christianus Imperator veri Dei sacerdotes dignetur honorare, dum Pagani, vt praediximus, Principes honorem impendere sacerdotibus nouerunt, qui dijs ligneis & lapidibus seruebant? Hæc ergo pietati dominorum non pro me, sed pro cunctis sacerdotibus suggero: ego enim homo peccator sum, &c. ] Certe quidem tantam fuisse, superius diximus ex eorum auctoribus, Pontificum, Augurumque potestatem, & ius in omnes, vt etiam Consules a Consulatu abire iubere possent, & ab Imperio deponere magistratus: quod ne contingere sibi posset, Imperatores iisdem cum Imperio sacerdotium arrogarunt, vt essent ac dicerentur Pontifices Maximi. At de his alias pluribus actum est. iam vero reliqua prosequamur.

Verum non tantum Nicæam confluerunt Episcopi litteris accersiti, sed & ex Gentilibus plerique philosophicis imbuti facultatibus, vt tamquam in publico quodam certaminis cæpo atque vniuersi Orbis teatro, cunctis spectantibus, ingenij vires ostentarent, & agminibus Dei viuientis insultaret; cum non deessent ex nostris, qui hac quoque ex parte nequaquam essent inferiores, parati cum illis congregari, ac publice redarguere: sed dirempsit curiosum ad ostentationem, non autem ad veritatem indagandam cõparatum certamen, vir quidem simplex, & sermone imperitus, verum diuina apprime imbutus sapientia. Rem gestam Socrates d narrat his verbis: Paulo ante quam Episcopi in locum vnum conuenerant, dialectici in quibusdam disputandi tamquam praefusionibus aduersus plerosque se exercuerunt. Ac cum nonnulli quasi illecebris ad differendum traherentur: laicus quidam ex Confessorum numero, simplici ac sincero animo praeditus, cum dialecticis illis congregatur, sicque contra illos verba facit: Christum certe & Apostolos artem differendi neutiquam nobis tradidisse, neque inanes fallacias, sed mentem apertam & simplicem, quæ fide & operibus integra feruari solet. Quæ cum dixisset; cum alij omnes qui aderant, & eum admirati sunt, & illius approbauerunt sententiam; tum dialectici, vt primum sincerum veritatis sermonem audierant, æquo animo & placido conquievere. Sic igitur tumultus ille ex differendi facultate

facultate concitatus tandem penitus repressus est.] At id quidem non absque diuina virtute, cum haud facile videri potuerit, compescere petulantiam sophistarum. Hæc autem pridie eius diei, quàm Synodus inchoaretur, facta esse, idem auctor affirmat.

Ceterum diuersam ab hac disceptationem philosophi aduersus Episcopos recitant Sozomenus a atque Ruffinus b. ille igitur exordiens narrationem de instituto & consilio philosophorum Nicæam tunc aduentantium, hæc ait: Quidam praeterea, qui apud Gentiles pro sapientibus habiti erant, disputationibus in hoc Concilio agitatis, dedita opera, interfuerunt: quorum nonnulli, quænam tandem esset Christiana doctrina, admodum scire auebant: alij odio in Christianos propterea inflammati, quod superstitiosa Gentilium religio nuper antiquari cœpta erat, quæstionem de fide Christiana propositam ad inanem quamdam verborum concertationem deduxerunt; adeo vt ipsi inter se digladiari, & secum pugnare viderentur.

a Sozom. lib. 1. c. 17. b Ruffin. lib. 1. c. 3.

Ferrur igitur, quod cum quidam illorum præ insolenti dicendi arrogancia se inaniter iactaret, & sacerdotes petulanter irrideret, senex quidam simplex ex illustrium Confessorum numero superbiam eius non tulit: qui tamen ineptæ subtilitatis & praestigiarum penitus expers erat, tamen cum eo disputare cœpit.

At cum hæc res petulantibus, qui Confessorem hominem simplicem esse cognoscebant, risum moueret quidem; at modestis iniiceret timorem, qui veriti sunt, ne cum viro dicendi perito congressus haberetur pro ludibrio: tamen cum facultas (cui, cum talis & tam proeclatæ ætatis esset, pudor erat resistere) data esset, libere quæ vellet loquendi: In nomine Iesu Christi, inquit, philosophæ audito. Vnus est Deus cæli, terræ, & omnium rerum tam oculis subiectarum, quàm eorum aciem fugientium opifex: qui hæc omnia & virtute Verbi fabricatus est, & sacro Spiritus sancti afflatu stabiliuit. Quare hoc Verbum, inquit, quod nos Filium Dei nuncupamus, misertum humani erroris & belluinæ viuendi rationis, ex Virgine nasci, cum hominibus vna versari, proque iisdem mortem oppetere voluit. Est quoque iterum venturus, de ijs rebus, quas quisque gesserit in vita, dicturus sententiam. ista ita se habere, sine vlla alia curiosa indagatione pro certo credimus. Noli ergo in his, quæ fide dumtaxat recte intelliguntur, curiosè refutandis, laborem frustra consumere, quærereve, qui ista fieri, aut non fieri possint. Quod si credis: mihi quidem sciscitanti responde. Quibus obstupescit philosophus: Credo, inquit. et gratijs illi actis, quod ipsum deuicisset, non solum eadem cum sene ipse sentire, verum etiam consilium dare cœpit illis, qui perinde erga fidem Christianam, atque ipse ante, affecti erant; vt iam doctrinæ Christianæ assentirentur: atque iusurandum adiecit, se non modo non sine numine diuino mutatum esse, sed etiam vi ac virtute quadam inexplicabili ad Christianam religionem

PHILOSOPHVS CONFERTATVR A SIMPLICI CHRISTIANO

conuersum.]

Sed ad hæc Ruffinus: Philosophus conuersus ad discipulos suos, vel ad eos qui audienti gratia conuenerant: Audite, inquit, o eruditi viri. Donec verbis mecum gesta res est, verba verbis opposui, & quæ dicebantur, dicendi arte subueri. vbi vero pro verbis virtus processit ex ore dicentis, non potuerunt resistere verba virtuti, nec homo aduersari potuit Deo. Et ideo si quis vestrum potuit, in his quæ dicta sunt, sentire quæ sensi; credat Christo, & sequatur hunc senem, in quo loquutus est Deus. Ita philosophus Christianus effectus, tandem se gratulatus est victum.] hucusque Ruffinus. eadem Gregorius presbyter Cæsariensis, & alij ferme omnes tam Græci, quàm Latini recentiores historici. Addit tamen idem Gregorius c, Menophantem Episcopum Ephesinum philosophicis facultatibus apprime imbutum, sed Arianismo infectum, adeo ex miraculo obstupuisse, vt deserens Arium, Concilio Nicæano subscriberet. Quisnam porro iste philosophus fuerit; Dalmatianus in sua Collectione Nicæni Concilij, Phædonem hunc tradit appellatum fuisse, Glicas vero Eulogium nominatum. Sed horum nulla est apud Eunapium Sardonum mentio; qui numerans huius temporis philosophos, Sopatrum Apamiensem, & Eustathium Cappadocem caros aliquando Constantino fuisse tradit.

c Greg. presbyt. de Patribus Nicæan. Synod.

Nicæano subscriberet. Quisnam porro iste philosophus fuerit; Dalmatianus in sua Collectione Nicæni Concilij, Phædonem hunc tradit appellatum fuisse, Glicas vero Eulogium nominatum. Sed horum nulla est apud Eunapium Sardonum mentio; qui numerans huius temporis philosophos, Sopatrum Apamiensem, & Eustathium Cappadocem caros aliquando Constantino fuisse tradit.

At quinam fuerit Episcopus ille, qui Christiana simplicitate munitus, tam gloriosa de fastu philosophicæ disciplinæ trophæa crexit: conueniunt in eandem sententiam scriptores d, fuisse Magnum Spiridionem, de quo nuper mentio facta est, Episcopum Trimitantis in Cypro. Hic quidem tenacissimus Ecclesiasticæ antiquitatis, custosque paternarum traditionum, nec vnus vculæ mutatione passus est eam quauis occasione labefactari: vnde accidit, vt cum aliquando gentilem suum Tryphillum Ledrensem in Cypro Episcopum, virum (vt testatur S. Hieronymus e) omnium suæ ætatis eloquentissimum, in Synodo orantem audiret, & locum illum Marci Euangelistæ citaret f, Tolle grabatum tuum, & ambula.]

SPERIDION EPISC. EXPUGNATOR PHILOSOPHI. d Metaph. die 10. Decembr. Nicæph. lib. 8. c. 15. Glic. in Annal. e Hieronym. de Scrip. Eccles. in Tryphill. f Marc. 2.

ambula] & loco *κράβατον*, quod habet textus, dixisset *σκήπτρον*, id est lectum humilem: assurgens Spiridion: Tu ne, inquit, melior es illo, qui *τὸν κράβατον* dixit, ut eius verbis uti dedigneris? Quod cum dixisset, exiliij e sede sacerdotali, populo inspectante; atque hoc modo Tryphillium eloquentia se arroganter efferentem, ad modestiam erudiuit: nam satis in se habuit auctoritatis ad pudorem alteri incutiendum; quippe cum & veneratione dignus esset, & rerum admirabiliter gestarum gloria maxime nobilitatus; quin etiam cum eum & ætate antequam teiret & dignitate sacerdotali.] hæc Sozomenus<sup>a</sup> atque alij. Ceterum Tryphillius, qui diu Beryti ius civile professus erat, admiratus viri egregiæ vitæ institutionem, miraculorum virtute mirifice illustratam, eo licet homine agresti & custode ouium, uti voluit præceptore; magnam sibi inde gloriam comparans, quod Spiridionis discipulus effectus esset. Sed ad Sozomenum redeamus, qui post enarratam historiam de philosopho reddito Christiano, simile huic exemplum subtextit de S. Alexandro Episcopo Constantinopolitano, his verbis rei gestæ seriem narrans<sup>b</sup>:

<sup>a</sup> Sozom. lib. 1. c. 11. *Ὁ Νικήσορ* lib. 8. c. 42.

<sup>b</sup> Sozom. lib. 1. c. 17. ALEXANDER EPISC. CONSTANTINOP. QUID CVM PHILOSOPHO.

Fertur item miraculum huic non dissimile ab Alexandro Episcopo Constantinopolitanæ Ecclesiæ editum. Nam cum Constantinus forte Byzantium aduenit; accesserant ad eum quidam philosophi, criminique illi dedere, quod haud rectam religionem coleret; quodque res diuinas mutare, nonnumquam cultum contra instituta cum maiorum suorum, tum Principum omnium, qui vel Græcis, vel Romanis omni sæculorum memoria præfuisent, in Rempublicam introducere studeret. Rogauere item, ut cum Alexandro Episcopo de doctrina Christiana disputarent. Alexander igitur in eo exercitationis genere haudquaquam exquisite versatus, fortasse etiam vitæ bonitate fretus (erat enim vir perhonestus & spectata vita) Imperatoris iussu in discredendi certamen cum illis descendit. Philosophis autem in vnum coactis, cum omnes disputare cuperent; postulauit Alexander, ut vnum quem vellent, ad disputandum deligerent, ceterique præsentem audirent cum silentio. Itaque cum vnus disputandi onus suscepisset: tum Alexander: In nomine Iesu Christi, inquit, præcipio tibi, ne loquere. Quod ut primum dixerat: homo euestigio, obstructo ore, conticuit. An non igitur maius miraculum merito censendum est, loquelam homini, eique philosopho, tam facile adimere, atque lapidem manu per verbum quoddam prolatum diuidere? quod a quibusdam de Iuliano Chaldæo gloriose iactatum audiui. Sed de his quidem hoc modo.] hæc Sozomenus.

<sup>c</sup> Ruffin. lib. 1. c. 5.

DISCEPTATIONES VARIAS.

<sup>d</sup> Sozom. lib. 1. c. 16.

ATHANASII SPECTATA VIRTUS IN NICÆNO CONCILIO.

COMMENTARIUM SCRIPSUM.

Quod vero ad causam spectat, qua Episcopi Nicæam conuocati sunt, nempe de Arii hæresi cognitur: simulac Nicæam conuenerunt Patres, inquit Ruffinus<sup>c</sup>, per dies singulos agebatur Conuentus, nec facile aut temere de re tanta statuere audebant. Euocabatur frequenter Arius in Conciliū, & affiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum libratione quærebatur.] Sed hæc antequam Comitia illa agerentur, quibus Constantinus Imperator interfuit, facta sunt. Cum vero in his certaminibus tum aliorum multorum eruditorum hominum, tum maxime Athanasij Ecclesiæ Alexandrinæ diaconi in disserendo peritia & acumen ingenij eniteret: præ ceteris ipse Athanasius Arii & Arianorum omnium in se odiū atque inuidiā prouocauit. Ceterum in singulis de fide disceptationibus Catholici illud potissimum contendebant, ne quid ab eo, quod traditū esset, innouaretur, sed in omnibus seruaretur antiquitas. Id quidē Sozomenus testatur, cum ait<sup>d</sup>: Interea tēporis Episcopi in vnū conuenientes, accersunt Ariū, & opinionibus suis in medio positis, inter se differere cœperunt. Atque cum disputatio (ut erat verisimile) in varias distraheretur quæstiones; alij eorum, ijque potissimum, quos morum simplicitas induxit ad fidem in Deum sine curiosa inquisitione amplectendam, nihil noui contra fidem initio temporis Apostolorum traditam moliendum censuerunt. Alij affirmarunt, opiniones veterum nullo indicio exploratas neutiquam sequendas esse.] hæc Sozomenus. sed ad Athanasium redeamus: quem Ariani cum viderēt Catholicæ veritatis præferre acerrimū defensore, quibusdā quæstionibus eum tentare cœperunt: verum & ipse Arius aperto Marte ipsum inuadens, expugnare conatus est. at in cassum tela coniecit in hominem fidei scuto contactum, quo omnes inoffensus ictus excepit, & verbi Dei ancipiti gladio hostes exagitans, oculos cunctorum in se conuertit; quod maximam hostium inuidiam concitauit; adeo ut manus omnium essent contra eum, & manus eius aduersus omnes strenue dimicarent.

Fertur disputatio quædam inter Arium & Athanasium habita in Nicæno Concilio, relata inter commentarios Athanasij: sed eius præfatio docet eam seorsum potius quam in Concilio habitam: et cum nulla prorsus sit ibi mentio de Nicæno Conuentu, nequaquam Nicææ habita esse creditur. Rursum vero cum in ipsa Arius acerbissime impugnet diuinitatem Spiritus sancti

A  
B  
C  
D  
E

tus sancti, eum Creaturam pariter nominans; Arius potius homo, quam Arius esse conuincitur: nam ea sanctorum Patrum (ut dicemus) sententia est, nihil expressius de diuinitate Spiritus sancti, sicut de Filio, in Nicæno Symbolo positum esse, quod nulla ea de re ab Ario quæstio mota esset. quod si eius diuinitatem Arius impugnasset; nequaquam sanctissimi illi prætermisissent, ipsam disertis verbis testatam, in omnibusque perspectam, defensamque a cunctis aduersarij obiectionibus reddere; cum accuratissime id præstare conati sint de diuinitate Filij, quam tantum Arius impugnabat. Certe quidem ipse Athanasius in epistola posteriori ad Serapionem scripta, eiusmodi in Spiritum sanctum blasphemias prodijisse tradit ab Arii successoribus potius, quam ab ipso Ario. subinducta autem videtur in ea disputatione persona Arii potius, quam ipse Arius Athanasio cedere nescius, qui ibi ponitur Athanasio consensisse. Porro Vigilium Episcopum Tridentinum eiusdem argumenti sub nomine Athanasij scripsisse commentarios, ipse testatur agens contra Eutychem<sup>a</sup>; sed de eo inferius erit sermo, cum agemus de disputatione alia Athanasij nomine coram Probo contra Arium scripta.

<sup>a</sup> Vigilium contra Eutychem. lib. 5.

Hæc autem omnia superius recitata, gesta quidem esse coram Patribus, antequam Constantinus Concilio adesset, Sozomenus post enarrata quæ de philosophis dicta sunt, tradit; et de controuersijs aduersus Arium mox hæc subdit<sup>b</sup>: Episcopi autem, qui intelligendi prudentia multum valebant, Ario in medium adducto, accurate ea quæ erant ab eo proposita, inquirere cœperunt: caueruntque sedulo, ne in alterutram partem temere sententiam pronunciarent. Vbi autem venit præstituta dies, in qua constitutum erat de rebus controuersis decidere: Episcopi in Palatium conueniunt, ut decreuerat Imperator, uti consilium vna cum illis de rebus iniret, &c.] At ipse Episcoporum Confessus ab Eusebio, qui præsens erat, in hunc modum describitur<sup>c</sup>:

<sup>b</sup> Sozom. lib. 1. c. 18.

<sup>c</sup> Euseb. Vit. Constantin. lib. 3. c. 10.

Die autem Concilio, quo res in controuersiam vocatæ dirimerentur, præstituta: singuli parati erant in ipsa media regalis Palatii aula, quæ amplitudine ceteris facile præstabat, illud celebraturi. Ac compluribus sedibus in vtroque aulæ latere ordine dispositis; qui erant accersiti, intus præsto fuerunt; et sedem, quæ quemque decebat, capiebat quisque. Atque cum vniuersus ministrorum Dei Conuentus decenti ordine collocatus esset, propter Imperatoris aduentum, qui iam erat in expectatione, omnibus silentium fuit. Ac primum vnus ex Principis familia, denique alter, ac tertius ingreditur: Imperatorem antecedunt alij non ex armatis & satellitibus, qui ei adesse consueuissent, sed ex amicis solum, qui Christi fidem amplexarentur. Signo vero dato, quod Imperatoris introitum indicabat, confurrexerunt omnes dicuntur. Imperator deinde tamquam quidam cælestis Dei Angelus, purpureo vestitu & nitido, velut claro luminis fulgore splendescens, coruscantibusque illius radijs illustratus, & conspicuo auri lapidumque pretiosorum nitore pulchre adornatus, per medium Confessum intrat. Atque hæc sunt quæ ad corporis decus spectant.

<sup>d</sup> N I C A E N V S C O N S E S S V S.

Quod autem ad animum attinet, eum timore Dei & vera pietate insigniter decoratum constat: quas quidem res, oculi demissi, vultus pudor, & incessus moderatio satis indicabant. Quin etiam reliqua formæ species & proceritas, tum pulchritudinis excellentia, tum magnifica totius corporis cōformatione, tum inuicti roboris firmitate eximia, facile omnē omnium suorum præstantiam superauit. Quæ certe cum morum modestia & mansuetudinis vere regni suauitate temperata, singularem mentis indolem, quæ nulla dicendi facultate explicari potest, declarabant. Simulac vero ad summum locum venit: primum in medio Conuentu erectus constitit; ac cum parua quædam sella ex auro fabricata illi esset loco posita, non prius confedit, quam Episcopi ad id inuissent: idemque omnes post Imperatorem factitarunt.] hæc Eusebius, Socrates<sup>d</sup>, Theodoretus<sup>e</sup>, Sozomenus<sup>f</sup>, & alij nihil ab inuicem discrepantes affirmant. Commendatur etiam in eo potissimum a S. Ambrosio<sup>g</sup> de rebus gestis in Nicæno Concilio Constantini modestia, quod libera in omnibus esse voluit de fide differentium suffragia sacerdotum: quam, scribens ad Valentinianum Imperatorem, eidem proposuit imitandam, cum ait: Si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio: sicut factum est sub Constantino Augustæ memoriæ Principis, qui nullas leges ante præmisit, sed liberum dedit iudicium sacerdotibus.] Sed ad Eusebium<sup>h</sup> redeamus, qui subdit:

CONSTANTINI MODESTIA.

<sup>d</sup> Socrates. lib. 1. c. 5.

<sup>e</sup> Theodoret. lib. 1. c. 7.

<sup>f</sup> Sozom. lib. 1. c. 18.

<sup>g</sup> Ambros. epist. 23.

<sup>h</sup> Euseb. Vit. Constantin. lib. 3. c. 11.

EYSTATHII M V N V S I N S Y N O D O.

<sup>i</sup> Sozom. lib. 1. c. 18.

Episcopus autem, qui in dextro ordine primam sedem occupabat, assurgens, per breui oratione Imperatorem affatus est, hymnumque, quo Deo omnipotenti gratias ageret, recitauit.] Quisnam Episcopus iste fuerit, qui ab Eusebio tam ingrato silentio condemnatur: Sozomenus arbitratus eundem Eusebium modestiæ causa de seipso dicere siluisse, eum fuisse ipsum Eusebium, absque aliqua controuersia confirmauit, aitque<sup>i</sup>: Cum vero omnes confissent: surrexit Eusebius, cognomento Pamphilus, ac Imperatorem oratione compellauit, hymnum-

hymnumq. recitauit, quo eius causa Deo gratias ageret.] Sed parum Sozomenus mores Eusebij perspectos visus est habuisse; qui nullam vnquam occasionem prætermisit honorifice de se dicendi, ea tantum silentio obuoluta relinquens, quæ suam ipsius turpitudinem potuissent arguere, quod superius est sæpius demonstratum. At satis perspicuum redditur, ipsum absque inuidia reticuisse nomen Episcopi, qui in magnificentissimo illo Confessu in dextero latere locum primum tenebat, & primus omnium ea oratione affatus est Imperatorem. Fuit autem hic ille Magnus Eustathius Episcopus Antiochenus, in sede illa (vt enarratum est) ipsi prælati Eusebio: quod non ignorauit Theodoretus, qui ait<sup>a</sup>: Statim vt sessum est, Eustathius ille Magnus, qui Philogonio, cuius supra mentionem feci, ex hac vita ad aliam meliorem translato, Episcopatum Ecclesiæ Antiochenæ obtinuit: quippe hunc Episcopi & sacerdotes & vniuersus populus Christo deditus communibus suffragijs inuitum Ecclesiam illam pro Philogonio pascere coegerunt: ille, inquam, Eustathius Imperatorem laudibus insignibus ornare, & ei pro singulari suo studio erga res sacras eximia gloriæ præconia tribuere cepit.] hæc de oratione Eustathij Theodoretus. Porro Cassiodorus conciliare conatus est Sozomenum cum Theodoro, dum ait, post Eustathium, Eusebium perorasse: cum tamen ipse Eusebius non nisi ab vno oratum esse testetur, nec post eum aliquem eodem munere in Synodo functum. Eam vero ab Eustathio habitam orationem perbreuem recitat Gregorius

<sup>a</sup> Theodoret. lib. 1. c. 7.

<sup>b</sup> Gregor. presb. orat. de sanctis Patribus Nicæni Concil. apud Lipsom. tom. 6. EUSTATHII ORATIO HABITA IN SYNODO:

presbyter Cæsariensis his verbis<sup>b</sup>:  
Deo agimus gratias, o optime Imperator, qui terrarum tibi regnum dirigit, qui errorem simulacrorum per te aboleuit, & infidelium animis tranquillitatem collocauit. Cessauit nidor dæmonum: multiplicis deorum cultus soluta est falsa religio: expelluntur tenebræ impietatis: luce diuinæ cognitionis Orbis terrarum illustratur: Pater glorificatur, Filius simul adoratur, Spiritus sanctus annunciat, Trinitas consubstantialis, vna diuinitas in tribus personis & hypostasibus prædicatur. Per eum, o Imperator, tibi munitur tuæ pietatis potentia. Eam nobis serua integram & inuiolatam. Nullus hæreticus subiens Ecclesiam de Trinitate vnum aliquid auferat, reliquum quod restat affectum ignominia. Arius nobis, qui a furorē accepit denominationem, orationis causa est & Conuentus: qui nescio quo modo allectus in presbyteratum Ecclesiæ Alexandrinæ nos latuit, cum esset alienus a doctrina beatorum Apostolorum & Prophetarum. Vnigenitum enim Filium & Verbum Patris non veretur priuare eadem & æquali cum Patre substantia; et Creatorem cum creatura, creaturæ cultor contendit connumerare. Eum autem persuaseris, Imperator, mutata sententia, non repugnare doctrinæ Apostolicæ; aut si vanæ opinionis, cuius est conuictus, perstiterit in impietate, eum de Christi & nostro cœtu funditus sustuleris, ne suis turbidis verborum blanditijs venetur animas simpliciorum.] hucusque oratio Eustathij Episcopi Antiocheni a Gregorio recitata. Ad hæc contra Arium fortasse S. Hieronymus allusit, cum ad Euagrium scribens ait<sup>c</sup>: Hic primus Antiochiæ Episcopus contra Arium clarissima tuba bellum cecinit.] hæc quidem ad alia tempora nequaquam referri possunt, cum (vt antea diximus) ante ipsum eiusdem sedis Episcopus Philogonius aduersus Arium valide decertauerit. Verum de his superius pluribus.

<sup>c</sup> Hieron. epist. 126.

DE RATIONE CONSENSVS.

Sed prius quàm cetera prosequamur, de loco Eustathij nodus ille soluedus se nobis offert: Quidnam est, quod ipse tertiæ sedis Episcopus in dextero Episcoporum ordine primo loco sedet, cui præponendus fuisset Alexander Episcopus Alexandrinus, & ante eum tres Legati Apostolicæ sedis Urbis Romæ, Osius, Vitus, atque Vincentius? Existimaui aliquando, quod de eo scribatur, hymnum Deo cecinisse, quo illi gratias egit, Eustathium in sacro illo Conuentu, ob eam causam primum, qui videbatur, omnium locum nactum esse. Sed nec tanti ponderis æstimo hymni eucharisti recitationem, vt propterea in tanto Confessu locum principem obtineret. Verum nec quod ibidem publice perorarit, primariam illum sedem decuit occupasse. Rursum vero nec dicere possumus ipsum primo loco sedisse tamquam patronum Synodi, cuius partes erant singulorum rogare sententias, vt suo loco dicemus. Nam cui magis credendum de Eustathio, quàm sibi ipsi de se restanti; nempe præter illa quæ de fide Catholica adducta essent in controuersiam, reliqua adeo neglexisse, vt nec, quot in Synodo congregati essent Episcopi, scire curarit? At reddam ipsius verba<sup>d</sup>: Nicæam (inquit) aduentauit maximus Episcoporum cœtus, numero ducentorū & septuaginta ad minimum in vnum coactorum: nam propter ingentem eorum multitudinem nihil certi de hoc numero scribere possum, quandoquidem in eo curiose inuestigando minime laboraui.] huiusmodi quidem haud sunt verba hominis Synodo præsentis, & cui ex officio hæc & alia exacte scire necessario incumberet.

<sup>d</sup> Apud Theodoret. lib. 1. c. 8.

Sed ad hæc cognoscenda nulla verior poterit ratio suffragari, quàm quæ petitur exemplo rerum

A rerum gestarum in alijs sacrosanctis Synodis Oecumenicis: ex quatuor nâque illis antiquioribus Concilijs Generalibus, solum Chalcedonenfis Acta integra extant; in cuius prima Actione qualisnam esse soleret Episcoporum confessus in Synodo, perspicue demonstratur, dum hæc ibi scripta leguntur<sup>a</sup>: Residentibus magnificentissimis & gloriosissimis Iudicibus, & amplissimo Senatu in medio ante cancellos sanctissimi altaris; et in læua quidem parte sedentibus sanctissimis & reuerendissimis Episcopis & Vicarijs Deo amicissimis sanctissimi & reuerendissimi Leonis Antistitis priscae Urbis Romæ, & Anatolio religiosissimo Archiepiscopo Constantinopolitanæ regie ciuitatis, & Maximo religiosissimo Episcopo Antiochiæ, &c.] Anatolius ibi est superadditus, cum nulla esset ratio qua Antiocheno Episcopo præferri deberet. Et paulo post: Ex dextera vero parte similiter confidentibus Dioscoro religiosissimo Episcopo Alexandrino, & Iuuenale religiosissimo Episcopo Hierosolymorum, &c.] hæc cum situ & sessionis ordine in Synodo Chalcedonenfi disposita inueniantur, & haud dubium ex antiquo & visitato rerum ordine, nempe quod factum Patres scissent in Nicæno Cōcilio, Constantinopolitano pariter, & Ephesino: quis non intelligat, locum sinistram ab illis sanctiorem & digniorem esse existimatum? nam cum Dioscorus Episcopus Alexandrinus hæresis infamatus, cuius causa in Synodo examinanda erat, primum locum dexterae partis tenuerit, Legati vero Apostolicæ sedis primum læuæ; plane absque aliqua ambiguitate perspectum notumq. redditur, sinistram partem dextera digniorem esse existimatam.

<sup>a</sup> Concil. Chalced. Act. 1. tom. 1. Concil. CONSENSVS PVBLICI RATIO.

Quod duplici ratione potuit contingere: siue quod (vt dixisse quoque meminimus secundo Annalium Tomo) apud Romanos in sacris potior locus semper sinister sit habitus, dexter vero posterior: siue quod in Ecclesia Christi ex benedictione illa Patriarchali<sup>b</sup> in Ephraim atque Manasse mutata sint rerū vicēs & ordo; vt quæ sinistra esset, in dextera, & dextera in sinistra dignitatis & benedictionis ordine mutaretur. Hac igitur ratione affirmandū est, in hoc Nicæno sacro Episcoporum Confessu, a læua parte sedisse Osiū, Vitum, atque Vincentium missos a Siluestro Legatos a latere, moxq. assedisse Alexandrū Episcopum Alexandrinū, ac reliquos suo ordine: a dextris vero primū (vt visum est) obtinuisse locum Episcopum Antiochenū. Rursum vero in medio eiusdem Confessus (vt habent Acta dictæ Synodi Chalcedonenfis<sup>c</sup> & aliorum Conciliorum) poni solitum erat sacrosanctum Euangelium, in quod vultus omnium conuersi essent. At quid hoc mysticum significaret, S. Cyrillus Alexandrinus declarare videtur, dum ait in Apologia: Sancta Synodus (nempe Ephesina) in sancta ecclesia, quæ Mariana vocatur, congregata est: Christumq. assessorem capitis loco adiunxit: venerandum enim Euangelium in sancto throno collocauit, tantum non in aures sacerdotum clamans: Iustum iudicium iudicate, &c.] Liber igitur ille in sede regia collocatus diuinam præseferrebat personam, secundum illud Psalmi<sup>d</sup>: Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat.] Sed ad ipsa Nicæna Acta reuertatur oratio. Quid autem actum sit postquam perorauit Eustathius atque hymnum absoluit, Eusebius institutam semel prosequutus orationem, narrat sic dicens<sup>e</sup>:

SINISTRA POTIOR DEXTERA.

<sup>b</sup> Genes. 48.

<sup>c</sup> Concil. Chalced. ead. Act. 1. paulo inferior. LOCVS EVANGELII.

<sup>d</sup> Psal. 81.

<sup>e</sup> Euseb. 7. in Const. lib. 3. c. 11. 12.

Postquam ille assederat, omnibus aciem oculorum in Imperatorem acriter intendentibus, silentium factum est. Imperator vero primum alacri obtutu, & placidos oculos in omnes conijciens, suæq. ipsius mentis & ingenij vires colligens, sedata ac leni voce, hoc modo apud eos dicere ingressus est: Quoniam mihi admodum in optatis fuit, amici carissimi, isto vestro confessu aliquando frui: iam vero potitus, Regi & moderatori omnium Deo ideo me gratias agere debere fateor, quod mihi præter ceteros largitus est, vt istud quod omnibus fere bonis antecellit, nempe vos in vnum conuocatos, vnamq. omnium & consentientem esse voluntatem, oculis tandem aspiciam. Nolite ergo pati, vt vlla inuidiæ tempestas nostris rebus prosperis inimica istud bonum labefactet: neque cum tyrannorum dimicatio contra Deum suscepta iam Dei Saluatoris virtute profligata sit, vt denuo perditus dæmon diuinam Christi disciplinam & religionem maleuolorum obrectationibus lacerandam obijciat: quandoquidem intestina seditio in Ecclesia Dei conflata multo plus molestiarum & acerbatis, quàm quoduis bellum pugnave, videtur mihi in se complecti: atque ista res ad animum spectantes, longe plus, quàm quæ ad corpus pertinent, doloris afferre videntur. Cum igitur Dei Opt. Max. nutu victoriam ab hostibus reportassem: nihilq. amplius mihi reliquum esse putarem, quàm vt tum Deo gratias agerem, tum vnâ cum his, qui, Deo opem ferente, per me essent in libertatem vindicati, communem lætitiā animo perciperem: vt primum dissensio vestra ad aures meas præter omnem spem peruenit, rumorem illum de ea allatum non plane negligebam; sed optans in primis, vt huic rei mea opera & sedulitate remedium inueniretur, omnes vos absque mora accersēbam. Attamen lætor equidem vehementer, cum iam vestrum confessum

ORATIO CONSTANTINI.



seffum intueor : tunc tamen arbitror rem me maxime ex animi sententia gessisse, vbi vos animorum coniunctione colligatos & vnam eandemq. communem inter omnes & tranquillam concordiam (quam quidem vos, cum sitis Deo consecrati, alijs etiam a Deo impetrare, consentaneum est) vigere, florereq. intellexero. Itaque ne vlla sit quæso in vobis mora, o carissimi; ne grauemini, o sancti Dei ministri, & spectati communis omnium nostri Domini ac Saluatoris famuli; ne grauemini, inquam, deinceps causas dissensionis inter vos grassantis iam penitus tollere: primoq. omnium operam detis, vt omnia vincula, quibus constricta tenentur controuersia, pacis legibus omnino dissoluantur. Sic enim estis & Deo omnium gubernatori rem gratam facturi, & mihi vestro in Domino conseruo maximum præstaturi beneficium. Hic ista Latino sermone, altero eodem interpretante, loquutus: sermonem omnem deinceps Concilij Præsidentibus concessit.]

<sup>a</sup> Euseb. Vit. Cæs. Hist. lib. 3. c. 13.  
CONSTANTINVS CVR LATINO SERMONE VSVS IN DIBENDO.  
<sup>b</sup> Sozom. lib. 1. c. 8.  
<sup>c</sup> Greg. presbyt. orat. de Patribus Nicæn. Concil.

**A** Cur autem Latino magis quam Græco sermone vsus sit, cum teste eodem Eusebio<sup>a</sup> idem Græcam linguam calleret: ea potissimum ratio redditur, quod ob maiestatem Romani Imperij, nec inferiores quidem Iudices decebat interloquendo, & sententiam ferendo, peregrina uti dialecto, sed tantum Romana: quod fufius nos dixisse alia occasione meminimus primo Annalium Tomo. Porro eandem Constantini ab Eusebio recitatam orationem referunt Sozomenus<sup>b</sup> atque Gregorius<sup>c</sup> in eadem ferme sententiam. Dalmatianus vero Episcopus Cyzicenus, qui tempore Zenonis Imperatoris collegit, vt profitetur, Acta Nicæni Concilij, longe prolixiorum ab his recitat Constantini in Synodo orationem, qua inter alia Imperator opportuna occasione se sacro initiatum esse baptismate profitetur, quam facillioris fuit negotij ab Eusebio prætermitti: de ceteris scriptoribus eandem orationem omittentibus nulla est suspicio doli, cum siue rem ipsam, siue verba, non alia quam quæ ab Eusebio scripta esse repererint, memoriæ commendasse intelligantur.

ACTA NICÆNA PVNTANTYR RETARR.

**B** Quæ autem post hæc in Synodo gesta sint, vtinam integrum esset hic integra Acta describere, singulorumq. sanctorum Patrum sententias tamquam monilia quædam attexere. Sed quoniam ea deperdita esse noscuntur, ex fragmentis hincinde collectis opus haud ingratiu compingere satagemus. Fuisse quidem Acta Nicæna accuratissime scripta, S. Athanasius auctor est in libro de Synodis: verum iniuria temporis & Arianorum conatibus passa esse naufragia, certum est. Ceterum scimus, nonnullos qui longe post Nicænum Concilium vixere, profiteri Acta Nicæna reperiri: siquidem testatur Photius se legisse Acta Nicæna tribus distincta voluminibus a Gelasio quodam scripta: non tamen, vt ait, ipsa vere Synodi Acta, verum de rebus gestis in Synodo historiâ, humili quidem sermone, sed diligenti tractatam quæ in Synodo contigerit. Astruere videtur id ipsum Theodorus Balsamon, eius interpretes. Ex nostris Latinis Isidorus, nō ille Hispalensis Episcopus (ne quis pulchro nomine decipiatur) sed ille cognomento Mercator, haud tantæ fidei auctor, vt experti sumus in multis, hæc de his tradit<sup>d</sup>: Nobis autem (inquit) quidam e consortio fratrum nostrorum Orientales testati sunt, se vidisse Concilium Nicænum habens potiorum quam quatuor Euangeliorum magnitudinem, continens in se sessions Episcoporum, & introductiones, iudiciaq. querimoniarum, atque definitiones, & constitutiones, necnon & subscriptiones eorum, ad cuius similitudinem Magnum Chalcedonenſe Concilium conscriptum esse confirmarunt.] hæc ipse. Sed & qui nostro sæculo vixit, & ante paucos annos ex hac vita decessit, D. Franciscus Turrianus dignæ memoriæ vir asseuerare non dubitat, eadem hodie reperiri Alexandria apud illius sedis, qui illic moratur, Episcopum: Creditit ipse alijs istæc referentibus. Alios audiui affirmantes eadem Acta apud Arabes asseruari.

<sup>d</sup> Isidor. in præfat. Concilij.

DE ACTIS NICÆNIS AVCTORIS SENTENTIA.

**C** Sed vt libere dicam: somnia puto hæc omnia: vtinam falsus coniector inueniar: nam illud scimus; omne sæculum, quod ab eo tempore ad nostram vsque ætatem interlapsum est, cupidissimum fuisse tam egregiæ atque omnium nobilissimæ antiquitatis, nec tamen ea hominum quemquam potitum esse. Nec ignoramus in compluribus Concilijs Oecumenicis, in quæ ex omnibus Orientis atque Occidentis prouincijs eruditi Episcopi conuenere, cum sæpius Nicænorum Actorum peropportuna mentio se offerret, ab aliquo illorum nomine tenus cognita vel citata. Nec nos latet, sub Honorio Imperatore, cum de Nicæno canone controuersia fuisset exorta, publica legatione Africanorum Episcoporum ad Orientalium sedium præcipuos Antistites missa, esse omnia Ecclesiarum archiua reserata, atque abdita quæque penetrabilia diligentissime peruestigata; nec quidquam, præter illa quæ hodie habentur, de Nicæno Concilio inuentum esse. Quamobrem misis his (quod nostrarum partium est) in illud potissimum incumbamus, vt quoniam vbertas messis deest, & pinguis vindemiæ nulla spes reliqua, spicas colligamus atque racemos: quæ, inquam, diuersis in locis sparſa atque dispersa inueniri possunt, relegentes, suo ordine disponamus.

Illud

**A** Illud quidem memoria dignum in primis accidit: cum ex consuetudine, scripta Arii de hæresi, quam protulerat, legerentur; sanctissimos Patres illos adeo exhorruisse blasphemiam, vt mox aures obstruxerint. Testatur id quidem S. Athanasius, cum aduersus Arianos agit, his verbis<sup>a</sup>: Ego certe, vel solum inter scribendum, cum & eius impietatum recorderer, verumq. de religione sensum retinerem, non potui hominem non execrari. Nam & in Nicæno Conuentu, omnes quotquot ibi aderant Episcopi aures suas ad ista verba obturauerunt, &c.] Lectæ sunt & litteræ Eusebij Nicomedienſis totius satanicæ molitionis præcipui architecti. Quid autem tunc a Patribus de his scriptis actum sit, Eustathius, quem diximus, Episcopus Antiochenus narrat his verbis, quæ recitat Theodoretus<sup>b</sup>:

ARII HAERESIS IECTA IN SYNODO.  
<sup>a</sup> Athanas. orat. contra Arian.

<sup>b</sup> Theodoret. lib. 1. c. 8.

**B** Vbi his de causis Nicænam aduentauit maximus Episcoporum coetus] et paulo post: Vbi etiam de fidei modo quæri coeptum est: Eusebij blasphemiam per suas ipsius litteras satis perspicua deprehensa fuit. Quæ quidem litteræ vbi fuerunt perlectæ, sicut auditoribus immensum dolorem propter eius de Ecclesia decessionem, sic earum auctori insanabile dedecoris vulnus intulerunt. Ac tametsi iam impia Eusebij officina patefacta erat, & nefariæ eius litteræ in omnium conspectu discriptæ: tamen quidam fraudulenter, nomine pacis simulato, omnes qui præclarissime concionari solebant, filere compulerunt. Qui autem aperte Arii insaniam sectabantur; ij veriti, ne auctoritate tanti Concilij in vnum coacti, in exilium eijcerentur, procedentes in medium ipsi vetitum Arii dogma damnant anathemate, & litteris de fide omnium consensu compositis, sua manu subscribunt.] hæc de his modo Eustathius. Fuit plane Arianorum Episcoporum istiusmodi sponte facta deditio persimilis fugæ Parthorum; sic enim contra Arium scribunt, vt in sedibus suis relictis, inde pro Ario (quod fecerunt) validius dimicarent. Verum scriptio ista atque subscriptio sequuta est postea. Versetur nunc in his quæ ipsius Synodi exordio facta sunt.

EUSEBII NICOMED. LITTERARUM LECTAR.

**C** Cum enim aduersus Arium & Arianos diutius ante Nicænum Concilium olim Synodus a Catholicis ac præcipue a Legato Sedis Apostolicæ Osio Episcopo Cordubensi, & Alexandro Episcopo Alexandrino, Alexandria (vt suo loco dictum est) collecta fuisset: placuit sanctis Patribus Nicææ collectis, vt eiusdem Synodi ante habitæ Acta producerentur in medium. id quidem testatur S. Iulius Papa in epistola apud Athanasium his verbis<sup>c</sup>: Quocirca Episcopi in Magna Synodo Nicææ congregati non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi Acta in alia Synodo examinari: vt & illi qui Iudices erant, præ oculis habentes secundum de ea ipsa re iudicium futurum, cum omni diligentia causam expenderent; et illi qui sententiam acceperant, certo cognoscerent, se non per simultatem priorum Iudicum, sed iure & merito condemnatos esse.] hæc Iulius. Porro de altercatione tunc habita inter hæreticos atque Catholicos, S. Athanasius, qui interfuit, & ad Alexandri Episcopi sui iussa pro defensione fidei præsto erat, hæc ait<sup>d</sup>: Ita enim in Nicæna Synodo cum Eusebio eiusq. gregalibus actum est: cum principio in hæresi sua contumaces, bella, pugnasq. in Deum meditarentur (nam quæ ab illis proferebantur, hæresis impietate scatebant) Episcopi contra qui conuenerant (erant autem illi plus minus trecenti) placide & humaniter postulabant, vt suorum dictorum rationes redderent, seq. non impios esse demonstrarent: illi autem vix inceperant hiscere, cum iam & improbarentur, & ipsi quoque inter sese depugnarent; agnitaq. suæ hæreseos perplexitate, muti prorsus reddebantur, ipsoq. silentio suæ opinionis vitia flagitiaq. prodebant. Episcopi igitur, sublatis Eusebianorum vocabulis, istam formulam sanæ fidei conceperunt; omnibusq. subscribentibus, subscriperunt & ipsi Eusebiani ijs verbis, quæ nunc culpant: loquor autem de vocabulis SVBSTANTIA, ET CONSVBSTANTIALITATE: approbantes Dei Filium nullo modo facturam aut creaturam esse, sed foetum & Verbum ex Patris substantia.] sed hæc postea.

SYNODI ALEXANDRINAE ACTA PRODVTAR.  
<sup>c</sup> Extat apud Athanas. Apolog. 2.

<sup>d</sup> Athanas. epist. contra hæres. Arian. decret.

**D** Ceterum antequam ad ista deuenirēt Eusebiani & alij Ariani, vt Catholicæ fidei subscriberent, & detestarentur sententiam Arii, quam ante defenderant; explosa iam atque penitus confutata hæresi, inter Patres non nihil laboratum est, qua potissimum voce diuinitatem coæqualem paremque Filij Dei cum Patre possent exprimere, quo omnis illorum impietas remaneret prorsus extincta. Nam cum (inquit Athanasius<sup>e</sup>) Synodus in hoc esset, vt Arianorum impia vocabula tollerent, & voces adhibere vellet, quæ sine controuersia sacrarum litterarum essent: nimirum eum Filium esse, & nequaquam ex non entibus esse, sed ex Deo, eumque Verbum esse, & Sapientiam, ac nequaquam creaturam aut facturam, sed germen proprium sui Patris: Eusebiani pro inueterata sua & praua opinione volebant, illud, Ex Deo esse, commune esse & ad homines quoque pertinere, neque quidquam Christum eo nomine a nobis differre.] et paulo post: Ibi Patres, animaduersa illorum fraude & impietatis vaficie, coacti sunt clarioribus

DIUINITAS FILII DEI QUIBUS VOCIBVS EXPONENDA.

<sup>e</sup> Athanas. vbi supra.

clarioribus verbis exponere quid sit, Ex Deo esse: et scribere Filium ex substantia Dei esse: A ne, Ex Deo esse, & commune & æque ad Filium & creaturas pertinere existimaretur.] et inferius:

Episcopis rursus affirmantibus, & hoc quoque scribi debere: Eum veram esse potentiam, & imaginem Patris, & similem Patri, & immutabilem per omnia, & inconuertibilem, & æternum, & indiuisum in Patre subsistere: numquam enim non erat, sed semper erat, subsistebatq. perpetuo apud Patrem, vt splendor lucis: Ista quidem eatenus sustinebant Eusebiani, nihil ausi contradicere, ob probum quod in dictis suis refutatis passi erant. sed ita tamen, vt deprehenderentur inter sese miffitare, nutus conferre, oculisque sibi inuicem applaudere. Quasi illud, Simile esse, & In eo esse, & Eius potentiam esse, communia Filio nobiscum essent, neque obstaret quidquam quo minus nobis ea ipsa quoque adaptarentur, eo quod de similitudine nostra cum Deo scriptum habeatur, hominem esse & imaginem & gloriam Dei, &c.] B paulo vero post: Ceterum (inquit) Episcopi considerata illorum hypocrisis & vafricie, prout Scriptura dicit: Dolus in cordibus fabricantium mala: ipsi quoque necessitate coacti sunt sententiam earum rerum ex scripturis colligere, & quæ prius dixerant, apertioribus verbis repetere & scribere: Filium consubstantialem esse Patri; vt non solum similem similitudine, sed eundem, ea voce qua ex Patre esse dicitur, significarent, &c.] multa de his ibi Athanasius. De qua quidem voce Marius Victorinus a cum pluribus agit, hæc ait: Hoc vno, id est, ὁμοούσιος, omne venenum Ariani dogmatis internecatur. O docti Episcopi, o sancti, o fidem spiritu confirmantes, o verbum, vere verbum Dei, quo Deus & λόγος ostenditur ex æterno, & semper, eademq. substantia. Dictum igitur Latine est ὁμοούσιον: vnde necessario etiam Græce ponendum atque tractandum.] hæc ipse.

Porro vocem hanc acceptam tunc fuisse ex Eusebij Nicomedienfis litteris in Synodo (vt vidimus) recitatis, testatur S. Ambrosius, qui in libro de Fide ad Gratianum Imperatorem sic ait b: Auctor ipsorum Eusebius Nicomedienfis epistola sua prodidit dicens: Si verum, inquit, Dei Filium increatum dicimus: Homouision, Consubstantialem cum Patre, incipimus confiteri. Hæc cum lecta esset epistola in Concilio Nicæno; hoc verbum in tractatu fidei posuerunt Patres, quod viderunt aduersarijs esse formidini, vt tamquam euaginato ab ipsis gladio ipsum nefandæ caput hæresis amputarent.] hæc Ambrosius. Ceterum quod calumniarentur Ariani, vocem esse exoticam, nec reperiri in diuinis scripturis; eius tamen significationem ex sacris litteris esse, nomenclaturamq. non nuper inuentam, sed a sanctissimis quoque Patribus vsurpatam, ab ipso præsertim sancto Dionysio Romano Pontifice, Dionysio Alexandrino Episcopo, & ante hos a Theognosto antiquo Theologo, Athanasius pluribus docet c.

Hanc autem traditionem plane esse Apostolicam, vt tres personas in vna substantia, eademq. vnam substantiam in tribus personis distinctam Catholica profiteatur Ecclesia, externi etiam & impij produnt, fidemque faciunt; vt illud Luciani d (quod suo loco diximus) dum, licet irridens, Christianum inducit catechizantem Ethnicum, de tanto mysterio sic paucis docens: Rogante Ethnico Christianum, atque dicente: Quemnam igitur tibi iurabo? Triphon respondit: Deum alte regnantem, magnum, æthereum, atque æternum Filium Patris, & Spiritum sanctum ex Patre procedentem: vnum ex tribus, & ex vno tria \*. hæc tu Iouem puta: hunc Deum existima.] sic apud Lucianum. sed vnde hæc blasphemo veritas? nisi ex ijs, quæ ipse a Christianis, siue Apostolis, siue eorum discipulis, accepisset de fide sanctissimæ Trinitatis, qua omnes qui credituri essent imbuebantur? Vt vel hoc vno argumento ex veteri traditione, atque adeo Apostolorum, deprompto, omnis impietas conuicta prorsus remaneat & extincta. Nam quo modo tres vnum sunt, nisi in communicatione substantiæ? et quonam pacto vnum tres, nisi in distinctione personarum? Ita enim Ecclesiam Fideles docuisse tempore Apostolorum, etiam (vt vides) Christianæ religionis hostes affirmant.

Cum igitur patroni Arianae hæresis se causa cadere cernerent, & contra Catholicam veritatem obniti posse vltius, desperarent: de Ingenito Patre addidere propositionem, nempe, vt Pater tantum diceretur Ingenitus: vt deducere possent in consequentia, ipsum Filium factum atque creatum. Sed sancta Synodus sic Filium genitum nominauit, vt tamen ad eludendam illorum imposturam adderet, Non factum: sicque, Genitum non factum, adiecerit Symbolo. hæc enim ex Athanasio deducuntur e. Porro istæ de rebus gestis in Synodo aduersus Ariana hæresin ab Athanasio scripta, Theodoretus f omnia ferme recitat ex eiusdem Athanasij epistola ad Africanos; sed breuitatis causa (ne eadem iterum repetamus)

QUAE VOCES PRODITAE PATRIS TYTAE.

Marij Victorini aduersus Ariam lib. 2. prope finem.

Ambrosij de fide ad Gratianum lib. 3. c. ult. vox consubstantialis vnde.

Athanasij in epist. decret. Nicæni Concil. contra Ariana hæresin.

Luciani in Philopat. prope finem. EXTERNI REPERANT TRADITIONEM APOST. DE TRINITATIS VNA SUBSTANTIA. tres

FILIUS DEI GENITVS, NON FACTVS.

Athanasij in epist. decret. contra Ariana hæresin & Theodoret. lib. 2. c. 8.

A tamus) omissimus. Controuersias enim in Synodo, de his quæ spectarent ad fidem, inter Catholicos & Arianos agitata ipse Athanasius prolixiore oratione prosequutus est eo commentario, seu epistola, quam inscripsit, De ijs quæ decreta sunt contra hæresin Ariana. Fuit enim in his quæ ad mutuas confictationes pertinent Athanasius pars magna Synodi, libera ei concessa licentia aduersus Arianos agendi.

Quid autem inter disceptandum præstitit Constantinus, Eusebius a narrat his verbis: a Euseb. Vit. Constantin. lib. 3. c. 13. CONSTANTINI PARTES IN SYNODO. Cum igitur multa essent ex vtraque parte proposita; magnaq. controuersia, ipso disputationis ingressu, concitata: Imperator toleranter ac placide omnibus animum attendere, studio acriprolatas sententias sensim excipere: vicissim ferre opem vtrique disceptantiū parti: eos magna cum contentione digladiantes paulatim recõciliare: conferre cum singulis comiter & benigne sermonem: Græce (nam ne eius quidem linguæ ignarus fuit) quid ipse sentiret eloqui: suauis fuit & dulcis, dum alijs persuadere, alios sermone lenire, alios qui diserte dixissent, collaudare, omnes denique ad concordiam reducere contendebat: vsque eo, vti tandem eos in omnibus rebus, quæ in quæstionem aliquando venissent, tum conspirantes animis, tum opinionibus adeo consentientes redderet, vt non modo concors fides inter eos vigeret, sed etiam vnum idemq. tempus in salutari festo Paschatis celebrando obseruandum ab omnibus concederetur. Iam vero quæ erant communi omnium sententia decreta, cuiusque manu subscripta, fuerunt in commentarios relata.] hucusque Eusebius, paucis perstringens quæcumque in Synodo gesta essent, euitans fyrtes ac scopulos de se vel socijs ne verbum quidem effandi, vt sic suorumq. turpitudini consultum silentio foret.

Ceterum de Constantino illud verum: ipsum egisse, vt qui hætenus Arij sententiam defendissent, assentientes Catholico dogmati, sacrae fidei regulæ in Concilio editæ se subscriberent, inter quos ipse Eusebius hoc idem præstitit. Sed declarauit rerum futurarum euentus, Arianos non amore Catholice disciplinæ, sed priuatis commodis studentes (vt dictum est) & in Constantini gratiam, inseruientes temporari, hæresin condemnasse, fidemq. Catholicam comprobasse: siquidem ab ea confestim resilierunt, & acriore sunt eam odio persequuti. Habes rursus ex Eusebio satis expressum, quæ fuerint partes Imperatoris in Synodo assidentis, nempe attente audire, studere paci, fauere veritati, & fouere concordiam, tumultus comprimere, discrepantes a veritate ad rectæ fidei semitam reuocare, & in omnibus de fide Catholica bene mereri, non autem ferre suffragium, vel causam sententia definire, vel quampiam ad eam rem pertinentem inconsultis Patribus legem ferre. At nec certe maiorem hac sibi vindicare potuerunt auctoritatem, qui aliàs, absente Imperatore, loco ipsius interfuere Synodo Iudices cognitores: laici enim cum essent, sic præesse Iudices consueuerunt, non vt definirent quidpiam, sed cognoscerent, & interloquendo paci consulere & quieti. at de eiusmodi functione aliàs suo loco opportunius: nunc autem ad res gestas in Synodo redeamus.

Consentientibus Catholicis Episcopis, & Arianis pariter assentientibus, concepta est Catholice fidei formula, qua omnia Arianae hæresis capita truncarentur: fuit autem eius formandæ Osius in primis sapientissimus architectus, de quo hæc S. Athanasius b, cum scribit in Arianos ex verbis ipsorum in eundem Osium apud Constantium conclamantium: Hic princeps est Synodorum; et si quid scribit, vbique auditur: hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit.] Porro ipsa sacra fidei formula tunc scripta, quam Nicænū Symbolum appellare Fideles consueuerunt, cum pluribus in locis scripta habeatur; nos hic describemus eam ex epistola eiusdem Athanasij ad Iouinianū Imperatorem c: c Athanasij ad Iouinian. de fide.

Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium & inuisibilium creatorem: E Et in Dominum Iesum Christum Filium Dei, natum ex Patre, & vnigenitum, hoc est ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, & consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt tam in cælis quam in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cælos, venturus inde ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum.] hæc est regula Catholice fidei: quæ vero sequuntur, anathematismi sunt, pronuntiati aduersus omnes impias Arianorum positiones, ne vlla ex parte hæresis consistere possit; quos idem sic subdit: Eos autem qui dicunt; Erat, quando non erat; et antequam fieret, non erat; aut ex non entibus extitit ex alia substantia, subsistentiaque; aut creatum, aut conuertibilem, aut alterabilem dicentes Filium Dei: hos anathemate ferit Catholica & Apostolica fides.] hucusque Nicænū Symbolum, quod secundum diuersas translationes in Latinum factas, interdum aliquibus diuersis verbis scriptum habetur, vt in Synodo Chalcedonensi d, & apud S. Basilium e, alijsque in locis.

Cum autem ad astruendam Spiritus sancti diuinitatem nihil præterea addidisse reperitur

CONSTANTINI PARTES IN SYNODO.

ARIANI IN GRATIAM IMP. CONSENTIUNT RECTAE FIDEI.

Athanasij epist. ad Iouinian. SYMBOLVM NICÆNAE FIDEI.

Athanasij ad Iouinian. de fide.

Synod. Chalced. Act. 2. Basil. epist. 78.

a Basl. ead. epist. 73. IN NICAENA SYNODO CVR NIHIL DE SPIRITV SANCTO.

b Hieron. epist. 65.

c Epiphani. haes. 74. prope finem.

d Athanas. ad Iouinian. de fide. SPIRITVS SANCTI DIVINITAS ASSERTA IN NICAENO CONCIL. c Athanas. epist. ad Afric. in fin.

ARIANI EPISC. QVI SVBSCRIBERE.

f Socrat. lib. 1. c. 5.

EUSEBII NICO-MED. ET THEOGNIDIS NICAEN. PER-TINACIA.

Nicanum Concilium Symbolo Apostolorum: id eam ob causam accidisse S. Basilius ait, quod nulla tunc ea de re controversia mota esset: sic enim ait, postquam Nicanum Symbolum recitavit: Quoniam igitur in hac fide reliqua quidem satis diligenter determinata sunt, alia ad correctionem noxiorum, alia ad praemunitionem contra ea quae in futuro suboriri possunt: sententia vero de Spiritu sancto in transcurso sine omni diligentia posita est, propterea quod nondum mota esset ista quaestio, sed adhuc credentium mentibus securus ac nullis obiectus insidijs inesset de Spiritu sancto intellectus. Paulatim vero peruersa impietatis femina sese exeruerunt: quae quidem primum ab Ario haereticis auctore seminata, postea vero ab illis qui impia Arii commenta susceperunt, ad perniciem Ecclesiarum nutrita sunt. ] haec S. Basilius. In eandem sententiam item S. Hieronymus aduersus obiectionem illam pro Origene allatam: Quidam constantius aiunt: Quo modo damnabimus, quos Synodus Nicæna non tetigit? Quae enim damnauit Arium, damnasset utique & Origene, si illius dogmata reprobasset. Scilicet, vno medicamine omnes simul morbos debere curari, & idcirco Spiritus sancti neganda maiestas est, quia in illa Synodo super substantia eius silentium fuit. De Ario tunc, non de Origene quaestio fuit: de Filio, non de Spiritu sancto. Confessi sunt quod negabatur, tacuerunt de quo nemo quaerebat. ] ita Hieronymus. Sed & satis expressam esse Spiritus sancti diuinitatem in Nicæno Symbolo, S. Epiphanius docet, dum in eo posita illa sunt verba: Et in Spiritum sanctum ] sicut dixerant: Credimus in Patrem, & in Filium, in vnam ipsorum (vt ait) glorificationem, in vnam Deitatis vnitatem, in vnam coessentialitatem, in tria perfecta, vnam vero Deitatem, vnam essentiam, vnam glorificationem, & vnam dominationem, a voce tertio repetita Credimus & Credimus & Credimus. ] in hunc modum Epiphanius. Verum & dilucidius idem qui Synodo interfuit Athanasius, scribens libellum Nicænae fidei ad Iouinianum Imperatorem, post recitatum Nicanum Symbolum haec subdit: Sed nec alienauit Spiritum sanctum a Patre & Filio, sed cum vna glorificauit cum Patre & Filio, & in vna sancta Trinitatis fide, eo quod sit vna in sancta Trinitate Deitas. ] haec ibi, rursusq. scribens ad Africanos: Eadem (inquit) illa Synodus blasphematores Spiritus sancti, dicentesq. eum creaturam esse, subuertit: Nam cum Patres statuisent de fide in Filium, id statim adiectum voluerit: Credimus & in Spiritum sanctum: vt perfectam & plenam de S. Trinitate fidem confessionesq. absoluentes, formam eius, quae in Christo est, fidei, & doctrinam Catholicæ Ecclesiae exhiberent: cum & vobis & omnibus sit notum, neminiq. vniquam Christianorum dubium fuerit, nos in Deum, non in creaturam habere fidem: Deum inquam Patrem omnipotentem omnium visibilibus & inuisibilibus conditorem: et in vnum Dominum Iesum Christum filium eius vnigenitum: et in Spiritum sanctum: Vnum Deum in sancta & perfecta Trinitate cognoscentes, in qua baptizamur, & in quam coopramur, Deitate. ] haec-nus Athanasius.

Conscripta igitur sacrosancta fidei regula singulorum Episcoporum chirographo munienda fuit. Subscriperunt Catholici omnes & Ariani, qui & haecenus in Episcoporum subscriptione positi leguntur, nempe Eusebius Episcopus Nicomedienensis primarius Arii propugnator, Eusebius Pamphili Caesareae in Palaestina Episcopus, Mares Chalcedonensis, Theognis Nicænus, Narcissus Neroniades, Asclepius Gazæ, Patrophilus Scythopolitanus, Gregorius Berythi, Acrius Lydæ, Secundus Ptolemaidis, Theodorus Heracleæ, & Menophantes Ephesinus. Cum autem (vt dictum est) omnes ij subscripti reperiantur Nicæno Concilio; quoniam modo Socrates ex his quatuor non subscripsisse testatur, & quantum quem addit, Theonam Marmaricae Praefulem? ait enim: Hanc fidem approbauerunt treceterum decem & octo Episcopi, omnesq. ei assensu sunt; et vti scriptum est apud Eusebium, consentientibus animis, opinionibusq. eidem subscriperunt, quinque solum exceptis, qui hanc vocem *ὁμοούσιον*, id est, Consubstantialis, repudiarunt, Eusebio videlicet Nicomediae Episcopo, Theognide Nicæa, Marete Chalcedonis, Theona Marmaricae, Secundo Ptolemaidis. ] et paulo post: Proinde & vocem illam, Consubstantialis, vehementer irriserunt, & abdicationi Arii subscribere noluerunt. Ob quam causam Concilium non solum Ario & omnibus eius opinionis fautoribus denunciauit anathema; verum etiam vetuit, ne Alexandriam Arius omnino aduentaret. ] haec Socrates.

Sed hac in re diuersa sunt tempora consideranda, atque illud primū, cum regula fidei scripta est; tunc enim accidit, vt iisdem a Socrate recensiti resiliierint, & subscribere recusauerint: paulo vero post oblato libello recantantes palinodiam, ijs quae de fide decreta fuerant subscriperunt. At post haec a S. Synodo in Arium, damnata iam eius haerese, anathema inflatum est, quod a sententia non discederet. Tunc subscribentibus omnibus Episcopis Arii anathemati, duo tantum id facere renuerunt, nempe Eusebius Nicomedienensis Episcopus, & Theognis Nicænus: quando iisdem cum Ario a Synodo damnati sunt, & priuati sedibus, in locum ipsorum Nicomediae Amphione successit, & Cresto Nicæa. Porro decreta sunt

A sunt haec quidem a Synodo; sed Constantinus ab Eusebio ipso rogatus intercessit, quo minus ista in eos statuta executioni penitus mandarentur, neve subrogati in locum ipsorum Episcopi sedes illorum capefferent: testatur id quidem ipse suis litteris, quas postea ad Nicomedieneses dedit, nosq. inferius eas suo loco ponemus: egitq. Imperator, vt iisdem, quos S. Magna Synodus condemnasset, recantarent palinodiam, & ipsi sacro Patrum conuentui poenitentiae libellum mitterent. Quamobrem hallucinati esse videntur, qui putant, Arium, Eusebium Nicomediae, & Theognidem Nicænum hoc ipso anno, eius Concilij sententia priuatos sedibus exulasse, atque diu post restitutos fuisse. Quando autem exilium eorumdem Episcoporum contigerit, suo loco dicturi sumus. Extat ipse libellus ab eisdem Eusebio & Theognide ad Patres missus, recitatur a Socrate, illumq. nos ob euidentiore rerum gestarum certitudinem hic describemus; est enim huiusmodi:

B Tametsi, cum antea a vestra sanctitate essemus condemnati, nostrum fuisset, ea quae erant a vobis sancte & religiose iudicata, tacite & cum silentio tulisse: tamen quoniam absurdum erat, vt nos silentio nostro contra nos opinionem alijs afferremus, nos plane calumniatores esse; idcirco vobis significauimus, nos fidei decisioni consensisse; atque vi & notione verbi Consubstantialis diligenter considerata, paci nos totos addixisse, atque nullum errorem sequutos esse: sed tum quo Ecclesiarum securitati proinde consuleretur, ea quae in nostram cogitationem venerant, vobis suggestisse; tum quo illos qui nostro consilio & sententiae acquiescere deberent, certa persuasione confirmaremus, fidei illi subscripsisse; anathemati autem Ario a Concilio denunciato non ob eam causam non subscripsisse, quod fidem illam incusaremus; sed quod minime crederemus, eum qui erat accusatus, hominem eius generis fuisse: praesertim cum ex illis, quae priuatim ad nos ab eo tum per epistolas relata erant, tum per eius sermonem coram habitum declarata, pro certo essemus persuasi, ipsum longe alium esse.

C Quod si sanctum vestrum Concilium nostris verbis voluerit fidem adhibere: illa quae vestro iudicio decreta sunt, non contradicendo impugnare, sed consentientibus animis confirmare decreuimus: et hoc libello consensum illum roboramus: non huc inducti, quod exilium grauius & iniquo animo ferimus, sed quod libenter cupimus haerese vitare suspicionem. Nam si nos iam in vestrum conspectum venire permiseritis: comperietis nos vestris decretis omnino suffragaturos. Et quoniam vestrae reuerentiae visum est, illum qui rerum istarum reus agitur, humanitus excipere, & ad vos accersere: est plane a ratione alienum, vt cum is qui crimine tenetur implicatus accersitus sit, illisq. quae ipsi obijciuntur, responderit, nos reticendo nosmetipsos culpae conuincere videamur. Ne grauemini igitur (sicut vestram benignam decet reuerentiam) sanctissimum nostrum Imperatorem de nobis in memoriam redigere, nostra

D postulata illi exponere, & mature ea quae sunt prudentiae vestrae consentanea de nobis statuere. ] hucusque libellus eorum: qui ab eis scriptus esse putatur, cum sententiam depositionis & exilij accepissent, nondum tamen ad locum exilij peruenissent.

Subdit his Socrates: Ex huius libelli verbis coniecturam facio, tum istos (quamquam fidei in Concilio decreta subscribebant) abdicationi Arii suffragari noluisse, tum Arium ante istos accersitum fuisse: verum licet hoc ita se habere videatur; Ario tamen interdictum esse, ne Alexandriam accederet: quod plane constat ex illis rebus, quas postea excogitauit, vt per falsam & commenticiam poenitentiae speciem (sicut loco a nobis dicitur idoneo) reditum sibi ad Ecclesiam & urbem Alexandrinam patefaceret. ] haec ipse. Porro haec omnia durante adhuc Synodo gesta esse, & Arium accersitum ad Synodum palinodiam recantasse, ex his quae S. Hieronymus scribit in dialogo in quo cum Luciferiano agit Orthodoxus, affirmare necesse

E est; cuius verba hic describere opportunum existimamus: Cum (inquit Orthodoxus) in Synodo Nicæna, quae propter Arianam perfidiam congregata est, octo Episcopos Arianos susceptos sciamus (plures tamen his superius numerati sunt) & Episcopus iam in Mundo nullus sit, nisi quos Synodus illa ordinauit: quo modo potuerunt aduersum eam facere, propter quam exilium sustinuerunt? LVCIFERIANVS dixit: An tandem & tunc recepti sunt Ariani? Quinam quæso? ORTHODOXVS dixit: Eusebius Episcopus Nicomedienensis, \* Theognis \* Theognis Episcopus Nicænus, Saras tunc presbyter Libyæ, Eusebius Episcopus Caesareae Palaestinae, & reliqui, quos enumerare longum est: ipse quoque caput horum & causa malorum Arius presbyter, & Euzoius diaconus, qui post Eudoxium Antiochenus Episcopus fuit, & Achilles lector: hi quippe tres Alexandrinæ Ecclesiae clerici auctores huius haereseos extiterunt. LVCIFERIANVS dixit: Si quispiam eos negasset fuisse susceptos, quo modo reuincetur? ORTHODOXVS dixit: Superfunt adhuc homines, qui illi Synodo interfuerunt: et si hoc parum est, quia propter temporis antiquitatem rari admodum sunt, & in omni loco testes adeste non

a Socrat. lib. 1. c. 10. LIBELLVS EUSEBII NICO-MED. ET THEOGNIDIS.

ARIUS POENITENTIAM SIGMVLAVIT.

b Hieron. aduersus Luciferian.

\* Theognis

possunt; legamus Acta & nomina Episcoporum Synodi Nicænæ; et hos quos supra diximus A fuisse susceptos, subscripsisse, homouision, inter ceteros reperiemus.] hucusque ex Hieronymo.

Cum igitur tam constanter affirmet, Arium pœnitentē a Synodo cum alijs fuisse receptum: plane rem hunc in modum esse gestam, ex ijs quæ paulo ante sunt dicta, potest intelligi: vt primum eius hæresis ac subinde ipse a Synodo damnatus sit, & a Constantino in exilium missus: quem postea Synodus receperit pœnitentem; sic tamen, vt ad euitandas turbas atque tumultus, abstineret a ciuitate Alexandrina. Quod vero spectat ad damnationē primitus factam;

<sup>a</sup> Sozom. lib. 1. c. 20.

ARI SCRIPTA DAMNATA ET CVM EIS THALIA SOTADICA.

<sup>b</sup> Athanas. de sententia Dionysij.

<sup>c</sup> Suid. in verbo Sotades.

<sup>d</sup> Athanas. orat. 2. contra Arian. e Vid. in Theaur. Sotadæum carmen.

<sup>f</sup> Athanas. orat. 2. contra Arian. THALIA ARII QVALIS.

vna cum ipso etiam eius scripta fuisse damnata, Sozomenus tradit his verbis <sup>a</sup>: Concilium autem tū Arium, tū suæ opinionis fautores pariter abdicauit, decreuitq. ne veniret Alexandriam: quin etiam & verba, quibus eius explicabatur opinio, & librum quem de eadem ediderat, inscripseratq. Thalia, legi vetuit; cuius libri stylus (vti audiui, nūquam enim illū legere cōtigit) ita dissolutus est, vt præ mollicie, qua diffuit, Sotadicis cātibus similis videatur. B] in hūc modū Sozomenus de facta a Synodo dānatione Arii & scriptorū eius. Sed quod ad Thaliā Arii pertinet, de eadem hæc Athanasius <sup>b</sup>, cum loquitur de Ario: Hæresin q. Thalia effeminatis ridiculisq. numeris ad similitudinē Aegyptij Sotadæ conscripta in lucē promulgarit. ] Locus hic nō scitur deprauatus, cū habeat Aegyptij Sotadæ, pro Sotadæ. Ceterū (vt hæc obiter dicā) nō fuit Sotades Aegyptius, sed ipse Arius ob contumeliā Sotades Aegyptius dictus est. Suidas enim de Sotade hæc refert <sup>c</sup>: Fuit Sotades Cretēsis Maronita a dæmonio vexatus; Iābographus scripsit Phlyacas, siue Cinædos lingua Ionica] Poeta turpissimus: vt merito dicat de eo Athanasius <sup>d</sup>: Nescio quis Sotades reperitur, homo apud Ethnicos ridiculus. ] Sed quot quibusve pedibus cōstaret Sotadē carmen cōscripsit Atrilius Fortunatianus <sup>e</sup>. verū de eodē Cōmētario alibi idē Athanasius his verbis <sup>f</sup> paulo fusius agēs de Arianis eiusmodi scenicis scriptis vtētibus:

Quo modo de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidē excusserunt, & C nouarū pestium inuētores se præbent? qui relictis Christi eloquijs, *Θαλαίας* Arii, hoc est Crapulas, titulo nouæ sapientiæ cohonestant, ac bono iure eum titulum vsurpant? nouam enim hæresin annunciant. Quapropter non sine admiratione est, nusquam in multis multorū operibus & sermonibus tum in vetus tum in nouum Testamentū conscriptis, inter titulos librorum, *Θαλαίας*, hoc est Crapularum nomen reperiri, immo ne apud Ethnicos quidem frugi & tēperantes, sed apud istos dumtaxat, qui istiusmodi res inter pocula ad risum captandum per plausum, iocum, lasciuiamq. decantant. At eximius ille Arius, cum nihil aut sanctum aut graue imitandum desumeret, securus, negligensq. istiusmodi probitatis, depeculatis aliorum hæresibus, æmulum se in ridiculis vni Sotadæ præbuit. ] et paulo post: Ita quoque fucatus & Sotadicus Arius simulat se quidem de Deo loqui, cum interponat verba sacrarum litterarum: deprehenditur tamen vndecumque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis adnumerat. ] At quodnam qualeve esset Arii Thaliæ exordium, idem reddit his verbis, quæ tamen non ad numeros metricos translata esse reperiuntur: ait ergo:

Tale igitur exordium Crapularum Arii & vaniloquentiæ, moribus, numerisque effeminatum inuenias: Ex secundum fidem electis Dei, peritis Dei, pueris sanctis, restigradis, qui sanctum Dei Spiritum acceperūt, ista didici ego ex sapientiæ cōsortibus, ab hominibus Dei discipulis, per omnia sapientibus: horum per vestigia cum eadem dogmatum opinione incessi: Ego ille perinclutus multa passus propter meam de Deo existimationem: a Deo autem sapientiam condidici, & cognitionem cognoui. ] hucusque ex Thaliæ principio Athanasius recitat. Comparat eadem quoque oratione superius Thaliā ipsam filię Herodiadis saltatrici; vtpote quæ lasciuo solutoq. numerorū gressu hinc inde saltans ludensq. se verteret, vt posset illi intendentes simplices quosque mulcendo decipere. sed cum iusta querela Athanasij illa sit de nefandi heresiarchæ procacia, dum titulum illum operi excogitauit, qui nec apud Ethnicos, qui frugi essent & temperantes, vsurpatus inueniretur: his addimus amplius, ea molli eneruata atque diffracta Arium in Thalia esse vsū Sotadica cantione, quam & solutus ille atque obscenus quoque poeta vitasset, nempe Martialis <sup>g</sup>, qui ad Clasticum ita scribit:

<sup>g</sup> Martial. epigram. lib. 2.

*Quod nec carmine glorior supino,  
Nec retro lego Sotadem cinædum:  
Nusquam Gracula quod recantat Echo:  
Nec dicat mihi luculentus Attis  
Mollem debilitate Galliambon\*.*

\* Choliambon

*Non sum, Classice, tam malus poeta, &c.]*

En vides, lector, perditissimum Arium ea non veritum esse adhibere in summis Theologicis assertio-

A assertionibus, quæ poeta Gentilis idemque turpis vt nimis effeminata vitasset. Potuit ne diuino Spiritu esse ebrius, qui huiuscemodi putidam crapulam ex alieno vomitu hauistam adeo obscene atque turpiter eructauit? siccine diuina proteruus, furore arreptus, prauoque dæmone agitatus homo tractauit? vt vel ex hoc vno nomen eius atque doctrinam, vt portentum atque monstrum aliquod, sapiens quisque exhorrescere merito debuisset.

Quid autem tam de Ario quàm de eius Thalia Constantinus edixerit, Sozomenus tradit his verbis <sup>a</sup>: At vero Imperator non Arium solum multauit exilio: verum etiam Episcopis omnibus & populis edictum scriptum misit, vt tum illum, tum eius opinionis fautores impiorum numero ducerent; et si qui liber reperiretur ab illis scriptus, in ignem conijcerent: quo neque ipsius, neque opinionis cuius auctor fuerat, vllum monumentum extaret. Quod si quis aliquem librum eius occultare deprehenderetur, ac non illico in publicum productum incenderet; vt capitis multaretur supplicio. Quin etiam epistolas ad ciuitates singulatim scriptas misit, quibus Arium eiusque fautores damnabat. ] Extat de his Constantini edictum, nempe de Ario & eius scriptis, in hæc verba <sup>b</sup>:

<sup>a</sup> Sozom. lib. 1. c. 20.

<sup>b</sup> Apud Socrat. lib. 1. c. 6.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. EPISCOPIS ET POPVLO. S.

Cum Arius scelestorum & impiorum hominum consuetudinem imitetur: eandem cum illis ignominia & turpitudinis notam merito subire debet. Quemadmodum Porphyrius capitalis pietatis hostis, qui nefarios libros contra religionem Christianam nuper edebat, mercedem dignam laboribus recepit, & eiusmodi quidem, vt apud posteriora sæcula non ipse solum maximis probris vexatus fuerit, & turpissima infamiæ labe aspersus, verum etiam impia eius scripta deleta penitus & extincta: Sic etiam visum est, Arium & eius sectatores, Porphyrianos nuncupare; vt quorum sequuti sint mores, eorum etiam nomen habeant. Quin etiam, si C quod opus ab Ario scriptum reperiatur; illud cremandum esse: vti non modo execrabilis eius doctrina funditus tollatur, sed etiam nullum monumentum eiusdem omnino relinquatur ad posteritatem. Illud etiam mandamus, vt si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus sit, & eum non statim in medium adductum igne combusserit; morte mulctetur: nam mox vt comprehensus fuerit, plectatur capite. Deus vos seruet incolumes. ] hucusque edictum. Huius Constantini sanctionis meminit Theodosius iunior in edicto, quod promulgauit aduersus Nestorium, cum ait <sup>c</sup>: Quemadmodum Ariani lege diuæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis, Porphyriani a Porphyrio nuncupantur; sic vbique participes nefariæ sectæ Nestorij, Simoniani vocentur, &c. ]

CONSTANTINI EDICTVM.

<sup>c</sup> l. ult. de heretic. Cod. Theodosian.

Quod autem cum Arium tum Arianos ipse Imperator Porphyrianos dici voluerit, vt cuius sequuti sint mores (vt ait) eius quoque nomine censerentur: cur potius Porphyrio similem D dicit Arium, quàm reliquis impijs? Num ob dogmatis similitudinem, quod Arius, instar Porphyrij, Dei Verbum Patre minorem diceret? Sed hac ex parte Arius non tam Porphyrio, quàm reliquis Platonicis comparandus fuisse. An vero quod, sicut Porphyrius, aduersus Christianam religionem tot volumina edens, eam profus destruere, idololatriam vero in omnibus integram conseruatamque reddi volebat; ita & Arius impia hæresi id ipsum præstare, licet alia ratione, conatus sit? Equidem hac quoque ex parte magna intercedit similitudo Ario cum Porphyrio; quippe qui enixe studuerit, vt iste, abolita fidei veritate, idololatriam in Ecclesiam introducere. At quonam modo; Athanasius <sup>d</sup> egregie docet: cum enim sic ille prædicet vnum Deum ingenitū, vt eius Filium creaturam dicat: manifestum est, instar Gentilium creaturam adorandam exponere conatum esse in Ecclesia, ac proinde creaturæ cultores Christianos omnes efficere. Sed ipsum Athanasium audiamus.

ARIANI CVR PORPHYRIANI DICENDI.

<sup>d</sup> Athanas. contra Arian. ser. 4.

E Cum (inquit) Ariani eiusmodi sententiæ sint: vitari omnino non potest, quin plura numina confocient: id enim facinus eorum qui ab vno Deo desciscūt. Cur igitur Ariani, cum hoc sensu sint, sese non adnumerant Gentilibus? si quidem ambo, omisso Creatore Deo, creaturæ inseruiant. Sed illi ad circumueniendos simplices, vocabulum Ethnorum subterfugiūt, similem tamen cum illis sententiam fouent. Etenim sopherma illud, quod soliti sunt dicere: Non proferimus duo ingenita: id deprehenduntur ad simpliciorum imposturam dicere. Nam cum inquirunt, se non duo ingenita statuere, duo numina constituunt, eaq. diuersæ naturæ, alterum increatum, alterum creatum. Iam si Ethnici vni increato inseruiunt, & multis creatis: isti autem vni increato, & alteri creato: ne ita quidem quidquā discriminis inter ipsos & Ethnicos fuerit: cum is qui ab ipsis creatus censetur, vnus sit ex multitudine Gentilium deorum, & vicissim Gentiles dij eandem cum isto vnico naturam possideant. ] Sunt hæc plane admiratione digna, quibus sinuosis spiris atque mæandris veterinosus serpens, humani generis hostis diabolus (cum videret magno suo damno idololatriæ iacturam pati, colentibus iam & ipsi

ARIUS IDOLOLATRIAM CONATVS INTRODVICERE.

Imperatoribus Christum iterum eandem Christiano nomine coniectam, larua pietatis appo-  
sita, per Arium restituere conatus sit.

Sed & admiratione res digna est, considerare quibus dolis atque vaficie idem Christianam  
religionem, quam opera tot Imperatorum extinguere non potuerat, vnius hominis arte pessun-  
dare ac penitus abolere studuerit, dum diuinum mysterium, baptismum inquam, quo omnes confi-  
gnantur ac nominantur pariter Christiani, Arij haeresi auferre molitus est. Athanasij enim hac  
iusta est querela, dum ait: Ariani autem in periculum veniunt, ne amittant integritatem myste-  
rij: loquor autem de baptismo. Si enim in nomine Patris & Filij datur perfectio, plenaque initia-  
tio: Patrem autem verum illi non pronunciant, eo quod negent aliquid ex ipso existeret & simile  
esse illius substantiae; negantque verum Filium, aliumque ex non entibus conditum sibi cominiscen-  
tes in baptismo proferunt: qui quae igitur non plane vanum ac inutile fuerit baptisma,  
quod ab illis datur, cum non nisi species sit & inane simulacrum, ipsique ea re nihil solidae opis  
afferant ad pietatem? Non enim in Patre & Filio tribuunt baptismum Ariani, sed in Creatore  
& Creatura, in Factore & Factura, &c.] En vides quibus cuniculis vna simul & idololatriam  
in Ecclesiam introducere, & ab ea auferre sacrum baptismum per Arium hostis humani generis  
nifus sit. ut merito fuerit Porphyrio comparandus; nisi quod in hoc Arius illo deterior, dum  
Porphyrius aperte comparatis vndique muralibus machinis quater tentauit Christianam  
religionem; hic vero prodicione, sub nomine Christiano, dolose eam prorsus perdere co-  
natus est.

Sed quod ad Porphyrium spectat, qui aduersus Christianam religionem tot tantasque bla-  
sphemias effutisset, & ipsum Imperatorem contumeliosus proscidisset, cum inter alia (quod te-  
statur Gildas<sup>b</sup>) dixerit etiam in ipsius odium, Britanniam fertilem tyrannorum prouinciam esse:  
dignam laboribus mercedem eum recepisse Constantinus cum tradat; non tantum quod  
libri eius fuerint incendio condemnati, sed & quod exilio multatus sit, id affirmasse vide-  
tur: ac plane insinuat, eundem Porphyrium adhuc eo tempore, quo hac contra Arium scri-  
bebat, fuisse superstitem: quem ex testificatione S. Hieronymi<sup>c</sup>, abhinc post triennium, nem-  
pe anno vigesimotertio eiusdem Constantini Imperatoris, misso ad eum insigni, ut ait, volu-  
mine, ab exilio liberatum apparuit. Exemplo illum puto Arij ductum, quem recantata palinodia,  
ab Imperatore receptum audierat: vnde & ipse quoque decrepita senectute, exilij peractus,  
volumen aduersarium ijs quae superius scripserat ad Constantinum misit, quo ab exilio libe-  
rationem est consequutus. Et licet S. Hieronymus minime dicat, quo argumento fuerit  
conscriptus liber ille Porphyrij: tamen quod pro mercede testetur solutionem ab exilio obti-  
nuisse, quo ob nefarios contra Christianam religionem scriptos libros fuerat condemna-  
tus: satis perspicuum perspectumque reddi videtur, non nisi conrotationem eorum quae scripse-  
rat, insigne volumen illud continuasse; quod sane perijisse, dolendum. Ad hac plane al-  
luisse colligitur Eunapius Sardonius<sup>d</sup>, dum ait ab eo in senecta nonnulla scripta fuisse contra-  
ria ijs quae prius ediderat: qui & de aetate & obitu eius, multa de eo loquutus, hac dicit in  
fine: Videtur extremam senectam attingisse; qua factum, ut multas reliquerit obseruatio-  
nes libris prius ab se editis repugnantes, de quibus non possum aliter existimare, quam  
quod aetatis progressu sententiam mutarit. Romae vitam cum morte commutasse dicitur.]  
hac Eunapius ipse Gentilis; sed ea frigide nimis, in gloriam Christi vertentia, enarrasse satis  
habuit. Magna quidem hac ex parte Christianae religioni gloria comparatur, cum in ea ora-  
culum illud diuinum videatur impletum: Et inimici eius terram lingent: et illud: Venient  
ad te curui, qui humiliauerunt te: et adorabunt vestigia pedum tuorum, qui detrahebant ti-  
bi; et vocabunt te, Ciuitatem Domini.]

Quod vero ad Porphyrij aetatem pertinet: cum ad extremam senectutem (vt ait Eunapius)  
peruenit: Libanius<sup>e</sup> Sophista eum Tyrium senem appellat, cum de Iuliano Apostata scri-  
bente aduersus Christianos, illum commendans, sic dicit: Qua in re sapientiosem se Tyrio senem  
praestitit. Ex his autem arguendus est Suidas, qui eum vsque ad Diocletiani tempora vi-  
xisse tradit, cuius Imperij anno decimonono Porphyrium attingisse annum aetatis suae sexagesi-  
mum octauum diximus, anno vero decimo Gallieni Imperatoris impleuisse annum aetatis trige-  
simum, idque ex eiusdem Porphyrij scriptis. Ex quibus omnibus certa annorum Porphyrij ratio-  
ne deducta, affirmandum est, hoc anno eundem peruenisse ad annum aetatis nonagesimum primum.  
At de Porphyrio haec tenent, in cuius narrationem incidimus occasione edicti Constantini Impe-  
ratoris, cum Arianos, Porphyrianos nominari praecipit. Iam ad Acta Niceni Concilij redeamus.

Damnato Ario, non haec tantum ad omnes Christi fideles Constantinus scripsit; sed & ad  
Ecclesiam Alexandrinam, quam ille diu haeresi infestarat, has litteras dedit<sup>h</sup>:

Constantinus

<sup>a</sup> Athanasij con-  
tra Arian. ser-  
mone 3.  
ARIUS CONA-  
TVS ABOLERE  
CHRISTIANIS-  
MVM.

<sup>b</sup> Gild. de excid.  
Britan.  
PORPHYRIUS  
MVLCTATVS  
EXILIO RE-  
CANTAT PA-  
LINODIAM.  
<sup>c</sup> Hieron. in  
Chron.

<sup>d</sup> Eunap. Sar-  
dian. Vit. Phi-  
losof.

<sup>e</sup> Psalm. 71.  
<sup>f</sup> Isai. 60.

PORPHYRII  
AETAS.  
<sup>g</sup> Socrat. lib. 3.  
c. 19. Niceph.  
lib. 10. c. 36.

<sup>h</sup> Socrat. lib. 1.  
c. 6.

Constantinus Augustus Catholicae Alexandrinorum Ecclesiae.

Saluete plurimum, fratres carissimi. Permagnum certe & singulare beneficium a diuina  
prouidentia in nos collatum est, quod omni errore liberati, vnam eandemque fidem agno-  
scamus. Non est profecto diaboli insidijs contra nos intentatis de cetero quidquam loci reli-  
ctum: nam quidquid est per fraudem in nos molitus, illud funditus sublatum est. Dissensio-  
nes autem animorum, schismata, tumultus illos, & letalia discordiarum (vt ita dicam) ve-  
nena, veritatis splendor, iuxta Christi monitum, penitus obruit, deleuitque. Vnum igitur  
Deum omnes & nomine veneramus, & esse credimus. Vt autem istud Dei admonitione ad  
exitum perduceretur, magnam Episcoporum turbam ad urbem Nicam accersui, quibus-  
cum ego (qui vnus ex vestrum numero sum, quiq. eidem obsequio vna vobiscum libentissi-  
me me ipsum totum addico) operam dedi, vt veritas diligenter inuestigaretur. Proinde  
omnia, quae aut controuersiae aut dissensionis materiam praebere videbantur, accurate excussa  
& exagitata sunt. Quanta & quam execrabilia probra (o bone Deus, sis nobis clemens & mi-  
sericos) nonnulli in venerandum nostrum Salvatore, in spem & vitam nostram, scelerate  
nefarieque iecerunt; et scripturis diuinitus inspiratis, fideique sacrosanctae contraria non  
modo impudenter effutiuerunt, sed se ita credere palam confessi sunt! Nam cum trecenti am-  
plius Episcopi, viri propter animi modestiam & solertiam admirabiles, vnam eandemque fi-  
dem, quae & veritate & exquisitis legis diuinae testimonijs vera fides esse confirmatur, consta-  
biliuissent: solus Arius inuentus est, qui vi ac fraude diabolica victus, ab ea penitus descuerit;  
quiq. impia animi impulsione incitatus, hanc erroris labem primum apud vos, deinde apud  
alios sparserit. Quocirca eam quam omnipotens Pater nobis tradidit doctrinam, amplexemur:  
ad fratres nostros carissimos, a quibus nequam & impudens diaboli minister nos segregauit,  
redeamus: ad commune corpus Ecclesiae, & ingenua nostra membra toto pectore, vt dici-  
tur, reuertamur. Istud enim vestrae prudentiae, fidei, & sanctitati in primis consentaneum est; vt  
errore illius, qui se hostem veritatis constituerit, penitus depulso, ad Dei gratiam & volunta-  
tem vos denuo recipiatis. Nam quod trecentis Episcopis visum est: non est aliud putandum,  
quam Dei sententia: praesertim cum in talium & tam praecclarorum virorum mentibus sacer  
insideret Spiritus, qui illis diuinam voluntatem aperuerit. Quapropter nemo vestrum haesi-  
tet, nemo moram interponat; sed omnes lubentibus animis ad viam veritatis redite; vt simul  
atque ipse ad vos aduentauero, debitas gratias Deo, qui omnia lustrat, vna vobiscum agam,  
quod non modo fidem sinceram vobis patefecerit, verum etiam claritatem, quae omnibus  
opranda erat, bene largitus sit. Deus vos, fratres carissimi, diu seruet incolumes.] haec tenent  
Constantini litterae ad Alexandrinos scriptae, mox vt stabilito fidei Symbolo, damnatus est  
Arius: nam cum nulla in his de terminata de Paschate controuersia mentio habeatur (quae qui-  
dem haud leuis erat) neque de damnato Meletiano schismate, quod magnopere vexauit Aegy-  
ptum: ea omnia post Arij damnationem, postque has scriptas litteras, contigisse, significantur.

Visis igitur haec tenent quae iam ante & post scriptum Symbolum acta sunt ab Ario & Euse-  
bio Nicomediae Episcopo in Niceno Concilio: non praetermittenda sunt res gestae ab Eusebio  
Paphili Caesareae Palaestinae Episcopo. De eo enim in primis Athanasius<sup>a</sup> tradit, ipsum prima  
die admodum restitisse fidei regulae a Patribus decretae, postridie vero assensum praebuisse.  
quae omnia Socrates narrat his verbis<sup>b</sup>: Per idem tempus Eusebius cognomento Pamphilus,  
Caesareae Palaestinae Episcopus, in illo Concilio, cum paulisper haesitauisset, secumque attenta  
cogitatione expendisset, num illam de fide decisionem deberet admittere; sic tandem vna  
cum reliquis vniuersis eam & approbavit, & subscriptione ratam fecit; et populo, cui ipse  
praerat, eandem scriptis proditam misit: vocemque, Consubstantiale, illi interpretatus est,  
ne cuiusquam animo de ipso iniiceretur suspicio, quod in eo aliquantum haesitauisset.] sic  
plane ipsum excusat Socrates. Sed ex multis eius epistolis, quam fuerit Ario addictus, supe-  
rius est enarratum. Epistolam vero ab eo ad suos Caesarienses scriptam idem auctor ad ver-  
bum recitat, quae est huiusmodi<sup>c</sup>:

Et si verisimile est, fratres carissimi, ea quae de fide Ecclesiastica in amplo & frequenti  
Concilio Nicae coaesto tractata sunt, ad vos antehac perlata esse, praesertim cum fama ipsa  
accuratam rerum gestarum narrationem sua celeritate superare soleat: tamen ne veritas, si  
auditione solum ea acceperitis, contra ac se habeat, vobis nuncietur; primum eam fidei for-  
mulam, quae a nobis Concilio proposita est; deinde alteram, quam Episcopi, vbi nostris ver-  
bis pauca adiecerint, ediderunt, ad vos mittere, necesse putauimus. Nostra vero formu-  
la, quae tum coram Imperatore nostro sanctissimo perlecta est, tum recte se habere, pro certo  
explorata, ad hunc modum se habet:

Sicut

CONSTANTINI  
LITTERAE AD  
ALEXANDRI-  
NOS.

<sup>a</sup> Athanasij con-  
tra haeres. Arian.  
decret.  
<sup>b</sup> Socrat. lib. 1.  
c. 5.  
EUSEBII PAM-  
PHILI RES GE-  
STAE IN SYNO-  
DO NICAEN.

<sup>c</sup> Socrat. eod. c. 5.

EUSEBII PAM-  
PHILI EPIST.  
AD SVOS CAE-  
SARIENSES.

Sicut ab Episcopis, qui nos antegressi sunt, accepimus; sicut cum fidei fundamenta in nostris animis primum iacta essent, cumque lauacro baptismatis abluti essemus, audiuius; sicut a diuinis scripturis didicimus; et sicut cumungeremur presbyterio, & cum Episcopatum obtineremus, credidimus, & docuimus; sic etiam iam credentes nostram fidem vobis patefacimus, quæ eiusmodi est. Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, visibilibus omnium & inuisibilibus creatorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum, Dei Verbum, Deum de Deo, lumen de lumine, vitam de vita, Filium vnigenitum, primogenitum omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex Deo Patre genitum, per quem omnia facta sunt. Qui propter nostram salutem incarnatus est, & inter homines versatus: qui passus est, & resurrexit tertia die. Ascendit ad Patrem, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Credimus etiam in vnum Spiritum sanctum. Et istorum quemque esse & existere credimus, Patrem vere Patrem esse, Filium vere Filium, & Spiritum sanctum vere Spiritum sanctum; sicut Dominus noster, cum discipulos suos ad prædicandum mitteret, loquutus est: Euntes, docete omnes Gentes, baptizantes eos, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. De quibus confirmamus, nos hoc animo esse, sicque sentire, & sic etiam sensisse, & ad mortem usque sic sensuros esse, in hac perseveraturos fide, anathemate impiæ hæresis cuique denunciato. Atque de istis rebus omnibus nos sincere & ex animo ita sensisse, ex quo nosmet noscere poteramus, & iam etiam vere tum sentire, tum dicere, Deum omnipotentem, & Dominum nostrum Iesum Christum coram testamur: certa que demonstratione ostendere possumus, vobisque ratione persuadere, nos temporibus præteritis ita credidisse, & huic fidei a nobis expositæ congrua prædicasse; neminemque posse nobis in hac re contradicere. Quin etiam Imperator noster sanctissimus hanc nostram fidem, veritatem in se complecti, primus omnium testificatus est; seque eodem animo esse, constanter asseruit; præcepitque vt omnes ei assentirentur, decretis eiusdem subscriberent, congruerentque cum ipsidem, dummodo vna vox, Consubstantiale videlicet, adscriberetur.]

• *Math. 28.*

Hanc quam ostentat Eusebius fidei suæ confessionem, si quis foetui efformato in matris utero comparauerit, cui nondum sit anima rationalis infusa; minime a scopo veritatis errauerit; vtpote quæ plane imperfecta esse ostendatur, & informis, quæ & nec Arius excludat impietatem, & nihil penitus habeat de coæqualitate, coæternitate, & essentia Filij cum ipso Patre; ac proinde eiusmodi esse, qua Arius vti posset, & Ariani. Quamobrem ad eludendam, vt dictum est, vafriem & subdolum consilium Ariani hominis; vocem illam, Consubstantiale Verbum Patri, iure meritoque Patres addendam putarunt; quo sicut anima rationalis infusa corpori perfectum hominem format; ita vox illa perfectum Deum æqualem Patri demonstret Filium Dei. Sed addit Socrates:

EUSEBII PAMPHILI FRAUS ET DOLVS.

Quam quidem vocem, Consubstantiale, ille ipse explicauit in hunc modum: Consobstantiale de corporis affectionibus non posse intelligi; neque Filium Dei vel diuisione, vel defectu, vt ita dicam, ex Patre constare: nam non posse fieri, vt natura, quæ materiæ expers est, quæ sola intelligentia percipitur, quæ corpore vacat, corpoream vllam affectionem in se excipiat: sed eiusmodi res nos diuinis & arcanis verbis debere complecti, sapientissimus quidem & pius noster Imperator de his isto modo philosophatus est. hęc ipse dicens, humili plane sensu eneruat vocis istius potentissimam energiam. Recitato autem ab ipso Nicæno Symbolo, ista subnectit, quæ ab eo in Synodo actitata esse tradit:

Cum ista formula ab illis præscripta esset, illud, Ex substantia Patris esse, & illud, Patri consubstantiale esse, quo modo essent intelligenda, ab eis diligenter quærere cœpimus. Vnde quæstiones & responsa nata sunt; rationeque accurate peruestigatum, quæ illis verbis subiecta esset sententia. Fatebantur illi, Ex substantia esse, idem significare, quod, Ex Patre esse, non tamen partem Patris esse. Ita sane nobis videbantur pulchre consentire cum piæ illius doctrinæ sententia, quæ docet, Filium ex Patre esse, non tamen partem substantiæ illius esse. O versipellis & impudens, qui eiusmodi vocis interpretationem non erubescit, ad suos scribens, impingere toti illi sacro Patrum Concilio! sed & subdit: Quapropter huic sententiæ etiam a nobis assensum est; neque vocem, Consobstantiale, reiecimus, propterea quod pax tamquam scopus ad intuendum ante oculos nostros versabatur, & cautio erat a nobis adhibita, ne recta fidei sententia excideremus.

Pari ratione, Genitum non factum approbauimus. Nam, Factum, verbum cum ceteris creaturis, quæ per Filium facta sunt, commune esse dixerunt; nec Filium earum simile quidquam habere, ac propterea eum non esse creaturam illarum similem, quæ ab ipso facta sunt, sed præstantioris esse substantiæ, quam qua vlla creatura prædita sit, quam quidem ex Patre genitam

nitam esse sacræ litteræ perdocent; quippe cum modus eius generationis a nulla mortali natura vel verbis exprimi, vel cogitatione comprehendi possit. Eodem modo & illud, Filium Consobstantiale esse, ratione & exquisitum est, & probatum, non more corporeo debere intelligi, neque simile habere quidquam cum mortalibus animantibus: nam neque diuisione substantiæ, neque defectu, neque mutatione paternæ essentiæ & facultatis posse constare: Ingenitam enim Patris naturam ab his omnibus profus alienam esse; et hoc, Patri Consobstantiale esse, nihil aliud ostendere, quam Filium Dei ad reliquas creaturas nullam habere similitudinem, sed vnus Patris qui illum genuit, omnino similem esse, neque ex alia quam ex Patris substantia & essentia genitum. Quod quidem sic expositum rectum videbatur assensione approbare. Nam nonnullos veteres Episcopos & scriptores, viros sane disertos atque illustres, in Patris & Filij diuinitate explicanda, hoc verbo, Consobstantiali, vsos fuisse cognouimus. Sed de fide in Concilio Nicæno exposita & diuulgata, hæc hæcenus. Cui quidem omnes ad vnum assensi sumus, non temere & inconsulto, sed secundum sententias coram ipso sanctissimo Imperatore propositas, discussasque, & communi omnium consensu, propter causas quæ superius memoratæ sunt, approbatas.

Quin etiam anathematis formulam, quæ post fidem explanatam ab illis proposita est, approbandam quoque putauimus: propterea quod vetet, ne quisquam vocibus a scriptura abhorrentibus (ex quibus in Ecclesiis omnis fere confusio & discordia inuecta est) omnino utatur. Etenim cum nulla scriptura diuinitus inspirata his vocibus vsa sit, Filium Dei ex nihilo ortum esse, & tempus fuisse aliquando, cum non esset, & quæ sequuntur in eadem sententiam; minime consentaneum videbatur, eas vel proferre, vel docere; quandoquidem nunquam antehac istiusmodi verba vsurpare consueuimus. Ista ad vos, fratres carissimi, necessitate coacti misimus; non solum vt vobis decretum, quod nostram disquisitionem & assensionem sequutum est, planum faceremus; verum etiam vt intelligeretis, quod primo, dum ea quæ aliter ab alijs scripta erant, animum nostrum ostendere videbatur, in vna eademque sententia (sicut ratio postulabat) ad extremam vsque horam perstitimus. Verum postea facile sane & sine vlla cõtentione, ea quæ nullam habebant offensionem, tum demum amplexati sumus, cum nobis verborum sensum & sententiam æquis animis disquirentibus, illa quæ exposita erant, consentire videretur cum his quæ in fidei formula ante proposita a nobis cõcessa & approbata fuerant. Ista Eusebius Paphilus ad Cæsaream, quæ est Palæstinæ ciuitas, misit] & vt apparet, ob eam causam, vt se excusaret apud suos, si aliã ab ea quam docuerat fidei formulã suscepisse videri posset: in quibus quidẽ conscribendis (vt libere dicam) sic se superinduisse nouum vestimentum demonstrat, vt tamen vetus nequaquam abiiceret, atque vlcus non curatum obdlexerit.

Sed de eo quid S. Athanasius scribat, videamus: Quodque (inquit) maioris admirationis est, Eusebius ex Cæsarea Palæstinæ, quam pridie abnegasset, in eam tamen sententiam postridie subscripsit, quam etiam Ecclesiæ legendam misit, dicens, eam esse Ecclesiæ fidem, & Patrum traditionem: omnibusque manifesto apparuit, eum prius & temere errasse, & frustra contra veritatem pugnasse. Nam tamen eum puduit scriptis errorem fateri, & vt potuit, se Ecclesiæ excusauit; in epistola tamen, in qua Dei Filium consobstantiale & ex substantia Patris existere non inficiatur, clare se in errore fuisse demonstrat: miserque profus in eo fuit, quod vt se purgaret, coactus sit Arianos accusare, quod illi scriptum reliquissent, non fuisse Filium antequam gigneretur, indeque ratiocinari vellent, eum ne ante quidem carnis natiuitatem extitisse. Et hoc ipsum scit Acacius, nisi & ille quoque nunc metu temporum id dissimulandum putet, veritatemque inficiari velit. Certe & is in fine subiunxit epistolã Eusebij, &c.] hæc Athanasius in eo versatus, vt demonstraret etiam Ariana hæresis assertores subscripsisse Nicæno Symbolo. At qualis fuerit istæ Eusebij poenitentia, exitus demonstrat: nam soluto Nicæno Concilio, eodẽ cum Ario & Arianis perseverante fœdere amicitia, in fidẽ Catholicã structa acie, paribus cum illis studijs dimicauit; quod multis argumētis inferius apparebit.

Sic etiam, quod dictum est superius, Ariani Episcopi, immo & ipse Arius recantantur palinodia, vt extiterint postea etiã Ariana hæresis defensores: cū & inter hæc plures alij reperirentur, quorū ope dānata Ariana hæresis fulciebatur; qui quod essent priuata personæ, sicut nõ accesserunt ad Synodum, ita nec Synodo innotuerunt: inter quos ille apostasiæ macula aspersus Asterius erat, de quo hæc Athanasius: Asterius Cappadox sophista multiceps, vnus ex socijs Eusebianis, quoniã idolis in priori persecutione, quæ fuit sub auo Cōstantij (Maximiano Herculio scilicet) immolauerat, & propterea nequiret in clerum cooptari: de sententia Eusebij opusculum fecit, quale & ipse volebat, & quod sceleri immolationis magnitudine responderet, in quo locustã & erucã cū Christo cõparat, immo Christo anteponit, aliamque quam Christum in Deo Sapientiam

• *Athanas. contra hæres. Ariana. decret.*

DE EUSEBIO IUDICIUM ATHANASII.

• *Athanas. de Synod.*

ASTERIUS ET ALII APOSTATÆ FAVTORES ARII.

tiam

tiam collocat Christi & Mundi cōditricem. Obambulat ille per Syriā, & per alias Ecclesias ex cōmendatione Eusebij, vt semel Christū negare doceat, atque ea sēuitie contra veritatē vtitur. Ascendit igitur homo audacissimus in loca minus sibi licita; sedensque in gradibus clericorum, publice suū opusculum, quamquam id multi grauius ferrent, recitauit, &c.] hęc de Asterio Cappadoce Athanasius. Vide ex quali improborum face prodierint, nempe ex apostasia & Christi negatione, qui huic scelestissimæ hæresi patrocinati sunt: quibus quidem foribus aspersum quoque fuisse Eusebium Cæsariensem, ex testificatione Potamonis sanctissimi Episcopi & confessoris, superius dictum est; eadem quoque labe inquinatum Eusebium Nicomedie & alios, iam ante meminimus.

Terminatis vero illis in Synodo, quæ ad Arium & Arianam hæresin spectare videbantur: quæstio illa, cuius quoque causa Concilium præcipue coactum diximus, de tempore Paschatis celebrandi, reliqua erat. Vetus hæc controuersia fuit iam (vt narratum est secundo Annualium Tomo) Polycarpi tempore in Asia agitata, sub Victore autem Romano Pontifice, celebrato in Palæstina Concilio definita. At quoniam eius sectatores traditionem de ea re Apostolicam prætexebant: hac de causa factum est, vt licet quamplurimi resipuerint, ingens tamen adhuc multitudo in eadem persisteret sententia, sicque in schismate infeliciter permanerent. Erant hi ex prouincia Syriæ Christiani, qui in his quæ ad tempus spectant, more Iudæorum, die decimaquarta Lunæ sanctum Pascha celebrarent, non autem die Dominico post dictam Lunam, vt ceteræ omnes Ecclesiæ agerent. Haud tamen facile erat, eos qui contrariam tuebantur opinionem, quam a patribus atque auis & proavis acceperant, & in ea pariter consensissent, ab ea deducere, & in communem cum ceteris sententiam de Paschate vna die celebrando perducere. Fuit (vt patet ex litteris Constantini ad Eusebium) magno cum labore eadem causa ad finem perducta. Quamobrem controuersia illa apertissime cognita & declarata; qui hætenus a ceteris diuisi erant diuerso ritu Paschatis celebrandi, sponte ad Catholicæ Ecclesiæ consortium redierunt, qui & pro Ecclesia aduersus Arianam hæresin magnis animis pugnauerunt. Testatur hæc de ijs S. Athanasius, cum ait: Syri in aliorum sententiam traducti sunt, & Arianam hæresin decreuerunt pro Antichristi præcuratrice habendam esse; et scriptis contra eam editis, sua placita promulgarunt.]

Compositis duabus hisce in Synodo controuersijs, diuersa diuerso modo concepta de singulis placuit edi decreta: nimirum, cum Symbolum fidei scriptum est, nullā notam temporis, diei, vel Consulis ad certum tempus consignandum adhibendam esse, Patres (vt diximus) existimauerunt, quod scilicet ea non esset recentis fidei constitutio, sed profiterentur eandem semper in Ecclesia viguisse, nec a se, sed ab Apostolis Ecclesiæ traditam: quam etiam ob causam nec illa verba in ceteris Synodicis decretis adhiberi solita voluerunt præfigi Catholico Symbolo: VISVM EST: ne videretur recens elaborata fidei confessio. Non sic quidem factum est in illa constitutione de Paschatis tempore a Synodo edita, cui voluerunt diem apponi & Consules & cetera quæ spectant ad certum tempus definiendum. Testatur id quidem S. Athanasius in eodē libro de Synodis, vbi cum agit de Nicæno Symbolo: Nec Consulem, inquit, nec diem, nec mensem addiderunt; sed in negotio Paschæ non abhorruerunt ab istiusmodi appendice; ibi enim placuit vt adderetur, VISVM EST; vt omnes obtemperarent. De fide vero nõ scripserunt, VISVM EST; sed, AD ISTVM MODVM CREDIT CATHOLICA ECCLESIA: et statim ipsa confessio credendi adiuncta est: vt ostenderent, eam non esse nouam sententiam, sed Apostolicam: et quæ ipsi scripserunt, non esse sua inuenta, sed Apostolorum documenta.] hæc Athanasius.

At sicut fecisse vidimus Constantinum, damnationem Arij & Arianæ hæresis a Concilio suis quoque esse litteris publicis persequutum: ita pariter statutum decretum consensione totius Concilij de tempore sacri Paschatis celebrandi, suis litteris ad omnes Ecclesias datis, voluit innotescere; ne scilicet Episcopi illi (erant hi Syri) qui ea longa consuetudine tenerentur, nec ad Concilium conuenissent, sancto pioque Synodi decreto aduersarentur, ac proinde in schismate remanerent. Vt igitur omnes assentirentur ijs quæ magna consideratione in S. Synodo definita essent, idem Imperator ad omnes Ecclesiarum Episcopos humanitate ac pietate plenas litteras dedit huiusmodi:

Constantinus Aug. Ecclesijs S.

Cum ex florenti & prospero Reipublicæ statu, quanta sit diuinæ virtutis erga nos benignitas, compertum haberem: istud omnium maxime mihi propositum putavi, vt in sanctissima Ecclesiæ Catholicæ multitudine vna fides, sincera charitas, & consentiens erga Deum omnipotentem religionis cultus seruaretur. Verum quoniam istud non poterit in loco tuto firmoque

A moque collocari, nisi vel omnes Episcopi, vel maxima eorum pars in vnum conuenisset, singulique suum iudicium de rebus ad sacratissimam religionem pertinentibus interposuissent: eam ob causam cum coetus (quantum fieri poterat) maximus coactus esset, ipse tamquam vnus e vestrum numero vna adfui. Neque enim recusabam (ex qua re iam maximam capio lætitiā) me vobiscum in eo ministerio coniungere. Atque vsque eo de rebus omnibus accurate quæsitum est, quoad sententia Deo omnium contemplatori grata acceptaque propter concordiam & animorum consensum palam pronunciata esset: sic vt nihil, quod vel ad discordiam, vel ad fidei controuersiam spectaret, omnino in posterum reliquum fieret.

Ibi cum de sanctissimo festo die Paschatis disceptaretur; cōmuni omnium sententia rectum esse videbatur, vt omnes vbique vno eodemque die illud celebrarent. Quid enim præstabilius, quidve augustius esse poterat, quam vt hoc festum, per quod spem nobis immortalitatis ostentatam habemus, vno modo & ratione apud omnes continenter obseruaretur? Ac primum omnium indignum plane videbatur, vt sacratissimum istud festum, Iudæorum ritum & consuetudinem imitantes, ageremus: qui quidem quoniam suas ipsorum manus detestabili scelere polluerunt, merito, vt scelestos decet, cæco animorum errore irretiti tenentur. In nostra enim situm est potestate, vt illorum more reiecto, veriore & magis sincero instituto (quod quidem vsque a prima Passionis die hætenus recolimus) huius festi celebrationem ad posterorum sæculorum memoriam propagemus. Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba omnium maxime odiosa: aliam enim viam, quam insistamus, a Saluatore didicimus: proponitur namque sanctissimæ nostræ religioni cursus quidam legitimus & decorus.

Hunc igitur consentientibus animis mordicus tenentes, fratres honoratissimi, ab illa nefaria Iudæorum opinione nos ipsos remoueamus: est enim reuera absurdissimum, vt illi insolenter se iactent, nos absque ipsorum disciplinæ subsidio istas res nullo modo posse obseruare. Quid tandem est, de quo illi recte sentire queant, qui post necem Domino illatam, post parricidium illud nefarium, ex mentis statu deturbati, non ratione vlla, sed intolerabili animorum impetu, quocumque insita ipsis & innata infania rapiat, feruntur? Hinc etiam existit, quod ne in hac quidem parte veritatem perspiciant: quippe præ errore extra exquisitam temporis in hoc festo celebrando obseruationem longissime euagati, eodem anno alterum Pascha celebrant. Proinde quid est, cur istos imitemur, quos grauis erroris morbo laborare constat? Eodem namque anno idem festum denuo recolendo renouari non permittemus. Verum quamuis ista non a me fuissent proposita: tamen vestræ solertiæ esset, cum diligentiam adhibere, tum precibus semper optare, vt nulla de causa vestrorum animorum integritatem nequam hominum moribus admiscere cogamini: Porro illud etiam facile potest intelligi, maximum nefas esse, vt in tanto & tam solemnī religionis nostræ festo regnet dissensio. Vnum enim libertatis nostræ diem festum, hoc est sanctissimæ Passionis, Saluator noster nobis tradidit, vnamque Ecclesiam Catholicam esse voluit; cuius quidem membra, tamen in multa & varia loca dispersa sint, tamen vno spiritu, hoc est, diuina voluntate & natu coalescunt. Vestræ igitur sanctitatis prudentia accurate secum consideret, quam graue, imo quam indecorum sit, vt iisdem diebus alij ieiunij vacent, alij agitent conuiuia, ac post dies Paschatis alij in festis & animorum remissione versentur, alij præscriptis ieiunij se dedant. Quapropter istud rectius instituendum est, & ad vnam formam & modum redigendum: hoc enim (sicut omnes vos satis animaduertere existimo) diuina prouidentia vult.

Et quoniam istud ita via & ratione gerendum erat, vt nihil nobis cum consuetudine parricidarum, & eorum qui necis Domini auctores extiterunt, esset commune; et modus ille decorus eximiusque seruandus esset, quem omnes Ecclesiæ totius Orbis partes, vel versus Occidentem, vel versus Meridiem, vel versus Septentrionem incolentes seruant, ac nonnullæ quoque quæ in locis ad Orientem spectantibus habitant: idcirco omnes in præsentia, hoc recte se habere, arbitrati sunt. Ipseque etiam in me recepi, vestram sapientiam facile assensuram, vt quod in Vrbe Roma, in Italia, in Africa, in tota Aegypto, Hispania, Gallia, & Britannia, in Libya, & vniuersa Græcia, in diocesi Asiatica, & Pontica, in Cilicia denique vna & consentiente sententia conseruatur, hoc a vobis quoque lubentibus animis approbaretur; illud sedulo reputantibus, non solum in locis quæ modo citavi, maiorem Ecclesiarum numerum existere, sed etiam sanctissimum institutum esse, vt omnes communi consilio id ratum cupiant, quod accurata & recta ratio postulare videtur, quodque nihil cum Iudæorum periurio habet commercij.

Verum vt summam rei breuiter complectar: visum est communi omnium iudicio, sacratissimum Paschatis festum vno eodemque die celebrandum esse: neque enim in re tam sancta

VNA AB OMNIBUS DIE PASCHATE CELEBRANDUM.

NE FARIUM INHAERERE IUDÆIS.

DECRETVM SYNODI DE PASCHATE.

atque

QVÆSTIO PROPOSITA DE TEMPORE PASCHATIS.

Athanas. de Synod. Arim.

DIVERSA DECRETIS DIVERSO MODO CONCEPTA.

Athanas. eod. lib. de Synod.

Apud Theodor. lib. 1. c. 10.

Apud Soerat. lib. 1. c. 6.

LITTERAE IMP. DE PASCHATE.

atque solemnem vlla dissensio debet existere: immo vero hanc sequi sententiam, cui nullus a fide alienus error, nullumve vitium omnino admixtum sit, multo maximam habet commendationem. Quæ cum ita se habeant, lubentes hoc decretum, tamquam donum Dei & mandatum reuera cælitus demissum, amplexamini. Nam quidquid in sanctis Episcoporum Concilijs decernitur, id vniuersum diuinæ voluntati debet attribui. Quamobrem vos, vbi omnibus dilectis nostris fratribus res in hoc Concilio gestas, sententiam iam decretam, & sanctissimi festi obseruandi modum denunciaueritis: eadem ipsi approbare, riteque disponere debetis: vt simulatque vestram rectam omnium rerum dispensationem iam pridem a me desideratam me plane perspicere contigerit, vno eodemque die vobiscum vna sacrosanctum festum recolere possim, vt simul omnium causa permagnam animo capiam voluptatem: quod quidem fiet, cum intellexero non solum diabolicam crudelitatem per vestra recte facta, diuina virtute opem ferente, penitus profigaram esse; verum etiam fidem nostram, pace & concordia conciliata, vbi que egregie florere. Deus vos, fratres carissimi, seruet incolumes.] hucusque Constantini litteræ.

Ceterum quod spectare videbatur ad Paschales cyclos cõficiendos, quibus quo potissimum die singulis annis sanctum Pascha celebrandum esset ostenderetur: haud leuioris negotij videri potuit esse opus; cum non omnes eamdem inirent computi rationem; periculumque illud immineret ex diuersa temporum supputatione, vt licet Fideles omnes die Dominico celebraturi Pascha forent, tamen diuersis id facturi essent diebus Dominicis. Quamobrem quod omnibus constaret, ex antiquissimo tempore Aegyptios hanc peculiarem sibi vendicasse scientiam, vt anni tempora, Solis & Lunæ cursum peruestigarent: placuit sanctæ Synodo in Alexandrum Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopum hanc curam conijcere: qui adhibitis secum viris calculandi peritissimis, creditum sibi munus diligenter exoluit: sed & successorum Alexandrinæ Ecclesiæ Episcoporum S. Synodus voluit esse officij, vt quo potissimum die singulis annis celebrandum Pascha foret, Romanæ Ecclesiæ Episcopis primum significarent, a quibus reliquæ omnes Ecclesiæ certiores redderentur: quod diu multumque seruatum est.

Hæc autem ne absque maiorum auctoritate leuiter dicta videantur, S. Leo Magnus locuples testis accedat, qui scribens ad Marcianum Imperatorem hæc ait: Paschale etenim festum, quo sacramentum salutis humanæ maxime continetur; quamuis in primo semper mense celebrandum sit; ita tamen est Lunaris cursus conditione mutabile, vt plerumque sacratissimi diei ambigua currat electio; et ex hoc fiat plerumque quod non licet, vt non simul omnis Ecclesia, quod non nisi vnum esse oporteat, obseruet. Studueruntque sancti Patres, occasionem huius erroris auferre, omnem hanc curam Alexandrino Episcopo delegantes; quoniam apud Aegyptios huius supputationis antiquitus tradita esse videbatur peritia, per quam, qui annis singulis dies prædictæ solemnitatis eueniret, sedi Apostolicæ indicaretur, vt huius scripti ad longinquoiores Ecclesias iudicium generaliter percurreret.] hæc S. Leo. Proterius vero Episcopus Alexandrinus scribens ad eundem S. Leonem magna animi summissione profiteatur, omnia se accepta ferre Romanæ Ecclesiæ, cum scilicet ea omnia Petrus Marcum docuerit, cum eum Alexandriam Episcopum misit: habentur hæc ex S. Leonis scripta epistola ad Proterium, cuius fragmentum in huiusmodi verba recitatur a Beda: Lætificauerunt me litteræ dilectionis tuæ, quas frater & Coepiscopus noster Nestarius pio adportauit officio. Oportebat enim vt ab Alexandrinæ Ecclesiæ Præfule talia scripta ad sedem Apostolicam mitterentur; quæ ostenderent magisterio beati Petri Apostoli hæc ab initio per beatum Marcum eius discipulum didicisse Aegyptios, quod constat credidisse Romanos.]

Perseuerauit mos iste diu in Ecclesia Alexandrina, vt eius sedis Episcopus Paschales (quas vocabant) daret epistolas: sed interceptum eiusmodi fuit officium, postquam eidem Ecclesiæ hæresiarchæ præsidere cœperunt Episcopi, cum licet illi darent litteras, nemo tamen ab eis acciperet, quibus in fide minime communicarent. Porro quamdiu Catholicæ communionis in Ecclesia Alexandrina federunt Episcopi, vigeat eiusmodi obseruantia: qualesnam vero esse solerent eiusmodi Paschales epistolæ; quæ adhuc extant Theophili Episcopi Alexandrini, quas S. Hieronymus in Latinum vertit, docere possunt; de quibus suo loco pluribus agendum erit. Cognito igitur primum ex Episcopi Alexandrini litteris, quoto anni die celebrandum Pascha esset, eoque Apostolicæ sedis litteris omnibus Ecclesijs promulgato, sacro Epiphaniæ die diaconi in singulis Ecclesijs inter sacra Missarum solemnia annunciare consueuerant. Verum antehac vigeat antiquus in Ecclesia vsus, vt a Romano Pontifice quæreretur Paschalis dies: quod habetur expressum in Arelatenis Concilij primi canone primo, dum his verbis Synodus scribit ad Siluestrum: De obseruatione Paschæ Domini, vt vno die & tempore

per omnem Orbem obseruetur, & iuxta consuetudinem litteras ad omnes tu dirigas.] Porro subscriptione Formatarum a Primatibus ceteris inferiorum sedium Episcopis quid nunciandum, Carthaginense Concilium monuit.

Cum vero hæc de Paschate in Nicæno Concilio discuterentur; ea occasione factum est, vt ad facilius inueniendum cuiuslibet anni Paschalem diem, constitueretur numerus ille, qui Aureus nuncupari consuevit, decem & nouem annorum periodum continens: id quidem S. Ambrosius, ad Episcopos prouinciæ Aemiliæ scribens, testatur his verbis: Non mediocris esse sapientiæ, diem celebritatis definire Paschalis, & scriptura diuina nos instruit, & traditio maiorum: qui conuenientes ad Synodum Nicænam, inter illa fidei, vt vera, ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem & nouem annorum collegere rationem, & quasi quemdam constituere circulum, ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur: hunc circulum Enneadecaterida nuncupauerunt.] hæc S. Ambrosius. Cuius sententia cum reddatur exploratissimum, non alium quempiam, quam illos, quibus a Synodo delegatum est eiusmodi negotium, fuisse eius numeri inuentores, atque ad opus conficiendum requisitam præcipue industriam Episcopi Alexandrini: quidnam est, quod Beda & alij post eum, qui ab eo acceperunt, auctorem circuli nouennalis Eusebium Pamphili fuisse dixerunt? Decepti hi esse videntur, quod constet Eusebium scripsisse librum de Paschate, quem obtulit Constantino. Sed ex litteris Imperatoris ad eum redditis, cuiusnam argumenti fuerit commentarius ille, perspicue declaratur. Verum reddamus hic ipsius verba, quibus hæc idem præfatur Eusebius: Cum nos dedicato illi libello arcanam huius festi rationem retexeremus: quemadmodum nos compensarit, honorificeque responderit, quiuis ex eius ad me litteris potest facile intelligere.

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. EVSEBIO S.

Difficillimum sane opus est & supra omnem orationis facultatem positum, mysteria Christi pro dignitate explicare; et institutam de Paschate controuersiam, vnde orta, & quo modo laboriose quidem, sed vtiliter ad exitum adducta sit, congruenti oratione exponere. Nam numinis magnificentiam ne illi quidem, qui eam mente cogitationeque assequi queunt, satis pro dignitate sua vlla orationis facultate explicare possunt. Veruntamen incredibilis voluntatis & studij tui magnitudinem admirans, cum ipse libellum tuum libenter legi; tum etiam, vt is pluribus diuinarum rerum vere studiosis ederetur, quoniam ita voluisti, edicto mandauit. Quapropter cum animaduertas, quanta auiditate ista tam præclara munera abs tua prudentia accipimus: vide, vt quibus ipse te præceptionibus educatum esse fateris, his nos, & quidem frequentioribus, alacriores reddas. Te vero (quod vulgo dici solet) sponte currentem, ad vilitata tua curricula adhortor: quandoquidem hæc tua fiducia ostendit, dignum te inuenisse lucubrationum tuarum interpretem, qui illas in nostram linguam conuertat; quamuis nulla sane queat elocutio tam præclararum rerum consequi dignitatem.] hucusque Constantini ad Eusebium epistola: ex qua videas, Eusebij lucubrationem in scribendo de Paschate, non esse versatam circa Paschalem computum, sed in antiquo ritu diei Paschatis celebrandi.

Statuto igitur a S. Synodo de celebranda vno eodemque die, itemque Dominico, solemnitate Paschali, ad decretum appendix illa addita est, vt æquis ritibus omnes sanctum diem Dominicum agerent: qui enim Luna decimaquarta celebrabant Paschale festum, nulla penitus Dominicæ diei, quæ repetendæ resurrectionis Domini causa memoriæ qualibet hebdomada iteratur, apud illos curæ erat. Ea igitur S. Synodus occasione compulsæ, quod Quartodecimani eius diei nullam rationem habentes, in communibus precibus perinde ac in reliquis diebus genua flecterent, hæc omnibus æque obseruanda constituit, videlicet: Quoniam sunt quidam in die Dominico genua flectentes, & in diebus Pentecostes: vt omnia in vniuersis locis consonanter obseruentur: placuit sancto Concilio, stantes Domino vota persoluere.]

His autem de sancti Paschatis die ab omnibus æque seruando, a S. Synodo constitutis, causa Meletij schismatici, qui Ecclesiam in Aegypto positam a temporibus S. martyris Petri Alexandrini Episcopi vehementer exagitauit, in Synodum allata est; qua (vt par erat) diligenter expensa, ob Ecclesiæ pacem sic cum eo transactum est, atque indultum, vt nomen tantum ipse Episcopi retineret, munera autem obire cessaret, & ab eo ordinati sic in officio permanerent, vt tamen cum in ordinatione confirmati essent, illis inferiores esse deberent qui ab Alexandro ordinati fuissent. At hæc fusius explicata habentur in

TEMPORIS  
CALCVLVVS  
ALEX. EPISCO-  
PO TRIBV-  
TVS.

a Leo epist. 64.

b Apud Bed. de  
ration. tempor. c.  
42.

PASCHALES  
EPISTOLAE  
DARI SOLITAE  
AB ECCLESIA  
ALEX.

c Extat tom. 1.  
Biblioth. sanct.

a Concil. Car-  
thag. c. 7.  
AVREVS NY-  
MERVS IN-  
VENTVS.

b Ambros. epist.  
ad Episc. prouin-  
Aemil.

c Bed. de ra-  
tion. tempor. c.  
42.

d Euseb. Vit. Cõ-  
stantin. lib. 4. c.  
34. 35.

EPIST. CON-  
STANTINI AD  
EVSEB. PAMPH.

DE DIE DOMI-  
NICO CELE-  
BRANDO.

e Concil. Nicæ-  
n. c. 20.

MELETIANVM  
SCHISMA COM-  
POSITVM.



Synodis litteris ab ipso Concilio ad Alexandrinos datis, cum nondum tamen absoluta Synodus esset, ut ex ipsius litteris colligi potest: recitat eas Theodoretus, sed ante hæc præfatur: Quoniam autem Meletius, qui non multo ante tempus, quo infanus Arij error coeptus est, Episcopus delectus fuerat; qui postea ob quasdam nefarias opiniones a sanctissimo Petro Episcopo Alexandrino, cui corona fuit donata martyrij, refutatus erat, & Episcopatu abdicatus: quoniam, inquam, abdicacionis non acquieuit sententiæ, sed Thebaidem & Aegyptum ei finitimam tumultu ac procellis contentionis referat, & tyrannidem contra Primatem Alexandrinum exercuit; idcirco Episcopi scripsere epistolam ad Ecclesiam Alexandrinam, qua plane quid de isto Meletio novas res moliente statuissent, significarunt: cuius exemplar infra posuimus.

Sanctæ eximixque Dei gratia Ecclesiæ Alexandrinæ, & dilectis fratribus Aegyptum, Libyam & Pentapolin incolentibus, Episcopi Nicææ coacti, & ad amplum sanctumque Concilium conuocati in Domino salutem.

Quoniam Dei gratia, & mandato sanctissimi Imperatoris Constantini, qui nos ex varijs prouincijs & ciuitatibus in vnum congregauit, Magnum & sanctum Concilium Nicænum coactum est: necessarium videtur, ut a toto sancto Concilio litteræ ad vos mittantur, ex quibus possitis intelligere, tum ea quæ in cõtrouersiam adducta & exquisite disceptata sunt, tum quæ decreta & constabula. Primum impia & peruersa dogmata Arij, eorumque qui eius sectam sequuntur, coram sanctissimo Imperatore Constantino perquisita sunt: vnde placuit Concilio, communibus suffragijs anathema denunciare eius nefariæ opinioni, & verbis sententijsq. execrabilibus, quibus vsus est ad Filium Dei blasphemijs afficiendum; nimirum eum ex nihilo ortum esse, nec fuisse antequam natus esset, fuisse tempus aliquando cum non esset; Filium Dei libera voluntate & arbitrio, vitij & virtutis capacem esse, creaturam esse, factum esse. Quibus omnibus sanctum Concilium indicit anathema: immo vero ne pati quidē potest, ut vel impia eius opinio, vel insolens ipsius amentia, vel verba plena blasphemix ad aures perueniant. Quin etiam ea quæ ad istum pertinent, quem sint exitum consequuta, omnino vos vel audiistis, vel saltem a nobis audietis; ne nos hominem, qui debitam mercedem suæ culpæ acceperit, temere & sine causa insectari videamur. Eo vsque certe eius prorupit impietas, ut Theonam Marmaricæ Episcopum, & Secundum Prolemaidis ad exitium secum perduceret: nam eandem cum illo pœnas ipsi luebant. Verum cum Aegyptus non modo illa opinionis peruersitate, impietate, & blasphemia, sed etiam certis hominibus, qui in populo vitam ante illud tempus pacate & tranquille degente seditionem & discordiam concitare non veriti essent, Dei gratia penitus liberata esset: tamen adhuc pertinax inscitia tum Meletij, tum eorum quibus honores Ecclesiasticos detulerat, restabat. De qua re quid Concilium decreuerit, fratres carissimi, sic habetote.

Concilium clementius aliquāto in Meletium commotum (nam si accurate in eum inquisitionem fuisset, nihil certe commeruisset veniæ) decernit, ut in propria ac sua ciuitate remaneat, nullamque habeat potestatem vel cuiquam manus imponendi, vel quemquam ad aliquod munus Ecclesiasticum deligendi, vel in alienam regionem ciuitatemve eius rei gratia commeandi; sed ut solum dignitatis & officij nomen retineat. Illi autem qui ab eo presbyteri designati sunt, simulatque sanctiore ordinatione confirmati fuerint, hac conditione in Ecclesiæ communionem admittantur; nimirum ut Ecclesiasticæ dignitatis & ministerij gradum habeant illi quidem; sed tamen omnibus presbyteris in singulis prouincijs & Ecclesijs versantibus, qui sunt ab honoratissimo viro & collega nostro Alexandro ordinati, sint omnino inferiores. Quin etiam ut nulla illis potestas sit, eos ministros Ecclesiæ designandi, qui ipsorum probentur arbitrio; neque nominationem penes se habeant eorum, qui sint ad Ecclesiæ munera obeunda deligendi: neque quidquam absque consensu Episcoporum Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, quæ sub ipso Alexandro sunt, omnino transigant. Hi autem qui Dei gratia & vestris precibus adiuti ad nullum schisma deflexisse comperti sint, sed se intra Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ fines ab erroris labe vacuos continuerint, auctoritatem habeant tum ministros ordinandi, tum eos qui clero digni fuerint, nominandi, tum denique omnia ex lege & instituto Ecclesiastico libere exequendi. Quod si quis forte eorum qui Ecclesiæ fungantur muneribus, diem suum obibat; tum vnus ex illis qui nuper in Ecclesiam adsciti sunt, modo idoneus videatur, & populus illum eligat, Episcopusque Alexandria ei suffragetur, atque adeo populi electionem confirmet; in locum succedat demortui. Atque sit istud alijs quidem omnibus concessum.

De Meletio autem nominatim aliter decisum est; ut videlicet, cum propter insolentem audaciam

Audaciam, qua antea Ecclesiæ statum perturbauerit, tum propter temeritatem & mentis inscitiam, quam palam ostenderit, nulla potestas, auctoritasve ei tribuatur; quippe cum is homo sit, qui eandem perturbationem in Ecclesiam denuo possit inducere. Atque ista decreta ad Aegyptum & sanctissimam Ecclesiam Alexandrinam proprie ac separatim referuntur. Quod si aliud præterea quidpiam, dum honoratissimus dominus collega & frater noster Alexander vna adest, sancitum & statutum fuerit: ipse, utpote qui rebus decisus cum præfuerit, tum communicauerit, vobis accurate renunciabit.

Quod autem ad omnium consensum de sacratissimo festo Paschatis celebrando attinet: scitote, quod vestris precibus controuersia ea de re suscepta, prudenter & commode sedata est: ita ut omnes fratres, qui Orientem incolunt, quiq. Iudæorum consuetudinem ante in eo festo obseruando imitari solent, iam Romanos nos, & omnes vos qui eundem morem

B quem nos in illo recolendo a primis temporibus tenuistis, sint consentientibus animis in eodem celebrando deinceps sedulo sequuturi. Quocirca vos cum ex his rebus tam prospere gestis, tum ex pace & concordia communiter inter omnes constituta, tum denique quod omnes hæreses quasi fibræ radicitus extirpatæ sunt, lætitiâ capientes, maiore honore & amore ardentiore Alexandrum collegam nostrum & vestrum Episcopum complectimini: qui dum aderat, nobis permagnæ voluptati fuit, permultumque laboris (ut in ea ætate) suscepit, quo Ecclesiæ vestræ statum ad tranquillitatem traduceret. Pro nobis omnibus etiam preces ad Deum fundite, ut quæ rite constituta & decreta sint, ea rata stabiliaque permaneant Dei Patris omnipotentis & Domini nostri Iesu Christi auxilio vnâ cum Spiritus sancti gratia. Cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.] hucusque Synodalis epistola ad Alexandrinam Ecclesiam. recitat eandem quoque Socrates<sup>a</sup>. Addit post hæc omnia Theodoretus<sup>b</sup>: At quamquam diuinus ille Episcoporum cœtus morbo, quo Meletius, laborabat, hanc adhibuit curationem: tamen in hodiernum diem illius stupiditatis reliquiæ remanent; suntque in illis locis quædam monachorum turbæ, quæ non sanæ assentiuntur doctrinæ, sed vitæ rationem inanibus quibusdam institutis informatam sequuntur, & insanæ Samaritanorum & Iudæorum dementia se addicunt.] hæc Theodoretus. Quoniam pacto autem Meletiani Ariani aduersus Athanasium manus dederint, suo loco dicturi sumus. Vix namque interlapsus est annus, cum ipsi ab Eusebio sollicitati, rursus perturbare Ecclesiam aggressi sunt: quod Athanasius dira passus ab illis affirmat<sup>c</sup>.

Sed quod ad Nicæna de Meletianis decreta spectat: his a Synodo constitutis, suspectam habens Meletij calliditatem Alexander Episcopus Alexandrinus; ne mentitos novos tamquam a se ante ordinatos superinduceret suæ communionis Episcopos, presbyteros, & diaconos; petijt a Meletio sibi dari indiculum omnium. Hoc autem (inquit Athanasius<sup>d</sup>) ideo Alexander fecit, ne Meletius per Ecclesiam securitati restitutos titulos plurimos venderet, & mendacio quotidie novos tamquam a se creatos subijceret. Breuiarium igitur (nempe indiculus ipse) quod fecit Meletius, tale est, cui præfixa erat eiusmodi inscriptio:

Breuiarium Meletij Episcopo Alexandro datum.

Ego Meletius in Lyco, Lucius in Antinoo, Phasilæus Hermopoli, Achilles Chufis, Ammonius Diospoli in Ptolemaide, Pachimes Tetyris, Maxianopoli Theodorus in Copto, in Thebaide Cales in Hermete, Calathus in superiori Cyno, Pelagius in Oxyrincho, Petrus Heracleæ, Theon in Nelupe, Isaac in Læto, Heraclides in Nycio, Isaac in Cleopatriide, Melas in Arsenoite, in Ilio Amos in Leontis, Ison in Atribia, Harpocraton in Bucalto, Moses in Phascufis, Callinicus Pelusij, Eudæmon in Tanææ, Ephraim in Thmui, in Sai Hormæon in Cyno & Busfride, Syntericus in Serbennito, Pinimutes Phethænegi, Chromus in Merole, Agatammon in Alexandrinorum agris, in Memphi Ioannes iussus ab Imperatore ut esset vna cum Archiepiscopo: et hi quidem Aegypti Præfules. Cleri autem Alexandrini isti fuere, Apollonius presbyter, Irenæus presbyter, Tyrannus presbyter. Diaconi vero, Timotheus, Antinous, Ephestion, & Macaris presbyter *παρέμβολες*. Hos etiam præsentem Episcopo Alexandro tradidit.] At nec sic quidem vitare potuit Alexander, quin progredierentur infani, qui se Meletij clericos esse iactarent, inter quos fuit Ischyra, qui se Mareote presbyterum esse, mentitus fuit, quem sibi diutius aduersantem Athanasius (ut dicemus) expertus est.

Huius rei gratia S. Synodus sextum canonem edidit, quo secundum aliqua priuilegia Ecclesiæ Alexandrinæ vetuit, ne in Aegypto, Libyâ, vel Pentapoli aliquis ordinaretur Episcopus absque ipsius Metropolitanæ scientia; quod etiam tertiæ sedi, nempe Antiochenæ, veteri consuetudine debitum, voluit custoditum. Quoniam vero ex varia translatione & diuersa

DECRETVM DE  
PASCHATA.<sup>a</sup> Socrates. lib. 1.

c. 6.

<sup>b</sup> Theodoret. lib.

1. c. 9.

<sup>c</sup> Athanas. Apo-

log. 2.

<sup>d</sup> Athanas. ubi

supra.

INDICVLVS  
MELETIANO-  
RVM CLERI-  
CORVM.SYNODI LIT-  
TERÆ AD  
ÆGYPTIOS.DECRETVM  
SYNODI DE  
MELETIO.

CANONVM NICAENORVM EDITIONES.

editione idem canon redditur nonnihil obscurus, hic ipsum integrum describemus, vt pariter elucidemus. Si fidelitas atque peritia in transferendo, & sinceritas in edendo quam maxima requiratur: nulla exquiri potest editio exactior atque fidelior, quam qua elaborata est a magno illo, sed cognomento Exiguo Dionysio, cuius eximiam in vtraque lingua peritiam, & morum egregiam probitatem Cassiodorus dignis laudibus mirifice praedicat. Sed nec quidem purior atque sincerior ea editione afferri posse videtur, qua in Oecumenica Synodo Chalcedonensi in amplissimo Patrum confessu ab Apostolicae Sedis Vicario Paschasino Episcopo est recitata. Porro ab vno eodemq. exemplari tam Dionysium transtulisse, quam Paschasinum edidisse, apparet, cum vtriusque eadem serme sit verborum complexio atque sententia; nisi quod Dionysius, qui postea vixit, eo liberius atque tutius antiquum sequutus est exemplar, quod consentaneum esse nouit editioni a Paschasino in Synodo Oecumenica factae: qua in eodem Concilio Chalcedonensi ab eodem Apostolicae sedis Legato recitata sic proponitur: Gloriosissimi Iudices dixerunt: Vtraque pars canones proponant. Paschasinus vir reuerendissimus Episcopus Vicarius sedis Apostolicae recitauit.

Cassiod. Instit. diu. lib.

Concil. Chalced. Act. 16.

CANON SEXTVS RECITATVR ET ELVCIDATVR.

TRECENTORVM DECIM ET OCTO SANCTORVM PATRVM CANON SEXTVS.

Quod Ecclesia Romana semper habuit Primatum: tenuit autem & Aegyptus, vt Episcopus Alexandriae omnium habeat potestatem; quoniam & Romano Episcopo haec est consuetudo. Similiter autem & qui in Antiochia constitutus est, & in ceteris prouincijs Primatus habeant Ecclesiae ciuitatum ampliorum. Per omnia autem manifestum sit, vt si quis praeter voluntatem Metropolitanum Episcopi fuerit ordinatus, hunc (quia statuit haec S. Synodus) non debere esse Episcopum. Sane si communi consensu & rationabiliter probato, & secundum Ecclesiasticam regulam statuto, duo aliqui aut tres per contentionem suam contradicunt: illa obtineat sententia, in qua plures fuerint numero sacerdotes. Quoniam vero mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, vt Aeliae, id est Hierosolymorum Episcopo, deferatur; habeat consequenter honorem suum; sed & Metropolitanis sua dignitas salua sit.] hucusque canon sextus, verum & septimus secundum Graecorum editionem in Africam missam; cum alias non careat suspitione doli eiusmodi vnus canonis in duos facta partitio, quod aliquis e vicinario antiquo numero sublatus sit, ille nimirum citatus a Zosimo Papa de appellatione ad Romanum Pontificem. sed de ea re suo loco pluribus opportunius.

127102

Quod vero idem canon sextus sui exordio mutilatus sit in illis scilicet verbis: Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum] et sine truncatus in ijs qua de Hierosolymitana Ecclesia statuta sunt, ex codice Archidiaconi Ecclesiae Constantinopolitanae: aequae falsitatis suspensus redditur recitatus ex eodem codice ibidem canon nomine primae Synodi Constantinopolitanae de Primatu Ecclesiae eiusdem post Romanam: quem perspicue falsum esse, non tantum Lucetius sedis Apostolicae Legatus ibidem in Synodo publice declarauit, sed & S. Leo litteris tum ad Anatolium Episcopum Constantinopolitanum totius doli fabricae architectum, tum ad Pulcheriam Augustam datis manifeste redarguit. Probasse autem Iudices lectionem Niceni canonis allatam ab Apostolicae sedis Legato, ex eorum interloquutione intelligi potest, cum dixerunt: Perpendimus omnem quidem Primatum & honorem praecipuum secundum canones antiquae Romae Deo amantissimo Archiepiscopo conseruari.] per canones intelligentes duos ibi recitatos, alterum verum certumque ex Niceno Concilio, vt dictum est, alterum ex Concilio Constantinopolitano praesensum.

Leo epist. 53. 55.

CANON SEXTVS QUOMODO MUTILATVS.

Si vero in omissione canonis huius exordij in alijs editionibus dolum abuisse velimus: tunc illud est verisimile accidisse, vt verba illa: Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum] non esse canonis, sed titulus fuerit existimatus, atque ideo praetermissus, quod desiderarentur in reliquis canonibus affixi tituli, ob idque videretur superflue superadditus. Sed perperam quidem & iniuria: non enim censendus est ille titulus, sed ipsius sexti canonis esse verba: nam absque eo exordio redditur sensus plane obscurus, ac mutilatus, obq. sui ambiguitatem a Nouantibus in diuersa distractus, & a Catholicis diuersimode interpretatus. Si autem secundum lectionem propositam a Legato in Concilio Chalcedonensi legatur: Quod Romana Ecclesia semper habuit Primatum:] et his iungatur quod sequitur: siue vt Dionysius e Graeco sic in Latinum conuertit: Ecclesia Romana semper habuit Primatum, mos autem antiquus perduret, &c.] erit eius canonis sensus haud abstrusus. Ex priori quidem lectione illud significatum fuisse videtur: quod ex Romanae Ecclesiae Primatu subortum fuerit vt Aegyptus sedem habeat & Primatem Episcopum; inde euenisse, vt Episcopus Alexandriae omnium Ecclesiarum qua sunt in Aegypto, qua

A

B

C

D

E

continet Libyam & Pentapolin, habeat potestatem, quoniam & Romano Episcopo haec est consuetudo: redditur enim causa, vt Episcopus Alexandrinus, qui a Romano, nempe a Petro per Marcum, Primatum obtinuit, habeat totius prouinciae Episcopos sibi subiectos, quoniam sic fuit moris Romano Episcopo illi concedere. In id ipsum recidit Dionysij editio, vt demonstretur ex Romanae Ecclesiae Primatu pendere ac firmari Primatum Episcopi Alexandrini.

Nec quemquam moueat, si in editione Niceni canonis ex Romanae Ecclesiae archiuo pro- ducta non nisi de Aegypto mentio habeatur, in alijs autem communioribus editionibus etiam Libyae & Pentapolis: nam Aegyptus in quantum est Augustalis Praefectura, has sub se prouincias continet, quas omnes simul Aegyptum, siue Aegyptiacam dioecesin moris erat appellari: ita Gratianus & Zeno Imperatores nominat. Erant in his decem Metropolitanis, qui parebant Alexandrino, vt constat ex epistola Theodosij iunioris ad Diodorum. Immo ipsa Augustalis Praefectura (vt habet Notitia prouinciarum) continebat sub se Aegyptum, Thebaidem, Libyam inferiorem & superiorem, quae alio nomine Cyrenaica, vel Pentapolis dicta reperitur, Augustanicam, & Arcadium; cum tamen ab antiquis cosmographis triangulus ille, Delta dictus, qui a Nilo flumine constituitur, Aegyptus nuncupari soleret; recentiori vero & communiori vsu omnes prouinciae, quae, vt diximus, Aegypti Praefecto Augustali parebant, eademque Episcopo Alexandrino subditae erant. hinc S. Epiphanius: Hic enim (inquit) mos obtinet, vt Alexandriae Episcopus, totius Aegypti, & Thebaidis, Mareotae, ac Libyae, Ammoniacaeque & Mareotidis, ac Pentapolis, Ecclesiasticam habeat administrationem.] quae omnes vel vna Aegyptus dici solitae erant, vel cum Aegypto Libyae atque Pentapolis: sed cum in alias prouincias partiebantur, decem metropoles constituebant, quae omnes parebant Alexandrino, de quibus in Concilio Chalcedonensi habetur, vt omnis Aegyptiaca prouincia sequeretur Archiepiscopum Alexandrinum: quae ipsa Aegyptiaca dioecesis, vt dictum est, vocabatur Aegyptus.

AEgypti PRIMATVS ET DIOECESIS.

1. 107. de Denuncion. Cod. Theod. bl. vnic. C. de priuat. carcer. c. Concil. Chalced. Act. 1. ex 2. Concil. Ephesin.

Epiphanius haer. 68.

Concil. Chalced. Act. 1.

Sed iterum ad sensum canonis. Legitimam atque germanam illam esse huius interpretationem apparet, vt S. Synodus voluerit demonstrare ratam firmamque esse auctoritatem Ecclesiae Alexandrinae in omnes Aegypti prouincias, quam (vt superius est declaratum) Meletius schismaticus impugnabat: idque ex Primatu Romanae Ecclesiae, ex quo ea omnia Alexandrinus Praeful acceperat: quod & res ipsae postmodum gestae ac maiorum scripta declarant. Quidnam est, rogo, quod de Iulio Papa cum scribit Theodoretus, eum vocasse Romanam Arianos negotium facessentes Athanasio, nec non Athanasium, sic ait: Ille (nempe Iulius) Ecclesiae canonem sequutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quod pro se in iudicio ipse responderet, vocauit.] Nonne ex his perspicue demonstratur, ex Romanae Ecclesiae auctoritate subsistere Primatum Ecclesiae Alexandrinae, dum Athanasius eius Episcopus calumnijs Arianorum circumuentus, & eorum iudicio condemnatus, confugit ad Iulium Romanum Pontificem; et ille ad dicendam causam, scriptis litteris, eosdem Arianos Romam conuocat? Vel cum Constantinopolitanum Episcopum Anatolium vsurpantem sibi iura Ecclesiae Alexandrinae & Antiochenae commenticijs canonibus, Leo Papa pluribus datis litteris retudit, atque eius audacem impetum fregit; vbi & crebrius est iterata querela de huius Niceni canonis violatione, quo ait Alexandrinae sedis secundam dignitatem, Antiochenae vero tertiam esse cognitam atque probatam, sed eam antea ab Ecclesia Romana collatam: nam scribens ad Anatolium alienorum iurium inuasorem, citato sapius eodem Niceni Concilij canone; Non conuellantur, inquit, principalium iura Primatum, nec priuilegijs antiquitus institutis Metropolitanis Antistites fraudentur. Nihil Alexandrinae sedi, eius, quam per sanctum Marcum Euangelistam beati Petri discipulum meruit, pereat dignitatis. Antiochena quoque Ecclesia, in qua primum praedicante beato Apostolo Petro Christianum nomen exortum est, in paterna constitutionis ordine perseueret, & in gradu tertio collocata, numquam se fiat inferior.] haec eadem ipsa inculcat scribens ad Marcianum Imperatorem, & alijs litteris ad Pulcheriam Augustam datis, & Iulianum. Si enim alius esse posset eiusdem canonis germanus sensus, tota illa argumentatio Leonis Papae corrueret, & ab aduersarijs solui facile potuisset atque frustrari; cum tamen appareat ex ijs Anatolij temerarium ausum esse perfractum, eumque a petitione repulsum.

SEXTI CANONIS SENSVS LEGITIMVS RESTITVITVR.

Theodoret. hb. 2. c. 4.

Leo epist. 53. 54. 55. 56.

Leo epist. 53.

Leo epist. 59.

Qui autem sensum hunc minus exploratum habuerunt, delira quaedam & somnijs similima loquuti sunt, vt voluerint, S. Synodum ex verbis illis quae habentur in vulgarioribus editionibus, Quia Urbis Romae Episcopo parilis mos est vel similis] exaequatum declarasse ius & potestatem Alexandrinae Ecclesiae cum Romana: cum etsi deessent alia

FATVA CANONIS SEXTI INTERPRETATIO.

testificationes, atque iura deficerent; facta tamen ipsa ex aduerso clamant, dum constat ex ijs quæ pluribus dicta sunt secundo Annalium Tomo, Dionysium Episcopum Alexandrinum ab Episcopis Libyæ accusatum esse apud Dionysium Romanum Pontificem, apudque eum causam dixisse, atque ab eodem, causa demum cognita, absolutum: sed & idem æque demonstrant quæ post Constantinum sub Constantio cõtigerunt, nempe cum Iulius Papa Arianos & Athanasium ipsum sedis Alexandrinæ Episcopum Romam ad iudicium citauit, atque causam iudicauit. Sed omittimus in his adeo claris atque perspicuis addere alia sexcenta prope modum loca hæc ipsa testantia.

Sed illud absurdius: quod enim in eodem canone mentio habeatur de Romana Ecclesia; nescio quonam pacto vel ratione in mentem venire potuerit aliquorum, quos tetra nubes odij sic excæcauit, vt palpent (quod dicitur) in meridie, dicantque Romanam Ecclesiam a Nicæno Concilio priuilegia, quibus potitur, esse sortitam. Qui hæc effutijt, fuit inter alios Theodorus Balsamon, qui tunc ait institutum esse Romanum Patriarchatum, atque tres alios: quo nihil insulsius dici potuit. At licet multa Tomo primo de priuilegijs Romanæ Ecclesiæ, vnde manarint, a nobis sint enarrata; tamen quid hac de re Nicolaus Papa scribat ad Michaellem Imperatorem, Romanæ sedis, eiusque primariæ dignitatis acerbissimum aduersarium, audiamus; sic enim ait: Ecclesiæ Romanæ priuilegia, Christi ore in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus obseruata, & a sanctis vniuersalibus Synodis celebrata, atque a cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari: quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amouere conatus; et quod Deus statuit, firmum, validumque consistit: illeque potissimum peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia inquam eius sedis vel Ecclesiæ perpetua sunt; diuinitus radicata atque plantata sunt; impingi possunt, transferri non possunt; trahi possunt, euelli non possunt. Quæ ante Imperium vestrum fuerunt, & permanent (Deo gratias) hætenus illibata post vos & quousque Christianum nomen prædicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutata.

Ista igitur priuilegia huic sanctæ Ecclesiæ a Christo donata, a Synodis non donata, sed solummodo celebrata & venerata, per quæ non tam honor quam onus nobis incumbit, licet ipsum honorem non meritis nostris, sed ordinatione Dei gratiæ per beatum Petrum & in beato Petro simus adepti, nos cogunt, nosque compellunt omnium habere sollicitudinem Ecclesiarum Dei.] et inferius de duabus Ecclesijs Alexandria & Antiochena: Sicq. demum Alexandrinam Ecclesiam suam fecerunt Petrus & Paulus per beatum Marcum vnus horum filium ac discipulum: hereditas quippe filij in potestate patris existit, & gloria discipuli ad magistrum sine cunctatione refertur. Fecerat autem beatissimus Petrus præsentia corporali & Ecclesiam Antiochenam iam suam, quæ (sicut beatus Papa dicit Innocentius) Urbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista susceptum (quippe beatum Petrum) apud se, consummatumque gauderet. Per has igitur tres præcipuas Ecclesias, omnium Ecclesiarum sollicitudo beatorum Apostolorum Principum Petri ac Pauli proculdubio moderamen expectat.] ac paulo post:

Heredes quippe horum effecti, facultatem potestatis quam a Domino perceperunt, & onus sollicitudinis nihilominus capeffere nos oportet. Proinde animaduertendum est, quia non Nicæna, non denique vlla Synodus quidquam Romanæ contulit Ecclesiæ priuilegij, quæ in Petro nouerat eam totius iura potestatis pleniter meruisse, & cunctarum Christi ouium regimen accepisse, sicut beatus Præsul Bonifacius attestatur vniuersis Episcopis per Thessaliam constitutis scribens: Institutio vniuersalis nascentis Ecclesiæ de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius & summa consistit. Ex eius enim Ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias, religionis iam crescente cultura, fons emanauit. Nicæna Synodi non aliud præcepta testantur, adeo vt non aliquid super eam ausa sit constituere, cum videret nihil supra meritum suum posse conferri: omnia denique huic nouerat Domini sermone concessa: si omnia, ergo nihil defuit quod illi non cesserit. Denique si instituta Nicæna Synodi diligenter inspiciantur: inuenietur profecto, quia Romanæ Ecclesiæ nullum eadem Synodus contulit incrementum, sed potius ex eius forma, quod Alexandrinæ Ecclesiæ tribueret, particulariter sumpsit exemplum.] hætenus de his ipse. Alia item complura addenda essent; sed parcimus, ne ab instituto longius digredi videamur. Ex his pariter illud considera, quàm procul abhorreat, vt Romani Pontifices Romanæ Ecclesiæ priuilegia accepta tulerint Constantino; cum nec ab ipsis Oecumenicis Synodis aliquid illi impartitum esse dici, æquo passim sint animo, a Christo dumtaxat per Petrum sibi (vt par est) omnia vendicantes.

ROMAN. ECCL. NIHI ACCEPIT A NIC. CONC. Nicol. ad Mich. Imp. epist. tom. 2. Concil.

Rom. 13.

At nec dissimulandam putamus perperam factam a Ruffino huius canonis interpretationem, dum Nicænos canones non leui præiudicio in compendium redegit, & de canone sexto sic ait: Vt apud Alexandriam & in Vrbe Roma vetusta consuetudo seruetur, vt vel ille Aegypti, vel hic Suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.] quorum verborum nec vllus quidem sensus elicitur. Quamobrem sunt qui legendum velint absque geminata illa alternatiua, vel vt dicat: Apud Alexandriam & in Vrbe Roma vetusta consuetudo seruetur, vt & ille Aegypti, vt hic Suburbicariarum Ecclesiarum sollicitudinem gerat.] Sed & hæc contra canonem; vbi non legitur, vt, comparisonem significans, sed, quoniam, causam infinuans. Anfractus hosce Ruffini nobis considerantibus, opportune in mentem hic veniunt verba S. Hieronymi, Ruffini imperitiam sagillantib, cum post multa sic ait: Denique & ego scripta tua relegens, quamquam interdum non intelligam quid loquaris, & Heraclitum me legere putem; tamen non doleo, nec me poenitet tarditatis: id enim in legendo patior, quod tu pateris in scribendo.] et alibi: Tantam habes Græci & Latini sermonis scientiam, vt Græci te Latinum, & Latini Græcum putent.] Omittimus de eo hic referre recentiorum querelas de translatione Eusebij ab ipso perperam facta in sugillatione hominis ignorantia & nimis licentiosæ libertatis, cum addiderit quæ voluit, & alia ex animi voluntate deleuerit: parcerem libenter ipsi, nisi de re omnium grauissima quæstio verteretur.

Nouantes vero hæretici captantes atque arripientes qualemcumque sibi putant oblatam occasionem, & ex aliorum erroribus proficere se existimantes, hanc nacti interpretationem Ruffini, magno tripudio gestierunt, velut hosce penitus prostrato triumphantes, quasi ex Nicæno Magno Concilio definita fuerit Romanæ Ecclesiæ iurisdictio, vt tantum præsit suburbanis Ecclesijs: atque hac ex parte sit amplior a Synodo circumscripta diocesis Ecclesiæ Alexandrinæ & Antiochena, quàm Romanæ: immo ex eiusmodi perperam facta interpretatione Ruffini verborum, quilibet Metropolitanus ditione præstare videatur Romano Pontifici, cum ille vni prouinciæ, hic vero suburbanis tantum præesse videatur Ecclesijs. Sed reddam verba vnus ex ipsis, nempe illius Iurisconsulti a Catholica Ecclesia apostatæ defensoris, qui ait: Ruffinus, vt apparet, fines Romanæ prouinciæ suburbanarum tantum urbium terminos a Nicæna Synodo circumscriptos testatur.] hæc ipse. At qualisnam iste Iurisconsultus, qui nec, vt cognoscitur, voces legum intelligit? Miratus sum hominem non tantum mendaciter reddentem verba Ruffini, sed & perperam interpretantem, dum putat per Suburbicarias Ecclesias, quas Ruffinus dicit, suburbanas intelligi ciuitates, ac proinde idem esse Suburbicarium, quod suburbanum, non intelligens ex Principum rescriptis vim vocis huius. Nam etsi interdum Urbicarium idem sit quod Urbanum: hincq. dictæ inueniantur Præfecturæ Urbicariæ a Valentiniano & socijs, necnon a Zenone Imperatoribus: ampliorem tamen esse constat huius vocis significationem, quàm vt his limitibus coarctetur: idque aperte diuersis Principum rescriptis manifestum reddi.

Atque illud in primis, idem esse Urbicarium, & Suburbicarium, satis expresse potest intelligi ex ijs quæ habentur in Notitia prouinciarum, vbi agitur de dispositione Comitum rerum priuatarum. Rursum vero apparere liquet, adeo amplam esse harum vocum significationem, vt non tantum excedat loca prope Urbem posita, sed etiam plures contineat prouincias, tam in Italia, quàm etiam extra Italiam sitas, & interdum etiam transmari-nas. Vnde Iulianus Imperator rescribens ad Taurum ait: Non enim per Italiam tantum, sed etiam per Urbicarias regiones & Siciliam Patrimonialium & Emphytheuticorum fundorum vires seruandas esse perspeximus.] Sed & Gratianus Augustus cū Valentiniano & Theodosio Imperatoribus sic ad Probum: Igitur sinceritas tua id ipsum per omnem Italiam, tum etiam per Urbicarias, Africanasq. regiones, ac per omnem Illyricum prælata oraculi huius auctoritate firmabit.] ex quibus plane intelligas Urbicarias regiones aliquas fuisse extra Italiam positas. Inter Italiæ autem regiones Urbicarias, esse nominatas inuenimus Picenum & Tusciam. Sed vnde id quæso nomen, & quænam, & cur dictæ reperiuntur etiam extra Italiam posita Urbicariæ regiones? Res est haud facilis exploratu: ex eo tamen quem inuenimus dictum canonem Urbicarium, possumus etiam intelligere regiones Urbicarias: sunt enim hæc veluti cognata. In duabus constitutionibus Arcadij & Honorij Imperatorum mentio habetur de canone Urbicario, debitum fuisse quoddam diuersarum prouinciarum, quo tenerentur conferre in Urbem annonam: obstrictæ autem erant ad eiusmodi collationem aliquæ Italiæ prouinciæ, itemq. Sicilia, Africa, & Aegyptus, & si quæ aliæ. Quæ igitur prouinciæ tenebantur ad præstandum canonem Urbicarium, ad inferendam scilicet annonam in Urbem, eadem dicebantur regiones atque prouinciæ Urbicariæ, siue Suburbicariæ nominatæ: quo sensu, sicut illæ

RUFFINI INTERPRETATIO SEXTI CANONIS NICAEN. a Ruffin. hist. lib. 1. c. 6.

Hieron. Apolog. 1. aduersus Ruffin.

Hieron. Apolog. 3.

HÆRETICORVM VESANIA PATENS.

Sugillat auctor defensorum Molinæ, auctoris quem tiam scripsit euerte Remundus Rufus.

URBICARIUM VEL SUBURBICARIUM QUID.

el. 2. 3. C. Vbi Senatores.

fl. 1. 2. c. 14. de indulg. debis. Cod. Theodos.

gl. 9. de extraord. mun. Cod. Theodos.

h. 1. si per obrep. Cod. Theodos.

l. 1. 2. de indulg. debis. Cod. Theodos.

k. l. 3. c. 6. de canone frumentario Urbis Romæ Cod. Theodos. l. 1. c. 2. l. 1. c. 3.

illa dicta sunt prouinciæ Urbicariæ, quæ Vrbi debentes annonam, eidem peculiari nexu tenebantur obstricta; ita codé exéplo constat esse pariter appellatas a Ruffino Ecclesias Suburbicarias, quæ Romanæ Ecclesiæ diœcesi peculiariter præ ceteris videretur esse subiecta; quo etiam iure Episcopus Alexandrinus moderaretur omnes subditas sibi Aegypti prouincias. hæc ex sensu Ruffini: sed canonis aliam fuisse sententiam diximus. at de his hæcenus. Parce, lector, si interdum ducis per huiuscemodi perdifficilium quæstionum anfractus; ex his plane tenebris veritate in lucem vindicata, maiorem capies animi voluptatem. Iam perspicue, puto, intelliges ex his quæ dicta sunt, quàm a scopo veritatis aberrant, qui perperam factam a Ruffino sexti canonis Nicæni compendiosam translationem deterius interpretantur, cum errores erroribus attexentes, adeo monstruosas deformitates compingant, atque deformia monstra effingant, dum suburbanis tantum ciuitatibus ex Nicæni canonis præscripto volunt diœcesin Romani Pontificis definitam, quæ sui amplitudine toto est Christiano Orbe diffusa: quandoquidem tum ex his quæ superioribus Tomis Annalium dicta sunt, tum etiam ex alijs quæ singulis ferme annis dicuntur inferius, omni probationum genere remanent consignata. vt plane intelligas, non nisi erroris spiritu exagitari, qui tam obstinate contra apertissimam veritatem insurgunt. Ceterum quod rursus spectat ad eiusdem sexti canonis interpretationem: ab alijs leuioribus hæreticorum calumnijs vindicatam eam habes a plerisque eruditissimis

<sup>a</sup> Alanus Copus

<sup>a</sup> dialog.

Turrian. aduers.  
Magdeburg. lib.

2. c. 15.

Remund. Rufus  
aduersus Patro-  
num Molinai.

Belarmin. con-  
strouer. tom. 1. lib.

2. de Rom. Pont.

c. 13.

<sup>b</sup> Eod. can. 6. Ni-  
can. Concilij.

DE ECCLESIA  
HIERSOLY-  
MITANA.

<sup>c</sup> Theod. Bals.  
in Nomoc. Phosij.

<sup>d</sup> Hieron. epist.  
61.

viris<sup>a</sup>, vt non sit nobis in his amplius laborandum. Sed quid post hæc de Hierosolymitana Ecclesia statuerit eodem canone<sup>b</sup> sancta Magna Synodus, accipe: Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, vt Aeliæ (id est Hierosolymæ) Episcopo honor deferatur: habeat consequenter honorem, manente tamen metropolitana ciuitatis propria dignitate. ] hæc Patres de Ecclesia Hierosolymitana. Mira quidem in huius canonis interpretatione detegitur Theodori stupiditas<sup>c</sup>, dum hoc atque superiore canone, nempe sexto & septimo, statutos tradit a sanctis Patribus quatuor Patriarchas, Romanum videlicet, Alexandrinum, Antiochenum, atque Hierosolymitanum: quem meminisse oportuit, id primū tentatum esse a Iuuenale Episcopo Hierosolymorum post Chalcedonense absolutum Cōcilium, vt eiusmodi honoris insignia Hierosolymitana Ecclesia obtineret, cum ei restitit vehementer S. Leo Romanus Pontifex: quod ipse Nicænorum canonū obseruantissimus minime ausus fuisset, si id illi Ecclesiæ a Magna Synodo collatum accepisset; sed & Iuuenalis vir solertissimus id a Nicæna Synodo Ecclesiæ illi collatum, tunc magnifice ostentasset.

Ceterum tantum abest, vt huius canonis auctoritate Hierosolymitana Ecclesia aucta fuerit Patriarchatu, vt nec exempta fuerit, quia Ecclesiæ Cæsariensi subiecta esset totius Palæstinæ metropoli: quod quidem ita se prorsus habere, verba Ioannis Hierosolymorum Episcopi, qui post Cyrillum eidem Ecclesiæ præfuit, rexitq. eam cum S. Hieronymus degeret Bethlehem, ab eodem S. Hieronymo<sup>d</sup> recitata, manifeste declarant. Scripserat enim idem Ioannes ad Theophilum Episcopum Alexandrinum Apologiam, in qua hæc inter alia legebantur: Tu qui regulas quæris Ecclesiasticas, & Nicæni Concilij canonibus vteris, & alienos clericos & cum suis Episcopis commorantes tibi niteris vsurpare, responde mihi: ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor hoc ibi decernitur, vt Palæstinæ metropolis Cæsarea sit, & totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem Episcopum referre debueras, cui sprete communionem tuam communicare non noueras: aut si procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius litteræ dirigendæ. ] Sic igitur dum ipsemet Hierosolymitanæ Ecclesiæ Episcopus profitetur, aduersus se interpellari potuisse iudicium Cæsariensis Episcopi; plane apertissime ipse significasse visus est, eidem metropolitanæ Ecclesiæ Cæsariensi subiectam fuisse Hierosolymitanam Ecclesiam. En vides testificatione eiusdem sedis Episcopi, quàm procul abhorreat, vt a Magna Synodo Nicæna eadem Patriarchatu sit aucta. sed & iurisdictionem Cæsariensis Episcopi in Ecclesiam Hierosolymitanam, eo quoque facto, hoc etiam sæculo habes expressam, dum Ioannes Episcopus Cæsariensis scribit ad Prælium, aliàs Cyrillum, Hierosolymitanum Episcopum, vt mittat ad se Porphyrium illius Ecclesiæ presbyterum, quem Gazæ crearet Episcopum: quod minus licuisset ab aliena Ecclesia clericum diuellere, ipsis Nicæni Concilij institutis repugnantibus, nisi Ecclesiæ Cæsariensi totius Palæstinæ metropoli Hierosolymitana quoque Ecclesia subiecta fuisset. Scribit hæc Marcus diaconus fidelissimus historicus rerum gestarum eiusdem Gazensis Episcopi, cui ipse diaconus ministravit.

Quid ergo cōtulit Magna Synodus ipsi Hierosolymorum Ecclesiæ? Nihil prorsus: nequidquam enim in ea Synodo statutum est, nisi vt qui ex antiquo vsu deferri solitus erat honor ei Ecclesiæ, sic deferretur, vt tamen salua in omnibus iura essent Ecclesiæ metropolitanæ: adeo

vt ex

**A** vt ex Synodo prospectum potius habeatur Ecclesiæ Cæsariensi, quàm Hierosolymitanæ, ne scilicet ex honore illi exhiberi solito quidquam derogatum videretur primariæ Ecclesiæ, eius prouinciæ metropoli, Cæsareæ Palæstinæ. Quod enim Hierosolymitana, attenta eius origine, mater sit dicta omnium Ecclesiarum (nam sic nominatur in epistola Synodali Concilij Constantinopolitani Oecumenici ad Damasum Papam scripta, quam recitat Theodoretus<sup>a</sup>) inde accidit vt ipsius ciuitatis Episcopus eum antiquitus honorem sit consequutus, vt inter Apostolicarum Ecclesiarum Antistites consideret, & in litteris quoque ita nominaretur; vnde etiam euenit, vt in eiusdem Magnæ Synodi litteris ad Siluestrum (licet deprauatæ admodum reperiantur) post Osium Macarius Episcopus Hierosolymitanus inscriptus habeatur; quamuis excusus codex perperam legat, Macarius Constantinopolitanus. Rursum vero in Concilio Chalcedonensi iuxta Episcopum Alexandrinum confedisse legitur Episcopus Hierosolymitanus ante omnes Metropolitanos. Inde fertur<sup>b</sup> Polycronio eius sedis Episcopo prauam illam inhæsisse ex ambitione sententiam, vt ausus sit dicere Hierosolymorum Ecclesiam locum principem obtinere, & dignitate reliquas sedes Apostolicas antecellere. Sic igitur optime cōsultum a Patribus huius Magnæ Synodi fuit, dum ita voluerunt consuetum exhiberi honorem illi esse seruatum, vt tamen nihil imminueretur dignitatis Ecclesiæ metropolitanæ. Intelligis iam, lector, quàm procul abhorreat Theodorus ab huius canonis germano sensu. Vnde & illud hic obiter admonendum putamus, quod ad eundem canonem sextum spectat: longe quoque errare, qui existimarunt ex Nicæni Concilij decreto factam esse diuisionem prouinciarum, & certos limites sedibus diœcesibusq. præfixos: id quidem Ecclesiarū institutoribus Apostolis ex Tertulliani<sup>c</sup> sententia tribuendum est, & S. Basilius<sup>d</sup> ab antiqua hoc sibi vendicat consuetudine, eaque ex sanctorum Patrum communi concordia que proueniente sententia: quibus penitus inhærendum affirmat.

**C** Sed rursus ad Theodorum. Rogo modo ipsum, si (vt vult) in decreto donationis Constantini vna ex quatuor sedibus Patriarchalibus Constantinopolitana Ecclesia nominatur; cur in Nicænis his canonibus nulla de ea mentio, sicut de ceteris? Erubescens hoc ipse, & omni se probatione destituit sentiens, ac proinde irrita reddi quæ in eo decreto de sede Constantinopolitana habentur apposita (nam in Magna Synodo, cui intererat Constantinus auctor decreti, hæc a Patribus inculcanda & confirmanda fuissent) erubescens inquam, quid ait? De Constantinopolitano Patriarchatu in alijs canonibus tractabitur. ] perbelle sane sic vitans verbera, quæ sibi a certa veritate ex Synodo infligebantur. Nam vbi quæso magis necessariū, vt decreta ab Imperatore de prærogatiuis Ecclesiarum Magnæ Synodi approbarerent assensu? et vbi etiam opportunius, quàm cum de primis sedibus mentio haberetur? ac denique vbi vtilius, si tantæ Synodi auctoritate peragi potuisset, quod diuersis postea temporibus eiusdem sedis Episcopi tot studijs perficere conati sunt? Sed facestant hæc tam insana atque delira; et iam quæ sunt reliqua Magnæ Synodi decretorum breuiter absoluamus. Ne quis, rogo, dum hæc fusius explicamus, existimet nos potius interpretem agere, quàm historicum: sciat namque eiusmodi historiæ esse connexa, sed aliorum incuria erroribus adco vndique obuoluta & tenebris offusa, vt nisi exactius explicentur, & dilucidius elucidentur, in mille alia sit necesse impingere portentosa mendacia, & a veritate historica longius aberrare. Eiusmodi enim esse solet Christianarum rerum historia; vt quæ sæpius de veritate dogmatum, Ecclesiarum iurium, sacrorumque Conciliorum habeat narrationem connexam, magno periculo talia pertractentur, nisi de his omnibus consideratio exactissima habeatur.

**E** Post hæc autem sancta Synodus, ne quid relinqueret intentatum, sed quoscumque a Catholica communionem alienos errare conspiceret, ad Ecclesiam reuocaret: Nouatianos antiquitus (vt dictum est) diro schismate primum, ac demum hæresi ab Ecclesia separatos stuituit communioni Catholicæ restituere: sed frustra laborauit, resistente Acesio eorum Episcopo, quem & Constantinus Imperator officijs atque blandicijs incassum delinire conatus est: de eo enim hæc habet Sozomenus<sup>e</sup>: Fertur item Imperatorem, quo omnium Christianorum prouideret concordia, Acesium Episcopum Ecclesiæ Nouatianorum ad Conciliū conuocasse: ostendisseque ei Concilij de fide & festo Paschæ decisionem, quæ iam tum Episcoporum subscriptionibus confirmata fuerat: percunctatumq. esse, vtrum ille eorum approbaret sententiam: respondisse autem Acesium, nihil noui decisum esse, Concilijque decretum laudasse: sic namque se ab ineunte ætate didicisse tum credendum, tum festum agendum esse. Cui Imperator: Cur ergo, inquit, cum eadem sentias quæ ceteri, te ab eorumdem communionem segregas? Cum vero in medium proferret Acesius dissensionem, quæ regnante Decio inter Nouatianum & Cornelium intercesserat, & quo modo qui post baptisma peccato illo,

IVS ANTI-  
QVVM HIERSOLYMITANÆ  
ECCLESIAE.

<sup>a</sup> Theodoret. lib.  
5. c. 9.

<sup>b</sup> Nicol. Pap.  
epist. ad Mich.  
Imp.

<sup>c</sup> Tertullian. de  
prescript.  
<sup>d</sup> Apud Gregor.  
Nazian. orat. in  
laud. Basil.

DE SEDE CON-  
STANTINOPO-  
LITANA RE-  
FELLITVR  
GRAECORVM  
COMMENTVM.

ACTVM IN  
CONCIL. NIC.  
DE NOVATIA-  
NIS.

<sup>e</sup> Sozom. lib. 1.  
c. 21.

illo, quod peccatum ad mortem sanctæ scripturæ vocant, se obstringerent, mysteriorum A  
communione indigni essent (nam non in sacerdotum, sed in Dei solius situm esse potestate il-  
lud peccati genus ignoscere) Imperator, accepto sermone, dixit: Erigito tibi scalam Acesi, &  
tu solus in cælum ascendito. Quæ quidem arbitror Imperatorem Acesio dixisse, non quo cum  
laudaret, sed quo homines existimarent, se minime a peccati labe vacuos esse.] hætenus So-  
zomenus. eadem quoque Socrates<sup>a</sup> narrat, qui istæc addit: Ipse hæc a viro minime vano,  
qui ætate admodum prouecta erat, atque ea quæ in Concilio gesta ipse viderat commemora-  
bat, equidem accepi.

<sup>a</sup> Socrus. lib. 1.  
c. 7.

PATEFACTVS  
ADITVS NO-  
VATIANIS AD  
ECCLESIAM.

<sup>b</sup> Concil. Nicæn.  
c. 8.

At sancta Synodus quantumlibet Acesij Nouatianorum Episcopi duritiem diu tentatam  
fatis exploratam haberet: tamen apertam voluit, statuto canone, Nouatianis ianuam reliquis-  
se, si ad Catholicam Ecclesiam redire vellent. Quibusnam autem conditionibus excipiendi  
essent, eiusmodi decreto edito significauit<sup>b</sup>:

Si qui voluerint venire ad Ecclesiam Catholicam ex Nouatianis: placuit S. Concilio, vt ordi-  
nentur, & sic maneant in clero. Ante omnia autem hanc habeant ab eis confessionem (quam per  
scripturam exigi oportet) vt fateantur se cum omni consensu Ecclesiæ Catholicæ statuta observa-  
turos, id est, comunicaturos se & ijs qui forte secundas nuptias experti sunt, vel his qui persecu-  
tionis tempore lapsi sunt: quibus tamen lapsis poenitentia modus & tempus adscriptum est: vt in  
omnibus sequatur ea quæ in Ecclesia Catholica obseruatur. Et sicubi iisdem ipsi fuerint inuenti,  
sive in vicis, sive in vrbibus clerici ordinati a Catholicis, sic etiã in clero persistant, vnusquisque  
tamen in suo ordine. Si vero Episcopus vel clericus Ecclesiæ Catholicæ fuerit, ad quem aliqui  
ex his accedunt; certum est, quod Episcopus quidem Catholicus suam habeat dignitatem: simili-  
ter autem presbyteri & diaconi habeant. Hi vero qui ab istis veniunt, si forte Episcopus  
fuerit, habeat sacerdotij dignitatem; nisi forte placeat Catholico Episcopo concedere ei etiam  
Episcopalis nominis honorem: si vero non placuerit, inueniet ei locum, vt sit in parochia Chore-  
piscopus, aut in clero presbyter, vt in vna ciuitate non videantur duo Episcopi esse, & ille  
omnimode in clero permanere videatur.] hucusque canon de Nouatianis recipiendis statu-  
tus. Ad hanc fortasse vltimam partem canonis, qua de ijs quæ decreta essent ea redditur ra-  
tio, ne in vna ciuitate duo Episcopi esse videantur, alluisse voluit S. Augustinus<sup>c</sup> in Actis  
substitutionis Eradij, cum ait: Adhuc in corpore posito beatæ memoriæ patre & Episcopo  
meo sene Valerio, Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod Concilio Nicæno prohi-  
bitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat.] Existimant autem aliqui canonem ab Augustino ci-  
tatum specificam de ea re tractationem habuisse pluribus ac dilucidius explicatam, qui tamen  
canon cum alijs nonnullis exciderit. Eundemq. Nicæni Concilij canonem visus est citasse  
Innocentius Romanus Pontifex in causa S. Ioannis Chrysostomi aduersus eos qui in locum  
D

<sup>c</sup> August. epist.  
110.

<sup>d</sup> Sozom. lib. 8.  
c. 26.

QUID DE PAU-  
LIANIS ET CA-  
TAPHRYGIS  
NICÆN. CON-  
CIL.

<sup>e</sup> Concil. Nicæn.  
c. 19.

viuentis Ioannis alium creassent Episcopum. recitat eam Innocentij epistolam Sozomenus<sup>d</sup>.  
Rursum vero de hæreticis Paulianistis, a Paulo Samosateno sic dictis, necnon Cataphry-  
gis (de quibus omnibus Tomo secundo fufius actum est) ad Ecclesiam Catholicam venire  
cupientibus, sancta Synodus, edito canone, hæc decreuit<sup>e</sup>: Si quis confugit ad Ecclesiam Ca-  
tholicam de Paulianistis & Cataphrygis; statutum est, rebaptizari eos debere. Si qui vero  
clerici erant apud eos; si quidem inculpati fuerint, & irreprehensibiles, rursus etiam ordinen-  
tur ab Episcopo Catholicæ Ecclesiæ. Si vero examinati, minus fuerint apti deprehensi; de-  
poni eos oportet. Similiter autem & circa diacones, & de omnibus, qui in eo clero inueniun-  
tur, eadem forma seruabitur. Commemorauimus autem diaconissas, quæ in hoc ordine in-  
uentæ sunt, quæ nec manus impositionem aliquam habeant, & omni modo inter laicas ha-  
beantur. Similiter autem diaconissæ, quæ in Catholico canone non habentur, simili loco, id  
est laicæ, tamquam non consecratæ deputentur.] hæc de his sancta Synodus. Causa autem  
cur iterandum esset baptismum collatum a Cataphrygis, allata est secundo Annalium Tomo.

<sup>f</sup> Basil. epist. 78.  
CANONES STA-  
TVTII ADVER-  
SVS DELIN-  
QVENTES.

<sup>g</sup> Concil. Nicæn.  
c. 11. 12.

<sup>h</sup> Concil. Nicæn.  
c. 9. 10.

Quoniam autem præter illa quæ de fide in eodem Concilio recte statuta sunt (inquit S. Basi-  
lius) alia ad correctionem noxiorum, alia vero ad præmunitionem contra quæ in futuro suboriri  
possent, a sanctis illis Patribus instituta fuerunt: ad emendationem delictorum illa plane statuta  
fuisse videntur, quæ de ijs qui persecutionis Licinianæ tempore lapsi, quibus præuijs poeni-  
tentijs recipiendi forent, sancitis canonibus constituta essent<sup>g</sup>, quorum a nobis superius men-  
tio facta est. Porro huic illud præcedit decretum in hæc verba<sup>h</sup>: Si qui presbyteri sine exa-  
mine sunt prouecti, vel cum discuterentur peccata sua confessi sunt, & homines contra cano-  
nes commoti manus confessis imponere tentauerunt: tales regula non admittit: quia quod  
irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia.] ac rursus post hæc: Quicumque de lapsis  
ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem: hoc  
Ecclesiasticæ

A Ecclesiasticæ non præiudicat regulæ: cogniti namque deponantur.] Sed & illud<sup>a</sup>: De lapsis qui  
ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisq. seruabitur ita, vt si quis egreditur de  
corpore, vltimo & necessario viatico minime priuetur. Quod si desperatus, & consequutus  
fuerit communionem, oblationisque particeps factus iterum conualuerit: sit inter eos qui  
communione orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuiuslibet in  
exitu posito, & poscenti sibi communionis gratiam tribui, Episcopus probabiliter ex oblatio-  
ne dare debet. ] hæc vna cum alijs Ofius, temperans quæ seuera nimis ipso præsentate statuta  
fuerant in Concilio Eliberino. Sed quod ad lapsos pariter spectat, hæc ibidem de Catechu-  
menis decreuit sancta Synodus<sup>b</sup>: Placuit hoc sancto & Magno Concilio, de Catechumenis  
qui lapsi sunt, vt tribus annis inter audientes verbum sint tantummodo, post hæc vero orent  
cum Catechumenis. ] qua quidem poena plectendus fuisset ipse Constantinus Imperator,  
nisi post lapsum baptizatus iam interfuisset eidem Nicæno Concilio: nam inter lapforum  
Catechumenorum classem ipsum, quod consuluisset Aruspices, reijciendum fuisse, quæ su-  
superius dicta sunt, manifeste declarant.

<sup>a</sup> Concil. Nicæn.  
c. 13.

<sup>b</sup> Concil. Nicæn.  
c. 13. vel 14.

Ad hanc quoque partem emendationis delictorum pertinet quod statutum est de his qui se  
sponte absciderunt; aduersus quos primus ordine positus canon a Patribus habetur con-  
scriptus. Non erat plane concedendum (qui exemplo Origenis penes nonnullos error inua-  
luerat) vt prætextu quodam edomandæ libidinis, sibiipsis genitalia excidendo (de quibus  
pluribus dictum est Tomo secundo) victores certaminis existere viderentur. Recens sane fa-  
cinus Leontij, qui postea ab Arianis creatus est Episcopus Antiochenus, canonis sancienti  
causam dedisse videtur, de quo in primis hæc S. Athanasius<sup>c</sup>: Leontius enim accusatus de  
commercio cuiusdam iuuenulæ mulieris: iussusque proinde ab Eustathio (Antiocheno Epi-  
scopo scilicet) vt ab eius contubernio abstineret: seipsum castrandum dedit, quo ita libere  
eius commercio uti posset: neque tamen vel ita suspicionem abluere potuit, quo minus cum  
presbyter esset, deponeretur.] et alibi<sup>d</sup>, nec ad laicam quidem communionem ob eam cau-  
sam admittendum esse, aduersus Arianos proclamât. illam vero, Eustolium, dictam fuisse  
nomine, tradit; eadem quoque de Leontio Socrates<sup>e</sup>, & Theodoretus<sup>f</sup>. Aduersus igitur  
abscissos agens sancta Synodus, illos excepit, quos non voluntas, sed necessitas fecisset eu-  
nuchos, sic statuens<sup>g</sup>:

<sup>c</sup> Athanas. Apo-  
log. de fng. sua  
in fin.

LEONTII FA-  
CINVS CAV-  
SAM DEDIT  
LEGIS SAN-  
CIENDÆ.

<sup>d</sup> Athanas. epist.  
ad solitar.

<sup>e</sup> Socrat. lib. 2.  
c. 21.

<sup>f</sup> Theodoret. lib.  
2. c. 24.

<sup>g</sup> Nicæn. Concil.  
c. 1.

Si quis a medicis propter languorem defectus est, aut a barbaris excisus: hic in clero per-  
maneant. Si quis autem seipsum sanus abscidit: hunc & in clero constitutum abstinerere con-  
uenit, & deinceps nullum deberi talium promoueri. Sicut autem hoc claret, quod de his  
qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere, dictum sit: sic eos quos aut bar-  
bari aut domini castrauerunt, si inueniuntur alias dignissimi, tales ad clerum suscipit re-  
gula.] hæc Patres. Porro Leontius infelix sic presbyterij gradu depositus, defecit ad Aria-  
nos, apud quos ex impietate magnum consequutus est nomen. de eo enim sæpe inferius di-  
cendum est.

Inde quoque occasio fluxisse videtur, vt eadem Magna Synodus canone sancito veterit,  
ne quis quouis prætextu apud se subinductam mulierem retineret; hæc decernens<sup>h</sup>: Interdi-  
xit per omnia Magna Synodus, non Episcopo, non presbytero, aut diacono, nec alicui  
omnino qui in clero est, licere subinductam habere mulierem, nisi forte aut matrem, aut  
sororem, aut amitam, vel eas tantum personas, quæ suspensiones effugiunt.]

<sup>h</sup> Concil. Nicæn.  
c. 3.

NE CVM FE-  
MINIS CLERI-  
CI HABITENT.

Cum hæc in celeberrimo illo Episcoporum conuentu actitarentur, opportuna (vt videba-  
tur) emerfit occasio, ex quo semel de clericorum cælibatu & mulierum vitando contubernio  
E  
agi cœptum est, vt de illis quoque clericis ageretur, qui antequam ordinarentur coniugati  
essent, num initiati postea sacris ordinibus cum iisdem consuetudinem habere possent. Quid  
autem de his a Patribus statutum fuerit, non apparet: de eiusmodi vero rogatione hæc recitat  
Sozomenus<sup>i</sup>: Dum (inquit) est de hac re deliberatum: alijs visum est, legem introducere,  
quæ iuberet vt Episcopi, presbyteri, diaconi, & subdiaconi cum vxoribus quas ante duxif-  
sent, quam essent sacris initiati, nequiquam dormirent. At Paphnutius Confessor in medio  
confessus furgens, illi legi contradixit; nuptiasque honorabiles, & consuetudinem virorum  
cum suis vxoribus continentiam vocauit. Postremo Concilium hortatus est, vt talem legem  
minime promulgaret: nam rem esse ad ferendum difficilem; et fortasse causam illorum vxori-  
bus fore, vt non satis caste vitam traducant: ac veterem Ecclesiæ traditionem esse, vt qui  
cælibes gradum sacerdotalem consequuti fuissent, postea minime vxores ducerent: qui autem  
post nuptias vel ad eum ordinem vocati essent, hi ab vxoribus, quas habebant, minime se-  
pararentur, Atque ista quidem, licet coniugij expers, suasisit Paphnutius: cuius sententiam  
approbavit

<sup>i</sup> Sozom. lib. 1.  
c. 22.

approbavit Concilium, & de hac re nullam legem tulit, sed eam in cuiusque arbitrio, non in necessitate poni voluit.] hæc Sozomenus, atque etiam Socrates <sup>a</sup>.

Habes, lector, ex his in primis veterem in Ecclesia traditionem fuisse, eandemque cum in Oriente tum in Occidente vbiq; servatam, vt cælibes ordinati nullo modo possent denuo sperare coniugia. Id quidem in Ecclesia Dei semper observatum esse, primo Tomo <sup>b</sup> fusius differuimus, cum & huius a Sozomeno & Socrate recitatam historiam discussimus, & vt adulterinam excussimus; vtpote quæ cum primis Nicæno nuper recensito canoni aduersari videatur. Nam cum expressæ habeantur in eo feminæ, quibuscum permittantur clerici habitare, nec de vxore vlla prorsus mentio facta sit, plane ipsa esse explosa conspicitur: quod enim ea in re dubitatum esset, plane vxoris nomen ante alias fuerat exprimendum, quod silentio omnino censeretur exclusum. Nec veritati consentaneum est, quod dicit Sozomenus, nullum a Patribus ea de re sancitum esse canonem, ob id quod non cogere vellet quemquam, sed relinquere cuique, quod vellet facere, liberum: nam id necessario scripta lege sancendum erat, cum scriptus canon his contrarius militaret, quo personæ illæ fuerant definitæ, quibus cum clericis liceret habitare.

Sed & quo modo sine decreto scriptis prodito potuit sancta Synodus antiquam a temporibus Apostolorum consuetudinem in Ecclesia abrogare, quæ ordinaros coniugatos a sacris arcebat, si se iterum vxoribus miscuissent? Est enim huius veterrimi vsus locuples testis S. Hieronymus, cum ad Pammachium scribens hæc ait <sup>c</sup>: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continent: Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici.] et aduersus Iouinianum agens, id ipsum nec cælibatus impugnatores negare audere tradit <sup>d</sup>, cum inquit: Certe confiteris, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.] Nec est quod quis possit obijcere, de consuetudine Occidentalis Ecclesiæ hæc ab ipso dici: nam aduersus Vigilantium agens: Quid (inquit) facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continent, aut si vxores habuerint, mariti esse deserunt? et qui (vt alibi ait <sup>e</sup>) se norunt hostias offerre non posse, si operi inseruiant coniugali.] Sed etsi non tantum de Orientali Ecclesia testimonium, verum & testem eiusdem Ecclesiæ quæris: habes S. Epiphanium, qui hæc tradit <sup>f</sup>: Sanctum sacerdotiū ex virginibus quidem, vt plurimum, procedens: si vero non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus: si vero hi non suffecerint ad ministerium; hi qui continent a proprijs vxoribus, accipiuntur, &c.]

Vides igitur ex testibus, qui vixerunt eodem sæculo quo sacrosanctum Nicænum Concilium celebratum est, quorum tempore (vt idem refert S. Hieronymus <sup>g</sup>) nonnulli superstites erant, qui eidem Nicæno Conuentui interfuerunt, testatum reddi, non modo minime liberū cuique relictum vti vxoribus post susceptos sacros ordines, sed fuisse id expresse vetitum, & absque controuersia ab omnibus observatum. Sed & illud quoque Synodicis decretis cautum constat in Arelateni Concilio: neminem assumendum ad sacerdotium coniugij vinculo obligatū, nisi spondisset conuersionem, continentiam scilicet ab vxore <sup>h</sup>; licet sicut mater & auia soror vel filia, conuersa vxor cū viro caste habitare ab eodē permessa sit <sup>i</sup>; sed id præter consuetudinē Ecclesiasticam, de qua Gregorius Turonensis sic testatur <sup>k</sup>: Apud Aruernum post Astremonium Episcopum primus fuit Vrbicus ex Senatoribus conuersus, vxorem habens: quæ iuxta consuetudinem Ecclesiasticam, remota a consortio sacerdotis, religiose viuebat.] Quando autem id vsurpari sit cœptum a Græcis, vt coniugati ordinati, contra ius fasq; suas penes se in vsu coniugij retinerent vxores, alibi dictum est <sup>l</sup>. Ceterum quod ad Nicænum canonem spectat, eum Patres inuiolate observatum custodierunt: vnde S. Basilium <sup>m</sup> huius potissimum canonis nisus auctoritate, non permisit septuagenarium senem habitantem secum habere mulierem: sed (inquit) eijce illam ex ædibus tuis, & trade in monasterium. Sit illa cum virginibus: tu inter viros ministra.] idque ex præscripto Nicæni canonis; nam ait: Lege canonem a sanctis Patribus nostris in Nicæna Synodo constitutum, qui manifeste interdixit, ne quis mulierculam subintroductam habeat.]

Pertinet quoque ad præteritorum prauorum morum correctionem quod sancta Synodus aduersus clericos fœnus exercentes constituit <sup>n</sup>. Rursum vero emendauit prauum illum, qui penes aliquos abusus irrepserrat, quo diaconi Eucharistiam porrigebant presbyteris: ne id vquam fieret, vœuit sancta Synodus, simulq; prohibuit ne diaconi sederent coram presbyteris. Porro ex administratione rerum temporalium adeo creuit diaconorum fastus in locupletibus præsertim Ecclesijs, postquam sub Christianis Imperatoribus sunt auctæ diuitijs, vt sedere cœperint

CÆLIBATUS  
ANTIQUA TRA  
DITIO.

c Hieron. epist.  
50. in fin.

d Hieron. aduers.  
Iouinian. lib. 1.

e Hieron. ad  
Pammach. epist.  
50.

f Epiph. in  
Compend. lib. 3.

g Hieron. aduers.  
Luciferian.

h Concil. Arel.  
lat. 2. c. 2.  
i Eod. Concil.  
c. 3.  
k Gregor. Turon.  
hist. Franc. lib. 1.  
c. 44.

l Annal. Tom. 1.  
an. D. 58.  
m Basil. epist. 17.  
ad Paregor. in  
addit.

n Concil. Nicæn.  
c. 17.

A cœperint coram presbyteris, absente Episcopo, & alia sibi illicita vsurpare, quæ S. Hieronymus scribens ad Euagrium damnat <sup>a</sup>. At de his alijs pluribus.

Sed & praua illa quoque consuetudo sublata est <sup>b</sup>, qua Episcopi, presbyteri, atque diaconi de Ecclesia, in qua ordinati sunt, in aliam transferebantur. Vt autem id corrigeret sancta Synodus, turbæ Antiochenæ, cum ex Ecclesijs externis sibi postulassent Episcopum, alijs Eusebiū Cæsariensem Antistitem expetentibus, alijs vero Eustathium Pontificem Berœensem, occasionem dedisse videntur: Quod plane intelligendum est, quando id affectent Episcopi, vel studia populorum & clericorum sibi inuicem dissidentia & mutuo altercantia æmulatione procurant: nam cum vehemens id aliqua ratio persuadeat, nempe vt alicui sedi ab hæreticis pessundatæ insignis aliquis alterius Ecclesiæ præficiatur Episcopus, id sancta ac Magna Synodus exemplo docuisse videtur, cum depositis (vt dictum est) insignioribus Arianis Episcopis, Eusebio Nicomediensi, & Theognide Nicæno, in sedem ipsorum aliarum sedium Antistites suffecerunt. His addidit sancta Synodus <sup>c</sup>, ne quis alterius Ecclesiæ aliquem ordinaret clericum absque consensu illius Ecclesiæ Episcopi.

Ceterum quod ex distinctione S. Basilij non tantum ad correctionem præteritorum noxiorum, sed ad præmunitionem quoque eorum quæ suboriri possent, canones statuerit sancta Synodus: ad hæc in primis spectat quod decretum est, ne recens baptizati in Episcopos assumantur, vel presbyteri ordinarentur. eiusmodi enim constitutio sic se habet <sup>d</sup>:

Quoniam plura aut per necessitatem, aut alijs cogentibus hominibus, aduersus Ecclesiasticam facta sunt regulæ: vt homines ex Gentili vita nuper accedentes ad fidē & instructos breui tempore mox ad spirituale lauacrum perducerent: simulq; vt baptizati sunt, ad Episcopatum vel presbyteratum promouerent: optime placuit, nihil tale de reliquo fieri: nam & tempore opus est ei qui catechizatur, & post baptismum probatione quamplurima. Manifesta est Apostolica scriptura, quæ dicit <sup>e</sup>: Non Neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Si vero processu temporis aliquod delictum animæ circa personam reperitur huiusmodi, & a duobus vel tribus testibus arguatur, a clero talis absteat. Si quis autem præter hæc fecerit, quasi contra Magnum Concilium se efferens; ipse de clericatus honore periclitabitur.] hæc Patres. Ceterum ob insigniorem personam aliquam, & ad sedandos concitatos tumultus, tum in Ambrosio, tum in Nectario fuit canoni derogatum.

Sed quod ad Episcoporum pariter ordinationem spectat; quo modo facienda esset, hæc ibidem sunt a Patribus definita <sup>f</sup>: Episcopum conuenit maxime quidem ab omnibus qui sunt in prouincia Episcopis ordinari. Si autē hoc difficile fuerit, aut propter instantē necessitatem, aut propter itineris longitudinem: tribus tamen omnimodis in idipsum conuenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus, tūc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur, per vnamquamque prouinciam Metropolitanam tribuatur Episcopo.] Citatur hic canon in Synodali epistola sanctorum Patrum, qui conuenerunt ad sacrosanctum Cōstantinopolitanum Cōcilium Oecumenicū, ad Damasum, cum hoc additamēto: Vt singularum prouinciarum Antistites vna cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit Episcopis, &c.] quæ verba in dicto canone desiderantur: recitat eum Theodoretus <sup>g</sup>. Quo in super firma rataq; concordia perduraret inter Episcopos: illud his additum <sup>h</sup>, vt excommunicatus ab vno, ab altero non recipiatur Episcopo: vtque <sup>i</sup> bis in anno Antistites Concilia celebrarent, ad quæ causæ deferrentur eorū, qui ab Episcopo se iniuste passos aliquid cōquererentur. delecta vero ad Concilia celebranda anni sunt tempora ante Quadragesimā, & in Autumno.

Sunt autem canones omnes, quos recensuimus, viginti numero, non eadē tamen partitione & ordine vbiq; dispositi, sicut nec eadem versione Latinitati redditi: quarum duæ auctore incerto extant Tomo primo Conciliorū, alia præterea Dionysij, qui collegit Græcos canones, & in Latinū conuertit, tradiditq; Stephano Episcopo Salonitano: habetur & alia sub Attico Antistite Constantinopolitano, elaborata a Theilone & Thearisto, quando ab eodē Attico iisdem canones missi sunt ad Concilium Carthaginense sextum, cui annexi fuerunt, & hæcenus extant <sup>k</sup>. in quibus omnibus editionibus viginti tantummodo canones enumerantur, qui licet a Ruffino <sup>l</sup> vigintiduo recenseantur, ijdē tamen esse noscuntur, cū ab eo duo ex illis in duas secti partes effecerint quatuor. Sed & Theodoretus viginti tantū canones in Magna Synodo statutos affirmat <sup>m</sup>: totidēq; repositos esse in archiuis Alexandrinæ, Antiochenæ, & Cōstantinopolitanæ Ecclesiæ, cum illi magna diligentia perquisiti sunt ab Episcopis Africanis, dictæ Synodi sextæ Carthaginensis Acta & epistolæ ea de causa tunc scriptæ certissimam fidem faciunt.

Ceterum Nicænos canones aliquod passos esse naufragium, tabulæ quæ hinc inde dispersæ reperiuntur, manifeste significant. Quis neget, immo quis auctoritate S. Hieronymi non affir-

a Hieron. epist.  
85.  
b Concil. Nicæn.  
c. 15. 16. 17.

c Concil. Nicæn.  
c. 17.

d Concil. Nicæn.  
c. 2.

e 1. Tim. 3.

f Concil. Nicæn.  
c. 4.

g Theodoret. lib.  
5. c. 9.  
h Concil. Nicæn.  
c. 5.  
i Eod. c. 5.

NUMERVS NI  
CAENORVM CA  
NONVM.

k In princ. Con-  
cil. 6. Carthag.  
l Ruffin. lib. 1. c. 6.

m Theodoret. lib.  
1. c. 8. in fine.

CANON DE LI-  
BRIS HAGIO-  
GRAPHIS.  
2 Hieron. epist.  
111.

b Ambros. epist.  
ad Vercellen. Ec-  
cles.  
CANON DE BI-  
GAMIS NON  
ORDINANDIS.

c Concil. Carth.  
6. c. 3.  
CANON DE AP-  
PELLATIONE  
AD ROM. PONT.

d Theodorat. lib.  
2. c. 4.

e Nicæn. Concil.  
c. 9. Sardicenf.  
c. 16. 17.  
Nicæn. 16. 17.  
Sardic. c. 18. 19.  
CANON NIC.  
DE SACRIF. OF-  
FEREND. A 15.  
VNI.

f Canon de  
conficienda  
formata.

met, atque tuto confirmet, in eadem Magna Synodo de diuinis scripturis authenticis editum esse canonem? ipse enim sic præfatur in Iudith<sup>a</sup>: Apud Hebræos liber Iudith inter Hagiographa legitur; cuius auctoritas ad roboranda illa, quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur: Chaldaeo autem sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum Synodus Nicæna in numero sanctarum scripturarum legitur computasse: acquieui postulationi vestra, &c.] Nemo igitur inficias ire poterit, eiusmodi canonem, quo libri canonici numerati erant (nescio quo calu) penitus excidisse.

Rursum vero de bigamis non ordinandis Nicænum canonem citat S. Ambrosius<sup>b</sup>, qui pariter desideratur: ait enim: Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Nicæno tractatus addidisse: neque clericum quemquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit.] hæc ipse. At quis, rogo, tam perfrixtæ frontis homo tot tantosq. Patres mendacij adeo impudenter redarguerit, & affirmare ausit eos esse mentitos, quod hi duo canones extra numerum illorum viginti positi videantur? Qua pariter ratione falsarius haud dicendus est sanctissimus ille Zosimus Papa<sup>c</sup>, quod citauerit Nicænum canonem de appellatione ad Apostolicam sedem, qui tamen inter viginti illos nequaquam numeratus habetur, neque apud Græcos inuenitur, sicut nec duo alij superioris recensiti: cum tamen Theodoretus illum ipsum digito signet, dum scribit Athanasium

Arianorum calumnijs circumuentum, & illorum iudicijs exagitatam in Occidentem venisse, & Arianos litteris contra eundem causam prosequutos esse; quando, inquit<sup>d</sup> de Iulio: Ille Ecclesiæ canonem sequutus, & eos iussit Romam venire; et diuinum Athanasium, quo pro se in iudicio ipse responderet, vocauit.] Sed quinam iste Ecclesiæ canon? non certe Sardicenfis Concilij, quod (vt idem demonstrat auctor sequenti capite) nondum fuerat celebratum. compelleris ergo fateri, per Ecclesiæ canonem non alium significatum esse, quam citatum

Nicæni Concilij canonem de appellando ad Romanum Pontificem, quem Athanasius (vt suo loco pluribus declarabimus) aduersus Arianorum iudicia contra se lata legitime appellauerat. Cum vero constet longe grauiori ex Ariana hæresi tempestate iactatam esse Orientalem, quam Occidentalem Ecclesiam; haud mirum sit, Hieronymum, Ambrosium, & Zosimum Papam, ex Romanæ Ecclesiæ archiuis, atque aliunde peritos alios, præter viginti illos, nouisse Nicænos canones: quod intelligentes Patres Catholici, qui Sardicam ad Oecumenicum Concilium conuenere, complures ex canonibus Nicææ in Magno Concilio editis, tamquam in recentiori theca recondentes, decretis<sup>e</sup> Sardicenfibus, additis quibusdam alijs, intexuere. Rursum autem Episcopi ipsi Africani in tertio Concilio Carthaginensi sub Siricio Papa, quod constituerunt canone vigesimo nono, vt non nisi a ieiuno sacrificiū offeratur, in Nicæno Concilio statutum fuisse, inferius canone quadragesimo octauo profitentur, cum in fine sic aiunt: De fide enim Nicæna tractatus audiuius. Verum & de sacrificijs inhiendis post prandium, vt a ieiunis, sicut dignum est, offeratur, & tunc & nunc confirmatum est.] hæc ibi.

Insuper quod quæ antea aduersus Ariū in Concilio Alexandrino gesta essent, cognita sunt etiam in eodē Nicæno Concilio: ille itidem a Patribus canon sancitus est, quo cautū fuit vt res cognitæ in minori Synodo, in maiori iterum examinari atque tractari possent. Huius quidem canonis meminit Iulius Papa in epistola ad Arianos recitata & intexta ab Athanasio in Apologia secunda, in qua hæc verba leguntur: Episcopi in Magna Synodo Nicææ congregata non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi Acta in alia Synodo examinari.] et paulo post: Quod si istiusmodi cōsuetudo olim fuit, eiusq. memoria renouata est & scripto prodita in Magna Synodo, eamq. apud vos valere non sinitis, rē profecto indecorā facitis.] hæc Athanasius.

Ceterum nec ipsi Græci, quantumlibet austeri & tenacissimi Nicænorum canonum numeri vicenarij custodes & iudices, negare vsquam potuerunt, nihil præterea in Magna illa Synodo esse statutum, quod extra viginti illos canones inueniatur: cum ab Attico ipso Episcopo Constantinopolitano editum sit exemplar Formatae scribendæ, cuius communicatione (vt Tomo secundo dictum est pluribus) vniuersa compaginari deberet Ecclesia; quod excusum habetur post Concilium Chalcedonense, sed in Cresconiana collectione sub eiusdem Attici titulo descriptum reperitur in hæc verba:

Græca elementa litterarum numeros etiā exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus Formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur; hoc a Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis saluberrime inuentum est, & constitutum; Vt Formatae epistolæ hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem: id est, vt adsumantur in supputationem prima Græca elementa Patris & Filij & Spiritus sancti, hoc est,  $\pi, \nu, \alpha$ , quæ elementa

menta & octogenarium, & quadringentesimum, & primum significant numerum: Petri quoque Apostoli prima littera, id est,  $\pi$ , quæ numerum octoginta significat. Eius quoque qui scripsit epistolam prima littera; cui scribitur secunda littera; accipientis tertia littera; ciuitatis quoque, de qua scribitur, quarta; & indictionis (quæcumque est) eiusdem temporis, idem qui fuerit numerus assumatur. Atque ita his omnibus Græcis litteris, quæ (vt diximus) numeros exprimunt, in vnum ductis; vnā, quæcumque collecta fuerit, summam epistola teneat. Hanc qui suscipit, omni cum cautela exquirat expresse; addat præterea separatim,  $\alpha\mu\eta\eta$ , Amen, quod in epistola nonagesimum & nonum numerum secundum Græca elementa significat, Valete in Domino.] hæcenus ex collectione Cresconiana, quæ hæc habet amplius. XLVIII. L. Nam numerus noster non tenetur in epistola Græcus, sed Latinus explanatur, quæ directa vnanimitè ab Episcopo Osio & Victore & Vincentio presbyteris ad Episcopum Vrbs Romæ Siluestrum: per quorum nomen seruantes gremium direximus sedi Apostolicæ.] hucusque ibi, vt se habent in nostro codice: quibus quidem manifesti erroris redarguuntur illi, a quibus in Formatae canone, vox,  $\alpha\mu\eta\eta$ , prætermittitur, cum ex ipso textu liqueat easdem Græcas litteras reddere numerum nonagesimum nonum. Quamobrem ad canonis huius elucidationem, hic describenda putamus, quæ ex Iuone leguntur his verbis<sup>a</sup>:

Græca elementa litterarum numeros etiā exprimere, nullus qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus Formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur: hoc a Patribus trecentis octodecim Nicææ congregatis saluberrime inuentum est & constitutum: vt Formatae epistolæ hanc calculationis seu supputationis suæ habeant rationem: id est, vt assumantur ad supputationem prima Græca elementa Patris & Filij & Spiritus sancti, id est,  $\pi, \nu, \alpha$ , quæ elementa octogenarium, quadringentesimum & primum seruant numeros: Petri quoque Apostoli prima littera, id est,  $\pi$ , quæ numerum octoginta significat: eius qui scribit epistolam prima littera, cui scribitur secunda, accipientis tertia, ciuitatis quoque de qua scribitur, quarta, & indictionis (quæcumque est) illius temporis numerus assumatur.

Atque his ita omnibus Græcis litteris, quæ (vt diximus) numeros exprimunt, in vnum ductis; vnā, quæcumque collecta fuerit, summā epistola teneat. Addat præterea separatim in epistola etiam nonagenarium & nonum numeros, qui secundum Græca elementa significant,  $\alpha\mu\eta\eta$ . Tres igitur prædictæ litteræ Græcæ, id est,  $\pi, \nu, \alpha$ , & prima littera ex nomine Petri, id est,  $\pi$ , quingentesimum sexagesimum & vnum faciunt numeros,  $\pi$ , enim prima, quæ est in nomine summi Patris, 80. numerat:  $\nu$ , vero, quæ est prima in nomine Filij, 400. numerat:  $\alpha$ , vero, quæ prima est in nomine Spiritus sancti, vnum indicat. Si addas,  $\pi$ , quæ est in nomine Petri prima, id est 80. reperies 561.  $\alpha\mu\eta\eta$  vero, quod in prædictæ epistolæ fine scriptū est, 99. indicat:  $\alpha$ , enim vnum,  $\mu$ , quadraginta,  $\eta$ , octo,  $\nu$ , quinquaginta numerum, qui nonagintanouem efficiunt numeros. Si vero totam summam simul iungas, 660. epistola numeros tenet.] hucusque ipse.

Sed hic illud animaduertendū est, quod habetur in canone, id inuentū a Patribus, ne (quod ait) aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur. Non video, quomodo quilibet impostor non valuerit eiusmodi litteras fingere: nempe si exempli causa dicamus aliquem Arianum cupientem videri Catholicum, hoc perlecto canone, ad eius præscriptum, ipsidem signatas elementis litteras exarasse. Vt cum finxerit eas datas ab Athanasio Alexandria ad Iulium Romanum Pontificem per Serapionem diaconum, addita indictione, exque singularum vocum primis Græcis elementis numerum collectum conscripserit: Quid hoc quæso tanti negotij opus, vt non valuerit ab impostore quolibet factitari, & hæretico homine vel schismatico fingi? At quonam pacto potuerunt, publica lege conscripta, regula Formatarum secreta fieri litterarum commercia, quæ vix secretioribus notis & singlis inter paucos mutuo assensu contestatione condita perfici solent?

Quamobrem in eam sententiam imus, vt existimemus eiusmodi canonem nequaquam esse cū ceteris editū, sed penes Episcopos Catholicos retentum esse secretum: atque illud de eiusmodi formula Formatarū fuisse Patrum cōsiliū, vt dantibus & accipiētibus communicationis Catholicæ tesserā hisce elementis exprimerent: nempe vt qui fidem & cōmunicationē Catholicā his elementis significatā scriberet, vel deferret, censeretur esse Catholicus, sicq. vt Catholicus inter Catholicos mereretur Catholica cōmunicatione recipi: nam huius rei causa in vsu fuisse Formatas, nēpe vt qui has scriberet, vel afferret, existimaretur esse Catholicus, secundo Annalium Tomo dictū est. Quoniam vero ad Catholicā cōmunicationē, vt alicui impertiri posset, duo potissimum esse necessaria videbantur, nimirum ne hæresi vel schismate ab Ecclesia Catholica diuisus esset: ea de causa talis formula fuit a sanctis Patribus præscripta Formatis, qua

vrtrumque significaretur; nempe, qui daret, & deferret epistolam, de fide recte sentire, & communicatione Ecclesie Catholice inhære.

Sic igitur quod in hac Formata tribus illis prioribus elementis, Patris & Filij & Spiritus sancti, perfectæ & sanctissimæ Trinitatis nomina adnotaretur; veluti symbolicis formulis aduersus ipsos qui tunc insurrexissent hæreticos Arianos fides Nicæna eadēq. Catholica videbatur esse descripta. Quod vero non solum in rectæ fidei confessione, sed & ex vera cū Ecclesia Catholica cōmunicatione probari deberet, qui recipiendus esset: inde additum est a sanctis Patribus primum illud quod sequitur elementum, τ, nominis Petri: idq. ea de causa, quod in sede Petri vigeret totius Ecclesie Catholice principatus, adeo vt ille probaretur vere esse Catholicus, qui Petri successor esset cōmunionem coniunctus: quo quidem perspicuo argumento probat (prout superius dictum est) Opratus Mileuitanus, se Catholicum, Parmenianum vero & alios Donatistas, aduersus quos agit, esse schismaticos, dū enumerans seriem Romanorū Pōtificum, qui federunt (vt ait) in cathedra Petri, ad Siricum vsque descēdens, de eo addit: Hic noster est socius, cum quo nobis totius Orbis cōmunicatio Formatarum in vna cōmunionis societate cōcordat.] de Donatistis verō subdit, procul abesse, vt Formatis cōmunicent cū cathedra Petri.

Vides ex his manifeste, lector, ad quid nomen Petri potius, quàm (si sanctioris personæ ponēdum fuisset) Dei genitricis Mariæ, vel Ioānis Baptiste; aut si, τ, littera ad constituendum certū numerū requireretur, magis ipsius Petri, quàm Pauli Vasis electionis & Doctoris gentiū nomē, post trium personarū sanctissimæ Trinitatis nomina, statim habeatur expressum; nempe ob cōmunicationē cū cathedra Petri, per quod signū qui esset Catholicus, posset aperte significari.

Exarabantur autē in Formata quatuor hæ litteræ, quæ numquam a quouis mutari deberent, τ, υ, α, ω, id est Pater, Filius, Spiritus sanctus, Petrus: et quod adiciebatur in fine, ἀμήν, Amen. Reliquæ autem, quibus indicabantur nomina scribentis, afferentis, recipientis, tēporis quo scripta, & loci ex quo data Formata erat, pro occasione diuersarū personarū, locorum & tēporum mutabantur. Inhærebant itaque dicta elemēta cuique Formatæ immutabilia, quibus hæ voces (vt dictum est) PATER, FILIVS, SPIRITVSSANCTVS, PETRVS, AMEN, eo modo primis litteris haberentur inscriptæ; idq. Apostolorū exemplo: nam vidimus Paulum solitū pro signi nota (vt ait) apponere illas voces, GRATIA DOMINI, &c. Sanctum vero Ignatiū has, AMEN, GRATIA, vt superius primo & secundo Annalium Tomis pluribus est explicatum.

Porro quod eadē Græcæ litteræ numerū significarent, in hoc potuit aliquod latere secretū, vt scribēdo etiā (si placeret) Latini numeri elemētis numerū illum expressum in canone Græcis litteris, quid intelligeretur, haberetur incognitum: vt in appendice eiusdem Formatæ apud Cresconium his notis XLVIII. & L. idem est quod AMEN. Et siue Græce scriberetur, numeri potius esse crederetur, quàm voces: re ipsa autē voces, reiq. maximi pōderis significatiuæ. licet sciamus, etiam Latinos Græcis vt solitos characteribus, quod complura exempla declarant. Sicq. siue Latine ex Græcis, siue Græce notæ numeri scriberetur; nomina & voces illæ, quæ cōmunicationis Catholice erant indicatiuæ, non nisi eius tessera conscijs fierent manifestæ, ceteris autē extra Ecclesiā positis (nisi proditio aliqua intercederet) occultæ essent. At de his hætenus: quæ fortasse prolixius, quàm par erat, sunt pertractata, sed plane necessitate cogente, quod neminem reperimus, qui istæc de Formatis ita ex Concilio Nicæno præscriptis elucidarit.

Post vero descriptum canonem de Formatis in dicta Cresconiana collectione, postq. recitatam breuem illam appendicem: mox subiiciuntur S. Synodi litteræ ad Siluestrum Romanum Pontificem: quas collatione habita cum alijs exemplaribus (vt licuit) paulo emendatioribus reddidimus, relicta in margine varia lectione: sunt autem huiusmodi:

Beatissimo Papæ Vrbis Romæ cum omni reuerentia colendo Siluestro, Osus Episcopus prouinciæ Hispaniæ ciuitatis Cordubæ, Macarius Episcopus Ecclesie Hierosolymitanæ\*, Victor\* & Vincentius presbyteri Vrbis Romæ ordinati ex directione tua, & ceteri Episcopi CCCXVIII. in Domino salutem. Quoniā omnia corroborantur\* diuinis mysterijs Ecclesiasticæ vtilitatis causa: quæ ad robur pertinent S. Ecclesie Catholice & Apostolice, ad sedē tuam Romanam explanata & de Græco redacta scribere confitemur: nunc itaque ad verā\* fidei augmentum\* accurrimus roborari. Itaque censeat vestra Apostolica doctrina, Episcopos totius vestræ Apostolice Vrbis in vnum conuenire, vestrumque habere Concilium\*: sicut docet mystica veritas, confirmet\* nostra sancita\*, vt gradus fixos connexa\* ordinationi tuæ sanctimonie nostra possit habere regula: quoniam decet numerum dictorum Coepiscoporum a te discere gradus conformes\* conscendere Verbi. Quidquid autem constituimus in Concilio Nicæno, precamur vestro oris consortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro vniuerso Concilio. Dat. VIII. Kal. Iulias. Accept. XIII. Kal. Nouemb. Paulino & Iuliano

LITTERÆ SY-  
MODI AD SIL-  
VESTRVM PA-  
PAM.  
\* Constantino-  
politana  
\* Vitis  
\* corroborata  
\* vestræ sedis  
\* argumentum  
\* Consilium  
\* vt firmet  
\* sanctimonia  
\* contexta  
\* fornices con-  
sternere Vrbis

A & Iuliano summis Coss.] huic habetur coniuncta Siluestri epistola ad Synodum, sed mendosissima, quæ & ob Consules perperam positos commenticia reputatur, vtpote quæ data & accepta habeatur sub Consulatu Constantij quarto cum Constantini octauo siue septimo, qui est ab hoc annus quintus. Porro cum his litteris missum æque fuisse decretum fidei, & reliqua in Synodo gesta, certum est.

Ceterum quod ad Magnæ Synodi confirmationem spectat: etiam si dicta epistola non extaret, vel omnino reijceretur, vt spuria: quis ignorat antiqua Ecclesiastica iura, quibus traditum & obseruatum est, omnia decreta Synodica ab Episcopo Romanæ Ecclesie accipere firmitatem? vnde apud Socratem: Canon Ecclesiasticus vetat ne decreta absque sententia Episcopi Romani Ecclesijs sanciantur. Sed quinam iste canon, qui in re tanta, tanta decernat, vt inuolabiliter & semper fuerit vbique seruandus? non equidem in Synodo aliqua reperitur esse sancitus, sed potius antiquo vsu, vti Apostolica institutio, ad posteros iugi obseruatione omnium appareat stabilitus, quod & superius demonstratum est.

Sed quod rursus ad Nicæna pertinet instituta: non prætermittimus dicere, indicare videri Sozomenum, ex instituto Nicæni Concilij secundū traditam in eo fidei formulam hymnos cani consueuisse; cum agens de Leontio Ariano Episcopo Antiocheno, ait eum passum esse Catholicos hymnis fidei Concilij Nicæni consentientibus Deum laudare. Etenim Ariani sicut baptismi formam, ita quoque Glorificationis hymnum corruperant, vt dicerent, Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto; Catholici vero more vsitato & antiquitus tradito canerent: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto; idq. ex præscripto verborum Domini ad suos dicentis: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. At ex Concilio Nicæno (vt dicemus) ad eiusmodi hymnum Glorificationis illud accessit additamentum, vt post Gloria Patri, &c.] diceretur: Sicut erat in principio & nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.]

Sed ad hæc omnia certius exploranda, illud in primis monendum putamus; eiusmodi hymnum Glorificationis, sic a maioribus dictum, nequaquam (vt aliqui putant) inuentum esse a Nicæno Concilio; sed ab ipsis Apostolorum temporibus Fideles, cum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizarentur, easdem tres personas sanctissimæ Trinitatis eiusmodi hymno conglorificare cœpisse. Quod quidem ex maiorum traditione, absque aliquo scripto, sibi Ecclesiam vindicare, pluribus affirmat S. Basilius ad Amphilochem scribens de Spiritu sancto, vt cum ait: Proinde quod a maioribus nostris dictum est, & nos dicimus gloriam esse communem Patri cum Filio; quapropter & Glorificationis hymnos Patri simul cum Filio offerimus. Sed & cœptam esse in Ecclesia Dei eiusmodi Glorificationem ex eo tempore quo ab Apostolis promulgatum est Euangelium, & cum (vt diximus) sacrum baptismum ab eisdē iussu Domini in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti collatum est, a Fidelibus oc-

cini cœptam, & absque scripto Fidelibus traditam, pluribus idem inferius docet; eandemq. pronunciamdam esse monet vt a Domino accepit Ecclesia, licet ab aliquibus, CVM, pro, ET, dictum reperiri tradat: nam ait: Dictum est igitur, nihil referre ad sensum, siue dicas: Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto: siue dicas: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto. Non igitur fas est cuiquam syllabam, et, ex ore Domini profectam reijcere, aut aliter scribere. Hæc & alia huiusmodi Basilius de huius Glorificationis ab Apostolis Ecclesie tradite vsu: quam tanti ponderis esse nouerunt Patres, vt cum postea in Constantinopolitano Concilio firmanda esset aduersus hæreticos Spiritus sancti negantes diuinitatem regula fidei, huiusmodi Conglorificationis testimonium in ipsa intextum voluerint, atque scriptum illud de Spiritu sancto: Qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur.]

Porro quod attinet ad decreta Nicæna Synodi: sicut nullo modo dicendum est, Glorificationis sanctissimæ Trinitatis hymnum ab ea primum inuentum; ita nec, vt in fine cuiusque Psalmi caneretur, esse statutum, putamus. Equidem si Magna Synodus id statuisset, vniuersam regulam (sicut in ceteris) Ecclesijs omnibus pariter præscriptisset, a qua nullus vnquam deuiare, vel latum vnguem præterire aliquando, præsumpsisset: cum tamen videamus diuersas ea de re fuisse diuersarum Ecclesiarum consuetudines, ritusque dissimiles: sic namque Cassianus ait: Illud etiam (quod in hac prouincia vidimus) vt vno cantante, in clausula Psalmi omnes astantes concinant cum clamore, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto: nusquam per Orientem audiimus: sed cum omnium silentio ab eo qui cantat, finito Psalmo, orationem succedere, hac vero Glorificatione Trinitatis tantummodo solere antiphonam terminari. Hæc ipse: ex quibus etiam, sicut ex multis alijs, commenticia plane detegitur epistola illa Hieronymi nomine ad Damasum consignata, quæ merito ab erudi-

SYNODI CONFIRMATIO.

Socrat. lib. 2. c. 13.

Sozom. lib. 3. c. 19. in fin. NICAENVS CANON DE SACRO HYMNIO GLORIA PATRI ETC.

Matth. vs.

HYMNVS GLORIFICATIONIS EX TRAD. APOST.

Basil. de Spir. sancti. c. 7.

Basil. de Spir. sancti. c. 27. 29.

Eod. c. 27. in fin.

Cassian. lib. 1. c. 8.



tis Hieronymi res accuratius expendentibus, vt adulterina iure exploditur, in qua hæc A leguntur<sup>a</sup>: Precatur ergo cliens tuus, vt vox ista psallentium in sede tua Romana, die noctuq. canatur, & in fine Psalmi cuiuslibet, siue matutinis siue vespertinis horis, coniungi præcipiat Apostolatus tui ordo, Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, sicut erat in principio, &c. ] Si enim in Oriente nusquam se audisse, inquit Cassianus, vt in fine Psalmi diceretur Gloria Patri, &c. quo modo ex Orientis more de eiusmodi psallendi genere Hieronymus potuit Damasum monuisse; cum antea tam in Occidentali Ecclesia, quam in Orientali, eiusmodi psallendi vsu viguisse, idem affirmet? Qui tamen eidem epistolæ fidem adhibuerunt, ex S. Hieronymi monitu id sancitum a Damaso existimarunt.

Quod igitur ante Nicænum Concilium, ex traditione (vt vidimus) Apostolorum, vigeret vsus in Ecclesia, vt a Fidelibus Glorificationis dictus hymnus occineretur vbique, licet diuerso ritu: alia occasione recens accepit additamentum. Nam cum Ariani blasphemantes dicerent Filium a Patre in tempore factum, & fuisse tempus quando non erat: placuit sanctæ Synodo aduersus eiusmodi hæresin addi ad antiquum Glorificationis hymnum, Gloria Patri, &c. illam appendicem, qua dicitur: Sicut erat in principio, &c. testatum habetur id ex Concilio Vasensi, vbi hæc reperiuntur expressa<sup>b</sup>: Et quia non solum in sede Apostolica, sed etiam per totum Orientem, & totam Africam vel Italiam, propter hæreticorum astutiam, qua Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore cœpisse blasphemant, in omnibus clausulis post GLORIA PATRI ET FILIO ET SPIRITUI SANCTO] SICVT ERAT IN PRINCIPIO ET NVNC ET SEMPER ET IN SÆCVLA SÆCVLORVM, AMEN, dicitur: etiam & nos in vniuersis Ecclesijs nostris hoc ita dicendum esse decernimus. ]

Hic autem illud lectorem admonendū putamus: canones Concilij Vasensis primi confusos C existere cum illis Vasensis secundæ Synodi, huncq. recitatum hic canonem esse Vasensis primæ, quæ paulo post Nicænum Concilium celebrata est temporibus Constantij Imperatoris, eum S. Nestarius Episcopus Viennensis federet, qui eidem Synodo interfuit, de quo sic Ado eiusdem Ecclesiæ Episcopus<sup>c</sup>: Florebat (inquit) & tunc temporis (quo Maximinus Episcopus Treuerensis hospes Athanasij) Nestarius Viennensis Episcopus in doctrina fidei eximius: qui in Vasensi illa Synodo venerabili primus interfuit, & Patris & Filij & Spiritus sancti vnam esse naturam, & potestatem, & deitatem, & virtutem, in Ecclesia publice prædicauit, & docuit. ] hæc Ado. Quamobrem qui subscripti Episcopi ibi in fine ponuntur, alterius Vasensis Synodi esse oportuit, illic vero (quod etiam accidit de Arelatensibus Synodis) per errorem appositos. Sic igitur, quod dicitur a Sozomeno, cani hymnos a Catholicis Nicænae fidei consentientes; de Glorificationis antiquo hymno, tunc vero eo additamento aucto, debere intelligi, potius assentimur. At de his modo satis.

Putarunt nonnulli, vt sicut huiuscemodi sic auctus Glorificationis hymnus ad confutandam grassantem publice in Ecclesia hæresin Arianam, vt frequentius caneretur, ex hoc tempore Nicæni Concilij, fuerit a Patribus laudabili consuetudine introductum; ita pariter, vt Nicænum fidei Symbolum in Ecclesia publice concineretur. Verum eiusmodi institutionis antiqua vestigia in Ecclesia Orientali facilius reperio; nam vbi Arii hæresis magis inualuit, ibi potissimum eiusmodi Symbolum in sacris solemnibus publice debuit frequentari. De his enim hæc testatur Theodorus Lector<sup>d</sup>: Timotheus (erat hic Constantinopolitanus Episcopus) ab amicis rogatus, Symbolum fidei trecentorum decem & octo Patrum per singulas Synaxes dici curauit, ad reprehensionem videlicet Macedonij, quasi ille Symbolum hoc non receperit; cum antea semel tantum in anno, in Parasceue scilicet Dominicæ Passionis, tempore quo Episcopus catechizabat, recitatum esset. ] ita Theodorus. In Romana autem Ecclesia secus accidit; quippe quæ custos tenacissima ac fidelissima antiquitatis, quod didicerat ab Apostolis, nullo penitus aucto additamento, seu elucidatione, Symbolo diutius

usa est. De ea enim Ruffinus<sup>e</sup> hæc tradit, Symbolum explicans: CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM. Verum (inquit) priusquam incipiam de ipsis sermonum virtutibus disputare: illud non importune commonendum puto, quod in diuersis Ecclesijs aliqua vel his verbis inueniuntur addita: in Ecclesia autem Urbis Romæ hoc non reprehenditur factum: quod ego propterea esse arbitror, quod neque hæresis vlla illic sumpsit exordium; et mos ibi seruetur antiquus, eos, qui gratiam baptismi suscepturi sunt, publice, id est Fidelium populo audiente, Symbolum reddere: et vtiq. adiectionem vnius saltem sermonis eorum qui præcesserunt in fide, non admittit auditus. In ceteris autem locis, quantum intelligi datur, propter nonnullos hæreticos addita quædam videntur, per quæ

<sup>a</sup> Habes eã tom. primo Concil. in rebus Damas.

<sup>b</sup> Concil. Vasen. in fin. cap. 5. 10mo 1. Concil.

<sup>c</sup> Ado in Chron. an. D. 337.

<sup>d</sup> Theodor. Lect. lib. collectaneorum Biblioth. sanct.

<sup>e</sup> Ruffin. in exp. sit. Symb. apud Cyprian.

SYMBOLVM APOST. IN VSU ROM. ECCLES.

A per quæ nouellæ doctrinæ sensus crederetur excludi. ] hucusque Ruffinus. De vsu vero Symboli Constantinopolitani suo loco dicendum.

Quod autē rursum spectat ad numerum Nicænorū canonum: quod illi in epistola quadam, Marci nomine, septuaginta recenseantur; atque nonnulli ex ijs, in litteris quæ Iulij & Felicis Papæ dicuntur, descripti habeantur; quod insuper Dalmatius Episcopus Cyzicenus quasdam constitutiones eiusdem Synodi ad recte viuendi formam præscriptas ferri tradat, ex eisque nouem recitet; quodque demum Turrianus profiteatur, octoginta Nicænos canones Arabica lingua scriptos inuentos se Latinitate donasse, secundum epistolam illam nomine Athanasij ad Marcum editam, de octoginta pariter capitulis in eadem (vt ibi dicitur) Synodo constitutis, & in septuaginta redactis: quoniam hæc ignorasse maiores visi sunt, quando oborta controuersia in Ecclesia Africana, de ijs mentio necessaria incubuisset; hæc libentius alijs differenda relinquemus: cum tamen nullo pacto inficias icrimus, ex ijs quæ dicta sunt, canones Nicænos numerum vicenarium excessisse.

His omnibus in sacrosancta Synodo absolutis, consequuta est subscriptio Patrum; qui tum fidem Catholicam Symbolo illo, quod recensuimus, explicatam, tum etiam sanctos canones singuli suo chirographo munierunt; omnes simul trecenti decem & octo: numerus videlicet in magno illo, Patre fidei dicto, Abraham, consecratus, cum totidem ex suis vernaculis aduersus quinque Reges, quos & vicit, armasset<sup>a</sup>: eodem quippe numero Patrum certatum est non tantum aduersus Arium & Arianos, sed quotquot antea extitissent, Filij Dei diuinitatis impios aduersarios; obtentaque est victoria in ciuitate Victoriæ, Victore atque Vincentio vna cum Osio primarijs ducibus pietatis: vt & in his nominibus quoque intelligas admirabile sacramentum. Quid autem mirandum acciderit de duobus Episcopis nuper, antequam subscriberent, vita functis, cum narrent Gregorius presbyter Cæsariensis, atque Nicephorus, & si qui alij ex recentioribus (apud antiquiores enim id frustra queritur) hic describemus, ne quid temere aut inconsulto prætermisisse videamur potius, quam probasse.

Gregorius igitur in ea oratione, quam de Nicæna Magna Synodo habuit, hæc ait<sup>b</sup>: Duo sancti Episcopi, Chrystantus & Musonius, cum nondum decisioni suas adiecissent subscriptiones; accidit vt diuina prouidentia ab humanis excederent. Diuini ergo Patres, cum venissent ad communem locum, in quo dormiebant, cumque simul cum eis essent, & quæ dicebantur, audirent: O Patres, dixerunt, & Fratres, præclarum certamen nobiscum decertastis, cursum perfecistis, fidem seruatis. Si ergo quod factum est, Deo gratum iudicastis (nunc enim purius cernitis) ne quid sit impedimento, quo minus vos quoque decisionem subscriveretis. Hæc simul & dixerunt, & signata decisionem sanctorum Patrum loculo imposita, totam illam noctem insomnem peragunt in oratione. Die autem sequenti, cum venissent ad loculum, solutis quæ erant imposita, signaculis, cum sanctam reuoluissent decisionem, inuenerunt sanctorum Patrum ad eos adiectas subscriptiones: adeo vt citra dubitationem vnusquisque, etiam ex eis qui erant extrinsecus, fateretur sanctum illum sanctorum Patrum chorum constare præsentia & ope sanctissimæ Trinitatis, eamque suam ostendere defensionem ijs qui digni habentur, vt videant. ] hæc Gregorius. addit his Nicephorus<sup>c</sup> eorūdem subscriptionem in huiusmodi verba: Chrystantus & Musonius, qui cum Patribus omnibus in S. prima Oecumenica Synodo consensimus, quamuis corpore translati, manu tamen propria nos quoque libello subscripsimus. ] hæc ille, quorum omnium fides sit apud auctores, cum tantæ rei nullum vestigium sit reperire penes Athanasium, Hilarium, & alios, qui nihil plane reliquere intactum, quo insultantem Arianam hæresin oppugnare potuissent. Sed nec fuit moris, fidem inter Fideles velle miraculis probatam reddere, cui suffragarentur firmiores diuinæ scripturæ sermones.

At Nicæni Concilij hic finis esto: cuius quidem singularem cum primis excellentiam ac venerandam insuper eximiamque maiestatem, vix credi potest, quot laudibus atque præconijs prosequuti sint sanctissimi Patres; quorum vnus S. Leonis Papæ scribentis tum ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, tum ad Pulcheriam Augustam, hic satis sit elogia sane præclarissima recitare, cum inquit<sup>d</sup>: Nulla sibi met de multiplicatione congregationis Synodalia Concilia blandiantur; neque trecentis illis decem atque octo quantumlibet copiosior numerus sacerdotum vel comparare se audeat, vel præferre; cum tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit Synodus cōsecrata; vt siue per pauciores, siue per plures Ecclesiastica iudicia celebrentur; omni pene auctoritate sit vacuum, quidquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. nimis ergo hæc improba, nimis sunt praua, quæ sacratissimis canonibus inueniuntur esse contraria. ] et inferius: Sancti illi ac venerabiles Patres, qui in vrbe Nicæna sacrilego Ario cum

MYSTERIVM IN NVMERO ET IN NOMINIBVS.

<sup>a</sup> Genes. 14.

<sup>b</sup> Apud Lipom. 10m. 6. DE CHRYSANTO ET MUSONIO EPISCOPIBVS.

<sup>c</sup> Niceph. lib. 8. c. 23.

PRÆCONIA NICAENI CONCILII.

<sup>d</sup> Leo epist. 53.

cum sua impietate damnato, mansuras vsque in finem Mundi leges Ecclesiasticorum canonum condiderunt, & apud nos in toto Orbe terrarum in suis constitutionibus viuunt: et si quid vsquam aliter, quam illi statuerunt, praesumitur, sine cunctatione cassatur; vt quae ad perpetuam vtilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur; nec ad priuatum trahantur commodum, quae ad bonum sunt commune praefixa.]

b Leo epist. 55.

Idemque ad Pulcheriam Augustam in haec verba<sup>a</sup>: Contra statuta paternorum canonum, quae ante longissimae aetatis annos in vrbe Nicæna spiritualibus sunt fundata decretis, nihil cuiquam audere conceditur: ita vt si quis diuersum aliquid decernere velit, se potius minuat, quam illa corrumpat, quae si (vt oportet) a cunctis Pontificibus intemerata seruentur, per vniuersas Ecclesias tranquilla erit pax, & firma concordia.] et in calce: Consensiones vero Episcoporum, sanctorum canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, vnita nobiscum vestrae fidei pietate, in irritum mittimus, & per auctoritatem beati Petri Apostoli generali prorsus definitione cassamus, in omnibus Ecclesiasticis his legibus obsequentes, quas ad pacificationem omnium sacerdotum per trecentos decem & octo Antistites Spiritus sanctus instituit: ita vt, etiam si multo plures aliud quam illi statuere decernerent, in nulla reuerentia sit habendum quidquid fuerit a praedictorum constitutione diuersum.] haecenus Magnus Leo, horribilis deserti immanes beluas, feraeque saeuissimas, rugitus sui terrore concutiens, iuxta propheticum epiphonema illud<sup>b</sup>: Leo rugiet: quis non timebit?]

b Amos 3.

c 2. Reg. 6.

At sicut cum diuina illa Arca mansit tribus mensibus in domo Obededom Gethæi, magnam inde ille benedictionem consequutus est: ita Nicæna ciuitas, licet antea non ignobilis, longe clarior atque celebrior reddita est totidem mensium Magni illius Concilij incolatu, admirandis quibusdam sibi diuinitus impertitis potita beneficijs, quae Gregorius presbyter recenset, his annectens quae sua quoque aetate peracta sunt: ait enim<sup>d</sup>: Cum Patres postridie essent praecaturi Saluatorem vniuersorum pro suo domum reditu, & pro ea quae illos excepit ciuitate: accidit, vt in eo qui dicitur, μεσόμφαλος, id est, medius vmbilicus, ingressus Orientalis, scaturirent fontes circa medium apsidis, circa quam constiterat Sanctorum chorus; qui quidem in hodiernum vsque diem apprensus, ostendit orationum fructuosos effectus; et nunc apud omnes celebratur: & nominatur Nicæa. Quantum autem illi pro ea laborauerint, & quantum eius curam gesserint, conijcere licet ex ea re admirabili, quae nostra aetate facta est. Nam cum ingrati fuissent Assyrij, & per quod eis parata est salus, Romanum Imperium depopulati essent, & vexassent, omniaque barbarica consumerent insolentia: remansit intacta omnino a Babylonica contumelia; vt quae nec igne, nec gladio, virorum aut mulierum aut infantium senserit captiuitatem, cum eam saepe clanculum & aperte adorti essent. Dicitur autem superbum quoque quemdam ex eius exercitu Tribunum militum impudenter audax coeptum aggressum esse, nempe vt magiae illic execranda piacula faceret: nocturna autem visione (quae illi soli apparebat) & diurnis terroribus incussum esse timorem, vt acerbe periret; adeo vt mutatus sceleratus, templum, vel potius templi habitatorem Christum verum Deum nostrum honoraret, & lucernis accensis placaret: atque ex eo tempore omnem Babylonicum exercitum a sancto templo arcuisse, & hospitalem mansuetudinē barbaricae ferociae minime respondentem, ijs qui in ipsa ciuitate vitam agerent, ostendisse.] haec Gregorius, qui & multa addit de incorruptione, qua donatae sunt sacrae illorum Patrum reliquiae, qui Magnae Synodo interfuerunt, quorum memoriam Orientalis Ecclesia quinto Kalendas Iunij (vt Graecorum indicat Menologium) celebritate anniuersaria consecrauit.

c Euseb. Vit. Constant. lib. 3. c. 14. 15.  
VICENNALIA CONSTANTINI.

Quid autem, absoluta Magna Synodo, egerit Constantinus, sic Eusebius tradit<sup>e</sup>: Quibus ad exitum perductis, secundam istam victoriam Imperator se contra Ecclesiae hostem conseruit affirmavit; et propterea festum triumphale ad Dei honorem illustrandum egit. Eodem tempore vigesimus eius regni annus completus est, in quo conuentus celebres etiam apud reliquas gentes agitabantur.] Vicennalia enim cum agerentur, tum ob solutionem publicorum nuncupatorum pro Imperatore votorum, tum & in nouis iterum nuncupandis festi dies in exhibitione munerum agebantur. Sed & haec Constantini Vicennalia aucta creatione noui Caesaris, nempe Constantij, augustiora atque celebriora reddita sunt. His quippe Vicennalibus creatum fuisse Constantium Caesarem, testatur idem Eusebius, cum alibi ait<sup>f</sup>: Secundus aui nomine appellatus Constantius, vigesimo fere Imperij paterni anno, quando publicus solemnisque omnium hominum conuentus agebatur, renunciatus est.] eadem in oratione habita de laudibus Constantini in Tricennalibus, vbi nulla prorsus de Crispo Caesare creato memoria; quem Eusebius, vt dictum est, ne videretur patris saeuum facinus refricare, silentio condemnauit: tantum de tribus filijs mentionem faciens, tribus decennijs Caesaribus omnibus

f Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 40.  
CONSTANTIUS CREATOR CAESAR.

A omnibus creatis. Habuit in his Vicennalibus Eusebius ipse Caesareae Palaestinae Episcopus in laudem Imperatoris orationem, vt ipsemet testatur, cum sic praeratur in libros Vitae eiusdem Constantini, quos scripsit: Quemadmodum vniuersum hominum genus illustrem & praepotentem nostrum Imperatorem ad decimum quemque Imperij annum ratis conuersionibus iterum ac tertio reuolutum, diebus festis epulisque solemnibus magnifice celebrauit: ita nos quoque, non solum cum iam viginti annos regnasset, multisque victoriae trophaeis esset nobilitatus, illum amplo ministrorum Dei confessu stipatum, diuinis laudibus ad caelum vsque extulimus: verum etiam cum triginta annos modo in hoc imperandi munere confecisset, &c.] Desideratur haec Eusebij oratio; eius enim illa tantum extat in Tricennalibus habita. Studuisse plane vafsum hominem, Graecicae eloquentiae lenocinijs Imperatorem demulcere, sibique conciliatum in omnibus reddere, quis poterit dubitare, cum ipse testetur se eum illa oratione diuinis laudibus in caelum euexisse? Sed quid tum in ea celebritate cum Patribus Constantinus? haec in loco antea citato habentur<sup>a</sup>:

B

Inter Dei ministros iam pace conciliata, ipse Imperator conuiuium celebrare coepit, & hoc tamquam sacrificium Deo valde accommodatum per illorum praesentiam obtulit; neque quisquam ex Episcoporum numero ab illo regali epulo abfuit. Istud porro, quod ibi factitatum est, omnem dicendi facultatem superat. satellites enim armati districtis gladijs vndique regia vestibula obseruabant; per quorum mediam turbam sancti Dei homines absque formidine ingressi sunt, & ad interiores Palatij aedes perrexerunt. Ex quibus alij deinde vna cum Imperatore accumbere, pars prope triclinij valuas vtrinque assidere: regni Christi effigies ea in re adumbrari videbatur, quam rem somnij similius quam rei gestae aliquis existimare poterit. Vbi autem conuiuium magno cum splendore venit ad exitum: illud praeterea, quo

C

omnes magnificentius & liberalius exciperentur, accessit: quisque nimirum pro dignitate muneribus honorifice donatus fuit. De hoc porro Concilio Imperator illos etiam, qui ei neutquam interfuissent, certiores fecit per litteras; quas quidem in hanc nostram historiam, tamquam in columellam quamdam inscribam; quae ita se habent, &c.] describuntur mox ab eo litterae datae a Constantino de ijs quae in Synodo gesta essent de Paschatis festi celebratione ab omnibus vna eademque die vbique seruanda; quae quidem a nobis suo loco opportunus sunt recitatae. Sed non cesso Eusebij calliditatem vehementius admirari, dum ipse retexens historiam de Nicæno Concilio, nihil prorsus habet de Arijs atque Arianorum damnatione, nec quidquam meminit de datis litteris aduersus Arium & scripta ipsius: atque perinde ac in Magna Synodo nihil praeterea gestum fuisset, quam de Paschate obortam dirimere controuersiam, amplissimas illas Constantini ea de re scriptas litteras ad verbum

D

recitat. Iam quid post eas subinferat, cum ad propria dimisit, hic reddamus: De cetero autem (inquit<sup>b</sup>) vbi Concilium erat dimittendum, sermonem apud Episcopos de rebus ordine dispensandis instituit. Omnibus igitur vno eodemque die in vnum conuocatis: eos, cum adessent, admonuit sedulo, vt pacis inter ipsos mutuo colendae diligentem curam adhiberent, & contentiosas lites auerterent: et si quisquam inter illos ex sapientiae praestantia multum laudis adeptus fuisset, nulla in illum flagrarent inuidia, sed virtutis vnus commune bonum esse censerent; qui autem praestabiliores viderentur, non aduersus tenuiores se insolenter efferrent: Nam qui, inquit, sint reuera bonitate superiores, diuini numinis est decernere. Dixit porro, oportere eos propter animi lenitatem & indulgentiam, se inferiorum imbecillitati submittere: rarum esse illud, quod sit expletum omnibus suis numeris & partibus; et propterea inter ipsos, ijs qui leuiter peccant, veniam debere tribuere, benigne gratificari, & quae humanae sunt fragilitatis, condonare; concordem animorum consensum in primis colere; ne ipsi inter se concertantes, illis qui ad obrectandum verbo Dei parati sunt, ansam eidem illudendi praerent. quam rem omnium maxime praecaueri debere; posse autem facile praecaueri, dummodo quae apud nos sunt, illis admiratione digna videantur. Neque cuiquam nostrum obscurum esse, vtilitatem quae ex sacris litteris capitur, non omnibus conferre sole: alios enim delicijs ad tempus oblectari: nonnullos in eorum familiaritatem, qui aliquem dignitatis gradum adepti sunt, se callide insinuare: complures, eos qui humanitas & benigne ipsos excipiunt, amplexari: multos muneribus donatos ad diligendum compelli: sed paucos admodum verae doctrinae amore flagrare, & amicam veritatis perraro reperiri.

E

Quare omnibus esse in primis consentaneum, vt ea quae ad salutem vtilia sunt, quisque alteri instar medici suppeditet: ad eum plane finem, vt apud omnes omnino salutaris disciplina magno in honore habeatur. Ista cum primis adhortatus est Imperator. Ad extremum etiam illud adiecit, vt pro ipso ad Deum preces obnixae funderent. Cum igitur his praecipis

a Euseb. vbi supra lib. 3. c. 14. 15.  
CONSTANTINI SYNDIVM ERGA EPISCOPOS.

EUSEBII VAFRVM CONSTANTINI.

b Euseb. Vit. Constant. lib. 3. c. 20.

CONSTANTINI ADMONITIO AD EPISCOPOS.

**A** eos instruxisset, omnibus fecit potestatem ad sua domicilia reuertendi. Illi lætitia gestientes redierunt. Ad hunc modum cum illi propter dissentientes opiniones longo quasi interuallo ab se mutuo diuulsi fuerant, tamquam in vnum corpus essent denuo coagmentati, deinceps vna apud omnes viguit sententia, ipsius Imperatoris consensu confirmata. Proinde Imperator de prospero rei euentu lætus, illis qui Concilio neuiquam interfuissent, per litteras fructum eiusdem vberem præbuit; populoque vniuerso cum per agros, tum per ciuitates disperso ingentem pecuniæ vim distribui mandauit: sicq. festum diem ad recolendam vigesimi anni sui memoriam celebratum cohonestauit. hucusque Eusebius: eadē quoque<sup>a</sup> Sozomenus. Theodoretus insuper de conuiuio & donis collatis hæc addit<sup>b</sup>: Iussit vt sedes multæ pararentur, quo illis pariter omnibus epulum daret: qui autem erant illustriores, eos suæ ipsius mensæ fecit participes, alios vero ad alias dimisit mensas. Et cum videret dextros oculos quibusdam effoscos, intellexissetque, quòd constantia pro pietate eam cladem illis attulisset; labra vulneribus admouit, pro certo persuasus, osculo se benedictionem inde hausturum esse. Eiusmodi insigne Constantini pietatis officium iterum ab eo exhibitum tum in aduentu ipsorum Episcoporum, tum cum ijdem postea recessuri essent, ab Eusebio silentio fuit prætermisum, quòd Arianus ipse, vt pote nequam oculus, Orthodoxorum constantiæ inuideret, quæ præsertim iugillasset ipsius ignauiam, quòd in persecutione negasset. Sed prosequitur Theodoretus:

Conuiuio tandem peracto, alia dona rursus illis distribuit: quin etiam litteras ad prouinciarum Præfectos dedit; mandauitque, vt certus frumenti numerus viduis, & ijs quæ perpetuam seruant virginitatem, quin etiam illis qui diuinis ministerijs obeundis consecrati sunt, in singulis ciuitatibus quotannis suppeditaretur; eumque non tam egentium necessitate, quam sua ipsius munificentia mensus est. huius congiarij adhuc tertia pars suppeditatur: quippe impius Tyrannus Iulianus totum penitus abstulerat ille quidē; sed qui ei successit in Imperio, hoc quod iam suppeditatur, donari mandauit: fames enim, quæ tum grassabatur, subsidia quæ talibus tribui consueuerant, exigua admodum effecerat. Quòd si congiarium, quod id temporis a Constantino donatum erat, triplo maius fuit, quam quod iam datur: facile inde quisque, si modo voluerit, Imperatoris magnificentiam poterit perspicere. hæc Theodoretus: quod autem subdit de combustis ab eo in Episcopos querelarum libellis; id primitus accidisse, superius dictum est.

At quidni daret clericis singulis congiarium Constantinus, cum Gentilium deorum sacerdotibus sæculi Principes ex publicis horreis victum affatim suppeditarint? Etenim ait diuina Scriptura<sup>c</sup>: Aegyptijs sacerdotibus, præter terram quæ a Rege illis tradita fuerat, statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur. et apud Iudæos præter ciuitates sacerdotales, & aliarum ciuitatum suburbana, quæ sacerdotum erant, de omnibus ijdem accipiebant decimam, & ab hominibus quoque ex legis præscripto pecunias exigebant. Gentilium vero sacerdotes cum multiplicis & diuersi generis essent: vt de propinquiribus Bithyniæ regionibus agamus, nempe Ponticis, quorum exemplo idem Cōstantinus permoueri potuisset; apud eos sacerdotes summo honore habebantur, atque adeo vt eorū Pontifex gestaret regium diadema certis diebus, & secūdus a Rege honore haberetur; cuius sacerdotij erant sex millia seruorum sacrorum, quibus & ager publicus suppeditabat impensas. tradit hæc Strabo<sup>d</sup>: additque tantæ fuisse æstimationis Comanense sacerdotium, vt Pompeius Magnus Asia potitus, Archelao Regi pro magno munere & honore illud ipsum contulerit sacerdotium, auxeritq. agrum sacerdotale. De Romanis, penes quos nihil antiquius cultu deorum; sacerdotes, qui apud eos amplissimi erant honoris & potestatis, vt alias diximus, ex publica pecunia accipere consueuerunt stipendia & rerum sacrarum impensas: quæ omnia tandem Gratiani Imperatoris edicto ablata sunt, & Fisco arcæq. publicæ vendicata<sup>e</sup>. Quid, inquam, mirum, si cum tot tantaq. vbi que gentium sacerdotes e publico accipere consueuerint; Constantinus perpetuum tribuerit sacris ministris, virginibus, ac viduis congiarium? Sed illud plane miramur; quòd cum hæc scribat Theodoretus; S. Ambrosius tamen agens aduersus Symmachum, nequidquam huiusmodi factum fuisse affirmare videatur, cum sic ait<sup>f</sup>: Ponamus tamen subsidia largitarum conferenda virginibus: quæ Christianis munera redundabunt? quid tantas opes sufficere ærarium? ] istæ idcirco, quòd tam immensa erat vbi que in Ecclesijs sacrarum virginum multitudo, vt Imperij diuitias vix sufficere existimaret, si sicut olim Vestales, ita Christianæ Deo dicatæ virgines fuissent alendæ publico sumptu. Verū nec sacerdotibus Christianis quidquam præstari ex ærario, immo potius demi, iustæ sunt eiusdem Ambrosij ibidem ad Valentianum Imperatorem querelæ. Sed de his alias.

<sup>a</sup> Sozom. lib. 1. c. vltim.  
<sup>b</sup> Theodoret. lib. 1. c. 11.

CONSTANTINVS EX OSCV-  
LATVR CICA-  
TRICES CON-  
BESSORVM.

MUNIFICEN-  
TIA CON-  
STANTINI.

<sup>c</sup> Genes. 47.

QVO HONORE  
SACERDOTES  
HABERI SOLE-  
BANT.

<sup>d</sup> Strab. lib. 12.

<sup>e</sup> Ambros. epist. ad Valentianum. Imp. ante relationem Symmachum.

<sup>f</sup> Ambros. ad Valentianum. Imp. aduersus Symmachum.

**A** Post hæc autem, rogatu Constantini, Patres qui Magno Concilio interfuere; Constantinopolim perrexerunt, eamque ciuitatem ex Byzantio Nouam Romam, Constantinopolim cognominasse, atque dedicasse Dei Genitrici Mariæ, Nicephorus<sup>a</sup> tradit. Ceterum Eusebius, qui de eius vrbis dedicatione agit<sup>b</sup>, de accessu Episcoporum nihil penitus, sed ait eam ab eodem Imperatore Memorij martyrum illustratam, & Deo martyrum consecratam: nec alius quispiam antiquiorum de aduentu Patrum post Nicænum Cōcilium Constantinopolim meminit: incertus tamen auctor narrat, illos eo migrasse, Metrophanemque eius ciuitatis Episcopum conuenisse, atque ab Imperatore de successore sibi nominando rogatum, sibi suffici Alexandrum petijisse. hæc ibi & alia, quæ quidem fide carent, cum longe ante Nicænum Concilium Metrophanem defunctum esse, & in eius locum Alexandrum subrogatum, ex certa Sozomeni<sup>d</sup> assertione superius sit demonstratum. Sed & probatione deficiunt, quæ a Nicephoro vel a quouis alio recentiore de eius ciuitatis dedicatione sunt tradita. Siquidem ex certis manifestisq. testificationibus constat eius ciuitatis dedicationem post annos quinque ab hoc tempore contigisse; nosq. suo loco de ea fusius differemus, & cum Nicephorum, tum alios ea in re plane hallucinatos esse perspicue demonstrabimus.

Sic igitur absoluta Synodo, Episcopi qui ex diuersis regionibus Nicæam in vnum conuenerant, inde recedentes, veluti ex fonte exuberante largissimi riui in diuersa diducti, vniuersam Dei Ecclesiam Catholicæ doctrinæ laticibus copiosissime irrigarunt: quam enim acceperant a SS. Magna Synodo Orthodoxæ fidei regulam a Romano Pontifice confirmatam, ceteris Episcopis qui non interfuerant, & fidelibus populis communicarunt. Etenim Metropolitanus colligentes sub sua diocesi constitutos Episcopos, & Antistites sibi subiectos clericos, & illi plebem sub se positam; quæ decreta fuissent trecentorum decem & octo Patrum consensione, edicta promulgant, & in albo Ecclesiastico cunctis inspicienda proponunt. Et inter alia perlata quoque fuisse in Africam statuta Nicæni Concilij per Cæcilianum Episcopum Carthaginensem, qui eidem interfuit, Concilium sextum Carthaginense palam testatur<sup>e</sup>.

Dum vero fidei formam perlegunt; eamque in omnibus consentientem ijs quæ hætenus credidissent, intelligunt, licet verbis pluribus declaratam, nihil tamen penitus immutatam: immensas sanctissimæ Trinitati, cuius in sacro baptisate signaculum suscepissent, gratias agunt, seq. omnes eiusdem custodes fidelissimos exhibent: quam in omnibus integram illibatamque seruare contendunt. Tunc & Alexander Episcopus Alexandrinus cum eandem sartam tectam & in omnibus cuperet custoditam, præcauens in futurum, illud in ea Ecclesia statuit esse seruandum, ne scilicet, ibi quantumlibet amplissima ciuitate, populum fidelem alius quispiam, licet presbyter, sed ipse tantum doceret Episcopus. de quo quidem instituto sic tradit Sozomenus<sup>f</sup>: Apud Alexandrinos vero solus ciuitatis Episcopus docet: aiunt tamen hanc consuetudinem non prius inoleuisse, quam ex quo Arius presbyter de doctrina differens, insolitam introduceret. ] hæc ipse. sed cum sciamus, peregrinum Episcopum, Paulum Emesenum Legatum, rogatum a S. Cyrillo<sup>g</sup>, ad populum de fide Catholica publice sermonem habuisse: munus prædicandi verbi Dei Alexandrinis presbyteris tantum inhibuit fuisse, dici posse videtur.

Perlatis autem Romam decretis SS. Magnæ Synodi, atque litteris, quas superius recitauimus: Siluester collegit ex Italia Episcoporum Concilium, cuius hæc tantum fragmenta supersunt: Siluester Episcopus sanctæ & Apostolicæ sedis Vrbis Romæ dixit<sup>h</sup>: Quidquid in Nicæa Bithyniæ constitutum est, ad robur sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ a sanctis sacerdotibus trecentis decem & octo, nostro ore conformiter confirmamus. Omnes qui ausi fuerint dissoluere diffinitionem sancti & Magni Concilij, quod apud Nicæam congregatum est sub præsentia pijsissimi & venerandi Principis Constantini Augusti, anathematizamus. Et dixerunt omnes: Placet. ] hic admonemus lectorem; eum qui huius Synodi fragmentis præfixit titulum, in eo esse hallucinatum, quòd præsentem Constantino Augusto, hoc a Siluestro Romæ Concilium celebratum tradit, deceptus nimirum ex recitatis primi capituli verbis, quibus de Constantino habetur mentio. quæ cum referenda essent ad ea quæ præcedunt de Nicæno Concilio, cui interfuit Constantinus: ille imprudens, ad ea quæ sequuntur, eadem verba retulit, vt dictum putarit a S. Siluestro: Anathematizamus sub præsentia Constantini.

Addidit ad hæc Siluester de Paschate: Omnibus Episcopis & presbyteris præceptum est, Paschæ obseruantiam custodire a Luna decimaquarta vsque ad vigesimam primam, ita vt Dominicus dies coruscet. Et dixerunt Episcopi: Placet. Rursus ad eos Siluester dixit: Robustius duximus consilium (si placet) vt omnis Episcopus qui conuenit ad Concilium, fidem suam\* chirographo confirmet: vt deinceps rediens ad parochiam suam, compaginem nostræ salutationis plebi suæ innotescat; vt fide Concilij declarata, intemeratus ordo seruetur.

Et dixit

<sup>a</sup> Niceph. lib. 8. c. 26.  
<sup>b</sup> Euseb. Hist. Eccl. lib. 3. c. 47.  
<sup>c</sup> Apud Metaph. die 10. Iulij.

<sup>d</sup> Sozom. lib. 3. c. 3.

SYNODI DE-  
CRETA TOTO  
ORBE VULGA-  
TA.

<sup>e</sup> Concil. sext. Carthag. can. 9.

<sup>f</sup> Sozom. lib. 7. c. 12.

<sup>g</sup> Cyrill. Alexad. homil. 7. c. 8.

<sup>h</sup> Extor. rom. t. Concil. ROMANVM CONCILIVM.

\* suo

Et dixerunt Episcopi: Placet.] In hac item Synodo idem Silvester Pontifex, de clericis, ne iudicent publice saecularia, nec coram Iudice saeculari causam dicant, statuit, his verbis: Nul- li omnino licere clerico causam quamlibet in publico examinare: nec vllum clericum ante Iudicem laicum stare. Et dixerunt Episcopi: Placet.] Sunt alia ibi statuta, quae lector, si cupit, inspiciet. Consueuisse enim, quae decreta essent in Oecumenica Synodo, ad Romanum Pontificem confirmanda deferri, & ab eo ad alias deinde Ecclesias mitti; cum ea quae sunt haecenus dicta, demonstrant; tum etiam gesta postea, absoluto Concilio Ephesino, declarant; quando a S. Leone Papa de his quae acta essent, redditi sunt absentes Episcopi certiores; et illi coacta Synodo, & consignata fide chirographo, ad eundem Pontificem re- scripserunt.

Apud S. Leonem Rescript. 52.

Quod autem post dictum Concilium Romae habitum de confirmatione Nicenorum de- cretorum, in codice aliud attextatur Romanum Concilium ab eodem Silvestro Pontifice cele- bratum (vt illic dicitur) eodem tempore, quo Nicenae Magnum Concilium ageretur, XIII. Ka- lendas Iulij; haud certa fide & ratione consistere posse videtur: nam quod ibi habetur, Nicenae tunc non tantum Arium, sed Photinum quoque fuisse damnatum, eundemq. in ea tunc Ro- manae Synodo habita pariter condemnatum: hoc vno mendacio tota illa narratio suspecta red- ditur, ac fide infirma: siquidem Photinus (vt suo loco dicemus) longe post haec vixit. Reli- qua autem, quae ibi reperiuntur esse posita, a vero Romano Concilio putantur esse desumpta, atque in compendium redacta, quibus tamen incertus auctor & mendax praefationem affi- xerit. Ceterum nec illud dicere praetermittimus: tria illa Romana Concilia sub Silvestro or- dine praepostero esse in edito codice posita; cum quod habetur ordine tertium, illud ante Ni- caenum Concilium (vt suo loco demonstratum est) celebratum fuisse constet, ac proinde pri- mo loco ponendum.

Quod vero ad Constantinum Imperatorem spectat: compositis in Niceno Concilio rebus Ecclesiasticis; quae ad polyticum statum recte disponendum pertinere viderentur, solcite procuravit. Quoniam autem quales in Republica Principes ac Magistratus, tales & reliqui illis subiecti esse soleant: cum de seipso optimi Principis in omnibus specimen ederet; de Ma- gistratibus, ac sibi ministrantibus aulicis recte moderandis ac disponendis subiit eum potissi- mum cura: quamobrem vt eos in omni probitatis officio contineret, aduersus ipsos eiusmodi edidit sanctionem, sic ad vniuersos prouinciales scribens:

l. 4. de actus.

Cod. Theod. CONSTANTINI EDICTVM AD- VERSVS MAGI- STRATVS.

Si quis est cuiuscumque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcumque Iudicum, Comi- tum, amicorum, vel Palatinorum meorum aliquid veraciter & manifeste probare posse con- fidit, quod non integre atque iuste gessisse videatur: intrepidus & securus accedat, interpel- let me. Ipse audiam omnia, ipse cognoscam. Et si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. Dicat securus, & bene sibi conscius dicat. Si probauerit (vt dixi) ipse me vindicabo de eo, qui me vsque ad hoc tempus simulata integritate deceperit. Illum autem, qui hoc prodiderit & comprobauerit, & dignitatibus & rebus augebo. Ita mihi summa diuinitas semper propitia sit, & me incolumem praestet, vt cupio, felicissima efflorente Republica. PP. XV. Kal. Octobr. Nicomediae, Paulino & Iuliano Coss.] hucusque sanctio, & quidem sanctissima Constantini, digna sane quae ad velum cuiusque Principis pro foribus affigatur: cum saepe contingat, bo- nos Principes, aulicorum ministrorum, & Magistratum perperam gestis rebus enormiter in- famari. Sed praestitit reipla quae comminatus est Constantinus, qui in praecipuos domesticos viros, & inter alios gratia apud eum praeter ceteris pollentem Sopatrum iussit animaduerti. At de his suo loco opportunius agendum erit.

Rursus vero hoc eodem anno cruenta gladiatorum spectacula, lege sancita, antiquari iussit, sic de his rescribens ad Maximum Praefectum Praetorio: Cuncta spectacula in otio ciuili & domestica quiete non placent. Quapropter qui omnino gladiatores esse prohibemus, eos qui forte delictorum causa hanc conditionem atque sententiam mereri consueuerant, metallo magis facies inferuire, vt sine sanguine, suorum scelerum poenas agnoscant. PP. Be- rythi. Kal. Octobr. Paulino & Iuliano Coss.] Ceterum haud valuit, eiusmodi Constantini le- ge edita, ludus gladiatorius penitus tolli, sed nec legibus Constantij eius filij potuit omnino abrogari, quin perseuerarit diutius sub Christianis quoque Imperatoribus: quando autem & qua occasione prorsus sublatus fuerit, suo loco dicemus. Verum ab horum plane sangui- ne temperatum voluit Imperator, quem furor inhumanus, non autem ab illo, quem iuste exertus gladius Magistratus effunderet, vt de clarissimo viro nuper dicto (etsi de alijs tacea- tur) exemplum testatur. Quamobrem sicut mendacij, ita turpis adulationis Eusebius arguen- dus est, dum tradit fuisse Constantini Imperium sine sanguine, cum in primis sic ait: Toto illo

Ensb. Vit. Co- stantin. lib. 3. c. 4. in fin.

illo tempore quo regnabat Constantinus, dum populus cuiusque nationis, & ciues paternis potius gubernati legibus, quam necessitate adducti parebant: gladius quisque, quo Iudicum sententia supplicium de maleficis sumi solet, otiosus suspensus fuit. Jac deinde: Cum Imperator se totum ad humanitatem & misericordiam dedisset; et qui singulis prouincijs praerant, nullum prorsus de maleficis supplicium sumerent: res haec vniuersae administrationi non minima re- prehensionem peperit. quae siue iusta, siue secus, iudicet quisque pro sua voluntate: mihi liceat, quae vera sunt, monumētis madare.] haec Eusebius, scilicet, vt quas filitio obuolutas reliquit, de Crispi filij, vxoris, & aliorum domesticorum cedibus conceptam suspicionem quacumq. supprimeret.

lib. 4. c. 31.

At quod etiam commendat Imperatoris humanitatem, illud est; quod sicut gladiatorum sup- plicium a legibus irrogari solitum sustulit, ita & supplicium Crucis penitus abdicauit: de his enim haec tradit Sozomenus: Postremo supplicium Crucis a Romanis olim decretum maleficis, le- ge sustulit.] Sed & S. Augustinus: Christus ipse, quia ipse honoraturus erat Fideles suos in fi- ne huius saeculi, prius honorauit Crucem in hoc saeculo, vt terrarum Principes credentes in eum, prohiberent aliquem nocentium crucifigi.] affirmant id ipsum alij complures. Verum scien- dum est, haud statim post debellatum Maxentium a Constantino (quod putant aliqui) subla- tum fuisse Crucis supplicium; immo in seruos accusantes dominos irrogatum esse, ex rescripto eiusdem Constantini ad Maximum constat, dato anno nono eius Imperij, Volufiano & Aniano Coss. cum ait de eius criminis reo: Denegata audientia, patibulo affigatur.]

CRUCIS SVB- PPLICIUM SVB- LATVM. b Sozom. lib. 1. c. 8. in fin. Aug. in Math. serm. 18. & serm. 2. in Parascens.

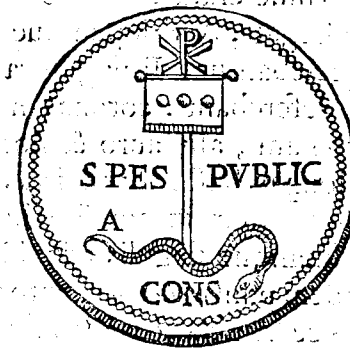
Sed ad Sozomenum redeamus, qui ita subdit: Quin etiam suam imaginem Constantinus seu in nummis expressam, seu depictam in tabulis iussit semper hoc quoque diuino signo inscri- bi, consignariq. cuius rei adhuc testimonio sunt imagines eius hac figura descriptae.] ita ipse.

dl. vnic. ad legē Iuliam Maiorē in fine Cod. Theod. IMAGO CON- STANTINI CVM CRUCE EFFINGI SO- LITA.

Quod autem spectat ad Constantini imagines in nummis cufas, ac (vt ait Sozomenus) ef- figiatas diuino signo, tum numismata superius formis expressa, tum alia coplura aere, argento, vel auro formata, quae Romae praesertim apud viros antiquariae facultatis peritos inueniuntur: aperte demonstrat: quorum satis erit hic illud repraesentare numisma, quod eadem firme re- fert imaginem, quam testatur Eusebius in tabula pingendam effingendamque ante vestibulum Palatij Constantinum curasse, nepe draconem medio ventre Cruce transfixum, ac Christi virtute penitus superatum. cuius rei analogiam idem Eusebius ex Constantini ipsius mente, vt vidimus superius, declarauit, nempe Crucis Christi virtute draconem illum, qui in ea specie humanum genus superauit, iam penitus esse prostratum, vnde salus & spes publica parata est.

Habet num. aureum Rom. An- gelus Breuen- sium Papiens. Euseb. Vit. Co- stantin. lib. 3. c. 3.

D



Porro posteriores Augusti aemuli gloriae Constantini, nomen Christi & signum Crucis non tantum in Labaris (vt vidimus) atque armis, galeis, & clypeis expresserunt, verum etiam supe- rati humani generis hostis eiusmodi hieroglyphicum in compresso dracone aequae reddere cupierunt, vt quod huic subdimus Maioriani & Aug. numisma egregio declarat exemplo.

g Num. aureus D. Lelij Pif- qualini Rom. Cantuar. S. Ma- ria Maiorū.

E



In quo vides in primis clypeum Christi nomen & Crucem simul exprimente signo deco- rum, & Imperatorem Cruce potentem dextero pede, caput nefandi percalcere draconis.

Rursum vero quod spectat ad insignem Constantini de quo agimus pietatem nummorum signis varijs modis expressam; hæc his idem Eusebius addit: Quanta autem fidei vis diuino quodam instinctu in eius animo defixa fuerit, vel ex eo intelligi potest, quod in aureis nummis imaginem ita insculpi curauit, vt panis manibus instar precantis calum contueri videretur: quod genus nummi hac effigie sculpti per omnes Romani Imperij gentes volitabat. Ceterum nullum hætenus (etsi solícite exquisierimus) inuenire licuit nummum tali forma, quam describit Eusebius, cufum: si quis autem ex ijs aliquem, quem & germanum esse noverimus, suppeditabit, in secunda editione hic exprimendum curabimus. sed rursum de eiusdem imaginibus Eusebius: a: Iam in ipsis Regijs per quasdam ianuas in tabellis quæ summis vestibulorum partibus affixæ erant, erecto statu pingebatur, sursum in cælum contemplan, & precantis forma manus sursum tollens. Hoc modo cum in tabellis se Deo supplicentem repræsentasset, lege cauit, ne ipsius effigies in idolorum templis poneretur; ne ipsa tabella, vel minima lineamentorum parte, propter veterum idolorum errorem labem aliquam contraheret. ] hucusque Eusebius. At nec illud ad postremum, eiusdem Imperatoris pietatis insinuandæ causa, his addere prætermittimus, eundem Constantinum Augustum, lanceam etiam, qua uti soleret in prælijs, in similitudinem Crucis elaborandam curasse; eam vero a successoribus Imperatoribus hereditario iure possessam, ad Henricum quoque Imperatorem, & Othonem eius filium peruenisse, ac magno in pretio habitam esse constat b.

a Euseb. Vit. C. Constantini. lib. 4. c. 15. 16.

b Vid. A. 5. Gervard. Ab. apud Sur. tom. 5. die 3. O. Hob. LEGATIONES DIVERSAE AD CONSTANTINUM.

c Euseb. Vit. C. Constantini. lib. 4. c. 7.

d Euseb. Vit. C. Constantini. lib. 4. c. 7.

Quod rursum pertinet ad anni huius Constantini Magni res gestas: hoc potissimum anno (postquam omni ex parte pacatissimum redditum est Romanum Imperium) quo & Vicennalia festa solemnia toto orbe Romano celebrata sunt, & Constantinus eius filius creatus est Cæsar, accidisse putamus quod scribit Eusebius, complures ex diuersis provinciis extra Romanum quoque Imperium positas ad Constantinum missos esse Legatos: ait enim: c: Indeque factum est, vt frequentes undique ex omnibus gentibus Legati adessent, secumque præiosa dona ad Imperatorem afferrent: ita vt qui fortuito ad vestibulum regiarum portarum accederent, claras & illustres barbarorum personas quasi ordine quodam dispositas animaduertere possent: quibus vestis non eadem, formarum species dispar, coma vero tum capitis, tum genarum valde dissimilis: vultus ipse truculentus; barbatus, horribilis: corporum incredibilis penè magnitudo: iam alijs ora rubebant, alijs niue erant candidiora, nonnullis mediocri colore imbuta: nam Blemym, & Indorum Legati, Aethiopumque simul, quorum iacet extima tellus, in ista hominum serie conspiciantur. Ii singuli tamquam in tabulis depicta honoraria munera ad Imperatorem deferebant: coronas hi aureas, illi ex pretiosis lapidibus diademata. Iam alij flauam comam, alij auro & floribus contextas barbaricas vestes, equos alij, alij clypeos & longas hastas & sagittas & arcus: quibus Imperatori, si ita ei videretur, officium & societatem in omnibus bellis se offerre significabant. Quæ postquam accepisset Imperator, suumque singulis tribuisset locum, vicissim eos tantis muneribus donisque ornat, vt eodem puncto & momento temporis Legati locupletissimi euaderent. In quibus etiam nonnullos ceteris clariores & nobiliores Romanis honoribus sic illustrabat, vt plerique obliuati ad patrios lares reuersionis, genus hoc vitæ amplexi sint. ] in hunc modum de Legatorum vario genere Eusebius, qui hoc anno, cum Nicæam ad Concilium venit, eos, quos tam exacte describit, vidisse potuit, qui & de Persis hæc subdit d:

d Euseb. ibi. c. 8.

Cum vero etiam Persarum Rex Constantino per Legatos notus esse cuperet, eique quædam mitteret, tamquam fœderis & amicitiae signa: cum hoc quoque se Imperator societate & fœdere iunxit, & incredibili quodam studio perfecit, vt a quo ipse primum honorum præmijs prouocatus esset, eundem refundendis honoribus & præmijs longe superaret. Idemque cum accepisset apud Persas frequentes esse Dei Ecclesias & infinitum pene populum Christi gregibus contineri; non mediocri ex hac fama affectus voluptate, vt pote quem communis quædam omnium cura tangeret, de ijs etiam sollicitus erat. ] hæc Eusebius. Ioannes enim Christianorum qui in Perside erant Episcopus, cum hoc anno ad Nicæanum Magnum Concilium venit, vt par est credere, de Ecclesia quæ erat in Perside Constantinum certior reddidit; ab eoque ipse Imperator persuasus dedit litteras ad Regem Persarum (Sapores is erat) quibus Christianos omnes, qui agebant in regno illi subiecto, magnopere commendauit. Porro epistolam ad eum tunc scriptam Eusebius ad verbum recitat, quæ est huiusmodi e:

e Euseb. Vit. C. Constantini. lib. 4. c. 9.

Diuinam fidem conseruans, veritatis luce perfruor: et huius veritatis luce ductus diuinam

A diuinam fidem intelligo. His igitur (vt res ipsæ confirmant) sanctissimum Dei cultum percipiens, hanc colendi rationem quasi magistram me habere profiteor ad cognitionem sancti Dei. Huius Dei vim & potentiam auxiliatrices meorum bellorum nactus; ab ipsa vltimi Oceani ora exorsus vniuersum inde Orbem firma & salutari spe erexit: ita vt omnes gætes, quæ tot tyrannorum dominatu oppressæ, dum quotidianis calamitatibus cederent, prope extinctæ essent, mea opera, meisque laboribus ad comodiorem statum reuocata sint. Hunc Deum immortali memoria me honorare profiteor: hunc liquida & pura mente celsissima in sede locatum audissimè contemplor: hunc humi procumbens inuoco, omnem sanguinem execrandum & odores ingratos ac detestandos abhorrens, omnem terrestrem e sacrificio flammam fugiens: quibus omnibus turpiter pollutus nefandus & inexplicabilis error multas gentes & totas fere nationes ad profundissima tartara proiecit. Nam quæ huius vniuersitatis Deus ad humanæ prouidentiae necessarium vsu benignitate quadam sua in lucem edidit, hæc ad cuiusque cupiditatem rapi, nullo modo patitur; puram solummodo mentem & animum omni labe vacantem ab hominibus flagitat, quibus ille virtutis & pietatis actiones ponderat. Bonitatis enim & mansuetudinis officijs placatur, complectens mites, turbulentos auersans, amans fidem, coercens infidelitatem, omnemque cum superbia iunctum dominatum perumpens, arrogantium vim reprimens; quos fastus extulit, de folio deturbans; humiles & iniuriarum perferentes iustis præmijs afficiens: eodem modo iustum etiam Imperium magnificens, suis subsidijs & opibus communit, regiamque prudentiam pacis tranquillitate conseruat.

LITTERAE CONSTANT. AD REGEM PERSARVM PRO CHRISTIANIS.

Minime sane errare mihi videor, frater mi, si hunc solum Deum profiteor omnium ducem & parentem: quem multi hic cum Imperium tenerent, infanis erroribus agitati, respucere & aspernari conati sunt. Sed horum tam acerbus exitus fuit, vt omnium mortalium iudicio illorum calamitates exempli loco proponeretur similia scelera persequentibus. In hoc numero illum vnum fuisse arbitror, qui diuina ira tamquam aliquo fulmine ex hoc loco deiectus, in vestras oras delatus est, patefacto de famosa sua turpitudine triumpho nostro\*. Sed illud bene accidit, quod nostris potissimum temporibus in eiusmodi sacrilegos tale supplicij exemplum editum sit. Nam & mihi contigit nonnullorum exitus animaduertere, qui paulo ante populum Deo consecratum nefandis edictis perturbauerant. Quapropter immortales Deo gratias ago, quod singulari prouidentia erga vniuersum hominum genus, qui diuinam legem colunt ac venerantur, restituta pace, incredibili lætitia & voluptate afficiuntur. ex quo facile mihi persuadeo, optimo, tutissimoque statu omnia collocata esse; cum per eorum castam & acceptam Dei colendi rationem, & ipsorum inter se de diuina natura consensionem, omnes ad se Deus rapere & colligere dignetur. Hunc præclarum hominum cœtum, Christianorum inquam, de quibus omnis est a me suscepta oratio, cum audiam etiam Persidis potissimam partem (quod mihi sane est gratissimum) exornasse; quanta me putas perfundi voluptate? Tecum igitur præclarissime agitur, & cum illis etiam: quoniam vtrique vestrum hæc felicitas communis est. Isto enim modo Deum huius vniuersitatis dominum ac parentem propitium & placatum habebis. Hos igitur, quoniam hac dignitate es, tuæ fidei commendo: hos eosdem propter insignem tuam pietatem tibi in manus trado: hos, vt decet humanitatem tuam, complectere, & ama: sic enim & tibi & nobis ista tua fide immensum beneficium præstabis. ] hucusque epistola Constantini ad Saporem Regem Persarum. Meminit huius etiam Sozomenus: sed plane errare videtur, dum putat eam scriptam esse, postquam Sapores aggressus est Christianos persequi; cum nulla prorsus mentio in ea de persecutione habeatur, quæ multos abhinc annos cœpta est sub Constantio Imperatore.

RATIO SVSCENPTAR FIDEI.

\* vestro

a Sozom. lib. 2. c. 14.

De propagatione autem Christianæ fidei ad Persas, Armenos, aliasque finitimas gentes, hæc idem Sozomenus ait b: Deinceps autem religio Christiana ad gentes finitimas peruenit, & in multos diffusa est. Armenos autem iam antea se ad fidem Christi recepisse, accipi. Nam fertur, Tiridatem qui tunc huic genti præerat, admirabili quadam & diuina visione, quæ circa illius ædes forte apparuerat, non modo ad Christianam religionem vocatum esse, verum etiam edicto omnibus subiectis imperasse, vt fidei Christi se addicerent. postea vero ad vicinas gentes eadem peruasit religio, & ad multos vagata est. Quod ad Persas spectat: ex illis etiam initio Christianos arbitror factos fuisse nonnullos, qui propter consuetudinem quam habebant cum Osroenis & Armenis, in colloquium (vt verisimile est) cum diuinis viris, qui ibi erant, venerant, & virtutis eorum periculū fecerant. ] hæc Sozomenus. At de Tiridate & Christianis Maioris Armeniæ a nobis superius actum est: Persas vero complures longe ante hæc tēpora accepisse Euangeliū, quæ de Persis martyribus secūdo Tomo dicta sunt, fidem faciunt

FIDEI CHRISTIANAE PROPAGATIO. b Sozom. lib. 2. c. 7.

faciunt. Quamobrem Iberorum conuersionem per Christianam feminam ractam, quam ante A hæc idem auctor recenset, postea contigisse, suo loco dicemus.

DE CHRONICO  
EUSEBII AC  
HIERONYMI.Hieron in præ-  
fat. ad Eusebii  
Chronicon.

At demum ad huius anni res gestas coronidem apponamus, quæ ad exactam explorandam temporum rationem plurimum confert. Eusebius, qui historiarum libros vsque ad Licinium extinctum perduxit, Chronicon in hunc annum Constantini vigesimum propagauit, cui S. Hieronymus (vt ipsemet testatur<sup>a</sup>) appendicem addidit vsque ad Consulatum Valentis sexti & Valentiniani iterum. Se enim habent Chronica recte disposita, veluti bases quædam & fundamenta, super quæ vniuersa construendæ historiæ moles confurgat: quamobrem quæ reperimus in eis interdum nutantia & infirma, solidioribus ac firmitioribus curauimus suffulciri repagulis. Fuit in his sane nobis magnopere insudandum, quod Hieronymi lucubrationes, librorum negligentia, non in omnibus integræ atque sinceræ, vt ab ipso elaboratæ, nobis sunt redditæ: vt qui ista exactius non consideret, ei plane accidat (quod ipse ait B cum præfatur in Eusebii Chronicon) vt vitia librorum ad auctorem facile referantur. Ne igitur tum Eusebius, tum Hieronymus hanc iniuste calumniam patiantur, neque nos temeritatis leuiter arguamur, cum interdum diuersam ab ea, quæ in eorum Chronico habetur, ineamus temporis rationem: hic quadam veluti necessitate compulsi, repetere cogimur, quæ idem ipse Hieronymus in Eusebii Chronicon inter multa alia, quæ ad hanc tantum rem spectant, præfatus est: sic enim ait:

MIRA DILIGEN-  
TIA S. HIERO-  
NYMI IN EV-  
SEBII CHRONI-  
CO ADHÆRITA.

Vt autem manifesto cognoscatur indicio, ad quem numerum historia quæque pertineat: has distinctiones positas lector aduertat.

Vt si ad primum numerum Regni primitus adnotati historia referenda est; primam litteram in explicatione historiæ coterpletur: et si quidem eam ex minio viderit; illi temporis applicandam, vel anno sciat, quem suggererit numerus similiter eodem minio figuratus. C

Si vero numerum non puro minio, sed mixto nigro notatum esse peruiderit; secundæ lineæ numero debetur historia.

Si autem tertio numerorum ordini applicandum est, quod fuerit adscriptum; medium puro minio numerum, & partem reliquam ex solo nigro expressam conspicabitur.

Quarta numeri linea nihil habebit ex minio, sed indicio erit, quod sibi historia debeatur cum minio facta littera in principio enodationis historiæ, quæ etiam superioribus signis subdenda est; nihilo minus apparebit nullo superius memoratorum signorum in numeris respondere.

Sin vero non minio, sed mixtim nigro, rubroque littera fuerit expressa; refulgens ex rubro numerus in quintâ numerorum lineam poterit aduerti: et ita sexta linea numeri vt secunda, septima vt tertia designabitur; octaua quoque vt quarta, apparente littera bicolori. D

Cum vero nec in numeris, nec in explicatione historiæ vllum illorum, quæ prædiximus, signorum fuerit: non linea quod adnotatum fuerit vendicabit. Non tamen omnia huiusmodi requirenda sunt necessario, cum minor est numerus linearum.

Vnde propemodum puto, vt prout quoque scripta sunt, etiam colorum diuersitates seruentur: ne quis irrationabili existimet voluptate oculis tantum rem esse quæsitam; et dum scribendi tædium fugit, labyrinthum erroris intexat. Id enim elucubratum est, vt regnorum tramites, qui per viciniam nimiam pene mixti erant, distinctione minij separarentur, & eundem coloris locum, quem prior membrana signauerat, ex aduerso positi numeri retinerent, vel etiam posterior scriptura seruaret. Hæc ipse: ac plane accidit, quod antea dixerat; vt pene difficilius esset legendi ordinem discere, quam ad lectionis notitiam peruenire. E

EUSEBII CHRO-  
NICON COR-  
EPTVM.

Quam vero diuersum ab his sit Eusebii ac Hieronymi Chronicon, quod habetur typis excusum, vel scriptum in antiquis codicibus, nemo non videt: vt plane appareat, librorum pertractos eiusmodi linearum & litterarum distinctionum & colorum varietates, in aliam ac plane diuersam redegisse formam Eusebii ac Hieronymi Chronicon, multa, vt puto, ex eodem subducentes: nam si non nisi quæ extant, fuerant ordine temporum disponenda; cur adeo fuit Hieronymo laborandum, vt tot litterarum, linearum, & colorum adhibitis differentiis, lectorem inutiliter fatigaret? cum tamen ea omnia adeo necessaria fuisse testetur, vt libarius si tædio victus aliquid prætermiserit, intexeret non tam Chronicon, quam (vt ait) labyrinthum erroris. Quamobrem ob paulo prolixiorum rerum gestarum narrationem, quam simplex Chronicon postulat, eiusmodi opus Eusebii idem Hieronymus in exordio suæ appendicis, historiam nominat, cum ait: Hucusque historiam scribit Eusebius, Pamphili martyris contubernalis, cui nos ista subiecimus. ] de Chronico enim hæc ipsum loqui,

A loqui, non autem de libris decem Historiæ, certum est, cum illi Licinij exitu terminentur. Nominat etiam alibi idem Hieronymus eiusmodi opus, Historiam, distinctam plane a decem libris illis, quibus indidit titulum, Historia Ecclesiastica: nam sic ait<sup>a</sup>, dum eiusdem Eusebii lucubrationes recenset post alias: Ecclesiasticæ historiæ libri decem, Chronicorum canonum omnimoda historia, & eorum ἐπιτομή] hæc ipse; cuius labores non in epitome, sed in Chronicorum historia adhibitos esse, ex ijs quæ nuper recitauimus ex ipsius præfatione, satis expresse intelligi potest, atque pariter cognosci, Chronicon quod extat, non esse illam ab Eusebio confectam epitomen, sed Chronicon historiæ mutilatum. Qui igitur Eusebii & Hieronymi Chronicon sic decurtauit, & in aliam formam temere commutauit; cum ipsos auctores in erroris sæpe culpam adduxit, tum nobis de his differendis, arguendis erroribus, iisdemque confutandis, atque emendandis & restituendis plane incredibiles labores peperit. Hinc B & in eodem opere inter alia, in annis Christi inconstantia orta est, dum quos ad rectæ Chronographiæ ordinem dispositos esse superius demonstraui, postea a iusta linea effluere videas, & enormiter aberrare; nam & præfatus annus, qui est Constantini vigesimus, anno Domini trecentesimo vigesimo quinto consignatus, apud Eusebii Chronicon annotatur anno Domini trecentesimo atque trigesimo: qui quidem error, si non corrigatur, alios pariat, & immensas gignat difficultates.

Sed quæ partes fuerint S. Hieronymi in tradendo Latinitati Eusebii Chronicon, atque suum addendo, ipsummet audi, qui ait<sup>b</sup>: Sciendum etenim, me esse & interpretis & scriptoris ex parte officio vsus: quia & Græca fidelissime expressi, & nonnulla quæ mihi intermissa videbantur, adieci in Romana maxime historia, quam Eusebius huius conditor libri non tam ignorasse, vt pote eruditissimus, quam vt Græca scribens, parum suis necessariam perstrinxisse, mihi videretur. Itaque a Nino & Abraham vsque ad Troiæ captiuitatem pura Græca translatio est. A Troia vsque ad vigesimum Constantini annum nunc addita, nunc mixta sunt plurima, quæ de Tranquillo & ceteris illustribus historicis curiosissime excerpimus. A Constantini autem supradicto anno vsque ad Consulatum Augustorum Valentis sextum, & Valentiniani iterum, totum meum est. Quo sine contentus, reliquum tempus Gratiani & Theodosij latioris historiæ stylo referuau; non quo de viuentibus timuerim libere & vere scribere (timor enim Dei hominum timorem expellit) sed quoniam debacchantibus adhuc in terra nostra barbaris, incerta sunt omnia. ] hucusque Hieronymus: ex quo quidē perspicuum redditur, ipsum edidisse Chronicon Gratiani & Theodosij Imperatorum temporibus. At licet huiusmodi lucubrationis non fecerit mentionē in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, cum sua in fine operis recenset scripta: idem tamen ipse in epistola ad Oceanum de optimo genere interpretandi, ingenue profiteretur, dum & dictæ præfationis suæ præpositæ Eusebii Chronicon meminit, & ex ea aliqua recitat: nam ait<sup>c</sup>: Cum Eusebii Cæsariensis χρονικὸν in Latinum verterē, tali inter cetera vsus sum præfatione: Difficile est alienas lineas insequentē, &c. ] Citat & in Commentarijs in Daniele idem Eusebii Chronicon a se translaturum<sup>d</sup>. Hæc igitur de Eusebii & Hieronymi Chronico differuisse adstrictos nos necessitate quadam oportuit, aduersus eos qui maiorem nomini (minus re ipsa perspecta) quam veritati tribuunt auctoritatem: vt & intelligat ex his lector, nobis immensos ac plane incredibiles opus fuisse subire labores, ad res Ecclesiasticæ historiæ per annos singulos scite & congrue disponendas.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
326.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
13.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
21.

E

T Recentissimus vigesimus sextus, qui sequitur, Christi annus Consulatu Constantini Aug. septimo cum collega Constantio Cæsare antiquis Fastis adscriptus habetur. quo anno moritur S. Alexander Episcopus Alexandrinus, & in locum ipsius Athanasius eiusdem Ecclesiæ diaconus subrogatur: ætate longæuum, & in assiduis laboribus vita perfunctum eum decessisse, Athanasius verbis illis ipse testatur, quibus ait<sup>e</sup>: Quod si res quoque nostri temporis contemplandæ sunt: nostis quomodo beatus Alexander vsque ad mortem contra hanc hæresin depugnauerit, & quot tribulationes, quantosque labores, quamquam iam senex in decrepita ætate sustinuerit: qui & ipse ad Patres suos appositus est. ] Quod autem spectat ad tempus obitus eiusdem Alexandri: vt hoc potissimum anno eum contigisse dicamus, Athanasiumq. suffectum esse, Theodoretus testificatio persuadet, sic scribetis<sup>f</sup>: Cum Episcopus ille egregius Alexāder, qui tam strenue cōtra Arii blasphemiam decertauerat, quinque menses

<sup>a</sup> Hier. de script.  
Eusebii in Eusebio<sup>b</sup> Hieron. in ead.  
præfatione.  
EUSEBII CHRO-  
NICON A SAN-  
TO HIER. AV-  
CTVM.<sup>c</sup> Hieron. epist.  
101.<sup>d</sup> Hieron. in Da-  
niel. c. 9.<sup>e</sup> Athan. orat. i.  
contra Arian.<sup>f</sup> Theod. lib. 1.  
c. 26.

post Concilium Nicææ celebratum finem viuendi fecisset: Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopatum capessit Athanasius, &c.] hæc Theodoretus, cuius exploratior fides redditur ex ijs quæ Athanasius ipse in Apologia secunda scribit de Synodo Nicæna, dum ait: Ceterum ea in Synodo anathemate damnata est hæresis Ariana, Arianiq. reiecti sunt: Meletiani aliquo modo recepti sunt (neque necessum est vt eius rei causam dicam) nondum quinque menses præterierant, cum beatus Alexander mortē obiit.] ita Athanasius. At nec contrarium est quod Epiphanius tradit<sup>b</sup>, eodem anno, quo a Magna Synodo damnatus est Arius, decessisse e vita Alexandrum: nondum enim anni spatium est euolutum, circulus scilicet duodecim mensium, cum id fieri contigit; licet anno sequenti, a Nicæno Concilio, nempe sub huius anni Consulibus, id ponatur.

His hunc in modum de tempore obitus Alexādrī & subrogatione Athanasij stabilitis: quo modo eiusmodi electionē fieri obtigerit (quod diuersæ hac de re inueniantur scriptæ sententiæ) accurate est perquirendum. Primum omnium Sozomenus, non aliunde, puto, quàm ex Ariatorum calumnijs, atque officina Sabini, de electione Athanasij huiusmodi historiam recitat<sup>c</sup>: Ariani (inquit) dicunt; quod Alexandro mortuo, quinquaginta quatuor Episcopi, qui partibus Alexandri & Meletij fauebant, ex Thebaide & Aegypto in vnum coacti, communicarunt inter se de Episcopo creando: et dato iureiurando, cōmunibus suffragijs consenserunt de vno eligendo, qui Ecclesiæ Alexādrinæ gubernacula susciperet: sed septem eorum, violato iureiurando, contra omnium voluntatem, clam Athanasium Episcopum ordinasse: et propter eam causam multos tum ex populo, tum ex clericis Aegypti, eius vitasse cōmunionem.] istæ cum Ariani dicerent, deque his scriberent ad Imperatorem: Synodus Alexandria celebrata ab omnibus Aegypti, Libyæ, Thebaidis, atque Pentapoleos Episcopis, eiusmodi apertissime calumniam refellens, ita de Athanasij electione encyclica epistola inter alia conscripsit<sup>d</sup>:

Aiunt igitur post obitum Episcopi Alexandri, cum paucissimi essent, qui Athanasij mentionem facerent, sex aut septem Episcopos clanculum & in loco obscuro eum in Præsulem elegerunt. hæc eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus reformidandum videtur, Imperatoribus scripsere. Nos autem contra cum tota ciuitate & vniuersa prouincia testamur: omnem multitudinem, populumque Catholicæ Ecclesiæ in vnum coactum, quasi in speciem vnus corporis & animæ, clamoribus, vociferationibusque postulasse Athanasium Ecclesiæ Episcopum dari, idque publicis votis a Christo expetiisse, nosque vt faceremus, per multos dies & noctes iureiurando obtestatos fuisse, cum interea nec ipsi ab Ecclesia discederent, neque nobis discedendi facultatem permetterent. Hoc nostrum, totiusque ciuitatis & vniuersæ prouinciæ testimonium, nec mali quidquam de eo, quod ab illis fit, pronunciamus; sed optima quæque prædicamus, bonum illum esse, religiosum, Christianum, deuotarium, & vere Episcopum. Porro quod nostrum plerique sub omnium oculis exclamationibusq. Athanasium Episcopum crearent; nos ipsos in testes offerimus; quibus, vt creationis auctoribus, maior quàm istis, qui tunc aberant, & nunc mentiuntur, fides haberi debet.] & post multa: Fingunt fuisse (scilicet in Athanasij introitu) seditiones, luctus, populorumque lamentationes, indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit, sed potius omnia contraria, gaudia scilicet, animorumque alacritates, & populorum desiderio videndi hominis accursus, vbique per Ecclesias lætitiæ & gratulationes ad Dominū.] in hunc modū Episcopi ex Concilio Alexādrino.

Hæc cum Synodus Generalis dicta amplissime testata sit: nescio vnde acceperit Epiphanius, subrogatum fuisse in locum Alexandri a Meletianis Theonam, eumque post tres menses vita functum: ait enim<sup>e</sup>: Mortuus est autem Alexander Episcopus Alexandria post Synodum Nicænam: non aderat autem Athanasius post Alexandri mortem: erat enim diaconus illo tempore sub Alexandro, & missus fuerat ab ipso ad Comitatum. Cum autem Alexander præcepisset, nullum præficiendum esse nisi Athanasium, velut ipse, & qui de regula erant; ac tota Ecclesia confitebantur: qui Meletium Aegypti Episcopum sequebantur, arrepta occasione, Episcopo Alexandria non præsentem (numquam enim Alexandria duos Episcopos habuit, velut aliæ vrbes) constituerunt pro Alexandro Theonam, quemdam nomine, quī mensibus tribus peractis mortuus est. Et non longe post accessit Athanasius, post Theonæ obitum, & vndequaque congregatus est Orthodoxorum Conuentus, & sic eius institutio facta est, & traditus est ipsi thronus digno, & cui præparatus erat iuxta Dei voluntatem, & iuxta beati Alexandri testimonium, ac præcepta.] Alibi autem alia addit<sup>f</sup>: nempe post Alexandri obitum, cum Theonas a Meletianis creatus esset, ab Orthodoxis fuisse suffectum Achillam, quod Athanasius non adesset: nam mos in illa Ecclesia erat, non cunctari post obitum Episcopi successoris electionem; ne scilicet contentiones in populo fierent, eo quod

eo quod factiosissima gens sit, & ad capeffenda atque fouenda diuersorum studia valde propensa. Ne igitur turbæ exorirentur, neve schismaticus electus a Meletianis sedem inuaderet, iussum esse sedere Achillam; ipsum vero post menses tres, Athanasio adueniente, illi thronum cessisse.

Quæ autem cōtigerint de facta diuinitus Athanasij in Episcopū electione, per præcedentes more Apostolico prophetias ostēsa, Sozomenus ex Apollinario narrat, cum ait<sup>a</sup>: Eodem tempore Alexāder Episcopus Alexandrinus, cum iam de vita decessurus esset, suum in Episcopatu successorem Athanasium reliquit, diuina quadam impulsione, mea quidem sententia, ad eius suffragandum inductus. Siquidem ferunt, illum, cum conatus esset aufugere, inuitum ab Alexandro ad Episcopatum illum capeffendum, compulsus fuisse. Cuius rei testis est Apollinarius Syrius, qui sic scribit: Neque postea a bello destitere impij: sed vt in initio aduersus beatum huius viri magistrum arma sumpserant, & ipse non aliter atque filius patri, ei aduocatus aderat; ita post in hunc ipsum, vt primum in Episcopatum successerat, impetum fecere. Qui tamen aufugerat, ne in illo gradu locaretur; diuinitus tamen denuo repertus est: quandoquidem diuinis quibusdam indicijs præsignificatum fuerat beato illi viro, qui Episcopatum administrauerat, non alium quàm hunc ei successorem fore. Nam cum ex hac vita vocaretur, essetq. iam morti vicinus: Athanasium, qui neutiquam aderat, nominatim appellat. Atque vbi eius gentilis, qui forte aderat, cum nomen illud audiret, respondisset; obtulit ille, quasi eum non vocasset. Rursum vocat Athanasium: et quia hoc sæpius fecisset; ille alter Athanasius qui aderat, deinceps silentio vsus est; siquidem ille qui aberat, significabatur. Quod etiam beatus ipse Alexander more Prophetæ aperte indicauit, cum diceret: Athanasie, putas te posse effugere? non tamen effugies. Quibus verbis ostendit, eum ad certamen vocatū esse. hæc de Athanasio scribit Apollinarius.] Captasse visus est Athanasius eundi ad Comitatum occasionem, cum iam Alexander senio & morbo grauatus, crederetur e vita proxime migraturus; quem absentē & quasi fuga lapsū idē Alexander moriens interpellarat. Rediens autem, omnium cōsensu, legitime, riteque, magno vniuersorū desiderio, & expectatione, creatus est Episcopus Alexandria ciuitatis; de cuius electione hæc Gregorius Nazianzenus<sup>b</sup>: Sic igitur atque eas ob causas, totius populi suffragijs, non autem secundum peruersum exemplum, quod postea inoleuit, neque per vim ac cædem, sed Apostolice & spiritualiter in Marci thronum euehitur, non minus pietatis, quàm primariæ sedis successor.] Primariam sedem vocat Ecclesiam Alexandrinam, quod primatum haberet omnium, quæ sunt recensitæ superius, prouinciarum.

Sic igitur creatus Episcopus Alexandrinus, sedit annos quadragintaquinque: peruenit namque (quod tradit Socrates<sup>c</sup>) vsque ad Consulatum Gratiani secundum & Probi: Cuius quidem (inquit Ruffinus<sup>d</sup>) tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc videatur dictum esse<sup>e</sup> illud quod scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones vniuersus coniuatus Orbis & commoti sunt Principes terræ; gentes, regna, exercitus coierant aduersus eum: ille autem diuinum illud conseruabat eloquium<sup>f</sup>, dicens: Si consistant aduersus me castra, non timebit cor meum, &c.] At non tantum simulac Athanasius creatus est Episcopus Alexandrinus, ab Ariani est certaminibus appetitus; sed iam antea viuente Alexandro, cui veluti Ionatæ armiger accedebat, acerbissima illorum in se concitata odia & simultates expertus est. Testantur id quidem Aegypti omnes Episcopi in dicta Synodali epistola circulari, quam scripserunt ex Concilio Alexandrino, cum inter alia multa de Athanasio hæc habent<sup>g</sup>: Cum autem Arius, vnde Ariomanitarum hæresis conflata est, ab Ecclesia per beatum Alexandrum Episcopum eiectus esset: Eusebiani discipuli pariter & socij impietatis, semetipsos eiectos esse arbitantes, multis adhortationibus Alexandro scripserunt, ne Arium extra Ecclesiam relinqueret. Alexandro autem ob pietatem in Christum, hominem impium non recipiente, in Athanasium eius diaconum iras conuertunt: et quia eum assiduū esse apud Alexandrum, & in pretio haberi, curiose animaduertent; et quia iam antea eius pro Christo pietatem in Synodo Nicæna, vbi magna cum libertate contra Ariam hæresin differuerat, experti essent; in grauissimū odium exarserunt. Vbi autem Deus eum ad Episcopatum prouexit: veterem iam olim malitiam refouentes, veriti illius Orthodoxam mentem, & in resistendo contra impietatem robur, conscientia vecordes, omnibus rationibus coniurationes in eum coquebant, princepsq. hac in re Eusebius fuit, conscientia suæ furij agitata præceps, &c.] Quibus autem certaminibus eum Ariani primo impetu appetuerint, suo loco dicemus.

At quid inter hæc Meletiani, qui (vt vidimus) summa Patrū humanitate, pacis Ecclesiæ con-

a Athanas. Apolog. 2.

b Epiph. hæres. 69.

c Sozom. lib. 1. c. 16.

d Apud Athanas. Apolog. 2. circa princip. Diluitorum calumniam ab Ariani illata.

e Epiph. hæres. 68.

f Epiph. hæres. 69.

a Sozom. lib. 2. c. 16. ELECTIO ATHANASII PRÆCOGNITA.

b Greg. Nazian. oratio. in laud. Athanas.

c Sozom. lib. 4. c. 16. d Ruffin. lib. 1. c. 14. e Act. 7.

f Psal. 26.

g Apud Athanas. Apolog. 2.

<sup>a</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.  
MELETII ET  
MELETIANO-  
RVM STVDIA  
CVM ARIANIS.  
D Sozom. lib. 2.  
c. 20.

<sup>c</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

<sup>d</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

QUANDO ARI-  
ANI CVM MELE-  
TIANIS CON-  
SPIRARVNT.  
<sup>e</sup> Epiphani. ha-  
res. 68.  
<sup>f</sup> Socrat. lib. 1.  
c. 3.

<sup>g</sup> Epiphani. ha-  
res. 68.

LEGATIO ME-  
LETIANORVM  
AD IMP.

fouendæ causa, honestissimis conditionibus recepti fuerunt in Nicæno Concilio, Athanasius A narrat his verbis <sup>a</sup>: Nondum quinque menses præterierant (a Nicæno Concilio scilicet, in quo Meletiani recepti sunt) cum beatus Alexander mortem obiit: Meletiani autem, quos & quietos & gratos esse oportuit, quod aliquo saltem modo recepti essent; more canum, non obliti vomitus sui, rursus Ecclesias perturbare cœperunt. ] sed quonam modo, Sozomenus sic tradit <sup>b</sup>: Meletius Alexandro in Aegyptum reuerso ex Nicæno Concilio, Ecclesias quas inique occupasset, reddidit; ipse in Lyco iam ætatem degit: tamen non multo post, cum erat e vita migraturus, Ioannem vnum ex familiaribus suis, contra decretum Nicæni Concilij in suum locum suffecit; sicq. Ecclesias denuo conturbandi auctor & causa extitit. ] Ordinavit pariter Meletius contra decreta Nicæna Arsenium Episcopum Hypselitarum, quibus ipse Meletius, vt ait Athanasius <sup>c</sup>, aliquando præfuit. hæc quidem Meletio viuente: eo vero defuncto (hoc eodem, vt videtur, anno) Meletiani scissam a Meletio rursus Ecclesiæ pacem turpius B lacerarunt: nam præter Theonæ ordinationem, cuius meminit Epiphanius, Athanasio electo Episcopo Alexandrino rebelles ac contumaces, omnia pro arbitrio voluntatis agentes, magnas iterum turbas excitarunt in Aegypto: quando Eusebius Nicomedienfis (vt Athanasius inquit <sup>d</sup>) propugnator Arianæ hæreseos, re cognita, ad illos litteras dat, magnisq. promissis, societatem & amicitiam clanculum iniit, sibiq. ipsis rebus agendis tempus constituunt. ] Sed quænam iuncti Meletianis Ariani in Athanasium moliti sint, dicemus inferius.

Cum igitur ex his omnibus constet, coisse cum Arianis Meletianos post Meletij obitum, & Alexandri: plane erroris arguantur, qui antea hæc accidisse tradunt <sup>e</sup>, nempe Meletianos tunc occasione legationis, quam ad Constantinum Imperatorem susceperant Nicomediam, ab eius ciuitatis Episcopo Eusebio persuasos mutuo inter se iniisse foedus. Sic & Socrates <sup>f</sup> pariter hallucinatur, dum ait, ante Nicænum Concilium, eam inter Meletianos & Arianos ini- C tam concordiam: cum instar omnium habendus sit Athanasius, qui (vt vidimus) contra-rium asserit.

Epiphanius Meletium ante Alexandrum mortuum esse tradit, qui ex Meletianorum fau- tore (vt superius dictum est) mutuatus historiam, totam culpam conuertens in Alexandrum, hæc ait <sup>g</sup>: Iam vero beatus Alexander in Alexandria post obitum Meletij prædicti confessoris, zelo contra sectam ac diffidium Ecclesiæ assumpto, vndique priuatim inter communitatem habentes & a Meletio relictos turbare videbatur, continereq. ac cogere, ne ab vna Ecclesia dissentirent. Illi vero non volentes turbam mouebant, ac tumultus excitabant: et cum sic premerentur, ac continerentur a beato Alexandro; aggrediuntur quidam ex ipsis principes ac primas ferentes tum in pietate, tum in vita, & proficiscuntur ad Comitatum colloquij gratia, quo assequantur, vt & offerant, & communionem habeant priuatim, & non impediuntur. D Erant autem Paphnutius quidam magnus vir anachoreta, & ipse filius feminæ quæ confessionem fecerat, immo etiam ipse aliquo modo confessionem attigerat, & Ioannes Episcopus ip-  
forum, vir & ipse venerandissimus, & Callinicus in Pelusio Episcopus, & alij quidam, qui hoc fecerunt: qui sane profecti ac delati ad Regem, repellentur, ac reijciebantur: qui enim in Palatio erant, audito Meletianorum nomine, & ignorantes quidnam esset tale, non permittebant ipsis colloqui Regi. Et in hoc contigit, vt Paphnutius & Ioannes, ac reliqui multum tēporis tererent in partibus Constantinopolis & Nicomedie. Tunc vero in amicitiam veniunt cum Eusebio Nicomedie Episcopo, & causam suam ad ipsum deferunt. Nouerant enim ip-  
sum dicendi libertatem apud Regem Constantinum habere: rogantq. ipsum, vt Regi per ip-  
sum noti fiant. Hic vero postquam promississet, se ad Regem delaturum esse ipsos, & negotiū, quod petierant, curaturum: petit vicissim ab ipsis hanc petitionem, vt suscipiant Arium se- E eum in societatem, nimirum qui simulate & per ironiam poenitentiam egerat. Hi vero pol-  
licentur, se suscepturos esse ipsum. Atque hinc defert ipsos Eusebius ad Regem, & causam ip-  
forum Regi exponit: et conceditur Meletianis, vt ex eo tempore per se communitatem ha-  
beant, & a nullis impediuntur. Atque vtinam ijdem Meletiani, qui summam iustitiam veri-  
tatis demonstrabant, cum lapsis post actam poenitentiam communionem habuissent potius, quam cum Ario & sectatoribus eius: contigit enim ipsis iuxta hoc prouerbiū: Fugientes fu-  
mum, in ignem inciderunt. Neque enim Arius potuisset habere statum & dicendi libertatē, nisi per huiusmodi occasionem: quæ mala coniunctio contigit ipsis vsque in hanc diem: per-  
mixti enim sunt hi, qui quondam pure degebant, & summe iusti erant, ac fide Meletiani cum Arij discipulis, & plerique iam imitati sunt mala Arij a fide emoti in his temporibus: quidam vero etiam si manserint in vera fide, non tamen alieni sunt a cœnosis sordibus propter socia-  
tē cum Ario & Arianis. ] hucusque Epiphanius de coniunctione Meletianorum cū Arianis.

Meminisse

A Meminisse debet lector, quod superius perspicue demōstrauimus, S. Epiphanius historiam de Meletio & Meletianis a parum fideli auctore sumpsisse; qui cum illi, tum ipsis magnopere faueat; hominesq. tempore persecutionis fidei desertores, obstinatosque schismaticos nimis laudet, & indignis eos titulis prædicet. Sed & intolerabilis plane est nota ista, quam idem hanc historiam recensendo inurit Constantino Imperatori, cum ait ab illo ijs fuisse concessum, vt seorsum ab Episcopo Alexandrino colligerent, agerentq. synaxes. Absit vt tantus Imperator tam leuiter voluerit abrogare quæ de illis in sacrosancto Concilio Nicæno fuerant firmata decreta. Porro ab hac tanta calumnia suis ipsius litteris Constantinus, quibus quo esset animo aduersus Meletianos postea scripsit ad Athanasium, omnino purgatur, cum ait <sup>a</sup>: De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus inquam & nefarijs hominibus, qui quasi apoplexia icti stupent, & solummodo inuidia & æmulatione & tumultibus ad scelera B morum habent, &c. ]

Sed & Eusebius auctor est (cum aliqui ob hæresin Arianam posset esse suspectus) in his controuersijs in Aegypto post Nicænum Concilium exortis & ageratis, Constantinum Imperatorem humanitus cum illis agentem, conatum esse ad concordiam reuocare, studuisseq. in primis vt Nicæna decreta in suo vigore ac robore permanerēt: sunt enim hæc verba <sup>b</sup> Eusebij: Verum cum, absoluto Nicæno Concilio inter omnes pax esset conciliata: solos Aegyptios se- ditiosa contentio mutuo inter ipsos distraxit: ita vt Imperatori de integro non nihil negotij facefferent illi quidem, sed tamen bilem ei minime commouerent; quippe eos vt patres, immo vero vt Dei Prophetas omnino honorifice reuerens, illos secundo accersere dignatus est: se rursus non inuitum, tamquam arbitrum, eorum controuersijs interponere: illis iterum munera honorifice impertire: arbitrium suum & sententiam per epistolam significare, & Concilij decreta suo sigillo rata facere: hortari etiam, vt concordie adhærescerent, vt non distraherent Ecclesiam, dirimerentq. consensum, sed diuini iudicii recordationem intima cogitatione complecterentur. Ista per litteras Imperator illis significauit. Alia item infinita his similia scripsit; vixq. dici potest, quot & quàm multas epistolas exarauit; interdum Episcopis ea quæ ad Ecclesiarum Dei commodum spectabant præscribendo, interdum etiam cum ipsa multitudine per litteras colloquendo, & vt beatum decet, singulos e populo fratres & conseruos appellando. ] hucusque Eusebius.

Sed quod spectat ad tres illos Meletianorum insigniores ab Epiphanio nominatos, Ioan- nem, Paphnutium, & Callinicum: erat Ioannes qui in locum Meletii in Episcopatu subroga- tus est, de quo supra ex Sozomeno <sup>c</sup>, cuius & Athanasius meminit <sup>d</sup>, nominans eum, histrio- nem Ariarum, nempe ad fabulam de nece Arsenii simulata repræsentandam præcipuum simulatorem. Paphnutius vero teterrimus ille monachus, cuius extat epistola apud Athana- siū, qui & de fabricandis iisdē in Athanasium dolis cum illis ante conuenerat, longe alius fuit a Paphnutio illo Antonii Magni discipulo, quē ipse Athanasius summis laudibus celebrat <sup>e</sup>: at- que rursus lōgissime diuersus ab illo Paphnutio, qui interfuit, & in omnibus egregie spectatus est in Nicæno Concilio. Sed & de Callinico eius doli telæ textore idē quoque meminit Athanasius <sup>f</sup>. At hi ac reliqui omnes Meletiani, non noui atque recentes Ecclesiæ hostes, sed (vt dictū est ex Synodo Alexandrina <sup>g</sup>) vetusti iam olim a temporibus beati Petri, cui insidias po-  
suerunt: et Achillæ eius successoris, quem calumniati sunt: et Alexandri, quem vsque ad tri-  
bunalia Cæsaris, calumniis persequuti sunt: et postremo ita meditandis calumniis exercitati, Athanasium inuasert, nihil alienum a sua malitia facientes. ] hæc ex Synodo Aegy-  
pti Episcopi.

E Callide igitur atque vafre admodum Ariani (vt dictum est) ad inuadendam rursus Eccle-  
siam, Meletianos sibi conciliarunt, quos ante sibi ob hæresin experti essent infensos: sed & hi  
flagrantes odio vehementissimo in Athanasium, cum inimicis foedus inierunt, & in Ecclesiæ  
damnum Alexandrinæ eosdem sibi adsciuerunt commilitones, de quibus hæc idem Athana-  
sius <sup>h</sup>: Qui (nempe Ariani & Meletiani) cum ad ea inter se contentiosi essent, nunc vt Herodes  
& Pontius in blasphemias aduersus Christum consentiunt. Quapropter merito quis eos exo-  
sos habeat, quod cum de priuatis rebus inter se similtates gerant, odio tamen inimicitiaque  
communi aduersus veritatem conspirent, & in impietate aduersus Deum fœdera congluti-  
nent, seseq. mutuo amplectentur, securi quiduis facere & pati, modo id quod semel animo cō-  
ceperint, tueantur. Meletiani quidem tum ambitione, vt rebus præfint, tum infano auaritiæ  
studio: Ariani vero vltro sua ipsorum impietate incitantur, vt huiusmodi conspirationibus  
mutuo inuicem animi sui prauitatem promoueant. Et isti quidem horum impietatis perso-  
nam induunt: hi vero illorum malitiæ accedunt & adstipulantur, ac in commune scelera sua  
veluti

HISTORIA DE  
MELETIANIS  
SYRDLA.

<sup>a</sup> Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

<sup>b</sup> Euseb. Vit. Co-  
stantin. lib.  
21. c. 2.

LEGATI ME-  
LETIANORVM  
QVALES.  
<sup>c</sup> Sozom. lib. 2.  
c. 20.  
<sup>d</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

<sup>e</sup> Athanas. in  
Vit. Antonij.

<sup>f</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.  
<sup>g</sup> Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

COITIO ME-  
LETIANORVM  
CVM ARIANIS.

<sup>h</sup> Athanas. orat.  
1. contra Ariani.





fiæ, reliqua loca publica Republicæ vsui addicantur: ne vlla in posterum vobis conuentus celebrandi relinquatur facultas. Sit igitur hoc ratum, statutumque, vt post hunc diem nullo in loco vel publico vel priuato nefarij vestri conuentus in vnum coire audeant. ] hucusque Constantini Imperatoris edictum.

Sed miramur, quomodo inter recēditos superius hæreticos, Ariani, quorum præcipua mentio habenda fuisset, vtpote qui totum pene Orientalem orbem exagitassent, reperiantur omiffi. Quocirca suspecta redditur perfidia Eusebij hominis Ariani recēditis edictum, potius quàm reuocari possit in dubium Constantini pietas. Quòd si dolum malum abfuisse ab Eusebio quis velit; ad eius excusationem fortasse posset afferre, quæ tradit Sozomenus, dum eiusmodi edicti visus est meminisse sic dicens: Dogma autem Arii, quamuis illud quidem per disceptationes a plerisque laboratum esset, nondum tamen peculiari alicui populo separatim attributum est, aut nomine inuentoris appellatum: sed omnes simul conuentus egerunt, & communicarunt inter se, exceptis solum Nouatianis, Cataphrygis, Valentinianis, Marcionistis, Paulianis, & si qui alij alias iam inuentas hærefes confectarentur. Nam contra istos omnes legem tulit Imperator, mandauitq. vt templa ipsis adimerentur, Ecclesijsq. adiungerentur; et neque in ædibus priuatorum, neque in loco publico conuentus haberent. Quin etiam illis exposuit, quòd præstaret cum Ecclesia Catholica communicare, atque ad eam accedere hortatus est. ] Sed haud possumus Sozomeno consentire, dum ait nomen Arianum nondum inditum fuisse Arii sectatoribus: nam ex mille pene locis superius citatis liquet, statim promulgata ab Ario hæresi, eius sectatores nuncupatos esse Arianos. Quamobrem dolum malum in Eusebio supprime in edicto nomen Arianum fuisse putamus. At post hæc addit Sozomenus:

Hac lege promulgata, istarum sectarum memoria magna ex parte deleta est. Nam dum superiores regnarent Imperatores, omnes qui Christum colebant, tametsi opinionibus dissentirent, tamen eodem in numero ac loco habebantur a Gentilibus, & pari ratione torquebantur: nec poterant præ communibus calamitatibus curiose in se ipsi inquirere. Et propterea singuli seorsum per se facile in vnum conuenire, conuentus agere, crebro in mutuum venire colloquium solebant: et licet essent numero pauci, non tamen disuncti sunt. At hac lege sancita, hæretici, propter Episcopos & clericos qui eos assidue obseruabant, facultatem minime habuerunt, vel palam, vel in occulto conuentus peragendi. Qua de causa complures eorum admodum perterriti, se Ecclesiæ Catholicæ, addixerunt. Alij autem, qui in eadem persistebant sententia; quoniam neque in vnum conuenire permiffi erant, neque poterant sine metu suæ opinionis fautores docere; idcirco nullis suæ sectæ successoribus post se relictis, e vita exiuerunt. Siquidem aliæ omnes fere sectæ initio per paucos habebant æmulos, vel propter peruersitatem dogmatum, vel propter inuentorum & auctorum suorum improbitatem. D

At Nouatiani, tum quòd duces suæ opinionis viros bonos sunt consequuti, tum quòd eandem quam Ecclesia Catholica de Deo doctrinam tuebantur, ab initio permulti extiterunt, & manserunt hætenus, nec multum incommodi ex hac lege acceperunt. Nam Imperator, mea quidem sententia, dum institueret subditis luis non exitio esse, sed terrori solum, de legis seueritate sua sponte non nihil remisit. Quin etiam Acesius, qui id temporis Constantinopoli sectæ Nouatianæ Episcopus fuit, quoniam propter vitæ integritatem Imperatori carus erat, non parum (vt est verisimile) suæ Ecclesiæ attulit præsidij. Cataphrygæ autem eadem afficiebantur poena, qua ceteri hæretici Imperio subiecti: exceptis solum illis, qui Phrygiam incolebant, & in reliquis gentibus illis finitimis ætatem degebant. In quibus locis permulti Cataphrygæ & a temporibus Montani extiterunt, & adhuc sunt. ] hæc Sozomenus, & ipse eisdem sectæ Nouatianorum addictus. Quæ autem istæ fuerint subsequuta, Eusebius narrat E

his verbis b:

Ad hunc modum occultæ quasi latebræ & recessus eorum, qui alienam ab Ecclesia Catholica doctrinam & opinionem tenebant, Imperatorio edicto euoluti patuerunt: bestię etiam immanes, quæ huius erant impietatis auctores, exactæ. Ex illis vero qui essent istorum impulsu in fraudem & errorem inducti, alij Imperatoris minis perterriti, fallaci & fucata specie in Ecclesiam obrepere cœperunt, temporum conditioni callide & dissimulanter cedentes. Ac quoniam lex hominum libros perscrutari iusserat; tandem manifesto deprehensi fuerunt ij qui veritas & interdictas illas artes ad hominum perniciem comparatas confectati fuissent. quæ de re omnibus (vt dicitur) opibus viribusq. elaborabant, vt simulatione salutem sibi adipiscerentur. Alij forte ad spem; quæ in Deo optimo maximo poni debet, vere & ex animo se transferre. Quos cum Ecclesiarum Præsides internoscere studerent; alteros ouium pellibus oblectos, adumbrata specie se insinuare conantes, procul amandarunt; alteros vero, qui idem

A integra & incorrupta mente instituerent, vbi temporis longinquitate explorando, de illis satis exquisite periculum fecissent: in multitudinem ascitiorum adscripserunt. Hoc modo cum illis qui alienam ab Ecclesia opinionem & doctrinam sequebantur, actum est. Alios autem, qui dum in eorum dogmatum disciplina versabantur, nihil concepissent impietatis, sed schismaticorum culpa se temere a communi Ecclesiæ congregatione & frequentia sciunxissent, abiecta omni cunctatione, in Ecclesiam receperunt. Hi igitur gregatim tamquam ex colonia reuertentes, suam recuperarunt patriam, & matrem Ecclesiam agnouerunt; a qua diu aberrantes, cum gaudio & lætitia ad eam redierunt, membraque communis corporis fuere in vnum coagmentata, & concordie quasi compagibus firme copulata: solaq. Dei Ecclesia in se coalescens tum resplenduit, cum nupquam gentium vel hæreticæ vel schismaticæ factionis vestigium reliquum quidem esset.

B Cuius præclari facinoris causam Imperator Deo (cui solus ex omnibus Imperatoribus, qui aliquando extitissent, curæ erat) acceptam plane tulit. ] hætenus Eusebius. Sed illud plane per hyperbolen, cum ait, industria Constantini ne vestigium quidem hæreticæ vel schismaticæ prauitatis relictum fuisse: nam ex rebus gestis singulorum annorum sequentium satis apparet, numquam intermissum esse temporis spatium, quin ab hæreticis atque schismaticis, nempe Arianis, atque Meletianis, negotium Catholicis fuerit faceffitum.

Sed laudanda plane est in omnibus Constantini pietas, qui stabilita anno superiore in Nicæno Concilio fide Catholica, & hæresibus atque schismatibus, quantum licuit, legibus profigatis: ad extirpandum idolorum cultum, & Dei Ecclesiam in Oriente (quod in Occidente fecerat) ædificijs illustrandam, animum addixit. Quam porro multus in his fuerit, Ethnicus auctor Christianis rebus infensus Eunapius Sardianus a testatur, cum de Aedefio sic scribit: Fieri namque potest, vt istud occultum habuerit Aedefius ob temporum iniquitatem, quòd tum Constantinus Imperium regeret, qui fama toto Orbe celebratissima euertebat, & Christianorum ædificia extruebat. ] hæc quidem hoc anno gesta esse, postquam de conciliandis schismaticis in Aegyptum litteras scripserat, Eusebius auctor est: sed & alij quoque antiqui historiarum Ecclesiasticarum scriptores eadem facta referunt statim post Nicænum Concilium: ait enim Socrates b: Imperator post confectum Concilium, in magna lætitia ætatem degit: et simul vt festum solemne ad vigesimum annum Imperij sui, vt assolet, celebrauerat; nulla interposita mora, ad ecclesias construendas omne suum studium contulit. ] hæc ipse. Quænam autem fuerint istæ, primum ex Eusebio aggrediamur enarrare, qui sic

D exorditur c:

His rebus hunc in modum constitutis, aliud quoddam opus maxime memorabile apud Palæstinorum gentem diuinus iste Imperator efficere aggressus est. At quodnam quæso? Sanctissimum illum salutaris Christi resurrectionis locum Hierosolymis existimauit ita a se illustrari debere, vt omnibus eximius & veneratione dignus videretur. Idcirco mandauit, in eo statim templum construi: neque istud opus aggredi absque diuino impulsu, immo vero ipso Saluatoris spiritu incitatum, in animum induxit. Olim enim viri impij, immo vero istorum subsidio vniuersum dæmonum genus omni studio incubuit, vt diuinum illud immortalitatis monumentum tenebris obrueret, obliuioneq. penitus deleteret: ad quod quidem Angelus de cælo delapsus, luminis claritate refulgens, non solum lapidem reuoluebat ab illis, quorum animi instar lapidis obduruissent; verum etiam quem ipsi inter mortuos adhuc versari putabant, cum mulieribus viuere annunciauit; et ad vitam & resurrectionem illius, qui quærebatur, illustrandam, incredulitatis lapidem ab eorum mentibus amouit: Istud Saluatoris sepulchrum impij quidam & scelerati homines ex hominum memoria delere cogitabant, & (quæ eorum inscitia fuit) censebant veritatem ad hunc modum se posse occultare.

Itaque primum permultum capere laboris cœperunt in terra aliunde & extrinsecus inuenienda, qua locum vniuersum obducerent. Deinde cum molē terræ in immensam altitudinem erexissent, constrauissentq. lapidibus; diuinum sepulchrum, ingenti aggere super iniecto, obtegere. Post cum nihil iam illis ad opus explendum deesset, super illum terræ cumulum nefandum reuera & execrabile bustum animarum construere, & recessum lasciuæ Veneris dæmoni vna ædificare, simulacrisq. mortuis complere: tum detestabiles ibi victimas super impuras aras & omni nequitie labe pollutas immolare. Nam non aliter illud quod instituerant

CONSTANTINI  
IDOLOLA-  
TRIAM PES-  
SUNDAT.

a Eunap. Sard.  
de Vit. Philo-  
soph. in Aedefio.

b Socrat. lib. 2.  
c. 12.

c Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 3. c.  
24. sequent.

CONSTANTINI  
STVDIVM ER-  
GA LOCA SAN-  
CTA HIEROSOLY-  
M.

se putabant ad exitum posse perducere, quàm vt per ista nefanda scelera salutare illud sepulchrum penitus obruerent. Verum miseri illi nequiquam illud poterant intelligere, quòd Sol ipse (modo terram suo splendore collustrare & consuetum sibi cursum in celo obire pergeret) non posset præclarum illud facinus Christi, qui contra mortem tam præclara victoriæ trophæa fuisset adeptus, ita in obscuro relinquere, illudq. vniuersum hominum genus prorsus celare. Immo vero salutaris & diuina huius rei potentia & virtus, quæ non corpora, sed animos hominum maxime solet illuminare, suæ lucis fulgore vniuersum orbem terrarum compleuit. Verumtamen impiorum & nequam hominum molitiones contra veritatem paratæ longinquo temporis spatio processerunt. Nemo enim vel ex Præfectis, vel ex Ducibus, vel ex ipsis Imperatoribus ad eorum conatus euertendos satis idoneus repertus est, præter vnum solum: qui quidem, vtpote Deo omnium gubernatori carus, & diuino eius afflatus spiritu, locum illum qui supra est demonstratus, per fraudulentos hostium conatus omni impura materia obductum, & obliuione ignorationeq. obrutum iri, non passus est, neque auctorum eius facinoris cessit malitiæ; sed Deo adiutore inuocato, illam terræ particulam hostium scelere contaminatam, in primis purgari iussit: quam quidem censuit admirabili & singulari Dei optimi maximi beneficio per illum potiri debere.

EXVRGAN-  
TVR LOCA  
SANCTA.

Confestim igitur eius mandato machinamenta ad homines in errorem inducendos comparata de sublimi ad solum prosternere, & ædificia falso cultui consecrata vnà cum statutis & dæmonibus disturbare, diruereq. cœpit. Neque his rebus gestis alacre Imperatoris studium acquieuit, sed de integro mandatum dedit, vt materia eorum quæ erant deiecta, siue lapidea esset, siue lignea, tolleretur penitus, & quàm longissime extra loci fines eijceretur: cui quidem mandato rei exitus plane respondebat. Neque satis habebat Imperator in istis solis rebus expediendis progredi; sed rursus diuini numinis instinctu impulsus, iubet vt ipsum solum ad ingentem altitudinem defossum (quippe impura dæmonum contagione infectum erat) foras procul cum ipso aggere exportaretur; quod euestigio effectum est. Simulatque vero solum terræ oppletum fordibus egestum fuit, & aliud solum, id est locus ille monumenti, ex abditis terræ sedibus eminebat, ipsum etiam venerandum & sacrosanctum salutaris Christi resurrectionis monumentum præter omnium spem vnà emerfit; et sepulchrum, quod merito sanctissimum appelletur, resurrectionis Saluatoris apte propterea expressit effigiem, quòd post tenebrarum caliginem, quibus quasi sepultum iacuisset, in lucem denuo prodijt, & illustrem sane miraculorum ibi editorum visum (qui reuera omni voce clarius Saluatoris resurrectionem testificatus est) sub aspectu eorum, qui ad illud ipsum contemplandum veniebant, subiecit.

RESURRECTIO-  
NIS TEMPLUM  
ERIGITVR.

His rebus in hunc modum confectis, extemplo Imperator non modo sacratis legibus sancit, vt templum augustum circa salutare illud antrum extrueretur; verum etiam subsidijs ad eam rem suppeditatis (quippe hoc opus longo iam tempore apud animum proposuerat, attentioreq. cogitatione prospexerat quod erat futurum) illud magnifice ac splendide exædificandum curauit. Gentium igitur Præfectis Orientem versus habitantium mandat, vt adiuuentis necessarijs abundanter & copiose subministratis, opus eximium, amplum, & magnificum fabricandum curarent. Quinetiam ad Episcopum, qui id temporis Ecclesiæ Hierosolymitanæ præerat, tales misit litteras, quales sinceram & salutarem de fide nostra doctrinam plane & apertis verbis complexæ sunt. sic enim scribit:

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVG. MACARIO S.

EPISTOLA CON-  
STANTINI AD  
MAC. EPISC.

Tanta Saluatoris nostri erga nos benignitas declarata est, vt nulla tam accurata dicendi ratio & vis sit, quæ præsens miraculum pro dignitate explicare posse videatur. Nam vt insignis illud sanctissimæ illius Passionis monumentum, quod terræ visceribus abditum, tot tamq. multis annorum conuersionibus iam delituisset, tum illucesceret seruis Dei, cum illi, hoste deuicto, in libertatem essent vindicati: omnem profecto hominum admirationem longe superat. Etenim si omnes qui in vniuersi orbis terræ ambitu sapientes videntur, in vnum locum congregati, aliquid pro rei dignitate dicere aggredierentur, ne minimæ huius parti oratione ex æquo satisfacere possent: miraculi enim magnitudo tanto plus vniuersum humanæ rationis & naturæ captum vincit, quanto res cælestes & diuinæ humanis sunt valentiores. Quapropter hoc mihi vnum in primis propositum sit ad dicendum, quòd sicut vera fides seipsam quotidie nouis miraculis patefacit: sic nostri omnium animi omni modestia & concordia alacritate ad sanctas Euāgelij leges colendas attentiores fieri debent. Præterea illud quod cuique perspicuum esse arbitror,

arbitror, pro certo tibi in primis persuasum esse velimus, hoc nobis præ ceteris rebus omnibus maxime curæ esse, vt locus ille sacer, quem Dei iussu turpissima simulacrorum mole, tamquam quodam graui onere imposito, purgauimus, quemq. vt primis Mundi temporibus, ipsius Dei iudicio sanctum habitum esse, & postea etiã, quia fidem Passionis Saluatoris tamquam e tenebris in lucem euocarit, multo clariore sanctitatis suæ significationem dedisse cognouimus, præclara ædificiorum structura exornetur. Par est igitur, vt tua prudentia ira opus disponat, vt provide res quasque accuret necessarias; quo nõ modo sanctuarium templi reliquis omnibus, quæ vbique sunt, pulchritudine antecellat, sed etiam ceteræ eius partes tales sint, vt omnia templa quæ in singulis ciuitatibus primas tenent, huius ædificij dignitate longe superentur. Ac de parietibus erigendis, exquisitoque artificio expoliendis, tum Draciliano amico nostro, qui nonnullas aliarum prouinciarum partes administrat, tum vestræ etiam prouinciæ Præfecto, scito a nobis curam esse impositam. A nostra enim benignitate illis imperatum est, vt qui artifices, qui operarij, quæue res aliæ fuerint ad illud ædificium necessariae, a tua prudentia discant, ac statim ipsorum prouisione eo mittantur.

Quod autem attinet ad columnas, ceterasq. partes marmore conficiendas, quas ipse existimaueris vel ad decus illustriores, vel accommodatiores ad diuturnitatem fore: cum eas quasi summam tecum consideraueris, fac ad nos diligenter perscribas; vt cū ex litteris tuis, quibus rebus opus fuerit, intellexerimus, vndique eadē illo comportari possint: nam locus ille, qui totius orbis terrarum facile primas fert, omnibus ornamentis merito illustrandus est. Testudinē vero sanctuarij laqueatam ne facere, an alio quodam fabricæ genere extruere placeat, abs te certior fieri velim. Quòd si fiat laqueata, scite quoque inaurari poterit. Restat igitur vt tua sanctitas illis, quorum iudicio (vt supra dictum est) rem permisimus, quibus operarijs, quibus artificibus, quibus denique sumptibus opus fuerit, quàm celerrime significet. Quin etiã nos non solum de columnis, alijsq. partibus ex marmore conficiendis, verum etiam de testudinis laquearibus (si modo illud fabricæ genus pulchrius esse censeas) quàm primum facias certiores. Deus te, frater carissime, diu seruet incolumem.] hætenus Constantinus ad Macarium. Dracilianus autem iste, cui de templi constructione Constantinus mandatum dedit; ille ipse est, ad quem idem Imperator (vt dictum est) aduersus hæreticos rescriptum dedit. At quid post hæc factum sit, Eusebius subdit:

Ista (inquit) ab Imperatore præscripta fuerunt, rerumq. nulla interposita mora, prospere successit euentus. Atque ad illud salutare Christi monumentum noua Hierusalem ædificata est e regione veteris illius, quæ hominum sermone iam diu celebrata fuisset, quæq. post cruentam cædē Domini ad extremam vastitatem prolapsa pro impietate ciuium eam incolentium pœnas dederit. Imperator itaque huic ex aduerso salutare victoriæ Christi contra mortem comparatæ monumentum (quæ fortasse recens est illa & noua Hierusalē Prophetarum oraculis prædicata, de qua vaticinationes pluribus verbis explicatæ plurima Spiritus sancti instinctu canere videtur) liberali & abundanti sumptus magnificentia erigendū, extruendumq. curauit. Et primum omnium sacrū antrum, diuinum illud videlicet monumentum, ad quod olim Angelus fulgore enitens delapsus, spem regenerationis, quæ est a Salvatore nobis illic ostentata, omnibus annūciauit: primum inquã omnium Imperatoris magnificentia istud, velut totius ædificij caput, eximijs colonis illustrare, & ornatu splendido maximoq. decorare, atque adeo varijs cuiusque generis insignibus illuminare cœpit. Deinde ad amplissimum templi locum libero celo patentē exornandū se contulit: cui & solum lapide eximio constratum, & porticus longis ambulacrorum spatijs ex tribus lateribus circumdati, permultum decoris attulerunt. Aduerso autem lateri antri, quod Solem orientem spectabat, regale & augustale sanctuarium adiunctum fuit, opus plane eximium ad infinitam altitudinem erectum, longitudine & latitudine immensa patens. Cuius ædificij partes interiores, marmoris versicoloris materia incrustatæ: exterior autem parietum superficies politis lapidibus, qui commissuris quibusdam inter singulos interiectis colligabantur, exornata, singularem quamdam pulchritudinis speciem, eamque non minus ad aspectum illustrem; quàm si marmore obducta fuisset, præbuit.

Quod autem ad ipsa tecta in sublimi posita attinet: exteriores eorum partes plumbea obtexit materia, quæ tamquam firmum munimentum tempestuosos imbres depelleret. Interiores vero cælatis laquearibus affabre inter se cõpactæ, & tamquã vastum quoddã pelagus per vniuersum sanctuariū coagmentationibus quibusdam inter se cõtinenter coherentibus, diffusæ, dilatataq. & fulgente auro passim coopertæ, totū templum, velut lucis claritate, mire illuminarunt. Duabus porticibus partim subterraneis, partim supra terram eminentibus, xysti gemini ex utroque latere adiecti, in longitudinē sanctuarij porrigebantur: quorum testudines erant auro insigniter & vario

NOVA HIERO-  
SOLYMA EX-  
TRVCTA.

TEMPLI DE-  
SCRIPTIO.

artificio illustratæ: ex quibus alter a frôte inferioris tēpli columnis ingentibus suffulciebatur; A alter intro spectans, substratis postibus, magno extrinsecus ornatu decoratis erigebatur: tres portæ ad orientem Solem apte & eleganter dispositæ multitudini ingredientium patuerunt. Istis ex aduerso erat fornix dimidiati vniuersi cæli circuli speciem adumbrans in summo Sanctuario in orbem ductus: quem duodecim columnæ Saluatoris Apostolis numero pares, tamquam corona, cingebant, crateribus ex argento confectis circa fastigia concinne expolitæ, quas Imperator Deo illic pro monumento pulcherrimo dicauit. Inde ad introitus pro templo locatos accedentibus area patuit.

Erant inibi vtrinque primo atrium, deinde porticus, ad extremum atrienses portæ; post quas in ipsa media platea e foro eo deducente totius ædificij vestibula perpolite constructa, iter illac facientibus admirabile visu spectaculum, quod rerum intus fabricatarum pulchritudinem quodammodo monstrabat, exhibuerunt. Istud vero templum, quo tamquam testimo- B nio salutaris Domini resurrectio illustris & nota fiebat, extruxit Imperator: et quo totum illud magnifico & regali ornatu decoraret, insignibus, quæ oratione explicari nequeunt, & monumentis auri, argenti, & lapidum pretiosorum materie distinctis & quasi depictis, quæ erant numero fere infinita, adornauit. Quorum apparatus tum magnitudine, tum multitudine, tū varietate, denique adeo artificiose elaboratum, singillatim iam oratione prosequēdi otium non datur. ] hucusque Eusebius de templo Hierosolymitano. Fuisse autem operis archite- C tum Eustathium presbyterum Constantinopolitanum, S. Hieronymus in Chronico tradit<sup>a</sup>. Porro ipsum absolutum, dedicatumq. esse anno trigesimo Constantini maxima omnium celebritate, suo loco dicturi sumus.

Ceterum quod ad nomen templi huius spectat, Cyrillus Hierosolymitanus<sup>b</sup> scribit nominatum fuisse MARTYRION, hoc est, Testimonium; nempe Christi resurrectionis monu- mentū & testem, idq. (vt ait) ex Prophetarū oraculo. Dictū idem reperitur ab alijs pluribus Basilica Constantiniana: quam inter cōplura ornamenta fuisse etiam sacris picturis decoratam, & inter alias Deiparæ imagine, Acta Mariæ Aegyptiacæ fidem faciunt, quæ recitantur in Nicæno Concilio<sup>c</sup>, & a Ioanne Damasceno<sup>d</sup>. Eusebius ea oratione quam in Constantini Tricennalibus habuit in laudem Imperatoris, tria ab eo tradit Hierosolymis templa erecta esse, cum ait<sup>e</sup>: Quæ autem sequuntur, in Palæstina ab eo etiam gesta fuere. In media vrbe, quæ apud Hebræos primas obtinet, non modo Ecclesiam amplissimam, quæ ad memoriam Christi Passionis ædificata fuit, verum etiam templum sanctum salutari signo Crucis dedicatum magnificis sumptuosiq. insignibus exornauit: quin etiam monumētum Saluatoris, quod sempiternæ memoriæ commendandum est, illiusque trophæa contra mortem statuta, ornamentis, quæ dicendo exprimi non possunt, cohonestauit. ] sed & de alijs meminit: at de his inferius. D

Subdit Eusebius<sup>f</sup>, eundem Constantinum in matris suæ memoriam, eius scilicet nomine, duo alia celeberrima templa ibidem ædificari iussisse, Bethlehem, vbi Christus natus est, alterum, alterum vero in vertice montis Oliueti, vbi idem Dominus ad cælos ascendit: ait enim: Eodem tempore, cum alia duo loca, quibus duo abdita & quasi mystica antra multum honoris & dignitatis afferebant, reperisset; ea magnifico apparatu sumptuque honestare instituit. Ac primum illud, in quo primum Saluator noster diuini numinis virtute in carne apparuit, honoribus decenter affecit: deinde alterum, quod fuit in cælos ascensionis monumentum, in summo montis vertice situm præclaris ornamentis illustrauit: atque ista tam splendide decorauit loca, quo matris suæ memoriam, quæ tantum benignitatis hominum vitæ detulisset, immortalitati commendaret. ] Ipsam namque diuino instinctu, licet senio prægrauatam, pietatis ergo Hierosolymam petijisse, idem Eusebius narrat his verbis:

Illa enim cum Deo omnium gubernatori debitum piæ mentis & affectionis munus impertire in animo haberet, & pro filio suo tanto & tam præclaro Imperatore, proq. liberis eius Cæsaribus Deo carissimis, suis nepotibus, gratias per preces agendas esse putaret, ætate iam ingrauescente, singulari quodam consilio, & prouida animi cogitatione vereq. regia, adducta: propere, instar adolescentulæ venit, tum sacrosantam terram oculis lustratura, tum gentes Orientem incolentes, plebemq. pariter ac populi multitudinem conspectura. Ac postquam locis, in quibus Saluatoris erant impressa vestigia, debitam venerationem adhibuerat, idque conuenienter prophetico sermone dicente<sup>g</sup>: Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius: pietatis suæ monumenta, quibus post se relictis, posteris hominibus prodesset, statim fabricare aggreditur.

Iam Deo, quem adorauerat, duo dicauit templa: quorum alterum ædificauit in monte vbi ascenderat, alterum ad obscurum illud antrum natiuitatis eius. Etenim nobiscū Deus in terris nasci

<sup>a</sup> Hieronym. in Chron. anno 30. Constantini Imp.

<sup>b</sup> Cyril. Catech. 14.

<sup>c</sup> Nicæn. Conci. Act. 4.  
<sup>d</sup> Ioan. Damasc. de imagin. lib. 3.  
<sup>e</sup> Euseb. orat. in laud. Constant.

<sup>f</sup> Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 3. c. 40. & sequent.  
ALIA TEMPLA A CONSTANTINO ERECTA.

<sup>g</sup> HELENA AUGUSTA HIEROSOLYMANA PRÆTIT.

<sup>h</sup> Psal. 131.

Anāsci (locus autem illius natiuitatis proprio nomine apud Hebræos, Bethlehem, appellatur) pro nobis sustinuit. Ac propterea Imperatrix sanctissima Deiparæ partum eximijs monumentis exornare, & sacrum illud antrum varijs cuiusque generis insignibus illustrare studuit. Imperator autem paulo post eundem locum ornamentis regalibus ornare, & monumentis ex auro & argento, varijsq. auleis matris suæ magnificentiam adaugere cœpit. Rursus eius mater, quō omnium nostri Saluatoris in cælos ascensionis memoriam celebraret, excelsa quædam ædificia in monte Oliuarum extruere parat. Ac primum in summo totius montis vertice Sanctuarium Ecclesiæ Dei erexit: templumq. inferius etiam ædificauit in eo ipso antro, in quo (vt vera & sacrata Dei testantur eloquia.) discipuli & Apostoli a Salvatore omnium arcanis mysterijs initiati fuerunt. Imperator quoque ibidem varijs monumentis & insignibus Regem magnum Deum veneratus est. Ista igitur duo templa memoria perpetua celebranda, augusta, & eximia in duobus obscuris quasi antris & mysticis Helena Augusta. pij Imperatoris pia mater suæ piæ mentis tamquam indicia Deo Saluatori fundauit, filio suo ei opem per regiam suam potentiam & auctoritatem porrigente.

Itaque illa neque adeo multo post præmia digna laboribus reportauit. Nam cum iam plene grandis esset, inq. omnium bonorum affluentia omne vitæ suæ tempus ad extremam vsque senectutem obijisset: et tum verbis, tum rebus ipsis veros pietatis fructus, quos præcepta Saluatoris præscribant, extulisset; atque ita vitam suam florentem & expertem cuiusque molestiæ, valenti corporis simul & animæ virtute, transegisset: deinceps eximium pietatis suæ exitum & præclaram recte factorum a Deo remunerationē etiam in hac vita consequuta est. ] hæc Eusebius. At priusquam cetera ab eo narrata de rebus ab ipsa Helena gestis prosequamur, quæ ab alijs antiquis & spectatæ fidei auctoribus de tēplo in montis vertice tunc erecto scripta sunt, & a nobis primo Annalium Tomo descripta, hic breui compendio repetamus. Hiero- C nymus<sup>a</sup> in primis, Paulinus<sup>b</sup>, atque Seuerus<sup>c</sup> tradunt, in loco illo montis Oliueti, vbi Dominus, videntibus discipulis eleuatus, ascendit in cælum, impressa remansisse eius vestigia cunctis perspicua, eademq. diuino miraculo indelebilia facta esse, locumq. illum absque pauimento relictum, quod solum ipsum excuteret quidquid ad ornatum loci desuper poneretur: insuper & qua recta linea cælum aspicitur, partē aeris, qua Dominus transijt, concamerari minime fornice potuisse, sed sic parentem esse relictam, indicem semitæ Domini ascendentis in cælum. de qua Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus<sup>d</sup>: Stat, inquit, ad hodiernum vsque diem mons Oliuarum, qui ascendentem in nube oculis Fidelium modo monstrat, & portam, qua ascendit in cælum, indicat. ]

Quod vero ad Basilicam ad Domini præsepe structam pertinet: fuisse locum illum, in quo Dominus natus est, tectum auro atque argento, eodem Tomo superius dictum est auctoritate Chrysoptomi<sup>e</sup>. Demum Eusebius breui compendio singulas Basilicas tunc ibi ædificatas recensens, sex videtur enumerasse in ea oratione, quam habuit de laudibus Constantini, cum ait, primam erectam esse in memoriam Christi Passionis, secundam dedicatam in memoriam sanctissimæ Crucis, tertiam exædificatam in loco vbi sepultus est; quibus recēditis, hæc addit<sup>f</sup>: Tria præterea loca tribus mysticis nostræ salutis antris nobilitata amplis & eximijs illustrauit ædificiis. Primum illi antro, in quo Christus Mundo primum apparebat, debitum decus imperijt. Deinde ad illius antri memoriam, vbi postremo assumptus est, in montis iugo monumentū præclarum extruxit. Ad extremum, antrum illud inter hæc duo interiectum, vbi Saluator totius suæ passionis quasi certamen obibat, victoriamq. Mundo salutarem ab hostibus reportabat, templo extructo, illustre reddidit. ] hæc Eusebius: quæ quidem loca dilucidius distinguuntur, ac pariter describuntur ab illis, qui de locis sanctis tractationes scripsere.

Sed magna plane tenet omnes admiratio; quid sit quod Eusebius ædificationem omnium harum Basilicarum relegens, & de Helena prolixiorē mentionem faciens, de Cruce ab ea inuenta ne verbum quidem! cum eam repertam esse sub Constantino, nulli sit dubium, sic scribente Cyrillo Episcopo Hierosolymitano ad Constantium Constantini ipsius filium Imperatorem: Tempore quidem (inquit) Deo dilectissimi & beatæ memoriæ Constantini patris tui salutare Crucis lignum Hierosolymis repertum est, &c. ] Scimus tamen eundem Eusebiū inuentionis S. Crucis in Chronico meminisse, sed alio (vt videtur) tempore, nempe anno decimoquinto Imperii Constantini, vbi hæc ait: Helena Cōstantini mater, diuinis admonita visionibus, beatissimum Crucis signum, in quo Mundi salus pepēdit, apud Hierosolymam reperit. ] Ceterum quod Eusebii Chronicon a librariis admodum esse deprauatū, in fine anni superioris euidentissime demonstrauerimus; et in eodē Chronico appareat, etsi in numero annorū Cōstantini sit error, tamen cōstare ibi positā Crucis inuentionē anno sequenti post Nicænū Conciliū:

HELENA AUGUSTA HIEROSOLYMANA PRÆTIT.

<sup>a</sup> Hieron. de locis Hebraic. in Act. Apost.  
<sup>b</sup> Paulin. ad Seuer. epist. 11.  
<sup>c</sup> Seuer. hist. lib. 2.  
MIRACVLVM IN STRVCTVRA TEMPLI d Cyril. Catech. 14.

<sup>e</sup> Chrysopt. in Luc. c. 2.  
SEX TEMPLA ERECTA.

<sup>f</sup> Euseb. orat. in laud. Cōstantin.

CRUX INVENTA TEMPORIS CONSTANTINI.

non immerito sane ab antiquis omnibus Græcis auctoribus hoc anno, nempe sequenti a Ni- **A**  
cæno Concilio, aduentus Helenæ Hierosolymam, & Crucis inuentio poni videtur. At non  
audiendus omnino Zonaras<sup>a</sup>, dum ait, Helenam post baptizatum Constantinum adscito sibi  
comite S. Siluestro Hierosolymam profectam esse: commentum enim iure dicendum est, quod  
nulla vel maiorum traditione probatur, vel antiquorum scriptorum auctoritate fulcitur. Sed  
& alia complura minus solidæ veritatis itidem in historiam inuentionis sanctissimæ Crucis  
non nuper, sed antiquitus irrepere, quæ Gelasius Romanus Pontifex sic reliquit dubia atque  
incerta, vt in arbitrium prudentis lectoris reijciat, qui separare sciat pretiosum a vili & verum  
a falso, vt æqua lance cunctis examinatis, recto libramento omnia iudicet. Verum reddamus  
hic verba Gelasij<sup>b</sup>: Item scripturâ (inquit) de inuentione Crucis Dominicæ, & aliam scriptu-  
ram de inuentione capitis Ioannis Baptistæ, nouellæ quædam reuelationes sunt, & nonnulli eas  
Catholici legunt: sed cum hæc ad Catholicorum manus adueniunt, beati Pauli Apostoli præ- **B**  
cedat sententia<sup>c</sup>: Omnia, probate, quod bonum est tenete. ] hæc ipse. Nos autem, ex more, quæ  
nouimus antiquioribus Patribus esse probata, omniumq. fide recepta, hic describemus, cetera  
vero legentium arbitrio relinquentes.

Ambrosius igitur rem gestam coram amplissimo magistratus confessu sic pro concione re-  
censuit<sup>d</sup>, cum laudes Theodosij Imperatoris defuncti egregia prosequutus est oratione: Ve-  
nit ergo Helena, cœpit reuifere loca sancta: infudit ei Spiritus, vt lignum Crucis requireret.  
Accessit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugna: vbi est victoria? Quæro vexillum salutis, &  
non inuenio. Ego (inquit) in regnis: et Crux Domini in puluere? Ego in aulis: et in ruinis  
Christi triumphus? Ille adhuc latet: et latet palma vitæ æternæ? Quo modo me redemptam  
arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Video quid egeris, diabole, vt gladius quo perem-  
ptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderavit, nec latere aquam **C**  
passus est. Tollatur igitur ruina, vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri Goliæ caput  
est amputatum: Aperiatur humus, vt salus fulgeat. Quid egisti, diabole, vt absconderes  
lignum, nisi vt iterum vinceris? Vicit te Maria, quæ genuit Triumphatorem, quæ sine im-  
minutione virginitatis edidit eum, qui crucifixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vin-  
ceris & hodie, vt mulier tuas insidias deprehendat. Illa quasi sancta Dominum gestauit:  
ego Crucem eius inuestigabo. Illa generatum docuit, ego resuscitatum. Illa fecit vt  
Deus inter homines videretur: ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleua-  
bo vexillum.

Aperit itaque humum: decutit puluerem: tria patibula confusa reperit, quæ ruina conte-  
xerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerta hæret,  
vt mulier; sed certam indaginem Spiritus sanctus inspirat, eo quod duo latrones cum Domi- **D**  
no crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum: sed poterat fieri, vt patibula inter se rui-  
na confunderet, casus mutaret, & inuerneret. Redit ad Euangelij lectionem: inuenit quia in  
medio patibulo prælatus titulus erat, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Hinc  
collecta est series veritatis, titulo Crux patuit salutaris. Hoc est quod petentibus Iudæis Pi-  
latus respondit<sup>e</sup>: Quod scripsi, scripsi: id est, non ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ ætas  
futura cognosceret: non vobis scripsi, sed posteritati: propemodum dicens: Habeat Helena  
quæ legat, vnde Crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum: Regem adorauit, non  
lignum, quia hic Gentilis est error & vanitas impiorum: sed adorauit illum qui pependit in li-  
gno, scriptus in titulo: illum qui sicut scarabæus clamauit, vt persecutoribus suis peccata do-  
naret. Auida mulier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacra-  
mentum salutis. Læto corde & trepidante vestigio quid faceret, nesciebat. Pertendit tamen **E**  
ad cubile veritatis. Lignum refulsit, & gratia micuit. ] hucusque de Crucis inuentione: quæ  
autem subdit de clauis, paulo post dicturi sumus.

Quod autem ait S. Ambrosius, S. Helenam, tribus inuentis Crucibus, ad discriminationem  
Crucis Domini ab illis quæ latronum essent, vsam esse titulo indice: discrepant plane (vt di-  
ctum est alias) ab eo ceteri omnes antiqui scriptores, & inter alios eiusdem sæculi auctores  
S. Paulinus Nolanus Episcopus, atque Ruffinus. Ille enim ad Seuerum scribens nonnulla  
alia habet quæ in Ambrosio desiderari videntur: ea ergo a nobis hic describantur: sic enim  
exorditur<sup>f</sup>: Sed in historia Crucis accipite magnum & vere diuinum miraculum. Regina  
illa venerabilis vt venit Hierosolymam, diligenter & pie locis illis, & circa omnibus, diuinorū  
curiosa insignium, & oculis haurire gestiens fidem, quam pijs auribus litterisq. perceperat:  
Crucem Domini studiosissime perquirere adorsa est. ] et inferius: Iraque non solum de-Chri-  
stianis doctrina & sanctitate plenos viros, sed & de Iudæis peritissimos, vt propriæ, qua miserii  
& glo-

**A** & glorientur impietatis, indices exquisiuit, & accitos in Hierosolymam congregauit. Tum  
omnium vna de loco testificatione confirmata; iussit illico, vrgente sine dubio conceptæ re-  
uelationis instinctu, in ipsum locum operam fossionis accingi. ] Par est credere ex ijs quæ tra-  
dit Paulinus, Rabinos illos in consilium adhibitos, traditionem Iudæorum reuerasse, cuius  
meminimus primo Annalium Tomo; nimirum moris fuisse, instrumenta quibus fonti alicui  
illata mors esset, iuxta eum conspeliari: quamobrem cum constaret de loco, vbi sepultus  
Dominus esset, omnium sententia fuisse decretum, ab eodem proximo loco terram effodere.

Sed subdit Paulinus: Parataque mox ciuium pariter & militari manu, breui laborem istius  
molitionis hausit; et contra spem omnium, sed secundum tantum ipsius Reginæ fidem alta  
egestione referatis terræ sinibus, abdita Crucis arcana patuerunt. Sed cum tres pariter Cru-  
ces, vt quondam fixæ Domino & latronibus steterant, repertæ fuissent: gratulatio reperta-  
rum cœpit anxia dubitatione confundi iusto piorum metu, ne forsitan aut per <sup>\* pro Cruce</sup> Crucem Do-  
mini patibulum latronis eligerent, aut salutare lignum pro stipite latronis abijciendo viola-  
rent. Respexit pijs fideliter æstantium curas Dominus, & ipsi potissimum, quæ tam piæ so-  
licitudinis princeps erat, huius consilij lumen infudit, vt aliquem recens mortuum inquiri &  
inferri iuberet. Nec mora, verbum factum, cadauer illatum est; deponitur; iacenti vna de **MIRACVLVM IN**  
Crucibus admouetur, sed earum ligna mors spreuit. Postremo Dominicam Crucem prodit **CRUCIS IN-**  
resurrectio: et ad salutaris ligni tactum, morte profuga, funus excussum & corpus erectum **VENTIONE.**  
est; tremefactisque viuentibus, sterit mortuus, & funebribus, vt Lazarus quondam, vinculis  
expeditus, illico inter expectatores suos rediuius incessit. Ergo Crux Domini tot opera  
ætatibus, & Iudæis in tempore Passionis abscondita, neque Gentibus in ædificatione fani,  
terram sine dubio ad ipsam fabricam egerentibus, reuelata est: non ne diuina manu latuit,  
vt nunc inueniretur, cum religiose quæreretur? Ita (vt Crucem Christi decuit) experimento  
resurrectionis inuenta & probata Crux Christi est, dignoque mox ambitu consecratur, con-  
dita in Passionis loco Basilica, quæ auratis corusca laquearibus, & aureis diues altaribus, ar-  
cano positam sacrario Crucem seruat: quam Episcopus vrbs eius quotannis, cum Pascha  
Domini agitur, adorandam populo princeps ipse venerantium promit. ] hucusque de Crucis  
inuentione Paulinus. Confirmat id ipsum Seuerus, qui & ex resurrectione extincti cadaueris  
Cruci admoti, Crucem Christi innotuisse testatur<sup>a</sup>.

Ruffinus autem non mortuum reuocatum ad vitam, sed seminecem feminam restitutam  
tradit incolumitati, cum ait<sup>b</sup>: Accidit in eadem vrbe, primariam quamdam loci illius femi-  
nam graui ægritudine confectam, seminecem iacere. Macarius per idem tempus Ecclesiæ il-  
lius Episcopus erat. Is vbi cunctantem Reginam, atque omnes pariter qui aderant, videt;  
Adferre, inquit, huc totas quæ repertæ sunt Cruces, & quæ sit quæ portauerit Dominum, **D**  
nunc nobis aperiet Deus. Et ingressus cum Regina pariter & populis ad eam quæ decumbe-  
bat, defixis genibus, huiuscemodi ad Deum precem profudit: Tu Domine, qui vnigenitum  
Filium tuum salutem generi humano per Passionem Crucis conferre dignatus es: et nunc in  
nouissimis temporibus adspirasti in corde ancillæ tuæ perquirere lignum beatum, in quo sa-  
lus nostra pependit: ostende euidenter ex his tribus, quæ Crux fuerit ad Dominicam glo-  
riam, vel quæ extiterit ad seruire supplicium: vt hæc mulier, quæ semiuiva decumbit, statim  
vt eam lignum salutare contigerit, a mortis ianuis reuocetur ad vitam. Et cum hæc dixisset,  
adhibuit primo vnam ex tribus, & nihil profecit; adhibuit secundam, & ne sic quidem ali-  
quid actum est: vt vero admouit tertiam, repente adaperis oculis mulier confurrexit, &  
stabilitate virium recepta, alacrior multo, quàm cum sana fuerat, tota domo discurrere & ma-  
gnificare Dei potentiam cœpit. Sic euidenti indicio Regina voti compos effecta, templum  
mirificum eo in loco, in quo Crucem repererat, regia ambitione construxit. ] in hunc modū  
de inuenta Cruce Ruffinus: eadē quoque Theodoretus<sup>c</sup>, Socrates<sup>d</sup>, atque Sozomenus<sup>e</sup>. Sed  
& vtrumque miraculum accidisse Nicephorus<sup>f</sup> tradit, cum subdit: Dicunt quoque, postea  
mortuo prorsus Crucem impositam, in vitam illum repente reuocasse. ]

Addit ad hæc Sozomenus, in altera parte antri illius, in quo sepulchrū Domini inuentū fuit,  
tres illas esse Cruces repertas, & tabellā tituli seorsum positā: vt non sit mirū si post trecentos  
septem minus annos Cruces subtus terrā absconditæ non penitus emarcuerint: nam (vt tacea-  
mus de ligno Crucis Christi, quam a putrefactione potuit miraculum præferuasse) quod aliæ  
duæ integræ sint repertæ, non potuit alia ratione contingere: sic etiam nec eas fuisse ex diuersa  
ligni materia, sed & sicut illam, ex ligno, quod cariem non admitteret, possumus intelligere.  
Rursū vero apparet nec fuisse figura distinctas, quas oportuit discriminari miraculo, sed eam-  
dē omnes tres illas imaginē reddidisse, quæ a S. Irenæo<sup>g</sup> de Christi Cruce loquente his verbis  
describitur:

Zonar. Annal.  
1020.3.b Gelas. in Rom.  
Concil. c. de li-  
bris anst. & apo-  
cryph.

c 1. Thessal. 5.

d Ambros. orat.  
in fun. Theodos.  
CRUCIS INVEN-  
TAE HISTORIA  
A S. AMBROSIO  
RECITATA.

e Iom. 19.

CRUCIS DOMI-  
NICAE MANI-  
FESTATIO QVO  
MODO FACTA.f Paulin. epist.  
11. tom. 9. Bi-  
blioth. sanct.MIRACVLVM IN  
CRUCIS IN-  
VENTIONE.

a Seuer. hist. lib. 2.

b Ruffin. hist. lib.  
1. c. 7. 8.  
DIVERSA DE  
MIRACULO E-  
DITO RVFFINI  
RELATIO.c Theodoret. lib.  
1. c. 18.  
d Socrat. lib. 1.  
c. 13.  
e Sozom. lib. 2.  
c. 1.  
f Niceph. lib. 8.  
c. 29.g Iren. lib. 2. 4  
42.

CRUX QVALIS.

describitur: Ipse habitus Crucis fines & summitates habet quinque, duos in longitudinem & duos in latitudinem, vnum in medio, in quo requiescit qui clavis affigitur. ] nam si aliter contigisset, ex Crucis figura quam Irenæus expressit, qui longe ante hæc tempora scripsit, factis Crux Christi quæ esset, intelligi absque experimento miraculi potuisset.

Crucis autem inuentæ partem alteram Hierosolymis esse relictam, alteram vero ad Constantinum allatam, idem Sozomenus affirmat<sup>a</sup>, nec non Theodoretus<sup>b</sup>: Quam (inquit Socrates<sup>c</sup>) vbi Constantinus accepisset, ratus ciuitatem, in qua illa seruaretur, omnino saluam & incolumem fore, in suam ipsius inclusit statuam, quæ Constantinopoli in foro, quod ab ipso Constantino nomen traxit, super columnam ingentem ex lapide porphyrite confectam collocata est. Istud quamquam ipse auditione solû accipiens, scriptis mando: tamen omnes fere, qui Constantinopolim incolunt, verum esse affirmant. ] huius quoque tunc factæ Crucis diuisionis Ruffinus<sup>d</sup> meminit. Ceterum haud magna potuit esse Crucis portio illa quæ aliquo statuarum membro includeretur: sed particula aliqua ibi recondita, reliquam constat Romam esse perlatam, & in Basilica ad Atrium Sessorianum, de qua diximus, collocatam.

At non hanc tantum passa est Crux ipsa diuisionem: sed vt de partibus alijs, & ex alijs subdiuisis dicere prætermittamus; ex maxima illa omnium portione quæ Hierosolymis relicta erat, Fidelibus eo peregrinantibus, pietatis ergo, & pro mercede longi itineris, aliquid ex Dominicæ Crucis ligno sibi impertiri obnixè petentibus, a loci Episcopo erat solitum frustum concedi: sed operante diuina virtute iugi miraculo (quod ait<sup>e</sup> S. Paulinus, & nos alibi diximus) Crux in materia insensata vim viuam tenens, ita ex illo tempore innumeris pene quotidie hominum votis lignum suum commodat, vt detrimenta non sentiat, & quasi intacta permaneat, quotidie diuiduam fumentibus, & semper totam venerantibus: sed istam impuribilem virtutem & indetribilem soliditatem de illius profecto carnis sanguine bibit, quæ passa mortem, non vidit corruptionem. ] ita Paulinus. Sed & S. Cyrillus Hierosolymitanus Antistes, qui his temporibus vixit, & interfuisse potuit eiusdem Crucis inuentioni (nam sub Constantio filio Constantini eidem sedi post Maximum Macarij successorem fuit præfectus Episcopus) de Crucis innumerabiles fere per partes facta diuisione hæc habet Catechesei quarta: Ligno Crucis vniuersus terrarum Orbis per partes repletus est. ] ac rursus Catechesei decimatertia: Per particulas ex hoc loco per vniuersum Orbem sparsum est. ] Qui item de multiplicatione in Crucis diuisione diuinitus impartita, quam Paulinus testatur, testis fidelis accedere videtur, cum ait<sup>f</sup>: Quinque panes testantur in quinque millia multiplicati lignum Crucis testatur, ad hodiernum diem apud nos apparens, & apud eos qui secundum fidem ex illo capientes, hinc vniuersum Orbem fere iam replerunt. ] hæc igitur a Cyrillo tertium repetita & a S. Paulino disertis verbis asserta, ora obstruunt subsannantium hæreticorum, atque adeo obiectantium, quo modo fieri possit, vt Crux vna tot in partes toto reperitur Orbe diffusa. Sed quod rursus ad Crucis inuentionis narrationem spectat: circumfertur historia, in qua inter alia narratur de Iudæo quodam, Iuda nomine, qui secretum locum, in quo Crux haberetur abscondita, reuelauit: eundemque virum redditum Christianum, nominatum fuisse Cyriacum, cuius etiam mentio cum in libro de Romanis Pontificibus<sup>g</sup>, tum etiam apud Gregorium Turonensem habetur<sup>h</sup>.

Quod autem ad repertos clauos pertinet: eos non fuisse tam longa temporis diuturnitate consumptos rubigine, sed eodem in antro in monumento positos & inuentos testatur Socrates<sup>i</sup>: adeo vt non opus fuerit eosdem ab alijs alio miraculo discriminari, vt vidimus factum de Cruce. De inuentione vero eorumdem clauorum iisdem omnes citati superius auctores affirmant; et quem primum ordine posuimus, Ambrosius hæc de his tradit<sup>k</sup>: Quæsiuit clauos, quibus crucifixus est Dominus: et inuenit. De vno clauo frenos fieri præcepit, de altero diadema inrexit; vnum ad decorem, alterum ad deuotionem vertit. Visitata est Maria, vt Euam liberaret: visitata est Helena, vt Imperatores redimerentur. Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas pretiosior ferro innexas Crucis redemptionis diuinæ gemma connecteret: misit & frenum: vtroque vsus est Constantinus, & fidem transmisit ad posteros Reges. Principium itaque credentium Imperatorum, sanctum est, quod super frenum, ex illo fides, vt persecutio cessaret, deuotio succederet. ] et paulo post: Recte in capite clauus, vt vbi sensus est, ibi præsidium: in vertice corona, in manibus habena. Corona de Cruce, vt fides luceat; habena quoque de Cruce, vt potestas regat, sitque iusta moderatio, non iniusta præceptio. ] ac post multa eodem argumento tractata: Quid ergo, inquit, aliud egit Helenæ operatio, vt frena dirigeret, nisi vt omnibus Imperatoribus sancto dicere Spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus & mulus: sed in freno

<sup>a</sup> Sozom. lib. 2. c. 1.<sup>b</sup> Theodoret. lib. 1. c. 18.<sup>c</sup> Socrat. lib. 1. c. 13.

CRUX IN PARTIBUS DIVISA.

<sup>d</sup> Ruffin. lib. 1. c. 8.<sup>e</sup> Paulin. epist. 11.

LIGNUM CRUCIS MULTIPLICATUM.

<sup>f</sup> Cyril. Catech. 30.<sup>g</sup> In Eusebio Papa.<sup>h</sup> Greg. Turon. hist. lib. 1. c. 36.

DE CLAVORVM INVENTIONE.

<sup>i</sup> Socrat. lib. 1. c. 13.<sup>k</sup> Ambros. orat. in fun. Theodos.

**A** freno & como maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent Reges, vt regerent sibi subditos? ] Alludit & inter alios Theodoretus<sup>a</sup> de clauo in freno posito ad id quod olim per Zachariam Prophetam<sup>b</sup> prænunciatum fuerat: In die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino. ] Sed hoc S. Hieronymo<sup>c</sup> explicanti verba Prophetæ parum arridet.

Cum autem tres saltem clauos, quibus Cruci affixus est Dominus, esse oportuerit (cuius crucifixionis speciem exhibent hodie eiusdem Christi crucifixi imagines) ex illorû duobus frenum esse confectum tradunt (licet frenos quasi plures Ruffinus<sup>d</sup> dicat) tertio autem regium diadema compactum. Verum quatuor potius fuisse clauos Gregorius Turonensis, qui ante mille & centum propemodum annos vixit, constanter affirmat: et de singulorum vsu hæc scribit<sup>e</sup>: Speciosi autem, omnique metallo nobiliores Dominicæ Crucis clauis, qui beata membra tenuerunt, ab Helena Regina post ipsius sacræ Crucis inuentionem reperti sunt: et de duobus quidem frenum Imperatoris muniuit, quo facilius si aduersæ gentes restitissent Principi, hac virtute fugarentur. de quibus non est ignotum Zachariam vaticinasse Prophetam, &c. ] ac mox subdit de vsu clauis tertij: Eo enim (inquit) tempore Hadriaticum mare magnis fluctibus mouebatur: in quo cum frequentia erant naufragia & demersio hominum, vt Vorago nauigantium diceretur: tunc prouida Regina condolens excidia miserorum, vnum ex quatuor clauis deponi iubet in pelagus, confisa de Domini misericordia, quod sæuas fluctuum commotiones facile posset opprimere. Quo facto, redditur mare quietum, tranquillaque deinceps nauigantibus stabra præstantur. Vnde vsque hodie nautæ sanctificatum mare venerantur, & cum ingressi fuerint, ieiunijs, orationibus, & psalterio vacant. Clauorum ergo Dominicorum gratia, quod quatuor fuerint, hæc est ratio: duo sunt affixi in palmis, & duo in plantis. ] hæc ipse: nonnullæ enim antiquæ Christi Domini Cruci affixi imagines id quid ex-

**B** primunt, vt seorsum pedes singuli Cruci habeantur affixi: licet aliæ, eademque frequentiores (quod recentior vsus id recepisse videatur) pedum plantis inuicem superpositis, vnico tantum clauo prominentiori suppedaneo ligno Cruci inhærente confixis, vbique visantur eiusdem Crucifixi imagines sculptæ, vel pictæ.

De quarto autem clauo Gregorius ait ipsum in galea statuarum Constantini fuisse positum: testaturque post alios id ipsum Zonaras<sup>f</sup>. At cum omnium sententia constet, clauum positum in corona, qua ipse vti soleret Constantinus: puto potius coronam simulacro impositam, ad illius, quam gestare soleret Imperator, exemplum, esse compositam, quam illam reuera alio clauo Crucis ornatam fuisse. Sed quæ Gregorius scribit de freno ex duobus clauis affabre facto: hæc idem habet, dum res gestas enarrat quæ sub Iustino Imperatore, eodem quo auctor vixit sæculo, contigerunt: Magnam (inquit<sup>g</sup>) ferunt virtutem esse huius freni: quod

**D** ambigi nequaquam potest, quod Iustinus Imperator publice expertus est, ac suis omnibus patefecit. Illius enim a quodam mago propter pecuniam, emissas sibi a dæmonis umbra intolerabiles per duarum curricula noctium sustulit insidias: sed cum tertia nocte frenum capiti collocasset, locum insidiandi inimicus ultra non habuit: repertumque auctorem insidiarum gladio perculit. ] hæc Gregorius.

Quod vero clauis, quibus Cruci suffixus est Christus, plures diuersis in locis hodie reperiri dicantur: nihil est quod pluribus quam tribus, vel ad summum quatuor, Christi manus & pedes confixos esse putemus: licet multa extent exempla sanctorum martyrum, & inter alia quod S. Ambrosius recitat<sup>h</sup> de martyre multiplicibus clauis affixo patibulo. Ait enim ipse, cum agit de inuentione Agricolæ martyris crucifixi: Nos legimus martyris clauos, & multos quidem, & plura fuerunt vulnera, quam membra. ] Sed fortasse accidit, vt ex aliquo clauorum

**E** Christi modica singulis accefferit ferri portio; vel potius, deperditis antiquioribus rem testantibus monumentis, clauis illi quibus compacta sunt ligna sanctissimæ Crucis, crediti ipsi fuerint, quibus Christi membra Cruci fuerunt infixæ: nisi forte alicubi accidit, vt clauus aliquis inter sacras reliquias asseruatus, quo mystica membra Christi, nempe martyr quispiam confixus est, idem vnus ex ipsis Passionis Christi clauis fuerit existimatus. Quidquid sit, fides (quod ait Ambrosius) purgat facinus: cum nemo Fidelium ferrum colat, sed Christi potius Passionem veneretur, & adoret in ferro. Sed ad Helenam redeamus.

Reliquit Hierosolymis etiam (inquit Ruffinus<sup>i</sup>) indicium hoc religiosi animi Regina venerabilis: Virgines quas ibi reperit Deo sacratas inuitasse ad prandium, & tanta eas deuotione curasse dicitur, vt indignum crederet, si famularum vterentur officijs; sed ipsa manibus suis, famulæ habitu succincta, cibum apponeret, poculum porrigeret, aquam manibus infunderet, & Regina Orbis ac mater Imperij famularum Christi se famulam deputaret. ] ita Ruffinus. Porro tantam rem Græcorum quoque scriptorum monumentis esse proditam, & egregie

<sup>a</sup> Theodoret. lib. 1. c. 18.  
<sup>b</sup> Zachar. 14.  
<sup>c</sup> Hieron. in Zachar. c. vltim.<sup>d</sup> Ruffin. hist. lib. 1. c. 8.QUOT CLAVIS CHRISTVS CRUCI CONFIXVS.  
<sup>e</sup> Gregor. Turon. de Glor. martyro. c. 6.<sup>f</sup> Zonar. par. 3. Annal.<sup>g</sup> Greg. Turon. de Glor. martyro. vbi supr.  
DE FRENO MIRACVLVM.CLAVORVM CHRISTI MULTIPLICITAS  
VNDE.<sup>h</sup> Ambros. ad Virg. exhort.<sup>i</sup> Ruffin. lib. 1. c. 8.  
HELENÆ PIETAS.

<sup>a</sup> Theodoret. lib. 1. c. 18.  
<sup>b</sup> Socras. lib. 1. c. 13. in fin.  
<sup>c</sup> Sozom. lib. 2. c. 1.  
<sup>d</sup> Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 4. c. 28.

egregie testatam relictam, scimus, népe a Theodoro<sup>a</sup>, Socrate<sup>b</sup>, atque Sozomeno<sup>c</sup>: omissimus recensere innumeros pene alios recentiores eiusdem gestæ rei egregios laudatores. Coluisse plurimum & eius filium Constantinum sanctas Dei virgines, easque ex publico aluisse, præter illa quæ superius dicta sunt, Eusebius<sup>d</sup> testatur his verbis: Maximis autem eos honoribus prosequeretur, qui vitam suam cælesti philosophiæ dedicassent. Sanctissimum ergo perpetuarum virginum cœtum constanter colebat, quod in earum mentibus Deum ipsum, cui se consecrarant, inhabitare crederet.] Rursum vero de eadem Helena hæc idem

<sup>e</sup> Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 3. c. 43. 44.

habet Eusebius<sup>e</sup>: Porro autem dum regiarum opum magnificentia instructa omnem Oriëntem peragraret, cum vniuerso populo quasque ciuitates incolenti simul, tum priuatim singulis eorum qui ad ipsam accedebant, infinita munera largita est. Infinita etiam ordinibus militaribus quasi plena manu distribuit. Quæ vero pauperibus, omnibus rebus nudatis, omnique ope & auxilio destitutis dispertierit, vix enumerari possunt: quippe in alios grandem pecuniarum vim conferre, aliis corporis tegumenta prolixè & largiter suppeditare, vinculis eripere alios, alios tum laboribus in metallis offodiendis afflictatos, tum fraude & iniuria oppressos liberare, denique ab exilio alios in patriam reuocare dignata est. Quæ quidem, licet eiusmodi rebus esset insigniter nobilitata, alia tamen in Deum pietatis munera minime neglexit. Nam vbique cernebatur in Ecclesiam Dei intrare, templaque splendidis exornare monumentis: inque ædes sacras, vel in minimis vrbibus extructas suam benignitatem ostendere licebat: præterea eam & decore eximioque apparatu admirabilem videre sæpe versari cum multitudine, & verum cultum erga Deum omnibus pijs vitæ officijs declarare.] hæc Eusebius.

<sup>f</sup> Reliquit in ea peregrinatione S. Helena & illud pietatis suæ nobile monumentum, nempe egregiam Memoriam Luciani martyris Drepani in Bithynia regia munificentia excitatam. Recens quippe erat in mentibus hominum tanti martyris certaminis recordatio, & insigne quod post martyrium fuerat de corpore eius in mare demerso subsequutum miraculum, cum delphinorum dorso delatum esset ad litus, quando (vt ferebat iniqua temporis conditio) Drepani fuit humiliter sepultura donatum. Hæc igitur omnium ore vulgata, cum S. Helena percepisset, quæ erat sanctorum martyrum studiosissima, digno trophæo triumphum martyris ornare decreuit; atque illic, vbi Drepani est collocatum eius corpus, sumptuosam desuper Basilicam erigendam curauit. Testantur hæc eiusdem Luciani Acta martyrij antiquitus scripta, in quibus istæc in fine leguntur<sup>f</sup>: Postea autem quàm nobis salutarem Domini restituit Crucem, quæ Magnum inter claros Imperatores genuit Constantinum, veneranda Helena, quando reuertebatur Hierosolymis, locum honorans, & in eo condidit ciuitatem, conuocatis habitatoribus ex ijs quæ circum circa erant regionibus, & effectis operis participibus, & validis eam cinxit mœnibus, & martyri templum ædificauit maximum, quod nunc quoque insigne & pulchre extructum cernitur ab ijs qui & terra & mari ingrediuntur ac nauigant.]

<sup>g</sup> Filius autem, qui ad omnia sumptus copiosissimos suppeditabat, Constantinus, voluit a matris nomine ciuitatem redditam amplioem, Helenopolim appellari; quod Sozomenus<sup>g</sup> atque alij post eum affirmant. Sed & Pontum ipsum, Polemaicum antea dictum, a matre sua, Helenopontum, voluit nominari. testatur id Iustinianus in Nouella constitutione, cum ait<sup>h</sup>: Ab omnibus, Helenopontus, nuncupator: quod illi nomen a pientissimo Principe Constantino impositum est, occasione honestissimæ suæ matris, Helenæ scilicet pientissimæ mulieris: quæ nobis etiam sacrum Christianorum lignum inuenit. Vetus enim illud nomen Polemonis, quo plerique in Ponti Tyranno vsi fuerunt, dehinc quiescito: primum quia Tyranni extitit: secundo quia de suo nomine vrbem appellatam habet, scilicet Polemonium: tum etiam quia pulchrius fuerit regiones Christianorum & Regum nominibus designare, quàm ijs quæ Polemi, hoc est belli & tumultus, notionem præferunt.] hæc ibi. At non vnam tantum, sed duas ciuitates a Constantino erectas Helenæ matris nomine, Sozomenus<sup>i</sup> affirmat, alteram nempe, de qua actum est, in Bithynia, alteram vero in Palæstina: sed reputant ijs quæ tradit Socrates his verbis<sup>k</sup>: Quod autem Imperator in condendis vrbibus multum studij posuerit, quod ex nonnullis vicis ciuitates effecerit, vt Drepanum matris nomine appellarit, vt Constantiam sororis Constantiæ nomine nuncupatam in Palæstina ædificarit: litteris in præsentia mandare, minime opportunum arbitror.] in hunc modum Socrates, quod & verius esse probatur, cum ciuitas nulla reperiatur in Palæstina, quæ fuerit Helenopolis appellata. Fuit autem apud Antiochiam ad Daphnidis lucum celebris memoria Helenæ, dicta, Augustale, vbi idem Constantinus Imperator Helenæ suæ matris statuam collocauit. hæc apud Suidam<sup>l</sup>.

<sup>l</sup> Suid. in verb. Augustale.

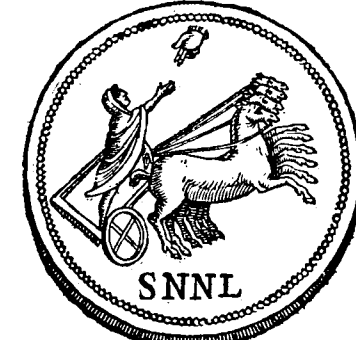
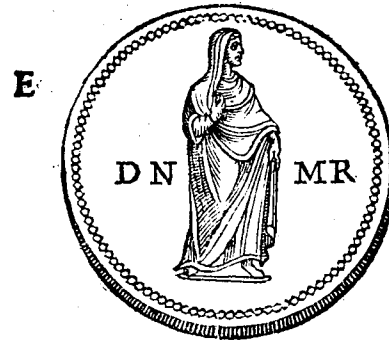
At quæ

<sup>m</sup> At quæ de Helenæ obitu Eusebius & alij veteres narrant, his intexamus: cum enim quoto potissimum anno Domini defuncta ipsa fuerit, incompertum penitus habeatur, neque obitum eius certis consignare Consulibus concessum sit: hic, vbi de rebus ab ea gestis agitur, eius quoque beatum finem annectere, haud erit incongruum: cum tamen affirmare non dubitemus aliquot illâ amplius vixisse annos, vt pote quæ octogenaria ætate ex hac vita decessit. De ea enim Eusebius hæc narrat<sup>n</sup>: Demum vero cum naturam viuendi satietate expleuisset, & ad meliorem statum euocaretur; octogesimumque fere ætatis suæ annum confecisset, & ad extremum vitæ exitum prope venisset: decreuit secum, statuitque coram Imperatore filio suo, vnico Principe Mundi potentissimo, huiusque liberis Cæsaribus nepotibus suis, testamentum suum facere: et sigillatim nepotibus suas, quæ sibi in toto orbe terrarum suppetere, facultates dispertire. Quibus rebus hunc in modum constitutis, suo filio tanto & tam eximio Imperatore ipsi præsto assistente, sedulo inseruiente, & manus illius tenente, finem ita viuendi fecit, vt beatissima quidem iure optimo non mori prudentibus videretur, sed vitam caducam & fragilem cum cælesti & æterna reuera commutare. Anima igitur corporis compagibus soluta, ad immortalem & angelicam naturam, atque adeo ad ipsum Saluatorem assumpta est.

<sup>o</sup> Eius autem tabernaculum splendidis exequiis decoratum: nam maxima satellitum turba ad ciuitatem, quæ principem locum tenet Imperij, deportatum fuit; ibique regali sepulchro conditum. Sic igitur Imperatoris mater diem suum obiit: quæ quidem est immortalis plane memoria celebranda, non modo propter pia vitæ officia, sed etiam propter eximium illud & admirabile germen ab ea editum, Constantinum dico; quem quidem cum ob ceteras res omnes, tum ob pietatem in parentem & procreatricem suam, beatum iudicare, par est: qui illam, cum iam antea pietate minime esset imbuta, ita piam reddidit, vt a primo tempore ætatis ab ipso cõmunis omnium Saluatoris ore instituta fuisse videretur: ita etiam honore regio exornauit, vt cū apud omnes gêtes, tum apud eos qui in aliquo gradu militari collocati essent, Augusta & Imperatrix nuncuparetur, aureaque numismata eius imprimerentur effigie. Iam vero thesauro regio pro arbitrato vtendi, proque animi sententia, & vt sibi commodissimum fore putaret, singula libere dispensandi, filius ei liberam fecit potestatem, quo etiam in his omnibus eam & splendore eximiam, & amplitudine admirabilem efficeret. Quare inter ea, quæ ad eius memoriam illustrandam faciunt, ista etiam non sine causa repetita sunt: quæ dum propter singularem pietatis præstantiam in matre colenda exercebat, præcepta etiam diuina, quæ honorem parentibus decenter impertiendum tradunt, accurate expleuit.] huculque Eusebius de obitu Helenæ & pietate ipsius, & Constantini in ea officijs frequentanda sedulitate.

<sup>p</sup> Addit Theodoretus<sup>p</sup>, morientem Helenam plurima de pia viuendi ratione filio præcepta dedisse, eundemque benedictionibus muniuisse.

<sup>q</sup> Quod autem spectat ad numismata eius effigie a Constantino filio (quod tradit Eusebius) iussa formari<sup>q</sup>: vel vnum hic reddendum putauimus, quo eius animam post obitum ad cælos esse sublatam, receptamque a Christo, hisce quæ vides signis demonstraretur. porro longe disparia eiusmodi symbola esse noscuntur ab illis, quibus Gentilicio ritu ex Imperatoribus aliquem a Senatu inter Diuos esse relatum, significari soleret: vt nulli dubium esse debeat, ritu Christiano potius quàm Ethnico, id efformatum esse numisma.



Porro illa quatuor elementa, DNMR, Domini nostri matrem (nempe Constantini) significare, antiquariæ rei peritorum eadem est sententia. Quod autem vides altera parte imaginem quadrigæ ad supera euectam, dimissamque, illi cælitus manum, eundem plane typum exprimit, quo tradit Eusebius<sup>d</sup> Constantini effigiem post obitum in nummis solitam cudi. Cur autem sic velamine eadem imagines cernantur obductæ, dicturi sumus inferius, dum de nummis Constantini

<sup>d</sup> Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 4. c. 74.

Constantini eo modo post obitum consignatis agemus: sed iam de eiusdem Helenæ sepultura differamus.

HELENA ROMANÆ SEPULTA.

2 Socrat. lib. I. c. 13. in fin.

b Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 3. c. 7.

c Niceph. lib. 8. c. 31.

d Tom. Concil. in Silu. stro.

e Sigibert. an. D. 849.

f Authētic. Cell. I. tit. 3. ut de verminat. cōstit. 3. c. 1. CONSTANTINVS REVERSVS IN OCCIDENTEM.

DOMINICVM AVREVM ANTIUCHENVM.

g Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 3. c. 49. &amp; orat. de laud. Cōstantin.

Vbinam autem ea sepulta sit, ex Eusebij verborum recta interpretatione exquirendum est: cum enim ait, delatam ad ciuitatem, quæ principem locum tenet Imperij; Socrates Eusebium perperā interpretatus, ita scribit<sup>a</sup>: Corpus eius ad Constantinopolim, quæ Noua Roma appellata erat, deportatum, regali sepulchro conditum est.] hæc Socrates, existimans Constantinopolim ab Eusebio verbis illis esse descriptam, Eusebij phrasin (vt apparet) minus exploratam habens: nam Urbem Romam iisdem verbis eūdem intelligere consueuisse, quod alibi, dum agit de Legatis ad Nicænum Concilium missis, ait, aperte declarat, cum in significanda Roma, vitur eadem nomenclatura, sic dicens<sup>b</sup>: Et quamquam illius Urbis, penes quam Imperium est, Episcopus, &c.] intelligens de Romanæ Urbis Episcopo Siluestro. Cum autem agit de Constantinopoli, Urbem eius nomine appellatam nuncupare solitus est. Nicephorus<sup>c</sup>, non Romæ tantum eam esse sepultam, sed & defunctam affirmat, translata vero post biennium Constantinopolim: sic enim tradit: Cum autē ei finis vitæ instaret, cum celeberrima memoria Romæ decessit, vnde octogesimum agens annum.] et paulo post: Extra Urbem Romam sepulta, in tēplo rotundo, marmorea vrna deposita, atque biennio post vnā cum vrna Constantinopolim deportata est. Princeps ipsa in Imperialia monumēta ædis sanctorum Apostolorum illata, latiusque posthac atque etiā nocturnis memorijs, vt par erat, est celebrata. Hierosolymis autē venerandæ illæ imagines, quibus veluti quædam ancilla inservierat, præcipuis eā sunt memorijs solemniter prosequutæ.] hæc Nicephorus. Sed & citatus superius Anastasij liber de Munificentia Constantini erga Urbis ecclesias, cum agit de Basilica sanctorum martyriū Marcellini & Petri via Lauicana inter duas lauros posita, hæc habet de Constantino<sup>d</sup>: Et Mausoleum condidit, vbi beatissimā Augustam matrem suam posuit in sarcophago porphyretico.] Romæ igitur cum sepulta dicatur, de translatione facta Constantinopolim penes antiquos nulla mentio est, immo Sigibertus<sup>e</sup> ab Vrbe translata tradit in Galliam. Constat tamen fuisse Constantinopoli sacran ædem S. Helenæ, quæ (vt testatur Iustinianus Imperator<sup>f</sup>) sanctissimæ maiori ecclesiæ copulata erat.

Quod vero testetur Eusebius Constantinum matris obitui fuisse præsentem: dicendum est, eum postquam in Orientem profectus est, iterum rediisse in Occidentem: et quidem verisimile est, ipsum modo huc, modo illuc (vt ferebat occasio) esse profectum. De Helena quidem in Occidentem reuersa satis constat cum ex his quæ modo dicta sunt, tum etiam cum de maris tempestate, quam passa est, quando Hadriaticum mare nauigans, in illud Crucis clauum ad sedandos turgentes ipsius fluctus proiecit, vt superius dictum est. Adueniens autem ipsa in Urbem, in Basilica, dicta Heleniana, partem quam secum vexit sanctissimæ Crucis, & alias inde secum allatas reliquias, vt titulum eiusdem Crucis, & vnum ex clavis, religiosissime collocavit. At de S. Helena hæc tenent. Referatis Constantini & Helenæ opera Hierosolymis locis sanctis, & Christi Passionis instrumentis adiuuentis; vix credi potest, quæ fuerit omnium Fidelium frequentia e remotioribus quoque Orbis partibus Hierosolymam confluentium; cum alioqui nec cum loca ipsa terræ oppleta essent aggere, & superstitione polluta Gentium, non deessent qui religionis ergo (quod secundo Annalium Tomo diximus) Hierosolymam peterent. At de peregrinatione ad eadem loca sancta primo etiam Tomo actum est, & inferius de ea dicendi passim se dabit occasio.

Quod rursus spectat ad Basilicas a Constantino Imperatore (vt ad institutam orationem redeamus) in Oriente erectas: inter alias plurimas in diuersis locis, quas tradit Sozomenus esse ab eo ædificatas ecclesias, excelluit Basilica Antiochena, dicta a maioribus ob sui mirificam in omnibus excellentiam, Dominicum aureum; cui præter augustissimam eius structuram, accessit in sacris ex auro confectis vasis effusa Constantini munificentia. sed de his alio loco dicendum. Ipsum autem templum ab Eusebio paucis describitur, cum ait<sup>g</sup>: Ciuitates item quæ apud ceteras gentes videbantur vel maxime propter splendorem excellere, templis egregiis magnificisque curauit exornandas, sicut ex præcipua vrbe totius Orientis, quæ nomen traxit ab Antiocho, constare poterit. In qua tamquam in ciuitate illius gētis ac regionis primaria, ecclesiam tum propter amplitudinem, tum propter pulchritudinem maxime eximiam Deo dicauit. Quippe vniuersum tēplum longis porticibus extrinsecus adiectis circumdedit: sanctuarium autem interius ad infinitam erexit altitudinem; quod quidem ad speciem solij octangularis fabricatum multis ædiculis, exedrisque vndique constructis, compluribus item tabulatis super terram eminentibus, denique fornicibus subter eandem abditis ex omni parte circūsepta fuit. Quam etiam permagna auri ærisque copia & reliquæ præciosæ materiæ ornamentis

ornamentis decorauit.] hæc ipse, qui & sumptuosissimum quoque ab eo erectum fuisse Nicomediæ templum in Bithynia tradit, sed & de alijs ecclesijs ab ipso exædificatis Constantino poli meminit: nos vero de eisdem agemus in dedicatione eiusdem ab eo extructæ suo nomine ciuitatis. At de templis hæc tenent.

Iam autem ad fana Gentium, cloacas omnium turpitudinum, ab eodem diruta, narrationem conuertamus, atque illa ipsa quæ ab Eusebio eius prouinciæ Archiepiscopo sunt memoriarum commendata, eiusdem insistentes vestigijs, affectemur; qui ait<sup>a</sup>: Ista quidem erant augustissima templa ab Imperatore hæc tenent consecrata. Verum vt audierat, ipsum Saluatorem, qui nuper in Mundo versatus fuisset, etiam olim sanctis viris ex Palæstina prope quercū Mambre (sic enim appellabatur) diuinitus apparuisse, ibi quoque Deo viso, templum exædificari mandat. Gentium ergo Præfectis Imperatoris voluntas per litteras ad singulos scriptas significata est, quæ eos admonuit, vt quod esset imperatum, illico ad exitum perduceretur. Nobis etiam, qui hanc historiam litteris mandamus, epistolam accuratius scriptam misit, cuius exemplar mihi consentaneum videtur huic præfenti sermone annectere, quo Imperatoris sanctissimi studium & diligentia plenius intelligatur. Proinde quo libere pro his quæ gesta acceperat, nobiscum exoptularet, ista totidem verbis perscripsit.] quæ vero subsequitur Constantini epistola, cum ad Macarium Episcopum Hierosolymitanum habeatur inscripta, non autem ad Eusebium, expunctum putamus Eusebij nomen; nisi dixerimus eandem ad vtrumque missam; immo, vt præfert titulus, ad omnes Palæstinæ Episcopos est huiusmodi<sup>b</sup>:

VICTOR CONSTANTINVS MAX. AVGVST. MACARIO  
& ceteris Palæstinæ Episcopis. S.

Est hoc vnum maximum meæ sanctissimæ sollicitudinis erga vos beneficium, vt quorundam nefandorum hominum amentiam, quæ hæc tenent apud vos in obscuro latuerit, per litteras vobis significem: quo licet mihi quidem sero, necessario tamen erratum, segnitie neglectum, diligentia recte probeque corrigatur. Permagna enim profecto impietas est, vt loca sancta nefandorum scelerum maculis contaminentur. At quidnam est, fratres carissimi, quod cum vestram solertiam præterierit, mea etiam, quam dixi, sollicitudo propter obseruantiam, qua Deum veneror, possit silentio prætermittere? Locum qui prope quercum Mambre dicitur, in quo Abrahamum domicilium habuisse cognoscimus, varijs modis a quibusdā superstitioni deditis inquinari ferunt: idola enim, quæ nullo non vastationis genere deleri debent, in illo erecta esse, & altare prope locatum, & impuras victimas sine intermissione immolari. Quapropter cum illud & ab Imperio nostro alienum, & indignum loci sanctitate videatur: vestram grauitatem certiore fieri velim, a nobis per litteras Acacio illustrissimo Comiti amico nostro significatum esse, vt absque cunctatione, & idola, quæ in loco prædicto reperta fuerint, ignis tradantur incendio, & altare sedibus conuulsum euertatur. Quin etiam neminem non, qui post nostrum mandatum aliquid impietatis in eiusmodi loco audeat admittere, supplicio coercendum statuimus: quem sane locum decreuimus eximia templi structura adornare, vt confessus dignus sanctis viris in eo deinceps existat. Quod si quidquam contra hoc mandatum committi acciderit; par est, vt absque mora, nostra clementia per vestras litteras certior fiat; quo nostro mandato, qui illud violasse deprehensus fuerit, summo afficiatur supplicio. Non enim ignoratis, illic primum Deum omnium rectorem tum apparuisse Abrahamo, tum cum eo sermonem contulisse<sup>c</sup>: illic enim primum sacrosanctæ legis cultum & obseruationem initium habuisse: illic primum, Saluatorem ipsum cum duobus Angelis seipsum clementer & benigne Abrahamo ostendisse: illic Deum cœpisse ab hominibus videri: illic prædixisse Abrahamo de semine suo futuro, ac confestim promissum præstitisse: illic prædicasse, eum plurimarum gentium patrem futurum. Quæ cum ita sint, æquum est meo quidem iudicio, vestra cura & diligentia prouideri, vt tum locus iste purus & integer a labe conseruetur, tum ad pristinam reuocetur sanctimoniam, quo aliud nihil in eo præter cultum Deo omnipotenti moderatori omnium & Saluatori nostro decorum & consentaneum peragatur. Quod quidem studiose & decenter a vobis obseruari conuenit: siquidem vestra grauitas, sicut mihi pro certo persuasum habeo, ea quæ cum vero cultu & religione in primis cohærent, alacri studio exple re desiderat. Deus vos fratres carissimi incolumes seruet.] hæc tenent Constantini litteræ, quibus subdit Eusebius<sup>d</sup>:

Ista omnia Imperator ad salutaris Dei virtutis gloriam illustrandam perficere admodū elaborauit: hocque pacto non solū Saluatorem suū magno affecit honore, verum etiā superstiosum Gentium errorem omnibus modis coarguit. Itaque quorundam delubrorū vestibula eius

2 Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 3. c. 50. TEMPLVM AB QVÆRCVM MAMBRE.

b Euseb. lib. c. 51.

LITTERARUM CONSTANTINI AD MACARIUM.

c Genes. 18.

d Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 3. c. 52. DELVBRA SPOLIATA.



mandato in quaque ciuitate nudata, portæque diruta: aliorum tectum cum laquearibus, A tegulis ablatis, deturbatum: aliorum insignia monumenta ex are fabricata (in quibus veterum error longo iam temporis spatio se insolenter iactasset) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupata omnibus palam proposita, ut intuentium oculis pro turpi spectaculo subijcerentur. Hic Pythius, illic Sminthius in ipso Circo tripodes Delphici, Heliconides Musæ in Palatio. Quin etiam eadem ipsa ciuitas Imperatoris nomine, ut modo dixi, nuncupata, tota simulachris quæ erant apud quasque gentes dijs consecrata, & ex are artificiose elaborata, passim referta fuit. Atque his ipsis simulachris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppressi infinitas hecatombas, victimasque igne crematas frustra obtulissent, feroque tandem sapere didicissent, tamquam ludicris rebus ad risum iocumque spectatorum Imperator usus est. In statu is vero aureis aliam quamdam viam & rationem secutus est: nam ut primum intellexit, multitudinem, instar stultorum infantium, illas erroris tamquam B laruas ex aurea argenteaque materia effictas, temere extimescentem, eas e medio penitus tollendas, velut lapides ante pedes incedentium in tenebris ad impingendum proiectos putauit: viamque regiam, quæ plana & æqualis est, omnibus in posterum patefaciendam.

Ista igitur animo complexus, non armata manu, aut ingenti exercitu ad eas res corrigendas sibi opus esse: sed vnum & alterum ex illis quos spectatos habebat, ad hoc munus subeundum satis habere virium arbitratus est; quos vna eademque auctoritate donatos ad singulas gentes misit. Illi autem tum singularis Imperatoris sanctimonia, tum sua ipsorum in Deum pietate freti, per mediam plebem, perque medium populum multitudine infinitum proficiscentes, in singulis vrbibus regionibusque errorem longinquo tempore inueteratum omnino profigarunt: ac primum ipsos idolorum sacerdotes magna cum irrifione & turpitudine suos ipsorum deos ex tenebricosis recessibus in lucem proferre mandauerunt: deinde exteriori illorum effigie detecta, etiam interioris formæ colore obducta, deformitatem ante oculos omnium statuerunt: tum illis abrais, materiæ partem, quæ videbatur habere aliquid bonitatis, fornace & igne probarunt, eamque referuarunt in tuto collocatam: quæ vero vilis erat, & ad nullam rem vtilis, superstitionis ad memoriæ suæ turpitudinis largiti sunt. Porro autem hoc quod sequitur, non multum huic dissimile ab isto Imperatore admirabili gestum fuit. Postquam vero simulachra mortua ex pretiosa materia confata ad hunc modum, quem dixi, expoliauerat: reliquas ad perpetuandam hominum memoriæ erectas, quæ ex are fabricatæ erant, aggressus est; deosque quos veteres fabulæ celebrant, funibus ex pilis contextis constrictos, abstrahendos curauit.

DEORVM IMAGINES LVDBRIBVS EXPOSITAS.

Euseb. lib. 6. c. 53.

VENERIS FANVM DIRVTVM.

Præterea regio suo obtutu, tamquam clara face accensa, sedulo lustrauit, ne vllæ erroris reliquæ vsquam delitescerent: quemadmodum enim aquila in superiora aeris loca subuolans, res in terra longissimo interuallo ab se distantes acutissime cernit; sic iste dum in regali Palatio, quod in præclara illa vrbe ab ipso ædificata situm est, versabatur, ex eo velut specula periculosum quoddam rete, quo hominum animæ illaqueabantur, in gente Phœnicum latitare dispexit, nemus videlicet & delubrum turpi & flagitioso Veneris dæmoni dedicatum, non in media aliqua ciuitate, non in foro, non in plateis (ut multa quæ in vrbibus ornatus gratia magno splendore decorantur) sed extra semitam, extra triuia, extra viam publicam, in summo vertice montis Libani inter arbuta collocatum. Erat tamquam schola quædam nequitia: ijs qui erant libidini dediti, quiq. nimia licentia corpus labefactauerant suum, corruerantque. Nam quidam molles & effeminati viri, non viri reuera, pudore prorsus exuto, instar mulierum turpissima contagione se ipsi inficientes, dæmonem placabant. Scelerati præterea & nefarij mulierum congressus, clandestinæ fallorum connubiorum corruptelæ, infanda & turpia facinora in eo delubro, utpote in loco impuro & foedo, admissa erant. Nec quisquam fuit, qui in hæc scelera animaduertent, propterea quod ex viris grauibus & honestis nemo illuc audebat accedere. Verum Imperatorem eximium turpia facinora illic edita latere non poterant: quibus quidem regia sua prouidentia indagatis, erutisque, indignum censuit, ut Solis splendor huiusmodi delubrum intueretur: proinde vniuersum illud cum ipsis statu is & monumentis funditus deleri iussit. Extemplo igitur Imperatoris mandato machinamenta, quibus petulans & lasciuus error propugnabatur, penitus euerfa sunt: quippe militum manus loco purgando operam nauauit. Qui autem ad hoc vsque tempus luxuria diffuxissent, Imperatoris minis perterriti, continentiam deinceps modestiamque colere didicerunt: non dissimili ratione etiam superstitionis Gentiles, qui erant opinione sapientes, re ipsa suam ipsorum inanitatem animaduertente cœperunt.

Vbi

A Vbi namque error eorum, qui inter Cilices sapientissimi videbantur, in dæmone ibi colendo longius serpsit, infinitis super eo tamquam conseruatore & medico propterea in admirationem traductis, quod interdum dormientibus apparuit, nonnumquam ægrotantium corpora morbis releuauit (erat hic sine dubio animarum corruptor, quippe qui homines incallidos a vero Salvatore abstraxisset, & res verisimiles efficiendo, ad impiam peruersitatem rapuisset.) Imperator, qui Deum zelotem, vere Salvatorem sibi ad defensionem semper proponebat, istud delubrum Aesculapij apud Aegeas deijci, soloque æquari mandauit. Ac res illa admiranda nobilium philosophorum celebrata sermonibus, quæ latebris abdita, non dæmonis neque Dei, sed erroris cuiusdam speciem plurimis & diuturnis temporum curriculis hominum animos in fraudem illicientis perspicue representauit, solo nutu & significatione, manu militari disturbata, humique prostrata iacuit. Qui enim Deus alios malis eripere, calamitate leuare simulauerat, non magis iam remedium ad sui propugnationem reperire potuit, quàm cum (ut in fabulis est) fulmine percussus interijt.]

B Agens de iisdem Sozomenus, tam de Aesculapij templo in Aegeis, quàm Veneris in Libano, sic ait: Erant ambo quidem sana illustrissima, & magna veneratione a veteribus dignata: quandoquidem Aegeatæ gloriabantur, hominum corpora apud se vi & potestate dæmonis noctu ibi apparentis, medicinamque illis facientis, morbis liberata esse. In Aphacis autem memorant, ignem per quamdam inuocationem certo die, tamquam stellam a summo vertice Libani percurrentem in vicinum fluuium se immerfisse: quem ignem Vraniam (hoc enim nomine nuncupabant Venerem) esse dixerunt.] hæc Sozomenus; qui & superius tradit, Pan illum multorum ore celebratum, quem Pausanias Lacedæmonius, & ciuitates Græciæ post bellum contra Medos dedicarunt, a Constantino sublatum esse, eius autem simulachrum deductum Constantinopolim. sed subdit de dicto Aesculapij templo Eusebius: Verum præclara officia, quæ in hac re Imperator noster ad Dei gloriam obiit, non inter fabulas adnumeranda sunt, siquidem illustri & testata Saluatoris ipsius virtute delubrum illud radicitus sic euersum fuit, ut insanix amentiaque, quæ illic antea oberrauerat, ne vestigium quidem iam relictum esset.

C Ex omnibus igitur, qui ante illud tempus se superstitione obligassent, cum errorem suum patefactum & perspicue refutatum oculis cernerent, cumque delubrorum & statuarum vbi que vastitatem re ipsa intuerentur; alij ad salutare Dei Verbum se totos conferre; alij licet non illud ipsum agerent, patriam tamen & auitam incitiam improbare, & quos olim deos existimauerant, risu & ludibrio insectari cœperunt. Ac quidnam, quæso, ita in animum inducerent, cum immensam illam nequitiam interius latentem exteriori quadam statuarum specie obductam satis manifesto perspicere? Aut enim extinctorum cadauerum ossa, exiccataque caluæ versutis præstigatorum dolis callide obrectæ, aut sordidæ laceratæque vestes, horrida & impura foeditate farcitæ, aut congeries ex foeno & stipula collecta suberant. Quæ cum in simulachra inanima congesta conspicerentur, vehementer & suam & patrum suorum amentiam incusarunt; præsertim cum plane intellexissent, neminem in illis abditis recessibus, aut in ipsis statu is, vel dæmonem, vel ariolum, vel deum, vel vatem, sicut sibi antea persuaserant, tamquam habitatorem confidere, immo vero ne obscurum quidem & umbratile spectrum superesse. Quapropter illis qui erant ab Imperatore ad id negotij delegati, ad omne obscurum antrum, omnemque latentem & apertum recessum facilis patebat aditus. Quin etiam adyta, ad quæ accedere fas non erat, & intima sacraria, pedibus militum proterebantur: adeo ut mentis cæcitas, quæ longinquo temporis spatio vniuersos Gentiles occupauisset, horum opera & labore perspicue deprehensa, in omnium oculis defigeretur.

D Atque ut ista Imperatoris præclare recteque factis accepta referri debent, sic ea quoque quæ particulatim apud singulas gentes ab ipso erant administrata; ut illud quod Heliopoli Phœnicia factum est. In qua vrbe nonnulli obscœnam & libidinofam voluptatem pro dea venerantes, simulatione religionis, vxoribus & filiabus stupri admittendi facultatem, nulla habita pudoris ratione, concesserunt. Ceterum iam lex noua plena modestiæ & castimonix ab Imperatore promulgata est, quæ iubet ne quis eorum vllum flagitium ibi in more positum, vsurpatumque deinceps audeat committere. His rursus documenta scriptis mandata proposuit, quasi fuisset ob hanc causam potissimum a Deo missus, ut omnes homines temperantiæ legibus institueret. Quamobrem non est dedignatus cum his per litteras suas familiariter colloqui, eosque cohortari, ut se ad Dei optimi maximi cognitionem mature transferrent. Atque in eo loco etiam eius dictis facta vere & apposite responderunt:

Annal. Eccl. To. 3.

Ff 2

quippe

AESCVLAPII  
TEMPLVM  
DEMOLITVM.

Sozom. lib. 2. c. 4.

PANIS SIMVLACHRYM SVBLATVM.

Euseb. Vi. C. 54. c. 55.

DII GENTILIVM RIVS EXPOSITI.

TVRPITVDO GENTILIVM COHIBITA.

quippe apud istos etiam templi amplissimi fundamenta iecit; ita ut, quod ab omni sæculorum memoria non sit auditione acceptum, hoc iam ipsa re perfectum esset: nimirum ut ciuitas eorum, qui superstitione fuissent excæcati, Dei efficeretur Ecclesia, presbyteris diaconisque compleretur, & Episcopus Deo omnium rectori consecratus illis præsideret. Præterea Imperator animo sedulo prospiciens, uti quàm plurimi ad Dei Verbum se conferrent, ea quæ ad subleuandos pauperes pertinebant, copiose suppeditauit. Atque hac ratione ad salutarem Christi disciplinam eos se propere recipere impulit, verbis fere cum Paulo dicente<sup>a</sup> consentiens: Siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur.] hucusque Eusebius.

<sup>a</sup> Phil. 1.

TEMPLA DEORUM NON PENITVS SVBLATA.

<sup>b</sup> Theodoret. lib. 5. c. 20.

<sup>c</sup> Oros. lib. 7. c. 28. in fin.

<sup>d</sup> l. 2. de Pagan. Cod. Theodof. SACRA A CONSTANTINO PROHIBITA. <sup>e</sup> l. 4. de Pagan. Cod. Theodof.

<sup>f</sup> Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 25.

<sup>g</sup> Euseb. ibid. c. 23.

<sup>h</sup> Prudent. aduers. Symmach. in fin.

*Quodq. patris superest, successor laudis habeto:*

*Ille Urbem vetuit taurorum sanguine tingi:*

*Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari.]*

TYRPIA OMNIA ABOLENTVR SACRA.

<sup>i</sup> Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 25.

Quod vero ad templorum ruinas pertinet: sicut Constantinus non dicendus omnium idolorum templorum euerfor, ita nec ab ipsorum ruina abstinuisse affirmandus est. Quantum enim ex his quæ dicta sunt, intelligi potest, idem Constantinus Imperator cum esset pudicitiae & honestatis amantissimus, in ea potissimum deorum delubra, ut diruerentur, mandato egit, quæ essent omnium turpitudinum promptuaria: sed & eorum cultores seuerissimis legibus constat exagitasse: nam præter illa quæ eodem argumento sunt enarrata superius, & paulo ante hoc eodem anno ex Eusebio recensita, idem auctor in loco nuper citato hæc subdit: Cum autem apud Aegyptios & Alexandria patrio more fluuius quidam ab hominibus mulierosis coleretur: ad hos etiam perlata lex est, qua cautum, ut omnis hæc Androgynorum gens tamquam adulterina & spuria e vita tolleretur, nec cuiquam liceret vel oculis intueri impura hac lasciuia ægrotantes.] putamus hos illos fuisse, qui Antinoalia sacra peragerent. tum addit:

Sed

**A** Sed cum superstitioni existimarent, minime deinceps fluuium pro consuetudine sua in agros suos effluxurum: Deus fauens Imperatoris legi, longe secus quàm illi expectauerant, vberimum flumen reddidit. Nam cum impura illa sæx, quæ suis fordibus ciuitatem turpificasset, prorsus esset sublata: fluuius quasi expurgata expiataque tota regione, maiore quàm ante cursu ferebatur, & magnis ac abundantibus gurgitibus intumescens omnes agros quaqua- uersum irrigabat, tamquam re ipsa demonstraret, homines impios & sceleratos remouendos esse, & ad Deum solum omnis salutis auctorem omnium præclararum rerum causam esse referendam. Sed huius generis cum pene infinita ab Imperatore singulis in prouinciis gesta sint: magno sane otio est ei opus & vacuo tempore, qui singula litterarum monumentis persequi velit.] hæc Eusebius.

NILI FLVXVS VBERIOR REDDITVS.

**B** Quod porro ad Constantini aduersus idololatrias in Aegypto res gestas spectat: eiusdem quoque tunc opera fuit, ut Serapidis cubitus, Nili excrecentiæ index a deorum templo sublatus, in ecclesiam Christianorum Alexandria inferretur. id quidem Socrates<sup>a</sup> docet his verbis: Cum Gentiles affirmarent, Serapidem esse, qui Nilum ad agros Aegypti irrigandos introduceret, propterea quod vna quædam, id est mensura aquæ inundantis, quam *πύλον* vocant, in templum Serapidis esset deportata; Imperator vnam illam ad Ecclesiam Alexandrinam transferri iubet. Cum autem sermo percrebresceret, Nilum præ Serapidis ira deinceps minime inundaturum: non modo flumen anno sequenti extra ripas, ut solet, diffluit, inque posterum diffluit; verum etiam inde re ipsa planum factum est, Nilum non propter eiusmodi superstitionem religionem, sed propter diuinæ prouidentiae decreta inundare consueuisse.] hæc Socrates. Porro ipsum templum Serapidis sub Theodosio Imp. dirutum est.

<sup>a</sup> Socrat. lib. 1. c. 14. CVBITVS SVBLATVS A TEM- PLO SERAPIDIS.

**C** Quid insuper in ora litoris Palæstinæ ad Nauale Gazæ fecerit Constantinus, Sozomenus narrat his verbis<sup>b</sup>: Nauale vrbi Gazæ, quod Maiumam appellant, quodq. valde superstitioni deditum esse, & ante veteres ritus in diis colendis cum primis admirari consueuerat, subito vniuersum ad religionem Christianam conuersum est: cuius habitatores, quo eos pietatis causa remuneraretur, magno honore affecit, & locum illum, qui ciuitas non erat, ciuitatem effecit, & nomine filij, qui summum inter filios honoris gradum obtinuit, Constantiam nuncupauit, illamque dignitatem propter religionem ei tribuit.] verum Eusebius<sup>c</sup> & Socrates (ut dictum est) sic appellatam esse a Constantia sorore Imperatoris affirmant; sed subdit idem Sozomenus: Simili etiam de causa Constantinam urbem Phœniciae Imperatoris nomine appellatam cognoui. sed singula litteris persequi, magni laboris esset: nam aliæ vrbes quàm plurimæ eodem tempore sua sponte ad religionem Christianam se transtulere, & suapte voluntate, absque vilo Imperatoris mandato, fana quæ apud se erant & simulachra deturbare, sacrasque extruxere ecclesias.] Sed Maiuma Nauale Gazæ sub Iuliano Apostata iterum ad pristinum impietatis & obscœnitatis vsum reuocata ciuitas fuit, at sub Theodosio denuo liberata.

<sup>b</sup> Sozom. lib. 2. c. 4. CONSTANTIA CIVIT. IN PALÆSTINA.

<sup>c</sup> Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 38.

**D** Ceterum sicut Constantinus huiuscemodi templa impudicitiarum officinas vnâ cum eorum sacrificiis atque cultoribus penitus euertenda atque abolenda curauit: ita a reliquis templis visus est quieuisse, nec aliud nisi in illis offerri consueta sacrificia vetuisse: nam cetera donaria in ea inferri permessa fuisse videntur, eisdemque integra conseruata, ut ex verbis illis Ambrosij intelligi potest, cum aduersus Symmachum agens sic ait: Dicant & ipsi (Gentiles scilicet) quis templis dona detraxit? et inferius: Nemo tamen donaria delubris & legata Aruspibus denegauit.] a nonnullis tamen illorum Constantinum simulachra sustulisse, & ex eisdem aliqua euertisse, superius dictum est. Exhorruit & illud Constantinus, imaginem suam in templis idolorum appendi; legeque sancita vetuit, ne id fieret<sup>d</sup>. Exhibebant illi eiusmodi officia, non tam Constantini honorandi gratia, quem odio prosequerentur, quàm ut eiusmodi imagines loco alicui affixæ se haberent tamquam tituli, qui eum ab omni iniuria tutarentur. Quibus autem in locis imagines Imperatorum poni concederetur, Theodosius declarauit<sup>e</sup>: qualiter item Constantinus ipse pingi voluerit, superius dictum est.

CONSTANTIN. IMP. VETUIT SVAM IMAGINEM APPENDI IN TEMPLIS.

<sup>d</sup> Euseb. ibi. c. 16.

**E** Quod etiam pertinet ad amplificandum Christianæ religionis cultum, idem Constantinus Imperator non modo (quod diximus) quàm plurimas vbique locorum, atque in ijs potissimum locis vbi magis Gentilicia superstitione vigeat, ecclesias erigendas curauit, & sanctorum martyrum Memorias extruxit, sed & eorum natales dies voluit celebrari: de his enim hæc Eusebius<sup>f</sup>: Idem consecratos martyribus dies honore prosequerentur, & festorum solemnitates in ecclesijs celebrabant: quæ omnia secundum Imperatoris voluntatem gerebantur.] hæc Eusebius.

<sup>e</sup> l. 4. C. de spec. lib. 11.

<sup>f</sup> Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 23.

Hoc item anno, quo Imperator Constantinus publicas libidinum scholas (vt diximus) deturbauit, sanctione edita<sup>a</sup> occultas quasque etiam turpitudines infectatus est; nimirum vt si quæ ingenua mulier proprio seruo se occulte miscuisset, capitaliter puniretur, seruus autem ignibus exureretur: deditq. potestatem cuicumque accusare volenti, etiam si serui vel ancillæ forent, appposito præmio consequendæ libertatis, si probassent. his & aliis pœnis excrescentem vbique libidinem sedulo coercere studuit: quod alij complures superiores Imperatores frustra tentarant. Sed & aduersus virginum raptos hoc pariter anno rescripsit<sup>b</sup>: nam Constantinus pro Constantio ex Fastis Consularibus restituendus est in lege illa, & loco Constantij, ponendus Constantinus.

<sup>a</sup> l. 1. de mulierib. qua ser. Cod. Theod.

<sup>b</sup> l. 1. de rapt. Cod. Theod.

QVI IN CLERVM PROHIBENTVR ADSCRIBI.

<sup>c</sup> l. 6. de Episc. & cler. Cod. Theod.

\* eligatur

\* Constantio

<sup>d</sup> Ammian. Mar. eccl. lib. 17.

ABLAVII PRÆFECTVRA PRÆTORII.

\* Thaiphal

S. NICOLAI RES MIRANDAE.

Rescripsit idem Imperator hoc anno ad Ablauium Præfectum prætorio de nobilibus, qui ad euitanda militiæ munera, & vt fruere priuilegiis ab eodem ministris Christianæ religionis concessis, sese haud recta mente in clericatum obtrudebant: quos repellendos esse (non sine Episcoporum, puto, consilio) existimauit, rescribens aduersus eiusmodi, quos & superius (vt vidimus) alio exagitarat edicto. Rerum quidem Ecclesiasticarum tanta gloria (vt dictum est) erat, vt nobilissimi Decuriones cuperent in clerum adscribi, cum præsertim ex clericatu vacationem a muneribus consequerentur. At vero his omnibus obuians Constantinus eiusmodi edidit sanctionem<sup>c</sup>:

Constantinus Imperator Ablauio PP.

Neque vulgari consensu, neque quibuslibet petentibus sub specie clericorum a muneribus publicis vacatio deferatur: nec temere, & citra modum, populi clericis connectantur: sed cum defunctus fuerit clericus, ad vicē defuncti alius allegetur<sup>\*</sup>, cui nulla ex municipibus profapia fuerit, neque ea est opulentia facultatum, quæ publicas functiones facillime queat tolerare. Ita vt si inter ciuitatem & clericos super alicuius nomine dubitetur: si eum æquitas ad publica trahat obsequia, & progenie municeps, vel patrimonio idoneus dignoscetur, exemptus clericis, ciuitati tradatur. Opulentos enim sæculi subire necessitates oportet, pauperes Ecclesiarum diuitiis sustentari. PP. Kal. Iun. Constantino A. VII. & Constante<sup>\*</sup> Cæs. Coss.] hæc Constantinus ad Ablauium Præfectum prætorio; de quo magistratu eidem colato meminit Ammianus Marcellinus<sup>d</sup>: Augustus, inquit, summam commisit rerum Constantinus ad Ablauium Præfectum prætorio. Verum quod spectat ad eiusmodi ab eodem Imperatore ad ipsum datum rescriptum: quamlibet id Constantinus decernere æquum existimaret; haud tamen valuit hæc constitutio posterioribus temporibus suo vigore subsistere, eandem ipso populo irritante; cum læpius contingeret, nobilissimos viros, atque eos etiam qui gererent in prouincijs amplissimos magistratus, inuitos licet, a populo ad Episcopatum compelli: innumera enim de his exempla suppetunt inferius suis prodenda temporibus. D

Cum autem ex nuper recitata Constantini Imperatoris sanctione constet, hoc anno Ablauium, ad quem scripsit, prætorij Præfecturam gessisse: quid mirandum sub eiusdem magistratu Constantinopoli contigerit diuina virtute fieri a S. Nicolao Myrensi Episcopo fama notissimo, temporis ratio, & argumenti dignitas, vt hic accurate describamus, exposcit. Scripserunt ex antiquioribus monumentis Acta S. Nicolai Methodius, Ioannes diaconus, & Metaphrastes: huius quidem, & Methodij habentur typis excusa, atque Latinitate donata: Ioannis vero diaconi, qui Latine ea conscripsit, lucubratio continetur adhuc in libris antiquitus scriptis, & in nostra bibliotheca extat exemplar, cuius præfationis exordium est: Sicut omnis materies si ab imperfecto artifice, &c.] horum nos potius affectantes vestigia, quàm recentioris auctoris, qui haud in omnibus nobis probatur, rem gestam sic describemus.

Exoritur in Phrygia superiori seditio a populo, qui Athaiphi<sup>\*</sup> dicebantur, qui defectio- nem fecerant ab Imperio: hæc cum ad Constantinum perlata essent, euestigio tres militiæ principes, quos antiquitus consuevit nominare Tribunos, ad eos coercendos cum copiis misit. Fuerunt hi Nepotianus, Vrsus, & Herpalio: qui nauali apparatu profecti, ventorum vi per Carpatium mare delati in Lyciam, vix ad Nauale Myrensi, cui nomen Andriaces, iactis anchoris, consistere valuerunt. Accidit post hæc, vt e nauibus egressi milites emendi causa cibos, peruenirent ad locum vbi nundinæ agebantur, qui Placomata vocabatur: et inter mercandum, quod quædam sibi plus debito vendicarent, non leuis tumultus exoriretur, & seditio conficaretur. Quod cum celeri nuncio Nicolaus Episcopus Myris agens audisset; ad Nauale, quod tribus a ciuitate milliaribus distat, festinus aduenit, conuenitque Tribunos, atque rogat vt militum coerceant insolentiam. Reueriti illi sanctissimi viri veneratione summa dignam præsentiam, eiusdemque oratione

E

quid

A. quid diuinum spirante suasi, coercitis militibus, Episcopum ad hospitium inuitati sequuti sunt.

Cum in huiuscemodi suscipiendis omnia humanitatis & Christianæ charitatis officia Nicolaus abundanter exhibuisset: iamq. hospites ad suos reditum properarent: a lugentibus ciuibus ex improviso quæritur, enixisq. rogatur precibus, vt quàm citissime innocentibus pereuntibus opem ferat: erant hi tres ciues, qui iniquissima Eustathij Proconsulis auro corrupti, capitali sententia condemnati, magno omnium conciuum luctu ducebantur ad necem. Nec mora, Nicolaus dicto citius iter arripit, sequuntur eum tres illi hospites Tribuni militum: peruenit ad locum, cui nomen Leonti: interrogat de damnatis: accipit apud Dioscoros peruenisse, iamq. expectare securim. Erat locus ille, Dioscoros appellatus, non ob Dioscoros illos sic dictos Castorem atque Pollucem, vt recentior male putauit Nicolai Actorum Paraphrastes<sup>a</sup>: sed quod vetusta citata superius Acta testantur, ob proximam illic positam Memoriam martyrum Dioscori atque Crescentij, qui pro Christo passi sunt, Dioscoros locus ille est appellatus: hi enim celebres inter martyres, reddita Ecclesiæ pace, a Myrensi Christianis celebri ecclesia illic superædificata, fuerant honorati: quorum natalis dies vna cum Paulo & Helladio tam Græcis quàm Latinis adscriptus tabulis Ecclesiasticis celebris perseverat quinto Kalendas Iunij<sup>b</sup>. Cum autem Nicolaus ad Dioscoros peruenisset, non inuenit; sed audiuit eos extra ciuitatis portas progressos ad Birram, vbi erat locus supplicij damnatorum, perduci. Festinans ad locum, peruenit eodem prope articulo temporis, quo carnifex vibraturus ictum, securim acceperat, compositis damnatorum ceruicibus ad ferrum excipiendum: cum Nicolaus inclamans, sistere carnificem iubet, & diuino actus numine, de manu eius magnanimus securim in terram excussit, victosq. soluit.

NICOLAUS ITER BERAT INNOCENTES.

<sup>a</sup> Leonardus Justinian. corrigitur.

<sup>b</sup> Menolog. & Martyrol Rom. ea die.

B. Quod enim Constantini lege liceret Episcopo perperam latas a Præsidibus prouinciarum sententias retractare, promulgata ab eo (vt dictum est superius) sanctione: id agendi fiducia creui: Episcopis, quos amplissimi magistratus etiã eam ob causam magnopere venerari atque timere solerent; eos præsertim quos æqui amantiſsimos esse scirent, & ipsorum actuum pro defensione oppressorum solertissimos inspectores. Sed accidit postea, vt cum eo vsque prolapsa res esset, vt etiam inferiores clerici, immo & monachi cœnobitæ eiusmodi damnatos vltimo supplicio sententia Præsidum, vi etiam publica ab apparitoribus auferre solerent; Archadius & Honorius Imperatores, ne in posterum id fieret, vetuerint, remedium tamen appellationis ipsis damnatis humanitus concedentes<sup>c</sup>. sed de his suo loco plenius.

Solutis iniuste damnatis, Nicolaus cum illis properat ad prætorium: quod cum accepisset Eustathius Proconsul, quàm primum occurrit; quem ad pedes eius accidentem repellit Episcopus, hominem dire obiurgans, quod innoxiorum sanguinem corruptus muneribus condemnasset: sed reiecit ille culpam in Eudoxium atque Simonidem primarios ciuitatis. Ne autem hæc per Nicolaum Constantino Imperatori (quod minabatur) innotescerent, per Tribunos militum qui aderant, Episcopum rogat. Impetrata ergo Proconsuli venia, Tribuni facinus constantissimum ac pientissimum admirantes, ad suos in naues redeunt, ac benedictione precibusq. viri sanctissimi comitati, quo tendebant, proficiscuntur in Phrygiam: vbi feliciter gesto negotio, sedatisq. omnibus, reuersi sunt Constantinopolim; et ab Imperatore, quasi e bello reuertentes victores, magna sunt excepti lætitia & honore. Cum autem ob rem præclare gestam, summam Tribuni apud Imperatorem sibi gratiam comparassent, atque proinde multorum in se inuidiam concitassent: ex iisdem quidam Præfectum ad eum (hunc fuisse Ablauium Methodius habet) in eiusq. aures aduersus Tribunos insufurrant, dolos consuunt,

<sup>c</sup> l. 16. de panis. Cod. Theod.

atque calumniam struunt, crimenq. maiestatis impingunt: eundemq. Præfectum vi auri corruptum impellunt, vt deferat ad Imperatorem, ipsos moliri res nouas, ac aduersus eum iunctis animis conspirare; remque haud dissimulandam esse, cum facile possent exercitum sibi conciliare, eumq. a fide Imperatoris auertere.

TRIBUNI PER BENE CONFECTA REDEUNT AD IMP.

Cum autem in eiusmodi rebus leuissimæ quæque suspiciones minime contemnantur, sed perinde ac manifesta crimina molestias Regibus inferre soleant: delatis hisce summo doli artificio concinnatis calumnijs ad Imperatorem, per talem præsertim tantumq. virum Ablauium, qui, vt tradit Eunapius<sup>d</sup>, apud ipsum Imperatorem inter aulicos omnes & magistratus locum sibi principem vendicabat: iubet Constantinus in carcerem detrudi Tribunos. sic illis custodiae mancipatis; quod res iam, victis illis, videretur in tuto reposita, nec vllum instare posse periculum: idem Constantinus de eis quid agendum esset, decernere negligit, & humanitatis obtutu dissimulat, ægro ferens animo in clarissimos militiæ Tribunos de salute Romani Imperij optime meritos lege agere. Sed calumniarum artifices ad malum vigiles, moræ pertæsi, denuo

<sup>d</sup> Eunap. in Vit. Philosoph. in Aed. de. de. de. de.

TRIBUNI REE MAIESTATIS DETRUSI IN CARCEREM.

denuo Ablaium adeunt, nouis fucant coloribus technam, arefcentemq. iam longo tempore **A** intermissam in Tribunos calumniosam delationē, recentioribus mendaciorum folijs superinductis, reddunt viridem, atque ad persuadendum adeo præpotentem, vt Ablaiij animum magnopere sollicitum, anxiumq. reddiderint: qui maiori sollicitudine de eisdem concepta, omnia defert ad Imperatorem, remq. haud diutius dissimulandam esse confirmat: ad sumendumq. tandem supplicium de maiestatis reis animum ipsius adegit, qui in eos capitalem sententiam protulit.

Quid inter hæc accidit? dum securim carnifex parat, Hilarianus carceris custos dolens, mærensq. sententiam ab Imperatore prolatam Tribunis annunciat: in sperato illi nuncio consternantur, inopsq. consilij ratio absorpta mærore tabescit, omniq. spe destituta torpescit: sed inter hæc, quos nuncium repentinum oppresserat, erigit innocentia, & fiducia in Deum corroborat, vniq. ipsorum in mentem reuocat similem suo casum, quem oculis spectasset Myris, **B** cum tres illos innocentes ciues Myrenses sub securi positos S. Nicolaus diuina virtute pollens fortissime liberarat: egregiumq. facinus, quasi præsens, mentis contemplans obtutu, videbatur sibi Nicolaum videre præsentem, seq. ex illorum numero vnum, qui sub carnifice mortem opperiretur: quamobrem illud ipsum factum, quod eius versabatur in mente, in sociorum memoriam pariter repræsentat: cum omnes simul ad Deum conuersi, Deum Nicolai voce, suspirijs, atque fletibus inuocant, & clamoribus interpellant; ipsumq. denique Nicolaum, vt præsto esset, enixius rogant: id genus verba iungentes, quæ ipse Spiritus postulans pro eis gemitibus inenarrabilibus potuit efformasse.

Cum Deus optimus maximus, qui non relinquit virgam peccatorum extendi super sortem iustorum <sup>a</sup>, mirabile dictu, ingenti edito miraculo, vinctos educit liberos e custodia: et quonam modo? Quiescentibus noctis tempore singulis in lectis suis, Ablaius Præfecto prætorio **C** & Constantino, visus est vir imaginem præferens Episcopi, aspectu graui, vultuq. seuro eos acriter obiurgantis de iniquissima in fontes prolata sententia, ac pariter comminantis, se afore a Deo missum vltorem, nisi a cœptis omnino desisterent. Sed & quinam esset, eodem pariter minaciter admonente significatum est, nempe se esse Nicolaum Myrensem Episcopum missum a Deo eiusmodi sceleris vindicem. Tali visu ambo perterriti, reliquum noctis ducunt insomnes: cum primo diluculo Constantinus Ablaium accersiri iubet; quem aduenientem de ea quam accepit visione reddidit certiore: cum ille admirans ab Imperatore referri, quæ ipse solum se vidisse putabat; de iisdem quæ illi simillima accidissent, Constantinum admonuit: præ stupore eadem secum repetunt, & sermone versant, atque de aduocandis ad se Tribunis vna consentiunt, subdubitantes ne quid ab illis esset arte magica comparatum, qua vtriusque mens dormientis esset elusa. **D**

Perductos ad se vinctos Constantinus de arte magica exagitat quæstionibus: cum ipsi verbis illis, quæ libera innocentia libere loqui dedit, se excusantes, omnem de magia suspicionem ab animo Imperatoris amouent. Tunc ille eosdem de Nicolai Episcopi nomine percontatur, si nossent hominem, & quinam esset: licet alij dicant, de Nicolai nomine, dum eum inuocarent illi, mentionem obiter incidisse. Quidquid sit: de rebus Myris gestis S. Nicolai Constantinus certior redditus, in omnibus persuasus, facti pœnitens, officijs compensare festinans, quod nesciens deliquisset, vinctos liberat, & in pristina restituit dignitatem; quos & ad sanctum virum iussit abire Legatos, vt de accepto ab eo beneficio gratias agerent: quibus hæc ad eum perferenda munera dedit, opertum auro Euangelium, vas ad sacra mysteria aptum aureum gemmis ornatum, atque duo candelabra aurea ad vsu Ecclesiæ, cui S. Nicolaus præesset Episcopus (ponunt alij & aureas chirothecas) ac dedit ad eum litteras & quidem officiosissimas. Obeunt ipsi hilares munus ab Imperatore mandatum; profectiq. Myras, Nicolao summas gratias agunt, & allatas litteras & munera offerunt: suscepit ille, deq. omnibus Deo immensas vna cum eis rependit gratias. Cum hæc igitur non in angulo, sed in ipsa regia, & in florentissima ac frequentissima ciuitate facta sint, Nicolai virtus & nomen redditum est in omnibus celeberrimum: nam illorum exemplo Fideles admoniti, cum aliqua pulsarentur aduersitate, eum licet longe positum, quasi præsentem vt præsto esset precibus iugiter efflagitabant, ac voti compotes efficiebantur.

At non post hæc diu, sanctissimus vir ille vinculis carnis exutus, quibus tamen numquam sic fuit obstrictus, ne animo versaretur in cælis, in bona senectute & pace reddidit Deo spiritum, relinquens vberem gratiarum fontem, vnguentum inquam iugiter ex ossibus eius scattens, quod & in hanc vsque diem manare non desinit: de quibus consule notata a nobis in Romano Martyrologio. Addimus ad hæc appendicem, nempe quæ de eius vultus effigie sunt in

Nicano

TRIBUNI DAM-  
NATI S. NI-  
COLAVM IN-  
VOCANT.2 Psal. 124.  
VISIO OSTEN-  
EA CONSTAN-  
TINO ET ABLA-  
VIO.TRIBUNI LI-  
BERATI LEGA-  
TI AD S. NI-  
COLAVM MIT-  
TUNTUR.S. NICOLAI  
OBIVS ET  
EFFIGIES.

**A** Nicano secundo Concilio recitata his verbis <sup>a</sup>: Theodorus Myrorum Episcopus dixit: Ego quoque ijs non multum dissimilia passus sum. Nam cum aliquando ab aulicis quibusdam iniuria essem affectus, venit ad me diaconus meus vir pius & timens Deum, retulitq. in somnis sibi visum Metropolitanum nostrum pollicentem negotijs meis expectatum finem & successum. Ibi mihi inquirenti, qua effigie visus sibi esset Patriarcha, respondit: Facie rubicunda, & capite cano. Inquam ego non esse eam Patriarchæ similitudinem, sed sancti Nicolai imaginem, quemadmodum fertur. Respondit tum is mihi, me recte dixisse: sic enim circumfertur eius imago passim expressa, quemadmodum mihi in somnis astitit. Mox itaque confusus sermonibus, in sacram & regiam urbem profectus, res quæ ad Episcopatum meum pertinebant, ex animi sententia composui. ] hæc ibi.

Sed quod ad Ablaium pertinet, cuius Præfecturæ prætoriarum huius anni occasione, ad ea **B** de S. Nicolao narranda diuertimus: homo erat auri cupidissimus, qui & auro corruptus adeo præclaris viris de Imperio optime meritis necem inferre pro viribus studuit. Hunc & illum puto ab Eusebio intelligi, dum agit de pio officio Constantini in curandis suorum aulicorum morbis, atque ait <sup>b</sup>: Fertur præterea cuidam ex suis ab se aliquando prehenso dixisse: Quo vsque tandem, o bone, inexplebilem hanc auaritiam cumulamus? Deinde cum corporis humani perfectæ ætatis circumscriptam mensuram, hasta, quam manu tenebat, humi impressisset: Omnes, inquit, vitæ diuitias & totius Orbis opes si domi haberes, tamen plus hoc a me circumscripto loculo non possidebis, si & illud forte possederis. Huiusmodi dictorum & factorum modum sibi nullum statuebat beatus Imperator: resq. ipsæ persuadebant, Imperatoris hæc quasi diuinitus edita præcepta, non nudis verbis, sed diuinis oraculis similia esse. ] hæc Eusebius, ac probe quidem secundum illud diuinæ scripturæ <sup>c</sup>: Diuinitio in labijs **C** Regis. ] nã Constantinus de Ablaiio vera vaticinatus est, cum finem infelicissimum sit consequutus: in morem enim pecudis frustatim dissectus, incertum est an vel vbi fuerit humili faltem sepultura donatus. Sed de his, cum ea contigerint sub Constantio Constantini filio, suo loco pluribus agemus.

Rursum vero ad compescendam magistratuum auaritiam idem Imperator diuersas sanxit leges; sed aduersus Aduocatorum rapinas hunc in modum hoc anno ad Bassum <sup>d</sup> rescriptit: Aduocatos, qui consceleratis depactionibus suæ opis egentes spoliant, atque denu- **D** dant, non iure causæ, sed fundorum, pecorum, & mancipiorum qualitate, rationeque tractata, dum eorum præcipua poscunt, coacta sibi pactione transcribi: ab honestorum cœtu, iudiciorumque conspectu segregari præcipimus. PP. VIII. Id. Mart. Constantinopol. Constantino VII. & Constantio Coss. ] Sed & superiore anno, Consulibus Paulo & **E** Iuliano, aduersus eosdem aliam edidit sanctionem <sup>e</sup>. Est præterea in eundem Ablaium vehemens Eunapij Sardiani querela de nece Sopatri huius temporis inter philosophos Platonicos facile principis, de quo superius mentio facta est, quem plurimum laudat, & apud Constantinum præcipuum ferme locum obtinuisse tradit; cuius felicitate Ablaium liuore exæstantem hac arte machinatum illi esse necem affirmat <sup>f</sup>:

Constantinopolis, vetusto nomine Byzantium, antiquitus suppeditabat Atheniensibus annonam, fidemq. omnem excedebat frumenti inde aduecti vis: ac nostro sæculo neque onerariæ naues, quas Aegyptus mittit, totaq. Asia cum Syria & Phœnice, neque frumentariæ copiarum ex alijs prouincijs vectigalibus comportatæ explere valent, aut satiari circumfluentem & copiosam populi multitudinem, quam Constantinus e debellatis urbibus Byzantium transtulit, ac circum se habere voluit ad captandos in teatro a temulentis & crapulam reiestantibus plausus: ambiens scilicet a titubante populo laudari, nominarique ab his qui difficulter nomen sonant, nisi ex vsu. Accidit forte, vt cum Byzantij situ male conueniret nauium appellentium accessus, ni secundus purusque Auster afflaret: quod cum ob montium naturam vsueneret, tuncque frequentius malum illud occurreret: plebs **E** stimulante fame incensa ad theatrum conuenit, ingens raritas laudum ebrij populi stuporem Imperatori incusserat. Interea inuidi opportunum cum primis tempus se inuenisse rati: Sopater (inquiunt) tantis per te honoribus cumulatus, beneficio summæ peritiæ, quæ te quoque laudatorem habet, & per quam Imperatorio in folio residet, ventos vinxit, magica nimirum arte. Quo audito, credulus Constantinus, securi virum percuti mandat: maleuoli dicto citius exequi iussa festinant. Istius mali auctor fuit Ablaius prætorij Præfectus, qui a Sopatro claritate superabatur. ] hucusque Eunapius: ex quibus pariter videas Constantinum Imperatorem magos vehementer insectatum esse.

At digna

ABLAIVS PP.  
AVARISSIMVS.<sup>b</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 4.  
c. 29. in fi. c. 30.<sup>c</sup> Proverb. 16.<sup>d</sup> l. 1. de postulan.  
Cod. Theodos.<sup>e</sup> l. 5. C. de postu-  
land.<sup>f</sup> Eunap. Vit.  
Philosop.  
QUID ABLA-  
IVS IN SO-  
PATRVM PHI-  
LOSOPH.SOPATER PHI-  
LOSOPH. OCCI-  
DI IVBETVR.

At digna plane retulit Sopater de impietate præmia & temerario ausu, dum eo consilio transulerat se in Regiam, vt Constantinum a pietatis instituto reuocaret.

Ad eundem Ablaium Præfecturam prætoriam hoc anno agentem extat sanctio eiusdem Constantini Imperatoris de Episcopali iudicio & testimonio, quod ratum firmumq. in omnibus & ab omnibus voluit custoditum. Cum enim ea quæ in eadem causa idem Imperator ante rescripserat, iam propemodum exoleuissent: Ablaius Præfectus prætorio sic, vt dictum est, per visum territus a S. Nicolao, grauiora timens, si Episcoporum iudicia paruipenderet, consulit ea de re Constantinum Imperatorem; qui & ipse non immemor eorum quæ per visum passus esset, ad eundem Ablaium, vt par erat, rescripsit; nempe vt eorum iudicia seruarentur in omnibus inconcussa, & summo honore haberentur ab vniuersis. Constitutio autem Imperatoris sic se habet a:

Imp. Constantinus A. Ablaius Præf. Præt.

Religionis est, clementiam nostram sciscitari voluisse, quid de sententijs Episcoporum vel ante moderatio nostra censuerit, vel nunc seruari cupiamus, Ablaii parens carissime. Itaque quia a nobis instrui voluisti, olim prærogatæ legis ordinem salubri rursus Imperio propagamus. Sanximus namque, sicut edicti nostri forma declarat, sententias Episcoporum quolibet genere prolatas sine aliqua ætatis discretione inuiolatas semper incorruptasque seruari: scilicet vt pro sanctis semper & venerabilibus habeatur, quidquid Episcoporum fuerit sententia terminatum. Siue itaque inter minores, siue inter maiores ab Episcopis fuerit iudicatum: apud vos qui iudiciorum summam tenetis, & apud ceteros omnes Iudices ad executionem volumus peruenire. Quicumque itaque litem habens, siue possessor, siue petitor erit, inter initia litis, vel decursis temporum curriculum, siue cum negotium peroratur, siue cum iam cœperit promi sententia, iudicium eligit sacrosanctæ legis Antistitis; illico sine aliqua dubitatione, etiam si alia pars refragatur, ad Episcopum cum sermone litigantium dirigatur. Multa enim quæ in iudicio captiosæ præscriptionis vincula non patiuntur, inuestigat & promit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque causæ, quæ vel Prætorio iure, vel Ciuili tractantur, Episcoporum sententijs terminatæ, perpetuo stabilitatis iure firmentur. Nec liceat vltius retractare negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. Testimonium etiam ab vno licet Episcopo perhibitum omnes Iudices indubitanter accipiant: nec alius audiatur, cum testimonium Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum: illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibata protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus, hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium femina comprimentes; vt miseri homines longis ac pene perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel a cupiditate præpropere maturo sine discedant. Quidquid itaque de Episcoporum sententijs clementia nostra censuerat, & iam hac sumus lege complexi, grauitatem tuam & ceteros pro vtilitate omnium latam in perpetuum obseruare conueniet. Dat. III. Non. Maij Constantinopoli.] Vides igitur, nulli summorum etiam magistratuum tantum deferri, duplici lata lege, voluisse Constantinum, ac Episcoporum Ecclesiastico tribunali. Atque iam, quod ad res gestas præsentis anni, hic finis esto.

IESV CHRISTI ANNVS 327.

SILVESTRI PAP. ANNVS 14.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 22.

Christi annus trecentessimus vigesimusseptimus Constantini Cæsaris quarto & Maximi Consulatū descriptus reperitur in Fastis, licet perperam apud Cassiodorum eiusdem Constantini Cæsaris quintus hic Consulatus dicatur: sed inde manauit error, quod non Constantius, verum idem Constantinus Cæsar anno superiore cum patre quartum Consul ponatur. Quo quidem tempore Arii & Arianorum falsæ pœnitentiæ male obducta cicatrix iterum recrudescit, & palam, quam diu occultarant, erumpit in saniem. Cum enim (quod pluribus dictum est superius) tum Arius tum Ariani, simulata pœnitentia, dolose palinodiam recantantes, quam antea profitebantur damnassent hæresin: ipseque Arius sic receptus a S. Magna Synodo esset, vt tamen ab Alexandrina ciuitate, in qua tot dissidia vnâ cum hæresi propagarat, omnino abstineret: qui ei patrocinabantur Eusebiani, atque in primis dux omnium Eusebius Nicomediensis, inuito cum Meletianis fœdere, de restituendo Arium Alexandriam consilium ineunt, & vt perficiant, magno studio collaborant. id quidem hoc anno factum esse, quæ

EUSEBIANI LABORANT PRO ARIO RESTITVENDO.

A S. Athanasius tradit his verbis, insinuant a: Eusebius igitur propugnator Arianae hæreseos, re cognita, ad Meletianos litteras dat (quinque post menses, vt paulo superius ait, ab obitu Alexandri Episcopi Alexandrini) magnisque promissis amicitiam & societatem clanculum inuit, sibi quibusque rebus gerendis tempus constituunt. Quapropter primum ad nos litteras hortatorias scribit de Ario recipiendo; sed ita, vt sine scripto minaretur, scriptis autem speciem rogantis præferret. Verum vbi illi responsum esset, hæreseos inuētores veritati infestos, & damnatos ab vniuersi Orbis Concilio, minime recipiendos esse: Cæsarem beatæ memoriæ Constantinum inducit, vt mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc & antea passi sumus, nisi Arium reciperem: pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius & Gaudentius. ] Sed hæc de epistola ad Athanasium a Constantino scripta, postea contigerunt, nosque eam suo loco ponemus.

B Incredibile dictu est, quibus se artibus Eusebius in aulicorum intruserit amicitiam, atque Constantinum contra Athanasium commouerit. Iam diu ante cum Eusebius ageret Nicomediæ, Constantia Augusta Licinij Imperatoris vxor in eius (vt diximus) amicitiam se magno opere insinuauerat, qua apud Constantinum præcipua utebatur administra in omnibus quæ aduersus Athanasium moliretur, curauitque pariter, vt erga Arium eandem redderet propensio: quod intercurrentibus mutuis inter eos litteris ex animi sententia factum est, vt omnia Reginae studia in fauendo Ario conuersa essent. Vnde egregie illud S. Hieronymi ad Ctesiphontem: Arius vt Orbem deciperet, sororem Principis ante decepit. ] quod defuncta Helena eius matre, facilius est consequutus: ait enim Rufinus b: Postquam religiosi Principis mater Helena summis Romani regni honoribus affecta ex hac luce discessit; Constantia tunc Licinij relicta, fratris Augusti solatijs utebatur. Huic accidit presbyterum quemdam venire in notitiam, latenter Arii partibus fauentem. Sed is primo nihil omnino de his apud sororem Principis aperire: vbi vero multa familiaritas copiam tribuit, paulatim cœpit sermonem aspergere, inuidiam dicens Ario generatam, & pro simultatibus priuatis Episcopum suum rem contentiose exagitasse, æmulationis stimulo confixum, quod Arius apud plebem satis carus haberetur. Hæc atque huiusmodi alia frequentius suggerens, animos Constantiæ suos efficit. Quæ cum diem obitura visitaretur a fratre, atque ab eo blande religiosequ. compellaretur, extremam ab eo dicitur gratiam poposcisse, vt presbyterum in familiaritatem recipe-ret, & quæ sibi ab eo pro spe & salute suggererentur, audiret; se quidem iam ex hac luce discedentem nihil curare, pro fratris vero statu esse sollicitam, ne forte pro innocentium pœnis, regni sui pateretur excidium. Quibus ille monitis a sorore susceptis, & fidelem pro se germanæ sollicitudinem credens, accommodauit aurē presbytero, & interim accersiri de exilio Arium

D iubet, &c.] quæ enim sequuntur, alio postea tempore acciderunt. Horum omnium fuisse Eusebium Nicomediæ Episcopum architectum, testatur Socrates c, verū nihil profus de Arii exilio, ad quod perperam putant nonnulli eundem Arium in Nicæno Concilio fuisse damnatum; quem scimus, auctore S. Hieronymo d, pœnitentiam simulantem subscripsisse cum alijs Nicæno Concilio; sed tantum illum esse prohibitum, ne rediret amplius Alexandriam: nec Athanasius quidquam vsquam de Arii exilio; immo nec Constantini litteræ, quibus ad se Arium accersuit, eum ab exilio reuocasse demonstrant e. Ea enim de recantata in Synodo Nicæna ab Ario palinodia, ex Actis Nicænis prodere se idem S. Hieronymus profiteatur, qui & ait eius rei viuentes adhuc testes extare. Quamobrem vt ne latum quidem vnguem ab historiæ veritate recedatur, totam ipsam rei gestæ seriem ex Athanasij scriptis omnia publice testantis, petendam esse putamus: hæc enim nos præfatos esse volumus, quod sciamus eadem de exilio Arii ex dictis auctoribus complures alios pariter testatos esse, vt inter ceteros incertus auctor præfationis illius, quæ eam præcedit disputationē, quæ fertur Athanasij cum Ario f, de qua suo loco dicturi sumus. Quod insuper (vt superius ex Athanasio vidimus) Eusebius Nicomediensis ad ipsum Athanasium dedisset litteras de Ario recipiendo in Ecclesiam Alexandrinam: plane significatur, ipsum non fuisse exilio relegatum: nam non erat vnus Athanasij facultas, eum ab exilio soluere, quod Imperator Constantinus ex Synodo statuisset. Quod præterea idem S. Athanasius (vt ipse testatur g) rescripserit ad Eusebium, hæreseos inuētores ab Oecumenico Concilio condemnatos, minime recipiendos esse: haud potuit hæc intellexisse de hæresiarcha non pœnitente, cum quiuis gregarius hæreticus nunquam in Ecclesiam absque pœnitentia consueuerit admitti. Nec Athanasius eius erroris erat, vt negaret Ecclesiam hæreticis pœnitentibus, qui de his scribens ad Antiochenos hæc ait h: Omnes igitur, qui vobiscum pacifice agere volunt, in primis autem illos qui in veteris Ecclesiæ communionem fuerunt, deinde qui ab Arianis fuerunt, allicite ad vos, eosque vt patres assumite,

EUSEBII STVDIA APVD AV-LICOS.

Ruffin. lib. 1. c. 11.

CONSTANTIA AVG. SEDVCTA AB ARIANIS.

Socrat. lib. 1. c. 19.

ARIUS NON EXVLAVIT. Hieron. aduers. Lucif.

Apud Socrat. lib. 1. c. 19.

Extat apud Athanas. in disputatione. Athanasij cum Ario coram Probo.

Athanas. Apolog. 2.

Athanas. ad Antioch.

mite, & vt magistri & tutores recipite, coaptantes vos interim dilecto nostro Paulino, eiusque A  
focijs: nihilq. amplius ab illis exigatis, quam vt execrentur Arianorum hæresin, confitean-  
turq. sanctorum Patrum in Nicæa fidem.] hæc ipse; quibus videas, quantum abhorreret, vt  
noluerit suscipere hæreticos pœnitentes. Sic itaque cum ille negarat recipere Arium Ale-  
xandriam, eam reddidit causam, quod esset hæresiarcha, cui quantumlibet pœnitenti haud  
indulgendum esset vt ceteris: non enim inuectores hæresum ipsdem cum alijs in Ecclesia Dei  
pœnis affici consueverunt, sed grauioribus.

Eusebius igitur Nicomediæ cum videret, vt dictum est, se frustra pro restitutione Arij apud  
Athanasium agere; Constantinum Imperatorem adiens, in Athanasium recentem Episco-  
pum multa obloquutus, eiusdem priuatos affectus aduersus Arium criminatus, alias in eum  
calumnias corrogans, atque Arium vere pœnitentem affirmans, eo animum Imperatoris in  
eundem Athanasium concitauit, vt Constantinus plane indignans, minaces ad Athanasium B  
litteras scripserit: id quidem Athanasius ipse illis testatur verbis, quibus ait<sup>a</sup> de Eusebio,  
postquam eum in recipiendo Ario renitentem expertus fuerat: Cæsarem beatæ memoriæ  
Constantinum inducit, vt mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc &  
antea passi sumus, nisi Arium reciperem.] hæc tunc molitus est Eusebius Nicomediensis Epi-  
scopus in Athanasium; qui eiusdem Constantini ad se scriptæ epistolæ fragmenta recitat, cum  
subdit: Pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini Synclitius & Gaudentius.  
Cum igitur mentis meæ sententiam intelligas: omnibus qui in Ecclesiam intrare postulant,  
aditum inoffensum præbebis. Quod si prohibueris quempiam, qui se Ecclesiæ participem esse  
vult, aut si excluderis ab ingressu: mittam continuo cum meis mandatis, qui te deponant, &  
in alium locum deportent.] hæc quidem & alia ad Athanasium Constantinus, ab Ariano ho-  
mine, qui se dolose Catholicum profitebatur, Eusebio, ira percitus atque valde commotus C  
conscriptit.

Athanasius autem, his acceptis litteris, sic rescripsit ad eum quæ veritati cōsentanea essent,  
vt animum eius placaret: nimirum istæc omnia ab illo agi, vt damnatam Arianam hæresin, ite-  
rum occulto tramite restitueret, cum alioqui nec Arius vere pœnitens erroris esset. hæc & alia  
ipse id genus multa, quibus Constantini animus concitatus quieuit. Cum vero intelligeret  
Eusebius, numquam Alexandriam Arium habiturum accessum, donec Athanasius præesset  
Ecclesiæ Alexandrinæ: vt eum e sede depellat, cum Meletianis consilium agit, quo calum-  
niarum artificio confictis in Athanasium criminibus, eundem reddant Constantino infensis-  
simum, atque hac via e sede deturbent. hæc quidem omnia paucis his in superius citato loco  
Athanasius demonstrat, cum subdit: Hic cum ego Cæsari persuasissem, nullam esse debere  
Ecclesiæ Catholicæ cum hæresi Christi oppugnatrice communionem: tum demum tempus D  
obuenisse arbitratus Eusebius, quod cum Meletianis constituerat, litteras ad eos scribit, vt  
scelera de nobis confingerent, &c.] quasnam autem illi in Athanasium calumnias excogita-  
rint, trademus anno sequenti.

Porro non aliud egisse Eusebianos, Athanasium insequendo, nisi vt Arium restituerent, &  
per eum damnatam hæresin restaurarent, idem ipse Athanasius disertis plane verbis affirmat,  
hæc dicens<sup>b</sup>: Siquidem eo ipso, quod dicerent, depulsam esse omnem inuidiam, & quia post  
Athanasij exilium scribebant, Arium cum suis recipiendum esse; satis indicarunt, sese non  
alia causa Athanasio ceterisq. Episcopis, quos sibi refragatores sentiebant, insidias struxisse,  
quam vt Arium reducerent, & hæresin introducerent.] hæc Athanasius, qui easdem alibi<sup>c</sup> re-  
petit querelas. Ex quibus errare conuincuntur, qui Arium mox post Nicænum Concilium  
tradunt<sup>d</sup> Alexandriam reuersum, & diu ibidem commoratum. Sed & Constantini epistola E  
ad Arium scripta, quam recitat Socrates<sup>e</sup>, non cum primum actum est de eiusdem Arij resti-  
tutione, ab eo data est, verum longe postea, & paulo ante Arij obitum, vt suo loco perspicue  
demonstrabimus.

Vix equidem credi potest, quot perplexitatibus inuoluta, & obscuritatibus obtenebrata,  
notissima omnibus habeatur historia de Arij rebus gestis post Nicænum Concilium: adeo vt  
ad rectam temporis regulam & veritatem ea omnia congrue disponenda, non mediocriter  
nobis fuerit laborandum. Affirmat quidem Socrates<sup>f</sup>, Arium post Nicænum Concilium ver-  
satum diu Alexandriæ, sed per Tyriam Synodum plenius restitutum, ac demum anno trigesi-  
mo Constantini, Dei vindicta, perijsse. Sozomenus<sup>g</sup> vero tradit restitutum Arium per Conci-  
lium Hierosolymitanum, additq. Tyri Concilium ab Arianis post Hierosolymitanum cele-  
bratum fuisse. Theodoretus<sup>h</sup> autem coitionem Arianorum cum Meletianis post Arij obitum  
recenset. Ruffinus<sup>i</sup> eiusdem Arij interitum ponit post Constantini obitum, atque confuse  
nimis

Animis Conciliabulum Tyrium factum putat sub Constantio Imperatore; Epiphanius<sup>a</sup> vero<sup>a</sup> Epiphanius ha-  
his omnibus senior, qui & his temporibus quibus hæc agitabantur iuuenis erat, affirmat Arij  
obitum contigisse viuente adhuc Alexandro Episcopo Alexandrino, antequam etiam coge-  
retur Nicænum Concilium. In tanta igitur auctorum diuersitate, atque rerum difficultate,  
vnus nobis sit instar omnium Athanasius, qui ea cuncta spectauit, atque pro rerum & tempo-  
rum occasione conscripsit, protulitq. eadem ipsis hostibus examinanda, cum aduersus eos  
Apologias cōposuit; ne quis putet ipsum ea in angulo obloquutū, nemine arbitro vel contradi-  
ctore. Ex cuius quidem testificatione constat, primum omnium pro restitutione Arij Alexan-  
driam, Eusebium Nicomediensem & Arianos plurimum laborasse, & acres litteras a Con-  
stantino ad Athanasium extorsisse: et cum nec sic quidem profecisse se aliquid intellexissent,  
ad exturbandum e sede eundem Athanasium cum Meletianis conspirasse. Quæ autem,  
eodem Athanasio auctore, post hæc accidisse noscuntur, eo qui sequitur anno dicturi sumus.

His ipsis primordijs Athanasij sacerdotij, quem anno superiore vidimus in locum Alexan-  
dri subrogatum fuisse, hæc de propagatione Euangelij ad Indos contigisse, Ruffinus<sup>b</sup> narrat: b Ruffin. lib. 1.  
In ea, inquit, diuisione Orbis terræ, quæ ad prædicandum verbum Dei sorte per Apostolos  
celebrata est, cum aliæ alijs prouinciæ obuensissent, Thomæ Parthia, & Matthæo Aethiopia,  
eiq. adhærens citerior India Bartholomæo dicitur sorte decreta. Inter quam Parthiamque  
media, sed longo interior tractu India vltior iacet, multis varijsq. linguis & gentibus habi-  
tata, quam velut longe remotam nullus Apostolicæ prædicationis vomeri impresserat; quæ  
tamen temporibus Constantini tali quadam ex causa semina fidei prima suscepit. Metrodo-  
rus quidam philosophus, inspiciendorum locorum, & Orbis perscrutandi gratia, vltiorem  
dicitur Indiam penetrasse. Cuius exemplo etiam inuitatus Meropius quidam Tyrius philo-  
sophus, simili ex causa, adire Indiam voluit, habens secum duos puerulos, quos liberalibus  
litteris, vt pote propinquos, instituebat. Quorum vnus, qui erat iunior, Aedesius, alter Fru-  
mentius vocabatur. Igitur peruissis, & in notitiam captis his quibus animus pascebatur, cum  
philosophus redire cœpisset, aquæ vel ceterorum necessariorum causa ad portum quemdam  
navis, qua vehebatur, applicuit. Moris est inibi barbarorum, vt si quando fœdus sibi cum  
Romanis turbatum vicinæ nunciauerint gentes, omnes qui apud eos ex Romanis inuenti  
fuerint, iugulentur. Inuaditur navis philosophi, cuncti cum ipso pariter perimuntur. Pue-  
ruli reperti sub arbore meditantes, & lectiones suas parantes, barbarorum miseratione serua-  
ti, ducuntur ad Regem. Horum ille alterum, id est Aedesium, sibi pincernam fecit: Frumen-  
tio vero, quem quasi perspicacem deprehenderat & prudentem, rationes suas, scriniaq. com-  
misit: ex quo & in honore magno apud Regem habitus, & in amore.

At vero moriens Rex, vxorem cum paruulo filio regni dereliquit heredem; adolescentibus  
autem, quid vellent, agendi dedit liberam facultatem. Quos tamen Regina suppliciter exorat,  
tamquam quæ nihil haberet in toto regno fidelius, vt secum, vsque quo adoleceret filius, regē-  
di regni sollicitudinem partirentur, & præcipue Frumentium, cuius prudentia ad moderandū  
sufficeret regnum: nam alius fidem puram & sobriam mentem simpliciter exhibebat. Idque  
dum agerent, & regni gubernacula Frumentius haberet in manibus; Deo mentem eius & ani-  
mos instigante, requirere sollicitus cœpit, si qui inter negotiatores Romanos Christiani essent,  
& ipsis potestatem maximam dare, ac monere, vt conuenticula per loca singula facerent, ad  
quæ Romano ritu, orationis causa confluerent: sed & ipse multo magis eadem facere, & ita  
ceteros cohortari, fauore & beneficijs inuitare, præstare quidquid opportunum fuisset, loca  
ædificijs, aliaq. necessaria præbere, & omnino gestire, vt Christianorum ibi semen exurgeret.

Sed cum regius puer adoleuisset; qui procurationē regni gerebant, expletis omnibus, & ex  
fide traditis, multū licet detinentibus & rogantibus vt manerēt, Regina vel filio, ad Orbē tamen  
nostrū reuertuntur. Et Aedesio festinante Tyrū, parentes, propinquosq. reuifere, Frumentius  
Alexandriā pergit, dicens, æquum non esse, opus occultare Dominicum. Igitur rem omnem, vt  
gesta est, exponit Episcopo, ac monet vt prouideat virū aliquem dignū, quem congregatis iam  
plurimis Christianis, & ecclesijs constructis in barbarico loco, Episcopū mittat. Tū vero Atha-  
nasius (nam is nuper sacerdotium susceperat) attentius & propensius Frumentij dicta gesta q.  
considerans in concilio sacerdotū, ait: Et quem alium inueniemus virum talē, in quo sit Spiri-  
tus Dei, sicut in te, qui hæc possit implere? Et tradito ei sacerdotio, redire eum cū Domini gra-  
tia, vnde venerat, iubet. Qui cū Episcopus perrexisset ad Indiā, tanta ei data esse a Deo virtutū  
gratia dicitur, vt signa per eum Apostolica fierent, & infinitus numerus barbarorum conuer-  
teretur ad fidem. Ex quo in Indiæ partibus & populi Christianorum & Ecclesiæ factæ sunt, &  
sacerdotium cœpit. Quæ nos ita gesta, non opinione vulgi, sed ipso Aedesio, Tyri presbytero

CONSTANTI-  
NVS AB EUSE-  
BIO IN ATHA-  
NASIVM COM-  
MOVETVR.

<sup>a</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

ATHANASIVS  
PLACAT CON-  
STANTINVM.

<sup>b</sup> Athanas. de  
Synod. Arimin.  
EUSEBIANI IN-  
SEQUVNTVR  
ATHANAS. VT  
HÆRESIN PRO-  
PAGARENT.  
<sup>c</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.  
<sup>d</sup> Theodoret. lib.  
1. c. 14.  
<sup>e</sup> Socrat. lib. 1.  
c. 19.

<sup>f</sup> Socrat. lib. 1.  
c. 20. 21. 22.  
PERPLEXA DE  
ARIO HISTO-  
RIA.  
<sup>g</sup> Sozom. lib. 2.  
c. 25. 26. 27.  
<sup>h</sup> Theodoret. lib.  
1. c. 14. c. 26.  
<sup>i</sup> Ruffin. lib. 1. c.  
11. 12. 13. 16.

<sup>b</sup> Ruffin. lib. 1.  
c. 9.  
EVANGELII AD  
INDOS PROPAGA-  
TIO.

postmodum facto, qui Frumentij comes prius fuerat, referente cognouimus.] haftenus de his Rufinus: eadem Socrates a ex eodem Rufino recitat, itemq. Theodoretus b, atque Sozomenus c. At vero nulla de Metrodoro atque Meropio philosophis memoria est apud Euphrosinum Sardianum, utpote Christianis ab eo neglectis: de Metrodoro tamen mentio habetur apud Hieronymi Chronicon.

At de Iberis quam his Rufinus d subnectit historiam recenseamus: eam enim a certo homine, Bacurio Comite, eius gentis Rege fidelissimo viro, se accepisse testatur: Per idem (inquit) tempus etiam Iberorum gens, quae sub axe Pontico iacet, verbi Dei foedera, & fidem futuri susceperat regni: sed huius tanti boni praestitit causam mulier quaedam captiua: quae apud eos reperta, cum fidelem ac sobriam satis duceret vitam, totisq. diebus ac noctibus obsecrationes Deo peruigiles exhiberet, in admiratione esse ipsa rei nouitas barbaris coepit; et quid hoc sibi velit, curiosius perquirebant. Illa, ut res erat, simpliciter Christum se Deum hoc ritu colere fatebatur. Nihil ex hoc amplius barbari praeter nouitatem nominis mirabantur. Verum, ut fieri solet, ipsa perseuerantia curiositatem quamdam mulierculis inferebat, si quid emolumenti ex tanta deuotione caperetur. Moris apud eos esse dicitur, ut si paruulus aegrotet, circumferatur a matre per singulas domos, quo scilicet si quis experti aliquid remedij nouerit, conferat laboranti. Cumq. mulier quaedam paruulum suum per omnes circumtulisset, ex more; nec aliquid remedij, cunctas domos lustrando, cepisset; venit etiam ad captiuam, ut si quid sciret, ostenderet. Illa se humani quidem remedij nihil scire testatur: Deum tamen suum Christum, quem colebat, dare ei desperatam ab hominibus posse salutem, confirmat. Cumq. cilicio suo paruulum superposuisset, atque ipsa desuper orationem fudisset ad Dominum, sanum matri reddidit infantem.

Sermo autem defertur ad plures; factiq. fama magnifici vsque ad aures Reginae perlatur: quae dolore quodam grauissimo corporis afflicta, in desperatione maxima erat: rogat ad se captiuam deduci. Illa ire abnuat, ne praesumere amplius aliquid, quam seexus sineret, videretur. Ipsam se Regina deferri ad captiuam cellulam iubet: quam similiter supra cilicium suum positam, inuocato Christi nomine, continuo post precem, sanam & alacrem facit exurgere: Christumq. esse Deum, Dei summi filium, qui salutem hanc contulerit, docet: eumq. quem sibi auctorem suae sciret esse incolumitatis & vitae, commonet inuocandum: ipsum namque esse, qui & Regibus regna distribuit, & mortalibus vitam. At illa cum laetitia domum regressa, marito percontanti, causam tam subitam sanitatis aperuit: quicq. cum pro salute coniugis laetus, mulieri munera deferri iuberet: Illa, Horum (inquit) o Rex nihil captiua dignatur, aurum despicit, argentum respuit, ieiunio quasi cibo pascitur: hoc solum ei muneris dabimus; si eum, qui me, illa inuocante, sanauit, Christum Deum colamus.

Ad hoc tunc Rex segnior fuit, & interim distulit, saepius licet ab vxore commonitus: donec accidit quadam die, venante eo in siluis cum comitibus suis, obscurari densissimis tenebris diem, & per tetrae noctis horrorem, luce subducta, caecis iter gressibus denegari: alius alio diuersi ex comitibus oberrant; ipse solus densissima obscuritate circumdatus, quid ageret, quo se verteret, nesciebat: cum repente anxios salutis desperatione animos cogitatio talis ascendit: Si vere Deus est Christus ille, quem vxori suae captiua praedixerat, nunc se de his tenebris liberet, ut ipsum ex hoc, omiſſis omnibus, coleret. Illico ut haec nondum verbo, sed sola mente deuouerat, reddita Mundo dies Regem ad urbem perducit incolumem. Quiq. Reginae rem protinus, ut gesta est, pandit. Euocari iam iamq. captiuam, & colendi ritum ut sibi tradat, exposcit: neque se ultra alium Deum, quam Christum, veneraturum esse confirmat. Adest captiua, edocet Deum Christum, supplicandi ritum, venerandiq. modum: E in quantum de his aperire feminae fas erat, pandit. Fabricari tamen ecclesiam monet, formamq. describit.

Igitur Rex totius gentis, populo conuocato, rem ab initio, quae erga se ac Reginam gesta fuerat, exponit; fidemq. edocet, & nondum sacris initiatus, fit suae gentis Apostolus. Credunt viri per Regem, feminae per Reginam: cunctisq. idem volentibus, ecclesia extruitur instanter: et eleuato iam perniciousiter murorum ambitu, tempus erat, quo columnae collocari deberent. Cumq. erecta prima vel secunda, ventum fuisset ad tertiam, consumptis omnibus machinis, & boum hominumque viribus, cum media iam in obliquum fuisset erecta, & pars reliqua nullis machinis erigeretur, repetitis secundo & tertio ac saepius viribus, ne loco quidem moueri, attritis omnibus, potuit. Admiratio erat totius populi: Regis animositas hebescebat: quid fieri deberet, omnes simul latebat. Sed cum interuentu noctis omnes abscessissent, cunctiq. mortales, & ipsa opera cessarent; captiua sola in oratione pernoctans,

a Socrat. lib. 1. c. 15. b Theodoret. lib. 1. c. 23. c Sozom. lib. 2. c. 23. d Rufin. lib. 1. c. 10.

IBERI PER AN-CILLAM AD FIDEM PERDVCTI.

REGINA CVRATOR AB AN-CILLA.

REX INVOCAT CHRISTVM.

CREDVNT IBERI.

ctans, mansit intrinsecus: cum ecce matutinus & anxius cum suis omnibus ingrediens Rex, videt columnam, quam tot machinae & tot populi mouere non quierant, erectam, & super basim suam librata suspensam, nec tamen superpositam, sed quantum vnus pedis spatio in aere pendentem. Tunc vero omnes populi contuentes & magnificantes Deum, veram esse Regis fidem & captiuae religionem praesentis miraculi testimonio perhibebant. Et ecce iam mirantibus adhuc & stupentibus cunctis, in oculis eorum sensim supra basim suam, nullo contingente, columna deposita, summa cum libratione confedit. Post hoc reliquus columnarum numerus tanta facilitate suspensus est, ut omnes quae superfuerant, ipsa die locarentur.

Postea vero quam ecclesia magnifice constructa est, & populi fidem Dei maiori ardore fitebant, captiuae monitis, ad Imperatorem Constantinum totius gentis legatio mittitur. Res gesta exponitur: sacerdotes mittere oratur, qui coeptum erga se Dei munus implerent. Quibus ille cum omni gaudio & honore transmissis, multo amplius ex hoc laetatus est, quam si incognitas Romano Imperio gentes & regna ignota iunxisset. Haec nobis ita gesta fidelissimus vir Bacurius gentis ipsius Rex, & apud nos domesticorum Comes, cui summa erat cura & religionis & veritatis, exposuit, cum nobiscum Palaestini tunc limitis Dux Hierosolymis satis vnanimiter degeret.] hucusque Rufinus de Iberis illis ad Christum conuersis: eadem quoque Socrates a, Sozomenus b, atque Theodoretus c, & alij recentiores, qui ex eisdem descriperunt. Fuerunt Iberi, siue dixerimus Iberes (ut monet Plinius d) populi prope Albaniam & Colchos positi, non longe a mari Caspio & Caucasij montibus. Ceterum partem illam Iberiae, quae vergit ad mare Ponticum, Colchicam dictam, olim sub Traiano Imperatore praedicatione sancti Clementis Papae Euangelium suscepisse, superius dictum est: et Irenaei quoque testificatione constat, longe ante haec tempora Iberos Christianam fidem amplexatos esse. Qui autem iuxta Caucasum incolunt Iberi inferiores vergentes ad mare Caspium, ij putantur sub Constantino Christi fidem sectati esse.

Certe quidem occasione bellorum & persecutione Imperatorum Gentilium magnam factam esse ad fidem Christianam accessionem, dum Christiani vel ducerentur a barbaris captiui, vel metu tormentorum illuc confugerent, testatur Sozomenus, dum ait: Cum vero ad hunc modum per vniuersum Imperium Romanum se dilataret Ecclesia, Christiana religio etiam ad ipsos barbaros peruasit. Nam gentes circa Rhenum accolentes fidei Christianae se dediderant. Celtae enim & populi Galliae vltimi, qui proximi ad Oceanum habitant, Gothi etiam, & gentes illis finitimae, qui ante ad ripas Istri habitauerant, iam pridem fide in Christum recepta, se ad cultum & humanitatem ciuiliorem conuerterant. Causa autem cur omnes fere barbari Christianam religionem amplecti coeperint, fuere bella varijs temporibus (utpote regnante Gallieno, & Imperatoribus, a quibus ei successum est) a Romanis & exteris hominibus administrata: nam cum infinita fere & promiscua gentium multitudo ex Thracia in Asiam traiecisset, eamque incursionibus factis occupasset; alijq. barbari in alijs locis Romanis sibi finitimis idem praestitissent; multi sacerdotes Christi pariter captiui a barbaris abducebantur. Qui quidem cum homines in illis locis morbis afflicti sanarent, & daemone occupatos, solo nomine Christi filij Dei inuocato, liberarent, & sincerum praeterea ac pium vitae genus colere, & virtutum praestantia obtrectatorum ora penitus obturare viderentur; barbari eos, cum vitae, tum factorum admirabilem causam magnopere admirati, & valde prudentes esse; et se, si tam praestabiles hominum mores imitarentur, numenq. diuinum ad eorum exemplum colerent, Deum sibi propitium habituros. Itaque ab illis, quid sibi agendum sit, doceri constituunt: discunt fidei nostrae praecipua, baptismum recipiunt, & conuentus more Christianorum celebrant.] haftenus Sozomenus: quae tamen haud in omnibus probamus: nam longe ante Gallieni tempora Christianam religionem propagatam esse ad barbaros remotissimos, dictum est superiore Tomo Amalium f, testificatione Irenaei, Iustini martyris, Tertulliani, & aliorum.

Ut vero ad Bacuriū Iberorum Regem, quē tradit Rufinus ab Imperatore creatū Comitem domesticorum, redeamus, quē & fidelissimum testem citat: illum nos esse existimamus, quem Amnianus g item Bacurium nominat, alias Baturium Iberum, qui in exercitu Romano, ut ait, ducebat ordines scutariorum & sagittariorum: quem etiam creatum dicit ab Imperatore Comitem Domesticorum: sublimiorum quidem magistratuum hic erat ordo; cum alioqui (ut Eusebius h auctor est) Comites triplicis ordinis esse solerent. Porro Comitatus nobilissima dignitate consueuisse Constantinū Imperatorem insignire sublimes ac nobiles viros illos, qui spretis

IBERIS AD CONSTANTINVM.

a Socrat. lib. 1. c. 16. b Sozom. lib. 2. c. 24. c Theodoret. lib. 1. c. 6. d Plin. lib. 6. c. 10.

IBERI DVPLI-GES.

Sozom. lib. 2. c. 5.

QVA OCCASIONE BARBARI FACTI CHRISTIANI.

f Annal. tom. 2. an. Dom. 140. et alijs in locis. g Ammian. Mar. lib. 31. h Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 1.

patrijs ritibus, se ad Christianam religionem conferrent, cum agit de Iosepho Iudæo S. Epiphanius<sup>a</sup> testatur, quem inter Iudæos primarium eadem Comitatus dignitate donatum tradit, quando post multos variosq. casus, magna Dei clementia, Christianam religionem professus est. At cum in his versetur, nempe in propagatione fidei mirabili Dei consilio diuersis in locis facta, & tempus hoc a nobis exigat, quod euenisse id constet sub eodem Constantino Imperatore; ea omnia, quæ ea de re ab eodem auctore scite fideliterq. sunt memoriæ commendata, ipsius verbis narratione hic prosequi, operæpretium esse ducimus.

Erat (inquit) ex Iudæis quidam Iosephus (non scriptor est historiographus ille vetus) sed a Tiberiade, qui temporibus felicis Constantini Imperatoris illius senioris vixit, & ab ipso Imperatore Comitum dignitatem assequutus est, & potestatem accepit ædificandi ecclesiam Christo in eadem Tiberiade, & in Diocæsarea, & in Capharnaum, & alijs ciuitatibus: qui et multa passus est ab ipsis Iudæis, priusquam Imperatori manifestaretur. Hic Iosephus inter dignitate præstantes viros apud ipsos connumeratus erat. Sunt autem hi post Patriarcham, Apostoli appellati, assidentq. Patriarchæ, & cum ipso sæpe assidue in nocte ac die degunt consulendi gratia, & vt referant ad ipsum ea quæ sunt in lege. ] bene conueniunt hæc, quæ de nominibus magistratum Iudæorum Epiphanius tradit, cum eiusdem Constantini Imperatoris rescriptis<sup>b</sup>, quibus eisdem indulget priuilegia, in quibus exprimuntur hæc eorum nomina magistratum, Patriarcha, Presbyteri, Hieros, Archisynagogi: et in rescripto Archadij Imperatoris<sup>c</sup> nominantur Apostoli, qui ad exigendum aurum & argentum a Patriarcha certo tempore diriguntur: quos & morum inquisitores & moderatores apud eos fuisse, aliàs diximus. sed subdit Epiphanius:

Patriarcha vero illo tempore Hellel nomine erat. Arbitror enim Iosephum sic nomen eius dixisse (si non ex tempore fallor) ex genere vero Gamalielis erat, qui apud ipsos Patriarcha fuit. Ratiocinari autem licet (veluti etiam alij prodiderunt) hunc esse generis illius primi Gamalielis, qui temporibus Saluatoris vixit, & secundum Deum consilium dedit, vt abstineret ab insidijs contra Apostolos struendis<sup>d</sup>. Cum autem morti vicinus esset Hellel, cupiuit Episcopum vicinũ vrbi Tiberiadis ad se venire, & accepit ab ipso sacrum lauacrum in excessu per medicæ curationis prætextum. Ipsum enim per prædictum Iosephum, velut quod medicus esset, accersuit: et omnibus a se remotis, Episcopum rogauit, dicens: Largire mihi signaculum in Christo. Ille vero, accersitis ministris, præcepit aquam parari, velut qui morbi gratia auxilium aliquod adhibere vellet per aquas, cum Patriarcha grauiter ægrotaret. Ministri autem fecerunt iussa: non enim nouerunt, cum Patriarcha, pudoris gratia, omnes a se remouisset. Quare sic sacro lauacro & sanctis mysterijs Patriarcha dignus euasit.

At vero Iosephus mihi ipsi hæc retulit: ex ore enim ipsius hæc omnia audiui, & non ab aliquo alio, in senecta ipsius, circa septuagesimum ætatis ipsius annum, aut etiam vltra. Ab ipso enim perductus sum Scythopolim. Cum enim migrasset a Tiberiade, possessiones illic in Scythopoli præclaras acquisiuit. Nam in domo ipsius beatus Eusebius in Italia Episcopus Vercellensis, a Constantio ob fidem Catholicam fugatus, hospitio exceptus erat: et ad huius visitationem ego & alij fratres illuc profecti, etiam ipsi apud eum diuertimus. Ex conuersatione vero ipsius Iosephi intra ædes eius & de rebus ipsis percontantes, & cognoscetes quod ex illustribus apud Iudæos fuit, exquirentesq. ipsius propositum, & quo modo ad Christianismum deuenit, hæc omnia clare audiui, & non ex auditu alterius cuiusdam. Vnde etiam memoratu digna ad credendum ædificationem opinati, ea quæ circa virum transacta sunt, propter ea quæ in Hebraicam linguam translata, in Gazophylacio eius reperta sunt, non incassum omnem rem prædicti Iosephi apposui: erat enim vir qui non solum Christianus fidelis fieri dignus factus est, sed qui etiam Arianos valde notauit. In illa enim ciuitate, Scythopoli inquam, solus hic Orthodoxus fuit, omnes vero alij Ariani. Et nisi Comes fuisset, & Comitatus dignitas Arianorum persecutionem ab ipso prohibuisset, non sustinisset hic vir in vrbe morari, præsertim sub Patrophilo Ariano Episcopo, qui multum potens fuit & diuitijs & auctoritate, & apud Regem Constantium notitia & dicendi libertate. Erat porro & alius quidam iunior in vrbe ex Hebræis rectam fidem habens, qui non ausus fuit in aperto, sed occulte nos visitabat. Verisimile vero quiddam & ridiculum Iosephus narrabat, & puto etiam hæc ipsum vera dixisse: Dicebat enim, quod mortua ipsius coniuge, veritus fuerit, ne ipsum raperent Ariani, & clericum efficerent; sæpe enim blanditi ipsi fuerant, & si hæresi ipsorum cohereret, polliciti maiores profectus, vel etiam Episcopatum. Qua de causa dicebat se alteri uxori coniunctum esse, quo ipsorum electionem effugeret.

Verum redeo ad narrationem argumenti de Patriarcha & ipso Iosepho; vt si qui legere velint,

velint, per illius verba a me relata id ipsum exacte clarum faciamus. Et iam, velut ille narrabat, Patriarcha lauacrum suscipiente, per commissuras in foribus introspicens, inquit, considerabam quæ ab Episcopo & Patriarcha fiebant, menteq. recondebam, & apud me ipsum reponebam. Et idem Patriarcha auri molem quamdam satis magnam in manibus habens, extenta manu, Episcopo dabat, dicens: Offer pro me: scriptum est enim, per sacerdotes Dei ligari ac solui in terra, & erunt eadem soluta & ligata in cælo. Cum igitur hæc facta essent, inquit, & apertæ essent fores, interrogabatur Patriarcha a visitantibus, quo modo per auxilium se haberet: et confitebatur, se optime habere: etenim norat quod dicebat.

Postea vero cum Episcopus per duos aut tres dies ipsum visitaret sub medici prætextu, obdormiuit Patriarcha cum bono deposito, tradito proprio filio valde puero ipsi Iosepho, & alteri cuidam æquissimo. Omnia itaque peragebantur per hos duos, propterea quod Patriarcha adhuc puer & infans esset, & in manibus ipsorum educaretur. In hoc tempore cum mens Iosephi sæpe vexaretur propter mystica quæ facta erant in lauacri tractatione, considerabat quidnam faceret. Et erat quædam Gazophylacij domus conclusa (Gaza autem interpretatur Hebraica lingua thesaurus.) Cum itaque multi multa cogitarent de hoc Gazophylacio propter conclusionem per sigillum: Iosephus clandestine ausus id aperuit, & pecunias nullas reperit, verum libros pecunijs præstantiores. Legens autem inter hos, velut iam dixi, Euangelium secundum Ioannem de Græca lingua in Hebræam translatum; inuenit etiam Acta Apostolorum, quin & Euangelium secundum Matthæum, Hebraicam plantam. Et his perlectis, rursus animo vexabatur, tristatus quodammodo de fide Christi. Iam vero ex duobus argumentis compunctus, nimirum librorum lectione, & mystico Patriarchæ ductu ac imitatione, & tamen corde indurabatur, qualia fieri solent.

Cum autem in his attereretur, adolescit puer relictus ab Hellel, qui in Patriarcham educabatur: nemo enim alius rapit principatus apud Iudæos, sed filius patri succedit. Vbi igitur ad vigorem ætatis adolescens peruenisset, corrumpebant ipsum quidam coætanei otiosi & assueti malis: fortassis autem, vt puto, Iudas, sic vocabatur recens Patriarcha, non tamen certo scio, propter tempus. Transulerunt itaque coætanei iuniores ad multa mala studia, ad corrupendas mulierculas & scelestas libidines; ita vt per magicas quasdam incantationes conarentur ipsi opitulari ad proteruitatem, illecebras quasdam perficiendo, & per præstigias cogendo liberas mulieres, vt necessario perducerentur eo, vt ab illo corrumperentur. Iosephus autem, & ille alter cum ipso senex, necessario puerum comitantes, ægre ferebant, & sæpe reprehendebant ipsum, atque verbis admonebant. Ille vero magis adolescentibus obediebat, occultans turpia, & negans: neque enim audebat Iosephus aperto sermone eloqui illius facinora; sed velut per scientiam exhortabatur.

Proficiscuntur itaque ad Gadara, ad aquas calidas, quo loco singulis annis conuentus celebratur: accedunt enim vndique qui lauare volunt ad dies aliquot, morborum videlicet curandorum gratia: id quod diabolicum est stratagema. Vbi enim miracula a Deo facta sunt, ibi aduersarius perniciosæ suæ retia ponere anticipauit: nam & viri & feminae illic lauantur. Iuxta Sycyriam vero femina quædam libera in balneo erat, formæ pulchritudine excellens: et adolescens ille proteruitatis suæ consuetudine illectus, deambulans ad auram, latus suum ad feminae latus affricuit. Illa autem signauit se in nomine Christi, vt quæ Christiana esset: cui neque necessarium erat delinquere & inter viros ac feminas lauari: contingunt autem hæc simplicibus & idiotis hominibus, qui per præceptorum negligentiam non sunt muniti doctrina. Et tamen vt ostenderet Deus sua miracula, adolescenti suus conatus non successit, ipsi inquam Patriarchæ.]

At quoniam de balneis Gadarensibus incidit mentio: antequam de Iosepho relatam ab Epiphanio historiam vterius prosequamur, quæ scribat Eunapius Sardinianus de Iamblico fama insigni philosopho ad eadem balnea accedente, consentientia his quæ scribit Epiphanius de diaboli præstigijs, enarrare opportune se offert occasio: ait igitur: Aliquanto post tempore placuit cunctis, statò anni tempore accedere Gadara, qui locus est thermarum in Syria, secundas a Baijs in Romano Imperio obtinens, quibus nullæ balneæ calidæ comparari possunt. Istic cum lauaret, pariterque ceteri darent lauationi operam, nata de balneis disceptatione, subridens Iamblicus: Tametsi religione, inquit, impediatur, quo minus ista aperiam; vestra tamen causa id fiet. Simulque iussit discipulos sciscitari a popularibus indigenis, quibus iam olim nominibus donati fuissent duo calidis fonticulis minores, sed ceteris elegantiores, venustioresque. Illi postquam im-



perata fecissent, negarunt se causam nominum posse scire, vni tamen Amori nomen esse, alteri Anteroti deo amantium iniuriæ vindici. Confestim ipse contacta manu aqua (sedebat enim forte in crepidine fontis, vbi depletur ac superfunditur alueus) paucis admurmuratis verbulis, de fontis imo pusionem exciuit candidum, commoda statura, capillitio in furuum aurum tincto, dorſi cute nitida, qui totus lauanti aut loto assimilis erat. Attonitis rei nouitate comitibus: Transeamus, inquit, ad proximum fonticulum: simulque exurgens præcedebat, in cogitatione defixus, ac suspensio vultu: ibique eadem quæ prius peragens, alterum Amorem euocauit, prioris per omnia similem, extra comas nigrantes huic magis & rutilas & per collum sparsas. Ambo pueruli circumfusi artibus complexibus Iamblichus velut naturali patri inhærebant, quos ille in proprias suas sedes euestigio restituit, lotusque excessit, obstupefacto comitum & familiarium cœtu, qui ab eo tempore scrutari quidquam desierunt, & argumentis & signis quæ viderant, tamquam validis habenis pertracti, in omnibus credulos se præbuerunt. Ferebantur de illo in vulgus & alia fidei abſonia, monſtrique similia, quorum ego nihil scriptis mandare volui, ratus id parum tutum esse, Deoq. inuisum, si quis historiæ veraci, & solida fide nixæ, fabulas inanes, commenticias, & fluxas inferat. Quid, quod & hæc ipsa scribo non sine religione quadam, metuens ne rumores sint, & fictæ auditiones, nisi quod viros sequor, qui fidem non adhibentes alijs, rei visæ sensu permoti fuerunt? hæc Eunapius, quæ ab Aedesio inter primos Iamblici familiares se accepisse testatur. Ista quidem acciderunt his ipsis prope temporibus: nam (quod & Suidas habet) claruit Iamblicus sub Constantino, ad vltimamque senectutem eum peruenisse idem Eunapius tradit. En vides (quod sæpius dictum est superius) S. Augustini testificatione, philosophos ferme omnes, qui renuerunt inter Christi discipulos profiteri, sectatos esse improbatæ magicæ artis studia.

Sed ad cœptam narrationem de adolescente Patriarcha redeamus: qui etsi vires magicæ imposturæ irritas redditas videret in Christiana femina, haud tamen a cœptis destitit, verum maiora tentauit; et quænam, hæc subdit Epiphanius: Misit enim ad ipsam, & munera constituit. Illa vero nuncijs contumelia affectis, non fletebatur proterui illius inani opera. Hinc auxiliarij eius, cognito adolescentis dolore, quem ex femina illa conceperat, aggrediuntur maiores quasdam præstigias construere, velut ipse Iosephus mihi per longum clare exposuit. Abducunt enim miserum illum adolescentem post occasum Solis in propinquas tumbas (sepulchra autem sic appellantur, speluncæ videlicet in petris effossæ ac constructæ) illuc abducunt prædictum adolescentem præstigiatores qui cum eo erant, & incantationes, ac eurationes, & studia impietatis plena in ipsum faciunt, & in nomen prædictæ feminæ.

Ceterum ex voluntate Dei hæc in mentem veniunt alterius senioris, qui cum Iosepho erat: et ille quidem sentiens quæ fiebant, ea Iosepho communicat; et primum quidem miserum seipsum pronuncians, dixit: Miseri nos, o frater, & perditionis vasa, cui affidemus? Iosephus autem causam percontatus, non prius audiuit ex ipso per sermones, quam vbi senex correptum ipsum manu abduxisset eo, vbi conuentum perditum illi cum adolescentulo in monumentis incantationis gratia faciebant; et pro foribus quidem stantes, quæ ab illis fiebant, auscultabant: illis vero ingredientibus, secedebant: nondum enim multa vespera erat, sed velut esse solet ad Solis occasum, oculo adhuc obscure videre potente. Post exitum igitur impijssimorum e monumento, ingressus est Iosephus, ac deprehendit etiam alia quædam curiositatis studia humi prostrata, quibus vbi vrinam & sanguinem adiecissent, & puluerem admiscuissent, illi egressi sunt, velut ille dixit. Cognouit autem insidias, ob quam femina hæc ab illis malefice perpetrata essent, & obseruabant, an præualerent. Vbi igitur non præualerunt præstigiatores (nam per signaculum Christi & fidem femina auxilium percepit) cognouit adolescentem per tres noctes tolerare & expectare feminæ accessum: deinde vero pugnare aduersus eos, qui hanc curiositatem fecerant (sic magiam Iudæi appellare consueuerunt, secundum illud Actorum<sup>a</sup>: Qui fuerant curiosa sectati, &c.) quod affectus illam non esset.]

Hucusque prosequutus est Epiphanius de Iuda nouo Patriarcha Iudæorum historiam: post hæc autem de Iosepho Comite, quo modo post multa signa ad Christum conuersus sit, narrationem instituit, atque ait: Tertium hoc instructionis ad fidem opus Iosepho contigit, quod non valuit incantationis vis, vbi erat Christi nomen, & signaculum Crucis: non tamen persuasus est, ut Christianus fieret. Postea vero apparet illi in somnis Christus, dicens: Ego sum Iesus, quæ parêtes tui crucifixerunt: verum crede in me. Ille vero necdum persuasus, incidit in morbum magnum & despe-

& desperatum. At Dominus rursus apparet ipsi, iubens vt credat in ipsum, & sanitatem acquaturum esse promittens. Ille vero, promissione facta, rursus resiliit, & in duritia permanſit. Recidit autem secundo in morbum, eumque similiter desperatum: relictusque velut moriturus a cognatis suis Iudæis, quod mystice ab ipsis semper fieri solet, id ab eis audiuit: nam vir quidam senior legis peritus ad eum accedens, in aurem insurrexit, dicens: Crede in Iesum Crucifixum sub Pontio Pilato Præside, qui Filius est Dei, & ex Maria postea natus est, & Christus Dei est, & ex mortuis resurrexit: nam ipse veniet iudicare viuos & mortuos. hæc ipsa Iosephus palam mihi recitauit, id quod vere dicere possum.

Sed & ab alio quodam tale quid audiui, qui adhuc Iudæus erat propter metum Iudæorum, sed inter Christianos sæpe versabatur, & Christianos colebat, ac diligebat, atque mihi comes erat in deserto Bethel & Ephraim, dum ad montanā regionem ascenderem a Hierichunte, & obijcerem ipsi de Christi aduentu, ipso nihil contradicente. cum autem admirarer, & interrogarem ipsum causam (erat enim legis peritus & contradicere potens) cur non cōtradiceret, sed persuaderetur tot & talia de Christo nostro audiens: reuelauit mihi etiam hic, quod morti vicinus audierit ab ipsis susurrum in aurem, nimirum: Iesus Christus Crucifixus Filius Dei de te iudicaturus est. Verum hæc mihi de his, & circa hunc sermonem hoc loco, velut quæ reuera audiui, apposita sint.

Iosephus autem adhuc ægrotabat, & cum audiuiſſet a seniore, velut dixi, cum alijs: Iesus Christus te iudicaturus est: adhuc obdurabatur. At Dominus rursus ex benignitate sua per somnij visum: Ecce, inquit, sano te: sed tu vbi surrexeris, crede. Vbi autem conualuiſſet rursus a morbo, non credidit. Itaque sano ipsi rursus Dominus apparet per somnium, conquerens de ipso, quam ob causam non crederet: et promittit ipsi Dominus dicens: In fidei certitudinem, si quod volueris signum diuinum in nomine meo operari, inuoca me, & ego faciam. Erat autem quidam insanus in ciuitate, qui nudus per urbem circuibat, in Tiberiade videlicet, & cum sæpe ipse veste indueretur, eam dilaniabat, veluti tales facere solent. Iosephus igitur volens experiri visionem, dubitans autem adhuc, verecundia detinebatur. Assumit autem hunc intro, & præclusis foribus, acceptaque aqua in manum, eaque Crucis signaculo signata, insanum hominem resperſit, ac dixit: In nomine Iesu Nazareni Crucifixi, egredere dæmonium ab ipso, & sanus fiat. Homo vero, magno clamore edito, in humum prolapsus, & multa spuma ab ore demissa lancinatus, ad multum tempus immotus permanſit.] Quis miretur hæc a Iosepho tentata, cum testentur Acta Apostolorum<sup>a</sup>, eadem aditata a filijs Scæuæ Principis sacerdotum? licet res illis haud ita feliciter acciderit, ac Iosepho.

Qui autem putabatur esse mortuus (subdit Epiphanius) post tempus, perfricta facie, surrexit, & conspicatus suam nuditatem, seipsum occultauit, & manus pudendis prætendit, non amplius sustinens propriam nuditatem videre. Itaque amiculo ex his, quæ apud ipsum Iosephum erant, indutus, ad statum prudentiæ ac modestiæ deuenit, ipsique viro ac Deo magnas gratias egit, sciens quod per ipsum salus sibi contigiſſet; et virum per urbem prædicabat. Et hoc sane signum notum factum est Iudæis qui illic erant, & multus rumor sequebatur ex his qui dicebant: Iosephus Gazophylacijs apertis, & inuento nomine Dei scripto, eoque lecto, magna signa facit. Erat autem verum quod ab his dicebatur, sed non sic velut ipsi suspicabantur. Adhuc vero permanſit Iosephus obduratus corde: sed benignus Deus occasiones semper præbens salutis bonas ijs qui ipsum diligunt, eas exhibet hominibus qui digni facti sunt vita æterna.

Accidit enim, vt postquam adoleuiſſet Iudas Patriarcha, de quo antea diximus, præmium ac remunerationem, Apostolatam Iosepho daret. Et hic cum epistolis ablegatur in Cilicum terram: illincque reuersus, ab vnaquaque Ciliciæ ciuitate decimas ac primitias, de ijs qui in prouincia Iudæorum sunt, exegit. In hoc autem tempore propius se Ecclesiæ applicat (haud scio in qua ciuitate) in amicitiamque venit eius loci Episcopi, qui clandestine ab ipso Evangelia petiuit, ac legit. Quandoquidem igitur, velut Apostolus (sic enim apud ipsos, velut dixi, dignitas appellatur) potentissimus esset, & ad constitutionem bonæ disciplinæ legis (sic enim se facere prætendebat) multos male constitutos Synagogæ principes & sacerdotes, ac presbyteros, & Azanitas, quos ipsi diaconos aut ministros interpretantur, deponeret, & a dignitate amoueret; in multorum inuidiam deuenit; qui velut vlciſci in ipsum conantes, curiose hunc obseruare, & quæ ab ipso fiebant, inuestigare non parum studebant. Et ob hanc sane causam curiosiores aceruatim in domum ipsius irruerunt: et deprehendunt ipsum Evangelica perlegentem: librumque occupant, & virum rapiunt, humi trahentes, acclamantes, & non vulgares torturas ipsi inferentes: et abducunt quidem in Synagogam, & flagris ipsum cædunt:

...  
...  
...  
...  
...

TENTATUR  
ITERVM CHRIS-  
TIANA FEMI-  
NA.

...  
...  
...

VICTAE MAGI-  
CAE INCAN-  
TATIONES SI-  
GNO CRUCIS.

2 A. 19.

CHRISTVS AP-  
PARET IOSE-  
PHO.

RVRVM PER  
VISVM IOSE-  
PHVS ADMO-  
NETVR.

2 A. 19.

QVID OPINA-  
TI IVDABI  
IOSEPHO.

IOSEPHVS APO-  
STOLATVM  
CONSEQV-  
TVS.

cadunt: et per legem hoc certamen primum ipsi contigit. Institit autem Episcopus ciuitatis, & abstulit ipsum.

Aliquando vero deprehendunt ipsum in itinere quodam (velut ipse nobis narravit) & proijciunt ipsum in Cydnum fluuium (est amnis in Cilicia, de quo plura apud Quintum Curtium & alios.) cum autem a fluctibus raperetur; cogitarunt ex coniectura, ipsum submersum esse, ac periisse. Verum ipse paulo post sacro lauacro adhibetur: seruatus enim fuit. Ascendit autem ad Comitatum, & Constantini Regis amicus euadit, & obrulit, atque exposuit omnem ipsi suarum rerum statum, quo modo eminentissimam apud Iudæos dignitatem habuisset, & quo modo visiones Dei sibi pariter apparuissent, Christo ipsum vocante ad sanctam vocationem & salutem fidei ac cognitionis suæ. At bonus ille Rex, cum Christi seruus esset in veritate, & zelum Dei inter Reges post Dauidem & Ezechiam ac Iosiam haberet, honorem dat ipsi, velut iam dixi, dignitatis in regno suo: Comitum enim ipsum constituit, iussitque insuper petere quidquid vellet. Iosephus autem nihil petijt, præterquam vt maximum hoc beneficium a Rege sequeretur, vt permitteretur ipsi per mandatum regium, quo Christo ecclesias ædificaret in ciuitatibus ac vicis Iudæorum, vbi numquam quisquam potuit ecclesias construere, propterea quod neque Græcus, neque Samarita, neque Christianus inter ipsos esset, & hoc maxime in Tiberiade, & in Diocæsarea (quæ & Sepphurin appellatur) & in Nazareth, & in Capharnaum: obseruatur enim apud ipsos, vt non sit aliquis inter eos alterius gentis.] Quando autem & a quo Imperatore concessum sit Iudæis habitare in aliquibus locis Palæstinæ, & nec alios alterius gentis inter eos commorari posse, plane incompertum habetur: ab ea enim prouincia eosdem ignominiose sæpe eiectos fuisse, superius dictum est.

Porro occasione, puto, Iosephi, aduersus Iudæos lex olim lata Murgilli in Pannonia sub Consulatu quarto Constantini atque Licinij, postea Constantinopoli, ad cohibendos Iudæos qui agebant in Oriente, iterum sancita reperitur, his verbis eodem Imperatore ad Euagrium rescribente<sup>b</sup>: Iudæis, & Cælicolis, & maioribus eorum, & Patriarchis volumus intimari: Quod si quis post hanc legem aliquem, qui horum feralem fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, faxis aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognouimus) ausus fuerit attentare; mox flammis dedendus est, & cum omnibus suis participibus concremandus. D. XV. Kal. Nouemb. Constantinopoli, Constantino Aug. VIII. & Constantio VI. Coss.] est is annus post sequentem; licet ex germanis Fastis, Constantino quartum pro Constantio sextum (numero deprauato) sit restituendum. Sed iam cœptam historiam prosequamur. subdit autem hæc Epiphanius:

Iosephus itaque acceptis litteris & potestate vnâ cum dignitate, in Tiberiadem venit, habens etiam epistolas, vt de regijs impensis sumptum faceret: immo etiam ipse stipendijs a Rege honoratus erat. Incipit autem a Tiberiade ædificare. Templum autem maximum prius in vrbe fuit, & puto Hadrianum hoc esse vocatum. Cum verò hoc Hadrianum imperfectum permanisset, ciues ad publicum balneum id instaurare conabantur. Quo comperto, Iosephus ex hoc occasionem habebat: et vbi inuenisset id per lapides quatuor cubitorum & quatuor pedum ad aliquam altitudinem euectum, hinc incipit facere ecclesiæ structuram: erat autem opus calce & alia materie: caminos itaque extra urbem multos facere iussit, forte septem numero, fornaces autem vernacula lingua vocant. At vero callidi & omnia facere audentes Iudæi, a præstigijs apud ipsos fieri solitis non abstinuerunt: incantationibus enim quibusdam ac curiosa sedulitate ignem ligare ac disperdere generosi illi aggressi sunt: sed non perfecte potuerunt: cessabat enim ignis, & non operabatur, sed extra propriam (vt ita dicam) naturam constitutus erat. Vbi autem ij qui combustibilem materiam igni addere iussi erant, ligna videlicet, siue sarmenta, nihil effecissent: Iosepho rem ipsam significarunt. Commotus igitur vir ipse, & zelo erga Dominum correptus, extra ciuitatem cucurrit: et vbi aquam in vase afferri iussisset, accepto aquæ vase corâ omnibus (multitudo enim ingens Iudæorum confluerat ad spectaculum, euentum videre cupidi, & quid Iosephus facturum esset) magna voce Crucis signaculum proprio suo digito vasi imposuit, & inuocato nomine Iesu, sic dixit: In nomine Iesu Nazareni, quem crucifixerunt patres mei & omnium horum circumstantium, fiat virtus in hac aqua ad reprobationem omnis incantationis atque magiæ, quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentæ ignis, & ad perficiendam domum Domini. Et sic accepit aquam in manum, & de aqua singulas fornaces resperfit: et dissoluta sunt incantamenta, & ignis coram omnibus emerfit. Turbæ vero præsentis clamore edito; Vnus Deus qui auxiliatur Christianis; secesserunt. Porro cum sæpe illi viro molesti essent, postea parte aliqua tēpli in Tiberiade extructa

<sup>a</sup> *Quint. lib. 3.*  
*Instit. lib. 11.*  
*alij.*

IOSEPHVS MIRA-  
CVLO LIBE-  
RATVS CON-  
STANTINVM  
ADIIIT.

<sup>b</sup> *L. 2. C. de Iu-  
daicis.*

IOSEPHVS EC-  
CLESIAS AR-  
DIFICAT.

MIRACVLVM  
EX AQUA BE-  
NEDICTA.

extructa, & parua ecclesia absoluta, sic illinc discessit. Ad Scythopolim vero digressus, illic permanfit: verum in Diocæsarea & alijs quibusdam vrbibus perfecte ædificauit. Hæc autem facta a me hic relata sunt librorum interpretationis gratia, quomodo a Græca lingua in Hebraicum Euangelium translatum est, itemque Acta Apostolorum. Et sit hic huius historiæ ac narrationis finis.] hæctenus de his Epiphanius: cui bene precamur, quod tam egregiam historiam, adeoque certa & firma fide testatam scriptorum monumentis posterorum memoriæ commendarit.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
328.

SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
15.

CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
23.

Christi Domini annus trecentessimus vigesimoseptimus Consulatu Ianuarij atque Iustij reperitur Fastis adscriptus; quo S. Athanasius, qui ante superiorem annum creatus Episcopus Alexandrinus, mox laceffitus Meletianorum calumnijs, conuiuentibus Eusebianis, anno proxime elapso (vt vidimus) laborantibus ijs pro restitutione Arij Alexandriam, in præsentē vsque annū dire exagitatus est, repulsis quibus, persuasoque Constantino, tandem quieuit: nactusque nunc primum hosce tranquillitatis dies Alcyonios diutius expectatos, vt susceptum Episcopale munus, vti par erat, obiret; quod magis sibi necessarium visum est, opus aggreditur, perdifficile quidem, nempe vt vniuersam, eandemque amplissimam Alexandrinæ Ecclesiæ subiectam perlustrando dioecesin, quod hæresis & schisma prauique mores in Ecclesijs corrupissent, vigilantissimo studio restauraret, restitueretque in eis fidem & pacem exulem, moresque corruptos Ecclesiastica disciplina componeret. Iam tertius agebatur annus, ex quo, Alexandro prædecessore defuncto, Alexandrinæ Ecclesiæ gubernacula suscepit, cum visitas Ecclesias, peragrauit Aegypti prouincias Alexandrinæ subiectas Ecclesiæ.

Huius quidem peregrinationis ex Episcopali susceptæ munere, idem ipse meminit<sup>a</sup>, cum quid tunc sibi contigerit in emendatione temeritatis Ischyrae pseudopresbyteri narrat his verbis: Mareotis regio quadam Alexandrina est, vbi quondam Meletius schisma inducere non potuit. Cum igitur ibi Ecclesiastici certas suas sedes obtinerent, & presbyteri synaxes in Ecclesia celebrarent, populusque in quiete esset: Ischyra quidam, vt nequaquam clericus, ita moribus improbissimus, conatus est sui pagi incolas decipere, iactans sese clericum esse. Id vbi resciuisset eius loci presbyter, mihi tum Ecclesias perlustranti renunciauit. Ego igitur illum ipsum cum Macario presbytero ablego ad Ischyram accersendum: quem cum morbo decumbentem in cubiculo inuenissent, patri iniunxere, vt filio denunciaret, ne tale quid quod de eo ferebatur, tentaret. Ille autem vbi a morbo surrexisset, & ab amicis atque adeo suomet ipsius patre coerceretur, ad Meletianos confugit, &c.] Quo modo vero hinc Meletiani in Macarium calumniam de fracto calice compararint, & nouas eademque enormes accusationes aduersus Athanasium concinnarint, suo loco dicturi sumus: relegamus modo pacifice iter eius, de prælijs acturi postea.

Cum igitur S. Athanasius cunctas ex officio visitaret Ecclesias, non in ciuitatibus tantum, oppidis, atque vicis positas, sed & quæ in solitudinibus desertisque locis penes sanctos monachos erant, inuisit. At quo pacto visitatione eadem ad monasterium S. Pachomij perueniret, sic habent Acta ipsius<sup>b</sup>: Hoc autem tempore venit ad Alexandrinum Episcopatum sanctissimus Athanasius: qui cum magno studio cuperet superioris Thebaidis & Syenes Dei Ecclesias videre, & eas per spiritualem suam doctrinam confirmare, præternauigauit Tabenise. Cum hoc autem cognouisset Pachomius, egressus est cum fratribus in gaudio & exultatione animi cum psalmis & hymnis, vt susciperent Pontificem: erat autem circa eum magna turba fratrum, Deum laudantium propter eius aduentum: Pachomius vero non aperiebat seipsum, sed se subtrahebat & occultabat in fratrum multitudine: Tentyrorum enim Ecclesiæ Episcopus pro ipso rogabat S. Athanasium, dicens: Habeo patrem monachorum in locis mihi subiectis, virū admirabilem, & magnum, & vere hominem Dei: quamobrem rogo tuam sanctitatē, vt eum constituas patrem omnium monachorum, cum susceperis iam munus Pontificatus. Et ideo se subtrahebat senex, & celabat inter fratres, donec venit Athanasius. Audiens autem eius ex Deo zelum, & vitā quam agebat in virtute, & persecutiones quas sustinuit pro Salvatore in fide veræ confessionis, & eius quidem charitatem in omnes, præcipue autem in fratres, valde gaudebat, & eum quidem amplectebatur, Deum laudās.] hæc de his ibi. Qui igitur anno primo belli Liciniani Pachomius natus erat annos viginti, eo anno scilicet, qui Domini

ATHANASIVS  
DIOCESIN VISITAT.

<sup>a</sup> *Athanas. Apo-  
log. 2.*

<sup>b</sup> *Vit. S. Pachom.  
Sur. tom. 3.*

ATHANASIVS  
VISITAT MO-  
NASTERIUM  
S. PACHOMII.

Domini numeratur (vt dictum est superius) trecentessimus decimus sextus, erat hoc anno ætatis annorum trigintaduorum, habens monasticæ institutionis annos duodecim. Quamobrem quod ipse in Actis illis senex fit dictus, veneratione potius quam ætate sic nominatus apparet, utpote quod pater multorum monachorum effectus erat, qui & ipsi egregia floruerunt sanctitate. Sed præter monachorum monasteria, sanctorumque virorum coetus in vnum ibi collectos, cum eius soror ad ipsum venisset, & eiusdem vitæ genus arripuisset, sanctarum quoque virginum cœnobium erexit: quod senioris atque sanctioris monachi curæ subiectum, velut cœlestium spirituum absque carne degentium habitatio factum est: de his enim præclara admodum scriptorum monumentis consignata sunt. Acceperat S. Pachomius, veluti alter Moyses, in deserto diuinas leges, quibus suos ad vitam in terris perfectam beatamque duendam imbueret.

ATHANAS. VI-  
SITAT ANTO-  
NIUM MA-  
GNVM.

At ad Athanasium vniuersas Aegypti Ecclesias & ipsa monasteria perlustratē redeamus: B qui enim Pachomium inuifit, Magnum quoque Antonium monachorum omnium fama celeberrimum, utpote antiquiorem, & vitæ præstantia sanctiorem, atque cœnobitarū omnium auctorem & principem, quocum ab adolescentia assueuerat, & vt ipse in eius Vita a se scripta testatur, interuenerat, visitauit; ad eumque benedictionis gratia duo pallia attulit, quorum altero (vt auctor est S. Hieronymus<sup>a</sup>) Pauli Primi eremitæ corpus, cum ex hac vita migrasset, eius rogatu, festine allatum inuoluit: alterum idem Antonius moriens, eidem qui dederat Athanasio, vltimo legauit elogio, dicens<sup>b</sup>: Melotem & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod nouum ipse detulerat.] Cum vero illud ab eo ad se allatum, non missum, dicat: plane significat, Athanasium S. Antonium visitasse; nec ipsum modo, sed & monachos eius discipulos, Ecclesias, atque monasteria in eremo posita Episcopali munere perlustrasse. Ceterum ipse Athanasius in præfatione testatur, se Antonium sæpe visitasse, immo & olim eidem aquam ferentem sedulo officio ministrasse. Sed admiranda plane in his quoque elucet Athanasij in omnibus spectata modestia: quippe qui res gestas Antonij scribens, numquam de eiusmodi congressu cum eodem vel verbum facit: verum & quæ tum cum ipso, tumque cum alijs viris sanctissimis transacta fuerint, haud dubium memoria digna, silentio obuoluta reliquit; ne videretur, dum aliorum præclaras res gestas contexeret, suarum ipsius laudum prædicator existere, malens recte factorum periclitari memoriam, quam sui modestiam.

ANTONII SAN-  
CTITAS TOTO  
ORBE VILGA-  
TA.

Sed ex quo Athanasij affectantes vestigia peruenimus ad Antonium, hic paululū subsistamus: his quidem temporibus eiusdem percelebris fama adeo percrebuerat, vt esset vbi- que terrarum diffusa: nam cum Alexandria existeret (vt ex Dione diximus) totius Orbis emporium: quæ natio potuit ignorasse, quæ ibidem fuissent ore omniū peruulgata? Sed & quod D Constantinopolim eiusdem fama peruasit, & in ipsa Regia Constantini summo honore nomen Antonij haberetur, alijs quoque colendi vbi- que hominem amplissimus paruit omnibus aditus: quod idem eius Vitæ scriptor Athanasius admirans ait<sup>c</sup>: Hoc etiam, fratres, quod per omnes prouincias amor eius & fama volitauit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec mundanæ sapientiæ disputatio, nec generis nobilitas, nec opum infinita congestio commendauit; cui omnium ore est adscribendum, nisi Christo, cuius hoc donum est? qui deuotos eius animos erga suam præuidens maiestatem, hominem alio pene Orbe celatum, inter tantas positum solitudines, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipsi etiam, quæ vrbium caput est, Romæ, vt in exordio promiserat, demonstrauit.] At vero quonam modo non solum Antonij nomen, sed & eiusdem ad summam perfectionem compositum vitæ genus toto Christiano Orbe fuerit propagatum, paulo inferius suo loco dicitur.

CONSTANTY-  
NVS ET FILII  
SCRIPSERVNT  
AD ANTONIUM.

Antonij igitur virtutum vehemēti fama commotus, atque in omnibus persuasus Cōstantinus Imperator religiosissimus, atque filij eius Cæsares, ad eum pieratis ergo, officij & amoris plenas litteras dedere, vt quem tam lōge positum non liceret aspiciere, atque præsentē alloqui, internuncio litterarum inuiferent, & cum eo pariter loquerentur. Testatur id quidem eius res gestas relegens S. Athanasius, dicens<sup>d</sup>: Hoc in eo viro admirabile est, vt hominē in extremo mundi limitē conditum, & Principum fauor, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Constantinus Augustus & eius liberi Constans atque Constantius talia cognoscentes, crebro ad ipsum quasi ad patrem missis litteris, obsecrabant, vt reciprocis se scriptis exhilararet. At ille eiusmodi manens, qualis antequam litteræ ad eum venirent, fuerat; nec salutatione Principum mouebatur, & tamquam non acceptis litteris, conuocatis monachis, aiebat: Reges sæculi ad nos miserunt epistolas. Quæ hic Christianis adhibenda admiratio est? licet enim

d Athanas. in  
Vit. Anton.

A enim diuersa sit dignitas, at tamen eadem nascendi & moriendi conditio est. Illa sunt omni- veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda sunt, quod hominibus Deus legem scripserit, quod per Filium suum propriis Ecclesiis dicitur eloquiis. Quæ monachis ratio est cum Regum epistolis? Cur accipiam litteras, quibus consueta nesciam reddere salutationis obsequia? Igitur rogatus ab vniuersis fratribus, vt Christianos Reges suis litteris refrigeraret, ne scilicet per silentium eius exasperarentur; ad susceptas litteras conuenientia rescripsit. Laudauit primum, quod Christum colerent: deinde salutaria persuasit, ne magnam putarent regiam potestatem; ne præsentis carnis imperio tumentes, se homines esse nescirent, & a Christo iudicandos obliuiscerentur. Ad postremum clementiæ circa subiectos, & iustitiæ, curæ quoque inopum admonuit; atque vnum sempiternum esse Regem omnium sæculorum Christum Iesum, epistolis testatus est. His Principes susceptis, vehementissime lærabantur, &c.]

B Ceterum non Christum colentes tantum, sed & Gentiles, & qui inter eos præ ceteris in Christianam religionem oblatrare consueuerunt philosophi, Antonium inuifere, & cum eo sermones conferre cupierunt: etenim moleste ferebant, illiteratum hominem tam eximio ferri præconio, quasi summum philosophiæ verticem attigisset. Quorum cum ipso congressus ab Athanasio conscriptos hic intexere dignum existimamus. Si enim victorias ex hostibus armatis, Crucis virtute partas, superius enarrasse, pergratum fuit: quanto iucundius accipi debet, absque armis hostes Christi insuperabiles, potentia Crucis penitus demonstrare superatos? Audiamus igitur Athanasium istæ ipsa diserte admodum scribentem<sup>a</sup>: Erat, inquit, valde sapiens; et hoc in se mirabile habebat, quia cum litteras non didicisset, ingeniosissimus, & prudentissimus, immobilis, & mansuetus erat. Aliquando enim philosophi duo Gentiles venerunt ad eum, putantes Antonium se posse decipere: erat vero in superiore monte. Quos cum vidisset, Paganos esse intellexit ex vultu: et procedens ad eos per interpretē ita cœpit loqui: Quare tam longe ad stultum hominem venire sapientes se vexare voluerunt? Illis dicentibus, non esse illum stultū, sed & nimium sapientem: vigilanter respondit: Si ad stultum venistis, superfluum est labor vester: si autem putatis me sapientem esse, & sapientiam habere; bonum est: imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos venissem, vos imitarer: sed quia vos ad me, quasi ad sapientem venistis; estote, sicut ego sum, Christiani. Absceperunt philosophi vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & dæmonum expulsionem.

PHILOSOPHI  
GENTILES IN-  
VISVNT AN-  
TONIUM.

a Athanas. in  
Vit. Anton.

Alios quoque similiter Mundi sapientes, qui eum irridere cupiebant, quia litteras ignoraret, tali disputatione colligauit, dicens: Respondete mihi, quid prius, sensus, an litteræ? & quid cuiusque exordium? sensus ne ex litteris, an litteræ oriuntur ex sensu? Illis asserentibus D quod sensus esset auctor atque inuentor litterarum; ait: Igitur cui sensus incolumis est, hic litteras non requirit. Quis præsentium post hanc colluctationem non exclamarit, cum obstupuerint, & ipsi victi sint, tantam in imperito sagacitatem animi admirantes? neque enim vt in solitudine & montibus versatus, atque omnem ibidem exigens vitam, agrestis & rudis erat, sed iucundus atque affabilis: sermonem, secundum Apostoli præceptum, diuino conditum facile proferebat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc, quasi parum esset, bis Gentilitatem fuisse superatam, & tertio venerunt viri ad eum, omnis sæcularis prudentiæ nube cæcati, atque vniuersis philosophiæ studiis, artium suarum æstimatione doctissimi.

CONFVTA  
ANTONIVS  
PHILOSOPHOS.

Hi cum rationem ab eo exigent fidei, quam in Christo habemus, & niterentur arguta sophismatum interrogatione de diuina Cruce eum illudere; in silentium paululum voce cō- E pressa, primo eorum misertus errorem est; deinde per interpretem, qui eius verba in Græcum diligentissime solebat exprimere, sermonem ita exorsus est, dicens: Quid pulchrius est, quidve honestius, Crucem colere, an adulteria, parricidium, vel incestum his assignare quos colitis? cum in altero sit contemptus mortis, insigne virtutum; in altero turpis religio, obicœnitatis magistra? Quid melius, dicere, quod Dei Verbum manēs, vt erat, ob salutem nostram humanum corpus assumpserit, vt societate immortalitatis nos eueheret ad cælum, participesque naturæ cælestis efficeret; an vt ipsi asseritis, diuinæ mentis haustum ad terrena veneranda caput submittere, & pecudum atque serpentum formis cæleste nomen\* includere? ] Erant hi, vt apparet, Platonici philosophi, qui aiebant animam esse diuinæ mentis manationem atque substantiam. Sed subdit:

QVAM EGREGIE  
VRGET  
ANTON. PHI-  
LOSOPHOS.

\* NUMEN

Quo ore Christianorum credulitatem audetis irridere, dicentium Christum Filium Dei sine sui detrimento & cœpisse esse quod non erat, & mansisse quod fuerat; cum ipsi animam de cælestibus detrahentes, non hominum tantum, sed & pecudum soleatis sepelire corporibus?

DE VERBI IN-  
CARNATIONE  
DEFENSIO.

ribus? Christiana credulitas pro salute Mundi Deum suum venisse testatur: vos vero innatam animam prædicantes, vltro citroque transfertis. Christiana fides, quæ omnipotentiam Dei clementiamque vneratur, consequenter dicit incarnationem Deo fuisse possibilem, ita tamen, vt non euacuauerit dignatio dignitatem. Vos autem, qui animam ex splendidissimi Dei fonte manantem turpiter decidisse iactatis, qui mutabilem & conuertibilem eam post sui diminutionem auderis asserere, iam illam quoque naturam dominam sæculorum per animæ contumelias impia lingua temeratis: imagine enim, quæ secundum nos naturalem similitudinem sui retinet auctoris, cui vna est ex quo defluit, eadēque substantia, humilitates proprias & iniurias consequenter ad suam remittit originem. Igitur animaduertite contumelias animarum ad patrem (vt appellatis) earum per vestram blasphemiam redundare.] Argute quidem retorquet illorum de Verbi incarnatione derisionem: nam cum vnam tantum Christiani credant Dei incarnationem, & eandem absque Verbi aliqua mutatione, vel iniuria; illi vero quot homines quotque bestię vniquam fuerint, tot Dei factas esse fateri conabantur incarnationes, cum dicerent animas diuinam esse substantiam, eademque turpes fieri & ignominiosas, atque peccatis obnoxias. Sed & ad id quod obijciebant illi de Cruce Christi respondit, hæc subdens:

DE GLORIA  
CRUCIS CHRIS-  
TI.

Cruce Christi Domini Dei nostri hic nobis ingeritur. Rogo, quæ hæc est religionis obscœnitas? Non ne potius est, Crucem attollere, aut alicuius alterius generis mortem ab iniquis hominibus illatā patienter sustinere, quàm Isidis plangere post Osyrin vagos incertosque discursus? Pudeat vos, quæso, insidiarum Typhonis, pudeat Saturni fugæ, & deuotionis crudelissimæ liberorum. Erubescite parricidium Iouis, & incestum: erubescite raptum eius & coitum mulierum & puerorum, &c.] Multa subdit Gentilitiæ superstitionis deorum turpia & obscœna, ac demū pulchro hoc dilemmate philosophos vrget: Aequo (deprecor pro vestra salute) nostra dicta pensate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda sunt Christianis? Si nihil; nec Crucis quoque, cui detrahitis, nomen agnoscitis. Si vniuersa credenda sunt: cur cum in iisdem libris Cruci resurrectio copuletur, Passionem diuinam stolido laceratis eloquio, & non statim iungitis cæcorum visum, surdorum auditum, claudorum gressum, lepræ emundationem, seruens ambulati Deo suo mare, dæmonum fugas, resurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? his dictis & illa confutauit quæ illi dicere potuissent de allegoriis, quibus iisdem contegere solerent pudenda deorum, & cuncta referre ad cælestia corpora & naturæ diuersos motus: ostendens magnā affici ignominia Creatorem, si debitum sibi honorem & gloriam, non ipsi, sed impendant homines creaturis.

TAPPODO  
STIMOTKA  
BOHROGJHU

Demum ab opere & experimento ipso veræ fidei atque religionis probationem adducit: et consentientibus illis, ipsa facta esse verbis potentiora, & virtutem sermone præstantiorem, hæc adiicit: Nos Christiani mysteriū vitæ nostræ non in sapientia Mundi habemus repositum, sed in virtute fidei, quæ nobis a Deo tributa per Christum est. Hanc orationis meæ veritatem quotidie quæ geruntur, ordo commendat. Nobis imperitis & litterarum vestrarum ignaris, ad dignationem eius solum verba sufficiunt. Ecce nos tot Gentilitatis gregibus abstracti, in vniuersum Orbem quotidie propagamur: Vobis vero post aduentum Domini nodosa sophismatis defecerunt versutiæ. Ecce nos simplicem Christi fidem edocti, Idololatriam debellauimus: et per prædicationem ignominiosæ Crucis aurata templa conciderunt. Vos, si potestis, ostendite, qua contextione verborum Gentilitatem Christo præponere suaseritis. Per omnes iam terras Deus Dei Filius Christus est agnitus: nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio philosophiæ, multitudini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus: et vniuersi dæmones, quos vos vt Deos colitis, rugiunt, atque ab obsessis corporibus ad primum dominicæ Crucis signum fugantur. Vbi sunt illa fabulosa oracula? vbi Aegyptiorum incantationes? quo magorum profecta sunt carmina? Certe nunc vastata sunt omnia, cum de sua Cruce Mundo Christus innotuit. Nihilominus vos, pratermissis debilitatorum cateruis, gloriosam Iesu Christi mortem irridere conamini.

VIRTUS CRU-  
CIS EX REBUS  
GESTIS EX-  
PENDITUR.EPOI MAVP  
TAOPY EIO  
-INE MOTKA  
BOHROGJHU

Illud autem quale est, quod numquam regio furore concussa Gentilitas, immo sæculo cara, & hominum præsidij sulta iam corruit; nos Christi famuli quo plus premimur, eo magis assurgimus, & floremus? Vestra simulacra ornatis quondam septa parietibus, iam vetustate collapsa sunt: Christi vero doctrina, quæ vobis stultitia videtur & ludus, licet tyrannica persequentium Principū tentamenta pertulerit, licet varijs sit incurfata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo barbararum gentium sine prohibetur. Quando tot simul in se conuenere virtutes? Continentia in matrimonio, virginitas in Ecclesia, floret martyrum pro Domino suo gloriosa constantia, quorum omnium Crux Christi principium est.

Cum

**A** Cum interim vos inter tantos virtutum choros syllogismorum retia tenditis, & veram rerum lucem tenebrosis conamini argumentationibus obuoluere: ecce vos (vt dixit Doctor noster<sup>a</sup>) non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in fide apertissima suademus, quæ verborum affirmationem præuenire consuevit. Adsumt quippe patientes a dæmonibus vexati. (Quos cum in medium produxisset, verba repetiuit dicens:) Nunc vos collectionibus vestris, & quo vultis malefico carmine, deos vestros, quos putatis, expellite. Sin autem non potestis, victas submittite manus, & ad Christi trophæa confugite, & statim Crucifixi fidem maiestatis potentia prosequetur. Dixit, & inuocato Iesu nomine, cum vitale signum in sacro numero Trinitatis pressisset in frontibus; vna cum expulsis dæmonibus vana præsentium philosophorum confutata sapientia est: expauerunt enim, stupentes hominem, cui post tantum ingenium affluerat signorum diuinorum largitio. At ille vniuersa Christo, qui curauerat, adscribens, vsus est assatu reciproco, & ait: Nolite putare me his sanitatem dedisse: Christus per seruos suos facit ista miracula: credite & vos; et videbitis, quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus tumor talia signa mereatur. Confugite ad Crucifixi legem, nosque eius imitamini famulos, & hac scientia contenti sitis, & nulla deinceps sæcularis impudentiæ argumenta quærat. Hactenus Antonio dicente, miro philosophi stupore percussi, cum honorifico salutato ab eo recedentes, multum eius sibi fatebantur profuisse conspectum.] hucusque de his Athanasius.

FIDES FIRMA  
TA MIRACU-  
LIS.COENOBITI-  
CAE VITAE  
ANTONIVS RE-  
STITVTOR.

**B** Cum vero (vt idem auctor testatur) ex omni hominum genere ad eum inuisendum confluerent, & ab eodem ad contemptum sæculi, & perfectæ vitæ studium arripiendum sedulo inuitati, idem viuendi genus & institutum capefferent; complura condidit monasteria, cœnobicæque ipse primus vitæ iecit in eremo fundamenta: adeo vt cœnobarum monachorum idem institutor sit habitus, vel potius restitutor, si Esse norum, qui in Aegypto sub Marco primo Alexandrinorum Episcopo floruerunt, ratio aliqua habenda esse videatur, quos Christianos fuisse, suo loco superius perspicue demonstraui. Porro grauioribus persecutionum procellis obortis, quibus non Christiani tantū simul agentes, & conuentus publice celebrantes, sed & latentes in penetralibus alijsque latibulis quæsi abriperentur ad necem, intermittere illud cæleste viuendi genus oportuit: quod S. Antonius non modo restituit, verum longe lateque in Christianum Orbem copiosissimo foetu propagauit. Erant quidem ante Antonium, qui timore persecutionis ciuitatibus derelictis, siue ruri, siue in desertis locis abditis, Angelis similem vitam ducebant, quorum nonnullos ex Eusebio diximus fuisse martyrio coronatos; reperit & horum aliquos ipsemet Antonius, cum vt illatam Ecclesiæ persecutionem vitaret (vt dictum est) in desertum locum secessit, & ab vno illorum prima rudimenta monasticæ institutionis accepit: quæ perfecit delitescens in solitudine: cum postea diuino afflatus numine monachos in vnum collegit, & in diuersa loca, tamquam in diuersis alueariis apum examina, distribuit, qui sub eius disciplina a sæculi abdicatione ad monasticam professionem amplexandam fuerant persuasi. De his enim sic Athanasius<sup>b</sup>: Erant in monte monasteria, tamquam tabernacula, plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium: tantumque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate ad mutuam charitatem & misericordiam indigentibus exhibendam iugi studio laborarent, qui infinitam regionem quamdam & oppidum a mundana conuersatione seiunctum plenum pietatis & iustitiæ videbantur incolere, &c.] Quam autem illustrata esset Aegypti eremus sanctorum monachorum classibus, S. Ioannes Chrysostomus<sup>c</sup> narrat his verbis: Denique si quis nunc ad Aegypti veniat solitudines, paradiso quouis omnem illam videbit eremum digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus, &c.] sed quonam modo in immensum auctus & dilatatus sit monasticus ordo, institutam prosequamur orationem.

MONASTERIA  
AB ANTONIO  
ERECTA.<sup>b</sup> Athanas. in  
Vit. Anton.<sup>c</sup> Chrysost. hom.  
8. in Matth. c. 2

Qui igitur Antonium aduenientes, eidem se subiecere discipuli, ex ijs alij in eisdem cum illo montibus monasticam exercere disciplinam: alij vero eadem ex planta palmites succidentes, & in diuersis prouincijs complantantes, breui tempore factum est, nempe hoc ipso sæculo, vt repleant terrarum orbem tam sancta propagine, nimirum Palæstinam, Syriam, Asiam Minorem, Cappadociam, Pontum, Armeniam, Mesopotamiam, & Boreales regiones, vsque ad latrones Bessas & Dacos, de quibus S. Paulinus hæc cecinit<sup>d</sup> in reditu S. Nicetæ viri sanctissimi, a quo accepit quod scribit:

MONACHISMVS  
LATISSIME  
PROPAGATVS.<sup>d</sup> Paulin. in Nat.  
50. S. Felici.

O vices rerum bene versa fama!

Inuij montes prius, & cruenti,

Nunc tegunt versos monachi latrones

Pacis alumnos.

Sanguinis quondam, modo terra vitæ est:

Vertitur celo pia vis latronum,

Et fauet Christus supera occupanti

Regna rapina.

Mos ubi quondam fuerat ferarum,

Nunc ibi ritus viget Angelorum,

Et latet iustus, quibus ipse latro

Vixit in antris.] &c.

BESSI MONA-  
GRI.

<sup>a</sup> Hieron. epist. 3. Sed & de Bessis meminit S. Hieronymus <sup>a</sup>, cum scribens ad Heliodorum hæc ait: Indus, Persa, Gothus, Aegyptius philosophantur: Bessorum feritas, & pellitorum turba populorum, qui mortuorum quondam inferijs homines immolabant, stridorem suum in dulce Crucis fregerunt melos.] et ad Latam <sup>b</sup>: De India, Perside, Aethiopia monachorum quotidie turmas suscipimus] eorum scilicet qui ad loca sancta vilenda pietatis ergo ventitabant.

BASILIVS IMI-  
TATOR, NON  
AVCTOR.

<sup>b</sup> Hieron. epist. 7. Non est igitur quod quis huiuscemodi vitæ instituti Basilio primas tribuat, quæ debentur Antonio: Basilus enim imitator potius accessit, quam inuentus sit auctor; qui nec aliud proficitur, cum ad Neocæsarienses aduersus subdolos operarios eos subuertentes scribit his verbis <sup>c</sup>: Accusamur vero & huius, quod homines habeamus monachos pietatis studiosos, qui Mundo renunciarint & vniuersis sæculi istius curis, quas Dominus comparat spinis fertilitatem Verbi impediens. Qui huiusmodi sunt, mortificationem Iesu in corpore circumferunt; ac cruce quisque sua accepta, Deum sequuntur. Ego vero omnem vitam meam impenderem, vt mihi possent talia impingi delicta, haberemque apud me viros, qui, me doctore, hoc pietatis studium amplexi hætenus fuerint. Nunc autem in Aegypto quidem audio talem esse virorum quorundam virtutem, & forsitan in Palæstina quoque sunt, qui ad Euangelij normam vitæ suæ conuersationem perfectam reddant. Audio & in Mesopotamia viros esse perfectos atque beatos. Nos vero perfectis collati, pueri sumus. Sunt autem & feminae Euangelicam vitam amplexæ, quæ virginitatem quidem nuptiis præferunt, sensum vero carnis seruituti subijciunt, & beato luctui immorantes, beatæ sunt ex proposito, vbicumque terrarum degant. Apud nos vero ista, qui primis adhuc elementis ad pietatem instituimur & initiamur, minuta sunt ac rudia.] hæc Basilus: sed & Ioannes Chrysoctomus <sup>d</sup>, agens de clarissimis viris qui in Aegypti solitudine floruerunt, de feminis etiam idem vitæ institutum arripientibus, istæc subdit: Atque hæc non in viris solum, verum etiam in feminis splendere conspicias. Nam illæ quoque non minori, quàm viri, virtute decorantur: non clypeo arrepto in equum insilire callentes, vt honestissimi illi, ac sapientissimi Gentilium iubent magistri: sed multo certe vehementius bellum gerentes. Communis enim illis ac viris aduersus diabolum pugna est, contraque huius Mundi potestates: nec vspiam teneritudo sexus his congressibus impares facit: non enim natura corporis, sed voluntate animi exercentur ista prælia: propterea sæpe in huiusmodi acie fortius viris feminae decertarunt, ac trophæis insignibus claruerunt. Non ita varijs astrorum choris cælum refulget, vt Aegypti crenus innumeris monachorum ac virginum distinguitur atque illustratur habitaculis.] hætenus Chrysoctomus. Sed nec caruit hoc sæculum cœnobiis sanctarum virginum Orbis Occidentalis: at de his inferius dicturi sumus; sæpe enim accidit vt de huiusmodi vitæ professoribus se offerat scribendi occasio: nunc autem hæc de Aegyptiis & Orientalibus monachis libasse sufficiat; de Occidentalibus vero pauca tantummodo summatim subdidisse satis erit; nimirum certum exploratumque esse, eius Orbis prouincias ferme omnes vna cum insulis, hoc eodem sæculo fuisse refertas agminibus monachorum. licet enim numquam antea defuerint viri sancti, qui seorsum ab aliis agerent solitarij, atque persecutionum ingruentium occasione potissimum laterent (quod de his similibus loquitur Apostolus <sup>e</sup>) in speluncis & cauernis terræ, circuietes in melotis, & pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat Mundus: vt tamen esset tam virorum

MONACHIVS  
CONVINCVS  
CLERICATVS.

<sup>d</sup> Chrysoct. in  
Matth. homil. 8.

MONACHIVS  
PORTITVDO  
IN SPIRITVA-  
LI MILITIA.

<sup>e</sup> Hebra. 11.

A

B

C

D

E

**A** virorum quàm mulierum cœtus, qui monasticam exercebant disciplinam; id primum accepit Roma ab Antonio isto Magno per Athanasium Episcopum Alexandrinum; a Romana vero Ecclesia, velut e promptuario disciplinae, aliæ omnes Occidentalis orbis Ecclesiae mutuatae sunt, omnes ex more cupide amplexantes, quod vidissent Romam esse sequutam. Sed de instituto monastico ab Ecclesia Romana suscepto, inferius suo loco dicturi sumus: modo autem illud satis; præstitisse hoc amplius ceteris Romanam Ecclesiam, vt ipsa prima voluerit etiam intra Urbem, & in suburbis cœnobia monachorum: quod quidem æmulatae sunt nobiliores Ecclesiae, vt Mediolanensis quæ primum monasterium iuxta ciuitatem positum habuit, vt S. Augustinus testatur <sup>a</sup>, qui de his quæ tum Romæ, tum Mediolani viderat, hæc tradit <sup>b</sup>: Vidi ego diuersorium Sanctorum Mediolani non paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus **B** singuli grauitate atque prudentia, & diuina scientia præpollentes cæteris secum habitantibus, præsent Christiana charitate, sanctitate & libertate viuuntibus: Ne ipsi quidem cuiquam onerosi sunt, sed Orientis more, & Pauli Apostoli auctoritate, manibus suis se transfigunt. Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsque quaque vsitatissimum, sed continuum triduum, vel amplius sæpissime sine cibo ac potu ducere: neque hoc in viris tantum, sed etiam in feminis, quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quærantibus præsent singulæ grauissimæ, probatissimæque non tantum in instituendis, componendisque moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ atque paratæ.] hæc Augustinus. Tam auide enim Occidentales Ecclesiae eiusmodi sanctissimæ vitæ genus sunt amplexatæ, vt & clerici idem ipsum fuerint æmulati, in suis Ecclesijs ita degentes: et in Aegypto monachi, in desertis solitudinibus habitantes.

ROM. ECCL.  
MONASTIVS  
PRIMA INTA  
VRBEM HA-  
BVT.  
<sup>a</sup> Augustin. Cō-  
fess. lib. 8. c. 6.  
<sup>b</sup> Aug. de morib.  
Eccles. c. 33.

**C** Qui vero in orbe Occidentali monachismum coniunxerit clericatui, prædicatur a S. Ambrosio S. Eusebius Episcopus Vercellensis, qui Apostolica (vt dicemus) legatione perfunctus, in Aegyptum profectus est, & Alexandriae aduersus Arianos Concilium habuit, sanctorumque monachorum institutum (vt par est credere) diligentius perquisiuit, & studuit clericali vitæ coniungere: Hæc enim inquit Ambrosius <sup>c</sup>: Primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus, instituta monachorum teneret, & Ecclesiam regeret ieiunij sobrietate.] et post aliqua: Hæc igitur patientia in S. Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Namque hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia & monachorum instituta? &c.] Quod ipsum præstantissimum vitæ genus S. Martinus Episcopus Turonensis transiit in Gallias, & S. Augustinus in Africam: qui admirabili quadam connexionem duo hæc (vt dictum est) omnium perfectissima vitæ genera, clericorum & monachorum in vnum pariter coniungentes, tamquam lucidissimis astris, vt olim martyres tempore persecutionis; in pace, Christi Ecclesiam exornarunt.

MONACHIVS  
CONVINCVS  
CLERICATVS.

<sup>c</sup> Ambros. ad  
Vercell. lib. 10.  
epist. 82.

**D** At parum visum est Athanasio monachorum instituta in clerum ciuitatis Ecclesiarum transferre: sed ipsos sanctissimos monachos, quos ceteris nosset moribus & peritia antecellere, in Episcopos diuersarum Ecclesiarum asciuit, quod fortissimos hos fore sciret aduersus ingruentem Arii hæresin pugnatores, & quasi munitissimas turres contra Meletianos schismaticos. Quinam vero hi essent, qui ad Episcopale munus obeundum fuerint ab eo postea accersiti, hocq. visitationis tempore diocesi cogniti atque delecti; id ipse Athanasius ad Dracontium monachum scribit, quem contentiosius reluctantem ad idem ministerium suscipiendum expertus, his monet post multa <sup>d</sup>: Neque enim tu solus ex monachis es constitutus, Episcopus scilicet, neque solus monasterio præfuiti, neque solus a monachis delectus es: Nosti enim Serapionem monachum esse, & quot monachorum Præfectum? Neque a te ignoratur, quot monachorum pater fuerit Apollonius. Nosti Agathonem, neque ignotum habes Aristonem. Memor es Ammonij cum Serapione peregre profecti. Fortassis etiã audisti de Cue in superiori Thebaide, poteris etiam resciscere de Paulo, qui est apud Letos, & de aliis multis; et tamen isti Episcopi constituti, non contradixerunt; sed habentes pro exēplari Eliseum, & conscij quid Elias egerit, & eruditi quid discipuli Christi, Apostolique fecerint, susceperunt hanc curā, neque ministerium hoc aspernati sunt: neque propterea seipis deterioris facti sunt; sed & laboris mercedē expectant, proficiētes ipsi, aliosque proficere adhortantes: quot ab idolis cōuerterunt? Quot a furiosa & dæmoniaca cōsuetudine suis admonitionibus cōpescuerunt? Quot aduxerunt Christo seruos? adeo, vt qui ista signa conspiciāt, admirantur.

ATHANASIVS  
EX MONACHIS  
CREAT EPI-  
SCOPOS.

<sup>d</sup> Athanas. epist.  
ad Dracontium.

MONASTICA  
INSTITVTIO  
CONGRVIT E-  
PISCOPATVI.

rentur. An quæso non ingens signum, puellam inducere vt virgo maneat; et adolescentior-  
rem adhuc, vt sit continens; et idololatram, vt cognoscat Dominum? et post aliqua, quod  
non sit impedimento cura Episcopalis monasticæ obseruantia, hæc subdit: Quapropter cum  
istiusmodi habeas exempla, dilectissime Draconi, ne dicas, nec dicentibus credas, Episco-  
patum esse causam peccati, aut quod inde nascantur occasiones delinquendi: licebit tibi in  
Episcopatu esurire, sitire cum Paulo: licebit vinum non bibere, sicut Timotheus fecit, & ie-  
iunare frequenter, vt Paulus solitus; ita vt secundum illum ieiunans, alios sermonibus nu-  
trias; et sitiens abstinendo a potu, alijs, docendo, potum præbeas. Ne igitur talia obijciant  
consiliarij tui: nouimus enim Episcopos ieiunantes, & monachos comedentes, &c.] hæc &  
alia plura id genus Athanasius ad Dracontium, quem tandem persuasisse constat, & pro fide  
Catholica strenue certantem, cum alijs Orthodoxis sanctis Episcopis pro ipsa fide exilium  
subijisse idem Athanasius tradit: sed de his inferius.

a Athanasius in  
Apolog. de fuga  
sua.MONACHORVM  
INSTITVTVM  
DIVINO CAL-  
CVLO PROBATA-  
TVM.

Negari quidem non potest, fuisse Monachismum, seminarium in Ecclesia Dei sanctissimo-  
rum Episcoporum, ex quo Basilij, Gregorij, Chrysostomi, & alij tam in Oriente quam in Occi-  
dente viri spectatissimi prodire; quorum omnium qui Antonium Magnum dixerit Patriar-  
cham, veritatis scopum attinget: in quo mille signis atque virtutibus quam sit Deo gratum,  
relicto sæculo, & quæ sæculi sunt vitæ concupiscentijs, monasticam vitam deligere ac profi-  
teri, fuit euidentissime declaratum, & in alijs eiusdem generis vitæ agentibus Domini cal-  
culo firmissime stabilitum, vt in Pachomio, Hilarione, Macarijs, Ioanne, Ammone, &  
alijs ferme innumeris his similibus, in quibus sunt innouata antiqua miracula Prophetarum  
& Apostolorum.

Ceterum degentium in Aegypto monachorum non idem erat genus omnium, & institu-  
tio, atque vitæ perfectio: dum nonnulli declinantes ab Antonij institutis, aliam inierunt vi-  
tæ rationem: quam obrem Hieronymus de his pluribus agens, hæc ait ad Eustochium scri-  
bens: Tria sunt in Aegypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi, Sautes,  
gentili lingua vocant; nos, In communi viuentes, possumus appellare. Secundum Anachoreti-  
tæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo quod procul ab hominibus recesserint, nuncian-  
tur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum atque neglectum, & quod in  
nostra prouincia aut solum, aut primum est.] de quibus vltimo loco, quid scribat S. Hierony-  
mus, dicturi sumus. Quænam vero esse soleret institutio cœnobitarum, idem inferius his verbis  
narrat: Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quidquid iusserint, facere.  
Diuisi sunt per decurias atque centurias: ita vt nouem hominibus decimus præsit, & rursus  
decem Præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis. Vsq-  
ad horam nonam (vt est institutum) nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos dixi-  
mus; vt si cogitationibus forte quis fluctuet, illius consoletur alloquiis. Post horam nonam in  
commune concurritur, psalmi resonant, Scripturæ recitantur ex more: et completis oratio-  
nibus, cunctisque residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo lo-  
quente tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare: dicentis laus  
in fletu est audientium, tacitæ voluntur per ora lacrymæ, & ne in singultus quidem erum-  
pit dolor. Cum vero de regno Christi & de futura beatitudine & de gloria cœperit annun-  
ciare ventura: videas cunctos moderato suspirio, & oculis ad cælum leuatis intra se dicere:  
Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam! Post hæc concilium solui-  
tur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdo-  
madas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur. Viuitur  
pene leguminibus & oleribus, quæ sale solo condiuntur: vinum tantum fenes accipiunt, qui-  
bus & paruulis sæpe fit prandium, vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur  
incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto ad præsepia redeunt: ibi vsque ad ve-  
speram cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit  
gratia, quantum silentium, quam moderatus incessus? Si infirmum viderint, consolantur:  
si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publi-  
cas in suo cubili vnusquisque vigilat; circumeunt cellas singulorum, & aure apposita, quid  
faciant, diligenter explorant: quem tardiorum deprehenderit, non increpant, sed dissi-  
mulato quod norunt, eum sæpius visitant; et prius incipientes, prouocant magis orare,  
quam cogunt. Opus diei statum est, quod decano redditum, fertur ad œconomum: qui  
& ipse per singulos menses Patri omnium cum magno tremore reddit rationem: a quo  
etiam cum cibi facti fuerint, prægustantur. Et quia non licet dicere cuiquam: Tuni-  
cam

b Hieron. epist.  
22.  
DIVERSA MO-  
NACHORVM  
GENERA.COENOBITA-  
RVM INSTI-  
TVTVM.

c Psal. 54.

A cam, & sagum, textaque iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo  
quid postulet, nemo non habeat. Si quis vero cœperit ægrotare, transfertur ad exedram la-  
tiorum, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delicias urbium, nec matris quærat  
affectum. Dominicis diebus orationi tantum & lectionibus vacant: quod quidem & omni  
tempore completis opusculis faciunt. Quotidie aliquid de Scripturis discitur. Ieiunium to-  
tius anni æquale est, excepta Quadragesima, in qua sola conceditur districtius viuere. A  
Pascha ad Pentecosten cœnæ mutantur in prandia, quo & traditioni Ecclesiasticæ satisfiat,  
& ventrem cibo non onerent duplicato.] hucusque de his S. Hieronymus, qui hos similes  
tradit Essenis a Philone atque Iosepho descriptis, de quibus suo loco fusius actum est. Sed  
hæc quidem generatim ipse complexus est, cum alioqui extent prolixiores de institutis cœ-  
nobarum antiquorum formæ conscriptæ a Pachomio, Basilio, Cassiano, Climacho, at-  
que demum in Occidente a S. Benedicto, & alijs recentioribus sanctissimis viris, de quibus  
singulis suo loco opportunius.

Quod vero spectat ad cœnobitas moniales, quarum superius mentio facta est, istæc habet  
S. Augustinus: Hæc est etiam vita feminarum, Deo solite casteque seruientium, quæ ha-  
bitaculis segregatæ, ac remotæ a viris quam longissime decet, pia tantum illis charitate iun-  
guntur & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quamuis  
grauissimorum, ac probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum, necessaria præbendi,  
quibus indigent, gratia. Lanificio namque corpus exercent atque sustentant, vestesque ip-  
sas fratribus tradunt, ab ijs inuicem quod victui opus est, resumentes.] sed & de Aegypti fe-  
minarum monasterijs hæc Hieronymus ad Sabinianum: Moris est, inquit, in Aegypto, &  
Syriæ monasterijs, vt tam virgo quam vidua, quæ se Deo vouerint, & sæculo renunciantes,  
omnes delicias sæculi conculcarint, crinem monasteriorum matribus offerant desecandum,  
non intecto postea contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato pariter, ac vela-  
to.] At de institutis sanctarum virginum monialium plura idem Hieronymus ad Eusto-  
chium, S. Basilius, S. Ambrosius, & alij.

De Anachoretis autem Hieronymus hæc tantum: Hi exeunt de cœnobio, & excepto pa-  
ne & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. Ipsi vitæ auctor Paulus, illustrator Anto-  
nius, & vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista.] et deinde: Horum laborem  
& conuersationem in carne non carnis, alio tempore, si volueris, explicabo.] Porro quod ait  
Antonius illustrasse vitam anachoreticam, sic accipiendum est, quod idem Antonius primo  
illud genus viuendi exercuit, qui postea cœnobicam vitam excoluit, & rursus ad anacho-  
reticam redijt, licet suorum curam non dimiserit: cuius exemplo contigit, reciproco quo-  
dam ordine, anachoretas generare cœnobitas, & cœnobitas vice versa parere anachoretas:  
qui scilicet sic voluntate Patris omnium Præsidis agere solitarij permittantur, vt tamen vin-  
culo quoque obedientiæ astringantur: cum alioqui non defuerint viri sanctissimi, qui ipso  
primo ingressu vitæ monasticæ, eremum petentes, solitariam vitam sectati sunt. Habet ferme  
eadem Epiphanius, & S. Augustinus.

Sed quod ad monachorum tertium genus spectat, quod respectu optimi atque perfecti  
idem S. Hieronymus appellat deterrimum: hæc de his ait: Hi bini, vel terni, nec multo  
plures simul habitant, suo arbitratu ac ditione viuentes: et de eo quod laborauerint, in me-  
dium partes conferunt, vt habeant alimenta communia: habitant autem quamplurimum  
in urbibus & castellis: et quasi ars sit sancta, non vita; quidquid vendiderint, maioris est  
pretij. Inter hos sæpe sunt iurgia, quia suo viuentes cibo, non patiuntur se alicui esse subie-  
ctos: reuera solent certare ieiunijs, & rem secreti victoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt  
omnia, laxæ manicæ, calligæ follicantes, vestis crassior, crebra suspiria, visitatio virginum,  
detractio clericorum; et si quando dies festus venerit, saturantur ad vomitum.] ita de  
his S. Hieronymus, a quibus paulo diuersi erant, quos Cassianus, Sarabaitas, nominatos  
esse tradit, de quibus ait: Emerfit istud Sarabaitarum genus, qui ab eo quod semetipso a  
cœnobarum congregationibus sequestrarent, ac singillatim suas curarent necessitates,  
Aegyptiæ linguæ proprietate, Sarabaitæ nuncupati sunt.] hæc ipse, agens tamen pluribus  
de iisdem.

At ne monachorum quidem nomine digni, sed plane pseudomonachi appellandi sunt illi,  
quos S. Augustinus describit his verbis: Tam multos hypocritas sub habitu monachorum  
vsquequaque disperfit, hostis scilicet humani generis, circumeuntes prouincias, nusquam  
missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alij membra martyrum, si ta-  
men martyrum, venditant: alij fimbrias & phylacteria sua magnificent: alij parentes, vel

a Aug. de morib.  
Eccl. c. 31.b Hieron. epist.  
48.c Hieron. epist.  
22. & Basil. de  
Virgin.  
ANACHORETA-  
RVM INSTI-  
TVTVM.d Epiph. heres.  
80. & Augustin.  
de morib. Eccl.  
c. 31.  
TERTIUM GE-  
NVS MONA-  
CHORVM.e Cassian. collat.  
18. c. 7.f Augustin. de  
opere monach. c.  
28.

confanguineos suos in illa vel in illa regione se audisse viuere, & ad eos pergere mētiuntur: et **A** ab omnibus omnes petunt, omnes \* exigunt, aut sumptus lucrosa egestatis, aut simulata pretium sanctitatis: cum interea vbicumque in factis suis malis deprehensi fuerint, vel quoquo modo innotuerint, sub generali nomine monachorum vestrum propositam blasphematur tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic per totam Africam pullulare.] haec Augustinus, cuius etiam hic sententia illa plane aurea recitanda est, qua dicit: **a** August. epist. 137. TETERRIMUM GENVS HOMINVM. **b** Apocalyp. 22. Simpliciter autem fateor charitati vestrae coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire coepi: quo modo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasterijs profecerunt; ita non sum expertus peiores, quam qui in monasterijs reciderunt: ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum **b**: Iustus iustior fiat, & qui in fordibus fordescat adhuc.] Quod exemplo in primis demonstrari potest in nonnullis Aegypti monachis, qui a recto disciplinae tramite deviantes Meletianis schismaticis adhaeserunt & Arianis, ac monstruosas quidem calumnias aduersus S. Athanasium suum ipsorum Episcopum construxerunt; ex iisdem pariter prodire complures haeresiarchae, ex quibus denominati haeretici Euehariani, Aeriani, Eustathiani, Massadiani, Andropomorphitae, Iouiniani, Origenistae, Eutythiani, Seueriani, & alij quamplurimi vsque ad praesens saeculum, quo quidem nullum unquam fuit foecundius desertoribus regularis & monasticae disciplinae, iisdem iam in haeresiarchas in diaboli confatoria officina transfusis, utpote ad tam deformia effigianda monstra, idonea delecta materia, nempe ex argento purissimo scoria reiectanea. At de his haecenus, in qua diuertimus occasione Athanasij peragrantis Aegyptum, & monachorum coenobia inuisentis.

IESV CHRISTI ANNVS 329. SILVESTRI PAP. ANNVS 16. CONSTANTINI IMP. ANNVS 24. **C**

**T** Recentissimus vigesimus nonus Christi annus Constantino Aug. VIII. & Constantino Cas. III. Cofl. annotatur: quando Meletiani ex Athanasij visitatione, qua ille omne adhibuit studium, ut eos sub iure & obedientia ipsorum Primatis Episcopi Alexandrini redigeret, non nihil in ipsum commoti, iterum cum Eusebianis isto foedere, nouis calumnijs aduersus eum apud Constantinum Imperatorem agere moluntur. Certiorem ante fecerat Athanasius Imperatorem de eorum schismate iterum acrius recrudescente: quando his acceptis idem Constantinus Imp. eos ad se accersit: id ipse suis testatur litteris ad Nicomedienses scriptis, quas paulo post, hoc eodem anno, descripturi sumus. Arripiunt autem Eusebiani libenter occasionem, quam magna industria conquisissent. Siquidem experti fuerant, sedente Athanasio, nullam fore Ario spem reliquam Alexandriam redeundi, neque haeresis propagandae. Meletiani igitur, communicato simul consilio, mittunt ad Imperatorem Isonem, Eudamonem, & Callynicum; qui & Athanasium calumnijs infamarent, nempe indixisse Aegyptijs tributum de pendendis ecclesiae linteis, atque illud pariter exegisse. secunda haec fuit Meletianorum ad Imp. missa legatio cum accusationibus in Athanasium. sed qui alia occasione praesentes tunc aderant duo presbyteri Alexandrini, Apis atque Macarius, illatum maiestatis crimen in Athanasium facile diluerunt, & ut existimo, de re per Athanasium gesta Constantinum reddidere certiorem; non fuisse (quod calumniabantur aduersarij) eiusmodi indictionem & tributum exactionem, sed Athanasij rogationem ad populum, seu collectam Christianorum more fieri solitam ad ecclesiarum ornamenta & Dei cultum amplificandum de contribuendis linteaminibus factam; populi vero fuisse non coactam, sed liberam collationem, spontaneamque oblationem, idque sibi Athanasio ex more & instituto Apostolico vendicante: Paulus enim Graeciae & Asiae etiam pecuniarum collectam indixit, sed ea moderatione, ut a sponte dantibus vellet accipere, non autem quemquam cogeret ad praestandum, ut ipse ad Corinthios scribens pluribus monet.

Agit de his S. Athanasius, rem paucis perstringens, cum in Apologia retexens quaecumque passus esset ab Eusebianis, eadem prout gesta sunt, ordine temporum recensens, sic ait: Cum ego Caesari persuasissem, nullam esse debere Ecclesiae Catholicae cum haeresi Christi oppugnatrice communionem; tum demum tempus obuennisse arbitratus Eusebius, quod cum Meletianis constituerat, litteras ad eos scribit, ut scelera ea de nobis fingerent, & fama spargerent, quibus se aduersus Petrum, Achillam, & Alexandrum praedecessores Episcopos Alexandrinos excuciant. Sed cum plurima captatibus nihil reperiretur, ex Eusebianorum sententia tale crimen

MELETIANI RVRSVM IN ATHANASIVM INSVRGVNT.

1. Corin. 16.

Athanas. Apo. leg. 2.

**A** per Isonem, Eudamonem, & Callynicum de ordinarijs linteis ementiuntur, quasi ego canonem iustiusmodi tributum Aegyptijs indicere, & primus omnium exigere. Sed id frustra fuit: presbyteri enim nostri Apis & Macarius, qui ibi forte praesentes aderant, eos, audiente Imperatore, de calumnia vicerunt.] haec Athanasius, eadem quoque Sozomenus: qui tamen loco linteorum, quae ponit Athanasius, habet vestes lineas, quibus in sacris ministri ecclesiae uti solent.

Ceterum consueuisse Fideles linteaminibus ecclesias exornare, eaq. ecclesijs offerri solita S. Paulini versus illi testantur in natali die S. Felicis, quibus una cum alijs oblationibus a Christianis ecclesiae tribui consuetis sic de linteis, seu velis:

*Cedo, alij pretiosa ferant donaria, meque Officij sumptu superent; qui pulchra tegendis Vela ferant foribus, seu puro splendida lino, Siue coloratis textum fucata figuris.]*

**B** Ut velis exornarentur ecclesiae, diutius perseueravit vsus. Habes de Rusticana Patricia, misisse ad ecclesiam S. Petri Romam vela. Monet hoc ipsum querela illa ad S. Gregorium Papam de Natali Episcopo Salonitano perlata, quod vasa sacra & velamina suis dedisset affinis; et de Fusco Abbate, qui sacros codices & vela secum asportasset. Sed sunt de his innumera plane exempla.

Eiusmodi autem purgata calumnia, haud quicuerunt Athanasij aduersarij: siquidem Eusebiani Meletianos licet victos non permiserunt abire, verum ad nouas confarciendas calumnias conducunt perditos homines: qui in primis aduersus Macarium presbyterum, qui apud Imperatorem defenderat Athanasium, scelus effingunt, quod vas sacrum confregerit: Athanasium autem ut infensissimum reddant Imperatori, maiestatis rursus reum constituunt, accusantes nimirum, ingentem auri vim misisse cuidam Philumeno, qui aduersus Imperatorem rebellauerat: quam ob causam, quod grauis admodum haec accusatio videretur, ab eodem Constantino Imperatore Athanasius Constantinopolim accersitur. Testatur istaec quidem ipsemet, qui & patefacta sua innocentia Constantino, Imperatoris litteris suae integritatis testibus acceptis, Alexandriam se reuersum tradit, cum ait: Imperator damnato Isonem prioris calumniae delatore, me istiusmodi litteris ad se accersit: re cognita Eusebius ijs auctor est, ne loco se moueant: ex eius enim consilio rem apud Caesarem nouis criminibus tentant, accusantes Macarium de calice: mihi autem non quoduis crimen, sed quod maximum est omnium, imposuere, quasi hostis Imperatoris crumenam auri cuidam Philumeno misissem. Pfannathiae causa audita; illos quidem merito, ut calumniolos, reiecit; nos autem in patriam redeuntes cum istiusmodi epistola ad populos remisit:

**C** Constantinus Maximus Augustus Populo Catholicae per Alexandriam Ecclesiae. Dilecti fratres, saluto vos, inuocans Deum summum meae voluntatis testem, & nostrae legis vnigenitum Creatorem, qui omnium vitae praesidet, & discordias odit. Verum quidnam potissimum dicam? An scilicet nos bene valere? Verum id quidem: sed multo felicius agere liceret, si vos mutuo, excussis odijs, amaretis: rixosorum enim hominum procellis occurrere debemus, quod portus dilectionis a vobis relictus sit. O rem absurdam! Vah quanta quotidie calamitates per inuidiam omnia miscentem existunt! vnde fit, ut populus Dei infamia laboret. Quo igitur iustitiae fides recessit, cum tantarum tenebrarum caligine obuoluamur? neque id tam ex errore, qui multiplex est, quam malignorum hominum vitijs, dum & propugnatores verecundiae iustinemus, & eos qui aequitatem & veritatem profligant, etiam cum id sensibus nostris percipiamus, negligendos putemus. Quodnam id genus nostrae peruersitatis, si inimicos non reprehendimus, sed latrocinio nos comites damus? Vnde fit, ut viam quamdam sibi facillime strauerit, nemine repugnante, perniciosissima fraus. Nullus ne tandem sensus est, ne pro dotibus quidem communis omnium naturae, si legis praecipua contemnenda duximus? Sed dixerit aliquis: Saltem charitas, prout ductus naturae est, reperitur. Admodum scilicet, qui & Dei lege & bono ingenio instructi, toleremus tamen inimicos, turbationum & tumultuum, facibus quasi incendia miscere: idque neque oculis praediti cernimus, neque legis sententia imbuti sentimus. Quantus igitur stupor nostram vitam incescit, cum nostrum tam incurij simus, etiam Deo admonente?

**D** Quid igitur, num id mediocre aut tolerabile malum est? Num pro hostibus habendi sunt? Non ne in domum & populum Dei ante oculos nostros per sauitiam debacchantur, & probra iaciunt scelerati illi? Iam quanta id cum vesania faciant, vobis ipsis cogitandum relinquo. Stulti enim illi in lingua sua sitam habent malitiam, plumbeasque iras ita secum circumferunt, ut seipos

Sozom. lib. 2. c. 21.

Paulin. Natal. S. Felic.

VELIS EXORNARI FCCIETIAE SOLITAR.

Greg. epist. 38. lib. 9. Greg. epist. 14. lib. 2. Idem epist. 15. lib. 8.

RVRSVM CALVMNIAE IN ATHANASIVM.

Athanas. Apo. leg. 2.

CONSTANTINI LITTERAE PRO ATHANASIO.

IVSTAE QVERELAE CONSTANTINI.

vt seipfos mutuis vicibus feriant, & nos secum ad auctarium sui supplicij abstrahant. interim **A** qui recta docet, hostis iudicatur: qui autem inuide vitium præferret, populum mansuetum (quod minime oportuit) inuadit, vastat, absumit, & semetipsum vltro corrumpit, gloriatur, extollit, veritatem subuertit, & fidem circumuenit, donec suæ conscientia cauernam & latibulum quæritando inueniat. Ferocitas igitur agrestis eos miseros facit, qui ita temere seipfos, cum indigni sint efferant, inclamantes: Hem scelera, ille ne presbyter est, aut ille ne puer? Mea existimatio attingitur, mihi hoc ipsum debetur, ab illo ablatum est. Ego igitur omnibus spoliatis pro viribus nocebo. Luculentum insaniam tumultum dicas, si acies, conciliabula, aut comitia istorum importunissimorum conuentuum videas. O nostram in Ecclesiam Dei peruersitatem, spectaculumq. maligni & dementis animi! Numquam ne tandem pudefient? numquam ne semetipsi improbabunt? numquam ne in animo morsus sentient, vt vel nunc saltem contra imposturam & rixas dignum aliquid animo concipiant & **B** sentire videantur? Vis sola inuidia est, suis fucis & pigmentis innitens. Sed tamen nihil mali isti aduersus Episcopum vestrum potuere. Mihi credite fratres: nihil aliud studio habent, quam afflicti nostris temporibus nullum sibi locum poenitentia in hac vita relinquere.

Ipsi igitur vobismetipsis auxilio estote (obtestor charitatem vestram) ipsi vos inuicem diligite, & omni ope pro vestra concordia istos persequimini, qui vestram concordiam gratiam demoliri student: Deumq. præ oculis habentes, in mutua charitate consistite. Ego enim Episcopum vestrum Athanasium libenter recepi, eumque vt virum Dei alloquutus sum. Vestri autem est, non mei iudicij, ea de re cognoscere. Quantum autem attinet ad officium salutationis, colloquijq. cum reuerendissimo Athanasio: idoneum eum necessariumq. arbitratus sum, qui vobis in sacris minister esset: ea est hominis in æquitate tuenda sedulitas, **C** non indigna profecto, nec inepta nostræ pacificæ religioni, vt quæ dotes salutaris sententia semper foueat, & rationis adhortamenta sequatur. Deus vos conseruet dilecti fratres.] hucusque Constantinus.

CONSTANTINI  
MODESTIA.

Intelligis, puto, lector, modestiam Christianissimi Principis; qui cum accusatorum nequitiam plus certo exploratam habuisset, innocentiamq. Athanasij in omnibus dilucide comperisset, quem & suis litteris honorificentissimis comitatur Alexandriam redeuntem; tamen non suæ iurisdictionis esse fatetur de his cognoscere atque sententiam ferre (quod res Ecclesiastica inter Ecclesiasticos agenda esset:) verum quod ait: Vestri autem est, non mei iudicij, de ea re cognoscere.] ad comprouinciales Episcopos cognitionem causæ remittit, vt non Athanasij modo, sed & Macarij presbyteri de fracto calice accusati causam ipsi peruestigent. **D**

Sed cum hæc omnia aduersus Athanasium Constantinus intelligeret actitari ab Eusebio Nicomediensi, qui Constantinopolim venientes susceperat Meletianos, & Theognide Episcopo Nicæno, damnatis atque depositis iam in Nicæno Concilio, at simulate palinodiam recantantibus ab eodem Concilio Constantini precibus restitutis: aduersus eos vehementer commotus, vt sedibus pellerentur, secundum priorem Synodi sententiam, data ad Nicomedienses epistola, aperte declarauit, quam Theodoretus recitat sit scriptam <sup>a</sup>:

<sup>a</sup> Theodoret. lib.  
1. c. 20.EPISTOLA CON-  
STANTINI AD  
NICOMEDIEN-  
SES.

Quis innocentem multitudinem ista docuit? Eusebius videlicet tyrannicæ crudelitatis administer. Nam quod Tyranni partibus penitus adhæserat, nempe Licinio, ex multis illius rebus gestis facile potest intelligi: siquidem istud partim Episcoporum, eorumq. vere Episcoporum cædes testantur, partim crudelissima Christianorum persecutio palam clamat.] Conspirasse quidem cum Licinio in persecutione aduersus Episcopos commo- **E** uenda, sugillat Constantinus Eusebium; quem tempore superioris persecutionis a fide in Christum defecisse, superius dictum est. Sed subdit Constantinus: Neque certe de iniuriis illius, quibus me affecerit, hoc loco verba faciam, per quem aduersariorum contra me concursus, quantum fieri poterat, maxime procurabantur.] significat plane his verbis Constantinus, Eusebium vna cum Licinio barbaros sollicitasse aduersus eum; ac proinde addit: Qui & oculis tamquam speculatoribus me obseruauit; quin etiam ministerio prope militari, quo Tyranno opem ferret, perfunctus est. At nemo existimet, me imparatum minusque instructum esse etiam ad istas res, si opus fuerit, certissimis argumentis confirmandas: verissime enim ostendi potest, tum presbyteros, tum diaconos a me manifesto deprehensos, qui Eusebium assidue stipabant. Sed missa istæc facio, quæ non dicuntur a me, quod ipse ea grauius & inimico animo feram, sed quo eos suæ ipsorum pudeat inficitia.

Illud solum metuo, illudq. animum meum cura implicitum tenet, quod vos video in huius criminis

**A** criminis societatem vocari: nam improba Eusebij institutione & peruersa doctrina conscientia vestra a veritate deflexit. Verum huius rei expedita est & facilis curatio, si modo Episcopum fidelem & animo simplici ac sincero nacti, oculos ad Deum denuo conuertere volueritis: quod quidem in præsentia est in vestra situm potestate, quodque etiam dudum penes vestrum iudicium fuerat: nisi aut Eusebius ipse, de quo dixi, aut alius quidam eorum quibuscum conuentus agere solet, huc præceps ruisset, & rectum eligendi ordinem conturbasset.] Porro hunc locum perperam valde interpretatus Theodoretus <sup>a</sup>, dicit tum scriptam esse hanc a Constantino epistolam, cum Eusebius Nicomediensis Episcopus, mortuo Alexandro Antistite Constantinopolitano, intrudere se conatus est in Constantinopolitanam sedem: nam post annos decem ab obitu Constantini, vt diximus ex Sozomeno, & suo loco pluribus aperiemus, Alexander Episcopus Constantinopolitanus ex hac vita decessit. Sed & errasse quoque liquet, **B** dum has litteras post Arij obitum datas affirmat: atqui certum annum obitus Arij suo loco manifeste signabimus. At rursum Constantini epistola:

<sup>a</sup> Theodoret. lib.  
1. c. 19.

Sed quoniam mihi de hoc ipso Eusebio pauca ad vos dicenda sunt: Non vos præterit Concilium Nicææ celebratum, cui ipse (sicut conscientia mea munus postulabat) interfui, non alio sane animo, quam vt tum concordiam inter omnes constituerem, tum maxime omnium eam Ecclesiæ perturbationem, quæ ex Arij Alexandrini amicitia exorta est, reprimerem, penitusq. inde submouerem. Quæ quidem perturbatio illico ex absurdo & pernicioso conatu Eusebij vires collegit. Nam quanta concursione, amantissimi, honoratissimiq. fratres, Eusebius iste, vt pote ipsa conscientia conuictus, quanta cum ignominia mendacis vndique deprehensus, aggressus est, primum certos quosdam homines subornare, qui pro eo deprecarentur; deinde a me auxilium petere, ne tanti sceleris damnatus, honoris sui gradu deiceretur? ] **C** intelligit Constantinus de studio quo eidem Eusebio apud Patres Nicæni Concilij præsto fuit, ne a sede penitus pelleretur. sed subdit: Huius rei testis est mihi Deus, qui tum mihi, tum vobis benignus perpetuo adsit, quod & meum peruertit iudicium, & turpiter a veritate abduxit: quod vobis etiam planum faciam. Nam tum omnia ideo gesta sunt ex eius sententia, qui perniciem plane pestiferam adhuc intra cogitationis suæ domicilium occultam tenuit.

QVID IN EV-  
SEBIUM ET  
THEOGNIDEM  
IN NICÆNO  
CONCILIO.

Ac primum, vt cetera illius nequitia facinora taceam: audite, quæso, quid sceleris cum Theognide, quem suæ socium habet amicitia, consciuerit. Ipse forte quosdam Alexandrinos, qui a fide nostra defecerant, huc mitti iusseram: quandoquidem eorum opera dissidii flamma incensa erat.] Meletianos intelligit, quos diximus venientes Constantinopolim, accusatores egisse contra Athanasium. At de Eusebianis eos suscipientibus hæc adjicit: Sed isti honesti, boniq. scilicet Episcopi, qui vera Concilii diiudicatione ad poenitentiam agendam reseruati **D** sunt, non solum eos admiserunt ad se, & secum in tuto collocauerunt, verum etiam illorum deprauatis moribus communicarunt. Quamobrem erga istos ingratos aliquod supplicium censui statuendum: et propterea mandatum dedi, vt a suis abrepti sedibus, quam longissime ablegarentur. Iam iam vestrum est, ea fide in Deum aciem mentis vestrae intendere, in qua vos semper mansisse constat, & in qua manere, omniaq. pietatis officia exequi, consentaneum est. Quod si ita fiat, vt Episcopos tum vitæ integritate, tum sana doctrina, tum benignitate in omnes eximios habeamus; iure lætari debemus. Sin autem quisquam temeritate & audacia accensus, eas Ecclesiæ pestes vel memoria, vel laudibus celebrare aggrediatur; confestim opera & diligentia famuli Dei (me ipsum dico) poenas suæ inficitia dabit. Deus vos fratres carissimi incolumes seruet.] hætenus Constantini epistola: subdit his mox Theodoretus:

Isti igitur quamquam tum & honorum gradibus abdicati, & ciuitatibus eiectione erant, & Nicomedia Episcopatum Amphion, Nicææ autem Crestus obtinuit: tamen rursus machinis, quibus ante vti consueuerant, vli, & Imperatoris facilitate velut subsidium ad fraudem faciendam nacti, certamine reintegrato, priorem suam recuperauerunt potestatem.] quod putamus accidisse sequenti anno, cum Quinquennialia Constantii Cæsaris agerentur, & ciuitas Constantinopolitana pariter dedicaretur: id enim in his celebritatibus obtinuisse Constantium Cæsarem, qui semper studuit Eusebianis, par est credere. Ceterum quod spectat ad Constantinum: non nouam in Episcopos depositionis & exilii sententiam protulit; sed quam sciebat olim latam a Nicæno Concilio, suis vero precibus reuocatam, voluit iterum validari: depositos hos namque in Nicæno Concilio constat tum ex his quæ superius suo loco sunt dicta, tum etiam ex his quæ habentur in epistola Synodali Concilii Alexandrini, vbi hæc leguntur <sup>b</sup>, postquam de Eusebio ac Theognide Arianis Episcopis depositis in Nicæno Concilio pluribus Patres loquuti fuerant: Bene siquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomedia, Crestum vero Nicææ in eorum locum ob impietatem & communionem, quam cum Arianis a **E** Concilio

EPISCOPUS SVB-  
STITVTI IN  
LOCVM ARIANORVM.<sup>b</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.



Concilio Nicæno reprobatos habuerunt, Episcopos constitutos esse: hanc igitur Synodum A perditam cupientes, &c.]

Sed præter communicationem cum Meletianis, quam in Eusebio & Theognide tantopere Constantinus est execratus: addidisse eosdem deterius scelus, quam ob causam Imperator commotus fuerit, ut eisdem exilium decerneret, Sozomenus declarat his verbis: Quin etiam cum in alijs vrbibus, tum maxime in Bithyniæ & Hellepontii ciuitatibus, tum Constantinopoli quoque dogmata Arii de integro accensa. Denique fertur, Eusebium Nicomediæ Episcopum, & Nicææ Theognidem cum falsa persuasione, eum cui Imperator libellum de Actis Concilij Nicæni custodiendum commiserat, circumuenissent: suas in eo subscriptiones deluiffe; iamq. conatos palam docere, non existimandum Filium Patri consubstantialem esse. De qua re Eusebium, cum esset accusatus: aperte ac libere respondisse Imperatori; atque veste quadam, qua induebatur demonstrata, dixisse: Si vestis illa, se inspectante, diuideretur: se tamen numquam affirmaturum, vtramque eius partem, vnam eandemq. essentiam habere. Quibus verbis valde grauius commotus est Imperator: nam cum persuasum haberet, tales quæstiones post Nicænum Concilium penitus compressas fore: præter spem eas denuo excitatas vidit. Maxime autem omnium eius animum offenderant Eusebius, & Theognis, quod cum quibusdam Alexandrinis, quos ut parum recte de fide sentientes, ad pœnitentiam agendam Concilium conseruarat, communicassent: quam ob causam eos veluti dissidij auctores, exilij causa solum vertere imperauit. A nonnullis enim Imperatorem hac de re iracundia accensum, Eusebium & Theognidem exilio addixisse memoratum est.] hætenus de his Sozomenus: qui post hæc de horum molitionibus aduersus Athanasium pertentatis orationem aggreditur: nos autem eas cœptas esse paulo post Athanasij creationem, antea diximus, ipsius Athanasij auctoritate. Ceterum nec, quod Sozomenus tradit, tam Eusebium quam Theognidem palam auersatos esse Nicænum Concilium, & formam fidei conatos esse conuellere, satis liquet: nam Eusebianorum neminem, nec ipsum licet Arium ausum esse, viuente Constantino, in Nicænum Concilium vel quidquam mutire; sed se eius professores cum dicerent, non nisi occulto tramite illud aggredi enixe studuisse constat: ut gesta ab eis in Hierosolymitano Concilio, quæ nos dicemus inferius, manifeste significabunt.

Hoc eodem quoque anno Constantinus Imperator, cum propensiori studio esset nõ tantum ad prauæ religionis cultum abolendum, sed etiam ad inoluta vitia extirpanda, edita sanctione, concubinatum penitus sustulit: sic rescribens ad Populum: Nemini licentia concedatur, constante matrimonio, concubinam penes se habere. Dat. XVIII. Kal. Iul. Constantinis Patre & Filio Conf.]

IESV CHRISTI  
ANNVS  
330.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
17.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
25.

**T** Recentissimo trigesimo Christi anno Gallicano secundum & Symmacho Consulibus, quo celebrata sunt Quinquennalia Constantij Cæsaris, ipsa ciuitas Constantinopolitana a Constantino Imperatore Deo dicata fuit. Quoniam vero in his quæ ad tempus spectant, diuersæ sententiæ reperiuntur, & falsa interdum astruitur magno præiudicio cum rerum gestarum, tum temporis Chronologiæ, ex qua sapius complures posteriora consueuerunt tempora numerare: quæ nam verior sit, ab antiquis probata; est diligentius perquirendum. Fuit ea quorundam sententia (haud tamen antiquorum) eo ipso anno, quo Magnum Nicænum Concilium absolutum est, nempe Consulibus Paulo & Iuliano, Constantini anno vigesimo, factam eiusmodi dedicationem a sanctis Patribus qui Nicææ conuenerunt, dicentes, absoluta Synodo, inuitatos esse Episcopos ad nouæ Encœnia vrbs: quæ quidem sententia cum ex ijs quæ superius dicta sunt, cum actum est de Nicæno Concilio, tum etiam ex ijs quæ modo dicentur, erroris arguitur.

Rursum vero apud Cassiodori Chronicon eiusmodi facta dedicatio reperitur, Pacatiano & Hilariano Coff. qui numeratur a Nicæno Concilio annus septimus. Ceterum si numeres annos Constantini ex Chronico Cassiodori, inuenies dedicationem eius ciuitatis incidere in annum vigesimumquintum Imperij Constantini, qui præsens annus est. Quamobrem Cassiodorus occasionem errandi inde sumpsisse videtur, quod perperam numerat annos Imperij Constantini, & (quod superius est demonstratum) duos præteriens annos, eius Vicennalia ponit sub Consulatu Ianuarij & Iusti, quæ sunt celebrata duos ante annos, nempe sub Con-

- A** sub Consulatu Pauli & Iuliani: quo errore semel illapso, qui hoc anno sub dictis Consulibus ponere debuisset dedicationem eiusdem vrbs, eam collocat post duos annos. Sed cum quinque annis post Vicennalia Constantini ciuitatem dicari contigisse dicat; plane consentit hoc ipso anno eam dedicationem factam esse: quod constat etiam ex Hieronymi sententia, in cuius Chronico habetur eius dedicatio vrbs facta anno vigesimoquinto Imperij Constantini: verum cur posita ibi Chronologia de annis Domini huic nostræ minus respondeat, consule quæ ea de re superius dicta sunt, scilicet in fine anni Domini vigesimiquinti supra trecentessimum. Huic quoque sententiæ assentitur Anastasius Bibliothecarius, qui in breui memoria temporum, quam elucubrauit, sub præsentis anno eandem celebritatem collocasse reperitur. Nec aliud plane ab his sensisse maiores, ex eo certum deducitur argumentum, quod cum Marcellinus Comes in suo Chronico numeret ab anno regni vrbs conditæ vsque ad Consulatum Mauortii, quo Iustinus obiit, & cœpit imperare Iustinianus, annos centum nonagintasetem; liquido constat, ab hoc anno eum numerare cœpisse. Rursum vero cum Suidas dicat, Nouam Romam conditam a Constantino anno ab Augusti Monarchia trecentesimo sexagesimo; hoc plane anno conditam, nempe absolutam & dedicatam, affirmare videtur. Ceterum tunc cœptos esse numerari annos ab Vrbe condita, cum eadem dedicata est, quæ & anniuersaria celebritate populo recurrere cōsuevit, nulli dubium est. Sed cum ibi Suidas ab eo anno vsque ad Imperium Basilij & Constantini Porphyrogenitorum subdat numerari annos trecentos & octo, apparet omnino in notas numeri mendum irrepisse, cum ijdem imperare cœpisse reperiantur anno Domini nongentesimo nonagesimo septimo: atque ob eam causam numerandi essent anni sexcenti sexagintasetem.

- His igitur de anno quo Constantinopolis dedicata est, elucidatis, dies ipsa dedicationis publicis perpetuisq. monumentis commendata est, ut anniuersaria die natalis Nouæ Romæ, sicut antiquæ, celebraretur. extat de his sanctio Imperatorum, in qua cum de ferijs agitur, hæc habentur: His adiicimus natalitios dies vrbsium maximarum, Romæ, atque Constantinopolis, quibus debent iura deferre, quia & ab ipsis quoque nata sunt.] Porro in Menologio decima die mensis Maij natalis dies Nouæ Romæ Constantinopolis in Ecclesia publice annis singulis recitandus descriptus reperitur; licet apud Zonaram, vndecima mensis Maij, eadem fuisse absoluta legatur.

- Quod vero ad dedicationem spectat; eam a Christianissimo Imperatore nonnisi Christianis ritibus oportuit esse dicatam. cum agit de his Nicephorus, affirmat eam incruento sacrificio, precibus, votisq. fuisse Dei Genitrici Mariæ consecratam. Ceterum quod dedicatio ad cultum patriæ Deo tantum debitæ pertinet: nonnisi Deo dedicari consueuisse a Christianis ecclesias, S. Augustinus sæpe testatur. verum sicut constat eodem auctore dedicari Deo ecclesias in memoriam martyrum; ita etiam potuit accidisse, ut Constantinopolis Deo consecraretur in memoriam sanctissimæ Virginis Dei Genitricis Mariæ: Deo autem omnino dicatam esse, Eusebius tradit.

- Sed quod ad eius vrbs extructionem pertinet; quæ de ea re in primis Zosimus scripserit, ut eadem dilucidemus, sunt recitanda: nisi enim quis ex alijs Zosimo antiquioribus ac magis probatis historicis cunctarum rerum perspectam habuerit veritatem, existimare fortasse posset Constantinopolim totam factam esse deorum sedem & domicilium; sed re accurate percongnita, aliter sentiet. Post igitur descriptum ab eodem situm vrbs illius, cum agit de ædificijs publicis ab Imperatore in ea constructis, hæc ait: Constantinus autem eo loco, quo porta quondam erat, extructo foro rotundo, quod porticibus distentis inclusit, fornices duos e marmore Proconesio maximos fecit oppositos sibi, per quos ire licet in Seueri porticus, & vrbe prisca egredi: cumq. longe maiorem vrbsm efficere veller, eam vltra veterem murum decem & quinque stadijs muro nouo circumdedit, qui totum Isthmum a mari ad mare complesteretur. hoc modo cum vrbsm priorem multo maiorem reddidisset, Palatium quoque condidit Romano non multum cedens. Itidem Circum ad omnem elegantiam perpoliuit, cuius partem fecit Castoris & Pollucis ædem, quorum simulacra nunc etiam in Circi porticibus stantia videre licet. Statuit & quadam in parte Circi Apollinis Delphici tripodem in se continentem ipsius Apollinis simulacrum. Cumque Byzantij forum maximum esset, quatuor porticibus inclusum; ad extremas partes vnus ex hisce porticibus, ad quam gradus non pauci fursum ducunt, ædes duas extruxit, collocato in harum altera Matris deum Rheæ simulacro, quod in monte Dindymo, qui oppido Cyzico imminet, olim illi constituerant, quos Iason nauigationis socios habuit. Et aiunt, eum hoc quadam ex vecordia nihili faciente res diuinas mutilasse, leonibus vtrinque sublatis, & manum figura mutata: nam cum olim tenere

b Sozom. lib. 1. c. 20.

EUSEBII ET THEOENIDIS SCHELYS.

b l. 1. c. de concub.

DEDICATIO VRBSIS CONSTANTINOPOLITANAE.

c Niceph. lib. 8. c. 26. Gregor. presbyt. in orat. de Nicæno Concil.

a Suid. in verbo Constantinopolis.

DIES NATALIS VRBSIS CONSTANTINOP.

b l. 2. de ferijs. Cod. Theodes.

c Zonar. Annal. part. 3.

d Niceph. lib. 8. c. 26.

CVI DICATA CIVITAS CONSTANT.

c Aug. de ciuit. Dei lib. 22. c. 10. &amp; alijs in locis.

f Euseb. Vit. Constantin. lib. 3. c. 47.

g Zosim. lib. 2. VRBS STRVCTVRA ET ORNAMENTA.

tenere leones videretur, nunc speciem precantis exhibet, urbem inspectans, & obseruans: A. in altera Fortunæ Romanæ simulacrum posuit. Præterea quibusdam Roma sequitis eum Senatoribus domos ædificauit. ] hætenus de structura Zosimus.

<sup>a</sup> Aug. de Ciuit.  
Dei lib. 5. c. 25.

At quis hæc audiens, non putet S. Augustinum esse mentitum, dum Constantini felicitatem recensens, hæc ait<sup>a</sup> inter alia? Cui etiam condere ciuitatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romæ filiam, sed sine aliquo dæmonum templo simulacroque, concessit Deus. ] At veritati per omnia cõsentanea S. Augustinum esse loquutum, quæ Eusebius & alij historici scribunt, satis aperte declarant. Ea enim cum ornatus causa, veluti de deuictis hostibus erecta victoriæ trophæa, in loco conspicuo collocata, tum præcipue ad derisionem deorum Gentilium a Constantino fuisse in locis publicis posita, Eusebius illis verbis superius recitatis, hic autem necessario repetendis ostendit, quibus ait<sup>b</sup>: Aliorum insignia monumenta ex ære fabricata (in quibus veterum error longo iam temporis spatio se insolenter iactasset) in foro ciuitatis Imperatoris nomine nuncupatæ omnibus palam proposita, vt intuentium oculis pro turpi spectaculo subijcerentur. hic Pythius, illic Sminthius, in ipso Circo tripodas Delphici, Heliconides Musæ in Palatio. Quin etiam ciuitas ipsa Imperatoris, vt modo dixi, nomine appellata, tota simulacris, quæ erant apud quasdam gentes dijs consecrata, & ex ære artificiose elaborata, passim referta fuit. Atque his ipsis simulacris deorum nomine erectis, quibus homines erroris morbo oppressi infinitas hecatombas, victimasq. igne crematas frustra obtulissent, seroq. tandem sapere didicissent, tamquam ludicris rebus ad risum iocumq. spectatorum Imperator vsus est. ] hætenus Eusebius, qui mox subdit de statuis deorum aureis & argenteis ab eodem Imperatore confatis, atque in massam redactis.

IDOLA CON-  
TEMPTI EX-  
POSITA.  
<sup>b</sup> Euseb. Vit. Con-  
stantin. lib. 3.  
c. 52.

Quid insuper idem auctor tradat de sacris Memorijs in eadem ciuitate erectis, hic describamus<sup>c</sup>: Ciuitatem (inquit) ipsius nomine nuncupatam eximio splendore illustrare instituens, C permultis templis, hoc est præclarissimis ecclesijs in honorem martyrum, illustrissimisq. ædibus sacris adornauit, quæ partim in suburbijis erant, partim in ipsa vrbe, quibus tum martyrum celebrauit memorias, tum ipsam urbem Martyrum Deo consecrauit. Ad summam, cum sapientia diuina esset imbutus, ciuitatem quam sui nominis appellatione donandam statuerat, primum omni idolorum cultu purgari debere censuit; vt nusquam in illa vel statuarum, qui dii putantur, in templis honoratæ, vel altaria impura cruoris contagione inquinata, vel hostiæ ignis incendio penitus exusta, absumptæque, vel festa dæmonum nomine celebrata, vel aliud quidquam eorum quæ apud superstitiosos vsurpari soleant, omnino apparerent. Videas etiam adhuc, licet, apud fontes in medio foro positos, Pastoris præclari symbola, illis qui sacris litteris eruditi sunt, satis cognita; Danielem quoque cum leonibus in ære incisum, auriq. laminis splendentem. Tantus item & tam diuinus amor Imperatoris animum complexus est, vt in ipso Palatij introitu, in ædificio omniũ excellentissimo, in medio tecti laquearii inaurato, in tabula maxima explicata, salutaris Passionis insigne ex lapillis pretiosis cuiusque modi, auroq. multo polite elaboratis confectum, figendum curauerit. Istud Imperatori sanctissimo regni firmum videbatur esse propugnaculum. his igitur ornamentis suam illustrauit ciuitatem. ] hætenus Eusebius: eadem de statuis ornamentis causa locatis testantur Socrates<sup>d</sup>, & Sozomenus<sup>e</sup>.

<sup>c</sup> Euseb. Vit. Con-  
stantin. lib. 3.  
c. 47. 48.  
ECCLESIAE  
CONSTANTI-  
NOPOLI ER-  
CTAE.

<sup>d</sup> Socrat. lib. 1.  
c. 12.

<sup>e</sup> Sozom. lib. 2.  
c. 4.

<sup>f</sup> Socrat. lib. 1.  
c. 22.  
CONSTANTI-  
NOPOLIS DI-  
CTA NOVA RO-  
MA.

Quod autem ad nouum ciuitatis nomen spectat: vt eadem ab Imperatoris nomine nuncupata, Noua Roma diceretur, Constantinum lege publica statuisse, idem Socrates tradit; cum ait<sup>f</sup>: Illam ciuitatem, Constantinopolim nuncupauit; lege denique fanciuit, vt secunda Roma vocaretur: quæ lex est in columna lapidea incisa, atque adeo publice apud Prætorium prope ipsius Imperatoris statuam equestrem collocata. ] Sane quidem non nomine tantum, sed re ipsa conatus est Constantinus, ciuitatem illam alteram Romam facere, quæ in omnibus æquo, si liceret, veteri Romæ responderet: nam vt illam, in quatuordecim primum Regiones diuisit, Capitolium erexit, Milliarium aureum collocauit, Circum Maximum, Amphitheatrum, Fora, Porticus, & alia publica Romæ instar ædificia, idq. (vt ait S. Hieronymus<sup>g</sup>) omnium vrbium nuditate; cum quidquid nobile in alijs antiquioribus totius Orientis ciuitatibus inueniretur, a Constantino Constantinopolim inferretur: cum & inter alia prisorum Regum Aegypti, quod integrum supererat clarissimum monumentum, obeliscum illum omnium maximum, qui Thebis erat, immensæ molis opus Alexâdriam vehendum curauit, vt naui impositum deferret Constantinopolim; sed ante præuentus est morte, quàm ingens opus ac plane admirabile absoluere valuisset: quo modo autem ab eius filio Constantio Imperatore tandem perlatum sit Romam, suo loco dicemus.

<sup>g</sup> Hieron. in  
Chron. hoc an.  
25. Constantin.

Quod vero ad vrbis amplitudinem pertinet & eandem incolentium frequentiam, hæc Zosimus:

- A** Zosimus<sup>a</sup>: Constantinopolim ad amplitudinem vrbis longe maximæ tam feliciter auxit, vt plerique post eum Principes ibidem constituto domicilio, maiorem quàm vsus poscat, hominum multitudinem eo pellexerint, quæ vndique terrarum istuc, vel militiæ, vel mercaturæ, vel aliorum negotiorum causa confluit. Quapropter & muris longe capacioribus, quàm essent ij quos Constantinus struxit, eam circumdederunt, & ædificia tam esse contigua permiserunt, vt habitatores eius siue domi se contineant, siue in compitis sint, arctentur, nec sine periculo propter ingentem hominum & animalium copiam incedant. nec pars vicini maris exigua solo cessit, vndique defixis palis, & ædificijs in eos impositis, quæ seorsum ad complendam urbem amplam sufficerent. ] hæc Zosimus de ædificata a Constantino, & aucta ab alijs ciuitate Constantinopolitana. Aperuerat autem ille ad ampliandam eam ædificijs ciuitatem huiuscemodi viam, cum annonam publicã viritim omnibus eandem habitantibus distribuerit, quam & ad posteros transmitti voluerit: ediditque de his omnibus sanctionem, cuius Theodosius Imperator in rescripto ad Proculum Præfectum Vrbis meminit his verbis<sup>b</sup>: Annonas ciuicas non tam titulis dignitatum, quàm singulorum viritim meritis attributas, diui Constantini liberalitate sat claruit: ideoque nihil ex his scholarum nomine vindicetur; sed pro vniuscuiusque merito, quæ sunt concessa, seruentur: vt quicumque perceptarum annonarum emolumenta vel in heredes proprios iure sanguinis transfuderunt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt; maneat quod gestum est, vel hereditatis merito, vel venditionis arbitrio. ] hæc ibi Theodosius. Sed quam ex causa ad huiusmodi effusam & perpetuam largitionem præstandam impulsus Constantinus fuerit, quidq. præstari voluerit ab accipientibus annonam, idem Theodosius Imperator alio ad Aurelianum rescripto declarat his verbis<sup>c</sup>: Annonas ciuicas adhuc militaribus viris beneficium diuale distribuit, vt qui emolumenta perciperent, ædificandi studio magnitudinem vrbis auerent. Ad proinde ne frustra deputatis commodis perfruantur, quorum ope incrementa mœnium non iuuantur: id super his annonis, quæ scholis erogari solent, seruandum est; vt hi tantum, qui domos habent, deputata suo nomini commoda consequantur, &c. ] Sed & Arcadius Imperator ad Africanum<sup>d</sup>: Eos, inquit, quos in hac vrbe domos non habere cognoueris, annonis nouis quolibet titulo acceptis priuari, tua magnitudo præcipiet, nec vllis emolumentis ciuicis adiuari. Neque enim fas est, vt qui vrbis affectum domus indicio monstrare neglexerint, eius commodis perfruantur. Sin vero quisquam est, qui se ædes spondeat habiturum; nisi intra sex menses instruxerit, nequaquam publicarum annonarum modum potiat. ] hæc ibi. Solitam vero fieri eiusmodi erogationem in pane cocto, & magnæ fuisse impensæ, eandemque a Theodosio auctam esse, inuolabiliterq. præstari solitam, Theodosij iunioris constitutio declarat his verbis<sup>e</sup>: Nulli, ne diuinæ quidem domui nostræ frumentum de horreis publicis pro annona penitus præbeat, sed integer canon mancipibus consignetur, annona in pane cocto domibus exhibenda: ita enim debet canon ab inlytæ memoriæ Constantino præstitutus, nec non a diuo pietatis meæ auo auctus, expendi, &c. ] Meminit & Zosimus eiusmodi munificentiæ Constantini, cum ait<sup>f</sup>: Populo Byzantino publicam annonam distribuit: quam & hætenus ille semper habuit. ] hæc q. omnia ille, vt vidimus, ampliandæ vrbis causa.

<sup>a</sup> Zosim. lib. 2.  
VRBIS AN-  
TIQVVS ET PRÆ-  
SENTIS.

<sup>b</sup> l. 10. de Annona  
ciuic. C. Theod.  
ANNONA DA-  
TA CIVIBVS  
VRBEM ILLV-  
STRANTIBVS.

<sup>c</sup> l. 11. tit. eod.  
C. Theod.

<sup>d</sup> l. 13. Cod. eod.

<sup>e</sup> l. 2. de frumeto  
vrbis Constantinae.  
Cod. Theod.

<sup>f</sup> Zosim. lib. 2.

QUANTVM  
PRÆSTARE  
VRBIS VRBVS  
NOVAE.

<sup>g</sup> Suid. in histo-  
ric. verb. Con-  
stantinopolis.

<sup>h</sup> Sozom. lib. 2.  
c. 2.

- C**eterum quantumlibet cum ipse, tum alij certauerint eodem studio posteriores Imperatores Orientalis orbis, vt æmulam Romæ Constantinopolim illi æqualem redderent, & si possent, clariorem efficerent: tamen quamuis omnem ad id perficiendum conatum atque laborem insumpserint, hoc perficere minus licuit. Id quidem, quæ hætenus præ manibus habetur, excusa in Notitia prouinciarum, vrbis Constantinopolitana in quatuordecim regiones distincta, & quibus essent singulæ publicis ædificijs exornatæ, accurate descripta, omni ex parte quàm minor hæc esset, facile monstrat: vnde verissima comprobatur illa de hac re Suidæ sententia, qua dicit<sup>g</sup>: Constantinopolis tanto est alijs omnibus vrbibus maior, quanto Roma esse minor videtur, a qua secundam numerari longe mihi certe quidem videtur esse melius, quàm ceterarum omnium primam existimari. ] in hunc modum Suidas. Ex quibus iure redarguitur Sozomenus, qui cum veterem Romam numquam inuiderit, nouam antiquæ prætulit, dicens<sup>h</sup> de Constantino: Denique in omnibus rebus urbem illã suo nomine nuncupatam, Romæ quæ est in Italia, parem studuit efficere: neque certe suos eum fecellit conatus. Nam virgula diuina (quod aiunt) tantum creuit, vt tum frequentia hominum, tum pecuniæ & diuitiarum abundantia Romam omnium consensu longe superaret. ] hæc Sozomenus. Infrenanda pariter ex his est S. Gregorij Nazianzeni hyperbole, dum in carmine de ciuitate Constantinopolitana ait, tantum excellere Constantinopolim pulchritudine inter ceteras omnes vrbes, quantum cælum terræ præstat: nec enim ipse Romanam inuicit urbem.

Sed & (quod dolendum est) æmulatio illa Principum dimanavit in recentiores postea sacerdotes, cum eius Ecclesiæ Episcopi malis artibus quod iure non possent (vt suo loco dicitur) nomen sibi Oecumenicum arrogarint: vt merito Nicolaus Papa Michaeli Imperatori exprobraret, solam Constantinopolim spolijs & opibus, quas violenter abstulit, esse ditatam: vnde iure illud infelix elogium propheticum fit tandem experta: Væ, qui prædaris: nonne & ipse prædaberis? cum consummaueris deprædationem, prædaberis.]

1. Iai. 33.

b Zonar. Annal. 3. part.

PIETAS IN ORNAMENTIS VERBIS.

c Niceph. lib. 7. c. 49.

At quod rursus ad Constantinum spectat, hæc insuper addit Zonaras b: Denique teretem illam columnam porphyreticam, Roma (vt ferunt) allatam, in foro lapideis tabellis instrato (vnde a Græcis Placoton nominatur) erexit: iuxtaq. simulacrum æneum tum artificio mirabili antiquæ manus, pene viuentis instar, expressum; tum magnitudine insigni spectabile dedicauit: eam statuam Apollinis esse ferunt, Ilio Phrygiæ translata. Sed diuinus Imperator ille nomen suum ipsi indidit, clauis quibusdam capiti insertis, qui corpus Domini salutiferæ Cruci affixerant. Ea ad nostram quoque ætatem permansit integra columnæ insistent: sed sub Alexio Comneno vehementis venti impetu deiecta concidit; nec ipsa solum comminuta est, sed multos etiam, qui casu illic aderant, contriuit: Palladium item Troia in forum Placoton transtulit. ] istæ ipse. Addit his Nicephorus c, in eiusdē statua super porphyreticam columnam collocata positum in dextera malum aureum, cui veneranda Crux erat superposita, cum tali inscriptione: TIBI CHRISTE DEVS VERBUM HANC COMMENDO. Sed & de sacris reliquijs in basi eiusdem columnæ collocatis hæc subdit: Quatuor autem solidis firmisq. apsidis pulchre circumcirca basi columnæ fundata, sub ea ipsa basi duodecim cophinos, & septem sportas, nec non reliquias septem panum, quibus benedictione sanctificatis Christus multitudinem pauit: præterea dolabram Noe, qua ille Arcam construxit, manibus ipse suis Imperator sigillo suo ea omnia obsignata reposuit: quæ ad nostra vsque tempora etiamnum vrbi ipsi, intactus inuiolatusq. thesaurus, permanent. ] Cedrenus de eadem columna porphyretica verba faciens, hos in ea versus incisos fuisse testatur d:

*Tibi Christe, Mundi Domine, rectorq. optime,  
Vrbem hanc, tibi quæ seruiat, modo subdidi,  
Et sceptrâ, Romanamq. omnem potentiam:  
Hæc tu malis defendes semper ab omnibus.*

subter eam iacent duodecim corbes. ]

e Niceph. lib. 8. c. 72.

Rursus vero Nicephorus agens de eiusdem Constantini erectis Constantinopoli pietatis monumentis, sic ait e: Ad imitationem igitur triplicis istius visionis, tres ex ære fieri curauit D Cruces, eisq. sacra hæc imposuit nomina, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑΪ, IESVS CHRISTVS VINCIT. Ex his, cui nomen Iesus inditum, auro per omnes partes diffuso ornata, collocata est super fornicem seu arcum triumphalem in foro, vt obscuriore significatione ardorem pietatis ipsius indicaret: potentia nãque roboris eius Græcam superstitionem debellauit. Alteram vero venerandam sacramq. Crucem, Christi nomen præferentem, in porphyretica Romana statuit columna in loco qui φιλαδέλφειον, hoc est, fraternus amor, dicitur. Tertiam vero, quæ Constantinus Νίκη, id est Victoriâ, vocauit, Heraclius autem ἀνίκητον, hoc est Inuictam, in alta columna marmorea posuit, in loco cui nomen Ἀγορωάλειον, id est, forum Panarium: ad quam multæ etiã supra opinionem hominum virtutes sunt editæ: atque in primis, si qui rigore inflammationis vexarentur, & oculorum doloribus & suffusionibus premerentur, sanati sunt. de qua factum quoddam, quod admodum in admiratione fuit, exponam. Ne vero quisquam narranti mihi fidem non habeat: nihil enim tam præter opinionem & præter fidem est, quod Deus non perficiat; neque etiam quidquam, quod Deus velit, impossibile est.

ANGELICA AP- PARITIO.

Dicitur namque & vere dicitur; cum ad eam Angelus Domini ter quotannis per altissimū intempestæ noctis silentium, perinde atque micans quoddam cælitus fulgur, cum splendore insistentabili venit, Crucem eum circumire, suffitum facientem; suauiq. voce, quasi cuiusdam tenuis indicis, præsentiam suam illis, qui puritate vitæ a vitijs abhorrentes, talia & videre & audire idonei sunt, insinuare: atque vbi cantu ineffabili diuinum carmen Ter sancti hymni psallens concinuerit, rursus illum veluti stellam magnifice micantem ad munia redire sua. Hanc vero venerandam Domini Crucem, longo post tempore, decimum octauum annum Mauritio imperante, quod immenso terræ motu corruerat ferreis quibusdam operibus Heraclius firmavit, & in basi eius huiusmodi incidit inscriptionem: OPVS DEO ACCEPTVM IMPERATORIS MAGNI HERACLIVS FIRMAVIT.

quæ

A quæ inscriptio ad mea vsque tempora durauit. hæc de tribus Crucibus a Constantino constructis. ] atque hucusque Nicephorus.

De Cruce rursus super Triumphalem fornicem posita, Cedrenus meminisse visus est, cum ait a: Supra Milliarij fornice duæ sunt statuæ, Magni Constantini & matris eius, & in harum medio Crux. ] Porro idem auctor recenset alia eiusdem vrbs nobilissima simulacra a viris clarissimis elaborata, non a Constantino tantum, sed a Theodosio quoque Imperatore illuc e diuersis locis translata, quæ Gentes potissimum colebant: sed ea prætermittimus. At de bouis ænei simulacro memoria non prætereat, vtpote nece sanctissimi martyris sanctificato: Pergami in Asia illud erat, instar Phalaridis tauri ad miserorum necem cõpositi, quod illud ipsum fuisse Cedrenus tradit, in quo Antipas testis fidelis, cuius clarissima mentio est in Apocalypsi b, martyrium subiit. translatum autem eiusmodi bouis ænei simulacrum positum fuit

a Cedren. in compend. in Theodos.

b Apocal. 1.

B in Vadera regione, in qua erat templum Apostolorum.

Quod pertinet ad ecclesias ab eodem Constantino erectas Constantinopoli: auctor est Eusebius c, ipsum primum omnium aggressum esse templa quæ illic erigenda erant: meminuit de duobus tantummodo Socrates d, nempe de ecclesia Apostolorum, & altera Pacis dicta, quæ & alio nomine, Sapientia, nominata reperitur. Sed & martyrum has constat ibidem fuisse erectas Memorias, nempe Mocij, Agathonici, Mennæ e, & Acacij, quæ extant in regione decima. Omnes vero ecclesiæ ibi ædificatæ, vsque ad Arcadij & Honorij Imperatorum tempora, in descriptione citata superius vrbs Constantinopolitanæ numero sunt quatuordecim. Sed hac quoque ex parte intueri licet quantum Roma Vetus Nouæ præstaret, cum in ea reperiri quadraginta Basilicas & amplius Optatus affirmet f. Illam insuper ecclesiam ibidem extra urbem ab eodem Imperatore ædificatam in honorem S. Michaelis Archangeli, satis celebrem fuisse, Sozomenus tradit, qui & diuinas virtutes in ea perfici iugiter consueuisse narrat his verbis g:

QUOT ECCLESIAE CONSTANTINOPOL.

c Euseb. orat. de laud. Constantin. d Socrat. lib. 1. c. 12.

e Niceph. lib. 7. c. 49. in fin.

f Optat. lib. 2.

g Sozom. lib. 2. c. 2.

MICHAELIVM IN SVBVRBIO.

Hanc igitur ciuitatem Constantinus suo appellatam nomine, & velut recens ad Christi honorem extructam, multis maximisq. ecclesijs exornauit: cuius propensiori studio Deus ipse opem tulit; et visionibus quibusdam confirmavit, ecclesias in ea vrbe ædificatas, sanctas & salutare esse. Ex quibus eam quæ est in loco qui *iota*, id est Vestæ, facer olim dicebatur, sita, in maximo honore tum a peregrinis, tum a ciuibus ex illo tempore habitam fuisse constat. Idem tamen locus iam Michaelium nominabatur, estque nauigantibus ex Ponto Constantinopolim ad dexteram positus; atque abest ab vrbe, si naue trajicias, triginta quinque stadia; sin autem sinum qui interiacet, pedibus, aut equo vndique circuire velis, septuaginta. Loco vero istud nomen eo impositum est, quod pro certo crederetur diuum Michaelem Archangelum ibi apparuisse: quod etiam ipse quidem, non paruum eodem in loco beneficium adeptus, verissimum esse confiteor. atque id ita se habere, argumento præterea esse possunt multæ aliæ res, quas compertum est ibidem gestas esse. Nam nonnulli in graues casus & pericula, e quibus nullo modo possent emergere, alii in morbos aut perturbationes corporis incognitas delapsi, simulac in eo loco Deum precati essent, calamitatibus quibus premebantur, penitus liberati sunt. Verum quo pacto ista, & quibus hominibus euenerint, singillatim persequi, longum esset. Attamen quid Aquilino nobiscum etiamnum ætatem degenti, & in eodem foro causas agenti, eodem in loco acciderit, partim vt ab eo audiui, partim vt ipse conspiciatus sum, iam opportune commemorabo.

Cum enim vehemens febris, eaq. paulo ardentior ex flaua bile orta eum occupasset; medici ei dederunt illi bibere medicamentum ad aluum purgandam; quod quidem euomuit; atque simul cum vomitione bilis in omnes corporis partes diffusa, cutis extremitatem coloris specie sibi simili tinxit: ex quo factum est, vt omnem cibum & potum euomeret. Vbi autem longo temporis spatio istud perpeffus fuerat, & nihil alimenti in stomacho conuiescebat; de morbo curando medici desperare cœperunt. At cum semimortuus esset, dat suis mandatum vt eum in ecclesiam deportent, affirmatq. se ibi aut mortem obiturum, aut morbo liberatum iri. Cui in ecclesia iacenti, de nocte visio quædam diuina obiecta iubet, vt cibum potione, quæ ex melle, vino, & pipere pariter mixtis conficeretur, tingeret. quæ quidem potio, cum esset calidissima, quamuis medicis ex artis ratione eam considerantibus, morbis e flaua bile contractis contraria videretur, hominem tamen morbo recreauit.

MIRACVLVM IBI EDITVM.

Accepi porro, Probianum vnum ex satellitibus qui Imperatorem in Palatio stipabant, cum dolore pedum grauer afflicteretur, eo in loco etiam cruciatu leuatum, & admirabili quadam ac diuina visione dignatum fuisse. Nam iste cum in initio Gentilis esset, postea

PROBIANVS IBIDEM CURATVS.

ramen Christianus factus, quamquam omnia alia religionis nostræ instituta probabilia putabat, sanctam tamen Crucem salutis omnium causam extitisse, neququam admittere voluit. Cui sic animo affecto, visio diuinitus oblata, quamdam Crucis effigiem, quæ in altari illius ecclesiæ statui solet, ante oculos proposuit, declarauitque manifesto, res, quæcumque a tempore quo Christus in Crucem actus erat, vel ad vtilitatem humani generis communem, vel ad priuatam quorundam, seu a diuinis Angelis, seu a pijs & perfectis hominibus gestæ fuerunt, non sine virtute Crucis salutaris recte gestas esse. Sed quoniam tempus opportunum minime suppetebat ad ea omnia recensenda, quæ in hoc templo accidisse cognoui: ista solum commemorare, consilium fuit.] haftenus Sozomenus: eadem Nicephorus<sup>a</sup>, qui Probianum hunc, medicum fuisse Imperatoris, affirmat; locum vero, in quo ecclesia S. Michaelis fuit ædificata, nominatum esse tradit Sosthenium, sic dictum a salute, vbi Imperator inuenisset viri simulacrum alatum, quod præferret speciem (qua soleret effigiari) Michaelis Archangeli, cuius apparitione facta per visum, templum illud extruere aggressus esset. Equidem diuino quodam consilio accidit, vt quo tempore Constantinus abstulisset deorum quæ viderentur celebriora templa, ac potissimum Aesculapij, qui, Gentilium sententia, morbis hominum mederetur; in ecclesijs Christianorum longe maiora atque certiora, diuina virtute, in curandis morbis miracula ederentur.

At quod rursus spectat ad ecclesias Constantinopoli a Constantino erectas: easdem omnes regijs donarijs, isdemq. varij generis ac magni pretij exornasse, ex alijs in diuersas ecclesias ab eo collatis, quibus existimare facile potest. Sed & illud isdem ecclesijs summa diligentia præstitisse, vt diuinæ scripturæ libris ad diuina officia celebranda abundarent, Eusebius auctor est. Inter alios autem eiusmodi negotium ab eodem Imperatore inianctum esse ipsi Eusebio Episcopo Casaræ Palæstinæ, vt codices sacri exacte describerentur, idem ipse testatur, qui & litteras a Constantino ad se eo argumento conscriptas recitat; quæ sic habent<sup>b</sup>:

**VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS EVSEBIO.**

Cum Dei Saluatoris nostri prouidentia factum sit, vt in hac vrbe nostri cognomine, infinita fere multitudo sanctissima se Ecclesiæ consecret: æquum sane in primis esse videtur, vt vniuerso eorum coetu mirabiliter aucto, ecclesiæ quoque plures in ea instituantur. Quapropter quid nobis videatur, accipe. Visum est hoc significare prudentiæ tuæ, vt quinquaginta illarum scripturarum volumina, quarum & apparitionem & vsum maxime Ecclesiæ necessariam cognoscis, quæq. præterea facile legi & circumferri queunt, ab artificibus scite scribendi peritis politiori membrana describi cures. Nostra clementia ad prouinciæ Præfectum litteras dedimus, penes quem totius administrationis summa est, vt quæ ad eas conficiendas necessaria videantur, omnia summa diligentia suppeditari curet. Nam vt scripti codices quàm celerime apparentur, tuarum id partium est. Ad eos vero perferendos vehicula duo publica nostræ huius epistolæ auctoritate accipies: ita enim quæ pulchre descripta sunt, etiã ad nostrum conspectum facillime perferentur, si ad hoc munus obeundum aliquem ex tua Ecclesia ministrum delegeris: qui, vt ad nos venerit, nostram erga seipsum humanitatem sentiet. Deus te conseruet, frater dilecte.] haftenus Constantini epistola. subdit his Eusebius: Hoc Imperatoris mandatum res ipsa celeriter consequuta est, cum in membranarum curiosè elaboratis terniones & quaterniones mitteremus.] Vt autem Eusebij operam hac in re requisierit Constantinus, inde accidisse putamus, quod vnde emendatior libri exscribi possent, apud eum fideliora esse vetusta exemplaria viderentur, vtpote heredem bibliothecæ Pamphili martyris, quæ nullam in persecutione iacturam (vt dictum est superius) passa esset: ac præterea cum versipellis homo palinodiam recantasset in Concilio Nicæno, cum talem perseuerare, Constantinus existimaret.

Quod insuper ad perfectionem conditæ vrbis videbatur requiri posse; scientiarum scholas, in quibus docerent præstantissimi viri, in ea Imperator ædificauit: laudantur illæ a S. Gregorio Nazianzeno<sup>d</sup>, quas ait excellentissimis oratoribus atque philosophis fuisse refertas, in eisdemq. S. Basilium tyrocinium exegisse tradit; vnde profectus Athenas, magistri potius, quàm discipuli specimen ediderit. Testatur Aurelius Victor<sup>e</sup> de Constantino, fuisse ipsum nutritorem bonarum artium, ac fouisse præcipue studia litterarum: demonstrant hoc ipsum priuilegia, quibus eorum professores munitos voluit esse, atque in primis illa ad Volusianum edita constitutio<sup>f</sup>: Medicos, Grammaticos, & professores alios litterarum, immunes esse cum rebus, quas in ciuitatibus suis possident, præcipimus, & honoribus fungi: in ius vocari eos, vel pati iniuriam, prohibemus: ita vt si quis eos vexauerit, centum millia nummorum Aerario inferat: a magistratibus vel quinquennialibus exactus<sup>g</sup>, nec ipsi hanc poenam sustineant. Seruus eis si iniuriam fecerit, flagellis debeat

<sup>a</sup> Niceph. lib. 7. c. 50.

<sup>b</sup> Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 36.

<sup>c</sup> LIBRI SACRI AB EVSEBIO EXACTI.

<sup>d</sup> Greg. Nazian. orat. in laud. Basil.

<sup>e</sup> Aurel. Vict. in Constantin.

<sup>f</sup> l. 1. de medic. & prof. ff. Cod. Theodos.

<sup>g</sup> exactis

<sup>h</sup> Memlog. die ult. Decembris.

<sup>i</sup> Martyrol. Rom. end. die.

<sup>j</sup> Zoticus p. tate ins. onis.

<sup>k</sup> Die ultim. Decemb. g.

<sup>l</sup> Euseb. lib. 4. c. 44.

<sup>m</sup> NOVI MAGISTRATVS A CONSTANTINO CREATI.

<sup>n</sup> Zosim. lib. 2.

<sup>o</sup> Boberi

<sup>p</sup> Annal. Eccl. To. 3.

<sup>q</sup> li 3

A debeat a suo domino verberari coram eo cui fecerit iniuriam: vel si dominus consensit; viginti millia nummorum Fisco inferat, seruo pro pignore, donec summa hæc exoluitur, retinendo. Mercedes eorum & salaria reddi præcipimus. Quoniam grauissimis dignitatibus vel parentes, vel domini, vel tutores esse non debent: fungi eos honoribus volentes permittimus, inuitos non cogimus.] hæc ipse, qui & de his alijs eadem rescripsit ad Populum<sup>a</sup>.

Quod autem spectat ad litterarum gymnasia, quæ Constantinus erexit Constantinopoli: perseuerarunt eadem eruditionis scholæ vsque ad impium Leonem Imperatorem cognomento Isauricum, qui eas memorias abolendas curauit<sup>b</sup>. Constantini quoque Magni opus fuisse putatur bibliotheca ibidem ædificata, ab alijs vero aucta libris, ita vt numerum centum viginti millium librorum expleret, quæ tempore Basilisci Imperatoris diro illo incendio conflagrauit<sup>c</sup>. Zosimus<sup>d</sup> autem tradit a Iuliano Imperatore in regia porticu erectam esse bibliothecam, in ea collocasse libros quos habebat. At de ædificijs Nouæ Romæ per Constantinum erectis iam satis; qui tamen & in eo magnam ex Christiana mansuetudine sibi gloriam comparauit, quod cum vetera ædificia eius ciuitatis augustiora in omnibus reddidisset, & noua longe ampliora erexisset, carcerem tamen, vt se habebat, humilem, atque depressum, paucorum hominum capacem, nullo auctum additamento reliquit: quem nec posterius mutare ausi sunt Imperatores vsque ad Phocam, qui eum reddidit ampliolem, vt Glicas testatur<sup>e</sup>.

In hunc modum Byzantio in Constantinopolim commutato, atque reddito Noua Roma, noua quoque Romanorum ciuium Christianorum, ex quibus coagmentatus est Senatus amplissimus, facta fuit colonia: quamplurimi enim antiquæ Romæ Senatores Imperatorem ab Vrbe sequuti fuerant: quibus, ait Zosimus, Constantinum domos ædificasse, Curiamque tribuisse, de qua Sozomenus<sup>f</sup>: Curiam item magnam, quam Senatum nominant, in ea constituit: eiusque Senatoribus eosdem honores, eosdem dies sacros, qui Romanis veteribus tribui solent, assignauit.] recensentur aliquorum ex ijs hæc nomina<sup>g</sup>, nempe Olybrius, Verus, Vrbicus, Eugenius, Eubulius, Florentius, Callistratus, Marianus, Seuerus, Isidorus, & Zoticus; licet cum huius, tum Eubulij, Isidori, & Callistrati, Græcorum potius, quàm Romanorum nomina esse noscantur: quamuis nec Romæ veteri deessent ex Oriente ciues allecti atque adsciti in Senatum.

De Zotico autem clara est memoria in tabulis<sup>h</sup> Ecclesiasticis tum Græcis, tum Latinis, vtpote homine, qui miseratione in pauperes, alijsq. virtutibus enitens, egregia claruerit sanctitate: in Menologio vero his verbis eius anniuersaria memoria in Ecclesia celebrari solita reperitur: Commemoratio S. Zotici orphanorum nutritoris, qui claris parentibus ortus, ex Vrbe Roma a Constantino Magno in ciuitatem Constantinopolitanam cum alijs quibusdam nobilibus ductus est.] Sed & in constitutione Leonis & Antemij Augustorum Zoticus hoc præconio commendatur<sup>i</sup>: Zotici beatissimæ memoriæ, qui huiuscemodi pietatis officia inuenisse dicitur.] Constantinopoli enim ipsum primum omnium erexisse xenodochium pauperibus creditur: exciderunt autem eius vitæ Acta, quibus admiranda ipsius opera scriptis mandata habebantur. At de xenodochiorum alijs in locis primis institutoribus consule quæ in Romano Martyrologio annotauimus<sup>k</sup>. Sed & Mariani, cuius mentio facta est, celebris est memoria apud Eusebium<sup>l</sup>: verum de eo suo loco dicemus.

Sic disposito a Constantino sacro Senatu, politicum statum magno consilio in meliorem ordinem volens reformare, complures novos magistratus instituit, & veteres magna ex parte mutauit. Est de his querela impij Zosimi cuncta quantumlibet recte gesta Constantini carpentis: Conturbauit (inquit<sup>m</sup>) & magistratuum officia iam olim instituta. Nam cum duo essent Præfecti prætorio, qui hoc officium communiter gerebāt; non Palatini tantum ordines eorum cura potestateque gubernabantur, sed etiam ij quibus Vrbs erat commissa custodia, & quotquot in omnibus limitibus erant collocati. Hic enim Præfectorum prætorio magistratus, qui post Imperatorem secundus existimabatur, & annonas erogabat, & contra militarem disciplinam admissa conuenientibus poenis corripiebat. Constantinus autem recte constituta turbans, vnum hunc magistratum in quatuor Imperia discerpit. Nam vni Præfecto prætorio totam Aegyptum cum Libyæ Pentapoli, & Orientem ad Mesopotamiam vsque, & præterea Cilices, Cappadoces, Armenios, oramq. maritimam totam a Pamphilia Trapezuntem vsque, & vsque ad castella prope Phasidem sita, tradidit, eidem & Thracia commissa & Myfia, Afemi (Hæmi, est restituendum. sic l. cum appellatio. C. de appellationib. & in Notitia prouinciarum) ac Rhodopes, ac Toperi<sup>n</sup> oppidi finibus circumscripta: præterea Cyprum adiecit, & Cycladas insulas, Lemno & Imbro & Samothracia acceptis. Alteri Macedones attribuit, & Thessalos, & Cretenses, & Græciam, & circumiacentes insulas,

<sup>a</sup> l. 3. C. Theod.

<sup>b</sup> BIBLIOTHECA PVBLICA.

<sup>c</sup> Paul. diacon. in Miscel. lib. 21. in Leone Isaurico.

<sup>d</sup> Zonar. 3. par. Annal. in Basilisco.

<sup>e</sup> Zosim. lib. 3.

<sup>f</sup> Glic. lib. 4.

<sup>g</sup> SENATVS CONSTANTINOPOLITANVS.

<sup>h</sup> Sokom. lib. 2. c. 2.

<sup>i</sup> Glic. lib. 4.

<sup>j</sup> h Memlog. die ult. Decembris.

<sup>k</sup> Martyrol. Rom. end. die.

<sup>l</sup> Zoticus p. tate ins. onis.

<sup>m</sup> l. Omnia priuilegia. C. de Episc. & cleric.

<sup>n</sup> Die ultim. Decemb. g.

<sup>o</sup> Euseb. lib. 4. c. 44.

<sup>p</sup> NOVI MAGISTRATVS A CONSTANTINO CREATI.

<sup>q</sup> Zosim. lib. 2.

<sup>r</sup> Boberi

<sup>s</sup> Annal. Eccl. To. 3.

<sup>t</sup> li 3

<sup>u</sup> & Epi

& Epirum vtramque, & Illyricos, & Dacos, & Triballos, & Pannonios ad Valeriam vsque A & Mysiam superiorem. Tertio totam Italiam, & Siciliam, & circumiacentes insulas, & Sardiniam, & Corsicam, & Africam a Syrtibus Cyrenem vsque. Quarto Transalpinos, Celtas, & Hispanos cum insula Britannica commisit. Hac ratione diuiso Praefectorum Imperio, studiose conatus est alijs quoque modis eorum potestatem imminuere. Nam cum praesentibus vbi- que locorum militibus non modo Centuriones & Tribuni, verum etiam Duces (sic enim appellabantur qui quolibet in loco Praetorum vicem obtinebant) Magistris militum institutis, altero equitum, peditum altero, & in hos translata potestate militum ordinandorum, & coercendi delinquentes, hac etiam in parte Praefectorum auctoritati detraxit.] haecenus Zosimus de magistratuum mutatione.

At haec de quatuor Praefectis praetorio feliciter explicata habes in Notitia illa peruetusta prouinciarum, in qua plura inuenies, ex quibus Zosimus sit augendus, & interdum etiam corrigendus: ibi & ceterorum magistratuum nomina insunt, qui miro quodam ordine dispositi esse videntur: vt plane appareat Zosimum priuato mali animi affectu potius, quam iure, hac quoque ex parte in Constantinum inueni. Sicut & eiusdem illa manifesta calunia est aduersus eundem Imperatorem, quod milites subduxerit a praesidijs limitaneis; vnde factos dicit audentiores barbaros, vt in solum Romanum irruerent: cum tantum absit, vt in his coercendis se desidem exhibuerit Constantinus, vt pontem saxeam (quod tradunt Victor b atque Nicephorus) sicut & Traianus olim fecerat, super Istrum adificauerit, quo ad inuadendos barbaros facilis pateret accessus.

Sed quod magis magisque admireris, eo vsque progressus est liuor hominis & odium in Constantinum; vt cum etiam sua ipsius sententia, adeo de Byzantio sit bene meritis, vt illud reddiderit Romam alteram, & aliarum prouinciarum spolijs atque diuitijs locupletauerit; C quoddam tamen Sibyllinum oraculum a se, vt ait, inuentum, pluribus scriptum carminibus recitet, in quo per lupos qui potituri essent urbem illam, Constantinum, & qui cum sunt sequuti Imperatores, interpretatur, ob eam scilicet causam, quod graui tributorum onere gentem illam affligerint: totamque culpam in Constantinum reijcit, qui nouo tributi genere subiectas Imperio gentes exagitarit; vt vel ex hoc eius interpretatio reddatur omnino vana, dum quod de Byzantio praedictum ait, non Byzantio solum, sed vniuerso Romano Imperio accidisse tributorum vexationem, sua ipsius quoque testificatione exploratum reddatur. Cum alioqui tam ipse Constantinus, vt pluribus demonstratum est, quam alij posteriores Imperatores non cessarint ciuitatem illam omni genere honoris & gloriae locupletare: nam vt de alijs modo taceam, Theodosius Imperator sanctione firmavit, vt vrbs Constantinopolitana non solum iuris Italici, sed etiam Romae veteris praerogatiua potiretur. Quod si quis obscurissimum oraculum ad tempora Christianorum putauerit prospexisse: ad Turcas Orientale Imperium inuadentes, sedemque regiam Constantinopoli collocantes, esse referendum, prudens quilibet aequius iudicabit.

Sed quoniam sit Zosimi querela de duris exactionibus Constantini, ab ipso audiamus; et quam aequi ponderis sit eiusmodi accusatio, prudentiorum iusta iudicij lance expendatur: ait d ergo: Ceterum Constantinus his ita perfectis, exhaustis non desinebat vectigalia largitionibus: quae non vbi par erat, sed in homines indignos ac nullius pretij fiebant: et collatoribus quidem tributorum grauis erat: illos autem cumulabat opibus, qui nulli esse vsui poterant: nam prodigaliter pro munificentia ducebat. Idem & auri & argenti collationem imposuit omnibus vbiue terrarum negotiationes exercentibus, & Dardanarijs oppidorum, ad vilissimos vsque, ne miseris quidem meretriculis hoc incommodo liberatis. Itaque videre erat, quoties quartus quisque annus appeteret, quo vectigal illud pendendum erat, meras per vniuersam urbem lacrymas & ploratus: vbi vero iam aduenisset, non nisi flagra tormentaque corporibus eorum adhibita, qui propter extremam paupertatem damnum hoc sustinere non possent. Quin & liberos ipsae matres distrahebant, & patres filias prostituebant, ex harum quaestu Chrysfargyri (quasi dicas Aurargenti) exactionibus pecuniam offerre coacti.]

At quam calumniosum hoc sit quod dicitur de saeuis exactionibus, satis aperte superius est demonstratum, cum legibus eiusdem Imperatoris, his plane contraria ab eo fuisse statuta, omnibus perspicuum factum est; adeo vt nullus tergiversationi locus possit esse relictus. Siquidem illis vetuit, ne debitores experiri cogentur carcerem, vel poenas aliquas corporales, quibus antea affligebantur: et licet Fisci debitores essent, non nisi in eorum bona agi permisit: qui de Fiscalibus debitoribus ad Aelianum haec quoque rescripsisse

2 Habes eam post Cod. Theod. recentioris edition. Ronill. REFELLITVR CALVMNIA ZOSIMI.

b Victor in Constantino & Niceph. lib. 7. c. 49.

ORACULVM OBSCVRVM MALI CONVERSVM IN CONSTANTINVM.

c l. unic. de priuileg. vrbis Constantinopolitanae. C. lib. 11.

QVERELA ZOSIMI DE EXACTIONIBVS. d Zosim. lib. 2.

REFELLITVR CALVMNIA ZOSIMI. e l. 3. de exactionibus. Cod. Theod. f l. 4. de exactionibus. Cod. eod.

A rescripsisse reperitur: Exactionem sine omni fieri concussione oportet: ita vt si quis in iudicio questus, quod indebite exactus est, vel aliquam inquietudinem sustinuit, hoc ipsum probare poterit; seuera in exactores sententia proferatur.] At quoniam modo rursus passus est Imperator Constantinus ob tributorum exactiones distrahere parentes liberos suos, & filias prostituere; si, ne id cogentur agere inopes, iisdem vt de publico Aerario suppeditaretur victus atque vestitus, lege cauit, atque pariter indulgit vt pauperes vacationem haberent a muneribus personalibus? Vt ex his atque alijs perspicue appareat, nihil apud Constantinum antiquius fuisse humanitate, & in pauperes commiseratione, & liberalitate erga omnes.

Sed rursus ille subdit: Cumque splendidioris etiam fortunae hominibus excogitare quiddam vellet, quod eos morderet, quemlibet horum ad Praeturae dignitatem euocabat, & honoris praetextu magnum pecuniae pondus exigebat: idcirco quoties ad vrbes venissent, qui huius rei mandatum habebant; erat videre fugam omnium & profectioem ad extraneos, metuentium ne cum patrimonio sui detrimento dignitatem hanc adipiscerentur.] Sed cur non memorat etiam leges Zosimus a Constantino statutas aduersus magistratus iniustum aliquid in quemlibet decernentes? quarum aliae sunt superius recensitae, aliae vero suo loco ponentur inferius. certe quidem inuenisset hac in re, quid in eo primum commendare debuisset. At in eundem rursus: Habebat autem (inquit) descripta virorum clarissimorum patrimonia, quibus & tributum imposuit, quod ipse Follem nuncupauit; quibus sane collationibus vrbes exhaustis. Nam cum longo tempore post Constantinum duraret earum exactio: paulatim exhaustis oppidorum diuitijs, ab habitatoribus complura deserta sunt.] haecenus iniustissimae Zosimi querelae: ex quibus arguendus esset oscitantiae Iulianus Apostata, qui cum in Caesaribus coram dijs (quod fingit) reum habitum recitet Constantinum, nequidquam penitus tale a Sileno in eum obiectum tradit, sed tantum quod delicijs deditus esset. haud certe pepercisset Apostata Constantino infensissimus, quem minime tot tantaque latere valuerunt, quae oculis potuit inspexisse, & certiora habere atque recentiora, quam Zosimus, qui post Honorium Imperatorem, vel ipso adhuc viuente (quod putat Euagrius d) scripsit.

Ceterum quod de tributis a Constantino impositis extet aduersus eum querela Zosimi, sunt haec accuratius examinanda: quod enim ait, auri argentique collationem impositam negotiatoribus omnibus, Dardanarijs, nempe fraudulentis venundatoribus annonae, atque personis quibuscumque vilissimis, ac meretricibus, confundit plane diuersa tributorum genera: nam quod impositum erat negotiatoribus, proprie auri & argenti erat, dictumque D Chrysfargyrum, diuersumque ab eo quod pendere consueuerant lenones, meretrices, & exoleti: quod quidem tantum abest, vt a Constantino Christiano Principe impositum fuerit, vt etiam longe ante Alexandri Imperatoris tempora Romae exigi consueuerit; quod idem Imperator equissimus, cum ex turpi lucro colligeretur, vetuit in Aerarium inferri, non tamen abstulit, sed ad publicas fabricas deputauit: testatur id quidem Lampridius in Alexandro, cum ait: Lenonum vectigal & meretricum & exoletorum in sacrum Aerarium inferri vetuit, sed sumptibus publicis ad instaurationem Circi Amphitheatri deputauit.] A Caio Caligula eiusmodi tributi genus excogitatum esse, atque auctum alijs probrosis exactionibus, tradit Suetonius e. Haec igitur cum ita se habeant, plane confutatur Zosimi in Constantinum calumnia, quod meretricibus tributum imposuerit, cum longe ante (vt dictum est) Constantini Imperium eiusmodi tributi pensatio Romae vigeret: quamobrem nihil est, quod dicat Zosimus, inuentum E illud fuisse a Constantino, qui si forte non ademit, saltem ea ex parte minuit, quae ad exoletos pertinet, quos, ne essent, lege lata proscripsit.

Rursus vero quod spectat ad auri & argenti tributum: tantum abest, vt indictum illud fuerit meretricibus, vel humilis status personis, iisdemque pauperibus, vt cum a negotiatoribus solum exigendum illud esse statuerint f Principes, immunes ab eo esse voluerint etiam rusticanos atque colonos, vel alios omnes, qui victum manu quaererent. Ceterum eo obligari quoscumque mercaturam exercentes, etiam si Decuriones essent aut clerici, ex compluribus legibus sub titulo de Lustrali collatione positissime demonstratur g. Sed nec quisquam eiusmodi tributum esse inuentum a Constantino poterit affirmare; cum aurum negotiorum, sicut & coronarium, pendit soleret Alexandri temporibus; quod illum remisisse aliquando, non autem abstulisse, Lampridius tradit h. Quod vero tunc tantum imperatum aurum, sub Constantino autem aurum & argentum pendit iustum sit; id factum a Constantino, nemo poterit demonstrare. At si demus eiusmodi ab ipso negotiatorum auctum esse tributum: iam si id

a l. i. de exactionibus. Cod. Theod.

b l. i. de alimentis. Cod. Theod. c l. unic. de his qui numero lib. Cod. eod.

ZOSIMI RELIGIOSAE CALVMNIAE CONFUTANTVR.

d Euag. lib. 3. c. 41.

CHRYSARGYRVM QUIBUS IMPOSITVM.

e Sueton. in Caligula. lig. c. 40.

ARGVITVR ZOSIMI PATENS CALVMNIA. f l. 10. de lustrali collatione. C. Theod.

g l. 3. 4. 10. 11. de lustrali collatione. Cod. Theod.

h Lamprid. in Alexandro.

fi id conferas cum illis ab Ethnicis Imperatoribus indictis, leuissimum debet existimari. An non qui modestissimus habetur inter eos, Alexander ad Thermas conficiendas tributū exegit a bracharijs, linteonibus, vitrarijs, pellionibus, plaustrarijs, argentarijs, aurificibus, ac ceteris omnibus artibus? quod tamen non damnat, sed commendat Lampridius, pulcherrimum vectigal id nominans; qui item ait, eundem imperasse vectigalia ciuitatibus ad publica earum opera conficienda. Qua quidem ex parte quanto potior Constantini causa, qui tot publica ædificauit monumenta? nam vt prætermittamus dicere de sacris vbique toto pene Orbe terrarum erectis ædificiis, & ciuitate instar Romæ constructa: quis satis poterit numerare incredibiles impensas illas ad pontem super Danubium ex lapide extruendū? legat Dionem<sup>a</sup>, qui hæc cupit exactius intueri, cum agit de alio ponte a Traiano Imperatore super eundem vastissimum & rapidissimum amnem constructo; ac plane inueniet quod in Constantino maxime admiretur. Omittimus dicere de publicis Thermis ab eodem Romæ ædificatis, & Basilica ad negotia obeunda apud forum erecta; quæ licet augustissima fuerint ædificia, respectu tamen aliorum, vt humilia, remanserunt pene obliuione sepulta.

Sed vt ad Chysargyrum redeamus, iure refellit & Euagrius<sup>b</sup> Zosimi calumniam de eo tributo falso Constantino adscripto; quod ait postea ab Anastasio Imperatore sublato: Porro quale illud fuerit, quod Anastasius aboleuit, describit his verbis Zonaras<sup>c</sup>: Cūque vectigal, quod Aurargenteum dicebatur, subditos premeret, aboleuit. huiusmodi autem illud erat: Omnes mendici & pauperes, omnes meretrices, omnes liberti in agris & vrbibus annum Fisco tributum pendere cogebantur. Exigebatur tributum de equis, mulis, bobus, asinis, & canibus: de vnoquoque homine nummus argenteus; de equo, mulo, & boue tantumdem, de asino sex folles (nummi genus est) & de cane totidem: quo tributo attriti homines, vbique lamentabantur. Eo igitur abrogato, Anastasius commentarios illos in Hippico, spectante populo, concremauit. ] hæc Zonaras. At quid hoc cum illo, de quo agitur, Chysargyro, commune habet? hoc enim annum fuisse tradit, Zosimus vero illud quolibet quarto adueniente anno consueuisse persolui: istud quoque mendicis ait imperatum fuisse: illud non nisi negotiatoribus impositum ex scriptis legibus manifeste vidimus, adeo vt nullum aliud pertingeret genus hominum. Vel quo modo dictum ait Zonaras eiusmodi tributum Chysargyrum, si non aurum, sed nummus tantum, vt tradit, pendebatur argenteus? vt plane appareat, improprie, ac nomine tenus, non autem re ipsa illud appellatum esse Chysargyrum.

Qua in re illud in primis intelligendum est; sic eiusmodi descriptum a Zosimo tributum, dictum esse Chysargyrum, siue Aurargenteum, quod vtraque species penderetur, aurum scilicet & argentum: efformari enim solitos nummos siue aureos, siue argenteos iuxta pondus indicti tributi, diximus superius ex Lampridio in Alexandro; distinctamque plane fuisse pensitationem auri ab argenti: adeo vt cum auri tributum indictum esset, non penderetur argentum; nec vice versa, si argentum imperatū esset, soleret aurum tantæ æstimationis pendere. Vt autem argenti pretium in auro persolui posset, Arcadius & Honorius primi statuissent reperiuntur, sic rescribentes ad Eutythianum Præfectum prætorio<sup>d</sup>: Iubemus vt pro argenti summa, quam quis thesauris fuerat illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro singulis libris argenti quinos solidos inferat. ] Habes ex his pretium auri illius temporis, sed & pondus solidorum, cum constet ex Constantini ad Euphraxium Rationalem rescripto<sup>e</sup>, singulos solidos continuisse quaternos scrupulos, septemque solidos appendisse auri vnciam. nam ait: Si quis solidos appendere voluerit auri costi, septem solidos quaternorum scrupulorum nostris vultibus figuratos appendat pro singulis vnciis, quatuordecim vero pro duabus, iuxta hanc formam omnem summam debiti illaturus: eadem ratione seruanda: et si materiam quis inferat, vt solidos dedisse videatur. ] sed & quod sequitur, æquissimum Principis animum etiam in minimis intentissimum demonstrat, dum quo modo appendendum sit aurum ad fraudem arcendam lege præscribens, hæc subdit: Aurum vero quod infertur æqua lance & libramentis paribus suscipiatur: scilicet vt duobus digitis summitas lini retineatur, tres reliqui liberi ad susceptorem emineant, nec pondera deprimant, nullo examinis libramento seruato, nec æquis ac paribus suspenso stateræ momentis, &c. ]

Porro solidos omnes vnus esse ponderis consueuisse, idem Constantinus ad Leontiū Præfectum prætorio declarat his verbis<sup>f</sup>: Omnes solidi, in quibus nostri vultus & veneratio vna est, vno pretio æstimandi sunt atque vendendi, quamquam diuersæ formæ mensura sit: nec enim qui maiore habitu faciei extenditur, maioris est pretij, aut qui angustiore expressione concluditur minoris, habere credendus est, cum pondus idem existat. ]

Sed &

A Sed & illud postea statutum est a Valentiniano Imperatore<sup>a</sup>; vt quoniam quamplurimi adulerini solidi essent cusi; qui pro tributo tot solidos pensuri essent, totidem persoluerent redactos in massam; sic vt libram auri in massa inferret, qui septuagintaduos solidos soluere teneretur. hæc quod ad solidos aureos. Quod autem pertinet ad argenteum nummum; consueuisse libram vnam argenti in argenteos sexaginta diuidi, constitutio Imperatorum declarat<sup>b</sup>, adeo vt sex argentei vnciam explerent argenti. Erat insuper & tributum, quo iubebatur æs solui; quod si quis auro redimere voluisset, statuit Arcadius Imperator<sup>c</sup>, vt vnus solidus penderetur pro viginti libris æris.

Quod igitur spectat ad Chysargyrum, quod pendebatur collatione iustrali: tributum erat huiusmodi, quo negotiatores tantum (quod sæpe diximus) inferre in Aerarium tenerentur auri summam & argenti; quota autem hæc esset, nusquam expressum reperimus. Ceterum eiusmodi indicendi tributi ratio æquissima erat. si enim agros possidentes, ex eis pendere solerent Imperatori partem mediæ quantitatis, interdum vero tertiam, vt ex rescripto Theodosij Imperatoris ad Ilidorum apparet<sup>d</sup>: cur lucrantes ex negotiatione, mercatura scilicet, a tributi solutione esse deberent immunes, cum illa præsertim ex agricultura tributi pensio annis singulis præstari soleret, hæc autem quolibet quadriennio? At de Chysargyri tributo satis ad refellendam Zosimi calumniam.

Sed cum idem rursus ex eo etiam infertur Constantinum, quod clarissimis quoque viris tributum imposuerit, idemque Follem ipsum nominasse tradat: quodnam esset eiusmodi tributi genus, primo exquirendum putamus, ac demum vindicare a Zosimi hac quoque calumnia Constantinum: haud enim erit otiosa eiusmodi peruestigatio, cum ex his compluratum in historia, tum etiam in alijs sanctorum Patrum scriptis & diuersarum facultatum memoriis loca veniant elucidanda. et licet sciamus Alciatum<sup>e</sup> atque Cuiacium<sup>f</sup> iuris consultissimos in his dignoscendis non modicum laboris insumpsisse: haud tamen rem obscurissimam ita vendicarunt in lucem, vt adhuc lucerna minus egeat, & superuacaneus sit omnis labor superimpensus, vtpote qui se coniectura nisos esse profiteantur: at vbi inest opinandi diuersa ratio, diuersam quoque sententiam subsequi necesse est; atque ob id præstat audire omnes.

Duplicis igitur generis follis fuisse Epiphanius docet his verbis<sup>g</sup>: Follis, quod & Talantium vocatur, duplex est, ex duobus argenteis compositum, & fiunt ducenti & octo denarij. et folles duo minuta iuxta denarium, non iuxta argentum. ] hæc ipse. Qua ratione cum dictum sit quamlibet argenti libram continuisse sexaginta denarios; quilibet follis prioris generis tres libras & semis, minus duobus denarijs, continebat argenti, solidos vero decem septem & semis: et hic quidem follis erat maioris pretij. De folle autem alterius generis posito ab Epiphanio, paulo post dicemus; quem tertio loco ponimus: sed modo de secundo genere follis agamus.

Rursus vero aliud genus follis reperiri videtur minoris pretij, nempe trium nummorum argenti, vt colligitur ex Constantij rescripto ad Senatū, iuncto simul illo Gratiani ad eundem Senatū<sup>h</sup> dato. Priori enim dicitur<sup>i</sup> a Constantiniana Prætura conferri solere editionis munerum causa viginti millia follium, & quadraginta libras argenti. Quod autem huiusmodi collatio nimia videretur, posteriore rescripto temperata est, vt duæ Præturæ simul iunctæ tantumdem soluerent, quantum vna conferre soleret: Sicque, inquit<sup>k</sup>, Præturæ duæ, Constantiniana, & Constantiana, conferent argenti libras mille. ] et in fine: Ac bini, inquit, posthac incipiant agnoscere, quod singuli antea transgebant. ] Cum igitur quod duæ penderent simul, eiusdem esse dicatur quantitatatis, & tot libras continerent duæ, quot illa vna; ac proinde, quod Constantiniana & Constantiana Prætura simul penderent mille argenti libras, tantumdem esset, quantum vna ex ipsis antea conferebat, nempe viginti millia follium & quadraginta libras argenti: opus est dicere tantæ æstimationis fuisse viginti millia follium & quadraginta libras argenti, quantæ essent argenti libræ mille: qua ratione dicendum, quamlibet argenti libram viginti folles paulo minus continuisse. Cum vero argenti libra huius temporis esset sexaginta nummorum, affirmandum est quemlibet follem fuisse pretij nummorum trium, atque illius generis, quod a Romanis (inquit Marcellinus Comes in Chronico) nominatum erat Terentianum, seu potius restituendum, Tertianum, seu Terriarium, quod tres nummos contineret.

Tertium follis genus erat minimi pretij, quod Epiphanius ait continuisse duo minuta denarij. Suidas<sup>l</sup> vero follem, obolum appellat, quorum ducenti & decem efficerent staterem aureum: Porro Iustinianus (inquit ipse) priuati emolumenti studio tantum centum octoginta dari iussit, sexta stateris aurei parte subtracta. ] Octogesimam vero partem vnciæ obolum argenteum

<sup>a</sup> Dip in Trm iano.

<sup>b</sup> Euag. lib. 3. c. 39. 40. 41. <sup>c</sup> Zonar. Annal. Tom. 3. CHRYSARGYRUM AB ANASTASIO SVBLATVM.

<sup>d</sup> AVRARGENTVM DESCRIPVTVM A ZOSIMO.

<sup>e</sup> l. vnic. de argenti pres. Cod. Theod.

<sup>f</sup> l. v. de ponderatoribus Cod. Theod.

<sup>g</sup> l. vnic. si quis solidi circulum. Cod. Theod. PRETIUM SOLIDI ET ARGENTUM.

<sup>a</sup> l. 13. de success. prioribus Cod. Theod.

<sup>b</sup> l. i. de expens. lud. Cod. Theod.

<sup>c</sup> l. vnic. de collat. ari. C. lib. 10. TRIBVTVM AEQVISSIMVM CHRYSARGYRVM.

<sup>d</sup> l. 33. de ammō. & tribut. Cod. Theod.

<sup>e</sup> Alciat. de Prat. & tribut. Cod. Theod. iii. l. 2. FOLLES TRIBVTVM NOBILIVM.

<sup>f</sup> Cuiac. in eud. tit. l. 2.

<sup>g</sup> Epiph. de mensur. & pond.

<sup>h</sup> l. 5. de Pratorib. Cod. Theod. i l. 25. Cod. Theod. eod. tit. l. 25. Cod. eod.

<sup>i</sup> l. 5. de Pratorib. Cod. Theod. i l. 25. Cod. Theod. eod. tit. l. 25. Cod. eod.

<sup>k</sup> l. 25. Cod. eod.

<sup>l</sup> Suid. verb. τριταριον.

TERTIVM GENVS FOLLIS. Suid. verb. τριταριον.

**A** genteum continuisse, Epiphanius tradit<sup>a</sup>. Ceterum huiuscemodi minimi pretij folles fuisse æreos, Lampridij locus in Heliogabalo significare videtur, dum ait, centum aureos, mille argenteos, centum folles æris habuisse in sorte Heliogabalum. Secundum hanc autem minimi pretij follium rationem intelligendum est Iuliani Apostatae rescriptum ad Apronianum, quo prohibet ne quis carnis porcinae librâ ultra sex folles venderet; item quod S. Augustinus<sup>b</sup> ait, venditum piscem trecentis follibus: iuxta vero summi pretij folles illos putamus intelligendos, quos Constantinus Imperator numero trium millium misit ad Cæcilianum Episcopum Carthaginensem erogandos in ministros ecclesiarum Africae, Numidiae, & Mauritaniae, ut superius ex Eusebio<sup>c</sup> enarrauimus. Ut ex his locis elucidatis, aliis vero elucidandis haud ingratus tibi, lector, hac in re susceptus labor noster videri possit.

Quod vero ad nomen spectat: Marcellinus Comes testari videtur fuisse nomen peculiare Græcis potius, quam Latinis: nam ait<sup>d</sup>: Nummis, quos Romani Terentianos, Græci Folleres vocant, Anastasius Princeps suo nomine figuratis, placabilem plebi commutationem distinxit. ] hæc Marcellinus. Cum igitur follis vox Græca esse dicatur, & apud Græcos φολύς & φολύς non nisi squamma interpretetur, siue piscis, siue anguis, & interdum æris: fortasse accidit, ut excusus nummus argenteus tenuissimus, dictus obolus ab Epiphanio ubi supra, ob sui exiguitatem squammarum speciem præferret; ac proinde eiusmodi pecunia minutissima dicta sit, folles\*, seu pholes: utroque enim modo scripta reperitur hæc vox. Porro cum horum summa in vnum congesta conficeret numerum ducentorum & octo denariorum, secundum Epiphaniij calculū, nominabatur quoque talentū, Græce τάλαντον: ut autem eadem diceretur & folles, ex eo potuit contingere, quod eadem summa pelliceo sacco, nempe crumena, includeretur, atque quot numerarentur sacculi, tot folles esse dicerentur: sic enim veteres appellabant saccos ex corio factos, ut citat Nonius ex Lucillo: quo sensu & Vegetius saccos pecuniarum militaris, folles nominat<sup>e</sup>. Accidisse autem propemodum videtur in folle, quod in festertio, ut vna eademque ferme vox longe inter se diuersam summam contineat. At de follibus hæc tenentur.

Sed quod ad Zosimum pertinet; demus verum esse quod ait, Constantinum imposuisse tributum Senatoribus, follem. si eum velimus esse summi pretij, quid demum? an non tolerabilis videbatur eiusmodi tributi exactio? Oportuisset quidem ipsum meminisse Augusti Imperatoris, de quo tradit Dio<sup>f</sup>, tam graue tributum Senatoribus indixisse, ut cōplures eorum coacti fuerint e Senatu migrare. Ceterum hac ex parte magnam sibi laudem cōparasse Constantinum, quod non tantum noua non imposuerit, sed nonnulla ex impositis ab aliis indicta abstulerit, quæ superius a nobis allata sunt fidem faciunt: nam etsi non aliud, certe legis Papiæ ex ea parte detractio, ex qua ingentem pecuniarum vim corradere potuisset, magnum eius largitatis & a populorum vexatione continentia fuit experimentum. Quibus omnibus optime suffragantur ea quæ ab Eusebio eodem argumento de Constantino traduntur, cum ait<sup>g</sup>:

Quanto autem studio curauerit, ut plebem & inferiorum hominum animos exhilararet; vel ex vno exemplo, quod erat & ad vitam commodissimum, & ad omnes etiam perueniebat, hodieque durat, facile perspicere licet. Nam cum annua ei tributa agrorum nomine penderentur; quartam his detractam partem, agrorum possessoribus donauit; ut annuam detractionem ad calculum reuocanti, facile appareret, frugum dominos quarto quoque anno a pendendo tributo fore leuatos: id quod etiam lege firmatum, & in omne reliquum tempus stabilitum, non viuentibus solum, sed etiam eorum liberis & successoribus indelebilem & perennem beneficentiam præstitit. Cum vero nonnulli agrorum metationes a superioribus Imperatoribus factas reprehenderent, hisque fines suos premi quererentur: hic rursus arbitros misit, qui re diligenter inspecta, postulantes illas præstarent. Ceterorum causas pecuniarum ipse Imperator audiens; cum minime vellet, ut qui causa cecidissent, deteriori conditione discederent; libenter eis ex suis bonis nonnumquam agros, aliquando pecunias largiebatur: ut iudicio conuictus, quoniam dignus habitus est ut in conspectum Imperatoris veniret, non minore cum lætitia discederet, quam qui causam erat adeptus. Etenim cum non decere existimaret, ut qui coram tanto Imperatore compareret, demisso & lugubri animo dimitteretur; ista ratione perfecit, ut vtraque pars placido & sereno vultu iudicio liberaretur. Ita accidit, ut hanc animi Imperatoris celsitudinem omnes admirarentur. ] hæc tenentur de his Eusebius.

Hisce autem enarratis, mox subinfert idem<sup>h</sup> auctor vnâ simul Constantini bella aduersus Scythas atque Sauromatas gesta, quæ ex Zosimi sententia diuersis temporibus accidisse videntur

**A** dentur: ac primum quidem Sauromaticum bellum aduersus Raufimodum ipsorum Regem, de quo & nos superius egimus; postea vero ait Scythas, Thaisale eorum duce, Romanorum conditionem inuadere ausos esse, cum Constantinus otiose ageret quietus ab omni belli tumultu: quod his ipsis temporibus, quibus Noua Roma Constantinopolis ab eo ædificaretur, contigisse, Zosimus tradit<sup>a</sup>: quo prælio Constantinum maiorem exercitus partem amisisse, & sibi consuluisset fuga, testatur: cum tamen Eusebius, & alij omnes qui prosequuti sunt res Constantini, affirmant, ipsum Scythas superasse, Romanumque Imperium a vectigali, quod illis pendebat, prælio redemisse, ac denique (quod nemo antea fecerat) sub tributo etiam redigisse. hæc quidem his plane temporibus contigisse, cum extructo ponte super Istrum, eo transmissio, Scythas debellauit, Cedrenus quoque testatur<sup>b</sup>; hosque eos putamus esse, quos S. Hieronymus Gothos vocat<sup>c</sup>. Porro eiusmodi bellum, quo deuicti sunt Scythæ, & sub tributo redacti, gestum esse a Gallicano viro clarissimo, qui ea ex causa promeruit Consulatum, Acta sanctorum martyrum Ioannis & Pauli testantur, quæ feruntur a Terentiano conscripta: commendauit memoria ille quidem eorumdem martyrum sub Iuliano Apostata passionem, quam ipse Iudex martyribus intulit: quæ autem interferuntur de Gallicano, dilucidatione indigere videntur: multa enim habent, quæ fidem possent retardare lectoris: idque nos pro facultate præstabimus.

Bellum quidem Scythicum a Constantino per Gallicanum feliciter confectum habetur ibi, cum ille victor rediens (quod antea ab eo promissum erat) Consul creatus est. Ceterum duo reperiuntur Consulatus Ouinij Gallicani, alter cum Basso anno vndecimo Constantini, alter vero vna cum Symmacho hoc ipso anno eiusdem Imperatoris vigesimoquinto. Priori quidem Consulatu ea de bello Scythico minime aptari posse videntur; si quidem tunc in Thracia, ubi ait auctor bellum esse confectum, regnabat Licinius, & nihil ad Constantinum res Scythicæ. Sed & cum auctor tradat Gallicanum se a Consulatu abdicasse, & Curia nuncium penitus remisisse, atque amplexatum esse humile, Christi causa, viuendi genus, in eoque vsque ad Iulianum perseuerasse; nihil est quod hæc ad priorem Consulatum aptari possint, post quem eum Senatu & Curia constat vsus, & iterum Consulem creatum esse. Quamobrem ea omnia de Gallicano ad secundum hunc eius Consulatum præsentis anni esse referenda, affirmare necesse est: consentiunt his quæ nuper ex Zosimo & alijs dicta sunt, his scilicet temporibus bellum Scythicum accidisse. et licet annus certus non describatur; tamen quod ibi dicitur, post victoriam Gallicanum creatum esse Consulem; confectum illud oportuit anno superiore, dum (ut ibidem ponitur) Constantinus Romæ ageret, & S. Helena Augusta eius mater adhuc superstes esset: eam enim post Nicænum Concilium aliquot annos vixisse, ex Eusebio & alijs superius diximus; et Constantinum, licet Constantinopolim migrasset, antiquam Romam interdum repetiisse, pariter demonstratum est: quem tamen hoc anno ad Nouam Romam dedicationem Constantinopoli fuisse, in dubium reuocari minime posse videretur. Quod autem habeant Acta, Gallicanum adhuc Gentilem & diis immolantem perseuerasse vsque ad annum superiorem, haud mirum videri debet; cum liqueat, complures ex Senatoribus & ex familiis Senatoriis Romæ adhuc Ethnicos perseuerasse, immolasse diis, atque etiam deorum templa ibidem aperta mansisse, licet alibi multis in locis essent clausa; sicut sub Cōstantio quoque, qui (ut auctor est Symmachus<sup>d</sup>) sacerdotia repleuit nobilibus, & cærimoniis non negauit impensas.

Scimus tamen his de Gallicano aduersari nonnulla, quo minus ad perfectos & vndique absolutos veritatis numeros eiusmodi in omnibus reduci possit historia: nam testatur Eusebius<sup>e</sup> in primis, Constantinum Imperatorem vel Christianos homines ad magistratus gerendos assumpsisse, vel cum ad eiusmodi munus Gentiles adsciuisset, eis ne hostias diis immolarent vetuisse. Rursus vero idem cum agit de bello Scythico, Constantinum ipsum ad bellum profectum esse, & præuio signo sanctissimæ Crucis aduersus eos pugnas, atque feliciter hostes superasse, confirmat<sup>f</sup>. Quamobrem de Ouinio Gallicano historiam illam ab aliquo deprauatam, & nonnullis auctam (ut moris fuit quorundam, qui de re magna brevis pertractati narrationis, multa periphrastrice, ut eis opinari contigit, cumularunt) facile existimare possumus: nisi velimus Eusebium potius esse mentitum.

Nos autem ea hic tantum reddemus, quæ ibi inuenimus de victis ab eo Scythiis, & Romam reditu, atque abdicatione facta a Cōsultu, & exhibitio ab eodem pio pauperibus ministerio, ipsæque verbis quibus in ipsis Actis scripta leguntur. Post enarrata ibi sponsalia Cōstantiæ filia Constantini cum Gallicano, & cōuersione Acticæ & Artemiæ virginum eiusdem Gallicani filiarum, hæc de parta ab eodem Gallicano victoria sic recitata habetur: Cum Scythica gēs me in Thraciarum Philippopoli

<sup>d</sup> Symmachi Relatio ad Imp. Valentinianum apud S. Ambrosium.

<sup>e</sup> Euseb. Vit. Cōstantini. lib. 2. c. 49.

<sup>f</sup> Euseb. ibi. lib. 4. c. 5.

<sup>g</sup> Apud S. Hieronymum. Epistolæ ad Iulianum. c. 26.

<sup>h</sup> Iulianus.

lippopoli

INSPERATA VICTORIA GALLICANI

lippopoli conclusisset, stragesque nostrorum plurimas edidisset: formidante me cum illis con-

GALLICANVS AFFECTVS CHRISTIANVS

Porro meipsum iam Christianum effectum ita Deo deuoui, vt etiam a coniugio promise-

GALLICANVS CREATVS CONSVL MINISTRAT PAPPERIBVS

Cum autem vellet priuatus abscedere, rogatus ab Augustis, Consul processit, & in fasci-

2 Rom. Martyrolog. Bed. C. Ysuard. die 25. Iun. b Ado eadē die. c Euseb. Vit. Cōstantin. lib. 4. c. 5.

d Tom. prim. Cōsil. in Siluestro. MVNERA OBLATA A GALLICANO.

Extat praterea de eiusdem Gallicani munificentia in superius citato libello Anastasij de

A quinquaginta sex: Massam Gargilianā in territorio Sueffano præstantē solidos sexcētos quin-

Hoc eodem anno, ijsdem Consulibus, datum reperitur rescriptum Constantini Imperato-

Hoc pariter anno, quo Quinquennalia Constantij Cæsaris celebrata sunt, in gratiam ipsius

IESV CHRISTI ANNVS 331.

SILVESTRI PAP. ANNVS 18.

CONSTANTINI IMP. ANNVS 26.

S Equenti anno Domini trecentesimo trigessimoprmo, Quinius Bassus iterum & Ablaius

Cum istæ autem per totam Aegyptum opera Meletianorum & Eusebianorū spargerētur

DONATISTAR VEXANT CA THOLICOS.

a 1.7. de Episc. & cleric. C. Theod.

b Niceph. lib. 9. c. 21.

ATHANASIVS ITERVM VEXATVR.

c Athanas. Apo- log. 2.

ISCHYRAE POBNITENTIA.



de admissis sceleribus poenitentiam agens, quas concinnasset calumnias, eandem publica in facie Ecclesiae facta confessione destrueret: quod ipse facere non praetermisit. haec quidem omnia idem recenset Athanasius, dum eandem prosequutus, de his quae accidissent, narrationem hanc subdit: Ibi cum Ischyra a suis reprehenderetur, ad nos lamentabundus accessit, nihil quidquam inquiring tale factum esse a Macario, qualia iactabant, sed se subornatum a Meletianis ad istud flagitium comminiscendum: quapropter & ista quoque scriptis protulit.

Beato Praesuli Athanasio Ischyra in Domino salutem.

Quia me, domine Praesul, te adeundo, ut in Ecclesiam reciperer, obiurgasti, quod istiusmodi loquutus essem; quasi ego ultro hoc fecissem, ac non vi potius huc adactus essem: ideo hanc satisfactionem tibi scripto porrigendam putaui, ut cognosceres vim mihi factam esse tum ab Heraclide: ab Isaac porro Letois, & a sociis eius etiam verberibus caesum esse. Ego autem, Deo in testem adhibito, pro excusatione mea dico, me nihil eorum quae illi a te facta iactitant, conscium esse, neque vllum calicem contractum scire, aut mensam subuersam esse; meque ad ista omnia calumnianda, eorum vi adactum esse. Hanc autem pro me excusationem facio, tibi quoque eam scripto trado, optans me vnum eorum esse, qui ad tuos conuentus pertinent, & tuis iudicijs parent. Valere te in Christo exopto. Tradidi autem manu mea tibi Episcopo Athanasio in praesentia presbyterorum Ammonis, Dicellae, Heraclidis, Paschi, Bocchonis, Chenebri, Achillae, Myrsenes, Didimi, Taphrosieris, & Iusti ab Comatheo; diaconorum autem eorum qui Alexandrini erant, Pauli, Petri, & Olympij, Marcoticorum vero Olympij, Ammonij, Pisti, Demetrii, & Caii. haec Ischyrae.]

At tantum abest ut Meletiani confessione Ischyrae repressi fuerint, ut etiam acrioribus odij stimulis exagitati, prosequuturi in Athanasium & Macarium accusationes, ad Constantinum Constantinopolim proficisci decreuerint. quid autem, his auditis, Imperator rescripserit, idem Athanasius narrat his verbis: Haec cum ita confessus esset Ischyrae; aequae tamen illi istiusmodi crimina passim iactitarunt; remque ad Imperatorem Constantinum detulerunt. Ceterum ille iam antea Psammathiae de hoc calice audierat, cum nos ibi praesentes essemus: quapropter repudiata aduersariorum sycophantia, Antiochiam litteras ad Dalmatium Censorem misit, ut cognosceret de causa homicidij. At quid qualeve ea de re fuerit Dalmatij iudicium, sequenti anno, quo illud contigisse, ex ijs quae dicenda sunt inferius potest intelligi, dicturi sumus.

Horum autem omnium scelerum, quae Meletiani in Athanasium moliti sunt hactenus, & in posterum ardentioribus in dies studiis prosequi non desierunt, auctor & promotor fuit (quod saepe demonstratum est) Eusebius Nicomediae Episcopus: nam Ischyram non ad Meletianos tantum, sed & per eos profectum esse Nicomediam ad Eusebium, a quo de concinnandis calumniis optime instructus fuerit, testantur Socrates & Sozomenus. Porro maximo omnium malo fuisse eundem Eusebium in sedem Nicomediensem restitutum, etiam portentoso caelitus est declaratum, dum hoc vel sequenti anno Basilica Nicomediensis recens extructa, tacta fulmine conflagrauit. Protheus iste ad decipiendos homines egregie comparatus, pallio pietatis decepit saepius Constantinum: quippe cum Ario faueret intrinsecus, Nicenam tamen fidem coram ipso ardentem profitebatur: et cum Athanasium acerbissimo odio infectaretur; ipse tamen quasi rerum ignarus considerare visus, aliorum opera utebatur: et quod maximum attulit Ecclesiae detrimentum, insinuauit se in Constantij Caesaris amicitiam, cui pater Constantinus latioribus regiminis uti permisit habenis, quod Orientalis Imperij eum heredem relinquare, quod & fecit, in animo haberet.

Hoc pariter anno Domini trecentesimo trigessimoprimo S. Hieronymus inter alia haec habet in Chronico: Donatus agnoscitur, a quo per Africam Donatiani.] ita ipse, licet Chronologia Imperatoris ibi perperam consignetur eiusmodi annus vigesimussecundus Imperij Constantini. Fuit hic Donatus partis schismaticorum Episcopus Carthaginensis post Maiorinum, de quo superius pluribus actum est: quo autem potissimum anno ille decesserit, hic vero fuerit subrogatus, haud liquet; potuit hoc anno contigisse, quo eum innotuisse S. Hieronymus tradit: cognitus est autem haud dubium, cum fuit factus Episcopus, & suae partis homines a se denominatos voluit Donatistas, seu Donatianos appellari; quod sub Constante Imperatore accidisse, idem S. Hieronymus tradit; quem & ex libris quos edidit, inter suos fuisse celebris famae, testatur, cum addit: Extant eius multa ad suam haeresin pertinentia opuscula, & de Spiritu sancto liber, Ariano dogmati congruens.] Certe quidem qui eum praecesserunt Episcopi Donatistae, quantumlibet audacissimi, visi sunt, comparatione Donati huius, de quo

agimus

aginus, frigidi. Eo enim procaciae atque superbiae iste peruenit, ut perinde ac Deus esset, per nomen sui ipsius tamquam numen suos iurare pertulerit: de cuius incredibili fastu ac mentis elatione haec Optatus ait: Extulit cor suum, ut nullum hominem sibi comparandum arbitretur, & de tumore mentis suae altior visus est esse; quia quidquid est supra homines, iam quasi Deus est. Deinde cum Episcopi Deo debeant famulari, tantum sibi de Episcopis exigit, ut eum omnes non minori timore venerarentur, quam Deum: hoc est quod sibi Deus visus est. Et cum per solum Deum soleant homines iurare, passus est homines per se sic iurare, tamquam per Deum. In quo si vnusquisque hominum errauerat, ipse prohibere debuerat: cum non prohibuit, Deus sibi visus est.] haec Optatus: qui subdit de nomine suo, quod impertitus est suis, ut dicerentur ab omnibus Donatistae, non autem Christiani.

Rursum vero ad conciliandam sibi apud suos maiorem fidem, callidissimus homo loquutus sibi de caelo Deum effinxit, quod S. Augustinus ita testatur: Haec quidem iactabantur a suis: Donatus orauit, & respondit ei Deus de caelo.] Eo insuper arrogantiae venit, ut Praefectos contumeliis lacefferet, & in Imperatores conuitia & probra conijceret: de Praefectis quidem, Optatus recitat de Gregorio: Ad quem, inquit, sic scribere minime dubitauit: Gregori, macula Senatus, & dedecus Praefectorum: et cetera talia. cui Donato Praefectus patientia Episcopali rescripsit.] Quenam autem postea effutierit in Constantem Imperatorem, suo loco dicturi sumus, cum agemus de legatione Pauli atque Macarij ab eo in Africam missa. Sub eodem Donato, ipso docente, puto & hortante, oborti sunt in Africa Circumcelliones, vulgo dicti Circelliones, de quorum nomine haec S. Augustinus: Quid sibi vult nomen Circellionum? Sed non, inquiunt, vocantur Circelliones; forte corrupto sono nominis eos appellamus. Dicturi sumus vobis integrum nomen ipsorum? Forte Circumcelliones vocantur, non

Circelliones. Plane si hoc vocatur, exponant quid sint? nam Circumcelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur. In hunc modum Augustinus. At de eo quod spectat ad nomen, eos tamen a Donato Agonisticos, & eorum Praefectos, Duces sanctorum, nominatos esse, Optatus testatur: erant hi sectae defensores, qui auderent Praefectis quoque resistere, quique per nundinas, villas, vicusque circumuagantes, praeseferebant se esse publicae iustitiae vindices: quo praetextu & seruos vocabant ad pileum, & oppressos aere aliquo a creditoribus liberabant, minaces litteras ad eos scribentes, quibus mortem minarentur, nisi expungerent eorum debita, atque chirographa delerent, quibus tenebantur adstricti. Omnia haec Optatus, & frequentius Augustinus; ex quo potissimum immania scelera ab iisdem aduersus Catholicos perpetrata, suis locis, ordine temporum, quibus sunt gesta, narrabimus. Porro eiusmodi grassatores sub Donato exortos & propagatos, duodecimo vero Constantis anno per Paulum atque Macarium Legatos non nihil fuisse repressos, eodem anno dicturi sumus.

Ad hos autem coercendos ante dictorum legationem, constat ex Optato & Augustino esse missos primo Leontium, deinde Vrsacium; de quibus Optatus: Querelam per ordinem deponitis, sub Leotio, sub Vrsacio iniuriatos esse quae plurimos:] post hos vero apparet Paulum & Macarium esse legatos, anno quo diximus, duodecimo eiusdem Constantis Imperatoris. De eodem Vrsacio est metio apud Augustinum ex Petiliano, qui eius interitum Christianis exprobrabat, dicens: Perijt Macarius, perijt Vrsacius, cunctique Comites vestri Dei pariter vindicta perierunt. Vrsacium namque barbarica pugna prostratum, saeuis unguibus alites, canumque auidi dentes morsibus discerperunt.] haec ille, non sic quidem post Macarium Vrsacium nominans, quasi post eum vixerit, quem ipsum Macarium praecessisse Optatus docet. Ceterum consueuisse ea de causa Donatistas appellare Catholicos, Macarianos, non autem Vrsacianos, quod ipsius Vrsacij vexatio nequaquam vsque ad aliquem ex illis necem progressa fuerit, Augustinus tradit, cum omnia a Petiliano obiecta fortiter confutat.

Sub tali igitur tantoque doctore adeo superbo, tumido & infano, Donato, creuit Donatistis pariter cum furore stultitia: nam eo dementiae peruenerunt, ut quasi martyrum gloriae cupidi nouum excogitarint genus martyrij, seipsos scilicet necantes praecipitio, aqua, vel igne, vel alios ad inferendam sibiipsis necem cogentes: quos ita vita functos insana Donatistarum turba colligere, & loco digno martyre condere, atque honore martyribus congruo venerari soleret. haec quidem de eorumdem amentia Optatus minuit, & Augustinus innumeris pene locis: de quibus nos saepe inferius dicturi sumus: hic autem modo satis attigisse ipsorum originem. Ante quidem primum Carthaginense Concilium, quod celebratum est Macarianae legationis temporibus, in haec tam immania atque stulta facinora Donatistas schismaticos progressos esse, eiusdem Concilij canon

Athanas. Apolog. 2.

LIBELLVS ISCHYRAE.

MELETIANI CONTRA ATHANAS. AD IMP. PERGVNT. b Athanas. ubi supra Apolog. 2.

Dalmatianum Cæsarem

Socrates lib. 1. c. 20. & Sozom. lib. 2. c. 22.

Cedren. Compend. an. 26. c. 27. Constantini.

DONATVS PSEVDOPISCOPVS CARTHAGIN.

Hieronym. de script. Eccles. in Dynatio.

Optat. lib. 3.

DONATI SVPERBIA.

August. in Ioan. traht. 13. prope fin.

Optat. lib. 3.

CIRCUMCELLIONES EXORTI. August. in Psal. 132.

Optat. lib. 3.

Optat. lib. 9.

Optat. lib. 3.

LEONTIVS ET VRSACIVS PRAEFECTI. August. contra Petilian. lib. 2. c. 92.

STVLTITIA DONATISTARVM.

Optat. lib. 3.

Concil. A. Carthag. c. 2.

contra eiusmodi pseudomartyres editus, fidem facit. Atque ista modo satis de Donato & Donatistis vsque ad duodecimum annum Constantij & Constantis Imperatorum.

Vides lector, quos semel vel hæresis, vel schisma a Catholica Ecclesia, vbi diuini verique sunt dona Spiritus, separat, per quæ abrupta loca & Gentilibus quoque, qui Deum ignorant, inuia & inaccessa a malo dæmone impellantur. Vix apud Ethnicos vnum Empedoclem, vel alterum inuenias Peregrinum sese flammis sponte dedentes, qui & ab ipsis tamquã monstra habentur ostentui: apud Donatistas vero horum examina reperias, ab eisdem Donatistis, vt sanctissimos martyres, immensis honoribus cumulos. hoc enim plane hæreticis omnibus atque schismaticis solet esse commune, vt ipsi in seipos existant suæ prauitatis vtores, & illud in primis, cum sponte a qua essent abijciendi, se ab Ecclesia segregent, cuius precibus valuisent multipliciter adiuuari.

Hoc ipso anno Macarius Episcopus Hierosolymitanus cum sedisset annos decem & nouem, longæuus, & plenus Domini benedictionibus, cum tot tantaque a Deo per Constantinum Ecclesiæ Hierosolymitanæ dona collata vidisset, reddidit in pace Deo spiritum; eiusque memoria iugi commemoratione die annua repetita in Ecclesia hætenus perseverat. In ipsius vero locum subrogatus est Maximus, de quo hæc habet Sozomenus: Fama est Episcopum Ecclesiæ Diospolitana a Macario Maximum ordinatum fuisse; sed a populo Hierosolymitano, ne eam sedem capefferet, impeditum: nam quia confessor erat, & vir alioqui spectatus; populi suffragiis decretum fuit, vt post mortem Macarij in illius vrbs Episcopatum succederet. Itaque cum multitudo ægre ferret se eo priuatum fore, cuius virtutem explorate cognitam haberet, & seditio ex ea re oriri videretur: visum est Diospolitans alium Episcopum eligere, vti Maximus maneret Hierosolymis, & sacro Episcopatus munere vna cum Macario fungeretur, & post eius mortem Ecclesiam illam solus gubernaret. Attamen intelligendum est, quod hi qui in hac re cognoscenda accuratius laborarint, affirmant plebem istam omnia de sententia Macarij & fecisse, & summo studio conatam esse: nam eum omni cura incubuisse, vt Maximus post se constitueretur Episcopus, memorant: propterea quod mente complectebatur, illum, cum rectam veramque de Deo opinionem teneret, & ob fidei confessionem populo percarus esset, necessario ad sibi succedendum reseruandum esse. Siquidem veritus est, ne, se mortuo, Eusebius, Cæsareæ Episcopus scilicet, & Patrophilus Episcopus Scythopolitanus, sectæ Arianae fautores tempus idoneum nacti, illam Episcopalem sedem alicui suæ opinioni dedito tribuerent. quandoquidem dum Macarius maneret in vita, nouis rebus studere cœperunt illi quidem; sed cum ab eo essent ea de causa ab Ecclesia segregati, conquieuerunt. hæc de Maximi in locum Macarij substitutione Sozomenus: quot vero annis federit, dicemus in eius obitu.

Quod autem ad ciuilem statum spectat: hoc item anno, iisdemque Consulibus, Constantinus Imperator inuigilans ex more, ne prouinciales a prouinciarum Rectoribus comprimerentur variis pecuniarum indebitis exactionibus, eiusmodi Christiano Principe dignam edidit sanctionem:

Cessent iam nunc rapaces Officialium manus, cessent inquam: nam si moniti non cessauerint, gladiis præcidentur. Non sit venale Iudicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium, non visio ipsa Præsidis cum pretio. Aequæ aures iudicantis pauperrimis ac diuitibus referentur. Absit ab inducendo\* eius, qui Officij princeps dicitur, deprædatio. Nullas litigatoribus adiutores eorumdem Officij principum concussiones adhibeant. Centurionum, aliorumque Officialium, parua magnaue poscentium, intolerandi impetus oblidantur; eorumque qui iurgantibus Acta restitunt, inexpleta auiditas temperetur. Semper inuigilet industria Præsidalis, ne quidquam a prædictis generibus hominum de litigatore sumatur. Qui si de ciuilibus causis quidquam putauerint esse poscendum: aderit armata censura, quæ nefariorum capita ceruicesque detruncet: data copia vniuersis qui concussi fuerint, vt Præsidium instruant notionem. Qui si dissimulauerint: super eodem conquerendi vocem omnibus aperimus apud Comites cunctos prouinciarum, aut apud Præfectum prætorio, si magis fuerit in vicino; vt his referentibus edocti, super talibus atrocinijs supplicia referamus. Dat. Kalend. Nouembris, Constantinopoli, Basso & Ablauio VV. CC. Coss. ] sub quibus etiam aliæ Imperiales leges datæ habentur, sed nihil ad rem. Porro quod prohibet Iudicis velum esse venale; aduersus eos qui aliquid a litigatoribus exigebant, vt admitterentur ad Iudicem, poenam intendit: vocabantur hi Admissionales, vnde Lampridius dicit de Alexandro, quod salutaretur quasi vnus de Senatoribus, patente velo (quod Italice, portiera, dicimus) remotis Admissionalibus.

Secretarium

a Martyrolog.  
Rom. 10. Martij.  
b Sozom. lib. 2.  
c. 19.  
MAXIMVS EPI-  
SCOP. HIERO-  
SOLYMITANVS.

ca. de offic. Recl.  
prouinc. Cod.  
Theod.  
MAGISTRA-  
TVVM AVARI-  
TIA COHIBE-  
TVR.  
\* ob inducendū

A Secretarium vero locum fuisse vbi Iudices causas audirent & cognoscerent, cum ex pluribus legibus, tum etiam ex Actis martyrum superius recitatis perspicuum redditur.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
332.

SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
19.

CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
27.

Q Vi sequitur annus Christi trecentessimus trigessimus secundus, Consulibus Ouinio Pacatiano & Mecilio Hilario annotatus est Fastis. Quo tempore cum Imperator Constantinus Dalmatio delegasset causæ cognitionem, qua S. Athanasius Episcopus Alexandrinus

a Meletianis reus homicidij fuerat constitutus; ipse Iudex impigre negotium gerens, Athanasio scripsit, vt se ad defensionem pararet: qui tandem rem tantam minime negligendam existimans, Thebaidem, vbi esse Arsenium audierat, quem a se occisum Meletiani, duce eorum primo Episcopo Ioanne, fuerant calumniati, diaconum suum exploratum misit. Hæc quidem ipse Athanasius recenset his verbis: Dalmatius Censor\* igitur mihi prescribit, vt me pararem ad criminis defensionem. Ego autem, litteris acceptis, principio eius rei nullam curam feci, eo quod mihi conscius essem, nihil veri ab illis dici: sed tamen quia Imperator commotus erat, certiores eius rei facio comministros nostros in sacris per Aegyptum; et diaconum amando, qui de Arsenio cognosceret, quem intra quinque vel sex annos prorsus non videram. Is, vt compendio loquar, primum quidem in Aegypto, dum ibi occultaretur, repertus est. hæc ipse. Quo modo autem repertus sit viuere, idem inferius declarat ex Meletianorum litteris, quibus istæc præmittit: Iam ideo eum occultatum fuisse, vt eadem verisimilem facerent, testantur eius familiares: quorum Pinnes, reperto tandem post longam inuestigationem Arsenio, ad Ioannem histriorem istius sycophantiæ in hunc modum scripsit:

Dilecto Patri Ioãni, Pinnes presbyter domicilij Ptemegyris, quæ est in Anteopolitæ Nomo.

Scire te volumus, Athanasium misisse Thebaidem diaconum suum, vt omnia scrutaretur ad Arsenium quærendum. Primum autem obuij, repertique Pecysius presbyter, Siluanus Helia frater, Tapenacerameus, & Paulus monachus, Hypseles, confessi sunt eum apud nos esse: id cum rescisceremus, curauimus illum in nauem conijci, vt ad partes inferiores cum monacho Helia aueretur. Non ita diu post diaconus cum quibusdam superueniens, Arseniumque quærens, in nostras ædes irrupit: verum illum ablegatum iam ad partes inferiores, quemadmodum dixi, non inuenerunt; me autem cum monacho Helia, qui Arsenium auererat, secum Alexandriam deportauerunt, Ducique nos obtulerunt. ibi mihi minime licuit inficias ire, sed confessus sum eum viuere, & interfectum non esse. eadem quoque monachus, qui eum auererat, fassus est. Hæc ideo tibi significauimus, Pater, vt scires Athanasium tibi accusandum non esse: dixerunt enim cum viuere, & apud nos in abditis haberi, resque innotuit vniuersæ Aegypto, neque celari potest. Paphnutius monachus eiusdem domicilij hanc epistolam scripsi, plurimum te saluto, & valere opto. ] in hunc modum illi, cum coram Iudice Alexandrino rem, vt se habuisset, confessi essent.

Cum vero hæc scisset Ioannes Episcopus & Meletianorum caput, Arsenium, quem nauigio in inferiorem Thebaidis partem diximus amandatum, per Nilum ad mare perductum, in externas regiones cõpulis nauigare: appulit nauis Tyrum, vbi sese iterum occultauit. Athanasius autem vigilantissimo studio, cuius semel vestigia inuenisset, exploratores perinde ac venaticos canes post eum misit; et cum illum soluisse audisset a Nili ostiis, ne sic quidem e spe eum inueniendi atque comprehendendi excidit; sed cum nauim illam Tyrum appulisse intellexisset, suos illuc misit. Hi vero tandem quæsitum diu Arsenium Episcopum inuenerunt, inuentumque stiterunt iudicio Pauli Orthodoxi eius ciuitatis Episcopi; vbi rogatus causam dicere, se Arsenium vere esse, confessus est, & totam de simulatione suæ necis ex Eusebij Nicomediensis consilio fabulam pandit. His igitur rebus gestis, Athanasius tanta calumnia liber, litteras dedit ad Constantinum Imperatorem, quibus totius commentum catastrophæ declarauit. istæc omnia idem Athanasius in Apologia citata superius sic summam enarrat: Is (nempe Arsenius) vt compendio loquar, primum quidem in Aegypto, dum ibi occultaretur, repertus est: postmodum eundem Tyri se abstrudentem nostri inuenerunt. Et quod mireris: repertus, deprehensusque noluit se agnoscere Arsenium esse, nisi in iudicio a Paulo eius loci Episcopo conuictus: ab eo enim tempore pudore impeditus, seipsum negare non est ausus. Id autem ideo faciebat, quod pacta Eusebio seruata cuperet; ne, se reperto, argumentum fabulæ dissolueretur. ]

Annal. Eccl. To. 3.

Kk 3

Sed quo

DALMATIUS  
COGNOSCIT  
CAVSAM  
ATHANASII.

a Athanas. Apo-  
log. 2.  
\* Cæsar

ARSENIVS  
QUÆRITVR.

ARSENIVS AD  
LOCA REMOTA  
AMANDATVR.

b Athanas. Apo-  
log. 2.

ARSENIVS IN-  
VENITVR.

Sed quo modo his omnibus ad veritatis lucem perductis, Athanasius cum hisce testificationibus & Arsenij confessione Macarium diaconum suum Constantinopolim ad Imperatorem miserit; et ille, re comperta, publicis litteris toto Orbi voluerit Athanasij innocentiam innotescere; dicemus anno sequenti: in his enim praesens annus & eo amplius infumtus esse putatur.

Porro quod ad Arsenium spectat: hallucinati plane de eo esse reperiuntur, qui cum clericum lectorem, vel presbyterum nominant: nam cum & Athanasij testimonio pluribus in locis, & ipsiusmet Arsenij professione in epistola qua post haec ad Athanasium scripsit, luce clarius, eum Episcopum fuisse, reddatur: de his nullus est locus vel minimum dubitandi. Addit quoque Sozomenus<sup>b</sup> de Arsenio: ipsum ob perpetratum olim immensum quoddam facinus, sese ab Athanasij oculis subduxisse; ex cuius latebris, ad fruendam Athanasio de homicidio calumnia, occasione sumpsisse Meletianos, illaque vfos esse, immo etiam magicarum praestigiarum eundem Athanasium accusasse, quod ea de causa Arsenium interfecisset, ut eius brachio ad incantationes vteretur. sed de magia calumniae postea emerere. Cum autem complures eiusmodi historiam de Athanasio Meletianorum atque Eusebianorum calumniis circumuento sint prosequuti; nos ea potissimum conscribemus, quae ipsemet Athanasius publico scripto, nempe Apologia, tamquam patentibus litteris ab omnibus inspiciendis, complexus est. quamobrem iure respicimus quae ab aliis scripta repugnant historiae ab ipso Athanasio enarratae, utpote contraria veritati: cuiusmodi illa esse videntur, quae a Socrate<sup>c</sup> de inuentione Arsenij facta Tyri, his verbis enarrantur: Factum est Dei prouidentia, ut Arsenius etiam Tyrum aduentaret: nam neglectis mandatis, quae calumniatores, qui ei pecunias largiti fuerant, dedissent, ex occulto ad res quae ibi gererentur cognoscendas accedit. Euenit, ut famuli Archelai viri Consularis in taberna ex quorundam sermone intelligerent, Arsenium, quem rumor erat interfectum esse, illic in hominis cuiusdam aedibus clam delitescere: quae cum accepissent, eosque qui narrabant, diligenter notassent, ea quae audierant, ad dominum suum referunt. Ille extemplo, omni abiecta cunctatione, hominem conquirat, conquisitum inuenit, inuentum in loco tuto concludit: Athanasio significat, ut bono animo sit, &c.] Attamen utcumque demus, vtrumque accidere potuisse, ut exploratores ab Athanasio missi, per famulos Archelai Arsenium inuenerint: certe quidem id contigisse, cum Tyri Concilium haberetur (quod abhinc tertio anno, Athanasij testificatione, celebratum constat) a veritate prorsus alienum est; id enim & quae singulis annis dicuntur inferius, manifestissime declarabunt. Si cut & ab omni prorsus scopo veritatis abhorret, quod apud Epiphanium legitur<sup>d</sup>, post Constantini Imperatoris obitum, temporibus Constantini, Constantij, & Constantis filiorum Augustorum, Arsenium esse repertum. Haec igitur nisi recta temporum ratione distinguantur, quamtumlibet appareant veritate perspicua, redduntur tamen varia scriptorum narratione obscura admodum atque perplexa. At prosequamur cetera ab eodem Athanasio quo sunt facta ordine recensita.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
333.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
20.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
28.

\* Delmatius

Christi anno trecentesimo trigesimalotertio, Dalmatius\* atque Zenophilus Consules creati sunt: quo S. Athanasius, cum de inuento Arsenio Episcopo, quem ab ipso occisum calumniati fuerant aduersarij, cuncta exacte explorata, liquidoque probata habuisset; mittit Macarium suum diaconum Constantinopolim, qui Constantinum Imperatorem ea de re grauissime antea commotum, reddat de omnibus certiore. At Imperator his acceptis, Dalmatium, ad quem iam scripserat, a causa cognitione cessare fecit, accusatores abire iussit, & pro Athanasio dignas litteras scripsit. haec autem ipse Athanasius breui compendio in eadem Apologia his prosequutus est verbis<sup>e</sup>: Cum enim scripsissem Caesari Arsenium repertum esse, & in memoriam reuocassem quae de Macario Psammathiae audierat; inhiuit iudicium Censoris\*, litterasque misit, quibus nostri calumnias improbabat: Eusebianosque ad se in Oriente contra nos venientes, re infecta, abire iussit.] quas vero tunc idem Imperator Constantinus ad Athanasium litteras dedit; ipse recitat, easque intexuit in eadem Apologia; quae sunt huiusmodi f:

Victor Constantinus Max. Augustus Papae Athanasio.

Litteris tuae prudentiae perlectis, in eam veni sententiam, ut putarim te rescriptis nostris

nostris adhortandum, ut populum Dei ad modestiam & misericordiam adduceres. Meo enim in animo haec inter praecipua habeo, ut & veritatem colam, & in mente semper iustitiam conseruem, ijsque potissimum gaudeam, qui recta via incedunt. De illis autem omni execratione dignis Meletianis, inmanibus inquam & nefarijs hominibus, qui quasi apoplexia icti stupent, & solummodo inuidia & aemulatione & tumultibus ad scelera motum habent, nefariam suam mentem declarantes, ista mihi dicenda puto. Vides enim, homines illos, quos ipsi ferro interfectos aiebant, in medio versari, & vita frui. quo ipso nullum unquam fuerit grauius praedudicium, quodque tam clare eorum causam oneret, quam eos, quos ipsi necatos asseuerabant, viuere, & luce frui, qui ipsi pro se causam dicere possunt. Deinde & id quoque additum fuit Meletianorum criminibus: te nefario impetu irrupentem, rapientemque poculum, quod in sacratissimo loco repositum erat, confregisse: quo scelere nullum unquam profecto grauius esse posset, si quidem id ita factum & contestatum esset.] Apparet ex his plane, calumniam, quam Meletiani in Macarium diaconum Athanasij coniecissent; cum ille Itchyrae, ut vidimus, aperta testificatione purgatus esset, illos eadem in Athanasium conuertisse, eumque calicis perfractorem inclamasse. Vides insuper, lector, quantam adhiberi solitam esse vasis sacris reuerentiam & honorem Imperator demonstrat; ut quantumlibet ea schismaticorum essent, tamen quod sacro vsui inferuient, tanta in aestimatione habenda esse putarit, ut facinus nullum hoc grauius admitti potuisse testetur. Sed subdit in eadem epistola Constantinus:

At quodnam hoc genus criminationis? quaeve ista desultoria personarum transmutatio, & reorum diuersitas, ut nunc in hunc, nunc in alium crimen conferant? quae res ipsa luce lucidior est, ipsos tuae prudentiae insidias tetendisse. Denique quis iam deinceps homines istos tam multa ad noxam fingentes sequi velit? maxime cum ipsi seipsos in barathrum ducant;

cumque in conspectu sit, eos fictarum & falsarum rerum accusatores esse? Ut iterum dicam: Quis eos sequi velit, & iter exitij praecipue inire, in quo illi soli mortalium spem salutis auxiliijque constituunt? Si enim pura vellent conscientia ingredi, & bonae mentis meminisse, & sanum animum induere; facile intelligerent, nullam ipsis opem a Dei prouidentia expectandam esse, cum se talium rerum aemulatores ad suam perniciem praebant. Hanc igitur quam denuncio, non asperitatem, sed seueritatem iure appellauero. Postremo etiam illud adiungimus, ut operam des, quo ista quae scripsimus, subinde ad populum recitentur; ut res ad omnium notitiam veniat; et praecipue ut illi qui ita agunt, & ad istum modum conuersantur, resciscere possint, quod ista, quae nunc a nobis emendationis causa dicuntur, re ipsa & factis demonstrantur vera esse. Iam cum in hoc negotio tanta sit malitiae importunitas; certum habeant, me ita decreuisse, atque huius esse sententiae: si quid tale iterum mouerint, non pro more Ecclesiarum, sed legibus publicis mea ipsa opera causa cognitionem suscepturum: ac deinde cognoscent, se non solum humani generis, sed etiam diuinae disciplinae latrones esse. Deus te seruet, frater dilecte.] haec tenus Constantini litterae.

Alias quoque eiusdem Imperatoris id genus litteras datas esse cuique patentes, epistola Alexandri Episcopi Thessalonicensis Athanasio adgratulantis, ad ipsum missa testatur: scripsit ad eum ipse, cum per Macarium diaconum Athanasij Legatum de rebus gestis Constantinopoli certior redditus esset: recitat eandem Athanasius haec praemittens<sup>a</sup>: Quod autem me de caede Arsenij accusarint: ne multorum scriptis ad eam rem probandam vtar: sufficit si vnam dumtaxat Alexandri Thessalonicensis Episcopi epistolam, vnde & ceterorum existimes, apposuero. Ille enim cum sciret quae de caede Arsenij aduersum nos vulgo sparsa essent, non ignarus Arsenium viuere, istiusmodi epistolam scripsit:

Domino dilecto filio vnanimi, & suo in sacris collegae Athanasio, Alexander Episcopus in Domino salutem.] filium nominat Athanasium senior Alexander, aetatis causa, quem tamen Patriarcham sciret esse totius Aegypti. sed ad ipsam epistolam accedamus:

Congratulor optimo Serapioni ita se sacris moribus exornare satagenti, & patris memoriam laudabiliorem efficiendi. Consummatus est enim ille (ut alicubi dicit scriptura sacra) & non mortuus est: reliquit enim vitae suae monumentum. Quo igitur nos affectu esse erga eum, qui ita virum memoria dignum in se conseruat, existimas? quam tu domine, & sacram eius viri memoriam, & recentioris humanitatem cognitam habeas, per quem vniam solum a tua reuerentia epistolam accepi? Significauit igitur hoc ipsum tibi, ut scire posses domine, dilectum nostrum & diaconum Macarium litteris Constantinopoli huc ad me missis, ingenti me gaudio affectisse, dum mihi scriptis suis referret opprobrium dedecusque Achabis sycophantae de calumnia conuicti, quod hominem viuum quasi interfectum sermonibus apud omnes diuulgasset. Conditgnam autem eum sua audacia mercedem a iusto Iudice cum sua cohorte relaturum esse, sacre litterae

<sup>a</sup> Sozom. lib. 2. c. 22. & alij eum sequuti. Epiph. haes. 58.

<sup>b</sup> Sozom. ubi supra.

<sup>c</sup> Socrat. lib. 1. c. 21.

QVAE CONFY-  
TENTUR DE  
ARSENIO SCRIP-  
TA.

<sup>d</sup> Epiph. haes. 68.

\* Delmatius

LEGATIO MA-  
CARI AD IMP.

<sup>e</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

\* Caesaris

<sup>f</sup> Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

litteræ mentiendi nesciæ fatis prædicant. Omnium Dominus te virum optimum quàm diutissime conferuet. ] hæc Alexander. Eiusmodi autem aduersus Athanasium ab aduersarijs contextam calumniam, & probatam Athanasij innocentiam commemorat post alios Cyrillus Episcopus Alexandrinus in sua ad Theodosium Imperatorem Apologia, vbi ait<sup>a</sup>: Perseuerarunt hoc pacto seducentes multo tempore; donec Arsenius ille, qui absconditus fuerat, adhuc viuus deprehenderetur: atque ita vix tandem improbitatis ipsorum deprehensus est conatus. Erat enim sycophantia ista animis liberis, bonamq. conscientiam habentibus molesta & acerbata; concideratq. vehementer animus eorum quibus ista acciderant; et molestissimum erat indubitato frustra his qui nihil læserant, insidias passos esse. ] Ceterum tam immane scelus bonum illud plane incomparabile subsequutum est, vt cum Arsenius ipse Episcopus, tum etiam Ioannes Antistes Meletianorum antesignanus, facti pœnitentes, supplices pro venia conuenienda Athanasio litteras dederint, atque a schismate recedentes eidem se Catholica communione coniunxerint. Extant adhuc eiusdem Arsenij Episcopi litteræ ad Athanasium, qui eas recitat in Apologia his verbis conscriptas<sup>b</sup>:

<sup>a</sup> Cyril. Apolog.  
ad Theodof. Imp.  
in fin.

<sup>b</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.  
ARSENII EPI-  
SCOPI LITTE-  
RAR SUPPLI-  
CAS.

Athanasio beatissimo Pontifici Arsenius Episcopus ciuitatis Hypselitarum, cui aliquando præfuit Meletius, vna cum presbyteris & diaconis in Domino, S. P. D.  
Et nos quoque diligentes pacem & vnanimitatem cum Ecclesia Catholica, cui tu per Dei gratiam præfectus es; volentesq. Ecclesiastico canoni pro veteri instituto subijci, scribimus tibi, Pontifex dilecte; promittimusq. in nomine Domini nos deinceps non communicaturos cum schismaticis, aut cum ijs, quibus nondum pax est cum Ecclesia Catholica, siue Episcopi sint, siue presbyteri, siue diaconi: neque cum illis in consilio coituros, neque litteras pacatas ad eos daturos, neque inuicem ab illis recepturos, neque citra tuam Metropolitanæ Episcopi sententiam vllum de Episcopis aut alio dogmate communi & Ecclesiastico decretum edituros, sed cessuros canonibus ante susceptis, ad exemplar & modum Episcoporum Ammoniani, & Tyranni & Plufiani, & reliquorū Episcoporum. Præterea obsecramus tuam humanitatem, vt nobis quàm primum rescribas, & de nobis ad nostros in sacris collegas: indicesq. nos iam stare pristinis decretis, pacemq. agere cum Ecclesia Catholica, & regionum istarum Episcopis cunctos esse: credimusq. tuis precibus, vt gratis & efficacibus apud Deum, istam pacem firmam indissolubilemq. perpetuo futuram secundum Dei voluntatem Domini omnium per Iesum Christum Dominum nostrum. Totum coetum sacrorum virorum, qui sub tua iurisdictione est, nos & qui nobiscū sunt, salutamus: et cum primum Deus permiserit, excurrā ad tuam humanitatem. Valere te exopto multis temporibus, Pontifex beatissime. ] sed rursus idem Athanasius:

IOANNIS EPI-  
SCOPI MELE-  
TIANI POENI-  
TENTIA.

Maius autem & liquidius argumentum, nos calumnijs impetitos fuisse, Ioannis pœnitentia demonstrat, cuius testis fuit ipse Deo gratissimus beatæ memoriæ Imperator Constantinus: qui cum sciret qualia crimina Ioannes ad se detulisset, litterasq. eiusdem iam pœnitentiæ accepisset, in hunc modum scripsit:

Constantinus Maximus Augustus Ioanni. ] erat hic (vt sæpe dictum est) post Meletij obitum princeps Meletianorum, & illi in Episcopatu successor.

Ex animo mihi gratæ fuere tuæ prudentiæ litteræ: Iudex enim didici, quæ desiderabam scire, omnem te malitiam animi deposuisse, & cum Ecclesia, vt par erat, communicasse, & cum Athanasio Episcopo reuerendissimo quàm maxime in concordiam venisse. Certum igitur habeas, te a nobis collaudari, quòd relicta omni conferendæ manus cupidine, id quod Deo gratum erat, feceris. Vt igitur quæ concupisti, assequutus esse videaris, tibi permittendum putavi, vt ascenso publico vehiculo ad nostras stationes venias. Restat igitur, vt nihil cures, cum hæc epistola tibi facultatem publici vehiculi præbeat, vt quàm celerrime ad nos peruenias, & votis tuis implearis, nobisque conspectis, congrua fruaris lætitia. Deus te conferuet, frater dilecte. Hæc Constantinus. habuit conspiratio finem hunc. Meletiani igitur cum pudore recesserunt. ] hæc de his Athanasius. Quo modo autem per Eusebianos rursus inuersus fuerit ac perturbatus rerum status, dicemus anno sequenti.

IOANNES EPI-  
SCOP. MELETI-  
ACCERSITVR.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
334.

SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
21.

CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
29.

SEquitur trecentesimus trigessimusquartus Domini annus, Oprato & Paulino Consulibus: quo Eusebiani bellum aduersus Athanasium, iam pœnitentia Meletianorum præcipuorum Episcoporum aliquantulum confopitum, instaurant; de quo Athanasius<sup>a</sup> post enarratum exitum Meletianæ conspirationis hæc subdit: Eusebiani autem ne ita quidem quiescere potuerunt, eo quòd ipsis non Meletiani, sed Ariani curæ essent. Veritiq. igitur, ne Meletianis conuiescentibus, destituerentur huiusmodi calumniæ histrionibus; denuo eos in nos exasperant. Iterum Imperatori Synodum Tyri indicendam persuadent, &c. ] Accessu enim illo Ioannis ad Imperatorem, cum ab eo, anno superiore, vt dictum est, euocatus fuit, occasio data est Eusebio atque alijs cum eo iterum agendi: tunc enim ipsum Ioannem iam reconciliatum Athanasio iterum persuadent ab eodem resilire, & cum veteres calumnias instaurare, tum nouas excogitare. Quid plura? talia tantaq. Eusebiani commenti sunt in Athanasium; atque adeo admiranda structura dolos & fraudes sibi inuicem iunctas cōcinnarunt, atque prætexerunt eo pietatis tegumento; vt Constantinum alioqui erga Athanasium ipsum propensorem, hominisq. studiosissimum, a proposito mentis, velut incantatione magica quadam, auerterent, illiq. eum suspectum redderent; & plane dignum, qui coram Synodo Episcoporum reus constitutus causam diceret, ac proinde de Tyrio Concilio indicendo, eidem persuaserint.

<sup>a</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.  
EUSEBIANI  
RVSVS VR-  
GENT ATHA-  
NASIUM.

Non possum vero non mirari nimiam Constantini animi facilitatem ( sic dixerim potius, quàm leuitatem ) quippe cum tot tantisque perspicuis omnibus iam redditis argumentis, aduersariorum Athanasij calumnias compertas habuerit, vtpote ipsorummet confessione sæpe testatas: adhuc tamen præbuerit aures scelestissimis illis, quos suæ ipsorum imposturæ crebro reddidissent infames: vt hac ex parte nihil propemodum sit, quo eum digne iusteque valeam excusare. Certe quidem nec laudator eius Eusebius Cæsariensis Episcopus id potuit præterijisse silentio, qui dum eius humanitatem commendat, hæc ait<sup>b</sup>: Pari ratione animus ei ad summum omnis humanæ perfectionis fastigium ascendit, omni virtutum genere exornatus, præcipue vero humanitate: quæ tamen propter improborum hominum in scelere licentiam a multis reprehensa est, cum in eis peccandi causam Imperatoris lenitati assignarent. Et quidem certe nosmetipsi comperimus duo non ferenda vitia temporibus illis viguisse: primum corruptelam vanam inexplabilem quorundam & sceleratorum hominum, qui reliqua vita dissoluti erant: deinde aliorum inexplicabilem simulationem, qui specie quadam ficta prætextuq. Christiani nominis in Ecclesiam surrepebant. Imperatoris vero humanitas, bonitas, sincera fides, & morum constantia, ac veritas facile eum adduxerant, vt fidem haberet huic istorum in speciem fictæ professioni, qui opinione tantum Christiani sunt habiti: maxime quòd ijdem veram erga illum beneuolentiam, sed falsis ac fallacibus animis, conseruare simularent; quibus cum se credidisset, eiusmodi fortasse calumnijs longe aliter, quàm par erat, infamabatur: inuidia scilicet hanc labem reliquis eius se immiscente virtutibus. Sed hos non multo post diuinitus immissa poena consumpsit. ] hæc Eusebius. At quinam hi fuerint, quos ait diuina vindicta consumptos, haud facile est diuinare.

CONSTANTINI  
NIMIA FACI-  
LITAS.

<sup>b</sup> Euseb. Vi. Cæ-  
sariensis. lib. 4. c. 54.

Ceterum quantumlibet eam Constantini animi facilitatem, qua facile improbi abuterentur, bonitati ipsius adscribat; haud tamen in Principe, cum præsertim eadem vitur in rebus grauissimis, commendatione digna est, sed improbanda penitus, cum ex ea hæreticis atque schismaticis in Ecclesiam Dei virosq. sanctissimos debacchandi, ansa tribuatur; vt factum vidimus a Donatistis, quos contra ius fasq. omne sæpius appellantes semper audiuit: et nunc ferme idem in causa Athanasij actitari videmus, quem cum iterum aduersariorum calumnijs manifeste nouerit circumuentum, & perspicue notum habuerit innocentem, quod & datis a se litteris publicis firmiter est contestatus atque professus: nihilominus tantum abfuit vt calumniantes Athanasium digno supplicio afficiendos curauerit, ac detestandos homines procul, vt par erat, ab humano consortio separauerit; quin potius ijsdem in eundem rursus insurgentibus aures accommodauerit, atque ex eorundem sententia, quidquid petijissent illi, decerneret, nempe Tyrium Conciliabulum, cui præsiderent omnes qui Ario olim manifeste fauissent, modo autem pœnitentiam simularent, in quo pariter detestabiles Meletiani sæpe conuicti agerent accusatores & testes. hæc autem laudet qui velit in Constantino; nos quidem certe commendare non possumus: sic enim comparati sumus, vt in historia veritatem potissimum

CONSTANTI-  
NVS IURE RE-  
PRAEHENDI-  
TVR.

potissimum excolamus, abhorreamusq. ab Eusebij instituto, qui vt Ariano Principi adlaretur, nempe Constantio, de eius patre Constantino, cum Vitam ipsius scripsit, laudibus dicendis totus intentus, multa (quod suis locis demonsttrauimus) turpiter mentitus est. At de Tyrio hæreticorum Conuentu, sequenti anno, quo celebratum esse liquet, dicturi sumus.

Quid autem auribus Constantini insufurrasse potuerint Eusebiani, postquam audissent Meletianorum principem Ioannem facti poenitentem cum Athanasio iniuisse concordiam; aliud quod existimem nihil est, nisi ipsos iactasse Ioannem ab Athanasio blanditijs delinitum, pollicitationibus pellectum, & pecunijs etiam fortasse corruptum, vt a criminum obiectorum prosecutione desisteret; immo (quod significant Constantini litteræ de cogenda Synodo, paulo post recitandæ) Meletianos omnes Athanasij potentia esse compressos, & in magno periculo constitutos, vt nec fari præ timore auerent: rursus eosdem inculcasse, quæ propalata erant de inuento Arsenio, stropham esse, ab Athanasioque suppositum hominem, qui nomen assumeret, & referret Arsenij personam. hæc & alia plura ab impostoribus in Athanasium coagmentata, & miro artificio concinnata, credita verisimilia Constantino, reddiderunt animum eius ancipitem ac de Athanasij innocentia fluctuantem; quem & leui negotio ad illud primum impulerunt, vt eundem Ioannem, a quo cuncta esset exploraturus, quanto citius, publico impertito vehiculo, accerseret, datis ad eum litteris illis, quæ superius sunt recitata. Cum vero Constantinopolim ille ad Imperatorem venisset, ab Eusebianis quid transactum esset cum eodẽ Constantino, admonitus fuit: quem & ijdem rogarunt vt omnia iisdem consentientia vocatus ab eo, firmiter diceret & affirmaret. Vt autem id faceret, pristinum initium inter ipsos aduersus Athanasium foedus ijdẽ in memoriam reuocasse putatur, & alia cõplura admiscuisse, quibus male obductam in Ioanne cicatricem confricantes, animũ eius in Athanasium acrius concitarint: Accidisseq. tandem ex sententia, vt titubantem animum Constantini, ad id quod videbatur honestum, induxerint; nempe (quod dictum est) vt sacer Episcoporum cogeretur Conuentus, vbi præsentem sancto Antistitem cõetu, more maiorum, quæ obijcerentur in Athanasium accusationes, proferrentur in medium; ipse vero iudicandus, si bonæ causæ fideret, præsens assisteret. hæc plane illi. Sed qualem delegerint locum ad Episcoporum Conuentum, & qui apostatarum & Ario fauentium cõetus accurrerit, ac quinam fuerint qui istæc Imperatori suggererint, Theodoretus in primis narrat his verbis:

At ne sic quidem impios Arianos puduit, sed aliam talem de integro texere fabulam aggressi sunt, qualem nemo veterum Tragicorum Comicorumve aliquando effinxerit. Nam accusatoribus ex sua ipsorum factione conductis, eos deducunt ad Imperatorem. Illi clamant, Athanasium virtutis athletam multa infanda scelera consciuisse. horum causam tutatus est Eusebius, Theognis, & Theodorus Perinthius (Perinthus autem hoc tempore Heraclæa nominatur) dicunt istas res adeo indignas, intolerabilesque, vt hominum aures eas audire refugiant. Proinde persuadent Imperatori, vt Cæsareæ Palæstinæ (ibi enim erant complures Athanasio infesti) Concilium conuocetur, iuberetq. in ea vrbe iudicium de Athanasio exerceri. Imperator autem illis, vtpote sacerdotibus, obsequutus (siquidem ignorabat penitus fraudulentos eorum conatus) quod postulauerant, fieri mandauit. Verum S. Athanasius, intellecto Iudicium odio, ad Concilium non venit. Ariani igitur, anfa inde ad calumniandum arrepta, & bello contra veritatem suscepto, præter alia nefanda facinora, tyrannidis præterea & contumaciæ eum coram Imperatore insimulant. Neque certe spes eorum frustrata est: nam Imperator alioqui mansuetissimus, eorum verbis ad iracundiam prouocatus, scripsit ad Athanasium epistolam, qua & bilem suam aperuit; et ei, vt Tyrum peteret, mandauit. Etenim quoniam suspicabatur (quemadmodum ego censeo) Athanasium Cæsareæ propter illius vrbis Antistitem minime velle comparere; idcirco iussit vt Concilium Tyri cogeretur. Hoc plane anno, qui præcessit Conuentum Tyrium, ex Imperatoris mandato iussum esse conuocari Concilium Cæsareæ Palæstinæ; Athanasium vero, licet litteris Imperatoris accersitum, ire noluisse, quod detrectaret subire iudicium Eusebij eius ciuitatis Episcopi, & aliorum Arianorum; Sozomenus affirmat.

Cogendi autem Tyri Concilium, illam quoque causam prætexerunt, nimirum vt Basilicam famosissimam illic erectam Episcopi dedicarent: quod testatur Eusebius, dum illud Conciliabulum malignantium perinde ac Oecumenicum quoddam Concilium celebras, ait: Sed virtutis hostis inuidia etiam hac in re quasi tenebrosam nebulam clarissimis Solis luminibus offundens, per controuersias quasdam, turbatis denuo Aegyptijs Ecclesijs, institutæ huius celebritatis splendorem obscurare conata est] nempe Tricennalium solemn-

QUIBUS PER-  
MOTVS CON-  
STANTINVS  
CONTRA A-  
THAN. AGE-  
RE.

IMPERATOR  
AD  
IOANNEM

Theodoret. lib.  
1. c. 28. & So-  
zom. lib. 2. c. 24.

EUSEBIANI DO-  
CTRINÆ PETVNT  
CONCILIUM.

Sozom. lib. 2.  
c. 24. in princip.  
& in fin.

Euseb. Vit. Cõ-  
stantin. lib. 4. c.  
21.

PRÆTENSÆ  
CAUSÆ CON-  
CILII COGEN-  
DÆ.

A solemnitatem, quæ sequenti anno trigesimo Constantini celebrata est, quo anno ipsum (vt dicemus) contigit Tyrium Conuenticulum peragi. subdit autem: Sed Imperator omni cura & cogitatione in Deum defixa, collegit ex omni Aegypto, Asia, Africa, Europa frequentem Episcoporum cõetum: eumq. tamquam Dei exercitum armis contectum obiecit huic inuido diabolo: mandauitq. primum, vt quàm celeriter renouatæ contentionis finem facerent; deinde vt Martyrum domum, de qua dixi, consecrarent; obiterque, vt in Phœnicia metropoli conceptas rixas delerent. Non enim licere sententijs & opinionibus dissentientes, ad diuinum cultum adesse: quod in diuina lege disertis verbis editum sit, non debere secum discordantes munera prius sua offerre, quàm amicitia reconciliata, ad mutuam pacem gratiamq. redierint. His salutaribus præceptis Imperatoris animus intus cum recrearetur; omni vt consensione concordiaque institutum persequerentur, litteris suis in hanc fere sententiam significauit:

B Victor Constantinus Maximus Augustus ad sanctam Synodum Tyri congregatam. Erat fortasse consentaneum, & ad præsentis temporis opportunitatem maxime accommodatum, carere omni contentione Ecclesiam Catholicam, & Christi seruos ab omnibus rixis solutos ac liberos esse. Sed quoniam nonnulli sceleratæ cuiusdam contentionis furore incitati, ac (ne quid grauius dicam) vitam sua professione indignam agentes, omnia turbare & miscere conati sunt (quod scelus super omnem calamitatem mihi sane positum esse videtur) propterea vos vestra (vt est in prouerbio) sponte currentes hortor, vt nulla interposita mora, sed omni qua possitis celeritate, in vnum locum confluentes, Synodum instituatis, & egentibus opem feratis, in periculo positis fratribus medicinam adhibeatis, diuulsa membra ad consensionem reuocetis, & rata omnia interea emendetis, dum ipsum tempus ferat, vt hisce tantis prouincijs, quæ maxime decet, concordiam restituatis, quam (o fuites ineptias) paucorum hominum deleuit arrogantia. Nam & hoc Deo totius vniuersitatis Domino gratum, vt nobis quauis re vel optatissima magis iucundum, & vobis ipsis, si concordiam & pacem reuocaueritis, magnæ gloriæ, vel omnium mortalium iudicio consensuque futurum, plane arbitror. Nolite igitur cunctari, sed acerrimo studio his quibus decet terminis præsentis controuersias definite, vtpote qui cum omni puritate & fide coijstis, quam in omni cõetu prope clarissima voce Saluator noster, cui seruimus, in primis flagitat. Nihil vero, quod est nostrarum partium nostræque prudentiæ, deerit: nam quæ litteris mihi vestris significastis, omnia curavi: scripsi ad quos volebatis Episcopos, vt vestras curas & sollicitudines præsentia & laboribus suis adiuuarent.

D Misi etiam Dionysium Consularem, vt omnium rerum gerendarum eos admoneat, qui vestræ Synodo adesse debent: maxime vero, vt idem animaduersor sit & custos seruandæ æquabilitatis & ordinis. Quod si quis (quod equidem non futurum arbitror) reiecto & spreto mandato nostro, adesse noluerit: delegabimus aliquem, qui regia illum auctoritate in exilium eiectum docebit, hominem minime decere summi Imperatoris præceptionibus ad tuendam veritatem editis repugnare. De cetero vestræ sanctitatis partes sunt, non odio, vel gratia vlla, sed consentientibus studijs, secundum Ecclesiasticam & Apostolicam regulam omnibus erratis errore aliquo admissis propriam curationem adhibere: vt & omni aliena contumelia Ecclesiam liberetis, & meas curas alleuetis; et rebus turbatis per vos constitutis, maximam vobis ipsis gloriam comparetis. Deus vos conseruet, fratres dilecti.] hætenus Constantini epistola de conuocanda Tyri Synodo apud Eusebium: recitat eandem Theodoretus. Quinam vero conuenerint, quotve numero, & reliqua Acta Synodi, anno sequenti, quo celebrata fuit, dicemus.

Iisdem Consulibus quamplures a Constantino leges sancitæ reperiuntur, & inter alias illa pro miserabilibus personis, pupillis, viduis, debilibus, & ægrotantibus, ne ab vlllo Iudice compelli possent Imperatorem adire. Faut & militibus in expeditione positis in testando, vt eorum vltima voluntas rata habenda esset, licet in vagina, vel clypeo, vel in puluere scripta foret. At nos Ecclesiastica prosequamur.

2 Math. 5.

b Euseb. Vit. Con-  
stantin. lib. 4. c.  
21.

CONSTANTINI  
LITTERÆ DE  
SYNODO CELE-  
BRANDA.

c Theodoret. lib.  
1. c. 29.

d l. 2. de offic.  
omn. Iud. Cod.  
Theod.  
e l. 15. C. de test.  
milit.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
335.SILVESTRI PAP.  
ANNVS  
22.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
30.

A

CONCILIABV-  
LVM TYRIVM  
QVALE:

**T** Recentissimus trigessimus quintus Christi annus Constantio & Albino Consulibus annotatur, celebris Tricennalium Constantini Imperatoris solemnitate: quo ab Eusebianis aduersus Athanasium Episcopum Alexandrinum Tyri in Phoenicia Conciliabulum celebratum est, conspirantibus vna cum eis schismaticis Meletianis: Conciliabulum plane dixerimus, atque conuentum malignantium, non ex nostra tantum, sed maiorum sententia, atque Synodali testificatione sanctorum Patrum: in litteris enim Concilij Alexandrini paulo post celebrati hæc scripta leguntur apud S. Athanasium<sup>a</sup>: At præclari Eusebiani, quo veritatem, scriptaq. sua oblitterent, nomen Synodi suis Actis prætexunt, cum res ipsa negotium Imperatorum, non Synodale haberi debeat: quippe vbi Comes præsideat, & milites Episcopos suo satellitio cingant; & Imperatoria edicta, quos ipsi volunt, coire compellant.] et paulo post: Si enim veluti Episcopi sese Iudices volebant esse: quid opus erat vel Comite, vel militibus, aut edictis ad coeundum Imperialibus? Quod si Cæsare indigebant, & ab eo Acta robur accipere voluerunt: quo iure ipsi iudicium Cæsaris irritum fecere? aut qua de causa, cum Cæsar Meletianos & calumniatores & nefarios non sine detestatione ob eandem de viuo homine confictam: Athanasium vero innocentissimum suis scriptis pronunciarit; ipsi Meletianos verum dicere, & Athanasium reum esse definiunt? ] hæc ibi: quæ ante omnia pro foribus Synagogæ Satanæ tamquam nobilem de rebus in ea gestis titulum voluimus affixisse.

TEMPVS CON-  
VENTVS TY-  
RII.  
b Euseb. Vit. Con-  
stantin. lib. 4. c.  
11. 12. 13. 14.c Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.QVOT ET QVA-  
LES EPISCOPI  
CONVENERINT  
TYRI.d Socras. lib. 1.  
c. 29.e Athanas. Apo-  
log. 2.  
f Theodoret. lib.  
1. c. 28.

\* Maris

Rursum vero de eodem acturi Concilio: quod ad rectam temporis rationem consignandam ex more pertinet: hoc ipso anno eiusmodi conuentum malignantium fuisse collectum, Eusebij in primis auctoritate probatur, dum ait<sup>b</sup>, ipsis Tricennalibus Imperatoris, tum Tyri, tum etiam Hierosolymis eisdem Episcopos conuenisse, tum (vt dictum est) dedicationis ecclesiarum occasione, tum etiam componendi (vt ait) discordias obortas inter Aegyptios. Rursum autem id etiam cõpertissimum redditur ex epistola Ecclesiæ Mareoticæ in Aegypto, dum Tyri Synodus ageretur data sub huius anni Consulibus: nam in fine istæc habet: Consulibus Iulio Constantio illustrissimo Patricio, fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Ruffino Albino, clarissimis & Deo gratissimis viris.]

His igitur de certo Synodi anno exploratis redditis; de numero Episcoporum, & ipsis qui interfuerunt Episcopis, agendum est. Nullus certus numerus ab Eusebio definitur; sed res suas atque suorum ostentare solitus (dum ait, illuc conuenisse Episcopos ex Asia, Africa, & Europa) visus est demonstrare eiusmodi fuisse Conuentum amplissimum, atque propemodum Concilio Nicæno non imparem; cum tamen non nisi sexaginta omnes numero fuisse testetur Socrates<sup>d</sup>, nec inter eos ex Occidentalibus aliquem; sed illos tantum præsto fuisse Episcopos, quos Eusebius & Eusebiani aduocandos esse, Constantino persuaserunt: nam ipse ad eos litteris superius recitatis: Scripsi (inquit) ad quos volebatis Episcopos, vt vestras curas & sollicitudines præsentia & laboribus suis adiuuarent. ] At quinam fuerunt hi? Omnes prope qui Ario studuissent tempore Nicæni Magni Concilij, vel postea eius fautoribus inhæsisent, sententia Ariani; qui tamen (quod deterius erat) vt deciperent Imperatorem, se Catholicos & hostes Arianae hæreseos, atque aliarum omnium, & Ecclesiæ pacis studiosissimos esse profiterentur: pulchro enim pacis nomine, & concordia Catholica optata spe pellexerant Constantinum, non tantum ad eiusmodi Synodum congregandam, sed ad cuncta, ne quid accideret in ea posset, quod pacem, quam pollicebantur, perturbaret, ex sua ipsorum sententia facienda. Qui autem Tyri conuenerunt Eusebiani, Arium intra animum habentes inclusum, ab Athanasio<sup>e</sup> atque Theodoro<sup>f</sup> nominantur, Eusebius Nicomedienfis totius impietatis choreæ ductor, eius gentilis Eusebius Cæsariensis illi perfidia atque astu non impar: præsidebant hi Synagogæ Satanæ veluti Iudices audituri accusationes in Athanasium; quibus inhærebant Theognis Nicænus, Mares\* Chalcedonensis, Asclepius Gazæ, Theodorus Laodiceæ, Patrophilus Scythopolitanus, Narcissus Ptolemaidis, Valens & Vrsacius Episcopi in Pannonia, Macedonius, Flacillus, & Georgius, qui ab Alexandro Episcopo Alexandrino ob scelus perpetratum fuerat depositus a sacerdotio, & alij ex Meletianorum factione selecti, quos ad expugnandam aditu clandestino fidem Catholicam Eusebij impietatis tuba collegerat.

C

D

E

Ex eorum

- A** Ex eorum quoque voluntate factum est, vt prætextu quodam comprimendi tumultus, & imperandi, cum opus esset, silentij, coercendæq. procaciæ insolentium, missus fuerit ab Imperatore cum militari manu Dionysius Comes; reuera vt expugnaret innocentiam, & cum ea innocentes opprimeret, & secretum aditum Athanasij hostibus ad oppugnandam fidem Catholicam aperiret. Hunc illum puto Dionysium, ad quem Tyri publicatum extat Constantini rescriptum de famosis libellis<sup>a</sup>: diu enim ibi ipsum versatum cum Paulino Tyri Episcopo Arii fautore assueuisse, opinio est, delectum plane hominem qui eiusdem cum ipsis sententiæ foret, & in idem facinus conspiraret: Archelaum quoque Orientis Comitum eo missum esse, qui cum Dionysio Concilio præsideret, Ruffinus est auctor<sup>b</sup>: sed de eo nihil apud Athanasium aliosve antiquos scriptores. Ceterum sic cuncta ex Ariatorum voluntate composita atque disposita sunt, vt non Episcoporum Concilij, sed fori Præsidis præferret imaginem, & speciem repræsentaret apparituræ fiscalis: stipabant omnia armati satellites, catenarumque audiebatur stridor, hostium quoque auribus permolestus. Perductus est enim illuc Macarius Alexandrinæ Ecclesiæ diaconus, antea missus, vt dictum est, Constantinopolim Legatus ab Athanasio; et ipse ad id prædonum conuenticulum minacibus litteris accersitus vinctus adducitur. Id quidem Athanasius ipse testatur his verbis<sup>c</sup> post recitatam Meletianorum respiscentiam: Denuo eos (nempe Meletianos) Ariani in nos exasperant, iterum Imperatori Synodum Tyri indicendam persuadentes, ad quam & Comes Dionysius missus est, Eusebianisque satellitium militare additum: eodem Macarius, sed vinctus per milites deductus est: mihi scribitur, vt adsim; atque adeo necessitas veniendi iniungitur, vt nisi venirem, inuitus adducerer.] hæc ipse.
- C** Qui igitur Imperatoris litteris fuerat conuocatus S. Athanasius Episcopus Alexandrinus, non vt Synodo præsideret, vt par erat, vtpote secundæ sedis Episcopus, & dignitate omnium qui aderant primus, sed vt reus ad dicendam causam, sententiam expectaturus astaret; venire ne deberet, diu multumque animo & mente versauit. Ceterum quod apud Sozomenum legitur<sup>d</sup>, Athanasium, licet grauius vrgeretur, profectionem distulisse vsque ad triginta menses circiter; textum esse deprauatum existimo, atque restituendum, ad tres circiter menses fuisse remoratum: nam hoc ipso anno Synodum cõptam esse, atque pariter absolutam, inde vero Hierosolymam euocatam ad templi dedicationem, omnes affirmant. et licet (quod ait Sozomenus) primo iussus esset idem Athanasius ad Synodum proficisci Cæsaream: tamen cum nec id potuerit nisi anno superiori contigisse, quo eadem indicta Synodus fuit; nihil est quod quauis ratione ab Athanasij vocatione vsque ad eius Tyrum aduentum possit intercludi spatium triginta mensium. Venerunt pariter cum Athanasio Aegyptij Episcopi quadragintaseptem, quorum nomina subscripta habentur in fine epistolæ ipsorum, quam cum Tyri essent, scripserunt, & ab Athanasio in sua Apologia intexta est<sup>e</sup>; inter quos & magnus ille Potamon Episcopus confessor, de quo superius dictum est, legitur, necnon celebris ille nomine Paphnutius & ipse confessione spectatus.

- Accessit igitur Tyrum Athanasius; ne, si abesset, videretur causæ diffidere, & aduersarijs ansam præberet in ipsum vehementius insultandi, & persuadendi Imperatori, ipsum sibi male conscium iudicium Synodi subterfugisse. Cum vero illuc peruenisset, & in Synodum ingressus esset; nullus ei penitus, vbi federet, datus est locus, cui primus omnium ob Alexandrinæ sedis prærogatiuam debebatur; sed tamquam reus (pro scelus!) coram accusatoribus iussus est stare. At sanctus Potamon id minime passus, sed in Eusebium Cæsariensem Episcopum sedentem vt Iudicem magna libertate inuectus est. rem vero tum gestam S. Epiphanius narrat his verbis<sup>f</sup>: Iubet autem (Constantinus nempe) vocari Synodum in Phoenice in vrbe Tyro: et iussit iudicare hanc causam Eusebium Cæsareæ Episcopum, & alios quosdam: erant autem hi quodammodo magis inclinati ad Ariatorum vanitatem. Et vocati sunt Episcopi Aegypti Catholici, & sub Athanasio principes quidam ac maiores & in Deo illustrem vitam habentes, inter quos erat beatus Potamon, magnus ille Heracleæ Episcopus & confessor; sed & ex Meletianorum partibus, hi qui Athanasium accusabant. Cum autem zelotes esset pro veritate & recta fide prædictus beatus Potamon, liberum habens os, & qui numquam personam alicuius suscepit; oculo enim in persecutione propter veritatem orbatum erat: cum vidisset Eusebium sedentem & iudicantem, & Athanasium stantem, superatus tristitia, & lacrymans ob ea quæ aduersus veritatis professores fiunt, inuectus est voce magna contra Eusebium, & dixit:

Annal. Eccl. To. 3.

L1

Tu sedes

DIONYSIVS COM-  
MES PRÆSES  
SYNODI.a l. 4. de famosis  
libellis. C. Theod.b Ruffin. lib. 1.  
c. 16. & 17.  
QUALIS SYNO-  
DI FACIES.c Athanas. Apo-  
log. 2.d Sozom. lib. 2.  
c. 24.  
ATHANASIVS  
CVM SVIS VE-  
NIT TYRVM.e Athanas. Apo-  
log. 2.NVLVS SEDEN-  
DI LOCVS A-  
THANASIO IN  
SYNODO DA-  
TVS.f Epiphani. hæ-  
res. 68.



ARSENII MA-  
NIFESTATIO.Socrom. lib. 2.  
6.24.  
Socrat. lib. 1.  
6.21.  
QVID RVRSYM  
IN ATHANA-  
SIUM.  
PelusianumSocrom. lib. 2.  
6.24.  
Socrat. lib. 1.  
6.21.  
QVID RVRSYM  
IN ATHANA-  
SIUM.  
PelusianumSocrom. lib. 2.  
6.24.  
DE FRACTURA  
CALICIS RE-  
FRIGATUR AC-  
CENSATIO.

At Ariani vociferari, alia contra eum multo grauiora restare crimina, quæ nulla dicendi arte acumine dilui possent; de quibus cum proferrentur, non audiendi, sed cernendi sensus iudicium faceret: quæ cum dixissent, capsam de qua tam creber sermo fuit, ostendunt, & manū sale conditam detegunt. Tum singuli, qui eam conspicabantur, clamorem tollere, ac pars eorum scelus vere admissum esse putabant, pars rem fictam falsamque esse sciebant, & Arsenium adhuc occultatum latitare arbitrabantur. Atque vix momento temporis silentium fuit, cum Athanasius, cui crimen intendebatur, sciscitatus est a Iudicibus: Ecquis inter eos Arsenium nosceret? Cum a multis responsum esset, se accurate hominem noscere: eum introduci iubet: ac rursus sic percontatur: Hicne est Arsenius, a me quidem interfectus, ab istis autem quæsitus, post cædem affectus contumelia, & dextera manu priuatus? Vbi vero assensum est, illum ipsum esse: Athanasius exiit eum pallio, & vtramque manum tum dexteram, tum sinistram ostendit, aitque: Aliam manum nemo opinor, quæret: nam amplius quam duas manus ab vniuersitatis conditore accepit nemo. Quibus rebus in hunc modum patefactis: cum oporteret & accusatores & Iudices, qui facinoris erant conscij, præ pudore se in latebras abdere, optareque, vt tellus sibi dehisceret; Concilium tumultu ac seditione complere, veneficumque appellare Athanasium, eum hominum oculos præstigijs fefellisse, affirmare cœperunt: quin etiam qui eum paulo ante cædis reum egerant, iidem ipsi hominem discerpere mactareque aggrediuntur. Verum quibus negotium ab Imperatore dabatur, vt paci ac tranquillitati provide- rent, cædem prohibuerunt. Nam Athanasium, qui in causæ disceptatione superior discesserat, hostium manibus ereptum, in scapham curauerunt imponendum, sicque eius saluti confu- luerunt; qui recta ad Imperatorem profectus, totam tragœdiam, vt gesta est, ei narrat. ] hæc Theodoretus, necnon Sozomenus<sup>a</sup>, & Socrates<sup>b</sup>. Verum accessus Athanasij ad Constanti- num postea accidit.

Quod denuo ad eiusdem Arsenij causam spectare videbatur, hæc ab aduersarijs Sozome- nus tradit fuisse tunc superaddita, dicens: Quod autem ad posterius attinet: accusatores pro suis partibus defendendis satis putabant dicere, Plusianum\*, vnum ex Episcopis qui Athana- sio parebant, mandato eius, Arsenij domum incendisse, ipsum alligasse ad columnam, loris verberasse, in ædiculam denique compegisse; at Arsenium per fenestram inde aufugisse; ac cum esset conquirendus, aliquandiu abditum delituisse; et quia non comparebat, hominibus opinionem fuisse non sine causa allatam, eum morte obiisse: quam ob causam Episcopos, qui partibus Ioannis fauebant, illum vt virum illustrem & confesorem quæsiuisse, rem detulisse ad magistratus. ] hæc Sozomenus, qui & multa alia in Athanasium obiecta tradit, quæ ab aliis sunt prætermissa, nec quidem ab ipso Athanasio ponuntur, vel Synodus Alexandrina illa epistola, qua aduersariorum calumnias & accusationes in eum, atque ea potissimum quæ Tyri sunt gesta, prosequuta est, recenset. At quænam prodantur a Sozomeno, hic eius verbis describamus: ait igitur:

Callinicus Episcopus, & Ischyron quidam ex factione Ioannis eum accusauerant, quod cali- cem mysticum fregerat, quodque folium Episcopale deturbarat; ipsumque Ischyronem, qui erat presbyter, sæpe in carcerem conluserat: quin etiam quod nomine ipsius ad Hyginum Aegypti Præfectum falso delato, quod videlicet in imagines Imperatoris lapides coniecerat, vinculis constringendum curauerat: itemque quod Callinicum Episcopum Ecclesiæ Catholi- cæ, quæ est in Pelusio, & Conuentum cum Alexandro agentem, propterea abdicauerat, quod noluit alia conditione cum eo communicare, nisi de calicis mystici fractura, de qua erat in sus- picionem vocatus, verum pro certo cognosceret. Præterea quod Marco cuidam, qui fuerat presbyterio abdicatus, Ecclesiæ Pelusianæ gubernationem commiserat, ipsumque Callinicum a militibus custodiri, verberibus cædi, & in iudicium adduci fecerat. Porro Euplus, Pachomius, Isaach, Achilles, & Hermæon Episcopi factionis Ioannis illum insimularunt, quod ab eo vapula- rant. Denique omnes communiter ei obiecebant, quod quorundam periurio ad Episcopatum ascenderat: idque cum vniuersi Episcopi assensuissent, neminem debere prius ordinari, quam crimi- na sibi illata diluerit, seq. ita in fraudem inductos, propterea ab illius cõmunionem abstinuisse. Eum autem dedignatum esse causam suam persuadendo obtinere; sed vi cogendo homines, & in vin- cula coniiciendo, suam in sententiã perducere laborasse. ] et paulo post: Quin etiã tabulæ lege- bantur in quibus scriptæ fuerunt populi contra eum vociferationes, perinde quasi plebs Alexã- drina propter eum ad conuentus in Ecclesia agendos venire renuisset. ] hucusque Sozomenus: quæ cum sint prætermissa (vt dictum est) ab ipso Athanasio, & a Concilio Alexãdrino cuncta in Athanasium obiecta crimina epistola sua contexente: in eam interdum venimus opinionem, hæc a Meletianis siue Eusebianis fuisse superaddita Actis Tyrijs. Sed vt cumque demus vere in Atha-

A in Athanasium hæc tunc fuisse coniecta; ex alijs grauioribus his satis conijcere licet, cuius fidei istiusmodi accusationes fuerint.

At cum de duabus tantum querelis ab Ischyra & alijs Meletianis in Athanasium in eodem Tyrio Cõuentu illatis mentio habeatur tum apud Athanasium ipsum, tum etiã apud Synodalem epistolam Alexandrini Concilij; quarum altera erat de nece Arsenij, altera vero de sacri cali- cis fractura: visis his quæ ibidem gesta sunt in priore atque immaniore crimine diluendo, reli- quum est, vt quæ acta fuerunt de causâ fracturæ calicis, hic describamus, quæ & publica testifica- tione consignata habentur legitimi sacriq. Episcoporum Conuentus, nempe ea, quam dixi- mus, Synodali epistola Alexandrini Concilij, de quo etiam suo loco plura dicturi sumus: hæc enim ibi scripta leguntur<sup>a</sup>: Poculum autem mysticum quod, aut quonam in loco a Macario<sup>a</sup> fractum est? Id enim sursum atque deorsum obuolitantes iactant. Atqui Athanasium ne ac-

B cusatores quidem ausi fuissent eius criminis incessere, nisi ab ipsis submissi instructiq. fuisset. Sed tamen illi summam eius criminis in Athanasium referunt, quod ne in Macarium quidem, qui victus non est, referri debet. Nec pudet eos, coram catechumenis, & quod peius est, Ethnicis, ita de mysterijs tragice agere: cum oporteat, sicut scriptum est<sup>b</sup>, mysteriũ Regis celare, & vt Dominus præcipit<sup>c</sup>, non esse sancta porrigenda canibus, neque proijciendas mar- garitas ante porcos. non enim fas est mysteria Gentibus prodire, ne per imperitiam ea subsan- dent, aut cathecumeni per curiositatem scandalizentur. Sed tamen quodnam poculum, quo in loco, & apud quos comminuit? Meletiani scilicet sunt, qui hic se accusatores præbent, ho- mines prorsus fide indigni, vt schismatici & hostes Ecclesiæ, neque hi noui aut recentes, sed vetusti iam olim a temporibus beati Petri, cui insidias posuerunt, & Achillæ eius successoris, quem calumniati sunt, & Alexandri, quem vsque ad tribunalia Cæsaris calumnijs prosequuti sunt: et postremo ita meditandis criminibus exercitati, Athanasium inuaserunt, nihil alienum a sua malitia facientes: vt enim Athanasij antecessores, ita quoque & ipsum Athanasium ca- lumniantur. Quorum calumniæ antea inefficaces, nunc tandem successum habuere, ex quo Eusebianos in gratiam Arianæ impietatis socios & patronos adepti sunt, pro qua tuenda, vt in multos alios Episcopos, ita quoque in Athanasium conspirationes faciunt.

At qui locus ille, in quo poculum fractum iactant? Ecclesia non erat, neque quisquam pre- sbyterorum ei loco vicinus; nec dies, quo id factum a Macario volunt, Dominica. Cum igitur neque ecclesia ibi esset, neque sacra fierent, neque dies hoc ipsum requireret: quale, aut quando, aut vbi mysticum illud poculum fractum est? Pocula multa passim in ædibus, atque adeo in medio foro haberi, nemini dubium; quæ collisa collidentem non faciunt impium: my- sticum autem poculum, quod impium eum reddit, qui id vltro frãgit, nusquam nisi apud legiti- mos ecclesiæ Præsides inuenies: hic enim vnus est vsus calicis, & præter eum alius nullus, eoque solo vos legitimo ritu propinatis populo; cumque vos pro canone Ecclesiastico accepistis, idemque dumtaxat penes eos habetur qui ecclesijs præfunt: solum enim vestrum est propinare sangui- nem Christi, & præterea nullius. Ceterum vt impius est qui hunc mysticum calicem frangit, ita multo magis impius est qui sanguini Christi contumeliam facit; contumeliam autem irrogat qui præter Ecclesiæ institutum calice illo abutitur. Et hæc quidem eo a nobis dicuntur, non quod vel schismaticum poculum Macarius fregerit, sed quod ibi omnino nullum fuerit: qui enim fieri potuit, cum nec locus ipse dominicus esset, neque quisquam ibi Ecclesiasticus, at- que adeo ne tempus quidem mysteriorum ageretur?

Presbyter autem qui fingitur affuisse, ille est toties rumoribus iactatus Ischyra, qui neque ab Ecclesia electus est presbyter, neque cum a Meletio constitutos presbyteros Alexander in Ecclesiam recipiebat, in eorum numero vniquam habitus fuit, aut ab eo creatus. quo pacto igitur presbyter Ischyra? aut quo tandem auctore constitutus? numquid a Collutho? id enim restat. Atqui Colluthum in gradu presbyterij mortuũ, omnemque eius manuum impositionem rescissam, omnesque ab eo constitutos, in laicorum ordinem redactos esse, & sub nomine laico- rum ad synaxin admissos, adeo apud omnes constat, vt nemo ea de re dubitandum putet. Quo modo igitur homo priuatus, & priuatas ædes inhabitans, poculum mysticum sibi concreditum habuit? Sed illi hominem priuatum, presbyterum appellant, & in nostram iniuriã hoc nomen illi indiderunt; eidemque pro mercede calumniarum, ædificandæ ecclesiæ potestatem concilia- runt. Qui ergo per id tempus nullam habuit ecclesiam; nunc ad compensationem sceleris, obsequijque in accusando præstiti, Ecclesiam accepit, forsitan etiam Episcopatu donandus: id enim passim iactat, & minis fremit. talia, pro dolor, præmia deinceps per Episcopos accusato- ribus & sycophantis deferuntur; neque id immerito: quem enim ministrum suæ libidinis habuere, & eum vt rerum consiliorumque focium, consimili Episcopatu dignum censuere.



DE CER NVN-  
TVR INIMICI  
LEGATI IN AE-  
GYPTVM.

Obsecro igitur, vt non haecenus tantum, sed ad sequentia quoque vos attentos praebentis, **A** vt cognoscere possitis quid deinde ab illis factum sit. Impares ergo veritati, quamquam se omnibus modis communierant; eo quod Ischyra Tyri pro calumniatore habitus, nihil probare posset, & ipsa calumnia sua vanitate corrueret; iudicium causae suspensum voluere, donec de probationibus constaret. Promittunt igitur, se aliquot ex suis Mareoten amandatos, qui rem curiose scrutarentur; quos vos euestigio multis de causis reijciendos docuimus; in primis quod & Ariani essent, & propter Arianismum nobis propalā infensi. Verum illi potentia magistratuum freti, clam emittunt Theognidem, Marim, Theodorum, Macedonium annis ingenijsq. putidos, & venales; his addunt Vrsacium & Valentem homines Pannonios, qui ab vltimis illis finibus Tyrum profecti sunt, vt sententiam in aduersarium dicerent, &c.] Delecti sunt autem hi ab Eusebianis Iudicibus praeter sententiam omnium Orthodoxorum, qui Tyri conuenerant ad Concilium: qui cum id fieri viderent ex aduersariorum sententia, **B** & contra omne ius fasq. praesumi, dederunt primo Aegypti Episcopi illi quadragintaseptem contestationis libellos tum ad Synodum, tum etiam ad Dionysium Comitem: addidit deinde eodem argumento & suum Alexander Episcopus Thessalonicensis ad eundem Dionysium: recitat omnes Athanasius <sup>a</sup> in sua Apologia, atque in primis sic ait:

Quae autem Episcopi scripserint, qui mecum ex Aegypto Tyrum conuenerant; quaeq. illi, re animaduersa, de illorum conspiratione & insidijs pro testimonio dixerunt, sunt ista.

Episcopis Tyri congregatis dominis pretiosissimis, hi qui cum Athanasio ex Aegypto ad Concilium conuenere, in Domino S. P. D.

Non arbitramur vltius Eusebij, Theogonij\*, Maris, Narcissi, Theophili, & Patrophili conspirationem incertam dubiamq. habere. Principio quidem omnes reclamabamus per comministrum nostrum in sacris Athanasium, ne illis, cum adessent, causae cognitio permitteretur; vt non ignari, vel vnus inimici praesentia, nedum plurium, iudicia turbari & laedi posse. Neque vobis in occulto est odium eorum non solum in nos, sed in omnes Orthodoxos, & quam Arianæ rei furioso & immani studio, & zelo impiæ eius doctrinæ omnibus immineant, & aduersus omnes conspirant. Hic tamen nos veritate freti, vbi Meletianorum calumnias refellere cuperemus; nescio quibus artibus Eusebiani nostros conatus inturbare studuerunt, magnamq. operam impendere, vt nostra dicta reijcerentur, nunc sincere iudicantibus interminantes, nunc etiam nonnullis contumeliam inferentes, non alio scopo, quam vt id quod contra nos molirentur, progressum haberet. Fortasse diuina vestra religio, domini honoratissimi, per id temporis ignorabat eorum conspirationem, quam nunc putamus vobis manifesto apparere, cum sese quales essent, tam clare ostenderint. Quotquot enim ex toto grege suspectissimi erant, Mareoten ablegarunt, vt per nostram absentiam, quibus hic **D** hærendum est, populos perturbent, & studia sua perficiant. Ecce enim Arianos, Colluthianos, & Meletianos hostes Catholicæ Ecclesiæ ideo potissimum emittere studuerunt, vt per praesentiam hostium nostrorum futelas quas vellent aduersus nos facerent. Certe Meletiani, qui hic Tyri apud nos sunt, ante quatrimum, quasi certi essent hoc in Concilio decretū iri, quosdam ex suis vesperi per veredarios ablegarunt, qui Meletianos etiā ex reliqua Aegypto Mareoten, cum ibi nulli essent, conuocarent, eodemq. Colluthianos & Arianos ex alijs locis contraherent, vt eos instruerent quid contra nos dictum vellent. Memores enim estis, ipsum Ischyram confessum esse coram vobis, non plures se habere quam septem communicantes.

Ceterum quia post futelas suas, submissosq. suspectissimos homines, audiuius eos singulos vestrum ambientes, postulare vestram subscriptionem, vt omnium vestrum Concilio id actum videri possit: ideo nos & ista scribimus, & pro testimonio dicimus, protestantes coniurationes, **E** insidiasque, quas & ab illis & per illos patimur: oramusq. vt suscepto Dei timore, indignatesq. sine vestra auctoritate illos missos esse, quos ipsi voluerunt, abstinere a subscriptione; ne quas ipsi per futelas consuunt, eas tamquam vobis auctoribus factas iactitent: cum deceat homines in Christo, non humana respicere, sed veritatem omnibus anteponere: neque minas eorum, aut cōspirationem in omnes, sed potius Deum metuere. Aequum certe erat, si quidem Legati Mareoten mittendi fuerant, nos quoque vna cum illis ibi praesto esse, ad hostes Ecclesiæ indicandos, peregrinosq. eliminandos, vt purum istius rei scrutinium haberi possit. Scitis enim Eusebianos suis futelis curauisse epistolam reddi, quasi a Colluthianis, Meletianis, & Arianis contra nos scriptam; neque ignota res est, hostes Catholicæ Ecclesiæ nihil veri de nobis, sed omnia infesta loquuturos. Lex autem Dei inimicum neque testem, neque Iudicem esse vult. Reliquum est igitur, vt tamquam in die Iudicij rationem reddituri, accepta hac nostra protestatione, certiq. fraudis aduersus nos institutæ, nostrisq. precibus mature admoniti, caueatis quidquam

LIBELLVS CON-  
TESTATIONIS  
AD SYNODVM.  
\* Theognidis<sup>a</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

**A** quidquam contra nos facere, aut Eusebianorum consilium adiuuare: scitis enim, quemadmodum superius diximus, eos nostros inimicos esse, & cur ita pridem Eusebius Caesariensis odium in nos susceperit. Valere vos optamus, domini desideratissimi. Adamantius Episcopus has litteras dedi.] subscripserunt huic contestationi Episcopi quadragintaseptem, quorum nomina ibi sunt expressa, & inter alios magni illi confessores Potamon atque Paphnuntius, de quibus saepe superius.

Iidem quoque Episcopi publico scripto contestati sunt Dionysium Comitem, ne quid amplius ab eo in eadem causa ageretur, sed cuncta quæ spectarent ad eiusdem causae cognitionem referuaret integra cognoscenda per Constantinum Imperatorem. Contestatio autem est huiusmodi <sup>a</sup>:

**B** Episcopi qui Tyri conuenerunt ex parte Catholicæ Ecclesiæ, Flauio Dionysio Comiti illustrissimo.

Cum multarum videremus calumniarum confarcinationem, & ex confarcinationibus insidias Eusebij, Narcissi, Flacilli, Theogonij\*, Maris, Theodori, & Patrophili aduersum nos: quos quia principio detrectantes reijcere non licuit; necessario ad hanc potestatem deuenimus: praesertim cum animaduertamus multa ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias Catholicæ Ecclesiæ, sub nostri criminibus agitari: necessario ob id quoque libellum hunc tibi porrigimus, cum multis obsecrationibus, vt Dei metu in animo seruato, qui Imperium augustissimi & pientissimi Imperatoris Constantini tuetur, cognitionem causarum nostrarum ipsi augustissimo Imperatori referues. Aequum est enim, te ab Imperatore missum, negotium hoc integrum Imperatori retinere. Quandoquidem tolerare non possumus compositas istas calumnias, quibus insidiosè ab Eusebianis premimur: ideoque postulamus, **C** causam istam pientissimo & religiosissimo Imperatori referuari, apud quem licebit & iura Ecclesiæ & nostra proponere. Plane enim confidimus, eius pietatem, cognitio nostris rationibus, nequaquam nos condemnaturam esse. Quapropter denuo te obtestamur, adiuramusque per omnipotentem Deum (ita pientissimus Imperator per multos annorum recursus cum liberis suæ pietatis valeat) vt nihil in hoc negotio deinceps facias: neque tibi indulgeas, vt quidquam contra nos in Synodo commoueas, sed referues rei cognitionem eius pietati.] hucusque libellus contestationis. subdit autem hæc Athanasius: De iisdem rebus etiam dominis nostris Episcopis Orthodoxis significauimus. Quibus certior factus Alexander Episcopus Thessalonicensis (erat hic Tyri cum alijs Episcopis in Concilio assidentibus) scripsit ad Dionysium Comitem in hæc verba:

Domino suo Dionysio Alexander Episcopus Thessalonicensis.

**D** Clare video Athanasio calumnias strui: omnes enim quos reclusiuit, nescio quo pacto, illi emittere voluerunt, nullo nobis eius rei indicio facto. Erat enim decretum, vt consultatio haberetur, quosnam eo amandare oporteret. Consule igitur illis, ne quid temere faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbis: Belluas inhorruisse, & in proximo esse vt exiliat, eo quod fonitu strepituque consternatæ sint, audierintque Ioannem nonnullos emisisse. Vide ergo ne anteuertant, & ita vt velint, futelas faciant. Nosti porro Colluthianos vna cum Arianis & Meletianis hostes Ecclesiæ esse: istique nunc inter se animo calculisque confociati ingentia mala patrare possunt. Vide igitur quid vtile sit, ne quid triste emergat, ne subiiciamur obrectationi, quasi qui nequaquam iuste iudicauerimus. Ea autem de illis potissimum suspicio est, ne peragratis Ecclesijs, quarum Episcopi hic sunt, per metum & vim totam Aegyptum perturbent, vt ita Meletianis Ecclesiæ tradantur: quod quidem agitari iam pridem animaduersum est.] hucusque ad Dionysium Alexander.

**E** Dionysius autem Comes, his acceptis contestatorijs libellis, ad Eusebianos totius rei gesta artifices istac tunc scripsit, recitatq. eadem in Apologia Athanasius: Hæc ipsa, inquit, erant, quæ dicebam domino meo Flacillo: Athanasius insurget; dicetque, quos ipse eiecerat, eos ad istud negotium submitti; seque iniuria tractari, & circumueniri, vociferabitur. Hæc quoque eadem illa sunt, quæ dominus animæ meæ Alexander suis epistolis mihi significauit. Verum vt sciretis ratione constare quæ mihi illius humanitate perscripta sunt, ipsius epistolam, vt a vobis quoque legeretur, subieci. Memores autem estis eorum quæ prius scripsi, cum admonerem vestram bonitatem, Legatos communi iudicio & suffragio deligendos esse. Videte igitur, ne res ista culpæ obnoxia sit, neve iniustam obrectandi nostri occasionem criminantibus praebemus. Vt enim accusantium partem grauari non oportet, ita neque reorum. Arbitror porro, non minimam nostri obrectandi materiam datum iri, si dominus meus Alexander Actis nostris non videatur suffragari.] in hunc modum ad eos Dionysius Comes. At cum nequidquam

<sup>a</sup> Apud Athanas. eadem Apologia. 2.LIBELLVS CON-  
TESTATIONIS  
AD DIONYSI-  
COMIT. T.  
\* TheognidisLIBELLVS AB  
ALEX. EPISCOP.  
THESSAL. OBLA-  
TVS DIONYSIO.DIONYSII QUE-  
RELA AD SVOS  
SCRIPTA.

quidquam proficeretur, nec ipse Dionysius missam a Iudicibus Arianis legationem reuocandam curaret, atque omnia in gratiam fierent Arianorum, qui iam non cum aliis Episcopis de rebus consulerent, sed seorsum ab illis agerent conuenticula: Athanasius meliorum rerum desperatione recessit Tyro; atque profectus est ad Constantinum Imperatorem expostulaturus de his quæ cum ab Eusebianis, tum a Dionysio gesta essent in Tyrio illo Conuentu. quid autem egerit his auditis Imperator, dicemus inferius suo loco: de sua enim a Synodo profectio idem Athanasius tradit his verbis: Cum res ita ageretur, tamquam e Concilio iniuriosorum recessimus, &c.]

\* Athanas. Apo-  
log. 2.QVID EUSEBIA-  
NORVM LEGA-  
TIO IN AEGY-  
PTO.b Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

Interim autem prosequamur res gestas ab Arianis Legatis in Aegyptum missis: recitantur eadem in eadem epistola Synodali Concilij Alexandrini, his scilicet<sup>b</sup> verbis: Et post tantum itineris Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore, quod se ex Iudicibus testes facerent. Quin potius omnibus insidiandi rationibus propalâ susceptis, quosuis labores itineraq. subiere, vt calumniam semel initam absoluerent. Hostes ergo Athanasij, Athanasio peregre detento, Alexandriâ in populû Ecclesiamq. debacchaturi contédunt: immo, quod est absurdus, Ischyra accusatore secû abducto, Macariû reum custodijs Tyri inclusum non permisit in comitatu harere, quæ antea sub prætextu eius criminis fursum deorsumq. raptauerât. Soli igitur Alexandriâ cum accusatore Ischyra ipsorû contubernali sodale cõpotore ingressi, assumpto vna Præfecto Aegypti Philagrîo, in Mareoten abscedût: atque illic soli pro libidine sua cum Philagrîo quæstionibus incûbunt, nulla permessa presbyteris simul adeundi facultate, quamquã id multis precibus requirerent. Erant autê illi qui hoc postulabant omnes tum Alexandrinæ ciuitatis, tum vniuersæ prouinciæ presbyteri, petentes vt sibi ostendere liceret quofnam testes Ischyras subornasset, & quale hoc hominû genus & ciuitates essent. Sacrorû igitur ministris exclusis, coram Ethnicis hominibus quæstiones de Ecclesijs, de calice, de mensa Domini, de Sanctis Sanctorum habuere; et quod grauius est, Ethnicos in quæstione de mystico poculo in testes citauerunt; et quinam illud ab Athanasio rapuissent, Catholici interpellatione definierunt: nec puduit eos, eorum testimonia coram se & solo dumtaxat Præfecto recipere, qui vnde gentium essent ignorabât: nec veriti sunt, eos dicere ab Athanasio occisos, quorum testimonijs aduersus Athanasium abusi sunt. Quin immo necem Athanasio molientes, nouis mendacijs fabulam de euentu nece Arsenij imitantur; eosque qui viuunt, mortuos fingunt, & vt interfectos qui adhuc supersunt, & hominum oculis in suis sedibus apparent, apud vos longe inde semotos miserrime deplorant; vt cum e longinquo petenda sint rerum documenta, nostrum in sacris ministerijs collegam Athanasium calumniari possint, quasi vi & potentia grassantem, cum ipsi per vim & potentiam omnia agant: eadem enim denuo apud Mareoten, quæ Tyri, designata sunt. Vt enim illic Comes erat cum militari satellitio, nihil quod ipsis displiceret, aut dici, aut fieri permittens: ita quoque & hic Præfectus manu militari succinctus, omnes Ecclesiasticos terrefaciens, nulli permisit ex vero testimonio dicere: et quod absurdus est, in ipsis ædibus accusatoris & commorabantur, & quæstionibus operam dandam, prout libuit, decernebant; eoque tam Iudices, quàm testes, ceterique eiusdem studij, vel quod deterius est, Eusebianæ factionis administri conueniebât.

SCELERA ARIA-  
NORVM ALE-  
XANDRIÆ PA-  
TRATA.

Quæ porro Alexandriae ausi sunt, arbitramur vobis non ignota esse; cum ea vbique gentium fama diuulgata sint, strictos scilicet gladios in sanctas virgines & fratres intentatos, flagella pretiosis apud Deum corporibus incussa, pedesque fustigationibus ad claudicationem illis mutilatos esse, quæ mentem in castitate & in omnibus solidis bonis exercebant, calumnias quoque vbique ingestas fuisse. Gentilium vulgus interim nudare corpora virginum, verberare, libidinari, & virginibus aras idolorum victimasque interminari: adeo vt homo quidam proteruus, veluti istiusmodi potestas iam deinceps concessa esset in gratiam Episcoporum, virginem manu arreptam ad altare, quod forte obuium erat, protraxerit, necessitatem sacrificandi, & vim persecutionis representans. Inter hæc scelera virgines fugere, Ethnicis Ecclesiæ insultare, Episcopis in illis ipsis ædibus, vbi ista perpetrabantur, versantibus; in quorum gratiam virgines miseræ strictos gladios, omnia genera periculorum, & quamlibet contumeliam & debacchationem experiri coactæ sunt. Et hæc quidem passi sunt ipso ieiunij die a coepulonibus Episcoporum, cum quibus conuiuium agitabant, Episcopis intus epulantibus. Hæc cum futura prouideremus, nec vulgarem, sed quasi ex hostili incurfu vastitatem: detrectauimus, fateor, hoc genus iudicij. Ea res igitur cum Alexandri Thessalonicensis Episcopi animum permouisset, scripsit ad eos qui Tyri adhuc commorabantur: nihil nisi per coniurationem & calumniam cum Athanasio agi. Hæc Aegypti Episcopi ex Synodo postea Alexandriae habita.

Agens

A Agens idem ipse Athanasius de eadem legatione ex Conciliabulo Tyrio in Aegyptum missa, meminit & de contestatione tunc facta a presbyteris Ecclesiæ Alexandrinæ, & alia habita ab Episcopis & vniuersa Ecclesia prouinciæ Mareotidis, his verbis ad eisdem Legatos Tyro missos descripta<sup>a</sup>, cui hæc ipse præfatur: Presbyteri Alexandriae & Mareotes, animaduersa illorum malitia, ad hunc modum scripserunt, & protestati sunt:

\* Athanas. Apo-  
log. 2.

Theogonio\*, Mari, Macedonio, Theodoro, Vrsacio, & Valenti Episcopis e Tyro profectis, presbyteri & diaconi sub reuerendissimo Episcopo Athanasio Catholice Ecclesiæ Alexandrinæ.

\* Theognidi  
CLERICORVM  
ALEXANDRI-  
NORVM CON-  
TESTATIO.

Decuit in primis, cum huc veniebatis cum ipso accusatore, adducere quoque vobiscum presbyterum Macarium. Ita enim iudicia constitui debent secundum sacram scripturam, vt reus & accusator simul appareant. Postquam autem nec Macarium adduxistis, neque reuerendissimus Episcopus noster Athanasius ad iudicium receptus est: postulauimus vt saltem nobis interesse liceret; vt nobis præsentibus certa inquisitio haberi posset, vt ad istum modum rebus actis, iure fidem vestris iudicijs haberemus. Verum & hoc nobis pernegatum, & soli cum Præfecto Aegypti vna cum accusatore id agitis quod libet. Prostemur igitur nos videre in vestris Actis malitiæ suspicionem: animaduertimusque vestrum aduentum nihil aliud in se habere, quàm conpirationem & insidias; eaque de causa epistolam hanc vobis dedimus, monumentum, testimoniumque istius rei aliquando futurum in vera & legitima Synodo; vt omnibus innotescat, quod inaudita altera parte, ea quæ libuit, inter vos egeritis, & nihil studuisse, nisi vt conpiratione nos opprimeretis. Exemplar harum litterarum etiam Palladio dedimus Imperatoris Curioso, ne celari posset a vobis. Scelera enim, quæ fecistis, talia nos de vobis suspicari cogunt. Dionysius presbyter has litteras dedi, Alexander presbyter, &c.] omnes presbyteri numero sexdecim, & diaconi quatuor, eorumque nomina ibidem subscripta habentur. Subdit Athanasius: Clerici autem Mareotes, qui mores accusatoris norant, & mecum prouincias lustrabant, ad istum scripserunt (ad Conuentû Tyrium scilicet.)

Sanctæ Synodo beatorum Episcoporum Catholice Ecclesiæ, Mareotici omnes & presbyteri & diaconi in Domino S. P. D.

Nos nequaquam ignari huius scripturæ, quæ ita dicit: Quod viderunt oculi tui, loquere: & item illud: Quod falsus testis impunitus non erit: ea quæ vidimus, testanda arbitramur; et potissimum, quia testimonium hoc nostrum necessarium reddidit conspiratio aduersus Athanasium Episcopum nostrum inita. Admiramur autem, quo modo vel vlla tandem ratione Ischyras pro Ecclesiastico habeatur, de qua re primum nobis referendum arbitramur. Ischyras enim numquam ex sacris Ecclesiæ comministris fuit; sed primum iactauit se Colluthi presbyterum; verum ita vt neminem haberet, qui ipsi crederet, exceptis dumtaxat cognatis suis, vt qui nec vmquam ecclesiam obtinuerit, nec clericus ab vllis, nisi qui longius ab illius pago habitarent, vmquam sit creditus, solis dumtaxat eius cognatis exceptis. Idemque cum talem sibi titulum vendicasset, in Alexandrina Synodo in præsentia patris nostri Olij depositus est, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo statu reliquum iam inde tempus permanit: ad istum igitur modum inanis illius fama presbyterij excussa est: nam de moribus eius loqui superuacaneum, cum ij ab omnibus sciri possint.

MAREOTICO-  
RVM LIBELLVS  
AD SYNODVM  
PRO ATHANA-  
SIO.

Ceterum quia calumniam impedit nostro Episcopo Athanasio de colliso calice & mensa subuersa: de his necessum est vt verba faciam. Ante omnia dicimus illum nullam vmquam ecclesiam in Mareote habuisse: qua in re Deum testem facimus, neque calicem vllum contractum esse, neque mensam a nostro Episcopo Athanasio, neque a quoquam aliorum qui cum illo degunt, euerfam esse; nihilque in istis verbis esse, nisi calumniam: et ista quidem vt conscij pro testimonio loquimur, vtpote qui nec longis finibus ab Episcopo distamus, & comites ei in lustranda Mareote adhæsimus. Numquam enim ille solus, visitandi causa, itinera obire solet, sed comites secum trahere presbyteros, & diaconos, & non paucos ex plebe: et quia illi per omnia itinera comites fuimus, quo tempore ad nos accessit; ideo hæc vobis pro testimonio dicimus, nec poculum contractum esse, nec mensam subuersam, sed omnia Ischyram mentiri, quod & ipse sua manu testatum confitetur.

Nam cum ille post defectionem ad Meletianos nobis reconciliari & coniungi vellet, quem admodum & Pistus, qui ipse quoque talia de Athanasio in vulgus sparferat: neutrum tamen, quamquam propria manu testarentur nihil tale factum esse, & se subornatos a certis hominibus vt talia dicerent, recipere voluerunt. Ac proinde Theogonium\*, Theodorum, & Marim, & Macedonium, Vrsacium, & Valentem in Mareotem profectos, nulla documenta reatus deprehendere potuisse. Verum cum res eo tenderet, vt illorum sycophantia in Athana-

\* Theognidem  
LEGATORVM  
FRAVDVS DE-  
TEGVNTVR.

sum in

fium in apertum proditura videretur: Theognis inimicus Athanasio cognatos suos & quosdam Arianos ita instituit, vt que ipse vellet, pro testimonio loquerentur. Nemo enim ex populo quidquam contra Athanasium loquutus fuisset, nisi terrore Philagrij Aegypti Praefecti, importunitateque Arianorum vehementer instantium victi coactique essent ad ea facienda, quae ipsis liberet. Siquidem nos ad calumnias refutandas eo venientes non admiserunt; nobisque reiectis, eos quos idoneos putauerunt, ad calumniam instruendam receperunt, qui metu Philagrij Praefecti in partes eorum concesserunt: atque ideo nimirum erat, quod nos summotos volebant; ne scilicet subornatos ab ipsis criminales, aut Ecclesiasticos non esse, aut si essent, Arianos esse, doceremus. Scitis autem, dilecti fratres, in sacris litteris praecipitur, non valere inimicorum testimonia. Ceterum a vobis vera dici, attestatur manus ipsa Ischyrae, attestantur quoque ipsorum facta, qui nobis nihil istiusmodi criminum conscijs, praesidio Philagrij, & armorum terrore ea confecere, quae voluerunt. Haec vt coram Deo testamur: haec vt certi de futuro Dei iudicio loquimur. Nostra quidem voluntas fuit huc excurrere; sed tamen in eo acquievimus, vt nonnulli ex nostris istuc venirent cum litteris nostrorum, qui hic remanserunt; vt ita eorum vicem absentiamque sustinerent & compensarent. Ingenuus presbyter, vos valere in Domino opto dilecti fratres, Theon presbyter] atque alij omnes numero quindecim, totidemque diaconi. Idemq. ad Philagrium & alios Constantini magistratus sic scripserunt:

Flauio Philagrio, & Flauio Palladio Ducenario Palatino Curioso, & Flauio Antonino Commeatu Praefecto Centenario, dominorum meorum illustrissimorum Praefectorum sacri Praetorii, Presbyteri & diaconi Mareotici ex regione & Nomo, cuius Episcopatum gerit reuerendissimus Athanasius, haec vobis cum subscriptione nostra pro testimonio porrigimus.

Quoniam Theognis\*, Mares, Macedonius, Theodorus, item Vrsacius & Valens missi ab Episcopis qui Tyri in Concilium coierant, ad nostram parociam profecti, dixere sese in mandatis habere, vt inquirerent in quaedam Ecclesiastica facinora, & inter cetera de calice fracto: cum iam antea ad id Ischyram quemdam subornassent, quem secum adduxerunt, hominem minime presbyterum, tamen eo se nomine iactitet, quippe ordinatum a Collutho quodam, non vero, sed imaginario Episcopo, cui in generali Concilio ab Ofio, & a ceteris Episcopis qui vna aderant, iussum fuit, vt se pro presbytero, qualis antea fuerat, haberet, atque ideo omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisset, inter quos etiam Ischyras numerandus est, qui dicit se eam ecclesiam habere, quae numquam fuit, quippe quae domuncula sit in praedijs cuiusdam pupilli nomine Isonis: ea res in causa est, vt hoc testimonio vtendum putaremus, vos religiose adiurantes per omnipotentem Deum, & per dominos nostros Constantinum Augustum, & liberos eius illustrissimos Caesares, vt haec in cognitionem eorum pietatis referatis. Non enim Ischyras presbyter est Catholicae Ecclesiae, neque ecclesiam habet, neque vquam calix fractus est. sed haec omnia falsa & conficta sunt: Consulibus Iulio Constantio illustrissimo Patricio fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Rufino Albino, clarissimis & Deo gratissimis.] haec presbyteri.

Quid autem egerint eiusmodi impij & ab impietate directi Legati, S. Athanasius<sup>a</sup> narrat, sed primum haec de illorum perfidia & legum humanarum ac diuinarum contemptu: Quod enim libuit, fecere: sed tamen ea quae inaudita altera parte fiunt, nihil habere roboris, nemo omnium mortaliu ignorauerit. Hoc enim & lex diuina praecipit; hoc quoque cum insidias pateatur beatus Apostolus, & reus esset, postulabat: Oportebat, inquit, b, Iudaeos ex Asia coram te adesse, & accusare si quid haberent aduersum me. Quo tempore & Festus<sup>c</sup> conantibus Iudaeis eisdem contra Paulum insidias, quales ego nunc patior, ita loquutus est: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur praesentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad diluenda crimina. Eusebiani autem & legem mutare ausi sunt, & illis ipsis iniustissimis Iudaeis iniustiores sese exhibuerunt. Non enim statim a principio ista seorsum sine reliquis agere tentauerunt, sed tum demum, cum coram a me in praesentia refutati succubissent. Ex eo namque tempore, quemadmodum Iudaei, consilium seorsum & soli inierunt, vt & nos perderent, & haeresin introducerent; et quemadmodum illi Barrabam postulauerunt, ita quoque & ipsi omnia ob haeresin se facere profitentur.

Et haec quidem abunde sufficiunt ad defensionem meam: sed tamen vt eorum scelera, & veritatis libertas magis appareat; nihil verat quo minus denuo earum rerum mentio fiat, vt pateat ipsos sibimet contraria egisse, & in tenebris consilia sua constantes, in semetipsos impigisse, & studio nos occidendi, seipos, vt insani solent, vulnerasse. Na de mysteriis inquirentes, Iudaeos

MAREOTICORVM CLERICORVM LIBELLVS DATVS PRAEFECTIS.

\* Theognis

<sup>a</sup> Athanas. Apolog. 2. IUDICIUM DE PRAVATVM.

<sup>b</sup> A Hor. 24. <sup>c</sup> A Hor. 25.

RES A LEGATIS GESTAE.

interrogarunt, & catechumenos examinauerunt: Vbinam, inquietes; eratis, cum Macarius accessit, & mensam subuertit? Illique responderunt: Nos intus fuimus. Iam si id verum est: ergo eo tempore oblatio celebrari non potuit; siquidem catechumeni intus erant; atque tamen passim scriptitarunt, stante presbytero & sacrificium faciente, Macarium ingressum subuertisse omnia. Et cum interrogarent quos vellet, ita percunctati sunt: Quo in loco erat Ischyras, cum Macarius superueniret? Illique rursus responderunt: In cubiculo agrotus decumbebat. Ergo in sacro non stabat, qui per morbum decumbebat; neque oblationem facere poterat, qui in cellula sua agrotus iacebat. Insuper dicente Ischyra, combustos esse libros a Macario: subornati ad eam rem testes, nihil tale factum esse & mentiri Ischyram afferuerunt. Iam quod admireris, cum litteris suis famam eam spargant, vbique terrarum a nobis sublatos esse qui conscijs testimonium ferre possent; eosdem tamen cum iam appeteret, percunctati sunt, nullo interim pudore tacti, cum se viderent vnde quumque quadruplatores declarari. Sed tamen quamquam seorsum sine aliorum auctoritate ita pro libidine agerent, nullo tamen modo testes admonerent, Praefectus minas iactaret, militesque tela & vulnera intarent; nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eosque sycophantiae coarguit. Illi ergo Actorum monumenta, quae habebant, suppresserunt, & Notarijs iniunxere, vt ea amolirentur, neque vlla exemplaria euulgari sinerent. Sed frustra haec omnia. Nam qui ea scripsit, Rufus est, qui nunc in Augustalliana spiculatorum agit, & testis eius recitari potest. Atque adeo ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt; eademque illa ab Iulio Episcopo ad me transmissa sunt. Insaniunt igitur, sua arcana in manibus nostris haberi, & a nobis recitari. His & istiusmodi facinoribus patris, causam cur ea facerent, manifestam reddidere.] haec de his Athanasius. Ceterum quod spectat ad Acta Mareotica ab Eusebians ad Iulium Romanam missa, haec longe post contigerunt, post mortem videlicet Constantini Imperatoris, cum sedente eodem Iulio causa ipsa ad Romanam Ecclesiam delata est, vt suo loco dicemus; quando & Eusebiani per Martyrium & Hefychium ad ipsum eadem Acta miserunt, vt idem Iulius litteris suis testatur, atque multis prosequitur haec ipsa de Ischyra & falsis testibus in eadem causa ab ipsis Eusebians legatis tunc examinatis ac circumuentis.

Quibus magna celeritate confectis, Tyrumque perlatis, sequuta est Athanasius, qui Tyro profectus erat Constantinopolim versus ad Imperatorem, ex Eusebiansorum sententia condemnatio, de qua haec habet Sozomenus: Concilium vero eum, indicta causa, condemnas abdicatque Episcopatu, decernit denique ne postea Alexandria habitet: ne, inquit, turbatus & seditiones, si adsit, cogitare aggrediatur. Ioannem autem, & omnes qui ab Ischyra Meletianos scilicet, vt in commodis per iniuriam affectos, in communionem recipi; et quam illorum quisque in clero dignitatem obtinuerat, tunc reddidit. Episcopo Iulio Constantino Concilio coacti, Acta Concilij Imperatori significauerunt, scripserunt quoque ad Iulium, vt vbique Episcopos, vt minime cum Athanasio communicent, habeant aduersum eum, & ab illo litteras accipiant: quandoquidem & criminum, de quibus certiores facti fuissent, conuictus erat; et partim fuga, partim quod causam suam in iudicio agere recusat, reus deprehensus.

Prater per litteras ostenderunt, se ad eiusmodi sententiam contra eum, pro quocumque idem ideo compulso, primum quod egre admodum ferebant, quod cum Imperatori in praetorio dedit mandatum vt Episcopi Orientis eius causa Caesarea in vna conuentione, quae non eo accesserat; idque cum videret Concilium longo tempore ipsum expectando, quod quod etiam Imperatoris mandata contempserat; deinde, quod dum per multos Episcopi Tyrum conuenissent, hominum multitudine stipatus eo venerat, & scribas, & tumultus in Concilio excitat, modo pro se respondere tergiversando, modo Episcopus sigillatim eorum melijs operando: interdum cum vocaretur ab illis, dicto ipsorum minime audiendo, habet quando iudicium subire indigne & grauiter ferendo: Quin etiam plane compertum esse, quod calicem mysticum fregerat, declararunt; testesque ad eam rem adduxerunt Theognidem Nicetam Episcopum, Marinum Chalcedonis, Theodotum Heracleae, Valentem item, Vrsacium & Macedonium: quos quidem se misisse in Aegyptum, diserunt eo consilio, vt cum in pagum venirent, ubi calix fuerat fractus, verum elicerent ab hac scribere Episcopi, singulaque crimina (vt mos foret) partim se, de dextera operam, vt calumniam Athanasio, vbi parte quadam conuenerent. Marum complures laevidotes, qui aderant in Concilio, hoc iudicium minime sincerum esse demonstrarunt. Et ob eam causam dicto, Paphnutium confessorem, qui Concilio interfuit, & ob eam causam manu Maximiani Episcopi Hierosolymitani, ac nouissime vrsacium, nam non oportet, cum de hanc idem sententiam, & pro pietate tyrum quod

illorum quisque in clero dignitatem obtinuerat, tunc reddidit. Episcopo Iulio Constantino Concilio coacti, Acta Concilij Imperatori significauerunt, scripserunt quoque ad Iulium, vt vbique Episcopos, vt minime cum Athanasio communicent, habeant aduersum eum, & ab illo litteras accipiant: quandoquidem & criminum, de quibus certiores facti fuissent, conuictus erat; et partim fuga, partim quod causam suam in iudicio agere recusat, reus deprehensus.

Prater per litteras ostenderunt, se ad eiusmodi sententiam contra eum, pro quocumque idem ideo compulso, primum quod egre admodum ferebant, quod cum Imperatori in praetorio dedit mandatum vt Episcopi Orientis eius causa Caesarea in vna conuentione, quae non eo accesserat; idque cum videret Concilium longo tempore ipsum expectando, quod quod etiam Imperatoris mandata contempserat; deinde, quod dum per multos Episcopi Tyrum conuenissent, hominum multitudine stipatus eo venerat, & scribas, & tumultus in Concilio excitat, modo pro se respondere tergiversando, modo Episcopus sigillatim eorum melijs operando: interdum cum vocaretur ab illis, dicto ipsorum minime audiendo, habet quando iudicium subire indigne & grauiter ferendo: Quin etiam plane compertum esse, quod calicem mysticum fregerat, declararunt; testesque ad eam rem adduxerunt Theognidem Nicetam Episcopum, Marinum Chalcedonis, Theodotum Heracleae, Valentem item, Vrsacium & Macedonium: quos quidem se misisse in Aegyptum, diserunt eo consilio, vt cum in pagum venirent, ubi calix fuerat fractus, verum elicerent ab hac scribere Episcopi, singulaque crimina (vt mos foret) partim se, de dextera operam, vt calumniam Athanasio, vbi parte quadam conuenerent. Marum complures laevidotes, qui aderant in Concilio, hoc iudicium minime sincerum esse demonstrarunt. Et ob eam causam dicto, Paphnutium confessorem, qui Concilio interfuit, & ob eam causam manu Maximiani Episcopi Hierosolymitani, ac nouissime vrsacium, nam non oportet, cum de hanc idem sententiam, & pro pietate tyrum quod

<sup>a</sup> Apud Athanas. Apolog. 2.

IN ATHANASIVM AB EUSEBIANIS SENTENTIA LATA. b Sozom. lib. 2. c. 24.

EDICITIO BILICAE TARIY C. Euseb. lib. 4. c. 24. b. d. d. d. d. b. c. 24.

effossos, tum pedum flexus debilitatos haberent, Concilio hominum perditorum communi-  
care.] hæc Sozomenus.

*Ruffin. lib. 1. c. 18.*  
*RUFFINVS AR-  
GVITVR.*

Porro hallucinatus est plane Ruffinus<sup>a</sup>, dum putat Athanasium e Tyrio Conciliabulo fuga  
lapsum per annos sex delituisse: quæ quidem longe post hæc contigerant. Quæd vero Iu-  
lius Romanus Pontifex in epistola quam scripsit ad Arianos (recitatur ea ab Athanasio in se-  
cunda Apologia) dicat ipsum Athanasium nequaquam Tyri condemnatum esse: intelligen-  
dum putamus, a maiori & saniori parte ipsius Concilij ibidē celebratis; quidem qui ibi aderat  
pietatis cultores, a damnatione Athanasij abhorruerunt, Arianisque contradixerunt, atque  
inde penitus discesserunt; cum Eusebiani seorsum ab ijs coeuntes, in Athanasium quæ sibi vi-  
sa sunt, decreuerunt. Sunt autem hæc verba Iulij: Athanasij quoque sinceritas in tuenda fi-  
de spectata fuit: qui nec Tyri condemnatus est, nec Mareote præfens fuit, ubi contra eum ab-  
sentem in lite processum est.

*Athanas. Apo-  
log. 2.*  
*DECERNITVR  
ISCHYRÆ EC-  
CLESIA ET E-  
PISCOPATVS.*

Addidisse ad hæc Eusebianos, ut apud Imperatorem agerent, de erigenda ecclesia Ischy-  
ræ accusatori, idem tradit Athanasius; ait enim: Ceterum præmia redemptarum calumnia-  
rum multo adhuc magis eorum malitiam & impium propositum declarant. Mareotes enim,  
ut dixi, ager est Alexandria; quo in loco numquam Episcopus fuit, immo ne Corepiscopus  
quidem, sed vniuersæ eius loci Ecclesiæ Episcopo Alexandrino subiacent, ita tamen ut sin-  
guli pagi suos presbyteros habeant. Sunt autem pagi isti maximi, decem numero, aut ali-  
quanto plures. Pagus autem, ubi habitat Ischyra, minimus est, & paucissimorum hominum,  
adeo ut non ibi, sed in proximo pago ecclesia constituta sit. Nihilo tamen minus hominem,  
qui ne presbyter quidem erat, huius pagi præter maiorum traditionem, Episcopum scilicet  
appellauerunt: non quidem ignari ne ipsi quidem, quàm hoc absurdum esset; sed promissis  
redemptæ calumniæ adacti, etiam illud sustinendum putauerunt: ne maligne habitus sceleratissimus Ischyra veritatem enunciat, Eusebianorumque malitiam proderet. Verum il-  
le neque Ecclesiam, neque populum sibi obedientem habet, atque ut canis ab omnibus agi-  
tatur. Eusebiani autem Imperatori auctores fuerunt litterarum mittendarum ad Colluthum  
(adeo omnia illis licent) ut iuberet Ischyra ædificari ecclesiam, ut auctus ea dignitate, fide  
dignus habeatur in suis de calice & mensa calumniis. Statim igitur curauit, ut Episcopus no-  
minaretur, eo quod si nec ecclesiam possideret, neque presbyter esset, pro sycophanta ne-  
cessario haberetur, & mentiri videretur. Ille tamen cum nec populum habeat, nec suos sibi  
obsequentes, quemadmodum inane nomen Episcopi, ita quoque epistolam illam Impera-  
toriam sine vilo fructu detinet, quippe quæ argumentum sit ipsius Eusebianorumque teterrimæ  
& intentionis & voluntatis.] hucusque de rebus Ischyra Athanasius. Sequitur post hæc  
epistola Colluthi presbyteri exarchon Mareotes. Porro longe hic alius a priori illo Collu-  
tho, ex quo Colluthiani dicti sunt: nam ille se gerebat Episcopum, hic autem presbyter no-  
minatur: decessit enim ille longe ante hæc tempora, ut dictum est. sed extat ibi epistola ipsa  
perbreuis his verbis:

Ad preces Ischyra presbyteri pietati dominorum meorum Augustorum & Cæsarum sup-  
plicantis, ut sibi in loco Pacis Secontaururi ecclesia ædificaretur: decreuit diuinitas illorum,  
ut id quàm primum fieret. Cura igitur, exemplaribus istius diuini diplomatis, quod primo lo-  
co positum est, nostræque sanctitatis monumentis perlectis, breuiterque perlustratis, ut in ne-  
gotio procedatur, & quæ diuinitus constituta sunt, ad effectum perducere queant.] hæcenus  
de ecclesia Ischyra ædificanda. Sed obserua, lector, Arianorum dicendi consuetudinem, &  
in adulando blasphemiam, quæ cum hic, tum etiam in compluribus alijs locis sæpius demon-  
strari continget, quod qui negarent diuinitatem Filij Dei, ijdem tamen Imperatores diuini-  
tatis consortes non erubescerent appellare, ut cum habet Colluthus in hac epistola: Decre-  
uit diuinitas illorum, nempe Imperatorum:] et, Diuinum diploma:] & alia id genus, quæ  
inferius crebrius etiam impudentiusque dicta reperiuntur. Sed institutam prosequamur  
orationem.

*DEDICATIO  
BASILICÆ  
TYRIÆ.*  
*C Euseb. Vit. Cō  
stantin. lib. 4. c. 41.*

His igitur in hunc modum ex sententia Eusebianorum in Athanasium Tyri confectis: qui  
remanferant ibi Episcopi, ex iussione Constantini Imperatoris, qui (ut superius ex<sup>c</sup> Eusebio  
recitauimus) mandauerat, ut quàm celeriter altercationibus Episcoporum sine imposito  
dedicarent Basilicam illic erectam; ritu id Ecclesiastico solemniter perfecerunt; de qua qui-  
dem dedicatione extat eiusdem Eusebij oratio ab eodem collocata in decimo suarum histo-  
riarum libro<sup>d</sup>, quam ob nimiam prolixitatem recitare hic omisimus.

*d Euseb. hist. lib.  
10. c. 4.*

Quo modo autem Cōstantini Imperatoris iussu ijdem qui Tyri Synodum celebrarunt Epi-  
scopi, magna celeritate profecti sint Hierosolymam, ibique etiam eximium templum illud  
ceteris

**A** ceteris augustius, quod idem Imperator erexerat, dedicarint, iam dicendum est: et illud in  
primis quod ad tempus spectat certa fide consignandum; istud factum esse hoc ipso anno tri-  
gesimo Constantini, ipsis Tricennalibus Imperatoris, quibus Constans minimus natus filio-  
rum eius ab ipso creatus est Cæsar; Eusebius<sup>a</sup> testatur his verbis: Tertius filius Constans fuit,  
qui ipso nomine & appellatione præfens constansque tempus perspicue præferens, trigesi-  
mo paterni regni anno ad honorem Cæsaris euectus est. Ita cum triplicem assimilatione ad  
Trinitatem liberorum foetum Deo gratum acceptumque procreasset, eundemque deci-  
mo quouis anno regia dignitate decorasset: extremum trigessimum annum accommodatifi-  
simum tempus sibi oblatum esse putauit, in quo omnium Regum Regi grates profolueret:  
quo tempore etiam optimum existimauit, Martyrum domum incredibili & optimo studio ab  
se Hierosolymis coædificatam consecrare.] id quidem factum esse mox post Conuentum Ty-  
rium, idem auctor inferius affirmat, cum ait<sup>b</sup>: Interea vero dum hæc ab Imperatore deman-  
data gererentur: alter ab eodem nuncius festinans superuenit, qui Synodum Imperatoris  
litteris commonet, ut celeriter & sine procrastinatione Hierosolymas proficiscerentur.

*a Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 4. c. 40.*  
*QUANDO DEDI-  
CATVM EST  
TEMPLVM HIE-  
ROSOLYM.*

**B** Cum igitur omnes Phœnicum Episcopi publicis vehiculis ad constitutum locum contende-  
rent; celeriter totus ille locus frequentissimo Dei cœtu refertus est, confluentibus nimi-  
rum eodem tempore Hierosolymas cuiusque prouinciæ Episcopis. Nam Macedones suæ  
metropolis Episcopum legabant.] hic erat Alexander Antistes Theffalonicensis, de quo  
plura superius. addit Eusebius: Pannonij & Mysij suum etiam iuuentutis florem, tamquam  
Dei impuberem cœtum, miserant.] hi erant Valens & Vrfacius, quos veluti in Ariana im-  
pietate collegas auctor commendat: tum subdit: Aderat ex Persiæ Episcopis diuinum mo-  
numentum, vir summus & in sacris scripturis exercitissimus.] Milles hic nominatus erat,  
qui (ut auctor est Sozomenus<sup>c</sup>) ad inuisenda loca sancta, Hierosolymam se contulit: hic au-  
tem postea in persecutione aduersus Christianos in Perfide excitata martyr occubuit; sed  
de eo suo loco dicendum pluribus. Rursum Eusebius: Iam Bithyni & Thraces Synodi fre-  
quentiam sua præsentia ornabant, nec deerant lectissimi quique Ciliciæ; sed & ex Cap-  
padocia, qui doctrina & eruditione præcipui videbantur, medij inter eos collocati eni-  
tuerunt. Præterea omnis Syria, & Mesopotamia, Phœnicia, Arabia, Palæstina, Aegyp-  
tus etiam, & Africa, & Thebanæ gentis Episcopi magnificum illum Dei cœtum simul  
omnes implebant, quos innumerabilis pene ex omnibus prouincijs multitudo sequebatur.]  
Hic vides, Eusebium Eusebianorum conuenticulum tantopere ostentare, quo Arij confes-  
sio ibi probata maiorem sibi fidem vendicaret, & Arianorum in eo facta restitutio firma ra-  
taque ab omnibus haberetur. Nam etsi aliqui magni nominis ibi fuerunt Orthodoxi Episco-  
pi ad dedicationem Basilicæ conuocati; seorsum tamen ab illis Eusebianos conuenisse, vel post  
illorum discessum, certum est: etenim Eusebianorum Conuentus potius, quàm legitima Syno-  
dus, ille æstimatus est. Sed rursum Eusebius:

*b Euseb. eod. lib.  
4. c. 44. 45. 46.*

*EPISCOPI QUI  
DEDICATIONI  
INTEREVA-  
RYNT.*

*c Sozom. lib. 3.  
c. 13.*

Hisce vero omnibus præsto fuerunt certi ministri: nam ex curia ipsa delegati erant specta-  
ta probitate viri, qui Imperatoris sumptibus celebritatem hanc illustrarent: sed horum fa-  
cile princeps Marianus fide & prudentia, vel ipsi Imperatori perquam necessarius: cui, quod  
sacrarum scripturarum singularem vsum haberet, & professione veræ religionis diris illis Ty-  
rannorum temporibus clarus euaserat, non sine causa rerum istarum dispositio data est. Is ve-  
ro se Imperatoris voluntati castissimum & integerrimum ministrum præbens, cum grata qua-  
dam & suavi humanitate, tum splendidis cōuiujs & lætis comotationibus cœtum illum ho-  
norifice tractabat. Iam pauperum nudis corporibus, & ceterorum tum virorum, tum femina-  
rum infinitæ pene multitudini in summa victus inopia & reliquarum opportunitatum egesta-  
te positæ, prolixè & abundanter pecunias & vestes largitus est. Templum vero omne magni-  
ficis regiisq. donis ornauerat. atque hic quidem hoc officij genere perfunctus est.

*MARIANVS  
PRÆFECTVS  
LAVDATVR.*

Interea sacerdotes & precibus & disputationibus hanc celebritatem ornabant. Iam alij  
diuini Regis præclaram in Salvatore benignitatem prædicabant; simul etiam oratione pro-  
sequebantur summam sacrae Martyrum ædis magnificentiam.] sic nominat auctor templum  
illud sumptuosissimum, quod, ut superius dictum est, S. Cyrillus Martyrion nominat: sed pergit  
Alij celebri diuinarum rerum apparatu, qui de sacris monumentis depromebatur, præsentibus  
conuiuium, quo & animos & aures dapibus & reliquo deliciarum genere pascerent, instrue-  
bant. Alij sacras lectiones interpretantes, abditos & occultos sensus in lucem proferebant.  
Alij, qui horum nihil poterant efficere, incruentis sacrificijs, & mysticis cōsecrationibus diui-  
num numen placabant, & supplices Deo preces pro communi pace, pro Ecclesia Dei, ipsoque  
Imperatore harum præclarissimarum rerum auctore, proque eius Deo caris liberis offerebant:

*QUAE ACTA  
HIEROSOLY-  
MIS AB EPISC.*

Quo etiam in loco nosmetipsi, cui multa supra nostram dignitatē tributa sunt, publicis, ipsique sane variis orationibus celebritatem illā exornabamus: cum aliquando quæ magnifice ab Imperatore gesta essent, scriptis ederemus; aliquādo propheticos sensus, propositis quibusdā evidentibus signis, explicaremus. Hoc modo huius Martyrij dedicationis, cōsecrationisque celebritas ipso tricesimo Imperatoris regni anno, summo omnium gaudio ac lætitia cōsummata est.

Quale vero Saluatoris templū, quale item Saluatoris antrū fuerit, atque etiā quā prælari conatus Imperatoris, quanta etiā in ipso templo donorum turba ex auro, argento, pretioso lapide; separatim suo, quoad fieri potuit, volumine conscriptū Imperatori dedimus, eiusque nomini dedicauimus: quod etiā, cum videbitur, & absoluto quod in manibus est opere, edemus: simul etiam adiungentes tricesimi anni Imperatoris laudationem, quam paulo post Cōstantinopolim profecti (secundum scilicet hoc tēpus nacti, quo in ipsa regia Regem omnium Deum gloriose prædicaremus) coram ipso Imperatore recitauimus. quam is vere amicus Dei cum audiisset, nimia lætitia gestienti similis visus est: idque re ipsa paulo post declarauit, cum omnes Episcopos cōuiuio exciperet, maximumque eis honorem deferret. Accessus iste Eusebij Cōstantinopolim contigit anno sequenti, quo ipsius & collegarum calūnia, decretum fuit Athanasio exiliū. agemus de his suo loco pluribus: sed rursus ipse de Cōuentu Hierosolymitano:

Hunc secundum Conuentum, quem equidem scimus maximum post illum Bithyniæ celebratum, clarissimū Nicænum Imperator Hierosolymis collegit. Sed ille Nicænus triūphi nomine vicesimo Imperij anno constitutus in ipsa vrbe Nicæa, *νικην*, id est præclarā de hostibus victoriam reportabat: hic vero Hierosolymitanus, tricesimū eius Imperij annum decorabat, in quo Imperator Martyriū consecrans circa ipsum Saluatoris monumentum, quasi donū quoddam pacis Deo omnium bonorum largitori offerre visus est. hucusque de his Eusebius. Ad-

dit ad hæc Sozomenus<sup>b</sup>, non solū templi ipsius, sed & vasorum ministerialium consecrationem factam esse secundum Christianæ religionis antiquum ritū; ac demum subdit: Ex quo tēpore Hierosolymitana Ecclesia quotannis diem festum splendide admodū celebrat; adeo ut in eo initiationes sacrorū peragantur, & dies octo deinceps conuentus fiant; compluresque ex omnibus totius Orbis terræ partibus, qui vndique ad sacra loca visenda cōfluere, tēpore quo dies festus celebrabatur, eo conuenerunt. Hæc Sozomenus, quibus adeo manifeste declaratur non ecclesiarū tantum & sacrorū vasorum consecrationē, sed & anniuersariā tēpli dedicationem solēni ritu celebrari solitā, cuius rei frequentē in Ecclesia Catholica vsus hodie esse videmus.

Rursus vero quod ait Eusebius<sup>c</sup>, eiusmodi celebritatem disputationibus quoque exornatam fuisse: ad hoc spectat, quod in eodem Conuentu de recipiendis ad suas Ecclesias Ariani poenitentiam præferentibus, actum est. Sed & quod idem recepti fuerint, atque Ecclesiæ conciliati: inde est quod idem Eusebius<sup>d</sup> ait, per eiusmodi Episcoporum Concilium donum quoddam pacis per Imperatorem Constantinum Deo esse oblatum: Arium enim veram certamque simulantem poenitentiam antea receptū ab eodem Concilio fuisse susceptum; & Alexandriæ Ecclesiæ restitutum, Socrates<sup>e</sup> quoque auctor est, cum ait: Solemne festum ob locorum illorū consecrationem celebratur. Arius cum suis in Ecclesiam recipitur: nam dicebatur ab Episcopis, se in ea re litteris Imperatoris obtemperasse, quibus illis significauerat, se fidem Arii & Euzoij penitus perspectam habere. Quin etiam ab Episcopis litteræ Ecclesiæ Alexandriæ dabantur, ut omni inuidiæ flamma extincta, res suas pacate & tranquille administraret: referebatur item, Arium erroris sui poenituisse, veritatē agnouisse, de cetero Ecclesiæ velle adhærere, & propterea ab ipsis merito receptum esse, Athanasium autem communi consensu relegatum (sed hoc de Athanasio in Tyri Concilio actum est.) De his etiam ipsum Imperatorem certiore faciunt. Hæc Socrates: eadem quoque Sozomenus<sup>f</sup>, qui & litteras recitat Arii atque Euzoij ad Constantinum Imperatorem, quibus se cum Ecclesia Catholica sentire mentiebantur. reddemus hic ipsas:

Sed illud hoc loco admonendū putamus; nequaquam, ut ait, Arium hoc tempore fuisse ab exilio relaxatum, quem constat ex his, quæ S. Hieronymus<sup>g</sup> testatur, in Nicæno Concilio palinodiam recantasse, atque receptum fuisse; non tamen ut Alexandriam redire posset: Sed & Eusebianos, ut superius vidimus, nisos esse itidem litteris Constantini eundem Alexandriam reuocare, verum obnitente Athanasio id minime concessum fuisse: quam ob causam tot tantæque molitiones ab eis de pellendo ab Ecclesia Alexandrina Athanasio sunt comparatæ. At quo modo dicendum est exulasse Arium, quem ante hæc, suadentibus Eusebianis, Constantinus scriptis ad eum liberē agentem litteris, cur non ad se venerit, admirari se dicit & eum quā primū venire, concesso regio diplomate pro viatico, iubet, hoc ipso anno, cum Hierosolymitana Synodus agenda esset? quando auditis tandem Ario & Euzoio &

eorum fidei professione scriptis prodita simul accepta, ambos vna cum ipsorum libello fidei Hierosolymam ad Synodum iudicandos misit: sed reddamus hic cuncta eodem quo gesta sunt ordine, ac primum epistolam Constantini qua honorifice Arium ad se accersit: sic enim se habet:

Iam dudum tuæ grauitati significatum est, ut ad mea castra venires, quo posses nostro aspectu frui: vnde vix satis mirari possumus, cur hoc abs te non extēplo factum fuerit. Iam igitur publico curru conscenso, nostra castra adire propera, ut nostram benignitatem & studium erga te expertus, in patriam redire queas. Deus te conseruet, carissime. Data ad quintum Kalend. Decembris.] persuasus enim ab Eusebianis Constantinus, Arium priorem vere mutasse sententiam, & Catholicam fidem profiteri, hæc ad illum scripsit, cum ipse vna cum Euzoio ad Imperatorem veniens, eidem fidei suæ libellum obtulit, qui a Sozomeno<sup>b</sup> recita-

tur in hæc verba: Religiosissimo sanctissimoque domino nostro Imperatori Constantino Arius & Euzoios. Nos quidem, sicut singularis tua erga Deum pietas, domine Imperator, in mandatis dedit, fidem nostram scriptis prodidimus, & de Deo cum ipsi, tum ceteri, qui nobiscum sunt, ita credere confitemur, ut sequitur.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Dominum Iesum Christum Filium eius ex ipso ante omnia sæcula genitum Deum Verbum, per quem omnia facta sunt, tum quæ in cælis, tum quæ in terris: qui descendit & incarnatus est, & passus est, & resurrexit, & ascendit ad cælos, & iterum venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. In Carnis resurrectionem; In vitam venturi sæculi; In regnum cælorum; In vnam Catholicam Ecclesiam Dei, ab vna Orbis terrarum ora ad alteram vsque se porrigentem.

Hanc fidem a sacrosanctis Euangelijs accepimus, ipso Domino suis discipulis dicente: Euntes<sup>c</sup>, docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Si vero ista non credimus, sicut vniuersa Catholica Ecclesia & Scripturæ docēt, quibus quidem omnino fidem adhibemus: Iudex noster Deus sit & in præsentia & in futuro Iudicio. Quapropter tuam pietatem obsecramus, Imperator sanctissime, ut quoniam viri Ecclesiastici sumus, & sensum tum Ecclesiæ, tum sacrarum litterarum tenemus; nos pro tua sanctimonia, quæ & pacem conciliat, & Deum auguste veneratur, controuersijs omnibus & inanibus argutijs sublatis, matri nostræ, Ecclesiæ scilicet, adiungas: uti & nos & Ecclesia tranquille vitam degentes, inter nos mutuo pro pacato & pio regni tui statu, & pro vniuerso hominum genere omnes communiter consuetas preces peragamus.] hæcenus libellus. subdit his Sozomenus:

Hanc fidei formulam nonnulli ita callide compositam esse dicebant, ut verbis solum ab Ariana doctrina discrepare, re ipsa cum eadem consentire videretur: quandoquidem voces in ea positæ talem facultatem dabant in vtramque partem ambigendi, ut sensus vterque tum Orthodoxorum, tum Arianorum ex illis colligi posset. Verum Imperator Arium & Euzoium eadem cum Episcopis in Concilio Nicæno coactis sentire arbitratus, re admodum delectabatur: attamen sibi non tantum sumpsit auctoritatis, ut eos ante in communionem reciperet, quā causa ab illis, penes quos esset potestas, sicut Ecclesiæ norma postulat, & dijudicaretur, & diligēter examinaretur. Itaque illos mittit ad Episcopos Hierosolymis id temporis conuocatos: scripsitque ut formulam fidei ab istis editam accurate expenderent, atque ut Concilium benignam de illis pronunciaret sententiam: si vel recte de religione sentire videantur, perque inuidiam structæ sint insidiæ: vel cum nihil causæ habeant, cur factum iam de se iudicium incusent, respiscere velint. Ex quibus litteris illi qui istorum causæ studebant, occasionem denuo nacti, eos in communionem receperunt. Atque cum hoc fecissent, litteras dedere Imperatori; scripsereque tum ad Ecclesiam Alexandrinam, tum ad Episcopos & clericos Aegypti, Thebaidis, & Libyæ, eos cohortati admodum, ut Arium & Euzoium lubentibus animis reciperent: quippe tum eorum fidem veram esse, testimonio Imperatoris confirmatam fuisse (quam quidem fidem suis litteris subiunxerunt) tum Concilium iudicio Imperatoris suffragatum esse. Atque hæc quidem in hunc modum Hierosolymis Arianorum studio facta esse cognouimus.] hæcenus Sozomenus, eademque ferme Socrates<sup>d</sup>.

Recitat sanctus Athanasius<sup>e</sup> scriptam ab eis tunc Synodalem epistolam de rebus in Synodo gestis, atque ait: Coeunt igitur (Eusebiani scilicet) Hierosolymis, & istiusmodi scribunt:

Sancta Synodus Hierosolymis coacta, Ecclesiæ Dei quæ est Alexandriæ, & per Aegyptum, Annal. Eccl. To. 3. M m 2 Thebaida,

<sup>a</sup> Euseb. Vit. Cōstantini lib. 4. c. 47. LAUDES NIMIAE SYNODI HIEROSOL.

<sup>b</sup> Sozom. lib. 2. c. 25.

<sup>c</sup> Euseb. Vit. Cōstantini lib. 4. c. 45. ARIUS ET ARIANI IN SYNODO RECEPTI. d Euseb. ibi. c. 47.

<sup>e</sup> Socrat. lib. 1. c. 22.

<sup>f</sup> Sozom. lib. 2. c. 26.

<sup>g</sup> Hieron. aduers. Luciferianos.

<sup>a</sup> Socrat. lib. 1. c. 19. LITTERARUM CONSTANTINI AD ARIUM.

<sup>b</sup> Sozom. lib. 2. c. 26.

LIBELLVS ARII ET EYZOII.

<sup>c</sup> Matth. 28.

FIDES AMBIGVA ET DOLOSA.

<sup>d</sup> Socrat. lib. 1. c. 19. <sup>e</sup> Athanas. de Synod.

Thebaida, Libyam, Pentapolim, reliquisque per orbem Episcopis, presbyteris, & diaconis in Domino salutem.

**A** EPISTOLA CONCILII HIEROSOLYMITANI. Omnibus nobis ex diuersis prouinciis in vnum congregatis ad Panegyrim celebrandam pro dedicatione Martyrij Saluatoris, quod religiosissimus Imperator Deo omniū Regi & Christo eius ædificauit: maiorem nobis animorum lætitiā, Dei gratia, litteræ eiusdem religiosissimi Imperatoris præbuerunt; quibus nos ad ea quæ oportuit instigans, omnem inuidiam ab Ecclesia Dei expellit, & omne odium procul abigit, per quæ Christi membra iam pridem dissidebant; auctorque fuit, vt simplici & placido animo reciperemus Arianos, quos aliquandiu improba inuidia extra Ecclesiam detinuit, & viris istis de rectitudine fidei in litteris suis testimonium præbet, quam cum antea fama audierat, ipse eamdem ex viua eorum voce cognouit, cognitamque approbavit; eamque rem nobis manifestam reddidit; eo quod litteris suis orthodoxas eorum virorum opiniones scripto comprehensas subiunxerit, quas omnes agnouimus sanas & Ecclesiasticas esse. Quapropter iure admonuit, vt viri isti reciperentur, & coadunirentur cum Ecclesia Dei, vt vos ex epistolæ eius exemplaribus cognoscetis, quæ nos ad pietatem vestram misimus. Credimusque vobis ipsis veluti propria membra vestri corporis recuperantibus, magnum ex ea re gaudium, lætitiāque oborituram; dum ipsi viscera vestra, fratres scilicet, & patres, agnoscitis & recipitis, non solum presbyteris Arianis, sed vniuerso populo cum omni multitudine vobis restituto, quæ ob causam istorum virorum longo iam pridem tempore a vobis dissidebat: decetque vos, cognitis quæ hic acta sunt, quodque viri isti nobiscum communicauerunt, & a tanta Synodo recepti sunt, quàm promptissime eos, vt membra Ecclesiæ coeant, & in pace sint, consalutare; maxime, quod promulgata & publice edita eorum fides indubitata & apud omnes approbatam Apostolicam traditionem & doctrinam complectatur.] hæc Synodalis epistola Hierosolymitani Concilij.

**B** Recitatur pars eiusdem epistolæ ab eodem Athanasio in sua Apologia, vbi hæc subdit: Certe ipse Imperator religiosissimus suo testimonio istorum virorum rectitudinem in fide ambulationem commendat, eamque ex eorum viua voce cognitam approbavit: et nobis eam significauit, certamque & indubitata reddidit litteris suis, subiecta eorum virorum orthodoxa mente, quam scripto ediderant. Quis igitur, auditis istis, fabricas eorum & technas non perspiciat? Non enim dissimulauerunt, quod ipsis in animo fuit, & fortasse etiam inuiti veritatem confessi sunt. Nam si ego is eram qui Arianos ab Ecclesia arcebam; Ariani que, me oppresso, recepti sunt; quid aliud intelligas, quàm omnia in gratiam Arianorum facta esse, omniaque contra me instituta esse, tam calumniam poculi fracti, quàm Arsenij cædem, vt & hæresin in Ecclesiam immitterent, & ipsi interim hæreseos damnati non haberentur? Id profecto erat, quod antea Imperator mihi per minas scripserat: nec verentur in dictis suis eos affirmare recte sentire, quos vniuersum Orbis Concilium anathemate damnauit: neque timuerunt, tam præclaram Synodum, nempe Nicænam, quantum in ipsis est, in angulis demoliri, homines quiduis temere & dicentes & facientes.] hæc Athanasius: quibus plane intelligas, ea professione fidei Arium (quam iure ambigam dicit Sozomenus) nihil aliud efficere conatum esse, quàm vt abolito ex Nicæna fide verbo, Cōsubstantiali, tota pariter extructa a sanctis Patribus sinceræ fidei machina corrueret: nam vt superius late disputatum est, omnia quæcumque a Catholicis ad destructionem Arianæ hæresis afferrentur, haud satis esse videri poterant, quæ omnes illorum tergiuersationes dolosas, captiosasque technas penitus tollerent: nisi verbum, Cōsubstantialiale, ad fidei confessionem adderetur. quamobrem eam vocem reticuisse, idem videri poterat, quod Arianam hæresin ipsos confessos esse. Rursum vero ex ipsius Athanasij verbis, cum ait Eusebianos conatos esse in angulis demoliri Magnam Nicænam Synodum, intelligas plane detegi sic Hierosolymis actum esse, vt peracta templi dedicatione, dimissoque cœtu, ipsi tantum Eusebiani relictī conuenerint, Ariique fidem probarint, ac tum ipsum, tum alios recipiendos esse statuerint. Qui enim fieri potuit, vt si Orthodoxi simul ea de causa coiuisent Episcopi, nullus ex eis Nicænam fidem conuelli penitus reclamaret, deque vi illata cunctas Catholicorum mone-ret Ecclesias?

**C** Rursum vero agens Athanasius de eodē Eusebianorū Conuenticulo, quod vnum idemque existimatum est cum Tyrio Conciliabulo, vtpote quod eodem ferme tempore & ab ipsius Eusebianis Episcopis fuerit celebratum; ipsum exordium Synodorum Arianorum nominat, cum ait<sup>b</sup>, post recitatam ab eo scriptam epistolam Synodalem: Tale Synodorum exordium fuit, in quo quàm celerrime sua studia, quæ vltius dissimulare nequibant, comprodidere: siquidem

<sup>a</sup> Athanas. Apol. log. 2.  
<sup>b</sup> Athanas. de Synod. Concil. Hierosol. et Tyrium idem.

SVBLATVM VERBUM, CōSUBSTANTIA-LIS.

PROBAT IMP. ACTA IN SYNODO HIEROSOL.

**A** siquidem eo ipso, quod dicerent, depulsam esse omnem inuidiam, & quia post Athanasij exilium scribebant, Arium cum suis recipiendum esse; satis indicauerunt, sese non alia de causa Athanasio, ceterisque Episcopis, quos sibi refragatores sentiebant, insidias struxisse, quàm vt Arium reducerent, & hæresin introducerent.] hæc ipse, qui mox agere pergit de Antiocheno Conuentu ab eisdem Eusebianis eadem Encœniorum occasione postea Constantij Imperatoris auctoritate collecto.

Quod autem hic Athanasius ait, post sui ipsius exiliū ab Eusebianis tractatū de Arii restitutione: plane declaratur, nō statim atque Arius receptus est Hierosolymis, ab Eusebianorū Cōcilio actum esse de restitutione eiusdem Alexandriam, sed tum demum id fuisse tentatum, cum ipse Athanasius in Gallias amandatus est, quod Socrates quoque affirmat: quamobrem sicut de exilio Athanasij, ita etiam de Arii restitutione Alexandriam agendum erit anno sequenti.

**B** Quod igitur tum Sozomenus<sup>b</sup>, tum alij quoque tradunt, post Hierosolymitanum Concilium restitutum esse Arium Alexandriam; non sic accipiendum est, vt statim Hierosolymis eo fuerit missus, sed postquam Eusebiani profecti Constantinopolim, noua inuenta calūnia, nouisq. secū adductis testibus, Athanasius ibi agēs, sed inauditus, iussus est solum vertere, & in Gallias proficisci. Quod rursum ait Socrates<sup>c</sup> cuncta hæc gesta esse anno trigésimo Cōstantini Imperatoris, non sic intelligenda sunt, vt hoc anno Domini trecentésimo trigésimo quinto absoluta fuerint: siquidem alia ratio est annorum Imperij Constantini ab annis Domini, vt superius demonstrauimus: non enim cū ipsis Kalēdis Ianuarij inchoantur, sed octauo Kalēdas Augusti, quō pater eius Constantius mortuus est, vel alia eiusdem anni die ex diuersorum sententijs: quamobrem multa quæ facta dicuntur ipsis Constantini Tricennalibus, reijciuntur in annum sequentem vsque ad exitum eiusdem Constantini anni trigésimi. Ceterū quod ex sententia omnium, & testificatione Eusebij qui interfuit, dicatur Concilium Hierosolymitanum celebratum ipsis Tricennalibus Constantini Imperatoris, haud necesse est vt spatium præsentis anni Domini includatur, cum ipsa Tricennalia in sequentem quoque annum prorogentur; et ipsum Tyrium Conuentum ob legationem Marcotem missam, tam cito haud potuerit absolui. hæc de his quæ ad temporis rationem spectant, ad ea quæ superius dicta sunt, addidisse oportuit.

Quod rursum pertinet ad res gestas: in eodem Hierosolymitano Conuentu causam Marcelli Episcopi Ancyranī in Galatia, & Asterij Cappadocis tractatam fuisse tradit Socrates<sup>d</sup>, sed eadem repetita dicit in Synodo Eusebianorum sequenti anno Constantinopoli celebrata; agemus de ijs suo loco: sicut & Sozomenus fecisse vidimus, qui ait<sup>e</sup>, Marcellum ad Hierosolymitanum Conuentum vocatum, accedere contempsisse.

**D** Hoc eodem anno, pridie Kalendas Ianuarij, S. Siluester Romanus Pontifex ex hac vita migravit, cum sedisset annos vigintiunum, menses decem, & diem vnum. Quod autem sciamus Siluestri annos a diuersis scriptoribus diuerso numero consignatos; cum sint alij qui eius sedi tribuerint annos vigintiquatuor & menses aliquot atque dies; rursus etiam apud Nicephori Chronicon legantur eius sedis anni vigintiocto; et ex deprauata Eusebij Chronographia, cum additamento Hieronymi, annos tantum reperiatur sedisse decem & nouem: vt nos eiusmodi inierimus rationem annorum Siluestri, illud potissimum persuasit, quod cum in libro de Romanis Pontificibus ponatur ingressus Siluestri sub Consulatu Volusiani, tempore Constantini (sic legendum est, non sub Consulatu Constantini & Volusiani) rursus vero Marci successoris Siluestri subrogatio ponatur anno sequenti, sub Consulatu Nepotiani atque Secundi: præsentem annum nequaquam potuit excessisse Siluester. Porro in eodem Commentario hæc scripta de ipso habentur: Siluester fecit ordinationes sex per mensem Decembrem: ordinauit presbyteros quadragintaduos, diacones vigintifex, Episcopos per diuersa loca sexagintaquinque, aliās trigintafex. Hic sepultus est in cœmeterio Priscillæ via Salaria apud Urbem milliario tertio, pridie Kal. Ianuarij: qui Catholicus & confessor quieuit. Cessauit Episcopatus eius diebus quindecim.] hæc ibi: De S. Siluestro illud habetur expressum in epistola Hadriani Papæ, ecclesias Urbis mira amplitudine a Constantino erectas exornasse sacris picturis, siue musuo opere, siue coloribus. De eodē etiā Siluestro nō prætermittimus, eius plantationem fuisse nobilissimā virginem, Romanam nomine, filiā Calpurnij Præfecti Urbis, cuius habetur mētio in Concilio Romano superius recitato: baptizata hæc enim ab eodem S. Siluestro perpetuam coluit virginitatem; cuius natalis dies<sup>f</sup> septimo Kalendas Martij adscriptus tabulis Ecclesiasticis, anniuersaria commemoratione in Ecclesia perseuerat, coliturque Tuderti præsertim, vbi eius venerandæ reliquię asseruantur.

<sup>a</sup> Socrat. lib. 2. c. 25.

<sup>b</sup> Sozom. lib. 2. c. 28.

DE RESTITVTIONE ARII QUANDO ET VBI ACTVM. <sup>c</sup> Socrat. lib. 2. c. 25.

<sup>d</sup> Socrat. lib. 1. c. 24.

<sup>e</sup> Sozom. lib. 2. c. 31.

SILVESTRI PAP. PAR. OBITS.

<sup>f</sup> Martyrolog. Rom. an. die.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
336.MARCI PAP.  
ANNVS  
I.CONSTANTINI IMP.  
ANNVS  
31.

A

MARCUS PAPA.

Christi anno trecentesimo trigesimo sexto, Nepotiano atque Facundo Consulibus, decimo septimo Kalendas Februarij, Marcus Prisci filius natione Romanus in locum Siluestri subrogatus est Romanæ Ecclesiæ Pontifex, seditque annos duos, menses octo, & dies viginti. hæc ex libro de Romanis Pontificibus. Ceterum de ratione annorum sedis ipsius dicemus in eius obitu.

Quo ipso anno cum Athanasius Episcopus Alexandrinus ex Tyrio Eusebianorum Conuenticulo se abstrahens Constantinopolim profectus esset ad Constantinum Imperatorem (quod dictum est anno superiore) ipsumque acerrimis querimoniis ob toleratas ab Eusebianis calumnias aduersus eos interpellasset: illud obtinuit, ut ijdem Eusebiani, qui ipsius causam Tyri iudicassent, Constantinopolim se conferrent: dedit enim ad eos ea de re litteras Constantinus, quas ipse S. Athanasius recitat, his præmissis: Nos autem, adito Principe, qui Synodum indixerat, in qua ipse Comes præfederat, Eusebianorum scelera patefecimus: quibus ille auditis, grauiter commotus, in hæc verba scripsit:

Victor Constantinus Magnus Augustus.

Ego ignoro, quid sibi velint ista, quæ a vestra Synodo per tumultum & tempestatem iudicata sunt. Mihi sane videtur, nescio quo pacto veritas per immodestiam opprimi, dum per vestram contentionem, quam inuictam cupitis, ea quæ Deo placent, non consideratis. Sed erit diuinæ prouidentiae officium, & explorare scelera istius contentionis, & explorata dissipare; vobisque clare ostendere, quantam in vestro congressu veritatis curam habueritis, & an vestra iudicia citra gratiam & odium calculum suum prompserint. Quocirca festinanter ad meam pietatem accurrite, ut rerum istarum excusam exactamque fidem coram me in præsentia ipsi præsentibus doceatis. Quare autem ista scribere voluerim, & quapropter litteris meis vos accersendos putauerim, ex sequentibus cognoscetis.

Ingrediendi mihi cognominem ac felicem patriam meam Constantinopolim (eram autem in equo) subito Athanasius Episcopus in media via cum nonnullis aliis, quos circum se habebat, ita inexpectatus occurrit, ut non leuem mihi causam admirationis præberet. Testis mihi Deus omnium speculator; me, quisquis esset, primo aspectu cognoscere nequiuisset; nisi nostrorum quidam, quifnam ille, & quamnam iniuriam passus esset, iam antea audierat, ut fieri solet, mihi indicasset. Ego igitur per illud temporis verba cum illo non habui, neque colloquium miscui. Cum autem ille se audiri postulare, & hoc recusarem, & propemodum eum summoueri iuberem, magna libertate nihil aliud postulauit, quam ut vos huc euocari iuberem; quo vobis præsentibus, quæ per vim passus esset, conqueri posset. quod cum mihi æquum & temporibus meis congruum videretur; scripto vobis denunciatum volui, ut quotquot Synodum Tyri absoluissetis, sine omni tergiversatione ad Prætorium nostræ clementiæ conueniatis; re ipsa, quantum sinceritatis integritatisque sit in vestris sententijs coram me ipso sincero famulo Dei (quod non ipsi quidem abnegaueritis) declaraturi. Certe per meum erga Deum cultum, obseruantiamque iam ubique terrarum pax est, & a barbaris ipsis nomen Dei sincere benedicunt, qui hætenus veritatem ignorabant. Nihil dubij autem est, eum qui veritatem ignorat, etiam Deum ignorare: sed tamen, ut antea dixi, barbari per me sincerum Dei famulum Deum agnouerunt, & iam metuere didicerunt; ideo quod illum mihi protectorem esse, meique curam gerere, re ipsa experti sint, atque ita in nostris rebus Deum agnitum, nostri formidine barbari reuerentur. Nos contra qui mysteria clementiæ eius ostentare & præferre videmur (non enim dixerim tueri) nos, inquam, nihili facimus, nisi ea quæ ad discordiam & odium pertinent, & ut semel dicam, quæ ad humani generis perniciem referuntur. Quapropter vos meo Prætorio sistite, quemadmodum dixi: et festinate huc quam celerrime: certique sitis, me omni opere studioque adnifurum, ut ea quæ sunt legis Dei, quam maxime inoffensa illabefactaque seruentur, quibus nullum nec probrum nec infamia allini possit, profligatis scilicet & contritis semel inimicis legis, qui sub specie sancti nominis, multiplices & diuersas blasphemias afferunt.] hæc Constantinus.

Ex his in primis videas, quam septa vndique atque vallata fuerit ipsa Constantini Regia Eusebianorum fautoribus; ut numquam patuerit tanto Episcopo ad Imperatorem aditus, quin etiam necesse habuerit in via illi obequitanti occurrere; et quam male persuasus ipse de Athanasio fuerit

LITTERAE  
CONSTANTINI  
AD EUSEBIANOS.ERGA CON-  
STANTINUM  
AVLICI STV-  
DIOSI.

A fuerit Constantinus, ut neque occurrentem in via sibi fuerit res suas, ut par erat, prolixiore prosequi oratione, vel in Palatium eum secum duxerit, vel postea venire iusserit, quo ab eo singula quæ aduersum ipsum gesta Tyri vel in Aegypto essent, audiret: ex quo enim (ut diximus superius) Constantius creatus est Cæsar, adeo vires Eusebianorum inualuerunt, ut a Catholicis ad Constantinum aditus pene omnis interclusus esse videretur, patuerit vero tantummodo nebulonibus illis Ario occulte fauentibus. Ea enim est aulicorum natura, ut respiciant (quod aiebat Tiberius Imperator) in Solem orientem potius, quam occidentem; nempe ut ijdem magis Constantio filio iuniori, iam Cæsari, futuro mox post obitum parentis Augusto, quam senio confecto, & haud post multum temporis ex hac vita recessuro Constantino Imperatori, obsequi, & officijs præsto esse satagerent, ad eiusque arbitrium cuncta peragerent, & quos illum velle scirent, ad Imperatorem admitterent, vel reiicerent. Considerare pariter ex his quæ Constantinus scripsit ad Episcopos qui Tyri conuenerant, eius amantissimum æqui animum licet: quippe qui quantumlibet erga Athanasium minus videretur propensus, tamen eidem, quod postulasset, indulgit, & ex eius sententia litteras illas dedit de euocando Tyrio Conuentu Constantinopolim.

Qui autem venerunt Constantinopolim, hi fuerunt, nimirum Eusebius Nicomediæ, & alter Eusebius Episcopus Cæsariensis, Theognis Nicænus, Patrophilus Scythopolitanus, Valens atque Ursacius Episcopi in Pannonia & Mysia: quod constat Athanasij testimonio, cuius causa agebatur. Sed & Eusebius ipse Cæsareæ Episcopus eiusdem sui Constantinopolim aduentus meminit, quem non ante absolutum Hierosolymitanum Conuentum contigisse affirmat; ut nulla esse possit de his dubitatio. Etenim ipse petiturus Athanasij caput (instar Herodiadis, saltatricem filiam præmittentis, quæ saltationis illecebris animum Regis ad concedendum quæ vellet sibi deuinciret) orationem de Imperatoris laudibus recitauit, cuius auditione (ut ipse testatur) summa ille affectus est voluptate. Excuset licet seipsum; quo tamen animo fuerit in demulcendo Constantino, & ad sua vota trahendo, exitus declarauit. Hæc enim quæ dicimus, iam & tunc ore piorum omnium ferebantur: vnde ad suam excusationem, tunc ipse sibi visus est hoc modo in ea oratione præfari:

Causa mihi in hunc locum veniendi, amici & sacerdotes Dei, non fuit illa quidem, ut fabularum commentis aut sermonis elegantia ad auras capiendas conquesta, tamquam suauis Syrenarum cantu vestros animos permulcerem; aut in aureis poculis (ut poetice loquar) id est nitidis orationis flosculis, concinna verborum structura collustratis, voluptatis lenocinia, his qui eiusmodi rebus oblectantur, proponerem: sed partim, uti vos, qui sapientum consilio inducti, sancti Dei Verbi ministri estis, commonefacerem in concionando; ut tum a tritis illis Rhetorum vijs desisteretis, declinetisque, tum sedulo caueatis, ne vestrum sermonem ad imperitæ multitudinis accommodetis arbitrium: partim ut nouo orationis genere apud vos Imperatoris laudes percelebrarem, &c.] Videas hominem in adulando profusum miro quodam artificio, pietatis coloribus vndique comparatis, conatum esse laqueos Athanasio fabricatos intrus contegere: cum nimirum sic suis laudibus veluti vinculis quibusdam iretine animum studuit Constantini, ut sic deuinctum postea ad necem Athanasio inferendam impelleret: licet quod ad ipsum Imperatorem spectat, ab eodem Eusebio eius modestia commendetur, animique summis in laudibus contemnendis: nam postquam de recitata a se coram eo oratione in Vita ipsius mentionem habuit, hæc subdit:

Hicce iam rebus omnibus absolutis atque confectis, cum per omnium ora de maximi Imperatoris virtute fama volitaret, ausus est e sacerdotibus aliquis illum in os beatum dicere, quippe qui tum in hac vita dignus esset qui summam rerum omnium potestatem haberet, tum vero in futura vnâ cum Filio Dei regnaret. Sed is cum hæc se moleste audire significasset; hortatus etiam est, ne auderet aliquando eiusmodi vocem usurpare, sed a Deo potius precibus contendere, ut & in hac vita & in futura Dei famulatu dignus videretur. ] hæc ipse. Sed expendite, quæso, diligenter Ariani proculdubio hominis laudem: nam bene precari Constantino ut in futura vita regnaret cum Filio Dei, nihil est in his verbis quod vitio verti possit, cum omnes Fideles id expectent & expetant, cuius rei gratia omnes dicant: Adueniat regnum tuum: ] secundum illud Apocalypsis de iustis dictum: Regnabunt in sæcula sæculorum vnâ cum Deo in gloria sempiterna. ] et alia multa id genus in diuinis scripturis. Sed quod id respuerit Constantinus, & ut dictum minus se dignum exhorruerit: haud dubium adulantis hominis fuit illa laudatio, qua dignum diceret Constantinum in terris omnium rerum summa potiri, & æquali cum Filio Dei in cælesti gloria conregnare: etenim fuit hæc Ariani hominis precatio de Filio Dei humiliter sentientis,

Dio lib. 59.  
in fin.EUSEBIANI SE  
CONFERVNT  
CONSTANTI-  
NOPOLIM.  
b Athanasij Apo-  
log. 2.c Euseb. Vit. Con-  
stantin. lib. 4. c.  
46.d Euseb. eod.  
c. 46.e Euseb. orat. de  
laud. Constantin.  
EUSEBIUS HA-  
BEBIT ORATIO-  
NEM DE LAVDI-  
BUS CONSTAN-  
TINI.f Euseb. Vit. Con-  
stantin. lib. 4. c.  
46.g Euseb. eod. lib.  
c. 48.MODESTIA CON-  
STANTINI.

h Apocalyp. 22.

sentientis, atque creaturam dicentis, consueto Arianorum (vt dictum est) loquendi more. A

NOVAE CALUMNIAE IN ATHANASIVM STRVCTAE. a Athanas. Apolog. 2.

Quenam autem post hac Eusebianorum fraude sequuta aspera, atque acerba, Orthodoxis omnibus maximum luctum intulerunt; S. Athanasius post recitatam Constantini ad Eusebianos epistolam, mox subdit his verbis: Quibus (inquit) cognitis, conscij suorum facinorum, ceteris Episcopis a professione retentis, soli Eusebius, Theognis, Patrophilus, & alter Eusebius, Vrsacius & Valens Principem adierunt absque omni mentione calicis, aut Arsenij: deerat enim illis eius rei fiducia; sed aliud crimen commenticium detulerunt: Athanasium scilicet minatum esse, se impediturum, quo minus frumentum ex Alexandria in patriam Caesaris, nempe Constantinopolim, deucheretur; idq. Episcopos Adamantium, Anubionem, Agathammonem, Arbethionem, & Petrum praesentes ex eo audiuisse. ] hac ipse de accusatione recens allata, & ceteris omnibus ad commouendum Imperatoris animum magis accommodata; sed & quod eiusmodi esset, quae in reliquis omnibus veritatis imaginem praesferret, vtpote a testibus fide dignissimis, iisdemq. Catholicis Episcopis, immo & defensoribus alias Athanasij, & ex illis qui in Tyrio Conciliabulo aduersus Eusebianos pro illo steterunt, atque viriliter egissent: hi enim ex illorum quadragintaseptem Aegyptiorum numero esse noscuntur, qui in eo Conuentu contra Eusebianos atque Dionysium Comitem, iniuste agentes in Athanasium, publicas contestationes scriptis editas obtulerunt: quibus iisdem subscripti reperiuntur: licet apud Athanasium mendose Ambius scribatur, pro Anubion, vt est apud Socratem: In dicta enim contestatione primo loco subscribitur Adamantius, atque tres reliqui inter alios nominati, nempe Petrus, Anubion, Agathammon, & Arbethion.

QUI DEFENDEBANT ATHANASIVM ACCVSANT.

b Socrat. lib. 1. c. 23.

Hos naque vel Comitum blanditijs, vel alijs Eusebianorum fallacijs deceptos, a sanctis collegis auulsit impietas, & aduersus eorum Primatem Athanasium hostes instruxit, atque ad expugnandam innocentiam Eusebianis adiunxit: qui adeo forti & valido stipati cuneo, relictis collegis ceteris, & ablegatis omnibus alijs accusationibus, pro quibus struendis adeo laborauerant, vt de fracto calice & Arsenij nece calumnijs, nouae, recentiq. vni illi, & quidem vehementi accusationi intendunt, quam in ipsius Imperatoris maiestatis offensionem, detrimentum totius Imperij, & iacturam amplissimae ciuitatis vergere intelligerent: nam alias occasione retardati frumenti, ex imaginaria tantum causa vulgi ore iactata, idem Constantinus (quod superius dictum est) Sopatrum philosophum amicissimum sibi hominem securi percussit iusserat. Quo modo igitur idem parceret Athanasio, id praesertim suis atque adeo sibi carissimis aduersus eum testatibus patronis Episcopis? Quid itaque tunc, auditis his, ipse Imperator, cum accusatores praesentes se ab Athanasio ea testarentur audisse? idem plane Athanasius subdit, cum ait: Emicuit ibi Caesaris ira, adeo vt post tot atroces minas, & tantopere damnatas Eusebianorum iniurias, inaudita causa, euestigio efferbuerit, & omisso iudicio quod in expectatione erat, nos in Gallias relegarit. ] hac ipse, qui quidem infracto animi vigore, ea libertate, quae Episcopum decet Catholicae fidei defensorem, aduersus Constantinum adeo iniustam sententiam proferentem non veritus est diuinum comminari iudicium: Tum enim, Constantino Imperatore indignante, inquit Epiphanius: Papa Athanasius grauem sermonem aduersus Regem protulit, nempe: Iudicabit Dominus inter me & te, quoniam tu consentis calumniatoribus modestiae nostrae. ] sic igitur traditus est Athanasius militibus, qui ad locum exilij eum in Gallias perducerent.

c Euan. in Vit. Philosoph.

d Athanas. Apolog. 2. IN ATHANASIVM FERTVR RELEGATIONIS SENTENTIA AB IMP.

e Epiphani. haes. 68.

Porro tanti viri exilio vniuersa Dei Ecclesia Catholica, veluti ingenti terramotu concussa, contremuit: tum & Sol ille, qui pietatis radijs totum terrarum Orbem haecenus illustrabat, ipse inquam Imperator Constantinus, deliquium passus, visus est obscurari, magno omnium maerore spectantium. Ceterum eiusmodi tam immane Constantini facinus Alexandrinum Concilium excusat, cum scriptis publicis de Arianorum impietate litteris, istaec inter alia de eorumdem immanitate testatur: Tota enim eorum accusatrix epistola nihil aliud nisi necem spectat, aut necem moluntur, si ipsis liceat, aut saltem exules facere, quod & impetrauerunt ab ipso Caesarem patre; qui iras suas offensasque, cum supplicium capitale posceretur, exilio damnatorum expleuit. ] in hunc modum Synodus, intelligens etiam cum Athanasio alios apriter in exilium missos: nam in eadem Synodali epistola Alexandrini Concilij hac habentur: Et eodem tempore quatuor presbyteros Alexandriae, quamquam Tyrum non venerant, e finibus suis exterminauerunt. ] Macarius vero diaconus nequaquam exulasse reperitur, qui Constantinopoli inuentus est tempore mortis Arii: quod ipse Athanasius in epistola ad Serapionem testatur. Sed & in eadem nuper citata Synodali epistola, de ea ipsa Athanasij causa tunc acta iisdem hac inferius: Nihil hoc Athanasio profuit, qui oppressus calumnia, quasi verus homicida, ab illis in exilium actus est: non enim pa-

f Apud Athanas. Apolog. 2.

g Apud Athanas. ubi supra. CONSTANTINVS EXCVSATVR.

rens

rens Imperatorum, sed horum calumniae illum in exilium exterminarunt. Animaduerte, quae, num ita se habeant, vt dicimus. ] et post narrata breui compendio quae Tyri idem passus est Athanasius, & aduentum eius ad Imperatorem, de recentiore calumnia, quae circumuentus in exilium actus est, addunt: Eusebiani autem vbi comparuissent, nihil inter accusandum de obiectis Tyri criminibus meminere: sed frumentum ab Athanasio, nauesque detentas calumniati sunt: eumque gloriatum esse dixere, quod frumenti deportationem ex Alexandria Constantinopolim impedire posset. Hac nonnulli ex nostris, qui in Synodo erant, ex Imperatore admirationis pleno audierunt. Hic cum Athanasius ad tantas calumnias ingemisceret, affirmaretque eas falsas esse, nec fieri posse vt homo priuatus & pauper tantum virium haberet: Eusebius ne publice quidem detrectans calumniatoris munus, deierauit, Athanasium perquam opulentum esse, & satis virium atque auctoritatis ad ista omnia paranda habere, vt ita verisimiliter calumnia videretur. Ad istum modum res actae sunt per sanctos illos & venerandos sycophantas Episcopos; sed Dei gratia plus in hoc negotio valuit, quam illorum scelerata malitia, quae Principis animum religiosum ad clementiam retraxit; vt satis haberet, pro morte exilium irrogare. ] hac Patres ex Synodo Alexandrina.

Quin & ipsemet Athanasius in ea epistola quam scripsit ad solitariam vitam agentes, eundem Constantinum excusat, egregium plane edens exemplum Christianae modestiae de facinoribus Principum excusandis: ait enim: Siquidem pater, nempe Constantinus, calumnia Eusebianorum, Athanasium in Gallias ad tempus amandauit, quo liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminebant: hoc enim a beato Constante eius fratre post mortem patris scriptum fuit, vt ex litteris illius patet. ] Sed & Constantinus iunior, maioris filius; istaec suis litteris ad Alexandrinos: postea datis: Ad hanc igitur feritatem eludendam, tota faucibus inhiantium Athanasius subtractus, vt sub me ageret, iussus est; atque ita in hac vrbe, nempe Treueris, commoratus est, vt omnibus rebus necessarijs abundaret. ] addit & paulo post, consilium Constantini parentis fuisse, vt eum ad suam Ecclesiam restitueret: sed & morte praecipuus, quod animo conceperat, implere haud valuit.

Vnus tantum Lucifer Calaritanus, libris illis, quos ad Constantium Augustum pro Athanasio scripsit, culpam omnem in Constantinum reiecit, & quidem iniuste, vtpote quae ab eo longe longius abhorruerit; nam ait: Quod enim propter fidem quam semper tenuit Ecclesia, & tenet, quod eam damnare noluerit, missus fuerit ad exilium, quia videlicet noluerit esse Arianus; idcirco namque Athanasium perosum habitum a patre tuo; non te fugit, quandoquidem & tu in ea eum digneris persequi causa, in qua fuerit & tuus pater persecutus. ] hac ille, sed iniuria sane, quod & abhorret penitus a veritate: siquidem nec ipsemet Athanasius, neque defensores eius Episcopi qui conuenerant ad Synodum Alexandrinam, & alij plures eiusdem propugnatores innocentiae, quidquam eiusmodi in Constantinum obijciunt; sed tantum, quod deceptus fraudulentis Eusebianorum commentis, exilij sententiam in Athanasium tulerit: id quidem rei gestae series cum ex eiusdem Athanasij scriptis, tum etiam ex Synodali epistola Concilij Alexandrini collecta (vt omittamus alios testes adducere) patenti veritate declarat. Porro rerum tunc gestarum prorsus ignarus ille; quod scisset, Constantinum Eusebianorum persuasione, itidemque Arianorum, Athanasium in exilium in Gallias amandasse: credidit omnino id factum, quod Constantinus transisset ad Arianam haeresin: idque in eum, inconsulte nimis, declamare non destitit: hocq. ipsum Constantium profiteri faciens personam inducit, cum ait: Nisi pater meus bene fecisset, conferre se ad Arianos; non eius filij regnaremus. ] hac & alia ipse multa id genus, sed plane falsa, quae omni probationis genere refellantur. at de fide recta Constantini inferius iterum pluribus.

Ceterum non quantum voluerunt, licuit Eusebianis. Cum enim viderent Athanasium in exilium missum, & Alexandrinam Ecclesiam scirent destitutam esse pastore; solcite & ad hoc Constantinum impellere fategerunt, vt alium in locum Athanasij eidem Ecclesiae ordinatum Episcopum mitteret: sed restitit ille, nec cessit eorum libidini. quod idem ipse Athanasius tradit in loco superius citato epistolae ad solitarios, cum subdit: Sed tamen illi quidem non persuasum est ab Eusebianis, vt in Athanasij locum Episcopum, quem ipsi postulabant, summitteret: immo eos, qui id moliebantur, compressit, & eam rem ipsam conantes grauibus minis deterruit. ] hac ipse; ex quibus plane intelligi potest, Constantinum non fuisse penitus animo ab Athanasio auersum, ac proinde neque a fide Catholica alienum.

Rursum vero de eodem Constantino in fraudem ab Arianis allecto, hac ad eius excusationem haud incongrue Theodoretus assert: Nemini (inquit) certe mirum videri debet, quod Imperator in fraudem illectus tam illustres viros solum vertere coegit. Nam fidem adhibuit Episcopis,

ATHANAS. EXCVSAT CONSTANTINVM. a Athanas. ad Solitar.

b Apud Athanas. Apolog. 2.

REFELLITVR LVCIFERI SENTENTIA. c Lucif. pro S. Athanas. lib. 2.

d Lucif. eod. lib. 1.

CONSTANTINVS REICIT ARIANORVM PETITIONEM.

e Athanas. epist. ad Solitar.

f Theodoret. lib. 1. c. 33.

EXCVSATVR ITERVM CONSTANTINVS.



Episcopis, qui occultare studebant veritatem, illustrem quamdam vitæ speciem præferentes, qua Imperatorem dolo deluserunt. Neque sane eos fugit qui sunt in sacris litteris eruditi, Dauidem Prophetam reuera deceptum fuisse: quem non Pontifex, sed verna & verbero (Sibam dico, qui falsum crimen contra Miphiboseth derulit ad Regem, illiusq. agrum, suum ita reddidit) veteratorie circumuenit. Atque ista quidem dico, non quo Prophetam insimulem; sed quo pro Imperatore respondeam, ostendamq. humanæ naturæ imbecillitatem, & doceam simul, non solis accusatoribus credendum, quamuis digni videantur quibus sit habenda fides, sed alteram aurem integram seruandam reo.] hæc Theodoretus.

2. Reg. 16. 19.

ANTONIUS MAGNVS SOLICITVS PRO ATHANASIO: b Sozom. lib. 2. c. 29.

Cum autem de rebus Constantinopoli gestis esset perlatum nuncium Alexandriam, & in totam Aegyptum, atque id quoque monachi percepissent: quid tunc Alexandrini, & monachorum princeps Antonius egerint, Sozomenus docet his verbis: Cum populus Alexandrinus continenter vociferaretur, & precibus Deum sollicitaret pro Athanasij reditu, & Magnus ille Antonius monachus de eo persæpe ad Imperatorem scriberet, obsecraretq. eum, vt Meletianorum sententiæ minime assentiretur, sed eorum criminationes calumniarum loco duceret: Imperator tamen nequiquam suaderi potuit, sed scripsit ad Alexandrinos litteras, eisq. criminis loco pertinaciam & turbulentum animorum motum obiecit: deditq. etiam mandatum clericis & sanctis virginibus, vt quiete se gererent: quin etiam constanter asseruit, se neque destitutum de sententia, neque Athanasium, vtpote seditiosum & iudicio Ecclesiastico condemnatum, reuocaturum. Rescripsit præterea Antonio, se non posse sententiam Concilij contemnere: Nam etsi pauci vel ad odium, vel ad gratiam iudicare solent, tamen non esse probabile, vt tanta illustrium & spectatorum Episcoporum multitudo in simili errore versaretur: Athanasium autem contumeliosum esse, arrogantem, diffidij & seditionis auctorem; etenim qui erant animo ab Athanasio abalienato, hæc vitia potissimum ei falso obiecerant; propterea quod satis certo sciebant, Imperatorem eius generis homines supra modum detestari.

PRINCEPS MELETIANORVM MULTITATIS EXILIO.

Porro cum accepisset Imperator Ecclesiam (Alexandrinam scilicet) in duas partes diuisam, atque alteram Athanasium, Ioannem alteram cum admiratione colere: iniquo animo tulit, & Ioannem multauit exilio. hic Ioannes Meletij successor fuit, iussusque a Concilio Tyri habito Ecclesiæ communicare, & vt tum ipse, tum omnes eiusdem cum eo sententiæ fautores, honores suos in clero capefferent. At quamuis istud, nempe de exilio Ioannis, minime ex sententia aduersariorum Athanasij euenerit, tamen factum est. Verum decreta Episcoporum Tyri congregatorum nihil omnino Ioanni profuere: nam Imperator neque precibus, neque villo postulationis genere induci poterat, vt beneuolo erga eum animo esset, quem suspicaretur multitudines populi Christiani ad tumultum & discordiam excitaturum.] hæc Sozomenus.

ALII EPISCOPI EXILES.

c Apud Athanas. Apolog. 2.

At non Athanasium tantum, sed & illi communionem inhærentes Aegypti Episcopos e sedibus suis expullos esse, & exulare iussos, ipsimet testantur epistola Synodali ex Concilio Alexandrino, celebrato post reditum ab exilio, in qua hæc leguntur: Cur, inquit, qui alios calamitates miserorum lacrymis prosequi oportere docent, ne ab exilio quidem nostro se quieti tradunt? Publica enim omnium Episcoporum profligatio ex suis sedibus, exterminatioq. facta est; qui vt nos antea pro exilibus habuerunt, ita nunc cum Athanasio patriæ rediti, pro superioribus doloribus, lacrymisq. quibus eius vicem miserabamur, maximam vicissim hilaritatem & gaudium recepimus.] istæ ipsi, qui ea passi sunt. Eusebiani enim sicut in Athanasium, ita pariter in alios illi communicantes Aegypti Episcopos visi sunt damnationis sententiam irrogasse, & vt confortes criminum cum Athanasio, ab Imperatore, vt in exilium pellerentur, itidem petijisse.

CONSTANTINVS NON LATOR SED EXECUTOR SENTENTIAE.

Ceterum quod rursus ad Constantinum pertinet: dicere æquum est, de damnatione Episcoporum, ipsum excusando, illud sibi videri potuisse iure prætexere, quod non ipse damnarit Episcopos, sed a Concilio prædamnatos, iusserit exilio solum vertere; vtpote qui optime sciret, non esse Imperatorum in Episcopos ferre sententiam, sed tantum a Concilio antelatum executioni mandare. In Ioannem vero schismaticum & Nicænorum decretorum contemptorem ex Athanasij sententia iure agere visus est; idq. præstitit, vt aliqua ex parte leniret Catholicæ Ecclesiæ mærorem, cum aduersarium Athanasij pari cum illo poena multauit; existimans hac via Ecclesiarum paci consultum fore, si ambo, quorum causa videbantur esse turbata, simili sententia exilij percussi, sic e medio tollerentur. Verum quod ad Athanasium spectat, æquiores se postea erga eum exhibuit Constantinus, qui sequenti anno, quo & obiit, Athanasium Alexandriam reuocare in animum induxit; fecissetq. si vita comite licuisset: id quidem de restituendo eo ab exilio, cum litteræ Constantini iunioris suo loco recitanda,

tandæ, tum ipsius Athanasij testificatio manifeste confirmant; ait enim ipse: Quamuis tum a Athanas. orat. 1. contra Ariam. religiosissimus Imperator Constantinus curam egerit, vt pacifice in patriam, & ad bonam Ecclesiam deduceremur, & in primis rationem concordie populorum habuerit, &c.]

Treuiros ad destinatum exilij locum cum tandem Athanasius peruenisset, nequaquam vt exulem sententia Imperatoris affectum eundem populus Christianus excepit; sed vt egrægium fidei athletam, qui semper aduersus Arij impietatem strenue pugnasset, atque eius causa ab Eusebianis innumeras insidias passus, denique exilium subiens, clarissimus confessor effectus esset. Talis est virtutis summa potentia, vt quo magis videtur esse depressa atque compressa, eo lucidiore fulgore coruscet. Suscepit illum Treuiris S. Maximinus eius ciuitatis Episcopus, & ipse sincera fide præclarus, & gloria sanctitatis illustris, de quo hæc S. Hieronymus: Maximinus Treuirorum Episcopus clarus habetur, a quo Athanasius Alexandriæ Episcopus, cum a Constantino quæreretur ad poenam, honorifice susceptus est.] istæ ipse: sed perperam interpretatus est ea verba Lupus auctor, qui res gestas Maximini contexuit, dum existimauit tunc Treuiros Athanasium concessisse, cum fuga lapsus a Constantio Imperatore Constantini filio ad poenas expeteretur; cum ex ijs quæ dicta sunt superius, luce clarius appareat, aduentum eius Treuiros contigisse, cum exulare iussus est a Constantino; eamque ciuitatem non fuisse Athanasij latebras, sed exilium. Sicut pariter reperitur hallucinatus Ruffinus, dum Athanasij absconsonem, cum sex annis delituit, statim post Concilium Tyrium euenisse putauit. At obseruatione quidem digna res est, Athanasij exilium haudquaquam impunitum a Deo esse relictum: Imperium siquidem hæcenus felicissimum, inuasionem Persarum ceptum est perturbari; et Imperator ipse, cui Eusebius iam Quadricennalia fuerat illa oratione auguratus, sequenti anno ex hac vita subtractus est; quantumlibet videri posset penes homines excusatus.

ATHANASIVS HONORIFICE EXCEPTVS TREVIIRIS.

b Hieron. in Chronic.

c Ruffin. lib. 1. c. 18.

Ariani autem, sublato iam de medio Athanasio Arij aduersario acerbissimo, agunt apud Constantinum de restitutione eiusdem Arij Alexandriam: id non ipse tantum Athanasius, sed & Socrates atque etiam Sozomenus testantur. Porro Arius tum Eusebianorum, tum etiam Imperatoris litteris communitus, non est receptus ab Alexandrinis, vt Socrates narrat his verbis: Dum hæc geruntur, tricesimus annus regni Constantini ad exitum venit. Arius cum suis Alexandriam reuersus, eam ciuitatem vniuersam de integro in magnas turbas coniecit. Populus Alexandrinus acerbe & grauiter tulit, tum quod Arius cum suis redierat, tum quod significatum erat Athanasium suum Episcopum in exilium eiectum esse. Vbi autem Imperator acceperat de peruersa Arij mente & instituto; cum denuo Constantinopolim accersi iubet, rationem de tumultu & seditione, quam concitare aggressus erat, redditurum.] Quid autem actum sit, cum Arius Alexandria Constantinopolim reuersus est, dicemus inferius: nunc vero, quæ læta tunc euenisse Eusebius tradit, his atexamus.

d Athanas. lib. de Synod.

e Socrat. lib. 1. c. 25.

f Sozom. lib. 2. c. 28.

ARIUS NON RECIPITVR ALEXANDRIÆ.

Confecto igitur (inquit) tricesimo Imperii anno: quoniam iam multo ante grandiorum natu filium in matrimonio collocasset: secundo filio suo, nempe Constantio, nuptias apparatus, in quibus omnium lætitia celebrata fuere conuiuia, cum ipse Imperator sponsum filium manu deduceret, conuiuiumq. splendide & magnifice instrueret; cumq. separatim virorum coetus, separatim mulierum choros, præterea vniuersos populos & ciuitates satis large & prolixè muneribus afficeret.] Iuncta est Constantio matrimonio Eusebia, quæ (inquit Zosimus) summa præstabat eruditione, supraq. muliebrem sexum prudens erat.] fuit tamen sterilis, & aliarum partui infidiatrix, vt tradit Ammianus, & inuida, sed quod deterius est, Ariano infecta contagio.

g Euseb. Vit. Con. Hantim. lib. 4. c. 49. 50. 51.

NYPTIAE CONSTANTII CAESARIS.

h Zosim. lib. 3.

i Ammian. lib. 16.

Verum ad Eusebium: Eodem, inquit, fere tempore aderant ab Indis Orientalibus Legati, qui dona Imperatori afferebant, in quibus erant omnia prope clarissimarum & pretiosissimarum gemmarum genera, animantia etiam tota natura ab hisce nostris discrepantia: quæ omnia ad Imperatorem deferebant, vt significarent eius Imperium vsque ad vltimam Oceani oram pertinere; Principesq. Indorum, picturarum & statuarum muneribus declarare, se illum summa cum potestate omnium Imperatorem & Regem agnoscere & profiteri. Ita accidit, vt ei primum ad Imperium venienti, initio Britanni ad vltimas fere Occidentalis Solis oras Oceanum cincti parerent, nunc vero postremum Indi in extremis Orientis partibus siti.

Vt vero vltimis Orbis terrarum finibus victorias suas terminasset, vniuersum Imperii statum tribus suis filiis partitus est, quod tamquam hereditatem paternam pius pater carissimis liberis assignabat: cum auitam sortem grandiori natu filio Constantino: Orientis partes huic, nempe Constantio, natu proximo: quod vero inter hæc medium interiacebat, tertio filio, Constanti nimirum, tribueret. Sed cum vellet hanc eis fortunam feliciter cedere, & ex animorum salute

CONSTANTINVS FILIIS PARTITVR IMPERIVM.

salute esse: pietatis etiam in eis semina sparsit, cum suis diuinis præceptionibus, tum magi-  
strorum diligentia, quos omnibus virtutibus insignes eis præfecerat; quemadmodum etiam  
& in alijs disciplinis eos adsciuerat, qui essent in suo genere consummatissimi: nam alij eos  
bellicis disciplinis exercebant, alij præceptis de Republica imbuebant, alij legum peritos effi-  
ciebant. Iam apparatus & splendor singulis regius tributus est, armati, satellites, stipatores,  
& omnis generis ac ordinis milites, tum horum antesignani, manipulares, duces, ordinum  
Præfecti, quorum ipse pater, & rei militaris vsus, & constantem erga ipsos beneuolentiam  
expertus esset.

Igitur dum iam Cæsares essent, sed ætate adhuc tenera, dabantur eis quorū & ope & opera  
publicas res administrabant. Sed ad virilem ætatem maturefcentibus, paterna institutio sa-  
tis erat, qui præsentis eos ad paterna studia extimulauit, & ad imitandam pietatem eius insti-  
tuit: absentes autem regijs litteris compellans, salutaria præcepta tradidit. In quibus istud  
maximum & præcipuum fuit, vt Dei, qui rerum omnium Dominus est, cognitionem, & san-  
ctam erga illum religionem omnibus opibus, atque adeo ipsi regno anteponerent. Iam ali-  
quando liberum eis fecit, vt per se aliquid ad Reipublicæ utilitatem gererent: in primis vero  
hortabatur, vt summa cura afficerentur erga Ecclesiam Dei; præcipiebatq. vt plane & sine  
furo Christiani essent. Atque eos quidem pater sic instituebat. Ceterum hi maturo iudicio  
sensuq. præditi cum essent, non iam eius admonitionibus, sed sua ipsorum diligentia nixi, pa-  
tris exhortationes longe superabant, mentes semper ad pietatem intentas habentes, & Ec-  
clesiæ ritus in ipso Palatio cum suis omnibus obseruantes. Sed illud quoque paterna cura so-  
licitudoq. prouidit, vt tum filijs suis contubernales adhiberentur hi, qui vera religione pieta-  
tateq. pollerent, tum magistratum primores, quorum fidei rerum publicarum cura delegata  
foret, eiusdem generis essent omnes.] hæc de his Eusebius.

Quòd vero dicatur<sup>a</sup>, iisdem Constantini Tricénalibus, Dalmatium\* ab eo creatum esse Cæ-  
sarem: filius hic erat Anniballiani Constantini fratris: verum nec quidquã tale apud Eusebium  
legitur, qui de tribus tantum Cæsaribus meminit: nam in oratione de laudibus Constantini,  
cum de tribus Cæsaribus agit, quolibet ipsorum interstitio decem annorum creato, mox ad-  
dit: Nunc vero si Imperium ad eius annum quadagesimum propagetur, vt Dei nutu tempo-  
ris spatium crescit, sic numerosa sobole Imperium erit amplificatum, Cæsariumq. declaratio-  
ne Prophetarum vaticinationes expletæ, quæ iam pridem & olim sic palam prædicabant.] hæc  
Eusebius, more suo ex diuinis quoque scripturis comparans sibi adulandi materiam: sed (vt  
diximus) extitit plane falsus vates, dum cui auguratur annum Imperii quadagesimum, anno  
sequenti ex hac vita sublatus est. Ceterum quod ad Dalmatium spectat, Eusebii de eo silen-  
tium (quod Victor & Eutropius dicunt) creato Cæsare, me in suspicionem adduxit, vt ali-  
quando existimarim errore factum, vt loco Censoris, dictus sit Cæsar: Censorem quidem  
fuisse a Constantino creatum, eiusdem Imperatoris rescriptum ad eum datum, atque superius  
recitatum, quo demãdata est illi accusationū cognitio in Athanasium obiectarum, fidem facit.  
Inter tot Cæsares alium addere fratris filium, haud satis persuasibile videri posset: siquidem si  
fratrum filiorum habenda ratio fuisset, erant duo alii ex Constantio fratre geniti Gallus & Iu-  
lianus, quos optima disciplina tradidit imbuendos. Verum cum fere omnes de dignitate Cæ-  
saris Dalmatio collata affirmant, sic conciliandi hi sunt cum Eusebio, nimirum vt tres tan-  
tum in successione atque administratione Imperii creati Cæsares fuerint, Constantinus filius,  
atque eius fratres Constantius & Constans, Dalmatius vero titulo tenus eam dignitatē fuerit  
consequutus, sicut & pater eius & patruus; idq. ex sententia Zosimi, dum ait<sup>b</sup>: Erant & Impe-  
rii quodammodo participes Dalmatius a Constantino Cæsar dictus, & Constantius eius fra-  
ter, & Anniballianus, qui purpurea & aureis ornata limbis veste utebantur, dignitatem No-  
bilissimus, vt vocant, ab ipso Constantino propter agnationis reuerentiam consequuti.] hæc  
Zosimus: ex quo & illud considerandum, potuisse in Constantini rescriptum irrepisse men-  
dum, vt Dalmatius, loco Cæsaris, Censor habeatur inscriptus.

Nunc vero ad res Ecclesiasticas redeamus. Substitērūt Eusebiani Constantinopoli, Arium  
expectantes, quem Imperator Constantinus cum non receptū audisset ab Alexandrinis eam ob  
causam, quòd a fide Catholica alienus esset; ad explorandam rursus eius fidem, Constantino-  
polim acciuerat: vbi propinquorum Episcoporum Conuentus collectus erat, ex maxima ta-  
men eorum parte qui Eusebianis studebant. Huius autem cogendi Concilii fuit illis causa  
Marcellus Ancyræ Episcopus. Meminit eiusdem Conuentus Ruffinus<sup>c</sup> quoque, licet ordine  
præpostero, dum nulla penitus habita temporis ratione ante Athanasii Episcopatum ponit: ait  
enim: Arium nequidquam apud Alexandriam commorantem venire facit Imperator, &  
Imperia-

**A** Imperialibus edictis Concilium denuo Constantinopoli conuocari: quo conuenere illi ma-  
xime qui Arium atque Eusebium sectabantur, quiq. sæpe cum Alexandro congressi, vt Arium  
fufciperet. ] Constat quidem ex ijs quæ dicenda sunt, eiusmodi Conciliū Constantinopoli ce-  
lebratum fuisse statim post Concilium Hierosolymitanum, de quo superiore anno actum est.  
Eiusdem Synodi mentio habetur in Synodali Arianorum epistola, qui postea sub Basilio eius  
ciuitatis Episcopo Ancyræ conuenerunt (recitat eam S. Epiphanius<sup>a</sup>) habitaque dicitur pro-  
pter Marcellum. Hunc quidem fenserant Ariani in Nicæno Concilio Ario acerbissimum  
aduersarium, vt testatur Iulius Papa in epistola ad Arianos, quam S. Athanasius in secunda sua  
Apologia intexuit: in ea enim hæc leguntur<sup>b</sup>: Quinam igitur sunt qui Synodum vituperant  
(nempe Nicænam) & trecentorum Patrum calculos pro nihilo habent, & impietatem pietati  
anteponunt, nisi Ariani ab omnibus vbique Episcopis condemnati & abdicati? Athanasius  
contra & Marcellus Episcopi plurimos habent, qui verbis scriptisq. suis eorum innocentiam  
ruentur. Marcelli enim fides confessioq. Nicææ spectata est, cum Arianis contradiceret: ibi-  
dem quoque Athanasij sinceritas in tuenda fide spectata fuit.] hæc ibi.

Cum igitur hos duos sibi infensissimos esse sensissent Eusebiani, in vtrumque potissimum  
iacula direxerunt; quorum altero, Athanasio scilicet, iam in exilium pulso, vt Marcellus mo-  
do eadem percellatur sententia, viribus omnibus collaborant. Accesserat recens in Marcel-  
lo causa, quam illi oblatam sponte arripuerunt, nimirum quòd ad Encœnia vocatus Hierosoly-  
mam, cum Eusebianis cōmunicare noluerit, sed inde recesserit, affectis hunc in modū iniuria  
Eusebianis, qui rem ad Imperatorem detulere, cuius auctoritate Constantinopoli causam  
dicturus coram Synodo conuocatur: scilicet ex scriptis quibusdam eiusdem Marcelli ansam  
fumentes, eum vt hæreticum condemnandi. de his enim sic Sozomenus<sup>c</sup>: Hos, inquit,  
(nempe Eusebianos) ei grauius succensuisse, quòd neque in Concilio Tyri vrbis Phœnicæ  
habito ipsorum decretis consentiret, neque Hierosolymis de Ario in Ecclesiam admittendo  
concederet, neque consecrationi magni templi ibi a Constantino ædificati interesse vellet:  
idq. non alia de causa, quàm vt ipsorum vitaret communionem. Denique scripsere isti ad  
Imperatorem, hæc q. ad calumniam probandam ei detulere, quòd ipsum quoque Marcellus  
ideo contumelia affecerit, quòd dedignatus esset consecrationem templi Hierosolymis extru-  
cti sua præsentia honorare.] hæc in Marcellum primo obiecta sunt, aliaque rursus addita, sed  
per calumniam ex eiusdem Marcelli scriptis comparata, de qua mox idem subdit Sozomenus:

**C** Causa autem cur Marcellus accusatus sit, fuit Asterius quidem sophista Cappadociæ, qui  
cum libros de Christiana religione opinioni Arii consentientes scripsisset, per oppida Cir-  
cumcurrere, eosque Episcopis demonstrare cœpit, Concilij denique vbique conuocatis  
interfuit. Cui Marcellus contradicens, in opinionem Pauli Samosatani, seu sponte, seu im-  
prudens, nescio, delapsus est. Verum postea cum in Concilio Sardicensi ratione ostendisset,  
se haudquaquam ita sensisse, ad Episcopatum denuo restitutus est.] hæc Sozomenus:  
quæ quidem vt apertius intelligantur; præter illa quæ de Asterio a nobis ex Athanasio  
dicta sunt; quæ de eodem habet Socrates ac de Marcello calumniam passo de errore Pauli  
Samosatani, hic reddamus<sup>d</sup>.

Episcopi (inquit) qui id temporis Constantinopoli congregati erāt, Marcellum etiā Episco-  
pum Ancyræ vrbis, quæ est in Galatia, tali de causa Episcopatu abdicarūt. Asterius quidam, qui  
in Cappadocia litteras humaniores docuisset, illis relictis, Christi fidem profiteri cœpit, & li-  
bros scribere aggressus est, qui ad hodiernum diem hominum habentur in manibus: illorum  
autem testimonijs Arii dogma confirmatur, Christum videlicet eodem modo virtutem Dei  
esse, sicut apud Moysen dicitur, locustam & bruchum virtutem Dei esse, & alia huius similia.  
**E** Assidue cum Episcopis, illisq. potissimum, a quibus Arii opinio minime reiecta erat, versaba-  
tur Asterius, atque adeo ad eorum conuentus accedebat, magno desiderio flagrans ad Epi-  
scopatum alicuius ciuitatis arripendi. Ceterum quoniam tempore persecutionis sacri-  
ficauerat idolis, ne ad sacerdotis quidem munus obeundum admissus est. Per vrbes Syriæ vn-  
dique vagatur; libros, quos confecerat, ostendit. Marcellus autem de his certior factus, dum  
Asterio ex aduerso se opponere volebat, in contrarium errorē ipse dilapsus est. nam Christum,  
sicut Paulus Samosatenus, solum hominem esse non dubitauit asserere.] hæc ipse.

At quo modo in tam profundum hæresis barathrum oppugnans Asterium potuit Marcellus  
esse delapsus, qui Nicææ fidei erat propugnator acerrimus, & ob eam causam cum Arium,  
tum Eusebianos adeo immense detestabatur? Sed subdit Socrates: Quæ cum Episcopi Hiero-  
solymis conuocati intellexissent, Asterij nullam rationem duxerunt, quandoquidē in nume-  
rum

VIRI-  
DIGNI-  
EY-  
RIV-OPTIMA IN-  
STITVTIO FI-  
LIORVM CÆ-  
SARVM.a Hieron. in  
Chron.  
b Dalmatianum  
DALMATIVS  
CÆSAR.

c Zosim. lib. 2.

c Ruffin. lib. 1.  
c. 12.  
SYNOVS CON-  
STANTINOP.  
SCRVTATVR  
ARII FIDEM.a Epiphanius ha-  
ref. 73.b Apud Athana-  
nas. Apolog. 2.MARCELLVS IN-  
FESTVS EUSE-  
BIANI.c Sozom. lib. 2.  
c. 31.CAUSA MAR-  
CELLI.d Socrat. lib. 1.  
c. 24.ASTERIVS IN-  
FENSVS MAR-  
CELLO.RECVSATVR  
MARCELLVS.

rum sacerdotum non erat adscriptus.] perinde ac si errantes laici non essent ad rectā credendi normam solcite reducendi: sed verior illa fuit causa, quod Asterius Arii fauebat errori, cuius ipsi patrocinium suscepissent. Immo iisdem ipsi Eusebiani, quod sibi non liceret palam Arii hæresin promulgare ac propugnare, eiusmodi laicum hominem quocumque vagantem constituerunt hæresis præconem atque patronum. hinc S. Athanasius ait: Inde nimirum est quod Asterium immolatorem dæmoniorum, & sophistam impietatis, antesignanum faciunt, ut nihil parcat contra Dominum loqui, aut simpliciores eloquentia seducere. Verum ignorant stolidi id sese in suam noxam facere: foetor enim victimarum idolis cæsarum in antesignano suo, istam hæresin Christo hostilem & perduellem esse, euidentius demonstrat.] hæc de Asterio Athanasius. at subdit Socrates:

Sed a Marcello, utpote sacris initiato, libri a b eo conscripti ratione poposcerunt.] Quæ autem his addit Socrates, ex falsis Arianorum Actis mutuatus creditur, cum ait: Ut primum compererunt eandem cum Paulo Samosateno opinionem tueri: præceperunt ut mutaret sententiam. Ille ad pudendum inductus, librum se combusturum promittit: ubi vero Concilium cum festinatione dimissum erat (Imperator enim Episcopos Constantinopolim accersuerat) tandem de Marcelli causa Constantinopoli coram Eusebio & alijs Episcopis, qui cum eo erant, denuo disceptatum est. Simulatque verò Marcellus recusauerat, sicut antea erat pollicitus, librum illum tam inconsiderate scriptum comburere: Episcopi qui aderant, eum de gradu Episcopatus deiciunt: Basilium eius loco Ancyrani mittunt. Quin etiam librum illius Eusebius tribus libris confutat.] at hæc Marcello falso fuisse adscripta ab Arianis, tum Iulius Romanus Pontifex, tum etiam Synodus Sardicensis, Acta Marcelli diligenter examinantes intellexerunt. unde & Socrates subdit: Marcellus postea in Concilio Sardicensi, cum librum a se editum neutiquam intellectum esse, & ob eam causam se in suspensionem vocatum, quod cum Paulo Samosateno sentiret, Episcopatum recuperavit: sed quid nos de isto auguremur, dicemus suo loco.] hucusque Socrates.

Verum & de Marcelli exilio & calumnia ab Eusebianis aduersus eum conflatâ, hæc Athanasius: De Marcello autem Episcopo Galatiæ superuacuum fuerit fortasse mentionem facere; cum nulli non constet, Eusebianos ab eo de hæresi reprehensos, hæreseos recriminationem pro talione illi vicissim impigisse, senemque hominem in exilium eiecisse. Ille autem Romam profectus, sese innocentem docuit, & ut iussus ab illis fuerat, scripto suam fidem, quam Sardica Synodus amplexa est, edidit:] hucusque ex Athanasio. Sic igitur cucurrit fama Marcelli Ancyrani vsque ad tempora Iulij & Sardicensis Concilij; quo modo autem postea mutata fuerint vices eius, & iterum suspectus sit redditus & accusatus Sabellianismi, suo loco dicemus: atque etiam de infelicissimo Asterio, qui, vindice Dei iræ, precibus Iuliani anachoretæ extinctus est, suo pariter loco agemus.

Ceterum quod non Athanasio tantum atque Marcello, sed & alijs Episcopis fuerunt exilia irrogata ab Eusebianis contra ius fasque, more prædonum, non expectata sententia sedis Apostolicæ: Iulius Papa alia occasione postea iure conquestus est ad eosdem Arianos alia ex causa scribens: quæ hic intexere, quod eadem causa & de iisdem quoque personis vertatur, dignum existimamus: ait ergo de iisdem denuo a sedibus suis abreptis: O dilecti, non iam ulterius Ecclesiæ iudicia secundum Euangelium, sed vel ad exilium, vel ad mortem instituuntur. Nam si, ut dicitis, omnino in culpa fuerunt: oportuit secundum canonem, & non isto modo iudicium fieri: oportuit scribere omnibus nobis, ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur. Episcopi enim erant, & non vulgaris Ecclesiæ, qui ista patiebantur, sed quam ipsi Apostoli sua ope ad fidem instruxerunt. Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur; ut hinc, quod iustum est, definiri possit?] hæc Iulius Papa.

Quod vero Constantinus Imperator non Athanasium tantum & alios ei coniunctos communicatione Aegypti Episcopos (ut vidimus) sed & Marcellum Ancyranum Episcopum tunc magni nominis virum, lata in eum ab Eusebianis sententia, exulare iusserit: plane accidit, ut apud nonnullos eiusdem Constantini optima fama Catholici nominis periclitaretur. hinc de eo illud Seueri: Imperator etiam deprauatur, dumque sibi religionis officium videtur implere, vim persecutionis exercuit, atque in exilium Episcopi, tantum in clericos, animaduersum in laicos, qui se ab Arianorum communione secreuerunt.] hæc ipse. et Ruffinus post condemnatum ab Eusebianis Athanasium: Et gesta, inquit, in hunc modum facta per orbem terræ mittentes, ad scelus sui consensum, Imperatore cogente, ceteros

a Athanas. de Synod.

b Socrat. lib. 1. c. 24.

c FALSA HISTORIA DE MARCELLO.

d Apud Athanas. Apolog. 2.

e Athanas. epist. ad Solitar. MARCELLVS AB ATHANAS. EXCVSATVR.

d Apud Athanas. Apolog. 2. SENTENTIA ROM. PONT. EXPECTANDA IN DAMNATIONE EPISC.

CONSTANTINVS MALE AVDIVIT.

e Seuer. lib. 2.

f Ruffin. lib. 1. c. 17. in fine.

A ceteros Episcopos perpulerunt.] Lucifer Calaritanus sapius (quod diximus, dum de exilio Athanasij sermonem habuimus) Arianæ hæreseos Constantinum insimulat. Sed & apud Hieronymi Chronicon<sup>a</sup> pariter legitur in obitu Constantini, ipsum in dogma Arianum declinasse.

At pace horum omnium dictum sit: longe a rerum gestarum certa explorataque scientia aberrarunt: hi enim ob id, quod Constantinus ex Eusebianorum sententia cum Athanasium, tum Marcellum Nicænæ fidei defensores acerrimos exilio condénarit, & Arium atque Arianos æque restituendos esse scripserit, quodque (si quis tamen his fidem adhibuit) voluerit in extremo vitæ articulo constitutus ab Eusebio Nicomediensi baptizari: his inquam complures persuasi, putarunt Constantinum in Arianorum hæresin lapsum esse. At licet ea quæ a nobis dicta sunt superius, cum egimus de Constantini baptismo, vel quæ paulo ante, cum de Athanasij exilio actum est, satis esse possint ad refellendam falsam illorum opinionem, qui existimarunt ipsum Constantinum a fide Catholica ad Arianam hæresin defecisse: tamen quod res magni momenti agatur; alia his quæ diximus, addere ad probandam ac plane demonstrandam eiusdem Imperatoris Catholicam fidem integram, haud putamus esse superuacaneum, immo maxime necessarium; ne vel leuissima saltem suspicio cuiusuis animum pulset, quod non vulgares auctores aliter sensisse conspexerimus.

Hæc igitur ut cunctis reddantur perspicua: illud in primis intelligendum est: Eusebianos, vsque dum vixit Constantinus, cui semel subscripsissent, Nicænæ fidei professores forinsecus prætulisse; et si quod bellum Catholicis intulerunt, nequaquam ut Ariani, at potius ut bonorum morum vindices præstiterunt; sed & Ecclesiasticæ disciplinæ custodes, cum Athanasium damnauerunt, seipsos exhibuerunt; vel cum damnantes Marcellum ob hæresin, se exhibuerunt fidei Catholicæ acerrimos defensores. Quibus persuasus Constantinus, cum illis iisdem in rebus fauit, sibi visus est tum Catholicæ fidei, tum etiam Ecclesiasticis institutis integre conseruandis religioso officio præsto fuisse; de quo & illud euidentis ac plane apertissimum specimen edidit, dum (quod fufius dicetur inferius) haud assensit in Catholicam Ecclesiam esse Arium admittendum, nisi iuratum, & abdicata penitus sua hæresi, ex animo professum fidem Catholicam, quam & ab eodem exegit scripto editam.

Rursum vero quod commendat fidem Constantini, illud plane est, quod quousque ipse vixit, Eusebiani nequidquam aduersus Nicænæ fidei regulam mutire saltem ausi sunt: quod quidem Athanasij testificatione certum redditur & exploratum, dum in libro de Synodis id ab eis cœptum agi tradit in Concilio Antiocheno, cum illic conuenerunt Episcopi sub Constantio Imperatore, occasione dedicationis eiusdem ciuitatis augustissimi templi; ubi præter illam fidei regulam Nicææ a Patribus traditam, aliam constituerunt; sed ita tamen, ut haudquaquam se Arium sequi contestarentur publicis scriptis litteris, quas ibidem ipse Athanasius recitat, cum sic in eis præfati sunt: Nos certe Arii acoluthi, id est sectatores non sumus, nec cum simus Episcopalis ordinis, presbyterum sequimur, neque aliam fidem præterquam ab initio traditam recipimus, &c.] Sed etsi (quod vult Sozomenus) aliquam interpretationem fidei Nicænæ symbolo, eodem tempore cum Marcelli causa ageretur, addiderunt: verbum tamen illud Consubstantialitatis, in quo tota vis erat & robur Catholicæ sententiæ, quoad vixit Constantinus, quem scirent acerrimum Nicænæ fidei professorem & defensorem, a Synodi Nicænæ symbolo nequaquam demere tentauerunt: testatur id quidem Sozomenus, cum ait:

Sub idem tempus Eusebius Episcopus Nicomediæ, & Theognis Nicææ Episcopus scriptis cœperunt formulam fidei a Nicæno Concilio editam innouare: ac tamen non auderent palam denegare Filium Patri consubstantialem esse (pro certo enim sciebant Imperatorem ita sentire) aliam tamen formulam composuerunt; verbaque fidei in Concilio Nicæno editæ ab Episcopis Orientis, interpretationibus quibusdam additis, recepta esse, omnibus indicarunt. Quæ quidem formula & sensus eiusdem effecerunt, ut superior controuersia in disceptationem rursus vocaretur, & cum iam videretur sedata esse, de integro ageretur.] hæc Sozomenus. Verum illa de noua ab eis excogitata fidei formula, non sub Constantino facta esse, sed sub Constantio in Synodo Antiochena, quæ suo loco dicturi sumus, manifestius declarabunt. Adco igitur, viuentem Constantino, Eusebiani abhorreere præferebant ab Ariana hæresi; ut nec ipso defuncto, sub Constantio eorū licet patrono, auderent, cum tamen impij essent, se Arianos publice profiteri. Si ergo Eusebiani ipsi, regnante Constantino, & diu postea sub Constantio, se Arii sectatores esse nec dici nec velle videri passi sunt: quo modo ipsum Constantinum in Arianam hæresin ab his seductum fuisse dixerimus? Tantum ita que abest, ut

a Hieronym. in Chronic. an. 31. Constantini.

DEFENDITVR CONSTANTINVS.

EUSEBIANI VIDERI VOLEBANT CATHOLICI.

QUAMDIU EUSEBIANI DE REGI ARIANI NOLVERUNT.

b Apud Athanas. de Synod.

c Sozom. lib. 2. c. 30. in fine.

DEFENDITVR EGREGIE CONSTANTINVS.

Constantinus ab his deceptus potuerit lapsus esse in hæresin Arianam; ut nec ipsi qui talia agerent Eusebiani, ipsum veriti, Arianos se esse voluerint demonstrare. vim rationis expende, lector, quæ plus satis tibi videri poterit ad declarandam exploratam in omnibus fidem Catholicam Constantini.

His consentiens accedit ipsius Athanasij testimonium, cum aduersus eius filium Constantium Imperatorem agens, quod patris vestigia pietatis impressa non consecratur, sed ab hæreticis se pariat seduci, conqueritur, ubi ait: Idem Constantius ob sceleratam & Christo odiosam hæresin, nec quid iuris sit, nouit, & erga fratres se inofficiosum præbet, propter quam nec patris quidem sui voluntatem integre obseruari permittit; sed quod volupe est hæreticis obseruat: quod autem illis graue est, ibi nequit patris sui reuerentiam tueri. Siquidem pater ex calumnia Eusebianorum Athanasium in Gallias ad tempus amandauit, quo liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminabant: hoc enim a beato Constante eius fratre post mortem patris scriptum fuit.] et paulo post: Quod si (inquit) pater eius Arium sub oculos suos admisit: eum tamen cum periurum, ac proinde effusis visceribus disruptum iacere cognouisset, nulla beneuolentia prosequutus est; sed eum, re cognita, damnatum & pro hæretico habuit.] hætenus Athanasius.

Sed & Epiphanius, cum agit de eodem Constantio filio Constantini, hæc ait: Constantius Rex in alijs quidem omnibus mitis & bonus, veluti filius Magni & perfecti Constantini pij, qui rectam fidem integre seruauit: sed & ipse Constantius pius fuit & bonus iuxta multos modos: verum in hoc solum, quod non secundum fidem parentis processit, deuiavit, atque deliquit, non ex sui causa, sed ab his qui rationem reddituri sunt in die Iudicij, qui in apparentia quidem Episcopi dicuntur, veram autem Dei fidem corrumpunt.] Quin etiã & de Catholica fide Constantini testata ex Constantij impietate, certum deducimus argumentum ex S. Hilario, cum in eundem Constantium acius inuectus sic ait: Audi hæreticæ damnationis publicum sensum, & intellige te diuinæ religionis hostem, & inimicum memorijs Sanctorum, & paternæ pietatis heredem rebellem, &c.] Id ipsum quoque magis exploratum redditur ex ijs quæ ipse Athanasius post obitum Constantini Constantem filium adiens rogauit eum, & ut vindex & custos esset paternæ fidei, hortatus est, cum de Arianorum insidijs apud ipsum conquestus est.

Rem gestam Theodoretus sic narrat: Athanasius vero ad Constantem accedens, de factionis Arianæ insidijs conqueri, bellum contra fidem Catholicam excitatum lamentari; et tum patris, tum Magni Concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriam reducere cœpit: quin etiam decreta Patrum, quibus ille vna interfuerat, ab eo lege confirmata fuisse. Talia cum gemitu & lacrymis apud Constantem Imperatorem eloquutus, eum ad patrem æmulandum excitauit. Nam simulatque ista audiuit, litteras scripsit ad fratrem, nempe Constantium, uti hereditatem pietatis paternæ integram inuiolatamq. seruaret.] hæc Theodoretus. quibus omnibus luce clarior testata redditur fides Catholica Constantini vsque ad vitæ exitum illibate seruata: vnde vniuersa Catholicorum posteritas, ipsaque publica Synodalia Acta, magno præconio ex fide Catholica potissimum comparato, consueuerunt ipsum laudare, quod & superius dixisse meminimus.

Sed iam cetera, quæ spectant ad dictum Constantinopolitanum Concilium in causa Marcelli congregatum Constantinopoli, prosequamur. Arius ergo, quem diximus ab Alexandrinis minime fuisse receptum, quod dicerent eadem illum tunc sentire de fide, quæ prius; et ob eam causam Constantini litteris vocatum Constantinopolim: cum eo venisset: num reuera, abiecta penitus antiqua perfidia, eadem cum ceteris Orthodoxis crederet, magna diligentia ab eodem Imperatore explorari iubetur: cum ille Eusebianorum consilio, ad horam profiteri Catholicam Nicænam fidem, in promptu habuit, quam suo chirographo scriptam atque subscriptione munitam obtulit Constantino. At quo modo eius perfidiã atque periurium vltus est Dominus, & quemadmodum cuncta ad eius vsque exitum se habuerint, ea tum ab Athanasio, tum etiã ab alijs eiusdem sæculi scriptoribus memoriæ cõmendata, hic describamus: quæ enim idem Athanasius acceperat a Macario presbytero, qui tunc præsens rei gestæ fuit, Constantinopoli existens, scribit ad Serapionem hæc rogantem; putamus hunc illum fuisse Serapionem fama celebrem, Thumuis Episcopum, de quo apud eundem frequens mentio est: De tertio (inquit) capite (nimirum de morte Arii) multa mecum perpensi: metuens, ne si id agerem, hominis morti insultare viderer. Verumtamen quia disputatio apud vos de hæresi habita in hanc quæstionem desijt; An communionem celebrata cum Ecclesia, diem suum obierit Arius; ut quæstio de eius morte dissoluatur, dicam quod res est, in pari numero collocans & rem gestam iudicare,

Athanas. ad Solitar. ATHANAS. PROBAT FIDEM CONSTANTINI.

Epiphanius. hæres. 69.

Ceteri ss. Patres probant fidem Constantini.

Hilarius. ad Constant. lib. 1.

Theodoretus. lib. 2. c. 5.

Theodoretus. hæres. 69.

Arius in Synodo exploratur fides.

Theodoretus. hæres. 69.

Athanas. ad Serapionem.

A dicare & contentiosos compescere. Persuadeo enim mihi, cognito mortis eius miraculo, non aufuros esse qui prius dubii erant, rem denuo in dubium vocare, sit ne Ariana hæresis Deo odiosa, an non.]

Alibi quoque idem Athanasius pro concione differens aduersus Arianos necessitate quadam, eadem imbutus Christiana verecundia, sic præfatus est: Omnibus quidem hominibus communis vitæ exitus mors est, neque vlli defuncto tametsi inimico insultandum; cum incertum sit, num ante vesperam ipse quoque a morte sis apprehendendus: sed tamen exitus Arii, quia non vulgaris est, operæpretium est, ut enarretur.] At quid mirum si hæc Athanasius, cum nec apud Gentiles quidem fas esset in defunctos obloqui? vetus quidem prouerbiū erat, NON FAS MORTVIS, ex Homeri Odyssea acceptum οὐχ ὄσιν φθονέμεσθαι. vsurpat eandem quoque parœmiam ex eodem auctore Cicero; adeoq. ea ore omnium versabatur, ut non licere putaretur in defunctum insultare, nec quidem si pessimus extitisset, ut Nero: vnde & audita morte ipsius Neronis, Musonius ita ad Menecratem: Sed ne gloriemur: nam mortuis (ut aiunt) non decet conuiciari.] Si istæ philosophus Epicureus, quanto magis oportuit id præstitisse Christianum Episcopum, ut ea enarrare compulsus ad dogmatis veritatem insinuandam, eadem semper præfando præmitteret? Sed rursus idem hæc ad Serapionem:

Ego quidem non aderam, cum ille vita defunctus est. Aderat autem Macarius presbyter, ut ex eius relato didici. Accersitus autem erat ab Imperatore Constantino Arius, opera & studio Eusebianorum; quem ingredientem Imperator interrogauit, an fidem Ecclesiæ Catholicæ seruaret? Ille autem se recte credere iureiurando affirmavit, suppressis ijs, ob quæ ab Ecclesia eiectus erat per Alexandrum Pontificem; adductis in speciem verbis scripturæ. Illum igitur ita iuratum, se nihil eorum ob quæ ab Alexandro eiectus erat, fecisse, absoluit Imperator cum his verbis: Si recta est tua fides, bene iurasti: si autem impia est, & tamen iurasti; Deus te pro iuramento condemnet.] his quæ dicit S. Athanasius (antequam vltius progrediamur) reliqua hic atexamus, quæ tum ipse alibi, tum vero Socrates tunc facta tradant. In oratione enim aduersus Arianos idem Athanasius ait ab eo scriptis proditam Catholicæ veræq. fidei confessionem: Iussus, inquit, ut scripto ederet fidem tuam; callide per dolum, suppressis suis impietatibus, prolatisque, uti diabolus solet, sacrarum litterarum simplicibus, uti scripta erat, verbis, formulam suæ fidei conscripsit: deinde ab Augusto interrogatus; nihil ne aliud in animo haberet, & an vere sentiret quod profiteretur? Dominum enim periurij vindicem futurum. Miser iureiurando respondit, se nihil habere præter ea quæ scripto edidisset, neque dixisse aliter, neque cogitasse.] Socrates autem tradit, hæc minime facta esse in Conuentu Episcoporum, sed cum seorsum in Palatium a Constantino vocatus est: nam ait:

Imperator autem opinionis Arii periculum facere cupiens, illum ad Palatium suum accersit; rogat, vtrum Concilij Nicæni decretis consentiret. Ille sine mora, alacri & prompto animo, coram Imperatore subscribit, cum tamen ea quæ in Concilio de fide decisa erant, astute & veteratorie ludificatus sit. Imperator hoc admiratus, illum etiam ad iusiurandum adigit. Ille simulate & fallaciter istud quoque præstitit. Fucata vero ratio, qua ad fraudem in subscribendo vsus sit, sicut ipse audiui, eiusmodi fuit. Arius suam ipsius opinionem in charta, quam habebat, conscribit: eam sub ala gestat. Iurat se vere & ex animo sentire, quemadmodum scripserat. istud ita factum esse, fama solum & auditione accipiens, litteris mando: verum quod iusiurandum subscriptioni adijciebat, perspicue ex Imperatoris litteris colligo. Imperator illi fidem adhibens, dat mandatum Alexandro Episcopo Constantinopoli, ut in communionem eum recipiat. Ante enim valde restiterat, atque omnino id facere recusauerat: Nam (inquit idem auctor superius) Alexander in graue certamen deuenit, idq. maxime quod Eusebius Nicomediæ Episcopus sæpe & grauius illi interminatus fuisset, se quam primum eum Episcopatu abdicaturum, si non Arium cum suis in communionem reciperet. At Alexander non tantum de abdicatione laborabat, quantum de doctrina Concilij Nicæni, quam omni cura & studio euertere contendebant. Nam cum se patronum decretorum illius Concilij duceret; omnibus viribus sibi nitendum censuit, ne illius formulæ & præscripta vlllo modo labefactarentur.

In hac igitur concertatione constitutus, dialecticæ argutias penitus missas facit, ad Dei auxilium confugit, in ieiunijs assiduis se attente desigit, nullam precandi formam prætermittit, tale denique obsequii genus studiose amplexatur. Itaque in ecclesiam, quæ Pacis nomine nuncupata est, se solum occludens, ea quæ sibi videbantur conuenientia

Annal. Eccl. To. 3. Nn 3 peregit;

Athanas. orat. 1. contra Arian.

DEFUNCTIS NON INSULTANDVM.

Cicero. ad Attic. lib. 4. epist. 7. Lucian. in Menecrate.

DE MISERANDO ARII OBITU.

Athanas. orat. 1. contra Arian.

Socrat. lib. 1. c. 25.

ARIUS DOLVS.

Socrat. lib. 1. c. 25. ALEXANDRI EPISC. CONSTANTINOP. PVGNA ADVERSVS ARIVM.

peregit: ad altare progressus, humi coram sacra mensa se in faciem prostravit, cum lacrymis Deum orauit, per multas noctes diesque continuos in ijs rebus versatus est: nam a Deo opem postulauit; postulationis compos factus est. Postulatio enim talis fuit: O Deus, inquit, largire, ut si Arii opinio vera est, ipse diem disceptationi præstitutam neutriquam videam: sin autem fides quam ego teneo, vera est, Arius malorum istorum omnium auctor debitas suæ impietatis poenas luat.] hucusque Socrates. At eiusmodi apud Deum Alexandri contestationem alijs & ab his diuersis verbis atque sententia conceptam fuisse, quæ de his inferius dicemus ex Athanasio, demonstrabunt.

JACOBVS EPISCOPVS NISIBIS PVGNAT CONTRA ARIVM.

Theodoret. in lib. sanctor. Patrum c. 1. in Jacobo Nisib. ex versione Lipom. apud eum tom. 2.

Porro non Alexandrum tantum de imminente periculo fuisse sollicitum, sed & pios cunctos ingenti mærore affectos, & timore perculsos, tradunt; cum audirent iuratum Arium esse, inuito & renitente Alexandro, introducendum fore in Ecclesiam. Aderat tunc quoque Constantinopoli magnus ille Iacobus Nisibis Episcopus, de quo superius, cum egimus de Nicæno Concilio, facta est mentio; qui Alexandro, ad resistendum Arii præsumptioni, magno fuit adiumento: Hic enim (inquit Theodoretus<sup>a</sup>) tunc hortatus est omnes, ut septem dies & ieiunio se macerarent, & in orationem pariter incumberent, Deumque rogarent, ut id fieri iuberet, quod utile futurum esset Ecclesijs. Probato igitur ab omnibus viri sancti consilio (norant enim illum Apostolica gratia præditum) confestim ieiunio iunctæ sunt preces. Quamobrem Ecclesijs omnibus a supremo earum Rectore id consultum est, quod eis erat utile & salutare.] Quæ autem post hæc subsequuta sint, dicemus paulo inferius.

Athanas. epist. ad Serapion. EUSEBIANI VIM PARANT.

Iam quæ de eiusmodi re gesta ab Athanasio ad horum confirmationem scripta sunt, coeptâ ab eo narrari historiam prosequamur; prioribus enim hæc addit<sup>b</sup> de Ario post præstitum dolose de professione fidei iuramentum: Ita eum digressum a Principe voluerunt Eusebiani solita sua vi in Ecclesiâ introducere. Sed contradicebat Constantinopolitanus Episcopus beatus Alexander: non debere, inquiens, hæresis inuentorem in communionem recipi. Ibi iam minabundi Eusebiani: Quemadmodum, inquiunt, cum, vobis inuitis, curauimus ab Imperatore euocari; ita craftino die, etiamsi vobis minime ex sententia sit, in communionem Ecclesiæ adducemus. Sabbatum autem erat, cum hæc loquerentur. Quibus auditis, Alexander magno cum mærore ecclesiam intrauit, & porrectis ad Deum manibus, lamentatus est, pronus in vultum cadens, humiq. iacens ita orauit: aderat enim cum eo Macarius socius orationis, qui eius verba excepit. Postulabat autem alterutrum: Si Arius, inquiens, craftina die in synaxin introduceretur: nunc dimittas, quæso, seruum tuum, Domine; et non pium cum impio perdas. Sin autem Ecclesiæ tuæ parces (scio autem quod parces) respice in verba Eusebij, neque des in exitium & vituperium sortem tuam; et tolle Arium, ne eo recepto in Ecclesiam, videatur simul cum eo hæresis recipi; neve deinde impietas pro pietate habeatur.

INFAMIS OBIVS ARII.

Hæc precatus Episcopus, plurimum cogitabundus & anxius, inde recessit: et res mira incredibilisq. euenit. Eusebianis minantibus, Episcopus orabat. Arius autem Eusebianis fretus, multa blaterans, in secessum abiit, quasi ad vsum alui, & derepente (iuxta quod scriptum est) pronus factus, medius crepuit, humiq. expirauit, vtroque & vita & communionem fraudatus: hic finis Arii. Eusebiani autem magnopere confusi, socium coniurationis sepelierunt, Alexander vero, gaudente Ecclesia, cum pietate & sana fide communionem celebrauit vna cum omnibus fratribus, Deum, gratias agendo, magnopere glorificans, non quod de morte hominis lætaretur; absit (omnibus enim hominibus constitutum est semel mori) sed quod ea res humana iudicia superauerit. Ipse siquidem Dominus Iudicem se præbens, minis Eusebij, & Alexandri precibus Arianam hæresin condemnauit, ostendens eam indignam esse Ecclesiæ communionem: omnibusq. manifestum reddidit, eam, tametsi ab Imperatore & ab omnibus mortalibus adiuetur, ab Ecclesia tamen damnatam esse: declaratumq. est, officinam Arianorum non Deo gratam, sed impiam & inimicam esse.

PROFICVA MVLTIS MORIS ARII.

Certe plurimi ex ijs qui ante decepti erant, conuersi sunt; ideo nimirum, quod non quiuis alius, sed ipse Dominus blasphemias impetitus condemnauerit hæresin aduersus se constatam; et manifesto docuit, etiam si nunc Constantius Episcopus vi compellat, illam tamen esse ex sese incommunicabilem Ecclesiæ, & cælo alienam. Quamobrem apud vos hæc iam deinceps quæstio consopiat (id enim in pactis fuit) nemoque adiungatur hæresi; sed qui recepti sunt, respiscant: quam enim Dominus reprobat, quis approbabit? et quam ipse incommunicabilem reddidit; quo modo, qui eam recipit, non ingens piaculum commiserit, & palam se Christo hostem declarauerit? hoc igitur sufficit ad cohibendos contentiosos. Ista ergo illis, qui tum hanc quæstionem mouerant, recitentur vna cum his, quæ in compendio de hæresi hac ad monachos scripta sunt; ut inde docti, magis ac magis impieta-

A impietatem & malitias Arianorum reprobent.] hætenus ex Athanasio<sup>a</sup>.

Hæc quidem cum tam Græcorum quàm etiam Latinorum historici omnes affirmant: illud modo de Athanasio elucidandum est, quod alibi ait: Nondum Sol exortus erat, cum necessitas Arium in eum locum detraxit, vbi collapsus est.] at hæc quidem verba nequaquam sic accipienda sunt, ut id acciderit Ario, domi cum esset, & necessitas purgandi ventris eum, antequàm egrederetur foras, ad secretum locum impulerit: longe enim aliter se res habuit. Summo quidem mane (ut Ruffinus<sup>b</sup> atque alij tradunt) ab Eusebianis Episcopis educitur domo, ut antequàm ecclesia ab Alexandro præoccuparetur, eam inuaderent; atque in via positus, cum perurgeretur ea alui exonerandi necessitate, paulo diuertens a via, eo miserando interitu extinctus est. Ruffinus inquam sic rem gestam aggreditur enarrare: Eusebius cum suis omnibus, velut hæretici belli signifer, domum Arii matutinus ascendit, eumque prope sequi ad ecclesiam iubet, &c.] E domo vero Imperatoris e ductum Arium Socrates tradit<sup>c</sup>. Euenisse autem facile potuit, ut qui aliàs publicis vehiculis (quod paucis concedi solebat) ab eodem Constantino Arius accersitus esset, idem Imperator in domo quoque regia eum hospitari voluerit. Vbi autem in via posito Ario id acciderit, ex Socrate audiamus.

B pere sequi ad ecclesiam iubet, &c.] E domo vero Imperatoris e ductum Arium Socrates tradit<sup>c</sup>. Euenisse autem facile potuit, ut qui aliàs publicis vehiculis (quod paucis concedi solebat) ab eodem Constantino Arius accersitus esset, idem Imperator in domo quoque regia eum hospitari voluerit. Vbi autem in via posito Ario id acciderit, ex Socrate audiamus.

Postquàm enim aula Imperatoris egressus est Arius, Eusebij fautoribus stipatus, magna cum celebritate & pompa per mediam urbem incedit. Simulatque forum Constantini (sic enim appellatum est) appropinquauerat, in quo columna ex prophyrice locata est, timor ex conscientia sceleris exortus Arium opprimit, cuius vi laxatur aluus: rogat, vtrum latrinæ esset in proximo. cum pone forum Constantini vnas esse didicisset, recta eo se confert. Hominem igitur animi defectio occupat, ac simul cum excrementis anus subito delabatur, magna sanguinis copia sequitur, viscera tenuia pariter effluunt, sanguis cum ipso splene & iecore effunditur, mortem continuo oppetit. Latrinæ illæ ad hoc vsque tempus Constantinopoli, prope forum (ut dixi) Constantini, & macellum, in porticu cernuntur: omnesque qui illac transiunt, digitum ad locum intendunt, quo commemorabilem mortis rationem, qua Arius ibi occubuerit, demonstrant.] addit his Sozomenus<sup>d</sup>: Fama est, neminem eas latrinas, in quibus moriebatur, longo tempore post frequentasse: sed cum iam ad eum locum visendum, utpote vsu publicum, homines confertim, ut in multitudine fieri solet, reuerent; cunisque introeuntes se mutuo cohortarentur, ut ab illis latrinis cauerent: locus posteris detestabilis factus est, propterea quod in eo Arius debitas impietatis suæ poenas perfoluisset. Verum vbi multum iam temporis præterierat: vir quidam locuples & potens, sectæ Arianæ fautor, dedit operam sedulo, ut locum illum a Republica emeret: quem cum emisset, priore eius forma delata, ædes in illo extruxit, eo consilio, ut apud populum veniret in obliuionem, & Arii mors neutriquam loci recordatione deinceps carperetur.] hæc ipse.

D Quæ quidem non ante hunc annum gesta esse, sed post elapsum trigessimum Imperij Constantini annum, cum ex ijs quæ dicta sunt, facile potest intelligi, tum etiam auctoritate Socratis<sup>e</sup> comprobatur. Quamobrem errore lapsos esse constat, tam qui statim post Nicænum Concilium ea accidisse putarunt, quàm eos qui ante, vel postea sub Constantio, vel alio quouis tempore posuerunt. Cum enim liqueat tempore Concilij Hierosolymitani, quod celebratum est ipsis Tricennalibus Imperatoris, eiusdem Synodi decreto Arium in Ecclesiam receptum, & Alexandriam restitutum: nihil est dubij, quin eius probrosus exitus hoc ipso, sed in eius tamen fine, acciderit anno: siquidem missio prius Athanasio in exilium, & restituito Ario Alexandriam, & inde demum Constantinopolim reuocato, atque ibi iterum causa eius discussa, hæc oportuit contigisse, eiusdem scilicet anni exitu; nisi forte sequentis exordio, quo pariter obiit Constantinus, eum esse extinctum, magis verisimili coniectura quis affirmandum putet.

Hac igitur re gesta (inquit Socrates<sup>f</sup>) ingēs terror & exanimatio Eusebianæ factioni incussa est: fama rei non solum per totam ciuitatem, sed etiam per vniuersum prope dixerim Orbem terrarum permanuit. Imperator vero hac ratione Christianæ fidei firmiter adhæsit: fidem Concilij Nicæni auctoritate & nutu diuino reuera cõfirmatam asseruit; et propterea exitu illo Arii magnopere lætatus est.] ex quibus plane apparuit cuius sententiæ essent Eusebiani, qui eidem Ario propensiore studio, ac plane dixerim animo obstinato fauissent. Hinc etiam & vnus ex illis, nempe Eusebij Cæsariensis, detegas imposturam, dum (quod pluribus demonstratum est superius) in gratiam Constantij Imperatoris Ariani Constantinum fingit baptizatum paulo ante obitum, qui contigit anno sequenti, apud Nicomediam ab loci illius Episcopo: cum ex recenti memoria ignominiosæ mortis Arii, quisque vel leuiter tantum pietate tinctus exhorrescere ac penitus execrari debuisset omnes Ario familiaritate & communica-

Athanas. orat. 1. contra Arian. CONCILIANTVR HISTORICI.

Ruffin. lib. 1. c. 1.

Socrat. lib. 1. c. 25.

LOCVS ARII MORTE INFAMIS.

Sozom. lib. 2. c. 26. in fin.

TEMPVS OBIVS ARII.

Socrat. lib. 1. c. 25.

Socrat. eod. c. 25.

tionem coniunctos. Qui igitur Arius & Arianorum detestatus est Imperator tanto prodigio persuasus errorem: seipsum quoque arguit leuitatis obmissum Athanasium in exilium; quem reuocandum Alexandriam destinavit, sed obitu praeventus non perfecit: id quidem, ut dictum est superius, ipsemet testatur Athanasius: ex his sane modicum temporis spatium intercessisse videri potest inter mortem Arius atque obitum Constantini; quippe morte praecipuus occupatus, quod animo statuerat de restitutione Athanasij, perficere minime valuit. Unde (quod nuper diximus) sequenti potius anno quam praesenti accidisse obitum Arius, possumus opinari.

**A Athanasiorat.**  
**I. contra Arian.**  
**DE ARII OBITU SENTENTIAE PATRUM.**  
**b Gr. g. Nazian.**  
**in laud. Athan.**  
**c Ambros. de fid. ad Gratian. lib. 4. c. 9.**

Hunc plane finem, numine vlciscente, sortitus est Arius Iudae simillimum: eidem enim iure a sanctis Patribus comparatur, quorum sententias hic veluti digna eius sepulturae elogia intexemus: et in primis quod S. Gregorius Nazianzenus ait: Arius petulantis & effrenatae linguae poenas dedit, in obscenis & impuris locis extinctus, atque orationis, non morbi viribus oppressus, ac Iudae instar disruptus in eadem Verbi prodicione. et ex Latinis S. Ambrosius, qui haec de eo ad Gratianum Imperatorem: Cui ergo credimus, Ioanni in Christi pectore recumbenti, an Ario inter effusa sua viscera volutanti? ut agnosceremus similem Iudae proditoris Arius quoque fuisse perfidiam, quem similis poena damnauit: effusa sunt enim & Arii viscera: pudet dicere, ubi; atque ita crepuit medius prostratus in faciem, ea quibus Christum negauerat, foeda ora pollutus: crepuit enim, sicut etiam de Iuda Petrus Apostolus dixit. et paulo post: Non est fortuita mors, ubi in sacrilegio pari poenae parile processit exemplum.] haec Ambrosius. et illius aequalis S. Gaudentius: Execrabilis Arius, qui Principis Constantini temporibus, cum venenato corde Catholicae fidei confessionem simularet, ambiens in amicitiam Regis, & in gradum presbyterij, vnde merito pulsus fuerat, reuocari; ad similitudinem Iudae traditoris crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera eius, ne sub regum mento ouis lupus ad deuorandum gregem Domini introiret.] ita ipse ad Paulum diaconum. et ne quid desit ad laudem eius, haec Christianus ille poeta his versibus:

**d Ad. 2.**

**e Biblioth. sancti.**  
**tom. 7.**

----- *Ruit Arius aluo*

*Infelix plus mente cadens, letumque peremptus  
Cum Iuda commune tulit, qui gutture pendens  
Visceribus curuatus obit: nec poena sequestrat  
Quos par culpa ligat; qui Maestatis honori  
Vulnus ab ore parant. hic prodidit, ille diremit  
Sacriliga de voce, &c.]* Iam vero de Arii probroso exitu satis.

**RAVDI ALEXANDRI EPISC.**  
**f Gr. g. Nazian.**  
**orat. de i. i. i. i.**  
**quod cathedram**  
**Consi. non affert.**

At contra, quam nobilissimo epitaphio egregium facinus Alexandri Episcopi Constantinopolitani in resistendo Ario a S. Gregorio Nazianzeno remansit posterorum perpetuae memoriae consignatum! cum enim pro concione Constantinopolitanos ciues alloquitur, istaec habet: Dicam enim quod res est: siquidem egregij illius Alexandri discipuli estis; magni Trinitatis propugnatoris & praconis, qui & verbis & rebus impium errorem depulit, ac profligauit. Neque enim memoria vobis excidat Apostolica illa oratio, quae impietatis auctorem atque antistitem sustulit, idque in locis impurissima lingua dignis, ut nimirum contumelia contumeliam vlcisceretur, ac iusta morte mors animarum iniusta sempiterno dedecore inureretur.] haec Gregorius. At de ipso Alexandro alias saepe inferius.

**g Tomo 1. Cœcil.**  
**in Marco.**  
**DE MARCI EPISCOPI**  
**STOIA AD ATHANASIVM.**

Hoc anno, iisdem Consulibus, decimo Kalendas Nouembris data legitur & Marci nomine epistola ad S. Athanasium Episcopum Alexandrinum, & ad ceteros Aegypti Episcopos, cuius argumentum ex scripta superius ibi posita epistola Athanasij & aliorum eiusdem prouinciae Episcoporum ad eundem Marcum facilius intelligitur: Nempe Aegyptios dira Arianorum persecutione vexatos, inter alia dispendium passos esse Nicænorum canonum, qui vna cum omnibus alijs libris ab iisdem incensi fuerint; quorum exemplar a Romana Ecclesia, iisdem datis ad Marcum Papam litteris, postulant impertiri. Quibus quidem litteris tum Aegyptiorum, tum Marci Nicænorum canonum numerus definitur; nimirum ab eadem Magna Synodo statuta fuisse septuaginta, secundum (vt aiunt) numerum discipulorum, capitula.

**h Concil. 6. Carth.**  
**lib. 1. c. 1.**

Mirum certe, cum diu multumque inter Ecclesiam Africanam & Romanos Pontifices Zosimum ac Bonifacium agitata sit controuersia de numero Nicænorum canonum, ipsos eiusmodi epistolas praeterisse. At mercatoris merces non nihil suspectae redduntur, utpote quae germano rectae rationis temporis signo minime inueniantur esse signatae. Quoniam pacto,

A pacto, quæso, sub dictis Consulibus potuit Athanasius Alexandria ad Marcum scripsisse, qui iam exul hoc anno agebat in Gallis? et quænam sub Constantino grassatio Arianorum contigit in Aegypto: cum non Marci tempore, sed multo post, quando Constantius Georgium in locum Athanasij subrogauit, passa sit Ecclesia Alexandrina violentam Arianorum vastationem? Sed & quoniam pacto Marcus potuit decimo Kalendas Nouembris scripsisse ad Athanasium, cum hoc ipso anno Nonis Octobris reperiatur esse defunctus? eum quidem non nisi octo menses sedisse, S. Hieronymus testatur in Chronico. Videat hæc, qui eas citat, Marianus Scotus, & pariter contendit, non nisi octo mensibus sedisse Marcum: quoniam modo fieri potuit, eam datam esse ab ipso Marco epistolam, si iam ante ipse ex humana vita desierat?

Quidquid sit: vnum eundemque esse putamus auctorem, qui has concinnauit litteras, cum eo qui finxit epistolam illam Bonifacij Papæ ad Eulalium Episcopum Alexandrinum de restituta communionem Ecclesiae Africanæ, de qua consule quæ diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis. Voluit ille sapiens architectus bene esse consultum assertioni Zosimi & Bonifacii de Nicæno canone extra numerum vicenarium allegatum: homo ille ad fictionem confugit, qui ignorauit ex apertissima veritate solutionem afferre; de quo superius dictum est, cum egimus de numero Nicænorum canonum. Procul absit ab Ecclesiastico tractatore omnis turpis suspicio fictionis & imposturae, qui pura luce tantummodo gaudeat veritatis: praestat enim ingenue ignorantiam fateri magis, quam ex mendacijs emendicatam scientiam affectare.

Quod autem ad Marci Papæ annos spectat: cum S. Hieronymus disertis verbis, eum octo tantum mensibus sedisse affirmet: cumque etiam de ipso testetur Sozomenus, ad exiguum tempus sedem tenuisse: sed & auctor libri de Romanis Pontificibus, de Iulio Papa habeat, ipsum sedere coepisse Consulibus Feliciano & Maximo, nepe anno sequenti, quo numeratur primus Iulij sedis annus: hoc potius anno, quam sequenti, vel quod alij dicunt, post biennium, defunctum esse putamus; ob eamque causam totam illam de duabus ab eo habitis ordinationibus mense Decembri, annis singulis, euanescere. ad stipulantur huic de tempore sedis Marci cum Marianus Scotus, tum alij recentiores, qui rem accuratius scrutati sunt. Qui igitur sedere coepisse reperitur decima quarta die Februarij, & diem obiisse sexta mensis Octobris, qua anniuersaria eius natalis memoria ex antiquiore vsu in Ecclesia agitur: dicendum est, eum in Pontificatu vixisse menses octo, minus dies octo.

De eodem Marco hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus leguntur: Hic constituit, vt Episcopus Ostiensis, qui consecrat Episcopos Urbis, tunc pallio vteretur, & ab eodem Urbis Episcopo consecraretur. Hic fecit constitutum de omni Ecclesiastico ordine. Hic fecit duas Basilicas, vnam via Ardeatina ubi requiescit, & aliam in Vrbe Roma, iuxta Palatinas. eas redivisibus a Constantino locupletatas esse, & pretiosis vasis ornatas, ibidem traditur. Quod autem dicitur institutum a Marco, vt Ostiensis Episcopus Romanum Pontificem consecraret, antiquior fuisse videtur eius rei vsus: nam Dionysius Papa a Maximiano Ostiensis Episcopo consecratus habetur: meminit quoque S. Augustinus eiusmodi vetustissimi ritus, agens aduersus Donatistas.

Quod vero ad pallium spectat: eo donatum a Marco Ostiensem Episcopum, haud inficias imus. Primo autem hic mentio in rebus gestis Romanorum Pontificum habetur de pallio summi honoris & potestatis plenitudinis indice; idemque dictum reperitur Phrygium, quod potissimum esset Pontificis Romani insigne, ab eodem Metropolitanis aliquando solitum impertiri. Collatum fuisse eiusmodi Phrygium a Cælestino Romano Pontifice Cyrillo Episcopo Alexandrino, cum eidem vices suas delegasset, Graeci testantur. Cur autem Phrygium, quod crucibus intextum est, pallium appellaretur; cum veteris pallij forma longe diuersa esset & amplior (vt quæ superius dicta sunt tam in primo quam secundo Annalium Tomo de pallio, satis docent) haud arbitrator me rem penitus habuisse cõpertam: dicam tamen quæ coniectura suggererit, atque in primis illud. Sicut olim in sacerdotio Hebræorum erat summi sacerdotis superhumeralis insigne, quod nefas esset aliquem alium sacerdotum vel Pontificum indui, de quo etiã primo Tomo saepe loquuti sumus: ita in Christianae religionis sacerdotio, genus illud indumenti, quod pallium dicimus, summi tantum Pontificis cessit vsui, ab eo tamen compluribus Episcopis magna ex causa communicatum: Phrygium idem dictum, quod Phrygionum crucibus contexti soleret. Quod vero inhæreret, dum Pontifex sacra ageret, indumento illi, quod (vt primo Tomo demonstratum est) pallij praeferebat imaginem, nos autem nunc planetam seu casulam dicimus: inde fortasse accidit, vt Phrygium ipsum praecipuum

**a Die 16. Octob.**

**TEMPVS SEDIS MARCI PAPAE.**  
**b Sozom. lib. 2. c. 19.**

**c Panuin. & alij ante ipsum plures.**

**RES A MARCO GESTAE.**

**d August. in Bruc. collat. diei 3. cap. 16.**

**DE PALLIO EPISCOPI PALATI.**

**e Theod. Bals. & alij.**

**f Exod. 28.**

**PALLIA CRUCIBVS ORNATA.**

cipuum sacerdotalis pallij ornamentum, itidem pallium appellaretur: cum alioqui pallij nomine omne operimentum in rebus sacris significari solet: hinc est quod vela oblata sanctæ Cruci in ecclesia a Gregorio Turonensi Episcopo erecta Venantius Fortunatus pallia appellat, quæ & ipsa crucum imaginibus essent contexta, vt ipse declarat<sup>a</sup> his versibus:

*Denique sancta Cruci hæc templa Gregorius offert,  
Pallia dum coperit signa gerendo Crucis.  
Dona repente dedit diuina potentia Christi:  
Mox fuit & voti causa sequuta pij.  
Pallia nam meruit, sunt que Cruce textile pulchra,  
Obsequijsque suis Crux habet alma Cruces:  
Serica cui niueis agnata est bractea telis,  
Et textis Crucibus magnificatur opus.  
Sic cito Pontifici dedit hæc deuota voluntas,  
Atque dicata Cruci condita vela placent.]*

At quod ad sacerdotale pallium pertinet: cur e lana confici solet, ex Isidoro Pelusiota secundo Annalium Tomo diximus. Sed istæc obiter: de pallio enim sæpe inferius continget haberi sermonem.

Rursum vero de Marco hæc in eodem commentario in fine leguntur: Sepultus est in cœmeterio Balbinæ, via Ardeatina, quod ipse constituens fecit, pridie Nonas Octobris. Cessauit Episcopatus eius dies viginti. Sic igitur vigesima sexta eiusdem mensis Octobris creatur Romanus Pontifex Iulius cuius Romanus, Rustici filius: quantum autem temporis federit, in obitu eius, ex more, dicemus.

I V L I V S P A P A .

Hoc eodem anno Constantinus aduersus Persas expeditionem parauit; sed pace consopita, ad extruendam Apostolorum ecclesiam, in qua sepeliretur, adiecit animum. De his autem hæc Eusebius<sup>b</sup>: Simul etiam illud memoratu dignum, quod hoc ipso fere tēpore cum de tumultu quodam Orientalium barbarorum audiisset, hanc sibi postremam de illis victoriam reliquam esse affirmans, exercitum contra Persas educere properaret. Nam cum id plane secum statuisset, militares ordines eduxit, & de expeditione cum Episcopis, quos secum habebat, communicabat, existimans oportere ex his aliquos ad pietatis officia maxime idoneos perpetuo sibi adesse. Illi vero libenter quidem sequuturos se, nec vestigium ab eo discessuros, sed vna militiam obituros, & apud Deum supplicibus votis se pugnuros recipiebant. Hac ille voluntate & studiorum professione vehementer delectatus, totius expeditionis quasi vestigia eis expressit; ac ad bellum illud suscipiendum, tabernaculum interim ad ecclesiæ similitudinem magnificentia faciendum curauit, in quo Deo victoriarum datori ipse cum Episcopis supplicaret. Interea vero Persæ, cum Imperatoris animum de mouendo bello fama intellexissent, ac pugna cum illo congrredi metuisent: oratores ad eum de petenda pace mittebant. Ille vicissim (vt erat pacis amantissimus) Legatos obujs vlnis excepit humanissime, porrectaque dextera, amicitia cum illis foedus lubens iniuit. Magna autem agebatur diei Paschæ eo tēpore celebritas, & Imperator cum ceteris pernoctans, vota precesque Deo persoluebat.] hæc Eusebius de expeditione aduersus Persas & pace cum iisdem composita; quæ quidem accidisse anno vltimo Constantini, Hieronymus testatur in Chronico.

Huius belli motus causa, verum inanis prorsus, illa ponitur a Cedreno, nepe a Rege Persarum Metrodorum philosophum gemmis spoliatum fuisse, quas ex Indis ad Constantinum ferebat. Sed ex his quæ scribunt Ruffinus<sup>c</sup> & Socrates<sup>d</sup>, mendax arguitur; dum longe ante hæc tempora peregrinationem Metrodori contigisse significant ex rebus gestis Meropij, qui eum est imitatus, & secum pueros duxit Aedesium & Frumentium, qui ætate prouectus, ipso exordio Athanasij sedis fuit ab eo ordinatus Episcopus. At nec persecutio aliqua a Rege Persarum aduersus Persas Christianos sub Constantino (quod falso idem auctor putat) excitata est, sed sub Constantio eius filio, vt constabit ex ijs quæ suo loco dicemus.

Ceterum iam quæ a Constantino gesta sunt post initam pacem cum Persis, hic ex Eusebio<sup>e</sup> describamus. Vbi, inquit, hæc peracta fuerunt omnia, Apostolorum templum in Vibe sui cognomine ædificare coepit. Illud vero cum in infinitam extruxisset altitudinem, lapidumque omnis generis ac crustarum varietate ab ipso solo ad superiorem contignationem collustrasset

**A** strasset, summo artificio factis laquearibus tectum intus complexus est, auroque vniuersum contextit. supra vero pro tegula inductū æs a toto opere imbrium iniurias arcebat: quod ipsum etiam multo auro fulgebat; ita vt longe contemplantibus, per reciprocatos Solis radios incredibilis splendor effundi videretur. Interiorem ædis partem vndique in ambitu circumductam, reticulari opere ex ære & muro affabre facto conuestiuit: ac templum quidem hunc in modum permagna Imperatoris & cura & studio exornatum est. Huic autem atrium ingens & subdiale circumdatum, in apertum, purumque aerem explicabatur. Huius per quatuor latera porticus erant dispositæ, quæ medium atrium cum tēplo ipso complectebantur. Porticibus accommodabantur regia domus, deambulatoria, aliæque habitationes plurimæ ad necessitatem illorum qui locum custodirent constructæ. hæc omnia dedicauit Imperator, vt Saluatoris nostri Apostolorum memoriæ apud omnes gentes æternitatem compararet. Attamen in ipsa coædificatione etiam illud quiddam spectabat, quod primis temporibus obscurum, ad extremum ab omnibus manifeste deprehensum est.

His igitur in opportunum venturæ mortis diem hic locum sibi prouida dispensatione designauit; incredibili fidei propensione prouidens, cum iam corpus suum communem cum Apostolis appellationem post mortem participaret, fore vt defunctus quoque, precationum quæ ibidem essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur. Quare cappas<sup>\*</sup> illic duodecim, quasi sacras quasdam columnas, ad Apostolici collegij honorem memoriamque attollens, medium inter ipsos conditorium suum locabat, quod vtrunque seni claudebant Apostoli: sano certe, vt dixi, consilio præcogitans, quod mortui corporis tabernaculum ibi digne decēterque quiesceret. Atque hæc ille longo ante tempore cogitatione cum depinxisset, ecclesiam Apostolis dedicauit, quàm plurimum vtilitatis illorum

**C** memoriam animæ suæ conciliaturam existimans. neque sane vota eius expectationemque fefellerit Deus: nam vt primas Paschalis celebritatis exercitationes expleset, ipsumque salutarem diem cum sibi ipsi carum & illustrem egisset, tum aliis omnibus omni cum lætitia celebrem reddidisset; cum eodem tempore & extremum diem obiret, & has celebritates curaret: Deus, cuius nutu hæc omnia gesta sunt, hoc peraccommodato tempore ad meliorem eum vitæ conditionem diuinitus transferre voluit.] at de eius obitu, anno sequenti. Vides Constantinum a sanctis Episcopis institutum in fide, ea de causa sibi in ecclesia Apostolorum delegisse sepulturam, vt defunctus particeps fieret precum, quæ ibidem peragi solet: optime sciens, in Ecclesia Catholica illud ratum ac firmum haberi, animas defunctorum, viuorum precibus adiuuari.

**D** Addit Socrates<sup>a</sup>, ædificatum a Constantino templum illud, ne Apostolorum reliquiis Imperatores destituerentur: illuc enim trāsferri iussa esse Andreæ Apostoli, Lucæ Euangelistæ, & Timothei Pauli discipuli corpora, satis liquet. Ait enim Procopius, cum agit de eodem tēplo a Iustiniano Imperatore restituto: Erat antiqua apud Byzantium ædes Apostolis consecrata, longitudine temporis iam emota, & quæ (vt suspicabatur) amplius stare non poterat: hanc instaurauit pro dignitate. Vbi latomi & artifices, effosso fundamento, inuenerunt ligneas arcas tres, in sculptis litteris indicantes, trium scilicet Apostolorum esse corpora, Andreæ, Lucæ, & Timothei: quæ Rex ipse & omnes Christiani maximo cum feruore conspexerunt, & conspecta rursus terra occuluerunt.] hæc Procopius. Fuisse autem eandem ecclesiam Imperatorum sepulchrum, S. Ioannes Chrysostomus<sup>c</sup> testari videtur, dum ait: Et Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantque piscatorum ostiarum Reges. Neque hinc in morte confunduntur, sed honestantur & ipsi & eorum nepotes & pronepotes.] hæc Chrysostomus. Ex quibus quoque intelligas, non intra ipsam Basilicam, sed in atrio ipsius ecclesiæ Imperatores sepeliri consueuisse; quod alibi idem auctor expresse de sepulchro Constantini testatur, nosq. suo loco dicemus, cum sequenti anno de eius obitu agemus atque sepulchro.

His quoque Consulibus Constantinus Imperator Christianæ modestiæ amantissimus, ne cuiusuis zeli prætextu eadem a Fidelium animis periclitaretur, ad Felicem Præfectum Prætorio; ne conuersi ad fidem ex Iudæis in Iudæos persecutionem excitarent rescripsit his verbis<sup>d</sup>: Eum qui ex Iudæo Christianus factus est, inquietare Iudæos non liceat, vel aliqua pulsare iniuria: pro qualitate commissi, istiusmodi contumelia punienda, &c. Dat. XI. Kal. Nouemb. Constantinopoli. PP. octauo Idus Maij. Nepotiano & Facundo Coss.] Rursum vero ad eundem Felicem de Iudæis, ne Christianum mancipium possiderent, in hæc verba rescripsit<sup>e</sup>: Si quis Iudæorum Christianum mancipium, vel cuiuslibet alterius sectæ mercatus circumciderit: minime in seruitute retineat circumcisum; sed libertatis priuilegijs, qui hoc sustinuerit, potia-  
tur. Dat.

<sup>a</sup> Venant. Fortunat. lib. 2. epigram. 3. de S. Cruce.

<sup>b</sup> Euseb. Hist. lib. 10. c. 20.

<sup>c</sup> Ruffin. lib. 1. c. 19.

<sup>d</sup> Euseb. Hist. lib. 10. c. 20.

<sup>e</sup> Euseb. Hist. lib. 10. c. 20.

<sup>a</sup> Socrat. lib. 1. c. 15.

<sup>b</sup> Euseb. Hist. lib. 10. c. 20.

<sup>\*</sup> Sinas

PRECIBVS IV-  
VARI ANIMAS  
DEFUNCTO-  
RVM.

<sup>a</sup> Socrat. lib. 1. c. vltim  
ANDREAE, LV-  
CAE, ET TIMO-  
THEI RELI-  
QUIAE TRANS-  
LATAE.  
<sup>b</sup> Procop. lib. 1. de adif. Iustini-  
an. imp.

<sup>c</sup> Chrysost. ad-  
uersus Gentiles:  
quod Christus  
sit Deus tom 5.

<sup>d</sup> l. 5. de Iudæis  
Cod. Theod.:  
DE IVDÆIS  
SANCITAE LE-  
GES.

<sup>e</sup> l. 1. c. 2. ne  
Christian. man-  
cip. Cod. Theod.

tur. Dat. XI. Kal. Maij, Constantinop. Nepotiano & Facundo Coff.] et ad Euagrium: A Si quis Iudæorum mancipium sectæ alterius seu nationis crediderit cõparandum; mancipium Fisco protinus vindicetur: si vero emptum circumciderit; non solum micipij damno mulctetur, verum etiam capitali sententia puniatur. Quòd si venerandæ fidei conscia mancipia Iudæus mercari non dubitet: omnia quæ apud eum reperiuntur, protinus auferantur, nec interponatur quidquam moræ, quin eorum hominum, qui Christiani sunt, possessione careant.] Meminit eiusdem legis Eusebius b, quam & commendat sic dicens: Sanxit etiam, ne Christianus quisquam seruiret Iudæis. Etenim nefas esse, vt qui Prophetas trucidassent, Dominum ipsum crudeliter mactassent, hi Domini Saluatoris sanguine redẽptos seruitutis iugo subijcerent.] hæc ipse. Iisdem quoque Consulibus legem c tulit aduersus spurios, ne quid caperent ex patris vltima voluntate.

a l. 2. tit. eod. Cod. Theod.

b Euseb. Vit. Cõstantin. lib. 4. c. 27.

c l. 1. C. de natural. lib.

CVRATOR RES SEPULCRORVM MORTVORVM.

Sed & illud sane memoria dignum statuit, & primus auctor fuit, vt ad corpora defunctorum humanda Corpus cõstitueretur ex nongentis & quinquaginta diuersorum collegiorum & artium officinis, qui huic muneri mancipati essent ad efferenda atque curãda defunctorum cadauera: hos vero ad hoc opus delectos, voluit ab omnibus publicis muneribus esse immunes & in vestigalibus liberos. testatur id quidem Iustinianus Imperator in Nouella constitutione quadragesimanona, De impensis quas fieri oportet in defunctorum funeribus, cum ait: Princeps Constantinus recte excogitatum disposuit, & postmodum Anastasius piensissimus Princeps confirmavit, adiecto insuper & reditu. Id nos ruinam minitans, reparare simul, & vndique ad stabilitatem redactum conuenientibus astringere iuramentis properamus, efficietes ea re, vt immortale permaneat. Nã cum piensissimus Princeps Cõstantinus nongentas quinquaginta officinas ex diuersis collegiis huius almæ vrbis sacrosanctæ maiori Ecclesiæ cum immunitate dederit: Anastasius quoque item piensissimus Princeps non solum officinis centum quinquaginta alias apposuerit, sed etiam pro liberalitate sua per duas pragmaticas formas certum reditum constituerit, &c.] Idemque Imperator rursus in Nouella constitutione De officinis (est numero signata quadragesimotertio decimæ collationis) hæc de iisdem ait: Quoniam potentia nostræ subditi nostri siue viuant, siue moriantur, curæ sunt; ne vel graues ipsis sepulturæ, vel defuncti cognatis damnosæ existant: propterea & hæc quæ eorum sepulturam concernunt, quo conuenit modo, disposuimus. Et quia tam diuæ memoriæ Constantinus amplæ huius nostræ vrbis conditor, quàm etiam piensissimus Princeps Anastasius Lecticariorum, siue Decanorum, vt vocant, numerum ad certam mensuram redegerunt, mille & centum tantummodo Decanis totidemque officinis definitis.] et infra declarat quo modo hi subiecti essent Ecclesiæ, & immunes a vestigalibus. Opus igitur pium ac religiosum inuentum a Constantino, maiore augmento inde auctum est a posteris Imperatoribus: sed iam abolitum & antiquatum, hoc nostro sæculo Romæ sanctioribus legibus & institutis instauratum est, & in diuersas Catholici orbis Ecclesias propagatum eiusmodi piorum virorum collegium, Mortis confraternitas nominatum, Christianæ pietatis dignum exemplar.

IESV CHRISTI ANNVS 337.

IVLII PAP. ANNVS I.

CONSTANTINI IMP. ANNVS vltim.

CONSTANTINI OBITVS TEMPVS.

d l. 1. de contra. hida emp. Cod. Theod. & alijs ll.

e Ruffin. lib. 1. c. 11. f Sozom. lib. 2. c. vlt. g Eutrop. lib. 10.

Christi annus trecentessimus trigessimus septimus Feliciani & Titiani Consulatu adnotatur in Fastis tam Latinis quàm Græcis; licet in commentariò de Romanis Pontificibus, & in Romana Synodo sub Iulio, loco Titiani, ponatur Maximinus, siue Maximianus. Sanctiones autem Constantini Imperatoris, hoc anno datæ, dictis Consulibus Feliciano & Titiano consignatæ d reperiuntur. Quo quidem anno Constantinus Imperator ex hac vita discessit, vt Socrates disertis verbis affirmat, dum chronologia tum Consulũ, tum Olympiadum, rem testatam reddit: Vixit, inquit, Imperator Cõstantinus annos sexagintaquinque: triginta vnum regnavit: mortem obiit Feliciano & Titiano Consulibus ad vndecimum Kalendas Iunij, anno secundo septuagesimæ octauæ Olympiadis.] Consentit his S. Hieronymus, dum Constantini obitum trigessimoprimo eius Imperij anno ponit: Ruffinus e etiam, atque Sozomenus f, qui sexagintaquinque annis eum vixisse pariter affirmant: Eutropius g autem cum itidem triginta & vnus anni eius Imperij sit assertor, sexaginta tamen & sex annorum ætatem egisse tradit. Qui ergo Socrati consentientes, huius anni Consulibus Feliciano & Titiano Constantinum dicunt esse defunctum: sic eos oportuit affirmasse eundem annos triginta & vnum regnasse, vt tamen vltimum non absoluerit, tantumq. defuerit ad anni eius consummationem, quantum intercur-

A intercurrit temporis ab XI. Kalendas Iunij, quo defunctus est, vsque ad VIII. Kalendas Augusti, quo ipse Constantio patri successit.

Eusebius a autem, Epiphanius b, Victor c, Zonaras d, & si qui alij sunt ex recentioribus, trigintaduobus annis Constantinum dicunt imperasse; ait enim Eusebius: Duos igitur & triginta annos, extra paucos menses & dies, cum Imperio fuit, eundemque annorum numerum vita duplicabat: quo omni tempore corpus ei præclare constitit, sine morbo, sine dolore, nulla conspurcatum labe, quouis iuuenili corpore valentius, aspectu pulchrum, & ad omnes functiones obeundas, ad quas viribus esset opus, robustum. Itaque facile se exercere, equitare, itinera conficere, bellorum periculis se obijcere, trophæa de hostibus constituere, & illas (quibus plurimum vti solebat) sine sanguine, sine cæde de hostibus victorias reportare.] hæc Eusebius; cuius quidem sententia dicendum esset, peruenisse Constantinum vsque ad sequentem annum, atque ad Consulatum Vrri ac Polemij, decessisseque dicta die XI. Kalendarum Iuniarum.

a Euseb. Vit. Cõstantin. lib. 4. c. 3. b Epiphani. lib. de mensur. c Victor in Constantiniano. d Zonar. 3. part. Annal. TEMPVS HVS IMPERII.

Ceterum vt consignatæ a Socrate de Constantini obitu chronographiæ huius anni Consulibus Feliciano & Titiano consentiamus, illud in primis maxime persuadet, quòd leges posthac datæ nominibus Constantij & aliorum nouorum Imperatorum reperiuntur inscriptæ potius, quàm Constantini. Extant de his plura exempla, vt in Codice Theodosiano, titulo de Annona & Tributis, vbi quarta constitutio data legitur a Constantio VIII. Idus Decembris, Theflalonica, Feliciano & Titiano Consulibus. Sed & in titulo de Distrahendis pignoribus habetur rescriptum Constantij Augusti ad Egnatium Faustinum e datum iisdem Consulibus, pridie Idus Decembris. Rursus vero eodem in Codice, titulo de Honorariis codicillis, sub sequentis anni Consulibus Vrro atque Polemio, XVII. Kalendas Iunij extat data Constantij constitutio ad Asconium Africa Vicarium: quæ quidẽ omnes leges, sicut aliæ a Constantino latæ, inscribendæ erant titulo Constantini, si fuisset superstes, & in sequentem annum vitam propagasset; verum quòd ex hac vita migrarit, eius filij Constantij Augusti nomine notatæ habentur. sed & quòd leges a Constantino sancitæ, in hunc vsque annum datæ reperiantur; erroris arguuntur qui tradiderunt eum anno Imperij sui trigesimo obiisse.

CONTIGISSE HOC ANNO OBITVM CONSTANTINI.

e l. 2. de Distrah. pign. Cod. Theod.

Quamobrem inhærentes ijs quæ a Socrate & ab alijs antiquis nuper citatis auctoribus de annis triginta & vno Constantini Imperij dicta sunt, affirmamus cum ipsis, Constantinũ hoc anno XI. Kalendas Iunij e vita decessisse Feliciano ac Titiano Consulibus, Olympiade ducentesima septuagesimaoctaua, anno, vt ait Socrates, secundo, sed iuxta Eusebij supputationem, anno eiusdem quarto: hacque habita ratione, dicendum imperasse annos triginta & vnum minus mensibus duobus atque diebus tribus. Sed & quòd Eusebius ait, eundem quo imperauit, annorum numerum viuendo duplicasse extra paucos menses & dies; dicendum est eum ex hac vita decessisse anno suæ ætatis sexagesimo secundo, vel sexagesimo tertio exacto secundum eiusdem Eusebij sententiam, asserentis eum imperasse (vt diximus) annos trigintaduos præter paucos menses & dies. His igitur de tempore Constantini obitus elucidatis, iam quæ Eusebius ad eum spectantia narrat, hic recitemus; atque in primis quæ de eiusdem vitæ institutis ad obitum vsque seruatis, & mala corporis valetudine ipse præmittit, dum ait f:

f Euseb. Vit. Cõstantin. lib. 4. c. 55.

Imperator autem vsque adeo mente, rationisque viribus constabat, vt vsque ad vltimam senectutem pro consueto more orationes conscriberet, solitos cum amicis congressus faceret, & dignas homine Christiano disciplinas auditoribus suppeditaret. Assidue etiam leges ferebat, aliquando de rebus ciuilibus, aliquando de bellicis: omnia vero quæ ad vitam degendam essent necessaria, mente & intelligentia comprehendebat. Iam illud dignum sane sempiterna memoria est, quòd cum eius extremus prope vitæ dies adesset, recitabat funebrem quamdam orationem, eo ipso fere loco, quo dicere consueuerat; in qua etiam multa disputabat perpetua oratione de animorum immortalitate, deque his qui vitam pie sancteque egissent, & de præmiis quæ bonis & gratis acceptisque Deo hominibus apud ipsum Deum reposita essent: ad hæc etiam, quem finem habituri essent, qui contrariam partem sequerentur, copiosa & longa oratione demonstrabat, impiorum euerfionem & interitum præsentium auribus obiter inculcans. Hæc ille cum constanter & grauitè contestaretur, ita visus est domesticos quosdam suos tangere, vt ex eis aliquis qui sapiens haberi volebat, interrogatus, quid sibi videretur de Imperatoris oratione? licet inuitus, responderet tamen: Vera quidem illum sibi videri dicere, atque adeo vehementer laudare, quæ contra numerosam deorum turbam ab Imperatore Annal. Eccl. To. 3. O o disputata

CONSTANTINI VITAE TOTIVS EXERCITIA.



disputata essent. Hæc ille cum familiaribus suis paulo ante mortem commentans, visus est genere hoc sermonis viam sibi ad meliorem vitam mollem atque æquabilem præstruere.] his præmissis & aliis de Apostolorum templo, & sepultura sibi in eo condita, hæc subdit<sup>a</sup>:

<sup>a</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 4. c. 61.

CONSTANTINI  
OBITVS BX  
EUSEBIO.

Cum primum oboriretur ei quædam corporis inæqualis intemperies, ad eamque iam vehementior dolor accessisset; ad calida ciuitatis balnea proficiscitur, & inde ad ciuitatem matris suæ cognominem, nempe Helenopolim in Bithynia, vbi in Martyrum sacra æde diu versatus, supplices preces & vota publica adhibuit Deo.] hæc de Cōstantino Eusebius, qui de suscepto ab eodē in suburbano Nicomediæ baptismo narrationē subinfert: quæ quidem sunt a nobis superius recitata & confutata; eaque in gratiam Constantij Imperatoris eius filij hæreticorum Arianorum fautoris ab ipso fuisse conficta, atque dolo malo composita, cum de Constantini baptismo Romæ suscepto est fufius disputatum, aperte nos demōstrasse existimamus. Sed et si ceteris omnibus destitueremur probationibus & verisimilibus coniecturis: factis hæc vel ex eo infirma, fide dubia, & labefactata reddi videntur, quod ab Arianorum omnium callidissimo homine, & in præsidium hæresis Arianae, atque ad Arianorum patroni, ipse scilicet Constantij Imperatoris nutum, ostendimus esse conscripta, ab Eusebio inquam illo, qui in his quæ spectant quouis prætextu ad causam Arianorum aduersus Catholicos confouendam, quam egregius semper extiterit mendaciorum concinnator, Acta Tyria atque Constantinopolitana contra S. Athanasium superius recensita locupletissimam fidem faciunt. Tacuit Eusebius quod de Constantini obitus causa peruulgatum fuit: nempe ipsum a fratribus suis (hi erant Constantius, & Anniballianus) potatum esse veneno; ob eamque causam a Constantino datas esse Eusebio Nicomediensi litteras ad Constantium filium, vt caueret sibi a patris istæc vera ne sint, & quibus ferantur auctoribus, dicemus inferius, cum de eorundem nece agemus. At quid post hæc addat Eusebius, eodem quo ea

<sup>b</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 4. c.

63. 64.  
VLTIMA ACTA  
ET ELOGIA  
CONSTANTINI.

textit ordine, hic reddamus<sup>b</sup>. Cum vero (inquit) Centuriones & Duces militares intromissi, casum suum deplorarent, quod deinceps se orbos fore, lugubri voce testarentur, longioremque ei vitam optarent: etiam his respondit: Se nunc veram vitam adeptum esse, seque ipsum solum intelligere, cuius felicitatis particeps factus sit: ac propterea festinare, nec migrationem ad Deum suum procrastinare. Deinde quæ videbantur, extrema quasi voluntate sua disponebat: ac Romanos, qui regiam ciuitatem incolebant, annuis pensionibus honorifice donabat; liberis vero suis regni hereditatem, tanquam patrimonium relinquebat; ceteraque omnia quæ ei videbantur, expresse, disertisque verbis describebat. Hæc sigillatim omnia gesta & consummata sunt maxima illa celebritate venerandæ & sacræ Pentecostes; quæ septem continuas hebdomadas omnibus honoribus decorata, ad extremum vnitatis numero consignata est: quo tempore, sacræ litteræ testantur, & communis nostri Saluatoris in cælos ascensum, & sancti ad homines Spiritus descensum accidisse. Huius celebritatis extremo fere die (quam si quis omnium celebritatum principem & maximam vocet, haud aberrauerit) omnia ista consequutus Imperator, ipso meridie ad Deum suum assumptus est, partem sui mortalem mortalibus cognatam relinquens humi, sed animi partem intelligentem & diuinam Deo coniungens suo. Hic Constantini extremus vitæ dies fuit.] hæc Eusebius, historiam prosequutus vsque ad obitum Constantini. Prænunciam vero Constantini obitus apparuisse in cælo crinitam stellam, quæ inusitata magnitudinis diu refulsit, auctor est Etropius<sup>c</sup>.

<sup>c</sup> Etrop. lib. 10.

<sup>d</sup> Ruffin. lib. 1.  
c. 11.  
TABVLAE CON-  
STANTINI.

Quæ autem ad Constantini pertinent testamentum, Ruffinus<sup>d</sup> hæc addit: Venerabilis Augustus Constantinus in suburbana villa Nicomediæ, trigesimo & primo Imperij sui anno defunctus est, liberis de successione Romani Orbis testamento heredibus scriptis. Quo in tempore, quoniam quidem Constantius, cui Orientis regnum decreuerat, præsens non erat, dicitur secreto accersiens presbyterum, quem a sorore commendatum supra diximus; & exinde familiariter habitum, tradidisse ei testamentum quod scripserat, & obstatum sub sacramento, ne vlli, nisi Constantio, cum venisset, in manus traderet. Cui etiam quod eunuchi qui erant in Palatio fauebāt, arte, indicio de Imperatoris morte suppresso vsque ad Constantij præsentiam, multis noua tentantibus oppressis, res tutæ integræque remanserunt. Cum vero Constantius affuisset, depositum presbyter restituit. Cuius beneficij gratia, Imperator regni cupidus, ita ei deuinctus est, vt qui imperare cunctis ambierit, ab illo sibi imperari æquanimitè pateretur. ex quo deuincto sibi Imperatore, cœpit de Arij restitu-

tione

A tione suggerere; et nolentes acquiescere sacerdotes, vt cogeret, persuadet.] hæc Ruffinus: sed in his quæ de tractata Arij restitutione dicit post obitum Constantini; ex ijs quæ superius ea de re omni ex parte testata, perspicua reddita sunt, omnino refellitur. Eadem quoque de conredito testamento presbytero illi, affirmant Socrates<sup>a</sup> atque Sozomenus<sup>b</sup>. Spectare etiam iure dixerimus ad Constantini testamentum, quod declarauit vltima volūate, Athanasium in suam esse restituendum Ecclesiam: quod superius, dum de eius exilio actum est, pluribus demonstrauius.

<sup>a</sup> Socras. lib. 1.  
c. 26.  
<sup>b</sup> Sozom. lib. 2.  
c. 32.

Quisnam autem fuerit presbyter ille, qui primo apud Constātiā Augustam, deinde apud Constantinum Imperatorem, ac denique penes filium eius Constantium tantæ fuit estimationis, quem & dicunt secta fuisse Arianum: nemo vmquam (quod sciam) scriptis prodidit: coniectura tamen si res agitur, videtur hic ille fuisse Acacius Luscus presbyter, qui in sede Cæsariensi Palæstinæ metropoli successit, cum defunctus est Eusebius Pamphili. Vt autem id existimemus, illud magnopere persuadet, quod dicant hunc imperasse Constantio Imperatori: de Acacio tradit S. Hieronymus<sup>c</sup>, ea claruisse fama sub Constantio, vt ipse Romæ in locum Liberij Papæ Felicem Episcopum constituerit: quod ei haud facere quidem, sed nec tentare licuisset, nisi summa præ ceteris apud Constantium ipsum gratia, amicitia, atque etiam sacerdotali auctoritate plurimum valuisset. Sed de his, liberum esto cuique, vt vult, opinari.

ARIANVS PRES-  
BYTER IGNO-  
TVS.

<sup>c</sup> Hieronym. de  
scrip. Ecclesiast.  
in Acacio.

Ceterum nullius commoueat animum & in suspicionem adducat de Catholica fide Constantini intus eiusmodi amicitia vsus & consuetudo cum presbytero Ariano; cum ille nequaquam se proderet, qualis esset; qui ad omnem perfectæ vitæ integritatem ex industria mores componens, summum de se ederet omnibus in rebus ad decipiendum Imperatorem specimen sanctitudinis; sed & sicut Eusebianos omnes fecisse narratum est, nequaquam se manifestaret Arianum; licet, sicut illi, Arium gestaret intrinsecus: viuo enim Constantino; omnes quantumlibet Arianae hæresis studiosissimos, in gratiam Imperatoris se exhibuisse Catholicos; sed & Arium ipsum, suo damno, id iuramento quoque affirmare conatum esse, factis superque est superius demonstratum, cum de Eusebianis egimus, ad circumueniendum Imperatorem ea arte optime comparatis. Quod vero idem Ruffinus hæc narrando dicat; eunuchorum opera Constantini obitum vsque ad Constantij Imperatoris aduentum silentio fuisse suppressum: inde puto accidit, vt apud ipsum Constantium Imperatorem magno in pretio & æstimatione eunuchi fuerint; cuius rei causa idem Constantius pessime semper audiuit: cum tamen apud Constantinum eius patrem, eiusmodi genus hominum humili loco contineri soleret: quod Lampridius<sup>d</sup> tradit in Alexandro, cum ait: Scio Imperator Constantine, quo periculo ista dicantur apud Imperatorem qui talibus seruit: sed salua Republica, posteaquam intellexisti quid mali clades istæ habeant, & quemadmodum Principes circumueniant, & tu eos eo loci habes, vt nec chlamyde vt iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.]

<sup>d</sup> Lamprid. in  
Alexand. in fin.

Sed iam quæ sunt Constantini funeris prosequamur. Eusebius itaque res gestas post eius obitum sic subdit<sup>e</sup>: Satellites igitur & vniuersus striptorum cœtus, dilaceratis vestibus, corporibusque ad pauimenta proiectis, & collisis ad solum capitibus, lugubres voces cum magno luctu & clamoribus edebant: cum identidem dominum, Principem, Imperatorem, & tamen non vt dominum & tyrannum, sed vt patrem pij liberi & germani inclamarent; Centuriones vero manipulares seruatorem, custodem, beneficium prædicarent; totus exercitus cum omni reuerentia, tanquam ouium greges, pastorem suum desiderarent; populus omnis per omnem urbem volitaret, occultum animi vulnus apertis vociferationibus & clamoribus contestans; reliqui demisso vultu tanquam obstupefacti incederent, singuli eam sibi calamitatem præcipue accidisse putarent, seque ipsos quasi communi humanæ vitæ salute orbatos miserabiliter affligerent.

<sup>e</sup> Euseb. Vit. Cō-  
stantin. lib. 4. c.  
65. 66.  
CONSTANTINI  
FUNVS.

Hic milites arreptum cadauer aurea capsula includunt, & vndique purpurea veste contextum, Constantinopolim perducunt. Ibi tum in omnium magnificentissimis Imperatoris ædibus, celsò atque edito loco, deponunt: luminibusque circum funus aurea super candelabra accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbebant, & sane huiusmodi, quale numquam in terris vllum a condito Mundo sub Sole visum est. Nam intus in ipso fere medio regij Palatij excelsa & aurea capsula inclusum Imperatoris corpus, Imperiali apparatu, id est purpura & diademate ornatum, permulti circumfusi vigiles die noctuque asseruabant. Iam totius exercitus Duces & Comites, omniumque Principum cœtus quibus antea in more fuit Imperatorem venerari, pristinum morem & consuetudinem conseruantes,

statis temporibus introeuntes, Imperatorem in capsula iacentem tamquam viuum etiam A post mortem humi procumbentes salutabant. Horum reuerentiam eodem pietatis officio subsequutus est Senatus, & omnes reliqui magistratus. Tunc vero cuiusque ordinis hominum etiam muliercularum & puerorum infinita turba ad idem spectaculum confluebat. Hac per multos dies factitata, quod exercitus consistere funus eo loco, & per se asseruari constituerat, quoad eius filij reuerfi, efferendo paterno per ipsos funere, patrem suum honorassent. Solus vere iste beatus Imperator etiam mortuus regnauit; cum ei soli post hominum memoriam, vel ipso Deo auctore, omnes qui solebant, honores tamquam superstiti tribuerentur. Nam cum is solus ex omnibus Imperatoribus Regem omnium Deum, & Christum eius, omnibus vitæ actionibus pie sancteque coluerit: iure sane etiam hunc honorem solus adeptus est, vt Dei voluntate, quod in eo morte sepultum erat, tamen apud homines regnaret: vt ista scilicet ratione nobis Deus significaret, animorum regnum B his qui non prius obduruerunt, numquam consensescere, numquam emori. Atque hæc quidem isto modo.

<sup>a</sup> Euseb. Vit. Constant. lib. 4. c. 68.

Interea <sup>a</sup> Duces selectos quosdam e toto exercitu, homines, quorum aliquando erga Principem fides & beneuolentia perspecta fuit, ad Cæsares mittunt; qui omnem rem gestam eis nunciarent. Id quod illi cum diligenter fecissent, cumque statim quasi diuiniore quodam afflatu cunctæ per omnes oras sparsæ legiones de Imperatoris morte audiissent: eodem animo & consensione statuunt, se perinde atque si adhuc sibi Magnus Imperator Constantinus viueret, neminem præter eius filios Romani Imperij Principem agnituos. Ac non multo post, non iam eos Cæsares solum, verum etiam Augustos omnes nuncupari volebant: quæ vox maximæ cuiusdam dignitatis plena, celsissimi Imperij propria nota est. Hæcque omnium copiarum, quocumque loco essent, vna eademque consensio, vel ipso temporis momento ad C omnium aures peruenerat, cum ipsi sua decreta & sententias vicissim secum per scripta communicarent.] et paulo inferius:

<sup>b</sup> Euseb. ibid. c. 70. 71. 72. 73. 74. 75.

Hic <sup>b</sup> honor ei a legionibus homini ab ipso Deo honorato delatus est. Sed minor natu filius ad patris funus accedens, idemque princeps efferendi funeris in urbem id deduxit. Præibant turmatim militum cohortes, infinita hominum turba sequebatur. Imperatoris funus hastatis & armatis militibus cingebatur. Vt vero ad Saluatoris nostri Apostolorum ædem ventum est, funus deponunt. Sic adolescens Constantius Imperator, cum præsentia sua, tum reliquis rebus tanto homine dignis omnia patri pietatis officia præstabat. Sed cum is iam cum reliquis militum cohortibus secessisset, aderant Dei sacerdotes, circumfusi turba, ac vniuerso pietatis studioso populo, a quibus diuinus per preces cultus adhibitus est.] Vides pium Fidelium ritum fuisse prosequi precibus animas defunctorum. Sed de hoc D ipso rursus, cum subdit: Hoc igitur loco, excelsio folio iacens beatus Princeps, gloriose prædicabatur. Iam populus frequens vna cum sacerdotibus non sine lacrymis, & sane magno cum gemitu preces pro anima Imperatoris Deo fundebant, in quo & illi gratum atque optatum pio Principi officium præstabant, & Deus ipse singularem beneuolentiam erga famulum suum ostendit: quod post mortem caris eius ac germanis filiis, patris sui successoribus Imperium donasset: et quem votis expetiuit, locum vna cum Apostolorum Memoria consequutus est. Nam adhuc quidem licet contemplari ter beatæ animæ tumulum Apostolici nominis appellatione decorari, & ad Dei populum aggregari, diuinisque carimoniis & mystico sacrificio, sanctarumque precationum societate perfrui, atque etiam post mortem cum Imperio esse, tamquam iam in filiis reuiuiscens, summam Imperij administraret, Victor, Maximus, Augustus ipsa appellatione vocitatus. Neque tamen ita, vt Aegyptia illa auis, nempe Phoenix, quam aiunt, cum naturæ prouidentia vnica sit, sibi ipsi mortem consciscentem in aromatum aceruo emori, ex cineribus vero eius reuiuiscere & excitari aliam eiusmodi, qualis ipsa fuit; sed Saluatoris sui exemplo, qui pro vno fere tritici femine, benedicente Deo, spicam multis feminibus refertam exhibuit, suoque fructu vniuersum Orbem copleuit: ita is ter beatus per trium liberorum successionem, pro vno multiplex redditus est, ita vt in imaginibus & picturis apud omnes gentes vna cum liberis suis eundem honorem adeptus sit, & Constantini nomen etiam vita functus retineat. Iam <sup>c</sup> vero in ipsis nummis exculptæ formæ, quæ vna parte beatum hunc nostrum obuoluto capite repræsentabant, altera parte quadrigis instar aurigæ insidentem, demissa illi cælitus manu dextera exceptum.

<sup>a</sup> Vit. Constant. lib. 4. c. 74.

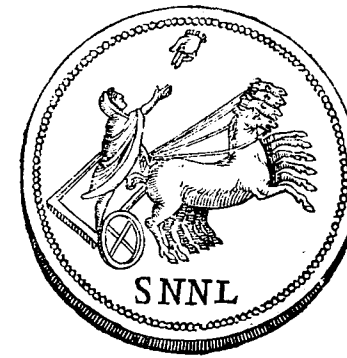
Hæc exempla cum omnium mortalium Deus in solo Constantino, qui ex omnibus Christianis maxime tandem aliquando Christianus declaratus est, nostris oculis proponeret; nimirum

A nimirum ostendere voluit, quantum inter eos intersit, qui ipsum, Christumque suum colere vellent, quiq. contrariam sectam sequerentur, id est qui Ecclesiæ eius bellum inferentes, ipsum sibi hostem & inimicum redderent: cum cuiusque vitæ exitus manifestum argumentum præberet suæ cum Deo inimicitia: quemadmodum Constantini extremus dies, quanta pietate Deum coluisset, aperte demonstrabat. Solus enim ex omnibus Romanis Imperatoribus Deum omnium Regem incredibili pietatis studio honorauit: solus omni cum libertate vocis & linguæ Christi verbum personuit: solus, vt ita dicam, Ecclesiam eius præter ceteros ab omni æuo honoribus affecit: solus impium multorum deorum fictitiū cultum sustulit, omnesque vias idololatriæ refutauit. solus igitur & dū viueret, & postquam mortuus est, his honoribus cumulatus est, quales neminem aliquando nec apud Græcos, nec barbaros, sed ne antiquissimis quidem Romanorum temporibus (cum neminem cum isto conferendum vlla vquam sæculorum memoria nobis profuderit) adeptum esse, quisquam commemorare potest.] haftenus Eusebius.

Quod vero spectat ad cufos nūmos, quorum Eusebius meminit, qui Constantinum altera parte capite obuolutum reddant, altera vero instar aurigæ, quem insidentem quadrigæ dimissa manus in cælum accipiat: vidimus ex eis plures eiusdem generis: quorum vnum formis diligenter expressum, hic, vt vides, reddendum curauimus.



a



<sup>a</sup> Num. aureus extat apud D. Horatium Tigrinū de Marijs Rom.

C

Sed cur operto capite, immo & tota velata Constantini effigies post mortem, cum ad superos transit, expressa habetur? Num more Gentilium, quod Romani deos adeuntes (quod ait Plutarchus <sup>b</sup>) eo signo, animi demissionem profiterentur, velatoque capite numina venerari solerent? sicque Constantinum relatum inter diuos, mortalem inter mortales, eo habitu summisionem animi præferente, æquum fuerit demonstrari? cum id præsertim nec a Christiano ritu procul abhorreere videretur, quod de Helia <sup>c</sup> diuinis litteris proditum sit, transeunte Domino, pallio vultum operuisse. An quod sicut velo obducta Aeternitas effigiari sole- c 3. Reg. 19. ret: ita Constantinus post obitum in cælum receptus, æternam gloriam sit consequutus? Vel dicemus potius, quod veli appositio hieroglyphicum apud Gentiles esset noctis, ac vitæ humanæ termini vltimique eius finis? ipsamque quadrigam summa actam velocitate, totius vitæ hominis per quatuor anni tempora significare curriculum: prout in antiquis sepulchris hæc omnia egregie expressa cernuntur: quorum illud in exemplum adducimus, quod est perspicuum omnibus in ecclesia S. Laurentij in Agro Verano ad Cœmeterium Cyriacæ, in cuius ingressu a dextris sepulchrum adest his signis nobiliter sculptum: vbi in vitæ cursus sine quadrigæ equis in procliuē deorsum ad inferna loca labentibus, noctis inest simulacrum velum obtendentis, per quod finis temporum designatur: quod & in alio sarcophago egregia E sculptura celebri visitur in ædibus V. I. Tiberij Ceuli in atrio ad secundum scalarum ordinem posito, vbi iuxta Cereris quærentis Proserpinam currum noctis inest simulacrum, nempe alata femina velum prætendens, quo cum diei tum lucis præsentis vitæ finis significatur. Sic igitur cum veli superinductio esset hieroglyphicum noctis, simulque mortis indicium: æque congruere videri potest, vt quas cernis imagines Constantini, demonstrent eum vita defunctum, verum nequaquam deorsum vt alios descendente ad tartara, sed extenta manu cælitus subuectum ad superos. Quod quidem cum de nullo alio Imperatorū, a Senatu patrijs ritibus, quos scribit Herodianus <sup>d</sup>, inter diuos relatorum, sit in numismatibus reperiri; in quibus, aliis plane signis ab his longe diuersis, eorundem consecratio habetur expressa: a Christianis potius quam a Gentilibus Constantinum sic post mortem in nummis effigiatum esse, possumus intelligere. Sed & his addimus, quod nec abhorreret a Christianorum more, sic Constantinum post obitum velatum ostendere, quibus solemne erat (vt suo loco superius dictum est) funebri linteo ad opus composito defuncti corpus obuoluere.

<sup>d</sup> Herodian. lib. 9.

**A** Ceterum quod tradit Eutropius<sup>a</sup>, Constantinum inter diuos esse relatum: vel potuit ille intellexisse eiusmodi recensita officia a Christianis eidem post mortem exhibita, vel quid a Gentilibus Senatoribus more patrio actitatum. Illud notum est omnibus, a Græcis solemni celebritate Constantinum coli ut sanctum, animamq. eius subuectam inter beatos in cælum: inter Sanctos enim relatus reperitur in Ecclesiasticis eorumdem Græcorum tabulis, qui diem anniuersarium natalis eius religioso cultu hætenus prosequuntur. Porro quod ad locum sepulchri spectat: quantumlibet ipsum Imperatorē summo honore funeratum atque sepultum Eusebius prædicet: nequaquam tamen Constantius eius filius ausus est eum tumulare intra ipsam Basilicam Apostolorum, sed foris in atrio: quod præter illa quæ dicta sunt superius, accurate considerans S. Ioannes Chrysothomus<sup>b</sup> ait: Hic quoque (Constantinopoli nempe) Constantinum Magnum filius ita demum ingenti honore se affecturum existimauit, si eum in Piscatoris vestibulo conderet: quodq. Imperatoribus sunt in aulis ianitores, hoc in sepulchro Piscatoribus sunt Imperatores. Atque illi quidem, velut domini, interiores loci partes obtinent: hi autem, velut accolæ, ac vicini, præclare secum agi putarunt, si vestibuli ianua ipsis assignetur.] hæc ipse & alia plura, amplificans gloriam seruatorum Dei, quos præ cunctis Regibus terræ voluit honorari: eadem quoque concionatus alias<sup>c</sup>: Nec hoc tantum (inquit) quis Romæ fieri viderit, verum & Constantinopoli: nam & hic Constantinum Magnum ipsius filius in honore magno censuit haberi, si pro foribus Piscatoris paternum corpus collocaret.] In eadem vero Apostolorum Basilica non tantum (vt dictum est) Imperatores, sed & Episcopos sepeliri consueuisse, Sozomenus testatur, cum ait<sup>d</sup>: Ab eo igitur, tamquam ex eius rei auctore consuetudine ducta, Imperatores Christiani ibi sepeliuntur, atque Episcopi etiam: quippe cum dignitas sacerdotalis Imperij dignitati par sit, immo vero in locis sacris primas partes obtineat.] sic ipse. Et hæc quidem tum Constantinopoli facta sunt.

<sup>b</sup> Chrysoth. hom. 26. in 2. epist. ad Corinth. tom. 4.

<sup>c</sup> Chrysoth. hom. 66. ad popul. Antiochen.

<sup>d</sup> Sozom. lib. 2. c. ult. in fin.

<sup>e</sup> Euseb. vii. C. stin. lib. 4. c. 69. ROMANORVM LVCTVS IN OBITU CONSTANTINI.

<sup>f</sup> Nicoph. lib. 8. c. 55.

CONSTANTINI EFFIGIES ET HABITVDO CORPORIS.

MORES EIVSDEM. <sup>g</sup> Victor in Constantine.

<sup>h</sup> Eutrop. lib. 10.

CALVMNIA VICTORIS ARGVITVR.

Sed & quanto maiore ac luctu prosequuta sit vetus Roma Constantini obitum, Eusebius<sup>e</sup> docet huiusmodi narratione: Vt vero Imperatorem vita functum esse, Senatus Populusque Romanus, ac tota Imperatoria ciuitas accepisset: cum hac fama nihil sibi grauius aut luctuosius accidere posse existimarent, nullum dolori & lamentationi modum statuebant: nam balnea clausa, & fora, publica item spectacula summota, & præterea omnia quæ per vitæ otium & tranquillitatem facere solebat animus pacatus & nulla perturbatione impeditus: namque lætitiis omnibus affuebant, nunc tristi & demisso vultu in publicum procedebant: et omnes tamen beatum Imperatorem, acceptumque Deo, & vere Imperio dignum prædicabant. Neque hæc voce tantum & clamoribus significabant, verum etiam re ipsa declarabant, cum eum vita functum pictis tabellis tamquam viuum colerent: nam cum cæli effigiem in tabellis propriis coloribus expressissent, depingunt eum super caelestes orbes in æthereo cœtu requiescentem. Iam liberos eius hi solos rerum dominos & Augustos nuncupabant; adhibitisque supplicibus vocibus, funus Imperatoris sui ad ipsos efferre, & in Imperatoria vrbe deponere cupiebant.] in hunc modum Eusebius, atque hætenus de Constantini funere, cuius quidem corporis effigies sic a Nicephoro describitur<sup>f</sup>:  
Fuit Constantinus formæ decore nemini secundus: et cum gratosus maxime fuit, tum decentiæ ipsi magnificentiam coniunxit: statura quoque corporis spectabundus: nam neque nimium procerus est habitus, & exiguam breuitatem longe supergressus est. humeris latis, sensim ceruicem crassiores prætulit: colore corporis rubicundus, minus densum habuit capillum, eumq. flauescens: barba mediocriter tenuis & rara, neque admodum demissa erat, ita vt in pleraque faciei parte succrescere non videretur: oculi quales virum decent, & placidi, ex quibus mirifica quædam eminebat gratia, acutioreque illi, & grandiores. nasus subaduncus, cui carnosam quiddam infidebat: facies ipsa latior, & magnanima admodum.] hæc Nicephorus. Animæ vero faciem ex rebus gestis facile deprehendes, quam Ethnici quoque scriptores perpauca quibusdam lineamentis sic expressere: etenim Victor<sup>g</sup> hæc de eo: Commodissimus rebus multis fuit, calumnias sedare legibus sincerissimis, nutrire artes bonas, præcipue studia litterarum: legere ipse, scribere, meditari, audire legationes & querimonias prouinciarum.] ita quidem Victor; sed & Eutropius<sup>h</sup>: Ciuilibus (inquit) artibus & liberalibus studijs deditus erat, affectator iustitiæ & amoris, quæ omnino sibi & liberalitate & docilitate quæsiuit.] Dat tamen crimini Constantino Victor, quod (vt ait) fuerit, vltra quàm æstimari potest, laudis audis. verum quod mox subdit, eum derisorem potius, quàm appetitorem fuisse laudis significat, dum illud superius a nobis recitatum inculcat: Hic Traianum, herbam parietariam, ob titulos multos in ædibus inscriptos, appellare solitus erat.] cum certe in tot (vt alias diximus) vbique locorum erectis a Constantino Basilicis

**A** Basilicis, ceterisque ædificijs publicis, quæ superfunt, numquam vel rarissime inueniat quis in aliquo ipsorum Constantini nomen inscriptum: vt ex his saltem eiusdem Victoris testimonio refellere liceat illatam in eum ab ipso calumniam. Sed alterius fortasse generis gloriæ, quæ ex militia comparatur, Constantinum cupidissimum fuisse, Victor voluit significasse, secundum ea quæ de eodem Eutropius affirmat his verbis: Innumeræ in eo animi corporisq. virtutes claruerunt: militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bello prospera fuit, verum ita vt non superaret industriam.] At hac ex parte laude quoque dignissimus Constantinus fuit: quippe qui secundum illud Apostoli<sup>a</sup>; Qui gloriatur, in Domino gloriatur.]<sup>a</sup> 1. Corinth. 10. omnes aduersus tyrannos & barbaros vni Christo victorias acceptas ferret: quod in omnibus pene edictis superius recitatis, ingenue ac libere profiteretur. non igitur humanæ iactantiæ, sed grato est animo adscribenda cuncta eius gloriatio in Deum refusa, quem bonorum omnium (vt vidimus) suis scriptis semper prædicabat auctorem.

**B** Rursum vero ea fuit Iuliani Apostatæ in Constantinum querela, quod magistratus amplissimos contulerit quoque barbaris. quod si hoc delictum est; grauius in hoc peccasse ipsum Iulianum, idem Ammianus docet his verbis<sup>b</sup>: Tunc & memoriam Constantini, vt nouatoris, turbatorisq. prisca legum & moris antiquitus recepti, vexauit; eum aperte inculans, quod barbaros omnium primus ad vsque fasces auxerat & trabeas consulares: insulse nimirum & leuiter; qui cum vitare deberet id quod infestius obiurgauit, breui postea Mamertinum ad Consulatum euexit, nec vita, nec splendore, nec vsu, nec gloria horum cuiusquam similem, quibus magistratum detulerat amplissimum Constantinus, contra inconsummatum, & subagrestem, & quod minus erat ferendum, celsa in potestate crudelem.] hæc Ammianus. At quid adeo nouum atque mirandum, si Magnus Constantinus pressus bellis ciuilibus, eiusmodi magistratibus barbaros sibi deuinxit, cum ex barbarorum nationibus homines sciuerit ad Romanum Imperium administrandum iam antea peruenisse, vt Seuerum ex Africa, Maximinum e barbaris ortum parentibus, quorum alter e Gothia, ex Alanis alter genitus perhibetur, Philippum ex Arabia, e Pannonia Probum, Carum e Gallia Narbonensi, Diocletianum e Dalmatia libertinum, e Dacia vero Ripensi Galerium armentorum pastorem? cum alioqui præter vnum Ablauium Aegyptium, quem ex barbaris creauit Constantinus Consulem, inuenerimus neminem: verum & ipsos Aegyptios iam inter Romanos ciues & Senatores allectos ab Antono Caracalla, ex Dione superius dictum est. Sed prolixi nimis esse videmur in excusando Constantino ab hac Iuliani calumnia, in qua, etiam sententia Ammiani Ethnici hominis, eiusdem Iuliani studiosissimi, ipse accusator tulit posteriores.

**C** Sed & grauius vrgetur, carpiturq. etiam Constantinus ab eodem Apostata Iuliano, ipsi ob derelictum deorum cultum & Christianam susceptam religionem in omnibus infensissimo, quod voluptatibus atque delicijs deditus fuerit, conuiujs tantum & comæ capitis exornandæ intentus; quam ob causam fingit deorum sententia iudicatum, ne inter deos, sed cum dea deliciarum, ac veste muliebri amictus ageret. Verum & quod solebat (vt Zosimus<sup>c</sup> tradit) femineo amictu ad irrogandam summam ignominiam notam vestire milites desertores: ea ratione etiam eundem Constantinum muliebri vestitu, calumnioso stylo contexto, vt deorum desertorem voluit induisse: mirum tamen est, quod non vt cõplures alios ad tartari inferna loca ipsum detruserit; siquidẽ id quoque facere in fabula, quam commentus est, ex animi arbitrio licuisset. Sed magnæ profecto cedit laudi ipsius Constantini, beneq. cum eo actum est, quod ab hoste acerbissimo appetitus, & caninis dilaceratus dentibus, tantum vestis iacturam fecerit, qui ipsos deos eorumque delubra fuerat demolitus, cultumq. ipsorum & sacra deturbarat, atque magna ex parte funditus pessumdederat: quodq. vna illa animaduersione vltus in ipsum esset, qui de Iouis manu fulmen excusserat, acu vindicans iacturam fulminis, dum ea vestem illam consuit Constantino, quam tamen ipse, licet nolens & imprudens, exiit atque conscidit, dum fortissimum ducem Constantinum fuisse vel ex eo cogitur affirmare, quod inter alios ab eo domitos barbaros, Dacos ait Romano Imperio subiugasse, tanto iam ante labore atque prælijs a Traiano tandem vix superatos: quos, superbe excusso e ceruicibus iugo Romano, redditos duriores atque acerbiores, post tot Imperatores solus Constantinus Imperator Crucis virtute perdomuit.

**D** Sed & indignans in Constantini comam conuertitur stultus, dum iniquo fert animo caprinam barbam suam a Christianis carpi disterijs atque scommatibus. Quod enim ait, comæ exornandæ fuisse Constantinum intentum: ad illud alludere visus est, quod de eodem ait Victor<sup>d</sup>; eidem Iuliano additissimus, a quo Consulari præfectura secundæ Pannoniæ honoratus, & statua ænea (vt auctor est Ammianus<sup>e</sup>) donatus fuit; ipsum exornare caput solitum perpetuo diademate:

<sup>b</sup> Ammian. lib. 21.

IVLIANI CALVMNIA REPELLITVR.

<sup>c</sup> Zosim. lib. 3.

<sup>d</sup> Vict. in Constantino.

<sup>e</sup> Ammian. lib. 21.

diademate: gemmatum illud erat, corona nimirum auro gemmisq. contexta, muliebre præferens ornamentum. Vnde inter alia Lampridius a Heliogabalo etiam infamissimo Principi vitio vertit, quod gemmato diademate vteretur, quo pulchrior appareret. Sed qualenam idem esse soleret, hic ex numismate Constantini reddi curauimus.



**CONSTANTINI CORONA CVR NON EX LAVRO, SED EX GEMMIS.** Cur autem Constantinus laureas, ipsa nempe lauri folia, in aurum gemmasq. mutauerit: existimatur quidem id ipsum pie sancteq. fecisse, vtpote religiosissimum Christianum, qui exhorruerit quod sciret ex Gentilium superstitionis officina manare: nam Apollinem, comitate Victoria, eidem adhuc Gentili ministrasse laureas, Gallicanus orator in Panegyrico quarto testatur: indecens enim iam sibi visum ex arbore Apollini dedicata victricia insignia sumere, qui cunctas Christo victorias ferret acceptas, indignumq. ratus ornare tempora ex folijs sacris Apollini, cuius ipse pleraque templa demoliri iussisset, videriq. velle ab eo donari corona, cuius virtutem atque potentiam superasset: cum præsertim in diuina scriptura de impio Rege damnetur exemplum b, qui cogebat Iudæos hedera coronatos Libero circumire.

At Christianissimus Princeps, qui superstitione contextas laureas respuit, & loco foliorum connexas auro gemmas in diademate positas gestare consuevit, nequaquam impurissimum imitatus est Heliogabalum, sed potius Deo carum, sanctissimum Regem David, ex quo Christus secundum carnem, vnde & Christiani omnes sunt dicti: hic enim de seipso a Deo coronato sic ait c: Posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. vt nullus mortalis audeat redarguere, quod constat consilio atque auctoritate factum esse diuina. Si quæ autem reperiuntur numismata Constantini capite laureato, eadē sciat vel a Gentilibus cusa, vel antiquam Christianus esset, impressa, aut cum Apollinis Daphnem, suo nomine indito, expiauit, vt suo loco pluribus dicturi sumus.

**ALII IMP. CHRISTIANI ETIAM LAVREIS VSI SVNT.** Ceterum sic Constantini exemplum sequuti sunt posteriores Imperatores, vt tamen interdum laureis in numismatibus appareant coronati; quod scirent eiusmodi de abiiciendis Gentilicis laureis ex scrupulositate Tertulliani d Montano iam addicti manasse: quam certo constaret absque veræ pietatis offensa a Christianis militibus fuisse iure contemptam, quod suo loco superius pluribus est demonstratum, secundum illud e: Omnia munda mundis. cum nec desit ex diuina scriptura de eodem David exemplum, qui regium ornare caput consuevit corona illa ex gemmis & auro, quam abstulerat e vertice Melchom f. Vidimus enim numismata Constantini iunioris atque Constantii filiorum Magni Constantini, de quo agimus, in quibus eorumdem Imperatorum capita cernuntur laureis redimita.

**IVLIANVS VSVS QVOQVE EST DIADEMATE GEMMATO.** Ad hæc vero digressi sumus occasione Iuliani atque Victoris calūniose sugillantiū de nimio ornatu capitis Constantinū: cū alioqui oīa ferme eiusdem Iuliani numismata eius vultū reddāt, capite tertis cōtextis ex margaritis ornato, vt vides ex vno ipsorum exēpli causa hic expresso.



**Sed displicuit fortasse pexa Constantini coma Cynico canem in hircum barba & capillo mutanti. Verum sic Constantino mundicies cordi fuit, vt obduratis iam militia membris, ab effeminatis**

**A** effeminatis delicijs abhorreret. Delicijs ne vacabat & genio indulgebat homo cuius labores belli pacisq. tempore essent propemodum incredibiles? quiq. frequenter dicere soleret a ijs qui eum ab immensis susceptis laboribus euocare tentarent: pro vtilitate Reipublicæ Imperatores non debere labores recusare? Sed & si quid a bellorum curis & administratione tam vasti Imperij toto Orbe diffusi otij superesset, illud in scribendo infumere consueuerat: elucubrabat enim, vt dictum est, pias sanctasq. conciones, quas etiam interdum coram populo recitabat: nec quidem ea in re segnis, sed vigilans ac sedulus apparebat: nam de illo hæc habet Eusebius b: Equidem suam ipsius mentem quodam quasi afflatu & instinctu diuinarum rerum exaggerans, totas sæpe noctes sine somno traduxit: et cum per otium liceret, orationes scribens, frequentes cum suis inibat congressus; quod suarum esse partium existimaret, rationis freno Imperio suo parentes cogere, atque adeo vniuersum regnum rationis imperio subijcere. Quapropter infinita multitudo solebat ad Imperatoris nutum confluere, vt eum philosophantem audiret. Quod si eo dicente, aliquando aliqua occasio incidisset de Theologia loquendi: erecto corpore consistens, contractoq. vultu, & depressa voce, adhibita summa prudentia & moderatione, præsentium animos cælesti disciplina initiare & deuouere videbatur. quam rem cum sequeretur populi grata acclamatio: solebat nutu significare, vt cælum suspicerent, & venerandis laudibus omnium Regem Deum admirarentur & colerent.

**B** Cum vero distribute de pluribus rebus loqui vellet: primum refutabat argumenta, quibus magno errore deorum multitudo introducebatur, probans Gentium superstitionem fraudis esse causam, & huius de Deo erroris propugnaculum. Deinde Deum vnum vni Imperio præfidentem eis commendabat: cuius de prouidentia deinceps generatim & particulatim disputabat: indeq. ad Saluatoris nostri dispensationem descendens, hanc quoque ostendebat, vt eius ratio postulabat, necessario extitisse. Ab isto loco digrediens, disputationem mouebat de Dei tribunali; quo genere maximo terrore ferire videbatur audientium animos, cum seuerè reprehenderet raptos, iniuriarum auctores, & qui se inexplibili diuitiarum auiditati mancipassent. Familiares vero nonnullos suos oratione quasi verberans & flagellans, cogebat aliquando sua ipsorum conscientia percussos, humi oculos deflectere; cum eis clara voce contestaretur & prædicaret, actionum suarum omnium rationem Deo daturus esse: nam & se terrenum quoduis Imperium illius Dei Imperio subijcere, eique rationes singularum rerum redditurum esse: cunctos enim mortales magno Regi aliquando rationem suæ vitæ relatuos. Hæc ille perpetuo contestabatur, hæc suggerebat, horum magister & auctor fuit.

**C** Sed is quidē veram & minime simulatam fidem peculiari quodā modo retinens, hæc sentiebat, hæc præcipiebat: at illi ad hæc percipienda tardi, & ad præclara ista præcepta obfuscentes, voce & acclamatione applaudebant; sed inexplibili cupiditate obcæcati, re ipsa contemnebant, &c.] hæc Eusebius, qui & de eiusdem Imperatoris lucubrationibus sic paulo post subdit c: Romana lingua orationes Imperator conscripsit: quas interpretes quidam, ad quos illud interpretandi munus pertinebat, Græce fecerunt. Ex his e Latinis Græce factis orationibus, exempli causa, postquam institutum opus absoluero, attexam orationem illam, quam ipse hoc titulo inscripsit, AD SANCTORVM Cœtum oratio; quamquam præterea Ecclesiæ Dei dedicauit: ne quis meum de eo testimonium vanum & ostentatoriam prædicationem esse iudicet.] ita Eusebius, qui (vt superius diximus) alibi d testatur eundem Constantinum vsque ad extremum vitæ tempus orationes conscribere minime prætermisisse: qui & quasi sui proxime futuri exitus præsciis postremam omnium funebrem elaborauit scriptiōnem. Verum perierunt istæ nobilissima Imperatoris monumenta; quæ si æstimanda sunt cōparatione vnus quæ superest, Ad Sanctorum cœtum inscripta, talis habendus est Constantinus, vt in eo dicendi genere inter Christianos Imperatores & complures alios scriptores peritia & facultate scribendi nulli concedat: liberalibus quidem eum studijs deditum fuisse, affirmat Eutropius; et legere ac scribere ipsum solitum, Victor tradit.

**D** Vindicato igitur a tot tantisq. aduersariorum calumnijs Constantino, sententia bonorum omnium optimum Principem fuisse constat, ac plane felicissimum existimandum. Non tam autem ex rerum temporalium affluentia, & debellatis hostibus, rebusq. belli & pacis tempore præclare gestis, Christianorum Principum felicitatem metiendam esse, quàm ex morum præstantia, Christiana regula docet: nam S. Augustinus hæc ait e: Neque enim nos Christianos quosdam Imperatores ideo felices dicimus, quia vel diutius imperarunt, vel imperantes filios morte placida reliquerunt, vel hostes Reipublicæ domuerunt, vel inimicos ciues aduersus se insurgentes & cauere & opprimere potuerunt: hæc enim & alia vitæ huius ærumnosæ vel mœnera vel solatia quidam etiam cultores dæmonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad regnum

a Pomp. Lat. in Vit. Constantin. in fin. LABORIOSA CONSTANTINI VITA.

b Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 29.

CONSTANTINVS DICENS PERITVS.

c Euseb. Vit. Constantin. lib. 4. c. 32. LVCBRATIONES CONSTANTINI.

d Euseb. eod. lib. c. 55.

IMPERATOR QVI FELICISSIMVS HABENDVS SIT.

e August. de Ciuit. Dei lib. 5. c. 24.

regnum Dei, quo peruenient isti. Et hoc ipsius misericordia factum est, ne ab illo ista qui in eum crederent velut summa bona desiderarent: sed felices eos dicimus, si iuste imperant: si inter linguas sublimiter honorantium & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt: si suam potestatem ad Dei cultum maxime dilatandum maiestati eius famulam faciunt: si Deum timent, diligunt, colunt: si plus amant illud regnum, ubi non timent habere consortes: si tardius vindicant, facile ignoscunt: si eandem vindictam pro necessitate regendæ tuendæq. Reipublicæ, non pro fatuandis inimicitiarum odijs exerunt: si eandem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent: si quod asperere coguntur plerumque decernere, misericordiæ lenitate & beneficiorum largitate compensant: si luxuria tanto eis est castigatior, quanto posset esse liberior: si malunt cupiditatibus prauis, quàm quibuslibet gentibus imperare: et si hæc omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ: si pro suis peccatis, humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos Imperatores dicimus esse felices, interim spe, postea re ipsa futuros, cum id quod expectamus, aduenerit.] hæc Augustinus: cuius quidem sententiæ calculo, Constantinum felicem fuisse, non dubitamus; quin & felicissimum appellandum; nisi falsorum hominum, hypocritarum inquam Eusebianorum, dolosis artibus circumuentus, a recto iustitiæ tramite nolens abductus, S. Arhanasium & alios Episcopos multasset exilio, licet facti pœnitentia (vt dictum est) facinus diluisset.

Cur autem Constantinum Imperatorem voluerit Deus adeo prosperis rebus clarescere, S. Augustinus eiusmodi rationem affert, cum ait: Bonus Deus, ne homines qui eum crederent propter æternam vitam colendum, has sublimitates & regna terrena existimarent posse neminem consequi, nisi dæmonibus supplicaret, quod hi spiritus in talibus multum valerent; Constantinum Imperatorem non supplicentem dæmonibus, sed ipsum verum Deum colentem, tantis terrenis impleuit muneribus, quanta optare nullus auderet. Cui etiam condere ciuitatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romæ filiam, sed sine aliquo dæmonum templo simulacroq. concessit. Diu imperauit: vniuersum Orbem Romanum vnus Augustus tenuit & defendit: in administrandis & gerendis bellis victoriosissimus fuit: in tyrannis opprimendis per omnia prosperatus est: grandæuus ægritudine & senectute defunctus est: filios imperantes reliquit. Sed rursus ne Imperator quisquam ideo Christianus esset, vt felicitatem Constantini mereretur; cum propter vitam æternam quisque debeat esse Christianus: Iouianum multo citius quàm Iulianum abstulit.] hæc Augustinus, atque de his hæcenus.

Constantini autē tēporibus claruisse Dei Ecclesiā viris doctrina atque sanctitate insignibus, rerum gestarum continuata series annis singulis digesta, facile demonstrat. Quibus addendi sunt alij, & inter ceteros Parthenius Episcopus Lampfaci ciuitatis in Hellepōto, cuius Acta a Crispino conscripta candido & puro stylo extant: meminit eiusdē quoque Nicephorus, cum ait: Par istis (nempe Nicolao & Spiridioni Episcopis) etiam fuit Parthenius vr̄bis vnius in Helleponto Episcopus, vitæ splendore, humanitate, & prodigijs ingentibus clarus, adeo vt accepta a Deo potestate mortuos excitaret, dæmonibus imperaret, & variorum morborum curator gratuitus & promptus fuerit.] Innotuit autē hic Constantino Augusto, qui ei petenti vt liceret idolorum templa suæ ciuitatis euertere, rescripto dato, concessit; quin etiam vt ecclesiam erigeret, pecunias suppeditauit. Res gesta sic describitur ab auctore, postquàm eius ordinationem factam ab Ascholio Episcopo Cyziceno, eiusdemq. prædicationem Euangelij idololatris habitam enarrauit:

Cum vero, inquit, vidisset eos proficere in fide, & simulacra despiciere: voluit idolorum templa diruere, & ædificare ecclesiam in nomine Domini nostri Iesu Christi: cum se autem sustinisset, sic statuit: quod cum Imperator sit Christianus & pius, iussum sit eius sententia templorum idolorum fieri demolitionem. hæc cum apud se statuisset Christi seruus Parthenius, & soluisset ex ciuitate Lampfaco, venit in vr̄bem regiam. Forte autem accidit, vt die sequenti pius Imperator Constantinus descenderet in vehiculo ad videndos agros. Ad eum itaque accedens vir sanctus, exposuit ei suam petitionem: venerandus vero & plane Christi amans Imperator Constantinus benigne accepit eius petitionem, & valde lætatus est, iussitq. eum ire in Regiam, & expectare, donec ipse rediret ab agris. Reuersus itaque Imperator in Palatium, lubenter accepit virum sanctum, & complexus rogauit vt pro se deprecaretur, & protinus iussit fieri Sacram pro idolorum & eorum templorum demolitione; et cum hoc diuinis suis confirmasset syllabis, dat Parthenio cum multo auro ad extructionem sanctæ Dei ecclesiæ, & eum amplexatus misit in pace.] Quid autem valde admirandum acciderit.

derit, cum altare ecclesiæ erecturus esset magnus Parthenius, idem auctor narrat his verbis:

Reuersus autem Parthenius in suam ciuitatem Lampfacum, templa diruit, & cum pulcherrimam & ornatissimam descripsisset Dei ecclesiam, ipse per se assistens operi, magno studio eam curabat excitandam.] et post enarratum de liberato a dæmone homine miraculum ab eo editum, hæc de eiusdem ecclesiæ construendo altari conscripsit: Perfecto autem opere ædificationis sanctæ Dei ecclesiæ, studium ponebat homo Dei, vt poneretur mensa, in qua oportebat Domino offerri spiritale & incruentum sacrificium. Cum autem inuenisset in quodam loco dedicato idolis lapidem pretiosum, & aptum ad sanctæ mensæ cōcinnandum opus, quod quærebatur, effecit id pulchre elaborari & adaptari ab artificibus. Perfecto vero opere, iussit id offerri in ecclesiam. Cum ergo artifices lapides currui imposuissent, & boues iunxissent, ducebant ad ciuitatem. Inuidens autem & bonorum operum æmulus diabolus, non ferens ignem diuini zeli sancti viri, conturbatis bobus, effecit, vt ij repente, impetu qui cohiberi non poterat, excitati, supinum in terram proiecerint eum qui trahebat boues, nomine Eurychianum: quem excipiens currus, per rotam perfregit omnem viscerum eius compagem; sicque is expirauit.

Cum autem accepisset quod acciderat seruus Dei Parthenius, dixit: Hoc satanica plane fecit malitia. Non impedies in hoc diabole opus Dei. Et statim assumens secum pios viros, qui cum ipso erant, cucurrit ad locum, & stans prope cadauer, & sancta sua inclinans genua cum lacrymis intente orauit ad Deum, dicens: Tu Domine omnipotens, suppeditator vitæ & mortis, non ignoras propter quam causam auctor malorum inimicus machinatus est mortem in tuum figmentum. Sed o benignissime, nunc quoque ostende inanem eius conatum: vitæ autem participem fac seruum tuum Eurychianum, ostendens ijs qui in te credunt, inuictam tuam potentiam: quoniam tu es solus Deus, & te decet gloria in sæcula. Amen. Cum autem vir iustus Deo emisisset has preces; reuersus est mortui spiritus in corpus eius: et cœpit qui fuerat mortuus, dicere in conspectu vniuersi populi: Gloria tibi Christe Deus, qui suscitatis mortuos. et cum protinus surrexisset, & factus esset sanus sicut prius, & accepisset boues, traxit currum vsque ad ædem ecclesiæ.] hæc ibi & alia plura insignia miracula ab auctore fidei narrantur, dignissima quidem quæ hic sigillatim intexerentur, nisi instituti ratio ad alia euocaret. Putamus hunc quoque interfuisse Nicæno Concilio; sed desiderantur cum ipso, tum etiam aliorum eius prouinciæ Episcoporum nomina in ea, quæ ibi extat omni ex parte decurtata, subscriptione.

Sed ex quo opportuna incidit de Lampfacena ecclesia mentio; dignam hic historiam de Gentilium conuersione his temporibus sub diœcesi eiusdem ecclesiæ diuina virtute per Abrahamium anachoretam facta, enarrare, iucundum fore & ad institutum valde accommodatum putamus; cum præsertim ab auctore scripta fidelissimo, nempe Ephrem Syro, diacono ecclesiæ Edeffæ, certam fidem ab omnibus sibi vendicet. Auctor igitur post complura alia de sanctissimo viro recensita, huiusmodi subnectit orationem: Lampfaci; quod est oppidum ad Hellepontum, erat quidam magnus vicus & frequens populo, qui vocatur Tania. Quoniam autem qui in eo vico habitabant, tenebantur a graui errore Gentilium; magna quidem multitudo sacerdotum & diaconorum ab Episcopo ad eos mittebatur; plurimi quoque ex eis qui vitam susceperant monasticam, ab eo constituti erant vici magistri: sed nemo eos poterat conuertere ab errore: immo pijs potius illi inferebant tormenta & supplicia, neque vllum erat poenæ genus quod non terribiliter eis intentaretur. Cum ergo dubitaret Episcopus quidnam oporteret facere, vt qui errabant, errorem agnoscerent; et rem aliquando cum suis communicaret: venit eis interim in mentem Abrahamij admirabilis. Tum non expectans ipse aliorum de eo testimonia, eis statim ostendit quid de illo esset sibi persuasum, dicens: Credite mihi, filij, dicturo teste veritate, quod in tota vita numquam mihi contigit videre talem virum, & qui in tanta virtute viueret & pietate.] Quid plura? Inito simul consilio de ipso adeundo, atque sacerdote creando, eidemque adscribendo vico illo: perfecit hæc omnia ad eum cum suis accedens Episcopus, illo licet inuito ac reclamante. qui accepta pecunia ædificauit eo in loco ecclesiam, in qua incruentum Deo sacrificium offerebat, & iteratis precibus pro idololatra populo Deum rogabat: quibus absolutis, priuato quodam impulsu diuini Spiritus roboratus, idola quæ apud eos erant, euertit, illis absentibus.

Cum autem post hæc accessissent quidam ex infidelibus, vt illis sacrificarent statuis, & eas precarentur; vidissentq. graui casu corruisse; non ignorarunt hostem: statimq. correptis lignis ac lapidibus, repente in sanctum virum irruerunt, nec prius cessarunt eum petere, & crudelissime percutere, quàm ipsum vidissent plane defecisse, & extremam iam agere animam. Recesserunt

TEMPLA PAR-  
THENIVS DI-  
RUIT, ET EC-  
CLESIAM ÆD-  
IFICAT.

INGENS MI-  
RACVLVM A  
PARTHENIO  
EDITVM.

GENTILES AB  
ABRAHAMIO  
CONVERSI.  
2 Apud Syr.  
10m. 2. die 16.  
Martij.

ABRAHAMIVS  
DIRA PASSVS.

August. de Ci-  
uit. Delib. 5. c.  
29  
CONSTANTI-  
NVS CVR A DEO  
TOT CONSE-  
CVTVS EST BO-  
NA.

VIRI CELE-  
BRES SVB CON-  
STANTINO.

b Apud Meta-  
phrast. die 17.  
Februarij. recitat  
Euseb. 10m. 1.  
c Niceph. lib. 3.  
c. 42. in fin.

PARTHENIVS  
EPISC. LAMP-  
FACI.

cesserunt enim existimantes eum mox moriturum. Ille autem cum circa mediam noctem recreatus esset ab illis intolerabilibus doloribus, vix tandem surgens in ecclesiam ingressus est, & cum se pronum humi deiecisset, flens grauiter, & fronte solum verberans, acerrimo & maximo studio fundebat preces pro illorum salute, vt depelleret impietatis nubem, quæ eos detinebat, & pure aspicerent ad radios veritatis. Mane autem cum illi ad ecclesiam accessissent, non gratia orationis (quo modo enim, cum eorum animi fluctuarent adhuc salo impietatis?) sed ad videndam ædificiorum structuram: erat enim templum bene figuratum, & ea, qua par erat, symmetria constructum, & quod animum & oculos satis poterat lætificare: cum, inquam, venissent ad templum, & offendissent sanctum virum in eo precantem, priorem rursus sæuiciam & rabiem in eum ostenderunt; et cum eum rursus varijs modis & vehementer cecidissent, vinculis & funibus omni ex parte comprehensum trahunt per medium vicum, & in eum omni ex parte lapides niue cadente densiores coniecerunt; ignorantes stulti, pro quali gratia, B pro quali pro ipsis facta precatione, qualem ei redderent remunerationem. Ille ergo tunc quidē ab eis relictus est semimortuus, iam a plagis dissolutus ex in terram sanguinis fluxionibus. Cum autem media nocte ad se rediisset, dicebat: Domine quousque obliuisceris mei in finem? quousque auertis faciem tuam a me? quousque opera manuum tuarum despicias, quæ pereunt? hæc Deo dicebat, & verba miscebat lacrymis. Deinde autem vix tandem e solo surgit, perinde ac si non esset confectus tot plagis ac vulneribus, & in dictam ecclesiam rursus ingreditur.

Die autem sequenti belluæ illæ Christi inimicæ cum illuc rursus venissent, & eum oratē inuenissent, ne tum quidem id ferre potuerunt moderate: sed cum ei plagas priores ac etiam multo maiores imposuissent, & eum similibus vinculis alligassent & traxissent, procul a vico proiecerunt. In his ergo se tres annos deinceps fortiter gessit Abrahamius, non fractus, non cedens, nec vlli male precans, sed odio charitatem adiungens, iræ mansuetudinem, maledictis benedictiones, admonens, consulens, adhortans senes, adolescentes, omnem (vt semel dicam) ætatem, vt patres & filios, vt fratres; nihilq. omnino ostendens quod sit pusilli & abiecti animi, sed re ipsa implens quæ sunt diuini Dauidis<sup>a</sup>, & inter necessitates & afflictiones meditans præcepta Domini. Propter hæc super ipsum floruit eius sanctificatio<sup>b</sup>. Nam cum repente conuenissent illi qui nuper erant impij & infideles (est enim hoc Dei omnino, qui docet hominem<sup>c</sup> scientiam, & illius gratiæ in Abrahamium) omnesq. qui illum vicum habitabant congregati essent; et vt est consentaneum, in cœtu multitudinis sermones omni ex parte haberentur; res Abrahamij in medium adducebatur, & omnium animi adimplebantur admiratione. Itaque cum præ stupore in magnam adducti essent dubitationem: Videtis, dicebant inter se inuicem, qualia a nobis facta sunt aduersus Abrahamium: ille autem quàm benigne & clementer in nos se gerit, quamq. fortiter & generose tulit mala quæ sunt ei illata? Omnino nisi D esset vere Deus aliquis æternus & immortalis, qui potest pro laborum meritis reddere remunerationes; non ostendisset tantam pro ipso tolerantiam. Porro autem deorum nostrorum imagines videtis quàm facile & citra vllum laborem euerit; neque vllus ex ijs dijs potuit a se propulsare iniuriam?

Hæc illi quidem inter se dicebant: Deus autem verbis illis finem posuit conuenientem. Ii enim protinus incitati animis dixerunt: Adeste omnes, ad huius boni viri genua procidamus, consentientes Deo qui ab ipso prædicatur. Quæ simulatque dixissent, concurrunt protinus ad ecclesiam, tamquam vna lingua & anima clamantes: Gloria tibi Deo cæli, qui misisti seruum tuum Abrahamium, vt nos a simulacrorum liberaret caligine. Quod quidem cum ille beatus vidisset præter omnem spem, ineffabili in corde repletus lætitia, repente tempus quoque arripit, & ait: O patres in Domino, & filij, & fratres adeste, & Deo simul reddamus gloriam, qui tam admirabiliter & arcane illuminauit vestros animæ oculos: et accipite signaculum Spiritus<sup>d</sup>. Accedite ad ipsum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. His verbis coniungit etiam doctrinam veritatis. Et cum, quo modo credere oporteat, verbis esset prosequutus, eos in filiorum adoptionem adsciuit per baptismum, cum essent numero circa mille. Et deinceps erat multus in eis quotidie admonendis & docendis. Illi autem, tamquam bona terra & pinguis & aquis irrigua, reddiderunt fructus multiplicatos diuinorum seminum. atque annus quidem in his fuit consumptus ab Abrahamio. ]

Quo modo autem post hæc redditis illis perfecte Christianis, & in Christi fide stabilitis, clam fugam arripens, reuersus sit in solitudinem; et Episcopus Lampfacenus, re cognita, ministros illuc miserit, qui eam gubernarent Ecclesiam; auctor pluribus prosequitur, & reliquas admirandas sanctissimi viri res gestas vsque ad obitum eius, qui contigit decimosextimo Kalēdas Aprilis, quo die natalis ipsius, tabulis affixus Ecclesiasticis, remāsit posteris anniuersaria commemo-

MIRA ABRA-  
HAMII PA-  
TIENTIA.

a Psal. 118.

b Psal. 131.

c Psal. 93.

MIRA QUINTI-  
LIVM CONVER-  
SIO.

d Psal. 33.

A commemoratione in Ecclesia rediuius: meminitq. eiusdem rursus Ephrem in suo testamento libello, quod scripsit. Hæc quidem tum occasione Ecclesiæ Lampfacenæ, tum etiam quod incertum inexploratumq. haberetur, quibus potissimū annis Imperij Constantini gesta essent, hoc in loco, in fine inquam eius Imperij volumus collocasse cum alijs nonnullis, quibus certa anni sedes præscribi non possit. Intelligis ex his pariter, lector, quæ superius dicta sunt; sic a Constantino iussa esse dirui idolorum templa, atque idola subuerti, vt tamen abstinerit vim inferre nolentibus, & pro suis dijs paratis resistere atque arma capeffere: quorum vero locorum habitatores facti essent Christiani, vel si non omnes, maxima tamen ex parte effecti Fideles, apud hos templa esse diruta, fano aliquo interdum relicto impijs, multis declaratur exemplis.

Rursum vero sub eodem Constantino Imperatore claruisse in Gallijs suo loco diximus S. Rhæticium Episcopum Augustudunensem, cum sanctitate tum etiam eruditione conspicuum, de quo S. Hieronymus<sup>a</sup> hæc habet: Rhæticus Hedunorum, id est Augustudunensis Episcopus, sub Constantino celeberrimæ famæ habitus est in Galliis: leguntur eius commentarij in Cantica Cantorum, & aliud grande volumen aduersus Nouatianum: nec præter hæc quidquam eius operum reperi. ] Insignis quoque famæ vixit eius collega Marinus Episcopus Arelatensis, & Maternus Agrippinensis, delecti olim Iudices in causa Cæciliani: Claudius etiam Episcopus Viennenis Catholico dogmate (inquit Ado<sup>b</sup>) clarissimus fuit. Sed & sub eodem Constantino vixisse tradit Nectarium eiusdem sedis Episcopum (hoc enim ipso anno eiusdem meminit) cuius superius mentionem habuimus, cum actum est de Vasensi priore Synodo. At non impar his meritis & doctrina effulgit Maximinus Episcopus Treuerensis, cuius mentio facta est, cum egimus de Athanasij exilio, & inferius item de eo agendum.

C Sed & S. Euortius Aurelianensis Episcopus eximio diuinæ gratiæ fulgore cum in sui electione, tum etiā in administratione eiusdem Ecclesiæ coruscavit. Inter illos autem qui eruditione insignes sub Constantino vixerunt, S. Hieronymus Iuencum Hispanū adnumerat, de quo ait: Iuencus nobilissimi generis Hispanus presbyter quatuor Euangelia hexametris versibus perne ad verbum transferens, quatuor libros composuit, & nonnulla eodem metro ad sacramentorum ordinem pertinentia. Floruit sub Constantino Principe. ] de iisdem libris & Gelasius<sup>d</sup>: Iuenci laboriosum opus non spernimus, sed miramur. ] Inter claros vero oratores qui his Constantini temporibus floruerunt, præter Arnobium atque Lactantium, quorum superius mentio facta est, commendatur a S. Hieronymo<sup>e</sup> Patherius, qui Romæ docuit: sed & laudatur Nazarii Rhetoris filia Eunomia, Christiana virgo, patri eloquentia haud impar. Perierunt horum lucubrationes, ac proinde iidem auctores obscuri remanserunt.

D Ceterum in Aegypto prope innumeri claruerunt eminenti sanctitate conspicui, sanctissimi monachi Magni Antonii collegæ vel discipuli: nam præter illos quorum superius mentionem habuimus, vixit inter eos Ammon ille, de quo hæc S. Athanasius<sup>f</sup> in Antonio: Alio rursus tempore, cum Antonius sederet in mōte, & oculos tetendisset in cælum; vidit nescio quam animā, lætantibus in eius occursum Angelis, ad cælum pergere. cuius spectaculi nouitate stupefactus, beatū dixit sanctorū chorū: orauitq. vt sibi rei præsentis agnitio panderetur: et statim ad eum vox facta est, inquiens, istam esse Ammonis monachi animā, qui Nitriæ morabatur. Erat autē Ammon vir grandæuus, qui perseueranter a pueritia vsque ad senectutē in sanctitate vixerat. Itinere quoque dierum tredecim spatio a Nitria locus, in quo sedebat Antonius, diuidebatur. Videntes autem eum monachi admirantem, qui venerant deprecari sunt, vt causam hilaritatis ediceret. Quibus ait, modo Ammonem quieuisse, quem propter frequentem eius ad Antonium cōmeatum, & propter celebritatem indultorum ei a Domino signorū optime nouerant. ] et paulo post: Monachi vero, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diem; & venientibus de Nitria fratribus post dies triginta, sciscitantes, repererunt illo die, illaq. hora dormisse Ammonem, qua animam eius ferri tenex viderat. ] hæc Athanasius, qui & de eodem Ammone insigne illud miraculum narrat, cum ab altera ripa fluminis in alteram absque nauigio vel fluctuum calcatione diuinitus eodem momento translatus est.

At quoniam ex Athanasio Ammonis felicissimum exitum recensuimus: par est etiam vt eiusdem celsa primordia ex Socrate perbreuiter, multis omissis, his adiungamus; ait enim ipsum inuitum ad nuptias inductum, sponsæ suasse vnā simul in corporis integritate vitam ducere: qua persuasa; ambo, inquit<sup>g</sup>, quasi foedere de ea re pacto, ad montem qui Nitria vocatur, recta se conferunt: ibique ad exiguum tempus in tugurio ætatem degentes, communem vitæ monasticæ disciplinam exercuerunt, nullo virilis aut muliebris sexus discrimine habito, sed vnum corpus (vt est apud Apostolum) fuerunt in

QUORVM TEM-  
PLA DIRUTA  
ET IDOLA FRA-  
CTA.a Hieron. de scri-  
ptor. Eccles. in  
Rhæticio.  
b Ado in Chron.SCRIPTORES  
ECCLESIASTI-  
CI.  
c Hieron. de scri-  
ptor. Eccles. in  
Iuencio.  
d Gelas. decret.  
de lib. apocryph.e Hieronym. in  
Chronis.f Athanas. in  
Vit. Antonij.  
AMMON MO-  
NACHVS.AMMONIS PRI-  
MORDIA.  
g Socrat. lib. 4.  
c. 18.

Christo. Non longo post tempore noua sponfa & virgo incorrupta Ammonem sic affatur: Non te decet, qui temperantiæ & castitati colendæ te totum dedisti, feminam in tantillo domicilio conspicari. Quare, si videretur, quisque nostrum separatim in monastico vitæ genere exercendo se ponat. Hoc itaque de vtriusque sententia pactum est; atque alter ab altera segregatus, quod reliquum erat vitæ, eo pacto contriuit. A vino & oleo vterque abstinet, & panem siccum aridumq. comedit; idq. interdum post vnum integrum diem, nonnumquam post duos, aliquando post plures.] hæc Socrates. At de Aegypti monachis ista libasse, fatis: qui plura his cupit, consulat Vitas Patrum: nos autem alio tendimus.

CONSTANTI-  
NVS, CONSTAN-  
TIVS, ET CON-  
STANS. IMPPP.

a Zosim. lib. 2.

b Viti. in Con-  
stantino.

c Zonar. Annal.  
sem. 3.  
IMPERIVM DI-  
VISVM INTER  
TRES AVGV-  
STOS.

d Zosim. lib. 2.

CONSTANTIUS  
IN PROPIN-  
QVOS SABVIT.

e Die 27. Au-  
gusti.

f Eutrop. lib. 10.  
DELMATIUS  
OCCISVS.

g Viti. in Con-  
stantino in fine.  
h Cedren. in  
Compend.  
i Hieron. in  
Chronic.  
k Paninus in  
Rom. Imp.

Iam ad novos Imperatores, eosdemq. Christianos Constantini filios stylum conuertamus: simulatque enim patrē suum ex hac vita sublatum esse audierunt, tum Senatus, tum etiā exercitus studio, quisque eorum relictam sibi ex patris testamento Imperij partem festinus accepit. Quod autem ad eius diuisionem spectat, sic Imperium diuisum esse Zosimus tradit<sup>a</sup>: Primum nationes inter se partiebantur: et Constantinus quidem natu maximus cum minimo natu Constante omnia trans Alpes sita & Italiam & Illyricum fortitus est; præterea Ponto Euxino finitima, & Africæ quidquid ad Carthaginem pertinet, Constantino datum est quidquid esset in Asia, & Oriente, & Aegypto.] Victor<sup>b</sup> autem sic inter tres fratres testatur Imperium esse diuisum, nempe accepisse Constantinum cunctas trans Alpes regiones, Constantium a freto Propontidis Asiam & Orientem, Constantem Illyricum, Italiamq. & Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniamque, & Achaïam.] hæc Victor, sed perperam quidem a ditione Constantij demit Thraciam. Zonaras<sup>c</sup> vero sic: Inter tres illius filios diuisum Imperium, vel ab ipso Constantino, vt quidam scribunt, vel eo defuncto ex ipsorum consensu in hunc modum: Constanti tributam esse Italiam & Romam ipsam, Africam, Siciliam cum reliquis insulis, atque etiam Illyricum, Macedoniam, & cum Achaïa Peloponnesum: Constantino Alpes Cottias cum Gallijs & tractum Pyrenæi vsque ad Mauritaniam Oceani angusto freto diremptam ab Hispaniis: Constantio ea obuennisse quæ in Orientali parte Romanæ ditionis erant, & Thraciam cum Vrbe paterna.] ita Zonaras. sed de his quoque inferius interdum agetur.

Constantius autem cum liberâ suæ ditionis habenas nactus esset, sæuire cœpit in domesticos Constantini, atque in ipsos præcipue consanguineos. Zosimus rem gestam sic narrat<sup>d</sup>: Diuiso in hunc modum Imperio; Constantius, quasi data opera in hoc incumberet, ne impietate a patre superaretur, exorsus ab ipso lare, cognati sanguinis effusione, virilem omnibus animum probare voluit: ac primum quidem Constantium patruum a militibus interfici curat; deinde Delmatio Cæsari similes insidias struit.] et paulo inferius: Ac veluti contra cognationem vniuersam grassatus, etiâ his Aniballianum adiecit, cum subornasset milites vt acclamarent, alterius neminis imperium se ferre posse, quàm Constantini filiorum.] hæc quod ad affinium neces: de aliis vero clarissimis viris sic idem auctor: Optatus quoque cum hoc interfectus est, qui Patricij dignitatem adeptus a Constantino fuerat: eum honoris titulum primus Constantinus excogitauerat; lataq. lege sanxerat, vt qui eum cõsequuti fuissent, supra ipsos Præfectos Prætorios sessitarent.] ita Zosimus. Porro Patricii nomen antiquum erat, & cum Romana Republica congenitum: sed vt ea dignitas his aucta priuilegiis esset Constantinopoli, Constantinus merito dicendus est auctor. At de Patriciis & Patricia dignitate consule quæ a nobis dicta sunt in Notationibus ad Romanum Martyrologium<sup>e</sup>.

Quod spectat ad Delmatii necem, Eutropius<sup>f</sup> Constantium sic aliqua ex parte excusat: Verum Delmatius Cæsar prosperrima indole, neque patruo absimilis, haud multo post oppressus est factione militari, & Constantio patruo suo sinente potius quàm iubente.] Sed & vi militum Delmatium oppressum, Victor<sup>g</sup> affirmat; quod alii<sup>h</sup> anno secundo, alii<sup>i</sup> vero tertio Constantii, alii<sup>k</sup> rursum hoc anno sub Consulatu Feliciani & Titiani factum tradunt. Causam autem inferendi necem patruis suis Constantio Cedrenus hanc tribuit: Creditum (inquit) fuit, Constantinum a suis fratribus, exhibito letali veneno, extinctum fuisse, ideoq. eum sua manu scriptis litteris mandasse filio, nempe Constantio, vt a patruis sibi caueret, in eosque vlceretur: eas litteras Eusebium Nicomediæ Episcopum accepisse, & Constantio recens ex Oriente reuerso tradidisse, indeque etiam Episcopatu Constantinopolitano positum. Visum autē fuit absurdū, patruos istos simul vniuersos velle occidere: ideoq. decretum est, rem caute agendā.] hucusque ex Cedreno. Sed quod ait de Episcopatu Cõstantinopolitano Eusebio collato, id postea accidit. Artemius martyr sic excusat Constantinum de imperata fratrum nece: Pater tuus Constantius (sic Iulianum alloquitur) & eius fratres priores ei fecerunt iniuriam: vt qui ei malum venenum miscuerunt, nulla omnino ab eo affecti iniuria.] hæc

A hæc coram Iuliano Apostata Artemius Præfectus Augustalis, quæ & descripta leguntur in Actis<sup>a</sup> ipsius martyrij.

Cum Delmatio filio Delmatij, fratris Constantij, pene periclitati sunt Gallus & Iulianus filij Constantij fratris Constantini ex Theodora Maximiani filia geniti, nisi Gallum ægra valetudo corporis, Iulianum vero ætas adeo tenera liberasset; sic enim de eis tradit Sozomenus<sup>b</sup>: Iulianus & Gallus patre orbatu etiam cum Delmatio in periculum necis inciderunt. Verum Gallum morbus, quo forte vexabatur, insidijs eripuit, propterea quod quamprimum naturali morte occisurum expectaretur; Iulianum autem ætas tenera liberauit, quippe qui annum octauum suæ ætatis nondum confecisset.] At quod ad ætatem Iuliani pertinet: cum de eo scribat Eutropius, annos triginta & vnum vixisse, quem constat occisum esse anno Domini trecentesimo sexagesimo tertio; dicere opus est ipsum natum anno Domini trecentesimo trigesimo secundo, Pacatiano & Hilariano Consulibus, sicq. hoc anno fuisse tantum ætate quinquennem, Gallum autem natum annos vndecim: etenim cum liqueat ex Ammiano<sup>c</sup> annos vixisse vnderiginta, defunctumque anno Domini trecentesimo quinquagesimo quarto, ortum esse oportuit anno trecentesimo trigesimo sexto, Constantino VII. & Constantio Consulibus, atque in hanc diem ad duodecim annos vitam propagasse. Ceterum licet eodem ambo patre geniti essent, nempe Constantio maioris Constantij Augusti filio ex Theodora, nequaquam tamen eadem sunt matre nati, sed plane diuersa: fuit enim Gallo mater Galla soror Ruffini & Cerealis Consularium virorum; Iulianus vero ortus est, vt testatur Ammianus<sup>d</sup>, Constantinopoli; et vt alii tradunt, ex Basilina nobilissima femina, quam constat Christianam fuisse, ac pientissimam: extat enim eius mentio in Actis Synodi<sup>e</sup> illius Constantinopoli celebratæ, in qua inter alia sanctus Ioannes Chrysostomus iudicauit causam Episcopi Ephesini: nam in libello accusationis aduersus eum oblato, hoc quoque scriptum erat: Quod prædia a Basilina, quæ mater erat Iuliani abominandi Imperatoris, Ecclesiæ consecrata vendidisset, & pretium sibi vsurpasset.]

a Apud Meta-  
phrast. die 20.  
Odob.

GALLVS ET IV-  
LIANVS SAL-  
VATI.

b Sozom. lib. 5.  
c. 2.

GALLI ET IV-  
LIANI AETAS.

c Ammian. lib.  
14. in fine.

d Ammian. Mar-  
cell. lib. 22.

e Apud Meta-  
phrast. in S.  
Ioan. Chrysof.

f Sozom. lib. 5.  
c. 2.

AEDVCATIO  
GALLI ET IV-  
LIANI.

B De eorum autem educatione hæc subdit Sozomenus<sup>f</sup>: Quibus ita præter omnium opinionem conseruatis, dabatur mandatum, vt ætatem degerent in Macello: est locus plane regius ad Argæum montem, non longe a Cæsarea situs, in quo est magnificum palatium, balnea, horti, & fontes perennes. Vbi igitur & cultu, & educatione digna Principibus dignati sunt, ibi disciplinis & exercitationibus illi ætati accommodatis instructi, ibi denique ab artis dicendi magistris & a sanctarum litterarum doctoribus ita instituti, vt in numerum cleri adscriberentur, & libros Ecclesiasticos ac diuinos populo perlegerent.] Sed hæc de clericatus initiatione & sacrorum librorum lectione, postea.

C Quod autem spectat ad Iuliani, de quo agimus, institutionem a puero: constat summam industriam Imperatoris Constantij in hoc ipso inuigilasse: etenim de se Iulianus, quod philosophicis moribus imbutus fuerit, testatur in Misopogone, vbi hæc ipse ad Antiochenos: Sæpe numero mihi adhuc puero (testor Iouem & Musas) dicebat præceptor ille: Ne finas te a tuorum æqualium multitudine in theatra induci: neque vlla eius spectaculi cupiditate tenearis. Circenses desideras? apud Homerum eos elegantissime descriptos inuenies.] et paulo post: Vultis, inquit, illius nomen præceptoris & genus proferam? Homo barbarus mehercle & genere Scythia is erat, eodem nomine cum illo qui Xerfen ad bellum in Græciam, nobilesq. Argiuos induxit, nempe Mardonius. Hoc vero nomen, quod ante vigesimum mensem honoris, nunc contumeliæ appellatur, Eunuchus erat, sub meo auo educatus, vt mari meæ Homeri atque Hesiodi poemata exponeret. Cumq. illa paucis post mensibus mortua esset, meq. primum & solum filium reliquisset: cum ego tamquam virgo orba & deserta, multis calamitatibus erepta puella & tenera, post annum septimum ipsi traditus fui. Is ab eo tempore cum me ad magistros duceret, vnicam bene viuendi viam esse mihi persuasit. Cumq. ille aliam neque scire vellet, neque mihi ingredi permetteret, effecit vt omnium vestrum odium incurrerem, &c.] pluribus docet se in eo viuendi genere perseuerasse, quo sub tali præceptore fuerat institutus a puero: vt non obscure significet deorum cultum, & a Christo discessionem ab eodem didicisse. Hoc fortasse odoratus Constantius Imperator custodes adhibuit Iuliano puero, ne quid minimum a Christiana professione deflueret: nam de ipso hæc ait Eunapius Sardinianus<sup>g</sup>: Decrescente autem ac deficiente Constantini progenie,

solus relictus fuit Iulianus ob ætatis teneritudinem & ingenii molliciem despectui habitus; quamquam eunuchi Palatini ministeria illius obirent, adhibitiq. essent custodes, diligenter

Annal. Eccl. To. 3. Pp 2 obserua-

g Eunap. Sar-  
dian. in Vita  
philosoph.

obseruaturi, ne in Christiana fide vacillaret.] hæc Eunapius. quod autem subdit de Maximo philosopho præceptore illi dato; id postea contigit, cum iam adoleuisset.

**Ceterum Iuliani præcipua cura Eusebio Episcopo Nicomediensi potissimum delegata est, utpote ex materno genere illi propinquo: de cuius quidem sanguinis cum Iuliano coniunctione, licet a longe proueniente, testatur Ammianus, cum ait<sup>a</sup> de aduentu eius Nicomediam: Agnoscebat quosdam ibidem ab Eusebio educatos Episcopo, quem genere longius attingebat.] Eidem quoque Eusebio, cui plurimum Constantius fideret, cuius institutione & ipse imbutus est Arianismo, cum Iuliani educatio credita esset: ab eo haud dubium tamquam a studiosissimo impietatis architecto iacta esse videntur fundamenta occultæ Iuliani apostasiæ. Qui enim (vt dictum est) persecutionis tempore idolis immolauerat, quiq. eadem professus est se cum Ario de Christo sentire, vbique impius & scelestus, sic se sub Christianis Imperatoribus Christi cultorem exhibebat, vt lucrum & honores ex simulata pietate captaret; cum numquam desisteret, quoties opportuna se dedit occasio, præbere se Christianæ religionis in omnibus perduellem.**

**Quod rursus pertinet ad Constantij excusationem, & rationem atque consilium eius in puerorum educatione: Gregorius Nazianzenus in Iulianum hæc ait<sup>b</sup>: Vnum igitur & primum illius est facinus, quod a Magno Constantio, qui patri in Imperio successerat, salutem consequutus (quo tempore exercitus rerum nouarum metu, res nouas moliens, aduersus eos qui dignitatibus florebat, arma cepit, ac per novos Præfectos aula Imperatoria constituebatur) & quidem salutem inopinatam & incredibilem cum fratre consequutus, nec Deo ob salutem gratiam habuit, nec Imperatori, per quem salutem acceperat: verum vtrique malum & ingratum se præbuit, illi defectionem parturiens, huic rebellionem. Quod autem mihi prius necessario exponendum est, victu & cultu Imperatorio in Imperatorio quodam loco ab humanissimo Imperatore digni habebantur, ac velut generis reliquiæ ad Imperium seruabantur. Id autem eo consilio faciebat: primum, vt se de his rebus, quæ Imperij sui auspicijs temere & inconsiderate perpetrata fuerant, purgaret, velut ex eius animi sententia minime admissis: deinde, vt ijs ad Imperij societatem adsciscendis, magnitudinis animi, præstantiæq. argumentum ederet: postremo vt Principatum his incrementis firmiter stabiliret.] hæcenus Gregorius: et inferius addit, eosdem non cogente Constantino, sed sponte se ipsos ambos iam grandiores in clericorum ordinem cooptari curasse: quod redditur ex eo quoque verisimile, quod scissent a militibus suos ipsorum parentes occisos esse ea de causa, vt omnis suspicio inuadendi Imperij tolleretur: ne igitur & ipsi iam prouectioris ætatis, concepta eadem suspitione, peterentur ad eadem; clericali professione se ab ea re longius abhorrere significarunt. at de eis rursus inferius.**

**Inter alios quoque clarissimos viros ipso Constantii Imperij ingressu necatos, adnumerat Zosimus Ablaium virum Consularem, & Prætorij Præfectura alijsq. insignibus decoratum. Equidem recta iustaq. Dei dispensatione accidisse videtur, vt qui facilitate animi Constantini abusi, nec eius monitis ad meliorem frugem conuersi essent, neque ab immani illa diuitiarum auiditate se aliquando temperassent, sed ex nimia Principis indulgentia magis magisq. delinquendi licentiam arripuissent; iidem, ipso defuncto, iustissime pœnas darent. Eo nãque amplitudinis peruenit Ablaius iste, vt Imperatoris socer euaserit: filiam enim eius Olympiadem Constanti Augusto Constantii fratri spondit uxorem, quam, occiso Constante, Constantius nuptui tradidit Arsaci Armeniæ Regi. Testatur id Ammianus, cum agit<sup>c</sup> de eodem Arsace dicens: Olympiadé Ablabii \* filiam, Præfecti quondam Prætorio, ei copulauerat coniugem, sponsam fratris sui Constantis.] et hæc quidem, cum ipse humili loco natus, & plane infimo, ad tantam celsitudinem prouectus esset, vt merito nominatus fuerit Pila Fortunæ; cum eleuatus sublimis, deorsum rursus magno ac miserando casu demissus sit: de eo enim hæc Zosimus<sup>d</sup>: Tunc & Ablaius Præfectus Prætorio necatus est, ipsa vindicta merita hominem pœna mulctante, qui per insidias Sopatro philosopho mortem machinatus fuisset, dum ei Constantini familiaritatem inuideret.]**

**At quo res magis admiranda appareat quæ fertur de eius exitu: hic etiam eius natalis repetendus est, qui ab Eunapio<sup>e</sup> sic describitur, cum eius miserandum exitum narrat: Ablaius Sopatri cædis architecto & machinatori genus fuit obscurissimum, & quo ad paternam originem infra mediocritatem abiectum & humile. Viuitque in animis hominum huiusmodi fabula, cui a nemine contradicitur: Aegyptius quidam e tractu qui Mendesium vocatur, Constantinopolim hospes veniens, in opiparam cauponam irrupit (norunt**

**ABLAVII INFELICISSIMVS  
EXITVS.**

**c Ammian. lib.  
22.  
\* Ablaij**

**d Zosim. lib. 3.**

**e Eunap. in Vit.  
Philosoph.**

**A** (norunt enim Aegyptii, etiam in publico, quoties peregrinantur turpiter se dare, quibus eos moribus domi imbui verisimile sit) ieiunus etiam magno confecto itinere, ac præ siti prope enectus, iussit vinum molle ac conditum aromatibus misceri sibi, adnumerata pecunia. Cauponaria, viso præsentis argento, ministerio se accingebat, & discursabat satagendo. (erat autem eadem mulier artis quoque obstetriciæ in puerperijs perita) dumque Aegyptio poculum apponit, & depromptum vinum defundit: ecce e vicinia accurrens vna, in aurem illius narrat, sodalem & affinem suam de salute periclitari tertio iam nixu, nisi ocyus succurratur. Hoc audiens illa, relicto Aegyptio priusquam hiscentem & anhelam calida perfunderet, & puerperam a partus laboribus liberauit, & ex vsu compositis in eo ministerio rebus omnibus, post elotas prius manus ad hospitem recurrit: quem grauitur commotum, iraque æstuantem vbi offendit, moræ suæ causam illi aperit. Bonus ille Aegyptius hoc **B** audito, maiore siti narrandi quod infanti diuinitus esset euenturum, flagrans, quàm suæ siti medendi; confestim tempus diei & horam obseruat & inquit; claraque voce: **Abi**, inquit, mulier, & puerperæ dicito, quod tantum non Imperatorem enixa sit. hoc eloquutus, pleno poculo se proluit, nomenque suum mulieri cognoscendum dedit. Nato infanti fuit nomen Ablaius, qui vsque adeo pila & ludus extitit Fortunæ noua semper molientis, vt Imperatore plus potuerit: quare & Sopatrum tollendum curauit, causam necis futilem & Socratica vaniorem populo indomito, tunc Imperium quoddam obtinenti afferens. Itaque Constantinus ob euectum ad amplos honores Ablaium, noxam incurrit, vecordiaque pœnas dedit, de cuius obitu in historia ipsius proditum est.] ista homo Ethnicus infensissimus Constantino in eum effutijt, sed hæc de Ablaij nece mox subdit:

**C** Reliquit is filium Constantium Ablaius, quicum Imperium æquo iure regeret, postquam paternum successionis Imperium cum Constante & Constantino fratribus suscepisset, de quibus in diuinissimo illo Iuliano exactius dictum est. Proinde Constantius Imperium adeptus, ac sortem suam cuique fratrum partitus, obtinuit quidquid ab Illyrio ad Nisibin vsque extenditur: mox Ablaium Imperio exiit, aliosq. administratores subrogat. Ille apud extructam sibi olim in Bithynia villam, locum regali otio & secessui dicatum, omnibus rebus affluens substitit, cunctis admirantibus quod imperare nollet. Paulo post ex vrbe patris nomen præferente percussores non paucos submisit, iussis primis litteras dare: qui in genua procumbentes (qui mos inoleuit apud Romanos in salutando Imperatore) honorarias illi in manum dedere litteras. Ille magno fastu receptis tabulis, metu solutus omni, purpuram aduenas poposcit iam seueriore supercilio, & adspectantibus formidolosus. At illi nihil se amplius in mandatis habere professi; pro foribus stare quibus tradendæ purpuræ cura incumberet, dixerunt: quos ille insolenti atque elato animo confestim accersi iussit. At hi iniecta manu virum adorti, pro stola purpurea, necem illi purpuream obtulerunt, frustatim dissecto in modum pecudis, quæ publico in epulo conciditur.] hic finis præpotentis Ablaij.

At vtinam qui Ablaium occidi mandauit, ceterosque a patre clarissimis dignitatibus insignitos viros; alios in occisorum locum sufficiens delegisset his meliores. sed sic se liberare voluit ab illis qui cum patre consenuerant viris insignibus, ne videretur pædagogis indigere, quorum cogere reuereri præsentiam. Quamobrem Eusebij Nicomediensis Episcopi arbitrato, qui (vt diximus) Constantini temporibus in Regiam se insinuauerat aulam, & iam ipsius Constantii mille viis fuerat amicitiam aucupatus, viri illi ad magistratus gerendos deliguntur, qui Arianæ hæreseos aspersi labe, eiusdem propagandæ suscepturi essent patrocinium. Patet aula cunctis Arianæ hæresis sectatoribus; præficiuntur hi quoque cubiculis, qui & aures naçti Imperatoris, quæ velint illis ingerant, & quos libeat, ad eiusdem aures transmittant: vnde manauit malorum omnium in Ecclesiam impetuosis torrens exundans, cuius alluione fuit diu multumque vndique pessumdata. Extitit autem horum princeps Eusebius eunuchus primarius præfectus cubiculi Imperatoris, sub se habens eunuchos & alios aulicos ipse Arianus Ariana labe conspersos, de quo sæpe inferius dicturi sumus. Eusebius igitur Nicomediensis vna cum suis iam olim ad propagandam Arianam hæresin sacerdotibus comparatis, hisce ad malum potentibus superadditis pugnantibus femiuris, sus deque omnia commiscens, primum illud aggreditur facinus post Constantini obitum, vt per Constantium, quem seduxerat, Imperatorem, nouus Episcopus Alexandriam, qui eius ciuitatis sedem occuparet, Athanasio exule, mitteretur. horum vero ad hæc implenda conatus Socrates narrat his verbis<sup>a</sup>:

**AVLICI DELI-  
GVNTVR ARIA  
NI.**

**a Socrat. lib. 2.  
c. 2.**



ARIANORVM  
MACHINATIO.EUSEBIUS AV-  
NUCHVS.ARIANA HÆ-  
RESIS INVA-  
LESCIT.a Greg. Nazian.  
orat. in laud.  
Hieronis.b Ammian. lib.  
14.c Athanas. epist.  
ad Solitar.  
EUNUCHORVM  
APVD CON-  
STANTIVM  
GRATIA.

d A. H. J.

Mortuo Imperatore Constantino, Eusebius Nicomediensis & Theognis Nicææ Episcopus, tempus opportunum se nactos arbitrati, omnes suos neruos contenderunt, vt fidem de Constantiali confirmatam exturbarent ab Ecclesia, Ariusq. opinionem in eius locum introducerent. Verum hoc se minime consequi & efficere posse intellexerunt, si Athanasius rediret Alexandriam. Ista quidem callide aggressi sunt subsidijs illius presbyteri, quem causam fuisse ante diximus, cur Arius esset reuocatus, adiuti.] et paulo post: Constantius presbyterum in magno honore habere, multum illi tribuere cœpit libertatis: libere & audacter in Regiam ingredi iubet. Quæ quidem libertas illi ab Imperatore concessa, tum ad vxoris Imperatoris, tum ad eunuchorum eius familiaritatem aditum cito patefecit. Eodem tempore eunuchus quidam, cui nomen erat Eusebius, primarius fuit Imperatoris cubicularius: hic presbyteri suafu peruersæ Arii opinionem assensit, reliquosque eunuchos in eandem induxit sententiam. Quin etiam Imperatoris coniunx, eunuchorum & presbyteri hortatu & consilio, in Arii errorem prolapsa est. Paulo post Imperator ipse rem in quæstionem vocauit: pedetentim passim vagari cœpit; ac primum inter satellites qui Palatium frequentabant, deinde per multitudinis animos, quæ urbem incolebat, peruadere. De opinione illa in ipsa Regia, cubicularij Imperatoris cum mulierculis digladiantur, in singulis vrbis familijs litigiosa differendi pugna fuit. Mali igitur illius contagio ad alias prouincias & ciuitates celeriter permanuit; et controuersia velut scintilla ex paruis admodum initijs exorta, audientium animos ad discordiam concitauit. Nam cuique causam tumultus sciscitanti, anfa statim disceptandi oblata est, & quisque non modo de ea rogare, verum etiam pugnaciter differere voluit. Ita contentionis procella tranquillitas rerû status penitus labefactatus & euersus est. Atque istæ quidem concertationes vrbes solum ad Orientem vergentes exagitarunt. Nam Illyrium & aliæ regiones versus Occidentem interea temporis pacatæ & quietæ fuerunt: quippe quæ Concilij Nicæni decreta nullo modo perfringere voluerint. Postquàm igitur contentionis flamma erat accensa & in dies magis magisq. exardescerebat, factio Eusebiana multitudinis tumultum in lucro deputauit: sic enim posse fieri sperabat, vt aliquis Alexandria Episcopus deligeretur, qui eandem tueretur opinionem.] hæc Socrates.

Sic igitur videas, cum Eusebianorum secta, tum eunuchorum classe, tum denique feminarum grege, pellectis per hos ad malum Constantio & eius vxore Augusta, Arianam hæresin iterum inualescere, atque validius reuiuiscere. Hoc plane illud tempus est, quod a S. Gregorio Nazianzeno his verbis describitur, cum eius hæresis ortum atque progressum recenset, ac post alia sic ait: Rursus malum Imperium, & rursus malum recrudescit, atque instar subputridi maleq. obducti vulneris aperitur, & foras erumpit; grauesq. lupi, alij aliunde nos interceptantes, Ecclesiam discerpunt. Armantur sacerdotes aduersus sacerdotes: plebs aduersus plebem furibundo impetu fertur: Imperator ipse plenam impietati libertatem potestatemq. concedit, atque aduersus Orthodoxam doctrinam leges instituit, ijsq. præterea, qui nec virorum, nec mulierum numero censendi sunt, quorum magna erat apud eum auctoritas & potentia. Quis vero temporis illius calamitates pro rei acerbitate commemorare ac deplorare queat? &c.] quæ autem his subdit, alio tempore contigerunt, quo & nos recensebimus. at rursus ipsius de eisdem eunuchis hæc illa querela: Ex his potissimum muliebres homines, & inter viros virorum nomine indignos, sexuq. dubios, impietate autem certos & perspicuos, quibus cum muliercularum cura committatur, haud scio qui fiat vt Imperatores Romani eosdem virorum officijs muneribusq. præficiant.] sed & Ammianus de eodem Eusebio cubicularij Præposito & collegis spadonibus meminit: Horum, inquit, ea tempestate plus habendi cupiditas vltra mortalem modum adolebat inter ministeria vitæ secretioris per arcana susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes.]

Quantum autem possent hi apud Constantium, & quàm numerosus esset eorum grex tunc in aula Imperatoris, S. Athanasius declarat his verbis: Eodem & ceteros quoque spadones prouocat: plerique enim apud Constantium vel potius omnes eunuchi sunt, omniaq. apud illum possunt, & sine illis nihil ibi rerum geritur.] et inferius: Eunuchi erant qui ista & reliqua in omnes mouebant. et quod in istis insidijs mireris: Ariana hæresis abnegans Filium Dei, præsidium sibi ex eunuchis comparabat, hominibus vt natura, ita animo ad gignendum sterilibus, & qui proinde ægre patiuntur vllam mentionem de sobole, nempe Filio Dei, fieri. Atque Aethiopicus eunuchus, cum non caperet quæ legebat, credidit Philippo de Salvatore docenti: Constantii eunuchi contra, ne Petri quidem de Filio confessionem sustinent: immo quem Pater declarat sibi esse Filium, auersantur, furuntque in eos qui dicunt illum genuinum ex Patre. Merito lex vetuit eunuchos in Concilium Ecclesiasticum assumi: atqui illi nunc

A illi nunc Ecclesiasticorum iudiciorum principes reputantur; et quod ipsis videtur, Constantius iudicat; atque istiusmodi rebus, qui nomen Episcopi ferunt, inseruiunt. Me miserum, quis hanc historiam describet? Quis ista renuntiabit generationi alteri? Quis ista narranti fidem habebit? Spadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (voluptuarium enim & nequam hoc genus hominum, quibusq. nihil tam curæ est, quàm illud impedire quod ipsis natura negauit) illos nunc Ecclesijs dominari? His ergo deditus & obnoxius Constantius, omnibus insidias molitus est, &c.] quæ vero subdit, suo loco dicemus. En apparet, quàm degenerarit Constantius a moribus Constantini parentis, qui eunuchos aulicos omnibus exutos voluit nobilitatis insignibus, & a gerendis magistratibus alienos. At quonam pacto, licet conspirantibus his, vt in locum Athanasij in Alexandrina Ecclesia alius sufficeretur Episcopus, eisdemq. assentiente, immo & conuiente Imperatore Constantio, minime tamen id impleri valuerit, obnitente Constantino in Galliis Imperatore, suo loco dicemus, anno sequenti.

B His quoque Consulibus, Feliciano & Titiano, consignata reperitur Romana Synodus sub Iulio Papa centum & sexdecim Episcoporum; in qua tamen Maximus cum Feliciano ponitur, cum Cassiodori & Græcorum Factorum consensu Feliciano non nisi Titianus collega iungatur. Quod autem spectat ad Synodum dictis Consulibus annotatam: cum triplici & inter se diuersa chronographia signetur, mendum in notas numeri irrepsisse, facile est intelligere: primum enim anno quarto dictorum Augustorum, rursus Indictione sexta, atque demum nominatis Consulibus ponitur eadem Synodus celebrata. Si igitur moueatur controuersia, quænam harum trium chronographia fidelior habenda sit: mea quidem sententia notatis Consulibus potius inhærendum existimarim, illa potissimum inter alias ratione persuasus, quod facilius sit in notas numeri errores illabi, quàm in ipsa nomina: quod omnes puto iustissime concessuros. Hinc enim est, quod mos inoleuit, vt cum vel anni Imperatoris, vel Indictionis in legibus ab Imperatoribus latis mentio haberetur, Consulibus quoque nomina adderentur; eam nimirum ob causam, vt Factorum soliditate, annorû Imperatorum numerus, vel Indictionis semper integer seruaretur; vel si librorum vitio corrumpere, ex notatis Consulibus restitui perfacile posset. Extant de his complura exempla in Codice Theodosiano, in cuius libro vndecimo, titulo vigesimo octauo de Indulgentiis debitorum multæ insunt leges, in quibus res ab Imperatoribus reperiuntur statutas, certo tempore definitas, Indictionibus simul atque Consulibus consignatas. Sed etsi hac destitueremur ratione: tamen quia lectionem illam de sexta Indictione subsistere nullatenus posse, euidentius demonstrabimus, & ea notata annis Imperatorum rebus gestis haud satis congrue aptari posse videatur; merito chronologia illa consignata Consulibus magis probata videri debet.

D His igitur rationibus cum eadem Synodum præfenti anno potius ponendam existimemus, alijs quoque de causis id facere permouemur; quod scilicet Iulius Papa ipso sui Pontificatus exordio, vt par erat, eodem conuocato Concilio, voluerit Nicænam Synodum suo quoque calculo confirmari, damnatamque hæresin iterum excommunicatione percelli. hoc quidem recens electi Pontificis munus esse videbatur, vt fidem Catholicam suo ipsius ingressu, primum omnium Catholicæ Ecclesiæ publicis monumentis testatam redderet. Rursus vero quod hæc ibi scripta legantur de causa eius cogendæ Synodi: Ad hoc conuenimus, vt hoc primum secundum Dei voluntatem faciamus, & a fundamento Christi Iesu incipiamus, & denuo pro fratrum oppressione tractantes, laboremus: quia dum illi tam grauiter affliguntur, nos nec respirare nec quiescere possumus; quia dum membra vexantur, corpus reliquum pacem aut quietem minime habere poterit:] hæc inquam cum ibi scripta habeantur; persecutio Eusebianorum in Oriente, qua Athanasius primo, deinde vero Marcellus Ancyranus pulsi fuerant in exilium, insinuari videtur. Sed & quod inferius de Arii interitu, vt re quæ paulo ante contigisset, meminit; plane significat, ipso primo tempore Iulij eam Synodum esse habitam; ait enim: Ea quidem quæ de illo gesta sunt, qualem terminum habuerint, omnia iam audistis, & audietis, ne nos forte videamur viro obloqui propter delictum suum impropria digna portanti.] hæc ibi: quibus omnibus persuasi, hoc, vt diximus, annis, secundum nominatos Consules, libuit eam Synodum collocasse: de qua nihil præter confessionem rectæ fidei & detestationem Arianae hæresis reperitur.

E Porro ex centum illis & sexdecim Episcopis, qui Concilio huic interfuere, hi tantum illic nominati leguntur: Benedictus Aquileiensis Episcopus, qui præcessit Fortunatianum eiusdem ciuitatis Præsulem, de quo sæpe inferius, Rufus Carthaginensis, qui successit Cæciliano & habuit successorem Gratium, qui interfuit Concilio Carthaginensi. Ponitur ibidem Agapitus Antistes Ecclesiæ Rauennatis, qui præcessit Seuerum eiusdem vrbis Episcopum, qui reperitur

CONCILIUM  
ROMANVM.TEMPVS COA-  
CTAE SYNODI  
ROM.a Habetur som.  
I. Concil.EPISCOPI QUI  
SYNODO ROM.  
INTERFUERE.

reperitur interfuisse Concilio Sardicensi post decennium celebrato: sed in edita serie Rauennatum Episcoporum perperam ponitur post Seuerum Agapitus. Cum enim nihil sit quod dici possit istud Romanum Concilium sexta Indictione (vt habet lectio deprauata) esse celebratum; nam sexta Indictio sub Constantio Imperatore & Iulio Papa vna tantum numeratur, eademque ipso anno Sardicensis Synodus, cui, vt dictum est, non Agapitus interfuit, sed Seuerus: luce clarius constat, longe ante celebratum fuisse Romanum Concilium, sub Iulio de quo agimus, quam Conuentum Sardicensem. Sed id quidem ea quoque potissimum satis manifesta ratione probatur, quod Synodo Sardicensi successores horum Episcoporum, qui presentes fuerunt dictæ Romanæ Synodo, subscripti reperiantur: nempe cum in hac Synodo Romana habeatur interfuisse Benedictus Aquileiæ Episcopus, Concilio Sardicensi præfens fuisse reperitur eius successor Fortunatianus: et cum in hoc legatur præfuisse Rufus Carthaginensis Episcopus; in Sardicensi, qui in locum eius successit, Gratus inter alios nominatur. atque cum huic pariter habeatur Iulius Mediolanensis præfens fuisse; Synodo tamen Sardicensi huius successor post Eustorgium ponitur Protasius; licet in ea quæ perperam deducta est Episcoporum Mediolanensium successione, in qua & cuiusque eorum sedis tempus temere ponitur<sup>a</sup>, Dionysius describatur: cum tam ex Athanasio, quam etiam ex Actis ipsius quæ extant Sardicensis Synodi, nominatus Protasius habeatur. At quisnam fuerit Iulius iste Mediolanensis Episcopus, qui interfuit cum Agapito Rauennate & aliis huic Romano Concilio sub Iulio, paulo post dicemus.

<sup>a</sup> Apud Panin.  
in Fallis.

Hæc autem de successione Rauennatum Episcoporum cum hic, tum etiam in nostris ad Romanum Martyrologium Notis Plantiniana editionis oportuit prolixius disseruisse, ad confutandum illapsam errorem in seriem eorundem Episcoporum, in quibus Seuerus ante Agapitum ponitur, eumque sedisse a Valeriani temporibus vsque ad Synodum Sardicensem, annos vt minimum sexagintaquatuor. Par erat nostrum Rubeum a nobis de ijs amice admonitum, adeo perspicuis, omnique ex parte redditis certioribus rationibus acquieuisse, atque emendasse in sua ipsius posteriori editione Historiæ Rauennatis: sed, puto, dabit manus, si quæ astruit de Synodo Romana sub Iulio habita, sexta, vt vult, Indictione, nulla ex parte posse subsistere demonstrabimus. Vno enim illo nititur ipse potissimum fundamēto, vt dicta Romana Synodus non sub nominatis Consulibus, sed sexta Indictione (quod habet diuersa ibi posita chronographia) fuerit celebrata. Incidit ea sexta Indictio (quod & ipse testatur) in annum Domini trecentesimo quadragesimo octauo: sed sic tamē (quod ipsum in primis oportuerat animaduertisse) vt eodem anno a mense Septēbris Indictio septima inchoetur: neque enim aliter quam a dicto mense consueuisse maiores auspiciari Indictionem, nemo est qui dubitet. Quod ergo eadem Romana Synodus, vt ex eius Actis liquet, cœpta habetur decimo octauo Kalendas Octobris, absoluta (vt in fine eiusdem ponitur) ipsis Kalendis Nouembris: alterum de duobus affirmare necesse est: Aut si vult eam habitam esse anno Domini trecentesimo quadragesimo octauo, quo & Agapitum sexta Indictione vult successisse Severo: tunc nequaquam dici potest sexta Indictione celebrata esse, sed septima inchoata: Aut vult eam ad superiorem annum reuocare, vt vere sexta Indictione esse habita dici possit: tunc illud in primis falsum erit, quod ait, Agapitum esse creatum Episcopum anno Domini trecentesimo quadragesimo octauo, qui iam anno superiori reperitur præfens fuisse Romanæ Synodo, sexta Indictione celebratæ anno trecentesimo quadragesimo septimo. Sed & illud sequeretur absurdus, si dixerimus eandem Romanam Synodum habitam esse sexta Indictione: tunc enim affirmare necesse erit, ipsam eodem anno esse celebratam, quo & Synodus Sardicensis reperitur esse collecta, anno Domini trecentesimo quadragesimo septimo, quo & sexta Indictio incipit mense Septembris. At quod monstrum illud erit, vt earundem Ecclesiarum Episcopi diuersi nominis habeantur in vtrisque Synodis scripti, vno eodemque anno habitis? Quamobrem cum hæc nulla ex parte subsistant, nec aliqua alia sexta reperitur Indictio sub Iulio Romano Pontifice, quem ante absolutam illam periodum Indictionum constat esse defunctum: iam euanescit omnino illa de sexta Indictione argumentatio.

Sed vt quid in dubium reuocat, num Gratus ipse, cuius est querela illa in Concilio Sardicensi de Africanis Episcopis, fuerit Episcopus Carthaginensis? nam quisnam alius potuit esse Episcopus ille Gratus, qui subiectos haberet Episcopos Africanos, vt ibi demonstratur, nisi Episcopus Carthaginensis? cum præsertim ex Synodo Carthaginensi prima, quæ (vt suo loco dicitur) anno sequenti a Concilio Sardicensi habita est, certum habeatur, eius nominis Episcopum Carthaginensem Gratum eidem interfuisse, inmo & præfuisse Concilio; in cuius canone quinto mentio habetur de celebrato antea Concilio Sardicensi: vnde ex tam explorata,

certa,

A certa, constantique ratione explodendus est additius ille eidem Synodo affixus titulus, quod dicitur celebratum illud esse Concilium temporibus Siluestri, vel Marci: ex legatione enim illa Pauli atque Macarij, cuius est frequentissima mentio apud Optatum & Augustinum, certum redditur tempus eiusdem primi, sic dicti, Concilij Carthaginensis, quod suo loco constabit.

Quod insuper Protasium Episcopum Mediolanensem ante Iulium eius ciuitatis Antistitem ponit, errore labitur sequutus Panuinum, quem, reclamantibus omnibus, constat errasse, dum Diocletiani temporibus in laterculo suorum Pastorum habet Protasium, & post eum Maternum, & deinde Eustorgium, post illum vero Dionysium temporibus Concilij Sardicensis: nam ex Actis eiusdem Synodi Sardicensis liquet Protasium eidem præfens fuisse. Rursumque in re cõperta hæsitat, dum Fortunatianum Episcopum Aquileiensem, qui Concilio Sardicensi interfuit, Fortunatum potius existimat appellandum ex quadam sibi, vt ait, cognita lectione. sed si hoc attendendum est; vt cum apud Athanasium recensetur series Episcoporum qui interfuerunt Concilio Sardicensi, legatur perperam, Fortunatius, pro, Fortunatianus; non duo, vt vult, sed tres dicendi sunt eodem ferme tempore præfuisse Ecclesiæ Aquileiensi, Fortunatianus cuius est mentio quoque apud S. Hieronymum, Fortunatus, & Fortunatius. Sed facestant leuia istæ: vnum tantum nouit Ecclesia Aquileiensi, & veteres scriptores Fortunatianum Aquileiensem Episcopum; licet mendosi codices, loco Fortunatiani, Fortunatum habeant, vel Fortunatum. At otiose nimis, & cum tædio lectoris, vt video, in re adeo perspicua detinemur.

Agedum transeamus ad Iulium illum Episcopum Mediolanensem, qui legitur interfuisse eidem Romanæ Synodo hoc anno sub Iulio Romano Pontifice celebratæ. Miramur profecto hunc ipsum ab eodem<sup>a</sup> auctore prætermisum, qui (vt apparet) adeo perperam texuit successionem Mediolanensium Episcoporum, & ad libitum ex animi sui sententia annos sedis cuiusque eorum apposuit: nam si alicuius Ecclesiæ antiqui quærantur Episcopi; illi certiores erunt, quos veterum Conciliorum Acta suppeditant. Quamobrem cum Iulium hunc ipsum considero, suspitione interdum pulsor, num idem hic sit cum Materno eiusdem ciuitatis Antistite, antiquis scriptis & memoria anniuersaria ex tabulis Ecclesiasticis celeberrimo; idemque cognominatus fuerit Iulius Maternus; atque fortasse idem ille sit, cuius extat nobilissimus commentarius hoc titulo inscriptus<sup>b</sup>, Iulij Firmici Materni V. C. De Mysterijs & erroribus profanarum religionum ad Constantinum & Constantem Augustos liber.] nomina quidem probe consentiunt, & tempora æque conueniunt, licet in titulo illo nomen tantum Episcopi desideretur, errore forsitam librariorum omissum. Voluimus hæc innuisse solum: prudens vero lector accurate dijudicet.

<sup>a</sup> Panuin. in  
Fast.

DE IULIO MATERNO.

<sup>b</sup> Extat tom. 5.  
Biblioth. sanct.

Ceterum quod ad ipsum commentarium pertinet: si quis diligenter eius argumentum consideret; in eam plane sententiam conspirabit, illum ab auctore conscriptum post Constantini Magni obitum, cum eius filij Constantinus minor & Constans in Occidentale Imperium successissent: Ne igitur illi a paterno descectent instituto, & ad auitum idolorum cultum a Gentilibus pellicerentur, qui tunc temporis quæ de dijs scripta essent turpia & obscœna, physica quadam interpretatione honestare studerent: ne inquam ipsi seducerentur, sed continerentur in officio pietatis; idem Iulius Maternus his occurrit, eo edito, illisque dicato egregio commetario, quo etiam ipsis pluribus persuadet, vt idololatriam funditus pessumdet; in hisque multus est auctor, & in primis cum ait<sup>c</sup>: Amputanda sunt hæc, sacratissimi Imperatores, penitus, atque delenda, & scuerissimis edictorum vestrorum legibus corrigenda; ne diutius Romanum Orbem præsumptionis istius error funestus commaculet, ne pestiferæ consuetudinis conualescat improbitas: quidquid hominem Dei conatur perdere, ne diutius in terra dominetur. Nolunt quidam, & repugnant, & exitium suum prona cupiditate desiderant: sed subuenite miseris, liberate pereuntes. Ad hoc vobis Deus summus commisit Imperium, vt per vos vulneris istius plaga curetur. Facinoris eorum periculum scimus, erroris notæ sunt pœnæ: sed melius est vt liberetis inuitos, quam vt volentibus concedatis exitium. Aegrotantes contraria delectant; et cum corpus hominis aduersa valetudo possederit, contra salutem suam a laborantibus peruersa poscuntur. Capta mens languoris vitio morborum semper augmenta desiderat, & medelas artificum aspernata contemnit: respuit remedium medicinæ, & in exitium suum prona animositate festinat. Tunc si malum morbi fortius creuerit, maiora remedia quæruntur; et pro salute hominis sollicita fortius se medicina opponit: asperit cibi, amari potus nolentibus ingeruntur; et si conualuerit malum, & ignis adhibetur & ferrum. sic homo recepta sanitate, & salute sibi reddita, quidquid ægrotatis corporis vitio inuitus passus est,

IULII MATERNI  
STVDIVM  
PIETATIS.

<sup>c</sup> Iul. Mater. de  
Myster. & erroribus  
profan. relig.  
tom. 5. c. 17. Biblioth. sanct.

sus est, hoc totum pro vtilitate sua factum esse stantis animi iudicio confitetur.] hæc ipse: atque ea quidem ratione his infisit, quod complures Gentilium, & Senatorum Romanorum præcipui pro antiquo deorum cultu certarent; haud patientes patrium superstitionis cultum, noua recepta religione, penitus antiquari; quorum pertinaciam Constantinus Magnus pertæsus, vt dictum est, nouam condere ciuitatem, dæmonum sacrificiorum expertem, quod & perfecit, olim in animum induxit.

Ne igitur Constantini morte, idololatria siue Romæ, siue alibi, iam prope sepulta, iterum reuiuisceret: magno studio nisus est auctor, iisdem persuadere, vt quod reliquum esset superstitionis Gentiliciæ abolerent; eosdemque eiusmodi interpellans oratione, hæc addit: Vos nunc Constantine & Constans, sacratissimi Imperatores, appello, vt venerandæ fidei vestræ imploranda virtus est, quæ supra homines erigitur, & a terrena fragilitate separatur, cælestiumque se rerum societati coniungit: quæq; in omnibus actibus suis, prout potest, Dei summi sequitur voluntatem: modicum talium superest, vt legibus vestris funditus prostratus diabolus iaceat, vt extinctæ idololatriæ pereat funesta contagio. Veneni huius virus euanuit, & per dies singulos substãtia profanæ cupiditatis expirat. Erigite vexillum fidei: vobis hoc diuinitas referuauit, cuius fauore eminentes prostratores estis omnium hostium vestrorum, quorum opera Romanum firmatur Imperium. Signum venerandæ legis erigite, sancite, promulgate quod profit. Sit faustum felixque Reipublicæ, quod tot acruos cærorum hostium prostrauistis exercitum\*. Felices vos quoque gloriæ ac voluntatis suæ Deus fecit esse participes. Idololatriæ excidium, & profanarum ædium ruinas, propitius Christus populo, vestris manibus referuauit. Ille spiritualibus armis malos spiritus, vos mala terrena vicistis. Erigite victoriæ trophæa, & proferatur ingens titulus triumphorum. Profanarum rerum strage gaudentes, exultate fortius, exultate fidenter. Felicitas vestra cum Dei virtute coniungitur: C

pro salute hominum, Christo pugnante, vicistis.] et post nonnulla b:

Tollite, tollite securi, sacratissimi Imperatores, ornamenta templorum. Deos istos aut monetæ ignis, aut metallorum coquat flamma. Donaria vniuersa ad vtilitatem vestram dominiumque transferte. Post excidia templorum, in maius Dei estis virtute prouecti. Vicistis hostes, propagastis Imperium: et vt virtutibus vestris gloria maior accederet, mutato ac contempto templorum ordine, hieme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes ac sæuientes vndas calcastis Oceani: sub remis vestris incogniti iam nobis pene maris vnda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expauit. Quid amplius vultis? Virtutibus vestris victa elementa cesserunt. Quod autem Deus iubeat idola non fieri, sacrosanctæ legis scripta declarant, &c.] ac post multa aduersus idololatriam hæc subdit c: Sed & vobis, sacratissimi Imperatores, ad vindicandum & puniendum hoc malum, necessitas imponitur, & hoc vobis Dei summi lege præcipitur, vt seueritas vestra idololatriæ facinus omnifariam persequatur.] hæc ibi, atque pluribus diuinæ scripturæ testimoniis eos ad id faciendum impellit; ac demum perorans, sic habet:

Misericordiæ suæ vobis, sacratissimi Imperatores, Deus summus præmia pollicetur, & amplificationis maxime augmenta decernit. Facite itaque quod iubet, complete quod præcipit. Auspicia vestra maioribus cumulata sunt donis: initio fidei positæ, diuini fauoris incrementa sensistis. Numquam vos manus Dei veneranda deseruit: numquam vobis laborantibus denegauit auxilium. Strati sunt aduersantium cunei, & rebellantia ante conspectum vestrum semper armita ceciderunt. Misisti superbi sub iugum populi, & Persica vota collapsa sunt: nec stare diu contra vos poterit malis suis armata crudelitas: Dei virtutem vtrique diuerso sensistis euentu. Vobis cælestis victoris\* corona collata: et felicitate vestra, nostra releuantur incommoda. Hæc vobis Deus summus, sacratissimi Imperatores, pro fide vestra reddidit præmia: his vos iterum remuneratos insignibus, ad arcana venerandæ legis inuitat. Pura mente, deuota conscientia, incorrupto animo, clementia vestra cælum semper aspiciat: a Deo semper expectet auxilium: Christi venerandum numen imploret: et pro salute Orbis terrarum, ac vestra, salutari Deo spirituales offerat victimas. Sic vobis feliciter cuncta prouenient, victoriæ, opulentia, pax, copia, sanitas, & triumphus; vt diuina maiestate protecti, Orbem terræ felici gubernetis Imperio.] hæc Iulius Maternus: quæ quidem minime oportuit prætermisisse, cum sæpe de victoriis aduersus hostes diuina virtute partis mentio habeatur, quarum nulla pene memoria apud scriptores alios reperitur: cõtigisse enim ea videntur, cum patre agente in Oriente ipsi Occidentale administrarent Imperium, & barbaros in Britannia atque aliis in locis rebellantes feliciter compresserunt: sed quoto potissimum anno illa acciderint, ignoratur.

A

IESV CHRISTI  
ANNVS  
338.IULII PAP.  
ANNVS  
2.CONSTANTINI  
CONSTANTII  
CONSTANTIS  
IMPPP.  
2.

Q Vi sequitur trigesimo octauus supra trecentimum annus Domini, Consulatu Vrſi atque Polemij annotatus reperitur in Fastis. Quo maior natu fratrum Imperatorum Constantinus Augustus, Athanasium quem viuente patre exceperat Treueris, regio diplomate, datis ad Alexandrinos litteris, in suam Ecclesiam summo cum honore restituit. At in primis quod ad tempus spectat, sine quo certo indice, veritatis historiæ intercipitur via: cum testetur Theodoretus eum exulem egisse annos duos & menses quatuor; et ex his quæ dicta sunt superius B satis liqueat, ipsum exilij titulo amandatum a Constantino in Gallias anno Domini trecentesimo trigesimo sexto circa vernum tempus: opus est affirmare, eum hoc ipso anno fuisse in suam sedem Alexandrinam restitutum. Theodoretus enim de eius exilij tempore & reditu in Aegyptum ex Gallis hæc ait a: Diuinus ille Athanasius, biennio integro & mensibus quatuor Treueris commoratus, reuertit Alexandriam. Quo quidem tempore, Constantinus filius Constantini Magni natu maximus, qui Gallia versus Occidentem Imperium obtinuit, litteras scripsit ad Ecclesiam Alexandrinam.] Meminit earumdem litterarum Athanasius, qui & eas recitaturus hæc præmittit b: Certe quidem beatus Constantinus minor, memor scriptorum patris sui, dum nos patriæ restitueret, in hæc verba epistolam misit:

Constantinus Cæsar Populo Catholicæ Ecclesiæ Alexandrinæ S.

C Neque vestram sacram mentem latere arbitror, ideo Athanasium adorandæ legis interpretem in Gallias missum esse, ne quo tempore sanguinolentorum hostium feritas sacro eius capiti quàm maxime immineret, implicitusque malorum collimitio, aliquid intolerandum, & cui remedium nullum esset, pateretur. Ad hanc igitur feritatem eludendam tot faucibus inhiantium subtractus, vt sub me ageret, iussus est. Atque ita in hac vrbe commoratus est, vt omnibus rebus necessariis abundaret: tametsi eius reuerenda virtus, diuina ope fretus, onera asperioris fortunæ vilipenderet. Iam cum in primis vestræ in Deum pietati, suisque sedibus hunc Episcopum dominus noster & pater Constantinus restituere vellet, & humana forte præuentus, antequàm hoc votum impleret, requieuerit: ego mihi conuenire puto, vt suscepta voluntate sacræ memoriæ Imperatoris, id ipsum adimpleam, quod ille non potuit. Cum igitur Athanasius ad vestrum conspectum penetrauerit; tunc demum D intelligetis, quantæ apud nos reuerentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, si quid huiusmodi in eius gratiam fecerim: ad hoc enim faciendum, meam mentem & vestri desiderij imago, & species tanti viri instigauit. Diuina prouidentia vos seruet, dilecti fratres. Dat. Treueris decimo quinto Kalendas Iulias.] hæc Constantini iunioris Augusti epistola: recitat eandem Theodoretus c, sed alterius translationis, sicut & Socrates d, atque Sozomenus e. Ceterum dum de his agit Socrates f, Ruffinum iure redarguit temporis ordinem inuertentem, cuncta sus deque miscentem, cum Conciliabulum Tyrium non sub Constantino, sed Constantio, & sub eodem exilium, siue fugam (vt vult) Athanasij accidisse existimauit; verum & deformius errauit, dum antequàm restitueretur Alexandriam idem Athanasius, sexennium interlapsum putat, quod insumptum tradit in latebris: sed illæ longe postea contigerunt. Porro & illud falsum magis, quod E apud Epiphanium g legitur, ipsum exulem mansisse in partibus Italiae annos plures quàm duodecim aut quatuordecim: qui enim eum restituit Constantinus, nec quadriennium exegit in Imperio; sed & statim post obitum patris sui id effecisse, litteræ ipsius nuper recitatae non obscure significant.

At Constantius Imperator licet inuito animo ferret Athanasij restitutionem, quod ex Eusebianorum persuasione iam cogitaret de subrogando alium in locum ipsius Athanasij Episcopum Alexandrinum: tulit tamen, tum quod ex Magni Constantini litteris id se facere Constantinus iunior profiteretur; tum etiam ne ea occasione, si aduersaretur, fratrem natu maiorem insensum sibi redderet & inimicum. Lucifer Calaritanus aduersus Constantium pro Athanasio cum agit h, hoc ipsum vehementer exprobrat, quod quem passus est in suam Ecclesiam a fratre restitui, iterum persequatur; atque ait: Si recte fuerat missus ad exilium: cur eum passus es contra patris tui statuta recipere dignitatem, quam ei se tulisse tuus arbitratus fuerat pater? Sed, inquis, fratris mei Constantini factum est interuentu.

Sed po-

a Ibid. c. 21.  
DE TOLLENDA  
PENITVS IDO-  
LOLATRIA.

\* exercitum

b Matern. c. 29.

EXHORTATIO  
AD PRINCIPES.

c Ibid. c. 30.

\* victoriæ

VICTORIÆ  
EX CULTV VE-  
RÆ RELIGIO-  
NIS ACCE-  
PTÆ.

ATHANASIVS  
RESTITVIT  
TVR ALEXAN-  
DRIAM.

a Theodoret. lib.  
2. c. 1.

b Athanas. Apo-  
log. 2.

LITTERÆ  
CONSTANTINI  
PRO ATHANA-  
SIO.

c Theodoret. lib.  
2. c. 2.  
d Socrat. lib. 3.  
c. 2.  
e Sozom. lib. 3.  
c. 2.  
f Socrat. lib. 2.  
c. 1.

g Epiphani. hæ-  
ref. 68.

CONSTANTIUS  
INVITVS CON-  
SENSIT RE-  
STITVTIONI  
ATHANASII.

h Lucif. Calaritan.  
lib. 1. pro Atha-  
nasio.

Sed potuisti occurrere Constanti, dicens: Pater noster quem probauit hæreticum, nisi se correxerit, recipere in partes regni mei non possum. Sed inquis: Timui ne inter nos bella fuissent exorta. Ergo quia Saporinus \* Perfarum Rex nunc contra te gerit prælium, si tibi dixerit: Suscipe religiones meas, & ero tecum pacatus: te oportet cum omnibus in Imperio tuo demorantibus facere transitum ad religionem dæmonum? dæmoniis enim sacrificans est Saporinus. Conspicis enim non te egisse vt Dei seruum, suscipiendo eum & loco reuocando suo, quem meminisses in causam fidei deportatum. Primum quod impotentem iudicaueris Deum, tanquam te tueri non potuerit tuentem veritatem, hæreticis resistentem: deinde quod magis propitium tibi esse volueris Constantem, quam Deum: quem vtique Constantem Regem si hæreticum factum memineras fauendo Athanasio, quem tu iam probatum habebas sacrilegum; non solum non regnum tuum Deo debueras præponere, sed nec ipsam tuam animam. Tu etenim ipse testis es conscientie tue; quod enim propter fidem quam semper tenuit Ecclesia ac tenet, quod eam damnare noluerit, missus fuerit in exilium, quia videlicet noluerit esse Arianus, &c.] hæc Lucifer in Constantium; sed dum per Constantem restitutum ait, vel ipse memoria lapsus, vel vitio librarium accidit, vt Constans, pro Constantino, positus fuerit: Constans enim haud modo, sed post Concilium Sardicense, cum iterum pulsus esset, Athanasium restituendum curauit.

\* Saporez  
† Theodoret. lib. 2. c. 2. in fin.

† Theodoret. lib. 2. c. 2. in fin.

REDITVS ATHANASII ALEXANDRIAM. b Apud Athanas. Apolog. 2.

† Athanas. Apolog. 2.

ARIANI INDIGNE FERUNT ATHANASII REDITVM. d Athanas. orat. in Arianos.

c Socrat. lib. 2. c. 2.

f Sozom. lib. 3. c. 2.

De reditu vero eius Alexandriam hæc Theodoretus<sup>a</sup>: Cum istis Constantini litteris S. Athanasius redit Alexandriam: quem omnes tum ciues, tum rustici, tum nobiles, tum plebei cupide perlibenterque excipiunt, exceptis solum Arianis, quibus eius reditus molestia & angore fuit. At quam faustus lætusque acciderit Catholicis omnibus Athanasij Alexandriam reditus, Aegyptij Episcopi testati sunt epistola<sup>b</sup> Synodali, in qua istæ inter alia aduersus Arianos calumniantes eius reditum infaustum fuisse & multorum malorum causam: Prorsus enim, inquiunt, eiusdem veritatis sunt cum superioribus, quæ nunc fingunt, fuisse scilicet in Athanasij introitu seditiones, luctus, populorumque lamentationes, indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit: sed potius omnia his contraria, gaudia scilicet, animorumque alacritates, & populorum desiderio videndi hominis accursus: vbi que per ecclesias lætitiæ & gratulationes ad Dominum. Ministri autem & clerici ita eum intuebantur, vt animis gaudium conciperent, & illum diem omnibus faustissimum arbitrarentur: nostram autem, qui Episcopi sumus, inenarrabilem lætitiæ quid opus est scribere, cum iam antea testati simus, quidquid ei acciderit, nobis videri accidere? hæc ipsi. Ceterum non Athanasius tantum exul, sed & reliqui Aegyptij Catholici Episcopi eius causa antea profligati, postliminio reuersi, suas receperunt Ecclesias: testantur enim id ipsi in eadem Synodali epistola ex Concilio Alexandrino, cum aiunt<sup>c</sup>: Publica enim omnium Episcoporum profligatio ex suis sedibus, exterminatioque facta est: qui vt nos antea pro exulibus habuere, ita nunc cum Athanasio patriæ redditu pro superioribus doloribus lacrymisque quibus eius vicem miserebamur, maximam vicissim hilaritatem & gaudium recepimus; quod vtinam Dominus, ne ab Eusebianis subuertatur, nobis incolume seruet.]

Cum autem Athanasij reditu pariter reddita esset pax Ecclesiæ: Ariani ipsum, licet munitum litteris maioris Imperatoris, exagitare noua persecutione non prætermiserunt, cum in alios illi inhærentes furorem conuertunt, scribentes ad suos qui in Aegypto erant Episcopos: testatur id ipse Athanasius<sup>d</sup>, cum ait: In istis scribendis secum habent eos qui cum Ario electi fuere, nimirum Secundum Pentapoliten, clericosque Alexandria repudiatos. Istis Alexandriam scribunt; et quod mirere, operam dederunt, vt nos, ceterique qui nobiscum sumus, persecutionibus diuexaremur.] in hunc modum ipse. Crebræ tunc, cum Athanasius est restitutus Alexandriam, fuerunt apud Constantium Imperatorem querelæ, quod ad libitum tantum Constantini absque Synodali decreto idem Athanasius a Synodo Tyria prædamnatus Alexandriam in Ecclesiam restitutus esset: quod quidem Socrates<sup>e</sup> affirmat, sic dicens: Verum qui in ea vrbe labe Arianæ opinionis aspersi erant, contra illum conspirarunt. Inde crebræ seditiones ortæ, quæ factioni Eusebianæ ansam ad Athanasium apud Imperatorem falso accusandum præbuerunt: eique crimini datum est, quod suo ipsius arbitrio (cum communis Episcoporum Conuentus illud minime decidisset) Ecclesiæ illius administrationem denuo occupasset.] hæc eadem Sozomenus<sup>f</sup>, & alij.

At quoniam reuera non sua sponte Athanasius Alexandriam rediisset, sed litteris Constantini Imperatoris munitus suam recepisset Ecclesiam: periculosa alea Constantio videbatur, cum denuo exturbare, quem sciebat a Constantino Augusto suo germano restitutum: haud enim ausus est eum cogere solum vertere, ne in se fratris Imperatoris iustâ iracundiam prouoca-

A: prouocaret: quamobrem quod mente coquebat, dissimulat: cum interim Ariani solitas merces congerunt, nouas calumnias comparant, parantque legationem aduersus Athanasium ad tres Imperatores, ad Constantinum scilicet, qui eius susceperat patrocinium, ad Constantem in eundem quoque propensionem, & ad Constantium, quem in eum reddiderant infensissimum. At de eiusmodi legatione agemus anno sequenti, quo missa putatur.

Quinam vero fuerint Arianorum antesignani, qui istæ in Athanasium commenti sunt, & Constantio detulerunt: præter presbyterum illum, alios recenset Theodoretus, cum ait<sup>a</sup>: Hoc adiutore vsi Eusebius, Theognis, Theodorus Perinthius (erat quidem Theodorus vir doctrina præter ceteros exquisita, scripsitque commentarios in sacra Euangelia, vulgo Heracleotes nominatur) frequenter admodum, quoniam habitabant in proximo, in Imperatoris venere conspectum, reditumque Athanasij ab exilio multorum malorum causam extitisse dixerunt, & non Aegyptum solum, verum etiam Palæstinam, Phœniciam, & alias finitimas gentes turbulentis illorum fluctibus grauitè agitari.] hæc Theodoretus. Quod autem ad Theodorum spectat, agit de eodem S. Hieronymus<sup>b</sup>, adnumeratque eum inter scriptores Ecclesiasticos, atque ait: Theodorus Heracleæ Thraciarum Episcopus elegantis apertique sermonis & magis historicæ intelligentiæ edidit sub Constantio Principe commentarios in Matthæum, & in Ioannem, & in Apostolum, & in Psalterium.] sic ipse, qui eum interdum citare consuevit<sup>c</sup>: dictus vero est quoque Perinthius: nam idem est Perinthus (vt idem ait) cum Heraclea.

Fertur & illud factum; nempe hoc anno secundo Constantij Imperatoris scilicet eiusdem iussu de hoc scribentis ad Probum, publice disseruisse Laodiceæ in Syria Athanasium cum Ario: Sed cum illum ante hæc tempora liqueat esse defunctum; alium volunt hunc fuisse Arium, qui se contulerit cum Athanasio. Non inficias imus alterum his temporibus vixisse Arium Episcopum, de quo inferius plura ex Actis Concilij Sardicensis. Verum quod in epistola illa Constantij ad Probum, Athanasius, diaconus nominetur, & quod in ipso disputationis progressu arguat Athanasius Arium esse Photiniani dogmatis; plane detegitur euidentior error: siquidem longe ante emerit Arij hæresis, quam Photini, & ex Ario potius Photinus, quam ex Photino Arius: de Photino autem, quo tempore innotuerit, suo loco dicemus. Ceterum in eiusmodi argumenti & generis scriptionibus versatum esse Vigilium Episcopum Tridentinum, nimirum vt aduersus Arium, Sabellium, & Photinum per dialogismum Athanasij nomine scripserit commentarios, ipsemet testatur cum agit contra<sup>d</sup> Eutychem, cuius verba, vt hæc exploratiora habeantur, hic reddere, dignum existimamus; ait enim: Plenissime in eis libris quos aduersus Sabellium, Photinum, & Arium sub nomine Athanasij, tamquam si præsentibus agerent, vbi etiam cognitoris persona videtur inducta, conscripsimus, &c.] siue ergo Vigilius, siue alius eodem scribendi genere vsus est, cum non tantum Athanasium & aduersarium hæresiarcham sic disputantem induxit, sed etiam (quod ait) Iudicem cognitorem sæpe interloquentem adhibuit, quod in ista vidimus disputatione habita coram Probo, nequaquam Athanasio hæc tribuenda sunt.

Quod autem spectat ad res Constantij Imperatoris; ipse hoc anno, iisdem Consulibus, Antiochiam se contulit ob expeditionem aduersus Persas parandam, quod & data ab eo ibi rescripta<sup>e</sup> declarant; quando vlcere, incurabili plane morbo affectus, & vt putatur, diuinitus immisso, vt a qua deflectere videbatur fauens Eusebianis, pietatem ardentius coleret & sollicitius custodiret. Sed plane accidit illi quod Pharaoni, dum percussus a Deo, Moysen lubenter, a quo salutem consequeretur, audiuit: verum eum curatus contempsit, susceptæ semel inhærens impietati. Quoniam modo autem ægrotantem ibi Constantium Imperatorem magnus ille Spiridion, de quo superius mentio facta, ad bonam valetudinem reuocarit, eius Acta significant: quorum licet auctor non prodatur, qui scripsit: creduntur tamen ex illis esse deducta, & soluta oratione conscripta, quæ eius discipulus Triphyllius Ledrensis Episcopus, vt testatur Suidas<sup>f</sup>, versibus Iambicis cecinit. Ait ergo auctor<sup>g</sup>:

Vt autem Antiochia quoque posset videre Spiridionis virtutem & gratiam, & de ea ferre testimonium: hoc quoque fit valde mirabiliter & contra opinionem. Quo modo vero, iam ostendet oratio. Nuper quidem Magnus Constantinus, relicto Imperio, e viuis excesserat: id autem filij diuiserant. Et Constantius quidem, cui forte obtigerat vt teneret Imperium Orientis, in magna vrbe Coelesyriæ, nempe Antiochia, versabatur. Eum autem grauis morbus inuadit, qui medicorum manus & artem reprobabat. Hac de causa aliorum omnium spe abiecta

Annal. Eccl. Tom. 3.

ARIANORVM LEGATIO IN OCCIDENTEM.

ARIANORVM ANTESIGNANI.

b Hieronym. de Script. Eccles. in Theodoro.

c Hieron. epist. 152.

COMMENTICIA DISPUTATIO.

d Vigil. contra Eutychem. lib. 8.

e l. 4. de tempor. cursu. C. Theod. l. 23. de Decurion. C. cod. Theod.

CONSTANTIVS CREATVR A SPIRIDIONE.

f Suid. in Triphyll.

g Apud Metaphrast. die 12. Decemb. Sur. 10. 6.

abieſta, eum precabatur ſolum, qui poteſt curare animas & corpora. Cum vero precatione, vteretur intentius, noctu in viſione ei apparet Angelus oſtendens ei chorum ſanctorum multorum Episcoporum: in quos cum Imperator defixiſſet oculos, in medio quidem eorum videt quosdam duos ſtantes, qui erant ipſi quoque Episcopis ſimiles, videbantur autem eſſe duces & præſides aliorum. cum eos ipſi oſtendiſſet Angelus, ſolos eos eſſe dicebat eius morbi curatores. Cum vero eum dimiſiſſet ſomnus, conſiderabat quidem quinam ij eſſent, non poterat autem ſomniam conijcere: quo modo enim, cum eorum nec nomen nec patria ei eſſet nota? maxime cum alter eorum, qui apparuerat vt Episcopus, nondum reuera erat factus, ſed quod futurum erat, tamquam quod iam factum fuerat, apparuerat.

Cum propter hæc ergo eſſet animi dubius Imperator, & ſimul quidem viſione moueretur, cruciaretur autem doloribus; neſciebat quidnam ageret: ſeruor vero fidei illum optime ad monebat, non adeo temere illam apparuiſſe viſionem: vnde etiam ei perſuadet, vt præclarum, & Imperatore dignum, & in præſentia quidem ſapientia minime vacuum caperet conſilium. Quotquot enim Episcopi per vniuerſum Romanum Imperium, ſibi ſcilicet ſubiectum, vitæ ex virtute agendæ curam gerebant, iuſſit conuenire: non enim omnes acceſſit Episcopos, ſed quos audiſſet eſſe virtute præſtantes; vt cum ſimul omnes conueniſſent, duo quoque, qui ei apparuerant, noti euaderent. Miſſæ ſunt ergo litteræ per vniuerſam regionem ſibi ſubiectam, quibus vocabat Episcopos: et quoniã cum alij acceſſiſſent, ij qui quærebantur, nequam agnoſcerentur; mittit etiam in Cyprum inſulam accerſens Spiridionem, & illius gratiam. Ille autem omnia quidem ſpiritu præuiderat de Imperatore: in ſomnis enim ei ſingula ſignificabat gratia. Cum vero Imperatoris quoque verba ei conſentirent, non inuitus ad eum proficiſcitur, illum quoque virum ſecum ducens, qui in ea quæ prius apparuerat, viſione, cum illo adſiterat Imperatori: ei nomen erat Triphyllius; qui nondum quidem erat adeptus ſacerdotium, a ſuperis autem, antequam eligeretur ab hominibus, fuerat designatus.

Cum eo ergo ſimul ingreditur Spiridion in Regiam, tenuiter admodum ornatus & ſimpliciter: nam veſtis quidem erat admodum vilis: in manu autem habeat virgam ex palma, & tiaram geſtabat in capite: præterea vaſculum quoque quoddam fictile ei pendeat ex collo, (vt qui, ſicut mos erat ijs qui ſanctâ habitabant ciuitatem) ſtatuiffet ferre oleum ſanctæ Crucis. Quoniam autem non ſatis erat, tenuitate & a rebus ſuperfluis aliena ſimplicitate, ſed etiã in ferendis iniuriis moderatione ſuum imitari Dominum: quidã in Regia, eius irridens tenuitatem, & indecorum eſſe arbitrans eum ingredi in Regiam, qui ita eſſet veſtitus; illi ſacræ maxillæ incuſſit colaphum. Fulmen autem non fuit e cælo miſſum in eum qui percuſſerat; ſed id omnino paſſus eſt, qui ipſe quoque in ſeipſo diuine id erat paſſus. Ille vero (o generoſum animum & ad patiendum ambitioſiſſimum) ei qui ipſum afficiebat iniuria, præbuit & alteram, promptus ad Dominicam legem implendam, & ſe promptum exhibendo ad patiendum, vincens nimiam illam celeritatem manus ſimul & impudentiam: hoc illum inſolentem & iniurioſum cepit hominem, & magno pudore affecit, & maxime quod acceperat cum eſſe Episcopum, qui affectus fuerat iniuria: vnde etiam mutatus, fit ei ſupplex, & petit veniam, inconfideratè lapſum audaciæ curare contendens calore pœnitentiæ. Ille autem (didicerat enim, ſicut ferre iniurias, ita debita remittere, immo vero eum qui ipſi moleſtiam attulerat remunerari bonis) verbis quibus potuit, eum affecit beneficio, paterne conſulens, & meliorem eius reddens animam. quo factum eſt, vt qui apud Imperatorem primos honores obtinebant, eum reuerenter proſequerentur, & vt par erat, ducerent ad Imperatorem.

Non ſunt prætermittenda quæ interim euenerunt, quæ ſunt ſtudio digna, & quæ poſſunt magnam afferre vtilitatem animis ſtudioſis ſapientiæ. Videns ille magnus ſuum diſcipulum Triphyllium perfectum mox futurum, & ei ſimilem: in præſentia vero ea quæ in mundo ſunt magna, & pro quibus multi eſſe contendendum exiſtimant, magna eſſe exiſtimantem, vt qui adhuc eſſet ætate iuuenis, & haberet ætatem ad hoc opitulantem, & ea quidem admirantem quæ erant in Regia, veſtes inquam ſplendidas, & auri nitorem, & ante omnia quidem ipſum Imperatorem, qui in excelſo quidem præſidebat, conſpiciebatur vero terribilis & ſpecie inſignis: cum propter hæc omnia videret eum ſtare ſublimem & erectum, & quaſi a ſe diſceſſiſſe: ei veluti ſomnum ſoluens, & quæ vere habebat ſomnia manu palpans, & depellens: Sed mihi, inquit, Triphylli, illum ipſum oſtende Imperatorem; neque enim poſſum ſcire quiſnam ſit. Is autem non intelligens quid magnus ſibi vellet Spiridion: Hic eſt, inquit, manu oſtendens Imperatorem. Quid eſt ergo (inquit Spiridion) hic aliis admirabilior, niſi eum etiam dixeris iuſtior, ob factum

A factum & ſplendorem? Non æque ac quiuis pauper ignotus morietur, ſimiliter vero ſepultura mandabitur, & interibit, ſimiliter quoque ſiſtetur ante incorruptum Iudicem? Cur quæ ſuunt, tamquam quæ ſtabilia ſunt, honoras, & quæ nihil ſunt, habes in admiratione; cum liceat potius, ea quæ ſunt materiei expertia & æterna quærere, & gloriam amare cæleſtem, in quam non cadit interitus?

Cum hæc autem diceret Triphyllio: Imperator ex tribunali excelſo in ſanctum conijcit oculos: et primum quidem cum attrahebat habitus & amictus, formæ quæ viſa fuerat, conueniens: ſic enim viſus fuerat ei ad eſſe in ſomnis, & erant omnia eadem, virga, tiara, vas e collo pendens, & veſtis. Eum ergo ſtatim cognouit ex alto: Triphyllium autem non poterant conijcere, neque enim curabat eius ſpeciem curioſe inquirere, quoniam eum non videbat Episcopum, ſicut ſomnus ei ſignificabat. Quamobrem ſtatim ſurgens e ſede, vadit ad magnum Spiridionem: deſiderium enim recuperandæ ſanitatis faciebat eum alia

B contemnere: ſplendorem certe Imperatorum & Imperij magnitudinem poſtponens honori magni Spiridionis, ſe humiliter admodum & abiecte in eum gerit; humilitate captans miſericordiam, & oſtendens quantum interſit inter Regem, qui ad tempus eſt, & eum qui ſeruit Regi æterno. Ille ergo inclinato capite placabat eum lacrymis, & eius petebat preces, tamquam validiſſimum aliquod medicamentum, quod omnem moleſtiam poteſt facile ſoluere. Poſtquam ergo manus illius tetigit caput Imperatoris, ſtatim fugatus eſt morbus, & conualuit Imperator.

Quis quæ poſtea conſequuta ſunt, narrabit, eorum qui aderant, & ipſius Imperatoris, quemadmodum toto die feſtum agebant, & propemodum exiliebant, & neque ſe præ gaudio poterant continere? Solus Spiridion erat in labiis omnium, aſpiciebatur Spiridion, Spiridion erat id, quod ſtudio erat omnibus. Imperatori itaque fuit quidem corpus reſtitutum ſanitati: Vt autem ſana eſſet eius anima, numquid vt paruum & a medico conueniendum fuit deſpectum? Vbinam vero hoc fecit ſacroſancta illa anima? Sed ei quoque omnino conueniens adhibuit medicamentum; vt qui ſuaſerit quidem, vt meminifſet Dei beneficij: in eos autem qui eius parebant Imperio, ijs quidem qui offendeabant & aliquam attulerant moleſtiam, clementem ſe præberet & miſericordem: ijs vero qui ſecus ſe geſſerant, benignum & liberalem: ijs autem qui priuati erant rebus neceſſarijs, patris & curatoris munus obeuntem, manumque & viſcera ijs benigniſſime aperientem: Quantum enim, inquit, præſtas ceteris, tantum te eſſe oportet virtute celfiorem: qui enim non ſic eſt affectus in ſubiectos, tyrannum oportet eum potius vocare, quam Imperatorem, qui non eſt cenſendus beatus propter poteſtatem, ſed qui cenſetur miſer & odio habetur propter ſuperbiam. Poſtremo adhortatus eſt, vt accurate teneret & obſeruaret ea quæ pertinent ad pietatem, & ne tantillum quidem admitteret, quod non Dei videretur Eccleſiæ.] hæc quidẽ ad Constantium

C Spiridion, probe ſciens, hominem ad Eufebianos propenſiorem, per quos poſſet induci in Arianam impietatem; atque idcirco hæc illi oportuit ab eo instantius ingeri, & inculcari. ſubdit auctor Spiridionis contemptum auri, quo donatus ab Imperatore & accipere coactus, illud erogauit in aulicos: additq. de Imperatore ad meliorem frugẽ reddito, eiufque ſtudio in ſubleuandis inopum afflictionibus atque moleſtijs, deq. immunitate conſeſſa viris Eccleſiaſticiſ, ne quod genus penderent veſtigialium, ſed in omnibus eſſent immunes: ſubditq. his quoque de puero deſuncto & ad vitam ibidem, cum eſſet Antiochiæ, reuocato, & poſt hæc alia plurima ab eo edita ſigna, cum in Cyprum inſulam reuerſus eſt.

Quod autem ſpectat ad immunitatem conſeſſam clericis in gratiam Spiridionis: excidit E quidem datum de ea re a Constantio reſcriptum, cuius tamen mentionem ipſe feciſſe videtur, cum alias in hunc modum reſcripſit ad clericos: Iuxta ſanctionem, quam dudum meruiſſe perhibemini; et vos, & mancipia veſtra nullus nouis collationibus obligabit; ſed vacatione gaudebitis. Præterea neque hospites ſuſcipietis: et ſi qui de vobis alimoniam cauſa negotiationem exercere volunt, immunitate potientur. Data. VI. Kalendas Septemb. Placido & Romulo Coſs.]

Verum haud immuneratam reliquit Deus Constantij munificentiam tum erga pauperes omnes, tum potiſſimum clericos tunc impenſam; ſed longe maiora rependit, & quidem per alium ſanctiſſimum virum Spiridioni non imparem, per Iacobum inquam illum Episcopum Niſibis toti Orienti ſpectatum, de quo ſæpe ſuperius mentio incidit opportuna: ex quibus plane innotuit magna Dei prouidentia erga Constantium, quem vt in officio pietatis contineret, modo perterret minis, exagitat plagis, modo vero beneficijs demeretur; quæ per viros

VISIO FACTA  
CONSTANTIO.MVRORATA  
ANCIENNASPIRIDION IN  
REGIA MALE  
HABITVS.

Math. 5.

DE TRIPHYL-  
LIO VATICI-  
NIUM.CONGRESSVS  
SPIRIDIONIS  
CVM CON-  
STANTIO.SPIRIDIONIS  
VIRTVS PRÆ-  
DICATVR.IMMUNITAS  
CONCESSA  
CLERICIS.  
al. S. de Episc. &  
cleric. C. Theod.IACOBI NISI-  
BITAR INSI-  
GNE FACTVM.

pietissimos, atque Catholica religione præstantes illi voluit exhiberi; vt ex his saltem perdisceret pietatem colere, & auerfari scelestissimos Eusebianos ab ea ipsum conantes auertere. At quodnam hoc tandem adeo ingens beneficium per Iacobum Episcopum fuit eidem impertitum? eximium illud sane, atque ita excellens, vt vix sit qui digne prosequi valeat oratione. Sapores quidem ille potentissimus Persarum Rex, audita Constantini morte, cuius summa potentia sæpe coercitus, haud ausus fuit inuadere Romanum Imperium; at eo sublato, tempus idoneum inuenisse ratus diutius expectatum, validissimo exercitu comparato, fines Romanorum inuadit; et quæ sibi fortior atque prior occurrit, Nisibin dura atque diutina obsidione perstringit: sed ab vno præstantissimo eodemque Deo carissimo viro Iacobo eius ciuitatis Episcopo vincitur, confunditur, atque cum ignominia ad propria inglorius redire compellitur. hæc autem quo modo se habuerint, sunt auctore Theodoro narranda.

SAPORIS REG. PERSARVM BELLVM IN MESOPOTAM. 2 Hieron. in Chronic.

b Theodoret. in Philoth. in lab. Nisibin.

Sed illud primum quod ad tempus spectat, vt certiore statuamus chronographiam: Ista quidem accidisse ipso exordio Imperij Constantij & collegarum fratrum, sanctus Hieronymus<sup>a</sup> testatur, cum sic habet primo ipsorum Augustorum anno: Sapor Rex Persarum Mesopotamia vastata, duobus ferme mensibus Nisibin obsedit. ] hæc inquam ipso anno primo Constantij, qui (vt vidimus) cœptus anno præterito post obitum patris decimo Kalendas Iunij, in præsentem vsque annum, dicto mense ac die protenditur. Et Theodoretus<sup>b</sup> in Philotheo hæc in eadem sententiam: Cum autem aliquantum processisset temporis, Imperator quidem Magnus & admirabilis (Constantinus scilicet) excessit e vita cum coronis pietatis. Illius autem filij fuere heredes Imperij orbis terræ. Tunc Rex Persarum, cui nomen erat Sapores, contemptis filiis, vt quorum potentia non esset patriæ æqualis, bellum mouet aduersus Nisibin magnis & equitum & peditum copiis: duxit autem elephantos quoque quamplurimos, &c. ] hæc quidem quod ad tempus pertinet. Res autem quo modo se habuerint, idem

c Theodoret. lib. 2. c. 30.

Theodoretus narrat his verbis<sup>c</sup>: Cum Sapores Persarum Rex contra Romanos bellum gereret; Constantius collecto exercitu venit Antiochiam. Quo quidem tempore, dum moraretur Constantius Antiochiæ, hostes erant profligati non exercitus Romani viribus, sed virtute Dei, quem pij viri inter Romanos sancte coluerunt. Victoriæ autem ratione ac modum hoc loco exponere decreui. Nisibin vrbs, quam nonnulli Antiochiam Mygdoniæ appellant, in finibus, quibus Romanorum & Persarum terminatur Imperium, posita est, cuius Episcopus moderater & dux fuit Iacobus, de quo supra mentio facta est: in isto clari gratiæ Apostolicæ radij elucebant: cuius mirabilia & multorum celebrata sermonibus miracula, quoniam in historia, quæ inscribitur, Philotheus, complexus sum, ea rursus enumerare, vt superuacaneum, sic alienum ab instituto arbitror. Itaque vnum dumtaxat narrationis præpositæ causa commemorabo. Urbem, cui iste Episcopus præfuit, Romanorum ditioni subiectam, forte Persarum exercitus obsidebat: quam ad septuaginta dies obsessam, tametsi multas machinas mœnibus admoiebat, & eam vndique varijs bellicis tentabat instrumentis, atque adeo vallo & fossa circumdabat, capere tamen non potuit.

NISIBIN OBSIDITA.

Postea alueo fluuii per mediam urbem labentis, qui Mygdonius vocatur, satis longo interuallo supra urbem obstructo, & ripis ad ingentem altitudinem, vt impetum aquæ inhiberent, exaggeratis: vbi videt tantam aquæ copiam, vt de cetero aggerem inundaret; subito eam velut machinam in murum præcipiti cursu ferri permittit: cuius impetus tam vehemens fuit, vt murus eum non potuerit sustinere, sed in alteram partem inclinatus, ad terram ruerit. eandem calamitatem altera muri pars, per quam erumpebat fluuius, etiam passa est; quandoquidem cum aquæ violentiam ferre non posset, disturbata concidit. Quod vbi vidit Sapores, spem concepit animo, se nullo negotio reliquam urbem expugnaturum. Atque ille quidem ideo quiescit, vt cœnosa aquæ inundatio arefceret, & flumen vado transiri posset. Postridie autem, vbi cum omnibus copiis vrbi appropinquabat, expectabatque per disiectas muri partes in eam ingredi: tum murum vtrinque de integro ædificatum, tum laborem a se frustra susceptum videt. Nam diuinus ille vir Iacobus suæ precationis virtute, non solum militum, aliorumque incolarum confirmauit animos, verum etiam murum denuo extruxit, & machinis oppositis hostes irruentes repulit: quas res perfecit non accedendo ad mœnia, sed intus in sacrosancto templo Deum precibus enixe sollicitando. Sapores autem non modo ædificandi celeritate obstupescit, verum etiam visione quadam perterritus: Etenim vidit in ipso muro quemdam regali plane vestitu amictum, cuius purpura & diadema

MYRACVLO VRBS DEFENDITA.

A dema mire resplendebant: quem Imperatorem Romanum esse suspicatus, minabatur illis mortem, qui nunciabant eum minime adesse. Qui cum constanter affirmarent, vera esse quæ dixerant, & Constantium Imperatorem esse Antiochiæ: intellexit cum visionis significationem, tum Deum pro Romanis (sic enim aiebat) bellum gerere. Itaque miser rem indignatus, telum coniecit in aerem, non quod putabat Deum se posse ferire, quem sciebat corporis expertem, sed quod impetum insanix suæ sustinere non potuit.

Eodem tempore Ephraim, vir sane admirabilis, & scriptor inter Syros facile excellentissimus, orat Iacobum, vt conscendat mœnia, barbaros conspicetur, & execrationis tela in eos conijciat: cuius postulationi obsequutus sanctus vir, in quamdam turrin ascendit: ac cum videret ingentem eorum multitudinem, non aliud est illis imprecatus, quam vt cyniphes ac culices in eos immitterentur, vt minutarum bestiarum morfu eius potentiam, qui ipsis

CULICIBVS VINCUNTVR HOSTES.

B Romanis auxilium tulerat, agnoscerent. Qua re a Deo postulata, statim cyniphum & culicum examina, tamquam nubes, Persarum copiis circumfunduntur; atque tum elephantorum proboscidas, quæ sunt instar fistulæ, tum equorum & aliorum iumentorum aures naresque compleuerunt. Qui cum bestiarum morsus ferre non possent, frena rumpere, sessores deicere, & aciem disturbare cœperunt; ac tandem relicto exercitu, fugiunt quantum possunt. Itaque miserrimus ille Rex, cum ex hac leui & clementi castigatione potentiam Dei, curam piorum gerentis perspexisset, inde domum reuertitur, ex ea obsidione non victoriam, sed ignominiam consequutus. ] hæc Theodoretus. hæc quidem felicia omnia Romanum Imperium meruisse per Iacobum eius loci Episcopum, declarauit euentus: nam quoad vixit ipse, licet sæpe munitio illa tentata, numquam tamen valuit ab hostibus capi: sed & eo ex hac vita sublato, quamdiu corpus illius Nisibi mansit (quod validissimum vrbi exitit propugnaculum) plane facta est inexpugnabilis ciuitas illa, & numquam in Persarum Reges manus deuenit, quod suo loco dicturi sumus: non enim semel, sed sæpe virtute Iacobi Nisibin liberatam, testatur pariter S. Hieronymus in Chronico paucis his: Iacobus Nisibenus agnoscitur, ad cuius preces sæpe vrbs discrimine liberata est. ] ita ipse anno primo Constantij Imperatoris.

REX PERSARVM TURPI- TER CEDIT.

Hæc quidem satis, & plusquam satis dixerimus, esse poterant Constantio, ad continentem se in fide Catholica, a cuius cultoribus Deo carissimis videbat tot tantaque præstari: cum a suis Eusebianis nequidquam tale, immo ne minimum quidem diuinæ gratiæ in illis vquam elucere conspexerit. Fuerunt ambo hi, nempe Iacobus & Spiridion, præsentis sacrosancto Magno Nicæno Concilio, suoque ipsorum chirographo fidei Symbolo subscripserunt, cuius semper extiterunt acerrimi defensores: dederant enim hi sibi manus, qui in Ecclesia Dei videbantur esse columnæ: quorum quidem signis atque prodigijs, tamquam a Moyse atque Aaron, potuisset de veritate Catholicæ fidei Constantius admoneri; nisi (quod ex suis Magis accidit Pharaoni) ab Eusebianorum præstigijs fuisset penitus dementatus. Meminisse quidem debuisset, quid ipsius pater sibi dederat in mandatis; nempe vt non Iacobum tantum viuentem coleret & obseruaret, sed eius quoque cadauer honore prosequeretur; ac proinde non abhorreret a fide, quam sciebat ab eodem sancto Episcopo prædicari. At ille sic virum viuentem atque defunctum coluit, vt tamen nequaquam ab Ariana impietate recederet: atque pro monstro plane sit habitum, illum ab ipso affici honore, a cuius sententia in fide Catholica procul abesset: conuocauit enim eum post hæc ad Encœnia Antiochena, vt suo loco demonstrabimus.

MAGNA CON- STANTII OBLI- VIO RECTI.

E Gennadius<sup>a</sup> cum de eius obitu agit, hæc quoque de Constantino atque Constantio in memoriam reuocat: Moritur (inquit) hic vir Constantij temporibus: iuxta præceptum patris eius Constantini, intra muros vrbs Nisibenæ sepelitur, ob custodiam videlicet ciuitatis: quod secundum Constantini fidem euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus urbem, & vel gloriæ sepulti inuidens, vel fidei Constantini, cuius ob id domum persequebatur, iussit efferri de ciuitate sancti corporis reliquias; et post paucos menses, consulendi scilicet Reipublicæ causa, Iouianus Imperator, qui Iuliano successerat, tradidit barbaris ciuitatem, quæ vsque hodie Persarum ditioni cum finibus suis subiecta seruit. ] sed de his suo loco prolixius.

a Gennad. de vi- ris illustr. c. 1. S. IACOBI OBI- TVS ET SEPUL- TVRA.

Qui vero mirabilium rerum gestarum operatione adeo visus est coruscasse, doctrina quoque & rerum diuinarum eruditione haud leuiter tinctus, sed apprime imbutus fuit: Cur autem a S. Hieronymo in catalogo scriptorum illustrium minime fuerit recensitus, facile (inquit Gennadius) excusabitur, si consideremus, quod ipsos tres vel quatuor Syros, quos posuit; in Græcum versos se legisse testetur. Vnde constat, eum illo

IACOBI NISI- BIS EPISCO- SCRIPTA.

tempore ignorasse Syram linguam, vel litteras; et ideo hunc, qui necdum versus est in aliam A linguam, nescisse scriptorem. Comprehendit autem omne opus suum in vigintifex libris, De fide, Contra omnes haereses, De charitate generali, De dilectione erga proximum speciali, De ieiunio, De oratione, De resurrectione, De vita post mortem, De humilitate, De patientia, De poenitentia, De satisfactione, De virginitate, De sensu animae, De circumcissione, De acino benedicto, pro quo in Isaia legitur: Non est exterminandus botrus: De Christo, quod Filius Dei sit & consubstantialis Patri, De castitate, Aduersus Gentes, De constructione tabernaculi, De Gentium conuersione, De regno Perfarum, De persecutione Christianorum: composuit & Chronicon minoris quidem quam Graecorum curiositatis, sed maioris fiducia; quia diuinarum scripturarum tanta auctoritate conscriptum comprimit ora eorum, qui praesumptuosa suspicione de aduentu Christi Domini nostri inaniter philosophantur.] haec Gennadius, dum sui commentarij exordium Iacobi huius illustrat auctoritate atque splendore. Vtinam tantum thesaurum Syri Graecis, & hi Latinis communicassent, sicut res ab eo praclare gestas nobiscum participarunt. Porro tanta viri memoria qualibet anniuersaria natali die non Syris tantum, sed Graecis atque Latinis, cuiuslibet anni periodo Idibus Iulij consummato, expectata reuertitur.

Cum autem in recitatis superius Actis Iacobi Nisibitae Episcopi, facta sit mentio Ephrem diaconi Edeffeni tunc Nisibi apud Iacobum adhuc agentis (Nisibi enim & ipse natus est, vt Sozomenus testatur a) apparet ipsum eodem Iacobo absque dubio in diuinis potissimum litteris vsu esse magistro: etenim quinam alius, quod ad Syram linguam spectat, inuetus est hoc tempore Iacobo eruditione praestator? Num apud alios, quorum nulla fama extaret, quaerendus sibi doctor esset, cum talem tantumque. toti Orienti conspicuum, quiq. cum eximia doctrina, vitae quoque simul in omnibus incomparabilem sanctitudinem coniunxisset, domi, paternisque in laribus secum haberet? Dignus plane tanto viro Ephrem discipulus extitit, cuius primordia, qualis quantusve ipse futurus esset, admirandis quibusdam signis diuinitus demonstrarunt: quae ab ipso met absque iactantia (longe enim ipsum ab omni cupidine humanae gloriae abhorruisse, eiusdem plane scripta, si alia deessent testimonia, aperte significant) aliquando amico communicata, a S. Gregorio Nysseno b his verbis sunt scriptorum monumentis posteris tradita:

Fertur (inquit) haec ipse de se dixisse: sibi cum primum e tenera illa excederet aetate pueritiae, arcana eiusmodi contigisse visa. Ipsi etenim iuxta linguam admodum fructifera enasci videbatur vitis, quae quidem ita excrecebat, vt vniuersum terrarum repletet Orbem: cuncta autem caeli volatilia aduentabant, & de fructu eius comedebant: ipsa autem vitis, quanto plures volucres decerpentes fructus excipiebant, tanto amplius racemis abundabat.

Aliud praeterea quod ad ipsum pertineret, alius quidam se conspexisse testatus est: Angelorum scilicet copiam descendentem e caelo, volumen intus ac foris conscriptum detinere manibus: sic vero sanctam illam colloqui visam esse aciem: Quis putas volumen istud in manus accipiet? et hos quidem hunc, alios illum, alios vero alium ex praestantioribus eo tempore hominibus, respondisse. Deinde autem post omnium probationem subiecisse: Isti quidem sancti, ac ministri Dei sunt, sed hoc volumen in manus accipere nequeunt. Cumque iam varios ex tunc viuentibus nominassent, nec quisquam ex his placuisset: demum communi omnium consensu, in eam pariter conuenerunt sententiam, vt dicerent, a nullo alio volumen istud in manus posse sumi, praeter quam ab Ephrem Syro. Tuncque caelestes Angelos, idem conspexisse fertur, Ephrem volumen tradere: noctuque surgens, ad ecclesiam, visum illud conspiciens, perrexisse; auditoque ipso Ephrem, qui tunc insignem gratiaque plenam habebat orationem, quid visum illud designaret, cognouisse, Deumque collaudasse, qui tam praclarum dicendi donum viro sancto tribuisset. Tantam enim sapientiae abundantiam largitus illi Deus fuerat, vt quantumuis ei perpetui quasi verborum fontes suppeterent, rebus tamen explicandis pares nequaquam essent; illudque non tam linguae tarditate, quam cogitationis celeritate accidebat.] haec Nyssenus de Ephrem adhuc adolescente, qua aetate ipse rum Nisibi (vt dictum est) morabatur, & magno illi Iacobo inharecebat. At de ipso Ephrem continget saepe inferius habere sermonem.

Quod autem ad politicum statum Romani Imperij pertinet: hoc eodem anno, iisdemque Consulibus Vrso atque Polemio, Constantius Imperator ad Aconium Catullinum Africae Vicarium aduersus honores ambientes sic rescripsit c: Ab honoribus mercandis per suffragia, vel qualibet ambitione quaerendis, certa multa prohibuit: cui addimus, vt quicumque fugientes obsequia curiarum, umbras & nomina affectauerint dignitatum, tricenas libras argenti inferre

a Sozom. lib. 3. c. 15. EPHREM DIAC. DISCIPVLVS IACOBI NISIB.

b Greg. Nyssen. Vir. de S. Ephrem.

VISIO FACTA EPHREM.

ALIA VISIO DE EPHREM.

c l. 2. de honor. codicil. C. Theod. & l. 24. de Decur. Cod. cod. CONSTANTII CONSTITVTIO IN AMBIENTIBUS MAGISTRATVS.

Ati inferre cogantur, manente illa praeterita illatione auri, qua perpetua lege constricti sunt. PP. V. Kal. Decemb. Acc. XVII. Kal. Iunij Thamugadi, Vrso & Polemio Coss.]

Hos autem qui se sic intrusissent, idem honoribus priuandos esse censuit, ita ad eundem ijs ipsis Consulibus rescribens a: Quoniam empta dignitatis obtentu Curias vacuefactas esse, non dubium est: placuit, vt cuncti qui suffragijs dignitatum insignia consequuti sunt, immeriti honoris splendore priuati, ciuiliu munerum solemnitate fungantur. Eorum sane intemeratas inconcussasq. dignitates volumus permanere, qui vel iudicio prouinciaru in officium legationis electi sunt, vel honestis testimonijs, adminiculis enitentes, talium dignitatum priuilegia insigniaq. meruerunt. Dat. V. Kal. Nouemb. Emeza, Vrso & Polemio Coss.]

Idemq. ad Afros haec de famosis libellis hoc anno rescripsit b: Libellis, quos famosos vocant, si fieri possit, abolendis, inclytus pater noster prouidit: et huiusmodi libellos ne in cognitionem quidem suam vel publicam iussit admitti. Non igitur vita cuiusquam, non dignitas concussa his machinis vacillabit. Nam omnes huiusmodi libellos concremari decernimus. Dat. XIII. Kal. Iulij, Vrso & Polemio Coss.]

Sed & illud aduersus occultos delatores edixit Reipublicae vtile c: Innocentiam securitate firmantes, & quorumdam audaciam prohibentes, edictum promulgauimus, ne quid occultis delationibus possit in hominum licere fortunae. Dat. pridie Id. Iun. Viminaci, Vrso & Polemio Coss.]

IESV CHRISTI ANNVS 339.

IVLII PAP. ANNVS 3.

CONSTANTINI CONSTANTII IMPPP. CONSTANTIS 3.

Recentesimus vndequadagesimus Christi annus, Consulibus duobus Augustis Constantio secundum & Constante, tam in Graecis quam in Latinis indicibus reperitur inscriptus. Quo tempore Ariani, indigne ferentes Athanasium in Ecclesiam restitutum, vt eum iterum deturbarent, praeter veteres in ipsum coagmentatas calumnias, nouas illis superaddentes, legationem aduersus eum mittunt ad Romanum Pontificem, & ad Occidentis Imperatores Constantinum atque Constantem. Testatur id ipse Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes, in qua inter alia haec leguntur: Eusebiani igitur videntes haeresin suam succumbere, & Romam & ad Imperatores Constantinum & Constantem contra Athanasium scribunt.] de hisce illorum litteris ad Iulium Papam calumniarum plenis meminerunt Episcopi Aegypti ex Concilio Alexandrino in sua ipsorum Synodali epistola, de qua agemus inferius. Legati autem qui Romam ab Eusebianis ad Iulium Pontificem missi sunt, fuerunt Macarius presbyter, Martyrius & Helychius diaconi, prout eiusdem Iulii Papae litterae significant. Horum petitio potissima illa fuit, vt Tyri facta Athanasii damnatio rata haberetur; detulerantq. secum Legati Acta Tyria ab ipsis Eusebianis tunc ex animi voluntate composita. Quid autem Romae actum sit, dicemus inferius: quid vero illi apud Imperatorem, Athanasius vnico verbo absoluit, cum addit d: Sed quia ab Athanasio missi Legati mendacia eorum refutabant, ab Imperatoribus cum pudore reiecti sunt.] ita ipse.

At quaenam haec fuit legatio, quam ad Legatos Arianorum confutandos missam a se dicit? Non aliam quidem putamus, quam illam missam a Synodo Alexandriae tunc temporis eadem de causa ex Episcopis Aegypti Alexandriae Ecclesiae subiectis congregata; in qua aduersus omnes Eusebianorum accusationes tum veteres Tyri productas, tum etiam ab eisdem recens excogitatas, scripta est Synodalis epistola ad Iulium Romanum Pontificem, & ad omnes Episcopos Catholicae comunione toto Christiano Orbe diffusos: per ipsam enim egregie confutantur omnes ab eis in Athanasium diuersis ex causis comparatae calumniae. est prolixa quidem epistola, ex qua nos ea tantum prosequemur, quae spectant ad tria illa superaddita ad veteres criminationes capitula: recitatur vero integra ab Athanasio, ipso ferme suae secundae Apologiae exordio e.

Ceterum meminisse debemus Athanasium post reditum Alexandriam tribus ab Eusebianis accusationibus esse vexatum: nimirum, ipsum in suo reditu a populo magno acceptum maerore, eodemque tempore caedes plurimorum patratas esse: Quod insuper, qui a Synodo damnatus esset, absque Synodo sedem recipere temere atque contra canones praesumpisset: Rursum vero, quod frumentum solitum exhiberi ex Constantini Imperatoris liberalitate Aegypti ac Libyae viduis, surripuisset. Porro Synodalis epistola sic se habet:

Sancta Synodus Alexandriae congregata ex Aegypto, Thebaide, Libya, Pentapoli, omnibus

a l. 2. de Decur. curion. G. Theod.

b l. 5. de libel. fam. mos. Cod. cod.

c l. 4. de positio. Cod. Theodof.

ARIANI RVRSVM INSVRGVNT IN ATHANASIYM.

d Athanas. epist. ad Solitar.

LEGATIO AB ATHANASIO MISSA IN OCCIDENTEM.

e Apud Athanas. Apolog. 2.

TRES ADDITAE ACCVSATIONES IN ATHANASIYM.

EPISTOLA SY-  
NODI ALEXAN-  
DRINAR.  
2 Athanasij Apo-  
log. 2.

nibus ubique Ecclesie Catholice Episcopis, dilectis & desideratissimis fratribus in Christo, salutem.] licet autem in hac inscriptione nulla specialis mentio habeatur Iulij Romani Pontificis; scriptam tamen esse ad Iulium, testatur S. Athanasius in fine ipsius, quam recitat, epistolae, ubi ait: Hæc quidem Aegyptij ad omnes, & ad Episcopum Romanum Iulium scripsere.] Epistola vero sic inchoatur:

Potramus quidem, dilectissimi fratres, etiam statim ab initio conflata in Athanasium criminationis, deinde post eius Alexandriam ingressum respondere super fictis criminationibus Eusebianorum, eosque de iniurijs in commissum nostrum illatis accusare, simulque ostendere, quam nihil nisi meras calumnias obiecerint: sed quia tempora illa nihil tale permittebant, ut & ipsi nostis: et quia arbitraremur, post restitutionem Episcopi Athanasij, eos vultum summittere, & pudore in tam apertis iniurijs suffundi: putauimus rem silentio prætermittendam esse, maxime post tantas eius viri calamitates, profectioesque, & vitam, relicta domo, peregre actam, post tanta pericula, quibus minimo minus perierat, rem vrgentibus calumiosis hominibus, nisi humanitas Imperatoris obstitisset.] hæc ipsi dicentes, alludunt ad accusationem illam priorem in Athanasium ad Constantinum delatam criminis maiestatis, cum petierunt contra eundem lege agi. sed subdunt:

Tot malis cum nemo non hostium etiam crudelissimorum exitari potuisset: ipsi tamen effrontes, infatigabilesque permanent, sæuiuntque denuo & in Ecclesiam & in Athanasium, ægre ferentes illius liberationem: ac proinde atrociora molientes, cupide ad novas criminationes prosiliunt, nec timent illud quod in sacris litteris scriptum est: Falsus testis impunitus non erit. et: Os quod mentitur, occidit animam. Ideo sit, ut silentium diutius retinere nequeamus. Admiramurque eorum malitiam, & infatigabilem in struendis insidijs perueciam. Ecce enim, nulla sumpta quiete, rursus Imperatoris aures contra nos irritant, neque vsquam cessant litteras parricidas scribere, quo Athanasium ipsorum hæresi aduersarium e medio tollant. Siquidem iam denuo accusatrices litteras contra Athanasium Imperatoribus porrexere, iteratis calumnijs homicidia ei obiectantes, quæ nunquam facta sunt: ac denuo illum coniurationibus suis opprimere student, imputatis cædibus, quæ nunquam factæ sunt. Et fortasse tunc eum calumnijs suis interfecissent, nisi humanum Principem nacti fuisset: eundemque denuo (ut, quod minimum malorum est, referamus) in exilium protrudere satagunt: et ob id calamitates exulum quasi ab eo factas se deplorare simulant, cum reuera plorent, nihil a nobis tale designatum esse.] et paulo post:

Tot enim cædes, hominumque mactationes, quas ne profanus quidem homo & curiosus, & consecrator criminum in calumnijs diceret; ea ipsi effundere minime veriti sunt; non solum apud Præsidentem aut alium quemuis magnum virum, sed & apud tres Augustos: neque in eam rem longitudines itinerum illis graues fuere, dummodo omnia maiora tribunalia calumnijs implerent: calumnia enim est quam tentant, eaque grauiissima & maxime omnium capitalis, idque in summis omnium rerum humanarum tribunalibus. Quis enim alius istius quæstionis finis, nisi ut mors Ecclesiastico tumultu inferatur? et post multa, cum diluunt accusationes in Athanasium congestas, hæc subdunt de iis quæ illi obiciebant, homicidia & cædes hominum perpetrata esse in reditu Athanasij Alexandriam:

Cædes, inquiunt, omnino nulla neque ab Athanasio neque per Athanasium commissa est: quapropter cum ad hanc inexpectatam defensionem aduersariorum iniquitate propellamur, non nihil indulgendum est necessitati excusationis. Cædes igitur & vincula aliena sunt a nostra Ecclesia: carnifici neminem vmquam Athanasius dedit; neque carcerem, quantum in ipso fuit, vinculis tradendis fatigauit. Sacraque nostra, ut in præsentia, perspicua scilicet, ita etiam semper pura, innocentiaque fuere, non nisi Christi sanguine, eiusque cultu sanctificata: neque presbyter, neque diaconus ab Athanasio interfectus est, neque cædem vlli aut exilium irrogauit. Utinam illi, qui veram persecutionem induxerunt, nihil tale contra eum perpetrassent: nullus enim opera eius patria excidit: ipse autem ab istis in exilium actus est: quem nunc iterum, quia ab ea relegatione liber dimittitur, grauioribus criminibus repetentes, linguam suam ad omnia falsa & crudelia exacuunt. Quin immo Iudicum Acta, & damnatos a Præfecto, ut ipsi in suis scriptis fatentur, ad Athanasij culpam transferunt: adeo nihil illos pudet, sæuitiæ Athanasij imputant: cum Athanasius per id tempus nondum Alexandriam ingressus fuisset, ut per Syriam in itinere ab exilio reuertetetur. Quod si longinqua absentia excusationem affert, ne quis reus habeatur: quin si Præses aut Præfectus Aegypti aliquid facit; quid Athanasio remotius a crimine? qui si vel in ipsa Alexandria

ARIANORVM  
IN ATHANA-  
SIUM CONA-  
TUS.  
b Proverb. 15.  
c Sap. 1.

d Ead. Apolog. 2.

DILVNTVR  
CRIMINATIO-  
NES ARIANO-  
RVM.

Alexandria fuisset; quid tamen illi, quæso, cum negotijs Præfecti? Atqui in illis locis non erat; neque ad ea quæ acta sunt a Præfecto, res Ecclesiasticæ occasionem dederunt: sed vnde id natum sit, ex monumentis Actorum intelligetis, quæ nos cognitis illorum scriptis, & re perquam diligenter explorata, ad vos misimus.] hæc & alia multa pro defensione Athanasij de cædibus obiectis Patres.

Postea vero retexunt criminationes in eum in Tyrio Conciliabulo proditas; Astaq. Tyria inania, dolosa, factiosa, atque tyrannica plane fuisse, pluribus docent; ac proinde inanem reddunt obiectionem illam aduersariorum dicentium, damnatum Athanasium a Synodo, non nisi per Synodum restituendum fuisse; dum perspicue demonstrant, nomen non meruisse Synodi, Eusebianorum Conuenticulum, in quo præfuisset Comes, adstaret spiculator, appareret Commentariensis, & vniuersum Officium ad delinquentium quæstiones & damnatorum poenas exhiberi solitum, ubi & cuncta per vim publicam atque metum agerentur, prout suo loco superius, eiusdem epistolæ verba recitando, dictum est. Demum ad tertiam recentem obiectionem deueniunt, cum sic aiunt:

Verum quid obtreccionum passus sit Athanasius sacrorum nobiscum comminister, necessarium relatu est; ut vel hinc deprehendatis, nihil illos aliud nisi cædem viri quærere. Frumentum dabatur a patre Imperatorum in alimentum viduarum partim Libycarum, partim Aegyptiarum, quod etiam nunc accipiunt, Athanasio nihil inde nisi operam & laborem referente. Interim dum & illæ perciperent, nec vlla querela esset de non accepto alimento, idque ipsæ faterentur; accusatur per calumniam Athanasius, quod vniuersum frumentum diuentum in suos vsus seposuisset: certe hoc Imperator istorum calumnijs inductus, in suis litteris conqueritur.] ac demum ad eandem calumniam conuincendam hæc addunt: Misimus autem ad vos testimonia comministrorum nostrorum, qui in Libya, Pentapoli, & in Aegypto degunt; ut etiam inde cognoscatis illorum in Athanasium sycophantias: quod ideo faciunt, ut ceteris per metum, qui piæ opinionis sunt, quiescentibus, impia Arianorum hæresis introducatur. Nos autem vestræ prudentiæ gratias agimus, dilectissimi, quod sapius anathemate Arianos notastis, neque illis locum in Ecclesia dedistis.] Fuisse autem has ipsas accusationes recens excogitatas, ac postea etiam examinatas in Concilio Antiocheno ab eisdem Eusebianis congregato, Socrates<sup>b</sup>, Sozomenus<sup>c</sup>, & alii<sup>d</sup> quoque testantur. At post hæc ijdem Patres addunt:

In proximo autem iam est, ut ex rerum documentis appareat, quales Eusebiani sint. Ecce enim post prima eorum de Arianis scripta, quorum antigrapha ad vos misimus, aperte iam Arianos homines, atque eo nomine ab vniuersa Ecclesia anathemate condénatos contra Ecclesias irritant, Episcopumque illis constituunt, diuulsis a seipsis per metum Ecclesijs, quo illis ubique suppetant cooperatores suæ impietatis: ac proinde diaconos suos ad Arianos legant, propalam cum Arianis communionem sumpta: litterisque vltro citroque missitatis, Ecclesiam in schisma conijciunt, eaque passim scribunt, quæ & hæresin commendant, & Ecclesiam conuicijs lacerant, ut ex litteris eorum ad Romanorum Episcopum, & fortasse ad vos ipsos scriptis deprehendere potestis. Quam igitur ista inulta esse non debeant, etiam vos, dilectissimi, animaduertitis; graua enim sunt & aliena a Christi doctrina.

Hac certa de causa in publico Conuentu de consilio omnium has litteras ad vos dedimus, quibus oramus vestram in Christo prudentiam, ut recipiatis hanc de Athanasio contestationem: et commercium communionemque eius admittite, & zelum indignationemque contra Eusebianos, qui istiusmodi tentant, induite, ne diutius eiusmodi prauitas & malitia contra Ecclesiam inualescat: vos certe vindices huius iniustitiæ imploramus, citantes illud Apostolicum verbum: Auferte mala ex vobis. Mala enim reuera sunt & indigna communionem, quæ ab illis designantur. Ne igitur illis aurem præbueritis, si denuo ad vos contra Athanasium Episcopum scribant: quidquid enim ab illis proficiscitur, falsum est, etiam si nostra Aegyptiorum Episcoporum nomina epistolis suis adscribant. certum enim est, nos non eos esse, quorum nomina in scriptis subiiciunt, sed Meletianos homines perpetuo schismaticos, qui etiam nunc Ecclesias turbant, & seditiones commouent, constitutionesque absurdas & prope modum Ethnicas faciunt, eaque designant, quæ quoniam abominamur scribere, ex nostris Legatis, qui vobis hanc epistolam afferunt, cognoscere poteritis.] hæc tamen epistola Synodalis Episcoporum Aegypti, quam (ut dictum est) cum ad omnes dederunt Episcopos, tum potissimum ad Iulium Romanum Pontificem per Legatos misere. Itaque eodem simul tempore Legatos Arianorum, atque Legatos Aegyptiorum Catholicæ fidei Episcoporum ex Concilio Alexan-

TYRIVM CON-  
VENTICVLVM  
INDIGNVM NO-  
MINE SYNODI.

d Ead. Apolog. 2.

TERTIA DI-  
LVTVR CRI-  
MINATIO.

b Socrat. lib. 2.  
c. 2. in fin.

c Sozom. lib. 3.  
c. 5.

d Theodoret lib.  
2 c. 3.

e Apud Atha-  
nasij. Apolog. 8.  
ACCUSATORES  
DETRAGVNTVR  
ARIANI.

PERORATIO  
CVM EXHOR-  
TATIONE.

f 1. Corinth. 5.



Alexandrino contigit Romæ præsentibus esse; et causam ob quam missi erant, agere coram eodem Iulio Romano Pontifice.

Quid autem inter eos actum sit, idem ipse Iulius suis litteris, quas postea dedit ad Arianos, his verbis significat: Legati vestri Macarius presbyter, & Hefiochus \* diaconus, nullo modo, cum huc venissent, pares presbyteris ab Athanasio missis fuere; ac semper ab illis conuicti, refutatique, Concilium indici postularunt; litterasq. & ad Eusebianos, & Athanasium Alexandriam, quibus conuocarentur, mitti; vt coram omnibus iusto iudicio de causa cognosci posset: rum enim se de Athanasio probaturos esse, quod iam nequirent: publice enim coram nobis Martyrius & Hefychius refellebantur, Athanasij presbyteris bona cum fiducia alacriter resistentibus. Martyrius vero cum suis (si vera dicenda sunt) vbique profligabatur, ac proinde Concilium generale postulauit, et inferius de ijs quæ itidem per Legatos Athanasij Romam allata sunt Acta Synodalia de causa eiusdem Athanasij (vt vidimus in superius recitata epistola) mentio habetur, cum agitur de damnatione Athanasij facta Tyri ab illis qui cum Arianis communicabant; atque sic subditur:

Hæc ita esse, ex iis quæ Alexandria acta sunt, deprehendimus. Nam Carponas quidam ab Alexandro ob Arianam hæresin cum quibusdam aliis eiusdem criminis reis olim citatus huc ad nos venit, missus a Gregorio. Id ipsum quoque ex Macario presbytero, & Martyrio, & Hefychio diaconis didicimus (erant hi Legati Eusebiani) qui antequam iudicio se sisterent, Athanasij presbyteri auctores nobis fuere, vt scriberemus Alexandriam cuidam Pisto: quo tempore etiam tum Athanasius Episcopus Alexandria versabatur. Hunc autem Pistum Athanasij presbyteri superuenientes docuerunt Arianum esse, & eo nomine & ab Alexandro & a Synodo Nicæna reum factum, gradusq. ordinis sui a quodam Secundo (erat hic Episcopus Pentapolitanus) quem Magna Synodus vt Arianum reiecerat, accepisse. Videtis igitur vel ex hac causa, qui potius in culpa habendi sunt; nos ne qui persuaderi non potuimus, vt Arianum Pistum litteras scriberemus; an illi, qui mihi consilium dedere, vt contempto Magno Concilio, ad impios hæreticos veluti ad pios homines litteras darem.]

Intelligis plane lector, solitas exerceri ab hæreticis technas atque versutias (quod quamplurimis exemplis est frequenter superius demonstratum) conatosque esse Eusebianos Legatos suffurari communionem Romanæ Ecclesiæ, quo gloriari possent, se haberi Catholicos; ob idq. nisos esse persuadere Iulio Papæ litteras Pistum illi, quasi Catholico, pacificas dare; quem tamen ex Actis quoque Magni Nicæni Concilii Arianum esse constaret.

Sed quid præterea, cum Pistus Romam vocatus aduenerit, factum sit, idem Iulius Papa in eadem epistola subdit his verbis: Certe Macarius presbyter cum Legatus ab Eusebio venerat, vbi audiuit Athanasij presbyteros Pistum obsistere, nosque eius præsentiam non admittere; vna cum Martyrio & Hefychio, quamuis graui valetudine, de nocte profectus est: vt non incongrue diuinaremus, eum impatientia refutati Pisti, fugam arripuisse. Hæc Iulius, hicq. finis legationis Arianorum. Porro eiusmodi iudicium & causæ examinatio facta ab vtriusque partis Legatis, quanto temporis spatio fuerit consummatum, licet certum quid definiri non possit, tamen nequaquam huius anni spatio expleri valuisse videtur; siquidem post alias moras expectandus fuit aduentus Pisti Alexandria Romam: dum enim inter vtriusque partis Legatos causa ageretur (vt dictum est) mittitur qui Pistum Alexandria Romam citet: sic ille vocatus, contulit se Romam ad iudicium, vbi a Legatis Athanasij confutatus, atque hæresis conuictus est Arianæ.

Sic igitur Synodus a Iulio Papa ob eandem causam nequaquam præsentis anno indicta est, sed sequenti: quod ex aliis quoque rationibus suo loco dicendis manifestum omnino reddetur. Iulius ergo quantumlibet ex Actis Tyriæ Synodi Romam allatis ab ipsis Eusebianorum Legatis, aliisque (vt vidimus) ab aduersæ partis Legatis missis a Concilio Alexandrino editis causam plenissime cognouisset; atque insuper Eusebianos labefactatos esse Arianorum cõmunionem, cum ex testificatione Carponæ, qui & ipse ex Aegypto citatus Romam venit, tum etiam ex Pistum ab Athanasij Legatis conuicto satis perspectum habuisset: tamen quod Legati Eusebianorum generalem Synodum petissent, id ipsum indulget, ne quando de iniquo & nimis propere exhibito iudicio Romani Pontificis conqueri possent.

At licet Legati Eusebianorum plane conuicti atque confutati, rubore suffusi, clandestine noctu ab Vrbe recesserint, veriti nimirum ex Pistum examine sententiam Iulii: tamen allata Romam ab illis Acta Tyria, ac Mareotica a missis tunc Tyro Legatis olim confecta, ibidem inter alia publica iudicii monumenta remansere: id quidem Deo permittente, ne ab illis tam turpia atque

A pia atque deformia, sibiq. ipsis (vt Athanasius conuincit) sæpe contraria, omni dolo atque fallacia Acta contexta, obliuione aliquando (quod ipsi optassent) deleri contigisset. Ex illis enim Eusebianos calumniæ conuictos esse in Romano iudicio, Iulius tunc quoque testatur, cum ait: Sed ex monumentis Actorum per Martyrium & Hefychium allatis cognouimus: ea enim perlegentes inuenimus accusatorem Ischyram ibi præsto fuisse, &c.] Quorum quidem pudendorum Actorum exemplar idem Iulius Alexandriam misit ad Athanasium: testatur id ipse Athanasius, cum de illorum enormi inter se discrepantia turpiq. inconstantia verba facit, atque ait: Illi ergo Actorum monumenta, quæ habebant, suppresserunt, & Notarijs iniungere, vt ea amolirentur, neque vlla exemplaria vulgari sinerent: sed frustra hæc omnia nam qui ea scripsit, Rufus est, qui nunc in Augustalliana spiculatorum agit, & testis eius recitari potest. Atque adeo ipsi Eusebiani ea per suos Romam miserunt: eademque illa ab Iulio Episcopo ad me transmissa sunt. Infantiunt igitur sua arcana apud nos haberi & a nobis recitari. Hæc ipse. Petijse vero Legatos Alexandrinos a Iulio eorum exemplar mittendum ad Athanasium (vt in iudicio accidit) quo ille pararet se ad dicendam causam, & erroris ea redarguenda in futura Synodo, par quidem est existimare. At quo minus Ariani ratione valerent, eo magis vi sibi agendum esse proponunt. quid autem post hæc moliti sint, dicemus annis sequentibus.

Hic ipse annus est etiam, quo S. Antonius ille Magnus, monachorum pater, diuino eleuatus spiritu, horribilem visionem illam de immensa Ecclesiæ clade ab Arianis inferenda præuidit atque prædixit, biennio scilicet antequam fieret: recitat eam S. Athanasius in rebus gestis Antonij his verbis: Lamentabilis sequitur visio & omni lacrymarum fonte plangenda. Cum autem cum fratribus circa se confidentibus operaretur: intente fixit oculos in cælum, gemens atque suspirans: et post aliquantum spatium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit: et statim fixis genibus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia sua futurum scelus auerteret. succedunt orationi lacrymæ: metus ingens inuadit præsentibus: obsecrant, vt tantæ calamitatis exponeret visionem. Singultus occupant vocem, lingua stertibus præpeditur, & in medio conatu sermo gemitu interruptitur. Vix tandem vociferatione fluctuosa ait: Melius erat, o filioli, impendens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens, rursus lacrymis vincitur: et inter agra suspiria tandem pectori accommodans vocem: Magnum, inquit, quoddam & vniuersis sæculis inauditum imminet nefas. Magno fides Catholica turbine subuertetur; et homines iumentis similes Christi sancta diripient. Vidi enim altare Domini mulorum circumdatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia dissipabant. hæc est causa gemituum meorum, quos audistis. Et facta est vox Domini, dicens: Abominabitur altare meum.

Nec mora, visionem sequitur effectus: nam post duos annos sæua Arianorum irrupit infamia. Tunc ecclesiarum fuerunt rapinæ, tunc diuinorum temeratio vasorum; tunc pollutis Ethnicorum manibus sacra polluta sunt ministeria; tunc paganorum opificum præsidia aduersus Christum comparata cum assumptione palmarum (quod idololatriæ apud Alexandriam insigne est) ad ecclesiam pergere compellebantur Christiani, vt Arianorum populi crederentur. Pro scelus, horret animus replicare quæ gesta sunt. Virginum, matronarumq. ereptus pudor; sanguis ouium Christi in Christi templo effusus veneranda respersit altaria: Baptisterium pro voluntate Gentilium pollutum est. Nihil defuit: visionis veritatem monstrauit effectus, quod calcitrantium mulorum indisciplina, Arianorum esset impietas. Sed istam tristitiam consequentis reuelationis prosperitate consolatus est, & ait: Nolite, filioli, mærori vos penitus dare: vt enim oratus est Dominus, sic rursus miserebitur, & suum cito Ecclesia recuperabit ornatum; eosq. qui in persecutionibus fidem Domini seruauerint, solito videbitis fulgore relucentes: reuertentur ad foueas suas serpentes, & religio longius propagabitur: tantum videte, ne fidei vestræ sinceritas labe Ariana fordescat: non Apostolorum, sed dæmonum, & patris eorum diaboli est ista doctrina: ob id per insipientiam iumentorum similis pecudum eorum expressus est animus. hucusque Antonius.] Atqui tragica hæc atque lugubria suo loco fusius explicabuntur, cum scilicet agemus de Gregorij facta per Arianos inuasionem post annos duos in Alexandrinam Ecclesiam.

Meminit quoque huius magnæ visionis Antonio demonstratæ S. Ioânes Chrysostomus, cum primum huiusmodi laudum præconio virum exornat: Consideret virum per cunctorum usque hodie ora volitantem, quem Apostolis proximum Aegyptus protulit: dico beatum & Magnum illum, de quo sæpe audistis, Antonium: et respiciat quod hic quoque illius fuerit regionis indigena, cuius etiam Pharaon, sed nihil sit inde vitiatum. Nam & visione Dei dignus est habi-

2 Apud Athanasij Apolog. 2.  
\* Hefychius  
QVID ACTVM  
ROMAE PER  
VTRIVSQUE  
PARTIS LEGATOS.

2 Apud Athanasij Apolog. 2.  
\* Hefychius  
QVID ACTVM  
ROMAE PER  
VTRIVSQUE  
PARTIS LEGATOS.

ARIANI CONATVS SUFFURARI COMMUNIONEM ROMANI PONT.

PISTVS REVICITVR A ROMANO PONT.

QVID INDVLGET IVLIVS ARIANIS.

ACTA TYRIA ROMAE RELICTA.

2 Epist. Iul. apud Athanasij. Apolog. 2.

2 Athanasij. Apolog. 2.

2 Athanasij. in Vit. Antonij. VISIO FACTA ANTONIO MAGNO DE ARIANIS.

VISIONIS EFFECTVS.

2 Ioan. Chrysost. hom. 8. in Mat. CHRYSOSTOMVS DE ANTONIO MAGNO.

est habitus, & talem vitam prorsus ostendit, qualem leges Christi requirunt. Hoc autem facile cognouerit quisquis eum legerit librum, qui vitæ eius textit historiam, in quo etiam prophetiam lucentem videbit. De his enim quos Ariana pestis inuasit, manifestissime prophetauit; quantaque Ecclesijs labe ab illis immineret, docuit, Deo utique reuelante hæc, & cuncta ante oculos eius figura pingente. Quod certe vel præcipuum Catholicæ fidei documentum est, nullum videlicet hæreticorum talem posse monstrari. Sed ne a me hæc audire videamini, ipsum potius librum legentes, diligentius cuncta disceris, ut maxima inde philosophiæ incitamenta capiatis.] hæcenus ipse. Sed rursus quod ad eam visionem Magno S. Antonio demonstratam spectat; illud etiam admonendum, errare eos qui ipsam illi ostensam putarunt antequam Arij hæresis exoriretur: non enim emergētis hæresis, sed futuræ cladis per Arianos infligendæ ea fuit illi visio præmonstrata: nam longe post exortam Arij hæresin id fieri contigit, cum iam antea de cauendis atque vitandis Arianis sæpe suos admonuisset, atque ante hæc quoque scripsisset olim ad Constantium ac filios, & secessisset in montis interiorum solitudinem: quæ quidem omnia longe post ortam hæresin Arianam acciderunt.

a l. i. C. de heret.

b l. i. de heret. Cod. Theodos.

c l. 4. Quorum appell. C. Theod. LEX IMPP. ADVERSUS ADULTEROS.

Hoc eodem anno ipsdemq. Consulibus data lex<sup>a</sup> illa reperitur aduersus hæreticos, ut a priuilegijs Catholicæ legis cultoribus concessis omnino excluderentur; at in Codice Theodosiano<sup>b</sup> tempore Constantini Magni ea data habetur septimo Consulatu ipsius, ubi ipsam retulimus. Ipsdem Consulibus aduersus adulteros ab Imperatoribus lex sancita est, ad Catullinum sic rescribentibus<sup>c</sup>: Oportuerat te, publici instituti respectu, confessione detectos legum seueritate punire; nec frustra vitam differentium moratorias prouocationes admittere: sed delatum adulterij crimen, & quæstionibus adhibitis approbatum, pari sceleris immanitate damnare. Quod deinceps in huiusmodi criminibus conuenit obseruari, ut manifestis probationibus adulterio probato, frustratoria prouocatio minime admittatur: cum pari similibus ratione sacrilegos nuptiarum tamquam manifestos parridas insuere culleo viuos, vel exurere, iudicantem oporteat. Dat. IV. Kalen. Septemb. Constantio A. II. & Constante Cæs. Coss.] Cum igitur Imperatores nuptiarum corruptores sacrilegos nominent, & tam diro supplicio eos plecti voluerint: plane declaratur, alia ratione habitum Christianorum matrimonium a Gentilium nuptijs, quod ut Ecclesiæ peculiare sacramentum, ipsdem sacre religioseq. custoditum, tam inmanibus poenis appositis voluerunt.

LEX ADVERSUS EMPTORES MAGISTRATVM.

Oblata rursus querela de emptijs magistratibus Constantinus iunior agens Treueris sic ad Celsinum rescripsit: Rarum Carthaginis splendidissimæ Senatū, & exiguos admodum Curiales residere conquestus es, dum vniuersi indebitæ dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus imaginarijs, huiusmodi illi erunt, quos fuerunt consequuti, ciuicis muneribus subiugentur. Quod quidem per omnem Africam solerrissime seruari oportet. Dat. VI. Id. Ian. Treuer. Constantio II. & Constante Coss.] ex quo quidem rescripto liquet in Imperij diuisione prouinciam Africæ cessisse Constantino, non autem Constantio, vel Constanti, ut alij dicunt: sed Constantino vita functo, eadem sub ditionem Constantis redacta est, ut suo loco patebit. Hoc pariter anno ad Euagrium Constantius rescripsit, ne sub capitali pœna Iudæi Christianas feminas ducerent in vxores<sup>d</sup>. At de rebus hoc anno gestis, satis.

d l. 7. de Iudæis. Cod. Theodos.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
340.

IVLII PAP.  
ANNVS  
4.

CONSTANTINI  
CONSTANTII IMPPP.  
CONSTANTIS 4.

ROMANA SYNODVS IN CAUSA ATHANASII.

Q Vadragesimus Christi annus supra centesimum Acindini & Proculi Consulatu adscribitur Fastis: quo a Iulio Romano Pontifice indicitur Synodus in causa Athanasij, quam (vt vidimus anno superiore) Legati Ariani visi essent exposcere. licet autem reuera ea potius fuerit iusta quædam apparens tergiuersatio, vt sic vitarent potius aduersus se pro Athanasio pronunciandam a Romano Pontifice sententiam, quam Synodi ex animo postulatio facta: nihilominus ne quid in eos tyrannicum a Iulio Papa ipsdem quererentur perpetratum, indulgit ille benigno animo petitioni ipsorum. De hac quidem indicta Synodo hæc Athanasius habet<sup>e</sup>: Episcopus autem Romanus Iulius Synodum iussit fieri vbicumque vellemus, vt tuto & crimina objicerent, & inuicem sibi obiecta refutarent: id enim eorum Legati, cum se vinci animaduertent, postularunt.] de eadem quoque Legatorum postulatione sic idem alibi<sup>f</sup>: Quin & Eusebiani ad Iulium litteras misere, & vt nos terrent, Synodum iusserunt conuocari; et ipsi Iulio, si vellet, arbitrium causæ detulerunt.]

e Athanas. ad Solitar.

f Athanas. Apolog. 2.

Ceterum

A Ceterum vocandi Eusebianos ad Synodum, ea quoque causa præcessit, quod cum Marcellus Episcopus Ancyranus & alij complures ab ipsdem Eusebianis iniuria affecti venissent Romam, aduersus eosdem Iulio Romano Pontifici accusationum libellos dederant; quibus vt illi satisfacerent, Romam ad Synodum a Iulio vocantur. testatur id Iulius ipse in litteris postea ad eos scriptis, quibus hæc ait<sup>a</sup>: Et hæc potissima mihi scribendi causa fuit, vt huc veniretis, quo vobis præsentibus omnia corrigi & sanari possent: ac propterea alacrius a vobis & sine recufatione occurrendum fuit, ne qui hæcenus infamia istorum scelerum laborant, contumacia non comparendi in iudicio, libellos contra se datos, videantur refellere non potuisse.] hæc Iulius: quibus vides, lector, pristinum vsus, nimirum passos iniuriâ ab alijs Episcopis, ex Oriente quoque migrare ad Romanam Ecclesiam, eiusque Pontifici dare libellos aduersus eos a quibus vexati essent, consueuisse.

B Cum hæc igitur præcessissent, citantur a Iulio ad Synodum Eusebiani, præscribiturq. ab eo certa dies, qua deberent iudicio fisci: quod litteræ postea ab eodem ad illos scriptæ aperte significant, quibus pariter declaratur, tunc ab ipso Romano Pontifice missos esse Legatos Elpidium & Philoxenum. De his enim, præter illa quæ habentur ex dictis Iulij litteris, ipse Athanasius meminit, cum ait<sup>b</sup>: Iulius vero presbyteros suos Elpidium & Philoxenum cum litteris ad Eusebianos misit, certum diem definiens, vt aut præsentibus se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi.] harum litterarum ipse mentionem habet Iulius in epistola ad eos postea data, cum ait<sup>c</sup>: Tametsi solus sim qui scripsi, non meam tamen solius sententiâ, sed omnium Itolorum & omnium in his regionibus Episcoporum scripsi.] quibus apparet, litteras priores Iulij ad eos ad Synodum vocandos ex Synodo esse datas: frequentia enim tunc Concilia cogebantur. Quasnam autem illi sic ad Synodum citati inanes causas, falsosq. prætextus obtrexerint, ne Romam ad Synodale iudiciû subeundum venirent, dicemus anno sequenti.

C Non sic quidem Athanasius, qui & ipse Romam citatus tamquam reus causam dicturus illuc continuo conuolauit, & magna quidem animi alacritate; quod sciret, res Ecclesiasticas ibi ecclesiastice, non autem tyrannice (quod Eusebianis in more erat) sed secundum canones pertractari. In Urbem igitur Athanasius festinus se contulit, ubi & aduersarios, qui eum accusarent, anno integro cum dimidio expectauit: testatur id quidem Iulij Papæ litteræ postea anno sequenti ad Eusebianos scriptæ, in quibus hæc de his leguntur<sup>d</sup>: Præter hæc omnia annum totum & integros sex menses Athanasius apud nos hæsit, vestram præsentiam expectans, aut quotquot comparere auderent, suaq. præsentia pudefecit omnes: non enim iudicio stitisset, nisi sui fiduciam habuisset: neque sponte, sed litteris nostris ad iudicium vocatus comparuisset, quemadmodum vos per litteras citauimus.] hæc ipse: qui & de Episcopis Italiæ ad Concilium conuocatis superius meminit in eadem epistola, atque addit: Certe ad cõstitutum tempus conuenere Episcopi, & eius sententiæ fuere, quam vobis iterum significo.] ita Iulius de indicta Romæ hoc anno Synodo. Ceterum ex longa mora anni vnius atque sex mensium Athanasij in expectando ibidem aduersarios, tempus eiusdem Synodi magnam quoque partem anni sequentis occupasse constat: quamobrem & nos, quid in ea decretum sit, suo loco dicemus.

D Quod autem pertinet ad Athanasij Romam aduentum: reperimus duxisse secum inter alios Isidorum illum, de quo plura Palladius<sup>e</sup>, qui eum mirifice commendat: sed & Ammonium admirandæ sanctitatis virum (alius hic ab illo quem tempore Constantini in Domino quiesuisse diximus; nam hic longe post Antonii obitum defunctus est) comitem habuit, de quo sic Socrates<sup>f</sup>: Alius quidam monachus erat, vir plane admirabilis, qui Ammonius vocabatur: iste adeo parum curiosus fuit, vt cum Romæ vna cum Athanasio forte versaretur, nihil ex magnificis Urbis operibus, præter templum Petro & Paulo dicatum, videre omnino desideraret.] peruenit iste vsque ad Theophili Alexandrini Episcopi tempora, a quo creandus Episcopus cum Euagrio, auriculam sibi præcidit, ne (quod sibi videbatur) eligeretur indignus.

E Porro cum Athanasius Romam vna cum suis aduenisset, a Cæsarianis honorificentissime susceptus est: apud hos enim mansit, qui cum benevolentia & magnis prosequuti sunt officiis. Laudat ipse in Apologia ad Constantium, suorum hospitem Romæ erga se exhibita mirifica charitatis obsequia: ubi & agnouit Eutropiam ipsius Imperatoris materteram, Constantini Magni sororem, matrem vero Nepotiani, a quo se susceptum hospitio, licet eum non nominet, videtur innuere. Cur autem tantus Episcopus tantæ Ecclesiæ apud Iulium Romanum Pontificem non diuerterit; ea causa nota omnibus intercessit; nimirum quod non deceret reum apud Iudicem hospitari. At de Athanasij hospitibus inferius iterum.

Quam vero proficiuus fuerit Athanasij Romam accessus, vel ex eo potest intelligi, quod in Urbem inuenerit ipse primus Aegyptiorum monachorum institutionem, vitamq. admiradam Antonii Magni, licet adhuc viuentis a se conscriptam detulerit, quod vitæ genus ad omnes

a Apud Athanas. Apolog. 2.

LEGATIO IVLII PAPAE AD EUSEBIANOS.

b Athanas. epist. ad Solitar.

c Apud Athanas. Apolog. 2.

ATHANASIVS ROMAM VENIT.

d Apud Athanas. Apolog. 2.

e Pallad. in Lausiac. c. 1. ISIDORVS CVM ATHANASIO ROMAM VENIT ET AMMONIVS. f Socrates. lib. 4. c. 18.

HOSPITES ATHANASII.

ATHANASIVS INVENIT IN VRBEM MONACHORVM.

Euangelicæ perfectionis numeros attemperatum etiam nobilissimæ Romanæ feminæ confectari cœperunt: tradit enim hæc de his S. Hieronymus<sup>a</sup>: Nulla eo tempore nobilium feminarum nouerat Romæ propositum monachorum, nec audebat propter rei nouitatem, ignominiosum (vt tunc putabatur) & vile in populis nomen assumere. Hæc (Marcella scilicet) ab Alexandrinis prius sacerdotibus, Papaq. Athanasio, & postea Petro, qui persecutionem Arianae hæreseos declinantes, quasi ad tutissimum communionis suæ portum, Romam confugerant, vitam beati Antonij adhuc tunc uiuentis, monasteriorumq. in Thebaide Pachomij & virginum ac viduarum didicit disciplinam: nec erubuit profiteri quod Christo placere cognouerat.] hæc Hieronymus, quæ & superius alia occasione sunt recensita.

At quibusnam persuasa eiusmodi vitæ institutum Deo gratū esse Marcella sensit, nisi ex innumeris pene miraculis, Apostolicis plane signis atque virtutibus, quas cum Antonium, tum alios, diuino illis calculo suffragante, assidue operari cognouit? Erat quidē in Oriente summum illud viuendi genus instar Helia ac Ioannis Baptiste, cunctis hominibus etiā Ethnicis, & Imperatoribus ipsis venerandū, sed & impijs quoque hæreticis reuerendum, atque adeo cælestibus ciuibus admirandū, utpote qui se in terris conciuies habere lætantes, cum eisdem tamquā gentilibus suis amice assiduo versarētur. Factumq. feliciter est, vt Athanasio propalate, inferretur, ac pariter coleretur in Vrbe sublime illud viuendi genus, cuius in mōtibus atque desertis locis tantū cernebantur impressa vestigia: nec detrectauit vniuersus Christianus Orbis in Occidēte sectari, quod sciret in Ecclesia Romana susceptū; quæ hæc omnia accepta fert Athanasio: cum alioqui non defuerint (quod dictum est superius) persecutionis retro temporibus cum in Vrbe, tum alijs quoque in locis monachi: illos dixerim, qui in similitudinē Pauli atque Antonij a persecutionibus fugientium, eadem ex causa, in cryptis, antris, iugis montium, valliumq. cōuexis recessibus delitescerent, instar Helia a facie Achab & Iezabel fugientis, Deum propensius colerent: adeo vt licet Monachi nomen visum sit Vrbi nouum, res tamen ipsa vetus, sed in tanta Ecclesiæ pace legibus quibusdam exulta fecundiori germine propagata.

Donatistæ hæretici, ijdem & Circumcelliones dicti, qui his ipsis temporibus aduersus Catholicos grassabantur in Africa, primi ausi sunt, non de re ipsa, sed de nomine a pijs quærere, & dicere (inquit S. Augustinus<sup>b</sup>) consueuerunt: Quid sibi vult nomen Monachorum? et inferius: Nobis dicunt: Ostendite vbi scriptum sit nomen Monachorum.] Respondit post alia ad hæc ipse: Quare ergo & nos non appellemus monachos, cum dicat Psalmus<sup>c</sup>: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum? *μόνος* enim vnus dicitur, & nō vnus quomodocumque, nam & in turba vnus est, sed vna cum multis vnus dici potest, *μόνος* non potest, id est, solus: *μόνος* enim vnus solus est. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis vere quod scriptum est<sup>d</sup>; Vna anima & cor vnum; multa corpora, sed non multæ animæ; multa corpora, sed non multa corda; recte dicitur *μόνος*, id est, vnus solus.] et paulo post: Merito insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Merito illis displicet nomen Monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus; sed sequentes Donatum, Christum diuiserunt.] hæc Augustinus.

Probe iam vides, lector, a quorum partibus stent qui nostro hoc infelicissimo sæculo Monachorum nomen adeo execrantur; et quorumnam profiteantur se esse discipulos, cum eorum sectentur impietatem, duplo quàm illi plane impij; cum illi (vt ait Augustinus) nomini insultarent Monachorum, quòd ab vnitate Catholica defecissent; isti vero duplici apostasia, nempe quòd ab Ecclesiæ fide & monastica obseruatiā turpissime defecerunt: tales plane fuerunt qui prima iecerunt fundamenta omnium hæresum, quæ hoc sæculo prodierunt: at nō hac tantum ex parte duplo, vt diximus, peiores quàm Donatistæ, sed triplo; quippe qui non, sicut illi, de nomine solum mouerint Catholicis quæstionē, sed rem ipsam fuerint acerbissimo odio infectati: verum & cum id agāt non verbis tantum, sed rebus, moreq. prædonū, in monasteria tum viro- rum, tum sacrarum virginum, vbicumque per vim licuerit, grassati fuerint, & debacchari non cessent, etiam quadruplo deteriores illis habendi sint. Ceterum quod ad alias res spectat, nihil est quod Sacramentarij Donatistis conferri possint; cum hi, paucis quibusdam exceptis, in reliquis omnibus cum Ecclesia Catholica consentirent. At de Monachorum origine, quod ad rem ipsam pertinet, satis diximus Tomo primo.

Iam ad Athanasium redeamus: Hic enim Romæ cum esset, illud quoque insigne fidei suæ reliquit Occidentalibus monumentum, nēpe Symbolum, quod hætenus Athanasij nomine in Ecclesia Catholica publice recitatur. Qui enim Romam citatus (vt demonstratum est) se contulit iudicandum; quantumlibet ipsius fides Catholica omnibus innotuisset, vt nulla penitus potuerit suboriri suspicio, quippe qui eius defensionis causa ab Eusebianis post tot ærum- nas etiam exilium passus esset: tamen quòd Romanæ sedis communicationem hand habere

alicuisset, & aliorū Episcoporum qui ad Synodū conuenissent, nec plane audiendus esset qui reus aduenerat, nisi edita publice Catholicæ fidei professione, eademq. ex more, Latino sermone coram Pontifice & ei assidentibus recitata: ea cognita atque suscepta, in Romanæ fuit Ecclesiæ amplissimo Archiuo vna cum Actis Synodi collocata: et aliquando tandem post multa annorum curricula inuenta & in lucem edita, ob tati viri insignem memoriam de fide Catholica optime meriti, tradi meruit Ecclesiæ recitanda. Adeo enim post tot tantaq. eius pro recta fide certamina, Athanasij nomen posteris doctrinæ & sanctitatis fulgoribus clarū effulsit, vt quæq. ipsius scripta non modo auide legerētur, sed singulari quadā reuerentia colerentur, de quibus extat Cosmæ sanctissimi monachi præclarum illud elogium<sup>a</sup>: Cum, inquit, inueneris aliquid ex opusculis S. Athanasij, nec habueris chartas ad scribendū, in vestimentis tuis scribe illud.]

Quòd igitur longo tempore inter Ecclesiastica vetera monumenta delituerit: inde accidit, vt minime citatum ab antiquioribus nostratibus vel Græcis reperiat Symbolum illud; cum tamen ad confutandas complures hæreses postinde subortas, magna ex eo suppetere argumenta. Aliquod tamen eius exemplar delatum esse ad transmarinam Africanam Ecclesiam ab aliquo Episcopo Africano, qui (vt frequenter accidere consuevit) tunc Romæ repertus, eidē interfuerit Romanæ Synodo, mihi facile persuadeo: cum illud ipsum S. Augustino videatur innotuisse, cuius scripta verbis quibusdam atque sententijs eiusdem Symboli apparent interdum conspersa. Cum autem e Romanæ Ecclesiæ antiquitatis monumentis veluti erudrata eiusmodi professio fidei Athanasij emerit in lucem, tum a Latinis omnibus, tum a Græcis æque suscepta est, & summa veneratione habita, non ab Ecclesia Cōstantinopolitana tantum, sed Seruiana, Bulgarica, Russica, Moscouitica, & alijs; quod & ipsi fidei hostes, recentiores Ariani, Trinitatis aduersarii non eunt inficias: licet ab iisdem Græcis & superius recensitis Ecclesijs pars illa dempta ab eodem Athanasij Symbolo sit, qua Spiritum sanctum a Patre Filioq. procedere expressum habetur, eo falso prætextu, quòd superaddita nuper fuerit a Latinis: cum liquido appareat, ante annos nongentos sexaginta, ita vt se nunc habet, legi solere: Nam ex eodem Athanasij Symbolo ea verba primi capituli Toletani quarti Concilii deducta noscuntur, quibus dicitur: Patrem a nullo factum vel genitum: Filium a Patre non factum, sed genitum asserimus: Spiritum vero sanctum, nec creatum, nec genitum, sed procedentem ex Patre & Filio profiteremur, &c.]

Quæ quidem de processione Spiritus sancti a Patre atque Filio ita se habere in eodē Athanasij Symbolo, Apostolicæ sedis Legati Græcis palam significauerunt, idq. temporibus Gregorii IX. Romani Pontificis. Nam eius Aprocysarii Constantinopolim missi, in decreto seu definitione Catholicæ fidei, idem Athanasij Symbolum cum iisdem de processione Spiritus sancti a Patre atque Filio citarunt. Reperitur illa ipsa fidei definitio in Bibliotheca Vaticana, necnon Romæ itidem in Sfortiana, quam Græce scriptam Vossius noster vtriusque linguæ apprime gnarus Latinitate donauit atque prælo excusam edidit: leguntur enim hæc ibi: Propterea quicumque non crediderit Spiritum sanctum a Filio procedere, in via perditionis est. Vnde S. Athanasius dum in partibus Occidentalibus exulabat, in expositione fidei, quam Latinis verbis reddidit, sic ait: Pater a nullo est factus, &c.] quòd autem ipse exul illud scripsisse tradatur; sic accipiendum, quòd omnis Athanasij a sua Alexandrina Ecclesia absentia, occasione suorum hostium facta, tum ab eo, tum ab alijs exilium appellari consuevit; cum reuera non exulem, sed reum ipsum tunc contigerit Romæ esse. Quinetiam in decreto Eugenii Papæ ad Armenos in Concilio Florentino, vbi eiusdem Symboli Athanasij memoria fit, qui illud compendiosam fidei regulam nominat ab Athanasio editam, eius quoque processione Spiritus sancti mentio habetur. Quòd vero ab aliquibus feratur Treueris hoc ipsum Symbolum ab Athanasio in puteo latitante, diuino quodam præuio miraculo, esse conscriptum: corrui prorsus fabella hæc nulla ex parte veritate subnixā. Treueros enim non profugus, sed exul peruenit; tantumq. abest vt illic latuerit in puteo, siue cisterna, vt a Constantino iuniore (quod litteræ eius superius recitatae testantur) honestissime habitus fuerit, & a Maximino eius loci Episcopo (quod suo loco diximus) amantissime susceptus. Rursum vero S. Hilarii<sup>b</sup> testificatione exploratum illud habetur, Ecclesiam Gallicanam sua integritate vigentem, præter Symbolum Apostolorum, quod in baptismo acceptum memoriter retineret, nullam aliam fidei formulam scriptam scisse. Accepimus nuper ab erudito viro ac pio D. Nicolao Serario, Herbipoli disputationes de Symbolo Athanasij nuper editas a D. Petro Clenchero, luculentas quidem atque disertas, hisq. nostris consentientes, quibus intexuit recentioris Hermenegildi, illustrissimi inquam Principis Iacobi Marchionis Badeni, ad Catholicam fidem conuersionem, & fidei causa, ex propinato veneno, dolose procuratum interitum,

EXCELLENS  
STVDIVM MO-  
NASTICAE DI-  
SCIPLINAE.NOMEN NO-  
VVM, RES IP-  
SA VETVS.b Augustin. in  
Psalm. 132.

c Psalm. 132.

d Ab. 4.

HOSTES MONA-  
CHISMI IMPII  
APOSTATAE.SYMBOLVM  
ATHANASII.a Sophron. in  
Præf. spiritus  
c. 40.ATHANASII  
SYMBOLVM  
SYNCERVM  
HABERI.b Hilari. lib. de  
Synod.

plane dignissimum, qui suo loco hisce Ecclesiasticis monumentis digno præconio collocetur: simulque eius nobilissima coniux Marchionissa; quam antea aduersantem Catholicæ fidei, post obitum (quod martyrum est) Christo peperit, fideiq. Catholicæ, atque dignissimæ confessionis posthumam reliquit heredem. Faxit Deus, ut & optata conuersio Reccharedi sit locupletatura nostros Annales. Verum qui occasione Symboli Athanasij ad hæc digressi sumus, iam ad reliquas, quæ sunt huius anni, res gestas, orationem reuocemus.

ALEXANDRI  
EPISC. CON-  
STANTINOP.  
OBITVS.  
a Socrat. lib. 2.  
c. 3. in fin. c. 4.

b Sozom. lib. 3.  
c. 3.

Hoc eodem anno, ipsdemq. Consulibus S. Alexander Episcopus Constantinopolitanus, magnus pietatis athleta atque Catholicæ fidei defensor, ex hac vita migravit. Colligitur id in primis ex Socrate<sup>a</sup>, qui eum diem obiisse demonstrat, ipsdē Acindino & Proclo Consulibus: idq. etiā alia ratione tum ipse, tum Sozomenus non obscure significat, cum aiūt, eum vigesimo tertio suæ sedis anno esse defunctū. Porro Sozomenus de eius successore Paulo ab eo probato hæc habet<sup>b</sup>: Cum Alexander annos iam nonaginta octo natus esset, quorū vigintitres in Episcopatu præclare ac fortiter gerendo contriuisset; cumq. esset de vita discessurus, sciscitātibus suis clericis, cui Ecclesiæ administratio deferenda esset: Si virū, inquit, pietate spectatū, aptūq. simul ad docendū quæritis, Paulum eligit: sin hominem ad res ciuiles gerēdas & consuetudinem cum Principibus habendā idoneum desideratis, Macedonius priores obtinet. Quin etiam fautores Macedonij, vtrique quidem testimoniū ab Alexandro tributum confitentur; sed illud testimoniū de rebus ciuilibus procurandis & de eloquentiæ præstātia Paulo, testimoniū autem piæ vitæ Macedonio datum prædicat: nam Paulum vitā delicatam & dissolutam sectatum calumniabantur. ex quorū confessione constat Paulum disertū virum fuisse, & ad docendas Ecclesias præstabilem: quem rerum euentus testificantur neque vitā effulam egisse & intemperantē, neque ad consuetudinem Principum aptū fuisse: nam insidias aduersariorum (quales verisimile est viros in huiusmodi rebus solertes machinari) ab se minime depulit: immo vero etiā cum multitudini percarus esset; malitia eorum qui id temporis doctrinā fidei in Nicæno Concilio cōfirmatam reiciebant, non parum accepit incommodi, &c.] sed de his suo loco pluribus. At passus est quoque illam calumniam de sua electione Paulus ab Eusebianis, qui dicebant (ut idem auctor testatur) eam sedem ipsum per ambitum quæsiuisse contra sententiam Eusebii Episcopi Nicomediæ, & Theodori Heracleæ vrbis Thraciæ Episcopi, penes quos & alios ipsis finitimos steterit electionem Episcopi Constantinopolitani affirmabant. Agit multis quoque Socrates de Pauli electione, deque populo in duas partes diuiso, fauentibus alijs Paulo, alijs vero Macedonio: atque eidē Paulo studuisse eos tradit, qui erant Catholicæ fidei professores, Macedonio autem qui Arianismo fauebant; præualuisse tamen Orthodoxos, Paulumq. elegerit in ecclesia illa quæ Pacis est appellata.

PAVLI EPISC.  
CONSTANTI-  
NOP. creatio.

ARGVITVR CA-  
LVMNIA DE IV-  
DICIO ALEXAN-  
DRI.

c Socrat. lib. 2.  
c. 11. c. 13.  
d Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

e Athanas. epist.  
ad Solitar.

Sed cum Alexandri Episcopi integritatem animi considero, adduci non possum, ut credam ab eo Macedonium quoque vna cum Paulo ad electionem faciendā Episcopi Constantinopolitani nominatum fuisse: quippe qui studiosissime Eusebianorū partes sectatus esset, ab eisq. aduersus Athanasium in Cōuentu Tyrio cum alijs Legatus delectus: certe quidē qualisnam foret, Alexandrū existimo minime latere potuisse: hæc sane de eo in Cōuentu Tyrio ita se habuisse, Athanasius ex Actis eiusdem in Apologia secunda sæpe demonstrat. quamobrem in eam facile sententiam adducor, ut existimem tum Socratem, tum Sozomenū mutuos istæ esse a Sabino illo Macedoniano historiarum scriptore; qui in laudē auctoris sui ea de Macedonii nominatione ab Alexandro facta, putatur fuisse cōmentus: ipsum enim pro suis contexit Apologias potius quàm historias, & quæ viderentur reprehensione digna in Catholicos reicere solitū esse, Socrates<sup>c</sup> tradit. Porro Macedoniū senē fuisse, idem affirmat; de quo & illud ex Synodo Alexandrina<sup>d</sup>, cum agitur de eius & collegarum legatione ex Cōciliabulo Tyrio: Clam emittunt Theognium, Marim, Theodorū, Macedonium, annis ingenijq. putidos & venales.] Sed & eundē Macedonium aduersarum fuisse Paulo, eumq. falsis accusationibus exagitate, Athanasius docet, cum ait<sup>e</sup>: Episcopum autem Constantinopolitanū, Paulum scilicet, nemini arbitror ignotum esse; quanto enim clarior ciuitas, tanto minus factum celari potest. Etiam huic quoque crimen obiectum est; idq. falsum fuisse, vel inde colligas, quod qui illum reum fecit Macedonius, nobis in ea accusatione præsentibus, cum reo suo, cuius presbyter erat, communionem sumpsit. ] rogasse enim veniam, & a cœptis tunc desisse, ut cum eo communicare posset, non obscure demonstrat. Ceterum haud licuit Paulo diu in sede agere: quippe cum eius fides Catholica spectata esset, Arianos omnes & ipsum in primis Constantium Imperatorem in eius inuidiam & odium concitauit, adegitque ut eum e sede pellerent.

Quæ

Quæ vero electionem Pauli subsequuta fuerint, Socrates declarat his verbis<sup>a</sup>: Non multo post Imperatori Constantinopolim aduentanti, electio Pauli Episcopi non mediocrem bilem mouit; atque Concilio Episcoporum improbæ Arij opinioni ditorum in vnum conuocato, Paulum Episcopatu abdicandum curat: Eusebiumq. Nicomediæ eo traductum, Constantinopolis Episcopum renunciat. quibus rebus confectis, Imperator Antiochiam iter capit. Eusebius autem acquiescere non potuit, sed omnem lapidem, ut in proverbio est, mouit, uti quod animo instituisset, ad exitum perduceret: nempe ut cogeretur in dedicatione templi Antiochiæ Concilium aduersus Athanasium & alios: quod cum sequenti anno factum esse constet; dicendum est, hæc de abdicatione Pauli non multo post suam electionem hoc ipso anno fuisse peracta. meminerunt quoque de eiusmodi Pauli exturbatione Sozomenus<sup>b</sup> & alij.

a Socrat. lib. 2.  
c. 5.  
PAVLVS ABDI-  
CATVR, ET EV-  
SEBIVS SVBRO-  
GATVR.

b Sozom. lib. 3.  
c. 4.

Hæc autem gesta esse aduersus Paulum a Constantio Imperatore, procurante ipso Eusebio Episcopo Nicomediæ, assueto sedem mutare, atque maiori semper inhiare, epistola Synodalis Concilij Alexandrini<sup>c</sup> his verbis indicat, cum de eodem Eusebio agit: Creationem vituperat homo, qui ipse profusus Episcopus creatus non est, aut si vnumquam ius Episcopi habuit, id ipsum rescidit, ut qui principio Beryti pro Episcopo egerit, relictoq. Beryto, Nicomediæ se transfulerit; illam quidem cathedram præter leges destituens, istam vero nulla lege inuadens, proprii gregis sine vlla charitate desertor, & alieni nulla rationabili causa occupator, prioris Episcopatus charitatem alieni cupiditate aspernatus est: nec tamen illum ipsum Episcopatū, quem tanta auiditate occupauerat, reseruauit: Ecce enim iam denuo inde desiliens, alienum Episcopatum arripuit: semper aliorum ciuitates, oculis per inuidiam cōiectis, oblimat atque arrodit, persuasus in magnitudine vrbium religionem esse sitam; & sortem Dei, secundum quam constitutus ordinatusq. est, pro nihilo ducit; ignorans scilicet, Dominum<sup>d</sup>, vbi duo

c Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.  
EUSEBIVS MV-  
TAT SARPES-  
DES.

d Matth. 18.

vel tres in eius nomine congregati fuerint, in medio esse: nec secum recogitans illud dictum Apostoli<sup>e</sup>, quo profitemur se in alienis laboribus non gloriaturum: neque præ oculis habens illius præceptum<sup>f</sup>: Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. quod si hoc de vxore dictum est, quanto magis de Ecclesia atque adeo de Episcopatu, cui cum quis alligatus est, alium quærere non debet, ne aduter in sacris litteris deprehendatur? ] hæc Patres illi ex Concilio Alexandrino: eadem ferme Athanasius<sup>g</sup>, ipsumq. Paulum ab Eusebianis relegatū fuisse in Pontum affirmat. Quod autē Theodoretus<sup>h</sup> tradat, Paulum exilio amandatū post Concilium Sardicense Cucusum: sciendū est, ex Athanasij sententia, quartam illā fuisse Pauli relegationem; sic namque ait<sup>i</sup>: Primum quidem per illum in Pontum relegatus est; postea a Constantio ferro vincus in Singra Mesopotamiæ deportatus est; rursus inde in Emesam, atque ex Emesa in Cucusum Cappadociæ circa deserta Tauri abreptus est, &c.] sed de his singulis suo loco inferius. Ceterum quod constet Paulum e sede pulsum Romam confugisse ad Iulium Romanum Pontificem: id quidem nequaquā hoc tempore contigit, sed postea cum secundo e sede deturbatus est; quod & Socrates<sup>k</sup> tradit, idq. etiā ex Iulij Papæ epistola, quam recitat Athanasius<sup>l</sup>, perspicue colligi posse videtur: nam dum de alijs Episcopis ab Arianis vexatis qui Romā hoc tempore aduenerant, agit, cum nominet Athanasium & Marcellum Ancyranum; de Paulo nec verbum quidem, cuius meminisse in primis oportuisset, quippe quod facinus immane videri poterat, eum qui sedere vix cœpit, adeo tyrannice a sede expulsus esse.

e 2. Corin. 10.

f 1. Corin. 7.

g Athanas. epist.  
ad Solitar.  
h Theodoret. lib.  
2. c. 5.

PAVLVS RELE-  
GATVS IN PON-  
TYM.

i Athanas. epist.  
ad Solitar.

k Socrat. lib. 2.  
c. 11.

l Athanas. Apo-  
log. 2.

Sed iam manifestius redditur Eusebianorum consilium illud extitisse, ut præcipuos Catholicæ fidei coryphæos & Nicæni fidei acerrimos defensores ex eorum sedibus eicientes, in ipsas qui suæ ipsorū essent sententiæ intrudentes, liberū esset iam, quod diu ipsis in optatis erat; hæresin Arij, quam fouerent, publice prædicare, & in Ecclesias propagare: susceptū vero fuit ab eis primum eiusmodi certamen in Athanasium, quem acriorem sibi aduersarium fuissent experti: aggressi sunt etiam post hæc Paulum Constantinopolitanum Episcopū: sed quod sciebāt, qui præerat Antiochenæ Ecclesiæ Eustathium eximii nominis virum, in Magnoq. Nicæno Concilio spectatissimum, eiusdem indefessum ac perualidum propugnatorē esse: ut hunc quoque e sede deponat, & in exilium eiiciant, collaborant; erat horū antesignanus Eusebius Constantinopolitanæ sedis inuasor perfricta fronte, tamquam alter Nabuzardan<sup>m</sup>, non nisi ad Dei Ecclesiæ incēdium comparatus, immaneq. scelus meditatur, quod & perficere non detrectat. Quo modo autem ab eo res cōposita & ad finē vsque perducta sit, Theodoretus<sup>n</sup> enarrat. Sed antequam rem ipsam aggrediamur, de tempore quo id accidit, accuratius disserendum est: siquidem in his fœde nimis erratum a compluribus, perspicue demonstrari potest.

EUSEBIANO-  
RVN CONSTI-  
LIVM.

m 4. Reg. 25.

n Theodoret. lib.  
1. c. 21. 22.

Sunt nonnulli, qui Eustathii Episcopi Antiocheni eiectionem referant ad tempora Constantini; id ipse, quæ diximus, Theodoretus, Socrates<sup>o</sup>, Sozomenus<sup>p</sup>, atque alii eos sequuti. Qui primū ex iis quæ Theodoretus scribit, manifesti redarguuntur erroris: si enim (quod ipse testatur)

o Socrat. lib. 1.  
c. 18.  
p Sozom. lib. 2.  
c. 18.

**A** non antea Eustathius e sede fuit expulsus, quàm Eusebius Episcopus Nicomediæ in Episcopatum Constantinopolitanum, eiecto Paulo, translatus est: quo modo ad tempora Constantini reiicienda est Eustathij depositio, cum ex ipsis Socrate & Sozomeno (quod dictum est nuper) constet non ante hunc annum Paulum loco Alexandri sedere cœpisse? Rursum vero cum Sozomenus<sup>a</sup> affirmet, ea de causa Eustathium esse e sede deiectum, quòd fidem Nicæni Concilij approbaret; satis apparet hæc sub Constantino Magno minime contingere potuisse: siquidem ille, dum vixit (quod superius demonstratum est) nec mutire saltem aduersus Nicænum Concilium licuit, quando & ipsi Eusebiani se quoque eius esse professores præferebant. His accedit Athanasij testificatio, qui disertis dilucidisq. verbis sub Constantio Eustathium damnatum affirmat, cum ait<sup>b</sup>: Fuit quidem Eustathius Antiochiæ Episcopus, vir confessione clarus, religione pius, quem magno studio pro veritate stantem, & Arianam hæresin odio prosequentem, auersantemq. homines Arianæ opinionis, ita apud Constantium ficta calumnia accusarunt, quasi in matrem Principis contumeliosus fuisset: nec mora, in exilium eicitur, & cum eo ingens turba presbyterorum & diaconorum: ac iam deinde eos, quos ob impietatem ne in clerum quidē recipi oportuit, post exiliū Episcopi non solum in Ecclesiam introduxerunt, sed & plerosque ex illis Episcopos creantur. In hūc modū Athanasius. S. Hieronymus itidem de exilio Eustathij sub Constantio testis accedit, cum ait<sup>c</sup>: Eustathius genere Pamphilius, Sidites, primum Berœæ Syriæ, deinde Antiochiæ rexit Ecclesiam, & aduersus Arianorum dogma componens multa, sub Constantio Principe pulsus est in exilium Traianopolim Thraciarum, vbi vsque hodie conditus est. ] hæc ipse in editione Mariani Victorij, quam consentientem antiquissimis exemplaribus inconsulte nimis aliqui conuellere nisi sunt, vt pro Constantio redderent Constantinum. his igitur adeo manifestis rationibus & auctoritatibus plane refellitur illorum error, qui sub Constantino eum e sede pulsam affirmant.

**C** Porro Eusebij & Eusebianorum conatus ad extirpandum Eustathium a Theodoro<sup>d</sup> sic describitur: Eusebius postquam (vt modo dixi) ad Episcopatus Constantinopolitani honorem per vim plane tyrannicam ascendit, maiori comparata potentia, tum quòd Imperatori in proximo habitans, eum frequenter adiret, tum quòd ex crebra eius consuetudine auctoritatem nactus esset, insidias iam veritatis propugnatoribus struere cœpit. Ac primum se magno flagrare desiderio videndi Hierosolymam simulauit; et cum Imperatorem hoc pacto fefellisset (prætulerat enim se templum ab Imperatore ibi extructum, quod omnium sermone celebratum fuit, velle visere) cum maximo honore Constantinopoli decessit: quippe Imperator ei rhedas, & alias res quibus eum ornaret, suppeditauit. Eum comitatus est Theognis Episcopus Nicææ, suorum perditorum consiliorum, vt dictum est superius, particeps & socius. ] hæc cum scribat Theodoretus de simulato Eusebij prætextu inuisendi tēplum Hierosolymis fabricatum; existimo plane errasse, & de Dominico Aureo Antiocheno potius dicere voluisse: siquidem Hierosolymitanum templum, vt dictum est superius, ipsis Constantini Magni Tricennalibus dedicatum fuit, quibus Encœniis idem Eusebius tunc interfuit: sed nec ante potuit eiusmodi incessisse desiderium illud adeundi; tum quòd nondum fuerat absolutum; tum etiam quòd eo breui dedicationis causa vna cum aliis migraturus foret. Nec si ad hæc tempora referas, potuit ab eo illa de inuisendis Hierosolymis causa prætexi, quas iam viderat, diuq. cogendo illic Episcoporum Conuentum permanerat. quamobrem æquius est existimare, profectionem Antiochiam templi causa visendi, & parandi quod ad eius dedicationem factam anno sequenti, cui interfuit, opus esset, ab eo, vt necessariam, persuasam Imperatori: nisi dixerimus ipsum non illo prætextu visendi templi peregrinationem Hierosolymam obtexisse, quod iam viderat, sed potius pietatis ergo, cum frequentes essent vndique hoc sæculo ad sancta loca colenda profectiones.

**E** Quid autem actum sit, cum Antiochiam peruenisset, idem auctor subdit his verbis: Cum aduentarent Antiochiam, amicitia erga Eustathium vultu & fronte simulata, honorificentissime excepti sunt: nam magnus ille Eustathius, defensor veritatis, fraternam plane illis præstitit beneuolentiam: illi autem vbi conuenere ad sancta Hierosolymorum loca, & Eusebium Episcopum Cæsareæ, Patrophilum Scythopolitanum, Aetium Lyddæ Episcopum, & Laodicæ Theodotum suæ opinionis fautores, aliosq. quos labe Ariana infecerat, viderunt: facinus quod per insidias molirentur, illis aperuerunt, quibus comitati redire Antiochiam. Quòd autem ceteri Episcopi, quos modo nominavi, eo vna aduētarent; honoris maioris causa factum esse prætendebatur illud quidem; sed re ipsa fraus ad veram pietatem oppugnandam parabatur. Nam cum meretricæ, cuius formæ pulchritudo venalis erat, mercede conduxissent, & linguæ suæ operam vt ipsis locaret, ei persuasissent: primum ad Concilium vna veniunt; deinde

<sup>a</sup> Sozom. eod. esp. 13.  
<sup>b</sup> Athanas. epi. ad Solitar.  
<sup>c</sup> Hieron. de scri. pter. Ecclesiast. in Eustath.  
<sup>d</sup> Theodoret. lib. 1. c. 21.  
<sup>e</sup> Hieron. Apo. log. 2. adu. s. Ruffin. DEI VINDICTA IN MULIER. CVLAM. d Theodoret. lib. 1. c. 22.  
<sup>f</sup> Socrat. lib. 1. c. 18.  
<sup>g</sup> Sozom. lib. 2. c. 17. in sru.  
<sup>h</sup> Socrat. lib. 1. c. 18.

**A** deinde aliis omnibus inde exire iussis, miseram illam introducunt mulierculam. Illa puero, qui etiamnum eius fugebat vbera, ostenso, dixit, se ex Eustathij concubitu eum concepisse, & peperisse; et ore impudenti vociferata est, illum pueri patrem esse. Itaque Eustathius cum criminationem istam perspicuo falsam esse, pro certo cognosceret: iubet mulierculam, si quem huius facinoris conscium haberet, in medium adducere. Quæ cum responderet, se nullum obiecti criminis habere testem: æquissimi illi Iudices postulant ab ea iusiurandum.

**B** Et quamquam lex palam clamat: In ore duorum vel trium testium stat omne verbum: et Apostolus<sup>b</sup> manifesto præcipiat, nullum crimen presbytero illatum sine duobus aut tribus testibus admittendum: isti tamen spretis diuinis legibus, accusationem contra tam illustrem Episcopum, nullo omnino teste adducto, admittere non dubitarunt. Simulatque igitur muliercula, ea quæ dixerat antea, iureiurando confirmauerat, impudenterque clamarat, puerum reuera Eustathij esse: illico Iudices illi, veritatis scilicet fautores, sententiam contra eum, tamquam adulterum pronunciauere. Cum autem alij Episcopi (aderant enim non pauci doctrinæ Apostolicæ propugnatores, quibus fraudulentum Eusebij conatus non erant omnino incogniti) aperte contradicerent, obtarentque quo minus magnus Eustathius iniquam illam sententiam exciperet; facinoris auctores maxima cum celeritate ad Imperatorem contendunt (aderat quidē prope, ipsum namque direxisset iter Antiochiam versus hoc eodem anno paulo ante dictum est) cui cum persuasissent crimen Eustathio intentatum verum esse, & æquam abdicationis sententiam: perfecerunt, vt Eustathius pietatis & castitatis athleta, velut adulter simul & tyrannus in exilium pelleretur. Ille igitur per Thraciam profectus, urbem quamdam Illyrij petiuit. ] hæc de Eustathij depositione Theodoretus.

**C** Sed quod spectat ad exilij locum; Traianopolim eum amandatum esse, ex Hieronymo nuper diximus; qui quidem in Ruffinum agens<sup>c</sup>: Istæ, inquit, machinæ hæreticorum, id est magistrorum tuorum sunt, vt conuicti de perfidia, ad maledicta se conferant. Sic Eustathius Antiochenus Episcopus, filios dum nescit, inuenit: Sic Athanasius Alexandrinæ vrbis Pontifex tertiam Arsenij amputauit manum: duas enim, qui mortuus prius fingebatur, viuens postea habere monstratus est. ] At quid post hæc Theodoretus<sup>d</sup> de muliercula illa? sic subdit: Sed vt ad miseram illam meretricem redeam: ea in morbum grauissimum, maximeque diuturnum delapsa, insidias atque adeo tragœdiam Eusebianæ factionis aperuit: et non duos vel tres sacerdotes, sed quamplurimos de fraudulentis Eusebij conatibus certiores fecit; seque mercede conductam, illud fictum crimen Eustathio intendisse; et tamen iusiurandum, quo se obstrinxerat, non prorsus falsum esse: nam Eustathium quemdam fabrum ærarium pueri patrem fuisse. Atque hæc quidem ab optima illa scilicet factione Eusebiana, Antiochiæ parata sunt. ]

**D** At non vnam hanc criminationem contra Eustathium intentatam fuisse apparet: siquidem, vt ex Athanasio dictum est, illam quoque ad commouendum aduersus ipsum Constantium Imperatorem commentum sunt; eum in matrem Principis, nempe Faustam, haud integræ famæ feminam verba contumeliosa protulisse. Addunt his quoque Socrates<sup>e</sup> atque Sozomenus<sup>f</sup>, Eustathium ab Eusebio Cæsariensi Sabellianæ hæresis accusatum esse. Sed peculiare hoc Arianis fuit, vt qui Filij Dei consubstantialitatem cum Patre assererent, quasi eos simul confunderent, cum vnam vtriusque substantiam prædicarent, ipsos esse Sabellianos inclamarunt: crimen enim Sabellianismi obiectum Eustathio & alia plura Socrates ibi testatur, cum inquit<sup>g</sup>: Verum quidam prædicant alias causas parum honestas eius abdicationis extitisse: non tamen eas palam percensent: est enim hoc Episcopis in more positum, vt eos qui abdicantur accusent, impios pronuncient, causas tamen impietatis minime adiungant. Quòd autem Episcopi Eustathium, vt impiæ Sabellij doctrinæ deditum, dignitatis gradu dimouerant, Cyro Berœensi Episcopo eum in crimen illud vocante, Georgius Laodicæ quæ est in Syria Episcopus, vnus ex eorum numero qui Consubstantiale detestantur, se in laudatione Eusebij Emiseni dixisse scribit. Sed de isto Eusebio Emiseno alias erit mihi locus commemorandi. scribit Georgius, Eustathium, vtpote Sabellij sectæ addictum, a Cyro accusatum; et rursus Cyrum eiusdem erroris conuictum, de gradu deiectum, narrat. At qui fieri potest, vt Cyrus cum Sabelliani erroris labe ipse aspersus esset, Eustathium, vtpote eadem infectum, in iudicium adduceret? Proinde Eustathius, vt videtur, aliis de causis ab Episcopatu abdicatus est. ] hæc Socrates. Quantum vero credendum sit Georgio Arianò homini de Eustathio istæc asserenti, quis non intelligat? Qui enim laudauit Panegyrica oratione Eusebium Emisenum Arianismo addictissimum, haud potuit ei aduersantem Eustathium hæreseos non infamasse.

**E** Porro

<sup>a</sup> Matth. 18. b 2. Corin. 13. 1. Timoth. 6.  
<sup>c</sup> Hieron. Apo. log. 2. adu. s. Ruffin. DEI VINDICTA IN MULIER. CVLAM. d Theodoret. lib. 1. c. 22.  
<sup>e</sup> Socrat. lib. 1. c. 18.  
<sup>f</sup> Sozom. lib. 2. c. 17. in sru.  
<sup>g</sup> Socrat. lib. 1. c. 18.

Porro quod ad Cyrum pertinet: bonus ille Georgius, scoria Arianorum, ipsum æque ac Eustathium fide Catholica eminentem, calumniose criminatur Sabellianum fuisse, quem S. Athanasius inter illustres fidei defensores adnumerat, quos Ariana sæuitia in exilium expulit, cum post recensitam historiam de Eustathio Antiochiæ Episcopo in exilium misso, hæc de alijs eadem passis subdit: Quid? an hic saltem gressum suum represserunt? minime gentium. Eutropius enim Hadrianopolis Episcopus, vir bonus & in omnibus perfectus, quia subinde Eusebium coarguerat, & illac transeuntibus auctor erat, ne impijs Eusebij verbis fidem adhererent; eisdem cum Eustathio calamitates patitur, & a ciuitate sua & Ecclesia proPELLITUR, eo quod Augusta illi grauius succenseat. Euphrasium autem Calanis, Cymathius Palthi, alter item Cymathius Larandi, Asclepas Gaza, Cyrus Berœæ quæ est in Syria, Diodorus in Asia, Dommen in Siemio, Ellanicus in Tripoli, Episcopi visi sunt tantummodo hæresin odisse: et id tanti fuit, vt hos sub specie alicuius causæ, illos prorsus sine vlla causatione, diplomate Imperatoris exturbatos e ciuitate, alio transtulerint, suffectis in locum eorum, quos impios nouerant.] hæc Athanasius, qui & alibi recenset eosdem atque alios eadem fidei causa passos: sed loco Cyri, Acyrus mendose legitur Episcopus Berœæ, sicut & alia quoque nomina non nihil deprauata esse noscuntur. Exoriuntur hic illa sane tempora, quorum S. Hieronymus in Chronico, anno tamen secundo Constantij, meminit his verbis: Ex hoc loco Ariana impietas Constantij Regis fulta præsidio, exilijs, carceribus, & varijs afflictionum modis primo Athanasium, deinde omnes non suæ partis Episcopos persequuta est.]

CYRVS EPISC. BERŒENSIS CATHOLICVS.  
2 Athanas. epist. ad Solitar.

2 Athanas. in Apolog. de fuga sua circ. princip.

EUSTATHII OBITU ET SCRIPTA.  
c Roman. Mar. syrolog. dia 26. Julij.  
d Hieronym. de script. Eccl. in Eustath.  
e Sokom. lib. 2. c. 18.

f Prouerb. 8.  
g Theodoret. hist. lib. 1. c. 8. & in immutab. dialog. 1. 2. c. 3.

h Theodoret. lib. 1. c. 22.  
i Socrat. lib. 1. c. 18. in fin.  
k Sokom. lib. 2. c. 18.

l Euseb. Vir. Constantin. lib. 3. c. 57. 58. 59. 60.

Ceterum Eustathius Episcopus Antiochenus in exilio perseuerans, magna cum gloria Catholicæ confessionis ibi decessit, cuius natalis dies reuoluto quolibet anni circulo in vniuersa Ecclesia celebratur. Reliquit post se egregia scriptorum monumenta, sed horum tantum meminit Hieronymus: Extant, inquit, eius volumina De Anima, De Engastrimyto (hoc est de ventriquo, qui ex demone responsa dabat) Aduersus Origenem, & infinitæ epistolæ, quas enumerare, longum est.] Verum & de eiusdem viri egregijs monumentis Sozomenus cum mentionem habet, in primis hæc ait: Eustathius autem, vti accepi, falsam sibi obiectam criminationem animo quieto & tranquillo ideo tulit, quod illud sibi commodius fore putauit: vir quidem cum in alijs rebus præstabilis & spectatus, tum in eloquentia iure admirandus, quemadmodum ex libris eius, qui extant, cognosci potest, in quibus & vetus loquendi ratio, sapientes sententiæ, verborum elegantia, & lepos in rebus explicandis non sine magna omnium commendatione elucet.] ita ipse. Aduersus Arianos quoque conscriptus est liber ab eodem Eustathio super illa verba Prouerbiorum: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, &c.] citatur eiusmodi commentarius frequenter a Theodoro, sicut & interpretatio in Psalmos, & alius commentarius, cuius est titulus, *πῆς ἀπολογίας*, liber etiam de Gradu descriptione; quos inquam omnes nouit & citat idem Theodoretus in suis Dialogis: Latinitas autem, quod sciam, tanti viri lucubrationum prorsus expertus atque ieiuna fuit. At de Eustathio hæc tenet.

Quæ vero facta sint Antiochiæ post eius abdicationem, modo dicendum. In his enim enarrandis plane accidit, vt qui semel errore temporis lapsi sunt, in alia mox mendacia dilabantur: iisdem autem, quos recensimus, Theodoretus, Socrates, & Sozomenus, qui ipsos inconsulto sequuti sunt, cum in eam abierint sententiam, Eustathium fuisse e sede amotum Constantini temporibus; illud perperam addiderunt, vt dicerent, Antiochiæ tunc digladiantibus inter se mutuo qui erant partis Eustathij, & ijs qui Ariana hæresi fauebant, de eligendo Episcopo successore, partem illam aduersam Catholicis delegisse Eusebium Episcopum Cæsareæ Palæstinæ, cui etiam Imperator Constantinus Magnus fuerit suffragatus, qui & ad Eusebium scripserit, vt votis suorum annueret, sedemque Antiochenam capefferet; sed renuisse illum facere, ob eamque causam tunc sedem illam fuisse collatam Euphronio ab Ariana hæresis professoribus. At quis non intelligat, hæc ab iisdem recensitis auctoribus male accepta esse ex eiusdem Eusebij scriptis in Vita Constantini? Sed illas Antiochenas turbas contigisse ante Eustathij electionem, post Pauli, siue Paulini obitum, superius dictum est. Quibus præterea addas, ex Constantini litteris ad Episcopos scriptis, satis perspicuum reddi, alium illum fuisse Conuentum Episcoporum, ab hoc, cui præfuit Eusebius Nicomediensis, iam factus Episcopus Constantinopolis, & alii superius nominati, qui in damnationem Eustathij dixerunt sententiæ: illi autem interfuerunt Theodorus, & Theodorus, Narcissus, Aetius, Alphæus, ad quos præsertim inscriptæ habentur Constantini litteræ; non autem Eusebius Palæstinæ, nisi postquam ad electionem futuri Episcopi conuocatus est Imperatoris litteris, vt ex iisdem constat.

Rursus

Rursus vero Nicephorus in Chronico huic sententiæ adstipulatur; qui texendo ferriem Antiochenorum Episcoporum, qui sederunt a temporibus Constantini Magni Imperatoris, qui imperare cœpit, vt dictum est, anno Domini trecentesimo sexto; ab eo tempore hos numerat Episcopos Antiochenos, nempe Vitalem, quem sedisse ait annos sex, Philogonium annos quinque, Paulum annos quinque, Eustathium vero decem & octo: sicque cum omne horum sedis tempus conficiat numerum annorum trigintaquatuor, Domini vero quadraginta supra trecentos; hic ipse demonstratur annus, quo Eustathium a sede depositum esse vidimus: male tamen ibi auctor, dum Encania Antiochena sub Flacillo asserit celebrata, quem præcessisse dicit Eulalium & Euphronium.

Quisnam autem post Eustathium sederit, haud facile est inuenire, cum de successione Antiochenorum Episcoporum diuersæ scribantur sententiæ. Apud Hieronymi Chronicon hi post Eustathium suffecti Episcopi leguntur, iisdemque omnes Ariani, videlicet, Eulalius Eusebius, Euphronius, Flacillus, Stephanus Leontius & reliqui: Theodoretus item habet Eulalium, & Euphronium, & post hos Placentium, quem alij Placillum vel Flaccillum nominant, siue Placidum. At Socrates: Octo, inquit, annos continuos sedes Antiochena dicitur Episcopo caruisse; sero tandem eorum studio & labore qui fidem in Concilio Nicæno stabilitam euertere nitebantur, Euphronius Episcopus designatus est.] hæc ipse. Sed ista de Euphronij suffectione inde manauit opinio, quod Constantinus alterum de duobus illis eligendum optare se scripserit, vel Euphronium Cappadocem, aut Georgium Arethusium: verum neutrum horum tunc fuisse subrogatum, sed eo tempore ab Orthodoxis electum Eustathium, superius diximus. Quidquid sit de Antiochenis Episcopis; quem tuto sectemur, vnus est Athanasius, qui in epistola ad solitariam vitam agentes, quam (vt in fine habet) constat esse scriptam post Consulatum Arbetionis & Lolliani (est is annus Domini trecentesimo quinquagesimo sexto) expresse testatur, tunc temporis sedisse Antiochiæ Leontium, qui Stephano successerat: namque post enarratam Eustathij damnationem sic ait: Post exilium Episcopi non solum in Ecclesiam introduxerunt Arianos clericos, sed & plerosque ex eis Episcopos creauerunt, vt eos in sua impietate socios coniuratosque haberent, ex quorum numero est Leontius ille castratus, qui nunc Episcopatum tenet, & ante eum eodem in loco Stephanus tenuit.] hæc Athanasius, qui id ipsum affirmat in oratione prima contra Arianos.

Nos igitur, quod incertus sit annus sedis cuiusque ipsorum, prætermittimus eorum chronologiam dubij recensere vsque ad dictum annum, quo Leontium sedisse constat; cum præsertim, si octo annis eam sedem vacasse dixerimus, haud verisimile videatur, tam breui temporis spatio, tot sedisse Episcopos. sed ex iis quæ ex Athanasio recitauimus, mendax pariter conuincitur Nicephori chronographia de Episcopis Antiochenis: nam secundum ipsum Leontius dicendus esset sedere cœpisse anno Domini trecentesimo sexagesimo sexto; quod pro monstro habendum est; cum non tantum ex Athanasij assertionem liqueat Leontium iam sedisse dicto anno Domini trecentesimo quinquagesimo sexto; sed etiam quod anno trecentesimo quinquagesimo nono, quo celebrata est Synodus Seleuciensis, Eudoxius successor Leontij tunc sedem obtinebat, qui eidem interfuit Synodo Episcopus Antiochenus. Porro Leontius ipse sedere cœpit mox post Concilium Sardicense, id decernente Constantio, anno Domini trecentesimo quadragesimo octauo. Stephanus autem Episcopus Antiochenus, qui Leontium præcessit & depositus est in Concilio Sardicensi, quando auspiciatus sit sedem, ignoramus; nisi quod S. Athanasius ait, tunc electum esse ab Arianis Stephanum Præsulem Antiochiæ, quando Theodorus ab iisdem factus est Heracleæ Antistes. De reliquis vero Episcopis Antiochenis post Eustathium ab Arianis intrusis, nulla, quod sciam, apud Athanasium extat memoria.

Ceterum cum Antiochenam sedem occupassent Ariani Episcopi: quamplurimi (inquit Theodoretus) tum ex clero, tum ex populo, quibus propositum erat Deum sancte & sincere colere, relictis publicis Ecclesiæ cōuentibus, separatim per se conuentus agere cœperunt: quos quidem Eustathianos omnes propterea nuncupauere, quod post obitum Eustathij in vnū conuissent.] Porro vt professores Nicænae fidei seorsum conuentum agerent, quod iam manifeste in publicis ecclesijs Arii dogma prædicaretur; satis aperte declaratur, hæc accidisse temporibus, vt diximus, Constantii, non autem Constantini, quando (vt sæpe demonstratum est) qui erant Ario fauentes, immo & ipsemet Arius, simulabant se esse Nicænae fidei professores.

Hoc quoque anno quarto Constantii Imperatoris, quo aperte iam persecutio ab Arianis aduersus Catholicos excitata est, & duo magni illi Episcopi Paulus Constantinopolitanus & Eustathius

SVCCESSTO ANTIŒCHENORVM EPISCOP. ARIANORVM. a Theodoret. lib. 1. c. 22. b Socrat. lib. 1. c. 18. in fin.

c Athanas. epist. ad Solitar.

LEONTIVS ARIAN. QUANDO SEDERE COEPIT ANTIŒCH.

f Athanas. orat. 1. cont. Arian.

g Theodoret. lib. 1. c. 22. EUSTATHIANI ORTHODOXI.

TERRAEMOTVS VNA CVM PERSECVTIONE EXORTVS.

Eustathius Antiochenus ex suis sedibus ab iisdem exturbati sunt : admirandus plane terræ motus Orientem concussit, certum de offenso numine prodigium. meminit illius sanctus Hieronymus, cum in Chronico hoc anno quarto Imperatorum sic ait: Multæ Orientis vrbes terræmotu horribili conciderunt. ] de quo Orosius, cum de cœpta a Constantio in Orthodoxos persecutione agit, hæc tradit : De noua nominis electione contenditur, vt Ariano- rum potius Ecclesiæ quàm Catholicorum sint : sequitur terræmotus horribilis, qui plurimas Orientis vrbes solo strauit. ] S. Ephrem<sup>b</sup> eiusdem quoque meminisse videtur, cum & hæc ipsa infelicissima describit tempora, dum ait : Terra tremiscens a facie Domini, sub pedibus nostris commouetur, vt nobis metum incutiat : et nec sic ob nostram duritiam formidamus. Vrbes integræ absorptæ sunt, & loca ab ira Domini desolata sunt : et nec sic trepidamus. Sol semel & iterum meridianis horis super vos obscuratus est: et nec sic corde pauemus. Bella Per- farum ac diuersarum gentium barbararum commota sunt, & regiones nostras desolauerunt, vt nos metuentes Deum pœnitentiam ageremus, cum indigeamus vtique pœnitentia non dierum aut mensium, sed temporum plurimorum : et nec sic conuerti volumus. ]

a Oros. lib. 7. c. 29. b Ephrem. in 2. lib. Vit. SS. Patrum proœm. apud Lipoman. 10.2.

c Ephrem. orat. de terræmot. edition. Voss. tom. 1.

Idemque alibi<sup>c</sup>, dum aduersus eos agit, qui terræmotus naturalibus causis tribuunt, & non comminanti Domino, cum admirabiles eorum recenser effectus, hæc inter alia de montibus Armeniæ tunc terræmotu concussis : At dicite, inquit, nobis rursus modum, quo modo per terræmotum montes Armeniæ ab inuicem diffiti, in mutuam quasi conflictum impellantur, ita vt ignis videatur excitari, plurimumque fumare, ex sic satis etiam longa loci intercapedine ; rursusque locorum interuallis disiuncti montes, singuli suo ordine ac loco consistent? ] hæc & alia de his multa Ephrem. Porro cum totus Oriens ista passus esse dicatur ; ipsa tamen Antiochena ciuitas, in qua Ariano- rum sæpe conuentus celebrati sunt, & in sanctos Epi- scopos decretæ sententiæ, per annum integrum (vt ait Socrates<sup>d</sup>) terræmotu concussa est ; idem quoque affirmat Sozomenus<sup>e</sup>, cum inquit : Pars Imperij ad orientem Solem spectans maximis terræmotibus concutitur, & maxime omnium Antiochia, hoc Concilio ibidem confecto. ] cœptum quidem esse hoc anno quarto Imperatoris Constantij & quinto perseue-

d Socrat. lib. 2. c. 7. in fin. e Sozom. lib. 3. c. 5.

f Cedren. in Cœ- pond. an. 4. c. 5. Constant. g Greg. Nazianz. in carm. de ver- bus suis.

rasse, tradit quoque Cedrenus<sup>f</sup>. Huius etiam terræmotus visus est meminisse Gregorius Nazianzenus, cum res pueritiæ suæ versibus cecinit, sic dicens :

Nam cum lata graui quateretur Græcia motu,  
Vlla nec auxilij iam spes aliunde pateret :  
At tremor horribilis gelidos inuaserat artus :  
Nondum etenim sacro baptismate pectus habebam  
Imbutum, quando trahitur lustralibus undis  
Gratia, & eximius splendor, quem Spiritus affert. ]

Erat hoc tempore Gregorius ipse natus annos sexdecim, secundum initam a nobis rationem annorum vitæ eius, de qua inferius suo loco dicitur.

EVSEBII PAM- PHILI OBI- TVS.

Eodem quoque anno Eusebius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ exaturatus proscriptione Eustathij Episcopi Antiocheni, quem habebat ob fidem Catholicam aduersarium, & ipse ex hac luce subtractus interiit : quod quidem hoc ipso anno accidisse, illud affirmare compellit, quod Socrates ait : haud diu post eius obitum, Imp. Constantinum iuniorem esse necatum huius anni Consulibus Acyndino & Proclo. sunt hæc verba ipsius<sup>h</sup> : Eodem tēpore Eusebius cognomento Pamphilus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus mortem obiit, & Acacius eius discipulus in illius successit Episcopatum ; qui quidem cum alios complures libros, tum librum de Vita præceptoris sui Eusebij scripsit. Non longo post tempore Constantinus iunior, qui nomen a patre traxerat, frater Imperatoris Constantij in fines Imperij Constantis fratris sui natu minoris irruptionem faciens, cum eius militibus manum configit, ab iisdemque interficitur, Acyndino & Proclo Coss. ] hæc ipse : eadem quoque habet Sozomenus<sup>i</sup>, contigisse videlicet eodem ferme tempore Eusebij & Constantini obitum.

h Socrat. lib. 3. c. 3.

i Sozom. lib. 3. c. 2. in fine.

k Socrat. lib. 2. c. 17. EVSEB. PAMP. ARIANVS PER- SEVERAVIT.

At de ipso Eusebio hic primum agamus. Certe quidē Socrates<sup>k</sup> dealbat Aethiopem, dum niritur ipsum Eusebium ab Ariana hæresi excusare, ac plane immunem reddere : ipse enim Eusebius licet tandem vt Imperatori morem gereret, Nicæno Concilio subscripsisset ; iisdem plane fordibus sciens volensque turpius inquinatus est, vt sus lora in volutabro luti, & canis ad vomitum suum reuersus ; adeo vt qualis ipse fuerit vsque ad diem obitus, non sit aliunde quærendum, quàm ex rebus post Nicænum Concilium ab eo gestis, singulis ferme annis superius recitatis : vt plane non sit opus verbis agere, cum ipsa facta proclamant. Vt autem excuset

A cuset illum ab Ariana hæresi, citat libros ab eo scriptos contra Marcellum Ancyranum Epi- scopum, recitatque ex illis fragmenta quædam, quibus demonstratur eam de Filio Dei Euse- bij fuisse sententiam, vt negarit ipsum esse creaturam tamquam vnã ex reliquis creaturis, ex nihilo a Deo creatis, sed ante omnes creaturas a Deo quidem non creatum ex nihilo, vt res alias a Deo creatas, sed reuera a Patre genitum, Patri similem, propter quod Deus sit, & per quem omnia facta sint.

Verum dum ex his niritur Eusebium purgare, aperte significat se Arij & Ariano- rum hæ- resis labyrinthum minime penetrasse, atque accurate peruestigasse. At sicut iuxta sacrum illud prouerbum<sup>a</sup> : Qui nauigant mare, enarrat pericula : ] ita qui cominus aduersus Arianos con- certarunt, cuncta illorum latibula, secretos recessus, atque abdita penetralia vigilantissimo studio perscrutati sunt ; vt inter alios Athanasius omnium facile princeps, qui in commenta- rio illo de Nicæna Synodi decretis contra Arianam hæresin statutis, plane declarat, non satis fuisse Magnæ Synodo dicere, Filium nequaquam esse creaturam, & non ex nihilo, sed a Pa- tre genitum, Verbum, & Sapientiam eius, quod Ariani istud ipsum in suam sententiam de- torquerent ; ac proinde addere opus fuisse, Filium ex substantia Patris esse, & illi in omnibus consubstantiali, per quod significaretur non tantum Filium eiusdem esse cum Patre sub- stantiæ, sed & illi coexistisse semper, vt ex hoc & illud Ariano- rum excluderet, quo dice- rent, fuisse tempus quando non erat : Nam licet ante tempora & creaturas omnes eum ex- titisse traderent, per quem creata tempora essent & creaturæ, tamen Patri fuisse coæter- num negabant ; repugnare inter se putantes ista, esse Filium a Patre genitum, & illi in principio coexistere, calumniantes ob id Catholicos duo Ingenita dicere. hæc & alia plura, quibus illi eludere conati sunt Catholicam veritatem de eadem Filij cum Pa- tre diuinitate atque substantia, tum ipse Athanasius, tum alij omnes qui aduersus eos commentarios scripsere, multis prosequuti sunt, quæ & nos superius, cum de Nicæna Sy- nodo egimus, attigisse meminimus ; vt non sit opus eadem hic iterum cum lectoris tæ- dio disputare.

Ceterum Eusebij Pamphili inconstantiam, & post Nicænum Concilium, cuius fidei regulæ subscripserat, ad errores pristinos reditū fugillat sapius Athanasius, cuius sententias ea de re superius suo loco texuimus : eumque demonstrat in Nicæno Conuentu tamquam ludionē in scena luisse habitu Catholico superinducto, quem, egressus inde, exuens, personam, quænam esset, in omnibus (vt ait Epiphanius<sup>b</sup>) præsetulit ; adeo vt idem Eusebius Eusebio Nicome- diensi coniunctus, biga impietatis effecti ambo, pari cursu & impetu, impulsore nequam spiri- tu, agitati in suum ipsorum & aliorum exitium, in præceps delati sint : vt non immerito (quod superius dictum est) appellari ipse Eusebius Cæsariensis meruerit a S. Hieronymo<sup>c</sup> & aliis, Arianae factionis signifer, propugnator apertissimus, & inter Arianos facile princeps : cuius & memoriam adeo execrata est Nicæna Synodus secunda, vt plane eum iam defendere velle, nihil aliud existimandum sit, quàm Ecclesiam Catholicam impugnare ; vnde & pudere Sixtum<sup>d</sup> oporteat, dum aduersus omnium antiquorum Patrum sententias ipsum Euse- bium Catholicum asseuerare non dubitat ; ac frigide nimis eum excusans, Eusebij Nico- mediensis esse tradit, quod erroris adscribitur Eusebio Pamphili ; perinde ac si eorum- dem Patrum sententiæ de eodem ambigæ sint, ac de Eusebio Nicomediensi possint in- terpretari ; et absque additamento cognominis, Pamphili, & expressione sedis cuius esset Epi- scopus, Cæsareæ Palæstinæ, quemnam significasse voluerint, non coloribus tantum vi- uis expresserint, sed digito demonstrauerint. Vtinam vel exiguus saltem eius excusan- di reliquus locus esset : quàm libentissime historicus ipse pro historico laborarem ; cui (quod magna fiducia ingenue profitemur) vel ea ex parte plurimum Ecclesia Catholica debe- ret, quod rerum Ecclesiasticarum quàm multa antiqua monumenta magno labore colle- cta, scribendo historiam vsque ad sua tempora, fideliter posteris tradiderit, ter quaterque felix, tot peregre lucubrationibus editis, nisi eum impietas Ariana tot tantisque sordi- bus turpiter aspersisset, & ante persecutionis tempore lapsus a fide eundem tantopere labe- factasset. Quod vero<sup>e</sup>, simplicitate quadam & rerum inscitia in suo a se scripto Sancto- rum Catalogo Petrus inter sanctos eundem Eusebium retulit, & errore atque incuria qua- dam in aliquod Martyrologium<sup>f</sup> irrepit ; in nostris ad Romanum Martyrologium Notis pluribus diximus.

Quod autem ad commentarios ab ipso editos spectat, hæc S. Hieronymus<sup>g</sup> : Eusebius, Cæ- sareæ Palæstinæ Episcopus, in Scripturis diuinis studiosissimus, & Bibliothecæ diuinæ cum Paphilo martyre diligentissimus peruestigator, edidit infinita volumina, de quibus hæc sunt :

a Eccl. 49. LATIBVLA ARIANORVM OBSCVRA.

EVSEBIVS PAM- PHILI HÆ- RETICVS.

b Epiphani. ha- res. 73.

c Hieron. epist. ad Symmachiu.

d Sixtus Senen. Biblioth. in Eu- sebio Pamphili.

SIXTVS SENEN- SIS IVRE RE- PREENDI- TVR.

e Petr. Catal. Sancti. lib. 5. c. 134.

f Vsuard. & Menolog. die 23. Iunii.

g Hieronym. de script. Eccles. in Euseb.

EVSEBII SCRIP- TITA.

εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως libri viginti, εὐαγγελικῆς προπαρασκευῆς libri quindecim, θεοφανείας libri quinque, Ecclesiasticae historiae libri decem, Chronicorum canonū omnimoda historia, & eorum ἐπιτομή, & de Euangeliorum diaphonia, in Isaiam libri decem, & contra Porphyrium qui eo tempore scribebat in Sicilia, vt quidam putant, libri triginta, de quibus ad me viginti tantum peruenerunt: τοπικῶν liber vnus, ἀπολογίας pro Origene libri sex, de Vita Pamphili libri tres, de Martyribus alia opuscula, & in centum quinquaginta Psalms eruditissimi commentarij, & multa alia.] hæc ipse. Quinam autem, qualesve fuerint eius commentarij de Martyribus, in tractatione de Romano Martyrologio diximus. Ceterum postrema omnium eius lucubratio fuisse videntur libri quatuor quos scripsit de Vita Constantini Magni, haud dubium in gratiam Constantij eius filij Imperatoris, quo utebatur familiarissime ex affinitate prauorum dogmatum, quorum causa nequaquam se (quod ad ea spectare noscuntur) in omnibus fidelem exhibuit. At de Eusebio hætenus: qualem vero sibi non imparem reliquerit successorem, accipe ex Athanasij a testificatione, qui paucis his, qualisnam Acacius esset, nobis explicat: Acacius cum suis immani vecordia audaciaque plane abnegauerunt Nicæni Concilij scripta, ipsam Synodum diffamantes.] hæc ipse & alia plura, sed de eo sæpe inferius erit sermo. Perfoluit magistro Acacius digna præmia, cum de rebus gestis eiusdem Eusebii (vt testatur Socrates) librum conscripsit.

a Athanas. de Synod. ACACIUS EPISCOP. CAESARIENSIS.

CONSTANTINVS IUNIOR OCCIDITVR. b Victor in An niballiano.

c Zosim. lib. 2.

Sed ad Constantinum iuniorem redeamus, quem hoc anno occisum diximus. Eius necis culpam omnes pene adscribunt ipsi, quod inuadere ausus sit fraternæ ditionis Imperium: locus enim in quo occisus est, nempe (vt Victor b tradit) apud Aquileiam, ad Alsam fluuium, plane demonstrat ipsum suos excessisse limites, iugis Alpium circumscriptos. At Zosimus in Constantem omnem culpam de nece Constantini reicit, cum ait c: Ceterum cōtrouersia mota inter Constantinum & Constantem de pertinente ad Carthaginem Africa, deque Italia: Constantem incautum fratrem opprimere volens, inimicitias toto triennio dissimulat; expectatoque tempore, quo per prouinciam sibi fidam & beneuolam ingressus erat; ablegat milites, specie quidem tenus opem Constantio laturus in gerendo bello Persico, sed reaptæ Constantinum nihil tale scientem oppressuros. hi perficientes quæ imperata fuerant, Constantinum occidunt.] hæc Zosimus de interfecto Constantino: verum maior pars antiquorum historicorum in Constantinum inuadentem alienum Imperium culpam confert. nam Eutropius, S. Hieronymus, Orosius, & alii post eos, bellum illatum a Constantino in Constantem affirmant, & sic a militibus Constantis eum tradunt esse necatum. Sublato autem de medio Constantino, summa totius Occidentalis Imperii in Constante Augusto remansit.

BELLVM PERSICVM. d Ex epist. iulij apud Athanas. Apolog. 2.

e Oros. lib. 7. c. 29.

f l. 1. de sepul. violat. C. I. heod. CONTRITA MONUMENTA GENTILICIA.

Inualefcebat hoc tempore (vt ex Zosimo patet) bellum Persicum, quod etiã ex Arianorum litteris ad Iulium Papam scriptis d apparet, quibus se excusarunt, vocatos ad Synodum, venire detrectasse ob ingruens bellum Persicum impeditos; cuius causa, vt vidimus, hoc eodem anno Constantius Antiochiam Syriae rediit: vbi celebraturus Imperii sui Quinquennialia constitit anno sequenti, quo facta est magnæ Basilicæ dedicatio. Quod vero ad bellum Persicum spectat, hæc summam Orosius e: Constantius aduersus Persas & Saporem, qui Mesopotamiam deuastauerant, nouem præliis parum prospere decertauit.]

\* Proclo

Hoc eodem anno, iisdem Consulibus lata habetur Mediolani lex f aduersus eos qui sepulchra demolirentur, indeque saxa, secta marmora, vel columnas auferrent, & ad alium vsu in eadem sibi vendicarent: est autem huiusmodi: Si quis in demoliendis sepulchris fuerit apprehensus: si id sine domini conscientia faciat, metallo adiudicetur: si vero domini auctoritate vel iussione vrgetur, relegatione plectatur. Et si forte detractum aliquid de sepulchris ad domum eius villamque peruectum, post hanc legem reperietur: villa, siue domus, aut ædificium quodcumque erit, Fisci viribus vindicetur. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Acyndino & Proculo \* Coss.] Porro huius sancientiæ legis illa causa fuisse videtur, quod cum iam maxima ex parte qui Romano subiacerent Imperio Christianam religionem profiterentur, & proinde immenso odio prosequerentur, execrarenturque omnia in quibus idololatriæ vestigia quælibet apparerent; iidem quæ habent in fundis maiorum sepulchra diis Manibus consecrata, tamquam nefas abominantes, eadem demolirentur, & ex eis quæcumque ad ornatum spectarent, in alium vsu conuerterent, reliquos vero contractos lapides ad calcem conficiendam adhiberent, prout g aliud ibi sequens rescriptum datum declarat. Qua quidem in re etsi laudandus sit pietatis zelus aduersus idololatriæ signa in animis Christianorum incensus: id tamen factum constat in magnū antiquitatis dispendium: contractis enim tot sepulchrorum Gentilium inscriptionibus, vix ex eis, quæ innumera plane vbique visebantur, pauca quædam superferunt, quæ postea e rudibus emerferunt, grauissima legum poena integra conseruata.

g l. 2. C. Theod.

IESV CHRISTI ANNVS 341.

IVLII PAP. ANNVS 5.

CONSTANTII IMPPP. CONSTANTIS 5.

Q Vadragesimo primo anno supra trecentessimum, Marcellino & Probino Consulibus, Indictione decimaquarta, ipsis Constantij Imp. Quinquennialibus, Antiochiæ Encænna celebrata sunt in dedicatione nobilissimi templi a Constantino Magno iam cœpti, atque sub Constantio postmodum absoluti, quod præ sui excellentia, Dominicum Aureum nuncupatum est, de quo superius mentionē fecimus; cui interfuit ipse Cōstantius Imperator. Huius celebritatis prætexta occasione collecti sunt Episcopi nonaginta, quorum triginta sex tantum erant Arianæ communicationis & factionis, ab iisdemque Synodus est celebrata, a quibus inter alia execranda in locū absentis Athanasij Romæ apud Iulium Papam causam suam agētis, institutus est Episcopus Alexandrinus Gregorius, atque Alexandriam missus, qui præsidio militum Ecclesiam illam Episcopo destitutam inuaderet. Hæc autem quo modo se habuerint, singula sunt accurate peruestiganda.

ENCÆNNIA ANTIOCHENI TEMPLI.

Quod primum ad tempus pertinet: est de eo locuples testis Athanasius a, dum hæc ait: Fugere autem numero qui Antiochiam tempore Encæniorum conuenerant, nonaginta, Consulibus Marcellino & Probino, Indictione decimaquarta, præfente ibidem impiissimo Constantio Imperatore. ] ita ipse. Quod vero ad causam spectat huius cogēdi Conuentus: occasionem ob Encænna celebranda arripuerunt libentissime Ariani, immo sane callidissime excogitarunt, vt sic effugerent Romanam Synodum, ad quam a Iulio Romano Pontifice vocati erant. Siquidem iam anno superiori (vt dictum est) cum Arianorum Legati, qui Athanasium accusauerant apud eundem Iulium Papam, ab eodem Pontifice, cum se causa cadere viderent, vt tunc inferendum iudicium subterfugerent, Synodum eadem in causa ab ipso Iulio indicendam petiissent: annuente illo, & Italiae Episcopis propterea coactis, citati sunt ab eodem Romam iidem Ariani ad prosequendas accusationes ab eis in Athanasium illatas: cum interim Athanasius ipse citatus Romam venisset, stitissetque se iudicio coram Iulio in Synodo examinandum, expectatis frustra aduersariis per annū & sex mensibus: sed de tractantes interea Ariani, malæ causæ diffisi, in Urbem ad Concilium se conferre, inanesque excusationes obtexētes, hoc eodem anno, occasione Encæniorū Antiochiam cōuenientes, dictum conuenticulum habuere: In his enim eos vsos esse consiliario & adiutore Constantio, ad eumque vocatos Romam ad Synodum, pauidos confugisse, Athanasius b testatur his verbis:

a Athanas. de Synod. SYNODVS ANTIOCHENNA.

b Athanas. ad Solitar. ARIANI SVBTERFVGIVNT ROM. PONT. IVDICIVM.

Episcopus autem Romanus Iulius Synodum iussit fieri vbicumque vellemus, vt tuto & crimina obiicerent, & inuicem sibi obiecta refutarent: id enim eorum Legati, cum se vinci animaduertent, postularunt. Rebus igitur inceptis, cum male sibi vbique conscij de causa sua in Ecclesiastico confessu desperarent, Constantium cum lamentis, vt hæresis propugnatores adeunt: Vides, inquit, omnes a nostra hæresi deficere, pauci residui sumus: incipe persequi; quoniam etiam ab istis paucis destituimur, & deserti relinquimur: quos enim vi ad communionem nostram per exilia Episcoporum adegimus, ij ab Episcopis in sedes suas reuertentibus, vt contra nos sentiant, persuadētur.] et inferius de iisdem: Ceterum Eusebiani, vbi semel audissent, Ecclesiasticum confessum fore, vbi nec Comes affuturus esset, neque satelites pro foribus excubarent, nec ex Cæsaris præscriptis omnia fierent, quibus rationibus & non aliis Episcopos vicerant, immo qui sine hoc præsidio ne loqui auderent quidem: ita inhorruerunt, ac metu contracti sunt, vt presbyteros detinerent (Legatos nimirum Iulij) vltra diem condictam, causationem interim turpem fingentes, se ob bella Persarum venire non posse: sed nihil in ea re veri: metus enim conscientiae eos impediēbat. Quid enim negotij Episcopis cum bello? aut quid obstaculi illis a Persis oriebatur, quo minus Romam quamuis longinquam & transmarinam urbem proficiscerentur? ] hæc tum illi quidem causæ diffidentes, ac plane quæ sibi obuentura essent mala timentes, si iudicium ipsorum Romæ in Cōcilio ibidem congregato, præsentibus ipsis, ventilaretur: quamobrem illud in primis inter se istæ omnia conferentes decernunt, vt Iulij Papæ & Romani Concilij iudiciū penitus subterfugerēt, & per Præfectos res vi adhibita peragatur; sed vt quodcumque velamen suæ ipsorum superinducerēt turpitudini, de cogendo Episcoporum Conuentu Antiochiæ, dictā superius ineunt rationem.

NUMERVS EPISCOPORVM QUI AD ENCÆNNIA VENERVNT.

His igitur inter eos fraudulentio artificio concinnatis, Constantij mox litteris conuocantur Episcopi; aduersunt ex diuersis locis Antiochiæ Antistites, vt habet Athanasius, nonaginta, sed S. Hilarius c nonagintaseptem numerat, nonaginta vero nouem Sozomenus d. Quod autem ex eis maiorem partem Orthodoxorum fuisse diximus, Arianos tantū triginta sex: nihil

c Hilari. de Synod. d Sozom. lib. 3. c. 5.



est quod quis admiretur, si Catholicos Episcopos cum Arianis audiat conuenisse atque communicasse simul in sacris Enceniorum solemnitatibus, vnaque in eodem Concilio confedisse: quandoquidem Eusebiani haud palam se Arianos esse profitebatur; immo, vt inferius demonstrabimus, in eodem Conuentu iisdem Arianum nomen publicis scriptis auersati sunt; sed & vidimus, non solum Constantini tempore, cum iisdem accusarunt Athanasium, verum etiam paulo ante sub Constantio, cum Eustathium deposuerunt, se extrinsecus fidei & morum vindices praesentisse, illum danantes ob adulterium, & quod Sabellianus esset inuentus. Sic igitur non eo usque peruenerat Eusebianorum nequitia, vt iisdem Ariani esse conuinci possent, seque a Catholicis subducerent, licet horum hostes, & Arianæ essent hæresi addictissimi.

Sic etiam cum quis audit tam nefanda in eo Conuentu fuisse statuta, minime existimet ea tot Catholicorum Episcoporum suffragiis decreta, eorumdemque subscriptione firmata: siquidem obnitentibus ac contradicentibus illis, ea omnia liquet ab Eusebianis, Imperatore fauente, eorumque votis pariter annuente, fuisse peracta. Est de his explorata certa fides Iulij Romani Pontificis, dum in litteris postea ad eos scriptis plane testatur, ex tanto Episcoporum numero non nisi triginta sex impia illa decreta sanxisse; ait enim: Qui igitur sunt qui contra canones agunt? nos ne, qui cum tantis rerum documentis virum recipimus; an qui solum ad triginta sex suffragia eorum qui Antiochiæ fuere, externum hominem Episcopum salutarunt, eumque militari manu Alexandriam deduxerunt? quod ne tunc quidem factum est, cum Athanasius in Galliam relegabatur; quod tum haud dubium factum fuisset, si vere pro dånato habitus esset.] hæc Iulius. Dicendum est ergo (quod accidisse quoque vidimus in Tyrio Conuentu) Eusebianos vel clanculum seorsum ab alijs decreuisse tam indecora atque scelestia, vel fauore Imperatoris, nulla habita ratione refragantium maioris numeri Episcoporum, quod pauci illi statuerent, ratum ac factum tectum haberi voluisse.

Ceterum qui Arianorum dolos praesentarent, licet vocati, tamen interesse noluerunt. Sed & inter alios (inquit Socrates<sup>b</sup>) qui haud longe distabat Maximus Episcopus Hierosolymorum, qui Macario successerat, neququam accessit; ratus, si accessisset, se compulsum iri Athanasij abdicationi subscribere. Quin etiam Iulius Romanus Episcopus neququam aderat, neque quæquam qui eum locum suppleret, eo misit; cum canon Ecclesiasticus iubeat, non oportere absque sententia Romani Pontificis decreta Ecclesiis sancire. Cogitur itaque Concilium Antiochiæ, praesente Imperatore Constantio, Marcello & Probino Consulibus, quintus iam agebatur annus a morte Constantini istorum Cæsarum Augustorum patris.] hæc Socrates: sed & Iulius<sup>c</sup> per litteras conquestus est, nefas fuisse dicere, ab Eusebianis, pendente Romanæ indictione Synodi, aliud ab illis interim Antiochiam conuocari Concilium.

Quæ porro in eadem Synodo acta sint, Sozomenus<sup>d</sup> describit his verbis: Vbi vero omnes Episcopi in vnum conuenere, & Constantius etiam adfuit: complures eorum indignari, & grauius Athanasium accusare coeperunt, quod scilicet legem de sacerdotio sancitam, quam ipsi tulerant, contempserat, quodque prius Ecclesiæ Alexandrinæ administrationem occupauerat, quam potestas esset ei a Concilio permessa. Adiecerant præterea, eum ciuibus causam mortis extitisse, propterea quod cum in illam ciuitatem intraret, seditione excitata, multi occisi, non pauci in iudiciu adducti essent.] hæc de illatis in eum accusationibus Sozomenus. Ceteru ex Iulij litteris ad eos scriptis constat alias quoque accusationes superius recensitas his esse additas, immo & quæ in Tyria Synodo aduersus eundem fuerant allatae, & ab eisdem dolosis artibus actitatae, ingesta fuerunt: idque eo consilio, vt Athanasium iuste depositum esse e sua sede omnibus demonstrarent. quibus omnibus visis, cognitis, & Eusebianorum calculo confirmatis, annuenteque pariter Constantio Imperatore, damnatione Athanasij conclamata, quem in locum eius substituunt Episcopum Alexandrinum, exquirunt. Praefertur ceteris, quos contigit tunc adesse, ex sententia Eusebij Episcopi Constantinopolitani, Eusebius Emisenus, homo nondum sacris initiatus: quo modo autem acciderit eum tunc praesentem esse Antiochiæ, Sozomenus narrat, cum subdit:

Vna adfuit quoque Eusebius cognomento Emisenus, genere oriundus ex Ecclesia, nobili ciuitate Osroenorum, ab ineunte ætate (vt mos patrius fert) sacris in litteris educatus, deinde litteris humanioris litteraturæ institutus, idque à magistris qui illo tempore ibi ætatem debebant. Postea autem ab Eusebio cognomento Pamphili, & Patrophilo Scythopolis Antistite interpretibus & magistris suis sanctos Scripturæ libros exquisitus perdidit. Qui profectus Antiochiam, simul vt Eustathius forte propter criminationem a Syro sibi illatam abdicatus erat, consuetudine Euphonij Eustathij successoris multum vsus est. Inde etiam quoniam sacris litteris initiari renuebat, Alexandriam concessit, scholasque philosophorum

ARIANI SEOR-  
SVM INIQUA  
DECRETASTA-  
TVM.

Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

Socras. lib. 2.  
c. 5.  
EPISCOPI CA-  
THOLICI AB-  
HORRERE A-  
RIANORVM  
CONVENTVM.

Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

Sozom. lib. 3.  
c. 5.  
RES GESTAE  
IN SYNODO  
ANTIOCHENA.

EUSEBIUS EPI-  
SCOP. EMISE-  
NVS CREATVS  
IN TYRIA  
SYNODO.

A Iosophorum ibi frequentauit, quorum disciplinis accurate institutus rediit Antiochiam, & cum Placito\*, qui Euphronio succedebat, commoratus est. Postea vero quam in ea vrbe forte Concilium erat conuocatum, ab Eusebio Episcopo Constantinopolitano ad sedem Ecclesiæ Alexandrinæ capessendam designatus est: nam putabat illum tum propter piæ vitæ institutionem, tum propter singularem in dicendo facultatem, animos Aegyptiorum a beneuolentia qua Athanasium complectebantur, facile auocaturum. At vbi Episcopatum capessere recusauit, ratione secum inita, quam paratum in odium apud Alexandrinos incurreret, qui videre non poterant alterum in locum Athanasij subrogatum; Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopatus Gregorio, Emisenæ autem ei tributus est.]

At quoniam digreditur Sozomenus ex rebus gestis in Antiochena Synodo ad ea quæ post hæc dicto Eusebio Emiseno contigisse tradit: nos quoque affectantes eius vestigia, sic eadem recitabimus, vt tamen eundem, in quibus turpiter errat, corrigamus. Cum igitur Eusebius Emisam ad suam Ecclesiam se contulisset; ibi (inquit<sup>a</sup> Sozomenus) tumultu oborto, cum esset ideo accusatus, quod eam partem astronomiæ, quæ rerum euentus prædicit, proficeretur; inde fugit, venitque Laodiceam ad Georgium illius Ecclesiæ Episcopum, necessarium & familiarem suum: qui cum eo profectus Antiochiam ad Placitum & Narcissam Episcopos, profectus, vt Emisam reuerteretur. Plurimi illum fecit Constantius Imperator, secumque cum bellum contra Persas geriturus esset, duxit. Fertur item, Deum multa per eum edidisse miracula, vt Georgius Laodicensis testatur, qui cum ista, tum alia præterea de eo commemorat. Verum iste, licet insignis esset, non tamen eorum effugit inuidiam, quorum animos alienæ virtutes vehementer excruciare solent: nam in crimen adductus est, quod Sabellij tueretur opinionem, cum tamen iam tum decretis Concilij Antiocheni suffragaretur.] hæc de Eusebio Sozomenus: sed mendaciter quidem multa, vtpote accepta ab Ariano homine Georgio Laodicensi.

Vt enim omittamus illa de successione Episcoporum Antiochenorum superius disputata: quod idem Eusebio Emiseno piam tribuit vitam, atque miracula, hæcque omnia testificatione Georgij Laodicensis de eo plura scribentis: nimis facile rem tantam tali teste dignam putauit, quæ suis scriptis commendaretur posterorum memoriæ; et Ariano homini existimauit esse credendum, Ariano, itidem miracula tribuenti. In re tam graui, tam leuiter? Nonne hic ille Georgius olim presbyter Alexandrinus, qui ab Alexandro Episcopo Alexandrino tum ob Arianam hæresin, tum etiam ob alia nefanda crimina e gradu deiectus est, & postea Eusebianorum arte, in Ecclesia Laodicensi, defuncto Theodoto, factus fuit Episcopus? Sed & illud, quod ait, eundem Eusebium inuidiæ causa de Sabellianismo insimulatum; vnde, quæso, id verum esse constare potest, cum certum sit eundem Eusebium fuisse Arianorum alumnus, ac per necessarium, Arianamque hæresin Sabellianæ ex diametro repugnantem magno studio consecratum? id quidem eius vitæ consuetudo in primis indicat, qua semper Ariani coniunctus fuit; quod maiores non latuit, qui absque vlla controuersia in Arianorum classem hominem reiecerunt; vnde S. Hieronymus<sup>b</sup> de eo: Eusebius Emisenus, Arianæ signifer factionis, multa & varia conscribit.] at quænam hæc, alibi<sup>c</sup> numerat, cum ait:

Innumerabiles, & qui ad plausum populi pertinent, confecit libros: magisque historiam sequutus, ab his qui declamare volunt, studiosissime legitur: e quibus vel præcipui sunt aduersus Iudæos & Gentes, & Nouatianos, & ad Galatas *ὅτι θεοῦ* libri decem, & in Euangelia homiliae breues, sed plurimæ. Floruit temporibus Constantij Imperatoris, sub quo & mortuus, & Antiochiæ sepultus est.] et apud Theodoretum<sup>d</sup>: Eranistes dicenti hæc Orthodoxo: Eusebium fortasse audisti, qui Emisæ vrbis ad Libanum fuit Pontifex? Respondit: Incidi in aliquot eius scripta, & inueni eum valde consentire cum Arii dogmatibus. Ad hæc Orthodoxus: Is erat illius sectæ, &c.] At fati hæc ad Ariani hominis sepulturæ gloriæ titulum, quæ tamen alicubi, maxima auctoris inficitia, qui eius nomine quædam edidit homiliae, inuenimus nominatum esse beatum, & ab alijs<sup>e</sup> recensitum perperam inter sanctos: decepti hi omnes fuerunt Sozomeni auctoritate, quem scite oportuit confutasse, ne amplius eius assertio existat laqueus imperitis. Auctor quoque Socrates<sup>f</sup> est, eundem qui supra Georgium Laodiceæ Episcopum Arianum scripsisse librum de vita eiusdem Eusebij, in quo tot tantaque de collega impietatis mendacia confarciuuit: sed de his alias in Notis ad Romanum Martyrologium dixisse meminimus.

Redeamus iam ad res gestas in Antiochena Synodo, in qua vbi recusasset Eusebius Emisenus

EUSEBIUS EMI-  
SENI RES GE-  
STAE.  
a Sozom. ubi su-  
pra c. 5.

EUSEBIUS EMI-  
SENI ARIANVS.

b Hieronym. in  
Chronic. an. 10.  
Constantij.  
c Idem de script.  
Eccles. in Euseb.  
Emisen.

d Apud Theodo-  
ret. in Impatib.

e Petr. de Natal.  
in Catal. sanct.  
lib. 7. c. 63. Mar-  
tyrolog. die 14.  
August.  
f Socras. lib. 2.  
c. 6.

<sup>a</sup> Socrat. lib. 2.  
c. 7.  
<sup>b</sup> Sozom. lib. 3.  
c. 5.  
<sup>c</sup> Ruffin. lib. 1. c.  
19.  
<sup>d</sup> Socrat. & So-  
zom. ubi supra.

Emisenus in locum Athanasij in Alexandrina Ecclesia subrogari; delectus est ab Eusebia-  
nis (vt Socrates<sup>a</sup> atque Sozomenus<sup>b</sup> testantur) Gregorius eisdem Arianis dogmatis impie-  
te coniunctus. sic enim eum, nempe Gregorium, non Georgium nominant Ruffinus<sup>c</sup>, Socra-  
tes<sup>d</sup>, Sozomenus, & ante hos omnes Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes. Sed  
antequam progrediamur ulterius; admonendus hic, lector, es ob nominis quamdam similitu-  
dinem, & alia plura simul conuenientia, magnas inter scriptores veteres reperiri obortas  
ambages, dum interdum apud eos Georgius pro Gregorio usurpatur, vel Gregorius versa  
vice pro Georgio ponitur: quod quidem non tam historicorum imperitiæ, quam librarium  
vitio tribuendum potius est; cum tamen adeo vultu similes potuerint quemque fallere vel  
sapientem: quamobrem magna opus est diligentia, vt confusa inter se nomina & res gesta li-  
quido ab inuicem discriminentur: aliàs enim in perplexas & insolubiles quæstionum amba-  
ges atque inextricabiles labyrinthos inuitus licet quisque ferri cogetur.

<sup>e</sup> Athanas. ad  
Orthodox.  
<sup>f</sup> Gregor. Na-  
zianz. orat. in  
laud. Athanas.  
GREGORII  
CVM GEORGIO  
FACTA CON-  
VSIO.

Conueniunt in primis, vt diximus, ea nominis similitudine: concordât etiam patria, cum  
tam Gregorium, quam Georgium fuisse Cappadoces, veteres scriptores tradant: de Gregorio  
enim mendose Georgio scripto testatur Athanasius<sup>e</sup>, de Georgio Gregorius Nazianzenus<sup>f</sup>.  
Consentiunt ministerio pariter, dum vterque creatus est, alter post alterum suffectus in lo-  
cum Athanasij, Episcopus Alexandrinus: sunt quoque rerum gestarum similitudine minime  
disparis, cum suo ipsorum vterque ingressu grassatus fuerit in Catholicos Ecclesiæ Alexan-  
drinæ, & in eos armauerit infideles: verum & dogmate ijdem, ambo nimirum detestabiles Ariani.  
Sed & quod maius videri debet, quisque eorum violenta morte diem clausit extremum, occi-  
sus vterque, diuerso quamuis tempore, a populo Alexandrino.

<sup>g</sup> Athanas. ad  
solitar. vitam  
agentes.  
QVIBVS DI-  
STINCTVS SIT  
GEORGIVS A  
GREGORIO.

Ceterum licet iisdem prope lineamentis ijdem ferme vultus vtriusque reddantur: tamen  
complures sunt differentiæ, quibus ab inuicem distinguantur. Siquidem prior hic institutus  
Antiochiæ Episcopus Alexandrinus in locum Athanasij, Gregorius, & non Georgius reuera  
nuncupatus habetur a Gregorio Nazianzeno, Athanasio, Socrate, atque Sozomeno. At id  
quàm disertis verbis Athanasius<sup>g</sup>? Primum quidem, inquit, Gregorium, nunc deinde Geo-  
rgium depeculatore in Episcopatum mittunt, &c.] ex quo quidem loco corrigendus est  
eiusdem Athanasij textus, in quem, siue scriptorum, siue typographorum vitio, Georgij nomen  
pro Gregorio frequenter irrepfit. sed & tempora ipsa euidentius eosdem constituunt diuer-  
sos, dum Gregorius ex Concilio Antiocheno sedere cœpit hoc anno, Georgius vero cum  
iterum post Sardicense Concilium Athanasio restituto atque deiecto in locum ipsius fuit ab  
Arianis Episcopis subrogatus.

<sup>h</sup> Ammian. lib.  
22.  
<sup>i</sup> Plinius lib. 5.  
c. 27.

Ceterum ex testificatione Ammiani<sup>h</sup>, necesse est eosdem ab inuicem discriminari patria. si-  
quidem Georgius nequaquam Cappadox vere fuit, sed Cilix, Epiphania ciuitate oriundus,  
cuius meminit Plinius<sup>i</sup>. In subscriptione quoque Nicæni Concilij, inter Ciliciæ Episcopos  
recensetur Amphion eiusdem ciuitatis Epiphaniæ Præful. Ammianus enim de Georgio ait: Na-  
tus in Fullio, nempe parente Fullone apud Epiphaniam Ciliciæ oppidum.] Quod vero spe-  
ctat ad similes ab vtroque res gestas: ex ijs magna ambiguitas interdum exoriri contingat,  
cum præsertim eadem in eosdem Alexandrinos videantur admitta: tamen ab vtriusque illata  
clades, certis notis ab inuicem distinguuntur: nam ad facinus perpetrandum in Ecclesiam  
Alexandrinam, diuersis ad illam inuasionem tyrannicam reperiuntur vsi esse ministris: siqui-  
dem Gregorius id fecit per Philagrium & Arfacium magistratus, Georgius vero per Hera-  
clium Comitem, Syrianum, & Faustinum. præterea Gregorius depositus est, vt suo loco dice-  
mus, in Concilio Sardicensi, ac post decem menses occisus; Georgius vero peruenit ad  
tempora Iuliani Apostatæ, quando & ab Alexandrinis necatus atque discerptus est. rursus  
Gregorius ex clero electus ad Episcopatum, Georgius ex Curia Imperatoris: quæ omnia  
diuersis in locis reperiuntur expressa apud Athanasium in epistola ad solitarios. His igitur hunc  
in modum perspicue elucidatis, ea vtetur optimo iure licentia, vt cum apud auctores  
qui passim citantur, mendose Georgius pro Gregorio scriptus habetur, in eis sic de-  
scribendis, ad perplexitatem & rerum confusionem vitandam, Gregorium emendate  
reddamus.

<sup>k</sup> Athanas. ad  
Solitar.  
I Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

Quod autem ad Gregorij electionem pertinet: etsi nonaginta saltem numero Episcopi in  
ea Synodo conuenerint Antiochiæ; haud tamen ab omnibus eius electio facta est, sed  
paucorum dumtaxat suffragiis, de quibus hæc Athanasius<sup>k</sup>: Vt igitur Arianus est Gregorius,  
ita & ab Arianis missus est, eumque nemo in Episcopum postulauit, nisi soli Arianis, ac pro-  
inde vt mercenarius & externus, &c.] in eandem quoque sententiam Iulius<sup>l</sup> (vt diximus)  
trigintafex

trigintafex tantum numero fuisse Episcopos tradit, qui externum, inquit, hominem Episco-  
pum salutarunt. Quisnam vero qualisve hic antea fuisset, Athanasius docet his verbis<sup>a</sup>:  
Ego autem, quia iam pridem, cum eum Ariani vt fidum sibi in Episcopum promouebant,  
scripto edideram, nemini vestrum, Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, cumq-  
merito a vobis pro impietate sua excommunicatum esse, & anathema edicto Ecclesiæ  
proclamatum: nec aliam esse causam cur eum Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne de-  
nuo ex meis scriptis similia conuicia paterentur, barbara & exotica in me vi coorti.]  
idemque alibi de eodem cum agit, hæc habet<sup>b</sup>: Gregorij porro Cappadocis ab Alexandrina  
ciuitate eiectioni nulla mentio ratioque habenda est, vt hominis neque ex superiore vita com-  
mendati, neque vlllo modo Christiani, sed pro temporis conditione nomen Christiani si-  
mulantis, & quæstum religionem arbitrantis; ac proinde nemo de illo conqueri debet, si in  
fide labatur homo qui neque scit de quibus loquitur, neque de quibus affirmet.] hoc quidem  
de Gregorio isto, de quo agimus, esse intelligendum, quod ait eiectionem de Ecclesia Alexan-  
drina, declarat.

<sup>a</sup> Athanas. ad  
Orthodox.

<sup>b</sup> Athanas. lib.  
de Synod.

Porro de eiusmodi Gregorij perperam facta in Episcopum Alexandrinum euectione, iure  
postea ad eos scribens conquestus est Iulius Papa<sup>c</sup>, cum inquit: Prorsus ignoro quam  
ratione facta sunt, quæ facta sunt. Primum enim (si verum dicendum est) non decebat, cum  
nos ad celebrandam Synodum litteras mitteremus, aliquos præoccupare iudicium Synodi:  
deinde non decuit, novos istos modos contra Ecclesiam induci: vbi enim est istiusmodi Ec-  
clesiasticus canon, aut istiusmodi traditio Apostolica? vt in pace agente Ecclesia, & Epi-  
scopis concordibus cum Episcopo Alexandria Athanasio existente, immittere Gregorium  
peregrinum & externum hominem, neque Alexandria baptizatum, neque plebi cognitum,  
neque postulatum a presbyteris, eumque Antiochiæ creare Episcopum, atque inde deduce-  
re Alexandriam, non cum presbyteris aut diaconis ciuitatis, non cum Aegypti Episcopis,  
sed cum militibus? Hæc enim dixere & conquesti sunt, qui huc venerunt. Si enim post Sy-  
nodum in culpa fuisset deprehensus Athanasius, non tamen oportuit creationem noui Epi-  
scopi ita illegaliter & præter canonem Ecclesiasticum fieri: sed in ipsa Ecclesia & ex ipso sa-  
cerdotali ordine, atque ex ipso clero eius prouinciæ Episcopos constitui, & nequaquam ex  
illis qui nunc Apostolorum canones violant.] hæc Iulius, ex quibus antiquus mos eligendi  
Episcopos ex gremio matricis Ecclesiæ referatur. Quando autem contigerit aduentus Grego-  
rij intrusi Episcopi Alexandria, & qualis ille fuerit, suo loco dicemus.

IVLII PAPAE  
QVÆRELA-  
C APUD ATHA-  
NAS. Apolog. 2.

Post electionem autem Gregorij quid in Synodo actum sit, Socrates<sup>d</sup> narrat, & vt ap-  
paret, accepit a S. Athanasio in commentario de Synodis scripto: ait ergo: Qua re con-  
fecta, nempe Gregorij electione, fidem commutare laborant. Qui tamen nihil eorum quæ  
in Concilio Nicæno acta sunt, reprehendere volebant: reuera tamen fidem Consubstantialis  
per crebra Concilia labefactare & euertere, & alias aliter de fide decidere aggressi sunt.]  
ita ipse. Verum Eusebiani non per huiuscemodi tantum cuniculos clandestine Nicænam  
fidei professionem labefactare tentarunt; sed & illud fuit eis in consilio, scilicet, ne res ab  
eis tyrannice gestæ, vt ab Arianis factæ, ab Orthodoxis irritarentur, & ab vniuerso  
Christiano populo inuidiam eo nomine & odium sustinerent: in eadem Synodo, cal-  
lide & vafre se Arium detestari, ac procul ab eius sententia abhorre, scripta fidei  
confessione, publice professi sunt. subdit igitur Socrates: Ceterum qua ratione ista  
acta sint, sequenti fermone ostendemus. Porro epistola ab illis de fide Catholica prodita  
hæc est:

<sup>d</sup> Socrat. lib. 2.  
c. 7.

ARIANI OCCUL-  
TE INVADE-  
RE STVDENT  
VERAM FI-  
DEM.

Nos neque sumus Arii sectatores (qui namque fieri potest, vt cum simus Episcopi, Ario  
presbytero auscultemus?) neque aliam fidem, quàm quæ ab initio diuulgata sit, recipimus:  
sed cum in fidem eius studiose inquirere, eamque accurate expendere niteremur: Arium po-  
tius ad nos reuertentem admisimus, quàm eius opinioni sumus ipsi obsequuti: idque ex iis  
quæ dicentur, facile cognoscetis. Nam nos ab initio didicimus, in vnum Deum totius vni-  
uersitatis, omnium rerum quæ tum mente, tum sensu percipiuntur, opificem & curatorem\* cre-  
dere: et in vnum Filium Dei vnigenitum, qui fuit ante omnia sæcula, & vna cum Patre, qui  
eum genuerat, extitit: per quem omnia visibilia & inuisibilia facta sunt: qui in nouissimis  
diebus secundum Patris beneplacitum descendit, & carnem de sancta Virgine assumpsit: qui  
omnem Patris sui voluntatem expleuit: qui passus est, resurrexit, & ad cælos ascendit, & ad  
dexteram Patris sedet: et venturus est iudicare viuos & mortuos, & Rex ac Deus in sæcula  
permanens. Credimus etiam in Spiritum sanctum: et si quid amplius adiungendum est. Cre-  
dimus carnis resurrectionem, & vitam æternam.

EUSEBIANO-  
RVM PRIMA  
FIDEI FOR-  
MULA.

\* creatorem

Ista cum in prima epistola scripsissent (subdit Socrates) Ecclesie ministris cuiusque ciuitatis miserunt. At vbi paulo amplius Antiochia fuerant commorati (per idem festum Enceniorum, vt ait Athanasius<sup>a</sup>) hanc fidei formulam quodammodo condemnantes, aliam de integro conscribendam curarunt. ] quod enim ieiune nimis visi essent de Filij Dei diuinitate egisse, ac proinde facile in suspicionem venire potuisse Arianam impietatis, aliam paulo post conscribendam professionem curarunt, qua illud potissimum affectarunt, nimirum ne viderentur nouam edere fidem, affectatores se esse Apostolicam traditionis, nec a substantia nomine abhorrere. fuit ergo his ferme concepta verba<sup>b</sup>:

<sup>a</sup> Athanas. lib. de Synod. <sup>b</sup> Apud Socrat. lib. 2. c. 7. SECUNDA FIDEI FORMULA IN SYNODO ANTIOCH. SCRIPTA.

<sup>c</sup> Ioan. 1.

CALLIDA PRAVARIA NORVM.

<sup>d</sup> Athanas. de Synod. contr. heres. Arian.

<sup>e</sup> Hilar. de Synod.

<sup>f</sup> Athanas. de Synod.

<sup>g</sup> Sozom. lib. 3. c. 5.

Credimus secundum Euangelicam & Apostolicam traditionem in vnum Deum Patrem omnipotentem, rerum vniuersarum opificem & fabricatorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium eius vnigenitum Deum, per quem omnia facta sunt, genitum ante omnia secula ex Patre, Deum de Deo, totum ex toto, solum ex solo, perfectum ex perfecto, Regem ex Rege, Dominum ex Domino, Verbum viuum, Sapientiam, Vitam, Lucem veram, veritatis Viam, Resurrectionem, Pastorem, Ostium: eumque nec conuerti, nec mutari posse, expressam diuinitatis, essentia, virtutis, consilij, gloriae Patris imaginem: Primogenitum omnis creaturae: qui fuit in initio apud Deum, Deus Verbum (sicut in Euangelio dictum est: Et Deus erat Verbum) per quem omnia facta sunt, & in quo omnia consistunt. Qui in nouissimis diebus descendit de caelis, &c.]

At quis tam oculatus, qui inter tot de Christo praeconia, & diuinitatis eius signa atque certas expressas notas, existimet aliquid reperiri in eiusmodi fidei confessione, quod Catholico dogmati aduersetur? Ceterum ex his quae docet S. Athanasius de Nicenis decretis, perfacile in hoc erit reperire ipsorum mille fucata artibus imposturam. quam vel eo vno argumento deteges: Si enim Catholicae fidei professores exhibent, quid opus est nouam credere fidei formulam, persistente Nicena? a qua deuiasse, istud ipsum est, haereticum esse: sed odio prosequuti sunt in illa vocem Consubstantialis, quam male demonstrarunt videri voluisse in hanc suam ipsorum confessionem transferre; verum dum dicunt, Filium imaginem esse substantiae suae essentiae Dei, eo sensu quo accipiebant ista illi, haeresin confouebant; adeo longe aberant, vt Filium consubstantialem Patri eiusmodi fidei Symbolo profiterentur; prout pluribus manifeste declarat<sup>d</sup>, qui eos probe nouerat intus & in cute Athanasius. Huic igitur editae ab eis fidei professioni, appositis quoque in fine anathematismis, subscripserunt Eusebiani omnes, & inter alios, vt ait Socrates, Gregorius recens institutus Episcopus Alexandrinus.

Porro S. Hilarius<sup>e</sup> huius scribendae fidei confessionis causam praecessisse ait, quod vnus ex Episcopis illis in suspicionem adductus fuisset, praua sentire: id puto obiectum Gregorio<sup>d</sup> ea occasione, quod esset tunc electus Episcopus Alexandrinus, cum alioqui Eusebiani omnes eadem suspicione laborarent: qui quidem Hilarius (vt ex scriptis eius colligitur) non tam Eusebianis, quam vniuersae Synodo nonaginta septem Episcoporum contulit: sed praestat, vt Athanasio auscultemus; qui ab Eusebianis eiusmodi professionem fidei editam tradit, cum iam prioris editae eos poenitisset. Ceterum Hilarij editio paulum diuersa est ab ea quae apud Socratem & Athanasium reperitur. Sed quod in hac fidei professione Eusebiani licet non fuerint confessi Filium eiusdem esse cum Patre substantiae, sed substantiae Patris imaginem; hoc ipsum tamen iisdem postea deleuerunt. Quamobrem in eisdem his verbis inuectus est Athanasius<sup>f</sup>: Cum in Enceniis promulgassent Filium esse substantiae Patris sine omni dissimilitudine imaginem; iureiurandoque affirmassent, se ita sentire, & anathemate execrarentur qui aliter sentirent; ac praeterea cum Isauria ita scripsissent: Non refugimus fidem in Enceniis Antiochia editam, vbi nomen Substantiae adscriptum inuenias: veluti horum omnium obliti, paulo post in ipsa Isauria scripserunt se *ὁμοίον*, & *ὁμοιωτόν*, hoc est Consubstantialem & similem substantia reijcere, vt vocabula aliena a sacris litteris, & nomen Substantiae tollere, vt quod non in Scripturis reperiatur. Quis igitur posthac eos Christianos reputauerit? aut quanam denique fides apud eos, apud quos nulla nec verba nec scripta robur habent, sed omnia pro tempore mutantur & transformantur? Si tu Acaci, & Eudoxi, non refugitis in Enceniis promulgatam fidem, & in ea scriptum est, Filium substantiae Patris esse indifferentem imaginem; cur igitur Isauriae scribitis: Reijcimus vocem Consubstantialem? Si enim Filius secundum substantiam non est similis Patri; quo modo sine omni dissimilitudine imago Patris fuerit? &c.] haec ipse redarguens eos sibi ipsis reperiri contrarios. Porro eiusmodi ab illis editam fidei regulam, Luciani martyris titulo promulgatam fuisse, Sozomenus<sup>g</sup> tradit.

Sed

**A** Sed nec tunc quidem eiusmodi secundae ab eis editae fidei formulae steterunt: Theophronius enim Tyanensis Episcopus (inquit Athanasius<sup>a</sup>) aliam istiusmodi fidem a se compositam in praesentia omnium promulgauit; cui omnes, hominis religione approbata, subscripserunt. ] quae haec est:

Nouit Dominus, quem testem aduersus animam meam inuoco, quod credo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, vniuersitatis conditorem, & auctorem, ex quo omnia. Et in Filium eius vnigenitum, Deum, Verbum, Potentiam, & Sapientiam, Dominum nostrum Iesum Christum, per quem omnia: eumque genitum esse ex Patre ante saecula, Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem existere in sua persona, & vltimis diebus descendisse, genitumque ex Virgine esse secundum Scripturas: Et postquam homo factus esset, passum esse, & resurrexisset a mortuis, & in caelos ascendisset, & sedere ad dexteram Patris sui: eundemque iterum

TERTIA FIDEI FORMULA ANTIOCHIAE EDITA.

**B** venturum esse cum gloria & potentia ad iudicandum viuos & mortuos: eundemque permanere in saecula. Et in Spiritum sanctum consolatorem, Spiritum veritatis: quem etiam per Prophetam promissit Deus se effuturum super seruos suos, & quem Dominus discipulis suis pollicitus est, & secundum pollicitationem misit, vt Acta<sup>b</sup> Apostolorum testantur. Si quis igitur praeter hanc fidem docet, aut diuersa in animo retinet; anathema esto: Aut quae Marcelli Ancyrensis, Sabellij, aut Pauli Samosatani sunt, sapiat; et ille quoque anathema esto, & quicumque cum eo communicant.]

<sup>b</sup> Act. 1.

At satis ne haec illis visa sunt, triplices iam vnus fidei easdemque inter se diuersas formulas edidisse? minime genitum. Ea quippe est haereticorum natura, idque ipsis peculiarius insitum, vt semper instabiles atque volubiles, sua ipsorum arguantur inconstantia, atque mobilitate dammentur: Non est enim folium filiae<sup>c</sup> Chaldaeorum: adeo vt nullo valeant loco consistere, & c. <sup>c</sup> Isai. 47.

HAERETICI INCONSTANTES.

**C** statuta ab se semel, firmiter inhærere sententiae; sed iuxta illud diuinæ Scripturae<sup>d</sup>, Laeues sint super faciem aquae: atque instar<sup>e</sup> Cain, a veritate sponte exulantes, vagi ac profugi semper incerti a sua ipsorum ferantur insania. Cum enim non nisi vna veritas sit; ab ea qui semel exciderint, semper dubios, nutantes, & anxios incerta sede vagari continger, & secundum illud sanctissimi Iob<sup>f</sup>: Ambulant super vacuum, & peribunt.] Qui igitur tres inter se varias in eadem Synodo ediderunt, aliam post aliam, fidei confessiones, quas singulas probarunt, & subscripserunt; addiderunt his omnibus quartam paulo post, anno illo necdum elapso. testatur id quidem S. Athanasius, qui triplicibus illis formulis recitatis, ista subdit:

<sup>d</sup> Job 24. <sup>e</sup> Genes. 4.

<sup>f</sup> Job 5.

Haec cum Antiochia per tempora Enceniorum egissent: ne tum quidem arbitrati satis perfecte fidem suam conscriptam esse, vt pote homines turbido fluctuantique animo, aliud scripturae genus de fide post aliquot menses conficiunt, amandantque in Gallias Narcissum, Marium, Theodorum, & Marcum; qui quasi a Synodo emissi, ista beatae memoriae Constanti Augusto, ceterisque qui ibi aderant, tradiderunt.] sic refert Athanasius Fuerunt autem Legati eiusmodi ab Antiocheno Concilio missi in Occidentem ad Constantem Imperatorem, qui primi inter eos videbantur Episcopi impietate praestantes; eo nimirum fulti consilio, vt quemadmodum Constantium Orientis Imperatorem haeresis cassibus inclusissent, sic & cum qui Occidenti praesesset Augustus, iisdem artibus captiuarent, fieretque vt cum eis vniuersus Christianus orbis duceretur ab Arianis impietate captiuus; sicque iuxta diuinum oraculum, immolarent saganæ suae, & sacrificarent reti suo. Tanta ergo re concepta, ad tam immane facinus peragendum deliguntur ab eis in primis veterinosus haereticus, antiquus Arianus, atque Ario plane connatus, Narcissus Neroniadi in Cilicia Episcopus, quem Athanasius<sup>h</sup> ad omnem impietatem audacissimum nominat, Maris Episcopus Chalcedonensis, qui Narcissum superabat in propaganda

QUARTAM FIDEI FORMULAM SCRIBVNT EUSEBIANI.

<sup>g</sup> Hab. 1. HVSERIANORVM LEGATIO IN OCCIDENTEM. <sup>h</sup> Athanas. orat. I. contra Arian.

**E** Ariana haeresi diligentia, Theodorus Heracleae (quae & Perinthus dicitur) Episcopus, pollens male parta ad decipiendum Fideles scientia, & Marcus Episcopus Arethusius ad dolosa imperitienda consilia alter Achitophel<sup>i</sup> nominandus. His igitur tanti ponderis legatio a sceleratorum factione decernitur; daturque illis, haud dubium litteris adiuncta Constantij, quam ad Constantem Augustum perferant, statuta ab illis Antiochiae nouissime formula fidei: ipsam autem his verbis conceptam S. Athanasius<sup>k</sup> recitat:

<sup>i</sup> 2. Reg. 15. <sup>k</sup> 16.

Credimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, conditorem & factorem rerum, ex quo omnis Paternitas & in caelis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia saecula ex Patre genitum, Deum ex Deo, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt in caelis & in terris, siue ea visibilia sint, siue inuisibilia: eundemque Verbum esse, Sapientiam, Virtutem, Vitam, & veram Lucem: qui propter nos postremis temporibus homo factus est, & genitus ex sancta Virgine: eundemque credimus crucifixum, mortuum, sepultumque, tertio die ex mortuis resurrexisse, assumptumque in caelum, residere ad dexteram

<sup>k</sup> Athanas. de Synod. Arimin. QUARTA FORMULA NOVAE FIDEI SYNODI ANTIOCH.

ad dexteram Patris, & venturum esse in consummatione, vt iudicet viuos & mortuos, red-  
datq. singulis secundum opera sua. Cuius regnum indestructibile permanet per infinitas æta-  
tes: Sedet enim ad dexteram Patris non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Credimusq.  
in Spiritum sanctum, hoc est Paraclitum; quem pollicitus Apostolis, post reditum suum in cæ-  
los, misit, vt eos erudiret, omniaq. illis in memoriam subijceret: per quem animæ sanctifican-  
tur quæ in illum sinceriter credunt. Eos porro, qui dicunt, Filium ex non ente, aut alia sub-  
sistentia, & non ex Deo esse: aut erat quando non erat Filius: alienos a se censet Catholica  
Ecclesia.] hætenus quarta descripta ex Antiocheno Concilio fidei confessio.

CATHOLICI  
EPISCOPI EV-  
SEBIANIS AD-  
VERSATI SVNT.

Porro hæc omnia scripta & edita fuerunt ab Eusebianis tantum, ab illis inquam triginta-  
sex Episcopis, qui in Athanasij damnationem & Gregorij suffectionem turpiter consenserant:  
obnitentibus haud dubium reliquis Nicænæ fidei professoribus, inter quos eminebat magnus  
ille Iacobus Episcopus Nisibita, qui inter paucos illos qui reperiuntur scripti ante canones  
Concilij Antiocheni connumeratur. Passurus ne æquo animo erat magnus Iacobus Ni-  
cænæ professionem infringi, verbumq. Consubstantialis penitus aboleri? qui (vt suo loco su-  
perius dictum est ex Gennadio <sup>a</sup>) post multos labores atque certamina pro Concilij Nicæni  
defensione suscepta, & fideliter exantlata, de hoc ipso, Quod Christus Filius Dei sit, & con-  
substantialis Patri, præclarum commentarium siue antea scripserat, siue post hæc ad horum  
redarguendam temeritatem confecit; quod magis credimus, cum antehac nulla suæ perfidi-  
æ scriptis Eusebiani edidissent publica monumenta. Cur autem nouissima hæc ab eisdem  
quarta fidei regula ibidem Antiochiæ non statim, sed conscripta post aliquot menses a priori-  
bus fuerit: nulla quidem, quam opinari possumus, causa nobis occurrit, nisi ingruens Antio-  
chiæ terræmotus, quæ anno superiori quo eiusmodi Synodus indicta est, & præsentis quo est  
celebrata (vt superius demonstraui) vehementer est afflictata: adeo vt defuerit facultas  
intra semel comitia frequētius celebrandi. hisce sane auspicijs decuit recentes Eusebianorum  
fidei regulas sanciri ac promulgari, quarum causa vniuersus Catholicus contremuit atque  
conculsus est Orbis.

QUATVOR SI-  
MYL FIDBI RE-  
GVLAE APVD  
EUSEBIANOS.

Ceterum quod ad easdem quatuor inter se diuersas scriptas ab eis Antiochiæ fides perti-  
net: illud quoque admiratione dignum, quod non sic quidem posterior cum scripta est,  
prior ab illis iussa est aboleri, vt (quod par erat, cum non nisi vna posset esse vera fides) secunda  
primam, tertia secundam, ac denique quarta tertiam sua ipsorum assertione delerent, sed si-  
nerent easdem omnes integras permanere; ea nimirum calliditate atque vaficie, vt pro tem-  
poris atque loci ratione, quæ sibi opportunior videretur, ex illis quatuor vnā ederent: quod  
fecisse Legatos ipsorum ad Constantem missos, Sozomenus <sup>b</sup> affirmat. At de his suo loco di-  
cendum. Vides igitur quot indigeat velamenti ad suam ipsius turpitudinem contegendam  
mendacium; cum sincera veritas suomet pro indumento candore nitens, honestissima, qua  
pulchrior redditur, gaudeat nuditate.

b Sozom. lib. 3.  
c. 14.

Reperiuntur eiusdem Concilij canones vigintiquinque: verum quod ab Eusebianis insti-  
tuti essent; ab antiquioribus, cum citarentur in iudicio, reiecti fuerunt: vt accidit in causa S.  
Ioannis Chrysoctomi; qui semel ab aduersarijs in Concilio depositus, cum restitutus esset po-  
stea pariter ab Episcoporum Synodo; illam restitutionem ea ex causa ab aduersarijs obiectum  
est nullius fuisse momenti, quod scilicet contra canonē Ecclesiasticum Concilij Antiocheni ad  
sedem reuersus esset; cum per eam sanciat, vt depositus in Concilio, non nisi per Concilium  
maioris numeri Episcoporum possit a sententia, qua fuerat condemnatus, absolui. rem gestam  
sic narrat Socrates <sup>c</sup>: Episcopi qui tunc aderant, non de alio crimine queri, sed hoc solum in  
iudicium adduci oportere dixerunt; nimirum quod post abdicationem, absque Concilij sen-  
tentia, ipse sese in sede Episcopali collocauerat. Vbi Ioannes respondit, quinquaginta Episco-  
pos qui cum ipso communicauerant, ei in illa re suffragatos fuisse. Leontius contra: At plures,  
inquit, tibi in Concilio refragati sunt. Rursus cum Ioannes diceret, hunc canonem non ad  
illorum Ecclesiam, sed ad Ecclesiam Arianorum pertinere (nam qui Antiochiæ ad fidem  
Consubstantialis tollendam conuenerant, præ odio aduersus Athanasium concepto, hunc can-  
onem ediderant) reiecto illius responso, contra eum sententiam pronunciarunt, illud neuti-  
quam animis cõplexi, quod qui hoc canone vsi fuissent, etiam Athanasium abdicarant.] hæc  
Socrates, eadem Sozomenus <sup>d</sup>, & alij qui scriptis prosequuti sunt res Ioannis Chrysoctomi.

c Socrat. lib. 6.  
c. 16.

Porro canon ille huius Synodi Antiochenæ, cuius causa oborta est controuersia, quæ ab  
codē Ioanne Chrysoctomo, vt ab Arianis conflatus, reiectus fuit, est huiusmodi: Si quis a pro-  
prio Episcopo depositus vel presbyter, aut diaconus, aut etiam si a Synodo quilibet Episcopus  
fuerit exauctoratus; molestiam Imperialibus auribus inferre non præsumat, sed ad maiorem  
Episco-

d Sozom. lib. 8.  
c. 20.  
e Concil. Antioch.  
c. 2. tom. 1.  
CANON DE RE-  
STITVTIONE  
DANNATI EPI-  
SCOPI.

- A Episcoporum Synodum sese conuertat; et quæ se putat habere iusta, in eorum Concilio alle-  
get, atque ab his de se expectet, quæ fuerit deprompta sententia. Quod si deficiens pusilla-  
nimitate, hoc noluerit facere, sed Imperatori fuerit importunus: huiusmodi nullam veniam  
habeat, neque locum illius restitutionis suæ, nec spem recipiendi gradus habeat in futu-  
rum.] hæc canon, & quidem aduersus Athanasium, vt apparet, editus, quippe quem di-  
cerent Eusebiani, litteris tantum Imperatoris subnixum, qui depositus fuerat in Con-  
ciliabulo Tyrio, in suam Ecclesiam Alexandrinam reuersum esse. Cum igitur idem ip-  
se canon aduersus Ioannem Chrysoctomum ab eius aduersarijs adduceretur; qui ipsum de-  
fendebant, libera voce dicebant, canonem ab Arianis sancitum, & per Sardicense Concilium  
penitus esse sublatum, atque irritum omnino redditum: id sane quidem: nam Sardicensis Sy-  
nodi canone tertio, siue quarto, atque septimo illud decretum est, vt liberum sit deposito a  
quouis Concilio Episcopo appellare iudicium Romani Pontificis, qui per se, vel per Legatos,  
aliorum Episcoporum iudicium examinet atque diiudicet.
- B Sed & de his agens Innocentius Romanus Pontifex, ad clericos Constantinopolitanos  
scribens in eadem causa Chrysoctomi, hæc de huiusmodi canone Antiochenæ Synodi: Si qui  
vero & alij canones scilicet a quibusdam proferuntur, qui a canonibus Nicænis discrepant, &  
ab hæreticis compositi deprehenduntur: hi ab Episcopis Catholicis reijciuntur. Hæretico-  
rum enim commenta Catholicis canonibus astruere non licet: semper enim vel per contraria,  
vel per illicita labefactare student voluntatem Concilij Nicæni. Non solum igitur his non ob-  
temperandum esse dicimus, sed ipsa potius cum hæreticis atque schismaticis dogmatibus esse  
condemnanda: quo modo & antea in Sardicensi Concilio ab Episcopis prædecessoribus no-  
stris factum est.] hæc Innocentius, cum in locum Ioannis Chrysoctomi alius ab aduersarijs  
fuisset substitutus Episcopus.
- C Ceterum quod spectat ad eiusdem Antiocheni Concilij canones: Eusebiani, apud quos ni-  
hil antiquius fuit, quàm vt in cuius suspicionem venerant, vitarent nomen hæreticum; hanc  
ob causam, sicut in prima ipsorum ibi facta fidei confessione contestati in primis sunt, se Arium  
minime sectatos esse; ita in canonum editione, quo ab eis statuta reciperentur ab omnibus,  
ipso ingressu canonem illum posuerunt, quo Nicæni Concilij canonis de Paschatis tempore  
instituti se vindices exhiberent, ac proinde maculam illam qua aspersi erant, quod ferrentur  
ipsi Nicænæ Synodo aduersari, hoc dolo profus eluerent. Ad quorum confirmandam fi-  
dem illud quoque accessit, quod inter Episcopos qui scripserunt epistolam Synodalem, insignis  
ille Iacobus Episcopus Nisibita haberetur inscriptus; et contra nomina eorum qui Arianæ  
sectæ erant antesignani, vt Eusebii Nicomediensis, iam Episcopi Constantinopolitani, Acacij  
Episcopi Cæsariensis, Maris Chalcedonensis, Patrophili Scythopolitani, Theognis Nicæni, &  
aliorum famosissimorum Arianorum scripta minime legerentur in epistola Synodali, quam  
iisdem canonibus præfixere: eam vero verborum lenocinio fucatam sic breuiter con-  
scripserunt <sup>a</sup>:

EUSEBIANO-  
RVM DOLOSVM  
STVDIVM.

- Sancta & pacatissima Synodus in vnum congregata, his qui per singulas prouincias sunt,  
vnanimibus Sanctis & Confacerdotibus in Domino salutem.
- Gratia & veritas Iesu Christi Domini & Saluatoris nostri sanctam Antiochenam Eccle-  
siam visitans, & in vnum cõnectens per concordiam pacatissimi Spiritus, multa quidem & alia  
perfecit; in omnibus autem & pacata, suggerente sancto & pacifico Spiritu, etiam hoc perfe-  
cit, vt quæ visa sunt recte constitui, cum plurima consideratione & iudicio vna cum omnibus  
nobis Antiochiam ex diuersis prouincijs in vnum collectis Episcopis, in vestram notitiam de-  
ferantur. Credimus autem gratiæ Domini & Spirituisancto pacis, quod & ipsi conspirabitis  
nobis, tamquam in vnam fuissetis virtutem nobiscum, & orationibus adnitentes, magis autem  
muniti & in Spirituisancto præsentis, iisdem ipsis quæ definita sunt consentientes, & ea quæ  
visa sunt recta roborantes cum consensu sancti Spiritus consignabitis.] hæc illi, auspicientes &  
canonum editionem (vt dictum est) a stabilimento Nicæni canonis de Paschatis die editi. At  
quos non decepisset eorum impostura tot tantisq. fucata pigmentis? quibus cum decipi pos-  
sent qui tunc erant in diuersis prouincijs Episcopi; quid mirum, si complures qui posterioribus  
temporibus vixerunt, eadem vt canonica receperunt?

a Prefat. Concil.  
Antioch. tom. 1.  
Concil.  
CONCILII AN-  
TIOCH. SYNO-  
DICA.

- Vnde accidit, vt canonum collectores, in antiquorum ab ipsis facta canonum collectione,  
eosdem quoque tamquam editos ab Orthodoxis vna collegerint, & Ecclesiæ legendos edide-  
rint. Quisnam autem is primus fuerit, ignoratur: illud tamen compertum est, ex quadam an-  
tiquiori nobis incomperta collectione in Concilio Chalcedonensi duos canones Antiochenæ  
Synodi in Actione quarta atque vndecima ad verbum esse citatos, sed absque titulo Antio-  
cheni

CANONES AN-  
TIOCHENAE  
SYNODI QVO  
MODO RECR-  
PTI.

cheni Concilij : quorum quidem in eo codice , qui in Synodo probatus est atque lectus A  
Actione vñdecima , prior nonagesimoquinto , posterior vero nonagesimosexto erat numero  
consignatus ; cum tamen iisdem in Concilio Antiocheno decimus sextus & decimus septimus  
ordine describantur : vt plane appareat non ex ipso Antiocheni Concilij codice editos esse ,  
sed ex quadam ante iam facta collectione communi maiorum auctoritate probata .

Quæ enim secundum Ecclesiasticam antiquitus traditam disciplinam ab eis in ea Synodo  
viderentur esse disposita , plane abijcienda non erant , sed ab ipsis tamquam ab iniustis posses-  
soribus vindicanda ; quæ licet optima ac digna essent , ab eisdem tamen Eusebianis in malum  
vsum , nempe ad persecutionem Catholicorum conuerterentur . Sit in exemplum canon eius-  
dem Synodi quintus , citatus ac redditus per singula verba in Actione quarta Concilij Chal-  
cedonenfis , cum dicitur : Aetius Archidiaconus Constantinopolis sanctæ & vniuersalis Ec-  
clesiæ dixit : Regula est hæc cum alijs posita a sanctis Patribus , quam custodientes sanctissimi B  
Patres Episcopi docent & clericos , & monachos , & omnes Christum colentes . Si autem in-  
ueniant aut insultantes , aut acquiescere non volentes , hac vtuntur regula . Et ex codice rele-  
git hæc de clericis & monachis , qui semetipsos a communione suspendunt : Si quis presbyter ,  
aut diaconus suum contemnens Episcopum , a communione semetipsum suspendit Ecclesiæ ,  
& secretius collectam fecerit , & altare constituerit , & noluerit euocanti Episcopo consentire ,  
& noluerit eidem acquiescere , neque obedire & primo & secundo vocanti : hunc omnino  
damnari , nec vñquam hunc curationem mereri , nec recipere eum posse honorem ordinamus :  
Si autem permanerit turbas faciens & seditiones Ecclesiæ ; per extraneam potestatem , tam-  
quam seditiosum debere corripiri .] & canone recitato , subditur : Omnes reuerendissimi Episco-  
pi clamauerunt : Hæc iusta regula : Hæc regula Patrum .] ita ibi .

Ceterum tam utilis atque proficiuus ad schismaticos atque seditiosos coercendos præfens C  
canon Ecclesiasticus , ab Eusebianis tamen ad vexandos Catholicos , haud dubium , statutus  
fuit . Siquidem ( quod dictum est anno superiore ) cum in locum Eustathij Episcopi Antioche-  
ni Eusebianus Antistes Ario fauens fuisset Euphronius subrogatus ; Catholici eius commu-  
nicationem vt rem execrabilem detestantes , seorsum ab eo conuentus agebant , nec adigi po-  
tuerunt , vt cum Eusebianis , Arianisq. iisdem Episcopis communicarent , qui & ab illis igno-  
minia ergo Eustathiani nominati sunt : quod & accidit Alexandria , cum illuc ( quod dicemus  
anno sequenti ) amandatus est Gregorius , in locum Athanasij subrogatus ; cum nec vi mili-  
tium atque tormentis , vt illi communicarent Catholici , eum auersati , compelli potuerunt . At  
nec hoc recens , & ab Eusebianis primum dici potest esse statutum , quo schismatici vetarentur  
seorsum conuentus agere ; cum omnes ad altare vnum , vnumq. panem vniuersos Fideles par-  
ticipare debere , ipso exordio nascentis Ecclesiæ , semper eadem viguerit disciplina : adeo vt D  
eum canonem reijcere , videretur contra Apostolica instituta pugnare .

Ceterum quod ad eosdem Antiochenæ Synodi canones spectat : illud in Gratiano displi-  
cet , quod hanc Synodum inter Concilia a Catholicis habita recenset , quiq. dum agit de eo-  
dem Concilio Antiocheno , lapsus errore videtur , cum hæc ait : Quinta est Antiochena , in  
qua Patres vigintinouem statuerunt canones vigintiquinque , quorū maxime auctor Eusebius  
Palæstinensis Episcopus extitit .] At ex auctore qui ait Synodo præfuisse Eusebium , satis quis  
que intelligere potuisset , nō a Catholicis , sed ab Eusebianis iisdemq. Arianis Concilium illud  
fuisse collectum . Ceterum constat Eusebium Episcopum Metropolitanum Cæsareæ Palæsti-  
næ iam superiori anno esse defunctum , huicq. Synodo præsto fuisse , qui in eius locum successit ,  
Acacium : testatur id quidem disertis verbis Sozomenus , dum ait : Huic Concilio interfuerūt ,  
non Eusebius solum , qui post Paulum eiectum , Nicomedia translatus , sedem Constantinopo-  
litanam occupauit , verum etiam Acacius Eusebii cognomento Pamphili successor , & Patro-  
philus Episcopus Scythopolis , &c .] numerat post hos Theodorum Heracleæ , Eudoxium  
Germaniciæ , Gregorium , qui fuit electus Episcopus Alexandria , Dianæum Cæsareæ Cappa-  
docia , & Georgium Laodiceæ quæ est in Syria : sed aliorum Eusebianorum vsque ad nume-  
rum trigintafex , quos auctoritate Iulij Papæ diximus , & ceterorum vsque ad numerum no-  
naginta , prout ex Athanasio est demonstratum , nomina , paucorum exceptis , habentur incer-  
ta . Si vero inter Episcopos illos nominatus est in aliquibus codicibus Eusebius Palæstinæ ;  
idem ipse est , quod excusus codex emendate habet , Eusebius Gadarenfis , quæ in Palæsti-  
na ciuitas est . De litteris autem ex hac eadem Synodo scriptis ad Iulium Romanum Pon-  
tificem , agemus sequenti anno , ex eiusdem Iulij ad ipsos redditis litteris eo anno conscriptis .

Hic rursus occasione primi canonis huius Concilii , quo exagitantur illi qui aduersus  
decretum Nicænæ Synodij celebrarent Pascha more Iudæorum Luna decimaquarta : agen-  
dum est

A dum est de Audianis , sic dictis ab Audæo hæresiarcha ; quorum causa idem videtur canon AVDAEVS HÆ-  
esse statutus : hoc namque tempore idem Audæus eandem improbatam opinionem , & a RESIARCHA.  
tempore Nicæni Concilij cōsopitam conatus est iterum excitare , atque apud suos magnopere  
propagare . Mentio est eiusdem Audæi apud S. Hieronymum in Chronico , anno superiore ,  
nempe quarto distorum Imperatorum . Vixisse autem ipsum temporibus Arij , S. Epiphanius  
auctor est , qui de eodem hæc posteris tradidit : Fuit , inquit , Audæus in Mesopotamia oriun-  
dus , clarus in patria sua propter sinceritatem vitæ , & zeli erga Deum , & fidei ; qui sæpe con-  
spicatus ea quæ in Ecclesijs fiunt , in faciem Episcoporum & presbyterorum , se talibus oppo-  
nebat , ac ipsos redarguebat , dicens : Non oportet hæc sic fieri , vel ea sic peragi : velut vir ve-  
ritatis studiosus , quales esse solent ora virorum , qui pietatis sunt studiosi , & vitam maxime  
exactam viuunt : quapropter talia videns ( velut dixi ) in Ecclesijs loqui cogebatur ac confu-  
tare , & non tacebat . Si enim aliquem videbat pecuniæ studiosum ex clero , aut Episco-  
pum , aut presbyterum , aut alium quemdam ex regula , omnino loquebatur : et si videbat  
aliquem in voluptatibus & deliciis viuentem , aut aliquem adulterantem Ecclesiasticam  
prædicationem & Ecclesiæ statuta ; non ferebat vir hic , sed verbis ( velut dixi ) reprehendebat .

Erat hoc graue admodum his qui vitam approbatam non habebant , atque hac de causa  
contumelijs afficiebatur , contradictionem sustinebat , odio habebatur : agitariq. atque pro-  
trudi , atque ignominia affici tolerabat , ad multum tempus in ecclesijs simul degens : donec  
quidam potenter in ipsum irruentes , virum propter talem causam expellunt . Ipse vero non  
sustinebat se eiici ; sed magis obnitebatur , vt veritatem diceret , & a vinculo vnius sanctæ Ca-  
tholicæ Ecclesiæ vnionis non discederet . Cum autem verberaretur sæpe tum ipse , tum so-  
dales eius , & grauia pateretur ; valde ingemiscens , consiliarium sibiipsum sumit iniuriarum  
necessitatem : nam seipsum ab Ecclesia separat , multiq. simul cum eo discedunt : et sic diui-  
sionem fecit , cum nihil haberet in fide diuersum , sed rectissime crederet & ipse & sodales eius ,  
vel etiã si id dicere maxime oportet , in paruo quodã ipsum contentiose ferri , itemq. eius asse-  
clas . Nam cum hoc quod confitebatur de Patre & Filio & Spiritu sancto mirabiliter , velut Ca-  
tholica Ecclesia habet , etiam iuxta fidem rectam alia omnia in vita ad admirationem vsque  
seruabat : propriis enim manibus laborans ipse , & Episcopi ac presbyteri qui cum ipso erant ,  
omnes nutriebantur .

Postea vero , vbi expulsus est ab Ecclesia , ab alio Episcopo eadem inquirente & ab Eccle-  
sia digresso eligitur hic Episcopus .] et post multa de rebus ab eo gestis : Sustinuit tamen exi-  
lium ipse senex Audæus , ad Scythiæ partes a Rege ( nempe Constantio ) relegatus , eo quod  
rebelles faceret populos : ab Episcopis enim ad Regem delatus est . Illic vero annorum tem-  
pore haud scio dicere quanto commoratus , vterius progressus est ad intima Gothiæ ; mul-  
tosq. Gothorum ad fidem instruxit . Ab ipso sane multa monasteria in eadem Gothia facta  
sunt , & rectæ vitæ conuersatio est instituta , virginitasq. ac exercitatio pietatis non vulgaris .  
Est enim reuera hic ordo in valde admiranda conuersatione , & omnia in ipsorum monasterijs  
recte se habent , exceptis his contentioibus .] hætenus Epiphanius , eademq. alij , qui eam  
sunt prosequuti historiam .

At quænam essent eorū dogmata , quorum gratia seclusi essent ab Ecclesia Catholica , idem  
Epiphanius docet ; nempe ( quod stultum plane ac ridiculum est ) ait hos Deum credidisse hu-  
manam ferre imaginem , secundum quam creauerit hominem ad imaginem & similitudinem  
suam . Addidit his Audæus , vt qui semel excidit ab Ecclesiæ Catholicæ communionem , nō am-  
plius more Orthodoxorū Pascha , sed ex cōsuetudine Iudæorū , quartadecima Luna celebran-  
dum diceret , contra decretū sacrosancti Nicæni Concilij , cuius vindices ( vt demonstratū est )  
se præbuerunt Eusebiani in celebrata hoc anno Synodo Antiochena aduersus eiusmodi hæ-  
reticos nuper exortos , licet minime nominentur . Verum & ille communis cum ceteris sub-  
inductus est ab eis error , vt non amplius communi omnium Fidelium nomine dicerentur  
Christiani , sed Audiani . At nec istud nomen diu perseuerauit in ipsis , qui a præcipuo ipsorum  
errore appellati sunt Antropomorphitæ .

Quod autem spectat ad horum propagationem post mortē auctoris , hæc in fine habet Epi-  
phanius : Multi porro & post illius obitum fuerunt cum ipsis & post ipsum ordinis ipsius Epi-  
scopi , Vranus quidam in Mesopotamia . Sed & a Gothia habuit aliquos , ipsosq. cōstituit Epi-  
scopos : fuit & Siluanus , & alij quidam , quorum aliqui e vita decesserunt , præsertim Vranus ,  
qui in medio eorū gloriosus erat . Verum post horum ipsorum Episcoporū , Vranij , & Siluani ,  
qui ex Gothia originem trahebant , obitum , plerique dissipati sunt , & valde imminuta est ipso-  
rum congregatio & in partibus Chalcidis ad Antiochiam sitæ , & in partibus Euphratis .

Nam

Tom. 1. Concil.  
QUOMODO EV-  
SEBIANI ABV-  
TERENTUR EC-  
CLESIASTICIS  
REGVLIS.

CORRIGITVR  
GRATIANVS.

b 11. dist. 16.

c Sozom. lib. 3.  
65.

2 Epiphanius ha-  
ref. 70.

AVDAEVS AGIT  
CENSOREM EC-  
CLESIAE.

b Epiphanius ibid.  
hares. 70.  
PROGRESSVS  
AVDAEI.

ERRORES AV-  
DAEI.

c Epiphanius ubi  
supra.  
SUCCESSORES  
AVDAEI.

Nam a Gothia plerique fugati sunt non solum ex illis, sed etiam nostri illic Christiani, A  
persecutione magna instante sub Rege Gentili, qui valde malus fuit, & Romanis infestus, eo  
quod Romani Reges Christiani essent: adeo ut vniuersa gens Christianorum ab illis parti-  
bus fugata sit: neque remansit radix sapientiae, neque planta fidei. At tamen videantur om-  
nes Fideles esse inde fugati, omnino sunt illic homines Christianae religionis: non enim possi-  
bile est fidei fontem deficere. Multi igitur ipsorum Audianorum ubi discesserunt a Gothia, in  
nostris partibus, huc delati, cohabitant, ab annis quatuor. Sed & a Tauro monte rursus dis-  
cesserunt eorumdem monasteria, atque a Palaestina & Arabia, erant enim iam dilatati, verum  
de cetero pauci & pauca monasteria, fortassis autem in duobus vicis in dictis partibus iuxta ex-  
teriorem Chalcidis partem, & ultra Damascum ad Mesopotamiae partes: usque hodie vero  
est horum ordo in paucis, ut dixi, superstes.] haec de his Epiphanius.

Porro Audæo alia quoque tribuit Theodoretus, cum ait: Dicunt hunc Audæum & tene- B  
bras & aquam & ignem dicere ingenita: qui autem sunt huius appellationis participes, haec  
celant.] Quos vero laudat Epiphanius Audianos probatis vixisse moribus eisdem temporibus  
Theodoretus, vitae integritate admodum deprauatos esse, ipse affirmare videtur, cum subdit: Prae-  
texunt autem se fugere Ecclesiae communionem propter foeneratores & eos qui cum mulieri-  
bus cohabitant, quamuis multa etiam ab eis grauiora perpetrarentur.] et inferius haec de eo-  
rum disciplina in dimittendis peccatis: Hi autem se iactant peccata remittere, hoc scilicet  
modo: Postquam enim sacros libros vna cum adulterinis, O, bipertito diuiserint (eos enim  
admirandum in modum arcanos & mysticos existimant) & hinc & illinc per versus posuerint:  
iubent vnumquemque per eos transire, & quae a se peccata sunt, confiteri. Deinde confessis  
donant remissionem, non tempus ad poenitentiam (nempe satisfactionem) ut iubent leges  
Ecclesiae, praescribentes, sed sua potestate condonantes: scientes autem qui transeunt, id C  
quod agitur, ludum esse; vera quidem peccata celant, quaedam autem parua & ridicula di-  
cunt, quae etiam dicere vereretur aliquis, nisi eadem qua ipsi amentia laboraret.] haec  
Theodoretus.

Ceterum in Ecclesia Catholica non per simplicem peccatorum confessionem peccata di-  
mitteri, nisi digna sequatur satisfactio, Eusebiani etiam ex praescripto Ecclesiasticae disciplinae  
in eodem ipso celebrato hoc anno Concilio Antiocheno professi sunt, cum ita dixerunt: Om-  
nes qui ingrediuntur Ecclesiam Dei & Scripturas sacras audiunt, nec communicant in ora-  
tione cum populo, sed pro quadam intemperantia se a perceptione sanctae communionis auer-  
tunt: hi de Ecclesia remoueantur, quamdiu per confessionem poenitentiae fructus ostendant,  
& precibus indulgentiam consequantur.] vel, ut alia habet editio: Donec confitentis fru-  
ctum poenitentiae demonstrant.] haec plane aduersus Audianos, qui postea ob priorem illum D  
errorem (ut dictum est) Antropomorphitae nominati sunt. At de Antropomorphitis rursus  
dicendum inferius, cum hi iam in Aegypti eremum discesserunt magnas aduersus Theophilum  
Episcopum Alexandrinum ciuere turbas, quos & eius successor Cyrillus scriptis exagitauit.

His igitur de Antiocheno Concilio, atque alijs, quae eius occasione sese obtulerunt dicen-  
da, pertinencia ad historiam Ecclesiasticam, enarratis: iam ad reliquas res hoc anno gestas ora-  
tionem conuertamus. Legati itaque a Iulio missi Elpidius & Philoxenus in Orientem ad con-  
uocandos Eusebianos ad indictam Romae Synodum, diutius, ut vidimus, dolo malo Eusebia-  
norum detenti sunt: immo & nonnisi post res impie gestas in Concilio Antiocheno de institu-  
tione Gregorij in locum Athanasij, eos redire permittos esse, eiusdem Iulij Papae litterae postea  
ad eos scriptae significare videntur, quibus ait: Nec scio, cur vobis ita rem agere placuit, ut  
nos in hanc opinionem redigatis, ut arbitremur nos sub specie reuerentiae pro ludibrio esse ha-  
bitos, dictaque vestra irridendum fuisse, cum & presbyteros nostros ad vos missos, quos cum  
gaudio remissos oportuit, cum luctu remisistis, ob ea quae illic geri conspiciebantur.] in hunc  
modum de Legatis a se missis & sero redire permittis Iulius.

Sic igitur haud expectato reditu Legatorum, cum statutus terminus indictae Synodo lon-  
gius praeterlapsus esset (nam Athanasius, ut dictum est, annum & dimidium expectarat) idem  
Iulius Papa in Synodo eiusdem Athanasij causam cognouit, ibique praecognitis quae aduersus  
eum ex Actis Tyrijs & Mareoticis Eusebiani congesserant, patefactisque aduersariorum ca-  
lumnijs, & cunctis diligentissime examinatis, ex Ecclesiasticarum legum praescripto, eum iu-  
dicauit innocentem, recepitque ad communionem atque conuiuium. Id quidem in primis Iu-  
lius in dictis litteris ad Eusebianos postea scriptis testatur his verbis: Cum igitur istiusmodi  
allegarentur, & tot testes pro Athanasio starent, & ipse tam iusta pro se afferret: quid, quaeso,  
nos oportuit facere? an non quod Ecclesiastici canonis est? hominemque proinde non con-  
demnaremus,

A demnaremus, sed potius reciperemus, eumque pro Episcopo, quemadmodum est, habere-  
mus.] et paulo post: Qui igitur sunt, qui contra canones agunt? nos ne, qui cum tantis re-  
rum documentis virum recipimus: an qui solum ad triginta sex suffragia eorum qui Antio-  
chiae fuere, externum hominem Episcopum salutarunt? ] haec de absolutione Athanasij Iulius  
Papa. Porro de his etiam Athanasius sic habet: Romae vero congregati Episcopi prope quin-  
quaginta, Eusebianos, ut suspectos & timentes se sistere, non receperunt, & quae ab ipsis scri-  
pta essent, pro vanis habuerunt: nos autem receperunt, nostramque communionem amplexi  
sunt.] ita ipse.

At haec non sic quidem recenset post cladem Alexandrinam, quasi post illam contigerint; sed quod suscepta ea de re semel oratione, ad finem usque voluit perduxisse, & postea quae  
essent antea gesta ac praetermissa, narraffe: quod reuera cum in his, tum alijs in locis qui non  
attentius obseruauerit, in coplures errores delabatur necesse est: quod vel ex hoc perspicue de-  
monstratur. nam cum in ea Synodo quinquaginta Episcoporum Romae habita se a Iulio Papa  
esse receptum Athanasius affirmet (quod & idem tradit disertis plane verbis ipso exordio se-  
cundae Apologiae, & inferius paulo ante quam recitet eiusdem Iulij Papae litteras postea scri-  
ptas) rursusque appareat ex eiusdem Iulij litteris, Eusebianos ad Iulium scripsisse, expo-  
sultantes aduersus eum inter alia, quod Athanasium ad communionem admisisset: plane li-  
quet ante esse receptum Athanasium, quam Synodus illa alia Romae haberetur post Ale-  
xandrinam cladem, & acceptas ab Eusebianis litteras allatas per Elpidium & Philoxe-  
num missas ad eos a Iulio Papa Legatos; ac proinde Synodum illam, ex qua rescriptis  
Iulius ad Eusebianos, longe diuersam ab ea quinquaginta Episcoporum esse, in qua Atha-  
nasilus absolutus ad communionem ab eodem Pontifice receptus est. agemus autem de illa  
C suo loco inferius.

Rursus vero de hac ipsa Synodo & sui absolutione haec Athanasius, antequam recenset  
epistolam Iulij: Presbyter enim Vitus plures Episcopos quam quinquaginta ad Concilium  
adduxit: ubi & nostra defensio recepta fuit: nosque digni habitus sumus communionem & agape  
magnaque indignatio exorta est contra Eusebianos, quibus Iulium, cum ab eis litteras acce-  
pisset, rescribere iusserunt.] sed id sequenti anno. Secundum namque hoc iudicium fuit, quo  
ipse Athanasius pro illatis ab Eusebianis calumnijs est publice absolutus; quod ipso exordio  
secundae a se scriptae Apologiae testatur his verbis: Quod ad nos attinet, iudicio nullo opus  
est. Iudicatum est enim non semel secundum nos, sed saepius ac saepius: primum quidem in  
nostra prouincia, cum ad id coissent propemodum centum Episcopi: secundo Romae, nobis,  
ceterisque aduersarijs Eusebij ad eius criminosas litteras iudicio comparentibus: fuerunt  
autem in eo confessu plus quam quinquaginta Episcopi. Tertio, &c.] ea enim, quae subdit de  
tertia absolutione pronunciata in Concilio Sardicensi, dicemus suo loco.

Athanasius autem simulatque Romae in Synodo per Iulium Romanum Pontificem senten-  
tiam absolutionis accepit, Alexandriam nauigio reuersus est. affirmat id Socrates, dum ait  
eumdem Alexandriam esse regressum, antequam clades illa per Gregorium illata accideret;  
veritumque ne sua absentia Eusebianis aliquid moliendi aduersus Alexandrinam Ecclesiam  
daretur occasio: odoratus enim erat ex contumacia illorum detrectantium ad Romanam Sy-  
nodum conuenire, eosdem aduersus ipsum in Concilio quod cogere Antiochiae illos audie-  
rat, molituros. Nec eum sefellit opinio: siquidem accepit, Gregorium ab Eusebianis, ijs-  
demque Arianis creatum esse Episcopum Alexandrinum: cum ipse statim Circulares litteras  
ad Catholicos omnes Episcopos de eiusmodi facinore dedit; quibus qualis esset Gregorius,  
eos admonuit. Testatur id ipse, cum ait: Ego autem quia iam pridem, cum eum Ariani,  
ut fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto edideram, nemini vestrum Catholicis Epi-  
scopis ignotum esse Gregorium, eumque merito a vobis pro impietate sua excommunicatum  
esse, & anathema edicto Ecclesiae proclamatum; nec aliam esse causam, cur eum Ariani pro  
Episcopo mittant, nisi ne denuo ex meis scriptis similia conuicia paterentur; barbara & exotica  
vi in me coorti, Ecclesias in suam potestatem redegere, ut ita Arianismi suspicionem vi-  
tarent.] haec ipse, quem quidem reuersum esse Roma Alexandriam hoc anno vel sequentis  
exordio, ex eo quoque perspicue potest intelligi, quod constat tempore grassationis Ariano-  
rum in Alexandrinam Ecclesiam anno sequenti eum illic fuisse repperit, quod ipsemet testa-  
tur in epistola ad Orthodoxos, de qua inferius.

Quid praeterea in hac eadem Synodo Romana gestum sit; Iulius Papa, suis ad Euse-  
bianos datis litteris, nobis referat; nempe cognitam quoque esse tunc Romae Marcelli  
causam, qui, ut vidimus, damnatus Constantinopoli ab Eusebianis, ipsum Romanum  
Annal. Eccl. To. 3. Pontificem

Athanas. epist.  
ad Solitar.AMBIGUITAS  
TOLLITUR DE  
DVABVS SYNO-  
DIS.Athanas. Apo-  
log. 2.  
ATHANASIVS  
ABSOLVTVS  
ACCEPTVS IN  
COMMVN. ET  
AGAPEN.ATHANASIVS  
REVERTITVS  
ALEXANDRIAM  
c. Socrat. lib. 2.  
c. 11.Athanas. epist.  
ad Orthodoxos.MARCELLI CAV  
SA COGNITA  
IN SYNO. DO.Theodoret. ha-  
retic. fabul. lib. 4.Cöcil. Antioch.  
c. 2. 107. 1. Cöcil.Socrat. lib. 8.  
c. 11. c. 12.Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.SYNODVS RO-  
MANA IN CAV-  
SA ATHANASII.Apud Atha-  
nas. Apolog. 2.

<sup>a</sup> Apud Athanasium Apolog. 2. Pontificem appellans, Romam confugerat: de quo hæc ipse <sup>a</sup>: De Marcello autem, postquam de illo quoque ut impio in Christum perscripsistis, vobis studui significare: eum, cum huc venisset, affirmasse falsam esse quæ de se in litteris vestris scripta essent. Sed tamen cum a nobis postularetur, ut de fide diceret; tanta cum fiducia per se respondit, ut nemo non perciperet, eum nihil a veritate profere alienum, sed eadem pietate, qua Ecclesia, de Domino ac Salvatore nostro sentire: neque iam tantummodo, sed etiam olim huius sententiæ se fuisse, confirmabat, &c.] plura subdit de eodem, quod iuste, atque canonice, æque ac Athanasius, ab ipso fuerit ad communionem admissus. Porro de Marcelli causa & rebus ab eo gestis Romæ cum Iulio, plura habet Epiphanius <sup>b</sup>, qui libellum quem dicit ab eo oblatum Iulio recitat: sed an ille ipse sit, dubito; in eo enim licet multa reperiantur ad Arianorum opinionem confutanda: tamen, quod potissimum exigebatur a professore Catholico, nomen Consubstantialis non ponitur. quam ob causam libentius in eam sententiam venimus, ut nequaquam illa ipsa <sup>B</sup> sit fidei professio, quam Iulius per omnia consentientem esse tradit Ecclesiæ Catholicæ. Sed ad cognoscendam plenius Marcelli causam Romæ cognitam, eiusdem Epiphaniij hic verba reddamus.

<sup>b</sup> Epiphanius. lib. 7. c. 1. Apponam (inquit) & editionem sermonis, quem fecit ad Iulium beatum Romanum Episcopum idem Marcellus, nimirum suiipsius defensionem faciens.] ac paulo post edita Romæ Acta sic describit ex libello ipsius, quem recitat hisce verbis: Beatissimo comministro Iulio Marcellus in Domino gaudium. Quandoquidem aliqui ex condemnatis prius ob hoc quod non recte credunt, quos ego in Nicæna Synodo redargui, contra me scribere ad tuam pietatem sunt ausi, tamquam ego non recte, neque Ecclesiastice sentiam, suam culpam in me transferre studentes: hac de causa necessarium duxi, me conferre Romam, & commonefacere te, ut eos qui contra me scripserunt, accersas; quo præsentibus ipsi in vtrisque a me redarguerentur, & quod quæ contra me scripserunt, falsa sunt, & quod adhuc nunc permanent in suo ipsorum errore priore, & horrenda tum contra Dei Ecclesiam, tum contra nos Præsides ipsorum ausi fuerunt. Quandoquidem igitur apparere noluerunt, cum miseris tu presbyteros ad ipsos; et hoc cum ego annum & tres integros Romæ vixerim: necessarium putavi hinc discessurus, meam fidem mea manu a me conscriptam cum omni veritate, tibi tradere, &c.] recitat enim fidei ab eo scriptæ libellum, habentem hanc appendicem: Et cum hanc ex diuinis Scripturis fidem acceperim, & a maioribus secundum Deum edoctus sim; eam & in Ecclesia Dei prædico, & ad te nunc scripsi, exemplari huius scripti apud me reseruato. Et rogo te, ut exemplar in epistola, quam ad Episcopos missurus es, inscribas: ut ne aliqui ex his qui non exacte nouerunt nos & illos, scriptis illorum animum aduertentes decipiantur.] hæc Epiphanius ex libello Marcelli: atque de eo modo hætenus: inferius autem <sup>D</sup> alias sæpe, deque illius fide plenius agetur.

<sup>c</sup> Apud Athanasium Apolog. 2. At vero in eodem Romano Concilio non Athanasii tantum atque Marcelli, sed & aliorum complurium qui grauiam passi erant ab Arianis in Oriente, & Romam ad Iulium Papam confugerant, auditæ querelæ sunt: quod idem Romanus Pontifex in litteris ad Eusebianos postea datis tradit his verbis <sup>c</sup>: Non enim solum Athanasius & Marcellus Episcopi cum querimonijs de illatis iniurijs, sed & plurimi alij Episcopi ex Thracia, Coelefyria, Phœnicia, Palæstina huc conuenere: presbyteri item non pauci parrim ex Alexandria, partim aliunde huc ad Concilium occurrerunt, & coram omnibus Episcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta sua conquesti sunt, vim & iniurias Ecclesijs illatas esse, suasque Ecclesias eadem, quæ Alexandria, passas esse, & in alijs Ecclesijs similia designata.] quæ autem ibi sequuntur de Aegypti presbyteris iterum ad Synodum Romam venientibus, suo loco dicturi sumus. Qui vero fuerint Episcopi dictarum prouinciarum ex suis Ecclesijs pulsati, Athanasius recenset in Apologia de fuga sua, nosque de iisdem superius egimus. Porro ex illis alios ante, alios vero post hæc tempora exilium passos esse, quæ idem scripsit ad solitariam vitam agentes declarant. De his autem qui post Concilium Antiochenum ab Eusebianis eieci sunt, & per Iulium deinde restituti, suo loco dicemus, ordine temporum rite disposito.

<sup>d</sup> Athanasius ad Orthodoxos prope finem. Quod etiam ad hanc Synodum spectat, illud necessario admonendum est: eos qui Romam pro Athanasio Alexandria venerant, censuisse non esse satis, Athanasium fuisse a Iulio Romano Pontifice absolutum, sed petiisse ab eodem iudicium contra Eusebianos. Non defuisset quidem in hoc Iulij studium, nisi nouis obortis tumultibus, res ab Eusebianis callide interrupta fuisset: id quidem est, quod idem Athanasius ait <sup>d</sup>: Certe fratres nostri Romæ, anno superiori infensi prioribus eorum hominum factis, cum nondum scelera ista accesserant, pro ultione sumenda Concilium indici celebrarique voluerunt: et rem perfecissent, nisi Eusebiani Ecclesiam

<sup>a</sup> Apud Athanasium Apolog. 2. Ecclesiam turbassent, nosque intercipere conati essent, ut libere sine reprehensione in sceleribus suis pergerent.] hæc Athanasius: ut ex his appareat ea scripta esse anno sequenti, cum Ecclesia illa grassationem iam passa est a Gregorio Episcopo Ariano per Philagrium Præfectum intruso.

<sup>b</sup> Apud Athanasium Apolog. 2. Quid autem, compertis his quæ Romæ in Concilio acta essent, Eusebiani Antiochiæ diutius commorantes, dimissis tandem Legatis Iulij Romani Pontificis, ad ipsum scripserint, nunc dicendum erit. Eos quidem non antea scripsisse, Legatosque dimisisse, nisi præcognitis quæ Romæ peracta essent, de absolutis Athanasio atque Marcello, iisdemque ad communionem susceptis, eorumdem ad Iulium datæ litteræ significant; quæ licet non extent; ex redditis tamen ad ipsos litteris eiusdem Iulij, quales fuerint, satis perspicue intelligi potest: ait enim ipso eius exordio scriptæ ad illos epistolæ <sup>a</sup>:

<sup>c</sup> Apud Athanasium Apolog. 2. Legi epistolam vestram, quam mihi presbyteri mei Elpidius & Philoxenus attulerunt: miratusque sum, cum a nobis ex vera dilectione & bona conscientia scriptum esset; contentiose a vobis, & non ut decuit, rescriptum esse. Fastus enim & arrogancia scribentium in epistola apparebat. Atqui aliena sunt ista a fide in Christum: decuit enim eum qui cum dilectione ad vos scriberet, eandem vicissim dilectionem, non autem contentionem referre.] et paulo post: Ego certe, inquit, cum litteras vestras euoluerem, post varias vltro citroque cogitationes, eas supprimendas putavi, ea spe, quod crederem saltem aliquos ex vestris aduenturos, nec opus fore istiusmodi epistolis; ne si illæ in publicum promerentur, multos hic dolore afficerent. Ceterum vbi nullus vestrum superuenerat, necessum fuit ut eas proferrem. Credite mihi: omnes admiratione pleni, vix induci poterant, ut crederent istiusmodi litteras a vobis profectas esse, in quibus rixandi potius quam charitatis affectus eminebat. Quod si ambitione ostentandæ eloquentiæ ita exceptæ sunt a dictatore: id certe studium ad alios spectat. In rebus enim Ecclesiasticis non specimen eloquentiæ, sed Apostolici canones requiruntur; operaque dari solet, ne quis ex paruis in Ecclesia scandalizetur.]

<sup>d</sup> Apud Athanasium Apolog. 2. Quod vero pertinet ad illorum querimonias iisdem datis ab eis litteris expressas: prima ordine illa a Iulio recensetur, quod indigno animo tulissent, se Romam esse citatos: sed & conquesti sunt, angustum fuisse tempus ad veniendum præfixum. Illud etiam prætexerunt, non opus fuisse in alia Synodo retractari, quæ in alia iam stabilita essent; indignantes Acta Tyrii Conuenticuli a Iulio iterum examinari, adducetes in exemplum iudicium prolatum de Nouato, & Paulo Samosateno: nec debuisse (quod addunt ex iisdem litteris Socrates <sup>b</sup> & Sozomenus <sup>c</sup>) quæ ab ipsis iudicata essent, per Iulium labefactari; eo perperam ad hæc probanda vsi exemplo, quod videlicet, cum olim a Romano Pontifice Nouatus Romæ damnatus esset, Orientales eius communionem minime recepissent. At hæc in exemplum adducta, quàm mendacia, quàmque disparia sint, quæ superius diximus de Nouatiano & Nouato declarant.

<sup>e</sup> Apud Athanasium Apolog. 2. Sed rursus quæ ex iisdem ipsorum litteris recitant Iulius Papa atque Sozomenus <sup>d</sup>, plane demonstrant, eosdem Eusebianos hæc scribentes, falsè mordacitatis suas litteras aspersisse; nempe ut iudicium refugerent Ecclesiæ Romanæ (quod est peculiare hæreticorum omnium) illud inculcasse; Nequaquam ex magnitudine ciuitatum esse æstimandas dignitates Episcoporum: et ipse Iulius falsè quidem tam futilem sed procacem assertionem, ex suis ipsorum factis petito exemplo, & inducta testificatione refellit; utpote qui maiorum ciuitatum semper sedibus inhiantes, nullo valerent loco consistere: nam ait <sup>e</sup>: Si igitur vere parem, eundemque honorem in omnibus Episcopatibus censetis esse, neque ex magnitudine ciuitatum (ut vos scribitis) honorem eius rei crescere arbitramini: oportuit eum, cui concredita est parua ciuitas, in ea quæ credita ipsi est, permanere; et nequaquam reiecta concredita, ad eam quæ ei concredita non est, transuolare; ne eam quæ a Deo data est, aspernari; illam vero quæ hominum ambitu concessa est, magni facere videatur.] hæc dicens plane fugillat eorum principem Eusebium, qui e Berythi sede in Nicomediensem transferat, & ex illa rursus se in Constantinopolitanam contulerat.

Expostularunt etiam iisdem litteris Eusebiani in Iulium, quod scribens ad eos, non tamen ad omnes nominatim litteras rescripsisset, quarum illa erat inscriptio: Eusebio cum suis.] sed & hæc perbelle in eosdem conuertit Iulius: frustra nimirum eos ista indigne ferre, qui non existiment eas ad se litteras scriptas esse. Insuper iisdem ab ipsis datis litteris conquesti sunt

sunt susceptos ab illo esse in communionem Catholicam Athanasium, atque Marcellum antea ab ipsis damnatos Episcopos. hæc & alia fortasse id genus cum scripserint ad Iulium Papam Eusebiani, de rebus a se in Synodo gestis nec verbum quidem fecerunt, nec quid in Ecclesiam Alexandrinam Gregorio ab ipsis iniuste decretam egissent, ut par erat, significarunt. istæ eadem de litteris Eusebianorum ad Iulium Papam scriptis habent Socrates<sup>a</sup> & Sozomenus<sup>b</sup>; sed dum ab alio Concilio Antiocheno quam ab eo in Encæniis celebrato ipsas datas ponere videntur, plane hallucinantur: nam cum constet per eosdem Legatos Elpidium & Philoxenum ad ipsos tunc missos eas redditas esse, non ab alia Antiochena Synodo, quam ab illa, vel alio tempore, opus est dicere datas fuisse. Addit quoque ex eiusmodi Eusebianorum litteris Sozomenus, eos iisdem contestatos esse, numquam cum Iulio pacem atque concordiam inituros, nisi quæ ab eis fuissent constituta probasset.

<sup>a</sup> Socras. lib. 2. c. 11.  
<sup>b</sup> Sozom. lib. 3. c. 7.

Extat epistola quædam Arianorum nomine ad Iulium Papam data<sup>c</sup>; sed ut recte intuenti apparet, videtur esse ex ijs quæ Socrates atque Sozomenus tradunt, confarcinata: nam quæ qualesve essent eadem Eusebianorum ad Iulium scriptæ, eiusdem Iulij litteræ ad eos redditæ & ab Athanasio recitatæ aperte significant: multa enim in illis desiderantur, quæ ex Iulij litteris prodütur ab eisdem scripta esse, compluraq. inesse noscütur aliter quam a Iulio relata sint, diuersasq. cum ex nominibus, tñ ex rebus, quæ omnia prudēs indagator inueniet: ut merito eæ ipsæ quæ ibidem habentur recitatæ, tunc a Iulio Papa ad Arianos redditæ, eadem quoque suspicione laborent; nam quæ veræ & legitimæ sint litteræ Iulij ad illos rescriptæ, Athanasius qui eas verbatim descripsit recitatq. in secunda sua Apologia, absque controuersia vlla declarat. Porro has litteras hoc anno ex Antiochena Synodo datas, anno sequenti potius Romam perlatas esse, & eo ipso tempore, quo Iulius acceptis ijs quæ gesta erät in Ecclesiam Alexandrinam, litteris Athanasium accersiuit, testatur Socrates<sup>d</sup>. Liqueat enim ex his quæ dicta sunt superius, eas ab illis esse datas ex Antiocheno Concilio, eodemque confecto; et Iulium ad eos rescripsisse anno sequenti, post denunciata Romæ cladem Alexandrinam, ut quæ suo loco dicemus ex eiusdem Iulij litteris, demonstrabunt.

<sup>c</sup> Tom. 1. Concil. in Iulio. LITTERÆ ARIANORVM AD IULIUM CUIVS SIBI SINT.

<sup>d</sup> Socras. lib. 2. c. 13.

Huius quoque anni Consulibus consignatum habetur Constantij Imperatoris rescriptum ad Magdalianum vicem agentem Præfecti Prætorij aduersus Idololatrias his verbis<sup>e</sup>:

RESRIPTVM CONTRA IDOLOLATRAS. c. l. 2. de Paganis. Cod. Theod.

Cesset superstitio, sacrificiorum aboleatur infania. Nam quicumque contra legem diui Principis parentis nostri, & hanc nostræ mansuetudinis iussione ausus fuerit sacrificia celebrare, competens in eum vindicta & præfens sententia exeratur. Acc. Marcellino & Probino Coss.] Erant hæc & ad sectam Eusebianorum illecebræ: dum eorum patronus ex huiusmodi aduersus Idololatrias promulgatis edictis maxime pius ab omnibus videri voluit.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
342.

IVLII PAP.  
ANNVS  
6.

CONSTANTII  
CONSTANTIS  
IMPP.  
6.

VI modo sequitur annus Christi trecentessimus quadragesimus secundus, inscribitur Consulatu duorum Augustorum Constantij tertio & Constantis secundo, Orientali Ecclesie, ac potissimum Alexandrinæ ob Eusebianorum grassationes funestissimus: quo Gregorius Cappadox, electus anno superiore in Antiocheno Concilio in locum Athanasii Episcopus Alexandrinus, per Præfectum Philagriū militari manu, iussu Constantii, Alexandriam introducit, cum iam Paschale festum proxime instaret.

GRIGORIVS ARIANVS INVADIT ECCLESIAM ALEX.

Hæc quidem hoc ipso anno, non autem elapso accidisse (ut certam temporis rationem reddamus) illud magnopere persuadet, ut asseramus: Quod cum Antiochenam Synodum in Encæniis celebratam ad plures cōstet menses fuisse propagatā; rursumq. liqueat ex iis quæ paulo post dicturi sumus, Gregorii aduentum Alexandriam accidisse prope Paschale tēpus: necesse est affirmare (habita quoque longinquitatis itineris ratione) hoc ipso anno, dicto tempore, quo nauigationi solent, exacta hieme, auræ secundæ aspirare, Gregorium e Palæstina soluentē Alexandriam peruenisse. Hæc autem quo modo se habuerint, cum a Socrate<sup>f</sup>, Sozomeno<sup>g</sup>, Theodoro<sup>h</sup>, & aliis plerisque confuso ordine & ieiune admodum referantur: nos Athanasii ipsi de his, cum hæc pateretur, scribētē Encyclicam epistolam ad Orthodoxos, sequemur; aliaq. ex eodem diuersis in locis sparsa pariter colligemus, in iisdem qui sæpe irrepsit errorem

<sup>f</sup> Socras. lib. 2. c. 8.  
<sup>g</sup> Sozom. lib. 3. c. 5.  
<sup>h</sup> Theodoret. lib. 2. c. 6.

corrigentes,

corrigentes, dum pro Gregorio Georgius frequentius scriptus, ut dictum est, legitur, discriminantes eos ab inuicem secundum notas peculiare cuiusque distinctas, Gregorium Georgij loco reddidimus. Athanasius igitur ex immensa clade vix fuga lapsus, de rebus gestis in ipso Gregorij introitu, immo inuasione Ecclesie Alexandrinæ, publicam patentemq. atque communem Orthodoxis omnibus scripsit epistolam, quæ hætenus integra conseruatur: reddemus hic eam, quod nonnisi huius sit argumenti, & elegantissima ex ea accipiatur epistolaris historia. se vero habet in hunc modum<sup>a</sup>:

<sup>a</sup> Athanas. ad Orthodox.

Mala quæ passi sumus, & intoleranda sunt, & condigne enarrari nequeunt: sed tamen ut compendiosius vim acerbitemq. earum calamitatum significem, historia mihi ex sacris litteris recitanda videtur<sup>b</sup>. Vir Leuita iniuriam in vxore passus, vimq. eius indignitatis secum reputans (mulier enim Hebræa erat, & ex stirpe Iudæ) tantisq. contumelijs attonitus, quem admodum diuina Iudicum scriptura denunciatur, vxoris corpus in partes diuisum ad omnes

<sup>b</sup> Iudic. 19. EPISTOLA ATHANASII DE CLADE ALEX. ECCLES.

Israeliticis Tribus misit, ut iniuria non ad se solum, sed ad omnes æque pertinere crederetur: utque vel vicem eius dolentes, vindices se præberent; vel negligentes, eius sceleris pudore suffunderentur. Nancij autem rem, ut gesta erat, enarrarunt: illi autem qui visu audituque id cognouissent, in hæc verba proruperunt: Numquam tale quid, ex quo filii Israel ex Aegypto ascenderunt, accidisse. Concitata igitur sunt vniuersæ Tribus Israel: omnesq. quasi id peculiariter passi essent, in vnum coiere. In summa debellati sunt qui hoc scelus perpetrauerant: non enim ad generis coniunctionem qui in bellum coiere, sed ad facinus respexere. Scitis istam historiam fratres, & quæcumque ibi perquam diligenter a Scriptura super hoc negotio recensentur: ulterius autem eam excurrere, non est animus; præsertim cum ad eos scripturus sim, qui rem cognitam habent; et ipse ardeam, quam primum ad ea indicanda, quæ magnitudine & numero superent Leuitica ista mala.

Ideo enim huius historiae mentionem fecimus, ut rebus eius temporis cum præsentibus in comparisonem missis, in quibus tanta & tam immanis crudelitas est, maiorem quam illi indignationem aduersus homines nefarios conciperetis. Siquidem acerbitates persecutionum nobis illata ita præponderant, ut exigua videatur Leuitæ calamitas, præ illis quæ nunc aduersus Ecclesiam designata sunt. Vel potius numquam quidquam tale auditum est in Orbe terrarum, neque quisquam vmquam istiusmodi mala expertus est. Tunc enim vna mulier iniuriam passa est, & nonnisi vnus Leuita erat, ad quem vis illa referebatur: nunc autem vniuersa Ecclesia iniuria affecta est, & sacrarium contumeliose habitum: et quod maius est, pietas ab impietate persecutionem perpetitur. Tunc singulæ Tribus, singulis partibus mulieris visis, attonitæ, consternatæq. ferebantur: nunc autem totius Ecclesie membra diuisa sunt. Rem

IMMANISSIMA CLADES ALEX. ECCLES.

ita esse, etiam ex illis cognoscetis, qui alij atque alij in diuersas partes, ut iniurias suas exponant, missi sunt. Obsecro igitur vos, ut ita animos vestros commoueat rerum indignitas, quasi non nos tantummodo, sed ipsi quoque iniuriam accepissetis; quo quisque uti læsus opem in commune conferat, ne paulatim Ecclesiastici canones, & Ecclesie fides corrumpatur: quæ ambo in periculum veniunt, nisi Deus vestra opera quam celerrime delicta castiget, & Ecclesiam vindictæ compotem reddat. Non recens aut noua res est, Ecclesiasticorum canonum institutio, sed a primis vsque Patribus per manus tradita est, & fundata in Ecclesijs. Neque nunc tandem fides suum sumpsit initium, sed ab ipso Domino opera discipulorum in nostram vsque ætatem propagata est. Ne igitur ea quæ hætenus vsque ad nostra sæcula in Ecclesijs obseruata sunt, his temporibus pereant; et quæ nobis concredita sunt, a nobis requirantur: agite fratres, ita animo excitemini, eumque zelum arripite, qui bonis dispensatoribus mysteriorum Dei congruit; et non aliter sitis affecti, quam si in oculis vestris istiusmodi populatio commissa esset. Copiosius omnia ex tabellariis cognoscetis. Ego tamen mihi impetare non potui, quin paucis ea quoque delinearem: quo plane vobis conitaret, nullo vmquam tempore talia in Ecclesiam perpetrata esse, ex quo Saluator noster in cælum subuectus discipulis præcepit: Ite & docete omnes gentes, baptizantes<sup>c</sup> eos in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti.

<sup>c</sup> Matth. 28. Marc. 16.

Quæ igitur aduersus nos & Ecclesiam commissa sunt, ad istum modum se habent. Solemniter nobis in pace conuenientibus, populisq. istiusmodi conuentu lætis, & comministris sacerorum secundum Deum vita conuersationeq. per Aegyptum, Thebaida, Africam in melius proficientibus, mutuaq. inter se & erga nos pace & charitate affectis: ecce ibi statim Præfatus Aegypti litteras publice proponit in speciem edicti, quibus declarabat, Gregorium natione Cappadocem pro successore mihi datum, satellitio, stipatoribusq. Comitibus in cauedram introducendum. Fama istius negotii tunc, ut in re noua, & nunc quoque post rem

EDICTVM DE GRIGORIO INVADENDO ALEXAND.



peractam, perturbauit omnes. Maior igitur ea de causa in templa populi defluxus, & precipue ob id, quod nullas querelas nec a plebe, nec a presbyteris, nec ab Episcopis contra me habitas satis scirent, neminemque nisi Arianos cum Gregorio esse: ipsumque adeo Arianum & esse, & ab Ariano Eusebio missum esse cognoscerent. Scitis autem, fratres, Eusebium cum suis, praesides semper & socios ipsius haereseos Arianorum fuisse, & per eos nobis perpetuo insidias factas, operamque dedisse, ut in Gallias exulatum abirem.

Populus igitur indignari, queritari saepe multumque; tum ad Iudices, tum ad vniuersam ciuitatem protestari, nullam aduersus nos querelam ab Ecclesiasticis motam esse; Arianorum haereticorum opera, hanc insolentiam, legumque praeruaricationem in Ecclesiam immitti. Sed ut demus querelam aliquam aduersus me susceptam, meumque nomen inter reos receptum esse: non tamen oportuit in mei locum Arianum, aut qui Ariana saperet, subrogari: sed secundum Ecclesiasticos canones, prout Apostolus praecipit, congregatis populis vna cum Spiritu sancto, qui Episcopum constituunt, publice & in praesentia clericorum Episcopum postulanti, inquisitionem fieri, atque ita omnia canonice peragi: non autem ad potentiam, postulationemque Arianorum, qui ab Ecclesia alieni sunt, quique Episcopale nomen non vereantur emere, successorem mihi dari, nundinatoremque Episcopalis tituli, praeter consensum eorum, qui Episcopum postulare debebant, & praeter voluntatem conscientiamque omnium, qui Actis adhibiti non fuerunt, per vim opesque Iudicum extraneorum in hanc dignitatem immittere. Id enim & Ecclesiasticos canones soluit, & Ethnicos ad blasphemiam suspicionemque cogit, ut putent, non legibus, ritumque diuino, sed nundinatione & potentia Episcopos constitui: praecleara igitur ista Arianica Gregorij constitutio tale sui exordium habuit.

Illius porro introitus Alexandriam quam multa nefaria perpetrarit, quantorumque malorum auctor extiterit, licebit vobis & ex litteris nostris, & ab istinc proficiscentibus resciscere. Populis ergo grauius ferentibus istarum rerum insolentiam, ideoque in Ecclesijs coetus facientibus, ne Arianorum perfidia Ecclesiae fidei admisceretur: Philagrius iam olim (nempe, ut dictum est, tempore Tyrij Conciliabuli) in Ecclesiam & virgines contumeliosus, per id tempus Aegypti Praefectus, olim transfuga nostrae religionis, Gregorij conterraneus, homo nequaquam spectatis moribus, fretus magistratus sui auctoritate, praesidioque, ad quoduis agendum promptus, ut qui apostata & in Ecclesiam infestus & praecipuus, Ethnecas Tribus, Iudaeosque item, atque alios proteruos homines adhortationibus, magnisque promissis, quae secundum pacta pro opera praestita bene persoluit, aduersus Ecclesiam instigatos cuneatim cum gladiis & fustibus contra populos in Ecclesias immittit. Iam quid inde euenerit, non simplicem post hac sermonem requirit, cum ea res nec satis digne explicari queat, aut sine lacrymis & planctu vel ex minima parte recenseri. Vbi enim apud priscos talis tragoedia? aut quid simile in bello & persecutione factum est vnumquam?

Siquidem & ecclesijs & baptisteriis flammam iniecit: magnus igitur luctus, eiulatus, & planctus per ciuitatem. Ciues, ea quae agebantur, indigne ferre, occlamare Praesidi, vim protestari, eo quod virgines sanctae & incontaminatae, nudatis corporibus, nefaria paterentur; iisdemque si contumacius obfisterent, periculum capitis ingereretur: monachi pedibus obtriti expirarent: alii Fisco addicerentur: alii gladiis fustibusque mactarentur: aliique vulneribus plagisque male multati discederent. In sacrosanctam autem mensam, pro, quanta impietas & facinora commissa! Vides enim eos aues & nuces pineas immolare, idola sua laudibus efferre, in Dominum nostrum Saluatorem Iesum Christum & Filium Viuentis conuicia verborumque contumelias iacere: sacros scripturarum libros, quos in ecclesijs inueniebant, comburere: in sacrum baptisterium (pro super!) Christicidas Iudaeos & atheos Ethnicos nulla cum reuerentia ingressos, eam verborum factorumque turpitudinem, nudatis corporibus designare, ut pudendum, abominandumque sit relatu. Nec defuere impii homines, aemuli acerbissimarum persecutionum, qui virgines continentesque iniectis manibus, traherent, raptarent, & ad blasphemiam, Domini que abnegationem compellerent; eosque qui id facere recusarent, conciderent, pedibusque obtererent.

In hoc genere introitus sui splendidus ille & perquam egregius Gregorius latus de istis malis, simulque mercedem & praemia pro hac tanta scelerata victoria Ethnicis Iudaeis, ceterisque quorum opera ad talia usus erat, dispensans, in praedam rapinasque Ecclesiam dabat; semel autem ut istiusmodi generis sceleris est licentia data, multa deteriora quam in bello, crudeliora quam in latrocinio committebantur; cum & isti obuia diriperent, illi in cellis reposita diuiderent, magnamque copiam vini aut ebiberent, aut effunderet, aut asportaret, oleumque reconditum

PHILAGRIUS  
PRAEFECTVS  
APOSTATA.ECCLESIAE  
ALEX. IMMEN-  
SA CLADES.

reconditum praedarentur; fores, cancellosque tamquam reiectamenta gestarent, & candelabra ibi ad parietem deponerent, cereosque Ecclesiae idolis adolerent. In summa magna vbique in Ecclesia depopulatio, & plurima mortis imago. Non tamen ad ista impij Ariani villo pudore commouebantur; quin tetriora adhuc atrocioraque cumulauerunt. Vidistis enim presbyteros & laicos in ius trahi, virgines e coetu suo diuisas ad tribunal Praesidis raptari, & in carcerem conijci, alios Fisco addici, alios flagellis caedi, panes sacrificiorum ministris & virginibus interdici. Haec autem sub Pascha, in sacra Quadragesima acta sunt, per quod tempus ieiuniis dediti erant.

Interim egregius ille Gregorius, arrogatis sibi moribus Caiphae, cum Praeside Pilato contra pios Christi cultores debacchabatur. Certe ipso die Parasceues ingressus in quamdam ecclesiam cum duce & Praeside Ethnicorum populorum, intellecto hominum odio, quo illius violentum introitum auersabantur, auctorem, consuasoremque se praebuit crudelissimo Praesidi, ut eadem hora trigintaquatuor virgines, & matronae item, virique ingenui publice flagellis caederentur, & in curricula conicerentur: inter quos virginem quamdam studiosam litterarum & adhuc Psalterium manibus retinentem publice flagellari iussit: ereptus virgini a carnificibus liber, ipsa autem post flagra in carcerem reclusa est.

His autem ad hunc modum patris, ne in reliquum quidem tempus otium egere; quippe qui in alia illa ecclesia, in qua ego potissimum per hos dies commorabar, eadem prorsus molientes, furore ipsorum etiam in templum immisso, nihil non egere, ut ibi me interceptum de medio tollerent: nec aliter euenisset, nisi gratiam propitiam Christi auxiliaremque mihi expertus fuisset. Vnde ita delapso licuit mihi pauca ista ex innumeris mala recensere: ego enim videns eos ad extremam rabiem deuenisse; mecumque rationem iniens, quo ne vel Ecclesia noxam acciperet, aut virgines indigna paterentur, caedesque denuo committerentur, eademque iterum iniuria contumeliaque in populum incumberet, furtim me populis subdixi, memor verbi Saluatoris nostri: Si vos persecuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Noueram enim ex iis quae aduersus primam illam Ecclesiam perpetrauerant, nihil sceleris eos in istam Ecclesiam omisso: ubi ne ipsam quidem Dominicam diem sanctissimi festi vlla in reuerentia habuere, quo minus eo ipso tempore, quo Dominus omnes ex mortis vinculis compedibusque eripuit, homines eius Ecclesiae in vincula conijcerent. Gregorius autem cum suis gregalibus, veluti bello in Christum suscepto, fretus, confususque Praesidis potentia, diem illam liberalem vindicemque seruis Christi in luctum & maerorem vertit: Ethnici contra oculis animisque malignis diem illum sanctissimum inuidentes letitia gestiebant. Gregorius vero (credo ex mandatis Eusebij) vinculis compedibusque per id tempus Christianos ad luctum complorationemque compellebat.

Hoc genere violentiae Praeses Ecclesias diripuit, direptaque Gregorio & furiosis Arianis tradidit: reiectis igitur homines & summoti ab Eusebio, in Ecclesiarum direptionibus sibi gratulantur: populis autem Dei & clericis Catholicae Ecclesiae ea necessitas inflata est, ut cum impiis haereticis Arianis communicent, aut ab introitu ecclesiae abstineant. Quin & naucleris, aliisque marinas nauigationes obeuntibus non exigua vis adhibita est a Gregorio, dum alios opera Praesidis in tormentis habet, alios vero in carcerem conijcit & compedibus astringit ea de causa, ut & ipsius sceleribus metuerent contradicere, & litteras ab eo deferendas acciperent. Verum ne ita quidem contentus; quo se nostro sanguine satiaret, induxit crudelissimum Praesidem facinorum socium, ut decretum sub populi nomine aduersum me odiosissimis verbis descriptum ad pietissimum Imperatorem Constantium mitteret, unde non solum exilium, verum etiam mille mortes expectandas putes. Is autem qui decretum scripsit, transfuga est nostrae religionis, quippe qui relictis Christianis, idola Gentium turpiter adoraret; qui autem litteris istis subscriperunt, Ethnici sunt.

Et ne multus sim in scribendo: persecutio adest, eaque persecutio, qualis numquam antea aduersus Ecclesiam oborta est. Nam in superioribus persecutionibus, cum quis ad fugam adigeretur; ubi suas partes cum aliis coniungeret, & cum occultaretur, non deerat baptismi copia: haec autem multa & praefens crudelitas Babyloniorum impietatem aemulatur: ut enim illi Daniele, ita praeclearus iste Gregorius eos qui domi orationes faciunt, ad Praesidem defert, & ministros sacrorum infensissime obseruat: adeo ut ex ista violentia multi destituti, inopia baptismatis, periclitentur; multique sine visitatoribus aegrotent & lamententur; acerbior sibi hanc calamitatem quam morbum arbitrantes: populique sacrorum ministris abactis, non ignari impietatis Arianorum, praoptant potius ita aegrotare, & periclitari, quam ut Arianorum manus capitibus suis imponi sustineant. Ut igitur Arianus est Gregorius, ita & ab Arianis

ATHANASIVS  
CLAM. ELA-  
PSYS.

a Matth. 10.

A PRAESIDE  
ALEXAND. CAU-  
SA ATHANASII  
SAEVITVM IN  
ALIOS.PERSECUTIO  
OMNIUM A-  
CERBISSIMA.

Arianis missus est, eumque nemo in Episcopum postulauit, viri soli Ariani; ac proinde uti mercenarius & externus, grauius & perquam acerba in populos Catholicæ Ecclesiæ, quasi alienos & non sui gregis per fidem, facit.

GREGORIUS  
ARIANVS CO-  
GNITVS.

Ego autem quia iam pridem, cum eum Ariani ut fidum sibi in Episcopum promouebant, scripto edideram, nemini vestrum, Catholicis Episcopis ignotum esse Gregorium, eumque merito a vobis pro impietate sua excommunicatum esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum, nec aliam esse causam cur eum Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne denuo ex meis scriptis similia conuicia paterentur; barbara & exotica vi in me coorti, Ecclesias in suam potestatem redegere, ut ita Arianismi suspicionem vitarent. Verum & hic quoque magnopere frustrati sunt: nemo enim Ecclesiasticorum hominum Gregorio se adiunxit, exceptis hæreticis, ceterisque ob crimina sua ab Ecclesia reiectis, illisque item qui metu Præsidis communionem simulant. Hanc tragœdiam ille iam olim quidem cum suis meditatus est, sed nunc eius dramatis agendi facultatem per calumnias nactus est, quibus nos ad Imperatorem accusauit. Sed enim ne ita quidem conuiescere potuit, ut qui etiam nunc mercedem quærat, & notis amicissimisque adeo se terribilem infestumque præbet, ut nemo non metu mortis in exilium fugiat.

Verum non ideo de sceleribus eorum formidinem, sed potius indignationem & vindictæ cupidinem concipere debetis, cum hoc nouo genere scelerum aduersus nos vsi sint. Si enim patiente vno membro, compatiuntur & reliqua membra, & secundum beatum Paulum, flendum est cum flentibus: certe tanta Ecclesia læsa, quisque quasi ipse læsus esset, ad vindictam se accingere debet. Communis enim omnium Saluator est, qui ab illis blasphematur; et omnes quotquot sunt canones, ab iisdem violantur. Si vobis in Ecclesia sine vilius querela sedentibus subito per edictum Principis successor mittatur, & talia contra vos designentur: an id, quæso, sine indignatione toleraturi essetis? an non potius vindicandum censeretis? Est igitur æquum, vestram indignationem commoueri; ne si ita res silentio transmittatur, paulatim in singulas Ecclesias idem malum propagetur, nostraque disciplina in mercatus nundinationesque abeat.

2 Rom. 13.

EUSEBIUS MA-  
IORVM OM-  
NIUM AVCTOR.

Quod igitur ad Arianos pertinet, rem vobis compertam dico: sæpe enim eorum impietatem publice priuatimque damnastis; neque ignari estis, qualis sit Eusebius cum suis, & quantopere cum Arianis eandem hæresin foueat: quæ res in causa fuit, cur nobis olim insidiatus sit. Porro quæ per eum eiusque socios designata sunt, quantoque ea sint atrociora vel bellicis calamitatibus, ideo meis scriptis ostendi, ut statim a rebus narratis sumpto zelo, recta tenderetis ad tollendos talium scelerum in Ecclesiam auctores. Certe fratres nostri Romæ anno superiore infensi prioribus eorumdem hominum factis, cum nondum scelera ista accesserant, pro ultione sumenda, Concilium indici celebrarique voluerunt: et rem perfecissent, nisi Eusebiani Ecclesiam turbassent, nosque intercipere conati essent, ut libere sine reprehensore in sceleribus suis pergerent. Quod si Episcopi illi Romæ tunc temporis in hæreticos iras sumpserunt: quanto iustior, grauiorque vestra & ira & indignatio fuerit, cum prioribus maleficiis tantum scelerum addiderint? Obsecro vos igitur, ne tanta facinora leuia aut negligenda putetis, neve inclytam Alexandrinorum Ecclesiam, hæreticorum pedibus obteri, conculcarique finatis. Certe indignitas ista rerum in causa est, ut populi, sacerdotesque seorsum sine synaxibus viuant, taciti quidem ob vim Præsidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes.

ATHANASII  
AD CATHOLI-  
COS COMMONI-  
TIO.

Si igitur aut ipse Gregorius, vel alius quispiam ad vos scribat; ne recipiatis, fratres, illorum litteras; sed oblatas disrumpite; eorumque tabellarios ut impios & scelerum administratos eijcite. Quod si formulam pacificatoriam scribat: ne illam quoque recipiatis: metu enim Præsidis, violentiaque Gregorij ad has litteras perferendas compulsi sunt. Ego autem quia verisimile est, Gregorij gregales de Gregorio scripturos esse; meis litteris vos præmonere studui, ut reiecto personarum delectu, sicuti Dei æmulatoribus congruit, subornatos submissosque ab hoc hominum genere expellatis; qui hoc ipso tempore in Arianorum gratiam, Iudæos, Ethnicosque homines ad persecutiones, virginum stupra, cædes, Ecclesiarum depopulationes, incendia, blasphemias instigarunt. Neque enim impius & furiosus Gregorius, quod Arianus non sit, inficiari poterit; cum is qui litteris subscribit, pro documento in contrarium sit: Ammon enim iste eius subscriptor iam olim a beato Alexandro ante me Episcopo ob multa mala impietateinque ab Ecclesia eiectus est. Ob hæc omnia, quæso, rescribite, & impios condemnate: ut sacerdotes qui hic sunt, populique Orthodoxam vestram religionem, zelumque vestrum aduersus malos conspicientes, de vestra gaudeant concordia fide: istique

A istique scelerum in Ecclesiam auctores, vestris litteris, vel sero, errorem suum respuant, & poenitudine capiantur. Salutate eam, quæ apud vos est, fraternitatem: qui mecum sunt fratres vos salutant. Dominus autem vos sanos, nostrique memores conseruet, Domini vere desideratissimi.] hætenus Athanasij ad Orthodoxos epistola, quam priusquam Alexandria recederet, e latebris scripsisse certum est ex iis quæ eadem continentur.

Hic rursus lectorem monendū putamus, ne quod habet deprauatus textus epistolæ Athanasij ad Orthodoxos de Georgio, putet nos hallucinatos, quod referre velimus ad Gregorium, qui primus ex Arianis institutus est Antiochiæ Alexandrinæ sedis Episcopus; atque magis existimet ea omnia referenda ad tempora Georgij, secundi instituti Ariani Episcopi Alexandrini; opineturque eo tempore illa de grassatione Philagrij accidisse, & eo quoque tempore eandem ab Athanasio ad Orthodoxos esse scriptam epistolam. Nam cum habeat in eadem epistola, hæc facta esse sub Præfecto Philagrio: plane non nisi ad tempora, quibus Gregorius sedit, referri possunt. Siquidem ex litteris eiusdem Athanasij scriptis ad solitariam vitam agentes pluribus locis earum constat, inuasionem illam factam sub Georgio, nequaquam sub Philagrio, sed sub Syriano duce, Cataphronio Præfecto, Heracliano Comite, Diogene, Hilario, Faustino, Sebastiano publicis magistratibus, nec de Philagrio vlla penitus ibi memoria. Rursum vero cum ex hac eadem epistola recitata habeatur mentio de Eusebio adhuc viuente, nempe Nicomediensi dicto, qui Gregorium Alexandriam mittendum curauit; haud possunt hæc aptari ad Georgium, qui Alexandrinam inuasit Ecclesiam, Arbetione & Lolliano Consulibus, anno Domini trecentesimo quinquagesimo sexto: nam Eusebius, de quo hic est mentio, hoc eodem anno (ut dicitur) ex hac vita sublatus est. Quæcumque igitur post Gregorij ingressum reperiuntur acta sub Philagrio Præfecto, non nisi ad hæc Gregorij tempora sunt referenda, quem constat sedisse vsque ad Concilium Sardicense, a quo depositus est, & post decem menses (ut S. Athanasius a testatur) defunctus.

a Athanasij ad  
solitar. vitam  
agem.

Quod autem hæc epistola scripta fuerit statim post primam grassationem Philagrij atque Gregorij, profitetur etiam ipse Athanasius iisdem litteris, quas festine tunc scripsit, ut Catholicæ Ecclesiæ Episcopos præmuniret, & anteuertere scribendas a nouo Episcopo Gregorio ad eos litteras: quibus cum ex multis pauca summatim collegerit, ac proinde complura prætermiserit; dignū existimamus, ut quæ ab ipso Athanasio de eadē illata clade postea maiori otio scripta sunt, his insuamus, ex ea præsertim quæ ad solitariam vitam agentes scripta epistola est, quæ quidē præsertim breuiarium rerum ab Arianis gestarum aduersus Ecclesiam Catholicam, ac potissimum Alexandrinam. De qua quidem illud admonendus est lector; cum auctor multiplicium rerum obrueretur narratione, non semper eundem filum texere orationis, sed inter scribendum ad alia sæpe diuertere, adeo ut alio tempore gesta interdum cum aliis intermisceret; quod nisi quis accurate consideret, facile (quod ad temporum ordinem spectat) in varios labatur errores. Verum & in ea illud quoque attendendum; quod licet eiusdem descriptionis absque controuersia idem Athanasius auctor sit habitus; tamen tamquam ab alio quopiam scripta epistola, ipse sæpe sui ipsius Athanasij nomen inter loquendum interferit. Sed iam hic reddamus, quæ eodem argumento in eadem posita leguntur.

Mittit (inquit) litteras Constantius, & in omnes persecutionem mouit, emissariis ad eam rem vsis Philagrio & quodam Arfacio eunucho: missus quoque est Gregorius militari manu: eadem statim designata sunt, quæ prius. Coacta enim multitudine ex bubulcis, opilionibus, & forensi vulgo, vna cum proteruis iuuenibus, cum gladiis & fustibus templum Quirini inuadunt; alios maculant, alios pedibus obterunt; plerosque concisos, partim in carcerem, partim in exilium coniciunt; multasque feminas miseris modis raptatas publice ad tribunalia crinibus trahunt, tractasque contumeliis indignissime afficiunt: aliorum bona Fisco addicunt, aliorum alimenta interuertunt, nulla alia de causa, quam ut eos ad partes Arianorum, & Gregorium recipiendum, quem Imperator miserat, compellerent.] et paulo inferius:

b Athanasij ad  
solitar.  
INVASIO EC-  
CLESIAE ALEX-  
ANDRINAE.

Orientis igitur loca, suasque prouincias obeuntes quærebant, si quis ipsis aduersaretur, ut eum per calumniam in exilium profigarent. Certe presbyteros suos dimiserunt cum hac absurdissima excusatione, hoc genere colloquij inter ipsos habito: Quandoquidem Ecclesiastico iudicio vincere non possumus, solita nostra vi agamus. Dant igitur litteras ad Philagrium, auctoresque sunt, ut ille quamprimum cum Gregorio in Aegyptum abeat. Ac statim iam inde Episcopi flagellabantur, & acerbis vinculis constringebantur. Serapam monem confessorem in exilium mittunt; Potamonem quoque & ipsum confessorem, qui oculum in persecutione perdiderat, ita conciderunt plagis in ceruicem, non ante desinentes, quam ubi illum

EXILIIUM CON-  
FESSORVM.

illum pro mortuo abijcerent : adeo vt vix post aliquas horas curationibus fomentisque spiritum recollerit, Deo quidem illi concedente vitam, sed admodum breuem : paulo enim post ex labore & plagis ex hac vita decessit, adeptus in Christo gloriam iterati martyrij.] est de hoc celebris memoria in tabulis Ecclesiasticis, quibus natalis eius dies, anniuersaria commemoratione clarus, descriptus habetur<sup>a</sup>. sed subdit Athanasius :

<sup>a</sup> Martyrolog.  
Rom. die 18.  
Maij.

• GREGORIUS  
COGIT COMMUNICARE  
SIBI CATHOLICIS.

Deinde miser Gregorius post tanta scelera inuitabat omnes, vt secum communicarent. Atqui si communionem ab illis postulabas, indigni erant qui verberarentur : quod si vt malos eos verberandos censuisti; cur illos vt sanctos inuitas? Verum nihil illi curæ erat, quàm vt eorum iussa, a quibus missus erat, adimpleret, & hæresin stabiliaret : eas ob causas stultus ille homicida, carnifex, & contumeliosus, fraudulentus, & in summa Christi hostis factus est. Episcopi autem materteram ira persecutus est, vt ne extinctam quidem humari sineret; et quod voluit, consequutus esset, & insepulta abiecta fuisset, nisi qui eam sustulissent, suum se cadauer efferre, dixissent : tam impiis iste moribus fuit. Nam cum & alij mendici erronee cleemosynam acciperent; iussit ea quæ cleemosynis destinata essent, diripi; et vasa, quibus oleum & vinum deferebatur, confringi, vt non solum in accipiendo se impium præberet, sed re ipsa Dominum contumeliose tractaret, auditurus iam iam ex Domino : Quatenus spreuisti istos, & me spreuisti. Multa etiam alia fecit, quæ dicendi facultatem transcendunt, & quibus auditor fidem negaret. Ceterum ista ideo patrauit, quia neque secundum Ecclesiastica instituta creatus erat, neque pro Apostolica traditione Episcopi nomen obtinebat, sed ex Palatio cum militari manu & magnifica pompa missus fuit, non aliter quàm si sæcularis magistratus ei demandatus esset. Ideoque maiori studio magistratum amicitiam, quàm Episcoporum aut monachorum festabatur.

• GREGORIUS  
ARIAN. CONTUMELIOSVS  
IN S. ANTONIUM.

<sup>b</sup> Prouerb. 2.

Si quando igitur pater Antonius ad illum e montanis scriberet, quemadmodum pietas peccatori in abominatione est, eodem quoque modo sancti viri scripta abominabatur. Quod si Imperator, aut Dux exercitus, aut alius quispiam Iudex ad eum litteras dedisset, ita lætus alacerque erat, quemadmodum ij de quibus in Prouerbijs non sine querimonijs dicitur<sup>b</sup> : O qui relinquitis vias rectas, qui malis oblectamini, & gaudetis conuersatione malorum. Certe qui huiusmodi litteras afferebant, pecunijs honorabat : Antonij aliquando epistolam Duci Blacio conspuendam, abiiciendamque tradidit : sed hoc diuina vindicta inultum non prætermisit : siquidem non diu postea Blacij femur proficiscentis ad primam mansionem, equus cui infidebat, ceruicibus retortis, ita momordit, atque e dorso excussum humi afflixit, vt intra triduum proximum periret.] hætenus Athanasius. Sed hæc de Blacio paulo fusius atque nonnihil diuerse ab eodem S. Athanasio recitantur in Vita S. Antonij : quod fortasse accidit vitio librariorum. Verum & illa hic recensamus; sic enim se habent :

\* Blacius  
BLACIUS BLASPHEMVS QVID  
IVSTE PASSVS  
SIT.

Præterea cum Blacius\*, qui sub Nestorio Præfecto Alexandria Dux & Aegypti fuit, homo Arianae iniquitatis studiosissimus fautor, ita Christi Ecclesiam persequeretur, vt animo vesano virgines monachosque nudatos verberaret in publico : ad eum Antonius litteras misit, quarum ista sententia est : Video iram Dei venientem super te. Desine persequi Christianos : ne te ira occupet, quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epistolam, & irrisit, atque in eam expuens, proiecit in terram : portitores quoque multis afficiens iniurijs, Antonio talia renunciari præcepit : Quoniam cura tibi tantopere monachorum est; & iam ad te mei vigoris transibit disciplina. Sed confestim minitorem oppressit supplicium : et post quinque dies os effrenatum vltio diuina compescuit. Egreditur enim ad primam mansionem Alexandria, quæ appellatur Chæreum, cum suprascripto Aegypti Præfecto Nestorio : vehuntur equis, quos inter omnes Blacius, cuius erant, mansuetissimos nutrierat. Cum ergo pariter sibimet equi alluderent : mitior, quo Nestorius vehebatur, morfu repentino Blacium decussit in terram, ac sic in eum inhians, femora eius lacerauit, atque corrosit, vt statim relatus in ciuitatem, post tertium diem moreretur, vniuersique agnoscerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quantocius consequutum, digno persecutoris fine completo.] hæc de his ibi.

IULIUS PAPA  
AVDIT DE  
CLADE ECCL.  
ALEXAND.  
c Apud Athanas.  
Apolog. 2.

Qui vero Alexandria tunc temporis fugientes, Romam tamquam ad tutum asylum se contulerunt, necnon Aegypti Episcopi suis litteris de his omnibus quæ per Gregorium Antistitem gesta essent, certiore reddiderunt Iulium Romanum Pontificem, vt ipse in litteris rescriptis hoc anno ad Eusebianos testatur, cum ait<sup>c</sup> : Quæ in Gregorij introitu acta fuerunt, ostendunt qualis fuerit ordo in eius ordinatione : temporibus enim

- A** enim ita pacatis, prout renunciant qui inde veniunt, & quemadmodum Episcopi scribunt, ipsa Ecclesia incendium passa est, virgines nudatae, monachi conculcati, presbyteri & multi ex populo indigne habiti & violati, Episcopi in carcerem detrusi, multi item spoliati : sacra mysteria, de quibus incusabant Macarium presbyterum, ab Ethnicis direpta, & in terram abiecta sunt, vt vi cogerent nonnullos ad cõstitutionem Gregorij approbandam.] et inferius : Ex Aegypto autem & Alexandria, cum denuo superuenissent presbyteri, litteras secum attulere, quibus plurimorum Episcoporum & presbyterorum querimonia continebatur; se, cum huc ad Concilium pergerent, detentos fuisse, ac etiam num detineri : et quemadmodum post Athanasij exilium (sic enim appellat fugam ipsius) contigit, Episcopos, homines confessores flagris conscindi, alios in carcere haberi, Præsulesque longissimi in suo Episcopatu temporis publicis ministerijs mancipari, & fere omnes clericos & populum Ecclesiae Catholicae insidijs appeti & persecutionem pati, quosdam item Episcopos & fratres finibus suis eictos esse nulla alia ex causa, nisi vt inuiti cogerentur communicare cum Gregorio & Arianis : et Ancyrae quæ in Galatia est, non pauca aut parua designata esse, sed prorsus eadem cum factis Alexandrinis.] hæc Iulius. At de clade Alexandrina hætenus.

Vides plane, lector, qualia esse soleant hæreticorum opera, qui semel exuti Catholicam fidem, omnem cum ea humanitatem, & quod proprium est hominis, rationem pariter abiicisse videantur, superinduentes cum impictate sæuitiam, præferentes imaginem eius cuius afflantur spiritu, & ex quo geniti esse noscuntur; dicente de eorum confortibus Domino<sup>a</sup> : Vos ex patre diabolo estis, & opera eius facitis, qui fuit homicida ab initio, semper aduersus Ecclesiam bellum gerens. Qui igitur sic in ouile ouium ingrediuntur, vt furentur, perdant, & macent; plane non esse pastores, sed Domini<sup>b</sup> sententia, latrones atque fures

QVALES HÆRETICI ESSERE SOLENT.

<sup>a</sup> Ioan. 8.

<sup>b</sup> Ioan. 10.

- C** penitus conuincuntur.] Essent sane hic, horum occasione, his similia longeque deteriora, quæ ab hæreticis nostri temporis non in vna ciuitate, sed pluribus ac fere innumeris, in diuersis prouincijs immanissime perpetrata sunt, recensenda, lacrymisque Athanasij nostræ iungendæ : sed quod non sint huiusmodi, quæ paucis vel summatim saltem enarrando exprimi queant; satis modo, lector, te ex Athanasij scriptis hic recitatis, nostri temporis Ecclesiae cladum contemplatum esse quamdam imaginem, & deducta potius lineamenta quædam monstrorū illorum quæ hoc nostro deploratissimo sæculo loca infera euouerūt : At hoc tibi satis, vt (quod ab illius temporis Orthodoxis præstari Athanasius optat) odio hæreses persequaris, earumque sectatores abomineris; et in castris militans Catholicae veritatis, huic omnes aduersantes pro virili semper oppugnes. Sed iam ad Iulium Romanum Pontificem redeamus.

- D** Cum iam Elpidius & Philoxenus presbyteri Legati Romam Antiochia rediissent, acceptis ab eis litteris Eusebianorum Iulius Papa, illas (vt ipse testatur) quod indignissimæ essent quæ efferrentur in publicum, suppressere cogitauit; sed cum nullus ab eis Romam mitteretur, qui saltem perpetrata facinora excusaret : eas tandem publice recitauit, & quidem puto in ea Synodo, ex qua ad eosdem ipse rescripsit. Etenim Concilium Romæ celebratum hoc anno esse, Patresque qui conuenerant, per Iulium eas rescripsisse, quæ eiusdem Iulij tantum nomine feruntur litteræ, Athanasius ipse tradit, cum post eandem in sua Apologia descriptas litteras mox addit<sup>c</sup> : Hæc cum Romæ Synodus per Iulium Romanum Episcopum scripsisset, improba iterum audacia Eusebiani in Ecclesijs perturbandis, insidiisque tendendis vsi sunt.] honoris ergo id antiquitus obseruari solitum fuit, vt quæ in Synodo decreta essent, solius Romani Pontificis litteris vulgarètur : quod & postea æmulata est Ecclesia Africana, cum in Carthaginensi Concilio decretum istud ipsum est, vt dum ex Synodo litteræ scribendæ essent, ab Episcopo Carthaginensi prouinciæ illius Primæ darentur.

CONCILIVM  
ROMAE CELEBRATVM.

<sup>c</sup> Athanas. Apolog. 2.

- E** Respondens igitur Iulius, cum in primis quæ ab illis scripta essent, quæ & suo loco recitauimus, confutasset, & quæ a se in superiore Synodo, qua absoluti sunt Athanasius atque Marcellus, iure legitimeque esse facta monstrasset, prolataeque ab ipsis in eosdem calumnias redarguisset : hæc tandem ad eos, monens vt a cœptis desisterent, atque mala perpetrata corrigerent, ad finem apposuit<sup>d</sup> : Postquam autem, vt dixi, canonice & non iniuste cum iis fouemus communionem : obsecro vos per Iesum Christum, ne sinatis discindi membra Christi : neque præ occupationibus fidem posthabete, sed Domini pacem anteponatis : non enim ius aut fas est, ob paucorum degeneres animos, eos abiici, qui condemnati non sunt, aut Spiritum Domini contristari. Quod si creditis posse quædam illis obiecta ostendi, & coram in facie argui : veniant qui volunt : nam & se paratos esse, & probaturos dicunt, quæ denunciauerunt. Certiores igitur nos, dilectissimi, de ea re facite, quo & illis scribamus, & ceteris

LITTERAS IULII PAPAE AD EUSEBIANOS.

<sup>d</sup> Apud Athanas. Apolog. 2.

ceteris item Episcopis qui huc debent conuenire; vt coram omnibus, qui culpæ obnoxij sunt, A  
condemnentur, & ne vltius in Ecclesia perturbatio fiat: sufficiunt enim quæ facta sunt; suf-  
ficat quoque, in præsentia Episcoporum, Episcopos in exilium actos esse: de qua re non est  
prolixior sermo habendus, ne grauari videantur qui tum affuere. ] hæc dicens Iulius, fugillat  
eos qui Concilio interfuerunt Antiocheno, ex quo tam iniqua sententia prodiit, vt in locum  
viuentis Athanasij successor decerneretur; ac subdit: Nam si verum dicendum est, minime  
deciuit eo vsque procedere, aut eo vsque euadere istas animorum degeneres pusillanimita-  
tes. Esto vt sint Athanasius & Marcellus (vt scribitis) translati e sedibus suis: sed quid de  
aliis dicas, qui ex vniuersis locis cum Episcopi tum presbyteri (quemadmodum dixi) huc ve-  
nere? nam & isti se denuo abreptos, & istiusmodi passos esse, dixerunt.

ROMANAE SE-  
DIS IUDICIUM  
EXPECTAN-  
DVM.

O dilecti, non iam vltius Ecclesiæ iudicia secundum Euangelium, sed vel ad exilium, vel  
ad mortem instituuntur. Nam si (vt dicitis) omnino in culpa fuerunt: oportuit secundum B  
canonem & non isto modo iudicium fieri: oportuit scribere omnibus nobis, vt ita ab omni-  
bus, quod iustum esset, decerneretur: Episcopi enim erant & non vulgaris Ecclesiæ, qui ista  
patiebantur; sed quam ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur & in pri-  
mis de Alexandrina ciuitate nihil nobis scribere voluistis? An ignari estis, hanc consuetudi-  
nem esse, vt primum nobis scribatur, vt hinc quod iustum esset, definiri possit. ] Cum ista ad  
Eusebianos scribat Iulius Papa: en quàm perspicue declaratur, tum ex canone Ecclesiæ, tum  
etiam ex consuetudine, sic legitima Episcoporum iudicia exerceri solita, vt de his in primis  
scriberetur ad Romanum Pontificem, a quo quid definiendum esset, acciperetur: ac proin-  
de subdit: Quapropter si istic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat: id huc ad  
nostram Ecclesiam referre oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minime fecerunt; post-  
quàm iam egerint quod libuit; suffragatores suæ damnationis, cui non interfuimus, esse vo-  
lunt. Non ita se habent Pauli ordinationes; non ita Patres docuerunt, sed fastus iste &  
nouum studium est.

IULII AD EU-  
SEBIANOS HOR-  
TATIO.

Obsecro vos, cum alacritate audite: pro publico bono ista scribo: quæ enim accepimus a  
beato Petro Apostolo, ea vobis significo, non scripturus alioqui, quæ nota apud vos esse ar-  
bitror, nisi facta ipsa nos conturbassent. Episcopi abripiuntur, & a suis sedibus propelluntur:  
alij vero aliunde in eorum loca reponuntur. Alij vero insidijs appetuntur, vt subditi & de  
abreptis doleant, & ab immisissis vim patiantur; vt quos optant, frustra requirant; quos no-  
lunt, inuiti recipiant. Obsecro ne ista vltius fiant: vel potius contra illos scribite qui talia  
moliuntur, ne deinceps has iniurias Ecclesiæ patiantur, aut Episcopus, aut presbyter huius-  
modi contumelias sentiat, aut præter animi sententiam ea quæ nolint (vt nobis indicant)  
cogantur facere: ne apud Ethnicos ridiculi efficiamur, aut quod præ omnibus grauissimum D  
est, Deum exacerbemus. Vnusquisque enim nostrum, eorum quæ hic turbauit, rationem  
reddet in die Iudicij. Optoque vt omnes secundum Deum sentiant; quo Ecclesiæ suis Epi-  
scopis receptis, perpetuo gaudeant in Christo Iesu Domino nostro, per quem gloria Patri in  
sæcula sæculorum. Amen. Valere vos in Christo, opto, desideratissimi fratres. ] Misit has lit-  
teras Iulius (inquit Athanasius<sup>a</sup>) per Gabianum\* Comitum.

<sup>a</sup> Athanas. Apo-  
log. 2. ante epi-  
stolam Iulij.  
\* Gabinianum  
<sup>b</sup> Socras. lib. 2.  
c. 13.  
SABINI HIST.  
ERROR ARGVI-  
TVR.

Agens de iisdem Iulij Papæ litteris ad Eusebianos missis Socrates, eas summatim perstrin-  
git, atque dolum malum Sabini Macedoniani historici aperit, cum ait<sup>b</sup>: Sabinus erroris  
Macedoniani propugnator, de quo iam antea mentionem feci, quamquam in libro eius, qui  
rerum in Concilio gestarum Collectio inscribitur, epistolam Episcoporum Antiochiæ conuo-  
catorum ad Iulium scriptam minime prætermiserit, epistolas tamen ipsius Iulij in eodem mi-  
nime intexuit: verum istud facere, illi in more positum erat: nam quæcumque epistolæ in E  
Concilijs conscriptæ verbum Consubstantiale vel silentio transiere, vel penitus irritum fe-  
cere, eas studiose & diligenter citauit; contrarias autem de industria missas fecit. ] hæc So-  
crates; qui dum ait, non hanc tantum, sed plures Iulij epistolas ab eodem silentio prætermis-  
sas, ad priorem illam quoque alludit Iulij epistolam, qua, vt dictum est, missis Legatis Elpi-  
dio & Philoxeno, eosdem ad Synodum Romæ habendam vocauit.

IULIUS PAPA  
EVR CVM EU-  
SEBIANIS MI-  
TIVS AGAT.

Quod vero ad posteriorē hanc epistolā spectat: mitius quidē visus est cum Eusebianis Iulius  
agere, quàm par erat in tanto immaniū criminum admissorum aceruo; tum vt eos ad Conci-  
lium (quod suadet) Romam pertraheret; tum etiam quòd sciret eosdem tot tantaque præsu-  
mere, fultos Imperatoris potentia: quamobrem & ipse (cum ab eis Ecclesiastica iudicia omni-  
no subterfugi atque contemni videret) apud Occidentalis orbis Imperatorem Constantem  
egit, atque per eum tandem effecit, vt scribente illo ad fratrem suum Augustum, refragan-  
tibus licet Arianis omnibus, generale tamen Concilium decerneretur, ac pariter indice-  
retur:

A retur: at hæc vix post annos quatuor, quod suo loco dicemus. Nondum enim (vt ex eorum pro-  
fessione, immo contestatione facta in Synodo Antiochena superius vidimus) Eusebiani  
Ariani esse conuinci poterant, vt a Iulio damnarentur: sed & quòd quæ ab eis gesta  
essent in subrogatione Gregorij in sedem Alexandrinam, non priuatim ab ipsis, sed Sy-  
nodali iudicio, cui præfens fuerat Constantius Imperator, acta esse præferebant, alio erant  
iudicio retrahenda; quam ob causam eos ad Synodum Romam Iulius litteris suis inuitat.

At nihil est quòd mireris tam frequentes haberi Romæ Episcoporum Conuentus, nem-  
pe anno superiore, quo Athanasius absolutus est; præfenti, ex quo Iulius ea rescripsit in Orien-  
tem, & qui sequenti indictus esse videtur: semel enim saltem & bis interdum eiusmodi com-  
prouincialium Antistitum Conuentus cogi a Metropolitanis Episcopis solitos, satis superius  
demonstratum est: quòd ab Eusebianis in dicto Concilio Antiocheno, edito canone, vt  
B bis in anno coirent Episcopi, fuit lege præscriptum; cum alioqui complures ea de re ex  
aliis Synodis canones extant, secundum antiquam Ecclesiasticam disciplinam, etiam  
tempore Gentilium Imperatorum (vt vidimus, auctore Cypriano) inuiolate in Eccle-  
sia custoditam.

Qui igitur hoc anno in sedem Alexandrinam intrusus est Gregorius Cappadox, eam ty-  
rannice occupauit vsque ad Concilium Sardicense, a quo ipse depositus, & Athanasius fuit  
cum honore Alexandriam restitutus. Hinc videas hallucinatos esse Socratem atque Sozome-  
num & alios plerosque, qui dixerunt Gregorium a suis abdicatum, quòd segniter se haberet  
in defendenda Ariana hæresi, atque aliis ex causis, quas his verbis Socrates refert<sup>a</sup>: Interea<sup>b</sup>  
temporis (nempe Constantio tertium & Constante secundum Coss. quos paulo ante recenset)  
C Ariani Gregorium, vtpote a populo magnopere inuisum, Alexandria transferunt: idque  
non ea de causa solum, sed etiam tum propter templi incendium, tum propterea quòd non  
satis videbatur ipsorum opinioni patrocinari: Georgium igitur accersunt, &c. ] eadem pla-  
ne Sozomenus<sup>b</sup>. Præstat autem magis auscultare Athanasio, ex cuius scriptis tum supe-  
rius citatis, tum etiam inferius recitandis, illud redditur exploratum, a tempore Synodi An-  
tiochenæ vsque ad Iulianum Apostatam duos extraneos a Catholica fide temporibus Atha-  
nasij sedisse Episcopos: prior est Gregorius de quo agimus, qui perseuerauit, vt diximus,  
vsque ad Sardicense Concilium, in quo depositus est, & vt testatur Athanasius<sup>c</sup>, post decem  
menses obiit: posterior vero Arianus Episcopus Georgius item Cappadox, vel potius ex  
Ammiani sententia Cilix Athanasio subrogatus longe post Sardicensem Synodum, Ar-  
be-tione & Lolliano Consulibus, superuixit vsque ad Iuliani Apostatæ tempora, quando & ab  
Alexandrinis occisus est. In eum quoque errorem Socrates lapsus esse apparet, dum eiusmodi  
D inuasionem Alexandrinæ Ecclesiæ factam dicit per Syrianum ducem Gregorio fauentem:  
confundens nimirum hanc grassationem cum illa quæ post annos quatuordecim accidit, quo  
tempore iterum Athanasius ab Ecclesia Alexandrina depulsus est.

Vides igitur, quàm dispar sit quòd Socrates & Sozomenus tradunt, Gregorium scilicet ab  
Arianis ipsis fuisse depositum, quòd in Ariana hæresi stabilienda tardior fuerit & negligens;  
quem tamen constat ex his quæ diximus, fuisse omnium ea in re studiofissimum, in eoque  
potissimum inuigilasse, vt minis, carcere, bonorum multatione, flagris, exilijs, ac denique  
cædibus Catholicos quosque ad suam, nempe Arianam communicationem vrgeret; ad hæc-  
que vsum esse non ordinariæ tantum apparituræ militibus, sed adhibuisse inconstans vulgus,  
hominesque pariter Iudæos atque Gentiles. Manifesti quoque erroris iidem redarguuntur de  
Gregorij facta depositione ab Arianis, quem ex Synodali epistola Concilij Sardicensis con-  
stat tunc in ea Synodo a Catholicis esse exauctoratum.

Quibus & illum etiam errorem insuunt, quo tradunt statim ab eisdem fuisse suffectū Geor-  
gium Cappadocem: nam tunc Alexandrinæ sedi restitutus est Athanasius; quo post multos an-  
nos deposito, Georgium ipsum (vt nuper dictū est) sub dictis Consulibus post annos quatuor-  
decim, liquet in locum Athanasij rursus expulsi subrogatum fuisse. Rectius his longe quidem  
& accuratius Theodoretus<sup>d</sup> hæc de Gregorio habet: Vbi, Eusebiani scilicet, oues gregis Ale-  
xandrinæ destitutas pastore vident; quemdam nomine Gregorium, lupum videlicet in locum  
pastoris substituunt: qui ad sex annos multo maiore crudelitate quàm agrestes belluæ in gre-  
gem vsus, tandem a suis ipsis ouibus misere extinctus fuit, debitaque suæ improbitatis pœnas  
perfoluit. ] Recte sane hæc Theodoretus, cuius quoque probatur sententia de tempore sedis  
Gregorij: nā numerādo ab anno superiore, quo in Cōcilio Antiocheno Gregorius creatus est  
Alexandrinus Episcopus, vsque ad Synodū Sardicensem, in qua dānatus est, nēpe anno Domini  
trecentesimo quadragesimosexto, eūdem Gregoriū sex annos inchoatos saltē sedisse oportuit.

THEODORETI  
VERIOR SEN-  
TENTIA.

<sup>d</sup> Theodoret. lib.  
2. c. 4.

Gregorius Legatio ad IV-  
LIVM.  
2 Apud Asba-  
nias. Apolog. 2.

Athanasius  
Romam FV-  
GIT.

b Sozom. lib. 3.  
c. 7.  
c Socrat. lib. 2.  
c. 13.

d Athanas. Apo-  
log. ad Constant.

LITTERAE EV-  
SEBIANORVM  
AD CONSTAN-  
TIAM IMP.  
c Athanas. de  
Synod.

CONSTANS  
IMP. QVALIS  
ERGA ATHA-  
NASIVM.

f Athanas. Apo-  
log. ad Constanti-  
um.

ATHANASIVS  
VLTRA TRIEN-  
NIUM ROMAM  
MORATVR.

Quod rursus ad Gregorium spectat; misit ad Iulium Papam Legatum Carponam quēdam Arianum hominem, iam olim ab Alexandro Episcopo Alexandrino eo nomine notatum; sed ei, sicut alijs ea labe conspersis, idem Pontifex suum denegavit aspectum: horum mentio est in eiusdem Iulij Papae epistola ad Eusebianos<sup>a</sup>: contra vero, profugis Alexandrinis, aliisque diuersarum Ecclesiarum extorribus Episcopis atque presbyteris Ecclesiasticam communicationem impertiuuit, atque Christiana charitate confouit.

Athanasius quoque ipse fuga lapsus, ne hostium pateret incurfui, eius necem auide sitientium, accessit ad tutum tranquillumque portum, Romanam inquam Ecclesiam, vbi haud diu ante in Synodo absolutus, Catholica communione Iulij sententia dignus fuerat iudicatus. De aduentu autem eius in Italiam testatur Sozomenus, qui ait<sup>b</sup>: Athanasius vero fugiens, Romam aduentauit. Socrates tamen tradit<sup>c</sup>, eum a Iulio Romam esse vocatum; nam ait: Tum Iulius Episcopus Romanus, cum de iniurijs Athanasio ab Arianis illatis certior factus esset, & litteras Eusebij, qui iam mortem obierat, recepisset: Athanasium vbi de loco in quo occultabatur, audierat, ad se accersit. eodem temporis momento litterae, quas Episcopi Antiochia paulo ante congregati miserant, afferuntur. sed de litteris hisce superius. Rursum vero de aduentu Athanasij Romam, cum a clade Alexandrina se proripuit, haec habet Caëstinus Papa in epistola ad Clerum Constantinopolitanum: Athanasius illinc fugatus, in nostris partibus roboratus est: denique hic ei redintegratus est status, & in hac sede requiem communionis inuenit, a qua semper Catholicis subuenitur.]

De suo quoque, eo persecutionis tempore, Romam accessu meminit Athanasius ipse in Apologia ad Constantium Imperatorem, cum apud eum illa suspicione laboraret, quasi fratrem ipsius Constantem aduersus ipsum sollicitasset: scribens igitur ea de causa suam ipse defensionem haec dicit<sup>d</sup>: Profectus sum Alexandria non ad castra fratris tui, aut alium quempiam, sed Romam dumtaxat, me, meaque Ecclesiae commendaturus. Ea enim mihi vnica cura fuit: quo tempore multus eram in Synaxibus celebrandis: neque vnquam fratri tuo scripsi, nisi vbi Eusebiani calumniosas de me litteras ad eum misissent: necessumque erat, vt me etiam tum, cum Alexandriae adhuc eram, excusarem.] sic ibi Athanasius.

At quānam fuerint eiusmodi litterae ab Eusebianis ad Constantem Imperatorem datae: hic meminisse debemus, quae dicta sunt superius, cum egimus de Concilio Antiocheno, ipso Athanasio<sup>e</sup> auctore: nimirum misisse Eusebianos ex eodem suo ipsorum Conuenticulo Legatos ad Constantem Imperatorem in Occidentem, quatuor praecipuos Arianae factionis Episcopos, videlicet Marin Chalcedonis, Narcissum Neroniadis, Theodorum Heracleae, & Marcum Arethusa: at licet quid per hos scripserit ea Synodus ad Constantem non liqueat; constat tamen ipsius Athanasij testimonio, in primis ad eum misisse fidei formulam ab illis recens tunc in Synodo scriptam, nec non (quod nunc eodem auctore dictum est) calumnias in ipsum Athanasium: quas cum idem compertas habuisset, ad eundem rescribens, excusationem pro se contexit, quae tamen desideratur.

Constans ergo Augustus, cum in omnibus exploratum haberet eiusdem sanctissimi viri summa cum pietate vitae candorem & innocentiam; eum tum amore, tum etiam reuerentia prosequutus est; a quo illud item, quod magnae erga ipsum fuit fiduciae argumentum, petiit, vt vniuersam diuinam Scripturam redigeret in compendium, breuiariumque ex ea conficeret, quod ad se mitteret: occupato enim Imperij curis, haud tantum sibi otij suppetere videbatur, vt omnes diuinæ Scripturæ libros, quorum auidus erat, perlegere posset. Praestitit id ipsum egregie Athanasius, scripsitque totius sanctae Scripturæ Synopsis: cuius ipse visus est meminisse, dum in eadem ad Constantium Apologia, post illa quae superius sunt recitata, haec subdidit<sup>f</sup>: Iterumque ad eum scripsi, cum mihi mandasset vt tabulas sacrarum litterarum conficerem: quas confectas ad eum misi.] Extant quidem ipsae tabulae, sed exciderunt eius litterae, quas dicit se tunc ea occasione ad Constantem scripsisse.

Qui igitur S. Athanasius, hoc anno, fugiens Alexandria Romam se contulit, ibidem mansit ultra triennium, vsque dum ab eodem Imperatore Mediolanum vocatus est; testatur id ipse in eadem nuper citata ad Constantium Apologia, cum addit: Post triennium, quarto denique anno litteris iussit, vt ad se venire: agebat autem per id tempus Mediolani.] Sed quo modo actum sit iis temporibus de cogendo Concilio Sardicensi, suo loco dicturi sumus. Felix plane tunc Romana Ecclesia, quae ad triennij & amplius annorum spatium, tam illustri Catholicae fidei confessore & defensore, iam a tempore Nicæni Concilij vniuerso Orbi spectatissimo frui meruit; quo

A quo temporis interuallo, vt ait, in Synaxibus celebrandis multus fuit. Quis dubitat eum toto illo quadriennio cunctas sacras Sanctorum Memorias, atque potissimum sanctissima ipsa Apostolorum limina frequentasse? propensiorique studio excubasse ad Petri Confessionem, tamquam ad primarij fontis crepidinem, ex quo per Marcum discipulum suum Euangelij copioso fluente longe praestantius, quam Nilus, vniuersam irrigauit Aegyptum? sed & numerosa illa ditissima atque amplissima martyrum promptuaria, ipsa inquam subtus terram abdita coemeteria, amplissimos illos sacros recessus, Urbis iam Christianae ornamenta praecleara, ipsosque abditos quidem, sed pijs parentes inexhaustos Ecclesiae Romanae thesauros studiose peruestigasse, & religiose veneratum esse virum maxime pium & erga martyres propensiorum, existimare par est. Quo pacto autem non ipse modo Athanasius, sed & Paulus Episcopus Constantinopolitanus hoc item anno profugus Romam se receperit, atque alij complures Orientis Antistites, dicemus paulo inferius.

Hoc eodem anno, ac plane eius exordio, cum scriptae ab Eusebio Nicomediensi iam Episcopo Constantinopolitano ex Antiochena Synodo ad Iulium Romanum Pontificem per Legatos Elpidium & Philoxenum contumaces litterae nondum Romam perlatae essent: ipse Eusebius, qui Romanae Ecclesiae iudicium subterfugerat, ad diuini examinis seueritatem (vt auctor est Socrates<sup>a</sup>) morauus, inuitus licet, venire compellitur. Visus est itaque non sine admiratione summæ Dei erga homines delinquentes patientiae diu toleratus scelestissimus omnium hominum, bis apostata, in omnes contumeliosus, blasphemus, vbique tyrannus, & instar Achab, de quo diuina Scriptura tradit<sup>b</sup>: Non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est, vt faceret malum in conspectu Domini.] At tandem ex hac vita sublatus est: cuius labor in eo potissimum fuit, vt nuper Christo credentes Imperatores a Catholica fide diuelleret: quod licet frustra tentasset in Constantino, in Constantio tamen factus est voti compos; cuius opera, extincta in Nicæno Concilio, haereticis Ariana reuixit; ex qua vniuersus prope Christianorum Orbis incendio conflagrauit; et cuius fuerat cum Ario auctor atque defensor, post sublatum eundem Arium eximius extitit propagator: Hic inquam tamdiu patienter a Deo toleratus, tunc cum blasphemiae & pertinaciae cornua in ipsam Ecclesiam Romanam erexit, ex hac vita infelix recedere & ad horrendum iustitiae diuinæ tribunal se sistere coactus est. Testatur hoc idem Socrates<sup>c</sup>, eum scilicet paulo post dimissum Concilium Antiochenum e vita migrasse. Quod igitur S. Athanasius<sup>d</sup> dicit, Eusebium ante Synodum Sardicensem defunctum esse, ad hanc tempora referendum putamus; cum & ex Consulibus inferius a Socrate nominatis, hoc ipso anno eum ex humanis decessisse, certum sit argumentum. Quid autem post mortem Eusebij tunc Episcopi Constantinopolitani acciderit, narrat idem his verbis<sup>e</sup>:

D Quapropter, defuncto Eusebio, populus Constantinopolitanus Paulum in Ecclesiam denuo introducunt. Eodem temporis momento Ariani in ecclesia sancto Paulo dicata Macedonium deligunt Episcopum. Istud quidem ab illis factum est, qui iam pridem Eusebio vniuersum Ecclesiae statum perturbanti opem tulerant. Qui autem id temporis auctoritate multum valebat, fuere isti, Theognis Nicæae Episcopus, Maris Chalcedonis, Theodorus Heracleae quae est in Thracia, Vrsacius Singidonis superioris Mysiae, Valens Murforum superioris Pannoniae. Verum Vrsacius & Valens postea resipiscere, libelloque poenitentiae Iulio Episcopo donato, fidei Confubstantialis assentiri, cumque Ecclesia Catholica communicare coeperunt. Per idem tempus qui sectam Arianam ardentem tuebantur, bella valde graua contra Ecclesias commouent, ex quibus vnum Constantinopoli per Macedonij fautores excitatur: atque ex isto intestino bello Christianorum crebrae in ea ciuitate seditiones constantur, multique earum violentia prostrati intereunt. Fama istarum rerum ad aures Imperatoris Constantij, qui tum Antiochia commorabatur, permanuit.

Mandatum igitur dat Hermogeni Duci, qui erat ad partes Thraciae missus, vt ab instituto itinere paululum digressus, Paulum Ecclesia expelleret. Ille Constantinopolim profectus, vniuersam urbem, dum Episcopum vi conatur eijcere, vehementer conturbat. statim namque populi tumultus insequutus est, paratique erant Episcopum defendere. Vt vero instabat Hermogenes, copiisque militaribus Paulum exigere acriter nitebatur: multitudo bile percita, temere & inconsulto (vt in huiusmodi seditionibus fieri solet) impetum in illum facit: aedes, in quibus erat, incendit, illum ipsum inde extractum interimit. ista acta sunt duobus Augustis Consulibus, ad tertium scilicet Consulatum Constantij, ad secundum Constantis. Quo quidem tempore Constans gentem deuicit Francorum, eosque foederatos & socios Romanis fecit.

Constantius autem Imperator de caede Hermogenis certior factus, equo ascenso Antiochia decedens, Constantinopolim recta iter capit: Paulum eiicit e ciuitate: ipsam ciuitatem, ablato

EUSEBII NI-  
COMEDIENSIS  
OBITU.

a Socrat. lib. 2.  
c. 13.

b 3. Reg. 21.

c Socrat. lib. 2.  
c. 9.  
d Athanas. Apo-  
log. 2.

e Socrat. lib. 2. c.  
9. 10.

PAVLVS ITR-  
RVM SEDET  
CONSTANTI-  
NOPOLI.

PAVLVS PELLE  
IVBETVR.

CONSTANTIVS  
IMP. QVID IN  
CONSTANTI-  
NOP. CATHO-  
LICOS.

frumento congiario, supra quadragies centena millia medimnorum; quod illi ab eius patre A in dies singulos donatum erat, multavit. Nam ante illud tempus circiter octuagies centena millia medimnoru frumenti, quod Alexadria eo aduehi solet, illi vrbi erant suppeditata. Macedonium vero Imperator Episcopum eius ciuitatis renunciare distulit. Etenim in illum, non solum quod de eius sententia & consilio neququam delectus fuisset, verum etia quod propter graues tumultus inter ipsum & Paulum excitatos, cum alij multi, tum dux eius Hermogenes trucidatus fuisset, iracundia admodum exarsit. Itaque potestate Macedonio, conuentus in ea solum ecclesia celebrandi, in qua electus erat Episcopus, permessa, Antiochiam reuertit.] hucusque Socrates de rebus Constantinopoli gestis post Eusebij obitum inter Paulum & Macedonium: eadem quoque Sozomenus a habet. Paulum vero e sede pulsum Romam aduenisse ad Iulium Papam, aliosq. eodem naufragio iactatos, Socrates subdit, cum ait b:

a Sozom. lib. 3. c. 5. b Socrat. lib. 2. c. 11.

PAVLIVS EPISCOPVS ROMANVS CONVEGIVM.

PAVLIVS EPISCOPVS ROMANVS CONVEGIVM.

PAVLIVS EPISCOPVS ROMANVS CONVEGIVM.

c Socrat. lib. 2. c. 12. d Sozom. lib. 3. c. 8.

PAVLVS EPISCOPVS ROMANVS CONVEGIVM.

c Socrat. lib. 2. c. 14.

f Socrat. lib. 2. c. 15.

PAVLIVS EPISCOPVS ROMANVS CONVEGIVM.

g Socrat. lib. 2. c. 14. in fin. PHOTINVS HAERESIVS CHA.

Eodem tempore Paulus Episcopus Constantinopolis, Asclepas Gaza, Marcellus Ancyrae, & Lucius Hadrianopolis, alij ob alia causam accusati, & Ecclesiis suis eiekti, Romae omnium ciuitatum facile principis versantes, Iulium Episcopum Romanum de suo ipsorum statu certiore faciunt. Ille vero, quoniam Ecclesia Romana priuilegium praeter ceteras obtinebat, litteris suis ad Episcopos Orientales liberius perscriptis, illorum partes tueri studet: in Orientem litteras mittit, quo & suis cuique locus restitueretur, & eos qui illos temere abdicarant, grauius reprehenderet. Illi decedunt Roma, litterisque Iulij Episcopi confisi, ad suas ipsorum Ecclesias redeunt: litteras, ad quos scriptae erant, mittunt. Hi vbi eas acceperunt, Iulij reprehensionem contumeliae loco ducunt; Concilium Antiochia conuocant, &c.] quae autem enarrare pergit de litteris scriptis ad Iulium a Concilio Antiocheno, in iis plane hallucinatur; cum constet, eas datas ad ipsum ex Synodo illa Antiochena in Encanijs celebrata. Porro Pauli restitutionem irritam fuisse redditam, ex eo liquet, quod non nisi post Concilium Sardicense suam sedem ipsi recipere licuit. Quae autem tam Socrates c quam Sozomenus d post haec subnectunt de Pauli Episcopi Constantinopolitani persecutione per Philippum Praesidem excitata: ea contigisse non hoc tempore, vel huic proximo, sed post Conuentum Sardicense, suo loco manifestum erit.

Rursum vero, quod idem Socrates ait, postquam Paulus a Philippo duce dire exagitatus est, venisse in Italiam ad Constantem Imperatorem; cum non nisi semel eum contigerit migrasse in Italiam, ad hoc ipsum tempus id referendum est; quod ex his quae subdit, magis exploratum redditur. Siquidem tradit, tum accidisse eius in Italiam aduentum, cum legatio quatuor illorum Arianorum Episcoporum ex Concilio Antiocheno in Encanijs celebrato ad Constantem Imperatorem missa est. Ait igitur Socrates e: Non longo tempore post Paulus Thessalonica decedere, & Corinthum se pergere simulans, recta in Italiam proficiscitur. Ibi ille & Athanasius vna suam ipsorum conditionem Imperatori patefaciunt. Imperator, cuius ditioni partes versus Occidentem subiectae erant, illorum iniurias suam ipsius calamitatem statuens, litteras ad fratrem dat, perque illas ei significat, vt tres Episcopi rationem de Pauli & Athanasij abdicatione reddaturi ad ipsum mittantur. Missi sunt Narcissus Cilix, Neroniadis hic erat Episcopus, Theodorus Thrax, Heracleae Antistes, Maris Chalcedonis, & Marcus Syrus Arethuse Episcopus. Qui vt accesserunt, cum Athanasio noluerunt in colloquium venire: quin etiam fidei decisionem Antiochia editam occultantes, aliam quam Episcopi contexuerant, Imperatori exposuerunt his fere verbis: Credimus in vnum Deum, &c.] haec Socrates; qui & cum subdat f ex alio Concilio post triennium celebrato missum esse Eudoxium cum collegis in Occidentem Legatum; plane necesse est referre dictorum quatuor Episcoporum legationem ad prius Antiochenum Conuentum in Encanijs celebratum: nam Concilium illud Antiochia, ex quo Eudoxio ac fociis demandata fuit legatio in Occidentem, post annos tres a dicta priore Antiochena Synodo habitum est: quod S. Athanasius disertis verbis affirmat; quamobrem de ea suo loco agendum erit. Sed haec iam satis ad corrigendos aliorum errores, in quibus detinemur inuiti, moleste ferentes in his frequentius diutiusque remorari, qui cuperemus ad solidam veramque rerum gestarum narrationem absque aliquo offendiculo longiores facere progressus.

His a Socrate g recensitis, mox subditur: Porro autem dum adhuc, tum qui Orientem versus, tum qui ad Occidentem incolebant, absque discrimine ipsi inter se communicant; Sirmij, quae est ciuitas Illyrij, noua haeresis exoritur: nam Photinus, qui Ecclesiis ibi praefuit, ex parua Galatia ortus, Marcelli, qui Episcopatu abdicatus erat, discipulus, Filium Dei solum hominem affirmavit

A affirmavit, praepetoris insistentes vestigiis.] haec Socrates. Sane quidem his temporibus iam palam factam esse Photini haeresin; professio fidei scripta iterum ab Eusebianis in posteriore Concilio Antiocheno post annum sequentem habito, fidem facit a: nam in ea sicut Marcelliani, ita & Photiniani taxantur haeretici: licet apud Athanasium, cum recitatur eadem ipsorum fidei assertio, loco Photini, Scotini, legatur, veluti alias saepe apud aliquos etiam. Ceterum sicut Marcelli causa adhuc sub dubia alea versabatur, dum Eusebiani illum damnassent, Catholici vero edita ab eo Orthodoxae fidei professione recepissent: ita pariter de eius discipulo Photino accidisse putamus, vt licet ipsum Eusebiani damnarent, non tamen adhuc qualis esset, Catholicae Ecclesiae innotuerit: siquidem (vt auctor est Epiphanius b) a Concilio Sardicensi iussus est reddere suae fidei rationem, a quo & damnatus est. corrigendus tamen in eo ipse Epiphanius, quod ait cum a Sirmio originem ducere, quem constat fuisse patria Ancyra, B Sirmiensis tamen Episcopum. Porro auctore S. Hieronymo, Ancyra fuit eiusmodi monstrorum ferax. Sed de Photino inferius pluribus c.

a Apud Socrat. lib. 2. c. 15.

b Epiph. haeres. 71.

c Hieron. in praefat. comment. in epist. ad Galat. d. 1. 31. c. ad leg. Iul. de adulter. scelus nefandum legem punitur.

e l. 3. c. Theod. cod. tit.

Hoc eodem anno, in fine ipsius, iisdem Consulibus, a Constantio Imperatore edita sanctio reperitur aduersus nefandum scelus, his verbis d: Cum vir nubit, in femina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quaeritur, nec videtur? iubemus insurgere leges, armari iura, gladio vltore, vt exquisitis poenis subdantur infames qui sunt vel futuri sunt rei. PP. Romae XIII. Kalend. Ianuarij, Constantio III. & Constante II. AA. Coss.] mendosa legitur eadem e in Codice Theodosiano, cum praesertim ibi ponatur Consulatus nonus Constantij cum Constante, qui numquam extitit.

Table with 4 columns: IESV CHRISTI ANNVS 343., IVLII PAP. ANNVS 7., CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 7., and empty space.

A Nnus Christi trecentessimus quadragesimustertius, Placido & Romulo Consulibus adnotatur, memorabilis ob felicem S. Pauli Primi Eremitae ad Deum transitum, cuius vitae res gestae a S. Hieronymo egregijs scriptorum monumentis posteris commendatae, factae sunt cuique Fidei notissima. Quod vero ad rationem temporis spectat: hoc ipso exordio septimi anni Constantij Imperatoris, ipsum ab Antonio Magno inuentum, & defunctum quoque humatum; quae dicta sunt superius Tomo secundo, cum egimus de eius fuga persecutionis D tempore in eremum, exploratissimam fidem faciunt. Cuius quidem vitae historiae diuina providentia bene consultum voluit, vt a S. Hieronymo scriberetur, viro ab omni fabularum commento longissime abhorrente, & qui non nisi sibi exploratissima stylo suo perpetuae memoriae potuerit consecrasset; cum praesertim sui saeculi res gestas conscribens, a quouis prudente mendacij redargui valuisset, atque a quolibet e vulgo homine pariter derideri; et qui sciret se aduersarios emunctae naris habere, quamlibet leuissimam licet occasionem captantes ipsius scripta carpendi. At (quod dolendum est) quae tot succedentia sibi saecula assidua lectione probarunt, & venerata sunt scripta, effugere minime potuerunt nostri temporis Agiomachos Aristarchos, ex hippocentauro atque fauno, quorum in eius vitae Actis mentio habetur, ducentes argumentum, totum id quod scribitur, ludicrum esse commentum.

PAVLVS PRIMVS EREMITA MIGRAT IN CAELVM.

VITA PAULI CARPITVR A NOVATORIBVS.

Sed quanam, qualiave sint ista, vt cuncta euidentius elucescant, accuratius expendamus. E sunt haec verba Hieronymi f: Cum iam cetum tredecim annos beatus Paulus vitam caelestem ageret in terris, & nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur, vt ipse asserere solebat, haec in mentem eius cogitatio incidit: nullum ultra se perfectum monachum in eremo confedisse. At illi per noctem quiescenti reuelatum est, esse alium vltius multo se meliorem, ad quem visendum deberet proficisci. Illico, erumpente luce, venerabilis senex infirmos artus baculo regente sustentans, coepit ire velle quo nesciebat: et iam media dies, coquente desuper Sole, efferuebat; nec tamen a coepto itinere abducebatur, dicens: Credo in Deum meum, quod seruum suum, quem mihi promisit, ostendet. Nec plura his: conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum, hippocentauro, vocabulum indidit: quo viso, salutaris in impressione signi armat frontem: et, Heus tu, inquit, quam in parte hic seruus Dei habitat? At ille barbarum nescio quid infradens, & frangens potius verba quam perloquens, inter horrentia ora senis blandum quaesivit alloquium: et dexteram protensione manus, cupitum indicat iter: et sic patentes campos volucris trasmittens fuga, ex oculis mirantis euanuit. Verum haec vtrumque diabolus ad terrendum eum simulauerit; an

f Hieron. in Vita Pauli.

VISSVS HIPPOCENTAVRVS.

rit; an vt solet eremus monstruosorum animalium ferax, istā quoque gignat bestiam, incertum habemus.] haectenus de visione hippocentauri Hieronymus: cuius frustra, mea sententia, & iniuria quidem exigitur fides, qui de his dubitans, quidnam fuerit, num spectrum, an monstrum, liberasse voluit fidem suam.

<sup>a</sup> Augustin. de Ciuit. lib. 18. c. 13. bl. 97. ff. de verb. oblig. DE HIPPOCENTAVRO, QUOD INVENIRI POSSIT. c. Plin. lib. 7. c. 3.

<sup>d</sup> Alexand. ab Alex. lib. 3. c. 8.

DE FAVNO INVENTO NARRATIO.

Ceterum nec infulsa, vel inanis fuit ipsius dubitatio, an Aegyptus monstrorum ferax, eiusmodi quoque ex duabus speciebus mixtum animal genuisse potuerit. Quamuis enim, quod de Ixione atque centauris poeta cecinerit, figmentum esse, non est qui dubitet, & secundum Celsum <sup>b</sup> de exhibendo hippocentaurō, vana sponsio habeatur, cum inquit: Si ita stipulatus fuero; Te siste, & nisi fiteris, hippocentaurum dari:] nec sit qui exigat a natura centauros tamquam speciem animalis: tamen eiusmodi eandem interdum peperisse monstra, quis neget? Nam sic Plinius <sup>c</sup>: Claudius Cæsar scribit, hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interiisse: et nos Principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus.] in melle inquam, quod eius virtutis sit, vt computrescere corpora non sinat. sic & in melle marinum hominem ab vltima Mauritania ad Hispanias allatum, testatur Alexander ab Alexandro solidæ fidei auctor: quem qui legerit de Tritonibus diuersis in locis suo sæculo visis & captis, iisdemque vultu hominem præferentibus & corpore prorsus humano absoluta similitudine pube tenus, postremis in piscem desinentibus; haud dubitabit in terris posse reperiri, quæ maria quoque producant; cum hominis habitatio sit potius terra quam mare, ex cuius admixtione cum iumento possint eiusmodi concipi monstra ac generari.

At subdit post hæc S. Hieronymus: Stupens autem Antonius, & de eo quod viderat secum voluens, vltius progreditur: nec mora inter saxosam conuallem haud grandem homunculum videt, aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes definebat: infractusque & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei, & lorica mpei, vt bonus præliator arripuit: nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito, gradum pressit Antonius: et quisnam esset, interrogans; hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & vnus ex accolis eremi, quos vario delusa errore Gentilitas, Faunos, Satyrosque, & Incubos vocans colit. legatione fungor gregis mei: precamur vt pro nobis communem Deum depreceris, quem pro salute Mundi venisse cognouimus, & in vniuersam terram exiit sonus eius. Talia eo loquente, longæuus viator vbertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo lætitiæ indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria & de interitu Satanæ: simulque admirans, quod eius posset intelligere sermonem, & baculo humum percutiens, aiebat: Væ tibi Alexandria, quæ pro Deo portenta veneraris: væ tibi ciuitas meretrix, in quam totius Orbis dæmonia confluxere: quid nunc dictura es? bestię Christum loquuntur, & tu pro Deo portenta veneraris. Nondum verba compleuerat, & quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat; sub Rege Constantino, vniuerso mundo teste, defenditur: nam Alexandriam istiusmodi homo viuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: et postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, vt ab Imperatore videretur, allatum est.] hæc de his Hieronymus.

<sup>e</sup> Plin. lib. 5. c. 8. in fine.

Est frequens de Faunis apud antiquos historicos (vt poetarum fabulas missas faciamus) certa que mentio; inter quos Plinius <sup>e</sup> cum dicat, præter effigiem nihil in eis esse moris humani: cuncta hæc quæ accidisse Antonio a Hieronymo enarrantur; miraculo euenisse, dicendum est: vt de multis aliis animalibus rationis licet expertibus sæpe legitur, ea veluti humano intellectu prædita, ac Dei nutu reddita pene rationabilia, qualia solēt homines, exhibuisse sanctis viris ministeria: vt (ne a Paulo recedamus) de coruo contigit, qui cum diebus singulis per tot annorum curricula dimidium panis eidem Paulo afferre soleret, aduentu tamen Antonij (quod in admiratione fuit) integrum attulit, quo reficeretur vterque.

Quod autem in Vita Antonij ab Athanasio conscripta de congressu Pauli cum eo nulla penitus mentio habeatur: inde accidit, quod (vt eodem Hieronymo auctore dictū est) Athanasius res gestas Antonij, ipso adhuc viuente, scriptis commendauit, easque Romam detulit ante biennium, cum a Iulio Papa vocatus est, quo tempore hæc de Paulo nondum acciderant: postea vero multis prætermisissis, appositus est eius obitus, sed an ab eodem Athanasio, haud asserere audeam: At inter res memorabiles a S. Hieronymo de Paulo conscriptas, illud contemtor attentius, quod ait expetiisse ab Antonio pallium illi largitum ab Athanasio, ad suum ipsius defuncti corpusculum inuoluendum: id enim ab eo non idcirco tantum factum puto (quod tradit S. Hieronymus) vt ab eo recedendo, mæror suæ mortis leuaretur: sed quod

CVR PAVLVS EXPETIT PALLIUM ATHANASII.

**A** quod qui prophetico spiritu Athanasium nouerat, & (quod leuissimum videbatur) pallium donatum Antonio intellexerat; de ipso etiam summos illos tot annis exantlatos pro Catholica fide labores, exilia, fugam, ærumnas, innumerasque alias molestias minime ignorarit: quamobrem sic Athanasii pallium potius quam aliud alterius hominis tegumentum exposcere ab Antonio visus est, vt eo saltem communicationis symbolo propensionis animi erga Athanasium significaret, se plurimi facere hominem, quem tot pro fide suscepta certamina illustrassent; ac proinde omnibus innotesceret, a tanto viro probari fidem, quam Athanasius tam acriter strenueque propugnaret: quod quidem haud videbatur mediocris esse momenti ad erigendos titubantium animos, & roborandos illos, qui solidi in fide perstarent. Siquidem tanti facere solebat populus illustrium monachorum de fide Catholica testimonium, vt Ariani hoc sentientes, mentiri non sint veriti, Magnum Antonium eadem de fide secum vna sentire; adeo **B** vt eam ob causam ipsi opus fuerit, relicta intima eremi solitudine, Alexandriam vsque descendere, & de Catholica fide, quam coleret, publice, ne populus laberetur, specimen edere: affirmat id sane Athanasius in Vita ipsius, cum hæc præmittit <sup>a</sup>:

<sup>a</sup> Athanas. in Vit. Anton.

Sic etiam Antonius Arianos detestabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem esse accedendum. Nam cum venissent quidam Ariani, reperit post eorum examinationem infidelissimam sectam, & fugauit eos de monte, dicens, multo serpentibus deteriores horum esse sermones. Mentientibus autem Arianis aliquando, Antonium ita, vt se, credere; admiratus eorum audaciam, & iusti doloris ira commotus, rogatusque ab Episcopis atque vniuersis fratribus, Alexandriam descendit: ibique Arianos publico sermone condemnauit, vltimam hanc esse hæresin & præcursorem Antichristi affirmans: Prædicauitque populo Filium Dei non esse facturam, non ex vllis extantibus, sed proprium, & vnus cum Patre substantiæ, ne creatura **C** potius, aut adoptio, aut appellatio videretur: impium esse dicens, vel mente concipere, Erat, quando non erat; cum Verbum Dei Deus qui est, semper sit Patri coæternus, quia ex eo natus est Patre qui semper est. Vnde aiebat: Cum Arianis nulla vobis sit coniunctio. Quæ enim societas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes, Christiani estis: illi Verbum, idest Filium qui ex Deo Patre est, creaturam docentes, nullo interuallo a Gentilibus separantur, qui seruiunt creaturæ potius, quam Creatori, qui est benedictus in sæcula. Ipsa, mihi credite, irascuntur elementa, & omnis contra Arianum furorem (secundum Apostoli dictum) ingemiscit creatura, quod sibi Dominum suum, per quem omnia & in quo omnia facta sunt, videat coæquari, vel aggregari. Hæc tanti viri prædicatio exprimi non potest, quantum ad fidem populos roborauerit: lætabantur quippe, hostilem & Christo inimicam hæresin anathematizari ab Ecclesiæ Columna.]

ANTONIVS CALVMNIAM PASVS AB ARIANIS VENIT ALEXANDRIAM.

**D** Quo modo autem Catholicam fidem, quam Alexandria prædicauit, ibidem, signis quoque sequentibus confirmarit, idem S. Athanasius docet, cum subdit: Nulla tunc ætas, nullus sexus domi remansit: taceo de Christianis: Pagani quoque, & ipsi idolorum sacerdotes ad Dominicum imperium conuolabant, dicentes: Precamur vt videamus hominem Dei: quia hoc apud vniuersos conspicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoque saltem fimbriam vestimenti eius attingere, multum sibi & tactum prodesse credentes. Quot tunc diabolica obsidione & varijs infirmitatibus liberati? quot simulacris erepta sunt spolia? quot etiam ab errore Gentilium retracti nostro iuncti sunt gregi? Tot certe, vt paucorum dierum spatio ex idolorum superstitione conuersio omnem per annum credentium vinceret turbam. Præterea cum irruentem multitudinem comites repellerent, existimantes illi tædio fore conuentum populum, in tranquillo animo dicebat: Numquid hic coetus maior est dæmonum turbis? Numquid obsequentium multitudo colluctatorum in monte nostrorum cateruis est numerosior? Accidit etiam, vt cum eum redeuntem circa portam prosequeremur, à tergo quædam mulier clamaret, dicens: Expecta homo Dei, filia mea atrocissimo vexatur dæmonio: expecta obsecro, expecta, ne & ego corruens inteream. Hoc audito, mirabilis senex à nobis admonitus, volens tandem, & ipse paululum substitit. cumque appropinquante muliere, puella iaceret explosa: orauit tacitus Dominum Iesum; et ad comminationem eius statim spiritus impurus egressus est; puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit; ipse autem lætabatur, quia ad desideratam solitudinem repedabat.] haectenus Athanasius de Antonij Alexandria cum verbis, tum signis Catholica fide testata, occasione Pauli per communicationem (quod aliter non liceret) pallij cum Athanasio, fidem Catholicam roborantis. Quando autem hæc de Antonij aduentu Alexandriam contigerint, minimè liquet: quam ob causam hic ea intexere, visum est opportunum.

ANTONIVS MIRACVLIS FIRMAT FIDEM.

Quibus & ea subiicimus, quæ habet idem S. Hieronymus de eadem S. Antonij profectio-  
ne Ale-

<sup>a</sup> Hieron. epist.  
33. tom. I.  
ANTONIVS  
QVID AD DY-  
DIMVM.

ne Alexandriam ad confutandos Arianos, sic inter alia ad Castrutium scribens <sup>a</sup>: Beatus Antonius cum a S. Athanasio Alexandria Episcopo propter confutationem hæreticorum in urbem Alexandrinam esset accitus, & isset ad eum Dydimus vir eruditissimus, captus oculis: inter ceteras sermocinationes, quas de Scripturis sanctis habebant, cum eius admiraretur ingenium, & acumen animi collaudaret, sciscitans ait: Num tristis es, quòd oculis carnis careas? Cum ille pudore reticeret: secundo, tertioq. interrogans, tandem elicit, vt mærorem animi simpliciter fateretur. Cui Antonius: Miror, ait, prudentem virum eius rei dolere damno, quam formicæ, & muscæ, & culices habent; et non lætari illius possessione, quam Sancti soli & Apostoli meruerunt. ] hæc apud Hieronymum. vocatum quoque esse ab eodem S. Athanasio aliquando Alexandriam Abbatem Poemem spectatæ sanctitatis virum, habetur in Vitis Patrum <sup>b</sup>.

<sup>b</sup> Vit. SS. Patrum part. 2.

PERSECVTIO  
CHRISTIANO-  
RVM IN PER-  
SIDE.

<sup>c</sup> Theodoret. lib.  
I. c. 24. in fine.  
Cedren. in Com-  
pend. an. 21. Con-  
stantini Imp.

Hoc itidem septimo anno Constantij & Constantis Imperatorum, ponitur in Chronico a B S. Hieronymo excitata in Christianos Persas a Sapore Rege Persarū dira persecutio: cui potius assentimur, quàm ijs qui <sup>c</sup> referunt illā ad tempora Constantini, occasione litterarū ab eo ad ipsum Saporem Regem scriptarum permoti, quas alia ex causa fuisse conscriptas, superius suo loco monstrauius: quamobrem S. Hieronymi magis sententiam approbamus, eandem ad Constantij & Constantis Augustorum tempora referentis, & quidem opportunius, quòd inter Saporem & Constantium tūc acre vigeret bellum: regnante autē Constantino, reueritus ille tanti culminis maiestatem, legatione præuenit ipsum Imperatorem extremo prope vitæ exitu aduersus eum expeditionem parantem. nemo igitur scriptorum illorum temporum, eorum inquam qui sub Constantino vixere, persecutionem aliquam a Sapore aduersus Christianos fuisse commotam, vel leuiter meminit: quam certe haud par est credere fuisse ab Eusebio prætermittam, si contigisset. Rei vero gestæ series a Sozomeno <sup>d</sup> scite describitur, hæc C scilicet oratione:

<sup>d</sup> Sozom. lib. 2.  
c. 8.

SAPOR REX SAE-  
PIT IN CHRIS-  
TIANOS.

Cum autem tempore progrediente, numerus Christianorum in Perside vehementer cre- sceret; adeo vt conuentus agere, & sacerdotes ac diaconos habere cœperint: hæc res non mediocriter offendeat animos Magorum, qui velut Tribus aliqua sacerdotalis stirpis, successione quadam religionem Persarum inde fere ab initio administrauerant. Iudæos quoque permagna affecit molestia, qui præ inuidia naturaliter quodammodo ipsis insita, religioni Christianæ semper infensi esse solent: et ob eam causam Simeonem id temporis Seleuciæ & Ctesiphontis vrbis in Perside primariæ Archiepiscopum cœperunt apud Saporem tum Regem Persarum accusare, quòd Imperatori amicus esset, quòdque ei res Persarum proderet. Quorum calumnijs persuasus Sapore, primo omnium tributis immoderatis eo affligit Christianos, quòd ipsorum quamplurimum voluntariam egestatem excolere norat: deinde viris diffi- cilibus & inhumanis illorum tributorum exigendorum potestatem dat, quo & inopia pecun- iæ & exactorum feritate coacti, suam religionem aspernari inciperent. De qua vna re sum- moperè ab eo laboratum est.

SIMEONIS  
CERTAMEN.

Post hæc sacerdotes & ministros Dei gladio trucidare, ecclesias dirui, earum thesauros & monumenta in publicum proferri; et Simeonem, vt regni Persarum & religionis proditorem, adduci iubet. Itaque Magi, ope Iudæorum, qui in ea re eos alacri animo iuuabant, ecclesias demoliuntur: Simeonem comprehensum, & catenis ferreis vinctum ad Regem perducunt: qui se ibi & spectatum & strenuum virum præstitit. Nam cum Sapore eum, vt daretur in quæstionem, introduci iussisset: neque veritus est quidquam, neque Regem adorauit. Quare grauer commotus Rex, sciscitatur, quid sit causæ cur iam neutiquam ipsum adoret, cum ante id fecisset? Cui Simeon: Non ante, inquit, ductus eram ad Deum, verum prodendum, & E: propterea non recusabam debitos honores Regi præstare: at iam id ipsum facere non fas est: nam iam pro pietate & nostra religione certaturus venio. Quæ cum dixisset: iubet Rex, vt Solem adoret: quod quidem si facere velit, pollicetur se ei multa daturum munera, & in magno honore habiturum: sin autem detrectet, & illum & vniuersum Christianorum genus e medio sublaturum minatur.

VSTHAZANES  
RESIPISCIT.

Vbi vero Simeonem neque minis terrere, neque promissis flectere posset, sed virili & constanti animo affirmantem se numquam vel Solem adoraturum, vel suam ipsius religionem proditurum, audiret: iubet in vinculis aliquandiu teneri, ratus (vt videtur) eum velle resipiscere. Quem in carcerem deductum conspicatus Vsthanes senex eunuchus, educator Saporis, & in familia regia principem locum tenens, confurgens (sedebat forte pro foribus Palatij) eum honorifice salutatur. At Simeon verbis illum contumeliosus increpare, & bile incensus vociferari cœpit: atque auerso vultu ideo præterijt, quòd cum esset Christianus, paulo ante,

A ante, vi coactus, Solem adorauerat. Quare Vsthanes eunuchus fundere lacrymas, ingemiscere, vestem splendidam, qua erat indutus, exuere, & tamquam homo in luctu constitutus, nigram circumijcere cœpit: pro portis Regiæ sedet, lamentatur, plorat cum gemitu, sicque ait: Heu me miserum, qualem erga me Deum fore debeo expectare, quem iam dudum denegauerim? Nam ob hanc causam Simeon ne verbum quidem mihi loqui dignatus, sic ore auerso, prope prætergressus est.

Vbi ista rescitit Sapore, illum accersit: rogat causam luctus: Ecqua illi in ædibus obtigisset calamitas? Cui Vsthanes: In hisce diebus, inquit, o Rex, nihil mihi accidit infortunij. Vtinam enim, pro eo quod mihi contigit, in omnia alia calamitatum genera incidissem: quippe id quidem certe fuisset toleratu multo facilius. Iam vero lugeo, quòd maneam in vita, quòdque cum dudum mori debuissem, adhuc tamen Solem videam, quem, quo tibi gratificer, non reuera ex animo, sed specie solum simulata adorauerim: adeo vt vtraque de causa mortem meritus sim, tum quòd Christi proditorem, tum quòd veteratorem erga te meipsum ostenderim. Quæ cum dixisset, cæli & terræ opificem Deum cum iureiurando testatur, se in posterum de ea sententia numquam destitutum. Sapore autem incredibilem eunuchi mutationem vehementer admiratus, grauiore quidem iracundia in Christianos exarsit; perinde quasi illi præstigijs hanc rem confecissent: sed tamen misericordia erga senem commorus, modo mansuetum, modo ferum se in illum ostendit, atque omnibus viribus laborauit vt de sententia deduceret.

Vbi vero nihil profecit, constanter asseuerante Vsthanane, se numquam tam stultum fore, vt pro omnium Conditore Deo res ab eo conditas colat: tum ira inflammatus mandat caput ense ceruicibus abscindi. Ad quod supplicium a licitoribus deductus Vsthanes, orat eos, vt paulisper expectent: rem enim se animo tenere, quam Regi significare velit. Vocato igitur ad se eunuchos sibi fidelissimo, iubet ista Saporis nunciare: Quam tandem benevolentiam ab ineunte adolescentia ad hoc vsque tempus, o Rex, erga tuam familiam præstiterim, & quanto studio cum patri tuo, tum tibi inseruierim, nullis videor egere testibus, apud te præsertim qui hæc satis explore cognita habeas. Quare pro omnibus officijs, quæ in vos aliquando tam beneuole contulerim, hoc mihi vnum velut remunerationis loco concede, vt ijs qui me ignorant, non videar tamquam infidus erga regnum tuum, aut in aliquo maleficij genere deprehensus, supplicium istud subire. Et vt hoc pateat omnibus: fac præco palam prædicet: Caput Vsthanani amputatum esse, non quòd improbitatis cuiusquam in Palatio ab ipso admittæ conuictus sit, sed quòd sit Christianus, & Deum suum, quo Regis voluntati morem gereret, negare noluerit. Atque ista quidem Regi nunciauit eunuchus. Sapore autem eadem, sicut Vsthanes postulauerat, præconem prædicare iubet. Nam ratus est, alios prompto & parato animo de Christiana religione descituros, si certiores fierent, nemini Christiano misericordiam tributam fore: quippe cum Vsthanes senex, educator Regis, ei familiaris & beneuolus, etiam esset interfectus. At Vsthanes ad alium finem supplicij sui causam prædicari tam impense desiderauit: siquidem cogitauit, quòd sicut quando timore perterritus Solem adorabat, multis Christianis metum iniecerat; ita etiam non pauciores ad suam animi magnitudinem & constantiam imitandam incitaret, si modo intelligerent eum pro Christiana religione trucidatum esse. hoc modo Vsthanes vitam, quam hic in maxima gloria duxerat, deseruit. Simeon autem de eius morte in carcere certior factus, Deo gratias pro illo egit.

E Postridie eius diei, qui erat sextus hebdomadæ, in quo ante celebrem diem festum Resurrectionis, memoria salutaris Christi Passionis quotannis recoli solet: decernit Rex, vt Simeon gladio feriat. Nam ante denuo e carcere deductus ad Regem, forti & magno animo cū Sapore de Christiana fide differuit, & neque illū, neque Solem adorare voluit. Eodem die centū alios quoque, qui erāt in carcere, Rex itidem obruncari iubet: ad extremum Simeonem, cum ceterorum omnium mortem oculis aspexisset, trucidari. horum pars Episcopi, pars presbyteri, pars ex alio clericorum ordine fuerunt. Cum omnes ad locum, in quo erant necis supplicium subituri, deducerentur: princeps Magorum percunctatur ab illis, vtrum velint viuere, & eandem cum Rege religionem colere, Solemque venerari. At vbi nemo eorum his conditionibus vellet in vita manere; recta ad locum, in quo erant securi feriendi, deducuntur. Ac dum lictores in opus incumbunt, & in cæde martyrum occupantur: Simeon astans illis dum interficiuntur, iubet bono animo esse, verbaque ad eos facit de morte, de resurrectione, de pietate; et testimonijs ex sacris litteris depromptis confirmat, ita mori, esse vere viuere,

CONFESSIO  
VSTHAZANIS.

VSTHAZANIS  
MARTYRIVM.

SIMEONIS MAR-  
TYRIVM.



viuere; atque præ ignauia Deum prodere, esse vere mori: Eos enim, etiam si nemo ipsis necem afferret, breui morituros; quandoquidem a nemine in hanc lucem edito hic finis vitari potest: post mortem vero, ea quæ sunt æterna, non eodem modo omnibus euentura, sed singulos veluti trutina quadam examinatos, accuratam ante actæ vitæ rationem reddituros, & hos pro recte factis præmia percepturos immortalia, illos pro maleficijs pœnas sempiternas luituros: denique pro Deo velle mori, esse in bonis summum & rem multo beatissimam. Dum ista Simeon dicendo percurreret, & tamquam gymnasij magister præciperet quo modo in certaminibus se gererent, singuli aures attentas ei præbentes, ad necem cupide gradiebantur. Licetor autem postquam centum illos interemit, postremo in loco Simeonem obruncauit; atque Abedechalaam & Ananiam vna, ambos fenēs, presbyteros Ecclesiæ, cuius Simeon esset Episcopus, pariter cum illo & comprehensos, & in vincula coniectos.

Eodem temporis momento Pufices Præfectus omnium Regis artificum ibi forte stans, cum videret Ananiam, cui iam cædes parabatur, contremiscentem: Paulisper, inquit, o fenex oculos claudito, & bono animo esto, nam statim lumen Dei videbis. Vix est hæc loquutus, cum comprehensus est, & ad Regem deductus: atque cum esset se Christianum confessus; quoniam libero ore apud Regem pro Christiana religione & pro martyribus verba fecerat; idcirco quasi aliquod nefas dixisset, dabatur licetoribus, vt admodum peregrino & crudeli in primis mortis genere afficeretur. Licetores igitur, collo eius circa tendinem perforato, illac linguam extrahunt. Porro autem eius filia virgo, falso a quibusdam in crimen vocata, comprehenditur, eodemq. temporis articulo occiditur.] hæcenus Sozomenus de persecutione Christianorum in Perfide: reliqua vero quæ sequenti anno facta dicit, suo loco narrabimus. Horum autem omnium martyrum natales dies inferti publicis Ecclesiasticis monumentis, anniuersarijs repetitis honoribus, in Ecclesia Catholica celebrantur.

Eodem quoque Constantij & Constantis Imperatorum anno septimo, Neocæsarea in Ponto (inquit S. Hieronymus<sup>a</sup>) subuersa est terræmotu, excepta ecclesia, ac Episcopus, ceterisque qui ibidem reperti sunt.] Obtinuisse autem hanc diuinitus prærogatiuam ecclesiam illam, in qua S. Gregorius eius ciuitatis olim Episcopus cognomento Thaumaturgus sepultus erat, vt ceteris ædificijs terræmotu sæpe prostratis, ipsa remanserit semper incolumis, superius dictum est.

Porro Neocæsariensis Ecclesia a temporibus Magni illius Gregorij vsque ad S. Basilium, qui præfuit Ecclesiæ Cæsariensi in Cappadocia, florentissima perseuerauit; quod eiusdem Basilij præconio commendatur his verbis<sup>b</sup>: A tempore Magni Præsidis Ecclesiæ vestrae Gregorij, vsque ad beatum istum (Mufonium scilicet) alium post alium semper, quasi ex quadam pretiosorum lapidum serie depromptos, adiciens & adaptans, admirabilem Ecclesiæ vestrae Dominus pulchritudinem largitus est.] Fuisse vero eam ciuitatem cunabula eiusdem Magni Basilij, ipse ad Neocæsarienses scribens ingenue professus est, cum ait<sup>c</sup>: Ego cum propter loci huius consuetudinem, qua illi a puero assueui (hic enim a nutrice mea educatus sum) tum propterea quod sæpenumero hoc in loco versatus sum, quem cum vrbanos tumultus fugerem, & propter solitudinis silentium illum ad philosophiæ studium commodum esse scirem, complures continuos annos incolui.] quam autem nominat nutricem suam, putamus intelligere sanctam ipsius auiam Macrinam, quæ eum puerulum elemētis imbuerat Catholicæ fidei: hoc quidem nomine alibi ipsam appellat, cum inquit<sup>d</sup>: Fidei veræ nostræ quæ poterit esse euidentior probatio, quàm quod a nutrice beata femina, quæ ex vestro gremio progressa est, (Macrinam dico illustrem illam) educati sumus, a qua & beatissimi Gregorij verba, quæ memoriæ beneficio ad illius vsque ætatem seruata ipsa retinuit, edocti sumus; quibus illa nos adhuc infantes tamquam pietatis dogmatibus finxit ac formauit? ] hæc Basilij, qui alias eiusdem sanctæ Macrinæ meminit, de qua & nos superius. Sed iam progrediamur ad res gestas sequentis anni.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
344.IVLII PAP.  
ANNVS  
8.CONSTANTII  
CONSTANTIS IMPP.  
8.CONCILIVM  
ANTIOCHENVM  
SECVN-  
DVM.

Christi annus trecentimus quadragesimus quartus reperitur notatus Consulibus Leontio atque Sallustio, quo ab Arianis secundum Concilium Antiochenum celebratum est: in quo illud præcipue iidem conati sunt, vt quod male audirent apud omnes Catholicorum Ecclesias, præsertim vero apud Occidentales, penes quas nullum adhuc serpserat virus hæresis

**A** hæresis Ariana: nouam fidei formam, eandemque ceteris ante editis prolixiorē, conscribant, qua se ab Ariano contagio procul abhorrere significarent. Sed quo longioribus ambagibus puritatem fidei circumuoluunt, & per distortos viarum anfractus veritatem circumducunt, se magis magisque reddidere suspectos: siquidem ad abluendam labem ex Ariana opinione contractam, satis erat Catholicæ fidei Nicænum Symbolum profiteri. At antequam de his agamus, recta ratio temporis huius celebratæ Synodi statuenda est. Hoc itaque anno habitam esse, manifeste ex Athanasio colligitur, cum ait<sup>a</sup>: Rursum quasi istorum poenitentia laborarent (nempe de editis quatuor fidei regulis) poenitentes, post triennium iterum in confessum veniunt.] computat trium annorum spatium interlapsum a priore Synodo ibidem Antiochiæ in Encænijs habita anno Domini trecentesimo quadragesimoprimo vsque ad hanc posteriorem hoc ipso anno collectam. His quoque consentientia de eodem Concilio hæc

**B** habet Sozomenus<sup>b</sup>:

Triennio vero iam intermisso, Episcopi Orientis aliam fidei formulam, quam *Μακρόβου*, id est, Prolixam, vel multas lineas comprehendentem, nominabant, propterea quod multo pluribus verbis ac nominibus, quàm priores formulæ, conscripta erat, Episcopis Occidentis miserunt. In qua vt essentia Dei nullam fecere mentionem: sic illis qui Filium Dei asserabant vel ex nihilo ortum esse, vel ex alia essentia, quàm Dei Patris constare, vel tempus sæculumve fuisse, quando non erat; anathema indixere. Quam formulam ab Eudoxio Episcopo iam tum Germaniciæ & Martyrio & Macedonio ad se perlatam Episcopi Occidentis non receperunt: nam responderunt, se decretis Nicæni Concilij velle acquiescere: et præter illam nihil amplius curiose exquirendum putarunt.] hæc Sozomenus.

Eadem de tempore quoque Socrates<sup>c</sup>, qui ipsam recitat fidei scriptam regulam: sed cur non recepta sit ab Occidentalibus, illud plane insulse, quod habet in fine: Ista (inquit) Episcopi qui partes versus Occidentem accolebant, tum quod linguæ Græcæ ignari erant, tum quod eam propter eandem causam non intelligebant, neutiquam recepere; sed fidem in Nicæno Concilio stabilitam satis esse, nihilque vterius curiosius inuestigandum, dixerunt.] istæc Socrates, & fortasse ex Sabino Macedoniano, qui sic de Synodis libros conscripsit, vt quæ hæresi tam Ariana quàm Macedonianæ non fauerent (vt paulo superius dictum est) prætermiserit: nam quid tam ineptum, quàm dicere in vniuersa Occidentali Ecclesia, vel in ipsa Vrbe non extare qui Græcas apprime callerent litteras, qui potuissent eandem fidei coeptam regulam interpretari? quasi vero non recens esset exemplum de alijs eorundem Orientalium litteris ad Iulium Papam scriptis, & ab eodem, perinde ac si Latinæ fuissent, accurate perlectis, cognitatis, & confutatis, vt ex litteris ipsius Iulij Papæ ad eosdem redditis perspicue demon-

**C** stratum est.

**D** Ceterum cur Romæ, vbi potissimum hac laborabant iidem Orientales suspicione Ariana hæresis, non sit recepta eorum confessio: illud fuit, quod, vt ex ea fidei regula apparet, quam recitat Athanasius, eadem confessio concepta esset verborum inuolucro, lateretque anguis in herbis: nam quantumlibet ipsi positiones Arii destruere viderentur; numquam tamen eo adigi potuerunt, vt Filium dicerent esse Patri consubstantialem: et licet vsi essent nomine Essentiæ, vel alijs nomenclaturis, ex quibus Arius haberetur exclusus; suspectam tamen fuisse quantumlibet ipsorum dictionem, in qua non adhibuissent nomen Consubstantialis, egregie S. Athanasius in oratione illa de Nicæni Concilij decretis contra Arianos pluribus docet. Sapientissime igitur Occidentales eiusmodi formulam recens conscriptam, vt futilem, siue superfluum, vel erroneam reiecere: quandoquidem, si, quod nitebantur ostendere, se esse Catholicos, vere legitime, & non fide ac veteratorie consequi expetissent; satis esse videbatur, Nicænam formam suo ipsorum chirographo consignatam mittere ad Occidentales; a quibus (sicut cum alijs vel antea vel postea factum est) Catholicam Romani Pontificis, ceterorumque Occidentalium Episcoporum communionem fuissent absque aliquo discrimine consequuti; accidissetque quod ipsimet in sua ipsorum missa fidei professione vehementer se optare dicebant, vt ab omni prorsus Ariana hæresis suspicione liberarentur: in calce enim eiusdem scriptæ ab se regulæ fidei, huiusmodi appendicem addiderunt: Hæc coacti sumus post fidem compenditæ editam latius explicare, non ambitionis causa, sed vt nos ab omni suspicione, quæ minime in nos competit, purgaremus apud eos, quibus res nostræ cognitæ sunt: et vt Occidentales pariter intelligerent & calumnias eorum qui diuersas opiniones fouent, & Orientalium in Christo Ecclesiasticos animos: rem ita esse testantibus libere sacris scripturis apud eos saltem qui incorrupti sunt.]

Hac illi vsi sunt ad suam ipsorum perfidiam contegendam excusatione & tergiuersatione, vel potius

<sup>a</sup> Athanas. de Synod.<sup>b</sup> Sozom. lib. 2. c. 10.ALIA PROLI-  
XIOR AB ARI-  
ANIS EDITA FI-  
DEI REGULA.<sup>c</sup> Socrat. lib. 2. c. 15.EUSEBIANO-  
RVM PROFES-  
SIO ROMÆ RE-  
LECTA.

vel potius dixerim ad fallendos simplices impostura, vt hac arte non tam Arianam impietatem specie tenus damnarent, quam vt probatum in Magna Nicæna Synodo nomen Confubstantialis deleterent; cuius causa ab hoc tempore tot pugnae atque certamina aduersus Ecclesiam Catholicam ab eisdem excitata sunt vsque ad Concilium Ariminense; illud totis viribus conantes, vt quasi validis crebrisque arietum ictibus solidum Catholicæ fidei robur, Confubstantialis vocabulum quatientes atque demolientes, omnem simul cum eo fidem Orthodoxam prosternerent, sicq. Arij impietatem diu dolo suppressam erigerent: quæ quidē ipsorum fraus euidentibus postea signis declarata est: vt cum iidem Legati Mediolanum ad Constantem Imperatorem se conferrent, nempe Eudoxius nominatus ab Athanasio, Martyrius & Macedonius positi a Socrate<sup>a</sup> atque Sozomeno<sup>b</sup>, necnon Demophilus, iactarentq. se esse Catholicos, coacti tum ibi Concilio, cum Orthodoxi qui illic confidebant Episcopi damnare vellent Arij sententias: Legati isti, qui hætenus & verbis & scriptis se idipsum præstituros esse præferebant, continuo resiliunt, quinam, qualesve essent, apertissime demonstrarunt.

Testatur id quidem Liberius<sup>c</sup> Romanus Pontifex in epistola quam ad Constantium scripsit, in qua hæc leguntur: Significant Orientales pacis\* & nostræ velle coniungi. Quæ est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus, Macedonius, Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arij hæreticam sententiam nolissent damnare, de Concilio iratis animis exierunt? Horum si fas est sententias\*: quale sit, aut quid habeat commodare consensum, æquitas & clementia tua poterit æstimare. Non est nouum, quod salubriter, & sub occasione nominis Athanasij attentatur. ] sic Liberius; qui cum dicat, ante annos octo, id quod narrat, accidisse; hæc plane ipsa tempora eiusmodi legationis visus est demonstrasse, cum ab hoc anno vsque ad tempus illud quo ea ad Constantium scripsit, octo integri interlabantur anni: sed si extrema tempora ponas, decem sient, duobus ex his tantummodo inchoatis. hunc finem habuit tanta Arianorum legatio per quatuor Episcopos magno apparatu missa ex Antiocheno ipsorum Concilio in Occidentem, ab Ecclesia Romana, vt dictum est, omnino reiecta, Mediolani vero prorsus Arianorum esse, detecta: sicq. totus ille verborum technis & miro artificio concinnatus ab eis in Synodo Antiochena scriptus fidei libellus, omnino euanuit, explosus atque derisus est.

Vix credi potest, quot quantisque dolis atque fallacijs septa, conata sit impietas Ariana aduersus Catholicam veritatem insurgere: hinc primo (quod Liberius Papa in recitata modo ipsius sententia refricat) totus ille prætextus Athanasium fictis criminibus accusandi atque dandandi ab iisdem est excogitatus; et ad alios quoque magni nominis Orthodoxos, & præcipuarum sedium Episcopos e sede pellendos, idem commentum ex calumnijs compositum est: sed cum, licet his eiectis, necdum tamen se voti compotes factos intelligerent, obnitentibus in eos magnis animis Episcopis Occidentalibus; inde illud iidem ipsi consilium captarunt, vt crebra de fide Catholica exquirenda Concilia cogerent, quorum mole Nicænum obruerent; indeq. frequenter mutatae sunt ab eis fidei formulæ, vt vnicam fidei professionem in Nicæna Synodo declaratam, eandemq. vniuersæ Ecclesiæ Catholicæ communem eliminarent. Quorum quidem in his moliendis mentis propositum cum satis superq. Athanasius<sup>d</sup> perspectum haberet, hæc de ipsis ait:

Quotannis enim in vnum coeunt, veluti qui tabulas pactaq. scribunt; simulantq. se pro fide scripta conficere: mire interim & fœdi & ridiculi; cum scripta eorum non modo ab aliis, sed & ab ipsismet explodantur. Nam si fidere ausi fuissent prioribus suis scriptis, non secundo scripsissent; neque illis denuo repudiatis, ad tertiam scripturam profiliissent, prorsus studio habentes, vt rursus ea mutent, si vel pusillum temporis intercesserit, vel occasionem nacti fuerint pro ipsorum consuetudine insidiandi. Tunc enim cum insidijs student, magnopere se simulant de fide scribere: vt quemadmodum Pilatus lauit manus, ita & ipsi pios religiososq. in Christum scribendo interficiant; ac dum de fide definienda negotiosos se fingunt (vt iam superius dixi) in crimen infamiamq. diuersæ alienæq. a recta fide opinionis incurrant. Ceterum nec sic quidem latere, aut effugere poterunt: quamdiu enim non aduersariis, sed sibiipsis causas reddunt, tamdiu sese sui accusatores præbent. ] et paulo post: Ergo dum perpetuo scribunt, suamet ipsi immutantes; incertam suam fidem, vel potius certam infidelitatem, demerentiamq. ostendunt; idq. merito illis accidere videtur, cum semel veritatem vt transfugæ deseruerint, Nicænamq. fidem recte scriptam euertere studeant. ] hæc Athanasius, qui eadem in libro de Synodis sæpe reciprocatur.

Quæ si accuratius spectes, lector, ex Arianorum vultu est quod intelligas cum alios omnes, tum præsertim hæreticos nostri sæculi, qui a Catholica fide facti semel extorres, relicta veritate,

**A** ritate, quæ non nisi, tamquam punctus in centro, vna esse potest, ex secta sectas propagantes circumferuntur omni vento doctrinæ; prioraq. posterioribus conuellentem, & nouis vetera destruentes; cum nec his etiam acquiescunt, & in incertum vagantur, suo ipsorum testimonio conuincuntur, ab vnico veritatis tramite aberrasse: vt plane certo discant experimento, falsa fuisse, quæ prius ab Ecclesia Catholica recedendo, ipsis vera ac solida visa essent; adeo vt in deterius dilabantur magis, cum ex erroribus in errores feruntur, quam cum primum a veritate errantes, in mendacium sunt prolapsi; et propheticum illud iure ipsis aptetur: Errauerunt in inuio, & non in via.]

**B** Rursus vero quod spectat ad Eusebianos eisdemq. itidem Arianos; licet pluribus editis fidei formulis nomen Catholicum affectarent, & Arij hæresin detestari se profiterentur; longe tamen ab ipsis scriptis facta eorum discrepabant & verba, quibus fidem Catholicam de Consubstantialitate Filij cum Patre, & cum eodem coæternitatem infringere nitentur, quibusdam interrogationibus pulsantes animos imperitorum, ex naturæ operibus petentes exempla de his quæ omnem excedunt naturæ ordinem: vt inter alia cum pios interdum sic cõpellarent parentes: Num antequam genuissent filios, dicerentur esse parentes; vel existeret filius, antequam gigneretur? his scilicet & alijs id genus ambagibus mentes simplicium inuoluentes; prout S. Athanasius, dum hæc confutat, aduersus eos pluribus disputans tradit<sup>b</sup>.

**C** Alijs quoque vsi sunt artibus, quibus & perosam hæresin calice aureo propinarent, nempe eloquentiæ fucus illito sermone, & sophismatibus pollente oratione, quibus simplicium animos deuincirent; de his enim questus est Iulius Papa (vt nuper vidimus) in epistola ad eos reddita. Sed & Lucifer<sup>c</sup> Calaritanus de iisdem sic exoptulat in ipsum Constantium Imperatorem: Nos vero, inquit, quibus ad loquendum natura sufficit, alieni ab omni sententia, & hinc alieni litterarum, ad omnem destruendam hæresin valeamus: quia res ipsa ac veritas loquitur. Tu ac tui adiutores litterarum, & hinc aliam plenam auxistis artem. Nos sumus tantum sacras litteras scientes, noster sermo communis est: contra vester politus, ornatus, qui etiam dici mereatur disertus: et tamen suadere dulcis per artem quæsitus sermo vester nulli obest Christianorum, nisi ei qui non fit, sed tantum videatur, vt tu; qui cum sis lupus, vnus esse de ouibus ab inscijs iudicis.]

**D** De his quoque temporibus est iusta illa Gregorij Nazianzeni querela, cum perditissimum præsens sæculum deplorans sic ait<sup>d</sup>: Fuit, inquit, quondam tempus, cum res nostræ florent, ac præclare se haberent; cum nimirum superflua hæc & verborum lepore atque arte fucata tractandæ Theologiæ ratio ad diuinas caulas ne aditum quidem habebat: verum idem erat calculis ludere, inuersionis celeritate aspectum fallentibus, aut omnigenis & lasciuis corporis flexibus spectatores ludificari, quod noui quippiam ac curiosi de Deo dicere vel audire: simplex contra ingenuaq. oratio atque doctrina, pietas existimabatur. At postquam Sexti & Pyrrhones & contradicendi libidine incitata lingua, velut grauis quidam & malignus morbus, in Ecclesias nostras infeliciter irrepserunt; quodque Actorum liber de Atheniensibus<sup>e</sup> narrat: ad nihil aliud vacamus, quam ad aliquid noui dicendum vel audiendum. O quis Hieremias confusionem nostram, caliginemque deplorabit, qui solus lamentationes calamitatibus exæquare nouit. Hanc rabiem auspicatus est ille quidem, qui a furore nomen habens Arius, qui etiam petulantis & effrenatæ linguæ pœnas dedit in obsœnis & turpibus locis extinctus, atque precibus, non morbi viribus oppressus, ac Iudæ instar, disruptus, ob eandem Verbi prodicionem. ] hucusque Gregorius.

**E** Sed nec illud de Eusebianis & Arianis omittamus; ea quoque vsos arte ad stabilendum suum ipsorum dogma impietatis, vt quos scissent antiquos clarissimos fuisse viros, eisdem suæ ipsorum hæresis falso astruerent assertores; cum tamen constaret eos tanti sceleris fuisse maxime refragatores: nam (vt prætermittamus dicere de magno illo Luciano, de quo fustus superius actum est) Dionysium Episcopum Alexandrinum insigni cum pietatis, tum etiam eruditionis virum, eadem cum ipsis sensisse, turpiter mentiti sunt; quem sanctus Athanasius scite ab eorum calumnijs vindicauit. At ne Origeni quidem pepercerunt, quem hac ex parte Catholicum, in suam ipsorum sententiam, repugnantem licet, adducere conati sunt, dum quæ aliquando ille disputando (vt assolet) in contrariam partem dixisset, illi vt ab Origene dictum, citius arripere: vt inuitum, reluctan-temq. facerent Arianum; quem Athanasius<sup>f</sup>, hæc ipsa scribens, ab eorumdem calumnijs reddit immunem. At de Arianorum malis artibus ab ipsis excogitatis ad hæresin validandam, modo satis.

<sup>a</sup> Socrat. lib. 2. c. 15.  
<sup>b</sup> Sozom. lib. 3. c. 10.

<sup>c</sup> Exstat in appen dice ad Luciferi Calaritani opera, & tom. 9. B. lib. 1. sanct. \* paci  
EUSEBIANI DETECTI PENITVS ARIANI.  
<sup>d</sup> in hærere

EUSEBIANO- RVM IN NI- CAENAM FI- DEM PYGNAE.

<sup>d</sup> Athanas. orat. 1. contra Arian.

CREBRAE SY- NODI AB EUSEBIANIS COL- LECTAE.

EUSEBIANO- RVM FALLA- CIAR.

<sup>b</sup> Athanas. orat. 2. contra Arian. & orat. 4. in sin. AFFECTANT DICENDI AR- TEM EUSEBIA- NI.

<sup>c</sup> Lucif. lib. Mo- riuum pro Filio Di.

IVSTA QUERE- RELA GREGO- RII NAZIANZ. d Greg. Nazian. orat. in laudem Athanas.

<sup>e</sup> Ath. 17.

EUSEBIANO- RVM PRAESUM- PTIO.

<sup>f</sup> Athanas. de Synod. Nicæna. decret. contra hæres. Arian.

*a Sozom. lib. 2.  
c. 10.  
PERSECVT. IN  
CHRISTIANOS  
IN PERSIDE  
ANNVS II.*

*TARBVLAE  
VIRG. CER-  
TAMEN.*

*ACEPSIMAE  
ET SOCIORVM  
MARTYRIVM.*

*EPISCOPORVM  
MARTYRV  
NOMINA.*

**A** Sed iam ad res Christianorum in Perfide redeamus. Secundus hic annus persecutionis aduersus eos illata a Sozomeno ponitur, cum eiusmodi narrationem aggreditur: Sequenti anno, eo ipso die, quo memoria Passionis Christi recolitur: cum iam dies celebris Resurrectionis expectaretur, exijt edictum Saporis crudelissimum in vniuersam Perfidem, quod iubebat, vt omnes qui se confiterentur Christianos, morti addicerentur. Quo quidem tempore multitudo Christianorum, quae ne numerari quidem potest, securi percussa est. Siquidem Magi eos ex vrbibus & vicis, in quibus latitabant, summa cum diligentia eruerunt. Nonnulli autem sui inducti voluntate, nemine eos ducente, seipsi ideo indicarunt, ne silentio Christum negare viderentur. Ac dum omnes qui erant Christiani morte multarentur, plurimi etiam qui in ipso Palatio aetatem egissent, mastrati sunt, in quorum numero erat Azades eunuchus Regi longe carissimus: quem cum Saporis interfecit accepisset, incredibilem animo dolorem hausit, hancque communem caedem sedauit, atque solos religionis nostrae doctores trucidari iussit.

Per idem tempus Regina in morbum delapsa: Tarbula soror Simeonis Episcopi sancta virgo, simul cum ancilla idem vitae genus colente, & sorore eius, quae post viri mortem abstulit a nuptiis, & eandem viuendi rationem tenuit, comprehenditur. Causa autem cur haec mulieres fuerint comprehensae, fuit falsa criminatio a Iudaeis in eas confecta, quod videlicet ob mortem Simeonis iratae, venena Reginae insidiosae parassent. Regina vero (vt solent aegrotantes malis omnibus facile aures accommodare) calumniam veram esse, & maxime quidem quod erat a Iudaeis obiecta, existimauit: nam eiusdem erat cum Iudaeis opinionis, ad horum morem vitam instituebat, & veraces illos, sibi quae maxime beneuolos putabat. Magi igitur Tarbulam & reliquas duas arreptas, morte condemnant. Ac cum ferra dissectas patibulis suffixissent, effecerunt, vt Regina spatium inter patibula intermissum transfirer, perinde quasi morbus eo pacto depelleretur. Fertur hanc Tarbulam forma valde liberali & honesta fuisse; Magum quemdam eam deperijisse; mercedemque, vt cum illa rem haberet, clam misisse: promississe denique, si vellet ipsius parere libidini, tum ipsam, tum socias saluas fore: At illam hanc turpitudinem ne audire quidem voluisse, sed nuncios verbis contumeliosos excepisse, intemperantiaeque crimen cum probro illis obiectasse: se multo libentius velle mori, quam virginitatem perdere, respondisse.

Porro cum edicto Saporis ratum esset, vt supra demonstratum est, vt soli sacerdotes & doctores Christianae fidei comprehenderentur: Magi & eorum principes totam Perfidem obeuntes, Episcopos & sacerdotes grauibus afficiunt incommodis, cum in aliis locis, tum maxime omnium in Adiabenorum regione, quae est pars Persidis tota fidei Christianae dicata. Sub idem tempus Magi Acepsimam quoque Episcopum, & complures ex eius clericis vna quidem comprehendunt: sed cum Antistitem velut praedam per insidias cepissent, eo contenti, ceteros direptis illorum bonis dimiserunt. At vero Iacobus quidam presbyter Acepsimam sua sponte sequitur, & potestate a Magis postulata, in eundem carcerem cum eo concluditur: eique, vt pote aetate valde proeecto lubens inseruit, subleuat quantum potest eius calamitates, & plagarum vibices sanat: nam paulo postquam erat comprehensus; Magi loris crudis, quo Solem adorare cogent, eum acerbe verberarant: sed vbi non cessisset, rursus coniciebant in vincula. Per idem tempus Aeithalas etiam & Iacobus presbyteri, Azadanes & Abdiesus diaconi, ob Christianam religionem, in carcere iacuerunt, crudelissime a Magis caesi.

Multo autem iam dilapso tempore, Princeps Magorum cum Rege de illis communicat: atque nactus potestatem eos pro arbitrio suo torquendi, nisi Solem adorarent; mandatum Saporis, illis qui in carcere tenebantur, significauit. Atque simulac respondissent, se numquam prodituros Christum, neque Solem adoraturos, adeo crudelibus tormentis eos cruciauit, vt Acepsimas in fidei confessione fortiter persistens, mortem obierit; cuius reliquias quidam ex Armenia, qui obsides erant apud Persas, tumulo condidere. Alij autem, licet minus acerbe quam ille verberati, praeter omnium opinionem in vita manserunt: qui cum in eadem perseuerarent sententia, in carcerem denuo compinguntur; quorum de numero fuit Aeithalas, cuius brachia inter vapulandum sic vsque ab humeris violenta extensione diuisa & enervata fuere, vt manus tamquam mortuae inde penderent: quo factum est, vt alij cibum illius ori admouerent.

Isto Sapore regnante, infinita multitudo presbyterorum, diaconorum, monachorum, sanctarum virginum, & aliorum qui in Ecclesiarum ministerio versabantur, & erga religionem praclaro animo affecti erant, egregia pia vitae testimonia dedit. Episcopi autem, quos accipi mortem in hac persecutione oppetiuisse, sunt, Barbasymes, Paulus, Gaddiabes, Sabinus, Marcas,

**A** Mareas, Mocius, Ioannes, Hormisdas, Papas, Iacobus, Romas, Maares, Agas, Bochres, Abdas, Abdiesus, Ioannes, Abranius, Agdelas, Sabores, Isaac, & Dausas, qui a loco quodam, qui Zaudaeus dicitur, a Persis captiuus abductus fuerat, & illo tempore pro fide Christiana morte multatus, vna cum Maureamde Chorepiscopo, & clericis, qui in eius dioecesi erant, numero plus minus ducentis quinquaginta, qui comprehensi a Persis, & captiui abducti fuerant.

Per idem tempus etiam Milles martyrio occubuit, qui primum apud Persas militauerat, postea autem relicta militia, vitae genus plane Apostolicum excolere coepit. Fertur illum, cum esset Episcopus vrbis cuiusdam in Perfide creatus, multos saepenumero cruciatus perpeffum esse, verbera etiam & distractiones membrorum pertulisse: at cum neminem in ea ciuitate posset ad fidem Christianam perducere, aegro & iniquo animo ferentem, ciuitatem execratum esse, indeque discessisse: Non longo post tempore, cum primarij viri illius vrbis in Regem peccassent, exercitum cum trecentis elephantis eo profectum urbem euerit, & velut agrum colentes, in ea sementem fecisse: Millem vero peram solum, in qua sacratum Euangeliorum librum habebat, secum gestantem, Hierosolymam precatum se contulisse: indeque in Aegyptum ad visendos monachos, qui ibi aetatem debebant, concessisse. Quae autem, quamque mirabilia ac quam diuina facinora ab isto Mille edita fuerint, testes sunt Syri, qui eius res gestas & vitam litteris prodiderunt.

**B** Mihi certe satis visum est, haec de eo, & de ijs qui in Perfide, regnante Sapore, martyrio obierunt, haecenus disseruisse: nam tormenta illis inflicta, aut quinam fuerint, ex quo loco, aut quo genere cruciamentorum martyrio defuncti sint, aut quibus supplicij affecti, vix a quoquam percenseri possunt: quippe cum tam varij cruciandi modi a Persis tanto cum studio ad crudelitatem inuenti fuerint. Verum, vt summatim dicam, fertur, viros ac mulieres, quorum nomina recensentur, martyrium id temporis pertulisse ad numerum sexdecim milium: at eorum multitudinem qui praeter hos trucidati sunt, ne numero quidem comprehendi posse; et propterea perdifficile visum esse Persis, Syris, & incolis Edeffae, qui multum de hac re laborabant, illorum nomina percensere. ] haecenus de his Sozomenus: litteras autem quas post haec recitat Constantini, alio longe diuerso tempore datas esse, superius dictum est.

**C** Et si vero dictorum martyrum nominibus singulis percensitorum Acta perijisse videantur: ex eorumdem tamen numero perpaucorum quidem tantummodo res gestae, quae ad Graecos peruenerunt, integre conseruatae reperiuntur, & a Metaphraste diuersis diebus, quibus martyrium subiisse inuenti sunt, recitatae, vt in primis Acepsimae & sociorum eius, in quibus de Iosepho presbytero plura. Extant etiam Acta Sadoth Episcopi successoris Simeonis, cuius superius mentio facta est, & centum ac viginti martyrum tam ex clero quam monachis, qui cum eodem subiere martyrium. Insuper illustis passio Ionae & Barachisij sub eodem Sapore Rege passorum ex veteribus monumentis prodita, Latinitate quoque donata legitur. Sed & Bandeni Archimandritae vna cum socijs martyrij Acta quoque extant. Quinetiam Acindini, Pegasij, & aliorum qui sub eodem Principe simul cum iisdem decertarunt, res gestae scriptorum monumentis commendatae habentur, & fortasse aliorum, quorum nomina memoriae minime suppetunt, vel haecenus nobis incognita sunt.

**D** Ceterum quod diutius bellum perseuerarit inter Romanos ac Persas, & in dies acrius fuerit exacerbatum, non tantum temporibus Constantij Imperatoris, sed & Iuliani eius successoris vsque ad Iouinianum; persecutionem ab eodem Sapore Rege in Christianos Persas semel edicto promulgatam, haudquaquam duorum annorum curriculis tantummodo viguisse putandum, sed toto ferme tempore, quo ab eodem Rege aduersus Romanos bellatum est: etenim Christiani, licet Persae natione essent, tamen quod cultu religionis a Persis recessisse visi essent, & Romanis inhassisse, quorum Deum colerent, quodammodo transfugae habebantur, atque ob id magis magisque ab eodem Rege Persarum dira iugique persecutione vexati sunt: ad quos plane Cyrillus Hierosolymorum Episcopus respectum habuisse visus est, cum ait: Persae & Gothi & omnes gentes Christum testantur, morientes pro illo. ] Sed & sanctus Augustinus de persecutione in Perfide excitata, ac saepe restaurata, haec tradit: Quid modo in Perfide? Nonne ita in Christianos feruit persecutio, si tamen iam quieuit, vt fugientes inde nonnulli vsque ad Romana oppida peruenerint? ]

Quod rursus ad Persarum Ecclesiam spectat; quod subiecta fuerit Ecclesiae Antiochenae,

*MILLE EPISC.  
MARTYRIVM.*

*ACTA DIVER-  
SORVM MARTY-  
RVM.*

*a Metaphrast.  
die 3. Nouemb.  
b Metaphrast.  
die 20. Febr.*

*c Metaphrast.  
die 19. Martij.*

*d Metaphrast.  
die 8. April.*

*e Metaphrast.  
die 2. Nouemb.*

*f Cyril. Cate-  
ches. 10.*

*g August. de ci-  
uit. Dei lib. 18.  
c. 2.*

2 Recitat Turrian. in Append. ad Const. Clementis.  
CANON DE ECCLIA PERSERVM.  
canon extat, qui & proditur fuisse Nicæni Magni Concilij, sic statuens: Non permittit Magna Synodus, vt Episcopi cõgregentur in prouincia Perfidis ad disponendum aliquid ad ordinem Ecclesiæ pertinens sine consensu & auctoritate Patriarchæ Antiocheni: quia quamuis Prælatus sit loco Patriarchæ, & non quærat aliud præter quietem & tranquillitatem ipsorum Persarum; tamen non licet immittere se ad constituendum ordinem Ecclesiæ, sed potius in omnibus sint Metropolitanis Patriarchæ obediens. et qui contradixerit, Synodus eum excommunicat. ] hæc ex Arabicis canonibus nuper Latine redditus, sed fide certa nutantibus.

IESV CHRISTI ANNVS 345.

IVLII PAP. ANNVS 9.

CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 9.

b l. 5. de exactio- nibus. C. Theod. CONSTANTII BELLVM IN PERSAS.

c Eutrop. lib. 10.

COMPARATIO CONSTANTINI ET CONSTANTII IN BELLIS GERENDIS.

GALLVS ET IVLIANVS INI- TIANTVR CLER- IGATV.

d Greg. Nazian. orat. 1. in Iulian.

e patrie

**Q**uadragesimus quintus supra trecentimum Christi annus Consulatu Amantij & Albini adscriptus est Fastis: quibus Coss. datum habetur Cõstantij Imperatoris rescriptum Nisibi ad Nemesianũ Præfectum Vrbi: quod est euidens argumentum, ipsum cum expeditione aduersus Persas Antiochia profectum esse, & ad Persarum fines Nisibi cum exercitu con- sedisse. Cum autem (vt dictum est) multis annis Constantium aduersus Saporem fines Ro- mani Imperij inuadentem pugnasse, certum sit; vix perpauca quædam extant de rebus ge- stis posteris tradita, quæ & summatim ab Eutropio recensentur his verbis: Diuersa Con- stantij fortuna fuit: a Persis enim multa & grauia perpeffus, sæpe captis oppidis, obfes- sis vrribus, cæsis exercitibus: nullumque ei contra Saporem Regem Persarum prospe- rum prælium fuit: nisi quod apud Singaram haud dubium victoriam ferocia militum ami- sit, qui pugnam seditiose & stolide contra rationem belli, die iam præcipiti poposcerunt. ] hæc Eutropius.

At quàm dispar fuit conditio in bellis gerendis Constantini parentis, atque Constantij! Ille enim fide Catholica roboratus, secumq. Catholicos Episcopos ducens, præuio vexillo Crucis, numquam de barbaris atque tyrannis non redijt victor ac triumphator: Constantius vero tot præliis cum Sapore initis (nouem enim Orofius numerat) numquam ferme nisi vi- ctus & cum ignominia reuersus est, cum secum duceret Episcopos Arianos, & inter alios, de quo superius mentionem fecimus, impietate notũ Eusebium Emisenum. Quod si postea in Oc- cidente aduersus Magnentium tyrannum certans, priores retulit; id plane accidit in vltio- nem innocentis sanguinis Constantis Imperatoris effusi, & aliis de causis, de quibus dicen- dum inferius.

Ad hæc quoque tempora referenda putamus, quæ de Iuliano & Gallo tum a Gregorio Nazianzeno, tum etiam ab aliis antiquis scriptoribus sunt memoriæ commendata. Cum enim iam adoleuissent, & Gallus vigesimum annum attingeret, Iulianus vero minor natu, nempe, secundum Sozomeni rationem, sexdecim esset annorum, vel iuxta supputationem Eunapii, tredecim; siue ipsi sponte (ne quid molendi in Imperium posset de eis exo- riri suspicio, qui precariam vitam ducerent Imperatoris arbitrio) siue Constantii iussu, quo omnem illis Imperium affectandi spem amputaret; crine deposito, inter clericos profitentur. Rem gestam a multis conscriptam, ab antiquiore ac digniore auctore pe- tendam putamus, nempe a Gregorio Nazianzeno; qui vitæ ipsorum institutum paulo altius repetens, sic ait:

Cum autem ab omnibus rebus otiantur, tum quod Imperium adhuc eos moraretur, at- que in cogitatione & meditatione esset; tum quod ætas & spes nondum eos secundis digni- tatibus admoueret: vtebantur illi quidem aliarum quoque artium præceptoribus, nimi- rum auunculo\* Imperatore in omni liberalium disciplinarum genere eos institute; ve- rum nostrati philosophiæ impensius operam dabant, non huic solum, quæ in verbis & do- ctrina versatur, sed illi etiam, quæ pietatem in moribus positam habet; atque & cum optimis quibusque viris commercium habebant; et elegantissimis actionibus, ac luculentum virtutis specimen præferentibus, incumbabant. Quin etiam in cleri ordinem seipsos cooparant, adeo vt diuinos quoque libros plebi lectarent, non minus id sibi amplum & honorificum esse existimantes, quàm aliud quiduis; immo omnium ornamentorum maximum præstantissi- mumque pietatem esse censentes.

Iam sumptuosissimis quoque martyrum monumentis, & donariorum munificentis, om- nibusque

**A**nibusque alijs rebus, quibus diuinus timor velut nota quadam exprimitur, sapientiæ stu- dium, Christi q. amorem indicabant: alter quidem vere & serio pietatem profitens (tametsi enim natura acriori ac feruentiori esset, verus tamen ac sincerus pietatis cultor erat) hic autè occasionem captans & redimens (Iulianus videlicet) fictaq. pietatis specie, animi prauitatem occultans. Quod quidem ex eo conijcere licebit (neque enim miraculum, quod tum accidit, silentio præterire queam, vtpote illustre & memorandum, atque huiusmodi, vt multis impijs documentum afferre possit.) Martyribus, vt diximus, ambo laborabant, munificentiaq. & li- beralitate præclare inter se contendebant, cum multarum manuum opera, tum multis impen- sis ædem extruentes. Verum quoniam non eadem voluntate, animique proposito in hoc opus incumbabant, idcirco nec in eundem finem labor vtrique progrediebatur. Etenim alterius, hoc est, Galli fratris natu maioris opus perficiebatur, ac rite procedebat, Deo videlicet mu- nus illud libenter admittente, vt olim Abel sacrificium, cum rite oblatum, tum diuisum: atque hæc oblatio veluti quadam primogeniti consecratio erat.

**B** Alterius autem, nempe Iuliani (heu tristem in hac quoque vita impiorum contemptum, futuræ ignominia testem, paruis indicijs magna prænunciantem) non secus ac Cain sacrifi- cium, Deus martyrum repudiabat. Itaque ille quidem laborabat: sed terra, quod elabora- tum fuerat, excutiebat. Ille enixius contendebat: hæc imbecillis impietate hominis funda- menta capere detrectabat, velut terræ motum ob ipsius scelus euenturum clamans, atque im- pijs hominis de decore martyres exornans. Hoc opus infecuræ ipsius contumaciæ & amē- tiæ ignominiaq. in martyres, scelerisq. in ædes sanctas vaticinium quoddam extitit, alios qui- dem fallens, ceterum persecutorem longe ante infectans, atque impietatis poenas ante signifi- cans.] hucusque Gregorius.

**C** Porro templum quod aggressus erat Iulianus extruere, fuisse nomine Maniæ martyris, quæ alij Mamantem appellant, cum Sozomenus, tum alij quoque testantur. Ad hoc fortasse spectat, quod idem Iulianus in commentario quem aduersus Christianam religionem con- scripsit, in locum illum Genesis de oblatione Abel & Cain offendens, sic ait: Profecto, inquit, non sacrificium, sed distinctionem reprehendit, ad Cain dicens: Nonne si recte obuleris, recte autem non diuiseris, peccasti? Hoc dixit ad me vnus ex valde sapien- tissimis Episcopis. At ille decepit primum seipsum, deinde & alios.] hæc inquam pu- to dixisse sanctissimum illum Episcopum, quod sanctus Gregorius Nazianzenus, eodem vtens exemplo, in eundem exprobrat, comparas oblationem Iuliani in erectione templi, quam licet bene offerens, sed male diuidens, Deus non probaret, sacrificio per Cain oblato. Institutus enim Iulianus a puero sub Gentili philosopho, ab eodemq. imbutus apprime Ethnicismo: ne eius rei, quam arbitro tantum præceptore seruabat in animo, in suspicionem aliquam adduci posset, eiusmodi Christianæ religionis summa laude digna opera conficere satagebat, nempe ecclesias erigere, & martyres honore prosequi; vt sic ea arte custodiam eunuchorum elude- ret, & gratiam Imperatoris Constantii promereret.

**D** Succesit priori illi Ethnico præceptori Mardonio, de quo superius, Maximus philosophus, non tantum Ethnicus, & Christianæ religionis perduellis, sed magus, occulte tamen ob Con- stantii metum incantationes exercens, de quo istæc Eunapius Sardonius: Vnus fuit eorum quos Aedesij doctrina imbuit, Iuliano Imperatori delectus magister solus, ceteris omnibus a Constantio sublatis.] et paulo post de Iuliani indole: At ille hic ingenii vim & magnitudi- nem ostendit: quidquid enim librorum proferebatur, memoria complectebatur: ita vt præco- cem eruditionem ægre ferre magistri viderentur, quasi non habituri quod puero instillarent. **E** Postquam nec illi quod docerent, nec Iulianus haberet amplius quod disceret: rogauerunt consobrinum Constantium, vti permetteretur ei oratoriæ arti ac philosophiæ audien- dis vacare: quod ille, lubente Deo, concessit; in libris volutari eum atque otari potius cupiens, quàm de generis successione atque Imperio cogitare. Postquam itaque hoc illi indultum fuit, sup- petentibus vndecumque amplissimis maximisque retribus, cum regali fastu satellitio q. pro- ficisceretur, iterque faciebat quocumque ipsi visum foret. Peruenit igitur Pergamum excitus fama summæ Aedesij doctrinæ, &c.]

De Maximo autem philosopho Iulianũ docente, hæc his addit Sozomenus: Qua in vrbe (nempe Nicomediæ) Maximus Ephesus philosophus in eius consuetudinem forte incidens, illum & philosophiam docuit, & odium Christianæ religionis in eius animum iniecit: et tamquam vates, illud quod vulgo de eo ferebatur, verum esse affirmavit. Ille autem, quod mul- tis solet accidere, cum metu rerum incommodarum grauitè affligeretur, in spem bonam per fraudem a Maximo inductus, eum carum habere cœpit. Quibus rebus Imperatori nun- ciatis,

DIVERSA CON- DITIO GALLI ET IVLIANI.

IVLIANI RE- SPVITVR DO- NVM.

a Sozom. lib. 5. c. 2. MAMANTIS MARTYRIS TEMPLVM. b Genes. 4. c Apud Cyril. lib. 10. in Iulian. tom. 3.

MAXIMVS PHI- LOSOPHVS MA- GISTER IVLIA- NI. d Eunap. Sard. in Vit. Philosoph.

e Sozom. lib. 5. c. 2. INSTITVTIO IVLIANI SVB MAXIMO.

ciatis, timore percussus cutem abrasit, & vitam monasticam simulavit, secreto tamen aduersam religionem amplexatus est. Vbi autem ætate robusta esse cœpit, paratiore animo cum ad has res inductus est, tum easdem exequutus. Artem, si qua res futuras prædicere profiteretur, admirari, & eius cognitionem (quam quidem exercere Christianis nefas est) necessariam ducere cœpit; deque ea periculum facere, in animum induxit; atque ex eo tempore cum his qui eiusmodi rerum periti essent, amicitiam iunxit. Qui cum hoc animo esset, Nicomedia in Asiam concessit, & cum viris eius professionis ibi in congressum veniens, multo acriore studio in eas res accensus incubuit.] hæc Sozomenus vsque ad tempora superius ex Eunapio recitata, nempe ad accessum Iuliani Pergamum, & congressum cum Aedesio philosopho pariter atque mago, aliisque, quos nominat, eiusdem facultatis viris.

Ceterum haud inuito Constantio humanioribus idẽ Iulianus instituebatur disciplinis: immo & in his quoque currenti adolescentulo addebat calcaria, dum a fœcunditate eius ingenij aliquã soleret lucubrationem exigere. Vnde ipse ad Iamblicum philosophum aliquando scribens, hæc habet in fine: Accipies igitur primum (quando ita vis) orationes, quas nuper Imperatoris iussu in nobilem illam maris coniunctionem elaboravi: paruum certe munusculum, si cum tuo conferatur, omninoque æs pro auro reddimus: sed tamen quo possumus munere nostrum Mercuriũ prosequimur.] istæc Iulianus. Porro Iamblici consuetudine, utpote hominis qui omnes Ethnicos philosophos fama facile antecelleret, æque ipse didicit impietatem, nempe despiciere religionis Christianæ cultũ, & deos Gentium magnifacere; magicasq. incantationes, quibus idem Iamblicus (vt ex Eunapio constat) apprime imbutus erat, sub silentio exercere. Quanti autem Iulianus Iamblicum fecerit, verbis illis potissimum declarauit, quibus ad eum scribens ait: Hanc epistolam vnã Iamblici malim, quã totum Lydium aurum possidere. Quod si amatorum tuorum vlla tibi cura est (est autem aliqua, nisi fallor) ne nos quasi pullos negligas, qui cibo tuo magnopere egemus; sed scribe assidue, neque tuis bonis pascere desine.] At de Iamblico & Iuliano aliàs.

Reliqua autem de eo post hæc facta, & de accessu ipsius Athenas suo loco dicenda sunt. Qui igitur a natura tam pernici ad litteras addiscendas præditus erat ingenio, Christianæ religionis facultates haud segniter explorauit, dum ad conciliandum sibi animum Imperatoris in eis assidue versabatur: sed non sic quidem, vt ex iisdem pietatem eliceret; verum potius vt ipsas, cum morte Constantij liberum sibi esset, impugnaret, & paratis interea argumentis penitus confutaret: quod & suo tempore magno conatu præstitit, simulac solus post Constantij obitum imperauit: cum, quod diu conceperat, monstrum peperit; & arma bellica in silentio comparata, continuo in Christianam religionem ferali impetu violentus intorsit. sed de his suo loco dicendum.

IESV CHRISTI ANNVS 346.

IVLII PAP. ANNVS 10.

CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 10.

Annus Christi trecentessimus quadragesimus sextus in communioribus Fastis, qui vni sunt Latinis, non Consulibus nouis ex more descriptus habetur, sed (vt interdum accidit, a superioris anni Consulibus annum denominari) post Consulatum Amantij & Albini notatus extat: quod & vetera quoque monumenta declarant, vt quæ exempli causa hic exaranda putamus.

L. TVRCIO APRONIANO FILIO V. C. FILIO L. TVRCI APRONIANI V. C. PRAEFECTI VRBIS. NEPOTI L. TVRCI SECVNDI C. V. CONSVLIS, QVAESTORI, PRAETORI, QVINDECIMVIRO SACRIS FACIENDIS, CORRECTORI TVSCIAE ET VMBRIAE, OMNI VIRTUTE PRAESTANTI STATVAM EX AERE ORDO SPOLETINORVM AD MEMORIAM PERPETVI NOMINIS CONLOCAVIT. CVRANTIBVS FLAVIO SPEV. ET CONDONIO TAVRO. POST AMANTI. ET ALBINI CONS.] Vides & ex hac pariter inscriptione, lector, idololatriæ magistratus Romæ in summis viris adhuc temporibus Christianorum Principum viguisse.

Fasti vero Græci habent hoc anno Consules Constantium quarto & Constantem tertio, quibus etiam complures leges consignatæ esse reperiuntur. Cassiodorus autem hæc sentiens, eiusmodi Augustorum Consulatum ante Consulatum Amantij & Albini collocavit.

Quod

Quod igitur diuersis Consulibus hoc anno habeantur annotata publica monumenta; inde euenisse putatur, quod nouis Consulibus annum minime aperire ex more contigerit: cuius rei causam non existimamus eam, quæ asseritur, intercessisse, nempe discordias inter Constantem atque Constantium, quæ nondum conflatae erant; sed potius quod detento, vt vidimus, Constantio in expeditione aduersus Persas in finibus Mesopotamiæ, in tanto regionum interiacentium spatio, multis casibus potuit accidisse, vt de quarto Consulatu eiusdem Constantij placitum Romam tardius perferretur, quorum Consulum interregno oportuerit superioris anni Consulatu Acta publica consignare.

Hic ille est annus quartus commorationis Romæ Magni Athanasij, quo se accersitum esse Mediolanum ab Imperatore Constante illic agente, ipse testatur, cum sic ait ad Constantium scribens: Post triennium quarto denique anno litteris iussit vt ad se venirem. Agebat autem per id tempus Constantius Mediolani. Sciscitabar quid causæ esset, cur euocarer; quippe ignarus omnium, testis est mihi Deus. Comperiebam autem, quosdam Episcopos, qui eo protecti erant, precibus ab eo postulasse, vt tuæ pietati de Synodo facienda scriberet. Mihi crede, Imperator, res ita acta est, vt dico, & nihil mentior. Cum igitur venissem Mediolanum, expertus sum illius mirificam humanitatem, dum & me suis oculis dignatur; verbisque indicat, se ad te de celebrando Concilio litteras misisse. Idem me rursus, agentem in suburbio, in Gallias euocauit: eo enim pater Osius concesserat, vt inde ad Sardicense Concilium proficisceremur.] hæc Athanasius, ac plane indicat, præcessisse suum ad Imperatorem aduentum Episcopos a Iulio Romano Pontifice missos, interpellaturos Imperatorem, vt ad fratrem Constantium scriberet de Synodo cogenda; nimirum vt Ariani toties Romam vocati, ad Concilium venire detrectantes, adesse compellerentur: actumq. fuit a Legatis a Iulio missis cum Constante de Sardicensi Synodo indicenda.

Quoniam autem de eo quoque infamatus postea fuit ab Arianis Athanasius, quod conueniens Constantem Imperatorem, illum aduersus Constantium incitasset: eam tunc ad ipsum scribens Apologiam, quibus arbitris Episcopis semper Constantem alloquutus esset, singulorum qui aderant retexens nomina, docet his verbis: Numquam sine comitibus aut arbitris fratrem tuum vidi, neque ille vmquam mecum solus cum solo verba miscuit; sed semper cum Episcopo eius loci vbi agebat, aliisque qui ibi aderant, ad colloquium intraui; simul cum illis eum vidi; simul cum illis ab eius cõspectu recessi. Huius rei testis est Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, & plenam eius rei historiam pater Osius docere posset: Crispinus item Patavij Episcopus, Lucillus Veronæ, & Dionysius Leidæ\*, & Vincentius Campaniæ (quia defuncti sunt Maximinus Treueris, & Protasius Mediolani Præsules, Eugeniusq. qui magister erat) testes citari possunt: hic enim ante ostium stabat, audiebatque & nostras tum postulationes, & quid vicissim ab illo responderetur.] hæc de his Athanasius: Ex quo etiam obseruatu illud dignum est: hoc anno, cum ipse Athanasius a Constante Mediolanum vocatus esset, sedi Mediolanensi præfuisse Protasium: quo defuncto, antequàm illam ad Constantium scriberet Apologiam, subrogatum fuisse Dionysium: præcessisse vero Protasium (vt ex Actis Concilij Romani sub Iulio dictum est) Iulium Maternum. Quæ cum ex solidis firmisque auctoritatibus explorata habeantur: videant hæc, qui in texenda serie Episcoporum Mediolanentium aliam ab hac diuersam rationem inierunt.

Quod igitur pertinet ad indictionem Concilij Sardicensis; Iulium quidem Romanum Pontificem fuisse primum auctorem, tum ea quæ sunt dicta significant (nam & qui cum aliis aderat coram Constante, Vincentius Episcopus Capuæ in Campania, obire solitus erat legationem ab Apostolica sede) tum etiam Sozomenus insinuare plane videtur, hæc dicens: de ipso Iulio: At cum litteris apud Episcopos Orientis, de rebus propter quas scripsisset, nihil proficeret: causam Athanasij & Pauli ad Constantem retulit: qui quidem dedit litteras ad fratrem Constantium, &c.] Ceterum & litteris quoque ipsius Iulij potissimum conuocatos esse ad Synodum Episcopos omnes, & ab eodem certam diem ad conueniendũ Sardicam fuisse præscriptam, ex ijs quæ Socrates<sup>d</sup> tradit, necessarium deducitur argumentum: cum enim ait, quosdam Episcopos ad Concilium non venisse propter præsentem corporis infirmitatẽ, alios vero causatos angustiam temporis a Iulio præstituti; plane declarat apertissimis quidem notis, ipsos ab eodem Romano Pontifice esse vocatos, & ad conueniendum Sardicam certa die tempus definitum. At de indictione Synodi satis.

Quod autem ad Athanasium spectat: licet de Constantio (vt ipse libere ingenueque profertur) minime expostularit: tamen naufragium Orientalis Ecclesiæ illi notum facere nullatenus prætermisit, & Arianos malorum omnium incentores esse, pariter deplorauit: testatur id quidem

IULIANI CVM IAMBILICO CONSVLIVDO.

IULIANVS QVO ANIMO LITTERIS SACRIS STVDEBAT.

ATHANASIVS AD CONSTANTEM PROFISCITVR. Athanasij. Apolog. ad Constantium.

Athanasij. Congressus Athanasij CVM CONSTANTIA.

Laudæ

CONCILIUM SARDICENSE A ROM. PONT. PROCVRATVM ET INDICTVM. c. Sozom. lib. 3. c. 9.

Socrates. lib. 2. c. 16.

Querelæ Athanasij de fide Procvtata.

Ex Actis Romanis adibus Porcariorum iuxta ades Maffeorum ex Plantin. edit. pag. 68.2.

**A** quidem de eo Theodoretus, cum ait<sup>a</sup>: Athanasius vero ad Constantem accedens (Constantinus enim filius Constantini natu maximus in bello interemptus erat) de factionis Arianae infidiis conqueri, bellum contra fidem Apostolicam excitatum lamentari: et tum patris, tum Magni Concilij Nicæni, quod ille conuocauerat, eum in memoriam reducere coepit: quin etiam decreta Patrum, quibus ille vna interfuerat, ab eo lege confirmata fuisse. Talia cum gemitu & lacrymis apud Constantem Imperatorem eloquutus, eum ad patrem æmulandum excitauit. Nam simulatque ista audiuit, litteras scripsit ad fratrem, quibus eum hortabatur, vti hereditatem pietatis paternæ integram inuiolatamque seruet: illum enim Imperium pietate stabiluisse; tyrannos, qui Romanos oppræsserant, profligasse, & barbaros vndique in suam potestatem redegit. Quibus litteris persuasus Constantius, mandatum dedit, vt Episcopi tam Orientis quàm Occidentis, Sardicam, quæ est in Illyria vrbs Daciæ primaria, aduentarēt: nam alijs multis morbis vexabatur Ecclesia, ad quos curandos Concilium necessario requirebatur.] hætenus Theodoretus. Sed de ipsa Synodo anno sequenti.

**B** Hoc quoque anno, nempe post Consulatum Amantij & Albini, quarto Idus Maias, celebratum habetur Concilium Agrippinense<sup>b</sup> aduersus Euphratē coloniam Agrippinæ ciuitatis Episcopum, Christi negantem diuinitatem: ob eamq. causam, ab Episcopis qui illuc conuenerunt, a sede depositus est. Perlegētes autem nos eius Synodi Acta, & quæ ipsam præcessisse, atque subsequuta esse dicuntur; eadem omnia imposturæ suspitione vehementer laborare cognouimus. Qui enim hoc ipso anno adeo ignominiose damnatus est Euphrates, vt nec laica quidem communione dignus fuerit existimatus a Valentino Episcopo Arelatenfi, & calculo omnium turpiter e sede deiectus; ille ipse sequenti anno reperitur ex Synodo Sardicensi vna cum Vincentio Episcopo Capuano honorificentissima legatione functus esse ad Cōstantium Imperatorem Antiochiæ commorantem, vt quos ipse eiecerat, a Synodo absolutos patere-  
**C** tur in suas sedes reuerti: id quidem S. Athanasius<sup>c</sup> disertis verbis affirmat, vt nulla de eius testificatione possit vel leuissima suboriri suspicio; quod etiam Theodoretus<sup>d</sup> & alij omnes post eum asserunt. Haud enim facile adduci possumus, vt credamus, hominem qui adeo infami nota esset iniustus, quantumlibet palidoniam recantasset, tam breui temporis spatio in pristinam sedem restitutum, & inter eximios sanctitate & doctrina viros, Galliarum Episcopos, qui Sardicensi Synodo interfuerunt, esse delectum, quem præsertim grauior hæresis quàm Arii infamasset.

**D** Scimus Trithemium<sup>e</sup>, hanc Synodū, in qua dānatus ponitur Euphrates, reuocare in annum Domini trecentimum septuagesimum quintum: sed plane hallucinatur; cum constet, eosdem ferme Episcopos qui interfuerunt Concilio Colonienfi, a quo depositus est Euphrates, præsentibus quoque fuisse Synodo Sardicensi, nempe Maximinum, Valentinum, Seuerinum, Optatianum, Victorem, Simplicium, Amandum, Iustinianum, Seruatium, Dyoscholium, Martyrium, Eusebium, Superiorem, Mercurium, Victorinum, & Eulogium: hos inquam, qui cum alijs octo præsto fuerunt Concilio Colonienfi, nominatos etiam reperies ab<sup>f</sup> Athanasio astitisse Synodo Sardicensi: vt hac ex parte nihil sit quod idem Concilium reuocari possit ad triginta post annos; cum etsi non omnes, maiorem saltem partem ex his Episcopis ante tempus illud constet fuisse defunctam, & alios in locum ipsorum esse successores: adeo vt in dubium reuocandum non sit, circa tempus Concilij Sardicensis, Coloniensem Synodum habitam esse, & hoc ipso anno, vt ex nota Consulatum patet. An autem reuera in ea tunc damnatus sit Euphrates, ex his quæ dicta sunt, non nihil dubitari contigit.

**E** Sed nec recipimus quæ ad Synodum ipsam appendix addita<sup>g</sup> est de legatione ob grassationem Hunnicam imminentem, a Seruatio, hoc eodem anno, mox suscepta post dictum Coloniensem Concilium, Romam ad limina Apostolorum: quam longe post hæc tēpora oportuit contigisse: nam & qui ibidem nominatur Exuperius Episcopus Tolofanus, constat vixisse imperatibus Theodosio & filiis. Ceterū de Seruatij legatione opportunius suo loco dicemus.

Huius quoque anni Consulibus a Constantio Imperatore rescriptum est ad Catullinum Præfectum Vrbi de non diruendis templorum ædibus extra Urbem positis, in hæc verba<sup>h</sup>: Quamquam omnis superstitio penitus eruenda sit: tamen volumus, vt ædes templorum, quæ extra muros sunt positæ, intactæ, incorruptæque consistant. Nam cum ex nonnullis vel ludorum, vel Circensium, vel Agonum origo fuerit exorta, non conuenit ea conuelli, ex quibus Populo Romano præbeat priscarum solemnitas voluptatum. Dat. Kal. Nouemb. Constantio quartum & Constante tertium AA. Coss.] At ne propterea quod parcere iussisset templorum ædibus Imperator, ne a Christianis deiicerentur, existimaretur ad templa ingredi & sacrificia immolare licere Gentilibus: mox non nisi vnus mensis spatio intercurrente, ab eodem

<sup>a</sup> Theodor. lib. 2. c. 5.

<sup>b</sup> Tom. 1. Concil. Agrippinense c. vii. f. 1. c. 1. c. 1. c. 1.

<sup>c</sup> Athanas. ad solitar. d. Theodor. lib. 2. c. 9. 1. c.

<sup>d</sup> Athanas. ad solitar. d. Theodor. lib. 2. c. 9. 1. c.

<sup>e</sup> Trithem. in Maximino apud Sur. tom. 6. die 18. Nouemb. TEMPVS CRYSTVM CONC. AGRIIPPINENSIS.

<sup>f</sup> Athanas. Apolog. 2.

<sup>g</sup> Apud Sur. tom. 2. Concil.

<sup>h</sup> l. 3. de Pagamis C. Theod. CONSTANTII RESCRIPTVM DE TEMPLO- RVM AEDIBVS.

**A** ab eodem Imperatore hæc scripta est sanctio ad Taurum Præfectum Prætorio<sup>a</sup>: Placuit, omnibus locis atque vrbibus vniuersis claudi protinus templa, & accessu vetitis omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. Volumus etiam cunctos sacrificiis abstinere. Quod si quis forte aliquid huiusmodi perpetrarit: gladio vltore sternatur. Facultates etiam perempti Filco decernimus vindicari: et similiter affligi Rectores prouinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Kalend. Decembr. Constantio quartum & Constante AA. Coss.] Sic igitur hoc (vt dictum est) anno, Romæ & alibi clausa sunt idolorum templa, & sacrificia penitus offerri vetita, quod vsque ad successorem Constantij Iulianum Apostatam perseueravit. At licet Constantij nomine eiusmodi edicta ferantur: Constantis tamen in his præcipuum declaratum esse studium, ex eo potest intelligi, quod in ipsum Constantem est illa querela & exprobratio Symmachi<sup>b</sup> Consularis ad Valentinianum iuniorē Imperatorem: Merito, inquit, diui Constantis (sic legendum puto, non Constantij, ex his quæ postea sequuntur de Constantio) factum diu non stetit: omnia vobis exempla vitanda sunt, quæ mox remota didicistis.] exprobrat, inquam, hostis Christianæ religionis, Constantis Imperium non diu stitisse, eo quod vetuisset sacra diis offerri; ob eamque causam cito illum per Magnentium tyrannū sublatum fuisse. At subdit post hæc de Constantio: Sed diuus Constantius idem fecisse dicitur: cetera potius illius Principis æmulemur, qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius non deuiasset.] istæ ipse. Restituisse autem Magnentium tyrannum Romanis tantum sacra nocturna, rescriptum<sup>c</sup> Constantij, quo ea mox vetuit, aperte declarat: sed de illo inferius suo loco agemus.

**B** At ad exprobrationem Symmachi, quod idcirco Constans cito deserit, cum templa claudi iussisset, & sacrificia vetuisset, dicendum: Cur tam felicissimū ac diuturnū Imperium Cōstantini, qui primus Christum sequens aduersus idolorum cultum complures edidit sanctiones, atque alijs ad hæc agenda viam aperuit? In primum auctorem certe violatæ religionis læsa numina oportuisset vlcisci, vel in Constantis successorem Constantium, qui & ipse debellatis magna felicitate tyrannis, ad viginti quinque annos Imperium propagauit pari cum fratre animo incensus aduersus idola. Sed & secundum Symmachi rationem, ad plures annorum decades debuisset restitutoris idololatriæ Iuliani Apostatæ Imperium prorogari; cui tamen nec explere biennium, ab his, quos coleret, superis datum fuit. Alii igitur, quàm violatorum numinum, extitisse oportuit causam illatæ necis Constanti; hac ex parte comparando eum laudatissimo Regi Iosif<sup>d</sup>, qui iuuenis occisus ex hac vita sublatus est, cum præ cunctis Regibus Israel fuerit diuinæ legis tenacissimus vindex, & cultus deorum acerrimus profligator. Sed de Constantis nece inferius.

IESV CHRISTI	IVLII PAP.	CONSTANTII	IMPP.
ANNVS	ANNVS	CONSTANTIS	II.
347.	II.		

**T** Recentissimo quadragesimoseptimo Christi anno, Ruffino & Eusebio Coss. celebrata est Synodus Oecumenica Sardicensis. Id quidem, quod ad tempus spectat, testatur in primis Socrates disertis verbis, cum ait<sup>e</sup>: Vndecimo anno post mortem patris duorum Augustorum, Ruffino & Eusebio Coss. Concilium Sardicense coactum est.] affirmat hoc ipsum Sozomenus<sup>f</sup>, qui sub iisdem Consulibus, & anno decimo, numerado ab anno sequenti post obitum Constantini, idem Concilium celebratū tradit. Sed mendacissima plane inscriptio illa est, quæ ab incerto auctore præfixa reperitur Surianæ editioni Concilij Sardicensis, qua dicitur hæc ipsa Synodus habita anno sexto Constātij Imperatoris, Leontio & Sallustio Consulibus, æra trecentesima octogesimaprima: nam cum ex nuper citatis auctoribus, tum etiam ex iis quæ singulis annis accurate temporis ordine & ratione digesta sunt, tum denique ex iis quæ ibi contraria ea inscriptione ponuntur, omni ex parte erroris arguitur, & confutatur. Siquidem Consulatu Leontij & Sallustij, non sextus, sed octauus annus Imperatoris Constātij consignatur, atque æra trecentesima octogesimasecunda. At inscriptio illa recens apposita esse videtur, siquidem Cresconiana Collectio ea caret, & aliæ antiquiores editiones. Quod rursum ad tempus pertinet coactæ Synodi Sardicensis; longe quoque visus est Seuerus errasse, dum ait<sup>g</sup> idem Concilium a Constantino Magno conuocatum, quem & tunc temporis mortuum esse testatur.

**E** Sed & errore hi lapsi sunt, qui Sardicam ciuitatem, in qua Synodus habita est, eandem esse putarunt cum Sardis, quæ est in minori Asia ciuitas, cuius fit mentio in Apocalypsi<sup>h</sup>, sed frequentius

<sup>a</sup> l. 4. de Pagan. Cod. Theod. TEMPLA CLAVDI LVSSA.

<sup>b</sup> Symmachi re-latio apud Ambrosium.

<sup>c</sup> l. 5. de Pagan. C. Theod.

<sup>d</sup> Quid in Symmachi exprobrationem.

<sup>e</sup> 4. Reg. 23.

<sup>f</sup> Concilium Sardicense.

<sup>g</sup> Socrat. lib. 2. c. 15.

<sup>h</sup> Sozom. lib. 3. c. 11. in fin.

<sup>i</sup> Seuer. lib. 2. hist. sac. h. Ioan. 3.

SARDICA DIP- FERT A SAR- DIS. frequentius apud Strabonem a, Plinium b, & alios: diuersa enim admodum est Sardis a Sar- dica, quæ confinis Illyrij, Mysiæ, atque Thraciæ reperitur, a Philippoli, montis inter- stitio, cui nomen Tituris, separata c, nobilis sane tunc ciuitas, in qua Constantinus Impe- rator aliquando habitauit, vt eius rescripta complura illic data testantur: quam postea, cum cœpit esse sub Turcis, mutato nomine, dictam esse Triaditze, Theodorus d affirmat. Electa ad Synodum ex Imperatorum consilio ea est ciuitas, vtpote quæ confinis prope esset in- ter Orientale atque Occidentale Imperium, secundum partitionem a Constantino Magno inter filios Cæsares factam, quam superius recensuimus; ceterum in ditione Constantij ci- uitas sita erat.

De numero autem Episcoporum qui Sardicam ad Concilium conuenerunt, variæ sunt di- uerforum antiquorum assertiones: sed illorum penitus explodendæ, qui numerant tantum eos qui hodie post eiusdem Synodi canones leguntur: qua ratione Gratianus e sexaginta so- lum Sardicensi Concilio interfuisse tradit. Ceterum Theodoretus f ducentos & quinquagin- ta Episcopos ad Synodum conuenisse affirmat. Sozomenus g ad hæc: Conuenere, inquit, ex vrbibus versus Solis occasum sitis Episcopi numero circiter trecenti, ex Oriente autem septuaginta sex. h] hucusque ille: hæc eadem refert etiam Socrates h ex testificatione Athana- sij atque Sabini, illo testante de trecentis Episcopis Orbis Occidentalis, isto vero de septuagin- tafex Orientalibus.

Ceterum sanctus Athanasius, qui eidem interfuit Concilio, præ ceteris audiendus est, qui in epistola ad Solitarios ait, conuenisse ex Oriente & Occidente Antistites numero plus minus tercentum: ipso autem ferme exordio scriptæ a se Apologiæ secundæ af- firmat, suam innocentiam exploratam habuisse atque probasse plusquam trecentos Epi- scopos: sed inferius recensens nomina singulorum Episcoporum Occidentalium eiusdem C Concilij Sardicensis, numerat ex Italia Antistites septuaginta octo, e Canalis Italiae Epi- scopos quatuordecim, ex Gallia trigintaquatuor, ex Africa triginta sex, ex Aegypto no- nagintaduos, ex Cypro duodecim, ex Palæstina quindecim, omnes numero ducentos octoginta: cui quidem Episcoporum indiculo hæc præmittit i: Eorum autem qui Syno- do subscripserunt nomina, ceterorumque aliorum ista sunt, Osius ab Hispania, &c.] qui- bus recitatis, sic rursus in fine: Qui igitur decretis Synodi subscripserunt, sunt isti (su- perius nimirum recensiti) plurimique item alij, qui ante hanc Synodum pro nobis scri- pserant, tum ex Asia, tum ex Phrygia, tum ex Isauria, quorum singulorum nomina cum suis epistolis circumferuntur prope sexaginta, in vniuersum vero trecenti quadraginta- quatuor. j] Perficiunt autem numerum hunc (vt ex superius recitatis apparet) additis his tamen sexaginta qui ante Synodum suis epistolis Athanasij innocentiam testati fuerant: D quamobrem cum totidem detrahendi sint ex numero illo trecentorum quadragintaqua- tuor qui subscripserunt; qui reliqui sunt, conficiunt numerum ducentorum & octogintaqua- tuor Episcoporum.

At quoniam in ea serie Antistitum, Italiae, Galliae, Africae, Aegypti, Cypri, & Palæstinae tantum numerantur Episcopi; cum tamen aliarum complurium prouinciarum Antistites Sar- dicae conuenisse, Athanasius ipse testetur: non omnes ibi recensitos esse Episcopos, & Orien- talium præsertim plurimos esse prætermittos, cum nonnisi Palæstini & Cyprij illic numerentur Antistites, opus est affirmare. Nam esto quòd Hispani cum Italis adnumerati sint, vt constat de Osio, & Britanni cum Gallis, Sardi cum Afris coniuncti simul ab Athanasio fuerint: ta- men Asianos, Thraces, Græcos, & aliarum diuersarum prouinciarum Orientis Episcopos comprehensos esse numero quindecim illorum Palæstinorum, nemo quidem prudens ali- E quando dixerit. quamobrem in Socratis atque Sozomeni sententiam eundem putamus, vt conuenerint Sardicæ trecenti ex Occidente, ex Oriente vero septuaginta sex Episcopi, iidem- que omnes Catholicae communionis: nam Arianos Synodum refugisse, atque coiuisse seor- sum, suo loco dicemus. descripserunt eiusmodi numerum illi (vt Socrates profitetur) ex Sa- bini, qui extabat, de Synodis commentario, & Athanasij scriptis, quæ tunc absque mendis integra legebantur, quæ hodie ex diuersitate variorum locorum numeri ab eodem auctore recensiti, deprauata esse, necesse est affirmare.

Prouinciæ autem Catholici Orbis Episcoporum, qui Sardicensi Concilio subscripserunt, ab eodem Athanasio numerantur his verbis k: Tertio iterum in Magno Sardicensi Concilio ad edictum religiosissimorum Principum Constantij & Constantis, in quo iudicio ita ceciderunt aduersarij, vt habitus pro calumniatoribus, depositionem, exauctorationemque ordinis sui re- tulerint, nostram vero innocentiam plures quam trecenti Episcopi suis calculis cõprobarint, qui ex

SARDICA DIP- FERT A SAR- DIS. a Strab. lib. 13. b Plin. lib. 5. c. 29. d Socras. lib. 2. e. 18. f Theod. Com- ment. in presar. ad Canonas Cæ- cil. Sardic.

g Distin. 16. f. 1. h Theodoret. lib. 2. c. 7. g Sozom. lib. 3. c. 11. in fin. h Socras. lib. 2. c. 16. NUMERVS EPI- SCOP. CONCIL. SARDICENSIS.

k Athanas. Apo- log. 2.

k Athanas. Apo- log. 2. EPISCOPI EX DIVERSIS PRO- UINCIIIS.

A qui ex multis prouinciis Aegypti, Libya, Pentapoleos, Palæstinae, Arabiae, Isauriae, Cypri, Pamphiliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Mysiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedoniæ, Epiri, Thessaliæ, Achaiae, Cretæ, Dalmatiæ, Scisciae, Pannoniarum, Norici, Italiæ, Piceni, Tusciæ, Campaniæ, Calabriae, Apuliæ, Brutiorum, Siciliae, Africae vniuersæ, Sardiniae, Hispaniarum, Gallia- rum, Britanniarum se eo ad Concilium contulerunt. j] hæc quidem Athanasius in Apologia contra Arianos, eademq. ab ipsdẽ inspicienda atque examinanda; vt omnem procul oportuerit abesse suspicionem mendacij: immo cum hæc ab eo numerentur trigintaquinque prouinciæ, in eiusdem Concilij Sardicensis epistolæ Synodalis inscriptione reperiuntur apud Socratem a, qui eam recitat, prouinciæ trigintaseptem, quarum ab Athanasio b, cum eandem describit epistolam, nonnullæ sunt prætermittæ: vt merito ipse alibi c affirmet, ex pluribus quam trigin- taquinque prouinciis coactam esse Synodum Sardicensem. Ceterum maiorem quoque nu- merum Episcoporum ad idem Concilium vocatum esse, sed diuersis ex causis impeditos, apud suas sedes remansisse, Socrates d auctor est ea sententia, quam alia occasione superius recitauimus, cum ait: Alij, qui defuerunt, corporis infirmitatẽ causantur, alij de temporis præ- stituti queruntur angustia, culpam illius rei in Iulium Episcopum Romanum conferunt: cum tamen ex eo tempore, quo tum Concilium indictum fuerat, tum Athanasius Concilium ex- pectans Romæ commoratus erat, annum & sex menses iam præterissent. j]

Quòd igitur ex totius ferme Christiani Orbis prouinciis Episcopi ad Synodum fuerint a Romano Pontifice conuocati, interfuerintque & Apostolicæ sedis Legati ab eodem Iulio Pa- pa missi: merito censendum est Oecumenicum. In quo illud monendum putamus, diuersam reperiri de his antiquorum nomenclaturam, ab illa qua vtimur. Siquidem ad significandum plenissimum Concilium, quod dicimus Oecumenicum, Patres olim Magnum illud nomina- re consueuerunt; sicque sapissime hoc nomine reperies nuncupatum Nicænum Concilium: id quidem quæ dicta sunt superius sexcentis ferme locis declarant; qua etiam ratione S. Atha- nasius, instar Nicænae, hanc quoque Synodum Sardicensem, Magnam appellat e. Idem vero quod Oecumenicum dicimus, maiores Plenarium Cõcilium appellare consueuerunt: ita enim a S. Augustino nominatur, cum ait f: Ecce putemus, illos Episcopos, qui Romæ iudicarunt, non bonos Iudices fuisse: restabat adhuc plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium, vbi etiam cum ipsis Iudicibus causa posset agitari. j]

Cum vero conuocarentur in vnum omnes Episcopi earum prouinciarum quæ sub vno Pri- mate Antistite essent, idem Concilium consuevit olim a maioribus Generale dici. hoc qui- dem nomine appellasse reperitur Athanasius g Concilium quod collectum erat Alexandriae ex Episcopis Aegypti; in quo inter alia, coram Osio qui aderat & aliis Antistitibus, Col- luthi causa tractata est. In Synodo quoque Carthaginensi tertia h nominatur illud Vniuersale Concilium anniuersariũ, ad quod singulis annis ex omnibus Africae prouinciis Episcopi con- uenire in vnum consueuerant. In Gallia vero, vt quolibet triennio celebraretur Vniuersalis Synodus, statutum est i. Sunt & de his alia complura exempla.

Obtinuit tamen postea vsus, vt Concilium Vniuersale idem diceretur, quod Oecumeni- cum, ab antiquis Magna Synodus, siue Plenarium Ecclesiæ vniuersæ Concilium appellari so- litum: porro vt Oecumenicum nuncuparetur, prouenit a Græca voce, οἰκουμένη, quod est, Or- bis terrarum & οἰκουμένης, quod spectat ad Orbem terrarũ; ob idque Concilium illud colle- ctum ex totius Christiani Orbis prouinciarum Episcopis, nominari Oecumenicum consue- uit; vel ea ex causa, quòd licet non ex omnibus Orbis terrarum prouinciis Antistites sint con- uocati; tamen cum in eo quæ ad totam Christianam religionem pertinent decernerentur, recte Oecumenicum (si vim verbi expendas) dici posse videretur, nempe quod spectaret ad or- bem terrarum, ipsam vniuersalem Ecclesiam. Quòd igitur ex Oriẽte & Occidente ac Septem- trione Sardicam accersiti sunt Episcopi, & præfuit Synodo illi legatio Apostolicæ sedis: his saltem ex causis Sardicense Concilium, Oecumenicum dici debet. Certe quidem nonnisi Oecumenicum esse & appellari oportet, secundum recitatam nuper Augustini sententiam; in quo Iulij Romani Pontificis sententiam Romæ pro Athanasio latam, ipso Iulio id volente, contigit iterum examinari, atque probari.

Missi sunt Legati Sardicam ad Concilium a Iulio Romano Pontifice Archidamus atque Philoxenus presbyteri: testatur id Athanasius k, cui multo magis credendum putamus, quam Gratiano l, qui numerat alios Legatos sedis Apostolicæ in Synodo Sardicensi, nempe Vin- centium Capuanum, Ianuarium Beneuentanum, & Calepodium Neapolitanum Episcopos: Athanasio enim, qui interfuit, omniaque vidit, & Synodi pars magna fuit, quis non iudicet potius acquiescendum, quam scriptoribus ceteris? Quòd si quis ex Episcopis qui interfuerunt Concilio

a Socras. lib. 2. c. 8. b Athanas. Apo- log. 2. c Athanas. epist. ad solitar.

d Socras. lib. 2. c. 16.

CONCILIUM OECUMENI- CVM.

e Athanas. Apo- log. 2. in princip.

f Augustin. epist. 162.

CONCILIUM GENERALE. g Athanas. Apo- log. 2. h Concil. Car- thag. 3. c. 7.

i Concil. Maijse. 2. c. 20.

LEGATI APO- STOLICI QUI MISSI SINT. k Athanas. Apo- log. 2. l Distin. 16. c. II.

307. om. lib. 3. 6. 11.

CELEBRIORES EPISCOPI CONCILII SARDICENSIS.

Nicoph. lib. 3. 643.

ARIANI QUI SARDICAM VENERUNT. 6. Apud Theodor. lib. 2. c. 8.

INGRESSVS EPISCOPORVM SARDICAM. d. Athanas. epist. ad solitar. \* CEREBRUM

\* Macarium ita Athanas. Apolog. 2. QUID ARIANI CVM SARDICAM VENERUNT.

... ..

Concilio, Apostolicæ sedis Legatus putandus est: Osius potius dicendus, cui inter Antistites idem Athanasius primas defert, dum inter illos quos recēset, primo loco ponit Osium Episcopum Cordubensem, & Protogenem Episcopum Sardicensem, spectatos ambos in Nicæno Concilio, & Constantini Magni litteris (vt superius dictum est) commendatos; hos enim principem locum in Synodo tenuisse post Legatos, Sozomenus<sup>a</sup> tradit: agebat autem Osius patronum Synodi, cuius muneris erat definienda proponere, atque singulorum rogare sententias.

Porro inter alios celebres sanctitate viros, qui eidem Sardicensi Concilio interfuerunt, numeratur Maximus Hierosolymitanus, & ipse olim tēpore persecutionis confessor. Ex Aegypto præter Athanasium omnibus notum, Paphnutius quoque magnus ille confessor aduenit, qui & in Nicæno Concilio inter primos effulsit. Serapion præterea insignis ille, & cuius superius facta mentio est, simul & alij, nempe Apollonius, Ammonius, Paulus, Agathonius, & ceteri, qui ex monachis virtutibus omnibus consummatissimis ad Episcopatus functionem (vt suo loco patuit) vocati fuerant. Ex Cypro autem insula eximius ille Spiridion interfuit, qui sua quoque præsentia Nicænorum Patrum Confessum ornarat: adfuit cum eo etiam discipulus ipsius Tryphillius iam creatus Episcopus: et fortasse in hoc Conuentu contigit, quod est superius enarratum, nempe ipsum Tryphillum orantem in Synodo (celebris enim orator erat) a Spiridione reprehensum, quod nimia diffuens eloquentia dedignatus esset vti simplici voce diuinæ Scripturæ<sup>b</sup>. Ex Italia vero lumina clarissima eandem Synodum illustrarunt, nobiles sanctitate & illustrium sedium Episcopi, nimirum Protasius Antistes Mediolanensis, Seuerus Rauennas, Lucillus Veronensis, Ianuarius Beneuentanus, diuersus a martyre eiusdem nominis & ciuitatis Episcopo. Ex Galliis vero inter alios celebris nominis ob egregiam sanctitatem Antistites interfuisse ponuntur Maximinus Episcopus Treuerēsis, Seruatus Tun-

grensensis, Simplicius Augustudunensis, & alij ex illis, qui præsto fuerunt Concilio Colonienfi, de quo superiori anno dictum est. Qui autem ex Arianis ob scelus magis famosi Sardicā venerunt potius, quàm ad Concilium conuenerunt, hi numerantur<sup>c</sup> in eiusdem Concilij epistola Synodali, Theodorus Heracleæ, Narcissus Neroniadis Ciliciæ, Stephanus Antiochiæ, Georgius Laodiceæ, Acacius Cæsareæ Palæstinæ, Menophantes Ephesi, Vrsacius Singidonis Mysiæ, & Valens Murfi in Pannonia. Sed quid scelestissimi isti in ipso itinere, venturi Sardicam, secum statuerint, ibidem narratur his verbis: Dum iter faciunt versus Sardicam, cogunt inter ipsos separatim Concilium; atque paciscuntur, cum minis adiectis, se, cum venirent Sardicam, nequaquam vel ad iudicium accessuros, nec intraturos in sanctum ac celebre Concilium: sed simul vt eo peruenirent, & se accedendo ad eam urbem suo perfunctos officio ostenderent, quàm primum inde fugi-

turos.] hæc boni illi inter se in itinere adhuc positi condixere, quod & impleuerunt, vt inferius suo loco dicitur. Qualis vero fuerit Orthodoxorum, qualisve Arianorum ingressus Sardicam, Athanasius ipse sic describit<sup>d</sup>: Conueniunt igitur ab Oriente & Occidente in urbem Sardicam numero plus minus centum \* Episcopi. Occidentales vnum dumtaxat Osium habuere, ducem scilicet: Orientales contra stipati pædagogis & aduocatis, Musianio Comite & Hefychio Castrensi, aduenere; eorumque fiducia nixi audacter sese præsentis obtulerunt, sperantes eorum viribus iterum omnia confici posse. Horum enim opera se, quibus volebant, ostendebant terribiles; et insidias, quibus libitum erat, innectebant.

Ceterum vbi iam in re ipsa experiebantur Ecclesiasticum morem tantummodo obseruari, & ex singulis Ecclesiis ciuitatibusque accusatores ibi præsto esse, & documenta rerumque probationes aduersus se in promptu esse; conspicati que ibidem Arium \* & Asterium venerabiles Episcopos vna quidem secum ex Oriēte profectos, sed diuerso itinere ingressos, nobisq. in veniendo comites factos, eosdemque memorantes vrsacium ipsorum, & quantopere res suas suspectas haberent; iudiciumque metuerent, ne a nobis quidem sycophantiæ, ab accusatoribus vero ab ipsis subornatis omnia per dolum fecisse conuincerentur: hæc inquam illi conspicati, etsi alacriter aduenerant, arbitrati nos metu conterritos minime occursum: tamen cum animaduertent nostram fiduciam, intra Palatium se recluserunt, quo in loco domicilium habebant; atque ibi inter se ita confusurrunt: Ad alia venimus, & alia conspicimus; accessimus cum Comitibus, & sine Comitibus res agitur: prorsus futurum est vt condemnemur. Nostis qualia sint decreta, ordinationesque: Athanasio in manu sunt monumenta omnium Mareotæ Actorum, quibus ille quidem purgatur, nos autem confundimur. Quid igitur hæsitamus? quid moramur? Fingamus aliam causationem, & discedamus; ne si manserimus

A manserimus, condemnemur. Melius est de fuga erubescere, quàm conuictos de sycophantia condemnari. Si fugerimus, poterimus aliquo modo hæresin propugnare; quòd si nos fugientes condemnauerint, habemus Cæsarem propugnatorem, qui non permissurus est, vt à populis de Ecclesijs eijciamur. Ad istum modum ipsi inter se disceptabant.

Osius autem, ceterique Episcopi crebro illis Athanasij fiduciam renunciabant, & quàm promptus ad causam dicendam esset, & quantopere iactaret se eos sycophantiæ conuicturum; & inter cetera dicebat: Si timetis iudicium, cur huc venistis? Oportebat aut huc non venire, aut huc profectos iudicium non subterfugere.] hæc ad eos Osius: eadem quoque habet Athanasius<sup>a</sup> in sua Apologia de tribus Comitibus cum illis ad Synodum venientibus, de Concilio sine militari apparitura cogendo, deque eorum Synodalis iudicij diffidentia, & in Palatio mansione, compellationeque Catholicorum Episcoporum ad eos, vt ad Synodum conuen-

B rent. At quid demum illi? idem subdit his verbis<sup>b</sup>: Illi cum hæc audirent, & magis magisque percellerentur, absurdior quàm Antiochiæ excusatione vsi sunt, & sub eo prætextu, quasi Imperator ipsis triumphalia de Persis per litteras scripsisset, fugam adornarunt, & sine omni pudore hanc cauillationem per Eustathium presbyterum Sardicensis Ecclesiæ renunciarunt.

Verum ne ita quidem ipsis fuga ex sententia successit: statim enim Synodus, cuius patronus erat Osius, illis diserte scripsit, vt aut occurrerent responsuri, & de suis in alios, aliorumque in ipsos criminibus; aut certo scirent, se pro reis a Synodo condemnandos, & Athanasium cum suis, vt puros, ab omni crimine liberandos. Illi autem maiori metu conscientie angebantur, quàm vt istiusmodi litteris obtemperarent. Nam cum viderent eos quos iniuria attercerant: ne ad respondendum quidem ausi se reflectere, summa intentione fugam rapiebant.

C Talis igitur & tam foeda fuga illorum fuit.] hæc Athanasius: reliqua autem quæ subdit de sui absolute & Eusebianorum damnatione, ponenda erunt inferius suo loco.

Extant litteræ Osij Episcopi post multum temporis ad Constantium scriptæ, in quibus de officiis a se erga Arianos, vt Synodo se sisteret, tum adhibitis, his verbis meminit<sup>c</sup>: Fui (inquit) ipse in Sardicensi Concilio, cum tu, tuusque frater beatus Constans nos omnes eo conuocabat; ipseque vltro Athanasij inimicos prouocauit, cum ad Ecclesiam, vbi ego morabar, conuenissent; vt si quid contra eum haberent, ederent; promissique eis securitatem, neve quidquam aliud expectarent, quàm rectum in omnibus iudicium: idque non semel, sed bis feci: quòd si nollent rem ab vniuersa Synodo disceptari, saltem me Iudice vterentur: promissique etiam, nos Athanasium, si in noxa reperiretur, omnibus modis eiecturos esse. Quòd si innocens deprehendatur, & vos ostenderit calumniatores, & æque illum recusaue-

D ritis: ego illi persuadebo, vt mecum in Hispanias veniat. Athanasius autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra obloquutus: illi vero ad omnia diffidentes, recesserunt.] in hunc modum ad Constantium Augustum Osius de gestis Sardicensibus.

Quid vero in ipsa Synodo post hæc gesta sint de absolute Athanasij, & condénatione Eusebianorum, Athanasius in epistola ad solitarios nuper citata, rem summatim complexus, docet his verbis: Synodus autem ex pluribus quàm trigintaquinque prouinciis coacta, cognita Arianorum malitia, permisere Athanasio cum suis vt causam diceret tum de calamitatibus suis, tum de calumniis quas passus esset; auditisque eius rationibus, hominem innocentem, quemadmodum superius dixi, pronunciarunt, eumque magna admiratione prosequuti sunt; adeo vt eius communionem amplecterentur, & litteras passim misissent tum ad cuiusque diocesim, tum potissimum in Aegyptum, Alexandriam, & Libyam, quibus

E significabant, Athanasium cum suis puros & extra omnem culpam esse; eorumque accusatores, sycophantas, & facinorosos, & quiduis potius quàm Christianos appellari debere: eos igitur cum pace dimiserunt: Stephanum autem, & Menophantem, Acacium, & Georgium qui Laodiceæ pro Episcopo fuit, Vrsacium, & Valentem, & Theodorum, & Narcissum deposuerunt: Gregorij Alexandriam misit Episcopi nomen ita, eum condemnando, recitarunt, vt nec vmquam eum Episcopum, nec dignum qui Christianus appellaretur, censerent: resciderunt enim omnes illius in ordinibus dandis constitutiones, interdicientes, ne quisquam ab eo ordinatus in Ecclesia, vel nomen sui ordinis obtineret, idque in odium inauditorum scelerum Gregorij. Et ita quidem Athanasius cum suis dimissus est in pace. litteras autem, quæ in hac pace scriptæ fuerunt, propter longitudinem omisimus. Synodus vero ad istum modum soluta est.] hæc ibi perpauca Athanasius complexus est, qui & in oratione prima contra Arianos, alios quoque recenset excommunicatos a Synodo, cum ait: His connumerantur Acacius quoque & Patrophilus & Narcissus ad omnem impietatem

ARIANI VITANT CONGRSSVM.

Athanas. Apolog. 2.

Athanas. ad solitar.

CITANTVR A SYNODO ARIANI.

QVID OSIVS CVM ARIANIS. c. Athanas. in epist. ad solitar.

ATHANASIVS ABSOLVTVS.



pietatem audacissimi, qui in Magno Concilio Sardicensi ab Ecclesia reiecti fuere; vna- que cum his Eustathius, qui nunc Sebaste est, & Eudoxius & Basilus patrocino impie- tatis ad istas fortunas subuecti.] hæc (vt diximus) summatim Athanasius de iudicio Sardicensi.

CAUSA ATHA- NANI IUVENI- LIA.

Iam vero quæcumque in Synodo gesta sunt, hic, quantum ex diuersis scriptis S. Athanasij & aliis colligere licet, ordine prosequamur. Cum Osius priuatim amice (vt vidimus) cum Arianis egisset, vt Synodo præsto essent, eisdemq. & honestam in ea causa transactionem pol- licitus esset, nihilque remisisset omnis humanitatis officij, quo eos ad iudicium Synodale ex- cipiendum induceret: illi tamen causæ cognitionem penitus exhorruerunt, recusaruntque omnino Patrum Concilio interesse, quod & fuga testati sunt. Confidentibus igitur in vnum Patribus, quæ acta antea essent in causa Athanasij, Romæ postea edita, & a Iulio Romano Pontifice cognita fuerant & iudicata, in medium allata sunt. Reintegratur iudicium, & tum B Athanasius, tum alij ab Arianis antea condemnati, sistuntur iudicio causam dicturi. Pro- dunt inter hæc accusatores libellos criminum, atque ipsos aduersus eosdem Arianos Epi- scopos Synodo offerunt. Quamobrem secundum rectum iudicij ordinem citari iussi sunt ijdem Episcopi Ariani, tum vt accusatores aduersus Athanasium dicturi, tum vt rei ad obiecta crimina responderent. Sed illis omnino recusantibus ad Concilium se conferre: pla- cuit eidem sacro Conuentui, quæ contra Athanasium confecta olim ab Eusebianis Acta fuis- sent, accurate cognoscere: quibus exacte perspectis, & illorum calumniis, dolis, falla- ciisque aperte detectis; calculo omnium Patrum, secundum Iulij sententiam antea Ro- mæ latam, Athanasius absolutus; simulque omnes ab Eusebianis ab Alexandrina Ecclesia eiectos atque damnatos, postliminio in pristinum statum S. Synodus restituendos esse decre- uit: Gregorium vero in sedem Alexandrinam ab eisdem Eusebianis per vim militarem intru- sum non tantum deposuit, sed & execrata est; omniaq. ab eo in sede Alexandrina gesta, ordi- nes collatos & alia, irrita prorsus habenda esse constituit.

CAUSA MAR- CELLI ANCY- RANI. ET AS- CLEPAB GA- ZENSIS.

Absoluto autem iudicio Athanasij, & his quæ spectabant ad Ecclesiam Alexandrinam, causa Marcelli Episcopi Ancyrani & Asclepæ Episcopi Gazæ Synodo exposita est: ambo enim vt hæretici ab Eusebianis damnati fuerant, & sedibus expoliati, qui Catholica fidei professione Romæ apud Iulium Papam edita, ab eodem absoluti, recepti in communi- onem fuerant. causa igitur ex scriptis prodita examinata, cum nihil præterea accusatores, qui aberant, atque citari venire recularant, obicerent contra eos, paribus omnium Episcoporum suffragiis sunt absoluti, atque sedibus quibus priuati fuerant, sententia Synodi restituti, damnatis iam atque depositis iis, qui ab Eusebianis in locum ipsorum fuerant subrogati, Ba- silius Ancyræ, & Quintianus Gazæ.

QUERELAE AD- VERSVS ARIA- NOS.

His igitur innocentibus iudicatis, datus est accusatoribus locus aduersus Eusebianos eos- demque Arianos, quorum immensa copia extitit, Antistitam in primis qui ab eisdem in exi- lium acti fuerant & multa dira passi, itemque affinium & amicorum cuiusque ordinis ac sta- tus hominum exclamantium suorum cædes, exilia, & carceres, contumeliasque ab Arianis crudelissime perpetratas: ostentatæ sunt ab eisdem catenæ, & dira vincula quibus sanctissimi Episcopi ab iisdem vincti fuerant. Perlatæ quoque & perlectæ sunt litteræ Theognidis Nicæ- ni Episcopi aduersus Athanasium, Marcellum, & Asclepam, ad Imperatorem, ad eum conci- tandum commentæ: ex postulationes de sedium aliorum Episcoporum inuersione, ordinatio- nibusque perperam factis, & aliis innumeris, in manibusque ab eisdem in Catholicam Eccle- siam commissis: hisque additæ & auditæ sunt relationes duorum illorum Episcoporum Arij\* & Asterij, qui ab ipsis Arianis Episcopis fugientes, sese Synodo dederant.

\* Macarij

SENTENTIA SYNODI IN ARIANOS.

Auditis itaque & examinatis omnibus his, verisque in omnibus comprobatis, & Arianis Episcopis sæpe vocatis venire reuentibus, ab eadem sacrosancta Synodo lata est aduersus nominatos Antistites damnationis sententia, qua sede depositi & Catholica communione priuati essent. His igitur secundum Ecclesiasticos canones rite gestis; de omnibus quæ ha- tenus in Concilio de causa inter Arianos & Catholicos gesta essent, scribuntur a sacro- sancta Synodo litteræ ad Iulium Romanum Pontificem, & ad Imperatores Constantium atque Constantem, quibus Patres rogarunt eos, vt qui hætenus ab Arianis vincti te- nerentur & exules, quam primum solui ac liberari iuberent, omnesque Catholici iniu- riam passi & e sedibus eiecti in statum pristinum vindicarentur; monentes eosdem, ne in posterum iudicijs se Ecclesiasticis immiscerent, sed sinerent cuncta peragi ex Eccle- siasticarum legum præscripto. Mentio habetur litterarum ad Imperatores in eiusdem Ma- gni Concilij epistola Synodali data ad Iulium Ecclesiæ Romanæ Episcopum: accepimus

eam

A eam ex Collectionis Cresconianæ codice Cassinate peruetusto, sed mendis obsitam ac maxime deprauatam, detruncatamque, quam vt licuit summa industria restitutam hic eden- dam curauimus. si emēdator erit, quam Parisiis mittēdam expectamus, describemus hic eam in secunda Tomi huius editione; interim autem hac, vt se habet, fruere lector antiquitatis Ec- clesiasticæ studiose.

Incipit exemplar epistolæ Synodi Sardicensis factæ ad Iulium Urbis Romæ Episcopum.

Quod semper credidimus, etiam sentimus, vt experientia probat, & confirmat, quæ quif- que auditione audiuit: verum est enim quod beatissimus magister Gentium Paulus Aposto- lus de se locutus est: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus? Quam- quam vtique, quia in ipso Dominus Christus habitauit, dubitari non possit spiritum per ani- mum etiam locutum, & organum corporis personasse. Sic itaque, dilectissime frater, corpore

\* 2. Corimb. 13.

B separatus, mente, concordia, voluntate affuisti: sed honesta fuit & necessaria excusatio de absentia, ne vt lupi schismatici, aut canes hæretici rabido furore excitati infani oblatra- rent, aut certe serpens diabolus blasphemiarum venenum effunderet. Hoc enim optimum & valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est ad Petri Apostoli sedem de sin- gulis quibuscumque prouincijs Domini referant sacerdotes. Quoniam ergo vniuersa quæ ge- sta sunt, quæ acta, quæ constituta, & chartæ continent, & viuæ voces carissimorum fratrum & compresbyterorum nostrorum Archidami & Philoxeni, & carissimi filij nostri Leonis dia- cono verissime & fideliter exponere poterunt; pene superuacuum videatur, eadem his inferri litteris, quæ patuerunt apud omnes, qui conuenerunt ex partibus Orientis, qui se appellant Episcopos: quamquam sint ex his certi auctores, quorum sacrilegas mentes Ariana hæresis pestifero tinxit veneno, diu tergiuersatos propter diffidentiam, ad iudicium venire noluisse,

C tuamque & nostram reprehendisse communionem, quæ nullam habebat culpam; quia non so- lum octuaginta Episcopis testantibus de innocētia Athanasij pariter credidimus, sed & \* con- uenti per presbyteros tuos & per epistolam, ad Synodum, qua eorum \* . . . . . venire noluerunt: satis erat iniquum, illis confitentibus, sacerdotibus testimonium perhi- bentibus Marcello & Athanasio denegare societatem . . . . . fuerunt quanta . . . . . & ipsi religiosissimi Imperatores permiserūt, vt de integro vniuersa discus- sa disputarentur: et ante omnia de sanctæ fidei integritate veritatis, quam violauerunt: secun- da de personis, quas dicebant esse delectas, de iniquo iudicio, vel si potuissent probare, iusta fieret confirmatio: Tertia vero questio appellanda \* est, quod graues & acerbas iniurias, in- tolerabiles etiam & nefarias cōtumelias Ecclesijs fecissent, cum raperent Episcopos, presby- teros, diaconos, & omnes clericos in exilium mitterent, ad deserta loca transducerēt, & fame;

\* quod \* causa tracta- batur

D siti, nuditate, & omni egestate necarent, nonnullos ferreis vinculis . . . . . \* vicies eis arctissimis circulis . . . . . denique ex ipsis quidam vincti in eadem iniuste defecerunt poena: quorum ambigi non potest martyrij gloriosam mortem ex- titisse. Adhuc quoque audent quosdam retinere: nec causa vlla fuit criminis, nisi quod repu- gnarent, & clamarent, quodque execrarentur Arianam & Eusebianā hæresin, & nollent ha- bere cum talibus communionem. Iis autem qui secum sentire maluerunt, prodesse; et qui an- te fuerant deiecti, non solum recepti sunt, sed etiam ad clericalē dignitatem promoti, & ac- ceperunt præmium falsitatis. Quid autem de impiis, & de imperitis . . . . . Vrsa- cio & Valente statutū fuit, accipe beatissime frater . . . . . quia manifestum erat eos non cessare adulterinæ doctrinæ in Italia semina spargere, & quod Valens relicta Ec- clesia aliam inuadere voluisset, & eo tempore, quo seditionem commouit vnus ex fratribus

\* apponenda

\* vinciens eos

E nostris qui fugere non potuit, viator \* obrutus, & conculcatus in eadem Aquileiensem ci- uitate tertia die defecit (causam vtique mortis præbuit, qui sollicitauit) sed ea quæ bea- tissimis Augustis significauimus cum legeritis, facile peruidebitis nihil nos prætermisisse; quantum ratio patiebatur: et ne molesta esset longa narratio, quæ fecissent insinuau- mus: tua autem excellens prudentia disponere debet, vt per tua scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia, \* in Italia sunt fratres nostri, quæ acta sunt, & quæ definita, cognoscant, \* & ne ignorantes eorum accipiant litteras communicatorias, quos extra Episcopatum iusta sententia declarauit. Perseuerent autem Marcellus, Athanasius, & Asclepius in nostra communione, quia obesse eis non poterat iniquum iudicium: de fuga & tergi- uersione eorum, qui ad iudicium omnium Episcoporum, quo venimus, venire nolue- runt, plena relatio fratrum, quos sincera charitas tua misit, immunitatem \* tuam perdo- cebunt: Eorum autem nomina, qui pro facinoribus suis deiecti sunt, subiicere curau- mus, vt sciret eximia grauitas tua qui essent communionem priuati, vt ante proloquuti

\* humanitatem

sumus. Omnes Fratres & Coepiscopos nostros litteris tuis admonere digneris, ne epistolas inde allatas Communicatorias eorum accipiant. Item \* nomina hæreticorum, Acacius a Cæsarea, Vrsacius a Syngidone, Menophantes ab Epheso, Valens a Mursia, Georgius a Laodicæa, Narcissus a Neronopoli, Stephanus ab Antiochia . . . . . reliqua de sunt in exemplari.

Addiderunt his Patres litteras ad Aegypti Ecclesiam de absolutione Episcopi Athanasij & condemnatione Gregorij. Scripserunt & Circularem epistolam ad omnes vbique positas Catholicorum per Orbem Ecclesias, quibus de iis quæ hæcenus gesta essent & definita a sacrosancto Concilio, omnes certiores redderentur. Exciderunt vero litteræ datæ ad Imperatores, quarum tantum notum est argumentum ex aliis eiusdem Synodi litteris; quæ autem ad Aegyptios scriptæ fuerunt, extant integræ, licet ob perperam factam scriptionem & translationem mendis aliquot illapsis sint expurgandæ. Habetur etiam illa vniuersalis Encyclica ad omnes Ecclesias data: recitat ambas Athanasius, & primo loco eam, quæ ad Aegyptios missa est, epistolam: quam, quod epistolarem complectatur historiam de iis quæ in causa Athanasij in eadem Synodo gesta sunt, hic integram describere dignum putamus sic se habentem:

Athanasij Apolog. 2. EPISTOLA SYNODALIS AD AEGYPTIOS.

Sacra Synodus per gratiam Dei Sardicæ congregata e Roma, Hispaniis, Galliis, Campania, Calabria, Apulia, Africa, Sardinia, Pannoniis, Daciis, Norico, Sciscia, Dardania, & secunda Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæstina, Arabia, Creta, &c.] desunt nomina complurium aliarum prouinciarum, quæ in posterioribus litteris postea ab eadem Synodo datis reperiuntur inscripta. ad quos autem eadem scriberentur litteræ, sic mox ibi subditur: Aegypto, presbyteris, & diaconis, & vniuersæ Ecclesie Dei per Alexandrinam parœciam dilectis in Christo fratribus salutem.

Etiam antequam acciperemus litteras vestræ religionis, non ignotum id nobis, sed profus compertum fuit, antesignanos infelicium Arianorum multa & grauia, sed magis in exitium suarum animarum, quam in Ecclesiam molitos esse. Ea enim eorum ars & vaficies fuit, semperque eius pestiferi propositi fuere, vt omnes vbique Orthodoxæ fidei homines, & Catholicæ Ecclesie doctrinam a Parribus traditam seruantes exagitarent & persequerentur: quorum nonnullos falsis criminibus circumuenerunt, alios extra fines suos relegarunt, alios in ipsis suppliciis absumpserunt: certe fratris nostri & Coepiscopi Athanasij innocentiam vi & tyrannide circumuenire & opprimere conati sunt, nulla in eius iudicio neque sedulitate, neque fide, neque iustitia adhibita. Iam ergo diffisi suis fabulis & vanis rumoribus, ac coram intuentes, quam non possent de his rebus iusta documenta afferre, cum essent in vrbe Sardica, non ausi sunt in Concilio sanctorum Episcoporum apparere. Qua ex re æquitas iudicij fratris & Coepiscopi nostri Iulij liquidissime apparuit: qui non temerario consilio, sed cum matura deliberatione sententiam tulit: adeo vt nihil relinquatur dubij de communionem fratris nostri Athanasij adducendis octoginta Episcopos veros testes pro se in iudicium, atque eo potiore iure nitentis, quod per dilectos fratres nostros presbyteros suos, & per litteras, Eusebianos non iure, sed vi graffantes, sapienter eluserit. Quapropter omnes vndique Episcopi communionem viri ob eius innocentiam confirmarunt.

Illud quoque vestra charitas conspiciat, post Athanasij ad sacram Synodum Sardicam congregatam aduentum, Orientales litteris mandatisque citatos fuisse, vt se iudicio sifterent: verum illos sua conscientia prædamnatos inhonestis causationibus tergiuersari cœpisse, poscentes interim vt innocentem quasi nocentem a nostra communionem submoueremus, nihil spectantes quam indecentia vel potius impossibilia postularent. Atque adeo commentaria Actaque Mareote nonnisi a sceleratis & perditissimis quibusdam nouitiis, quibus ne vulgarem quidem gradum clericatus committas, per absentiam alterius partis confecta esse: neque enim frater noster Athanasius Episcopus, & Macarius presbyter, quem accusabant, presentes adesse voluerunt; quamquam alioqui illorum inquinatio seu potius insidiatio nullo non probro scaturiebat, cum nunc Ethnici, nunc catechumeni interrogarentur, non vt quæ scirent, dicerent, sed quæ ab illis didicerant, mentirentur: nulla enim vestri ratio habita est, qui estis compresbyteri Athanasij, & curam eius absentie susceperatis, cupientes interesse quæstioni, & veritatem ostendere, & falsa redarguere: tantum enim abest vt vos presentes esse voluerint, vt etiam contumeliose eiecerint. Ex istis rebus quamquam sycophantiam esse clarissime constaret: tamen dum euo-

A dum euoluimus Acta, deprehendimus ipsum sceleratum Ischyram titulo Episcopi in mercedem calumnie remuneratum suam sycophantiam suis verbis prodere. Ipse enim Ischyra in monumentis Actorum diserte testatus est, se ea ipsa hora, qua Macarius in suam cellam venerat, ægrotum iacuisse, Eusebianis contra scribentibus eum tum steterisse & oblationes fecisse, cum Macarius superueniret.

Quin & illa calumnia, qua postea vsi sunt, manifesta apparuit, cum vociferarentur & misere deplangerent, eadem Athanasium fecisse, & Arsenium Meletianum Episcopum eius opera e medio sublato: quam rem fictitio gemitu & falsis lacrymis, vt vera videretur, deplorabant; iusseruntque eius qui viueret, quasi qui extinctus esset, cadauer exhiberi. Sed figmenta eorum non latuerunt: notum enim erat omnibus, hominem incolumem esse, & inter viuos recenseri. Verum nec sic quidem cum vidissent figmenta sua renudari, ipso Arsenio se viuuum & minime interfectum aut mortuum exhibente, quiescere potuerunt; sed nouas sycophantias veteribus cumulantes, omnibus machinis id egere, vt hominem calumniis inuoluerent. Quid igitur dilecti? Non hic quidem frater noster Athanasius animum despondit, sed magna cum fiducia eos etiam in hac causa ad iudicium prouocauit: quod & nobis in voto fuit; ac proinde eos citauimus, vt iudicio se sisterent, & si possent, reum certis documentis perurgerent. Sed o magnam improbitatem! o grauem superbiam! vel potius, si verum dicendum est, o malam & obnoxiam conscientiam! ac rem ita esse nulli non clarissime innotuit.

Quocirca, dilectissimi fratres, commonitos vos cupimus, & diligenter adhortamur, vt præ omnibus fidem Catholicæ Ecclesie retineatis. Multa certe & grauia & acerba perpeffi estis: multas vicissim contumelias & iniurias sustinuit Catholica Ecclesia: sed qui perseuerauerit vsque ad finem, saluus erit. Quapropter si denuo auferint aliquid facere contra vos, tribulatio illa vobis pro gaudio esto: nã istiusmodi passiones pars aliqua martyrij haberi debet; & istiusmodi vestræ confessiones & tormenta non carebunt sua mercede, cum præmia a Deo recepturi sitis. Qua de re in primis decertate pro sana fide, & pro innocentia Athanasij Episcopi & in sacris nostri comministri: nam neque silentio suppressimus, aut negleximus ea quæ ad vestram securitatem pertinebant, sed eius rei curam præcipuam habuimus, eaque egimus, quæ dilectionis ratio postulabat. Compatimur enim fratribus nostris patientibus; et eorum passiones, nostras proprias arbitramur, & nostras lacrymas cum vestris cõmiscuimus: neque vos soli dumtaxat passi estis; sed eadem alij complures comministri nostri, cum huc venissent, deplorarunt. Quamobrem preces nostras ad religiosissimos & amantissimos Dei Imperatores retulimus, vt illorum humanitas, eos qui adhuc grauantur & affiguntur, solui iubeat; constituatque, ne quis Iudicum, quorum munus est publica curare, de clericis sententiam ferat, aut vlla ratione in posterum sub prætextu Ecclesiarum quidquam contra fratres moliat; sed vt quisquis citra persecutionem, aut vim, aut auaritiam, prout optat & cupit, vitam instituat, & cum quiete & pace Catholicam & Apostolicam fidem sequatur.

Gregorium igitur illegitime ab hæreticis Episcopum constitutum, & in vestram ciuitatem ab illis deductum, ab vniuersa sancta Synodo ab Episcopatu, tametsi reuera numquam Episcopus fuerit, depositum esse, vestram vnanimitatem scire volumus. Valete igitur, & recipite vestrum Episcopum Athanasium, quem ob id ipsum cum pace dimissimus. Vnde admonemus omnes, qui vel per metum vel per dolum circumuenti, cum Gregorio communicarunt, vt nunc nostra admonitione respiscentes, deinceps ab illius nefaria cõmunionem abstineant, & sese Catholicæ Ecclesie adglutinent. Ceterum quia cognouimus & Aphthonium, & Athanasium Capitonis filium, & Plautum, & Plucionem compresbyteros vestros eadem fraudem ab Eusebianis perpeffos esse, & quosdam eorum in exilium eiectos, quosdam metu mortisque interminationibus profugos esse: scire vos cupimus etiam istos a nobis receptos esse, & vt innocentes crimine liberatos; cum non ignari sitis omnia ab Eusebianis contra Orthodoxos per fraudem & libidinem acta esse. Aequum ergo fuerat, ipsum Athanasium vos de istis rebus vt suis ac propriis certiores facere: sed tamen quia sacra Synodus ea potius vobis ad certius testimonium scribere voluit; ideo nos quoque non supersedendum putauimus, sed statim significare studuimus, vt quemadmodum nos, ita vos quoque hos viros recipiatis, qui & ipsi quoque laudem merentur, quod ob pietatem in Christum digni habiti sunt, qui ab hæreticis contumeliam paterentur. Quæ autem decreta sunt a sancta Synodo in Theodorum, Narcissum, Stephanum, Acacium, Menophantem, Vrsacium, Valentem, & Gregorium antesignanos Arianæ

hæreseos, qui & in vos & in Ecclesiam peccauerunt, ex iis quæ subiuncta sunt, cognoscetis; quæ ideo ad vos misimus, ut vestra in Deum pia religio suffragetur sententiis a nobis latis; simul intelligat Ecclesiam Catholicam nequaquam dissimulanter cum iis agere qui ipsam offendunt.] hætenus Synodalis epistola ad Aegyptios data.

Quæ autem post sequitur, ad vniuersas Ecclesias missa est; sed accidit, ut librariorum vitio inscriptiones immutatae sint, atque hæc quam retulimus ad Aegyptios missa, loco illius ad vniuersos vbique terrarum Episcopos scriptæ posita habeatur, illa vero vniuersalis & Circularis sub titulo eius quæ data est ad Aegyptios & Africanos errore sit collocata: quod ex ipsarum argumento nemo non intelliget. Subiiciemus his Synodalem epistolam Encyclicam ab Athanasio recitatam, qua pariter quæ in Synodo Sardicensi vsque in eam horam qua scribebat, gesta erant, exacte sunt enarrata: habet eadem Theodoretus; describemus nos hic illam ex Athanasij textu, ex qua prior quoque accepta est; multa prætermittentes, quæ de causa eiusdem Athanasij in Synodo iudicata, in litteris ad Aegyptios superius recensuimus. Apud Theodoretum inscriptio ponitur, quæ in Athanasio desideratur, in qua numerantur diligenter prouinciæ omnes, ex quibus Episcopi ad Synodum conuenere: sic enim se habet:

Sanctum Concilium ab Episcopis Romæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Campaniæ, Calabriæ, Africae, Sardiniae, Pannoniæ, Myfiæ, Daciæ, Dardaniæ, & Daciæ inferioris, Macedoniæ, Thessaliæ, Achaïæ, Epiri, Thraciæ, Rhodopæ, Asiæ, Cariæ, Bithyniæ, Helleponti, Phrygiæ, Pisidiæ, Cappadociæ, Ponti, Phrygiæ minoris, Ciliciæ, Pamphiliæ, Lydiæ, insularum Cycladum, Aegypti, Thebaidis, Libyæ, Galatiæ, Palæstinae, Arabiæ per Dei gratiam Sardicæ celebratum, omnibus vbique Episcopis & ministris Catholiciæ & Apostoliciæ Ecclesiæ dilectis fratribus in Domino S.

Sæpe multumque in seruos Dei rectæ fidei cultores audaciam suam exercuerunt Ariani, &c. post aliqua vero, hæc ab exordio Actorum Sardicensium de Ariani: Cum ad Sardorum ciuitatem accessissent, conspectis ibi Athanasio, Marcello, Asclepa, aliisque nonnullis, veritatem in iudicium prodire; et cum non semel aut bis, sed iterum atque iterum citati essent, citationibus non obtemperauerunt, tametsi omnes Episcopi simul congregati essent, & in primis grauissima ætate Osus, homo & ob æui longitudinem, & confessionem suam, & ob tantos suos labores omni reuerentia dignus. Expectauimus igitur eos, & cohortati sumus, ut in iudicium prodirent, & ea quæ rumoribus & litteris de comministris nostris absentibus iactauerant, præsentibus iustis rationibus comprobarent. Verum illi, quantumcumque citati, prodire noluerunt.] et paulo post: Fugerunt autem, non solum quod sycophantiam suam agnoscerent, sed quod præsto viderent qui ipsos de variis criminibus inceserent, qui vincula & ferrum promebant, quæ secum ab exilio extulerant. Cognati autem eorum, qui illic adhuc vinciti asseruantur, ibi quoque præsentibus eorum oculis apparebant, vnaque cum iis amici eorum quos ipsi trucidauerant: et quod maximum est, aderant Episcopi, quorum aliqui ferrum & catenas sibi ab ipsis inditas circumferebant, aliqui mortes illorum calumniis illatas detestabantur: eo enim furoris processerant, ut etiam Episcopos interficere conarentur: et interfecissent, nisi eorum manibus erepti fuissent. Certe comministris noster beatus Theodolus per calumniam eorum iussus interfici, fuga salutem sibi quaesiuit: alij ictus gladiatorum ostentabant: alij famem toleratam conquerebantur: neque harum rerum vulgares homines, sed integræ Ecclesiæ testes erant, quarum nomine Legati, qui huc venerant, de militum gladiis, turbarum fustigationibus, Iudicum minis, adulteriis, & subornatis falsis litteris, certa documenta afferbant: lectæ enim sunt litteræ, quas Theognis in fraudem Athanasij, Marcelli, & Asclepæ adulterauerat, ut Imperatores in hos viros concitaret: et hoc ita esse, hi qui Theognidi per id temporis diaconi fuere, commonstrarunt: ut interim omittamus virginum denudationes, ecclesiarum incendia, carceres eorum qui in sacris ministri erant. Quæ scelera, nulla alia de causa, quam ob infaustam abominandamque Ariatorum hæresin, commiserunt. Omnia enim ista mala coacti sunt experiri qui eorum communionem recusabant. His igitur inspectis, in arctum cogebantur eorum consilia, cum & facta perpuderet confiteri, nec dissimulandi spes esset.

Venerant illi quidem in Sardorum ciuitatem, ut aduentu suo existimationem, quasi non peccassent, excitarent. Ceterum cum eos accusatores suos futuros esse conspicerent, quos vel calumniis, vel calamitatibus affixerant, & inhererent oculis & sub conspectu essent rerum quæ obicerentur documenta: noluerunt ad citationem in iudicio comparere, quamuis magna fiducia & libertate a comministris nostris Athanasio, Marcello, & Asclepa inceserentur, querelas suas proponentibus, ac nulla non ratione prouocant-

A prouocantibus; cum denunciarent se esse paratos, non solum calumnias eorum refellere, sed ostendere quoque quæ contra Ecclesiam publice deliquissent. Igitur tanto metu correpti sunt, ut se fugam mandarint, & fugiendo calumnias suas patefecerint; et quæ peccauerant, cursu illo confessi sint. Et quamquam eorum prauitas non modo ex superioribus, sed ex istis quoque innotesceret: tamen ne de fuga sua nouum aliquod scelus mutuarentur, decretum fuit, ut secundum veritatis rationem illorum factæ fabulæ examinarentur.] subditur ibi de Actis eorum contra Athanasium confectis, de quibus satis ex eorundem epistola ad Alexandrinos superius dictum est. quibus recensitis, hæc habentur de Marcello, ac subinde de Asclepa:

Recitata quoque sunt scripta collegæ nostri in sacris Marcelli, & deprehensa est Eusebij do-

lofa vafrietas. Quæ enim Marcellus per modum quaestionis tractauerat, ea tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata quoque sunt in his quaestionibus quæ intercederent & subsequerentur, & inuenta est bona & recta fides istius viri: non enim ex Maria, ut ipsi asseuerabant, Verbo Dei initium attribuit, neque finem eius regno constituit; sed regnum eius initio & fine carere, scriptis prodidit.] hæc in præsens fuit Synodi sententia, & antea Iulij Romani Pontificis de Marcello, secundum ea quæ in publicum iudicium allata erant; sin autem ille aliter corde sentiret (ut postea ex patefactis conuictus est) nequaquam vertitur infamiæ Synodo secundum Acta edita iudicanti. At mox subditur de Asclepa in eadem epistola: Asclepas autem comministris noster in sacris, prolatis Actorum monumentis Antiochiæ confectis, docuit, cum ibi simul & accusatores & ipse Eusebius Cæsariensis adessent, iudicijs Episcoporum, qui huic causæ præsidebant, se innocentem pronunciatum esse.] hæc ibi. Quod vero ad eundem Asclepam Gazæ Episcopum spectat: coiuuit aliquando hic cum

Arianis ante Nicænum Concilium: vbi vero illud est celebratum, Catholicam fidem vna cum Orthodoxis professus est: quamobrem Eusebiani in eum exacerbati in Conuenticulo Tyrio (ut Theodoretus testatur) prauæ doctrinæ illum accusarunt: sed in Conuentu Antiocheno (quinam hic fuerit, ignoratur, a Catholicis tamen oportuit esse collectum) causa cognita innocens ab Episcopis inuentus est; verum ab eisdem Eusebianis exagitatus, sedeque spoliatus; Romam confugit ad Iulium Romanum Pontificem: qui Actis contra eum diligenter inspectis; atque aduersariorum calumnijs perspicue patefactis, ipsum innoxium, ac dignum communione Catholica declarauit. Sed rursus epistola:

Non igitur sine causa est, dilectissimi, quod citati sæpius non obtemperarint, sed fugere maluerint; et conscientia ad fugam propulsi, crimen suæ sycophantiæ confirmauerint; et causam dederint, ut quæ accusatores eorum præsentibus obijcerent & demonstrarent, pro veris haberentur: immo præter hæc omnia depositos olim & eiectos ob Arianam hæresin, non solum receperint, sed ad maiores gradus euexerint, ex diaconis presbyteros, ex presbyteris Episcopos facientes, non in alium usum, quam ut impietatem disseminarent, latiusque diffunderent, & piam fidem corrumpent. Quo in negotio post Eusebium facile principes sunt Theodorus ab Heraclea, Narcissus a Neroniade Ciliciæ, Stephanus ab Antiochia, Georgius a Laodicea, Acacius a Cæsarea Palæstinae, Menophantes ab Epheso quæ est Asia, Ursacius a Singidone Myfiæ, Valens a Mursis in Pannonia: nam & isti eos qui secum ab Oriente descendebant Sardicam, non permiserunt in sacrosanctam Synodum introire, aut vilo modo ad Dei Ecclesiam appellere, & in itinere Sardicam versus certis in locis Conciliabula in morem Synodi per se habuerunt, & fœdera cum interminationibus confluauerunt. Quapropter cum Sardicam peruenissent, minime omnium iudicio steterunt, aut in eundem locum cum sacra Synodo conuenire voluerunt; sed mox vbi eo peruenissent, & pro perfunctoria specie purgationis aduentum suum ostentassent, raptim inde aufugerunt.

Rem ita actam esse, per comministros nostros Macarium\* Palæstinum, & Asterium Arabem, qui vna cum ipsis in itinere fuerunt, & ab eorum infidelitate recesserunt, resciscere licuit: qui cum ad sacram Synodum venissent, simul & de vi quam passi essent, conquesti sunt, & quanta prauitate in rebus agendis vsi essent Eusebiani, indicarunt. Id quoque ab eis auditum, esse illic multos rectæ fidei cultores, quos isti prohibuerunt ne huc venirent, pericula minasque si quis ab ipsis recederet, denunciantes: ac propterea curasse, ut omnes in itinere eodem domicilio vterentur, ne vel tantillum quispiam ab illis seorsum agere posset. Sed quia eorum sycophantiæ, vincula, cædes, verbera, falsæ epistolæ, contumeliæ, virginum denudationes, exterminationes, euastationes, incendia ecclesiarum, transfultusque a minoribus ciuitatibus ad maiores parocias, & quod est grauissimum, denuo per eosdem excitata contra rectam fidem infelicissima Ariatorum hæresis reticenda non sit: Ideo nos dilecti

a Athanasij Apo-  
log. 2.  
b Theodoret. lib.  
3. c. 8.

EPISTOLA SY-  
NODALIS EN-  
CYCLICA.

a Athanasij Apo-  
log. 2.

DE MARCELLO  
ET ASCLEPA.

a Theodoret. lib.  
I. c. 24. in fin.

\* Arium

dilectos fratres & comministros nostros Athanasium, Marcellum, Afclepam cum ceteris comministris nostris, innocentes & puros pronunciamus, litteris ad singulas parœcias missis, vt populi cuiusque Ecclesiæ cognoscant sui Episcopi sinceritatem, eumque pro Episcopo & habeant & expectent: istos autem more luporum in horum Ecclesias inuadentes, Gregorium inquam in Alexandriam, Basilium in Ancyram, Quintianum in Gazam, eos neque Episcopos appellent, neque vllam cum eis communionem habeant, aut eorum litteras recipiant, aut vicissim mittant. Theodorum autem, Narcissum, Acacium, Stephanum, Vrsacium, Valentem, Menophantem, & Georgium, metus causa huc ab Oriente non audentem venire, sed tamen a beato Alexandro depositum, tum quia iste & ceteri illi sectatores sunt Arianæ rabiei, tum ob reatum criminum, omnes sacrosancta Synodus communi calculo exauctoratos omnino ab officio Episcopatus submouet. Decreuimusque eos non modo Episcopos non esse, sed ne dignos quidem Fidelium communionem: immo quia separant Filium a Patre, & Verbum a suo Patre abalienant; æquum esse, eos ab Ecclesia Catholica separari, & alienos, indignosque haberi Christiano nomine. Sint vobis igitur anathema, eo quod verbum veritatis adulterauerunt: præceptum siquidem Apostolicum est: Si quis euangelizauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit: cum his quidem ne quis communionem habeat, præcipite. Nihil commune luci cum tenebris: hos procul a vobis arcete, cum nulla sit concordia Christo cum Belial: cauete interim, dilecti, ne vel scribatis ad eos, vel eorum scripta recipiatis. Quin & vos quoque studete, fratres & comministri nostri in sacris obeundis, vt spiritu præsentis in nostra Synodo idem suffragium conferatis per vestras subscriptiones, quo ab omnibus vbique sacrorum ministris concordia seruetur. Diuina prouidentia sanctos & lætos vos conferuet, dilecti fratres.] sequuntur post hæc nomina Episcoporum qui subscripserunt, de quibus superius egimus.

APPENDIX  
COMMENTI-  
CIA.Theodoret. lib.  
2. c. 9.

Ceterum quæ est hic descripta ex Athanasio epistola Synodalis Concilij Sardicensis, apud Theodoretum aucta reperitur appendice, nempe tractatione seu regula Catholicæ fidei: quam quidem ab aliquo superadditam esse, ex his quæ dicemus, facile quisque persuaderi potest. Cum enim Valentem & Vrsacium ambæ superius recitatae Synodales epistolæ declarent fuisse Arianos, & vt eius sectæ homines sententia omnium Episcoporum vna cum alijs nominatis superius Arianis esse damnatos: quo modo verum esse potest quod legitur in eadem appendice<sup>a</sup>, eisdem Vrsacium & Valentem eius fuisse sententiæ, vt dicerent & Verbum Dei & Spiritum sanctum crucifixum esse, occisum, mortuum, & a mortuis excitatum? procul namque aberat ab Arianorum sententia eiusmodi de passione Spiritus sancti vna cum Verbo positio, quorum hæresis tres in Trinitate personas sic ab inuicem diuidebat, vt non pateretur dici eandem esse substantia vna coniunctas: sed Sabellianis potius, qui Arianis ex aduerso pugnant, affinis videri poterat ea sententia, qui sic prædicarent vnam in Trinitate reperiri substantiam, vt tamen omnem personarum distinctionem adimeret: ex qua quidem assertionem, sicut Filius, ita Pater, & Spiritus sanctus impie dicendi erant in carne passi. At contra de Arianis ibidem in eadem appendice mox subditur: Porro ista coniurata hæreticorum turba contendit varias Patris & Filij & Spiritus sancti subsistentias esse, easque separatas.] Subsistentiam pro substantia poni ibidem declaratur. Tantum igitur est dicere, Vrsacium & Valentem ea sensisse de Spiritus sancti passione vna cum Verbo, quantum negare ipsos fuisse Arianos, cum tamen iidem cum socijs Ariani dogmatis antesignani eadem epistola superius nominentur, & semper sint Arianæ hæreseos accusati. Sed & cum iidem in Synodo & apud Iulium Romanum Pontificem recantantur palinodiam, oblati ipsi libellis pœnitentiæ, sese Arianam hæresin detestari atque damnare professi sunt: at de hæresi qua dicerent Spiritum sanctum passum vna cum Verbo, nulla prorsus est mentio in eorum libellis, quos inferius suo loco describemus.

COMMENTVM  
DE FIDE LA-  
TIVS EXPLI-  
CATA.  
b Sox. m. lib. 3.  
c. 11.

Atqui eadem facilitate qua Theodoretus, Sozomenus videtur errore lapsus, vt appendicem illam vere esse putarit Concilij Sardicensis, cum ita ait<sup>b</sup>: Eodem tempore quoque aliam fidei formulam ediderunt pluribus quidem verbis scriptam, quam quæ in Concilio Nicæno edita fuisset, sed tamen eandem complectentem sententiam, & verbis non multum ab illa discrepantem. Ad extremum Osij & Protogenes, qui principem locum inter Episcopos Occidentis, qui Sardicæ conuenerant, obtinebant, veriti ne quibusdam viderentur decreta Concilij Nicæni innouare; scripsere ad Iulium, & testati sunt, se illa quidem rata habere; sed quo facilius intelligerentur, eandem pluribus verbis explicasse, eo consilio, ne Arianis, qui breuitate formulæ fidei in eo Concilio editæ abutebantur, facultas ex verbis daretur imperitos in absurdam aliquam opinionem rapiendi.] hæc Sozomenus. sed plane nugæ sunt ista, & ab

A & ab eo sic scripta, vel quod putarit appendicem illam vere esse, sicut epistolam, Concilij Sardicensis, vel fortasse quod inciderit in professionem Arianorum latam nomine Synodi Sardicensis, de qua paulo post disturi sumus: ea inquam cum ipse legeret, illa addidit de excusatione Osij atque Protogenis apud Iulium.

Verum in Concilio Sardicensi nullam prorsus editam esse Catholicæ fidei regulam, nec priorem illam Nicænam vel vno verbo aut apice auctam, aut quouis prætextu explanatam, locupletissimus testis est Athanasius<sup>a</sup>, cum hæc disertis verbis affirmat, scribens ex Synodo Alexandrina ad Legatos Apostolicæ sedis Eusebium & Luciferum & alios Episcopos Antiochiæ confidentes: Tabellas (inquit) nonnulli iactant, quasi ex Sardicensi Synodo de fide conscriptas: ne legi quidem semel, aut proferri sinatis: nihil enim tale Concilium definiuit. Quamuis enim certi homines nonnulla, quasi quæ deessent Nicæno Concilio, adscribere vellent, idque

a Athanas. ad  
Antiochen.  
NULLA EDITA  
FIDEI FORMV-  
LA NOVA IN  
CONCIL. SARD.

B acriter contēderent; Sancta tamen Synodus, quæ Sardicæ conuenit, indigne id tulit; decretoque sancit, ne quid vltius de fide scriberetur; et sese contentos esse Nicæna fide declararunt, vt cui nihil deesset, & in qua integra & solida pietas contineretur: neque edendam esse aliam professionem fidei; ne illa quæ Nicææ scripta est, suos numeros non habere videretur; neve illis, quibus libido est, semper noua statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, vt iterum atque iterum de fide definiant. Quapropter si quis hæc, aut aliud quidpiam cauillabitur: compescite illos, & ad studium pacis inducite: nihil enim in istis cognoscere possumus, nisi contendendi libidinem.] hæc Athanasius, qui & post multa sic prope epistolæ finem: His, inquit, etiam Eusebius Latine subscripsit, quorum hæc interpretatio: Ego Eusebius Episcopus secundum exactam vestram vtriusque partis confessionem, &c.] vbi post nonnulla idem Eusebius Vercellensis Episcopus ita subdit: Deinde quia fama apud externos increbuit de tabella Sardicani Concilij; ne ea vltra Nicænam fidem decreta esse putetur, meo suffragio denuncio, quo nihil luxamenti aut noxæ Nicæne fidei inde oboriatur; neque eam ea de causa proferendam censeo.] ista Eusebius. Sic igitur vtriusque Orbis Orientalis & Occidentalis Episcoporum assertionem, & Synodalibus quoque decretis testatum, firmatum, stabilitumque est, nihil ad ipsam fidem Nicænam additum quoquo modo a Concilio Sardicensi fuisse. Ex quibus pariter erroris conuincitur Vigilius<sup>b</sup> Episcopus Tridentinus, dum agens contra Eutychem, affirmat septem capitula ad fidem spectantia, post illa quæ Nicææ statuta essent, a Patribus Catholicæ professionis in Sardicensi Concilio fuisse addita: cum & eius professionis fidei illa verba plane adulterina recitat, quibus dicitur: Hanc (inquiunt) exposuimus fidem, in qua reperiuntur septem diffinitionum capitula Nicæne expositioni addidisse, quæ illi negabant, contra quos Concilium fuerat congregatum.] hæc ibi.

b Vigil. contra  
Eutychem. lib. 5.

D Vides ex his pariter ex Athanasio superius recitatis, inter alia decreta Concilij Sardicensis desiderari canonem illum, quo ait Athanasius, qui præsens fuit, statutum fuisse ne quid vltius de fide tunc scriberetur; contentosque se esse Nicæne fidei Symbolo, Patres declarasse. Rursum vero in dialogo Liberij Papæ cum Imperatore Constantio, qui recitatur a Theodoro<sup>c</sup>, de Mari Episcopo Chalcedonensi, Vrsacio, & Valente hæc habentur: Iidem in eodem Concilio Sardicensi libellos supplices dederunt, postulaueruntque veniam pro eo, quod commentarios vnus partis suffragiis per calumniam contra Athanasium in Mareote confecerant; quos libellos iam habemus in manibus.] ita Liberius Papa coram Constantio Imperatore de Actis Sardicensibus ore libero loquutus est. Sed hæc cum non extarent in binis superius factæ Synodi recensitis epistolis, in quibus omnia quæ in causa Athanasij hætenus essent gesta narrantur: in eam imus sententiam, vt post datas illas epistolas ea de libellis dictorum Arianorum Episcoporum contigerint. multa quidem post scriptas easdem litteras facta esse Sardicæ ab Episcopis in Synodo commorantibus, quorum nulla fit mentio in eis; tum quæ dicta sunt de Nicæne fidei decreto, tum quæ subduntur, certam exploratamque fidem faciunt. Potuit autem per facile contigisse, vt iidem Ariani Episcopi simul cum alijs dissidentes, libellum illum ad Synodum Sardicam miserint: cum alioqui de Valente atque Vrsacio liqueat, id genus aliàs (vt suo loco dicemus) Romano Pontifici obtulisse libellos, sæpe pœnitentes, & in errorem iterum relabentes.

c Theodoret. lib.  
2. c. 16.

Rursum vero ex S. Hilario<sup>d</sup> illud compertum haberi videtur, Constantium Imperatorem ad Synodum Sardicensem litteras dedisse, quibus profiteretur Filium Dei eiusdem esse cum Patre substantiæ: ait enim in eum scribens: Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & in Sardicensi Synodo & Sirmienti pium esse, Occidentalibus mentiebaris.] hæc Hilarius. Sed & S. Epiphanius<sup>e</sup> auctor est, in eodem Concilio Sardicensi damnatum fuisse Photinum Episcopum Sirmientem hæresiarcham, de quo sic scribit: Photinus, ex quo sunt Photiniani, hoc tempore,

d Hilary. contra  
Constantium.  
PHOTINVS  
DAMNATVS  
IN CONCIL.  
SARDIC.  
e Epiphanius. hæ-  
res. 71.



PHOTII TVR-  
PIS TERGIVER  
SATIO.

a Nicol. Pontif.  
epist. 4. in vet.  
edit.

b Phot. Nomo-  
can. tit. 1. c. 11.  
c Tit. 1. c. 3. 6.  
11. 26.

Tit. 2. c. 11.  
Tit. 8. c. 2. 3. 4.  
5. 7.

Tit. 9. c. 5. 6. 10.  
14.

Tit. 10. c. 6.  
Tit. 1. c. 1.

DVO NAVERA-  
GIA CONCL.  
SARDIC.

d Seuer. hist.  
sacr. lib. 2.

BASILIVS MA-  
RCELLO.  
c Basil. epist. 52.

epistola ad Photium, cuius exordium est, Innumerabilium; dum ait: Quo modo autem non A esse apud vos Sardicenses canones, tu solus astruere poteris, cum non solum a Latinæ, verum etiam cum aliis a Græcæ linguæ hominibus statuti sint & promulgati? qua de re credibile non est, quod ibi definitum est, vnumquæque ipsorum minime propria lingua tradidisse.] hæc ipse.

Quæ enim in sacrosancto Oecumenico Sardicensi Concilio siue in causis Episcoporum definita sunt, siue ad disciplinam Ecclesiasticam componendam a Patribus constituta, eademq. ab vniuersa Catholica Ecclesia accepta, atque obseruationis vsu probata, ab vno Photio ignorari callide simulari, indigno passus est animo idem Romanus Pontifex, cuius iustissima extitit illa querela scribentis ad eundem Photium Episcopum Constantinopolitanum: est eius epistolæ exordium: Postquam beato Petro, &c.] cum ex præscripto canonis Sardicensis eius ordinationem illegitimam fuisse demonstraret: quando ille ad eundem Pontificem Romam rescribens non reperiri apud se canones, turpiter mentitus est: quem rursus idem Nicolaus his quoque verbis compellat: Quod vero dicitis, neque Sardicense Concilium, neque decreta alia vos habere sanctorum Pontificum vel recipere; non facile nobis facultas credendi tribuitur; maxime cum Sardicense Concilium, quod penes vos in vestris regionibus actum est, & omnis Ecclesia recepit: qua ratione conuenerat, vt hoc sancta Constantinopolitana Ecclesia abiiceret, & (vt dignum est) non retineret? Decretalia autem, quæ a sanctis Pontificibus primæ sedis Romanæ Ecclesiæ sunt instituta, cuius auctoritate atque sanctione omnes Synodi & sancta Concilia roborantur, & stabilitatem sumunt, cur vos non habere, vel obseruare dicitis, nisi quia vestra ordinationi contradicunt, & ex laico subito ad culmen Patriarchatus transuolare resistunt?]

Quod igitur sentiret Photius suam ipsius ordinationem ex canone decimotertio Sardicensis Concilij labefactari, ac penitus destrui, prohibente ne quis ex laico ad Episcopalem sedem absq. diuturna in quolibet inferiore gradu exercitatione promoueretur: negabat veteratorie penes se reperiri canones Sardicenses. Mira plane calliditas hominis versipellis, & pudenda tergiuersatio, negantis esse Constantinopoli dictos canones, quos ipsemet in suo Nomocanone honoris causa crebro inter primos intexuit; et illius canonis Concilij Sardicensis de his qui perperam ex laicis fiunt Episcopi, idem ipse meminit, cum alioqui & ceterorum eiusdem Concilij canonum sit apud eum in eodem suo ipsius commentario frequentissima mentio.

Sed & de Sardicensi Synodo illud non omittendum: duplici ex causa haud leue passum esse naufragium: ac primum quidem quod Marcellum Episcopum Ancyranum absoluerit, qui compertus postea fuit esse hæreticus Sabellianus: vnde non parua occasio patuit Arianis obloquendi in idem Concilium, in quo absolutus fuisset, qui ab ipsis antea hæresis damnatus esset, ac postea, qualis reuera existeret, fuisset compertus hæreticus, condemnatus quoque deinde sententia Athanasij; de quo hæc Seuerus: Interiecto deinde tempore Athanasius, cum Marcellum parum sanæ fidei esse, penitus comperisset, a communionem suspendit. Ceterum antea innocens, postea deprauatus, videri poterat etiam tum nocens fuisse, cum de eo fuerat iudicatum. Nacti igitur Ariani istiusmodi occasionem, conspirant penitus, Sardicensis Concilij decreta subuertere: etenim eis color quidam suppetere videbatur, quod tam iniuste fuisset pro Athanasio iudicatum, quam Marcellus fuerat absolutus, qui nunc etiam Athanasij iudicio hæreticus esse probaretur: namque Marcellus Sabellianæ hæresis assertor extiterat.] hucusque Seuerus.

At non tantum penes Arianos fuit querela ista de Synodo Sardicensi, sed & viri Catholici magni nominis ea de re conquesti sunt, quod Marcellus scilicet aliquando fuisset in communionem acceptus. Siquidem Basilius hæc de ipso scripsit ad Athanasium, cum libros ab eodem Marcello conscriptos legisset: Queritur, inquit, & hoc a nonnullis illic (vt & nobis ipsis videtur necessario) vt Marcelli hæresim illi, cum venerint, Legati scilicet a Romano Pontifice in Orientem missi, tamquam malam ac nociuam, & a sana fide alienam exterminent. Quoniam ad hunc vsque diem in omnibus quas scribunt litteris, pessime audientem quidem Arium sursum & deorsum versantes anathematizare atque ex Ecclesiis eliminare non cessant: Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem Vnigeniti, diuinitatisq. essentiam impie egit, Verbique appellationem male usurpauit, ne semel quidem accusare videntur: quod Verbum quidem Vnigenitum vocari tradit ratione ministerii & dispensationis, & quatenus in tempore natus prodiit: ceterum ad eum vnde egressus erat, reuersum, nec ante egressum fuisse, nec post regressum subsistere. Et huius experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius synographæ libri continent. Attamen istum nequaquam reprobare visi sunt: et per hæc culpandi veniunt, vt qui ab initio illum

A illum per ignorantiam veritatis in Ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur & illius, vt decet, fieri mentionem, præsentia negotia exposcunt. Itaque ne occasionem habeant qui occasionem quærunt; ex eo quod sanctitati tuæ coniungantur qui fide sani sunt: manifestandi sunt omnibus, qui ad veram fidem claudicant; et vt posthac cognoscamus consentientes; et non perinde atque in nocturna pugna, inter amicos & inimicos sine discrimine versetur.] hæc Basilius.

His plane declaratur nondum Marcellum eo tempore damnatum, sed quod ait Seuerus, postea ipsum ab Athanasio fuisse a communionem suspensum, qui antehac inter Catholicos gloriose profitebatur; quippe qui cum vrgeretur ab aliquo, munitum se aiebat communicatione Iulij Romani Pontificis & Athanasij; testatur enim id S. Hieronymus, dum de eodem ait: Marcellus Ancyranus Episcopus sub Constantio & Constante Principibus floruit, multaque diuersarum scriptis volumina, & maxime aduersus Arianos. Feruntur contra hunc Asterii & Apollinarij libri, Sabellianæ eum hæresis arguentes: sed & Hilarius in septimo aduersus Arianos libro, nominis eius, quasi hæretici, meminit. Porro ille defendit, se non esse eius dogmatis, cuius accusatur, sed communionem Iulij, & Athanasij, Romanæ & Alexandrinæ Urbis Pontificum se esse munitum.] hæc tenus Hieronymus.

Sic igitur Marcellus semper inter Orthodoxos Catholicam fidem profiteri conatus est; quippe qui primum omnium (vt diximus) in Concilio Nicæno vehementissime Arii hæresin oppugnauit: rursus Romæ, vt vidimus, apud Iulium causam dicens, id ipsum præstitit, cum edita fidei professione, se contraria illis sentire ab his quibus impugnabatur, cum Iulio, tum omni Ecclesiæ demonstrauit; quemadmodum postea in Sardicensi Concilio:

C in quo, inquit Patres in Synodali tunc scripta epistola (vt hæc nunc necessario repetamus) Recitata sunt quoque scripta collegæ nostri in sacris Marcelli, & deprehensa est Eusebij dolosa vafricies. Quæ enim Marcellus per modum quæstionis tractauerat, ea tamquam ita esse profiteretur, calumniati sunt. Recitata quoque sunt in his quæstionibus quæ intercederent & subsequerentur, & inuenta est bona & recta fides viri. Non enim ex Maria (vt ipsi asseuerabant) Verbo Dei initium attribuit, neque finem eius regno constituit; sed regnum eius initio & fine carere, scriptis prodidit.] hæc de Marcelli causa in Synodo peruestigata Patres Concilij Sardicensis. quæ quidem cum ex aduerso pugnent his quæ ex scriptis eiusdem Marcelli sanctus Basilius ad sanctum Athanasium scripsit: manifestum redditur, alia a Marcello scripta esse, quibus ea tam absurda liquido explicarentur: vt nullum plane faciendum sit negotium Synodo Sardicensi, si quid post ipsam Marcellus impie delirauit, vel quod impie antea credidisset, occultauit: sicut nec adscribendum est Nicæno Concilio, cum Arium & Arianos vel hæresin occultantes, vel palinodiam recantantes & Catholicam fidem profitentes suscepit, cum iidem postea ad vomitum reuersi sunt. Porro ex illa ipsius Marcelli fidei professione Romæ facta coram Iulio, quam scripto edidit & in Orbem vulgari petiit (recitatur ipsa integra ab Epiphano) de his quæ cum ab Acacio Ariano, tum a sancto Basilio in eum scripta habentur, Marcellus immunis redditur: atque ob eam causam iniusta est expositulatio de Iulio, Athanasio, & Sardicensi Concilio, quod Marcellum omni labe purgatum ex illa confessione ad communionem admiserint.

Ceterum qui cuncta Marcelli accuratissime perscrutatus est Epiphanius, & quando de eo ipso varias fuisse diuersorum sententias: nam ait: A quibusdam incessitur ex parte, veluti dixi, tamquam qui Sabellianorum nugas habuerit: quidam vero pro ipso rationem reddiderunt, non sic rem habere, sed recte ipsum vixisse, & recte ipsum quoque sensisse affirmarunt: quare multa de hoc quæstio fuit: et occulta quidem mentis Deo nota sunt.] hæc Epiphanius. quibus plane declarat ex prioribus Marcelli scriptis ipsum hæreticum fuisse, cõuinci minime potuisse; secus autem ex his quæ postea edidit: sic enim subdit: Hic vero cum voluerit quædam diffusius apud quosdam dicere, declarauit se cum Sabellio sentire: quapropter etiam ipse inter hæreticos adnumeratus, ac confutatus est.] ita ipse, qui & rursus inferius ista ab eo fuisse emendata, Athanasij testimonio demonstrare videtur, cum ait: Interrogavi aliquando ipse beatum Papam Athanasium de hoc Marcello, quo modo de eo sentiret: ille neque ipsum defendit, neque rursus grauiter aduersus eum inuectus est: verum solum risu leui edito, ostendit, flagitium non magnum ipsum esse: sed habebat eum velut qui se purgasset.] ita Epiphanius: qui & inferius qualis esse soleret Marcelli professio & discipulorum eius, quibus

a Seuer. lib. 2.  
MARCELLVS SE-  
RO COGNITVS  
AB ATHANA-  
SIO.  
b Hieron. de scri-  
ptor. Eccles. in  
Marcello.

MARCELLVS  
DIV SVB CA-  
THOLICO PAL-  
LIO LATVIT.

c Apud Atha-  
nasij. Apolog. 2.

d Epiphani. ha-  
ref. 72.

QUALIS CAUSA  
MARCELLI.  
e Epiphani. ha-  
ref. 72.

quibus confessores & alij non immerito communionem impartirentur, & Athanasius quoque cum eisdem communicaret, declarat ex eorum epistola ad Episcopos confessores scripta, quam recitat, estq. huiusmodi<sup>a</sup> hac notata inscriptione: Fides Marcelli conscripta.

<sup>a</sup> Epiph. ha-  
ref. 72.  
EPISTOLA DI-  
SCIPULORVM  
MARCELLI.

Reuerendissimis ac sanctissimis Episcopis in Diocæsarea exulantibus propter Orthodoxam in Saluatorem nostrum Iesum Christum fidem Eulogio, Adelphio, Alexandro, Ammonio, Harpocrati, Isaac, Isidoro, Annubioni, Piteno, Euphratio, Aarone; Presbyteri in Ancyra Galatiæ Photinus, Eustathius, alius Photinus, Sigerius, & diaconus Hyginus, & hypodiaco- nus Heracides, & lector Elpidius, & præses Cyriacus in Domino gaudium.

Cum nos profecti fuerimus ad vestram pietatem a prædicta nostra patria debitam visita- tionem facientes: et cum nos interrogati simus a vestra sanctitate de fide nostra, quo modo hac parte habeamus: et susceperimus vestram eiusmodi sollicitam interrogationem, quam maxime fecistis propter eos qui vane de nobis falsa diuulgare volunt: necessarium duximus, vos de hoc certiores facere, non solum ex ostensis vestræ sanctitati a nobis litteris, quas ad nos beatissimus Papa Athanasius socialiter ac familiariter scripsit, sed etiam ex hac nostra conscri- pra confessione, quod neque sentimus, neque sensimus vnquam aliquid extra decretam in Nicæa vniuersalem & Ecclesiasticam fidem, quam sane confitemur nos potenter sentire, de- testantes eos qui audent creaturam dicere Spiritum sanctum, & hæresin Arianam, Sabelliiq. ac Photini & Pauli Samosatani, & eos qui non dicunt sanctam Trinitatem, tres personas incircumscriptas, & in substantia existentes, & coessentialis, ac consempiternas, & per- fectas; detestantes item eos qui dilatationem & contractionem, aut operationem Patris Filium dicunt, & eos qui Deum Verbum Filium Dei ante sæcula, & consempiternum Patri & in substantia, & perfectum Filium non confitentur. Si quis eundem Patrem & Filium & Spiritum sanctum dicit, anathema sit. Si quis principium aut finem Filio Dei & Verbo, aut regno ipsius tribuit, anathema sit. Si quis partem Patris dicit Filium aut Spiritum sanctum, & non confiteatur Filium Dei ex existentia Patris ante omne consilium genitum esse, anathe- ma sit.] hætenus eorum fidei professio in his quibus Marcellus impugnabatur, cui & subiece- runt Nicænum Symbolum, hisque omnibus singuli subscripserunt.

ABSQUE CVL-  
PA SVSCEPTA  
COMMVNICA-  
TIO MARCEL-  
LI.

Cum hac igitur prodita ab eo ac suis ipsius discipulis fide, cum Athanasius tum Iulius & Pa- tres omnes in Sardicensi Concilio eis communicassent, nulla horum potuit esse culpa, quam Ariani ad explodendum idem Concilium iactabant. Verum non modicam Marcello inuffit notam Photini eius discipuli execranda impietas, necnon vulgata ab Arianis in deteriorem partem accepta scripta Marcelli, & quod eiusdem discipuli postea (vt idem testatur Epipha- nius<sup>b</sup>) tres in Trinitate subsistentias confiteri minime voluerunt: nam ait: Verum qui ab ipso facti sunt & instructi, qui illius mentem ignorant, & non veritatem illius recensent, neque tres subsistentias confiteri voluerunt, quemadmodum habet veritas.] Sic igitur & ex his factum est, vt Marcelli quoque nomen apud posteros pessime audiret, cum præsertim in eum tum Ba- filius, tum Hilarius visi sint sæpius declamasse, & S. Ioannes Chrysofomus<sup>c</sup> coniungat eum Photino atque Sophronio, qui Verbum ab humanitate Christi separabant. Sed & Theo- doretus<sup>d</sup> eandem ipsi impingit hæresin, & alij omnes recentiores. Ariani igitur eadem de Marcello diffamantes, in Sardicensem Synodum, a qua fuerat absolutus, labem criminis con- uerterunt, vt eam redderent omnibus contemptibilem.

<sup>b</sup> Epiph. ha-  
ref. 73.

<sup>c</sup> Chrysof. hom.  
6. in epist. Paul.  
ad Philippens.  
<sup>d</sup> Theodoret. ha-  
ref. fab. lib. 2.

Accessit & ad Sardicense Concilium illud quoque naufragium, quo mira Ariatorum calliditate factum est, vt illud Orthodoxis execrabile fieret: cum scilicet iidem ipsi Sardica fuga lapsi, seorsum cum suis egerunt Conciliabulum, quod & Sardicensis Concilij nomine honestarunt, taliq. indito titulo per Christiani Orbis prouincias vulgauerunt: additæ sunt vires mendacio, cum sequuta Constantis morte, & Constantio Ariatorum patrono vbi- que regnante, veritas depressa, & impostura est potentia Principis roborata: adeo vt il- lud tantum Sardicense Concilium omnibus in locis peruulgaretur, quod confectum con- staret ab Arianis: multique nescientes duplicis esse generis Concilium Sardicense, audien- tes illud collectum ex Arianis, nec in aures admitterent, sed penitus ipsum refertum impie- tate putantes execrarentur: vt accidisse nouimus S. Augustino, quod suo loco proxime di- cturi sumus.

ARIANI VSUR-  
PANT NOMEN  
CONCIL. SARD.

CONCILIABV-  
LVM DICTVM  
SARDICENSE.  
<sup>e</sup> Socrat. lib. 2.  
c. 16.

Nunc autem quæ ab antiquioribus de eiusmodi Conuenticulo hoc eodem anno ab Arianis celebrato scripta habentur, in mediū adducamus, atque in primis quæ paucis complexus est So- crates<sup>e</sup> sic dicens: Episcopi Orientales confestim decedunt: cumque ventum esset ad urbem Philippi, quæ est in Thracia, priuatim inter ipsos Concilium constituere: de cetero aperte ver- bum Consubstantialia anathemate damnare; opinionemq. quod Filius Patris dissimilis esset, per litteras

A per litteras scriptas vbique disseminare cœperunt.] additque Sozomenus<sup>a</sup> de iisdem<sup>a</sup> Sozom. lib. 3. hæc etiam: Separatim (inquit) per se in vnum coacti, Acta contraria sanxerunt. Quare<sup>c. 10.</sup> Episcopi Orientis, decretis suis, quæ de Athanasio, Paulo, Marcello, & Asclepa ediderant, stabilitis: primum omnium Iulium Episcopum Romanum, quod primus omnium cum istis communicauerat, deinde Osium confessorem cum propter eandem causam, tum propterea quod amicus fuerat Paulino & Eustathio, qui Ecclesiæ Antiochenæ Antistites fuissent, dein- ceptus Maximum<sup>\*</sup> Treueris Episcopum, quod primus cum Paulo communicauerat, & eius<sup>\*</sup> Constantinopolim reuersionis auctor extiterat, & Episcopis ex Oriente in Galliam profectis Ecclesiæ communionem interdixerat, abdicarunt.

Præter istos abdicarunt etiam Protogenem Episcopum Sardicensem, & Gaudentium; al- terum quidem, quod Marcelli susceperat patrocinium, quem ante suffragio condemnauerat: B Gaudentium autem, quod contrario studio ducebatur, quam Cyriacus, cui successerat, & ma- gnificiebat eos quos ille abdicauerat. Hæc cum decreuissent; omnibus Episcopis per litte- ras significarunt ad eum finem, vt istos neque in communionem admitterent, neque scribe- rent ad eos, neque litteras ab illis scriptas reciperent. De Deo autem eo modo sentire iube- bant, quo formula fidei epistolæ subiuncta præscriberet: quæ vt nullam verbi Consubstantia- lis fecit mentionem, sic illis communionem Ecclesiæ interdixit, qui dicerent tres Deos esse, aut Christum non esse Deum, aut Patrem & Filium & Spiritum sanctum eundem esse, aut Filium ingentum, aut tempus sæculumve fuisse, quando non erat.] hucusque de Ariatorum decre- tis in pseudosynodo ab illis habita.

Hic primum furor hæreticæ prauitatis terminos omnes præsumptæ ab alijs temeritatis ex- cessit. Ausa enim est Ariana procacia illud nefas, quod vel attingere quælibet execranda hæ- resis hætenus sibi inconcessum putauit. Quæuis namque classes sceleratorum & factiosorum C hæreticorum per omnia retro sæcula præcesserunt, quantumlibet lacessitæ atque exagitæ si- bi visæ essent a primæ sedis Episcopo, Romanæ inquam Ecclesiæ Pontifice: nullus vnquam ex ipsis, licet perditissimus habitus hæreticus fuerit, eo peruenit audaciæ, vt quantumlibet pro- uocatus, & vt sibi videbatur iniuriam passus, quod ab eo damnatus atque depositus esset, in ipsum Romanum Pontificem ausus sit ferre sententiam: quod impudens & execrandum fa- cinus Ariani, omne veritatis & æquitatis asyllum furioso impetu irrumpentes, modo aggressi sunt pertentare, dum in Iulium Papam æque ac alios Catholicæ communionis Episco- pos sententiam excommunicationis procaciter intulerunt; et quibus iuste percussi sunt iaculis anathematis, eadem ipsi violenti in percussores petulanter intorserunt, dum in- star canum furunt in petram, eamque dentibus frustra corrodunt, cuius ictu se esse læ- D sos oblatrant.

Sed quod alia furore insanientes, alia vero dolo fallentes in suo ipsorum Conuenticulo perpetrarunt: nouam ibi post quatuor alias ante ab eis editas cuderunt fidei regulam, de- formeque monstrum honesto Sardicensis Concilij nomine decorarunt: id quidem primum demonstratum est superius ad Antiochenos scribentis Athanasij testimonio, atque testantis non esse omnino Sardicensis Concilij, quæ eiusdem Sardicensis Synodi nomine circumferrē- tur tabellæ de fide conscriptæ. Quod & impudenter professi sunt iidem Ariani in congregato ab ipsis Concilio Ancyrano, cum in epistola Synodali ex eo Conuentu ab eis tunc scripta re- censentes Synodos a se diuersis in locis ac temporibus actas, hæc habent<sup>b</sup>: Sancta Synodus Ancyrana.] ac paulo post: Optamus quidem post tentationis Ecclesiasticæ fidei tormentum, quod velut in igne factum est ijs qui pro fide in medio fuerunt (taxare videntur Nicænum E Concilium) & post ea quæ Constantinopoli facta sunt propter Marcellum, & post editio- nem fidei in Synodo congregata ob festum dedicationis Ecclesiæ Antiochiæ, & post ea quæ facta sunt in Sardicensi Synodo, & fidem quæ illic effloruit, & amplius post ea quæ Sirmij pro- pter Photinum facta sunt in his recantationibus, quas ob singula de fide capita interro- gati de ijs, qui in Sardica aduersus Orientem dissenserunt, exposuimus, de cetero con- quiescere, &c.]

Vides igitur, ab eisdem auctoribus iactari esse conscriptam fidem Sardicensem, qui conue- nerant Constantinopoli, a quibus actus est in exiliū Athanasius, & dānatus Marcellus, & qui in- terfuerunt Synodo Antiochenæ in Encænijs celebratæ, ex qua missus est Gregorius Episcopus in locum Athanasij Alexandriam, necnon ab his qui postea Sirmij aduersus Photinum conue- nerunt: de quo Ariatorum Conuentu plura suo loco dicturi sumus: sed & cum in eadem ab ipsis scripta epistola inferius dicatur, eundem esse receptum in eadem Synodo Sirmiensis; sa- tis per-

ARIANI PRI-  
MVM AVSTI EX-  
COMMVNICA-  
RE ROM. PONT.

NOVA FIDEI  
PROFESSIO AB  
ARIANIS EDI-  
TA.

<sup>b</sup> Apud Epiph.  
hares. 73.

tis perspicue demonstratur, quorumnam & a quibus conscripta & edita fuerit fidei professio Sardicensis: ut de his nulla dubitatio esse possit, impostores qui Philippis hoc anno conuenerunt Ariani, eam quam scripserunt fidei formulam edidisse nomine Concilij Sardicensis.

Extat eadem ipsa fidei formula, Sardicensis Synodi nomine insignita, qua iidem Ariani licet a professione Nicæna deflexerint, non recipientes nomen Consubstantialitatis in Dei Filio; tamen quo se abhorre ab hæresi Ariana monstrarent, positiones quasdam Arii damnauerunt: ex quo id lucri apud nonnullos consequuti sunt, ut Semiariani fuerint nominati. Ex argumento autem eorundem tunc scriptæ fidei e Sozomeno nuper recitato, plane eadem ipsa esse conspicitur, quæ a S. Hilario recensetur his verbis:

Sancta Synodus in Sardica congregata ex diuersis prouincijs Orientalium partium, Thebaide, Aegypto, Palæstina, Arabia, Phœnice, Syria Cœle, Mesopotamia, Cilicia, Cappadocia, Ponto, Paphlagonia, Galatia, Bithynia, Hellestonto, Asia, Phrygijs duabus, Pisidia, Cycladū insularum, Pamphilia, Caria, Lydia, Europa, Thracia, Emimonto, Massilia, cum Mysia, Pannoniis duabus, hanc exposuimus fidem. ] hæc illius inscriptio. Vides ex his plane Arianam cum dolo iactantiam: qui enim semel mentiundo vnus ciuitatis suffurati sunt nomen, ut diceretur ab eis scripta fides, professio Sardicensis, non sunt veriti prouinciarum quoque sibi tot nomina vindicare, & plures nominare prouincias, quàm essent Episcopi. Porro eorum professio melle illita sic se habet, ab eodem S. Hilario recitata:

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem creatorem & factorem vniuersorum, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Credimus & in vnigenitum eius Filium Dominum nostrum Iesum Christum, qui ante omnia sæcula ex Patre genitus est, Deum ex Deo, Lumen ex Lumine: per quem facta sunt omnia & quæ in cælis & quæ in terra, visibilia & inuisibilia: qui est Verbum, & Sapientia, & Virtus, & Vita, & Lumen verum. Et qui in nouissimis diebus propter nos incarnatus est, natus ex sancta Virgine: qui crucifixus, & mortuus, & sepultus est: resurrexit ex mortuis tertia die, & receptus est in cælo, & sedet in dextera Patris, venturus iudicare viuos & mortuos, & reddere vnicuique secundum opera eius: cuius regnum sine cessatione permanet per immensa sæcula: sedet enim in dextera Patris non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Credimus & in Spiritum sanctum, hoc est Paracletum, quem promittens Apostolis post reditum in cælos, misit docere eos, ac memorari omnia, per quem & sanctificantur sinceriter in eum credentium animæ. Eos autem qui credunt de non extantibus esse Filium Dei, vel ex alia substantia, & non ex Deo; et quod erat aliquando tempus, aut sæculum, quando non erat; alienos nouit sancta & Catholica Ecclesia. Similiter & eos qui dicunt tres esse Deos, vel Christum non esse Deum, & ante sæcula neque Christum, neque Filium eum esse Dei, vel eum ipsum esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vel innascibilem Filium, vel quod neque consilio neque voluntate Pater genuerit Filium, anathematizat sancta & Catholica Ecclesia. ] hæc tamen reiciens nomen Consubstantialitatis imperfecta censeretur.

Semiarianos enim se, essentialem Filium cum Patre, non autem coessentialem esse, profiteri velle, testatos esse, S. Epiphanius tradit; de quibus ait, eos tamquam ludiones in scena decipere conatos fuisse Fideles, superinducentes aliam suo ipsorum vultui personam, qua se Arii præferrent hostes, & fidei Catholicæ professores; cum tamen intus Arium haberent inclusum, & deformius monstrum concepissent, quod postea pepererunt, cum negarunt palam Spiritum sanctum esse Deum. Quales igitur essent eorum fidei professiones, quibus cum Antiochiæ sæpe, tum hic Filio Dei tribuerunt diuinam substantiam, exitus comprobauit: quiduis enim potius dicere parati erant, dummodo prætermitterent Consubstantialitatem Filij cum Patre, optime scientes (quod superius ex Athanasio est pluribus demonstratum) hoc vno relicto ad inuadendam Nicænam fidem foramine, ad omnem protinus superinducendam impietate fore sibi aditum patefactum. Huius autem strophæ architectos fuisse Georgium Laodicensem, & Basilium Ancyranum, idem qui supra Epiphanius tradit, extitisseque eorum illas voces: Nos non dicimus Coessentialem Filium, sed Essentialem. ] Horum quoque Semiarianorum fuisse Synodos, Antiochenam in Encænijs, Sirmianam, Ancyranam, & quam Philippopoli Thraciæ congregarunt, necnon Sardicensem, de qua egimus, nominatam, idem auctor inferius docet.

Epiphanius ha-  
ref. 73.Hilary. lib. de  
Synod.SARDICENSIS  
CONCIL. NO  
MINE EDITA  
NOVA FIDEI  
FORMULA.Epiphanius ha-  
ref. 73.SEMIARIANO-  
RVM SVBDOLA  
PROFESSIO.

Hic

A Hic autem obiter, antequam ulterius progrediamur, admonendum lectorem putamus, non sic quidem, siue Antiochenam, siue Sardicensem, vel alias ab Arianis conscriptas fidei professiones ab Hilario probari, ut neget eas ab eisdem Arianis esse confectas, vel illas ipsas Catholicæ Ecclesiæ vtendas proponat: nam quæ eius instituti ratio fuerit, ipso prope exordio sui de Synodis commentarij, idem monet his verbis rescribens ad Gallos: Obsequor igitur charitatis vestræ impatientissimæ voluntati: et omnes fides quæ post sanctam Synodum Nicænam diuersis temporibus & locis editæ sunt, cum sententiæ omnium atque etiam verborum additis per me expositionibus, destinaui. In quibus si quid vitiosum inesse intelligatur, nemo mihi vitium potest assignare dictorum: internuncius enim, ut voluistis, sum ipse, & non conditor. Si quid vero rectum atque ex doctrinis Apostolicis deprehendatur: nemo ambigit, non interpretantis in eo esse gloriam, sed auctoris. Ego tamen, quæ gesta sunt, fideliter transmisit: vos, an Catholica, an hæretica sint, fidei vestræ iudicio comprobate. ] hæc Hilarius, qui tamen nihil disputat a quibus eadem singulæ editæ sint, vel qua occasione, quæ ueritate compositæ fuerint: nec nisi quæ aperte aduersaria sensit esse Catholicæ fidei, voluit redarguere.

Fortasse eo quoque consilio illas non dānat fidei professiones, in quibus vna Filij cum Patre substantia prædicatur, licet sciuerit ab Arianis esse conscriptas: ut eosdē in deterius declinantes, adea quæ prius edidissent, reducere posset. Quod & S. Athanasius fecisse videtur, qui & ipse scribens librum de Synodis, quas sciret ab Arianis diuersis temporibus & locis scriptas, refert; quos tamen in Concilio Seleuciæ reijcientes nomen Consubstantialis, & similis substantiæ Filij cum Patre, idem prouocat ad eam quam scripsissent ipsimet fidem in Concilio Antiocheno in Encænijs celebrato, ubi tum ingenue confessi fuissent Filium eiusdem cum Patre esse substantiæ. Ceterum non ipse tantum Athanasius nouit suspectum esse substantiæ nomen in hæreticorum professionibus, ac proinde haud illis acquiescendum, nisi & consubstantialitatem Filij cum Patre profiteretur: verum eodē quoque modo Hilarius de iisdē sentit dicto libro de Synodis, cum inferius ait: Multi ex nobis, fratres carissimi, ita vnam substantiam Patris & Filij prædicant, ut videri possint, non magis id pie, quàm impie prædicare: habet enim hoc verbum in se & fidei conscientiam & fraudem paratam, &c. ] at quonam modo id accidat, pluribus docet. Hæc igitur volumus inculcasse, ut quisque intelligat Hilarij consilium de interpretatione fidei Sardicensis: nam quantumlibet vera esse demonstrari potuisset; ex eo tamen quod vocem Consubstantialitatis non admittit, ut minus integra, ac proinde dolosa, ab Ecclesia Catholica respuenda esset.

D At non iidem tantum Ariani Episcopi seorsum Conuenticulum Philippopoli (ut dictum est) agentes, suæ ipsorum fidei professioni indiderunt nomen Concilij Sardicensis; sed etiam scriptis ab eis ad diuersos Synodalibus epistolis, easdem a Conuentu Sardicensi datas esse, ipsa inscriptione profitebantur: exciderunt ipsæ litteræ: extat tamen memoria, eosdem tunc dedisse litteras ad Donatum Carthaginensem Episcopum Donatistarum schismaticorum. Quod enim scissent ex parte Catholicorum Antistitum Afrorum interfuisse Concilio Sardicensi Gratum Carthaginensem Episcopum Catholicæ communicationis: ipsi Ariani aduersariam partem, nempe schismaticos Donatistas scriptis ex ea Synodo epistolis sibi conciliare conati sunt. Vnde Cresconius Donatista, cum probare niteretur, ipsos cum Orientalibus communione fuisse coniunctos, litteras prodidit Concilij Sardicensis ad Donatum conscriptas. in quem sanctus Augustinus illud iure obiicit, Concilium illud ab Arianis fuisse collectum, cum hæc in Cresconium ait: Sed Orientales, quos modo nostros esse concedis, non latuisse hoc facinus dicis; atque ut hoc probes, inferis principium epistolæ Concilij Sardicensis, ubi Donati Carthaginis Episcopi vestri nomen inuenitur adscriptum. Quod ideo factum putas & affirmas, quod videlicet Orientalibus, qui de Concilio suo hæc scripta miserunt, facinus displicuerit Traditorum, & ab eorum se communione retraxerint, & propterea Donato vestro communicabant. Disce ergo quod nescis: Sardicense Concilium Arianorum fuit, quod notum iamdiu est, ut habemus in manibus contractum, maxime contra Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, qui eorum errorem ex ipsa ciuitate ortum præceteris acriter arguebat, & refellebat. Non igitur mirum, si illi hæretici Donatum sibi adsciscere tentauerunt, quos per totum Orbem Catholica damnabat Ecclesia: quamquam nos sine ciuitatum nominibus Episcopos, ad quos hæc litteræ datæ sunt, habeamus. ]

Idem alibi scribens ad Eleusium & socios, hæc eodem habet argumento fusius enarrata his verbis: Tunc protulit quoddam volumen, ubi volebat ostendere Sardicense Concilium ad Episcopos

S. HILARII IN-  
STITVTI RA-  
TIO.

Hilary. de Synod.

ATHANASSI  
INSTITVTI  
RATIO.

Hilary. de Synod.

ARIANORVM  
SYNODALES  
EPISTOLAE EX  
CONCIL. SARD.ARIANI CON-  
IUNGUNT SIBI  
DONATISTAS.Augustinus contra  
Crescon. lib. 3.  
c. 34.

Augustinus epist. 163.



scopos Afros, qui erant communionis Donati, dedisse litteras. Quod cū legeretur, audiuius A Donati nomen inter ceteros Episcopos, quibus illi scripserat. Itaque flagitare coepimus, vt doceretur, vtrum ipse esset Donatus, de cuius parte isti cognominantur: fieri enim potuisse, vt alicui Donato alterius hæresis Episcopo scripserint, cum maxime in illis nominibus nec Africæ mentio facta fuerit. ] et paulo post: Sane quoniam nescio quando audieramus, Arianos, cum a communione Catholica discrepasset, Donatistas in Africa sibi sociare tentasse: ad aurem mihi hoc ipsum frater Alypius suggestit. Tunc accepto ipso volumine, eiusdem Concilij statuta considerans, legi Athanasium Episcopum Alexandrinum Catholicum, cuius maxime aduersus Arianos acerrimarum disputationum conflictus eminuit, & Iulium Ecclesiæ Romanæ Episcopum, nihilominus Catholicum, illo Concilio Sardicensi fuisse improbatos. Vnde apud nos constitit, Arianorum fuisse Concilium, quibus isti Episcopi Catholici vehementissime resistebant. Itaque ad diligentiorum etiam temporum discussionem volumus ipsum B volumen accipere, atque auferre nobiscum: qui noluit dare, &c. ] At non fefellit Augustinum, illum ipsum, ex quo litteræ datæ erant, fuisse Arianum Conuentum, Sardicensem ab ipsis nuncupatum: ac iure quidem excepit, Sardicense quod citabatur, extitisse Arianorum Concilium.

S. AUGUSTINUM  
PRÆTERIIT  
CONCIL. SARD.  
AUGUSTINUM.

Ceterum satis liquet, ipsum Augustinum præterisse legitimum ac verum Sardicense Concilium; nec ipsum tantum, sed & collegam Alypium, aliosq. Catholicos, qui in eodem Con- fessu erant Episcopi, illud ipsum ignorasse: cum nemo ex eis quodnam germanum quodve spu- rium & mentitum nomine fuerit Concilium Sardicense, necessariam adhibuerit distinctionem, & ex canonibus atque subscriptione ceterisq. Actis legitimis Concilij Sardicensis vendica- re studuerint sibi certam communicationem totius Catholici Orbis, quam Donatistæ nomina- tione tantum Donati ex commenticio titulo litterarum Arianorum sibi adsciscere satagebant. C Istud ipsum est, quod admirari non desino: quoniam pacto accidisse potuerit, vt verum atque sincerum Concilium Sardicense Catholicos Africanæ Ecclesiæ Episcopos præterierit, eodem ferme sæculo quo fuerat celebratū, cui interfuisset Gratus Episcopus Carthaginensis, ille ipse cuius est frequens mentio in primo Concilio Carthaginensi anno sequenti coactō: cum & Athanasii testificatione exploratum habeatur<sup>a</sup>, vna cum Grato trigintaquinque eiusdem Afri- canæ Ecclesiæ Episcopos eidem Synodo Sardicensi præsto fuisse, ac pariter eam suo ipsorum chirographo munivisse, quorum singulorum nomina ab eodem Athanasio recensentur. Nec est quod quis vel fingere saltem possit, omnes Episcopos illos in reditu naufragio periisse, & vna cum eis Acta Sardicensia pariter interiisse: nam in nuper citato Concilio primo Cartha- ginensi mentio habetur eiusdem Synodi Sardicensis, ex ipsius Grati suggestione: ibi enim sic legitur<sup>b</sup>: Gratus Episcopus dixit: Hæc obseruantia pacem custodit: nam & memini in fan- D tissimo Concilio Sardicensi statutum, vt nemo alterius plebis hominem vsurpet: sed si forte erit necessarius, petat a collega suo, & per consensum habeat. ]

a Athanasii Apo-  
log. 2.

b Concil. I. Car-  
thag. c. 5. tom. I.  
Concil.

Cum igitur ex ipsis publicis Ecclesiæ Africanæ monumentis satis compertū habeatur, inno- tuisse Afris Catholice communionis Episcopis germanum legitimumque Concilium Sardi- cense: quo modo accidit, vt memoriam posterorum illud ipsum penitus fugerit, cuius saltem nomen in eiusdem Ecclesiæ chartis publicis, in ipsorum inquam primō Concilio Carthagi- nensi disertis notis reperiretur expressum? Quo modo inquam id ipsum tunc S. Augustinum præterit, vel forte dissimulandum putauit? Et quoniam pacto, quæso, tam libere atque secure absque distinctione aliqua interposita, absolute dixit Concilium Sardicense ab Arianis fuisse collectum, quod & ex eius Actis nifus est accurate probare; si in primo Conuentu Carthagi- nensi citatum haberetur a Grato totius Africanæ Ecclesiæ, Catholice communionis Primate E Episcopo Concilium Sardicense? Frequenter hic per eandem lineam admirabunda nostra (vt sentio) sæpe recurrit oratio, hæret in salebris, & quo tandem euadat, ignorat: cum plane nefas sit, tantum Ecclesiæ magistrum ignorasse Ecclesiasticos canones, suspicari. Quamuis enim ipse testetur de suo tyrocinio, cum fuit ab Aurelio adhuc viuente institutus Episcopus<sup>c</sup>, se ignorasse Nicænos canones: iam vero factum senem, & in controuersijs de rebus atque dogmatibus Ecclesiasticis semper versatum, omnia oportuit Concilia scripta euoluisse, & ar- chiua referasse.

c Aug. epist. 110.

CONCILIVM  
SARDICENSE  
PASSVM IACTV  
RAM IN AFRICA.

Quamobrem nihil est quod in hac tanta rerum ambage æquius existimare possimus, nisi ex tot tantisq. inuasionibus atque grassationibus a Donatistis aduersus Catholicos sæpe conflatis, factam esse iacturam Sardicensium canonum, vel aliquo alio casu nobis incomperato eos- dem penitus excidisse, ipsumque primū Carthaginense Concilium eo tempore latuisse. Quod quidem maxime deplorandum fuit: nam eorū ignorantione discordiæ illæ Africanorum Episcopo-

A Episcoporum cum Zosimo & Bonifacio Romanis Pontificibus semel exortæ, & magno scan- dalo in immensum auctæ, eorundem Sardicensium canonum certa scientia componi atque prorsus sedari protinus valuissent: quo modo enim refragati essent canonibus Oecumenici Sardicensis Concilij, Nicæno hac ex parte nihil minus habentis? Immo si numero tantum res agenda fuisset: hoc illi præstaret, cui & ex Africa præsertim plures Episcopi subscripissent: illi enim vnus Cæcilianus Antistes Carthaginensis præsens fuisse legitur: Sardicensi vero vna cum Grato Episcopo Carthaginensi Antistites numero triginta sex reperiuntur subscripti. Vnde illud accidit infortunium, vt Sardicensium canonum iactura, vniuersa propemodum Ecclesia Africana in maximum illud fuerit discrimen adducta, parumque abfuerit quin diro schismate ab ipsa Romana Ecclesia scinderetur. Inter immensas porro illas diffensiones, num- quam abruptum inter eas fuisse vinculum Catholice communionis, suo loco dicemus.

B At quod nos in maiorem admirationem ac plane stuporem adducit, illud est: Quo modo acciderit<sup>a</sup>, vt Zosimus & Bonifacius Romani Pontifices per Legatos a se in Africam missos in causa Apiani presbyteri, canones Oecumenici Concilij Sardicensis citauerint nomine Nicæne Synodi, vt constat ex litteris Concilij Africani ad eundem Bonifacium redditis<sup>b</sup>. Nulla equidem in primis in his de dolo malo & impostura potest esse suspicio, cum æqui ponderis essent canones Concilij Sardicensis, atque Nicæni; nam vtrumque Concilium, vt diximus, Oecumenicum fuit, & æque ex hoc atque illo conuincendi necessario fuissent Africani Episcopi; qui tunc sane resisterunt, cum ex Nicæno Concilio citatos canones, inter eos qui extarent, minime repererunt. Cum igitur omnis prorsus ratio cesset suspicionis de impostu- ra: alterum de duobus contigisse oportuit; vel sicut plures alios, Nicæni Concilij canones repetiros esse in Sardicensi Conuentu (quod superius est demonstratum) & ab ipso Nicæno C Concilio, sicut alios multos, excidisse, in Romano autem codice integros conseruatos fuisse: Vel quod in vulgato eodē codice, qui Romanæ Ecclesiæ vsui esset, ab aliquo canonum Col- lectore, quod sciret nomen Concilij Sardicensis ab Arianis esse magnopere infamatū, absque titulo Synodi Sardicensis, eosdem canones Concilij æque Oecumenici collocatos fuisse di- xerimus sub canonibus Nicæne Synodi; sicque accidisse, eosdem citari sub nomine Nicæni Concilij, quod verisimilius contigisse videtur. At de Sardicensis Concilij canonibus hæ- tetenus. Misit demum sancta Synodus legationē Antiochiam ad Constantium Imperatorem ibi agentem, quæ peteret vt absoluti a Synodo Episcopi exules suam ipsorum sedem singuli absque Arianorum impedimento recipere possent. Quid autem ea legatione actum sit, di- cendum anno sequenti, quo ijdem missi esse videntur.

a Concil. Carthag.  
c. 13.

b Concil. Afric.  
c. 101.

QUOMODO CON-  
SERVATI CANONES  
NICÆNI CVM  
SARDICENSIBUS.

D IESV CHRISTI  
ANNVS  
348.

IVLII PAP.  
ANNVS  
12.

CONSTANTII  
CONSTANTIS  
IMPP.  
12.

Q Vi sequitur annus Christi trecentismus quadragesimus octauus, Flauio Philippo & Flauio Salla Consulibus annotatur: quo legatio a Concilio Sardicensi ad Impera- torem Constantium Antiochiæ tunc degentem peruenit prope Paschale tempus, vt ex iis quæ dicemus inferius ex Athanasio demonstrabitur: circa finem enim anni superioris, antequam Synodus solueretur, eam fuisse decretam, ipsos vero Legatos transacta hieme, mox vna An- tiochiam ad Imperatorem nauigasse, apparet. Delecti ad hoc munus fuerunt Legati Vin- centius Episcopus Capuæ in Campania, vir clarissimus, & in Concilio Nicæno ob perfun- ctam tum Apostolicæ sedis legationem magna laude versatus, & Euphrates Episcopus Co- loniæ Agrippinæ, de quo plura superius. Antequam vero Sardicensem legationē narratione prosequamur; quæ interim & postea perpetrata sint scelera ab Arianis Episcopis, postquam dimisso Conuenticulo ad propria remearunt, hic rerum ordine sunt enarranda ex Atha- nasis epistola, qui accurate, licet summatim res ab eis gestas persequutus est, his sci- licet verbis:

LEGATIO EX  
CONCIL. SAR-  
DICENSIS AD  
CONSTANTIUM  
IMP.

c Athanasii epist.  
ad solitar.

ARIANORVM  
SCELERA POST  
CONCIL. SARD.

Qui autem exauctorati erant (nempe a sancta Synodo Sardicensi nominati superius Epi- scopi Ariani) cum æquum esset vt sic quiescerent; vnaque cum iis, qui tam foeda fuga re- cesserant, ea in abeundo designarunt, vt priora omnia facinora pro minimis aestimes. Cum enim eorum communionem, vt fugientium a Synodo & noxiorum, Hadrianopolitani auer- farentur, rem detulerunt ad Imperatorem Constantium; effecereque, vt illi e loco, Fabrica cognomine, more laicorum, capitibus truncarentur, administro in istis rebus Philagrio, præ- sente quoque & ibi Comite. Huius rei monumenta ante urbem consistunt, quæ nos inter prætereun-

\* Macarium

prætereundum vidimus: idque ideo fecere, quòd eo modo fugam suam se, ne sycophantæ haberentur, corrigere posse existimarent. Imperatore vero prompto ad omnia quæ ipsi velent, effecere, ut ab Alexandria in Armeniam duo presbyteri & tres diaconi relegarentur. Arium\* porro & Asterium, alterum in Petra Palæstinæ, alterum in Petra Arabiæ Episcopum, qui ab ipsis descuerant, non solum in superiorem Africam relegarunt, sed ut contumelias paterentur, operam dedere. Lucij porro Hadrianopoleos Episcopi manus, ceruicemque, plurima aduersus ipsos animositate vtentis, & impietatem redarguentis, iterum vti prius, ferro vinxerunt, vinctumque in exilium deportarunt; ibique, quod ipsos minime latet, extinctus est.]

EPISCOPI MAR  
TYRES ET CON  
FESSORES.  
2 Martyrolog.  
Rom. die 11.  
Februar.  
b Idem Rom. Mar  
tyrolog. die 11.  
dies.

Porro cum Lucij, tum reliquorum Hadrianopolitanorum martyrum tunc passorum natalis dies anniuersaria commemoratione tertio Idus Februarij in Ecclesia Catholica celebratur: sed & Macarij, qui alias Arius dictus reperitur Episcopus Petræ in Palæstina, natalis dies<sup>b</sup> annua memoria duodecimo Kalendas Iulij in Ecclesia colitur; itemque Asterij Episcopi Petræ in Arabia quarto Idus Iunij natalis dies recurrit anniuersaria, Ecclesiasticis monumentis adscripta. Verum & de alijs Catholicis Episcopis tunc ab Arianis dire exagitatis subdit hæc Athanasius: Diodorum quoque Episcopum sua sede expulerunt: Olympium item ex Aenis, & Theophilum ex Traianopoli, ambos Episcopos Thraciæ, bonos & Orthodoxos viros, infensos hæresi, calumniis appetuerunt, semel quidem cum ad Eusebianorum calumnias Constantius Imperator edictum misit; iterum autem, cum istius rei memoria ab Eusebianis refricata est. Habebat autem edictum, ut non solum e ciuitatibus & Ecclesijs eiicerentur, sed & capitali pœna, vbicumque inuenti essent, plecterentur. mirum quidem facinus, sed non alienum ab ipsorum moribus: siquidem non aliter, quàm Eusebij discipulos, Eusebianæque ferociæ successores decuit, sese gessere; adeo ut æque terribiles se in Thracia exhiberent, ac patres ipsorum Alexandriæ sese gesserant.

PROHIBITI  
EPISCOPI CA  
THOLICI REDE  
RE ADSVASSE  
RANT.

Curauere igitur edicta fieri, quibus portus & introitus ciuitatum obseruari iuberentur; ne quibus a Synodo concessum erat, reditus ad Ecclesias suas pateret; simulque diplomata ad Iudices Alexandrinos nominatim de Athanasio & presbyteris certis impetrauerunt, ut siue Athanasius, siue quisquam suorum vrbes aut fines illos ingredi deprehenderetur, capite id lueret. Ad eum modum Iudaica ista hæresis non solum Christum inficiari, sed etiam cædes facere condidit. Verum ne hoc quidem satis fuit, ut quietem vellent: nam velut ipsorum hæreseos pater ut leo circuit, quærens quem deuoret; ita isti publici cursus facultatem nacti, ac proinde circumcurstantes, in quoscumque incidunt, qui vel fugam eorum carpunt, vel hæresin auersantur, eos dignis modis nunc flagris concidunt, nunc vinculis constringunt, nunc e natali solo exterminant. Tantus certe terror eorum hominum fuit, ut multos coegerint ad hæreseos simulationem; multosque eo metu affecere, ut maluerint in eremum fugere, quàm vel semel in illos incidere. hæc sunt post fugam eorum audaciæ & insanix facinora.] hæc ipse.

LEGATI EX  
SYNODO QUID  
ANTIOCHIAN  
RASSI.

His vero recessit ab Arianis post recessum Sardica perpetratis, idem Athanasius de his quæ Antiochiæ acciderunt Legatis a Synodo Sardicensi missis, huiusmodi narrationem instituit: Quin & nouum quiddam mirumque designant, quod ut probe eorum hæresin decet, ita numquam prius auditum est; et tale, quod fortasse ne apud Gentiles quidem proteruiore, nedum apud Christianos futurum putes. Missis enim a sancto Concilio in legationem Episcopis, Vincentio Capuæ, quæ Metropolis est Campaniæ, & Euphrate Agrippinæ, quæ est Metropolis superioris Galliæ, ut pro Synodi decretis Imperator Constantius Episcopos, quos ipse eiecerat, in suas aedes reuerti pateretur; et in eam sententiam a Constante pientissimo ad fratrem suum litteris datis, quibus Episcopos illi commendabat: viri isti mirifici ad quoduis facinus prompti, cum Legatos istos Antiochiæ vidissent, in commune quidem consiliū ineunt, sed ita tamen ut Stephanus (hic erat Episcopus Antiochiæ Arianus) fabulam initi consilij peragendam susciperet, utpote ad istiusmodi res longe aptissimus. Suscepto negotio, conducit illam publicam meretricem in ipsis feriis sanctissimi Paschatis, camque nudam per tenebras immittunt in aedes Euphratæ Episcopi.

Meretrix autem principio quia credebatur iuuenem esse a quo accerseretur, prompte sequeretur. Postquam autem ita destituta ab illis, hominem dormientem, ignarum omnium intueretur, diligentiusque considerans senis vultum, & Episcopi speciem animaduertens, statim clamorem edit, ac vim queritur. Illi contra, eam orare, ut taceret, & falsum crimen Episcopo concinnaret. Die igitur illucescente, vulgatur facinus, & vniuersa ciuitas concurrunt; et qui in Palatio erant, rei admiratione commouebantur, neque eam silentio tradi volebant.

**A** bant. Itur ad iudicium: leno prodit eos qui meretricem accersierant: illique deinde auctorem istius rei Stephanum esse ostendunt: erant enim eius clerici, qui cum lenone conuenerant. Stephanus igitur Episcopali dignitate exiit, & in locum eius sufficitur Leontius ille castratus, non ob aliud, quàm ut non deesset hæreseos propugnator. Imperator vero Constantius paulisper punctus, ad se rediit; coniecturaque ex iis quæ aduersus Euphratem designauerant, facta, consimiles esse eorum in alios calumnias arbitratus, relegatos ex Alexandria Armeniæ presbyteros & diaconos euestigio redire iubet, & diserte Alexandriam scribit, ne vterius Athanasij aut clericos aut laicos persequerentur. Deinde post menses decem defuncto Gregorio, accersit & Athanasium, &c.] hæc Athanasius. at de eius accensione litteris eiusdem Constantij facta, suo loco dicendum pluribus.

**B** eadem a multis recensetur; qui ipsam pluribus prosequutus est Theodoretus, ex his quæ recitauimus ex Athanasio corrigendus est, dum ait, eam missam esse a Constante Imperatore, additumque duobus Legatis Episcopis Saliarum Prætorem. Qua in re illud euenisse putandum est, ut a sancta Synodo (quod decebat) duo illi Episcopi legati fuerint, ab Imperatore autem Constante postea Saliarum. Quæ vero ab eis gesta sint de suscepto apud Constantium negotio, quæve ab impio Stephano Episcopo Antiocheno tum in Catholicos omnes, tum in Legatos perpetrata fuerint, quòd ea Athanasius breui compendio prosequutus sit, prolixioris rei gestæ narrationem ingerimus cupido lectori rem exactius cognoscendi ex Theodoro, qui ab initio missæ legationis sic exorditur:

**C** Constantius itaque Imperator duos Episcopos, quos ex eorum numero, qui Sardicæ conuenerant, ad eam rem delegerat, cum litteris ad fratrem vna cum Saliarum Prætore, viro & pietatis & iustitiæ insignibus eximie ornato, misit. Quæ litteræ non exhortationem solum & consilium, verum etiam minas dignas sane pio Imperatore complexæ sunt. Nam scripsit primum, ut duobus illis Episcopis aures attetas præberet, & iniqua facinora a Stephano & aliis admissa diligenter cognosceret; deinde gregi suo restitueret Athanasium; quippe cum & calumnia accusatorum, & iniqua eorum qui dudum de eo iudicauerant sententia, atque adeo acerbum in eum odium perspicue deprehensum esset. Postremo ista adiecit: Se, nisi his conditionibus obtemperaret, & quod æquitas postulat exequeretur, Alexandriam profecturum, ouibus, a quibus tantopere expectabatur, restitutum Athanasium, & hostium turbam inde exturbaturum. Constantius igitur, his litteris Antiochiæ, vbi tum commorabatur, acceptis, pollicetur se facturum, quod socius Imperij & communis de Republica curæ particeps ipsi per litteras significarat. Verum Ariani veritatis oppugnatores his rebus grauiter commoti, perditum atque impium plane facinus edere moluntur. Interim duo illi Episcopi ad domum quamdam in cliuo positam diuertunt: Prætor autem aliud capeffit diuerforium. Stephanus, qui id temporis susceptis Ecclesiæ Antiochenæ gubernaculis naufragium in ea facere constituebat, cum alios habuit suorum tyrannicorum scelerum adiutores, quorum vsus opera, veræ doctrinæ patronos varijs affecit incommodis, tum iuuenem quemdam animo ad audaciam proiecto, vita impia ac scelerata, qui istorum dux fuit, quiq. non homines solum e foro abducere, contumeliis vexare, verberibus cædere, verum etiam facta in ædes irruptione, tum homines, tum mulieres grauitate insignes impudenter extrahere non veritus est. Sed ne longus sim in istius nequitia describenda, vnum solum facinus ab eo contra viros facile præstantissimos admissum exponam, ex quo de reliquis eius nefariis maleficiis aduersus optimos viros paratis satis coniecturæ capere poterimus.

**E** iste primum ad quamdam meretricem accedens, dixit peregrinos quosdam nuper venisse, qui noctu eius operam requirebant: deinde quindecim hominibus seditiosis collectis hos circa sepes cliuum ambientes occultat. Venit eo cum meretrice, & signo seditiosis, quod præscripserat, dato, vbi intellexit facinoris socios adesse, pergit ad atriensem ianuam diuerforij, in quo duo Episcopi pernoctabant. Quam apertam offendens (vnum namque e seruis ad id faciendum pecunia conduxerat) introducit meretricem: cui ostio ostenso cubiculi, in quo alter Episcopus forte dormiebat, ingredi iubet: ipse it interea seditiosos suos accersitum. Euphratas vero (hoc enim Episcopo prouectiori ætate nomen fuit) in cubiculo exteriori dormiuit. Vincentius autem (sic namque alter appellabatur) in interiore cubiculo quieti se dederat. Dum meretrix intrat cubiculi limen, Euphratas sentiens pedum strepitum, percunctatur quis sit qui introiret. Respondente autem meretrice, Euphratas grauiter animo conturbatur, ratus sane dæmonem esse qui vocem muliebrem effinxerat: ac statim Christi Saluatoris implorat auxilium. Onager vero (ita enim dux illius improbæ & seditiosæ turbæ vocabatur) qui præ-

LEGATIO CON  
STANTIS IMP.

3 Theodoret. lib.  
2. c. 8. in fin. 9. &  
10.  
LEGATIONIS  
SARDICENSIS  
PLENIOR NARRATIO.

qui præter manuum pedumque vim, armis præterea ad pios oppugnandos usus est, cum factioforum turba in domum ingreditur: Episcopus iniquos appellat, propterea quod ipsis in animo esset iniquum exercere iudicium. Multo igitur sublato clamore, serui accurrunt: surgit e lecto Vincentius, atque occlusa atrij ianua, septem ex seditiosis illisprehenduntur. Onager cum reliquis aufugiebat. Cum illis autem vnà, qui comprehensi erant, custoditur meretrix.

Vbi illuxit dies, Episcopi Prætorem, qui cum ipsis venerat, excitant; vnà adeunt Palatium, grauitèr contra audacia Stephani facinora vociferantur: dicunt istius scelera non iudicium neque quæstionem requirere. Prætor autem maxime omnium cœpit aduersum Stephanum clamare: orare Imperatorem, vt de iniquo indignoque eius facinore non Episcoporum consilio, sed pro tribunali iudicium quæretur: seque pollicetur primum Episcoporum clericos, qui facinoris conscij erant, supplicio coercendos traditurum; Stephani quoque ministros ait eodem modo puniendos esse.

At cum Stephanus petulantè ore illis cōtradiceret, affirmaretque, plagas clericis non infligendas esse: placuit Imperatori & magistratibus, vt quæstio de facto in Regia haberetur. Itaque primum interrogatur meretrix, quis eam ad Episcoporum diuersorium deduxisset. Tum illa: Iuuenis quidam, inquit, ad me accedens, dixit, & peregrinos venisse in urbem, & meam operam postulare: sub vesperum igitur redit ad me, & ad diuersorium recta deducit: deinde cum turba hominum, quam quæsierat, paratam offendisset, eam per ianuam atrij in ædes introducit, & in cubiculum exterius intrare iubet. Narrabat præterea meretrix, quid Episcopus rogasset; et quo pacto metu percussus, Dei opem precibus implorasset; et quemadmodum denique seditiosi illi in ædem irruissent.

His rebus cognitis, Iudices minimum natu eorum qui comprehensi erant, in medium adduci iubent: qui non vsque eo expectat, quoad verberibus rem fateri cogeretur; sed facinus factum illico aperit, & Onagram illius auctorem fuisse, plane fatetur: Qui coram adductus, impellente atque adeo iubente Stephano, illud ipsum se aggressum fuisse, affirmat. Ad hunc modum ergo intellecta Stephani improbitate: primum Episcopis, qui tunc aderant, mandatum dant, vt hominem abdicent Episcopatu, deinde illi ipsi eum Ecclesia penitus expellant. Non tamen propterea Ecclesia Antiochena labe Ariana omnino liberata est: nam ei successit in administrationem Episcopatus illius Leontius genere Phryx, animo versutus, & saxis in vndis maris latentibus similis: sed de isto quidem paulo post dicam plura. Per id temporis Constantius cum pro certo comperisset fraudulentos aduersum Episcopos conatus, scripsit ad Magnum Athanasium semel, iterum, ac tertio, quo illum, vt de Occidente reuertetur Alexandriam, impelleret.] hætenus Theodoretus. Ceterum cum constet ex ipso Athanasio, non nisi post decem menses ab hac legatione perfuncta, a Constantio litteras ad eum esse conscriptas, post scilicet Gregorij obitum qui Alexandrinam Ecclesiam violentus inuaserat; non alio quàm sequenti anno ea accidisse apparet: agemus igitur de his suo loco.

Vbinam vero hoc anno & sequenti, vsque dum ex Occidente digressus est, Athanasium manere, vel alio proficisci contigerit, idem ipse significat his verbis ad eundem Constantium scribens: Post vero Concilium Sardicense Naiffi mihi commoranti denuo ab eodem Constante Augusto scribitur. Confecto igitur itinere, per reliquum tempus Aquileiæ hæsi, vbi me litteræ tuæ pietatis deprehenderunt: inde rursus a beatæ memoriæ viro, Constante Imperatore scilicet, euocatus, in Gallias profectus sum, atque ita perueni ad tuam maiestatem.] at de his suo tempore dicendum.

Quod vero decem mensium moras traxerit Constantius scribendi ad Athanasium, vt Alexandriam rediret; plane arguit, minaces illas litteras, quas dicit Theodoretus missas hac legatione per Salianum Prætorem, non statim post Sardicense Concilium, sed post Constantij has prolixas moras esse conscriptas: quibus ille tandem impulsus, acres eas, quod contemni videretur, ad Constantium fratrem litteras dedit: licet Socrates cōfestim ipsas datas esse demonstrat, dum ait: Statim vero (post absolutum scilicet Sardicense Concilium) Imperator, qui partium ad Occidentem vergentium dominabatur, ea quæ in Concilio Sardicensi facta erant, fratri suo Constantio significat: hortaturque vt Paulum & Athanasium ad proprias sedes restituendos curet. Verum vbi Constantius fratris postulata de die in diem differbat; ille (Imperatorem dico Occidentis) optionem fratri dat, vel Paulum & Athanasium ad suas ipsorum sedes & Ecclesias restituendi; vel, si hoc minus præstaret, ipsum sibi hostem reddendi, nihilquæ aliud quàm bellum expectandi. Litteræ autè, quas ad fratrem scripsit, ita se habent:

Sunt

STEPHANVS  
ARIANVS EPIS-  
COPVS SCHE-  
RIS AVCTOR.QUESTIONE  
DE PA-  
TRATO SCHE-  
LARE.ATHANASII  
ITINERA.  
Athanasii Apo-  
log. ad Constantium.Socrates lib. 2.  
6.18.

Sunt hic apud me Athanasius & Paulus, quos auditione accepi pietatis causa persecutionem passos esse. Quod si polliceare, te illis suas ipsorum sedes redditurum, inque eos a quibus sine causa iniuria affecti sunt, animaduersurum; viros ipsos ad te mittam: sin autem recuses ista hoc modo perficere; pro certo velim cognoscas, me eo venturum, & te inuito, illis suas ipsorum sedes restitutum.] hætenus litteræ ad Constantium: subdit Socrates:

Quæ cum intellexisset Orientis Imperator, non mediocrem animo concepit ægritudinem. Accersitis igitur non paucis Orientis Episcopis, optionem sibi datam illis exponit: rogat, quid faciendum sit. Illi melius esse respondent, vt Athanasio Ecclesiæ suæ concederet administrationem, quàm vt bellum intestinum susciperet. Vnde Imperator necessitate adductus Athanasium ad se accersit.] sed id anno sequenti, decem quippe menses (vt dictum est) his vltro citroque gestis rebus insumpti sunt. Quod vero ad nomen Saliari Legati spectat: non leuis est coniectura, hunc, eundem esse cum Salla hoc anno Consulatum agente, sequenti vero Prætura fungente, eundemque missum fuisse Legatum ad Imperatorem Constantium in re maximi momenti, nimirum ad indicendum Constantio bellum, nisi Athanasium & alios Orthodoxos exules Episcopos restitueret. Subdit autem ad ea quæ superius dicta sunt, Socrates: Interea temporis Constans Occidentis Imperator Paulum cum duobus Episcopis cum litteris suis, cumque etiam litteris Concilij, quo tutior esset, honorifice Constantinopolim mittit: cum Athanasius adhuc extimesceret; animoque ad Constantium nec ne proficisceretur, hæsitaret; metuebat namque falsas calumniarum criminationes: Constantius Orientis Imperator illum non semel modo, verum etiam eum iterum ac tertio ad se acciuit.] at hæc sequenti anno.

Quod autem ait Socrates, litteris a Concilio acceptis, suas addidisse pro Pauli restitutione Constantem: non sic quidem accidit, vt hoc quoque anno Sardicensis Synodus perduraret, sed pro ceteris aliis sede pulsus a Synodo litteris antea datis, suis postea additis, Constantem hoc anno Paulum restituendum curasse: Quod cum factum fuisset persuasione Maximi Treuerorum Episcopi, conquesti fuerint Ariani, & ea de causa tradat Sozomenus illum ab eis fuisse excommunicatum: dictum Ariarum Conciliabulum in præsentem potius annum referendum, quàm in superiorem, foret: Athanasius certe eandem illorum fugam ex Concilio Sardicensi recensens, de Conuentu ab eis tunc celebrato ne leuiter quidè meminit.

Quod vero Constantius inuitus licet oblatam optionem de Athanasio Alexandriam restituendo acceperit potius, & id suaferint ei Episcopi Ariani: hoc non eorum animi liberalitate accidit; sed quod vigente iugi bello Persico cum Sapore Rege, iam actum esse videri posset de Constantij Imperio, si & Constans bellum moueret in eum, cum vix satis resistere Persis posset, a quibus (vt dictum est) complures clades acceperat; et superiori proximo anno, nempe vndecimo eius Imperij (vt habet Hieronymi Chronicon) ab eodem Sapore Nisibis iterum obsessa, & Bizabda atque Amida captæ fuissent. Post tantum itaque rerum discrimen, in quo versabatur Orientale Imperium, iam deploratus videri poterat status Constantij, si pressus mole belli Persici, maioris ponderis prælium inferendum a Constante fratre subire coactus fuisset: præstabat namque Constans Constantio viribus, vt pote auctus tertia Imperij parte, quam Constantinus Minor, Augustorum trium natu maior, ex patris testamento possidebat: cum igitur Imperij tripartiti duarum partium Constans dominus esset, merito factus est Constantio metuendus.

Hoc eodem anno, vel sequenti, habita est Synodus Carthaginensis, occasione legationis a Constante Imperatore in Africam missæ per Paulum & Macarium clarissimos viros, ad vniendos diuisos schismate Donatistas Ecclesiæ Catholicæ. Sunt hæc illa tempora, dicta Macariana, sic denominata ab altero Legatorum Macario, quorum frequens fit mentio tum apud Optatum Mileuitanum & S. Augustinum, tum etiam apud ipsos Donatistas. Sed antequàm rerum gestarum narrationem aggrediamur, de veritate & certitudine temporis, ex more, differendum putamus. In quo quidem illud primum occurrit; perperam poni eiusmodi Concilium tempore Siluestri, vel Marci Papæ; itemque mendose legi in eiusdem Synodi præfatione Constantinum, loco Constantis Imperatoris; cum legationem Macarij atque collegæ, ipsaque Macariana tempora contigisse sub Constante Augusto, frequentius Optatus & Augustinus inculcent: vt nihil sit quod hac de re in controuersiam deduci possit, quod & e citandis inferioribus locis perspicue apparebit.

Cum autem satis aperte liqueat eorumdem legationem missam fuisse a Constante Imperatore; cur potius hoc anno, vel sequenti eius Imperij, quàm alio aliquo, ponendam esse dicamus, nunc aperiendum est. Constat in primis ex præfatione indita eidem primo Concilio

Carthagi-

EPISTOLA CON-  
STANTIS AD  
CONSTANTIVM.Socrates lib. 2.  
6.18.CONSTANS CV-  
RAT RESTITV-  
TIONEM PAV-  
LI.Sozom. lib. 3.  
6.10.TIMET CON-  
STANTIVS CON-  
STANTEM.SYNODVS CAR-  
THAGYNSIS  
DICTA PRIMA.PAVLVS ET MA-  
CARIVS QUAN-  
DO LEGATI  
MISSI IN AFRICA.

Carthaginensi, eodem anno, quo ipsa Synodus est habita, ad conciliandos diffidentes in vnam Ecclesiam, missos esse dictos Legatos Paulum atque Macarium. Rursum vero & illud ex eadem Synodo exploratum habetur, ipsam celebratam fuisse non ante, sed post Concilium Sardinense; siquidem in eius quinto canone citatur decretum eiusdem Concilij Sardinensis ex Grati Episcopi Carthaginensis rogatione ad praesentes tunc Episcopos: sed & cum illud certum exploratumque sit, ipsum Constantem Imperatorem post annum sequentem, ipso eius exordio, necatum esse; necesse est affirmare dictum Concilium post Sardinensem Conuentum, & viuento Constante Imperatore, hoc vel sequenti anno fuisse collectum: sic & Macariana tempora iisdem limitibus terminanda.

OCCASIO LEGATIONIS AFRICANAE EX GRATI EPISCOPI SUGGESTIONE.

Quoniam autem prius contigit, eosdem Legatos ab ipso Constante Imperatore in Africam mitti, ac postea cogi Synodum Carthaginensem: hac ratione de legatione primum, deinde vero de Synodo nobis agendum proponimus. Quantum igitur coniectura consequi licet; qui anno superiori vna cum triginta collegis Africanis Episcopis venit ad Sardinense Concilium Gratus Antistes Carthaginensis, ipsum quoque Constantem Imperatorem conuenisse, eumque & de statu deploratissimo Africanæ Ecclesiæ iam a temporibus persecutionis Diocletiani Imperatoris diro & implacabili schismate scissæ, certiorē reddidisse, atque obortis lacrymis inculcasse Donati tyrannidē existimamus, ad cuius nutū grassarentur vbique in Catholicorum ruinā prædones, quos ipsi Donatistæ nominarent sanctorū Duces, reuera Circūcelliones proprio nomine nūcupatos; interpellasseq. his aliisque suggestis eundē Imperatorem magna instantia, vt suppetias ferret, ac reuocasse in memoriā impētos ad eam rē a Magno Constantino eius parente labores: suggestisse pariter opinamur ad hęc præstāda magno opus esse remedio: Quod si quorundam ex ipsis qui ceteris præessent, Donatistarum curatio præ ipsorum animorū obstinatione videri posset penitus desperata: tamen populi illis subditi fore perfacile ad pacem & Catholicā vnitatem accessionē, si legatione ab Imperatore missa, inuitarentur ad pacem, & collatis in eos beneficijs iidem ab eodem Constante demeriti allicerentur ad concordiam & prouocarentur ad vnitatem. His auditis Constantis Augustus, cuius studium & cura omnis inuigilabat, vt toto terrarum Orbe Christiana religio ab hæresibus atque schismatibus vindicata, vna omnium fide atque concordia simul coagmentata consisteret atque floresceret, libenter annuit: qui enim propensiore felicitudine, vt sub fratris Imperatoris ditione in Oriente Ecclesiæ positæ suos ipsarum Episcopos ab Arianis eiectos recipientes in pace agerent (vt vidimus) procurauit, haud negligendam putauit Ecclesiam Africanam ob sui amplitudinem atque nobilitatem totius Occidentalis Imperij subiecti decus ingens & ornamentum.

QVOD IN MANDATIS LEGATIONIS DATVM.

Quamobrem selectos ex multis maxime pios atque amplissimos viros ad tanti muneris obeundam prouinciam, Paulum atque Macarium in Africam Legatos decernit, eo quidem titulo, vt munificentia Imperatoris pauperum omnium subleuarent inopiam; ita forinsecus apparebat; reuera tamen vt populū sic beneficentia Constantis Augusti demeritum, & ab imbuta ferocia his officiis delinitum, ad ineundam cum fratribus concordiam prouocarent. Quid autem ab iisdem Legatis Paulo atque Macario, cum ventum est in Africam, actum sit, Optatus Mileuitanus in primis, interpolata licet oratione, commemorat, cum his antea verbis Parmenianum, aduersus quem scribit, cōpellat: <sup>a</sup> Quem enim latet præter te, quia peregrinus es, & potuerunt tibi falsa narrari? aut quis negare potest rem, cui tota Carthago principaliter testis est, Imperatorem Constantem Paulum & Macarium primitus non ad faciendam vnitatem misisse, sed cum eleemosynis, quibus subleuata per Ecclesias singulas possit respirare, vestiri, pasci, gaudere paupertas? hęc ipse.

<sup>a</sup> Optat. lib. 3.

VNITAS QUÆBETA ELEEMOSYNIS.

Quod vero ait, hęc primitus non ad faciendam vnitatem esse missa, sic intelligas (vt dictum est) quod extrinsecus non aliud titulo ipso legationis obtenderetur, nisi effusa largitio in pauperes; cum tamen eo prætextu ipsorum conciliatio quaereretur: nam idem inferius subdit <sup>b</sup>: Veniebant Paulus & Macarius, qui pauperes vbique dispungerent, & ad vnitatem singulos hortarentur. Certe superius Optatus declarat, hos, operarios vnitatis esse nominatos, cum ait: Ab operariis vnitatis multa quidem aspera gesta sunt: sed ea ad quid imputatis Leontio, Macario, vel Taurino? imputate maioribus vestris, qui (sicut in Propheta scriptum est) vt vobis stupefcerent dentes, ipsi vvas acidas comederunt; illis primo qui populum Dei diuiserunt, & basilicas fecerunt non necessarias; deinde Donato Carthaginensis, qui prouocauit vt vnitas proximo tempore fieri tentaretur. Sic enim dicitur Donatus prouocasse vnitatem, non quod ipse id exposceret; sed potius quod ob suum ipsius in schismate studium atque tyrannidem, ad id efflagitandum ab Imperatore Episcopos Catholicos

<sup>b</sup> Optat. lib. 3.

A Catholicos impulerit, & ad præstandum traduxerit ipsum Constantem Augustum.

Quantum autem creuisset in Donato de Præfectis, atque etiam de ipso Imperatore contemptus: idem Optatus de iisdem Legatis agens, hęc subdit: Qui cum ad Donatum patrem (hic erat Episcopus Donatistarum Carthagine) venirent; et quare venerant, indicarent: ille solito furore succensus, in hęc verba prorupit: Quid est Imperatori cum Ecclesia? et de fonte leuitatis suæ multa maledicta effudit, non minus quàm in Gregorium aliquando, ad quem sic scribere minime dubitauit: Gregori macula Senatus, & dedecus Præfectorum, & cetera talia.] sed de his superius. Rursum & de eadem Constantis Imperatoris erga Africanas Ecclesias munificentia, in quam Donatus Iudæ instar infremuit: Miserat (inquit Optatus) ornamenta domibus Dei, miserat pauperibus eleemosynam, nihil Donato. Cur ergo insaniuit? cur iratus est? cur quod missum fuerat repudiavit? Et cum illi qui missi fuerant, dicerent, se ire per prouincias singulas, & volentibus accipere, se daturos: ille dixit, vbique se litteras præmississe, ne id quod allatum fuerat, pauperibus alicubi dispensaretur. O consulere miseris! o prouidere fuerat pauperibus! o peccatoribus subuenire! ita ipse, quod prohiberet Donatus suos eleemosynam accipere a Constante, ea ratione videlicet, quod Catholicæ & a sua alienæ communicationis esset: illud eos admonens, a peccatore eleemosynam minime accipiendam esse.

DONATVS SPERNIT PRÆFECTOS ET IMPERATOREM.

In quem subdit Optatus: Clamat Deus dicens <sup>a</sup>: Ego sum qui feci pauperem & diuitem: non quia non potuit pauperi dare: sed si ambobus daret; peccator, qua sibi succurreret, inuenire non posset. denique sic scriptum est: Quemadmodum aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Certe iam apud Deum sunt ambo, & qui dare voluit, & qui obstitit ne daretur. Quid si iam Deus dicat Donato: Quid vis fuisse Constantem?

<sup>a</sup> Optat. lib. 3. contra Parmen.

DONATI ARROGANTIA.

C Si innocentem: quare ab innocente accipere noluisti? Si peccatorem: quare non permististi dare propter quem fecit pauperem? Sub hac interrogatione qualis futurus est, qui de leuitate & furore laborauit tantis pauperibus impedire? Carthagine principatum se tenuisse crediderat: et cum super Imperatorem non sit nisi solus Deus qui fecit Imperatorem: dum se Donatus super Imperatorem extollit, iam quasi hominum excesserat metas, vt se vt Deum, non hominem æstimaret.]

\* impertiri

Hęc iure quidem Optatus de Donati superbia, qua cum primo se ab Apostolicæ sedis Antistite iam diu ante schismate diuississet, nec sæculari dignitati sibi parendum putaret, vni se æqualem Deo comparandum existimaret: haud enim prorsus ab eiusmodi infania visus est procax schismaticus temperasse, cum, vt diximus, per suum ipsius nomen tamquam numen, suos iurare docuisset. Vnde post multa ex Ezechielis oraculo, de Principe Tyri, quod concinne aptat Donato, mox subdit: Hoc modo exaltatum est cor eius, vt sibi iam non homo, sed Deus fuisse videretur. Denique in ore populi raro est appellatus Episcopus, sed Donatus Carthaginis dicebatur.] et inferius: Deinde cum ante ipsius superbiam, omnes qui in Christum crediderant, Christiani vocarentur: ausus est populum cum Deo diuidere: vt qui illum sequuti sunt, iam non Christiani vocarentur, sed Donatistæ: et si quando ad eum aliqui ex aliqua Africana prouincia veniebant, non quærebat illud, quod humana semper exigit consuetudo, de pluuiis, de pace, de prouentu anni aliquid interrogare: sed illico ad singulos quosque venientes hęc erant verba: Quid apud vos agitur de parte mea? quasi iam vere populum cum Deo diuiserat, vt intrepide suam diceret partem. Nam a temporibus eius & vsque in hodiernum, si quando de rebus Ecclesiasticis in iudiciis publicis aliqua celebrata est actio:

DONATVS DIVINOS AFFERT STAT HONORES.

E interrogati singuli, sic apud Acta loquuti sunt, vt dicerent se de parte esse Donati, de Christo tacuerunt.] Rursum vero de eodem Donato iaciente in Imperatorem conuicia, & suis pariter obistente ne quid acciperent ex illius largitate, hęc addit: Merito & bene eius sapientia humiliata est, qua putauit se Daniele esse sapienterem in repudiandis muneribus Regis, dum accipere noluit quod ab Imperatore Christiano missum esse videbatur: et visus est sibi aut Daniel nouus, vel sapientior Daniele: quia & ipse Daniel aliquando a Balthasar Rege cum cogeretur accipere munera, id est annulum, torquem, & cetera, dixisse legitur: Tua dona tecum sint Rex: et sapienter respondit, & conuicia Regi non fecit; et quod offerebatur, non damnauit, sed distulit. Non quomodo Donatus, qui & conuicia Constanti, quanta potuit, dixit, & quod ab eo pauperibus missum fuerat, repudiavit.] et post aliqua, aduersus eosdem Donatistas, qui dicerent Catholicos fuisse malorum omnium causam, quæ post hęc ex Donatistarum

DONATVS CONTEMPTIOSVS IN IMP.

a Optat. eod.  
lib.3.DONATVS MA-  
LORVM CAUSA.CIRCUMCEL-  
LIONVM GRAS-  
SATIO.CIRCUMCEL-  
LIONES NECA-  
TI, REPVTATI  
MARTYRES.MILITES PRO  
DEPENSIONE  
QVÆSITI.MILIBVS  
IN DONATI-  
STAS.

starum incurfionibus accidiffent, idem auctor sic describit, ostendens omnem culpam in vnum **A**  
Donatum obfistentem Imperatoris munificentia reiciendam esse<sup>a</sup>:

Donatus, qui increpari meruit, Constanti Imperatori Christiano, ne misericors effet, ob-  
stitit; ideo increpatur, quod cum sapientes non docuerunt sapientiam suam. Quidquid a  
Rege missum fuerat, per se dari passus non est. Vnde constat, Donatum omnium mala-  
rum fontem fuisse caufarum. Quidquid itaque in vnitatem facienda aspere potuit geri,  
vides, frater Parmeniane, cui debeat imputari. A nobis Catholicis petitum militem  
esse dicitis. Si ita est: quare in prouincia Proconsulari tunc nullus armatum militem  
vidit? Veniebant Paulus & Macarius, qui pauperes vbique dispungerent, & ad vni-  
tatem singulos hortarentur: et cum Bagaiensem ciuitatem proximarent; tunc alter Do-  
natus (sicut supra diximus) eiusdem ciuitatis Episcopus impedimentum vnitati, & obi-  
cem venientibus supra memoratis opponere cupiens; pracones per vicina loca, & per **B**  
omnes nundinas misit Circumcelliones, Agonisticos nuncupans, ad praedictum locum,  
vbi concurrerent, inuitauit: et eorum illo tempore concursus est flagitatus, quorum de-  
mentia paulo ante ab ipsis Episcopis impie videbatur esse succensa.

Nam cum huiusmodi hominum genus ante vnitatem per loca singula vagaretur, cum  
Maxido & Fasir ab ipsis infanientibus, Sanctorum duces, appellarentur: nulli licuit se-  
curum esse in possessionibus suis: debitorum chirographa amiserant vires: nullus credi-  
tor illo tempore exigendi habuit libertatem: terrebantur omnes litteris eorum, qui se  
Sanctorum duces fuisse iactabant. Et si obtemperando eorum iussionibus tardaretur:  
aduolabat subito multitudo insana, & praecedente terrore, creditores periculis valla-  
bantur; vt qui pro praestitis suis rogari meruerant, metu mortis humiles impelleren-  
tur in preces. Festinabat vnusquisque debita etiam maxima perdere: et lucrum com-  
putabatur, euasisse ab eorum iniuriis. Etiam itinera non poterant esse tutissima. Quot **C**  
domini de vehiculis suis excussi ante mancipia sua dominorum locis sedentia, fer-  
uuliter cucurrerunt? Illorum iudicio & imperio inter dominos & seruos conditio  
mutabatur.

Vnde cum vestrae partis Episcopis tunc inuidia fieret: Taurino tunc Comiti scripsisse  
dicuntur, huiusmodi homines corrigi in Ecclesia non posse: mandauerunt vt a supradi-  
cto Comite acciperent disciplinam. Tunc Taurinus ad eorum litteras ire militem ius-  
sit armatum per nundinas, vbi Circumcellionum furor vagari consueuerat. In loco  
Ostauensi occisi sunt plurimi, detruncati multi: quorum corpora vsque in hodiernum per  
dealbatas aras aut mensas poterunt numerari. Ex quorum numero cum aliqui in basi-  
licis sepeliri coepissent: Clarius presbyter in loco Subbulensi ab Episcopo suo coactus est, **D**  
vt insepultam faceret sepulturam. vnde proditum est, mandatum fuisse fieri quod factum  
est, quando nec sepultura in domo Dei exhiberi concessa est: eorum postea conualue-  
rat multitudo. Sic inuenit Donatus Bagaiensis vnde contra Macarium furiosam condu-  
ceret turbam. Ex ipso genere fuerunt qui sibi percussores sub cupiditate falsi martyrij in  
suam perniciem conducebant: inde etiam illi, qui ex aliorum montium cacuminibus viles  
animas proijcientes, sese praecipites dabant. Ecce ex quali numero sibi Episcopus alter Do-  
natus cohortes effecerat.

Hoc metu deterriti illi, nempe Paulus & Macarius, qui prope thesauros ferrent quos  
pauperibus erogarent: inuenerunt in tanta necessitate consilium, vt a Siluestro Comi-  
te armatum militem postularent, non per quem alicui vim facerent, sed vt vim a Do-  
nato supra memorato Episcopo dispositam prohiberent. hac ratione factum est, vt miles **E**  
videretur armatus. Iam quidquid subsequutum est, videte cui debeat ac possit adscribi.  
Furebant illic vocatorum infinita millia populorum, pro quibus & annonam competen-  
tem constat fuisse preparatam: de basilica, quasi publica fecerunt horrea, expectantes vt  
venirent, in quos furorem suum exercere potuissent, & facerent quidquid illis dementia  
sua dictasset, nisi praesentia armati militis obstitisset. Nam cum ante venturos milites, me-  
tatores, vt fieri solet, mitterentur: contra Apostoli praepcepta competenter suscepti non sunt,  
qui ait: Cui honorem, honorem; cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum: nemini  
quidquam debueritis.

Qui missi fuerant, cum equis suis praecipiti sunt ab iis quorum nomina flabello  
inuidiae ventilasti: ipsi magistri fuerant iniuriae suae: et quid pati possent, ipsi praeroga-  
tis iniuriis docuerunt. Reuersi sunt vexari milites ad numeros suos, & quod duo vel tres  
passi

**A** passi fuerant, vniuersi doluerunt. Commoti sunt omnes: iratos milites retinere nec eo-  
rum Praepositi valuerunt. sic admissum est, quod inuidiam vnitati factam esse memorasti. hac  
& cetera gesta & suas causas habent, & quas ostendi personas obnoxias. Hoc nos nec vi-  
dimus quidem, sed vobiscum audiuius. Si auditus facit reos, tenemus vos socios; quia si-  
militer audiuius. Si a facto auditus immunis est: quod ab aliis, vobis prouocantibus, factum  
est, nobis non debet imputari.

Quere lam per ordinem deponitis, sub Leontio, sub Vrfacio iniuriatos esse quampluri-  
mos, sub Paulo & Macario aliquos necatos a sequentibus, nescio quos ad tempus esse  
se proscriptos. Quid hoc ad nos? quid ad Ecclesiam Catholicam pertinet? Quidquid  
obiecistis, vos fecistis. A Deo commendatam noluitis libenter accipere vnitatem, ca-  
riorem aestimantes hereditatem schismatis, quam praepcepta praepositi Saluatoris. **A**  
Ar-  
guistis operarios vnitatis: ipsam vnitatem improbare, si potestis: nam aestimo vos non  
negare, vnitatem summum bonum esse. Quid nostra, quales fuerint operarij, dummo-  
do quod operatum est, bonum esse constet? nam & vinum a peccatoribus operariis &  
calcatum & premitur: et sic inde Deo sacrificium offertur. Oleum quoque a sordidis  
& nonnullis male viuentibus & immunda loquentibus conficitur; et tamen in sapore &  
lumine, etiam in sancto chrismate simpliciter erogatur. Operarios vnitatis malos fuis-  
se dicitis: fortasse cum voluntate Dei, cui nonnumquam placet etiam quod ab ipso  
ponit prohiberi. Nam quaedam mala male fiunt: quaedam mala bene fiunt. Ma-  
lum male latro facit: malum bene Iudex facit, &c.] Cum autem hac pluribus demon-  
strasset, subdit:

Inuitus cogor hoc loco etiam illorum, quorum nolo, hominum facere mentionem: **C**  
quos vos inter martyres ponitis. Per quos, tamquam per vnicam religionem, vestrae  
communione homines iurant. Quos quidem vellem silentio praeterire; sed ratio ve-  
ritatis se fileri non patitur. Et ex ipsis nominibus contra vnitatem inconsiderate latrat  
inuidia; et aspernantes aliqui, accusandam, aut fugiendam aestimant vnitatem, quod  
Marculus & Donatus dicantur occisi & mortui: quasi omnino in vindictam Dei nul-  
lus mereatur occidi. Nemo erat laedendus ab operariis vnitatis: sed nec ab Episco-  
pis mandata diuina contemni debuerant, quibus praepceptum est: Quere pacem, & con-  
sequaris eam, &c.] subditque ex diuina Scriptura exempla de sanctissimis viris, qui  
zelo pietatis gladium in impios exeruerunt. Hac autem Optatus pluribus prosequutus  
est, quod illi qui tunc viuiebant, ad concitandam inuidiam atque odium aduersus Ca-  
tholicos, iactarent in vulgus, se sub Pauli atque Macarij legatione diram persecutionem  
**D** passos esse, & duos istos a militibus caesos Circumcelliones martyrij palmam conse-  
quutos fuisse.

Ad eludendam porro omnem eorum de his cum ostentatione calumniam, eleganti  
collatione adhibita, inter nouissimum persecutorem Florum Ecclesiam in Numidia po-  
sitam vexantem, atque Macarium, hac addit<sup>a</sup>: Sub persecutore Floro Christiani ido-  
lorum cogebantur ad templa: sub Macario pigri compellebantur ad basilicam. Sub Flo-  
ro dicebatur, vt negaretur Christus, & idola rogarentur: contra sub Macario commo-  
nebantur omnes, vt Deus vnus pariter in Ecclesia ab omnibus rogaretur. Si supra memo-  
ratos videri martyres vultis: probate illos amasse pacem, in qua prima sunt fundamenta  
martyrij, aut dilexisse Deo placitam vnitatem, aut habuisse cum fratribus charitatem.] sed  
& inferius, quibusnam coloribus Donatista hanc ad vnitatem legationem fuisse persecutio-  
**E** nem inumbrassent, declarat his verbis<sup>b</sup>:

Dum dicitis, auditum esse ex ore eorum, qui iam dudum in vestro collegio fuerant:  
Quod qui gustarent, aut acciperent de sacrificio aduentantis vnitatis, de sacro (nempe  
idolotyto) gustare viderentur. Non negamus ab aliquibus esse hac dicta, quos constat po-  
stea tota securitate fecisse, vnde paulo ante populos deterrebat: sed alia ratio exegit has  
voces, alia inuitauit in factum. Nam vt hac dicerent, qui feruntur ista dixisse, opinio  
falsa eorum aures & omnium populorum opleuerat. Dicebatur enim illo tempore ven-  
turos esse Paulum & Macarium, qui interessent sacrificio, vt cum altaria solemniter apta-  
rentur, profferrent illi imaginem, quam primo in altari ponerent: sic sacrificium offerretur.]  
Alludebant plane illi hac dicentes ad Gentilium sacra, dum proposita Imperatoris imagine,  
thus adolerent, vel sacrificium offerrent.

Ceterum illationes imaginum Christianorum Imperatorum consueuerunt esse purae, absque  
aliquo suspicionis contagio: vnde Gratiani constitutio<sup>c</sup>: Si sacros vultus inhiantibus forte

INIVSTA DO-  
NATISTARVM  
QVERELA.MARCVLVS  
ET DONATVS  
IVSTR OCCISI.QVI VERB PER  
SECVTORES DI-  
CENDI.  
a Eod. lib. 3.

b Eod. lib. 3.

CALVMNIA DE  
PERSECVTIO-  
NE.c l. vnic. public.  
laeta. C. lib. 12.

ABSQUE IDOLATRIA COLANTVR IMAGINES IMPP. Al. unic. de imag. Imp. C. Theod.

populis inferimus : hoc sine immodico pretio nunciari, excipique sancimus : actum iubemus esse castissimum : indigentibus non numerariis esse præbendum.] Et Theodosius Imperator ad Cæsarium PP. Si quando (inquit) nostræ statuæ, vel imagines eriguntur, seu diebus, vt affolet, festis, siue communibus, adfit Iudex sine adorationis ambizioso fastigio.] et in fine : Excedens cultura hominum dignitatem superno numini referuetur.] Merito igitur perculit omnium animos, quod diceretur ab illis id genus imaginis, nempe effigiem Constantis Imperatoris statuendam esse, dum sacrificaretur super altare : nam quonam pacto id tolerabile videri poterat, si nec ad latus templi passus est S. Ioannes Chrysofomus Eudoxiæ Augustæ statuam collocari b? sed rursus Optatus c :

D Sozom. lib. 8. c. 20. c Optat. lib. 3. FALSVS RV-MOR DE IDOLATRIA.

Hoc cum acciperent aures : perculsi sunt & animi, & vniuscuiusque lingua in hæc verba commota est, vt omnis qui hoc audierat, diceret : Qui inde gustat, de sacro gustat. Et recte dictum erat, si talem famam similis veritas sequeretur. At vbi ventum est a supradictis : nihil tale visum est ex eo, quod fuerat paulo ante mentita fama : nihil viderunt oculi Christiani, quod horrerent : nihil probauit aspectus ex his, quibus perturbatus erat auditus. Visa est puritas, & ritu solito solemnibus consuetudo perspecta est; cum viderent diuinis sacrificiis nec mutatum quidquam, nec additum, nec ablatum. Pax a Deo commendata volentibus placuit. Quare nullus eorum debet argui, qui de collegio vestro ad pacem transitum fecit : qui fuerant sinistra opinione turbati, simplici ac pura veritate firmati sunt.] hæc Optatus.

d Optat. lib. 3. PAX ET NON PERSECVTIO RVNCIATA.

Idemque aduersus omnes illos qui resiliunt, & oblatam pacem atque vnitatem contempserunt, sic superius d : Nunciata vnitatem, fugistis omnes. Nulli dictum est : Nega Deum. Nulli dictum est : Incende testamentum. Nulli dictum est : Aut thus pone, aut basilicas dirue. Istæ enim res solent martyria generare. Renunciata est vnitatem sola : fuerant hortamenta, vt Deus & Christus eius a populo in vnum conueniente pariter rogaretur : nullus erat primitus terror : nemo vidit virgam, nemo custodiam : sola, vt supra diximus, fuerant hortamenta. Timuistis omnes, fugistis, trepidastis : vt pro certo de vobis dictum sit, quod in Psalmo scriptum est : Trepidauerunt vbi non erat timor. Fugerunt igitur omnes Episcopi cum clericis suis; aliqui mortui sunt; qui fortiores fuerant, capti longe relegati sunt. Et tamen horum omnium nihil actum est cum voto nostro, nihil cum consilio, nihil cum conscientia, nihil cum opere.] hæc Optatus.

MACARIANI INVIDIOSE DETI CATHOLICI.

Porro Donatistæ hæc gesta per Paulum atque Macarium, in Orthodoxorum perpetuam inuidiam publicis monumentis consignata suis posteris tradiderunt, quæ in Catholicos ab illis frequenter obiectari solent : vt inter alios Petilianum fecisse constat, qui eam ob causam Catholicos consuevit nuncupare Macarianos; aduersus quem inter alia S. Augustinus e : D Macarium inquam istum, de cuius parte nos dicitis, omnino non nouimus.] ac deinde : Vos per sacramentum, quod in vobis est, sicut Caiphas Domini persecutor, nescientes prophetatis; quod enim Græce μακάριος, Latine beatus est : ita plane de parte Macarij sumus.] hæc Augustinus, penes quem frequens mentio est de hisce Macarianis temporibus, quibus se a nostris diram persecutionem passos esse Donatistæ ad concitandum populi odium contra Catholicos iactabant, inculcates insuper Transmarinas Ecclesias tam diu conseruatas fuisse innocentes atque Catholicas, donec consenserint in eorum sanguinem, quos, vt dicebant, per-

f Augustin. epist. 163.

CATHOLICI A DONATISTIS NOMINATIPAGANI.

secutio Macariana sustulisset f. Sed iniusta semel Catholicis hoc tempore de illata persecutione calumnia, sic fuit in eorum posteros propagata; vt Catholicos perditos esse homines, nequaquam Fideles dicerent & Christianos, sed eosdem solent nominare Paganos. Vnde Optatus g : Quid est (inquit) quod dicitis : Redimite animas vestras? Iam illud quale est, quod hominibus Christianis etiam clericis dicitis : Estote Christiani? et cum miraculo quodam vnicuique dicere : Cai, Sei, aut Caia, Seia, adhuc Paganus es, aut Pagana? ] quo modo autem per Paganum intelligat idololatram, deque origine huius in hoc sensu vocis & vsu dicturi sumus suo loco postea. Rursus vero Donatistarum querelis, & de illata in eos a Catholicis persecutione clamoribus vires & quidem ingentes addidit ipsorum communionis Vitellius Afer, de quo hæc habet Gennadius h : Vitellius Afer Donatianorum schisma defendens, scripsit de eo : Quod odio sint mundo serui Dei : in quo si tacuisset de nostro veluti persecutorum nomine, egregiam doctrinam ediderat. Scripsit & aduersus Gentes, & aduersus nos, veluti Traditores in persecutione diuinarum Scripturarum : et ad regulam Ecclesiasticam pertinentia multa differuit. Claruit sub Constante filio Constantini Principis.] ita ipse, cuius auctoritate Catholici habiti sunt persecutores.

h Gennad. de vit. illustrib. c. 4.

Ceterum

A Ceterum quantumlibet Donati illi duo Donatistarum Episcoporum factiosissimi (Carthaginensem dico & Bagaiensem Episcopos) sanctæ pacis legationi magno conatu restiterint, vt etiam ipsi Imperatori Constanti alter illorum contumelias irrogaret, blasphemiasque profciderit, præmiseritque per totam Africam ad homines suarum ipsius partium præcursores, quibus tam piam sanctamque anteuertent vnitatem; alter vero armatis quoque Circumcellionibus resistere obnitus esset : tamen, etsi non in ipsis Donatistarum Episcopis, qui primi ad concordiam inuitati fuerunt, in populo saltem illis subiecto optatum finem est legatio consequuta; quod tum Optatus annuit verbis illis, quibus ait a : Nullus eorum debet argui, qui de collegio vestro ad pacem transitum fecit. Qui fuerant sinistra opinione turbati, simplici ac pura veritate firmati sunt ] tum etiam Carthaginense b Concilium, de quo proxime dicturi sumus, non obscure significat. Ipsos autem Donatistas vna cum clericis fugam arripuisse, & ex eis aliquos esse defunctos, fortiores vero captos & procul relegatos, idem Optatus tradit c : quam tunc sententiam cum in alios, tum in Donatum omnium Donatistarum principem, Carthaginensem Episcopum, fuisse potissimum irrogatam, quem malorum omnium auctorem & fontem nominat, nemo iure poterit dubitare. Meminit S. Hieronymus in Chronico, sed Constantij Imperatoris anno vigesimo, eundem Donatum Carthagine expulsam esse : at plane inest error in tempore, cum constet ex his quæ mox ex Optato dicturi sumus, Donatistas Episcopos a Constante relegatos, & numquam nisi per Iulianum Apostatam esse restitutos.

DVO DONATI EPISCOPI FACTIOSI.

a Optat. lib. 3. in fin.

DONATISTAE AD ECCLESIAM REVERSI. b Concil. Carthag. in præfat.

c Optat. lib. 3. iuxta princip.

Sic igitur schismaticis Episcopis exturbatis, & qui illis parebant populis ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem compaginatis, mox per Gratum Catholicæ communionis Episcopum Carthaginensem Carthagine Concilium conuocatum est, in quo ipse de pace & vnitatem confecta hæc coram Episcopis in Synodo confidentibus præfatus est d : Gratias Deo omnipotenti & Christo eius, qui dedit malis schismaticis finem, & respexit Ecclesiam suam, vt in eius gremium erigeret vniuersa membra dispersa : qui imperauit religiosissimo Constanti e Imperatori, vt votum gereret vnitatis, & mitteret ministros sancti operis, famulos Dei Paulum & Macarium. Dei nutu ergo congregati ad vnitatem, vt per diuersas prouincias Concilia celebremus, & vniuersæ prouinciæ Africæ hodierna die ad Concilium gratia Dei Carthaginem venirent. Vnde considerantibus vobis cum mea mediocritate tractentur tituli necessarij, de quibus necesse est, vos memores præceptorum diuinorum & magisterij diuinarum Scripturarum, contemplantes vnitatis tempus, id de singulis definire, quod nec Carthago vigorem legis infringat, nec tamen tempore vnitatis aliquid durissimum statuamus.] hæc in Synodo præfatus est Gratus : qui mox eam coram Patribus rogationem proposuit de iis quæ spectare videntur ad religionis Christianæ principium, quod a Donatistis labefactum in Africa esse sciebat, cum nimirum baptizatos a Catholicis iterum baptizarent. An autem ferendus esset amplius in Africa anabaptismus, rogante Grato sententias singulorum, vna omnium fuit illa responsio e : Absit, absit. Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum a sincera fide & Catholica disciplina.]

CARTHAGIN. CONCILIVM SVB GRATO EPISCOPO. d Concil. Carthag. in princip. tom. 1. Concil.

e Constantino

ANABAPTISMVS SVBLATVS.

f Concil. Carthag. c. 1.

FALSVM MARTYRIVM COHIBITVM.

Euulsa igitur primum de rebaptizatione antiquitus fixa radice, quæ Donatistarum cultura infelicibus aucta fruticibus vniuersam prope Africanam Ecclesiam occuparat : cetera quæ ab eisdem fuerant in Christiana disciplina corrupta, ijdem Catholici Episcopi Africani ad Catholicæ Ecclesiæ vsum pristinum restituere laborarunt. Quoniam vero opera Donatistarum, execrandum illud atque nefandum scelus inter ipsos schismaticos coaluerat, vt ipsorum sectæ homines, illecti gloria martyrum, seipos vel præcipitio necassent, vel aliter ab aliis illatam, ad hoc illos ipsos cogentibus, mortem voluntariam oppetissent (vt nuper ex Optato vidimus) apud eos titulo martyrum & honore illis congruo frequentarentur : ne id amplius ageretur, pœnis tam laicis quam clericis indictis, si secus facerent, eadem sancta Synodus edito decreto f sanciuuit, cuius est exordium : Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, &c.] fuerunt & alij canones ibi, Patrum omnium sententia rogata, conscripti, omnesque numero quatuordecim; sed satis modo horum meminisse, qui rebus gestis ex Optato nuper recitatis consentientes esse noscuntur.

f Concil. Carthag. c. 2.

Ceterum quod inter Concilia Carthaginensia hoc primum ordine ponatur, & nominetur; non sic quidem accipiendum est, vt nullum aliud hoc ipsum præcesserit, cum multa antea fuerint celebrata, adeo vt (quod superius ex S. Cypriano demonstrauimus) nec sub Annal. Eccl. To. 3. Aaa 3 Ethnicis

CONCILIVM HOC CARTHAGIN. PRIMUM DICTVM.

Ethnicis & persecutoribus Imperatoribus deserint frequenter eiusmodi sancta in Ecclesiis ex prouincialibus saltem Episcopis haberi Comitia; sed ideo primum dictum ac positum ordine, quod alia perierint, & illorum quæ extarent, hoc ipsum antiquissimum probaretur. Hoc igitur statu Africana Ecclesia, vnitate Catholica populo foederata, permansit vsque ad Constantij Imperatoris obitum, cui cum succederet Iulianus Apostata, ijdem Donatistæ infrenata licentia in Catholicam Ecclesiam furentius saeuierunt.

Porro hæc felicia Africanæ Ecclesiæ pacis tempora vsque ad Iulianum cum ab Optato Mileuitano describuntur, Constantem pro Constantino puto legendum; cum nulla vnitas & concordia in Africana Ecclesia, de quibus auctor agit, contigerit sub Constantino eam frustra tentante, sed potius sub Constante. sunt hæc eius verba: Redeat in memoriam Constantinus \* Imperator Christianus, quem famulatum exhibuerit Deo, quæ habuerit vota, vt remotis schismatibus, intermorta omni dissensione, sub toto cælo filios suos gaudens in vnum videret sancta mater Ecclesia. Reddiderat vnam communionem, maritis vxores, parentibus filios, fratribus fratres: quibus rebus Deus se lætari testatur, dum dicit: Ecce quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Etenim cum Africanos populos, & Orientales, & ceteros Transmarinos pax vna coniungeret; et ipsa vnitas, repræsentatis omnibus membris, corpus Ecclesiæ coagularet: dolebat hoc diabolus, qui semper de fratrum pace torquetur.

Illo tempore sub Imperatore Christiano desertus in idolis, tamquam inclusus latebat in templis. Hoc eodem tempore duces & principes vestros merita relegauerant sua. In Ecclesia nulla fuerant schismata, nec Paganis licebat exercere sacra sacrilega. Pax Deo placita apud omnes Christianos populos habitabat: diabolus mærebat in templis, vos in regionibus alienis. Deinde alter, vt omnibus notum est, sequutus est Imperator vobiscum vota sinistra concipiens, ex famulo Dei factus est minister Inimici: Apostatam se edictis suis testatus est. Quem precibus rogastis, vt reuerti possentis. ] hucusque Optatus, significans eosdem hoc tempore a Constante factos exules, sic ad Iulianum vsque mansisse. Quod autem ait, tunc temporis vnam pacem vnisse populos Africanos, Orientales, & Transmarinos; non ita accipiendum est, vt toto Orbe terrarum vna pace Ecclesia Catholica his temporibus potiretur, quæ tota & vbi- que erat ab Arianis hæreticis lancinata: sed de pace Africanæ Ecclesiæ, de qua agit, intelligenda sunt, vtpote quod non Ecclesia tantum Africana inita pace atque concordia potiretur, verum eadem vnitate coniungeretur Orientalibus & Transmarinis Catholicæ communionis Ecclesiis: sed iam ad res anni sequentis progrediamur.

IESV CHRISTI ANNVS 349.

IVLII PAP. ANNVS 13.

CONSTANTII CONSTANTIS IMPP. 13.

ORITVS GRIGORII, ET ATHANASII RESTITVTIO.

Annus sequitur Christi trecentessimus vndequadagesimus, Vlpio Limenio & Catullino Philoniano Consulibus: quo, Gregorio Ariano Episcopo Alexandrino defuncto, S. Athanasius a Constantio Imperatore sæpe litteris Constantis fratris admonito, vt ad suam rediret Ecclesiam, crebris litteris inuitatur. Post decem enim menses a legatione ad Constantium missa ex Concilio Sardicensi (vt diximus) Gregoriũ inuaforem Alexandrinæ sedis mortuum esse, Athanasius ipse testatur: illum vero ab Orthodoxis Alexandrinis occisum, auctor est Theodoretus, dum ait: Iam occubuerat Gregorius ab ipsis Alexandrinis cæsus. Sed & quod Georgius quoque postea missus, cum iterum exturbatus est Athanasius ab Alexandrinis, sub Iuliano Apostata pariter necatus sit; inde etiam oborta est occasio Gregorij cum Georgio confundendi; at de his aliàs. Sane existimo aliquos e Catholicis Alexandrinis pertæfos longas Athanasij moras Alexandriam reuertendi, vbi mox expectabatur, iam absolutus a Concilio Sardicensi, & ægro atque infenso animo ferentes ipsum Gregorium in eodem Concilio condemnatum, atque depositum, adhuc tamen obstinato animo alienæ Ecclesiæ incubare, in eius necem impulsos esse.

Non igitur ante, sed cum Gregorius ipse ex hac vita sublatus est, Constantius ad Athanasium de reditu litteras dedit; siquidem ipse sic ait: Deinde post menses decem defuncto Gregorio, accersit & Athanasium cum omni honore, non semel aut iterum, sed tertio ad illum amicissimas litteras scribens, quibus illum animabat, & ad veniendum hortabatur; misitque ad illum presbyterum & diaconum, vt maiore cum fiducia ad se rediret. Affirmabat enim

Athanasij epist. ad solitar. Constantius accersit Athanasium.

enim totum se annum Athanasium expectasse, nec permisisse vniquam quidquam noui fieri, aut quempiam in eius locum Episcopum creari, vt seruaret Athanasio suas Ecclesias, ita scribente eo, & plurium cohortatione ad eam rem vrente: nam & Comites suos, Polemium, Dacianum, Bardionem, Thalassum, Taurum, Florentium, quibus etiam magis fidendum erat, in eandem sententiam scribere iussit. ] Litteras autem scriptas a Constantio ad Athanasium recitat ipse in sua Apologia in hæc verba:

Constantius Victor Augustus Athanasio.

Diu te iactari vexariq. immanibus vndarum procellis nostræ clementiæ humanitas non permittit: nudatum siquidem paternis sedibus, bonisq. tuis spoliatum, & in iniuis, feralibusq. locis errandum nostra indefatigabilis pietas non deseruit. Nam tamen iam pridem super sedem, mentis meæ propositum ad te scribere, eo quod te vltro aduenturum expectarem, & postulaturum malorum tuorum remedium: tamen quia fortasse voluntatem propositi tui metus impediuit, ideo litteras munificentæ nostræ plenissimas ad tuam constantiam misimus, vt secure conspectui nostro quàm primum tuam præsentiam offeras, vt voti particeps, nostramque humanitatem expertus, tuis restituaris. Hac enim de causa dominum meum & fratrem Constantem Victorem Augustum pro te adhortationibus conueni, vt tibi veniendi facultatem daret, quo vtriusque nutu patriæ restituaris, & hoc pro pignore nostræ gratiæ habeas. ] hætenus prima epistola; sequitur secunda:

Et si superioribus litteris significauimus, vt secure ad nostrum Comitatum accederes, eo quod maxime cupiamus te ad tuos remittere: tamen etiam has litteras nunc ad tuam soliditatem misimus, quibus adhortamur, vt sine omni diffidentia aut metu publica vehicula ascendas, & properes ad nos, vt quæ concupiscis, assequare. ] ita secunda: tertia vero epistola sic se habet:

Cum Edesiæ commoraremur, præsentibus tuis presbyteris; placuit, vt misso ad te presbytero festinaret ad nostrum Comitatum venire: vt vbi nostrum vidisses conspectum, statim Alexandriam transfires. Sed quia plurimum temporis intercessit, ex quo litteris nostris acceptis non venisti: ideo te nunc denuo admonitum volumus, vt vel nunc saltem quàm celerissime ad nos te conferas: quo tu ita patriæ tuæ restituaris, & nos tuis precibus frui possimus. Ad pleniorum cognitionem Achitam diaconum ad te misimus, a quo discere licebit & metis nostræ voluntatem, & te assequi posse, quæ votis optas. ] hætenus tres epistolæ Constantij Imperatoris ad Athanasium, quæ a Socrate etiam recitantur.

Porro idem quoque Athanasius auctor est, scripsisse ea de re eundem Constantium ad germanum suum Constantem Imperatorem: nam ait: Seorsum autem ad fratrem suum beatum Constantem scripsit: ad nos quoque semel atque tertio litteras misit. ] cuius autem fuerint argumenti, hæc idem alibi: Scribit quoque fratri suo Constanti, vt ipse quoque me ad reditum hortaretur. ] Erat tunc Athanasius Aquileiæ, cum has a Constantio litteras accepit: inde rursus a Constante, vt ait, euocatur in Gallias: postea vero paululum, vt apparet, illic moratus, venturus in Orientem ad Constantium, in Italiam redijt, Romamq. venit ad Iulianum Romanum Pontificem: testatur id quidem ipse Athanasius, cum post recitatas Constantij dictas litteras, subdit: Imperator igitur istas litteras misit; quibus acceptis, Romam ascendi, Ecclesiam & Episcopum aditurus. ] Hic primum attende lector (ne ipse sibi auctor contrarius videatur) non Aquileia Romam, sed in Galliam vocatum a Constante profectum esse, prout in Apologia ad Constantium (vt dictum est) ipse restatur: nisi potius dicendum quis putet, Aquileia Romam, & inde in Gallias ad Constantem, ac postea in Orientem ad Constantium esse profectum.

Sed & ipsa quoque verba Athanasij attentius contemplare, dum eam causam aduentus sui Romam, antequam proficisceretur ad Constantium in Orientem, fuisse tradit, nimirum (quod ait) vt adiret Ecclesiam, & Episcopum. ] significans, illam quæ Romæ est, antonomastice dictam esse Ecclesiam, ex qua & in qua omnes vnitate Catholica coniungantur, ipsumque vnum esse Episcopum antonomasticum, ex quo omnes, & in quo, & per quem qui sunt, esse intelligantur Episcopi. hæc igitur fuit maiorum nomenclatura, vt per Ecclesiam & Episcopum, Romanam Ecclesiam, atque eius Pontificem significarent. De aduentu vero suo Romam sic idem Athanasius subdit: Ingens igitur gaudium in Ecclesia: Pontifexq. Iulius, vt gratularetur nostræ restitutioni, litteras ad Ecclesiam misit Alexandrinæ: nos autem quacunque transiimus, cum pace ab omnibus Episcopis deduci sumus. litteræ autem istiusmodi fuerunt:

IVLIVS presbyteris, diaconis, & populo in parocia Alexandriæ.

Gratulor vobis, dilectissimi fratres, quod fructum fidei vestræ ante oculos videatis: id enim ita esse,

Athanasij Apologia.

Constantij litteræ ad Athanasium.

Constantij epist. secunda ad Athanasium.

Tertia Constantij epistola ad Athanasium.

Socrus lib. 2.

6. 18.

Constantius ad Constantem de reditu Athanasij.

Athanasij Apologia.

Athanasij epist. ad solitar.

Athanasij Apologia ad Constantium.

Athanasij Apologia.

Ecclesia antonomastice dicta Romana.

Athanasij discip. Apologia.

Litteræ Iulij pap. ad Alexandrinam.

ita esse, liquidissimo apparet in fratre & Coepiscopo nostro Athanasio, quem Deus & ob vitæ sanctitatem & orationes vestras vobis restituit. Ex qua re spectare licet, quam puras semper preces & charitatis plenas ad Deum extuleritis. Memores quippe cælestium promissorum & cælestis conuersionis, quam ex doctrina prædicti patris vestri didicistis, certo verèque cognitum habuistis, & pro vestra recta fide apprehendistis, numquam illum perpetuo a vobis diremptum iri, quem in pijs pectoribus vestris, tamquam præsentem, retinebatis. Non mihi igitur ad vos scribenti multis verbis opus est: quæcumque enim a me dici poterint, ea fides vestra iam anticipauit & impleuit secundum Dei gratiam quidquid a nobis optari possit. Gratulor igitur vobis: rursus enim dicam, Gratulor, quod animas vestras in tuenda fide inexpugnabiles conseruastis. Sed interim fratri meo Athanasio non minus gratulor, quod quamquam multa acerba pateretur, nulla tamen hora vestræ charitatis vestriq. desiderij obliuionem induxerit: nam tametsi corpore ad tempus videretur a vobis separari, spiritu tamen perpetuo vobiscum agebat.

**A** Redit igitur ad vos splendidior nunc, quam cum a vobis discederet. Quod si res pretiosas aurum & argentum ad puritatem ignis explorat: quid, quæso, dignum eloquaris tãto viro, qui ex tantis malorum periculis purus innocensq. vobis restituitur, talisq. non nostro dumtaxat iudicio, sed ab vniuersa Synodo iudicatus est? Excipite igitur, dilecti fratres, cum omni secundum Deum gloria & lætitia Episcopum vestrum Athanasium, & cum eo quotquot focij tantarum ærumnarum fuere; lætiq. sitis de fructu orationum vestrarum, qui pastorem vestrum (vt sic dicam) desiderantem & sitientem vestram pietatem salutaribus scriptis aluistis, potumq. ei dedistis: nam peregre illi commoranti consolationi fuistis, eumque persecutiones tolerantem fidelissimis animis & mentibus vestris refocillastis. Mihi certe voluptati est, contemplanti & iam animo perspicienti vniuscuiusque in eius reditu lætitiã, & multitudinis reliogiosissimæ occursum, & celebrem conuenientium festiuitatem.

**B** Quis, putas, aut qualis erit vobis ille dies, cum & frater noster reuertetur, & mala superiora finem accipiet? cumq. pretiosus & optabilis illius reditus omnes alacritate plenissimi gaudij in vnum cooptabit? Tale gaudium maxima ex parte etiam ad nos vsque pertingit, quibus diuinitus tanti viri notitia concessa est. In preces igitur epistolam desinere oportet. Deus omnipotens & eius Filius Dominus & Saluator noster Iesus Christus perpetuam vobis gratiam præbeat; referens præmia vestræ admirabilis fidei, quam claro martyrio erga Athanasium Episcopum vestrum exhibuistis, vt vobis vestrisq. posteris & hic & in futuro optima imperent, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem omnipotenti Deo gloria in sæcula sæculorum, amen. Valere vos omnes in Domino exopto, fratres dilecti. ] hæc Iulius ad Alexandrinos: recitat & Socrates easdem litteras, extantque Latine redditæ alia versione.

His acceptis a Romano Põtifice litteris Athanasius, recedens ab Vrbe pedestri ne itinere via Appia Brundusiu vsque peruenerit, an vero in Portu Romano nauim conscenderit, incertu est: illud autem habetur exploratissimum, Roma recedente, non Alexandria ad suam Ecclesiam, sed Antiochiam concessisse. Peruenit igitur Athanasius Antiochiam, vbi tum erat Constantius Imperator, a quo benigne excipi visus est: id quidem ipse de se testatur, cum ait: Venit igitur tandem Athanasius, venientemq. sincero serenoq. vultu intuetur, eiq. liberum facit, vt in patriam & suas Ecclesias rediret, litteris ad eius loci Iudices datis (quia priore edicto aditus seruari iustum erat) vt nunc eum inoffense transire permitterent. Episcopo autem suas calamitates calumniasque deplorante, & admonente ne denuo, se absente, calumniæ recipe-rentur: vt iam nunc accusatores euocaret: siquidem se non intercedere, quo minus illi sese apud Cæsarem sistant, vt eos ita conuincere posset: Hæc quidem Cæsar facere noluit; sed tamen omnia quæ contra ipsum per calumniam scripta essent, tolli & aboleri iussit, iurans se in posterum nullas calumnias admissurum, suumq. in hac re propositum firmum & inconcussum fore: neque id simpliciter dixit, sed & iureiurando, Deo in testimonium vocato, obfirmavit. ] hæc ipse.

**C** Meminit huius quoque congressus Athanasij cum Constantio Ofius Cordubensis Episcopus in litteris, quas multo post dedit ad eundem Constantium, redarguens ipsum de persecutione in Athanasium iterum excitata, cum ait: Athanasius deinde tuis litteris accersitus venit in castra tua; omnesque inimicos suos, qui Antiochiæ præsto erant, sigillatim vocari iussit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur, & aut se præsentem monstrarent ea fecisse: quæ obiecerant, aut ne absentem calumniarentur: sed ne te quidem hæc ipsis denunciantem

ATHANASII LAUDES A IVLIO PAP. PRÆDICATAE.

MOX ATREPTA IRE ITHATIS A GA AIOI

ATHANASII DE CONSTANTIA

Socras. lib. 2. c. 18.

ATHANAS. VENIT ANTIOCHIAM. Athanas. ad solitar.

QVIS ATHANASIVS ANTIOCHIAE CVM CONSTANTIO. Athanas. epist. ad solitar.

**A** nunciantem sustinuerunt, minime istiusmodi condiciones admittentes. ] hæc Ofius.

Meminit & Lucifer Calaritanus de iuramento Constantij scriptis etiam præstito, de non laceffendo amplius Athanasio; quod tradit fuisse pollicitum Alexandrinis. sunt hæc eius verba: Litteris tuis iurasti Alexandrinis, nihil mali facturum te deinceps Athanasio: et nunc quæris eum interficere. ] Fuit cõgressus hic Athanasij cum Cõstantio Imperatore tertius, cum bis iam antea, dum esset idẽ Athanasius in Oriẽte, ab eodem diuersis fuisset locis & tẽporibus conuocatus; in quibus omnibus quàm se modeste habuerit etiam erga aduersarios, idem ipse ad eundem Constantium scribens, tradit his verbis: Obsecro te (noui vim memoriæ tuæ) reminiscere eorum verborum, quæ tecum habui, cum dignatus esses me sub tuum conspectum venire, primum Viminaci, iterum Cæsareæ quæ est in Cappadocia, tertio Antiochiæ: an vel tum de Eusebio, quamquam vexatore meo acerbissimo, quidquam sinistri dixerim: an cuiquam eorum, qui mihi iniurias fecere, asperius loquutus sim? Si igitur contra quos mihi pro defensione dicendum erat, non maledixerim: quæ illa fuisset mea infania, Imperatori apud Imperatorem obtrectare, & fratrem cum fratre collidere? ] hæc Athanasius, apud Constantium se excusans, dum quereretur de ipso, quod aduersus se Constantem Imperatorem concitasset.

Quod autem Antiochenæ Ecclesiæ præfesset Leontius Arianus Episcopus, abstinuit Athanasius ab eius communicatione, atque (vt inquit Sozomenus) cum illis qui Eustathiani vocantur, nempe Catholicæ communionis hominibus magni illius Eustathij Arianorum oppugnantoris Episcopi Antiocheni sobole, conuentus in ædibus priuatis agebat: nulla enim illis erat Ecclesia, ab Arianis omnibus vindicatis. Subdit Sozomenus: Vbi autem Constantium Imperatorem Athanasius erga se beueuolum & facilem expertus est, & putauit suam sibi

**C** Ecclesiam restitutam fore: Imperator admonitus ab Arianæ sectæ præsidibus: Sum equidem, inquit, paratus ad præmissa præstanda, quibus impulsus te accersui. Quare ipse beneficium, quod ego abs te petam, iure debes mihi concedere. Id quidem est, vt ex multis Ecclesijs, quæ tuæ ditioni subiiciuntur, vnam habeant illi, qui tecum communicare detrectant. ]

Id accipiens Athanasius, egregia responsione Constantii petitionem, dum non negaret, elusit, sic dicens: Maxime, inquit, o Imperator, quandoquidem æquum, immo necesse est tuis mandatis obtemperare (neque tibi equidem contradicam) verum cum Antiochiæ quoque sint qui commuacionem eorum, qui aliter atque nos de religione sentiunt, omnino refugiant; idcirco simile beneficium abs te mihi tribui postulo, vt videlicet isti itidem in hac vrbe vnam habeant Ecclesiam, in qua libere & sine metu in vnum conueniant. Postulatione igitur Athanasij ab Imperatore velut æqua probata, commodum visum est Arianis rem silentio præterire: quippe existimarunt, suam opinionem propter Athanasium nullam omnino apud Alexandrinos progressionem facturam, præsertim cum ille non modo ad suæ doctrinæ fautores in eadem firme continendos, verum etiam ad pelliciendos aduersarios, satis haberet virium & facultatis: Apud Antiochenos autem si istud fieret, primum Eustathianos, qui multi erant numero, conuentus facturos; deinde, vti simile veri erat, nouas res molituros, cum impune suos in vnum cogere possent: quandoquidem Arianis etiam Ecclesias occupantibus, totus clerus & populus Antiochenus eorum opinionibus minime obsequerentur; sed in cõetus pro more, dum Deum hymnis collaudabant, distributi sub finem hymnorum singuli suam opinionem declararent: et alii non Patrem modo, sed Filium etiam, vtpote Patri honore æqualem, gloria efferrent: alii, nempe Ariani, Patrem in Filio esse dicerent, atque per hanc

**D** præpositionem, In, Filium Patre inferiorem ostendere conarentur. **E** Tandem his rebus ita comparatis, Leontius qui sectæ Arianæ deditus illo tempore sedem Episcopalem Antiochenam gubernaret, incertus animi quid ageret, tametsi non aggredere-tur eos, qui hymnis fidei Concilij Nicæni consentientibus Deum laudarent, prohibere; metuebatur enim ne populus seditionem conflaret: tamen manu ad caput, quod iam valde canescerat, admota, dixisse fertur: Hac niue liquefacta, multum erit luti: quo significare voluit, se mortuo, dispares illorum hymnorum modos tandem in populi seditionem recasuros; quando Episcopi, qui ei succederent, nullo modo passuri essent, itidem se populi arbitrio in omnes partes circumferri. ] hætenus de rebus gestis Athanasij cum Constantio Antiochiæ, Sozomenus. Socrates vero reciprocam illam petitionem Athanasij ampliorem fuisse tradit, nempe vt liceret Catholicis non tantum Antiochiæ, sed in omnibus ciuitatibus, quibus præstant Episcopi Ariani, Ecclesiam habere.

Post hæc autem tum de Athanasij, tum aliorum Episcoporum exulum restitutione facta per

Lucif. pro Athanas. ad Constant. lib. 1. CONSTANTII IVRAMENTVM.

Athanas. Apolog. ad Constantium. DIVERSI CONGRESSVS ATHANAS. CVM CONSTANTIO.

Sozom. lib. 3. c. 19. ATHANASIVS CVM EUSTATHIANIS CONVENIT.

ATHANASIVS CONSTANTII PETITIONEM ELVDIT.

LEONTIVS ARIANVS PATIVR EUSTATHIANOS.

Socras. lib. 2. c. 18.



Socras. ibid. RESTITUTIO EPISCOPORVM

per Constantium hæc subdit Socrates: Quapropter Imperator Athanasio, Paulo, & Marcello, quin etiam Aiclepæ Gazæ Episcopo, & Lucio Episcopo Hadrianopolis proprias suas ipsorum sedes restituit. Isti duo posteriores etiam a Concilio Sardicensi admissi erant: Aiclepæ quidem quod commentarios ostenderat, ex quibus constabat, Eusebium Pamphilum cum alijs nonnullis eius causam diligenter cognouisse, tum ei proprium dignitatis gradum reddidisse. ] magna quippe illa probata esse videbatur innocentia, quæ etiã aduersariorum animos persuadere & erga eum dẽ Aiclepam inflectere potuisset. Lucius autem, quod accusatores aufugisset, ibidẽ fuerat innocens comprobatus. prosequitur Socrates: Mandata igitur Imperatoris ad proprias cuiusque illorum ciuitates exiuerunt, quibus erat imperatum, vt illos prompto & parato animo reciperent. Ancyrae igitur, quoniã Basilus erat exturbatus, Marcellusq. in eius locum venerat, non exiguus tumultus concitatus est: qui quidem illis qui aduersariam opinionẽ tuebantur, ansam præbuit ad Marcello obtrectandum. Ciues Gazæ Aiclepam libenter exceperunt. Constantinopoli autem Macedonius Paulo ad tempus locum concessit, & in ecclesia quadam ciuitatis separatim conuentus fecit. Pro Athanasio vero Imperator ad Episcopos & clericos & populum Alexandrinum scripsit litteras, vt illum lubentibus animis exciperent. ] Porro litteras tunc a Constantio Alexandriam scriptas Athanasius singulas recitat, hancq. primam ordine b:

Athanas. Apolog. 2. CONSTANTII LITTERARUM PRO ATHANASIO.

Victor Constantius Maximus Augustus Episcopis & presbyteris Catholicæ Ecclesiæ S. Non est derelictus a Dei gratia reuerendissimus Athanasius: tametsi ad breue tempus humanæ probationi subiectus fuerit: iustum enim debitumq. iam ab omnia ferente & sustinente prouidentia calculum retulit, eo quod & voluntate Optimi, Dei scilicet, & iudicio nostro, patriam, & Ecclesiam, quam antea diuino nutu possedit, recipiat: ad quem congruentia etiam a nostra humanitate perferri oportet: adeo, vt omnia, quæ antea contra eos, qui cum eo communionem celebrarunt, decreta fuere, obliuioni tradi velim; omnisq. deinceps suspicio contra aboleatur; et immunitas, quam olim habuere ipsius clerici, firma illis & rata (prout decet) conseruetur. Quin & hoc quoque eius gratiæ adijci, æquum arbitrati sumus, vt apud vniuersos sacri ordinis viros promulgetur, cunctis qui Athanasio adhæserunt, dariam esse securitatem, siue Episcopi, siue clerici sint. Abunde enim argumenti est, vnumquemque eorum probi animi esse, vel eo solo, quod Athanasio consociati fuere. Quicumque enim meliori & iudicio & factione huius communionem elegerunt, hos omnes iussimus ad exemplar superioris prouidentia, & secundum nostram voluntatem, vt gratia ab optimo Deo tributa securiter perfruantur. Deus vos seruet. ] secunda vero epistola sic se habet:

ALIAS CONSTANTII LITTERARUM PRO ATHANASIO.

Victor Constantius Maximus Augustus populo Alexandriae Catholicæ Ecclesiæ S. Cum ante oculos habeamus vestram in omnibus disciplinam, & nequaquam inscij simus, vos iam pridem Episcopali prouidentia destitutos: decreuimus, Athanasium Episcopum, vtrum apud omnes rectitudine morumq. probitate clarum, ad vos remittere. Hunc igitur si lubenter & decenter receperitis, eumq. vestris precibus opitulatorem adhibueritis: concordiam & vobis decoram & nobis gratissimam simul, pacemque perpetuam, & Ecclesiæ legem conseruabitis. Absurdum enim est, discordiam aut seditionem inter vos agitari, & alienum hoc ipsum est a nostrorum temporum integritate. Volumus igitur & hoc vitium prorsus a vobis abesse: et vos in vestris precibus perpetim illo, vt dixi, præside & opitulatore apud Deum iuti, & in eo studio solito more perseverare: vt tali proposito, vestro omnium ore celebrato, Gentiles qui etiamnum idolorum erroribus inhærent, ad sacræ religionis cognitionem promptissime decurrant.

ALIAS CONSTANTII LITTERARUM PRO ATHANASIO.

Quapropter denuo vos admonemus, vt superioribus dictis acquiescentes, Episcopum suffragio Optimi, & nostra voluntate, huc remissum, libenter suscipiatis, eumq. ab animis sententiisq. vestris indissolubilem putetis: id enim vos decet, & nostræ mansuetudini congruum est. Ad omnem siquidem conturbationis & seditionis materiam extirpandam, qua cupidimorum libenter vtuntur: nostris apud vos Iudicibus per litteras iniunximus, vt quotquot seditiosos inuenerint, pœnis, supplicijsq. legum coerceant. Omnia igitur ista præ oculis habentes, & nostram cum optimo Deo coniunctam sententiam, curamq. vestrum simul & concordia, pœnamque in immodestos constitutam, congrua decenciaque sacræ religionis legibus seruantes, prædictum Athanasium cum omni reuerentia & honore colite; vestrasq. preces cum eo, & pro vestra, & pro cuiusque vitæ sanctitate ad omnium parentem Deum offerre. ] hæc ad Catholicum populum Constantius Imperator, multis inculcans pacem & concordiam; quod vereretur, ne qui ab Arianis, Gentilibus, ac Iudæis tot tantaque passis erant (vt dictum est suo loco superius) cum Gregorius Arianus in sedem Alexandrinam intruderetur, illorum

A illorum memores, hac temporis prosperitate abusi, in illos insurgentes vices redderent: qui enim paulo ante, nondum Athanasio restituto (vt e Theodoro dictum est) ipsum Gregorium Episcopum Arianum necassent, haud temperaturos esse a cæde eorum qui cum eo aduersus Orthodoxos conuenerant, iustus metus Constantij esse potuit.

Hiscæ litteris recitatis, hæc Athanasius subdit: His scriptis, iussit ea quæ prius aduersum me decreta erant per calumnias Eusebij, abrogari, tolliq. de tabulis Ducis & Præfecti Aegypti; missusq. ea de causa Eusebius Decurio sustulit ea de tabulis. scripta autem sese hunc in modum habent:

Victor Constantius Augustus Nestorio S. Et eadem forma Augustannicæ, Thebaidis, & Africae Præfectis.

ALIAS RYRSVM LITTERARUM PRO ATHANASIO.

B Si quid vmquam ad noxam, contumeliamve eorum qui Athanasio communicarunt, decretum inuenitur, id omnino deleri volumus. Nam & officium quod antea habuerunt eius clerici, iterum eosdem habere volumus. Hoc enim decretum obseruari iubemus, vt restituto Athanasio suæ Ecclesiæ, communicatores illius idem habeant officium, quod antea possederunt, quo & ipsi se gaudeant prorsus restitutos esse. ] hæc ad Nestorium, cuius mentio habetur in Actis persecutionis Arianorum in Ecclesiam Alexandrinam: erat etiam hic idem tum in magistratu, opemque ferens Arianis. Quæ vero ibi sequuntur de Concilio Hierosolymis habito, deq. litteris ex eo scriptis ad Aegypti & Libyæ Ecclesiam, dicentur anno sequenti, quo peracta esse noscuntur.

Recedens Athanasius Antiochia, Hierosolymam venturus trāsijt Laodicea, vbi cum Apollinare eius Ecclesiæ lectore familiarem congressum habuit: quam ob causam idem Apollinaris a Georgio eius loci Episcopo Ariano expulsus ab Ecclesia fuit. rem gestam Sozomenus narrat his verbis: Cum Athanasius Episcopus Ecclesiæ Alexandrinæ post exilium, quod fuerat

ATHANASII ADVENTVS LAODICEAM SYRIAR.

C regnante Constantio perpeffus, redire in Aegyptum iussus esset: ei iter forte per Laodiceam facienti Apollinaris familiaris & amicus in primis factus est. Et quoniam communicare cum Athanasio execrabile quiddam videbatur Arianis, e quorum numero fuit Georgius illius vrbis Episcopus: idcirco Apollinaris Ecclesia per contumeliam expellitur, perinde ac si contra canones & leges sacerdotum in congressum cum Athanasio venisset. Atque eum Georgius non de his rebus solum accusauit, verum etiam peccata, quæ iam olim pœnitentia deleuerat, criminis loco obiecit. Nam dum Theodotus, cui Georgius successit, Laodicensem Ecclesiam adhuc regebat: Epiphanius illius ætatis sophista insignis hymnum in Bacchi laudem ediderat: quo præceptore vsus Apollinaris (adhuc enim adolescens erat) vna cum patre eodem ipso nomine vocato, Grammatico sane haud obscuro, ad hymnum illum audiendum proficiscebatur. Vbi autem hymnum recitare orfus est Epiphanius, eos qui mysterijs Bacchi haud initiati, quiq. profani erant (vti consuetudo fert eorum qui talia dicendo se ostentare solent) foras exire iubet. At neque Apollinarem adolescentem, neque eius patrem senem, neque quemquam alium Christianum, qui forte aderat, ab se audiendo exclusit.

a Sozom. lib. 6. c. 25.

D Qua re cognita, Theodotus Episcopus iniquo animo & grauitur tulit: et vt laicis aliquantum obiurgatis veniam tribuit; sic ambos Apollinares palam delicti criminosos, ab Ecclesia segregauit: erat enim vterque ex clero, pater quidem presbyter, filius autem etiam tum litterarum sanctarum lector. Quodam autem temporis spatio intermisso, cum Theodotus eos, cum lacrymis & ieiunijs debitam pro peccatis pœnitentiam egissent, in Ecclesiam denuo recepit. At Georgius vbi eum est consequutus Episcopatum, & Apollinaris in consuetudinem & familiaritatem Athanasij (vti dictum est) venerat: eum a communionem excludit, & ab Ecclesia alienum pronunciat. Quem dicunt ab eo sæpe petiuisse, vt se in communionem reciperet. Verum cum illud impetrare non posset, graui quadam animi offensione pulsus, Ecclesiam turbare, & doctrinæ nouitatem, quam diximus, nempe quod veram Christi negabat humanitatem, asserens diuinitatem pro anima corpori illi coniunctam, introducere cœpit: et quantum in ipso situm erat, arte dicendi aduersarj vlcisci atque vehementer arguere, quod cum doctrina sacrarum litterarum inferior esset, præstantiorem se non vereretur abdicare.

APOLLINARES EXCOMMUNICATI A THEODOTO.

E Ista sane priuata inter clericos varijs temporibus susceptæ inimicitia maximo detrimento Ecclesiæ fuerunt, & religionem in varias sectas distraxerunt: cuius rei hoc satis est argumenti: nam si Georgius pari ratione atque Theodotus Apollinarem, cum eum pœnituisset culpæ commissæ, ad Ecclesiam recepisset, non arbitror hanc hæresin eius nomine nuncupatam, ortam aliquando fuisse. Ea enim est humana natura, vt cum despecta sit, obstinate insolescat, & cum contentionis, tum rerum nouandarum studio flagrare incipiat; at cum æquales partes ferat, soleat se moderate gerere, & intra eosdem rationis velut cancellos manere. ] hæcenus Sozomenus

APOLLINARIS HAERESIS ORTV.

Socrus lib. 2. 236.

Chil. Nicen. 2. 28. 6. ARIANORVM ET APOLLINARIANORVM HAERESIS.

Epiphani. haer. 76.

Greg. Nazian. epist. ad Cledonium prope fin.

LEGES ADVERSUS DEMOLITORES SEPULCHROV. 1. 2. de sepulch. violat. C. Theod.

Sozomenus de congressione Athanasij cum Apollinare amice pieq. facta, cuius tamen occasione Georgius Laodiceus Episcopus Arianus Apollinarem iuniorem ad tantum scelus impulit. Eadem ferme de Apollinarianum haerese origine habet Socrates, qui & genus senioris Apollinaris recensens, ait, fuisse Alexandrinum, ac primum Berythi, inde vero Laodiceam ludum aperuisse litterarium, ac docuisse Grammaticas facultates: Iuniorem vero Apollinarem excultum Rhetoricis disciplinis: Alios autem esse, qui de ambobus referant, sponte illos ab Ecclesia recessisse, quod eorum Episcopus Arianus inconstantissimus esset, cum iisdem Nicænae fidei professores existerent.

At certe quidem nulla potuit esse eis ignominia, ab Ecclesia cui praesideret Arianorum antesignanus, fuisse eiectos; in qua vel manere tantum, videri poterat extra Catholicam Ecclesiam positum esse; et ab illa recedere, esse vniuersali Fidelium coetui incorporari: ac proinde stultam fuisse huiusmodi Apollinariū vindictā, in odium Georgij, aduersus Ecclesiam Catholicam pugnātem haerese excogitasse, & illam quidem, cuius (vt auctor est Epiphanius in Nicæno secundo Concilio differens) ipsimet Ariani auctores fuere, quod & teste Gregorio Nazianzeno confirmat. nam de Arianis ait: Opinantur enim extra animam rationalem Dominum nostrum factum hominem, & pro anima Deitatem habuisse, vt affectiones quoque illi adsignent, quemadmodum Gregorius Theologus testificatur. ] hæc ipse. Ceterum Socrates & alij ponunt auctore huius haerese Apollinarem iuniore, qua a Christo animam rationalem ademit; diuinitatem dicens, nempe Verbum, corpus ipsum animasse; deinde inconstans, a prior sententia, correctus, protinus discedens, Christi humanitati animam ira tribuerit ipse amens, vt ea mente caruerit, cuius loco diceret inditum esse Verbum. ista ex Socrate: ceterum alia complura ad hæc ipsorum erroris principia superaddita esse deliramenta, dicemus inferius: hæc modo satis attigisse occasione congressus Apollinaris iunioris cum Athanasio Laodicea transeunte, dum Alexandriam reuersurus pergeret Hierosolymam, cuius reliqua itineris pro ratione temporis assestabimur anno sequenti.

Ceterum non sic praesenti anno recensuisse voluimus duorum Apollinarianum lapsum, vt hoc ipso anno ille acciderit, & eorū haerese innotuerit, quam longe post diffamatam esse in Ecclesia constat, sed occasione congressus hoc anno initi cum Athanasio: cum tamen liqueat Epiphaniij testificatione, dum hæc Constantij tempore de Ariana haerese vigerent discrimina, ambos Apollinarianos magna cum laude in Ecclesia vixisse, & in medio nationis prauae eluxisse confessione Nicænae fidei, tamquam lucernas ardentis in caliginoso loco, cui princeps tenebrarum dominabatur, Athanasio ac ceteris Catholicæ fidei defensoribus addictissimos: adeo vt cum de huiusmodi haeretica eorum sententia per ipsorum discipulos postea rumor increbuisse, apud Orthodoxos eorūdem studiosos fidem non inueniret. vnde & Epiphanius ait: Primum quidem cum audissemus a quibusdam ipsius discipulis; fidem non habebamus, quod talis vir (nempe iunior Apollinaris) hanc sententiam inuexisset: amplius in expectatione rei longanimes, donec rei certitudinem cognosceremus. Dicebamus enim, eos qui ad nos ab ipso venerant, non intelligere profunditatem eorum quæ a tam docto & prudente doctore dicerentur, & a seipsis hæc eos dicere, quæ ab ipso non didicissent. ] hæc Epiphanius de primordijs Apollinaris: qui tamen semel in præceptis actus, cū tantum antea abhorreret ab haerese Ariana, postea infelix illi se affinitate coniunxit; nam sic de ipso Gregorius Nazianzenus: Illud scire necesse est; Apollinarem, quamuis diuinitatis nomen Spiritui sancto dederit, vim tamen diuinitatis minime retinuisse. Etenim ex magno, maiori, & maximo, hoc est ex Spiritui sancto, & Filio, & Patre, tamquam ex splendore, radio, ac Sole Trinitatem constituere (quod quidem in libris eius disertis verbis scriptum est) diuinitatis scala est non in cælum subuehens, sed e cælo deiiciens. ] hæc Nazianzenus. At de propalatione haerese Apollinaris, suo loco dicendum est.

His de rebus Ecclesiasticis percensitis; haud prætermittendum, quod hoc eodem anno sub iisdem Consulibus extat datum Imperatorum rescriptum aduersus sepulchrorum demolitores. Adeo enim Christianis creuerat (vt dictum est) conceptum semel odium in idola, vt pati non possent in eorum agris dijs manibus dicaras memorias defunctorum integre conseruari; quas, vt antea coeperant, euertere ac demoliri, licet vetiti (vt vidimus) legibus eorundem Imperatorum, minime abstinerent: quamobrem iisdem seueriores de his sanxere leges, quibus non tantum qui post hæc talia auderent, indicta poena mulctari voluerunt, sed illos pariter qui a Consulatu Dalmatij atque Zenophili similia præsumpissent. Sed quod nec ita eos coercere his terroribus valuerint, aliæ rursus postea hac de re editæ sanctiones sunt eodem argumento.

Rescribere

A. Rescribere hoc ipso anno iisdem Principes aduersus raptos virginum, vt capitali sententia ferirentur; secundum quam, refert Ammianus, Petrum Valuomerem raptorem virginum facinus supplicio capitis luiffe.

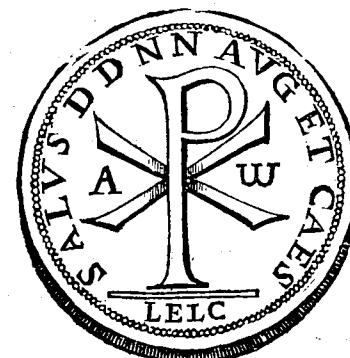
Iisdem quoque Coss. ad Seuerianum Achaiae Procōsulem de immunitate clericorum Constantius Imperator in hæc verba rescripsit: Curialibus muneribus, atque omni inquietudine ciuiliū factionum exortes cunctos clericos esse oportet: filios tamen eorum, si Curias obnoxij non tenentur, in Ecclesia perseuerare. Dat. III. Id. April. Limenio & Catullino Coss. ] Contingebat (vt dictum est auctore Hieronymo aduersus Iouinianum agente) frequenter ordinari coniugatos, quorum filij iam astricti muneribus publicis, vetiti sunt, in Ecclesia clerici ordinari.

B. IESV CHRISTI ANNVS 350. IVLII PAP. ANNVS 14. CONSTANTII IMP. ANNVS 14.

Christi anno trecentesimo quinquagesimo, Sergio & Nigriano Consulibus, Constans Imperator mense Martij occiditur a Magnentio sibi Imperium vendicante: id his Consulibus factum, Socrates auctor est, qui vna cum Sozomeno alia quoque chronographia hoc ipsum tempus consignat necis Constantis, quam accidisse tradunt quarto post Concilium Sardicense, hoc nempe, anno. Rem gestam Aurelius Victor sic narrat: Constans vero venandi cupidine, dum per siluas saltusq. erraret: conspirauere aliquanti militares in eius necem, auctoribus Chrestio & Marcellino, simulq. Magnentio. Qui vbi patranda negotij dies placuit: Marcellinus natalem filij simulās, plerisque ad cenam rogat. Itaque in multam noctem conuiuio celebrato, Magnentius quasi ad ventris secreta secedens, habitum venerabilem (nempe purpuram Imperatoriam) capit. Ea re cognita, Constans fugere conatus apud Helenam oppidum Pirenæo proximū, a Gaisone cum selectissimis misso, interficitur anno decimotertio Augustae dominationis, nam Cæsar triennio fuerat, æui septimo, vigesimoque. Hic fuit debilis pedibus, manibusq. articularū dolore, fortunatus cæli temperie, fructuum prouentu, nulla a barbaris formidine: quæ profecto maiora fuerint, si prouinciarum Rectores non pretio, sed iudicio prouexisset. ] hucusque de Constante Victor. Quod vero Eutropius tribuat regno illius annos decem & septem: numerat cum eo tempus quoque, quo Cæsar cum patre regnauit.

De obitu Constantis eadem etiam Zosimus, qui & Augustoduni a Magnentio sumptā purpuram tradit, eumq. præfectū fuisse Legatum militibus Iouianis & Herculianis: erant horum legiones a Diocletiano atque Maximiano Imperatoribus institutæ, & suo ipsorum cognomine insignitæ, eoq. honoris prouectæ, vt Imperatorem comitari solerent, quod Prætorianorum militum muneris erat: eademq. non amplius ex Ethnicis, sed Christianis constantes militibus; quippe quæ sub Christi signi vexillo militarent expresso, nempe sub Labaro, & Christiano inferuient Imperatori, cuius custodia haud erat aduersariæ religionis militibus committenda: ob quam quoque causam iisdem præfecti Tribuni, ducesq. deligebantur, Christianæ religionis cultores homines, quales fuisse ipsum Magnentium Legatum exercitus, atque Decentium eius Germanum, quem mox Cæsarem dixit, numismata Christi nomine consignata expresse declarant, quæ hic reddenda curauimus, ac primum ipsius Tyranni Magnentij, in Christi nomine spem salutis se simulantis habere, vt signa ac litteræ ex aduersa parte numismatis posita præferunt.

E.



Parem quoque pietatis cultum quod subiicitur Decentij numisma declarat, dum pro victorij vota publica nuncupata Christi nominis signo pariter consecrata noscuntur.

a 1. 2. de rapt. virg. C. Theod. ALIAE CONSTANTII LEGES. b Ammian. lib. 15. c 1. 9 de Episcop. & cler. C. Theod.

CONSTANS IMP. OCCIDITVR.

d Socrus lib. 2. c. 9. & 10. in fin. e Sozom. lib. 4. c. 1.

f Aurel. Viſtor Epitom. hist. in Annibal. Coss. & Constant. \* applicuit

\* leſtissimis

g Zosim. lib. 2. MAGNENTIVS TYRANNVS OCCIDENTALE INVAIDIT IMPERIVM.

h Extant plura id genus. hac accepimus a D. Angelo Breuentano Papiensi. Alia his similia ponuntur ab Adolph. Occ.



A

CHRISTI  
350.  
566

Tertul. ad Sen  
pula in Apolog.

l. s. de Pagan.  
Cod. Theod.

MAGNENTIVS  
QUALIS HABITVS.  
c. Athanas. Apo-  
log. ad Constantium.

CONSTANTIS  
AVG. DIGNAE  
LAVDIS.  
c. Promerb. 15.

QVID EPISCO-  
PI DE CON-  
STANTE.

c. Apud Athan.  
lib. de Synod.

Vides feralia monstra ex pulchris nominis Christi signis diram aucupari tyrannidem iisdemq. sacris titulis proditorie uti ad inuadendum Imperium, sanctisq. Christi notis Christianissimo Imperatori machinari necem. Agebat securus Constans, qui sciret Legatum dedisse exercitui Christianum: nec timebat aliquid in Imperium moliri posse a deorum cultoribus, ad quos continuo reprimendos nosset se habere duces ac milites Christianos. Hic primum (proh dolor!) dira perciti regnandi libidine Christiani duces in Christianum conspirant Imperatorē, cum olim ne gregarius quidem miles, teste Tertulliano<sup>a</sup>, inueniri posset, qui aduersus Imperatores, licet Ethnicos, & Christianorum quoque persecutores, a partibus aliquando steterit insurgentium tyrannorum.

Ceterum simulate fisteq. potius quam vere Christianam religionem Magnentium coluisse (quod & ad tempus fecisse scimus Iulianum Apostatam) magno quidem est argumento, quod simulac liberatus nactus est habenas Imperij, proscripserat deorum sacrificia lege Constantis, restituit Idololatriam; prout ex rescripto<sup>b</sup> Constantij Imperatoris postea dato post eundem Magnentium tyrannum extinctum apparet, quod suo loco ponetur inferius.

Quod vero spectat ad necem innocentissimi Principis: S. Athanasius cum prosequitur immenso luctu tantam Christianae religioni illatam cladem; ipsum Constantem a nefando perditoque Magnentio occisum, Martyrem nominat; ipsumq. Magnentium, diabolum, incantatorem, perfidum, perjurum, atque monstrum appellat: nam ad Constantium Imperatorem scribens, inter alia de Constantis fratris eius nece haec habet<sup>c</sup> per ironiam: Credo, magnam scilicet & multam illi gratiam debebam, quod pia memoriae tuum fratrem, cuius donariis ecclesiae plenae sunt, ipse Magnentius eius Legatus occiderit, nihil eam necessitudinem, cum ante oculos versaretur, reueritus, nihilque gratiam beato tuo fratri in baptisate donatam respiciens, veluti daemona & furia infernalis in eum insiluit. Atque ita sanctissimus ille vir martyrium assecutus est.] haecenus Athanasius.

Sint haec epitaphium & dignus titulus sepulchralis Christianissimi Imperatoris Magni Constantini dignissimi filij, qui & parentis pietatem in his visus est plurimum superasse (haud enim inuidiosa huiusmodi erit comparatio, nam gloria<sup>d</sup> patris est filius sapiens) dum adeo coluit officijs Athanasium exulem, etiam aduersus Constantium fratrem, paratus pro vno Athanasio illi bellum inferre; nec destitit totum Orientem & Occidentem commouere, donec Oecumenico Sardinensi coacto Concilio, Arianorum violentos retuderit impetus; & Orthodoxos calumniam passos, ab suisq. ipsorum sedibus eiectos Episcopos, sententia absolutos, in proprias Ecclesias, inuito & moras neccente Constantio, aduersantibus & reclamantibus Arianis, postliminio restituerit; quos olim primo pater Constantinus imprudens deceptus ab Eusebianis eiecerat, & deinde eorumdem instigatione perfidorum Constantius frater maiore ignominia atque iactura proscripserat. At quantam sibi Constans inde etiam apud Deum gratiam, & apud Christianos homines in Ecclesia Catholica laudem & gloriam comparauit, dum quod pater eius frustra tentauit, ipse perfecit; cum quassatam fractamq. diro & diuturno schismate Africanam Ecclesiam, ipse Imperatoria munificentia populum sibi deuinciens, & militari terrore exagitans refragantes obstinatos Episcopos, fidei & pacis vnitatem compagnarit?

Accipe & ex sacro Conuentu Orthodoxorum Episcoporum praclarum de eodem Constante praconium, ea epistola, quam iidem scripserunt ad Imperatorem Constantium, ubi post habitam mentionem de Mediolanensi Synodo, in quam admissi sunt Vrsacius atque Valens Ariani Episcopi poenitentes, haec subsequuntur de promulgata fide Catholica a Constante: Fuit (inquiunt<sup>e</sup>) proinde nobis persuasissimum, iniquum esse, cum Imperator Constans ab obitu suo dignus omni memoria hanc fidem omni cura & diligentia conscriptam promulgarit: tum demum, ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est,

aliquid

aliquid noui in ea fide moliri velle.] haec de Constante Patres illi sanctissimi, licet apud Theodoretum perperam legi Constantinum loco Constantis, ex germana Athanasij lectione superius demonstraerimus; consentientiaq. esse his quae ex eodem Athanasio de Constante iam antea baptizato, modo sunt recensita.

Vides igitur, prudens lector, quam calumniose cum infament scriptores Ethnici, & ex nostris qui nimis facile iisdem fidem praestiterunt, dum ipsum obscenae voluptatis & avaritiae sugillant; quem Athanasius cum illo versatus, & cunctarum rerum ipsius optime conscius (vitia enim Principum haud occulta esse sinuntur, sed maiora quoque veris ob illorum amplitudinem suspicio fingit atque diffamat) homo alioqui ab adulatione procul abhorrens, celebrat scriptorum publicis monumentis, quem & non vnus aut alter, sed Orthodoxorum Concilium, prauiam recta fide & dignis operibus, in beatam requiem translatum affirmat. At de Constante haecenus.

Eodem ferme tempore, quo nunciatum est Magnentium in Gallijs Imperium arripuisse, Vetrano in Pannonia exercitus Dux eadem ambitione percitus, apud Mursum legionum suffragio acclamatur Imperator. Quamobrem & Romae audita Constantis nece, Nepotianus Constantini Magni fororis Eutropiae filius, Augusti nomen assumpsit, id sibi sanguinis iure vendicans, cum praeter Constantium qui imperabat in Oriente, qui Constanti succederet, nullus esset propinquior. Verum haud felix fuit eius progressus; nam vigesimo octavo a suscepto Imperio die per Anicerum Praefectum Romae a Magnentio constitutum occiditur. haec pluribus Zosimus<sup>a</sup>, Victor<sup>b</sup>, & alij. Sed & occisa pariter est ipsa Eutropia, & alij eorumdem perneccesarij, Romae hospites Athanasij; qui de his agens Apologia sua ad Constantium postea scripta, cum illam recentem in se illatam dimouet calumniam, quod aduersus ipsum

Constantium scripsisset ad Magnentium tyrannum, inter alia multa, haec de horum nece subinfert: Quae igitur causa me incognitum ad ignotum propulit, aut quae denique occasio pertraxit, ut ad talem hominem litteras mitterem? Quod initium epistolae, si ei scribere libuisset, sumendum fuerat? Illud ne scilicet, bene eum & recte fecisse, quod virum, apud quem in honore & pretio eram, cuiusq. beneficiorum numquam obliuisci poteram, occidisset, meque proinde, quod notos meos, Christianosque homines, & fidelissimos hac luce spoliasset? An quod hospites meos Romae, qui me multa & vera beneuolentia tractauerant, occidisset? An quod beatam materteram tuam, iure meritoque a bonis moribus Eutropiam distam, & Abureonem sincerissimum hominem, & Sperantium fidelissimum, aliosq. complures permisset? sic ipse.

Inter haec autem cum idem Athanasius Alexandriam reuersurus adhuc in itinere esset, litteras Constantij Imperatoris recens scriptas accepit de sui securitate, ea nimirum occasione; quod Ariani audita in Aegypto morte Constantis, quem scissent eiusdem Athanasij fuisse patronum, in cuius gratiam visus esset Constantius annuisse, ut ipse in suam reuerteretur Ecclesiam; magnopere exultarent, eundemq. Athanasium terrarent, quod eodem abrepto morte Constante, interceptus pariter esse videretur eius reditus Alexandriam: hoc namque est quod ait Socrates<sup>d</sup>: Cum nondum Alexandriam aduentaret, grauissima crimina de integro confingunt, &c.] Haec vero audiens Constantius Imperator, scriptis ad eum denuo litteris, iubet bono animo esse. recitat eas idem Athanasius, quae sunt huiusmodi:

Victor Constantius Augustus Athanasio S.

Votum meum fuisse, ut omnia ex sententia fratri meo Constanti procederent, neque vel tuam conscientiam lateret. In quanto autem maerore fuerim, cum didicissem cum a quibusdam impijs sublatum esse, facile iterum tua prouidentia diuinauerit. Ceterum quia nonnulli sunt in hoc luctuoso tempore, qui te terrere satagunt: ideo has litteras tuae firmitudini porrigendas censuimus: quibus tibi auctor sum, ut quemadmodum Episcopum decet, ea quae ad sacram religionem pertinent, populos doceas, tuisq. consuetis precibus vaces, neque vanis rumorem ferentibus credas, quicumque etiam fuerint. In nostro autem animo fixum est, ut secundum nostram voluntatem perpetuo in sede tua Episcopus maneat. Diuina prouidentia te plurimis annis conseruet, parens carissime.] sic ipse. Allatae sunt haec Constantii litterae ad Athanasium a Palladio Palatii Magistro & ab Asterio Armeniae Duce, ut ipsemet in Apologia ad eundem Constantium testatur, ubi easdem quoque recitat litteras, quibus haec mox subdit:

Rebus igitur ad istum modum actis & constitutis; Athanasium cum suis iter carpentem amici quidem amicum intuentes gratulari, alii vero ad conspectum eius pudefcere; alii, quibus nulla erat fiducia, sese abdere; alii poenitentiam de his quae contra Episcopum scripserant, agere.

VETRANIO  
TYRANNVS ET  
NEPOTIANVS  
IMPERIVM SV-  
MVNT.

a Zosim. lib. 2.  
b Victor. Epitom.

c Athanas. Apo-  
log. ad Constantium.

ARIANI RV-  
SVM IN ATHA-  
NASIVM.

d Socrates. lib. 2.  
c. 21.

e Athanas. epist.  
ad solutur.

CONSTANTII  
LITTERAE AD  
ATHANASIVM.

ATHANASIVS  
REDIENS A  
PALAESTINIS  
DIGNAE EXCI-  
PATVR.

agere. Certe Palæstini omnes Episcopi, exceptis duobus, aut ad summum tribus, iisque suspectis (erant hi Acacius Cæsareæ, & Patrophilus Scythopolis Episcopi inter Arianos ob insignem impietatem notissimi) ita Athanasium exceperunt, & communionem eius amplexi sunt; vt & scriptis & verbis pro satisfactione protestarentur, omnia quæ prius scripserant, ea se non voluntate, sed vi coactos fecisse.]

CONCILIVM  
HIEROSOLY-  
MITANVM.

Sed haud est leue id visum esse negotium, cuius causa Maximus Episcopus Hierosolymitanus coegit Hierosolymis Synodum, in qua Episcopi illi, qui olim sententiæ in Athanasium subscripserant, facti pœnitentes, illudq. detestantes, eidem communionem confociari enixius postularunt. præfens fuit eidem Synodo Athanasius, cuius honoris causa fuerat congregata, vbi ipse ijs qui olim contra se deliquissent, pepercit, eosdemq. ad pacem communionemque benignus accepit. Meminit huius Concilij Hierosolymitani ipse Athanasius, cum sic res suas narrare<sup>a</sup> pergit: Deductus igitur cum suis ad istum modum Athanasius, in peragrandia Syria, B Syros & Palæstinos conuenit; qui Synodo Hierosolymis coacta, sinceriter eum cum suis exceperunt, & cum pace deduxerunt, simulq. scripserunt has litteras ad Episcopos:

<sup>a</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

Sancta Synodus Hierosolymitana omnibus sacrorum in Africa & in Aegypto comministris nostris, presbyteris item Alexandrinis, diaconis, populoque, dilectissimis fratribus in Christo salutem.

LITTERÆ EX  
SYNODO HIE-  
ROSOLYMITA-  
NA.

Pro dignitate rerum omnium Domino gratias agere non sufficimus de miraculis, quæ vbi-que & potissimum erga vestram Ecclesiam operatur: cum vobis restituat Pastorem vestrum & dominum comministrum nostrum Athanasium. Quis enim sperauit vniquam ea se oculis visurum, quæ nunc reipsa experimini? Certe preces vestræ exauditæ sunt ab omnium rerum Domino, qui pro tanta Ecclesia curam gerit, vestrasque lacrymas & lamentationes intuetur, ac proinde vestras obsecrationes ratas voluit. Eratis tamquam oues abiectæ, dissipatæque sine pastore: propterea ad vos cælitus respexit verus Pastor ouium suarum mire sollicitus, eumque vobis restituit, quem desiderabatis. Ecce enim nos omnia pro Ecclesiastica pace agentes, & cum vestra dilectione conspirantes, priores illum complexi sumus; et communionem cum eo inita, has salutationes vobis mittimus, & hæc nostra gratulantia vota, vt cognoscatis, nos copula communionis illi coniunctos esse. Vestrum autem est propietate religiosissimorum Imperatorum orare: qui & ipsi in gratiam vestri desiderij, illiusq. innocentia, quam iam cognitam habent, eum cum omni honore restituere voluerunt. Pronis igitur manibus eum excipientes, gratulatorias preces (vt par est) Deo qui hæc tribuit, offerre studete, vt semper in Deo gaudeatis, & glorificetis Deum in Iesu Christo Domino nostro, per quem Patri suo gloria in sæcula sæculorum.] hæcenus litteræ ex Synodo; subdit his Athanasius: Horum subscribentium nomina etsi antea significauimus; tamen eadem iterum edenda arbitratus sum. Sunt enim isti, Maximus, Aetius, Arius, Theodorus, Germanus, Siluanus, Paulus, Patricius, Elpidius, Germanus, Eusebius, Zenobius, Paulus, Macrinus, Petrus, Claudius.] hæc Athanasius.

<sup>b</sup> Socras. lib. 1.  
c. 19.  
MAXIMVS EPI-  
SCOP. HIERO-  
SOL. SEMPER  
VAVIT ATHA-  
NASIO.

His de Hierosolymitana Synodo recitatis, refellendus est Socrates<sup>b</sup>, dum ait, Maximum Episcopum Hierosolymitanum, quod antea suo calculo Athanasium abdicasset, facti pœnitentem eidem fuisse reconciliatum, Catholica cum eo inita communicatione. Hallucinatur plane: nam quid opus fuit, etiam si Maximus in eum olim deliquisset, hoc coacto Concilio eidem communionem confociari, qui in Oecumenica Synodo Sardicensi vnâ cum Episcopis omnibus Orthodoxis Athanasij & ceterorum damnatorum absolutionis sententiæ subscripserat, atque iisdem, sicut & vniuersa Synodus, communicasset? Recitat<sup>c</sup> sane Athanasius tum Maximi, tum quatuordecim collegarum Palæstinae Episcoporum Sardicensis Concilij subscriptionem, singulorum nomina recensens: qui plane iidem esse noscuntur cum iis, qui litteris huius Synodi subscripserunt, vno excepto Macrino, qui non legitur inter alios subscriptos Concilio Sardicensi, quorum omnium par erat causa cum Maximo, cum & ipsi sententiæ pro Athanasio antea in Magna Synodo Sardicensi subscripserant.

<sup>c</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

Sed nec est quod dici possit Maximus vniquam antea Athanasij damnationi ab Eusebianis in Conciliabulo Tyrio latæ consensisse: qui (vt suo loco dictum est superius) a Potamone confessore, & ipse confessor manu apprehensus, cum ferenda esset in Athanasium sententia, e loco subductus est. Quamobrem aliorum potius Palæstinarum Episcoporum eam oportuit esse de conspiratione vnâ cum Arianis inita aduersus Athanasium pœnitentiam: etenim cum omnes Palæstinae Episcopi eo Conuentu Athanasium exceperint, duobus tantum (vt ait) vel tribus exceptis: certe plures eos fuisse, par est, quam qui ibi nominantur: nam sicut vnus Macrinus his litteris subscripsisse reperitur, qui deest nominatis in Sardi-

A in Sardicensi Synodo; ita fortasse & alij (vt accidit in prolixa nominum serie) fuerunt a librario prætermissi.

At prosequamur Athanasium Alexandriam redeuntem, qui narratis his quæ in itinere Hierosolymis gesta sunt, de cõmunionem scilicet omnium fere Palæstinarum Episcoporum sibi collata, mox hæc de alijs in occursum sibi venientibus subdit<sup>a</sup>: Nam de Aegyptijs & Libycis Episcopis, earumq. prouinciarum, & Alexandriae populis, superuacaneum est verba facere; cum & omnes occurrerint, & ineffabili gaudio imbuti fuerint, nõ solummodo quod suos præter spem incolumes reciperent; sed quia ab hæreticis, veluti a tyrannis & rabidis canibus, in libertatem vindicarentur.] Addit his Theodoretus<sup>b</sup>: Viso suo Pastore Alexandrini; publica conuiuia celebrare, festos dies agere splendidissimos, eum magno honore apicere, & Deum denique laudibus extollere cœperunt.] Subdit autem ipse Athanasius<sup>c</sup>:

<sup>a</sup> Athanas. epist.  
ad solitar.  
REDITVS ATHA-  
NASII ALEXAN-  
DRIAM.

<sup>b</sup> Theodoret. lib.  
2. c. 12. in fin.

<sup>c</sup> Athanas. epist.  
ad solitar.

B Magna igitur lætitia populorum fuit, in sacris Synaxibus mutuo se ad virtutem cohortantium. Quot, putas, in nuptiis quidem, sed tamen hæcenus ad nuptias promptæ, virgines in Christo remanserunt? Quot item iuuenes aliorum exempla intuentes, monasticam vitam amplexi sunt? Quot parentes liberos, liberi inuicem parentes suos obtestati, ne se a studio pietatis in Christum reuocarent? Quot mulieres viris persuaserunt, quot item a viris persuasæ sunt; vt orationibus vacarent, quemadmodum dixit Apostolus? Quot viduæ, quot orphani, antea famelici & nudi, ingenti populorum ad elemosynam alacritate, postmodum neque esurierunt, & vestiti prodierunt? In summa, tanta æmulatio fuit ad virtutem, vt singulas familias, singulas domos, Ecclesiam esse ob probitatē incolētium & preces ad Deum; existimares. Eratq. in Ecclesia profunda & admirabilis pax, inuicem vndecumque Athanasio scribentibus, iisdemque ab Athanasio consueta pacis & tranquillitatis litteras accipientibus.

FRVCTVOSVS  
ATHANASII  
REDITVS.

A CA  
DITVS

C Quin Vrsacius & Valens, quasi a sua ipsorum conscientia flagellati, pœnitentiam professi sunt; litterasque amicas & pacatas ad Episcopum, quas nullas ab eo acceperant, misere; Romamq. abeuntes pœnitentiam egere; confitentes, omnia quæ vel dixissent, vel fecissent contra Athanasium, falsa esse, & nihil aliud quàm calumniam: neque id simpliciter egere, sed ita vt anathemate execrarentur Arianam hæresin, & pœnitentiam suam scripto promulgarent.] hucusque Athanasius, qui mox subdit litteras, seu libellum pœnitentiæ ad Iulium Papam scriptum. Verum antequàm hic ipsum describamus, quæ hæc præcesserunt de iisdem enarranda sunt.

Priusquàm enim Romam iidem se conferrent, Mediolanum perrexerunt, vbi Episcoporum Conuentus celebris agebatur: nam Concilio intererant Romanæ quoque Ecclesiæ presbyteri. Mentio huius Synodi Mediolanensis hoc anno celebratæ habetur in epistola Synodali sanctorum Patrum, qui ex parte Catholica interfuerunt Concilio Ariminensi, vbi hæc scripta leguntur<sup>d</sup>: Ea de causa Vrsacius & Valens iam pridem socij & ad stipulatores Ariani dogmatis a nostra communionem, sententia data, segregati fuere: quam vt denuo recuperarent, de peccatis suis, in quibus se conscios cognoscebant, pœnitentiam veniamque postularunt, vt eorum synographæ testantur: et ob id illis venia gratiaq. facta est. Hæc autem per id temporis facta sunt, cum Mediolani Synodus in confessum ibat, præsentibus ibidem Romanæ Ecclesiæ presbyteris.] hæc ibi.

VALENTIS ET  
VRSACII POR-  
NITENTIA.

Porro hanc Synodum celebratam esse hoc anno, cum adhuc Constans Imperator in humanis esset, non tamen ipsum præsentem fuisse, Osius Episcopus Cordubensis testatur in epistola ad Constantium Augustum, quam recitat Athanasius scribens ad solitariam vitam agentes. Nam cum iidem Valens & Vrsacius dicerent, se vi compulsos esse recantare palinodiam: Non vi, inquit Osius adacti, vt ipsi causantur, cum nulli ibi milites incumberent, & tuus frater nesciret: nihil enim tale sub ipso agebatur, qualia nunc fiunt: sed illi vltro Romam venerunt, & coram Episcopo presbyterisq. ibi præsentibus confessionem suam scripto ediderunt, cum prius pacatas litteras & amicas ad Athanasium dedissent.] hæc & alia de his Osius. Verum litteras tum ad Iulium Romanum Pontificem, tum ad Athanasium ab iisdem Vrsacio atque Valente Episcopis scriptas idem recitat Athanasius: quarum exemplaria transmissa sibi Roma a Paulino Tiburis Episcopo testatur<sup>e</sup>. Epistola autem, seu potius libellus pœnitentiæ ab iisdem Iulio Papæ datus sic se habet Latino sermone translatus:

<sup>d</sup> Apud Atha-  
nas. de Synod.

<sup>e</sup> Athanas. Apo-  
log. 2.

Quandoquidem satis constat, & nos superioribus temporibus multa grauiora de Athanasio per epistolas criminatos esse, & tuæ humanitatis litteris admonitos vt crimina probaremus, numquam earum rerum documenta afferre potuisse: Ideo confitemur tuæ humanitati coram vniuersis nostris fratribus presbyteris, omnia quæ antehac ad vestras aures de Athanasio perlata fuere, falsa & ficta esse, & omnibus modis ab eo aliena. Ac proinde recipimus eius cõmunionem, maxime quia tua erga Deum pietas veniam secundum genuinam suam bonitatem

LIBELLVS POR-  
NITENTIAE  
VRSACII ET  
VALENTIS.

nostro errori impartiri dignata est. Quin & hoc promittimus, numquam, si aliquando Orientales, atque adeo ipse Eusebius velit malitiose eum ad iudicium vocare, nos citra tuam sententiam eo abituros. Hæreticum porro Arium, eiusque propugnatores, qui dicunt: Erat, quando non erat, Filius, aut eum ex non ente ad essentiam emeruisse: aut qui neget Christum Deum esse Dei Filium ante sæcula, quemadmodum in priorē nostro libello Mediolani edidimus: et nunc & semper anathemate damnamus. Nostraq. manu denuo protestamur, nos Arianam hæresin, eiusque auctores in æternum damnare. Ego Vrsacius cum præsens meæ confessioni interesset, subscripsi: quod itidem & Valens fecit. ] Recitat eandem quoque litteras Sozomenus<sup>a</sup>, in quibus nulla sane de Eusebio mentio habetur, cuius nomen apud Athanasium irrepsisse videtur: siquidem nemo illorum Eusebiorum, Cæsariensis, Nicomediensis, atque Emissemi, superstes erat, qui omnes longe ante præsentem annum defuncti sunt. Subijcit his Athanasius epistolam ab iisdem ad se scriptam his verbis:

Domino & fratri Athanasio Episcopo, Vrsacius & Valens Episcopi S.

Nacti occasionem per fratrem & compresbyterum nostrum Museum istuc ad tuam dilectionem euntem, care frater, eius opera admodum te ex Aquileia salutatum volumus: optamusq. te saluum nostras epistolas perlegere: cuius rei fiduciam nobis daturus es, si tu quoque in scribendo vices obseruaris. Scire enim te volumus, pacem tibi nobiscum esse, & communionem Ecclesiasticam intercedere. cuius rei fidem esse volumus nostram istis litteris inscriptam salutationem. Diuina prouidentia te conferuet, dilecte frater. ] hætenus Vrsacius & Valens.

Porro tam graue negotium, nempe duorum Episcoporum pœnitentiam, qui, vt Athanasius testatur<sup>b</sup>, antiquissimi fuere Arij discipuli, ab ipso nimirum Ario Alexandriae olim catechizati, haud eiusmodi esse existimarunt Patres, qui in ea Mediolanensi Synodo conuenerunt, vt, licet præsentibus Romanis presbyteris, illud ipsi absoluerent: sed miserunt eos ad Iulium Romanum Pontificem, vt coram ipso, spectante Romana Ecclesia, exomologesin agerent. Ex quibus plane vides, lector, veterem illum morem in Ecclesia Catholica coalitum, semperq. seruari solitum, compluribus exemplis superius demonstratum: nimirum hæreticos recantaturos palinodiã, Romam abire, & pœnitentiã libellum scribere ad Romanum Pontificem consueuisse: nã constat, Marcionē, Praxeam, Origenē, Natalium, & alios olim id fecisse, quod modo egerunt Vrsacius atque Valens, vt supplices cū pœnitentiã libello adirent Romanum Põtificem, cuius muneris erat, de ipsorum fide cognoscere, & communicationem, si videretur, Catholicam impartire: haud enim sibi satisfactum penitus videbatur, si in Synodo coram Apostolicã quoque sedis Legatis iidem detestati essent quod docuissent atque gessissent, nisi speciatim libellum pœnitentiã offerrent Romanæ Ecclesiæ Episcopo. At de eorundem pœnitentiã libellis Iulio Papæ oblati, S. Epiphanius<sup>c</sup> etiam meminit, atque Seuerus<sup>d</sup>, & alij. Porro hanc Synodum Mediolani, & exomologesin Romæ hoc anno putamus contigisse, cum adhuc ipse Iulius superesset, quē anno sequēti, ipso veris initio, ex hac vita migrasse, dicemus.

Rursum vero quod ad eisdem Vrsacium atque Valentem spectat, subscripserunt iidem Pacificis seu Communicatorijs Encyclicis Athanasii litteris, cum eas ferentes nacti opportune essent ipsius Legatos. Sed quænam hæ fuerint, dicendum est. Cum enim ad suam Ecclesiam Athanasius Alexandriam peruenisset, sicut in itinere fecerat, Palæstinorum Episcoporum communionem suis ipsorum litteris testatam accepit, atque ex Libyæ & ceteris proximarum regionum Episcopis datis & acceptis mutuo litteris, eandem ( vt vidimus ) consequutus est: vt autem eodem communicationis symbolo reliquas longe positas Ecclesias sibi coniunctas redederet, elaborauit.

Sed cur hæc ageret Athanasius ( cum plus quàm satis ei esse poterat sententia promulgata in Concilio Sardicensi, omnium qui interfuerant subscriptione firmata ) illud mihi quidem facile persuadeo, ipsum vel diuino spiritu admonitum, prænouisse acriorem, quæ instabat, venturam persecutionem, vel fortasse eandem ex obitu Constantis coniectura asequi potuisse: atque eam ob causam, vt sua ipsorum subscriptione obligatos in officio continere posset Episcopos, ne rursum ingruente Arianorum toto Orbe procella quaterentur, hac iacta anchora, Catholicæ communioni ( si tamen satis esset ) voluit confirmasse. Qui autem ab eodem Athanasio ad hoc opus legati fuerint, & qui subscripserint, ipse institutam prosequutus orationem de rebus gestis Alexandriae, cum rediisset, deq. Vrsacii & Valentis pœnitentiã Romanæ peracta, hæc subdit<sup>e</sup>:

Has cum dedissent litteras Vrsacius & Valens: vltro subscripserunt epistolis Pacificis, quas

quas Athanasij presbyteri, Petrus, Irenæus, & Ammonius laicus ad id circumeuntes, colligebant: cum tamen Athanasius nihil tale ab Vrsacio & Valente postulasset. Quis igitur ista, & tantam Ecclesiæ pacem non admiratus est? Quis non gauisus de tanta & tot Episcoporum inter se concordia? Quis Deum non glorificauit, conspecta in Synaxibus tanta populi læticia? Quot igitur inimici simultatē deposuerunt? Quot prius calumniam passi, calumnias suas damnauerunt? Quot prius odio infesti, Athanasium postea dilexerunt? Quot palinodiam suorum in eum scriptorum cecinerunt? Multi, qui vi, non voluntate apud Arianos agebant, noctu ad Athanasium venientes, sese ei purgabant, hæresinque simul anathemate execrabantur, & veniam de infidiis & calumniis suis postulabant: corporibus quidem se apud illos apparere, animo autem cum Athanasio Synaxin facere, & semper cum eo esse, postulantes hæc in re sibi fidem haberi.

Hæc cum audirent & conspicerent sententiæ Eusebianæ hæreseosque successores, inter quos Leontius ille Caltratus, quem ne sub laici quidem specie ad communionem admitti oportuit, eo quod seipsum abscidit, vt libere cum Eustolio dormiret, reuera quidem muliere, sed quam ille virginem prædicaret, Georgius item, & Acacius, Theodorus, Narcissus, qui in Synodo depositi, exauctoratique erant; magno pudore suffundebantur. Deinde cum videretur tantum cum Athanasio animorum consensum & pacem agitari: erant enim plures in hoc numero quàm quadringenti tum e magna Roma, atque vniuersa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brutio, Sicilia, Sardinia, Corsica, tum ex vniuersa Africa, Galliis, Britannia, Hispaniis vna cum magno illo confessore Osio, e Pannoniis item, & Norico, Sciscia, Dalmatia, Sardica, Dacia, Myfia, Macedonia, Theffalia, & vniuersa Achaia, Creta item, & Lycia, plurimique item ex Palæstina, Isauria, Aegypto, Thebaide, & vniuersa Libya &

Pentapoli: hæc (inquam) cum viderent, metu inuidiaque anxij fuere; et quod tot Episcopi cum Athanasio communionem fouerent; et quod formidarent, ne quos ipsi deceperant, a se deficerent, & huic vnanimitati communionique sese adiungerent; neve, quod futurum videbatur, de eorum hæresi iam vbique famosa triumphus ageretur, & trophæa excitarentur. ] at quid illi hæc intuentes, rursum in Athanasium moliti sint, suo loco narrabitur.

Hoc eodem tempore missa est a Magnentio tyranno ad Constantium Imperatorem legatio: fuerunt autem ad hoc opus delecti qui maioris nominis esse in Galliis videbantur Episcopi, nempe Seruatius, & Maximinus, ille Tungrensis, iste Treuerensis ciuitatis Antistes, quibus additi sunt Comites duo, Clemens & Valens. Appulerunt hi Alexandriam; Episcopi vero Legati, antea Athanasio in Galliis & in Sardicensi Concilio cogniti, quiq. & de eodem Athanasio a sua Ecclesia eiecto fuerant optime meriti, ab eo ( vt par erat ) in Ecclesiasticam communionem sunt accepti; qua quidem ex re aduersariis nouas in Athanasium ipsum struendi calumnias ansa subministrata est, quasi Athanasius per eosdem Legatos scripisset ad Magnentium tyrannum aduersus Constantium Imperatorem: de quibus sane & aliis hisce coniunctis recentibus in eum accusationibus, suo loco dicendum: nunc autem tantummodo attingemus, quæ ad eandem legationem spectare noscuntur; de quibus idem<sup>a</sup> Athanasius, cum seipsum ab omni crimine liberum apud Constantium nititur demonstrare, hæc inter alia habet:

Ego igitur admiratione, prodigioque calumniæ perculsus hæsito, quid oporteat respondere; meque in mille mortes condemno, si vel suspicio talis de me vsipiam fuerit; tibi que veritatis studiosissime Imperator, bona cum fiducia meæ innocentia, auctor, adhortatorque sum, quemadmodum iam dixi, vt rem exquiras, maxime cum eorum testimonio vti possis, qui a Magnentio aliquando pro Legatis ad te missi fuere. Sunt autem illi Seruatius & Maximinus\* Episcopi vna cum suis, & Clemens & Valens. Sciscitare, quæso, num ad me litteras deportarint: hæ enim mihi occasionem dedissent ad eum rescribendi. Quod si nec ille mihi scripsit, nec me cognitum habebat; quid causæ fuit, vt ad eum scriberem, quæ ignorabam? Quære item, visis comitibus Clementis, quam mentionem fecerim de beatæ memoriæ Constante: et quantopere, vt scriptum est, lacrymis meis vestimenta mea lauerim, dum animo meo succurrebat humanitas eius viri: et quantopere mentem suam Christi amori adixerat. Sciscitare insuper, quantopere ego certior de illius belluæ immanitate factus, cum Valentem per Libyam decursantem viderem, exhorruerim, ne eadem scelera moliretur, & vt latro trucidaret quotquot beatum Constantem amore memoriaque complecterentur: qua in re me nemini secundum facio. ] et inferius:

Huius rei testis est in primis Dominus, qui exaudiuit te, & largitus est tibi integrum a maioribus tuis relictum Imperium: testeque sunt, qui tum adfuerunt, Felicissimus Dux Aegypti, Rufinus

LITTERAE VRSACII ET VALENTIS AD ATHANASIVM.

b Athanasius, orat. 1. contra Arian. HÆRETICI CORAM ROM. PONT. PŒNITENTIAM AGVNT.

c Epiphanius, hæres. 68. d Seuerus, hist. lib. 2.

VRSACIUS ET VALENS SVBSCRIBVNT LITTE- RIS ATHANASII.

ATHANASIVS SVBSCRIPTIO- NES PRAEOCCVPAT EPI- SCOPORVM.

e Athanasius, epist. ad solitar.

LEGATI AD ATHANASIO MISSI.

INVIDIA EXAGITAT ARIANOS.

LEGATIO MAGNENTII AD CONSTANTIVM IMP.

a Athanasius, Apolog. ad Constantium.

VNDË NOVA CALVMNIA IN ATHAN. COMPARATA.

\* Maximus

PRECES PRO CONSTANTIO INDICIT ATHANASIVS.

Ruffinus item & Stephanus, quorum ille Catholicus, iste autem ibidem Magister erat, & Asterius Comes, & Palladius tum Palatij magister, Antiochus & Euagrius Praefesti Sericorum. Nihil enim aliud dixi, quam, Precemur pro salute religiosissimi Imperatoris Constantij. Et statim vniuersus populus vna voce acclamauit: Christe, auxiliare Constantio. et magna cum perseverantia has preces continuauit. Me igitur neque illis litteras dedisse, aut ab eo accepisse, Deum & eius Verbum vnicum Filium Dominum nostrum Iesum Christum in testem voco.] haec Athanasius.

A Athan. epist. ad solitar. CONSTANTIVS ETIAM POST CONSTANTIS MORTEM FOVI. ATHANAS.

Quando autem istaec & alia crimina in eundem Athanasium obiecta fuerint, suo loco dicemus: longe enim errant, qui putant ipsum, mox vt Alexandriam peruenit, exturbatum esse, quem etiam Alexandria commorantem iteratis litteris idem Constantius animo haerentem nixus est confirmare: quod idem ipse Athanasius testatur, cum ait: Iam de eo quod dicit, se propter fratrem suum pacem cum Athanasio simulasse; in hoc verum non dicit: Nam post fratris mortem, non semel, sed iterum, immo tertio ad Athanasium scripsit, promissitque se numquam mutatum iri, eundemque bono animo esse debere, nec permissurum, vt a quoquam perturbaretur, sed eum in Ecclesia sua cum omni securitate mansurum. Praeterea Asterium Comitem, & Palladium cum mandatis ad Felicissimum tunc temporis Ducem, & Nestorium Praefectum cum his mandatis misit, vt curae ipsis esset, ne Philippus, aut quiuus alius Athanasio infidias molitur.] haec ipse. Erat iste Philippus, de quo timebat Constantius, ne quid negotij Athanasio faceret, Arianorum omnium Praefectorum saeuissimus, qui Paulum Episcopum Constantinopolitanum (vt inferius dicitur) in exilio positum, in carcere strangulari iussit.

Socrati. lib. 2. c. 21. QUID ATHANAS. ALEXANDRIAE.

His igitur Constantij litteris Athanasius communitus ad triennium in sua Ecclesia perseverat; quo tempore totus erat in sacris Synaxibus celebrandis: additque his Socrates, eundem multum fuisse in congregandis Episcoporum Conciliis, in quibus, tum decretis Episcoporum qui Sardica conuenerant, tum Concilio Hierosolymis a Maximo coacto congruentia fanciuit. Sed plane memorabile est, adeo auctam esse Alexandria eius aduentu & commoratione Fidelium multitudinem, vt populum ecclesiae antea erecta non caperent: ita vt opus fuerit, solemnitate Paschali, recens a Constantio extructum templum petere, cum nondum tamen esset dedicatum. Hoc permouit vehementer animos Arianorum, vt inde alia in eum ab iisdem aduersarijs calumnia fuerit comparata, quod ausus esset absque Constantij iussu in ea basilica sacra facere, & (vt dicebant) eiusdem Encania ipso in scio celebrare.

ITADRI CA DITHEIO MYTICA PPHO

Verum de frequenti populo quae alia quadam occasione dicat ipsemet Athanasius; audiamus: sed primum de ipsa magna ecclesia, cuius occasione conflata est calumnia eidem Athanasio, quid de eius origine Epiphanius tradat, hic describamus: Sunt, inquit, plures numero Alexandriae ecclesiae, cum ea quae nunc extructa est, Caesarea appellata, quae prius Hadrianum fuit, postea Licinianum gymnasium, siue Regia: postea vero temporibus Constantij visum est, ipsam aedificare ecclesiam.] haec Epiphanius. At de Synaxi in eadem Magna ecclesia a se celebrata, ita Athanasius: Ceterum quia de Magna ecclesia crimen concinnant, quod ibi Synaxis habita sit priusquam dedicaretur: age etiam de ea re tuae pietati responsum demus: eo enim nos trahunt illi, qui in nos odia congerunt. Factum est: agnosco. Nam cum prima dixerim sine mendacio; non hic quod verum est, inficiabor; sed longe aliter, quam ipsi criminantur, res gesta est. Age quaeso, accipe quae dicam. Non Encaniorum festum celebrauimus, religiosissime Auguste: id enim celebrare ante tuum decretum, prorsus nefarium fuisset. neque industria eo deuenimus, neque Episcopus quispiam, aut vllus clericus eo nomine euocatus est, neque vlla denunciatione ad Synaxin coitum est, vt isti inde aliquam occasionem rapiant derrahendi. Sed quid actum est, noscunt omnes: tu autem, quaeso, pro tua mansuetudine & longanimitate, ausculta.

Epiph. haes. 69. FREQUENTISSIMVS POPVLVS ALEXAND.

Festum erat Paschae, & tanta vis populorum aderat, quantum Christianorum in vrbe esse Christicolae Principes optarint. Cum igitur & ecclesiae paucae paruaeque essent; magnoque tumultu posceretur, vt in Magna ecclesia conuentus celebrarentur, atque ibi preces pro tua salute fierent, quod & factum est; egoque retinerer adhortationibus, vt rem aliquo vsque differrent, & potius quomodocumque liceret, etiam cum compressione & afflictione in alijs ecclesijs coetus agerent: mihi neutiquam obtemperatum est. Quin potius urbem egredi parati erant, vt in desertis locis & sub dio conuentus facerent: melius esse laborem itineris ferre, quam cum luctu festum celebrare. Crede mihi, Imperator; & in eam rem Veritatem ipsam testem accipe: In Synaxibus Pentecostes ob multitudinem populorum, & in locis angustis plurimos pueros, nec paucas puellas, & aniculas complures, & adolescentes multos

PASCHATIS FESTO VBI CELEBRATA SYNAXIS.

A multos afflictos iacuisse, ac domum delatos, sed tamen vt nemo eorum, benevolentia numinis, perierit. Multa igitur omnium murmuratio in hunc vsu Magnam ecclesiam deponcentium; neque immerito: si enim prius tanta compressio acciderat, quid timendum fuit in tali festo? omnibus certe modis acerbiora multo, luctuosioraque accidissent. Nec fas erat aut honestum, tristitiam pro gaudio, luctum pro laetitia in festo die populis inferri: praesertim cum non ignorarem, istiusmodi exempla apud Patres superesse.

Beatae siquidem memoriae Alexander, cum alia loca angusta essent, in ecclesia Maiore Theonae, quam aedificabat, Synaxes celebrare voluit: id enim iubebat hominum frequentia: nec incogendo populo respexit, eam nondum exaedificata esse. Quin immo frater tuus bonae memoriae Constans in huiusmodi templo, cum Aquileiae Synaxis haberetur, ipse quoque eo se contulit. Ita nimirum & ego quoque feci: nec tamen celebrata sunt a nobis Encania, sed tantummodo praecationum Synaxis habita est. Tu igitur, fat scio pro tuo in Deum studio, approbasses populorum alacritatem & deuotionem, mihi quae veniam dedisses non impediendi tantorum populorum preces.

EXEMPLVM ALEXANDRI EPISC. ALEX.

Ego autem obrectatorem meum libens iterum interrogarim: Vtrobi nam rectum erat, populum suis orationibus vacare: in desertis ne, an in oratorio non ad plenum exaedificato? Vbi conueniens erat & sanctum, vt populus audiret acclamationem hanc, Amen, in solitudine, an in templo, quod iam Dominicum appellabatur? Tu autem, religiosissime Imperator, vbi nam malles populum manus extendere, & pro te orare; ibi ne vbi Ethnici oberrabant, an in loco tuum nomen & titulum praeserente, quem iam in praesentia, immo etiam tunc temporis, cum prima fundamenta iacerentur, Dominicum vniuersi appellabant? Sentio tibi tuum locum magis probari: reticendo enim, hoc ipsum significas. At hoc ipsum (inquit aduersarius) in ecclesijs faciendum erat. Verum, vt dixi, paruae nimis & angustae erant pro tanta multitudine populorum. Deinde preces faciendae erant.

IN ECCLESIA NON DEDICATA LICERE SYNAXIM AGERE.

Quid ergo rectius putas, particulatim & diuise vna cum periculo elisionis populum Synaxes facere, an potius vt in locum omnium bene capacem conueniat, & vnam eandemque sine dissonantia vocem reddat? certe id rectius est, cum id concordiam vnanimis multitudinis ostendat, & Deum ad exaudiendum promptiorem habeat. Nam si pro ipsius Saluatoris pacto, in consensu duorum quodcumque petierint, fiet: quid igitur futurum, vbi ex tot tantisque populis in vnum congregatis vna vox respondeatur, acclamantium, Amen? Quis hoc ipsum non admiratione prosequatur, aut non inter felicia praedicet, cum videat tantam multitudinem in vnum locum conuenire? Quid gaudij ibi ex mutuo inuicem conspectu, antea solitis in diuersa loca dispertiri? Omnibus certe, praeter vnum calumniatorem hoc ipsum dolentem, incredibili laetitia fuit.] haec Athanasius, quae prolixa licet, non piguit recensuisse, quod in his multa prodantur de antiqui ritus Ecclesiastici disciplina.

Constantius igitur, quod grauioribus Romani Imperij periculis vrgeretur, contempsit omnia quae in Athanasium ab aduersarijs inferrentur; immo (vt diximus) iteratis tertio litteris, eum ab omnibus tutum redditum in omnibus voluit: haud puto quidem pietatis ergo, vt pote qui numquam se a consuetudine Arianorum Episcoporum abstulit: sed potius, quod haud videretur tempus opportunum aduersus Athanasium inire certamen, & reddere sibi Aegypti populum Christianum infensum, qui erga Athanasium propensior esset. Haud enim leue periculum videri poterat, Athanasio inferendo negotio, populum in se Aegyptium concitare, quem (vt demonstratum est) a Magnentio missa legatio Valentis atque Clemetis Comitum permouisset. Iidem plane, quales olim semper fuisse diximus, moribus esse perseverabant Aegyptij, vt Ammianus horum temporum scriptor ait: Ad singulos motus excandescetes, cotrouersi

CONSTANTIVS CVR BENE HABVIT ATHANASIVM.

AEGYPTII QVALES.

Ammian. lib. 22. in fine.

& reposciones acerrimi. Erubescit apud eos, si quis non inficiando tributa, plurimas in corpore vibices ostentat: et nulla tormentorum vis inueniri adhuc potuit, quae obduratum vllius pectus latrocinij inuitum elicere potuit, vt nomen proprium dicat.] Hos, inquam, modo laceffere nihil aliud videri poterat, quam nouum gignere bellum, tunc praesertim, cum tam bello Perfarum in Oriente, quam duobus tyrannis in Occidente recens exortis, vniuersum quod reliquum erat, Romanum Imperium sub dubia alea versaretur.

Contempsit igitur Constantius cetera, qui in colligendis copiis ad nouum exercitum comparandum totus erat. Cuius rei causa in primis illud reperitur hoc anno fanciuisse decretum, vt qui ex indulgentia Principis militiae vacationem acceperant ante tempus legitimum absolutum, ad militiam denuo reuocari deberent. extat de his rescriptum ad Cretionem Comitem his verbis: Quamuis omni tempore opera dari debuerit, ne sacramentis militaribus separatio traderentur, qui nec stipendiorum numero, nec contraria corporis valetudine quiete perfrui debent: tamen prudentiae tuae prosecutione admissa, quae apud nos verbis

CONTANTIVS TOTVS IN EXPEDITIONE.

bl. 4. de re milit. C. Theod. \* separati otii traderentur facta

facta est, præcepimus, vt qui ante stipendia emensa, vel integra corporis valetudine otio mancipati sunt, restituantur pristinis numeris. Dat. V. Kal. Iulij, Sergio & Nigriano Coss. ]

CONSTANTIUS CREARE GAL- LVM CAESA- REM COGI- TAT.

Quòd vero imminente prælio ex tyrannis, & bello Persico instante, totum videretur Romanum Imperium esse in discrimen adductum: Constantius aggreditur inire noua consilia: cū enim mascula prole careret, nec spes reliqua propinqua videretur liberorū deinceps suscipiendorū; de creando Cæsare Gallo ex Constantio fratre Magni Constantini & Galla matre genito consilium iniit, eiq. in matrimonium collocare Constantinam sororem suam, filiam eiusdem Constantini, decreuit; quo profecturus ipse in Occidentem cum exercitu aduersus tyrannos, eidem administrationem cederet Orientalis Imperij. agebat Gallus hoc tempore ætatem annorum vigintiocto, qui, mortuo Constantino, natus erat annos quatuordecim. Sed & eadem ex causa etiam Iuliano, quem sub disciplina diutius continuerat, latiores laxat habenas. B Quamdiu enim de suscipienda ex coniuge prole spes resedit in animo, vterque tam Gallus quam Iulianus, ne quid vniquam noui moliri possent, arctiori sunt vallati custodia, nec publicus aliquis illis est traditus magistratus, sed ne inter suffectos quidem Consules vel alios honores vmbrales quisquam illorum adscitus est.

QUANDO GAL- LVS CREATVS SIT CAESAR.

At quoniam anno, præsentis ne, an sequenti potius, Gallus creatus sit Cæsar, cum diuersæ de his sententiæ reperiatur in eam magis descendimus, quòd sequenti anno eā Gallus a Constantio dignitatem fuerit consequutus, ipsis nempe Constantij Quinquennialibus tertio repetitis, quibus solemnibus Cæsares dici solere, compluribus exemplis superius est demonstratum. His accedit etiam, quòd cum Ammiano Marcellino auctore liqueat, ipsam Gallum quarto sui Imperij anno occisum fuisse, plane sequenti potius illud ipsam auspiciatum esse, dicendum est. Ceterum interuersum in hoc esse Hieronymi Chronicon, nullus poterit dubitare, quo Galli Cæsaris creatio recensetur anno decimosextimo Constantij Imperatoris, post occisum quoque Magnentium. Commendata vero extitit pietas Galli, etiam martyris testimonio: et quidē de egregia eius animi indole & sincera religione signa plura edita sunt, quæ tamen postea mores incompositi macularunt. Sed de eo sæpe inferius agendum erit, cum singulis quibus vixit annis, res ab eodem præclare gestas, ordine temporis recensebimus.

IESV CHRISTI ANNVS 351.

IVLII PAP. ANNVS 15.

CONSTANTII IMP. ANNVS 15.

GALLVS CREATVS CAESAR. 2 Sozom. lib. 5. c. 18.

Quo vi sequitur ordine annus Domini trecentessimus quinquagesimus primus, ob tyrannicos motus, absque nouis Consulibus transactus, nota Consulatum anni superioris Fastis adscribitur, post Consulatum scilicet Sergij & Nigriani: quo Flavius Constantius Gallus creatus est Cæsar a Constantio Imperatore, cum ageret Antiochiæ, vbi tunc egregium illud specimen Christianæ sibi insitæ pietatis edidit, quod a Sozomeno<sup>a</sup> ita describitur: Vbi vero Gallus frater Iuliani Cæsar a Constantio designatus, Antiochiæ ætatem degit; quoniam Christianus erat, & quia in primis eos qui pro religione Christiana martyriū obierant, colebat: constituit hunc locum, nempe nemus Daphnes in suburbis positum, purgare tum superstitione Gentilium, tum intemperantium hominum contumelia. Atque cum persuasum haberet, se facile hoc perfecturum, si modo ecclesiam ibi in delubri loco extrueret: transtulit in Daphnem loculum Babylæ martyris, qui Ecclesiam Antiochenam præclare admodum rexisset, martyrioque occubisset.

TRANSFER- TVR CORPVS BABYLAE IN DAPHNEM.

Ex quo quidem tempore dicitur, dæmonium nullum oraculum, vti consueuerat, edidisse. Videbatur quidem primo id propterea accidisse, quòd victimis iam carebat, & cultu illo quo ante dignatus fuerat. Sed postea tamen ab eo ipso patefactum est, quòd martyr, cuius corpus in proximo repositum erat, impedimento fuit, quo minus istud, vt solet, præstaret. ] at id de querelis idoli aduersus Babylam, quòd sub Imperio Iuliani contigerit, & prolixiore indigeat oratione, ad illud ipsum tempus reuicimus. Collocauerat ibi olim (vt dictum est) Constantinus statuam Helenæ matris suæ; locumq. illum, mutato Daphnis nomine, Augustale appellasse, ex Suida<sup>b</sup> superius in obitu Helenæ diximus. Conatus illud quidem Constantinus fuisse videtur, vt abolito Apollinis nomine, Daphnes ex superstitione in religionem transfret.

b Suid. verb. Augustale.

At dicet aliquis, cur, sicut compluribus aliis in locis fecit, Constantinus non est demolitus templum illud famosissimum Apollinis in Daphne positum, sed nec Constantius, vel Gallus ipse

A ipse, qui locum expurgare, & reliquiis martyris sanctificare contendit, id ipsum præstitit? Dicam, quod & superius attingi: illud tam de Constantino, quam de filiis imperantibus obseruatum, vt quæ in amplissimis vrbibus erant augustissima templa, iidem minime demoliti fuerint, quòd scirent Gentiles ciues, quibus eadem ciuitates confertæ essent, pro defensione deorum patrium atque templorum vique ad vitæ exitum certaturos. Ex hoc videas, Romæ Capitolium, & Alexandria Serapium, illæsa penitus remansisse, pariterque templum Apollinis Daphnes in Antiocheno suburbio collocatum, de quo agimus, ab omni iniura liberum esse relictum, necnon nobilissimum structura & antiquitate Marnæ templum Gazæ, & alia his similia, pro quibus tuendis ciues vitam profunderent; demolitis nonnullis aliis, quæ essent in minoribus ciuitatibus collocata, pro quorum defensione haud facile colligerentur qui certamen inirent ex Gentilibus ciues, ceteris redditis Christianis.

CONATVS CONSTANTINI IN DEMOLIENDIS TEMPLIS QVOSQVE PROGRESSVS.

B Ceterum de antiquanda memoria Apollinis in Daphne, nifus est magno studio Constantinus, vt locus ille non amplius diceretur Apollinis, sed sui ipsius nominis Constantini: quod non tantum quæ sunt ex Suida recitata declarant, verum etiam antiqua numismata<sup>a</sup> id egregie præferunt, quorum vnus exemplar hic tibi accurate formis reddere laborauimus:

DAPHNE CONSTANTINIANA DICTA. 2 Extant apud R. D. Lalinum Pasqualinū Canonice. S. Maria Maioris, & D. Angelum Breuentanum Papiens. & alios.



cuius generis nummi multi<sup>b</sup> meminere, licet de eius interpretatione germana, simulq. legitima lectione certauerint: dum ali, quod habet a tergo numisma, CONSTANTINI ANA DAFNE, vt ponuntur, abinuicem separatas eas dictiones esse voluerint: Alij rursum illud, ANA, cum litteris illis, CONSTANTINI, iungendum existiment, vt sit verborum illa connexio: CONSTANTINIANA DAFNE. quod vt magis probem, quæ recitauimus ex Suida, suadent. Quibus accedit, quòd idem Constantinus vigesimæ tertie legionis, quam recens scribendam curauit, nomen indidit, vt diceretur Constantiniana Daphnensis, vt ex antiquis<sup>c</sup> inscriptionibus apparet: cui vincenti, & de superatis hostibus triumphanti, iam non ex Apollinis, sed Constantini Daphne, nempe Laureto (quod proprie Λαυρετον est) laureas ad triumphum Victoria ministraret.

b Goltius in The sau. & Occo de nummis.

c Habet Thef. Hubert. Goltij.

Porro locum illum peramœnum sibi iniuste Apollinem proprium vindicasse, non nisi ex fabula a poetis conficta, S. Ioannes Chrysostronus, & ipse ciuis Antiochenus, affirmat<sup>d</sup>. Quem iniustum possessorem Constantinus spoliasse videri poterat, titulo in eo Imperatoris affixo: nisi in idolo vocali immo loquaci Apolline reclamante, omne Constantini studium irritum penitus redditū esset: Deridet quippe dæmon (quod est in Iob<sup>e</sup>) vibrantem hastam: nec (quod superius ait) fugabit eum vir sagittarius: in stipula enim versi sunt ei lapides fundæ. ] Quamobrem qui<sup>f</sup> infirma eligit Deus, vt fortia quæque confundat, contumax Idolum Imperatori, martyris offibus expugnandum duxit, cum in Galli Cæsaris animum salubre illud immittit consilium, vt Babylæ martyris (quod diximus) illuc reliquias opportune transferret, quas in Apolline latens dæmon horresceret: sicque innotesceret omnibus, non esse Dominatoris Imperij Romani roboris violentum inuasorem a possessione deiicere, atque humanarū virium facultatem, proteruum superbūque compefcere dæmonem, sed diuinæ id tantum esse potentie, quæ in reliquiis martyris elucesceret. De hac enim Babylæ martyris in Daphnem facta per Gallum Cæsarem translatione, cum fusius agit idem Chrysostronus, post multa<sup>g</sup>, hac denique habet de idolo reddito prorsus muto, obstruente martyre eius os, non nisi ad gloriam Dei hætenus apertum relictum:

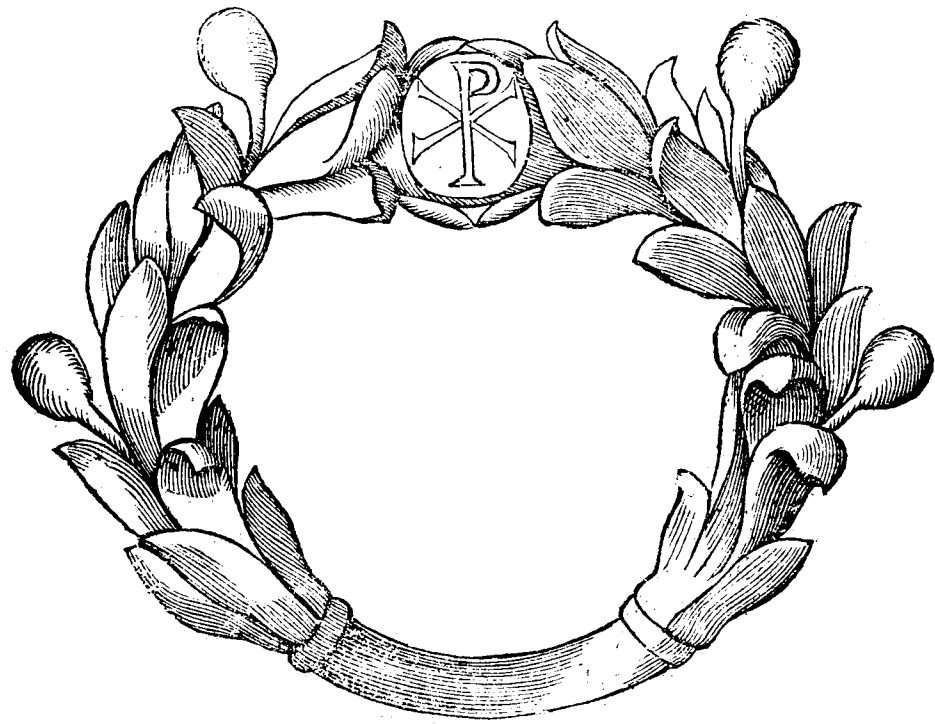
d Chrysostron. contra Gent. DARMON INVITO CONSTANTINO OBSIDET LOCVM. e Iob. 41. f 1. Corinth. 1.

At quo modo (inquit) idem Babylas & dæmonis potestatem extinxit? Primum quidem tum dæmonis inibi habitantis obsidionē, tum fabulæ noxam in iis ipsis quas dixi rebus inefficacem reddidit: deinde & dæmonem ipsum exegit. Verum antequam ad exactionis modū veniam, illud

g Chrysostron. lib. contra Gætil. MARTYRIS RELIQUIARVM POTENTIA ADVERSVS DÆMONEM.

illud vos annotare postulo, Babylam, non statim ubi aduenit, dæmonem eiecisse: sed manentem eum otiosum, inertem, agendisque rebus ineptum reddidisse. Illi enim os ita obstruxit, ut vel lapidibus ipsis magis mutus redderetur. Et quidem manentem inibi dæmonem superauisse, non minus fuit, quam si eum de loco exegisset; cum qui loci illius accolis omnibus fucum prius faceret, ne extincti quidem Babylæ cineres contueri sustineret. Ea enim est sanctorum potestas, ut illorum superstitum dæmones ne umbras quidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum & loculos quoque reformident. Itaque si quis quæ ab Apostolis facta fuisse prædicantur, fidem non habet: is tamen memoriæ huius miracula intuitus, ab impudentia sua desistat. Nam qui de omnibus olim Gentilibus victoriam reportabat, a martyre, tamquam ab hero increpitus, suppressa voce latrare desit. ] hæc & alia de his Chryso-stomus. Quo modo autem sub Iuliano Apostata, sui ipsius adeo diuturni silentij causam, Babylam esse, Apollo confessus fuerit, atque icus fulmine conflagrarit, suo loco dicturi sumus: at iterum ad laureas Daphnis.

Quod igitur non amplius ab Apolline Imperatores ipsi, atque milites cum iis triumphantes, coronas acciperent, sed a Christo, qui victoriæ auctor fuerat: inde accidit, ut cum laureas exercitus victor in corona gestaret, ad omnem superstitionis memoriam abolendam, eandem Christi nomine insigniret: verum id quonam modo fieri contingeret, ut assequi lector possis, egregium hic tibi exemplum ex prototypo, ut se habet, reddendum curauimus ex arca antiqua corona, quæ extat Romæ apud R. D. Lælium Pasqualinum Canonicum S. Mariæ Maioris, quo ob morum suauitatem atque peritiam familiarissime vtor, egregium plane antiquitatis monumentum, quod in suo rerum antiquarum Thesauro asseruatum custodit.



quam quidem coronam ex Christi nomine, quod expressum elucet in fronte, non nisi Christiani hominis gestamen fuisse, absque controuersia omnes intelligent. At de his modo satis. Iam quæ anni huius reliqua sunt, prosequamur.

IULIANVS TOTVS IN CONSVLENDIS MAGIS.

Theodoret. lib. 3. c. 3.

Euecto in sortem Imperij Gallo creato iam Cæsare, inuidia animum Iuliani pupugit, qui & ipse (ut dictum est) Constantij Augusti fratre erat natus; atque progressu felicissimo Galli in eam spem erigitur, ut ipse quoque aliquando esset potiturus Imperio: quam concepam spem vatum arcanis responsis in dies magis aluit atque nutriuit: in his enim consulendis, & clandestinis oraculis sciscitandis, hoc potissimum tempore, multus fuit: nam de eo in primis Theodoretus hæc tradit: Postea vero quàm Constantius venit in Occidentem, quo bellum aduersus Magnentium gerendum eum pertraxerat, & Gallum Cæsarem Orientis renunciauit, qui & vir pius fuit, & ad extremum vitæ diem pietatem excolere non desistit: Iulianus metum, qui ei perutilis & necessarius fuerat; eiecit ex animo, & iam armare se audacia, & præterquam debuerat Imperij cupiditate exardescere coepit. Proinde perlustrare Græciam, conquirere vates & ariolos, sciscitaturus ab illis, voti ne compos futurus esset? atque incidit in hominem qui ei hoc prædicere pollicitus sit.

Qui

A Qui quidem deducto eo in fanum simulacrorum, & intra eius adyta collocato, fraudulentos dæmones inuocat. Quibus, specie qua solent, apparentibus: metus coegit Iulianum signo Crucis frontem suam signare. Dæmones igitur Dominici trophæi conspicati figuram, & suæ ipsorum cladis recordati, confestim euauerunt. Tum præstigiator, causa, cur fugerent, intellecta, Iulianum obiurgat: qui tum timorem, in quo erat, declarauit, & se virtutem Crucis vehementer admirari dixit: nam dæmones, quoniam eius figuram ferre non poterant, aufugisse. Cui præstigiator: Ne, inquit, amabo te, sic existimes: siquidem non ob eam causam, quam tu affers, formidabant; sed tuum factum detestati, se ab oculis nostris remouerunt. Ita miser ab eo in fraudem impulsus, tum impiis initiatur mysteriis, tum peccatus eius scelere cõpletur, & infelix propter Imperij cupiditatem pietate omnino spoliatur.] hucusque Theodoretus.

SIGNO CRUCIS  
DAEMON AB-  
IGITVR.

B Quæ quidem dum pluribus a Gregorio Nazianzeno a narrantur, iunguntur rebus ab eo gestis cum iam Imperator esset. Porro Eunapio quoque auctore scimus, hisce eum hominum consuetudinibus delectatum: siquidem præter Maximum illum magum, de quo plura superius, familiariter quoque usus est Aedesio illo famosissimo, summo totius Gentilitiæ superstitionis antistite, & huic non imparibus Chrysantio Sardonio, Eusebio, Prisco, & aliis illorum temporum magiæ eius, quæ fit per inuocationem dæmonum, peritissimis: quam quidem Deo execranda & hominibus detestanda professionem honesto philosophiæ pallio contegebant: quo deceptus Constantius, Maximum illi in addiscendis philosophicis facultatibus magistrum dederat; qui sane in præstigiis ededis quàm solers artifex esset, exemplum vnum a Sardonio b conscriptum satis superque poterit demonstrare, cum hæc de illo ait:

a Greg. Nazianz.  
in Iulian. orat. 1.  
IULIANI FA-  
MILIARIS MA-  
GI.

b Eunap. Sard.  
Vit. Philosoph.  
MAXIMI PRÆ-  
STIGIAR.

C Aliquot enim nobis qui simul eramus ad Hecates ædem Maximus cõuocauit, multosque stultitiæ suæ citauit testes: nam cum eo ventum esset, deamque salutassemus; ille ad nos conuersus: Desidete, ait, carissimi sodales, & quod venturum est contemplamini, ut & intelligatis ecquid ego vulgo hominum promiscuo præstem. A quibus verbis cum humi confedissemus omnes: ipse emundata thuris mica, admurmuratoque apud se ad finem vsque hymno nescio quo, eo ostentationis processit, ut deæ simulacrum renidere coeperit, si quidem is risus fuit. Iamque perturbatis nobis omnibus ob spectrum: Neminem, inquit, vestrum istam ob rem commoueri volo: mox enim faces etiã, quas dea manibus tenet, inflammabuntur. Anteuertit verborum finem luminis splendor, qui faces accendit.] ista ex Eusebio recitat Sardonius.

D Quantum etiam idem Iulianus fuerit Iamblici studiosus (quem ex his quæ auctore Sardonio dicta sunt, magum omnium præstantissimum fuisse liquet) cum recitata superius ex ipsius Iuliani litteris manifestat, tum quæ habet in alia ad eum epistola scripta declarant his verbis: At ego (inquit Iulianus) ne me hominem quidem esse, dicere ausim (ut est in proverbio) quam diu absum a Iamblico.] et rursus in fine epistolæ: Certe cum veteres pro Homero, Platone, Socrate, & si quis alius in Orbem hunc incidit, iusta vota feliciter atque ex animi sententia fecerint, vitamque illorum hoc modo producerint: non erit incommodum, hominem nostra ætate viris illis & vita & oratione parem similibus votis ad summam senectutem cum omnium felicitate transmittere.] hæc Iulianus magiæ Iamblici studiosus. Quanta vero hisce præceptoribus fuerit imbutus impietate, & quàm maxime sub talibus artificibus fuerit excultus ad præstigias atque magias, & sub eiusmodi educatoribus imbiberit odium Christi, declarauit euentus. Quo modo autem post hæc in suspicionem adductus affectatæ tyrannidis, instar Prothei in alium se mutauerit, Athenasque contulerit, suo loco dicturi sumus.

IULIANVS STV-  
DIOSISSIMVS  
IAMBlici.

E Hæc plane sunt illa Iuliani tempora, quæ a S. Gregorio Nazianzeno sic describuntur: At vero postquam fratre Gallo ab humanissimo Principe ad Imperij societatem adscito; parteque Orbis terrarum haud parua in administrationem accepta, pro animi libidine, ac sine vlllo metu perniciosissimis studiis & præceptoribus operam dare licuit; ipsi porro Asia (Pergamum nepes, ut dictum est) impietatis schola erat, tam quæ circa siderum scientiam, & natiuitates, inanemque præscientiæ imaginationem vanissime occupatur, quàm quæ circa præstigiatorum artem earum assecram versatur: vnum hoc iam restabat, ut ad impietatem vis & potestas accederet. Non multum temporis interfluxit, cum hanc quoque illi aduersum nos concedit exundans multorum iniquitas, &c.] quibus omnibus facile declaratur, vsque ad præsentem annum, quo Gallus creatus est Cæsar, Iulianum in clericali vita, qua fuerat initiatus, perseuerasse; hancque secundam illius fuisse apostasiam.

c Greg. Nazianz.  
orat. 1. in Iulianum.  
IULIANVS MA-  
GIAR INTEN-  
TVS.

Siquidem prior illa adnumeranda est, cum clam culturæ dæmonum se addicens, Christianam religionem penitus detestatur; quod immane scelus inanis illa ab eo sæpe tentata ædificatio, & diuinitus sequuta demolitio templi martyris patefecit. Secunda vero præsens apostasia celsenda est, cum exiit, quod induerat, clericum, siue monachum. Tertia autem illa solenni-  
Annal. Eccl. To. 3. ccc cum

IULIANI PLY-  
RRS APOSTA-  
SIAR.



cum quod specie tenus ac simulate Christianum nomen præferebat, ad id quod moliebatur tunc sibi proficuum, iam adeptus Imperium, aperte procul abiicit, ac detestatur. Sic videas in Iuliano nouum Protheum, diuersas pro temporibus mutare formas: nam & qui hoc tempore, solutis timoris habenis, quod vult facit, & liber incedit, paulo post (vt dicemus) affectati Imperij apud Constantium suspitione laborans, vt ea se liberaret, pallium induens philosophicum, professurus philosophiam, Athenas profectus est. sed de his suo loco inferius.

Hoc eodem anno Constantius Imperator aduersus Magnentium tyrannum, nec non Veteranionem expeditionem futuram cogitans: salubre consilium iniit, vt omnes quos in tyrannum armauit milites, Christiana religione imbuti & sacro baptismo initiati essent: quod si quis facere detrectaret, exui mox cingulo militari, & ad propria reuerti præcepit. Theodoretus enim de his hæc tradit: In bello namque contra Magnentium suscepto, toto suo exercitu coacto in vnum, omnes cohortatus est, vt diuina percipiant mysteria: quippe exitum vitæ tum alias semper, tum in bello potissimum incertum esse; præsertim cum in eo infinita tela, iacula, hastæ vtrinque mittantur, quin etiam intententur gladij, sicæ, & alia instrumenta bellica, quibus violenta infertur mors. Proinde oportere singulos stolam illam pretiosam induere, quæ in illa altera vita nobis omnibus cum primis necessaria est. Quod si quisquam eam vestem accipere recuset: eum inde iam domum abire iubet: nam se nolle cum hominibus mysteriis minime initiatis bellum gerere.] hæc Theodoretus.

EXPEDITIONE  
MIGIOSA CON-  
STANTII.Theodoret. lib.  
3. c. 3.PAGANI CVR  
DICI COEPTI  
GENTILES.Marius Viñ.  
de Homouiso re-  
cip.

1. Ccrintb. 12.

Tit. de nupr.  
Gentil. C. Theod.  
Veget. de re mi-  
lit. lib. 1. c. 5.MILITARE IV  
RAMENTVM.Greg. Turon.  
hist. Franc. lib. 1.  
c. 16.S. MARTINI  
ARTAS ET BA-  
PTISMVS.  
Seuer. Vit. S.  
Martini. c. 1.SEVERI TEX-  
TVS IN SIGNI-  
TER DEPRAV-  
VATVS.Seuer. Dial. lib.  
2. c. 7.Seuer. Vit. S.  
Martini. c. 23.

Cum igitur tantummodo Christianos baptizatos militiæ Constantius adscribi præceperit: inde accidit, vt Gentiles, qui id facere recusarent, exuti militia, ad paganitatem redacti Pagani pariter, hoc est, non milites dicerentur: indeque etiam postea vsu venit, vt Ethnici omnes a Christianis Pagani sint nominati, qui multos deos colerent. vnde Marius Victorinus b: Græci (inquit) quos ἑθνηστας, vel Paganos vocant, multos deos dicunt.] At de hac quidem voce consule quæ sunt a nobis pluribus disputata in nostris ad Romanum Martyrologium Notis. vt autè iidem dicerentur, Gentiles, id acceptum est ex Iudæis, vnde Paulus c: Siue Iudæus siue Gentilis.] Apud Romanos vero, Barbari tantum hoc tēpore dicebantur Gētiles, vt cōstat ex Impp. rescripto d. Ex hoc ergo tempore cum tantum Christianis militare liceret, non nisi vnū esse cœpit militum iuramentum in militari professione, quod ita ponitur a Vegetio e: Iurant (inquit) per Deum & Christum & Spiritum sanctum, & per maiestatem Imperatoris, quæ secundum Deū generi humano diligenda est & colenda.] sic Vegetius, qui scripsit Valentiniiani temporibus.

Hæc igitur lex, qua factum est, vt omnes militaturi imbuerentur sacro baptismo pariter effecit, vt qui in exercitu erant catechumeni, sacro baptismo initiarentur: cum S. Martinus adhuc catechumenus & ipse pariter fuit, baptizatus annum agēs suæ ætatis (vt auctor est Gregorius Turonensis e, qui eum vndecimo anno Constantini Magni natū affirmat) trigessimum quintum: qui enim dicto anno vndecimo Constantini genitus est, Sabino & Ruffino Consulibus, anno Domini scilicet trecentesimo decimosexto, vsque in hunc annum oportuit ipsum propagasse dictam trigintaquinque annorum ætatem. Sane quidem abhorrerem penitus a Gregorij sententia, quæ a Seuerof, qui res gestas S. Martini scripsit, tantopere discrepat, nisi eiusdem Seueri scirem esse confirmatam auctoritate. Quam enim a Gregorio de ætate S. Martini Seuerus discrepare videatur, ex his accipe, quæ ipse in Vita eiusdem S. Martini habet his verbis: Cum edictum esset a Regibus, vt veteranorum filij ad militiam scriberentur; prodente patre, qui felicibus eius actibus inuidebat, cum esset annorum quindecim, raptus & catechumenus, sacramentis militaribus implicatus est.] et paulo post: Triennium fere ante baptismum in armis fuit.] ac proinde ipsum anno decimo octauo suæ ætatis baptizatum esse, affirmare videtur; et quod sequitur, tantum biennio postquam baptizatus est, militasse.

Cum, inquam, tantopere discrepent quæ de ætate Martini Gregorius tradit, ab his quæ ex Seuerof recitauimus; plane ea reiicienda putarem: cum omnium sententia, maior sit præstanda fides Seuerof, quam Gregorio, cum ille eodem cum Martino sæculo vixerit, quo & vsus est familiarissime; iste vero post annos ferme ducentos ab obitu S. Martini claruerit: nisi sententiæ Gregorij alio in loco (vt dictum est) eundem Seuerum s haberemus auctorem: etenim in Dialogis ait, S. Martinum septuagenarium tunc fuisse, cum Maximum Imperatorem conuenit: quod eiusdem constat auctoritate h eo anno contigisse, quo Euodius Consulatum gerebat; est is annus Domini trecentesimus octogesimus sextus: qui igitur dicto anno septuagenarius erat, necesse est affirmare ipsum natum fuisse anno Domini trecentesimo decimosexto; ipse est annus vndecimus Constantini, quo ponitur a Gregorio S. Martini natalis: qua etiam ratione consentit Seuerus hoc anno egisse Martinum annum ætatis trigessimum quintum, & sub Iuliano, cum dimissus est a militia, attigisse annum quadragesimum. Sed cum adeo deformiter ipse ibi

A ipse sibi contrarius videatur; qui, vt dictum est alibi, ait non excessisse ætatem annorum viginti, cum missionē a militia postulauit a Iuliano: nihil est plane quod putemus, nisi ipsum exordium Vitæ S. Martini librorum vitio esse deprauatum, cum & alia ibidem insint Seuerof prorsus indigna: qui cum suorum temporum res gestas, & amici intimi, quocum magnam habuit consuetudinem, scripserit; haud possumus suaderi, ipsum adeo contraria inter se literis commendasse, & tam turpiter hallucinatum esse, his præsertim in rebus, de quibus a plurimis tum viuentibus mendacij redargui facile potuisset.

Attende, amabo te pie lector, quibusnam aliis argumentis ex eodem Seuerof hæc vera esse de annis S. Martini monstrantur, vnde menda in Seuerum illapsa facilius cognoscantur, ac pariter corrigantur: habet enim tūc Martinum adscriptum fuisse militiæ, cum promulgatum fuit edictum, quo iubentur filij veteranorum ad militiam scribi. Extat b ipsum edictum a Constantino Imperatore sancitum Consulibus Pacatiano & Hilariano, habens relationem ad aliud rescriptum c ad Seuerum de filiis veteranorum, vt ad militiam cogentur. reperiuntur ambo in Codice Theodosiano, quorum posteriore pariter significatur, adscribendos esse filios veteranorum castrensi militiæ post exactum ipsorum ætatis annum decimum sextum, nempe decimosextimo, idque more maiorum, vt Gellius d docet. cuius quidem posterioris edicti tempore, cum inueniatur S. Martinus fuisse annorum septemdecim (tot enim numerantur a Consulatu Sabini atque Ruffini, quo natus ponitur, vsque ad Pacatiani atque Hilariani Consulatum, nempe ab ipso anno Domini trecentesimo decimosexto, vsque ad annum eiusdem trecentesimo trigessimum secundum, quo idem Pacatianus & Hilarianus Consulatum gesserunt) illud plane ipsum tempus esse cognoscitur, quod a Seuerof describitur, Martinum edicto Imperatoris coactum fuisse nomen dare militiæ, ipso nimirum exordio anni ætatis suæ decimosextimi. Ex quibus quoque illapsum errorem in Seuerum emendes, quo ibidem dicitur, Martinus natus annos quindecim militare coactus; cum id plane aduerfetur tum antiquis militiæ legibus, tum etiam recentioribus ab ipso Constantino tunc editis. In reliquis vero mira quadam concinnatione concordare videas quæ scribit Seuerus.

At indecens plane est in his errorem adscribi Seuerof, quæ de ætate describendorum tyronum ex frequenti vsu saltem, si non ex legibus, omnibus nota essent: nam exceptis annorum numeris in omnibus deprauatis, cetera ab eo conscripta egregie cum duobus illis edictis eo tempore promulgatis concordant: nepe non tantum (quod diximus) tum adscriptum fuisse Martinum militiæ, cum ad hoc præstandum recens edictum impelleret; sed & quod ab eodem auctore superius e traditum est, ipsum tyronem inter scholares alas militasse. (erat hæc equestris militia) quod quidem priore Constantini edicto filiis veteranorum indultum erat: nam inter alia hæc ibi leguntur f: Si autem veteranorum filij, qui equestrem militiam tollerauerunt, inter equites probari voluerint; habeant facultatem.] hanc plane apparet ex Seuerof Martinum militiam delegisse, cuius pater primariis dignatus militiæ honoribus militabat Tribunus.

Rursus vero quod idem Seuerus g ait, Martinum postulasse a Iuliano Cæsare missionē, cum ille militans in Galliis, esset aduersus barbaros pugnaturus: consentit hoc militaribus legibus eorum tēporum, quibus Ripenses milites post vigintiquatuor stipendia, honestam missionem auctam priuilegiis accipere soliti erant, quod ex eiusdem Imperatoris rescripto ad Maximum habetur expressum h: talis namque esse militia Martini atque parentis eius videri poterat, vtpote in Pannonia militum. Cum igitur Iulianum, Ammiano auctore, & aliis, constet fuisse sub Consulatu Arbetionis & Lolliani, qui est annus Domini trecentesimus quinquagesimus quintus, octauo Idus Nouembris creatum Cæsarem, atque sequenti anno in Gallias missum ad barbaros coercendos, nepe anno Domini trecentesimo quinquagesimosexto, Consulibus Constantio octauum & Iuliano: si numeres ab anno Domini trecentesimo trigessimosecundo, quo Martinum fuisse adscriptum militiæ demonstrauimus, vsque ad dictum annum trecentesimo quinquagesimum sextum; inuenies eum vigintiquatuor stipendia meruisse; ac proinde honestam a Iuliano, non autem causariam quam dicunt, missionem militiæ postulasse; cum causaria nulla esse posset, quæ tantum ægrotantibus & corpore inualidis dari soleret; nec nisi emeritis stipendiis omnibus honesta missio impertiretur.

Vides igitur, quàm absurda, ac plane dixerim portentosa apud Seuerum in annorum numeros illapsa sint menda, dum ibi dicitur Martinus ante baptismum triennio militasse, biennio vero post baptismum, ac sic quinquennij tēporis perfunctum militia a Iuliano missionem rogasse; quem liquet ex his quæ dicta sunt, ante baptismum annos

a Seuer. Vit. S.  
Martini. c. 1.  
MILITIAE ER-  
GES.b l. 4. de filiis mi-  
litar. C. Theod.c l. 2. eod. tit. C.  
Theod.d Gell. lib. 10.  
c. 18.e Seuer. Vit. S.  
Martini. c. 1.f l. 2. de filiis mi-  
litar. C. Theod.g Seuer. Vit. S.  
Martini. c. 1.  
ELVICIDANTVR  
LOCA SEVERI  
DEPRAVATA.h l. 4. de Vetera-  
nis C. Theod.

viginti militasse, & quatuor post baptismum explese, ac tubinde missionem legitimam A postulasse.

At vero procul abhorret, vt Martinus, quod Christianus esset, missionem petierit, quasi Christiano homini militare minime liceret (quod vna cum aliis in Seuero est emendandum) cum non nisi qui Christiani essent, decreto Constantij, vt nuper demonstrauius, militare deberent. Sed de missione Martini pluribus suo loco dicendum est. hic autem occasione baptismi eiusdem S. Martini, & expeditionis exercitus Christiani, hæc oportuit differuisse de eius ætate. Sic igitur qui his Consulibus initiatus est sacro baptismo, anno suæ ætatis trigesimoquinto, recte (quod ait Seuerus) tempore congressus cum Maximo Imperatore, septuagenarius erat: sed & qui ab eodem Seuero<sup>a</sup> dicitur ab eo tempore superuixisse annos sexdecim, constat peruenisse ad annum ætatis octogesimum sextum: in quibus tamen corrigendus est Gregorius, qui eum obiisse tradit Cæsario & Attico Consulibus, annos natum octoginta B & vnum; vel alij qui diuersam ab his ex Seuero stabilitam de Martini ætate chronographiam statuissent noscuntur: in qua quidem si errare contingat, haud fiet absque magno dispendio historica veritatis rerum Francorum, cum ab obitu S. Martini apud eos olim solerent tempora numerari.

Scriptis igitur a Constantio, vt dictum est, hoc anno militibus, in sequentem annum aduersus Vetraniem tyrannum agentem in Pannoniis cum exercitu primùm professionem instituit, inde vero aduersus Magnentium (fidaretur) victrices copias perducturus. Res enim eo statu esse positæ videbantur, vt qui Vetraniem superaret, vel isto fœdere sibi coniungeret, totius Romani Imperij summam foret consequuturus. Quamobrem cum ipse Constantius, tū Magnentius demulcere virū, atque officiis demereri certabant, quo ascisceret quisque sibi eum aduersus alterum in pugna socium; promittēs vterque, eum dē & collegā Imperij se assumpturū. At quomodo sequenti anno Magnentium Constantius anteuerterit, & copias Vetraniem, illo exuto militia, sibi opportune coniunxerit, suo loco dicturi sumus in fine sequētis anni: modo autem ad res Ecclesiasticas redeamus, ipsas nepe dissensiones obortas in Palæstina non inter Catholicos tantum & Arianos, sed inter ipsos quoque Arianos & alios ex eadem Arii radice pullulantes hæreticos, Semiarianos nomine nuncupatos: eaque omnia occasione Hierosolymitanæ Ecclesiæ Maximi obitu successore vacantis, studiisq. diuersorum erga diuersos (vt fieri solet) inclinantibus.

Hoc igitur anno Domini trecentesimo quinquagesimo primo ponitur a S. Hieronymo in Chronico obitus Maximi Episcopi Hierosolymitani: sed perperam sub eodem laterculo notatus habetur Constantij Imperatoris annus vndecimus; cum, vt vidimus, idem Maximus reperiatur anno superiore, qui est Constantij decimus quartus, vna cum Athanasio Hierosolymis Synodum habuisse: qui igitur sedere cœpit anno Domini trecentesimo trigesimo primo, & hoc anno defunctus est, annos viginti sedisse dicendus est. Ex quibus deformis erroris arguitur Nicephori Chronicon, in quo annis sex tantum Maximus sedi præfuisse ponitur. Post obitum vero Maximi (subdit idem Hieronymus) Ecclesiam Arianam inuadunt, primùm Cyrillus Eutyechius, rursus Cyrillus Irenæus, tertio Cyrillus Hilaris, quarto Cyrillus. Quorum Cyrillus cum a Maximo fuisset presbyter ordinatus, & post mortem ei ab Acacio Episcopo Cæsariensi & ceteris Arianis Episcopis Episcopatus promitteretur, si ordinationem Maximi repudiasset; diaconus in Ecclesia ministravit: ob quam impietatem, sacerdotij mercede pensatus, in Heraclium, quem moriens Maximus in suum locum substituerat, varia fraude sollicitans, de Episcopo in presbyterum degradauit. Quo in exilium ob fidem truso, omnes clerici iurauerunt, vt nullum alium susciperent. ] hæc de successione Episcoporum sedis Hierosolymitanæ Hieronymus: sed, vt puto, mendose multa leguntur. Acacius itaque Episcopus Cæsareæ, Palæstinæ totius metropolis, inter Arianos Episcopos facile princeps, & apud Constantium plurimum valens, atque ab eo præ ceteris in honore habitus, cum alias multas Ecclesias, tum etiam Hierosolymitanam inuasit; totisque incubuit viribus, vt exploso Orthodoxo Episcopo a Maximo viuente probato, Cyrillum hunc a Hieronymo recensitum, malis redemptum artibus, hominem Arianum Ecclesiæ illi præficeret.

Ceterum successio Episcoporum post Maximum non nihil interuersa putatur, & iisdē confusa nominibus: quatuor enim Cyrilli cum ponantur a S. Hieronymo, ab Epiphano<sup>b</sup> non nisi duo cogniti sunt, atque hoc ordine recensiti: Post Macarium Maximus, qui hoc anno obiit, post Maximum Cyrillus; inde Irenæus, quem Hieronymus Cyrillum cognomine appellat, post hunc Cyrillus alius, quem puto Cyrillum Eutyechium ab eodem Hieronymo nominatum,

FALSA CAUSA  
MISSIONIS  
MARTINI.<sup>a</sup> Seuer. Dialog.  
lib. 3.  
ANNI S. MARTINI.MAXIMI EPISC.  
HIEROSOLYM.  
OBITU.CONFUSA SVCCES-  
SIO EPI-  
SCOPORVM HI-  
EROSOLYM.<sup>b</sup> Epiph. hæ-  
ref. 66.  
CYRILLI PLV-  
RES.

A nominatum, quarto demum loco Hilarionem, quem Cyrillum Hilarium idem Hieronymus appellat, qui (inquit Epiphanius) nunc detinet Ecclesiam, cui obiicitur quod sit Ariano- rum sectæ.] hæc Epiphanius. Ruffinus vero vnum tantum sedisse Cyrillum demonstrat, cum ait<sup>a</sup>: Hierosolymis vero Cyrillus post Maximum sacerdotio, confusa iam ordinatio- ne, suscepto, aliquando in fide, sæpius in communionem variabat. ] sed & Nicephorus in Chronico vnum tantum & ipse Cyrillum ponit, eundemque Catholicum, de quo ait: Cyrillus succedens Maximo, expulsus ab Arianis: in eius locum constituuntur tres, Arsenius, Heraclius, & Hilarius; et rursus reuocatus tempore Gratiani, in secunda Synodo inuen- tus est Constantinopoli. ] ac proculdubio hic ille Cyrillus, de quo S. Hieronymus<sup>b</sup> meminit iisdem ferme verbis, cum inquit: Cyrillus Hierosolymorum Episcopus sæpe Ecclesia pulsus; & receptus, ad extremum sub Theodosio Principe octo annis inconcussus Episcopatum te- nuit. ] hæc ipse.

Quod igitur Ecclesiæ Hierosolymorum successiones adeo inter se confusæ & inuolutæ habeantur, non Acacius tantum Arianorum signifer, sed & alij Episcopi qui Semiariani sunt nominati, in causa fuerunt: Erant hi Basilus Episcopus Ancyre, Theodorus Heracleæ, & alij quorum sæpe superius mentio facta est: accidit enim, vt Ariani & Semiariani inter se consistentes, cum & res Orthodoxorum collapsæ penitus essent in Oriente, quasi qui Arii se hostes esse profiterentur, Basilio & aliis inhærent, illique horum susciperent patrocinium, in quorum inuidiam alij non ob dogma, sed vt ab eo defenderentur, Acacio accederent. hæc quidem ita se habuisse, quæ S. Epiphanius tradit de controuersis inter Eutyechium & Cyrillum Hierosolymorum Episcopos, satis aperte significant, qui ista de Eutychio in primis habet<sup>c</sup>: Eutyechius enim Eleutheropolita, nimirum vt qui a beato Maximo Hierosolymitano confessore & Episcopo fidem haberet manifeste Orthodoxam; propter inimicitias aduersus Cyrillum, non admixtus fuit Acacio, Orthodoxam quidem fidem habens vsque ad tempus, simulans autem ob proprium thronum. Et alij plures Palæstini (propter quos Acacius cum suis instructus erat) eandem rabiem habentes & insaniam, malamque fidem, tamen ad tempus nihil cogitabant de his, neque confitebantur, neque negabant. ] hæc Epiphanius.

Qui & ex his quæ superius de eodem Eutychio scribit, communionem ipsum cum Acacio iniisse demonstrat in odium Cyrilli: ait enim: Acacius Palæstinus Cæsareæ Episcopus cum Meletio & Vranio Tyrio & Eutychio Eleutheropolita, propter æmulationem & odium aduersus Cyrillum, restitit Basilio, & Georgio Laodicensi, & alijs Semiarianis Episcopis. ] a quorum parte stetit Cyrillum, idem auctor inferius quoque significat, cum sic ait<sup>d</sup>: Verum ad scissuras inter se dissecti sunt, aut ob inuidiam, aut propter odium quoddam mutuum, eo quod Cyrillus Hierosolymitanus aduersus Eutyechium iram haberet, & hic rursus aduersus illum, & quod Cyrillus esset cum Basilio Galata, & Aniano Episcopo Antiochiæ, & Georgio Laodiceæ. ] At sicut Eutyechius sic inhæsit Acacio, vt tamen nequaquam cum eo sectatus sit Arii sententiam; ita Cyrillus quoque Basilio & alijs Semiarianis visus est inhæsisse, vt tamen nequaquam eorum fidei professioni consenserit: siquidem dum recitat Epiphanius horum fidei professionem cum subscriptione Episcoporum eisdem consentientium, nequaquam inter eos reperitur Cyrillus subscriptus. Ceterum quod duo saltem ab Epiphano tradantur esse Cyrilli; auctor ille Catecheseos, cum suis ipsius scriptis, tum testificatione Concilij Constantinopolitani probatur fuisse Catholicus, fideique Nicænæ assertor, de quo sæpe inferius.

E Cum sic igitur Hierosolymorum Ecclesia, defuncto Maximo Athanasij studiosissimo, ab Acacio Cæsariensi Episcopo, Arianorum successione, perturbata penitus esset: rebus prosperis idem Acacius elatus, maiora audet, nempe Athanasium ab Alexandrina Ecclesia exturbare; reque communicata cum suis, iisdem omnes id ipsum perficere nituntur auxilio Constantij Imperatoris. Porro quonam modo se res habuerit, S. Athanasius post recensitos totius fere Christiani Orbis prouinciarum Episcopos, quos suæ communicationi coniunxerat, ob idque acrioribus stimulis inuidiæ Arianos exagitarat, hæc de illis mox subdit<sup>e</sup>: Primum igitur Vrsacio & Valenti persuadent, vt mutato proposito, quasi canes ad proprium vomitum reuertantur, & vt sues in pristino impietatis luto denuo se voluant: causantes, poenitentiam quam simularant, ex metu Constantis religiosissimi Principis exortam esse. ] sed ita respondet ad hæc Athanasius:

Iam cum metus nullus fuerit, & merum mendacium sit quod dicunt: qui, quæso, non omni probro digni habeantur? Quippe cum nullus ibi neque satelles, neque Palatini, neque

<sup>a</sup> Ruffin. lib. 1.  
c. 23.<sup>b</sup> Hieronym. de  
script. Eccl. in  
Cyrillo.HIEROSOLYMI-  
TANA ECCLIE-  
SIA AGITATA  
TVRIBUS.<sup>c</sup> Epiph. hæref.  
73.DISSENSIONES  
INTER EUTY-  
CHIVM ET CY-  
RILLVM.<sup>d</sup> Epiph. hæ-  
ref. 73.ACACIVS CON-  
TRA ATHANA-  
SIVM INSVR-  
GIT.<sup>e</sup> Athanas. epist.  
ad solitar.QVOD VRSACII  
ET VAL. CON-  
FESSIO SPONTA-  
NEA FVERIT.

Notarij affuerint, qui ab illis adhiberi solent. Immo ne ipse quidem Imperator ibi præfens fuerit: et, quod maius est, ipsi a nemine accersiti, confessionem suam scriptis prodiderint, Romamque vltro profecti sint, & in Ecclesia, vbi nullius nisi Dei metus, & vbi liberam quisque sententiam proferebat, sponte poenitentiam suam professi sint, & scripto ediderint. Nihilominus tamen iterum Ariani facti, nihil in tam futili causatione fingenda, comminiscendaque erubuerunt; nec ita diu postea Ariani, inuito consilio, Imperatorem Constantium istiusmodi verbis exacerbauerunt: Etiam tum cum primum deprecemur, fides nobis habita non fuit: denunciauimus enim iam tunc cum reuocares Athanasium, quod illa ipsa reuocatione nostram hæresin tolleres, cui ille ab initio se aduersarium præbuit, neque vmquam eam desinet anathemate persequi. Quin iam quidquid terrarum est, scriptis suis, quibus nos impetit, adimpleuit, & fere omnes cum eo communionem sociantur. Ex iis autem qui nostræ factionis esse videbantur, alij sese illi adiunxerunt, alij id ipsum iamiam facturi existimantur: nos interim destituti desertique relinquimur; neque leue periculum est, ne hæresis nostra palam innotescat, ac deinde tu nobiscum hæreticus iudicaris: quod si fit, vide ne cum Manichæis in eandem classem computemur. Age igitur, incipe eos persequi, & suscipe patrocinium tuæ sectæ, siquidem illa suum te Imperatorem agnoscit. hæc erant illorum sceleratorum verba.

**CONSTANTII IMP. INCONSTANTIA.**  
Ille igitur (nempe Constantius) cum in expeditione iret aduersus Magnentium, videretque Episcoporum cum Athanasio communionem, quasi ignis succensus, sententiam suam mutat, nihil iam iurifurandi memor, & suarum litterarum oblitus, gratitudinis officium erga fratrem non retinuit: nam cum illi scriberet, & Athanasium vidisset, iuramentum conceperat, se numquam aliter facturum, quam quod populus vellet, & Episcopo gratum esset; sed studium impietatis omnium simul illi obliuionem induxit. Neque admirationi esse debet, si post tot epistolas, tot iuramenta, Constantius mutatus sit; siquidem & tyrannus Aegypti Pharoa subinde promittens, atque inde relaxationem mali adeptus, tamdiu sese mutauit, donec prorsus tandem cum suis gregalibus periret. Hos igitur singulis in vrbibus ad sententiæ mutationem cogebat.] hucusque Athanasius: quæ autem his subiungit, post deuictum Magnentium acciderunt, quo tempore, suo loco eadem recensebimus.

**BRAYS ARIANORVM INATHANASIVM.**  
His ab Arianis Constantius persuasus, conceptam in Athanasium indignationem lento gradu coquebat in stomacho: non enim palam aggressus est eum persequi, siquidem suam ipsius inconstantiam idem Constantius erubescerebat: At moram eius Ariani ipsius ministri pertæsi, litteras simulant Athanasij ad Constantium, quibus eum rogaret, vt proficiscendi in Italiam sibi facultas impartiretur: cum ad eundem Constantius ipse rescripsit, & pro itinere commode conficiendo diploma dedit. Hac igitur arte Ariani tentarunt Athanasium ab Alexandria dimouere, quasi a Constantio litteris vocatus esset. At quid tunc actum sit per Montanum Palatinum horum omnium ministrum ad omne nefas aptissimum, idem Athanasius docet his verbis: Vetuit Montanus Palatinus cum huiusmodi epistola, quasi ego scriptis meis a te ius in Italiam abeundi postulasset ad ea instauranda; quæ ibi deficere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago, quod ad scripta aliena, quia mea putabas, annueris, curamque itineris mei, vt id commodissime fieret, susceperis. Miror tamen interim eos sine ulla abominatione & horrore mendacij ita falsa apud tuas præsertim aures (alloquitur litteris ipsum Constantium) potuisse dicere, cum mendacia patrem diabolum habeant; ijque qui mentiuntur, alieni sint ab eo qui dicit: Ego sum Veritas. Nihil enim huiusmodi scripsi, neque vmquam talem epistolam, quæ quidem mea sit, aduersarius inueniet, etiam si quotidie litteras misero, vt bonum illum vultum tuum conspiciam: immo nec fas est Ecclesiam relinquere, aut tuæ pietati molestum esse; maxime cum etiam absentibus nobis in Ecclesiasticis postulationibus annuas.

**EPISTOLA NOMINE ATHANASII CONFICTA.**  
Quæ enim Montanus attulit, si iubebis epistolam recitari, talia esse deprehendes. Vnde autem hanc epistolam nacti sint accusatores, quis illis dederit, libenter cognoscerem: iube, quæso, vt tibi respondeant: nam plane cognosces, eos eadem fide hæc finxisse, qua calumniam de abominando & diro Magnentio (nempe quod Athanasius litteris suis sollicitasset eundem Magnentium in Constantium.) iam enim hic deprehensi, ad quam nos denuo pertrahent necessitatem respondendi? Id enim meditantur, & studio habent, vt omnia moueant & perturbent, fortasse ea spe, quod te, multum obganniendo, aduersum me irritare posse credant. Atque eo ipso digni sunt, quos auerferis, odioque habeas, quod quales ipsi sunt, tales etiam suos auditores existiment, persuadeantque sibi calumnias plurimum

**A** valituras, exemplo a Doec<sup>a</sup> mutuato, cuius insidiæ contra sacerdotes plurimum valuere, sed auditor ibi Saul ille iniustus fuit.] ac paulo post:

Crede mihi: nam par est te id credere, vt falsus sermo a te procul pellatur. Propterea & ego, quoniam per calumniam epistola subiecta erat, nec imperabat quidquæ de itinere ineundo, satis intellexi non fuisse tuæ voluntatis, vt ad te profectionem instituerem. Non enim ita scribebas, tamquam qui venire iuberis: sed ideo mihi profectionem concedebas, quod ego hoc litteris meis postulasset. Hic etiam si omnes rem silentio premant; manifesta tamen res est, id ex animi tui sententia scriptum non esse, sed alienæ voluntati hoc ipsum petenti indultum; quod & omnes arbitrati sunt, & ego scriptis præmetuli. Scitq. ipse Montanus, me non detrectasse profectionem; sed inhonestum mihi visum fuisse, eo nomine iter arripere, quasi ego de aduentu impetrando litteras misisset: simul veritus, ne hic quoque sycophantæ occasionem inuenirent, quo molestior essem pietati tuæ. Certe me profectioni adornabam: nam & huius quoque rei conscius est Montanus, vt litteris tuis acceptis, si dignatus fuisset scribere, statim decederem, & promptitudine obsequendi mandatum tuum anteuertirem. Non enim ita insanio, vt istiusmodi præceptis contradicendum putarim. Cum igitur nihil scriptum esset a maiestate tua; mihiq. nihil iniunctum esset: vbi, quæso, mandatis restiti? aut qua fronte dicere possunt, me non obsequutum imperijs fuisse? Porro si nihil in mandatis erat; quid causæ est, vt huic calumnia abesse existimetur, præsertim cum id fingant factum esse, quod factum non est? Vereor, ne hoc quoque, quod dignatus sim respondere, ad calumniam detorqueant: tantopere & ego expositus sum detrectationibus, & tam prompti sunt illi ad criminationes tendendas, & ad sacram Scripturam, quæ ita loquitur, contemnendam: Ne ames obloqui, ne extollaris.] hæc ipse vsque ad profectionem Montani Alexandria, quando ad Athanasium venit Diogenes Notarius. Sed quæ sequuntur, suo loco opportunius, quo gesta sunt tempore, dicenda sunt.

**C** Cum igitur in hunc modum Ariani rursus Constantium aduersus Athanasium concitassent, & a priore illo animo, quo erga eum propensior videbatur, penitus dimouissent; nouis Athanasium pressuris exagitant: sed quod Constantius detineretur expeditione in Vetrantonem atque Magnentium occupatus; haud queunt eodem tempore, omnes quas aduersus eum fabricarant, machinas admouere. Differunt reliqua post bellum exactum; nam ex Imperatoris sententia longe absentis cuncta se agere decreuerunt, qui totus in expeditione bellica positus istæ frigide curare videbatur. Dicemus ergo de his quæ post hæc subsequuta sunt, anno sequenti.

**D** Hoc eodem anno, antequam Constantius Antiochia recederet (sequenti enim aduersus Vetrantonem profectum in Pannoniam esse constat) idem Constantius Paulum Constantinopolitanum Episcopum, quem Constans frater restituendum curarat, solutus iam eius metu, a sede pellendum, & Macedonium in eius locum subrogandum esse decreuit. Id quidem accidisse antequam Constantius recesserit Antiochia, Socrates<sup>b</sup> & Sozomenus<sup>c</sup> testantur. Sed & Socrates primum omnium Orthodoxorum Episcoporum Constantium exilio damnasse Paulum affirmat<sup>d</sup>. Hallucinati sunt tamen, dum vltimum Pauli exilium (quem sæpius exulasse superius dictum est) contigisse putant ante Concilium Sardicense: nam post ipsum liquet, Paulum fauore Constantis fuisse restitutum.

**E** Nos igitur quæ de Pauli exilio a Socrate primum atque alijs scripta sunt, hic reddemus, ac demum dicemus quæ de eius martyrio ab Athanasio recensentur. Constantius Imperator (inquit Socrates<sup>e</sup>) Antiochiæ commoratus, simulatque acceperat Paulum Episcopatus Constantinopolitani sedem denuo occupasse, rem acerbe & grauiter tulit. Philippo igitur Præfecto (vt pote maiorem ceteris prouinciarum Præsidibus potestatem consequuto, secundus namque ab Imperatore nuncupatus est) mandatum scriptis proditum mittit, vt Paulum eiceret Ecclesia, Macedoniumq. in eius locum introduceret. Præfectus vero Philippus, populi tumultum veritus, Paulum astute admodum aggreditur, Imperatoris voluntatem tacitus occultat. Atque simulata specie publicis ciuitatis rebus diligenter prouidendi, ad balneum publicum, quod Zeusippus dicitur, recta pergit. Mittitq. inde quemdam, qui Paulum honorifice accerseret, diceretq. illum ad Præfectum venire debere necessario. Postquam ille accitus venerat: Præfectus absque mora, Imperatoris mandatum ostendit. Episcopus sententiam, licet inique contra eum pronunciatam, æquo animo fert. Præfectus autem tum eos qui circumstitebant, tum multitudinis impetum admodum reformidans (multi namque rumoris suspicione commoti ad publicum illud balneum concurrarant) vnam balnei fenestram aperire iubet: Paulus per eam in nauigium ad eam rem paratum demissus, cum festinatione in exilium mittitur.

IVSTA EXCVSATIO ATHANASII.

COGNITVR ARIANI DIFFERRE PARATOS DOLOS.

PAVLVS SEDRPELLITVR, MACEDONIVS SVBROGATVR. b. Socrat. lib. 2. c. 12. c. Sozom. lib. 3. c. 8.

d. Socrat. lib. 2. c. 21.

EXILIVM PAVLII EPISC. CONSTANTINOP. e. Socrat. lib. 2. c. 12.

mittitur. Cui in mandatis dedit Præfectus, vt Theſſalonicam primariam Macedoniae ciuitatem (in ea enim a maioribus suis oriundus erat) proficisceretur, inq. illa vitam degeret, libereq. & securo animo ciuitates etiam adiret Illyrij: verum ad partes versus Orientem reuertendi nullam omnino ei facere voluit potestatem.

MACEDONIUS  
OSTENDITUR  
EPISC. CON-  
STANTINOP.

Paulus igitur præter expectationem & Ecclesia pariter & ciuitate eiectus, cum celeritate abducitur. Imperatoris Præfectus Philippus ex balneo publico ad Ecclesiam maturat. Cum illo, quasi composito factum fuisset, aderat Macedonius, inq. rheda pariter affidens, omnium vndique oculis ostenditur. Militum manus cum gladiis eos stipat: inde multitudinis animis terror iniectus est. Omnes itaque ad Ecclesias confluunt: et tam illi qui fidem Consubstantialis, quam qui Arii dogma tutabantur, ad Ecclesiam ire contendunt. Simulac Præfectus vna cum Macedonio Ecclesiae appropinquabat, ingens certe metus tum multitudinem, tum milites etiam ipsos percudit. Nam quoniam tanta aderat turba, vt nullus transitus Præfecto Macedonium deducendi pateret; milites multitudinem violenter trudere coeperunt. Atque cum ita multitudo coarctata esset, vt præ angustia loci secedere non posset; milites illam ex aduerso se illis opposuisse, & suapte sponte transitum Præfecto interclusisse arbitrati, districtis gladijs in eam impetum facere, acriterq. ad pugnam incumbere coeperunt. Circiter tria milia hominum & centum quinquaginta occubuisse feruntur, quorum alij a militibus trucidati, alij a multitudine oppressi interierunt. Macedonius vero post tam præclare facta, perinde ac nihil fecisset mali, sed istorum scelerum integer & innocens fuisset, arbitrio potius Præfecti, quam canone Ecclesiastico in sede Episcopali collocatur. Ad hunc modum igitur Macedonius & Ariani per tantam hominum cædem ad Ecclesiae gubernationem ascenderunt.] hæc tenus Socrates: eadem quoque Sozomenus<sup>a</sup>, qui hæc subdit de rebus tunc ab impio Macedonio gestis<sup>b</sup>:

a Sozom. lib. 3.  
c. 8.  
b Idem lib. 4. c. 2.  
PERSECUTIO  
MACEDONII  
ADVERSUS CA-  
THOLICOS.

Macedonius Ecclesia Constantinopolitana occupata, præditiis monasteriorum complurium, quæ ipse Constantinopoli extruenda curauerat, & fœderibus cum finitimis Episcopis percussis, seipsum muniens, dicitur Pauli fautores varijs affecisse incommodis; ac primum Ecclesis eos exturbasse; deinde vim illis ideo intulisse, vt cum ipso communicarent: vnde factum est, vt multi verberibus grauius cæsi perirent: postremo alios fortunis, vrbe alios priuasse, alios in fronte notis ab ipso punctos fuisse, vt præ ceteris insignes essent. Qua re intellecta, Imperatorem factum condemnasse, & in crimen vocasse Macedonium. Eodem igitur tempore cum Macedonius hanc ob causam esset Episcopatu Ecclesiae Constantinopolitanae abdicatus, malum ad cædem prorupit. Nam cum alij nonnulli, tum Martyrius & Marcianus obruncati sunt, quos, vtpote Pauli cõuictores, a Macedonio fertur Præfecto traditos esse; et cum accusarentur tamquam auctores necis Hermogenis & seditionis contra eum conflatae, D fortiter mortem oppetiuisse; quorum alter subdiaconus erat; alter, videlicet Marcianus, cantor, & sanctarum scripturarum lector.

MEMORIA MAR-  
TYRII ET MAR-  
CIANI MAR-  
TYRUM.

Horum quidem insigne sepulchrum est pro mœnibus Constantinopolis extructum, & velut martyrum monumentum templo circumdatum: quod templum ædificare coepit Ioannes quidem, nepe Chrysoſtomus, Sisinus autem absoluit, perfecitque: qui duo postea Ecclesiae Constantinopolitanae fuere Antistites. Nam indignum censuerunt, eos honore martyrum carere, quos Deus ipse honore affecerat: quandoquidem locus, ad quem adducti, securi percussi sunt, cum ante inaccessus esset, a spectris purgatus est: inq. eo homines dæmonijs agitati morbo liberati, atque multa alia miracula præterea ad eorum sepulchrum edita. Sed de Martyrio & Marciano hæc hæc tenus. Quod si eadem cuiquam minime credibilia videantur: nullius pene negotij erit, ab illis qui ea explore cognita habent, accuratius perdiscere: etenim istis multo sunt fortasse admirabiliora narraturi.] Porro eorum nomina inter reliquos Ecclesiae martyres in Ecclesiasticis tabulis relata, anniuersaria memoria perseuerant in Ecclesia, die eorum natalitio rediuiua<sup>c</sup>, qua ipsorum martyrij Acta, quæ extant<sup>d</sup>, publice, ex more, recitari consueuerunt.

c Martyrolog.  
die 25. Octob.  
d Mesaphrast.  
die 25. Octob.

STVDIVM MA-  
CEDONII IN  
PROPAGANDA  
HÆRESI.

At licet de Macedonij abdicatione Sozomenus hic narrationem inculcet; eam tamen factam esse liquet, cum in Orientem Constantius reuersus est, & cum post Synodum Seleuciensem, conuocauit Concilium Constantinopoli, vbi, se præsentem, ob illatas cædes in ordinem redactus est, vt suo loco dicemus. Sed iam nunc reliqua impie & crudeliter a Macedonio gesta hic prosequamur. Socrates ea recenset, addiq. de Nouatianis ab eodem dire exagitat<sup>e</sup>, quod & ipsi Consubstantialitatis professores essent: sed & ab eius studio in hæresi propaganda sic exorditur: Macedonius autem prouincias, & vrbes Constantinopoli finitimas, ministris sui instituti contra Ecclesias suffectis, prorsus euertere conatus est. Nam Ecclesiae  
Cyzicenis

e Socras. lib. 2.  
c. 30.

A Cyzicensis Eleusium creauit Episcopum, Nicomedienſis Marathonium, qui antea diaconus sub ipso Macedonio constitutus, multum operæ ac studij in rebus ad virorum ac mulierum monasteria spectantibus sedulo procurandis collocauerat. Ceterum quo pacto Macedonius prouincias & vrbes Constantinopoli vicinas euertere studuerit, iam dicemus.

Iste, vt supra dixi, cum Episcopatum acquisiuisset, eos qui ipsius opinionem sequi non in animum inducerent, infinitis fere affecit incommodis. Et non solum eos qui in Concilio ab eo dissentire existimabantur, expulit: verum etiam Nouatianos (hos namque fidem Consubstantialis amplectari, pro certo agnouit) eiecit, cruciatusq. illis infixit intolerabiles. Agelius autem illorum Episcopus salutem fuga quæsiuit. Multi præterea viri pietate eximij prehenſi, tormentisq. propterea grauius afflicti, quod cum illo communicare recusauerant. Quin etiam isti postquam tormenta illis infixerant, per vim mysteria cum ipsis participare coegerunt. Nam illorum ora ligno distendunt, mysteriaq. ingerunt: qui autem hunc cruciatum subibant, ipsum alijs tormentis multo putauerunt acerbiorum. Mulieres porro & pueros abripiunt, mysteriorumq. cum illis participes fieri compellunt. Quod si renueret quisquam, aut illis contradiceret, statim verberibus cæsus fuit, & post verbera in vincula & carcerem coniectus, coactusq. alia acerba cruciamentorum genera sustinere. Ex quibus vnum & alterum, quo sæuitia & crudelitas tum Macedonij, tum aliorum qui id temporis fuerunt propter eam rem nobilitati, apud omnes liquido constat, in medio ponam. Vbera mulierum mysteria cum illis participare renuentium inter arcularum labra intrusa ferris absciderunt. Eisdem item partes alijs mulieribus partim ferro candente, partim ouis in igne quam maxime fieri poterat calefactis, exufferunt. nouum hoc quidem cruciatus genus, etiam apud ipsos Gentiles non aliquando auditum, isti qui se Christianos profitebantur, excogitarunt.

NOVATIANI A  
MACEDONIO  
EXAGITATI.

C Ista ab Auxanonte (cuius etiam in primo libro a me facta est mentio) vitam in longissimum tempus protrahente ipse equidem audiui: qui quamquam presbyter Nouatianae erat Ecclesiae, tamen non exigua mala ab Arianis, cum nondum ad gradum presbyterij ascendisset, se perpeſsum memorauit: nam vna cum Alexandro Paphlagone, qui religiosum & seuerum vitæ genus cum eo exercebat, in carcerem coniectum esse, multas plagas sustinuisse, tormenta tolerasse: Alexandrum autem propter plagarum acerbiteriam in carcere occubuisse; qui quidem ad dexteram homini iam in sinum Byzantium (quod Ceras, idest Cornu vocatur) nauiganti, prope fluminum ripas sepultus est, vbi etiam ecclesia est Nouatianorum Alexandrinomine nuncupata.

Diruerunt autem Macedonij mandato cum alias ecclesias in alijs ciuitatibus, tum etiam Nouatianorum in vrbe Constantinopolitana sitam, quæ non multum abest Pelargo. At cur istius separatim mentionem fecerim, iam sicut ab Auxanonte, viro qui vitam longissime propagauit, ipse accepi, dicturus venio. Lege Imperatoris & Macedonii violentia mandatum est, vt ecclesiae eorum qui fidem complectebantur Consubstantialis, prorsus vastarentur: ista lex vnâ cum violentia Macedonii iuncta, etiam ad istius ecclesiae euerſionem impellebat: qui autem ad hoc facinus obeundum erant comparati, illud prope aggrediuntur.] ista quidem & alia de Nouatianis suis (nam & ipse eidem sectæ addictus erat) ab Arianis dire vexatis Socrates habet; ac demum causam, cur postea in Macedonium Constantius Imperator fuerit exacerbatus, subinfert his verbis<sup>a</sup>:

DIRVIT MA-  
CEDONIVS EC-  
CLESIAS.

At tametsi multæ fuere res eiusmodi a Macedonio Christianæ religionis ergo præclare gestæ, in quibus cædes, pugnae, feruitus, bella denique intestina acciderant: istud tamen facinus non solum apud eos qui erant ab eo læsi, verum etiam apud suos ingentem odii flammam meritissimo contra ipsum incendit, Imperatorisq. animus partim hac de re ab eo est alienatus, partim alia de causa, quæ eius generis fuit: Templum, vbi locus, in quo corpus Imperatoris Constantini erat conditum, ruinam minari: populus qui intus versabatur, seq. precibus dicauerat, propterea in magno metu esse coepit. Macedonius igitur habebat in animo, Imperatoris ossa transferre, ne templi ruina locus ille penitus obrueretur. Populus, re intellecta, eius conatum prohibere aggreditur; inquiens, nefas esse, Imperatoris ossa transferre: nam perinde esse, ac si e sepulchro effoderentur.

a Socras. lib. 2.  
c. 30.  
MACEDONIVS  
TRANSFER  
CORPVS CON-  
STANTINI.

Populus in duas dispartitur factiones: quarum altera corpus mortuum translatione illa minime læsum iri, altera facinus impium factu affirmabat. Qui autem Consubstantialis fidem amplectabantur, communi consensu facta, restiterunt. At Macedonius, eos qui reluctabantur, parui ducens, corpus in ecclesiam, in qua corpus Acacii martyris erat repositum, transfert: Quo facto, a multitudine dissentiente prope in eam ecclesiam concurritur. Factio aduersatur factioni, & absque mora manu grauius confligitur. Tanta hominum cædes facta est, vt tota

CATHOLICE  
OBSISTVNT  
MACEDONIO.

vt tota ecclesie pars inferior, sanguine redundaret: idemq. ab ipsa porticu ecclesie adiuncta ad ipsam plateam factum esse cernebatur. Quod factum miserabile & calamitosum vbi ad aures Imperatoris peruenit, illum contra Macedonium ad iracundiam prouocauit, tum quod tanta hominum occidisset multitudo, tum quod patris corpus absque ipsius consilio transferre ausus esset.] haec Socrates de rebus gestis a Macedonio vsque ad tempus, quo ab ipso Constantio e sede iussus est deiici, de quo suo loco dicturi sumus.

At quid interea Paulus Episcopus Constantinopolitanus a Philippo Praefide passus sit in diuersa translatus exilia, S. Athanasius docet his verbis, dum periodum eius in diuersa loca exilio amandati recenset: Primum quidem per illos in Pontum relegatus est, postea a Constantio ferro vincus in Singra Mesopotamiae deportatus est, rursus inde in Emesam, atque ex Emesa in Cucufam Cappadociae circa deserta Tauri abreptus est; quo in loco, vt ab illis renunciatum est qui cum illo fuere, laqueo per Eusebianos strangulatus, vitam finiit. Eusebiani vero hoc scelere commisso, sine omni pudore, vt vbiq. mendaces, hominis extincti aliam causam finxere, tamquam ex morbo periisset, cum longe aliud constet omnibus eius loci incolis. Siquidem Philagrius per id tempus eorum locorum Vicarius, omniumq. quae ipsi vellent histrio, sed tamen super hoc scelere stupens & marens (credo, quod alius, ac non ipse potius eius necis auctor esset) plurimis rem prodidit, & inter reliquos mihi notos Serapioni Episcopo: Paulum ab Eusebianis in arctissimo & obscurissimo loco reclusum fuisse, relictumq. ibi, vt fame periret: deinde post sex dies, cum eo ingressi Eusebiani hominem adhuc spirantem inuenissent, per vim Episcopum strangulasse, atque eo genere finis vitam clausisse; et diaconum dixisse, inferenda necis ministrum Philippum Praefectum fuisse.

Verum ad hoc scelus vindicta diuina conueniendum sibi non putauit. Philippus enim, nondum vertente anno, Praefectura sua magna cum ignominia spoliatus est: ac iam inde priuatus, iis quibus minime volebat, ludibrio fuit: maestus, igitur mirum in modum, & quemadmodum Cain gemens & tremens, & quotidie percussorem expectans, longe a suis ac patria sua veluti attonitus, quod minime volebat, morte extinctus est.] haec Athanasius, qui & de nece Pauli per Philippum Praefidem perpetrata meminit in Apologia de fuga sua; quem locum, de his agens, citat Theodoretus. Est & huius Philippi metio apud Zosimum, vnumq. ex illis fuisse tradit, qui in magnis dignitatibus constituti erant, prudentiaq. praestant, qui in bello Murfensi, quo Magnentius tyrannus victus fuit, ad eum Legatus a Constantio missus est: cuius sane cum nulla deinceps extet memoria, neque apud Zosimum, neque Ammianum; facile persuademur, ipsum haud diu postea vixisse, sed quam Athanasius narrat, Dei vindictam expertum esse. Iam vero ad res gestas anni sequentis progrediamur, quo Constantius recedens ex Oriente aduersus Vetricionem tyrannum venit cum copijs in Pannoniam.

Athanas. epist. ad solitar. PAVLI EPISC. CONSTANTINOP. MARTYRIVM.

PHILIPPVS PRAEFECTVS DAT POENAS SCCELERIS.

Theodoret. lib. 2. c. 5. Zosim. lib. 2.

IESV CHRISTI AN NVS 352. IVLII PAP. AN NVS 16. CONSTANTII IMP. AN NVS 16.

Christi anno trecentesimo quinquagesimo secundo, Constantius Imperator quintum adiit Consulatum, adsciuitq. sibi collegam Gallum Caesarem: quo anno, pridie Idus Aprilis, Iulius Romanus Pontifex ex hac vita migravit, cum sedisset annos quindecim, menses quinque, & dies decem ac septem. De annis quibus idem Iulius sederit, consentiunt, quos saepe citauimus, Indices Vaticanis: de mensibus & diebus, licet diuersa inueniatur diuersorum assertio; ex eo tamen quod habetur Iulium sedere coepisse vigesima sexta mensis Octobris, ac desisse duodecima Aprilis, totidem plane menses & dies supra decimum quintum annum, eum Romanae praefuisse Ecclesiae, opus est affirmare. Sententia quoque S. Hieronymi ponentis in Chronico ingressum Liberij Papae hoc ipso anno Domini trecentesimo quinquagesimo secundo; idem Iulius, hoc idem anno, ex hac vita migrasse, significatur, licet id neque respondeat annis Imperij Constantij, cum hoc anno ponatur ibi eiusdem duodecimus, qui numerandus est decimus sextus.

De Iulio rursus expendamus quae habentur in libro de Romanis Pontificibus, errore (quod saepe dictum est) a nonnullis citato nomine Damasi: leguntur enim haec ibi de eo: Hic post multas tribulationes in exilio fuit mensibus decem, & post huius Constantij mortem cum gloria est reuersus ad sedem beati Petri Apostoli.] Iulij tribulationem causa fidei illaram nullam scimus, nisi quam ipse sponte aliorum causa suscepit, secundum illud Apostoli: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vrer? Quippe qui non tantum Episcopos exules

IVLII PAPAE OBITU.

CONSTITVTIO DE IVLIO PAPA MENDACITER SCRIPTA.

exules ab Arianis eiectos, Romam ad se confugientes excepit; sed, quod vidimus, vt ipsos ad suas ipsorum sedes restitueret, magnopere laborauit, atque tandem summo infumto labore perfecit. Quod autem ad Iulij exilium spectat & restitutionem factam post Constantij Augusti obitum: adeo haec abhorrent a veritate, vt nec conici, vel fingi saltem aliquo modo possint. Quis enim ignorat, viuentem adhuc Constantio, Liberium Romanum Pontificem ad multos annos sedisse, & ab ipso Constantio exilium passum esse? id quidem cum omnes nostri, tum ex Ethnicis Ammianus quoque testatur; consentiuntq. pariter vniuersi, nullam antea vexationem illatam fuisse a Constantio aduersus Occidentalem Ecclesiam, nisi postquam expugnatus est tyrannus Magnentius; et vsque ad illud tempus res cunctas Occidentalis Imperij intacto collocatas esse, cum iam Iulius, de quo agimus, ex humanis desisset, & Liberius Papa Ecclesiae Romanae praefesset.

Certe quidem si elapsa superiora tempora consideres, nec locum nec tempus inuenies, quibus Iulij exilium ponas: nam viuentem adhuc Constante, integerrimae fidei Principe, Arianorum hoste, exulum ex Oriente Episcoporum vindice atque patrono, dicere Iulium exulasse, nihil ineptius potest excogitari; cum testificatione tam Athanasij quam ceterorum veterum scriptorum exploratissimum sit, Iulium Romae agentem pro exulum restitutione assidue laborasse. Mortuo vero Constante, nec id liberum fuit Constantio, Iulium ex Vrbe dimouere; cum non ipse, sed Magnentius tyrannus cum Vrbe toto potiretur Imperio Occidentali; a quo quidem vllum factum esse negotium Iulio, a nemine traditur. Sed nec, viuentem Magnentio, a Constantio quisquam ex Orientalis Ecclesiae Episcopis ab Ecclesia sua expulsus est: Athanasius tantum abire, falsarum litterarum obtentu, Alexandria fuit tentatus; ille tamen, cognito (vt vidimus) dolo, nequaquam inde voluit proficisci: qui quidem cum saepe in Arianos exprobrans, recenset Episcopos diuersarum Ecclesiarum ab Arianis per Constantium ex ipsorum sedibus pulsos; de Iulio, qui prior ceteris fuerat nominandus, ne verbum quidem. Explosis igitur his, quae de Iulij exilio perperam sunt in librum illum illata; quae illic habentur reliqua de eodem Iulio, describamus.

Fecit Basilicas duas, vnam iuxta Forum, & aliam via Flaminia, & coemeteria tria, vnum via Flaminia, aliud via Aurelia, & aliud via Portuensi.] Porro has ab eodem Iulio egregia pietura sanctarum imaginum exornatas, Hadrianus Papa testatur. Sed subditur: Hic constitutum fecit, vt nullus clericus causam quamlibet in publico ageret, nisi in Ecclesia per Notarios colligeretur; et vt omnium monumentorum in Ecclesia confectio per Primicerium Notariorum celebraretur; siue quod cautiones, vel instrumenta, vel donationes, vel commutationes, vel traditiones, aut testameta, vel colligationes, aut manumissiones clericorum per scrinium sanctum celebrarentur. Hic fecit ordinationes tres in Vrbe Roma per mensem Decembrem, presbyteros octodecim, diacones tres, Episcopos per diuersa loca nouem.] haec ibi de Iulij Papae rebus gestis.

At quid de scriptis eius Gennadius tradat, his addamus: Iulius (inquit ille) Urbis Romae Episcopus scripsit ad Dionysium quemdam de Incarnatione Domini epistolam vnam: quae illo quidem tempore utilis visa est aduersus eos, qui ita duas per incarnationem asserbant in Christo personas, sicut & naturas. Nunc autem perniciofa probatur: fomentum enim est Eutythianae & Timotheanae impietatis.] haec Gennadius. Sed optassem, rem tantam ab eo accuratius esse perspectam, & auctorem eius epistolae solertius indagatum, prout Euagrius atque Leontius Graeci scriptores fecisse noscuntur. Euagrius enim ait de Nestorianis haereticis: Sanctorum Patrum libros saepe deprauarunt, multosq. Apollinaris libros Athanasio, Gregorio Thaumaturgo, & Iulio, in inscriptionibus commutatis, attribuerunt; quibus quidem libris plurimos in suum impium errorem induxerunt.] in hunc modum Euagrius.

At audiamus ista a Leontio accuratius peruestigata, atque prolixius pertractata: ipse enim in commentario, quem scripsit de sectis, haec habet: Adferunt (inquit) aliud quoque dictum, velut a beato Iulio profectum, quod extat in epistola scripta ad Dionysium Corinthi Episcopum, cuius initium est: Miror de quibusdam audiens, &c. estq. dictum huiusmodi: Necessum est eos, cum duas naturas dicunt, vnam adorare, alteram non adorare: ac in diuinam quidem baptizari, at in humanam non baptizari. Aliaq. plura istae epistola continet.] At ex his quidem quae Leontius ex ipsa epistola ad Dionysium recitat, qui & eam optime perspecta habuit, satis detegitur Gennadius illam tantum nomine audisse, nequaquam tamen legisse. Nam quo modo, quaeso, dicere potuisset, eiusmodi epistolam his temporibus fuisse vtilem aduersus eos qui duas dicerent per incarnationem esse in Christo personas; cum adeo immanes manifestasq. blasphemias contineret, quibus Nestoriana haeresis penitus confirmaretur?

REPELLITVR COMMENTVM DE IVLII EXILIO.

\*obligationes \*scrutinium

IVLII PAPAE SCRIPTA. a Gennad. de script. Eccles. 62.

b Euag. lib. 3. c. 31.

c Leont. de Sectis A. 8. tom. 9. Biblioth. sancti. AB HABRITICIS SVPOSITA SCRIPTA NOMINE IVLII.

DETEGITVR IMPOSTVRA HARRETICO-RVM.

Sed audiamus Leontium imposturam hareticorum aperientem; subdit enim : Sed nos pluribus argumentis conuincimus, illam epistolam non esse beati Iulij, sed Apollinaris. Primum ex eo, quod si quis eam subtiliter consideret, nihil Iuliano dignum nomine habeat. Quin & septem illae epistolae, quas eius esse dicunt, Apollinaris sunt. Deinde quod in eadem epistola corporis mentione facta, nusquam id mente praeditum, vel animatum dixerit : erat autem in more Patribus illius saeculi, vt sicubi corporis mentionem facerent, id ipsum mente praeditum, animatumq. dicerent : quod quidem vsque adeo verum est, vt reformidantibus eis hoc crimen, ideoque deinceps illas voces, Mente praeditum, & Animatum adijcientibus, nulli posteriorum libri reperiantur, qui hanc veterum appendicem non habeant.]

APOLLINARIS HARRESIS EX ARIO.

Verum & in his addimus ad Leontium, hoc idcirco factum a Patribus, non tantum propter haeresin Apollinaris, qui post Iulium vixit & haeresin eam docuit, sed propter Arium, quem eiusmodi quoque blasphemiam scriptis suis effutiisse tradunt; primumq. auctorem fuisse, qui diceret, corpus Christi caruisse anima, fuisseq. illi Verbum loco mentis. id quidem de Arianis habetur expressum in Synodo Nicæna secunda his verbis alibi repetitis : Cum hac autem abominanda haeresi insani isti Arianis & vnam naturam in vnitione hypostasis esse dicunt. Opinantur autem Christum Dominum nostrum carnem sine anima assumpsisse; addentes, in salutari illius dispensatione, diuinitatem impleuisse animae consilia, motionesq. &c.] haec ibi. Huius autem erroris complicem fuisse Eusebium Caesariensem, ibidem affirmatur.

Concil. Nicæn. 1. Actio. 6.

RVRSVM LEONTII APOLOGIA PRO IVLIO.

At reuertamur ad Leontium aduersus haeticos de impostura in Iulium differentem, atque superius dictis addentem haec ipsa : Praeterea de hoc quoque non beati Iulij, sed Apollinaris esse redarguitur, quod Nyssenus ille Gregorius in opere contra Apollinarem aperte multa recitet, quae hac epistola continentur, eaq. ceu praua refutet. Potest & aliunde conuinci, quod beati Iulij non sit. Aiunt enim Actis Synodi Ephesinae sub beato Cyrillo inferam : quod quidem aperte mentiuntur : nam nihil ibi in textu tale reperitur, sed alia quaedam inserta est epistola velut a Iulio scripta, nec ipsa Iulij, sed Timothei, quemadmodum ex multis exemplaribus intelligi potest: enimvero cum nihil nobis illa aduersetur, quod eam Iulij dicunt, flocci scilicet faciendum.] haec tenus Leontius pro Iulij defensione, qui & alia huic annexam de ceteris haeticorum scriptis Gregorio Thaumaturgo suppositis detegit imposturam. At de his satis. De sepultura vero Iulij, & cessatione sedis eius, haec in eodem libro de Romanis Pontificibus in fine leguntur : Sepultus est via Aurelia in caemeterio Calepodij, pridie Idus Aprilis: cessauit Episcopatus eius dies viginti quinque.] hucusque ibi. Hac quidem ratione dicendum est, Liberium, qui in locum ipsius Iulij subrogatus est Romanus Episcopus, sedere coepisse die octaua Maii. fuit hic Romanus ciuis: quantum autem sederit, dicemus in eius obitu.

LIBERIVS PAPA.

Epist. Liberij ad Constantium: extat apud Lucif. Calaris. in fi. tom. 9. Biblioth. sanct. fide

Qualis vero ante sedem in minoribus Ecclesiasticis functionibus Liberius vixerit, & quo modo inuitus electus sit Romanae Ecclesiae Pontifex; ipsemet in contestatione illa ad Constantium facta, iureiurando quoque adhibito, declarat his verbis : Testis autem est mihi Deus: testis est tota cum suis membris Ecclesia, me fidelem \*, & me in Deum meum cuncta mundana (ita vt Euangelica & Apostolica ratio praecipit) calcare, atque calcasse, non furore temerario, sed constituto atque obseruato iure diuino: atque in alio ministerio Ecclesiasticus viuens, nihil per gloriae cupiditatem, quod ad legem pertinebat, impleui: atque ad istud officium (testis est mihi Deus meus) inuitus accessi: in quo cupio quidem sine offensa Dei, quamdiu in saeculo fuero, permanere.] haec ipse.

ARIANI QVID AD LIBERIVM.

Cum autem Orientales Episcopi Arianis cognouissent de morte Iulij Papae, quem sibi aduersantem in omnibus vehementer experti erant: rursusq. accepissent nuncium de subrogatione Liberij: collectis suae communionis Episcopis, Concilium habent, ex quo dant litteras ad eundem Liberium, quibus Catholicae ab eo vnitatis communionem exposcunt, atque iisdem quoque Athanasium accusant. Verum eodem ferme tempore redditae sunt eidem Liberio Romae litterae ex Synodo septuagintaquinque Aegyptiorum Episcoporum pro Athanasij defensione. Quibus ipse acceptis ex vtraque parte epistolis, eisdemq. recitatis in Concilio tunc Romae collecto, negatum est Arianis quod a Liberio postulabant. Ne tamen eiusmodi occasione Constantius Imperator, cuius voluntate cuncta ista fieri sentiebant omnes qui in eadem Synodo cum Liberio erant, in Romanam Ecclesiam grassandi ansam arriperet: illud ibi tunc ab eis decretum fuit, vt legatio ad ipsum Constantium mitteretur de cogendo Concilio. Verum Magnentianum bellum impedimento fuit, quo minus haec potuerint pertractari: dilata est ergo legatio ad annum sequentem post expugnatum tyrannum. habentur istae omnia in eadem epistola Liberij Papae ad Constantium postea scripta.

DE CERIVS LEGATIO AD CONSTANT.

Sed iam

CHRISTI 352. 353.

A Sed iam res Constantij prosequamur. Hic cum venisset in Pannoniam, simulans cum Vetracione tyranno amicitiam, quasi accepturus eum in collegam Imperij, magnis pollicitationibus ipsum primo a Magnentio, a quo magnopere sollicitabatur, retraxit: ac demum habens ad eius milites concionem, id effecit, vt ab iisdem purpura exueretur, & folio detractus priuatus viuere cogeretur. haec Zosimus. Factum est istud in Pannonia apud Mursum \* ciuitatem. a Zosim. lib. 2. \* Mursum. Hallucinatur autem idem Zosimus, dum post deiectum ab Imperio Vetracionem, Gallum Caesarem creatum tradit. Constantius igitur, redacto in ordinem Vetracionem, eiusq. copijs sibi adiunctis, in Magnentium parat grauius bellum, quod confectum est anno sequenti.

VETRANIO DOLO SVBICITVR.

Zosim. lib. 2. \* Mursum

Hoc quoque anno, sub Consulatu quinto Constantij, licet perperam addatur ei collega Constans (irrepsit enim error, vt pro Gallo positus sit Constans) extat eiusdem Constantij rescriptum b datum Sirmij in Pannonia, quo eunuchis faciendi testamenti tribuit facultatem: ex quo quidem satis intelligitur, ipsum Constantium hoc anno in Pannonia egisse, vbi insequentem vsque mansit, quo bellum initum est aduersus Magnentium. Fauisse nimium, quam par erat, eunuchis Constantium Imperatorem, fuit iusta querela Athanasij & aliorum quoque scriptorum illorum temporum. sed de his aliis. Iam vero ad res gestas anni sequentis progrediamur.

CONSTANTIUS FAVET EVNUCHIS.

b l. 5. qui testamentum facere possit.

IESV CHRISTI ANNVS 353.

LIBERII PAP. ANNVS 2.

CONSTANTII IMP. ANNVS 17.

C Praesens annus Domini trecentessimus quinquagesimustertius, Constantij Consulatu sexto & Galli secundo adscribitur Fastis, insignis nobili victoria Constantij Imperatoris aduersus Magnentium tyrannum obtenta in Pannonia apud Mursum, vbi & Vetracione fuerat anno superiori, vt vidimus, Imperio cum exercitu spoliatus.

Aduersus igitur tyrannum crudelissimum, Imperij perduellem, Constantis Augusti interfectorem, Constantius pugnaturus; quod eo sciret proelio totius Romani Imperij momentum verti; memor paterni consilij, quo de tot tyrannis atque barbaris superatis, semper diuino numine prauius, victor ad propria remeasset; illud sibi propitium reddere omni studio laborauit. Ad hoc namque spectabat, quod superius dixisse meminimus, omnes in suo exercitu proeliaturos voluisse prius ante diem proelii initiari sacro baptisate, renuentes vero dimitti; imitatus quodammodo Gedeonem c, dum aqua prius probatos voluit, quos in hostes ducturus esset. quo quidem ex facto cuncta illi dextera ac plane felicissima contigere.

CONSTANTII EXPEDITIO IN MAGNENTIUM.

c Iud. 7.

D At licet ex consortio cum Arianis Episcopis, & patrocinio, quod eorum haeresis suscepisset, indignus profus videri potuisset, qui de hostibus victoriam consequi mereretur: quod tamen Deus de Magnentii tyranni immani scelere tunc poenas exposceret, clamante in eum innocentissimo sanguine, Abelis instar, iustissimam vltionem; Constantii delicta ad aliud tempus punienda, dilata sunt, atque interim dissimulata. Distulit plane Deus, quam iuste merebatur ille, vindictam; ne forte (quod est in Moyse cantico d) superbirent hostes eorum.] Cum alioqui idem Constantius etsi non de fide Catholica, certe quidem de Christiana religione, idololatram, atque idololatrias vehementi odio prosequutus, videri potuerit optime meritis. Qua ex parte a Gregorio Nazianzeno, habita eius cum Iuliano Apostata collatione, meruit egregio laudum praconio celebrari: quo nomine vt quid temporalium rerum conferret illi diuina clementia, haud incongruum penitus haberetur.

CVR DEVS FAVET ARIANO IMPERATORI.

d Daut. 32.

E Paterno igitur in tanto rerum discrimine Constantius vsus exemplo, quem sciebat fiduciam omnem de victoria consequenda non in exercitus viribus collocasse, sed in Crucis virtute ac Christi nomine, secundum illud quod illi caelitus fuerat demonstratum: IN HOC VINCE: eadem ipse spe munitus, ac fiducia roboratus, totus pendens erat e diuino praesidio, e caelo sperans sibi aduersus tyrannum victoriam impertitum iri. Sunt plane eiusmodi Constantii animi in Deo spem habentis ab eodem tunc temporis constata numismata iisdem signis, quae hic videbis expressa, & inscriptione luculenta signata, IN HOC SIGNO VICTOR ERIS, suaque imagine militari, tenente dextera Labarum, in quo cum Cruce Christi quoque nomen (vt est superius declaratum) habetur expressum: quo signo prauius, ipsum consequuturum victoriam, imago Victoriae, cum palma a tergo posita capiti coronam dextera possidens, haud obscure significat e.

SPES CONSTANTII IN DEO.

e Numisma aere quod exhibuit D. Horatius Tygrinus de Marijs Roma.



NUMISMATVM MAIORVM VSVS.

Herodian. lib. 1. prope fin.

MAGNENTIUS IISDEM VITIVR MILITARIBVS SIGNIS.

Flabes Adolph. Occo. in lib. Rom. Imp. numis.

MAGNENTIUS VINCITVA.

Zosim. lib. 2.

Paul. diacon. Miscellan. hist. lib. 11.

Seuer. hist. lib. 2. no. 2. Biblioth. sanct. VALENTIS ARIANI EPISC. DOLVS.

Eiusmodi autem grandiora numismata (vt obiter hæc modo dicamus) arbitrio Imperatoris efformari solita, ab vsualibus nummis distincta erant, illaque eadem ipsa, quæ munificentia causa ab Imperatoribus erogabatur in suos, & (quod Herodianus ait) ipsis Kalendis Ianuarijs alter alteri missitare solebat: cuius quidem antiquissimi vsus adhuc penes Christianos remanet quædam imago, dum iisdem Kalendis Ianuarijs, vel frequentius die Natali Domini beneficentia causa nummi ab hominibus dignioris conditionis, inferioribus donantur.

Sed ad expeditionem Constantij aduersus Magnentium redeamus, & Magnentij in Constantiũ apparatus. Erat iste (vt diximus) Christianus, sicut & Decentius frater ipsius, iisdemq. Crucis & Christi nomine insignitis eos vsos esse militaribus signis, quæ superius reddita sunt formis eorũ numismata aperte declarant: sed & virtute Crucis & nominis Christi eundem Magnentium certã sibi ipsi pollicitum esse victoriã, numisma illud ipsius demonstrare videtur, cuius a tergo figura ipsius militaris stans, dextera Victoriolam, sinistra Labarum habet, in quo pariter salutiferum idem signum expressum habetur. In hoc primum bello illud (pro scelus!) velut portentum apparuit, Crucem contra Crucem in prælium ferri, Christi que nomen aduersus Christum in Labaro ostentari, & Christianos in Christianos armatos progredi, sed quorum alterius partis tyrannus dux esset, alterius vero hæreticus Imperator. at non alijs plane quàm his auspicijs tantum decebat aggredi nefas.

Quæ autem velitationes prælium, vbi de summa rerum concertabatur, ante præcesserint, quo ordine acies dispositæ fuerint, & ante bellum ipsum internuncia inter duces vtrumque præierint, quove defectu Magnentij exercitus cedere cœperit, ac tandem victus penitus fuerit: ad Zosimum rem prolixius prosequentem, lectorem amandamus. De summa rerum illud tantum pro instituto, quo tenemur adstricti, satis sit in præsentiarum admonuisse, quod duces sceleratorum tyrannus ipse Magnentius, atque Decentius, vindictam de innoxio Constantis sanguine exposcente numine, miserrime periere: ille quippe diuersis antea exagitatus prælijs, vltimo tandem certamine, exercitu cæso ac penitus profligato, desperatione melioris fortunæ, sibi ipsi mortem conscivit, gladio se transfuerberans. Decentius autem eius frater, quem crearat Cæsarem, in pacto sibi laqueo vitam finiuit. ista vero pluribus narrantur a Zosimo: hic finis crudelium tyrannorum libidine imperandi fas omne iusq. calcantium. Acciderunt Magnentio hæc, cum occupasset Imperium annos tres & menses sex: id ipse Zosimus, Victor, Eutropiusq. testantur. Contigisse horum exitium, hoc anno, iisdemq. Consulibus, decimo octavo Kal. Septembris, Paulus diaconus habet, licet mendose anni Imperij Consulatus loco ponantur. Addit idem auctor, ab ipso Magnentio fuga lapsa, atque dolore amissi Imperij superato, cum ipsius matrem, tum etiam fratrem maiorem natu occisos esse.

Ceterum quod ad mensem & diem spectat: cum Acta Artemii martyris referant eiusmodi cladem Magnentij accidisse antequàm Hierosolymis insigne illud de Cruce prodigium appareret, constatq. ex Cyrilli epistola eam visionem contigisse tempore Pentecostes, nempe septima mensis Maii: Paulus diaconus erroris argui posse videtur. Agemus autem nos de eadem Crucis apparitione ad finem præsentis anni; quod verisimilius sit, hoc anno, veris tempore exercitus aduersarum partium conflixisse.

At quid de Ariano Episcopo Valente apud Constantium agente scribat Seuerus, hic in medium adducamus: Eo, inquit, tempore, quo apud Mursum contra Magnentium armis certatum; Constantius descendere in conspectum pugnae non ausus, in basilica Martyrũ extra oppidum sita, Valente tum eius loci Episcopo in solatium assumpto, diuersatus est. Ceterum Valens callide per suos disposuerat, vt quis prælii fuisset euertus, primus cognosceret: vel gratiam Regis captans, si prior bonum nuncium detulisset: vel vitæ consulens, ante capturus fugiendi spatium,

A

B

C

D

E

A spatium, si quid contra accidisset. Itaque paucis, qui circa Regem erant, metu trepidis, Imperatore anxio, primus nunciat hostes fugere, cum ille indicem ipsum intromitti posceret: Valens vt reuerentiam sui adderet, angelum fuisse sibi nuncium respondit. Facilis ad credendum Imperator, palam postea dicere est solitus, se Valentis meritis, non virtute exercitus vicisse. Ab hoc initio illecti Principis, extulere animos Ariani, potestate Regis vsuri, vbi auctoritate sua parum valuissent.] hæc Seuerus.

Accidit plane Constantio secundum illam antiquorum sententiam tam Gentilium quàm Christianorum consensu receptam, qua dicitur: Nihil infelicius felicitate peccantium. Quippe qui Ariana impietati (pro nefas) tantam victoriã, quã sibi vniversum Occidentale Imperium vendicauit, acceptam retulit impie; quam in vltionem fauissimi tyranni Deus illi concesserat: vnde & iuxta Propheticiũ illud euenit ipsi, quo dicitur: Super hoc latabitur & exultabit: propterea immolabit sagena sua, & sacrificabit reti suo. ] siquidem qui visus est hætenus fauisse Arianis, postea adeo excoluit ipsam hæresin, cuius causa Orientale videbatur Imperium, cui tyrannus inhiabat, liberatum, & Occidentali se auctum; vt nihil apud eum antiquius fuerit, quàm de ipsa bene mereri, & longe lateque in vniversum Romanum Imperium propagare; quod dum vixit, pro viribus præstitit. Erat illud frequens in ore eius (quod testatur Lucifer Calaritanus) atque gloriose iactabat; probatam diuino calculo suam fidem, cum sibi secundum Arium credenti tot tantaq. Deus præstitisset, & ea maioribus in dies accessionibus cumularet. cuius blasphemia causa postea permotus est ipse Lucifer, vt librum ad eum scriberet, de Regibus apostatis, quorum exemplis omnem illam ipsius inanem de probatione veræ fidei ex felicitate præsentis vitæ iactantiam reprimat, atque falsum inde argumentum deductum penitus confutat; ostendens nimirum, sæpe accidisse, vt impij ac scelestissimi Principes, & Deo in omnibus aduersarij, ab ipso nihilominus fuerint diutius tolerati, immo & rebus prosperis atque felicibus sæpius munerati.

Est porro hoc commentarij illius exordium: Vsitatum quia habere dignaris verbum: Quod enim nisi & integre crederes, & hæc quæ geris contra nos Deo essent placita, iam fuisses extinctus: paucorum tibi in apostasia & crudelitate æqualium Regum facta desideravi referare, quo possit vox illa tua sepeliri, quæ dicit: Nisi Catholica esset fides Arii, hoc est mea; nisi placitum esset Deo, quod illam persequar fidem, quam contra nos scripserunt apud Nicæam: numquam profecto adhuc in Imperio florerem, &c.] illud sæpius repetens: Nolo dicas; Si hæreticus essem, numquam tantum imperarem, numquam me permetteret adhuc Deus in regno esse; quando videas viginti quatuor annis regnasse Basam filium Achia, de quo scriptum inuenisti in regnorum libro tertio: Et fecit malignum coram Domino, & abiit in viam Hieroboam.] eadem subdit de filio Afa, qui triginta quinque annis idololatra regnavit, & alijs. Sed quod hæc ipsi frequenter modo & in futurum, cum eiecit Episcopus ab Ecclesia, crebro versarentur in lingua; idem Lucifer subdit: Ne tibi adscribas ad gloriam, & dicas: Idcirco non aliqua vulneror plaga, idcirco iam non extinctus sum, sed adhuc viuo, regnum Romani Imperij possidens, quia sim bene credens, quia Arii recta fides sit, quia fecerim bene remouere Episcopos, & alios tales instituerim, quales concupierit Arius. Noli, inquam, hinc tibi gloriari, quod cum hæc sis faciens, tamen superbas; quando videas istum, nempe filium Basa, Regem triginta quinque annis tenuisse regnum, & in pace fuisse exemptum.]

Sic igitur Constantius in Catholicos dirissimam exercens persecutionem, instar Ethnici Imperatoris, eadem ad sui excusationem & quasi benefacti defensionem aduersus omnes repetere consuevit. quod idem auctor indicat, cum ait: Manu militari pugnaſti contra Ecclesiam Alexandrinam, quàm plurimos Episcoporum relegaſti in exilijs, in metallis, coniecisti in carcerem, certum etiam numerum interfeciſti ex omnibus Dei cultoribus. Cum hæc egeris, tamen dicis: Nisi bene essem faciens, & integre essem credens; numquam me adhuc Deus regnare permetteret: tamquam idcirco & circa Achab ac ceteros idololatras tuos fuerit Deus patiens, quia fuerint rectam tenentes viam. ] et rursum inferius: Ne dixeris; Nisi bene agerem, numquam tanto tempore imperarem, numquam adhuc viuere fuisset permissus: quando & Manasse cernas filium Ezechia Regis, Regem Iudæ sexdecim annorum suscepisse regnum, & quinquaginta septem annis regnasse. ] cum tamen fuisset omnium scelestissimus. Vnde hæc idem auctor in eum peregre quidem: Vides, Constanti, tamenſi contingat tibi in summa felicitate in hac temporaria versari vita: tamen magis timere debes, quod Dei referueris iudicio. Et licet etiam ij qui statim extinguuntur, quibus hic aliqua diuinitus irrogantur poenarum, post discessum semper torqueantur: tamen

CONSTANTIUS EX PROSPERIS FIT DETERIOR. Senec. lib. de diuin. provident. c. 3. ex Demetrio. Origenis in Periarcho. Hieron. epist. 33. August. epist. 5. necnon Greg. in Moral. & alij. Habach. c. 1. Lucifer. Calaritanus. de Reg. Apostatis. in princip.

CONSTANTIUS FALSA PERSVASIO. circa

EX PRAVO DETERIOR FIT CONSTANTIVS. exilia, metalla,

tamen tu si in summa viuens felicitate fueris hinc raptus, aduerte qualiter in te vindicta fit processura, qui in tanto inueniaris scelere.] hæc & alia in impium Regem libero ore Lucifer.

CONSTANTIVS  
ELATVS SV-  
PERBIA.  
2 Zosim. lib. 2.  
in fin.

Certe quidem post debellatum tyrannum, magna sui placentia atque gloria cum iactantia elatum esse Constantium, atque inde apertam fuisse calumniarum viam ad optimos quosque comprimendos, Zosimus quoque testatur, cum ait: Secundum hæc cum vniuersa rerum summa solo Constantio cessisset, arrogantior esse cœpit, quod eam fortunæ prosperitatem moderate ferre non posset. Sumebant & incrementum officinæ calumniarum, quæ circa tales existere consueuerunt, & iis potissimum insidiantur, quorum fortunæ bene constitutæ videntur: nam dum alios felicitate sua deiciunt, & dignitates eorum se consequuturos sperant, ad calumnias aduersus eos instigandas sese conuertunt.] ista quidem Zosimus: quæ omnia veriora sunt demonstrata ex persecutione illata aduersus Catholicæ Ecclesiæ Episcopos, illos præsertim qui maioribus sedibus præessent Antistites, quibus Arianorum calumnijs iussu Cōstātij exturbatis, ipsorum sedes iisdem calumniarum datæ ab eodem sunt Arianis: de quibus singulis, suo loco fusius agendum erit.

b Ammian. lib.  
15. in princip.  
INSOLENS FA-  
STVS CONSTAN-  
TII IMP.

At non Zosimo tantum, sed & Ammiano Marcellino fuit Constantij ex debellatis aduersarijs conceptus fastus ostentui, de quo ait: Quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemque se deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimans, confestim a iustitia declinavit ita intemperanter, vt, AETERNITATEM MEAM, aliquoties subfereret ipse dictando; scribendoq. propria manu, Orbis totius se dominum appellaret. Quod dicentibus alijs, indignanter admodum ferre deberet is, qui ad æmulationem ciuiliū Principum vitam formare, moresq. suos, vt prædicabat, diligentia laborabat enixa, &c.] ista Ammianus. Adulantes vero Ariani hisce titulis, exornare ne dicā, an potius (quod verius est) dehonestare consueuerunt eundem Constantium Imperatorem. Vnde S. Athanasius sic de illis: Omnia respectu suæ hæresis scripserunt: deinde cum simularent se de Domino scribere, alium sibi dominum, Constantium scilicet, creauerunt: ille enim ipsis impie agendi facultatem præbuit: suumq. Cæsarem æternum appellauerunt, qui Filium Dei æternum esse negant. tantos se pro impietate Christi hostes præbent.] hæc Athanasius. In rescriptis etiam sæpe est reperire, Constantium seipsum, Aeternum, nominare. Tali igitur fastu infamavit Christianam religionem hæreticus Imperator, in qua animi summa summissio atque mansuetudo potissimum commendatur.

c Athanas. lib.  
de Synod.

Sed plane tunc contigit quod est in Psalmo d: Dum superbit impius, incenditur pauper.] Etenim cum audisset Constantius, non ex Arianorum sententia euenisse, vt a Liberio Papa ipsi iisdem Ariani in communionem acciperentur, atque Athanasius damnaretur: in furorem exarsit, & vt ab omnibus Episcopis Athanasius condemnaretur, publico mandauit edicto. id quidem Seuerus e narrat his verbis: Igitur cum sententiam eorum, quam de Athanasio dederant, nostri non reciperent: edictum ab Imperatore proponitur, vt qui in damnationem Athanasij non subscriberent, in exilium pellerentur.] His sic se habentibus, Liberius Papa ex Romano (vt dictum est) ad hoc collecto Concilio, ad Imperatorem legationem mittit, quo ipsum ab eo concepto furore placare posset.

d Psal. 9.  
CONSTANTII  
FVROR IN A-  
THANASIVM  
CONVERSVS.

e Seuer. hist.  
lib. 2.

Hoc igitur anno Arelate cum esset Constantius, conuenerunt eum Apostolicæ sedis Legati Vincentius atque collegæ, qui de cogendo Concilio ipsum interpellarunt: eo enim remedio anteuertere conatus est idem Liberius Papa imminentem non tam aduersus Athanasium, quam vniuersam Ecclesiam Catholicam, ac præsertim in Occidentales Orthodoxos Episcopos persecutionem; cum (vt diximus anno superiore) id ipsum legatione sua ad Liberium missa tentassent Ariani, nempe communicationem Apostolicæ sedis, a qua per Iulium Romanum Pontificem abstenti fuerant, & damnationem Athanasij, quem idem Iulius atque Concilium Sardicense absoluerant: cum & nouas insuper in eum accusationes instituissent. hæc quidem omnia expressa habentur disertis verbis in epistola eiusdem Liberij Papæ, quam posteriore legatione ad eundem Constantium misit: eam nos suo loco integram describemus, simulq. eiusdem Liberij ad Osium Cordubensem Episcopum litteras reddemus, quibus etiam declaratur inter alios Legatos cum Vincetio missos, fuisse Marcellum æque Episcopum in Campania, eosdemque Legatos iussos esse a Liberio apud Constantium agere de cogendo Aquileiæ Concilio. Sic igitur Occidentalis Ecclesia hoc anno, cum eius orbis imperio Constantius potiretur, cœpta est grauissimis ex Arianorum furore turbinibus agitari, atque diris vrgeri procellis.

LEGATI SEDIS  
APOSTOLICÆ  
AD CONSTAN-  
TIVM.

Cum autem Apostolicæ sedis Legati Arelatem ad Imperatorem Constantiū peruenissent, inuenerunt

A inuenerunt ibi complures Arianæ factionis Episcopos, & aliquos Occidentales, quos iisdem per Constantium in suam ipsorum communicationem pellexerant, nempe eiusdem Arelatensis ciuitatis Episcopum Saturninum, & Fortunatianum Aquileiæ Episcopum magni tunc nominis virum, qui pro Athanasio & fide Catholica cum alijs Orthodoxis senserat in Concilio Sardicensi. Quid autem Ariani Episcopi Orientales ab ipsis Apostolicæ sedis Legatis importune expetiissent, Liberius Papa ex eorumdem litteris ad se scriptis, his verbis significat in ea epistola, quam deinde ad Constantiū scripsit, vbi hæc leguntur: Manent Legatorum litteræ, qui ad clementiam tuam fuerunt destinati: quæ nuper venerunt: quibus significant, propter turbationem quidem omnium Ecclesiarum, se quidem ante succumbere sententijs Orientalium voluisse (nempe de subscribendo contra Athanasium) proposuisse tamen conditionem, si iisdem Arijs hæresim condemnassent; hoc genere se inclinandos eorum sententijs obedire. B Placitum (vt ipsi significant) scriptura teste firmatur. Itur in Concilium: accipiunt cum deliberatione responsa: Arijs doctrinam se damnare non posse: Athanasium (quod solum exigebant) communionem esse priuandum.] hæc tenentur ex Legatorum litteris Liberius.

QVID ACTVM  
ARELATE A LE-  
GATIS APOST.  
SEDIS.

Extat apud  
Lucif. Calarit.  
in fin. & tom. 9.  
Biblioth. sanæ.

Sed post hæc illud lugubre accidit, vt Vincentius ipse primarius Apostolicæ sedis Legatus, importunitate Arianorum & Constantij victus imperio, tandem sic deceptus atque coactus subscripserit Athanasij damnationi: quod præstitit etiam idem Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, & Herminus Thessalonica. Id quidem in primis testatur ipse Athanasius in Apologia ad Constantium, cum ait: Vincentium Capuæ, & Fortunatianum Aquileiæ, & Herminum Thessalonica, ceterosq. in Occidente Episcopos vim non vulgarem, grauesque contumelias passos esse, donec promitterent sese a nostra communionem abstinere.] hæc Athanasius. Porro lapsus Fortunatianus nequaquam hoc anno contigit, sed post sequentem; siquidem ad C cum adhuc stantem Liberius, vt ipse in epistola ad Eusebium scripta testatur, litteras scripsit anno sequenti. Porro perperam factum Vincentij ipse Liberius Papa magnopere deploauit: qui de eodem ad Osium Episcopum Cordubensem epistolam scribens, hæc habet inter alia b:

VINCENTII  
LEGATI LAP-  
SVS ET ALIO-  
RVM.

Extat hæc epi-  
stola in Cod. Va-  
ticano nu. 2672.  
cuius est inscri-  
ptio: Concordia  
canonum.

EPISTOLA LI-  
BERII PAPAE  
AD OSIVM EPI-  
SCOP. CORD.

Quia in nullo conscientiam tuam debeo præterire: multi ex Italia Episcopi conuenerunt, qui mecum religiosissimum Imperatorem Constantium fuerant deprecati, vt iuberet, sicut ipsi placuerat, dudum Concilium Aquileiense congregari. Vincentium Capuensem cum Marcello æque ex Campania Episcopo legationem nostram suscepisse, sanctitati tuæ insinuo. De quo cum multa sperarem, quod & causam optime retineret, & Iudex in eadem causa cum sanctitate tua frequenter resedisset: credideram Dei Euangelium sua legatione posse seruari. Non tantum nihil impetrauit, sed & ipse in illam ductus est simulationem. Post cuius factum duplici mærore confectus moriendum magis pro Deo decreui, ne videar nouissimus delator existere: nam videtur sententijs accommodasse consensum.] hæc tenentur de his Liberius ad Osium, illud plane vltimis verbis significans, in proditionem Catholicæ fidei conuerti, aduersus Athanasium calculum ferre.

Verum quod habet ipse Athanasius, alios Episcopos Occidentales in eandem cum Vincentio iuisse sententiam: tentatum quidem id fuisse, sed obtituisse Liberium, missa sequenti anno legatione ad Constantium Imperatorem, idem ipse Liberius aliis explicat litteris, scriptis anno sequenti (vt dicemus) ad Eusebium Episcopum Vercellensem; quas tamen acceptas ab Archiueo Vercellensis Ecclesiæ, editasq. vna cum alijs rebus gestis ipsius Eusebii, hic inteximus: sunt autem huiusmodi:

Liberius fratri Eusebio.  
E Me, frater carissime, ad solatium vitæ præsentis erigit inuicta fides tua, qua sequutus Euangeliorum præcepta, nullo genere a confortio sedis Apostolicæ discrepasti: quod credo, non sine Dei impulsu, qui digno sibi in sacerdotio detinet, beneuolentia complexisse. Cum igitur post legationem Vincentius in illam ductus est simulationem: reliqui per Italiam Episcopi publica conuentione coacti fuissent sententijs Orientalium obedire: Deo procurante, frater & Coepiscopus noster Lucifer de Sardinia superuenit. Qui cum latebras causæ interioris cognouisset, & peruenisset ad eius consciētiam, sub occasione nominis Athanasij, hæreticos hæc velle tentare: pro deuotione fidei suæ, subire voluit iustum laborem, & ad Comitatum religiosi Principis pergere: vt tandem exposito ordine totius causæ, impetraret, vt omnia quæ in medium venerunt, in coetu possent sacerdotum Dei tractari. Ideo, quia scio sanctum fidei tuæ calorem cum eius animo concordare: prudentiam tuam peto, vt si, procurante Deo, habuerit te præsentem, per quoscumque potueris, solcite excubare contendas, vt possitis vniuersa, quæ fides Catholica exigit, clementissimo Imperatori insinua-

LIBERII PAPAE  
EPISTOLA AD  
EUSEB. EPISC.  
VERCELL.



nuare, vt tandem aliquando, deposita animi indignatione, faciat quod & quieti nostræ & salutari tuæ possit in omnibus conuenire. Ex superfluo autem credidi, ordinationem causæ totius honorificentia tuæ litteris insinuare, cum supradictus frater meus, vel eius comites in præfenti possint omnia relatione sua referre. Deus te incolumem custodiat, domine frater carissime. ] Scripta est hæc epistola a Liberio, vt diximus, anno sequenti, cum Lucifer Episcopus, Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus missi sunt Legati ad Cōstantium, quos sequutus est Eusebius Episcopus Vercellensis, ad quem hæc litteras dedit: quas hic volumus recitasse occasione lapsus Vincentij, de quo agitur.

VINCENTII  
EPISCOPUS CA-  
PUS.

At quis eiusmodi Vincentij casum considerans, dolore non ingemiscat, & stupore immobilis hæreat, atque humanæ inconstantia concutiatur horrore? Ecce enim tibi, hic ille Vincentius Episcopus Capuanus, qui ad Nicænum Magnum Concilium vna cum collegis a Siluestro missis legatione honorificetissima perfunctus est; idemque ipse (quod exprobrat Liberius) **B** rum Romæ, tum in æque Magno Concilio Sardicensi federat cum alijs Episcopis Iudex ad cognoscendam ac iudicandam sæpius iudicio ventilatam Athanasij causam, & candidum (vt aiunt) calculum pro eiusdem absolutione in vnam sæpe coniecerat: hic, inquam, stipendijs omnibus Christianæ militiæ dignissime per omne tēpus emeritus, in vltimo senio constitutus, minime considerans munus suum, quo Romani Pontificis vices ageret, nullam ducens rationem suæ iam Angelis & hominibus venerandæ canicie; nec denique veritus Deum, & homines, adeo turpiter inflexus est vel precibus, vel minis Arianorum atque Constantij, vt in summum Catholicæ fidei athletam, innocentissimum virum, toto Catholico Orbe spectatum, in ipsum inquam Magnum Athanasium adeo ignauiter atque deformiter, quam optabant Ariani sententiam damnationis intulerit, tam foeda subscriptione obliterans tot honestis perfunctis laboribus partam gloriam, aspergensque tam sordida macula tantam sui celebris nominis claritudinem. Verum in lapsu continuit gressum, ne in profundum præceps deferretur impietatis: nā non sic ipse, velut Fortunatianus Episcopus Aquileiæ, subscripsit in Athanasium, vt factus quoque fuerit proditor fidei, & sicut ille, perpetuo Arianis adhæserit: quippe qui postea aduersus eosdem pro tuenda fide Catholica perseverauit infractus; prout res post hæc ab eo gestæ, inferius suis locis iuxta ordinem temporum describendæ, declarant: quod vtinam & eius exemplo ceteri præstitissent. **C**

a Seuer. lib. 2.  
tom. 2. Biblioth.  
sanct.ACTA IN AR-  
LATENSI CON-  
CILIO.

Quid præterea Arelate in eo Episcoporum Conuentu factum sit, Seuerus<sup>a</sup> significat his verbis: Ceterum a nostris tum apud Arelatē, ac Byterras, Galliarum oppida, Episcoporum Concilia fuere. Petebatur, vt priusquam in Athanasium subscribere cogentur, de fide potius disceptarent, & tum demum de re cognoscendum, cum de persona iudicium constitisset. Sed Valens, focique eius prius Athanasij damnationem extorquere cupiebant, de fide certare non ausi. Ab hoc partium conflictu agitur in exilium Paulinus. ] fuit hic clarissimus confessor, Maximino susceptus in nobili Ecclesia Treuerensi. Ceterū licet simul iungat duo Concilia, Arelatense, & Bytrentense; constat tamen prius hoc anno esse celebratū, posterius vero post annos tres accidisse, vt suo loco dicemus. Quod autē idem Seuerus subdit de Concilio Mediolanensi; sequenti anno liquet fuisse collectū: agemus de eo, suo tempore. Ex eodem quoque Arianorum Conuenticulo, vna cum Paulo in exilium missum esse Rodianum\* Episcopum, necnon Lucium Anneum Episcopum Moguntinum relegatum in Phrygiam, & secundo anno sui exilij, nempe sequenti, fuisse Arianorum insidijs strangulatum, in locumque eius ab Orthodoxis Maximum esse subrogatum, Acta<sup>b</sup> eiusdem Maximi sæpe testantur. Quæ post hæc autem his grauiora ab Arianis atque Constantio tentata sint, dicemus anno sequenti. **D**

\* Rodanum

b Collegit Tri-  
bernius: recitat  
Sur. tom. 6. die  
18. Nouemb.CRUCIS SI-  
GNVM APPA-  
RENS HIRO-  
SOLYMIS.c Apud Sur.  
tom. 5. die 19.  
Octob.d Socrat. lib. 2.  
c. 24.  
e Sozom. lib. 4.  
c. 4.

Hoc pariter anno decimosextimo Constantij Imperatoris prodigium ingens in cælo visum ponitur in Chronico a sancto Hieronymo his verbis: Syriæ populis Crucis signum, & maximo insipientium terrore in Orientali plaga apparuit. ] super sanctum Golgotham Hierosolymis visum. Quod enim ad tempus quoque spectat: id cōtigisse hoc anno, postquam Magnentius tyrannus victus est, declarant Acta<sup>c</sup> Artemij martyris sub Iuliano, vbi hæc verba leguntur: Quo quidem tempore, cum expugnatus esset Magnentius, signum Crucis maximum mirifice apparens, adeo vt admirabili splendore superaret lucem diei, visum est Hierosolymis circa tertiam diei horam, cum esset dies festus, qui dicitur Pentecoste, pertingens a loco qui dicitur Caluaria, vsque ad montem Oliueti. ] hæc ibi: Meminit eiusdem Crucis Socrates<sup>d</sup>, eamque apparuisse dicit, cum Gallus hoc anno venisset Antiochiam. De eodem quoque prodigio sic Sozomenus<sup>e</sup>:

Eodem tempore, Cyrillo post Maximum Ecclesiam Hierosolymitanam administrante, signum

**A** signum Crucis in cælo visum est: quod clare admodum resplenduit, non vt cometes solet, diffusis radijs, sed luce multa in vnum conferta, valde denso iubare & perlucido emicuit; tantum pertinebat ad longitudinem, quantum est interuallum inter Caluaria locum & montem Oliuarum: quindecim autem stadia supra locum in cælo suspensum hæsit: latitudo vero longitudini proportionem respondit. Quo quidem, velut insigni miraculo, omnes obstupuerunt: ita vt singuli ædibus, foro, & opere quod quisque forte habebat in manibus, relicto, pariter cum liberis & vxoribus in ecclesiam conuenerint, & vno ore Christum laudibus celebrarint, & Deum lætis animis confessi sint. Quæ res ad nostram regionem quoque perlata, non mediocriter omnes obstupescit. Nam quamquam visio non admodum diu continuata est: tamen quia ex omnibus prope dixerim terræ oris, vti fieri solet, homines vel precandi, vel illa loca visendi causa Hierosolymam aduenissent; res, quas id temporis aspexissent, suis indicarunt. **B**

Erat etiam Imperator de hoc visu certior factus cum per alios complures nuncios, tum per litteras Cyrilli. Dicebatur autem a viris rerum eius generis peritis, hanc visionem diuina quadam prophetia in sanctis litteris quoque præsignatam fuisse. Quod quidem certe cum ita accidisset, multos cum Gentiles, tum Iudæos ad fidem Christianam deduxit. ] hucusque Sozomenus. Certe quidem ad eam prædictionem Domini, Cyrillus scribens ad Constantium hanc apparitionem, alludit, qua de futuro iudicio Dominus verba faciens, ait: Et tunc apparebit signum filij hominis. ] Sed quàm congrue, ipse viderit; vsus tamen est hac opportuna occasione ad comprimendam Constantij in Ecclesiam insolescentis audaciam, quem & delinire blandis & immeritis laudibus, & gloriæ titulis celebrare, iisdem ad eundem Constantium datis litteris studuit.

**C** At vero quid portenderit tantum prodigium, quidve cælesti hoc hieroglyphico voluerit Dominus significasse, tempora ipsa declarare videntur. Etenim cum totius Orbis Imperator bellum gesturus aduersus Catholicam Dei Ecclesiam, vexillum (vt modo vidimus) erexisset impietatis; et quod numquam antea acciderat, Imperatoria fureret accensa face impietas Ariana: Christus, aduersus cuius diuinitatē bellum iuratum esset, in cælo regnās, illud ipsum, quo vniuersam cum impijs debellauerat impietatem, diuinum signum supra sanctum montem, immensa claritate coruscans, cælitus demonstrauit, quo & illud auribus Fidelium videretur intonuisse lingua cælesti: Confidite, ego vici mundum. ] rem sane probauit euentus; cum diuina virtute fides Catholica eo effulserit gloriosior, quo magis existimabatur armis impietatis extincta. Sed reddamus hic opportune Cyrilli epistolam tanta de re sic scribentis ad Constantium Imperatorem<sup>a</sup>:

QUID PORTEN-  
DERIT CRUX  
APPARENS.

**D** Imp. Deo dilectissimo & pientissimo Constantio Augusto Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus in Domino S.

a Apud. Cyrill. in  
sine Catech. my-  
sag.

Primas hæc ex Hierosolymis ad te, Deo dilecte Imperator, mitto litterarum primitias, quas & te deceat accipere, & me dare, non verborum adulatione refertas, sed cælestium diuina declarantes prodigia: neque sermonū oratorio splendore persuasiones aliquas continentes, sed sanctorum Angelorum ostentis, per rerum euentum testantes veritatem. Ac alij quidem, vnde habeant honorem, aureas coronas gemmis splendidissimis exornatas afferentes, caput tuum sæpe coronant: nos autem non rebus hisce terrenis (quæ enim de terra sunt, finem habent terram) sed cælestium rerum diuinam virtutem, tempore Deo dilecti regni tui Hierosolymis apparentem, pietati tuæ in notitiam studiose deducimus: non vt nunc primum ex ignorantia peruenias in Dei cognitionem (videris enim ipse iam alios posse docere, in quibus pie agis) sed vt ista perspiciens, confirmaris, & regni a parentibus accepta hereditate, amplioribus te diuinitus coronis cælestibus honoratum non ignorans, Deo vniuersorum Regi, & nunc eas quas decet, gratias agas, & deinceps maiorem animum aduersus hostes geras. Reuera enim Imperium tuum amatur a Deo, quandoquidem hoc tempore tuo tanta prodigia monstrare non dubitat. Ac tempore quidem Deo dilectissimi & beatæ memoriæ Constantini patris tui, salutare Crucis lignum Hierosolymis repertum est; diuina gratia concedente ei, qui recte quærebat pietatem, etiam abstrusam locorum sanctorum inuentionem. Tempore vero tuo, domine omnium pientissime Imperator, qui tua erga Deum pietate maiori parentes tuos superasti, non iam amplius de terra, sed de cælis sunt prodigia: quoniam Domini & Saluatoris nostri Iesu Christi vnigeniti Filij Dei, mortis deuictæ trophæum, beata inquam Crux, splendoribus luminis coruscans Hierosolymis apparuit.

EPISTOLA CY-  
RILLI AD CON-  
STANTIVM  
IMP.

Sanctis enim hisce diebus sanctæ Pentecostes, circiter horam tertiam, omnium maxima Crux ex lumine cōstituta in cælo super sanctissimum mōtem Golgotham, & vsque ad sanctum montem

TEMPVS APPA-  
RITIONIS.

montem Oliuarum extensa apparuit, non vni aut alteri tantum visa, sed & vniuersæ ciuitatis A multitudini manifestissime ostensa: neque, vt aliquis forte putarit, celeriter secundum phantasmiam percurrés, sed compluribus horis supra terram aperte conspecta, coruscis splendoribus radios superans Solares: nam si ab illis superaretur, certe offuscaretur & lateret: adeo excellentiores quàm Sol emittebat fulgores, vt illico vniuersa ciuitatis multitudo ad sanctã ecclesiam concurreret, metu diuini illius prodigij, nõ sine lætitia concitata. Iuuenum simul ac senum, virorum & mulierum, & omnis ætatis ad ipsas vsque in thalamis per domos recumbètes puellas, vicinorum hospitem Christianorum, & aliunde adueniètiùm Ethnicorum ingens erat spectaculum, qui tum concordii, & vno ore omnes Iesum Christum Dominum nostrum Filium Dei vnigenitum eiusmodi mirabilium effectorem laudabant, re ipsa & experientia discentes, quòd Christianorum pientissimum dogma non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, non ab hominibus tantum annunciatum, sed de cælis diuinitus B testificatum.

Cum igitur nos incolæ Hierosolymitani paradoxum hoc prodigium hisce oculis percipissemus: Deo quidem omnium Regi, & Filio Dei vnigenito, ita vt æquum est, gratias cum adoratione egimus, & preces pro tua Deo dilecta potentia in his locis sanctis effudimus. Operæpretium autem putauimus, cælestes hæc & diuinas ostensiones silentio non præterire: quin potius bonum nuncium tibi, diuinamque ex his benignitatem per has litteras studui afferre; vt in bono fundamento antea partæ fidei, ex his quæ subito diuinitusque demonstrata sunt, ampliore extruens notitiam, firmiorem in Dominum nostrum Iesum Christum spem assumas; atque confidens, & omni fortitudine repletus, tamquam is qui Deum desuper habet socium, Crucis trophæum efferas honorificentissime, gloriationem gloriationum, signum producens, quod in cælo ostensum est; cuius effigiem cum ostenderet hominibus, etiam cælum C multum gloriabatur, & lætabatur.

Atque hoc quidem prodigium, Imperator Deo dilectissime, Prophetarum testimoniis ac verbis Christi quæ sunt in Euangeliis, prædictum, & nunc iam peractum est, & deinceps amplius perficietur. Nam in Euangelio secundum Matthæum, cum Saluator rerum futurarum cognitionem beatis Apostolis suis traderet, & post illos aliis qui cum eo versabantur, apertissime prædixit: Et tunc, inquit, apparebit signum filij hominis in cælo. Quem sacrum Euangeliorum librum de more in manum accipiens, quæ de isto signo ibi sunt prædictiones & testimonia scripta reperies: quibus Euangeliis vt maius adhibeas studium, te domine, admoneo propter earum quæ reliquæ istic descriptæ sunt seriem rerum a Salvatore prædictarum, & magna indigentium obseruatione, non sine pietate, ne aliquod ab aduersaria virtute detrimentum patiamur.

D Has tibi, Imperator Deo dilectissime, sermonum meorum offero primitias: has ab Hierosolymis primas annuncio voces, tibi maxime germano & omnis pietatis studio, Christi vnigeniti Filij Dei & Saluatoris nostri vna nobiscum adoratori: qui secundum diuinas Scripturas Hierosolymis Mundi operatus est salutem: qui mortem quidem hic perpassus est, proprioque ac pretioso sanguine suo hominum peccata deleuit; vitam vero & incorruptibilitatem spiritualem, cælestemque gratiam credentibus omnibus præbuit. cuius potentia & gratia te custoditum & lætantem, splendidioribusque ac maioribus in officiis pietatis versantem, atque filium proprium regis insignientem ornamentis, ipse Rex omnium Deus totius beneficentiæ exhibitor, multis annorum periodis pacificis ad honorem & gloriam, Christianis, Mundoque vniuerso seruet perpetuo: potentioremque te efficiat, & omni ornatum virtute; vt pro more sanctarum Ecclesiarum, Imperijque Romani, humanitatem demonstres, & amplioribus pietatis coronis in multos annorum circulos quietos resplendas. Deus vniuersorum id nobis concedat, Auguste Imperator dilectissime, laudantibus semper sanctam & ὁμοούσιον, id est Consubstantialem Trinitatem, verum Deum nostrum, quem decet omnis gloria in sæcula sæculorum. amen.] hætenus ad Constantium Cyrillus.

Redarguitur porro ex his quæ tum ex Sozomeno, tum Cyrillo narrata sunt, Nicephorus a, dum ait, idem signum Crucis Romano exercitui in Pannonia militanti factum esse perspicuum: nam haud in ea aeris regione adeo sublime apparuit, vt in longe remotis regionibus videri potuerit. Porro tantæ rei gestæ memoria non diuersorum tantum scriptorum egregijs monumentis remansit posteris consignata, sed etiam publicis Ecclesiasticis tabulis penes Orientales conscripta est, anniuersaria celebritate Christiano populo rediuiua b, die septima mensis Maij, quo idem signum sanctissimæ Crucis contigit apparere.

Hoc pariter anno Constantius Imperator, aduersus Magnentij tyranni indulgentiam, qua nocturnis

a Niceph. lib. 9. c. 32.

b Menolog. die 7. Maij. CONST. RESCRIPTVM ADVERSVS GENTILES.

A nocturnis sacrificiis iusserat patere deorum templa, dedit rescriptum in hæc verba ad Cerealem Vrbi Præfectum a:

Aboleantur sacrificia nocturna, Magnentio auctore permissa, & nefaria deinceps licentia repellatur, &c. Dat. VIII. Kalend. Decembris Constantio Aug. VI. & Constante Cæs. II. Coss.] hætenus sanctio decurtata in hunc modum (quam optassent integram) posita in Codice Theodosiano.

Rursum vero hæc idem Constantius aduersus ea quæ a Magnentio tyranno & eius magistratibus gesta essent, eadem irritans, rescripsit ad vniuersos Prouinciales & Populum b:

Quæ Tyrannus, vel eius Iudices contra ius statuerunt, infirmari iubemus, reddita possessione expulsis; vt qui vult, ab initio agat. Emancipationes autem, & manumissiones, & pacta sub eo facta, & transactiones valere oportet. Dat. III. Non. Nouembris Mediolani, Constantio Aug. V. \* & Constante Coss.] deprauate tamen legitur quintus Consulatus Constantij, loco sexti, quem gessit hoc anno: deprehenditur enim ex eo certus error, quòd satis liqueat, non ante præsentem annum liberum fuisse Constantio, Mediolanum adire, vbi datum est rescriptum, nisi debellato Magnentio, qui dominabatur toti Imperio Occidentali. Iisdem quoque Consulibus ab eodem Imperatore sanctio promulgata est de clericorum immunitate, data ad vniuersas prouincias atque populos Imperio Romano subiectos, his verbis c:

Vt Ecclesiarum cœtus concursu populorum ingentium frequentetur: Clericis ac iuuenibus præbeatur immunitas: repellaturque ab his exactio munerum sordidorum, negotiorumque dispendiis minime obligentur: cum certum sit, quæstus quos ex tabernaculis atque ergasterijs colligunt, pauperibus profuturos. Ab hominibus etiam eorum qui mercimoniis student, cuncta dispendia esse sancimus: parangariarum quoque parili modo cesset exactio. Quod & coniugibus & liberis eorum, & ministerijs maioribus pariter ac feminis indulgemus, quos a censibus etiam iubemus perseuerare immunes. Dat. VII. Kal. Iun. Constantinop. Constantio VI. & Constante AA. Coss.] Quòd vero vxoribus atque liberis clericorum tribuit Imperator immunitatem: de illis sane intelligendum est, qui cum essent matrimonij vinculo obligati, adsciscerentur in clericos, secundum ea quæ superius dicta sunt.

Quod insuper ad politicum statum pertinet: ad Restitutum Sardinia Præsidem de non inflegendis pœnis corporibus debitorum, sic rescripsit d: Prouinciales pro debitis plumbi verbera, & custodiam carceris minime sustinere oportet: cum hos cruciatus non infontibus, sed noxiis constitutos esse, noscatur. Satis vero sit debitorem ad soluendi necessitatem capione pignorum conueniri. Dat. VIII. Id. Decemb. Constantio VI. & Constante III. \* AA. Coss.]

D Constantium autem hoc anno in Galliis hiemem egisse Arelate, auctor est Ammianus e, ibique asserit celebrasse natalem diem suum sexto Idus Octobris, quo ætatis suæ annum trigessimum terminabat: quam quidem celebritatem infontium idem tradit fuisse sanguine madidam, eorum scilicet, qui vel leuissima qualibet suspitione de amicitia cum Magnentio laborassent, vel aliis ex causis delatorum calumniis obnoxij fuissent. Sed quod ad natalem diem Constantij pertinet; eum Idibus Augusti celebrari solitum, ipsius ad Senatum rescriptum f datum declarat.

Inter hæc autem fluctuabant res Oriëntales, Isauricis latronibus longe lateque grassantibus, aliaque ex parte Saracenis collimitios infestantibus, atque etiam Persis Mesopotamiam inuadentibus: cum interim Gallus Cæsar, quòd tyrannidem affectaret, in magistratus complures diuersis prætensis causis immaniter fureret. sed ista Ammianus pluribus recenset, cuius iactura

E ra librorum, quæ ab eodem Gallo gesta sunt aduersus Iudæos desiderantur. hæc tantum de his a S. Hieronymo in Chronico, hoc ipso anno Constantij decimosextimo, breuiter adnotantur potius, quàm describuntur: Gallus Iudæos, qui interfecit per noctem militibus arma ad rebellandum inuaserant, oppressit, cæsis multis hominum millibus vsque ad innoxiam ætatem: et ciuitates eorum Diocæsaream, Tiberiadem, & Diospolim, plurimaque oppida igni tradidit.] hæc Hieronymus, eadem quoque Sozomenus g. cetera autem de Gallo, anno sequenti.

a l. 5. de Pagan. & sacrific. Cod. Theod.

b l. 5. de infirmatis his qua sub tyrannis Cod. Theod.

c l. 10. de Episc. & cleric. Cod. Theod.

DE CLERICORVM IMMUNITATE.

d l. 7. de exact. C. Theod.

ARELATE CELEBRATVS CONSTANTII DIES NATALIS.

\* II. c. Ammian. lib. 14.

f l. 10. de Praetoribus Cod. Theod.

STATVS ORIENTALIS IMPR. RII.

IVDÆIA GALLO COMPRESSI.

g Sozom. lib. 4. c. 6.

IESV CHRISTI ANNVS 354.

LIBERII PAP. ANNVS 3.

CONSTANTII IMP. ANNVS 18.

SECUNDA LEGATIO LIBERII AD CONSTANTIVM.

Extant in appendice ad Luciferi opera.

LIBERII PAP. LITTERAE AD CONSTANTIVM.

Extant in Acta Vitae Eusebii Episcopi Vercellensis.

Extant in Acta Vitae Eusebii Episcopi Vercellensis.

Extant in Acta Vitae Eusebii Episcopi Vercellensis.

Theobaditis

Confulibus Constantio Augusto septimum & Gallo Caesare tertium, aperitur novus annus, idemque Domini trecentessimus quinquagesimusquartus; quo Liberius Papa, auditis iis quae prioribus a se missis Legatis ad Constantium Imperatorem contigissent, aliam rursus legationem ad eundem Imperatorem mittere festinauit. Mox enim posteriorem hanc legationem priorem subsequutam esse, nimirum simulac litteris Legatorum quod gestum esset Liberius accepisset, litterae ipsius hac nova legatione ad eundem Constantium datae significant illis plane verbis: Manent litterae Legatorum, qui ad clementiam tuam fuerant destinati, quae nuper venerunt, &c.] Rursus vero cum in iisdem litteris ad Constantium missis idem Liberius numeret annos octo elapsos a tempore, quo Legati Arianorum Constantem Imperatorem Mediolani conuenere, nepe Demophilus, Macedonius, Eudoxius, & Martyrius (quam quidem ipsorum legationem, testificatione quoque Athanasij, missam diximus anno Domini trecentesimo quadragesimoquarto) plane dicendum est, vel in fine anni praeteriti, vel praesentis initio, eiusmodi legationem ad Constantium contigisse. Legati autem ad tantum opus plane difficillimum delecti sunt Lucifer Episcopus Calaritanus in Sardinia, qui Romam opportune his diebus aduenerat: quem fide integrum, constantia infractum, zelo pietatis astuantem Liberius cognouerat: itemque collega, Pancratius Romanae Ecclesiae presbyter, & Hilarius eiusdem Ecclesiae diaconus: missi fuerunt hi ad Constantium Imperatorem in Gallia tunc agentem, ad quem haec datae sunt ab eodem Romano Pontifice litterae:

Gloriosissimo Constantio Augusto Liberius Episcopus.

Opto, tranquillissime Imperator, vt mihi benignas aures clementia tua tribuat, quo possim mansuetudini tuae mentis meae propositum aperire. De Christiano etenim Imperatore & sanctae memoriae filio Constantini hoc ipsum sine cunctatione mereor impetrare. Sed in eo me laborare intelligo, qui repetita satisfactione, placabilem etiam circa reos animum tuum in gratiam meam reuocare non possum. Sermo enim pietatis tuae iam dudum ad populum missus, me quidem, quem patienter omnia ferre necesse est, plurimum lacerat: sed animum tuum, qui lenitati semper vacat, qui numquam (vt scriptum est) in occasum diei iracundiam seruat, retinere circa me indignationem, miraculo mihi est. Ego enim, religiosissime Imperator, tecum veram pacem requiro, quae non sit verbis composita interna dispositione fallacia, sed praecipis Euangeliorum rationabiliter confirmata. Non Athanasij tantum negotium, sed multa alia in medium venerant, propter quae Concilium fieri mansuetudinem tuam fueram deprecatus: vt ante omnia, quod specialiter optat mentis tuae erga Deum sincera deuotio, cum fidei causa, in qua nobis prima spes est, ad Deum diligenter fuisset tractata: nec eorum qui nostram circa Deum obseruantiam mirari debent, possent finire. . . . et dignum fuerat Dei cultore, dignum Imperio tuo, quod Christi pietate regitur, & augetur, specialiter hoc ipsum pro reuerentia sanctae religionis, cui prudenter intentus es, clementiam tuam nobis ad haec impetranda praestare.

Sed multi Ecclesiae membra lacerare festinant, qui confinxerunt, me litteras suppressisse, ne crimina eius, quem dicebant condemnasse, apud omnes paterent: quas illas litteras Episcoporum Orientalium & Aegyptiorum, quibus in omnibus eadem in Athanasium crimina continebantur. At satis omnibus clarum est, nec quisquam negat, nos Orientalium litteras intromississe, legisse Ecclesiae, legisse Concilio, atque ad haec etiam Orientalibus respondisse: qui fidem & sententiam non commodauimus nostram, quod eodem tempore septuagintaquinque Episcoporum Aegyptiorum de Athanasio sententia repugnabat; quam similiter recitauimus atque insinuauimus Episcopis Italis. Vnde contra diuinam legem visum est etiam, cum Episcoporum numerus pro Athanasio maior existeret, in parte aliqua commodare consensum.

Haec scripta, si Deo fidem habet Theobaditis, qui missus fuerat festinans in Africam, nobis reliquit. Quae tamen post omnia scripta, ne ad impetrandum forte Concilium deessent; Vincentius, qui cum ceteris Legatus missus fuerat, Arelatum peruenit. Videt igitur prudentia tua nihil animum meum introisse, quod Deo seruientibus non dignum fuerat cogitare. Testis autem est mihi Deus, testis est tota cum suis membris Ecclesia, me fide, & me in Deum meum cuncta mundana (ita vt Euangelica & Apostolica ratio praecipit) calcare atque calcasse non furore temerario, sed constituto atque obseruato iure diuino; atque in alio ministerio Ecclesiasticus

A Ecclesiasticus viuens, nihil per iactantiam, nihil per gloriae cupiditatem, quod ad legem pertinebat, impleui: atque ad istud officium (testis est mihi Deus) inuitus accessi, in quo cupio quidem sine offensa Dei, quam diu in saeculo fuero, permanere: et numquam mea statuta, sed Apostolica, vt essent semper firmata & custodita, perfeci: sequutus morem, ordinemque maiorum, nihil addi Episcopatu Vrbs Romae, nihil minui, passus sum: et illam fidem seruans, quae per successionem tantorum Episcoporum cucurrit, ex quibus plures martyres extiterunt, illibatam custodiri semper exopto: sed neque perire meam causam, pietati tuae, sollicitudo Ecclesiastica atque ipsa deuotio persuadet.

B Significant Orientales paci & nostrae velle coniungi. Quae est pax, clementissime Imperator, cum sint ex partibus ipsis quatuor Episcopi, Demophilus\*, Macedonius Eudoxius, Martyrius, qui ante annos octo, cum apud Mediolanum Arij haereticam sententiam noluisissent damnare, de Concilio iratis animis exiere? Horum, si fas est, sententiis, quale sit aut quid habeat, commodare consensum, aequitas & clementia tua poterit aestimare. Non est nouum, quod non subtiliter, & sub occasione nominis Athanasij attentetur. Manent litterae Alexandri Episcopi olim ad Siluestrum sanctae memoriae destinatae, quibus significat ante ordinationem Athanasij vndecim tam presbyteros quam etiam diacones, quod Arij haeresin sequerentur, se Ecclesia eiecisse. ex quibus nunc quidam extra Ecclesiam Catholicam foris positi dicuntur sibi conciliabula inuenisse, quibus asseueratur etiam Georgius in Alexandria per litteras communicare. Quae ergo potest pax esse, tranquillissime Imperator, si Episcopi (vt nunc per Italiam factum est) cogantur talium sententiis obedire?

C Accipe & aliud (quia tranquillitas tua patienter admittit) Manent litterae Legatorum, qui ad clementiam tuam fuerant destinati, quae nuper venerunt: quibus significant, propterurbationem omnium Ecclesiarum se quidem ante succumbere sententiis Orientalium voluisse: proposuisse tamen conditionem, si iidem Arij haeresin condemnassent, hoc genere se inclinatos eorum sententiis obedire. Placitum, vt ipsi significant, scriptura teste, firmatur. Itur in Concilium: accipiunt cum deliberatione responsa: Arij doctrinam se damnare non posse: Athanasium, quod solum exigebant, communionem esse priuandum. Hinc iam clementia tua hoc quoque consideret, recte Catholicae religionis iure seruato; an hominis causa debeat diligenter excusseque tractari. Vnde iterum atque iterum mansuetudinem tuam, animum tuum Deo deditum rogo per eius virtutem, qui se in defensione tua, quantus sis, vniuersis mortalibus approbavit, habens ante oculos eius beneficia, qui Imperium tuum in omnibus regit: haec in coetu Episcoporum diligenter faciat omni cum consideratione tractari\*; vt patris per te, Deo fauente, temporibus, tranquillitate tua consentiente, sic omnia discutiantur; vt quae fuerint iudicio sacerdotum Dei confirmata, cum constiterit omnes in expositione fidei, quae inter tantos Episcopos apud Nicam, praesente sanctae memoriae patre tuo, confirmata est, vniuersos consensisse, cum exemplo possent in posterum custodiri. Vt ipse Saluator, qui super mentis tuae propositum intuetur, in tanta rerum expeditione laetetur, causam fidei & pacis etiam Reipublicae necessitatibus non immerito praeposuisse. Ad exorandam igitur mansuetudinem tuam, vt beneuolo animo allegationes nostras audire digneris, fratrem & Coepiscopum meum sanctum virum Luciferum cum Pancratio presbytero meo & Hilario diacono placuit proficisci: quos credimus de clementia tua ad pacem omnium Ecclesiarum Catholicarum non difficulter posse Concilium impetrare. Dei omnipotentis clementia te nobis custodiat, clementissime ac religiosissime Imperator.] haec tamen Liberij litterae ad Constantium, honestissimis titulis, licet immeritis, eum demulcere conantis.

D Iisdem Legatis ad Imperatorem in Galliam proficiscentibus idem Liberius Papa dedit litteras ad Eusebium Episcopum Vercellensem, quibus illum vehementer rogauit, vt vna cum iis susciperet apud Imperatorem fidei patrocinium. est vero huiusmodi earum exordium: Me, frater carissime ad solatium vitae, &c.] descriptae extant anno superiore, ibi recitatae occasione lapsus Vincentij Episcopi Capuani. Addidit eodem ferme argumento alias ad eundem ipse Liberius paulo post datas his verbis:

Dilectissimo fratri Eusebio Liberius Episcopus.

Remeante filio meo Callepio\* ad patriam suam: optimum credidi per hunc sanctitatem tuam salutare, domine frater carissime, orans Dei clementiam vt saluus atque hilaris litteras meas accipias. Sane quia scio inuictum animum tuum fideliter agere quae Deus praecipit: commendo tibi fratrem & Coepiscopum nostrum Luciferum, sed & carissimos filios meos Pancratium presbyterum & Hilarium diaconum, qui pro statu Ecclesiae animo virili & virtute deifica, tempore tempestiuo, aggressi sunt\* contra inimicos Ecclesiae, quos Deus spiritu

\* Patrophilus

\* testari

\* Extant apud Acta Vitae Eusebii Episcopi Vercellensis.

\* Calepodio LIBERII PAP. LITTERAE AD EUSEBIUM EPISCOPUM VERCCELLENSEM.

\* pugnare

oris sui

oris sui destruet. Scio enim feruentem spiritum Dei esse in te, vt simul cum iisdem aggrediaris, vt fides, quæ ab Apostolis tradita est Ecclesiæ Catholicæ, nullo modo irrumpi possit. certe dignaris retinere, si leges publicæ absentem non condemnant, vt eorum consortio iungat se fides tua, & similis, vbi fuerit, adfit sanctitas tua; vno colloquio, vno consilio id agatis, quod Deo & Angelis eius placet, & Ecclesiæ Catholicæ expedit. Pro hoc labore præmium cæleste, coronam immarcescibilem, hereditatem regni cælorum Christus Dominus noster retribuat vobis. Saluamus omnes, qui tecum Deo fideliter seruiunt. Salutate omnem clerum. Deus te incolumem custodiat, domine frater carissime.]

His acceptis litteris, Legatisque, vt par erat, honorifice exceptis: Eusebius vna cum illis ad Constantium Imperatorem in Gallias profectus est, apud quem enixius agēs, quidquid ea legatione petebatur, obtinuit, nempe vt Cōcilium celebraretur, quod sequenti anno Mediolani collectum est. De his autem certior factus Liberius, atque in primis de sedulo officio quod in ea functione Eusebius impendisset, has ad eum litteras dedit:

Liberius Episcopus dilectissimo fratri Eusebio.

Sciebam, domine frater carissime, quod spiritu Dei feruens in causa fidei, quæ nos potest Domino commendare, fratri & Coepiscopo nostro Lucifero, & Pancratio compresbytero nostro, qui simul erat profectus cum filio meo Hilario diacono, fida dignareri solatia exhibere, nec te posse iis denegare, quos sciebas pro deuotione fidei suæ tantum laboris itineris suscepisse. Magnum itaque leuamen animus meus ex lectione litterarum tuarum accepit: immo causam ipsam in melius proficere posse, Deo fauente, quod fratres nostros deserere noluit, iam iamque confido. Labora itaque vt bonus miles, qui præmium æternum Imperatoris expectas: et virtutem animi, qua te scio Mundi huius illecebras contempnisti, aduersus eos qui Ecclesiæ quidem luce orbi sunt, præbere contende, habens vtpote contemptum vitæ istius: veridicum te sacerdotem ostende, vt laborantibus vobis pro Ecclesiæ statu, Concilium possit celebrari; vt omnia quæ in præiudiciū fidei subtiliter e diuerso venientes machinati sunt, possint in melius reformari. Hunc laborem, quæ egregia fides tua melius nouit, æterna præmia comitantur; cui quemadmodum insistere debemus, etiam si exhortatio frigeret, feruens Spiritus sanctus qui in te est, propter vnitatem sanctæ Ecclesiæ per momenta animi tuum stimulet ad maiora solatia. Etiam ad fratrem & Coepiscopum nostrum Fortunatianum, quem sciebam neque personas hominum vereri, & futura magis præmia cogitare, litteras erogavi; vt & ipse pro sinceritate pectoris, & pro fide, quam se scit etiam cum discrimine vitæ præsentis custodisse, etiam nunc vobiscum dignaretur excubare: quem quidem scio pro sanctitate pectoris sui indubitanter & consilio suo prudētiam vestram firmare; et, si ita vobis placuerit, præsentiam suam in nullo dilectioni vestræ negare. Deus te incolumem custodiat, Domine frater carissime.] ista Liberius. Porro litteræ ad Fortunatianum desiderantur: at sefellit Liberium spes de Fortunatiano concepta, qui non tantum post hæc in Athanasij damnationem subscripsit, vt dictum est, sed adhæsit penitus Arianis: erat hic Episcopus Aquileiæ.

Ceterum quod hoc anno Constantium aduersus barbaros oportuit militasse, qui in Gallias irruerant: et tantum, hiberno adueniente tempore, concessum fuit, superatis Alpibus, se Mediolanum conferre; Concilium ibidem celebrandum, dilatatum est in annum sequentem: Ammianus enim de rebus Constantij hoc anno gestis cum agit, sic ait: Constantius Consulatu suo septies & Cæsaris iterum\*, egressus Arelate, Valentiam petit, in Gundomadum, & Vadomarium fratres, Alemanorum Reges, arma moturus.] hæc ipse. Ceterum eosdem demum pacem per Legatos a Constantio postulasse tradit, quam ille concessit: nam addit: Icto post hæc foedere, Gentium ritu, perfecta que solemnitate; Imperator Mediolanum ad hiberna discessit, vbi curarum abiectis ponderibus aliis, tamquam nodum & odium difficillimum, Cæsarem nempe Gallum nisu valido cogitabat.] quemadmodum autem id in Gallum & per quos effecerit ipse Constantius, idem Ammianus pluribus narrat, quæ prætermittimus. Sat namque scire, hoc ipso anno hiemis tempore Gallum Polæ in Istria oppido circumuentum, atque circumdatum a Constantianis, spoliatum Cæsariis ornamentis, in priuatam fortunam redactum, ab iisdem tandem truncari capite iussu esse, anno ætatis suæ nono supra vigesimum, cum quadriennio imperasset, vxore eius Constantina paulo ante febribus absumpta. Perseuerasse autem Gallum Christianam religionem excolere ad exitum vsque, Theodoretus tradit: vnam & fidei quoque mansuetudinem coniunxisset. De eius vero exitu a gens S. Gregorius Nazianzenus; in quem reiciat culpam, num in ipsum, an in Constantium, hæc res; sed vtrumque deliquisse affirmat; ait enim: Cæsaris quidem & Imperium & vita finem accepit.

2 Habetur eadē apud Eusebii Aſſa.  
LIBERII LIT.  
TERRÆ AD EVSEB. EPISCOP. VERCEL.

CONSTANTIVS DETINETVR IN GALLIIS.  
b Ammian. lib. 14.  
\* tertium

GALLVS CAR. NERATVR.

c Theodoret. lib. 3. c. 3.  
d Greg. Nazianz. orat. 1. ap. Iulian.

acceptit. quæ enim interea acciderunt, silentio premam, tam eius gratia qui fecit, quam qui passus est: quorum vtriusque pietatem honore ac reuerentia prosequens, temeritatem haudquaquam laudo: quoniam enim fieri aliter non poterat, quin, cum homines essent, peccati aliquid admitterent: hoc illud est, quod fortasse quis in vtroque reprehenderit: nisi tamen hic quoque dum alterum accusamus, alterum crimine liberemus.] hæc ipse.

De cōpluribus autem necatis iussu Constantij, quod ob amicitiam cum Gallo in suspicionem venissent, pluribus agit Ammianus. Quo etiam tempore Eudoxium & Aetium hæreticos non ob hæresin, sed quod Gallo fauissent, eiectiones in exilium fuisse, immo & præclarū illum Theophilum, qui apud Indos Christianam fidem propagasset, eadem ex causa Antiochia Heracleam in Pontum esse deportatum, Nicephorus tradit. At reddamus hic modo quæ idem auctor de eiusdem Theophili ad Indos professione ac prædicatione tradit: atque num

omnia veritati consentiant, expendamus. ait igitur:

Fuit tum etiam propter virtutem & doctrinam magnopere laudatus Theophilus ille, qui cognominatus est, Indus; non ille quidem hæresis alicuius auctor, sed Arianismo plurimum addictus: qui sub Constantino ab Adiabenis admodum adhuc iuuenis, obses in Romanam ditonem fuerat missus (Adiabene vero regio est Indica, ampla & celebris.) At Theophilus consuetudine diuturna adeo mores ad Romanorum instituta conformauit, vt monasticam delegerit vitam, & diaconi susceperit dignitatem, Eusebio Nicomediensi manus ei imponente. Cum autem legatio a Constantio propagandæ veræ pietatis & confirmandæ fidei gratia ad Orientales nationes mittenda esset, ambitiosa munificentia eam instituit; et princeps eius, quem modo dixi, Theophilus designatus est. Constantius sane perquam magnifice, vt quàm maxime posset, gratiosum eum redderet, ad ducentos generosos e Cappadocia equos nauibus impositos, aliaque insuper dona ad illos perferenda, Theophilo dedit: vt scilicet illi simul & liberalitatis eius amplitudinem & animi magnitudinem admirarentur. At Theophilus legationem obiit, eamque ad finem debitum perduxit.

Nam qui in regionibus eis regnum obtinebat, a Græca superstitione ad veræ pietatis religionem deflexit; et ecclesias tres in diuersis locis erexit, non tantum quæ ab Imperatore missa acceperat, donis, sed maxime etiam quos ipse addiderat, sumptibus, per animi alacritatem cum illo concertans. Ecclesiarum istarum vna in metropoli & principe vrbe totius gentis, Thapharum eam nominant; secunda in loco vbi Romanorum emporium erat, extrorsum ad Oceanum versum, regio Adane vocatur: tertia in alia terræ eius parte, vbi est quod Persicum emporium dicitur, in Persici maris ore constructa. Theophilus porro rebus apud Homeritas ampliter dispositis, templisque eis consecratis, atque etiam pro rerum copia exornatis, in Adiabenen, quam patriam eius esse diximus, traiecit; ac deinceps in reliquam quoque Indiam transiit; multa que apud eos, quæ non rite agebantur, correxit: etenim confidentes Euangelicum audiebant oraculum, & alia multa faciebant, quæ sanctiones Ecclesiasticæ non iubebant: ea omnia pulchre immutans ad Ecclesiæ placitum morem composuit: vna saltem & quidem maxima re incommodans, quod τὸ ἑτεροδοξίον altero substantiale colere docuit. Porro ex India & Arabia Magna, ad Auxumitas Aethiopes progressus est. Iet inferius:

At Theophilus recte constitutis Auxumitarum rebus, in Romanorum reuersus est ditonem: atque post reditum in magno habitus honore, suam quidem ille urbem, aut Ecclesiam cui Episcopus præesset, sortitus non est: vbi que tamen locorū propter hominis reuerentiā, in eum, vt miraculum quoddam, omnium coniecti oculi erant: donec Aetio & Eudoxio in exilium, quod consilia cum Gallo communicassent, eiusque rebus fauissent, actis; et ipse Heracleam in Pontum est deportatus, Gallo in intimis habitus.] hæc ille de Theophilo. Ceterum cum res ab eo gestas sic summam recensitas, scriptis mandatas esse a Philostorgio hæreticorum infamissimo, tradat: omnia plane de eodem enarrata, in mendacij suspicionem adducit, cum nihil aliud de Theophilo nisus sit demonstrare, quàm ipsum Arianam hæresin in Indiam inuexisse, non autem reuera religionem Christianam propagasse: Nam Homeritæ, ad quos a Constantio Legatum missum esse Theophilum ait, iam antea acceperant Euangelium; nec non alij adiacentes Indorū populi, prædicatione primo Apostolorū, Bartholomæi, Thomæ, ac Matthæi, qui Aethiopibus prædicauit, deinde Pantheni, ac nouissime Frumentij & Aedesij, qui sub Constantino Indis Euangelium annunciarunt, vt suis locis superius demonstrauimus: sed & ipsos populos Adiabenos iam longe ante hæc tēpora Christianos euasisse, ex Sozomeno superius dictum est: vt de his nulla penitus dubitatio esse possit. Hæc itaque volumus addidisse, vt lectorem admoneremus, caute legenda esse quæ ex lutofo hæreticorum fonte Nicephorus adeo inconsiderate deriuat, quæve Suidas ex Thalassio prodit eiusdem farinae

2 Ammian. lib. 15.  
CONSTANTIVS QUID IN AMICOS GALLI.  
b Niceph. lib. 9. c. 18. 19.

THEOPHILI INDI RES GESTAE.

LEGATIO THEOPHILI AD INDOS.

c Sozomen. lib. 1. c. 15.  
d Euseb. lib. 5. c. 10.  
e Rufin. lib. 1. c. 9.  
f Sozomen. lib. 2. c. 10.

a Ammian. lib. 14. THALASSIVS SCRIPTOR ARIANVS.

homine : vixit hic hoc eodem tempore , quem Constantij delatorem Ammianus a appellat , cuius est quoque mentio apud Athanasium in epistola ad solitarios : Iste igitur suo Theophilo , cui summa erat familiaritate coniunctus , tantum tribuit , vt etiam defunctam feminam Iudæam ad vitam reuocasse , asserere non erubuerit , quod Suidas refert & ipse minime exacte quidem res Theophili exploratas habens ; sicut & Nicephorus , qui ex scriptis hæretici hominis Philostorgij ea edidit , quæ antiquiores Græci historici Theodoretus , Socrates , ac Sozomenus , & si qui alij horum successores fuere , sunt penitus auersati , vtpote referta mendacijs , & omni prorsus fide carentia ; atque adeo contempserunt , vt nullus prorsus illorum huius Theophili meminisse vel leuiter saltem reperiatur : nam ipsum Philostorgij vel tantum nomen sic exorrerunt , vt cuncta ab eo scripta execranda duxerint , & digna quæ perpetuo silentio damnarentur .

PHILOSTORGIVS HISTORICVS ARIANVS.

At quoniam auctore Philostorgio alia cõplura produntur : age , qualis hic fuerit , vt prudentior fias lector , hic ex Photio recitemus , de quo hæc in sua Bibliotheca : Philostorgius Arianus librum scripsit de Religione , quasi historiam texens Ecclesiasticam : omnes Arianos extollit , & contumelia afficit Catholicos : vt non sit historia , sed Encomium Arianorum . Incipit ab origine Arianae hæresis vsque ad Aetij reuocationem ab exilio factam per Iulianum : Aetium extollit in cælum , & Eusebium Nicomediensem , & alios similes . ] ac demum : Quamuis ( inquit ) Orthodoxos omnes carpat : non est ausus attingere Gregorium Theologum : Basilio autem non pepercit . ] Vixisse vero huc tradit sub Theodosio iuniore , ad quod tempus posterioris libri historiam perduxit . At de Philostorgio Theophili laudatore satis . ad hæc enim enarranda de Theophilo digressi sumus occasione proscriptiois a Constantio factæ in eos qui Gallo Cæsari studuissent . Ceterum liquet tum Eudoxium , tum Aetium postea exilio relaxatos , ipsum vero Eudoxium creatum deinde Episcopum Antiochenum , ac mox Constantinopolitanum : tantum valuit apud Constantium hæresis Ariana , vt eius patroni , quamuis maiestatis criminis condemnati essent , fuerint tamen non solum ad propria restituti , sed amplissimis honoribus & dignitatibus aucti .

CONSTANTIVS IMPERATOR.

Constantius igitur his curis de rebus Galli hoc anno detentus , diram illam quam meditabatur aduersus Catholicam Ecclesiam persecutionem , edicto iam de subscribendo in Athanasij damnationem anno superiori , vt vidimus , promulgato , ad tempus continuit , cum tamen interea præludijs quibusdam Athanasius Alexandria a magistratibus vexaretur , quorum illud opus erat , vt qualibet excogitata occasione , primum omnium eum Alexandria dimouerent . Tentauerat id antea , vt dictum est , Montanus Palatinus : qui cum a cœptis destitisset , hoc ipso anno , nempe post biennium & duos menses elapsos a Montani temporibus , idem Athanasius a Diogene exagitari cœpit ; post quem Syrianus Dux aperto demum Marte eam inuasit Ecclesiam . testatur id ipse quidem , cum ad Constantium scribit his verbis : Cum igitur alio Montanus profectus esset , superuenit Diogenes Notarius post sextum demum & vigesimum mensem , qui nec ipse quoque epistolam exhibuit ( de proficiscendo ad Constantium scilicet ) aut sub mutuum conspectum venit ; neque tamquam mādatum haberet , quidquam mihi præcepit . Quin cum ipse Syrianus exercitus ductor Alexandriam ingrederetur , & quædam ab Arianis iactarentur , qui sese quod liberet , acturos denunciabant : quærebam num istiusmodi litteræ , quales illi iactarent , allatæ essent . Litteras enim mandati tui , fateor , ab illis deposcebam . Postquam ipsi eas se habere pernegarent ; postulabam , vt saltem vel ipse Syrianus , vel Præfectus Aegypti Maximus mihi id ipsum suo scripto iniungeret : postulabamque id ea de causa , quod tua humanitas in suo diplomate vetuerat , ne quis me turbaret ; vtque ego negligerem aliorum terrores , & secure in Ecclesijs permanerem . Qui autem huiusmodi diplomata ad me detulerunt , Palladius est olim Palatij Magister , & Asterius Dux Armeniæ . Exemplar autem litterarum , quod tale est , velim mihi liceat cum tua venia recitare : Constantius Victor , &c . ] habes has superius , eo tempore quo allatæ sunt , descriptas . his autem hic ab Athanasio recitatis , idem mox subdit :

ATHANASIVS VEXATUR ALEXANDRIÆ.

b Athanas. Apolog. ad Constantium.

De hac epistola & illi cum Iudicibus disceptabant , & eam nos manibus præferebamus . Quid igitur ? an non merito ab illis diplomata postulabam ? nec illorum simplicibus verbis obsequerbar ? Illi igitur cum non ederent , neque proferrent mādatum tuæ pietatis : nonne plane & directe cõtra iussa huius diplomatis agebant ? Ego igitur , cum illi litteras nullas exhiberent , probe mecum colligere & ratiocinari videbar , ipsos nihil , nisi verba adferre ; præsertim cum tuo diplomate iubebar , ne quid istiusmodi curarem . Iure igitur hoc feci , religiosissime Auguste ; vt quemadmodum cum epistolis tuis ingressus essem in patriam ; ita acceptis tuis mandatis , e patria discederem : quo non , vt fugiens Ecclesiam , reus culpabilisque haberer ;

ATHANASII PVGNAB CVM MAGISTRATIBVS.

A haberer , sed vt ex mandato tuo haberem causam discessionis . Idemque omnes populi cum presbyteris , & maior pars ciuitatis ( ne plures nominem ) a Syriano , quem ea de causa adierant , postulabant : quo tempore illic quoque aderat Maximus Aegypti Præfectus . Postulatio autem istiusmodi fuit , vt nihil vel scriptis , vel verbis ederent quod vellent , aut ne Ecclesias interea turbarent , dum ipsi populi ea de re Legatos ad te mitterent .

Ista cum diu multumque a Syriano , non ignaro quàm æqua peterent , postularent : confirmauit id se facturum , idque iureiurando cum attestatione tuæ salutis . Istis , dum fierent , agereturque de ea re ad tuam maiestatem deferenda , interfuit Hilarius ; consciaque est eius rei cohors Præfecti Aegyptiaci ; & verba quibus res acta est , apud pritanim ciuitatis conseruantur . vnde facile intelliges , nec me , nec quemquam alium tuis iussis contradixisse , sed omnes tuam voluntatem in tuis scriptis voluisse videre . Dicta , scriptaque Imperatoris pari pondere æstimanda sunt , cum is qui ea reportat , libere se ea in mandatis habere profiteretur . Verum cum illi neque iniunctum sibi , manifesto assererent , neque scriptis ederent quod imperabant ; sed omnia ita institueret , vt appareret , eos suo nomine & auctoritate id agere : fateor citra omnem dissimulationem , cœpi eos habere suspectos , & in primis ea de causa , quod a multis Arianis stiparentur , quodque cum iis & æpula & consilia inirent , nihilque propalam & sinceriter agerent , sed dolos tantum & insidias neccerent , nec quidquam tamquam pro edicto Imperatoris agerent , sed prout ab inimicis rogarentur : necessario me eo contuli , vt diplomata ab iis in rebus suspectis postularem . Id quoque angebat animum meum , quod indecorum arbitrabar , quum tot diplomatibus Ecclesiam ingressus essem , sine diplomatibus inde discedere . ] hæc Athanasius . Quæ vero de grassatione facta in Alexandriam Ecclesiam a Syriano duce subinfert , suo loco narrabimus : eiusmodi enim magistratuum cum Athanasio altercationes

C in sequentem quoque annum productæ sunt . Post hæc autem ab eodem Athanasio ad Constantium Imperatorem legatio missa est , cuius his verbis meminit Sozomenus :

Athanasius vero , quoniam persuasum habebat , sibi in Palatio Imperatoris paratas insidias : ipse neque ad Imperatorem venire ausus est , neque in rem suam esse existimauit . Itaque quinque Episcopis Aegypti ad eam rem delectis ( ex quorum numero erat Serapion Thmuetensis , vir tum vitæ institutione sanctissimus , tum oratione disertus ) eos ad Imperatorem iam tum in ea Imperij parte , quæ ad Solem occidentem spectat , ætatem degentem mittit ; quibuscum vna iungit quoque tres suæ Ecclesiæ presbyteros ; qui tum Imperatoris gratiam sibi conciliant ; tum ad calumnias aduersariorum , si opus sit , respondeant ; tum denique alias res obeant , quas Ecclesiæ & ipsi commodissimas fore animaduertent . Non multo autem postquam illi Alexandria soluissent , recepit Imperatoris litteras , quæ eum ad aulam vocabant . Quare & ipse

D Athanasius & populus Ecclesiæ grauiter conturbati sunt , & ancipiti cura & dubia distracti . Nam neque Imperatori , qui opinionem a fide alienam tueretur , morem gerere , tutum ; neque ei resistere , extra periculum esse existimarunt . Attamen Athanasius mansit Alexandria ; et qui litteras attulerat , re infecta , reuertit . Sequenti autem ætate alter Imperatoris mandato cum magistratibus eiusdem gentis accedens ad Athanasium , coegit eum ex vrbe exire , clerumque illius Ecclesiæ grauiter exagitauit . At cum primum populum , Ecclesiæ causa , magnos fumere spiritus , & ad bellum se instruere videret : iste quoque labore frustra suscepto , inde recessit . ] hæc Sozomenus .

Sed talia profecto quæ erroris arguantur ex his quæ nuper ex Athanasio recitata sunt : nimirum voces fuisse Arianorum , litteras scriptas esse ab Imperatore , quibus Athanasius accersiretur ; sed eas ab ipso Athanasio exactas , nec editas esse , quod non extarent . Aperte igitur E conuincitur Sozomenus non legisse ea quæ hoc argumento ab eodem Athanasio in Apologia ad Constantium scripta tractantur ; sed impegisse in Sabinum illum Macedonianum hæreticum , totam rerum gestarum historiam horum temporum in odium Orthodoxorum ( quod alias dictum est ) inuertentem . Si enim vere adfuissent nuncij cum litteris Imperatoris ad Athanasium : se absque controuersia Alexandria recessurum fuisse , & ad Imperatorem profecturum , sæpe iisdem scriptis contestatus est : sed refedisse Alexandria , quod quæ ferebantur missæ ab eodem Imperatore litteræ , eas nūquam , quod non extaret , aduersarij ostendissent . Nec est quod dici possit , litteras postea de profectioe eiusdem Athanasij scriptas esse , & Alexandriam ad ipsum allatas : nam si ita accidisset , necessario in dicta Apologia earum idem Athanasius meminisset ; alioquin inanis & inutilis illa omnis tot rationibus cõparata , ad ipsum qui hæc sciret Constantium , fuisset Apologia . Sed illud Sozomeno concedimus , vere contigisse , lentius cum Athanasio actum esse , quod populus Alexandrinus in eum propensior , turbas ciere , atque seditionem cõflare paratus esset . quàm autem ad rixas prompti essent Aegyptij , & quàm periculose

a Sozom. lib. 4. c. 3. LEGATIO ATHANASII AD CONSTANTIVM IMP.

SOZOMENVS ERRORIS ARGVITVR.

culose a Præfectis tentari solerent, fatis ac sæpe superius dictum est. Opus ergo fuit (quod subdit Sozomenus) ad exturbandum ab Ecclesia Athanasium, ex reliqua Aegypto & Libya legiones Alexandriam conuocare: sed de his suo loco dicendum.

Inter hæc autem Iulianus Galli Cæsaris frater in suspicionem adductus conspirationis cum eo in Romanum Imperium, ad Constantium Augustum Mediolani agentem, se confert: quid vero cum eo transactum sit, Ammianus & ipse Gentilis illi plurimum addictus scribens: Inde, inquit, ad Iulianum recens perductum calumniarum vertitur machina: memorabile postea Principem gemino crimine, ut iniquitas aestimabat, implicitum, quod a Marcelli fundo in Cappadocia posito, ad Asiam demigrarat liberalium desiderio doctrinarum, & quod per Constantinopolim transeuntem viderat fratrem, &c.] Prima accusatio ista de discessione e fundo Marcelli in Asiam, id pertigisse videtur, quod Iulianus e loco illi statuto a Cōstantio (quem alij legunt Marcellum) de quo supra, in Asiam profectus esset addiscenda magiæ causa ad Gentiles philosophos idololatrias ac magiæ studiosos, prout superius vidimus id ab eo esse factum: quam tamen accusationem Ammianus honesto colore fucat, nomine videlicet addiscendarum litterarum: sed ad hæc mox subdit de Iuliano: Qui cum obiecta dilueret, ostēderetq. neutrum sine iussu fecisse; nefando affectatorum coetu vrgentiū periisset; ni aspiratione superi numinis, Eusebia suffragante Regina, ductus ad Comū oppidū Mediolano vicinū, ibiq. paulisper moratus, pro eadē ingēti causa, ut cupidine flagrauit, ad Græciā ire permissus est] nēpe Athenas. hæc Ammianus:

Aderat tunc Athenis Gregorius Nazianzenus, cum Iulianus illuc se contulit; quem conspicatus, de homine haud falsus coniector extitit: quid autem ex aspectu eius vaticinatus sit, cum illum vidit, idem tradit his verbis: A me autem, quæ postea gessit, procul ante perspecta quoquo modo fuerunt, ex quo Athenis cum eo versatus sum. Nam illuc quoque statim post ea quæ aduersus fratrem designata sunt, profectus est, Imperatorem hoc ipsum deprecatus: Duplicem enim eo proficiscendi causam habebat, alteram speciosiore & honestiore, ut Græciam, eiusque scholas videret; alteram testiore, paucisque notam, ut regionis illius sacrificos & impostores de rebus suis cōsuleret, impietate videlicet nondum plenam libertatem habente. Tunc igitur me non malum huius viri coniectorem fuisse memini, quāquam alioqui ad has res non optime a natura comparatus. Sed me morum ipsius inconstantia, atque incredibilis quædam mentis emotio vatem efficiebat: siquidem ille optimus vates est, qui recte conicere nouit. Neque enim mihi boni quidquam significare, aut ominari videbantur ceruix non stata, humeri subsultantes, & ad æquilibrium subinde agitari, oculus insolens & vagus, furioseque intuens, pedes instabiles & titubantes, nasus contumeliam & contemptum spirans, vultus lineamenta ridicula idem significantia, risus petulantes & effrenati, nutus & renutus temerarij, sermo hærens, spirituque concisus, interrogationes stultæ & præcipites, D responsiones nihilo his meliores, aliæ in alias insultantes, nec graues & constantes, nec eruditionis ordine progredientes.

Quid singula describere necesse est? talem ante opera conspicatus sum, qualem in operibus postea cognoui. Quod si quidam ex iis qui tum simul erant, quidq. dixerim, audierunt, nunc mihi præsto essent; haud egre testarentur; quibus, ut hæc aspexi, statim proloquutus sum: Quale malum Romanorum terra nutrit! præfatus licet, ac mihi, ut falsus vates essem, imprecatus: præstabilius enim id fuerat, quàm talibus malis Orbem terrarum impleri, taleque monstrum existere, quale nullis ante sæculis, etiam si alioqui diluua multa sermone iactentur, & multa incendia, ebullientesque terræ quassationes, & hiatus, ac multi insuper immanissimi homines, bellæque prodigiosæ & compositæ, quas natura nouo more produxit.] hæc Gregorius. Cui, quod dicit aduentus Iuliani Athenas secretiore illam fuisse causam, ut sacrificos & impostores de rebus suis consuleret; en quàm eleganter adstipulatur Eunapius, dicens: Istic pulchre instructus, a Maximo scilicet atque Chrystantio, intellecto plus aliquanto latere in Græcia apud Eleusinarum dearum Antistitem, velociter illuc accurrit.] Præfeturisse autem hominem illum scientiam futura prænunciandi, idem auctor ab eodem & ipse Antistite initiatus sacrorum arcanis, & inter Eumolpidas relatus, testatur. At de diuinatione per dæmonem fieri solita, dicemus suo loco.

Florentissimæ videbantur hoc tempore esse Athenarum scholæ, quarum causa Iulianus se eo proficisci, vehementer cupere demonstrat. Docuisse enim reperitur Athenis Cōstantij temporibus Anatholius clarus orator, eidemq. Imperatori percarus, qui ipsum Romam vocauit atque Præfectura Prætorij insigniuit. Proæresius etiam ibi docebat, qui ob facultatē dicendi ab eodē Imperatore in Gallias primū, deinde Romam ab ipso Cōstantio missus, ibidē ex Senatusconsulto statua donatus est eiusmodi inscriptione nobilitata: REGINA RERVM

A ROMA REGI ELOQVENTIAE. De eo Sozomenus, atque Eunapius, qui illū vt Gentilem sibi vendicat hominem: fuisse tamen Christianū, est aliqua coniectura; cum tradat S. Hieronymus, lege lata a Iuliano ne Christiani liberalium artium doctores essent, permittum ab eo illi docere, ipsum vero sponte scholas deseruisse. Sed & Eunapius quoque affirmat eundem Proæresium, sententia Iuliani, lectione fuisse abdicatum: quod quidem par est credere minime contigisse, nisi Christianus fuisset, cum ipse Ethnicorum professorum studiosissimus fuerit. sed de his iterum suo loco. Docebat hoc eodem tempore Athenis Musonius, quem etiam idem Iulianus cessare iussit: insuper constat ibidem tunc publice professos esse Hemerium & Libanium, quibus, tradit Sozomenus, Gregorium Nazianzenum & Basilium præceptoribus vsos esse: affirmat de Libanio hoc ipsum Basilus:

B Erant tunc in Oriente in aliis quoque præclarioribus vrbibus diuersarum facultatum gymnasia, vt Cæsareæ Palæstinæ, Alexandria, & Constantinopoli; sed ceteris omnibus eminebant Athenæ; accidereque solebat, vt prius in diuersarum ciuitatum scholas imbuendi diuersis scientiis se conferrent, ac demum Athenas accederent, vbi & penitus consummarentur. Sic plane factum vidimus a Gregorio Nazianzeno, qui Cæsareæ primum, inde Alexandria auditor fuit: postremo Athenas profectus, illic primo discipulus, deinde doctor publice professus est: sed & post eum Basilus Cæsariensis Cappadox, cum prius Cæsareæ Palæstinæ, inde vero Constantinopoli egregie litteris excultus esset, Athenas concessit litterarum & litteratorum asyllum. Vbi illud inter discipulos erat in more positum; vt quicumque recens adueniret Athenas, quo deprimerent fastum illius ex sciētia, quam alibi didicisset, cum circuire solerent qui illic erant discipuli, atque cum illo de rebus quas alibi professus esset, differere; ac tandem ludibrio traducere hominem, veluti in comœdia ludionem. Libet autem hic eadem recensere; quo lector iam diu inter crudelia tyrannorum monstra, & Arianæ hæresis sæuas bestias pertæsus ac mærens incedens, paululum recreetur, exhilareturque duorum talium incomparabilium amicorum confortio, Gregorij atque Basilij.

C Prius igitur Athenas venit Gregorius, inde vero Basilus. Ille quidem antea primo egressus domo (vt dictū est) Cæsaream Palæstinæ se contulerat, vbi audiuit (vt auctor est S. Hieronymus) Thesepium egregium oratorem: testatur id ipse quoque, cum ait: Ego artis oratoriæ amore inflammatus, in Palæstinæ academiis tum florentibus pedem fixi; Cæsarius Alexandriam perrexit, vrbem tunc & hoc quoque tempore doctrinarum omnium officinam non falso aestimatā.] hæc ipse. Erat Cæsarius eius germanus pari studio inflāmatu. sequutus postea ipsum Gregorius, Alexandriam eadem ex causa profectus est: atque vbi tum Cæsariensium scholarum fontes, tum riuos doctrinæ Alexandrini gymnasij auido pectore exhausisset, ardentiori animi ardore flumina Athenarum sitiuit; atque adeo vehementer, vt nec expectato opportuno anni tempore nauigandi, nauim conscendens, in magnū discrimen vitam adduxerit, ereptus tamen precibus sanctæ matris Nonnæ, quod ipse testatur iterum, cum res suas accurate descripsit, vbi de immenso suo desiderio Athenarum hæc cecinit:

*Sola meum ardenti pectus stimulauit amore  
Doctrina Argolica, quam gloria gentis Athenæ  
Quæsiuere mihi, Solisque occasus & ortus:  
In qua multum operæ posui, multumque laboris  
Per multis annis subij. Sed & hanc quoque Christi  
Ante pedes humilem, pronamque iacere coegi.]*

E Sed relegamus Basilij itidem scientiarum cunabula atque progressus ab eodē quoque concinne descriptos: Cæsaream, Palæstinæ scilicet, vt eius vrbis scholarum particeps esset, celeriter contendit; hanc inquam eximiam ciuitatem & nostram (nam meorum quoque studiorum dux & magister extitit) non minus litterarum atque doctrinæ, quàm vrbium quibus præest & dominatur, metropolim: quam si quis doctrinæ palma spoliauerit, rem omnium pulcherrimam ipsiq. maxime propriam eripuerit.] ac post alia: Hinc Byzantium vrbem totius Orientis principatum tenentē (excellētissimis enim oratoribus, philosophisq. florebat, quorū breui, optima quæque ingenij celeritate ac magnitudine collegit) atque inde Athenas, hoc est, litterarum domiciliū, a Deo, atque inexplebili eademq. laudanda doctrinæ cupiditate mittitur: Athenas, inquam, mihi vere aureas, ac si cuiquam alij, bonorum parentes: nam illæ hominē, non illū quidem ante ignotū, sed tamen notiorē reddiderūt.] cum dicat ipse, ante nouisse Basilium: id accidisse puto Cæsareæ Palæstinæ, quæ fuit prima ipsorū palæstra ad vires ingenij exercendas. et inferius:

Habebant nos Athenæ profuuij cuiusdā fluuiialis instar ex eodem patriæ fonte in diuersas  
Annal. Eccl. To. 3. Eec 3 regiones

Ammian. lib. 15.  
QUID IULIANVS APVD CONSTANTIVM.

Greg. Nazian. orat. 2. in Iulian.

IULIANVS ATHENAS VENIT.

DE IULIANO QUID AVGVSTVS EST GREG. NAZIANZENSIS.

Eunap. Vit. philosoph.

QVALES ATHENAE HIS TEMPORIBVS.

a Sozom. lib. 6. c. 17.  
b Eunap. de Vit. Philos.  
c Hieronym. in Chronic.

d Basil. epist. 146.  
SCHOLAE NOBILIORES HVIVS TEMPORIS.

e Hieronym. de Scrip. Eccl. in Eu. 7. 10.  
f Greg. Nazianz. in laud. Cæsarij. GREG. NAZIAN. ET BASILIVS PROPECTI ATHENAS.

g Greg. Nazianz. carm. de reb. suis & orat. in funer. h Greg. Nazianz. carm. de reb. suis.

BASILII PROGRESSVS. i Greg. Nazianz. orat. in laud. Basilij.

ADVENTVS  
GREGORII ET  
BASILII ATHE-  
NAS.LVDVS DISCI-  
PVLORVM A-  
THENIEN-  
SIVM.BASILIVS A LV-  
DIBRIO SER-  
VATVS ILLAR-  
SVS.GREGORIVS  
PRÆSTO BA-  
SILIO EST.

regiones doctrinæ cupiditate dissectos; rursusque velut ex composito, Deo videlicet ita impellente, cocuntes. Ac me quidem aliquanto ante habebant; illum autem haud multo post, & quidem cum mirifica & luculenta spe expectatum: etenim in multorum linguis versabatur, antequam aduenisset, nec quisquam erat, qui non præclare agi secum putaret, si id quod summo studio expetebat, prior occuparet.] Subdit quoque hæc de immenso discipulorum studio, fatigentium quæque discendi causa Athenas aduenientem præoccupando lucrari, & suo cuique ipsos (nam in partes diuisi erant) adsciscere præceptor: In hoc (inquit) elaborantes, ut & numero crescant, & illos opera sua locupletiores efficiant. atque ea res vehementer absurda est: præoccupantur vrbes, viæ, portus, summæ montium, planicies, solitudines omnes, denique Atticæ, & reliquæ Græciæ partes, atque adeo incolarum permulti: nam & illos in partes ac studia distractos habet.

Cum autem iuuenis quispiam accesserit, atque vel libens, vel inuitus in eorum, a quibus captus est, manibus & potestate fuerit: tum vero Attica hæc illis consuetudo est, ludulque rei seriæ admixtus. Primum apud eorum aliquem, qui priores ipsum arruperint, hospitio accipitur, vel amicorum, vel propinquorum, vel qui eiusdem sunt patriæ, vel qui artem sophistices apprime callent, & lucra magistris conciliant, eoque nomine apud eos summo honore atque pretio sunt: quod quidem illis mercedis loco est, habere qui ipsorum commodis studeant. Deinde a quouis volente cauillis lacepsitur: quod quidem, ni fallor, ea de causa faciunt, ut nouitiorum fastum & superbiam retundant, atque a principio ipsos in potestatem redigant. Lacepsitur autem ab aliis impudentius atque audacius, ab aliis eruditius, proxi ille vel rusticis, vel ineptis moribus, vel vrbaniitate fuerit præditus. Atque id ignaris quidem terribile atque inhumanum videtur: iis autem periucundum, suauitatisque plenum, quibus non ignota est ea consuetudo: plus enim terroris habet hæc minarum ostentatio, quam res ipsa. Tum per forum ad balneum cum pompa deducitur: pompa autem hoc modo se habet. Qui deducendi inuenis munere funguntur, ordine dispositi atque æquis spatiis distincti, bini eum ad balneum antecedunt. Cum autem propius accesserint, quasi fanatico furore correpti, clamorem ingentem tollentes (hic autem clamor iubet, ut vterius progredi desinant, ac suo loco consistant, tamquam eos balneum minime admittat) simulque fores pulsantes, & iuuenem strepitu perterrentes, ac deinde introeundi potestatem ipsi facientes; ita demum eum in libertatem asserunt, atque a balneo redeuntem, deinceps ut æqualem ac sodalem accipiunt. Atque hoc ipsis est totius carimoniam iucundissimum, nimirum ab his, qui molestiam exhibent, quamprimum liberari.

Tunc igitur meum Magnumque Basilium, non ipse solum venerabar perspicuus illius tum in moribus grauitatem atque constantiam, tum in sermone dexteritatem: sed & aliis etiam, quibus perinde cognitus non erat, ut idem facerent, persuadebam: nam plerisque statim venerationi erat, ut qui fama & auditione iam eum percepissent. Ex quo effectum est, ut solus fere ex omnibus qui studiorum causa Athenas veniebant, communi lege solutus sit; maiorem vtrique honorem, quam nouitij conditio ferre videbatur, consequutus. Hoc nobis amicitiam principium, hinc coniunctionis igniculus: sic mutuo amore fauciati sumus. Postea huiusmodi quoque quiddam accidit: nam ne hoc quidem prætermittione dignum est. Haud simplicem, apertamque nationem Armenios esse inuenio, quin potius admodum testam & simulatam. Tum ergo nonnulli iam pridem cum ipso familiaritate & amicitia coniuncti, utpote ex patre & veteri sodalicio (nam in illius schola instituti fuerant) ad ipsum per amicitiam speciem accedentes (invidia autem, non beneuolentia ducebantur) contentiosis potius quam doctis & argutis interrogationibus eum vrgebant, ac primo impetu sibi subiicere conabatur; tum quod egregiam ipsius indolem iam pridem nossent; tum quod ipsum tanto in honore haberi, eo tempore, permolesto ferrent: Graue enim, minimeque ferendum esse, eos qui philosophica pallia priores induissent, atque in ratione scite & facunde dicendi elaborassent, extero atque nouitio nequaquam anteferri.

Ego autem ille Athenarum amans ac stultus (non enim eorum inuidiam senseram, frontis integumento fidem habens) Athenarum gloriam in ipsis conuulsam celerrimeque contemptam indigno animo ferens, succumbentes iam adolescentes & terga vertetes, reducta disputatione suffulciebam; atque auxilij mei momentum afferens (in talibus autem rebus vel per exigua accessio quiduis potest) æqualia (ut ille ait, nepe Homerus) prælij capita constitui. At ubi disputationis arcanum intellexi, quod iam ne contineri quidem poterat, sed iam perspicue detegebatur: repente mutato consilio, remigrationem ad puppim conuertit, ab illius partibus stans; dubiamque victoriam reddidi. Qua in re, ut erat ingenio in primis acuto, magnam statim

A statim voluptatem cepit, atque alacritate perfusus (ut eum Homericis verbis omnino describam) egregios illos iuuenes disputatione perturbatos insectabatur, nec ante argumentationibus ferire destitit, quam eos in effusam fugam vertisset, victoriamque haud dubiam adeptus fuisset. Hæc nobis amicitiam iam non scintilla, sed fax conspicua & sublimis accenditur. Atque illi quidem sic infecto negotio discesserunt, cum suam temeritatem multum incusantes, tum fraudem nostram animo usque adeo iniquo ferentes, ut apertas mihi inimicitias indicerent, ac proditorem criminosè appellarent, non modo eorum, sed Athenarum quoque ipsarum: quoniam primo impetu ab vno homine confutati atque ignominia affecti fuerant; idque ab eiusmodi homine, cui ne fidenti quidem animo esse per tempus licebat.]

Subdit autem post hæc, eundem Basilium eo scientiarum esse progressum, antequam Athenas se conferret, ut illuc cum aduenisset, & explorata complura habuisset, magno affectus sit angore animi, quod non quales putabat, Athenas eruditas adinueniret: visæ enim sunt illi ipsæ ieiunæ, cum quid ibi addisceret, non reperit. Solabatur tamen eum Gregorius, qui id ipsum sibi visum esse, cum primum illuc se contulisset, affirmabat: consolabatur eum, inquam, spe meliorum, quæ hæcenus ipsi inexplorata dicebat. hæc & alia de his multa loquutus Gregorius: qui rursus, quænam fuerint mutua Athenis conuersatio atque studia, quibus hisce principiis exorta amicitia, maioribus in dies adaugebatur accessionibus, sic ipse describit:

Par spes doctrinæ, hoc est rei omnium inuidiosissimæ, nos ducebat: et tamen aberat inuidia, sola æmulatione flagrabamus. Hoc vtrique certamen, non vter primas ferret, sed vter alteri primas cederet: vterque enim alterius gloriam, suam existimabat: vna vtrique anima videbatur duo corpora ferens. Quod si minor fides iis habenda est, qui omnia in omnibus posita esse dicunt (quod dicebant Empedocles & Anaxagoras) at nobis certe credendum est,

C quod vterque in altero, & apud alterum positi eramus. Vnum hoc ab vtroque nostrum agebatur, ut virtutem coleremus, atque ad futuras spes vitæ nostræ rationes accommodaremus, ante mortem e vita migrantes. Quod quidem nobis ob oculos proponentes, vitam, actionesque omnes nostras dirigebamus, tum diuini præcepti ductum sequentes, tum alter alteri virtutis studium extimulantes: atque (nisi hoc arrogantius dicere videar) vterque alteri norma & amussis eramus, qua rectum a prauo discernitur. Nec enim cum flagitiosissimis & petulantissimis quibusque sodalium nostrorum consuetudinem habebamus, sed cum optimis & honestissimis; nec cum pugnacissimis, sed cum tranquillissimis & pacatissimis, iisque quorum consuetudo maximos fructus afferebat: illud nimirum exploratum habentes, multo facilius vitium contrahi, quam virtutem communicari; quemadmodum facilius quoque morbus contrahitur, quam sanitas impertiatur. Disciplinis porro non tam iucundissimis, quam præclarissimis oblectabamur: nam hinc quoque vel ad virtutem, vel ad vitium iuuenes informantur.

Duæ nobis viæ notæ erant: altera primaria & præstantior, quæ videlicet ad sacras domos nostras, sacrosque doctores ferebat: altera secundaria, nec eiusdem honoris, nimirum quæ ad externæ doctrinæ professores ducebat. Reliquas omnes, quæ ad festa & spectacula, celebres conuentus, epulas ferebant, volentibus relinquebamus. Nihil enim mea quidem sententia magnificandum est, quod nihil affert ad recte honesteque viuendum, nec sui studiosos meliores reddit. Iam cum alijs alia quædam cognomenta sint vel a parentibus accepta, vel ex seipsis, hoc est ex propriæ vitæ studijs institutisque comparata: nobis contra magna res erat, & illustre nomen, Christianos & esse & nominari, atque ea re magis efferebamur, &c.] paulo vero post: Atque ut rem in pauca contraham, perniciosæ quidem alijs, quo ad animæ salutem Athenæ sunt (nec enim a pijs viris id temere existimatur: nefarijs enim opibus, hoc est simulacris magis affluunt, quam reliqua omnis Græcia: difficileque est non simul cum eorum laudatoribus & patronis in errorem abripi) nobis autem nihil detrimenti ab iis allatum est, utpote animo communitis, firmissimeque obseptis. Quin potius (quod vix credibile est) hinc ad fidem confirmati sumus, ipsorum fraudem & imposturam cognoscentes, atque illic dæmones contemnentes, ubi in mirifica laude sunt dæmones, &c.]

Iam vidimus ex Eunapio, horum fama plectum impium Iulianum Athenas expetiisse, ubi consuetudinem intimam habuit cum Eleusinarum Antistite, clam sacris homines initiante, atque futura prædicente. Porro asylum illud impietatis postea ab Alarico tyranno, illi in hoc fauentibus Christianis, fuisse dirutum ac penitus dissipatum; idem auctor, dum illius Antistitis recitat prædictiones, narrat his verbis: Eas Græciæ angustias, nempe Thermophilarum fauces, Alarico prodidit impia natio fuscis vtentibus vestibibus, qui nullo prohibente simul cum eo irruerunt, rescissa iam Pontificalium institutorum lege atque vinculo.] sed hæc postea, hic autem

BASILII EX-  
CELLENSERV-  
DITIO.2 Greg. Nazian.  
orat. in laud. Ba-  
sili.GREGORII ET  
BASILII ATHE-  
NIS CONVER-  
SATIO.PARIA GREGO-  
RII AC BASI-  
LII PIETATIS  
STVDIA.ATHENARUM  
ASY-  
LVM IMPIETA-  
TIS DIRVTAE.

hic autem obiter recensita, occasione cultus idololatriæ Athenis plus quàm in reliquis Orbis locis occulte vigentis: ad quæ nefanda opera destruenda, quòd non satis esse viderentur leges Imperatoris diuersis temporibus latæ, armavit Deus postea tyrannum, qui omnia illa furore bellico atque barbarico pessundaret. Profecerunt ex iis quoque iidem Gregorius atque Basilus, quòd maiore odio in ea omnia incitati sint, & ad bellum aduersus idola gerendum magis incensi, aduersusque Imperatorem ipsum Iulianum Apostatam pro eis omni conatu pugnantem, inire certamen minime veriti. Sed de his suo loco dicendum.

Sic igitur bene instituta, atque optime ducta, ad omnes numeros attemperata Gregorij atque Basilij Athenis vita fuit, vt fama per celebres euaserint, non Athenis tantum vel in Græcia, sed vbique terrarum: nam hæc de his ipse Gregorius: Ex quo, inquit, id assequeremur, vt non solum apud præceptores & socios, sed apud totam etiam Græciam ac præsertim clarissimos quosque Græciæ viros illustri fama celebreremur: quin etiam vltra Græciæ fines progressi sumus, sicut multorum sermone compertum est: nam vt quocumque Athenarum fama, eodem quoque præceptorum nostrorum fama sese proferebat; ita quicumque præceptores, iidem quoque nos cognoscebant, simulq. de nobis audiebant & proloquebantur; ac par quoddam non obscurum & incelebre apud eos & eramus & dicebatur, nec nobiscum Orestes suos & Pylades villo modo comprehensos putabant, &c.] At de commoratione eorum Athenis, iam satis: cetera porro ab eis gesta suo loco opportune sunt referenda.

Discessit prior Athenis Basilus, cum Gregorius vix vt remaneret potuerit inuitus compelli; cum iam ageret atatis annum trigessimum: eum enim, vt publice profiteretur oratoriam artem, coegere Athenienses. id quidem ipse testatur his iambicis versibus:

*Nam tempus ingens fluxerat iam in litteris,  
Triginta & annos pene tunc exegeram:  
Hic, esset in nos quinam amor sodalium,  
Opinioque, comperi certa fide.  
Aderat dies iam, magnus & labor simul:  
Amplexibusque, tristibusque in exitu  
Verbis opus erat, queis amor flammam capit.  
Socio quidem cessere, nolentes licet,  
Multa afferenti, cogerent quæ excedere.  
At mihi etiamnum lacrymæ ex oculis fluunt,  
Turbationis illius dum sum memor.  
Namque vniuersa me cohors equalium  
Cingens, magistri, cogniti, ignoti mihi,  
(Precibus, querelis, vi quoque admixta simul,  
Suadebat id amor) mordicus me detinent,  
Atque exeundi mihi potestatem negant.  
Neque enim decere dictitant nos perdere  
Doctas Athenas: ac simul facundia  
Mihî principatum calculis spondent suis.  
Quid multa? flector (sola nam tot lacrymis  
Verbisq. quercus restitisset) nec tamen  
Omnino. Nam me patrium contra solum  
Trahebat, omnes eminens gentes fide,  
(Pulchrum vbi putabam me pijs studijs dare)  
Annisq. vterque fractus & senio parens.  
Quocirca Athenis immoratus paululum,  
Subduco furtim pene me, ac repeto domum.]*

ad discessionem Athenis. Ex quibus (quod spectat ad rerum gestarum veritatem elucidandam) plane Rufinus erroris arguitur, dum ait a Gregorio subductum Basilium e doctoris cathedra, manuq. iniecta, secum in monasterium esse perductum. In primis enim Basilium, inde vero Gregorium Athenis recessisse, ipsiusmet Gregorij testificatione exploratum habetur.

Qui

Greg. orat. in laud. Basilij.  
GREGORIVS ET BASILIVS ORBI INNOTVERUNT.

BASILIVS ATHENIS DISCEDIT.  
b Greg. carm. de Vita sua.

ORATIO ATTHA

ORATIO ATTHA

Ruffin. lib. 2. c. 9.

**A** Qui quidem quam cœperat vnà cum Gregorio reuersus in patriam sanctissimam vitam excoluit, corporis virginitatem ab omni carnis illecebra seruans immaculatam: licet non ita mentis puritatem illibatam seruasse, scribens ad Chilonem discipulum, conqueri videatur, cum ait: *Quin & mulieres se meis hisce oculis visendas offerebant, quarum præcellenti elegantia & decore spectabili meæ tentaretur integritas pudicitia. Et quidem flagitium vitæ fornicationis, at munditiæ virginalis florem arcana cordis cogitatione fœdauit.* hæc sane ipse, qui veram virginitatē ex animæ perfecta integritate arctissimis limitibus circumscripsit; quo argumento de vera virginitate ad Lætoium Episcopum Melitensem scripsit commentarium. Ceterum Gregorius Nazianzenus in oratione funebri in laudem eiusdem Basilij, ipsum perfectissimū virginitatis cultorem fuisse demonstrat his verbis: *Quis igitur virginitatem magis honorauit, quàm Basilus, aut carnis puritatem quasi lege sanciuit non solum proprio exemplo;*

**B** sed eorum quibus studebat? &c.] Hæc de Basilio modo satis: de Gregorio quoque ista in præsentiarum dicta sufficiant, de reditu inquam ipsius in patriam post Basilium.

Recedens Athenis Gregorius, Constantinopolim venit: quo loci cum esset, diuina quadam prouidentia accidit, vt Cæsarius ipsius frater Alexandria, vbi litterarum causa eatenus moratus erat, appelleret Cōstātinopolim, iam philosophicis litteris egregie excultus, & artis medicinæ apprimè gnarus; quem celebris fama adeo nobilitauerat, vt a Senatoribus Senatoria dignitas atque insuper nobile matrimonium eidem, vt his vinculis retineretur in vrbe, oblatum fuerit; sed & id ipsum ab Imperatore per Legatos petatum fuit. Verum his omnibus tunc plus apud ipsum valuit fraternus amor, ac pietas erga parentes, quorum visendorum causa sequi maluit Gregorium redeuntem: alio autem tempore postea opportunius in Imperatoris aulam se contulit. Quæ omnia pluribus ab eodem Gregorio scripta sunt. Sed iam his relictis, quos

**C** sæpe in progressu conueniemus, ad sequentis anni res tetras ac tragicas, cunctantem, hærentemque, immo & prædensis horrentem vepribus orationem conuertamus.

IESV CHRISTI  
ANNVS  
355.

LIBERII PAP.  
ANNVS  
4.

CONSTANTII IMP.  
ANNVS  
19.

**T** Recentissimus quinquagesimus quintus Domini annus, Arbetione & Lolliano Consulibus, Catholicæ Ecclesiæ cladibus exitit famosissimus: quo indicitur ac celebratur Mediolani Concilium, quod missa a Liberio Papa anno superiore ad Constantium Imperatorem legatione publica fuerat expetatum. Cum enim edicto Imperatoris cogerentur Episcopi

**D** Occidentales ad subscribendum latæ ab Arianis sententiæ in Athanasium, & ingens ea ex re naufragium Catholicæ Ecclesiæ immineret: vt hæc in Concilio Episcoporum examinarentur, Liberius Papa missis anno superiore Lucifero Episcopo Calaritano, Pancratio presbytero, & Hilario diacono, ad eundem Imperatorem Legatis, litteris ad eum scriptis postularat; ratus fore, vt cognita ex conflatis in Athanasium calumnijs Arianorum perfidia, tum a subscriptione in ipsum Athanasium, tum a communicatione cum Arianis, ac multo magis ab eorum hæresi Occidentales omnes procul abhorrerent Episcopi. Atqui aliud fuit Constantij Imperatoris huius cogendi Conuentus consilium; nempe, vt in vnum Catholicos omnes, quos posset, ita conuocaret Episcopos, vt sic in locum vnum includeret, vbi ipse præfens ad subscribendum in Athanasium, adhibita vi quoque, compelleret; quod & infelicissime præstitit. Hæc autem cuncta quo gesta sunt ordine, ex fragmentis hinc inde magna industria, nec leui sane labore comparatis, quòd eius Acta perierint, vtpote omnibus execranda, ac perpetuo digna silentio, hic describemus.

Ac primum omnium quod ad tempus spectat: Concilium ipsum hoc anno Mediolani esse celebratum, cum ex his quæ anno superiore diximus manifestum appareat, & ex iis quæ sunt hoc eodem anno dicenda exploratum in omnibus habeatur; id ipsum etiam Seuerus disertis verbis certum reddit, dum exilia Episcoporum ex eodem Concilio irrogata, contigisse ait hoc anno, Arbetione nimirum & Lolliano Consulibus. De frequentia vero huius Synodi hæc habet Sozomenus: Concilio igitur impulsu Imperatoris Constantij Mediolani conuocato, ex Oriente pauci Episcopi illo aduentarunt; propterea quòd alij morbo, vt est verisimile, præpediti, alij itineris longitudine deterriti, eo accedere recusabant: at Episcoporum Occidentis ibi congregati fuere trecenti & amplius.] hæc ipse: eadem quoque Socrates.

Verum quantumlibet istiusmodi Episcoporum Conuentus, Ecclesiastici Concilij nomen præsetu-

GREGORII NAZIANZENI REDITVS IN PATRIAM.

CONCILIVS MEDIOLANENSE.

TEMPVS CONCILII ET FREQUENTIA.  
a Seuer. lib. 2.

b Sozom. lib. 4. c. 8.

c Socrat. lib. 2. c. 29.



CONCIL. MED. DICENDVM FACTIO SCHEMATORVM.

præterulerit: verius tamen dicenda fuit tyrannica consultatio, coniuratio Ariana, factio sceleratorum, conspiratio impiorum; atque, vt proprius dicam, publicorum latronum violenta grassatio: quippe cui præsideret vna cum satellitio adhuc cruentus innoxiorum sanguine hæreticus Imperator: vbi Arianis totum concessum, Catholicis Episcopis denegata omnia, suffragia vetita, vel intercisa, vilipensa: vbi præsto essent satellites, & parati astarent commentarienses atque expediti lictores: vbi non sacri sancirentur canones, sed Episcoporum degradationes, exiliorumq. scriberentur & subscriberentur sententia: vbi demum nihil non auderet Ariana procacia; & nihil valeret, Imperatoria vi suppressa, Orthodoxorum constantia atque in dicendo libertas.

ADVENTVS LEGATORVM AD SYMODVM, ET EUSEBII VERCELL. EPISC. a Hilari. ad Constant.

Istæc omnia antea odorati Apostolicæ sedis Legati Lucifer Episcopus atque collega, nec non S. Eusebius Episcopus Vercellensis, illo conuenire detrectantes; venire tamen postea iussi sunt: nam de Eusebio hæc habet S. Hilarius: Venio nunc ad id quod recens gestum est, in quo se etiam professio sceleris in secreto artis suæ dedignata est continere. Eusebius Vercellensis Episcopus vir est omni vita Deo seruiens: Iste post Arelatensem Synodum, cum Paulinus Episcopus tantis istorum sceleribus contraisset, venire Mediolanum præcipitur, collecta iam illic malignantium synagoga. Decem diebus ad Ecclesiam vetitus est accedere, dum aduersus tam sanctum virum malitia se peruersa consumit. Soporatis deinde consiliis omnibus, vbi libitum est, aduocatur. Adest vna cum Romanis clericis & Lucifero Sardinia Episcopo. ] erant vero hi Apostolicæ sedis Legati.

b Ex Archivio Vercell. edita cū Actis Vita S. Eusebii. LITTERAR SYMODI AD EUSEB. VERCELL. EPISC. \* Eudoxium

Antequam autem cogeretur Eusebius Synodo interesse, missi sunt ab Arianis Episcopi duo ad eundem Eusebium, quibus ad eum nomine Synodi has dederunt litteras b:

Concilium Mediolanense Eusebio fratri in Domino salutem.

\* intentioni

Non ignorat carissima nobis dilectio tua, quàm sit pretiosum vinculum charitatis & pacis, domine carissime frater. Et quia hoc custodire nos, qui Ecclesiæ Catholicæ præsumus, diuina Domini præcepta docuerunt: ideo plenum sanctitatis & iustitiæ arbitrati sumus, vt carissimos Coepiscopos nostros Eustomium\* & Germinium, qui ad Concilium conuenimus, vt ad dilectionem tuam pergerent, mitteremus, & omnia patienter quæ aguntur insinuarent, & patefacerent; vt nobis coniuncta fides tua pariter atque concordia ea sequantur, & quæ Deo & vnitati placeant, complectantur. Itaque sincerissima prudentia tua (quod specialiter & salubriter admonemus) audiat supradictos; et communicato pariter cum his consilio, definiat quod de nomine hæreticorum Marcelli, & Photini, necnon & Athanasij sacrilegi totus prope definiuit Orbis: ne non tam veritati, quàm intentioni\* parere videaris. Multa in litteris nos scribere non oportuit: eos enim ad te misimus, qui, quod litteris nunc necesse non fuit comprehendendi, ipsi rectius prosequantur. Quod si aliàs quàm optamus, charitas tua putauerit esse faciendum: scito, iuxta Ecclesiasticam disciplinam id nos definituros, quod regula Evangelica iubet: nec nobis postea imputabis, qui infinitam patientiam retinentes, fratres nostros memoratos, ad te vt venirent, deprecati sumus. ] hucusque Arianorum ad Eusebium epistola.

c Hilari. vbi sup. ad Constant. EUSEBII IN CONCIL. DICENDI LIBERTAS.

Qui vbi Mediolanum venisset cum Legatis Apostolicis: conuentus (subdit Hilarius c) idem Eusebius vt in Athanasium subscriberet, ait, de sacerdotali fide prius oportere constare: compertos sibi quosdam ex ijs qui adessent, hæretica labe pollutos. Expositam fidem apud Nicæam, cuius superius meminimus, posuit in medio: spondens, omnia quæ postularent, esse facturum, si pro fidei professione scripserint. Dionysius Mediolanensis Episcopus chartam primum accepit. Vbi profiteri scribendo cœpit: Valens calamum & chartam e manibus eius violenter extorsit; clamans, non posse fieri, vt aliquid inde gereretur. Res post clamorem multum deducta in conscientiam plebis est: grauis omnium dolor ortus est: impugnata est a sacerdotibus fides. Verentes igitur illi populi iudicium, e Dominico ad Palatium transeunt. Cuiusmodi sententiam in Eusebium, longe antequam Ecclesiam ingrederetur, scripserint; de se loquitur ipsa sententia. ] hucusque Hilarius.

d Seuer. lib. 2. QUID IN PALATIUM TRANSLATA SYNODVS.

Quid autem tunc in Palatio actum sit, Seuerus d narrat his verbis: Valens & Vrsacius, ceteriq. metu plebis, quæ Catholicam fidem egregio studio conseruabat, non ausi piacula profiteri, intra Palatium congregantur. Illinc epistolam sub Imperatoris nomine emittunt omni prauitate refertam: eo nimirum consilio, vt si eam æquis auribus populus recepisset, publica auctoritate cupita proferrent; sin aliter fuisset excepta, omnis inuidia esset in Rege, & ipsa venialis: quia etiam tunc catechumenus sacramentum fidei merito videretur potuisse nescire. Igitur lectam in Ecclesia epistolam populus auersatur. ] hæc ipse. At quæ sequuntur de Dionysio Mediolanensi Episcopo, dicentur inferius.

Hic,

A Hic, rogo, paululum siste gradum lector. Quæ necessitas Arianos impulit, de Ecclesia, vbi legitime collectum videri poterat, ad Palatium transferre Concilium? Dices, vt quo minus illi causæ iustæ fiderent, eo magis (vt omnes testantur) pollerent viribus Imperatoris. Probe quidem: hæc enim ea de re est omnium vna sententia. Sed cur, quæso, ipse Constantius Imp. ad conuentum congregatum in Ecclesia non accessit? Percelebris quidem ille erat, nempe (vt dictum est) tantummodo Occidentalium absque Orientalibus trecentorum & amplius Episcoporum; aderant quoque Apostolicæ sedis Legati a Liberio missi: adeo vt nihil minus ista Synodus haberet ab ipso Magno Nicæno Concilio, cui magna sui gloria pater eius Constantinus Imperator interfuit. Nihil est ergo, vt eiusmodi Concilium in Ecclesia ex more collectum, dicendum omni ex parte plenissimum, Nicæno haud impar, a Constantio contemni debuerit, quo minus ad illud accederet, si licuisset. Est plane, lector, vt ex isto discrimine Constantini atque Constantij, patris, ac filij, veluti digito tangas Magni Constantini baptismum tempore Nicænae Synodi: nempe (quod pluribus superius demonstratum est) sic illum interfuisse Nicæno Concilio, atque cum Patribus in eo sedisse, quod sacro baptismo iam initiatus esset; aliter ex Ecclesiasticis sanctionibus id ipsi minime concessum fuisset: Constantium vero, quem tum ex Seuero (vt diximus) tum ex alijs, catechumenum adhuc Concilij huius tempore fuisse liquet, minime ausum esse (quod sciret catechumeno non licere) sese in amplissimum illum confessum inferre. Sed quid Ariana fraus est meditata? Ne Imperatoris præsentia destituti, tanta multitudine Occidentalium Episcoporum oppressi, ac penitus victi, posteriores ferrent hæretici, clamoroso progressu ex Ecclesia se transferunt in Palatium, & ab Imperatore licet catechumeno illam ad populū extorquent epistolam, quam (vt ait Seuerus) in Ecclesia lectā populus iure auersatus est, vt catechumeni, cuius haud muneris esset de fide decernere, &

C quod sciret iam Synodū in sæculare iudiciū esse mutatā. Enituit quidem tūc magna cum laude sincera fides atque infracta populi Mediolanensis constantia, posthabētis & nihili facientis etiam epistolam Imperatoris, quam sciret Catholicæ fidei aduersari: perstititque semper in eadem quoque sententia, licet sibi ablatus postea fuerit Episcopus, & Arianus susceptus.

Sed ex quo (vt dictum est) de Ecclesia in Palatium coram Imperatore tractum ab Arianis iudicium fuit: quid etiam actum sit in causa Athanasij, idem ipse hunc in modum exacte describit a, hæc de Constantio proloquutus: Quid igitur hic (nempe Constantius Imperator) quod Antichristi non sit, omisit? Aut quid ille, vbi venerit, plus committere poterit? Aut quomodo ille in aduentu suo non repererit sibi expeditam viam ad dolos ab isto præparatam? Si quidem iam denuo in locum Ecclesiasticæ cognitionis suum Palatium tribunal earum causarum constituit; seq. earum litium summum principem & auctorem facit. Et quod mireris, si quando viderit criminatores hæerere, & perplexos esse, ipse eorum vices subit, vt nihil ob eius vim contradicere liceat falso accusatis: quod aperte in causa Athanasij ostendit: Ibi enim, cognita Paulini, Luciferi, Eusebij, Dionysij Episcoporum libertate, docentium ex poenitentia Vrsacij & Valentis falsos esse Athanasij criminatores, neque vterius habendam esse fidem dictis Vrsacij & Valentis, quæ ipsi sua poenitentia reuocauerant: euestigio assurgens, ita loquutus est: Ego sum Athanasij accusator: meo nomine illis credite.

Hic illis vicissim respondentibus: Quonam modo accusator esse possis, non præsentem reo? esto vt accusator sis: absentia tamen rei facit, vt in causa iudicari non liceat: non enim de re Romana iudicium est, quo tibi, vt Imperatori, fides adhibeatur: sed de Episcopo agitur; et oportet in hoc iudicio pari iure cum reo & accusatore agi. Quo modo autem accusabis eum, qui ob longinquitatem loci adesse non potuit? Quod si quæ obiicis, ex auditu habes: æquum est, vt iis quæ pro se dicit Athanasius, fidem quoque habeas. Quod si illi non credis, credideris autem istis: videbuntur isti, ea quæ dicunt, propter te & in gratiam tuam dicere, & Athanasium accusare. Hæc cum audisset, & recte dicta pro contumelia accepisset; illos quidem in exilium eiecit: concitator autem in Athanasium factus, atrocius in eum edictum promulgat, nimirum & eum debere suas poenas luere, & Ecclesias Arianis tradi, iisq. se liberum facere, vt agant quod velint.

Grauiora sunt ista, & plus quàm grauiora; sed tamen istiusmodi quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem induerit: Quis enim videns ipsum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non merito dicat illū eam ipsam abominationem desolationis esse; quæ a Daniele b prædicta est? Nam cum circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens Ecclesias deuastet, canones abrogans, vt cogens vt sua obtineant: quis vquam dicere audebit, hoc tempus Christianis pacatum esse? et non potius persecutionē, talemq. persecutionem, qualis nec antea fuerit, & qualem fortasse nemo

a Athanasij. epist. ad solitar. CONSTANTIVS ANTICHRISTI SPECIEM GERIT.

DEFENSORES ATHANASII LIBERII AGVNT.

TYPVS ANTICHRISTI.

b Dan. 9.

nemo unquam fecerit, nisi filius ille iniquitatis?] hæc Athanasius : quibus vides, lector, cui a sanctis Patribus Principes comparentur, qui super Episcopos ius sibi sacrilege vendicant: et vtri nam in his magis auscultandum putes, Magno ne Athanasio, cælesti plane viro, an recentiori putido hæresiarchæ scelestissimo, ne nomine quidem ipso a me dignando?

CVR ALIQVI EPISC. CONSENTIUNT DAMNATIONI ATHANASII.

In hunc modum igitur publico Imperatoris edicto, Athanasio condemnato, nonnulli Episcopi eiusdem damnationi consenserunt, sperantes ipsius condemnatione consopitum fore Ecclesiasticum bellum. Verum non satis fuit Arianis, illos Episcopos ad subscribendum aduersus eundem Athanasium adegisse: quin & eosdem vna secum communicare pariter suadebant, intentantes minas ijs, qui facere id recusassent. Quæ tunc porro fuerint illorum in Synodo verba, Lucifer ipse a, qui præfens fuit atque audiuit, sic refert, cum in ipsum Constantium Imperatorē inuehitur: Haud tentabis negare, esse dictū: Desiderantes sumus nos Ariani, & vos Christiani, vnum effici corpus. Derelinquite fidem, quam apud Nicæam contra nos tenetis conscriptam: acquiescite Arii doctrinæ: alioquin quia nos multum possumus (Imperium nostrum est) quibus velimus vos modis grauabimus, & omnes tollemini e vestris sedibus. Non poteris, hæc ita se habere, negare, cum Deo perosæ meditationes tuæ rebus gestis fuerint reuelatæ. Cur enim cogebamur, etiamsi non damnaremus Athanasium, tamen communioni misceremur Arianorum; nisi quia tu leno hæresis Arianæ cunctos nos cuperes quouis modo fieri consacrilegos tuos? ] in hunc modum ipse.

a Lucif. pro Athanas. lib. 2.

LEGATI APOSTOLICI MALI HABITI. b Hieron. de scriptor. Ecclesiast. in Lucif.

At cum in alios omnes Arianis resistentes Constantij Imperatoris furor exarserit, in Legatos Apostolicæ sedis præcipue conuersa est eius indignatio, de quibus sic habet S. Hieronymus b: Lucifer Calaritanus Episcopus cum Pancratio & Hilario Romanæ Ecclesiæ clericis ad Constantium Imperatorem a Liberio Episcopo pro fide Legatus missus, cum nollet sub nomine Athanasij Nicænam damnare fidem, Palæstinam relegatus, miræ constantiæ & præparati animi ad martyrium contra Constantium Imperatorem scribit librum, eiq. legendum misit. ] hæc de Lucifero. Quid autem passus sint alij duo Legati Romanæ Ecclesiæ clerici, Pancratius presbyter, & Hilarius diaconus, S. Athanasius docet his verbis c: Quis enim qui hæc facinora audierit, non putabit quiduis eos potius, quàm Christianos esse? Missis enim a Liberio ad Cæsarem Pancratio presbytero & Hilario diacono: alterum eorum, nempe presbyterum, in exilium misere: alterius vero terga, detractis vestibus, flagellis conciderunt; flagellatumq. extorrem fecere, inter verbera ipsa diacono verbis insultantes: Quare Liberio non restitisti, sed eius litteras attulisti? Auctores huius facinoris Vrfacius & Valens cum eunuchis, qui ibi quoque aderant. Diaconus vero inter crepitus ictusq. flagellorum Domino benedicebat, non immemor istorum verborum Domini: Dorsum meum dedi percutientibus. Flagellatores autem risu diceriisque virum subsannabant, neque vilo pudore tangebantur, quòd Leuitam ea contumelia afficerent: profususq. decorum erat, & subsannatores eos animos præferre, & diaconum in suis benedictionibus perseuerare. Verberari enim, proprium Christianorum est: flagellare autem Christianos, Pilati & Caiphæ officia sunt. ] hæc Athanasius.

c Athanas. ad solitar.

d Hieron. de scriptor. Ecclesiast. in Lucif.

DIONYSII EPISCOPI MEDICERTANENSIS.

Quid vero in S. Dionysium actum sit, qui magna cum laude Catholici nominis præerat Ecclesiæ Mediolanensi, modo dicendum. Pellectus est & ipse subscribere in Athanasium, dummodo in reliquo Catholicæ fidei in omnibus consultum foret; id accidit antequàm Eusebius vna cum Apostolicæ sedis Legatis ad Synodum se conferret: quod cum ipse intellexisset, ægro animo tulit: sed cum facti iam poenitentem eum inuenisset; artem quoque excogitauit, qua eius subscriptio deleri posset. Erat Eusebius Dionysio longe ætate maior, adeo vt ipse Dionysius filius videri posset: pater namque Eusebius, præ ætate, & sedis, cui præerat, temporis diuturnitate, ab eodem nominari consueuerat. Requisitus igitur cum eo peruenisset Eusebius, vt exemplo Dionysij ipse damnationem Athanasij suo quoque chirographo communitur: visus est illis annuere, ea tamen lege, si (vt decebat) sua subscriptio ante Dionysij subscriptionem in charta perspicue omnibus poneretur: indignum plane esse affirmans, si iunior Episcopus seniori, atque parenti filius in charta, præter Ecclesiæ morem, ab omnibus legeretur.

e Hieron. de scriptor. Ecclesiast. in Lucif.

Illi autem, quibus nihil magis in optatis erat, quàm vt fama celebrem toti Occidentali orbi conspicuum Eusebium in Athanasium ad subscribendum pëllicerent: euestigio ex tabella sententiæ Dionysij nomen expungunt, atque obliterant penitus, vt ne elementum quidem superesset, quo vel existimari potuisset nomen Dionysij ibi unquam fuisse notatum. Hoc facto, mox Eusebius, omni fictionis larua deposita, subscribere in hominem innocentem & inauditum (diuina id prohibente lege, & aduersantibus Ecclesiasticis atque etiam sæculi legibus) nullo

A nullo pacto se posse testatus est: sicque in hunc modum ab Eusebio delusa est Ariana impietas. Scimus, in quibusdam aliis sermonibus incerto auctore editis, hæc de subscriptione ab Eusebio requisita, alio diuersoq. modo referri, insuper & perperam narrari, eundem Dionysium ab Eusebio subrogatum in locum Auxentij; cum potius contrarium appareat, nempe Auxentium non nisi post Dionysium damnatum exilio, intrusum esse in Mediolanensem Ecclesiam.

a Vir. S. Eusebij.

Hæc enim sunt quæ in S. Ambrosij, seu S. Maximi Taurinensis potius sermone in natali die S. Eusebij habito, ad populum pro concione narrantur his verbis b: Illud autem tacendum omnino non arbitror, quòd cum Arianorum detestanda perfidia totam cum vniuerso Mundo Italianam perturbasset, atque eiusdem pestilentiæ sacerdotes simplicitate S. Dionysij martyris captiuassent, ita vt subscriptionis eius vinculum retinerent: qua illum e manibus eorum sapientia liberavit. Sicut enim ait S. Paulus c: Factum Iudæis tamquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: Ira Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est, vt de hæresi filium liberaret. Dixit enim eorum se consentire perfidiæ; hoc sibi placere quòd illis; sed quòd sibi filium Dionysium in subscribendo præponerent, grauius se moueri. Vos enim, inquit, qui dicitis Filium Dei Patri Deo æqualem esse non posse, cur mihi filium prætulistis? Qua illi ratione permoti, statim S. Dionysij chirographum deleuerunt, priorem locum describendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpans, & irridens, ait: Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto. Vnde cum dicat Euangelium d, in hac generatione prudentiores filios tenebrarum esse, quàm lucis: ecce hic ipsis tenebris prudentior filius lucis inuentus est. ] hæc ibi.

b Apud Ambros. serm. 69.

LIBERATVR DIONYSIVS A SYA SUBSCRIPTIONE. c 1. Corinth. 9.

Offendere lectorem candidæ mentis possent verba auctoris illa: Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est. ] cum non liceat hæresin vel specie tenus per fictionem simulare. Sed sunt hæc intelligenda secundum ea quæ superius dicta sunt, nempe simulasse Eusebium se in eo Ariani assentiri velle, in Athanasio scilicet condemnando; nec quidem aliud Legati illi Ariani ab Ariani missi, ea ad eum data epistola, præter id ab ipso expetierūt, quàm vt (quòd & alij plures fecerant) Athanasium condemnaret, necnon Marcellum atque Photinum, qui, vt demonstratū est, hæretici habebantur. Sed nec Dionysium quidē ipsorum hæresi subscripsisse, verum tantū sententiæ in Athanasium ab ipsis lata, testantur omnes: immo nec id in ea Synodo ab Ariani exoptulabatur: sed & (quòd ait Seuerus e) ea lege Dionysius subscripsit in Athanasij damnationem, vt tamen in detestationem Arianæ hæresis inter sacerdotes de fide vera exquireretur; ea nimirum ex causa, vt qui aduersari reperti essent Catholicæ fidei, damnarentur. Sed & Lucifer f Calaritanus hæc de Dionysio in Constantium Imperatorem: Quo modo (inquit) negare poteris, cum sanctissimum Dionysium Mediolanensem Episcopum, qui iam tibi falsa asserenti credens damnauerat Athanasium, quòd Ariani esse noluerit, miseris in exilium? ] quòd igitur ob intemeratam fidem Catholicam in omnibus custoditam voluerit Dionysium exilium subiisse: exulem ibi defunctum esse, ac proinde martyrem, sanctus quoque testatur Ambrosius g.

d Luc. 16.

NODVS SOLVTVR DE VERBIS MAXIMI.

At quid in Eusebium tunc ab eo Ariani sic delusi, indignatione succensi, admiserint, idem Maximus h subdit his verbis: Tunc illi grauius indignantes ita nequitiam suam fuisse delusam, nouis eum per Constantium Principem passionibus vexauerunt. Nam post multas iniurias Orientis plagæ, illum in exilio relegarunt; in quo tanta passus est, vt martyrij victoriam reportaret. ] sed quæ subdit, postea acciderunt. Agit S. Athanasius de exilio Eusebij ac sociorum, & sententia tunc aduersus eos a Constantio lata, dum ait i: Sed cum se arbitrantur plurimis insidiari, non animaduertunt se plures facere confessores: ex quorum numero clarissimæ sunt confessionis, viri religiosi & Episcopi boni, Paulinus Episcopus Treuerorum, quæ Galliarum metropolis est (hic enim ex Conciliabulo Arelateni anno superiore exulauerat) Lucifer Metropolitanus Episcopus Sardinæ, Eusebius Vercellis ciuitate Italiæ, Dionysius Mediolani, quòd & ipsum est Italiæ metropolis. ]

e Seuer. lib. 2.

f Lucif. pro Athanas. lib. 2.

g Ambros. in Auxent.

h Apud Ambros. serm. 69.

IUSEBIVS ET COLLEGARUM DAMNANTVR IN EXILIVM. i Athanas. epist. ad solitar.

Sed antequàm vterius progrediamur, hic obserua, sic dici Mediolanum Italiæ metropolim, sicut Treuerim Gallia; non quòd omnes Gallia; sub Treuere fuerint cõstitutæ, cum plures aliæ ciuitates essent earundem prouinciarum metropoles: sed sic Mediolanū dici metropolim Italiæ, hoc est metropolim in Italia: est enim phrasis hæc consueta Athanasio. Ridendi autē sunt potius, quàm cõfutandi, qui huius loci, Athanasij auctoritate, Mediolanensem Ecclesiam, quasi totius Italiæ metropolim, Romanæ Ecclesiæ magna vecordia, seu temeritate potius prætulere: Prouoco eos ad quæ idē paulo inferius addit, cum de Liberio Papa agēs, hæc de Romana Ecclesia habet: Nulla reuerentia ducti, quòd sedes illa Apostolica esset, vel quòd Roma metropolis esset Romanæ ditionis] nempe Romanam Ecclesiam esse metropolim totius Romani

MEDIOLANVM QVOMODO METROPOLIS ITALIAE.

Imperij Ecclesiarum . Sed de amplitudine & limitibus Mediolanensis Ecclesie, suo loco oportunius, Ambrosij nimirum tempore, agendum inferius . Age nunc coeptam ex Athanasio narrationem prosequamur .

**A** Athanas. ad solitar. MAGNA CONSTANTII TEBERITAS. His igitur ad se vocatis a Episcopis, iussit Imperator, vt contra Athanasium subscriberent, & cum hæreticis communionem inirent . Quibus admirantibus nouum eius studium, dicentibusq. id non esse Ecclesiastici canonis; statim subiecit: At quod ego volo, pro canone sit: ita enim me loquentem Syriæ Episcopi sustinent . Aut igitur obtemperate, aut vos quoque exules estote . Id cum audissent Episcopi, magnopere admirantes, & ad Deum manus tendentes, multa cum libertate illi suas rationes proposuerunt; docentes, regnum non ipsius esse, sed Dei, a quo acceperat; eumq. metuendum, ne illud quod dederat, derepente adimeret . Denunciabant illi diem Iudicij, suadebantq. ne Ecclesiastica corrumperet, neve Romanum Imperium Ecclesiasticis constitutionibus immisceret, neve Arianam hæresin introduceret in Ecclesiam Dei . Verum nec ille audiit, nec eos plura dicere permisit . Quin ob hoc ipsum acriter minabundus, & gladium intentans, quosdam ex eis adduci iussit, sententiam suam, quam ante professus erat, vti Pharaon reuocans .

**B** Excusso igitur sancti puluere, & oculis in Deum coniectis, nec Cæsaris minas verebantur, neque ob strictos enses veritatem prodiderunt, & exilium veluti ministerium sui officium acceperunt; pergentes de loco in locum, & de ciuitate in ciuitatem; et nihilominus, quamquam in vinculis essent, euangelizabant, piam quidem fidem prædicantes, Arianam autem hæresin anathemate damnantes, & pœnitentiam Vrsacij & Valentis multa infamia traducentes: resq. illa insidiatoribus plane in contrarium abiit . Quanto enim longioris internalli exilium erat, tanto magis odium aduersus insidiatores accumulabatur; iterq. sanctorum, non nisi prædicatio erat contra Arianam hæresin . Quis enim eos in itinere conspectos, non vt confessores admiratus est? et istos non vt impios cum abominatione, vel potius vt carnifices & homicidas auersatus est, & quiduis potius quam Christianos nominauit? meliusq. a principio fuisset, prorsus non attigisse Constantium hanc hæresin; aut vbi attigerat, non tantopere indulgere impietati; aut si iis indulgere vellet, hic saltem vestigium sistere.] hæc Athanasius .

**C** Sed & B. Ambrosius eisdem sanctos Episcopos, Eusebium atque Dionysium, exulantes, eiusmodi præconio celebrat, scribens ad Vercellenses b: Pro fide quoque Eusebius exilij dura præoptauit atque elegit, coniuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui posthabuit Imperatoris amicitiam exilio voluntario . Itaque memorabiles viri circumdati armis, vallati exercitu, cum raperentur de Ecclesia, maiore triumphabant imperio: quia contumelia terrestri mercabantur mentis fortitudinem, regni potentiam, quibus militaris armorum strepitus extorquere non potuit fidem: subegerunt bestialis animi feritatem, quæ nocere sanctis nequit . Ira enim Regis, ira leonis, vt in Prouerbiis habes . Confessus est, victum se esse, qui rogabat vt mutarent sententiam: sed illi validiorem calamum suum ferreis gladijs arbitrabantur . Denique vulnerata est perfidia, vt occideret: non est vulnerata sanctorum fides: non desiderarunt patrium sepulchrum, quibus reseruabatur caeleste domicilium.] hucusque Ambrosius . Hunc tandem nactus est finem conuentus malignantium, & multitudo operantium iniquitatem .

**D** De iisdem ite agunt Rufinus c, Seuerus d, Socrates e, Sozomenus f, & alij; sed in quibus insit aliquid, quod corrigatur; dñ Rufinus atque Seuerus iisdem exulibus cõiungunt S. Hilarium; qui quidem non ex Concilio Mediolanensi, sed Biterrensi postea exulauit anno sequenti: sicut & Liberius, qui post idem Concilium celebratum tentatus est . Sed errat & Socrates, dum damnatis ab hac Synodo adiungit Paulinum Episcopum Treuerensem, quem conuenticulû Arelatense, vt dictum est, exturbauit; dumq. etiam Episcopum Mediolanensem Dionysium, Antistitem nominat Albæ primariæ ciuitatis Italia: sed hallucinatur etiam, cum ante hoc tempus Athanasium ab Ecclesia Alexandrina eiectum testatur, ipsomet Athanasio contrarium asserente . Verum & quod iidem habent, post huiusmodi Conciliû Mediolanense, mox subsequutum esse Ariminense; æque errare deprehenduntur: siquidem Mediolanense subsequuta sunt Concilia Ancyranum, Seleuciense, & Sirmianum, ac demum celebratum est Ariminense .

**E** Quæ autem fuerint reliqua Constantij opera, his ipsis temporibus, aduersus alios Episcopos in suis ipsorum Ecclesijs commorâtes, S. Athanasius summatim collegit his verbis: Ceterum cû esset Arelate & Mediolani Cõstantius, omnia pro hæreticorû hortatu suggestioneq. faciebat: vel potius illi ipsi agebât, insultabantq. in omnes, Cæsaris potestate succincti . Statim igitur madata litteræq. ad Præfectum (Aegypti scilicet) vt frumentû, quod hæctenus Athanasio ac suis (id enim liberalitate, vt dictû est, Cõstantini Imp. impèdebatur) adimeretur, dareturq. illis qui

MAGNA CONSTANTII TEBERITAS. EXILIUM GONDESSORVM EPISCOPORVM. AMBROSII EPIS. PRAECONIA EUSEBII ET DIONYSII. Ruffin. lib. 1. c. 20. d Seuer. lib. 2. e Socrat. lib. 2. c. 29. f Sozom. lib. 4. c. 8. Athanas. epist. ad solitar. CONSTANTII PROGRESSVS ADVERSVS CATHOLICOS.

**A** Ariana saperent; et vt liberum esset, contumeliam inferre in Athanasij communicatores: minæ item denunciatae Iudicibus, nisi cum hæreticis communionem celebrarent . Erant autem ista præludia eorum quæ postea per Syrianum Ducem commissa sunt .

Rursus ad alias partes edicta missa, Notarij q. præsto in singulis vrbibus, & Palatini minas secum ad Episcopos & Iudices deferentes, vt isti quidem de causa iudicarent, illi vero contra Athanasium scriberent, vt aut communionem cum Arianis haberent, aut pœnam exilij sustinerent: populiq. qui ad cõmunionem cum illis non coirent, vincula, contumelias, bonorumq. suorum direptionem expectarent. neque negotium negligenter curatum est: habebant secum in Comitatu Vrsacij & Valentis clericos, qui eos incitarent, & negligentiores Iudices ad Cæsarem deferrent: aliasq. hæreses minores, vt sorores suas, permittebant blasphemias in Dominum proferre; et Christianis tantummodo suis insidijs imminebant, non sustinentes vllos

**B** pios de Christo sermones . Quot igitur Episcopi (prout in sacris litteris est) ad Præsides & Reges abducti sunt, & a Iudicibus hanc sententiam audierunt: Aut subscribite, aut ab Ecclesijs recedite: detrahi enim vos ab Ecclesijs Imperator iussit? Quot in singulis vrbibus palabundi sese sparserunt, ne vt Episcoporum amici accusarentur? Nam & magistratibus scriptum est, & multa pecuniarum denunciata, nisi quisque suæ ciuitatis Episcopum subscribere coegisset . In summa, omnia loca, omnes ciuitates implebantur terroribus & tumultibus, cum & Episcopi traherentur, & Iudices viderent luctus & suspiria populorum . Hæc quidem a Palatinis in legationem missis agebantur: illi vero freti tanta potentia sua, nihil non moliebantur: et nunc hos Episcopos ad Imperatorem citabant, nunc illos litteris circumueniebant, comminiscetes aduersus eos has & illas causas, vt illi præsentem Imperatorem perhorrescerent; isti vero Legatos & minas falsarum criminationum formidantes, de recta & pia sententia decederent . eo enim modo Imperator tantum numerum Episcoporum coegit, cum partim minis terrent, partim promissis allicerent, vt se faterentur non amplius communionem cum Athanasio habere .

**C** Quotquot enim ad Imperatorem profecti sunt, non prius ad eius conspectum admissi fuere, ne tantillo quidem laxameto indulto, vt vel ex domicilio ipsis prodire liceret, prius quam subscriberent: aut si recusarent, in exilium mitterentur: idq. ideo faciebat, quod animaduertent ab omnibus hæresin odio haberi . Quæ res in causa fuit, cur tam multos impelleret, vt se hæreticorum paucitati adiungerent; magnopere id studens, vt multorum nomina corrogaret tum ad inuidiam Episcoporum, tum vt speciem aliquam dignitatisq. imaginem Arianæ hæresi conciliaret, cuius iste propugnator erat; existimans, quod quemadmodum hominum sententias, ita quoque veritatem immutare posset; inscius, ignarusq. Sadduceos & Herodianos non ideo validiores factos esse ad veritatem opprimendam, quia sibi Phariseos associauerant.] hucusque Athanasius .

**D** Deplorat hæc itidem S. Hilarius, cum ipsum Constantium Imperatorem magno animi robore compellat his verbis a: At nunc fructus operum tuorum, lupe rapax, audi . Neque alia potius, quam quæ gesta sunt in Ecclesia, refero; vt tyrannidem aliam in Ecclesia Dei referrem . Non quia causam ignoro; sed tamen querela famosa est: Iustos a te Episcopos non esse, quos condemnare nullus audebat: etiam nunc in Ecclesiasticis frontibus scriptos metallicæ damnationis titulo recenseris . Adest mecum Alexandria tot concussa bellis, tantum commotarum expeditionum pauens tumultum . Breuius enim aduersum Persiam, quam aduersus eam armis certatum est . Mutati Præsides, electi duces, corrupti populi, commoræ legiones, ne ab Athanasio Christus prædicaretur . Taceo de minoribus populis & ciuitatibus, quibus per totum Orientem aut terror, aut bellum est . Postquam omnia contulisti arma aduersus fidem Occidentis, & exercitus tuos conuertisti in oues Christi; refugere nihil sub Nerone licuit .

**E** At tu Paulinum beatæ passionis virum blandimento sollicitatum relegasti, & Ecclesiam sanctam Treuerorum tali sacerdote spoliasti . Edictis fidem terruisti: ipsum vsque ad mortem demutasti exiliis, & fatigasti, extra Christianû quoque nomen relegasti; ne panem aut de horreo tuo sumeret, aut de Montani, Maximillæq. antro profanatû expectaret.] Hæc idcirco Hilarius de Paulino, quod prius relegatus fuerit in Phrygiâ, vbi erant Cataphrygæ hæretici Montani & Maximillæ sectarij, inde vtro ad barbaros amandatus . Tum subdit: Mediolanensem pijsimâ plebem tu furore terroris tui turbasti: Tribuni tui adierunt sancta sanctorum, & viam sibi omni per populum credulitate pandentes, protraxerunt de altario sacerdotes . Leuius te putas, scelestè, Iudæorum impietate peccasse? Effuderunt quidem illi Zachariæ sanguinem; sed quantum in te est, concorporatos Christo, a Christo discidisti . Vertisti deinde ad vsque Romanam bellum tuum, &c.] At de rebus aduersus Liberium gestis, suo loco inferius plura .

Annal. Eccl. To. 3. Fff 2 Eiusmodi

CLADES ECCLESIAE. STVDIA ARIANORVM IN PROPAGANDA HAERESI. HILAR. CONTRA CONSTANT. QUID EXPROBRET HILARIUS IN CONSTANTIVM. QUID CONSTANTIVS IN PAULINVM TREVER. EPISC.

AVXENTIUS IN  
LOCVM DIONYSII  
SVBKOGATVS.  
a Athanas. ad  
Solitar.

\* Vetracione

AVXENTII  
PRIMORDIA.  
b Hilar. contra  
Auxent.

AVXENTII  
PRIMORDIA.  
b Hilar. contra  
Auxent.

LITTERALI-  
BERII PAP. AD  
PISCOPOS  
CONFESS.  
c Extant inter  
Alia Euseb. E-  
pisc. Vercellens.

\* congressione

Eiusmodi autem ab Hilario recensitam militum in Ecclesiam grassationem, accidisse pu-  
randum, cum, Dionysio eius ciuitatis Episcopo in exilium relegato, ab eisdem Arianis, ope  
Imperatoris, Auxentius Arianorum deterrimus in illius locum subrogatus est. Sed & Atha-  
nasia<sup>a</sup> agens de Episcopis a Constantio in locum Orthodoxorum substitutis, de Auxentio  
meminit, dum ab ipso exordio tragœdiam repetens, rem luctuosam paucis tamen absoluit his  
verbis: Ipse omnes qui ante ipsum fuere, sceleribus vicit, nouo excogitato persecutionis mo-  
do: et statim, tribus Regibus, Britannione\*, Magnentio, & Gallo interfectis, tutelam impiæ  
religionis suscepit, & vt gigas contra Altissimum arrogantia sese efferre ausus est, & rationes  
mutandæ legis excogitauit, dissoluens Christi & Apostolorum instituta, moresq. Ecclesiæ in-  
uertens; et ex locis peregrinis cum satellitio militari Episcopos ad populos inuitos submittit,  
qui pro mutua inuicem cum populo notitia minas secum deferunt, & diplomata ad Iudices.  
Ita enim Georgium Cappadocem Alexandriam, ita Germinium e Cyzico Sirmium, ita e  
Laodicea Nicomediam Cecropium misit; ita Auxentium, delatorem potius, quàm Christia-  
num, e Cappadocia Mediolanum amandauit, vt expulso inde ob suam in Christum pietatem  
Dionysio viro religioso, eum ibi Episcopum constituat, hominem ne Romanæ quidem linguæ,  
sed tantummodo hæreseos peritum.] hæc de Auxentij genere & impietate Athanasius.

Ceterum Auxentij perfidiam pallio Catholici nominis Mediolani contactam cum S. Hila-  
rius aperta luce detegit, eius institutionem recolat, dicens<sup>b</sup>: Negat quoque Auxentius se scire  
Arium; cum in Alexandria, in Ariana Ecclesia, cui Gregorius præerat, presbyter esse cœpisset.  
Callidus enim serpens Auxentius, quod sciret populo Mediolanensi perosam Arianam  
esse doctrinam, & nomen quoque Arij execrabile, astute admodum hæresin diu studuit  
occultare, sicq. aureo calice Babylonias blasphemias eiusdem Arij propinauit; cum tamen vix  
paucos aliquot sibi inuenerit obsequentes: nam longe maior erat numerus eundem exhor-  
rentium & detestantium: cuius tempore Ecclesia Mediolanensis diris est exagitata turbini-  
bus, & vehementioribus fluctibus agitata ex flatu auræ Constantij in Auxentij gratiam omnia  
commouentis.

Proscriptis igitur ex diuersis prouincijs Occidentalis Ecclesiæ sacerdotibus, missisq. in exi-  
lium Episcopis insignioribus illis, qui in Athanasium subscribere recusassent: Liberius Roma-  
nus Episcopus, cum quæ in eos gesta fuissent, accepisset, mox ad eos hæc litteras dedit<sup>c</sup>:

Quamuis sub imagine pacis humani generis inimicus vehementer in membra Ecclesiæ vi-  
debatur esse grassatus: vos tamen, acceptissimi in Domino sacerdotes, egregia & singularis  
fides & hic probabiles Deo ostendit, & etiam ad futuram gloriam martyres designauit. Quo  
itaque præconio laudis, qua vocis exultatione merita virtutis vestræ proferam, positus inter  
mærorem absentia vestræ, & gaudiū gloriæ? Prorsus inuenire non possum: nisi quod scio, hinc  
me probabiliora vobis solatia exhibere, si credatis me vobiscum in exilium esse detrusum.  
Denique me in ipsa nunc expectatione pendentem, quia consortio vestro dura necessitas in-  
terim distrahit, satis contristor. Optarem enim, fratres carissimi, prior pro omnibus vobis im-  
pendi, vt exempla gloriæ per me magis vestra dilectio cōsequeretur. Sed fuit hæc palma meri-  
torum vestrorum, vt priores de perseverantia fidei ad confessionis illustrem gloriam veniretis.

Quæso igitur dilectionem vestram, vt me præsentem vobiscum esse credatis: vt intelligatis  
dolere satis, quod sim interim a vestro consortio separatus. Quantam denique fueritis glo-  
riam consequuti, hinc magis scire potestis, quod qui in persecutione coronati sunt, solius per-  
secutionis cruentos gladios sentire potuerunt: contra vos deuoti per omnia Dei milites, etiam  
falsos fratres inimicos experti, victoriam de perfidis pertulistis: quorum quanto violentia in  
sæculo crescere potuit, tanto sanctis sacerdotibus præmia laudis inueniuntur conferre. Estote  
itaque de promissione cælesti securi. Et quia proximiores estis Deo effecti, orationibus  
me vestrum confacerdotem famulum Dei ad Dominum subleuate; vt superuenientes im-  
petus, qui de die in diem cum annunciantur, grauiora vulnera infligunt, tolerabiliter ferre  
possimus: vt inuiolata fide, saluo statu Ecclesiæ Catholicæ, præmia nobis Dominus digne-  
tur asserre.

Et quia cupio quæ gesta sunt in ipsa congregatione\* fidelius scire: obsecro sanctita-  
tem vestram, vt vniuersa litteris intimare dignemini; vt additamentum maius vel ipse  
animus, qui diuersis morbis, vel vires corporis ipsius, quæ iam extenuatæ sunt, de vestra  
exhortatione possint sentire.] et alia manu: Deus vos incolumes custodiat.] hæc-  
tenus Liberij epistola ad exules Episcopos, & quidem ad confessores omnes Encycli-  
ca, pluribus exemplaribus diuersis in locis exulantes conscripta: nam apud Asta Euse-  
bij Vercellensis, ad Eusebium ipsum tantum habetur inscripta: in codice autem Vaticano,  
cum

A cum ad ipsum, tum ad reliquos Episcopos exules, Dionysium, Luciferum, & alios omnes,  
data legitur.

At paulo post hanc scriptam epistolam, hoc anno, ipse Liberius, Constantij Imperatoris lit-  
teris ad Leontium Præfectum Vrbi conscriptis, Mediolanum mitti præcipitur: id quidem  
Ammianus<sup>a</sup> Marcellinus sub huius anni Consulibus narrat his verbis: Hoc administran-  
te Leontio, Liberius Christianæ religionis Antistes a Constantio ad Comitatum mitti præ-  
ceptus est, tamquam Imperatoris iussui, & plurimorum scitis per consortium decretis (nem-  
pe conciliabulo Arianorum) obsistens, in re, quam breui textu percurram.] refert auctor, licet  
Ethnicus, & rerum nostrarum ignarus, ac proinde secundum vulgi, immo potius Arianorum  
rumorem, causam cur Liberius Mediolanum iussus sit proficisci: ac propterea haud omnia ita  
vera sunt quæ de Athanasio narrat, dum ait:

B Athanasium Episcopum eo tempore apud Alexandriam vltra professionem altius se esse  
rentem, sciscitariq. conatum externa (vt prodidere rumores assidui) cœtus in vnum quæsitus  
eiusdem loci multorum, Synodus (vt appellant) remouit a sacramento, quod obtinebat. Di-  
cebatur enim fatidicarum sortium fidem, quæve, augurales portenderent alites, scientissime  
callens, aliquoties prædixisse futura. Super his intendebantur ei alia quoque a proposito le-  
gis abhorrentia, cui præsidebat. Hunc per subscriptionem abiicere sede sacerdotali, paria  
sentiens ceteris, iubente Principe, Liberius monitus, perseveranter renitebatur; nec visum  
hominem, nec auditum damnare, nefas vltimum, sæpe exclamans, aperte scilicet recalci-  
trans Imperatoris arbitrio. Id enim ille, Athanasio semper infestus, licet sciret impletum: ta-  
men auctoritate, qua potiuntur æternæ Urbis Episcopi, firmari, desiderio nitebatur ardenti.  
Quo non impetrato, Liberius ægre, populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna dif-  
ficulitate, noctis medio potuit asportari. Et hæc quidem Romæ, vt ostendit textus superior,  
agebantur.] hæc tamen de his Ammianus, breuiter quidem, sed quantum licuit externo ho-  
mini nostra referre. Præstat autem, vt hanc ipsam de Liberio historiam ab Athanasio inte-  
gre illam prosequente accipiamus, qui ait<sup>b</sup>:

Ne Liberio quidem Romano Episcopo pepercerunt, nulla reuerentia ducti, vel quod se-  
des ista Apostolica esset, vel quod Roma metropolis esset Romanæ ditionis, vel quod eos Apo-  
stolicos viros in suis litteris appellassent; sed omnia simul miscentes, æque omnium obliui-  
scebantur; neque quidquam illis curæ, nisi sola impietas fuit. Nam cum Liberium vidissent  
Orthodoxum, & osorem quidem Arianæ sectæ, studiosum vero in hoc, vt cunctos ab ea hæ-  
resi retraheret: ista secum impij cogitarunt: Si Liberium in nostram sententiam traxerimus,  
omnes breui superabimus. Rem igitur ad Imperatorem deferunt: ille autem sperans, per  
D Liberium omnes se posse attrahere, mittit eunuchum quemdam Eusebium (hic erat præ-  
fectus cubiculi) cum litteris & donis ad eum, vt donis quidem blandiretur, litteris autem  
minaretur.

Profectus igitur Romam spado, primum incitabat Liberium, vt contra Athanasium sub-  
scriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle, & pro imperio iubere.  
Deinde munera ostentans, verbis instabat, manuque Liberij apprehensa, ita loquutus est:  
Obtempera Regi, & ista accipe. Episcopus contra verbis quærebat: Quo modo hoc contra  
Athanasium posset fieri? Quem enim (inquiens) non vna, sed iam altera Synodus probe ab  
omni crimine liberum pronunciauit, & Romana Ecclesia cum pace dimisit (datis nempe illi  
pacificis litteris, iisdemq. communicatoris) quo modo poterimus condemnare? Aut quis  
nos probaret, si quem præsentem dileximus, & habuimus in nostra communione, eundem  
E absentem auersemur? Non ita se habet Ecclesiasticus canon; neque vniquam accepimus  
talem a Patribus traditionem, quam ipsi a beato & magno Apostolo Petro acceperunt.

Quod si omnino Imperator curam suam pro Ecclesiastica pace interponere quærit, aut  
si scripta a nobis pro Athanasio deleri iubet: deleantur quoque ea quæ contra illum scri-  
pta sunt; fiatque deinde Ecclesiastica Synodus longe a Palatio, vbi nec Imperator præ-  
sto est, nec Comes se ingerit, nec Iudex minatur, & vbi solus timor Dei ad omnia suf-  
ficit, & Apostolorum institutio; vt eo in loco ante omnia Ecclesiastica fides asseratur,  
quemadmodum a Patribus definitum est in Nicæno Concilio: iique qui Arianæ senten-  
tiæ sunt, eiiciantur, & eorum hæresis anathemate damnetur; ac deinde iudicium de Atha-  
nasio fiat, aut si quis alius reus agitur: et quod ab ipsis iussum est; quotquot noxii re-  
perti fuerint, eiiciantur; quotquot autem puri, reatu absoluantur. Non enim fie-  
ri potest, vt locum in Synodo habeant, qui fide impii sunt: neque fas est, prius quæ-  
stionem de factis alicuius, quàm de fide religionis haberi: primum enim omnis fidei

discordia rescindenda est, & tum quaestionem de negotijs fieri oportet. Nam & Dominus noster Iesus Christus non prius sanabat aegrotos, quam ubi ostendissent, & proloquuti fuissent, quam fidem in ipsum haberent. Haec a Patribus didicimus: haec renuncia Imperatori; siquidem ea ipsa & illi vitia sunt, & Ecclesiam aedificant.

OBLATIONEM INFERT IN BASILICAM S. PETRI ARIANVS HOMO.

Eunuchus autem tristis, non tantopere quod non subscripsisset, quam quod eum haeresi infestum reperiebat, oblitus sui, quod coram Episcopo staret, magnis minarum denunciationibus iactis, cum muneribus suis domo egreditur, & facinus designat, quod a moribus Christianorum abhorret, & quod audacius est quam pro spadone: imitatus quidem Saulis praevagationem, templum Apostoli Petri ingreditur, ibique ea ipsa dona consecrauit. Quod cum re scitum esset a Liberio, magnopere increpuit custodem loci, quod id non prohibuisset. Ipse deinde progressus, dona illa ut victimam illicitam proiecit. Quae res longe adhuc magis spadonis iram commouit. Imperatorem igitur his verbis irritat: Non iam nobis curae esse debet, vt Liberius subscribat, sed potius quod in haeresin tam male affectus est, vt qui nominatim Arianos anathemate damnet. Eodem & ceteros quoque spadones prouocat: plerique enim apud Constantium, vel potius omnes eunuchi sunt, omniaq. apud illum possunt, & sine illis nihil ibi rerum agitur.

QUANTA BEATA ANIMA QVIS

MANDATA LIBERII ABDUCI ROMA AD IMP.

Scribit igitur Imperator Romam: rursusq. Palatini & Comites emittuntur, & litterae ad Praefectum, vt Liberium aut per dolum e Roma subductum in castra ad se mitterent, aut vim in eo persequendo adhiberent. Quibus scriptis, statim per Urbem ingens terror & insidiae increbrescebant. Quot igitur familijs minae denunciatae sunt? Quot & ad quot aedes mandata contra Athanasium data? Quot, istis conspectis, Episcopi sese in latebras abdiderunt? Quot liberi homines ruri latuerunt ob calumnias Christi perduellium? Quot deuotarijs insidiae factae sunt? Quot ibi commorantes, et iam fixum domicilium habentes, in fugam compulsi sunt? Quoties, & quanto studio portus, aditusq. portarum custodierunt, ne quis Orthodoxus ingressus Liberium videret?

EUNUCHI SVB CONSTANTIO QUANTA AVDENT.

Coepit tunc Roma experimentum Christi perduellium: cognouit tandem quod antea non credebat, quo modo ecclesias in singulis vrbibus euastassent. Eunuchi erant, qui ista & reliqua in omnes mouebant. Et quod in istis insidijs mireris, Ariana haeresis abnegans Filium Dei, praesidium sibi ex eunuchis comparabat, hominibus, vt natura, ita & animo, ad gignendum sterilibus; et qui proinde aegre patiuntur, vllam mentionem de sobole fieri. Atqui Aethiopicus eunuchus cum non caperet quae legebat, credidit Philippo de Salvatore doctenti. Constantii eunuchi contra, ne Petri quidem de filio confessionem sustinent; immo quem Pater declarat sibi esse Filium, auersantur; rabiuntque contra eos qui illum dicunt genuinum Filium ex Patre. Ideo lex vetuit eunuchos in Concilium Ecclesiasticum assumi: at qui illi nunc Ecclesiasticorum iudiciorum principes reputantur; et quod ipsis videtur, Constantius iudicat; atque istiusmodi rebus, qui nomen Episcopi ferunt, inseruiunt. Me miserum, quis hanc historiam describet? Quis ista renuntiabit generationi alteri? Quis ista narranti fidem habeat? Spadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (voluptuarium enim & nequam hoc genus hominum, quibusq. nihil tam curae est, quam quod ipsis natura negauit) illos nunc Ecclesijs dominari? his ergo deditus & obnoxius Constantius, omnibus insidias molitus est, & Liberium in exilium eiecit. Et cum multus esset in scribendo Romam, multusq. in minis denunciandis, Legatis mittendis, insidijsq. parandis, etiam Alexandriae persecutionem mouit. eodem plane tempore, quo haec aduersus Liberium Constantius scribebat, in Alexandrinam Ecclesiam, dirissimam persecutionem praeparauit. sed subdit Athanasius:

VS VISIBILIS QVIS VISIBILIS

QVIBUS LIBERII PAPA CO-RAM CONSTANTIO.

Trahitur ergo Liberius ad Imperatorem: quo cum peruenisset, magna quoque & ibi libertate dicendi visus est: Desine, inquit, persequi Christianos: Ne tenta per me haereticam impietatem in Ecclesiam introducere. Ad omnia potius sustinenda parati sumus, quam nos Christiani eo deueniamus, vt Ariani appellemur. Ne cogas nos fieri Christi perduelles. Hoc tibi suademus, ne pugnes contra eum, qui tibi hoc Imperium dedit: ne pro gratia impietatem illi referas: ne persequere illos, qui in eum credunt; ne & tu etiam audias: Durum est tibi contra stimulum calcitrare: atque vtinam sic audias; vt & tu quoque, quemadmodum Paulus, credas. Ecce praesto sumus, venimus antequam causam aliquam contra nos fingerent. Ideo enim iter accelerauimus certi de exilio, in quod ad te mittendi sumus, vt ante obiectum crimen, supplicium patiamur; quo omnibus euidentius constet, reliquos omnes eodem modo, quo nos, afflictos esse, causasq. ipsis crimini datas, fictas fuisse ab inimicis, & omnia in illos per sycophantiam esse tentata, nihilq. ibi, nisi mendacia versata fuisse. Ita tunc Liberius loquutus, omnibus admirationi erat.

Ad. 5.

Caesar

Caesar contra, pro responsione danda, nihil aliud quam imperijs & exilijs utebatur, singulosque a se inuicem distraxit, quod & in alijs prius fecerat: quam formam in exilijs obseruauit, vt se in supplicijs immaniore superioribus tyrannis & persecutoribus ostenderet. Nam in superiori persecutione multos confessores in commune simul exilium ire, Maximianus iussit, & supplicium leuius fecit mutuae praesentiae consolatione: hic autem illo crudelior, eos qui simul libere loquuti erant, & confessores se praestiterant, vnaque fide copulati erant; ne vel in morte mutuo aspectu fruerentur, a se inuicem diuisit; arbitratus corporum separationem omnino etiam animorum affectus distingere, aut ipsos loco disiunctos, & concordiae mutuae vnanimitatisque oblituros; ignorans, quamuis singuli ab alijs distarent, illos tamen secum habere, quem in commune, cum simul erant, confitebantur, Dominum Iesum Christum, qui singulis longe plures associauit (vt in Propheta Eliseo fecit) quam milites sunt circa Constantium. Sed reuera caeca res malitia: eo enim ipso, quo putabant vexare confessores, cum eos a se inuicem diremerunt, magnopere ipsi sese laeserunt. Nam plane si consociati fuissent, ex vno tantummodo loco impietatis odium promanasset: nunc quia eos separarunt, id egerit, vt per omnia loca ipsorum impia haeresis & malitia in notitiam veniret, & diulgaretur. hacrenus de Liberio Athanasius: quae autem his subdit, antea, quo tempore contigerunt, relata sunt. Cum vero hac ipsa narratione idem dicat, ad verba Liberij nihil aliud Constantium respondisse, nisi imperia atque exilia: praeteriisse eum apparet integra illa Acta publica a Notarijs tunc excepta de rebus coram Imperatore inter ipsum atque Liberium transactis, quae his verbis a Theodoro fideliter per dialogismum, vt gesta sunt, recitantur:

CONSTANTIVS DETERIOR CETERIS PERSECUTORIBVS.

Imperator Constantius: Nos, quoniam Christianus es, & nostrae ciuitatis Episcopus, idcirco duximus operae pretium te accersere, hortarique vt communionem nefariae impij Athanasij dementiae repudies: nam hoc recte se habere, censet totus terrarum Orbis, & eum sententia Concilij ab Ecclesiastica communione segregandum iudicauit. Liberius Episcopus: Iudicia quidem Ecclesiastica, o Imperator, summa cum aequitate fieri debent. Quapropter si tuae clementiae ita visum sit: iudicium haberi iubeto. Et si Athanasius videatur damnatione commeruisse: tum sententia, prout ordinis Ecclesiastici formula postulat, contra eum pronuntiabitur. Nam fieri non potest, vt quemquam condemnemus, de quo non factum sit iudicium. Constantius: Totus terrarum Orbis non de eius impietate solum, verum etiam quod semper tempus ludere conatus est, sententiam tulit.

Theodoret. lib. 2. C. 16. DIALOGVS INTER LIBERIVM ET CONSTANTIVM.

Liberius Episcopus: Qui eius damnationi subscripserunt, non res gestas oculis ipsi aspexerant: sed hoc est ab alijs factitatum, vel quod gloriam abs te assequi, vel quod metu percussit, vel denique quod infamiam extimescere viderentur. Constantius: Quid est, quaeso, gloria, vel quid metus, quid infamia? Liberius: Qui gloriam Dei non amplexantur, sed tua munera ei praetulerunt, hi hominem absque iudicio condemnabant, quem numquam oculis vidissent: quod est a Christianorum officio plane alienissimum. Constantius: Atqui in Concilio Tyri celebrato, de Athanasio, cum ipse praesto adesset, iudicium factum est: et omnes Orbis terrarum Episcopi, qui in eo Concilio aderant, eum condemnauerunt. Liberius Episcopus: Numquam sane de eo praesente iudicium exercebatur. Nam Episcopi qui ibi conuenerant, illum tum condemnabant, cum e confessu egressus fuerat: & certe temere atque inconsulto condemnabant.

Hoc loco Eusebius eunuchus: Athanasius, inquit, alienus a fide Catholica in Concilio Niceno declaratus est. infans plane homo: et ob eam causam, puto, ad haec non respondit Liberius, tam insigne mendacium responsione minime dignum existimans. Potuit fortasse petulanti eunuchos inde nasci occasio errandi, vt quod audisset damnatum in Niceno Concilio Athanasium Anazarbenum, de Alexandrino putauerit intelligendum: at ille collega intimus fuit Arij, hic vero accerrimus oppugnator eiusdem haeresiarthae. Sed post haec Liberius: Quinque tantummodo, qui cum eo vna nauigabant, in Mareote iudicium de eo fecerunt, quos quidem aduersarij eius eo miserant, vt contra eum reum factum commentarios contexerent: atque ex illis qui missi erant, duo exierunt e vita, Theognis nimirum & Theodorus; reliqui tres, hoc est Mares, Valens, & Vrsacius, etiam num superunt: de quibus ad eandem rem missis, in Concilio Sardicensi sententia de hac controuersia lata est: qui etiam in eodem Concilio libellos supplices dederunt, postulaueruntque veniam pro eo, quod commentarios vnus partis suffragijs per calumniam contra Athanasium in Mareote confecerant; quos libellos iam habemus in manibus. Vtrius istorum, Imperator, nobis credendum, communicandumque est illis ne, qui primo eos condemnauerunt, secundo autem veniam petierunt; an his, quorum iam sunt condemnati sententijs?

PROCAE RVSEBII CALVMNIA ET MENDACIVM PORTENTOSVM.

Hic

EPICETUS  
EPISC. ARIANUS  
QUI IN  
LIBERII

Hic tum Epictetus Episcopus: Non fidei, inquit, causa, Imperator, hodie, neque iudicio- rum Ecclesiasticorum faciendorum studio adductus Liberius huc instituit sermonem; sed quo possit apud Senatores Romanos gloriari, se rationibus Imperatorem superasse. Constantius: Tanta ne Orbis terræ pars, Liberi, in te refidet, vt tu solus homini impio subsidio venire, & pacem Orbis ac Mundi totius dirimere audeas? Liberius: Esto quod ego solus sim: non tamen propterea causa fidei sit inferior. Nam olim tres solum erant reperti qui Regis mandato resisterent. Tunc Eusebius Eunuchus: Tu, inquit, Imperatorem facis alterum Nabuchodonosor? Liberius: Minime sane: sed non minus temere tu hominem condemnas, de quo nullum factum sit iudicium, quam ille olim. At ego æquum censeo, vt prius proponatur generalis Episcoporum subscriptio, qua fides in Concilio Nicæno exposita confirmatur: deinde vt fratribus nostris ab exilio reuocatis, & ad suas ipsorum sedes restitutis; si isti, qui nunc tumultus cient, fidei Apostolicæ assentire comperiantur; tunc omnes contendamus Alexandriam, vbi reus, vbi accusatores, & causæ eorum patroni sunt: atque litigantium causa diligenter cognita, sententiam de ea pariter feramus.

LIBERII MA-  
ONANIMITAS.

Epictetus: At ad Episcopos eo conuehentos equi, iumenta, & rhedæ, quibus cursus publicus confici solet, non satis erunt. Liberius: Negotia Ecclesiastica publicam vecturam non desiderant: quandoquidem Ecclesiæ Episcopos suos a mari vsque ad mare deducendi satis habent facultatum. Constantius Imperator: Res, de quibus constituta est formula, infringi nequeunt: siquidem plurium Episcoporum rata debet esse sententia. Tu solus impij illius amicitiam complexaris. Liberius: Numquam auditum est, Imperator, reo absente, iudicem de impietate ac scelere sententiam pronūciasse, quasi priuatum odium in hominem exerceat. Constantius: Etsi omnes communiter, me tamen maiore quam ceteros affecit iniuria: nam non contentus est post fratris nostri maioris natu Constantini internecionem, sed beatæ memoriæ Constantem minorem natu fratrem numquam cessauit ad inimicitias nobiscum suscipiendas incitare: quod sane factum fuisset, nisi nos æquiore animo & incitantis bilem tulissemus. Quare præclaram illam victoriam de Magnentio & Siluano partam non tanti facerem, quanti istius ab Ecclesiasticarum rerum administratione abdicationem.

NE PUDOR  
MORIBUS  
MAIORUM

Liberius: Noli per Episcopos tuas vicisci inimicitias: nam virorum Ecclesiasticorum manus sanctificationi vacare debent. Quapropter si placet, iube Episcopos ad proprias sedes restitui. Atque si videantur cum eo, qui etiam iam rectam veramque fidem in Nicæno Concilio expositam tuetur, consentire: tum in vnum conuenientes, paci Orbis terræ prouideant: perficiantque, vt non compertum sit aliquando, hominem, qui non deliquerit, damnatum esse. Constantius: Vnum est, quod quæritur: Volo vt tu Ecclesiarum communionem amplectaris, & deinde Romam redeas. Proinde consule paci, subscribe, vt Romam reuertaris. Liberius: Iam fratres, qui Romæ sunt, valere iussi. Nam leges Ecclesiasticas obseruare, pluris faciendum censeo, quam Romæ habere domicilium. Constantius: Itaque trium dierum spatium tibi ad deliberandum concedimus, vtrum subscribere volueris, & ita Romam redire: an tecum constitueris, quem ad locum transferri placeat. Liberius: Spatium trium dierum, aut mensium, rationem non mutat: quare mitte me quo lubet. Constantius: Post biduum cum iudicium actum fuerit de Liberio, si consilium non mutet, exulet velim vsque Beroëam Thraciæ.

RESPVIT A-  
RIANI IMP.  
MVNVS LIBE-  
RIVS.

Liberio inde decedenti Imperator misit in sumptum quingentos aureos. Liberius autem ei qui attulerat, dixit: Abi domum, & istos ipsos aureos redde Imperatori; siquidem eis opus habet ad militum stipendia. Imperatrix itidem misit ei totidem: quos, eum qui apportauerat, iubet quoque Imperatori tribuere: Sunt enim, inquit, illi ad militarem expeditionem necessarii. quod si is eorum non indigeat; det Auxentio & Epicteto: nam illi eisdem egent. Postea vero quam istos recusauerat aureos accipere, Eusebius eunuchus alios ei affert. Ad quem Liberius: Tu, inquit, Ecclesias Orbis terræ expilasti: et iam mihi, vt damnato, egentiq. affers elemosynam? Abi primum, & Christianus ipse fias. Ac triduo confecto, Liberius nulla accepta pecunia, in exilium mittitur.] hucusque Acta Liberij cum Constantio. subdit Theodoretus: Iste strenuus veritatis propugnator & victor illustris Liberius, in Thraciam, sicut erat ei imperatum, recta contendit.] quæ autem postea illi contigerint, suo loco dicemus.

Theodoret. lib.  
2. c. 17.

LIBERIO IN  
EXILIUM MIS-  
SO FELIX  
DIAC. SVBRO-  
GATVR.

Sed quod magnæ admirationis est: reueriti Arianæ & ipse Constantius Romanæ Ecclesiæ maiestatem; non sicut in aliis fecerant ciuitatibus, e quibus Catholicis expulsis Episcopis, Arianos in locum ipsorum subrogauere, licet e regione remotissima accersitos, vt Gregorium Cappadocem Alexandriæ, & Auxentium pariter Cappadocem Mediolani: sed amandato in exilium

exilium Liberio, Felicem Romanæ Ecclesiæ diaconum in locum ipsius sufficiunt, id ipsum operante Acacio Episcopo Cæsariensi, de quo ita Hieronymus: In tantum autem sub Constantio Imperatore claruit, vt in Liberij locum Romæ Felicem Episcopum constitueret.] hæc Hieronymus. Quod autem in aliquibus codicibus errore additū Felici reperiatur nomen Arianum: exploditur illa lectio, & redarguitur ex antiquioribus codicibus, & Græco Sophronij textu: quod alij quoque complures obseruarunt. secundum quam germanam lectionem, idem S. Hieronymus, ab Arianis substitutum Felicem, non autem ipsum Arianum fuisse, habet in Chronico.

Hieronym. de  
script. Eccles. in  
Acacio.

Sed & sententiæ de Orthodoxa fide Felicis adstipulatur Theodoretus, dum ait: Successum est Liberio a fidei quodam illius diacono, nomine Felice: qui tametsi fidem in Nicæno Concilio expositam ipse seruauit integram, tamen cum illis qui eandem labefactare studebant, libere communicauit: ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit.] hæc ipse: sed & addit Sozomenus: Romanæ Ecclesiæ Episcopatui præficitur Felix illius cleri diaconus, quem aiunt fidei Concilij Nicæni semper consensisse, & omnino quantum ad religionem pertinebat, reprehensione caruisse, atque ob id solum in crimen vocatum esse, quod non modo Arianos ministros Ecclesiæ ordinaret, verum etiam quod eorum communionem vteretur.] ista Sozomenus. Sic & intelligendum est, quod ait Socrates, fuisse Felicem Arianæ sectæ additum, nimirum quod illis communicaret, & eorum voluntate (quod Liberius facere renuisset) in Athanasium sententiæ subscripsisset.

Theodoret. lib.  
2. c. 17.  
FELIX CATHO-  
LICVS, NON A-  
RIANVS.

Sozom. lib. 4.  
c. 10.

Socrat. lib. 2. c.  
29.

Sed quid ante hos Græcos omnes Rufinus? In Liberij locum, inquit, Felix diaconus suus ab hæreticis subrogatur, & non tam sectæ diuersitate, quam communionis & ordinationis conuenientia \* maculatur.] Atqui repugnare hæc videntur inter se, quod scilicet Felix fuerit Liberij diaconus, & idem Arianus extiterit: quonam modo enim, quæto, passus fuisset Liberius, auerfatus semper Arianum nomen, ministrare sibi Arianū diaconum? Nisi quis Rufino, verbis parum recte loquenti, illam sententiam potius accommodandam putarit, vt sic dicere voluerit; non ita sectæ diuersitate Felix, sicut communionem cum illis inita, & ordinationem ab eis accepta, maculatur.

Ruffin. lib. 1. c.  
22.

\* conuenientia

Athanasius vero de subrogatione Felicis agens sic ait: Hoc ministro (nempe Epicteto) vtens, incredibile facinus Constantius designauit, & quod vere referat imaginem Antichristi, vt qui in locum Ecclesiæ Palatium suum succedere voluerit, & pro conuentu populi, & iure Comitiorum, tres eunuchos præsentem esse iusserit, tres item *καθεσκότους*, hoc est exploratores (non enim Episcopos dixeris) vt ipsi Felicem quemdam Episcopum in Palatio crearent, dignum profecto talibus suffragatoribus. Ceterum populi omnes, cognita hæreticorum prauitate, non permisere eos in Ecclesiam intrare, proculque ab eis recesserunt.] hæc Athanasius. Cum vero Felix, etsi fide Catholicus, Arianorum tamen communionem pollutus, a tribus Arianis Episcopis in ordinatione manus impositionem acceperit, viuentem adhuc legitimo, eodemque confessionis gloria celebri, Liberio Romanæ Ecclesiæ Episcopo, fidei causa exilium passo: nihil est quod esse vel dici eius Ecclesiæ potuisset Episcopus, licet sic appellatus esset a suis suffragatoribus Arianis: cum alioqui, neque si a Catholicis ordinatus esset, Pontifex Romanæ Ecclesiæ nominari debuisset, superstitite legitimo eius sedis Antistite, de cuius ordinatione in controuersiam ne ab hostibus quidem calumniantibus aliquid adduci potuisset. Vnius enim Ecclesiæ vnum tantum esse caput oportet; cui si alterum addas, horrendum monstrum profecto erit.

Athanas. epist.  
ad solitar.  
ORDINATIO  
FELICIS FA-  
CTA AB ARIANIS.

Cum igitur, Hieronymi sententiâ, constet Felicem ab Acacio Arianorum principe electum esse; & Athanasij testificatione, Epicteti molitione a tribus Arianis Episcopis ordinatum, idque Rufini quoque assertionem firmetur; sed & Socratis auctoritate liqueat, ab Vrfacio ad eum dignitatis gradum electum: haud subsistere posse videntur, quæ de Felicis ordinatione habentur in libro de Romanis Pontificibus, titulo Damasi, falso adscripto; nempe Felicem substitutum in locum Liberij a Concilio sacerdotum, vel quod aliter legitur, procurante Liberio. Certe quidem his refragantur citati auctores omnes, quos coniectura etiam vehemens illa sequitur. Quis enim sibi persuadeat, tantam rem ab Arianis concessam Catholicis sacerdotibus, vel ipsi Liberio; cum (vt dictum est) iidem, quos scirent sibi communionem non iungi, ab Ecclesia pellerent, & ex sua ipsorum sententia alios subrogarent? Sed vtrumque demus id ab Arianis esse Catholicis datum, vt e Catholicis aliquis, & e Romanæ Ecclesiæ clericis, in locum Liberij exulantis, administraret Romanam Ecclesiam: quonam titulo dicere possumus Felicem in locum Liberij substitutum? Non certe Romanum Episcopum, isuperstitite adhuc, atque Romanum Pontificem agente Liberio, & amplissimam dignitatem clarissimo gloriosæ confessionis

FELIX, EXISTENTE PONTIFICE LIBERIO, NON POTUIT ESSE ROM. EPISC.

confessionis titulo illustrante: quamobrem siue a Concilio sacerdotum, siue procurante Liberio, siue simul suffragantibus Concilio atque Liberio, non nisi Corepiscopus Romanæ Ecclesiæ potuit Felix esse delectus, nec ei a Catholicis valuit titulus Episcopatus conferri, viuentē adhuc & Episcopū agente eiusdem Ecclesiæ Romanæ ipso Liberio, ne vnus Catholicæ Ecclesiæ duo essent Episcopi, & vnus corporis duo capita turpiter eminent. Nihil ergo felicius Felici potuit contingisse, quàm si a Catholicis tunc delectus fuerit Romanæ Ecclesiæ Corepiscopus, cum nullus hoc maior titulus esset, qui superstitē ipso Romano Pontifice potuisset illi conferri. Quod si dixerimus cum S. Athanasio sui temporis res accurate scribente, cum ad suam omnia hæc causam spectarent, & cum aliis omnibus citatis auctoribus, Felicem in locum Liberij subrogatum atque ordinatum Romanum Pont. ab Arianis Episcopis: nullæ prorsus potuerunt eius ordinationis esse vires. hæctenus de ordinatione Felicis. At quonam modo mutata sint rerum vices de Felice atque Liberio, suo loco opportunius dicturi sumus.

**EPICETVS EPISCOP. CENTUMCELL.**  
Quod autem ad Epictetum spectat, recens emergentem factiosissimum Arianum, quem tam audacter coram Constantio aduersus Liberium interloquutum vidimus, & eius factione ab Arianis Felicem substitutum fuisse, Athanasius tradit: Fuit hic Episcopus Centumcellensis, de quo mentio est apud Marcellinum presbyterum schismaticum in commentario de schismate Vrsicini, eumque scruissimum Arianorum fuisse testatur, de quo plura inferius dicturi sumus; vt plane consentiat iis, quæ ab Athanasio de eodem narrantur, cum agit de Episcopis ordinatis per Constantium ab Arianis, atque ait: Deinde repertum quemdam Epictetum neophytum hominem, iuuentute ferocem, audacem, in amoribus Constantius habet, eo quod eum ad omnia scelera promptum alacremque conspiceret; eiusque opera Episcopis, quibus velit, insidias struit: nihil enim est, quod ille grauetur facere, modo Imperatori placeat.] hæc Athanasius; qui & alibi cum de ipso, tum de aliis eius in impietate collegis sic habet<sup>b</sup>:

**b Athanasiorat. J. Aduers. Arianos. DESERTORES FIDEI HONORABANTVR EPISCOPATV.**  
Iam de Cecropio (hic erat Episcopus Nicomediæ) Auxentio, & Epicteto hypocrita, superuum est dicere: cum omnibus liqueat, quo modo, ob quas causas, & per quos inimicos Ecclesiæ etiam isti promoti sint, nimirum qui se calumniarum in Episcopos Orthodoxos, quibus insidiæ parabantur, actores, histrionisque præbuerunt. Hi cum essent non nisi in presbyterij ordine constituti, nec vulgo cogniti haberentur: tamen per impietatem sibi Episcopatus titulum procurarunt.] In tanta namque rerum perturbatione patebat quibuscumque sceleratis aditus ad Episcopatus: simulac enim effecti essent Catholicæ militiæ desertores, & transfugæ ad castra impietatis, illic inter primos militiæ ordines cooptati, mox, quasi portentum, ex improviso apparebant Episcopi. Erant hæc ad sectam illecebræ, & quidem potentes ad alliciendos animos omnium, quorum non esset solidum inconcussumque fidei robur: cum contra Orthodoxi traducerentur infamia, proscriptione atque exilio damnarentur. At quod rursus ad Epictetum pertinet; diuersus hic omnino est ab illo Corinthiorum Episcopo eiusdem nominis viro, ad quem extat Athanasij epistola; hunc enim, de quo habetur sermo, Arianum, illum vero Apollinarianum fuisse liquet, de quo suo loco dicturi sumus ex ipso Athanasio<sup>c</sup>, & Epiphano<sup>d</sup>.

**c Athanas. ad Epiph. d. Epiph. hæres. 76. CONSTANTIVS VEXAT OSIVM EPISC. GORDVB.**  
Vt autem ad institutam narrationem de Constantij persecutione redeamus: tantum abest vt Liberij exilio ipse fuerit exatiatus, vt maiorē inde in ceteros magni nominis Catholicos viros sauiendi acerbitatem conceperit: vt pote indignum ratus, audere quemquam vexillum confessionis attollere, signifero ipso Catholici nominis in exiliū relegato: vehementiore itaque impetu furorem suum conuertit in Osium Episcopū Cordubensem, gloria confessionis illustrem, & toti Orbi Christiano ob res præclare gestas fama conspicuum, de cuius aduersus Constantium certamine hæc Athanasius habet<sup>e</sup>: Tantis & talibus sceleribus factis, nihil omnino adhuc se fecisse Ariani arbitrabantur, quamdiu magnus ille Osius eorum malitiam expertus non esset: nam in eum talem tantumque virum suam rabiem protendere studuerunt: neque quod pater esset Episcoporum, reueriti sunt; neque quod confessor erat, pudore moti; neque quod sexagesimum annum & eo amplius a confessione agebat, respexerunt: sed omnia simul vilipendentes; ad solam suam ipsorum hæresin oculos intentos habuere, homines reuera neque Deum timentes, neque hominem verentes.

**OSII EPISC. LAVDRES.**  
Adorti igitur Constantium, talibus verbis alloquuntur: Omnia quidem a nobis facta sunt: profigauimus in exilium Romanum Pontificem, & iam ante eum extorres fecimus quamplurimos Episcopos; loca omnia terroribus impleuimus: sed tamen pro nihilo sunt tanta tua opera, neque quidquam profecimus, quamdiu reliquus est Osius: quamdiu enim ille in suis agit, omnes in suis Ecclesiis agere videntur: potest ille & verbis, & auctoritate fidei suæ, omnes contra

**A** contra nos inducere. Hic princeps est Synodorum; et si quid scribit, vbique auditur: hic formulam fidei in Nicæna Synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit. Quod si ille igitur in suo statu maneat, superuacuum est ceterorum exilium: hæresis enim nostra cedere cogitur. Incipe igitur & hunc persequi, neque illi ob annos parcendum putes: siquidem hæresis nostra non curat seniorum caniciem.

Auditis igitur istorum verbis, non cunctandum sibi ratus Constantius, vt qui virum nosset, & quantæ auctoritatis senex ille esset: scribit, & edicit, vt ad se veniat, quemadmodum & Liberium initio tentauit. Venientem igitur rogabat hominem, & solitis suis verbis, quibus alios circumuenire pro more habebat, excipit; cohortaturque, vt in nos subscriberet, & cum Arianis communionem haberet. Senex vero eius rei vel auditum ægre ferens, maestusque quod vel tinnitum eorum verborum sentiret, Imperatorem magnis rationibus conterritum de sententia deduxit: atque ita in patriam suam atque Ecclesiam rediit.

**B** Verum cum Ariani denuo lamentarentur, Imperatorem irritarent; et eunuchi sermonibus seruietes, eum maiorem adhuc in modum exacerbarent: scribit denuo cum minis ad Osium. Ille autem contumeliis quidem afficiebatur, sed tamen ob terrores illos de sententia sua non discessit, & decretum animi constanter retinuit; quippe qui supra firmam petram fidei domicilium suum ædificauerat; et liberrime contra hæresin, imbres & ventos epistoliarum minas arbitrans, loquutus est. Subinde igitur Constantio scribente, & nunc quidē blandiente, patremque eum appellante, nunc interminante, & relegatos enumerante, & his verbis eum conueniente: Solus ne etiā num hostis hæreseos manebis? Obsequere, & scribe contra Athanasium: qui enim contra eum scribit, ille plane nobiscum Arianas sententias amplectitur. Nihil ad ista expauit Osius; quin inter contumelias, quas patiebatur, istiusmodi scripsit epistolam, quam ipsi legimus, & ad finem adiecimus:

Osium Constantio Imperatori S. P. D.

Ego confessionis munus expleui, primum cum persecutio moueretur ab auo tuo Maximiano. Quod si tu quoque persecutionem moues: etiam nunc ad quiduis potius sustinendum paratus sum, quàm vt effundam innocentem sanguinem, & veritatem prodam. Teque nequaquam probo talia scribentem, & istiusmodi minas denunciantem. Desinas igitur istiusmodi scribere, neque sentias cum Ario, neque audias Orientales, neque Vrsacio & Valenti fidem habeas: quæ enim illi dicunt, non ob Athanasium, sed ob suam hæresin dicunt. Mihi crede, qui tuus auus ætate esse possem. Fui ipse in Sardicensi Concilio, cum tu, tuusque frater beatus Constans nos omnes eo conuocabat; ipseque vltro Athanasij inimicos prouocauit, cum ad Ecclesiam, vbi ego commorabar, aduenissent, vt si quid contra eum haberent, edicerent; promissique eis securitatem, neve quidquam aliud expectarent, quàm rectum in omnibus iudicium; idque non semel, sed bis feci. Quod si nollent rem ab vniuersa Synodo disceptari; saltem me iudice vterentur: promissique etiam, nos Athanasium, si in noxa reperiretur, omnibus modis eiecuros esse. Quod si innocens deprehendatur, & vos ostenderit calumniatores, & æque illum recusaueritis: ego illi persuadebo, vt mecum in Hispanias veniat. Athanasius autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra obloquutus: illi vero ad omnia æque diffidentes, recesserunt.

**D** Athanasius deinde tuis litteris accersitus venit in castra tua; omnesque inimicos suos, qui Antiochiæ præsto erant, sigillarim accersiri iussit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur; et aut se præsentem commostrarent, ea fecisse quæ obiecerant; aut ne absentem calumniarentur. Sed ne te quidem hæc ipsis denunciantem sustinuerunt, minime istiusmodi condiciones admittentes. Cur igitur nunc audis obtrectatores eius? Aut cur toleras Valentis & Vrsacij criminatores, poenitentia & scripto professos, se calumniam fecisse? Confessi enim sunt suam sycophantiam, non vi adacti, vt ipsi causantur, cum nulli ibi milites incumberent, & tuus frater hesciret. Nihil enim tale sub ipso agebatur, qualia nunc fiunt; sed illi vltro Romam venerunt, & coram Episcopo, presbyterisque ibi præsentibus confessionem suam scripto ediderunt, cum prius pacatas litteras & amicas ad Athanasium dedissent. Quod si iis libet vim causari, idque pro malo habent, nec a te probatur: omitte igitur & tu violentiam tuam, nec litteras scribe, nec Comites mitte, sed relegatos exiliis libera: ne te de vi querente, maiorem vim illi sub tuo nomine exercent. Quid enim tale a Constante actum est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudiciis Ecclesiasticis interfuit? Aut quis ipse Palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? vt idem Valens cum suis aliquid colligat, habeatque quod obiiciat?

Desine, quaeso, & memineris te mortale esse; reformida diem Iudicij; seruate in illam diem purum;

ITERVM TRNTATVR OSIVS.

OSII AD CONSTANTIVM EPISCOPUM PISTOLA.

OSIVS DEFENDIT ATHANASIVM.

OSII CONSTANS  
ET PIA ADMO-  
NITIO.Matth. 22.  
Luc. 20.QUI AVLICI  
AN CIVI.Daniel. 6.  
Eg. Reg. 21.DETINETUR  
OSIUI AB IMP.CLERICI  
OMNES ET LAI-  
CI VEXATI PER  
SECVTIONE  
CONSTANTII.

purum; ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis hoc in genere præcipe, sed potius ea a nobis A  
disce. Tibi Deus Imperium commisit; nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmo-  
dum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu ca-  
ue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptum est<sup>a</sup>)  
quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Neque enim fas est nobis, in terris Imperium  
tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes, Imperator. Hæc quidem ob  
curam tuæ salutis scribo, & de iis quæ in epistolis scribis hanc meam sententiam accipe. Ego  
neque Arianis assideo, neque suffragor, sed eorum hæresin anathemate damno: neque in  
Athanasium accusationibus subscribo; quem nos, & Romana Ecclesia, & vniuersa Synodus  
innocentem pronunciauit. Nam & tu quoque cum rem cognitam perspectamque habe-  
res, Athanasium accersuisti; fecisti que ei copiam, vt cum honore in patriam & in Eccle-  
siam reuerteretur.

Quæ igitur causa est tantæ huius mutationis, cum iisdem inimici eius sint, qui antea fue-  
runt? et quæ nunc susurrant, nihil eorum, cum ille præsens esset, hiscere audebant; sed ea,  
antequam accerseres Athanasium, obmurmurabant: quo tempore a me conuerti, quemad-  
modum superius dixi, vt ederent criminum documenta, nihil in medium adducere potue-  
runt: nam si quidquam potuissent, non ita turpiter aufugissent. Quis te igitur induxit, vt post  
tantum temporis, tuarum litterarum & sermonum obliuisceris? Inhibe te, quæso, neque  
aures præbeas malis hominibus, neque ob mutuas iniucem cum illis gratificationes te ipsum  
reum facias. Quæ enim eis indulseris, de illis in Iudicio solus cogere causam reddere: isti  
suum inimicum per te fatagunt iniuria afficere, teque volunt ministrum suæ malitiæ esse, vt  
per te detestabilem hæresin in Ecclesia seminent. Non est prudentis, in gratiam alienæ libidi-  
nis seipsum in periculum certum conicere. Desine, quæso, & ausculta mihi, Constanti: hoc C  
enim decet & me scribere, & te non vilipendere.] hæc tenus epistola: subdit Athanasius: Hæc  
Abrahamicus ille senex, vere Osius, id est sanctus, & sensit, & scripsit.

Ille autem neque insidias de manibus deposuit, neque criminandi occasiones quærere de-  
siit, sed grauius semper minabatur, vt eum vi oppressum in suas partes transferret, aut inob-  
sequentem exterminaret. Sed vt occasionem Duces & Satrapæ Babylonis sedulo quærentes  
contra Danielé, non inueniebant, nisi ex causa legis Dei: ita nunc quoque Satrapæ impietatis  
ne fingere quidem quidquam contra senem potuerunt. Omnibus enim ille notus erat, ac verus  
pro nomine Osius, hoc est sanctus habebatur, vitaque eius irreprehensibilis, nisi ex odio eius  
contra hæresin crimen mutuarentur. Calumniabantur igitur eum, sed non vt illi<sup>b</sup> Daniele  
apud Darium illibenter talia audientem, sed vt Iezabel<sup>c</sup> contra Naboth, & vt Iudæi apud  
Herodem, his verbis agentes: Non solum non subscripsit contra Athanasium, sed & nos ob D  
Athanasium condemnat, & hæresin tali odio persequitur, vt aliis scribat, melius esse mortem  
perferre, quam proditores fieri veritatis. ob hæresin, deinde ait, dilectum fratrem Atha-  
nasium persecutionem sustinere, & Liberium Romanum Episcopum, ceterosque omnes  
insidiis tentari.

Hæc cum audisset impietatis propugnator Constantius Cæsar, & quod alij essent per Hi-  
spanias eiusdem cum Osio sententiæ, quos cum sollicitasset ad subscriptionem, impellere  
nequiuisset: accersit Osium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus  
impius nec Deum, nec patris sui, quem erga Osium habebat, affectum; nec senectutem hominis  
iam centenarij inhumanus ille respexit: omnia namque ob amorem hæresis neglectui habe-  
bat nouus ille Achab, & nostris temporibus secundus Balthasar.] hæc tenus Athanasius: quæ  
autem post hæc de Osio subdit, suo loco dicemus.

At Ariani, qui adeo impie exagitabant tam insignes ac nobiles Catholicæ Ecclesiæ Episco-  
pos, nequaquam pepercerunt clericis inferioris ordinis, & laicis Catholicæ fidei professio-  
ribus. Nam Constantius, iisdem Arianis impellentibus, ad prouinciarum Rectores litteras  
dedit, cum mādatis, vt omnes Orthodoxos compellerent communicare cum Arianis Episco-  
pis, quos illi in Catholicorum locum subrogauerant: sciebat enim Orthodoxos clericos &  
populum eos exhorrescere, & penitus execrari, nullaque cum illis communicatione fieri velle  
participes. Hæc sciens, & legens S. Hilarius Pictauiensis haud ita pridem Episcopus factus,  
supplicem libellum ad Constantium Imperatorem dedit hoc ipso anno (vt ex eius contextu  
apparet) quo cessare iam mala hæc, & Episcopos recens in exilium eiectos restitui, exorauit.

Quam vero opportune Deus consuluit deploratissimis hisce temporibus, vt Ecclesiæ Gal-  
licanæ tam immani turbine persecutionis exagitata, ipso Imperatore Constantio præsentia  
sua vrgente, & Arianorum antesignanis, ac simul primario Episcopo Galliarum, Arelatense  
Saturnino

A Saturnino in eam simul conspirantibus, Hilarius daret Pictauiensis Episcopum, qui peri-  
clitanti fidei præsto esset, labantesque fratres erigeret, ac stantes firmiter solidaret.

Quando autem ipsum contigerit creari Episcopum, haud satis exploratum haberi potest:  
Quod vero de eo nulla prorsus mentio habeatur in Conciliabulo Arelatensi, ex quo nominati  
Episcopi exularunt; quodque ipse testetur, non nisi a tempore Concilij Biterrensis se cum aliis  
Episcopis Gallicanis separasse a cōmunionem Saturnini: Hilarius post illud conuenticulū fuisse  
creatum Episcopum, opinari quis potest. Præcellsa hæc erat in filua Gentilium arbor, quam ad  
magnæ Ecclesiæ vsum summus ille architectus aptauit: nam S. Hieronymus propheticū illud  
oraculum apud Isaiam<sup>a</sup>: Gloria Libani adueniet in cyparisso, pinu, & cedro] Cypriano & Hi-  
lario accomodans ait: Vir sanctus & eloquentissimus martyr Cyprianus, & nostri tēporis con-  
fessor Hilarius, nonne tibi videntur excelsæ quondam in sæculo arbores, ædificasse Ecclesiam

B Dei? sed & iam prouecta prope ætate factum esse Christianū, illud persuadet, quod ipse testa-  
tur<sup>b</sup>, post Philosophos cognitos, ac vanos deprehensos, diuinæ scripturæ libros perscrutatū  
esse, atque ex eis veri Dei cultum accepisse; veritateque peruestigata & inuenta, ac perfecte co-  
gnita, se tandem in classem Fidelium per lauacri sacramentum coniecisse. Plurimum quidem  
ad pietatem eidem contulisse Heliodorum presbyterum, par est credere: nam & eundem habuit  
in Græcis litteris consultorem<sup>c</sup>.

Redditus vero velut miraculo magno, Fidelium omnium gaudio, Christianus; aliquo  
temporis spatio interlapso, defuncto Pictauiensis ciuitatis, cuius & ciuis erat, Episcopo, miro  
vniuersorum consensu fuit eius sedis electus Antistes, quātumlibet (vt auctor est Fortunatus)  
coniugatus esset, & filia vna auctus. Cur autem coniugatos contigerit eligi Episcopos, ratio-  
nem reddit S. Hieronymus<sup>d</sup>, nosque de his primo Tomo Annalium pluribus egimus, vt opus  
non sit hic eadem repetere. Ceterum sic electorum ea ex legibus Ecclesiasticis conditio  
erat, vt quod ad procreationem liberorum spectat desinerent esse mariti. Certe (inquit Hie-  
ronymus ad Iouinianum) confiteris non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios fa-  
ciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.]  
quod quidem præstitum esse a S. Hilario, quis poterit dubitare? cuius animus virginalis  
amantissimus integritatis, filiam quoque suam, quam vnice diligebat, virginem conserua-  
re atque Deo dicare quantopere expetierit, quæ ad eam scripta ab ipso extat epistola,  
docet: Videas in ea virum sanctissimum, pariterque eloquentissimum, stylum sui natura  
sublimem inclinare puellæ, & de industria humilem reddere, atque ad persuadendum facilem,  
simplicibusque virginis auribus accommodare.

Sic igitur a populo ex insperato ad sedem Episcopalem euectus Hilarius, diuinaque ope  
D ad fortia peragenda forti animo roboratus: oculos in acerbissimā Ecclesiæ cladem coniciens,  
obfirmansque, eius miseratus mox in occursum robore sacerdotali consurgit, atque aucto-  
rem omnium Constantium Imperatorem libello scripto conuenit; eique vel inuito ob oculos  
ponit miserandum illius temporis statum, lugubremque Ecclesiæ faciem repræsentat. Ac primum  
omniū efferatum Arianorum suggestionibus, cruentumque domesticorum cædibus Imperato-  
ris animū demulcere atque lenire conatus est: grauißima post hæc inuectiua insectatus Aria-  
nos Episcopos ad mala omnia perpetrata egregie cōparatos artifices, ipsum Augustū eisdem  
fauentē, & ad nutū obtemperantē, eadem oratione perstrinxit. sed ipsum iam hic apponamus  
libellum, quo primum bellum aduersus Arianos ipse legitur auspicatus. sic enim se habet<sup>e</sup>:

Benignifica natura tua, domine beatissime Auguste, cum benigna voluntate concordat.  
Et quoniam de fonte paternæ pietatis tuæ misericordia largiter profluit; quod rogamus, fa-  
E cile nos impetrare posse confidimus. Non solum verbis, sed etiam lacrymis deprecamur, ne  
diutius Catholicæ Ecclesiæ grauißimis iniuriis afficiantur, & intolerabiles sustineant perfe-  
cutiones & contumelias; et quod est nefarium, a fratribus nostris. Prouideat, & decernat cle-  
mentia tua, vt omnes vbique Iudices quibus prouinciarum administrationes creditæ sunt, ad  
quos sola cura & sollicitudo publicorum negotiorū pertinere debet, a religiosa se obseruan-  
tia absteineant; neque posthac præsumant, atque vsurpent, & putent se causas cognoscere clerico-  
rum, & innocentes homines variis afflictationibus, minis, violentia, terroribus frangere atque  
vexare. Intelligit singularis & admirabilis sapientia tua, non decere, non oportere cogi & cō-  
pelli inuitos ac repugnantes, vt se his subiiciant, & addicant vi oppressi, qui non cessant adul-  
terinæ doctrinæ corrupta semina spargere. Idcirco laboratis, & salutaribus consiliis Rempubli-  
cam regitis, excubatis etiam & vigilatis; vt omnes, quibus imperatis, dulcissima libertate po-  
tiantur. Non alia ratione, quæ turbata sunt, componi; quæ diuulsa sunt, coerceri possunt; nisi  
vnusquisque nulla seruitutis necessitate astrictus, integrum habeat viuendi arbitrium.

HILARIUS  
CREATUS EPI-  
SCOP. PICTA-  
VIENSIS.a Isa. 60. secun-  
dum 70.b Hilar. de Tri-  
nit. lib. 1. circa  
princip.c Hieron. epist.  
141.  
HILARIUS CON-  
IUGATUS EST  
ELECTVS EPI-  
SCOPVS.d Hieron. contra  
Iouin. lib. 1.e Hilar. ad Con-  
stantium.  
HILARI LI-  
BELLVS PRO  
CATHOLICIS.IUDICES SARCV  
LARES ABSTI-  
NENT A CAV-  
SIS CLERICO-  
RVN.



VOCES PIORVM  
TEMPORE PER  
SECVTIONIS.-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199-194  
-195  
-196  
-197  
-198  
-199

Certe voces exclamantium a tua mansuetudine exaudiri decet: Catholicus sum: nolo esse hæreticus: Christianus sum, non Arianus: et melius est mihi in hoc sæculo mori, quam alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere. Aequumq. debet videri sanctitati tuæ, gloriosissime Auguste, vt qui timet Dominum Deum & diuinum iudicium, non polluantur, aut contaminentur execrandis blasphemis; sed habeant potestatem, vt eos sequantur Episcopus & Præpositus, qui & inuiolata conseruant fœdera charitatis, & cupiunt perpetuam & sinceram habere pacem. Nec fieri potest, nec ratio patitur, vt repugnantia congruant, dissimilia conglutinentur, vera & falsa misceantur, lux & tenebræ confundantur, dies quoque & nox habeant aliquam coniunctionem. Si igitur (quod sine dubitatione & speramus & credimus) hæc permouent non insitam, sed ingenitam tuam bonitatem: præcipe, vt non studium, non gratiam, non fauorem, locorum Rectores grauissimis hæreticis præstent. Permittat lenitas tua populis, vt quos voluerint, quos purauerint, quos elegerint, audiant docentes, & diuina mysteriorum solemnia concelebrent, & pro incolumitate & beatitudine tua preces offerant. Non quisquam peruersus, aut inuidus maligna loquatur. Nulla quidē suspicio erit non modo seditionis, sed nec asperæ murmurationis: quæta sint omnia & verecunda.

At nunc qui Ariana & pestifera contagione inquinati sunt, non cessant ore impio & sacrilego animo Euangeliorum sinceritatem corrumpere, & rectam Apostolorum regulam deprauare: diuinos Prophetas non intelligunt: callidi & astuti artificio quodam vtuntur: inclusam perniciosam corruptelam exquisitorum verborum velamine cōtegunt: non prius venenatum virus infundunt, quam simplices & innocentes sub prætextu nominis Christiani raptos atque irretitos inuoluant; ne soli pereant, sed participes horrendi criminis sui reos faciant. Et hoc obsecramus pietatem tuam, vt eos, qui adhuc, egregij videlicet sacerdotes, qui tanti nominis præpollent dignitate, aut in exilio, aut in desertis locis tenentur, iubeas ad sedes suas remeare: vt vbiq. grata libertas sit, & iucunda lætitia.

Quis non videt, quis non intelligit? post quadringentos fere annos, postquam Dei vnigenitus filius humano generi pereunti subuenire dignatus est; quasi ante non Apostoli, non post eorum martyria & excessus, fuerint Christiani: nouella nunc & teterrima lues non corrupti aeris, sed execrandorum blasphemorum Ariana effusa est. Ita ne illi qui ante crediderunt, inanem spem immortalitatis habuerunt? Nuper, didicimus, cōmenta hæc fuisse inuenta, & a duobus Eusebiis, & a Narcisso & Theodoro, ab Stephano, & Acacio, & Menophante, & imperitis atque improbis duobus adolescentibus Vrsacio & Valente, quorum epistolæ proferruntur, & idoneis testibus etiamnum conuincuntur, qui eos magis oblatrantes, quam disputantes audierint, quibusq. communionem suam imprudenter & incaute commiserunt; quia fient socij scelerum, participes criminum, necesse est etiam eos qui in hoc sæculo abiecti sunt & abdicati, cum aduenerit dies Iudicij, pati supplicia sempiterna.

Iam nemini dubium est, cuiuscemodi curam in absolutionem Athanasij, sancti viri illi receperint, vt post Synodi sententias, quas pro sacerdotalis iudicij reuerentia fas fuerat sacerdotali vel Ecclesiastica continentia contineri, scribi ad Regem, legationemque instrui oportuerit. Sed quid aliud his litteris, quam libertatem fidei & contagionem Ariani nominis deprecantur, orantque vincula, carceris tribunalia, & omne illud ferale habitum, nouas etiam in reos quæstiones inhiberi? Deus cognitionem sui docuit potius quam exegit; et operationum cælestium admiratione præceptis suis concilians auctoritatem, coactam confitendi se aspernatus est voluntatem. Si ad fidem veram istiusmodi vis adhiberetur: Episcopalis doctrina obuam pergeret, diceretque: Deus vniuersitatis est, obsequio non eget necessario, non requirit coactam confessionem: non fallendus est, sed promerendus: nostra potius, non sua causa venerandus est. Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitentem signare: simplicitate quærendus est: confessione descendus est: charitate amandus est: timore venerandus est: voluntatis probitate retinendus est.

At vero quid istud, quod sacerdotes timere Deum vinculis coguntur, pœnis iubentur? sacerdotes carceribus continentur: plebs in custodiam catenati ordinis constricta disponitur: virgines nudantur ad pœnam: sacrata Deo corpora publico exposita conspectui, ad fructum spectaculi & quæstionis aptantur. Cogunt nempe, non vt Christiani omnes sint, sed vt Ariani: et confessam in Deo fidem ad consortium piaculi sui sceleris compellunt: auctoritate etiã nominis sui, in errorem Imperatorem transducunt; rectum affirmantes, vt sub specie timoris Dei in hac peruersitate subditos sibi tradant: quæstiones poscunt, iudiciorum subsidia desiderant, auctoritatem regiam implorant; et nec sic peruersitatem sceleris sui erubescunt, extorquere conuentionem plebium, nec cogi de iure potuerunt.

Hæc si

**A** Hæc si de veteribus chartulis prolata ætatis nostræ tempus instruerent; ambigendū, vt opinor, tantis de rebus fuisset: et cum ab aliis quibusque pronunciarum posceretur reus, quæreretur in fidem litterarum, in Iudicum vitam, in accusatorum fidem, in ipsius quoque hominis mores atque actus: moueret enim absolutionem eius Arianorum iuncta damnatio; magnique periculi esset, iudicium simul cum reatus & innocentia non suscepta rursus inquisitione dissoluere; totaque in patrocinium suum cum fidei doctrina auctoritas sibi antiquitatis assisteret. At cum ipsi qui tunc Ariani hæretici damnati sunt, rem exagitent, turbent omnia, omnesque ex potestate & ambitione corrumpant; et Athanasius si fuit, esse adhuc reus potest; testes loquantur, videant Iudices, fidei doctrina præceptis Euangelicis atque Apostolicis eluceat: quæ obtusio intelligentiæ est? quæ cordis hebetudo? quæ obliuio spei? quæ fors scelerum? quod odium veritatis? in damnatorum fauorem? Dei amorē transducunt. Venio nunc

**B** ad id quod recens gestum est, &c.] nempe ad exilium Eusebij Vercellensis, & Dionysij Mediolanensis, de quibus superius actum hoc anno est: vnde apparet, post distorum Episcoporum exilium hæc a S. Hilario ad Constantium esse conscripta.

Sed dicit aliquis: Vnde accidit, vt exulantibus ceteris Orthodoxis, Hilarius adhuc liber in sua permitteretur Ecclesia permanere? Dicā ingenue hac in re quid sentiam. Non enim id ex patientia vel clementia Constantij Imp. accidit, cuius furor atque sauitia ad exturbandum Romanæ sedis Episcopum, & toti Orbi spectatum Osium ex Hispania abducendū, præcipiti Arianorū impulsu progressa esset; sed quod barbaris in Gallias irrūpentibus, nequaquam tēpus visum est opportunū, Gallorum animos exacerbandi, quos sciebat bene Catholicos, & a maioribus acceptam fidem inuiolatam firma constantia custodire. De barbarorum enim motibus in Gallias hoc anno sub dictis Arbetione & Lolliano Cōsulibus, Ammianus his verbis meminit: post recensitam Liberij Papæ ab Vrbe exturbationem: Constantium vero exagrabant assidui nuncij, deploratas iam Gallias indicantes, nullo renitente, ad internecionem barbaris vastantibus vniuersa. Aestuantque diu, qua vi propulsaret ærumnas ipse in Italia residens, vt cupiebat, (periculosum enim existimabat se in partem contrudere longe dimotam) reperit tandem consilium rectum: et Iulianum patriuē fratrem, haud ita dudum ab Achaia contractum, ac ritu etiam tum palliatum, in societatem Imperij adsciscere cogitabat.] quod (vt dicemus) perfecit.

His igitur afflictus molestiis, & laceratus periculis, abstinuit Constantius hoc anno ab Hilario & aliis Episcopis Gallicanis: immo ad continendum in officio populum illū titubantem, videri voluit, Hilario ea petenti, aliquid indulisse. Quoniam, inquam, inter alia a Constantio illud Hilarius expetierat eo libello, ne Iudices vlturparent sibi negotia Ecclesiastica, neve causas cognoscerent clericorum: idem Constantius, in gratiam, putamus, Hilarij, hoc anno de his sic rescripsit ad Seuerum:

Manusuetudinis nostræ lege prohibemus in iudiciis Episcopos accusari: ne, dum ad futura ipsorum beneficio impunitas æstimatur, libera sit ad arguendos eos animis furialibus copia. Si quid est igitur querelarum, quod quispiam defert: apud alios potissimum Episcopos conuenit explorari, vt opportuna atque commoda cunctorum quæstionibus audientia commoderetur. Data epistola VIII. Kalend. Octob. Acc. Non. Octob. Arbetione & Lolliano Cōf.] hæc Constantius; licet vbi persecutio vigeret, omnia (vt vidimus) officiis Palatinis aduersus clericos licenter permiserit atque tyrannice agi, cū tamen scriptis videri voluerit æqui amantissimus. Quo modo autem sedatis belli tumultibus, & imminentibus ex barbaris cladibus propulsatis, coacto in Gallia Concilio Biterrensi, Hilarius quoque exilio iussus sit solum vertere, suo loco dicendum erit.

At ex barbaricis hisce in Galliis motibus accidit opportuna occasio Iuliano, vt ex pallio philosophi, Athenis (vt vidimus) accepto, ad Imperium assumeretur: quo pacto autem id acciderit, ex Ammiano dicamus, mox ad institutam auctamque persecutionem aduersus reliquos, qui adhuc supererant agentes in sedibus suis, Episcopos, reuersuri. Fuit itaque Constantij Imp. consilium, ad comprimendos barbaros vexantes Gallias Iulianum mittere, eumque creare Cæsarem. De his enim Ammianus agens, hæc ait: Constantius, id urgente maiorum impendentium mole, confessus est proximis, succumbere tot necessitatibus, tamque crebris vnum se (quod numquam fecerat) aperte demonstrans. Illi in assentationem nimiam eruditi, infatuabant hominē, nihil esse ita asperum dicitantes, quod præpotens eius virtus, fortunaque tam vicina sideribus non superaret ex more. Addebantq. noxarum conscientia stimulante complures, deinceps cauere debere Cæsaris nomen, replicantes gesta sub Gallo: quibus adnitentibus obstinate, opponebat se sola Regina, incertam migrationem ad longinqua

Annal. Eccl. To. 3.

Ggg 2

pertimescens,

HILARIUS CVR  
RELICTVS IN  
BER IN EC  
CLEZIA.a Ammian. Mar  
cellin. lib. 15.QVID HILA  
RIO INDVLSIT  
CONSTANTIUS.b l. 12. de Episc.  
& cleric. Cod.  
Theod.RESCRIPTVM  
CONSTANTII  
DE IVDICIO  
ECCLESIAST.CONSILIVM  
CONSTANTII  
DE CREANDO  
CAESARE IV  
LIANO.c Ammian. lib.  
15.

permetescere ns, ac pro natiua prudentia consulens in commune, omnibusque memorans anteponi debere propinquum. Post multa quæ per deliberationes ambiguas actitaret, stetit fixa sententia; abiectisque disputationibus irritis, ad Imperium placuit Iulianum assumere.]

IULIANVS CREATVS CAESAR.

Quo modo autem ipsum accitum induit purpuram, idem auctor pluribus prosequutus est, atque in fine addit: Hæc die octauo Iduum Nouembrium gesta sunt, cum Arbetionem Consullem annus haberet & Lollianum. Deinde diebus paucis Helena virgine Constantij sorore eidem Cæsari iugali foedere copulata, paratissimeque vniuersis, quæ maturitas proficiscendi poscebat, comitatu paruo suscepto, Kalendis Decembris egressus est; deductusque ab Augusto ad vsque locum duabus columnis insignem, qui Laomellum interiacet & Ticinum, itineribus rectis Taurinum peruenit, &c.] subdit de eodem, cum Viennam peruenisset, ab anu luminibus orba acclamatum, ipsum deorum templa reparaturum. Visum est hoc admirandum: nam ait Eunapius<sup>a</sup>, Iulianum in Gallias venientem ab omnibus ignoratum, quod deorum cultui addictus foret.

<sup>a</sup> Eunap. in Vit. Philosoph.

At non ipse tantum præfetur in Galliis Christianum; sed vt populi illius, quem sciret esse Catholicum, animos sibi conciliaret, fauit quoque Catholicis, & eiusdem prouinciæ Ecclesiæ Episcopus officiis pluribus conatus est demereri: qui enim Cæsari iam factus plenum Imperium affectabat, hac arte se piis populis studuit insinuare, quibus haud ignorabat inuisum atque perosum esse Constantium. Præsto quidem fuisse Iulianum S. Hilario Episcopo Pictauiensi, non obscure ipse significat in libro ad Constantium<sup>b</sup> ab exilio scripto, verbis illis: Nec leuè habeo querelam meam testem, dominum meum religiosum Cæsarem tuum, Iulianum, qui plus in exilio meo a malis contumeliæ, quam ego iniuriæ, pertulit.] hæc ipse.

IULIANVS IN GALLIA FAVIT CATHOLICIS.

<sup>b</sup> Hilari. ad Constantium.

Sic itaque Iulianus vt Orthodoxæ fidei studiosos conciliaret sibi Galliarum populos, non tantum, licet intus idololatra & impius esset, Christianus voluit apparere, sed & Catholicus, atque fauere Catholicis; cuius rei causa etiam aliquam contumeliam ab Arianis (vt ait Hilarius) passus esset: cum tamen reuera ipse, vt pote educatus (vt dictum est) ab Eusebio Nicomediensi Arianorum antesignano, Ario addictissimus fuisset: quod sane idem ipse Iulianus in vna epistolarum, quas scripsit ad Alexandrinos (describemus eam suo loco) testatur his verbis: Tertia præterea causa est mea erga vos beneuolentiæ amicus noster Arius. Erat autem Arius ciuis quidem vester, Cæsaris Augusti familiaris, & philosophus.] et inferiorius, cum ipsum Athanasium impium, tum etiam impiam eius doctrinam appellat. Sic igitur videas, hominem versipellem, pro statuerum atque locorum, didicisse pallium diuersæ religionis induere. At de Iuliani rebus in Gallia gestis, sequenti anno agemus. Ceterum quod ad eiusdem Iuliani electionem in Cæsarem spectat: nihil tam proprium accidit, quam vt impius Imperator duplo impium adsciuerit sibi Cæsarem, a quo iusto atque æque pensato Dei iudicio expelleretur ab Imperio. Ceterum Gregorius Nazianzenus<sup>c</sup> acriter inuehitur in Constantium, quod Iulianum creans Cæsarem, tamquam luem facemque in Orbem inuexerit.

<sup>c</sup> Greg. Nazian. in Iulian. orat. 1.

ANIMVS QVI TITIVS VITVS MITRACHO

<sup>c</sup> Greg. Nazian. in Iulian. orat. 1.

CONSTANTII PERSECVTIONIS ACERRIMAS.

Ad hæc de creatione Iuliani Cæsaris digressa oratio, reuocetur ad persecutionem in Occidentalem Ecclesiam a Constantio excitatam, quam ex iis quæ dicta sunt de quarundam Ecclesiarum vexatione, quid ceteræ passæ sint, licet potius existimare, quam scribere. si enim tot tantaque esse monstrantur, quæ ex diuersorum scriptorum temporum illorum fragmentis collecta, nuper recensuimus; qualianam quantave reliqua fuisse putanda sunt, quæ sepulta silentio remanserunt? cum si vel vnus saltem Ecclesiæ, cui Catholicus in communione Catholica cleri atque populi præfesset Episcopus, res conscriptæ fuissent, grande volumen ex illatis ab Arianis cladibus proculdubio diligens historicus confecisset.

<sup>d</sup> Athanas. Apolog. 2. in fine. AFRICANA ECCLESIA VEXATA A CONSTANTIO.

Trans mare quoque aduersus Catholicos Africanos Constantij furorem progressum esse, & interiacentes aquas flagrans persecutionis incedium superasse, Athanasij<sup>d</sup> assertionem comperitur habetur; licet quid speciatim passæ ibi sint Orthodoxorum Ecclesiæ, nulla prorsus scriptorum memoria posteris traditum sit. Certe quidem quod de eis Constans frater optime meritis fuerit, Constantiū (cuius illud præcipuum studium fuisse visum est, vt a fratre pro Catholicis bene statuta conscinderet, & illis contraria omnino decerneret) in Africanos Catholicos acrius saeuisse, facile vt credamus, inducimur; instigantibus præsertim ad hoc eum, etiam si ipse torpesceret, Donatistis, ab eodem Constante Imperatore (vt suo loco superiorius dictum est) pro eorum impietate iure vexatis. Sed exciderunt de his omnia monumenta, vel ob malorum multiplicatam atque frequentiam absque memoria præteriere.

CHRISTI ANNVVS 356.

LIBERII PAP. ANNVVS 5.

CONSTANTII IMP. ANNVVS 20.

Christi sequitur annus quinquagesimus sextus supra trecentesimo, Consulatu octauo Constantij ac Iuliani Cæsaris inchoatus: cuius exordio, nempe octauo Kalendas Februarij, idem Imperator Constantius aduersus Aruspices atque Magos & alios Gentiliæ superstitionis cultores ad Populum sic rescripsit:

<sup>a</sup> l. 5. C. de Malefic. & Mathem. QUID IN DIVINATORES, ET IDOLOLATRAS CONSTANTIVS

Nemo Aruspicem consulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum. Augurum & Vatum praua confessio cõtescat. Chaldaei, ac Magi, & ceteri, quos maleficos, ob facinorum magnitudinem, vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo omnis diuinandi curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur, gladio ultore prostratus, quicumque iussis nostris obsequium denegauerit. Dat. VIII. Kal. Februarij, Mediolani, Constantio A. VIII. \* & Iuliano C. Coss.]

\* VIII.

Idemque sequenti mense Februarij aduersus Idololatrias eiusmodi promulgauit edictum: Poena capitis subiugari præcipimus eos, quos operam sacrificiis dare, vel colere simulacra constiterit. Dat. XI. Kal. Martij, Mediolani, Constantio VIII. & Iuliano Coss.] Has haud dubium veritus est ipse Iulianus Cæsar leges: nam de eo Ammianus<sup>c</sup> sub hoc anno iisdemque Consulibus testatur, quod noctu surgens, occulte supplicabat Mercurio. Porro sanctionem quoque hoc ipso anno idem Constantius<sup>d</sup> edidit aduersus apostatas.

<sup>b</sup> l. 6. de Pagan. C. Theod.

<sup>c</sup> Ammian. lib. 16.

<sup>d</sup> l. 1. Cod. de Apostat.

Videas ex his omnibus, Imperatorem, vt decebat, Christianæ religionis feuerum vindicem agere: vtinam sic in hæreticos, quibus adeo fauit, vt hæresis causa diram persecutionem in Ecclesiam concitarit. Nam hoc eodem anno, ipso exitu mensis Ianuarij, Alexandrina Ecclesia grauissima persecutione eiusdem Constantij Imperatoris iussu exagitata est. Id quidem hoc anno, & dicto mense accidisse, litteræ Ecclesiæ Alexandrinæ paulo post recitandæ testantur: sed & Athanasius<sup>e</sup>, cum scriptis suis tradat, se de exilio Occidentalium Episcoporum tunc accepisse nuntium, cum fuga lapsus ad Constantium pararet aduentum, id pariter affirmare videtur: cum Osiij præsertim exilium, ex iis quæ dicta sunt, non nisi in fine anni superioris, vel sequentis exordio potuerit contigisse. At præstat istæc omnia audire ex litteris Alexandrinorum tunc scriptis, quibus tragœdiæ totius catastrophe in medium, tamquam in scena, profertur. Constantius enim cum subscriptiones plurimorum Episcoporum aduersus Athanasium extorsisset, quasi iam tot suffragationibus sibi iustitiam comparasset (ne quid tyrannice agere videretur, si, quem restituendum curarat, iterum e sede pelleret) quasi iusto aduersus eum bello indicto, mittit Syrianum Ducem cum militum legionibus aduersus Ecclesiam Alexandrinam: quid autem per eum factum sit, dictæ litteræ Alexandrinorum significant: licet prudenter ijdem excusantes Imperatorem, in Syrianum culpam omnem conuertant, eo quod optarent has litteras ad Imperatorem ipsum perferri: cum tamen ex ipsius Constantij litteris postea datis constet, omnia eius arbitrio facta esse. Sunt vero illæ huiusmodi:

QUID CONSTANTIVS IN ECCLESIAM ALEXANDR.

<sup>e</sup> Apud Athan. epist. ad solitar.

Populus Alexandrinus Catholicæ Ecclesiæ, quæ est sub Athanasio reuerendissimo Episcopo. Iam pridem protestati sumus de nocturna, quam passi sumus tam nos, quam templum Dominicum, inuasione: tamen ibi testimonio opus non fuit, quæ vniuersa ciuitas cognita habet. Occisorum enim corpora reperta, & in publico exposita fuere: arma item & arcus in templo Dominico, scelera quæ facta sunt, quasi vociferantur. Sed tamen quia post testimonia nostra clarissimus Dux Syrius vi nos omnes compellit, vt nullum tumultum factum fuisse, neque quemquam occisum esse, testimoniis nostris sibi astipulemur: quod ipsum non leue argumentum est, ea non ex sententia humanissimi Imperatoris Constantij acta esse: non enim de factis suis metum concepisset, si ex mandato ea fecisset: qui quidem nos homines Christianos precibus ipsum conuenientes, ne vi grassari, aut facta inficiari vellet, fustibus concidi iussit: quare abunde declarauit, belli nocturni in Ecclesia se auctorem fuisse. propter ista omnia quæ recensuimus, nunc denuo eadem pro hoc testimonio dicimus. Deinde cum quidam ad pientissimum Augustum iter haberent, adiurauimus eos per salutem pientissimi Cæsaris Constantij, quam Deus omnipotens illi largiatur, obsecrauiusque item Aegypti Præfectum Maximum, & Curiosos, & clarissimos Præfectos, vt omnia Principi enarrarent. Adiurauimus quoque naucleros omnes, vt omnia ista vbique diuulgarent, & ad aures religiosissimi Augusti, ceterosque Præfectos, & quotquot singulis in locis Iudices, deferrent: vt bellum contra Ecclesiam gestum vbique innotesceret, & quod temporibus Constantij Syrius virgines, aliosque complures martyres fecisset.

<sup>f</sup> Apud Athan. post epist. ad solitar. EPISTOLA ALEXANDRINORVM DE PERSECVTIONE ARIANORVM.

SYRIANI DV-  
CIS GRASSA-  
TIO IN EC-  
CLIA ALEX.ATHANASIVS  
QVAE PASSVS.CONTESTATIO  
ALEXANDRI-  
NORVM.ATHANASIVS  
QVOMODO EV-  
GA LAPSVS.

\* Psal. 105.

Illucescente enim quinto Kalendas Februarias die, hoc est decimoquarto mensis eius qui Mecher dicitur, vigilantibus nobis in Dominico, & precibus vacantibus, eo quod Synaxis Parasceues die celebranda esset: derepente per intempestam noctem clarissimus Dux Syrianus cum multis legionibus militum sagittas, strictosque enses, aliaque id genus tela gestantium, non sine galeis, ceterisque armis, superuenit. Ibi nobis plane precibus intentis, in ipsis recitationibus sacrarum lectionum ianuas fregit: foribusque vi multitudinis patefactis, statim ex illius edicto, alij sagittas mittere, alij bellicum clamare ceperunt: magnus interea fragor armorum audiri, ensesque ad lucem candelarum micare: virgines multae calcibus elidi, & in sese mutuo formidine irruentium militum impingere: viri sagittis perfossi concidere: aliqui militum ad praedam versi, virgines denudare, quibus formido vel minimi tactus ipsa morte grauior erat. Episcopus per id tempus sedebat in throno, omnes ad preces cohortans. Dux autem militum acies disponebat, Comitem secum trahens Hilarium Scribam, qui illi hanc mentem affabat, quod ipse rerum exitus declarauit. Episcopus autem cum hinc illinc raperetur, minimo minus discerptus fuit: et cum in graui deliquio animi pro mortuo iacuerit, & eorum opera iam nusquam compareat, nescimus quid de illo factum sit: certe illi necem omnibus modis moliti sunt. Deinde cum viderent tot occisorum hominum corpora, iusserunt milites ea in oculis abdere. Sanctissimas autem virgines interfectas, ibidemque relictas in monumentis sepelierunt, quibus laus martyrij temporibus religiosissimi Constantij obuinit. Diaconi porro in ipso Dominico alij plagis concidebantur, alij vinculis constringebantur. Nam post tanta facinora, quisque pro libidine sua, fractis ostiis, introruebat, scrutabaturque omnia, ea loca penetrans, in qua non omnibus Christianis fas est introire.

Dux autem ciuitatis Gorgonius ista, qui praesens erat, suis oculis conspexit: nec pro leui argumento istius hostilis incurfionis arma illa haberi debent, quae in Dominico ab illis qui irruerant, relictas fuere, quae etiamnum in Ecclesia pendent, adeo ut scelera sua inficiari nequeant. Saepe autem ille misit ordinum militarium carnificem vna cum Duce, ut ea tolleret: verum id illi haecenus a nobis, ut res omnibus innotesceret, negatum fuit. Quod si edictum Principis est, ut persecutio in nos fieret; parati sumus omnes ad martirium subeundum: sin minus, oramus Aegypti Praefectum Maximum, ceterosque magistratus, ut a Principe postulent, ne talia in posterum committantur: obsecramusque, ut nostrae istae preces ad eum perueniant; ut obtineamus, ne illis liberum fiat, alium Episcopum introducere. Quod ne fieret, vsque ad mortem restitimus, Athanasium reuerendissimum desiderantes, quem Deus ab initio nobis dedit secundum successionem Patrum nostrorum; quem ipse Constantius religiosissimus Augustus cum litteris iuramentisque huc misit. Confidimus enim, si eius pietas ista rescuerit; cum rem ipsam indigne laturum, & nihil contra iurandum facturum esse; sed iusurum, ut Episcopus Athanasius nobiscum maneat. Illustrissimis Consulibus, post Consulatum Arbetionis & Lolliani designatis, septimo die mensis Mecher, quae est pridie Kalend. Februarij.] haecenus litterae Alexandrinorum, scriptae tertia die post cladem illatam, quando nondum praesentis anni quinam renunciari Consules essent, Alexandriae adhuc sciretur: ob idque datas litteras ponunt sub Consulibus designatis post Arbetionem & Lollianum.

Quonam pacto autem Athanasius quaesitus ad necem, diuino protegente auxilio, fuga salutem sibi quaesisset, ipse docet in Apologia quam scripsit de fuga sua, his verbis: Nox erat, multique ex populo ad proximam Synaxim in orationibus peruigilabant, cum Dux exercitus Syrianus ingessit se pluribus quam quinque millibus, quorum alij arma, alij strictos enses gestabant, alij arcus, iacula, fustes, quemadmodum prius dictum est: et Ecclesiam militibus, prope inter se confertis manibus, ne quispiam inde exiret, aut elaberetur, cinxit. Ego autem cum in tanta tribulatione populos deserere, absurdum putarem; et rectius esse, ut pro aliis pericula susciperem: manebam sedens in cathedra mea, diacono iussu, ut Psalmum recitaret: Quoniam in saeculum misericordia eius: et post recitationem quisque domum abiret. Vbi cum Dux istarum cohortium vi in templum irrupisset, militesque sacrarium, ad me intercipiendum, obsiderent: quotquot ex clero populoque residui erant, clamitare, obsecrare, ut me subducerem. Ego contra, nisi omnibus ad vnum digressis, me recessurum pernegabam: quapropter relictas cathedra, iunctisque precibus obsecrabam, ut abitum maturarent: melius enim esse, si ipse in periculum venirem, quam si quispiam illorum in discrimen veniret.

Digressis igitur plerisque, ceterisque, eos subsequens: monachi mei & nonnulli ex clericis inter

A inter abeundum me secum abstraxerunt. Atque ita (testor veritatem) per milites, quorum alij sanctuarium cingebant, alij per templum oberrabant, inoffense transiimus, Domino duce & protectore; nihilq. ipsis sentientibus, elapsi sumus, Deum interim magnifice glorificantes, quod neque populum prodidissimus, & quod ijs prius sine noxa dimissis, quaerentium manus effugissimus. Cum igitur diuina prouidentia nos ita mirabiliter ex hoc periculo eripuerit: quis mihi id iure vitio vertendum putet, quod non vltro me in manus quaerentium reiecerim, ac remenso itinere, me eorum oculis ingesserim? Id enim esset plane se ingratum Deo praestare, & praeter eius mandatum agere, & cum Actis sanctorum pugnare.] in hunc modum ipse.

Sane quidem proditio magna ista Syriani Ducis fuit, qui Alexandrinis petentibus, nihil molendum aduersus eos, donec legatione mitterent ad Constantium Imperatorem, cum iure iurando pollicitus esset; ex improviso tamen eosdem hostiliter inuasit. Queritur enim de his Athanasius, cum postea ad Imperatorem scripsit, his verbis: Syriano igitur hanc rerum quietem, tranquillitatemque promittente, conuentus omnium cum gaudio & securitate in Ecclesijs fiebant. quo tempore cum subito Syrianus cum militibus in Ecclesiam irrupit, assidui in precibus eramus: in tali enim habitu me, dum irruptio fieret, conspicati sunt: et quia ad proximam Synaxim ab omnibus in vigilijs pernoctabatur, ea quae Ariani voluere, designata sunt. Ij enim & cum Duce exercitus semel venerunt: iidemque consuales, auctoresque erant illius irruptionis. Neque est ut incredibile putes, religiosissime Imperator, cum nec ipsi latuerint, & res ubique vulgi sermone iactata sit. Ego igitur visa istiusmodi impressione, primum admonui populum, ut discederet: quibus digressis, tum demum, auxiliatore & duce Domino Deo, quod ab omnibus qui aderant conspectum est, abitionem inde molitus sum, ac iam inde in solitudine versor.] haec Athanasius, qui sic fuga elapsus, ignarus fuisse visus est eorum, quae ibidem post fugam suam in Ecclesia acciderunt, nempe caedium ex inuasionem militum, prout in dicta Alexandrinorum epistola enarratur.

Nesciuit pariter quae deinceps subsequuta sunt eodem anno post Pascha: ea enim postea didicit, ac scripsit his verbis: Deinde superueniens tempore Quadragesimae, qui ab ipsis Arianis Cappadocia missus fuerat Georgius, scelera quae ab ipsis didicerat, cumuliora reddidit. Videre enim erat, post septimanam Paschae, virgines in carcerem detruendi, Episcopos vincos a militibus duci, pupillorum, viduarumque aedes populari (nam & in domos irruptiones factae sunt) noctu Christianos raptari, aedesque obsignari, & fratres clericorum pro fratribus in periculum deuocari. Grauius sunt quidem ista, grauiora tamen quae postmodum commissa sunt] nempe tempore Pentecostes: sed de his suo loco inferius.

At vero antequam ulterius prosequamur clades Catholicis Alexandrinis & Aegyptijs ab Arianis illatas, hic de Georgio per Constantium in Ecclesiam Alexandrinam in locum Athanasii subrogato agendum est, de quo haec Athanasius: Nunc autem denuo Georgium quemdam Cappadocem ariarum Constantinopolitani Quaestorem, & depeculatorem omnium, atque eo crimine profugum, Alexandriam specie militari & auctoritate Ducis in Episcopatum immitit.] Sed quisnam hic, qualisve esset, a sancto Gregorio Nazianzeno ipsius gentili pluribus & exactius describitur, cum ait: Monstruosus quidam Cappadox ex vltimis terrae nostrae finibus oriundus, malus genere, animo peior, ne quidem omni ex parte liber, sed dubius & permixtus, cuiusmodi mularum genus esse scimus; primum alienae mensae feruus, atque ita vilis nulliusque pretij, ut hordeacea massa vaniret, atque ita omnia ad ventris gratiam tum facere, tum loqui didicisset: tandem cum ad Rempublicam gerendam perniciosè accessisset, atque extremo & fordidissimo illius muneri, hoc est suillis carnibus, quibus turba militaris alitur, suscipiendis, praefectus fuisset, ac scelerate commissam sibi prouinciam administrasset, totamque functionem suam ad ventrem retulisset: postquam nihil illi praeter corpus reliqui fuit, animo fugam concipit; atque aliam ex alia regionem, ciuitatemque subinde permutans, ut fugitiuorum mos est, postremo ad communem Ecclesiae perniciem, instar cuiusdam Aegyptiacae plagae, Alexandriam inuadit. Hic errandi finem, malitiae autem & improbitatis initium facit, homo cetera quidem abiectissimus, non liberalibus disciplinis imbutus, non in congressu & colloquio facetus, non pietatis laruam saltem & inanem speciem praefrens; verum ad male agendum, resque perturbandas appositissimus. Noctis omnes, ac commemoratis, qualia aduersus sanctum virum perpetraverit.

Persaepae enim in impiorum manus ac potestatem iusti veniunt, non ut illis honor habeatur, sed ut horum virtus exploretur: et quamquam mali in morte asperrima sint, quemadmodum scriptura testatur, irridentur tamen interim in hac vita pietatis cultores, quantisper Dei benignitas occultatur, ac magna earum rerum promptuaria, quae in posterum vtrisque reconduntur,

MONACHI SVB-  
DVCVNT ATHA-  
NASIVM.PERFIDIA SY-  
RIANI.Athanasii Apo-  
log. ad Const-  
antium.Athanasii Apo-  
log. de fuga sua.  
GEORGIUS IN-  
TRVDITVR IN  
ECCLIA ALEX-  
ANDRIN.Athanasii ad so-  
litar.  
GEORGIUS  
QVALIS.  
Greg. Nazian.  
orat. in laud. A-  
thanasii.IVSTI CVR  
A DEO SINAN-  
TVR AB IM-  
PIIS AFFLIGI-  
e Psal. 33.

tur,tum cum & sermo & actio & cogitatio iusta Dei trutina expenduntur. ]& post nonnulla super his philosophatus hæc addit : Proinde ne hic quidem mirum videri debet, quod meliori conditione Georgius quam Athanasius fuerit : sed illud mirabilius videri debuisset, si calumniarum igne vir iustus exploratus non fuisset . Immo ne hoc quidem valde mirandum : verum illud potius admirationem adhibuisset, si in longum hæc flammæ pertractæ fuissent. Hinc ille solum vertit, ac de exilio quam præclarissime statuit. Nam ad sacra illa & diuina Aegypti monasteria se confert, in quibus homines a Mundi consortio distracti, ac solitudinem amplectentes, Deo viuunt magis, quam ceteri omnes qui in corpore versantur. ] ac rursus inferius de eodem sic habet :

At Georgius, nemine iam ipsius impetum propellente, Aegyptū incursionibus vastat, atque impietatis robore Syriam populatur, Orientis etiam quantum potest arripit, ægros & infirmos quotidie, quemadmodum torrentes ea quæ simul voluntur, assumens, ac leuiore aut ignauiores adoriens. Quin etiam Imperatoris simplicitatem sibi conciliat: pietate enim ipsius moueor, ne leuitatem dicam. Nam si vere dicendum est, zelum habet, verum non secundum scientiam. Tum ex principibus eos sibi pecunia comparat, qui auri amorem Christo præferebant (ipse enim opes & copiæ, bona pauperum erant in flagitiosissimos vsus insumpta) atque ex his potissimum muliebres homines, & inter viros nomine virorum indignos, sexu quidem dubios, impietate autem certos atque perspicuos, quibus cum muliercularū cura committatur, haud scio qui fiat, vt Imperatores Romani eisdem virorum officijs muneribusq. præfiant. Tantum valuit ille diaboli administer, ille zizaniarum sator, ille Antichristi præcursor, ita negotium partiens, vt Episcopo quodam ea tempestate disertissimo linguæ vice vteretur (si cui tamen disertum eum appellare libeat, qui non tam impius sectarius fuit, quam hostis & cõtentionis studio flagrans : nomen enim haud inuitus præteribo ) ipse autem manus instar cohorti suæ esset, ac veritatem auro conuelleret, quod quidem ad pios vsus collectum, impietatis instrumentum scelerati fecerunt. ] hæc Nazianzenus, intelligens Acacium, non autem Eusebium Cæsariensem, vel alium Eusebium Emisenum, quorum neuter interfuit Concilio Seleuciensi, cuius idē paulo post meminit, quod post sequentem annum celebratum fuisse constat.

Rursus vero Lucifer Calaritanus de intrusione & inuasionem Georgij ista in Constantium : Persequeris eum, per quem te audire præceperit Dominus ; agente eo (nempe Athanasio) in rebus humanis, cohæreticum tuum Georgium mittis successorem. ]& inferius: Talis est Georgius, qualis fuerat Arius, qualesque sunt Valens & Ursacius, vel ad quem me destinasti, Germaniciensium Eudoxius: neque enim possent nisi de spinis spinæ procedere. Hæc ita se habere, ex Actibus ipsius Georgij, legens contestationes Alexandrinorum, poteris colligere: et quamuis tibi sceleratum, blasphemum illum esse placeat; neque enim aliter tibi esset amantissimus, nisi quia sit sceleratus, &c. ] hæc ipse, qui & eadem aliàs in eūdem exprobrat. His de Georgij subrogatione in locum Athanasij enarratis, iam reliqua prosequamur; ac primum ipsius ad eremum fugientis vestigia affectemur.

Ipse quidem fuga lapsus, cum lateret in solitudine, rerum quæ post discessum suum Alexandria vel alibi factæ essent, ignarus, vt periclitanti Ecclesie suæ consuleret, ad Constantem Imperatorem in Occidentem proficisci disposuit; sed a cœpto itinere reuocatur, cum inter hæc accepisset nunciū de tyrannide Constantij vbique grassante, nempe de exilio Occidentalium Episcoporum, de cladibus in Ecclesias totius Orbis illatis, & alijs, quæ ipse recenset ad Constantium sic scribens d: Hæc cum mihi in oculis essent, nihil mihi mali conscius, ad pietatem tuam cum hac defensione properabam, vt qui non ignorarem tuam maiestatem in memoria habere suas certissimæ fidei promissiones; simulq. confidens, iuxta prouerbiū; Apud Regem acceptabiles esse iustas verborum rationes. Iamq. mihi iter ingredienti, relicto eremo, fama de repente aduolat: quæ cum principio falsa videretur, postmodum tamen vera deprehensa est. Vbique enim iactabatur, Liberium Romæ Episcopum, & Hispaniarum magnum illum Osium, Paulinumq. item Galliarum, Dionysiu quoque & Eusebium Italia, Luciferum Sardinia Episcopos, aliosq. plures vna cum presbyteris & diaconis in exilium exterminatos esse, eo quod contra nos subscribere recusassent: et hos quidem in exilium eiectos esse: Vincentium autem Capuæ, & Fortunatianum Aquileia, & Irenæum Thessalonica, ceterosq. in Occidente Episcopos vim non vulgarem, grauesq. contumelias passos esse, donec promitterent sese a nostra communione abstinere.

Hæc cum ego admirarer, & in ijs cogitatione perplexus hærerem: ecce denuo alia atrox fama de Aegypto & Libya nobis ad aures allabatur; Episcopis prope nonaginta pulsis, Ecclesijsque professoribus Arii traditis, sexdecim in exilium actis, ceteris deinde aut fugatis, aut ad simula-

Greg. ubi supra. ATHANASII VTOA.

GEORGI GRAS SATIO IN ECCLIA.

Lucifer pro Athanasio lib. 1. OBIVGATVR CONSTANTIVS OB GEORGIUM.

Lucifer pro Athanasio lib. 2.

ATHANASIVS PROPECTVRVS AD CONSTANTIVM DETINERV INVI TVS.

Athanasio Apolog. ad Constant.

QUID PASSI EPISCOPI AEGYPTI ET LIBYAE.

Amulationem hæreseos coactis, summam illatam fuisse persecutionem. Siquidem cum Alexandria per diem Paschæ, in Dominicis templis, locis desertis iuxta cœmeterium in orationibus hærent: Tribunus militum tribus armatorum millibus succinctus, gladios, telaque ferentibus, impressionem in Christianos fecit: ceteraque deinde consequuta sunt, quæ in tali incurfu fieri solent: eamque vim in feminas quoque & pueros, nihil aliud quam Deum orantes, illatam esse. Præstitit fortasse ommittere eius rei expositionem, ne vel sola eius calamitatis mentio omnibus lacrymas excutiat. Tanta siquidem immanitas fuit, vt & virgines denudarint, corporeque plagis interfectorum, aliquandiu reddere ad sepulturam negauerint, sed foras obijceret canibus, donec depensa ingenti multa, clanculum a necessarijs subducerentur. Magnus ibi in distinguendis cadaueribus labor, eo quod nemo suos agnosceret.

Cetera quæ facta sunt, quâquam fortasse incredibilia, & tam tetra, vt sensum audientis obstupesciant: tamen vel eo narranda existimo, vt tua Christianissima cura & pietas in Deum certo intelligat, criminationes mei calumniasque non alio fine institutas esse, quam vt nobis ab Ecclesijs expulsis, suam hæresin in Ecclesias immitterent. Nam posteaquam ex veris, senibusque Episcopis alij in exilium deportati essent, alij metu fugati: Ethnici homines catechumeni, primarijque Decurionum, & quisquis fama opulentie notus erat, ad spem Episcopatus, pro Christiana religione Arianismum profitebantur: neque deinde, vt Apostolus præcipit, quæsitum, si quis esset irreprehensibilis; sed iuxta scelera impijssimi Hieroboam, si quis plus pecuniæ offerret, nomine Episcopi honorabatur: neque apud illos vlllo in discrimine erat, siue Ethnicus esset, siue non, modo aurum daret. Atque ita Episcopi, & monachi, & deuotarij ab Alexandria profligati sunt. ]& paulo post:

Hæc cum fama vulgarentur, rebus sursum deorsumque iactatis: ne sic quidem destiti a mea alacritate, sed æque ad tuam pietatem tendebam; idque eo studiosius, quod ista considerarem, in scio te fieri; ac vbi scires, intercessurum, ne fiant: non enim est pij Regis, vt velit Episcopos exterminari, virgines nudari, totas Ecclesias peturbari. Verum nobis ita cogitantibus, & cœptum iter vrgentibus: ecce tertia denuo allabatur fama, scriptum tyrannis in Auxomei, vt Frumentium Episcopum Auxumis abducerent; ac me vbicumque, etiam apud barbaros, perquirerent, & ad custodias Præfectorum, quæ Commentaria nominantur, deportarent: populosque & clericos ad communionem Arianæ hæresis cogerent: eosq. qui huic non obtemperarent, interfici curarent. Quæ res non verbis tantum iactata, sed opere quoque completa fuit. Ceterum quia tua humanitas hoc mihi concedere videtur: en tibi epistolam, quam illi assidue recitantes, nulli non mortem denunciabant. ] Sunt autem hæc litteræ ab eo scriptæ hoc anno, cum accepisset quæ Alexandria contigissent; quibus nō probat tantum quæ gesta essent, sed & iisdem Athanasium plurimis prosequitur contumelijs; ac demum vt Georgium Episcopum recipiant, adhortatur. sunt enim huiusmodi:

Victor Constantius Maximus Augustus Alexandrinis.

Ciuitas quidem vestra patrio more, nec immemor virtutis conditorum suorum, docilem se obsequentemque, vti solet, etiam nunc in præsentia præbuit. Nos vero nisi Alexandrum beneuolentiæ in hanc urbem vestram luce perstringamus, obscuremusque, non mediocriter nobis peccare videmur. Sicut enim temperantiæ proprium est, vt modestam se per omnia præbeat: ita regiæ virtutis vestrae est (sinite quæso me ita loqui) præ omnibus in gratia & amore esse, eo quod & primi sapientiæ interpretes constitueritis, primique Deum, qui est, agnoueritis; simulque interpretibus delectis, nostroque suffragio vltro recepto, & impostore circulatoreque reiecto, viris grauibus, omnique admiratione maioribus vere adhæseritis. Nam cui extremi Orbis incolæ ignotum est, quanta sit in istis rebus adhibita industria? ita vt nesciam quid ei comparari possit: siquidem plerique in hac urbe cæcutiebant, rerumque potiebatur homo ab infimis barathris emerfus, qui quasi in tenebras cupidos veritatis, ad mendacia abducens, non frugi sermonibus, sed præstigijs animos corrumpebat. Assentatores igitur acclamare, applaudere, aliosq. admiratione percellere, quos adhuc intra dentes mussitare, verisimile est; simpliciores vero ad istorum hominum dictata viuere, resque publica quasi æstu rapi; omnibus, tamquam si diluuium inundasset, contemptis. isque vir multitudini præerat, qui (vt quam verissime dicam) nihil a cerdonibus differebat; cui ea de causa vnica contentio cum ciuitate fuit, quod eam in barathrum deiicere non posset. Atqui præclarus ille & egregius vir se sistere ad causam dicendam minime ausus, quasi iudicio condemnatus, vltro in exilium abiit, quæ etiã ex re barbarorum est e medio tolli; ne etiam illos, dum vt quisque ei primum obuius est, quasi in scena lamentans, impietatem condoceat. iste igitur in longum valere iubebitur.

Vobis autem conuenit cum paucis fociari, vel potius solos, omnes alios grauitate antecellere,

SPE EPISCOPATVS MVLTAE HAERESIN PROFITENTVR. 1. Timoth. 3. b. 3. Reg. 13.

PERSECVTIO ARIANORVM MAGIS AERVIT.

Apud Athanasio Apol. 1. LITTERAE CONSTANTII AD ALEXANDRINVS.

QUAE IN ATHANASIVM CONSTANTIVS.

ADHORTATIO AD ARIANIS- SVM.

lere, cum virtute & mente tantopere abundetis, quantum ipsa facta clamant, quae per vniuersum prope Orbem deprædicantur, maeste prudentia. Vtinam detur mihi, vt & secundo tot nuncios de vestris laudibus, præconijsq. magnificis audiam. O qui & maiores industria obscuratis, & posteris vos præclarum exemplum relinquitis: quiq. soli ducem verbis factisque præstantissimum delegistis, idque sine vlla vel ad breue tempus dubitatione. Ergo animose ab humilibus istis & terrenis deficientes, ad caelestia euehamini, duce, itinerisque commonstratore reuerendissimo Georgio, viro in huiusmodi rebus omnium mortalium exercitatissimo, cuius opera & in futurum cum optima spe agetis, & in præsentia sine difficultate viuetis.

Vtinam publice omnes in hac vrbe ab eius voce, velut a sacra anchora, pendeant; ne sectio- nibus & adustionibus aduersus eos indigeamus, quorum mentes corruptæ sunt: quibus quàm maxime denunciamus, vt absistant ab Athanasij studio, neve recordentur superfluae illius gar- rulitatis: alioqui sero sentient, se summis periculis obnoxios teneri; ex quibus haud scio an B Athanasium, & de turpissimis sceleribus conuictum, quibus numquam par supplicium luerit, etiam si decies occidatur, solum ex solo vertentem in alias perpetuo sedes depelli; et eius assen- tiores & ministros, homines præstigiatores, talesque quos nefas sit nominare, sinere hictur- bas facere: de quibus iam pridem Iudicibus præceptum est, vt eos occidant: qui fortasse nec sic quidem perituri sunt, si mature a prioribus delictis resiliant, & tandem ab ijs transfugiant, qui- bus sceleratissimus Athanasius se ducem præbuit, qui Reipublicæ nocuit, & sanctissimis homi- nibus impias & nefarias manus intulit.] hucusque Constantij epistola ad Alexandrinos: cui Athanasius mox subdit illam aduersus Frumentium Episcopum datam Tyrannis (vt ait) eius loci, hisce plane verbis a:

SPR BRISCO. ITIUM VITA. MENTIVM RE- SCRIBAT.

Apud Atha- nasij ubi supra. CONSTANTIVS QUID IN FRV- MENTIVM RE- SCRIBAT.

QID IN SA- CRAS VIRGI- NES ARIANT.

IN BRMO A- THANASIVS RE- MORATV.

Magno nobis studio & curæ est optimi cognitio: arbitrabar enim hoc genus solertia & dili- gentiæ omnibus mortalibus æque impertiri debere, quo talia de numine sentientes, vitam cum spe transigant, sine controuersijs dissensionibusque de vero & iusto. Hac igitur cura cum & vos prosequi dignamur, paria cum Romanis impertientes: vnum cum illis in Ecclesijs dogma reti- nere iubemus. Quapropter Frumentium Episcopum quamprimum in Aegyptum dimittere, & venerabilissimum Georgium, & alios per Aegyptum Episcopos, qui in creâdis diiudicandisq. Episcopis summam auctoritatem habent. Scitis, & meministis (nisi eorum quæ publicè con- stant, ignorantiam simuletis) Frumentium ab Athanasio, homine omnibus malis obnoxio, in hunc ordinem vitæ coopratum esse: qui cum ex omnibus criminibus iure ipsi obiectis, nihil profors diluere posset; excidit statim a sua cathedra, & vt in vita, ita & in locis omnibus errabū- dus solum semper ex solo vertit, quasi mutatis sedibus scelera sua effugere posset.

Si igitur sponte obtemperet Frumentius, rationesque reddat de vniuersa seditione: certum D est apud omnes, eum nihil a legibus Ecclesiasticis, fideque quam nunc obtinet, dissentire, cumq. iudicio accepto, rationibusque vitæ redditis, ab illis penes quos est earum rerum auctoritas & censura, Episcopum constitui debere, si modo ipse se reuera & iure Episcopum videri velit. Quod si procrastinationes aucupetur, iudiciumque fegiat; euidens omnino documentum est, eum sceleratissimi Athanasij verbis inductum, impie aduersus Deum agere: cum eodem modo in sceleribus, quorum ille conuictus est, pergat: periculumque est, ne peragrata Auxumi, ve- strates nefarijs & impijs sermonibus corrumpat, nec solum Ecclesias cõfundat, ac turbet, & in summum numen blasphemias dicat, sed ne singulis quoque gentibus vastationem excidium- que conciliet. Certus enim sum, eum, vbi aliquid addiderit; comparata ingenti in publicum vtilitate ex venerandi Georgij familiaritate, & ceterorum qui doctrina pollent, ad suas sedes reuersurum esse, vtpote iam exacte in disciplinis Ecclesiasticis eruditum. Deus vos seruet fra- tres carissimi.] haec ad Auximates Constantius Imperator. Subdit hæc autem Atha- nasius:

His ego auditis, & per eorum lacrymas, qui ista recensebant, visis; fateor quod res est, in eremum me retuli, id ipsum cogitans, quod & tua maiestas videt, in eo ipso ad te perue- niendi esse impedimentum, quod ideo quærebar, vt ad Præfectos abducerer. Nam si contra me subscribere recusantes, talia tantaque passi sunt; laicisque, qui noluerunt cum Arianis commu- nicare, mors imperata est: cui dubium, quin sycophantæ in me nouas & infinitas species occi- dendî moliti essent, post mortem meam in quos, & quod libitum fuisset, acturi, maioraque ad- uersus nos mendacia conficturi, vtpote securi liberique ab omni reprehensore. Non enim metutuæ pietatis fugi: sed quod eorum furorem ex actis ipsorum cognitum haberem, cogitaremque eos, ne de ijs, quæ præter animi sententiam gesserant, conuinci possent, quiduis, vt me occiderent, aufuros.

Ecce

A Ecce enim cum tua humanitas non vltra quàm extra ciuitatem, prouinciamque suam, Epi- scopos euocari iusserat: isti præclari viri supra mandatum tuum temerarij, longius quàm vltra tres prouincias, in loca deserta, insolita, horribilia, homines senes, & annosos Episcopos eie- cerunt: alij enim ex Libya in magnam Oasim, alij ex Thebaide in Ammoniacum Libyæ depor- tati sunt. Neque rursus formidine mortis me in fugam dedi, ne quis me timiditatis accuset, sed vt Saluatoris præcepto obtemperarem, cuius mandatum est, vt contra persecutores fuga, contra indagatores latebris vtamur; ne si nos in apertum periculum offeramus, acrius prouo- cemus persequentium furorem: siquidem in æquilibrio est, & seipsum occidere, & se inimicis ad occidendam propinare: qui autem fugit, vt Dominus præcepit, is temporum articulos no- uit, & vere suis persecutionibus cauet, ne vsque ad sanguinem fundendum euecti, rei fiant eius præcepti, quod homicidium vetat.

PROSCRIPTIO EPISCOPORVM.

B Quàm autem nos perditii criminatores voluerint, satis constat ex ijs, quæ denuo commit- tunt, quibus studium suum, sanguinariamque voluntatem egregie produunt. Quæ si audieris, religiosissime Princeps; satis scio, magnopere admiraberis: audacia enim eorum talis est, vt ne- mo non obstupescat. Quanta autem sit illa, paucis quæso accipe. Dei filius Dominus & Salua- tor noster Iesus Christus homo propter nos factus, profligata morte, & liberato a seruitute & corruptione humano genere, inter cetera dona sua largitus est nobis in virginitate exemplar angelicæ sanctitatis. Certe puellas ea virtute præditas, sponsas Christi Catholica Ecclesia ap- pellare solita est, quas Ethnici conspectas, vt templum Verbi, admiratione prosequuntur. Nus- quam enim alibi sanctum illud & caeleste æternæ virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi dumtaxat apud nos Christianos: atque in eo magnum documentum est, plane apud nos esse veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatæ memoriæ religiosissimus pater tuus C Constantinus Augustus in pretio habuit; et tua religiositas sæpe eas in suis scriptis pretiosas & sanctas nominauit.

LAVS SACRA- RVM VIRGI- NVM.

Has nuper præstantes viri Ariani, nostri scilicet calumniatores, insidiatoresque vsi ad hoc & Episcoporum opera, & ministerio Iudicum, detractis vestibus denudarunt, & ab eremitarijs suspenderunt; lateribus earum ita iam tertio laceratis, vt nūquam quidquam tale neque faci- norosissimi quidem homines passi sint. Pilatus enim, qui inferuiebat per id tēporis Iudæis, lan- cea vnum latus Saluatoris perfodit: isti autem rabie sua Pilatum vicerunt, cum non vnum latus Christi, sed vtrumque lacerarint: membra enim virginum præcipua & propria Christi sunt. Omnes certe, quotquot scelera ista audiunt, vel ad solam famam exhorrescunt: isti soli nihil veri- riti sunt denudare & lancinare impolluta membra, quæ puellarum æterna virginitas Christo dedicauerat. Et quod teterrimum est, si quando male audient, & conuicijs ob tantam crude- litatem pulsarentur; pro erubescencia, qua tingi debuerant, causabantur sese id tuo iussu & im- petio perpetrasse: tanta illis audacia est & improbitas ad omne facinus.

QID IN SA- CRAS VIRGI- NES ARIANT.

Nihil certe in persecutionibus tale quid gestum esse audimus. quod si tale quid gestum reperiatur; non decuit tamen sub te Christiano Principe virginitatem istiusmodi contumelijs exagitari, aut tantam crudelitatem tuæ maiestati imponi, & adscribi: talia enim scelera impie- tatis in Filium Dei, & in consecratas eius virgines hæreticis conueniunt.] En audis, lector, tan- ti Patris sententia, quorumnam sit opera, dicatas Deo virgines ludibrijs afficere, & probris atque pudendis contumelijs labefactare: vt ex his plane intelligas, in quorum classem reijci- di sint perditissimi hæretici nostri temporis, Arianos impietate superantes; dum eas illi ad ex- torquendam communionem ab ipsis, eo modo flagellis cedere consueuerunt, Imperatoris causantes mandatum; isti vero in odium sanctissimæ, quæ a temporibus Apostolorum viguit in E Ecclesia, obseruantia, sacratas Deo virgines (pro dolor) prostituere veneranda Christo dicata membra cogant, easq. reddunt & Catholicæ religionis & religiosissimæ professionis apostatas: vt hac ex parte lugubriores nobis threni, quàm Athanasio, scribendi essent, & tetriores nœniæ concinendæ. Sed res gestas mæsta oratio prosequatur.

HÆRETICI GENTILIBVS CRVDELIORES.

Quo modo autē ab Heraclio Comite Constantij Imperatoris eiusmodi litteræ & edicta cõ- tra Athanasium Alexandria perlata fuerint, idē S. Athanasius alibi significat a his scilicet verbis: Deinde post acta ista Syriani, post tâta facinora, post virginū cõtumelias, approbas huiusmodi mala, iterū scribit Senatui populoq. Alexandrino, iuuenturē sollicitans, vt omnes in vnū coacti Athanasium persequantur, aut scirent sibi infestos pestiferosque esse. Athanasius autem, ante- quàm ista mandata superuenirent, inuasa iã Ecclesia à Syriano, alio abcesserat, non immemor eius quod scriptum est: Abscondere paulisper, donec furor pertranseat. Harum autem littera- rum administer Heraclius fuit, titulo dignitatis Comes, præcursor cuiusdam Georgij a Cæsa- re missi, nō Episcopi quidem, sed exploratoris: num enim Episcopus fuerit qui ab illo mittitur?

a Athanasij, epist. ad solitar. HERACLIVS MITTITVR CONTRA A- THANASIVM.

minimè

minime gentium, vt ea quæ facta sunt, & proœmia ipsius introitus abunde testantur. Edicta igitur, quæ Imperator scripsit, publice proposita sunt. Postquam enim a magno Ofio eas litteras acceperat, nec inueniret suæ mutationis verisimilem causam; excogitauit illam, quæ minime sibi suisque consiliarijs congrueret. Dixit enim, se fratris sui diuinæ & beatæ memoriæ amicitiam reueritum, temporarium Athanasio accessum ad se permisisse. Quæ res & ipsum in promissis fallacem, & erga fratrem mortuum ingratum ostendit. ] et post multa in eiusdem detestationem, institutam semel de Heraclio Comite misso cum litteris orationem assumens,

Athanasio. hæc habet a: ad Solis.

Ita nunc quoque contra Athanasium, Comitem Heraclium misit, & edicta sua publice proposuit: et minas de auferendis panibus, & idolis euertendis, per litteras denunciauit, & magistratum & plebeiorum captiuitatem expectandam esse, nisi pareatur. Et in his periculis denunciandis, non veritus est Heraclius publice & magna voce dicere, Cæsarem iubere, vt Athanasius repudietur, & Arianis Ecclesiæ dentur. Omnibus ibi non sine admiratione nutu inter se verbisque interrogantibus: Num Constantius hæreticus factus esset? Quanto ea res flagitiosior erat, tanto maiori vi eam vrgebat, Senatoribus, magistratibusque, & Ethnicis idolorum Aedituis compulsis, vt istiusmodi postulatis subscriberent, pollicerenturque se pro Episcopo recepturos, quem Imperator mitteret. Probe admodum Constantius ad canones vindicandos ista designauit, qui in locum vicemque Ecclesiæ, & populorum Christianorum, a foro, & idolorum Aedituis istiusmodi pacti syngraphas postulauit, vtpote conscius se non Episcopum Christianis, sed scriptoribus istius pacti Curiosum immittere. Ethnicis igitur vt idolorum suorum securitatem redimerent, nonnulli vt quæstum suum assererent, inuitis animis subscripserunt, atque perinde ab illis habitum est, ac si non Episcopus, sed Præses aut Prætor aliquis in prouinciam a Cæsare mitteretur: tanta erat, edictis adhibitis, vis minarum. Quid enim Ethnicis homines facerent, nisi hoc ipsum quod Imperatori placeret?

QVID HERACLIUS ALEXANDRIAS.

GRASSATIO IN ALEXANDRIOS. CATHOLICOS.

Populis autem in magnâ ecclesiam cõuenientibus, erat enim quarta Sabbati ante Pentecosten) postridie Heraclius Comes, adiucto sibi Aegypti Præfecto Cataphronio, & Faustino Catholico (erat eius nominis magistratus) homine & genere Bithyno, & opinionibus hæretico, iuuenes forenses & idolorum adoratores concitat, vt ex præcepto Imperatoris inuaderent ecclesias, & populos lapidarent: plerique autem populorum iussione e sacris facta abierant, aliquot mulierculis remanentibus. Res agitur, vt imperatum fuit; oriturque miserabile spectaculum. Modo enim ab oratione se mulierculæ sessum receperant, cum leuis armaturæ forensis illa iuuentus cum lapidibus & fustibus irruens, ceteras lapidibus incesferent; sacra autem virginum corpora plagis concidunt, iniecta que in vestes manu, trahunt, capita denudant; eas vero quæ inter trahendum obnitebantur, calcibus pulfant.

GRASSATIO IN ALEXANDRIOS. CATHOLICOS.

QVID IN SACRAS VIRGINES.

Grauiam tamen ista & nimiam grauiam; sed tamen quæ insequuta sunt, multo grauiora, & genere contumeliæ prorsus intoleranda. Cum enim scirent pudicitiam virginum, & aurium integritatem; & quod patientius ferrēt lapides & fustes, quam obscœna verba; fœdissimis dictis inter inuadendum vtcebantur: et hæc Ariani iuuentuti suggererebant, quippe qui ad ista dicta & facinora cachinnarentur. Sacræ autem virgines, & aliæ castæ mulieres, vt morsus aspidum, ab istiusmodi vocibus refugiebant. Christi vero perduelles suam quoque operam, vt hæc fierent, addebant; nec dissimile est veritati, ipsos eisdem cum iuuentute illas voces concinuisse: delectabantur certe petulantia & obscœnitate verborum, quæ a iuuentute iactabantur.

SUBLECTIO ECCLESIAE INCENSÆ.

Deinde cum mandatum Cæsaris omnibus suis partibus impleuissent (hoc enim illis studio erat, hoc Comes & Catholicus præcipiebant) subsellia, thronum, mensam ligneam, tabulas ecclesiæ, & cetera quæ poterant, foras elata combusserunt ante vestibulum in magna platea, & thura sparserunt. O quis hæc audiens non fleuerit? immo quis non, ne ista audiat, aures occluserit? Idola igitur sua laudibus ferebant, dicebantque: Constantius Ethnicus factus est, & Ariani nostra agnoscunt: nihil enim curant Ethnicos mores præferre, modo ipsorum hæresis stabilietur. Nam & buculam Cæsareos hortos irrigantem adorti sunt immolare: atque immolassent, nisi femina fuisset: eas enim immolari, suis ritibus nefas esse aiebant. Hæc religiosi Ariani quod existimabant in nostram ignominiam redundare, vna cum Ethnicis faciebant. Ceterum diuinum supplicium eorum scelera declarauit; manifesto demonstrans, eos, vt impie credendo, non in alium quàm in ipsum Dominum peccare; ita quoque & ista faciendo, in ipsum Dominum suas iniurias committere: quæ res exitu istius miraculi euidentius paruit.

IGNOMINIA AFFECTVS.

Quidam enim ex petulantioribus iuuenibus interiora penetrans, audacter se in throno sessum recepit, & inter sedendum fornicarios ronchos de naribus insonuit: mox deinde confurgens, magna vi thronum conuellens ad se distrahit, minime aduertens in sese vktionem diuinam

A nam attrahere. Vt enim olim Azoti incolæ a usi Arcam attingerent, quam illis vel oculis attingere nefas fuit, statimque secundum hoc factum peribant, sed ita vt prius sedium tormentis excruciantur: ita quoque miser iste ausus sellam conuellere, fragmento ligni inde in ventrem ipsius resiliente, & quasi ab ipsa vktionem impacto, intestina sua perforauit, & eadem vi qua solium dirumpere conabatur, rupta alueo, sua intestina effudit; celeriusque quàm ipse thronum auferret, thronus ei vitam sustulit: effusis enim (vt dictum est) visceribus, collapsus est, & inde asportatus, post vnum diem expirauit. Alius item cum frondibus ingressus, & vt Ethnicus, eas manu per ludibriū agitans; statim obortis tenebris, ita oculis caligauit, vt nihil videret, neque intelligeret vbi terrarum esset: quem iam iam collapsurum, ij qui aderant manibus ducentes, vel potius gestantes, e templo extulerunt, adeo vt vix post diem ad mentem redierit, nihil memor eorum, quæ vel fecerat, vel passus erat. quibus conspectis, Ethnicis quidem in metu erant, neque plura ausi sunt.

DIVINA VLTIO IN SACRI LEGOS.

FAUSTINVS PERSECUTOR.

SARVA PERSECUTIO ARIANORVM.

B Ariani autem ne ita quidem villo rubore repressi, quemadmodum Pharaon, magis magisque indurabatur: quippe qui & ipsi quoque suas spes humi & inferne haberent, in Cæsare nimirum, & in eius eunuchis: Ethnicos igitur, vel potius ex Ethnicis teterrimos quosque talia designare permittebant. Habebant autem sibi ad istiusmodi histrionem, & Ethnicos concitantem Faustinum titulo Catholicum, moribus autem circumforaneū, & animo proteruum. Ipsiq. perfamilia instituerunt facere: vt quemadmodū hæresin suā ex alijs hæresibus expresserāt; ita quoque cū proteruis hominibus in cõmune peccantes, aliquid tamen proprii sui que in sceleribus & quasi peculiare sibi quærebāt. Alij igitur, quemadmodū iā dixi, per illos faciebāt. Quæ autem per se designarunt, qui quæso non superant omnem malitiā & carnificis immanitatem? Quas ædes nō depopulati sunt? Quā domū sub specie quærendi nō diripuerunt? Quem hortum non cõculcauerūt? Quod sepulchrum non aperuerunt, eo pretextu, quasi Athanasium quærerēt, cum nihil nisi rapere & spoliare studerēt? Quot hominum ædes ob signatæ sunt? Quā multa, quæ in hospitalibus erant, militibus administris suis donauerunt? Quis illorū scelerum expers fuit? Quis illis obuius nō se se in foro occultauit? Quis non ob istos, relictis ædibus, in deserto pernoctauit? Quis cum sua seruare ab istis festinaret, non plura insuper perdidit? Quis maris imperitus, nō maluerit mare, marisq. pericula experiri, quàm illos minaces videre? Multi autem domicilia permutarunt; de porticu in porticum, & ex vrbe in suburbana transilientes. Quàm multi & quàm magnas multas sustinuerunt, & cū non esset vnde luerent, mutuo pecuniā sub vsuris acceperunt, non alia de causa, quàm vt eorum insidias effugerent? Omnibus enim se terribiles ostendebant; ad omnes se magnifice iactabant, Imperatorem in ore habentes, eiusque terrorem & minas denunciantes: cum ministros ad sua scelera haberent Ducem Sebastianum, secta Manichæum, petulantem, ferocem, Præfectum item, & Comitem, & hypocritam Catholicum.

IGNOMINIA AFFECTÆ VIRGINES.

D Multas certe virgines, quæ & corū impietatem damnabant, & veritatē agnoscebant, ex ædibus suis deportarunt, aliasq. ad negotia sua euntes contumelijs affecerunt; operamq. dedere, vt a proteruioribus adolescentibus denudaretur: suisq. mulieribus potestatem cõcessere, vt quam vellent indigne tractaret. Graues igitur & fideles matronæ illis de via concedebat: vxores autem eorū, veluti Bacchæ & Furie circumcurstantes, pro calamitate habebant, si neminē inuenirent, cui iniuriā faceret; eumq. diē quo malefacere non dabatur, cum mærore transigebat. In summa ita erant feri & acerbi in omnes, vt carnifices, homicidæ, nefarii delatores, malefici, & quiduis potius quàm Christiani ab omnibus vocarentur. Quippe qui Scythas imitantes, rapuerint Eutychiū subdiaconū, virū probe Ecclesiæ inseruientē; quem primū scuticis vsque ad mortē curauerūt verberari, deinde ita moribundū in metallū mitti, & nō in quoduis metallū, sed in id quod Phæno appellatur, in quod homicida cū cõdenatur, nō nisi ad paucissimos dies superesse potest: et quod immanius est, ne paucis quidē horis ad curationē vulnerū cõcessis, hominē statim in metallū deportarūt: prædicantes, si hoc fieret, omnes in metu futuros, & secū cõsociatū iri. Ceterū ille nō lōge auctus, cū imbecillior esset, quàm ad metallū perducī posset, ex dolore vulnerū in itinere decessit. Et ita ille quidē cum gaudio mortuus est, possidēs gloriā martyrij.

ARIANORVM CRVDELITAS.

E Impij autem ne ita quidem rubore repressi sunt, habentes (sicut scriptum est) viscera sine misericordia: immo quiddam prorsus satanicum meditato studio designarunt. Cum enim populi pro Eutychio precibus suis suppliciter intercederent: reiectis populorum precibus, quatuor pro eo bonos & ingenuos viros, & inter alios Hermiam lauante pedes peregrinorum, abripi iusserunt: quos Dux multis plagis concisos in carcerem coniecit. Ibi Ariani Scythis crudeliores, postquam videre eos verberibus nondum enectos, exostulare cum Duce occipiunt, ininitaque sunt, se eunuchis scripturos, quod non ad ipsorum arbitrium flagellaret. Quorum verbis ille cõterritus, iterum homines flagellare incipit: ipsi autem qui verberabatur,

non ignari cur vapularent, & per quos falso delati essent, nihil aliud dicebant, nisi se ob veritatem flagellari: Non communicamus, dicentes, cum hæreticis: verberato, vt libet: Deus autem ob ista te iudicabit. Impij vero eos in carceribus periclitari, morique cupiebant. Populus autem Dei, cognita opportunitate temporis, pro eis intercessit; atque ita vt inde post dies septem plus minus liberati fuerint.

3 Math. 19. 25.  
ARIANI PRO-  
HIBENT ELEM-  
OSYNAM.

Eusebiani vero quasi eo ipso grauius habiti fuissent, alia crudeliora magisque nefaria moliti sunt facere, quæ quidem immania aliorum ingenijs videntur, ipsorum vero hæresi hostilia in Christum profitenti profus consentanea. Siquidem Christus nos admonet<sup>a</sup>, vt pauperum memores essemus, & vendenda esse bona, & danda in elemosynam: Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis bibere: quod enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Isti autem, vt reuera Christo infesti, eius volûtati hac ex parte obsistere conati sunt. Cum enim a fratribus in egenos & viduas, quibus in Ecclesijs, quæ iam per Ducem in Arianorum potestatem concesserant, sedere non liceret, ac proinde in locis per clericos in quorum tutela erant, assignatis versarentur, elemosynas benigne conferri conspicerent: non ferentes hanc pietatem, miseris illos ferire ac verberibus insectari cœperunt: criminibus quoque in donatores elemosynarum intentatis, illos apud Ducem eo nomine accusarunt, vtentes ad ea opera cuiusdã militis. Gratum id admodum fuit Sebastiano: nam apud Manichæos misericordia non est, & prore hostili habetur pauperum commiseratio. Erat igitur noua expositulatio, & tribunal primum ab ipsis excogitatum, vbi de beneficio reatus fieret, & miserator accusacione impeteretur: et is qui beneficium acceperat, vapularet. Malueruntque pauperem esurire, quàm liberam alijs misericordiam permittere: et hoc quoque ab antiquis Iudæis ipsi noui Iudæi didicerant. Nam & illi cum vidissent, cæcum a natiuitate, visum recepisse, & cum qui multis temporibus paralyticus fuerat, sanatum esse: auctorem quidem beneficij Dominum nostrum vituperabant; beneficio autem illo affectos, vt transgressores condemnabant. Quis igitur non ad ista obstupuit? Quis non hanc hæresin eiusque assertores execratus est? Quis non cognouit Arianos belluis immaniores esse?

SEBASTIANVS  
MANICHÆVS.

SEBASTIANVS  
MANICHÆVS.

Atqui scelerati, id quod per ista sua facinora captabant, minime assequuti sunt, sed magis odium suum apud omnes intenderunt. Sperabant enim vi & insidijs multos cogi posse, vt secû communicarēt: sed res illis in contrarium cessit. Qui enim ista patiebatur, eas calamitates tamquam martyrium sustinebant, minime prodentes, aut inficientes piam in Christum fidem. Extranei autem, qui ista spectabant, in quo numero etiam Ethnicis erant, Arianos, vt Antichristos & carnifices, execrabantur: est enim genus humanum, amans pauperum, & proum ad misericordiam; sed Eusebiani humanam mētem exuerant. Egeni porro, qui ita vapulabant, optassent forsitan vel a quouis beneficium accipere: verum id Eusebiani Iudicium & Comitum imperio succincti, quibus libera potestas erat quemlibet affligendi, nequaquam permittere voluerunt.

ARIANORVM  
IMMANITA-  
TEM OMNES  
EXECRANTVR.

QVOD ARIANI  
IN PRESBYTE-  
ROS ET DIAC.

Quæ enim in presbyteros & diaconos fecere, & quo modo ipsos sub Duce & Iudicibus in exilium egere, eorumque amicos militari manu extraxerunt, Duce Gorgonio plagis eos concidente: & quo modo omnium, quod summæ crudelitatis est, etiam iam mortuorum membra artusque per summam sæuitiam discerpserint, non est vt verbis enuncies: vincit immanitas omnem rationem eloquendi: quid enim tantum dixeris, vt res ipsam eloquutus videre? aut cuius primum mentionem facias, vt non inuenias primis secunda, secundis tertia, ac deinceps posteriora quæque efferatiora? omnes enim eorum conatus cæde & impietate redundant. ] & paulo post, hos immaniores fuisse persecutoribus Ethnicis, apta inter eos facta collatione, declarat his verbis:

PERSECVTIO  
ARIANORVM  
CÆTERIS CRV-  
DELIOR.

Ego enim a patribus audiui (& verum arbitror) cum persecutio esset nata sub Maximiano, Ethnicos homines, fratres nostros Christianos, cum quærentur, latebris abdidisse, eosque sæpe pecunia multatos, & carceri mancipatos fuisse, non ob aliud, quàm quod profugientes ad se, prodere nollent; eosque, eadē fide qua seipsos tuendos putarent, non veriti ob id sese periculis obijcere. At nūc mirifici isti nouæ hærescos inuētores, nulla æque re, vt insidijs, clari, omnia in contrarium faciunt: ipsi enim vltro carnifices effecti, & occultatos rimantur, vt eos e latebris eruant: et occultatoribus insidias nectunt, æque sibi inimicum & occultatum & occultatorem arbitantes: ita natura cruenti sunt, & homicidæ, & scelerum æmuli. ] et paulo post:

Adhuc enim hæresis sæuit, eosque, qui illam nondum cognitam habet, ad noxam circuit: quibus autē nocuit, ijs nouā iniuriam meditatur. Ecce enim post nocturnā grassationē, malaque, inde propagata, nō intermittūt apud Cæsare criminationē struere: neque id mirū, cū certi sint sese audiēdos, modo impia afferat. Agūt igitur, vt dānatio grauior exilio infligatur, & ad necē rapiantur, quotquot impiæ hæresi non obtemperauerint: et certe nūc eo genere crudelitatis sæuiunt.

Secundus

**A** Secundus igitur Pentapolitanus nomine tenus Episcopus, homo omnium mortalium terribissimus, eiusque in coniuratione socius Stephanus, non ignari se de quauis iniuria ob hæresis gratiam excusari posse, Barcham quemdam presbyterum nacti, nomine quidem Secundo similem, fide dissimillimum, ipsis non obtemperantem, calcibus obrutum interfecerunt. Ille autem cum occideretur, Sanctum imitatus, ita loquutus est: Nemo me apud Iudicem vindicet: habeo vindicem Dominum Iesum, pro cuius nomine ista parior. Illi contra hominis ita loquentis nihil quidquam miseri sunt, neque diei vllam reuerentiam habuere, cum in ipsa Pentecoste hominem calcitrando eliderent. O nouam hæresin sceleribus & impietatibus diabolum totum, quantus quantus est, induentem! ] hæc Athanasius, post alias illatas Paschatis temporibus clades, paucis attingens res Pentecostis festo gestas: quarum alijs in locis vberiore prosequutus narrationem, sic ait<sup>a</sup>:

BARCAB MAR-  
TYRIVM.

<sup>a</sup> Athanas. Apo-  
log. de fuga sua.

**B** Grauius quidem ista, grauiora tamen quæ postmodum commissa sunt. In hebdomade siquidem post sacram Pentecosten, populus completis ieiunijs, ad orandum ad cœmeterium abiit, eo quod adhorrerent à communionem Georgij. Quod cum homo omnibus modis sceleratissimus intellexisset; Ducem copiarum Sebastianum, secta Manichæum, ad vim & ad arma instigat. Igitur ille militari manu, infestis telis, cum alij gladios strictos, alij arcus gestarent, impetum in populum facit; rarosque illic oratores deprehendens (nam plerique, vt erat diei tempus, discesserant) talia designauit, qualia par erat eum designare, qui istiusmodi hominibus aurem præbisset. Virgines enim ignibus flammantis rogi admotas, adigebat ad confessionem Arianae religionis: ibi cum eas inuictas cerneret, corpora nudat, atque ita in faciem cadit, vt vix longo post tempore a suis potuerint agnosci. Viros autem quadraginta comprehensos noua ratione laceravit: virgis enim palmeis aculeos suos adhuc retinentibus ita terga eorum cecidit, vt alij sæpius a medicis ob tenacius inhaerentes aculeos frustra curati; alij curationem non ferentes, mortem oppetierint. Ceteros deinde omnes, quotquot comprehenderant, in eam partem Aegypti, quæ magna Oasis appellatur, relegarunt. Corpora autem defunctorum initio ne suis quidem dari voluerunt, eaque pro libidine sui consilij insepulta clanculum habuerunt, quod putarent suam crudelitatem posse latere. Quia in re vecordes illi magno errore mentis tenebantur: necessarij enim, amicique interfectorum, de confessione quidem suorum læti, sed mæsti admodum de subductis corporibus, nec tacetes facti immanitatem, causam dedere, vt scelerum tragœdiæ semper in maius diuulgarentur.

QVOD ARIANI  
TEMPORE PEN-  
TECOSTES.

Illi autem ex Aegypto & Africa hos Episcopos ad fugam exiliumque compulerunt, Ammonium, Muim, Caium, Philonem, Hermem, Plinium, Psenosyrin, Palemonem, Agathonem, Anaganphon, Marcum, Ammonium, & alterum eiusdem nominis Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum, presbyteros vero Hieracem & Dioscorum; quos tanta acerbitate raptauerunt, vt quidam in via, quidam in exilio mortem oppetierint, actis in fugam pluribus quàm triginta Episcopis: siquidem illis studium fuit, secundum Achab, quoquo modo, si fieri posset, veritatem e medio tollere. ] Quod ad Dracontium Episcopum spectat: hūc illum esse putamus eius nominis virum, quem ex monacho, diu renuentē, ipse Athanasius adegit tamē, vt Episcopatus onus susciperet. est vero mētio apud S. Hieronymū de eodē Dracontio Episcopo exulante, atque Philone collega, quos S. Hilarion cum petiit Aegyptū, inuist; ait enim cum agit de eius aduētū in Aegyptū<sup>b</sup>: Quinto igitur die Hilarion venit Pelusiū; visitatisque fratribus, qui in vicina eremo erant, & in loco qui dicitur Lychnos, morabatur, perrexit post triduū ad castrū Theubatū, vt videret Dracontium Episcopū & confessorē, qui ibi exulabat: quo incredibiliter consolato tanti viri præsentia, post aliud triduū multo Babylonē labore peruenit, vt videret Philonem Episcopum & ipsum confessorē: Constantius enim Rex Arianorum fauens hæresi vtrumque in ea loca deportauerat. ] hæc de S. Hilarione Hieronymus, ex cuius testificatione & illud proditur, inuississe ipsum Christi confessores anno qui sequitur Antonij obitum, qui contigit post sequentem annum.

EPISCOPI EX-  
LES ET EXTOR-  
RES.

DRACONTIVS  
EPISCOPVS.

<sup>b</sup> Hieron. in Vita  
S. Hilarionis.

Porro eiusdē quoque auctoris assertione cōpertū habetur, tempore mortis ipsius Antonij, eundē Hilarionē fuisse annorū atatis sexagintatriū: qui cū puer inuississet olim Antonium annos quindecim natus, largitus sua bona pauperibus, monasticā vitā arripuit, quādo desertum a Maiuma Nauale Gazæ septem miliaribus distans petijt, vbi magna miraque operatus non Palæstinis tantum innotuit, sed toto pene Orbi conspicuus factus fuit; cuius ad monasticam perfectionem progressus, & præclaras ab eo virtutes & miracula edita, idē auctor pluribus prosequutus est.

HILARIONIS  
ARTAS ET PRO-  
FESSIO.

Sed iam ad cladem Orthodoxorū Aegypti Episcoporum reuertamur, & quæ singulis Episcopis exulibus loca singula fuerint præscripta, eodem auctore Athanasio recenseamus, ac primū quæ his præmittit, ita scribens<sup>c</sup>: Ecce enim nunc denuo Alexandria, & in Aegypto, & per

<sup>c</sup> Athanas. ad  
Solim.

**A** vniuersam Libyam Constantius Imperator Ecclesias turbauit, & propalā edixit, vt Catholicæ Ecclesiæ eiectis piæ religionis Episcopis, in vniuersum hominibus Ariane opinionis tradantur. Hoc dux exercitus facere incepit; ac iam inde Episcopi, presbyterique & monachi ferro vinciti, plagis vsque ad mortem cæsi, alio atque alio transmittuntur: omniaque in singulis locis tumultibus agitantur: Aegyptus & vniuersa Libya in periculum venit, populis rerum iniquitatem indigne ferentibus, cum ante oculos suos videant Antichristo viam parari, sua sibi eripi, eaque hæreticis dari. Quando igitur vmquam audita est tanta iniquitas? Quando tale malum vel in persecutione visum fuit? Ethnici erant qui prius persequebantur, sed tamen in Ecclesias idola non inferebant. Zenobia Iudæa erat, & protectrix Pauli Samosateni, sed tamen Ecclesias Iudæis in synagogas non tradidit. Nouum istud odium est, neque simplex persecutio, sed immanitas quædam omni persecutione plena, proœmiumque & præparatio Antichristi. Esto contra Athanasium, alioque Episcopos quos in exilium misere, comminisci potuerunt criminum causas; sed nihil illa ad hoc nouum genus malorum. Quid criminis confingere possunt contra vniuersam Aegyptum, Libyam, & Pentapolim? Non enim in singulos insidias moliti sunt, vt mentiendi occasionem haberent, sed simul omnes adorti sunt: vnde fit, vt si quid fingere ausint, falsi statim mendacesque appareant.

**B** Excæcauit eorum animos malitia eo ipso, quod simpliciter postularunt, omnes Episcopos sine exceptione submoueri; vt clarum facerent, se contra Athanasium, ceterosque Episcopos, quos in exilium misere, non alia de causa, quam ob impiam hæresin falsum crimen confinxisse. Res enim non amplius latet, sed iam omnibus compertissima est, eo quod & Athanasium e ciuitate eijci, & Ariani Ecclesiam tradi iusserit: adeo vt iam presbyteri & diaconi, qui cum Athanasio a Petro vsque Alexandrino & Alexandro in clero & Ecclesia fuere, profligentur; & hominibus certe Ariani, neque illis nouitijs, sed veteranis, ac iam olim cum Ario ab Alexandro Episcopo damnatis, Ecclesiæ donentur. Ita in superiori Libya Secundus, in Alexandria Euzoius ille Chananæus, Iulius, Ammon, Marcus, Irenæus, Zosimus, Serapion cognomento Scurricula\*, in Libya vero Sifinius cum iuuenibus eiusdem secum hæreseos cultoribus Ecclesias accipiunt. Sebastianus vero exercituum dux singulæ locorum præpositis & militaribus Præfectis in eam sententiam litteras misit, vt veros Episcopos persequerentur, & pro illis suffragatores hæreseos in Ecclesiam introducerent. Nihil horum ommissum: relegarunt enim Episcopos qui in clero consenuerunt, & per multos annos in Episcopatu versati fuere; ex quibus Ammonium in superiorem Oasin, Muim Psenosyrin, Illammona Plenem, Marcum, Athenodorum in Ammoniacam in exilium miserunt, nihil aliud captantes, quàm vt in desertis solisque locis oberrando perirent.

**D** Nihil eorum, qui aduersa valetudine laborabant, miserti; adeo vt iter ægre ob imbecillitatem ferentes, lecticis apportati sint, a tergo ob morbum funeralibus instrumentis subsequi iussit: certe vnus ex eo numero extinctus est, cuius ne cadauer quidem ad suos referri permiserunt. Atque hinc est, quod Dracontium Episcopum in solitudinem eam, quæ circa Clysmā est, retruserint, Philonem Babylonem, Adelphium in Psinabla Thebaidis, Ieracem autem & Dioscorum presbyteros in Soinem; Ammonium item, Agathum, Agathodæmonem, Apollonium, Eulogium, Apollo, Paphnutium, Caium, Flauium veteres Episcopos profugos fecere: et hos quidem in lapidicinis manciparunt: illos ad necem persecuti sunt, multosque laicos numero quadraginta spoliauerunt: virgines autem, quas antea flammis admouerant, & ita palmarum flagellis verberauerant, vt quinto die aliæ perirent, aliæ sub chirurgorum manibus ob stimulos palmarum corporibus impactos, grauiore morte dolores paterentur, e suis finibus eiecerunt: et quod grauius apud omnes qui mente valent, sed tamen (quod proprium est impiorum) cum vapulantes feminæ inter verbera Christum inuocarent, illi pro maiori contumelia dentibus suis in eas stridebant. Quin immo ne corpora quidem occisorum suis ad sepulturam concessere, sed locis occultis abdiderunt, vt laterent scilicet ipsorum homicidia: verum ea minime latuerunt; vniuersa enim ciuitas hanc crudelitatem vidit; omnesque eos vt carnifices, vt maleficos, vt latrones auersati sunt: quippe qui & monasteria euerterint, & ignes iniecerint ad monachos comburendos, domosque diriperint, & deposita ab Episcopis in ædibus ingenuorum hominum irruentes deprædati sint, & interuenterint, viduasque calcibus obtriuerint, elemosynis obstiterint. istiusmodi sunt scelera Ariatorum.

**E** Quid autem pro impia sua hæresi conentur, quis quæso vel audiendo non exhorrescat? qui tot & tam graues ætate Episcopos relegarunt, & in illorum locū iuuenes libidinosos, Ethnicos, ne catechismo quidem imbutos (ea spe, quasi res statim confici posset) nec non & bigamos, & de

TRADITAE EC-  
CLESIAE ARI-  
ANIS.  
M. 71. 7.  
CLERICI EC-  
CLESIAE CA-  
THOLICAE VN-  
DIQUE PVLSI.  
\* Securicula.  
EPISCOPI RE-  
LEGATI.  
DIRA PERSEC-  
TIO.  
QVID IN MO-  
NASTERIA ET  
MONACHOS.  
QVALES EPI-  
SCOPI SVPPRE-  
CTI MARTY-  
RIBVS ET CON-  
FESSORIBVS.

**A** & de maximis criminibus male audientes, opum gratia & potentiae commendatione, modo aurum darent, veluti emptores, e foro ad Episcopatus misere. At iam inde grauior calamitas populum presit, qui cum auersaretur mercenarios istos ab Ariani quidem pro Episcopis submissos, sed tamen publice pro alienis habitos: flagellis misere a Duce, bonis Fisco addictis, concidebantur. Quod admodum libeter faciebat homo Manichæus, nempe Sebastianus Dux, eo animo ne illi suos Episcopos reposcerent, & quos auersabantur, reciperent, homines nimirum ea agentes, quæ prius inter idola sua luserant. Quis hæc videns vel audiens, quis item cõsiderans ferocitatem impiorum & tantam iniustitiam, modo ipse iustus sit, non ingemiscat? in locis enim infidelium suspirant iusti.

**B** Quis igitur cum ista fiant, & cum impietas tãtam impudentiam sibi vendicet, ausit iam inde Constantium hominem Christianum appellare, ac non potius Antichristi imaginem esse? Quid enim ex notis Antichristi huic deest? aut quid est, cur non omnibus modis Constantius Antichristus, & vicissim Antichristus Constantius habeatur? Nonne in magna Ecclesia, in Cæsareo victimas cõtra Christum, & blasphemias, veluti ex præcepto eius, Ariani & Ethnici fecere? Nõ ne visio Danielis<sup>a</sup> istiusmodi notis Christum significat? nimirum quod bellum gesturus cõsanctis sit, & quod inualefcet contra eos, &c.] Quod item spectat ad Episcopos a Cõstantio in exilium missos; Epiphanius<sup>b</sup> auctor est, quamplures eorum in Cappadociam fuisse relegatos, nempe Eulogium, Adelphium, Alexandrum, Ammonium, Arpocratonem, Isaac, Isidorum, Annubionem, Pitimum, Euphrationem, & Aaronem, quorum superius mentio facta est; hosque Diocæsaream amandatos, conuentos esse a Marcelli discipulis, idem ait, sed ab eis vt suspectos non fuisse susceptos.

**C** Marcellinus presbyter<sup>c</sup> in libello de schismate Vrsicini, cõsentientia his, quæ ab Athanasio scripta sunt de populis non recipientibus ordinatos ab Ariani, hæc narrat de Theodoro Episcopo Oxyrynchi illustris in Aegypto ciuitatis, qui ab Ariani pellectus atque seductus e Catholicæ Ecclesiæ castris defecit ad ipsos Arianos, adhæresque Georgio, fidẽ Orthodoxam abiurans, & sacerdotium execratus, quod acceperat in Ecclesia Catholica, se laicum professus, petijt ab eodem sacrilego Georgio ordinari, & sic in Ecclesia Episcopus ministrare. Huius vero communionem cum plebs vehementer detestaretur, Athanasium delitescentem conueniens, ab eo petijt Heraclidem virum sanctissimum ordinari sibi Episcopum, cuius ipsa doctrinam consecraretur & mores: cum Theodorus ille nequam, sumptis secum militibus læcarijs, in populum in Ecclesia existentem barbarico impetu grassatus est, vbi magna fuit facta fidelium cædes, virginum pudor contaminatus, altare profanatum; quando & Heraclidem ipsa contumelijs affectum alio transfudit: at de ipso Heraclide rursus inferius. Sed hæc pluribus

**D** Marcellinus. Meminit & Lucifer Calaritanus<sup>d</sup> de duobus presbyteris Ecclesiæ Alexandrinæ, qui ab Athanasio & fide Catholica deficientes Georgio adhæserunt, cum hæc in Constantium ait: Non enim apud Alexandriam Machetam & Dydimum ex presbyteris execraris, qui noscuntur ex Christianis facti Ariani: sed auersaris scilicet quos cognoscis stare nobiscum. Aut si non ita est, cur nunc non execraris Dydimum & Machetam, quos antea execrabaris? nisi quia tunc a te fuissent execrabiles habiti, quia essent adhuc scilicet Christiani: nunc vero sint tibi carissimi, quia videlicet esse cõeperunt, vt tu, apostata, blasphemus.] ita ipse.

**E** At qui prosequuti sumus Athanasium in eremum fugientem, cum eodem ibidem commorante versetur oratio. Superstes adhuc erat Magnus Antonius, quem saltem inuississe, si manere apud eum diu non licuit, mihi facile persuadeo. Porro ad euitandos curiosissime indagantes eum Arianos, perinde ac venaticos canes, occultiores latebras ipsum quæsisse oportuit: vbi vsque ad Constantij obitum commoratus, haud otiosus vitam transegit: ibi enim complura conscripsit, quæ ad roborandos in fide Catholicos, & lapsos erigendos, magnopere conducerent: quibus insuper ipse Arianos, & eorum fautorem Imperatorem, atque Præfectos impietatem excolentes magnopere exagitaret. Tunc enim luculentam illam epistolam elucubrauit ad omnes in eremo solitariam vitam agentes: Nam quod non liceret singulos inuisere, coramque (vt in optatis erat) cum omnibus sermonem habere; voluit ea nobili scriptione cunctis præsto esse, eosdemque ne ex aduersariorum calumnijs quæuis posset pulsare tentatio, de cunctis, quæ ab Ariani aduersus Ecclesiam Alexandrinam gesta essent, reddere certiores, cum id complures ex ipsis magnopere expetissent. Quam quidem hoc ipso anno ab eodem scriptam esse, ex eo facile potest intelligi, dum apparet, res gestas vsque ad præsentem annum oratione prosequutum fuisse; quæ autem post hæc acciderunt, minime attigisse.

IVSTA IN CON-  
STANTIVM IN-  
VRECTIVA.  
<sup>a</sup> Daniel. 7.  
<sup>b</sup> Epiph. hæres. 72.  
IN CAPPADO-  
CIAM EPISC.  
RELEGATI.  
<sup>c</sup> Marcellin. de  
schism. Vrsi-  
cini.  
THEODORVS  
EPISCOPVS  
OXYRYNCHI  
ARIANVS.  
<sup>d</sup> Lucif. Calarit.  
pro Athanasio  
lib. 2.  
MACHETA ET  
DYDIMVS A-  
RIANI.  
ATHANASII  
LATEBRAS IN  
EREMO PROFI-  
CVAB.  
ATHANASII  
SCRIPTVS AD SOLI-  
TARIOS.



ATHANASIVS SCRIPTIS CONSOLATVS EST VIRGINES. 2 Theodorat. lib. 3. c. 14.

Tunc etiam cum durissimum nuncium accepisset de his quæ dicatæ Deo virgines passæ es-

ATHANAS. SCRIPSIT APOLOG. DE FUGA SVA.

sent, acerbissimos casus iugiter lacrymis prosequutus, eas consolaturus, litteras ad ipsas scripsit: verum illæ non extant, sed tantum ex eis breue fragmentum, quod Theodoretus a recitat, cum ait: Idem Athanasius ad virgines illas quæ acerbos cruciatus illos pertulissent, orationes, quibus eas consolaretur, scripsit, in quibus quidem inseruit ista: Ob hanc causam nulla vestrum in mæstitia sit. Quamuis isti impij vobis inuideant sepulturam, & funera ducere prohibeant (nā hactenus quidem Arianæ tragœdiæ exitus) & portas ocludant, & prope monumenta tamquā laruæ assideant, obseruantes ne mortuorum quisquam tumulo condatur, &c.] hæc ibi.

ATHANAS. SCRIPSIT APOLOG. DE FUGA SVA.

Quod insuper accepisset, Arianos ignauitæ & fœcordiæ nomine fugam suam infamare penes populum non desinere, calumniantes scilicet, quod malæ causæ diffusus, maleq. sibi conscius solum vertisset, nec ea ex parte optimi pastoris numeros expleisset, cuius muneris est animam suam pro ouibus ponere; sed mercenarij, cuius est sibi potius, quàm ouibus consulere: Athanasius ipse tunc ad hos redarguendos, qui quod optassent illum occidere, adeo ægre ferrent iam fuga lapsum, & e manibus ipsorum ereptum, egregium plane commentarium tum elaborauit, quo texuit Apologiam de fuga sua, in cuius hæc habet exordio: Audio; Leontium Antiochenum, & Narcissum Neronopolitanum, & Georgium Laodicensem, reliquosque cum ipsis Arianos multa de me obgannire, & crimen timiditatis opprobare; quod cum ab ijs ad necem quærerer, non me ipsis in deditonem obtulerim, &c.] plura etiam inculcat, quibus cum illorum in persequendo furorem, vesanamque rabiem ex crudelibus factis testatam reddidit, tum ad sui defensionem oracula diuina adduxit in medium, quibus & ipsorum petulantia retunderetur, atque sua fuga ab eorumdē calumnijs vindicata, laudabilis haberetur. Certe quidem ab alijs, tum præsertim a S. Augustino, vt commendabilis, adducitur in exemplum eiusmodi Athanasij fuga, cum ait: Fugit Apostolus; cum a persecutore proprie ipse quæreretur, alijs vtique necessitatem similem non habentibus, a quibus illic ministerium absit vt desereretur Ecclesiæ: sicut fugit S. Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator: nequaquam a ceteris ministris deserta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat. ] hæc ipse.

August. ad Honorat. epist. 180.

ATHANAS. SCRIBIT APOLOG. AD CONSTANTIVM.

Quod autem Ariani, & in primis, vt vidimus, ipse Constantius Imperator, quo sua ipsorum facta aliquo prætextu iustitiæ obuclarent, maledicta in Athanasium, vt in impostorem, & hominem omnium scelestissimum iactarent, immo & plura in eum etiam scriptis spargerent; quibus simpliciores fidem adhibentes possent in ipsum Athanasium facile commoueri: necessarium eidem Athanasio visum est, ad eundem Imperatorem Constantium scribere Apologiam, quem potius optasset, si lieuisset, præsentem cōuenire, & coram dicere causam suam: iam enim ad illum profecturus, vt vidimus, statim post fugam in eremum, iter aggressus erat; sed non licuit ex causis superius enarratis, ea igitur scripta Apologia in illa omnes calumnias quas in ipsum Ariani obiectassent, per singulas, eandem confutando, recenser.

CALVMNIAE IN ATHANAS. CONGESTAE.

Erant enim istæ, quatum diuersis in locis pro rerum tractandarum occasione superius mentio facta est, Tyriæ illæ calumniæ a tot Concilijs, nempe Alexandrino, Romano, & Sardinensi discussæ pariter & excussæ: his additum, ad exasperandum Constantij animum, figmentum illud, nimirum quod Athanasius agens in Occidente, Constantem Imperatorem aduersus Constantium concitasset: sed haud huic inferius fuit: illud ab iisdem Arianis in eundem excoGITATUM commentum, quod cum esset Alexandria, litteras scripsisset ad Magnentium tyrannum, quibus eum aduersus eundem Constantium prouocasset. Contemptus insuper eiusdem Imperatoris fuit Athanasius ab iisdem infimulatus, quod basilica ab eo Alexandria erecta, ad sacra, ipso infcio, vsus esset. Verum ceteris recentior illa fuit in eum illata calumnia, quod vocatus a Constantio, ad eum accedere contempisset. Diffamabantur hæc ore Arianorum; quæ fidem inuenisse apud Imperatorem, ab alijs quibus parum Athanasius perspectus esset, facile credebantur. Sed quàm veteratorie atque calumniose istæ ab illis fuerint adinuentæ fallaciæ, & huiusmodi coagmentata mendacia, dicta Apologia ad Constantium scripta ipsemet Athanasius apertissima luce demonstrat: quibus plane permoueri potuisset Constantij animus, nisi obduratæ perfidiæ & obstinatæ impietatis arctis vinculis alligatus, & insolubilibus pene nodis obstrictus fuisset.

MAGIABATHANASIVS ACCVSATVS. c. Sozom. lib. 6. c. 5.

Sed ad hæc insuper, tã Arianorum quàm Gentiliū assertione, ea de Athanasio erat. vulgata calumnia, quod magus esset, atq. auguradi calleret scientiã, quod & ex Ammiano superius dictum est: vnde vero emerferit eiusmodi falsæ famæ occasio, Sozomenus narrat, ac primum hæc ait: Itaq. his rebus & alijs permultis, quæ similiter ab eo præsignabantur, ex Gētilibus aduersariis suis & Arianis in crimen falso vocatus est, quod eas per præstigijs magicas conficeret.

Nam

ATHANASII PROPHETIA MALE ACCEPTA.

A Nam fama est; quodam tempore, cum per plateas ciuitatis incederet, forte fortuna coruum versus eum volitantem crocitasse; turbamq. Gentilium casu astantem, eum tamquam præstigiatorē irrisisse, atque adeo ab illo postulasse, vt quid dixisset coruus, ipsis memoraret. Illum autem leniter subridentem, respondisse, Cras: quod Latino sermone diem proxime sequentem significat. Quare cum istam vocem emiserit, obnunciat vobis, diem crastinum peracribum vobis futurum: præmonstrat enim vobis mandato Imperatoris prohibitum fore, ne vestrum diem festum, qui proxime sequitur, celebretis. Quæ Athanasij prædictio, licet ipsis videretur ridicula, vera tamen extitit. Nam die crastino litteræ Imperatoris sunt magistratibus ciuitatis redditæ, quæ iubebant ne Gentilibus amplius potestas permitteretur vel ad fauna sua accedendi, vel consuetos ritus & conuentus celebrandi. Itaque festus dies, qui tum forte incidit, iisque Gentilibus venerandus atque magnificus, sublatus est. Verum quod

B Athanasius dono prophetiæ imbutus fuerit, ista quidē dixisse, fat est. ] hucusque Sozomenus. Qui igitur ab Ethnicis Athanasius deridebatur, voluit ea occasione ipsos Ethnicos eo modo illulisse, iuxta illud Prouerbiorum a: Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. ] vt qui ab eis de augurio stulte admodum rogaretur, diuinum consilium aduersus ipsos paratum ac breuiter affuturum, diuinitus cognitum patefecerit. Cetera autem quæ ibidem habet Sozomenus de latebris Athanasij in cisterna, ea postea contigerunt, sicut & cum nauigio fugam arripuit: alio namque tēpore illa accidisse dicemus. Ceterum de exagitatis Aegyptiis Gētilibus a Constantio Imp. est mentio in litteris Iuliani Apostatae datis postea ad eosdem Alexandrinos. Sed ad Athanasium latitantem in eremo redeamus.

Prouerb. 28.

Eodem quoque latebrarum ipsius tempore, sed vltimo ferme eius articulo, nempe post biennium, soluto iam Liberio ab exilij pœna b, idem Athanasius prolixiorein pro se scripsit Apologiam, quam Secundam vocant, eandemque cunctis perspicuam & communem omnibus. Hisce Athanasius latitans aduersus impios Arianos pugnavit armis; quibus illi confossi iaculis, maiori odio in eum accensi, vbinam gentium lateret, peruestigare sollicitius conati sunt: sed frustra quæsierunt, quem Dominus, secundum illud Psalmographi, absconderat in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum. at de his inferius. Antequàm autem Athanasius latebris illis obstrusioribus confoueretur, a magno illo Serapione Thumieos Episcopo æque exule fidei causa accepit litteras, quibus rogabatur scribere quæ passus esset ab Arianis; deque Ariana hæresi & auctore Ario, ac denique de ipsius interitu, quo sine diem clausisset extremum, exposcebat: hæc ille non sui causa, vt pote qui omnia satis perspecta haberet, sed aliorum titubantium in fide fratrum, vt rerum veritate percognita, confirmarentur. Sed quod primo loco petebatur, Athanasius iam præstiterat, vt ait, in epistola illa ad monachos scripta: quod reliquum erat, spectans ad infamem obitum Arii, reddita ad eum epistola, rei gestæ narrationem conscripsit, quæ autem ab eodem Athanasio ad eundem Serapionem exulem ex eremo aduersus impugnates diuinitatem Spiritus sancti scripta fuerint, suo loco ac tempore dicturi sumus.

Athanas. Apolog. 2. ATHANASII APOLOGIA SECVNDA.

At qui Athanasij tuendæ innocentie causa Episcopi iam antea proscripti fuerant, qui inquam ne in illum late ab Arianis sententiæ subscriberent, in exilium ex Mediolansi conciliabulo in diuersa loca fuerant deportati; quantumlibet inter hostes, tamen non desiere eiudem Athanasij innocentiam prædicare; atque cum liceret, etiam litteris contestari: quod inter primos egregie præstitit Lucifer Episcopus Calaritanus: Hic enim cum exul ageret, pro Athanasio in primis aduersus Constantium duos libros conscripsit, tertium contra eundem de non communicando cum hæreticis, rursus alterum de Regibus apostaticis. Quas quidem suas lucubrations Lucifer nequaquam apud se retinuit edendas post mortem Imperatoris, quem vehementer iisdem exagitasset, sed certo homini dedit, qui eas ipsi deferret Imperatori. Accepit illas Constantius, & cum videret se ex eis grauiter contumelijs perstringi, Florentio Magistro Officiorum illas dedit, ad Luciferum perferendas, quo si reuera ab ipso fuissent scriptæ, cognosceret. Florentius igitur iis acceptis, atque ad eum missis, hasce illis litteras alligauit c:

EXVLVM EPISCOPORVM CONSTANTIA IN DEFENDENDO ATHANASIVM.

Extat apud Lucifer. in fine.

Domino benignissimo Lucifero Florentius. Nomine tuo codicem quidam Domino & Augusto nostro obtulit: Hunc ad sanctitatem tuam perferri mandauit: et cognoscere desiderat, si idē codex a te destinatus sit. Id ergo quod in fide veri est, perscribere debebis, & codicem remittere, vt possit Aeternitati eius denuo offerri. ] his acceptis Lucifer a Florentio litteris, magna animi constantia hæc ad eundem rescripsit: Florentio Magistro Officiorum Lucifer Episcopus. Codicis perlatozem, quem memorat honorificentia tua, nomine meo adiuisse Imperatorē, a mea

FLORENTII EPISCOPI AD LUCIFERVM EPISC.

LUCIFER EPISCOPI AD FLORENTIVM.

a mea fuisse destinatum mediocritate ; ipsum quoque codicem , vt es admonere dignatus , fo-

CONSTANTIVS  
AFFECTAT PA-  
TIENTIAM.

2 Greg. Nazianz.  
in carm. de ira  
eundis.

LUCIFERI IN-  
TRACTVS VI-  
GOR.

b Lucifer. lib.  
Moriend. pro  
Filio Dei.  
LUCIFERI IN  
IMPERATOREM  
DICENDI LI-  
BERTAS.

EVSTA INVE-  
CTIVA LUCI-  
FERI IN CON-  
STANT.

licite inspectum , atque Bonoso in Rebus agenti perferendum traditum ; his informanda fuit religiosa prudentia tua, fili carissime . Iam tuæ erit generositatis , agnitum a me sine vlla cun-ctatione defendere . Nos etenim,propitio Deo , contra ea quæ in nostram parantur necem , stare lætos , cum causas , cur tali scripserim modo, discutere cœperit, inueniet.] hæc Lucifer. Quid autem his acceptis Constantius fecerit, haud liquet : scimus tamen hominem fuisse sæuissimum , Imperiumque suum ipso eius ingressu multis propinquorum & aliorum ( quod dictum est) cædibus cruentasse , & quod pluribus Ammianus testatur , sæpe in domesticos dira cæde sæuissimè : sed nihilominus affectasse ipsum interdum patientiam philosophicam , ex ijs quæ de eo scribit S. Gregorius Nazianzenus a facile colligi potest ; ipsum enim cuida ex suis prouocanti ad iracundiam & vindictã, atque dicenti ; Quid ape mitius ac lenius? nequaquam tamen illa fauis eximentibus parcit. Respondit: Non ignoras vir optime, ne api quidem stimu- lum securum esse? Ferit enim, sed ipsa quoque mox perit.] Ceterum aduersus reprehensorem suum expostulasse Constantium, illis lectis libris, ipse Lucifer eo commentario, quem postea in eundem ingeminans scripsit, De non parcendo in Deum delinquentibus, demon- strat ipsius exordio, cum ait : Superatum te, Imperator, a Dei seruis ex omni cum conspexisses parte, dixisti, passum te, ac pati contra monita scripturarum contumeliam. Dicis, nos insolentes extitisse circa te, quem honorari decuerit. Si quisquam Dei cultorum pepercit apo- statis, sint vera quæ dicis de nobis, &c.] Porro grauioribus eum illo libro exagitat inuectiuis.

Rursum vero idem Lucifer, quod autumaret Constantium atque ministros eius in necem suam conspiraturos, alium addidit commentarium, cuius est titulus, & argumentum, Mo- riendum pro Filio Dei : sed hos postea scriptos esse constat, nempe post Conciliabulum Sirmianum, & Constantinopolitanum, in quo Eudoxius, cuius mentionem habet, suffectus est in locum Macedonij. Videas hominem maiore semper animi libertate atque constan- tia insurgere in Constantium ; quod ex hac vna vel altera eiusdem voluminis scripta sententia ( vt innumeras alias prætereamus ) datur inspicere, cum ipsum Imperatorem hisce verbis compellat b :

Mactasti quamplurimos in Alexandria, laniaisti certos toto in Orbe, dispersisti resistetes tibi variis in locis : sed hi omnes ( quod tu audire minime vis ) martyres sunt : illos omnes beatissi- mos tuo mactatos gladio, in paradiso esse, quidem credimus. Crede mihi, quod a te statue- rimus interfici : quia & melius esse viderimus, in omnia æua Deum habere amatorem, quam tecum Iuda Scarioth Iudæorum imitatore puniri. Hinc est denique, Constanti, quod fren- dores colubri per te illatos non timentes, subire parati sumus omne exitium : numquam nos consiliorum nostrorum poenitere potest, si per te mactati, qui adhuc tuis crudelibus restitisse D videmur manibus, fuerimus : mors etenim, quam nobis tu minitaris inferre, omnibus est pa- rata. Tantam vero beatitudinem, quantam sancti sunt martyres adepti, nemo, vt videmus, est consequutus, nisi hi qui mortem propter vnicum Dei Filium moriundo vicerunt. Dicatos Deo homines torques, interficis, exterminas : et cur hæc geras, causas odiorum reddere non vales. quia tu erras, etiam nobis irasceris, cur veram teneamus viam : et cum nostra salubri admonitione corrigere te possis ; errores tuos insuper crudelibus factis coaceruas, dicatas Deo mentes, euisceratis corporibus extorquens eorum, qui statuerimus Deo fidem vsque ad extrema vitæ seruare curricula.] et post multa id genus, sic rursus in eundem Constansium Imperatorem :

Indigne fers, inquit, Arii vermis, cur defendamus, quod claritas, potestas, magnitudo, æternitas, diuinitas vna sit Patris & vnici eius Filij. Non esse nouum quod nos Legati affe- uerabamus in tuo Palatio, & confirmando non desumus semper sic fuisse & esse creditum a Christianis, sicuti apud Niceam contra hæresin tuam Arianam & omnes errores videtur esse sacra fides conscripta : si tandem oculos serpentis moribus confossos cordis tui aperias, in- uenies quod hanc habet, hanc defendit Ecclesia fidem, quam sibi traditam cognoscit per beatos Apostolos. Omnes momento peragrare si posses gentes; inuenisses, stolidissime Impe- rator, vbique Christianos, sicuti nos, credere ; in hac defensione nostra perstantes, pro Dei Filio, vt nos, mori cupere. At tua nouella prædicatio & recens religio sub prætextu fidei bla- sphemia in perniciem salutis tuæ per te prolata non solum adhuc limitem Romanum peragra- re non valuit, & vtique te satis agente : sed & vbi radices figere tentauerat, aruit, receden- tibus scilicet omnibus Dei famulis a te; atque paucis tuis quos lolidum esse super frumentum seminatos, Dominus prædixerit, tecum marentibus.] hæc ipse. Ex quibus videas, quan- tumlibet Ariani fauore Constantij, & ipse Constantius omni Arianorum conatu totum Christianum

A Christianum Orbem miscuerint, vt Arianam hæresin, fide explosa Catholica, in Ecclesia se- minarent ; haud tamen voti cōpotes factos esse, sed euasisse eorū segetes ( sicut in Psalmis a est ) tamquam foenum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit, de quo non implebit manum suam qui metet, neque sinum suum qui manipulos colliget.]

Sed & quod idem Lucifer omnibus suis scriptis ageret Athanasij causam, cuius studio; exi- lium prætulit gratiæ Imperatoris; res ab eo in Alexandrinos crudeliter atque tyrannice ge- stas reuocat in mentem, hæc dicens b : Recordare, Constanti, de scelerum tuorum memoria re- centi, quam tibi in ciuitate Alexandrinorum inuissisti: quantos per abrupta vna tincta subscrip- tionis tuæ deiecerit, quantos gladio demeti fecerit, quantos fame sitique exedi, vel carceri- bus necari, quantos intercepto effecerit spiritu strangulari : et tamen his omnibus crudelitati- bus in sanctos martyres, quos tuus interfecit gladiatorius animus, cum sæueris in nos ; cru- delius sæuis, dum retines gladium, dum das operam, ne in remediū velocius exitus succurrat mortis. Dilacerari toto corpore vtique nos patimur, probantes nihil magis congruere; sa- pientium grauitati atque constantiæ, quam nullis terroribus de proposito atque sapientia de- pelli ; sed esse vtilissimum pro Deo cruciari, & mori non posse Deo mancipatos, nec per tua vinci tormenta ; sed te magis prosterni, atque deduci in nihilum.] in hunc modum ipse, in his totus ea scripture versatus .

Verum ex his quæ eodem libro inferius de Eudoxio ait ab eo suffecto in locum Mace- donij in sedem Constantinopolitanam, post biennium commentarium illum fuisse scriptū ap- paret; ac proinde quæ nuper dicit ab ipso facta esse suo rescripto in Ecclesiam Alexandrinam, diuersa ab illis fuisse, quæ ex Athanasio superius sunt recensita, liquet. Hæc quidem sunt, & alia plura his similia, quæ Lucifer Apostolicæ sedis Legatus, Apostolico pectore, in Constantium ab exilio tela coniecit. Ita autem cum perlata essent ad Athanasium in eremo latitantem, non nihil gauisus est, mittensque ad Luciferum diaconum suum Eutychem hacce litteras dedit c :

Domino dilectissimo fratri Lucifero Episcopo & confessori Athanasius in Domino S. Deo fauente, corpore valentes misimus etiam nunc carissimum nostrum Eutychem dia- conum, vt tua quoque religiosa sanctitas, quod est nobis optandum & desiderabile, de tua incolumitate, tuorumque omnium, certiores nos efficere dignetur. Vobis namque confesso- ribus, ac seruis Dei viuentibus, credimus statum Ecclesiæ Catholicæ renouari : et quod hæ- retici conscindere tentauerunt, hoc Dominum nostrum Iesum Christum per vos ad integrum restituere. Quamquam enim persecutores Antichristi per potentiam huius mundi omnia ege- rint, vt extinguerent lucernam veritatis ; tamen Diuinitas per vestram confessionem clario- rem eius lucem ostendit: vt neminem latere possit eorum fallacia. Antehac vel simulare pote- rant: nunc Antichristi nominantur. Quis enim non excretur, qui eorum communionem tam- quam maculam ac virus anguis non fugiat?

Omnis vbique Ecclesia luget, omnis ciuitas gemit, senes Episcopi in exilio laborant, & hæretici dissimulant ; qui dum negant Christum, publicanos se effecerunt, sedentes in Eccle- siis, & exigentes vectigalia. O nouum genus hominum & persecutionis, quod adinuenit dia- bolus, vt ipsis ministris ad malefaciendum, & hi tanta crudelitate vterentur. Sed etsi hæc tanta agunt, & superbias & blasphemias extenderunt : confessio tamen & religio & sapientia vestra non modicum, sed maximum solatium & magna consolatio est fraternitati. Peruenit enim ad nos; scripsisse sanctitatem tuam Augusto Constantio : et magis magisque miramur : quia in medio tamquam scorpionum habitans, animi tamen libertate vteris, vt vel monendo, E vel docendo, vel emendando, errantes ad lumen veritatis adducas. Rogo igitur, rogant mecum etiam omnes confessores, vt digneris nobis exemplum destinare, vt non tantum auditu, sed etiam ex litteris perspicere possint omnes animæ tuæ virtutem, fideique fidu- ciam & libertatem. Salutant sanctitatem tuam qui mecum sunt. Saluto omnes qui tecum sunt. Diuinitas te incolumem, vegetum, memoremque nostri semper tueatur, domine dile- ctissime, & vere homo Dei.]

His Lucifer acceptis litteris, exemplar omnium scriptionum, quas ad Constantium dede- rat, libenter impertitus est : quas cum Athanasius magna animi admiratione atque læ- titia perlegisset, alias ad eundem litteras misit, quibus & quo statu res suæ essent, reddidit cer- tiorem, nepe de grassatione facta in sanctos monachos in odium Athanasij, quasi ipsum rece- pissent & occultassent: deq. fuga iterū ab ipso captata, & in occultioribus latebris quæsito per- fugio. hic eā describemus integrā, nefas putātes, vel apicem vnū præteriisse tanti confessoris ad confessorem talem scribentis, eo præsertim tempore, quo arctioribus angustiis premeretur.

Domino

b Lucif. lib. Mo-  
riendum pro Deo  
Filio.

LUCIFER EX-  
PROBAT CON-  
STANTIO SIBI  
LIBERA ARIANO-  
RVM.

c Apud Lucif.  
prope finem.  
ATHANASII  
LITTERAR AD  
LUCIFERVM  
EPISC.

LUGVBRI EC-  
CLESIAE STA-  
TVS.

LUCIFER MIT-  
TIT SVA SCRIP-  
TA AD ATHA-  
NASIVM.

Domino gloriosissimo ac merito desideratissimo Coepiscopo Lucifero, Athanasius in Domino Salutem.

Posterioriores litterae Athanasii ad Luciferum. Etsi credo peruenisse etiam ad sanctitatem tuam de persecutione, quam etiam nunc aduersus fratritatem facere conati sunt inimici Christi, quarentes sanguinem nostrum: possunt tamen carissimi nostri referre quoque religioni tuae. In tantum enim rabiem per milites extendere ausi sunt, ut non solum ciuitatis clericos effugarent, sed etiam ad eremitas exirent, & funestas suas manus aduersus monachos immitterent. Inde factum est, ut etiam ego me longius abducerem; ne etiam qui nos susceperunt, negotium ab eisdem paterentur. Cui enim parcerent Ariani, qui nec animis suis pepercerunt? Quando autem possunt recedere a suis nefandis actibus, dum permanent negando Dominum Christum unicum Filium Dei? Hae est radix eorum prauitatis, hoc suo arenoso fundamento aedificant peruersas suas vias, sicut scriptum inuenimus in tertio decimo Psalmo: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus: et mox sequitur: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in operibus suis. Inde Iudaei negantes Filium Dei, digni fuerunt audire: Vae gens peccatrix, populus plenus delictis, semen malignum, filij sine lege. Vnde sine lege? quippe quia dereliquisti Dominum: Inde beatissimus Paulus cum coepisset non tantum credere Filium Dei, verum etiam praedicare deitatem ipsius, scribebat: In nullo mihi mali conscius sum. Ita iuxta vestram confessionem etiam nos optamus, tenentes Apostolicam traditionem, viuere iuxta diuinae legis mandata; ut possimus vobiscum inueniri in choro illo, in quo nunc exultant Patriarchae, Prophetae, Apostoli, ac Martyres.

Athanasii latebrae abstrusiores. Licet igitur Ariana infamia cum extranea potentia ita se mouebat, ut non liceret, nec fratres, nec (quantum illi fauebant) libere aerem videre: tamen iuxta orationes tuas, Deo fauente, etsi cum labore & periculo, videre potui fratrem, qui solet tam necessaria, quam epistolas tam sanctitatis tuae, quam aliorum, destinare. Accepimus itaque epistolas & libros religiosissimae ac sapientissimae animae tuae, in quibus perspeximus imaginem Apostolicam, fiduciam propheticam, magisterium veritatis, doctrinam verae fidei, viam caelestem, martyrii gloriam, triumphos aduersus haeresin Arianam, traditionem integram, Patrum nostrorum regulam rectam Ecclesiastici ordinis. O vere Lucifer, qui iuxta nomen, lumen veritatis ferens, posuisti super candelabrum, ut luceat omnibus. Quis enim, exceptis Arianis, non peruidet ex tua doctrina veram quidem fidem, maculam autem Arianorum valde & admirabiliter? ut est lumen a tenebris, ita separasti veritatem a calliditate: et ab hypocrisis haeticorum defendisti Catholicam Ecclesiam: probasti nihil esse, sed tantum phantasmam Arianorum verba: docuisti callidos esse frendores diabolicos. Quam bona & iucunda hortamenta tua ad martyrium! quam desideratissimam ostendisti mortem esse pro Christo Filio Dei! quam futuri saeculi & vitae caelestis amorem manifestaisti! Videris esse verum templum Saluatoris: qui in te habitans, haec ipse per te loquitur, ipse qui tantam gratiam praebuit sermonibus tuis: quippe qui ante eras apud omnes amabilis; nunc autem tantus est amor affectionis tuae in animis omnium collocatus, ut Eliam te nostris temporibus nominent. et non mirum: si enim qui Deo placere videntur, filij Dei nominantur; tanto magis participes Prophetarum, confessores, & maxime te appellare, dignum est.

Scripta Luciferi ex spiritu sancto. Crede mihi, Lucifer, non tu solus haec loquutus es, sed Spiritus sanctus tecum. Vnde haec tanta memoria Scripturarum? Vnde sensus & intellectus earundem integer? Vnde talis ordo sermonis compositus? Vnde tanta hortamenta ad viam caelestem? Vnde fiducia contra diabolum, & probationes aduersus haeticos, nisi Spiritus sanctus collocatus esset in te? Gaude igitur in eo te esse, iam peruidens in quo etiam praedecessores tui nunc sunt martyres, hoc est in choro Angelorum. Gaudemus etiam nos, habentes & exemplum virtutis & patientiae & libertatis. Nam de his quae scripsisti de nomine meo, erubescio aliquid proferre, ne videar adulator: sed scio, & credo ipsum Dominum, qui sancto & religioso animo tuo reuelauit omnem notitiam, redditurum tibi etiam pro hoc labore praemium in regno caelorum. Quia ergo talis es: precatorem te esse pro nobis, per orationes Dominum petimus, ut iam inspicere dignetur (ut est misericors) Ecclesiam Catholicam, & eripiat omnes famulos suos de manibus persecutorum: quo etiam hi omnes, qui propter metum temporale exciderunt, leuare se tandem possint, & reuerti ad viam iustitiae, a qua seducti vagantur, nescientes in qua fouea sint miseri. Specialiter autem ego peto; si aliquid minus a me dictum est, ignoscere digneris: a tanto enim fonte quod potuit imperitia, ea vix haurire valuit.

Arianorum studium in perquirendo Athanasium. De fratribus autem nostris, si minus potui videre eosdem; iterum ignoscas, peto: est enim ipsa veritas testis, optasse me, & desiderasse hoc impetrare, & tantum habuisse dolorem, quod non potui: nam nec lacrymae cessauerunt ab oculis, nec gemitus ab animo, quia nec fratres permittimur

A permittimur videre. Testis est autem Dominus, quia nec parentes, quos habeo, potui videre, ex quo persequuntur nos. Quid enim non faciunt Ariani? itinera obseruant, curas agunt de proficiscentibus, & exeuntibus de ciuitate, naues quaerunt, eremos circueunt, domos perturbant, concutiunt fratres, singulis negotiis concinnant. Sed Deo gratias. Dum haec agunt, tanto magis & plus execrantur ab omnibus, & cognoscuntur vere (ut dicit sanctitas tua) mancipia esse Antichristi: et ipsi miseri dum odio habentur, durant in malignitate sua, donec morte cum suo Pharaone & ipsi damnentur. Salutant religionem tuam qui tecum sunt. Dignare salutare qui tecum sunt. Diuina Dei gratia incolumem te memorem nostri semper beatum conseruet, merito homo Dei, famule Christi, particeps Apostolorum, solatium fraternitatis, magister veritatis, & in omnibus desideratissime.] haecenus Athanasius ad Luciferum. B Acceptos autem ab eo scriptos libros idem Athanasius in Graecum sermonem conuertit, quo Orientalibus omnibus iisdem communiores essent: testatur id quidem Marcellinus in libello ad Theodosium de schismate Vrsicini.

Quod rursus ad Luciferum spectat; plane constat, tum Constantium ipsum, tum Arianos ceteros illi gloriam martyrii inuidisse, cuius se adeo cupidum esse, tot tantisque scriptis editis praeferebat: cum alioqui in alios mille modis (ut vidimus) mortis supplicia irrogare, pro nihilo ducerent. Ceterum haud est permixtus quiete agere: nam auctor est idem Marcellinus presbyter, Luciferum nequaquam vno in loco exilium duxisse, sed ab Arianis iam quanto in diuersa loca mutatum: de eodemque testatur, cum Eleutheropoli exularet apud Eutyrium eius loci Episcopum Arianum, dira ab eo passum esse; sed & eo defuncto, ab illius successore, Turbone, nomine, grauius exagitatum: accidisseque saepe, ait, ut cum idem omnes qui Catholicae communionis essent, grauius infectaretur, inuentos eos apud Luciferum sacros conuentus agentes occideret, ac sacra vasa, sacrosque codices diriperet. Sed quod vni ipsi pepercerit; plane apparet, expressam iussionem fuisse Constantij, ne idem Lucifer, quam auide cupiebat, dignaretur corona martyrii. Quod autem eodem auctore constat, ipsum saepe coactum exilij loca mutare; ex his conciliandi sunt, qui de loco, vbi Lucifer exularet, diuersa inter se scripsere: dum scilicet S. Hieronymus eum in Palaestinam amandatum tradit, alij vero dicunt missum esse in Aegyptum ad superiores Thebas.

Sed relicto interea Lucifero, alio tempore eum saepius conuenturi, redeamus ad abstrusas latebras S. Athanasij, cum (ut ipse superioribus suis litteris testatus est) militibus eremum peruadentibus, & cuncta loca exquisita indagine perlustrantibus, & abdita quaeque rimantibus, ipse eo loci perfugium quaesierit, vbi nec libere aerem, nec fratres videre sibi liceret, vno excepto, qui ei necessaria ministraret, & epistolas ad eum missas afferret: haec inquam cum ipse testetur; in eam adducimur sententiam, ut locus ille fuerit cisterna sicca, in qua annis sex illud delituisse, Ruffinus tradit, licet perperam ad alia tempora eiusmodi latebras ipse referat, qui de his haec scribit: Hinc iam toto Orbe profugus agitur Athanasius, nec vllus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, Praefecti, Comites, exercitus quoque ad peruestigandum eum mouentur edictis Imperialibus: praemia delatoribus proponuntur, si quis eum viuum; si id minus, caput certe Athanasij detulisset. Ita totis regni viribus frustra aduersus eum, cui Deus aderat, certabatur. Interea sex continuis annis ita latuisse fertur in lacu cisternae non habentis aquam, ut Solem numquam videret. Sed cum per ancillam, quae sola conscia dominorum officij, qui ei latebras praebuerant, videbatur, indicatus fuisset; tamquam Dei spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum indicibus veniebatur, post annos sex migravit ad alium locum. Ita illi qui venerant, frustrati, dominisque in fugam versis, de ancilla, ut falsa indice, poenas sumunt.] hucusque Ruffinus. Sed & quoniam ab his diuersa Sozomenus narrat, hic pariter eadem recitemus; atque demum visis hisce omnibus & accurate perpensis, quid magis arrideat veritati, dicendum est.

Sozomenus igitur recitatis in primis quae a Ruffino scripta sunt, alias postea latebras Athanasij his verbis recenset: Athanasius fuga (vbi supra demonstratum est) ex Constantij manibus elapsus, ad Imperium Iuliani, de quo nunc agitur, apud quamdam sacratam virginem in ipsa vrbe Alexandria latitauit; quam quidem virginem pulchritudine tantum omnibus illius temporis mulieribus antecelluisse accepimus, ut sicut omnibus in eam intuentibus miraculum putabatur, sic viris modestiam & continentiam profitentibus fugienda videretur, ne ex suspitione labe aliqua ipsis aspergeretur infamiae: erat enim in ipso etiam aetatis flore pudica cum primis & casta: quae res, etiam si naturae adiumentum non accedat, afferre tamen ad insignem corporis pulchritudinem solet non parum ornamentum. Nam, ut verum dicamus, non ut quibusdam placet, qualia sunt corpora, talem consueuisse animum esse, sed ex animi institutis

ARIANI INVENTENT LUCIFERO MARTYRII GLORIAM.

a Hieronymus de scriptis Ecclesiasticis in Lucifero. b Ruffinus lib. 1. c. 27. c Sozomenus lib. 3. c. 4. Theodorus lib. 3. c. 4. d Sozomenus lib. 5. c. 11. e Athanasii latebrae inaccessabiles. c Ruffinus lib. 1. c. 18.

d Sozomenus lib. 4. c. 9. e Sozomenus lib. 5. c. 6. f latebrae Athanasii apud virginem.

POSTERIORES LITTERAE ATHANASII AD LUCIFERUM.

QUID IN ERRE METASARIANI.

ATHANASII LATEBRAE ABSTRUSIORES.

LUCIFERI LAUDE.

SCRIPTA LUCIFERI EX SPIRITU SANCTO.

ATHANASII PERQUIRENDO.

ARIANORVM STUDIUM IN PERQUIRENDO ATHANASIVM.

instituta habitudinem corporis effingi solere: et qualē rem quisque forte in animo instituat, A  
talem ipsum quoque videri eo tempore, quo eam instituat. cui quidem sententiā nemo, cer-  
to credo, si modo in eam accurate inquirat, omnino contradicaturus est.

Athanasium autem ferūt, diuina visione, quā cum ita saluum fore submonuerat, impulsū,  
ad hanc virginem profugisse: ac mihi profecto in rei euentum intuenti, ista non sine diuina  
prouidentia administrata videntur; vt scilicet tum Athanasij necessariis, si quis ab eis de eo  
quærere aggrederetur, vel iurare cogeret, nihil exhiberetur negotij; tum ille ipse apud hanc  
occultatus, tuto posset delitescere: quā quamquam ob pulchritudinem non satis integrum  
putauit, vt sacerdos secum ætatem degeret, ne inde in suspicionem vocaretur; tamen propter  
animi magnitudinem eum in suas ædes excepit, & summa prudentia ac cautione adhibita, ser-  
uauit incolumem, & tam fidam custodem, ministramque tam sedulam ei se præbuit, vt pedes  
eius lauaret, & res ad victum necessarias, aliasque etiam omnes, quas natura, dum vrget ne- B  
cessitas, nos subire cogit, ipsa sola subministraret: quin etiam libros, quibus opus habebat, ab  
aliis pro eo mutuo acciperet. Et tamen ista in prolixum temporis spacium facta essent: tamen  
ne vnus quidem ex ciuibus Alexandrinis omnino ea cognosceret.] hactenus Sozomenus.

Palladius quoque eandem historiam recitans, se eam virginem nouisse testatur, de qua  
& ipse eiusmodi narrationem instituit: Virginem quamdam in Alexandrina noueram ciuitate,  
quam ego septuaginta annos habentem vidisse memini. Cui testimonium clerici illi omnes  
ferebant, quod cum adhuc iuuenis videretur, viginti fortassis annorum, pulchritudinis  
magnæ, cum aspectus omnium vitare consueuisset, ne qua propter miraculum vultus eius ex  
suspicione quadam macula notaretur. Quo tempore accidit, vt Ariani sub Constantio Im-  
peratore per Præpositum eius Eusebium beato Athanasio Episcopo facerent factionem, &  
execrandas ei criminum calumnias excitarent. Tunc igitur ille venerabilis corruptum iudi- C  
cium pollutumque declinans, non amico, non clerico, non parenti, non cuique alij se cre-  
didit, atque commisit: sed cum subito quidam Præfecturæ apparitores ipsum inuestigassent,  
domumque eius intrassent; tunica ille tatum sua & byrro vestitus, medio noctis fugiens, ad hanc  
virginem venit. Ad quam tantæ rei nouitate perterritam his sanctus Episcopus loquutus est  
verbis: Ab Arianis, inquit, plurimum quæror & calumniosus criminibus inductor: ne igitur &  
ego irrationabili nota defamer, & propter me qui ad meam pœnam inique parati sunt, in pec-  
catum ruant; fugiendum magis credidi. Deus autem mihi hac nocte reuelare dignatus est,  
dicens: Apud nullum ito: apud illam scias te posse saluari. At illa tum gaudio lætitiæ spiritua-  
lis erecta, proiectis cogitationibus vanis, cœpit totis sensibus esse cum Deo, sanctumque illum  
virum per sex annos intra cellæ suæ secreta celauit, quoad memoratus Constantius vixit.]  
hæc Palladius; cetera autem de ministerio eadem, vt supra Sozomenus. D

His in medium adductis: illud primum considerandum est, non posse vtramque historiam  
esse veram, quarum altera Rufinum, altera vero cum Sozomeno habet quoque assertorem  
Palladium. Nam cum nullæ aliæ quæsitæ fuerint ab Athanasio latebræ, nisi postquam a Sy-  
riano duce grassatio facta est in Ecclesiam Alexandrinam, quæ (vt diximus) huius anni exor-  
dio accidit: fieri non potuit, vt quod tradit Rufinus, sexennio delituerit in cisterna, ministerio  
vltus ancillæ, quæ ipsum detulit ad Arianos; totidemque annos vsque ad obitum Constantij ha-  
bitauerit apud virginem illam, de qua facta mentio est: nam ab hoc anno vsque ad obitum  
Constantij, non nisi quinque annorum spatium intercedit, cum ad veritatem vtriusque histo-  
riæ duodecim ab hoc tempore vsque ad eiusdem Imperatoris mortem statuendi essent; cum  
tamen ex eius sententia, sex annis ponatur absconditus in cisterna, ac sex itidem apud virgi-  
nem commoratus. Sed nec antehac vllum potest sexennij tempus inueniri, immo ne annus E  
quidem, quo Athanasius delituisse probari valeat, præsertim Constantis Imperatoris tempo-  
ribus, quibus ea accidisse de absconione in cisterna, ijdem citati auctores perperam tradunt.  
Relegat quæso curiosus lector omnes, singulosque retro annos superius recensitos a tēpore Nicœni  
Concilij; et videat, num vel annus integer reperiri queat, in quo Athanasius non factus  
cœni sit perspicuus omnibus, vbicumque locorū ipsum manere contigerit. Cum igitur ex his  
quæ dicta sunt, alterutra de latebris Athanasij historia necessario sit explodenda: illa a Rufi-  
fino descripta, & priori loco superius recitata, ex veritate temporis falsa redarguitur. Sed vi-  
dendum est, an posteriori loco posita, & a Sozomeno atque Palladio recensita, aliquo modo  
sibi constare valeat.

Certe quidem magna æstimari potest Palladij auctoritas, qui eam virginem iam septuagē-  
nariam nouisse affirmat: ceterum haud tanta est, vt non maioris fidei ipse Athanasius habē-  
dus sit, qui (vt vidimus) sapius testatur, se, cum inuasa esset, noctū Ecclesia a Syriano, non  
Alexandriæ

A Alexandria amplius commoratum esse, sed solum vertentem, euestigio fuga lapsū, eremum  
petiisse; quod, vt diximus, Gregorius Nazianzenus item affirmat: mansisseque ibi, lit-  
teræ datæ post sequentem annum, vt ipse ait, ex eremo ad Serapionem Episcopum (quod  
suo loco demonstrabimus) manifeste significant. vt de his nulla dubitatio suboriri possit: nisi  
quis dixerit (quod est Athanasij nomine profus indignum) ipsum sapius esse mentitum, at-  
que ne ab hostibus inueniretur, datas a se Alexandriæ e latebris litteras, ex eremo il-  
las scripsisse (quod dicendum non est) mendaciter affirmasse: cum præsertim in reci-  
tatis nuper eiusdem Athanasij litteris ad Luciferum tam exacta mentio habeatur de  
grassatione militum in eremi monasteria, ex qua ipse compulsus sit longius proficisci,  
ne qui eum exceperent, molestia afficerentur; atque ob id opus fuerit in abditum lo-  
cum secedere, in quo nec aeris luce libere sibi frui liceret, neque a quoquam fratrum inuisi.

B His inquam permotus, mendacij suspectam semper habui secessionem illam, quam dicunt,  
Athanasij apud formosissimam virginem, & commorationem apud eam annorum sex,  
nullo arbitro: interdumque existimaui, id fuisse, ad infamandum sanctissimum virum, Aria-  
norum commentum, cum elusa esset eorum in eo perquirendo sollicita cura. Ceterum id  
ipsum ab eis in vulgus sparsum, post tot annorū curricula, vt verum, fuisse quoque Catholicis  
persuasum, quod esset honestatis coloribus egregie pigmentatū. Nam quod (vt vidimus) Atha-  
nasius sæpe testetur, virgines Alexandrinas Arianis communicare renuētes, grauissima passas  
esse: haud putandum tam impios atque sæuissimos homines spectatissimam forma virginem  
ignorasse, quæ a procacioribus illis tum Arianis, tum Gentilibus in primis appetenda fuisset.

Sed nec illud ex Ecclesiasticarum legum præscripto recitatur a Sozomeno atque Pal-  
ladio: pulcherrimam illam virginem per se lauare solitam pedes Athanasij; viduarum enim  
tantum id munus erat in Ecclesia, & earum quæ essent ætate proeclatæ: nec Athanasius  
ira deliciosus erat, vt deficiente ministerio viduarum, opus habuerit per adeo for-  
mosam virginem illud expleri periculofum charitatis officium. Sic igitur cum nulla ex  
parte ista probentur, & quæ ex ipso Athanasio sunt recitata, eisdem aduersentur: ex  
Arianorum potius (vt aliæ multæ calumniæ) officina prodijisse, mihi facile persuadeo. Illud  
tamen non negauerim contingere potuisse (vt ratio aliqua habeatur Palladij asserentis se  
virginem illam iam factam septuagenariam cognouisse) vereque euenisse putauerim, ipsum  
Athanasium, eo fugæ inopinatæ improviso impetu, qualescunque latebras sibi opportu-  
ne tunc obuias captantem, dictæ virginis domum ingressum esse; sed mox inde (quod  
ipse testatur) recedentem, eremum petiisse. Quamobrem ex verbis eiusdem Athana-  
sij recitatis, in eam sententiam pedibus iuerim; latebras illas post fugam e monachorum con-  
D fortio in eum locum, vbi nec lucem aeris libere videre posset, reuera fuisse cisternam vete-  
rem, sed aquis siccam, instar illius in agro quoque positæ, in quam Ioseph<sup>a</sup> a fratribus de-  
missus est; atque ibi conscio tantum ministro illo qui ei necessaria suppeditabat, vsque ad  
obitum Constantij eum quinquennio prope vixisse.

Sed quod argumenti ratio postulat, & Christiana pietas exigit, iam inuisamus illos  
gloriosos confessores, sanctos Episcopos, quos vna cum Lucifero anno superiori a Con-  
stantio Augusto in exilium missos diximus: hos enim sicut Catholicorum charitas omnis  
generis officiis prosequuta est, ita Ariana crudelitas quibus valuit malis exagitare non  
destitit; de obsequio autem in eos Fidelium hæc Seuerus<sup>b</sup> habet: Ceterum exules,  
satis constat, totius orbis studiis celebratos, pecuniasque eis in sumptum affatim conge-  
stas, legationibus quoque eos plebis Catholicæ ex omnibus fere prouinciis frequenta-  
E tos.] ita Seuerus. Sed de ipsis confessoribus hæc S. Ambrosius<sup>c</sup>: Errauerunt toto Or-  
be, vt nihil habentes, & possidentes omnia. Quocumque missi essent, locus deliciarum  
putabatur: neque enim illis quidquam deerat, quibus fides locuples abundabat. Deni-  
que locupletabant alios ipsi, inopes ad sumptum, opimi ad gratiam. Tentabantur, sed  
non mortificabantur, in ieiuniis, in laboribus, in custodiis, in vigiliis. Euaserunt de in-  
firmitate fortes: non expectabant deliciarum illecebras, quos faginabat fames: non adu-  
rebant eos torrida ætatis, quos refrigerabat æternæ spes gratiæ: non frangebat glacialis  
plagæ frigiditas, quibus feruenti spiritu vernabat deuotio: non verebantur vincula homi-  
num, quos Iesus soluerat: non desiderabant redimi a morte, qui præsumebant a Chri-  
sto resuscitari.] hæc S. Ambrosius, agens de sanctis Episcopis Eusebio Vercellensi & Dio-  
nysio Mediolanensi.

At vero vt primum conueniamus ipsum Eusebium exulem, cuius certior sedes & vno in  
loco mansio diuturnior: ablegatus ipse cum esset Scythopolim in Palæstina, erat sub cura  
Annal. Eccl. to. 3. Iii Patrophili

CASTITAS A-  
THANASII PRO  
BATA.Palladii in Lau-  
sias.  
EADEM HISTO-  
RIA A PALLA-  
DIO FIDEM AC-  
CIPIT.RUFFINI NAR-  
RATIO ARGVI-  
TVR ERRORIS.HISTORIA RE-  
CITATA A PAL-  
LADIO ET SO-  
ZOM. HAUD SI-  
BI CONSTAT.LATEBRÆ A-  
PVD VIRGI-  
NEM FERRE IM-  
VENTVM A-  
RIANORVM.

a Genes. 37.

FIDELIVM  
PIVM OFFI-  
CIVM ERGA  
EXVLRS EPI-  
SCOPOS.  
b Seuer. lib. 2.c Ambros. ad  
Vercellens. epist.  
72.

EVSEBIUS SCYTHOPOLI EXULANS QUAE PASSVS SIT.

Patrophili veterinosi haeretici, Arij quondam focij, hominis plane saeuissimi, omniumque ter-

Epiphanius haeresis

PATROPHILVS ARIANVS EPISCOP. QVID IN EVSEBIVM.

Ceterum quod Ariani pollerent Imperatoris auctoritate: haud passi sunt eum apud tantum hospitem commorari, quem Patrophilus a Iosepho diuulsum dirae custodiae mancipauit: indigne enim ferebant cum ipse, tum Constantius & ceteri Ariani, vt quem a sua Ecclesia exilio abstraxissent, in Arianorum parocia tanto dignaretur honore, cum hospitio Comitis, tum etiam visitatione ex diuersis circum circa prouincijs insignum fama virorum. Quae autem Eusebius passus sit a Patrophilo Episcopo Ariano, scripto ad eum libello, quem illigauit litteris ad suos in Italiam missis, Eusebius ipse significat: quae quidem scripta licet (vt in alijs saepe accidit) ex nimia antiquitate non nihil videantur esse mendosa; tamen sicut effossum informe aurum & rude eo carius esse solet, quod nihil videatur alterius metalli habere commixtum; ita tanti confessoris egregia monumenta, sua ipsius vetustate atque simplicitate micantia, quibus res potius quam verba in pretio esse solent, gratiora plane erunt atque iucundiora quouis scripto recentioris auctoris quibuscumque eloquentiae faleris exornato: quidquid enim obducitur fuce atque pigmentis, suspectum redditur, pulchriorque enitescit ipsa sui puritate simplicitas, quae quod mentiri nesciat, omne quamuis ad ornatum compositum velamentum abhorret. Sed age iam clarissimi Praefulis, ac fortissimis confessoris scriptam in vinculis, missam e carcere hic describamus epistolam, quae sic se habet b:

b Apud Lipom. 20. 2. in Actis 6. Eusebij. EPISTOLA EVSEBII AD SVOS.

Dilectissimis fratribus, & fatis desideratissimis presbyteris, sed & sanctis in fide consistentibus plebibus Vercellensibus, Nouariensibus, Hipporegiensibus, nec non etiam Dertonensibus, Eusebius Episcopus in Domino aeternam salutem.

Licet nos multis Dominus noster a vobis corpore separatos foueret bonis, & vestram admodum in aduentu & visitatione plurimorum fratrum nobis praesentiam exhiberet: tamen maesti ac tristes, & sine lacrymis non eramus; quia longo temporis interuallo vestrae sanctitatis non accipiebamus scripta. Verebatur enim, ne qua vos aut accepisset diabolica subtilitas, aut potestas humana infidelibus subiugasset. His ergo dum afficeremur cogitationibus, & omnem consolationem fratrum qui ad nos ex diuersis veniebant prouincijs, ad dolorem magis absentiae vestrae, quam ad laetitiam verteremus: hoc praestare dignatus est Dominus, vt id de quo eram sollicitus, non solum litteris sinceritatis vestrae, sed & praesentia carorum nostrorum Syri diaconi, & Victorini exorcistae, cognoscere potuerim. Agnouit itaque, fratres carissimi, vos, vt desiderabam, esse incolumes: et quasi subito raptum omni longinquitate terrarum (vt Abachuc factum est, qui per Angelum portatus fuit vsque ad Danielem) sic me iudicauit ad vos peruenisse, dum singulorum litteras accipio, dumque sanctos animos vestros & amorem in scriptis vestris percurro.

LAVDATVR AB EVSEBIO SEDVLVM SVORVM PIVM OFFICIVM.

Miscebantur mihi cum gaudio lacrymae, & audis ad legendum animus occupatione lacrymarum tenebatur. Et erant vtraque necessaria, vt singuli sensus in hoc complementum desiderij sua dilectionis officia cuperent praevenire. Sic per dies in hoc occupatus, vobiscum me fabulari iudicans, praeteritos labores obliuiscabar: ita enim vndique circumdabant me gaudia, hinc stabilem fidem, hinc dilectionem, hinc fructum porrigentia, vt in tot tantisque constitutus bonis, subito me (vt superius dixi) non in exilio, sed vobiscum esse iudicarem. Gaudeo itaque, fratres carissimi, de fide vestra; gaudeo de salute, quae fidem sequitur; gaudeo de fructibus, quod non solum illic constituti, sed & longe pergitis. Vt enim agricola arbori bonae inseruit illi, quae fructuum causa non securim patitur, non ignibus mancipatur: ita & nos vestrae sanctitati non solum seruitium secundum carnem volumus & cupimus exhibere, sed & animas nostras pro

vestra

A vestra salute impendere. Extendistis, vt dixi, firmos cum fructu ramos, & per tam longa terrarum spatia ad me pertingere laborastis. Gaudeo agricola, & libens vestri laboris poma decerpo (quia tantum facere voluistis) nec solum ego, vel qui mecum sunt, sanctissimi nostri presbyteri, & diacones, vel ceteri fratres, sed & omnes qui desiderantes sumus. Replestis enim (vt Apostolus beatissimus dicit) viscera mea, cum complestis mandata diuina, quae complere decebat Christianos in Episcopum, vel Ecclesiasticos viros, quos in exilio fidei causa nostris laborare. Complestis quae oportebat fratres fratribus facere, & patri filios exhibere. Sed cum nos secundum mandata diuina, vobis volentes de terrenis caelestes, de caducis stabiles, de fragilibus sempiternos fructus facere, coepimus per necessitatem patientes quotidie seminare. Gaudebant de vestris fructibus pauperes, glorificabant Deum non solum ciuitatis ipsius homines, sed & omnes qui aut videre aut audire potuerunt, quantam mecum dilectionem haberetis ex ipsis fructibus videntes, glorificabant Deum, & omni nos honore cum vestra benedictione nominabant.

B Videns hoc diabolus innocentium hostis, iustitiae inimicus, contrarius fidei, quia in hoc opere benedicebatur Deus, inflammavit aduersum nos Ariomanitas suos, qui iam longo tempore suspirabant non solum de hoc opere, sed & de sua infidelitate, ad quam nos persuadere non poterant: vt existerent violenti more hoc, quo semper est usus, vt quos persuadere non poterat, vi & potestate terreret. Congregauit itaque suorum multitudinem: qui nos ad officinam infidelitatis suae rapiunt, & eludunt, & totam hanc potestatem traditam sibi ab Imperatore dicunt. His ergo multa dicentibus, & de sua potestate gloriantibus; in hoc illis ostendere volui quia nihil erant quae poterant, dum tacens, vt carnificibus corpus tradidi, quod Dominus dicebat posse in persecutionibus tradi. Quam libero autem fuerim animo, dum ab ipsis patior & recludor, & per quadriduum seruor, & diuersorum increpationes & persuasiones audio: in hoc ostendi, quia nec vnum sermonem dixi. Addere voluerunt ad malitiam suam, vt a me cessarent fratres, id est presbyteri & diacones; sed & ceteros dicebant se esse prohibituos, ne ad me accederent. Ego, ne ab infidelium manibus, vel potius transgressorum (quod deterius est) infidelium, vt Apostolus dicit, manducarem cibum, libellum ad ipsos hoc more feci:

ARIANORVM IN EVSEBIVM CRVDELITAS.

C Seruus Dei Eusebius cum conseruis suis, qui mecum fidei causa laborant, Patrophilo Custodi cum suis.] sic namque Eusebius ad Arianum Episcopum scribens, noluit eum dignare Episcopi nomine, sed Custodem voluit nominare, cui cura potissima esset Catholicos in carcerem detrudere, & per suos excubias detentis in carcere solite exhibere. Libellus autem sic se habet, vt de rebus ab eo summa saeuitia gestis narrationem historicam repraesentet. est vero

EVSEBII VERC. EPISC. LIBELLVS AD PATROPHILVM.

D ille huiusmodi: Qua me vi multorum & furore non solum tractum per terram, sed interdum nudato corpore lupinum portastis de hoc hospicio, quod mihi per vestros & Agentes in rebus dedistis, e quo numquam nisi nunc vestra violentia egressus sum? et Deus scit, & ciuitas nouit, nec vos hic & in futuro negare potestis. Ideo Deo causam referuo: vt quemadmodum ipse ordinauerit, finem possit accipere. Interim me hoc decreuisse sciatis (vt ratio nunc & in futuro & hic possit stare) in hospicio quo me clausum tenetis, in quo me post primam portationem retrudentes crudelius, ausi fuistis inde eodem modo portare, & in vnam cellam reicere\*: \*reficere non panem manducaturum, neque aquam bibiturum, nisi ante singuli professi fueritis non solum verbo, sed & manu, vos non prohibituos, fratres meos qui mecum haec fidei causa libenter patiuntur, de hospicio quo manent, necessarias escas offerre, nec eos qui me dignati fuerint requirere.]

\*reficere

E Subobscura haec videri possunt: sed illa est verborum plane sententia, vt Eusebius eo scripto fuerit Patrophilum Episcopum contestatus, se potius impastum perseueraturum in carcere, quam ab ipsis Arianis cibum accipere, quem tantum a fratribus, vel alijs qui ipsum inuiserent, sibi voluit ministrari, ne videri quoquo modo posset cum Arianis in cibo communicare. Sed subdit in eodem perstans argumento: Oportuerat quidem exire de corpore, ne tantum scelus, quod contra ius diuinum & publicum commisistis, saepe scire volentibus cogere dicere. sed ne quis de infidelibus vos in nobis crudeles appellet, & ignorantes diuina praecpta, putet nos confusionem potius vitare voluisse, quam Domino parere; ideo hoc voluisse praesumere: iterum dico, quod nisi professi & verbo & conscriptione fueritis; eritis homicidae, prohibendo. Nouit hoc omnipotens Deus: nouit & eius vnigenitus inenarrabiliter de ipso natus Filius, qui salutis nostrae causa, Deus sempiternae virtutis, hominem perfectum induit, pati voluit, morte triumphata, tertio die resurrexit, ad dexteram Patris sedet,

EVSEBIVS RENVT CIBVM ACCIPERE AB ARIANIS.

uenturus iudicare viuos & mortuos: nouit & Spiritus sanctus, testis est Ecclesia Catholica, A  
quæ sic confitetur: quia non ego in me reus ero, sed vos, qui conseruos meos necessaria mi-  
nistraturos prohibere voluistis.]

CUR EUSEBIUS  
RECUSARIT  
CIBUM ACCI-  
PERE A PA-  
TROPHILO.

Cur autem eiusmodi contestationem ad Patrophilum scriptam, eandem vniuersæ Ec-  
clesiæ communem esse voluerit: causa ista præcessit: Cum enim Patrophilus, quod di-  
ctum est, nulla valuisset Eusebium arte pellicere ad secum communicandum: consilium  
illud iniit, vt in ergastulum eum detentum cogeret a se missum pro alimento cibum ac-  
cipere: quod si sumpisset, gloriari posset, licet inaniter, Eusebium secum in cibo po-  
tuque communicare: si vero id facere detrectasset, atque ob eam causam fame periret,  
illud calumniose de eo omnibus diffamaret, Eusebium (quod magna esset ignominia) vo-  
luntario exitio diem extremum clausisse. ac propterea ipse hæc eodem libello mox subdit:  
Et si hoc putaueritis, vos debere contemnere, non quasi mortem timentem, sed ne post ex- B  
cessum meum dicatis me voluntaria morte exire voluisse, & quamdam nobis nebulam accu-  
sationis inueniatis: conuenturum me scitote Ecclesias, quas clausis interim litteris possem  
pertingere, conuenturum & Dei seruos, vt in ipsis concurrentibus, Orbis terrarum, quid fides  
integra, quæ ab vniuersis Catholicis Episcopis comprobata est, ab Ariomanitis patiat, quos  
ante damnauit, possit agnoscere.

Item subscripsi ego Eusebius Episcopus.] Eiusmodi autem sua subscriptione libello firma-  
to, hanc ad ipsum contestationem adiecit.

Adiuuro te qui has litteras legeris, per Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, vt non sup-  
primas, sed aliis legendas tradas.] sequitur in eadem epistola de rebus post hæc gestis exacta  
narratio, his verbis:

RVRSVM ARIA-  
NI IN EUSE-  
BIUM GRAS-  
SANTVR.

Hi ergo vix quarta die ad hunc libellum mitigati, ieiunos ad hospitium, in quo man- C  
feramus, reuerti nos compulerunt. Viderunt interea, quemadmodum nos reuertentes  
populi cum gaudio susceperunt: lucernis nostrum hospitium circumdederunt. Cœpi-  
mus, annuente Domino, iterum egentibus ministrare. Non hoc sustinuit ipsorum inhu-  
manitas, & nostrum amorem in suum odium perdiderunt. Vix fere viginti & quinque to-  
lerare potuerunt dies. Erumpunt denuo, & cum perdita multorum manu ad nostrum ho-  
spitium veniunt armati fustibus: per aliena claustra parietem rumpunt, & ad nos vio-  
lenti perueniunt. Iterum rapiunt, & arctiori custodia cum solo carissimo Tegrino pres-  
bytero recludunt. Nostros quoque fratres, id est presbyteros & diacones omnes rapiunt &  
includunt. Post triduum potestate sua per loca diuersa in exilium mittunt. Alios fratres,  
qui ad nos venerant visitandos, in carcere publico mittunt, per plurimos dies reclusos D  
tenent. Aduolantes iterum ad hospitium, omnia quæ aut in sumptu, aut pauperibus  
fuerant comparata, diruunt\*. Sed quia hoc publicum ipsorum facinus ab omnibus ci-  
uibus notabatur: argumento hoc vsi sunt, vt aliqua redderent leuiora, & se nobis no-  
stra reddidisse iactarent: sumptus vero apud se tenuerunt: et post tantum scelus quæ-  
rebant, si fieri posset, sic negare, vt nullum de meis ad me venire permitterent, qui  
escas corpori necessarias afferrent. Vix sexta die, clamantibus sibi diuersis, vnum  
venire permiserunt. Quantum ad se fuit, ostenderunt homicidæ animos, quem pri-  
mum (ne a malignitate cessarent) quarta die dimiserunt: postmodum sexta vix, de-  
ficientibus nobis, olim cum victu venire permiserunt. Hæc itaque sunt Ariomanita-  
rum opera.

DIRA PERSE-  
CVTIO ARIA-  
NORVM.

Videte sanctissimi fratres, si non est persecutio, dum hæc patimur qui fidem Ca-  
tholicam custodimus: et altius cogitate, num valde etiam deterior sit, quàm illa quæ E  
fiebat per hos qui idolis seruiebant. Illi mittebant in carcerem, non tamen prohibe-  
bant ad se venire suos. Quantum ergo satanas Ecclesias vulnerauit per Ariomanitarum  
crudelitatem? In custodia publica mittunt, qui liberare debent: violentiam faciunt,  
qui vt patiantur, iustitiæ causa discunt: aliena diripiunt, qui sua direpta ne repetant,  
de diuina lege docentur. Præterea quanta illos inuasit crudelitas, dum facultatibus tem-  
poralibus gaudent. In carcere latronibus clausis a Quæstionariis, vel a Iudicibus, non  
denegatur facultas videndi suos: a nobis & nostri prohibentur, & deuoti fratres ne ve-  
niant, non solum ab hospitio arcentur quo tenemur, sed ne adeant carcerem, commi-  
natione terrentur: sic cunctos subiugauerunt, vt manifestissime agnouerim\*. Ab Epi-  
scopis incipiam; dum honorem quidem timent amittere, ipsos fidem perdidisse; dum-  
que facultates terrenas & immunitates nolunt perdere, cælestes thesauros & veram se-  
curitatem nullam iudicasse. Sic quoque ducti ceteri, dum Episcopos hæc timentes  
perdere

A perdere vident, armare cœperunt quæ semper habere non possunt.

Sic Ariomanitæ diuites terrent, dum ipsis proscriptionem minantur; sic pauperes, dum  
potestatem in carcere recludendi habent. Et quanta infania est? In loco quo tenemur,  
non solum viros qui nobis seruiunt, in carcerem mittunt, sed & puellas sanctimoniales  
fine villo diuino timore in custodia publica recludunt. Sed, vt gauisi non sunt seniores mali;  
qui pudicitiam Susannæ violare quærebant: ita nec hi gaudebunt semper, qui Ecclesiam  
persecutione varia & depressione nimia suæ infidelitati conantur subijcere. Dicit enim  
sanctus Daniel ad illos: Sic timentes filiæ Israel concubebant vobiscum. Sed rece-  
dat, sanctissimi, humanus timor a vestris animis, cum habeatis Domini consolatio-  
nem, qui dicit: Nolite timere illos qui occidunt corpus, animam autem occidere non  
possunt. Tempus est probationis: tempus est, vt probati innotescant manifesti. Ideo ac-

B ceperunt humanum adiutorium, quia diuinum non habent: quod si haberent, numquam  
potestate terrena innocentium sibi animas subiugarent. Multa de illorum malis, quibus non  
solus ego, sed plurimi deprimimur, debueramus scribere: sed ne possemus hæc facere, &  
ipsorum crudelitatem litteris intimare, arctissima custodia seruamur ab ipsis: ideo ad nos  
& alij nostri & amici prohibentur accedere. Sed concessit mihi Dominus hanc epistolam per  
carissimum nostrum ad vos Syrum diaconem mittere, quem in potestatem mittendi ha-  
bui: quia prouidentia Domini nostri, eo tempore ad videnda loca sancta accesserat, & cum  
ceteris fratribus inuentus non est.

Ceterum vix hanc epistolam quomodocumque conscripsimus, Deum semper postu-  
lantes, vt custodes in horas refrenaret, & concederet ne ad vos diaconus nuncium ma-  
gis laboris nostri, quàm qualescumque salutationis litteras ferret. Propter quod satis

C vos peto, vt cum omni vigilantia custodiatis fidem, seruetis concordiam, orationibus in-  
cumbatis, nostri memores sine intermissione sitis, vt dignetur Dominus Ecclesiam suam  
liberare, quæ per vniuersum Orbem laborat: et vt nos qui deprimimur, possimus vo-  
biscum liberati gaudere: quod præstare dignabitur Dominus, petentibus vobis, per Do-  
minum nostrum Iesum Christum, qui est secum a sæculis, & in omnia sæcula sæculo-  
rum. Amen.

Iterum peto, & vos per misericordiam Dei rogo, vt vnusquisque in hac epistola saluta-  
tionem suam nuncupet: quia singulis, vt solebam, faciente necessitate, scribere non porui.  
Ita in hac vos omnes fratres, sed & sanctæ sorores, filij & filiæ, omnem sexum appello,  
omnem ætatem peto, vt hac contenti salutatione, nostro obsequio etiam hos qui foris  
sunt, & nos dignantur diligere, salutare dignemini. Salutant vos fratres nostri qui me-  
cum sunt presbyteri, & diacones, sed & omnes nostri: qui vna mecum satis petunt, vt  
nostri memores, omnes vestros nostro dignemini obsequio salutare. Transmisi præterea

D litteras, quas ad Patrophilum custodem meum feci; vt ex his agnoscat, nos Ario-  
manitarum nec minis posse terreri, neque ipsorum serpentina blanda subtilitate posse  
ad ipsorum societatem perducere. Diuinitas vos protegat, florentesque viuere & hic, & in  
futuro faciat cum omnibus vestris, fratres carissimi & satis desideratissimi.] hæcenus lit-  
teræ Eusebij ad suos.

Sed non hic finis ærumnarum Eusebij: tunc siquidem accidisse tradit Maximus<sup>a</sup>, quod  
ipse de exilio eius agens, narrat his verbis: Post multas iniurias Orientis plagæ, illum in  
exilium relegarunt, in quo tanta passus est, vt martyrij inuictam gloriam reportaret. Di-  
citur enim inter cetera passionum genera, hoc poenale passionis supplicium pertulisse, vt  
E dum interrogaretur ab Arianis, & se eorum communicare perfidiæ denegasset, scalarum  
procliui tractu supinis pedibus ad imum vsque pertraheretur; et iterum reuocatus ad sum-  
mum, interrogatus denuo, cum eadem respondisset, eadem pateretur: ac sic frequen-  
tem interrogationem, frequenter huiusmodi supplicium fuerit subsequutum.] hæc ipse:  
at nequaquam tunc (quod multi putant) consummauit martyrium, quem & constat ad  
longa quoque tempora superuixisse, ac diu multumque pro tuenda fide Catholica labora-  
se. Sed illud etiam, auctore S. Hieronymo<sup>b</sup>, liquet, ipsum e Scythopoli ab iisdem Arianis  
ad grauiores poenas amandatum fuisse exulem in Cappadociam. Quod autem Ruffinus<sup>c</sup>,  
Socrates<sup>d</sup>, Theodoretus<sup>e</sup>, atque Sozomenus<sup>f</sup> de eodem Eusebio tradant, vna cum Lucifero  
Calaritano esse relegatum in superiores Aegypti Thebaidas: hæc his quæ diximus aduersa-  
ri videntur; nisi ex inconstantia Arianorum cum sæuitia coniuncta sumpserimus argumen-  
tum, plus quàm semel Eusebio esse mutatum locum exilij. At de Eusebio modo satis: reli-  
qua de ipso posteriori tempore dicturi sumus.

PUELLAR SAN-  
CTIMONIALES  
QUAE PASSAE.

EXHORTATIO  
EUSEBII AD  
SVOS.

EXCVSATIO DE  
COMMUNI SA-  
LVTATIONE.

<sup>a</sup> Apud S. Am-  
bros. serm. 69.  
QUAE DE MVN-  
DABARIANIS BY-  
SSEBIVS PASSVS  
EST.

<sup>b</sup> Hieronym. de  
script. Eccles. in  
Euseb. Sard.  
<sup>c</sup> Ruffin. lib. 2.  
<sup>d</sup> Socrat. lib. 3.  
<sup>e</sup> Theod. lib. 3.  
<sup>f</sup> Sozom. lib. 5.  
6. 11.

DIONYSIVS ET PAVLINVS EPI SCOPV MARTYRES. Inter alios illos Occidentis confessione claros Episcopos exules, duo ex ipsis promeriti sunt coronam martyrij, nempe S. Dionysius Mediolanensis, & S. Paulinus Episcopus Treuerensis. De Dionysio enim hæc habet S. Ambrosius: Denique S. Dionysius exegit votis, vt in exilio vitam poneret, ne regressus confusa institutis & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruit hanc gratiam, vt pacem Domini tranquillo affectu secum referret. Iraque vt Eusebius sanctus prior leuauit vexillum confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis proprioire martyribus titulo exalauit.] hæc Ambrosius. Cum igitur exularet Dionysius in Cappadocia (vnde enim Auxentius venerat, eo Dionysius in grauiorem poenam exulare iussus est) ibi Arianorum ex more exagitatus ærumnis, moritur est: cuius corpus postea S. Basilius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ Mediolanum misit ad S. Ambrosium, qui illi tunc præerat Ecclesiæ. Quoto autem anno eius exilij Dionysius moriendo martyrium consummauerit, inexploratum est nobis. Paulinus vero anno vigesimotertio Constantij Imperatoris corona martyrij morte auctus ponitur in Chronico a S. Hieronymo. At de exilibus Episcopis hæctenus. Iam ad res gestas in Occidente aduersus Catholicos orationem conuertamus.

CONCILIVM BITERRENSE. Hoc eodem anno agitur in Gallia Narbonensi prope Arelatem Biterris Cõcilium, ex quo factione Saturnini Arelatensis Episcopi Ariani S. Hilarius Pictauiensis Episcopus, quod resisteret Arianæ impietati, mittitur in exilium in Orientem. Id autem hoc ipso anno accidisse, inde primo colligimus, dum Seuerus b tradit, quod quartum iam annum agebat Hilarius in exilio, cum Seleuciæ in Isauria ab Arianis Concilium collectum est: At cum aperte liqueat eam Synodum habitam sub Consulatu Eusebij & Hippatij, anno Domini scilicet trecentesimo quinquagesimonono; satis intelligitur, hoc ipso anno eum in exilium missum fuisse, huncque numerandum esse annum primum ipsius exilij. Verum cum idem Seuerus recensens superius Episcopos exules a Constantio damnatos, adnumeret inter eos Hilarium, contigisseque eorum exilium dicat, Arbetione & Lolliano Consulibus, anno superiori: illud quidem de reliquis omnibus ibidem nominatis, non autem de Hilario esse accipiendum superius dictum est; quod & nos id affirmare compellit; nimirum, quod idem S. Hilarius affirmat, tunc ipsum exulare contigisse, cum Iulianus Cæsar in Galliis ageret, & pro Hilario agens, contumelias passus sit: at Iulianus cum anno superiori Kalendis Decembris Mediolano profectus dicatur ab Ammiano in Gallias; non nisi anni præsentis exordio ipsum illuc peruenisse, & ea causa Hilarij esse passum, affirmare opus est. Ipse enim hæc ea de re loquutus est coram Constantio c de suo exilio: Exulo, inquit, non crimine, sed factione, & falsis nunciis Synodi apud te Imperatorem pium non ob aliquam criminorum meorum conscientiam per impios homines delatus. Nec leuem habeo querelam meam testem, dominum meum religiosum Cæsarem tuum Iulianum, qui plus in exilio meo a malis contumeliæ, quam ego iniuriæ, pertulit. In promptu enim sunt pietatis vestræ litteræ: falsa autem eorum omnia, qui exilium meum procurauere, non in obscuro sunt; ipse quoque vel minister, vel auctor gestorum omnium intra hanc urbem est. Circumuentum te Augustum, illulumque Cæsarem tuum, ea confidens conscientiam meam conditione, patefaciam, vt si indignum aliquid non modo Episcopi sanctitate, sed etiam laici integritate gefisse docear, non iam sacerdotium per veniam expectem, sed intra poenitentiam laici confenscam, &c.]

HILARIJ EXILIUM QUANDO CONTIGERIT. Cum ex hisce igitur pateat, hæc in Hilarium facta esse, cum Iulianus in Galliis ageret, quem testem inuocat: non nisi hoc anno ea contingere potuisse, exploratum videtur. His accedit quod idem ipse Hilarius, non nisi post exilium Eusebij, Luciferi, & aliorum, se a communione Saturnini Arelatensis separasse dicit, eaque de causa postea Concilium Biterrense celebratum esse: quo plane declaratur, non eodem tempore quo illi, sed post, Hilarium exulasse: significat enim hæc ipse his verbis d: Post sanctorum virorum exilia, Paulini, Eusebij, Luciferi, Dionysij, quinto abhinc anno a Saturnini & Vrfacij & Valentis communione, me cum Gallicanis Episcopis separaui, indulta ceteris confortibus eorum respiscendi facultate, vt nec pacis abesset voluntas, & principalium morborum foetida & in corruptionem totius corporis membra proficientia defecarentur; si tamen hoc ipsum beatissimis confessoribus Christi editum decretum, tum a nobis manare placuisset. Quibus postea per factionem eorum pseudoapostolorum ad Biterrensem Synodum compulsis, cognitionem huius hæreseos obtuli, &c.] ex his Hilarij verbis illud primum probe testatum habetur, quinquennium esse iam temporis, ex quo dicti Episcopi in exilium pulsi sunt, cum ipse illa scribebat, nempe anno quarto sui exilij: non enim amplius

in eo detentus est (quod Martyrologia & Gregorius quoque testantur) sicque in omnibus eadem consentanea sunt, quæ diximus, nempe anno superiori nominatos Episcopos exilio solum vertisse, hoc autem anno ipsum Hilarium eadem sententia damnatum esse. Insuper ex iisdem ab Hilario enarratis satis certa aperitur causa cogendi ab Arianis Conuenticuli Biterrensis: quod scilicet cum adeo fama celebres Episcopi in exilium ob fidem Catholicam acti essent, iamque satis persecutio Arianorum aduersus Ecclesiam Catholicam declarata esset: Hilarius & Episcopi Gallicani in vnum conuenientes, mutuo consensu sese, decreto edito, separarunt a communione Saturnini, Valentis, & Vrfacij, quod re iam patefacta haud esset illis amplius locus simulandi; eadem quoque excommunicationis sententia statuētes ferendos illos, qui eisdem communicarent, nisi quamprimum ab illorum communione recessissent. Id autem cum iniquo animo ferrent Episcopi Ariani, ac potissimum Saturninus Arelatensis, quod se videret ab Episcopis suæ prouinciæ communicatione secludi, & anathemati traditum, ab omnibus cuitari, egit fauore Constantij, vt in sua ipsius diocesi prope Arelatem Biterris Cõcilium cogeretur; ad quod, Præsidum vi, Catholici Episcopi venire compellerentur: sicque collectum est Conciliabulum Biterrense, non ante præsentem annum, vt perscipue demonstraui. Ex quibus erroris arguuntur, qui eodem tempore, quo nominati superius Episcopi exularunt, nempe decimonono anno Constantij, putarunt Hilarium ex Biterrensi Concilio exilij sententia condemnatum.

Coactio igitur Biterrensi Conuentu, S. Hilarius timens ne iisdem Ariani (vt alias sæpe fecerant) simulatione agerent, & mentito substantiæ nomine, simplicitatem plurimorum Orthodoxorum Episcoporum circumuenirent, libellum legendum obtulit, quo Arianorum latebræ & dolose eorum panderentur insidiæ, eosdemque esse hæreticos, cunctis perscipue demonstraret: sed restiterunt complures, ne ingesta ab Hilario legerentur: testatur id quidem ipse his verbis: Ad Biterrensem Synodum compluris, cognitionem huius hæreseos obtuli. Sed hi timentes publicæ conscientiam, audire ingesta a me noluerunt, putantes se innocentiam suam Christo posse mentiri, si volentes nescirent, quid gesturi postmodum essent, scientes. Atque exinde toto ex tempore in exilio detentus neque decedendum mihi esse de Christi confessione decreui.] hæc Hilarius, dolens quod in ea Synodo confessorum fides laudata tepuisset, cum ipse solus inuētus esset, qui Saturnino Arianorum antesignano obnixestaret pro muro domui Israel, fidei Catholicæ fortissimus propugnator.

Manfit tamen Catholicorum mentibus fixus libellus ille fidei ab Hilario scriptus, quo pij tãquam scuto vsi sunt aduersus omnes impietatis insultus: id quidem ipse ad eos ab exilio postea scribens docet his verbis d: Qui per metum incertorum, conscientiam tantum antea meam, quod ab his omnibus essem liber, gratulabar: nunc autem communis fidei nostræ integritate gauderem: o gloriosæ conscientiam vestræ inconcussam stabilitatem, o firmam fidelis petreæ fundamine domum, o intemeratam voluntatis illæsam, imperturbatamque constantiam. Manfit namque atque etiam nunc permanet post Synodi Biterrensis professionem, in qua patronos huius hæreseos ingerendæ quibusdam vobis testibus denunciaueram, innocens, inuiolataque religio. Expectatis enim sanctæ & indemetabilis perseverantiæ gloriosum triumphum, non cedendo Saturnini minis, potestatibus, bellis: et cum omnia inchoanda blasphemiam in Deum certamina mouerentur: manentes nunc usque mecum in Christo fideles, neque antea ad occasionem prorupturæ hæreseos cessistis, & nunc omnem eius petulantiam in prorupcionis congressione fregistis] hæc de his Hilarius.

Idemque superius de suo exilio agens, illud a Saturnino procuratum ait, circumuento Imperatore. At non tantum Hilarium, sed & Rhodanium Episcopum Tolosanum eadem sententia exilij condemnatum esse, Seuerus testatur, cum ait e: Hilarius Pictauiorum Episcopus damnatur exilio: Rhodanium quoque Tolosanum \* Antistitem, qui natura lenior, non tam suis viribus, quam Hilarij societate non cesserat Arianis, eadem conditio implicuit. ] & post multa idem Seuerus subdit: Gallias nostras Saturninus Arelatensem Episcopus, homo impotens \* & factiosus, premebat. ] de prauatum hunc locum Seueri, sic vt vides, restituendū curauimus ex antiquiori exemplari, vt loco, Dofanum, sit legendum, Tolosanum: De exilio Hilarij atque Rhodanij meminit quoque Rufinus f: ceteris, vt ait, remanentibus, vel non credentibus fraudem.

Sed illud plane mirandum, Hilarium ex coniugio ad Episcopatum assumptum, virum alioqui eruditum controuersiarum tamen Ecclesiasticarum prorsus ignarum, adeo vt ipsum quoque præteriret Nicænum Concilium notum omnibus; cum opus fuit aduersus Arianos agere, ex improviso, non nisi, vt puto, diuino miraculo, euasisse atque ad pugnam progressum esse doctorem

in eo detentus est (quod Martyrologia & Gregorius quoque testantur) sicque in omnibus eadem consentanea sunt, quæ diximus, nempe anno superiori nominatos Episcopos exilio solum vertisse, hoc autem anno ipsum Hilarium eadem sententia damnatum esse. Insuper ex iisdem ab Hilario enarratis satis certa aperitur causa cogendi ab Arianis Conuenticuli Biterrensis: quod scilicet cum adeo fama celebres Episcopi in exilium ob fidem Catholicam acti essent, iamque satis persecutio Arianorum aduersus Ecclesiam Catholicam declarata esset: Hilarius & Episcopi Gallicani in vnum conuenientes, mutuo consensu sese, decreto edito, separarunt a communione Saturnini, Valentis, & Vrfacij, quod re iam patefacta haud esset illis amplius locus simulandi; eadem quoque excommunicationis sententia statuētes ferendos illos, qui eisdem communicarent, nisi quamprimum ab illorum communione recessissent. Id autem cum iniquo animo ferrent Episcopi Ariani, ac potissimum Saturninus Arelatensis, quod se videret ab Episcopis suæ prouinciæ communicatione secludi, & anathemati traditum, ab omnibus cuitari, egit fauore Constantij, vt in sua ipsius diocesi prope Arelatem Biterris Cõcilium cogeretur; ad quod, Præsidum vi, Catholici Episcopi venire compellerentur: sicque collectum est Conciliabulum Biterrense, non ante præsentem annum, vt perscipue demonstraui. Ex quibus erroris arguuntur, qui eodem tempore, quo nominati superius Episcopi exularunt, nempe decimonono anno Constantij, putarunt Hilarium ex Biterrensi Concilio exilij sententia condemnatum.

Coactio igitur Biterrensi Conuentu, S. Hilarius timens ne iisdem Ariani (vt alias sæpe fecerant) simulatione agerent, & mentito substantiæ nomine, simplicitatem plurimorum Orthodoxorum Episcoporum circumuenirent, libellum legendum obtulit, quo Arianorum latebræ & dolose eorum panderentur insidiæ, eosdemque esse hæreticos, cunctis perscipue demonstraret: sed restiterunt complures, ne ingesta ab Hilario legerentur: testatur id quidem ipse his verbis: Ad Biterrensem Synodum compluris, cognitionem huius hæreseos obtuli. Sed hi timentes publicæ conscientiam, audire ingesta a me noluerunt, putantes se innocentiam suam Christo posse mentiri, si volentes nescirent, quid gesturi postmodum essent, scientes. Atque exinde toto ex tempore in exilio detentus neque decedendum mihi esse de Christi confessione decreui.] hæc Hilarius, dolens quod in ea Synodo confessorum fides laudata tepuisset, cum ipse solus inuētus esset, qui Saturnino Arianorum antesignano obnixestaret pro muro domui Israel, fidei Catholicæ fortissimus propugnator.

Manfit tamen Catholicorum mentibus fixus libellus ille fidei ab Hilario scriptus, quo pij tãquam scuto vsi sunt aduersus omnes impietatis insultus: id quidem ipse ad eos ab exilio postea scribens docet his verbis d: Qui per metum incertorum, conscientiam tantum antea meam, quod ab his omnibus essem liber, gratulabar: nunc autem communis fidei nostræ integritate gauderem: o gloriosæ conscientiam vestræ inconcussam stabilitatem, o firmam fidelis petreæ fundamine domum, o intemeratam voluntatis illæsam, imperturbatamque constantiam. Manfit namque atque etiam nunc permanet post Synodi Biterrensis professionem, in qua patronos huius hæreseos ingerendæ quibusdam vobis testibus denunciaueram, innocens, inuiolataque religio. Expectatis enim sanctæ & indemetabilis perseverantiæ gloriosum triumphum, non cedendo Saturnini minis, potestatibus, bellis: et cum omnia inchoanda blasphemiam in Deum certamina mouerentur: manentes nunc usque mecum in Christo fideles, neque antea ad occasionem prorupturæ hæreseos cessistis, & nunc omnem eius petulantiam in prorupcionis congressione fregistis] hæc de his Hilarius.

Idemque superius de suo exilio agens, illud a Saturnino procuratum ait, circumuento Imperatore. At non tantum Hilarium, sed & Rhodanium Episcopum Tolosanum eadem sententia exilij condemnatum esse, Seuerus testatur, cum ait e: Hilarius Pictauiorum Episcopus damnatur exilio: Rhodanium quoque Tolosanum \* Antistitem, qui natura lenior, non tam suis viribus, quam Hilarij societate non cesserat Arianis, eadem conditio implicuit. ] & post multa idem Seuerus subdit: Gallias nostras Saturninus Arelatensem Episcopus, homo impotens \* & factiosus, premebat. ] de prauatum hunc locum Seueri, sic vt vides, restituendū curauimus ex antiquiori exemplari, vt loco, Dofanum, sit legendum, Tolosanum: De exilio Hilarij atque Rhodanij meminit quoque Rufinus f: ceteris, vt ait, remanentibus, vel non credentibus fraudem.

Sed illud plane mirandum, Hilarium ex coniugio ad Episcopatum assumptum, virum alioqui eruditum controuersiarum tamen Ecclesiasticarum prorsus ignarum, adeo vt ipsum quoque præteriret Nicænum Concilium notum omnibus; cum opus fuit aduersus Arianos agere, ex improviso, non nisi, vt puto, diuino miraculo, euasisse atque ad pugnam progressum esse doctorem

Martyrolog. 16 Ianuarij. b Greg. Turon. lib. 1. c. 38. hist. Franc. CAUSA CELEBRANDI CONCILII BITERRENSIS.

SATURNINVS EPISC. ARIANVS QVID IN EPISCOPOS CATHOLICOS MOLITVS.

HILARIJ STUDIUM PRO FIDE CATHOLICA.

Hilar. contra Constant.

Hilar. de Synod. GALLICANO. RVN IN FIDE RECTA CONSTANTIA.

HILARIJ ET RHODANII EXILIUM. e Seuer. lib. 2.

Dofanum præpotens

Ruffin. lib. 1. c. 28.

HILARIVS DIVINO MIRACULO PRODIT EX IMPROVISO THEOLOGVS.

ctorem. Id quidem haud cuiquam affirmanti credere valuisse, nisi ipsi testanti, cum ait: Regeneratus pridem, & in Episcopatu aliquantisper permanens, fidem Nicenam numquam nisi exulaturus audiui: sed mihi Homoufij & Homiufij intelligentia Euagelia, & Apostoli intimaerunt. ] ita Hilarius: idque idcirco accidit, vt superius ipse testatur, quod Ecclesia Gallicana haereticis nulla pertigerat; sic enim ait: Sed inter haec o beatos vos in Domino & gloriosos, qui perfectam atque Apostolicam fidem conscientia & professione retinentes, conscriptas fides hucusque nescistis: non enim eguistis littera, qui spiritu abundatis; neque officium manus ad scribendum desiderastis, qui quod corde a vobis credebatur, ore ad salutem profitebamini. Neque necessarium habuistis Episcopi legere, quod regenerati neophyti tenebatis. ] haec S. Hilarius, quem ex hac ipsa Synodo Biterrensi in Phrygia esse relegatum, etiam S. Hieronymus auctor est: sed iam reliquas huius anni res gestas ordine prosequamur.

Hoc eodem anno, tertio Kalendas Maias, Constantius Imperator in Urbem se contulit, triumphum agens de Magnentio tyranno extincto: ipsa pompa ab Ammiano describitur: sed nihil ad rem nostram. Quod autem spectat ad institutum, illud est, quod a Theodoro his verbis describitur: Biennio dilapso, Constantius proficiscitur Romam: magistratum autem & nobilium coniuges orant maritos, vt a Constantio supplices petant, vt pastor Liberius (qui exulabat in Thracia) suo gregi reddatur: seque, nisi eum exorarent, deserturas eos, & ad egregium illum pastorem conuolaturas. Quibus responderunt mariti, se non parum Imperatoris iram pertimescere; & cum viri sint, nullam fortasse veniam ab eo impetraturos. Quod si vos ipsa Imperatorem pro Liberio deprecari volueritis, est vobis plane condonaturus: atque e duobus alterum eueniet; vt vel vestram vobis sit concessurus postulationem; vel si minus ad id faciendum adduci possit, vos illas dimissurus.

Quo audito consilio, praestantes illae feminae splendide, vt solent, & magnifice amictu accedunt ad Imperatorem, vt eas ex vestitus splendore nobiles illustresque esse arbitratus, tum reuerentia erga ipsas, tum clementia vtendum existimaret. Quae cum hoc modo ornatae ad eum aduentassent, orant, vt Urbis pastore orbatae, & luporum expositae insidijs misereatur. Quibus respondet Imperator, altero pastore ciuitati opus non esse, quippe cum haberet vnum, qui ei posset prouidere: etenim successum est Liberio a fideli quodam eius diacono, nomine Felice: qui tamen fidem in Concilio Niceno expositam ipse seruauit integram; tamen cum illis, qui eandem labefactare studebant, libere communicauit: ac propterea nemo ex Romae habitatoribus in Ecclesiam, dum ille intus erat, ingredi voluit. Quam rem etiam mulieres Imperatori significarunt. Qua causa sic inflectebatur Imperatoris animus, vt pastorem illum longe praestantissimum Romam redire, & utrosque communiter inter se Ecclesiam illam regere iuberet.

Itaque lectis Imperatoris in Circo litteris, plebs clamat, aequam esse Imperatoris sententiam: nam bifariam diuisos esse spectatores, quibus nomen impositum est ex colorum varietate; & propterea alterum Episcopum his, illis alterum praesse debere. Itaque cum hoc modo Imperatoris litteras irrisione lussent, omnes vno ore vociferantur: Vnus Deus, vnus Christus, vnus Episcopus: has enim voces emittere, rectum esse censebant. ] Ad haec plane pertinere videtur, quod de Constantio Circenses spectante ait Ammianus, plebem in spectaculis solita dicacitate vsam in Constantium Imperatorem, ipsum autem ea esse oblectatum. Quid vero tum ad plebem Constantius, sic subdit Theodoretus: Quibus vocibus cum pietate & iustitia a pia plebe profusis, redijt Liberius Episcopus: Felix autem clam Roma se subducens, ad aliam urbem migravit. ] hucusque Theodoretus, eadem ferme Ruffinus atque Seuerus, quod scilicet ad preces Romani populi permissus sit Liberius redire Romam: Sozomenus autem addit, ea lege id annuisse Constantium, si Liberius consensurus esset Episcopis, quos ipse Constantius secum haberet. At de Liberio pluribus sequenti anno agemus, quo illum Romam redijisse contigit.

Magnas sane altercationes extitisse Romae inter Catholicos & haereticos, cum ibi esset Constantius, Marius Victorinus innuit illis verbis: Tunc tu, patrone dogmatis, non solum in vita, sed Episcopus fuisti: tacuisti & tu, & focij, & discipuli, & doctores, & toto tempore postea, vsque quo Imperator Romae fuit praesens, audisti multa contraria, conuiuia existens istorum hominum, quos nunc anathematizas; iratus quod sine te fidem scripserunt. An coactus a magistris legatus venisti, in defensionem perdicionis? &c. ] haec ipse ad Episcopum ex Arianismo factum Catholicum.

Quod rursus ad Constantij Romae res gestas pertinet: ex relatione Symmachi Consularis, apparet, Constantium Augustum post Constantem fratrem abstulisse Romanis vnicum idolum in Capitolio relictum, Victoriae simulacrum cum ara: erat illud (quod testatur Tacitus)

DECRETVM CONSTANTII DERIDETVR IN CIRCO.

f Ammian. li. 16. g Theodoret. ubi sup. c. 17. h Ruffin. ub. 1. c. 17. i Seuer. lib. 2. k Sozom. lib. 4. c. 10.

l Marius Victor. in lib. 1. aduers. Arium to. 5. Biblioth. Sanct.

ALTERCATVM ROMAE CAUSA FIDII. SIMVLACRVM VICTORIAE CVM ARA SVBLATVM. m Tacit. lib. 17.

tus) super rhedam impositum, in vestibulo Capitolij collocatum: quod a Constantini patre Constantio cultum, a Constantino autem Christiano Principe non remotum, a Constante vero sublatum (Constantem, non Constantium legendum diximus, propterea quod eundem Imperatorem cito necatum tradat) restitutum illum per Magnentium tyrannum, a Constantio rursus sublatum, idem Symmachus conquestus est. Reddamus hic verba ipsius, quibus haec ait: Sed diuus Constantius idem fecisse dicitur (quod Constantis scilicet frater fecerat) cetera potius illius Principis aemulemur, qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius non deuiasset: corrigit enim sequentem lapsus prioris, & de reprehensione antecedentis exempli nascitur emendatio. ] ista Symmachus, & S. Ambrosius aduersus eum agens de eodem sic ait: Constantius Augustae memoriae nondum sacris initiatus mysterijs, cotaminari se putauit, si aram illam videret: iussit auferri, non iussit reponi ] vt scilicet a Gentilibus Senatoribus

restitueretur iterum. Recentis enim a se editae hoc anno legis memor Constantius erat, qua sancierat, ne quis sacrificaret, vel coleret simulacra, quam nos superius alia occasione recensuimus.

His a Constantio Romae gestis, inquit Ammianus: Cupiens itaque augustissima omnium sede morari diutius Imperator, vt otio priore fruere & voluptate: assiduis nuncijs tenebatur & certis, indicantibus, Sueuos Rhetiam incurfare, Quadrosque Valeriam, & Sarmatas latrocinandi peritissimum genus superiorem Moesiam & secundam populari Pannoniam. quibus percitus, trigesimo postquam ingressus est die, quarto Kalendas Iunias ab Urbe profectus, per Tridentum iter in Illyricum festinauit, &c. ] Haud supernum passum est numen, Arianum Imperatorem stipatum Arianorum Episcoporum phalange, Romae diutius commorari: ne tanta sordium colluie Romana inficeretur Ecclesia, quam absens damnatione Liberij & subrogatione Felicis tantopere perturbasset. Cum igitur in Illyricum venisset, Sirmium concessit, vbi & aliquandiu quieuit.

Hoc eodem anno, cum adhuc Romae Constantius ageret (inquit Socrates) Eudoxius Germaniciae Syriae urbis Episcopus, qui tum Romae aderat, audita morte Leontij Episcopi Antiocheni, mature sibi in Orientem reuertendum putat: agitque veteratorie cum Imperatore, vt sibi potestas ocyus redeundi propterea fieret, quod Germanicia ciuitas ipsius consolatione & subsidio magnopere egere videretur. Imperator vero, qui minus quid esset illi in animo prauiderat, hominem dimittit. Iste cubiculariorum Imperatoris operam & auxilium nactus, sua ipsius ciuitate derelicta, per dolum in Episcopatum Antiochia subrepsit: moliaturque, vt Aetium in Ecclesia denuo reducat; contenditque, vt Concilio Episcoporum conuocato, illum ad diaconatus gradum restituat. Verum istud propterea nequaquam cofici poterat, quod odium contra Aetium conceptum plus ad illum repellendum, quam studium Eudoxij ad restituendum valeret. ] haec Socrates, sed praepostero plane ordine id factum refert temporibus Concilij Ariminensis, ignarus temporis Constantij Romam aduentus; quem ex Consulibus ab Ammiano positus, hoc anno contigisse, certum exploratumque redditur.

Ceterum quod compertus sit Eudoxius Aetij dogma fouere, quo asserbatur Filium Patri substantia omnino fuisse dissimile, cum alioqui ceteri Ariani, qui modestiores haberi vellent, licet negarent Filium Patri consubstantialem esse, tamen fuisse similis substantia facile concederent: orta est inter Eudoxium & alios Episcopos Arianos magna dissensio, resistentibus illi in primis Basileo Ancyrano atque Georgio Laodiceno: hic enim eos, nempe Aetium & Eudoxium detulit ad Synodum Ancyranam, ex qua procuratum est, vt eadem haereticis etiam Sirmij damnaretur: at de his anno sequenti pluribus.

Sed quid de eodem Aetio Suidas tradat, cum eius vitae periodum breuiter scripsit, his addamus: Fuit (inquit) Aetius natione Antiochenus, Eunomij magister, pauperibus & vilibus parentibus natus. Pater eius infelicior, ceteris ad malitiam delectis, obiit, hoc admodum puero relicto: qui extrema conflictans inopia, in aurificinam se contulit, & summus artifex euasit. Cum autem eius ingenium maiora studia desideraret, disciplinas eruditas complexus, ad Paulinum se confert, recens Antiochiam Tyro profectum, Constantino adhuc regnante. Hunc audiens, vires impietatis suae satis euidenter demonstrabat in quaestionibus, quae cum aduersarijs agitabantur: neque iam a multis ei resisti poterat. Post Paulini obitum, cum Eulalius vigesimustertius ab Apostolis sedem teneret: multi eorum, qui ab Aetio arguebantur, indignati se ab homine opiace & adolescente vi exagitari; conspiratione inita, eum Antiochia expulerunt. Expulsus Anazarbum peruenit; & iam celerrime omnibus viribus instructus, subinde maiores quam pro datis occasionibus reportabat fructus: neque desisteat vquam vel aduersarios conuincere, vel vili amictu & victu vti.

a Symmach. in relat. ad Valentinian. Aug.

b Ambros. ad Valentin. Imp. epist. 31.

c L. G. de Pagan. Cod. Theod.

d Ammian. lib. 16. puriore CONSTANTIVS COGITVR RECEDERE AB VRBE.

e Socrat. lib. 2. c. 29. EVDOKIVS ARIANVS ACPVPATVR EPISCOPTVM ANTIOCHENVM.

f DISSENSIO INTER EVDOKIVM ET ARIANOS.

g ABITII IMPII ORIGO ET RES GESTAE.



Hic hærefiarca fuit, Impius cognominatus sub Constantino Magno: etsi autem idem sentiebat, quod Arius, eiusque opinionem stabiliēbat: tamen ab Arianis discernēbatur. Fuit prius etiam homo hæreticus Aetius magno studio defendendi Ariani dogmatis incitatus. Nam cum Alexandria pauca didicisset, Antiochiam, vnde oriundus erat, profectus, a Leontio qui per id tempus Episcopatum Antiochenum tenebat, diaconus creatur: statim igitur euocabat suos auditores ex Aristotelis Categorijs differēs, vt in litigijs orationibus probe versatus; & litteras componebat ad Cæsarem Constantium. Etsi autem Arianam doctrinam tradebat: tamen a suis propter perplexitatem rationum, quas illi non intelligebant, hæreticus habebatur is qui illis assentiretur. Itaque illorum Ecclesia expulsus, alienus ab illis esse putabatur: et adhuc ex eo sunt, qui tum Aetiani, tum Eunomiani dicuntur. Nam Eunomius notarius illius, & ab illo eruditus in hæretica dictione, factioni illi præfuit.] hætenus Suidas.

ARTII IMPII DOGMATA. Verum Aetij cum morū & impiæ doctrinæ cloaca a S. Epiphano, qui Syriæ proximus erat, B & propius est cōtemplatus, aperitur, ipso auditu bonorum animi exhorrescunt: Eo enim progressus est impius, vt non in Filium tantum & Spiritum sanctum, negans vtriusque diuinitatem, blasphemus extiterit: sed & ab homine quoque quod diuinum est, nempe detestationem vitiorum, & virtutis amorem, corrumpere atque penitus amputare contendit, dum perfectionem hominis in rerum diuinarum cognitione, non autem in operatione virtutum positam esse iactaret; nihilque meriti esse, ad præscriptum doctrinarum atque humanarum legum vitam attemperare: immo (pro nefas) contra legis diuinæ decretum ausus est affirmare, nullum fornicationi, vel cuiuslibet carnis insanæ voluptati inesse peccatum, & perinde ac necessaria naturæ opera, idem esse, quod aurem scalpere, nares emungere, & reliqua naturæ excrementa egerere.

ARTII TURPI TVDO ET ARRO GANTIA. At licet lutulentus porcus toto corpore sic prostratus iaceret in limo, animo tamen se supra cæli cardines perambulare iactabat: vnde & illam erat solitus effutire blasphemiam: Scio Deum, & adeo ipsum noui, vt ne quidem me magis noscam, quàm Deum. ] ac probe quidem: cum enim a recta sui cognitione longe longius abhorreret; a diuina pariter intelligentia oportuit esse discretum: et si quando ad retundendam perfrictam frontem hominis procacissimi, ex Prophetis vel Apostolis a pijs dicta aduersus eum adducerentur; eo blasphemij probabebatur, vt diceret, eosdem sicut homines in errorem lapsos esse: cum tamen, vt de eo testatur Socrates a, diuinæ scripturæ rudis admodum & ignarus esset, elencis Aristotelicis tantum excultus. Hæc quæ diximus, & alia plura auditu horrenda de monstro hoc Epiphanius pluribus prosequutus, se accepisse testatur: vt plane appareat ad tam immanes blasphemias peruulgandas dignum a diabolo esse delectum ministrum; per cuius ministerij tam euidentia signa, qualis eius posset esse doctrina, absque alia de eo facta peruestigatione constaret. D

ARTII ETARII HADEM DOCTRINA. Ceterum quantūlibet propter horredas blasphemias hunc execrari visi sint Ariani, & ob eā causam frequentes Synodos cogere; vna tamen ipsorum omnium erat in Filij Dei diuinitate neganda latens impietas: vnde Athanasius c hæc de ipso: Porro Aetius, cognomento Impius, quem pro causa habendi Concilij toties iactitant, non de propria infania quasi a se inuenta superbit: sed in Arianam, quæ alterius dogmatibus constat, transiens cum suis, quos decipit, naufragium fecit. ] hæc ipse: ceterum & palam coram Constantio libere dicere Aetium solitum esse ea verba, Epiphanius d tradit: Qualiter ipsi habent, & ego habeo, velut etiam ipsi omnes: sed quod in me verum est, ipsi occultant: et quod ego clare ostendo & confiteor, hi omnes eadem dicunt. ] Sed plane de Actio accidit, vt præ impietatis excellentia nequaquam voluerit se intra confines Arianæ perfidiæ contineri: verū supra Arium se extollēs, voluit nouæ hæresis dici & auctor & architectus, ac si posset, plures quàm ille habuerit, adsciscere sibi sectarios. Nobilitauit autem Aetij etiam odibilem nefandamq. hæresin Eudoxius, qui, vt dictum est, hoc anno subripuit Antiochenæ Ecclesiæ præfecturam. Eudoxius enim, quod (vt Suidas quoque affirmat) Cæsarij martyris in Arabisso minoris Armeniæ filius fuisset, ea abusus est gloria ad hæresin illustrandam. At de Eudoxio & Actio, ac de Synodo aduersus eos Ancyræ habita, deque Constantij litteris contra eosdem Sirmio ad Antiochenos datis agemus anno sequenti.

Hoc eodem anno Iulianus Cæsar aduersus barbaros in Gallijs effusus bellum gerens, eosdē ad pacem compulit. hæc pluribus Ammianus e. Tunc plane accidit, vt S. Martinus, cum iam cuncta stipendia meruisset, a Iuliano honestam peteret missionem; de quo Seuerus f ista tradit: Interea, irruentibus intra Gallias barbaris, Iulianus Cæsar, coacto in vnum exercitu, apud Vangionum ciuitatem, donatium coepit erogare militibus. Vt est consuetudinis, singuli citabantur, donec ad Martinum ventum est. Tum vero opportunum tempus existimans, quo peteret

e Ammian. lib. 16. QUID IULIANVS CAES. CVM S. MARTINO. f Seuer. VII. S. Martin. c. 3.

A teret missionem: (neque enim integrum sibi fore arbitratur, si donatium non militaturus acciperet): Hætenus (inquit ad Cæsarem) militauit tibi: patere, vt nunc militē Deo: donatium tuum militaturus accipiat: Christi ego miles sum, pugnare mihi non licet. Tum vero aduersus hanc vocem Tyrannus infremuit, dicens, eum metu pugnæ, quæ postera die erat futura, non religionis gratia detrectare militiam.

At Martinus intrepidus, immo illato sibi terrore constantior: Si hoc, inquit, ignauia adscribitur, non fidei: craftina die ante aciem inermis stabo, & in nomine Domini Iesu, signo Crucis, non clypeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodiam iubetur, facturus fidem dictis, vt inermis barbaris obijceretur. Postera die hostes Legatos de pace miserunt, sua omnia seseque dedentes. Vnde quis dubitet, hanc vere beati viri fuisse victoriam, cui præstitum sit, ne inermis ad proelium mitteretur? Et quamuis pius Dominus seruare militem suum, licet inter hostium gladios & tela potuisset; tamen ne vel aliorum morte sancti violarentur obtutus, exemit pugnæ necessitatem. Neque enim aliam pro milite suo Christus debuit præstare victoriam, quàm vt subactis sine sanguine hostibus, nemo moreretur. ] hucusque Seuerus. Ceterum de hac missione, atque ætate S. Martini, & de emendatione complurium errorum, qui irreperunt in Seuerum, diximus superius, cum de eiusdem S. Martini baptismo actum est.

Quod autem idem Seuerus subdit de Martino, eum relicta militia conuenisse S. Hilarium Ecclesiæ Pictauiensis Episcopum; id contigisse oportuit antequàm Hilarius ab Arianis in exilium mitteretur, sicut idem auctor affirmat. Quod insuper ad Iulianum spectat: quæ eum e periculo subtraxit, Eusebia Augusta vxor Constantij, eadem ipsa, quod careret liberis, coepit eius inuidere in Imperium successionem: quid autem in eiusdem Iuliani coniugem Helenam

C ipsa impie sit operata, Ammianus a narrat his verbis: Inter hæc Helenæ forori Constantij, Iuliani coniugi Cæsaris Romam, affectionis \* specie ductæ, Regina tūc insidiabatur Eusebia, ipsa quoad vixerat sterilis, quæsitumque venenum bibere per fraudem illexit, vt quotiescumque concepisset, immaturum abijceret partum. Nam & pridem in Gallijs cum marem genuisset infantem, hoc perdidit dolo, quod obstetrix corrupta mercede, mox natū, præfecto plusquàm conuenerat umbilico, necauit: tanta tamque diligens opera nauabatur, ne fortissimi viri soboles appareret. ] at consilium Dei erat hoc, ne in apostatæ à fide sobole propagaretur impietas. Sed & Eusebiæ Augustæ Arianorum patronæ iudem ab Ammiano descripti conueniunt mores, cuius etiam sententia omnes Cōstantij magistratus aduersus fidem Catholicam mouerentur; quæ eo ad nocendum procliuior erat, quo (vt de ea tradit Zosimus) summa præstaret eruditione doctrinæ, supraque muliebrem sexum videretur esse prudentior, cuius consilio Constantius cuncta perageret: adeo vt si quis eam facem, gladium, luemque Ecclesiæ Catholicæ nominet, propriam ac rebus gestis cōgruentem nomenclaturā adinuenisse, certo sciat.

D Hoc item anno, mense Decembris, Constantius Imperator, dato rescripto ad Taurum Præfectum Prætorio, exemptos voluit clericos a collatione lustrali, reliquos autem homines obligari: ea vero lex est huiusmodi b: Negotiatores omnes protinus conuenit aurum argentumque præbere, clericos excipi tantum, qui Copiatæ appellatur, nec alium quemquam esse immunem ab huius collationis obsequio. Dat. IIII. Non. Decemb. Acc. Rom. VIII. Id. Feb. Constantio A. VIII. & Iuliano Cæs. II. Coss.]

IESV CHRISTI LIBERII PAP. CONSTANTII IMP. ANNVS ANNVS ANNVS 357. 6. 21.

E S Equenti anno Domini trecentesimoquingentesimo septimo, Cōstantius nonū & Iulianus Cæsar secundum adeunt Consulatu: quo Sirmij dum Constantius ageret, cogendū curauit Conciliū Sirmiense, dicendum potius conuenticulum satanæ: cuius quidem tempus perperam constituitur a Socrate c atque Sozomeno d anno post Cōsulatum Sergij & Nigriani, qui est annus Domini trecētesimus quinquagesimus primus; nā ex suis ipsorū scriptis (ne aliūde testimonium modo quæramus) apertissime confutantur: siquidem eorumdem assertione in eodem contextu dicitur illuc inuitum perductum fuisse Osum Episcopum Cordubensem, atque ad subscriptionem in Athanasium (quod antea facere renuisset) compulsus esse. Quod si tunc liquet celebratam esse Synodum Sirmiensem, quando Osius ad id ipsum præstandum inuitus adductus est: iam affirmare necesse erit, non ante præsentem annū eam habitam fuisse; siquidem lapsus Osi non nisi post eius exilium, quod accidit post Liberij relegationē, cōtigisse dici potest. Porro

S. MARTINVS MAGNA POLLI CETVR VIRTUTE CHRISTI.

EUSEBIA AVGVSTA QVID IN HELENAM IULIANI CONIUGEM.

a Ammian. lib. 16. \* successionis

EUSEBIA PERDITI MORES.

CLERICI EXEMPTI A COLLATIONE LUSTRALI. b l. 1. de Collat. lustrali, Cod. Theod.

CONCILIUM SIRMIENSE.

c Socrat. lib. 2. c. 24. d Sozom. lib. 4. c. 5.

Porro Liberij exilium ante annum superiorem a Constantio decretum, Arbitione & Lolliano Consulibus, certis firmisque rationibus superius demonstratum est, nempe Athanasij omnia illa prae oculis habentis atque exacte describentis auctoritate, nec non Seueri testificatione.

Cum insuper idem testetur Athanasius, detentum exilio Osium annum integrum; ad hunc usque annum eum id passum, affirmare opus est: qui in fine (vt diximus) anni tredecim quinquagesimiquinti, vel potius sequentis exordio, iniquam illam Constantij sententiam pertulit. Sunt hæc enim, de tempore & loco exilij Osij, verba Athanasij superius recitata: Accersit Osium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus impius Deum, &c.] Rursum vero cum S. Hilarii assertione pateat, Synodum Sirmiensis celebratam esse post triennium ex quo Saturnino Episcopo Arelateni Ariano professori negata est communio a Catholicis Episcopis Galliarum: affirmare oportet hoc ipso anno eandem fuisse collectam: siquidem contigit manifesta apostasia Saturnini ante triennium, cum Constantius, expugnato Magnentio, Arelatem se contulit, vbi conuenticulum illud habuit. Insuper cum constet, eiusmodi Synodum habitam esse Sirmij præsentem Constantio Imperatore (quod & Sozomenus affirmat) plane dicendum est, hoc ipso anno celebratam esse, quo idem Constantius (vt demonstrauimus, Ammiano auctore) Sirmij confedisse probatur. Vides igitur, quanto veritatis dispendio & rerum confusione Sirmiese Concilium hoc anno habitum, a Socrate & Sozomeno ante annos sex, Consulum notatione, ponatur.

His de tempore elucidatis, causa huiusmodi agendi conuentus est exquirenda. Ariani enim cum iam se hæreticos dici non amplius paterentur, affectantes (quod ait S. Epiphanius) Catholicum nomen, itidem quod Catholicorum partium esset, explorare in omnibus student; atque ob eam causam bellum suscipiunt aduersus hæreticos, qui de Filio Dei humiliter & abiectione nimis sentirent; ac propterea Ancyrae in Galatia aduersus Aetium decreuerunt Concilium Ancyranum, & aduersus Photinum Episcopum Sirmiese, pariter negantem diuinam in Filio cum Patre substantiam, & omnimodam cum eo similitudinem: Synodumque indicentes contra hæreticos diuinitatis Filii Dei hostes, sese rectæ fidei vindices præferunt.

At de Photino diximus superius, cum eius hæresis innotescere visa est: quibus, ad insinuandum hominem, & eius memoriam refricandam, hic addimus, quæ de ipso habet Vincentius Lirinensis, postquam factus est Episcopus Sirmiensis, his verbis: Hic cum in Ecclesia Sirmianam magno omnium favore fuisset adscitus, & aliquandiu tamquam Catholicus administraret: subito, vt malus ille Propheta, aut somniator, quem Moyse significat, creditam sibi plebem Dei persuadere cœpit, vt sequeretur deos alienos, id est errores extraneos, quos antea nesciebat. Sed hoc vsitatum; illud vero perniciosum, quod ad tantum nefas non mediocribus adminiculis utebatur; nam erat ingenii viribus florens, & doctrinæ opibus excellens, & eloquio præpotens; quippe qui vtroque sermone copiose & grauitè disputaret & scriberet, vt monumentis librorum suorum manifestatur, quos idem partim Græco, partim Latino sermone composuit. ] hæc Vincentius.

Constantius igitur quantumlibet Photino non esset impietate secūdus; tamē quo se piū Catholicumque & hæreticis aduersarium ostentaret, tamquam in scena ludum, Photinum adduxit in medium, & contra eum Episcopos Arianos, licet reuera haud multum inter se differrent: nam cum iidem dicerent Filium creaturam, hac ex parte æque ac Photinus Filio diuinitatem amputabant, licet iste alia ratione. Detexit Lucifer laruam Arianorum atque Constantij, dum aduersus eum hæc ait: Interea oro te, respondeas, quid intersit inter te & Conscotinum tuum, quem verso ordine Smynienses vocant Photinum? quid intersit, quid distet: rogaris, distinguas, &c. ] et inferius: Ecce Photinus hominem tantum profitetur Dei Filium, dicit illum non fuisse ante beatam Mariam: tua quoque hæc est professio. Quod enim ante omnia quidem, hoc est ante cælos, terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, Filius Dei sit, sed quod extiterit ex nihilo, sed quod sit creatura; quid interesse arbitraris inter te & Paulum Samosatenum, vel eū, tum eius discipulum tuū Conscotinum, nisi quia tu ante omnia dicis, ille vero post omnia? Ceterum vna vobis credulitatis & incredulitatis mens est, vt diceretis non habere Deum verum Filium, &c. ]

Verum Ariani, quo se vere Catholicos demonstrarent, aduersus diuinam substantiam, quam negabat Photinus, videri ipsi voluerunt esse eiusdem diuinæ substantiæ in Filio assertores. Affectatam ab ipsis eiusmodi damnationem hæreticorum, quo se specie tenus Catholicos exhiberent, nouit, ac scripsit quoque S. Gregorius Nazianzenus: sed cito citius appositam sibi laruam ijdem exuerunt, cum declararunt, sese omnia aduersus Photinum per simulationem veteratorie peregrisse, dum prætensum & assertum in eadem Synodo substantiæ nomen

TEMPVS SYNO-  
DI SIRMIENSIS

a Athanas. ad  
Solitar.

b Hilar. de Sy-  
nod. in princip.

c Sozom. lib. 4.  
c. 5.

CVR COLLE-  
CTA SYNO-  
DVS SIRMI-  
ENSIS

d Epiph. hæres. 37

e Vincent. Lirin.  
contra hæres. c.  
16.

PHOTINVS  
HÆRESIS DO-  
CVIT SVOS.

FATENS CON-  
SCOTINVS A-  
RIANORVM  
CVM PHOTI-  
NO.

f Lucif. de non  
parcend. in Deū  
abinglent.  
\* Sirm. enles.

PRODITVM CON-  
SCOTINVS ARI-  
ANORVM.

g Greg. Nazian.  
oratio in loca A-  
thanasij.

A men in Filio, mox (vt dicitur) illud ipsum per professionem contrariam abiecerunt. hinc Sanctus Hilarius agens contra Constantium ait: Post Synodum deinde Sardicensem, omnem rursus aduersus Photinum Sirmij Catholica doctrinæ tuæ commoues curam: sed tibi statim hoc, quod vtraque fide continebatur, exhorret. ] et paulo post: Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & in Sardicensi Synodo, & Sirmieni, pium esse Occidentalibus mentiebaris. ] hæc Hilarius.

Fuit autem eiusmodi in scenam allatæ totius comœdiæ argumentum, quod S. Epiphanius præfatur his verbis: Post illam defensionem ipsius tunc in Sardica factam, quando ab Episcopis vocatus fuit ad reddendam rationem de maligna a se proposita fide: impetrauit a Constantio, veluti qui frustra depositus esset, vt rursus acciperet auditores, coram quibus demonstraret se frustra depositum esse. Vnde Rex, illo tempore, admisit Iudices & auditores suæ futuræ purgationis, Thalassium, & Dacianum, & Cerialium, & Taurum, & Marcellinum, & Euanthium, & Olympium, & Leontium (erant omnes hi Comites & magistratus Imperatoris) Basilio Episcopo Ancyrano ipsum interrogante, & contradicente his verbis, quæ ipse defensus, aut admissurus esset. Non modicam autem disputationem aduersus Basilium habuit, sed instar perfrictæ frontis leuis mulierculæ colorem suum per verba in disputatione mutabat, falsoque adducebat dicta inconstantia ad intelligendam veritatem, sed quæ essent ex eius mente fide excogitata. Verum per fraudulentam suam vocem ac dicendi promptitudinem ad se ipsum & auditores confirmandos per linguam instructus, de doctrina proposita centum testimonia generosus ille cum iactantia se producturum esse promittebat, etiam si ipsi sepe aduersus illum instarent. Quemadmodum etiam in disputatione aduersus Basilium reperimus in his, quæ iussi sunt scribere velociter scribendi periti, notarij exceptores, Anysius diaconus Basilij, & Calycrates exceptor Ruffini Præsidis prouinciæ, & Olympius ac Nicetes memoristiæ siue a memoria ipsius Basilij, & Eutyches, & Theodolus notarij Basilij: et dimissa est pars vna obsignata ad Regem Constantium, altera remansit in Synodo apud Basilium, & adhuc alia pars apud Comites similiter obsignata, prout ipse ex sententia sua pronunciarat. ] hæc Epiphanius, qui se ea legisse testatur, & ex eis aliqua recitat.

Cum igitur ista de Photino Epiphanius affirmet se ex Actis ipsis Synodi Sirmiensis accepisse: haud facile concedendum putamus ijs, qui putant ipsum hallucinatum, dum ait eundem Photinum prædamnatum fuisse in Concilio Sardicensi, quasi non ante Synodum Sirmiensis de ipso agi cœptum sit. Damnatus itaque Photinus semel, vt vult Epiphanius, in consilio Sardicensi (quod hæreticorum & schismaticorum est) haud latæ sententiæ acquieuit, sed adiit Imperatorem; petens ab eo, causam rursus audiri.

Verum vt cumque sit; constat Photinum in Conuentu illo Sirmieni a Basilio Ancyrano confutatum sententiam damnationis accepisse, de qua Sozomenus: Photinus licet ab Arianis, æquam tamen pro merito accepit sententiam, vt qui non tantum Pauli Samosateni, sed Cherinthi & Ebionis damnatas hæreses de Christo, quod non fuerit ante Mariam, restituere conatus est. ] ob quam causam apparet eundem Photinum ab Hilario sæpe nuncupatum Ebionem: Ebionis namque hæresin ab eo instructam æque affirmat Sanctus Hieronymus: sed deteriore hunc Ebione fuisse apparet: Ebion enim Christum Deum esse negabat omnino: Photinus autem id minus habuit, vt diceret tunc Christum esse cœpisse, cum Spiritus sanctus visus est super illum; quamobrem ex

E Spiritu sancto genitum esse dicebat, vt de eodem tradit Epiphanius. Sed quod rursus ad Photini dogmata pertinet, de diuinis personis idem sensisse quod Paulus Samofatenus ac Sabellius, ait Theodoretus, vnamque tantum operationem Patris & Filij & Spiritus sancti esse docuisse: aduersus quem, Theodorum Cilicem quatuor libros scripsisse tradit. Cum tamen ipse Photinus, licet damnatus exilio, pro defensione hæresis, multa conscripserit: nam de eo Socrates: De reliquo, inquit, Photinus in exilio degens librum tum Græca, tum Latina lingua (nam ne huius quidem linguæ ignarus fuit) composuit. Scripsit autem contra omnes hæreses, dum suum ipsius dogma diulgare laborauit. ] & quidem suæ impietatis reliquit improbos successores, eisdemque ab auctore nominatos Photinianos: quos etiam ob detestandam blasphemiam, quod Christum non nisi hominem affirmarent, eosdem dictos quoque fuisse Homuncionistas, S. Augustinus testatur.

a Epiph. hæ-  
res. 71.  
PHOTINVS A  
CONSTANTIO  
PETIT RVR-  
SVS AVDIRI.

BASILIVS AN-  
CYRANVS A-  
GIT ADVER-  
SVS PHOTI-  
NVM.

b Sozom. lib. 4.  
c. 5.  
PHOTINVS VI-  
CTVS ATQVE  
DAMNATVS  
EST.

c Hieronym. de  
script. Eccles. in  
Photino.

d Epiph. hæ-  
res. 71.

e Theodoret. hæ-  
res. fabul. lib. 2.

f Socrat. lib. 2.  
c. 2.

g August. serm.  
26. ex addit.  
Fragmen. edi-  
tion. Louanij.

NOVA FIDEI FORMULA SIRMII SCRIPTA. a Athanas. lib. de Synod.

Damnato autem Photino, qui ad Synodum conuenerant Ariani Episcopi nouam fidei formulam edidit, qua quidem ab eisdem tunc scriptis anathematismis viginti-septem, damnando Photini haeresin videri voluerunt esse Catholici. recitant eam Athanasius atque Hilarius, cui sic ille a praefatur: Sed neque in his permanserunt, quae ante saepe statuerant: rursus enim Sirmij aduersus Photinum congregati, aliam fidem composuerunt, non ita prolixam, neque tot verbis abundantem (sicut ultimo loco editam: ) nam plerisque detractis, alia addiderunt, veluti ea per suggestionem ab alijs audiissent. sunt autem ista: Credimus in vnum Deum, &c. ] Porro ne qui vere essent, Ariani viderentur, secundum Catholicam fidei assertionem, haec in primo anathematismo posuerunt: Eos porro qui dicunt ex non ente, aut ex alia substantia, & non ex Deo Filium extitisse, aut quod tempus aut aetas fuit, quando ille non erat; alienos a se censet sancta & Catholica Ecclesia. ] haec inquam sic vera sunt (quod dictum est alias saepe superius) vt contradicant doctrinae Arij, non tamen plena, vt praclusus sit omnis aditus eidem haeresi irreperere satagenti in fidem Catholicam; nisi pariter secundum regulam Nicanae fidei, vox Consubstantialis apponatur. Eandem cum recitat Hilarius, etiam interpretatur b, & quidem consentientem fuisse Catholicam veritati, demonstrat; sicut & quaedam alias, vtputa Antiochenam, & Sardicensem, ab iisdem pariter editas: sed quodnam fuerit Hilarij consilium in regulis fidei interpretandis, quas costaret extra Ecclesiam Catholicam esse scriptas, suo loco dicemus.

MARCUS ARETHUSIUS SCRIPTOR FIDEI SIRMIIENSIS. c Socrat. lib. 2. c. 25.

Hanc autem Sirmiensis fidei formulam scriptam fuisse a Marco Arethusio Episcopo, quem saepe superius inter Arianos profitentem inuenimus, Socrates testatur, cum ait c: Isti Episcopi Sirmij ad tempus commorati, alia Acta fanciuerunt: nam vetera sua de fide decreta condemnare, nouasque fidei formulas condere coeperunt: vnam, quam Marcus Arethusius Graeco sermone conscripsit: duas autem alias Latino sermone, quae nec verbis, nec compositione, ac sensu vel ipsa secum; vel cum illa quam Episcopus Arethusius Graece scripserat, congruerunt: alteram tamen earum, quae Latine conscriptae erant, formulae illi a Marco Graece editae hoc loco subiungam, &c. ] meminit item Sozomenus de tribus formulis, vna Graece, duabus vero Latine conscriptis; sed plane in eo fallitur, dum in nulla ipsarum substantiae nomen assertum putat; cum ex ipsa formula fidei prius edita, atque ab Athanasio, Hilario, & Socrate recitata, appareat expresse positum substantiae nomen.

SECUNDA FIDEI FORMULA SIRMII EDITA. d Athanas. lib. de Synod.

Secunda insuper ibi edita est fidei regula Latino sermone, quae Graece postea reddita fuit, vt Sanctus Athanasius d testatur, cum post recensitam primam fidei formulam, in qua inerat nomen substantiae, haec subdit: Istis omnibus neglectis, ac veluti melioribus D repertis, aliam fidem decernunt, & Sirmij scriptam referunt Romano quidem sermone, sed quae Graece interpretata hunc sensum habet: Quoniam de fide placuerat disceptationem fieri: omnia cum sedulitate inquisita & examinata fuere Sirmij in praesentia Valentis, Vrsacij, Germinij, ceterorumque omnium, &c. ] At magnopere considerandum est, quod dum Sanctus Hilarius posteriorem hanc, quam ipse priori loco recitat, ex Graeco in Latinum translata dicit; apparet ipsum nequaquam in germanam editionem incidisse, sed in eam quae ex Latino in Graecum translata fuit; sunt autem haec ipsius verba e: Et quidem rectum & conueniens existimo, vt antequam de verborum suspicionibus ac dissensionibus ineam sermonem, ea quae ab Orientalibus Episcopis aduersus conscriptam apud Sirmium haeresin dicta & constituta sunt, verbis quam possim absolutissimis demonstrarem: non quod ab alijs planissime omnia edita sint, sed quod ex Graeco E in Latinum ad verbum expressa translatio affert plerumque obscuritatem, dum custodita verborum collatio eandem absolutionem non potest ad intelligentiae simplicitatem conseruare. ] haec ipse consentit & Socrates f, secundam illam fidei formulam fuisse Latino sermone conscriptam, postea vero in Graecum conuersam, vt ait, ab eodem Marco Episcopo Arethusio, qui primam conscripserat: de tertia autem dicemus paulo inferius.

e Hilar. de Synod.

f Socrat. lib. 2. c. 25.

g Hilar. de Synod. IMPIETAS ARIANA DIVOCULTATA PANDIUM.

Quid vero conati fuerint Ariani hac secunda professione Sirmiana, Sanctus Hilarius declarat verbis illis, quibus nuper recitatis mox subdit g: Meministis namque in ea ipsa scripta proxime apud Sirmium blasphemia id tentatum ac laboratum fuisse: vt dum Pater vnus, & solus omnium Deus praedicatur, Deus Filius esse negetur: & dum de Homousio & Homiuisio taceri decernitur; id decretum esse, vt aut ex nihilo vt creatura, aut ex alia essentia, vt consequentia creaturarum, & non ex Deo Patre Deus Filius

A Filius natus confirmaretur. Tum porro in eo quod honore, claritate, dignitate, maiestate Pater maior diceretur: id esse quaesitum, vt Filius his omnibus, quibus Pater maior est, indigeret. Postremo, dum ignorabilis natiuitas eius asseritur; per hoc ignorantiae decretum, nescire quod ex Deo sit, iuberemur. ] haec Hilarius, qui eam recitat, ac plane eandem quam habent Athanasius atque Socrates, in qua quidem de abdicatione vocis substantiae sic apud eundem a Athanasium scribitur: Ceterum quia multos commouet vox Latine quidem dicta, substantia, Graece autem οὐσία, hoc est, vt diligentius cognoscatur, illud quod οὐσιότητος, aut οὐσιότητος dicitur: nullam earum vocum mentionem debere fieri, neque de ea id sermocinandum in Ecclesia censemus, quod de his nihil scriptum sit in sacris litteris, & quod illa nominum intellectum & mentem transcendat, & quod nemo possit Filij generationem enarrare, &c. ] Vides, lector, haereticorum inconstantiam: qui enim nuper in confutatione Photiniani tam apposite substantiae nomine vsi essent, quod non nisi Catholicae Ecclesiae armis ad pugnam haeresiarcham prosternendum satis sibi virium esset: illo superato, armis illis, quibus vsi fuerant, procul eiectis, qualesnam essent, se palam prodidere.

a Apud Athanas. de Synod.

Sed illud modo accuratius peruestigandum est, quod S. Hilarius cum eiusmodi blasphemiam recitat, eidem praefixum hunc titulum ponit: Exemplum blasphemiae apud Sirmium per Osium & Potamium conscriptae. ] sub quo quidem titulo dicta Sirmiana blasphemia descripta habetur: caret plane eo titulo quae recensetur ab Athanasio, & quae a Socrate ponitur, nec vlla apud eos prorsus mentio, quod Osius & Potamius eam scripserint. Quamobrem cum superius sit demonstratum, S. Hilarium haud natum esse germanam atque originalem eius fidei professionem Latino sermone conscriptam, sed ex Graeco deprortam; illud affirmare cogimur, titulum illum, qui desiderabatur in authentico Latino exemplari, superadditum ab Arianis, & fortasse ab ipso Marco Arethusio, quem Graeco eam sermoni reddidisse, Socrates tradit, atque eo magnorum confessorum titulo illam Orientalibus, quo facilius acciperetur, promulgare curasse. Sed quod ad Potamium spectat: haud quis putet hunc illum Episcopum fuisse in Aegypto Potamionem, seu Potamonem nuncupatum, quem ante annum ab Arianis multa passum, martyriū quoque consummasse, ex Athanasio superius dictum est: porro hic, de quo agitur, Potamius, vnus erat ex putetibus Arianis, quem Soebadius, qui his temporibus viuebat atque scribebat Episcopus Agenni in Gallia, vna cum Vrsacio ac Valente coniungit, atque eiusdem epistolae meminit confertae blasphemijs ad Orientales atque Occidentales missae.

FALSVS INDI-TVS TITVLVS SIRMIA NAB BLASPHEMIAN.

Ceterum ipsum Osium Sirmij eidem fidei formulae subscripsisse, non autem eam scripsisse, tum Socrates, tum etiam Sozomenus affirmant: id autem vt se habuerit, idem narrat Socrates, cum ait b: Quamquam iste paulo ante per fraudulentum Arianorum conatum erat in exilium missus: id temporis tamen studio & labore Episcoporum qui Sirmij conuenerant, factum est, vt Imperator illum accerferet, habens in animo vel persuadendo, vel cogendo, eum inducere, vt cum Episcopis ibi coactis consentiret. Nam si istud factum esset; illorum fides perillustri testimonio confirmata videretur. hac de causa inuitus, vt dixi, accessit ad Concilium. Simulatque vero senex ille eorum fidei assentiri abnuebat; plagae illi erant inflictae, membraque machinis distorta. Quapropter fidei formulis eo tempore editis, vi & necessitate compulsus consensit, subscripsitque. ] haec Socrates, eadem quoque Sozomenus c.

OSI LAPSVS IN SYNO DO SIRMIIENSI. b Socrat. lib. 2. c. 26.

Epiphanius autem affirmat, ab epistola quadam Osij eam ipsos hausisse ac promulgasse blasphemiam: nam ait d: Alterum vero est, quod cum antea scripserint dissimilem E secundum essentiam Filium Patri, & putarent se condemnare Ecclesiam per litteras, quas a venerando Episcopo Osio venati essent, in quibus dissimilis secundum essentiam habetur, &c. ] Vi quidem extortam fuisse ab Osio eiusmodi impietatem, S. c Athanasius testatur, in hunc modum ad Solitarios scribens: Tantam vim intulit feni, quem Sirmij pro exilio detinebat, & ita eum arte tenuit, vt afflictus attritusque malis, tandem, aegreque cum Vrsacio & Valente communicaret, sed tamen vt contra Athanasium non subscriberet: verum ne ita quidem eam rem pro leui habuit: moriturus enim, quasi in testamento suo, eorum vim protestatus est, & Arianam haeresin condemnauit, vetuitque eam a quocumque probari ac recipi. ] haec Athanasius, idemque alibi f sic de Osio: Etsi Osius minis Constantij conterritus, non videbatur Eusebianis contradicere: vis tamen illa & Constantij tyranni potestas, multaque contumeliae & interminationes satis ostendunt, minime eum in nostri condemnationem consensisse; sed senij imbecillitate imparem verberibus, ad tempus celsisse. ] haec ipse.

c Sozom. lib. 4. c. 5. d Epiphani. haeres. 73.

OSIVS VIM PASSVS RECANTAT PALINODIAM. e Athanas. ad Solitar.

f Athanas. Apolog. 2. in fine.

2 Exias tom. 5. bibliogh. sancti.

Sed & Seuerus quoque hæc de eodem a : Osium quoque ab Hispania in eandem perfidia m A consensisse, opinio fuit; quod eo mirum atque incredibile videtur, quia omni fere ætatis suæ tempore constantissimus nostrarum partium, & Nicæna Synodus illo auctore confecta habebatur: nisi fatifcente æuo (etenim maior centenarius fuit, vt S. Hilarius in epistolis refert) delirauerit. ] ita ipse. hinc & Hilarij querela illa in Osium est, quod sepulchri sui, nempe corporis, nimium amans fuerit. De lapsu quoque Osij meminit Soebadius in libro contra Ari-

b Hieron de Scriptor. Ecclef. in Soebadio. OSII LAPSVS NULLVM PRÆIUDICIUM AFERT ECCLESIAE.

nos scripto, de quo est mentio apud S. Hieronymum b: vbi hæc de Osio in fine libri: Sed nõ sum nescius, his omnibus discussis, & in lucem intelligentiæ publicæ propositis; antiquissimi sacerdotis & promptæ semper fidei Osij nomen, quasi quemdam in nos arietem temperari, quo contradictionis temeritas propulsetur. Sed hanc contra nos erigentibus machinam, breui admodum sermone respondeo. Non potest eius auctoritate præscribi: quia aut nunc errat, aut semper errauit. Nouit enim Mundus, quæ in hanc tenuerit ætatem, qua constantia apud Sardicam & in Nicæno tractatu assensus sit, & damnauerit Arianos. Quid si diuersa nunc sentit; & quæcumque ab eo retro damnata fuerant, defenduntur; quæ defensa, damnantur? Rursum dico: non mihi eius auctoritate præscribitur. Nam si nonaginta fere annis male credidit, post nonaginta illum recte sentire non credam. Aut si nunc recte, quid de eis opinandum est, qui ab eodem signati, fidei in qua tunc ipse erat, de sæculo transferunt? quid & de ipso pronunciaretur, si ante hanc Synodum dormisset? Ergo vt supra diximus, præiudicatæ opinionis auctoritas nihil valebit, quia contra semetipsam ipsa consistit. ] hæc Soebadius, quem adhuc fuisse sua ætate superstitem, tunc cum scriberet tractatū de scriptoribus Ecclesiasticis, Hieronymus testatur, ab eoque alia opuscula scripta tradit. meminit & Vigilius c martyr de eiusdem Osij lapsu, & cum Valente & Ursacio conspiratione.

c Vigil. contra Empeh. lib. 5.

Immenso sane luctu, & implacabilibus lamentis prosequuti sunt sancti Patres funus præclarissimi viri, qui cum nauem qua tot tantaque maria nauigarat inter syrtes, scopulos atque piratas, validis vndique aduersarijs vrgentibus ventis, iam ad portum salutis magna gloria perduxisset incolumem, ibi insperato naufragium fecit, vniuersa Catholica Ecclesia expauescete. Eiusmodi Osij plane miserabili casu Catholicus orbis contremuit, concussæque sunt solidissimæ petra. Quis, rogo, de sui exitu potuit esse securus; si omnium Synodorum laudibus Osium celebratum, & scriptorum cunctorum illorum temporum præconijs exaltatum, totque ex diuersis atque multiplicibus certaminibus coronis auctum, hominem in Concilijs agentem patronum atque magistrum, videat tam inopinate prosterni, ac instar falis infaruati pedibus proculcari, tantumque ducem effici exercitus desertorem, immo ad hostes deficientem, & in castris hostium profitentem, transfugam adeo ignominiose constitui? eoque potissimum tempore (pro dolor) quo de laboribus immensis præmium accepturus, & de innumeris victorijs fuisset donandus a summo Imperatore coronis. Merito igitur abietes vlularunt, quia cecidit cedrus d: atque pauentes sibi que timentes viri sancti, ad Deum clamantes, propheticum illud occinuerunt e: Ne proicias me in tempore senectutis: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.]

DE OSII LAPSV EVCTVS.

d Zach. 11. e Psal. 70.

INGENS OSII LAPSVS ALIOVM CASVS BVPRARAVIT.

Superavit, mea sententia, lapsus Osij præteritorum omnium casum, siue Origenis, siue Tertulliani, vel quorumuis aliorum dixeris: nullus enim æque ac ipse, neque tanta temporis diuturnitate, tot tantisque publicis actionibus, iisdemque summis ad statum totius Reipublicæ Christianæ spectantibus tum in Occidente, tum in Oriente perfunctis, nullus inquam æque vt Osius spectatus est. Cui non Concilio hic interfuit, atque magna pars fuit, vt Eliberino, Arelateni, Neocæsariensi, Alexandrino, duobus magnis atque œcumenicis Concilijs Nicæno, ac Sardicensi, & alijs quorum memoria excidit? Quem tot tantique ponderis E legationes Apostolicæ decorarunt; quem in suo ipsius Christianæ fidei tyrocinio Constantinus Imperator inhærescentem suo lateri habere voluit monitorem; quem parentem nomine diceret, atque filiali affectu coleret: hunc illum ipsum Osium, quem & Ariani Synodorum principem dicerent, & Nicæni symboli formulam concepisse f: hunc, inquam, in Conciliabulo Sirmiensi ignominiose prostratum, turpissime factum esse eiusdem Nicænae fidei proditorem?

g Athanas. ad Seditur.

At licet lapsu Osij ingenti fuerit Ecclesia Dei tremore concussa, utpote quæ esset illi Catholicae communicationis compaginatione coniuncta: haud tamen cum corruente corruit, quippe quæ minime gentiū tali inniteretur fundamento, quæ fundata est super firmā petra: et quæ sciret Osium hominē, & non Angelū; didicissetq. neq. Angelū reuereri debere, sed anathemate & execratione percellere, qui aliter annūciaret, quam quod ab Apostolis g traditū est; atq. præstare, cuiuslibet turbulentæ ac violentæ cribrationi diaboli solidā promissionē Christi verbo firmatam,

h Ecclesia INCONCVSSA PERSEVERAT ET MAGIS ILLVSTRATUR. Galat. 1.

A matam, atque precibus stabilitam. At si quando contigit illud videre de fidei veritate miraculum, quod dixit Dominus a: Si isti tacebunt, lapides clamabunt: hoc plane tempore fuit perspicue demonstratū. Nā sicut olim negate Petro & ceteris fuga lapsis Apostolis, latro Christi Deū est confessus in Cruce; itidemq. Centurio, qui crucifixerat Christū, publica cōfessione clamauit: Vere filius Dei erat iste: et qui blasphemarāt reuertebātur percutiētes pectora sua: ita pariter (o excellens miraculū, & omnia superans de veritate fidei Christianæ prodigium) cum negat Osius, hostes fidei confitentur Ariani: ablegata siquidem ab Osio in filio Dei diuina substantia, eadem ab eius impugnatoribus restituitur: prædicat denique ipse Constantius Imperator, publicisque edictis demoliendum curat, quod Osius vna cum aliis impie ædificarat.

Luc 19.

S. Hilarius enim recitata Sirmiana impietate, ab Osio, atque Potamio (vt ait) conscripta, vel saltem subscripta, mox subdit b: His itaque tot & tantis impietatis professionibus editis, B has rursus e contrario Orientales Episcopi in vnum congregati sententiarum diffinitiones condiderunt, &c.] recēset post hæc ex eis duodecim capitibus diffinitiones distinctas aduersus Sirmiensem perfidiam, in qua tacendum esse de substantiæ nomine, vt vidimus, fuerat constitutum; eandemque interpretatus, ac denique post eas epilogo breui retextas, ista addit c: Hæc conscientia suæ, & adeptæ iam pridem doctrinæ suæ instituta decernunt; et eos qui hanc apud Sirmium hæresin conscripserunt, vel conscriptam susceperant, ignorationem confitentis, ad subscriptionem decretorum talium coegerūt: Vbi Filius imago Patris perfecta est: Vbi sub indifferentis imaginis proprietate, per fraudem profanam Filius non aboletur, vt Pater sit: Vbi imago Patris Filius prædicatur per similitudinis veritatem, a substantia Patris, cuius imago est, substantiæ diuersitate non differt: Vbi per habitam a Patre vitam & acceptam a Filio vitam, nihil differens in substantia, quæ significatur in vita, habeat Pater, quam Filius accepit ad habendum: Vbi non creatura est Filius genitus, sed a natura Patris indiscreta substantia est: Vbi sicut inter Patrem & Filium indifferens virtus est, ita nullam inter se diuersitatem patiatur essentia: Vbi Pater generando Filium, nihil ex se in eodem degenerat diuersitate naturæ: Vbi quia nihil differat in vtroque naturæ proprietate, tamen similitudinis personalium nominum respuunt vnionem, ne subsistens vnus sit qui & Pater dicatur & Filius: Vbi quia pie dicitur & Pater mittens, & Filius missus: in nullo tamen inter Patrem & Filium, idest inter missum atque mittentem, discernatur essentia: Vbi non intra tempora paterni nominis veritas continetur: Vbi Filius Patre non est posterior in tempore: Vbi ultra tempus omne perfecta natiuitas, innascibilitatis in se non admittit errorem. Et hæc quidem, fratres carissimi, omnis quæ edita est fidei doctrina, per paucos iuxta vniuersitatis modum Orientales, sub ipsis prope diebus, quibus vos ingestam hæresin respuistis, emerfit: cuius exponendæ ea fuit ratio, quod vnus substantiæ silentium decernebatur.] hætenus Hilarius.

b Hilar. de Synod. NOVA FIDEI FORMVLA EDITA CONTRA PRÆCEDENTEM. c Hilar. ibid.

Sic quidem pertaxi Sirmianæ perfidiæ Orientales Episcopi, statim Sirmio recedentes, in Asiam commigrarunt, atque Ancyra in Galatia conuenerunt: ibiq. restituto in Filio Dei ablegato substantiæ nomine, scriptis recensitis fidei regulis, eas per Legatos Sirmium miserunt ad Constantium Imperatorem: ad quos vt de pietate in tanto naufragio benemerentes hæc habet S. Hilarius d: Domino gratias, quod ignorationem per vos admonitus Imperator, ignorantiam & errorem non suum, sed astantium per has fidei vestrae sententias recognouit, & se inuidia apud Deum & homines impiæ voluntatis exemit: cum legationem vestram honorifice habens, falsitatem eorum quorum auctoritate in inuidiam ducebatur, coacta a vobis ignorantia suæ professione cognouit. ] ista S. Hilarius, qui & eosdem Orientales hortatur ad suscipiendam vocem consubstantialitatis, sine qua nomen quoque substantiæ videretur periclitari posse, habereque secum fraudem paratam ab ijs, qui in suum sensum eius verbi significationem extorquerent.

ORIENTALES DESTRVNT IMPIETATEM SIRMIANAM.

d Hilar. de Synod.

Vides iam ex his & admirare, lector, quo modo cum ex Osij, Potamij, atque aliorum præscripto iubetur Sirmij de nomine taceri substantiæ: ab alijs tamen licet fidei Catholicae hostibus (erāt hi Semiariani dicti) quantopere in Filio idē nomen substantiæ prædicatur: quorum sententiæ & subscribere coacti sint (vt ait) ijdē qui nuper de Filij cum Patre substantia silentiū indixissent. Porro autē præclaros nominis substantiæ vindices fuisse Basilium Ancyranū Episcopum, qui interfuerat Concilio Sirmiensi & aduersus Photinū certamen subierat, insuper & Georgiū Laodicenū, & alios, S. Epiphanius e numerat, dū eorū dē fidei professionē prolixiorē quàm Hilarius recitat editam ab eis, cum Ancyra in Galatia Synodum habuerūt. In quo autē isti tot tantaq. vera de Dei Filio prædicātes, Catholicis cōfentiētes, minime tamē Catholici habiti sint, sed Semiariani fuerint nūcupati, idē Epiphanius ibi declarat, nosq. eadē superius attingimus. Idēq. de Cōstatio alia subdit, quæ & piū in hoc nominat, quod cōtra nuper pronūcia-

NOMEN SVB- STANTIAE IN FILIO DEI RESTITVNT SEMIARIANI.

e Epiph. ha- ref 73.

tā per fidē Sirmiēsem, qua sicut de nomine substantiā, ita de similitudine Filij cū Patre tacendū esse, decretum erat, ipse iusserit scribi, Filium Dei per omnia Patri similem: Et sic (² inquit) sentiens, pio ore decreuit, per omnia (veluti nos Catholici credimus) similem esse Filium Patri, vt & per ipsum non procederent insidiā contra Ecclesiasticam fidem constructā, quæ volebant essentiā nomen tollere: nihil enim lucri fecerunt, coacti confiteri Filium Patri per omnia similem. ] qua sententia pariter affirmaretur, & secundum quoque substantiam & coessentiam & æternitatem Filium Patri similem esse, quod idem Epiphanius latius explicat.

Sed & de Valente hæreticorum pessimo ac refractario hæc subdit: Cum suo more Valens subscripsisset, & in subscriptione apparuisset, similem Filium Patri; & non apposuisset, per omnia; & ostendisset quomodo assensus esset præscriptis, aut quomodo similitudinem vocis intellexisset: annotauit hunc pius Rex, & coegit ipsum addere, per omnia. hæc circa tēpus Pentecostes. ] hæc tenus Epiphanius, declarans id factū ex professione Orientalium: quos cum Imperator timeret ab alijs diuelli, & inhærere Catholicis, eam ob causam ex illorum præscripto Filium Dei per omnia Patri similem, ac proinde etiam substantia, horum omnium subscriptione firmari voluit, tertiamque ab eis edi Sirmianam professionē. Meminit de iisdem dictis, duodecim capitibus agens S. Vigilius contra Eutychem, qui hæc ait<sup>b</sup>: Deinde aduersus sacrilegam impiæ professionis vnitatem, quæ per Osium, Valentem, Vrsacium, & Germinium, ceterosque similes prauitatis apud Sirmium fuerunt conscripta, vniuersi Orientales Episcopi conuenientes, alia, id est duodecim sententiarum definitiones ediderunt, quæ Nicæno Concilio non continentur.

At quanta cum celeritate reuocare curarint, quod nuper eadem impia professione statuisent, S. Athanasius quoque his verbis significat post eandem recensitam perfidiam Sirmianam<sup>c</sup>: Hæc (inquit) vbi misissent, denuo mutata sententia, composuerunt eam fidem, quam quia cum Consulibus edidissent, multo pudore & probro perfusi sunt, eiusque exemplaria curauere, vt cum suo more sententiam mutassent, ab ijs qui eam tenebant, per Notarium Marcianum surriperentur: et persuaso Constantio, vt contra eam fidem edicta promulgaret, aliam rursus fidem constituunt; additis, vt quidem solent, quibusdam dictis. ] hæc Athanasius: fuit ista quidem tertia professio fidei Sirmiana, in qua, vt ait Epiphanius<sup>d</sup>, Filius Patri similis per omnia prædicabatur: quæ quidem Latine edita est, eademque in Concilio Ariminensi (vt testatur Socrates<sup>e</sup>) recitata: desiderantur tamen in ea verba illa, ista habentur, Per omnia similem, sed tantum, Filium esse Patri similem: quæ verba tunc cum a Valente impie subducerentur, Constantius voluit omnino scribi. Sic igitur quod adeo deformiter Osius cum alijs delirasset, ab alijs continuo, quasi miraculo est emendatum.

Sed qualem finem sortitus sit idem Osius, modo dicendum est. Isidorus<sup>f</sup> Episcopus Hispanensis, dum agit de Gregorio Episcopo Eliberitano, de Osij exitu hæc describit: Post impiam Osij præuaricationem, dum S. Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensi vrbe iuxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illi communicare: commotus Osius dicit Clementino<sup>g</sup> Constantij Præfecti Vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille, Non audeo, inquit, Episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab Episcopatu deieceris. Vt autem vidit S. Gregorius, quod Osius vellet dare sententiam: appellat Christum, totis fidei suæ visceribus exclamans: Christe Deus, qui venturus es iudicare viuos, & mortuos, ne patiaris hodie inhumanam<sup>h</sup> proferri sententiam aduersus me minimum seruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus assistens, spectaculum factus sum: sed tu ipse, quæso, in causa tua hodie iudica, ipse sententiam proferre dignare per vltionem. Non ego quasi metuens, de exilio fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium graue sit; sed vt multi præuaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint vltionem. His dictis, ecce repente Osius residens factu quasi regalis imperij, cum sententiam conaretur exprimere; os vertit, distortuens pariter & ceruicem, ac de scissu in terram eliditur, atque illico expirauit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille Gentilis expauit: et licet esset Iudex, tamen timens, ne in se simile supplicium vindicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri, obsecrans, vt sibi parceret, quia in eum diuinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio, quam mandantis imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero vindicantium integram fidem, nec in fugam conuersus est, neque passus est exilium: vnusquisque enim timuit de illo vltius iudicare. ] hucusque de Osio Isidorus.

At hæc vera ne sint, studio vigilantissimo exquirēda sunt. Esto magne auctoritatis sit Isidorus, non tamē vt eius testificatio præferēda sit sanctis Patribus, qui eodē tēpore vitæ & obitus Osij

A superstitēs erant, cū ipse per post annos ducētos ab eiusdem Osij temporibus vixerit. Verū admonemus, a nemine alio quā a cœnoso schismaticorum fonte istæ potuisse Isidorum haurire: siquidē eiusmodi historiæ primus auctor esse reperitur Marcellinus presbyter ille schismaticus sectæ Luciferianæ, qui vixit temporibus Theodosij; ad quem commentarium illum, quo ista narrantur, vna cum Faustino socio impietatis conscripsit: quibus sane nec fidem penitus abrogarem, nisi multa essent, quæ eidem magnopere contradicunt. Cui nam, quæso, primæ deferendæ sunt solidæ veritatis, Magno Athanasio ne, an perditissimo Marcellino? at nimis discrepans atque dissimilis est ista collatio. Quid insuper dicendum, si Athanasio coniungas Hilarium, atque adiicias Augustinum? cum alioqui testimonium Marcellini nullius alterius illorum temporum scriptoris fulciatur auxilio: atque ea quoque ex parte fides nutet auctoris, qui congestarum in S. Hilarium, atque alios Orthodoxos calumniarum arguitur.

B Quid autem de Osij exitu S. Athanasius tradat, quod paulo ante alia occasione recitatum est, hic vrgenti præsentī occasione repetere, haud erit incongruum: ait<sup>a</sup> igitur: Tantam vim intulit seni (nempe Constantius) & ita eum arctē tenuit, vt afflictus, alitribusque malis, tandem ægreque cum Vrsacio & Valente communicaret, sed tamen vt contra Athanasium non subscriberet. Verum ne ita quidem eam rem pro leui habuit: moriturus enim, quasi in testamento suo, eorum vim protestatus est, & Arianam hæresin condemnauit, vetuitque eam a quoquam probari, aut recipi. ] hæc Athanasius. Quis igitur tanti Patris testificationi, sui præsertim temporis res conscribentis, obniti audeat?

Est & ex eodem auctore ea de re aliud firmissimum argumentum, ex prima oratione contra Arianos habita, ad cuius finem cum numeret ab vniuersali Synodo, in qua damnati sunt Ariani, nempe Nicæna, vsque ad illud tempus quo ea scribebat, annos trigintasex; anno

C Domini trecentesimo sexagesimo primo eam ab Athanasio orationem dictam esse oportuit. Cum igitur illa oratione idem Sanctus Athanasius recensens præclarissimos viros de fide Catholica optime meritos, primo loco atque titulo honorifico ponat Osium: plane declarat, eundem in Catholica communicatione esse defunctum; alioqui nefas fuisset ac magnum scelus, Osium inter præstantissimos Orthodoxos Episcopos connumerasse, quem adeo infelicissime constaret esse defunctum. Rursum vero, lapsum Osij ex timore verberibus extortum ad tempus fuisse, cum idem Athanasius dicat: iam apparet illum respuisse: sunt enim ea Athanasij verba ex Apologia secunda superius recitata, quibus dicitur: Vis tamen illa & tyrannica Constantij potestas, multæque contumeliæ & interminationes satis ostendunt, minime eum in nostri condemnationem, sed senij imbecillitate imparem verberibus ad tempus cessisse. ] Qui igitur cessasse ad tempus dicitur, post illud plane tempus in pristinam statum reuocatum esse, satis Athanasius significasse videtur. Nec certe aliud S. Hilarius<sup>b</sup> illis verbis demonstrasse visus est, quibus ait: Sed de eo (nempe Osio) nihil queror: qui idcirco est reseruatus, ne iudicio humano ignoraretur, qualis ante vixisset. ] Rursum vero, quo modo dici, vel fingi potest, Osium in hæresi quam scripserat, vel subscripserat, perdurasse: si ipsa scripta professio impietatis statim est reuocata atque suppressa, & Imperatoris edicto verita? cum æque periculum illi fuisset illud asserere, quod ante fecerat, affirmando se esse Catholicum.

His addimus, quod est mentio apud S. Augustinum de Osij innocentia, cum eum Donatistæ criminarentur (habebant namque hominem inuisum, quod tempore Constantini Cæciliano magnopere contra ipsos patrociniatus esset:) ait igitur<sup>c</sup>: Quod enim de Osio dicunt Cordubensi quondam Catholico Episcopo: flagitandum est, vt probent, non solum talem illum fuisse, qualem dicunt; sed quod talis fuerit, manifestum illis fuisse, quibus eum communicasse asserunt. Hoc enim nisi probauerint, frustra dicunt se scisse qualis fuerit; quia nescientibus obesse non potuit, a quibus se isti innocentibus separando, propter ipsam separationis sacrilegam iniquitatem innocentes esse non possunt. Hoc enim magis credibile est: si tamen Osius ab Hispanis damnatus, a Gallis est absolutus: sic fieri potuisse, vt falsis criminationibus Hispani circumuenti, & callida insidiarum fraude decepti, contra innocentem ferrent sententiam, & postea pacifice in humilitate Christiana cederent sententiæ collegarum, quibus illius innocentia comprobata est; ne peruicaci & animosa peruersitate priores suas sententias defendendo, in sacrilegium schismatis, quod omnia scelera supergraditur, cæcitate impietatis irruerent, sicuti isti miseri fecerunt, &c. ] hæc S. Augustinus.

Quæ licet de alia questione dicantur, nempe de accusatione communicationis cum Traditoribus illata a Donatistis contra Osium, quod fauens Cæciliano tum ipsi tum aliis quoque legis communicasset: tamē hæc satis ad rem, quod hostes Osij iudem Donatistæ nihil præterea

VALENS EPISC.  
ARIAN. TERGI  
VERSATVR.

Vigil. cōtra Eutychem lib. 5.  
tom. 5. bibliob.  
sanct.

REVOCATA SIRMIANA PROFESSIONE.  
c. Athan. de Synod.

Epiphanius hæres. 73.

Socras, lib. 2. c. 29.

Isidorus de Vir. illustr. in Osio c. 1.  
OSII VINIS QUALIS.

Clementio.  
S. Greg. de his?

humanam.

DISCVSSIO VERITATIS HISTORIARUM RATAE.

A Athanasio epist. ad solitar.

ALIA EX ATHANASIO ARGUMENTATIO.

Hilari. de Synod.  
HILARII DE EODEM TESTIFICATIO.

TESTIMONIUM AVGVSTINI DE OSTIO.  
c. August. contra epist. Parmen. c. 4.

contra

contra ipsum haberent quod dicerent, dum ea admodum exoleta aduersus Osum iam longe ante defunctum per Parmenianum obiecissent. Quod si tam enormis & Dei iudicio infamis atque dirus eius obitus fuit, ut Marcellinus tradit; tacuissent ne hæc obijcere Donatistæ, & exprobrare Parmenianus? minime gentium. Quando autem obierit Osius; equidem ex quo S. Athanasius de eius obitu, & testata tunc ab eo Catholica fide meminit in epistola ad Solitarios scripta; haud diu post Sirmiensem Synodum eum vixisse oportuit; siquidem illa hæc circa tempora scripta esse apparet: qua quidem epistola, post eius obitum scripta, cum idem S. Athanasius de ipso agens, ipsum sæpe laudet; nequaquam tot tantisque eum præconiis exornasset, sed temperatius plane egisset, si ipse prodigiosa & diuinitus inflata morte diem clausisset extremum. At de Oso hæc tunc, de quo agens idem Isidorus, eum scripsisse tradit librum de laude virginitatis, pulchro (ut ait) & disertio eloquio exornatum.

LIBERII CAUSA IN SYNODO SIRMIANA.

Sed ad res Sirmianas reuocanda est oratio: haud enim Osi lapsu tragœdia illa finem accepit, sed casu quoque Liberij Romani Pontificis lōge tetrior reddita est atque lugubrior, quod tantæ vrbs ac totius Ecclesiæ Catholicæ Antistes esset, & qui ante bienniū adeo infracto animo & libertate sacerdotali visus fuerit Imperatori Constantio restitisse, atque eam ob causam gloriosum, ne iustitiam atque fidem proderet, exilium subiisset. Verum quisnam qualisve tanti Antistitis lapsus fuerit, num perinde ac Osius perfidiæ illi Sirmianæ consenserit, vel damnationi Athanasij consensum præstiterit, & Arianorum communicatione se maculauerit; est id diligentius exquirendum: res quidem haud facilis inuestigatu, quippe quæ nonnullis eius sæculi eruditis viris obscura visa fuerit: nam ait Ruffinus: Liberius vrbs Romanæ Episcopus, Constantio viuento, regressus est. Sed hoc, vtrum quod acquieuerit voluntati suæ adscribendum; an ad Populi Romani gratiam, a quo proficiscens fuerit exoratus, indulserit; pro certo compertum non habeo.] ita Ruffinus. Ut igitur rem obscuram, ac nexibus implicatam elucidemus atque pariter explicemus, primum omnium quid de his veteres historici scripserint, quid item Patres obiter dixerint, ac demum ipsam historiam puram atque germanam ex eiusdem Liberij Papæ litteris acceptam hic enarremus. Ex antiquis autem historiarum sacrarum historicis Sozomenus rem videtur fufius prosequutus: qui eam ab ipso rerum exordio his verbis recenset:

Ruffin. lib. 1. c. 27.

Sozom. lib. 4. c. 14.

TENTATUR LIBERII CAUSA IMPERATORA.

Haud longo tempore post, Imperator Roma Sirmium reuersus, rogatu Legatorum, quos Episcopi Occidentis ad ipsum miserant, Liberium Berœea reuocauit: atque præsentibus Legatis Episcoporum Orientis, & quibusdam sacerdotibus, qui erant forte in exercitu, in vnum coactis, compellere tentauit eum fateri, Filium Patri non esse consubstantialem. Instabant porro, & Imperatorem ad hanc rem incitabant Basilus, Eustathius, & Eleusius, qui apud eum auctoritate & gratia plurimum poterant: hique id temporis cum decreta de Paulo Samofateno & Photino Sirmiano, quin etiam formulam fidei in Ecclesiæ Antiochenæ consecratione editam in vnum libellum congefferint, causa conficta, nimirum quod quidam simulatione huius verbi, Consubstantialis, hæresin priuatim stabilire molirentur, conantur ut Liberius & Athanasius quoque (alter tamen ab Alexandrino) Alexander, Seuerianus, & Crescens, qui in Africa sacerdotij munere fungerentur, huic consentiant. Consentiant itidem Vrsacius, Germinius Episcopus Sirmij, Valens Murforum Episcopus, & quotquot Orientis Episcopi ibi forte aderant. Vicissim autem confessionis fidei formulam a Liberio abduxerunt, quæ illis qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseuerarent, interdixit Ecclesia. Nam cum Eudoxius & ceteri cum eo Antiochiæ hæresis Actianæ fautores epistolam Osi nacti fuissent; rumore dissiparunt, Liberium quoque verbum Consubstantiale reiecisse, asseruisseque Filium Patri dissimilem esse. Vbi vero hæc res Legatis Episcoporum Occidentis hoc pacto succedere: Imperator dat Liberio potestatem Romam reuertendi: atque Episcopi Sirmij congregati scribunt litteras Felici tum Romanæ Ecclesiæ Antistiti, & clero eiusdem Ecclesiæ, uti Liberium recipiant, &c.] quæ autem de reditu Liberij subdit, postea fufius dicemus.

LAPSVS LIBERII EX TESTIMONIO PATRVM.

Hilar. ad Constantium.

His igitur a Sozomeno enarratis; quid Patres de casu Liberij scripserint, & in primis Athanasius, hic recitemus: sic enim habet in epistola ad Solitarios: Liberius deinde post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem inductus est. Verum illud ipsum quoque, & eorum violentiâ, & Liberij in hæresin odium, & suū pro Athanasio suffragium, cum liberos affectus habebat, fatis coarguit: quæ enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, eam iam non metuentium, sed ita cogentium voluntates habendæ sunt.] ita Athanasius. in quam sententiam hæc quoque S. Hilarius ad Constantium: Vertisti deinde vsque ad Romam bellum tuum, eripuisti illinc Episcopum: et o te

et o te miserum, qui nescio vtrum maiore impietate relegaueris, quàm remiseris.] sed & S. Hieronymus dum de Fortunatiano agit Episcopo Aquileiæ, hæc ait: In hoc habetur de-rcstabilis, quod Liberium Romanæ Vrbs Episcopum pro fide ad exilium pergentem primum sollicitauit, ac fregit, & ad scriptionem hæreseos compulit.] et idem in Chronico: Liberius in radio victus exilii, in hæreticam prauitatem subscribens, Romam quasi victor intrauit.] in libro autem de Romanis Pontificibus de eodem scriptum legitur, quod consensit Constantio hæretico, communicauitque cum hæreticis, extra tamen secundum baptismum.] quod scilicet et si cum Arianis communicauerit, non tamen factus fuerit Arianus per secundum baptismum, quo solerent illi Catholicos ad se deficientes iterum baptizare. sed hæc quidem superfluò & ab aliquo addita: nam nondum Ariani rebaptizabant; quin & Ecclesia hoc quoque tempore non respuebat Arianorum baptismum, ut S. Hieronymus aduersus Luciferianos scribens testatur. His igitur de Liberio ex Patrum sententia recitatis: iam reliquum est, ut ex litteris ipsius (qua præstantior ac verior historia nulla inueniri potest) res gestas eiusdem Liberij, ut se habuerint, enarremus. Extant ipsæ, quas hic descripturi sumus, epistolæ in Collectione Cresconiana, easque habita diligenti collatione cum codice Vaticano, & eo quem habemus in nostra Bibliotheca, hic describemus.

Hier. de script. Eccles. in Fortunatiano.

TENTATUR LIBERII CAUSA PER DEMOPHILUM ET FORTUNATIANVM. Ind. 16.

Damnato itaque Photino in Concilio Sirmiensi, & scripta aduersus eum prima illa fidei professione; tentauit Constantius per Demophilum & Fortunatianum, Liberium adhuc exulem Berœeæ existentem, ut sententiæ aduersus Athanasium læ subscribebat, atque decreta fidei in Sirmiensi Concilio scripta susciperet: cum ille, qui instar Sampsonis valide aduersus impios Philistæos ac strenue decertauerat, & vsq. adeo ipsos impetus fregisset Imperatoris, atque Arianorum phalanges tolerantia exilij superasset, exciso nescio quo pacto ab eius vertice fortitudinis crine, hebeatoque prorsus robore pristino sacerdotalis constantiæ, exurgit imbellis, & dat turpiter manus ipsum quærentibus aduersariis. Quod si coniectura interdum ex effectibus intima cordis scrutari licet; non alia Dalila illi detrimento fuit, quàm inuidia humanæ laudis gloria compta: quippe qui ægro ferebat animo, intrusum ab Arianis (ut dictum est) Felicem agere Romæ Pontificem, se vero exulem atque a sua sede procul extorrem; quam ut reciperet, & ex ea Felicem eijceret, oblatas illas fordidas condiciones accepit tandem. hæc quidem omnia scripta in primis ab eo ad Orientales epistola plane significat: est autem huiusmodi:

Dilectissimis fratribus & Episcopis Orientalibus Liberius S.

Pro deifico timore sancta fides vestra Deo, cognita est hominibus bonæ voluntatis; sicut lex loquitur: Iuste iudicate filij hominum. Ego Athanasium non defendo: sed quia susceperat illum bonæ memoriæ Iulius Episcopus decessor meus; verebar ne forte ab aliquo præuaricator iudicaret. At vbi cognoui, quando Deo placuit, iuste vos illum condemnasse: mox consensum meum commodaui sententiis vestris: litteras ad hæcque super nomine eius, id est de damnatione ipsius, per fratrem nostrum Fortunatianum dedi perferendas ad Imperatorem nostrum Constantium. Itaque amoto Athanasio, super quo statuta omnium vestrum a me cum sede Apostolica suscipienda sunt: dico, me cum omnibus vobis, & cum vniuersis Episcopis Orientalibus, seu per vniuersas prouincias pacem & vnitatem habere. Nam ut verius sciatis, me veram fidem per hanc epistolam meam proloqui: dominus meus & frater communis Demophilus, qui dignatus est pro sua beneuolentia fidem veram & Catholicam exponere, quæ Sirmij a pluribus fratribus & Coepiscopis nostris tractata & exposita & suscepta est: hanc ego libenti animo suscepi in nullo contradicens. Sane petendam credidi sanctitatem vestram, quia semper videtis in omnibus me vobis consentaneum esse: dignamini communi consilio, ac studio elaborare, quatenus de exilio iam dimittar, & ad sedem, quæ mihi diuinitus credita est, reuertar.] hucusque Liberij litteræ ad Orientales, nempe Episcopos illos qui ex Oriente Sirmij ad Synodum conuenere; hi vero ab incerto auctore mox post epistolam recitatam ponuntur, nempe Narcissus, Theodorus, Basilus, Eudoxius, Demophilus, Cecropius, Siluanus, Vrsacius, Valens, Euagrius, Irenæus, Exuperantius, Terentianus, Bustus, Gaudentius, Macedonius, Marcus, Aetius, Iulius, Seuerinus, Simplicius, & alij. Scripsit insuper eodem quoque argumento Liberius priuatas litteras ad Vrsacium, Valentem, atque Germinium, qui ceteris apud Imperatorem præstare viderentur: sunt vero huiusmodi:

LIBERII EPISTOLA AD ORIENTALES.

Vrsacio, Valenti, & Germinio Liberius.

Quia scio vos filios pacis esse, diligere etiam concordiam & vnitatem Ecclesiæ Catholicæ: idcirco non aliqua necessitate compulsus, teste Deo dico, sed pro bono pacis & cõcordiæ, quæ martyrio præponitur, his litteris conuenio vos, domini mei carissimi. Cognoscat prudentia

ALIA EPISTOLA LIBERII.

dentia vestra, Athanasii, qui Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus fuit, priusquam ad Comitatum sancti Imperatoris peruenissem, secundum litteras Orientalium Episcoporum, ab Ecclesiæ Romanæ cõmunione separatam esse, sicut testis est omne presbyterium Ecclesiæ Romanæ. sola hæc causa fuit, vt tardius viderer de nomine ipsius litteras ad fratres & Coepiscopos nostros Orientales dare, vt Legati mei, quos ab vrbe Roma ad Comitatum direxeram, seu Episcopi, qui fuerant deportati, & ipsi vna cum his (si fieri posset) de exilio reuocarentur. Et hoc etiam scire vos volo, quod fratrem Fortunatianum petij, vt litteras meas ad clementissimum Imperatorem perferat, quas ad Orientales Episcopos feci, vt scirent & ipsi vna secum Athanasij cõmunionem esse separatam: quas credo quod pietas ipsius pro bono pacis gratulanter accepit; quarum exẽplar etiam Philagrio Imperatoris eunuchò prodat charitas vestra, hæc me benigno & innocenti animo gessisse. Quapropter his litteris meis conuenio vos, & adiuro per Dominum omnipotentem, & Christum Iesum Filium eius & Dominum nostrum, & Spiritum sanctum, vt dignemini ad clementissimum Imperatorem Constantium Augustum pergere, & petere, vt bono pacis & concordie, in qua pietas eius semper exultat, me ad Ecclesiam mihi diuinitus traditam iubeat reuerti; vt, temporibus ipsius, Ecclesia Romana nullam sustineat tribulationem. Me autem cum omnibus vobis Episcopis Ecclesiæ Catholice pacem habere, his litteris meis æquo & simplici animo scire debetis, fratres carissimi. Magnum etiam vobis præmium in die retributionis acquiretis, si per vos pax Ecclesiæ Romanæ fuerit reddita. Scire autem volo etiam fratres & Coepiscopos nostros Epictetum & Auxentium, pacem me & cõmunionem Ecclesiasticam cum ipsis habere, quod credo gratanter suscepturos. Quicumque autem a pace & concordia nostra, quæ per Orbem terrarum firmata est, disenserit: sciat se separatam esse a nostra cõmunionem. Præuaricatori anathema vna cum Ariana a me dictum.] hæc tenus Liberij epistola ad dictos Episcopos.

Quo etiam tempore, cum adhuc detineretur exilio, idem ad Vincentium Episcopum Capuæ litteras dedit, quibus quo statu res suæ essent, certiore reddit his verbis:

Non doceo, sed moneo sanctum animum tuum, frater, eo quod colloquia mala mores bonos corrumpant. Infidiæ malorum hominum bene tibi cognitæ sunt, vnde ad hunc laborem perueni: et ora vt det Dominus tolerantiam. Dilectissimus filius noster Urbicus diaconus, quem videbar habere solatium, a me per Venerium Agentem in rebus sublatus est. Et ideo sanctitati tuæ significandum credidi, me de contentione illa nominis Athanasij recessisse, & ad fratres & Coepiscopos nostros Orientales litteras dedisse de super eius nomine. Pax nobis vbique est. Dignaberis conuenire omnes Episcopos Campaniæ, & hæc illis insinuare, & ex eorum numero vna cum epistola vestra de vnanimitate nostra & pace ad clementissimum Imperatorem nostrum scribere; quo possim & ego de tristitia magna liberari.] et manu ipsius: Dominus te incolumem custodiat, domine frater carissime.] ite manu ipsius in eadẽ pagina scripta: Cum omnibus Episcopis Orientalibus pacem habemus: et vobiscum ego: Me ad Dominum solui, vos videritis, si volueritis me in exilio deficere: Dominus iudex inter me & vos.] hucusque ibi. Hæc quidem Liberius ad Vincentium Capuæ Episcopum, quod ipse iam diu ante, subscripta (vt dictum est) Arianorum in Athanasium sententia, illis communicauerat, & ob eam causam a cõmunionem Catholica factus erat extorris; quocum pacem inire his litteris, sicut fecerat cum Orientalibus, Liberius nititur, ob id nimirum, vt ille pro suo ipsius reditu Romam ad Ecclesiam, apud Imperatorem Constantium intercederet; quod factum quoque & impletum est.

Ex his omnibus, quæ tum ex historicis, atque sanctis Patribus, nec non ex eiusdem litteris hic recitata sunt, nihil est quod excusari Liberius possit, quin cõmunionem inierit cum Ariana, & in Athanasium latam ab eisdem sententiam ratam habuerit: hæc inquam omnia, si aliorum deficerent assertiones, ipsomet recitatis his litteris profitente, vera esse, in dubium reuocari haud possunt. Num autem eam ob causam dicendus hæreticus? minime gentium. Attende lector: licet enim per syrtes & scopulos nauigationi vela pandisse oratio videatur; erit tamen vt tuto ad veritatis portum magno gaudio (si veritatis es cupidus) perueharis. Meminisse in primis debes, tres fidei formulas in eodem Sirmiensi Conuenticulo esse editas: primam scriptam a Marco Arethasio ad confutandas omnes Photini blasphemias; secundam quam recitat S. Hilarius nomine Osij atque Potamij; tertiam vero, qua secundam diximus emendatam. In prima egregie expressum atque testatum esse nomen substantiæ Filio cum Patre communis: in secunda autem sublaturum esse nomen substantiæ, ac similitudinis pariter ablegatum: in tertia vero assertam omnimodam Filij cum Patre similitudinem. Primam, eam interpretando, Catholicam esse probat Hilarius, & tertiam existere consentientem pariter Catholicæ

TERTIA EPISTOLA LIBERII EODEM ARGUMENTO.

SCRIPTIO AT APPENDIX.

LIBERII MINIME DICENDVS HÆRETICVS.

NOTA...

A Catholice professioni, ex S. Epiphaniõ demonstratum est. Quæ quidem omnia vera certa que esse, ex his quæ hoc ipso anno paulo ante sunt dicta, absque vlla dubitatione liquet. Rursum & illud in mentem reuoca; quæ secundo loco in eo Conuentu scripta est regula fidei, eandem confestim ab iisdem ipsis explosam esse, & eius exemplaria perquisita, ne vulgarentur, atque sublata, Constantijque edicto fuisse vetita: quamobrem neminem ita sanæ mentis hominem puto, qui dicere audeat, Liberium Berœcia e Thracia ab Imperatore Sirmium accersitum, vt impietati subscriberet, quam ijdẽ qui scripserant & ediderant, fuerant detestati: nulla igitur vel leuis suspicio esse potest, vt dictæ perfidiæ Liberius Sirmiũ vocatus subscripserit.

Sed frustra in his laboramus, cum testificatione Sozomeni in primis appareat, quamnam fidei regulam Liberius ratam habuerit; ait enim: Vicissim autem confessionis fidei formulam a Liberio abduxerunt, quæ illis qui Filium Patri non substantia & ceteris omnibus similem asseuerarent, interdixit Ecclesia.] Ecce tibi quàm perspicue declaratur Liberius primam fidei Sirmianæ aduersus Photinũ editæ assensum præbuisse, in qua inter alia pie aduersus Photinum statuta, hæc habet primus ordine positus anathematismus itidẽ superius recitatus: Eos autem qui dicunt, De nullis extantibus est Filius, vel de alia substantia, & non ex Deo, & quod erat tempus, vel sæculum, quando non erat; alienos scit sancta & Catholica Ecclesia.] ista & alia in prima illa Sirmiensi professione, quam S. Hilarius interpretatus cognoscit esse Catholicam. Quin & Vigilus Episcopus eandem Synodum hac ex parte nouit æque esse Catholicam, cuius decretis obniti, nihil aliud esse dicit, quàm velle cum Photino damnari. sunt hæc verba ipsius: Illius vero Catholici Concilij apud Sirmium contra Photinum ex toto Oriente congregati, quis sufficiat fidei sanctiones comprehendere, quæ apud Nicænam Synodum (quia talis rei necessitas fuerat) nulla non sunt omnino sancita; quæ nullus fidelium audeat respuere, aut cunctatur recipere, si non vult cum Photino anathematis eorum sententiæ subiacerere?]

Rursum vero cum a S. Hilario vnus Osius adducatur in crimen, quod tacendum dixerit vtrumque, nempe substantiæ nomen in Filio, & omnimodam cum Patre similitudinem: plane declaratur, verum esse quod de Liberio habet Sozomenus, professione fidei ipsum statuisse, Filium Patri substantia atque in omnibus rebus similem, cum Osius vtrumque tacendum esse duxisset: nam Hilarius ait: Oro vos, ne quisquam alius ex his præter senem Osium, & ipsum illum nimium sepulchri sui amantem, reperiatur, qui tacendum existimet de vtroque.] quibus videt, Liberium procul abhorruisse a crimine Osij: cui si conuiuisset, ante omnes fuisset ab Hilario nominandus. Sed quid accidit? Licet Liberius nomen diuinæ substantiæ fuisset professus in Filio: tamen quod Nicænam vocem illam Consubstantialitatis reticuisset; eam

ob causam calumniam illam passus est, quod nomen Consubstantialitatis (vt tradit Sozomenus) damnaasset: quismam autem id de Liberio diffamasset, idem docet, dum ait: Cũ Eudoxius & ceteri cum eo Antiochiæ hæresis Aetianæ fautores, epistolam Osij naçi fuissent: rumorem dissiparunt; Liberium quoque verbum Consubstantiale reiecit, asseruisseque ipsum Patri dissimilem esse.] Sed hæc per calumniam iactata esse, idem Sozomenus consentit.

At longe aliud & plane diuersum est, dicere Liberium reiecit, ac damnaasse in Filio nomen Consubstantialitatis cum Patre: aliud vocem illam silentio suppressisse. Illud quidem ipsum effecisset hæreticum; istud autem nequaquam: nam asseuerando Filium esse eiusdem cum Patre substantiæ, idem est quod dicere esse Filium Patri consubstantialem; licet hæretici in alium sensum substantiæ vocem inflecterent: quam ob causam maioris ponderis esse, a Patribus iudicatum, dicere consubstantialem Filium, quàm eiusdem substantiæ: cum tamen ob id nequaquam hæreticum esset dicere Filium eiusdem esse substantiæ; sed maxime Catholicum; quantumlibet eo quoque nomine subdole vsi fuissent hæretici: quorũ malitia nequaquam inuertere potest legitimum atque germanum sensum, qui natura atque vsu ipso vocibus inest: sicut nec ob eam causam quod iidem hæretici abutuntur diuina scriptura, & ex ipsa hæreses suas efformant, Catholici eadem vti vetantur. Sed & S. Augustinum de his hic in exemplum adducamus, qui agens aduersus Pascentium e Comitem, Arianum hominem, sæpe pollicetur se subscripturum esse paratum ipsius fidei, si nihil inueniret in ea quod aduersaretur Catholicæ veritati, etiam si minime nomen Consubstantialis profiteretur: quod & Liberium fecisse vidimus, qui eam ab ipsis scriptam professus est fidem, quam nouit esse Catholicam, & nihil habere quod rectæ fidei contrarium esset. At quo modo illam fidei regulam, quam S. Hilarius interpretatus demonstrat esse Catholicam, non licuit Liberio profiteri? cum præsertim eam non probasse, nihil aliud videri potuerit, vt dictum est ex Vigilio, quàm hæresiarchæ Photino fauisse.

CVINAM FIDELI FORMVLAR LIBERII SUBSCRIPSIT.

2 Sozom. lib. 4. c. 14.

Vigil. aduers. Eurychem lib. 5. tom. 5. Biblioth. Sanct.

LIBERII PROFESSVS IN FILIO DIVINAM SUBSTANTIAM ET SIMILITVDINEM. c. Hilar. de Synod.

d Sozom. lib. 4. c. 14.

CONSUBSTANTIALE NOMEN TACUISSE NON EST HÆRESIS.

e Augustin. epist. 174.

FORMULA, QVA PHOTINVS ET AETIVS DAMNATI SVNT, QVALIS. a Hilar. de Sy- quod. b Epiphani. hares. 71. c Sozom. lib. 4. c. 19. LIBERIVS IN QVIBVS IVRE REPREHENSVS. d Hieron. de Scri- ptur. Ecclef. in Lucif. e Sozom. lib. 4. c. 14. LIBERIVS ROMAM REVERTI IVBETVR. LIBERIVS REDIENS ROMAM REVPVITVR.

Dicam amplius: quod cum Actius in Syria, tum Photinus in Illyrico atque aliis provin- ciis abiecte nimis de Filij Dei diuinitate praedicassent, immo illam ab eo penitus reiecissent: inde factum est, vt Eleusius, ac socij eius, nempe, Basilius, Demophilus, atque alij, qui professi essent Sirmij aduersus huiusmodi haeresin vnam Filij cum Patre substantiam, habitj fuerint tunc a nostris quoque Catholici: idque testificatione S. Hilarij<sup>a</sup>, cum ait: Non peregrina lo- quor, neque ignorata scribo: audiui, ac vidi vitia praesentium, non laicorum, sed Episcoporum. Nam absque Episcopo Eleusio, & paucis cum eo, ex maiori parte Asianae decem provin- ciae, intra quas consisto, vere Deum nesciunt: atque vti nam eum nescirent; cum procliuio- re enim venia ignorarent, quam obtrectarent. Sed horum Episcoporum dolor se intra silen- tium non continens, vnitatem fidei huius quaerit, quam iam dudum per alios amisit, &c.] cum alioqui hic Eleusius Episcopus Cyzicenus ab Epiphano, & alijs, vna cum Basilio Ancyrano inter Semiarianos adnumeretur<sup>b</sup>, & a Sozomeno inter illos recensetur<sup>c</sup>, qui Liberio ob pa- cem Ecclesiarum persuaserit, vt vocem illam Niceni Concilij, Consubstantialis, praetermit- teret: quod expedire dixerunt, quo in eandem fidem simul conuenientes, aduersus eos bel- lum gererent, qui Photini & Actij haeresin suscepissent. quibus sic Liberius assensus est, vt tamen, quo substantiae nomini bene consultum esset, Ecclesia (vt ait Sozomenus) interdixe- rit omnes, qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseuerarent.

At licet ex his omnibus perspicue demonstratum sit, Liberium perseuerasse semper fide Catholicum: haud tamen probari possunt, aut iuste facta defendi, quod victus labefactarit sacerdotalem constantiam, iniuste contra S. Athanasium subscribendo; quodque communi- cauerit (vt ipse fatetur) cum illis, quorum communionem haecenus exhorruisset: sed & quod etiam professioni illi subscriperit, quae licet Catholica videri posset, tamen voce illa Nicæ- na careret, Consubstantialitatis, quam maiores omnes aduersus Arianos magna semper gloria defendissent. His igitur de Liberio tam in Orientali, quam etiam Occidentali Ecclesia peruulgatis; quo maior persona extirrit, eo fama velocior emanauit, atque (vt accidit) maio- ra quoque veris effinxit: vt in Oriente dictum sit, Liberium non tantum verbum Consubstan- tiale reiecisse, sed asseuerasse etiam (quod diximus ex Sozomeno) Filium Patri omnino dis- similem. Verum & in Occidente increbuit rumor, Liberium inhæsiisse Constantio, & haeticum euasisse, quod Nicænam fidem prodere visus esset tum omittendo confessionem Consubstan- tialitatis, tum etiam eius propugnatorem Athanasium condemnando: tanti enim momenti existimabatur Athanasij causa, vt qui in eum subscriberent, in Nicænam pariter fidem ferre calculum viderentur. hinc S. Hieronymus de Lucifero ait<sup>d</sup>, quod noluisse sub nomine Atha- nasij Nicænam fidem damnare: cum praetextu Athanasij (vt saepius dictum est) Ariani aduer- sus Nicænae fidei decreta bellum inferrent. secundum igitur eam famam de Liberio longe la- teque sparlam, S. Hieronymus tradidit, ipsum haeresin subscripsisse. Hic finis Sirmianae tragoe- diae, in qua Constantius, quod optabat, obtinuit, dum sub specie Photinianae haeresis con- demnandae, summos illos Catholicæ fidei defensores ad sua vota adeo turpiter inflexisset, & haeticorum communionem labefactasset.

Quae autem haec fuerint consequuta, Sozomenus<sup>e</sup> ita describit: Vbi vero haec res Legatis Episcoporum Occidentalium hoc pacto successere: Imperator dat Liberio potestatem Ro- mam reuertendi: atque Episcopi Sirmij congregati scribunt litteras Felici tum Romanæ Ec- clesiae Antistiti, & clero eiusdem Ecclesiae, vti Liberium recipiant, & ambo pariter sedē Apo- stolicae administrent, cōmunique consensu & cōcordia sacerdotio illo fungantur; atque tum casum acerbum, qui in electione Felicis obtigisset, tum exilium Liberij, obliuione deleat. Nam Populus Romanus Liberium, cum quod in alijs rebus vir excellēs & spectatus erat, tū quod Im- peratori animo adeo excelso & constanti in fide defendenda contradixerat, tā eximie carum habuit, vt seditionem plane maximam eius exilij causa conflaret, resque ad eadem prorump- peret. Haud ita diu post moritur Felix, solusque Liberius Ecclesiae illi praest. Quod quidem non sine diuina providentia factum est, ne sedes Petri a duobus Praesulibus gubernata (quae est plane nota diffidij, & a sacrosanctis Ecclesiae legibus aliena) vlla infamiae macula asperge- retur. Atque Sirmij quidem haec gesta sunt, quo quidem tempore propter metum Impera- toris Ecclesia Orientis & Occidentis in doctrina fidei consentire visa est.] haecenus Sozome- nus. Ceterum quod ad Felicem pertinet; si fidem habemus libro de Romanis Pontificibus; in Synodo Sirmiana sic decretam esse restitutionem Liberij dicitur, vt Felix depositus, cessa- re iussus esset. sed quae post haec sint subsequuta vsque ad Felicis obitum, prosequamur.

Rediens Romam Liberius, nequaquam, vt multi putant, tunc detentus est in cœmeterio S. Agnetis (quod habetur in libro de Romanis Pontificibus) id enim postea alia occasione contigit:

A contigit: sed, quod ait S. Hieronymus, tunc Liberius quasi victor in Urbem intrauit: tamen quod adeo turpiter Constantio consensisset, plurimorum a se animos abalienatos inuenit: sicq. qui Felicem antea abhorrebant, vitataq. eius communionem, inhærentes erant Liberio; re- audita, ab eo deficientes, Felici Catholicae fidei vexillum extolenti sese iunxerunt. A quo tempore coepit Felix, ante schismaticus, haberi iam ab illis legitimus Romanae Ecclesiae Pōti- fex: existimatusque Liberius, ob manifestam cum haeticis communicationem ex episto- lis ab ipso scriptis de conuentione cum Arianis, a communicatione Catholicorum pror- fus extorris: impossibile esse iudicantibus cunctis, eundem Liberium communicare posse ha- reticis, atque Catholicis. Cum igitur adeo manifeste constaret de eius communionem inita Sir- mij cum haeticis: ex eo ipso necessario videbatur exclusus a communionem Catholica, atque ob id etiam a Pontificatus functionem penitus alienus.

B His igitur tunc Liberio obnoxius resistentibus, eiusque communicationem Ariano foeda- tam contagio execrantibus: magna Romae turbatio facta est, & plane persecutio excitata a magistratibus aduersus eos, qui non parerent litteris Imperatoris pro Liberij restitutionem con- scriptis. Tunc plane accidit quod sic legitur in eodem commentario de Romanis Pontifi- cibus: Ab eodem die (nempe quo Liberius in Urbem ingressus est) fuit persecutio maxima in clero, ita vt intra ecclesiam presbyteri & clerici plures necarentur, & martyrio corona- rentur.] et inferius: Persecutio magna fuit in Vrbe Roma, ita vt clerici & sacerdotes neque in ecclesiam, neque in balnea haberent introitum.] passi sunt haud dubium haec ij qui Li- berio non communicarunt: hi enim ab ecclesia vbi Liberius suos conuocabat, abhorrentes, etiam a balneis publicis abstinebant, ne vna cum illis lauarentur; vt qui scirent ex sententia Ioanis Euangelistae, neque balnei lotionem cum haeticis participandum esse. in quos cum ma- gistratus saeuirent, aliquotque necarent: tunc pariter contigit, vt Eusebius Romanus presby- ter a ministris Constantij intra cubiculum clausus, illic mensibus septem perseuerans, fame consumptus spiritum exhalarit, cuius natalis dies meruit publicis adscribi tabulis, & anni- uersaria memoria in Ecclesia celebrari<sup>a</sup>. Etenim magistratibus vi agendum, necessarium visum est, quod non pauci, vel paruae aestimationis viri essent, qui a Liberio discessissent, & Felicem sequerentur Antistitem. Siquidem Damasus magni nominis vir inter alios staret a parte Felicis: cuius licet ingressus existimari potuerit vitiosus, quod viuente Catholico Ro- manae sedis Episcopo, & eodem pariter confessore, Romanae Ecclesiae ab Arianis praefici pas- sus esset: tamen quod praeruaricationem Liberij aduersus impietatem Constantij strenue insur- rexisset, quem & anathemate feruisset; vice sic rerum inuersa; quamplurimi, qui antea ipsum fuerant execrati, & Liberio communionem tenebantur adstricti (ut dictum est) hunc protinus detestari, Felicem veluti vindicem Catholicæ fidei consecrati sunt. Tanta ab ipsis Apostolo- rum temporibus viguit in Romano populo amor Catholicæ disciplinae, atque odium in ha- reticos, nec non & eis vel leuiter communionem coniunctos.

Porro de Felicis exitu diuersa plane scripta reperiuntur: dum in Liberio de Felice scribi- tur, depositum ab Episcopatu, habitasse in praedio suo, via Portuensi, atque ibi in pace quieuisse quarto Kalendas Augusti: rursum in eodem libro cum agitur de rebus gestis eiusdem Felicis, habetur ipsum ob damnationem Constantij, obruncationem capitis, martyrio coronatum esse: et inferius, id factum dicitur in ciuitate Cora (sic restituendum esse, pro Corona, in Notis ad Martyrologium diximus) corpus vero eius in Urbem relatum, primo ad Thermas Traiani oc- culte esse sepultum, inde vero a Damaso presbytero & alijs clericis eiusdem Felicis commu- nionem esse translatum ad basilicam quam construxerat via Aurelia.

E Ceterum ministrorum quidem impetu potius, quam praetcepto Constantij, contigisse necem Felicis, ex eo quisque facile valeat autumare, quod licet (vt dictum est) ipse saeuissimus esset, tamen erga viros Ecclesiasticos inhumanam quamdam patientiam affectauerit, cum sic eos discrucari pateretur, vt tamen absque martyrio iisdem viuerent in tormentis: quod S. Hila- rius<sup>b</sup> in eum scribens, his plane verbis exprobrat: Omnia saeuissima sine inuidia pretiosa- rum mortium peragis, nouo inauditoque ingenij triumpho de diabolo vincis, & sine martyrio persequeris. Plus crudelitati vestrae, Nero, Deci, Maximiane, debemus: diabo- lum enim per vos vicimus; sanctus vbique beatorum martyrum sanguis exceptus est, dum in his daemones mugiant, dum aegritudines depelluntur, dum admirationum opera cer- nuntur, eleuari sine laqueis corpora, & dispensis pede feminis vestes non defluere in faciem, vri sine ignibus spiritus, confiteri sine interrogantis incremento fidei. At tu omnium credulitatum crudelissime, damno maiore in nos & venia maiore defruis.] et paulo post: Scelestissime mortalium, omnia persecutionis mala ita temperas, vt excludas

Annal. Eccl. Tom. 3. LII & in

POST LIBERII REDITUM PER SECVTIO EXCITATA IN ECCLESIA ROM.

a Martyrolog. Rom. die 24. Augusti.

FELICIS EXITVS QVALIS.

QVALIS ESSE SOLERET CONSTANTII PERSECVTIO IN EPISCOPOS. b Hilar. in Con- stantium.



& in peccato veniam, & in confessi one martyrium: sed hæc ille pater tuus artifex humanarum mortium docuit, vincere sine contumacia, iugulare sine gladio, &c.]

TEMPVS OBITVS FELICIS.

Sozom. lib. 4. c. 14.

Sed & si fidem præstemus Marcellino schismatico: post Constantij quoque obitum, Felicem mortem oppetiisse, dicendum est: nam de Felice ait, ipsum superuixisse, non quod tradit Sozomenus<sup>a</sup>, post Liberij reditum ad modicum temporis spatium, sed vsque ad Consulatum Valentiniani atque Valentis, annis videlicet octo post Liberij reuersionem fuisse superstitem. Habetur ibidem mentio de Romano Clero, quod Liberio in exilium misso iurauerit, se nullum creaturum Pontificem, donec Liberius ipse restitueretur: quosdam tamen ex illis periuros effectos intrusisse Felicem: ac subdit: Reuertente autem Liberio, cum gaudio exceptus est in Vrbe, quando & pulsus est Felix: qui paulo post fauore periurorum reuersus est in Vrbem, Transiberinamque occupauit regionem: qui iterum Vrbe pellitur, ac demum Valentiniano & Valente Conf. decimo Kalendas Decembris migravit e vita.] hæc ipse: sed fauens partibus Vrsicini contra Damasum, qui postea se Felici coniunxit, nihil de eius martyrio meminit: quod cum occulte Felicem subiisse habeat Romanum Martyrologium, fortasse ipsum præterit. Constat etiam eodem quoque auctore, Liberium, defuncto Felice, Ecclesiam Romanam schismate scissam vniisse, atque eos qui a Felice fuerant ordinati in Clerum cum ordinibus & honoribus recepisse, factumque vnum pastorem ouilis vnius.

CAUSA MORTIS FELICIS.

Hilar. de Synod.

Seuer. lib. 2.

Lucif. pro Athanas.

Athanas. lib. de Synod.

Socrat. lib. 2. c. 41. &amp; Nicoph. lib. 9. c. 50.

Ceterum causa illa, quæ in libro de Romanis Põtificibus asseritur, necis Felicis, nepe quod declarauerit Constantium esse hæreticum, eo quod secundo rebaptizatus esset ab Eusebio Nicomediensi; minime probari potest, cum constet assertionem maiorum, Constantium his temporibus adhuc perseuerasse catechumenum: id præsertim Hilario attestante, cum in ipsum inuehitur<sup>b</sup>, quod nondum regeneratus, vt ait, credendi formam præscribere auderet Ecclesiis: id ipsum Seuero<sup>c</sup> probante, nec non Lucifero<sup>d</sup> agente apud ipsum pro Athanasio, cum eidem persuadet, vt ab eodem Athanasio baptismum acciperet: idemque Athanasius<sup>e</sup> de Constantio affirmet, eum tempore mortis ab Euzoio Ariano initiatum esse baptismo, quod & ceteri quoque testantur<sup>f</sup>. At non hæc tantum, sed & alia pleraque in eodem commẽtario cum in Liberio, tum in Felice habentur, quæ erroris facile redarguantur, ac nonnulla obscura, mendisque deprauata, & aliqua inter se inuicem discrepantia, vt ex eis vix veritas aliqua elici possit, atque firmari.

CONTROVER-  
SIA ROMAE DE  
FELICE HABITATA.

Quamobrem cum ingressus Felicis absque controuersia a maioribus fuerit existimatus iniquus, & de exitu ipsius eadem inter se pugnantia scripta nutent: inde & accidit, vt temporibus Pontificatus Gregorij Decimiterij, dum de emendatione Romani Martyrologij a viris eruditis ad hoc delectis frequentes haberentur conuentus, & de Felice non leuis controuersia incidisset, expungendus ne esset ob vitiosum ingressum eius, vel absque martyrij titulo relinquendus; deque his diu multumque altercatum esset; et ego in eam sententiam pedibus irem, vt Felicis nomen expungendum esset, eoque argumento voluminem haud breue scripsissem, cui fauerent astipularenturque complures viri eruditi in Vrbe tunc existentes: accidit plane, veluti diuino miraculo, vt cum in Diaconia sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani in Foro, ad templum Pacis posita, quidam male consulti, sed non sine diuina prouidentia, clam altare vnum a dextris positum suffoderent, vt thesaurum inuenirent, quod acceperant, nescio quo reuelante, ibi esse repositum; in marmoream arcam incidere, in cuius altero latere, tabulæ lapideæ interstitio ab altero distincto, repositæ inuenirentur reliquiæ sanctorum martyrum Marci atque Marcelliani & Tranquillini; in altero vero arcæ latere corpus S. Felicis, de quo agimus, vna cum lapideo laterculo ibidem intus posito hisce litteris exarato: CORPVS S. FELICIS PAPAE ET MARTYRIS, QVI DAMNAVIT CONSTANTIVM. quod accidit pridie eius diei, quo eiusdem S. Felicis in Ecclesia natalis dies agi consuevit quarto Kalendas Augusti, anno Domini millesimo quingentesimo octogesimo secundo, cum de eius meritis disceptatio magna esset, iamque pene ob innumeras contrarias assertiones causa cadere videretur: Quando opportune ipsemet Felix visus est admiratione omnium rediuius comparuisse, per se suam ipse causam acturus, cum iam valde stylo contradicentium esset oppressus.

Tantæ rei nõnihil tunc ipse vna cum aliis admiratione percussus, adiuuentisq. postea recitatis superius Liberij litteris de inita ad tempus cõmunicatione cum Arianis; accedenteque ad hæc omnia (quod maioris ponderis apud me erat) ipsa de ea re sententia Romani Pontificis: stylum modestia Christiana repressi, quem zelo veritatis acueram: vincique a Felice, felicissime accidisse putavi: cedereque Illustrissimo ac Reuerendissimo D. Iulio Sanctorio S. R. E. amplissimo Car-

A mo Cardinali, simulque disertissimo viro, qui egregie pro Felice susceperat patrocinium; me cum ipso triumphum magna gloria agere existimaui, ipsa veritate in vtroque vincente.

Quod autem ad vniuersam rerum gestarum inter Liberium atque Felicem seriem spectat: intueri mecum, atque admirare pariter, lector, summam Dei prouidentiam, qua semper moderatus est ipsam Romanam Ecclesiam. Nam labefactato ex Arianorum cõmunicatione, etsi non hæresis participatione, Liberio; Felicem antea eorundem cõmunicatione coniunctum excitat ex aduerso, statimque erigit aduersus eos ipsos Arianos, quorum sane ope fuerat Romanam cathedram consequutus, & magno præsidio contra aduersarios confirmat: sicque ad pugnam roborat, vt exagitans Arianos omnes, eorumque principem Constantium feriens anathemate, fuerit pro mercede insignitus corona martyrij.

Quæ vero fertur Athanasij nomine ad Felicem Romanum Põtificem ex Synodo Alexandrina epistola scripta ab Episcopis Aegypti, Thebaidis, atque Libyæ, haud æque probatur: quippe quod qualis fuerit status Ecclesiæ Alexandrinæ ab eo tempore, quo exulante Liberio, Felix sedere cœpit, iam satis superius est demonstratum: vt nullus plane locus, vel tempus cogendæ Synodi potuerit esse, Athanasio fuga lapsa, & in eremo latitante, atque aliis Episcopis pariter exturbatis. sunt præter hæc multa alia, quæ ibi posita minus arrident, vt cum de ipsius Felicis ordinatione Athanasius eundem Felicem reddit certiore. At ipse suas merces Mercator emat: de reliquis autem alij iudicent.

Quantum vero temporis Felix federit, & hoc reuocatur in dubium: sed illud plane esse debet omnibus exploratum, totum illud biennium, quo sedit, cum Liberius Berocæ exularet, nequaquam in numerum annorum computandum: siquidem tunc intrusus atque schismaticus erat, nec non Arianorum cõmunionem pollutus. Quod si velimus etiam accedente cõsensione Liberij ipsum Romanæ Ecclesiæ præfuisse: certe non Episcopus, sed Corepiscopus dicendus fuit, cum viueret adhuc ipse Liberius legitimus Ecclesiæ Pontifex. Dicebantur autem Corepiscopi Vicarij Episcoporum, qui tamen erant Episcopi consecrati, conferreque ordines sacros poterant, vt Concilij Antiocheni canones<sup>a</sup> docent. Ceterum ipsum Felicem contradicente Liberio sedere cœpisse, ipsoque inuito in sede perseuerasse, quæ superius dicta sunt, satis aperte significant. Quamobrem illud certum est, haud ante numerari debuisse tempus sedis Felicis, quàm cum Liberius Arianorum cõmunicatione implicitus, a Catholica cõmunionem videri poterat excidisse, nemine cum illo communicante, nisi qui pariter cum Arianis coniuncti essent, quibus ipse cõmunionem, licet non hæresi, adhæsisset. A tempore igitur, quo sedit Felix, cum Pontifex declaratus est, ab hoc scilicet anno, quantum federit, haud quidem omnino probare possumus: quod Marcellinus tradit peruenisse vsque ad Consulatum Valentiniani atque Valentis, abhinc annos octo: sed potius ipsum Felicem sedisse annum tantum, ac tres menses, totidemque dies, vt habetur scriptum in libro de Romanis Pontificibus, quod & verius existimamus: huic enim sententiæ consentit Sozomenus, qui eum haud diu post reditum Liberij mortem oppetiisse tradit. cui quoque sententiæ illud consentaneum est; quod non nisi vnam ordinationem fecisse dicatur, in qua, mense Decembris, ordinauerit presbyteros vigintiunum, diaconos quoque & Episcopos per diuersa loca decem & nouem. Ob breuitatem igitur temporis sedis eius, quod & habetur inclusum Pontificatu Liberij, vel ex eo quod ingressus Felicis fuerat vitiosus: inde factum reor, vt cum ab Optato<sup>b</sup> Mileuitano, tum etiam a S. Augustino<sup>c</sup>, cum recēsent seriem Romanorum Põtificum, post Liberium, Damasum, omisso Felice, successisse tradant: obiter enim cum illa tractent, atque cursim expediant; eam sedis vnus Pontificis, nempe Liberij, factam iterationem, & sedis Felicis temporis distinctionem consulto prætermisisse visi sunt.

Demum de Felice atque Liberio (quod ad exactam temporum discretionem pertinet) illud admonendum est, non sic nos omnia hæc de eisdem sub hoc anno recensuisse, vt sub eodem facta esse contendamus; sed ad lectoris faciliorem intelligentiam: cum Sirmiensium Conuentum, tot fidei formulis in eo deletis & renouatis, in sequentem quoque annum constet fuisse perductum, quo & Liberium in Vrbem restitutum esse putamus: ea ratione potissimum persuasi, quod de immunitate clericorum Constantius edictum promulgans mense Decembris, non ad Liberium, vtpote qui nondum Romam fuerat restitutus, sed ad Felicem illud rescripsit agentem Episcopum, de Ecclesiastica immunitate: at licet cuius sit Episcopus ciuitatis minime exprimat, par est credere illud datum ad Felicem Romanum Põtificem. Quod enim (vt dictum est superius ex Hilario) Iulianus in odium Constantij

TEMPVS SEDIS FELICIS.

Cõcil. Antioch. c. 8. &amp; 10.

Optat. lib. 2. cõtra Parmen. c. August. epist. 165.

LIBERII REDITVS QUANDO CONTIGIT.

stantij Occidentalis Ecclesiae Catholicis fauerit; æquum est existimare, quantum licuit, eundem studuisse Felici. Rescriptum autem ita se habet:

Constantius Aug. & Iulianus Cæsar Felici Episcopo.

Omnis a clericis indebitæ conuentionis iniuria & iniqua exactionis repellatur improbitas: nullaque conuentio sit circa eos munerum fordidorum, &c.] in fine autem sic: Dat. VIII. Idib. Decemb. Mediolani. Lecta V. Kalendas Ianuarij, apud Aſta Constantio nonum & Iuliano Cæsare secundum Coss.] Præcesserat paulo ante, nempe mense Nouembris, aliud eiusdem Constantij Imperatoris rescriptum de confirmatione priuilegiorum clericorum Romanæ Ecclesiae ad Leontium his verbis datū: Ecclesiae Urbis Romanæ & clericis concessa priuilegia firmiter præcipimus custodiri. Dat. III. Id. Nouemb. Mediolani, Constantio Augusto IX. & Iuliano Cæs. II. Coss.] quin etiam apparet sic, vt dictum est, Constantium hoc anno & sequenti, ex sententia Ammiani, Sirmij degisse, vt tamen se interdum Mediolanum conferret, sub qua Metropoli Sirmium (vt suo loco dicemus) positum erat.

Felice defuncto, nullus in locum eius subrogatus est, quòd Liberius abrupta penitus, quæ recipiendæ sedis causa intercesserat cum Arianis, communicatione, ab omnibus legitimus Romanæ Ecclesiae Pontifex, vt erat antea, cognitus & acceptus est. Rifu potius quam redargutione dignum est recentiorum quorundam historicorum commentum<sup>b</sup>, dicentium Felici fuisse successum Leonem quemdam in Sanctum Hilarium parum æquum; quem sero accedentem ad Synodum, in pœnam, humi confidere iusserit: ipsum vero diuina vindicta, eadem qua Arius, pœna multatum, vna cum visceribus animam efflauisse. Somniasse ista putantur, vel sua ipsorum mente effinxisse fabellam, cuius tantæ rei, in tanta viro, in totius orbis theatro confectæ antiquorum nullus reperiatur assertor.

Sed iam hic integram de fide Liberij historiam prosequamur: qualis enim post hæc fuerit, pluribus demonstrandum est: Qui agitur æmulatione Felicis (vt diximus) suam ipsius sedem occupantis, eius potiundæ nimis cupidus, vt restitui in eam posset, adeo ignominiose sui oblitus, ab Arianis implorans auxilium, eorundem, etsi non hæresi, fuerat tamen communicatione pollutus: haudquaquam tamen in ea impietate diutius mansit sui obliuione sepultus: sed qui sic ceciderat, denuo surgens, magna animi constantia certamen iterum strenue reparauit; et fidem Nicænam, quam ex communicatione cum Arianis, & tacendo vocem Consubstantialis videri poterat prodidisse, magnifice prædicauit. Hæc autem vt de his dubitantibus demonstramus; operæpretium visum est, cunctas Liberij res gestas, quæ post obitum Felicis sunt subsequutæ, & quæ præterea de eodem sint Patrum testimonia, hic reddere. Quòd in primis post Felicis obitum ipse receperit ad Ecclesiasticam communionem clericos qui erant ex parte Felicis, conseruatis illis ordinibus & dignitate; quodq. eodem Felice defuncto, nulla fuerit cura eius communionis clericis alium in locum Felicis subrogandi Pontificem maximum: plane argumento esse videtur, iam Liberium, abiecta procul Arianorum communicatione, se in omnibus bene Catholicum exhibuisse: aliàs nequaquam passi essent clerici communionis Catholicæ, & inter alios Damasus, Liberij se communicatione foedari.

At id quidem non intra domesticos parietes, sed in publicis Episcoporum Conuentibus rebus egregie gestis idem Liberius prædicauit. siquidem in naufragio illo immenso Concilij Ariminensis, in quo (inquit S. Hieronymus<sup>e</sup>) vsuæ nomen abolitum est, & Nicænae fidei damnatio conclamata, quando & totus Orbis ingemuit, & Arianum se esse miratus est: tunc Liberij Romani Pontificis virtus enituit, & eius Legati Vincentij Episcopi Capuani, quem habuerat in lapsu confortem. Id sane haud vulgaris auctoris, sed sancti Damasi testimonio perspicue demonstratur in illa epistola, quam ad Illyrij Episcopos dedit: recitat eam Theodoretus<sup>d</sup>, vbi inter alia scripta hæc leguntur: Numerus Episcoporum, qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet; præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cuius sententia præ ceteris omnibus expectanda erat, neque Vincentio, qui tot annis Episcopatum integre gesserat, neque aliis, &c.] At hæc quæ dicit de Romano Pontifice minime consentiente blasphemiae Ariminensi, de Liberio intelligenda esse, Sozomenus<sup>e</sup>, atque Nicephorus<sup>f</sup> fidem faciunt; cum tradunt, ea de causa Liberium primum omnium fuisse ab Ecclesia exturbatum: at quo modo se ista habuerint, suo loco fusius enarrabimus. sed & hæc satis litteris tunc contestati sunt Episcopi Catholicæ communionis ad Constantium scribentes, nempe affirmantes magna ex his concitanda fore dissidia ob eam causam in Romana præsertim Ecclesia, ipso scilicet Pontifice Romano contradicente. recitat eas litteras, in quibus hæc insunt, Sozomenus<sup>g</sup>: quæ quidem omnia aperte

21. 14. de Episc.  
& cleric. Cod.  
Theod.  
RESCRIPTVM  
AD FELICEM.

b Comhad.  
Alberstat. Her-  
man. Gyg. qui  
reselluntur ab  
omnibus.

LIBERII POS-  
TERIORI CON-  
FESSIONE PRI-  
REM MACVLAM  
ABLYIT.

c Hieron. aduers.  
Luciferian.  
LIBERII ERRE-  
XIT VEXILLVM  
CONTRA CON-  
CILIVM ARI-  
MIN.

d Theodoret. lib.  
2. c. 22.

e Sozom. lib. 4.  
c. 18.  
f Niceph. lib. 9.  
c. 41.

g Sozom. lib. 4.  
c. 17.

A aperte demonstrant, ipsum Liberium magna animi fiducia, Arianorum procacia, perditissimis illis temporibus, restituisse.

Est etiam illud certum de Orthodoxa fide Liberij argumentum, quod Siricius<sup>a</sup> Papa ait, post cessatum Concilium Ariminense, missam esse a Liberio, quem prædecessorem suum venerandæ memoriæ nominat, decreta generalia, quo modo recipiendi essent hi qui ab Ariana hæresi ad Ecclesiam Catholicam redire vellent: quod quidem ipsi statuere minime licuisset, nisi in Catholica Ecclesia Catholicus præsideret Episcopus. Extat etiam eiusdem Liberij fidei professio ad Athanasium scripta, cui in signum Catholicæ communionis, vt ipse quoque subscriberet, rogat: quam datam fuisse postquam hæc acciderunt in Concilio Sirmienti, facile quisque sibi persuadere potest, dum ea a Liberio pro reconciliationis foedere esse scripta videatur, cum antea intercedente inter ambos arcto communionis vinculo superfluum visum esset fidem suam Athanasio velle testatam, vel Athanasij Liberio fieri manifestam, quæ iam publicis monumentis ante Romæ fuerat consignata. Ipsa autem Liberij ad Athanasium scripta fidei professio sic se habet<sup>b</sup>:

Est igitur nostra confessio, optatissime Athanasi, Verbum, Dei Filium, secundum naturam ex Deo, eodemque Patre suo genitum esse, non creatum, semper in imperio collegam Deo & Patri, & indefinenter regnum obtinere in infinita sæcula, Amen. Spiritum quoque sanctum vere ex Deo naturaliter Deum, indiuisibilem a Deo, secundum diuinas scripturas; vt sit vere Pater, vere Filius, & vere Spiritus sanctus: neque transferri debere vnumquodque nomen a suo significato, cui assignatum est, quo vera sit Trinitas sub vna Deitate; sub vna potestate, & vna substantia: non enim dispertitur Filius, aut Spiritus sanctus a Patris substantia, quæ implet cælum & terram. Est igitur Trinitas, vt dixi, in vna substantia non diuisa, sed per essentiam vna, Deitate vna, potentia vna, & regno vna, vna quoque gloria, vna item imagine, vna denique spiritu: Spiritus enim non diuiditur. Anathema igitur dices Sabellij & Arii dogmata, & supra annotatas hæreses, ad æternam pœnam secundum Saluatoris vocem. Huic igitur confessioni, frater Athanasi, quæ vera fides in sancta Catholica & Apostolica Ecclesia censetur, si mecum sentis, coram Iudice Deo & Christo, quæso, subscribas; quo certiores reddamur, num eiusdem nobiscum suffragij sis, eademque statuas de vera fide: vt ego & securior efficiar, tuaque mandata inhæsitanter obeam. Id quoque tibi cognitum velim, carissime, filios Veritatis confiteri, impassibilem esse Deitatem, & de aduëtu Verbi & Dei in carne ita sentire: Verbum scilicet genitum ex Patre Deo, hominem perfectum absque peccato assumpsisse ex Maria Virgine; secundum Euangelia in Christo Iesu. Amen.] hætenus Liberij professio, sequestris, vt apparet, ad disruptam, quæ intercedebat inter eos, communionem Catholicam conciliandam. Quam quidem post hæc tempora scriptam esse, ex eo quoque facile potest intelligi, quòd tam exacta habeatur de Spiritus sancti diuinitate assertio, aduersus Semiarianos hæreticos, qui eandem hæresin post hæc fouere cœperunt, quibus ipse Sirmij communicasset: et quòd de carne Christi ex sanctissima Maria Virgine sumpta, testificationem adnexam habeat: vt aduersus nouam hæresin Epicteti esse conscriptam appareat.

Quòd igitur adeo testata atque explorata reddita esset fides Liberij Athanasio; illud quoque accidit, vt idē Athanasius<sup>c</sup> in oratione, quam scripsit contra Arianos, anno (vt ait) trigessimoxto a dānatis hæreticis Arianis in vniuersali Nicæno Concilio, nempe post annos. abhinc quatuor, vna cum ceteris magni nominis Orthodoxis, post Iulium Romanū Pontificem, Liberium quoque recensuerit. Quid insuper? Nihil plane oportunius ad testificandam, certiorumque toto Orbe reddendam Liberij fidem accidere potuit, quàm cum Valentiniani & Valentis Imperatorum temporibus, ex Oriëte Romam legatio mitteretur illorum Episcoporum, quibuscum ipse Liberius impie Sirmij communicasset, qui postea propriam consecrati sunt de Spiritus sancto hæresin Macedonij: hos, inquam, Legatos, Eustathium Sebastenum Episcopum, Siluanum Tarsensem, & Theophilum Castalorum, Romam ad Liberium venientes, ipse recipere noluit, nisi præmissa fidei professione Catholica ex Nicæno Concilio scripta; quod quidem S. Epiphanius<sup>d</sup>, S. Basilius<sup>e</sup>, Socrates<sup>f</sup>, & alij testantur.

Qua insuper fama fuerit Liberius in Ecclesia Catholica apud præstantissimos quosque viros, S. Ambrosij elogium prædicat; dum libro tertio, quem scripsit de Virginitate ad Marcellinam sororem, ornamenti gratia, tamquam præstans quoddam emblema, intexuisse voluit eiusdem Liberij sermonem habitum in eiusdem Marcellinæ spiritualibus nuptiis, cum se Deo perpetua virginitate dicaret: cui hæc ipse præfatur Ambrosius<sup>g</sup>: Quoniam quæ habuimus, digessimus superioribus libris duobus: tempus est, soror sancta; ea quæ mecum conferre

a Siric. epist. 1.  
ad Elimerium.

b Apud Athan.  
post litteras ad  
Episcopum.  
LIBERII FIDEI  
PROFESSIO.

LIBERII FIDEM  
SINCERA PRO-  
BATA.  
c Athanas. orat.  
1. contra Arian.  
in princ.

d Epiph. hæres.  
75.  
e Basil. epist. 74.  
f Socrat. lib. 4.  
c. 11. Nicephor.  
lib. 9. c. 60.  
g Ambros. de Vir-  
gin. lib. 3.

conferre soles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quo vir sanctior, eo sermo accedat grator, &c.] Inest in ea oratione de Filij Dei diuinitate excellens assertio, occasione celebratis Natalis Domini, quo idem Liberius eam ad populum habuit homiliam: qua ad verbum integre recitata, sic post fatur Ambrosius: Hæc tecum sanctæ memoriæ Liberius, quæ apud alios maiora verbis, apud te minora exemplis, &c.]

Iam intelligis, lector, ex his omnibus, ablutam penitus præteritam Sirmij contractam impietatis ex Arianorum confortio maculam sed & præstanti Catholicæ fidei confessione atque defensione eo gloriæ Liberium perucnisse, vt nihil minus habuerit honoris & laudis a præclarissimis quibuscumque Romanæ Ecclesiæ Pontificibus. At de Liberio modo hæc tenus.

Iam vero ad res gestas a Constantio Sirmij redeamus: quem quidem non præfenti tantum anno, sed & sequenti quoque ibidem confedisse, ex Ammiano colligimus. licet autem tertia Sirmiana fidei professione damnati essent omnes qui assererent Filium Patri dissimilem, atque iisdem Imperatoris aduersus eosdem edictum promulgassent; tamen qui in Syria fauebant Aetio, istud ipsum impio dogmate affirmanti (inter quos Eudoxius<sup>a</sup> erat, qui malis artibus inuaserat Antiochenam sedem) eandem hæresin propugnabant, atque auctoritate Osij defendebant; quin & calumniose nomen quoque Liberij ad validandam impietatem procaciter vsurpabant; cuius causa, vt dictum est, Liberius publice illud edixerat: Qui Filium Patri non substantia & ceteris rebus omnibus similem asseueraret, anathema sit.] Horum autem conatus cum accepisset Constantius a Legatis Synodi Ancyrae hoc eodem anno habitæ, ad Antiochenos aduersus Eudoxium litteras dedit, quas recitat Sozomenus<sup>b</sup>; quibus & præponit Georgij Episcopi Laodicensis litteras ad eos qui Ancyrae conueniant; quæ sic se habent:

Dominis honoratissimis, Macedonio, Basilio, & Cecropio, Georgius in Domino S. Naufragium fidei, quod ab Aetio factum est, vniuersam pene Antiochiam occupauit. Nam Eudoxius discipulos execrabilis Aetij, qui sunt a vobis honoris Ecclesiastici gradibus dimoti, ad se adscitos in clerum adscribit, & ipsum Aetium hæreticum habet in eorum numero, quos summo honore prosequitur. Quare subuenite huic tam illustri ciuitati, ne eius naufragio totus orbis terrarum etiam euertatur. Atque vos cum sitis iam in vnum coacti, vna cum ceteris qui ad vos forte sunt conuenturi, subscriptiones ab aliis quoque Episcopis exigite, ad eum finem, vt Eudoxius cum ipsum Aetium eiciat Ecclesia Antiochena; tum discipulos eius in clerum delectos inde amandet. Quod si pergat cum Aetio Filium Patri dissimilem vocare, & hos qui istud dicere audeant, illis qui contradicant, antepone; actum est penitus, vt dixi ante, de Ecclesia Antiochena.] hucusque Georgij litterarum, quibus illi acceptis, vna cum anathematismis illis quos recensuimus aduersus tum Sirmianam impietatem, tum Aetij hæresin constitutis, hæc omnia Sirmium ad Constantium per Legatos misere. Qui cunctis accurate perspectis, ad Antiochenos aduersus Eudoxium in hunc modum scripsit:

Victor Constantius Max. Aug. Sanctæ Ecclesiæ Antiochenæ S.

Eudoxius, non a nobis missus, ad vos venit: neque quisquam sic putet. Ab eo enim longe absumus, vt huiusmodi hominibus fauere velimus. Quod si præter cetera, istud præterea comminiscuntur; certe perspicuum est, eos in Deum Optimum Maximum falso ementitos esse. At eorum res sunt, a quibus se sua sponte abstineant illi, qui dominandi libidine accensi, ciuitates inuadere, & velut transfugæ ex vna in aliam deuolare, omnes denique recessus & latebras, potentia & facultatum augendarum studio, rimari non cessant? Fama est præterea, apud hos esse præstigiatores quosdam & sophistas, quos ne nominare quidem fas est, officinam plane maleficam & maxime impiam. Omnino certe & vos ipsi horum conspirationem perspicitis: omnino etiam ex verbis ipsius hæresis, tum eius auctorem agnoscitis, tum ceteros, qui ad eandem hæresin propagandam, operam ac studium conferunt; a quibus hoc vnum dumtaxat laboratur, vt populum sui erroris contagione inficiant. Ceterum veteratores isti, & audacia ad omnia proiecti, iam tale quoddam apud quosdam iuueniliter iactitarunt, quod nos simus eorum ordinatione, qua ipsi se ministros Ecclesiæ ordinarint, lætati. Ista quidem ab illis decantantur, qui talia passim iactare solent. Verum res neque omnino ita se habet, neque prope ad id quidem accedit. Quin reuocate quæso ad memoriam verba prima, quæ tum habebantur, cum de fide deliberatum est; quibus quidem demonstrabatur, Saluatorem nostrum, Filium Dei, substantia Patri similem esse.

At vero generosi isti, ea quæ temere sibi succurrunt, de Deo effutientes, eo impietatis pro-

A cesserunt, vt cum res a veritate alienas ipsi asserant, tum easdem alios docere moliantur. In quorum caput licet hanc impietatem tandem recasuram credamus, tamen interim placet eos a conuentibus Ecclesiasticis, & communi populi congressu prohibere. Etenim in præsentia illis hæc prædicere cogor, quæ breui post, nisi a rabie ista se temperent, sunt profecto subituri. Qui quidem (nam quid est hoc, quod non tentent, quo malum hoc adaugeant?) improbissimos homines, tamquam ex mandato in vnum cogunt; hosque, errorum scilicet duces, qui venerandum sacerdotum habitum adulterant, in clerum adscribunt; perinde ac si ipsis liceret agere & ferre omnia. At quis est inter viuos numeratus, qui istos ferre possit? qui quidem vrbes impietate referciunt, suam superbiam vi occultare student, atque hoc vnum opus ipsis voluptati est, nimirum vt bonis perpetuo inuideant. Ac desinat tandem malitiosa hæreticorum conspiratio diuinis Episcoporum sedibus insidias tendere: iam tempus est, vt veritatis alumini in lucem prodeant, hique veniant in medium, qui domicilijs ac sedibus relictis aufugerunt, metuque iam pridem implicati fuerunt. Nā & horum sapientia explorata perspecta est, & nulla noua machinationis ratio excogitari potest, quæ illos impietate queat eximere. Bonorum officium est, fide Patrum viuere, hancque (vt dictum est) adaugere, neque vltra curiose inquirere. Cohortarer autem eos, qui licet fero ex hoc erroris barathro se exemerint, vt assentiantur huic decisioni, quam Episcopi litterarum sanctarum valde eruditi de Deo Opt. Max. apte & conuenienter sancierint.] hucusque Constantius ad Antiochenos: subdit hæc de his Sozomenus<sup>a</sup>:

Ex illo quidem tempore hæresis Anomianorum, id est eorum qui Filium Dei Patri dissimilem assererent, inualuisset, nisi Imperator ipse Episcoporum opera & diligentia intercessisset.] tertia scilicet Sirmiana confessione, qua asserbatur, vt dictum est, Filius per omnia Patri similis esse. Probe vides, lector, quibus coloribus ab ipso Constantio describantur impugnatore Christi diuinitatis: vt ex his ipsis, sera licet ipsius testificatione, Constantij perfidia conuincatur: qui tantopere damnans eiusmodi hæresin, eiusque sectatores hæreticos, instar Saul interdum prophetarum inter Prophetas, vera dicit, prout videmus ab eo in dicta epistola factum esse: sed idem arripitur postea a malo demone, furensque lanceam iacit in David, in ipsum inquam Christum blasphemiam iacula vibrans, eius diuinitatem (pro amentia?) conatus est, si possit, occidere: atque adeo nihil propius Constantio inhæsit, quam inconstantia cum impietate cõiuncta: In quem enim hac epistola adeo inuectus est, paulo post, vt dicemus, eundem creat ex Antiocheno Constantinopolitanum Episcopum.

Sed audi, rogo, quam iuste ea de causa in ipsum S. Hilarius<sup>b</sup> inuehatur, dum ait: Post Synodum deinde Sardicensis, omnem rursus aduersus Photinum Sirmij Catholicæ doctrinæ tuæ commoues curam. Sed tibi statim hoc, quod vtraque fide continebatur, exhorret. Eos autem qui dicunt de non extantibus esse Filium Dei, vel ex alia substantia, & non ex Deo, & quod erat aliquando tempus, aut sæculum, quando non erat; alienos nouit sancta Catholica Ecclesia. Tu his ipsis diffides, & aduersus tuos hostis rebellas, nouis vetera subuertis: noua ipsa rursus innouata emendatione scindis, emendata autem iterum emendando condemnas. Suscipis etiam aduersus deliramenta Osij, & incrementa Vrsacij & Valentis, emendationum tuarum damnationes: sed mox emendanda tua omnia esse, vel potius damnanda constituis: offenderis enim his paucis inimicissimis tibi verbis.] et paulo post: Taceo, inquit, cur nostra apud Nicæam a Patribus gesta rescindis: non enim cum his tibi conuenit: hoc tantum querar; cur tua damnas? Fidem enim vnam, & vnum baptisma Apostolus prædicat. Iam quicquid apud te præter fidem vnam est, perfidia, non fides est. Nam qui fidem emendando condemnas, damnationem fidei esse constituis: dum apud te aboletur per alteram, quæ per alteram rursus abolenda est. Cuius enim tu exinde Episcopi manum innocentem reliquisti? Quam linguam non ad falsiloquium coegisti? Quod cor non ad damnationem anterioris sententiæ demutasti?] Atque deinde:

Damnas quoque & substantiæ nomen, quo te & Sardicensi Synodo, & Sirmienfi pium esse, Occidentalibus mentiebaris; quod ramen prophetica auctoritate suscepta, fidei intelligentiam continebat. Omne itaque quod probatum antea est, damnare iubes; quod improbatum semper est, sanctificari compellis. O tu scelestè, quod ludibrium de Ecclesia facis? Soli canes ad vomitum suum redeunt: tu sacerdotes Christi resorbere ea quæ expuerant, coegisti: probare eos id in suis confessionibus præcipis, quod ante damnauerant: in negando reos suos absoluunt, & seipos reos reddunt. Omnia in impietatem & in reatum detruisti; dum omnes reos se esse atque impios, aut ex præsentibus stant, aut ex præteritis confitentur. Non recipit mendacium veritas, nec patitur religio impietatem. Christianum te loqueris? sed quam non sis, ipse testaris

ARTII HÆRESIS FALSO PRÆTEXTU VALIDATUR.

Sozom. lib. 4. c. 14.

Sozom. lib. 4. c. 12. 13.

GEORGII LITTEARUM AD OPPUGNATORES AETII.

CONSTANTII LITTEARUM AD ANTIOCHENOS.

Sozom. lib. 4. c. 14.

Sozom. lib. 4. c. 14.

Sozom. lib. 4. c. 14.

Sozom. lib. 4. c. 14.

Sozom. lib. 4. c. 14.

Sozom. lib. 4. c. 14.

a Sozom. lib. 4. c. 13. HÆRESIS ANOMIANORVM.

b Hilarij contra Const. HILARII INVECTIVA IN INCONSTANTIAM CONSTANTII IMP.

testaris. Nec confessioni tuae gesta conueniunt. Subtrauisti enim voluntati tuae, sed & violentiae. Mandas tibi subscriptiones Afrorum, quibus blasphemiam Vrsacij & Valentis condenuerant, reddi: renitentibus comminari, & postremo ad diripiendos mittis. Quid? existimas Christum non nisi per litteram iudicare, & ad arguendam voluntatem indigere chartula Deum? aut quod semel scriptum est, & per te violenter abreptum, id de conscientia posse diuinam potestatis aboleri? Sequentur quidem te in cineres chartulae, sed criminorum apud Deum uiuent condemnationes.] haec Hilarius. Subscriperunt Africani Episcopi (quod ex Sozomeno dictum est) Sirmianae professioni, in qua diuina substantia Filij asserbatur. Quae uero rursus ad abolendam a Filio Dei diuinam substantiam Constantius cum suis sit operatus, dicemus anno sequenti, in quem eundem Conuentum Sirmiensem esse productum prolixitas rerum gestarum admonet.

Sozom. lib. 4. c. 19.

Ammian. lib. 16. IULIANVS ACCLAMATVS AVGVSTVS.

l. 2. de Gladiat. Cod. Theod.

QVID IN GLADIATORIBVS CONSTANTIVS.

OBELISCVS ERRECTVS ET RESTITVTVS. d. Ammian. lib. 17.

CONSTANTIVS EXAGITAT MALEFICOS. e. l. 9. de Malef. C. Theod.

A

B

C

D

E

IESV CHRISTI ANNVS 358.

LIBERII PAP. ANNVS 7.

CONSTANTII IMP. ANNVS 22.

Quo sequitur annus Domini trecentessimus quinquagesimus octauus, Consulatu Daciani & Cerealis aperitur: quo versa rerum vice Liberius Romam a Constantio restitutus, a Clero deseritur, quod videretur Arianorum communicatione pollutus; et Felix in Arianos magnis se spiritibus erigens, ab illis etiam qui haecenus Liberio inhassent, Pontifex salutatur. Haec autem quo modo se habuerint, superiori anno, quo coepta esse diximus, sunt fusius enarrata. Quo item anno absoluta Sirmiana pseudosynodo, ubi triplici professione fidei illic edita, non tam pax inter eos sanciri visa est, quam inter ipsos etiam Arianos coepta diffidia maioribus incrementis augeri: rursus ad hos componendos maior sollicitudo Constantij Imperatoris exagitat, atque de celebrando Nicomediae Concilio primum omnium consilium iniit; quod tamen magno prodigio diuinitus edito est impeditum. ait enim Socra-

CONCILIUM NICOMEDIAE INDICTVM IMPEDITVM.

CHRISTI

Socra-

A Socrates: Visum erat Constantio, ut Episcopi Nicomediae Bithyniae cogerebantur: tamen terrae motus maximus, qui illic accidebat, cuius imperu Nicomedia corruit, impedimento fuit quo minus in eum locum conuenirent. istud factum est Tatiano & Cereali Coss. quinto Kal. Septembr.] haec Socrates.

Socrat. lib. 2. c. 31. Daciano.

Apocalyp. 18.

Ammian. lib. 17. NICOMEDIA TERRAEMOTV CORRVIT.

inualuit

accliuitate.

reclangerebus

Cecidit, cecidit Babylon magna (vox fuit piorum:) Reges terrae cum illa fornicati sunt. In ipsa Eusebius, ex quo Eusebiani Arianae haeresis defensores, impietatis aperuit officinam, ex qua Reges, & cum eis totus pene Orbis factus est impius. At memorabilis ac diuinitus immissa clades sic ab Ammiano describitur: Iisdem diebus terrae motus horreni per Macedoniam, Asiamque, & Pontum, assiduis impulsibus oppida multa concusserunt, & montes. Inter monumenta tamen multiforum arummarum eminere Nicomediae clades, Bithyniae urbium matris, cuius ruinarum euentum vere breuiterque absoluam. Primo lucis exortu dies

B IX. Kal. Septembrium concreti nubium globi nigrantium laetam paulo ante caeli speciem confuderunt, & amandato Solis splendore, nec contigua, vel apposita cernebantur: ita oculorum obtutu perstricto, humo inuolutus vastae caliginis squallor infedit. Dein velut numine summo fatales contorquente manubias, ventosque ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit procellarum. Cuius impetu pulsorum auditus est montium gemitus, & elisoris fragor: haecque sequuti typhones atque praeteres, cum horrifico tremore terrarum, ciuitatem & suburbana funditus euerterunt. Et quoniam ad ciuitatem collium aedes pleraeque uehebantur, aliae super alias concidebant, relanguentibus cunctis sonitu ruinarum immenso.

C Interimque clamoribus varijs excelsa culmina resulrabant queritantium coniugum, liberosque, & si quid necessitudinis arte constringunt. Post horam denique secundam, multo ante tertiam, aer iam sudus & liquidus latentes rexit funereas strages. Nonnulli enim superruentium ruderum vi nimia costipati, sub ipsis interiire ponderibus: quidam collo tenuis aggeribus obruti, cum superesse possent, si qui iuuissent, auxiliorum inopia necabantur. Alij lignorum extantium a culminibus fixi pendebant, vno ictu caesi complures paulo ante homines, tunc promiscue strages cadauerum cernebantur. Quosdam domorum inclinata fastigia intrinsecus ferebant intactos, angore & inedia consumendos. Inter quos Aristanetus affectatam regens dicecesim, curans vicaria potestate, quam Constantius ad honorem vxoris Eusebiae, Pietatis eodem cognominarat, animam hoc casu cruciatam diutius exhalauit. Alii subita magnitudine oppressi, iisdem adhuc molibus conteguntur. Collisis quidam capitibus, vel humeris praefectis, aut cruribus, inter vitae mortisque confinia, aliorum adiumenta, paria perferentium implorantes cum obtestatione magna, deferebantur. Et superesse potuit aedium sacrarum & priuatarum, hominumque pars maior; ni palantes abrupti flammaram ardores per quinquaginta dies & noctes, quidquid consumi poterat, exussissent.] haecenus de clade Nicomediensi auctor.

EPISCOPI INANES REDEVT.

Sozom. lib. 4. c. 15.

D Erant Episcopi in itinere conuenturi ad Synodum, quorum princeps inter alios eminere videbatur Basilus Ancyranus, qui aduersus Arianos, Photinianos, atque Actianos inferni monstra Ecclesiam inuadentia, pro substantia diuina in Filio Dei, vna cum suis videbatur subiisse certamen. Agit de iisdem Episcopis & eadem quoque Nicomediensi ruina Sozomenus his verbis: Iam vero cum multi Episcopi essent in itinere, nunciatum est, grauem calamitatem Nicomedia occupasse, Deumque vniuersam urbem terrae motu concussisse. Postquam autem fama vbique percrebuit, ciuitatem funditus euersam esse; impedimento fuit quo minus Episcopi longius in itinere progredierentur. Nam fama, quod quidem solet efficere, his qui longe aberant nunciauit, hanc cladem non modo eos afflictae, quos reuera afflictauerat, verum etiam Nicaeam, Perinthum, & alias vrbes finitimas, quin etiam Constantinopolim in eiusdem calamitatis societatem venisse promulgauit. Qui quidem casus non mediocri dolore affecit Episcopos, qui sanae doctrinae fauebant, propterea quod ecclesia, quae tam mirifice in ea vrbe extructa fuerat, terrae motu quassata corruit. Vnde homines nostrae religioni infensi, Gentiles scilicet, arripere occasionem, Imperatori nunciandi, quod multitudo Episcoporum, & aliorum virorum, puerorum, & mulierum, qui spe inducti, se in ea ecclesia fore incolumes, eo profugerant, ibi oppressa periisset; quod quidem minime verum fuit: nam hora secunda diei, quo die nullus in ecclesia ageretur conuentus, terrae motus urbem inuasit, atque ex Episcopis solus Cecropius Episcopus ipsius urbis Nicomediae (hic erat Arianorum impietatis Eusebio dignus successor) & alii ex Bosphoro extra ecclesiam oppressi interierunt. Quin etiam ciuitas tam exiguo temporis momento terrae motu concussa est, ut qui cuperent alio confugere, non possent; sed prima periculi aggressione, quo quisque stetit loco, in eo magna ex parte aut seruatus est, aut periit.

CECROPIVS EPISCOPVS NICOMEDIAE MALE PERIIT.

Est

ARSACIVS CON-  
FESSOR CLADIS  
VENTVRAE  
TRASNVCIVSAIGEMOCH  
VTOMRAAZET  
TIVAZODNOVVM CONCI-  
LIVM NICAE-  
NVN DECERNI  
TVR.IRRITVM RED-  
DITVR PROPO-  
SITVM DE NI-  
CAENO CONC.  
COGENDO.Theod. lib. 2.  
226.Sozom. lib. 4.  
6.15.BASILIVS ANCY-  
RANVS AD CON-  
STANTIVM SE  
CONFERT.

Est praeterea multis in ore, Arfacium hanc ante vidisse calamitatem, quam acciderit. Hic genere Persa fuit, & ex milite, qui Imperatoris leones nutrebat, insignis confessor regnante Licinio factus; relictaque militia, in arce Nicomediae intra murum, monasticam disciplinam exercens, habitavit. Quo in loco diuina visio ei oblata, iussit ex vrbe egredi, quo vitaret cladem, quae esset eam postea occupatura. Qua re confecta, mature ad ecclesiam profectus, dat mandatum clericis, vt Deo preces supplices sedulo adhibeant, & orationes ad eum placandum faciunt, quo clades, quam vrbi minatus fuerat, ab ea depelli posset. Vbi autem illis frustra persuadere conatus est, & pro ludibrio habitus, simul vt calamitatem eos nec opinantes oppressuram praesignificauerat, ad arcem reuertitur, & humi in faciem proiectus, Deum precatus est. et post aliqua, quibus terrae motum describit, haec de Arfacio tradit: Arfacius autem in turri, quae steterat inconcussa, pronus decumbens, sicut se, cum orare coepisset, extenderat, mortuus repertus est. Fama vero est, eum a Deo precibus contendisse, vt ante cladem mortem oppeteret; morique maluisse, quam calamitatem oculis cernere, vrbs illius, in qua primum Christum cognouerat, & Ecclesiastica disciplina imbutus fuerat.]

Subdit post haec auctor multa de Arfacij virtute in editione signorum: sed quod spectat ad coeptam narrationem de Synodis hoc anno a Constantio Imperatore pro Arianis indictis, ista addit: Imperator autem, quoniam incertus erat quid ageret, scripsit ad Basilium (Episcopus hic erat Ancyrae) litteras; a quo sciscitatus est, quid de Concilio fieret. Qui cum eum ob pietatem, vt videtur, per epistolam laudasset; & de clade Nicomediae inuenta, exemplis ex sacris historijs petitis, consolatus esset; hortatur, vt Concilium maturet, & ne desinat a proposito: praesertim cum studium pro pietate susceptum sit: neque Episcopos ad hanc rem conuocatos, cum iam domo exierint, sintque in itinere, re infecta, dimittat. Locum autem Concilio designauit, pro Nicomedia Nicæam urbem, vt ibi de fide rite decideretur, vbi iam pridem de ea quæri coeptum est. Atque haec quidem scripsit Basilium Imperatori, ratus ita se illi rem gratam significaturum, propterea quod ipse initio Concilium Nicææ congregari statuerat.

His Basilij litteris acceptis, Imperator primum dat mandatum, vt ineunte æstate Episcopi omnes Nicæam conueniant, exceptis illis, quibus inualetudo esset impedimento; hique suo loco presbyteros, vel diaconos, quos vellent, eo mitterent, qui ipsorum declararent sententiam, & de rebus controuersis consilium inirent, vt communiter omnes de omnibus inter se concordarent. Deinde, vt Episcopi decem ex partibus Occidentis, & totidem Orientis, quos Concilium communi sententia deligeret, ad Palatium suum vna venirent, sibi que ea quæ decreta essent, exponerent: ad eum finem, vt ipse quoque non cognosceret solum, vtrum conuenienter Scripturæ sacræ inter se consensissent; verum etiam, quid optimum factu videretur, decerneret. At vero his confectis rebus, inito rursus consilio, iussit vt omnes aut vbi iam essent, aut in proprijs Ecclesijs vsque eo manerent, quoad locus Concilio praescriberetur, significareturque ipsis, vt illo accederent. Postremo scribit Basilio, vt per litteras sciscitaretur ab omnibus Orientis Episcopis, quo in loco Concilium commode celebrari posset, vt sub initium veris istud omnibus constaret. Nam Nicæam locum Concilio habendo minime iam opportunum censuit, propterea quod gens illius vrbs terrae motibus afflictata in mare esset.] Fuisse autem consilium Eudoxij Episcopi Antiocheni, id ipsum per aulicos procurantis, vt Nicææ Synodus cogatur, Theodoretus auctor est. Sed terrae motu impedita fuit. Quod quidem factum, inquit, diuinae plane sapientiae adscribendum arbitror. Nam cum in illa vrbe fidei Apostolicæ doctrina a sanctis Patribus descripta esset; & alij postea ibi congregati, contrariam doctrinam conscribere, in animo haberent: Deus, qui Ecclesiae providere non desinit, Concilium illud propterea prohibuit, ne ex similitudine nominis, ansam Ariani arriperent ad fraudem; ne Concilium istud Nicænum quoque appellando, simplicium animos circumuenerent.] in hunc modum Theodoretus; subdit his Sozomenus b:

Basilium autem, litteris Imperatoris praepositis suis litteris, Episcopis cuiuscumque gentis significat, vt mature consilium de re capiant, & quamprimum locum, qui ipsis opportunus videretur, indicarent. At cum, vt in eiusmodi rebus euenire solet, non omnes vnum eundemque locum delegissent, iter suscipit Basilium ad Imperatorem, qui tum Sirmij commorabatur, & cum alios quosdam ibi offendit Episcopos priuatis ac suis negotijs occupatos, tum Marcum Arethesium, & Georgium Episcopum Alexandriae. Vbi vero iam visum est, Concilium Seleucia, quae est vrbs Isauriae, cogendum; Valens cum suis (hic enim iam Sirmij forte aderat) Anomianorum haeresi delectatus, laborat, vt Episcopi, qui aderant in castris, formulae fidei, quam habebat in promptu, subscribant: in qua formula nomen substantiae minime positum fuit.

Interea

Interea dum de Concilio habendo serio laboratum est; Eudoxius, Acacius, Vrsacius, & Valens, quoniam inducebant in animum, quod Episcoporum omnium alij formulae fidei in Concilio Nicæno, alij fidei in consecratione Ecclesiae Antiochenae edite fauerent; atque quod vtraque fidei formula nomen substantiae contineret, & Filium Patri in omnibus rebus similem assereret; quin etiam, quod si in vnum omnes conuenirent, fore vt reuera Aetij condemnarent opinionem, quam ipsi, licet ab vtraque formula discrepante, laudabant: idcirco perficiunt, vt Episcopi Occidentis Arimini, Episcopi autem Orientis Seleucia vrbs Isauriae in vnum conueniant; eo consilio, quod putabant facilius esse paucis, quam omnibus persuadere; et si quidam ipsorum ad hoc, quidam ad illud Concilium profecti, efficerent, vt vtrumque Concilium suae suffragaretur sententiae, recte esset; sin minus, vt alterum saltem, quo haeresis Aetij non omnium suffragijs reijceretur. Atque in his rebus, illis fuere subsidio tum Eusebius primarius eunuchus familiae Imperatoris, qui & necessitudine cum Eudoxio, & opinione etiam coniunctus fuit; tum complures alij potentes viri, qui Eusebio gratificari studebant.] At vero Concilium ipsum Ariminense sequenti anno celebratum constat, de quo dicendum suo loco.

In tanta rerum confictatione de loco deligendo, in quo Concilium ageretur, anni huius tempus insumptum est: nam non tantum de conueniendo Nicomediam, siue Nicæam, tractatum est; sed etiam de conueniendo Tarfi Ciliciae statutum fuisse, Socrates a tradit, quod irritum quoque redditum est: quin etiã & illud pro constanti vulgatum fuit, Episcopos in Oriente Ancyrae conuenturos, in Occidente Arimini: affirmat id S. Hilarius b, qui hac ipsa de causa, vt Gallorum fidei integritati haecenus conseruatae consuleret, hoc ipso tempore ad Gallos de Synodis commentarium scripsit, quo eos a dolis haereticorum cautos redderet: quod ipse profertur his verbis: Quamquam enim responderi litteris vestris necessarium fuerit, quibus mihi communionem Dominicam fidei vestrae scriptis miseratis; & quidam etiam ex vobis ad Synodum, quae in Bithynia futura videbatur acciti, firmissima fidei constantia intra communionem se meam continentes, a ceteris extra Gallias abstinerent: et dignum sane erat Episcopali ministerio ac voce, in tanto haereticorum furore, aliqua vobiscum per litteras pia fidei consilia conferre. Non enim cum corporibus nostris exulans, vinctum ac detentum esse potuit Dei verbum, vt non communicari vobiscum posset vbiicumque: sed maxime cum comperissem Synodos in Ancyra, atque Arimini congregandas, & ex singulis prouincijs Gallicanis binos, vel singulos eo esse venturos; ea quae inter nos atque Orientales Episcopos mutuis suspicionibus detinentur, per me, qui in Orientis partibus detinebar, exponenda vobis, licet iam scientibus, atque edenda existimaui: vt cum hanc prorumpentem e Sirmio haeresin & vos cõdemnassetis, & illi cum anathemate iudicassetis; sciretis tamen, in cuius fidei professione id ipsum quod vos gesseratis, etiam ab Orientalibus Episcopis esset effectum, & vos, quos maxime vellem futuris Synodis probabiles elucere, non paterer vno atque eodem Apostolicae fidei sensu Catholica sentientes, aliqua saltem a Catholicae fidei sinceritate, ignorata verborum opinione, differre.]

Haec circa animi sui consiliũ de conscribendo libro de Synodis ad suos Hilarius, qui eo voluit ipsos ad Ariminensem Synodum conuocandos, de omnibus admonitos reddere. Huius igitur anni sine, illum ab Hilario commentarium scriptum esse, non tantum quae dicta sunt, manifeste declarant; sed & quod ipse eius exordio, triennium, ait, iam esse sui tempus exilij. Ex his quae modo sunt ex Hilario recitata, illud quoque liquido apparet, vocatos hoc anno Episcopos Gallicanos ad Synodum in Bithynia, nempe, vt dictum est, Nicomediae celebrandam, scripsisse litteras ad Hilarium exulantem in Phrygia, eisdemque professionem suae ipsorum Catholicae fidei eidem Hilario reddidisse testatam: idque eam ob causam, quod cum saepe ex dictis exilij locis Hilarius ad eos litteras dedisset, nec ab ijs aliquas accepisset, in suspicionem non mediocrem venerat, eos a sua ipsius communione abalienatos fuisse, ac propterea & ipse quoque scribendi amplius ad eos munus intermiserat. Haec quidem ipse testatur Hilarius, cum sic ad eos praefatur c:

Constitutum mecum habebam, fratres carissimi, in tanto silentij vestri tempore, nullas ad vos Ecclesiastici sermonis litteras mittere. Nam cum frequenter vobis ex plurimis Romanarum prouinciarum vrbus significassem, quid cum religiosis fratribus nostris Orientis Episcopis, fidei studique esset, quantaque sub occasione temporalium motuum diabolus venenato ore atque lingua mortifera doctrinae sibi protulisset: verens ne in tanto ac plurimorum Episcoporum calamitosa impietatis vel erroris periculo taciturnitas vestra de pollutae atque impiatae conscientiae esset desperatione suspecta (namque ignorare vobis frequenter admonitis non licebat) mihi quoque apud vos tacendum arbitra-

DVO DECERN-  
VNTVR CON-  
CILIA, ARIMI-  
NI ET SELEUCIAE.a Socrat. lib. 2.  
6.31.b Hilar. lib. de  
Synod.  
HILARIVS PRÆ-  
MONET GALLOS  
NE AB ARIANIS  
DECIPIANTVR.GALLI SVAM  
FIDEM TESTA-  
TAM REDDUNT  
HILARIO.c Hilar. de Sy-  
nod. in princip.SILENTIVM  
GALLORVM  
SVSPECTVM HI-  
LARIO.

arbitrabar, Dominicæ sententiæ admodum memor, quæ post primam atque iteratam A conuentionem, eos qui etiam sub testimonio Ecclesiæ inobedientes existerent, haberi sicut Ethnicos publicanosque iussisset. Sed beatæ fidei vestræ litteris sumptis, quarum lenitudinem ac raritatem de exilij mei & longitudine & secreto intelligo constituisse: gratulatus sum in Domino, incontaminatos vos & illæsos ab omni contagio detestandæ hæreseos perstitisse; vosque participes exilij mei, in quod me Saturninus, ipsam conscientiam suam veritus, circumuento Imperatore, detruserat, negata ipsi vsque ad hoc tempus toto iam triennio communionem, fide mihi ac spiritu cohærere, & missam proxime vobis ex Sirmij oppido infidelis fidei impietatem non modo non suscepisse, sed nunciatam etiam significatamque damnasse: necessarium mihi ac religiosum intellexi, vt nunc quasi Episcopus, Episcopis mecum in Christo communicantibus, salutaris ac fidelis sermonis colloquia transmittere; & qui per metum incertorum, conscientiæ tantum antea meæ (quod ab his omnibus essem liber) B gratulabar, nunc iam communis fidei nostræ integritate gauderem, &c.] Plura enim in laudem ipsorum ob conseruatam in tanto naufragio fidem Catholicam prædicat, de quibus & nos quoque superius.

**CONSILIVM HILARIJ IN ADMONENDO GALIOS DE SYNODIS.** Sed & quodnam præterea fuerit consilium Hilarij in hisce scribendis, pluribus aperiemus. Ad quod dignoscendum, illud hic primo admonendum putamus, seu potius iterum inculcandum, quod diuersis in locis pro occasione rerum gestarum attigimus: nimirum contigisse de Ariani, quod omnium hæreticorum solet esse commune, nempe vt semel a veritatis tramite declinantes, & ab Ecclesia Catholica excidentés, non vna eademque semper incedant via, sed diuisi ab inuicem, in diuersas semitas deueniunt, & sibi ipsis inuicem aduersentur; qua ex re interdum fiat, vt acrius inter eos prælium agitetur, quàm quod aduersus Ecclesiam Catholicam gerunt. hinc accidit, vt cum vno eodemq. nomine omnes Ariani dicerentur; ex his alij, C qui se detestari præferrent Arii nomen, & diuinam in Filio Dei substantiam vtrunque specie tenus confiterentur; quod tamen vocem Consubstantialitatis non reciperent, Semiariani sint nominati; quorum illa erat fidei professio, quæ tum Antiochiæ in Encanijs, tum Sardiæ, tum Sirmij primo loco edita fuit, atque postea Ancyræ, vt dictum est fusius, declarata: quorum principes esse videbantur Basilius Ancyranus, Eleusius Cyzicenus, Siluanus Tarsensis, Georgius Laodicensis, Macedonius Constantinopolitanus; Eustathius Sebastenus, & illi pauci, qui subscripti apud Epiphanium reperiuntur Concilio Ancyrano<sup>a</sup>. Alii vero erant, qui in deterius prolabentes, nullam in Filio admittebant vocem diuinæ substantiæ, vel omnimodæ cum Patre similitudinis: erant horum antesignani Acacius Casariensis, Eudoxius Antiochenus, Valens & Ursacius sæpius nominati, atque impietate spectatissimi Episcopi in Pannonia, & alij his inhærentes, quorum factio superiore longe copiosior erat: adeo vt queratur Hilarius<sup>b</sup>, in decem Asiæ prouincijs vnum tantum reperiri Eleusium Episcopum, & paucos cum eo, qui essent Filii Dei substantiæ assertores.

**QUOMODO SEMIARIANI VBI CATHOLICI.** Sed quid accidit in tanta errorum offusa caligine, & densis tenebris Orientem operientibus? illud nimirum, vt qui substantiæ Filii Dei assertores essent, quasi lucernæ ardentes in caliginoso loco a nostris quoque in pretio haberentur: vtpote quod (vt superius dictum est sæpius) nulla videretur inter eos esse discrepantia, cum in eo quod summum erat, in vnam eandemque sententiam conuenirét; nempe Filium Dei, Patris Verbum, non creatum in tempore, factum ex nihilo, sed diuinæ esse substantiæ a Patre ante omnia sæcula genitum: verum hoc tantum plus illis Catholici haberent, quod voce Consubstantialitatis vterentur, atque ideo perfectior horum videretur esse confessio, ad excludendas ambiguitates omnes, quæ in nomen substantiæ obrepere potuissent: cum alioqui si in ipso diuinæ substantiæ nomine nullus admitteretur cauillus, vna eademque esset omnino confessio fidei.

**HILARIUS ADVERSUS ARIANOS FAVIT SEMIARIANIS.** Rebus igitur in hunc modum hoc ipso tempore se habentibus; in odium & confutationem illorum, qui Filium Dei a Patre substantia diuidebant, ac proinde inter creaturas adnumerabant; Hilarius aduersæ parti, qua defenderetur substantia Filij Dei, non nihil fauisse visus est; ita tamen, vt ad id quod perfectius esset, de bono ad optimum, conaretur adducere, quod in habentibus solum facilius transitus esse soleat. Quamobrem hoc ipso secum inito consilio, non suorum tantum Gallorum causa, sed Orientalium quoque, commentarium illum scripsit de Synodis; ac mira quadam prudentia editas ab illis in primis diuersis locis fidei regulas, nempe Antiochiæ, Sardiæ, Ancyræ, Sirmij, recitat & interpretatur, & quidem secundum potiore sensum eas demonstrat Catholicæ fidei consentientes; licet, vt superius dictum est, quod sciret eos ob Consubstantialitatis nomen cum Ecclesia Catholica minime communicasse, magna cautela adhibita, eam, quam superius recitauimus, cõtestationem præmiserit, se nimirum

**A. rû internūciū esse, qui sic eas prodat, vt hereticæ ne, an Catholicæ sint, piorū sententiæ subijciat.**

Qui igitur, vt dictum est, Orientalium quoque causa volumen illud de Synodis scripsit, & conditas ab eis fidei formulas est iuxta sensum Catholicum interpretatus, sic ad eos cõuersus affatur: Reliquus mihi sermo ad sanctos viros Orientales Episcopos dirigendus est: vt quia iam de fide nostra nihil inter nos suspitionis relictum est, ea quæ adhuc in suspitionem ex verbis veniunt, purgentur: et dabunt veniam ex communi conscientiæ fide secum liberius loquuturo. O studiosi tandem Apostolicæ atque Euāgelicæ doctrinæ viri, quos fidei calor in tantis tenebris hæreticæ noctis accendit. Quantam spem reuocandæ veræ fidei attulistis, constanter audacis perfidiæ impetum retundendo. Antea enim in obscuro, atque in angulis Dominus Christus Dei esse secundum naturam Filius negabatur, & essentiæ inops paternæ, accepisse cum creaturis originem, de non extantibus prædicabatur: at vero nunc publicæ auctoritatis professione

**B. hæresis prorumpens, id quod antea furtim mussitabat, nunc victrix gloriatur.** Quibus enim antea curriculum in Catholicam Ecclesiam non tentauit irrepere? quas non exercuit, falsæ religionis blandimento, sæculi potestates? Homines enim peruersi eo vsque proruperant, vt cum hoc ipsi prædicare publice non auderent, Imperatorem tamen fallerent ad audiendum. Fefellerunt enim ignorantem Regem, vt istiusmodi perfidiæ fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam Ecclesiis nondum regeneratus imponeret: cõtradicientes Episcopos ad exilium coegerunt: coegerunt enim nos ad voluntatem exulandi, dum impietatis imponunt necessitatem. Sed exulemus semper, dummodo incipiat verum prædicari. Domino autem gratias, quod ignorantem per vos admonitus Imperator agnouit, & errorem non suum, sed adstantium, per has fidei nostræ sententias recognouit, & se inuidia apud Deum atque homines impiæ voluntatis exemit: cum legationem vestram honorifice habens, falsitatem eorum, quorum in inuidiam deducebatur, coacta a vobis ignorantia suæ professione, cognouit.]

Post hæc autem multa differens, eos etsi recte quidem, minus tamē secure affirmare & profiteri solere diuinam substantiam in Filio, pluribus docet, cum ista præmittit: Multi ex nobis, fratres carissimi, ita vnam substantiam Patris & Filij prædicant, vt videri possint non magis id pie, quàm impie prædicare: habet enim hoc verbū in se & fidei cõscientiā, & fraudē paratā.] quoniam pacto id accidat, pluribus declarat, & quomodo vna substantia Filij cum Patre in Ecclesia Catholica prædicetur, insinuat. Sic & similitudinis vocē ambiguū habere sensum, atque adeo quosdam esse tradit, qui sic similitudinē confitentés, negent æqualitatē. Quamobrē eos ad non excludendā vocem Cõsubstantialitatis, vt sic, cum ipsi substantiam sæpe essent professi, ab omni qua laborarēt suspitione liberarētur, his verbis hortatur in fine: Oro vos, fratres, adimite suspicionē, sed audite occasione: Vt probari possit *ὁμοούσιον*, non improbemus *ὁμοούσιον*. Cogitemus tot sacerdotes sanctos etiā quiescentes. Quid de nobis Dominus iudicabit, si nunc anathematizatur a nobis? Quid de nobis erit, qui rem eo deducimus, vt quia Episcopi non fuerunt, nos quoque nec ceperimus? Ordinati enim ab his sumus, & eorum sumus successores. Renunciemus Episcopatu, quia officium eius ab anathemate sumpserimus. Date veniā, fratres, dolori meo. Impium est quod audetis: non patiar hanc vocem, vt in anathemate sit, *ὁμοούσιον* secundum religiosam intelligentiam confitens. Nomen nihil habere criminis, quod sensum non perturbat religionis *ὁμοούσιον* nescio, &c.] hæc S. Hilarius, qui vt de eo testatur S. Hieronymus<sup>d</sup>, in exilio positus, alios libros de religione nostra conscripsit.

Huius discipulus S. Martinus gloriosum pro fide Catholica certamē exegit, dum eius causa & vincula & verbera expertus est; de quo Sozomenus<sup>e</sup>: Primum quidem apud Illyricos ætatem degit; ac cum verā fidem tueri prompto animo contenderet, & quosdam illius regionis Episcopos Arii doctrinam olere deprehendisset, insidiis appetitus, & sæpe palam verberibus cæsus, demum in exilium pulsus est. Qui cum Mediolanum venisset, solus vitā egit: Inde etiam cum Auxentius illius vrbs Episcopus, qui erga fidem Concilij Nicæni parum sano & sincero animo affectus erat, ei parasset insidias, se clam subduxit, &c.] His consentientia Seuerus<sup>f</sup> tradidit, additque, Martinum Mediolani in monasterio agentem, ab Auxentio dira passum, exturbatum fuisse, quando secessit ipse in insulam Gallinariam, vbi mansit vsque in annum sequentem, quo Hilarius ab exilio relaxatus rediit in Italiam.

Hoc eodem anno sanctus ille toto Orbe conspicuus Antonius Magnus, sexto Kalend. Februarii, ex hac vita in cælum migravit, cum iam quintum supra centesimum vixisset annum. hæc quidem cum Athanasius<sup>g</sup>, tum Hieronymus affirmat in Chronico. Moriturus Antonius, nihil antiquius habuit, quàm fidem Catholicam suis præclare testatam relinquere, de cuius fidei custodia eosdem sæpius antea admonuisset. Hoc enim elogio fidem suis discipulis adstantibus quasi nobile depositum commēdauit, ista post alia subdens: Custodienda est pia

Annal. Eccl. To. 3. M m m fides

HILARIUS QUID AD ORIEN- TALEM. a Hilarij de Synod.

NOMEN SVB- STANTIAE AM- BIGVVM. b Hilarij de Synod.

c Hilarij de Synod.

d Hieron. in Chronico.

S. MARTINVS QUID PASSVS PRO FIDE CATHOLICA. e Sozom. lib. 3. c. 13.

f Seuer. lib. 2.

ANTONIUS MAGNI OBIVS.

g Athanasij in vrba Antonij.

h Idem ibid.

fides in Christū, & Patrum religiosa traditio, quam ex scripturarum lectione, & crebro mea paruitatis didicistis admonitu. ] et post alia: Schismaticorum quoque & hæreticorum venenavitare; meumque circa eos odium consecramini; quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi, quod nullus mihi nec pacificus quidem sermo cum eis aliquando fuerit propter eorum prauam voluntatem, & pertinax contra Christum bellum.]

Sed & qui fidem Catholicam suis tantopere commendauit, eius defensores gloriosissimos confessores voluit suis exutius honorare, dum ad testamentum fidei, eiusmodi apposuit codicillū: Vestimentorū autem meorum sit ista diuisio. Melotem & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Episcopo date, quod mihi nouum ipse detulerat. Serapion Episcopus (hic ille est Thmucos Antistes confessione celebris, cuius sæpe mētio superius facta est) aliam accipiat melotem. Vos cilicinum habetote vestimentum, & valete viscera mea: Antonius enim migrat, & iam non erit in præsentī sæculo vobiscum. Verba finierat, & osculantibus se discipulis, extendēs paululum pedes, mortem lætus aspexit; ita vt ex hilaritate vultus eius, Angelorum sanctorum, qui ad perferendam animam eius descenderant, præsentia nosceretur. ] At quid de seipso Athanasius? Legatarius autem (inquit) Antonii benedicti, qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tamquam magna hereditate ditatus, lætanter vestimentum recordatur imaginem sanctitatis. ] hæc ipse adhuc in eremi latebris delitescens.

FIDEI CONFES- SORES ANTO- NIVS HONORAT MVRIBVS. a Athanas. in vit. S. Antonij.

SEPULTURA ANTONII.

Sepultus est autem Antonius incognito loco: ea nimirū ex causa, quod id ipsemet præcepisset, vt S. Hieronymus testatur in Hilarione; ne scilicet Pergamus quidam ipsius studiosissimus, qui in illis locis ditissimus erat, sublato ad villam suam Sancti corpore, Martyrium fabricaret: non enim tanti se meriti esse rebatur, vt æqualem Sanctis in terris honorē sibi impertiri vellet: ob quam etiam causam, antiquum illum in Aegypto morem inolitum, & ad Christianos propagatum, detestatus est, quo carorum corpora nequaquam sepulturæ traderentur; sed pollinctorum arte delibuta, ita arida reddebantur, vt absque corruptione, integra seruarentur; quæ sic reddita quasi ænea, ab Aegyptijs (vt auctor est S. Augustinus) Gabbaras dicebantur. id, inquam, adeo displicuit Antonio, vt nec Sanctorum cadaueribus id officij exhibendum esse diceret: cum exemplo corporis Christi, Sanctorum quoque corpora essent recondenda sepulchro; quod præstare Ecclesia Catholica consuevit, vt beatorum cadauera sepulchris clauderet, sed honorificentissimis tamen, nempe sacris altaribus. Verum quantumlibet id magnis contestationibus discipulos suos admonens fuerit conseruatus, vt corpus suum mandaretur occulto loco sepulchro: haud tamen voluit prohibere, quin honoris sanctis & Deo dilectis impertiri soliti particeps fieret; vt nempe natalis eius migrationis dies, ex antiquo Ecclesiæ more, peruigilio, & sacris ceteris ritibus coleretur. Nam de Sancto Hilarione scribit Hieronymus, quod cognito, licet longe absente, Antonij obitu, illuc magno labore se contulit, ea nimirum ex causa, vt anniuersariam illius dormitionis diem, eodem, in quo defunctus erat, loco, præuijs nocturnis vigilijs celebraret: quod piū officium cum ceteri in Aegypto Catholici, tum etiam vniuersa Ecclesia Catholica præstare hæcenus non prætermisit.

b Augustin. de diuers. Serm. 120 c. 12.

NATALIS ANTONII CELEBRATVS.

c Athan. in vita Antonij, in fine.

d Hieron. de scrip. Eccl. in Antonio. e Hieron. ibid. in Euagrio.

f Hieron. epist. 101.

g Gelas. decret. lib. authent. & apocryph. CONSTANTIVS SARMATICVS DICTVS. h Ammian. lib. 17. i Metaph. 28. Otiobn.

Post eius obitum triennio clauso cælo, elementa quoque luxisse Antonij obitum, erat in ore piorum. De scriptorum monumentis, licet de eo Sanctus Athanasius tradat, nequaquam eum claruisse librorum scriptorum memoria; multas tamen ex munere constat scripsisse epistolas patria lingua, ex quibus septem in Græcum translatas fuisse auctor est Sanctus Hieronymus. Res autem ab eo gestas, scriptas esse a Sancto Athanasio, cum ipse Hieronymus, tum reliqui scriptores omnes affirmant: quas ex Græco Euagrius Episcopus Antiochenus in Latinum conuertit. Sed & hoc ipsum a se quoque præstitum, idem Hieronymus ait: quidum sententias sententijs reddidit, Gelasius ab eo scriptam Antonij vitam tradidit. Quo modo autem quæsitum corpus Antonij, inuentum tandem, atque demum Viennam translatum sit, suo loco dicendum.

Quod vero spectat ad res a Constantio gestas: eū Sirmio hoc anno profectum aduersus Sarmatas, iisdemque debellatis Sirmium esse reuersum, & Sarmaticum iterum appellari voluisse, Ammianus, res ab eo gestas pluribus prosequutus, affirmat. In rebus item gestis S. Artemij Martyris habetur, Constantium post Sarmaticum bellum a se feliciter gestum, mandasse Artemio Duci, vt Constantinopolim corpora SS. Andreæ Apostoli, & Lucæ Euangelistæ ex Achaia transferret: eumque ab ipso, ob negotium bene gestum, Aegypti præfectura donatum. Apud Ammianum autem legitur, hoc anno defuncto Basilo Vrbi Præfecto, in eius locum esse subrogatū eundem Artemium; quem quidem post hæc Aegypti præfecturam consequutum fuisse,

A fuisse, negari non potest, vbi eodem Ammiano auctore constat, eo magistratu fungentem, ipso ingressu Iuliani in Imperium, occisum esse.

Quod autem spectat ad translationem eorundem Andreæ atque Lucæ, consule notata a nobis in Romano Martyrologio: quibus addimus, quod cum Apostolorum tēplum, vbi eorum veneranda corpora condita esse constat, hoc tempore ex ingruenti terræmotu superius recentito adeo concussum esset, vt ruinam proximam minaretur, corpus Constantini Imperatoris Macedonius Episcopus Constantinopolitanus inde transtulit, atque in ecclesia Sancti Acacij martyris condidit; ob quod factum magnopere in se Imperatoris Constantij animum exacerbauit. Quod si propter imminentē ruinam, corpora madata sepulchro, transferēda inde fuissent; in primis, si ibi antea condita essent, id ipsorum diuinorum virorum corporibus præstandum fuisset. vnde ex ijs aliqua elici videretur coniectura, vt restaurato a Cōstantio ipso Apostolorum templo, tunc aduectæ sacræ reliquiæ, illic collocatæ fuerint.

CONSTANTINI CORPORIS FACTA TRANSLATIO.

Inter alias sanctiones hoc anno a Constantio promulgatas, illa magnopere pietati consentiens fuit, quæ ad Taurum Præfectū Prætorio scripta sic se habet. Etsi excepta tormētis sunt corpora honoribus præditorum; præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonstrantur (etsi omnes Magi, in quacumque sint parte terrarum, humani generis inimici credendi sunt) tamen quoniam qui in Comitatu nostro sunt, ipsam pulsant propemodum Maiestatem: Si quis Magus, vel magicis contaminibus assuerus, qui maleficus vulgi consuetudine nuncupatur, aut Aruspex, aut Ariolus, aut certe Augur, vel & Mathematicus, aut narrandis somnijs occultans artem aliquam diuinandi, aut certe aliquid horum simile exercens, in Comitatu meo, vel Cæsaris fuerit deprehensus; præsidio dignitatis, cruciatus & tormenta non fugiat. Si conuictus proprium facinus detegentibus repugnauerit pernegando, sit equuleo deditus, vngulisque fulcantibus latera, perferat poenas proprio dignas facinore. Dat. III. Non. Iulij, Arimini, Daciano & Cereale Consulibus.]

LEX ADVERSUS MAGOS. 21. 6. de malef. et mathem. Cod. Theod.

Quantum cum ex hoc, tum ex alijs anno superiore aduersus Magos datis rescriptis, conijcere possumus, odoratum esse Constantium Iuliani Cæsaris nocturnos magicos susurros; sed & eum hoc ipso rescripto perstringere voluisse, qui essent in eiusdem Iuliani Cæsaris Comitatu; aliquid enim ipsum credimus accepisse de Iuliano & Iuliani comitibus, magica in Gallijs exercitibus. Eunapius namque de his hæc habet, & ipse impius: Præter omnem expectationem, deorum beneficio ac voluntate, Iulianus vniuersa Gallia potitus est, ab omnibus ignoratus, quod deorum cultui addictus esset. Traiecit & Rhenum amnem, receptis in deditionem, aut subactis interioris Germaniæ populis, sospesque varias insidias & machinationes ipsi nexas euasit, vti in eius historia perscriptum a nobis est. Idem accito a Græcia Antistite, postquam cum eo, remotis arbitris, nonnulla solis ipsis cognita peregerat, ad abolendam Constantij tyrannidem sese accinxit. Horum conscij fuerant soli Oribasius Pergamenus, & Eumerus Libya (quam patria lingua Africam Romani nominant) oriundus: quæ res in historia, Iuliani tempora tangente, perscripta est. ] hæc Eunapius. Igitur præstigiatores sugillasse visus est Constantius hoc edicto, qui decore pallij philosophici magica exercebant: quanto peius autē hos ipse cuperet homines hoc tempore cum in Gallijs ageret, litteris illis, quas postea ad Maximum Philosophum dedit, declarat his verbis: Bellum gerens in barbaros, & trimēstri spatio in ea militia consumpto, ad Gallos reuertens, circumspiciebam & percunctabar de hominibus, qui illinc venirent, num quis philosophus, num quis scholasticus, aut pallio, penulave indutus eo appulisset, &c. ] Id autem genus hominum torum fuisse in laruis magicis occupatum, atque diuinationibus, dictum est superius ex Sardiano.

IULIANVS IN GALLIIS MAGIAR ADDICTVS.

b Eunapius in vitis Philosoph.

c Iulian. epist. ad Max.

Table with 3 columns: IESV CHRISTI ANNVS 359., LIBERII PAP. ANNVS 8., CONSTANTII IMP. ANNVS 23.

Sequitur annus a Christo trecentessimus vndesagesimus, Eusebii & Hypatii Consulatu relatus in Fastos: fuisse hos germanos fratres, & Constantii Imperatoris affines, auctor est Ammianus. Quo anno ab Imperatore indicitur ad controuersias causa fidei componendas Oecumenica Synodus: sed eandem consilio Arianorum in duas diuidere persuasus est Constantius; nempe vt Orientalis Synodus Seleuciæ in Isauria, Occidentalis Arimini Aemiliæ ciuitate agi deberent, idque ipse claris ea de re litteris declarauit. De his agens Sanctus Athanasius ait: Primum quidem ego admiror, idemque arbitror quemlibet Annal. Eccl. To. 3. M m m 2 pru-

d Ammian. lib. 29.

e Athan. de Synod.

DVAE SYNODI INDICTAE SELEUCIAE ET ARIMINI.

prudenter facere, quod cum vniuersale Concilium indictum esset, idque omnes expectarent, derepente diuisio facta sit, adeo ut isti illuc, illi conuenirent istuc: sed hoc absque dubio numinis prouidentia procuratum est, ut in singulis Concilijs, hic quidem sinceram puramque fidei sententiam apparerent; illic autem suspecta, incertaque ingenia cum suis moribus sese ostenderent.] et inferius, quodnam fuerit Arianorum consilium in his decernendis, idem explicat his verbis, personam illorum agens: Nos, qui maioribus nostris contradicimus, & praueuicamur Patrum traditiones, postulauimus Synodum promulgari: metuentes autem, si omnes in vnum conueniant, ne frustra laborauerimus; ita volumus Synodum indici, ut ea in duas partes dirimatur, quo ita a se inuicem disunctis, scriptisque nostris exhibitis, aliquid suffurari possimus: minas Constantij impiam sectam propugnatoris assidue iactantes, simplicitatemque nimiam Nicenorum Patrum cauillantes, Acta Nicena irrita otiosaque reddamus. haec tamen verba non proferebant; ad eum tamen finem omnia faciunt ac moliuntur.] in hunc modum Athanasius.

COLLIGITUR SYNODVS ARIMINI.

His de causa vniuersalis indictae Synodi in duas diuidendae praecognitis, de ambabus acturi ab Ariminensi Synodo auspicabimur, de cuius collectione haec in primis Seuerus habet: Constantius apud Ariminum Italiae urbem Synodum congregari iubet, idque Tauro Praefecto imperat, ut collectos in vnum non ante dimitteret, quam in vnam fidem consentirent; promisso eidem Consulatu, si rem effectui tradidisset. Ita missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias, Galliasque Magistris officialibus, acciti atque tracti quadringenti & aliquot amplius Occidentales Episcopi Ariminum conuenere, quibus omnibus annonas & cellaria dari Imperator praecerat. Sed id nostris, idest Aquitanis, Gallis, & Britannis, indecens visum: repudiatis fiscalibus, proprijs sumptibus viuere in aluerunt: tres tantum ex Britannia, inopia proprij, publico vsi sunt, cum oblatam a ceteris collationem respuissent; sanctius putantes Fiscum grauare, quam singulos. Hoc ego Gaudium Episcopum nostrum, quasi obreptantem, referre solitum audiui. Sed longe aliter senserim; laudique attribuo Episcopis, tam pauperes fuisse, ut nihil proprium haberent, neque ab alijs potius quam a Fisco sumerent, vbi neminem grauabant: ita in vtrisque egregium exemplum. De reliquis nihil memoria dignum traditur.] haec Seuerus.

CONC. ARIMINENSIS NUMERVS EPISCOPORVM.

Quod vero ad numerum Episcoporum spectat; idem subdit, quod ex quadringentis illis, non amplius quam octoginta erant Ariani, reliqui omnes fidei Catholicae defensores. Athanasius vero quinquaginta vel plures ex Arianis fuisse tradit, illorumque facile principes Vrsacium, Valentem, Mezentium, Demophilum, & Caium. Sed deprauatum esse ex hoc conici potest eiusdem Athanasij textum in epistola ad Africanos, vbi ait, ducentos partium Catholicarum Ariminum conuenisse: nam patet eorum extitisse numerum trecentorum, inter quos eminuerit legatio missa a Liberio Papa, cuius Vincentius Episcopus Capuanus tantummodo nominatus habetur; qui (ut vidimus) antea communionem Ariana labefactatus, vna cum Liberio iisdem fordibus inquinato, cum eo pariter ad meliorem frugem conuersus, pro fide Catholica vna cum collegis in eodem Concilio aduersus ingruentem Arianorum furorē stetit intrepidus, ut quae suo loco dicemus, facile demonstrabunt.

SECESSIO CATHOLICORVM AD ARIANVS.

Cum igitur ambarum partium Episcopi Ariminum peruenissent: mox fit (inquit Seuerus) partium secessio: Ecclesiam nostri obtinent; Ariani tantum locum de industria vacantem orationis loco capiunt; sed hi non amplius quam octoginta, reliqui nostrarum partium erant.] Praerat magna tum laude Ariminensi Ecclesiae Sanctus Venantius, de cuius egregio pro fide Catholica certamine exantlato, opportuno loco dicturi sumus. Perierunt Comitiorum acta: quamobrem quae ex diuersis antiquis auctoribus potuerunt reperiri fragmenta, congrua compaginatione sibi inuicem coherentia hic intexemus: ex quibus ipsum Concilium, quantum fas est, prope integrum reddamus.

ACTA SYNODI ARIMINENSIS

His ergo in vnum coactis, lectae sunt litterae Constantij Imperatoris ad Synodum scriptae cuiusnam autem illae fuerint argumenti, Sozomenus his verbis significat: Ut primum de his, quae in fide ambigua viderentur, Episcopi deciderent; ad extremum, uti lex Ecclesiae postulat, causas etiam Episcoporum, qui quererentur, se vel iniuste abdicatos esse, vel in exilium missos (quorum vnus erat Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus) disceptarent; deque criminibus quibusdam Episcopis illatis accurate iudicarent: nam alij alios accusauerant; Aegyptij autem Georgium rapinae & contumeliarum infimulabant: rebusque omnibus iudicatis, decem vtriusque partis ad Aulam accederent, qui quae acta essent, ipsi renuntiarent.] et paulo post: De Athanasio quidem hi, qui infenso animo atque inimico erga eum

A eum affecti erant, commodissimum duxerunt, uti nulla omnino institueretur actio.]

Obserua quaso, qualia esse solerent Concilia ab Imperatore haeretico congregata: ita mirum sinere libera esse suffragia; (si tamen libera, immo vi publica infamata) ut nihilominus totius causae arbitrium Imperator integrum sibi vellet. Subdit Sozomenus:

QUALIA CONCILIA HAERETICORVM PRINCIPVM.

Cum autem quari coeprum est de fide, Valens & Vrsacius in medium simul prodeuntes (quibus subsidio fuere Germinius, Auxentius, Caius, & Demophilus) postulant, ut formulae fidei iam ante editae antiquentur, teneaturque ea, quam dudum Sirmij Latino sermone composituerant, quae Filium Patri similem secundum scripturas docuit: atque ut nulla fieret in Deo mentio substantiae: quam formulam etiam Imperatorem approbasse dicebant, eamque a Concilio recipendam esse necessario; atque Concilium de cetero non debere curiose quid quisque sentiret inquirere, ne dissidia & contentiones inde nascerentur, cum verba in disputationem, accuratamque disquisitionem vocarentur: nam praestare imperitius differere, modo recte de Deo sentiant, quam inanes verborum argutias introducere, quae sunt cum captiosis dialecticorum praestigijs cognatione quadam coniunctae: significabant autem obscure, immo vero aperte arguebant verbum Consubstantialitatis, utpote nec in sanctis litteris repertum, & multis obscurum & ignotum; volebant ut pro eo diceretur, Filium Patri rebus in omnibus similem secundum scripturas.] haec Sozomenus.

SUGGESTIO ARIANORVM.

B Porro ipsa fidei formula tunc a Valente in Synodo recitata, descripta habetur tum ab Athanasio, tum etiam a Socrate: sed diuersa inscriptione posita, mendum in eam irrepsisse dignoscitur. Apud Athanasium ita legitur ex Actis Ariminensibus: Edita est Catholica fides in praesentia domini nostri religiosissimi, praclarique Victoris, Regis Constantij Augusti, Aeterni, Consulibus clarissimis viris Eusebio & Hypatio, Arimini, vndecimo Kalend. Iunias.] Apud Socratem autem sic: Fides ista Catholica coram domino nostro Constantio, Flauio Eusebio, & Hypatio Consulibus, Sirmij ad vndecimum Kal. Iunij edita fuit.] Cum vero constet Constantium non interfuisse Concilio Ariminensi, & quae Arimini ab Arianis fides edita est, fuisse antea scriptam Sirmij, & lectam coram Imperatore, atque ab eodem probatam; necessario sic inscriptio restituenda est, ut dicat, eam esse Sirmij editam coram Constantio, Arimini vero recitatam dicto die atque Consulibus.

Athanasius de Synod.

Flauio PERFDIASIRMIANA EDITA ARIMINI. Socras. lib. 2. c. 29.

C De eius autem die & Consule facta mentione, haec Athanasius praemisit: Cum enim scripsissent eam fidem quam voluerunt, addidere & Consulem, & mensem, & diem eius temporis, ut omnibus prudentibus palam facerent, non olim, sed nunc demum eorum fidem sub Constantio initium accepisse: omnia enim respectu suae haereseos scripserunt. Deinde cum simularent se de Domino scribere, alium sibi Dominum, Constantium scilicet, creauerunt: ille enim ipsis impie agendi facultatem praebuit, suumque Caesarem Aeternum appellauerunt, qui Filium Dei aeternum esse negant: tantos se pro impietate Christo hostes exhibent. Sed fortasse causam additorum Consulium se mutuatos esse ex chronographia sanctorum Prophetarum iactitauerint: quod si ausi sint dicere, multo liquidius suam inscitiam manifestabunt: nam sanctorum prophetiae temporum memoriam habent. Esaias quidem & Osce in diebus Osae, Ioathan, Achab, & Ezechiae vixerunt; Hieremias vero in diebus Iosiae, Ezechiel porro & Daniel sub Cyro & Dario, alijque aliorum temporibus prophetauerunt, non religionis fundamenta iacentes; nam ea & ante ipsos, & ante constitutionem Mundi fuit & semper est fides, quam Deus nobis in Christo preparauit. Neque fidei suae tempora assignarunt, siquidem & ante ea tempora fideles homines extiterant, sed tempora suae annunciationis notauerunt.] ista Athanasius, & alia plura eodem argumento, in eisdem pariter inuestus, quod ausi fuerint

Athanasius de Synod. DISSERT CONSVLES APPOSITI IN ARIANORVM CONFESSIONE.

D ipforum impietatis professioni indere titulum Catholicae fidei. Sirmiana autem confessio tertia illic ab eis edita, in Concilio Ariminensi primo loco a Valente recitata, sic se habet:

Apud Athanasium lib. de Synod. SIRMIANA PROFESSIO ARIMINENSIS PROPOSITA.

E Credimus in vnum solum, & verum Deum Patrem omnipotentem, conditorem, opificemque omnium: et in vnigenitum Filium Dei, ante omnia saecula & initia, & ante omne tempus, quod in intellectum cadere potest, existentem, & ante omnem comprehensibilem substantiam, natum impassibiliter ex Deo, solum ex solo Patre, Deum de Deo, similem Patri suo, qui ipsum genuit: cuius (secundum scripturas) generationem nemo nouit, nisi solus, qui eum genuit, Pater. Hunc scimus vnigenitum Dei Filium nutu paterno aduenisse: de caelis ad demolienda peccata, genitum ex Maria Virgine, versatumque cum discipulis fuisse; et vbi omne officium dispensationis adimpleuisset, secundum Patris voluntatem, crucifixum & mortuum esse, & ad inferos descendisse: atque ibi, quod sui officij erat, peregrisse: quem ianitores inferorum conspicati exhorruerunt: Eumque tertio die ab inferis resurrexisse, & versatum cum discipulis fuisse;



éumque, vbi negotia sua absoluerat, impletis quinquaginta diebus, in cælos assumptum esse, & federe ad dexteram Patris; & vltimis diebus resurrectionis venturum in gloria paterna, vt tribuat vnicuique secundum opera sua. Et in sanctum Spiritum, quem Vnigenitus promissit se missurum humano generi paraclatum, quemadmodum scriptum est: Vado ad Patrem meum, eumque rogabo, & alium paraclatum mittet vobis Spiritum veritatis: ille de meo accipiet, & docebit vos, omniumque admonebit. Vocabulum porro substantiæ, quia simplicius a Patribus positum est, & a populis ignoratur, & scandalum affert, eo quod in scripturis non contineatur, placuit vt de medio tolleretur, & nullam posthac de Dei substantia mentionem esse faciendam, eo quod sacræ scripturæ numquam meminere substantiæ Patris & Filii: Filium autem Patri per omnia similem dicimus, quemadmodum sacræ litteræ dicunt & docent.] hæc hæretici.

Quam tamen fidei professionem, ex Epiphanio superius dictum est, non ita aduersam fuisse Catholicæ fidei, vt manifestam hæresin contineret: quod etiam S. Hieronymus aduersus Luceferianos agens, pluribus docet. Scimus tamen ab Athanasio hanc & omnes Arianorum formulas, in quibus consubstantialitas Filii Dei cum Patre non exprimeretur, vt hæreticas esse repudiatas, ea tantum ex causa, quod abdicatione vocis substantiæ, iam ad Arianam blasphemiam apertus aditus videretur.

Quibus recitatis (inquit Athanasius) nō longe postea cognita est Episcoporum, qui hæc scripserant, vaffricies. Episcopis enim proponentibus, vt ceteræ cum Ariana damnarentur hæreses, reliquisque omnibus ad id consentientibus, Valens & Vrfacius cum sociis suis abnuerunt; ac inde cognitum est, eos non sincere, sed ad abolitionem eorum quæ Nicææ acta essent, ita scripsisse, vt infamam hæresin introducerent. Mirantes igitur dolosa eorum hominum verba, & vafum institutum, dixerunt ad eos: Nos non quia fide indigeremus, huc conuenimus; habemus enim sanam fidem: sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua molirentur, confunderemus. Si igitur vos, quasi nunc incipientes credere, ista scripsistis, nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiat. Quod si eo animo, quo nos, huc venistis; sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur; & quæ Patrum sunt, retineamus, ne posthac captatæ Conciliorum occasiones obuersionentur: cum semel illi, qui Nicææ conuenerant, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide.

Omnibus ergo Episcopis ita suffragijs inter se consentientibus, illis ex aduerso abnuentibus, ac proinde vt incitis, dolosis, ac potius hæreticis condemnatis, totum Concilium suis calculis Nicænam Synodum approbavit; & eam ad omnia sufficere iudicauit: Vrfacium vero & Valentem Germinium, Auxentium, Caium, Demophilum hæreticos pronunciauit; & contra eos submotos ab Ecclesia, vt non verè Christianos, litteras scripserunt. Ipsa autem sententia a Synodo prolata aduersus hos, recitatur ab Athanasio, quæ sic se habet:

**Sententia Synodi.** Quamdiu par & possibile erat, fratres carissimi, Catholica Synodus, & sancta Ecclesia sua patientia & tolerantia pertulit indigne Vrfacium, & Valentem, Caium, Germinium, & Auxentium, qui aliàs alia sentientes, omnes Ecclesias pertubarunt; & nunc in præsentia ausi sunt hæreticas sententias orthodoxæ fidei asserere, & Nicænam Synodum hostem Arianæ hæresis demoliri, suamque, sed peregrinam & alienissimā a sanctissima Ecclesia, fidem conscriptam promulgare, quam nos recipere, nefarium putauimus. Qui cum iam pridem hæretici essent, etiam nunc deprehensi sunt contraria sentire: quos ad communionem nostram accedere prohibuimus; eosque in præsentia, nostris verbis condemnantes, a cœtu Fidelium reijcimus. Vos item quod videbitur de istis statuite, vt vniuscuiusque cognitio ex sua subscriptione robur habeat. Vnanimiter nos Episcopi dicimus. Prædicti isti inimici detrahantur ab Ecclesia, vt Catholica Ecclesia in pace permaneat.] hæc tamen sententia ab Episcopis omnibus Catholicis subscripra. Subdit Athanasius:

Et hæc quidem Arimini acta celeriter istiusmodi finem acceperunt. Nemo enim ibi destitit, sed omnes concorditer sua iudicia conscripserunt, & Arianos reiecerunt.] His peractis, decernitur legatio ad Imperatorem Constantium; Legatisq. Synodales litteras dederūt (vt idem ait Athanasius) Romana quidem lingua, sed in Græcam linguam, quoad fieri potuit, ad istum modum interpretatas.] hæc Athanasius: eadem quoque Sozomenus<sup>b</sup> ex ipso, vt apparet; Athanasio desumpta. Recitat eandem etiam fidei formulam Socrates<sup>c</sup>, sed alia plane translatione. Exemplum autem epistolæ Synodalis ad Constantium Augustum apud Athanasium<sup>d</sup> sic se habet:

Dei iussui; tuoque pio edicto parentes, quæ olim dogmatibus tradita ita esse, vt tradita sunt, nostris suffragijs stabilienda iudicauimus. Nam Ariminum ex omnibus ad Occidentem positis

QUALIS CON-  
FESSIO SIR-  
MIANA.DEFFECTA VA-  
FRICIES ARI-  
ANORVM.PROBATVR A CA-  
THOLICIS FI-  
DES NICÆNA.a Athanas. de  
Synod.  
SENTENTIA  
SINODI.FINIS LEGITI-  
MI CONCILII  
ARIMINENSIS.b Sozom. lib. 4.  
c. 16.  
c Socrat. lib. 2.  
c. 29.  
d Athanas. lib. de  
Synod.

positis ciuitatibus in vnū conuenimus, vt fides Catholicæ Ecclesiæ cognosceretur, & qui alterius opinionis essent, manifesti fierent. Ibiq. post longam deliberationem optima visa est ea fides, quæ hæc tamen vsque a priscis temporibus perdurauit; quam & Prophetæ, & Euangelistæ, & Apostoli per Dominum nostrum Iesum Christum prædicarunt, qui est tui Imperij custos, & tuæ valetudinis defensor. Statutum est igitur, vt eam retinentes coleremus, & colentes vsque ad finem conseruaremus. Indecens enim, & nefarium, aliquid ex recte & iuste decretis, & ex rebus Nicææ publice cum illustrissimo Principe Constantino patre tuo per accuratam deliberationem constitutis immutare velle: in quibus tanta doctrina est & prudentia, vt ea vbique deprædicata ad omnium aures animosque peruenerit, quæ sola hostis & interfectrix Arianæ hæreseos, & per quam non illa sola, sed & reliquæ hæreses sublatae sunt: in qua certe & addere aliquid, temerarium est; & auferre, periculosum: quorum si alterutrum fiat, erit hostibus quidlibet agendi libera facultas.

Atque ea de causa Vrfacius & Valens, iam pridem socij & adstipulatores Ariani dogmatis, a nostra communionem, sententia data, segregati fuere: quam vt denuo recuperarent, de peccatis suis, in quibus se conscios agnoscebant, poenitentiam, veniamque postularunt, vt eorum synographæ testantur; et ob id illis venia gratiaque delictorum facta est. Hæc autem per id temporis facta sunt, cum Mediolani Synodus in confessum ibat, præsentibus ibidem Romanæ Ecclesiæ presbyteris: fuitque proinde nobis persuasissimum, iniquum esse, cum Imperator Constans ab obitu suo dignus omni memoria hanc fidem omni cura & diligetia conscriptam promulgarit, tum demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid noui in ea fide moliri velle, & tot sanctos confessores & martyres huius placiti scriptores auctoresque contemnere; qui pro veteri lege, ritumque Ecclesiæ, in ea sententia permanere: quorum fidem Deus per Dominum Iesum Christum in tempora tui Imperij contulit; per quem iam ita late regnas, vt etiam nostro Orbi imperes.

Verum denuo miseri isti deplorati animi, nefario ausu impiæ sententiæ sese præcones ostendunt, & omnia veritatis decreta conuellere nituntur. Eo enim tempore, quo pro tuo edicto Synodus cogebatur, ipsi fraudis suæ consilia denudarunt: conati enim sunt per vaffricem & tumultum, cum sociis istius factionis, Germinio, Auxentio, Caio, contentiones discordiasque seminantibus, nouas res facere. Quorum doctrina vna eademque omne genus blasphemiarum superat. Vbi autem viderent, non esse ibi homines eiusdem studij, neque qui illorum prauis sententiis adstipularentur, in nostrum consilium se transtulerunt, vt viderentur aliud quippiam scribere: sed ipsi non ita diu postea animum suum ostenderunt. Ne igitur res Ecclesiasticæ in eisdem molestias cadant, neque turbatio & tumultus denuo omnia inuoluat & confundat; constanter visum est, olim decreta pro legitimis inconcussa seruanda, & istos a nostra communionem submouendos esse.

Atque ideo Legatos nostros ad tuam æquitatem misimus, qui tibi sententiam Synodi ex epistola ostenderent: idque Legatis nostris ante omnia mandatum est, vt veritatem priscis & iustis rerum allegationibus probarent; & tuæ sanctitati ostenderent, quod non quemadmodum Vrfacius & Valens inquit, pax futura sit, si aliqua ex rebus iustis subuertantur: Nam quomodo pacifice agere poterunt, qui pacem tollunt? sed potius inde contentionem turbationemque tum reliquis ciuitatibus, tum Romanæ vrbi oboriturus esse. Quapropter supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros Legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas; sed nos sinas in institutis decretisque maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & spiritu sancto omnia fecisse, asseuerauimus. Certe res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt.

Iterum te nostris supplicationibus conuenimus, vt iubeas Episcopos peregre commorantes, quos & grauitas ætatis & paupertas affligit, quàm facillime in patriam deduci; ne Ecclesiæ, absentibus Episcopis, desertæ relinquatur. Id quoque nostris precibus addimus, quo nihil desit rerum priscarum, nihilque exuberet, sed omnia firma maneant, vsque a temporibus beati patris tui in hodiernum diem obseruata; ne nos posthac vexari, & a nostris dicecibus segregari permittas; sed vt Episcopi cum suis populis pacè ad preces cultusque diuinos & orium habeant, orantes pro tuo Imperio, salute, & pace, quam tibi in perpetuum Diuinitas largiatur. Nostri porro Legati subscriptiones, salutationesque Episcoporum afferunt, qui tuam sanctitatem de hac causa ex ipsis sacris litteris edocebunt.] hucusque Synodalis ad Constantium epistola, in qua apud alios mendose (vt superius alia dictum est occasione) legitur circa medium, Constantinus, pro Constante. Hisce litteris acceptis, decem ex Synodo profecti sunt Legati

LITTERAE LIB-  
GITIMAE SY-  
NODI ARIM-  
AD CONSTAN-  
TIUM.DE DAMNATIO-  
NE VRSACII &  
VALENTIS.DE LEGATIO-  
NE AD CON-  
STANTIUM  
MISSA.EPISCOPI PE-  
TYNT MISSIO-  
NEM.

**A** Legati ex parte Catholicorum ad Imperatorem, totidemque, vt ait *Seuerus*<sup>a</sup>, missi fuerunt ab Arianis, quod & litteræ Constantij ad eos redditæ indicant. In titulo auté dictæ Synodalis epistolæ ad Constantiū Imperatorem nequaquā Orthodoxi Patres inscribere voluerūt Constantiū æternū, vt Ariani facere consueuerant, quod & *Sozomenus* tradit<sup>b</sup>, qui & hæc subdit: Vrsacius autem & Valens Legatos a Concilio missos præuertentes, formulam fidei, quam in Concilio perlegerant, Imperatori ostendere, Conciliumque falso insimulare cœperunt. Imperator vero grauiter propterea fortasse commotus, quòd formulam fidei, quæ se præsentem Sirmij confirmata fuisset, reieciissent; hos duos in magno honore habere, Legatos autem Concilij contemnere, eosque longa mora fatigatos negligere. Tandem vero, licet serius, scripsit ad Concilium, excusatione pro se allata, quòd iter quoddam necessarium, quod quidem esset iam ad barbaros suscepturus, ipsum districtum teneret, & propterea se non potuisse Legatos illius videre: itaque dedisse eis mandatum, vt Hadrianopoli ad suum reditum expectarent, vt cum Reipub. negotia recte constituta essent, animo a curis vacuo, illorum legationem audiret, diligenterque cognosceret: nam oportere eum qui de rebus diuinis disceptaret, animum ab aliis rebus penitus habere liberum. hæc fere ad Cōcilium scripsit Imperator.] Itæc quidem omnia consilio Legatorum Arianorum: Quod propterea ab istis (inquit *Theodoretus*<sup>c</sup>) factum est, quòd putabant Episcopos, quia longinquam morā ægre essent laturi, desideraturique ad vrbes sibi commissas redire, coactos fore, vallum, quod contra hæresin struxerant, subuertere, disturbareque. Sed frustra hic conatus ab illis susceptus est: nam generosi illi fidei propugnatores aliam denuo scribere ad Imperatorem epistolam, orauereque, vt tum reciperet Legatos, tum ipsos a Concilio dimitteret: quam epistolam in historia etiam inferam.] at quoniam illa post litteras a Constantio ad eos missas data est, hic primum epistolam Imperatoris ad eos scriptam describemus, quæ sic se habet<sup>d</sup>:

Constantius Victor & Triumphator Augustus, omnibus Episcopis, qui sunt Arimini coacti, Salutem.

Quamquam vestræ sanctitati minime obscurum est, nos maximam curam diuinæ & venerandæ religionis Christi semper habuisse: tamen viginti Episcopos, quos vestra prudentia ad legationem vestram obeundam misistis, hoc tempore ad nostrum conspectum admittendi, otium non erat: nam expeditio, quam contra barbaros in præsentia suscipimus, nos districtos tenet: et par est, vti nostis, vt ei, qui sit sacrosanctæ religionis negotia tractaturus, animus ab omni cura & perturbatione liber sit. Proinde Episcopis mandauimus, vt Hadrianopoli nostrum reditum expectent; vt cum ea, quæ ad Rempub. pertinent, rite procurata fuerint; illa deinceps, quæ sint nobis proposituri, diligenter audire, expendereque possimus. Vestræ autem grauitati interea ne molestū sit eorum reuersionē expectare, vt cum redierint, nostraq. retulerint ad vos respōsa, illa quæ sint ex vsu Ecclesiæ Catholicæ futura, possitis ad exitū perducere. Ihuc usq. Cōstantius ad Synodū Arimini congregatā. Has litteras cum accepissent Episcopi, qui scilicet erāt e partibus Catholicorū, hoc modo ad Imperatorem rescribere<sup>e</sup>:

Tuæ clementiæ litteras accepimus, Imperator sanctissime, ex quibus didicimus, tibi propter necessaria Reipub. negotia, eo tempore non satis suppetiuisse otij, Legatos nostros in conspectum tuum admittendi; nobisque in mandatis dare, vt illorum reditum vsque eo expectemus, quoad tua prudentia intellexerit ea, quæ sunt a nobis conuenienter maiorum nostrorum institutis decisa, decretaque. Ceterum iam per hæc litteras confitemur, tibi que confirmamus, nos a nostro proposito & sententia nequaquam discessuros: Legatis etiam nostris idē imperauimus. Quamobrem rogamus te, vt placido vultu litteras hæc, a nostra modestia ad te perscriptas, legendas cures: quin etiam ea quæ nostris Legatis obeunda imposuimus, æqui bonique consulas. Illud præterea tua benignitas ista nobiscum intelligit, quàm tristis & acerba res sit, tot Ecclesias, in tuis istis beatissimis temporibus, Episcopis suis destitutas esse: et propterea tuam clementiam iterum atque iterum obtestamur, Imperator Augustissime, vt ante hiemis asperitatem (modo tuæ pietati ita visum fuerit) nobis ad nostras Ecclesias reuertendi facias potestatem, quo possimus Deo Patri omnipotenti, & Domino ac Saluatori nostro Christo Filio eius vnigenito, pro tuo regno. consuetas preces cum populo fundere, sicut & ante semper fecimus, & adhuc facere non desistimus.] hæc tenus Orthodoxorum litteræ ad Constantium Imperatorem.

Sed quid interea a Constantio & Legatis Arianorum ad obruendam Nicænam Catholicam fidem actum est? Ridiculum quidem, sed tamen valde temerarium illud excogitatum commentum fuit, vt Nicææ Thraciæ, qui illic aderant, conuenirent Episcopi, iussu Imperatoris, ibiq. nouā fidei formulam ex eiuſdē Cōstantij sententia scriberēt, quam æque Nicænam appellarent

**A** appellarent. hæc enim his verbis *Theodoretus*<sup>a</sup> recēset: Hac epistola ex Synodo Ariminensi ad Imperatorem allata; Ariani cum eius animum ad iracundiam concitassent, perficiunt, vt plurimi Episcopi Nicæam Thraciæ vrbe inuiti traducerentur: quorum partem propter animorum simplicitatem callide circumueniendo, partem minis deterrendo impellunt, vt eadem machina ad pietatem oppugnandam vtantur, quam ipsi iam pridem excogitarant: nimirum vt has voces, Substantia, & Consubstantialis, ex fidei formula eximant, inque earum loco, Similis, ponant. Fidei autem formulam ab istis editam, non vt quæ recte se habeat, sed vt quæ factionem Arianam manifesto coarguat, hoc loco citare est animus: qua tamen impij huius nostræ ætatis hæretici non contenti sunt; sed pro hac voce, Similis, vocem, Dissimilis, vsurpare non verentur. Credimus in vnum & solum verum Deum, &c.] consentiens est per omnia Sirmianæ tertiæ recitatę in Concilio Ariminensi; nisi quòd hæc illa id minus habet, quòd etiam ibi dicatur Filius per omnia Patri similis; hic vero tantum, Patri similis: quod ex sententia Valentis factum est, istud ipsum olim tentantis in Concilio Sirmiensi, vt diximus, cui tunc ipsemet Constantius Imperator fuerat refragatus.

Vides, quibus lapsibus Ariani a fide Catholica semel excidentes, præcipites deferantur ad ima, abiicientes primo vocem Consubstantialis, vt exoticam & peregrinam, contenti verbo Substantiæ: sed & hanc ablegantes, Per omnia similis, apposuere; modo vero tantum, Similis; ac denique, Omnino dissimilis: atque proinde dixerit impius non tantum in corde suo, sed quod maioris procaciæ est, scriptis suis, Non est Christus Deus. De eorum quoque consilio Nicææ Thraciæ conueniendi, hæc *Socrates*<sup>b</sup>: Fidei formulam, quæ Arimini perlecta erat, in Græcum sermonem (sicuti antea scripsimus) conuersam, cœpit Vrsacius ratam facere, publicare, tamquam ex generali Concilio editam præconiis celebrare, & fidem Nicææ stabilitam appellare; eo plane animo, vt homines imperitos, ac simplices, nominis similitudine in errorē raperet. Nam illi eam putabant fidem fuisse, quæ Nicææ vrbe Bithyniæ erat olim confirmata. Verum istud commentum illis non magno adiumento fuit: nam non longo post tempore patefactum est, illique ipsi ludibrio habiti.]

Sed luctuosum illud tunc accidit, quod testatur *Seuerus*<sup>c</sup>, Legatos illic otiose agentes, a Constantio detentos, ab eodē quoque esse compulsos ad Arianorū perfidiam subscribendam, atque cum ipsis (pro nefas) communicandum: Ceterum autem fuisse eos ætate iuniores, & parum cautos, idem auctor affirmat. sicque eos suæ ipsius communionis participes redditos, Constantius dimisit, vt Ariminū, vbi expectabant Episcopi, redirent. Quanta vero fuerit Constantij persecutio, ex his plane metiri licet, quòd ei cesserit consolidata in fidei Catholicæ confessione senectus in Ohio, sed & iuuenem Legatorum ex quadringentis fide præstantium delectorum infracta constantia adeo turpiter fuerit inclinata. De eadem vi Episcopis illata ad hanc stabilendam perfidiam, ista in Auxentium S. *Hilarius*<sup>d</sup>: Nam primum ea quæ Nicææ Thraciæ omnium impietas ex se exoluisset, sancta esse testatur; vim scilicet illatam Episcopis, fidem veræ esse confessionis affirmans.] De eadem quoque vi adhibita sic *Athanasius*<sup>e</sup>: Qui, inquit, Arimini exauctorati erant, profugientes ad Constantium, operam dedere, vt ij, quorum sententiis ceciderant, quàm indignissime haberentur, minæque adderentur, ne in suas parœcias discederent: quibus etiam vim in Thracia per hiemem intulerunt, quo eos cogere ad res novas, quas ipsi moliebantur, suscipiendas, &c.]

Ita dimissis Legatis (inquit *Seuerus*<sup>f</sup>) Imperator Præfecto Tauro mandatum dat, vt Synodum non ante laxaret, quàm conscriptæ fidei consentire se omnes subscriptionibus profiterentur: ac si qui pertinacius obfisterent, dummodo is numerus intra quindecim esset, in exilium pellerentur. Sed regressis Legatis, licet vim Regiam causantibus\*, denegata est communio.] At lugubris casus incidit, dum exemplo Legatorum quamplurimi alij ex Catholicis manus dederunt. nam subdit: Enimvero compertis quæ decreta erant, maior rerum & consiliorum perturbatio. Deinde paulatim plerique nostrum, partim imbecillitate ingenij, partim tædio peregrinationis eucti, dedere se aduersariis, iam post reditum Legatorum superioribus, & Ecclesiam (nostris inde detrufis) obtinentibus. Factaque semel inclinatione animorum, cateruatim in partem alteram concessum, donec ad viginti vsque numerum nostrorum imminutus est: sed hi quanto pauciores, tanto validiores erant. Constantissimus inter eos habebatur noster Fægadius, & Seruatio Tungrorum Episcopus: Hos, quia minis & terriculis non cesserant, Taurus Præfectus precibus aggreditur, ac lacrymans obrestatur, mitiora vti consulerent: Clausos intra vnam vrbe Episcopos iam septimum mensē agere: iniuria hiemis & inopia confectis nullam spem reuersionis dari: quis tandem esset finis? sequerentur plurium exemplum, auctoritatem saltem ex numero sumerent. Et enimvero Fægadius

ARIANI IN DE  
TERIUS PRO  
LAPSI.b *Socrat. lib. 2.*  
c. 29.c *Seuer. lib. 2.*  
LEGATI CO  
GENTUR SVB  
SCRIBERE.d *Hilar. in Au  
xentium.*e *Athanas. epist.  
ad African.*f *Seuer. lib. 2.*  
LEGATI RE  
VERSI NON RE  
CIPIVNTVR.  
\*deprecantibus

Fægadius paratum se exilio, atque ad omne supplicium, in quod deposceretur, profiteri, se ab Arianis conceptam fidem non recepturum. Ita in hoc certamine aliquot dies trasti, ubi parum ad pacem proficiebant; paulatim & ipse infractor ad extremum proposita conditione euincitur. Namque Valens & Vrsacius affirmantes\*, præsentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus, Imperatore auctore prolatam, cum periculo repudiari: at quis discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus displiceret? Postremo si quid minus plene præsentem fide editum videretur, ipsi adderent quæ addenda putarent: præbituros se in his, quæ essent adiecta, consensum.

\* affirmabant  
Favorabilis professio\* pronis omnium animis excepta, nec ultra nostri repugnare ausi; iam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Deinde concepta a Fægadio & Seruatione professiones edi cœpere; in quibus primum damnatur Arius, totaque eius perfidia. Ceterum non etiam Patri aequalis, & sine initio, sine tempore Dei Filius pronunciat. Tum Valens, tamquam nostros adiuuans, subiecit sententiam, cui inerat occultus dolus; Filium Dei non esse creaturam, sicut ceteras creaturas. Fefellitque audientes fraus professionis. Etenim his verbis, quibus similis esse ceteris creaturis Filius negabatur, creatura tamen potior tantum ceteris pronunciabatur. Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putare poterat: quia fides ipsa pro Arianis, professiones vero postea adiectæ pro nostris erant, præter illam quam Valens subiunxerat, quæ tum non intellecta, sero demum animaduersa est. Hoc vero modo Concilium dimissum, bono initio, fœdo exitu est consummatum.] hæcenus Seuerus.

\* promissio  
LAPSVS EPI-  
SCOPORVM IN  
CONCILIO A-  
RIMINENSI.  
Sed videamus quæ S. Hieronymus ex Actis eiusdem Concilij Ariminensis recitat: Sub Rege (inquit) Constantio, Eusebio & Hypatio Consulibus, nomine vnitatis & fidei infidelitas scripta est, ut nunc agnoscitur. Nam illo tempore nihil tam pium, nihil tam conueniens seruo Dei videbatur, quam vnitatem sequi, & a totius Mundi communionem non scindi: præsertim cum superficies expositionis nihil iam sacrilegum præferret. Credimus, aiebant, in vnum verum Deum Patrem omnipotentem. hoc etiam nos confitemur. Credimus in vnigenitum Dei Filium, qui ante omnia sæcula, & ante omne principium natus est ex Deo: natum autem vnigenitum solum ex Deo Patre, Deum ex Deo, similem genitori suo Patri secundum scripturas: cuius natiuitatem nullus nouit, nisi qui solus eum genuit Pater. Numquid hic insertum est: Erat tempus quando non erat? vel, De nullis extantibus creatura est Filius Dei? Perfecta fides est, Deum de Deo credere. Et natum aiebant vnigenitum solum ex Deo Patre. Quid est, natum? certe, non factum: natiuitas suspicionem auferebat creaturæ. Addebant præterea: Qui de cælo descendit, conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine: crucifixus a Pontio Pilato, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in cælum, & inter tanta illa præconia nemo venenum insertum putabat.

De Vrsacii vero nomine abiiciendo, verisimilis ratio præbebatur; quia in scripturis, aiebant, non inuenitur, & multos simpliciores nouitate sua scandalizat, placuit auferri. Non erat curæ Episcopis de vocabulo, cum sensus esset in tuto. Denique ipso in tempore, cum fraudem fuisse in expositione, rumor populi ventilaret; Valens Mursensis Episcopus, qui eam conscripserat, præsentem Tauro Prætorij Præfecto, qui ex iussu Regis Synodo aderat, professus est, se Arianum non esse, & penitus ab eorum blasphemis abhorre. Res secrete gesta opinionem vulgi non extinxerat. Itaque alia die in ecclesia quæ est apud Ariminum, & Episcoporum simul & laicorum turbis concurrentibus, Musonius Episcopus prouinciæ Byzantiæ, cui propter ætatem primæ ab omnibus deferebantur, ita locutus est: Ea quæ sunt iactata per publicum, & ad nos vsque perlata, aliquem e vobis sanctitati vestræ legere præcipimus: ut quæ sunt mala, & ab auribus & a cordibus nostris abhorre debent, omnium vna voce damnentur. Responsum est ab vniuersis Episcopis: Placet.

Itaque cum Claudius Episcopus prouinciæ Piceni, ex præcepto, omnium blasphemias quæ Valentis ferebantur, legere cœpisset; Valens suas esse negans, exclamauit & dixit: Si quis negat Christum Deum, Dei Filium, ante sæcula, ex Patre genitum; anathema sit. Ab vniuersis consonatum est: Anathema sit. Si quis negat Filium Patri similem secundum scripturas; anathema sit. Ab vniuersis conclamatum est: Anathema sit. Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt ceteræ creaturæ; anathema sit. Similiter dictum est: Anathema sit. Si quis dixerit, de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre; anathema sit. Omnes conclamauerunt: Anathema sit. Si quis dixerit, Erat tempus, quando non erat Filius; anathema sit. In hoc vero cuncti Episcopi, & tota simul Ecclesia plausu quodam & tripudio, Valentis

VOCIS SUBSTAN-  
TIAR CVR FA-  
CTA ABLEGA-  
TIO.

CLAVDIVS E-  
PISCOP. PIC-  
ENVS PARAT  
POVRAM LAP-  
SVM.

A Valentis vocem exceperunt. Quod si quis a nobis fictum putat, scriinia publica scrutetur. plene sunt certæ Ecclesiarum arcæ, & recens adhuc rei memoria est: supersunt homines, qui illi Synodo interfuerunt: et quod veritatem firmet, ipsi Ariani hæc ita, ut diximus, gesta non denegant.

Cū ergo cuncti Valentem ad cælum laudibus tollerēt, & suam in eum suspicionem cum poenitentia damnarent: idem Claudius, qui supra legere cœperat, ait: Adhuc sunt aliqua, quæ subterfugerunt dominum & fratrem meum Valentem: quæ, si vobis videtur, ne quis scrupulus remaneat, in cōmune dānemus. Si quis dixerit, Filiū Dei esse quidem ante omnia sæcula, sed nō ante omne omnino tempus, ut ei aliquid anteferat; anathema sit. Dixerunt cuncti: Anathema sit. Multaq; alia, quæ suspiciosa videbantur, ad pronunciationem Claudij Valens condēnauit: quæ si quis plene discere cupit, in Ariminensis Synodi Actis reperiet, vnde & nos ista libauimus. His ita gestis, Concilium soluitur: læti omnes ad prouincias reuertuntur: idem enim Regi & bonis omnibus curæ fuerat, ut Oriens atque Occidens communionis sibi vinculo necerentur.

Sed diu scelera non latent, & cicatrix male obducta, incocto pure, dirumpitur. Cœperunt postea Valens & Vrsacius, ceterique nequitia eorum socij, egregij scilicet Christi sacerdotes, palmas suas iactare, dicentes, se Filium non creaturam negasse, sed similem ceteris creaturis. Tunc Vrsacii nomen abolitum est: tunc Nicænæ fidei damnatio conclamata est. Ingenuit totus Orbis, & Arianum se esse, miratus est. Alij igitur intra suam communionem remansere; alij ad eos confessores, qui sub nomine Athanasij exulabāt, cœperunt litteras mittere: nonnulli in vitam societatem meliorem desperatione planxerunt: pauci vero (ut se natura hominum habet) errorem pro consilio defensauere. Periclitabatur nauicula Apostolorum; vrgebant venti; fluctibus latera tundeantur; nihil iam supererat spei, &c.] Quæ autem inde sequuntur, post obitum Constantij acciderunt, nosque de ijs suo loco.

Sed quod ad hæc spectat, hic illud apposite dictum Apostoli iure optimo vsurpabo: Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit.] Quid? inquam: num quia Valens in hæreticum sensum verba illa detorsit; fiet, ut quadringenti Episcopi in optimam potioreque significationem eam sententiam interpretati, euaserint hæretici ex Catholicis? Absit. cum præsertim noscatur, quod explicatio illa Valentis, fuerit subdola potius cauillatio, quam quæ posset ex regula illa fidei interpretatio germana deduci. Nam in quam deteriorem sententiam potuit Valens verba deflectere: Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt ceteræ creaturæ; anathema sit? ] cum nihil sit, quod eam ob causam creatura super alias creaturas dici potuisset Filius Dei; de quo in eadem professione Valentis (ut ex S. Hieronymo recitauimus) ab eo appositum fuerit, eum nequaquam ex non extantibus, sed ex Deo Patre genitum, & ante omnia, quæ concipi mente possint tempora, nec omnino fuisse tempus, quando non erat? quæ quidem sententiæ omnes excludunt, ut Filius Dei, quouis modo accepta, dici creatura potuisset; cum omnem creaturam in tēpore factam esse, affirmare oporteat. Inanis igitur fuisse videtur iactantia ac petulantia effrontis hæretici, dicentis, se Filium Dei non creaturam negasse, sed similem ceteris creaturis. qua quidem sententia, se primo versipellem atque dolosum in illis verbis pronuncians ostendit; deinde prorsus ineruditum, & inconstantem: imperitum, inquam, dum sensum ex verbis illis elicit contrarium plane ceteris ab ipso tunc pronunciatis, atque confirmatis anathemate regulis: inconstantem vero, cum vna eademque fidei professione de Filij Dei coæternitate cum Patre affirmet & neget.

E Ceterum sicut indignum est, tot Patres dicta ex causa aspergere quauis leui macula hæresis: ita nihilominus reprehensione minime caruerunt, quod passi sint, silentio sepeliri nomen substantiæ, & vocem illam Consubstantialitatis in Nicæno Concilio stabilitam, tamquam ostentum & scandalum inferentem, omitti. grauis quidem fuit illorum in eo culpa, quod colorato nomine pacis, non insitere impressis Sanctorum Patrum vestigijs, & Catholicam fidem nouis contextam verbis ab hominibus impietate vbique famosis, nimis incaute suscipere adacti sunt; ex quorum sententia, turpis facta est illa de damnatione Nicænæ fidei conclamatio; atque perinde ac iidem ipsi omnes verba illa æque ac ipsi essent quadam necessitate compulsi interpretari, in Arianam hæresin incidentes, fecissent vna cum illis fidei veræ iacturam. Quod igitur ait S. Hieronymus, Orbem ingenuisse, seque Arianum esse miratum; haud sic accipiendum est, ut quam adeo detestati erant, atque hæcenus abominarentur, Arianam hæresin, crederent se inuitos nolentesque esse complexos, cum non nisi volens quis effici possit hæreticus: sed quod in noua fidei regula, Consubstantialitatis nomine præ-

VRVSVM CLAV-  
DIVS EPISCOP.

DETEGVNT A-  
RIANI PROPI-  
NATVM VENE-  
NVVM.

INANIS TER-  
GIVERSATIO  
VALENTIS.

IN QVO DELI-  
QVERVNT PA-  
TRES CONCILII  
ARIMINENSIS.

termisso, atque Substantiæ pariter ablegato, patefacto eam ob causam Arianis aditu ad inuadendam Catholicam fidem, iidem visi essent Nicænae fidei proditores: disiecta enim munitione illa fortissima, qua Patres in magno illo confesui Nicæno summa induitria aduersus Arianorum impetus atque fallacias Catholicam fidem munissent; hostium negotium agere videbantur, atque cum Arianis conuiuiffe in dispendium confirmatæ ac traditæ a Patribus Catholicæ veritatis.

LIBERII PAPAE PRÆDICA TA CONSTANTIA PRO FIDEI NICÆNÆ DEFENSIONE.

Apud Theodor. lib. 2. c. 13.

THEODOR. LIB. 2. C. 13.

Socras. lib. 2. c. 29.

Sozom. lib. 4. c. 18.

LIBERII EXTURBATVR A CONSTANTIO CAUSA FIDEI.

Sozom. lib. 4. c. 10.

Sozom. lib. 4. c. 18.

Ruffin. lib. 1. c. 22.

LIBERII PVLSVS AB VRBE, HABITAT IN COEMETERIIS.

THEODOR. LIB. 2. C. 13.

Sed tanto Catholicæ Ecclesiæ terræmotu, quo & montes ipsi e suis sedibus diuulsi sunt, plane inconcussa manit petra solidissima verbo Christi in fundamento firmiter collocata: Romani, inquam, Antistitis, Petri Apostoli successoris fides enituit; cum ferme omnibus in hunc modum captiuus abductis, ipse Romanus Episcopus se a nouæ fidei subscriptione subtraxit. Testatur id S. Damasus Papa litteris, quas vna cum aliis sanctis Episcopis ad Illyrici Episcopos dedit: in quibus inter alia hæc conscripta leguntur: Numerus Episcoporum qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere non debet; præsertim cum formula illa composita sit; neque Episcopo Romano, cuius sententia præ ceteris omnibus expectanda erat, neque Vincentio, qui tot annis Episcopatum integre gesserat, neque aliis eidem consentientibus: cumque etiam (quod est omnium maximum) illi ipsi, vti antea diximus, qui in fraudem illecti a veritate deflexisse visi sunt, & post ad meliorem mentem denuo traducti, plane testentur, hanc formulam sibi magnopere displicere. Ista quidem Damasus, consentientia illis, quæ nuper sunt ex S. Hieronymo recitata. At quisnam hic fuerit Pontifex; certe quidem Liberium extitisse, ea quæ diximus superius persuadent, & quæ mox dicturi sumus, facile docent.

Socrates enim, atque Sozomenus, post Ariminense Concilium, primum omnium Liberium tradunt ab Ecclesia exturbatum esse: licet Socrates erret, confundens exturbationem hanc cum exilio, in quod ante triennium, vt vidimus, a Constantio Mediolanum accersitus damnatus est. diuersam plane ab illa hanc fuisse Liberij vexationem, diuersitas rerum, temporum, & personarum declarat: nam illud exilium inflictum est in Liberium a Constantio Mediolani, post Mediolanense Concilium, quod noluisse aduersus Athanasium subscribere: hæc autem posterior Liberij exagitatio, non exilium fuit, sed simplex ab Vrbe expulsio, Romæ facta per Valentem Episcopum Arianum, qui eam potestatem ab Imperatore acceperat, eijciendi eos, qui Concilio Ariminensi subscribere recusant. Sed & grauius in eo quoque errat Socrates, cum putat, tunc Felicem loco Liberij in Romana Ecclesia subrogatum; quem, omnium sententia, ante triennium constat in locum Liberij fuisse suffectum. Longe quidem accuratius Sozomenus Liberij res prosequutus est, dum eiusdem Pontificis duplicem vexationem recenset; priorem scilicet (vt dictum est) post Mediolanense Concilium Mediolani factum, cum exilio ab eo damnatus, amandatus fuit in Thraciam, & Felix in eius locum intrusus: posteriorem vero, cum Liberium, post Concilium Ariminense, eius regulæ fidei subscribere renuentem Valens Episcopus mandato Imperatoris ab Ecclesia exturbauit.

Ex his etiam non Socrates tantum, sed & Ruffinus arguitur, qui nulla in rebus gestis enarrandis habita tēporum ratione, eodem lapsus errore, post Ariminense Concilium Liberij recenset exiliū, atque Felicis subrogationē. Ceterum in hac vltima Liberij exturbatione neminē reperimus in locum eius fuisse substitutū Episcopū, sed ab ipso Liberio Damasum presbyterū Vicarium esse relicto; quem a Felicis partibus stantem, vt demonstratū est, illo defuncto, Liberius vna cum reliquis, concordia inita, cum muneribus & honoribus recepit in clerum. Hæc quidem habent veterrima illa, antiquitate corrofa, in multis deprauata, atque admixtione & additione aliqua labefactata Liberij Papæ Acta: ex quibus illud saltem non obscure significatur, Liberium exturbatum ab Vrbe habitasse in coemeteriis suburbanis, Nouellæ & Ostriano nuncupatis: quem ibi positū Damasus & alij ex clero Romano conuenire solerent: vbi mansit vsque ad Constantij obitum, qui contigit post annum sequentem; quando, vt testatur S. Hieronymus, reddita est pax Ecclesiæ, & ad propria exturbati Episcopi redierunt. Nec vero est quod quis vexationem hanc Liberij, qua coactus est in suburbiis habitare, possit quoquo modo cum priore vexatione coniungere, qua constat abreptum noctu ab Vrbe, veloci cursu Mediolanum perductum esse: restitutus vero a Constantio numquam in suburbanis commoratus est, sed (vt diximus) per Constantij ministros introductus quasi victor cum pompa Urbem intrauit. quamobrem moræ istæ in coemeteriis Liberij ab Vrbe extorris, haud alij cuiquam tēpori congruere possunt, quàm exturbationi factæ post Ariminense Concilium. His igitur quæ sunt ex Damasi litteris recitata de Romano Pontifice, regulæ fidei Ariminensis subscribere

A. subscribere renuente, atque ijs quæ ex Sozomeno sunt recēpta de Liberij exturbatione posteriore post Concilium Ariminense, ac denique accedentibus iis, quæ de expulsionem Liberij ab Vrbe & habitatione in coemeteriis enarrata sunt, in vnum cōsentientibus; sed & quod taceretur a Damaso nomen Pontificis, expressum habetur a Sozomeno; et quæ cōfusa reperiuntur Acta Liberij, hac ex parte tum ex Damaso, tum ex Sozomeno clarius elucidatur: his, inquam, adeo concinne sibi inuicē fide cohærentibus, nullus de his iure dubitandi locus videretur esse relictus.

Quod rursus pertinet ad Ariminense Cōcilium; illud accuratius animaduertendum est, ab aliis damnatū vt impium, ab aliis vero commendatū atque probatum vt Orthodoxū, quod illius considerandi diuersa fuerit ratio diuersorum. Rei tamen veritate perspecta, non nisi Catholicū & summa laude dignum idem Ariminense Concilium meruit appellari, in quo Ariana fidei professio Sirmij edita, & Arimini in Concilio recitata, omnium Patrum sententia, fuit expressa, & Nicæna confessio cunctōrum suffragiis stabilita; ac demum ei aduersantes cum Ariani omnes, tum denique qui præsto erant Vrsacius, Valens, ac Socij, omnium sententia anathemate condemnati: quibus omnibus absolutis, quorum causa vocati essent, Conciliū pariter perfectum est; cum Patres, qui conuenerant, de rebus gestis, per Legatos & Synodalem epistolam, certiores reddentes Constantium Imperatorem, vt ad suas Ecclesias sibi redire liceret, missionem petierunt. Hucusque progressa est legitima Synodus, dicta Ariminensis.

Quamobrē S. Athanasius iure hæc cōmendat, cum ait: Quis igitur nō approbauerit piam prudentiam Episcoporum Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborē, tantaque pericula maris sustinuerunt, vt Arianam hæresin sapientes ab Ecclesia detraherent, & Patrum traditiones integras conseruarent, sancta & canonica decreta facientes? Quisque enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent, rescinderetur. ac rursus alibi: Videntur autem illi, qui Ariminense Concilium in ore habent (de Arianis intelligit) ne illa quidem scire, quæ ibi acta sunt; quippe qui alioqui obticuisent. Vos contra, dilectissimi, compertum habetis ex ijs, qui e vestro numero (Africanos alloquitur) ad Ariminense Concilium se contulerunt, quo modo Vrsacius & Valens illic præsto fuere, & vna cum illis Demophilus; eosque ideo depositos exauctoratosque esse, quod alia, quàm quæ in Nicæno Concilio decreta essent, conscribere vellent. Quo tempore cum ab illis postularetur, vt Arianam hæresin anathemate damnarent, postulata præstare recusarunt, malebātque se potius eius hæreseos duces præfectosque videri. Episcopi contra vere legitimi Christi serui, & fide recta præditi, numero ferme ducenti\*, dicebant sufficere Nicæni Concilij dogmata; nec plus, nec minus aut quærendum, aut credendum esse. Hæc & Constantio significarunt, cuius iussu Concilium coierat. Verum qui Arimini exauctorati erant, profugientes ad Constantium, operam dedere, vt ij, quorum sententiis ceciderant, quàm indignissime haberentur, &c.] et inferius: At citant pro se Concilium Ariminense, cum liqueat eos etiam ibi exauctoratos depositosque fuisse.] hæc ipse; qui & sæpe repetit, perperam ab Arianis Ariminense pro se citari Concilium, in quo sententiam condemnationis acceperant. Sed & S. Ambrosius ad Valentinianum Imperatorem; Maior, inquit, numerus Arimini Nicæni Concilij fidem probauit, Ariana decreta damnauit, &c.]

Quæ igitur post multos interlapfos menses, illata vi per tormenta Legatis, & Episcopis ceteris, lato carcere, nempe ciuitate Ariminensi, qua tenerentur inclusi, ab iisdem, vt vidimus, acta sunt; a legitimo Ariminensi Concilio a Patribus iure fuere discreta, atque reputata nomine Concilij indigna, quod iam pie sancteque fuerat absolutū. Quæ vero post tantū temporis ibidem, vi adhibita, procurata fuissent, alterius plane rationis & nominis vocat ea Athanasius, Recentiora Arimini, cum ait: Quis non odio habeat illos, qui quæ Patrum sunt abrogant, recentiora vero Arimini per vim & metum extorta anteponunt? quæ detestatus est S. Ambrosius & pij omnes, vtpote quod in ea nomē Consubstantialis abdicatū esset, & Christus creatura ex praua Arianorum consequentia videretur assertus: de quibus Ambrosius in nuper citata epistola ad Valentinianum Augustum: Cum iis, inquit, plane bene conuenit Ariano, qui creaturam Christum dicit: quod etiam Gentiles atque Iudæi promptissime confitentur. Hoc scriptum est in Ariminensi Synodo, meritoque Concilium illud exhorreo, sequens tamen tractatum Concilij Nicæni, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare.] hæc Ambrosius.

Ariani igitur eodem ferme modo, quo olim æmulati gloriam Concilij Sardicensis, alterum eiusdem nominis celebrarunt; & qui nuper Nicænum aliud, ad abolendum prius sanctum & œcumenicum, collegerant; id ipsum pariter in Ariminensem Catholicā Synodum præstiterunt, vt ad abolendā priorem rite vereque peractam, aliā ibidem per vim & metum haberēt; atque abrogata priore, hæc ipsam Ariminensem Synodū nominarent: quod præconiis extollere, & in

Annal. Eccl. To. 3. N n n ore

SYNODVS ARIMINENSIS IVRE DICENDA CATHOLICA.

Athanas. lib. de Synod. S. ATHANASIVS COGNOSCIT LEGITIMVM CONC. ARIMINENSE. Athanas. ad African.

\*quadringenti

Ambros. epist. 32.

RECENTIORA ARIMINENSIS QUAE.

Athanas. ad African.

ARIANI FALSO PRAEFERYNT CONCILIVM ARIMINENSE.

ore semper habere consueverunt: cuius rei, veritatis aperiendae causa, S. Athanasius insignem illam A epistolam scripsit ad Africanos, in cuius prope exordio haec habetur: Quia audiuimus, nonnullos huius Nicenae fidei oppugnatae cupidos, allegare Concilium Ariminense, quod ipsi iactitant auctoritatem obtinuisse; necessario visum est, ut vos scripto certiores redditos admoneremus, ne istiusmodi homines tolerare velitis, &c.] Testatur quoque S. Augustinus, Arianos tamquam firmum sensum obijcere consueuisse aduersus Nicenae fidei veritatem, Concilium Ariminense, pro cuius professione postea per Iustinam Augustam a Valentiniano Imperatore rescriptum b iisdem extorserunt, eo tempore, quo S. Ambrosius ab eadem haeretica Imperatrice dirissima pateretur, Consulibus Honorio, & Euodio.

2 August. con. Maxim. lib. 1. c. 3.

b l. 4. de fide Cath. C. Theod.

CONSTANTIUS FAVIT CONC. ARIMIN. c l. 15. de Episc. C. Theod.

d Sozom. lib. 4. c. 22.

CONFIRMATIO VLTIMA ACTA ARIMINENSIS.

e l. 4. de fide Cath. C. Theod.

f Ruffin. lib. 1. c. 21. PRÆSENS STATUS ECCLESIAE.

GAUDENTIUS EPISCOPVS ARIM. MARTYRIO CORONATUS.

MAXIMVS EPISCOPVS NEAP. QVID PASSVS AB ARIANIS.

g Marcellin. de schism. vrs. & Damasc.

DIRVM SVPLI CIVM ZOSIMI PSEVDOPISCOPI.

Sed & ad illustrandum eiusmodi conventiculum, & delinendos animos Episcoporum, Constantij fauor accessit, dum collatum nouum Ecclesiis in Synodo privilegium sustulit; anno sequenti rescribens ad eundem, qui eidem praefuit Synodo, Taurum Praefectum Praetorio, his verbis: In Ariminensi Synodo super Ecclesiarum & clericorum privilegiis tractatu habito, usque eo dispositio progressa est, ut iuga, quae videntur ad Ecclesiam pertinere, a publica functione cessarent, inquietudine desistente; quod nostra videtur dudum sanctio repulisse, &c.] Sed & rata habuit quae statuta fuere ultimo loco Arimini, cum eadem, ad vim atque auctoritatem perpetuam obtinendam, allata sunt ad ipsum Imperatorem, Constantinopoli tunc agentem, quo ab illo confirmarentur: quod ipse praestitit in fine praesentis anni; atque eis, qui ex Seleucia venerant, Episcopis, ex Synodo, de quo mox dicturi sumus, tradidit subscribenda: id quidem Sozomenus testatur d his verbis: Porro autem Imperator ad hanc formam approbandam ideo inductus est, quod ratione duceret multitudinis Episcoporum, qui Arimini conuenerant.] et paulo post: Itaque cum in hac esset sententia, dat mandatum Episcopis, ut fidei formulam in Concilio Ariminensi editam consentiret. Et quamuis se pararet postridie ad popam celebrandam, quae more Romano Kalendis Ianuariis in creandis Consulibus fieri solet; tamen totum illum diem, & magnam partem noctis sequentis consumere decreuit, quoad Episcopi, qui Seleucia illo venerant, formulam fidei ex Concilio Ariminensi allatam subscriberent.] ista Sozomenus. De eadem confirmatione facta Constantinopoli, merito habetur in superius citato Valentiniani Iunioris rescripto, ubi haec leguntur e: Damus copiam colligendi his qui secundum ea sentiunt, quae temporibus diuinae memoriae Constantij, sacerdotibus conuocatis ex omni orbe Romano, expositaque fide ab iis ipsis, qui diserte noscuntur, Ariminensi Concilio, Constantinopoli etiam confirmata, in aeternum mensura, decreta sunt, &c.] His, de rebus gestis Arimini, enarratis; qualis eius temporis esset Ecclesiae status, f Ruffinus hisce coloribus tanquam in imagine representat: Ea tepestate, facies Ecclesiae foeda admodum ac turpis erat: non enim sicut prius ab externis, sed a propriis vastabatur. Fugabat alius, alius fugabatur, & uterque de Ecclesia erat. Ara nusquam, nec immolatio, nec libamina: praeparatio ramentum, & lapsus erat, ac ruina multorum. Similis poena, sed impar victoria. Similiter concionabatur; sed non similiter glorificabatur: quia dolebat Ecclesia etiam illius casum, qui impellebat ad lapsum.] haec Ruffinus: qui subdit mox de Liberio ea de causa ab Vrbe expulso, de quo nos nup egimus.

Verum Arimini, ubi Concilium coactum est, tragodia cepit exordium. Nam Gaudentius Ariminensis Episcopus, qui ingruente tum impietate, Imperatoria potestate, ad tempus excesserat, vna cum quibusdam aliis Episcopis; Synodo iam posteriore penitus absoluta, ad suam Ecclesiam rediens, quae ab Arianis essent gesta dannaui, & Martianum presbyterum eadem labe infectum eiecit: quam ob causam Marciani Praefidis in se acre odium concitauit, a cuius militibus ad suburbia foras adductus, fustibus ac lapidibus impetitus, martyr gloriosus effectus est. Sed haec in eius Actis fusius enarrantur. Ceteri quoque Episcopi, qui iustis de causis ad Synodum non venissent, diuersis in locis, a Valente ad hoc missis Legatis ad subscribendum Ariminensi impietati sollicitati sunt; renuentes vero tum exilio, tum etiam aliis poenis mulctati.

Inter alios autem Maximus Episcopus Neapolis in Campania, id facere omnino renuens, quantumlibet stomachi morbo laborans, durum tamen exilium subire coactus est: qui nihil ob eam causam remittens vigoris sacerdotalis, in Zosimum, suo loco susceptum ab Arianis, anathematis sententiam tulit: quae quidem, iusto Dei iudicio, nequaquam incassum abiit, sed inuasorem alienae sedis ita perculit, ut ceteris fieret in exemplum contempti numinis, fidei temeratae, ac temeritatis praesumptae. Nam (ut Marcellinus g auctor est) ex eo tempore cum coacto populo peragere vellet Ecclesiasticas functiones, atque obire sacra; inter ipsa (inquit) verba sacerdotalia, eius lingua proteditur, nec valuit eam amplius reuocare intra oris meatum, eo quod contra modum naturae extra os pederet, ut boui anhelum. Qui ut vidit se linguae officium perdidisse, egreditur basilicam: et (res mira) foris, verum in officium linguae reuocata est. Ac primum quidem intelligit, compleri in eum sententiam martyris & confessoris. Sed hoc ipsum toties passus est, quoties in basi-

A in basilica diuersis diebus intrare tetrauit. Denique ob eam causam tandem cessit Episcopatu, ut pristinum sibi officium linguae integre redderetur.] haec Marcellinus, qui & addit: Non res antiquas referimus, quae solent quadam ratione in dubium venire: nam & Zosimus hodie in corpore est, vsum linguae non amittens, postquam maluit cum amissione Episcopatus viuere dolens suis impietatibus.]

Subdit praeterea haec de Ruffino Episcopo mirae simplicitatis, sed summae constantiae viro: In eum, inquit, sequitur Episcopus Centumcellensis, Ariatorum antesignanus, & saeuus illorum minister: qui eum deprehensum ante rhedam suam tamdiu currere coegit, quousque ruptis praecordiis, fuso sanguine expirauit. Sciunt hoc (inquit) Neapolitani in Campania, ubi reliquiae cruoris eius in obsessis corporibus daemona affligunt.] Idem quoque Marcellinus ista adiungit de Potamone (hunc illum putamus, qui auctor ponitur vna cum Osio perfidiae Sirmianae, quem Potamium S. Hilarius nominat) quod cum iam a fide Catholica defecisset, & praedio ob egregiam impietatem a Fisco donatus esset, dum ad ipsum praedium inuisendum ire festinat, diuinam mox ultionem, in via obitu repentino praeventus, excepit.

Addit quoque de Florentio Episcopo, quod licet minime subscripsisset; tamen quia cum Arianis communicasset; cum in conuentu plebis sederet in throno suo, repente diuina virtute in terram elisus est, ac palpitans foras sublatus; at cum vires iterum resumpsisset, in thronum egressus eadem quoque passus est; & rursus foras ductus, ac tertio denique id ipsum obstinate pertetans, tertio elisus, ora distorquens, misere animam exhalauit. Haec omnia ex Marcellino. In quibus autem eiusdem auctoris fides periclitetur, suo loco dicemus. Pugnauit pro defensione Nicenae fidei signis atque prodigiis Deus, cum eius praedicatores Episcopi eadem condonassent silentio.

Sed iam ad Concilium Seleuciae, eodem tempore, quo Ariminense, celebratum in Oriente, conuertamus orationem: de quo in primis haec Socrates a: Seleuciae urbis Isauriae, quae Aspera dicitur, conueniunt Episcopi, scilicet Orientis. Ista vno eodemque anno, Eusebio & Hypatio Consulibus coepta sunt. Episcopi, qui conuenerunt, erant numero centum sexaginta.] Totidem quoque Athanasius b de Seleuciae Episcopos conuenisse tradit. At de numero Episcoporum ibidem conuenientium paulo diuersa Theodoretus c sententia reperitur, dicentis, centum quinquaginta Episcopos interfuisse: quorum quadragintatres Epiphanius d tradit fuisse ex parte Acaciorum: erant enim & Ariani in hac Synodo inter se diuisi; quorum alij, nempe Acaciani, Aetianorum consortes Christum omnis cum Patre substantiae expertem esse impie traderent; reliqui vero, Semiariani dicti, erant diuinam cum Patre substantiae assertores.

Vocatum quoque ad hanc Synodum fuisse tradit Seuerus e S. Hilarium Pictauiensem Episcopum, in Phrygia iam annum quartum in exilio agentem: quod nutu diuino accidit absque aliquo praevio Imperatoris mandato: nam ait: Interim in Oriente, exemplo Occidentalium, Imperator iubet cunctos fere Episcopos apud Seleuciam Isauriae oppidum congregari: qua tepestate Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens inter reliquos Episcopos, per Vicarium ac Praesidem data euectionis copia, adesse compellitur, cum tamen nihil de eo specialiter mandasset Imperator; Iudices tantum generalem iussionem sequuti, qua omnes Episcopos ad Concilium cogere iubebatur; huc quoque inter ceteros volentes miscere: ut ego concilio, Dei nutu, id ita gestum, ut vir diuinarum rerum instructissimus, cum de fide disceptandum erat, interesset.]

Quid autem in itinere Seleuciam venturus fecerit memoria dignum, Fortunatus f narrat his verbis: Dum quoddam castellum adiisset, die Dominico ingressus est templum; moxque Florentia puella Gentilis irrumpens multitudinem populi, voce magna, seruum Dei illuc aduenisse, testata est; et ad pedes eius accurrens, non cessauit petere, nisi signum crucis ab ipso sibi fieri fideliter impetrasset: quam Florentius pater sequutus est, & cuncta familia in nomine Domini meruerunt pariter baptizari. quae Florentia, relictis parentibus, vestigiis eius inherens, usque Pictauios perducta est: patrem vero se habere, non a quo generata est, sed per quem regenerata est, praedicabat. Cumque Seleuciam Hilarius peruenisset, magno fauore a cunctis exceptus est; eo quod diuina misericordia prudentissimum virum, & singulari eruditione confertum, in spectaculum Mundi perduxerit, ubi erat de fide censendum.] haec Fortunatus.

Missi sunt ab Imperatore duo Comites, qui Synodo interessent; de quibus Socrates g: Aderat (inquit) vna cum illis Leonas, vir in aula Imperatoris perquam illustris; quo praesente, erat Imperatoris edicto mandatum, ut de fide quaereretur: Lauricio etiam, militum, qui in Isauria versabantur, Ducem, erat imperatum, ut Episcopis si quid opus esset, suppeditaret.] Missum fuisse hoc anno Lauricium Ducem, adiecta Comitum dignitate, in Isauriam a Constantio Imperatore ad compescendos latrones Isauricos, Ammianus est auctor h. In eo igitur loco (subdit Socrates) ad quintum Kal. Octobris congregati, disputauere; resque disputatae, per scribas in publicos commentarios relatae fuere. nam aderant scribae manu celeri & exercitata, qui ea quae

RUFFINVS EPISCOP. MARTYR.

POTAMONIS DIGNA VETIO.

FLORENTII EPISCOPVS DIRVM SVPLI-CIVM.

CONCILIUM SELEUCIENSE. a Socras. lib. 2. c. 31.

b Athanas. lib. de Synod.

c Theod. lib. 2. c. 27. d Epiph. har. 75.

e Seuer. lib. 2. veter. edit. S. HILARIVS VOCATVS SELEUCIAM AD SYNODVM.

f Fortun. in Vita S. Hilarij.

FLORENTIUS. CVM SVS FAMILIA AD PICTAUIOS CONVER-SVS.

g Socras. lib. 2. c. 31.

HILARIUS MISSVS CVRARE SYNODVM.

h Ammian. lib. 19. in fine.

dicebantur notarent. quæ quidem in libro Sabini, qui, Collectio rerû in Concilio gestarum, A  
inscribitur, vberius fufiusque explanata studiosus quisque poterit pro arbitratu euoluere: nos  
autem rerum capita dumtaxat breuiter perstringemus. Chronographia vero huius Synodi  
ab Athanasio a sic describitur: Mensis erat a Romanis September, ab Aegyptiis Thoth, a Ma-  
cedoniis Gorpeus nominatus: eius autem mensis decimalexta secundum Aegyptios dies, in quam  
qui vocati fuerant, conuenere.] secundum Romanos, vigesima septima mensis Septembris.

Antequam in confessum irent Episcopi, explorata est fides Hilarij: nam iactabatur de eo,  
Sabellij vna cum alijs Occidentalibus fidem fouere & hæresin. Peculiare quidem fuit hæreti-  
corum, vt assertores Consubstantialitatis Filij Dei cum Patre nominarent Sabellianos: Seue-  
rus b autem hæc de his scribit: Primum quæsitum est ab eo, quæ esset Gallorum fides: quia tum,  
Arianis praua de nobis vulgantibus, suspecti ab Orientalibus habebamur, trionymam solita-  
rij Dei vnionem secundum Sabellium credidisse. Sed exposita fide sua, iuxta ea quæ Nicææ erant B  
a Patribus conscripta, Occidentalibus perhibuit testimonium. Ita absolutis omnium animis,  
intra cõscientiam communionis, necnon etiã in societatem receptus, Concilioq. ascitus est.]  
Hæc de Hilario Seuerus: at non sic intelligendum, Hilarium ab illis acceptum in cõmunio-  
nem, quod ipse cum Arianis communicauerit; sed receptum esse ad dicendum sententiam  
in Episcoporum confessu: communicasse tamen cum ijs, qui erant Nicææ fidei assertores.  
erant hi Episcopi Aegypti, quorum ipse Hilarius scribens ad Constantium meminit. At de  
rebus diebus singulis gestis, in hunc modum Socrates c:

Primo die, quo cõueniebant, Leonas iussit, vt quod cuique videretur, id libere quisque pro-  
poneret. Verum qui aderant, dicebant, non prius debere quidquam in quæstionē vocari, quàm  
illi, qui in Concilio desiderabantur, aduentarent. Desiderabatur enim Macedonius Episcopus  
Constantinopolitanus, Basilus Ancyrae, & alij nonnulli, qui suspicantes se in crimen adductum iri, C  
dedita opera abfuerunt: Macedonius autem morbum causam absentiae suæ attulit, Patrophilus  
lippitudinē: et ob hanc causam sibi in suburbanis Seleuciae necessario cõmorandum, dixerunt.  
Singuli alij alias causas absentiae afferunt. Cum vero Leonas diceret, etiã illis absentibus quæ-  
stiones oportere poni, responderunt Episcopi, nihil ante in disputationem vocandum, quàm in  
eorum vitam & mores, qui accusabantur, esset diligenter inquisitum. Fuerant enim iã ante in  
crimē vocati Cyrillus Hierosolymorum Episcopus, Eustathius Sebastiae vrbis Armeniae, & qui-  
dam alij: ex qua re grauis cõtentio inter eos qui aderant, orta est; dum pars vitã eorũ, qui infi-  
mulabantur, ante excutiendã esse dicebant: pars, nihil prius quærendũ, quàm de fide discepta-  
retur. Contentiõnem illam anceps & ambigua Imperatoris sententiã excitauit: nã litteræ ab eo  
ad Conciliũ afferebantur, quæ nunc hoc, nunc illud primum quærendũ præceperunt. De qua re  
contentio exorta, eos qui aderant varie distraxit: quæ res origo & causa fuit, vt illud Conciliũ D

Seleucia in duas partes diuideretur; quarum alteri Acacius Cæsareæ Palæstinae Episcopus,  
Georgius Alexandriae, Vranus Tyri, & Eudoxius Antiochia, cū quibus triginta alij solũ con-  
spirabāt, præfuere: alteri Georgius Laodiceae vrbis Syriae Episcopus, Sophronius Põpeiopolis  
quæ est in Paphlagonia, & Eleusius Cyzici, cum quibus alij etiam complures consentiebant.]  
Horum autem mutua inter se constata discordia ab Athanasio sic describuntur d: Ibi cum  
multi accusarentur, multi quoque accusarent, & cõtra alios vociferarētur; Acacius, Patrophilus,  
Vranus e Tyro, & Eudoxius, qui in Antiochenã Ecclesiã insiluit, Leontius, & Theodotus,  
Euagrius quoque, & Theodulus, & Georgius ex orbe terrarũ abactus, rem callidã instituunt.  
Formidantes enim probationes suorũ accusatorũ, alios homines hereticæ factionis sibi ve-  
luti mercenarios ad impietatem addictos, & a Secũdo, per Synodum maximã exauctorato, ad  
ordines Ecclesiasticos promotos, in societate adiũxere: inter quos fuere Libyci homines, Ste-  
phanus, Syras \*, & Pollux, de diuersis criminibus accusati: istis addidere Pancratium; Ptole-  
mæum, & Meletianũ quemdam, sub ea specie, quasi videlicet de fide inquirere vellent; verum  
non ita fallere potuerunt, quin intellectũ sit eos metuere accusatores, & hæresin defendere. Po-  
stea secessione facta, discissi sunt: alijque Acacio, sed pauci & suspecti, adhæserunt; alij vero, qui  
illum reliquerant, magno numero fuere. Acacius autem cum suis, immani vecordia, audacia-  
que plane abnegarunt Nicæni Concilij scripta, ipsam Synodum diffamantes: alij vero, hique  
per multi reliqua Synodi approbant, tantummodo de voce Consubstantialitatis, quasi obscu-  
ra, cauillantes.] Subdit his Socrates e: Quare cum multum ipsi inter se vsque ad vesperam di-  
gladiati fuissent; tandem Siluanus Ecclesiæ Tarfensis Antistes magnopere vociferaba-  
tur; nullam nouam fidei formulam describendam esse; sed eam, quæ Antiochia in dedica-  
tione Ecclesiæ descripta erat, debere integram seruari. Quod cum dixisset; qui parti faue-  
bant Acacij, se inde subducunt; qui autem in alteram partem propendebant, fidei formulam  
Antiochia

- A Antiochia editam proferunt; atque illa perlecta, Concilium illo die dimissum est.  
Postridie vero in ecclesiam quæ est Seleucia (erat hæc S. Theclæ Martyrium) foribus oc-  
clusis, fidei formulam perlectam, subscriptionibus suis ratam fecere. Pro illis autem qui de-  
siderabantur, eorum lectores & diaconi, ibi tum præsentibus (nam qui aberant, per illos se fi-  
dei decisionem approbaturus, significarunt) illi formulæ subscriperunt. Ab Acacio autem  
& eius factione, ea quæ in illo Concilio confecta erant, propterea admodum reprehendeban-  
tur, quod oclusis ecclesiæ ianuis illis subscriperant: Nam ea, inquit Acacius, quæ in occulto  
geruntur, vt ne utiquam probari debent, ita sunt plena admodum suspicionis. Ista vero dice-  
bat, quod esset illi in animo, alteram fidei formulam, quam habebat ibi paratam, introduce-  
re. Eam igitur coram principibus Lauricio & Leona perlegit: ad quam solam stabiliendam  
omni cura & cogitatione incubuit. Secundo die Concilij hæc acta sunt, præterea nihil.
- B Tertio autem die Leonas dedit operam, vt pars vtraque in vnum conueniret. Quo quidem  
die tum Macedonius Episcopus Constantinopolis, tum Basilus Ancyrae aderant. Et cum vtri-  
que isti in vnam eandemque partem, Acacio videlicet aduersariam, conuenissent, Acaciana  
factio ad Concilium accedere noluit: Oportere, inquit, eos ante e conuentu eijci, qui &  
iamdudum abdicati fuerant, & in præsentia erant insimulati. Vbi vero post multam conten-  
tionem hæc pars fuit superior, decedunt a Concilio hi qui erant accusati: in quorum loco  
Acacius cum suis succedit. Tum Leonas ait; libellum quidẽ sibi ab Acacio datum: sed quod  
fidei formula esset, quæ eorum sententiam, qui partes contrarias tuebantur, partim clam,  
partim palam & aperte oppugnabat, eos prorsus celauit. Postquam illi qui aderant conuen-  
ere, pro certo persuasi, libellum nihil minus quàm fidei formulam in se complecti; tandem fi-  
dei formula ab Acacio composita, cum proœmio perlecta est, quæ se habet ad hunc modum.
- C A nobis quidem, qui heri (hoc est ad quintum Kalendas Octobris) ex Imperatoris edicto  
Seleucia vrbis Isauria conuenimus, summo studio laboratum est, vt pax in Ecclesia rite con-  
feruaretur; deque fide, sicut Propheticae Euangelicaeque voces nos docent (ita enim a san-  
ctissimo Imperatore Constantio imperatum est) tranquillis sedatisque animis disceptaretur;  
atque adeo nihil contra sacras scripturas in fidem induceretur Ecclesiasticam. Verum cum  
essent in Concilio nonnulli, qui hos contumeliis vexare, illis ora obturare, loquique prohi-  
bere, alios inuitos excludere, quosdam ex variis prouinciis, qui erant abdicati, sibi adiunge-  
re, eosque contra veterem Ecclesiæ canonem secum habere cõeperint; ipsum Concilium  
(sicut Lauricius, illustrissimus prouinciæ Præfectus, suis ipsius oculis coram aspexit) grauif-  
simo tumultu sane redundauit. Sed quorsum ista? Vt intelligatis, nos fidem in dedicatione  
Ecclesiæ Antiochenæ celebrata expositam confirmatamque minime reijcere, sed eam hic in  
medium adducere. quandoquidem constat, patres nostros id temporis in hac proposita de fi-  
de controuersia inter ipsos consensisse. Verum quoniam hæ voces, Consubstantiale, & Aequi-  
consubstantiale, cum superioribus temporibus, tum adhuc nonnullorum animos magnopere  
conturbant; atque adeo fides a quibusdam, qui Filium Patri dissimilem asserunt, innouari di-  
citur; idcirco tum Consubstantiale, tum Aequiconsubstantiale, tamquã verba a scripturis  
abhorrentia reijcimus; tum verbum, Dissimile, anathema iudicamus: omnesque, qui illius verbi  
patrocinium suscipiunt, ab Ecclesia ducimus penitus alienos. Similitudinem autem cum Patre  
fatemur, manifesto Apostolum sequuti, de Filio sic loquentem: Qui est imago Dei inuisibilis.  
Confitemur igitur, & credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, effectore cælorum  
& terræ, visibilium & inuisibilium. Credimus quoque in Dominum Iesum Christum Filium  
eius ab eo sine affectione ante omnia sæcula genitum, Dei verbum, de Deo, vnigenitum, lu-  
men, vitam, veritatem, sapientiam; per quem omnia facta sunt, quæ in cælis, quæ in terra,  
sive visibilia sint, sive inuisibilia. Hunc credimus in fine sæculorum carnem ex sancta Virgine  
Maria sumpsisse, &c.] atque in fine hæc habet: Eos autem, qui præter hanc fidem, aliam vllam  
prædicauerint, alienos ab Ecclesia Catholica esse decernimus. Ista quidem fidei formula fuit  
ab Acacio edita, cui tum Acacius, tum eius factionis fautores, qui totidẽ erant numero, quot  
paulo ante cõmemorauimus, subscribere. Contra quam, cum erat perlecta, Sophronius Pompeio-  
polis, quæ est in Paphlagonia, Episcopus, in hunc modum (vt eius verbis vtar) vociferatus est:  
Si noua in dies singulos nostræ ipsorum voluntatis & sententiæ prolatio, sit formula fidei; fieri  
non potest, quin accuratam veritatis perceptionem simus breui prorsus amissuri. Sic Sophro-  
nium loquutũ accepimus. Ac meo quidem iudicio, si qui eum ætate anteirent, quiq. eodem  
tẽpore cum illo viuerent, eadẽ semper de fide Concilij Nicæni in animos induxissent, omnis  
feditiosa & turbulenta concertatio prorsus extincta fuisset, hicq. temerarius & inconsultus  
in ecclesiis tumultus minime dominatus esset. Verum quemadmodum istæ res se habeant,  
viderint

SECUNDA SES-  
SIO CONC. SE-  
LEUCIENSIS.TERTIA SES-  
SIO CONC. SELEU-  
CIENSIS.ACACII FIDEI  
FORMULA.a Athanas. lib. de  
Synod.b Seuer. lib. 2.  
vot. edit.c Socrat. ubi su-  
pra lib. 2. c. 31.  
PRIMA SESSIO  
CONCIL. SELEU-  
CIENSIS.d Athanas. de  
Synod.  
DISCORDIA  
INTER IPSOS  
ARIANOS.

e Socras

f Socrat. ubi su-  
pra lib. 2. c. 31.  
c. 32.

viderint illi, qui plus diligentia pollent & solertia. Vbi multa de hac re, deque illis qui essent A in crimen vocati, ipsi inter se vltro citroque agitassent, tandem Concilium dimissum est.

QUARTA DE-  
SIO.

Quarto die in vnum conueniunt omnes: iterum verbis digladiantur. Inter quos Acacius talem profert sententiam: Si fides Nicæna erat olim semel mutata, & postea sæpius; quid obstat, quo minus iam etiam noua fidei formula describatur? Ad hæc respondet Eleusius: Concilium in præsentia conuocatum, non vt discat quæ didicerit, neque vt fidem accipiat, quam non habuerit; sed vt fide Patrum incedens, ab ea ad extremum vitæ diem non aliquando deflectat. Eiusmodi verbis Acacii sententiæ occurrit Eleusius, fidem Patrum, fidem Antiochiæ expositam appellans. At huic etiam poterit occurri: Quomodo, Eleusi, eos qui Antiochiæ conuenerunt, Patres nominas; illorum autem maiores, Patres esse inficiaris? Nam qui fuere Nicææ coacti, fideique Consubstantialis cõsenserunt, magis proprie Patres vocari conuenit; tum quòd tempore antecesserint; tum quòd qui conuenerunt Antiochiæ, ab illis fuerint ad sacerdotij dignitatem delecti. Quòd si qui erant Antiochiæ congregati, suos ipsorum patres e medio sustulerunt, isti illorum posteri parricidas imprudentes sequuntur. Et qua ratione, amabo te, eorum delectum & ordinationem tamquam probam & spectatam amplectuntur, fidem autem tamquam parum sinceram & exploratam, irritam faciunt? Nam si illi Spiritum sanctum non habebant, qui per ordinationem in quemque descendit: isti sacerdotij functionem non acceperunt. Qui enim accipere potuerunt, cum daretur ab his, qui eum non habuerunt? Ista certe contra Eleusij sententiam non incite dici possunt.

NOVA QUAR-  
STIO PROPO-  
SITA.

Rursus alia inter ipsos quæstio orta est. Cum enim factio Acaciana, in fidei formula perlecta, Filium Dei Patri similem assereret; quæsitum est, qua in re Filius similis esset Patri. Respondet Acacius, Filium non substantia, sed sola voluntate Patri similem esse. At pars aduersaria, eum substantia Patri similem, constanter affirmavit. De hac controuersia toto illo die certatum est. Acaciusque probe refutatus; cum quæreretur ab illo, qua ratione in libris, quos ediderat, Filium omnibus in rebus Patri similem affirmasset; iam tamen similitudinem, quæ est Filij cum Patre, per substantiam omnino denegaret? Tum ille: Nemo, inquit, vel qui olim, vel qui recentiore memoria fuit, ex libris, quos scripserit, dijudicari solet. Cum multa essent de hac controuersia in vtramque partem accurate disputata, nec tamen posset de illa inter eos conuenire; Leonas consurgens, Concilium dimisit. Hunc igitur exitum habuit Concilium Seleuciæ congregatum.

LEONAS COMES  
IRATVS IMPER-  
DIT CONVEN-  
TVM EPISC.

Postridie eius diei, cum de eo continuando rogaretur, noluit denuo cum illis in vnum locum conuenire; sed dixit, se ab Imperatore missum, vt Concilio concordie interesset: verum cum nonnulli inter se dissentiant, non possum, inquit, adesse. Abite ergo, & in Ecclesia nugæ agite. Qua re confecta, Acaciana factio, occasionem, quam optabat, sibi datam existimans, ad Concilium denuo accedere recusavit. Qui autem alterius partis erant, in Ecclesiam conuenientes, accersunt Acacium cum suis, quo de Cyrillo Hierosolymorum Episcopo decideretur. Hoc loco intelligamus oportet, Cyrillum iam antea accusatum fuisse (qua de re certe non habeo dicere) & ab Episcopatu summotum, quòd sæpenumero, vt de eo decerneretur, accersitus, iam per duos annos continuos, vt eo pacto criminatione elaboraretur, non omnino comparuerit. Qui simulatque de gradu esset deiectus, appellationis libello ad eos, qui eum deiecerant, misso, ad maiores Iudices prouocauit. Cui quidem appellationi Constantius Imperator suffragatus est: atque a Cyrillo solo, ac primo, perinde ac si res apud laicos Iudices ageretur, contra Ecclesiastici canonis consuetudinem, prouocatum est.]

CYRILLI AP-  
PELLATIO LE-  
GITIMA NE-  
FVERIT.

Quidnam vero his verbis sibi velit Socrates, haud fane percipio. nã quòd dicit, prouocare ad maiores Iudices, fuisse contra regulas, ignorasse certe visus est canones Sardicenis Concilij, & alia antiquiora iura, atque Ecclesiæ consuetudinem. Et quid ait, id primo actitatum a Cyrillo, cum constet de Athanasio ab Arianis damnato in Conciliabulo Tyrio, & alijs, ad Romani Pont. iudiciũ confugisse? Si vero intelligit fortasse, Cyrillũ ad Constantiũ prouocasse (quod non liquet) certe nec id ipse primus tentauit, cum hoc sæculo plura sint exempla de Donatistis prouocantibus a iudicio Episcoporum ad Constantinum. Quòd vero nulla sit mentio, Cyrillum appellasse Romanum Pontificem; causa in promptu est: cum enim idem auctor dicat, damnationem Cyrilli accidisse ante biennium; satis liquet, eo tempore germanum Ecclesiæ Episcopum Liberium causa fidei exulasse. Sed ad Seleuciana Acta redeamus, hæc prosequencia de Cyrillo.

Socras. lib. 2.  
cap. 32.

Tandem a Seleuciã, vt de eo iudicium fieret, aduentauit: et ob eã causam Episcopi Acacium cum suis, vt paulo ante dixi, accersuere: quo non solum de Cyrillo, verum etiam de illis

A illis reis, qui ad partes Acacij confugissent, decideretur. At vbi sæpius accersiti non venerunt; illum ipsum Acacium, Georgium etiam Episcopum Alexandria, Vranium Tyri, Theodorum Chæretaporum vrbis Phrygiæ, Theodosiũ Philadelphiæ, quæ est in Lydia, Euagrium Mitylenes insulæ, Leontiũ Tripolis Lydiæ, & Eudoxiũ, qui primo Germanici Episcopus fuit, postea Episcopatu Antiochiæ, quæ est in Syria, callide adeptus est, abdicarunt: quin etiam Patrophilũ, quòd a Dorotheo presbytero accusatus, & ab illis accersitus non morè gessisset: atque istos solos abdicarunt. Asterium autem, Eusebium, Abgarum, Basilicum, Philum, Philedium, Eutychium, Magnum, & Eustathium excommunicarunt; decreueruntque, vt vsque eo in illo manerent statu, quoad ipsi pro se respondentes, sua crimina diluerent. Quibus rebus confectis, litterisq. ad abdicatorum Ecclesias, quæ illas de ipsis certiores facerent, datis, Anianum loco Eudoxij Episcopum Antiochiæ constituunt: quem factio Acaciana comprehendens, Leonæ & Lauricio tradit: illi eum in exilium eieciunt. Quo factò, Episcopi, qui Anianum ordinauerant, contestatione apud Leonam & Lauriciũ contra Acacianam factionem vsi sunt; qua significabant, iudicium Concilij violatum esse. Ceterum vbi nihil perfecere, Constantinopolim, quo de rebus in Concilio iudicatis Imperatorẽ docerent, recta contendunt. Hæc tamen Socrates de Actis Seleuciæ, ex Sabino tamen Macædoniano, quem parum fidelem in recensendis rebus a professoribus Nicænae fidei gestis, idẽ auctor superius testatus est: vt non mirũ videatur, si de Hilario, qui interfuit eidẽ Synodò Seleuciensi, nullam visus sit habuisse mentionem. Cuius quænam partes fuerint, audiamus ab ipsomet Hilario, de his agente aduersus Constantium Imperatorem, apud quem nonnulla leguntur, quæ apud Socratem desiderantur: ait itaque a:

SEMIARIAN-  
EXCOMMUNI-  
CANT ARIAN-  
NOS.

Hilarius con-  
tra Constant.  
ACTA SYNODI  
SELEUCIÆ EX  
S. HILARIO.

Quæ enim dicturus sum, non aliunde cognoui, sed ipse audiui, & præsens affui, cum gerentur (in Christo itaque non mentior, quia discipulus veritatis assisto) Orientalium in Seleucia Synodo, vbi reperi tantum blasphemorum, quantum Constantio placebat: nam post secessionem meam deprehendi, vt Christum cætum quinque Episcopi ὁμοιούσιον, idest similis essentia profiterentur; & soli Aegyptij, præter Alexandrinum hæreticum (Georgium videlicet) ὁμοούσιον constantissime obtineret. Cogente itaque Leona Comite, in vnum omnes congregati sunt ex his, qui ὁμοιούσιον prædicabant. Aliqui eorum nonnulla pie verbis præferebant, quòd & ex Deo esset, idest de substantia Dei Filius, & semper fuisset. Qui vero ὁμοιούσιον defendebant, nihil nisi profanissimum asserunt, negantes quidquam substantia Dei simile esse posse, neque de Deo posse existere generationẽ, sed esse Christum creaturam. Itaque quòd creatus esset, id ei natiuitas deputaretur: ex nihilo autem esse, & idcirco non esse Filium, nec Deo similem. Loquor autem vobis, quod ipse recitari in conuentu publice audiui: quod prædicatum ab Episcopo Antiochiæ, exceptum habebatur. Hæc ergo ita dicta esse ab eo, commemorantur: Erat Deus quod est. Pater non erat, quia neque ei Filius: Nam si Filius, necesse est vt femina sit, & colloquium sermonis, & compunctio coniugalis verbi, & blandimentum, & postremo ad generandum naturalis machinula. O miseræ aures meas, quæ tam funestæ vocis sonum audierunt, hæc de Deo ab homine dici, & de Christo in Ecclesia prædicari! Post multas autem istiusmodi impietates, cum Patrem & Filium ex nominibus potius quam ex natura comparasset, ait: Quantum enim Filius se extendit cognoscere Patrem, tantum Pater superextendit se, ne cognitus Filio sit. Quibus recitatis, tumultus exortus est.

MIRAE ET  
HORRENDAE  
BLASPHEMIÆ  
ARIANORVM.

Cum autem intellexissent & hi qui dissimilem Deum dicunt, humanas aures tantæ impietatis verba suscepturas non esse; rursus hi ipsi Palatio potius quam Ecclesiæ Episcopi, fidem scribunt ὁμοούσις, & ὁμοούσιου dissimilitudinem damnant. Quod cum contrarium ipsi sensui audientium esset; ipse ego quemdam eorum, qui forte ad me pertentandum accesserat, quasi ignorans rerum gestarum, percunctatus sum, quid sibi vellet istud, vt qui vnam substantiam Filij esse cum Patre dånassent, vel esse similis substantia denegassent, dissimilitudinem dånarent. Tunc mihi ait, Christum Deo similem non esse, sed similem Patri esse. Rursus hoc obscurius mihi adhuc videbatur. de quo cum iterum interrogarem, tunc hæc ita loquutus est: Dico enim dissimilem Deo esse, similem Patri posse intelligi; quia Pater voluisset creaturam istiusmodi creare, quæ similia sui vellet: et idcirco similem Patri esse, quia voluntatis esset potius Filius, quam diuinitatis: dissimilem autem Deo esse, quia neque Deus esset, neque ex Deo, idest de substantia Patris natus esset. Hæc audiens, hebui, neque credidi, donec publice ex cõsensu omnium eorum profanissimæ huius similitudinis ratio prædicaretur. Qui autem ὁμοιούσιον prædicabant; omnes, qui maximè sine aliquo impietatis pudore impudentissima hæc loquebantur, condemnauerunt. Condemnati ad Regem suum conuolauerunt, &c.] hucusque de Actis Seleuciæ Hilarius.

Hoc

SYNODVS CON- STANTINOPOLITANA.

2 Ammian. lib. 19.

b Athanas. lib. de Synod.

LEGATI EX SY- NODO SELEUCIAE AD CON- STANTIUM.

c Socrates lib. 2. cap. 33.

d Hilary. contra Constantium.

STVLTE NO- VAM VOCEM VITANT ARIANI.

NONA FIDEI FORMVLA AB ARIANIS SCRIP- TATA.

e Athanas. lib. de Synod.

SUBSISTEN- TIAE NOMEN SVBLATVM AB ARIANIS.

f Epiphani. hares. 73.

g Theodor. lib. 2. cap. 27.

QVOD ACACIVS CVM BASILIO ET SILVANO.

Hoc eodem anno, dum adhuc penderet Ariminense Concilium, dum inquam Episcopi Arimini congregati illic detinerentur licet inuiti, agitur ab Acacianis praesente Constantio (quem hoc anno Constantinopolim rediisse, Ammianus quoque testatur) Synodus Constantinopolitana. Antequam enim solueretur conuentus ille Ariminensis, hanc actam esse Synodum, S. Athanasius non obscure significat, dum ait nouam fidei professionem scriptam esse Constantinopoli, atque eam missam ad eos qui Arimini conuenerant. Sed & ratio temporis hoc ipsum persuadet. Nam qui conuenerant Seleucia (vt dictum est) quinto Kalendas Septembris, atque ibi quatuor diebus, quatuor celebratis sessionibus, manserunt, & dissidentes inter se, concito gradu conuolarunt ad Imperatorem Constantinopolim: iam circa huius anni ultimos menses hanc Constantinopoli Synodum celebrasse perspicue demonstratur: cum & etiam constet de professione Ariminensi ab Episcopis extorta, eam perlatam esse Constantinopolim vltima ferme (vt diximus) praesentis anni die.

His igitur hunc in modum de tempore huius Synodi elucidatis, de ipsa modo agendum est. Dimissi iam erant qui conuenerant Seleucia, & decem tantum ex parte Basilij Ancyranij ad Imperatorem se Legati contulerant: quos Acacius cum suis praeuenterunt, atque praecipuaerunt aures Imperatoris; cum alioqui tum ex rebus gestis Seleucia, tum ex his quae Constantinopoli facta sunt, ipse Imperator semper sit visus propensior in Acacium. Ex sententia itaque Acacij a Constantio indicitur Synodus Constantinopoli, eademque festina: nam conuocati sunt tantummodo ex proxima prouincia (vt tradit Socrates) Episcopi Bithyniae, inter quos aduenit Mares Chalcedonensis, omnes numero quinquaginta. De festino horum aduentu Seleucia Constantinopolim, fidem facit in primis S. Hilarius, cum ait: Condemnati ad Regem suum aduolauerunt, exceptiq. honorifice, impietates suas quanta potuerunt ambitione confirmauerunt similem Deo esse, vel ex Deo natum, vel naturalem esse filium denegantes. & inferiorius quoniam praetextu Constantius haud inuitus passus sit ablegari nomen substantiae, & substantialis, idem docet his verbis, cum eum redarguit:

Vtitur etiam nunc, vt in ceteris ante, artis suae consuetudine, vt per recti speciem praua confirmet, & per rationis nomen insana constituat: Nolo (inquit) verba, quae non scripta sunt, dici. Hoc tandem, rogo, quis Episcopus iubeat? et quis Apostolicae praedicationis vetet formam? Dic prius, si recte dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes: Nolo aduersus nouos hostes noua bella: Nolo aduersus nouas insidias consilia recentia. & paulo post: Nouitates vocum, sed profanas, deuitari iubet Apostolus: Tu cur pias excludis? &c.]

Ex sententia igitur Acacianorum scripta est tunc Constantinopoli in Synodo noua fidei formula, quam nonam numerat Socrates earum, quae post Nicenum Concilium ab Arianis sunt diuersis temporibus in hanc diem conscriptae. Sed & ad hanc illud impietatis additum, vt sicut abolitum est ab eis nomen substantiae, ita etiam damnatum sit silentio nomen substantiae. Vnde S. Athanasius: Constantinopolim profecti, veluti eius sententiae poenitudine affecti essent (eorum scilicet, quae Seleucia scriptissint) suo more immutauerunt, additis nonnullis dictis; vt nefas esset, hypostasim dicere de Patre, Filio, & Spiritu sancto: eaq. transmiserunt ad eos qui Arimini conuenerant: coegeruntque homines istarum prouinciarum subscribere; exactis per Constantium in exilium, quicumque auderent contradicere. sunt autem ista: Credimus in unum Deum, &c.] & post multa, haec in eadem insunt professione: Nomen autem substantiae simplicius a Patribus editum, quia ignotum populis scandalum affert, & in sacris litteris non continetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam eius mentionem debere fieri: quoniam sacrae litterae nusquam substantiae Patris & Filij meminere. immo ne hypostasim quidem, siue substantia de Patre, Filio, & Spiritu sancto, nominari debet. Similem autem dicimus Patri Filium, vt loquuntur & docent sacrae scripturae. Omnes porro haereses, siue olim damnatae, siue recens ortae, contrariae huic promulgatae scripturae, anathema sunt.] haec illi.

Recitat hanc eandem eorum impietatis regulam Epiphanius, & recenset cunctorum nomina, qui subscripserunt, omnes numero quadragintatres. Altercationes autem Acacianorum cum Basilide atque Silvano, ventilatae coram ipso Constantio Imperatore, Theodoretus fusius narrat, cum ait: Ex istorum numero, qui vocati sunt ab Imperatore, fuerunt Eustathius Armenus, Basilus Ancyrae Galatae, Siluanus Tarfi, & Eleusius Cyzici Episcopus. Isti accedentes ad Imperatorem, obsecrabant, vt Eudoxij blasphemiam & nequitiam coaceretur. At Imperator doctus ex aduersariae factionis sectatoribus, dicebat, de illis rebus primum discipradum, quae fidem attingunt; deinde eius causam accurate cognoscendam esse. Cum autem Basilus superiore sua consuetudine confidens, Constantium Imperatorem, vt pote doctrinae

A Apostolicae insidias tendentem, libere coargueret; Constantius iniquo tulit animo; & Basilium, tamquam procellae in Ecclesijs obortae auctorem, tacere mandauit.

Vbi vero Basilus dicendi finem fecerat; Eustathius, O Imperator, inquit, quoniam placet de rebus fidei disceptari; considera, quae, blasphemias ab Eudoxio in unigenitum Dei Filium impudenter iactatas. Ac statim vt ista dixerat, formulam fidei ab Eudoxio scriptam tradidit Imperatori; in qua praeter alia multa verba impia, haec praeterea fuere posita: Quae dissimili ratione proferuntur, ea sunt essentia dissimilia. At vnus Deus Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, dissimilem habent prolationem, nimirum, Ex quo, & Per quem; proinde Filius Patri dissimilis est. Quam fidei formulam cum recitari iussisset Constantius, & impietate in ea comprehensa, grauiter commotus esset; percontatur ab Eudoxio; vtrum illam ipse scripsisset? qui extemplo negauit se eam scripsisse: Nam Aetius, inquit, scripsit. hic est idem ipse Aetius, quem Leontius olim, veritus accusationem Flauiani & Diodori, abdicauit diaconatu; quemque Georgius, qui Alexandrinis tendebat insidias, & socium impie dictorum, & scelerate factorum adiutorem habuit: qui tamen id temporis apud Eudoxium vna cum Eunomio aetatem degit.

Nam mortuo Leontio, & Eudoxio ecclesiae Antiochena praesulatum per ambitum nato, redijt Aetius ab Aegypto, secumque Eunomium deduxit. Ac cum doctrina secum consentientem reperiret Eudoxium, & praeter impietatem Sibariticam etiam molliciem ac delicias conlectantem, nullum locum Antiochia sibi commodiorem ad habitandum existimauit. Itaque simul cum Eunomio, Eudoxij toris velut clauo affixus inhærescens, vitae modum, qui est assentatorum proprius, studiose excolere, & modo huius, modo illius consuetudine uti, ventri denique & abdomini sedulo inferuire cepit. Tum Imperator, hac re cognita, iubet Aetium introduci.

Cui ingresso, illam fidei formulam ostendit: sciscitatur, num ipse esset eiusmodi verborum parens. Aetius, rerum, quae gerebantur, prorsus inscius; & quorsum eius rogatum spectaret, ignarus; ratus tamen se ex confessione illa non parum laudis adepturum, se illorum verborum parentem esse dixit. Imperator igitur, immani eius impietate perspecta, confestim mittit in exilium, & ad locum quemdam Phrygiae duci iubet. Atque iste quidem ignominiam fructum suae blasphemiae accipiens, Regia exturbatus est.

Eustathius autem, Eudoxium quoque eadem sentire, affirmat: Nam Aetium eiusdem cum eo domus & mensae fuisse participem, & quo eius inferuiret voluntati, blasphemiae scribendae se socium praebuisse; satisque argumenti esse, eum illius formulae praescriptae conscium esse, quod Aetium dixerat eius auctorem fuisse. Tum Imperator: At in iudicando, inquit, non est nitendum coniecturis, sed res gestae sunt accurate peruestigandae. Cui Eustathius: Proinde, inquit, fac Eudoxius nobis persuadeat, se non opinione cum Aetio consentire, sed formulam ab eo conscriptam anathema indicere. Quam postulationem Imperator lubens amplexatus ita fieri mandat. At Eudoxius tergiuersari cepit, multas etiam quaerere vias, quibus postularum illud effugeret. Vbi vero Imperatorem illud grauiter ferentem, & minantem se eum, vt pote impiae opinionis cum Aetio participem, in exilium itidem eieciturum, vidit: suam doctrinam, quam necdum id temporis, verum etiam postea defendebat, omnino inficiatus est. Atqui contra urgebat, Eustathium cum suis debere verbo, *ομοουσία*, quia in scriptura minime extaret, anathema denunciare. Immo vero, inquit Siluanus, voces, Ex nihilo, & Creatura, & *ετεροουσία*, id est, alterius substantiae, quae neque in sacris litteris repertae sunt, neque oraculis Prophetarum, neque Apostolorum doctrinae consentientes, reiiciendae sunt, & ex omnibus diuinis conuentibus excludendae. Cui assensit Imperator, & illos his vocibus anathema indicere iussit.

E Illi etsi primo contradicere instituerunt; postea tamen, perspecta Imperatoris ira, eas ipsas voces, quas Siluanus ipsis proposuerat, licet aegre, penitus eiurarunt.

Ac deinceps acrius instare coeperunt, vt verbum quoque *ομοουσιον* anathemate damnaretur. Ceterum Siluanus ratiocinatione rite vereque conclusa, cum illis, tum Imperatori respondit: Si Deus Filius neque ex nihilo, neque creatura, neque ex vlla alia essentia existat, idcirco Deo Patri consubstantialis est, & Deus de Deo, lumen de lumine, & eandem habet cum Genitore naturam. At vero quamquam ista & firma ratione & vera concludebat; tamen nemo eorum, qui aderant, ei obtemperauit: immo vero factio Acaciana, Eudoxianaque contra Siluanum crebros clamores tollere, Imperator etiam adeo ira exardescere cepit, vt eum cum suis fautoribus in exilium pellere minaretur. Tum Eleusius & Siluanus cum alijs nonnullis dicunt, in eius situm potestate supplicium de ipsis sumere; sed pietatem sectari, vel impietate, penes seipsum esse, & propterea numquam patrum doctrinam prodituros.

Ibi Constantius, qui eorum sapientiam, fortitudinem, & in tuenda doctrina Apostolica lo-

STVLTA ARGV- MENTATIO EVDOKII.

ARTIVS CVM EVDOKIO VITAM EGIT.

COGNOSCENS AETIVS SVAM PERFDIAM DAMNATV.

EUSTATHIVS PERSTRINGIT EVDOKIVM.

SILVANVS VER- GET ARIANOS DE VOCE CONSUBSTANTIALIS.



ELEVSIVS ET SILVANVS DAMNATI EXIBIO.

ELVCIDATIO DE ASSERTIONE SILVANI.

Theodor. lib. 2. cap. 28. SYNODICA EPIST. CONCILII CONSTANTINOP.

DE ANTI-DAMNATIONE CAUSA, ET SOCIORVM.

DATVM TEMPVRES RESIPISCENDI.

quendi libertate admirari debuerat, eos eiecit ecclesijs, & alios in eorum loca substitui mandauit. Eo tempore Eudoxius sedem Ecclesie Constantinopolitane per tyrannidem occupauit: Eleusio etiam Episcopatu Cyzici exturbato, eius locum obtinuit Eunomius. His rebus in hunc modum gestis, Imperator iubet per litteras Aetium abdicari. Vnde ipsi Aetij impietatis confessores inducti, suae ipsorum doctrinae sectatorem abdicarunt: scripseruntque etiam ad Georgium Ecclesie Alexandrinae Antistitem epistolam, qua quid Aetio factum esset, significauerunt.] haec Theodoretus.

Sed antequam ipsas litteras de Aetij damnatione hic describamus, monendum putamus, quod ad haec, quae ex Theodoro de Actis Synodi Constantinopolitanae recitatae sunt, spectat, non nihil dubij animum pulsare, deprauatum esse textum ipsum, ut loco *ὁμοίσιον, οὐσίον* tantum legendum sit: quandoquidem praeteritarum Synodorum Actis illud exploratissimum habeatur, Silvanum & eius collegas iam penitus ex tempore Synodi Antiochena in Encarnijs abiecisse vocem Consubstantialis, & amplexatos esse in Filio diuinam substantiam: quarum uocum diuersitas iam superius ex Athanasio discriminata est: nisi dixerimus pro miraculo accidisse, ut impellente numine, facti sint defensores uocis Consubstantialis, ipsi etiam, qui eam impugnabant, ut hoc ipso tempore, quo inualefcebat Acaciana impietas, non deessent qui eam ueritatem defenderent, petita etiam ab inimicis confessione. Sed Synodalem ab eodem Saranae conuenticulo datam epistolam de Aetij damnatione hic describamus, hanc scilicet oblatam occasionem illis captantibus, ut damnando haereticum, Catholici uiderentur: quod Sirmij quoque fecerunt condemnando Photinum. Recitatur autem a Theodoro his uerbis:

Sanctum Concilium Constantinopoli conuocatum domino honoratissimo Episcopo Alexandriae Georgio S.

Quod Aetius ob nefaria sua scripta, eaq. *σκανδαλων*, id est offendiculis referta, a Concilio condemnatus sit, in ipso certe Episcopi aliud nihil, quam quod canones Ecclesie postulabant, effecerunt. Nam primum abdicatus est diaconatu, deinde Ecclesia exclusus: postremo adhortationes adhibite, ne quisquam sceleratas eius legeret epistolas, sed ab omnibus propterea abijcerentur, quod inanitatis nonnihil & damni complexae sunt. His accedit, quod illi, & ijs qui in eadem opinione ac sententia cum eo perseverant, anathema denunciamus. Atque consentaneum sane erat, ut omnes Episcopi, qui in hoc Concilio conuenerant, communi consensu, eum ut auctorem offendiculorum, turbarum, schismatum, tumultuosi sermonis per orbem terrarum grassantis, & mutuae denique in ecclesijs seditionis, execrarentur, vnoque ore de sententia contra eum pronunciata concordarent.

Attamen contra uota nostra, contraque omnem expectationem, Seras, Stephanus, Heliodorus, Theophilus, ac eorum socij, neque nostris sunt suffragati sententijs, neque suffragijs de eo latis subscribere uoluerunt. Idque cum Seras ipse aliud etiam arrogans facinus, & plenum infaniae praedicto Aetio criminis loco obiecit; eum nimirum temeraria audacia elatum, affirmasse, Deum sibi reuelasse ea, quae usque ab Apostolorum temporibus haecenus occulta uerant. Post quae insana & insolentia uerba a Sera de Aetio pro testimonio citata, illi quos supra posuimus, ne precibus quidem adduci, persuaderique poterant, ut in iudicio de illo ferendo, nobis suffragarentur. Nos autem patientibus animis, eorum causa, ad prolixum temporis spatium ferre sententiam distulimus, nunc indignando, nunc adhortando, increpando interdum, aliquando obnixie orando, ut nobiscum conuenirent, consentientemque toti Concilio sententiam pronunciarent. Itaque expectauimus diu, si forte nos audire, si intelligere, si denique cedere uellent.

Verum ubi longo tempore expectando, nullo modo eos ad nostris de Aetio sententijs obsequendum inducere poteramus; canonem Ecclesie eorum amicitiae anteponendum arbitrati, eos a communione Ecclesie excludendos decernimus: dato illis ad sententiam mutandam, ad resipiscendum, & ad alacri animo cum Concilio concordandum, consentiendumque, sex integrorum mensium spatium. Quod si intra praestitutum diem, mutato consilio, amplecterentur cum Patribus concordiam, & decretis ab illis de Aetio sententijs assentirentur; tum non solum ut reciperentur in Ecclesiam, uerum etiam ut suam in Concilijs loquendi libertatem, & mutuam nobiscum charitatem recuperarent, statuimus. Sin autem in proposito susceptoque consilio per hominum facilitatem pertinaciter manerent, & canones Ecclesiasticos contemnerent, Episcopatus dignitate dimouendos esse. Quod si depositionem expectauerint, alios in eorum loca Episcopos substituendos; uti sacrosancta Ecclesia, ad ordinem sibi conuenientem redacta, secum ipsa consentiat, vinculo charitatis ab omnibus omnium gentium Episcopis eadem dicendo, eademque mente & sententia in unum cohaerescendo, firme conseruato.

Quare

A Quare ista ad tuam reuerentiam scripsimus, ut intelligas decreta Concilij, quae te obseruantes optamus, per gratiam Christi tuas Ecclesias tranquille legitimeque moderari.] haecenus ad Georgium Synodus. Fuisse autem hos Episcopos in Libya, Athanasius a testatur.

De damnatione porro Aetij haec Sozomenus b: A nonnullis autem commemoratur, quod non ex animo, sed quo opinione de se ab Imperatore concepta (accusabantur enim Arij doctrinae fauere) se penitus liberarent, istum abdicabant.] Damno Aetio subsequuta est quoque damnatio illorum Episcoporum, qui tum Seleucia, tum ibi Constantinopoli Acacianis aduersari erant: unde subdit Sozomenus: Quin etiam occasione arrepta ex ira Imperatoris, qua contra Macedonium ob eas causas, quas ante citauimus, exardescerebat, eum, Eleusium Episcopum Cyzici, Basilium Episcopum Ancyrae, Portasium Sardanensem, & Dracontium Pergami Episcopum, de gradu dimouent: et quamuis de doctrina fidei ab istis dissentirent;

B tamen in illis abdicandis non fidem insimulabant, sed communiter quidem omnes criminabantur, quod Ecclesias conturbarent, & decreta Ecclesiastica uolauerant: priuatim autem singulis singula obiecitabant crimina.] haec Sozomenus. Primum autem omnium constat depositum esse Macedonium Episcopum Constantinopolitanum; de quo sic Socrates c: Qui stabant ab Acacio, iram Imperatoris, quam cum contra alios, tum contra Macedonium in primis animo conceptam explere nitebatur, tamquam ansam opportune arripientes, primum Macedonium Episcopatus dignitate deiciunt; tum quod multiplicis caedis auctor fuisset, tum quod diaconum in stupro deprehensum recepisset in communionem.] Insimulatum eum quoque apud Constantium fuisse, quod corpus Constantini a templo Apostolorum in Acacij ecclesiam transtulisset; & aliorum criminum; quam ob causam Constantius eum immenso odio prosequeretur; iam diximus ex Sozomeno d. Eo igitur abdicato, in locum eius Eudoxius Antiochenus, fex omnium haereticorum, in sedem Constantinopolitanam subrogatus est.

C De aliorum uero nonnullorum Episcoporum depositione tunc in eadem Synodo facta, & criminibus in eos obiectis, haec habet Sozomenus e: Basilio Episcopo Ancyrano obiecitabant, quod Diogeni presbytero, Alexandria Ancyram aduentanti, chartas abstulisset, eumque uerberasset; quin etiam quod mandasset magistratibus, ut clericos Antiochia, ut Cilices, etiam Galatas, & Asianos prope fluuium Euphratem accolentes, indicta causa, exilio & alijs suppliciorum generibus multarent. unde factum est, ut tum conijceretur in uincula, tum propterea in milites, qui eos abducebant, bona sua, ne qua ipsos afficerent contumelia, consumerent. Eum porro accusabant, quod cum Imperator iussisset Aetium & quosdam eius fautores Cerepium usque abduci, quo criminibus ipsis illatis responderet; persuassisset ei, cui hanc rem mandasset Imperator, ut quae ipsis placerent, ea exequeretur. Itemque, quod Hermogeni Praefecto & Principi Syriae per litteras significasset, tum quinam, tum in quem locum essent relegandi; quod etiam cum Imperator hos ab exilio reuocaret, eos redire non permisisset, sed cum Principibus, tum sacerdotibus restitisset.

D Adiungebant praeterea, quod clericos Sirmij ad seditionem contra Germanium conflandam incitasset, & per litteras eos apud Episcopos Africae insimulasset, quod cum Ursacio & Valente communicarant. His accedit, quod in crimen adductus, crimen negasset, de quo eo peierasset, & perspicue deprehensus, periurium per cauillationem eludere conatus esset; & non Illyricis modo, Italis, & Afris, discordiae & seditionis, uerum etiam calamitatum, quae in Ecclesia Romana accidissent, auctor & causa fuisset. Ad haec, quod cum ancillam ad uincula conijciendam curasset, eam falsum testimonium contra heram dicere coegisset. Adde his, quod uirum, qui turpem vitam & flagitiosam degebat, & non ut lex postulat matrimonij, cum muliere rem habebat, cum sancto baptismatis tinxisset lauacro, tum ministerio diuino praefecisset. Quodque circulatorum, qui eadem patrarat, non ab Ecclesia segregasset. Postremo quod ad sacram mensam coniurationes fecisset, & cum iureiurando ipse se obstrinxisset, tum clericos quoque ad iurandum impulisset, ut se mutuo non accusarent; & quod hoc callide excogitasset ille ipse qui clero praerant, quo accusatorum criminationes effugeret. Atque haec quidem sunt crimina, ut comprehendam breui, pro quibus Basilius abdicatus fuit.]

E At hic opportune Dauidicum illud, dum ista contemplor, in mentem uenit: f Magnus Dominus & terribilis in consilijs super filios hominum.] Qui enim a tempore Antiocheni Concilij ab eis celebrati, tam dira, tamque dura, & aspera aduersus Catholicos ubique locorum in hanc fere diem immaniter pertractassent, Macedonius, Basilis, & alij eorumdem factionis satellites; modo ex insperato, & a collegis suis, quibuscu aduersus Orthodoxos conuenerant, immo & ab ipso Imperatore Constantio, in cuius gratiam tot tantaque scelera aduersus Nicanae fidei professores iugiter acruassent, factis dignam, licet minorem illis, sententiam damnationis

2 Athanas. de Synod. b Sozom. lib. 4. cap. 23.

DAMNATIONE MIARIANI AB ARIANIS.

Socrates lib. 2. cap. 34. MACEDONIUS AB ARIANIS DAMNATUR.

d Sozom. lib. 4. cap. 20.

e Sozom. lib. 4. cap. 23. BASILIO ANCYRANO CRIMINA OBIECTA.

ALIA BASILII ANCYR. CRIMINA.

f Psal. 65. IUSTA DEI IUDICIA.

damnationis accipiunt, atque a suis ipsorum sedibus perquā ignominiose pelluntur. Econtra autem factum, vt S. Hilarius, ipsis licet Acacianis infensus, in Constantium Imperatorem zelo fidei vehementer inuectus, tamen ab exilio liber cum honore fuerit in prouinciam restitutus. Sed hæc de Hilario, quod prolixiorē exigant orationem, dicturi sumus inferius. Prosequamur interea, quæ de damnatione reliquorum Episcoporum hic Sozomenus<sup>a</sup> subdit:

Eustathius autem accusabatur in primis, quod cum esset presbyter, a patre Eulalio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ condemnatus fuisset, & a precum communione separatus. Deinde, quod Neocæsareæ (quod est oppidum Ponti) a Concilio communionē Ecclesiæ interdictus; & ab Eusebio Episcopo Constantinopolitano, propterea quod quarundam rerum male administratarum, quas habebat sibi commissas, condemnatus fuerat, abdicatus. Tum, quod a Concilio Gangrensi propterea Episcopatus gradu deiectus erat, quod contra quā debuerat, docuisset, fecisset, sensissetque: Quod etiam in Concilio Antiocheno periurij conuictus esset; quodq. decreta Concilij Melitinæ coacti euertere aggressus fuisset, & cum multis criminibus teneretur implicatus, Iudicis partes suscipere, & eos qui alterius erant opinionis, incusare non dubitasset. ] S. Basilius<sup>b</sup> autem in epistola ad Orientales de Eustathio ait, depositum fuisse in Synodo Melitinensi, Constantinopoli vero consensisse cum hæreticis. En vides, lector, quibus essent imbuti moribus, qui Nicænæ fidei aduersabantur, & hi ipsi qui hæreticorum (vt dictum est) modestiores haberentur: quos frustra delinitos ad fidem Catholicam Hilarius adducere laborauit.

Sed pergit de alijs Sozomenus<sup>c</sup>: Eleusium vero abdicabant, quod Heraclium quemdam genere Tyrium, sacerdotem Herculis, qui ibi colebatur, præstigiatorum magicarum insimulatum (qui, cum de ipso esset habenda quæstio, se ea de re fugæ mandauerat, ætatemq. debebat Cyzici) inconsiderate diaconum, quod se simularet fidem Christi amplecti, designarat: et cū postea intellexisset eum esse talem, non ab Ecclesia segregasset. Denique viros ab Ecclesia damnatos, qui Cyzicum venerunt (qualis fuit Maris Episcopus Chalcedonis, qui huic Concilio intererat) temere & sine iudicio ministros Ecclesiæ instituit. Portasium gradu mouebant, quod sine consensu & approbatione Episcoporum Lydiæ, Sardenis creatus fuisset Episcopus. Dracontio denique Pergami adimebant Episcopatum, quod primum in Galatia, deinde Pergami Episcopus contra leges constitutus esset.

His rebus confectis, denuo in vnum coacti, abdicant Siluanum Episcopum Tarfi, Sophronium Pompeiopolis, quæ est vrbs Paphlagoniæ, Episcopum, Elpidium Satalorum, & Neonē Seleuciæ vrbs Isauriæ Episcopum. Abdicant autem Siluanum, quod non modo alijs tum Seleuciæ, tum Constantinopoli contumaciæ auctor extitisset, verum etiam Theophilum ante ab Episcopis Palæstinae Episcopum Eleuteropolis ordinatū, & contra voluntatem iureiurando astrictum, se non alium Episcopatum suscepturum, Ecclesiæ Castabalsi Antistitem præfecisset. Abdicant Sophronium, quod Ecclesiam rebus ei oblati defraudasset, easq. ad suum quæstum vendidisset: quin etiam quod semel atque iterum ad Concilium vocatus, vix aut ne vix quidē accessisset: quippe qui induxisset animū, criminibus sibi obiectatis apud ipsos minime respondere, sed exteros Iudices ad suam causam cognoscendā deligere. Abdicant Neonē, quod dedisset operam, vt priuatim in sua Ecclesia Anianus crearetur Antiochiæ Episcopus; quodq. nonnullos sacrarum litterarum, legumq. Ecclesiæ ignaros, & vitam inconsiderate dissoluteq. instituentes, Episcopos designasset: qui quidem postea possessionem pecuniæ sacerdotij administrationi anteponebant, & scriptis plane testabantur, se malle cum opibus vllō Ecclesiastico ministerio fungi, quā sine illis Episcopatum gerere. Denique Elpidium abdicant, primū quod se socium Basilio, quo tumultus cietur, adiunxisset, & auctor extitisset seditionis: deinde quod Eusebium gradu dimotum, contra decreta Concilij Melitinensis, ad presbyterij dignitatem restituisset: postremo quod Nestarium quemdam, cui propter pactum & iuramentū violatum Ecclesiæ communionē interdictum esset, ministerio Ecclesiæ præfecisset: idq. cum per leges Ecclesiæ ei nullam dignitatem Ecclesiasticam deferre liceret.

Porro vnā cum istis Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus abdicatur, propterea quod cum Eustathio & Elpidio, qui Concilio Melitinensi (cui etiam ipse interfuisset) obnixè aduersabantur, communicasset: quodq. post abdicatōnem in Palæstina factam, veniret cum Basilio, & Georgio Episcopo Laodiceæ in communionem: atque quod cum Episcopus Hierosolymorum constitutus esset, velut sedis iam Apostolicæ Antistes, cum Acacio Cæsareæ Episcopo de iure Metropolitano dissensisset: vnde factum est, vt inimicitias inter se susciperent, & alter alterū, vt pote non vere sincereq. de Deo sentientem, criminaretur. Etenim vterque ante in suspicionem venerat: alter quod doctrinæ Arij faueret: alter (Cyrillus scilicet) quod eos, qui

<sup>a</sup> Sozom. lib. 4. cap. 23.  
EUSTATHII  
CRIMINA ET  
DAMNATIO.

<sup>b</sup> Basil. epist. 74.

<sup>c</sup> Sozom. lib. 4.  
ELEVSIUM CRIMINA ATQVE  
DAMNATIO.

ABDICATIO ALIORVM EPISCOPORVM.

ABDICATIO ALIORVM EPISCOPORVM.

CYRILLVS CVR  
ABDICATVR.

**A** qui Filium Patri consubstantialem assererent, sequeretur. ] Magnæ quidem Cyrilli laudi cedit, eum ab Acacio vel alijs Arianis in crimen vocatum esse, quod fidei regulam inter tot fluctus solide retineret, quam Patres Nicææ in Concilio Ecclesiæ tradidissent. Sed subdit:

Itaque Acacius cum hoc animo esset, reliquis Episcopis eius gentis, eiusq. opinionis fautoribus in vnum conuocatis, ipse prius Cyrillum tali de causa abdicat: Cum famas agrum Hierosolymitanum occuparet, multitudo rebus ad victum necessarijs destituta, ad Cyrillum, vt pote Episcopum, opis implorandæ causa confugit. Cui cum pecuniæ ad eam supplendam non suppetere, thesaurum Ecclesiæ & sacra aulea vendidit. Qua re confecta, fama est, quādam animaduertisse mulierem scenicam indumento pretioso, quod Imperator ipse Ecclesiæ donauerat, amictam esse; curiose ab ea quæsiuisse, vnde illud haberet; comperisse ei mercatorem vendidisse, mercatori autem Episcopum: Acacium vero, hac causa allata, Cyrillum abdicasse. Quam rem ita se habere, auditione quidem accepi. ] hæc ille. Porro de veste pretiosa, ab ipso Cyrillo vendita, Theodoretus<sup>a</sup> paulo diuersè eam historiam recitat his verbis: Aiebat sacram stolam ex aureis filis contextam, quam excellentissimus Imperator Constantinus, ad Ecclesiam Hierosolymitanam cohonestandam, Macario illius vrbs Episcopo donauerat, vt ea amictus, sacrosancti baptismatis ministerium obiret, Cyrillum vendidisse: hancq. mercatum esse quemdam eorum, qui in pulpito scenæ cantare solent, eam induisse, inter saltandum lapsam esse, & casu obrutum interiisse. ] hæc Theodoretus. Porro abdicato Cyrillo (inquit Sozomenus<sup>b</sup>) Episcopatum capessit Herennius, cui successit Heraclius: ei autem deinceps Hilarius. nam hos eo tempore illam rexisset Ecclesiam ad Imperium vsque Theodosij, accepimus, cuius temporibus Cyrillus ad eam dignitatis sedem reuertit. ]

**B** hæc Sozomenus.

Rursum vero de abdicatis Episcopis, & alijs in locum eorum successis, sic idem Sozomenus<sup>c</sup>: Episcopos autem, quos abdicatos esse supra monstrauius, Acaciani Constantinopoli expulerunt. Alijs autem, qui vnā cum illis adhuc erant ad decem numero, qui abdicatōnem istorum Episcoporum subscribere volebant, mandatum dederunt, vt separatim ab alijs ad tempus ætatem degerent, & neque diuino fungerentur ministerio, neque Ecclesias vsque eo ministrarent, quoad abdicatōnem illi subscriberent. Quod si non intra sex menses respicerent, & omnibus huius Concilij decretis, Actisq. assentirentur: futurum esse, vt illi quoque abdicarentur, & Episcopi cuiusque gentis in vnum conuenientes, alios in eorum loco sufficerent. Vbi vero hæc res ab illis non deliberata solum, verum etiam re ipsa perfecta sunt; scribunt ad omnes omnium gentium Episcopos, clericosque, vt has obseruent, atque adeo exequantur. ]

**D** hæc Sozomenus; qui præter illos, de quibus nuper mentio facta est, subdit ab Eudoxianis substitutos diuersos Episcopos; et inter alios in locum Basilij Ancyrae Episcopi, Athanasium quemdam; in locum vero Eustathij subrogatum esse Meletium, de quo sæpe inferius dicendum erit.

Dum istæc agerentur Constantinopoli extremo huius anni tempore, perlata est a Legatis Ariminensis Synodi professio fidei illic nouissime scripta, cui iussu Constantij Imperatoris (vt dictum est superius) pridie Kalendas Ianuarij subscripserunt: adeo vt duplici fidei iisdem Episcopi subscripserint, Constantinopolitanæ, & Ariminensi; cum tamen inter se diuersæ essent: quarum alteram in Oriente, in Occidente alteram (quod ridiculum plane est) voluit obseruari.

**E** Meminit quoque huius Synodi Constantinopolitanæ S. Basilius<sup>d</sup>, & de Episcopis in ea damnatis, dum ait de Acacianis: Cum ex aula Regia omnes, & reliquos, qui quamplurimum posse putarentur, ad se conscuisissent, longe superiores impetu se in res omnes intulerunt. Ipsi accusatores, ipsi Iudices, ipsi ministri publici: ipsi denique cuncta poterant, quantum concupierant, alios eiicientes, alios in locum ipsorum substituentes, alios in periculum vitæ deducentes: ipsi magna cum potestate inter se ciuitates fortiebantur. Tunc e Syria etiam quidam expulsus, Constantinopolim, quasi ad tyrannidem peruenit (hic erat Eudoxius Episcopus Antiochiæ.) Hic autem iste, nempe Eunomius, inexpugnabilis & grauis orator, in peruersæ religionis præmium, Cyzicum obtinuit. Theosebio vero post maximarum blasphemiarum re-dargutionem, Sardicensis Ecclesia deuotata est. Taceo Bithyniam, Paphlagoniam, Ciliciā: prætermitto ceteros, quos est depasta circumlata improbitas. ] hucusque S. Basilius.

Lucifer quoque Calaritanus scriptis suis in Constantium de his agens, sic inuehitur<sup>e</sup>: Deferens Catholicam fidem, conuersus ad fabulas, vt cancer, ita sermo tuus, quod serpere possit: cum prædixerit ore Apostoli Spiritus sanctus, Catholicos dicis hæreticos; et paulo post, ipsam

ALIA NOVA  
CAUSA CYRIL-  
LO OBIECTA.

<sup>a</sup> Theodor. lib. 2. cap. 27.

<sup>b</sup> Sozom. lib. 4. cap. vlt. in fine.

<sup>c</sup> Sozom. lib. 4. cap. 24.  
ABDICATIO  
ET SVSPENSIO  
ALIORVM EPI-  
SCOPORVM.

DVÆ FIDES  
DIVERSÆ EO-  
DEM TEMPORE  
SVBSCRIPTÆ.

<sup>d</sup> Basil. aduers.  
Eunom. lib. 1.

EVDOKIVS EPI-  
SCOPVS FA-  
CTVS CONSTAN-  
TINOPOLIT.

<sup>e</sup> Luc. lib. Morie  
dum esse pro Dei  
Filio.

INVECTIVA  
IN CONSTAN-  
TIVM.

ipsam quam Catholicam dicebas, quamq. suscipere cogebas, dicis esse blasphemiam. item post paululum, quam nunc astruxeras apud Antiochenos, contra Eudoxium fatens fuisse blasphemiam, ipsam iterum nunc firmas Catholicam: unde & Eudoxium Constantinopoli esse censueris, &c. ] pluribus enim eadem ex causa in ipsum agit. Sic igitur intra quatuor mensium spatium duæ scelestissime Synodi habitæ sunt in Oriente ab Arianis, Seleuciæ altera impia & clamorosa, altera vero Constantinopoli execrabilis atque tyrannica.

a Greg. Nazian. oratione in laudem Asban.

De ambabus Synodis, quas vnum tamen Conciliū vocat, S. Gregorius Nazianzenus loquitur, cum pluribus de his differit; ac demum ingentem iacturam, quam ex hac Synodo vniuersa Orientalis Ecclesia perpeffa est, recenset: atque in primis sic ait: Huius factionis potentia illud peperit, quod Seleuciæ primum, vbi templum est S. Theclæ egregiæ virginis, deinde in hac amplissima ciuitate, nempe Constantinopoli, coactum est: quas vrbes pulcherri-  
B  
mis antea nominibus claras, turpissimarum rerum notis celebres illustresq. reddidit, siue Babylonis turrim, quæ linguas pulchre diuisit, (quemadmodum vtinam illas quoque ad malum nempe concordēs) siue Caiaphæ Concilium, quo Christus condemnatur, siue quocumque tandē alio nomine conuentus hic appellandus est, qui omnia euertit, ac perturbauit. Piā enim & veterem doctrinam, ac Trinitatis patronam, iacto vallo ac machinis impulsa ac labefactata Consubstantialis voce, sustulit: impietati autem præscripti dogmatis ambiguitate fenestram aperuit; hoc quidem prætextu, quasi Scripturam vereretur, ac vocum probatissimarū vsū amplecteretur, re autem vera Arianismum nullo Scripturæ loco proditum introducens. Hac enim verba, Similis secundum scripturas, simplicioribus hominibus illecebra erat impietatis hamo circumiecta, statua ad omnes pertranseuntes sese obuertens, communis vtriusque pedis cothurnus, cribratio ad omnem ventum accommodata; ex nefario edicto recens percripto, consilioq. aduersus veritatem excogitato, licentiam atque auctoritatem assequuta. Sa-  
C  
pientes enim erant ad male agendum, ac benefacere non norunt.

DETESTANDVM CONCILIVM ARIANORVM.

b Hier. 4.

FALSVS HABERETICORVM PRÆTEXTVS.

Hinc subdola illa & veteratoria hæreticorum condemnatio: vt speciosius ac probabilius esset quod conabantur: verbis quidem ab Ecclesia proscripserunt, re ipsa autem in medium produxerunt, sic videlicet cum illis agentes, vt non infinitæ impietatis, sed scriptionis immodicæ crimen ipsis impingerent. Hinc profani Sanctorum ludices, & noua & inusitata mixtio, mysticæ nempe quæstiones spectante vulgo tractatæ, atque iniqua rerum gestarum inquisitio, & pretio conducti sycophantæ, & sententiæ stata mercede pronuntiatæ. Hinc alij ab Ecclesiarum thronis iniuste pellebantur, alij in eorum locum subrogabantur; sic tamen, vt ab ipsis impietatis chirographa, non secus atque aliud quippiam necessarium, exigerentur. Atque in promptu erat atramentum & calumniator a tergo. Ea res permultos e nobis, inuictos alioqui viros, in fraudem impulit, qui quamuis mente nequaquam prolapsi fuerint, D subscriptione tamen transuersi acti sunt, atque cum illis vtroque nomine sceleratis consenserunt; ac si non flammæ, fumi quidem certe participes fuerunt. Quod quidem ipse multis sæpe lacrymis prosequutus sum, cum impietatem longe lateque se effundentem, & persecutionem ab ipsis Verbi patronis aduersus Orthodoxam doctrinam excitatam viderem.

CLADES ORIENTALIS ECCLESIAE.

c Hier. 12. LAPSVS PLVRIMORVM EPISCOPORVM.

Nam proculdubio mentis errore Pastores affecti sunt, & ( vt cum Scriptura loquar ) Pastores multi vineam meam peruastauerunt, ac desiderabilem partem dedecorarunt, hoc est Dei Ecclesiam, multis tum eorum qui Christum præcesserunt, tum eorum qui post Christum extiterunt, sudoribus ac cædibus, ac denique magni ipsius Dei pro salute nostra supplicijs, doloribusq. collectam. Nam si perpaucos exceperis, qui vel ob nominis obscuritatem contemptui habiti fuerunt, vel propter virtutem resisterunt, quos  
E  
Israëli feminis ac radicis loco relinqui oportebat, vt de integro floreret, Spiritusq. perfusione ad vitam reuocaretur; omnes temporis iniquitate abrepti sunt. Hoc tantum inter eos discriminis fuit, quod alij citius, alij serius in eam noxam inciderunt, quodq. alij duces impietatis, & antesignani fuerunt, alij in secundo ordine locati sunt, vel timore percussi, vel vtilitate subacti, vel blanditijs inescati, vel ignorantia circumuenti, atque in fraudem inducti, quod omnium leuissimum est: si cui tamen id quoque ad eorum, quibus populi cura commissa est, purgationem sufficere videtur. ] & inferius, cum tam immensam cladem Orbi illatam comparat terræmotui, hæc addit:

INBRYVOCV... MATPH... 1169041

EVNESTISSIMA CLADES ORIENTALIS ECCLESIAE.

Ego vero terræmotum hunc nostra tempestate coortum, nullo eorum, qui iam extiterunt, inferiorem esse existimo, per quem omnes monasticæ philosophiæ sectatores, Dei amore præditi, atque ante tempus in cælis ciuium munere fungentes a nobis dimouentur. Qui tamen alioqui pacis studiosi ac moderati sint, hac tamen in re leues ac faciles esse non

... in die

000

... sustinent,

A sustinent, cum per silentium & quietem Dei causa proditur: verum hic admodum bellaces sunt, atque in confligendo acres atque feroces (huiusmodi enim zeli æstus est) citiusq. aliquid, quod non oporteat, euouerint, quàm quod ex officio sit, prætermiserint. Eodem motu non minima quoque populi pars abrumpitur, velut in auium grege, cum his qui prius auolarant, auolans, ac ne nunc quidem auolandi finem faciens. Tantum nobis præsidij in Athanasio, egregio inquam Ecclesiæ columine erat, quamdiu nobiscum versabatur: tantam rursus nobis eiusdem absentia calamitatem importauit, postquam sceleratorum insultibus cecidit. ] hæc & alia de his Gregorius, dum luget ingentem cladem ex eo Satanae conuentu vniuersæ Orientali Ecclesiæ illatam. Cui si quis addat ruinam illam superius recensitam, quam Occidentalis Ecclesia passa est; facile iudicabit, nullum vnquam antea fuisse tempus, quo vniuersus Christianus orbis magis fuerit conturbatus, cunctis ferme partibus Ecclesiarum, paucis dumtaxat exceptis, in præceps adactis; nec tetriorem vnquam esse visam Ecclesiæ Catholicæ faciem.

At quod rursus ad hanc, cuius gratia instituta est oratio, Orientalis Ecclesiæ stragem spectat, finis hic threnorum Gregorij, qui alibi domesticum priuatumq. damnum acceptum luget: cum scilicet parens eius, itidem Gregorius nominatus, licet inuitus nolensque, lapsus est tamen, quâuis prior omnium resurrexerit, atque alijs ad confurgendum manum porrexerit, collaborante in his egregie Gregorio ipso, qui ait: Quo tempore a feruentiore Ecclesiæ parte ob eam causam seditio in nos excitata est, quod litteris quibusdam, subdolisq. verbis in prauam societatem furtim pertracti fuiffemus: solus illæsum cor habere, nec animum simul cum atramento fœdasse & nigrore affecisse creditus est: tamen si per animi simplicitatem abreptus fuisset; dolumque, homo doli expertus, minime vitauisset. Quin etiam solus, aut certe primus, eos qui a nobis ob pietatis zelum dissidebant, & sibi & ceteris reconciliauit, postremus a nobis separatus, & primus reuersus, tum ob ipsius reuerentiam, tum ob dogmatis puritatem. Ita grauis Ecclesiarum iactatio, tempestasq. sedata est, procellaq. in auram redacta orationibus consilijq. illius ( liceat enim audacter dicere ) fracta atque sublata nobis interim & pietatis socijs, & actionis: qui cum in omni honesto negotio eum adiuuaremus, ac velut cursim affectaremur, tum hic quoque, Dei beneficio, multo maximam laboris studijq. partem impendimus. ] in hunc modū Gregorius. Sed quæ ait de pace cōsequuta, postea acciderunt, nosq. suo loco dicemus, cum de coniunctione monachorum cum patre ipsius agemus, quo tempore Theologus egregiam illam habuit de pace orationem.

LAPSVS GREGORII SENIORIS.

a Greg. Nazian. oratione in funere patris.

His addamus illud, optimos interdum viros & pios contigisse subscribere eiusmodi professioni fidei Concilij Constantinopolitani, quod scilicet ( vt in Ariminensi quoque confessione accidisse dictum est ) nullam expressam contineret impietatem: Nam quod dicebatur asserendum ex diuinæ scripturæ præscripto, Filium esse Patri similem, nullus Catholicus id abnuerit: Neque quod ob scandalum prætexebant tacendum de nomine essentia, siue substantiæ, atque subsistentiæ; ob id ibi negabatur expresse, Filium diuinæ esse substantiæ, & subsistentiam prædicandam esse de Patre, Filio, & Spiritu sancto: neque vllum in ea professione inferebatur anathema in profitentes Nicænam fidem. Quamobrem illud ( vt diximus ) continebat, vt complures pij viri, ac probi, Nicænaq. fidei professores putarēt absque dispendio pietatis, posse professioni Constantinopolitanæ subscribere, ac pariter retinere Nicænam; licet longe ab his diuersum esset Acacianorum consilium.

EXCVSATIO PIORVM SUBSCRIBENTIVM.

Porro id quidem non solum Gregorii Nazianzeni parenti accidisse videtur, sed & alijs religiosissimis viris, vt extat apud S. Basilium exemplum de Dianæ insigni viro, de quo hæc  
E scribit ad Bosporium \* idem Basilus b: Circa extrema quidē vitæ illius tempora ( neque enim celabo veritatem ) intolerabili mærore propter ipsum cum alijs in patria, qui plurimi erant, Dominum timentibus, afficiebar, propterea quod fidei illi, quam ex Constantinopoli reportauerant qui ad Gregorium pertinebant, subscripserat. Vt vero erat ingenio mansueto & humano, omnibus ita satisfacere, vt paterno affectu toleraretur. Vbi vero decidit Dianæ in ægrotationem, ex qua & mortuus est; conuocatis nobis dicebat, testem esse Dominum, quod simplici corde in scriptum Constantinopolitanæ fidei consenserit quidem, verum nulla in re irritam voluerit eam fidem, quæ Nicææ a sanctis Patribus exposita est: neque aliud in corde habuerit, quàm quod ab initio traditum accepisset. immo precari se quoque, vt non separaretur a sorte beatorum illorum Episcoporum trecentorum decem & octo, qui piam illam fidei prædicationem promulgauerint Orbi. Atque ista satisfactione nos ita permouit, vt soluta omni cordium nostrorum hæsitacione, ad communionem illius accesserimus, & a concepto mærore quieuerimus. ] hæc S. Basilus.

\* Bosporium b Basil. epist. 84

DIANÆ PONTITENTIA.

Quod vero ad Gregorium seniore[m] spectat: monachi illi praestantissimi, quorum A meminit Gregorius Nazianzenus, descivisse eos a patre ipsius, cum ille eidem scripto pariter subscripserit, non sic quidem id fecerunt, quod putarent eum haereticum esse, cuius mentis sinceritatem perspectam haberent: nam haec de illis ipse Gregorius filius, cum postea reconciliarunt se cum eo: Vos autem (sic a praesentes alloquitur) relicta sinistra suspitione, quam scriptum illud asserere potuit, ad spiritum recurreritis: atque ut simplicitatem nostram ob eum sensum, quem verba praeserebant, minime probavistis; ita nobis impietatis crimen numquam impigistis; perspectum videlicet habentes, firmam apud nos immotamque Trinitatem, non minus quam in sua natura manere, neque aliter existimare.] haec Gregorius: qui quidem paulo ante Athenis in patriam reuersus erat vna cum fratre Cæsario, quem Alexandria redeuntem Constantinopoli nactus erat, ut idem ipse Gregorius testatur in oratione in funere eius habita. Porro autem Cæsarius cum inuississet parentes, & praclarum de se specimen edidisset; ad Imperatoris aulam, ad quam antea per Legatos fuerat inuitatus, ac pene coactus, se contulit, cum ipse inter haec hisce temporibus senio cōfectis parentibus assideret, donec ad Ponticam solitudinem diuinæ contemplationis amore se contulit. quando autem id acciderit, suo loco dicemus.

Accessit etiam ad turbas Orientalis Ecclesiae, quod Episcopi, qui ab Acacianis Constantinopoli depositi erant, se haud abdicatos voluerunt cognosci, ob idque neque destiterunt munia obire Episcoporum, atque clericos ordinare. Vnde magna ac plane incredibilis illa fuit facta confusio, dum vnus eiusdemque ciuitatis diuersae communionis essent Episcopi, eodemque schismate & haeresi ad posteros propagato, mutuo perpetuoque bello, cum ipsi, tum populi inter se confingerent. Declarant id quidem, quae idem S. Basilius b ad Euaisenos conscripsit, cum inter alia sic ait: Non solum hac sibiipsis contrarietate repugnant, scripto nos traducen- C centes; sed quod ab Episcopis illis, qui Constantinopoli conuenerant, communi decreto ab Episcopali functione depositi, depositionem non agnouerunt; Synodum eam appellantes Synodum reproborum; nec passi quidem eos vocari Episcopos, ne contra se latam sententiam confirmarent. Et causam adiecerunt, ob quam illi non sint Episcopi: quoniam (ut inquiunt) praesunt haeresi. Haec autem ante annos nondum plene exactos decem & septem facta sunt. Erant autem ductores eorum, a quibus isti depositi sunt, Eudoxius, Euippius, Georgius, Acacius, & reliqui nobis ignoti: qui vero iam Ecclesiae dominantur, illis successerunt, alij in illorum Episcopatus ordinati, alij ab illis ipsis ad praesidentiam euecti.] haec & alia plura Basilius de hisce altercationibus post Synodum obortis etiam sub Catholicis Imperatoribus: at de his vberius suo loco. Verum nouum quiddam & silentio minime praetereundum accidit, miro quidem Dei consilio, qui (quod alia inculcatum est) ne veritas Christianae fidei quauis D ingruente tempestate periclitetur, ipsos Catholicæ veritatis impugnatores conuertit in praedicatores. Etenim ex his qui ab Acacianis ad sua vota explenda ordinati sunt in locum abdicatorum, ex ijs nonnulli facti sunt Nicænae fidei robustissimi propugnatores; ut inter alios Meletius, qui in locum Eustathij est subrogatus Episcopus Sebastenus, de quo plurima Tomo quarto dicturi sumus; ac ipsi non impar Athanasius Ancyranæ Ecclesiae in locum Basilij abdicati successus; quem redditum plane Catholicum S. Basilius summo laudis praconio celebrauit c; de quo pariter suo loco agendum pluribus.

At e contrario, qui iniuste videbantur ab Acacianis depositi (licet ob persecutionem in Catholicos per annos plures illatam grauioribus fuissent afficiendi supplicijs) in haeresi permanere, & quod deterius est, alia addidere: siquidem Geminiani isti (sic dicti, quod cum iuxta suum ipso- rum sensum profiterentur substantiae nomen in Filio Dei, Nicænum tamen symbolum ex- plodebant, nec eum dici Consubstantialem sunt passi) immanem illam addiderunt impietatem, ut Spiritus sancti diuinitatem negarent: cuius quidem horrendae blasphemiae auctor extitit Macedonius Episcopus Constantinopolitanus, postquam depositus est. Sed de his anno sequenti.

Ad haec autem quae dicta sunt de Synodis, ad mutandas fidei regulas superioribus a Constantio saepe vocatis, & hoc anno collectis eius iussu Concilij, atque toties fidei regulis mutatis & editis, nempe Arimini, Nicænae Thraciae, Seleucia, atque Constantinopoli: addimus corollarium ex Ethnico quoque scriptore, aliis rebus nostris infenso, Ammiano inquam Marcellino, qui prauos Constantij mores recensens, inter alia adscribit illi haec crimini, cum sic ait d, & quidem egregie: Christianam religionem absolutam & simplicem anili superstitione confundens: in qua scrutanda perplexus, quamquam componendi gratia, excitauit dissidia plurima: quae progressa fufius aluit concertatio verborum: ut cateruis Antistitum iumentis publicis vltro citroque discurrentibus, per Synodos quas appellant, dum ritum omnem

EXCVSATVR PA- TER GREGO- RII. a Gregor. Na- zian. in orat. I. de pace.

OGREGORIO SENIORE

SCHISMA IN OMNIBVS O- RIENTIS CI- VITATIBVS.

b Basil. epist. 72.

EPISCOPI A- RIANI REDDI- TICATHOLI- CI.

c Basil. epist. 67.

SEMIARIANI IN DETERIUS LAPSI.

CONSTANTII INCONSTAN- TIA TAXATVR AB ETHNICIS.

d Ammian. Mar cell. lib. 21. in fin.

A ritum omnem ad suum trahere conatur arbitrium, rei vehiculariae succideret neruos.] haec Ammianus. Fuit quoque Iuliani a Apostatae de Constantio querela, eius tempore cursus pu- blicos nimium fatigatos.

Porro de eodem Constantio idem Ammianus b ait, hoc anno valde permotum esse aduersus idololatrias, contra leges ab eo saepius latas sacrificantes, atque responsa quærentes; adeoque aduersus eiusmodi scelus se vindicem seuerum praebuisse tradit, ut de illis, qui ad remedia quartanae, vel alterius morbi, amuleta collo gestarent, vel per sepulchra errare comperti es- sent, iuberet in quaestionem vocari, ac de eis sumi supplicia, dato rei negotio Paulo saeuo ho- mini, qui ad harum rerum cognitionem, & iudicia exercenda, ciuitatem elegit Scythopolim, mediam inter Antiochiam & Alexandriam, e quibus permulti criminosi ad supplicia tra- hebantur.

B Hoc item anno vigesimotertio Constantij Imperatoris, S. Paulinum, ante annos quinque fidei causa exulem, apud Phrygiam vita functum, percepisse de fidei confessione coronam, S. Hieronymus c auctor est: quæ anniuersaria memoria adscriptum tabulis Ecclesiasticis pridie Kal. Septembris Catholica Ecclesia celebrat. Migrasse quoque ex hac vita Rhodanum, quæ Tolosanum Episcopum fuisse, & vna cum Hilario fidei causa exulem diximus, Seuerus affir- mat d. Horum omnium atque aliorum malorum auctor & architectus Constantius Impera- tor, in hanc diem summa Dei patientia, in summa felicitate permiffus est agere; adeo ut (quod dictum est superius) ex optatis rerum successibus sanciret perfidia fidem: qui iam ad imum impietatis, Acacianis dans manus, omnem substantiae similitudinem cum Patre negans in Fi- lio, & silentio damnans Concilij Nicæni memoriam, inuersa rerum alea, omnibus in contra- rium commutatis, vsque in diem obitus habitus est posthac infelicissimus.

C Ac primum quidem aduersus Persas male pugnatum est: adeo ut, quæ primo occurrerunt Regi Persarum, Romanorum propugnacula, Remam & Brosam confestim caperet: Vbi (inquit Ammianus e) inuentas virgines, Christiano ritu cultui diuino sacratas, custodiri intactas, & religioni seruire solito more, nullo vetante, praecipit.] Post haec autem profligato iterum Ro- manorum exercitu, Amida fortissimum propugnaculum expugnatur. Sed funestiora his se- quuta sunt anno sequenti, de quibus suo loco dicemus. Agebantur haec in Mesopotamia sub Duce Sabiniano, hoc anno ab eodem Imperatore illuc cum exercitu misso, licet (ut Ammia- nus testatur) ad bellicas functiones minus idoneo.

At dum cogito nomen & munus Sabiniani Praefecti Orientis, & Ducis exercitus in Meso- potamia militantis, in mentem venit opinari hunc ipsum esse, qui apud S. Hieronymum Sa- binus in Mesopotamia Dux Romani exercitus nominatur in rebus ab eo scriptis in vita Mal- chi. Cui si assenserimus coniectura; dicendum quoque erit, perelegantem illam historiam, qua mira Dei prouidentia tum puniendo tum miserando declaratur, hoc ipso anno contigisse. Digna quidem relatu esset historia, quæ intexeretur Annalibus; sed quod cunctis ferme nota sit, & praemanibus pene omnium habeatur, consulto hic eam describere praetermitti- mus; cum qui eam ignorat, Hieronymum quem consulat, habeat. At iam hic statuatur finis rerum gestarum praesentis anni.

IESV CHRISTI ANNVS 360.

LIBERII PAP. ANNVS 9.

CONSTANTII IMP. ANNVS 24.

E Sequitur annus Domini sexagesimus supra trecentimum, Consulatu Constantii Augu- sti quartum, & Iuliani Caestertii adnotatus, haud multo felicior anno superiori; cum agita- tionibus praeteritae tempestatis, Constantinopoli tamquam in alto pelago fluctus impulsus, sese in diuersa littora latius effudere: dum, inquam, quæ in Constantinopolitano Conci- lio ab impiis impie decreta essent, edicto Imperatoris, indicta contradicentibus poena exi- lii, fuere in omnibus Romani Imperii prouinciis promulgata. In hunc ipsum quoque annum Concilium Constantinopolitanum propagatum esse, iam supra dictum est. Porro cladibus singularum Ecclesiarum prosequendis impar visa est quæuis oratio, & plane gracilis ac debi- lis omnis stylus: vnde Sozomenus f argumenti magnitudine superatus, summatim rem com- plexus, vna ferme periodo rem absoluit, cum sic ait: Perdifficile esset, omnes Episcopos & sacerdotes, qui tum a suis ciuitatibus pulsi erant, enumerare: nulla enim gens Romano sub- iecta Imperio, ab hac calamitate, credo, vacua, liberaque fuit.] haec ipse.

a l. 12. de cursu public. Cod. Theod. dof. b Ammian. lib. 19. prope finem. CONSTANTIVS INQUIRIT DE IDOLOLATRIIS ET MALEFICIIS.

c Hieronym. in Chronico, anno 23. Constantij. PAVLINVS ET RHODANVS CONFESSORES MORTVI RV- LBT. d Seuerus lib. 2.

CONSTANTII MUTATIO RR- VM STATVS. e Ammian. lib. 18. in fine.

MALCHI MO- NACHI CON- VERSIO MOG ANNO.

CALAMITAS INGENS EX CONCILIO CON- STANTINOR.

f Sozom. lib. 4. cap. 26.

S. HILARIUS  
AB EXILIO RE-  
LAXATVS.

Seuer. lib. 2.

LIBELLI AB HI-  
LARIO OBLATI  
CONSTANTIO.LIBELLI AB HI-  
LARIO OBLATI  
CONSTANTIO.Hieronymus de  
scrips. Eccl. in  
Hilario.Hieronymus de  
scrips. Eccl. in  
Hilario.QVID HILA-  
RIUS CORAM  
CONSTANTIO.Hilar. ad Con-  
stantium.REFUTANDA  
SEMEL SVSCR-  
PTA FIDES.Hilar. ad Con-  
stantium.

Sed illud plane accidit admirandū, quod nonnisi præpotēti manu Dei dici potest esse con-  
fectum, vt inter tot Ecclesiarum naufragia, proscriptiones & exilia Episcoporum, vnus S.  
Hilarius, qui exulabat, huius anni exordio, his iisdem increbrescentibus turbis, fuerit ab exi-  
lio relaxatus, & in Gallias liber redire permissus; cum alioqui aduersus Acacianos, quibus va-  
luit viribus, obniti conatus sit, & ipsum Imperatorem grauissimis orationibus sæpe perstrin-  
xerit. Sed quo modo istæ se habuerint, iam aggredimur enarrare: atque primum hæc ex Se-  
uero<sup>a</sup>, dum agit de Episcopis ex Seleucia Constantinopolim conuocatis: Aderat, inquit, ibi  
tum Hilarius e Seleucia Legatos sequutus, nullis certis de se mādatis, opperens Imperatoris  
voluntatem, si forsitan redire in exilium iuberetur. Is vbi extremum fidei periculum animad-  
uertit, Occidentalibus deceptis, Orientales per scelus vinci; tribus libellis publice datis, au-  
dientiam Regis poposcit, vt de fide coram aduersarijs disceptaret. Id vero Ariani maximope-  
re abnuere. Postremo quasi discordiæ seminarium, & perturbator Orientis, redire ad Gallias  
iubetur, absque exilii indulgentia] nempe, vt vbiicumque esset, reus haberetur exilii. Id qui-  
dem pro miraculo habendum esse, qui legerit libellos ab eodem Hilario tunc Constantio da-  
tos Constantinopoli, haud puto negabit.

De his dicturi, illud primum de ipsis libellis admonendum putamus: tres illos, quos obla-  
tos Constantio Seuerus ait, diuersos esse a libellis pro defensione fidei ad Constantium datis,  
vel aduersus ipsum scriptis. Siquidem hi tres (vt Seuerus ipse declarat) supplices erant, atque  
eius argumenti, vt audientiam Imperatoris exposceret; quo aduersus insultantes hæreticos  
coram ipso de veritate fidei disceptaret. Quod cum minime impetrasset, apud eundem Con-  
stantiū fusioribus scriptis egit; binos, alterum post alterum, libellos scribens: de quibus singulis  
suo ordine dicendum est. Sed in primis, ad rerum gestarum elucidationem, illud præmitten-  
dum existimamus, tres reperiri libellos ab Hilario ad Constantium, seu contra Constantium  
scriptos: quorum ille primus habendus, qui mox post exilium Italicorum Episcoporum, Euse-  
bij Vercellensis, & collegarum, ad eundem Constantium scriptus est, vt ex illius contextu faci-  
le potest intelligi. est eius exordium: Benignifica natura tua, &c.] de quo suo loco superius  
actum. Secundus vero ille libellus est, seu potius oratio, quam ipse coram Constantio hoc an-  
no habuit, cum esset Constantinopoli: quæ sic incipit: Non sum nescius Imperator, &c.] Ter-  
tius demum ille, quem post præcedentem hoc pariter anno dedit Imperatori; licet perperam  
illi inſcrita sit inscriptio, qua dicitur, ab Hilario scriptus post ipsius Constantij obitum: dece-  
ptus est nimirum, quisquis ille fuit qui illam apposuit, quod S. Hieronymus<sup>b</sup> tradat, alium  
quemdam librum ab Hilario scriptum post mortem Constantii, cum antea meminisset de li-  
bello ab eo dato eidem Imperatori, dum esset Constantinopoli, cuius in Chronico itidem me-  
minit. Porro libellus ille scriptus post mortem Constantii, desiderari videtur, sicut & ille, quæ  
idem S. Hieronymus editū affirmat aduersus Vrsacium & Valentem, qui cōtineret historiam  
Synodorum superiore anno gestarum Arimini atque Seleuciæ: quem periisse, dolendum est.

Agamus autem hic primo de oratione hoc anno coram Constantio habita, cuius est exor-  
dium: Non sum nescius piissime Imperator.] quam quidem hoc anno scriptam esse, ex eo cer-  
tum deducimus argumentum, quod in ea ait<sup>c</sup> exostulans: Incerto enim doctrinarum vento  
vagatur; et aut dum docemus, perturbamus; aut dum docemur, erramus. Iam vero proximi  
anni fides quid iam de immutatione in se habet? primum, quæ homouision decernit taceri; se-  
quens rursus, quæ homouision decernit & prædicat; tertium deinceps, quæ vsiam simpliciter  
a Patribus præsumptam per indulgentiam excusat; postremum quartum, quæ non excusat,  
sed condemnat. Et quo tandem progressum est, vt neque penes nos, neque penes quemquam  
ante nos sanctum exinde aliquid, atque inuolabile perseveret? ] hæc Hilarius, sugillans in-  
constantiam hæreticorum, cum in quatuor Synodis tunc habitis, nempe Ariminensi, Nicæna,  
Seleuciensi, & Constantinopolitana, tum ab Acacianis, tum ab eorum aduersariis, quadru-  
plex forma fidei edita esset. Scripsisse namque hæc visus est Hilarius, cum adhuc speraret  
Constantio se publice audicndum: nam post multa sic habet:

Loquuturus sum tecum cum honore regni & fidei tuæ, omnia ad Oriētis & Occidentis pa-  
cem profutura, sub publica conscientia, sub Synodo dissentiente, sub lite famosa. Præmitto in-  
terim pignus futuri apud te sermonis mei, &c.] In ipsius vero libelli exordio, cum de causa, cur  
exulet, plura differat; subinde admonet, ne adeo labore in immutanda sapius fide; satisq.  
illam esse, quæ in baptismo esset accepta; atque ait<sup>d</sup>: Recognosce fidem, quam olim, opti-  
me ac religiosissime Imperator, ab Episcopis optas audire, & non audis. Dum enim, a quibus  
ea res quæritur, sua scribunt, non quæ Dei sunt prædicant; orbem terrarum erroris, & redeun-  
tis in se semper certaminis circumtulerunt. oportuerat enim humanæ cognitionis modestia  
omne

A omne cognitionis diuinæ sacramentum illis tantum conscientia suæ finibus contineri, quibus  
credidit: neque post confessam & iuratam in baptismo fidem in nomine Patris, & Filij, & Spi-  
ritus sancti, quidquam aliud vel ambigere, vel innouare. Sed quorumdam aut præsumptio,  
aut facilitas, aut error, Apostolicæ doctrinæ indemutabilem constitutionem, partim fraudu-  
lenter confessam est, partim audacter egressa; dum in confessione Patris, & Filij, & Spiritus san-  
cti, veritatem naturalis significationis eludit, ne id maneret in sensu, quod in regenerationis  
sacramento est confitendum. Ob hoc penes quorumdam conscientiam, nec Pater, Pater; nec  
Filius, Filius; nec Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est. Sub cuius necessitatis tamquam impro-  
babili occasione, scribendæ atque innouandæ fidei exinde vsus inoleuit. Qui postquam no-  
ua potius cœpit condere, quàm accepta retinere, nec veterata defendit, nec innouata firma-  
uit; et facta est fides temporum potius, quàm Euangeliorum, dum & secundum annos scribi-  
tur, & secundum confessionem baptismi non tenetur. Periculosum nobis admodum, atque  
etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates; et tot nobis doctrinas esse, quot  
mores; et tot causas blasphemiarum postulare, quot vitia sunt: dum aut ita fides describitur,  
vt volumus; aut ita, vt volumus, intelligitur.] hæc & alia ad Constantium S. Hilarius, leuitatis  
arguens mutata sapiissime fidei.

Sed illud ipsi singulare remedium proponit, atque eum egregiis hisce formulis instruit,  
quibuscumque a Catholica fidei certo tramite aberrantibus, etiam profuturis. Quod, inquit<sup>a</sup>,  
hieme vndoso mari obseruari a nauigantibus maxime tutum est, vt naufragio defœuiente, in  
portum, ex quo soluerāt, reuertantur: vel incautis adolescentibus conuenit; vt cum in tuenda  
domo sua, mores paternæ obseruantia transgressi, profusa libertate sua vsi sunt; iam sub ipso  
amittendi patrimonij metu, solus illis ad paternā consuetudinem necessarius & tutus recursus  
fit: Ita inter hæc fidei naufragia, cælestis patrimonij iam pene profligata hereditate, tutissi-  
mum nobis est, primam & solam Euangelicam fidem, confessam in baptismo, intellectam-  
que retinere, nec demutare quod solum acceptum atque auditum habeo bene credere: non vt  
ea quæ Synodo Patrum nostrorū continentur, tamquam irreligiose & impie scripta, damnan-  
da sint, sed quia per temeritatem hominum vsurpantur ad cōtradictionem, &c.] inferius ve-  
ro: Hoc qui repudiat, Antichristus est: et qui simulat, anathema est. Sed vnum hoc ego per  
hanc dignationis tuæ sinceram audientiam rogo, vt præsentem Synodo, quæ nunc de fide liti-  
gat, paucis me de scripturis Euangelicis digneris audire.] hæc & alia ipse; quibus sane com-  
peritur, ea non per libellum, sed coram egisse, antequam ipsa Constantinopolitana Syno-  
dus ob accusationem plurium Episcoporum longius in hunc quoque annum producta ab-  
soluta esset.

D Sed cum tertio (vt ex Seuero diximus) libellis oblati, sibi denegatum omnino esse sentiret,  
publice aduersus ibi existentes hæreticos agere licere, Catholica fide prodita, & manifesta  
perfidia introducta; zelo æstuans, acrimonia plenum libellum conscripsit, eidemque Constan-  
tino obtulit: quem illum ipsum esse putamus, cuius meminit S. Hieronymus, cum ait, Constan-  
tinopoli dedisse Constantio viuenti hoc ipso anno vigesimoquarto eiusdem Imperatoris, vt  
habet in Chronico. De quo mea quidem illa est sententia ex iisdem scriptis accepta: vt Hi-  
larius cum vidisset adeo prostratam Catholicam fidem, & perfidiam exaltatam, inualescen-  
tem impietate summa potentia, grassantemque Imperatoris auctoritate; audientia sibi, quam  
petierat, publica denegata, meliorum rerum desperatione commotus, libellum illum scripse-  
rit, obtuleritque Constantio, quo non amplius blandimentis, vt antea, ageret causam fidei,  
sed sacerdotali auctoritate temporis congrua, intrepido animo, Imperatoris incōstantiam exa-  
gitaret, atque perfidiam grauiter exprobraret; et si nihil eidem profuturus, ex eo tamen inde  
promeriturus martyrium.

Sed antequam de ipso agamus; vt omnem de eo ex falso titulo, quæ irrepfit de scripto libel-  
lo illo post Constantij obitum, tollamus ambiguitatem: ipsum hoc anno ab Hilario scriptum  
esse, ex ea certa firmaque eiusdem assertione probatur, dum ait, quinque interlapfos esse an-  
nos ab exilij tempore Occidentalium Episcoporum, vsque ad tempus illud, quo ea scribebat;  
nam inquit<sup>b</sup>: Post sanctorum virorum exilia, Paulini, Eusebij, Luciferi, Dionysij, quinto ab  
hinc anno a Saturnini & Vrsacij & Valentis communionem, me cum Gallicanis Episcopis se-  
parauit, &c.] erat hic plane annus quintus exilij dictorum Episcoporum, quos exulasse con-  
stat ex Concilio Mediolanensi, Coss. Arbetione & Lolliano, anno Domini trecētesimo quin-  
quagesimoquinto. Hac igitur habita de quinquennij temporis ratione, hoc ipso anno li-  
bellum illum ab Hilario lucubratum esse, affirmare certa fide compellimur.

His itaque in hunc modum perspicuis de scripti libelli tempore redditis, ex eo aliqua hic  
adduce-

<sup>a</sup> Hilar. ad Co-  
stantium.  
REMEDIVM NE  
CESSARIVM  
OMNIBVS HAR-  
RETICIS, VT  
SANTENTVR.

DE LIBELLO  
OBLATO CON-  
STANTIO AB  
HILARIO.

FALSA INSCRI-  
PTIO LIBELLI  
ARGVITVR.

<sup>b</sup> Hilar. contra  
Constantium.

MIRA HILARI  
LIBERTAS.

adducemus, quibus intrepidi animi, sacerdotalis roboris, & inuictæ constantiæ egregium specimen editur; vt cum sic orationem aggreditur: **Tempus est loquendi**, quia iam præterit tempus tacendi. Christus expectetur; quia obtinuit Antichristus. Clament pastores; quia mercenarij fugerunt. Ponamus animas pro ouibus; quia fures introierunt, & leo sauiens circuit. Ad martyrium per has voces exeamus, &c.] Quemnam per Antichristum intelligat, inferius declarat, cum hæc subdit in eum vehementer exacerbatus: Vtinam illud potius omnipotens Deus, & vniuersorum creator, sed vnius Domini nostri Iesu Christi Pater, ætati meæ & temporis præstitisset, vt hoc confessionis meæ in te atque in Vnigenitum suum, ministerium, Neronianis, Decianisve temporibus explesem. ] & paulo post: At nunc pugnamus contra persecutorem fallentem, contra hostem blandientem, contra Constantium Antichristum, qui non dorsa cædit, sed ventrem palpat; non proscribit ad vitam, sed ditat in mortem; non tradit carceri ad libertatem, sed intra Palatium honorat ad seruitutem; non latera vexat, sed cor occupat; non gladio caput defecat, sed animam auro occidit; non ignes publice minatur, sed gehennam priuatim accendit; non contendit, ne vincatur; sed adulatur, vt dominetur: Christum confitetur, vt neget: vnitatem procurat, ne pax sit: hæreses comprimit, ne Christiani sint: sacerdotes honorat, ne Episcopi sint: ecclesiæ tecta ponit, vt fidem destruat. ] sed & post hæc:

CONSTANTIVS  
ARGVITVR AN-  
TICHRISTVS.

Si falsa dicimus, infamis sit sermo maledicus: si vero vniuersa hæc manifesta esse ostendimus, non sumus extra Apostolicam libertatem & modestiam, post longum hæc silentium arguentes. Sed temerarium me forte quisquam putabit, quia dicam Constantium Antichristum esse. Quisquis petulantiam istud magis quam constantiam iudicabit, relegat primum, Ioan- nem dixisse ad Herodem, &c. ] Inducit in exemplum sanctissimos viros, qui veritatis amore ipsos Reges redarguerunt. Sed & vehementius in eundem inuectus, his addit: Proclamo tibi, Constanti, quod Neroni loquuturus fuisset, quod ex me Decius & Maximianus audirēt. Contra Deum pugnas: contra Ecclesiam sæuis: sanctos persequeris: prædicatores Christi odis: religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, sed diuinorum. Hæc tibi a me, atque illis socia atque communia sunt.

CONSTANTII  
SCELERA SVM-  
MATIM COL-  
LECTA.

At vero nunc propria tua accipe. Christianum te mentiris: Christi nouus hostis es: Antichristum præuenis, & arcanorum mysteria eius operaris. Condis fidem, contra viuens. Doctor profanorum es, indoctus piorum. Episcopatus tuis donas: bonos malis demutas: sacerdotes custodiæ mandas: exercitus tuos ad terrorem Ecclesiæ disponis: Synodos cõtrahis, & Occidentalium fidem ad impietatem compellis: conclusos vrbe vna minis terres, fame debilitas, hieme conficis, dissimulatione deprauas. Orientales autem dissensiones artifex nutris, blandos elicis, fautores instigas, veterum turbator es, profanus nouorum es. Omnia Di- scississima sine inuidia gloriosarum mortium peragis: nouo inauditoque ingenij triumpho de diabolo vincis, & sine martyrio persequeris. Plus crudelitati vestræ, Nero, Deci, Maximiane, debemus; diabolum enim per vos vicimus. ] et infra: Scelertissime mortalium, omnia persecutionis mala ita temperas, vt excludas & in peccato veniam, & in confessione martyrium. ]

CONSTANTII  
TRAVIDS.

Et post multa de Constantij in persequendo Christianos fraude magis infesta, quam gladio, hæc etiam in eundem: Vestem ouis tuæ, lupe rapax, cernimus. Auro reipublicæ sanctum Dei honoras, & vel detracta templis, vel publicata edictis, vel exacta pœnis, Deo ingeris: osculo sacerdotes excipis, quo & Christus est proditus: caput benedictioni submittis, vt fidem calces: conuiuio dignaris, ex quo Iudas ad prodicionem egressus est: Censum capitum remittis, quem Christus, ne scandalo esset, exfoluit: Vestigalia, Cæsar, donas, vt ad negationem Christianos inuites: Quæ tua sunt relaxas, vt quæ Dei sunt amittantur. hæc tua, falsa ouis, indumenta sunt. At nunc fructus operum tuorum, lupe rapax, audi: neque alia potius, quam quæ gesta sunt in Ecclesia, referto, &c. ] Pergit enim narrare illa quæ aduersus Catholicos vbique locorum egisset; vt dicat: Breuius enim aduersus Perfam, quam aduersum nos armis certatum est. Mutati Præfecti, electi Duces, corrupti populi, &c. ] postque narrata exilia Episcoporum, addit, quod summum scelus fuit, proscriptionem Liberij Papæ, & de eo quod perpetrasset in Ecclesiam Tolosanam in Galliis: Quos (inquit) tu deinde in Ecclesiam Tolosanam exercuisti furores? clerici fustibus cæsi, diacones plumbo elisi: et in ipsum (vt sanctissimi mecum intelligunt) Christum manus immisissæ. ] ita Hilarius, intelligens Rhodanum Episcopum Tolosanum in exiliū ab eo missum, ex quibus perspicias auctoritate Hilarij probari lectionem Seueri a nobis superius positam, vt loco Dofanus, legendū sit, Tolofanus. Reliqua autem ab eodem in Constantium prolixius perorata, si lector hæc auidius cupiat, apud ipsum Hilarium legat.

At quo-

**A** At quo modo post talia tantaque in Imperatorem prolata potuit Hilarius ipse a Constantio non occidifed & a decreto exilio relaxari? quin immo & in Gallias quoque restitui? At qui facit a ventis pondus, non pro arbitrio eos perficere fuit, sed nutu compefcuit. et quemadmodū ad Laban de Iacob loquutus est Dominus b: Caue ne quidquam asperum loquaris contra Iacob, sed in pace sine abire ] ita Constantio præcepit de Hilario; quem in pace reuertit iussit ad suos: Quod autem ad Hilarij reditum spectat; hoc ne anno vel sequenti contigerit, reuocari posse videtur in dubium: cum quem constat a viuento Constantio relaxatū, post eius obitum, qui anno sequenti accidit, reuersum esse in Gallias, S. Hieronymus tradat c: cum tamen in Chronico hoc anno vigesimoquarto Constantij Imperatoris in Gallias rediisse idem affirmet.

a Job. 18.  
HILARIVS BX  
INSPIRATO  
RELAXATVR.  
b Genes. 31.c Hieron. aduers.  
Lucifer.

**B** Redeunti vero, Romamque primum aduentanti, S. Martinus ex Gallinaria insula, in qua solitariam vitam agebat, festinauit occurrere; sed cum iam inde abiisse comperisset, eum est sequutus in Galliam. Hæc ex Seuero: eadem & Fortunatus de Hilarij in Gallias reditu: quibus addit: Sed hunc ipsum diuino nutu seruatum testificor pro correctione multorum. Nam pene totum Mundum graui errore cõfutum, factis sæpe in Gallia Synodis, per Hilarium fuisse ad viam veritatis adductum, confitetur lingua multorum. Quid autem interest, vel pro æterna vita factum martyrem fuisse, vel amplius vixisse, reliqui ne perirent? Igitur sanctissimam animam etsi gladius persecutoris non abstulit, ipse tamen palmam martyrij non amisit. ] hæc Fortunatus.

**C** Sed luctui iam cedit oratio, & stylum e manu excutit inopinatus euentus: cum inter hæc de Hilario cõscribenda, affertur nuncium acerbissimum obitus Illustrissimi ac Reuerendissimi D. Antonij Cardinalis Carafæ S. R. E. Bibliothecarij: quo auctore, monitore, dicam & impulsore, Annales hi nostri, qualescumque sint, intra ipsa tamen septa domesticæ cellulæ, instar puellæ sese verecundius continentes, prodire tandem cœperunt in lucem. Ceterum qui tanti viri claritudine atque splendore præuio summa alacritate feliciter incedere videbantur; eius discessu, densa obtekti caligine, mæsti resiliunt. Nam sicut eorum egressus ac progressus ipse extitit dux atque promotor; et totū id quod sunt, eidem lector debes acceptum ferre: ita iacturam quoque tuam in eo ex ipsius obitu senties, si forte lentiore gradu eisdem senseris mærentes incedere. Quanta vero putas illum sollicitudine pro te laborasse, cum nutu, voce, quin & clamore impellebat ad cursum, & addebat currenti calcaria? licet ad longioris viæ terminum Nisæus quoque equus ipsi segnior videretur.

DE ANTONII  
CARDINALIS  
CARAFÆ OBI-  
TV AVCTORIS  
LVCTVS.

**D** At priuata hæc dixerim damna, & nullius ferme momenti, si conferas cum illis, quæ vniuersa Christiana Respublica passa est tanti obitu sacerdotis, doctrina etsi non primi, inter primos certe adnumerandi, probitate vero nulli secundi. Quis vmquam compluribus retro decursis sæculis adeo de Christianis litteris bene meritus reperitur? cuius industria, inter mortua editio Septuagintaduorum rediuiua inexpectata comparuit; & nostra Vulgata, plurimo excusso puluere, enitescit; cuius & diligentia, Oecumenica antiqua Concilia tam Latine quam Græce conscripta, iam sunt candori pristino restituta: Quæ Federicus Borromæus S. R. E. diaconus Cardinalis amplissimus, ei in adeo honestissima functione dignus heres accedens, recognita & aucta sub prelo habet. Sed & eiusdem venerandæ memoriæ viri industria tres etiam tomi Epistolarum Romanorum Pontificum, ingens plane Ecclesiæ Romanæ thesaurus e rudibus antiquissimis effossus, iam habentur excusi. Quo quidem nomine quis neget vniuersam ei Ecclesiam Catholicam debere plurimum; nisi ille tantum, qui instar porci negligit margaritas, & sacerdotum merita redituum amplitudine & excrecentia sordide dimittitur? At dum hæc mecum versor, haud absque speciali Dei prouidentia accidisse videtur, vt post Hilarij recensita trophæa, præclarissimi sacerdotis monumentum hic intexamus: quippe qui in eo quod spectat ad ingenuā illam, nulloque humano affectu præpeditam in dicendo sententiam, & reprehendendo qui reprehensibilis esset, animi libertatem, Hilarium egregie fuerit imitatus; quin & ceterarum quoque virtutum splendore coruscus, ac virginitatis præsertim nitore refulgens, vere reuerendissimus atque illustrissimus & vixit, & obiit. At iam inuita licet, tanto ductore orba, ad contextum rerum gestarum reuocetur languida ac tristis oratio.

QVANTAE AR-  
STIMATIONIS  
ANTON. CARD.  
CARAFÆ.

**E** Quod vero hæreticorum omnium commune est, nempe vt in deterius prolabantur: simulat- que Macedonius Episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ abdicatus fuit; licet ab Acacio dissentiens, diceret Filium Deum esse, & cum aliis rebus omnibus, tum substantia Patri simi- lem; Spiritum tamen sanctum non eiusdem cum Patre & Filio honoris participem esse docuit, sed ministrum eum & famulum vocauit; eademque de illo, quæ de Angelis vere dici possint, differuit.

MACEDONIVS  
ET COLLEGE  
QVID IN SPI-  
RITVM SAN-  
CTVM.

differuit. In cuius opinionis cum eo societatem venere Eleusius & Eustathius, & quotquot eo tempore ab illis qui contrariam sectam sequebantur, abdicati fuerunt. Basilium quoque Ancyranum eadem Macedonij venena ebibisse vna cum Eustathio Sebasteno, testatur S. Hieronymus, cumque Macedonianæ partis principem nominat.

Hieronymus de script. Eccles. in Basilio. b Sozom. lib. 4. c. 26. MARATHONIUS PROPAGATOR HÆRESIS MACEDONIANÆ.

Quorum quidem doctrinæ (inquit Sozomenus) non exigua populi multitudo tum Constantinopoli, tum in Bithynia, Thracia, & Hellesponto, tum denique in aliis nationibus finitimis paruit. Etenim vitam, cui populus maxime solet animum attendere, non male instituebant. Nam incessus grauis illis, & viuendi ratio similis monachorum fuit: oratio non indiferta: indolens ad persuadendum apta; qualem etiam eo tempore Marathonium fuisse tradunt: qui cum Quæstor esset publicus militum Præfectis inseruientium, multas collegit diuitias: et vt primum militiam deseruit, ad conuētus agrorum & pauperum cura ac studio subleuandus, se totum contulit; postea vero Eustathij Episcopi Sebastie vitam monasticam amplexatus est, & conuentum monachorum Constantinopoli coegit, qui etiam ad hoc tempus successionis serie continuatus manet. Hanc hæresin partim studio, partim pecunia adeo auxit Marathonius, vti non sine causa (vt mihi quidem videtur) Macedoniani a nonnullis Marathoniani vocarētur. Nam solus iste cum collegis suis monachis causa extitit, quo minus hæc hæresis Constantinopoli penitus extincta esset. Etenim ex eo tempore, quo Macedonius abdicatus erat, ad Imperium vsque Arcadij, Macedoniani neque ecclesiam, neque Episcopos habebant: nam illud minime ab Arianis permissum est, qui omnes secum doctrina & opinione dissentientes ecclesiis eiecere, grauiusque affecere suppliciis.] hæc Sozomenus.

ΕΙΜΟΤΙΑ Η ΑΙΛΙΑΝΙΩΝ

Qui tamen in eo corrigendus est, quod ait ab hoc anno vsque ad tempora Arcadij Imperatoris Macedonios Episcopos caruisse: nam in primis liquet ex his quæ ex Basilio dicta sunt, Eustathium, Eleusium, Basilium Ancyranum, & si qui alij depositi ab Acacianis in Concilio Constantinopolitano Episcopi, hos omnes hæresi Macedonij adhæsisse: ex Gregorio Nazianzeno item constat ad Nectarium Episcopum Constantinopolitanum scribente, iam tempore Theodosij Macedonios sibi Episcoporum nomina vsurpasse: nam ait: Macedoniani autem factione contendentes eo temeritatis & vesaniæ proruperunt, vt Episcoporum nomen sibiipsis adsciscant, atque his in locis appareant, caputque exerant, Eleusium suæ electionis auctorem garrientes.] hæc Gregorius. Quod autem Eleusius Cyzici Episcopus eiusmodi Macedonianorum hæresis habitus sit facile princeps, inde accidit; quod cum Macedonius in suburbiis Constantinopolis agens, haud diu post excesserit ex hac vita; post obitum Constantij Eleusius Cyzici præualens, ibidem propagauit sectam Macedonianorum: ob eamque causam eadem vrbs dicta fuit ciuitas Macedonianorum: sic enim eam appellat Anastasius Nicænus Episcopus, cum præstigias eiusdem Macedoniani magi recēset his verbis: D

c Greg. Nazianz. ad Nectar. ELEUSIUS PROPAGATOR SECTÆ MACEDONIANÆ.

Fui & aspexi hæreticum Cyzici, quæ est ciuitas Macedonianorum, qui dicuntur Pneumatomachi; qui oleam arborem, ex loco in quo stabat, in alium locum precationis prætextu transtulit, adumbraturam fenestram inanis eorum auditorij. Et cum quidam iniquus foenerator vexaret mulierem viduam propter æs alienum mariti, & ab ea exigeret non quod debebat, sed longe amplius; hoc cum rescuisset prædictus Episcopus hæreticus, eius marito nondum sepulto, cum adhuc efferretur, detinuit lectum in quo iacebat, & effecit vt loqueretur mortuus, & diceret quantum deberet maritus suo creditori. Hoc autem hæretico mortuo, in eius quoque monumento efficta sunt diuersa spectra & signa. Propterea ergo non oportet, quemlibet qui signa facit, tamquam sanctum admittere, sed examinare conuenienter ei qui dicit: Nolite omni spiritui credere: Probate spiritum, num ex Deo sit.] hæc ipse.

d Sozom. lib. 4. c. 25.

e Anast. Nic. 99. lib. 23. tom. 6. Bibl. SS. Patr. PRÆSTIGIÆ MACEDONIANI EPISCOPI.

Magna igitur facta est Macedonianis accessio tum ex affectatis operibus sanctis, tum etiam quorundam ipsorum præstigiis. Ceterum prouocasse eos ad suum ipsorum auctorem, hoc ipsum confutasse erat. siquidem (quod testificatione antiquorum omnium constat) Macedonio nullus vmquam hæreticorum reperitur extitisse crudelior: et Eunomio sectæ propagatore nemo scelestior, vt quæ sequenti anno de ipso dicenda sunt facile demonstrabunt: de immanitate autem Macedonij suo loco superius actum est: de Macedonianis vero sæpe dicendum inferius: modo satis de ipso exordio hæresis, post Synodum Constantinopoli habitam, eiusque propagatione significasse.

f 2. Cor. 11.

QUALIS AVCTORES SECTÆ MACEDONIANÆ.

Iam vero cum increbrescens fama nouæ hæresis peruasisset quoque Aegyptum, Serapion ille Magnus Episcopus Thmuis reddidit de his certiore Athanasium latentem hoc quoque tempore in eremo: quibus ille auditis, licet e latebris, continuo & ipse primus iacula intorquere aggressus est in monstrum: id quidem redditæ ab Athanasio litteræ ad Serapionem suo ipsarum initio his verbis significant: Litteræ

S ERAPION AD ATHANASIVM DE MACEDONIANIS SCRIBIT.

g Athanas. ad Serap. de Spiritu sancto.

Litteræ tui sanctissimi affectus datæ mihi sunt in eremo: etsi tum acerba erat contra nos persecutio, & multiplex peruestigatio eorum, qui me ad necem quærebant, tamen Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis nos in litteris tuis consolatus est: nam refricata mihi memoriæ tuæ pietatis, ceterorumque qui legitimi ingenuique Christiani sunt, videbatur mihi eos præsentibus habere. Diu igitur eas litteras cum gaudio in manu tenebam. Ceterum vbi eas perlegissem, incepti denuo mærore angi. Scripsisti enim, carissime, & vere desideratissime, & ipse quoque mæstus, quosdam ex Arianis prodiisse, qui cum male ferant blasphemiam in Filium, ipsi tamen male sentiunt de Spiritu sancto; dicuntque non solum creaturam esse, sed vnum quoque ex spiritibus ministris, & gradu tantum a ceteris Angelis differre, &c.]

Sed eo periculosius eadem hæresis grassari cœpit, quod licet prodiret ex Arianis, tamen eius promulgatores aduersari se Ario profitebantur; atque adeo venenum melle illitum, nempe Catholico nomine superinducto, propinabatur. Vnde idem Athanasius ad eundem, prope finem, post multa in confutationem nouæ hæresis egregie lucubrata, hæc addit: Sed gratiæ Deo, quod, vt scribis, latere nequiverunt sub eo prætextu, quo se simulant Arianis contradicere: nam & apud illos in odio sunt, eo quod Spiritum dūtaxat, & non pariter cum eo etiam Verbum creaturam esse pronunciant; et male apud omnes audiunt, vt perduelles, oppugnatoreque Spiritus sancti.] & paulo post: Ego igitur etsi agam in eremo; tamen ob improbitatem eorum, qui alios auertunt a veritate, nihil faciens eorum de nostræ dictionis tenuitate & humilitate subsannationes, paucis scripsi, & tuæ pietati transmisi, plurimum te exhortans, vt in istis legendis quædam emendes, & vbi imbecillior est dictio, veniam dones. Ego enim secundum Apostolicam a patribus acceptam fidem ista tradidi, nihil profus aliunde adiiciens; sed sicut didiceram, ea scripsi, quæ cum sacris scripturis congruerent, &c.]

PRODIT HÆRESIS CATHOLICO NOMINE.

Ab Athanasio igitur, & ex eremo, vbi velut sagitta in pharetra latitabat, primum tamquam e nubibus fulmen, aduersus Pneumachos recens obortus, scriptio prodiit: vt quem acerrimum diuinitatis Filij vindicem idem diuinus Spiritus constituerat, eundem quoque voluerit esse suæ vnus cum Filio & Patre substantiæ defensorem. Hic rursus illud lector considera, a quonam eiusmodi hæresis promulgetur, & a quo primum pariter impugnetur: vt vel ex personis saltem discas dignoscere dogmatis veritatem. Ecce tibi Macedonius, ex hominum carnificina exiens, sanctorum cæde cruentus, martyrum madens sanguine, totus tumens, totus furens, adeo vt eam ob causam ceteris Arianis, quod eius nomine secta nimium infamaretur, & ab ipso Imperatore Constantio Catholicorum alioqui pœnarum audio, odio haberetur, atque a sede Constantinopolitana pariter deponeretur magna cum ignominia:

Hieron. ATHANASIVS PRIMVS OPPUGNAT HÆRESIN MACEDON.

Hic, inquam, sic comparatus, cum in odium suorum, a quibus sententiam iustam passus erat, Arianæ hæresi inceperit aduersari; ne tamen impius & veterosus hæreticus impietate caret, hæresin talem, tantamque Satanæ afflatus spiritu aduersus Spiritum sanctum blasphemiam furibundus euomit. Cui ex aduerso pro assertionem diuinitatis Spiritus sancti progreditur sancta eremo Athanasius, mitissimus omnium hominum; non inferens, sed patiens persecutiones; non perdens quemquam, sed factus ceteris causa salutis, deque exantlatis pro veritate tuenda certaminibus, mille coronis auctus, vbique spectatus, & Ecclesiæ Catholicæ laudibus commendatus, licet numquam satis laudatus. Hos, inquam, cum tamquam in campo ad certamen positos contemplaris; quem horum diuino afflatum spiritu, veritatis patrociniū suscepisse dixeris? Macedonium ne inferni fuligine plane furuum, gehennæque ignes spirantem; an Athanasium iubare operum sanctorum coruscantem, & diuini Spiritus gratia sublimatum? Erit id per facile cuique iudicare: vt nec opus sit, ex aliis probationibus superadditis, secundam, vel tertiam a Iudicibus expectare sententiam. Sit tibi (quod alias te admonuisse meminimus) ad alia omnia dijudicanda dogmata, quænam vera, vel falsa, collatio ista tamquam lapis Lydius. Cum enim perspexeris quis qualisve fuerit, & quem finem sortitus sit dogmatis cuiusque auctor, & qui pariter qualesve eius impugnatores extiterint; erit, vt in his dignoscendis, compendiosa quadam via scopum veritatis attingas.

EX MERITIS PERSONARVM COGNOSCI INTERDVM DOGMATA.

PRVTILIS ADMONITIO.

Sed vt ad Athanasium redeamus; admiranda plane in eo elucet modestia, animique demissio, dum sua scripta a Serapione cupit emendari. Talis namque esse consuevit Orthodoxorum tractatorum, quantumlibet scientia eminentium, mentis non sublimis sapientis, vel fastu turgentis institutio, vt libenter sua exponant aliorum arbitrio; eorum præsertim, quos nouerint cum fidei sinceritate egregiam scientiam habere coniunctam. Erat huiusmodi quidem Serapion iste, ex monacho Episcopus, & Theologicis facultatibus apprime imbutus: de cuius scriptis hæc S. Hieronymus: Serapion, inquit, & πρώτος Αιγυπτου υβρις Episcopus, qui ob ele-

ATHANASII MODESTIA.

Hieronymus de script. Eccles. in Serapione.

ob elegantiam ingenij, cognomen Scholastici meruit, carus Antonio Monacho, edidit aduersus Manichæum, egregium librum, & de Psalmorum titulis alium, & ad diuersos vtilis epistolas: et sub Constantio Principe etiam in confessione inclutus fuit.] hæc ipse.

ARIANI IDEM ET MACEDONIANI.

Porro blasphemia ista postea ab ijs quoque qui Filium Dei pariter blasphemabant, ab Ariani inquam, auide suscepta est; ac proinde vbicumque tam in Oriente, quam in Occidente, Ariana hæresis diffunderetur, Macedoniana æque propagabatur: adeo vt ad nouellam hæresin fulciendam nihil omitterent Ariani, falsantes ea de causa etiam sacros codices. hinc iusta illa S. Ambrosij querela in commentarijs quos edidit de Spiritu sancto: Ipse (inquit) Dominus dixit in Euangelio: Quoniam Deus spiritus est: quem locum ita expresse Ariani testificamini esse de Spiritu, vt eum de vestris codicibus auferatis: atque vtinam de vestris, & non etiam de Ecclesiæ codicibus tolleretis. Eo enim tempore, quo impiæ infidelitatis Auentius Mediolanensem Ecclesiam armis exercituque occupauerat, vel a Valente atque Vrfacio nutantibus sacerdotibus suis incurfabatur Ecclesia Sirmienfis, falsum hoc & sacrilegum simulacrum tamen in Ecclesiasticis codicibus deprehensum est: et fortasse hoc etiam in Oriente fecistis. Et litteras quidem potuistis abolere, sed fidem non potuistis auferre: plus vos illa litura prodebat, plus illa litura damnabat. neque enim vos poteratis oblinire veritatem, sed illa litura de libro vitæ nomina vestra debebat.] hæc Ambrosius.

2 Ambros. de Spiritu sancto, lib. 3. c. 11.

3. 11.

DONATUS VAVET HÆRESI MACEDONIANÆ.

Sed & eodem ferme tempore Donatum Episcopum Carthaginensem partis schismaticorum, quod fœdus (vt dictum est) iniisset cum Arianis, testatur S. Hieronymus scripsisse librum de Spiritu sancto, Ariano dogmati congruentem. Sic igitur videas, eam hæresin ipso sui ortu, fauentibus Arianis, eamque ferentibus, perinde ac Arianum cõtadium, vniuersum prope Christianum orbem occupasse: qua de re sæpius inferius.

b Sozom. lib. 4. c. 25.

EVDXII PHTVLANTIA.

STVDIVM EVDXII ET ACACII.

Quod autem ad Eudoxium facem hæreticorum omnium spectat, quem tamquam ostentum Constantius Imperator in Ecclesia Constantinopolitana euexit Episcopum; Sozomenus hæc habet: Ad decimum vero Consulatum Constantij, Iuliani vero Cæsaris tertium; primo tempore quo conuentus in dedicatione magnæ illius ecclesiæ, quam Sapientiæ nomine nuncupant, agebantur; fertur, Eudoxium conscenso Episcopali folio, quo populum doceret (subrogatus erat in locum Macedonij eius ciuitatis Episcopi) in ipso concionis exordio dixisse, Patrem impium esse, Filium vero pium. Quo dicto cum populus tumultuari inciperet; Conquiescite, inquit: Patrem impium dico, quia neminem colit: Filium vero pium, quia Patrem colit. Quod cum dixisset, risus auditoribus excitatus est.] sic ludebat scelestus in rebus maximi ponderis, veluti ioculator. at subdit Sozomenus:

Est porro ab isto & Acacio communi consensu maxime laboratum, vt omnes in obliuionem decretorum Concilij Nicæni adducerentur. Quin etiam formulam fidei Arimini perlectam, cum appendiculis, quas ipsi, quasi eam meliorem effecturi, adiecissent, passim in vniuersum Imperium miserunt: iusserunt, idque de Imperatoris mandato, omnes qui ei subscribere recusarent, exilio mulctari. Nam ferunt hoc studium ab illis susceptum esse, quod putabant facile se, ac sine negotio conatum suum ad exitum perducturos. Quod quidem calamitatum initium erat plane maximarum. Siquidem perturbatio non dissimilis his, quas ante commemorauimus, per totum Imperium peruasit: itemque persecutio par fere illis, quas Gentiles Imperatores iam olim excitauerant, omnes omnium Ecclesias occupauit. Nam licet quibusdam, quantum ad cruciatus corporis attinebat, remissior videretur; prudentibus tamen propter dedecus multo reuera acerbior. Nam vtrique, & qui persecutionem ciebant, & qui erant eadem afflictati, de Ecclesia fuerunt. Itaque eo turpior clades erat, quod quæ hostes facere solent, eadem in tribules facta sunt. Atqui sacra lex vetat, tales nos ostendere etiam aduersus externos & peregrinos. Ista quidem nouitas a multis approbata, in dies magis magisque creuit, & ad aliarum rerum nouandarum studium serpsit; atque arrogancia elata, patria & auita instituta cœpit contemnere, legesque proprias & suas condere.] hæc ex Sozomeno.

STVDIVM EVDXII ET ACACII.

EVDXIANI DICTI ABANTI.

c Theodor. lib. 2. c. 29.

Ceterum quod item ad Eudoxium spectat: tantæ compertus est fuisse impietatis, vt cum Eunomio paria de Filio Dei sentiret, esse Patri dissimilem: sed occultabat scelus; suadens quoque scriptis Eunomio, vt eandem horrendam blasphemiam ad tempus tegeret, fore aliquando vt eandem magnifice propalaret. istæc quidem de eo pluribus Theodoretus: cuius quoque assertionem illud compertum habetur, Eudoxio ob excellentiam impietatis Aetium inhæsisse, illum vero ambitiose obtinuisse, vt eorumdem hæresis sectatores non ab Aetio Aetiani, sed ab ipso Eudoxio Eudoxiani nominarentur. Eunomius autem licet ab Eudoxio aduersus accusatores sæpe defensus; tamen cum impius esse conuictus omnino fuerit, consilio eiusdem Eudoxij fugam arripiens, hæresin quam fouerat verbis, scriptis audacius propalauit.

lauit, atque præstans impietate euasit hæresiarcha, Aetio magistro non impar; de quo S. Basilius:

2 Basl. aduers. Eunom. lib. 1. prope princip. EUNOMIUS HÆRESIARCHA PROCACISSIMVS.

Eunomius iste Galata, qui e rebus sibi ipsi turpissimis factus illustrior (Gloria enim, inquit Apostolus, in confusione ipsorum) cum futuris pietati præmiis eum honorem prætulisset, qui ipsum consequeretur, si quæ nullus vmquam attigit, conscripsisset; blasphemiam, quam pressis adhuc labijs aliqui obloquebantur, splendidis his scriptis suis ausus est prædicare: princeps enim, atque defensor totius hæresis appellari cõcupiuit.] hæc S. Basilius: qui cum Eunomium appelleret Galatã, erroris arguitur Sozomenus, dum eum Cappadocæ patria fuisse tradit; ex eo deceptus, quod quem constat vixisse in Cappadocia, natum in ea prouincia existimauit: homo certe nequissimus, & si quis alius vmquam immenso tumore mentis elatus. Etenim quo eius processerit factus, vel infania potius, vix credibile videtur: nam de eo Theodoretus hæc ait:

b Sozom. lib. 7. c. 17. c Theod. lib. 4. hæret. fabul.

Aufus est enim dicere, nihil se ex rebus diuinis ignorare, sed ipsam etiam diuinam substantiam exacte nouisse; eandemque de Deo se habere cognitionem, quam de seipso habeat ipse Deus. Hoc eius furore perciti qui sunt execrandæ illius sectæ participes, audent & aperte dicere se ita Deum nosse, vt ipse seipsum.] ita Theodoretus.

Istæc de procacia Eunomij cum S. Basilio accepisset, vt eius retunderet efferentem se adeo petulantiam, sic ad ipsum Eunomium scripsit: Qui ea quæ sunt, scrutatu facilia esse dicit: omnino viam quamdam ac rationem, ex eorum quæ sunt, cognitione, mente sua complexus est, & in his quæ comprehensibilia sunt, & minutiora, exercitatus, per huiusmodi cognitionem & incomprehensibilem phantasiam vltra omnem cognitionem promouit. Itaque qui se existentium scientiam assequutū esse gloriatur, exponat nobis, quomodo quod minimum est eorum quæ in lucem prodierunt, natura habeat; et, quæ formicæ sit natura, dicat: an spiritu, vel anhelitu vita ipsius contineatur: an corpus habeat ossium distinctione concinnatum, ac discretum: neruis ne ac nodulis coniuncturarū roborata sit: an musculorum & glandularum complexu, neruorum natura vndeque conferuetur: an e sincipite per dorsuales nodos ad caudam vsque medulla prorogetur: vtrum ex neruosa pelliculæ conflexione motis membris sit progrediendi facultas: habeatne hepar: an sub hepate sit flauæ bilis folliculus: vtrum renes habeat, & cor, & arterias, & venas, & membranas, & diaphragmata: nuda ne sit, vel crinita: an vnus tantum generis, aut multifariis vtatur pedibus: quamdiu viuat: et quæ sit illi propagandæ posteritatis ratio: quotuplo fœtu, dum generat, fecundetur: Et quomodo nec pedestres omnes sint formicæ, nec alatæ omnes; sed aliæ humi repant, aliæ vero per aera volitent. Dicat itaque formicarum nobis naturam, qui eorum quæ in natura sunt scientiã cum fastu se prædicat assequutum: atque ita demum de potentia illa omnem intellectum superante disputet. Si vero scientia minutissimæ formicæ nondum es assequutus naturam; quomodo incomprehensibilem Dei potentiam imaginatione tua comprehensam esse gloriaris?] hæc S. Basilius ad Eunomium.

BASILIVS RE-DARGVIT EUNOMII TEMERITATEM. d Basl. epist. 163.

At qui tantam sibi diuinarum rerum arrogabat scientiam; quiq. negabat Filium Patri similem; ipse se (proh scelus!) similem scientia prædicabat Altissimo. Sed quid inde euexit iste, cum scrutatus diuinam maiestatem, in terram descendens homines docuit? Audi Gregorium Nazianzenū Eunomij & Eunomianorū prodentem horrédam auditu blasphemiam: Deum quidẽ (inquit) Filium esse fatentur, cum hoc ab eis & ratio ipsa & Scripturæ testimonia extorqueat; sed æquiuoce Deum dici, ac nominis solius participem esse contendunt] perinde ac animal pictum, animal nomine tenus dicere consueuimus. Et de Incarnationis incomprehensibili mysterio quid assequutum se dixerit homo vaniloquus, recitat Gregorius Nyssenus: nimirum, Dei Verbum non secundum substantiam, at secundum virtutes tantum humano corpori vnitum esse.

EUNOMII ARROGANTIA QVO PROGRESSA.

e Greg. Nazianz. de Theolog. orat. 3.

f Greg. Nyss. de anima lib. 2. c. 12.

Sed & si ad inferiora descendas; videas, quid docuerit in Ecclesia homo scientia Deo non impar: qui Filium Dei negauit Deum; nec Verbum hominem factum, Ioanne iste sapientior affirmabat: Hic, inquam, fidem quam ipse prædicabat, sufficere ad salutem iactabat, etiam si graui atque enormia quis crimina perpetraret, atque in iisdem perseveraret assidue. Testatur id de Eunomio Augustinus. En quàm mirificum & excellentem recentiores hæretici gloriari possunt se nactos esse doctorẽ; qui, quæ ille ex intimis penetralibus diuinæ mētis secreta hausit, affatim participat, id ipsum eructet; satis scilicet fidẽ esse absque operibus ad salutẽ.

BLASPHEMIAR ALIAR EUNOMII.

g August. de hæres. c. 54.

R E C E N T I O R V M H A E R E T I C O R V M C V M EUNOMIO ANTIQVA COGNATIO.

h Hieron. adu. Vigil. c. 2.

Quin & hic idem illorū magister eas in ipsorū animos instillauit blasphemias, quas & auide acceperunt; nimirum, sanctorum martyrum reliquiarum, miraculorum, eisdemque adhiberi soliti religiosi cultus contemptū. de eo enim hæc habet S. Hieronymus in Vigilantium: Rides de reliquijs martyrum cum auctore huius hæreseos Eunomio; Ecclesijs Christi calumniam



struis; nec tali societate terreris, ut eadem contra nos loquaris, quæ illa contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius basilicas Apostolorum & martyrum non ingrediuntur, ut scilicet mortuum adorent Eunomium, cuius libros maioris auctoritatis arbitrantur, quam Euangelia, & in ipso credunt esse lumen veritatis.] et inferius de eodem Eunomio tradit, ipsum, instar Porphyrij, impie detraxisse miraculis sanctorum martyrum, quæ dicebat esse præstigas dæmonum. Docuisse pariter eundem Eunomium anabaptismum, cum scilicet rebaptizaret eos, qui in nomine sanctissimæ Trinitatis baptizati essent, Epiphanius auctor est. De origine præterea & creatione animæ male sensit, a S. Gregorio Nysseno redarguitur b.

a Epiph. bar. 75.  
b Greg. Nyss. de anima, c. 6.  
ALIA EUNOMII DELIRAMENTA.

c Theod. lib. 4. hæret. fabul.

EUNOMIUS IMPURISSIMVS.

d Ruffin. lib. 1. c. 25.

e Theod. de hæret. fab. lib. 4.

f Athanas. de sing. nom. g Niceph. lib. 2. c. 29.

h Socrat. lib. 4. c. 7.  
EUNOMII SCRIPTA QVALIA.

HÆRESIS EX ARIANA PROPAGATA IMPIETAT. i Theod. lib. 4. hæret. fab.

Porro adeo infensus hostis fuit sanctissimæ Trinitatis Eunomius, ut quælibet etiã signa, quibus illa repræsentaretur, amoueret: nempe trinã in baptismo fieri solitam immersionem. Sed & illud ridiculum in baptizando homine excogitavit, ut magna cautela ageretur, ne aqua baptismi alia membra, quam quæ sunt supra pectus, cum quis baptizatur, abluerentur. Testatur id quoque de ipso Theodoretus c, qui addit: Ad hoc ut id integre præstare posset, plures baptizandi modos excogitavit, & inter alios illū, cum baptizandū hominem supra subfelliū inclinatum ponit, foras tantū capite prominente: vel modū illū, cum hominē in baptisterio positū totum panis inuolutū vsque ad unguis, parte superiori pectoris cū capite nudo relicto, baptizabat.]

Sed qualis doctrina Eunomius, talis & vitæ moribus fuit: quippe discipulus Aetij, asserentis, absque peccato licere se carnis libidinibus quomodocumque polluere, sicq. omni ex parte turpissimus, a quibusnam putandus se temperasse impudicitias, quas censeret sibi perpetrare fas esse? Vir (inquit Ruffinus d) corpore & anima leprosus, & interius exteriusque morbo regio corruptus.] Magno namque damno fidelium, vitam longius Eunomius propagavit: siquidem anno decimo quarto Theodosij Imperatoris adhuc superstes erat, quãdo S. Hieronymus scribebat commentariolum de viris illustribus: de quo cum meminit, ait: Vsque hodie viuere dicitur in Cappadocia, & multa contra Ecclesiam scribere. Responderunt ei Apollinarius, Didymus, Basilius Cæsariensis, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus.] hæc S. Hieronymus. Legibus quoque Imperatorum Catholicorum dånatus est, quòd secreto conuentus cogeret; unde, inquit Theodoretus e, accidit, ut iidem Eunomiani dicti fuerint Trogloditæ. Sed & testatur ad sua tempora in exiguum numerum eius sectam redactam esse. Habuit discipulos magistro impietate non impares, & inter alios Urbicum Potentinum, cuius meminit f Athanasius: habuit & Philostorgium discipulum, ingentem laudum suarum præconem g.

Quod autem ad Eunomij lucubrationes pertinet, non tantum fuerunt impiæ, sed plane infulsæ, utpote hominis dialecticis tantummodo disciplinis exculi, qui sacras litteras leuiter attigit. Socrates h eius scriptorum monumenta recensens, hæc de ipso ait: Eunomius Aetij cognomento impij scriba fuit: qui cum eo vitã degens, fallaces ratiocinandi, concludendique modos, qui sunt sophistarum proprii, ab illo didicit, eosque sedulo imitatus est. Quin etiam inanibus ineptisque vocibus operam dare, sophismataque quibus ipse irretiretur, contexere impudens aggressus, illisque arroganter inflatus ad blasphemiam præceps ruit.] et paulo post: At tamen sacrarum litterarum prope ignarus imperitusque fuit, neque potuit omnino eas intelligere; tamen verba variare, eademque semper aliter atque aliter dicere potuit. At quod sibi ad dicendum proponebatur, numquam attigit, sicut septem tomi ab illo in Apostoli Pauli ad Romanos epistolam tam inepte compositi satis perspicue declarant. Nam cum multa verba inaniter de ea epistola profuderit; institutum tamen Apostoli animo capere nullo modo valet. Extant alij eius libri his consimiles; de quibus si cui in animo sit periculum facere, in magna verborum copia miram sententiarum inopiam reperiet.] hæc Socrates: his consentientia alij quoque scripsere, & inter Græcos nouissimos late Suidas.

Iam vides, lector, ex infelici radice Ariana hæresis tot praua germina propagata, nempe Eusebianos, Aetianos, Photinianos, Eudoxianos, Acacianos, Eunomianos, Macedonianos, atque Psatyrianos, quorum meminit Theodoretus i: qui impie dixerant, idem esse in Deo gignere, atque creare: quibus adiungit Cyrtianos, atque Dulianos, qui Dei Filium Patris seruum phanaticè dixerunt. His igitur de hæresibus, quæ ex Ariana hæresi pullularunt, deque amotione & suffectione diuersarum sedium Episcoporum, ordine recensitis; reliquum est, ut de Antiochena sede, cui præerat Eudoxius translatus Constantinopolim, cuiam post illum obtigerit, pauca dicamus. Atque illud primo memoria repetendum, Amianum illum, qui Eudoxio in Concilio Seleuciensi damnato, ab eadem Synodo fuerat substitutus, a Comitibus eidem Synodo præsentibus fuisse in exilium amandatum: atque ob eam causam relicta erat ipsa ciuitas absque pastore, libentius ferens solitudinem suam, quam hæreticam sibi Episcopum dari.

Quo

Quo tempore (inquit Sozomenus a) Eudoxio Ecclesiam Constantinopolitanã gubernante multi sedem Antiochenam magno studio ambire cœperunt, & contentiones ac seditiones variæ (quod credibile erat in rebus eiusmodi euenire) tum in clero, tum in populo forte ortæ sunt: nam singuli, eum quem sperabant secum fide confensurum, ad Ecclesiam gubernandam delegerunt. Nondum enim desierant de doctrina fidei diffidere, neque adhuc in psalmodiarum & hymnorum cantu consenserant: sed quod caneatur, singuli ad suam opinionem (ut ante dictum est) accommodabant. Cum hic igitur esset Antiochena Ecclesiæ status; per commodum visum est Eudoxianis, Meletium Sebastia Antiochiam transferre, virū tum ad dicendū, tum ad persuadendū valde idoneum, ipsa quoque vitæ ratione spectatū, & cum ipsis iam ante opinionem coniunctū. Nam fama & æstimatione eius futurum putabant, ut non modo accolat Antiochia, verum etiam vrbes finitimas, & maxime olim Eustathianos, qui ita de Deo, sicut

MELETIVS AB EVDOKIO DATVR EPISCOPVS ANTIOCHENIS.

Concilium Nicænum tradiderat, sentiebant, omnino ad suam sectam attracturos.

Sed longe ipsos sua sefellit opinio. Nam ut venit Antiochiam, dicitur magnã populi multitudinem tum Arianorum, tum communionis Paulini in vnum conuenisse; partim quo eum, de quo tam celebris fama ante eius aduentum eo peruenerat, oculis videret; partim quo quid dicturus, & quibus partibus esset suffragaturus, intelligeret. Etenim fama iam illo peruaserat, eū doctrinæ Concilij Nicæni approbatorem esse. Quod quidẽ euentus rei plane declarauit. Nam tamen principio eo genere concionū, quod ad mores informãdos pertinet, publice utebatur; ad extremū tamen, Filium eiusdẽ cum Patre substantiæ esse, palam asseruit. Dicitur porro, archidiaconū illius cleri, dum adhuc concionaretur, ad eū accurrisse, & manu admota, eius os obturasse; eum autẽ manu multo euidentius, quam voce, sententiã suam populo indicasse. Nã primum tres tantum digitos palam, ut omnes viderent, extendisse; deinde eosdẽ rursus cõpressisse, vno solo porrecto. qua quidem manus suæ figura, tamquam effigie quadam populo expressit tum quæ sentiret, tum quæ dicere constituisset. Cum autẽ hic conatus archidiaconi frustratus esset, & ore dimisso manum Meletij comprehendisset: Meletius cum linguam haberet liberam; clamore, voce, & oratione planiore suam declarauit opinionem, populumque cohortatus est, decretis Nicæni Concilij adhærescere; ingenuèque apud auditores testificatus, eos qui aliter sentirent, a veritate penitus aberrare. Vbi vero non intermisit eadẽ ipsa, quantum poterat, aduersus archidiaconum ipsum impedire conantem, modo ore efferre, modo manu vicissim demonstrare, & in vtraque re enixe præstanda, homini omni certaminis genere exercitato se similem præbere; Eustathiani exclamare, gestire, & præ gaudio tripudiare; Ariani autem animos demittere cœperunt.

MELETIVS EX INSPIRATO FIDEM CATHOLICAM PROFITVR.

Qua re audita, Eudoxiani grauer succensere, sedulo operam dare, ut Meletius vrbe illa pellatur: eum denuo accersere ad se, quo pœnitentia adductus tum opinionem mutaret, tum ea quæ dixerat, corrigeret. At cum de sententia minime desisteret; Imperatoris mandato & exturbatus Ecclesia est, & in exilium eiectus. Quo factò sedes Antiochena Euzoio delata est, qui quidem iam antea simul cum Ario abdicatus fuerat: Meletij autem fautores se ab Arianis segregantes, conuentus separatim egerunt. Nam qui ab initio Filium Patri consubstantialem asserbant, hi cum illis communicare propterea detrectarunt, tum quòd Meletius ab Episcopis Arianis creatus fuerat Episcopus; tum quòd hi qui eum sequebantur, a sacerdotibus quoque Arianis baptizati. Atque isti quidem, licet doctrina fidei consentientes, ob hanc causam diuisi sunt. Imperator autem, simul ut accepit, Persas res nouas moliri, venit Antiochiã.] hæc Sozomenus. Porro aduentum Imperatoris Antiochiam nonnisi circa finem huius anni contigisse, Ammianus tradit b. Eadem quoque de concione a Meletio habitã

MELETIVS REICTVS IN EXILIUM.

b Ammian. lib. 20. in fine. c Epiph. bar. 73.

d Theod. lib. 2. c. 31.

Sed quod ad Meletium spectat, hallucinatus est Socrates e, dum ait, ipsum Meletium sede Sebastena translatus Berœeã, & ex hac ciuitate Antiochiã, cum potius Berœea in sedem Sebastenam in locum Eustathij nuper depositi fuerit subrogatus, & communi decreto populi annuētibus Acacianis Antiochiã accersitus. Eusebius enim Episcopus Samosatensis, cum Meletij animū satis exploratū haberet, sentire eum quæ pia sunt, cõsentientia Nicænæ fidei, ad eū eligendū Antiochenos Catholicos persuasit; cū reliqui purates Meletium a suis partibus stare, quòd ab Acacianis Sebastenæ Ecclesiæ præpositus fuisset, haud inuiti electioni Meletij cõsentirent:

VSQVE EPISCOPVS SAMOSATENSIS. MELETII PROMOTOR.

serint: quod quidem decretum electionis firmatum pactis cōuentis, apud Eusebium tamquam A sequestrem, depositum est. Sed cum (vt diximus) in publica concione sese Meletius secundum Nicænam fidem recte sentire professus esset, ob eamque causam e sede Antiochena depositus: Acaciani, qui tunc erant Antiochiæ, decretum illud de electione Meletij per ipsum Imperatorem nisi sunt furripere ab Eusebij manibus: at vicit eius constantia. Rem porro gestam Theodoretus a narrat his verbis:

Eusebius vero ille admirabilis, cuius supra mentionem feci, cuiq. commune de Meletio decretum commissum fuit, cum videret pacta violata, ad urbem sibi concreditam abiit. Ariani autem, veriti ne decreti illius conscripti testimonio plane coarguerentur, persuadent Constantio, vt nuncium mitteret, decretum ab Eusebio petiturum. Imperator ergo eorum impulsu mittit nuncium, qui equis in itinere crebro mutatis, quàm celerrime tum aliquo proficisci, tum responsa ferre consueuerat. Vbi venit ad Eusebium, & mandata Imperatoris ei exponit: Eusebius, vir sane numquam satis laudatus: Non possum, inquit, commune decretum apud me depositum reddere, nisi omnes, qui meæ fidei illud cōmiserunt, in vnum conueniant. Quod responsum nuncius refert ad Imperatorem. Ille ardens iracundia, nunciū mittit denuo: iubet decretū reddi: additq. in litteris se mandasse nuncio, vt nisi redderet illud, dexteram eius amputaret: cum tamen hæc ad eum perterrefaciendum solum scripsisset. Siquidem vetuerat, tabellarium illud facere, quod per litteras Eusebio minatus fuerat. Simulatque vero diuinus ille vir resignatis litteris intellexit supplicium, quod Imperator ei minatus fuerat; non dexteram solum, sed læuam etiam extendit, iubetq. vtramque abscindere: Nam decretum, inquit, non reddam, quod Arianæ improbitatis tam clarum indicium dat. Itaque Imperator, intellecta eius animi magnitudine & constantia, & tum eum plurimum admiratus est, & postea laudibus efferre non destitit. Etenim inimici, præstantes aduersariorum virtutes, magnitudine rerum gestarum ad id compulsi, etiam admirari solent. ] hætenus de his Theodoretus.

Quod autem depositiones Episcoporum ab ipsis quoque Arianis absque Synodo minime peragi solerent; plane demonstrat, eam ipsam quæ fertur Synodus Antiochena hoc tempore habita auctoritate Constantij, ad exauctorandum Meletium & substituendum Euzoium fuisse collectam. Meletium vero hoc anno vigesimoquarto Constantij electum Episcopum Antiochenum, & paulo post deiectum, S. Hieronymus testatur in Chronico. Quæ igitur causa Meletij conuenit Synodus Antiochiæ, nouam rursus fidem, eandemque omnium deterrimam condidit, de qua hæc in primis Sozomenus habet: Acaciani vero adhuc quiescere non poterant; sed Antiochiæ rursus in vnū cum paucis quibusdā congregati, decreta quæ ipsi sanciuerunt insimulabāt: statuebantq. nomen, simile, ex formula Arimini & Cōstantinopoli perlecta, eximendū esse: et Filium Patri tum substantia, tum voluntate dissimile esse, & ex nihilo ortum, sicut Ario iam ab initio placuerat, docebant. Quibus fuere subsidio sectatores Aetij, qui primus post Arium his nominibus palam ausus est vti. Vnde factū est, vt tum ipse αἰθερος, id est auersus a Deo, tum eius doctrinæ approbatores Anomiani, & Exucontij, id est Filiū Patri dissimilem & ex nihilo ortum statuentes, appellarētur. Ac cum fautores decretorum Concilij Nicæni sciscitarentur ab illis; quemadmodum cum Filium Deum de Deo confiterentur, eum dissimilem Patri, ex nihilo ortum, idque contra suam ipsorum fidei formulam asserere audent: Respondebant, Paulum Apostolum dixisse, omnia ex Deo esse: et Filium in hac voce, Omnia, includi: hacque ratione scriptum a se propositum, in quo fidem secundum diuinas scripturas exposuerant, intelligendum esse. Atque istud quidem hoc modo inuertere, captioseque eludere conati sunt. Ad extremum cum non possent his qui eos accusarent, arguerentque, satis plane respondere; lecta denuo fidei formula Constantinopoli approbata, decedunt, & ad suas ipsorum ciuitates reuertuntur. ] hæc Sozomenus: atque hic finis Arianorum sub Constantio Synodorum. Habet eadem Athanasius c, ex quo videtur idem accepisse Sozomenus.

Porro horum omnium fuisse Constantium Imperatorem antesignanum, idem Athanasius subdit, eumque affirmat in hac ipsa perfidia omnium extrema vsque ad obitum perseuerasse, in qua & baptizatum esse ab Euzoio hæreticorum impurissimo. Ceterum etsi ex Athanasij sententia Constantius horum omnium scelerum auctor est habitus; Acacius tamen, qui eius inhærebat lateri, ab eodem Athanasio prædicatur torius impiæ molitionis architectus: quod enarrata de eo superius facile docent. Cum igitur omnium sententia Acacius iste Cæsariensis Episcopus nullo refragante existimatus sit Arianorum omnium nefandissimus; hic elucidandus est Hieronymi d locus subobscurus, quo ab hæreticorum classe

Theod. lib. 2. c. 23.

EUSEBII EPISC. SAMOSATENI CONSTANTIA.

XXI EUSEBIUM - IN OTAREBEM - ILIOTAD - 211044

SYNODVS AN- TIOCH. IN CAUSA MELE- TII.

b Sozom. lib. 4. c. 28.

EX VLTIMA PER- FIDIA ARI- NORVM ANO- MIANI HÆ- RETICI.

c Athanas. de Synod.

ACACIUS OM- NIUM SCLE- RVM ARCHI- TECTVS.

d Hieron. epist. 152.

A classe visus est Acacium subtraxisse, cum ad Minerium\* scribens sic ait: Ego & in ado- \* Minerium lescentia mea, & in extrema ætate protestor, & Origenem & Eusebium Cæsariensem viros esse doctissimos, sed errasse in dogmatum veritate: quod e contrario de Theodoro, Acacio, & Apollinario possumus dicere: et tamen omnes in explanationibus scripturarum sudoris sui memoriam reliquere. ] hæc S. Hieronymus.

At Victorius emaculator atque elucidator scriptorum S. Hieronymi, licet vir plane disertus, nescimus quo modo cum in locum hunc incidit, memoria temporum lapsus, quod S. Hieronymus de Theodoro & Acacio tradit, intelligendum putat de Acacio illo Episcopo Constantinopolitano, quem damnauit Gelasius Papa, & Theodoro illo Episcopo Mopsuesteno, damnato in sexta Synodo; quorum ætates longe post Hieronymi tempora successere. Ceterum licet ex recitatis Hieronymi verbis aliqua possit de eorum sensu emergere dubi-

B tatio; certe quidem de Hieronymi sententia, quin hos semper habuerit hæreticos, nulla penitus potest suboriri suspicio: nam & in eadem epistola, cum Acacij & Theodori scripta sæpe citasset, hæc subdit: Si quis autem contrariæ factionis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorū dogmatibus non acquiesco; sciat me illud Apostoli libenter audire: Omnia probate; quod bonum est, tenete: et Saluatoris verba, dicentis, Estote boni nummularij. ] Ceterum illud non male Victorius; vt id quod a Hieronymo dicitur, e contrario, idem sit quod, a fronte, & quod Græci dicunt ἐναντίον. At magis placet, vt pro Quod, legendū sit Quid, addito accentu interrogatiuo, in hunc modum: Quid e contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario possumus dicere? et tamen omnes in explanationibus scripturarum sudoris sui nobis memoriam reliquerunt. ] quæ si sic legas, nihil in Hieronymo inuenies obscurum, vel prauum. At de his hætenus.

C Vltima hæc Antiochiæ celebrata Synodus Arianorum sub Constantio fuit; atque hic tandem finis magnæ tragœdiæ ab Arianis post Nicænum Concilium, per triginta & amplius annorum spatia confectæ; cuius tot fuerunt actus; quot celebrata Concilia: quorum vltimo, funestum illud, quod primum in eorum infedit animis, Dei Filium (pro scelus!) substantia & voluntate esse dissimilem, infeliciter conclusum est.

Sed (o prodigium!) quo tempore a Constantio adimitur diuinitas Filio Dei, eodem quoque ab ipso Imperium abripitur, cum in Galliis Iulianus a militibus aliàs acclamatus, Imperator eligitur, & quantumlibet inuitus cogitur imperare, a quo esset anno sequenti Orientali quoque Imperio exuendus & vita, nisi eum mors citior confecisset. Hæc de Iuliano, creato ab exercitu Augusto, pluribus Ammianus a. Inuitum autem, nolentem, atque penitus reluctan-

D tem, se ab exercitu coactum Imperium suscepisse, idem ipse Iulianus in Misopogone contestatur. Hisce peractis, celebrans quinquennialia, diademate vsus est lapidum fulgore distincto: cum antea, præ penuria, torques aurea fuisset a milite capiti ipsius imposita. Defunctam inter hæc coniugem Helenam, Romæ in suburbano viâ Nomentanæ, vbi Constantina soror eius, Galli coniux, sepulta erat, condi præcepit. Hæc omnia apud Ammianum b.

Ista dum aguntur in Occidente, inualescunt res Persarum aduersus Romanos in Mesopotamia, expugnatis munitione dicta Singara & aliis locis. Quo vero tandē exterminij prolapsæ sint sub Constantio res Orientales, & in quod discrimen ipse Constantius positus fuerit, Ammianus c illis verbis significat: Sabinus fortuna & genere inter municipes clarus, ore volubili replicabat, Constantiū immani crudescente bellorum materia, superatum a Persis, deductumq. postremo per fugā cum paucis adhibitā stationem intutā, panis frusto vixisse precario ab anu quadam agresti porrecto. ] cetera autem anno sequenti, quo eadē contigerūt, dicenda sunt.

E Hoc eodem anno ciuitas Alexandrina, Georgio reuertente ex Synodo, dire vexata est eius tyrannica potestate: de qua sic Sozomenus d: Eodem tempore, Athanasio adhuc in latibulo latitante, Georgius Alexandriam reuersus, tum Gentiles, tum Christianos, qui opinione ab ipso discrepabant, grauibus affecit incommodis: vtrosque ad suam religionem per vim adducere conatus est: et si qui renuerent, eos acerbe exagitauit. Habebatur odio tum a viris principibus, propterea quod ipsos contemnere, & magistratibus imperare; tum etiam plebi; quod tyranni partes agere, & omnes potentia superare visus est. Sed maxime omnium Gentilibus inuisus erat, & quod immolare idolis ipsos, & quod dies festos patrios peragere prohibuerat, & quod militibus, ac Duce Aegypti cum armis in urbē introductis, statuas, monumenta, & omnia fanorum ornamenta abstulerat. quæ res causa extitit, cur sit postea interfectus. ] sed de hoc inferius. De eo illa quoque fuit querela, quod cirros puerorū licentius tondebat. Hæc cum dicat Ammianus e, idem est ac si diceret ipsum Georgium inuitos pueros in clerum cooptasse. Istæc vltimis ferme Constantij Imperatoris temporibus acciderunt.

LOCVS S. HIERONYMI DE ACACIO ELVICI-DATVR.

VLTIMA SYNODORVM ARIANORVM SVB CONSTANTIO.

IULIANVS ACCLAMATVS IMPERATOR.

a Ammian. lib. 20.

b Ammian. lib. 21. c. 22.

PERSAE VRGENT ROMANVM IMPERIVM.

c Ammian. lib. 25.

d Sozom. lib. 4. c. vlt. REVERTENTE GEORGIO ALEXANDRIA VEXATA.

e Ammian. lib. 22.

IESV CHRISTI ANNVS 361.

LIBERII PAP. ANNVS IO.

CONSTANTII IMP. ANNVS 25.

IULIANVS SIMVLAT SE CHRISTIANVM.

Recentissimus sexagesimus primus Christi annus Tauro & Florentio Consulibus adscribitur Fastis, famosus morte Constantij Imperatoris. At quæ sint eius obitum antegressa, seruatō rerum ac temporum ordine describamus. Iulianus Augustus ipso mense Ianuarij, licet animo auersus a Christiana religione prorsus esset; tamen ad stabiliendum collatum sibi a militibus nuper Imperiū, quo sibi Christianorū animos conciliaret, quorum magna vis esset, eam ex more excolere simulans, vna cum illis sacros celebrauit conuentus: Ammianus enim de eo hæc habet: Agebat (inquit) nihil interim de statu rerū præsentium mutans, sed animo tranquillo & quieto incidentia cuncta disponens; paulatimque sese corroboras, vt dignitatis augmento, viriū quoque congruerent incrementa. Vtque omnes, nullo impediēte, ad suum fauorem alliceret; inhærere cultui Christiano fingebat, a quo iam pridem occulte descieuerat, arcanorum participibus paucis, Aruspicinæ auguriisque intentus, & ceteris quæ deorum semper fecere cultores. Et vt hæc interim celarentur; feriarum die, quem celebrantes mense Ianuario Christiani, Epiphaniam, dicitant, progressus in eorum ecclesiam solemniter numine orato discessit.] hæc Ammianus.

a Ammian. lib. 21.

IULIANVS FINGIT EX NVMI NE COLLATVM IMPERIVM.

At quam diuersa a rebus gestis a Iuliano huius anni principio, quæ postea sunt ab eodem facta cessere! Siquidem obfirmato omni ex parte, vt sibi videbatur, Imperio, palam exiit, quam diutius occultauit, hypocrisin. Antehac autem, velut impellente numine, subire Imperium cogere, multa variaque dicitabat, & ad amicos pariter conscribebat; vt illud in primis, quod narrat Ammianus b his verbis: Noctē quæ declarationis Augusti præcesserat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem visum, vt formari Genius publicus solet, hæc obiurgando dixisse: Olim, Iuliane, vestibulum ædium tuarum obseruo, latenter augere tuam gestiens dignitatem: et aliquoties tamquam repudiatus abscessi. Si sic nunc quidem recipior sententia concordare multorum, ibo demissus & mæstus. id tamen retineo in meo corde, quod tecum diutius non habitabo.] huic plane haud dissimile illud est, quod idem ipse Ammianus inferius de eodem tradit c: Item (inquit) cum apud Viennam postea quiesceret sobrius, horrore \* mediæ noctis imago quædam visa splendidior, hos ei versus heroos modò non vigilantem aperte dixit, eadem sæpius replicando, quibus fretus nihil asperum sibi superesse existimabat.

b Ammian. lib. 19.

c Ammian. lib. 21. \* hora media

zeus ὅταν ἐς πλάτυ τέρμα μόλη κλυτὴ ὑδροχόοιο, παρθενικῆς δὲ κρόνος μοῖρη βαίνη ἐπὶ πέμπτῃ εἰκόση, βασιλεύς κωνσάντιος ἀσίδος αἰῆς τέρμα φίλον βιοτῆ συγερὸν καὶ ἐπώδυνον ἔξει.

Cum Iuppiter in excelsum terminum veniet turbulenti Aquarij, Virginisque Saturnus in parte ingreditur quinta Vigesima, Rex Constantius Asiaticæ terre, Finem amicum, vitæ odiosum, & doloribus plenum habebit.] hæc apud Ammianum ex Græco translata. Recitat eosdem versus Zosimus, diuersa tamen translatione, Latinitate donatos.

d Iulianus epist. ad Oribasium. IULIANI VISSIONES NVGACES.

Eiusdem quoque generis & argumēti ea sunt, quæ idem ipse Iulianus ad Oribasium Sophistam magni nominis his ferme tēporibus scripsit in hæc verba d: Ego hodie tale quiddam vidi: Arborem proceram in quodam triclinio peramplo & spatioso sitam putabam, quæ in terra se inflecteret, atque arbusculam paruam & teneram valdeque florentem ad radices adgnatam haberet. Angebat me autem vehementer metus de exigua illa arbore, ne a quopiam vnâ cum magna auelleretur. Et cum propius accessissem, cerno magnam arborem humi prostratam, paruam autem erectâ quidem, sed a terra suspensam. Quod cum vidissem, æstuans ac laboras: Heu, inquam, quanta arbor! et tamen periculum est, ne surculus etiam ei adgnatus intereat. Hic quidam mihi ignorus omnino: Cōtemplare, ait, diligenter, & bono sis animo: radice enim humi manente, paruula illa arbor permanebit, firmiorque hærebit.] istac de somnio Iulianus, seu potius de his quæ effingēdo vigilans somniabat de futuro, quod iam prope adepturus erat Imperium; se per arbusculam, Constantium per grandem arborem præfigurans.

Ceterum

A Ceterum cum primum tantum sibi inesse virium vidit, & exercitu ad sua vota in omnibus comparato, quod clanculum paucis arbitris sibi amicitia & superstitione coniunctis agere (vt ait Ammianus) solebat, iam palam facere non erubuit. Id quidem ipse ad Maximum Ephesum scribens, quo (vt dictum est) ad omnem impietatem vsus fuerat pædagogo, affirmat his verbis a: Illud maxime te audire conuenit, & quemadmodum vno tempore præfens auxilium deorum sensimus, & tantam insidiarum multitudinem effugimus; nemine occiso aut spoliato, sed ijs tantum custodia traditis, qui in scelere ipso deprehensi erant. Atque hæc quidē fortasse melius erit dicere, quàm scribere; puto tamen abs te libentissimo animo auditum iri. deos publice & palam colimus, & totus meus exercitus pietatem amat. Nos aperte boues immolamus. Dijs gratias agimus nullis hecatombis. Me iubent dijs pure & caste, quoad poterō, viuere. Ego vero ijs pareo, & quidem libenti animo. Magnos fructus laborum pollicentur, nisi segniter agamus.] sic Iulianus ad Maximum, cum ex Galliis (vt iisdem litteris ipse restatur) ad Illyrios peruenisset; cum iam vltro citroq. a Iuliano atque Constantio missis legationibus, iisdemq. cassis redditis, in apertum bellum progressa res esset.

IULIANVS PALAM COBBIT DROS COLARR.

a Iulianus epist. ad Maxim.

B Insidiæ vero illæ, a quibus se deorum beneficio liberatū tradit Iulianus, descriptæ videntur ab Ammiano b. cum enim Constantius per secreta internuncia tentasset fidem Vadomari Regis Francorum, sibi antea fœderati, vt eum in Iulianum armaret: ille Rex ad fallendum idoneus, & insidias struendas satis callidus, officium omne suum per litteras Constantio pollicitus est. Sed dum hæc agerentur, litteris Vadomari ad Constantium interceptis; re comperita, capitur Vadomarus, atque vincus a Iuliano in Hispanias amandatur. quādo Iulianus, mox victis Barbaris, qui prope erant in armis, pro acceptis (vt ipse tradit) a dijs beneficiis, placauit (vt inquit Ammianus) secretiore ritu Bellonam, habuitq. ad exercitum concionē, & a singulis militare iuramentum exegit. Sic igitur cum appareat, Iulianum, quamdiu fuit in Gallia, deos secreto coluisse; erroris arguitur Zosimus c, qui tunc in Galliis eum publice immolasse testatur. Sed ex Iuliani ad Maximū litteris Ammianus d item redarguitur, cum de Iuliano ait, nō antea se palam sacrificum exhibuisse, atque manifestum deorum cultorem, quàm cum Constantinopolim peruenisset. At de Iuliani rebus gestis Constantinopoli, cum non nisi post mortē Cōstantii ad tertium Idus Decembris illuc ipsum contigerit peruenisse, suo loco dicendū erit.

INSIDIÆ IM IULIANVM. b Amm. lib. 21.

c Zos. lib. 3. d Amm. lib. 22.

C Consules autem Taurus & Florentius, cum audissent Iulianum in Pannoniam peruenisse, fuga ex Vrbe se subduxerūt: quos in publicis memorijs Iulianus describi voluit, Consules fugitios. Scripserat ad Senatum litteras Iulianus, vt Urbem sibi conseruaret. hæc Zosimus e. Interea confato iam bello inter Iulianum atque Constantium: idem Iulianus, dum ageret ille in Oriente, præoccupare Constantinopolim conatus est. Strauisse quidem Iuliano ad Imperiū inuadendum, atque etiam obtinendum, viam sua impietate Constantium, certum est. Etenim quo modo passuri essent Fideles, apostatam a fide regnare, nisi Constantij tyrannidem tum in Occidente, tum etiam in Oriente, quamdiu imperauit, experti essent; quem & Christianæ religionis nuper iam senserint perduellem, cum in Synodo Constantinopoli acta ipse cum suis Christum negauerit esse Deum? Christianorum igitur qui Catholici essent, consultius rati sunt pari dirum apertum fidei inimicum, quàm dolo serpentem aduerfarium, qui abnegata Christi diuinitate, ipsam integram (quod in se esset) Christianam religionem penitus conuulsisset. Ceterum qui essent hæretici, quod ipsis (vt sæpe dictum est) insitum esset temporibus inferuire, Iuliani gratiam potius promereri, quàm illi aduerfari, in animum induxere.

FUGA CONSULVM.

e Zos. lib. 3.

D Porro quid Iuliano obtigerit, cum est ingressus Illyricum, vnde (vt dictum est) ea ad Maximum scripsit, Sozomenus narrat his verbis f: Fertur autem, cum primum fines Illyrici ingrederetur, vites post vindemiam circiter Virgiliarum occasum, vis acerbis minimeq. maturis onustas visas esse: roremq. tum in eius, tum in comitum suorum vestes ex aere delapsum singulis guttis signum Crucis in eis impressisse. Quæ res cum visæ fuissent; non ipse solum, verū etiam alij qui eum comitabantur, vuas haud maturas intempestiue apparentes aliquid boni portendere; rorem autem demissum, vestem eius, in quam forte cadebat, tali nota, casu ac fortuitò signasse existimarunt. At vero ab alijs dicebatur; ostentorum alterum significare, Imperatorem immaturo ætatis suæ tempore, non aliter atque vuas immaturas periturum, & Imperium ad exiguum tempus duraturum: alterum indicare, religionem Christianam cælestem esse, & omnes figura Crucis signari oportere. Quæ coniecturæ fuere eorum, qui doctrina & religione ab Imperatore dissentiebāt; neque certe, vt videtur, a veritate aberrantes: nam temporis progressio vtrumque demonstraui vere dictum esse.] in hunc modum Sozomenus.

IULIANO QVIB CONTIGERIT IN ILLYRICO. f Soz. lib. 3. c. 1.

CRUCIS SIGNVM IN MITVM VESTI. gvs.

E Iulianus vero quantumlibet sibi viam, quocumque progrediretur, vi exercitus aperiret; tamen excusationem quamdam, vt se purgaret apud Constantium de suscepto Imperio, forinsecus

EXCUSAT SE IULIANVS APVD CONSTANTIUM.

rinsecus obtexebat, ne videretur esse tyrannus. Id sane S. Gregorius Nazianzenus in ipsum agens, atque acriter inuehens, testatur his verbis<sup>a</sup>: Primum quidem illius contumaciæ profligatæq. vecordiæ facinus fuit, quod sibi diadema imposuit, magniq. illius nominis honorem arrogauit (quod non fortunæ insolentia, sed pro virtutis præmio vel tempus, vel Imperatoris calculus affert, vel, vt moris antiqui fuit, Senatus iudicium) nec honoris modum eius arbitrio permisit, quem Imperii arbitrum, dominumq. habuerat. Deinde (iam enim ob ea quæ perpetrarat, necessitatem sibi in omne flagitium ruendi impositam esse perspiciebat) quid cogitat, & quo tum impietatis, tum furoris progreditur? O mirâ illius animi vesaniam! aduersus eum expeditionem suscipit, atque ab Occidente pedem mouet; in speciem quidem, quasi de suscepto diademate purgare vellet (adhuc amentiam suam occultare videbatur) reuera autem, vt totum Imperium ad se transferret, atque perfidia sua & ingratitude in hominum admirationem veniret. ] hucusque Gregorius.

**B** At de causa aduentus sui, ipse epistola illa, quam, audita morte Constantii, scripsit ad Iulianum auunculum, agit his verbis<sup>b</sup>:

Ad tertiam horam noctis ineuntis, cum neminem qui scriberet, haberem, quod omnes occupati essent, vix potui hæc ad te scribere. Viuimus deorum beneficio, liberati ab externis malis patiendis, vel faciendis. Testis vero mihi est Sol, cuius auxilium opemq. in primis poposci; testis Iuppiter Rex, quod Constantium occidere numquam optauerim; immo magis, id ne accideret, exoptauerim. Cur igitur veni? Quia videlicet dii aperte hortabantur, salutem polliciti, si parerem; sin vero remanerem, id quod dii prohibeant. Accedit, quod cum hostis iam appellatus essem, terrere eum dumtaxat cogitabam; eoq. pacto res ad colloquium aliquod lenius & mitius deuenturas esse: aut si etiam bello decernendum foret, fortunæ diisq. omnia permitterem; atque exitum, qualem ipsorum clementia afferret, expectarem. ] hæc ad Iulianum Iulianus. Naissum autem cum peruenisset, ibidemq. substitisset, accepisse nuntium de Constantii obitu, auctor est Zosimus<sup>c</sup>.

Sed ad res gestas Constantii hoc anno vsque ad diem obitus, reuertamur. Antiochiæ quidem eum hiemasse vsque ad veris tempus, cum profectus est in Persas, Ammianus testatur<sup>d</sup>. Ibi dum Constantius ageret, defuncto Hermogene Præfecto Prætorio in Oriente, in locum eius subrogauit Helpidium. Hic (idem inquit Ammianus) ex Paphlagonia oriundus adeo æquus ac mitis fuit, vt cum ei coram se innocentem quemdam Constantius torqueri iussisset; æquo animo abrogari sibi potestatem orabat, hæcq. potius aliis ex sententia Principis agenda permitti. ] At quod de tanto viro Præfectura nobilissima aucto incidit mentio: nolumus hic prætermisere, quod de eo eiusq. coniuge Aristæneta, clarissima ac prudentissima femina, scribit S. Hieronymus in rebus gestis B. Hilarionis; quam quidem<sup>e</sup> historiam hic retexere, antequam ad res Constantii vltius progrediamur, dignum fore existimamus. ipse ergo S. Hieronymus de his agit his verbis<sup>e</sup>: Aristæneta, Helpidii, qui postea Præfectus Prætorio fuit, vxor, valde nobilis inter suos, & inter Christianos nobilior; reuertens cum marito, & tribus liberis, a beato Antonio, Gazæ propter eorum infirmitatem remota est. ibi enim siue ob corruptum aerem, siue (vt postea claruit) propter gloriam Hilarionis serui Dei, hemitrichæo pariter arrepti, omnes a medicis desperati sunt. Iacebat vlulans mater, & quasi inter tria filiorum excurrans cadauera, quem prius plangeret, nesciebat. Cognito autem quod esset quidam monachus in vicina solitudine, oblita matronalis pompæ, tantum se matrem nouerat: vadit comitata ancillis & eunuchis; vixq. a viro persuasum est, vt a fello sedens pergeret: Ad quem cum peruenisset; Per ego te, ait, Iesum clementissimū Deum nostrum obtestor, per Crucem eius & sanguinem, vt reddas mihi tres filios, & glorificetur in vrbe Gentiliū nomen Domini Saluatoris: ingrediatur seruus eius Gazam, & Marnas corruat (erat idolum ibi famosum, quod illi Marnam, alii Iouem nominant)

**E** Renuente illo, atque dicente, numquam se egressurum de cella, nec habere consuetudinē, vt non modo ciuitatem, sed ne villulam quidem ingrederetur: prostravit se illa humi, crebro clamitans: Hilarion, serue Christi, redde mihi liberos meos: quos Antonius tenuit in Aegypto; a te seruentur in Syria. Flebant cuncti qui aderant: sed & ipse negans fleuit. Quid multa? Non prius mulier recessit, quam ille pollicitus est; se post Solis occasum Gazam introitum. Quo postquam venit, singulorum lectulos & arenia membra considerans, inuocauit Iesum. Et (o mira virtus!) quasi de tribus fontibus sudor pariter erupit. Eadem hora acceperunt cibos, lugentemq. matrem cognoscentes, & benedictentes Deum, Sancti manus deosculati sunt. Quod postquam auditum est, & longe lateq. percrebuit, certatim ad eum de Syria & Aegypto confluxerunt, ita vt multi crederent in Christum, & se monachos profiterentur. nec dum

**A** dum enim tunc monasteria erant in Palæstina, nec quisquam monachos ante S. Hilarionem in Syria nouerat. Ille fundator & eruditor huius conuersationis & studij in hac prouincia fuit. Habebat Dominus Iesus in Aegypto senem Antonium; habebat in Palæstina Hilarionem iuniorem. ] hæc S. Hieronymus: hæcq. nos occasione Helpidij, hoc anno a Constantio in Hermogenis locum creati Præfecti Prætorio: quem tamen cum omni laude dignissimum dicat ob mansuetudinem & æquitatem; Ammianus<sup>a</sup>, more videlicet Gentilium, carpentium quoscumque Christianæ religioni addictos, fugillat hominem, dicens fuisse simplicioris ingenij. Porro de eadem Aristæneta, cum Præfectura Helpidij, idem S. Hieronymus hæc inferius<sup>b</sup>: Aristæneta illa, cuius supra fecimus mentionem, Præfecti tunc vxor, sed nihil de Præfecti ambitu habens, venit iterum ad Hilarionem, volens etiam ad Antonium pergere. Cui ille flens; Vellem, ait, ipse quoque ire, si non carcere huius monasterij clausus tenerer, & si eundi fructus esset: biduum enim hodie est, quod totus Mundus tali parente orbatus est. Credit illa, & substitit, & post paucos dies veniente nuncio, Antonij dormitionem audiuit. ] hæc cum ipse dicat de Helpidij Præfectura tempore mortis Antonij; nisi dixerimus præter omnium sententiam, in hunc vsque annum Antonium fuisse superstitem; errasse oportuit Ammianum, Helpidij Præfecturam in hunc ipsum annum referentem: nisi secundum, hoc eodē anno, eum contigerit obire magistratum. Sed iam ad Constantium redeamus: Qui Antiochiæ hiemauit; atque (vt Ammianus auctor est<sup>c</sup>) antequam expeditionem pararet in Persas, defuncta Eusebia coniuge, de qua multa superius, aliam Faustina nomine, vxorem sortitus est, ex qua genita est filia posthuma, Constantia dicta, quæ postea matrimonio iuncta est Gratiano. Constantius igitur Antiochiæ agens, aduersus Persas, in Mesopotamiam irrupentes, expeditionem parat. Aduentante autem vere, antequam proficisceretur, conciliaturus

**B** sibi numen, sic ad Antiochenos pro Christiana religione rescripsit<sup>d</sup>:

In qualibet ciuitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio: Quicumque voto Christianæ religionis meritum eximie singularisq. virtutis omnibus intimauerit, securitate perpetua potiat. Gaudere enim & gloriari ex fide semper volumus: scientes magis religionibus, quam officiis & labore corporis, vel sudore, nostram Rempub. contineri. Dat. xvi. Kal. Mart. Antiochiæ, Tauro & Florentio Coss. ]

**C** Quibus item Consulibus, contulit Themistio Philosopho Præturæ insignia, deq. ea ad Senatum rescripsit<sup>e</sup>. Hic ille Themistius, qui egregiis commentariis editis, Aristotelis scripta elucidauit; cuius meminit Suidas, aitq. eum a Iuliano Constantii successore designatum fuisse Constantinopolitanæ vrbis Præfectum. Porro cum aduersus Iulianum se bene putasset Occidentale Imperium muniuisse Constantius; ipso primo vere (vt ait Ammianus) aduersus Persas mouēs exercitū, peruenit Edessam, cum adhuc Iulianus moraretur in Galliis: Qui cum superatis montibus peruassisset Illyricum; Nuncii (inquit idē Ammianus<sup>f</sup>) ad Constantium percrebuerunt certissimi, quorum clara fide compertum est, Iulianum Italiam & Illyricum cursu celeri prætergressum, claustra interim occupasse Succorum, accita vndique præstolantem auxilia, vt multitudine stipatus armatorum peruaderet Thraciam. Quo cognito, mærore offusus Constantius, solatio vno sustentabatur, quod intestinos semper superauerat motus. ] communicatoq. cum suis consilio, communi omnium consensu decretum est, eum cum expeditione reuerti; idq. tunc opportunum, quod & Persarū Rex ad propria quoque reuerteretur.

**D** In hoc rerum aduersarum tumultu (subdit Ammianus<sup>g</sup>) hærens eius fortuna, iam & subsistens, aduētare casum vitæ difficilē modo non loquentibus signis aperte monstrabat. Nāque & nocturnis imaginibus terrebatur, & nondum penitus mersus in somnum vmbra viderat patris obtulisse pulchrum infantem, eumq. susceptum & locatum in gremio suo, excussam ibi proiecisse longius sphaeram, quam ipse dextera manu gestabat. Id autem permutationem temporum indicabat: licet interpretes placencia responderēt. Post hæc confessus est iunctioribus proximis, quod tamquam desolatus secretum aliquid videre desideret, quod interdum affuisse sibi squalidius æstimabat, & putabatur genius esse quidam tutelæ salutis appositus eum reliquisse, mundo citius digressurum. Ferunt enim Theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, huiusmodi quædam velut actus rectorum numina sociari, admodū tamen paucis visa, quos multiplices auxere virtutes. Ita & oracula, & auctores docuerunt præclari. ] istæ, & alia de his, pluribus Ammianus: quibus, paucis quibusdam demptis, concordat Christiana religio. atque idem auctor sic paulo post de Constantii obitu<sup>h</sup>:

**E** Ingressus itaque Antiochiam festinando Constantius, ad motum certaminum ciuiliū, vt solebat, auide surrecturus, paratis omnibus, exire properabat, immodice renitentibus plurimis murmure tenus: nec enim dissuadere palam audebat quisquam, vel vetare. Autumno iam senescente

<sup>a</sup> Greg. Nazianz. orat. 1. in Iulian.<sup>b</sup> Iulian. epist. ad Iulian.

EPISTOLA IULIANI DE CAUSA ADVENTVS SVI.

<sup>c</sup> Zosim. lib. 3.<sup>d</sup> Amm. lib. 21.

PRÆFECTURA HELPIDII.

<sup>e</sup> Hieronym. in Hilarione.

S. HILARION INTERPELLATUR AB ARISTÆNETA PRO FILIIS.

S. HILARION INTERPELLATUR AB ARISTÆNETA PRO FILIIS.

S. HILARION INTERPELLATUR AB ARISTÆNETA PRO FILIIS.

<sup>a</sup> Amm. lib. 21.<sup>b</sup> Hieronymus in Hilarione.<sup>c</sup> Amm. lib. 21. SECUNDAE NVPTIAE CONSTANTII.<sup>d</sup> l. 16. de Episcop. & cler. C. Theod. RESCRIPTVM PRO CHRISTIANIS.<sup>e</sup> l. 12. de Prat. Cod. Theodof.CONSTANTIVS PROFICISCI TVR IN PERSAS. <sup>f</sup> Amm. lib. 21.<sup>g</sup> Amm. lib. 21.

PVNESTA VISA OBLATA CONSTANTIO.

<sup>h</sup> Amm. lib. 21.

CONSTANTII IMP. OBIVS.

senescente profectus, cum ad suburbanum venisset disjunctum exinde tertio lapide, Hippoc... phalum nomine, lucente iam die, cadauer hominis interfecti dextera iacens capite auulso, conspexit contra occiduum latus extensum; territisq. omnibus, finem parantibus fatis, desti-

At quod ait, Constantium vltimo elogio statuisse Iulianum sui Imperij successorem, puto commentum Ethnicorum Iuliano fauentium excogitatum, quo a tyranni nomine ea arte redderent ipsum immunem: nam S. Gregorius Nazianzenus de Constantio in extremis laborante hac tradit: Hic vitam cum morte commutat, pastoris aduersa rij (nempe Georgij) confirmator & patronus, malum haud malo Imperio finem imponens; atque inutili, vt ferunt, poenitentia in extremo vitæ spiritu affectus: cum nimirum ob alterius sæculi tribunal, rerum suarum æquus est vnusquisque iudex. Tria enim hæc mala, Imperioq. suo & principatu indigna, ipsum agnouisse narrat: Vnum, quod generi suo necem attulisset (ipso nimirum eius ingressu in Imperium) Aliud, quod Iulianum Apostatâ Imperatorem nominasset (creando cum Cæsarem) Tertium, quod nouis fidei dogmatibus studuisset: simulq. cum his vocibus e vita discessisse.]

Ceterum vtrumque hæc extrema Constantij se habuerint, illud exploratum habetur; ipsum eo tempore fuisse ab Euzoio Ariano Episcopo Antiocheno baptizatum. Id quidem S. Athanasius testatur, cum ait: Constantius hæreticus fuit, qui ad finem vsque permanens in ea impietate, ac deinde moriens, voluit non a pijs viris, sed ab Euzoio, non semel, sed sæpius ob Arianam hæresin deposito reiectoq. baptizari.] hæc Athanasius. De obitu eiusdem Constantij sic etiam S. Hieronymus ad Heliodorum: Constantius Arianæ fautor hæreseos, dum contra inimicum paratur, & concitus fertur ad pugnam, in Mopsi viculo moriens, magno dolore, hosti reliquit Imperium.] & alibi: Dominus excitatur, imperat tempestati, bestia moritur, tranquillitas redit, &c.] At de baptismo suscepto ab hæretico homine Euzoio, absque controuersia ab omnibus affirmatur.

Cum igitur maiorum omnium constet assertione, Constantium Catholicos exagitantem, atque Arianis fauentem vixisse impium, & impie ab hæretico Episcopo baptizatum, clausisse infeliciter diem extremum: præconia de eo a S. Gregorio Nazianzeno conscripta permolestè piorum auribus ingeruntur. At quænam illa sint, hic describamus; ita tamen, vt & quonam modo valeant excusari, æque subdamus. Ab ipso itaque exordio laudum eius ab apostrophe illa oratione auspicemur; qua Constantiū ipsum hoc modo cõpellat: Quid, inquit, tibi accidit, o Imperatorum præstantissime, ac diuinissime, Christi, amantissime? Eo enim prouehor, vt tecum velut cum præsentate atque audiente exoptulem: etsi multo excellentiorem te esse non dubitem, quàm vt exoptulatio nostra & reprehensio in te hæreat, vtpote qui Deo adiunctus sis, cælestisq. gloriæ hereditatem acceperis, atque hætenus a nobis migraris, vt Imperium cum maiore commutares. Quodnam hoc consilium inijsisti, qui omnes non tui solum temporis Imperatores, sed etiam ætate tua superiores animi solertia atque acumine longe antecellebas? Qui barbaras nationes per gyrum repurgabas, tyrannosq. intestinos ditioni tuæ partim sermonibus, partim armis subiiciebas: et quidem vtrumque ita dextere & egregie, quasi ab altero nihil molestiæ tibi exhiberetur: cuius cum magna & eximia trophæa, armis & prælio quæsitæ, tum maiora & illustriora sine vlla cruoris effusione parta: ad quem legationes & supplicationes vndecumque confluebant: cui nationes omnes partim obediebant, partim iam iam obedituræ erant: vt in eadem causa essent omnes hi, quorum expugnatio in spe posita erat, ac si iam domiti & in potestatem redacti essent.

Qui Dei manu ad omnia consilia, resq. omnes agendas vtebaris: cuius denique & prudentia maiorem admirationem sui mouebat, quàm manuū vires; et rursus vires maiori admirationi erant, quàm prudentia; atque vtraque præclarior illustriorq. erat pietatis gloria. Quoniam igitur modo hic solum rudis, & imperitus, parumq. circumspectus apparuisti? Quæ hæc inhumanæ humanitatis & clementiæ celeritas? Quis dæmonum ad hanc deliberationem simul

Greg. Nazian. orat. in laud. Athanas. CONSTANTII MORITVRI POENITENTIA.

Athanas. lib. de Synod. CONSTANTII BAPTIZATVS AB EYZOIO. Hieron. epist. 3.

Hieron. contra Luciferianos prope finem.

Gregorius Nazian. quomodo laudet Constantium

Greg. Nazian. in Iulian. orat. 1.

Laudes Constantii.

A mul irrepfit? Quomodo magnam illam hereditatem, & patrium decus atque ornamentum (Christianos intelligo) gentem illam toto passim Orbe lucentem, Regale sacerdotium multo labore multisq. sudoribus auctū, tam breui atque exiguo tēporis puncto cōmuni huic pesti ac furia tradidisti? Iuliano videlicet. et post multa eodem argumēto exaggerata de eiusdem Constantij summo in Christiana religione propaganda & cohonestanda studio, hæc subdit: Neque enim quisquam vumquam vllius rei tam acri & vehemēti amore ac cupiditate correptus est, quàm ille Christianos crescere, atque in summam gloriæ potentiæq. amplitudinem peruenire cupiebat. Ac neque subactæ nationes, neque Respublica præclaris legibus cōstituta atque gubernata, nec pecuniarum copia, nec amplissima gloria, neque quod Rex Regum esset & diceretur, nec quibuscumque alijs rebus hominis felicitas declaratur, neque quisquam ex omnibus rebus humanis summopere ipsius animum oblectabat, quàm vt & nos per ipsum, & per nos ipse tum apud Deum, tam apud homines floremus, ac perpetua & in omne tempus indelebilis potentia permaneret. Illud enim probe perspiciebat, altius videlicet, magisq. regie, quàm plerique soleant, de rebus nostris cogitans, quod cum Christianorum rebus, Romanorum simul increuerunt, simulq. cum aduentu Christi Imperium ingressum est, cum nondum prius hoc euicisset, vt in vnus principatum plane deueniret. Atque ea de causa causam nostram, vt par erat, studiosius mihi fouere videbatur.] hæc ipse.

Idemq. tacitæ illi occurrens obiectioni de Constantio, quod quāplurimos Christianorum & meliorem Ecclesiæ partem exagitasset, hæc statim subinfert: Qui quidem etsi quid nobis negotij faceffuit, non eo faceffuit, quod nos contemneret, contumeliaq. opprimeret, aut quod alijs quibusdam potius quàm nobis gratificari cuperet: sed vt omnes in vnum coiremus, consensioneq. animorū iungeremur, ne disiecti, schismatisq. & dissidijs inter nos direpti atque disijuncti essemus. Sed, vt dicebam, parum cauta est simplicitas, clementiæq. adiuncta est imbecillitas, minimeq. is malitiam fraudemq. suspicatur, cuius animus a malitia liber est, & immunis. Ac proinde ab optimo Principe, quod futurum erat, ignoratum est, nec fucus simulatioq. deprehensa est, sensimq. obrepfit impietas; ac duæ benignitates simul occurrerunt, altera erga pium genus, altera erga omnium hominum impijsimum, maximumq. diuini numinis contemptorem, nempe Iulianum.] ita ibi Gregorius. Sed & his iungamus quæ idem auctor aduersus eundem Iulianum agens de funere eiusdem Constantij, quod ad hoc ipsum spectat, recenset his verbis, postquam egit de infausto Iuliani obitu:

Quoniam, inquit, nos quoque mortuum habemus, eum scilicet qui ante iam e vita excessit; videamus hic quoque, quantum inter vtrumque Imperatorem discriminis fuit; si quid hoc etiam ijs ad felicitatem vel infelicitatem momenti habet, qui ex hac vita migrarunt. Ille igitur, nempe Constantius, publicis laudibus, faustisq. ominationibus, pompisq. deducitur, ac religiosis etiam his nostratibus cultibus, nocturnis cantionibus, facumq. gestationibus, quibus nos Christiani pium e vita discessum honore prosequi consueuimus. Ac læritia luctu permixta efficitur huiusmodi corporis exportatio.] sic ibi. Post hæc vero Gregorius magnū ac plane mirandum quid subditurus, primo liberans fidem suam, quam sciret apud plurimos periclitaturā, istæ caute præmittit: Quod si cui hæc oratio credibilis videtur, id quoque multorum auribus diuulgatum est: Quod cum corpus, Tauro monte superato, ad paternam ciuitatem (nempe Constantinopolim) hanc inquam illis cognominē, in primisq. claram & nobilē, veheretur: vox quædam e summis locis a nonnullis exaudiebatur, velut psallentium, & prosequentium (angelicorum, opinor, cœtuum) quod pietatis illi præmium erat, funebrisq. remuneratio. Nam etsi rectam & orthodoxam fidem non nihil luxare visus est; hoc tamen crimen procerum importunitati, fideiq. peruersitati tribuendum est, qui simplicem, parumq. in pietate firmam animam, minimeq. barathra prospicientes, quo libuit abduxerunt, exactæq. doctrinæ fucos atque prætextu, vitij zelum effecerunt. At nos, quod communius est, tum patrem, a quo Imperatoriæ potentiæ, & fidei Christianismo fundamenta iacta sunt, tum etiam doctrinæ hereditatem ad filium deuolutam cogitantes, eius qui iuste semper in Imperio vixerat, pioq. sine vitam clauserat, nobisq. principatum reliquerat, merito tabernaculū honore complectebamur. Vt autem magnæ & Imperatoriæ vrbi propinquus fuit; quid totius exercitus satellitium & stipationem, armatamq. turmam, Imperatori, tamquam viuo exhibitam, commemorare attinet, aut præclaræ ciuitatis effusionem, omnium quæ vumquam fuerunt, aut futuræ sunt, celeberrimam?] hætenus de laudibus atque Constantij funere Gregorius: quod curatum fuisse per Iouianum Protectorem domesticorum, Ammianus testatur.

Videre iam videor, lector, ex obducto tuæ frontis inter legendum supercilio, te hæc in infenso animo accepisse: sed amabo te, animæ quior esto, & patere nos de his paulo fusius differentes, atque

Excusatvr a Gregorio Constantius.

Greg. Nazian. orat. 2. in Iulian.

Celebrare nimirum videtur Gregorius Iulianum.

Vnus Constantii.

Amm. lib. 27. Gregorius ab auctore excusatvr.

atque suspende interea de Gregorio tanto viro ferre sententiam. Primū quidem illud absque contentione puto concedes, nullius animum vel leui saltem suspicione iure pulsari posse, Gregorium (quod sæpe factitare solent encomiastæ oratores) in his dicendis adulationis vitio laborasse: siquidem eius laudes prædicabat, qui vita defunctus esset, a quo aliquid sperare nõ poterat, nec a successoribus eius, infantula posthuma tantum post se relicta.

Hoc igitur narrationis ingressu paucis hinc turpis adulationis suspicione prorsus absterfa, quæ esse solet ad mentiendum illecebra; illud quoque velim, pie lector, attendas, scriptionū atque tractationum genera cum soleant esse diuersa, non eadem ab omnibus requirenda, atque frustra in altero quæri, quod in altero tantum præstari solet. Quis, rogo, nesciat, encomiastis tractatoris alios esse numeros, alios vero ab eo diuersos historiarum scriptoris? Ille namque parua, et si vera, amplificationibus tamē reddere solet maxima, & facere verisimilia vera: coarctatur hic inter angustos limites veritatis, quos cū semel excefferit, esse desinit quod proficitur historicus, & in alienis iam castris perfuga vagatur; ita vt ex huiusmodi tessera agnoscat encomiastes, & qui censeatur historicus. Cum itaque Gregorius noster summo studio eloquentiæ binas illas in Iulianum luculentissimas scripserit orationes: vnde magna vis dicendi, ac vehemens suppeditari solet oratoribus argumentum, ex comparatione probi viri, aliquem demonstrare esse deterrimum: haud arbitror quemquam adeo seuerum, ac plane rigidum posse Gregorij esse censorem, vt non hic aliquid eidem concedendum putet, si comparans cum Iuliano Constantium, vt illum in locum infimum deprimat, hunc super sidera sit conatus extollere: Quæ enim impetu quodam dicendiq. copia fertur oratio, nescit habenas; cum in his præsertim opinione hominū videatur oratoris gloria collocata, si quæ minima existant, maxima omni ex parte esse demonstrat. Hac igitur ratione licuit Gregorio, cōparatione Iuliani laudare Constantium, & in laudando excusationem mereri, si petitis vndique argumentis, & quibuscumque ascitis coniecturis, in eo fuisse nimius videatur. Comparatione pessimi laudari interdum malum, vsu sæpe venisse, immo & ex diuinæ Scripturæ præscripto, quis ignorat? vt illud Ezechielis a demonstrat, cum comparatione scelestissimæ Hierusalem, iustificari ait, nempe videri iustas Sodomam atque Samariam.

At cum nec liceat oratori omnino mentiri, præsertim Christiano; hic modo accuratius inuestigemus, an Gregorio, quem comparatione cum Iuliano inita Constantium iure laudasse diximus, & eo in argumento versatū ex paruis magna componere voluisse, possit aliquo modo mēdacij crimen impingi: in hoc nāque totius huiuscemodi controuersia verti cardo videtur. Cum enim multus est in commendando Constantio ex pietate, nempe ex cultu erga Christianam religionem exhibitio: certe quidem ex promulgatis ea de causa ab se legibus, alijsq. edictis aduersus idololatrias, superstitiones, incantatores, & magos sæpe sancitis, cum patri suo Constantino, tum alijs compluribus orthodoxæ etiam fidei Principibus Constantius impar existimari minime potest: qua de re cum a Gregorio merito laudatur, tum inter alios ab Ambrosio b digno elogio prædicatur, cum ait: Constantius augustæ memoriæ nondū sacris initiatus mysterijs, contaminari se putauit, si aram illam videret: iussit auferri, non iussit reponi. Id quidem Romæ accidisse diximus, cum ipse ascendens Capitolium, aram Victoriæ inde tolli præcepit. Ex his igitur summarum laudum sibi Constantium præconia comparasse, nemo est qui iure inficias ire possit. hocq. sensu accipienda sunt ea quæ alibi idem Gregorius c de eodem ipso Constantio ait, fuisse religiosissimum Principem, vt quisque alius eorum, quos ipse nouisset Imperatorum.

Quod vero spectat ad cultū Catholicæ pietatis: licet idem Gregorius ipsum excuset, haud tamen eum non errasse defendit, quem a suis fuisse deceptum, tum ibi, tum alijs etiam in locis constanter affirmat. Qua quidem in re, id ipsum quod Gregorius, præstiterunt Athanasius & Hilarius, qui grauissime a Constantio vexati sunt; cum scilicet interdum sic eum redarguant, vt excusent: nam inter alia sic Athanasius d: Illi (nempe Episcopi Ariani) præter mentē Constantij Imperatoris humani & pij, pro libidine quæ volunt promulgant, & faciunt ea quæ libet, & in faciendo vtuntur magna vafricie, &c. ] habet & id genus multa in Apologijs suis ad Constantium scriptis: id ipsum Hilarius in libris ad Constantium, alijsq. locis superius recitatis, quos, prolixitatis causa vitandæ, hic iterum repetere prætermittimus.

Verum quòd Gregorius non Constantium modo excusasse, sed & visus sit absoluisse, quin etiam in cælis cum beatis spiritibus collocasse; in his quidem a ceteris longe discrepat. Sed venia dignus error: cum ignorans facti, eum putauerit poenitentem, quem vltimis illis verbis, quibus absolutis efflauit animam, doluisse ferunt, quòd nouis e studiuisset dogmatibus. magna profecto ista fuit Imperatoris confessio, vltimo elogio rescidisse, quod viginti quinque annorum

CHRISTIANI  
MODI ORATIONUM  
VITIOSA

Exech. 16.

CONSTANTIVS  
VNDE VERE  
LAUDEM MERUIT.

b Ambros. ad Valentinian. epist. 31. vet. edit.

c Greg. Nazian. in carm. de trinitate.

d Athanas. orat. 1. contra Ariam.

ALIQVA CONSTANTII MORIENTIS POENITENTIA.

e Greg. Nazian. orat. in laud. Athanas.

A rum spatio magno labore & industria extruxisset. Habuit id quidem pro constāti Gregorius, quod disertis verbis affirmat a, pio sine vitā clausisse Constantiū. Quod si vere, prout ipse putauit, accidisse contigerit; haud abhorret a fide, quod relatione multorum fuerat diffamatum de audito cælitus cantu: cum gaudiū fiat in cælo super vno peccatore poenitentiam agente. At hæc, quæ de Constantij poenitētia a Gregorio enarrantur, post susceptū ab Euzoio baptismū oportuit accidisse, cum iam (vt ait) proxime moriturus esset. Istæ autem a nobis dicta sunt, non tam ad absoluendum Constantium, quàm ad excusandum atque defendendum Gregorium, quē inuerecunde atque admodū temere complures in crimen vocant proditæ veritatis.

Reliqua vero, quæ ad eius mores laudabiles spectat: eum enituisse egregia castitate, adeo vt nec aliqua potuisset aduersa vel leui suspicione pulsari, Ammianus affirmat. Quod autē pertinet ad alios probe compositos actus, necnō quæ eidē vitio vertebantur, atque de eius vultus effigie: habes hæc omnia fusius ab Ammiano recensita. Cum vero ipsum constet, ex ijs quæ a Gregorio dicta sunt, fuisse Christiano ritu sepulturæ mandatum: miramur dici eumdem Constantium inter diuos esse relatū: nisi fortasse id Iulianus Apostata præstitit ad abolendas contractas ex ingratitude notas. Hic tandem finis Constantij Imperatoris plane felicissimi, & nulli Augustorum secundi, nisi Catholicæ fidei professoribus negotium faceffisset. Vixit, inquit Victor historicus b (quem hoc anno Iulianus Consularem præfecit secundæ Pannoniæ, & ærea quoque statua honorauit c) annos quadraginta quatuor. Imperauit cum patre, fratribus, ac demum solus annos trigintanouem; factus Augustus annos viginti quatuor expletos; octo solus, cum fratribus & Magnentio sexdecim, Cæsar quindecim. Hæc cum ita legantur apud Victorem, deprauata esse noscuntur. Illud autem de annis Imperij Constantij certum est, eius Imperium inchoatum esse ab obitu Constantini, anno Domini trecētesimo vigesimo septimo, XI.

C Kal. Iunij, quo ille mortuus est, productumq. ad præsentem vsque annum, quo obiit tertio Nonas Octobris: ex quibus constat ipsum imperasse post patrem annos viginti quatuor, menses quatuor, & dies quatuordecim. Cetera vero, quæ contigerunt hoc anno post Constantij obitum, cum Iulianus solus coepit moderari habenas Imperij, dicemus sequēti Annalium Tomo.

His igitur, quæ ad statum Romani Imperij pertinent, enarratis: modo, quonam statu essent res Ecclesiasticæ, pertractandum. Vbique luctus, vbique dolor, dominantibus Arianis, Orthodoxis vero fidei defensoribus magna ex parte exilio pulsus, vel factis extorribus: reliquis ferme omnibus, per paucis exceptis, foedus foede ineuntibus cum Arianis. Sed qui regia sibi iuncta potentia in populū Christianū diabolus adeo publice & aperte grassabatur vt leo: in secretiorē illam Ecclesiæ partem, quæ eremi detinebatur ergastulis, in monachos inquā illos, qui seclusi sæculo, cælo viderētur inclusi, Angelis parē vitā in terris agētes, sese serpētis instar, occultis spiris obuolutū ingessit: peruasitq. primū (quod superius dictū est) Aegypti solitudinis monachos, schismatis Meletiani & Arianae hæresis complures cōplicitis nodis obuolues.

Penetrauit eiusdē quoque serpētis virus monachos qui erant in Mesopotamia (extitit provincia illa, in qua primū de abrenunciatione iussio data est a Deo fidei parenti Abraham, monachorum germinibus fertilissima) dum per pseudomonachos quosdā, quorum nomina recenset Theodoretus d, Dadoen \*, Sabbam, Adelphiū, Simeonē, Hermā, & alios quosdā inter eos hæresis spargitur \* Massalianorū, qui ijdē Euchaitæ sunt dicti, Latine autē Precatores sunt nominati: quos & se spirituales dicere solitos idē Theodoretus affirmat e. A tēporibus nāque Constantij hanc hæresin coaluisse in Mesopotamia, auctor est Epiphanius f, cui maiorē fidem præstandam putamus, vtpote tunc viuenti, & aduersus eam scribenti, quàm Theodoro affirmanti temporibus Valētiniani atque Valentis Imp. prodiisse. His iure congruit illud Dauidicum g: In via hac, qua ambulabā, absconderūt superbi laqueū mihi. ] dū enim (quod decet sanctos monachos) orationibus iugiter vacant (nam & Dominus h admonuit semper orandū) h Luc. 18. eo superbiæ atque arrogantia elati sunt, vt præter orationem cetera cuncta esse parui vel nullius plane momenti affirmarent.

Sed hic primum altius est repetenda ex Epiphanio Massalianorum origo. Secta illa erat nõ ex Christianis, vel Iudæis, Samaritisve comparata, dicta Euphemitarū, sed ex Gentilibus: qui cū plures deos assererent, nõ nisi tamen vnū adorarēt, quæ dicerent Omnipotentē: hiq. solerēt in publicis a se ædificatis oratorijs cōuenire precū causa. Hos quoque seipfos nominasse Martyrianos, quòd cum Gentiles essent, a prouinciarū Præsilibus persecutionem sint passi, & complures ex illis occisi a Lupiciano Prætoze, idē Epiphanius tradit. Sed & Satianios eisdē se appellasse, propter cultum, quæ exhiberent Satanae, ne ab eo læderentur, idem affirmat. Ceterum diuersi plane ab his sunt, de quibus hic agimus, a precibus item dicti Massaliani: qui Constantij temporibus prodire ex Christianis, iisdemq. monachis, ijs scilicet, qui (vt

a Greg. Nazian. orat. 2. in Iulian.

MORIS LAUDATI  
CONSTANTII.

b Vict. in Iulian.  
c Amm. lib. 21.

MISERANDVS  
STATVS ECCLESIAE.

MASSALIANI  
HÆRETICI.

d Theod. hæret. fabul. lib. 4. c. 10.  
\* Daodem,  
\* Messalian.  
e Theod. hæret. fabul. lib. 6.  
f Epiph. har. 80.

g Psal. 141.  
h Luc. 18.

EUPHEMITAR  
MARTYRIANI  
HÆRETICI.

dictum est) solitudinem Mesopotamiæ incolebant: qui quidem illud primum iecerunt struendæ impietatis fundamentum, vt ascerent ex sententia Domini semper orandum, ac proinde precationem semper vacandum esse, ac cetera omnia negligenda: idque affirmantes esse tanti momenti, vt solum sufficeret ad omnes potestates aduersarias superandas. Ex hoc in primis prouenit, vt quod erat monasticæ disciplinæ coniunctum, opus manuum penitus prætermitterent: illud Domini<sup>a</sup> vsurpantes: Operamini cibum, qui non perit. ] sed & ieiunium penitus ignorabāt: satis dicentes sufficere ad mentē expurgandā, orationē: ijdē quoque ad preces coibant permixti mulieribus, quod a sanctis Christianorū institutis penitus abhorrebat.

a Ioan. 6.

DELIRAMEN-  
TA HAERETI-  
CORVM MASSA-  
LIANORVM.

At parum fuit illis, ex eiusmodi male assumpto principio, labefactare monasticam disciplinam, nisi etiam corrumperent Ecclesiastica dogmata: Siquidē eos nefandum illud dogma excogitasse, Theodoretus affirmat, vt dicerent, sacramenta Ecclesiæ nec prodesse, nec obesse, sed oratione tantum peccata laxari, dæmonesq. fugari: seq. habere, impie iactabant, baptismū ad instar nouaculæ: vt sicut hæc pilos corradit, & tamen ijdē ex radicibus iterum pullulant; ita, ex illorum sententia, post baptismum remaneat peccatum originale: perpetua tamē oratione peccati radicem prorsus euelli, asseriebant: habereq. vnūquemque hominem dicebāt habitantē in se dæmonem; nec ipso caruisse Apostolos; eum vero tantū oratione fugari: quæ aiebant posse quoque effici homines impassibiles, atque participes diuini Spiritus, & coniunctione animi cum cælesti spōso, mira dulcedine perfrui. Duas insuper addebant possidere homines animas, quarum alteram esse supercælestem: garriebant etiam capaces se esse corporeis oculis videndi sanctissimam Trinitatem. Vnde accidebat, vt huiuscemodi visionibus, quæ per dæmonum illusionem solent fieri, delectarentur. quarum apparitionibus, ac pariter reuelationibus eo insanie peruenere, vt non tam dicerēt se esse perfectos, sed vel Angelum, vel Prophetam, immo & Christū esse iactarent, reliquos autē indignos esse Christiano nomine. Addit his Theodoretus<sup>b</sup>: Multa quoque alia faciūt, quæ eorū phrenesin arguunt. Nam (inquit) repēte saltāt, & super dæmones se saltasse iactant: et digitis sagittantiū speciem præferunt, se in dæmonē iaculari affirmantes: et quædā alia faciūt simili furore plena: et ideo Enthusiastarū, hoc est diuinorū furore correptorū, nomen sortiti sunt. ] ita Theodoretus. Et sane quidē eiusmodi visi sunt esse, vt inter insanos, mēte captos, & furore arreptos numerandi potius fuissent, quàm inter hæreticos, nisi omnes hæretici diuersis modis insania laborarent, & furore perciti essent.

b Theodo. hares.  
sic. fab. lib. 4.c Damasc. hares.  
So.  
CRVDELITAS  
MASSALIANO-  
RVM HAERETI-  
CORVM

Tractatur istec nō a Theodoro tantū, sed etiā a Damasceno, qui & de eorū in pauperes immanitate hæc addit: Inhumanitatē (inquit) in mēdicos inducūt: negāt enim ijs dandū, qui publice ea quæ ad victū pertinent, quærunt; aut ijs, quorū manus opere labefactatæ sint; aut ijs, qui aduersa fortuna vtantur, vel corporū debilitate, vel morbis, vel acerbitate creditorum vexentur, vel furū iniurijs; vel alijs, qui huiusmodi casus experti fuerint, subuenire oportere eos, qui ab illis discreti sunt, & aliquid boni agere instituunt: sed sibi omnia esse suppeditanda, eo quod ipsi soli sint pauperes spiritu. ] hæc Damascenus, qui de his plura subdit; additque, eosdē docuisse, ad libitum dirimi posse coniugia; suadereq. filijs neglectū parentum, & ad sibi omnia conferenda solitos exhortari: negasse quoque eos, quemquā initiari sacramentis, nisi super quem visibilis gratia Spiritus sancti descenderet. phantasticis enim huiuscemodi visionibus a dæmone illudebātur, vt super eos visibili signo apparere videretur Spiritus sanctus, cum præfertim ordinationes celebrarent; nam habebant sacerdotes & Episcopos.

d Aug. de hares.  
cap. 57.LVDIBRIVM  
MASSALIANO-  
RVMe Theodo. hares.  
fabul. lib. 4.

Quod vero in vnoquoque sacramento requirerēt visibile signum, istæc de eisdē risu digna narrat S. Augustinus<sup>d</sup>: Nōnulli dicūt eos de purgatione animæ nescio quā phantasticā & ridiculā fabulam narrare: porcā scilicet cum porcellis suis videri exire de ore hominis, quādo purgatur; & in eum visibili similiter specie, ignē, qui non comburat, intrare. ] hæc Augustinus. Eo quoque illusio dæmonis ipsos impulit, vt (quod testatur Theodoretus<sup>e</sup>) futurorū reuelationes se habere gloriarentur. Quomodo autē hos expulerint Catholicæ professionis Episcopi, Latotius Melitenis, Amphilochius Iconij, & Flavianus Antiochiæ, idē subdit: sed de his suo loco dicendum. Non leuis negotij erat opus, hos habitu sancto latentes detegere: nam illis ex dogmatis præscripto iurare ac peierare fas fuisse, idem qui supra, tradit Damascenus. Massalianorum quoque eam sententiam fuisse, S. Hieronymus docet<sup>f</sup>, vt dicerent, posse hominem ad perfectionem, atque ad similitudinem & æqualitatē Dei, humana virtute & scientia peruenire: ita vt assererent, se ne cogitatione quidem & ignorantia (cum ad consummationis culmen ascenderint) posse peccare. sic de his S. Hieronymus.

f Hieronym. dial.  
aduers. Pelag. in  
præfat.g Epiph. hares.  
So.  
MASSALIANO-  
RVM HABITVS.

Quod vero ad habitū corporis spectat, hæc Epiphanius<sup>g</sup>: Sed & in alia forma inuenti sunt ijdē venerādi nostri fratres, qui in monasterijs per Mesopotamiā degunt (quas & Mādras, hoc est ouilia, siue cohortes appellant) nā comas muliebres producunt, & sacco conspicuo incedūt: Oportebat

A Oportebat autem filios sanctæ virginis matris nostræ Ecclesiæ esse reuerēdos in tonsura, & colere Deum occulte videntem occulta. ] & paulo post: Alienum est a Catholica Ecclesia factus conspicuus; & coma extenta, a prædicatione Apostolorum. ] hæc ipse. Quod autem ad propagationem huiuscemodi generis monachorum: haud prætergressi visi sunt Mesopotamiā, vel Syriam, occulte serpentes, eo quod expellerentur ab omnibus, sicubi detecti essent, cum occulte serperent sicut cancer.

Quod vero ad disciplinam monasticam pertinet: eam partem complures etiam in Occidente tunc sectati sunt ignaui monachi, qua negarent esse manibus operandum: aduersus quos S. Augustinus commentarium illum scripsit, De opere monachorum. Eiusdem plane generis ille visus est esse monachus, quem Siluanus Abbas ad meliorem frugem restituit, de quo sic in Vitis Patrum: Quidam peregrinus frater venit ad Abbatem Siluanum in monte Sina, & vidit quod fratres operarentur, & dicit eis: Quare operamini escam, quæ perit? Maria autem optimam partem elegit. Tunc senex dicit discipulo suo Zachariæ: Da illi codicem, vt legat, & mitte illum in cellulam, quæ nihil habet. Hora autem nona circumspiciebat frater ille viā, si forte vocaret eum senex ad comedendū. Postquā autē transijt hora nona, venit ad senem, dicens ei: Numquid hodie non comederunt fratres, Abba? Cumq. senex fateretur; ait ille: Quare me non vocasti? Tunc dixit ei Abbas Siluanus: Tu homo spiritualis es, & non habes necesse hanc escam: nos autem tamquam carnales opus habemus comedere, ideo operamur: tu autem optimam partem elegisti: legis enim quotidie, & non vis carnalem escam accipere. Quod cum audisset, cœpit pœnitere, & dicere; Indulge mihi Abba. Tunc respondit illi Siluanus: Ergo necessaria est Martha Mariæ: propter Martham enim & Maria laudatur. ] hæc ibi de monacho ea ex parte Massalianorum errorem sectante: ipsi enim qui eius sectæ erant (vt diximus) hi spirituales se nominabant, reliquos vero carnales.

C Quod autem ijdē dicerent Massaliani, ab hominibus orantibus dæmones foras egredi per excrementa, per sputa, mukum, & alia: in memoriam reuocatur, his contraria conatum esse dæmonem suadere monachis quibusdam Aegypti; nimirum, peccatum esse eiusmodi necessaria corporis excrementa egerere: in quos iure expostulat Athanasius, sic scribens ad Ammonem monachum, cum inter alia hæc ait<sup>b</sup>: Diaboli artes nequeo nō mirari: qui lues & corruptela cum sit, sanctitatis & puritatis specie plenas rationes subiiciat: at id potius vt insidietur, quàm vt probet, facit. Ideo enim ista auribus Ascetarum insufurrat, quæ nihil ad vitam commodi aliud, quàm quod nouitatis & nugarum plenas rationes diligenter euitandas (vt antea monui) conferunt: vt dum eos a consueto & salutari studio reuocarit, regnare solerentur potiri videatur. Quid enim, rogo te dilecte, & in primis pie, sceleris aut labis habeat ipsa, quæ postulante natura fit, excretio? verbi gratia, si quis erumpentem e naribus mucorem, vel ipsa oris sputa vitio vertat? atque & his ampliora longe possumus addere; ventris nempe deiectiones, quæ ita cunctis existunt necessariae, vt sine his ne viuere quidem animal natura voluerit. Deinde cum hominem manuum Dei opus esse, diuina Scriptura<sup>c</sup> docente, credamus: qui fit, vt ex munda facultate polluti aliquid & contaminati operis prodeat? Deinde si, quod in Actis Apostolorum<sup>d</sup> didicimus, Dei genus sumus; immundum prorsus in nobis & contaminatum nihil habemus. Tum enim inquinamur solum, cum pessimi odoris opus, peccatum operamur. ] Subdit autem, ex sententia Domini male accepta, hanc eos hausisse hæresin; qui ait<sup>e</sup>: Non quæ intrant per os coinquinant hominem, sed quæ exeunt. ]

D Porro ea scripta epistola Athanasius emergentem e scrupulo quorundam & dæmonis fallacia hæresin cito compressit, atque succidit: quam eo vsque progressam esse declarat, vt eadem ratione matrimonium quoque damnarent, quod in procreatione prolis e corpore progredi semen necesse esset. Detecta est plane diaboli mira calliditas, qui sic (quod est apud Isaiam<sup>f</sup>) deduceret iniquitatem in funiculis, vt ex eis efficeret vinculum plausfri. Demum vero Athanasius ad eundem Archimandritam Ammonem eadem epistola hæc perorat: Quare hoc vnū abs te cōtenderim, Pater, vt qui tuæ fidei cōmissi sunt greges aduersus ista munias, & Apostolicis verbis horteris, Euāgelicis demulceas, eisdē Psalmis cōsulas, suadeasq. vt secundū Dei oracula viuificari postulet: quæ nihil aliud, quàm vt puro corde eidē seruiamus, docēt, &c. ]

E In horum pariter classē adlegendi sunt illi pseudomonachi, quorum S. Epiphanius in sua Anacephaleosi meminit, atque in primis de Zacchæo, cum ait: Zacchæus, qui nuper mortuus est in Montana circa Hierosolymam regione, penitus cum nullo homine preces faciebat; sed & ob eam causam audēter sancta mysteria contrēctabat; & sacrificia, cum laicus esset, impudēter tractabat. Alius vero quidam (quisquis tandem ille erat vir) qui vitam sane piā viuere putabatur, & in monasterio circa deserta Aegypti habitabat: itemq. alius & Sinæum

MONACHI NE-  
GANTES OPE-  
RANDVM MA-  
NIBVS.  
a Vitis. Patr. par.  
2. 9. 51.MONACHI QUI-  
DAM AEGY-  
PTII PATVO  
ERRONE LAPSI.b Athanas. ad  
Ammonem mo-  
nach.

c Genes. 2.

d Act. 17.

e Math. 15.

f Isa. 5.

MONACHORVM  
QUORVMDAM  
DELYRIA.

montem habitans : qui ex somniis iuueniliter ac fortiter, sed temere egerunt, vt impositionem A manuum ad Episcopatum susceperint, federintque; ac quæ Episcoporum sunt, facere aggressi sint ad se non pertinentia . Alii autem non pauci seipfos castrare ausi sunt, præter mandata, nimirum iuuenilis & robustæ actionis gratia. Alii vero fortiter sibi agere videntur, qui audent non consultis aliis, & præter aliorum morem, velut ab Orthodoxis progressi, collegium sibiipsis contrahere, & citra vniuersalis Synodi approbationem, rebaptizare eos, qui ad ipsos accedunt, nimirum ex Arianis : cum nondum res sit ex censura Synodi, velut dixi, decisa . ] et paulo post: Sunt & alii, quorum vnusquisque per seipsum precatur, & non cum aliquo in totum ( nemini scilicet communicare volentes.) Aliqui vero precantur in vinculis præter Ecclesiæ statutum . ] hæc Epiphanius.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΗΑΡΕΣΙΑΡΧΑ

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΗΑΡΕΣΙΑΡΧΑ

ΚΟΝΚΙΛΙΟΝ ΓΑΝΓΡΕΝΣΕ ΑΥΤΟΡΙΤΑΤΕ ΡΟΜ. ΠΟΝΤΙΦ. ΚΟΛΛΕΚΤΥΜ.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΗΑΡΕΣΙΑΡΧΑ

a Socrat. lib. 2. cap. 37. b Sozom. lib. 3. cap. 15.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΕΝΟΥ ΔΙΔΥΚΤΟΥ ΑΒ ΗΑΡΕΣΙΑΡΧΑ

At longe his tetriora videri possunt, quibus Eustathius infecit monachos, atque, si licuisset, vniuersam Dei Ecclesiam : hic enim adeo fuit monachismo, vt spreuerit reliquos Christianorum ordines, & prætextu quodam sanctitatis, Dei Ecclesiam, quæ instar saganæ omnium genera piscium cõgregantis, cunctos amplectitur, pessum dederit, atque ferme penitus fuisset demolitus, nisi cito securis Apostolica infaustos palmites succidisset : cum auctoritate Rom. Pontificis, Gangris ciuitate in Paphlagonia congregata Synodo, quot hæreses delirus Eustathius statuerat, tot aduersus eas statutis canonibus, Patres paribus suffragiis damnauerunt. Porro hic de his agere ad calcem ferme Tomi huius distulimus, vbi simul cõgessimus quæ ex monachis, toto hoc annorũ periodo, quo præsens Tomus includitur, hæreses prodierunt; cum quo potissimum anno Constantini dicta Synodus fuerit celebrata, minime apparet. Cum tamen certum sit, ex præsentia Osij Episcopi Cordubensis, qui eidem Synodo interfuisse legitur; ipsam celebratam esse temporibus Constantini Magni, cum Osius a Romano Pontifice Legatus in Orientẽ missus est, vt omnem labantem Ecclesiarum statum cõponeret, prout superius pluribus diximus. Quod igitur idem Osius Apostolicæ sedis Legatus eidem Gangrensi Concilio præsto fuit: inde puto accidit, vt Symmachus Papa in sexta Synodo Romana libere testatus sit, canones Gangrenses Apostolica auctoritate conditos esse.

At priusquam de his agamus, de Eustathio prauorũ huiusmodi dogmatũ architecto differendum est. Hũc fuisse Eustathium illum Episcopum Sebastie in minori Armenia, de quo sæpe superius, atque sapius quarto Tomo dicturi sumus, Socratis a, atque Sozomeni b, & aliorũ recentiorum, qui hos sunt sequuti, historicorum assertione traditur. Quod quidem mihi nulla prorsus ratione probatur: cum e contrario plura sint, quæ dictis auctoribus magnopere aduersentur. Et in primis, quod S. Basilius duabus epistolis cum diligenti scopâ cunctas eiusdem Eustathii Sebasteni turpitudines in vnum congerat, easdemq. singulas spectandas palam exponat; nullam prorsus de huiusmodi hæresibus, vel eius damnatione facta in Gangrensi Concilio, mentionem habuit; quæ quidem ad totam eius vitam fugillandam, ante omnia ponenda esse videbantur. Nec est quod dici possit, ante Conuentum illum Gangrensem, eas a S. Basilio fuisse scriptas epistolas: cum illæ datæ habeantur tempore Valentis Imperatoris; Synodus autem illa, cui interfuit Osius, Constantini temporibus superius a nobis notatis habitasse intelligatur.

Rursum vero cum in compluribus Synodis, teste ibidem S. Basilio, & aliis, reperitur Eustathius fuisse damnatus a Catholicis ob perfidiam Arianam, quam sectabatur; in nulla ipsarum apparet proposita fuisse querela, vel saltem in memoriam reuocata hominis damnatio, aut ad infamiam ipsius aliqua ex more facta mentio tot eius hæresum, quæ damnatæ cum auctore haberentur in dicto Gangrensi Concilio. Sed & quod magis istud ipsum persuadendi vim habere posse videatur, illud plane est; quod fungente ipso Eustathio cum collegis legatione E apud Liberium Romanum Pontificem ( vt suo loco dicitur ) cum, vt audiretur, professio ab eo exigeretur Catholicæ fidei; nulla alia ab ipso edita est, præter illam, qua se fidei a Patribus Nicææ editæ professorem esse significaret: cum alioqui hæresum omnium, quarum causa in Synodo ante damnatus fuerat, expressa mentio habenda, & peculiaris detestatio, plenaq. illarum abdicatio, ex instituto Ecclesiasticæ disciplinæ, adiicienda fuisset, si reuera ipse tot hæresum prauus inuentor, atque promulgator extitisset.

Insuper cum apud neminem antiquorũ auctorum, qui hæreticorũ catalogum scriptis fuerit prosequutus, idem Eustathius Sebastenus ea labore infamia, vt illorũ errorum, qui Gangris recensiti atque damnati fuere, auctor esse dicatur, non apud Epiphanium, aut Philastriũ, Augustinum, Theodoretum, vel Damascenum: plane satis aperte demonstrari posse videtur, aliquem alium Eustathium a Sebasteno diuersum, fuisse earumdem hæresum institutorem. Sed rursum, cum sicut nec eius, ita nec ab eo promulgatorum dogmatum apud ipsorum aliquem, qui

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΗΑΡΕΣΙΑΡΧΑ

A qui diligenti studio hæreses omnes atque hæresiarchas recẽsuere, mētio facta esse reperitur: illud facile persuadet, vt existimem ipso sui ortu hæreses illas cum hæresiarcha compressas, atque adeo extinctas penitus esse, vt etiam ab omni memoria fuerint obliuione deletæ. Cum igitur eiusdem Gangrensis Synodi Actis Socrates & Sozomenus inuenerint eorundem errorum in crimen adductum Eustathium quemdam: quod quisnam ille fuerit, haud haberetur expressum, quodq. alium nescirent Eustathium hæresis infamatum ea ætate, præter Sebastenum, qui hæresis Arianæ causa reperiretur sæpe dānatus: eidem ea omnia adscribere: perinde ac si vno inuento fure, eidem furta omnia eius regionis absque alio indicio tribuantur, quem tamen complures contrariæ probationes absoluant.

Sed malus opinator Sozomenus errores ex errore deducens, atque vna confarciens, tradit eundem Eustathium Sebastenum auctorem fuisse vitæ monasticæ, quæ vixit in Armenia, B Ponto, & Paphlagonia: nam ait: Apud Armenos vero, Paphlagones, & Ponti accolæ fertur Eustathium Ecclesiæ Sebastie, quæ est vrbs Armeniæ, Episcopum, primum cõepisse vitã monasticam, & austeram illius institutionem colere; a cibis ad viuendum necessariis, & a vestibus, quibus vtendum est, abstinere, morum & vitæ accurate traductæ auctorem extitisse: adeo, vt nonnulli constanter affirmant, librum Basilij Magni Cappadocis, qui Ασκητικὸς, id est, de Vita & disciplina monastica, inscribitur, ab eo editum esse. Dicitur porro, præ nimis exquisita disciplinæ norma in absurdas obseruationes lapsus esse, easque a legibus Ecclesiasticis penitus discrepantes. Attamen sunt quidam, qui illum crimine eripiant, incusentque nonnullos ex eius discipulis, quod nuptias reprehendant, &c.] enumerat enim errores omnes in dicto Gangrensi Concilio condemnatos.

Sed hic siste, lector, ne inconsulto auctorem errantem sequens, æque cum illo in errorum C foueas te præcipitem dedas. At iam singula ab eo descripta, hic vero recitata exactissime disquiramus. Tantum abest vt Eustathius Sebastenus auctor dici possit monasticæ vitæ, quæ in Armenia, Paphlagonia, atque Ponto coaluit; vt nec si ipse monachus fuerit, aliquo digno teste probari possit. Siquidem S. Basilius eiusdem viri vitam a cunabulis prope retexens b, cum eius institutionem Alexandria sub Ario magistro recensent, reditumque in patriam referat, & quas passus est abdicaciones ob Arianam hæresin, antequam Episcopus esset, vel cum factus Episcopus: nullam vmquam habuit mentionem de suscepto ab eo monastico instituto: quod certe minime prætermittendum fuisset. Quin insuper scribens ad eundem Eustathium ipse Basilius c, & opportuna occasione recensens diuersarum prouinciarũ, quos nouerat, monachos; necessaria quadam illatione, de ipso Eustathio, quod monachus fuerit, mentionem facere debuisset; at cum ne verbum quidem, vel saltem nutum expresserit, omnis plane de D Eustathij monachismo existimatio & coniectura penitus deficit. Rursus vero S. Epiphanius d, qui eodem quoque vixit tempore, dum de Ario hæresiarcha agit, quem condiscipulum fuisse tradit Eustathij, vtpote qui simul Arianam hæresin didicerint, nullam prorsus de Eustathij monachismo habuit mentionem: qua quidem occasione, Aerij praua dogmata æque disseminantis minime prætermittenda erant. Quo igitur teste prodit Sozomenus Eustathium monachorum primum in Armenia, Ponto, & Paphlagonia auctorem, quem nec fuisse monachum, certa alicuius testificatione poterit affirmare?

Sed demus licet Eustathium Sebastenum ante Episcopatum fuisse monachum: non tamen vlla prorsus ratione probare quis poterit fuisse in nominatis regionibus monachorũ primum auctorem, institutoremque. Etenim quonam pacto, quæso, homo sub Ario Alexandria institutus, reuersus in patriam semper perseverans Arianus, potuit auctor fieri monachorũ, quos E fide Catholica præ ceteris enituisse constat? Id quidem de Ponticis monachis pluribus testatum esse Gregorium Nazianzenum, superius demonstraui. Ceterum ante Basilium nullum viguisse cõnobiticæ vitæ vsum in Armenia, Ponto, Paphlagonia, alijsve adiacentibus prouinciis, ex his quæ S. Basilius scribit ad Neocæsarienses, per facile intelligi potest: vbi hæc ipse, quæ licet longe superius alia occasione recensuerimus, sunt tamen hic necessario repetenda: Accusamur vero (inquit e) & huius, quod homines habeamus monachos pietatis studiosos, qui Mundo renunciarint, & vniuersis sæculi istius curis, quas Dominus comparat spinis fertilitatem verbi impediētibus: qui huiusmodi sunt, mortificationem Iesu corpore circumferunt, ac cruce quisque sua accepta, Deum sequuntur. Ego vero omnem vitam meam impenderem, vt mihi possent ista impingi delicta, haberemque apud me viros, qui, me doctore, hoc pietatis studium amplexi hæctenus fuerint. Nunc autem in Aegypto quidem audio talem esse virorum quorundam virtutem, & forsan in Palæstina quoque sunt, qui ad Euangelij normam, vitæ suæ conuersationem perfectam reddant. Audio & in Mesopotamia viros esse perfectos

a Sozom. lib. 3. c. 13. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΕΝΟΥ ΨΑΛΣΟ ΚΡΕΔΙΤΥΣ ΑΥΤΟΡ ΜΟΝΑΧ. ΑΡΜΕΝΙΑΣ.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΝΕΚ ΜΟΝΑΧΥΣ ΨΥΙΣΣΗ ΠΡΟΒΑΤΥΡ.

b Basil. epist. 74. c. 82. prope fin.

c Basil. epist. 79.

d Epiph. hæres. 75.

e Basil. epist. 63.



MONACHORVM  
PONTICORVM  
AVCTOR BASI-  
LIV.

a Basl. epist. 79.

LIBER ASCETI-  
CVS VERE BA-  
SILII.EVTACTVS HÆ-  
RESIARCHA.

b Epiph. her. 40.

c Concil. Gangren.  
cap. 14. 15. 16.  
EVTACTO CON-  
VENIUNT  
DAMNATA IN  
GANGR. CONC.d Concil. Gan-  
gren. c. 12.e Epiph. heres.  
40.

perfectos & beatos.] hæc Basilius. Quod si in propinquieribus prouinciis, nempe minori Armenia, Ponto, & Paphlagonia monachi tunc fuissent, auctore (vt ait Sozomenus) Eustathio propagati: utique de illis dicere ob sui defensionem, sicut de ceteris, Basilius necessario debuisse. Quid enim & Neocæsarienses, Ponti primariæ ciuitatis accolæ, stulte admodum eius rei auctorem Basilius accusassent, si antea, Eustathio inuentore, monachi iam in Ponto coaluissent? En vides, lector, quàm longe a scopo veritatis Sozomenus erret, cum primas deferat Eustathio Sebasteno institutionis vitæ monasticæ in regionibus nominatis; quæ sunt iure tribuendæ Basilio, non tantum sua, sed & Neocæsariensium æmulantium assertione: vt de his nihil penitus reliquum sit, quod dubites: cum tamen in Cappadocia alii tunc cœperint eiusmodi institutionem vitæ sectari, vt idem ad Eustathium ipsum scribens<sup>a</sup> affirmat: quos in vnum collectos ipse Basilius regulis editis ad perfectam monasticæ disciplinæ normam primus excoluit.

Sicque & inanis prorsus esse conuincitur illorum assertio, qui adeo temere effutierunt, commentarium illum egregium S. Basilij de regulis, quibus monachi simul victuri, essent instituendi, fuisse dicti Eustathij Sebasteni, non autem Basilij; cum assertione Gregorij Nazianzeni, vt suo loco dicturi sumus, id exploratissimum habeatur: vt hoc in dubium reuocasse, summa stultitia sit. Ceterum in eo quod demum idem Sozomenus aliorum assertione excusare videatur Eustathium, quasi non ipse, sed discipuli eius fuerint illarum hæresum assertores; plane videtur minime accurate legisse dictum Gangrense Concilium, in quo primū mentio habetur de Eustathio, inde vero de eius discipulis: quos quidem in Armenia docuisse hæreses, Synodica Patrum tunc ad Armenos scripta demonstrare videtur.

Sed quinam fuerit hic Eustathius, quod minime esse potuerit ille Sebastenus Arianus; cum remaneat sane incertum: moueor interim coniectura, vt loco Eustathij, Euta-ctus reponendus sit: facile enim in scribendo error potuit irrepisse, vt pro Eutacto (quod esset nomen exoticum) sciens volensque librarius, Eustathium scripserit. mentio namque est de Eutacto monacho Armeno apud Epiphanium<sup>b</sup>, quem vixisse ait Constantij Imperatoris temporibus: ipsumque educatum refert in Palæstina a quodam Petro professione anachoreta, reuera autem impostore: Qui (inquit) reuersus ad suam patriam, multos eiusdem parvæ Armeniæ polluit, corruptis quibusdam diuitibus & quondam Senatorij ordinis, & multis spectabilibus viris, per quos illustres homines multos illic perdidit. Verum Dominus citius ipsum e vita sustulit.] relictos autem ab eo esse libros ait confertos hæresibus: Sed quod in dicto Concilio Gangrensi nullius earum mentio habeatur, sed tantum ipsarum quæ pertinent ad Ecclesiasticam disciplinam: facile consenserim, illas post eius obitum, ex Euta-cti libris ipsius discipulos promulgasse, ipsam vero Synodum adhuc eo viuente celebratam esse. Quod igitur hunc ipsum existimemus esse, quem Eustathium dicunt, cum similitudo nominis persuadet, tum locus, nempe Armenia, vbi docuit; tum etiam quod sic de eius discipulis subdit Epiphanius: Decipiunt (inquit) simplices homines habitu solitarie degentium, renunciationem quamdam iactantes.] At quænam hæc singularis renunciatio? utique ad illam Epiphanius visus est alluisse, qua dicerent (vt habet Patrum epistola ad Armenos) Nisi Christiani omnibus renuncient diuitiis, spem nullam apud Deum salutis suæ sibi reliquam fore: sed & illud, Non tantum filios relinquere debere parentes, & hos illos, verum vxores viros suos, vt salutem consequerentur: aduersus quem errorem extant canones<sup>c</sup> eiusdem Gangrensis Concilij.

Sed & quod ad habitum spectat: hoc illud est quod idem ait Epiphanius, hos quamplurimos habitu decepisse, nempe quod nouum quemdam sanctitatem præferentem gestarent amicum (fuisse namque eos in sæculo nobiles atque prædiuites, ex eodem Epiphanio vidimus) ad quem canon ille Gangrensis Concilij respexisse videtur; cum hos damnat, qui sic circumspecte vestiti pallio, contemnerent eos, qui breuioribus vterentur indumentis, nepe byrris<sup>d</sup>. Quod insuper ijdē sectarentur instituta Petri illius Palæstini, Euta-cti magistri, quæ Epiphanius refert quotidianas erogasse eleemosynas: inde potuit accidisse, vt ijdē oblationes ad erogandas in pauperes sibi dari, populo persuaderent; aduersus quos hæc decernentes sanciti fuerint in dicta Synodo canones septimus & octauus. Horum igitur omnium conuenientia inducimur, vt credamus Euta-ctum pro Eustathio esse reddendum: cum præsertim nullus alius hac ætate reperiatur, qui in minori Armenia id genus hominum in vnum collegerit: Sed quod cito (vt Epiphanius ait<sup>e</sup>) ex hac vita ipse deceperit, ob id remanserit eius nomen obscurum. Rursum vero quos reliquit ille post se libros impietate refertos, eosdem probe cognitos idem Epiphanius impugnavit, prætermittis erroribus illis ad Ecclesiasticam disciplinam spectantibus in Concilio Gangrensi damnatis, quod vel post dictum Concilium esse deserint, atque obliuione

obliuione sepulti, vel fuerint cum ipsorum auctore simul extincti. His addere non prætermittimus, errare Gratianum<sup>a</sup>, cum existimat hos Manichæos extitisse. Nam quod isti eleemosynam facerent, plane ab ipso Manichæorum instituto alienos fuisse constat: cum illi (vt superius dictum est) ex suæ ipsorum legis præscripto vetarent eleemosynas dari pauperibus; licet multa fuerint, quibus ijdē participarent cum Manichæis. At de Eustathij nomine hætenus: reliquum est vt singulos hic recenseamus errores, qui ab eodem Concilio Gangrensi reperiuntur esse damnati.

Eustathius itaque, siue Euta-ctus potius dicendus, scelestissimi illius Petri discipulus, illud primū impie excogitauit, vt damnaret nuptias, virumque cum vxore dormientem execraretur, edentes carnes culpabiles esse iactaret: doceretque seruos debere dominos suos, cultus diuini prætextu, contemnere: inculcaret pariter, presbyteros illos contemnendos, qui aliquando

habuissent vxores; nec ab illis oblationem esse accipiendam: cōtemptibiles esse ecclesias, in quas Fideles promiscue conuenirent: celebrans ipse conuentus cum suis seorsum; sibi que ac suis oblationes dandas esse absque Episcopi scientia: itemque contemnendas esse agapes a Fidelibus fieri solitas, discurreret; vituperaretque ipse palliatus birro vtentes (quidnam autem per birrum, indumenti genus, intelligi debeat, secundo Annalium Tomo diximus) hortareturque idem Euta-ctus feminas sub continentia prætextu mutare habitum, induereque virilem vestem, capillos amputare, atque relinquere viros suos, nec non filios, religionis obtentu; parentibusque similiter ingratos esse, nec rependere illis vicem, præferendum his omnibus dicens diuinum cultum: admoneretque insuper suos, propter continentiam ieiunandum esse die Dominico, reliqua vero ab Ecclesia vniuersali solita seruari ieiunia dissoluenda: contemnendosque prædicaret sacros conuentus, qui in basilicis martyrum celebrari solent; ipsasque Sanctorum memorias execraretur; quod ex Eunomio accepisse videtur: quæ cuncta, viginti distincta capitulis, apposito singulis anathemate, eadem S. Synodus Gangrensis dānauit. Quæ cum ex Socrate<sup>b</sup> ac Sozomene<sup>c</sup> colligantur, facilius exprimentur in epistola ab eadē Synodo scripta ad Armenos, sed vberius in dictis viginti canonibus, ex quibus hæc summam volumus collegisse; quibus addimus appendicem ab eis hisce verbis appositam<sup>d</sup>:

Hæc autem scripsimus, non vituperantes qui in Ecclesia Dei secundum Scripturas sanctum propositum continentia eligunt: sed eos, qui abutuntur proposito in superbiam, & extolluntur aduersus simplices, abscindimus: et damnamus eos, qui aduersus Scripturas, & Ecclesiasticas regulas, noua introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur; et continentiam, quæ cum castitate & religione suscipitur, approbamus; et renunciationem sæcularium negotiorum cum humilitate recipimus, & nuptiarum castum vinculum honoramus, & diuitias cum iustitia & opibus bonis non spernimus, & habitum simplicem ac vestem viliozem pro corporis indigentia non fucam laudamus: sicut solutas & fractas in vestibus processiones reprobamus; et domos Dei honoramus; & conuentus qui in eis fiunt, tamquam sanctos & viles suscipimus, pietatem in priuatis domibus non claudentes, sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honoramus; et congregationem in eadem Ecclesia factam pro vtilitate communi recipimus: et bona opera, quæ iuxta vires<sup>\*</sup> in fratres pauperes exercentur, secundum Ecclesiasticas traditiones beatificamus; et omnia quæ per sanctas Scripturas & per Apostolos sunt tradita, in Ecclesia celebrari exoptamus.] hætenus Patres ad Armenos, & alia plura superius in exordio Synodi: qui & apposite vltimo canone aduersus eosdem hæreticos, sanctorum martyrum cultum improbant, ista decernunt:

Si quis per superbiam, tamquam perfectum se existimans, conuentus qui per loca & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas; anathema sit.] Non aliunde quippe, quàm ex officina impij Eunomij, vt dictum est, hæc ipsos mutuatos esse, vel a Manichæis accepisse, dici potest: vt plane intelligas, ex face Christianorum, omnique scelerum impuritate pollutis hæresiarcho ista blasphema atque delira in Ecclesia irrepisse: nā quotquot hoc sæculo pij, sancti, atque eruditi claruere in Ecclesia Catholica viri, miraculorum quoque operatione, diuina gratia, illustrati (quorum haud exiguus numerus fuit) omnes æque ex maiorum traditione, frequēti vsu in Ecclesia stabilita, Sanctorum cultum ardenti studio retinere: cuius quidem rei testes sunt crebra illæ atque disertæ habitæ ab ipsis ad populū in natalitiis martyrum homiliae coram frequenti populo ad ipsorum Martyria vndique confluente. Qui autem adhuc sub tam claræ lucis fulgore cæcutiunt, iam cum impiis in tenebris conticescant<sup>e</sup>.

Decursis his quæ ad nouas noui hæresiarcho blasphemias spectant, confutati que aliorum erroribus: quæ rursus ad huius anni res gestas spectare noscuntur, adducamus in medium, finemque

a c. illud autem  
distin. 30.EVTACTI PRA  
VA DOGMATA.b Socras. lib. 2.  
c. 33.c Sozom. lib. 3.  
c. 13.d Concil. Gan-  
gren. in fine.SANCTORVM  
PATRVM CA-  
THOLICA AS-  
SERTIO.

\* supra vires

VNDR AGIOMA-  
CHI FLVXERE.

e 1. Reg. 40.

ATHANASIVS  
E LATEBRIS  
SAVCIAT ARIA-  
NOS.

nemq. iam optatum Tomi huius historiae imponamus. Hoc ipso anno Athanasius adhuc in la-  
tebris agens, quod scisset Arianos favore Constantij summa rerum potitos, suam ipforum  
perfidiae professionem tradidisse Catholicis subscribendam, additoque eiusdem Imperatoris  
praeepto quae plurimos eamdem sua ipforum subscriptione corroborasse: summo dolore astuas,  
clamat e deserto, vt leo rugit e lacu: dum hoc ipso anno, adhuc viuentem Constantio, quatuor  
pro verae pietatis defensione elaborauit atque edidit orationes, quibus Catholicae fidei fun-  
damenta stabiliret, & aduersariorum fallitates retunderet. Extant illae, & sane Magno  
Athanasio dignae: in quarum prima, in ipsa ferme peroratione, certis notis se eam hoc anno  
scripsisse declarat, dum de Arianis haec ait: Ipsi vero ante trigesimum sextum annum haereti-  
ci declarati, & ab Ecclesia summo, idque iudicio Synodi vniuersalis, &c.] Est quidem  
hic ipse annus, qui a Nicæno Concilio celebrato, in quo vniuersali sententia Ariani da-  
mnati sunt, fluxit trigesimus sextus. Ceterum quod hoc anno, sed viuentem adhuc Con-  
stantio ex ab Athanasio elucubratae fuerint orationes; quae de eodem Constantio superius  
dicit, perspicue demonstrare videntur, cum illi his verbis excusat: Illi praeter mentem Con-  
stantij Imperatoris humani & pij, pro libidine, quae volunt promulgant, & faciunt quae libet, &  
in faciendo vtuntur magna vaftricie; duabus potissimum de causis, vt mihi quidem videtur:  
quarum vna est, vt nobis subscribentibus, infamiam Ariani nominis interquiescere faciant,  
nec ipsi interim sentiantur Ariane sapere: altera vero causa est, vt ista scribendo obliterent  
Concilium Nicænum, fidemque inibi contra Arianos editam.] sic Athanasius; qui & de  
eodem in fine: Nos enim scimus, humanissimum Imperatorem, vbi rem cognouerit, cohibi-  
turum esse eorum malitias; ipsosque diuturnos in vita non fore; sed secundum quod scriptum  
est; Corda impiorum breui deficient.] ita ipse, & quidem quod ad haec nouissima prophe-  
ticae praeloquutus: nam sequenti anno (vt suo loco dicemus) eorum antesignanus, & scelorum  
omnium architectus Georgius, furore Gentilium debacchante, dira morte e medio sublatus  
est. At iam Constantij exitu praesentem tertium Tomum claudat oratio, quartum ab Impe-  
rio Iuliani aggressura.

Athanasiorat.  
1. contra Arian.

Athanasibi.



Eccles. 1.  
AVCTORIS  
PERORATIO.

**C**VM autem (vt ait Ecclesiastes) ad locum vnde exeunt, flumina reuertantur, vt ite-  
rum fluant: dignum plane est, vt quo ex fonte istae omnia nostra dimanarunt, illuc tam-  
quam ad suum proprium principium reuocentur, eodemq. fluxu reciproco refundantur, vt  
inde in nos rursum effundantur vberius. Ipsi igitur, per quam a Deo totum id nobis muneris  
est, sanctissimae inquam DEIPARAE MARIAE Virgini, praesentem tertium Anna-  
lium Tomum, sicut alios antea editos, supplicibus votis offerimus: vt per quam in nos a Deo  
vberissima gratiarum fluentia fluxerunt; per eamdem, quasi per alueum, ad ipsum velociore impe-  
tu plurima gratiarum actione recurrant: quo denuo ipse eadem in nos per eam copiosius in-  
fluat, vt effluant, adeoque exundent, vt fiant tandem in nobis (ex promissione Domini) fons  
aquae viuae salientis in vitam aeternam. Amen.

Joan. 4.

ANNALIUM TOMI TERTII  
FINIS.

I N D E X  
I N T O M V M T E R T I V M  
ANNALIUM ECCLESIASTICORVM.



A B



**A**bdas Episcopus martyr in Perside sub Sa-  
pore. 519. a  
Abdiesus diaconus martyr in Perside sub  
Sapore. 518. d  
Abdiesus Episcopus martyr in Perside sub  
Sapore. 519. a  
Abedebalaam martyr in Perside. 514. a  
Abibi sepultura cum Samone & Guria. 151. b  
Abibus diaconus martyr Edessae sub Licinio. 150. a. 151. a. b  
Ablauij auaritia a Constantino perstringitur. 345. b. finis eius  
infelix a Constantino praedictus. c  
Ablauij Praefecti Praetorij auaritia. 343. e. quid in Tribunos  
iniuste decernit. e. & 344. a. b  
Ablauij Consulis districtio. 214. c  
Ablauij praefectura Praetorij. 342. c. d. quid de eo in Actis  
S. Nicolai. 343. d. e. 344. a. b  
Ablauij natalis & felicitas. 448. 449. a  
Ablauus pila fortuna extitit. 449. b  
Ablauus Praefectus Praetorio, quid ad eum Constantinus de  
iudicio Episcoporum. 115. a. b  
Ablauus machinatur necem Sopatri philosophi. 345. d. e  
346. a  
Ablauus corripitur a S. Nicolao per visum. 344. c  
Ablauus a Constantio iubetur occidi. 448. d. e. 449. b. c. d.  
Ablauus fuisse Christianus ex litteris Constantini ad eum  
scriptis probatur. 117. e. ad eum scribit Constantinus tem-  
pore Concilij Arelatensis de tribuendis Praetorij Ep-  
iscopis ad Concilium vocatis. 117. a. b. c. d. e  
Abraham eremita Gentiles ad fidem conuertit. 443. d. e.  
444. a  
Abstinencia quae damnetur. 128. c

A C

Acacij fidei formula in Concilio Ariminesi. 701. c  
Acacij martyris erecta ecclesia Constantinopoli. 375. b  
Acacius martyr Sebastia. 52. e  
Acacius Luscus Constantio omnium gratissimus. 435. b  
Acacius Centurio martyr Byzantij. 52. d  
Acacius Luscus presbyter Arianus sub Constantino quid mo-  
litus. 435. a. b  
Acacius post Eusebium creatus Episcopus Palaestinae. 478. d  
Acacius successor Eusebij Palaestinae qualis. 480. b  
Acacius Episcopus Palaestinae turbat Ecclesiam Hierosolymo-  
rum. 580. d. e  
Acacius contra Athanasium insurgit. 581. e  
Acacius impugnatur Constantinopoli a Semiarianis. 705. e  
Acacius abolere penitus Concilium Nicænum conatus cum  
Eudoxio. 720. c. d. e  
Acacius apud Constantium omnium malorum auctor. 724. e  
Acaciani aduersus Semiarianos digladiantur in Concilio Se-  
leuciensi. 700. e  
Acaciani heretici. Eudoxiani, iidem. 705. b. c. 706  
Acaciani terribili Arianis. 705. 706

Acaciani damnare videntur Actium. *ibid.*  
Acephima & sociorum martyrium in Perside. 518. c. d. e  
Acephus Episcopus Nouat. quid in Nicæno Concilio. 297. e.  
298. a  
Accepta loco datae in legibus Constantini interuersa. 124. d  
Acclamations Christianorum ad Constantinum. 234. d. e  
Accusationes nouae in Athanasium. 463. e. 464. a. b. c.  
e. 465. a. b. c.  
Accusationes aliae in Athanasium in Conuentu Tyrio. 400. c  
Accusationes Athanasij productae in Concilio Antiochens. 482. d  
Accusationes in Athanasium de fracto calice, & occisio Ar-  
senio Episcopo. 385. e. 386. a  
Accusationum libellos offerunt Ariani Constantino, qui eos  
igni tradidit. 267. e. 268. a. b  
Accusatores falsi cur adeo grauiter puniti in Concilio Arelat. 122. c. d.  
Achillas falso ponitur subrogatus Alexandro. 318. e. 319  
Achillas Episcopus Alexandrinus succedit Petro. 45. a. eius  
institutio. 45. a. eiusdem facilitas in suscipiendo Ario repre-  
henditur. 45. a  
Achillas quid ad Alexandrum cum Ario scripsit. 177. c  
Achilla Episcopus Alexandr. sedis tempus. 45. d. e. obitus. 46. a  
Acta Arelatensia corrupta a Donatistis. 119. b  
Acta Arelatensis Synodi reperta. 99. e  
Acta Abibi martyris. 149. e. 150. a. c. d. e  
Acta Apostolorum, & Euangelium secundum Matth. inuen-  
ta in Gazophylacio Iudeorum. 353. b  
Acta Ariminesis Concilij. 688. e. 689. 690  
Acta Ariminesis Synodi posterioris. 694. b. 695. 696. 697  
Acta Hierosolymitani Concilij. 411. e. 412. probata a Con-  
stantino. 412. c. 413. c  
Acta Liberij de curatione Constantini a lepra. 223. e.  
224  
Acta Mareotica per Legatos Tyrios qualia. 406. d. e.  
407. a. b. c. d.  
Acta Nicæna naufragium passa. 274. c. d. collecta eadem ex  
fragmentis. 274. d. e. existimata Acta quaedam commenti-  
cia. Acta eius a Gelasio scripta cuius fidei & argumenti  
ibidem. c. collecta ex fragmentis, vide infra, Nicænum  
Concilium.  
Acta Nicæna citantur & recitantur a S. Hieronymo. 279. e.  
280. a  
Acta Pilati noua conficta. 59. e  
Acta publica in causa Felicis Episcopi Aptungitani. 111. a. tem-  
pore persecutionis. d. e. 112. a. b  
Acta publica consignari solere die & Consule. 257. a. b  
Acta Romani Concilij sub Melchiade asseruata. 97. d. summa-  
tim ea recitat S. Augustinus. 97. d. e  
Acta Seleuciensis Synodi. 700. 701. 702. 703  
Acta Siluestri haud reijcienda omnino. 220. a. b. perantiqui-  
tus probata. *ibid.*  
Acta Siluestri extrinsecus additamentum acceperunt. 133. c.  
d. falso inscripta Eusebij nomine. 133. d. incerto auctore  
olim edita. *ibid.* d  
Acta Siluestri haud contemnenda. 132. e. haud tamen  
omnino

omnino recipienda. 132. e. quæ falsitatis arguantur. 133. a. b.  
**Acta** Siluestri Papæ de dracone expugnato a Siluestro cuius sint fidei. 238. c. d.  
**Acta** Tyria Romam allata, & cognita falsa & insulsa. 466. e. 467. a. b. missa ad Athanasium. 467. b.  
**Acta** sub Munnatio Felice, repetita sub Zenophilo Consulâri reperta. 99. c.  
**Acta** sub Zenophilo quando contigerunt. 10. b.  
**Actorum** Siluestri fides haud infirma. 124. a. b.  
**Acyndinus** cum Pegasio martyr in Perside sub Sapore. 319. d.

A D

**Adamantius** Episcopus falsus testis contra Athanasium. 416. a. b.  
**Adaucus** martyr insignis. 37. d.  
**Adiabeni** Christiani sub Sapore exagitati. 518. c.  
**Adiabeni** populi a Theophilo instituti. 601. a. b.  
**Admissionales** qui dicti sint. 388. e.  
**Admonitio** Constantini ad Patres Nicæni Concilij. 309. d.  
**Adonis** Viennensis error de tempore Concilij Arelatensis. 118. c.  
**Adulteri** lege cobibiti. 468. c.

A E

**Aedesius** cum Frumentio prædicat Indis. 349. b. c. d.  
**Aedesius** magus Iuliano carus. 577. b.  
**Aedificia** Constantini absque titulo. 438. e. 439. a.  
**Aegyptij** Christiani martyres passî in Palaestina. 20. a. b. cur illuc amandati. 23. d.  
**Aegyptij** Christiani agitati discordijs ob Arianos & Meletianos. 254. e. 255. a. b.  
**Aegyptij** confessores dira passî. 17. e. 18. d.  
**Aegyptij** Episcopi qui venerunt ad Concilium Tyrium. 397. d.  
**Aegyptij** Episcopi scribunt ad Liberium Papam pro Athanasio. 588. e.  
**Aegyptij** Episcopi exules cum Athanasio restituti. 456. c. d.  
**Aegyptij** Episcopi cõmunicatores Athanasij a Constantino e sedibus pulsî. 418. e.  
**Aegyptij** Episcopi exules sub Georgio. 501. e. 502. 503.  
**Aegyptij** Episcopi Romam ad Iulium confugiunt. 502. e. 503. a.  
**Aegyptij** Episcopi, qui in Athanasium conspirant cum Eusebianis. 416. a. b.  
**Aegyptij** Episcopi & Libyæ quid passî sub Syriano. 632. d. e. 633.  
**Aegyptij** martyres quinque damnati in Cilicia ad metalla quando & ubi passî. 24. c. mutant nomina. d.  
**Aegyptij** accipiunt litteras ex Synodo Sardicensi. 532. b.  
**Aegyptij** perinissimi calculandi. 288. b.  
**Aegyptij** quam proni ad rixam. 573. d.  
**Aegyptius** idem quod magus. 218. e. 219. a.  
**Aegyptius** auctor salutis Constantino. 218. 219. a. b.  
**Aegyptiorum** confessorum fuga in montes Arabia. 22. b.  
**Aegyptiorum** Episcoporum proscriptio. 635. a. b.  
**Aegyptiorum** turpia sacra a Constantino sublata. 340. e.  
**Aegyptiorum** mos in condiendis corporibus defunctorum. 686. c. d.  
**Aegyptus** monstrorum ferax. 510. a.  
**Aegyptus** quas provincias continet. 293. a. b.  
**Aethales** martyr in Perside sub Sapore. 518. d.  
**Aelianus** Proconsul in Africa iussu Constantini cognoscit causam Felicis Episcopi Aptungitani. 110. e. 111. a.  
**Aera** nota numeri apposita Nicæno Concilio. 258. e.

**Aeris** pretium, ut viginti libræ vendantur vno solidò. 381. a.  
**Aesculapij** templum demolitum a Constantino. 339. a. b.  
**Aesculapij** loco Michael Archangelus sanitates ministrat. 376. b.  
**Aesculapij** Episc. pseudomartyr Marcionita. 23. e.  
**Aethiopes** Legatos miserunt ad Constantinum. 314. d.  
**Aetij** & Arii eadem doctrina, licet Ariani execrarentur Aetium. 658. d.  
**Aetij** impij execranda turpitudine. 658. c. d.  
**Aetij** hæresis a Semiarianis oppugnatur. 678. c. d.  
**Aetij** damnatio in Concilio Constantinopolitano. 706. c. d.  
**Aetius** Episcopus Lyddæ fautor Arii. 174. a. 175. b.  
**Aetius** fauens Gallo eicitur in exilium a Constantio. 601. a.  
**Aetius** impius, eius origo & vitæ institutio. 657. d. e. 658. a. b. dogmata. 658. b.  
**Aetius** hæresiarcha damnatus. 705. b. c. d. eius vita & institutio. c. d.  
**Aetius** cum Eudoxio eadem docent. 720. e.  
**Aetiani** damnati in Concilio Constantinopolitano cum Aetio. 706. e.

A F

**Africa** pene tota a schismaticis in suas partes adducta. 30. e.  
**Africa** lata munere Constantini accepto Maxentij capite. 77. b.  
**Africa** cessit Constantino iuniori in diuisione Imperij. 468. d.  
**Africana** Ecclesia vexata a Constantio. 628. e.  
**Africana** Ecclesia amplexata monachismum. 363. d.  
**Africana** Ecclesia acceptum prodidit legitimum Concilium Carthaginense. 546. e. 547. d.  
**Africana** Ecclesia releuatur elemosynis a Constantino. 86. b.  
**Africana** Ecclesia cõmunionis Cæciliani cognoscitur a Constantino Catholica. 85. e. 86. a.  
**Africana** Ecclesia in vnitatem reducta per Constantem Imperatorem. 558. a. b.  
**Africana** Ecclesie status vsque ad Iulianum. 558. a. b.  
**Africani** Episcopi conueniunt ad ordinationem Episc. Carthag. 7. c. d. e.  
**Africani** clerici immunitate donati a Constantino. 85. e. 86. a.  
**Africani** Episcopi schismatici Traditores quid in Cæcilianum. 8. a.  
**Africani** Episcopi vocati ad Concilium, & data illis Tractoria. 117. a. c. d. e.  
**Africani** a Maxentio dire vexati. 7. b. c.  
**Africanorum** Catholicorum modestia in perferendo mala a Donatistis. 154. a. b.  
**Africanum** Concilium schismaticorum ducentorum septuaginta Episcoporum. 30. e.

A G

**Agas** Episcopus in Perside sub Sapore. 519. a.  
**Agathon** ex monacho Episcopus. 463. e.  
**Agathias** erroris arguitur de successione Regum Persarum. 33. b.  
**Agapius** Episcopus martyr Palestina post Teotecnum. 27. d.  
**Agapitus** Episcopus Rauennas ante Seuerum. 451. e.  
**Agapetus** Episcopus Synadorum martyr. 52. d.  
**Agatamon** Episcopus falsus testis cõtra Athanasium. 416. a. b.  
**Agathonici** martyris ecclesia erecta Constantinopoli. 375. b.  
**Agatho-**

**Agathonicus** martyr Nicomed. cum socijs. 52. b.  
**Agdelas** Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 519. a.  
**Agelilaus** Iudex tempore persecutionis. 112. d.  
**Agiomachi** vnde fluxerunt. 739. e.  
**Agitatores** agere vetiuis Christianos. 121. c.  
**Agonistæ** Duces sanctorum dicti a Donato, facinorosi Circumcelliones. 387. c.  
**Agonistici** nominati Circumcelliones a Donatistis. 554. a.  
**Agnesis** martyris basilica a Constantino erecta. 241. c.  
**Agni** argentea imago in baptisterio Constantini. 228. c. d.  
**Agrippinense** Concilium. 524. b. c. d. in quibus fide vacillent eius Acta. 524. b. c. d.  
**Agricolaus** Praeses in Armenia persecutor. 52. e.  
**Agricolaus** Praeses persecutor sub Licinio. 149. b.

A L

**Albinus** Episcopus Andegauensis Eulogias signare compellitur. 104. d. quid postea euenit. ibid.  
**Alemanni** tumultuantur, aduersus quos mittitur Crispus Caesar. 192. a.  
**Alemanni** a Crispo Casare deuicti. 198. e. 199. a. b. c.  
**Alexander** Episc. Alexand. in locum Achillæ subrogatus. 46. a. 62. c. d.  
**Alexander** Episcopus Alexandr. in culpam vocatur de diffensione oborta in Ecclesia. 187. e. excusatur atque defenditur. 188. c. d.  
**Alexander** Episc. Alexandr. optauit celebrationem Nicæni Concilij. 259. d.  
**Alexander** Episcopus Alexandrinus Synaxes habuit in ecclesia nondum consecrata. 573. a.  
**Alexander** Episcopus Alexand. cognitum Arium hæreticum damnat. 134. e. 136. b.  
**Alexander** Episc. Alexandr. moritur. 317. e.  
**Alexander** Episc. Alexand. secit breuiarium de clericis & ecclesijs Meletianorum. 291. d. e.  
**Alexander** Episcopus Constantinopolitanus petulantem philosophum mutuum reddit. 270. b.  
**Alexander** Episcopus Alexandr. de oborta hæresi Ariana ad Siluestrum Rom. Pontif. dedit litteras, & ad alios. b. omnes numero septuaginta. 177. e. 178. a. 186. a.  
**Alexander** Episcopus Alexand. statuit ne presbyter concionaretur ad populum. 311. c.  
**Alexander** Episcopus Constantinopolitanus Ario restitit. 425. d. e. 426. a. b. eius laudes. 428. d.  
**Alexander** quid vaticinetur de Athanasio. 62. d. e.  
**Alexander** obiurgat saepe Arium. 136. c. d.  
**Alexander** Episcopus Thessalonicensis scribit ad Athanasium. 391. d. e.  
**Alexander** Episcopus Thessalonicensis quid ad Dionysium Comitem scripsit in Concilio Tyrio. 403. d. e.  
**Alexander** ex Praef. Præf. in Africa inuadit Imperium. 7. b.  
**Alexander** Praeses persecutor. 41. b.  
**Alexander** Nouatianus a Macedonio necatus, habitus a suis martyr. 585. c.  
**Alexander** Episcopus Byzanti post Metrophanem. 162. a. eius sedis anni. ibid.  
**Alexander** martyr in Pannonia sub Maximino. 30. d.  
**Alexander** martyr liberat Antoninam a lupanari. 40. d.  
**Alexander** Imperator quibus tributa imposuit. 380. a.  
**Alexandri** Episcopi Alexandrini litteræ ad Siluestrum Papam. 599. b.  
**Alexandri** Episcopi Alexandrini spectata virtus. 262. b.  
**Alexandri** Episcopi Alexand. epistola secunda encyclica contra Arium & Arianos. 180. d. e. 181. a.  
**de Ario & Ariana** hæresi alia admonitio Alexandri. 181. a.  
**Alexander** Episcopus Alexand. Paschalis cycli auctor creditur. 288. b. c.

**Alexandri** Episc. Alexand. recta fidei confessio. 184. b. c.  
**Alexandri** Episcopi Alexandr. epistola encyclica de Ario & Ariana hæresi. 178. b. c. d. 179. a.  
**Alexandri** litteris subscripserunt Episcopi Catholici. 186. b. c.  
**Alexandri** Episcopi Alexandrini labores pro tuenda fide Catholica. 177. d. e.  
**Alexandri** Episcopi Constantinopolitani mors. 472. b.  
**Alexandri** iudicium de futuro successore quale. 472. c. d.  
**Alexandria** vexata a Gregorio pseudoeppiscopo Ariano. 496. e. 497. a. 498. 499. 500. 501. 502.  
**Alexandria** Ecclesia dicta Casarea a Constantio ex gymnasio Licinij facta. 572. d.  
**Alexandria** Episcopus tantum docet, presbyter nequaquam. 311. c. d.  
**Alexandria** Ecclesia quæ erant. 137. c.  
**Alexandrina** Ecclesia quæ & quanta passa tempore legationis Eusebianorum sub Praefecto Philagrino. 404. d. e. 405. a.  
**Alexandrina** Ecclesia a Romana primatum accepit. 292. e. 293. a. b. c.  
**Alexandrina** Ecclesia quot sub se Metropoles cõinet. 293. a. b.  
**Alexandrina** Ecclesia cur primaria sedes dicta a Gregorio Nazianzeno. 319. c.  
**Alexandrina** Ecclesia quantum profecit ex reditu Athanasij. 569. b.  
**Alexandrina** Ecclesia summum caput Ecclesie Orientalis. 173. d.  
**Alexandrina** Ecclesia agitata motibus Arii. 173. d. e. 174. a.  
**Alexandrina** Ecclesia vltimo loco cõpta exagitari a Constantio. 620. c. d. e. 630. a. b. c. 631. e. 633. c. d. e.  
**Alexandrina** Ecclesia exilio Athanasij viduata pastore. 417. e.  
**Alexandrina** Ecclesia dire vexata a Georgio post Synodum Antiochenam. 725. e.  
**Alexandrina** Synodus Legatos mittit Romam ad Iulium Papam. 463. d. e.  
**Alexandrina** Ecclesia thronus ignominia affectus. 636. e. eiusdem Ecclesie suppellectilia combusta. 636. d. e.  
**Alexandrina** Ecclesie persecutiones quomodo inter se distinctæ. 501. a. b.  
**Alexandrina** Synodus epistola encyclica. 463. e. 464. a. b.  
**Alexandrina** Synodi Acta edita Concilio Nicæno. 275. c.  
**Alexandrina** femine eruditæ. 21. a.  
**Alexandrina** virginis vaticiniû de Petro Episcopo martyre. 43. c.  
**Alexandrina** virgines quæ passæ ab Arianis. 498. d.  
**Alexandri** Episcopi venerantur cathedram S. Marci. 44. a. b.  
**Alexandri** Episcopi diei Paschatis promulgatores. 288. b. c. d. ijdem acceptam ferunt eam artem Romanæ Ecclesie. 288. d. e.  
**Alexandri** presbyteri quatuor damnati cum Athanasio in exilium. 416. e.  
**Alexandri** nolentes communicare cum Gregorio grauius patiuntur. 502. a. b. c.  
**Alexandri** gauisi reditu Athanasij. 456. c. d.  
**Alexandri** sui pastoris amantissimi quid pro Petro egere. 43. a. b.  
**Alexandrinorum** clericorum contestatio ad Legatos Tyrios. 405. a. b.  
**Alexandrinorum** Episcoporum successio. 45. a. 62. c. 317. e.  
**Alexandrinorum** litteræ de persecutione per Syriam Ducem excitata. 629. d. e. 630. a. b. 635. b. c. d.  
**Alexandrinum** Concilium generale sub Osio Legato. 196. d. e.  
**Alexandrinum** Concilium contra Arium ab Alexandro Episcopo celebratum. 136. b. 137. a.  
**Alexandrinum** Concilium centum Episcoporum cõtra Arium. 179. a. b.  
**Alexandrinus** populus frequentissimus in Synaxibus sub Athanasio. 572. c. d.  
**Aluta** quid. 95. c. 96. e.  
**Ambi-**

A M

*Ambrosio lege Constantij correcti.* 462.e.463.a  
*Ambrosij sententia de Constantino baptizato in ultimis con-*  
*suetudo quo modo intelligenda.* 226.d.e. *Ammianus mar-*  
*tyr cum socijs sub Maximino.* 30.d  
*Ammianus Marcellinus erroris arguitur de vltima volunta-*  
*te Constantij.* 730.a.b  
*Ammon monachus floret in Aegypto.* 190.d  
*Ammon diaconus martyr sub Licinio.* 140.e  
*Ammonis anima visa in calum ferri.* 445.d  
*Ammonis monachi ad Deum conuersio vna cum coniuge.*  
 445.e. 446  
*Ammonius socius Athanasij Romam.* 469. d. eius mira con-  
 timentia.e  
*Ammonius cum socijs Legatus Athanasij ad Episcopos pro*  
*subscriptione missus.* 571.a  
*Ammonius ex monacho Episcopus.* 363.e  
*Ammonius martyr in Aegypto sub Maximino.* 47.c  
*Amphion Episcopus Epiphaniae confessor interfuit Nicæno*  
*Concilio.* 265.d  
*Amphion Episcopus substitutus in locum Eusebij Nicomed.*  
 369.d.e.  
*Amphion suffectus Eusebio Nicomediensi in Nicæno Con-*  
 cilio. 278.e

A N

*Anabaptismus Donatistarum sublatus.* 557.d  
*Anabaptista Nouatiani & Donatiste.* 207.a.b  
*Anachoretæ monachi.* 364.c.eorum instituta. 365.c  
*Ananias martyr in Perside.* 513.a  
*Anastasia filia Constantij Clori.* 6.a  
*Anastasijs Imperator sustulit tributum dictu Chrysfargyrum.*  
 380.b.c  
*Anastasijs assertor Costantini baptisimi & tēporis eius.* 219.e  
*Anathema in Arium & Arianos.* 179.a.b  
*Anathemata Valentis in Concilio Ariminēsi.* 694.e.695.a  
*Ancilla Christiana conuertit Iberos ad fidem.* 350.a.351  
*Ancyra Galatiæ monstrorum ferax.* 509.f  
*Ancyranum Concilium quando & a quibus celebratum.*  
 126. d. e. 127. a  
*Ancyranum Concilium contra blasphemias Sirmij editas.*  
 665. d. e  
*Andreas Apost. ponitur primus Episcop. Byzantiæ a Græcis*  
*recentioribus.* 129.e  
*Andreas, Lucæ, & Timothei reliquie translatae Constanti-*  
*nopolim.* 431.d. 686. e  
*Andropomorphitæ heretici ex monachis.* 366.b  
*Angeli in Cruce Procopij miraculo effigati.* 28.c.d  
*Angeli comites exercitus Constantini.* 73.e  
*Angelos tutelares datos, etiam assertione Gentilium constat.*  
 729. e  
*Angelica apparitio Constantinopoli super Crucem.* 374.e  
*Angelorum imagines argenteæ in Basilica Lateranēsi.* 231.b.c  
*Anicetus martyr Nicomediæ sub Maximino.* 52. b  
*Anicetus Præfectus occidit Nepotianum filium Eutropiæ so-*  
*roris Constantini.* 567.b  
*Anicius Iulianus Consul, idæque Christianus laudatissimus.*  
 211.a.b  
*Aniciana familia Christo addicta.* 211.b  
*Aniciorum familia reddita Christiana.* 83.a  
*Aniculae credita vasa ecclesiæ Carthag.* 7.d.e  
*Animas defunctorum iuuari precibus Sanctorum.* 431.b.c  
*Anniballianus frater Constantini.* 434. b. quid in Constan-  
 tinum. ibid.  
*Anniballianus filius Constantij Clori.* 6.a  
*Anniballianus occisus a militibus Constantij.* 446.d

*Annona data ciuibus Constantinopolitanis a Constantino &*  
*alijs Imperatoribus.* 373.b. c. d. sed tantum edificantiibus  
 ibi domos. d. e  
*Anomiani heretici sæx Arianorum.* 724.d  
*Anomianorum heresis quando.* 679.b. c. d  
*Antinoalia a Constantino sublata.* 340.e  
*Antichristi typus in Constantio expressus.* 611. d. e.  
 612. a  
*Antichristi typum gerunt Episcopi omnes, qui super Episco-*  
*pos sibi arrogant potestatem.* 612. e  
*Antiochena Ecclesia quomodo dicta vniuersalis.* 253.d  
*Antiochena Ecclesia ius habet super Ecclesijs Persarum.*  
 519. e. 520. a  
*Antiochena Synodus in causa Meletij.* 724. c. d.  
 725. c. d  
*Antiochena sede vacante deliguntur plures.* 251. b. c. d. con-  
 flata ob eam rem discordia. 252. 253  
*Antiochena virgo a prostibulo liberata.* 38.c.d  
*Antiochena virgines martyres.* 35. 36. 37. 38.c  
*Antiochena fidei professio prima ab Arianis scripta.* 485. e.  
 alia huic addita. 486.a.b. & tertia. 487.a. postea quarta.  
 487. c. d. e  
*Antiochena sedis Episcoporum successiones.* 477. b. c. d. e.  
 657. c. d  
*Antiocheni Concilij Acta.* 482. d. e. 483. a  
*Antiocheni Concilij canones.* 488. d. e. 489. a  
*Antiocheni Concilij Synodica.* 489. d. e  
*Antiocheni Concilij canones recepti a collectoribus.* 489. e.  
 490. a  
*Antiocheni Dominici dedicatio.* 481. a. b  
*Antiocheno Concilio interfuerunt etiam Catholici.* 481. c.  
 482. d  
*Antiochenorum Episcoporum confusa successio.* 477. b. c. d  
*Antiochenorum Episcoporum successio.* 90. c. 129. a. b. 197.  
 c. d. 251. b  
*Antiochenum Cœcilium posterius ab Arianis habitū.* 514. e.  
 515. a  
*Antiochenum Concilium in Encanijs celebratum.* 481. b. c. d  
*Antiochenum Concilium haud recensendū inter Catholica,*  
 490. d  
*Antiochia tempore Synodi Arianorum afflictata terræmotu.*  
 488. b  
*Antiochus Dux militum martyr sub Maximino in Palæstina.*  
 28. e  
*Antiochus Præfectus Sericorum.* 572. a  
*Antonij Magni primordia & gesta sub persecutione Maxi-*  
*mini.* 46. b. c. d  
*Antonij sanctitas toti Orbi innotescit.* 358. d. e. litteræ Im-  
 peratoris ad eum scripta. 358. e. 359. a  
*Antonij viuentis cum vitam scripserit Athanasius, multa post*  
*gesta prætermisisse oportuit.* 510. e  
*Antonij Magni vitam Athanasius Romam attulit.* 469. e.  
 470. a  
*Antonij Magni obitus.* 685. e. 686  
*Antonij testamentum.* 686. a. b  
*Antonij sepultura incognita.* 686. b. c.  
*Antonij Magni dies natalis celebratus.* 686. d  
*Antonij scripta.* 686. d. e  
*Antonij vitam Athanasius scripsit.* 686. e  
*Antonij vita translata ab Euagrio, & a S. Hieronymo.*  
 686. e.  
*Antonio defuncto calum clausum triennio.* 686. d  
*Antonij Carasæ Cardinalis obitus Ecclesiæ luctuosus.*  
 717. c.  
*Antonij Carasæ Cardinalis scientia & mores.* 717. c. d. e  
*Antonij Carasæ Cardinalis lucubrationes.* 717. c. d. e  
*Antonius Carasæ Cardinalis de Ecclesiasticis litteris optime*  
 meritus. 717. c. d. e  
 Antonius

*Antonius Magnus floret in Aegypto.* 190. d  
*Antonius Magnus visitatur a S. Athanasio.* 358. b  
*Antonius Magnus inuisit Paulum primum eremitā morien-*  
*tem.* 509. d. e. occurrit ei Hippocentaurus: quid de ea re  
 sentiendum. 510. a. b  
*Antonius Magnus quid passus a Gregorio Episcopo Ariano.*  
 502. c. quid in eundem Antonium Blacius Arianus ibi. d  
*Antonius Magnus scripsit pro Alexandrinis ad Blacium*  
*Ducem Aegypti.* 502. d. e  
*Antonius quæ rescripserit ad Constantinum.* 358. e. 359. a  
*Antonius a Gentilibus philosophis tentatur.* 359. b. confutat  
 eos Antonius. 359. c. d  
*Antonius vitæ cenobiticæ auctor.* 361. a. plura erexit mona-  
 steria. c. d  
*Antonius quid egerit cupiditate martyrij.* 46. d  
*Antonius ab Arianis in crimen heresis adductus se purgat.*  
 511. a. b. c. 512. a  
*Antonius quantopere detestatus sit Arianos.* 511. b. c  
*Antonius frustra scribit pro Athanasio ad Constantinum.*  
 418. a. b  
*Antonius prædicat fidem Catholicam miraculis.* 511. d  
*Antonius quid ad Didimum Alexandrinum.* 512. a  
*Antonius luctuosa de Arianis præuidit.* 467. c. tempus eius.  
 468. b  
*Antonius proximus Apostolis.* 467. e  
*Antonius moriens fidem Catholicam testatam reliquit.* 685. e.  
 686.  
*Antonius quid legarit Athanasio, & Serapioni.* 686. a  
*Antonius martyr cum Iuliano & Basilissa Antiochiæ sub*  
*Maximino.* 41. c  
*Antonina virgo damnata ad lupanar liberatur ab Alexan-*  
*dro.* 40. d  
*Antoninus martyr in Palæstina sub Maximino.* 19. c  
*Antiqua scriptorum monumenta licet mendosa magni facien-*  
*da sunt.* 650. c  
*Anilinus vel Anullinus Proconsul in Africa sub Constan-*  
*tino.* 85. d  
*Annulli locus inferior domus.* 17. a  
*Anullini relatio ad Constantinum de rebus Donatistarum.*  
 95. d. e  
*Anullinus Præf. Præf. conspirat cū Maxentio in Seuerū.* 14. d  
*Anullinus Proconsul in Africa olim persecutor cogitur age-*  
*re causam Christianorum.* 86. a  
*Anullinus Proconsul in Africa mittit Acta Donatistarum*  
*ad Constantinum in Gallias.* 95. c. d  
*Annus Ecclesiæ vniuersæ felicissimus.* 63. b  
*Anubion falsus testis contra Athanasium.* 416. a. b

A P

*Apis cum Macario Legatus apud Constantinum.* 366. e  
*Apion diaconus tabellarius Alexandri Episcopi Alexandr.*  
 185. d  
*Apologia pro fide Catholica Constantini.* 417. c. d. 423. b.  
 c. d. e. 424. a. b. c. d  
*Apollo martyr Alexandr. sub Maximino.* 47. c  
*Apollo in Daphne redditur mutus.* 575. e. 576. a  
*Apollo offerens laureas Constantino.* 17. c  
*Apollinis Delphici tripodes derisioni expositi.* 338. a  
*Apollinis Puthij tripodes derisioni expositi a Constantino.*  
 ibidem.  
*Apollinis memoria in Daphne frustra conatu Costantini an-*  
*tiquari tentata.* 574. e. 575  
*Apollinis templum in Daphne cur non demolitum a Constan-*  
*tino, vel Constantio.* 574. e. 575. a  
*Apollinis oraculum de Christianis recitatum a Constantino.*  
 235. e  
*Apollinaris heresis origo.* 563. 564. a

*Apollinaris heresis ex Ario accepta.* 588. a. b  
*Apollinaris heresis virgultū fuit Arianae dementiæ.* 564. b. c  
*Apollinaris particeps heresis Arii, & Macedonij.* 564. d. e  
*Apollinaris a Georgio Episcopo Laodiceno Ariano expulsus.*  
 563. c.  
*Apollinaris congressus Laodiceæ cum Athanasio.* 563. c. d. e  
*Apollinares excommunicati a Theodoro ob hymnum de Bac-*  
*chi laudibus auditum.* 563. c. d  
*Apollonius martyr cum socijs sub Maximino.* 47. d  
*Apollonius ex monacho Episcopus.* 363. e  
*Apollonius lector alium pro se supposuit ad martyrium.* 47. d.  
 demum & ipse martyr. 47. e  
*Apostata qualiter puniti in Concilio Arelatensi.* 122. e  
*Apostata iecerunt prima fundamenta heresum nostri tēporis.*  
 470. d. e  
*Apostata a fide conuersi in heresin Arianam.* 267. b. c  
*Apostolatus magistratus apud Iudæos qualis.* 352. b. c. quale  
 munus. 355. e  
*Apostoli apparent Constantino.* 220. c. d  
*Apostoli a Gentilibus magi existimati.* 95. a  
*Apostolici Legati in Nicæno Concilio.* 261. e. 262. a  
*Apostolicos Legatos ad Synodos œcumenicas non minus tres*  
*mitti solere.* 262. a. b  
*Apostolicus canon citatus ab Alexandro Episc. Alexandrino.*  
 181. e  
*Apostolicus canon citatur a Constantino, ne ab vna in aliam*  
*quis transeat Ecclesiam.* 253. e. 254. c. d  
*Apostolorum Petri & Pauli imagines quo modo solite pingi,*  
 223. a. b  
*Apostolorum templum Constantinum Constantinopoli erigit.*  
 436. e  
*Apostolorum templum Constantinopoli sepulchrum fuit Im-*  
*peratorum.* 431. d  
*Apostolorum templum Constantinopoli terræmotu cœcissum.*  
 687. a  
*Apostolorum memoria Romæ.* 206. a  
*ad Apostolorum regia vestibula excubant Imperatores.*  
 438. b  
*Apostolorum Symbolū tantū vsui Ecclesiæ Romanæ.* 306. d. e  
*Apostolorū arbitrio diuisæ atque distinctæ dioceses.* 297. b. c  
*Appellatio Donatistarum a iudicio Aeliani Proconsulis ad*  
*Constantinum.* 113. d  
*Appellatio prima Donatistarum ad Constantinum.* 98. c  
*Appellationi a iudicio Ecclesiastico ad Imperatorem Paulus*  
*Samosatenus viam aperuit.* 114. c  
*Appellationi a iudicio Episcoporum noluit deferre Aurelianus*  
*Imperator.* 114. c  
*Appellare posse Romanum Pontificem quemlibet Episcopum*  
*ab alijs damnatum.* 538. a  
*Appellare ad Rom. Pontif. Concilium Nicænū statuit.* 302. b  
*Appellare a iudicio Episcoporum ad iudicium Imperatorum,*  
 fuisse hereticorum & schismaticorum. 114. c  
*Appellare non licere a sententiâ Episcoporum statuit Constan-*  
 tinus. 115. b. c  
*Appellare quando concessum, vel denegatum, Constantinus*  
 edicto cauit. 124. d. e  
*Appellant Donatistæ ab Arelatensi Concilio.* 123. e  
*Appendix ad Concilium Sardicense qualis.* 536. c. d  
*Apfelamus monachus martyr in Palæstina sub Maximino.*  
 23. e

A Q

*Aqua benedicta superat magicas præstigijs.* 356. e  
*Aquila signa militaria.* 71. d  
*Aquileia imago depicta de Constantini Imperio.* 3. b  
*Aquileiæ templū vsui fuit Synaxibus ante dedicationē.* 573. a  
*Aquileienses Episcopi Benedictus & Fortunatianus.* 451. e  
*Aquilina martyr in Palæstina sub Maximino.* 27. e

6  
Aquilinus Causidicus experitur virtutem S. Michaelis Archangelii. 375. d

A R

Arbetio Episcopus falsus testis contra Athanasium. 416. a. b  
Archelaus Comes cum Dionysio dicitur missus Tyrum ad Concilium. 397. a  
Archidamus missus Legatus ad Concilium Sardicēse. 527. e. 531. b  
Archidamus diac. Rom. sub Siluestro. 247. b  
Architectorum penuria temporibus Constantini. 240. d. usdem concepit immunitatem. ibid. d  
Arcus Constantini de victoria aduersus Maxentium. 77. d. eius inscriptio. 78. b. quando extructus. 78. e. 79. a. ex eo declaratum studium Senatus erga ipsum. 79. e. 80. a. ex ruina aliorum monumentorum coedificatus. 80. a  
Arcus Marci Aurelij demolitus ad construendum Arcum Constantini. 80. a  
Arcus triumphalis Constantini Imperatoris Constantinopoli. 374. d. 375. a  
Argenti tributum a tributo auri distinctum. 380. b. c  
Argenti libra cuius pretij esset tempore Arcadij Imperatoris. 381. a  
Argentei sexaginta conficiunt libram argenti: sex argentei unam unciam. 381. a  
Argæus martyr in Ponto cum socijs sub Licinio. 149. e  
Arelatense Concilium sub Constantino. 114. c. d. e. 115. 116. 117  
Arelatense Concilium confirmatum a Siluestro. 123. d  
Arelatense Concilium sub Constantio. 594. b. c. d  
Arelatense Concilium primum cum secundo confusum. 118. d  
Arelatensi Synodo præsuit Siluester per Legatos. 118. d  
Arelatensi Concilio cur Constantinus interesse voluit. 119. e  
Arelatensis Concilij Acta haud pridem inuenta. 99. c  
Arelatensis Concilij Episcopi quot numero. 118. b. c  
Arelatensis Concilij Acta corrupta a Donatistis. 119. b  
Arelatensis Concilij iudicio absolutus Cæcilianus. 120. b. c  
Arelatensis Synodi canones. 120. e. 121. a. b  
Arelatensis Synodi decreto iussi Praesides prouinciarum accipere litteras ab Episcopis. 120. e  
Ares martyr in Palæstina sub Maximino. 20. b  
Arij erroris occasio vnde. 136. c. d  
Arij cum Alexandro altercationes. 136. c. d  
Arij hæresis valentius insurgit. 173. b. c. d  
Arij causa contentio inter Episcopos. 180. b. c  
Arij & sociorum litteræ ad Alexandrū Episcopum Alexandr. 176. e. 177. a. b  
Arij socij quinam recenseantur. 177. c. 178. d. 185. e  
Arij ad Constantinum litteræ inofficiose. 192. a. b  
Arij furor & lasciua ex Homeris versibus demonstrata. 194. b  
Arij effigies & habitudo corporis. 195. e  
Arij & Constantini dialogismus. 192. a. b  
Arij poema infame. 194. b  
Arij hæresis scripta sunt perlecta in Synodo Nicæna. 275. a  
Arij Thalia Constantini lege vetita. 281. a. b  
Arij Thalia prohibita in Concilio Nicæno. 280. b. c. d. e  
Arij cum Porphyrio similitudo. 281. c  
Arij res gestæ licet notæ, tamen perplexitatibus obuolutæ. 348. e  
Arij & Euzoij litteræ ad Constantinum. 411. b  
Arij restitutio Alexandriam iterum tractari cepit. 413. b  
Arij & Euzoij fidei professio ad Constantinū data. 411. b. ambigua & dolosa. 411. d. e. probata in Concilio Hierosolymitano. 412. d. e  
Arij hæresis infanda omnibus etiam Eusebianis tempore Con-

stantini. 423. b. c. d  
Arij fides recta ne sit, examinatur Constantinopoli. 424. e  
Arij dolus atque periuriū, dū fidei suæ rogatur sententia. 425. b  
Arij infamis obitus. 426. d. e. 427. 428  
Arij pœna proficua multis. 426. e  
Arij mortis locus infamis. 427. d  
Arij obitus tempus. 427. d  
Arij obitus sententijs Patrum conclamatus vbiq̃ue. 428. a. b. c  
Arius dolosus & turbator Ecclesie quid sub Petro Alex. 42. b. c. d  
Arius scidit Christi tunicam. 42. d  
Arius primo nō hæresis causa, sed schismatis excōmunicatus. 42. c. d  
Arius fauet Meletio. 13. d. illi inhærens excommunicatur. 42. d. e  
Arius ob hæresin ab Alexandro Episc. Alexandr. primum excommunicatus. 42. e  
Arius penitentiam simulans suscipitur ab Achilla Episcopo 45. a  
Arius presbyter Ecclesie Bucalidis. 45. b  
Arius se erigit contra Achillam. 45. b  
Arius clericos decepit & Episcopos. 134. e  
Arius decepit virgines. 134. e. 137. a  
Arius detegitur hæreticus. 134. e. 135. a. 136. a  
Arius damnatus ab Alexandro. 134. e. & a Concilio Alexandrino. 136. b  
Arius ab Alexandro Episcopo damnatus recedit Alexandriam. 136. e. 137. a  
Arius turbat pacem Ecclesie. 173. b. c  
Arius Eusebium Nicomed. patronum inuenit. 174. b  
Arius scribit ad Eusebium Nicomed. Episc. 174. d. e  
Arius Alexandria pulsus abiit in Palæstinam. 175. a. b  
Arius & Ariani anathemate ab Alexandro danati. 179. a. b  
Arius secum virgines ducit meretriculas. 181. c  
Arius Ebionis, Artemonis, & Pauli Samosatēni defensor. 182. b  
Arius litteris Constantini proscinditur. 192. b  
Arius fax Orbis oraculo Sibyllæ demonstratus. 194. c. d  
Arius sepe redargutus atque conuictus ab Episcopis Nicæni Concilij. 270. d. e  
Arius subscribere nolens Nicænae fidei excommunicatus est. 278. e  
Arius in Concilio Nicæno recantat palinodiam, & subscribit Catholicæ fidei. 279. e. 280. a  
Arius licet pœnitens receptus a Concilio Nicæno, vetitus redire Alexandriam. 280. a  
Arius turpissimum poetam Sotadē imitatur in re grauissima. 280. b. c  
Arius Sotadicus dictus. 280. c  
Arius Crapularum librum scripsit. 280. d. ob hoc omnium turpissimus habitus. 280. e. 281. a  
Arius & Ariani vt dicerentur Porphyriani, Constantinus lege cauit. 281. c. d  
Arius idololatriam conatus inferre in Ecclesiam Alexandriam. 281. e  
Arius conatus est abolere Christianismum. 282. a. b  
Arius laborat restituere Alexandriam. 346. e. 347. a  
Arius non exulauit, sed sub specie penitentiae vitauit exilium. 347. d. e  
Arius & Ariani recepti in Cœcilio Hierosolymitano. 410. d. e  
Arius litteris Constantini vocatur. 410. e. 411. a. b  
Arius non recipitur ab Alexandrinis. 419. c  
Arius periuriū dat pœnas. 425. c. d. 426. d  
Arius alias Macarius Episcopus Petræ in Palæstina secessit ab Arianis, & ad hæsit Catholicis in Concilio Sardicēsi. 535. e. eius exilium. 548. b  
Arium & Arianos cauendos esse edicitur publicis Concilij litteris. 180. a  
Arium

Arium non vnicum Verbum, sed plura ponere. 178. e. 179. a  
Arium damnare qua arte præferunt Ariani. 485. d. e. 486. c  
Ariana hæresis confutata a Basileo Episcopo Amaseno. 135. e. 136. a  
Ariana hæresis quando innotuit. 134. e. 135. b. c. d. e. 136. a  
Ariana hæresis cum Imperio Constantij in Oriente lato germine reuirescit. 449. e. 450. b. c. d  
Ariana hæresis quando toti Orbi facta perspicua. 136. b  
Ariana hæresis quo magis furit, eo magis defecit. 644. e. 645. a  
Ariana hæresis pars cōiuncta cum hæresi Apollinaris. 564. b  
Ariana hæresis ortus diuersa tempora consideranda. 136. b  
Ariana hæresis fautores qui nominentur ab Ario in litteris ad Eusebium. 174. e. 175. a. b. c  
Ariana hæresis hostes qui nominentur ab Ario in suis litteris. 174. e. 175. c  
Ariana hæresis assertiones ex litteris Eusebij Nicomediensis. 175. b. c. d  
Ariana hæresis perfidia ex litteris Arij. 177. b. c. d  
Ariana hæresis confutatio. 179. c. d  
Ariana perfidie regula. 184. a. b  
Ariana semina crudeliter sauiunt aduersus Catholicos Alexandriae. 637. d  
Ariani haud dissimiles Nouatianis. 183. e  
Ariani reueriti sunt Romanam Ecclesiam post Liberij exiliū. 220. e. 621. a  
Ariani optant Eusebium Cæsar. Episc. fieri Episcopum Antiochenum. 252. c. d. e  
Ariani Episcopi qui intersuerunt Nicæno Concilio, qui suerint. 267. a. b. c  
Ariani ex apostatibus constati. 267. b. c  
Ariani ad inferendas calumnias & falsas accusationes paratissimi. 267. d. e  
Ariani inconstantes & tempori inseruientes. 267. c  
Ariani anteuertere conati iudicium Concilij Nicæni, accusationes Cōstantino dederūt aduersus alios Episcopos. ibid. d. e  
Ariani trahere conati Episcopos ad iudiciū Imperatoris. ibid.  
Ariani & Meletiani simul iuncti contra Catholicos. 291. c  
Ariani noua excogitant nomina diuinitatem filij Dei excludentia potius, quam probantia. 275. d  
Ariani in gratiam Constantini subscribunt Nicæno Concilio. 277. b  
Ariani Episcopi qui subscripserunt fidei Nicænae formulæ. 278. d. e. 279. e. 280. a  
Ariani qui subscribere noluerunt. 278. e  
Ariani cur a Constantino nominati Porphyriani. 281. c. d  
Ariani omnes simulate subscripserūt Nicæno Concilio. 285. e  
Ariani qui absque damnatione hæresis perseuerarunt. 285. e  
Ariani ex face Christianorum prodire. 286. a  
Ariani cum Meletianis quando conspirare cæperunt. 320. b. callidum consilium ipsorum. 321. e  
Ariani quomodo prætermissi in edicto Constantini aduersus hæreticos. 324. a. b  
Ariani bellum mouent in Athanasium creatum Episcopum. 319. d. e  
Ariani laborat restituere Arium Alexandriam. 346. e. 347. a  
Ariani hæretici ex monachis. 366. b  
Ariani Episcopi exules Quinquennialibus Constantij restituti sunt. 385. b  
Ariani idem & Eusebiani, vide, Eusebiani.  
Ariani soliti honorare Imperatores titulis diuinitatis, cum ipsi negarent filij Dei diuinitatem. 408. e. 415. e  
ab Arianis curata litteræ pro erigēda Ischiræ Ecclesia. 408. e  
Ariani clandestine sese insinuarunt Constantino Imperatori. 435. b. c  
Ariani viuo Constantino sub pallio Catholico latebant. 435. c  
Ariani rursum Athanasio negotium faceffunt. 456. d. e

Ariani rursum in Athanasium insurgunt. 463. c. d. 464. b. c  
Ariani conati suffurari communionem Romani Pontificis. 466. c  
Ariani a Iulio petunt Synodum. 466. e  
Ariani quando sub Constatio grassari cæperunt in Catholicos. 476. b  
Ariani vt declinent Romanam Synodum, coeunt Antiochiæ. 481. c. d. numerus Episcoporum. e  
Ariani tempore Concilij Antiocheni se hostes Arij præferunt. 482. a  
Ariani seorsum a Catholicis Antiochiam conuenere. 482. a. b  
Ariani in Synodo Antiochena substituunt Athanasio Georgium. 484. a  
Ariani quam callide obtexerint hæresin in Concilio Antiocheno. 486. b. c. d  
Ariani profitetur damnare Arium, sed dolose agunt. 485. d. e. 486. a. 489. c  
Ariani ex Concilio Antiocheno ex multis affectant nomē Catholicum. 489. c  
Ariani quatuor fidei regulis ad libitum vsi. 488. c  
Ariani Romæ accusati apud Iulium Papam. 494. e  
Ariani quid in Iulium Papam. 495. c. d. e  
Ariani litteras scripserunt ad Iulium Papam. 495. a. b. 496  
Ariani quid Alexandriae pro Gregorio. 497. a. b. 498.  
Ariani litteras dant ad Constantem Imperatorem. 506. b. c  
Ariani deligunt Macedonium Episcopum Constantinopolitanum. 507. d. e  
Ariani mentiti Antonium Magnum secum agere. 511. a  
Ariani ab Antonio Magno exagitati. 511. b. c  
Ariani ad Antonium venientes ab eo fugati. 511. b  
Ariani cogunt Concilium Antiochenum posterius. 514. e. 515. a. nouamq̃. edunt fidei formulam. ibid.  
Ariani subdole professi nomen Substantia. 515. b. c. d  
Ariani cur non veriti sint nomen Substantia, sicut Consubstantialitatis. 515. c. d. e. 516. a  
Ariani quomodo decipiebant simpliciores ex naturæ operibus. 517. b.  
Ariani vsi eloquentia ad decipiendum. 517. b. c. d  
Ariani mentientes dictare soliti clarissimos viros secum sentire. 517. e  
Ariani Episcopi quid cum venere Sardicam ad Concilium 328. e. fugam arripiunt. 529. a. b  
Ariani condemnati in Concilio Sardicēsi. 529. e. 530. e. 535. d  
Ariani quid in Episcopos, ne adhaerescerent Catholicis qui conuenerant Sardicæ. 535. e  
Ariani excommunicati in Concilio Sardicēsi. 535. d. 536. a  
Ariani sparserunt famam, in Sardicēsi Concilio scriptā fuisse nouam fidei regulam. 537. a. b  
Ariani cogunt Concilium, quod nominant Sardicēse. 542. e. 543. a  
Ariani primi ausi sunt excommunicare Romanum Pontificē. 543. c  
Ariani nouam fidei formulam edunt nomine Concilij Sardicēsis. 543. d. e  
Ariani detestari simulant Arium. 544. d. e  
Ariani associant sibi Donatistas. 545. d. e  
Ariani prohibent Catholicos redire ad suas Ecclesias. 548. c. d  
Ariani quid in Legatos missos Antiochiam a Synodo Sardicēsi ad Constantium. 548. d. e  
Ariani post obitum Constantis insurgunt in Athanasium. 567. d. e  
Ariani expositulant apud Constantium aduersus Athanasium. 571. b  
Ariani & Semiariani inter se certant. 581. b  
Ariani iterum calumnijs aggrediuntur Athanasium. 582. c. d  
Ariani fingunt epistolam scriptam ab Athanasio ad Constantium. 582. d. e  
Ariani

*Ariani conati sunt statim creato Liberio Papa eius communi-  
cationem subripere.* 588.e  
*Ariani titulo eternitatis honorant Constantium Imperatorē.* 592.b.c  
*Ariani adulantur Constantio blasphemii in filium Dei.* 592.b.c  
*Ariani Constantium Aeternum appellunt.* 689.d  
*Ariani damnati in Concilio Ariminensi.* 690.d.691.a.b  
*Ariani ex Concilio Ariminensi Legatos mittunt ad Imperato-  
rem.* 692.a  
*Ariani in deterius semper prolapsi.* 693.b.c  
*Ariani detegunt propinatum venenum in Concilio Ariminē-  
si.* 695.b.c  
*Ariani falso praeferunt Concilium Ariminense.* 697.e.698.a  
*Ariani penitus delent nomen Substantiae in Filio Dei.* 704.d.e  
*Ariani vocant Eusebium Vercellensem ad synodum.* 610.b.c  
*Ariani substitunt Dionysio Episcopo Mediolanensi Auxen-  
tium.* 616.a  
*Ariani Felicem substitunt loco Liberij.* 621.a  
*Ariani dire exagitant Ecclesiam Alexandrinam.* 629.c.d.e  
630.631.  
*Ariani quid tempore Paschatis, & post aduersus Catholicos  
Alexandrinus egerint.* 630.a.b  
*Ariani quid ante Pentecosten aduersus Catholicos Alexan-  
drinos egerint.* 636.c.d.637.638.  
*Ariani quid egerint post Pentecosten Alexandria aduersus  
Catholicos.* 639.a.b.c.640.  
*Ariani prohibent dare elemosynam pauperibus.* 638.a.b.c  
*Ariani crudeliores Gentilibus.* 635.d.e.638.d.e  
*Ariani quid in monachis & in monasteria.* 640.e.646.a.b  
*Ariani cum Photino conspirant, licet occulte.* 660.d.e  
*Ariani ut se Catholicos doceant, damnaunt Photinum.* 660.d.e.  
*sed prodiu quales essent.* 661.a  
*Ariani quasi ex miraculo predicant in Christo diuinam sub-  
stantiam, cum ea negatur ab Osio & Potamio Episcopis.* 665.a.b  
*Ariani Episcopi, cum quibus Liberius communicauit.* 669.e  
*Ariani qui interfuerunt Concilio Ariminensi.* 688.c  
*Ariani damnant Semiarianos.* 707.a.b  
*Ariani eodem tempore duas fides diuersas scribunt Arimini  
& Constantinopoli.* 709.d.e  
*Ariani Macedonianis coniuncti.* 720.a  
*Arianis Donatistae coniuncti.* 720.b  
*Arianorum haeresis quot haereses progeniuit.* 722.d.e  
*Arianorum arrogancia.* 183.d.e  
*Arianorum impietas occultata Sirmij panditur.* 662.e.663.a  
*Arianorum baptisma quo modo irritum.* 282.a.b  
*Arianorum legatio ad tres Imperatores.* 457.a  
*Arianorum antesignani sub Constantio.* 457.b  
*Arianorum ad Constantium lamenta.* 481.d  
*Arianorum Concilia qualia esse solerent.* 481.e  
*Arianorum fidei formulæ Antiochia editæ.* 485.e.486.a  
*Arianorum legatio ad Constantem ex Concilio Antiocheno.* 487.c.d  
*Arianorum scelera nefanda patrata Alexandria.* 498.c.d.e.  
499.501.502.  
*Arianorum labyrinthus haud omnibus facile peruius.* 479.a.  
*Arianorum legatio ad Iulium Papam contra Athanasium.* 463.a.b  
*Arianorum litteræ ad Iulium indignissima.* 503.d.e  
*Arianorum principes qui sub Constantio habiti.* 507.d  
*Arianorum Legati quid Mediolani apud Constantē.* 516.a.b  
*Arianorum Legati praeferunt se esse Catholicos.* 516.b  
*Arianorum studium in cogendis crebro Concilijs.* 516.c.d  
*Arianorum artes ad destruendū Nicænum Concilium.* 516.c.d.  
517.a.b.c  
*Arianorum litteræ Synodales nomine Concilij Sardicensis.* 545.d.e  
*Arianorum scelera post Concilium Sardicense.* 547.e.548.a

*Arianorum litteræ ad Eusebium Vercellensem.* 610.c.d  
*Arianorum persecutionis acerbitas.* 626.d.e.627.a  
*Arianorum suggestio in Concilio Ariminensi.* 689.a.b.c  
*Arianorum fidei professiones sub Consulibus.* 689.c  
*Arianorum blasphemiae horrendae in Concilio Seleuciensi.* 703.e.704.a  
*Arianorum persecutio ex Concilio Constantinopolitano.* 708.b.c.d  
*Arianorum in Eusebium Vercellensem crudelitas.* 651.b.c  
*Arianorum in Palestina dira persecutio.* 652.e  
*Arianorum crudelitas in Aegypto.* 629.d.e.630.631.633.  
c.d.635.c.d.e.636.b.c.d.637.a.b.c.d.e.638.a.b.d.e  
*Arianorum studia in perquirendo Athanasium.* 646.e.647.b  
*Arianos vitandos admonet Alexander.* 185.c.d  
*Arianus Praeses in Aegypto persecutor, inde martyr.* 47.d  
*Arianus presbyter dolosus artifex Constantino percarus.* 434.e. ei commissum est a Constantino testamentū. 434.e.  
435.a. quis hic fuerit. 435.a.b  
*Arianus presbyter quid apud Constantium pro Ario.* 347.c  
*Arianus presbyter corrumpit aulicos.* 450.a  
*Ariminense Concilium decernitur.* 683.a.b  
*Ariminense Concilium indictum.* 687.e.688.b.c  
*Ariminense Concilium, explosa perfidia Ariana, Nicænam  
fidem probat, & Arianos excommunicat.* 690.b.c.d  
*Ariminense Concilium posterius, & eius Acta.* 693.d.e.  
694.a.b.695  
*Ariminense Concilium duplex.* 697.b.c.d.e.698.a  
*Ariminense Concilium legitimum Catholicum fuit.* 697.a.b  
*Ariminense Concilium spurium haereticum fuit.* 697.d.e.  
698.a  
*Ariminensi Concilio aduersatus est magna constantia Libe-  
rius Papa.* 676.d.e  
*Ariminensis Concilij finis.* 690.e  
*Ariminensis Concilij legatio ad Constantium Imperatorem.* 691.a.b.c  
*Ariminensis Concilij Episcopi Orthodoxi exemplo Legatorum  
lapsi.* 693.e. viginti tantum in fide Nicæna permanserunt.  
*ibidem.*  
*Ariminensis Concilij Catholici Synodica de baptismo Con-  
stantini.* 227.a.b.c  
*Ariminensium Orthodoxorum Episcoporum lapsus qualis existi-  
mandus sit.* 695.c.d.e.696.nequaquam lapsi in haeresin. *ibid.*  
*Arimini congregati Episcopi inter se diuisi.* 688.d.e  
*Aristaneta clarissima femina, & pia quid apud Hilarionem.* 728.d.e  
*Aristides Praeses persecutor.* 30.d  
*Ariston ex monacho Episcopus.* 363.e  
*Aristotelis discipulus Aetius deterrimus haereticus.* 658.a  
*Arma Crucis signo exornata.* 76.d.e  
*Armenia maior cum Rege Tiridate fidē amplexata.* 53.c.d.e.  
54.a.55  
*Armenia exagitata persecutione Maximini.* 52.e.53.54.  
*Armenia maioris Ecclesia florens sub Constantino.* 315.e.  
316.a  
*Armenia montes ab inuicem distiti ob terrae motum.* 478.b  
*Arostanus Episcopus in magna Armenia interfuit Nicæno  
Concilio.* 263.e  
*Arsacius confessor praedixit terrae motū Nicomediae.* 682.a.b  
*eius obitus.* *ibid.*  
*Arsacius confessor sub Licinio.* 147.a  
*Arsacius eunuchus persecutor Alexandriae.* 501.d  
*Arsaces Rex Armeniae Christianus.* 54.e  
*Arsaces Rex maioris Armeniae tributum pendebat Constan-  
tino.* 264.a  
*Arsenij occisi accusatio rursus illata in Concilium Tyrium.* 399.b.c  
*Arsenius sibi timens latebras quaesuit.* 399.c.d. eius latebris  
*rsi ad suam causam Eusebiani. ibid. se tandem pericula ob-  
tulit*

*tulit pro Athanasio liberando.* 399.d.e.400.a. eius Syno-  
do manifestatio. 400.a.b  
*Arsenius Episcopus Hypselitarū ordinatur a Meletio.* 320.a  
*Arsenius Episcopus occisus fingitur ab Athanasio.* 385.e. ma-  
nus defuncti, quasi Arsenij, ab aduersarijs circumfertur.  
385.e. 386.a  
*Arsenius impense quaeritur ab Athanasio.* 389.c.d. ad loca  
remota amandatur cum suis. 389.d.e. inuenitur apud Ty-  
rum. 389.e.390.a.b.c  
*Arsenius Episcopus, & non presbyter.* 390.a.b. cur ab Atha-  
nasio primum recesserit. 390.b  
*Arsenius Episcopus penitens scribit ad Athanasium.* 391.b  
*Artemij martyris praefectura.* 686.e.687.a  
*Artemius curat translationem corporum sanctorum Andreae  
& Lucae.* 686.e  
*Artemius miles testis de visione signi Crucis Constantino ostē-  
sa.* 68.e  
*Artemon martyr Laodiceae sub Maximino.* 30.c  
*Aruspices Constantinus lege sancita exagitat.* 198.b  
*Aruspices consulendos Constantinus ad Senatum rescripsit.* 209.a.b  
*Aruspicina in magno pretio apud Romanos.* 210.b.c.d  
*Aruspices facile omnia solere in religionem Christianam con-  
uertere.* 221.a  
A S  
*Ascaricus Rex a Constantino victus.* 154  
*Ascla martyr cum sociis in Thebaide sub Maximino.* 47.d  
*Asclepas Episcopus Gazæ exilium passus causa fidei.* 476.a  
*Asclepas Gazæ Episcopus Romam confugit ad Iulium.* 508.b  
*Asclepa Episcopi Gazæ causa cognita in Concilio Sardicensi.* 530.c.535.a.b  
*Asclepiodotus cum socijs passus Hadrianopoli.* 52.d  
*Asclepius Praefectus persecutor.* 30.c  
*Asiana Ecclesia discordijs agitata ob celebrationem diei Pa-  
schatis diuerso ritu.* 255.d.e  
*Asterij Cappadocis causa tractata in Concilio Hierosolymi-  
tano.* 412.c  
*Asterij Cappadocis causa aduersus Marcellum.* 421.b.c.d.e  
*Asterij impietas omnes excelluit.* 421.d.e  
*Asterius Cappadox nequissimus Arianorum.* 285.e.286.a  
*Asterius Cappadox immolat idolis.* 285.e  
*Asterius Armeniae Dux sub Constantio Imperatore.* 567.e  
*Asterius Dux Armeniae diploma a Constantio de Athanasio  
attulit.* 602.e  
*Asterius Episcopus in Arabia secessit ab Arianis, & adhaesit  
Catholicis in Concilio Sardicensi.* 535.e. eius exilium.  
548.b  
*Asterius Comes in Aegypto sub Constantio.* 572.a  
A T  
*Athanasij aetas.* 62.e.63.a  
*Athanasij cum Ario disputatio.* 270.e  
*Athanasij creatio quo modo se habuit.* 317.e.318.a.b.c. tem-  
pus eius. *ibid.*c.d.e  
*Athanasij electio diuinitus praecognita.* 319.a.b  
*Athanasij sedis tempus.* 319.d. eius persecutiones incredibiles.  
*Athanasij modestia in scribenda vita Antonij.* 358.c  
*Athanasij Legati apud Constantinum.* 366.d.e.367.a  
*Athanasij causa Dalmatiano commissa a Constantino.* 386.c.  
389.b  
*Athanasij exilio totus orbis concussus est.* 416.d.e  
*Athanasij modestia, cum describit interitū Arij.* 424.e.425.a  
*Athanasij Papae nomine litteræ ad Marcum Papam cuius sint  
fidei.* 428.e.429.a.b  
*Athanasij post exilium reditus ad Alexandriam.* 456.b.c  
*Athanasio crimini datum, quod absque Synodi decreto sit re-*

*stitutus.* 456.d.e  
*Athanasij cum Ario disputatio commenticia.* 457.c.d  
*Athanasij legatio ad Iulium Papam.* 463.d.e  
*Athanasij aduentus Romam valde proficiuus.* 469.e.470.a.b  
*Athanasij scriptorum quaecūque fragmenta in magna habita  
reuerentia.* 471.a  
*Athanasio successor datur in Concilio Antiocheno.* 482.e.483.  
*Athanasij causa Romae cognoscitur in Concilio.* 492.e.493.  
*Athanasij litteræ circulares de Gregorio Episcopo Alexandri-  
no Ariano ad Catholicos Episcopos.* 493.d.e  
*Athanasij defensores Romae accusant Arianos.* 494.e  
*Athanasij pallium a Paulo eremita expetitum ob fidei Catho-  
licae symbolum.* 511.a  
*Athanasij peregrinatio post Concilium Sardicense primo Naif-  
sum, inde Aquileiam, postea in Gallias.* 550.d  
*Athanasij Papae laudes a Iulio Papa praedicatae.* 560.b.c  
*Athanasij cum Constantio congressus Antiochia.* 560.e.  
561.a  
*Athanasij congressus cum Apollinare.* 563.c.d.e  
*Athanasij aduentus in Palaestina, ubi Concilio Hierosolymis  
habito restituit Episcopos lapsos.* 567.e.568.a  
*Athanasij admonitio de vitando Gregorio Ariano Episcopo.* 500.e  
*Athanasij fauor prouocat Arianos.* 571.b  
*Athanasij iusta excusatio de susceptis Legatis Magnentij.* 583.a.b  
*Athanasij damnationem cur aliqui Episcopi Catholici subscri-  
bant.* 612.a.b  
*Athanasij damnatio proposita in Conciliabulo Mediolanensi.* 610.611.a.612.b.c  
*Athanasij causa defenditur a Liberio coram Constantio.* 619.  
c.d.e.620.  
*Athanasij in Constantium inuectiua.* 641.b  
*Athanasij in eremo latebrae proficiuae.* 641.e. *complura in la-  
tebris scripsit. ibid. nempe epistolam ad Solitarios de rebus  
ab Arianis ad illud usque tempus gestis. ibid. scripsit tunc  
etiam Consolationem ad virgines.* 642.a. *item Apologiam  
de fuga sua. ibid. a.b. item Apologiam contra Constantiū.  
ibid. c.d. item Apologiam secundam.* 643.c  
*Athanasij fuga semper commendatione digna.* 642.b.c  
*Athanasij prophetia male accepta, & adscripta magia.* 643.a  
*Athanasij litteræ ad Luciferum.* 645.c.d. *aliae.* 646.a.b  
*Athanasij latebrae abstrusiores in eremo.* 646.c.647.c.d  
*Athanasij epistola de clade Ecclesiae Alexandriae sub Grego-  
rio.* 497.b.c.d.498.  
*Athanasij modestia, dum sua scripta corrigenda tribuit Sera-  
pioni.* 719.e  
*Athanasio constata calumnia ex susceptione Legatorum Ma-  
gnentij.* 571.d.e  
*Athanasium vix creatum adoriuntur Ariani.* 319.d.e  
*Athanasium restituendum esse Constantinus moriens praece-  
pit.* 435.a  
*Athanasius puer iocis puerilibus agit Episcopum, & baptizat.* 62.d.e  
*Athanasius traditur erudiendus Ecclesiae.* 62.e. *idem scriba  
Episcopi constitutus. ibid.*  
*Athanasius grandior factus adiit Antonium Magnum com-  
morantem in eremo.* 63.a  
*Athanasius iuris scientiam didicit, factusq. Iurisconsultus.* 63.a  
*Athanasius Episcopus Anazarbi fautor Arij.* 174.a.175.b.  
176.d  
*Athanasius diaconus Alexandriae Ecclesiae in Nicæno Con-  
cilio Arium disputando exagitat.* 270.d.e  
*Athanasius pars magna Synodi Nicæni.* 277.a  
*Athanasius Episcopus Alexandrinus creatur post Alexan-  
drium.* 317.e.318.a  
*Athanasius profectus Constantinopolim ad Imperatorem, vi-  
uente*

uente Alexandro. 319.b.c  
 Athanasius creatus Episcopus Alexad. vrget Meletianos il-  
 licita tentantes. 322.a.b  
 Athanasius restitit Arii restitutioni. 347. e. quid ab Eusebio  
 Nicomed. patiat. 348.a.b  
 Athanasius opera Eusebij experitur Constantinum iratum.  
 348. a. b  
 Athanasius pro sui defensione quid rescripserit ad Constanti-  
 num. 348.c.d  
 Athanasius ordinat Frumentium Episcopum Indorū. 349.e  
 Athanasius visitat diocesim Alexandrinam. 357.b.c.d  
 Athanasius visitat monasterium S. Pachomij. 357.e  
 Athanasius Antonium Magnum visitat. 358. b. quæ illi mu-  
 nera atulit. ibid.  
 Athanasius intulit Romam vitæ monasticæ instituta. 363.a  
 Athanasius monachos complures creauit Episcopos. 363.d.e  
 Athanasius rursus vexatus a Meletianis & Eusebianis. 366.  
 d.e. 367.a  
 Athanasius calumniam passus de linteis pro Ecclesijs exactis  
 a populo quasi tributum. 366.d.e. 367.a  
 Athanasius nouis exagitur calumnijs. 367. b. c. innocens  
 probatus. ibid.d.e  
 Athanasius laudatus litteris Constantini. 367.d.e  
 Athanasius a Constantino vocatur Constantinopolim. 367.c.  
 dimittitur cum honore. ibid.d.e. 368.  
 Auramenti tributum a Constantino impostum. 379.c.d.e. ab  
 Anastasio sublatum, quale. 380.d. 381.a.b  
 Athanasius iterum ab Arianis vexatus. 385.c.d  
 Athanasius rursus accusatur opera Meletianorum de fracto  
 calice, & ossio Arsenio. 385.e. 386.  
 Athanasius inuenire curat Arsenium. 389.b.c.d  
 Athanasius mittit Macarium Constantinopolim. 390.e  
 Athanasius ad Constantinum de inueto Arsenio scribit. 390.e  
 Athanasius cur ad Eusebianorum Concilium venire cuncta-  
 retur. 397.c.d  
 Athanasius in confessu Tyrio stans vt reus agere causam in-  
 betur. 397.d.e  
 Athanasius quibus accusationibus impetitus in Cōcilio Tyrio.  
 398.d.e  
 Athanasius rursus de nece Arsenij calumniam passus in Cō-  
 uentu Tyrio. 399. b. c. d. innocens detectus. 400. a. pati-  
 tur ibidem calumniam a meretrice. 399.e. 400.a.b  
 Athanasius comparitione viuientis Arsenij veneficus in Con-  
 uentu Tyrio acclamatur. 400. b. accusatur Athanasius vt  
 incendiarius. ibid.c  
 Athanasius Tyri iterum calumniam patitur de fractura cali-  
 cis. 400.d.e  
 Athanasius circumuentus calumnijs & iniustitia oppressus e  
 Concilio Tyrio proficiscitur ad Constantinum Imperatorem.  
 404.a  
 Athanasius condemnatur in Conciliabulo Tyrio. 407.d.e. nō  
 tamen a Catholicis Episcopis. 408.a  
 Athanasius obtinet a Constantino vt Eusebiani Hierosolymis  
 Constantinopolim se conferrent. 414.b.c  
 Athanasius Constantinopoli non nisi in via permissus alloqui  
 Constantinum. 414.c.d.e. 415.a  
 Athanasius nouis calumnijs ab Eusebianis vrgetur. 416.a  
 Athanasius criminis maiestatis accusatur. 416.a  
 Athanasius a suis proditur. 416.a.b  
 Athanasius calumnijs oppressus a Constantino damnatur  
 exilio. 416.c.d  
 Athanasius damnatus sententia Constantini in exilium, quid  
 in eum libere dixit. 416.d  
 Athanasius Treueros exul delatus honorifice susceptus est, &  
 bene habitus. 419.a  
 Athanasius restituit Alexandriam per Constantinum iu-  
 niorem. 455.a  
 Athanasius quanto tempore mansit exul. 455.b.6

Athanasius, cum Alexandria commoratur, vexationem Arianorum patitur. 456.e  
 Athanasius iterum vexatur ab Arianis. 463.c.d. 464.b.c  
 Athanasius nouis vrgetur accusationibus. 463.e. 464.a.b.c.  
 defenditur. ibid.e. 465.a.b.c  
 Athanasius Romam venit vocatus a Iulio Papa ad dicendam  
 causam. 469.c  
 Athanasius annum & sex menses expectat Romæ Eusebianos.  
 469.c  
 Athanasius veniens Romam duxit secum Isidorum & Am-  
 monium. 469.d  
 Athanasius apud quos hospitatus est Romæ. 469.e  
 Athanasius attulit Romam vitæ Antonij Magni. 469.e. 470.a  
 Athanasius reus non recipitur Romæ ad cōmunionem absque  
 fidei professione. 470.e. 471.a.b  
 Athanasius in Occidente propagauit monachismum. 470.a.b  
 Athanasius scribit Romæ fidei symbolum. 470.e. 471.a  
 Athanasius accusatur in Concilio Antiocheno. 482.d  
 Athanasius priuatus sede in Concilio Antiocheno accipit suc-  
 cessorem Georgium. 484.e  
 Athanasius Romæ in Synodo absolutus. 492.e. 493.  
 Athanasius Romæ a Iulio absolutus reuertitur Alexandriā.  
 493.d.e  
 Athanasius renuit Casaream ad Conciliū proficisci. 494.d.e  
 Athanasius rursus Romam confugit ad Iulium. 506.a.b  
 Athanasius Romæ frequenter Synaxes agit. 506.c  
 Athanasius bene habitus a Constante Imperatore. 506.d.e  
 Athanasius rogatus a Constante scripsit Synaxin diuinæ scri-  
 pturæ. 506.d.e  
 Athanasius vltra triennium Romæ cōmoratus. 506.e. 507.a  
 Athanasius Romæ commoratus quid ibi. 507.a  
 Athanasius cum viuientis Antonij vitam scripserit, multa post  
 facta prætermisisse oportuit. 510.a  
 Athanasius vocat S. Antonium Alexandriam ad confutan-  
 dos Arianos. 512.a  
 Athanasius item vocat Alexandriam Poemem Abbatem ob  
 eam causam. ibid.a  
 Athanasius Roma vocatus a Constante Mediolanum. 523.b  
 Athanasius infamatus de congressu cum Constante, quasi illi  
 aduersus Constantinum concitasset. 523.c.d  
 Athanasius quid apud Constantem Imperatorem. 523.e. 524.a  
 Athanasius in Cōcilio sardicensi absolutus. 529.d.e. 530.a.b  
 Athanasius vocatur a Constantio Imperatore crebris litte-  
 ris. 558.e. 559.  
 Athanasius tribus litteris reuocatur in patriam a Constantio  
 Imperatore. 559.b.c.d  
 Athanasius reuersurus ad suam Ecclesiam venit ante Romā  
 ad Iulium Papam. 559.d  
 Athanasius Roma venit Antiochiā. 560.d.e. excipitur a Cō-  
 stantio Imperatore. ibid.  
 Athanasius a Constantio recipit iuramentum fidelitatis. 561.a  
 Athanasius Antiochiæ conuenit cum Eustathianis. 561.b.c  
 Athanasius Constantij petitionem eludit. 561.c.d  
 Athanasius veniens Laodiceam quid ibi. 563.b.c.d  
 Athanasius luxit magnopere Constantem occisum, atque lau-  
 dauit. 566.c.d.e  
 Athanasius vexatur ab Arianis post obitum Constantis. 567.d  
 Athanasius tutior redditur litteris Constantij Imperatoris.  
 567.d.e  
 Athanasius reuertitur Alexandriā defuncto Constante. 569.  
 a.b. eius reditus quā fructuosus fuerit. ibid.b.c  
 Athanasius post reditum querit subscriptiones omnium Epi-  
 scoporum, & ob id nuncios mittit. 570.d.e  
 Athanasius post mortem Constantij permissus agere in Eccle-  
 sia. 572.b.6  
 Athanasius reuersus Alexandriam semper operosus. 572.b.c  
 Athanasius ob nimiam populi frequentiam agit Synaxin in  
 basilica nouam consecrata. 572.c.d  
 Atha-

Athanasius cur post obitum Constantis bene habitus a Constan-  
 tio. 573.d  
 Athanasius falsa Constantij epistola queritur ab Arianis di-  
 moueri Alexandria. 582.c.d.e  
 Athanasius accusatur fuisse Magnentio. 582.e. 583.a  
 Athanasius clam fuga lapsus. 499.b.c  
 Athanasius iure diploma postulat, antequam secedat. 602.e  
 Athanasius cur detrectat proficisci ad Constantinum. 603.c  
 Athanasius mittit quinque Episcopos Legatos ad Constantiū.  
 603.c  
 Athanasius iterum vexari captus a Montano, Syriano, &  
 Diogene. 612.c.d.e  
 Athanasius magus habitus secundū rumores vulgi ex Am-  
 miano. 617.a.b  
 Athanasius defenditur ab Ofio aduersus Constantinum Impe-  
 ratorem. 623.d.e. 624.  
 Athanasius dirā eamq. nouissimam sub Constantio persecu-  
 tionem patitur. 629.c.d.e. 630.a  
 Athanasius quæ passus Alexandria sub Syriano. 630.b.c.  
 quomodo fuga lapsus. ibid.d.e. 631.a. eiusdem vltima fuga  
 in eremum. 632.a  
 Athanasius profecturus ad Constantiū nouis exterritur nun-  
 cijs. 632.d.e  
 Athanasius in eremo delitescit. 634.e  
 Athanasius quibus fuerit calumnijs circumuentus ab Aria-  
 nis. 642.d.e. 643.a  
 Athanasius magi insimulatus. 642.e. 643.a  
 Athanasius e latebris scripsit ad Serapionem de Spiritu san-  
 cto. 643.c  
 Athanasius delituit in cisterna. 647.c.d  
 Athanasio delitescenti in cisterna ministrasse virgo cum di-  
 catur, quo modo accipiendum. 647. d. e. 648. 649.a. b  
 Athanasius respuitur Liberij litteris. 669.d.e. 670.a.c  
 Athanasius donatus ab Antonio melote & pallio. 686.a  
 Athanasius scripsit vitam Antonij. 686.e  
 Athanasius primus pugnat aduersus impugnatores diuinita-  
 tis Spiritus sancti. 718. e. 719. a. b. c. d. e.  
 Athanasius Episcopus Ancyra in locum Basilij suffectus, Ca-  
 tholicus. 712.d  
 Athanasius curat deliria quorundam monachorum. 735.c.d  
 Athanasius e latebris scribit contra Arianos. 740. a. b  
 Athanasius florentissimæ sub Constantio. 604.e. 605. a  
 Athanasius, quod asylum peruaferint impietatis, diruta. 607.  
 e. 608. a  
 Athenis ludus aduersus novos discipulos exerceri solitus.  
 606. b. c. d  
 Athenis professores quanto studio requirerēt discipulos præ-  
 occupare. 606.a  
 Athenogenis martyris reliquie. 54.d  
 Atticus Episc. Constant. consignat certum tempus Nicæni  
 Concilij. 258.c.d.

## A V

Auaritia Præfectorum Constantini lege compressa. 388. d.e  
 Auaritiam Præfectorum Constantinus verbis & legibus de-  
 testatus. 345.b.c.d.  
 Audaci redarguentis Episcopos superba libertas. 491.a.b  
 Audæus hæresiarcha quid statuerit. 491.a.b  
 Audæus relegatus ad barbaros cōuertit plures Gothorum ad  
 monasticam professionem sectandam. 491.d  
 Audiani hæretici quando. 491. a. b. eorum dogmata. ibid.  
 d. e. 492. b.  
 Audiani affectant patientiam. 491.c.  
 Audiani ubique dispersi. 492. a  
 Auctor emendat quod de persecutionis Constantini tempore  
 dixerat in Notis ad Rom. Martyrolog. 62.c  
 Auctor veritatis amantissimus seipsum corrigit libens vo-

lensque. 86.e  
 Auctor, veritatis purus amator. 429.b  
 Auctoris candor in pura confectanda veritate. 94.d.  
 Auctoris labores in disponenda temporum ratione. 317.d  
 Augarus scriptor Actorum Theodori. 149.e  
 Augures, aruspices, arioli, & alij id genus homines lege  
 Constantij vetiti. 687.b  
 Augustus apud Romanos potestas amplissima. 210.c.d  
 Augustale Constantiniani ad lucum Daphnes. 334.e  
 Augustale in Daphne a Constantino edificatum. 374.e  
 Augustinus mittit eulogias ad Paulinum Conf. 12.e  
 Augustinus in Africa coniunxit monachismum cum clerica-  
 li vita. 363.d  
 Augustinum præterijt legitimum Concilium Sardicense. 545.  
 d.e. 546.a.b.c  
 Aulici Constantini a Constantio occisi. 449.d. e.  
 Aulici Constantij male habent Spiridionem. 458.d  
 Aulicos respicere ad orientem, non autem ad occidentem So-  
 lem, quid significet. 415.a  
 Aurargentum, vel Chrysgaryrum. 380. b. c.  
 Aurelianus Imperator noluit deferre appellationi a iudicio  
 Episcoporum. 114.c  
 Aureus numerus index Paschalis temporis. 289. a. b  
 Auri tributum ab argenti tributo distinctum. 380. b. c.  
 Auri pretium tempore Honorij & Arcadij. 380. d. e  
 Aurigæ ne sint in spectaculis Christiani. 21. c. d  
 Aurum æqua lance pendendum. 380.e  
 Auxentius martyr Sebastie cum socijs. 52.e  
 Auxentius confessor sub Licinio. 146.e. 147.a. creatur Me-  
 psuestia Episcopus. 146.e  
 Auxentius in locum Dionysij subrogatus in Ecclesia Mediola-  
 nensi. 616.a  
 Auxentius raser ingenio sub pallio Catholico delitescere cu-  
 rat. 616.b  
 Auxentius Episcopus Mediolanensis quid in sanctum Marti-  
 num. 683.c  
 Auxentius Arianus interfuit Concilio Ariminensi. 688.c

## A Z

Azadanes martyr in Perside sub Sapore. 519.a

## B A

Abbutius Episcopus Catholicus in Africa sub Constan-  
 tino. 154.a  
 Baccho uuas offerre Gentiles. 146.e  
 Bacchus martyr cum Sergio sub Maximino. 41.b  
 Bacurius Rex Iberorum Christianus. 351.e. idem Comes Do-  
 mesticorum Constantini Imperatoris. ibid.  
 Balbus Præfectus persecutor sub Licinio. 140.e  
 Balnea Gadarensia deliciarum, turpitudinum, ac magicarum  
 præstigijs promptuaria. 353.d.e. 354.a  
 Balsamum ad luminaria S. Petri donauit Constantinus. 228.  
 b. c. ad luminaria Basilicæ S. Pauli. ibid.e  
 Bandenus Archimadrita martyr in Perside sub Sapore. 519.d  
 Baptisma Arianorum quo modo nullius momenti. 282.a.b  
 Baptismi Constantini assertores Gentiles scriptores. 216. d. e.  
 217.a. 218. c. 219. a. b. c  
 Baptismo Constantinus initiatur. 223.c.d  
 Baptismo Constantini Romæ collato qui aduersentur. 224.  
 a. b. c. 225. 226.  
 Baptismi iteratio fieri solita a Donatistis sublata. 557.d.e  
 Baptismi antiquos ritus sustulit Eunomius. 722.b  
 Baptismus absque fide inanis. 44.d.e  
 Baptismus collatus ab Athanasio puero integer. 62.e  
 Baptismus Constantini quando, & qua occasione acciderit.  
 216.a.b.c.d.e. 217.a  
 Bap-

**Baptismus Constantini in Aetis Siluestri describitur.** 220. a.b.c.d  
**Baptismus Constantino collatus paucis arbitris.** 224.a  
**Baptismus Constantini Romae ex ipso Eusebio probatus.** 249. a. b. c  
**Baptismum iterare ceperunt Donatista.** 121.e  
**Baptismum iteravit Eunomius.** 722.a  
**Baptisterium Constantini egregie exornatum.** 228.a.b.c. multisq. reductibus auctum. ibid.d.e  
**Barabhisus martyr cum Iona in Perside sub Sapore.** 519.d  
**Barbari rupto federe rebellant in Germania.** 89. c. d. victi a Constantino. 93.e  
**Barbari tumultuantes compressi.** 190.a.e  
**Barbari qua occasione Christianam religionem accepere.** 351. c. d. e  
**Barbari ad Consulatus & ad Romanum Imperium adsciti.** 439.b.c  
**Barbari saepe debellati a filiis Constantini.** 454.c  
**Barcae martyrium.** 639.a  
**Bardasanes Episcopus martyr in Perside sub Sapore.** 518.e  
**Basilei Episcopi martyrium.** 142.e. 143. 144.  
**Basilei martyrij tempus.** 144.a.b  
**Basileus Episcopus Amasenus interfuit Concilio Ancyrano.** 125.e. 126.a. 128.d  
**Basileus Episcopus Amasenus damnat Arium.** 135.e. 136.a  
**Basileus Episcopus Amasenus custos virginis Glaphyreae.** 142. a. b  
**Basileus Episcopus martyrium obiturus decernit sibi successorem.** 143.b.c  
**Basilica in Africa inuasa a Donatistis.** 153.e. 154.a  
**Basilica S. Petri a Constantino erecta, & dona illi collata.** 229. a. b. 230.a  
**Basilica S. Pauli a Constantino erecta, & dona illi collata.** ibid.a.b.c  
**Basilica Lateranensis a Constantino erecta, & donis & re- ditibus aucta.** 331.a.b.c  
**Basilica Constantini negotijs profanis addicta diuersa ab alijs.** 231.c  
**Basilica Vlpia, in qua Constantinus habuit Senatam.** 233.b.c.d  
**Basilica erecta a Constantino in Gallijs Dei Genitrici Mariae.** 243.e. miraculum tunc editum. ibid.  
**Basilica Vaticana subitario opere constructa.** 240.b  
**Basilica sanctae Crucis Romae erecta.** 240.e. 241. a. donis aucta. b  
**Basilica S. Agnetis a Constantino erecta.** 241.c  
**Basilica S. Laurentij erecta a Constantino.** 242. e. dona eidem tributa. 243  
**Basilica erecta a Constantino SS. Marcellino & Petro.** 243. b  
**Basilica Constantiniana Hierosolymis.** 328.c  
**Basilica Antiochiae a Constantino erecta.** 336.e. vide, Tem- plum, Ecclesia.  
**Basilica a Constantino Romae constructa subitario opere.** 240. b  
**Basilicae aliae plures a Constantino erectae.** 243.c  
**Basilicae a Constantino erectae omnes absque titulo sui nominis.** 244. a  
**Basilica Romae a Iulio Papa facta.** 587. c. eademque ornatae sacris imaginibus. ibid.  
**Basilicam curat erigi Catholicis in Africa Constantinus.** 154. d. e  
**Basilij institutionis ordo.** 605.c  
**Basilij excellens conditio.** 607.b  
**Basilij & Gregorij vitae institutio Athenis.** 607. b. c. d. e  
**Basilij cum Gregorio incredibilis amoris coniunctio.** 607.b.c.d  
**Basilij regule ab ipso, non ab Eustathio elaboratae.** 738. b  
**Basilij memoria laus de Hermogene.** 265. c  
**Basilij imitator non auctor vitae monasticae.** 362. c

**Basilij Athenis cum Gregorio Nazianzeno.** 603.a. b. c. post Gregorium illuc se contulit. c  
**Basilij reuersus in patriam vitam egit sanctissimam.** 603. a  
**Basilij a Gregorio gentili suo amice suscipitur, & liberatur a ludibrio discipulorum.** 606. a. b. c  
**Basilij a Gregorio adiunatur in disputatione.** 606.e. 607.a  
**Basilij conuersus Neocafarea a S. Macrina.** 514.d.e  
**Basilij & Gregorius impollutos se seruauere a superstitione Gentilium Athenis.** 608.a.b  
**Basilij prior Athenis recessit, relicto inuito atque lugente Gregorio.** 608. b. c. d. e  
**Basilij perfectissima virginitatis cultor.** 609. a. b  
**Basilij nuquam corpore, licet aliquado mete, pollutus.** 609.a  
**Basilij Ancyrae Episcopus creatus ab Arianis in locum Marcelli.** 530. c. d. 536.a  
**Basilij Ancyranus propositus disputare cum Photino.** 661. b  
**Basilij Ancyranus quid apud Constantium post Concilium Seleuciense.** 704. e. 705. eius causa in Concilio Constanti- nopolitano in quo damnatur. 707.c.d.e  
**Basilij Casariensis oppugnat Eunomium.** 721.b.c  
**Basilij Magnus auctor monachorum canobitarum in Ponto & Cappadocia.** 737.b.c. 738.a.b  
**Basilijna mater Iuliani Caesaris.** 447.b.c  
**Basilijssa martyr Antiochia cum Iuliano sub Maximino.** 41.a  
**Basilijssa alia puella martyr.** 41.b  
**Basilijscus martyr cum socijs sub Maximino.** 52.d  
**Bassorum familia reddita Christiana.** 83. a

B E

**Bede error de auctore cycli nouennalis.** 289. b  
**Bella Constantini aduersus barbaros.** 383.a  
**Bellum Armenicum a Maximino excitatum.** 61. d  
**Bellum Constantini aduersus Maxentium.** 66. a. 67. 68. 74. e. 75. a. b  
**Bellum Constantini aduersus duces Maxentij.** 73.d.e. 74.  
**Bellum Constantini aduersus Licinium quando ceptum.** 157.e  
**Bellum Licinianum.** 157.e. 158.a  
**Bellum Cybalense.** 158. a. b. c. 159. a  
**Bellum Constantini in Thracia gestum aduersus Licinium.** 160. a. b  
**Bellum secundum in Thracia aduersus Licinium a Constanti- no gestum.** 162.c.d.e. 163.a  
**Bellum nauale Constantini atque Licinij.** 164.c.d.e. 165. a  
**Bellum Sarmaticum gestum a Constantino.** 191. a. b. c. d. e. 192. a  
**Bellum aduersus Scythas.** 383. a. b. confectum a Gallicano. 383.a.b  
**Bellum Persicum Constantinus parat.** 430. c. d. e.  
**Bellum Persicum in Mesopotamia.** 466.a.b  
**Bellum Persicum sub Constantio inualescens.** 480.c.d  
**Bellum indictum a Constante in Constantiu fratrem, nisi resti- tuat Athanasium, & Paulum.** 550.d.e. 551.b  
**Bellum Constantij aduersus Magnentium.** 589.e. 590.b.c.d  
**Benedictus Episcopus Aquileiae successor Fortunatiani.** 451.e  
**Benignus Praefectus cubiculi Constantiae Augusta.** 141. c. proditor Glaphyrea. 142.d  
**Bessi amplexi vitam monasticam sub Constantino.** 361.e. 362.a  
**Bethlehemiticum templum a Constantino nomine Helenae ma- tris suae structum.** 328.d

B I

**Bibliotheca erecta Constantinopoli.** 377.a  
**Bigamia permessa, nec absque poenitentia admissa.** 128.e. 129.a  
**Bigamos ordinari prohibuit Nicenum Concilium.** 302.a  
**Bithynia, loco Britanniae, errore scripta.** 4.b  
**Bithynus falso assertus Constantinus.** 3.d.e  
**Blasij**

B L

**Blacius Dux in Aegypto quid in S. Antonium.** 512.c. & qua passus. ibid.c.d  
**Blacius experitur diuinam vindictam.** 502.b  
**Blasij Episcopi Sebasteni martyrium insigne.** 149.b.c. sub Li- cinio. 149.c. habuit successorem Petrum. 149.c  
**Blasius Episcopus Sebastenus reliquiarum martyrum serua- tor.** 53.a. ipse passus sub Licinio. ibid.  
**Blenij Legatos miserunt ad Constantinum.** 314.c

B O

**Bochres Episcopus martyr in Perside sub Sapore.** 519.a  
**Bona legare Ecclesijs ab Imperatoribus vetitum.** 33.b  
**Bona Ecclesijs per Constantinum reddi iussa.** 86.d  
**Bona reddita Christianis.** 92.b.c  
**Bona Christianorum perditata sub Licinio a Constantino restitu- ta.** 168.a.b.c. 170.e. 171.a  
**Bona martyrum, si desint heredes, dentur Ecclesijs.** 171.c.d  
**Bona Ecclesiae relinquendi facta est potestas Christianis a Co- stantino.** 208.e  
**Bonifacius Episcopus Donatista Romae agens.** 205.c  
**Bonifacius Papa cur citat canonem Concilij Sardicenis nomi- ne Concilij Niceni.** 547.b.c  
**Botrus Episcopus in Africa auctor schismatis.** 7.c  
**Bouis aenei simulacrum, in quo martyrium passus est Antipas.** 375. a

B R

**Breuiarium clericorum Meletianorum.** 291.d.e  
**Breuis scriptum, idem quod index, vel inuentarium.** 7.d  
**Britannia, non Bithynia patria Constantini.** 4.b.c  
**Britanni Episcopi, tribus exceptis, recusant annonam a Con- stantio Arimini elargitam.** 688.c  
**Brixiae cur retentus Caecilianus.** 99.d. 100.a.b.c.d  
**Brixiam cum exercitu properat Constantinus.** 73.e. 74.a

B Y

**Byterrense Concilium longe diuerso tempore ab Arelateni est celebratum.** 594.d  
**Byterrense Concilium quando & qua occasione celebratum, & a quibus.** 654.b.c.d.e. 655.a  
**Byzantij impatientes Romanae seruitutis.** 167.a.b.c  
**Byzantij Ecclesiam auctam Patriarchatu a Constantino, Graeci mentiti sunt.** 244.e. 245.a.b  
**Byzantina Ecclesia sub Heracleae Episcopatu fuit usque ad te- pora Constantini.** 130.c  
**Byzantium Episcoporum catalogus.** 129.d.e. 130.a.b. 162.a  
**Byzantium deligitur a Constantino in nouam ciuitatem.** 250.b.c.d.e  
**Byzantium antiquae nobilitatis ciuitas.** 250.e. 251.a  
**Byzantium obsidetur a Constantino.** 164.e. potitur eo. 165.e. restitunt Constantino. 167. a. diuino fauore subacti. 167.b.c  
**Byzantium in Constantinopolim mutatur, & dedicatur.** 370. d.e. 371. 372. 373. Vide, Constantinopolis.

C A

**Caecilianus fiducia fuit communicatio cum Romana Eccle- sia.** 10.e  
**Caecilianus Episc. Carthag. cognoscitur Catholicus a Constan- tino.** 85.e. 86.a  
**Caecilianus causa per Donatistas trahitur ad Constantinum.** 95.b.c.d.e  
**Caecilianus causa iterum tractatur in Concilio Arelateni.** 110.d

**Caecilianus litterae ad Felicem Aptungitanum.** 111.d  
**Caecilianus nouissima purgatio ex litteris Constantini.** 152.d.e  
**Caecilianus Episcopi Carthaginensis causa iudicatur a Constan- tino, licet inuito.** 153.c.d  
**Caecilianus Episcopus Carthaginis eligitur.** 7.d.e. 8.a.b  
**Caecilianus ordinatus querit depositum Ecclesia.** 7.d.e  
**Caecilianus a schismaticis calumnijs pressus.** 7.e  
**Caecilianus damnatur in Concilio schismaticorum Carthag.** 9.c.d  
**Caecilianus accipit pecuniam erogandam a Constantino.** 86.b  
**Caecilianus Episcopus Carthag. iubetur sisti Romae ad expedi- dum causam coram Episcopo Urbis Melchiade.** 96.c  
**Caecilianus constitutus reus in Concilio Romano.** 97.b  
**Caecilianus in Concilio Romano absolutus.** 97.c. 100.e  
**Caecilianus iussus retineri Brixiae.** 99.d. 100.a.c.d  
**Caecilianus alter cognomento Alfius Duumuir.** 111.d  
**Caecilianus absolutus in Concilio Arelateni.** 120.b.c.d  
**Caecilianus in Aetis Concilij Arelateni presbyter perperam nominatur.** 119.b  
**Caecilianus cur retardarit aduentu suu ad Constantinu.** 153.d.e  
**Caecilianus Episcopus Carthaginensis interfuit Concilio Nicae- no.** 266.c  
**Caecilianu esse damnatu Romae calumniati sut Donatista.** 100.c  
**Caesarius Episcopus in Africa auctor schismatis.** 7.c  
**Caelibatui clericorum consulitur a Concilio Ancyrano.** 128.a.b  
**Caelibatum damnantes leges Constantinus abrogat.** 200.a.b  
**Caelibatus Ecclesiae Constantinus amantissimus.** 202.a  
**Caelibatus non exhaurit, sed fecundat Romanum Imperium.** 202.b  
**Caelibatus clericorum firmatur in Niceno Concilio, non de- struitur.** 299.e. 300  
**Caelibatus clericorum etiam in Orientali Ecclesia firmissimus.** 128.b.c  
**Caenobiticae vitae Antonius auctor.** 361.b.c  
**Caenobitarum instituta.** 364.d.e  
**Caerealis Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi.** 661.b  
**Casarea dicta ecclesia a Constantio facta.** 572.d  
**Casarea Palaestinae contra Athanasium Concilium petitur ab Eusebianis.** 294.d.e  
**Casaris dignitas titulo tenus aliquando.** 420.c.d.e  
**Casarius frater Gregorij Nazianzeni Alexandriam studij causa se confert.** 605.c  
**Casarius non patitur retineri Constantinopoli, sed cum Grego- rio reuersus est Nazianzum.** 609.b  
**Casarius martyr Arabisi in Armenia.** 53. b. pater fuit Eu- doxij perditissimi Ariani. ibid. & 658.e  
**Calculus Paschalis ab Alexandrinis Episcopis exigebatur.** 288.a.b.c.d  
**Calculus Paschalis Romam primo mittebatur, unde aliae eccle- siae accipiebant.** 288.e. 289.a  
**Calepodius Episcopus Neapolitanus an missus sit Legatus A- postolicus in Concilio Sardicensi.** 527.e  
**Calicis fracti calumnia a Meletianis infertur in Athanasium.** 367.c  
**Calicis fracti a Macario accusatur Athanasius.** 385.e. 386.a  
**Calicis fracturae accusatio iterum refreicata in Concilio Tyrio.** 400.d.e. 401.a.b.c  
**Callinicus Episcopus Meletianus laudatus ab Epiphano.** 320.d  
**Callinicus Meletianus Legatus cum collegis ad Constantinum Imperatorem.** 366.d  
**Callinicus Episcopus Meletianus accusator produjt Athanasij & Macarij in Concilio Tyrio.** 400.d.e  
**Callistus damnatus in Concilio Romano.** 246.c  
**Calpurnius Urbis Praefectus sub Constantino interfuit cum eo- dem Synodo Romanae.** 246.c  
**Calpurnius pater S. Romanae virginis.** 413.e  
**Calumnia Donatistarum de damnatione Caecilianus Romae.** 100.e. 101.a  
**Calu-**



*Calumnia in Athanasium de indicto populo tributo.* 366.d.e  
*Calumnia in Eustadium Episcopum Antiochenum composita.* 474.e.475.a.d  
*Calumnia srueta a Stephano Ariano Episcopo aduersus Legatos Sardinenses.* 548.d.e.549.550.  
*Calumnie contra Christianos composita.* 59.c  
*Calumnie noua in Athanasium excogitata.* 367.  
*Calumnie Victoris & Iuliani in Constantinum diluuntur.* 438.d.e.439.450.  
*Calumnie rursus contra Athanasium instaurantur de fracto calice a Macario, & occiso Arsenio ab Athanasio.* 385.e.386  
*Calumnie noua in Athanasium comparata.* 463.e.464.a.b.c. diluuntur. *ibid.* 465.a.b.c  
*Calumnie noua contra Athanasium inuenta.* 642.d.e.643.a  
*Calumnias nouas in Athanasium texunt Eusebiani.* 416.a  
*Calumnias impugnatur res Christianorum per Maximinum.* 59.c  
*Canalium dictus cursus publicus.* 539. b.c  
*Candelabra cum luminibus in funere Constantini.* 435.e  
*Canon Apostolicus citatus ab Alexandro Episcopo Alexandrino.* 181.e  
*Canon, ne sedes prima ab alijs iudicetur.* 247.e  
*Canon Apostolicus, ne quis de vna in aliam transeat Ecclesia.* 253.e.254.c.d  
*Canon de Paschate statutus in Concilio Niceno.* 287.e.288.a  
*Canon Niceni Concilij de Meletianis.* 290.d.e  
*Canon Niceni Concilij de Paschate.* 291.a  
*Canon sextus Niceni Concilij sancitus occasione Meletianorum, eius legitima lectio & interpretatio.* 291.e.292.293.294.  
*Canon antiquus Ecclesie, vt Romanus Episcopus ceteros omnes sub se habeat.* 293.c.d  
*Canon Niceni Concilij de Nouatianis.* 298.b  
*Canon Niceni Concilij, ne clerici cum feminis habitent.* 299.d.e.300.a  
*Canon Niceni Concilij de libris sacris.* 302.a  
*Canon Niceni Concilij de bigamis non ordinandis.* 302.a  
*Canon Niceni Concilij de appellat. ad Romanum Pontificem.* 302.b.c.d.  
*Canon Niceni Concilij de offerendis sacrificijs a ieiunijs.* 302.d  
*Canon Nicenus, vt res cognita in minori Synodo cognosci valeat iterum a maiori.* 302.d.e  
*Canon Nicenus de conficienda Formata.* 302.e.303.a.b.304.a. b.c  
*Canon Nicenus de hymno Gloria Patri.* 305.b.c.306.a.b.c  
*Canon Concilij Antiocheni de restitutione Episcopi facienda per maiorem numerum Episcoporum reprobatus.* 489.a.b  
*Canon Concilij Sardicensis de appellatione ad Romanum Pontificem cur citatus nomine Concilij Niceni.* 547.b.c  
*Canonem de Formata non fuisse cum ceteris editum, sed retentum secretum.* 303.e  
*Conones Concilij Arelatensis.* 120.e.121.a.b.122.e.123.a.b  
*Canones Concilij Ancyran.* 126.d.e  
*Canones penitentiales pro lapsis ex Concilio Ancyrano.* 128.e.127.128.  
*Canones Romani Concilij.* 247.b.c  
*Canones sancire absque auctoritate Romani Pontificis non licere.* 259.e  
*Canones penitentiales Niceni Concilij.* 298.e.299  
*Canones Romani Concilij sub Siluestro.* 311.e.312.a  
*Canones minime sancendi, nec habendi rati absque consensu Romani Pontificis.* 482.c  
*Canones Concilij Antiocheni.* 488.d.e.489.a  
*Canones Concilij Antiocheni a collectoribus canonum editi, quomodo recepti.* 489.e  
*Canones ab hereticis editi interdum reperiuntur esse recepti.* 490. a. b  
*Canones Concilij Sardicensis.* 538.c.d.e.539.540.  
*Canonum Nicenorum numerus.* 301.302.307.a  
*Cantabra qua.* 71.d

*Cantabra vnde dicta.* 71. d. e  
*Cantabra in quibus differant a Labaro.* 71.e.72.a  
*Cantabra quando capta.* 71.d  
*Cantabrarij qui.* 71.d  
*Capillorum prolixitas damnata in monachis.* 734.e.735.a  
*Capito Donatista vna cum collegis profectus ad Constantinum.* 96.a. b  
*Cappadoces milites quadraginta martyres sub Licinio Sebastia.* 147.e. eorum nomina. *ibid.* 148  
*Capuanus Episcopus qui interfuit Concilio Romano sub Melchiade.* 97.b. item interfuit Arelatensi Concilio sub Siluestro. 119.a.  
*Cardinalis Carasæ obitus Ecclesie luctuosus, eius rationes.* 717.c.d. e.  
*Carceres Constantinopolitani longe minores amplitudine ciuitatis.* 377.b  
*Cartagine ordinatur Episcopus Cæcilianus.* 7.c.d.e  
*Cartaginense Concilium schismaticorum ducentorum & septuaginta Episcoporum.* 30. e. cur antiquatū fuerit. 31. a. b  
*Cartaginenses Episcopi, Rufus post Cæcilianum, inde Gratus.* 451. e  
*Cartaginensis primi Concilij tempus.* 453.a  
*Cartaginensis Synodus prima dicta.* 551.e. 552.a. sub Iulio Papa acta. 551.e.557.b.c.d  
*Cartaginensis Ecclesie vasa deposita suffurata, frustra a Cæciliano quaesita.* 7.c  
*Cartaginensium Episcoporum successio, post Cæcilianum Rufum, post Rufum Gratus.* 539.b.c  
*Carponas socius Arii quid ad Alexandrum.* 177.c  
*Carponas vetus Arianus Romam missus.* 466. b  
*Carponas legatus a Gregorio Ariano Episcopo Alexandrino ad Iulium Papam.* 506.a  
*Cassianus diaconus Romanus in crimen vocatus a Donatistis.* 102.a. b  
*Cassiodori error de exordio Imperij Constantini.* 1. d  
*Cassiodori Consulatus mendaces interdum.* 346.e  
*Cassiodori Chronicon mendax de Consulibus sub quibus celebratum est Nicænum Concilium.* 257.d  
*Cassiodori error in tempore exordij Imperij Constantini.* 257.d  
*Cassiodorus male conciliat Sozomenū cum Theodoro.* 272.b  
*Castra Prætoria diruta a Constantino.* 91.a  
*Castratio voluntaria a monachis introducta.* 736.a  
*Castoris & Pollucis simulacra Constantinopoli posita.* 371.e  
*Castrantes se ipsos qua pœna affecti a Nicæno Concilio.* 299.b  
*Catabulum quid.* 29.d  
*Cataphronius Præfectus Aegypti sub Constantio.* 636.c.d  
*Cataphronius persecutor Alexandria.* 501.b  
*Cataphrygarum causa tractata in Concilio Nicæno.* 298. d. e  
*Cathedra S. Marci coruscans fulgore.* 44. a. b  
*Catherinæ virginis certamen egregium.* 21.e  
*Catholica Ecclesia vbi esset, definitum sententia Legatorū.* 99.e  
*Catholici cum Arianis Romæ altercantur.* 656.e  
*Catholici abiecto fuco eloquentiæ vii simplicitate verborum consueuerunt.* 517.b.c.d  
*Catholicum nomen non nisi ex communicatione cum Romano Episcopo acquiri posse.* 205.b.c.d  
*Catechumenis nefas audire iudicia Ecclesiastica.* 401.b

C E

*Cecropius Episcopus Nicomedia ob impietatem carus Constantio.* 622.c  
*Cecropius Episcopus Arianus perijt.* 681.e  
*Cedrenus arguitur de Metrodoro philosopho.* 430.e  
*Cedrenus erroris arguitur de Actis Siluestri.* 137. d. e  
*Cedrenus erroris arguitur de tempore belli Liciniani.* 158. a  
*Celsus martyr cum Marcionilla.* 41.a  
*Celsus Vicarius in Africa sub Constantino.* 123.e.155. b  
*Chal-*

*Chalcedonensis Synodi confessus qualis.* 273.a  
*Charitine martyr sub Maximino.* 30.d  
*Chrestii nomen vnde.* 116.b  
*Chrestologi qui dicti fuerint.* 116.b  
*Chrestus conuertatus in necem Constantis.* 565.b  
*Chrestus substitutus in locum Theognidis.* 369.d.e  
*Chrestus Episcopus Syracusanus vocatus ad Concilium Arelatense.* 116.b.c  
*Christi Filij Dei diuinitas. Vide, Filius Dei. & verb. Diuinitas.*  
*Christi vice, in medio confessus Synodalis, liber Euangelij ponatur.* 273.c.d  
*Christi & Apostolorum imagines quo modo solite pingi.* 223.a.b  
*Christi nomen effigiatum in clypeo Imperatoris.* 313.e  
*Christus Deus predicatur insignibus titulis.* 108.e.109.a  
*Christus a Gentilibus Magus creditus.* 95.a  
*Christus sepius apparet Iosepho Iudæo, & vt credat admonet.* 354.e.355.356.  
*Christus quot clauis affixus fuit.* 333.a.b  
*Christiana fides laudata edictis Imperatorum.* 92.d.e  
*Christiana religio propagata ad Indos per Frumentium & Aedesium.* 349.b.c.d  
*Christiana captiua conuertit Iberos ad fidem.* 350.b.351.a  
*Christiana femina restitit Maximini libidini.* 21.c.d  
*Christiana femina Crucis signaculo præstigia demonum superat.* 354.c.d.e  
*Christiana femina quæ conscuerunt sibi mortem, ne illuderentur.* 34.d.e  
*Christiana femina liberata ab illusionibus.* 38.d.e.39.40.  
*Christiana fidei propagatio ad diuersas gentes sub Constantino.* 315.e.316.a  
*Christiana fidei propagatio.* 324.e.325.a  
*Christiana charitatis exemplo permoti Gentiles fidem Christianam affectabantur.* 144.c.d.e  
*Christianam religionem cito extinguendam falsum oraculum prodidit.* 94.e.95.a  
*Christianam religionem Arius conatus est conuellere.* 228.a.b  
*Christianarum seminarum constantia.* 18.c  
*Christianas ancillas lenonibus tradi Constantinus vetuit.* 125.b  
*Christiani Imp. edicto omnes notati infamia.* 26.b  
*Christiani Imperatores aliquandiu dicti Pontifices Maximi.* 87.88. immunes tamen a sacris Gentilium. 88.e.89.a  
*Christiani bene habitii a Maxentio.* 6.e.7.a  
*Christiani dire vexati a Maximino.* 17.e.18.19.20.21.c  
*Christiani edicto Maximini Iouis subleuati.* 107.a.b.c  
*Christiani vetiti relinquere bona sua Ecclesie.* 33.d  
*Christiani iterum vexati a Maximino Iouio.* 58.d  
*Christiani traditi Gynæcis liberati per Constantinum.* 170.d  
*Christiani vetiti agitare in spectaculis.* 121.c  
*Christiani ne sint theatrici.* 121.d  
*Christiani exules redditii postliminio per Constantinum.* 168. a. bona illis adempta vndem restituta. *ibid.* b.c.d.170.b. c. d. e  
*Christiani cur demolirentur sepulchra Gentilium.* 480. d. e  
*Christiani Catholici pati magis deligunt Iulianum, quam Constantium.* 727.d  
*Christiani contra Christianos quando primum progressi ad bellum.* 590. c  
*Christiani iterum vexati sub Constantino, ab eodem edicto edito redduntur securi.* 212. a. b  
*Christiani vexati in Perside a Sapore.* 512. c. d. e. 513. 514.  
*Christiani duces moluntur necem Costantii Imperatori.* 566. b  
*Christianis a Gentilibus omnia mala euenta adscribebantur.* 60. d. e  
*Christianis reddita bona.* 92.b.c

*Christianis data facultas relinquendi bona sua ecclesijs.* 208. e  
*Christianos pellendos ab vrbibus decernit Maximinus.* 60. a. b. 62. b.  
*Christianorum lætitia ob pacem restitutam.* 109. c. d. e.  
*Christianorum acclamationes ad Constantinum.* 234. d. e  
*Christianus miles liberat virginem damnatam ad prostibulū.* 38. d. e. 39. 40.  
*Chronica sunt bases historiæ.* 316.a  
*Chronicon Eusebij quale esset.* 316.a. b. c. d. a Hieronymo auctum. 317.c.d  
*Chronicon Eusebij epitome.* 316.a  
*Chronicon Hieronymi quousque productum.* 316.a. b  
*Chronologia Regum Persarum.* 32.e.33.a. b  
*Chronographia per Consules fidelior.* 451.b.c  
*Chrysantius magus Iuliano carus.* 577.b  
*Chrysantus Episcopus iam defunctus subscripsit Nicæna Synodo.* 307.b  
*Chrysargyrum tributum a Constantino indictum.* 379. c. d. a quibus illud exigendum erat. d. e. quale esset, & sic dictum. 380. d. quanti pretij. 381.a. b  
*Chrysargyrum ab Anastasio Imperatore sublaturum quale fuerit.* 380. b. c

C I

*Cicatrices confessorum Constantinus osculatur.* 310. a  
*Circumcelliones vndem Circelliones facinorosissimi Donatistarū.* 387.c.d  
*Circumcelliones Donatistæ dicti Duces Sanctorum.* 552. b. c. itidem dicti Agonistæ. 554.b  
*Circumcelliones collegit Donatus aduersus Legatos Constantis.* 554.a  
*Circumcelliones quæ agere solerent in Africa.* 554.b.c  
*Circumcelliones occisi a militibus reputati martyres.* 554.c.d  
*Citantur Eusebiani ad Synodum.* 469.b  
*Ciuitatem nouam erigere studet Constantinus indignans in Senatū.* 349.e.250.a

C L

*Clades tempore Maximini abortæ.* 61.b.c.d  
*Clades Ecclesie Occidentalis post Conciliū Mediolanense.* 614. e. 615.a.b.c. 616.  
*Clades Ecclesie Alexandrinæ sub Gregorio.* 497.b. c. 498. a. 499.a  
*Claricus presbyter in Africa quid coactus facere a Donatistis.*  
*Claudius Legatus Siluestri in Concilio Arelatensi.* 118.e. 554.e  
*Claudius Saturianus Curator in Africa tempore persecutionis.* 111. a  
*Claudius Episcopus Viennensis clarus sub Constantino.* 445. b  
*Claudius Episcopus in Piceno quid in Concilio Ariminesi.* 694. e. 695.  
*Claudianus Episcopus Donatista Romæ agens.* 205.c.  
*Clauis Christi Crucis quot reperi. 332. e. 333. a. in quos vsus conuersi. *ibid.**  
*Clauis Crucis, & clauis quibus affixi sunt martyres in honore habitii.* 333. d. e  
*Clauis quot Christus fuit crucifixus.* 333.a  
*Clauo in mare iactato tempestas sedata.* 333.b.c  
*Clauorum Christi multiplicitas vnde.* 333.d.e  
*Clauus Christi in corona Constantini positus.* 332.e.333.a  
*Clauus Christi in freno equi.* 332. e. 333. a. miraculum de eo. 333.d  
*Clauus Christi in galea Constantini positus.* 333.b.c  
*Clemens Comes Legatus ad Constantium a Magnentio.* 571. e. 573. d  
*Clementianus Præfectus sub Constantio.* 666.d.e  
*Cleonicus martyr cum socijs sub Maximino.* 52.d  
*Clericatus quaestuarij prohibiti a Constantino.* 203. c  
*Cle-*

Clericatum appetentium multitudo sub Constantino, & cur hoc.	203.c.d.e
Clericatum qui ambirent lucri causa, repulsi.	342.b.c.d
Clerici Africani immunitate donati a Constantino.	85.e. 86.a. 102.d
Clerici immunes a nominatione.	102.d.e
Clerici contestantes immunes a calibatu.	128.b
Clerici vetiti docere feminas a Licinio Imp.	140.b
Clerici vetiti sunt fieri, qui lucri tantum causa id appetent.	203.c
Clerici ordinandi quo modo probarentur.	203.e
Clerici in Concilio Nicæno prohibiti habitare cum feminis.	299.d.e. 300.
Clerici faceratores puniti in Concilio Nicæno.	300.e
Clerici ne de ecclesia in ecclesiam transferantur.	301.a
Clerici ne vocentur ad Curiam, Constantinus rescriptit.	385.a.b
Clerici inobedientes quo modo coercendi.	490.b
Clerici a Constantio exempti a collatione lustrali.	659.d
Clericis denegata successio paternorum bonorum legibus Imperatorum.	203.e
Clericis a Constantio concessa immunitas.	459.d.e
Clericos addictos Curiae Constantinus fieri vetuit.	342.b.c.d
Clericorum calibatus confirmatur a Concilio Ancyrano.	128.a.b
Clericorum immunitati consulit Constantinus.	198.c
Clericorum calibatus in Nicæno Concilio firmatur, non destruitur.	299.e. 300.
Clericorum immunitas data a Constantio & Constante.	565.a
Clericorum immunitas concessa ex rescripto Constantij.	597.b.c
Clericorum causis non se immiscet Iudices seculares.	625.e
Clericorum privilegium de immunitate, & alia a Constantio confirmata.	676.a.b
Clypei Crucis figura insigniti.	70.e
Clypeus Christi nomine insignitus.	313.e

## C O

Coel Regulus pater Helenæ.	5.e
Collectores canonum receperunt canones Concilij Antiocheni ab Ariani editos.	489.e. 490.a
Collegium statutum pro sepeliendis defunctis a Constantino.	432.b.c
Collucianistas confodales suos vocat Arius.	175.a
Coloniense Concilium, cuius Acta fide vacillant.	524.c.d
Columna porphyretica erecta Constantinopoli titulo Pietatis.	374.a.b.c. reliquæ in eius basi positæ.
Columnæ stillant lacrymas.	2.a
Columellæ, tabula æneæ conscriptæ ex falsis Actis Pilati.	59.e
Colluthiani hæretici adhaeserunt Ariani & Meletianis.	137.e
Colluthus hæresiarcha exoritur.	137. c. d. se gerebat pro Episcopo, cum non esset. ibid. eius ambitio.
Colluthus vna cum hæresi sua damnatus in Concilio Alexandrino.	196.e
Colluthus iunior scribit pro erigenda ecclesia Ischyra.	408.e
Comæ nimius cultus arguitur in Constantino.	439.e. 440.
Comites interfuere præfecti Concilio Sardicensi.	528.d
Comites Constantij curant Synodum.	699.e. 700.c. 701.a.b.c
Cometa apparuit tempore obitus Constantini.	434.d
Comitatus honor insignis a Constantino Christianis insignioribus collatus.	351.e. 352.a
Commemoratorium quid.	7.d
Communicare Memorij Sanctorum quid.	206.a
Communicare cum oblatione quid.	127.e. 128.a
Communicare cum hæreticis nec in cibo tempore necessitatis permittitur.	651.c.e. 652.a

Communicatio cum Romana Ecclesia facit aliquem esse Catholicum.	205.b
Communicatio Catholica per formatas litteras fieri solita.	302.e. 303.a. 304.
Communicatione formatarum dignosci Catholicum.	205.e. 206.e
Communicationes diuersi generis.	127.e. 128.a
Communicationis symbola præter Eucharistiam quæ esse solent.	104.b.c.d.e. 105.a.b
Communionem Romani Pontificis Ariani cur suffurari conati.	466.c
Concilia bis in anno celebranda.	301.d
Concilia celebrari cæpta in Oriente post obitum Maximini.	125.b
Concilia causa lapsorum plura in diuersis Orbis partibus.	125.c
Concilia provincialia frequentia post Nicænum Concilium.	311.c.d.e
Concilia Ariarum qualia esse solent.	481.e
Concilia Episcoporum frequentia Romæ.	505.a
Concilia bis in anno agenda, etiâ Eusebiani statuerunt.	505.a.b
Concilia frequentia cur cogent Ariani.	516.c.d.e
Concilia ab hæreticis Principibus congregata qualia esse solent.	689.a
Concilij Antiocheni Synodica.	489.d.e
Concilij Antiocheni in Encanij Episcoporum numerus.	481.e. Catholici quoque in eo. 482. a. quid ibi Ariani seorsum ab alijs egerint. 482.b.c. eius Acta. 482.d.e. 483.
Concilij Ariminensis textus deprauatus restituitur.	227.b.c.d
Concilij Ariminensis Acta.	688. c.d. 689. 690.
Concilij Ariminensis legatio ad Constantium.	691. a. b. c. d. 692.
Concilij Constantinopolitani litteræ aduersus Aetium.	706.c
Concilij Carthaginensis primi tempus.	453.a
Concilij Nicæni litteræ ad Siluestrum.	304.e
Concilij Sardicensis indictio per Iulium Papam procurata.	523.d.e
Concilij Sardicensis duplex naufragium.	540. 541. 542.
Concilij Seleuciensis Acta ex S. Hilario.	704.c
Concilij Sirmiensis fidei formula. 662. a. tertia addita. 665. b. c. d	
Concilij Romani confessus, sedent Episcopi, stant presbyteri.	246.c.d
Concilij Romani canones.	247.b.c
Concilij medius locus erat sedes Euangelij, vice Christi sedentis.	273.c.d
Concilio, ubi de fide agitur, interesse non licere catechumeno.	611.a.b
Conciliorum Oecumenicorum decreta confirmantur a Romano Pontifice.	312.a.b
Conciliorum decreta absque assensu Romani Pontificis rata non haberi.	482.c
Concilium & Ecclesia ydem.	208.c
Concilium Ancyranum quando celebratum.	125. b. c. d. e. 126.a
Concilium Ancyranum contra Syrmianum.	665. d. e. 666.a
Concilium Africanum schismaticorum ducentorum septuaginta Episcoporum.	30.e. 31.a
Concilium Agrippinense.	524. b. c. d. eius Acta fide vacillant. ibidem.
Concilium Alexandrinum contra Arium.	136. b. celebratum ab Alexandro Episcopo. 137.a
Concilium Alexandrinum centum Episcoporum contra Arium.	179.a.b
Concilium Alexandrinum generale sub Ofio Legato.	106. d. e
Concilium Antiochenum in causa Meletij.	274. c. d. 275. e
Concilium Antiochenum in Encanij celebratum.	481. b. c
Concilium Antiochenum haud recensendum inter Catholica Concilia.	490. d
Concilium Antiochenum posterius.	514. e. 515. a

Con-

Concilium Arelatense.	114. c. d. e. 115. conuocatur. 110. d. e. 111. a. 116. a. b
Concilium Arelatense confirmatur a Romano Pontifice.	123. d
Concilium Arelatense sub Constantio.	594. b. c. d
Concilium Ariminense indictum.	687. e. collectum. 688.
Concilium Ariminense reijcit perfidiam ab Ariani scriptam, & probat Concilij Nicæni fidem.	690. c. d. e
Concilium Ariminense ubi finem accepit.	690. e
Concilium Ariminense posterius, & eius Acta.	693. d. e. 694. a. b. c. 695.
Concilium Ariminense duplex, legitimum, & spurium.	697. a. b. c. d. 698. a
Concilium Ariminense probatum ut Catholicum.	697. a. b. c
Concilium Ariminense hæreticum quodnam.	693. e. 698.
Concilium Biterrense quando celebratum.	594. d. 654. b. c. gesta in eo. ibid.
Concilium Carthaginense a schismaticis celebratum contra Cæcilianum.	9. c
Concilium Carthaginense schismat. a Traditoribus collectum.	9. e. quo tempore fuerit celebratum. ibid. & 10. a. b
Concilium Carthaginense noui Concilium legitimum Sardicensis.	546. c. d
Concilium primum Carthaginense.	551. e. 552. a. sub Iulio Papa factum. 551. e. post expulsos Episcopos Donatistas. 557. b. c. d
Concilium Casareæ Palestinæ petitur ab Eusebianis.	394. d. e
Concilium Constantinopolitanum ex Eusebianis collectum.	420. e. 421. a. b. cognoscit causam Marcelli Ancyranij. 421. 422.
Concilium Constantinopolitanum sub Constantio post Seleuciense.	704. b. c. 705. 706. quanta mala ex eo. 710. 711. 713. e. 714.
Concilium Constantinopolitanum dictum Concilium reprobatum.	712. b. c
Concilium Hierosolymitanum qua ex causa collectum, & ex quibus provincijs Episcopi.	408. e. 409. a. b. c. quid ibi sit actum. 409. e. 410. a. Vide Hierosolymitanum Concilium.
Concilium Hierosolymitanum sub Athanasio.	578. a. b
Concilium Mediolanense sub Constantio.	516. a. b. c. 523. b. c. d
Concilium Mediolanense in quo Valens & Ursacius recantant palinodiam.	569. c. d. e
Concilium Mediolanense coram Constantio.	609. e. 610. a.
Concilium Mediolanense trecentos habuit Episcopos congregatos.	609. e. 611. a
Concilium Mediolanense cur ex Ecclesia translatum in Palæstinam.	610. e. 611. a. b
Concilium Neocæsariense.	125. b. c. 128. d. e. canones. ibid. & 129. a
Concilium a Constantio Nicææ in Bithynia indicitur.	682. b. c. sed irritum redditur. ibid.
Concilium Nicææ Thraciæ a Constantio congregatum.	692. e. 693. ibi gesta. 693. a. b. c
Concilium Nicænum decernitur in annum sequentem.	247. a. vide Nicænum Concilium.
Concilium Nicænum ex admonitione Siluestri Constantinus edicit.	256. b. 259. d. e
Concilium Nicomediæ indictum.	680. e. 681. a
Concilium Romanum sub Melchiarde in causa Cæciliani.	97. a. b
Concilium Romanum sub Constantino, in quod Iudæi admitti disputare.	132. e
Concilium Romanum fidem facit de baptismo Constantini.	219. c. d
Concilium Romæ habitum post baptismum Constantini.	245. e
Concilium Romanum post Nicænum.	311. e
Concilium Romanum sub Iulio.	451. b
Concilium Romanum sub Iulio in causa Athanasij.	468. e. 469. a. b. 492. e. 493. a

Concilium secundum Romanum sub Iulio Papa.	493. a. b. c
Concilium tertium Romæ sub Iulio.	503. d. e
Concilium Sardicense quando celebrari cæptum.	525. d. e.
526. a. numerus Episcoporum eius.	526. b. c. d. 527. a. b. c. fuisse œcumenicum. ibid. Comites in eo. 528. d. quid Ariani illuc venientes. ibid. e. Ariani fugam arripiunt. 529. a. absolutus Athanasius. 529. d. damnati Ariani. ibid. e. causa Marcelli ibi cognita. 530. c. d. damnatio Episcoporum. 530. e. litteræ ad Iulium Papam. 530. e. 531. epistola circularis ad omnes Ecclesias. 534. b. c. appendix commenticia. 536. d. in Concilio Sardicensi nihil noui de fide actum. 536. e. 537. a. damnatus in eo Photinus. 537. e. 538. a. canones ibi statuti. 538. d. e. 539. 540.
Concilium Sardicense Latinum a Latinis scriptum, Græcum a Græcis.	539. e
Concilium Sardicense Marcelli causa infamatum.	540. c. d. excusatur. 542. c. d. e
Concilium aliud Sardicense dictum ab Ariani habitum.	542. e. 543. eius Acta. 543. 544. noua fidei formula ab eis edita illic. 543. d. e. 544. ignoratum ab Augustino. 545. e. 546. a. b. c. deperditum in Africa. ibid. e
Concilium Sardicense œcumenicum nihil minus habuit a Nicæno.	547. a
Concilium Seleuciense indictum.	687. e
Concilium Seleuciense, & eius Acta.	699. 700. a. b. c. 701.
Concilium Seleuciense cum Constantinopolitano vnum habitum.	710. a
Concilium Sirmiensis quando celebratum, & qua occasione, & quæ acta in eo.	659. e. 660. 661. 662.
Concilium Tyrium cogendum annuit Constantinus.	393. e. 394. a. 395. a. b. c. Vide Tyrium Concilium.
Concilium Vafense in quo restituendum.	308. c. d
Concilium generale absque auctoritate Romani Pontificis non licere.	259. e
Concilium quod dicendum generale.	527. c. d. e
Concilium quod dicendum œcumenicum.	527. b. c. d. e
Concilium plenarium quodnam.	527. d
Concilium Ariarum quale.	710. a. b
Concubinatus lege Constantini sublatus.	370. c
Confessio fidei ab Ario & Euzoio scripta.	411. b. c. d. probata in Concilio Hierosolymitano. 412. c. d
Confessio peccatorum apud Iudæos quæ.	492. b. c. d
Confessionem coactam non exigere a nobis Deum.	625. d. e
Confessores Aegypti missi in Palestinam.	17. e. oculis & pedibus debilitati. ibid.
Confessores centum triginta membris debilitati.	18. e
Confessores oculis & pedibus cruciati damnati ad metalla.	18. e
Confessorum cicatrices osculatur Constantinus.	310. a
Confirmandi canones omnes a Romano Pontifice.	123. d
Confirmatio Nicænae Synodi quaeritur a Siluestro Papa.	304. e. 305. a. b
Confraternitas Mortis dicta quando cæpta, & quando restituta.	432. b. c. d
Congiarium a Constantino datum Ecclesijs.	310. l
Coniugati sic interdum eligebantur Episcopi, ut desmerent esse mariti.	615. b. c
Confessus Nicæni Concilij quo modo se habuit.	271. c. d
Confessus Synodalis sinistra pars dignior existimata.	273. a. b. ratio redditur. ibid.
Confessus Synodalis medius locus erat thronus, in quo vice Christi ponebatur Euangelium.	273. c. d
Consilium Constantini erigenda noua ciuitatis quale & vnde.	249. e. 250. a
Constans Imperator quando baptizatus.	727. e
Constans in Occidente imperat.	446. b. c
Constans Imperator necis fraternæ excusatur.	480. b. c
Constans Imperator qualis erga Athanasium.	506. d. e

Constantinus Imperator petit ab Athanasio breuiarii diuinae scripturae. 506.d.e  
 Constantinus Imperator superat Francos. 507.e  
 Constantinus Imperator pro exulibus Episcopis litteras dat ad Constantium fratrem. 508.c.d  
 Constantinus Imperator vocat Athanasium Mediolanum. 523.b.c  
 Constantinus Imperator scribit ad Constantium de custodienda fide Catholica. 524.a.b  
 Constantinus agit cum fratre de cogendo Concilio Sardicensi. 524.a  
 Constantinus iussit omnia ubique claudi deorum templa. 525.a  
 Constantinus Imperator Legatos mittit ad Constantium fratrem Antiochiam. 549.b  
 Constantinus Imperator scribit ad Constantium fratrem pro restitutione Athanasii, atque Pauli. 550.e. 551.a  
 Constantinus Imperator Legatos mittit in Africam ad componendam scissam Ecclesiam. 551.e. 552.a.b  
 Constantinus mittit elemosynas in Africam ad conciliandos cum Ecclesia Donatistas. 552.e. 553.e  
 Constantinus Imperator unitatem restituit Ecclesiae Africanae. 558.a.b.c  
 Constantinus Imperator quo modo & ubi occiditur, & a quibus. 565.c.d  
 Constantinus Aug. deceptus sub fide Christianorum Ducum. 566.a.b  
 Constantinus Imperator occisus lugetur & laudatur ab Athanasio. 566.c.d. nominatur ab eo martyr. ibid. alia eiusdem dignae laudes. 566.d.e  
 Constantinus praefendus Constantino in aliquibus. 566.d.e  
 Constantinus defunctus calumniam patitur ab Ethnicis historicis, sed purgatur. 567.a  
 Constantine superstitie coactum Concilium Mediolani, in quo Valens & Ursacius recantant palinodiam. 569.d.e  
 Constantinus rescriptum de parcendo templis extra Urbem positis. 524.e  
 Constantinus Imperatoris obitus tempus. 565.b.c  
 Constantinus obitus praematuri causa a Gentilibus male cognita. 525.c  
 Constantinus Augusti opera egregia pro fide Christiana. 566.d.e  
 Constantinus fides Catholica laudatissima. 566.e. 567.a  
 Constantinus Imperatoris innocens sanguis vindictam a Deo obtinuit. 590.d  
 Constantia filia Constantij Clori. 6.a  
 Constantia nupta Licinio. 91.a  
 Constantia uxor Licinij Christiana. 133.b  
 Constantia Augusta uxor Licinij sequester pacis. 163.b.c  
 Constantia filia Constantini curata apud sepulchrum S. Agnetis. 241.c.d  
 Constantia soror Constantini, uxor Licinij, quid cum esset Nicomediae. 241.e. rursus consuetudine haereticorum. 242.a.b. facta Ariana. ibid.d.e  
 Constantia Augusta fauet Arianis. 347.b.c  
 Constantia ciuitas in honorem Constantiae. 334.e. ex Macedonia. 341.c  
 Constantia filia Constantini desponsata Gallicano. 383.e  
 Constantinopoli quae ecclesiae sint erectae. 375.b  
 Constantinopoli caedes magna inter Catholicos & Arianos sub Macedonia. 585.e. 586.a  
 Constantinopolis ciuitas quando Deo dicata. 311.a.b  
 Constantinopolis famem patitur ventorum defectu. 345.e  
 Constantinopolis dedicata Mariae uirgini. 371.c  
 Constantinopolis ornata ecclesiis a Constantino. 372.c.d  
 Constantinopolis noua Roma. 372.e. eadem loca quae Romae edificata, & nomina imposta. 372.e. emula gloriae Romae. ibi. 373.a. eius amplitudo & frequentia. 373.a. b. numquam aequari potuit veteri Romae. 373.d.e  
 Constantinopolis emula Romae in omnibus, etiam quo ad sedis Apostolicae primatum. 374.a  
 Constantinopolis spolijs aliarum ciuitatum aucta & ornata. 372.e. 374.a

372.e. 374.a  
 Constantinopolis aedificijs magnifice extractis, tantum carceres humiles relictis, nec ampliati. 377.b  
 Constantinopolis referta ciuibus Romanis. 377.b.c  
 Constantinopolis ciuitas ab Episcopis Niceni Concilij uisitata. 311.a.b  
 Constantinopolitana Ecclesia parocia Heracliensis Ecclesiae. 245.c. quam longe abest ut facta sit sedes, si nec tempore Concilij Chalcedonensis id ualuit obtinere. 245.b.c.d  
 Constantinopolitana bibliotheca. 377.a  
 Constantinopolitana ciuitas aucta non tantum iure Italico, sed iure Romanae Urbis. 378.c.d  
 Constantinopolitana Synodus sub Constantio. 704.b.c. 705. 706.  
 Constantinopolitanae sedis nulla mentio in Concilio Niceno. 297.c.d  
 Constantinopolitanae ciuitatis dedicatio. 370.d.e. 371.a  
 Constantinopolitanae urbis dies natalis. 371.c. eius structura & ornamenta. 371.d.e. 372.a. b. ornamenta absque simulachris. 372.a.b. quam ex causa illic collocata aliquot simulachra. 372.a.b  
 Constantinopolitani male habiti a Constantio Imperatore ob eadem Hermogenis. 507.e. 508.a  
 Constantinopolitanis ciuibus annonam Imperatores annuam decreuere. 373.b. domos aedificantibus tantum. ibid.c.d  
 Constantinopolitanorum Episcoporum successio. 472.a.c. 473.a.b. 507.d.e  
 Constantinopolitanum studium litterarum florentissimum. 376.e  
 Constantinopolitanum Concilium. 420.e. 421.a.b  
 Constantinopolitanum Concilium sub Constantio post Seleuciense. 704.b.c. 705. 706. quanta mala ex eo. 710. 711. 713.e. 714.  
 Constantinopolitanum Concilium dicta Synodus reproborum. 712.b.c.  
 Constantina soror Constantij data Gallo in matrimonium. 574.a  
 Constantina Galli coniux Romae sepulta. 725.d  
 Constantini Imperij exordij tempus. 1.d  
 Constantini ingressus in Imperium. 2.b  
 Constantini cunctatio in suscipiendo Imperium. 2.e. 3.a  
 Constantini Imperatoris genus a Claudio & Vespasiano. 3.c  
 Constantini Imp. genus maternum. 3.d  
 Constantini ortus & educatio. 3.d.e  
 Constantini aetatis certa ratio. 4.a  
 Constantini natalis fingitur in Bithynia. 3.d. 12.e  
 Constantini ortus fabula a Graecis composita. 3.e  
 Constantini imperantis aetas. 16.b  
 Constantini signa gentilicia. 17.d  
 Constantini imagines Romae a Maxentio deiectione. 65.e  
 Constantini patientia commendata. 65.e  
 Constantini exercitus paucitas. 67.b  
 Constantini de liberanda Urbe consilium. 67.d.e  
 Constantini de uero Dei cultu deliberatio. 67.e. 68.a  
 Constantini numisma cum Labaro. 69.d  
 Constantini exercitus numerus. 72.e  
 Constantini in bello aduersus Maxentium apparatus. 71.b.c  
 Constantini aduersus Maxentij milites uictoriae. 73.c.d  
 Constantini pugnae apud Segusienses. 73.c  
 Constantini pugnae apud Taurinos. 73.d.e  
 Constantini pugnae apud Veronam cum Ruricio. 74.a.b  
 Constantini pugnae aduersus Maxentium. 75.d.e  
 Constantini uictoriae aduersus Maxentium. 75.e. 76.77  
 Constantini de uicto Maxentio triumphus. 76.e. 77.c  
 Constantini arcus, uictoriae de Maxentio monumentum. 77.d. eius inscriptio. 78.b. quando extractus. 78.e  
 Constantini arcus index studij Senatus erga eum. 79.e. 80.a  
 Constantini ingressus in Urbem. 79.a.b  
 Constantini prima munificentia erga Romanum Pontificem. 83.d.e. 84.

Constantini gloria tituli. 85.b.c  
 Constantini primum edictum ad Africanos. 85.d  
 Constantini edictum pro immunitate clericorum. 85.e. 86.a  
 Constantini litterae ad Caeilianum Episcopum Carthag. 86.b  
 Constantini lex, ne humiliores a potentioribus opprimantur. 90.e  
 Constantini atque Licinij edictum de pace Ecclesiae restituta. 91.d.e. 92.a  
 Constantini litterae ad Melchadem & Marcum. 96.d  
 Constantini litterae ad Episcopos de appellatione Donatistarum. 98.d.e. 99.a  
 Constantini litterae de retentione Episcoporum Africanorum. 100.b.c.d  
 Constantini rescriptum pro clericis. 102.d  
 Constantini litterae ad Probianum Proconsulem Africae in causa Ingentij. 113.b.c  
 Constantini edictum de iudicio Ecclesiastico tractando ab Episcopis. 115.b.c  
 Constantini litterae ad Chrestum Syracusanum. 116.c.d.e  
 Constantini litterae ad Ablauium tempore Concilij Arelatensis. 117.a.b.c  
 Constantini litterae ad Africanos post Concilium Arelatense. 124.a.b.c  
 Constantini edictum de appellationibus. 124.d.e  
 Constantini edictum de his qui oppressi fuerant a Maxentio. 124.e  
 Constantini celebrata Decennalia. 130.d  
 Constantini munificetia erga pauperes legibus testata. 131.d.e. 132.a.b  
 Constantini rescriptum de purgatione Caeiliani. 152.d.e  
 Constantini litterae ad Episcopos Africanos de sceleribus Donatistarum. 154.a  
 Constantini litterae ad Celsum Vicarium in Africa. 155.a.b.c  
 Constantini expeditio aduersus Licinium qualis. 158.b.c  
 Constantini humanitas erga uictos. 161.a  
 Constantini rescriptum ad Octavianum de puniendis delictis uirorum clarissimorum. 161.d.e  
 Constantini studium erga Licinium. 162.b.c  
 Constantini pietas in bello Thracio aduersus Licinium. 162.d.e  
 Constantini preces ante bellum. 162.e  
 Constantini leges post deuictum Licinium pro Christiana religione. 167.e. 168.a.b  
 Constantini edicta post debellatum Licinium data Latinis ac Graecis litteris. 168.d.e. 169.a.b  
 Constantini egregia confessio de Dei bonitate & uero numine. 169.d.e  
 Constantini litterae ad Alexandrum Episc. Alexand. 187.b.c.d. 188.a  
 Constantini litterae ad Arium. 192.c.d.e. 193. 194  
 Constantini cum Ario dialogismus. 194.a  
 Constantini rescriptum aduersus famulos libellos scribentes. 198.d  
 Constantini leges Reipublicae ualde proficuae. 202.c  
 Constantini lex aduersus raptos uirginum. 204.a  
 Constantini lex de feriando die Dominico. 207.d.e  
 Constantini pietas in sanctificandis diebus sacris. 207.d.e  
 Constantini Christianitatis certa signa. 209.c.d  
 Constantini munificentia erga pauperes. 211.c.d  
 Constantini lex aduersus res gestas atque statuta a Licinio Imperatore. 213.d.e. 214.a  
 Constantini crimen de nece suorum male negatur ab historicis pluribus. 214.b.c  
 Constantini tempora aurea, sed Neroniana. 214.e  
 Constantini familiares ab eo iussi occidi. 215.d  
 Constantini baptismus ex Gentilibus & Christianis scriptoribus satis probatus. 218.e. 219.a.b.c  
 Constantini baptismus in Aetis Siluestri describitur. 220.a.b.c.d

Constantini lepra. 221.d.e  
 Constantini baptismus Romae collato qui scriptores aduersentur. 224.b.c. 225. 226  
 Constantini baptismus aduersantes plurimum sententiae reselluntur. 224.d.e. 225. 226. 227  
 Constantini baptismi Romae assertor Eusebius, licet inuitus. 226.b.c  
 Constantini effusa munificentia in ornandis ac ditandis ecclesijs. 232.a.b.c.d  
 Constantini edictum post baptismum. 235.d.e. 236  
 Constantini egregia fidei confessio edicto significata. 235.d.e. 236.a.b.c  
 Constantini litterae ad Eusebium Episcop. Caesareae Palaestinae. 238.a.b  
 Constantini imago cum dracone pingi solita. 240.a  
 Constantini immensum studium & celeritas in erigendis ecclesijs. 240.d  
 Constantini ad Menandrum rescriptum de publicis aedificijs cito perficiendis. 240.d  
 Constantini rescriptum de architectis comparandis. 240.d  
 Constantini aedificia ob nimiam celeritatem complura cito diruta. 240.d  
 Constantini modestia, qui in nulla basilica a se erecta titulum nominis sui apposuit. 244.a  
 Constantini donatio Ecclesiae Romanae cuius sit fidei. 244.b.c. d.e. 245.a.b.c  
 Constantini pia pro Christiana religione officia. 248.a.b  
 Constantini consilium erigendae nouae ciuitatis unde manauit. 249.e. 250.d  
 Constantini litterae ad populum Antiochenum altercantem pro electione Episcopi. 252.b  
 Constantini litterae ad Eusebium Episcop. Caesareae Palaestinae. 253.d  
 Constantini litterae ad Arianos, qui Antiochia ad electionem Episcopi conuenerant. 254.a.b  
 Constantini imago lapidatur ab Aegyptijs. 255.a.b  
 Constantini patientiae egregium exemplum. 255.b  
 Constantini post baptismum admiranda mutatio. ibid.c  
 Constantini Imperatoris Vicennialibus constat celebratum esse Concilium Nicenum, Eusebij testificatione. 257.c. 308.e  
 Constantini vigilans studium in celebrando Niceno Concilio. 260.a  
 Constantini ingredientis in Synodum habitus atque modestia. 271.d.e  
 Constantini oratio habita in Concilio Niceno. 273.d.e  
 Constantini partes in Niceno Concilio. 277.a.b.c. 279.a  
 Constantini litterae ad Alexandrinos tempore Concilij Niceni. 283.a.b  
 Constantini litterae de Paschate. 286.c. 287.a  
 Constantini litterae ad Eusebium de consiciendo libro de mysterio Paschatis. 289.c.d  
 Constantini Vicennalia tempore Niceni Concilij. 308.e  
 Constantini studium erga Episcopos post absolutam Synodum Nicenam. 309.b.c  
 Constantini munificentia erga Episcopos. 310.b  
 Constantini nummi expressi eius imagine instar Deum precantibus. 314.a  
 Constantini regia quibus picturis ornata. 314.a.b  
 Constantini imagines representantes eum calum intuentem & orantem. 314.a.b  
 Constantini litterae ad Regem Persarum pro Christianis. 314.e. 315.a  
 Constantini studium in reducendis Meletianis. 321.b  
 Constantini rescriptum aduersus haereticos & schismaticos. 322.d.e  
 Constantini rescriptum aduersus Nouatianos. 322.e  
 Constantini

Constantini edictum aduersus omnes hereticos. 323.b.c.d  
 Constantini litteræ ad Macarium de extruendis ecclesijs Hierosolymis. 326.e.327.a  
 Constantini litteræ ad Macarium de erigendo templo ad Quercum Mambre. 337.c.d  
 Constantini vaticinium de Ablauio. 345.b.c  
 Constantini lex aduersus magistratum auaritiæ. 345.c.d  
 Constantini religio qua occasione ad barbaros propagata. 351.c.d.e  
 Constantini litteræ pro Athanasio. 367.d.e  
 Constantini iustæ querelæ aduersus calumniatores. 367.e  
 Constantini epistola ad Nicomedienfes de exilio Eusebij & subrogatione successoris. 368.d.e.369.a  
 Constantini statua super columnam porphyreticam posita. 374.b  
 Constantini arcus triumphalis Constantinopoli. 374.d  
 Constantini litteræ ad Eusebium de libris conscribendis ac mittendis Constantinopolim. 376.c.d  
 Constantini bella aduersus barbaros. 383.a  
 Constantini litteræ ad Athanasium post inuentum Arsenium. 390.e.391.a  
 Constantini facilitas nimia ac leuitas. 393.c.d. reprehensione digna. 393.e.394  
 Constantini litteræ pro cogendo Concilio Tyrio. 395.b.c  
 Constantini Tricennalia. 396.a  
 Constantini litteræ ad Arium, vt ad se veniat. 411.a  
 Constantini rescriptum de erigenda ecclesia Ischira. 408.e  
 Constantini litteræ ad Eusebianos. 414.b.c.d  
 Constantini Regia ab aulicis Ariamis septa, a quibus interclusus Catholicis accessus ad Imperatorem. 414.e.415.a  
 Constantini modestia in nimia laude vitanda. 415.e  
 Constantini delictum ingens in damnado Athanasium. 416.e. vicumque excusatur a Concilio Alexandrino. ibid.  
 Constantini filij bene instituti. 420.a.b  
 Constantini lex, ne Iudæi afficiantur molestia. 431.e  
 Constantini lex, ne Iudæi Christianum mancipium possideant. 431.e.432.a  
 Constantini Imperatoris obitus tempus, & ætas. 432.e.433  
 Constantini Imperij anni. 433.a.b.c  
 Constantini optima ac iugis corporis valetudo. 433.a  
 Constantini senectus viridis. 433.a  
 Constantini oratio nouissima funebris. 433.e.434.a  
 Constantini obitus. 434.a.b.c.d  
 Constantini morientis vltima verba. 434.a.b.c  
 Constantini obitus tempore cometes visus. 434.d  
 Constantini testamentum, & diuisio Imperij. 434.e.435.a  
 Constantini obitus occultatus ab eunuchis. 435.c  
 Constantini corpus delatum Constantinopolim. 435.d.e  
 Constantini filij Augusti nominati. 436.b  
 Constantini funus. 435.d.e.436  
 Constantini imago velata & instar aurigæ cur in nūmo cusa. 437.b.c.d  
 Constantini obitu Romæ luctus ingens. 438.c.d  
 Constantini effigies. 438.d.e. eiusdem mores. e  
 Constantini ædificia absque titulo. 438.e.439.a  
 Constantini diadema ex gemmis. 440.b.c  
 Constantini lucubrations. 433.e.434.a.441.a.b.d.e  
 Constantini felicitas ex Christiana religione. 441.e.442.a  
 Constantini gloria obscurata ex consuetudine cum Ariamis. 442.b  
 Constantini filij diuidunt inter se Imperium. 445.b.c  
 Constantini iunioris litteræ pro Athanasij restitutione. 455.b  
 Constantini Magni corpus translatum a Macedonio in ecclesiam Acacij martyris. 585.e.586.a  
 Constantini baptismi certa demonstratio. 611.a.b  
 Constantino Apollo & Victoria laureas offerunt. 17.c  
 Constantino militant celestes acies. 66.b.c.d.e

Constantino promissa diuinitus victoria aduersus Maxentium. 67.a  
 Constantino ostensa Crux in cælo, & promissa victoria. 68.b.c  
 Constantino dati tituli, & præconia de expugnato Maxentio. 81.a.b  
 Constantino plura ostensa miracula. 109.b  
 Constantino victoria prænunciata. 159.b.c  
 Constantino prælianti quæ ostensa visiones. 166.a.b.167.b  
 Constantino apparent Apostoli. 220.c.d  
 Constantino ostensa imagines Petri & Pauli. 223.a.b  
 Constantino collatus baptismus paucis arbitris. 224.a  
 Constantino statua equestris Constantinopoli collocata. 372.d  
 Constantino oblato libelli accusationum aduersus Episcopos. 267.d.e. eos combussit. 268.e  
 Constantino viuente nihil aduersus Nicænum Concilium obloquutum nec ab ipsis Eusebianis publice. 423.c.d.e  
 Constantino non cedit dæmon, sed cedit martyri. 575.d.e  
 Constantinum Crucis signo militaria signa & arma signasse. 70.b.c.d.e  
 Constantinum Tyranni extinctorem omnes celebrant. 79.d.e  
 Constantini basiliica Hierosolymis. 328.c  
 Constantini Daphne dicta cur sic. 575.b.c  
 Constantini Daphnensis legio noua dicta. 575.d  
 Constantinus relictus heres Imperij. 1.d  
 Constantinus a militibus acclamatus Imperator, sed a Deo electus. 2.b.c.d  
 Constantinus patris elogio declaratus Imperator. 2.e  
 Constantinus nequaquam Augustus, sed Caesar tantum dici voluit vsque ad coniugium cum Fausta. 3.a  
 Constantinus ab exercitu acclamatus Augustus. 3.c  
 Constantinus Romam vna cum matre perducitur. 4.a  
 Constantinus puer ad Diocletianum Nicomediam mittitur. 4.a  
 Constantinus sub quibus Consulibus natus. 4.d  
 Constantinus imitator paternæ continentie. 5.a  
 Constantinus, alius filius Constantij ex Theodora. 6.a.b  
 Constantinus studet res componere cum Maxentio. 6.b.c  
 Constantinus duos Reges barbaros superat adhuc tantum Caesar. 15.a  
 Constantinus adsciscitur gener a Maximiano, dolose tamē. 15.c  
 Constantinus accipit in uxorem Faustam. 15.e  
 Constantinus ante Faustam duxerat Mineruam. 15.e.16.a  
 Constantinus declaratus Augustus. 16.b.c  
 Constantinus bene meritis de Maxim. Herculo. 16.e.17.a  
 Constantinus adhuc idololatra colit Apollinem. 17.c.d  
 Constantinus adhuc Gentilis muneribus replet templa deorum. 17.d  
 Constantinus diuinitus motus expeditionem parat aduersus Maxentium. 66.a.b  
 Constantinus in expeditione paranda Deum in auxilium vocat. 67.d.e  
 Constantinus Labarum ornat Cruce. 69.a.b.c  
 Constantinus consulit Christianos de viso signo. 70.a  
 Constantinus gestabat in galea Christi nomen cum Cruce. 71.a  
 Constantinus in Urbem properat. 74.e  
 Constantinus veræ religioni acceptam fert victoriam de Maxentio. 77.b.c  
 Constantinus ad Urbem accedit via Triumphali. 77.e  
 Constantinus haud insalutatam præterijt Memoriam Petri in Vaticano positam. 77.e.78.a  
 Constantinus haud triumphum egit more Gentilicio. 77.e  
 Constantinus ingressus in Urbem de omnibus ac potissimum de Christianis bene meretur. 79.d.e  
 Constantinus curauit sepulturas martyrum. 83.c  
 Constantinus donauit domum Faustæ Romano Pontifici. 83.d.e

Constantinus coluit memoriam Marci Aurelij. 80.c  
 Constantinus Marci & Pij Imperatorum imagines aureas formauit. 80.c  
 Constantinus an & quando Gentilicia superstitionis desertor fuerit. 86.e.87.a.b  
 Constantinus licet Christianus, tamen Gentilicia superstitionis dictus est Pontifex Max. 87.a.b.c.d.e.88  
 Constantinus post deuictum Maxentium tributa vbique remittit. 85.a.b  
 Constantinus quo modo dictus fidei auctor. 85.b.c  
 Constantinus mandat ablata Ecclesijs reddi. 85.d  
 Constantinus subleuat Africanam Ecclesiam eleemosynis. 86.b  
 Constantinus quo anno & mense Urbem a Maxentio liberauit. 89.b.c.d  
 Constantinus ex Albula ad Albim. 89.c  
 Constantinus cito recessit ab Vrbe. 89.c.d  
 Constantinus non vult iudicare causam Cæciliani, sed dat Iudices Episcopos. 96.b  
 Constantinus absque Romano Pontifice nefas putat iudicari causam Episcopi. 96.b.c  
 Constantinus non sanxit noua tributa, sed minuit. 90.e  
 Constantinus Roma recedit. 91.a  
 Constantinus occurrit Licinio. 91.a.b  
 Constantinus diruit castra Prætoriana, & aufert milites Prætorianos. 91.a  
 Constantinus barbaros tumultuantes vicit. 93.e.94.a  
 Constantinus celebrare prætermisit ludos seculares. 94.b.c  
 Constantinus Donatistas a Concilio ad se appellates exhorruit. 98.c  
 Constantinus bene Christianus se iudicium Christi expectare testatur. 99.a  
 Constantinus vocat ad se Cæcilianum & Donatistas. 99.e.100.a  
 Constantinus retinuit Episcopos Africanos ob bonum pacis. 100.a.b  
 Constantinus quomodo detulit tandem appellationi Donatistarum. 110.d.e.115.e.116.a  
 Constantinus diuina ope vitauit insidias Maximini. 109.a.b  
 Constantinus cogi vult Concilium Arelate in causa Cæciliani. 110.d.e  
 Constantinus in quo apparuit deterior Aureliano Imperatore. 114.d. excusatur. 115.e.116.a  
 Constantinus iniuitus prorsus detulit appellationi iniustissimæ. 114.d.e.115.a.e  
 Constantinus prudentior factus negauit atque vetuit iudicia Ecclesiastica tractari in iudicio seculari. 114.e.115.a  
 Constantinus dat Tractorias Episcopis vocatis ad Concilium. 117.d.e  
 Constantinus etiam schismaticis vocatis ad Synodum dat Tractorias. 118.b  
 Constantinus cur præsens esse voluit Concilio Arelatensi. 119.d  
 Constantinus quando detulit appellationi Donatistarum ab Arelat. Concilio. 123.e  
 Constantinus nimis obsequens Donatistis. 123.e.124.a  
 Constantinus vetuit Christianas tradi lenonibus. 125.b  
 Constantinus expurgauit turpitudines Vrbs. 125.a  
 Constantinus vetuit eunuchos. 125.a  
 Constantinus mitius agit cum Donatistis. 155.a.e.156.a.b.c  
 Constantinus Byzantium obsidet. 164.e. potitur eo. 165.e. quid illi contigerit. 167.a.b  
 Constantinus superat Licinium apud Chalcedonem. 165.e  
 Constantinus iunior Caesar creatus. 130.d  
 Constantinus mutauit veterem votorum nuncupationem. 130.e.131.a  
 Constantinus Iudæorum procaciam retudit lege edita. 132.b  
 Constantinus Iudæos rebellantes male habet. 132.d

Constantinus Iudæos edicto coercuit. 134.c.d  
 Constantinus abolet pœnam inscriptionis vultus. 137.e.138.a. eiusdem de ea re lex. ibid.  
 Constantinus accusatur auctor discordiæ cum Licinio. 139.c  
 Constantinus Tracala dictus, latro itidem, & pupillus pro diuersitate temporum. 139.c  
 Constantinus fauet magnopere Christianis. 140.b.c  
 Constantinus ipse compulsus iudicare causam Cæciliani. 153.b.c.d  
 Constantinus basilicam erigendam Catholicis in Africa curat. 154.a.b.c.d.e  
 Constantinus cogitat in Africam proficisci. 155.b  
 Constantinus iussit Donatistas duci ad supplicium, sed facti penituit. 156.b  
 Constantinus exilio damnat Donatistas. 156.b.c  
 Constantinus aduersus Licinium pugnat. 157.e.158.a  
 Constantinus Cymbalsi bello vicit Licinium. 158.b.c.159.c.d.e  
 Constantinus sequitur Licinium victum fugientem in Thraciam. 159.e.160.a  
 Constantinus iterum Licinium vincit in Thracia virtute Crucis. 160.b.c.d.e  
 Constantinus componit pacem cum Licinio superato. 161.a.b.c  
 Constantinus iterum aduersus Licinium cogitur pugnare in Thracia. 162.c.d  
 Constantinus iterum vincit Licinium. 163.a.b.c  
 Constantinus iterum ad pacem admittit Licinium. 163.c.d. e.164  
 Constantinus nauali bello superat Licinium. 164.c.d.e.165.a  
 Constantinus studet paci Ecclesia turbata ab Ariamis. 187.a  
 Constantinus in Alexandrum culpam diffensionis reijcit. 187.e. excusatur ac defenditur Alexander. 188.c.d  
 Constantinus male persuasus de Alexandro ab Eusebio Episc. Nicomed. 188.c.d  
 Constantinus exhortatur ad concordiam dissidentes Episcopos propter Arium. 188.e  
 Constantinus vbi accepit nuncium de Aegypti ob Arium diffensionibus. 189.d  
 Constantinus renouat in parricidam pœnam cullei. 190.a  
 Constantinus cur interdum seuerior appareat, quam deceat Christianam mansuetudinem. 190.b  
 Constantinus abstulit ab Vrbe nefandarum turpitudinum cloacam. 190.b.c  
 Constantinus bellum indicit vitijs omnibus. 190.c.d  
 Constantinus barbaros Sarmatas tumultuantes vicit. 190.e.191.a  
 Constantinus superat Scythas, Gothos, & Sauromatas. 191.b.c.d.e.192.a  
 Constantinus scribit ad Arium litteras contumeliosas. 192.b.c  
 Constantinus exprobrat Ario furorē, ac lasciuiam ex Homerij versibus. 194.b  
 Constantinus ex barbarorū motibus reuocatur in Occidentem. 198.a  
 Constantinus Aruspices lege in eos sancita damnat. 198.b  
 Constantinus rescribit pro clericorum immunitate. 198.c  
 Constantinus venit in Gallias ex Oriente. 199.d.e  
 Constantinus sancitas leges aduersus calibatam abrogat. 200.a.b  
 Constantinus amantissimus p̄i celibatus. 202.a  
 Constantinus procul ab auaritia. 202.a.b  
 Constantinus lege sancita fauit testantibus. 202.d  
 Constantinus abrogat pœnas aduersus debitores olim statutas. 202.e  
 Constantinus vetat clericos fieri, qui lucri tantum causa id appetent. 203.f  
 Constantinus relaxat Deo puniendos Donatistas. 204.e  
 Constantinus

Constantinus indulgens Donatistis eos detestatur. 205.a  
 Constantinus militibus Deum precandi ritum præscripsit. 208.b  
 Constantinus aduersus maleficos rescripsit. 208.d  
 Constantinus facultatem dedit Christianis relinquendi bona Ecclesijs. 208.e  
 Constantinus Christianus cum Senatu adhuc Gentili magna dexteritate vsus est. 209.e  
 Constantinus pro Aruspicina rescribens multa sibi mala peperit. 210.e  
 Constantinus rescripsit pro subleuandis pauperibus. 211.c  
 Constantinus mandat Aruspices consuli. 209.a.b  
 Constantinus in deterius mutatus. 209.a.b. vnde lapsus eius. 210.a.b  
 Constantinus concedit indulgentiam ob partum Crispi, & Helenæ. 211.d.e  
 Constantinus pro Christianorum securitate rescripsit. 212.a.b.c  
 Constantinus visus est a Christiana religione desciscere. 212.b  
 Constantinus Imperator cur Crispum filium occidi iussit, & alios. 213.b.c.d. 214.a  
 Constantinus facti pœnitens purgationem quærit delicti ob illatam necem suis. 216.a.b  
 Constantinus inuenit apud Christianos tantum expiandi facinoris remedium per baptismum. 216.b.c.d  
 Constantinus per Hispanum Aegyptium quo modo dicatur persuasus baptizari. 218.e. 219.a  
 Constantinus ab Ofio ad baptismum suscipiendum inductus. 219.a  
 Constantinus auitam superstitionem ex parte saltim resumpisse videtur. 221.a  
 Constantinus deceptus a Fausta uxore redijt ad Gentilitatem. 221.c.d  
 Constantinus accersit Siluestrum in Urbem. 222.a.b.c  
 Constantinus quomodo putauit Episcopos esse deos. 222.c.d.e  
 Constantinus baptismo initiatur. 223.c.d  
 Constantinus deponit regium diadema. 223.c.d  
 Constantinus a lepra curatur. 223.e. 224  
 Constantinus fingitur ab Eusebio baptizatus Nicomediæ: exploditur commentum. 224.b.c.d. 225. 226  
 Constantinus ob baptismum collatum ab Eusebio, ab eodem cogitur asseri Arianus. 225.d.e  
 Constantinus pius & sanctus post obitum prædicatus ab omnibus. 225.d.e  
 Constantinus ante obitum sepe sacris interfuit, a quibus catechumenus arcetur. 226.a  
 Constantinus se ipsum baptizatum profitetur ante Nicænum Concilium. 226.c.d  
 Constantinus locum baptismi insigniter ornauit. 228.a  
 Constantinus multa donat baptisterio. 228.b.c.d  
 Constantinus in albis positus quæ sanciuerit. 229.a.b  
 Constantinus erigit basilicam S. Petri, & humeris cophinos gerit. 229.b.c.d  
 Constantinus quæ ornamenta & dona contulit basilicæ S. Petri. 229.d.e. 230.a.b  
 Constantinus erigit Romæ basilicam S. Pauli, & ornamentis auget & redditibus. 230.c.d.e  
 Constantinus erigit basilicam Lateranensem, & donis auget. 231.a.b.c  
 Constantinus abstinnuit a donis templorum Gentilium deorum. 232.d.e  
 Constantinus hortatus est, non coegit Gentiles ad fidem. 233.a. 234.e. 235. 236.e  
 Constantinus post baptismum habuit Senatam in basilica Vlpia. 233.b.c  
 Constantinus illustrat sacerdotium Christianæ religionis. 234.a.b.c

Constantinus beneficijs alliciebat ad fidem. 237.d  
 Constantinus lege lata vetuit idololatriam: 237.e  
 Constantinus lege lata iussit ecclesias amplioribus spatijs erigi. 237.e  
 Constantinus litteras dedit ad diuersos Episcopos pro erectione ecclesiarum. 238.b  
 Constantinus pie reciscitur contumelias illatas Christianæ religioni. 240.e. 241.a  
 Constantinus erigit Romæ basilicam S. Crucis. 240.e. 241.a.b  
 Constantinus erigit Romæ basilicam S. Agnetis. 241.c  
 Constantinus mirifice illustrauit reliquias martyrum. 243.a.b  
 Constantinus erigit basilicam S. Laurentij. 242.e. 243.a  
 Constantinus erigit basilicam SS. Marcellini & Petri. 243.b  
 Constantinus plures alias basilicas erexit in Italia, & alijs Occidentalibus regionibus. 243.d.e  
 Constantinus erigit ecclesiam Dei Genitricis Mariæ. 243.e. miraculum tunc editum. ibid.  
 Constantinus merito Traianum derisit ubique suum titulum affigentem. 244.a  
 Constantinus interfuit Romanæ Synodo. 246.c  
 Constantinus conuincitur baptizatus ex Eusebij scriptis. 249.a.b.c  
 Constantinus lacesitus a Senatu Populoq. Romano contumelijs. 249.d  
 Constantinus palam detestatur sacra Gentilium. 249.c.d  
 Constantinus quo tempore ab Vrbe recedit. 250.a  
 Constantinus delegit restaurare antiquum Ilium. 250.a.b  
 Constantinus posthabito Ilio delegit Byzantium in nouam ciuitatem. 250.b.c.d.e  
 Constantinus profecturus in Orientem admonetur a Siluestro de Concilio celebrando vniuersale. 256.b  
 Constantinus magno honore excepit Episcopos ad se venientes. 260.e  
 Constantinus Imperator ab Arianis interpellatur aduersus alios Episcopos. 267.d.e  
 Constantinus quantum detulerit sacerdotibus. 268.a.b.c  
 Constantinus in Nicæno Concilio liberam vnicuique esse voluit dicendi fiduciam. 271.e  
 Constantinus cur potius Latine quàm Græce loquutus in Synodo. 274.b  
 Constantinus per publicas vecturas Episcopos ad Nicænam Synodum conuocauit. 260.a  
 Constantinus egit vt Ariani rectæ fidei formulæ in Concilio Nicæno subscriberent. 277.b. 279.a  
 Constantinus egit vt Ariani recantarent palinodiam. 279.a  
 Constantinus edicto vetuit Thalam Arij. 281.a.b  
 Constantinus Imperator quid ad Acesium Episcopum Nouatianum. 297.e. 298.a  
 Constantinus quid admonuit Episcopos post Nicænum Concilium. 309.d.e  
 Constantinus exosculatur cicatrices confessorum. 310.a  
 Constantinus dat congiarium Ecclesijs. 310.b  
 Constantinus post Nicænum Concilium legem sanciuit aduersus Palatinos. 312.c.d  
 Constantinus lege vetuit gladiatores. 312.e  
 Constantinus Crucis supplicium lege sustulit. 313.a.b  
 Constantinus suas imagines Crucis signo decoras pingi voluit. 313.c.d.e  
 Constantinus suam imaginem noluit idolorum templis affigi. 314.b. 331.d.e  
 Constantinus diuersarum gentium legationes accepit Blemiorum, Aethiopum, Indorum, & Persarum. 314.c.d.e  
 Constantinus ad Regem Persarum scribens susceptæ a se fidei rationem reddidit. 315.c.d  
 Constantinus nunquam quid indulgit Meletianis post Nicænum Concilium. 321.a  
 Constantinus priuauit Meletianos priuilegijs concessis clericis Catholicæ Ecclesiæ. 322.d.e  
 Con-

Constantinus quid in idololatriam post Nicænum Concilium. 325.b.c.d  
 Constantinus post Nicænum Concilium conuertit se ad extruenda sacra edificia. 325.c.d  
 Constantinus loca Hierosolymitana expurgat, & nouis ecclesijs erectis exornat. 325.d.e. 326.a. 327  
 Constantinus columnam porphyreticam erexit Constantinopoli Pietatis titulo ornatam. 334.a.b.c  
 Constantinus erexit Antiochiæ nobilissimam basilicam. 336.e  
 Constantinus templum Nicomediæ erexit. 337.a  
 Constantinus templum exedificari curat ad Quercum Mæbre. 337.a.b  
 Constantinus diruit templum Veneris in Monte Libano. 338.d.e  
 Constantinus diruit templum Aesculapij Aegitæ. 339.a.b  
 Constantinus abstulit idolum Pan. 339.b.c  
 Constantinus lege sancita vetuit turpitudines Gentium. 339.e. 340.a  
 Constantinus non omnia templa Gentilium diruit. 340.b.c  
 Constantinus lata lege vetuit sacrificia idolorum. 340.d.e  
 Constantinus turpia sacra vetuit. 340.e  
 Constantinus sustulit Aegyptiorum sacra turpia. 340.e  
 Constantinus sustulit cubitum a templo Serapidis. 341.b  
 Constantinus non sustulit templorum donaria. 341.d.e  
 Constantinus Memorias martyribus erigendas curauit. 341.e  
 Constantinus occultas quoque turpitudines lege infectatus est. 342.a  
 Constantinus quos vetuit fieri clericos. 342.b.c.d  
 Constantinus nolens delinquens in Tribunos diuinitus admonetur a S. Nicolao. 344.b.c.d  
 Constantinus mittit dona ad S. Nicolaum. 344.d.e  
 Constantinus in Sopatrum vt in magum animaduerti iussit. 345.e. 346.a  
 Constantinus iudicia & testimonia Episcoporum rata decernit occasione S. Nicolai. 346.a.b.c.d  
 Constantinus comouetur in Athanasium ab Eusebio Nicomed. 348.a.b  
 Constantinus quæ iratus scripsit ad Athanasium. 348.b  
 Constantinus honoribus cumulat credentes in Christum nobiles viros. 351.e. 352.a  
 Constantinus donat Iosephum Iudæum factum Christianum Comitatus honore. 352.a  
 Constantinus Antonium litteris salutat. 358.e  
 Constantinus fatetur non esse suæ iurisdictionis cognoscere causas Episcoporum. 367.d. 368.c  
 Constantinus in delatores & calumniatores Meletianos iuste agit. 367.c  
 Constantinus Eusebium Nicomediensem cum alijs in exilium pellit. 368.d. 369.c.d  
 Constantinus concubinatum lege sancita sustulit. 370.c  
 Constantinus donauit annonam Constantinopolitanis ciuibus. 373.b.c.d  
 Constantinus ciuitatem Constantinopolitanam Deo commendat dignis titulis. 374.b.c  
 Constantinus erexit templum Michaeli Archangelo. 375.b.c.d  
 Constantinus erexit Constantinopoli scholas scientiarum. 376.e  
 Constantinus fuit nutritor bonarum artium. 376.e  
 Constantinus indulgit priuilegia professoribus bonarum artium. 376.e  
 Constantinus nouos magistratus instituit. 377.d.e. 378.a  
 Constantinus pontem saxeam super Danubium extruxit. 378.b  
 Constantinus vindicatur a canino dente Zosimi, qui eum lupum appellat. 378.c  
 Constantinus tributorum multiplicium accusatur a Zosimo. 378.c.d.e  
 Constantinus defenditur a calumnia Zosimi de tributis impo-

fitis. 378.d.e. 379.a  
 Constantinus a calumnia Zosimi de debitorum vexatione defenditur. 379.a.b  
 Constantinus indixit tributum Folles dictum. 379.b  
 Constantinus indixit tributum Aurargentum, siue Chrysar-gyrum dictum. 379.b.c.d  
 Constantinus præter ecclesias erexit edificia sumptuosissima. 380.a.b  
 Constantinus an tributum Follis imposuerit Senatoribus. 381.b.c.d  
 Constantinus relaxauit, non auxit tributa. 381.c.d  
 Constantinus redegit Scythas sub tributo. 383.a  
 Constantinus quid rescripsit pro clericis aduersus Donatistas. 385.a.b  
 Constantinus restituit exules Episcopos Arianos in gratiam Constantij & Constantiæ. 385.b  
 Constantinus ad Dalmatium Censorem cognitionem causæ Athanasij committit. 386.c  
 Constantinus lege edita coercet auaritiâ Praefectorum. 388.d.e  
 Constantinus assentitur Eusebianis de Tyrio Concilio cogendo. 393.e. 394  
 Constantinus quibus verbis persuasus sit ab Eusebianis instaurari iudicium in Athanasium. 394.a.b.c  
 Constantinus lege lata noluit miserabiles personas cogi posse proficisci in Curiam ad Imperatorem. 395.e  
 Constantinus fauit plus ceteris testamento militari. 395.e  
 Constantinus probat Acta Concilij Hierosolymitani. 412.c.d  
 Constantinus iubet Eusebianos Hierosolymis venire Constantinopolim. 414.b.c  
 Constantinus credens calumniatoribus & falsis testibus Athanasium in exilium damnat. 416.c.d  
 Constantinus quo modo excusandus de exilio Athanasij. 416.e. 417.b.c.e. 418.a  
 Constantinus hæresis accusatur a Lucifero Calaritano. 417.c  
 Constantinus quid rescripsit ad Antonium in causa Athanasij exilio condemnati. 418.b.c  
 Constantinus damnat exilio Ioannem principem Meletianorum. 418.c  
 Constantinus e sedibus suis pellit Episcopos Aegypti Athanasij communicatores. 418.d. 422.e  
 Constantinus partitur Imperium filiis. 419.e. 420.a  
 Constantinus optime filios instituit. 420.a.b  
 Constantinus male audit ob damnatos Episcopos. 422.e  
 Constantinus persecutoris nomen non euasit. 422.e  
 Constantinus laborauit suspitione Arianæ labis. 422.e. 423.a.b. defenditur ab auctore. b.c.d.e. 424.a.b.c.d  
 Constantinus parat expeditionem aduersus Persas. 430.c.d.e  
 Constantinus edificat templum Apostolorum Constantinopoli. 430.e. 431.a. eius templi descriptio. 431.a.b.c  
 Constantinus scribebat orationes. 434.d.e  
 Constantinus presbytero Ariano credit suum testamentum. 434.e. 435.a  
 Constantinus moriens Athanasium restituendum mandauit. 435.a  
 Constantinus excusatur de consuetudine cum Arianis. 435.b.c  
 Constantinus eunuchos infimo loco habuit. 435.c.d  
 Constantinus post obitum relatus in calum in nummis effigiat. 436.e. 437  
 Constantinus relatus inter diuos etiam ab Ethnicis. 438.a  
 Constantinus a Græcis sanctus colitur. 438.a  
 Constantinus sepultus in basilica Apostolorum. 438.a. sed in versibulo ipso. b  
 Constantinus quo modo fuit gloriæ militaris appetentissimus. 439.a  
 Constantinus fugillatur a Iuliano Apostata, quod magistratus contuleris in barbaros. 439.b  
 Con-

Constantinus solus post Traianum Dacos domuit. 439.e  
 Constantinus ut voluptuosus sugillatur a Iuliano. 439.d.e  
 Constantinus a calumnijs aduersariorum vindicatur. 438.e.  
 439.450.  
 Constantinus iniuste sugillatur a Victore de appetitu laudis. 438.e.439.a  
 Constantinus sugillatur nimij cultus comæ. 439.e  
 Constantinus diadema perpetuo solitus gestare. 439.e.440.a  
 Constantinus cur lauri folia mutauit in gemmas & aurum. 440.b.c  
 Constantinus exemplo Dauidis coronatus auro & gemmis. 440.d  
 Constantinus assuetus militiæ laborum patiens. 440.e.441.a  
 Constantinus cõplura scripsit. 441.a. præcipue aduersus idola. ibid.b.c  
 Constantinus concionabatur stans. 441.b. idemque dicendi peritus. b.c  
 Constantinus quam rationem inierit in dei sciendis templis deorum. 445.a  
 Constantinus minor cum fratribus imperat. 446.b.c  
 Constantinus veneno potatus interijt. 434.b.446.e.447.a  
 Constantinus cauendum a patris admonuit filios. 434.b. imperauit necem fratrum. 446.e.447.a  
 Constantinus iunior Athanasium restituendum curat. 455.a  
 Constantinus iunior cur occisus ab exercitu Constantis. 480.b.c  
 Constantinus Magnus conatus delere memoriam Apollinis in Daphne. 574.e.575.a  
 Constantinus non tetigit templa illa deorum, pro quibus Gẽtiles essent decertaturi. 574.e.575.a  
 Constantij Clori Imperatoris obitus. 1.d  
 Constantij Clori funus. 2.b  
 Constantij Clori legatio ad Persas. 3.d  
 Constantij Clori Helena coniux. 4.d  
 Constantij Clori continentia mirifice commendata. 4.e.5.a  
 Constantij Clori filij ex Theodora. 6.a  
 Constantij Cæsaris nuptiæ cum Eusebia Ariana. 419.d  
 Constantij Cæsaris Quinquennialibus dedicatur ciuitas Constantinopolitana. 370.d.e  
 Constantij Cæsaris Quinquennialibus exules restituti sunt. 385.b  
 Constantij filij officium in funere Constantini patris. 436.c.d  
 Constantij coniux facta Ariana. 450.b  
 Constantij cubicularij omnes Ariani. 450.b.c  
 Constantij lex aduersus ambientes magistratus. 462.e.  
 463.a  
 Constantij rescriptum contra idololatrias. 496.d  
 Constantij lege Sodomiticum scelus repressum. 509.b  
 Constantij cum patre Constantino comparatio in bellis gerendis. 520.b  
 Constantij Imperatoris litteræ tres ad Athanasij de eius Alexandria reditu. 559.a.b.c  
 Constantij duæ litteræ pro restitutione Athanasij. 562.b.c.d.e.  
 563  
 Constantij aliæ litteræ ad Præfectum Aegypti. 563.a.b  
 Constantij Imperatoris litteræ ad Athanasium post obitum Constantis. 567.d.e  
 Constantij religiosa expeditio aduersus Magnentium & Verranionem. 578.b  
 Constantij inconstantia aduersus Athanasium. 582.b.c  
 Constantij nomine epistola vocantis Athanasij ficta ab Ariano. 582.c.d.e  
 Constantij numisma. 590.a  
 Constantij Imp. rescriptum aduersus indulgentiam concessam a Magnentio Gentilibus de conficiendis sacris. 596.e.597.a  
 Constantij rescriptum de non insignendis pœnis debitoribus. 597.c  
 Constantij magna constantia in Concilio Mediolanensi.

614.a.b  
 Constantij oblatio non recepta a Liberio, eademque in basilicam S. Petri illatam projici iubet. 618.a.b  
 Constantij cum Liberio Papa dialogus. 618.e.619.a  
 Constantij lex de Episcopis, ne Iudices seculares iudicarent de causis clericorum. 627.d.e  
 Constantij persecutionis acerbitas. 626.d.e.627.628.d.e  
 Constantij rescriptum aduersus magos & aruspices. 629.a.b  
 Constantij litteræ ad Alexandrinos pro receptione Georgij. 633.d.e  
 Constantij persecutio deterior persecutione Gentilium. 673.e  
 Constantij rescriptum ad Felicem de clericorum immunitate. 676.a  
 Constantij rescriptum de confirmatione clericorum, & Romanæ Ecclesiæ. 676.a.b  
 Constantij litteræ aduersus Eudoxium & Aetium. 678.d.e.  
 679.a  
 Constantij litteræ ad Concilium Ariminense. 692.c  
 Constantij inconstantia taxata ab Ammiano de excitatis dissidijs in Ecclesia. 712.e  
 Constantij Imperatoris felicitas mutata. 713.c  
 Constantij fraudes. 716.d.e  
 Constantij res gestæ Antiochiæ ante obitum. 728.c.d  
 Constantij vltimum pro Christianis rescriptum. 729.c  
 Constantij vltima expeditio aduersus Persas. 729.d.e  
 Constantij obitus. 729.e.730.a.b  
 Constantij funus quale. 731.d.e  
 Constantij Imp. spectata castitas. 733.a.b  
 Constantij mores. 733.a.b  
 Constantij ætas. 733.b.c  
 Constantio optimum remedium propinat Hilarius. 715.b.c  
 Constantio adimitur Imperium, cum ipse ademisset diuinitatem Filio Dei. 725.c.d.e  
 Constantio quæ apparuere visiones ante obitum. 729.d.e  
 Constantio Cloro ostensa visio de ortu Constantini. 3.e  
 Constantius Clorus Constantinum instituit heredem Imperij. 2.d  
 Constantius Clorus cum exercitu missus in Britanniam. 4.d  
 Constantius Clorus repudians Helenam duxit Theodoram. 4.e  
 Constantius Episcopus Fauentinus. 97.b  
 Constantius creatur Cæsar. 308.e.309.a  
 Constantius annuit petitioni Hilarij, ne Iudices seculares iudicarent causas clericorum. 227.d.e  
 Constantius, non Constantinus claudi penitus iussit templa idolorum. 340.c.d  
 Constantius vocat ad se Arium & Euzoium. 410.e.411.a.b  
 Constantius frater Constantini quid in eum. 434.b  
 Constantius eunuchos plurimi fecit. 435.c  
 Constantius filius Constantini imperat in Oriente. 446.b.c  
 Constantius Imperator scuit in domesticos Constantini. 446.c.d  
 Constantius frater Constantini occiditur a militibus. 446.c.d  
 Constantius haud frustra timuit Gallum & Iulianum. 448.b.c.  
 eius cura & sollicitudo in eis educandis. 448.b.c  
 Constantius Ablauium occidendum curauit. 448.d.e.449.a.b  
 Constantius occidi mandat aulicos Constantini. 449.d  
 Constantius deligit aulicos Arianos. 449.e  
 Constantius inuitus consentit restitutionis Athanasij. 455.e  
 Constantius parcat Athanasio metu fratrum Imperatorum. 456.e.457.a  
 Constantius Imperator se contulit Antiochiam ob expeditionem Persicam. 457.d.e  
 Constantius Imperator percussus vlcere instar Pharaonis respicit. 457.e  
 Constantius curatur a Spiridione. 457.e.458.a  
 Constantius egrotans quid per visum vidit. 458.a  
 Constantius quid cum Spiridione. 459.a  
 Constantius

Constantius Spiridionis intuitu immunitatem concedit. 459.d.e  
 Constantius Imperator ignotissimus Deo. 461.c.d  
 Constantius lege vetuit famosos libellos. 463.a.b  
 Constantius lege vetuit delatores. 463.b  
 Constantius nouem prælijs aduersus Persas certauit. 480.d  
 Constantius exagitando Gentiles vult videri pius. 496.d  
 Constantius Imperator Paulum Episcopum eicit Constantinopoli. 507.e.508.a. male habuit Constantinopolitanos ob eam causam. 508.a  
 Constantius Antiochiam redit. 508.b  
 Constantius Imperator pugnat aduersus Persas. 520.b  
 Constantius ad bellum Persarum ducit secum Episcopos Arianos. 520.c.d  
 Constantius Imperator imbuendum curauit Iulianum externis scientijs. 522.b  
 Constantius assentitur Constanti de cogendo Concilio Sardicensi. 524.a  
 Constantius Imperator litteras fidei Catholice scripsit ad Concilium Sardicense. 537.e  
 Constantius male pugnat cum Persis. 551.c.d  
 Constantius Imperator litteris accersit Athanasium in suam Ecclesiam. 551.a.b  
 Constantius cur adeo timuit Constantem fratrem. 551.c.d  
 Constantius Imperator crebris litteris accersit Athanasium. 558.e.559  
 Constantius ad Constantem fratrem scripsit de reditu Athanasij. 559.c  
 Constantius Imperator excipit Athanasium Antiochiæ. 560.d.e  
 Constantius quid petijt ab Athanasio Antiochiæ. 560.e.561.a  
 Constantius iurat Athanasio securitatem. 561.a  
 Constantius legem dat de clericorum immunitate. 565.a  
 Constantius etiam scripsit pro securitate Athanasij post Constantis obitum. 572.b  
 Constantius parat expeditionem aduersus Magnentium tyrannum. 573.e.574.a  
 Constantius milites suos vult baptizari. 578.a.b  
 Constantius iterum pellit Paulum Episcopum Constantinop. & restituit Macedonium. 583.d  
 Constantius dolo capit Verranionem tyrannum. 589.a  
 Constantius fauit eunuchis. 589.a.b  
 Constantius progreditur aduersus Magnentium. 589.c  
 Constantius cur a Deo tanta promeruit, cum esset Arianus. 589.d.e  
 Constantius Crucis vexillo confidit. 589.d.e  
 Constantius decipitur a Valente de victoria aduersus Magnentium. 590.e.591.a  
 Constantius ex prosperis euadit deterior. 591.a.b.c.d.e.592.a.b  
 Constantius accepta fert hæresi Arianae beneficia a Deo collata. 591.a.b.c.592.a.b  
 Constantius magna elatus superbia. 592.a.b.c  
 Constantius titulos æternitatis non respuit, sed oblatos accipit. 592.b.c  
 Constantius abutitur prosperis in persequendo Ecclesiam. 592.d.e  
 Constantius ubi expugnauit Magnentium, aggreditur persequi Catholicos, & præcipue Athanasium. 592.d.e  
 Constantius Arelate recipit Legatos Liberij Papæ. 592.e.  
 593.a.b. quid actum cum illis. ibid.c.d  
 Constantius rescripto infirmat omnia facta Magnentij. 597.a.b  
 Constantius dat rescriptum de clericorum immunitate. 597.b.c  
 Constantius celebrat diem natalem Arelate. 597.d. eius ætas. ibid.  
 Constantius dire vlscitur in amicos Magnentij. 597.d  
 Constantius quia catechumenus, non interfuit Concilio in Ecclesia conuocato, trahit illud ad se in Palatium. 611.a.b  
 Constantius indicit Concilium Mediolanense. 609.d.e.610.a.

eius Acta. 610.611.612.613.614  
 Constantius habitus loco Antichristi, dum suum Palatium vult esse Ecclesiam. 611.c.d.e  
 Constantius detinetur in Gallijs. 600.c  
 Constantius iubet occidi Gallum Cæsarem. 600.d.e  
 Constantius scuit in amicos Galli Cæsaris. 601.a.b  
 Constantius post Conciliabulum Mediolanense dire persequitur Ecclesiam. 614.e.615  
 Constantius persecutor quibus nominibus dignus ab Hilario censetur. 615.d  
 Constantius subrogat Auxenium Dionysio Episcopo Mediolanensi. 616.a  
 Constantius accersit Liberium Mediolanum. 617.a.b.c.d  
 Constantius deterior ceteris persecutoribus. 619.a  
 Constantius misit pecuniam Liberio, quam ille respuit. 620.d.e  
 Constantius caros habuit Episcopos apostatas, & impios. 622.c.d.e  
 Constantius aggreditur persequi Osium. 622.e.623.624  
 Constantius dat mandatum vt omnes Orthodoxi Occidentales conuenirent cum Arianis. 624.e.625.a  
 Constantius agit de creando Cæsarem Iulianum. 627.e.628  
 Constantius vexat Africanam Ecclesiam. 628.e  
 Constantius legem tulit aduersus sacrificia. 629.b  
 Constantius per Syrianum ducem dire persequitur Ecclesiam Alexandrinam. 629.d.e.630.631  
 Constantius mala congerit in Athanasium scribens ad Alexandrinos. 633.e.634  
 Constantius adhortatus Alexandrinos ad Arianismum. 634.a  
 Constantius scribit aduersus Frumentium. 634.c.d  
 Constantius Antichristus sæpe nominatus. 641.b  
 Constantius affectat patientiam. 644.a.b  
 Constantius stylo Luciferi proscinditur acerbissime. 644.b.c.d  
 Constantius Imperator vermis Arii nominatus a Lucifero. 644.e.  
 Constantius Lucifero cupienti martyrium inuidiose parcat. 647.b  
 Constantius abstulit Romæ vnicum simulacrum, nempe Vitoriam in Capitolio sitam. 656.e.657.a.b  
 Constantius coactus cito recedere ab Vrbe. 657.b  
 Constantius exemit clericos a collatione lustrali. 659.d  
 Constantius quid contra Liberium. 668.b.c.d.e.669.a  
 Constantius Imperator damnatus a Felice Papa. 674.b.c.d.e  
 Constantius detegit impietatem. 679.c  
 Constantius inconstantissimus. 679.c. semper nouas fides querit. 679.c.d.e.680.a  
 Constantius legem tulit aduersus gladiatores. 680.b  
 Constantius ex Aegypto obeliscum omnium maximum Romam vehendum curauit, & erexit in Circo. 680.c.d  
 Constantius iterum aduersus maleficos legem tulit. 680.b  
 Constantius quando Romam se contulit. 656.b.c. quid ibi. d.e  
 Constantius conuenitur a matronis Romanis pro restitutione Liberij Papæ. 656.c.d  
 Constantius patientiam affectabat, sed per ministros furorẽ explebat suum. 673.e  
 Constantius iterum Sarmaticus appellatus. 686.e  
 Constantius legem sanxit aduersus magos. 687.b  
 Constantius cogedas curauit Synodos Ariminensem & Seleuciensem. 687.e  
 Constantius annonam Episcopis dari iussit vocatis ad Synodum Ariminensem. 688.b  
 Constantius Aeternus appellatus ab Arianis. 689.d  
 Constantius retinet Legatos missos ex Concilio Ariminensi. 692.b  
 Constantius Nicææ Thraciæ Concilium conuocat. 692.e.693  
 Constantius Imperator sanctionibus fauit Concilio Ariminensi. 698.a.b  
 Constantius cogit Concilium Seleuciense. 699.c.d.e.700  
 Constantius

Constantius interfuit Concilio Antiocheno in Encæni celebrato. 482.c.d  
 Constantius post Seleuciense Concilium conuocat Episcopos Constantinopolim. 704.b.705.706  
 Constantius inuicta uirgetur. 709.e.710.a  
 Constantius insequitur idololatrias & alios superstitiosos. 713.a  
 Cōstānius acerrime exagitatus scriptis Hilarij. 714.b.c.715.b.c  
 Constantius arguitur Antichristus. 716.b.c.d  
 Constantius impietatis antesignanus. 724.e  
 Constantius ob impietatem pane precario coactus uiuere superatus a Persis. 725.d  
 Constantius impietate parat Imperium Iuliano. 727.d  
 Constantius de quibus poenituit moriens. 730.b  
 Constantius baptizatur ab Euzoio Ariano Episcopo. 730.c  
 Constantius impius quo modo a Gregorio Nazianzeno laudatus. 730.d.e.731.a.732.a.b.c  
 Constantius de quibus iure laudandus fuit. 732.c.d  
 Constantius Romæ sustulit e Capitolio aram Victoriae. 732.d  
 Constantius qua ex parte de Christiana religione bene meritus. 732.c.d  
 Constantius Imperator interdum excusatus a Patribus. 732.e  
 Constantius poenitens in morte creditus. 732.e  
 Constantius secundam duxit uxorem Faustam. 729.b.c  
 Consubstantialitatis nomen sublatum in Concilio Hierosolymitano ex confessione Arii. 412.c.d.e  
 Consubstantialitatis nomen tacuisse, confitendo tamen Dei substantiam, non facit quem hereticum. 671.d.e  
 Consubstantialitatis uocabulum a Patribus inuentum in Nicæno Concilio contra Arianā heresim. 275.d.e. hæc uox omne Arianum commentum destruit. 276. a. b. quo modo inuenta occasione Arianorum. c. uox haud omnino noua, sed a Patribus usurpata. 276. c. testantibus etiam Eihnicis. ibid. d  
 Consubstantialitatis uocē Eusebius dolose enervauit. 284.d.e. 285.a  
 Consubstantialitatis, & Substantialitatis, differre inter se. 544. d. e. 545. a. b. c. d  
 Consubstantialitatis uox in Concilio Antiocheno adimitur a Symbolo Nicæno. 485. d. e. 486  
 Consubstantialitatis nomen, & non Substantia cur uitauerint Ariani. 515. c. d. e. 516  
 Consuetudo uetus in Ecclesia, ut Romanus Pontifex confirmet decreta Conciliorum omnium. 123.d  
 Consulatus sub Maxentio multiplices & interuersi. 29.e  
 Consulatus sedis Melchiadis inuersi. 58.d  
 Consulatus tempore exacto aliquando annotari Acta cur solita. 41.c.d  
 Consulatus Maxentij. 29.e. 31.d.e  
 Consules licet criminosos non demi solere e Fastis publicis. 31.e  
 Consules haud apponi soliti in fidei decretis, secus in alijs. 286. b. c. d  
 Consules certius tempus signant. 451.b.c  
 Consules apponere solitos Arianos in ipsorum fidei formulis. 689.c.d  
 Consules fugitiui Taurus & Florentius. 727.c.d  
 Consulatus carentia unde. 522.e. 523.a  
 Contestatio clericorum Mæcedonis prouinciæ ad Concilium Tyrium pro Athanasio. 405.c.d.e  
 Contestatio Catholicorum Episcoporum in Concilio Tyrio. 402. b. c. d  
 Contestatio Catholicorum Episcoporum ad Dionysium Comitem in Concilio Tyrio. 403.a.b.c  
 Contestatio Alexandri Episcopi Theffalonicensis ad Dionysium in Concilio Tyrio. 403.d  
 Contestatio facta a clero Alexandrino coram Legatis Tyrij Concilij. 445.a  
 Contestatio Eusebij Episcopi Vercellensis ad Patrophilum. 651. d. e. 652.a  
 Conuentus sacri post extinctum Tyrannū restituti in Ecclesia. 110.a.b.c

Cophini duodecim, quibus sunt asseruata fragmenta panum a Christo multiplicatorum. 374.b  
 Corepiscopi munus. 675.c  
 Corinthia uirgo damnata ad prostibulum liberatur. 40.d  
 Corona militis ex lauro haud improbata. 440.c.d  
 Coronæ martyribus celitus missæ. 148.a.b  
 Coronam debitam militi accipit custos martyrum. 148. b. c  
 Coronæ militum insignia Christi nomine. 576.b.c.d  
 Coronā ex auro gemisq. contextā Heliogabalus gestabat. 440.a  
 Corrupta dicti Donatistæ. 207.a

C R

Crato philosophus sub Constantino arbiter disputationis. 132.e  
 Credimus, uox tertio in Symbolo Nicæno repetita eadem diuinitatem declarat in per sonarum trinitate. 278.b.c  
 Crescentius Episc. Catholicus in Africa sub Constantino. 154.a  
 Crestus Episcopus suffectus Theognidi Nicæno. 278. e  
 Crispi atas. 16.b  
 Crispi Consulatus, & tempus obitus. 213.a  
 Crispi & Faustæ necis negatores historici Græci. 214.b.c.d  
 Crispi & Faustæ necis assertores historici Latini. 214.e. 215.a  
 Crispi & Faustæ necis causa. 215.a.b  
 Crispi obitus silentio ab Eusebio suppressus. 312.e. 313.a  
 Crispinus Episcopus Patauinus sub Constante. 523.c  
 Crispus filius Constantini ex Mineruina. 16.a.b  
 Crispus Cæsar creatus. 130.d  
 Crispus datur Lactantio imbuendus. 131.c  
 Crispus Cæsar ma cum patre pugnat aduersus Licinium tertio rebellantē. 164. a. b. obruitur silentio ab Eusebio. 146.b  
 Crispus Cæsar præmittitur a Constantino cōtra Alemānos. 198.a  
 Crispus Alemannos domat. 198.e. 199.a.b.c. pro eodem nuncupata uota publica. ibid. c  
 Crispus nouus Hippolytus. 199.d. 215.c  
 Crispus Cæsar occiditur. 213. a. b. causa necis. 214. a. b. c  
 Crispus Cæsar laudatus ab omnibus. 215.e. 216. a. Christianus fuisse putatur. ibid.  
 Crispus deprauate legi, Priscus. 219.c. 245.e  
 Crotas cum socijs martyr Alex. sub Maximino. 47.c  
 Cruce Labarum ornat Constantinus. 69.a.b  
 Crucem sibi formari Procopius curat. 28.c  
 Cruces ligneas erigit Gregorius Episcopus in Armenia maiori. 53. d. e  
 Cruces tres inuenta in antro sepulchri. 331.e  
 Cruces tres erectæ a Constantino Constantinopoli ob triplices Crucis uisiones. 374.d  
 Crucis fulgor digitus Dei, & lingua celestis. 1.b  
 Crucis armatura Procopius miles mira operatus. 28.a.d.e  
 Crucis inuentionem sub Eusebio Papa factam esse, haud satis probatur. 58.a  
 Crucis signum ostensum Constantino, & promissa per eam uictoria. 68.b.c  
 Crucis signum apud Romanos infaustum prodigium. 68.e  
 Crucis signum apud Aegyptios, uita uentura. 68.e  
 Crucis forma coniungi Christi nomini duobus his elementis  $\text{✠}$ , uel,  $\text{✝}$ . 69.d  
 Crucis signo non tantum Labarum, sed alia quoque signa & arma exornata. 70.b. d. e  
 Crucis uirtute parte uictoriae aduersus duces Maxentij. 74.d  
 Crucis uirtute Roma restituta. 81.d.e  
 Crucis uirtute debellati barbari. 94.a  
 Crucis uirtute Cōstātinus superat Liciniū in Thracia. 160.c.d.e  
 Crucis uirtus satis cognita Constantino. 163.e  
 Crucis supplicium Constantinus lege sustulit. 315.a.b  
 Crucis signo suas pingi imagines Cōstātinus uoluit. 313.e. 4.e  
 Crucis imaginem exprimebat lancea Constantini Imperatoris. 314. b  
 Crucis imago qualis. 331.e  
 Crucis

Crucis signaculo superat femina Christiana magicas incantationes. 354.c.d.e  
 Crucis gloria & uirtus immensa ubique. 360.c.d.e  
 Crucis signa in uestibus militum apparatus sub Iuliano. 727.e  
 Crucis signo Iuliano abigit dæmones. 577.a  
 Crucis uirtute Scythæ superati a Gallicano Duce. 383.e  
 Crucis uirtute confidit Constantius. 589.e  
 Crucis signi apparitio facta Hierosolymis sub Constantio. 594. e. 595. 596. quid portenderit. 595.c  
 Crucibus ornari solita pallia Episcoporum. 429.e. itemque omnia operimenta sacra. 430.a  
 Crucum stola. 70. b  
 Crux miraculo formata cum Angelis. 28.c  
 Crux exorta in capite baptizati. 54.a  
 Crux pura & in Labaro posita aliquando. 60.e  
 Crux in medullis Urbis posita. 79.a.b  
 Crux liberat eam gestantes in prælio. 160.e  
 Crux effulget in bello Thracio. 162.e  
 Crux aurea donata a Constantino basilicæ Vaticanæ. 229.e  
 Crux aurea donata a Constantino basilicæ S. Pauli. 230.d.e  
 Crux Hierosolymis inuenta tempore Constantini. 329. e. 330. eius inuentionis historia a S. Ambrosio recitata. 330.b.c.d  
 Crux Domini quo modo discreta ab alijs. 330.e. 331. miracula quæ tunc acciderunt. 331.a.b.c  
 Crux inuenta in partes diuisa. 332.a.b. per Orbē diffusa. b.c.d  
 Crux suæ præcisionis damnum non sentit, sed crescit. 332.b.c  
 Crux Romæ erecta, ubi erat templum Veneris. 240. e. ibique erecta ecclesia in honorem Crucis. ibid. & 241.a  
 Crux Christi non scandalo est, sed gloriæ. 359.e. 360.b.c.d.e  
 Crux in dextera statuæ Constantini super columnam porphyriticam. 374.b  
 Crux contra Crucem primo armatur ad prælium. 590.b.c

C V

Cubicularij Constantij omnes Ariani. 450.b.c  
 Cubitus mensura sublatus a templo Serapidis. 341.b  
 Cue ex monacho Episcopus. 363.e  
 Culle pæna reuocatur ad parricidas. 190.a  
 Culices fugant Regem Persarum & exercitum eius. 461.a.b  
 Cultiarius Præfectus persecutor sub Maximino dat meritas pænas. 108.c  
 Custos martyrum Cappadociu lucratur coronam martyrij. 148.b.c

C Y

Cybalensi bello Licinius superatur. 158.a.b.c. 159.c.d.e  
 Cycli nouennalis qui auctor fuerit. 289.a.b  
 Cyclus Paschalis ex decreto Nicæni Concilij. 288. b. c. datum negotium Alexandro Episcopo Alexand. ibid.  
 Cymachus Episcopus Laradi exilium passus causa fidei. 476.a  
 Cyniphes fugant exercitum Regis Persarum. 461.a.b  
 Cypriani specioso nomine abusi Donatistæ. 122.a.b  
 Cyprianus cum Iustina martyr Nicomediæ. 52.b  
 Cyriaca martyr cum quinque uirginibus Nicomediæ. 52.b  
 Cyriacus diaconus unus ex Legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 118.e  
 Cyrilla martyr in Aegypto sub Maximino. 47.e  
 Cyrilla uirgo passa Nicææ sub Maxim. Imp. 52.d  
 Cyrilli plures Episcopi Hierosolymorum. 580.d.e. 581.a  
 Cyrilli cum Eutychio dissensionem. 581.c.d  
 Cyrilli Episcopi Hierosolymitani litteræ ad Constantium. 594. e. 595. 596  
 Cyrilli Episc. Hierosolym. crimina, ob quæ ab Acacianis abdicatus in Concilio Constantinop. 708.e. 709.a.b  
 Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus in exilium missus ab Ariano. 688.e  
 Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus quid in Concilio Sele-

ciensi. 702.d.e  
 Cyrinus miles martyr in Helleponto sub Licinio. 149.e  
 Cyrtiana heresis. 722.e  
 Cyrus Episcopus Beræensis calumniam patitur ab Ariano. 476.a. ipse exul causa fidei. ibid.

D A

Daces amplexi monachismum sub Constantino. 361.e.  
 362.a  
 Daci post Traianum ab uno Constantino superati. 439.e  
 Dada martyr cum socijs sub Maximino. 30.d  
 Dæmon non cedit Constantino, sed cedit martyri. 575.d.e  
 Dalmatius filius Constantij Clori. 6.a  
 Dalmatius, uide, Delmatius.  
 Damasus post lapsum Liberij adhesit Felici. 674.b  
 Damasus relictus a Liberio Vicarius in exturbatione post Concilium Ariminense. 696.d.e  
 Dammati ad mortem soliti liberari per Episcopos, aliquando per monachos. 343.d.e  
 Daniel cum socijs martyr Nicopoli sub Licinio. 149.d  
 Daphne suburbium Antiochenum expurgatur a Gallo per reliquias martyris Babylæ. 574.e. 575  
 Daphne Constantiniana cur sic dicta. 575.b.c.d  
 Daphnes lucus statua Helena ornatus. 334.e  
 Daphnes lucus Augustalis dictus a Constantino. 334.e  
 Dardanarij qui essent. 379.c  
 Data pro accepta in litteris Constantini aliquando errore posita. 124. d  
 David coronatus auro & gemmis. 440.c. coronamque gestauit a Melchom sublata. ibid. d  
 Dausas Episcopus in Perside martyr sub Sapore. 519.a

D E

Debitorum ne cruciarentur, Constantinus lege uetuit. 202.e.  
 203. a  
 Debitorum non esse exagitandos poenis. 597.c.d  
 Debitorum dura exactio a Constantino sublata. 379.a  
 Decennalia Constantini quando celebrata, quibus creati sunt Cæsares Crispus & Constantinus. 130.d  
 Decennalis persecutio sub Diocletiano quibus incrementis aucta ac remissa. 48.a.b.c  
 Decennalis persecutionis finis. 61.e. 64.d.e  
 Decentius Cæsar creatus a Magnentio fratre. 590.d  
 Decentius spontaneo laqueo uitam finiuit. 590.d  
 Decentius tyrannus cum Magnentio patre & ipse Christianus. 565.e. 566.a. eiusdem Decentij numisma. ibid.  
 Decreta Nicæni Concilij diuersa. 298. 299. 300. 301. 302. eorum numerus. 301. e. 302. a  
 Decreta Synodi œcumenicæ cōfirmat Romanus Pōtifex. 312.a  
 Decreta Ecclesiastica non sancienda absque assensu Romani Pontificis. 482.c  
 Decretum de fermento erogando quo modo intelligendū. 103. b. c. d. e. 104. 105.  
 Decretum Nicæni Concilij de Paschate. 287.e. 288.a. 291.a  
 Decretum Nicæni Concilij de Meletianis. 290.d  
 Decretum sextum Nicæni Concilij sancitum occasione Meletianorum. 291.e. 292. eius legitima lectio & interpretatio. 292. 293. 294  
 Decretum Nicæni Concilij de Nouatianis. 298.b  
 Decretum Nicæni Concilij de libris hagiographis. 302.a  
 Decretum Nicæni Concilij de bigamis non ordinandis. 302.a  
 Decretum Nicæni Concilij de appellatione ad Romanum Pontificem. 302.b  
 Decretum Nicæni Concilij de conficienda Formata. 302.e. 303. 304.  
 Decretorum Nicænorum numerus. 301.e. 302.a. 307.a  
 Decretum

*Decuriones & eorum filij cur vetiti a Constantino fieri clerici.* 203. c. d. e  
*Decuriones immunes a tortura.* 113. d  
*Decurionum privilegium abrogatum a Constantino, decernente ut in crimine falsi torquere eos liceret.* 113. d. e  
*Dedicatio vrbis Constantinopolitane.* 370. d. e. 371. a. b  
*Dedicatio templi Hierosolymitani decernitur.* 408. e. 409. a. quando facta, & a quibus. b. c  
*Defunctis non obrectandum.* 425. a  
*Defunctorum animas iuuari precibus Sanctorum.* 431. b. c  
*Defunctorum corporibus sepeliendis Constantinus collegium instituit.* 432. b. c. dedit ei privilegia. ibid.  
*Defunctorum corpora quo modo ab Aegyptijs conderentur.* 686. c. d  
*Defensor Molin. ei insignis imperitiae sugillatur.* 295. c. d. e  
*Dei iudicium aduersus Semiarianos.* 707. e  
*Delatores lege Constantij damnati.* 463. b  
*Delmatus Censor causam Athanasij cognoscendam accipit a Constantino.* 386. c. 389. b. cessare iubetur. 390. e  
*Delmatus creatus ne fuerit Caesar a Constantino.* 420. c. d. idem ne Censor, an Caesar fuerit. 420. d. e  
*Delmatus frater Constantini occisus a militibus.* 446. d  
*Demophilus Episcopus Arianus Legatus apud Constantem.* 516. a. b  
*Demophilus Episcopus subuersor Liberij.* 669. a. b  
*Deorum laudes a Maximino praedicata.* 60. c. quibus falso tributa omnia bona. d. e. 61. a  
*Deorum vanitas & mendacia Maximini cito detecta.* 61. b. c  
*Deorum templa nequaquam a Christianis Imperatoribus spoliata.* 232. d. e  
*Deorum simulacra a Constantino derisioni exposita.* 338. a. 339. d. e  
*Deorum Gentium ludibria.* 360. b. c  
*Deorum cultum penitus extirpandum esse Iulius Maternus suadere conatus est Imperatoribus Christianis.* 453. d. e. 454. b. c. d. e  
*Deuterius Episcopus Donatista.* 31. a  
*Dextera pars sinistra minus digna est habita in Synodali consessu.* 273. a. b

D I

*Diaboli consilium in restituenda idololatria per Arianam haeresin.* 281. e. 282  
*Diaconi tabellarij Episcoporum.* 185. d  
*Diaconi Romae septem.* 247. d  
*Diaconi ne presbyteris Eucharistiam impertiant.* 300. e  
*Diaconorum celibatus.* 128. b  
*Diaconoru munus in persecutione quodnam esse solet.* 150. a  
*Diadema Constantini.* 439. e. 440. a  
*Dialogismus Constantini & Arij.* 191. a. b  
*Dialogus Liberij Papae cum Constantio Imperatore.* 618. e. 619. 620  
*Dianci lapsi poenitentia.* 711. e. 712  
*Didius martyr cum socijs sub Maximino.* 47. c  
*Didymus liberat Theodoram damnatam ad prostibulum.* 40. c. d  
*Didymus presbyter Alexandrinus ex Catholico factus Arianus.* 641. d  
*Didymus Alexandrinus conquestus de caecitate.* 512. a  
*Die & Consule Cocilia & edicta Imp. consignari solita.* 257. a  
*Diei Dominici sanctificatio ex lege Constantini.* 207. d. e  
*Diei & Consulibus nota apposita decreto Paschatis.* 286. b. c. d  
*Diei & Consulibus nulla nota apposita Symbolo, cur hoc.* 286. c. d  
*Diem seriae sextae venerabatur Constantinus.* 207. e. 208. c  
*Diem & Consulem nequaquam ab Orthodoxis poni solitos in fidei definitione, sed id factitatum ab haereticis.* 256. e. 257. a  
*Diem & Consules apponi solere ab Arianis in eorum fidei for-*

*mulis.* 689. c. d  
*Dies Dominicus celebrandus.* 289. d. e  
*Dierum nomina a Siluestro excogitata esse, commentum.* 134. a  
*Dignianus Praefes in Aegypto persecutor.* 47. e  
*Dignus Donatista cum collegis profectus ad Constantinum.* 96. a. b  
*Dij crediti a Constantino Petrus & Paulus.* 222. d. e  
*Diocesum distinctiones a temporibus Apostolorum.* 297. b. c  
*Diocletiani Imperatoris obitus quando contigit.* 138. b. cur diutius vivere permissus. ibi. eius exitus infelicissimus. 138. d. e. inter diuos a Licinio relatus. 138. e  
*Diocletianus vocatus ad Licinij nuptias venire recusauit.* 91. b  
*Diocletianus gemmatis calceos ac vestes gestare solitus.* 139. a  
*Diodorus Episcopus in exilium missus ab Arianis post Concilium Laodicense.* 548. b  
*Diodorus Episcopus in Africa exilium passus causa fidei.* 476. a  
*Diogenes persecutor Alexandriae.* 510. b  
*Diogenes Notarius quid in Athanasium.* 602. d  
*Diomedes medicus martyr.* 52. d  
*Dionysij Alexandrini & Luciani par causa.* 182. d. e  
*Dionysij Exigui translationes fidelissimae, & eius laudes.* 292. a  
*Dionysij Episcopi Mediolanensis exilium & obitus.* 654. a. b. eius venerandum corpus a S. Basilio missum ad Ambrosium. 654. a. b  
*Dionysium Consulare eumque Comitem contestati sunt Episcopi Catholici in Conuentu Tyrio.* 403. a. b. quid ipse post haec ad suos scripserit. 403. e. 404. a  
*Dionysium Alexandrinum secum sentire Arianis gloriabatur.* 517. e  
*Dionysius Consularis praefectus a Constantino Concilio Tyrio.* 395. d. eius partes fauere Eusebianis & Meletianis, opprimere innocentiam, omniaque miscere terroribus & tumultu. 397. a. b. 398. b. c  
*Dionysius Episcopus Leodicensis sub Constante.* 523. c  
*Dionysius Episcopus Mediolanensis post Protasium.* 523. d  
*Dionysius Episcopus Mediolanensis subscribit contra Athanasium, sed subscriptionem reuocat.* 612. d. e. 613. a. libera- tus ab Eusebio. 612. e. 613. a. b  
*Dionysius Episcopus Mediolanensis mittitur in exilium.* 613. c. d. e  
*Dioscoros dictus locus supplicij prope Myras Liciae.* 343. b  
*Dioscorus cum Crescentio martyr Myris in Licia.* 343. b  
*Dispensatio Melchiadis cum Donatistis.* 98. b  
*Disputatio Iudeorum Romae habita cum Siluestro Papa.* 132. d. e. 133. a  
*Disputatio inter Arium & Athanasium cuius fidei sit.* 270. e. 271. a  
*Disputatio Athanasij cum Ario commenticia.* 457. c  
*Disputationes variae in Nicano Concilio.* 270. d. e  
*Diuinationes omnes lege Constantij vetitae.* 687. b  
*Diuinitas Filij Dei quibus vocibus exponenda.* 275. e. semper eadem in Ecclesia credita, testantibus etiam Ethnicis. 275. d  
*Diuinitatis tituli soliti offerri Imperatoribus ab Arianis, cum ipsi negarent diuinitatem Filij Dei.* 408. e. 415. e

D O

*Dogmata facile dignosci vera a falsis ex meritis personarum.* 719. c. d  
*Dominicum aureum Antiochenum.* 336. e  
*Dominicum Antiochenum dedicatur.* 481. a. b  
*Dominicus dies celebrandus.* 289. d. e  
*Domnes Episcopus in Siemio exilium passus causa fidei.* 476. a  
*Domitianus Episcopus Fori Claudij.* 97. b  
*Dona*

*Dona a Constantino collata baptisterio.* 228. c. d  
*Dona a Constantino collata basilicae Vaticanae.* 229. c. d. e. 230. a  
*Dona collata ecclesijs a Constantino superant illa templi Salomonis, vel Iouis Capitolini.* 232. a. b  
*Dona Constantini data Episcopis.* 309. c  
*Dona templis oblata a Constantino seruata integra.* 341. d. e  
*Donorum a Constantino collatorum vni tantum Ecclesiae Hierosolymitanae Eusebius commentarium se scripsisse testatur.* 232. b  
*Donorum Constantini effusa copia.* 232. a. b  
*Donatio Constantini multis fulcitur verisimilibus coecluris.* 244. b. c. d. e. haud probari edicto a Graecis deprauato. e. 245. a. b  
*Donati multi, quinam autem ex his nomen sectae dederit.* 11. a. b. c  
*Donati duo factiosissimi eodem tempore vixere.* 557. a  
*Donati superbia insultantis & ignominia afficientis magistratus.* 553. a  
*Donati mira arrogantia.* 553. d. e  
*Donatus cum socijs martyr in Armenia.* 53. b  
*Donatus Episcopus Calamensis quid in Caecilianum.* 8. a  
*Donatus Masculitanus Episcopus Traditor quid in Caecilianum.* 8. a. e  
*Donatus dictus a Casis nigris.* 11. a. auctor schismatis. ibidem.  
*Donatus Episcopus Carthag. dedit nomen sectae.* 11. b. c. d. e  
*Donatus a Casis nigris constitutus reus in Concilio Romano.* 97. b. lata in eum sententia. ibid. c  
*Donatus appellat a sententia Romani Pontificis atque Concilij ad Constantinum.* 98. c. d  
*Donatus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino.* 154. a  
*Donatus, a quo Donatistae sunt Arianus.* 207. c. Donatistae tamen haud bis intenti fuere. ibid.  
*Donatus a Donatistis creatur Episcopus Carthaginensis.* 386. e. 387. a. eius scripta. ibid.  
*Donatus Episcopus Carthag. Donatarum omnium audacissimus ac superbissimus.* 386. e. 387. a  
*Donatus Episc. Carthag. fingebat sibi Deum e caelo loquentum.* 387. b. alia eius portentosa scelera. ibid. b. c  
*Donatus Episcopus Carthaginensis spernit Imperatoris praecpta.* 553. a. b  
*Donatus prohibet suos elemosynam recipere a Legatis Constantij Imperatoris.* 553. a. b. c  
*Donatus diuinos honores affectat.* 553. c. d  
*Donatus cotumeliosus in Constantem Imperatore.* 553. e. 554  
*Donatus voce praconum collegit suos aduersus Legatos Imperatoris.* 554. a. b  
*Donatus Bagaiensis concitat Donatistas aduersus Legatos Imperatoris Constantij.* 554. d  
*Donatus Donatista occisus, pro martyre a suis habitus.* 555. c. d  
*Donatus Episcopus Carthaginensis expulsus Carthagine.* 557. b  
*Donatistae Melchiadem reum traditionis arguunt.* 7. a  
*Donatistae ordinant Maiorum aduersus Caecilianum.* 8. d. e  
*Donatistae vnde prodierint.* 9. b  
*Donatistae dant litteras contra Caecilianum per totam Africa.* 10. d  
*Donatistae nomen vnde aucupati sunt schismatici Africani.* 10. e. 11. a  
*Donatistae denominati a Donato Episcopo Carthag.* 11. d. e  
*Donatistae allegunt sibi Traditores.* 31. a  
*Donatistae interpellant iudicium Constantini aduersus Caecilianum.* 95. b. c  
*Donatistae appellant Anulinum Proconsulem.* 95. c  
*Donatistae nauigauerunt ad Constantinum in Gallias.* 96. a. ob- tulerunt aduersus Caecilianum libellum supplicis Constantino. ibi.  
*Donatistae iubentur sibi Romae coram Pontifice.* 96. c. d  
*Donatistae resistunt Legatis in Africam missis.* 99. e  
*Donatistae post Romanum Concilium retenti a Constantino.* 100. a. b. c. d  
*Donatistae anteuertunt Caecilianum aduentum.* 100. c  
*Donatistae ex retentione Caecilianum sumunt argumentum calumniae.* 100. d. e

*Donatista calumniati sunt Caecilianum Romae fuisse danatum.* 100. d. e. 101. a  
*Donatistae ad Concilium Arelatense vocantur.* 110. d. e. 111. a  
*Donatistae appellant a iudicio Aelianij Proconsulis pro Felice ad Constantinum.* 113. d  
*Donatistae posteriores cauillati sunt iudicium Proconsulis pro Felice.* 113. e. 114. a  
*Donatistae corrumpunt Acta Concilij Arelatensis.* 119. b  
*Donatistae decurtarunt Optati commentarium.* 119. b  
*Donatistae rebaptizare coeperunt.* 121. e  
*Donatistae abusi specioso nomine Cypriani rebaptizabant.* 122. a. b  
*Donatistae appellant ab Arelatensis Synodi iudicio.* 123. e  
*Donatistae damnati a Concilio Arelatensi redeunt in Africam.* 123. e. 124. a  
*Donatistae tertio appellarunt ad Constantinum in causa Caecilianum.* 152. d. e. 153. a  
*Donatistae coram Constantino agunt causam contra Caecilianum.* 153. b. c  
*Donatistae damnati triplici iudicio nec acquiescunt.* 153. e  
*Donatistae inuadunt basilicam Catholicorum.* 153. e. 154. a. b  
*Donatistae cur non statim puniti a Constantino.* 155. a. e. 156. a  
*Donatistae calumniantur Constantinum a Catholicis fuisse corruptum.* 156. a. b  
*Donatistae ad supplicium iussi duci a Constantino.* 156. b  
*Donatistis a Constantino exilium irrogatum.* 156. b. c  
*Donatistae a Constantino damnati, ab eodem relaxantur.* 204. e  
*Donatistae Anabaptistae.* 207. b  
*Donatistae ex Episcopi Romani communicatione nomen sibi Catholicum comparare fatagunt.* 205. a. b  
*Donatistae cur Motenses dici voluerunt.* 205. d. 206. d. e. 207. a  
*Donatistae Episcopi Romae agentes qui.* 205. c. 206. a. b. praestantiores missi. 206. d  
*Donatistae dicti Rupitani.* 207. a  
*Donatistae ex Traditoribus facti schismatici, atque haeretici.* 207. a. b. c. quas docuerint haereses. 207. a. b  
*Donatistae rursus vexant clericos Catholicos.* 385. a. b  
*Donatistae in schismate creant Donatum Episcopum Carthag.* 386. e  
*Donatistae coerciti a Constantino per Leontium & Ursacium Praefectos.* 387. d  
*Donatistae martyrij gloria aestuantes sibi ipsis mortem inferebant.* 387. e. 388. a  
*Donatistae primi aduersarij monastici nominis.* 470. c. longe de- teriores ipsis Sacramentarij haeretici. 470. e  
*Donatistae cum Arianis coniuncti.* 545. d. e  
*Donatistae inualescentes in Africa.* 552. b  
*Donatistae praedones dicti Circumcelliones, item Duces Sancto- rum, dira aduersus Catholicos perpetrarunt.* 552. b. c. ijdem Agonistae. 554. a  
*Donatistae prouocant ad vnitatem munificentiam Imperatoris.* 552. e. 553. a  
*Donatistae per Donatum tamquam per numen iurare soliti.* 553. c  
*Donatistae prouocantes milites ab eis caesi & male habitii sunt.* 554. e. 555. a  
*Donatistae impingunt iniuste Catholicis magistratibus persecu- tionis calumniam.* 555. e. 556. a. b. c  
*Donatistae ignominiae causa nominabant Christianos Macaria- nos, vel Paganos.* 556. d. e  
*Donatistae male multati a magistratibus.* 557. a. b  
*Donatistae Arianis coniuncti.* 720. b  
*Donatarum Concilium Carthag. ducentorum septuaginta Episcoporum.* 30. e. 31. a  
*Donatarum libellus precum ad Constantinum.* 96. a. b  
*Donatarum obstinatio pessima.* 98. c  
*Donatarum rabida furoris audacia.* 98. c. 99. a  
*Donatarum complures respiciisse ex sententia Romani Con- cilij.* 98. c. 99. d



Donatistarum pernicacia rixum mouit Conuentui Episcoporu. 101. b  
 Donatistarum recentiorum obiectiones contra Cæcilianum in causa Felicit. 112. b. c  
 Donatistarum culpa Episcopi iudicantur a Proconsule. 112. c  
 Donatistarum partium pars maxima Africa erat. 153. a  
 Donatistarum furor aduersus Catholicos post tertium iudicium. 153. e  
 Donatistarum consiliū, ut Romæ haberent Episcopū. 205. b. c  
 Donatistarum iniusta querela de nece suorum. 555. a. b  
 Donatistarum Episcopis exturbatis celebratum est Carthagine Concilium. 557. b. c  
 Donatistarum rebaptizatio sublata. 557. d  
 Donatistarum falsum martyrium impugnatum. 557. d. e  
 Donatistis oblate conditiones pacis a Melchiade. 98. b  
 Dorothea virgo Alexandrina. 21. e  
 Dorothea discipula Luciani. 51. d

D R

Draco diabolus a Constantino nominatus. 238. a. & pictus. 249. a. b  
 Draco occlusus a Siluestro Papa expugnatur. 238. d. e. 239  
 Draco idem quod serpens. 239. b  
 Draco sacer Romæ colebatur. 239. b. c  
 Draco effictus pro vero suppositus. 239. c. d  
 Draco Romæ sub Leone IV. Papa halitu occidebat homines. 239. e. 240. a  
 Draco cur pingi solitus vnā cum imagine S. Siluestri. 240. a  
 Draco superatus pingi solitus vnā cum imagine Constantini. 240. a. b  
 Draco ventre hasta Labari transfixus in imagine Constantini. 314. c  
 Draconem pede calcatum exemplo imaginum Constantini alij Imperatores in nummis expressere. 314. e  
 Draconarij. 7. d. e  
 Dracones, signa militaria. 71. d  
 Dracones haberi pro signis militaribus quando ceptum. 71. e  
 Dracones pluribus in locis visi & occisi a sanctis viris. 239. e. 240. a  
 Dracontius Episcopus extorris causa fidei in Aegypto. 639. d.  
 visitatur a S. Hilarione monacho. 639. d. e. locus exilij. 640. d  
 Dracontius monachus renuebat fieri Episcopus. 363. d. assensus est tandem, factusque confessor. 364. a. b  
 Drepanum ciuitas falso credita patria Constantini. 3. d. e. 4. c  
 Drepanum mutatum in Helenopolim. 334. c. d

D V

Duces a Constantino instituti. 378. a  
 Duces sanctorum appellati Circumcelliones Donatistæ. 387. c  
 Duces sanctorum nominati a suis Circumcelliones Donatistæ. 552. b. c. 554. b  
 Duliana heresis. 722. c

E C

Ecclesia Orientalis item per Maximinum vexata. 58. d. e  
 Ecclesia Catholica vbi esset, definitum sententia Legatorum. 99. e  
 Ecclesia Oxirinchi Thebis florentissima. 145. a. b  
 Ecclesia Orientalis lancinata discordijs propter Ariū. 180. b. c  
 Ecclesia S. Petri a Constantino erecta. 229. b. c. & aliæ, vide Basilica.  
 Ecclesia Romana non a Constantino, sed a Christo accepit principatum. 244. e. 245. a  
 Ecclesia Aegypti agitata discordijs ob Arianos & Meletianos. 254. e. 255. a. b

Ecclesia Ariana vexata discordijs ob Paschatis celebrandi ritum diuersum. 255. d. e  
 Ecclesia erecta in Mōte Oliuarum, miracula in ea. 329. a. b. c. d  
 Ecclesia apud Iberos edificata. 350. e. 351. a  
 Ecclesia edificata ex Hadriani templo. 356. d  
 Ecclesia Catholica abhorruit a phalerato dicendi genere. 517. b. c. d  
 Ecclesia, antonomastice, dicta Romana. 559. e  
 Ecclesia Dei non fundata super homines, ut ipsis labētibus corruat. 664. e. 665  
 Ecclesia Catholica dire vexata a Constantio post Conciliabulum Mediolanense. 614. e. 615. a. 616  
 Ecclesia Dei cum deijctur ab amicis, erigitur ab aduersarijs. 665. a  
 Ecclesiæ statum humilem per Eatham significari. 1. a  
 Ecclesiæ Orientali pax reddita. 55. b. 57. b. c. disciplina restituta. 57. c. d  
 Ecclesiæ bonis spoliata a Tyrannis, per Constantinum in integrum restituta. 85. d  
 Ecclesiæ in Oriente denuo readificari cepta. 107. e. 108. a  
 Ecclesiæ triumphus de reddita pace post extinctos Tyrannos. 109. c. d. e  
 Ecclesiæ antiqua consuetudo, ut decreta Conciliorum confirmantur a Romano Pontifice. 123. d  
 Ecclesiæ Alexandriae posita. 137. c  
 Ecclesiæ in Oriēte a Licinio solo prostrata. 145. e. aliæ occlusæ. 146. a  
 Ecclesiæ pax turbata ab Ario. 173. a. b  
 Ecclesiæ bona relinquendi facta est a Constantino potestas. 208. e  
 Ecclesiæ statim bonis auctæ. 208. e  
 Ecclesiæ Christi dona & ornamenta superant quæ erāt templi Hierosolymorum. 232. a. b  
 Ecclesiæ Christi gloria immensa in donis & ornāmētis. 232. a. b  
 Ecclesiæ Hierosolymitanæ quæ dona collata a Constantino. 232. b  
 Ecclesiæ status florentissimus sub Constantino. 247. e. 248. a  
 Ecclesiæ erecta a Constantino Hierosolymis. 327. d. e. 328. picturis ornata. 328. c  
 Ecclesiæ ab Helena Hierosolymis erecta. 328. e. 329. a. b  
 Ecclesiæ sex Hierosolymis erecta a Constantino. 329. d  
 Ecclesiæ erecta Constantinopoli. 372. c. d. 375. b  
 Ecclesiæ nondum consecrata vsui Synaxuum adhibita ob necessitatem. 572. d. e. 573. a  
 Ecclesiæ Occidentalis Orthodoxi omnes iubentur communicare cum Arianis ex mandato Constantij. 624. e. 625. a  
 Ecclesiæ Occidentalis status post Concilium Ariminense miserandus. 698. d  
 Ecclesiæ status tempore obitus Constantij. 733. c  
 Ecclesiam Constantinopolitanam auctam Patriarchatu a Constantino Græci mentiuntur. 244. e. 245. a. b  
 Ecclesiæ ornari solitas linteaminibus. 367. a. b  
 Ecclesiastica disciplina restitui cepta. 110. a  
 Ecclesiasticum iudicium tractandum ab Episcopis tantum, lege statuit Constantinus. 115. b. c. eorumque iudicium ratum habendum esse. ibid.  
 Ecclesiasticum tribunal summo honore habitum a Constantino. 346. a. b. c. d

E D

Edicta Constantini Latinis in primis, ac deinde Græcis litteris in Oriente data. 168. d  
 Edictum Maximini Iouij contra Christianos. 60. a. b  
 Edictum Constantini ad Africae Proconsulem. 85. d  
 Edictum pro immunitate clericorum. 85. e. 86. a  
 Edictū Cōstātini atque Licinij pro pace Ecclesiæ. 91. d. e. 92. a  
 Edictum Maximini. 92. e. 93. a  
 Edictum vltimum Maximini pro Christianis. 106. e. 107. a. b  
 Edictum

Edictū Cōstātini de iudicio Ecclesiastico tractando ab Episcopis. 114. 115. b. c. ratum habendo in omnibus. ibid.  
 Edictum Constantini de appellationibus. 124. d. e  
 Edictum Constantini de oppressis a Tyranno Maxentio subleuandis. 124. e  
 Edictum Constantini de subleuatione pauperum. 131. d  
 Edictum Constantini aduersus Iudæos. 132. b. c  
 Edictum Constantini post debellatū Licinij pro Christiana religione. 168. d. e. datum in Oriēte, non in Occidente. 172. a. b  
 Edictum Constantini, quo vetuit Thaliā Arij. 281. b. c  
 Edicta Constantini, cum adhuc esset in albis. 229. a. b  
 Edictum Constantini post baptismum. 235. b. c. d  
 Edictum donationis fictitium comprobari, Ioannes diaconus eius auctor. 244. e. 245. a. b  
 Edictum Constantini aduersus omnes hereticos. 323. c. d. e  
 Edictum Constantini de non infirmando iudicio Episcoporum occasione S. Nicolai editum. 346. a. b. c. d  
 Edictum Constantini, quo prohibuit sacrificia idolorum. 346. c  
 Edictum de Gregorio Alexandriam inducendo. 497. e. 498. a

E I

Eithales socius Arij quid cum alijs ad Alexandrum. 177. c

E L

Electio Episcoporum ex gremio Ecclesiæ, cui datur, facienda. 485. b. c  
 Eleemosynas prohibent Arianis. 638. a. b  
 Elementa Græca in Formatis posita quid significarent. 303. a. 304. a  
 Eleusii condemnatio, & crimina in eum obiecta. 708. b. c  
 Eleusius Episcopus Cyzici curatus a Macedonio. 584. e. 585. a  
 Eleusius Cyzici Episcopus ob confessionem nominis Substantiæ habitus est Catholicus. 672. a. b  
 Eleusius Episcopus Cyzici priuatus sede, & in locum eius successus Eunomius heresiarcha. 706. a  
 Eleusius Episcopus Cyzici vocatus Constantinopolim ex Seleuciensi Synodo. 704. e. quid ibi. 705. a  
 Eleusius propagator heresis Macedonianæ. 718. c  
 Eleutherius martyr Byzantijs. 52. d  
 Elias martyr in Palestina sub Maximino. 20. b  
 Elias alter martyr in Palestina sub Galerio Maximiano. 24. d  
 Eloquentia vsi Arianis ad decipiendam. 517. b. c. d  
 Eloquentia qua occasione vsi sint sancti Patres. 517. c. d  
 Elpidius Legatus cum Philoxeno in Orientem. 469. b  
 Elpidius Legatus cum Philoxeno Romam versus. 495. a  
 Elpidius Praefectus pratorio a Constantio electus. 728. b. c

E M

Emigdius Episcopus Asculanus ordinatus a Marcello Papa. 32. b  
 Emptores magistratuuum a Constantio coerciti. 463. a. 468. d

E N

Encenia templi Hierosolymitani decernuntur. 408. e. 409. a. b. quando contigerunt, & qui conuenerunt. ibid.  
 Encania templi Antiocheni celebrata. 481. a. b  
 Ennathas martyr in Palestina sub Maximino. 19. c  
 Encolpius Episcopus Donatista Romæ agens. 205. c. d

E P

Ephrem Syrus discipulus & comes Iacobi Episcopi Nisibis aduersus Perfas. 461. a

Ephrem primordia. 462. b. c. visiones illi ostensa. ibid. c. d. e  
 Ephrem Syri tempore terræ motus. 478. a. b  
 Epictetus Episcopus Centumcellensis Arianus interloquitur in dialogo Liberij cum Constantio. 620. a. b  
 Epictetus Episcopus Centumcellensis perditissimus Arianus, & persecutor. 622. b. 629. a  
 Epictetus alius Episcopus Corinthiorum. 622. d  
 Epiphania Domini in Ecclesia solemnitas. 726. b  
 Epiphani error de successore Petri Episcopi Alexandrini. 45. a  
 Epiphani error de falsa historia Meletianorum. 12. a. 45. c. d. e  
 Epiphani error de subrogatione Theonæ in locum Alexandri. 318. d. e. item de Achilla. e  
 Epiphani error de tempore obitus Meletij. 320. c  
 Epiphani error de tempore obitus Arij. 349. a  
 Epiphani error de tempore exilij Athanasij. 455. e  
 Epiphani error de Photini patria. 509. a  
 Epiphanius incidit in falsa Acta Meletij ac Petri. 12. a. 45. c. d. e  
 Epiphanius Episcopus in Cypro inuist S. Eusebium Episcopum Vercellensem exulem. 650. a  
 Episcopatus non est impedimētum vite monasticæ. 363. e. 364. a  
 Episcopatus haud facile mutandi. 473. b. c  
 Episcopatus spe multi ad heresin illecti. 633. b. c  
 Episcopi Traditores in Africa quid in Cæcilianum. 7. d. e. 8. a. b. c.  
 Episcopi propinquiore, non maiores interesse debent ordinationi Primatis. 8. b  
 Episcopi Palestini quid passi anno septimo persecutionis. 28. e  
 Episcopi corrupti mores ex Eusebij sententia. 29. a  
 Episcopi damnati ad seruitium iumentorum. 29. a. d  
 Episcopi missi in Africam post Romanum Concilium ad concordandum Ecclesiam. 99. d. Episcopi Africani retenti a Constantino. 100. a. b. c. d.  
 Episcopi, qui interfuerunt Concilio Arelatensi, quot numero. 118. b. c.  
 Episcopi prelati Praesidibus prouinciarum. 120. e  
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Ancyrano. 126. e. 127. a  
 Episcopi fautores Arij. 174. e. 175. b  
 Episcopi Palestini magna ex parte addicti Ario. 183. c. d  
 Episcopi Catholici subscripserunt litteris Alexandri aduersus Arium. 186. b. c  
 Episcopi ex toto pene Orbe Nicæam conuocati. 260. b. c. d  
 Episcopi qui suggererunt Constantino celebrationem Concilij Nicæni. 259. c. d  
 Episcopi quomodo excipi soleant a Principibus. 260. e. 261. e  
 Episcopi quot numero interfuerunt Nicæno Concilio. 261. b. c. d. ydemq. viri preclarissimi. 262. 263. 264. 266. e. 267. a  
 Episcopi Arianis qui interfuerunt Nicæno Concilio. 267. b. c  
 Episcopi nequaquā a iudicio seculari iudicari possūt. 268. b. c  
 Episcopi Arianis subscribunt fidei formulæ. 278. c. d  
 Episcopi omnes ex antiquo canone subditi Romano Pontifici. 293. c. d  
 Episcopi duo ne sint in vna ciuitate, Nicænum Concilium decreuit. 298. b. c  
 Episcopi quando in aliam Ecclesiam transferri vetiti. 301. a  
 Episcopi qui esse prohibeantur. 301. b. c  
 Episcopi duo defuncti subscripsisse dicuntur Nicæno Concilio. 307. b. c  
 Episcopi Nicæni Concilij quo modo absoluta Synodo habitii a Constantino. 306. b. c. d. admoniti ab eo. 309. d. e  
 Episcopi Nicæni Concilij affecti donis & muneribus a Constantino. 310. b  
 Episcopi, qui interfuerunt Nicæno Concilio, Constantinopolim profecti. 311. a. b  
 Episcopi ex Concilio Nicæno redeuntes ad propria vulgant Nicænos canones. 311. b. c  
 Episcopi Catholici aduersari Arianis in Concilio Antiocheno. 488. a. b  
 Episco-

- Episcopi Meletiani per errorē laudati ab Epiphano. 320.d.e  
 Episcopi Meletiani insigniores. 321.c.d  
 Episcopi aliquando sententias Præsulum irritabant. 343.c  
 Episcopi sanctissimi ex monachis assumpti. 363.e  
 Episcopi substituti in locum Eusebii Nicomediensis & Theognidis. 369.d.e  
 Episcopi Ariani exules restituti sunt Quinquennalibus Constantij. 385.b  
 Episcopi Ariani qui conuenerunt ad Conciliū Tyrium. 395.e  
 Episcopi Aegypti qui venerunt ad Conciliū Tyrium. 397.d  
 Episcopi Catholici in Concilio Tyrio contestationis libellum offerunt. 402.b.c.d  
 Episcopi e Concilio Tyri conuocantur Hierosolymam. 408.e. 409.a  
 Episcopi Eusebiani, qui Hierosolymis reuere Constantinopolim. 415.b  
 Episcopi, qui pro Athanasio steterant in Concilio Tyri, aduersus eum testimonium dicunt. 416.a.b  
 Episcopi Aegypti communicantes cum Athanasio e sedibus pulsi a Constantino. 418.d  
 Episcopi non damnandi absque sententia Romani Pontificis. 422.d  
 Episcopi sepeliri soliti in atrijs basilicarum. 438.b  
 Episcopi qui interfuerunt Romano Concilio sub Iulio. 451.e  
 Episcopi Mediolanenses Eustorgius & Protasius. 452.b  
 Episcopi damnati in Concilio possunt restitui per Romanū Episcopum. 489.a.b  
 Episcopi ex diuersis prouincijs confugiunt ad Iulium Papam Romam, cuius patrocinio subleuantur. 494.d  
 Episcopi Aegyptij confessores in exilium acti. 501.d.e  
 Episcopi Aegypti fugiunt Romam ad Iulium Papam. 502.e. 503.a  
 Episcopi non deponendi, nec alij subrogandi absque auctoritate Romanae sedis. 504.b  
 Episcopi Thracie & alij confugiunt ad Iulium Papam. 508.b  
 Episcopi in Perside martyres sub Sapore. 518.e. 519.a  
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Coloniensi. 524.c.d  
 Episcopi qui conuenerunt ad Conciliū Sardicense quot, & ex quibus locis. 526.b.c.d.e  
 Episcopi sanctitate præclari, qui interfuerunt Concilio Sardicensi. 528.b.c  
 Episcopi Ariani primarij, qui venerunt ad Conciliū Sardicense. 528.c  
 Episcopi Ariani qui damnati in Concilio Sardicensi. 529.e. 535.d. 536.a  
 Episcopi sedes mutantes nec laica communione digni. 538.d  
 Episcopi vetiti peregrinari per alias prouincias & ecclesias. 538.e  
 Episcopi non ordinandi in vicis paruis locis. 539.b  
 Episcopi ne absint ultra tres hebdomadas a sua Ecclesia. 539.e  
 Episcopi missi in exilium ab Arianis post Conciliū Sardicense. 548.b  
 Episcopi Catholici, qui interfuerunt Concilio Sardicensi, prohibiti ab Arianis redire ad suas Ecclesias. 548.c  
 Episcopi Catholici ex Concilio Sardicensi per Constantium restituti. 562.a  
 Episcopi Palestini, qui subscripserant contra Athanasium, recantant palinodiam in Concilio Hierosolymitano. 568.a.b  
 Episcopi Catholici aliqui cur consentiunt in Athanasij damnationem. 612.a.b  
 Episcopi confessores exulant ex Concilio Mediolanensi. 614.b.c. magnopere laudati. ibid.d  
 Episcopi electi coniugati desinebant esse mariti. 625.b.c  
 Episcopi Aegypti & Libyæ quid passi sub Syriano & Georgio Episcop. Alexandr. 632.d.e. 633.a  
 Episcopi extorres in persecutione Arianorum in Aegypto. 639.d.e  
 Episcopi Aegypti, Libyæ, & Pentapolis exules. 640.a.b. loca exilij cuiusque. ibid.d.e  
 Episcopi Ariani suspecti in locum Catholicorum quales erant. 640.e. 641.a  
 Episcopi Aegypti ab Arianis etiam in Cappadociam relegati. 441.b. nomina singulorum. ibid.c  
 Episcopi exules causa Athanasij etiam in exilio defendunt eius innocentiam. 643.d.e  
 Episcopi omnes Galliarum separant se a communione Saturnini Arelatensis, studio S. Hilarij. 655.  
 Episcopi Ariani, cum quibus Liberius communicauit. 669.e  
 Episcopi Semiariani qui essent. 684.c.d  
 Episcopi Galli recusant annonam a Constantio largitam Arimini. 388.c  
 Episcopi Arimini congregati petunt missionem a Constantio. 691.e. 692.a  
 Episcopi Orthodoxi Arimini complures exemplo Legatorū lapsi. 693.e. niginti tantum integri permansere. ibid.  
 Episcopi Arimini congregati quo modo decepti a Valente. 694.a.b.d  
 Episcopi Orthodoxi in quo lapsi in Concilio posteriori Ariminesi. 695.c.d.e. 696. eorum excusatio quod nequaquam lapsi sint in heresim. ibid.  
 Episcopi Occidentis coacti subscribere Concilio Ariminesi. 698.d.e  
 Episcopi Concilij Seleuciensis omnes hæretici præter Hilarium & Aegyptios. 700.b  
 Episcopi totius Orientis exagitati post Conciliū Seleuciense. 710.d.e. 711. 712.  
 Episcopi Orientales compelluntur ad subscriptionem. 710.d.e. 711. 712. eorum excusatio. 711.d.e  
 Episcopis vocatis ad Conciliū dantur a Constantino Tractoria. 117.d.e  
 Episcopis non licere proficisci ad Comitatum. 539.c.d  
 Episcoporum ordinatio qualiter facienda. 301.c.d  
 Episcoporum iudicia firma habenda Constantinus sanxit occasione S. Nicolai. 346.a.b.c.d  
 Episcoporum abdicatio in Concilio Constantinopolitano. 708.c.d.e. 709.a.b.c  
 Episcoporum nomina, qui interfuerunt Concilio Romano sub Melchiade. 97.b  
 Episcoporum iudicium quale esse debet ex sententia Constantini. 99.a  
 Episcoporum causa delata ad iudicium Proconsulum ex culpa Donatistarum. 112.c  
 Episcoporum nomina, qui interfuerunt Concilio Arelatensi, mendose scripta. 118.e. 119.a  
 Episcoporum litteras accipiunt Præsides Prouinciarum ex Concilio Arelatensi. 120.e  
 Episcoporum Byzantinorum catalogus. 129.d.e  
 Episcoporum quorundam Catholicorum Africanorum nomina. 154.a  
 Episcoporum diuersorum epistola diuersæ de Ario & Ariana heresi ad Alexandrum. 186.a.b  
 Episcoporum Donatistarum Romæ agentium successio. 205.c.d. excellentia. 206.d  
 Episcoporum numerus, qui conuenit ad Conciliū Romanum sub Constantino. 246.b  
 Episcoporum peccata tegenda, non propalanda. 268.b.c  
 Episcoporum dignitas reuerenda. 268.b.c.d  
 Episcoporum confessus in Synodo Nicæna. 271.c.d  
 Episcoporum confessus in Synodis œcumenicis qualis esse solet. 273.a. ratio redditur. ibid.c  
 Episcoporum testimonium ratum firmumque habendum esse, occasione S. Nicolai Constantinus sanxit. 346.a.b.c  
 Episcoporum causam cognoscere non esse Imperatoris. 368.c  
 Episcoporum nomina, qui exilium passi sunt ab Arianis. 476.a.b  
 Episcoporum Aegypti, Libyæ, & Thebaidis proscripcio. 635.a.b  
 Episco-

- Episcoporum numerus, qui ad Conciliū Ariminese conuenerunt. 688.c.d  
 Episcopus etiam secularia iudicare posse, nec ab eorum iudicio appellandum. 115.b.c  
 Episcopos de vna in aliam sedem transire non decere ex canone Apostolico. 523.e. 524.c.d. quando liceat. ibid.  
 Episcopum Romæ habere satagunt Donatistæ. 205.b.c.d  
 Episcopus successor interdum delectus a prædecessore. 143.b.c  
 Episcopus habitu medici baptizat Patriarcham Iudeorum. 353.a.b  
 Episcopus Constantinopol. creatur Eusebius Nicomed. 473.a.b. idem sæpe sedes mutauit. ibid.b  
 Episcopus eligendus probe cognitus esse debet plebi. 485.b.c  
 Episcopus depositus non restituatur nisi a Synodo maioris numeri, ubi decretum. 488.d.e. 489.a. improbat a Catholicis. ibid.  
 Episcopus ne ordinetur laicus ante longam probationem. 539.d  
 Episcopus, antonomaſtice, dictus Romanus Pontifex. 559.e  
 Epistola, vide infra, Litteræ.
- E R
- Eremi & deserta loca conferta sanctissimis viris. 190.c.d  
 Eremitæ in Aegypto ab Arianis dira passi. 646.a.b
- E S
- Esaias martyr in Palestina sub Maximiano. 24.d
- E T
- Etham humilem Ecclesiæ statum representat. 1.a
- E V
- Euangelium S. Matthæi cum Actis Apostolorum inuentum in Gazophylacio Iudeorum. 353.b  
 Euangelium ponebatur super thronum in medio Confessus, vice Christi. 273.c.d  
 Euagrius corrigitur negans necem Crispi illatam a patre. 214.d.e  
 Euagrius Antiochenus transtulit vitam Antonij ex Græco in Latinum. 686.e  
 Euagrius Præfectus Sericorum sub Constantio. 572.a  
 Euander Episcopus ab Vrsino. 97.b  
 Euantius Comes vnus ex Iudicibus Cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 661.b  
 Eubulus martyr in Palestina sub Maximiano. 26.e. postremus omnium martyr. 27.a  
 Euchaitæ heretici ex monachis. 366.b  
 Eucharistiam ne porrigant diaconi presbyteris. 300.e  
 Euontij heretici. 724.d  
 Eudemon Meletianus cum collegis Legatus ad Constantinum. 366.d  
 Eudoxij Episcopi Antiocheni Ariani pater martyr Casarius dictus. 53.b  
 Eudoxij legatio ad Constantem Imperatorem. 508.e. 516.a  
 Eudoxij cum Arianis dissensio propter Aetium. 657.d.e  
 Eudoxij Episcopi Constantinop. arrogantia. 720.c  
 Eudoxius Episcopus fauens Gallo eicitur in exilium. 601.a  
 Eudoxius malis artibus subripit Episcopatum Antiochenum. 657.c.d.e  
 Eudoxius scelestissimus, filius tamen fuit Casarij martyris. 657.e  
 Eudoxius collega Aetij litteris Constantij perstringitur. 678.d.e. 679.a  
 Eudoxius Episcopus Antiochenus conuincitur sentire eadem cum Aetio hæresiarcha. 705.b.c.d
- Eudoxius agit vt Semiariani in exilium pellantur. 706.a  
 Eudoxius Episcopus Antiochenus translatus in sedem Constantinopolitanam. 707.c. 709.e  
 Eudoxius cum Aetio coniunctus. 720.e  
 Eudoxius collega in heresi Eunomij. 720.e. 721  
 Eudoxiani hæretici. 720.d.e  
 Eugenius cum socijs martyr Sebastie. 52.  
 Eugenius vnus ex Legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 118.e  
 Eugenius magister Constantis. 523.e  
 Eugraphus martyr in Aegypto. 23.c  
 Eulafius cum Fausta Cyzici passi. 52.d  
 Eulafius Præfectus Nicomediæ persecutor sub Maximiano 52.b  
 Eulalius Episcopus Antiochenus Arianus. 477.b  
 Eulogia quæ erogabatur in populū. 104.b.c.d. 105.a.b.c.d  
 Eulogia duplicis generis. 105.d.e  
 Eulogius philosophus, quem Spiridion Episcopus in Nicæno Concilio victum, reddidit Christianum. 269.e  
 Eumalius Vicarius in Africa sub Constantino. 152.d  
 Eunomij & Eudoxij hæresis eadem. 720.e. 721  
 Eunomij discipuli. 722.c  
 Eunomij scripta qualia. 722.d  
 Eunomius Episcopus Legatus in Africam. 99.d  
 Eunomius abdicato Eleusio factus Episcopus Cyzici. 706.a  
 Eunomius hæresiarcha Macedonianæ hæresis propagator. 718.e. 719.  
 Eunomius consilio Eudoxij hæresim propalat. 720.e  
 Eunomius hæresiarcha, eius res gesta. 721.a.b. eiusdem incredibilis arrogantia. ibid.d.e  
 Eunomius & Eunomiani Agiomachi. 721.e. 722.a  
 Eunomius Anabaptista fuit. 722.a. & nouos ritus baptismi introduxit. 722.b  
 Eunomius hæresiarcha turpissimus. 722.b.c  
 Eunomius diu superuixit. ibid.  
 Eunomiani heretici dicti Trogloditæ. 722.c  
 Eunuchi conspirantes in Liberium Papam iussu Constantij Urbem timore concutiunt. 618.b.c.d  
 Eunuchi occultant obitum Constantini, ob idq. Constantio pericari. 435.c  
 Eunuchi a Constantino infimo loco habiti. 435.c.d  
 Eunuchi dominantur sub Constantio. 450.d.e. 451.a  
 Eunuchis fauit Constantinus. 589.b  
 Eunuchos vetuit Constantinus. 125.a  
 Euortius Episcopus Aurelianensis clarus sub Constantino. 445.c  
 Euphemia virgo martyr Chalcedone. 52.c  
 Euphemia heretici. 733.e  
 Euphrasia virgo damnata ad lupanar liberatur. 40.e. 41.a  
 Euphrastus Episcopus Calanis exilium passus causa fidei. 476.a  
 Euphrates Episcopus Coloniensis Legatus ex Concilio Sardicensi ad Constantinum. 547.d.e. quid passus Antiochiæ dolo Arianorum. 548.d.e. 549.a.b  
 Euphrates Episcopus Agrippinensis. 524.b. eius damnatio. ibid.c.d  
 Euphronius presbyter Casariensis ab Arianis deligitur in Episcopum Antiochenum. 254.b  
 Euphronius Episcopus Antiochenus Arianus. 477.b  
 Euphychius Episcopus Tianensis in Cappadocia interfuit Concilio Nicæno. 265.e  
 Eusebia vxor Constantij Casaris Ariana. 419.d. 450.b  
 Eusebia Augusta misit Liberio pecuniam, quam ille respuit. 620.e  
 Eusebia Augusta quid in Helenam coniugem Iuliani. 659.a.b. qualis hæc esset femina. ibid.c.d  
 Eusebij nomine aliqua ad finem historiæ superaddita putantur. 59.d.e  
 Euse-

- Eusebii oratio in dedicatione templi Tyrij. 100.c  
 Eusebii Chronicon erroris arguitur de tempore creationis Caesarum filiorum Constantini. 131.a  
 Eusebii Episcopi Casarea Palaestinae litterarum ad Alexandrum pro Ario fragmenta. 176.b  
 Eusebii litterae ad Constantium Augustum veneno plene. 242.a.b  
 Eusebii Chronicon mendosum de annis Constantini. 257.c. 259.b  
 Eusebii fraus in profitenda Nicæna fide. 284.d.e  
 Eusebii Casariensis falsa poenitentia. 284.c.d.e. 285.c.d.e  
 Eusebii Chronicon germanicum quale esset. 316.a. b. c. d. idem historia dictum. 316.e. 317.a  
 Eusebii Chronicon epitome. 316.a  
 Eusebii vasrum consilium in scribenda historia Nicæni Concilij. 309.c.d  
 Eusebii dolus malus, qui corrumpit Constantini edicta. 324.a.b  
 Eusebii Nicomediensis litterae ad Paulinum Episcopum Tyri. 175.c.d  
 Eusebii Nicomediensis litterae recitatae in Nicæno Concilio. 275.b  
 Eusebii Nicomediensis & Theognidis libellus missus ad Synodum. 279.b.c  
 Eusebii Nicomediensis conspiratio cum Meletianis. 320.d.e. 321.  
 Eusebii Nicomediensis dolus. 368.d  
 Eusebii Nicomediensis scelus in delendo suo chirographo. 370.a.b  
 Eusebii Nicomediensis arbitrio Constantius omnia disposuit. 449.d.e. 450.a  
 Eusebii Episcopi Constantinopol. obitus. 507. b. eius nefanda opera. ibid. b. c  
 Eusebii Pamphili vita scripta ab Acacio eius successore. 480.b  
 Eusebii Emeseni vita. 482.e. 483.a.b  
 Eusebii Pamphili obitus. 478.d.e  
 Eusebii Pamphili scripta. 479.e. 480.a  
 Eusebii Papæ obitus. 57. d. e. anni sedis eius. ibid. acta sub ipso. 58.a.b  
 Eusebii Episcopi Vercellensis studium commendatum a Liberio Papa. 600.b  
 Eusebii Vercellensis epistola ad suos in vinculis scripta. 650. d.e. 651. 652.  
 Eusebii Vercellensis libellus contestationis ad Patrophilum. 651.d.e. 652.  
 Eusebius Episcopus Antiochenus Arianus. 477.b  
 Eusebius Casariensis plures praetermisit martyres in Palestina passos. 27.e  
 Eusebius haud fidelis, sed calumniator detegitur. 29.b.c  
 Eusebius Episcopus Casarea Palaestinae fautor Arii. 175.b  
 Eusebius corrigendus de lege Constantini de testamentis sciendis. 202.e  
 Eusebius propagator haeresis Arii, & subdolos artifex. 183. d. e  
 Eusebius in historia fauens Arianis, ipse Arianus multa praetermisit. 186.b.c. 188.c  
 Eusebius encomiasta potius, quam historicus in rebus Constantini. 214.a.b. 480.a  
 Eusebius silentio praeterijt necem Crispi, & alia. 214.b.c  
 Eusebius dolo malo electionem Eustathij silentio damnat. 254.c  
 Eusebius Casariensis erroris arguitur, cum Constantinum apud Nicomediam baptizatum ait. 224.b.c.d. 225. 226.  
 Eusebius Casariensis licet inuitus cogitur affirmare baptismum Constantino Romae esse collatum. 226.b.c  
 Eusebius scripsit librum de donis collatis Ecclesiae Hierosolymitanae. 232.b  
 Eusebius Episcopus Casarea Palaestinae cuius estimationis apud Patres. 242.c. inter Theopaschistas censetur. ibid.

- Eusebius Casariensis Episcopus inuersor temporum. 251. b.c. arguitur falsitatis in historia de Eustathio .c. d. laudari fingitur a Constantino. 252.c.d. deligitur in Episcopi Antiochenum a parte Arianorum. 251.c. d. laudatur a Constantino. 253.d. 254.a  
 Eusebius Casariensis dum contemptor laudis videri vult, appetitor eius magnopere demonstratur. 253.e  
 Eusebius falso creditus hymnum Deo cecisse in Nicæno Concilio. 271.e  
 Eusebius Episcopus Casarea Palaestinae quid ad suos tempore Nicæni Concilij scripsit. 283.d.e. 284.a  
 Eusebius Episcopus Casariensis subscripsit Nicænam fidem. 283.d  
 Eusebius perperam creditus auctor cycli nouennalis. 289.a.b  
 Eusebius Episcopus Casarea Palaestinae habuit orationem in Vicennalibus Constantini. 309.a  
 Eusebius multa silentio sciens volensq. reliquit. 313.e. 314.e  
 Eusebius Casariensis immolator arguitur a Potamone in Concilio Tyrio. 397.d.e. 398.a. eiusdem Eusebii apostasie alia testimonia. 398.b  
 Eusebius Casariensis habuit orationem Constantinopoli in laudem Constantini. 415.c.d. in adulando profusus, ob id corrumpitur a Constantino. ibid. d. e  
 Eusebius Casariensis Episcopus equiparat Constantinum Christo. 415.e  
 Eusebius Casariensis infidus historicus de exitu Constantini. 434.a.b  
 Eusebius eunuchus quid in Liberium. 617.d.e  
 Eusebius eunuchus interloquitur in dialogo Liberij cum Constantino. 619.d.e. 620.a  
 Eusebius eunuchus praefectus cubiculo Constantij. 449.e. 450.a. qualis. 450.d  
 Eusebius Gadarensis Episcopus interfuit Concilio Antiocheno. 490.e  
 Eusebius magus Iuliano carus. 577.b  
 Eusebius martyr sub Maximino. 30.d  
 Eusebius Nicomediensis succedit Eustolio, translatus Beritho, fautor Arii. 136.e  
 Eusebius Nicomediensis suscipit patrocinium Arii. 174.c.d.  
 Eusebius Nicomediensis laudatus ab Ario. 174.d  
 Eusebius Nicomed. Episc. male fingitur baptizator Constantini. 225.c.d  
 Eusebius Nicomediensis subscribere noluit Nicæno Symbolo. 278.e  
 Eusebius Nicomediensis insinuat se aulae Imperatoris. 347.b.c  
 Eusebius Nicomed. agit pro restitutione Arii Alexandriam. 347.d.e  
 Eusebius Nicomediensis commouet Constantinum in Athanasium. 348.a.b  
 Eusebius Nicomediensis exul restitutus Quinquennialibus Constantij. 385.b  
 Eusebius Nicomediensis in exilium pulsus a Constantino. 368. d. e. eius scelera ex litteris Constantini. 368.d.e. 369.a  
 Eusebius Nicomed. conspirauerat cum Licinio aduersus Constantinum. 368.d.e  
 Eusebius Nicomediensis in curam suscipit Iulianum. 448.a  
 Eusebius Nicomed. curat ut nouus Episcopus Alexandria daretur. 449.e. 450.a  
 Eusebius Episcopus Constantinop. procurat exilium Eustathij. 473.e  
 Eusebius ex Episcopo Nicomediae creatur Episcopus Constantinop. 473.a.b. idem saepe sedes mutauit. ibid. b  
 Eusebius Episcopus Constantinopolitanus alter Nabuzardan. 473.e  
 Eusebius Episcopus Constantinopolitanus quid in Eustathium. 474.c.d  
 Eusebius Episcopus Constantinopolitanus Antiochiam venit. 474.d.e  
 Euse-

- Episcopum. 408.b.c  
 Eusebiani iussi venire Tyro Constantinopolim. 414.b.c  
 Eusebiani veniunt Hierosolymis Constantinopolim. 415.b  
 Eusebiani nouas calumnias in Athanasium afferunt. 416.a.b  
 Eusebiani exposcentes caput Athanasii. 416.e  
 Eusebiani frustra querunt in locum Athanasii alium subrogare Episcopum. 417.d.e  
 Eusebiani numquam dici voluerunt Ariani, nec postea diu. 423.b.c  
 Eusebiani strenue pro Ario pugnant Constantinopoli. 425. b. c. d  
 Eusebiani consternati obitu nefario Arii. 427.e  
 Eusebiani iterum insurgunt in Athanasium. 463.c.d. eorum legatio ad Iulium Papam. ibid. c. d. 464.b.c. deteguntur omnino esse Ariani. 465.d  
 Eusebiani conati suffragari communionem Romani Pontificis. 466.c  
 Eusebiani a Iulio Synodum petunt. 466.d.e  
 Eusebiani accusati apud Iulium Papam vocantur Romam. 469.a  
 Eusebiani citati Romam ad Synodum. 469.b  
 Eusebiani conuinci non poterant esse Ariani. 505.a  
 Eusebiani dant litteras ad Constantem Imperatorem. 506.b.c  
 Eusebiani detecti Ariani. 516.a.b  
 Eusebiani accusati Romae apud Iulium. 495.c. 496.b. 503.d.e  
 Eusebianorum factio potentissima facta. 450.b.c.d  
 Eusebianorum factus. 495.b  
 Eusebianorum querele in Iulium Papam. 495.c.d.e  
 Eusebianorum Legatorum res gestae in Aegypto. 704.a.b.c.d. 405. 406.d.e. 407.  
 Eusebianorum machine in demolendo Nicæno Concilio. 412.d.e  
 Eustathij Episcopi depositio per Arianos. 475.a.b  
 Eustathij Episcopi Antiocheni dies natalis. 476.b  
 Eustathij Episcopi Antiocheni scripta. 476.c.d  
 Eustathij exilium quando accidit. 473.e. 474.a. 476.d.e. 477.a  
 Eustathij monachi haereses. 736.a.b.c. 737. 738.  
 Eustathius Episcopus Antiochenus subrogatur Paulino. 251.b  
 Eustathius Episcopus Bereensis ob excellentiam meritorum translatus in sedem Antiochenam. 254.c.d  
 Eustathius Episcopus Antiochenus contra Arium bellicum primus tuba cecinit. 254.e  
 Eustathius Episcopus Antiochenus spectata virtute. 262.b  
 Eustathius Episcopus Antiochenus in Nicæno Concilio hymnum Deo cecinit. 271.e. 272.a.b  
 Eustathius orauit in exordio Nicæni Concilij. 272.a.b.c  
 Eustathius Episcopus Antiochenus quo modo primum locum dicitur habuisse in dextera parte sessionis. 272.d.e. 273.a.b  
 Eustathius Episcopus Antiochenus eijcitur in exilium. 473.e  
 Eustathius Episcopus quas passus calumnias. 475.a.b.d.e  
 Eustathius faber Antiochie. 475.c  
 Eustathius Episcopus Antiochenus calumniâ passus. 474.d.e  
 Eustathius Episcopus Antiochenus moritur exul. 476.b.c  
 Eustathius Episcopus Antiochenus quantum temporis sedet. 477.a  
 Eustathius Episcopus Sebastenus damnatus in Concilio Sardienensi. 530.a  
 Eustathius Sebastenus vocatus ab Imperatore Constantinopolim ex Sebuciensi Concilio. 704.e. quid ibi. 705.a.b  
 Eustathius Sebastenus damnatur in Concilio Constantinopolitano, criminata in eum obiecta. 708.a.b  
 Eustathius Sebastenus nequaquam auctor monachorum Armeniae & Ponti. 736.b.c.d  
 Eustathius Sebastenus non tantum non auctor monachorum, sed nec ipse monachus. 736.c.d.e. 737.a.b  
 Eustathius pro Eutactiq. mendose scriptus. 738.c.d.e  
 Eusta-

- Eusebius Constantinopolitanus Episcopus praefuit Cœcilio Antiocheno. 490.e  
 Eusebius Nicomediensis malorum omnium causa. 500.c  
 Eusebius Episcopus Constantinopolitanus fugiens iudicij Dei. 507.b  
 Eusebius Pamphili frustra excusatur a quibusdā. 478.e. 479.  
 Eusebius Pamphili haereticus habitu Catholico lusit in scena. 479.b.c.d  
 Eusebius Pamphili dictus signifer Arianorum. 479.d  
 Eusebius Pamphili errore numeratus inter sanctos. 479.e  
 Eusebio Emeseno desertur ab Arianis sedes Athanasii. 482.e  
 Eusebius Emesenus Arianus. 483.c. ab Arianis tributa illi miracula. ibid. signifer factionis Arianorum. ibid. d. eius scripta qualia. 483.d.e  
 Eusebius Emesenus errore relatus inter sanctos. 483.e  
 Eusebius Emesenus Episcopus cum Constantio in bello Persico. 520.c.d  
 Eusebius Episcopus Samosatenus pro fide Catholica pugnat. 723.e. 724.a. eius mira constantia. ibid. b. c  
 Eusebius Papa creatur. 33.c.d  
 Eusebius Vercellensis Episcopus ab Eusebio Papa baptizatus, & educatus. 58.b  
 Eusebius Episcopus Vercellensis exul hospitatus apud Iosephum Comitum. 352.d  
 Eusebius Vercellensis iunxit monasticam vitam cum clericali. 363.e  
 Eusebius Vercellensis Episcopus detrectat venire ad Synodum. 610.a.b  
 Eusebius Vercellensis vocatur per Legatos & litteras Arianorum ad Synodum Mediolanensem. 610.b.c  
 Eusebius Vercellensis in Synodo Mediolanensi non vult subscribere contra Athanasium. 610.c.d  
 Eusebius Vercellensis delet subscriptionem factam a Dionysio contra Athanasium. 612.d.e  
 Eusebius Episcopus Vercellensis a Liberio rogatur suscipere patrocinium fidei, & missæ legationis. 599.e  
 Eusebius sequitur Legatos Liberij ad Constantium. 600.b  
 Eusebius Vercellensis quo modo illudit Arianos. 612.a. 613.a  
 Eusebius Vercellensis quo modo dicitur a Maximo haereticus esse mentitus. 613.c.d  
 Eusebius Episcopus Vercellensis exulat apud Scythopolim in Palaestina. 649.e. 650.a  
 Eusebius Vercellensem Episcopum exulantem in Palestina complures Episcopi inuisunt. 650.a  
 Eusebius Vercellensis coniectus in carcerem a Patrophilo. 650.b.c  
 Eusebius non vult accipere cibum ab Arianis, dum esset in carcere. 651.c.e  
 Eusebius rursum dira passus ab Arianis. 652.c.d.e  
 Eusebius quæ demum ab Arianis passus sit. 653.d.e  
 Eusebius presbyter Romanus subiit martyrium post reuersionem Liberij. 673.c  
 Eusebiani haeretici laborant pro restituenda cum Ario haeresi Ariana. 348.d  
 Eusebiani rursus cum Meletianis coeunt in Athanasium. 366.d  
 Eusebiani cum Meletianis iterum insurgunt in Athanasium. 385.d.e  
 Eusebiani agunt cum Constantino de indicenda Tyri Synodo. 593.a.b  
 Eusebiani quid in Athanasium rursus ad Constantinum. 394. a. b. c  
 Eusebiani Episcopi, qui conuenerunt ad Concilium Tyrium. 593.e. praesident ibi iudices. 598.c.d  
 Eusebiani decernuntur Legati in Concilio Tyrio in Aegypto. 402.a.b.c.d  
 Eusebiani in Concilio Tyrio testes & indices. 407.e  
 Eusebiani erigendam curant ecclesiam Ischyrae, & facere eum

- Eustathiani heretici ex monachis. 366.b  
 Eustathiani dicti Catholici Antiocheni ob Eustathium ipso-  
 rum Episcopum. 477.e  
 Eustathiani compulsi communicare cum Arianis ex canone  
 Concilii Antiocheni. 490.c  
 Eustathiani Antiochie excipiunt Athanasium. 561.b.c.d  
 Eustolia discipula Luciani. 51.d  
 Eustolium femina Leontij castrati Episcopi Antiocheni. 571.b  
 Eustolius Episcopus Nicomediensis. 126.a  
 Eustorgius Episcopus Mediolanensis. 452.b  
 Eustratius cum socijs martyr Sebaste. 52.e  
 Eutachus monachus Armenus heresiarcha. 738.c.d  
 Eutachus, & Eustathius, confusa nomina. 738.c.d.e  
 Euthonomus Episcopus martyr sub Maximino. 52.c  
 Eutropia soror Constantini Romæ occisa. 567.b  
 Eutropia & Nepotianus Romæ hospites Athanasii. 567.b.c  
 Eutropia filia Constantij Clori. 6.a  
 Eutropia hospes Athanasii Romæ. 469.e  
 Eutropij error de tempore debellati Maxentij. 72.e  
 Eutropius martyr cum socijs sub Maximino Imp. 52.c  
 Eutropius Episcopus Hadrianopolis exilium passus causa fi-  
 dei. 476.a  
 Eutychiani heretici ex monachis. 366.b  
 Eutychij Episcopi Hierosolymorum cum Cyrillo dissensiones. 581.c.d  
 Eutychius cum socijs martyr in Armenia. 53.b  
 Eutychius Episcopus Amasæ successor Basilei. 143.b.c  
 Eutychius Episcopus Amasenus interfuit Nicæno Concilio. 265.d  
 Eutychius Episcopus Eleuteropolis male habuit Luciferum. 447.b  
 Euzoius socius Arij quid ad Alexandrum. 177.c  
 Euzoius penitens receptus in Nicæno Concilio. 279.e  
 Euzoius cum Ario compellitur venire ad Constantinum. 410.e.411.a.b  
 Euzoius Episcopus Antiochie in locum Meletij. 722.e

## E X

- Exactionis duræ tributorum reprehenditur a Zosimo Constan-  
 tinus. 378.e.379.a  
 Excommunicare Romanum Pontificem primi ausi sunt Aria-  
 ni. 543.c  
 Excommunicatus ab uno non recipiatur ab alio. 181.e.182.a  
 Exercitus Constantini copiarum numerus. 72.e.73.a  
 Exercitus Maxentij copiarum numerus. 73.a  
 Exercitus diuinitus missi pro Constantino visi in Gallijs. 66.  
 b.c.d.e  
 Exercitus Constantini diuinum signum aspexit. 68.c.d  
 Exilia Orthodoxorum gloriosa & proficia Ecclesiæ. 649.e  
 Exilium irrogatum a Constantino Denatis. 156.b.c  
 Exilium passi quatuor presbyteri Alexandrini cum Athana-  
 sio. 416.e  
 Exilium Athanasii in Gallijs. 416.d.e. quo modo excusetur. 416.417.418.  
 Exilium loco peregrinationis acceptum. 471.d  
 Exilium Eustathij Antiocheni quando accidit. 473.e.474.a  
 Exilium confessorum Episcoporum Aegypti. 501.d.e.502.  
 Exilium Orthodoxorum Episcoporum ex Concilio Mediola-  
 nensi. 814.b.c. laudati illi a S. Ambrosio. ibid.d  
 Exilium Episcoporum & aliorum post Concilium Mediola-  
 nense. 615.b.c.d  
 Exomologesim heretici agere soliti Romæ coram Romano Pon-  
 tifice. 570.c.d  
 Expiatio parricidij apud Gentiles non inuenta. 216.b.c.217.e.  
 218.a.b  
 Expiatio peccatorum apud Platonicos qualis. 217.e.218.  
 Expiationes apud Gentiles pro cæde. 218.b.c

## F A

- Fabianus diaconus Romanus sub Siluestro. 247.e  
 Faces incensæ cum candelabris in funere Constantini. 435.e  
 Factionibus spectaculorum se immiscere Christianis vetitum. 121.c  
 Fagadius Episcopus spectatæ fidei in Concilio Ariminensi. 693.e. & ipse tandem scripsit posteriorem professionem Ariminensem. 694.a  
 Fames, pestis, & bellum sub Maximino. 61.c.d.63.c.d  
 Fafir dux Circumcellionum Donatistarum in Africa. 554.b  
 Fauissæ Capitoline. 239.a  
 Faunos & Satyros reperiri. 510.c.d.e  
 Fausta martyr cum Euilasio. 52.d  
 Fausta nupta Constantino. 15.e  
 Fausta studet magis Constantino viro, quam fratri. 16.c.d  
 Fausta Augusta noua Phadra. 199.d.215.c  
 Fausta Augusta coniicit oculos in Crispum Cæsarem. 199.d  
 Fausta coniux occidi iussa a Constantino. 213.d.214.a.b  
 Fausta dicitur reuocasse Constantinum ad Gentilitatē. 221.c.d  
 Faustæ domus in Laterano donatæ Melchiadi. 84.b.c.d. locus ubi celebratum fuit Concilium sub Melchiade. 97.b  
 Faustæ necis causa. 215.a.b  
 Faustæ domus donata a Constantino Melchiadi. 83.d  
 Faustina secunda uxor Constantij. 729.b  
 Faustinus persecutor Alexandria. 501.b.637.b.c  
 Faustus martyr Alexandria sub Maximino. 47.c

## F E

- Febronia res gestæ, ac sociarum. 55.a.b  
 Felicem Papam magna ex parte populus & clerus sequitur, postquam Liberius Ariana est pollutus communione. 673.d.e  
 de Felice multa mendaciter dicta. 674.b.c  
 Felicis Aptungitani causam cognosci Constantinus mandat. 110.e.111.a  
 Felicis ingressus quomodo se habuit. 621.a.b.c.d  
 Felicis ordinatio facta ab Arianis. 621.c.d  
 Felicis exitus qualis fuerit. 673.d.e.674.a  
 Felicis obitus quando contigerit. 674.a.b  
 Felicis causa diu Romæ ventilata sub Gregorio Papa XIIII. 674.c.d.e  
 Felicis corpus magno miraculo repertum est, & cum eo certa memoria de damnatione Constantij. 674.e. tuncq. contro-  
 uersia de Felice cessauit. ibid.e  
 Felicissimus Dux Aegypti sub Constantio. 571.e  
 Felicitas peccantium summa infelicitas. 591.a  
 Felix Episcopus Aptungitanus ordinator Cæciliani. 7.d.8.b  
 eius sententia male accepta. 8.a  
 Felix Aptungitanus damnatur in Concilio Carthaginensi a schi-  
 maticis. 9.d  
 Felix Episcopus Aptungitanus, eius causa cognoscitur ab Ae-  
 liano. 100.d.e. absolutus. 111.b. eius commendata constan-  
 tia, quod voluerit coram Proconsule causam dicere. 112.d  
 Felix vere absolutus etiam iudicio Proconsulari. 112.e.113.d  
 Felix Episcopus a Tribus tabernis. 97.b  
 Felix Episcopus Florentinus. 97.b  
 Felix Episcopus in Africa Catholicus sub Constantino. 154.d  
 Felix martyr Spoleti sub Maximino. 30.d  
 Felix diaconus substitutus in locum Liberij. 621.a  
 Felix substitutus in locum Liberij fuerit ne Catholicus. 621.  
 a.b.c.d  
 Felix esse non potuit Pontifex, dum Liberius Papa exul ageret. 621.e.622.a  
 Felix non nisi Corepiscopus tunc esse potuit, cum Liberius exul  
 esset. 622.a  
 Felix redeunti Liberio cessit. 656.d  
 Felix

- Felix, qui ceciderat, post Liberij lapsum surgit valenter. 673.a  
 Felix sublatus Constantij ministrorum conatu potius, quam ip-  
 sius Constantij. 673.e  
 Felix damnauit Constantium Imperatorem. 474.b.c.d.e  
 Felix quantum sederit. 675.b.c.d  
 Felix cur pratermissus in catalogo Romanorum Pontificum. 675.d.e  
 Femina Romana magis mori delegit, quam a Maxentio inqui-  
 nari. 34.b  
 Femina resuscitata in Crucis inuentione. 331.c.d  
 Femina Christiana conuertit Iberos ad fidem. 350.a.b.351.  
 Femina Christiana superat magicas artes signo Crucis. 354.  
 c.d.e  
 Femine duodecim Christianæ martyres sub Maximino. 28.e.  
 Vide, Mulieres.  
 Femine Christianæ quæ consciuerunt sibi mortem, ne illuderē-  
 tur. 34.d.e  
 Femine Christianæ calumnias occidunt contra Christianos. 59.d  
 Femine Christianæ constantia in passione filij. 184.a  
 Femine vetite habitare cum clericis. 299.d.e.300.a  
 Femine etiam amplexatæ sunt vitam monasticam. 362.d.e.  
 365.b  
 Feminas non tradendas ad iudicium cur sanxerit Constanti-  
 nus. 156.e.157.a  
 Femineo habitu notati milites desertores. 439.d  
 Ferie vt iuxta ordinem numeri dierum dicerentur, fuisse a S.  
 Siluestro Papa statutum, esse falsum. 134.a.b  
 Feriam sextam venerabatur Constantinus. 207.e.208.c  
 Fermentum cur longe non esset mittendum. 104.e.105.a.b  
 Fermentum dirigendum ad Ecclesiam ex decreto Romanorū  
 Pontificum. 103.b  
 Fermentum quid mystice. 103.b.c.d.104.  
 Fermentum quo modo dictum est sacramentum. 104.c  
 Fermentum idem quod fermentatus panis. ibid.

## F I

- Fides libera, non coacta. 234.e.235.236.e  
 Fides Christiana firmata miraculis. 361.a  
 Fides Catholica magnum accepit augmentum, cum impugnata  
 est. 644.e.645.a  
 Fides Catholica eadem semper, nec mutanda. 714.d.e.715.  
 a.b  
 Fides hereticorum temporanea. 714.e.715.a  
 Fidei Catholica confessio Alexandri Episcopi Alexandrini. 184.b.c  
 Fidei definitio nullo a Patribus solita consignari tempore. 256.  
 e.257.  
 Fidei formula. Vide, Formula.  
 Fidei Nicænæ formula ab Osio scripta. 277.d  
 Fidei Nicænæ nihil additum in Concilio Sardicensi. 536.e.  
 537.  
 Fidei formula prima ab Arianis Antiochie scripta. 485.e.  
 486. quæ secunda. 486.a.b. & tertia. 487.a. & quarta.  
 ibid.c.d.e  
 Fidei formulæ ab Arianis descriptæ sub die & Cōsule. 689.c.d  
 Fidei formula Sirmiana ab Arianis Arimini proposita. ibid.e  
 Fidem Catholicam Antonius miraculis prædicat. 511.d.e  
 Fidentius Donatista cum collegis profectus ad Constantinum. 96.a.b.123.e  
 Filij Dei diuinitas quibus sit vocibus exponenda. 275.e.276.a.  
 b.c. semper eadem credita in Ecclesia, temporibus etiam  
 Ethnicis. 278.d  
 Filius Dei quomodo minor Patre secundum diuinitatem. 184.  
 d.e.185.a  
 Filius Dei quomodo genitus & factus sit dictus. 276.e

## F R

- Firmilianus Præses Palestina. 17.e.19.c. eius carnificina. 24.  
 25.25.27. de crudelitate in martyres dat pœnas. 27.e  
 F L  
 Flacillus Episcopus Antiochenus Ariannus. 477.b  
 Flammulæ signa militaria. 71.d  
 Flauia gentis origo & nobilitas. 3.c  
 Florentij magistrj Officiorum litteræ ad Luciferum Calarita-  
 num. 643.e  
 Florentius Episcopus communicans cum Arianis a Deo puni-  
 tur. 699.b  
 Florentius Consul fugitiuus. 727.c.d  
 Florianus Episcopus Casenæ. 97.b  
 Florus persecutor in Numidia. 555.d  
 F O  
 Φόλις genus nummorum. 86.b  
 Folles tributi genus a Constantino impostum. 389.b. indictum  
 clarissimis viris. 381.b.c  
 Folles triplicis generis. 381.c.d.e. 382.a. Nomen follis vnde.  
 382.b.c.  
 Fons baptismatis Constantini egregie exornatus ab ipso. 228.  
 a.b.c.d.e  
 Fontes scaturiere ubi celebratū est Nicænum Conciliū. 308.c  
 Formata quæ contineret symbola fidei Catholica, & communi-  
 cationis cum Romana Ecclesia. 303.e.304.a.b  
 Formata cur contineret nomen Petri Apostoli. 304.c.d  
 Formata ostendebatur, quis esset Catholicus. 302.e.304.a.b.c  
 Formata diligens declaratio. 302.303.  
 Formata forma ex Concilio Nicæno. 302.e.303.a  
 Formata quomodo conciperetur. 303.a.b.c  
 Formula prima fidei ab Arianis Antiochie scripta. 485.e  
 Formula fidei secunda ab Arianis Antiochie scripta. 486.b  
 Formula fidei tertia edita Antiochie ab Arianis. 487.a.b  
 Formula fidei Antiochene quarta. 487.c.d.e  
 Formula prima fidei Sirmiensis. 662.a  
 Formula secunda fidei Sirmiensis. ibid.d.e  
 Formula tertia Sirmij edita. 665.b.c.d  
 Formula secunda Sirmiana aboletur per tertiam. 666.a.b.c  
 Formula fidei quarta ab Arianis conscripta Antiochie. 515.b  
 Formula fidei noua edita ab Arianis nomine Concilij Sardicen-  
 sis. 543.c.d.544.  
 Formulis fidei quatuor pro tempore ad libitū vsi Ariani. 488.c  
 Fortune templum Romæ incensum. 33.d  
 Fortunata martyr in Palestina sub Maximino. 27.e  
 Fortunatianus Episcopus Aquileiæ. 451.e. idem aliquando  
 Fortunatius, aliquando Fortunatus dictus reperitur. 453.b  
 Fortunatianus Episcopus Aquileiæ quid Arelate cum Aria-  
 nis. 593.a. subscribit contra Athanasium. ibid.b. idem ad-  
 monitus a Liberio Papa litteris. 600.c  
 Fortunatianus Episcopus Aquileiæ Liberij subuertit. 669.a

**F**  
*Fuga Athanasii commendatione digna.* 642.b.c  
*Funus Christianorum.* 151.b  
*Funus Constantij Clori Imperatoris.* 2.b  
*Funus Constantini Imperatoris.* 435.d.e.436  
*Funus Constantij Imperatoris.* 731.d.e  
*Funus S. Petri Episcopi Alexandrini.* 43.e.44.a  
*Funera Christianorum facibus & cantu honorari solita.* 731.d

**G A**

**G**  
*Abbara apud Aegyptios pollincta defunctorum corpora.* 686.c  
*Gadarena balnea turpitudinum & magicarum prestigiarium schola.* 353.d.e.354.a  
*Gaddiades Episcopus martyr in Perside sub Sapore.* 518.e  
*Gaiso auctor necis Constantis.* 565.c  
*Gaisus Comes a Constantino victus.* 15.a  
*Galea Crucis signo, & Christi nomine exornata.* 70.e.71.a  
*Galeas ornatas signis ferre, fuisse tantum Centurionum.* 71.b  
*Galerius Maximinus dirus persecutor, 17.d.18.19.20. causa eius crudelitatis.* 20.c  
*Galerius creat Licinium Casarem.* 20.d  
*Galerius Maximianus dictus saepe Maximinus reperitur.* 51.c  
*Galerius Max. Imp. diuina percussus ultione reddit pacem Ecclesiae.* 55.c.d.e. eius edictum pro Christianis. 55.e.56.a. eius obitus. 56.c  
*Galla mater Galli Caesaris.* 447.b.574.a  
*Gallus cum Iuliano initiatur clericatu.* 520.d  
*Gallus cum Iuliano fratre a caede subtrahitur.* 447.a  
*Gallus creatus Caesar a Constantio.* 574.a.b.c.d.e  
*Gallus transfert corpus S. Babylae martyris in Daphnem.* 574.e.575.a  
*Gallus expurgat Daphnem Antiochie suburbium.* 575.a.b  
*Gallus Caesar comprimit Iudaeos tumultuantes.* 597.e  
*Gallus Caesar occidi iubetur a Constantio.* 600.d.e. eius culpa reijcitur in Constantium. ibid.e  
*Galli aetas.* 447.b  
*Galli & Iuliani educatio.* 447.c  
*Galli aetas tempore clericatus suscepti.* 520.d  
*Galli dona oblata martyri Mamanti accepta Deo.* 521.a  
*Galli optima indoles commendata testimonio martyris.* 574.d  
*Gallo data in uxorem Constantina soror Constantij.* 574.a  
*Galliae per S. Martinum monachismum acceperunt.* 363.d  
*Galli Episcopi omnes auersati sunt Saturninum Episcopum Arelatensem Arianum.* 655.a.b.c  
*Galli Episcopi praemonentur ab Hilario ante Concilium Ariminense.* 683.b.c  
*Galli & Britanni Episcopi recusant annonam elargitam a Constantio Arimini.* 688.c  
*Gallorum Episcoporum silentium suspectum Hilario.* 683.e  
*Gallicanae Ecclesiae virginitas.* 656.a  
*Gallicanorum populorum fortis in fide Catholica tuenda constantia.* 655.c.d.656.a  
*Gallicanus Consul consecit bellum Scythicum.* 383.c.d.e.384.c.d. eius ad Christum conuersio, & abdicatio huius seculi. 383.e.384.c.d.e. eius dona oblata Ecclesiae. 384.e  
*Gallicus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino.* 154.a  
*Gallieno imperante religio Christiana ad barbaros propagata.* 351.d  
*Gangrensis Synodi tempus.* 736.b.c.d. canones. 738.d.e.739.a.b.c.d  
*Gaudentius Episcopus Pisanus.* 97.b  
*Gaudentius Episcopus Brixianus peregrinatur in Oriente, & perquirat reliquias martyrum.* 148.e.149.a  
*Gaudemius Episcopus Ariminensis martyrio vita functus.* 698.d

*Gaudentius magister tabellariorum sub Constantino.* 196.c.d  
*Gaudentius cum Synclitio magister tabellariorum.* 347.a  
*Gaza templum idolorum, alias Marna in Palestina.* 340.b  
*Gaza nauale Maiuma a Constantino in Constantiam ciuitatem mutatum.* 341.c.d  
*Gazenses martyres.* 18.a.c

**G E**

**G**  
*Gemmas in calceis & vestibus gestare solitus Diocletianus.* 138.a  
*Gemmis ornatum diadema Constantinus gestabat, ante eum Heliogabalus.* 439.e.440.a  
*Gennadius de epistolis Iulij Papae hallucinatus.* 587.d.e. 588.a.b  
*Gentiles historici cur tacuerunt visionem Crucis ostensam Constantino.* 68.e  
*Gentiles obijcere solitos Christianis cunctas clades.* 94.c  
*Gentiles sub Constantino noui confingunt miracula.* 94.e.95.a  
*Gentiles ad fidem hortatus est, non autem coegit Constantinus.* 233.a.234.e.235.236.e  
*Gentiles philosophi venerunt ad Nicenum Concilium, experituri ingenij vires aduersus Christianam religionem.* 268.e. 269.  
*Gentiles quid praesumunt in virgines Catholicas Alexandrinus sub Praefecto Philagrio tempore legationis Tyriae.* 404.d.e  
*Gentiles conuersi ad fidem exemplo patientiae.* 443.d.e.444.a  
*Gentiles cum Iudaeis in Christianos Catholicos Alexandrinos armati.* 498.c.d.e  
*Gentiles quid in Constantem Imperatorem ob vetita sacrificia, & clausa templa.* 523.a.b  
*Gentiles historici insensu in Constantem, eundem calumniose infamant.* 567.a  
*Gentiles cur Pagani dicti sint.* 578.b.c.d  
*Gentiles dicti olim barbari tantum.* 578.c  
*Gentiles vetiti sacra nocturna facere.* 597.a  
*Gentilium blasphemiae aduersus Christum & Apostolos.* 94.e. 95.a  
*Gentilium querela de nimis effusa munificentia Constantini.* 232.c.d  
*Gentilium sacerdotum priuilegia.* 234.b.c  
*Gentilium turpitudines a Constantino sublatae.* 338.d.e. 339.e  
*Gentilium templa nequaquam omnia a Constantino deiecta.* 340.a.b  
*Gentilium sepulchra cur a Christianis demolita.* 480.d.e  
*Gentilium sacra vetita lege Constantis.* 524.e.525.a  
*Gentilium claudi ubique templa iussa lege Constantis.* 525.a  
*Gentilium sepulchra demolientes lege coerciti.* 564.e  
*Gentilium templa maxima cur intacta relicta a Constantino.* 574.e.575.a  
*Gentilitia superstitio causa omnium malorum.* 169.c.d  
*Gentilitia superstitio Cruce Christi prostrata.* 360.c.d.e  
*Gentilitia superstitio noua lege Constantij vetita.* 629.b  
*Gentilitiae superstitutionis abolitio.* 172.c.d  
*Georgij Episcopi Alexandrini grassatio in Catholicos.* 632.b.c.d  
*Georgij & Gregorij nomina inter se pluribus differentiis distincta.* 484.c.d.e  
*Georgius Alexandrinus Episcopus Arianus qualis esset litteris Athanasii declaratus.* 493.d.e.500.a.e  
*Georgius cum Gregorio confusus saepe.* 484.a.b.c.d.501.a.b  
*Georgius intruditur in Ecclesiam Alexandrinam.* 531.c.d. qualis hic fuerit. ibid.d.e  
*Georgius dire vexat Ecclesiam Alexandrinam post Concilium Antiochenum.* 725.e  
*Georgius cyrnos puerorum praecidit, ut ordinet clericos.* ibid.  
*Georgius*

*Georgius Arethuserum deligitur in Episcopum Antiochenum ab Arianis.* 254.b  
*Georgius Cylix.* 484.c.d  
*Georgij Laodicensis litterae aduersus Aetium.* 678.d.e  
*Georgius Episcopus Laodiceae fautor Arii.* 176.e  
*Georgius Laodicensis historicus erroris arguitur de Eustathio Episcopo Antiocheno.* 475.e  
*Georgius Laodicensis mendacis plenam scripsit historiam.* 483.b.c. multorum mendaciorum assertor simul arguitur. 483.c.d  
*Georgius Laodicensis scripsit vitam Eusebii Emeseni.* 483.e  
*Georgius Episcopus Laodicensis haereticus Arianus quid contra Apollinares.* 563.c.e. 564.b. excommunicat Apollinarem iuniorem ob congressum cum Athanasio. 563.d.e  
*Germanus martyr in Palestina sub Maximino.* 19.c

**G L**

**G**  
*Gladiatores a Constantino vetiti.* 312.e  
*Gladiatores sustulit Constantinus.* 680.b  
*Gladiatorum usus quam perdifficile auferri valuit.* 312.e. 313.a  
*Glaphyra virgo Christiana qua arte illuserit Licinium.* 141.d.e.142.a. eius obitus. 142.d  
*Glicas erroris arguitur de Actis Siluestri.* 133.d.e  
*Glorificationis hymnus auctus a Niceno Concilio.* 305.b.c.d. 306.a.b.c

**G O**

**G**  
*Gothi subiugati a Constantino.* 191.a.b  
*Gothi iudaei Scythiae a Constantino superati.* 383.a.b  
*Gothi ab Audo conuersi, iudaeique monasticam vitam amplectati.* 497.d  
*Gothi monasteria edificant.* ibid.  
*Gothi Christiani persecutionem passi ab ipsorum Rege.* 492.a  
*Gorgonius Dux in Aegypto persecutor.* 638.d

**G R**

**G**  
*Gracchus cuius Romanus pessundat templa deorum.* 83.c  
*Gracchorum familia Romae reddita Christiana.* 83.b.e  
*Gratiani error corrigitur de Legatis missis ad Concilium Sardinense.* 527.e  
*Gratianus Imperator aboleuit titulum Pontificis Maximi Gentilitiae superstitionis in Imperatore.* 87.c.e.88.a  
*Gratianus hallucinatur, dum numerat Concilium Antiochenum inter Catholica Concilia.* 490.d  
*Gratus Episcopus Carthagenensis post Rufum.* 451.e.452.b.e  
*Gratus Episcopus Carthagenensis post Rufum interfuit Concilio Sardinensi.* 539.b. attulit in Africam Concilium Sardinense. 546.b.c  
*Gratus Episcopus rogat Constantem Imperatorem subuenire Ecclesiae Africanae scissa a Donatistis.* 552.a.b  
*Graeca litterae in Formatis posita eadem, & Latinae.* 303.a.b. 6.304.  
*Graeca litterae in Vrbe ubique satis notae.* 515.c  
*Graeci non nouerunt Eusebium Papam, nec Marcellum.* 58.c  
*Graeci cur liberaliter probant donationem Constantini.* 244.e. 245.a  
*Graeci usurpant sibi Patriarchatum Ecclesiae Constantinopolitanae a Constantino.* 244.a.245.a.b  
*Graecorum recentiorum commentum de ortu & educatione Constantini.* 3.d.e  
*Graecorum quam dubia fides esse solet, exceptis sanctis Patribus.* 244.e.245.a.b  
*Gregorius in Armenia maiori Episcopus dira passus sub Tiridate.* 53.c  
*Gregorius Episcopus in Armenia cruces ligneas erigit.* 53.d  
*Gregorius Episcopus Armeniae baptizat Regem Tiridatem, &*

*Reginam.* ibid.e  
*Gregorius ordinatus Episcopus a Leontio Episcopo Casarea Cappadociae.* 53.a.54.c. accipit reliquias a Leontio. 54.d  
*Gregorij Alexandrini Episcopi Ariani crudelitas aduersus Alexandrinos sibi communicare renuentes.* 502.a.b.c  
*Gregorij vel Georgij nomina differentiae plures discriminant.* 484.b.c.d.e  
*Gregorius Arianus cum Georgio Ariano confusus saepe reperitur.* 484.a.b.c.501.a.b  
*Gregorius substituitur Antiochia ab Arianis in locum Athanasii Episcopi Alexandrini.* 484.a.e.485.a  
*Gregorius Cappadox Episcopus Alexandrinus scelestissimus.* 485.a.b  
*Gregorius Episcopus Alexandrinus introducit ab Arianis Alexandriam.* 496.e.497.a  
*Gregorius edicto Imperatoris in Ecclesiam Alexandrinam intruditur.* 497.e.498.a  
*Gregorius intrusus Alexandriae quantum sederit.* 505.b.c.d.e  
*Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus haud segnissimus, sed ardentissimus persecutor.* 505.d  
*Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus legationem misit ad Iulium Papam.* 506.a  
*Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus priuatus Episcopatu a Synodo.* 533.d  
*Gregorius Episcopus Alexandrinus Arianus necatus.* 558.d.e  
*Gregorius Berythi Episcopus fautor Arii.* 174.e.175.b  
*Gregorius Berythi Episcopus Arianus.* 267.b  
*Gregorij Eliberini Episcopi, & Osii Acta reselluntur.* 666.d.e  
*Gregorij Nazianzeni hyperbole de ciuitate Constantinopolitana.* 373.e  
*Gregorij Nazianzeni aetas tempore terrae motus Orientis.* 478.d  
*Gregorij & Basilij pia vitae institutio Athenis.* 607.c.d.e  
*Gregorij cum Basilio incredibilis amoris coniunctio.* 607.b.c  
*Gregorius pater Gregorij Nazianzeni baptizatur a Leontio Episcopo Casarea Cappadociae.* 264.c.d.e. qua miranda euenerint in eius baptismo. 264.d.e.265.a  
*Gregorius Nazianzenus quid auguratus de Iuliano.* 604.d.e  
*Gregorius Nazianzenus quid Athenis cum Basilio.* 605.b.c.d  
*Gregorius Nazianzenus primo Casaream, inde Alexandriae se contulit.* 605.c.d  
*Gregorius Nazianzenus amice suscipit Basilium venientem Athenas, & liberat eum a ludibrio discipulorum.* 606.a.b.c  
*Gregorius Nazianzenus praesto fuit Basilio disputanti.* ibid.e. 607.  
*Gregorius Nazianzenus & Basilius impollutos se seruauere ab errore Gentilium.* 608.a.b  
*Gregorius Nazianzenus, recedente Basilio, remansit docens.* 608.b.c.d  
*Gregorius Nazianzenus recedens Athenis, veniens Constantinopolim, inuenit Caesarium fratrem.* 609.b  
*Gregorius Nazianzenus laudat Constantium Imp.* 730.d.e. 731.c.d  
*Gregorius Nazianzenus excusatur de laude Constantij.* 732.a.b  
*Gregorij Papae Noni legatio ad Orientales.* 471.c.d  
*Gregorij Papae Noni litterae ad Orientales.* 471.d  
*Gregorius Praefectus, in quem Donatus Episcopus Carthagenensis contumeliosus.* 553.a  
*Gregorius senior deceptus ab haereticis.* 711.b.c. eius excusatio. 712.a  
*Gregorij Thaumaturgi ecclesia illaesa a terrae motu.* 514.c

**G V**

*Guria & Samonis martyrum sepultura.* 151.b  
*Gynecis*

## G Y

Gynecis traditi Christiani a Licinio, sed liberati a Constantino. 170.d

## H A

**H** Adriani edificium conuersum in ecclesiam. 356.d  
Hadrianus martyr in Palestina sub Maximino. 26.e  
Hadrianus martyr cum socijs sub Maximino Nicomedia. 52.c  
Hadrianum templum Alexandria conuersum in ecclesiam a Constantio. 572.d  
Hadrianopolitani martyres sub Constantio. 547.e. 548.

## H AE

**H**æresiarche, & hæretici pœnitentes Romam venire soliti. 570.c.d  
**H**æresiarche numquam restituendi. 347.a.e. 348.a  
**H**æresiarche, & eorum hæreses. Vide, Hæresis.  
Hæresum certa nomina.  
**H**æresis Aetij in Oriente quomodo validata. 678.b.c  
**H**æresis Aetij. 705.b.c.d. damnata. 706.c.d.e. 720.e  
**H**æresis Apollinaris origo. 563.e. 564.a  
**H**æresis Apollinaris cum Ariana in vnum conueniunt. 564.c.d  
**H**æresis Anomianorum quando. 679.b.c  
**H**æresis Anomiana sex Arianae hæresis. 724.d  
**H**æresis Ariana detecta & propalata. 134.e. 135.a  
**H**æreses Audaï & Audianorum. 491.a.b.d.e. 492.b  
**H**æresis Cyrtiana. 722.e  
**H**æresis Colluthiana. 137.c.d  
**H**æreses Donatistarum. 207.a.b.c  
**H**æresis Duliana. 722.e  
**H**æresis Euchaitarum. 733.d.e  
**H**æresis Exucontianorum. 724.d  
**H**æresis Eudoxij. 705.b.c.d  
**H**æresis Eudoxiana. 720.c.d.e. eadem Eunomiana, & Aetiana.  
**H**æresis Eunomiana qualis. 721.a.b.c  
**H**æresis Euphemitarum. 733.e  
**H**æresis Homuncionistarum, eademq. Photini vna. 661.e  
**H**æresis Macedoniana cum Ariana coniuncta. 720.a  
**H**æresis Macedonij. 717.e. 718.a. eius propagatores. 718.c.d.e  
**H**æresis Macedoniana impugnatores. 718.e. 719.  
**H**æresis Martyriana. 733.e  
**H**æresis Massalianorum. 733.d  
**H**æresis Photiniana. 722.e  
**H**æresis Psatyriana. ibid.  
**H**æresis Trogloditarum, eademq. Eunomiana. 722.c  
**H**æresis Sacramentariorum. 470.e  
**H**æresis Sataniana. 733.e  
Hæreses in communi.  
**H**æreses ab Ariana progenita. 722.c.d  
**H**æreses vt cognoscantur, regula Auctoris. 719.c.d  
**H**æresis impugnans diuinitatem Spiritus sancti. 270.e. 271.a  
**H**æresis impugnans diuinitatem Spiritus sancti ex Semiarianis. 712.d.e  
**H**æresis occupat complures monachos. 733.c.d.e. 734.  
**H**æresum nostri temporis prima fundamenta iecerunt apostata. 470.d.e  
**H**æresum defensores & oppugnatores, qualis illa sit doctrina, declararunt. 719.c.d

## Hæretici.

**H**æretici soliti appellare a iudicio Episcoporum ad Imperatorem. 114.c  
**H**æretici & schismatici Gentilibus deteriores semper cogniti. 245.b. 388.a  
Hæretici

**H**æretici omnes edicto Constantini damnati. 323.b.c.d.e  
**H**æretici exclusi a priuilegijs Ecclesie concessis. 468.c.d  
**H**æretici semper inconstantes. 487.b.c  
**H**æretici Ariani. 366.b  
ibid.  
**H**æretici Arianiani. ibid.  
**H**æretici Anthropomorphytæ. ibid.  
**H**æretici Audiani quando. 491.a  
**H**æretici Euchaitæ. ibid.  
**H**æretici Eustathiani. ibid.  
**H**æretici Eurychiani. ibid.  
**H**æretici ex monachis qui olim. 366.b  
ibid.  
**H**æretici Iouiniani. ibid.  
**H**æretici Massadiani. ibid.  
**H**æretici Meletiani. ibid.  
**H**æretici Origenistæ. ibid.  
**H**æretici Seueriani. ibid.  
**H**æretici Martyriani. 733.e  
**H**æretici Photiniani dicti Homuncionistæ. 661.e  
**H**æretici Sataniani. 733.e  
**H**æretici Trogloditæ iudem Eunomiani. 722.c  
**H**æretici Sacramentarij longe deteriores Donatistis. 470.e  
**H**æretici odio habendi. 497.d.e. 503.b.c  
**H**æretici nostri temporis ceteris deteriores. 503.b.c  
**H**æretici magis quam serpentes fugiendi. 511.b  
**H**æretici & hæresiarche pœnitentes Romam venire soliti. 570.c.d  
**H**æretici supponunt falsas epistolas nomine Iulij Papæ. 587.e  
**H**æretici crudeliores Gentilibus. 635.d  
**H**æretici necati a Lupiciano Prætoze. 733.e  
**H**æreticis & schismaticis magno periculo indulgent Principes. 393.c.d.e  
**H**æreticis remedium salutare ab Hilario datum. 715.b.c  
**H**æreticos solitos fidei professionem nota temporis consignare. 256.e  
**H**æreticorum canones interdum a Catholicis recepti reperiuntur. 489.e. 490.a.b  
**H**æreticorum consueta opera. 503.b.c  
**H**æreticorum inconstantia, vt numquam in vna eademq. sententia permancant. 516.e. 517.a  
**H**æreticorum occasione vsi eloquentia interdum Patres. 517.b.c.d  
**H**æreticorum communicatio tam detestanda, vt in carcere positus Eusebius Vercellensis Episcopus potius fame mori delegerit, quam ab Arianiis cibum capere. 651.c.e. 652.  
**H**æreticorum fides semper mobilis. 714.d.e. 715.a.b  
**H**æreticorum recentiorum cum Eunomio affinitas. 721.e. 722.  
**H**æreticum se esse fingere quouis prætatu non licere. 613.c

## H E

**H**ecatis simulacrum præstigij Maximi immutatum. 577.b.c  
**H**elena mater Constantini, eiusq. genitrix. 3.d  
**H**elena errore credita Bithynia. ibid.  
**H**elena perperam credita Drepania, & hospitij filia. ibid.d.e  
**H**elena Britanna, non Bithynia. 4.c  
**H**elena coniux ne, an concubina Constantij fuerit. 4.d.e. 5.a  
**H**elena repudiata a Constantio. 4.c  
**H**elena cur concubina potius quam coniux Constantij credita. 5.b  
**H**elena quomodo ex concubina effecta sit coniux. 5.b.c  
**H**elena cur stabularia dicta. 5.d  
**H**elena filia vnus ex Regulis Britannie. ibid.e  
**H**elena cur vilis femina reputata. 5.e. 6.a  
**H**elena mater Constantini visa fauere Iudæis. 132.e. 133.a  
**H**elena an post vel ante Constantinum fuerit Christiana. 133.a.b  
**H**elena quando petijt Orientem. 133.e  
**H**elena filia Constantini gemella cum Crispo. 211.d.e  
Helena

**H**elena Augusta fleuit Crispum occisum. 216.a  
**H**elena Augusta interfuit Romano Concilio cum Constantino. 246.c. 247.e  
**H**elena Hierosolymam petijt. 328.e. 329.a. duo erexit ibi templa. 328.e. 329.a  
**H**elena quaerit S. Crucem, & inuenit. 329.e. 330.a.b  
**H**elena Hierosolymis ministrat sacris virginibus. 334.a.b  
**H**elena sepulchrum martyris Luciani exornat. 334.c  
**H**elena moriens pio filio precepta dedit. 335.e  
**H**elena relata ad superos. 335.d.e  
**H**elena vbi sepulta. 336.a.b.c.d  
**H**elena Constantinopolim deportata. 336.b  
**H**elena Hierosolymis Romam reuersa. 336.c.d  
**H**elena vxor Iuliani quid passa ab Eusebia Augusta. 659.a  
**H**elena coniux Iuliani Romæ sepulta. 725.d  
**H**elena plures. 211.e  
**H**elena genus. 5.e.d  
**H**elena pater. ibid.  
**H**elena matris nomine templum a Constantino Bethleem erectum. 328.d  
**H**elena insignis pietas. 333.e  
**H**elena munificentia erga omnes. 334.b  
**H**elena statua in luco Daphnes. 334.e  
**H**elena obitus quando. 335.a.b  
**H**elena funus ac memoria. 335.b.c.d  
**H**elena numisma post mortem eius declarationes. 335.e  
**H**elena effigies in nummis solita cudi. ibid.  
**H**elena sepulchrum Romæ. 336.d  
**H**elena matris Constantini statua in Daphne. 574.e  
**H**eleniana basilica Romæ. 336.d  
**H**elenopolis ciuitas in Bithynia falso credita patria Helena Augusta. 4.c  
**H**elenopolis ex Drepane in Bithynia. 334.c  
**H**elenopontus ab Helena dictus. 334.d  
**H**eliodorus Episcopus adiumento Hilario fuit in Græcis literis. 625.b  
**H**eliogabalus gemmatum gestabat diadema. 440.a  
**H**elladius socius Arii quid cum alijs ad Alexandrum. 177.c  
**H**ellanicus Episcopus Tripolis aduersarius Arii. 174.e. 175.b  
**H**ellel, aliter Illil, Patriarcha Iudæorum. 352.c. baptizatur occulte. 353.a  
**H**elpidij Præfectura. 728.d. 729.a.b  
**H**enricus Imperator lanceâ Constantini dedit Othoni filio. 314.b  
**H**eraclides Episcopus Oxyrinchi Catholicus. 641.c  
**H**eraclius Comes persecutor Alexandria. 501.b  
**H**eraclius Comes mittitur contra Athanasium. 635.e. 636.a. b.c.d. persecutio ab eo facta. ibid.c.d.e  
**H**eraclius proponit edicta de priuatione Athanasij, & confirmatione Georgij. 636.b.c  
**H**erbipolensis academia disputatio de symbolo Athanasij. 471.e  
**H**ermenegildus recentior Iacobus Marchion Badenus. 471.e  
**H**ermias lauator pedum peregrinorum ab Arianiis dira passus Alexandriae. 637.e  
**H**erminius Episcopus Thessalonice subscribit contra Athanasium. 593.b  
**H**ermippus martyr Nicomedia cum socijs. 52.b  
**H**ermolaus medicus martyr Nicomedia cum socijs. ibid.  
**H**ermocrates martyr Nicomedia cum socijs. ibid.  
**H**ermogenes Episcopus Cesareæ Cappadociae perperam ponitur interfuisse Niceno Concilio. 265.d  
**H**ermogenes Præfectus Aegypti successor Mennæ. 22.e  
**H**ermogenes cruciat Mennam. 23.a.b. ad Christum conuertitur. 23.b.c. eius martyrium. ibid.c  
**H**ermogenes Dux, persecutor, fautor Macedonij, quid Constantinopoli aduersus Paulum. 507.e. idem a Catholica plebe occisus. ibid.  
**H**ermon Episcopus Hierosolym. moritur. 90.d  
**H**erois martyr in Armenia cū socijs sub Maximino Imp. 53.a

**H**erpilio cum collegis missus a Constantino Legatus. 342.e  
**H**esychius confessor laudatus a Petro Alexandrino. 13.e. idemq. martyr. 47.c  
**H**esychius interpres diuinæ scripturæ. 14.a  
**H**esychius Episcopus confessor. 14.a  
**H**esychius cum socijs martyr in Armenia. 52.a  
**H**esychius ab Arianiis missus Romam. 466.a.b.c.d. 467.a  
**H**esychius Castrensis cum Musariano Præfectus Concilio Sardicensi. 528.d

## H I

**H**ieremias martyr in Palestina. 24.d  
**H**ieronimi Rubei historici cum auctore controuersa. 452.c.d  
**S.** Hieronimi Chronicon vsque ad Valentinianum iterū Constantinopolim. 316.a  
**H**ieronimi labor in ordinando Eusebij Chronico. 316.b.c.d. auxit illud. 317.c.d  
**H**ieronimi Chronicon interdum inuersum. 574.c  
**H**ieronimi sententia de lapsu Episcoporum Ariminensis Concilij declaratur. 695.e. 696.a  
**H**ieronimi locus de Acacio & Apollinari interpretatus. 725.a.b  
**S.** Hieronymus memoria lapsus ponens Siluestrum pro Melchiae. 97.e  
**H**ieronimus trāstulit potius, quam scripsit vitā Antonij. 686.e  
**H**ierosolyma noua extructa a Constantino. 327.d  
**H**ierosolyma a Constantino expurgata, & sacris edificijs exornata. 325.d.e. 326. 327. 328.  
**H**ierosolymam frequens peregrinatio. 336.e  
**H**ierosolymam ad Encæniam vocantur Tyro Episcopi. 408.e. 409.a  
**H**ierosolymis templum Resurrectionis erigitur. 326.d. 327.  
**H**ierosolymis erecta sex templa a Constantino. 329.d  
**H**ierosolymis Crux inuenta. 329.d.e. 330.a.b  
**H**ierosolymis ingens prodigium visum de apparitione signi S. Crucis. 595.a. quid portenderit. ibid.c  
**H**ierosolymorum Episcoporum successio. 90.d. 388.b. 580.d  
**H**ierosolymitana Ecclesia subdita Casariensi. 296.d.e  
**H**ierosolymitana Ecclesia dicta mater omnium. 297.a  
**H**ierosolymitana Ecclesia agitata turbibus. 581.b.c  
**H**ierosolymitana Ecclesia priuilegia cognita in Niceno Concilio. 296.c.d. quænam sint illa. ibid.e. 297.a.b  
**H**ierosolymitani templi descriptio edificati a Constantino. 327.d.e  
**H**ierosolymitani templi Encæniam decernuntur. 408.e. 409.a. quando facta, & a quibus. ibid.b.c. Muciano Præfecto opus iniunctum. 409.b  
**H**ierosolymitani Concilij synodica. 411.e. 412.a. probat confessionem Arii. 412.c.d. nullius fidei Concilium habitum, idemq. cum Tyrio existimatum, ibiq. vox Consubstantialitatis silentio præterita. 412.d.e. quoru causa ibi tractata. 413.c  
**H**ierosolymitanum Concilium in dedicatione templi. 408.e. 409.a. Episcopi ex quibus locis precati. ibid.b.c. quid illic actum. 409.d.e. 410.a.b. cur ab Eusebio Casariensi adeo laudata Synodus illa. 410.b.c. Arius & Ariani in illa Synodo recepti. ibid.d.e  
**H**ierosolymitanum Concilium sub Athanasio. 568.a.b. eius epistola Synodalis de Athanasio. 568.b.c. nomina Episcoporum, qui illic interfuerunt. ibid.d  
**H**ierusalem patria omnium Christianorum. 24.e  
**H**ilarion Abbas visitat Episcopos exules in Aegypto. 630.d.e  
**H**ilarion Abbas celebrat diem natalem S. Antonij. 686.d  
**H**ilarion curat filios Aristaneta. 728.c.d.e. 729.a  
**H**ilarionis ætas & professio. 639.e  
**H**ilarij Episcopi Piclaniensis instituti ratio in probando Concilio Sardicensi fidem. 545.a.b  
**H**ilarij Episcopi exilij tempus. 614.d.e  
**H**ilarij Episcopi inuectiua in Constantium de exilio Episcoporum. 615.c.d.e  
Hilarij

**Hilarij** petitioni in quo indulgit Constantius. 627.d.e  
**Hilarij** Episcopi Pictaviensis exilium ex Concilio Biterrensi. 654.b.c.d  
**Hilarij** Episcopi tempus exilij. 654.c.d.e  
**Hilarij** studium pro Episcopis Galliarum. 658.a.b.c  
**Hilarij** scientia de dogmatibus Ecclesiasticis infusa potius quam acquisita. 655.e.656.a  
**Hilarij** consilium de admonendo Gallie Episcopos ante Synodum Ariminensem. 684.b.c  
**Hilarij** libelli dati ad Constantium. 714.b.c.d  
**Hilarij** mira in dicendo libertas. 716.a.b.c.d  
**Hilario** cur non illata est, sicut alijs, & cum alijs molestia ab Arianis. 627.b.c  
**Hilario** redeunti Romam S. Martinus festinavit occurrere. 717.b  
**S. Hilarius** Episcopus dat libellum Constantio pro persecutione sedanda. 624.e.625.a.d.e  
**Hilarius** quando creatus Episcopus Pictaviensis. 625.a  
**Hilarius** magnopere laudatus a S. Hieronymo. 625.a.b  
**Hilarius** coniugatus electus Episcopus. 625.b  
**Hilarius** interdum stylym depressit de industria. 625.c  
**Hilarius** in Phrygia relegatus. 656.a  
**Hilarius** haud nactus legitimum formulam fidei Sirmienfis. 662.d.663.b  
**Hilarius** Catholicas eas putavit assertiones, in quibus nomen Substantie esset expressum. 671.e  
**Hilarius** praeconet Gallos, ne decipiantur ab Arianis in Synodo. 683.c  
**Hilarius** quando scripsit librum de Synodis. 683.d.e  
**Hilarius** fuit Semiarianis contra Arianos. 684.d.e. quo consilio fecerit. ibid. & 685.  
**Hilarius** quid ad Orientales. 685.a.b  
**Hilarius** Episcopus Pictaviensis compellitur ire ad Concilium Seleuciense. 699.d. quid ibi ipse. 700.b.c  
**Hilarius** in Concilio Seleucia cum Aegypti Episcopis tantum communicat. 700.b  
**Hilarius** quid in Concilio Constantinopolitano cum Constantio. 714.a.b.c.715.  
**Hilarius** ex insperato relaxatur exilio. 717.a  
**Hilarius** redit in Occidentem. 717.a.d  
**Hilarius** persecutor Alexandria. 501.b  
**Hilarius** Comes Syriani contra Athanasium in Aegypto. 603.a.b.630.b  
**Hilarius** diaconus Romanae Ecclesiae Legatus a Liberio missus ad Constantium. 598.b  
**Hilarius** diaconus nolens subscribit contra Athanasium, exulat post verbera. 612.c.d. eius mira constantia in verberibus ferendis. ibid.c.d  
**Himerius** professor Athenis sub Constantio. 605.a  
**Hippocentaurus** visus Antonio. 509.e.510.a  
**Hippolytus** damnatus in Concilio Romano. 246.e  
**Hispanus** nomine Aegyptius auctor salutis Constantini. 218.e.219.a. quis hic fuerit. ibid.a.b  
**Historia** vera ne vel falsa sit, ex temporis ratione cognoscitur. 4.a  
**Historia** Eusebij duplex. 316.e.317.a  
**Historia** de Meletianis ab Epiphano recitata respuitur. 12.e.13.a.b.c.45.c.d.e  
**Historia** de rebus Arij licet nota, tamen perplexa. 348.e  
**Historiam** ex panegyricis intexere periculum esse. 3.a  
**Historici** negantes necem Crispi & Faustae hallucinati sunt. 214.b.c  
**Historici** Latini assertores necis Crispi. 214.d.e

H O

**Homerita** a Theophilo conuersi dicuntur. 601.e  
**Homicidium** apud Gentiles quomodo expicitur. 218.b.c  
**Homines** permixti alia specie animalium saepe visi. 519.a.b

**Homousion** & **Homousion** deleri placuit Arianis in Concilio Ariminensi. 662.e.663.a  
**Homousion**, vox in Niceno Concilio inuenta ad perfectam destructionem haeresis Arianae. 275.d.276.a.b.c. vox haud noua, sed a Patribus usurpata. 276.c. testantibus etiam Ethnicis id semper in Ecclesia creditum. ibid.d  
**Homuncionis** & haeresis. 661.e  
**Honor** praestatus sacerdotibus ab Imperatoribus. 260.e.261.a  
**Hormisdas** Rex Persarum. 32.e  
**Hormisdas** Episcopus in Perside martyr sub Sapore. 519.a  
**Hospitalitas** Thebanorum Christianorum frequentissima. 144.d.e.145.a.b  
**Hospitium** & hospites Athanasij Romae. 469.e

H V

**Humano** sanguine solitam curari lepram. 221.e  
**Hunni** quando irruerunt in Gallias. 524.e

H Y

**Hymnum** in Bacchi laudem quod cani audierint, Apollinares excommunicantur a Theodoto Episcopo Laodicensi. 563.c.d  
**Hymnus** Glorificationis auctus a Niceno Concilio. 205.b.c.d. 306.a.b.c  
**Hyppatia** virgo doctissima. 22.e

I A

**Iacobi** Persae martyrium sub Sapore. 318.d  
**Iacobi** Nisibitae res gestae aduersus ingruentes Persas. 459.e.460.a.b  
**Iacobi** Episcopi Nisibitae obitus & sepultura. 461.e. eius scripta. ibid.e. & 462.a  
**Iacobus** Episcopus Nisibis interfuit Niceno Concilio. 263.d  
**Iacobus** Episcopus Nisibis pugnat cum Alexandro Episcopo Constantinopolitano aduersus Arium. 426.a.b  
**Iacobus** Episcopus Nisibis defendit ciuitatem ab exercitu Persarum. 460.d.e.461.a  
**Iacobus** Episcopus Nisibitae interfuit Concilio Antiocheno. 488.a.b. pugnae eius pro fide Nicena. ibid.b.c  
**Iacobus** Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 519.a  
**Iacobus** Marchio Badeni martyr nostri temporis. 471.e.472.a  
**Iamblicus** philosophus idemq. Magus quid in balneis Gadaresibus. 353.e.354.a  
**Ianuarius** Episcopus in Africa Catholicus sub Constantio. 154.a  
**Ianuarius** Episcopus Beneuentanus an missus sit Legatus ad Concilium Sardicense. 527.e.528.a

I B

**Iberi** conuersi ad fidem per feminam Christianam. 350.a.b.c.351  
**Iberi** populi quinam. 351.b  
**Iberorum** legatio ad Constantinum pro ministris Ecclesiae accipiendis. 351.a.b  
**Iberorum** Rex a Deo iuste punitur densitate caliginis. 350.d  
**idem** dictus nomine Bacurius. 351.e

I D

**Idola** exposita derisioni a Constantino. 338.a.339.d.e  
**Idolorum** quaedam templa a Constantino spoliata. 337.e.338.a  
**Idolorum** per Constantinum patefactae turpitudines. 338.b.c  
**Idolorum** cultura a Constantino sublata. 340.c.d. a Valentiano omnino ablata. ibid.d.e  
**Idolorum** sacra turpia a Constantino sublata. 340.e  
**Idole**

**Idolorum** sacra a Constantio reuicta. 496.c  
**Idolum** Pan a Constantino sublatum. 339.b.c  
**Idololatria** per Maximinum restituta & aucta. 20.e. iterum. 59.a.b  
**Idololatria** a Constantino compressa. 325.b.c  
**Idololatria** debellata virtute Crucis. 360.c.d  
**Idololatria** pessundatio sub Constantino. 172.c.d.e  
**Idololatria** restitutor Arius. 281.d.e  
**Idololatriam** penitus conuellendam esse persuadere conatus est Iulius Maternus Imperatoribus Christianis. 453.d.e. 454.a.b  
**Idololatria** a Constantio exagitata. 496.b

I E

**Ei** iuni tantum offerant sacrificia. 302.c  
**Iesu** nomine Iosephus Iudaeus multa operatur miracula. 355.b.c.d.e

I G

**Ignis** pœna aperto ore, cito consummatur martyrium. 151.d

I L

**Alium** deligitur a Constantino in nouam ciuitatem erigendam. 250.a.b

I M

**Imagines** Marci & Pij Imperatorum Constantinus formauit. 80.c  
**Imagines** Petri & Pauli ostensa Constantino. 223.a.b  
**Imagines** Christi & Apostolorum Petri & Pauli simul solite pingi. 323.a.b  
**Imagines** Angelorum argenteae in basilica Lateranensi. 231.b  
**Imagines** Constantini a Maxentio deiecta. 65.e  
**Imagines** Constantini Christi Cruce decorae. 313.c.d.e  
**Imagines** Constantini emulati sunt alij Imperatores. 313.d.e  
**Imagines** Constantini representantes ipsum calum aspicientem. 314.a  
**Imagines** Constantini representantes eum precantem expansis manibus Deum. 314.a  
**Imagines** suas noluit Constantinus affigi templis idolorum. 314.a.b. vetuit edicto. 341.d.e  
**Imagines** pie a Constantino compositae. 248.a  
**Imagines** sacrae in basilicis Iulij Papae. 587.c  
**Imagines** Imperatorum quo modo exposcerentur veneranda. 555.e.556.a  
**Imaginibus** argenteis exornatum baptisterium Constantini. 228.b.c  
**Imaginibus** sacris ornata templa a Constantino Hierosolymis erecta. 328.c  
**Imaginibus** sacris Siluester ornat Vrbs ecclesiarum. 413.e  
**Imago** Constantini cum dracone superato pingi solita. 240.a  
**Imago** Aquileiae posita de Constantini Imperio. 3.b  
**Imago** Constantini lapidatur ab Aegyptijs. 255.a.b  
**Imago** Constantini cum Labaro & serpente compresso. 313.d  
**Imago** clypei Constantini Christi nomine insigniti. 313.e  
**Imago** Constantini velata & instar aurigae in nummis cusa. 437.b.c.d  
**Imago** Dei a Senatu erecta tempore Constantini. 80.d.e.81.a  
**Imago** S. Siluestri cum dracone cur effingi solita. 240.a.b  
**Imago** S. Nicolai. 345.a  
**Imperatores** reuerunt Christianos relinquere bona sua Ecclesijs. 33.d  
**Imperatores** Christiani nonnulli dicti Pontifices Maximi. 87.a.b.c. cum id cessauit. 88.c. immunes tamen a sacris Gentilium. 88.e.89.a  
**Imperatores** legem Papiam decurtantes. 200.b.c.291.a.292

**Imperatores** veriti nimium ditare Ecclesias, eis relinquendi bona ademerunt facultatem. 208.e  
**Imperatores** Christiani abstinerunt a donis templorum. 232.d.e  
**Imperatores** Ethnicum cum Constantino collati quales esse solent. 248.b.c.d  
**Imperatores** quomodo ad se venientes excipere debeant Episcopos. 260.e.261.a  
**Imperatoris** partes in Synodo quae esse debeant. 277.b.c  
**Imperatorum** sepulchra templa Apostolorum. 431.d.e  
**Iudeos** non afficiendos molestia aliqua. 431.e  
**Imperatores** sepeliri soliti in atrio basilicae Apostolorum. 438.a.b. ob id ianitores Piscatorum dicti. ibid.  
**Imperatores** Christiani cur non omnes eodem modo felices. 447.b.c  
**Imperij** Romani diuisio facta a Constantino in filios. 446.b.c. 468.d  
**Imperium** Romanum a Constantino diuisum filiis. 419.e. 420.a

I N

**Incantatores** Constantinus lege damnauit. 308.d  
**Indi** Legatos miserunt ad Constantinum. 314.c  
**Indorum** nonnulli ad fidem perducti per Frumentium & Aedesum. 349.b.c  
**Indictio** Synodi Sardicensis. 523.d.e  
**Indictionum** origo male probata. 89.b.c.d.90.a.b  
**Indulgentia** Constantini de Donatistis, eos ab exilio relaxando. 204.e.205.a  
**Indulgentiam** Constantinus dat ob partum Crispi & Helene. 211.d.e  
**Ingenitos** duos affirmare Catholicos calumnia fuit Arianorum. 175.d.e  
**Ingentij** Acta. 112.e  
**Ingentij** Decurionis crimen falsi causam dedit limitandi privilegij Decurionum. 113.d.e  
**Ingentius** scriba tortus in causa Felicis Episcopi Aptungitani. 111.b.c. subornatus hic a Donatistis contra Felicem. 111.e  
**Ingentius** mitti iussus a Constantino ad iudicium Arelatense. 113.a.b  
**Inscriptio** de victoria Constantini. 81.a  
**Inscriptio** de tributo ubique per Constantinum remisso. 85.a  
**Inscriptio** Arcus Constantini. 78.b  
**Inscriptio** tituli Crucis in Vrbe collocata. 79.b  
**Inscriptio** titulorum Pont. Max. Christianorum Imp. 87.88  
**Inscriptionis** vultus pena sublata a Constantino. 137.e.138.a  
**Inuentio** S. Crucis. 330.b.c.d. quae tunc miracula accidere. 331.a.b.c. eius historia. 332.d

I O

**Ioannis** Baptistae reliquiae datae a Leontio Gregorio Episcopo maioris Armeniae. 54.d  
**Ioannis** Baptistae imago argentea in baptisterio Constantini. 228.d  
**Ioannis** signiferi Meletianorum poenitentia. 392.a.d. eius litterae ad Constantinum, Constantini litterae ad eum. ibid. vocatur a Constantino. ibid.  
**Ioannes** Episcopus Meletianus laudatus ab Epiphano. 320.d. subrogatus in locum Meletij. 321.c.d  
**Ioannes** Episcopus Meletianus profectus Constantinopolim ab Eusebianis persuadetur resilire ab Athanasio. 393.b  
**Ioannes** Episcopus Meletianorum nouas contra Athanasium calumnias struit. 393.b.394.b  
**Ioannes** princeps Meletianorum damnatur exilio. 418.b.c  
**Ioannes** Aegyptius caecus magnae memoriae vir. 36.d.e  
**Ioannes** Episcopus in Perside interfuit Niceno Concilio. 314.e  
**Ioannes**

*Ioannes Episcopus martyr in Perside sub Sapore.* 518.d.e  
*Ioannes aliter Episcopus martyr in Perside sub Sapore.* 519.a  
*Ioannes presbyter Nicomediensis auctor Actorum S. Basilii Episcopi.* 135.e  
*Ioannes Chrysostomus ex canone Concilij Antiocheni patitur pressuram.* 488.e.489.a  
*Ioannes & Paulus aulici Constantiæ filii Constantini.* 384.a  
*Ionas cum Barachisio martyr in Perside sub Sapore.* 519.d  
*Ioseph Comes hospes Christianorum Catholicorum sub Constantino.* 352.d.e  
*Iosepho Iudæo sæpe Christus apparet, & ut credat admonet.* 354.e.355.356  
*Iosephus Iudæus factus Christianus Comitatus honore donatus a Constantino.* 352.a  
*Iosephus Iudæus male habitus a suis.* 355.e.356.a  
*Iosephus Apostolatus munere insignitus.* 352.a.b.c.355.e  
*Iosephus ab aquis diuina ope liberatus ad Constantinum se contulit.* 356.a.b  
*Iosephus ex Iudæo Christianus ædificat ecclesias in Palæstina.* 356.d.e  
*Iosephus adhuc Iudæus in nomine Christi miracula operatur.* 356.b.c.d.e  
*Iosephus Scaliger erroris arguitur de origine Indictionum.* 90.a.b  
*Iosephus Comes hospes S. Eusebii Episcopi Vercellensis exulis.* 650.a  
*Iouiniani heretici ex monachis.* 366.b

## I R

*Irenæus presbyter Legatus Athanasij ad Episcopos pro subscriptione.* 570.a

## I S

*Isaac Episcopus martyr in Perside sub Sapore.* 519.a  
*Isachar falso assertus Pontifex Iudæorum.* 133.c  
*Isacius martyr cum socijs Alexandria sub Maximino.* 47.c  
*Ischyas martyr in Aegypto sub Maximino.* 47.d  
*Ischyas pseudoclericus depositus in Synodo Alexandrina sub Legato Osio.* 197.a  
*Ischyas mentitus clericus agit presbyterum.* 357.e.d  
*Ischyas contra Athanasium accusationes instituit, suadentibus Meletianis.* 385.e  
*Ischyas penitentiam agit de falsa in Athanasium accusatione.* 385.e.386.a  
*Ischyas litteris veniam petit ab Athanasio.* 386.a.b  
*Ischyas accusator Athanasij in Concilio Tyri.* 398.e.400.d.  
*e. qualis hic semper.* 401.e.402.a.405.c.d  
*Ischyas ob præmium calumniarum eligitur in Episcopum, ædificata illi ecclesia ab Imperatore.* 408.b.c.d  
*Isidori narratio de Osio & Gregorio Episcopo Eliberino refellitur.* 666.d.e.667.a.b  
*Isidorus Mercator mendaciorum contextor arguitur.* 428.e.429.a.b  
*Isidorus monachus vidit Antonium.* 46.e  
*Isidorus comes Athanasij Romam.* 469.d  
*Ision Meletianus Legatus cum collegis ad Constantinum Imperatorem.* 366.d. damnatur a Constantino. 367.c

## I V

*Iudas Crucis propalator redditus Christianus.* 332.d  
*Iudas Patriarcha Iudæorum successor Hellel.* 353.b. eius res turpiter gestæ. ibid.  
*Iudæi a Constantino lege cobibiti.* 132.b.c.134.c.d  
*Iudæi liuore tabescentes insaniunt in Christianos.* 132.c.d. 134.c.d

*Iudæi a Constantino auriculis amputati ob seditionem.* 132.d  
*Iudæi vetiti ducere feminas Christianas in uxorem.* 468.d  
*Iudæi occasione facinoris in Iosephum admissi Constantini rescripto coercentur.* 356.c  
*Iudæi magicis prestigijs impedire conantur Iosephi studium in erigendis ecclesijs.* 356.d.e  
*Iudæi & Gentiles in Catholicos Christianos Alexandrinos armati.* 498.c.d.e  
*Iudæi in Palæstina tumultuantes compressi sunt a Gallo Cesare.* 597.e  
*Iudæi a Theophilo instituti ad fidem.* 601.a.b.602  
*Iudæis inherere nefandum.* 287.c.d  
*Iudæorum disputatio Romæ cum Siluestro cuius fidei sit.* 132.d.e.133.a  
*Iudæorum magistratus sub Constantino, Patriarchæ, Apostoli, & alij.* 352.b  
*Iudaico more Pascha celebrantes in Nicæno Concilio correcti.* 286.b.c  
*Iudices dati in causa Cæciliani.* 96.b.e.97.a  
*Iudices cognitores quid agant in Synodis.* 277.c.d  
*Iudices sæculares abstinere debent a causis Episcoporum.* 625.e.627.d.e  
*Iudices cognitores præfecti a Constantio Synodo Sirmiensis.* 661.a  
*Iudicium Episcoporum quale esse debet ex sententia Constantini.* 99.a  
*Iudicium Episcoporum delatum ad tribunal Proconsulis ex culpa Donatistarum.* 112.c  
*Iudicium Ecclesiasticum ab Episcopis tractandum sanciuit Constantinus.* 115.b.c. numquam esse infrigendum. ibid.  
*Iudicium tertium Constantini post Arelatense Concilium in causa Cæciliani.* 152.d.e.153.a  
*Iudicium seculare Ariani interpellant aduersus Episcopos.* 267.d.e  
*Iudicium Episcoporum ratum firmumque esse debere Constantinus constituit occasione S. Nicolai.* 346.a.b.c.d  
*Iuliana virgo filia Africani martyr Nicomediæ sub Maximino.* 52.b  
*Iuliani Apostatæ calumnia in Constantinum de magistratibus collatis in barbaros.* 439.b.c  
*Iuliani Apostatæ calumnia in Constantinum, quod delictis deditus esset.* 439.d.e. carpit comam Constantini. 440.a.b. sed calumiose. d.e  
*Iuliani filij Constantij et.æ.* 445.a.b  
*Iuliani Apostatæ educatio.* 447.c.d.e. & eruditio. d.e. magister primus Mardonius. d. adhibita illi custodia, ne defleteret a Christiana pietate. 447.e  
*Iuliani cura commissa Eusebio Nicomediensi.* 448.a  
*Iuliani ætas tempore clericatus suscepti.* 520.d  
*Iuliani dona oblata martyri respuuntur.* 521.a.b.c  
*Iuliani oblatio instar Caim.* 521.c  
*Iuliani magistri Ethnici Mardonius & Maximus.* ibid.d.e  
*Iuliani secretior causa proficiscendi Athenas.* 604.e  
*Iuliani coniux Helena vexata ab Eusebia Augusta.* 659.a  
*Iuliani coniux Romæ sepulta.* 725.d  
*Iuliani epistola ad Iulianum auunculum.* 728.b  
*Iuliano imperare incipienti quæ visiones apparuerunt.* 726.c.d.e  
*Iuliano quæ in Illyrico apparuerunt prodigia.* 727.e  
*Iulianus Apostata quomodo canem mutauit in bircum.* 440.e  
*Iulianus cum Gallo fratre liberatus a cæde.* 447.a.b  
*Iulianus cum fratre Gallo iniatur clericatu.* 520.d  
*Iulianus ædificat templum Mamanti martyri.* 521.f  
*Iulianus Apostata imbutus Ethnicismo a philosopho Gentili.* 521.d  
*Iulianus coluit Iamblicum philosophum.* 522.b  
*Iulianus ad discendum pernici ingenio.* 522.c  
*Iulianus*

*Iulianus adhuc adolescens desciiuit occulte a fide.* 522.b.c  
*Iulianus Apostata totus in captandis responsis de futuro, quod ambiebat, Imperio.* 576.e.577  
*Iulianus signo Crucis abegit dæmonem.* 577.a  
*Iulianus semper versatur cum Magis.* 577.a.b.d.e  
*Iulianus studiosissimus Iamblici.* 577.c.d  
*Iuliani plures apostasæ.* 577.e  
*Iulianus se confert ad Constantinum.* 604.a.b. quas passus accusationes. ibid.b  
*Iulianus Athenas venit.* 604.c. de Iuliano quid auguratur Gregorius Nazianzenus. 604.d  
*Iulianus iniuriatus Eleusinijs sacris inter Eumolpidas relatus.* 604.e  
*Iulianus creatur Cæsar a Constantio.* 627.e.628.a  
*Iulianus in Gallia sauet Catholicis.* 628.b.c  
*Iulianus in Gallia occulte supplicabat Mercurio.* 629.b  
*Iulianus in Gallijs fauit Hilario Episcopo Pictauiensi.* 628.b.c.654.c.d  
*Iulianus redarguit Marinum inopportuno tempore missionem petentem.* 658.e.659.a  
*Iulianus ab exercitu acclamatus Augustus.* 680.b  
*Iulianus Cæsar in Gallijs exercet magiam.* 687.c.d  
*Iulianus fouebat magos, quos dicebat philosophos.* 687.b  
*Iulianus acclamatur Imperator.* 725.c.d.e  
*Iulianus quousque simulauit se Christianum.* 726.a.b.c  
*Iulianus festa celebrat cum Christianis.* 726.b.c  
*Iulianus quid a Genio accepit.* 726.c  
*Iulianus palam cepit deos colere.* 727.a  
*Iulianus patitur insidias a Constantio.* 727.b.c  
*Iulianus apud Constantinum se excusat.* 727.e.728.a  
*Iulianus martyr cum socijs sub Maximino.* 30.d  
*Iulianus martyr cum Basilijâ.* 41.a.b  
*Iulianus martyr cum Macrobio sub Licinio.* 151.c  
*Iulij Papæ querela de electione Gregorij in locum Athanasij.* 485.b.c  
*Iulij Papæ exhortatio ad Eusebianos.* 504.c.d  
*Iulij litteræ plures ad Eusebianos.* 504.e  
*Iulij Papæ litteræ ad Ecclesiam Alexandrinam.* 559.e.560.  
*Iulij Romani Pontificis obitus.* 586.d.e. falso illi adscribitur exilium. 586.e.587.a.b  
*Iulij Papæ basilicæ ornata sacris imaginibus.* 587.c  
*Iulij res gestæ.* 587.c  
*Iulij nomine epistola falsæ vulgata.* 587.d.e.588.a.b  
*Iulius Papa succedit Marco in sede Pontificia.* 430.b.c  
*Iulius Papa Synodum Romæ habet centum & sexdecim Episcoporum.* 451.b  
*Iulius Papa etiam confirmat Nicænam Synodum.* 451.d  
*Iulius Papa recipit Legatos ab Eusebianis & ab Alexandrinis missos.* 463.c.d.e. quid cum eis gestu. 466.a.b.c.d. quid tantum Ariani indulerit. e.467.a.b  
*Iulius Papa contra Athanasium tentatur ab Ariani.* 463.d.e  
*Iulius Papa vocat Eusebianos Romam ad Synodum.* 469.a.b  
*Iulius Papa Legatos mittit in Orientem.* 469.b  
*Iulius Papa cognoscit causam Athanasij in Concilio Romano.* 492.e.493.a  
*Iulius Papa Athanasium Romæ absoluit in Synodo.* 492.e.493.a  
*Iulius Papa cognoscit causam Marcelli Romæ.* 493.e.494.a  
*Iulius Papa contemptui habetur ab Eusebianis.* 495.d.e  
*Iulius Papa recipit profugos Episcopos ab Aegypto.* 502.e.503  
*Iulius Papa quid cum recepit litteras ab Eusebianis.* 503.d.e  
*Iulius Papa quid rescribat ad Eusebianos.* 503.d.e  
*Iulius Papa cur mitius agat cum Eusebianis.* 504.e.505.a  
*Iulius Papa frequenter habet Synodos Episcoporum.* 505.a  
*Iulius Papa legationem Gregorij Ariani Episcopi Alexan-*

*drini non admisit.* 506.a  
*Iulius Romanus Pontifex recipit Episcopos exules, & pro eorum restitutione laborat.* 508.b.c  
*Iulius quando scripsit litteras pro exulibus Episcopis.* 508.b.c  
*Iulius Papa respuit Arianorum confessionem quartam Antiochia editam.* 515.d  
*Iulius Papa pro Athanasio ad Constantem scribit.* 523.b  
*Iulius Legatos mittit ad Constantem pro Synodo indicenda.* 523.b  
*Iulius Papa agit apud Constantem pro indictione Concilij Sardinensis.* 523.d.e  
*Iulius conuocat Episcopos ad Synodum Sardinensem.* 523.e  
*Iulius Papa per Legatos interfuit Concilio Sardinensi.* 527.e.528.a  
*Iulius Papa accipit litteras ex Synodo Sardinensi.* 530.e.531.a  
*Iulius Papa excommunicatus ab Ariani in Concilio Philippis habito.* 543.c  
*Iulius Papa recipit Athanasium, & litteris eius reditum comitatur.* 559.e.560.a  
*Iulius Papa prædicat laudes Athanasij.* 560.b  
*Iulius Papa recipit libellum penitentiae Vrsacij, & Valentis.* 569.e.570  
*Iulius Papa fecit basilicas duas.* 587.c  
*Iulius Papa ubi sepultus, & sedes eius quamdiu vacauit.* 588.d  
*Iulius socius Arii quid cum alijs ad Alexandrum.* 177.c  
*Iulius diaconus Rom. sub Siluestro.* 247.d  
*Iulius Episcopus Mediolanensis interfuit Romano Concilio.* 452.b.453.b.c  
*Iulius Firmicus Maternus Episcopus Mediolanensis.* 453.c.d  
*Iulij Materni studium pietatis.* 453.d.e. aduersus idola. 454.a.b.c  
*Iulius Sanctiorius Cardinalis propugnator causæ Felicis.* 674.e.675.a  
*Iuramentum militare Christianorum.* 578.c  
*Iusti cur sinantur sic affligi.* 631.e.632.a  
*Iustina martyr Nicomediæ cum Cypriano.* 52.b  
*Iustinus Imperator illusus a Mago per frenum Constantini liberatur.* 333.d  
*Iuuenicus Hispanus clarus sub Constantino.* 445.e

## L A

**L***Abari forma qualis.* 69.b.c.d.e  
*Labari antiquitas.* 71.b.c.d  
*Labarum ornatur Crucis signo a Constantino.* 69.a.b.c  
*Labarum non unum, sed plura esse solita in exercitu.* 70.d  
*Labarum an idem quod cantabrum.* 71.d.e  
*Labarum in quo differat a cantabro.* 71.e.72.a  
*Labarum vnde dictum.* 72.a.b  
*Labarum quomodo a labore.* 72.a.b  
*Labarum a Græcis Laborum nominatum esse.* 72.c  
*Labarum gestando præpositi quinquaginta viri.* 72.d  
*Labarum Cruce insignitum liberat illud gestantes.* 160.e  
*Labarum contra Labarum progressum ad prælium.* 590.b.c  
*Labarorum veterum forma.* 70.c.d  
*Labarorum præpositi quinam.* 72.c  
*Lactantij textus deprauatus.* 135.c.d. ab auctore restitutus. ibid.e  
*Lactantij scripta quæ & qualia.* 152.b  
*Lactantij scripta cur recensita inter apocrypha.* 152.c. obitus eius.c.d  
*Lactantio Christiano rhetori datur Crispus Cæsar imbuendus.* 131.c  
*Lactantius professor rhetoricæ Nicomediæ.* 37.d  
*Lactantius quando scripsit librum ad Constantinum Imperatorem.* 135.a.b.c.152.a.b  
*Lactan-*



Lactantius vaticinatur scriptis suis Licinij cladem. 152.a.b  
 Lactantius ob imperitiam diuinæ Scripturæ in deformes errores lapsus. 152.c  
 Laici quidam monachi sacrificare præsumentes. 735.e.736.a  
 Laicus postulatus Episcopus probandus diu ante. 539.d  
 Lampades præcedere solere Imperatores. 235.a  
 Lampades accendere in signum latitiæ. 235.a  
 Lampadæ destruantur templi idolorum, & eriguntur ecclesiæ per Parthenium Episcopum. 442.d.e.443.a.b  
 Lancea Constantini Crucis figuram exprimens transmissa ad posteros Imperatores. 314.b  
 Lapides fundunt lacrymas tempore persecutionis. 20.a  
 Lapsi Fideles a Luciano reparantur ad confessionem. 49.a.b  
 Lapsi tempore persecutionis a Concilio Arelateni cohibiti sub disciplina. 122.d  
 Lapsi penitentes diuersis penitentijs affecti ab Episcopis. 151.e. 152.a  
 Lapsi sub Maximino redeuntes ad Ecclesiam. 126.c.d  
 Lapsi tempore persecutionis quomodo recepti sunt a Nicæno Concilio. 298.e.299.a  
 Lapsus diuersæ penitentiæ irrogatæ pro criminum diuersitate. 126.e.127.a.128.b  
 Lapsorum confusio tempore gloriæ Ecclesiæ. 126.c.d  
 Lapsorum ingens numerus in persecutione sub Licinio. 151.e  
 Lapsus miles iacturam fecit coronæ calitus missæ. 148.b.c  
 Largus cum Smaragdo martyr Romæ, quorum Acta martyrij haud sincera. 32.d.e.33.a  
 Latebra Athanasij in cisterna quando & quo modo contigerunt. 647.d.e.648.649.a.b  
 Lateranus deus quis. 84.d  
 Lateranenses ædes donatæ Melchiadi. 84.b.c.d.e  
 Lateranensis basilica a Constantino erecta, & donis aucta. 231.a.b.c  
 Latino sermone Constantinus orauit. 274.b  
 Latrina publicæ locus obitus Arii. 429.d.e.427.428  
 Latronianus conductor Sicilia. 116.e  
 Laurea mutata in diadema. 440.b.c  
 Laurea ex superstitione Gentilium. 440.b.c  
 Laurea militum insignitæ Christi nomine. 576.b.c  
 Laurea militum Christianorum imago. 576.c.d  
 Laurentio martyri basilicam erexit Constantinus. 242.e  
 Lauricius præsidet Concilio Seleuciensi. 699.d.e.700.a

## L E

Legati inuisunt Constantinum puerum. 3.e  
 Legati Siluestri Papæ in Concilio Arelateni. 118.e. omnes numero quatuor. ibid.  
 Legati Siluestri Papæ in Concilio Nicæno. 261.e.262.a  
 Legatos Apostolicos ad Synodos œcumenicas non minus tribus solere mitti a Romano Pontifice. 262.a.b  
 Legati missi a Sapore Rege ad Constantinum. 314.e  
 Legati missi a Blemijs ad Constantinum. 314.c  
 Legati missi ab Aethiopicis ad Constantinum. 314.c  
 Legati missi ab Indis ad Constantinum. 314.c  
 Legati Athanasij apud Constantinum. 366.d.e.367.a.b  
 Legati Eusebiani decernuntur in Concilio Tyri in Aegypti. 402.a.b. Legatorum nomina. ibid.  
 Legati ab Arianis Concilij Antiocheni ad Constantem Imperatorem. 486.c.d  
 Legati qui missi ab Arianis ex Concilio Antiocheno ad Constantem. 487.c.d  
 Legati Apostolici ab Arianis Antiochiæ dolose detenti. 492.d.e  
 Legati Apostolici Elpidius & Philoxenus ab Eusebiano dimissi redire Romam. 495.a  
 Legati qui ab Arianis ad Constantem missi. 506.c.d. 508.d

Legati Arianorum quid Mediolani apud Constantem. 516.a.b  
 Legati missi a Iulio ad Concilium Sardicense. 527.e.528.a. 531.b  
 Legati missi a Concilio Sardicensi ad Constantium qui fuerint. 547.d.e. quid passi. 548.c.d. 549.550  
 Legati ad Episcopos ab Athanasio missi, ut subscriptionem ipsorum acciperent. 571.a  
 Legati Magnentij qui missi sunt ad Constantium. ibid.c  
 Legati missi a Liberio conueniunt Constantium Arelate de cogendo Concilio. 592.d.e. quid ab illis expetierint Ariani Episcopi. 593.a.b  
 Legati a Liberio missi, Lucifer Episcopus, Pancratius presbyter Romanus, & Hilarius diaconus. 598.b.c.599.d  
 Legati Apostolicæ sedis detrectant venire ad Synodum Mediolanensem sub Constantio. 610.a.b  
 Legati Arianorum ad vocandum Eusebium Vercellensem ad Synodum. 610.b.c  
 Legati sedis Apostolicæ subscribere nolentes Mediolani contra Athanasium a Constantio male affecti. 612.b.c.d. exulant. ibid.  
 Legati ex Concilio Ariminesi detenti a Constantio. 692.a.b  
 Legati Orthodoxi a Concilio Ariminesi missi a Constantio in impietatem adducti. 693.d.e. 694. reuertentes exclusi a Synodo. 693.e  
 Legati ex Concilio Seleuciensi ad Constantium. 704.b.c  
 Legatos Apostolicos sedisse in sinistra parte constat. 273.c  
 Legatorum sententia quænam esset in Africana Ecclesia. 99.d.e  
 Legatorum nomina, qui missi sunt ad Iulium ab Arianis. 463.d  
 Legatio Constantij Clori ad Persas. 3.d  
 Legatio Romanorum ad Parthos. 3.e  
 Legatio Episcoporum in Africam ad concordandas res Donatistarum post Romanum Concilium. 99.d  
 Legatio Osij a Siluestro in Orientem. 186.c.d.e.197.b.c  
 Legatio missa a Constantino ad comprimendos tumultuantes populos. 342.e.343.a  
 Legatio Iberorum ad Constantinum pro ministris Ecclesiæ accipiendis. 351.a.b  
 Legatio Meletianorum ad Constantinum Imperatorem. 366.d  
 Legatio Macarij ad Constantinum pro Athanasio. 390.e  
 Legatio Arianorum in Occidentem ad Imperatores. 457.a  
 Legatio missa ad Iulium Papam a Concilio Alexandrino pro Athanasio. 463.e. quid Romæ actum. 466.a.b  
 Legatio Eusebianorum ad Iulium Papam. 463.c.d. quid Romæ actum. 466.a.b  
 Legatio Iulij Papæ in Orientem. 469.b  
 Legatio missa a Gregorio Ariano ad Iulium Papam. 506.a  
 Legatio ab Arianis ad Constantem. 506.c.d.508.d  
 Legatio ex Concilio Agrippinensi ad Urbem. 524.e  
 Legatio ex Concilio Sardicensi missa ad Constantium Imperatorem. 547.d.e  
 Legatio missa a Constante Imperatore ad Constantiū pro Concilio Sardicensi stabilitate. 549.b.c  
 Legatio missa a Constante in Africam ad vniendam scissam Ecclesiam. 551.e.552.a  
 Legatio Magnentij ad Constantem Imperatorem. 571.c.d  
 Legatio secunda a Liberio missa ad Constantium. 598.a.b. 599.d  
 Legatio quinque Episcoporum missa ab Athanasio ad Constantium. 603.c.d  
 Legatio missa a Liberio Papa ad Concilium Arimense. 688.d  
 Legatio Orthodoxorum ex Concilio Ariminesi ad Constantium. 691.d.e  
 Legatio Arianorum ad Constantium ex Concilio Ariminesi. 692.a

Legatio

Legatio Liberij exors blasphemæ Ariminenfis. 696.a.b.c  
 Legationis Tyriæ res gestæ in Aegypto per fas & nefas. 404.a.b.c.405.e.406.a.d.e.407.a.b.c  
 Legationes diuersarum gentium ad Constantinum. 314.c.d  
 Legationes ab Indis ad Constantinum. 419.e  
 Legationes duæ ab Arianis ad Constantem missæ. 508.c.d.e  
 Legationes aliæ ad Donatistas ab Imperatore per Leontium & Taurinum. 552.e  
 Leges Constantini pro subleuandis pauperibus. 131.d.e  
 Leges Constantini aduersus Iudæos. 132.b.c  
 Leges Constantini de manumissione. 157.a.b.c.d  
 Leges Constantini post deuictum Licinium pro Christiana religione. 167.e.168.169.a  
 Leges Constantini Reipublicæ valde proficue. 202.c  
 Leges Constantini aduersus res a Licinio Imperatore gestas. 213.e.214.a  
 Leges Constantini, cum adhuc esset in Albis. 229.a.b  
 Leges Constantini post baptismum, quarum altera vetuit idololatricam, altera inuisit ecclesias edificari. 237.e  
 Lege Constantij vetita sacrificia. 629.b  
 Lex Constantini, ne humiliores a potentioribus opprimantur. 90.e  
 Lex Constantini de abolitione pænæ inscriptionis. 137.e. 138.a  
 Lex Constantini de torquendis Decurionibus in crimine falsi unde orta. 113.d.e  
 Lex Constantini de iudicio Ecclesiastico tractando tantum ab Episcopis. 115.a.b  
 Lex Licinij, ne sacerdotes docerent feminas. 140.d  
 Lex Constantini, ne materfamilias trahatur ad iudicium, & cur hæc lex sancita fuerit. 156.e  
 Lex Constantini de puniendis delictis virorum clarissimorum. 161.d  
 Lex Constantini de cullei pænâ in parricidas. 190.a  
 Lex Constantini aduersus Aruspices. 198.a.b.c  
 Lex Constantini de clericorum immunitate. 198.c  
 Lex Constantini aduersus scribentes famosos libellos. 198.d  
 Lex Constantini pro calibatu. 200.a.b  
 Lex Papia a quibus Imperatoribus decurtata. 200.b.c.201. 202  
 Lex Constantini fauens testantibus. 202.c.d.e  
 Lex Constantini, ne debitores tormentis subijcerentur. 202.e. 203.a  
 Lex Constantini, ne Decurionum filij Curia obligati fierent clerici. 203.c.d  
 Lex Constantini aduersus raptos virginum. 204.a  
 Lex Constantini de sacrificando die Dominico. 207.d.e  
 Lex Constantini aduersus maleficos. 208.d  
 Lex Constantini, qua data est facultas Christianis relinquendi bona sua Ecclesiæ. 208.e  
 Lex Constantini de consulendis Aruspibus. 209.a.b.c.210  
 Lex Constantini pro pauperibus data. 211.c  
 Lex Constantini pro securitate Christianorum. 212.a.b  
 Lex Constantini, qua exemit Arfacem Regem a tributis. 264.a  
 Lex Constantini, qua vetuit Thalam Arii. 281.b.c  
 Lex Constantini aduersus auaritiâ magistratum. 345.c.d  
 Lex Constantini de iudicio Episcoporum non infirmo, lata occasione S. Nicolai. 346.a.b.c  
 Lex Constantini aduersus magistratus. 312.c.d  
 Lex Constantini de gladiatoribus. 312.e  
 Lex Constantini aduersus hereticos & schismaticos. 322.d.e. 323.b.c.d.e  
 Lex Constantini aduersus Nouatianos. 322.e.323.b.c  
 Lex Constantini, qua vetuit Gentium turpitudines. 339.e. 340.a  
 Lex Constantini, qua prohibuit sacrificia idolorum. 340.c  
 Lex Constantini aduersus turpitudines diuersas. 342.b

Lex Constantini de ijs qui clericatum lucri causa ambirent. 342.b.c.d  
 Lex Constantini de concubinato tollendo. 370.c  
 Lex Constantini aduersus auaritiâ Praefectorum. 388.d.e  
 Lex Constantini, qua vetuit ne cogerentur miserabiles personæ adire Imperatorem. 395.e  
 Lex Constantini de testamento militari. 395.e  
 Lex Constantini, ne Iudæi afficiantur molestia. 431.e  
 Lex, ne Iudæi Christianum mancipium possideant. 431.e. 432.a  
 Lex Constantij aduersus ambientes magistratus. 462.e.463.a  
 Lex Constantij aduersus famosos libellos. 463.a.b  
 Lex Constantij aduersus delatores. 463.b  
 Lex aduersus hereticos, ne priuilegijs concessis Ecclesiæ potiantur. 468.b  
 Lex aduersus adulteros. 468.c  
 Lex Constantij aduersus idololatrias. 496.c  
 Lex Constantij aduersus Sodomiticum scelus. 509.b  
 Lex Constantis de seruandis templis extra Urbem positis. 524.e  
 Lex, qua vetita sunt sacrificia Gentilium. 524.e.525.a  
 Lex Constantij aduersus demolitores sepulchrorum Gentilium. 564.e  
 Lex de clericorum immunitate lata à Constantio & Constante. 565.a  
 Lex aduersus raptos virginum. 565.a  
 Lex Constantij Imperatoris de clericorum immunitate. 597.b  
 Lex Constantij de non infligendis pænis debitoribus. 597.c  
 Lex Constantij, ne Iudices seculares iudicarent causas clericorum. 627.d.e  
 Lex Constantij aduersus Magos & Aruspices. 629.a.b  
 Lex Constantij de exemptione clericorum a collatione lustrali. 959.d  
 Lex Constantij de immunitate clericorum, & aliæ ab ipso confirmatæ. 676.a.b  
 Lex aduersus gladiatores. 680.b  
 Lex Constantij aduersus maleficos. 680.d  
 Lex Constantij aduersus magos. 687.b  
 Legio noua a Constantino scripta dicta est Constantiniana Daphnensis. 575.d  
 Lenonibus tributum impostum. 379.d  
 Leo diaconus Legatus cum alijs in Concilio Sardicensi. 539.b  
 Leonardus Iustinianus erroris arguitur de loco Dioscoros. 343.b  
 Leonas Comes præsidet Concilio Seleuciensi. 699.e.700. quid in Semiarianos. 702.c.d  
 Leonides martyr cum Ascla in Thebaide sub Maximino. 47.d  
 Leontius martyr cum socijs sub Maximino. 30.d  
 Leontius martyr cum socijs Nicopoli sub Licinio. 149.d  
 Leontius Episcopus Casareæ Cappadociæ ordinat Gregorium Episcopum maioris Armeniæ. 54.a  
 Leontius Episcopus Casareæ Cappadociæ ordinat Gregorium Episcopum. 54.c  
 Leontius Episcopus Casareæ Cappadociæ interfuit Nicæno Concilio. 264.a.b.c.d.265. baptizatus in via patrem Gregorij Nazianzeni. 264.c.d.e  
 Leontius Episcopus Tripolis quid ad Eusebiam Augustam de reuerentia exhibenda Episcopis. 260.e  
 Leontius castratus occasionem dat sancienti canonis contra castratos in Nicæno Concilio. 299.e  
 Leontius Praefectus missus in Africam ad coercendos Donatistas. 387.d  
 Leontius Episcopus Antiochenus Arianus. 477.b  
 Leontius substitutus in locum Stephani in sede Antiochena ab Arianis. 550.c  
 Leontius legatus in Africam ab Imperatore ad conciliandos Donatistas. 552.e.555.a  
 Leon-

Leontius Episcopus Antiochenus sinit Eustathianos quiete agere. 561.e  
 Leontius Episcopus Antiochenus Arianus moritur. 657.c  
 Leontius Praefectus Vrbi minister exilij Liberij. 617.a  
 Leontius Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 661.b  
 Lepra Constantini. 221.d.e.222.a  
 Lepra Constantini curatur. 223.e.224  
 Lepram solutam curari humano sanguine. 221.e

## L I

Libanius professor Athenis sub Constantio. 605.a  
 Libelli transmissi ab Anulino Constantino de causa Donatistarum. 95.e  
 Libelli accusationum oblatis Constantino ab Arianis, qui eos combussit. 267.d.e.268.a  
 Libelli famosi Constantij lege damnati. 463.a.b  
 Libelli ab Hilario dati Constantio. 714.b.c.d  
 Libelli Hilarij falsa inscriptio arguitur. 715.e.716  
 Libellos famosos scribentes lege damnat Constantinus. 198.d  
 Libellus precum Donatistarum ad Constantinum. 96.a.b  
 Libellus contestationis Catholicorum Episcoporum in Concilio Tyrio. 402.b.c.d  
 Libellus contestationis ab Episcopis Catholicis oblatus Dionysio Comiti. 403.a.b  
 Libellus contestationis Alexandri Episcopi Thessalonicensis ad Dionysium. 403.d  
 Libellus contestationis clericorum Alexandrinorum ad Legatos Tyrios. 405.a.b  
 Libellus clericorum Mareotis prouinciæ pro Athanasio ad Concilium Tyrium. 405.c.d.e  
 Libellus clericorum Mareotis datus Praefectis Aegypti. 406.b.c.d  
 Libellus Arij & Euzoij ad Constantinum. 411.b  
 Libellus penitentiae Valentis & Vrsacij. 569.e.570.a  
 Libellus contestationis Eusebij Episcopi Vercellensis ad Patrophilum. 651.d.e.652  
 Liber Euangelij ponebatur in medio confessus Synodalis. 273.c.d  
 Libros emendatos Constantinopolim mitti Constantinus ab Eusebio petit. 376.c.d  
 Librorum sacrorum catalogus scriptus in Nicæno Concilio. 302.a  
 Liberij Papæ Acta de curatione Constantini a lepra. 223.e.224  
 Liberij Papæ litteræ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 593.e.594.a  
 Liberij Papæ litteræ ad Constantium Imperatorem. 598.c.d.e.599.a  
 Liberij Papæ litteræ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 599.e.600.a.b  
 Liberij secundæ litteræ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 600.b.c  
 Liberij Papæ litteræ ad Episcopos confessores exules. 616.c.d.e  
 Liberij constantia in non subscribendo contra Athanasium. 617.b.c. quid cum Eusebio eunucho. 617.d.e.618.a.b  
 Liberij laudata constantia. 618.e.619.620  
 Liberij Papæ dialogus cum Constantio. 618.e.619.a  
 Liberij lapsus in Concilio Sirmiensi. 668.a  
 Liberij lapsus quo modo se habuerit. 668.b.c.d  
 Liberij epistola de damnatione Athanasij, & communicatione cum Arianis. 669.b  
 Liberij epistola ad Vrsacium, Valentem, & Germinium Arianos. 669.e.670.a  
 Liberij epistola ad Vincentium Episcopum Capuanum. 670.c.d.e

Liberij lapsus ex testificatione Patrum. 668.e.669.a  
 Liberij Romam reuertentis communio respicitur. 672.e.673.  
 Liberij in Urbem reditus quando contigit. 675.e  
 Liberij post lapsum prædicata constantia tempore Concilij Ariminensis. 676  
 Liberij Papæ fidei professio ad S. Athanasium missa. 677.b.c  
 Liberij ab Vrbe exturbatio post Concilium Ariminense. 696.d.e.697.a  
 Liberij constantia, & fides Catholica spectata tempore Concilij Ariminensis. 696.a.b.c.d  
 Liberio in Urbem restituto, persecutione vexata est Romana Ecclesia. 673.b.c  
 Leberio cadente, Felix qui ceciderat fortis resurgit. 675.a  
 Liberio post Felicis obitum adhaesit Damasus. 676.d  
 Liberium tacuisse nomen Consubstantialis, non facit eum esse haereticum. 671.d.e  
 Liberium restituendum Romam petunt matronæ a Constantio. 656.c.d  
 Liberium vitant Catholici Romæ, quod pollutus esset communionem Ariana. 673.c.d  
 Liberius diaconus Romanus sub Siluestro. 247.c  
 Liberius creatur Romanus Pontifex. 588.d. eius probata virtus ibid. ipsius communionem conati sunt statim subripere Ariani. e. Aegypti Episcopi statim ad eum scribunt pro Athanasio. ibid.e  
 Liberius Papa mittit Legatos ad Constantium Imperatorem Arelatem. 592.c.d.593.a.b  
 Liberius secundam mittit legationem ad Constantium. 598.a.b.599.d  
 Liberius Papa accersitur Mediolanum ab Imperatore Constantio. 617.a.b  
 Liberius respuit oblationem a Constantio missam. 618.a. illatam eandem in basilicam S. Petri eijci mandat. 618.a.b  
 Liberius ab Vrbe noctu subducitur, & ad Constantium Imperatorem mittitur. 617.b.c.618.c.d.e  
 Liberius quid coram Constantio. 618.d.e.619.620  
 Liberius egregie defendit causam Athanasij coram Constantio. 619.c.d.e.620  
 Liberius respuit pecuniam a Constantio sibi missam. 620.d.e. item missam ab Eusebia Augusta. ibid.e  
 Liberius mittitur in exilium. 620.e  
 Liberius tentatur ab Imperatore Constantio. 668.b.c  
 Liberius subuersus per Demophilum & Fortunatianum. 669.a.b  
 Liberius professus diuinam in Filio substantiam & similitudinem. 671.c.d  
 Liberius an dicendus sit haereticus. 670.e.671.672. quam subscripsit ipse fidei formulam. 670.e.671.a.b  
 Liberius in quibus iure reprehendus sit. 672.b.c. pollutus communicatione Ariatorum, & damnatione Athanasij. 669.d.e.670.671.672  
 Liberius Romam reuertitur. 672.d.e  
 Liberius posteriore confessione diluit maculam. 676.c.d  
 Liberius post lapsum multorum Patrum commendatione laudatus. 677.a.b.c  
 Liberius Papa habuit homiliam in dedicatione S. Marcellæ virginis sororis S. Ambrosij. 677.e.678.a  
 Liberius ab Athanasio adnumeratus inter primarios fidei Catholicae defensores. 677.d  
 Liberius in crimen adductus de coniuuentia cum Aetio. 678.b  
 Liberius a Clero deseritur, cum restituitur. 680.e  
 Liberius Papa mittit legationem ad Concilium Ariminense. 688.d  
 Liberius quanta passus post Concilium Ariminense. 696.c.d  
 Libidines clandestinæ a Constantino legibus prohibita. 342.a  
 Liciniana classis naufragium passa. 165.a.b  
 Liciniani

Liciniani Caesaris Consulatus. 190.e  
 Licinianum bellum quando gestum. 157.e.158.a  
 Licinianum gymnasium conuersum in ecclesiâ Alexandria. 572.d  
 Licinianus filius Licinij Imperatoris quando creatus Caesar. 131.b  
 Licinij & Constantini edictum de pace Ecclesiæ. 91.d.e.92.a  
 Licinij persecutio quos inuasit, & quos reliquit. 151.c  
 Licinij expeditio aduersus Constantinum qualis. 158.d.e  
 Licinij ad suos milites concio. 158.e.159.a  
 Licinij interitus. 165.e.166.a.b.c.d.e. anni eius Imperij. ib.d.b.c  
 Licinij Imperatoris facta abolenda esse Constantinus rescripsit. 213.d.e  
 Licinio nupta Constantia soror Constantini. 91.a  
 Licinius creatur Caesar a Galerio Maximiano. 20.d  
 Licinius restituit pacem Ecclesiæ Orientali medio Constantino. 91.c  
 Licinius promulgauerat pro Christianis antiqua decreta. 92.d  
 Licinius Imperator bello superat Maximinum Ionium. 106.b.c.d.107.a  
 Licinius videri voluit Christianus aliquando. 108.e  
 Licinius retulit Diocletianum inter diuos. 138.e  
 Licinius rebellat aduersus Constantinum. 139.a.b. causa discordiæ inter ipsum & Constantinum. 139.b.c  
 Licinius causam dedit discordiæ ob odium in Christianam religionem. 139.c.d. eius inconstantia & animus fraudulentus, molitur insidias Constantino. ibid.e. & 140.a  
 Licinius aggreditur persequi Christianos. 140.b.c  
 Licinius præscribit leges Ecclesiæ. 140.d. vetat sacerdotes docere feminas. ibid.  
 Licinius omnino illiteratus. ibid.e  
 Licinius impurissimus ac seuisissimus. 141.b.c.d  
 Licinius patet facit hypocrisis. 141.c  
 Licinius delusus a virgine Christiana. 141.d.e.142.a.b  
 Licinius iubet tyrones adscribi militiæ. 144.b.c  
 Licinius parat expeditionem in Constantinum. 145.d.e  
 Licinius aggreditur persequi Christianos. 145.d.e  
 Licinius milites Christianos exagitat. 146.c.d.e  
 Licinius falso deceptus oraculo persequitur Christianos. 149.d  
 Licinius superatur saepe a Constantino in bello. 157.e.158.a  
 Licinius Cybale in Pannonia superatur. 158.b.c.d.159.c.d.e  
 Licinius decipitur a prestigiatoribus. 158.d.e  
 Licinius victus fugit in Thraciam. 159.e.160  
 Licinius superatur iterum in Thracia virtute Crucis a Constantino. 160.c.d.e  
 Licinius Imperator admittitur ad pacem a Constantino. 161.b.c  
 Licinius creat Valentem Caesarem. 161.c  
 Licinius creat Caesarem filium Licinianum. 161.c  
 Licinius iterum aduersus Constantinum rebellat, & vincitur in Thracia. 162.c.d.e.163.a  
 Licinius tertio superatus ad pacem admittitur. 163.b.c.d  
 Licinius iterum rebellat in Constantinum. 163.e.164.a  
 Licinius nauali bello a Constantino superatur. 164.c.d.e.165.a  
 Licinius iterum vincitur apud Chalcedonem. 165.e  
 Licinius creat Caesarem Martinianum. 165.d.e  
 Licinius in Gallias relegatus dicitur. 166.d.e. quoto anno Imperij Constantini obierit, incertum. 166.e  
 Licinius Imperator quando & ubi occidi iussus. 212.d.e  
 Licinius siue Licinianus Caesar occidi iubetur. 213.a.b. eius necis causa. d  
 Limeum funebre. 437.e  
 Litteræ ab Arianis datæ ad Eusebium Vercellensem. 610.c.d

Litteræ Alexandri posteriores encyclicæ contra Arium & Arianos. 180.d.e.181.a  
 Litteræ Alexandri Episcopi Thessalonicensis ad Athanasium. 391.b.c.392.a  
 Litteræ Alexandrinorum de persecutione illata per Syrianum Ducem. 629.d.e.630  
 Litteræ Antonij Magni ad Blacium contemptæ. 502.c.d  
 Litteræ Anulini ad Constantinum in causa Donatistarum. 95.d.e  
 Litteræ Arij ad Eusebium Nicomediensem Episcopum. 174.d.e.175.a  
 Litteræ Arij & sociorum ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum. 176.e.177.a.b  
 Litteræ Arij & Euzoij ad Constantinum Imperatorem. 411.b  
 Litteræ Arsenij penitentis ad Athanasium. 391.b.c  
 Litteræ Athanasij ad Constantinum pro sui defensione. 348.c.d  
 Litteræ Athanasij circulares aduersus Gregorium Ariantum. 492.d.496.b  
 Litteræ Athanasij de clade Ecclesiæ Alexandriae sub Gregorio. 497.b.498.a  
 Litteræ Athanasij ad Luciferum. 645.c.d.e.alia.646.a  
 Litteræ Cæciliani ad Felicem Aptungitanum. 111.d  
 Litteræ clericorum Mareotis ad Concilium Tyrium. 405.c.d.e. alia ad Praefectos Aegypti. 406.c.d.e  
 Litteræ Circulares ad omnes Ecclesias ex Concilio Sardicensi. 534.b.c  
 Litteræ Colluthi pro erigenda ecclesia Ischyrae. 408.d.e  
 Litteræ Concilij Ariminensis ad Constantium Imperatorem. 691.a.b.692  
 Litteræ Concilij Hierosolymitani ad Alexandrinos. 568.b.c.d  
 Litteræ Concilij Nicæni ad Siluestrum Papam. 304.e  
 Litteræ Constantini ad Cæcilianum de eroganda pecunia. 86.b  
 Litteræ Constantini ad Melchiam & Marcum. 96.d.e.97.a  
 Litteræ Constantini ad Episcopos de appellatione Donatistarum. 98.d.e.99.a  
 Litteræ Constantini de retentione Episcoporum. 100.b.c  
 Litteræ Constantini ad Probianum Proconsulem Africae de mittendo Ingentio. 113.b.c  
 Litteræ Constantini ad Chrestum Episcopum Syracusanum. 116.c.d.e  
 Litteræ Constantini ad Ablaium tempore Concilij Arelatensis. 117.a.b.c  
 Litteræ Constantini ad Africanos post Concilium Arelatense. 124.a.b.c  
 Litteræ Constantini de purgatione Cæciliani ad Eumalium Vicarium. 152.d.e  
 Litteræ Constantini ad Africanos Episcopos de malis illatis & Donatistis. 154.a.b  
 Litteræ Constantini ad Celsum Vicarium in Africa. 155.b.c  
 Litteræ Constantini ad Alexandrum Episc. Alexandriae de pace concilianda. 187.b.188.a  
 Litteræ Constantini ad Arium. 192.d.e.193.194  
 Litteræ Constantini ad Eusebium Episcopum Caesareæ Palaestinae. 238.a  
 Litteræ Constantini ad Antiochenos de electione Episcopi. 252.b.c  
 Litteræ Constantini ad Eusebium Episcopum Caesareæ Palaestinae. 253.d  
 Litteræ Constantini ad Arianos, qui Antiochia electionis Episcopi causa conuenerant. 254.a.b  
 Litteræ Constantini ad Alexandrinos tempore Nicæni Concilij. 283.a  
 Litteræ

Litteræ Constantini de Paschate. 286.e.287.a  
 Litteræ Constantini ad Eusebium de conficiendo libro de mysterijs Paschatis. 289.c.d  
 Litteræ Constantini ad Regem Persarum pro Christianis. 314.e.315.a  
 Litteræ Constantini ad Macarium de erigendis basilicis Hierosolymis. 326.e.327  
 Litteræ Constantini ad Macarium Episcopum Hierosolym. de erigendo templo ad Quercum Mambre. 337.b.c  
 Litteræ minaces Constantini ad Athanasium. 348.b  
 Litteræ Constantini pro Athanasio. 367.d.e  
 Litteræ Constantini de exilio Eusebii Episcopi Nicomediensis. 368.d.e.369.a  
 Litteræ Constantini ad Eusebium de litteris conscribendis. 376.c. d. e  
 Litteræ Constantini ad Athanasium post inuentum Arseniū. 390.e.391  
 Litteræ Constantini ad Ioannem Episcopum Meletianum. 392.d.e  
 Litteræ Constantini pro agendo Tyri Concilio. 395.b.c  
 Litteræ Constantini ad Arium, vt ad se veniat. 411.a  
 Litteræ Constantini ad Eusebianos, vt veniant Constantinopolim. 414.b.c.d  
 Litteræ Constantini iunioris pro restitutione Athanasij. 455.c  
 Litteræ Constantij tres ad Athanasium de eius reditu Alexandriam. 559.b.c.d  
 Litteræ Constantij due pro restitutione Athanasij. 562.b.c.d.e. 563  
 Litteræ Constantij ad Præfectos Aegypti pro Athanasio. 563.a.b  
 Litteræ Constantij data post obitum Constantis ad Athanasium. 567.d.e  
 Litteræ a Constantio de fide scriptæ a Mediolanensi populo non receptæ. 610.e  
 Litteræ Constantij ad Concilium Ariminense. 692.a.b  
 Litteræ Constantij ad Alexandrinos pro susceptione Georgij. 633.d.e. 634.a  
 Litteræ Constantij aduersus Frumentium data. 634.c.d  
 Litteræ Constantij ad Ecclesiam Antiochenam aduersus Eudoxium & Aetium. 678.d.e.679.a  
 Litteræ Constantis Imperatoris ad Constantium pro restitutione Athanasij & Pauli. 551.a  
 Litteræ contestationis Eusebii Vercellensis ad Patrophilum. 651.d.e.652  
 Litteræ discipulorum Marcelli. 542.a  
 Litteræ encyclicæ Alexandri Episcopi Alexandria de Ario & Ariana hæresi. 178.b.c.d.179.a  
 Litteræ encyclicæ Concilij Alexandrini. 463.e.464.a.b.c.d  
 Litteræ Episcopi Hierosolymorum ad Constantium de apparitione signi S. Crucis Hierosolymis. 594.e.595.a  
 Litteræ Eusebii Pamphili ad Constantiam Augustam veneno plena. 242.a.b  
 Litteræ Eusebii Pamphili ad suos tempore Nicæni Concilij. 283.d.e.284.a  
 Litteræ Eusebii Nicomediensis ad Paulinum Episcopum Tyri. 175.b.c  
 Litteræ Eusebii Nicomediensis recitata in Synodo Nicæna. 275.b  
 Litteræ Eusebii Nicomediensis & Theognidis ad Synodum Nicænam. 279.b  
 Litteræ Eusebianorum ad Iulium Papam indignissimæ. 495.a. 396.b.503.d.e  
 Litteræ Eusebianorum ad Constantem Imperatorem. 506.c.d  
 Litteræ Eusebii Vercellensis Episcopi ad suos in vinculis scriptæ. 650.c.d.e.651.652  
 Litteræ falsæ nomine Iulij Papæ vulgatæ. 587.d.e.588.a  
 Litteræ Galerij Maximiani pro Christianis. 551.e.56.a

Litteræ Georgij aduersus Aetium. 678.c.d  
 Litteræ Isebyræ ad Athanasium petentis veniam de illata calumnia. 386.a.b  
 Litteræ Iulij ad Eusebianos. 503.d.e.504.a  
 Litteræ Iulij ad Eusebianos plures fuere. 504.c  
 Litteræ Iulij Papæ ad Ecclesiam Alexandrinam. 559.e. 560.a  
 Litteræ Iuliani ad Iulianum auunculum. 728.b  
 Litteræ Liberij Papæ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 593.e.594.a  
 Litteræ Liberij Papæ ad Constantium Imperatorem. 598.c.d.e. 599.a  
 Litteræ Liberij Papæ ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 599.e.600.a.b  
 Litteræ secundæ Liberij ad Eusebium Episcopum Vercellensem. 600.c.d  
 Litteræ Liberij Papæ ad exules Episcopos confessores. 616.c. d. e  
 Litteræ Liberij ad Arianos Episcopos. 669.d.e  
 Litteræ Liberij ad Vrsacium & Valentem. 669.e.670  
 Litteræ Liberij ad Vincentium Episcopum Capuanum. 670.c. d. e  
 Litteræ Luciferi Episcopi ad Florentium de commentarijs a se scriptis pro Athanasio. 643.e.644.a  
 Litteræ Orthodoxorum Concilij Ariminensis ad Constantium. 692.d.e  
 Litteræ Osij Episcopi Cordubensis ad Constantium. 623.c.d.e  
 Litteræ Pinnes Meletiani de fuga & latebris Arsenij. 389.c.d  
 Litteræ Sabini Præsidis pro Christianis. 56.e.57.a  
 Litteræ Siluestri Papæ ad Nicænam Synodum mendosissimæ. 305.a  
 Litteræ Synodales Arianorum nomine Concilij Sardicensis. 545.d  
 Litteræ Synodi Constantinopolitanæ aduersus Aetium. 706.b.c  
 Litteræ Synodales ex Concilio Arelatensi ad Siluestrum. 121. 4.122.e.123  
 Litteræ Synodice Concilij Hierosolymitani. 411.e.412.a  
 Litteræ Synodice Nicæni Concilij ad Aegyptios. 290.b.c  
 Litteræ scriptæ ex Synodo Sardicensi ad Iulium Papam. 530.e. 531.a  
 Litteræ Tractoriæ quæ. 116.e.117.d.e.118.a.b  
 Litteræ Triumuirum ad Celsum Vicarium Africa de Donatistis. 123.e.124.a  
 Litteræ Tiridatis Regis maioris Armenia ad Leontium Episcopum Casareæ Cappadociæ. 54.b  
 Litteræ Vrsacij & Valentis ad Iulium Papam & Athanasium. 569.e.570  
 Litterarum fragmenta Eusebii Episcopi Casareæ Palestina ad Alexandrum pro Ario. 176.b.e  
 Litterarum scholæ in Oriente celebriores sub Constantio. 605.b  
 Litteras ab Episcopis accipiant Præsides prouinciarum ex Concilio Arelatensi. 120.e  
 Litteras dedit Alexander Episcopus Alexandria ad Siluestrum Rom. Pontif. de Ario, & ad alios omnes numero septuaginta. 177.e.178.a  
 Litteras scribit Constantinus ad Antonium. 358.e  
 Litteris pacificis Athanasij subscribunt omnes Episcopi Catholici. 570.d.e.571.a

L O

Locus sinister dignior habetur dextero in confessu Synodorum. 273.a.b. ratio redditur. ibid.  
 Longinus martyr sub Maximino. 30.d  
 Longinus Episcopus Neocesariensis fama celebris. 128.e  
 Longinus Episcopus Neocesariensis in Ponto interfuit Nicæno Concilio. 285.e  
 Luca

Lucæ Euangelistæ corporis translatio Constantinopolim. 686. e  
 Luciani presbyteri Antiocheni Acta. 48.e  
 Luciani martyrij tempus. 48.e.59.d  
 Luciani pectus viuuum altare. 50.a.b  
 Luciani elucubrationes. 50.c.d.e  
 Luciani discipuli Ariani. 50.e.267.b.c  
 Luciani discipuli qui. 51.c.item & discipula.d.  
 Luciani & Dionysij Alexandrini par causa. 182.d  
 Luciani fidei confessio Catholica. 183.b  
 Luciani martyris sepulchrum Drepani. 334.c.d  
 Luciani martyris nomine fides Antiochiæ promulgata. 486. e  
 Lucianistæ nominati Ariani. 50. e  
 Lucianea versio. 50.d  
 Luciano decernitur longum martyrium. 49.b.c  
 Lucianus Apologiam recitauit pro fide Christiana. 48.d  
 Lucianus fuga lapsus proditus a Pancratio Sabelliano. 48. e  
 Lucianus lapsos milites reuocat ad martyrium. 49.a.b  
 Lucianus stratus in carcere obtulit sacrificium. 50.a.b  
 Lucianus oppugnans Sabellium somentum ministrat Ario. 50. e  
 Lucianus defenditur & excusatur. 51.a.b  
 Lucianus infelix in discipulis. 51.c  
 Lucianus Antiochenus martyr in classem hæreticorum conijcitur ab Alexandro Episcopo Alexandria. 182.b  
 Lucianus martyr ab omni hæresis suspitione vindicatur. 182. b.c.d. 183.184.  
 Lucianus Donatista cum collegis ad Constantium profectus. 96. a.b.de iisdem. 123.e  
 Lucianus Episcopus Donatista Romæ agens. 205.c  
 Lucifer Calaritanus erroris arguitur, dum hæresin impingit Constantino. 417.c  
 Lucifer Episcopus Calaritanus Legatus ad Constantium a Liberio Papa. 598.b.c.599.d  
 Lucifer Calaritanus Legatus Liberij in Concilio Mediolanensi recusat subscribere contra Athanasium. 612.c. relegatur in Palestinam. ibid.  
 Lucifer Episcopus Calaritanus pro Athanasio defensionem scribit ad Constantium. 643.e  
 Lucifer Calaritanus infracto animo aduersus Constantium multa congerit. 644.c.d.e.645.a.b  
 Lucifer mittit sua scripta ad Athanasium. 645.e.646.a  
 Lucifer per diuersa loca mutauit exilium. 647.b.c  
 Lucifer ab Eutychio Episcopo Eleuteropolis male habitus. 647. b  
 Lucifer male habitus a Turbone Episcopo Ariano. 647.b  
 Luciferi Episcopi Calaritani aduentus Romam. 593.e  
 Luciferi litteræ ad Florentium Magistrum Officiorum de sua scriptione testimonium perhibentes. 643.e.644.a.b  
 Luciferi laudes prædicatæ ab Athanasio. 646. c. d. itemque ipsius scriptorum. 646.d.e  
 Luciferi scripta in Græcum conuersa. 647.a.b  
 Lucifero cupienti martyrium Ariani inuidiose parcunt. 647. b. c  
 Lucilla femina potens in Africa impatiens disciplinæ. 7.e.9.a  
 Lucilla ministra schismatis. 11.c  
 Lucillus Episcopus Veronensis interfuit Concilio Sardicensi. 528.b  
 Lucina matrona Marcelli Papæ discipula. 32. c. d. ipsa inscriptione damnata. ibid. d.33.d  
 Lucius socius Arii quid cum alijs ad Alexandrum. 177.c  
 Lucius Episcopus Hadrianopolis confugit Romam ad Iulium. 508.b  
 Lucianus Episcopus Hadrianopolis martyr sub Constantio. 548.a.b

L V

Lucius Episcopus Moguntinus relegatus in Phrygia. 594.c  
 Lucretiæ Romanæ factum diuersum a Sophroniæ. 34.d  
 Ludi sæculares prætermissi a Constantino. 94.b  
 Ludorum secularium prætermissio causa multorum bonorum, celebratio vero cladem attulit Vrbi. 24.d.e  
 Ludus puerilis representans Episcopum baptizantem. 62. d.e  
 Ludouicus Ariostus temeritatis arguitur. 41.a  
 Lumina cum candelabris in funere Constantini. 435.e  
 Luminaria accendere in signum lætitiæ. 235.b.c  
 Luminaribus ecclesiæ S. Petri quot dona collata. 230.a.b  
 Lupanaribus datæ virgines Christianæ liberatæ diuinitus. 38. d.e.39.40  
 Lupicianus Prætor necat hæreticos. 733.e  
 Lupus Episcopus Tarsensis Catholicus. 126.e  
 Lupus Episcopus Tarsensis ab Athanasio laudatus. 266.d  
 Lupus Constantinopolim perdens ex oraculis Sibyllinis. 378. c. d  
 Lustratio a parricidio nulla apud Gentiles. 217. e. 218. a. b  
 Lustrationes apud Gentiles pro cæde. 218.b.c.d

L Y

Lysanias Præses in Syria persecutor sub Licinio. 150.a.b  
 Lysias Præses in Armenia persecutor. 52.b  
 Lysias Præfectus successor Agricolæ in persecutione. 149.d  
 Lysimachus Præses persecutor. 55.a

M A

Mares Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 519.a  
 Macarius Episcopus Hierosolymitanus accipit litteras a Constantino de erigendo templo Hierosolymorum. 326.e. 327  
 Macarius Episcopus Hierosolym. creatur. 90.d  
 Macarius Episcopus Hierosolymitanus aduersarius Arii. 174.e.175.b  
 Macarius Episcopus Hierosolymitanus confessor. 262. c. eius obitus. 388.b  
 Macarius Legatus a Constantio Imp. cum Paulo missus in Africam pro vnienda scissa Ecclesia. 551.e.552. Donatistæ pfectionem in eius inuidiam concitarunt. 555.d.e.556. a. b. c. d  
 Macario mandatur erigere templum ad Quercum Mambre. 337.b.c  
 Macarius presbyter legatus cum Api ab Athanasio ad Constantinum. 366.d.e  
 Macarius fracti calicis accusatur. 367. b. c. rursus accusatur. 385. e. 386. c  
 Macario illata de fracto calice calūnia conuersa in Athanasium. 391.b.c  
 Macarius presbyter mittitur ab Athanasio Constantinopolim. 390.e  
 Macarius vinculus perducitur in confessum Tyrium. 397.b  
 Macarius, qui & Arius, Episcopus Petræ in Palestina, quid in Concilio Sardiceno. 535. e. eius pro fide exilium. 548. b  
 Macariana tempora quando cæpta. 30.e  
 Macariana tempora notata pro Chronologia quæ. 551.e  
 Macariani nominati Christiani a Donatistis. 556.c.d.e  
 Macedonij abdicatio quando contigit. 584.d  
 Macedonius contendit cum Paulo de Episcopatu Constantinopolitano. 472.b.c.d.e  
 Macedonius vnus ex Legatis Arianorum ex Concilio Tyri. 472. d. e  
 Macedonius subrogatur in locum Eusebii Constantinopoli. 507.d. e

Macedonius restituitur a Constantio, eieſto Paulo Episcopo Constantinopolitano. 583.d.e.584.a.b  
Macedonius crudeliter agit aduersus Catholicos Constantinopolis. 584.c. ecclesia ipsi erecta. ibid.d  
Macedonius vexat Nquatianos ob fidem Consubstantialis. 585.a.b  
Macedonius exquisitis tormentis cogere studet populum ad suam communionem. 585.a.b.c  
Macedonius ecclesias destruit. 585.d.e  
Macedonius transfert corpus Constantini in ecclesiam S. Acacii martyris. 585.e.586.a  
Macedonio auctore cades magna facta inter Catholicos & Arianos. 585.e.586.a  
Macedonius Episcopus Constantinopolitanus damnatus ab Acacianis. 707.b  
Macedonius Episcopus Constantinopolitanus abdicatus nouam excogitat heresim. 717.e.718.a  
Macedoniani Episcopi praestigia. 718.d  
Macedoniana heresis, & eius propagatores. 717.e.718.b.c.d  
Macedoniana heresis cum Ariana coniuncta. 729.a  
Machetas presbyter Alexandrinus Arianus factus ex Catholicico. 641.d  
Macrina alumna Gregorij Thaumaturgi Neocæsarea nixit, & educavit Basilium. 514.d.e  
Macrobius martyr cum Iuliano sub Licinio. 151.c  
Macrobius Episcopus Donatista Romæ agens. 205.c. scriptor Ecclesiasticus. 206.d  
Magi in Perside hostes Christianorum. 512.c.d.513.e.518.c  
Magi cum quibus Iulianus assuevit. 577.b  
Magi & Aruspices lege Constantij exagitati. 629.a.b  
Magi lege Constantij dire exagitati. 687.b  
Magi latebant sub nomine & pallio philosophico. 687.c.d  
Magos insectabatur Constantinus. 345.e  
Magia Christi Cruce opposita euanescit. 360.e  
Magiæ Maximi Ephesij ad Hecatis templum. 577.b.c  
Magiam philosophi exercebant. 687.c  
Magica praestigia in balneis Gadarenisibus. 353.d.e.354.a  
Magica artes superate virtute signaculi S. Crucis. 354.d.e  
Magica praestigia aqua benedicta superata. 356.d.e  
Magistratus vetiti extra Urbem uxorem accipere. 5.c  
Magistratus cohibiti lege Constantini. 312.c.d  
Magistratus noui a Constantina instituti. 377.d.e  
Magistratus ambientes & emptores eorum a Constantio lege coerciti. 462.e.463.a.468.d  
Magnentij numisma cum Christi nomine. 565.e  
Magnentij res gesta irrita reddita rescripto Constantij. 597.a.b  
Magnentio Athanasium studuisse Ariani effingunt. 582.e.583.a  
Magnentius auctor necis Constantis. 565.c.d. eius functio & proditio. 565.d.e. fuit Christianus. d.e.566.a  
Magnentius Tyrannus titulo Christianitatis prodicionem occultat. 566.b  
Magnentius fictus potius quam verus Christianus. 566.c  
Magnentius tyrannus cum fratre Decentio æque Labaro vsus in prelio. 590.b.c  
Magnentius aperuit templa idolorum, & fuit offerri sacrificia. 566.c.596.e.597.a  
Magnentius victus a Constantio. 590.c.d.e. tempus eius tyrannidis. d  
Magnentius occidit matrem & fratres. 590.d  
Magnentius sibi ipsi mortem consciiuit. 590.d.e  
Maiorinus ordinatus in schismate aduersus Cæcilianum. 8.c.d.e  
Maiuma nauale Gazæ. 341.c. locus haud procul a deserto Hilarionis. 639.e  
Malchi monachi res gesta sub Sabiniano Duce. 713.c.d

Malefici siue magi lege Constantij iterum exagitati. 680.d  
Maleficos lege damnauit Constantinus. 208.d  
Mamanii martyri templum erigitur a Gallo & Iuliano. 521.c.d  
Manumissio ab Episcopis facienda in Ecclesia. 157.a.b.c.d  
Manus impositio quæ exhibetur baptizatis. 121.d  
Manus lauare solitos Christianos ante orationem. 105.a  
Marathonius Episcopus Nicomediæ creatus a Macedonio. 585.a  
Marathonius propagator heresis Macedonianæ. 718.a.b  
Marcella Romana femina nobilis vitam monasticam sectatur auctore Athanasio. 470.a  
Marcellini & Petri basilica à Constantino erecta. 243.b  
Marcellinus puer martyr cum socijs sub Licinio. 149.e  
Marcellinus Papa ordinauit Siluestrum presbyterum. 62.b  
Marcellinus coniuuratus in necem Constantis. 565.c  
Marcellinus Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmienſi. 661.a  
Marcellinus schismaticus multorum mendaciarum confarinator. 667.a  
Marcelli Papæ nomine epistola. 29.e  
Marcellus Papa titulos auget. 32.a.b  
Marcellus Papa damnatus ad seruitium bestiarum. 29.d.e.30.a  
Marcelli Papæ certamen & obitus. 32.a.b  
Marcelli Episcopi Ancyranus causa tractata in Concilio Hierosolymitano. 412.c  
Marcelli Ancyranus Episcopi causa Romæ cognita a Iulio Papa. 493.e.494.a  
Marcelli Episcopi Ancyranus libellus oblatus Iulio Papæ. 494.b.c  
Marcelli Episcopi Ancyranus causa cognita in Concilio Sardicensi. 530.c  
Marcelli Ancyranus causa infamatum Concilium Sardicense. 540.c.d.541  
Marcelli causa ambigua. 541.c.542  
Marcelli discipulorum epistola. 542.a.b  
Marcellus Episcopus Ancyrae tempore Concilij Ancyranus. 125.e  
Marcellus Ancyranus causam dicit in Concilio Constantinopolitano. 420.e.421.a.b.c. Asterium sophistam insensum habuit. c.d.e  
Marcellus excusatur. 421.e.422.a. falsa historia de eo. 422.b.c. ab Athanasio excusatur. 422.c.d. irrogatum ei exiliu. 422.d.e  
Marcellus Ancyrae Episcopus iterum Romam ad Iulium. 508.b  
Marcellus Ancyranus detectus hæreticus Sabellianus. 540.c.d.e.541.ab Athanasio reiectus. 541.a.b  
Marcellus diu latuit sub Catholico pallio. 541.b.c.d  
Marcellus male audijt post Sardicense Concilium. 542.d  
Marcellus Ancyranus Episcopus accusat Eusebianos ad Iulium Papam. 669.a  
Marcellus Episcopus in Campania Legatus missus ad Constantium in Gallias. 592.e  
Marcianus martyr in Aegypto sub Maximino. 47.d  
Marcianus Praeses Arianus quid Arimini contra Gaudentium. 698.d  
Marcionilla martyr cum Celso Antiochiæ sub Maximino. 41.a  
Marci Aurelij arcus demolitus ad construendum arcum Constantini. 80.a  
Marci Aurelij memoriam prosequutus est Constantinus. 80.c  
Marci Euangelistæ locus martyrij. 43.b  
Marci Euangelistæ cathedra Episcopalis sacrosancta cornuscis fulgore. 44.a.b  
Marci Papæ sedis tempus. 429.b.c.d. res ab eo gesta. ibid.  
Marci

Marci Papæ nomine litteræ ad Athanasium cuius sint fidei. 428.e.429.a.b  
Marci Papæ obitus & sepultura. 430.b  
Marcus creatur Romanus Pontifex. 414.a  
Marcus dat pallium Episcopo Ostiensis. 429.d  
Marcus aurifex Crucem conflat. 28.c.d  
Marcus, ad quem cum Melchiade Constantinus scripsit, quis fuerit. 96.d  
Marcus Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 519.a  
Marcus Arethubus Episcopus in Græcum vertit perfidiam Sirmianam. 663.c  
Marchio Badeni martyr nostri temporis. 471.e.472  
Marchionisa ad fidem Catholicam feliciter conuersa. 472.a  
Mardarius cum socijs martyr Sebaste. 52.e  
Mardonius Ethnicus primus magister Iuliani Apostata. 447.d.521.d.e  
Mareotica Acta per Legatos Tyrios qualia. 406.d.e.407.a.b.c.d  
Mareotis prouincia Aegypti, ubi Meletius schisma exercuit. 357.c  
Mareotis prouincia clerici ad Concilium Tyrium. 405.c.d.e. eorumdem libellus datus Praefectis Aegypti. 406.b.c.d  
Mares Chalcedonensis Episcopus Arianus. 267.b. subscribere noluit formulæ Nicænæ fidei. 278.e  
Maria Virgo animata columna. 1.b  
Mariæ Virginis templum Alexandriae. 43.e  
Mariæ Dei Genitrici erecta basilica a Constantino in Gallijs. 243.e. miraculum ingens tunc editum. ibid.e  
Mariæ Virgini dedicata ciuitas Constantinopolitana. 371.c  
Marianus ciuis Romanus Constantinopoli insignis memoriae. 377.c.d  
Marianus Praefectus missus a Constantino Hierosolymam ad dedicationem templi curandam. 409.d  
Marinus Episcopus in Africa quid in Cæcilianum. 8.a  
Marinus Episcopus Arelatensis datus Iudex in causa Cæciliani. 96.b.e  
Martialis poeta abstinnit ab imitatione Sotadis. 280.e  
Martinianus a Licinio Cæsar creatus. 165.d.e  
Martini ætas, & baptisimus. 578.d.e.579.580.a.b. quædo militiæ adscriptus, & quando cessauit. 579.580.a  
Martini missionis causa. 580.a.b  
Martinus Episcopus Turonensis ab Imperatore licet inuito honoratur. 261.a  
Martinus Episcopus Turonensis inuexit monachismum in Gallias. 363.d  
Martinus adhuc miles respuit donatium. 658.e.659.a  
Martinus militas sub Iuliano in Gallijs iustam petit missionem. 658.e. prædicit futuram victoriam. 659.a  
Martinus fidei causa multa passus. 685.d.e  
Martinus mansit in monasterio Mediolanensi. 685.e  
Martinus occurrere festinat Hilario Romæ. 717.b  
Martyres Palestinae. 18.a.b.19.b.c  
Martyres sub anno sexto persecutionis Diocletiani. 17.e.18.19  
Martyres sub anno septimo persecutionis Diocletiani. 23.e.24.25  
Martyres sub anno octauo persecutionis Diocletiani. 36.b.37.38  
Martyres vnde quadraginta vna die in Palestina sub Maximino. 37.b  
Martyres persecutionis annorum noni ac decimi. 37.c  
Martyres diuersarum prouinciarum. 38.b  
Martyres sexcenti sexaginta vna die passi Alexandriae sub Maximino. 47.c  
Martyres mille centum quatuor in Armenia sub Maximino Imp. 53.b  
Martyres sub Licinio. 140.e.141.146.147.148

Martyres in Perside sub Sapore Rege. 512.c.d.e.513.514.518.519.520  
Martyres Hadrianopolitani sub Constantio. 547.e.548.a  
Martyribus memorias Constantinus erigendas curauit. 341.e  
Martyris reliquie egregie curata. 151.b  
Martyrum sepulturam Constantinus curauit. 83.c  
Martyrum quadraginta reliquie inuenta & custoditæ. 148.d.e  
Martyrum praesidium inexpugnabile. 148.e  
Martyrum bona, si desint hæredes, dentur Ecclesijs. 171.c.d  
Martyrum immensi cruciatus ex Constantini edicto. 236.b  
Martyrum reliquie mirifice illustratae per Constantinum. 243.a  
Martyrum reliquias venditabant pseudomonachi. 365.e  
Martyrum cultus semper probatus in Ecclesia. 739.e  
Martyriani heretici. 733.e  
Martyrion appellatum templum Hierosolymitanum. 328.c  
Martyrium infantium. 52.a  
Martyrium affectantes Donatista sibi ipsis mortem inferebant. 387.e.388.a  
Martyrium falsum detestatur Constantinus. 155.c.d.e  
Martyrium falsum Donatistarum improbatum ex Concilio Carthaginensi. 557.d.e  
Martyrius Episcopus Arianus Legatus ad Constantem. 516.a.b  
Martyrius martyr Constantinopoli sub Macedonio. 584.c. eius nomine ecclesia erecta. ibid.d  
Marulus Donatista occisus pro martyre habitus. 555.c  
Masilia perfugium Maximiani Herculij. 16.e.17.b  
Masilianus heretici ex monachis. 366.b  
Masilianus heretici. 733.d.e.734.eorum nuga. 734.b.c.d  
Masilianus Sacramentarij. 734.b  
Masilianus omnia tribuebant orationi. 734.a.b.c  
Masilianorum habitus improbat. 734.e  
Maternus Episcopus Coloniae Agrippinae datus Iudex in causa Cæciliani. 96.b.e  
Maternus Episcopus Mediolanensis idem cum Iulio Firmico Materno. 453.c  
Maternus nomine Iulius Episcopus Mediolanensis. 523.d  
Mathematici & omnes diuinatores lege Constantij vetiti. 687.b  
Matrimonium inter Christianos esse sacramentum. 468.c  
Matrimonium inter Iudæos & Christianos vetitum. 468.d  
Maureandes Corepiscopus in Perside sub Sapore. 519.a  
Mauritius martyr cum socijs Nicopoli sub Licinio. 149.d  
Mausoleum Helena Romæ. 336.c  
Maxentij studium erga milites demerendos. 6.d  
Maxentij perditissimi mores. 20.e  
Maxentij Consulatus. 29.e.31.d.e  
Maxentij immania scelera Romæ patrata. 33.e.34.a  
Maxentij impudicitia illust Romana femina. 34.a.b  
Maxentij in populum dira tyrannis. 65.c.d  
Maxentij in bello aduersus Constantinum apparatus. 73.a.b  
Maxentij interitus. 75.d.76.a.b  
Maxentij corpus demersum quæsitum, & inuentum, capite amputatur. 76.e  
Maxentij caput delatum in Urbem, inde perlatum in Africam. 76.e.77.a.89.d.e  
Maxentij tyrannide pressi, Constantini edicto subleuati. 124.e  
Maxentius iniquo fert animo creationem Constantini Imperatoris. 6.b  
Maxentius creditus terræ filius. ibid.  
Maxentius indignatus habere socium Constantinum. ibid.  
Maxentius tyrannidem in populum Romanum exercuit. 6.e  
Maxentius regnandi consilio benemeretur de Christianis. 6.e.7.a  
Maxentius Imperator pacem reddit Ecclesiæ Africanæ. 7.a.b  
Maxentius Africanos vexauit. 7.b.c  
Maxentius & Maximinus magica intenti. 20.e  
Maxentius vexat Marcellum Papam. 29.d.e.30.a  
Maxen-

Maxentius tam in Christianos, quam in ciues omnes Romanos seuit.	30.a
Maxentius quot annis imperauit, & quando a Constantino superatus. 65.a.b. qua die extinctus. b	65.e
Maxentius Constantini deiecit imagines.	73.b
Maxentius intentus sacrificijs.	74.e.75.a
Maxentius occurrit Constantino trans pontem Miluium.	75.b
Maxentius agitur furijs.	75.b.76.a.b.c
Maxentius disponit acies.	76.c
Maxentius pontem dissutilem fabricat contra Constantinum.	76.c
Maxentius demergitur in Tiberim.	76.c
Maxentius instar Pharaonis perit in vndis.	76.c
Maxido dux Circumcellionum in Africa.	76.c
Maximiani Herculi obitus ubi & quomodo.	76.c
Maximiano se abdicante cessauit persecutio in Occidente.	76.c
Maximianus Hercules in Maxentium indignatus.	76.c
Maximianus Hercules Imperium reassumit.	76.c
Maximianus Hercules frustra suadere studet Diocletiano, vt iterum imperet.	76.c
Maximianus Hercules instar Saul persequitur dolo Constantinum.	76.c
Maximianus Hercules simulat cum Maxentio inimicitias. ibid.	76.c
Maximianus Hercules in Constantinum ingratus.	76.c
Maximianus cognomento Valerius percussus a Deo reddit pacem Ecclesiae. 55.c.d.e. eius edictum pro Christianis. 55.e. 56.a. obitus eiusdem.	76.c
Maximini mores perditissimi.	76.c
Maximini scelera. 20.e. amicus Maxentij.	76.c
Maximini dira tyrannis.	76.c
Maximini effusa libido.	76.c
Maximini Iouij rescriptum in Christianos.	76.c
Maximini de dijs iactantia. 60.e. cito repressa.	76.c
Maximini tempore obortae magnae clades.	76.c
Maximini rescriptum pro Christianis ad Sabinum.	76.c
Maximini Iouij miserandus interitus.	76.c
Maximini memoriae vbiq; deletae.	76.c
Maximini filij morte multati.	76.c
Maximinus quid decernit contra Christianos. 19.a. causa eius crudelitatis.	76.c
Maximinus creat Licinium Caesarem.	76.c
Maximinus rescriptum dedit de nece Petri Episcopi Alexandrini.	76.c
Maximinus Iouius sceleratissimus reddit Ecclesiae pacem.	76.c
Maximinus Iouius iterum persequitur Christianos.	76.c
Maximinus Iouius reddit pacem Ecclesiae, inuitus licet. 92.d.e	76.c
Maximinus apud Christianos nullius fidei.	76.c
Maximinus Iouius Imperator vincitur a Licinio.	76.c
Maximinus deorum sacerdotes trucidat.	76.c
Maximinus promulgat edictum pro Christianis. 106.e. 107.a	76.c
Maximinus aliquando molitus insidias Constantino.	76.c
Maximinus Treuerensis Episcopus Athanasium exulem bene habet.	76.c
Maximinus Episcopus Treuerensis Mediolani apud Constantem.	76.c
Maximinus Episcopus Treuerensis interfuit Concilio Sardinensi.	76.c
Maximinus Treuerensis Episcopus missus Legatus ad Constantium a Magnentio.	76.c
Maximi Taurinensis locus elucidatus de Eusebio Vercellensi.	76.c
Maximi Episcopi Hierosolymorum obitus.	76.c
Maximus Episcopus Antiochenus interesse noluit Concilio Antiocheno.	76.c
Maximus Episcopus Hierosolymorum succedit Macario.	76.c
Maximus Episcopus Hierosolymitanus cogit Hierosolymorum Concilium in aduentu Athanasij.	76.c

Maximus Episcopus Hierosolymitanus semper fidelis Athanasio.	76.c
Maximus Episcopus Hierosolymitanus a Paphuntio confessore subducitur e confesiu Tyrio.	76.c
Maximus subrogatus Episcopus in locum Lucij Moguntiae.	76.c
Maximus Episcopus Neapolitanus Catholicus dira passus ab Arianis.	76.c
Maximus Episcopus Ostiensis.	76.c
Maximus martyr cum socijs sub Maximino.	76.c
Maximus cum socijs passus Hadrianopoli.	76.c
Maximus Praefectus Vrbs sub Constantino.	76.c
Maximus Ephesius philosophus magister Iuliani post Mardonium.	76.c
Maximi Ephesii magia in templo Hecatis coram Iuliano.	76.c
Maximus Aegypti Praefectus.	76.c
Maxis homo scelestus.	76.c

## M E

Medici habitu Episcopus baptizat Patriarcham Iudeorum.	76.c
Mediolani monasterium sub Auxentio.	76.c
Mediolanum quomodo dictum Metropolis Italiae. 613.e. 614.a	76.c
Mediolanense Concilium sub Constante. 516.b.c. 523.b.c.d	76.c
Mediolanense Concilium, in quo Valens & Ursacius sponte penitentiam agentes reuersi sunt ad Ecclesiam. 569.c.d.e	76.c
Mediolanense Concilium, sub Constantio. 609.d.e. 610. a. trecentos habuit Episcopos congregatos. 609.e. non meruit nomen Concilij. 610. 611.a. Legati Apostolici detrectant ad eam Synodum accedere. 610.a.b	76.c
Mediolanensis Synodus ex Ecclesia in Palatium transfertur. 610. e. 611. a. cur sic translata. 611. a. b. cetera Acta eiusdem Synodi. 613. 614.	76.c
Mediolanensis populus non recepit epistolam Constantij de fide. 610. e. mira eiusdem populi constantia de fide Catholica tuenda. 611.c	76.c
Mediolanensis Ecclesia a Nouantibus praelata Romanae. 613.e	76.c
Mediolanensis Ecclesiae vitae monasticae instituta suscepta. 363.a.b	76.c
Mediolanensium Episcoporum vera successio. 453. a. perperam texta. ibid.c	76.c
Mediolanensium trium Episcoporum successio. 523.c.d	76.c
Melchides presbyter recuperat res Ecclesiae a Maxentio. 6. e. 7. a	76.c
Melchides traditionis accusatus. 7.a	76.c
Melchides Papa creatur. 58.c.d	76.c
Melchides Papa Palatio donatus a Constantino. 83. d. e. 84.	76.c
Melchides Episcopus Romanus & Hierarcha. 96.d	76.c
Melchides a posterioribus Donatistis calumniam passus. 101. c.d.e. 102. a.b. eius causa cognita in collatione vniuersali. 102. a.b.c	76.c
Melchidi refunditur iudicium causa Caeciliani. 96.b.e	76.c
Melchidis Papae studium pro conciliandis Ecclesiae Catholicae Donatistis. 98.a.b	76.c
Melchidis Papae obitus. 102. e. cur martyr sit appellatus. ibid. tempus sedis eius. 103.a	76.c
Melchidis decretum de fermento. 103.c.d	76.c
Melchidis ordinationes & sepultura. 105.e	76.c
Meletij & Petri historia. 12. b.c.d.e	76.c
de Meletio vera historia. 13. a. quae autem falsa. ibid. & 45. c.d.e	76.c
Meletij causa cum Petro qualis. 13.c.d	76.c
Meletij scelera ex epistola Petri Alexandrini. 14. a.b.e	76.c
Meletij facinorose praesumptiones. 320. a.b. ordinarum Arsenij Episcopum. ibid. a	76.c
Meletij obitus. 137.b	76.c
Meletius Episcopus Lycopolis auctor schismatis in Aegypto. 11. e	76.c

Meletius

Meletius persecutionis tempore quid in carcere aduersus Petrum.	12. a.b.c
Meletius segregatur a Petro.	ibid. e
Meletius apostata a fide. 13. a. b. idem depositus ab Episcopatu.	ibid.
Meletius praesto fuit Ario.	13. d
Meletius etiam persecutus est Christianos.	13. e
Meletius detegit Arium haeresiarcha, & detulit eum ad Alexandrum.	134.e. 135. a
Meletius compressus in Niceno Concilio.	290. e. 291. a
Meletius in locum Eustachij subrogatus Episcopus Sebastenus. 712. d	712. d
Meletius Sebastia transfertur Episcopus Antiochiam. 723. a. fidem Catholicam profutetur, & exilium patitur. 723. c. d. e. 724. a. b	723. a.
Meletiani schismatis tempus & origo.	12. a.b
Meletiani Arianis iunguntur.	291. c
Meletiani clerici descripti ab Alexandro.	291. d. e
Meletiani iterum ad schisma redeunt.	319. e. 320. a. b
Meletiani quando conspirare coeperunt cum Arianis. 320. b. c	320. b. c
Meletiani Episcopi per errore laudati ab Epiphanio. 320. d. e	320. d. e
Meletiani Episcopi insigniores.	321. c. d
Meletiani conquesturi de Athanasio properant ad Constantinum.	322. b. c
Meletiani struunt calumnias in Athanasium.	322. c
Meletiani a Constantino priuati priuilegijs concessis clericis Catholicae Ecclesiae.	322. d. e
Meletiani rursum in Athanasium insurgunt.	366. d. e
Meletiani rursum cum Eusebianis coeunt in Athanasium. 366. d	366. d
Meletiani cum Eusebianis iterum conspirant in Athanasium. 385. d. e	385. d. e
Meletiani fouent Ischyram contra Athanasium.	ibid.
Meletianorum & Traditorum par causa.	13. b. c
Meletianorum legatio ad Imperatorem Constantinum. 366. d. e	366. d. e
Meletianorum partes in Concilio Tyrio. 398. c. 399. 400. 401.	398. c. 399. 400. 401.
Meletianorum primus Episcopus damnatur exilio. 418. c	418. c
Meletianos detestatus est Constantinus litteris suis. 391. a. b. c	391. a. b. c
Meletianum schisma compositum in Concilio Niceno. 289. e. 290. a	289. e. 290. a
Memoriae martyrum erectae Constantinopoli.	375. b
Memoriae martyrum, loca vbi passi sunt, spectant ad ecclesias. 171. d	171. d
Memorias martyribus Constantinus erigendas curauit. 341. e	341. e
Menalus Episcopus in Africa quid in Caecilianum.	8. a
Menas socius Arij cum alijs ad Alexandrum.	177. c
Mennas martyr in Aegypto sub Maximino. 22. e. eius Praefectura & miracula.	ibid.
Mennae martyris ecclesia erecta Constantinopoli.	375. b
Menodora cum socijs martyr.	52. c
Menophantes Episcopus Ephesi Arianus. 267. b. qua occasione subscripsit Nicenae fidei.	269. d
Mensurij Episcopi Carthaginensis successor Caecilianus. 7. c. d. e. 8. a	7. c. d. e. 8. a
Mercatores tantum teneri ad soluendum Chrysargirum. 379. e. 380. a	379. e. 380. a
Mercatores diu ante Constantinum pendebant tributum Aurrum negotiatorium dictum.	379. e
Meretrix accusat Athanasium in Conuentu Tyrio. 399. e. 400. a	399. e. 400. a
Meretrix intromissa a Stephano Ariano Episcopo Antiocheno in cubiculum Legatorum.	549. c. d. e. 550.
Meretricibus tributum impositum.	379. d
Merocles Episcopus Mediolanensis.	97. b
Meropius philosophus.	349. b. 350. a
Mesopotamia a persecutione vexata.	54. e. 55. a
Metaphrastes erroris arguitur de Actis Siluestri.	133. d. e
Metrodora cum socijs martyr.	52. c
Metrodorus philosophus peregrinatus ad Indos. 349. b. 430. e.	349. b. 430. e.

eius memoria suppressa ab Eunapio Ethnico historico.	350. a
Metrophanes Byzantij Episcopus.	129. d. e. 162. a
Metropoles Aegypti.	293. b. c

## M I

Michael Thomasius Lactantij restitutor corrigitur. 135. c. d. e	135. c. d. e
Michaelium dictum templum a Constantino erectum. 375. c. d	375. c. d
Michaelis Archangeli templum erectum a Constantino.	ibid. c
Michaelis Archangeli apparitio.	ibid. c. d
Migdonius fluuius impellitur in Nisibin.	460. d. e
Miles Christianus liberat virginem damnatam ad lupanar. 38. d. e. 39. 40.	38. d. e. 39. 40.
Milites deligunt Imperatorem Constantinum.	2. e. 3. a
Milites Christiani ignominiosa missione multati.	26. b
Milites Christiani sub Procopio duce martyres.	28. c
Milites lapsi a Luciano restitui coronam martyrij sunt consequuti.	49. a. b
Milites mille centum quatuor in Armenia passi.	53. b
Milites Christiani a Licinio dire vexati.	146. c. d. e
Milites Sebaste quadraginta sub Licinio. 147. e. eorum nomina.	ibid. 148. a
Milites Christiani nefas putarunt sub Licinio militare contra Constantinum.	149. e
Milites Constantinus Deum precari docuit.	208. b
Milites quoto aetatis anno adscribebantur militiae.	579. b
Militum laurea insignita Christi nomine.	576. b. c. d
Militaria signa Crucis signo notata & arma.	70. b. c. d. e
Militari testamento plus ceteris Constantinus fuit.	395. e
Militiae vitandae immensum studium quorundam.	203. c
Militiae desertores femineo habitu a Constantino induti. 439. d	439. d
Milles Episcopus martyr in Perside sub Sapore.	519. a
Milles Episcopus peregrinatus Hierosolymam.	ibid. b
Miluius celebrior clade Maxentij, & victoria Constantini.	76. d
Minerua prima vxor Constantini. 16. a. mater Crispi.	ibid. a
Minerua nequaquam concubina.	16. a. b
Miracula falsa procurata a Gentilibus contra Christianam religionem. 59. a. eadem detecta.	108. c. d
Miracula plura ostensa Constantino.	109. b
Miracula Spiridionis Episcopi.	266. b. c
Miracula in erectione templi in Monte Oliuarum Hierosolymis.	329. c
Miracula in inuentione S. Crucis.	331. a. b. c. d
Miracula in Crucis incremento.	332. b. c
Miracula in nomine Iesu a Iosepho Iudaeo facta.	355. c. d. e
Miracula fidem Christianam confirmant.	361. a
Miracula in ecclesia S. Michaelis Archangeli Constantinopoli.	375. d. e
Miraculum editum in erectione basilicae Dei Genitricis Mariae.	243. e
Miraculum quo Valentinianus Imperator compulsus est assurgere S. Martino.	261. a
Miraculum in baptizazione Gregorij patris Gregorij Nazianzeni.	264. d. e. 265. a. b
Miraculum de freno equi Constantini.	333. d
Miraculum in adificatione primae ecclesiae apud Iberos. 350. e. 351. a	350. e. 351. a
Miracula de aqua benedicta tollente Iudeorum praestigias.	356. d. e
Miraculum de mortuo resuscitato a Parthenio Episcopo Lampiaci.	443. b
Miraculum ingens de Ecclesia Dei, quae cum deseritur ab amicis, erigitur ab aduersarijs.	665. a
Misdates Rex Persarum.	32. e
Misio ignominiosa in militia.	26. b
Mocij	26. b

**Mocij** martyris ecclesia erecta Constantinopoli. 375.b  
**Mocius** Episcopus martyr in Perside sub Sapore. 519.a  
**Molinæi** defensor insignis imperitiæ sugillatur. 295.c.d  
**Monachi** decem millia in vna ciuitate. 145.b  
**Monachi** allecti in Episcopos ab Athanasio. 363.d.e  
**Monachi** deuiantes conuerſi in hereticos. 366.b  
**Monachi** apostatæ heretici. ibid.  
**Monachi** Aegypti agunt pro Athanasio. 418.a.b  
**Monachi** in Aegypto clarissimi sub Constantino. 445.d  
**Monachi** nomen vnde. 470.c  
**Monachi** nomen execrantes heretici omnium pessimi. 470.d.e  
**Monachi** inobedientes quomodo coercenti. 490.b  
**Monachi** operentur manibus. 735.b.c  
**Monachi** se ipsos castrantes. 736.a  
**Monachis** proficientibus nulli meliores, monachis deficientibus nulli deteriores. 366.a.b  
**Monachismus** latissime propagatus sub Constantino. 361.d.e. 362.a  
**Monachismus** in Gallias inuectus a S. Martino. 363.d  
**Monachismus** propagatus ad Gothos auctore Audeo. 491.d  
**Monachorum** diuerſa genera. 364.b  
**Monachorum** genus deterimum. 364.c. 365.d.e. 366.a  
**Monachorum** habitus reprehensus qui. 734.e  
**Monachorum** tonsura laudata. 734.e. 735.a  
**Monachorum** scrupulositas. 735.c.d.e  
**Monachorum** quorundam Aegypti deliria. 735.c.d  
**Monachorum** diuerſæ hereses. 733.c.d. 734. 735.  
**Monachorum** regulæ elaboratæ a S. Basilio, non ab Eustathio. 738.b  
**Monachus** Masilianus perbelle delusus. 735.b  
**Monasteria** plurima intra ipsam ciuitatem. 145.b  
**Monasteria** multa ab Antonio erecta. 361.c.d  
**Monasteria** cæpta adificari intra Vrbe, vel in suburbij. 363.a. b. c  
**Monasteria** Aegypti ab Arianis vexata. 640.e. 646.a.b  
**Monasterium** virginum S. Pachomij. 358.a  
**Monasterium** Mediolani sub Auxentio. 685.e  
**Monastica** institutio optime congruit Episcopatu. 363.b  
**Monastica** instituta allata Romam ab Athanasio. 470.a.b  
**Monastica** vita dilatata in Occidente, auctore Athanasio. ibid.  
**Monastica** vita etiam intra ciuitates inuecta. 470.b  
**Monasticam** vitam etiam femine sunt amplexata. 362.d.e  
**Monasticam** vitam cum clericali iunxit Eusebius Episcopus Vercellenſis. 363.c  
**Monastici** nominis primi aduersarij Donatiſtæ. 470.c  
**Monasticum** nomen nouum, res antiqua. ibid.  
**Moniales** in Ecclesia antiquitus. 362.c.e. earum admirandus profectus. e. vitæ institutum. 365.b  
**Mons** Oliuarum Hierosolymis auctus templo nobili, miracula in eo. 329.a.b.c.d  
**Monstra** tam terræ, quàm maris sepe visa. 510.a.b  
**Montanus** Palatinus ficta Constantij epistola agit aduersus Athanasium. 582.d.e. 602.c.d  
**Montenses** dicti Donatiſtæ. 205. d. vnde id nomen aucupati. 206.d.e. 207.  
**Mortalitas** ingens sub Maximino. 63.c.d.e. 64.a  
**Mortem** sibi conſciniffe aliquos diuino impulsu. 34.e. 35. 36.a  
**Mortis** Conſraternitas quando cæpta, & quando restituta. 432.b.c.d  
**Mortua** suscitata in Crucis inuentione. 331.c.d  
**Mortuis** non obreſtandum. 425.a  
**Mortuis** sepeliendis societas, siue collegium a Constantino institutum, & auctum priuilegijs. 432.b.c.d

**Muliercula** accusatrix Eustathij quid passa. 475.a.b  
**Mulieres** Christianæ quæ conſcuerunt sibi mortem, ne illuderentur. 34.d.e  
**Mulierum** Christianarum constantia. 18.b.c  
**Munificentia** Constantini erga ecclesias post Nicænum Concilium. 310.b.c.d  
**Musanianus** Comes Præfectus Concilio Sardicensi cum Eſycbio. 528.d  
**Musarum** Heliconidum simulacra ludibrio exposita a Constantino. 338.a  
**Musonius** professor Athenis sub Constantio. 605.a  
**Musonius** Episcopus defunctus subscripsisse dicitur Nicæno Concilio. 307.b  
**Musonius** Episcopus quid in Concilio suggestit. 694.e  
**Mutius** martyr Byzantij. 52.d

N A

**Narcissus** Episcopus Neroniadis interfuit Concilio Ancirano. 128.d.e  
**Narcissus** martyr cum socijs in Ponto sub Licinio. 147.b  
**Nardinum** oleum piscicum pro luminaribus ecclesiæ. 230.c.e. 231.e  
**Narſes** Rex Persarum. 32.e  
**Nassutius** Donatiſta vna cum collegis profectus ad Constantinum. 96.a.b. 123.e  
**Natalitia** Sanctorum in Ecclesia solita exacte celebrari. 197.e

N E

**Neonias**, idem Procopius dictus. 28.b.d  
**Nectarius** Episcopus Viennensis clarus sub Constantino. 445.b  
**Negotiatores**. Vide, Mercatores.  
**Neophyti** ne ordinentur. 301.b.c  
**Neocæsarea** in Ponto à terræmotu subuersa. 514.c. ecclesia ibi incolumis cum Episcopo. ibid.  
**Neocæsariæ** cunabula S. Basilij. 514.d.e  
**Neocæsariense** Concilium quando celebratum. 125.b. 128.d. e. Episcopi qui interfuerunt in eo. ibid. canones eius. 129.a  
**Neocæsariensis** ecclesia florentissima vsque ad Basilij tempora. 514.c.d  
**Neon** martyr sub Maximino. 30.d  
**Nepotiani** domus Romæ patuit Athanasio. 469.e  
**Nepotianus** cum collegis missus à Constantino Legatus. 342.e  
**Nepotianus** arripit Romæ Imperium. 567. b. occiditur ab Aniceto Præfecto. c  
**Nero** expiationem quaesuit à cæde matris, & non inuenit. 218.c.d  
**Nestoriani** supponit falsas epistolas nomine Iulij Papæ. 587.e  
**Nestorius** Præfectus Augustalis in Aegypto. 502.d.e. 563.a. b.

N I

**Nicander** martyr in Aegypto sub Maximino. 47. d  
**Nicander** cum socijs martyr Melitine in Armenia. 53.b  
**Nicanor** martyr cum socijs sub Maximino. 47.d  
**Nicæa** ciuitas magna consecuta ex Nicæno Cœcilio. 308.b.c.d  
**Nicæa** Concilium indicitur, sed irritum redditur. 682.b.c.d  
**Nicæa** Thraciæ Concilium conuocatur a Constantio Imperatore. 692.e. 693.a  
**Nicæna** Synodus celebrata sub Siluestro, & non sub Iulio Papa. 259.a  
**Nicæa** ciuitas delecta ad Synodum celebrandam. 260. a. illic conuocati Episcopi ex toto Orbe. ibid. b. c. d  
**Nicæna** Synodus confirmatur a Siluestro Papa. 304. e. 305. a. b. 311. e. 312. a. b.

Nicæna

**Nicæna** Synodus a Iulio Papa quoque firmata. 451.d  
**Nicæna** Synodi cogendæ causa. 256.e. 259.c.d.e  
**Nicæna** fidei formula ab Ofio scripta. 277.d  
**Nicæna** Synodi canon sextus statutus occasione Meletianorū. 291.e. 292. eius lectio & interpretatio. 292. 293. 294.  
**Nicæna** fidei nihil additū in Concilio Sardicensi. 536.e. 537.a  
**Nicæa** Thraciæ blasphemia ab Arianis quasi Nicæna Bibyniæ fidei formula promulgata. 693.b.c  
**Nicæna** fidei damnatio acclamata est ab Arianis in posteriori Concilio Ariminensi. 695.b.c.d.e  
**Nicænam** Synodum ante triennium a Vicennialibus cæpta aliqui errore dixerunt. 258.b  
**Nicæni** Concilij tempus notatum die ac Consule. 857.a.b  
**Nicæni** Concilij dies, mensis, & annus exacte ab Attico scriptus. 258.c.d  
**Nicæni** Concilij vulgata inscriptio erroris arguitur. ibid. e  
**Nicæni** Concilij Episcoporum numerus. 261. b. c. d. qui inter eos spectata enitueret virtute. 262. b. c. d. e. 263. 264. 265.  
**Nicæni** Concilij Episcopi disertissimi atque sanctissimi. 262. 263. 264. 265. 266. e. 267. a  
**Nicæni** Concilij confessus quomodo se habuit. 271. c. d. 272. e. 273. a. b. c. d  
**in Nicæno** Concilio liberam esse voluit Constantinus cuiusque dicendi fiduciam. 271. e. eiusdem Imperatoris ingressus in Synodum. 271. d. e. ibidem Eustathius Antiochenus hymnū Deo cecinit. 271. e. Constantinus postea habuit ad Patres orationem. 273. d. e  
**Nicæni** Concilij Acta deperdita, alia supposita, collecta alia ex fragmentis magis vera. 274. c. d. e  
**Nicæni** Concilij Actorum ordo. 275. a. Ariji ibi lecta primo loco blasphemia, & Eusebij Nicomediensis litteræ recitata. 275. a. b. Alexandrinæ Synodi ibidem Acta producta. 275. c. quid in ea Synodo Constantinus. 277. a. b. in gratiam Constantini Ariani subscribunt. 277. d  
**Nicæni** Concilij litteræ ad Aegyptios. 290. b. c. d. decretum de iisdem. e. quid de Meletio ipso. e. 291. a  
**Nicæni** Concilij decretum de Paschate. 291. a  
**Nicæni** Concilij canones pœnitentiales. 298. e. 299. a  
**Nicæni** canones de diuersis rebus. 301.  
**Nicæni** Concilij canon de libris sacris. 302. a  
**Nicæni** Concilij canon de bigamis non ordinandis. 302. a  
**Nicæni** Concilij canon de appellatione ad Romanum Pontificem. 302. b. c.  
**Nicæni** Concilij canon, vt res cognita in minori Synodo, cognoscere valeant in maiori. 302. d. e  
**Nicæni** Concilij litteræ ad Siluestrum Papam. 304. e  
**Nicæni** Concilij ex vocibus & numero notanda mysteria. 307. b  
**Nicæni** Concilij præconia. 307. e. 308. a  
**Nicæni** Concilij finis. 308. d. e  
**Nicænorum** canonum numerus. 301. e. 302. 307. a  
**Nicænorum** canonum differentia. 298. e  
**Nicænum** Concilium constat celebratum Vicennialibus Constantini. 257. c  
**Nicænum** Concilium decernitur in annum sequentem. 247. a. indicitur à Constantino ex admonitione Siluestri. 256. b. 259. d. e  
**Nicænum** Concilium quo anno celebratum. 256. d. e. 257. a. b  
**Nicænum** Concilium triennio perdurasse aliqui errore dixerunt. 257. e. 258. a. anno eodem cœptum esse & absolutum. 258. a  
**Nicænum** Concilium quorum persuasione à Constantino indicitur. 259. c. d. e  
**Nicænum** Confessum præcesserunt disputationes aliquæ, primo cum philosophis. 268. d. e. 269. 270. item disputationes cum Ario. 270. d. e  
**Nicænum** Symbolum. 277. d. e  
**Nicænum** Concilium Spiritu sancti diuinitatem cur non plu-

ribus statuit. 277. e. 278. a  
**Nicænum** Concilium recipit Arium, & Arianos penitentes. 279. d. e. 280. a  
**Nicænum** Concilium quid de Paschatis tempore desinierit. 286. a. b. 287. quomodo concepit decretum de Paschate. 286. d  
**Nicænum** Concilium dat mandatum de consciendo Paschali Cyclo. 288. b  
**Nicænum** Concilium quid de celebrando die Dominico. 289. d. e  
**Nicænum** Concilium componit schisma Meletianum. 289. e. 290.  
**Nicænum** Concilium nouit primatum Romanæ Ecclesiæ. 292. b. c. 293. 294.  
**Nicænum** Concilium quid de Hierosolymitana Ecclesia. 296. d. e. 297. a  
**Nicænum** Concilium quid de Nouatianis decreuit. 297. e. 298. a  
**Nicænum** Concilium quid de Paulianis. 298. d. quid de Cataphrygis. ibid. e  
**Nicænum** Concilium quomodo recepit lapsos tempore persecutionis. 298. e. 299. a  
**Nicænum** Concilium quid de se castrantibus. 299. b  
**Nicænum** Concilium prohibuit clericos habitare cum feminis. 299. d. e. 300.  
**Nicænum** Concilium firmat, non destruit calibatam clericorū. 299. e. 300. b. c. d. e  
**Nicænum** Concilium vetuit translationes clericorum in diuersas sedes. 301. a  
**Nicænum** Concilium scribendæ Formatæ constituit canonem. 302. e. 303. a. eius declaratio. 304. a. b. c  
**Nicænum** Concilium hymnum Glorificationis recepit & auxit. 305. b. c. d. 306.  
**Nicænum** Symbolū quando cœptum can in Ecclesia. 306. d. e  
**Nicænum** Concilium subscriptū dicitur etiam a duobus defunctis Episcopis. 307. b. c  
**Nicænum** Concilium quid præstitit Nicæa ciuitati. 308. b. c  
**Nicænum** Concilium toto Orbe vulgatum ex alijs prouincialibus Concilij. 311. d. e  
**Nicænum** Concilium Antiochiæ exploditur. 485. c. d. e. 486.  
**Nicephori** error de vxoribus militum Sebastenorum martyri. 140. e  
**Nicephori** error de tempore quo durauit Nicænum Concilium. 257. e. 258.  
**Nicephori** error de celebrato Nicæno Concilio sub Iulio. 259. a. b  
**Nicephorus** redarguitur de genere Helenæ Aug. 3. d. 4. a  
**Nicephorus** erroris arguitur de Actis Siluestri. 133. d. e  
**Nicephorus** erroris arguitur de Gregorio Episcopo Armeniæ. 263. e. 264. a  
**Nicephorus** erroris arguitur in rebus de Theophilo recensitis. 601. b. e. 602. a. b. c  
**Nicolai** Fabri index rerum antiquarum memorabilium. 99. c  
**Nicolai** Episcopi Myrensis res gestæ sub Constantino. 342. d. e. 343. 344.  
**Nicolai** Episcopi Myrensis obitus & effigies. 344. e. 345. d  
**Nicolai** occasione quid a Constantino sancitum. 346. a. b. c. d  
**Nicolaus** Episcopus Myræ confessor sub Licinio. 149. e  
**Nicolaus** Episcopus Myræ idola destruit, reddita pace Ecclesiæ. 172. d. e  
**Nicolaus** Episcopus Myræ in Lycia interfuit Concilio Nicæno. 265. e. e. 266. a  
**Nicolaus** Episcopus Myræ liberat innoxios. 343. a. b  
**Nicolaus** Episcopus Myræ apparet per visum Constantino. 344. c. itemq. Ablauio. ibid. c. innotescit Constantino, & donatur muneribus. ibid. d. e  
**Nicolaus** Serarius Herbipolensis. 471. e  
**Nicomedia** sedes Imp. facta carnificina martyrum. 52. b  
**Nicomedia** terræmotu penitus diruta. 681. Geeropius Episcopus

<i>pus Nicomediensis perijt. e. prædixit terræmotū Arfacius.</i>		<i>ris essent.</i>	
682.a		<i>Nundinarius accusator Siluani Cirtenfis Episcopi.</i>	380.e
<i>Nicomediæ templum a Constantino erectum.</i>	337.a	<i>Nuptiæ Licinij cum Constantia.</i>	10.a.b.c
<i>Nicomediensis Synodus indicta.</i>	680.e.681	<i>Nuptiæ Constantij Cæsaris cum Eusebia.</i>	91.a
<i>Nicomediensis ecclesia tacta fulmine conflagrauit.</i>	386.d		419.d
<i>Nicostratus cum socijs militibus martyr in Palæstina sub Maximino.</i>	28.e		
<i>Nili fluxus vberior post sublata turpia sacra.</i>	341.a		
<i>Nilus martyr cum Peleo in Aegypto.</i>	30.c		
<i>Nisibis obsessa a Rege Persarum. 460. b. defenditur ab eius Episcopo Iacobo.</i>	6461.a		
<i>Nisibis patrocinio Iacobi semper tuta.</i>	461.b		

## N O

<i>Nobilissimatus dignitas quæ.</i>	420.e	<i>Oasis Aegypti pars relegationis locus.</i>	639.c
<i>Noctis simulacrum velum obtendens.</i>	437.d.e		
<i>Noctiæ præueniunt cladem Maxentij.</i>	74.e		
<i>Noe dolabra Constantinopoli asseruata.</i>	374.c		
<i>Nomen Dei asseruatum putatur a Iudæis in Gazophylacio.</i>	355.d		
<i>Nomina solere mutare Christianos.</i>	24.d		
<i>Nomina Episcoporum, qui interfuerunt Concilio Romano sub Melchiade.</i>	97.b		
<i>Nomina clericorum Meletianorum ab Alexandro descripta.</i>	291.d.e		
<i>Nomine Iesu Iosephus adhuc Iudæus operatur miracula. 355. c. d. e.</i>			
<i>Nominatio, a qua clerici essent immunes.</i>	102.d.e		
<i>Novatiani quo modo recepti in Nicæno Concilio.</i>	298.a.b		
<i>Novatiani Constantis rescripto exagitati.</i>	322.e		
<i>Novatiani a Constantino numerati potius inter schismaticos, quam inter hereticos.</i>	322.e		
<i>Novatiani non tantum schismatici, sed &amp; heretici fuerunt.</i>	323.a		
<i>Novatiani heretici laudati a Novatiano historico.</i>	324.d.e		
<i>Novatiani dire vexati a Macedonio ob fidem Consubstantialis.</i>	585.a.b.c.d		
<i>Novatianorum causa tractata in Concilio Nicæno.</i>	297.e		
<i>Novatores heretici Eunomio coniuncti doctrina.</i>	721.e.		
	722.a		
<i>Novennalis Cycli quis auctor.</i>	289.a.b		
<i>Novitas vocum quæ caret culpa.</i>	704.c		

## N V

<i>Numerus Aureus facilis index Paschalis temporis.</i>	289.a.b	<i>Oblatio fermentata quid mystice.</i>	104.a.b
<i>Numerus Episcoporum Nicæni Concilij.</i>	261.b.c.d	<i>Oblatio Cōstantij Imperatoris a Liberio non recepta, sed eiecta.</i>	618.a.b
<i>Numerus Nicænorum canonum.</i>	301.e.302.307.a	<i>Oblationes fieri solitæ ad Ecclesiam.</i>	104.b.c.d
<i>Numerus litterarum in Formatis postitarum.</i>	303.b.304.a.b.c	<i>Oblationes lineaminum offerri solitæ Ecclesijs.</i>	366.d.e
<i>Numisma Constantini cum Labaro.</i>	69.d		367.a.b
<i>Numisma Constantini cum Christi nomine &amp; Cruce in galea.</i>	71.a		
<i>Numisma Valentis cum Labaro.</i>	69.e		
<i>Numisma Constantini cum dracone Cruce transfixo.</i>	313.d		
<i>Numisma Maioriani, vbi draco pede calcatus habetur expressus.</i>	313.e		
<i>Numisma de S. Helena ad superos relata.</i>	335.d.e		
<i>Numisma Constantini in calum relati.</i>	436.e.437		
<i>Numisma Magnentij.</i>	565.e		
<i>Numisma Decentij.</i>	566.a		
<i>Numisma Constantini cum Daphne.</i>	575.b		
<i>Numisma Constantij.</i>	590.a		
<i>Numismata expressa imagine Constantini Deum precantis.</i>	314.a		
<i>Numismata grandiora distincta ab vsualibus nummis.</i>	590.b		
<i>Nummi vsuales aurei cum imagine Constantini, cuius pondere</i>			

<i>Oracula dicta Iuliano Imperatori.</i>	726.c.d.e	<i>Oratio Constantini ad Senatū in basilica Vlpia. 233. d. e. 234.</i>	
<i>Oraculo Apollinis ignorato a quodam ex vaticibus responso dato Christiani iubentur occidi.</i>	236.a	<i>Oratio Eustathij habita in Nicæno Concilio.</i>	272.b.c.d
<i>Oraculum consecutum a Gentilibus.</i>	94.e.95.a	<i>Oratio Constantini in Synodo.</i>	273.d.e
<i>Oraculum de Ario ex Sibylla.</i>	194.c.d	<i>Oratio in Vicennialibus Constantini dicta ab Eusebio.</i>	309.a
<i>Oraculum de Licinij victoria fraudulentum.</i>	158.e	<i>Oratio Constantini funebris.</i>	433.e
<i>Oraculum Apollinis de Christianis recitatum a Constantino.</i>	235.e	<i>Orationibus omnia tribuebant Massaliani.</i>	734.b.c.d
		<i>Oratio Constantini in synodo.</i>	273.d.e
		<i>Oratio in Vicennialibus Constantini dicta ab Eusebio.</i>	309.a
		<i>Oratio Constantini funebris.</i>	433.e
		<i>Orationibus omnia tribuebant Massaliani.</i>	734.b.c.d
		<i>Orbis Catholicus quo modo se Arianum esse ingemuit tempore Concilij Ariminensis.</i>	695.e.696.a
		<i>Ordinandi presbyteri atas annorum triginta.</i>	129.a
		<i>Ordinari qui prohibeantur Episcopi.</i>	301.a.b
		<i>Ordinatio Episcoporum qualiter faciendâ.</i>	301.c.d
		<i>Ordinatio Cæciliani tumultuosa.</i>	7.d.e.8.a.b
		<i>Ordinationes supplere debere vicinos Episcopos, quas agere proprii Episcopi neglexere.</i>	539.b
		<i>Ordinationi Primatum non digniores, sed propinquiores Episcopi interesse debent.</i>	8.b
		<i>Orestes martyr in Armenia cum socijs sub Maximino Imp.</i>	53.a
		<i>Orestes martyr cum socijs sub Maximino Imp.</i>	52.e
		<i>Orestis martyris reliquie.</i>	149.b
		<i>Origenes cur non in Nicæno Concilio.</i>	278.a.b
		<i>Origenem secum sentire Ariani gloriabantur.</i>	517.e
		<i>Origenistæ heretici ex monachis.</i>	366.b
		<i>Orientales destruunt Sirmianam blasphemiam.</i>	665.b.c.d
		<i>Orientales moniti ab Hilario.</i>	685.a.b
		<i>Orientali Ecclesiæ pax quando reddita. 55.b. felix status eius.</i>	57.b.c. restituitur disciplina Ecclesiastica, ibid. c. d. iterum per Maximinum exagitata.
			58.d.e
		<i>Orientalis Ecclesiæ pax per Constantinum procurata apud Licinium.</i>	91.c
		<i>Orientalis Ecclesiæ gloria &amp; letitia post extinctum tyrannum.</i>	109.c.d.e.110.a
		<i>Orientalis Ecclesiæ retinuit celibatum clericorum.</i>	128.b.c.e
		<i>Orientalis Ecclesiæ vexata sub Licinij persecutione.</i>	145.c.d.e.
			146.a.b
		<i>Orientalis Ecclesiæ per Constantinum in pacem restituta.</i>	167.e
		<i>Orientalis Ecclesiæ vexata discordijs propter Arium.</i>	180.b.c
		<i>Orientalis Ecclesiæ immensa persecutio post Concilium Constantinopolitanum.</i>	710.c.d.711.713.e.714.a
		<i>Orientis &amp; Occidentis ratio in edictis Constantini.</i>	172.a.b
		<i>Ormisdas Rex Persarum.</i>	32.e

## O S

<i>Osculo pacis Basileus martyrium obiturus salutat suos.</i>	143.e	<i>Osium fauentem Catholicis Africanis Donatistæ odio profequuntur. 156.b.c. ad Osium quid rescripserit Constantinus de manumissione.</i>	157.b
<i>Osij prima mentio in litteris Constantini. 86.b. inhærebat ingiter Constantino.</i>	86.d	<i>Osius Episcopus Cordubensis in Cœcilio Arelatenfi quod suscepit patrociniū Cæciliani, Parmenianus detrahebat. 120.d</i>	
<i>Osij Episcopi Cordubensis functio in Concilio Sardicensi.</i>	528.a	<i>Osius Episcopus Cordubensis Legatus a Siluestro Papa.</i>	186.c.d.e
<i>Osij munus in Concilio Sardicensi rogare sententias singulorū.</i>	538.e.539.540.	<i>Osius Legatus profectus in Aegyptum habet generale Concilium.</i>	196.d.e
<i>Osij littere ad Constantinum.</i>	623.c.d.e	<i>Osius ob id quod Legatus esset Sedis Apostolicæ, principem locum tenuit in vnaquaque Synodo.</i>	197.b.c
<i>Osij &amp; Potamij nomine vulgata blasphemia Sirmiensis.</i>	663.b	<i>Osius Episcopus Cordubensis putatur auctor baptismi Constantini.</i>	219.a.b
<i>Osij Episcopi Cordubensis in Synodo Sirmiensi lapsus.</i>	663.d.e.664.	<i>Osius Legatus ad Orientales ob discordias Paschatis causa obortas.</i>	255.e.256.
<i>Osij lapsus nullum affert præiudicium Ecclesiæ.</i>	664.b	<i>Osius Episcopus Legatus in Nicæno Concilio confessione clarus.</i>	261.e
<i>Osij lapsus lamentatio.</i>	ibid.d.e	<i>Osius formauit fidei formulam in Nicæno Concilio.</i>	277.d
<i>Osij obitus quando contigit.</i>	668.a	<i>Osius quid paciscitur cum Arianis in Concilio Sardicensi.</i>	529.b.c.d
<i>Osium fauentem Catholicis Africanis Donatistæ odio profequuntur.</i>	156.b.c.	<i>Osius Episcopus tentatur a Constantio. 622. d. e. 623. a. b. remittitur ad suam Ecclesiam.</i>	623.a
		<i>Osius respuit, penitensq. facti decessit.</i>	667.a.b.c.d
		<i>Osius tentatur iterum litteris Constantij Imperatoris.</i>	623.b.
		<i>quid ad eum Osius rescripsit.</i>	ibid.c.d
		<i>Osius defendit Athanasium.</i>	ibid.d.e
		<i>Osius accersitur iterum a Constantio.</i>	624.c.d
		<i>Osius perductus ad Concilium Sirmiense.</i>	659.e.660.a
		<i>Osius vi coactus subscripsit contra Athanasium.</i>	663.e
		<i>Osius lapsus quem sortitus est finem, numquid resipuerit.</i>	666.d.e.667.
		<i>Osroena Ecclesia florens sub Constantino.</i>	315.e
		<i>Ostiensis Episcopus ordinat Romanum Pontificem.</i>	8.b.c
		<i>Ostiensis Episcopus accipit pallium a Marco Papa.</i>	429.d

## O T

*Otho Imperator accepit a patre Henrico lanceam Constantini Imperatoris.* 314.b

## O X

*Oxyrinchi Ecclesia Catholica detestata Arianos.* 641.c  
*Oxyrinchus ciuitas Thebarum Christianæ pietatis & charitatis cultrix.* 145.a.b

## P A

<i>Pachomij monasterium S. Athanasius visitat.</i>	357.e
<i>Pachomij vita Romam allata ab Athanasio.</i>	470.a
<i>Pachomius martyr Alexandriæ sub Maximino.</i>	47.c
<i>Pachomius quonam pacto assecutus est fidem Christianam.</i>	144.c.d.e
<i>Pachomius adscriptus tyro militiæ sub Licinio.</i>	144.c.d.e
<i>Pachomius solitudinem petit.</i>	190.d
<i>Palaestini, qui subscripserant contra Athanasium, recantant palinodiam.</i>	568.a.b
<i>Palatini lege Constantini cobiiti.</i>	312.c.d
<i>Palatium pro ecclesia habent Ariani.</i>	610.e.611.a
<i>Palatium donatum a Constantino Romano Pontifici.</i>	83.d.e
<i>Palatium quid proprie.</i>	83.e. Romæ non vnū, sed plurā Palatia.
	ibid.e.84.a
<i>Palatium Lateranense donatum Pontifici Romano a Constantino.</i>	84.b.c.d.e
<i>Palatium Constantini quibus picturis ornatum.</i>	314.a.b
<i>Palemon insignis monachus floret in Aegypto.</i>	190.d
<i>Palladium translatum a Constantino Troia Constantinopolim.</i>	354.b
<i>Palladius magister Palatij sub Constantio.</i>	557.e.572.a
<i>Palladius magister Palatij litteras a Constantio de Athanasio detulit.</i>	602.e
	Pallia

- Pallia Crucibus ornari solita.* 429.e.430.a.b  
*Pallia dicta omnia operimenta sacra.* 420.a.b. eademq. Crucibus ornari solita. ibid.  
*Pallium humeros solum tegens indumentum philosophicum.* 25.d  
*Pallium Episcopale ornamentum dari solitum a Romano Pontifice.* 429.d.e  
*Pallium Athanasij symbolum Catholicæ fidei.* 511.a  
*Palmirana Ecclesia vexata persecutione.* 55.a  
*Pamphili martyris ac sociorum certamen.* 24.a  
*Pamphili martyris lucubrationes.* 27.e  
*Pamphili martyris nomine scripta Apologia pro Origene.* 27.d  
*Pamphili martyris nomen suppositum ab Origene.* 27.d  
*Pamphili martyris bibliotheca nullam iacturam passa.* 376.d  
*Pamphilus rursus ad certamen reuocatur.* 25.b  
*Pamphilus presbyter ordinatus ab Agapio Episcopo Casariensi.* 27.d  
*Pan idolum a Constantino sublatum.* 339.b.c  
*Pancharius martyr Nicomediæ cum socijs.* 52.b  
*Pancratius presbyter Sabellianus proditor Luciani.* 48.e  
*Pancratius presbyter Romanus legatus ad Constantium a Liberio.* 598.b  
*Pancratius presbyter Lagatus Liberij nolens subscribere contra Athanasium in Concilio Mediolanensi mittitur in exilium.* 612.c.d  
*Panis a Domino multiplicati reliquiæ asseruata Constantino- poli.* 374.b  
*Pantaleon martyr cum socijs Nicomediæ.* 52.b  
*Panuinus diuinat interdum. 89.b. erroris arguitur.* ibid.e  
*Panuinus erroris arguitur de successione Episcoporum Mediolanensium.* 453.a  
*Papas Episcopus martyr in Perside sub Sapore.* 519.a  
*Papia lex de decimatione abrogata. 200.b.c.d.e. 201.a.b. quousies decurtata.* 201.a.b.c  
*Papia lex fiscale rete.* 202.b  
*Paphnutij plures, & diuersæ fidei.* 263.b  
*Paphnutij obfistentis Nicæno canoni quomodo historia sit intelligenda.* 299.d.e. 300.  
*Paphnutius martyr in Aegypto sub Maximino.* 47.c  
*Paphnutius alter excæcatus sub Maximino.* ibid.c.d  
*Paphnutius confessor accola eremi.* 190.d  
*Paphnutius Episcopus in Aegypto confessor insignis. 262.d.e. 263.a*  
*Paphnutius confessor Meletianus.* 320.c.d  
*Paphnutius confessor in Concilio Tyrio pro Athanasio pugnat.* 403.a  
*Paphnutius confessor Episcopus apprehensa manu Maximij Episcopi Hierosolymitani discedit e confessu Tyrio.* 407.e. 408.a  
*Parricidij expiatio nulla apud Gentiles.* 216.b.c.d. 217.e. 218.a  
*Pars dextera minus digna sinistra est habita in confessu Synodali.* 273.a.b. ratio redditur. ibid.  
*Parthenius diaconus sequitur Basileum Episcopum.* 142.e  
*Parthenius Episcopus Lampfaci vir insignis. 442.d. eius res gestæ. e. 443.*  
*Paschalis temporis Aureus numerus index.* 289.a  
*Paschalis celebrandi vna regula omnibus ex Concilio Arelatensi.* 121.b  
*Paschalis calculus mittebatur ad Romanam Ecclesiam, ex qua alie accipiebant.* 288.e. 289.  
*Paschalis temporis questio agitata in Nicæno Concilio.* 286.b.c.d. 287. 288.  
*Paschalis decreto appositi dies & Consules.* 286.b.c.d  
*Paschalis tempus vnum omnibus præfixum.* 287.b  
*Paschalis cyclus ex decreto Nicæni Concilij institutus. 288.b. c. datum negotium Alexandro Episcopo Alexandrino.* 288.b  
*Paschalis temporis Episcopi Alexandrini promulgatores. 288. b. c. d*  
*Paschalis temporis calculandi scientia ex Romana Ecclesia accepta.* 288.d  
*Paschalis causa diuersi ritus celebrandi diffensionibus agitata Ecclesia Ariana. 255.d.e. qui populi a cõmuni ritu difcreparunt.* 256.a  
*Paschalis Synaxes & Pentecostes frequentissimæ.* 572.d.e  
*Pasche tempus celebranda etiam a Concilio Antiocheno stabilitum cur tunc additum.* 490.e. 491.  
*Pasche tempore grassatio Syriani Alexandriæ. 630.a.b. 631. 632. 633. item ante Pentecosten per Heraclium & Aegypti Præfectum. 636.c. post Pentecosten per Georgium & Sebastianum duces copiarum.* 639.b. 640. 641.  
*Pascentius Comes Arianus quid cum S. Augustino.* 671.e  
*Pastor martyr Nicomediæ cum socijs.* 52.b  
*Pater quomodo maior Filio secundum diuinitatem. 184.c.d.e. 185.a*  
*Paterius Præfectus Aegypti sub Constantino.* 196.c  
*Paterius rhetor clarus sub Constantino.* 445.c  
*Patriarcha sublimior magistratus apud Iudæos.* 352.b.c  
*Patriarcha Iudæorum Hellel sub Constantino. 352.c. baptizatur occulte.* 353.a  
*Patriarcha Antiocheni ditioni subiecta Ecclesiæ Persarum.* 519.e. 520.a  
*Patricij dignitas a Constantino excogitata.* 446.d  
*Patrophilus Episcopus Scythopolitanus Arianus.* 267.b  
*Patrophilus Episcopus Scythopolitanus custos Eusebij confessoris exulis. 649.e. 650.a.b. eiusdem in Eusebium crudelitas.* 651.b.c. 652. 653.  
*Pauli Apostoli basilica a Constantino erecta. 230.d.e. bona illi collata & reditus.* 231.  
*Paulianorum familia reddita Christiana.* 83.a  
*Paulianorum causa tractata in Concilio Nicæno.* 298.d.e  
*Paulinus Episcopus Antiochenus moritur, deligitur Eustathius.* 251.b  
*Paulinus Episcopus Antiochenus post Philogonium.* 197.e  
*Paulinus Episcopus Nolanus eulogias mittit ad Augustinum.* 105.d.e  
*Paulinus Episcopus Tiberis.* 569.e. 570.  
*Paulinus Episcopus Treuerensis exul obiit.* 713.b  
*Paulinus Episcopus Treuerensis missus in exilium ex Concilio Arelatensi.* 594.d  
*Paulinus Episcopus Tyri erigit templum, & Deo dicat.* 110.e  
*Paulinus Episcopus Tyri fautor Arii.* 174.e. 175.b.c. impellitur literis ab Eusebio Nicomediensi. 175.c.d  
*Paulus martyr in Palestina.* 18.c  
*Paulus ante martyrium pro omnibus precatur.* 18.d  
*Paulus martyr collega Pamphili.* 24.c  
*Paulus Episcopus Neocæsariensis quæ passus sub Licinio. 141.a*  
*Paulus & Ioannes aulici Constantiæ filij Constantini. 384.a*  
*Paulus cum Petro apparet Constantino.* 220.c.d  
*Paulus Episcopus Neocæs. Euphratesis egregius meritis.* 263.c. confessor sub Licinio. ibid.  
*Paulus Episcopus Larandis Arianus.* 267.b  
*Paulus ex monacho Episcopus.* 363.e  
*Paulus Episcopus Tyri Arsenium fugientem & Tyri latentem detegit.* 389.e  
*Paulus primus eremita moritur. 509.c.d. eius vita a S. Hieronymo scripta ab hereticis recentioribus reuocata in dubium. 509.d.e. 510.a. defenditur.* 510.a.b.c  
*Paulus primus eremita moriens egregie testatam reddidit fidem Catholicam.* 510.e. 511.a  
*Pauli Episcopi Constantinopol. creatio. 472.c. cito expulsus.* ibid.d.e. 473.a. eiusdem exilium sæpe mutatum. 473.c.d. quando Romam confugit. ibid.e  
*Paulus Episcopus Constantinopolitanus suam recipit sedem.* 477.d. iterum expellitur ab Arianis. ibid.e. 508.a  
*Paulus*

- Paulus Episcopus Constantinopolitanus Romam confugit ad Iulium.* 508.b  
*Paulus quando venit ad Constantem Imperatorem. 508.c.d. eius peregrinationes.* ibid.  
*Paulus Episcopus Constantinopolitanus vetitus accedere ad Concilium Sardicense.* 538.b.c  
*Paulus Episcopus Constantinopolitanus restituitur per Constantem Imperatorem.* 551.a.b.c  
*Paulus cum Macario missus in Africam ad conciliandam illam Ecclesiam. 551.e. 552.a. usdem Donatistæ inuidiam concitarunt.* 555.d.e. 556.a.b.c.d  
*Paulus Episcopus Constantinopolitanus iterum exulat sub Constantino.* 583.d.e  
*Paulus Episcopus Constantinopolitanus exul strangulatur a Philippo Præside. 586.a.b. eius exilia ab Athanasio recensita.* ibid.  
*Paulus Episcopus martyr in Perside sub Sapore.* 518.e  
*Pauperes a Constantino magnopere subleuati. 131.d.e. 132.a*  
*Pauperibus nihil dandum Massaliani dicebant.* 734.c.d  
*Pauperum amator & erga eos beneficus Constantinus. 211.c*  
*Pax quando reddita Ecclesiæ Orientali. 55.b. rursus turbata.* 58.d.e  
*Pax Ecclesiæ per Constantinum etiam in Oriente.* 91.c  
*Pax plena ecclesiis restituta.* 109.b.c  
*Pax inita inter Constantinum atque Licinium. 161.b.c. iterata rursus.* 163.c.d  
*Pax Ecclesiæ turbatur ab Ario.* 173.b.c  
*Pax reddita Ecclesiæ Africanæ sub Constante.* 558.a.b  
*Pacem impartire suis ante martyrium peculiare martyribus.* 143.e  
*Pacis hostes heretici atque schismatici.* 98.c  

P E  
*Peccantium felicitas, summa infelicitas.* 591.a  
*Peccatorum expiatio apud Platonicos qualis.* 217.e. 218.a  
*Peccatorum confessio apud Audianos quæ fuerit.* 492.b.c.d  
*Pegasus martyr cum Acindino in Perside sub Sapore.* 519.d  
*Pelagia discipula Luciani.* 51.d  
*Pelagiæ Antiochena virginis & martyris dignum facinus.* 34.d.e. eiusdem matris & sororum martyrium. 35.  
*Pelegus martyr cum Nilo in Aegypto Episcopi.* 36.c  
*Pendendi auri lex statuta.* 380.e  
*Pergamus prædiues amicus S. Antonij.* 686.c  
*Peregrinatio Hierosolymam frequens.* 336.d  
*Periurium peculiare Massalianis.* 734.e  
*Persæ Christiani commendantur a Constantino.* 315.a.b  
*Persæ Mesopotamiam inuadunt sub Constantio.* 460.a.b  
*Persæ insectantur Christianos.* 512.b.c  
*Persæ Solis cultores.* 512.e  
*Persæ expugnant Romanorum propugnacula sub Constantio.* 713.c  
*Persæ paccunt virginibus Christianis.* ibid.  
*Persæ expugnant Singaram munitionem.* 725.d  
*Persarum Regum successio.* 32.d.e. 33.a.b  
*Persarum Rex Legatos misit ad Constantinum.* 314.e  
*Persarum Episcopus Ioannes interfuit Nicæno Concilio.* 314.e  
*Persarum Ecclesia commendatur a Constantino Saporis Regi.* 315.a.b  
*Persarum exercitus a Cilicibus vincitur & fugatur.* 461.a.b  
*Persarum Rex mittit Legatos pro pace ad Constantinum.* 430.e  
*Persarum aduersus Christianos nulla persecutio sub Constantino.* ibid.  
*Persarum persecutionis annus secundus.* 518.a  
*Persarum Ecclesia subiecta Antiochena.* 519.e. 520.a  
*Persarum expeditionem Constantinus parat.* 430.c.d.e  
*Persecutio grauis vel remissa esse solebat pro Præsidum moribus.* 27.b  
*Persecutio remissa a Maxentio.* 6.e. 7.a  
*Persecutio sub Maximino seuissima.* 19.a.b.c.d.e  
*Persecutio decennalis quibus incrementis aucta ac remissa.* 48.a.b  
*Persecutio restaurata per Maximinum Iouium.* 58.d.e  
*Persecutio sub Licinio.* 145.d.e. 146. 147.  
*Persecutio sub Licinio acerbius visa est.* 151.e  
*Persecutio sub Licinio quos inuasit, & quos reliquit.* 151.c  
*Persecutio sub Licinio Seuero historico lenior visa est.* 151.c.d  
*Persecutio renouata sub Constantino qua occasione. 212.a.b.c*  
*Persecutio Ecclesiæ Alexandrinæ sub Gregorio & Philagrino.* 497.a. 498. 499. 500. 501. 502.  
*Persecutio Saporis Regis Persarum aduersus Christianos quando excitata.* 512.b.c. 518. 519.  
*Persecutio Macedonij aduersus Catholicos Constantinopolis.* 584.b.c.d.e. 585.  
*Persecutio & correctio longe inter se diuersa. 555.d.e. 556. a. b. c*  
*Persecutio Constantij post Conciliabulum Mediolanense. 614. e. 615. a. recrudescit seuius. 624.e. 625.a. eius acerbitas.* 626.d.e. 627.a. 628. d.e. 629.a  
*Persecutio nouissima Ecclesiæ Alexandrinæ sub Constantio.* 629.c.d.e. 630. 631. acrius seuiit. 633.c.d. 635.b.c. d. e. 636. b. c. d. c. 637. 638. d. e. 639. a. b. c. d. 640. 641.  
*Persecutio sub Arianis ceteris crudelior.* 638.e  
*Persecutio Arianorum in Palestina dirissima.* 652.e. 653.  
*Persecutio Constantij deterior persecutione Gentilium. 673. e*  
*Persecutio dira Arianorum post Concilium Constantinopolitanum.* 710.c.d.e. 711. 713.e. 714.  
*Persecutiones cum Maximino extinctæ.* 109.b  
*Persecutiones Alexandrinæ Ecclesiæ distinctæ inter se. 501. a. b*  
*Persecutionis Diocletiani annus sextus.* 17.d.e  
*Persecutionis Diocletiani annus septimus.* 23.e  
*Persecutionis Diocletiani annus octauus.* 36.b  
*Persecutionis Diocletiani anni nonus ac decimus.* 37.c. 41.e. 48.a  
*Persecutionis decennalis finis.* 61.e. 64.d.e  
*Persecutionis sub Licinio immanitas a Basilio descripta.* 147. d  
*Persecutionis in Perside annus primus. 512.b. secundus. 518.a*  
*Persecutionum denarius numerus haud probatur.* 151.d  
*Persecutorum seuitia a Lactantio taxata.* 37.e. 38.a  
*Pestis, fames, & bella sub Maximino.* 61.c.d. 63.c  
*Pestis tempore sub Maximino egregia Christianorum pietatis officia.* 64.b.c  
*Petri & Pauli imagines demonstratæ Constantino.* 223.a  
*Petri, & Pauli, atque Christi imagines simul pingi solita.* 223. a. b  
*Petri basilica a Constantino erecta.* 229.b.c.d  
*Petri basilica qualis.* 230.c.d  
*Petri & Marcellini basilica erecta a Constantino.* 243.b  
*Petri Apostoli nomen cur apponi solitum in Formata.* 304.b.c.d  
*Petri nomen significare communicationem cum sede Petri.* 304.a.b.d  
*Petrus & Paulus apparent Constantino.* 220.c.d  
*Petrus & Paulus quo modo dii crediti a Constantino.* 222. c. d. e  
*Petri Alexandrini de controuersia cum Meletio fidelis historia quæ habenda sit.* 13.a  
*Petri Episcopi Alexandrini martyrium.* 41.e. 42.a.b  
*Petri Alexandrini Episcopi sedis anni.* 42.a  
*Petri Alexandrini martyrij Acta.* 42.b  
*Petri Alexandrini communitio ad suos de non recipiendo Ario.* 42.c.d.e  
*Petri Alexandrini corpus erectum mansit, abscisso licet capite.* 43.d  
*Petri Alexandrini nobile funus.* 43.e  
*Petri*



- Petri Alexandrini responsio de his qui accedunt ad baptismum absque fide.* 44.d.e  
*Petri Episcopi Alexandrini natalis dies anniuersarius.* 44.e  
*Petri Alexandrini Episcopi scripta.* 44.e  
*Petri Alexandrini martyrij tempus.* 59.d  
*Petro Alexandrino visio ostensa de Ario.* 42.c.d  
*Petrus Episcopus Alexandrinus Meletii diuinit. 12.a.b.c.d.e*  
*Petrus Alexandrinus erga poenitentes qualis.* 12.d  
*Petrus Alexandrinus fidelis custos Ecclesiastica disciplina.* 13.c  
*Petrus Alexandrinus quomodo dictus est improbasse baptismum schismaticorum.* 13.d.e  
*Petrus Alexandrinus fugam iniens scribebat ad suos.* 13.e  
*Petrus pacis amator se offert sponte martyrio.* 43.b  
*Petrus Episcopus Alexandrinus cur sedere noluerit in cathedra sancti Marci.* 44.a.b.c  
*Petrus quomodo ultimus martyr Ecclesie Alexandrinae.* 42.c.46.a.b  
*Petrus monachus martyr in Palaestina.* 23.e  
*Petrus Episcopus in Aegypto aduersus Athanasium testimonium dicit.* 416.a.b  
*Petrus Episcopus Sebastenus successor Blasij martyris.* 149.c  
*Petrus presbyter Alexandrinus pro subscriptione ab Athanasio missus ad Episcopos.* 571.a  
*Petrus Valuomeres raptor virginum capite plexus.* 565.a  
*Petrus Clencherus auctor disputationis de Symbolo Athanasij.* 471.e  
*Petrus Morinus vir disertus.* 192.c  
*Petronij & sociorum litterae ad Celsum Vicarium Africae in causa Donatistarum.* 123.e.124.  
*Petronia familia Christo addicta.* 211.b

## P H

- Phaedo philosophus victus in Nicæno Concilio efficitur Christianus.* 269.d  
*Pheno locus metallorum, in qua damnati sunt confessores Alexandrini.* 637.e  
*Philagrius Aegypti Praefectus fauet Eusebianis.* 404.b.c.d.  
*immania scelera in Catholicos perpetrata Alexandriae.* d.e  
*Philagrius Aegypti Praefectus quid in Alexandrinos Catholicos.* 498.c  
*Philagrius Comes quid aduersus Catholicos Constantinopolitanae Ecclesiae.* 547.e.548.a  
*Philagrius Praefectus Cappadociae persecutor.* 586.b  
*Phileas confessor laudatus à Petro Alexandrino.* 13.e  
*Phileas Episcopus martyr sub Maximino.* 47.c  
*Philemon Coraula idemque martyr pro alio.* 47.d.e  
*Philon Episcopus exul visitatus à S. Hilarione.* 639.d.e.locus exilij. 640.d  
*Philippis in Thracia conuenientes Ariani celebrant Conciliū, quod Sardicense dixerunt.* 542.e.543.a  
*Philippus Praeses necator Pauli Episc. Constantinop. expertus est diuinam vindictam.* 586.c  
*Philogonius Episcopus Antiochenus succedit Vitali.* 129.a.b.  
*laudatus à S. Ioanne Chrysoſtomo. ibidem b. c. ex causidico Episcopus. ibid. c.*  
*Philogonius Episcopus Antiochenus aduersarius Arj.* 174.e.175.b  
*Philogonius Episcopus Antiochenus diem obiit.* 197.d.e.eius sanctitas.e  
*Philostorgius discipulus Eunomij.* 722.c  
*Philoxenus legatus à Iulio Papa in Orientem.* 469.b. quando Romam reuersus. 495.a  
*Philoxenus Legatus missus ad Concilium Sardicense.* 527.e. 531.b  
*Philosophi Gentiles venerunt ad Nicænum Concilium aduersaturī Christianae religioni.* 268.e.269.  
*Philosophi Gentiles disputant cum Antonio; & ab eo egregie*

- superantur.* 359.b.c.d.e  
*Philosophi exercentes magiam.* 687.d  
*Philosophus Episcopus Nicæni Concilij pro ludibrio habet, confutatur, ac ad religionem Christianam adducitur à Spiridione.* 269.a.b.c  
*Philosophus insultans Alexandro Episcopo Constantinopolitano ab eodem mutus redditur.* 270.b  
*Philostorgius Arianus. 601.e. 602. b. c. qualia eius scripta.* 602.b.c  
*Philoterus martyr Nicomediae sub Maximino.* 52.b  
*Philumenus tyrannus tempore Constantini.* 367.c  
*Photini blasphemiae.* 538.a.b.661.d.e  
*Photini haeresis protextus fuit colligendi Concilij Sirmiensis.* 660.b.c.d  
*Photini scripta.* 661.e  
*Photiniani haeretici dicti Homuncionistae.* ibid.  
*Photinus martyr Nicomediae cum socijs.* 52.b  
*Photinus Episcopus Sirmij haesiarcha detectus.* 508.e. 509.a  
*Photinus idem & Scotinus.* 509.a  
*Photinus depositus in Concilio Sardicensi.* ibid.  
*Photinus damnatus in Concilio Sardicensi.* 537.e. 538. a. posse Sirmij iterum. 661.d.e  
*Photinus iam Sardicæ damnatus petit a Constantio rursum audiri.* 661.a. antea damnatus Sardicæ. ibid.d  
*Photinus cur Ebion ab Hilarione saepe nominatus.* ibid.d  
*Photij enormis error de celebrato Nicæno Concilio sub Siluestro & Iulio.* 259.b  
*Photius dolose negabat extare apud Graecos canones Concilij Sardicensis.* 540.a.b.c  
*Phrygiae ciuitatis omnes ciues Christiani igne succensī.* 37.c.d  
*Phrygium, idem quod Pallium, cur sic dictum.* 429.d.e

## P I

- Pictum. Vide, Imago.*  
*Pietate laesa inane redditur omne regnandi consilium.* 210.e  
*Pilati falsa Acta contra Christum conficta.* 59.c  
*Pinna signa militaria.* 71.d  
*Pinnis presbyteri Meletiani litterae de latebris & fuga Arsenij.* 389.c.d  
*Pistus Episcopus Atheniensis interfuit Nicæno Concilio.* 265.e  
*Pistus Arianus Romam missus. 466.b.c. reijcitur a Iulio Papa.* ibid.d.e

## P L

- Placoton forum Constantinopoli.* 374.a.b  
*Plato qualem daret expiationem peccatorum.* 217.e.218.e

## P O

- Poeme Abbas vocatus ab Athanasio Alexandriam.* 511.a  
*Pœna inscriptionis sublata a Constantino.* 137.e.138.a  
*Pœnitentia lapsorum diuersa pro diuersitate facinorum.* 126.e.127.a.b  
*Pœnitentia apud Audianos diuersa ab Ecclesiastica disciplina.* 492.b.c  
*Pœnitentiales canones pro lapsis ex Concilio Ancyrano.* 126.e.127.128.  
*Poeta vulgaris iuste taxatur ab auctore, quod sacra verterit in usum profanum.* 41.a  
*Polemoniacus pontus mutatus in Helenopontum.* 334.d  
*Polychronij praesumptio de Ecclesia Hierosolymitana.* 297.b  
*Polyuctus cum socijs martyr in Armenia.* 53.b  
*Pons solubilis fabricatur a Maxentio.* 75.b. soluitur damnus eius. 76.b.c  
*Pons super Danubium a Constantino erectus.* 380.a  
*Pon-*

- Pontifex Romanus solitus confirmare decreta omnium Conciliorum.* 123.d  
*Pontifex Romanus excommunicatus ab Ariano.* 543.b.c  
*Pontificatus Iudæorum prorsus extinctus.* 133.c  
*Pontificem Romanum appellare licere quemlibet Episcopum ab alijs damnatum.* 539.a  
*Pontifices Gentilitiae superstitionis quo honore habiti.* 83.d. 84.e  
*Pontificis Maximi titulum cur Christiani Imperatores aliquandiu usurparint.* 87.a.b.c.d.88.a  
*Pontificis Maximi Gentilitiae superstitionis summa potestas.* 88.b  
*Pontifici Romano a Constantino domus Faustae donata.* 83.d  
*Pontificis Romani iudicium expectandum.* 504.b.c  
*Pontificis Romani communicatione quis nomen Catholicū adipsicitur.* 205.b.c.d.e  
*Pontificis Romani assensu carentia decreta Conciliorum nulla.* 482.c.  
*Pontificum Romanorum legitima successio.* 205.c.d  
*Pontius Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino.* 154.a  
*Pontus Polemoniacus mutatus in Hellepontum.* 334.d.e  
*Populi Orientales dissidentes Paschatis causa.* 256.a  
*Porphyrj samuli Pamphili martyrium.* 25.b.c.d.e  
*Porphyrus & scripta eius a Constantino damnata.* 282.b.c  
*Porphyrus damnatus exilio superstes tempore Nicæni Concilij.* ibid.  
*Porphyrus quantum vixit.* ibid.c.d  
*Porphyrus recitans palinodiam ab exilio soluitur.* ibid.d  
*Porphyrus ob longam aetatem dictus senex Tyrius.* ibid.e  
*Porphyriani cur dici meruerunt Ariani.* 281.c.d  
*Porphyrianos vocandos esse Arianos Constantinus lege cauit.* 281.c  
*Post Consulatum annotari Acta cur solita.* 41.c.d  
*Potamena virgo Alexandrina martyr insignis.* 46.e.47.a.  
*alia ab hac diuersa dicta Potamiena.* 47.b  
*Potamij & Osij Episcoporum nomine edita formula Sirmiensis blasphemae.* 663.b.c.d  
*Potamius longe diuersus a Potamone confessore inde martyre.* ibid.c  
*Potamon Episcopus in Aegypto confessor.* 262.d.e.263.a  
*Potamon Episcopus confessor magna libertate inuehitur in Eusebium in Concilio Tyri.* 397.d.e. 398.a. subscripsit contestationi aduersus Eusebianos. 403.a  
*Potamon Episcopus confessor exul sub Georgio & Philagrjo.* 501.e. idemq. martyr. ibid.502.a  
*Potamon apostata diuina vindicta perijt.* 699.a.b

## P R

- Praefecti seu Praepositi laborum qui.* 72.c.d  
*Praefecti persecutores post exilium Maximini dant poenas.* 108.b.c  
*Praefecti Praetorio quatuor a Constantino instituti.* 377.e  
*Praefectorum auaritiam coerces Constantinus lege sancita.* 388.d.e  
*Praesides iussi accipere litteras ab Episcopis ex Concilio Arelatensi.* 120.e  
*Praesides prouinciae corrigantur ab Episcopis.* 120.e  
*Praesides delecti senissimi a Licinio ad persecutionem Christianorum.* 147.c  
*Praesidium persecutorū seuitia taxatur a Lactantio.* 37.e.38.a  
*Praesidium iudicia irritare solebant Episcopi.* 343.c  
*Praetoriani milites sublata a Constantino.* 91.a  
*Preces a Constantino praescriptae militibus.* 208.b  
*Precibus omnia tribuebant Massaliani.* 734.b.c  
*Presbyter ordinetur annorum triginta.* 129.a  
*Presbyter Arianus quid cum Constantia Augusta.* 347.c  
*Presbyter Arianus custos tabularum Constantini.* 434.e.435.  
*acreditus hic Acacius Luscus.* 435.b

- Presbyter Arianus corrumpit aulicos.* 450.a.b  
*Presbyteri lapsi qua poena affecti.* 126.e.127.a  
*Presbyteri post Episcopos stant in Synodo Romana.* 246.c  
*Presbyteri sedent coram Episcopo.* ibid.c.d  
*Primus martyr in Helleponto cum socijs sub Licinio.* 149.e  
*Principes saepe infamati ex vitijs aulicorum.* 312.d  
*Principes haeretici & schismaticis magno periculo parant.* 393.c.d.e  
*Principes, qui super Episcopos sibi potestatem arrogant, typum gerunt Antichristi.* 611.d.e.612.a  
*Priscillianus Praeses persecutor.* 52.b  
*Priscus diaconus Romanus ordinatus a Siluestro.* 247.d  
*Priscus magus Iuliano carus.* 577.b  
*Priuilegia collata clericis a Constantino.* 85.e.86.a.102.d. 198.c  
*Priuilegia Gentilium sacerdotum translata in sacerdotes Christianae religionis.* 234.a.b  
*Priuilegia professoribus bonarum artium indulta a Constantino.* 376.e  
*Priuilegia concessa clericis a Constantio ob S. Spiridionem.* 459.d.e  
*Priuilegia de immunitate clericorum, & alia a Constantio collata & confirmata.* 676.a.b  
*Probianus Proconsul in Africa sub Constantino.* 113.b.c  
*Probianus experitur virtutem S. Michaelis Archangeli.* 375.e.376.a  
*Proborum familia & aliae illustres etiam factae Christianae.* 82.e.83.a.b.c  
*Probus Praeses persecutor.* 30.d  
*Probus Capuanus interfuit Concilio Arelatensi.* 119.a  
*Proconsul iudicat causam Episcopi ex culpa Donatistarū.* 112.c  
*Procopius martyr in Palaestina sub Maximino.* 27.e.28.a.b  
*Prodigia tempore persecutionis Galerij Maximini.* 20.a  
*Prodigia annunciantia cladem Maxentij.* 74.e  
*Prodigia ostensa Constantino in eligendo loco nouae ciuitatis.* 250.b.c.d  
*Prodigia visa in Illyrico tempore Iuliani Imp.* 727.e  
*Prodigium de victoria Constantini.* 159.b.c  
*Proeresius rethor insignis summis honoribus affectus a Constantio.* 604.e.605.a  
*Professores docentes Athenis quanto studio quaerunt sibi alligere discipulos.* 606.a  
*Promus martyr in Palaestina sub Maximino.* 20.b  
*Portasius Episcopus Mediolanensis.* 452.b  
*Portasius Episcopus Mediolani.* 523.c  
*Portasius Episcopus Mediolanensis interfuit Concilio Sardicensi.* 528.b  
*Proterius Episcopus Alexandrinus quantum detulerit Romanae Ecclesiae.* 288.d  
*Proterius Episcopus Capuanus.* 97.b  
*Protogenes Episcopus Sardicensis.* 157.a  
*Protogenes Episcopus Sardicensis interfuit Nicæno Concilio.* 265.e.536.e  
*Protogenes Episcopus Sardicēsis abdicatus ab Ariano.* 543.a  
*Prouincia nominata, ex quibus Episcopi Nicæam conuenere.* 260.b.c.d.  
*Prouinciae Romani Imperij diuise inter filios Constantini.* 446.b.c

## P S

- Pfatoryiana haeresis.* 722.e  
*Pseudomartyres Donatistae.* 387.e  
*Pseudomonachi.* 365.d.e.366.a

## P T

- Pueri duo sinapissum passi, martyres sub Maximino.* 51.d.e  
*Pueri in scholis addiscere iussi falsa Acta Pilati.* 59.e  
*Puerorum ludus representans baptizantē Episcopum.* 62.d.e

Purpurius Episcopus in Africa quid in Cæcilianum. 8. a. in-  
solens eius dictum carnifice dignum. 8. a.  
Pusices & alij martyres in Perside sub Sapore. 514. b

Q V

QVadrageinta martyres milites Sebaſte. 53. a. 147. e. 148. a. b. eorum reliquie & cultus. 148. e. 149. a. b.  
Quadrageinta virgines martyres Heracleæ. 140. errore credita vxores quadrageinta militum Sebaſtenorum. ibid.  
Quadrageinta martyres cæſi Alexandriæ ab Arianis. 639. a. 640. d  
Quæſtuarij clericatus prohibiti a Constantino. 203. c  
Quatuor viri confessores ab Arianis dira paſſi. 637. e  
Quercus Mambre templo illustrata a Constantino. 337. a. b  
Querelarum libelli dati Constantino ab Arianis. 267. d. & ab eodem cremati. ibid. e. & 268. a  
Quinquennialia Romæ celebrata. 199. a  
Quinquennialia Conſtantij, quibus Conſtantinopolis ciuitas dicata eſt. 370. d. e  
Quintaſtus vel Quintianus in Concilio Arclatenſi. 122. e  
Quintianus Episcopus Gazæ creatus ab Arianis in locum Aſclepæ. 530. c. d. 536. a  
Quintilianus cum Maximo & Dada martyres. 30. d  
Quintius Amaſeæ recipit Glaphiram virginem. 142. a  
Quirinus Sciscianus Illyricus pro Chriſto interficitur. 30. d

R A

Raptores virginum quibus pœnis a Conſtantino affecti. 204. a. b. c  
Rauennates Episcopi Agapitus & Seuerus. 451. e. eorum legitima ſucceſſio. 452. b. c. d

R E

Rebaptizare omnino vetitum Chriſtianiſ. 121. e  
Regnandi ratio cum pietatis iactura damnosa. 210. e  
Regule monachorū a S. Baſilio, non ab Euſtathio ſcriptæ. 738. b  
Relatio Anulini ad Conſtantinum de Donatiſtis. 95. d. e  
Religio Chriſtiana propagata ad Indos per Frumentium & Aedeſium. 349. b. c. d. e  
Religio Chriſtiana qua occasione ad barbaros propagata. 351. c. d  
Religione laſa inane redditur omne regnandi conſilium. 210. e  
Religionem Chriſtianam non coactam vult Conſtantine. 234. e. 235. 236. e  
Religionis Chriſtiane propagatio ad diuerſas gentes ſub Conſtantino. 315. e  
Religionis Chriſtiane propagatio. 324. e  
Reliquia date a S. Leontio S. Gregorio Episcopo maioris Armeniæ. 54. d  
Reliquie martyrum quadrageinta inuentæ & cuſtodite. 148. d. e. & magno honore habitæ. ibid. e. 149. a  
Reliquie martyrum a Conſtantino mirifice illustratæ. 243. a  
Reliquie poſitæ in baſi columnæ porphyreticæ. 374. b  
Reliquias ſanctorū deteſtatur Eunomius & Eunomiani. 722. a  
Reliquiarum cultus apud ſanctiſſimos viros. 54. d. e  
Remoboth deterrimū genus monachorū. 364. c. 365. d. e. 366. a  
Repudium de vxore dicitur, non de concubina. 4. e  
Reſcriptum Maximini contra Chriſtianos. 60. a. b  
Reſcriptum Maximini ad Sabinum. 92. e. 93. a  
Reſcriptum Conſtantini pro immunitate clericorum. 102. d  
Reſcriptum Conſtantini de abolitione pœnis inſcriptionis. 137. e  
Reſcriptum ad Oſium Episcopum de manumitione. 157. b  
Reſcriptum Conſtantini de puniendis virorum clariffimorum delictis. 161. d  
Reſcriptum Conſtantini de purgatione Cæciliani. 152. d. e  
Reſcriptum Conſtantini de non trahendo in iudicium matrem

familias. 158. e  
Reſcriptum Conſtantini ad Protogenem Episcopum Sardicenfem de manumitione. 157. a  
Reſcriptum Conſtantini pro immunitate clericorum. 198. c. d  
Reſcriptum Conſtantini aduerſus famoſos libellos ſcribentes. 198. d  
Reſcriptum Conſtantini pro cælibatu. 200. a. b  
Reſcriptum Conſtantini aduerſus maleficos. 208. d  
Reſcriptum Conſtantini de conſulendis Aruſpicibus. 209. a. b. c. 210  
Reſcriptum Conſtantini pro ſubleuandis pauperibus. 211. c  
Reſcriptum Conſtantini pro ſecuritate Chriſtianorum. 212. a. b. c  
Reſcriptum Conſtantini aduerſus res a Licinio ſtatutas. 213. d. e. 214. a  
Reſcriptum Conſtantini de operibus publicis citius coſummandis. 240. c  
Reſcriptum Conſtantini de Architectis. 240. d  
Reſcriptum Conſtantini aduerſus hæreticos & ſchiſmaticos. 322. d. e  
Reſcriptum Conſtantini aduerſus Nouatianos. 322. e  
Reſcriptum Conſtantini, quo vetuit ſacrificia. 340. c. d  
Reſcriptum Conſtantini pro clericis aduerſus ſchiſmaticos Donatiſtas. 385. a. b  
Reſcriptum Conſtantini de erigenda eccleſia Iſchyræ. 408. d. e  
Reſcriptum Conſtantini de ſeruandis tēplis extra Urbem poſitis. 524. e  
Reſtituta mater Eusebij Episcopi Vercellenſis. 58. b

R H

Rheticius Episcopus Auguſtudunenſis datus Iudex in cauſa Cæciliani. 96. b. e. 97. e. 98. a  
Rheticius Episcopus Auguſtudunenſis, & eius ſcripta. 445. b  
Rhodani Episcopi Tolofani exilium. 655. e  
Rhodanius Episcopus in exilium miſſus ex Conciliabulo Arclatenſi, vel Biterrenſi. 594. d  
Rhodanius Episcopus Tolofanus exul obiit. 713. b

R O

Roma letatur nece Maxentij, liberata a Conſtantino. 76. e. 77. a  
Roma reſtituta virtute Crucis. 81. d. e  
Roma liberata virtute Crucis erubuit antiquam ſuam ſuperſtitionem. 82. d. e  
Roma quo mense & anno fuerit a Conſtantino liberata. 89. b. c. d  
Roma, non Conſtantinopolis, Urbis nomine ab Eusebio ſignificata. 336. a  
Roma vetus longe amplior & auguſtior noua Roma Conſtantinopoli. 373. d. e. 375. b  
Roma noua Conſtantinopolis, vide Conſtantinopolis.  
Roma illustrata aduentu Athanaſij. 469. e. 470  
Roma fatagunt Donatiſtæ habere Episcopum. 205. b. c. d. e  
Roma veteris cum noua comparatio. 373. d. e  
Romæ ſoliti hæreſiarchæ agere pœnitentiam. 570. c. d  
Romæ conſtitutum inter Catholicos & hæreticos, cum ibi eſſet Conſtantine Imperator. 656. e  
Romana Eccleſia non a Conſtantino, ſed a Chriſto in Petro accepit principatum. 244. e. 245. a  
Romana Eccleſia docuit Alexandrinos Episcopos calculum Paſchæ. 288. d  
Romana Eccleſia cur uſa tatum Symbolo Apoſtorū. 306. d. e  
Romana Eccleſia amplexata vitæ monaſticæ inſtituta ab Athanaſio allata. 363. a  
Romana Eccleſia ceteris omnibus Eccleſijs eminet. 508. b  
Romana Eccleſia reſpuit nouam coſeſionem Arianam. 515. c  
Romana Eccleſia metropolis totius Romani Imperij. 613. e  
Romana Eccleſia vexatione Liberij terrore concuſſa. 618. b. c  
Romana Eccleſia pſecutione vexata poſt reditū Liberij. 673. b. c  
Romana Eccleſia in erogando fermento ritus & myſterium. 103. c. d. e. 104. a. 105

Romana

Romana Eccleſia primatus aſſertus in Nicæno Concilio. 292. b. c. d. 293. 294  
Romana Eccleſia Episcopus ex antiquo canone omnes Episcopos ſub ſe habet. 293. c. d  
Romana Eccleſia priuilegia a Chriſto collata, non ab hominibus. 294. b. c. d. e  
Romana Eccleſia iudicium expectandum. 504. b. c  
Romana Eccleſia gubernationem diuina prouidentia adminiſtrari. 675. a  
Romanam Eccleſiam ex æquatam Alexandrinæ & Antiochene calumnioſe ex Nicæno canone dixerunt Nouatores. 293. e. 294. a. 295. a. b. c  
Romanam Eccleſiam a Concilio Nicæno priuilegia accepiffe Nouatores dixerunt. 294. a. b. c  
Romanam Eccleſiam Arianis ſunt reuerſi poſt Liberij exilium. 620. e. 621. a  
Romana ſedes a nulla alia iudicatur. 247. c  
Romana Synodus alia ſub Iulio Papa. 493. a. b  
Romana Concilia frequentia eſſe ſolita. 505. a  
Romana ciuitate donantur qui ab Episcopis manumittuntur in Eccleſia. 157. b  
Romana virgo ſancta filia Præſecti. 413. e  
Romana femina Chriſtiana magis mori delegit, quam pudicitiam violare. 34. a. b  
Romana femina Conſulares monaſticam arripiunt diſciplinam auctore Athanaſio. 470. a  
Romana matrona intercedunt pro Liberio Papa apud Conſtantinum Romæ agentem. 656. c. d  
Romana Urbis libidines a Conſtantino expurgata. 125. a  
Romana Urbis publica hilaritas poſt Conſtantine baptiſmū. 235. b  
Romana Urbis egregia monumenta videre neglexit Ammonius. 469. e  
Romani a Maxentio dira paſſi. 33. e. 34. a. Vide Maxentius.  
Romani Senatores grauiâ paſſi ſub Maxentio. 65. c. d  
Romani Senatores habitates Conſtantinopoli. 372. a. 377. b. c. d. eorum nomina. ibid.  
Romani populi acclamatio ad Conſtantinum. 234. d. e  
Romani pendentes tributa Scythiſ liberati a Conſtantino. 383. a  
Romani Imperij diuiſio inter tres filios Conſtantini. 446. b. c. 468. d  
Romani Episcopi expectanda ſententia in damnatione Episcoporum. 422. d  
Romani Pontificis eſſe reconciliare hæreſiarchas pœnitentes Eccleſiæ. 570. c. d  
Romani Pontificis cōmunicationē ſuffragari conati Arianis. 466. c  
Romani Concilij canones. 247. b  
Romani Concilij Acta ſecunda. 247. c  
Romani Concilij auctoritate firmata decreta Conciliorū. 482. c  
Romanū Pontificē legitime appellare omnes Episcopos. 302. b. c  
Romanorum Pontificum vera ſucceſſio. 205. d. e  
Romanorum Pontificum ſucceſſio. 33. c. d. 93. a. 106. a. 113. e. 114. a. 430. b. c  
Romanorum ciuium ſeruitus ſub Maxentio. 65. c. d  
Romanorum luſtus in funere Conſtantini. 438. c. d  
Romanum Imperium bello, fame, peſteque vaſtatum ob pſecutionem Chriſtianiſ illatam. 63. c. d  
Romanum Imperium ſub vno Imperatore Conſtantino. 167. c. d  
Romanum Imperium a Conſtantino diuiſum filiis. 419. e. 420. a  
Romanū Concilij, in quod Iudæi admiſſi ſunt diſputare. 132. e  
Romanum Concilium poſt baptiſmū Conſtantini habitum. 245. e. 246. a. Synodi conſeſſus, in quo ſedent Episcopi, a quorum tergo ſtant preſbyteri. 246. c  
Romanum Concilium poſt Nicænum. 311. e. appendix per errorem addita. 312. b  
Romanum Concilium ſub Iulio. 451. a. b. 452. eius certū tempus. 451. d. 452. a. b. c  
Romanū Concilium ſub Iulio in cauſa Athanaſij. 468. e. 469. a. 492. e. 493  
Romanum Concilium aliud ſub Iulio celebratum. 503. d. e

Romanus clerus deteſtatur Liberium ob cōmunicationem cum Arianis. 680. e  
Romanus Episcopus appellare cuiſlibet damnato Episcopo licere. 539. d  
Romanus Pontifex ſolitus cōfirmare ſtatuta oīa in Cōcilij. 123. d  
Romanus Pontifex cōfirmat decreta Synodi œcumenicæ. 312. a  
Romanus Pontifex antonomatiſte Episcopus dictus. 559. e  
Romanus Pontifex reconciliat hæreticos Eccleſiæ. 570. a. b  
Romanus Pontifex & eius Legatus inconcuſſi permaſere tēpore Concilij Ariminenſis. 696. a. b. c. d  
Romas Episcopus martyr in Perside ſub Sapore. 519. a  
Ruffini de rebus Arii error. 348. e  
Ruffini error de latebris Athanaſij poſt Cōuentū Tyriū. 408. a  
Ruffini error de tēpore exilij S. Hilarij. 614. d  
Ruffini error de tēpore latebrarū Athanaſij in cisterna. 647. d  
Ruffinus redarguitur in perperam facta verſione & interpretatione Nicæni canonis ſexti. 295. a. b. c  
Ruffinus a S. Hieronymo iure imperitiæ ſugillatus. 295. a. b  
Ruffinus inuenerſor temporum. 455. d  
Ruffinus erroris arguitur de rebus Gregorij Nazianzenis, & Baſilij. 608. e. 609. a  
Ruffinus erroris arguitur de tēpore pſecutionis Liberij. 696. c. d  
Ruffinus alius munere Catholicus dictus. 572. a  
Ruffinus Episcopus Catholicus martyr ſub Conſtantino. 699. a  
Rufus Episcopus Carthagenſis poſt Cæcilianum. 451. e  
Rupitani dicti Dinatiſtæ. 207. a  
Ruricius Dux Maxentij apud Veronam vincitur a Cōſtantino. 74. a. b. c

S A

Sabbati ieiunium abrogatum a Silueſtro, ſuit commentum Græcorum. 133. e  
Sabellij hæreſis iterum damnata in Concilio Alex. ſub Legato Oſio. 197. a  
Sabinianus ſive Sabinus Dux exercitus Conſtantij in Meſopotamia. 713. c. d  
Sabinus Præſidis epiſtola pro Chriſtianiſ. 56. e. 57. a  
Sabinus Præſes de pace Eccleſiæ reddita admonetur a Maximino. 92. e. 93. a  
Sabinus Macedoniani hiſtorici mendacium reſellitur. 515. c  
Sabinus Macedoniani retūditur calumnia dicentis imperitos & rudes Episcopos interſuiſſe Nicæno Concilio. 267. a  
Sabinus hiſtoricus Arianus multa mentitus. 318. a  
Sabinus hæreticus Macedonianus librum ſcripſit de Synodis. 504. d. erroris ſæpe arguitur. e  
Sabinus Episcopus Terracinenſis. 97. b  
Sabinus Episcopus martyr in Perside ſub Sapore. 518. e  
Sabores Episcopus martyr in Perside ſub Sapore. 519. a  
Sacerdotes quanto honore habitū a Conſtantino. 268. b. c. d. eorum peccata non propalanda. ibid. quanto honore digni. 268. c. d  
Sacerdotes magno honore habitū etiam a Gētilibus. 310. b. c. d. e  
Sacerdotū iudiciū quale eſſe debet ex ſententia Conſtantini. 99. a  
Sacra nocturna lege Conſtantij vetita. 597. a  
Sacrificia Conſtantini edicto prohibita. 340. c. d. turpia omnino ſublata. 340. e  
Sacrificia lege Valentiani penitus ſublata. 340. d. e  
Sacrificia Aegyptiorū turpia a Cōſtantino omnino ſublata. 340. e  
Sacrificia immolari vetita lege Conſtantini. 524. e. 525  
Sacrificia ſub pœna capitis lege Conſtantij vetita. 629. b  
Sacrificium non offeratur niſi a ieiuno. 302. c  
Sacrilegi pœnam dant ſceleris. 637. a  
Sadoch Episcopus martyr ſub Sapore. 519. d  
Sallea idem quod Salianus. 551. b  
Salianus Prætor Legatus a Cōſtante miſſus Antiochiā ad Cōſtantij pro firmitate Cōcilij Sardicēſis. 549. b. c. 550. e. 551. b  
Soluatoris imago argentea in baptiſterio Conſtantini. 228. c. d  
Samuel martyr in Paleſtina ſub Maximino. 24. d  
Samonis, Guriæ, & Abibi ſepultura. 151. b  
San-

Sanctorum natalitia in Ecclesia solita celebrari. 197.e  
 Sanctorum cultum detestatur Eunomius. 721.722.a  
 Sanguis humanus lepram curat. 221.e  
 Sapores Perfarum Reges quot & quibus temporibus vixerint. 32.d.e. 33.a  
 Sapores iunior an fuerit aliquando Christianus. 32.e. 33.a  
 Sapores Rex Perfarum Legatos misit ad Constantinum. 314.e  
 Sapores territus visione, & victus à culicibus deseruit obfessionem Nisibis. 460.e. 461. a.b  
 Sapores aduersus Constantium bella mouet. 480.d  
 Sapores Rex Perfarum aggreditur persequi Christianos. 512. b.c.d. 513. 514.a. b  
 Saporis Regis Perfarum bellum in Mesopotamia. 460.a.b  
 Sarabaita monachi. 365.e  
 Sardica ciuitas in Thracia. 161.e. diuersa Sardis ab ea. 525.e. 526.a  
 Sardicense Concilium quando celebrari ceptum. 525.d.e. numerus Episcoporum eius. 526. c.d. e. 527. a. fuisse Oecumenicum. 527.c.d. Episcopi sanctitate celebres, qui illic interfuerunt. 528.b. Comites affuerunt. 528. d. Quid ibi actum sit. 529. 530. 531.  
 Sardicense Concilium nihil in fide inuouauit. 536.e. 537.a  
 Sardicense Concilium damnauit Photinum. 537.e. 538.  
 Sardicense Concilium Latinum a Latinis editum, Græcum a Græcis. 539.e  
 Sardicense Concilium infamatum Marcelli causa. 540.c.d. excusatur. 542.c.d  
 Sardicense Concilium duplex ab Arianis confusum. 542.d.e  
 Sardicense Conciliabulum habitum ab Arianis. 542.e. 543.a. 544. eius Acta. 543. 544. noua fidei regula ab Arianis edita nomine Concilij Sardicensis. 543.d.e. probatur ab Hilario. 544.e. 545. a. epistola Synodalis ab Arianis scripta nomine Concilij Sardicensis. 545.e  
 Sardicense Concilium legitimum ignoratum ab Augustino. 545.d.e. 546.a.b.c. deperditum in Africa. 546.e. 547.a  
 Sardicense Concilium Oecumenicum nihil minus habuit à Nicæno. 547.a  
 Sardicensis Concilij canon citatus à Zosimo & Bonifacio nomine Nicæni. 457.b  
 Sardicensis Concilij indictio per Iulium Papam procurata. 523.d.e  
 Sardicensis Concilij appendix commenticia. 536.d.e  
 Sardicensis Concilij ficta tabula fidei circumlata ab Arianis. 537.a.b.c  
 Sardicensis Concilij canones. 537.c.d. 538. 539.  
 Sardicensis Concilij duplex naufragium. 540. c.d.e. 541.  
 Sarmatas socius Arii quid ad Alexandrum. 177.c. 178.d  
 Sarmatae tumultuantes à Constantino compressi. 190.e. 191.a  
 Sarmata iterum victi à Constantio. 686.e  
 Sauromatae victi à Constantio. 191.b.c.d.e. 192.a  
 Sauses monachi cenobitæ dicti. 364.c  
 Satiani heretici. 733.e  
 Satisfactio necessaria in penitentia. 492.c  
 Saturninus Episcopus Arelatensis communicat cum Arianis. 593.a  
 Saturninus Episcopus Arelatensis Arianus damnat S. Hilarium. 654.d.e. eius communionem omnes Episcopi Galliarum auersantur studio Hilarij. 655.a  
 Satyros ac Faunos reperiri. 510.c.d.e

S C

Scala machina ad torquendum comparata. 150.e  
 Schisma Ecclesie Carthaginensis ex ordinatione Maiorini. 8.d.e  
 Schisma traditioni coniuictum. 9.a  
 Schisma conflatum in Aegypto per Meletium. 11.e. 12.a.b  
 Schisma Meletianum compositum in Concilio Nicæno. 289.e. 290.a  
 Schismatis Ecclesie Carthaginensis auctores. 7.d.e  
 Schismatici Africani unde dicti sunt Donatistæ. 10.e. 11. a  
 Schismatici in Africa inualescentes. 30.e

Schismatici labefactant pulchritudinem Christianæ religionis. 95.a.b.c.d  
 Schismatici & heretici Ethnicis deteriores sepe inuerti. 245.b  
 Schismatici qui dicendi, quive heretici ex sententia SS. Patrum. 322.e. 323. a  
 Schismatici & heretici deteriores Ethnicis. 388.a  
 Schismatici quo modo coercendi. 490.b.c  
 Schismaticis etiam vocatis ad Synodum dat Constantinus Tractorias. 118.b  
 Schismaticorum pseudosynodus Carthaginensis. 9.c  
 Schismaticorum detestatio. 154.a.b  
 Schismaticos esse, qui non iunguntur cathedrae Petri. 9.b. 10.c  
 Schismaticos solitos appellare à iudicio Episcoporum ad Imperatorem. 114.d  
 Schismaticos & hereticos magno periculo Principes audiunt. 393.c.d.e  
 Scholæ litterarum in Oriente celebriores sub Constantio. 605.b  
 Scholæ scientiarum à Constantino erectæ Constantinopoli. 376.e  
 Scripta antiqua licet mendosa magni faciendæ sunt. 650.e  
 Scripturæ diuinæ uocula una haud immutanda, licet barbara uideri possit. 269.e. 270.a  
 Scripturæ diuinæ librorum catalogus in Concilio Nicæno scriptus. 302.a  
 Scriptores Ecclesiastici quam modesti esse soleant & humiles. 719.e  
 Sculpturæ ars collapsa ante Constantinum. 80.a  
 Scuta militum Crucis figura exornata. 70.d. e  
 Scythæ superati à Constantio. 191. b.c  
 Scythæ redacti sub tributo à Constantio. 383.a

S E

Sebaste passus quadraginta martyres sub Licinio. 147.e  
 Sebastianus persecutor Alexandriae. 501. b  
 Sebastianus Manichæus dux in Aegypto contra Catholicos. 638.b.c.d. 639.b  
 Secretarium dictus locus secretae audientiae. 389.a  
 Secundus socius Arii. 178.d  
 Secundus Tigistanus Primas in Numidia dux schismaticorum. 7.e. 8.a.b  
 Secundus Episcopus Numidiae à Nundinario accusatur. 10.a  
 Secundus Episcopus Ptolemaidis subscribere noluit Nicæno Concilio. 278.e  
 Secundus Episcopus Pentapolis deceptus ab Ario. 135.a  
 Secundus Episcopus Pentapolitanus Arianus scelestissimus persecutor. 639.a  
 Securis vsus in delinquentes sub Constantio. 345.e  
 Seculares ludi prætermitti à Constantio. 94.b.c  
 Secularium ludorum prætermittio causa multorum bonorum, celebratio uero cladem intulit Vrbi. 94.d.e  
 Sedes prima à nemine iudicetur. 247.e  
 Sedes Euangelij uice Christi sedentis in medio Synodalis confessus poni solita. 273.c.d  
 Sedes Episcopatus non facile mutandæ. 473.b.c  
 Sedem mutare minime licere ex veteri traditione. 251.d. idque ex Apostolico canone. 253.e. 254.c.d. quâdo id liceat. ibid.  
 Sedem Episcopalem Alexandrinæ Ecclesie frangens dat pœnas. 636.e. 637.a  
 Sedium mutationes uetite in Nicæno Concilio. 201.a  
 Sedium translationes Episcopis uetite in Concilio Sardicensi. 538.d  
 Seleuciense Concilium indictum. 682.e. 687.e. 688.a. eius Acta. 699.c.d.e. 700.a  
 Seleuciensis Synodi tempus. 700.b  
 Seleuciensis Synodi Acta ex S. Hilario. 703.e. 704.  
 Seleucus confessor. 25.e. osculatus martyrem, martyr efficitur. ibid. 26.a.b  
 Semiariani & Ariani inter se digladiantur. 581.b  
 Semiariani qui fuerint. ibid.  
 Semia-

Semiariani improbant quæ acta essent Sirmij ab Arianis. 665. d.e. 666.a  
 Semiariani quo modo uisi sunt Catholici, licet essent heretici. 684.d.e. his fauuit Hilarius aduersus Arianos. ibid. e. quo id consilio fecerit. ibid. e. 685.a  
 Semiariani Episcopi qui essent, & quam fidei regulam sectarentur. 684.c.d  
 Semiariani digladiantur aduersus Acacianos in Concilio Seleuciensi. 700.b.c.d. 701.  
 Semiariani excommunicant Arianos. 703.a.b  
 Semiariani iusto Dei iudicio damnati ab Arianis. 707.e. 708.a  
 Semiariani addunt hæresim de Spiritu sancto. 712.d.e  
 Senatores complures redditi Christiani. 82. b.c.d. quando actus eorum numerus. 88.c.d  
 Senatoribus impositum tributum follis a Constantino. 381.b.c  
 Senatus studium erga Constantinum. 78.b. 79.e. 80.a.e  
 Senatus dedicauit signum Dei, quid per hoc. 80.d.e. 81.a  
 Senatus Populusq. Romanus uirtute Crucis liberatus a Maxentio. 81.e. 82.a  
 Senatus Romanus tempore cladis Maxentij adhuc Gentilis. 78.e. 82.a.b  
 Senatus Populusq. Romanus Constantinum contumelijs exagit. 249.c.d  
 Senatus tumultuatus de aruspicina sublata. 210.b.c.d  
 Senex Tyrius dictus Porphyrius. 282.e  
 Sententia lata aduersus Donatum in Romano Concilio. 97.c  
 Sententia pro Cæciliano lata in Romano Concilio. ibid.  
 Sententia in Athanasium a Conuentu Tyrio prolata. 407.d  
 Sententias capituli latis a Præsidibus solebant irritare Episcopum. 343.e  
 Sepulchra Gentilium demolitæ lege cohibiti. 480.d.e. 564.e  
 Sepulchra Imperatorum & Episcoporum in atrijs basilicarum collocari solita. 438.b  
 Sepulchrum Domini inuentum ab Helena. 331.e. ibi cruce, tabella tituli. ibid.e  
 Sepultura intra Urbem uetite. 32.b  
 Serapammon Episcopus in Aegypto exul. 501.e  
 Serapidis templum cubito indice Nili exutum. 341.b  
 Serapion ex monacho Episcopus. 363.e  
 Serapion Episcopus Thumueos vnus ex Legatis ab Athanasio ad Constantium missis. 603.c.d  
 Serapion fama celebris Episcopus Thumuis in Aegypto. 424.e  
 Serapion Episcopus in Aegypto consulit Athanasium agentem in latebris de oborta hæresi aduersum Spiritum sanctum. 643.c.d  
 Serapion donatus ab Antonio melote. 686.a  
 Serapion Episcopus insurgit contra Macedonianos, quid cum Athanasio. 718.e. 719.a  
 Serapionis insignis eruditio, eiusq. lucubrationes. 719.e. 720.a  
 Seras Aetianus ut impius damnatus. 706.d  
 Sergius martyr cum Baccho sub Maximino. 41.b  
 Serpens sacra Romæ colebatur. 239.b. eademq. aucta scetibus innumerabilibus. ibid. b.c. Vide supra, Drago.  
 Seruatio, aliâ Seruatius Episcopus Tungrensis spectatæ fidei in Concilio Ariminenfi. 693.e. & ipse tandem flexus subscripsit formulam Ariminensem posteriorem. 694.a.b  
 Seruatius Tungrensis Episcopus interfuit Concilio Colonienfi, & Sardicensi. 524.d  
 Seruatius Episcopus Tungrensis interfuit Concilio Sardicensi. 528.b  
 Seruatius Tungrensis Episcopus missus Legatus cū Maximino a Magnentio ad Constantium. 571.c.e  
 Sessiones plures Concilij Seleuciensis. 700.b.c. 701. 702.  
 Seuera discipula Luciani. 51.d  
 Seuerianus miles martyr sub Licinio. 149.d  
 Seueriani heretici ex monachis. 366.b  
 Seueri textus insigniter deprauatus. 578.d.e. 579.  
 Seueri error de tempore exilij S. Hilarij. 614.d.e. 654.c.d.e  
 Seueri locus restituitur de Rhodanio Tolosano. 655.e  
 Seuerus Caesar a Maxentio occisus. 14.c.d.e

Seuerus Episcopus Rauennas interfuit Concilio Sardicensi. 528.b  
 Seuerus Episcopus Rauennæ post Agapitum. 451.e

S I

Signa militaria præferentia Crucis signum. 70.b.c.d  
 Signa militaria diuersi generis. ibid.  
 Signa muta in militia quæ. 71.c.d  
 Signum ferre in galea fuisse tantum Centurionum. ibid.b  
 Signum Dei, imago Dei intelligendum. 80.d.e  
 Signiferi. 71.d  
 Siluanus Episcopus Cirtensis Traditor damnat Cæcilianum. 9.e. 10.  
 Siluanus Episcopus Cirtensis accusatus a Nundinario diacono. 10.a.b.c  
 Siluanus Episcopus Gazæ postremus martyr. 36.d  
 Siluanus Episcopus Goibus. 491.e  
 Siluanus Tarsensis quid in Concilio Seleuciensi. 704.e. pugnat contra Acacianos. 705.d.e  
 Siluester Comes dux militum in Africa. 554.d.e  
 Siluester presbyter Romanus hospes Timothei martyris. 61.e. idem subripit corpus eius. 62.a  
 Siluester presbyter ordinatus a Marcellino Papa. ibid.a.b  
 Siluester falso asseritur ordinatus diaconus a Melchiade. ibid.  
 Siluester Papa quando sedere cepit. 106.a  
 Siluester Papa per Legatos præfuit Concilio Arelatensi. 118. d.e. ad Siluestrum missi canones ab eodem Concilio. 121.a. b. 122.e. 123.a  
 Siluester Romanus Pontifex quid egerit audita Arii hæresi. 586.b.c.d. mittit Osum Legatum in Orientem. 186.c.d. 197.b.c  
 Siluester e Soracte uocatur in Urbem. 222.a.b  
 Siluester ostendit imagines Petri & Pauli Constantino. 223.a  
 Siluester Papa draconem occlusum expugnat. 238.d.e. 239.  
 Siluester Papa titulum erexit. 246.a.b  
 Siluester Papa ordinat diaconos duos. 247.d  
 Siluester Papa primus auctor Constantino celebrandi Nicæni Concilij. 256.b. 259.d.e  
 Siluester Papa accepit litteras a Nicæno Concilio. 304.e  
 Siluester Papa confirmat Nicænum Concilium. 304.e. 305.  
 Siluester Papa sacris imaginibus ornauit ecclesias. 413.e  
 Siluestri Papæ Acta in quibus uera probentur. 132.e. 133.a  
 Siluestri Acta haud reiicienda per antiquitatem cognita. 220.a.b  
 Siluestri fuge cause plures. 221.b.c.d  
 Siluestri Papæ latebra in Soracte qua occasione oborta. 212. c.d. 220.d.e. 221.a.b  
 Siluestri imago cur solita pingi cum dracone uincto. 240.a.b  
 Siluestri Papæ litteræ ad Nicænum Concilium. 305.a  
 Siluestri rogationes ad Patres in Romano Concilio post Nicænum. 311.e  
 Siluestri Romani Pontificis obitus, anni sedis eius, ordinationes, & alia. 413.d.e  
 Siluestrum Papam ieiunium Sabbati abrogasse, commentum fuit Græcorum. 133.e  
 Siluestrum nomina indidisse diebus, falsum esse. 134.a  
 Simeonis martyris certamen & martyrium. 512.c.d.e. 513.e. 514.a  
 Similitudinem contentes negant æqualitatem. 685. c.d  
 Simplicitas in dicendo amica Catholicis. 517. c.d  
 Simplicius Episcopus Augustudunensis interfuit Concilio Sardicensi. 528.b  
 Simulacra deorum exposita derisioni à Constantino. 338.a  
 Simulacra Musarum Heliconidum ludibrio exposita. 338. a. b  
 Simulacra Castoris & Pollucis posita Constantinopoli. 371.e  
 Simulacra idolorum translata Constantinopolim. 371.d.e. 373. tanquã trophæa erecta Christianæ uictorie. 372.a.b  
 Simulacrum Panis sublatum à Constantino. 339.b.c  
 Simulacrum aureum, Dei signum erectum à Senatu Constantino. 80.d.e. 81. a

*Simulacrum Helenæ ad lucum Daphnes positum.* 334.e  
*Simulacrum equestre Constantini.* 372.d  
*Simulacrum Constantini super columnâ porphyreticâ.* 374.b  
*Sina mons in Arabia perfugium Christianorum tempore persecutionis.* 22.b  
*Sinapismus cruciamentum atrocissimum.* 51.e.52.a  
*Sinistra pars dextera dignior est habita in Synodali consessu.* 273.a.b. ratio redditur. *ibid.*  
*Sisinnius martyr Cyzici.* 52.d  
*Sirmiana professio Arimini lecta ab Arianis.* 689.a.e  
*Sirmiana secundæ formulæ blasphemia aboletur.* 666.a.b.c  
*Sirmiense Concilium quo anno & qua occasione celebratum, & quid actum in eo.* 659.e.660.661.662.  
*Sirmiensis prima fidei professio.* 662.a  
*Sirmiensis secunda fidei formula.* 662.d.e  
*Sirmiensis formula tertia.* 665.b  
*Sixtus Senensis defensor Eusebii Paphili redarguitur.* 479.d.e

S M

*Smaragdus cum Largo martyr Romæ.* 32.d.e

S O

*Societas, siue collegium, Mortis nuncupata à Constantino instituta.* 432.b.c.d  
*Socrates confutatur de nominatione Macedonij facta à Paulo.* 472.d  
*Socrates errore lapsus de exilio Eustathij Antiocheni.* 476.d.e  
*Socrates male excusat Eusebium Episcopum Cæsareæ Palæstinae.* 478.e  
*Socrates refellitur de Græcis litteris ignoratis in Vrbe.* 515.c  
*Socrates erroris arguitur de tempore persecutionis Liberij Papæ.* 696.c  
*Socratis error de Paphnutio confessore, & Nicæno Concilio.* 299.e.300.a.b  
*Socratis error de tempore coitionis Meletianorum cum Arianis.* 320.b.c  
*Socratis error de sepultura Helenæ ex Eusebii verbis male acceptis.* 336.a.b  
*Socratis de restitutione Arii errores.* 348.e  
*Socratis error de Gregorij Episcopi Alexandrini depositione.* 505.b.c  
*Socratis error de litteris Iulij Papæ.* 508.b  
*Socratis error de aduentu Pauli ad Conciliū Sardicense.* 538.c  
*Socratis error de Maximo Episcopo Hierosolymitano.* 568.d  
*Socratis error de tempore exilij Paulini Episcopi Treuerensis.* 614.e. *item errat de tempore ultimi Athanasij exilij.* *ibid.*  
*item de tempore Concilij Ariminensis.* *ibid.*  
*Sodomiticum scelus Constantij lege repressum.* 509.b  
*Solidi pondus quantæ æstimationis esset.* 380.d.e. omnes vnius ponderis esse solere. *ibid.*  
*Solidi septuaginta libram auri conficiunt.* 381.a. viginti libræ æris vnius solidi continent pretium. 381.a.b. libra vna argenti quinque solidorum est pretium. 380.d  
*Solis cultus apud Persas.* 512.e  
*Solocanus martyr sub Maximino.* 52.c  
*Sopater Ethnicus philosophus assertor Constantini baptismi.* 217.a.b  
*Sopater philosophus in aula Constantini.* 345.d.e. *quid passus ab Ablauio.* *ibid.* & 346.a  
*Sopatri res gestæ.* 217.c.d.e. occiditur insidijs Ablauij. *ibid.*  
*Sopronia Romana femina magis mori delegit, quam a Marentio tangi.* 34.c  
*Sotadem imitatus turpiter Arius.* 280.b.c.d  
*Sotadem imitari noluit Martialis.* *ibid.*  
*Sotades poeta infamis.* *ibid.*  
*Sotadici versus quales.* *ibid.*  
*Sotadicus Arius dictus.* *ibid.*  
*Sostenes martyr sub Maximino.* 52.c

*Sostenium dicta ecclesia S. Michaelis Archangeli prope Constantinopolim.* 376.a.b  
*Sozomeni error de Nicæno Concilio celebrato sub Iulio.* 259.a  
*Sozomeni error, dum Eusebio Paphili tribuit quod erat Eustathij.* 271.e.272.a.b  
*Sozomeni error de Paphnutio confessore, & Nicæno Concilio.* 299.e.300.a  
*Sozomeni de restitutione Arii errores.* 348.c  
*Sozomeni error de amplitudine ciuitatis Constantinopolitane.* 373.e  
*Sozomeni error de tempore aduentus Athanasij ad Concilium Tyrium.* 397.c  
*Sozomeni errores de Eusebio Emeseno.* 482.c.d.e.483.  
*Sozomeni error de Gregorij Episcopi Alexandrini depositione.* 505.b.c.d  
*Sozomeni error de aduentu Pauli ad Concilium Sardicense.* 538.c  
*Sozomeni error de tempore Synodi Ariminensis, & alijs.* 614.e  
*Sozomenus corrigitur de nece Crispi, quam negat.* 214.c.d  
*Sozomenus hallucinatur, dum alios impudens arguit.* 216.e. 217.a.b  
*Sozomenus erroris arguitur de electione Athanasij.* 318.b  
*Sozomenus Nouatianus prædicat laudes Nouatianorum.* 324.c.d  
*Sozomenus errore lapsus de tempore exilij Eustathij Episcopi Antiocheni.* 476.d.e  
*Sozomenus redarguitur cum Nicephoro de apparitione sanctæ Crucis.* 596.e  
*Sozomenus erroris arguitur de rebus Athanasij a se scriptis.* 603.d.e  
*Sozomenus redarguitur de latebris Athanasij, & ministerio virginis.* 648.d.e.649.a

S P

*Spadones sub Constantio dominantur, idemq. Ariani.* 450.d. e.451.a  
*Spectaculorum factionibus se immiscere Christianis vetitum.* 121.c.d  
*Speratus Episcopus Catholicus in Africa sub Cōstantino.* 154.a  
*Spiridion Episcopus Trimituntis in Cypro interfuit Nicæno Concilio.* 266.a.b. eius miracula. *ibid.*  
*Spiridion Episcopus in Nicæno Concilio philosophum superatum reddidit Christianum.* 269.e  
*Spiridion custos etiam antiquarum vocum Tryphillium redarguit voculam vnam mutantem.* 269.e.270.a  
*Spiridion curat Constantium Imperatorē.* 457.e.458.a.459.  
*Spiridion in Regia male habitus.* 458.d.e  
*Spiridion laudibus omnium celebratur.* 459.b.c  
*Spiridionis congressus cum Constantio.* *ibid.*  
*Spiritus sanctum a Patre, Filioq. procedere, expressum in Athanasij Symbolo.* 471.c.d  
*Spiritus sancti diuinitatem impugnans hæresis oborta post Nicænum Concilium ab Arianis potius, quam Ario.* 271.a  
*Spiritus sancti diuinitas satis declarata in Concilio Nicæno.* 277.e.278.a.b.c  
*Spiritus sancti diuinitas impugnatur a Semiarianis.* 711.e. 717.e.718.b.c.d.e  
*Sportæ septem, quibus fragmenta septem panum sunt asseruata ab Apostolis.* 374.b  
*Sputa & alia excrementa adscribebant peccato quidam hæretici.* 735.d.e

S T

*Stachis Episcopus Byzantij.* 129.d.e  
*Statuæ tyrannorum luto obtegi solitæ.* 108.b.  
*Stemnius Episcopus Ariminensis.* 97.b  
*Stephanus Episcopus Laodicensis accusatur proditor fidei.* 30.b  
*Stephanus Episcopus Antiochenus Arianus.* 477.b  
*Sic-*

*Stephanus Arianus Episcopus struit calūniam in Legatos Sardinensis Synodi.* 548.d.e.549.550.551. deponitur. 550.c.d  
*Stephanus Magisterianus in Aegypto sub Constantio.* 572.a  
*Strato diaconus Romane Ecclesiæ sub Melchiade Papa.* 6.e.  
 7.a  
*Stratonos duo, alter diaconus, presbyter alter.* 101.e.102.b  
*Studium litterarium a Constantino erectum Constantinopoli.* 376.e

S V

*Suburbium, & suburbicarium inter se discrepant.* 295.c.d  
*Saburbicaria prouinciæ quæ dicebantur.* 295.e  
*Suburbicarium, & Urbicarium idem sunt.* *ibid.*  
*Substantiæ nomen proprium diuinitatis.* 275.d.276.a.b.c. te-  
 stantibus id etiam de Christianis Ethnicis. 276.c  
*Substantiæ nomen cur profiteri non vererentur Ariani, Con-  
 substantialis vero horruerint.* 515.c.d.e.516.a  
*Substantia & Consubstantialitas differunt inter se.* 544.d.e.  
 545.a.b.c.d  
*Substantiæ nomen restituitur a Semiarianis aduersus blasphemias Sirmienses.* 665.d.e.666.a  
*Substantiæ nomen expressum fuisse satis ad fidem Catholicam insinuandam absque vsu verbi Consubstantialis.* 670.e.671.b.c.d.e.672.a.b  
*Substantiæ nomen ambiguum.* 685.c  
*Substantiæ nomen reiectum in Concilio Ariminensi posteriori.* 694.d  
*Substantiæ nomen penitus sublatum ab Arianis.* 704.d.e  
*Succesio Episcoporum Constantinopolitanorum.* 129.d.e.130.a.b  
*Suidæ error de atate Porphyrij.* 282.e  
*Supplicia delinquentium in Christianos conuersa, restituta in pristinos facinorosos.* 190.a.b  
*Susceptores qui dicerentur.* 102.e

S Y

*Symbolum Nicænum quando & a quo scriptum.* 277.d.e  
*Symbolum Nicænum quando ceptū cani in Ecclesia.* 306.d.e  
*Symbolum Apostolorum tantū vsui Ecclesiæ Romanæ.* 306.d.e  
*Symbolum Athanasij Romæ conscriptum.* 470.e.471  
*Symbolum Athanasij diu in archiuis delituit.* 471.a.b  
*Symbolum Athanasij pluribus linguis recitari a diuersis Christianis.* 471.b  
*Symbolum Athanasij Treueris scriptum esse negatur.* 471.e  
*Symmachi exprobratio in Constantem ob vetita sacrificia & clausa templa.* 525.b.c  
*Synaxes actæ aliquando ob necessitatem in Ecclesijs nondum consecratis.* 572.d.e.573.a  
*Synclitius magister tabellariorum sub Constantino.* 196.c.d  
*Synclitius magister tabellariorum cum Gaudentio collega.* 347.a  
*Synodica ad Siluestrum ex Concilio Arelatensi.* 121.a.b.122.e.123.a.b.c.d  
*Synodica epistola Concilij Alexandrini contra Arium.* 178.a.b.c.d.e.179  
*Synodica Nicæni Concilij ad Siluestrum Papam.* 304.e  
*Synodica epistola Concilij Hierosolymitani.* 411.e.412.a  
*Synodica epistola Concilij Alexandrini pro Alexandro.* 463.e. 464.a.b.c  
*Synodica Concilij Antiocheni.* 489.d.e  
*Synodica ex Concilio Sardicensi ad Aegyptios.* 532.a.b.c  
*Synodica ad omnes Christi fideles ex Concilio Sardicensi.* 534.b.c.d  
*Synodica Patrum Concilij Ariminensis textus corruptus restituitur.* 227.b.c.d.e  
*Synodica litteræ ex Synodo Sardicensi ad Iulium Papam.* 550.e.551.a.b.c  
*Synodus, vide Concilium.*  
*Synodus maior cognoscere valeat res iudicatas in Synodo mi-*

*nori.* 302.d.e  
*Synopsis diuinæ Scripturæ quando ab Athanasio scripta.* 506.d.e  
*Sypana signa militaria typum Crucis præferentia.* 70.b.71.e  
*Syrianus Dux persecutor Alexandria.* 501.b  
*Syrianus Dux Aegypti quid in Athanasij.* 602.d.e.603.a.b  
*Syrianus Dux in Aegypto dire persequitur Orthodoxos.* 629.d.e.630.631.eius perfidia. 631.a.b  
*Syrus diaconus cum Victorino exorcista legatus ad Eusebium confessorem.* 650.d

T A

*Tabella tituli Crucis inuenta in antro sepulchri.* 331.e  
*Tabellionum Magistri sub Constantino.* 196.c  
*Tabula in qua Cōstantini imago cum dracone Crucis transfosso.* 313.c.d  
*Tabulae imaginis Constantini Deum deprecantis.* 314.a.b  
*Tabulae aeneæ ex falsis Actis Pilati exaratae.* 59.e  
*Tabulam quamdam fidei Sardicensis circumferebant Ariani.* 537.a.b.c  
*Tania vicus Lampfaci ad Christum conuersus ab Abrahamio eremita.* 443.d.e.444.a  
*Tarbula virginis martyrium.* 518.b.c  
*Tarquinius Perpenma Præfectus Urbis persecutor.* 61.e  
*Taurinum Christi Crucis vim in exercitu Constantini primum expertum.* 73.e  
*Taurinus Legatus in Africam ab Imperatore missus ad Donatistas.* 552.e.554.c  
*Taurus Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi.* 661.b  
*Taurus Præfectus præpositus a Constantio Cōcilio Ariminensi.* 688.b.693.e.694.e  
*Taurus Consul fugitiuus.* 727.c.d

T E

*Templa ab Helena Hierosolymis erecta.* 328.e.329.a.b  
*Templa sex a Constantino Hierosolymis erecta.* 329.d  
*Templa deorum nequaquam ab Imperatoribus Christianis spoliata.* 232.d.e  
*Templa quaedam idolorum a Constantino spoliata.* 337.e.338.a.371.e  
*Templa Gentilium nequaquam omnia a Constantino deiecta.* 340.a.b  
*Templa idolorum edicto Constantini clausa.* 240.c.d  
*Templa erecta Constantinopoli a Constantino.* 370.c.d.375.b  
*Templa extra Urbem posita non diruenda Constantis Imperator sanxit.* 524.e  
*Templa claudi in omnibus locis iussa lege Constantis.* 525.a  
*Templa deorum maxima cur intacta relicta a Constantino.* 574.e.575.a  
*Templi Hierosolymitani a Constantino erecti descriptio.* 327.d.e.328. *idem Martyrion appellatum.* 328.c.ornatū sacris picturis. 328.c  
*Templi Hierosolymitani Encenia decernuntur.* 408.e.409.a. quando facta, & a quibus. 409.b.c  
*Templis deorum noluit suam affigi imaginē Constantinus.* 341.d.e  
*Templum erectum in Bethlehem.* 328.d.e  
*Templum erectum in Monte Oliuarum.* 329.a.b.c. *miracula in eo.* 329.c.d  
*Templorum dona a Constantino seruata integra.* 341.d.e  
*Templum Aesculapij demolitum.* 339.a.b  
*Templum Antiochenum dedicatur.* 481.a.b  
*Templum Apostolorum Constantinopoli construitur a Constantino.* 430.e. eius descriptio. 431.a.b.c  
*Templum Hadriani conuersum in ecclesiam.* 356.d  
*Templum Michaelis Archangeli a Cōstantino erectū.* 375.c.d  
*Templum Nicomedia a Constantino erectum.* 337.a  
*Templum erectum ad Quercum Mambre.* 337.a.b  
*Tem-*

Templum Veneris in Monte Libani dirutum. 338.d.e  
 Templum Marnæ Gazæ intactum relinquitur a Constantino. 575.a  
 Temporis certa ratio tamquam lapis Lydius in historia. 4.a  
 Temporis certa nota fidei confessio a Patribus consignari minime solita. 256.e.257.a  
 Tempore recta dispositio in historia maximi omnium laboris. 317.c.d  
 Terræ motus in Oriente tempore persecutionis Arianorum commotus. 478.a. de quo S. Ephrem Syrus, & Gregorius Nazianzenus tunc puer. ibid.d  
 Tertulliani locus de lege Papia declaratus. 201.d.e  
 Testamentum quibuslibetque verbis expressum valere. 202.c.d  
 Testamentum Constantini. 434.e. 435.a. creditur presbytero Ariano. ibid.  
 Testantibus fuit Constantinus. 202.d.e  
 Testimonia Episcoporum firma rataque habenda Constantinus sanxit occasione S. Nicolai. 346.a.b.c.d

## T H

Thalus martyr Laodiceæ sub Maximino cum Trophimo. 30.c  
 Thalassius scriptor hereticus Arianus. 601.e.602.a  
 Thalassius Comes vnus ex Iudicibus cognitoribus in Concilio Sirmiensi. 661.a  
 Thalia Arii infame poema. 194.b  
 Thalia Arii prohibita in Concilio Nicæno. 280.b.c.d. quam turpe poema.c.d.e.281.a  
 Thalia Arii Sotadicis numeris scripta. 280.c.d.e. infame carmen.d.e  
 Thalia Herodiadi filie saltatrici comparata. 280.e  
 Thalia Arii Constantini lege vetita. 281.a.b  
 Thaphales Scytharum Dux superatus a Constantino. 383.a  
 Thaphali populi tumultuantur. 342.e  
 Thebani Christiani fraternæ charitatis studiosi. 144.d.e.145.a  
 Thebani & Aegyptij diuisi schismate inter se pugnant. 254.e.255.a  
 Themistius philosophus Aristotelicus donatus a Constantio Præfectura. 729.c.d  
 Theodora filia Maximiani Imperatoris iungitur Constantio Cloro. 4.e  
 Theodora damnata ad lupanar liberatur a Didymo. 40.c.d  
 Theodora Romana sepelitur corpus Timothei martyris. 62.a  
 Theodori Balsamonis refellitur magna oscitantia de antiquitate Patriarchatus sedis Constantinopolitaneæ. 297.c.d  
 Theodorus confessor laudatus a Petro Alexandrino. 13.e  
 Theodorus martyr Hadrianopoli. 52.d  
 Theodorus dux exercitus martyr Heracleæ sub Licinio. 149.e.150.a  
 Theodorus martyr cum socijs sub Maximino. 30.d.47.c  
 Theodorus diaconus Romæ sub Siluestro. 247.d  
 Theodorus Episcopus Cyrenensis martyr sub Maximino. 47.e  
 Theodorus Episcopus in Cypro confessor sub Licinio. 147.a  
 Theodorus Episcopus Tarsensis frater Auxentij confessoris. 147.a  
 Theodorus Episcopus Tarsensis interfuit Cœcilio Nicæno. 266.d  
 Theodorus Episcopus Laodicensis fautor Arii. 174.e.175.b  
 Theodorus Episcopus Laodicensis ante Georgiū. 563.c.d. eijcit ab Ecclesia ambos Apollinæ ob hymnum de Baccho auditum. 563.d.e  
 Theodorus Cilix scripsit aduersus Photinum. 661.e  
 Theodorus Episcopus Arianus Præfectus Oxyrincho ciuitati. 641.c. eius grassatio facta in Catholicos eiusdem ciuitatis ibi.  
 Theodoretus de rebus Arii error. 348.e  
 Theodoretus errore lapsus de tempore exilij Eustathij Episcopi Antiocheni. 476.d.e  
 Theodoretus erroris arguitur, dum Eustathium post Philogonium ponit Episcopum Antiochenum. 197.d.e  
 Theodotus Episcopus Laodicenus post Stephanum. 30.b

Theodosia mater Procopij martyr. 28.e  
 Theodulus senex ex familia Firmiliani martyr. 26.c.d.e  
 Theogenes miles martyr in Helleponto sub Licinio. 149.e  
 Theognis Episcopus Nicænus subscribere noluit Concilio Nicæno. 278.e. eiusdem libellus oblati Synodo. 279.b.c  
 Theognis Episcopus Nicænus Arianus pellitur in exilium a Constantino. 368.d. eius scelera. 369.370.a  
 Theognis delet suum chirographum. 370.a.b  
 Theognis Episcopus Nicænus exul restitutus Quinquennialibus Constantij. 385.b  
 Theogonius; aliter Theognis, Episcopus Nicænus Arianus. 267.b  
 Theonas socius Arii. 178.d  
 Theonas Marmaricæ Episcopus Arianus. 267.b  
 Theonas falso dicitur creatus Episcopus Alexandrinus post Alexandrum. 318.d.e  
 Theophanie festū agit Lucianus in carcere cum suis, quo ritu. 50.a.b  
 Theophili peregrinatio ad Indos. 601.a.b.602.a  
 Theophili peregrinatio a Philostorgio scripta. 601.e  
 Theophili res gesta scriptæ a Philostorgio & Thalasio hereticis fide carent. 601.e.602.a.b.c  
 Theophilus Episcopus Beneuentanus. 97.b  
 Theophilus Episcopus Traianopolis in exilium missus ab Ariano post Concilium Sardicense. 548.b  
 Theophronius Episcopus Tyanensis quid in Concilio Antiocheno. 487.a  
 Theotecnus Episcopus Cesareæ Palestinæ ante Agapiū. 27.d  
 Theotecnus Præses Antiochenus dolosus artifex impietatis, & persecutor. 58.e  
 Theotecnus Præfectus persecutor sub Maximino dat pœnas. 108.c.d. eius fallaciæ detectæ. 108.c.d  
 Theotecnus vult saluare Abibum diaconum. 150.b.c  
 Thomæ virgo scripsit Acta martyrum. 55.a  
 Thronus solitus poni in medio confessus Patrum, & super eum liber Euangelij vice Christi. 273.c.d  
 Thronus Episcopalis Alexandrinæ Ecclesiæ ignominia affectus non sine ratione delinquentis. 636.e.637.a

## T I

Tiberias in Palestina templo Dei nobilitata. 356.d  
 Ticonius Donatista referat iniquitatem Donatistarū. 30.e.31.b  
 Ticonius Donatista acris ingenij vir. 207.b  
 Timotheus Antiochenus Romam veniens martyriū subiit. 61.e.62.a. sepelitur a Theodora. 62.a  
 Timotheus martyr quo modo dicendus passus sub Constantino. 62.b.c  
 Timotheus personam agit Athanasij in Conuentu Tyrio ad vrgendum meretricem. 399.e  
 Tiridates Rex maioris Armeniæ persecutor. 53.c.d.e. baptizatur demū cum suis. 53.e.54.a. eius litteræ ad Leontium Episcopum Cesareæ Cappadociæ. 54.b. eius conuersione lætatur Constantinus. 54.e  
 Tiridates Rex maioris Armeniæ sub Constantino. 315.e.316.a  
 Tituli, siue paraciæ in Vrbe a Marcello Papa auctæ. 32.a.b  
 Tituli Constantino tributū. 85.b  
 Titulus Pontificis Maximi a Christianis Imperatoribus usurpatus. 87.88  
 Titulis carent ædificia Constantini. 438.e.439.a  
 Titulum sui nominis spreuit Constantinus affigi operibus publicis. 244.a  
 Titulum diuinitatis soliti tribuere Ariani Imperatori, cum ipsi Filij Dei diuinitatem negarent. 408.e.415.e  
 Titulus a Siluestro Papa erectus. 246.a.b  
 Titulus Crucis inuentus in antro sepulchri. 331.e  
 Titulus super columnam propheticam Constantinopoli positus. 374.b.c  
 Titulus æternitatis ab Arianis tributus Constantio. 592.b.c  
 Tolo

## T O

Tolosanus Episcopus agitur in exilium ex Concilio Biterrensi cum Hilario. 655.e  
 Tonsura monachorum laudata. 734.e.735.a  
 Tormenta crudelissima passi martyres in Perside sub Sapore. 513.c.d.514.518.b.c  
 Tormenta dirissima a Macedonio excogitata. 585.b.c

## T R

Traitoria litteræ. 115.e.116.a.d.e.117.a.e.118.a. data ille Episcopis vocatis ad Concilium. 117.d.e  
 Traitoria forma. 118.a.b  
 Traditio & vetus obseruantia vt heretici & heresiarcha apud Romanum Pontificem agant exomologesin. 570.c.d  
 Traditores Episcopi in Africa quid in Cæcilianū. 7.d.8.a.b.c  
 Traditores constant schisma. 7.d.e.8.9.a  
 Traditores in Africa insurgunt in Cæcilianum ordinatum Episcopum Carthaginensem. 8.a.b.c.d  
 Traditores sibi coniunxerunt schismatici. 31.a  
 Traditores qualiter puniuntur in Concilio Arelateni. 122.c  
 Traianus gloriæ cupidus dictus a Constantino herba parietina. 244.a.438.e  
 Translatio sedium vetita a Nicæno Concilio. 301.a  
 Translatio corporum SS. Andreæ & Lucæ. 686.e.687.a  
 Treueris exulat Athanasius. 419.a. an illic Symbolum scripserit. 471.e  
 Triaditæ ciuitas eadem Sardica. 526.a  
 Tribunal Ecclesiasticum summo honore habitum a Constantino. 346.a.b.c.d  
 Tribuni militum missi a Constantino Legati. 342.e. quid apud Nicolaum Myris. 343.a.b.c. calumniam patiuntur. 343.e. quid in eos Ablauis. 344.a.b. damnati Nicolai inuocant. 344.a.b.c. liberantur diuinitus. 344.c.d.e  
 Tributa Constantinus relaxat. 85.a.90.e  
 Tributa graua imposita a Constantino calumniatus est Zosimus. 378.d.e.379.a.b  
 Tributa a Constantino non aucta, sed diminuta. 378.e.379.a.381.c.d  
 Tributa ab Ethnicis Imperatoribus imposita fuisse grauiissima. 380.a  
 Tributum chrysfargyrum sublatum ab Anastasio Imperatore quale. 380.b.c  
 Tributum auri a tributo argenti diuersum, & e contra. 380.d  
 Tributum nominatum folles. 379.b  
 Tributum impositum Senatoribus a Constantino. 381.b.c  
 Tributum chrysfargyrum, vel aurargentum dictū. 379.b.c.d  
 Tributū impositū lenonib' & meretricibus quādo captū. 379.d  
 Tributum indixisse populo Alexandrino Athanasius accusatur. 366.d  
 Tricennalia Constantini. 396.a  
 Trinitas & vnitas in diuinitate in Ecclesia credita, testantibus etiam Ethnicis. 276.d  
 Trinitatis nomina in Formatis poni solita. 304.b.c.d  
 Trinitatis symbola sustulit Eunomius. 722.b  
 Tripodes Apollinis a Constantino expositæ ludibrio. 338.a  
 Tryphillius Episcopus Ledrensis comes Spiridionis. 457.e.458.e  
 Tryphillius Ledrensis Episcopus acriter a Spiridione reprehensus ob voculæ vnus mutationem. 269.e.270.a  
 Tritones, marini homines sæpe visi. 510.b  
 Triumphali via Constantinus in Vrbe ingreditur. 78.b  
 Troglodite heretici ydem Eunomiani. 722.c  
 Trophimus martyr Laodicensis cū Thalo sub Maximino. 30.c

## T V

Turbo Episcopus Arianus male habuit Luciferum Calaritanum confessorum. 647.b  
 Turcas significari per lupos, qui Constantinopolim perdituri essent. 378.d

## T Y

Tyrannus Episcopus Antiochenus diem obiit. 90.b.c  
 Tyrannorum statua solita luto obtegit. 108.b  
 Tyria Acta Romam allata, & illic cognita. 466.e.467.a.b. eorum exemplar missum Alexandriam. 467.a.b  
 Tyrii Cœcili Episcopi cōuocatur Hierosolymā ad Encania. 408.e.409.a.b. continuatū Conciliū Tyriū Hierosolymis. 412.e  
 Tyrio Concilio ingesta est accusatio de Arsenio occiso. 399.a.b.c.d. meretrix accusatrix prodijt Athanasij. 399.e.400.a. aliæ additæ accusationes in Athanasium. 400.e  
 Tyrio in Concilio accusatio de fractura calicis iterum infertur aduersus Athanasium. 400.d.e. Callimicus & Ischyrae accusatores. ibid.d.e. dilutio & purgatio obiectorum de calice. 401.b.c.d.e  
 Tyrium Concilium petunt Eusebiani. 393.b. Constantinus iniuste indulget. 393.e  
 Tyrium Concilium litteris Constantini indictum. 395.b.c  
 Tyrium Concilium cogitur conuenticulum Arianorum. 396.a.b.c. eius tempus. ibid.  
 Tyrium Conciliū, ubi Comes & milites, ubi accusatores ydē & Indices. 396.b. quot & quales Episcopi illuc conuenerint. 396.d.e  
 Tyrium Concilium præferebat apparituram fscalem, non Conuentum Patrum. 397.b  
 Tyrium Conciliū decernit Legatos, eosdemque Episcopos Meletianos in Aegyptum in causa Athanasij. 402.a.b. contestatio ibi facta ab Episcopis Catholicis aduersus Eusebianos. 402.b.c.d. libelli cōtestationū illic editi. 402.b.c.d.403.a.b  
 Tyrium Conciliabulum fert sententiā in Athanasium. 407.d. qualis hæc fuerit. 418.c.d  
 Tyrius Confessus quā iniquus. 397.d.e. Quid ibidem Potamon in Eusebium. 397.d.e.398.a. ubi Eusebiani sunt Iudices, & Meletiani accusatores. 398.c.d.e. crimina ibi in Athanasij obiecta. 398.e. Ischyrae primus accusator. 398.e

## V A

Valens tyrannus inuadit Imperium. 20.d  
 Valens creatur Cæsar a Licinio. 161.c  
 Valens martyr in Palestina sub Maximino. 24.b  
 Valens & Ursacius Ariani, & non Theopascite. 536.c.d  
 Valens & Ursacius petiere veniā in Concilio Sardicensi. 537.d  
 Valens & Ursacius Episcopi erronei. 538.e  
 Valens & Ursacius Mediolanum ad Concilium perrexerunt, ubi recantant palinodiā. 569.c.d.e. eorū libellus penitentia. ibid.e.581.e  
 Valens & Ursacius subscripserunt litteris pacificis Athanasij. 570.d.e  
 Valens Comes Legatus ad Constantium a Magnentio missus. 571.e.573.d  
 Valens Arianus dolose decipit Constantium de victoria aduersus Magnentium. 590.e.591.a  
 Valens & Ursacius Synodum cogunt in Palatio. 610.e  
 Valens & Ursacius quid in Concilio Sirmiensi. 666.a.b  
 Valens & Ursacius dānati in Concilio Ariminensi. 690.e.691.a  
 Valens Episcopus decipit Episcopos Arimini congregatos sub specie Orthodoxiæ. 694.a.b  
 Valens extorsit calamū, & chartam de manu Eusebij Episcopi Vercellensis in Synodo Mediolanensi. 610.d.e  
 Valentis & Ursacij respicientia & reuersio ad Ecclesiam Catholicam. 569.c.d.e  
 Valentis anathematismi. 694.e.695.a.b  
 Valentis inanis tergiversatio in Concilio Ariminensi posteriori. 695.c.d  
 Valentina martyr. 18.b.c  
 Valentinianus Imperator cogitur inuitus assurgere S. Martiano. 261.a  
 Valentinianus prohibuit hostias omnino immolari. 340.d  
 Valentinus Episcopus Arelatenfis. 524.b  
 Vale

Valerius Maximus Urbis Praefectus. 198.b  
 Vararanes Rex Persarum. 32.e  
 Vasa sacra Ecclesiae Carthaginiensis deposita non inuenta. 7.e  
 Vasa sacra Ecclesiae Carthag. credita aniculae. 7.d.e  
 Vasa diuersa donata basilicae S. Petri a Constantino. 229.e. ad-  
 miranda et veneranda Gothicis. 230.a  
 Vasa sacra magno honore habita. 391.b  
 Vasense Concilium in quo restituendum. 306.c.d  
 Vaticana basilica a Constantino erecta. 229.b.c  
 Vaticanus collis mutatur in Capitolium. 78.a

V E

Vela seu lintheamina solita offerri Ecclesiae. 366.d.e. 367.a.b  
 Velum venale ne sit, lege prohibet Constantinus. 388.e. 389.a  
 Velu hieroglyphicu noctis, mortis, immortalitatis, &c. 437.c.d.e  
 Velatae virgines quid expriment. 437.d.e  
 Venantius Fortunatus astipulatur historiae draconis superati a  
 Siluestro Papa. 238.e  
 Venenum propinatum Constantino. 434.b. 446.e. 447.a  
 Veneris templum in monte Libano a Constantino dirutum. 338.d.e  
 Venerius Agens in rebus affligit Liberium in exilio. 670.c.d  
 Verbi Dei incarnatio non est ignominiae, sed gloriae. 359.e.  
 360.a  
 Verbum Deum non vnicum ab Ario poni. 178.e. 179.a  
 Vercellensis Ecclesiae studium erga Eusebium confessorum exu-  
 lem. 650.d.e  
 Verinus Vicarius in Africa sub Constantino. 190.a. 198.d. 204.e  
 Veronae confecta pugna cum exercitu Maxentij. 74.a  
 Vespasianus quod obsequium praestitit in restitutione Capitolij.  
 229.c  
 Vestales virgines altrices fuerunt draconis. 238.e  
 Vetrano Tyrannus in Pannonia. 567.b  
 Vetrano a Constantio dolo capitur. 589.a  
 Vetranonem Tyrannum Constantius praecoccupare satagit. 580.b.c  
 Vexilla signa militaria. 71.d

V I

Vicennalia Constantini, quibus celebratum est Nicenum Con-  
 cilium. 257.c. 308.d.e  
 Victor martyr Nicomediae sub Maximino. 52.c  
 Victor martyr in Armenia. 53.b  
 Victor Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino. 154.a  
 Victor Episcopus in Africa quid in Caecilianum. 8.a  
 Victor Garbientis Episcopus Donatista Romae. 205.c  
 Victor Maurus miles vaticinatus est interitum Maximiani  
 Herculij. 17.b  
 Victor historicus a Iuliano Praefectus Pannoniae. 733.b  
 Victor historicus erroris arguitur de tempore creationis Cae-  
 sarum filiorum Constantini. 131.b  
 Victoris error de creatione Caesarum corrigitur. 91.c  
 Victoris error in annis Constantij. 733.b  
 Victoris calumnia de appetitu laudis in Constantinum refellitur.  
 438.e. 439.a. ut de perpetuo diademate. 439.e. 440.a.b.c.d  
 Victoria Constantino laureas offert. 17.c  
 Victoria idolum Capitolij a Constantio sublatum. 656.e. 657.a  
 Victoria Constantino aduersus Maxentium diuinitus promissa. 67.a  
 Victoria Constantini aduersus Ricicium ducem exercitus Ma-  
 xentij. 74.a.b.c.d  
 Victoria Constantini aduersus Maxentium. 75.d.e. 76.a.b. 77  
 Victoria Constantino prenucciata. 159.b.c  
 Victoria Constantini in Pannonia aduersus Licinium. 159.c.d.e  
 Victoria Constantini in Thracia aduersus Licinium virtute  
 Crucis obtenta. 160.b.c.d.e  
 Victoria Constantini terra marique aduersus Licinium. 165.b.c.d.e  
 Victoria Constantini primae. 73.b.c.d  
 Victoria Constantini tituli et praeconia. 81.a.b  
 Victoria Constantini eadem religionis Christianae aduersus su-  
 perstitionem Gentilium reputatae. 166.b  
 Victoriae ex cultu verae religionis acceptae. 454.d.e

Victorinus martyr Nicomediae cum socijs sub Maximino. 52.b  
 Victorinus Episcopus Catholicus in Africa sub Constantino.  
 154.a  
 Victorinus Episcopus et martyr calumniam passus. 246.d.e  
 Victorinus damnatus in Concilio Romano, alius a Pictauiensi.  
 246.e  
 Vigilius Episcopus Tridentinus auctor disputationum Atha-  
 nasy cum Ario. 457.c.d  
 Vigilius Episcopus Tridentinus dialogos scripsit, in quibus  
 Athanasium loquentem induxit. 271.a.b  
 Vigilius Episcopus Tridentinus erroris conuincitur de capitu-  
 lis additis ad confessionem Nicenam. 537.b.c  
 Vincentij Episcopi Capuani lapsus dignus luctu. 594.a.b  
 Vincentius Episcopus Capuae in Campania Mediolani apud  
 Constantem. 523.c  
 Vincentius Episcopus Capuanus an missus sit Legatus ad Con-  
 cilium Sardicense. 527.e  
 Vincentius Episcopus Capuanus Legatus missus a Concilio  
 Sardicensi ad Constantium Imperatorem. 547.d.e. quid passus  
 Antiochia. 548.e. 549. 550  
 Vincentius Episcopus Capuanus Legatus missus a Liberio Pa-  
 pa ad Constantium in Gallias. 592.e  
 Vincentius Episcopus Capuanus Legatus subscribit contra  
 Athanasium. 593.b.c  
 Vincentius Capuae Episcopus Legatus missus a Liberio Papa  
 ad Concilium Ariminense. 688.d  
 Vincentius Episcopus Capuae Legatus Liberij constans per-  
 mansit in Concilio Ariminensi. 696.b  
 Vincentius Episcopus Ariminensis tempore Synodi ibi facta.  
 688.b.e  
 Vincetius et Victor cum Osio Legati in Concilio Niceno. 261.  
 e. 262.a  
 Vindicta diuina in Galerium Maxim. persecutorem. 55.c.d.e.  
 56.a.b.c.d  
 Vindicta contra Blacium Arianum de contemptis Antonij  
 Magni litteris. 502.e  
 Viri illustres sub Constantino. 442.d.e. 443  
 Virgines sapientium poena a Constantino decreta. 204.a  
 Virgines deceptae ab Ario. 134.e. 137.a  
 Virgines sequuntur Arium, reuera meretriculae. 181.c.d  
 Virgines et viduae donatae a Constantino perpetua annonae.  
 310.b.c.d.e  
 Virgines damnatae ad prostibulum miro modo liberatae. 38.  
 c.d.e. 39.40  
 Virgines quadraginta martyres sub Licinio Heraclae. 140.e  
 Virgines viginti millia in vna ciuitate. 145.b  
 Virgines moniales, earumque instituta. 362.d.e. 365.b  
 Virgines Deo dicatae ubi abundant, ibi nuptiae sunt fertiliores.  
 202.b  
 Virgines Deo dicatas Christi sponsas vocat Ecclesia. 635.b  
 Virgines Alexandrinae quae passae ab Ethnicis sub Praefecto  
 Philagrino. 404.d.e. 405.a  
 Virgines Alexandrinae quae passae ab Arianis. 498.d  
 Virgines Aegyptiae quid passae sint ab Arianis sub Constantio.  
 635.b.c.d.e. 636.d.e. 637.d.e. 639.b. 640.d.e  
 Virgines sanctimoniales quae passae in Palaestina. 653.a.b  
 Virgines Christianae custoditae a Persis. 713.c  
 Virginum monasterium S. Pachomij. 358.a  
 Virginum sacrarum immensa multitudo in Ecclesia Dei. 310.e  
 Virginum sacrarum laudes. 635.b  
 Virginum raptores lege Constantij et Constantis coerciti. 565.a  
 Virgo rapta non clamans qua digna poena. 204.b  
 Virgo Christiana delusit Licinium. 141.e. 142.a  
 Virgo ministrasse dicitur Athanasio in cisterna delitescenti.  
 647.d.e. 648.a.b. quo modo id contingere potuit. c.d.e.  
 649.a.b  
 Virorum clarissimorum delicta puniri mandat Constantinus. 161.d  
 Visellius Afer Donatista Catholicos et persecutores perstrin-  
 xit. 556.e  
 Visio

Visio ostensa Petro Alexandrino Episcopo de Ario. 42.c.d  
 Visio facta Constantio agrotanti. 458.a  
 Visio ostensa S. Ephrem Syro. 462.c.d  
 Visio ostensa Antonio Magno de Arianis. 467.c.d.e. 468.b  
 Visiones Angelorum vel sanctarum animarum quid diuinum  
 praeseferant. 222.c.d.e  
 Visiones ostensa Constantino praeciant. 166.a.b  
 Visiones ostensa Saporis Regi apud Nisibin. 460.e. 461.a.b  
 Visiones quae apparuerunt Constantio ante obitum. 729.e  
 Visiones quae apparuerunt Iuliano. 726.b.c.d.e. 727.a.b  
 Visionibus delusi Massaliani. 734.d.e  
 Vitalis Episcopus Antiochenus post Tyrannum. 90.c. curat  
 restituere disciplinam Ecclesiasticam. 90.c  
 Vitalis Episcopus Antiochenus auctor Concilij Ancyran. 125.  
 d.e. 126.e. eius obitus. 129.b  
 Vitus vnus ex Legatis Siluestri in Concilio Arelatensi. 118.e

V O

Voces nouae ob nouas haereses adhibenda iure sunt. 704.c  
 Vota pro Imperatoribus ad multos annos multiplicata. 78.d.e  
 Vota publica pro Crispo nuncupata. 199.c  
 Votorum nuncupatio pro Imperatoribus quando fieri solita.  
 130.e. quibus verbis nuncupari solent. ibid. mutata per  
 Constantinum. ibid. et 131.a

V R

Vrbicariae provinciae quae. 295.d.e  
 Vrbicarium et Suburbicarium idem. 295.d  
 Vrbicarium aliud a Suburbano. 295.c.d.e  
 Vrbicus diaconus minister Liberij in exilio. 670.c  
 Vrbicus discipulus Eunomyj. 722.c  
 Urbis nomine non Constantinopolis, sed Roma ab Eusebio si-  
 gnificata. 336.a  
 Uranius Gothicus factus Episcopus. 491.e  
 Ursacij et Valentis respicientia et reuersio ad Ecclesiam  
 Catholicam. 569.c.d.e  
 Ursacius cum Leontio Praefectus missus in Africam ad coer-  
 cendos Donatistas. 387.d. querela Donatistarum de eis. 555.a  
 Ursacius et Valens tantum Arianis fuere, non autem Theo-  
 pascite. 536.c.d  
 Ursacius et Valens petiere veniam in Concilio Sardicensi. 537.d  
 Ursacius et Valens Episcopi erronei. 538.e  
 Ursacius et Valens subscripserunt litteris pacificis Athanasij.  
 570.d.e  
 Ursacius et Valens vna cum alijs in Palatio conueniunt. 610.  
 e. 611.a  
 Ursacius cum Valente Mediolani in Concilio recantatum pa-  
 linodiam. 569.c.d.e. eorum libellus poenitentiae. 563.e. 570.  
 a. sponte id ab eis factum esse. 581.e. 582.a  
 Ursacius et Valens Romam se conferunt ad Iulium Papam.  
 569.e. 570.a.b.c  
 Ursacius et Valens quid in Concilio Sirmiensi. 666.a.b  
 Ursacius martyr sub Maximino. 30.d  
 Ursus Quaestor in Africa tempore Constantini. 86.b  
 Ursus cum collegis missus a Constantino Legatus. 342.e

V S

Vsbazanes eunuchus respiscit, et martyrium consummat.  
 512.e. 513.a.b.c  
 Vsuram exercere prohibiti clerici. 300.e

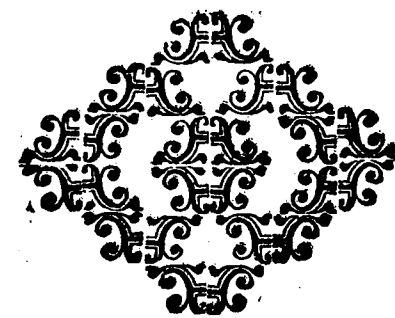
X Littera Christus et Crux significatur. 69.a.b.c.d

X, aliquando recta linea describi solere in forma Crucis cum P,  
 et 69. b.c.d  
 X  
 Xantius vnus ex Quadraginta martyribus. 147.e  
 X  
 Xenodochiorum auctor Zoticus ciuis Romanus Constantino-  
 poli. 377.c.d  
 X  
 Xystus Senensis defensor Eusebij Paphili redarguitur. 479.d.e  
 Z  
 Zaccheus monachus haereticus. 735.e  
 Z  
 Zebinas martyr in Palaestina sub Maximino. 19.b.c  
 Zenophili Praefectura sincerissima. 10.d  
 Zenophilus Cofularis. 10.b. Acta coram ipso contra Caecilia-  
 num quando. ibid.  
 Zenophilus V. C. et Crato Philosophus arbitri disputationis  
 inter Iudaeos et Christianos. 132.e  
 Zeuzius Episcopus Catholicus in Africa. 154.a  
 Z  
 Zonarum erroris arguitur de Actis Siluestri. 133.d.e  
 Zonarum erroris arguitur de Patriarchatus Ecclesiae Constan-  
 tinopolitanae initio. 245.b  
 Zosimi Comitis error de loco obitus Maximiani Herculij. 16.d  
 Zosimi error de numero exercitus Constantini. 72.e  
 Zosimi impugnatur accusatio de secularibus ludis praetermissis  
 a Christianis Imperatoribus. 94.d.e  
 Zosimi in scribendo historiam consilium quale. 94.c  
 Zosimi calumnia refellitur, cum Constantinum arguit auaritia.  
 131.d.e  
 Zosimi error de Caesaribus a Constantino atque Licinio creatis.  
 161.b.c  
 Zosimi error de Constantino deos colente. 209.c.d.e  
 Zosimi locus de Aegypto suadente Constantino baptismum  
 elucidatur. 216.b.c. 219.a  
 Zosimi textus ex Euagrion restituendus. 218.e  
 Zosimi calumnia de magistratibus Constantini. 377.e. 378.a  
 Zosimi refellitur calumnia de chrysauro a Constantino im-  
 posito. 379.c.d.e. 380.a.b.c.d. 381.a.b  
 Zosimi calumnia de follis tributo imposto Senatoribus. 381.b.c  
 Zosimi error de tempore creationis Galli Caesaris. 589.a  
 Zosimus Comes erroris arguitur de natalibus Constantini. 5.a  
 Zosimus parum fidus in rebus Christianorum. 5.a. ut Philip-  
 picas potius, quam historiam scripsisse videatur. 7.b. 15.b  
 Zosimus tribuit Christianis omnes clades. 94.c  
 Zosimus errore lapsus de tempore creationis Caesarum. 131.b.c  
 Zosimus mendaciter arguit Constantinum auaritia. 202.b  
 Zosimus calumniator arguitur, dum ait Constantinum afflige-  
 re iussisse debitores tormentis. 203.b. 211.c.d  
 Zosimus refellitur, cum Constantinum lupum appellat. 378.c.d  
 Zosimus confutatur, dum fugillat Constantinum de tributorum  
 vexatione. 378.c.d.e  
 Zosimus quando scripsit. 379.c  
 Zosimus Papa cur citat canonem Concilij Sardicensis nomine  
 Concilij Niceni. 547.b.c  
 Zosimus Episcopus Neapolitanus susceptus in locum Maximij  
 prodigiose vexatus. 698.e. 699.a  
 Zoticus Episcopus a Quintiano. 97.b  
 Zoticus cum socijs Nicomediae sub Maximino. 52.c  
 Zoticus Romanus ciuis Praefectus Constantinopoli quid ibi.  
 337.c.d

 ONSTANTINI Imperatoris creatio.	1.e	Helena obitus.	335.a
Helena genus ac patria.	3.d	S. Nicolai Acta cum Constantio.	342.c
Maxentij conatus.	6.b	Eusebij Nicomediensis studia pro Meletianis.	346.c
Cæciliani Episcopi Carthaginensis creatio & causa.	7.c	Propagatio Euangelij ad Indos.	349.b
Meletij schismatici res gestæ.	12.a	Propagatio Euangelij ad Iberos.	350.a
Maximiani artes in Constantinum.	14.e	Iosephi ex Iudeo Comitibus Acta.	352.c
Persecutionis Orientalis annus sextus. 17. e. septimus. 23. e. octauus. 36. b. nonus, decimus.	48.a	Antonij Magni Acta.	358.c
Maximinus quid in Christianos.	20.c	Monachismi propagatio.	361.c
Concilium Africanum Donatistarum.	30.e	Meletianorum & Eusebianorum molitiones & calumniæ in Athanasium. 366. c. 385. c. 393. a. 493. b	
Maxentij persecutio. 32. c. eius sæuitia & turpitude. 33. e		Constantinopolitanae urbis dedicatio.	370.d
Petri Episcopi Alexandrini res gestæ.	42.a	Constantinus defensus a calumniis Zosimi.	378.b
Luciani presbyteri Antiocheni res gestæ.	48.d	De chrysfargyro & follibus.	379.c
Gregorij Episcopi Armeniae Acta.	53.d	Gallicani Consulibus certamina.	383.b
De pace Ecclesiae Orientali reddita.	55.b	Athanasij vexationes.	385.c
Persecutio sub Maximino.	58.d	Macarij legatio ad Imperatorem Constantinopolim. 390. e	
Annus Ecclesiae felicissimus.	63.b	Conciliabulum Tyrium quale.	396.a
Constantini res gestæ in Maxentium.	65.a	Athanasij exilium, excusatur Constantinus.	416.d
Domus regia donata a Constantino Melchiadi Pontifici. 84. a		Marcelli Ancyran Episcopi causa.	421.b
Pontificatus Maximi Imperatorum Christianorum. 87. a		Arij interitus.	425.b
Donatistæ saepe in Africa noua moliuntur. 95. b. 110. d. 152. d. 205. a		Collegium pro sepeliendis mortuis tempore Constantini, dictum hodie Confraternitas Mortis.	432.d
De fermento, quod vsui erat Ecclesiae Romanae. 103. b		Constantini obitus.	432.e
Arelatenfis Concilij Acta.	118.c	Constantinus defenditur a calumniis Iuliani.	439.c
Acta Concilij Ancyran.	125.c	De Constantini corona.	440.b
Constantini erga pauperes munificentia.	131.c	Parthenij Episcopi Acta.	442.d
Acta Siluestri quæ probentur.	132.e. 220. a	Abrahami Acta.	443.c
Arianae hæresis ortus.	134.e	Viri illustres sub Constantino.	445.b
Licinius persequitur Ecclesiam.	139.d	Diuisio Romani Imperij inter filios Constantini.	446.b
Bellum Licinij aduersus Constantinum. 157. e. 162. c		Galli & Iuliani primordia.	447.a
Arianae Ecclesiae propagatio.	173.b	Ablauij potentissimi miserandus finis.	448.d
Bellum Sarmaticum a Constantino gestum.	191.a	Concilium primum Romanum sub Iulio.	451.b
Dialogismi Constantini & Arij.	193.a	Iulij Materni Acta.	453.b
Osij Cordubensis Legati res gestæ in Oriente.	196.d	Athanasij restitutio Alexandriam.	455.a
Crispi filij Constantini res gestæ.	199.b	Acta Spiridionis cum Constantio.	459.b
Constantini lapsus.	209. a. 212. b. 213. c	Iacobi Episcopi Nisibis Acta.	459.e
Siluestri latebræ.	212.c	Athanasij legatio ad Iulium Papam.	463.d
Baptismus Constantini.	216.b	Iulij Papæ Acta in causa Athanasij.	466.a
Locus, & quæ dona.	228.a	Persecutio Arianorum sequissima ab Antonio preuifa. 467. b	
Ecclesiae erectæ, & dona eis collata a Constantino. 229. b		Romana Synodus in causa Athanasij.	468.e
De Siluestro Papa & dracone.	238.c	De Athanasij Symbolo.	471.c
De donatione Constantini.	244.b	Pauli Episcopi Constantinopolitani Acta.	473.a
Concilium Romanum sub Constantino.	245.e	Eustathius Episcopus Antiochenus quæ passus ab Arianis.	474.a
Antiochena discordia in electione Eustathij.	251.b	Terræmotus ingens.	478.a
Altercationes de Paschate.	255.d	Eusebius Pamphili qualis.	479.c
Nicæni Concilij tempus, & Acta.	256.d	Synodus Antiochena in Encæniis.	481.b
Canonis sexti Nicæni Concilij elucidatio.	293.c	Eusebianorum molitiones in Nicænam fidem.	485.d
Formatae litteræ quæ quales essent.	302.e	Audax hæresiarcha emergit.	491.a
Constantini imagines quales.	313.b	Synodus alia Romana sub Iulio in causa Athanasij. 492. e	
Athanasij Episcopi Alexandrini creatio & res gestæ. 318. a		Persecutio Ecclesiae Alexandrinae per Gregorium Arianum Episcopum.	496.d
Meletianorum turbæ.	321.a	Synodus tertia Romæ celebrata sub Iulio in causa Athanasij.	503.d
Constantinus idololatriam pessundat.	325.b	Pauli Episcopi Constantinopolitani Romam aduentus.	508.b
Hierosolymis loca sancta ædificantur.	327.c	Pauli Primi eremitæ Acta.	509.c
De Crucis inuentione.	329.e	Persecutio Christianorum in Perside. 512. b. 518. a	

Concilium Antiochenum secundum, idemque Arianorum.	514.e	Iulianus Cæsar quid in Galliis.	628.b
Galli & Iuliani clericatus & educatio.	520.d	Persecutio iussu Constantij per Syrianum Ducem in Ecclesia Alexandrina. 629. c. noua persecutio sub Georgio.	631.c
Athanasij Acta cum Constante Imperatore & Iulio Papa.	523.b	Luciferi Calaritani Acta, & scripta contra Constantium.	643. d
Concilium Agrippinense.	524.b	Athanasij latebræ imperscrutabiles.	647.c
Concilium Sardicense.	525.d	Eusebij Episcopi Vercellensis exilium & carcer. 649. e. 650	
PseudoSardicense Concilium.	542.e	Concilium Biterrense.	654.b
Legatio ex Concilio Sardicensi ad Constantium Imperatorem.	547.d	De exilio Hilarij.	654. c
Synodus Carthaginensis dicta prima.	551.d	Constantius quid Romæ.	656.b
Legatio a Constante in Africam ad vniendam scissam Ecclesiam.	551.e	Aetij hæresiarchæ impietas.	657.e
Donati auctoris schismaticorum Acta.	553.a	Concilium Sirmiense.	659.e
Restitutio secunda Athanasij.	558.d	Photini hæresiarchæ impietas.	660.c
Magentij tyrannis aduersus Constantem.	565.b	Osij Cordubensis lapsus.	663.c
Vrsacij & Valentis penitentia.	569.c	Liberij Papæ lapsus in Concilio Sirmienfi.	668.d
Legatio Magentij ad Constantium.	571.c	Felicis Papæ exitus.	673.d
Athanasius nouis exagitur calumnijs.	571.d	Liberij Papæ fortis confessio.	676.c
De translatione corporis Babylæ martyris, & Daphnes luco.	574.d	Concilia diuersa ab Arianis indicta.	680.e
De diademate & laurea insignibus Imperatorum & exercitus.	575.d. 576.b	Hilarius Gallos admonet.	683.b
Iuliani magia.	577.c	Antonij Magni obitus & alia.	685.e
Martini Episcopi Turonensis primordia & aras.	578.c	Synodus Ariminensis.	688.b
Pseudoecclesiae Constantinopolitanae per Macedonium diruta.	585.c	Acta Ariminensis Synodi.	694.b
De Iulio Papa, & eius nomine falso suppositis scriptis. 586. d		Liberius quæ ad postremum passus causa fidei.	698.c
Bellum Constantij aduersus Magnentium.	589.c	Concilium Seleuciense.	699.b
Constantij fastus abhorrens a Christiano Principe. 592. b		Synodus Constantinopolitana sub Constantio.	704.a
Legatio a Liberio Papa ad Constantium.	592.d	Semiariorum proscriptio.	707.a
Arelatense Concilium Arianum sub Constantio.	594.c	Cyrilli causa tractata in Concilio Constantinopolitano.	708. e. 709.
De apparitione signi Crucis Hierosolymis.	594.e	Lapsus plurimorum Episcoporum Orientalium.	710.d
Secunda legatio Liberij ad Constantium.	598.a	Hilarius quæ in Constantium, eius liberatio ab exilio, & in Gallias reditus.	714. a
Legatio Theophili ad Indos.	601.c	Hæresis Macedonianæ propagatio.	718. a
Iuliani Apostatae Athenis conuersatio.	604.c	De Eunomio & eius hæresi.	720.e
Basilij & Gregorij Nazianzeni primordia.	605.b	Hæreses ex Ariana propagata.	722.e
Concilium Mediolanense Arianorum.	609.c	Meletij Episcopi Antiocheni res gestæ.	723. a
Dionysij Episcopi Mediolanensis Acta.	612.d	Eusebij Samosatani res gestæ.	723. e. 724. a
Exilia Episcoporum ex Concilio Mediolanensi.	614. b	Iulianus creatus Imperator, eius artes dolosæ.	725. c
Auxentij Episcopi Ariani primordia.	616. b	De Crucis signo in militum vestibus.	727. e
Liberius Papa quæ passus sub Constantio.	617. c	Constantij Imperatoris expeditio in Persas. 729. d. eius obitus.	ibid. e
Osus Episcopus Cordubensis vexatur a Constantio. 622. d		De laude Constantij per Gregorium Nazianzenum. 730. d	
De creatione Hilarij Episcopi Pictauiensis, & rebus gestis ipsius sub Constantio.	625. a	Massalianorum hæresis.	733. d
		Hæreses monachorum Orientalium.	733. e. 734.
		Eustachius hæresiarcha, immo Eutactus.	736. c
		Concilium Gangrense.	736. b

FINIS.



# ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag.	Linea	Mendum	Emendatio.	Pag.	Linea	Mendum	Emendatio.
33	C 1	Iouiniano	Iouiano	390	A in marg.	hæref. 58.	hæref. 68.
51	C 2	Maximianus	Maximinus	390	E 2	diaconum	presbyterum, sic in alijs locis ex Athanasio, licet alij diaconum nominent.
52	E 9	Hierenarcho	Hierenarco	392	C 3	e	&
52	C 6	Chalcedonia	Chalcedone	401	B 6	prodire	prodere
61	B 2	consequimini	consequemini	403	B 4	potestatem	potestacionem
68	C 11	cui	cum	415	A 5	a Catholicis	Catholicis
74	D 2	inulceat	inulcer	416	E 7	apriter	pariter
74	E 5	omnibus	ominibus	421	C 9	quidem	quidam
75	C 1	violenti	violenta	427	C 6	reuerent	ruerent
78	E 8	sui	ipsius	434	D 11	Etropius	Eutropius
79	A 6	quod	hæc	437	C in nūmo	AVGG.	AVG.
89	C 6	Fufco	Tufco	476	A 3	denfenfores	defensores
92	E in marg.	MAXIMIANVS	MAXIMINVS	476	A 9	Euphrasium	Euphrasius
93	E 11	memoria	memoriæ	476	A 11	Dommen	Domnem
94	E 12	octo	tredecim	480	C 4	reapfe	reapfe
96	C 7	experturum	experturus	480	E 2	viribus	igribus
96	D 7	xi	xi	502	D 10	& iam	etiam
96	D 9	&	dele	519	E 1	Iouinianum	Iouianum
97	B 1	tertio	dele	526	A 2	Philippoli	Philippopoli
102	B 6	Casensem	Casensem	528	E in marg.	ARRIANI	ARIANI
122	A in marg.	CYRIANO	CYPRIANO	530	B 10	Athanasius	Athanasium
124	A 4	Imperatoris	Imperatorem	536	E 13	ifta	iftæ
134	D 4	tandem	dele	549	A 5	Euphratem	Euphratam
138	E 6	Constantij	Constantiæ	565	D 8	Germanum	germanum
142	A 8	illustrem	adde virum	574	B 10 & 575 B 1	Daphnes	Daphne
143	A 11	segens	segnes	575	A 5	patrium	patriorum
155	D 3	violentes	violentos	575	C 2	alij quod	alij, quod
170	C 7	effodienda	effodienda	643	D 6	Mediolani	Mediolanenf
174	E 7	Gregorius	Georgius	648	E 4	Ni	Nicæni
177	D 7	oppositus	appositus	548	E 6	cazi	cazi
180	E 11	habeant	habeantur	650	B 8	infignum	infignum
181	C 6	septuaginta	septingentas	650	C 5	reddite	redditur
195	E in marg.	hæref. 79.	hæref. 69.	654	A 9	moritur	mortuus
211	D in marg.	adde	I. r. de indulg. crim. C. Theod.	654	C 11	criminatorum	criminatorum
217	B	Alemanz	Alemene	661	D 1	confilio	Concilio
245	E 4	Consulaum	Consulatium	673	E 12	credulitatem	credulitatem
254	C 7	alteram	aliam	676	A 6	Idibus	Idus
256	A 4	Sopotamos	Mesopotamos	676	B 10	tanta	tanto
269	E 11	Tryphillium	Triphylliū ex sic in Indico	677	A 4	missam	missa
276	D 7	Tripton	Triephon	684	E 8	sexto Kal.	sextodecimo Kal.
278	E 2	Marete	Mari	686	C in marg.	CELEBRATVS	CELEBRATVS
296	C 10	quia	quia	688	C 10	Mezentium	Auxentium
314	B 11	Constantinus	Constantius	712	D 11	Geminiani	Semianiani
318	C 1	Epyclica	Encyclica	713	E 2	quartum	decimum
323	E 12	soleatis	solebatis	ibid.		Cæstertij	Cæf. tertiam
335	E 3	dimissam	demissam	717	D 9	antiquissimis	antiquitatis
342	E 4	antiquitas	antiquitas	725	C 9	Imperio	adde ipse Constantius
366	B 4	Massadiani	Massaliani	731	C in marg.	IULIANVM	CONSTANTIVM
372	E 8	obeliscum	obeliscum	53	in indice.	Malsiliani	Massaliani & sic in cop. teris.
385	B 11	postliminio	postliminio				
386	C 6	Dalmatians	Dalmatium sic in ceteris				

## R E G E S T V M.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z  
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz  
Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq  
a b c d e f

Omnes Terniones, Qqq, Duernio, f vero Quaternio.

